

JOHANNES FRIDERICUS BREITHAUPTUS Sac. Cas.
Majest. nec non Seren. Saxon. Duc. Consiliarius

Hi vultus, huc ora Viri, quem CÆSAR honorat,
Et quem doctorum turba verenda colit.
BREITHAUPTUS namquæ est sancti jurisq; peritus,
In quarumq; quibus pagina scripta Dei.

Nil præter frontem sculptoris dextera signat,
Ingenij minime vix tibi sculptor subivit.
Ast hæc scriptorum poterunt monumenta docere,
Quæ inter doctos omnia puncta tulit.

In honorem Patris scribebat
Joh. Conrad Rosterus, Gymnas.

R. SALOMONIS JARCHI,

ר"ש דICTI,

COMMENTARIUS

HEBRAICUS,

IN LIBR.

JOSUÆ, JUDICUM,

RUTH, SAMUELIS, REGUM,

CHRONICORUM, ESRÆ, NE-

HEMIÆ ET ESTHERÆ,

ITEM IN

SALOMONIS PROVERBIA,

ECCLESIASTEN ET CANTICUM

CANTICORUM,

LATINE VERSUS,

*Cum duobus vetustissimis codicibus MStis mem-
branaceis collatus,*

Multis in locis auctus & emendatus, atque notis criticis
& philologicis illustratus,

à

JOH. FRIDERICO BREITHAUPTO,

S. Cæs. Majest. & Duc. Saxon. Consiliario.

Accessit Rerum & præcipuè Traditionum Judaicarum

Ge. lud.

INDEX.

Cederus.

Buista

GOTHÆ, Typis REYHERIANIS.

M DCC XIV. K

PRÆFATIO.

N Tibi, Benevole Lector, versionem Latinam Commentarii Raschiani in reliquos V. T. libros, videlicet: In librum Josuæ, Judicum, Ruth, ut & in libros Samuelis, Regum, Chronicorum, Esræ, Nehemiæ & Estheræ, item in Proverbia Salomonis, Ecclesiasten & Canticum Canticorum, quorum versio Latina, à me concinnata, hætenus nondum publicam aspexit lucem: omnes itaque V. T. libri, à R. Salomone, Commentatore, illustrati, Latinâ veste induti in publicum prodeunt. Debuisset sanè versio ista, si quidem ordinem librorum V. T. vulgò receptum spectes, statim sequi versionem Latinam Commentarii Raschiani in Pen-

tateuchum Mosis, quæ antè biennium, & quod excurrit, typis excusa erat, atque ita ratione ordinis conveniens fuisset, ut illa præcederet Versionem Commentarii Raschiani in Hiobum, Psalmos ut & in Prophetas, quam antè annum ferè spatium publicæ luci exposui; sed virorum quorundam doctorum & amicorum, qui versionem Commentarii Raschiani in Hiobum, Psalmos atque Prophetas publico magis prodesse, quàm hanc versionem, quæ ferè maxima ex parte historica continet, censèbant, secutus consilium, laborem illum prævertere & præoccupare, atque huic versioni præponere visum mihi fuit. Et quoniam in ista Versione Latina, ejusque notis eodem styli genere iisdemque penè autoribus & MStis Codicibus membranaceis, quorum in Præfatione Versionis meæ Latinæ Commentarii Raschiani in Pentateuchum Mosis prolixior facta est mentio, usus sum, Lectorem eò mittere nec bis eadem hîc repetere volui. Sed quia in Præfatione mea, quæ versioni Latinæ Commentarii Raschiani in Hiobum, Psalmos & Prophetas præmissa est, quasi in antecessum ad Celeberrimi viri, JOH. CLERICI, duas quæstiones paulò fusius respondi ibique promisi, quòd cœteras illius objectiones & argumenta, si Deus vitam otiumque concesserit, paulò accuratius

ratius perlustraturus, & ad illa modeste & citra acerbitem respondurus sim, id ipsum, cum chartæ aliquod super sit spatium & paululum vacationis à cœteris laboribus mihi concessum sit, jam peragere ac promissis stare volui.

Ante omnia autem notandum est, quòd possessionis vel quasi, prout Jcti vocant, longissimo tempore firmatæ & sine aliquo vitio acquisitæ, ea vis sit atque robur, ut eum, qui in illa constitutus est, non solum tutum reddat & quietum; sed & præsumptionem ei acquirat, ita, ut onus probandi in adversarium transferat, à quo ejusmodi requiruntur probationes, quæ firmæ, perspicuæ ac solidæ sunt, nec nudis innituntur conjecturis. Cum itaque Gorionides noster jam inde à longissimo, imò immemoriali tempore communi Judæorum, qui hac in re optimi sunt testes, qua de re paulò post dicetur, consensu & constanti eorundem traditione in possessione vel quasi τῆς γνησιότητος constitutus sit, & præsumptionem pro se habeat: (non enim certum assignari poterit tempus, quò liber iste alterius, & non ipsius Gorionidis habitus sit:) eum lanè, qui hunc autorem de hac γνησιότητι possessione deicere velit, non conjecturis; sed evidentibus probationibus uti necesse erit. Ad hanc itaque autoritatem & antiquitatem Gorionidi nostro adstruendam, nulli magis idonei testes,

stes, prout paulò antè dictum, proferri possunt, quàm ipsi Judæi, iique non vulgares & proletarii; sed eximiae eruditionis & existimationis viri, uti sunt: R. Salomo Jarchi, R. Dav. Kimchi, Menasse, Ben Israel & præ cæteris vir inter Judæos acri ingenio & excellenti doctrinâ præditus, Isaacus Abarbenel aliique, de quibus plura infra, qui non solum linguæ Hebraicæ peritiâ; sed & illorum autorum, qui in isto sermonis genere scripserunt, notitiâ præ cæteris claruerunt, ex primitivæ quippe Ecclesiæ Christianæ patribus pauci, si Origenem, S. Hieronymum, Epiphanium atque alios nonnullos excipias, linguæ Hebraicæ periti fuerunt, & idcirco de Gorionide, Scriptore Hebræo, testimonium ferre haud potuerunt. Ne tamen omnes omnino scriptores Christianos hîc excludamus, Eusebius, (1.) scriptor satis antiquus, qui seculò quartò à nato Christo vixit, historiam belli Romani à Flav. Josepho non Græco solum; sed & patrio, i. e. Hebræo sermone editam esse testatur, cujus verba Græca in mea ad Gorionidem Præfatione adduxi, cui etiam Nicephorus (2.) adstipulatur, ecquis verò magis idoneum ea de re testem desiderare poterit, quàm ipsum Flav. Josephum, qui de

(1.) Vid. Ejusd. Histor. Eccles. lib. 3. cap. 9. quem & Joh. Drusius lib. 1. de tribus Sect. Judæorum allegat, confer. infra num. 7.

(2.) Vid. Ejusd. Histor. lib. 2, cap. 18.

se ipso testatur, (3.) quòd, antequàm Græcè scriberet, historiam belli Judaici linguâ Hebræâ ediderit, αὐτὸς ἐαυτῷ μαρτυρεῖ, ἄξιός γε ὢν διὰ τὰ λοιπὰ πιστεύεσθαι, (4.) i. e. *ipse de se testatur, dignus sanè existens, cui & in cæteris fides habeatur*. Nec hic audiendi sunt illi, qui historiam de Bello Judaico à Josepho quidem primùm Hebraicè scriptam fuisse; sed editionem illam temporum injuriâ intercidisse ajunt. Hæc enim assertio, cùm sit facti, meritò probari debet: nec nuda sufficit affirmatio, quæ eadem facilitate rejicitur, quâ affertur: & mirum sanè est, eum, quem jam habemus, codicem Hebræum incerto potius autori, quam ipsi Josepho, qui, uti paulò antè notatum est, de se testatur, quòd historiam belli Judaici linguâ Hebræâ ediderit, attribuere. (5.) Cùm itaque γνησιότης Gorionidis nostri (modò nonnulla, quæ ab interpolatore intrusa sunt, excipias, de quibus suis quæque locis,) tantis autoribus firmata & constanti Judæorum non vulgarium; sed doctorum consensu atque traditione roborata sit, non sine causâ aliquem admirationis capere posset, cur à viris nonnullis aliàs non spernendæ eruditionis & existimationis autor noster suppositivus statuatur. Dicant quæsò, qui id affirmant, quis il-

a 3

le

(3.) Circà fin. Prologi librorum de Bello Jud. sive de Vita sua.

(4.) Verba sunt Eusebii in Histor. Eccles. lib. 3. cap. 9.

(5.) Confer, infrà Respons. ad numer. 11, & 12.

le fuerit, qui hunc librum supposuerit, & qua de causa? Non enim in criminum sive delictorum objectione, juxta JCtorum effatum, vagari debemus; sed certus nominandus est autor, qui librum illum composuerit & cui bono aliam, quàm suam ipsius subornaverit personam, quem in finem mundo imposturam facere voluit, ut se alium, quàm reverà fuit, fingeret? Poterat enim nomen suum patefaciendo aliquam gloriam per hunc librum haud ineptè congestum ac dispositum, qui stylo purè Hebraico elaboratus est, sibi comparare, ecquid tandem hac fraude sperare potuit vir, uti ex ipsius scripto patet: (modò interpolatoris manum excipias:) doctus & ingenio non vulgari præditus, cur per mendacium & imposturam, gravi viro indignam, nomen suum æternis tenebris involvere, laboresque suos ac nominis gloriam ignoto alicui, &, uti Joseph. Scaliger vocat, ὑποβολιμαίῳ relinquare, eamque per amentiam perdere voluit? quæ vel sola ratio eum, qui non præfractæ cervicis est, convincere posset, ut de autore nostro quoad γνησιότητα nihil omninò dubitet. Prætereà Judæorum, præsertim Rabbiorum quorundam iste mos esse solet, ut gloriæ cupiditate ducti aliorum labores ac scripta pro suis venditent, ut aliqua nominis sui memoria extet, cur itaque supposititius iste nomen suum

suum non adjecit, cur reticuit? Non enim scriptum istud ei pudorem injicere; sed potius laudem adferre potuit. Et hæc quidem paulò fufius in genere quasi fundamenti loco præmittenda duxi, nunc ad singula argumenta deveniendum & ad illa breviter, quantum fieri poterit, respondendum erit, quamvis stantibus & robur suum obtinentibus hisce, quæ jam adducta sunt, non videatur speciali examine argumentorum, quæ in contrarium obijciuntur, & ad singula responsione opus esse.

Ad primum, quod obijcitur, argumentum.

Objicitur itaque primò, ex eo, quod Josephus, antequàm Græcè scriberet, historiam belli Judaici linguâ Hebræâ ediderit, non sequi, hanc, quam hodiè habemus, editionem Hebraicam esse Flav. Josephi opus, ad id respondeo per ea, quæ jam suprà fufius adducta sunt, Autorem nostrum communi Judæorum, & quidem non vulgarium; sed doctissimorum consensu constantique traditione præsumptionem pro se habere, & quasi in possessione τῆς γνησιότητος & constitutum esse, ita, ut, qui contrarium asserere velit, id evidentibus & certis probationibus evincere, non conjecturis uti debeat. Deinde fac, linguam vulgarem ætate Josephi fuisse ex Hebræo & Chaldæo, sive Syriaco sermone mixtam; de quo tamen non omnino

omnino inter eruditos constat: Enimvero viri tunc temporis docti, qui de re gravi, præsertim illa, quam posteros scire interfuit, scripserunt, linguâ non mixtâ; sed purâ, quæ doctis nota est, usi sunt, * sicuti etiamnum recentioris ævi Rabbini, dum de re alicujus momenti non suæ tantum ætatis hominibus; Sed & posteris monimenta reliquerunt, non vulgari sermone, qui communi in usu fuit; sed linguâ Hebræâ eaque maxima ex parte purâ uti consueverunt, inter quos præcipuè eminent R. Aben Esra, R. Salomo Jarchi, Kimchi, Abarbenel aliique, quorum docta supersunt scripta. Hodierni quoque Græci, qui vulgo linguâ satis corruptâ utuntur, dum docti doctis scribunt, linguam Græcam puram usurpare solent.

Ad 2. Objectionem seu argumentum.

De ratione, à constanti Judæorum, & quidem non vulgarium; Sed doctorum virorum consensu, & recepta traditione de Gorionide nostro, quod is (exceptis nonnullis falsis ac fabulosis, à Judæo interpolatore intrusis,) genuinus sit, deductâ, qualem illa vim habeat, jam supra fusiùs dictum est, ita, ut illud hîc repetere supervacaneum mihi videatur, & licet interdum à nonnullis Judæis, præsertim à vulgo rebus fabulosis fides habeatur; tamen
tàm

* Confer. infra Resp. ad 5. Objectionem sive argumentum num. 10.

tàm constantem doctorum Rabbinorum consensum & receptam traditionem elevare, rationi parum consentaneum est, והוא דבר שאין בו ממש. Quòd verò Judæi Critices curam non habuerint nec ei operam dederint, prout à Clariss. Domino Clerico hîc dicitur, id non solum præclarum opus Masorethicum redarguit; sed & doctorum Judæorum observationes de כתב & קרי, ut & de סופרים תיקוני non parum refellunt & quandoque illi hac in re sunt nimii quoad singulas voces, syllabas ac literas. Nec etiam opus est semper, ut alii scriptores, qui auctori sint coævi, testimonii causa adducantur, qui enim huic opinioni nimium addicti sunt, videant, ne profanis solum auctoribus, qui nullum coætaneum scriptorem habuerunt; sed & ipsi S. Scripturæ, præsertim libris Moïsis, cui prima literarum inventio tribuitur, (6.) auctoritatem derogent, qui non aliorum scriptorum coævorum testimoniis; sed constanti Ecclesiæ Judaicæ consensu & communi eaque recepta traditione vim & auctoritatem adepti sunt, & quem antiquiorem scriptorem, quàm Eusebium, qui Saadia Gaone multò antiquior fuit & seculo quarto à nato Christo vixit, de quo suprà (7.) dictum, hac in re

b

desi-

(6.) Vid. Petri Dan. Huetii Demonstr. Evangel. Proposit. 4. cap. 2. num. 2. & dict. Proposit. 4. cap. 3. num. 2.

(7.) Confer, suprà num 1. & 2.

desiderare possumus? porro argumentum negativum & scriptorum de aliquo autore silentium quam parum roboris in probationibus habeat, jam ab aliis demonstratum est.

Ad 3. & 4. argumentum.

Hisce opponitur constans doctissimorum Rabbino-
rum de Autore nostro, quòd scil. ille genuinus sit, con-
sensu ac testimonia (modò nonnulla fabulosa ac falsa,
à Judæi interpolatoris manu ibidem inserta, eximantur,) nimirum R. Abrahami, Ben David sive ben Dior, ut & R. Salomonis Jarchi, R. Dav. Kimchi, R. Azariæ aliorumque doctorum Judæorum, de quibus in Præfatione mea, Gorionidis editioni præmissa dictum fuit, præsertim Isaaci Abarbenelis, viri acerrimò judiciò & omnigena eruditione præstantissimi, quem solum inter Judæos desipere desisse dicunt, cui sanè haud facile imponi potuit, ut rebus falsis ac fabulosis fidem haberet, is ipse non uno in loco eorum, quæ à Gorionide adducta sunt, mentionem facit, (8.) hos omnes deceptos fuisse *הוא זר מאד* nec credibile est, præcipuè notatu dignum est R. Salomonis Jarchi, ut & R. Dav. Kimchi de explicatione vocis *פג* testi-
mo-

(8.) Vid. illius Commentar. ad Esai. cap. 34. & 35. fol. 54. col. 1. it. ad Ezech. cap. 35. fol. 201. col. 3. circa fin. edit. Amstel. & alibi, confer. infra ad 16. argumentum respons. num. 27.

monium, cujus cùm in Græca Josephi editione nulla facta sit mentio, unde ergò habent id Hebræi, nisi ex Hebraica editione, non sine ratione quærit Munsterus. (9.)

Ad 5. argumentum & objectionem.

Ad id, quod dicitur hîc, Josephum non nisi multo labore ac studio in componenda historia sua stylum Biblicum imitari potuisse, respondeo, eo sanè labore ei opus fuisse, quippe qui doctis ac posteritati scripsit & historiam tam utilem composuit. Nam etiam illi, qui lingvâ patria in aliqua re gravi componenda utuntur, labore ac studio opus habent, (10.) ac forsitàn ei, qui in vita sua scribit, se per omnes Judæorum sectas ambulasse jamque decimo quarto ætatis anno consultum fuisse à Pontificibus & aliis sacerdotibus de penitiori legum sensu, quique legem Moïsis in Synagoga Hebraica interpretatus est, ** non adeò multus ac difficilis labor fuit in historia sua juxtà stylum Biblicum componenda.

Ad 6. argumentum sive objectionem.

Quod à Gorionide nostro non idem, qui in libris

b 2

Mac-

(9.) In ipsius Præfatione, quam ille Latinæ Gorionidis versionis præmisit, quam & in mea Præfatione, Gorionidis editioni præmissa, allegavi.

(10.) Confer. quæ suprâ ad 1. Argumentum Sign. * notata sunt.

** Vid. Isaac. Vossii Castigationes ad Objecta Georgii Hornii cap. 2. & cap. 3.

Maccabæorum Græcis hodiè habetur ordo, observatus sit, & prætereà in Josepho Hebraico nonnulla copiosius tractentur, id non leve antiquitatis Autoris argumentum puto, si enim ipse antiquiorem habuisset editionem Maccabæorum Græcam, quâ hodiè utimur, ille procùl dubio ejusdem vestigiis institisset, atque eundem, qui ibidem fuit, ordinem in rebus enarrandis observâset nec laborem supervacaneum insumpsisset, ut res alio ordine ac modo recenseret.

Ad 7. Argumentum seu Objectionem.

Ad Septimum, quò dicitur, Josephum, Gorionidis filium, à Josepho, Matthathiaë filio, distingvi, respondeo cum Joh. Drusio, (II.) nihil obstare, quo minùs idem possit dici filius Gorionis & Matthiaë, sive, quod idem est, Matthathiaë, ut unum sit familiae nomen & alterum patris. Sic R. David appellatur filius Joseph & filius Kimchi sive Camchi, sic Abraham ὁ σοφὸς dicitur filius Meir, & AbenEfra i. e. filius Esræ. Sanè Flav. Josephus in libro Juchasin vocatur Joseph, filius Gorion magnus aut longus, & tollit omnem dubitationem locus, qui est fol.

142.

(11.) Libr. I. de tribus Sectis Judæor. cap. 8. hic aliàs Gorionidem cum Joseph, Scaligero aliisque supposititium esse statuit,

142. pag. 2 (12.) Joseph, filius Matthatiæ, sacerdos, Aben Gorion i. e. filius Gorion. Hactenus Joh. Drusius, qui nihil periculi subesse dicit, si de nomine sit quæstio, nec novum est, duo interdum nomina eidem Autori attribui, prout & Munsterus in Proœmio suo id fusius ostendit, nec spernenda est Hegefippi autoritas, qui Josephum, quem paulò antè Gorione natum dixerat, scribit, in Galilæam descendisse, castella muniisse &c. (13.)

Ad 8. Objectionem sive argumentum.

Urget vir Doctissimus, non uno in loco Josephum Græcum ab Hebraico discrepare, ad quod cum Munstero respondeo, Gorionidem fuisse hominem ac nonnunquam memoriâ labi potuisse, quocircâ non mirum esse, si σφάλματα μνημονικά ibidem reperiantur, & editio Hebræa interdum à Græca discrepet, cùm & Græca quandoque à se ipsa diffideat, prætereâ multa loca temporis diuturnitate & describentium oscitantia vitari potuerunt, id, quod Classicis etiam autoribus evenisse Critici hodierni notârunt, non pauca etiam interpolatoris Judæi manu fuisse corrupta negari non poterit.

b 3

Ad

(12.) Fortè hîc error est typographicus; in margine ibidem notatur: Samuel Solem in Juchasin, fol. 14. pag. 1. ego, inquit, legi in Gorionide magno &c.

(13.) Sic Egefippus de Excidio Hierosol. lib. 3. cap. 3. de quo in Præfatione mea Gorionidi præmissa, num. 61, 62. & 63.

Ad 9. argumentum sive objectionem.

Ad id, quod dicitur, nullam certam antiquitatis notam in autore nostro occurrere, *qu'il n'y ait aucune marque certaine d'antiquité*, uti verba sunt Domini Clerici, jam suprà (14.) satis, ut opinor, responsum est, & imperitam interpolatoris manum ab eo, qui aliquo pollet judicio, haud difficulter discerni posse arbitror; sicuti artificii metallario non adeò difficile est, τὸ κίβδηλον ab auro & scoriâ ab argento discernere ac separare.

Ad 10. argumentum.

In Præfatione mea, Gorionidis editioni præmissa, ad asserendam Autori nostro antiquitatem inter alia adducta fuit accurata illa atque proluxa machinarum bellicarum, pensilium scil. & curulium, quibus urbes à Romanis oppugnabantur, descriptio à Gorionide facta, quam nemo, nisi αὐτόπτης facere potuerit, ad quod Clariss. Dn. Clericus hîc respondet: *il semble, qu'il pouvoit avoir appris de quelcun, qui s'en étoit fait une idée &c.* i. e. quòd videatur, autorem nostrum potuisse id ab aliquo, qui ideam quandam istarum machinarum fecerit, didicisse, item quòd fieri potuerit, ut in seculo decimo e-

(14.) In respons. ad 2. & 3. Argument. confer. & infrà respons. ad 14. argumentum.

jusmodi machinæ bellicæ in armamentariis fuerint repertæ. Sed jam suprà (15.) demonstratum est, conjecturis hac in re locum non dandum; sed firmas certasque probationes adferendas esse. Autoris nostri descriptionem (16.) non parum confirmat Josephi locus, (17.) ab ipso Dn. Clerico hîc adductus, ubi de arietibus, quibus non cornua ferrea erant præfixa; sed qui capite rotundo & obtuso ferreo erant armati densoque collo instructi, (18.) ipse loquitur, ab hac machinarum bellicarum pensilium & curulium descriptione, à Gorionide factâ, multum discrepat & diversa est forma earum, quæ apud Just. Lipsium (19.) & apud Godesch. Stevvechium (20.) habentur, sicuti cuivis machinarum istarum descriptiones conferenti patebit, & ipsæ etiam figuræ ibidem adjectæ discrimen apertius demonstrabunt.

Ad 11. & 12. argumentum.

Quod in Præfatione mea, Gorionidis editioni præmissâ, scripsi, luculentum antiquitatis Autoris nostri argumentum.

(15.) In Respons. ad 1. argumentum.

(16.) De qua fusiùs Gorion. lib. 6. cap. 15. n. 4. & seqq. edit. Gothan.

(17.) De bello Judaic. libr. 3. cap. 15.

(18.) De quibus vid. Gorion. dict. lib. 6. cap. 15. n. 9. & eod. lib. 6. c. 40. n. 5. edit. Goth.

(19.) In Poliorcet. lib. 3. Dial. I.

(20.) In Commentar. ad Vegetii lib. 4. cap. 14.

gumentum præbere insigne illud testimonium de Johanne Baptista, qui כהן גדול i. e. sacerdos magnus ibidem dicitur, (21.) quique Herodem, à quo fratris sui adhuc viventis uxor in matrimonium ducta erat, propterea reprehenderat, id firmo nititur fundamento atque Joh. Drusius (22.) scribit, se hac in re Gorionidi potius accedere, quam Josepho, qui hanc historiam aliter refert. Hoc sanè veritatis Evangelicæ testimonium recentioris ævi Judæis, præsertim illis, qui seculò post Christum natum octavò vel nonò vixerunt, (ad quod tempus nonnulli ætatem auctoris, quem supposititium putant, referunt,) nunquam tribui poterit, de quorum infensissimo ergà Christianos odio omnibus constat, qui ea, quæ Christianorum causæ quàm minimùm prodesse animadvertunt, ea potius tollere ac delere, quam addere conantur, quod vel unicum argumentum ad antiquitatem Gorionidi nostro adstruendam sufficeret. Quòd Josephus Græcus, quem Dn. Clericus hîc allegat, (23.) jam antea Iohanni Baptistæ præclarum attribuerit testimonium, id meam potiùs confirmat, quam infringit, sententiam, & quamvis res ista haud directò Iudaicam con-

(21.) Vid. Gorion. lib. 5. cap. 45. ibique not. num. 4.

(22.) Libr. 1. de tribus Sect. Judæor. cap. 8. in fin.

(23.) Vid. Joseph. Antiquitat. lib. 18. cap. 7.

concernat religionem, uti Dn. Clericus putat; tamen illa Christianorum causæ non parum favet, quam Judæi potius abolere, quàm ullo modo promovere student, utpote quibus odium istud maximum, quò erga Christianos flagrârunt & adhuc flagrant, præsertim recentioris ævi Judæi, nunquam permisisset, ut tam præclarum veritatis Evangelicæ testimonium de Johanne Baptista scriptis suis infererent; sed repertum tollerent potius & eraderent; sicuti de illustri illo testimonio de Christo, Servatore nostro, Cardinalis Baronius, quòd illud erasum fuerit, refert, de quo in Præfatione mea, Gorionidi præmissâ, dictum. Quamobrem etiam illi, qui hunc scriptorem supposititium putant, inter quos Thomas Reinesius, ob testimonium illud de Johanne Baptista, antiquitate hujus codicis commoti, probabile esse scripserunt, à Judæo quodam ex illis, qui primo secundoque Ecclesiæ seculo Christianismo nomen dederunt, versionem Hebraicam è Græco Josephi elaboratam fuisse, quam postea Gentiles conservârunt & circumtulerint; sed mirum est, cur Thomas Reinesius, vir aliàs acris judicii, codicem istum Hebræum alii potius ei-que incerto autori, quàm ipsi Josepho, qui de se in vitæ suæ descriptione testatus est, quòd τῇ πατρίῳ Φωνῇ, i. e. patriâ, Hebraica scil. lingvâ, belli Romani historiam composuerit,

C

cui

cui etiam Eusebius loco suprà allegato (24.) adstipulatur, attribuere voluerit. Sed tantus nonnullorum præconcep-
tæ opinionis amor & aliis contradicendi libido inest, ut
falsum potius per aliud falsum stabilire, quàm veritati ma-
nus dare, & Scriptori, communi Judæorum non vulgari-
um sed doctorum consensu ac constanti traditione in an-
tiquitatis possessione constituto τὴν γνησιότητα asserere velint.

Ad 13. Argumentum.

Cardinalis Baronii testimonium quod attinet, de quo
jam ad numerum præcedentem aliquid dictum est, dum
scribit, quòd in Bibliotheca Vaticana pervetustum Jose-
phi Hebraici MStum reperiatur, in quo, cùm Josephi
Græci testimonium de Christo Romæ requireretur, istud
abrasum repertum sit, grave sanè videtur, ne quid durius
dicam, virorum ἀξιωματιῶν, nimirum Petri Danielis Huetii,
Abrincensis Episcopi, ut & Doct. Wagenseilii, Professo-
ris publici Altorfensis Celeberrimi, p. m. quorum ille de
candido quodam & literato viro; hic verò de illustri qua-
dam persona testatus est, quibus in Bibliotheca Vaticana
codex ille Hebræus ostensus fuerit, in quo testimonium
de Christo abrasum inventum sit, testimoniis fidem dero-
gare, quamvis ipsi virorum istorum, quibus codex ille o-
stensus fuit, nomina non adscripserint, id, inquam, grave
videt-

(24.) Videl. in Histor. Eccles. libr. 3. cap. 9.

videtur, eorundem fidem elevare, atque illud piæ fraudi adscribere; nec opus fuit, codicem illum MStum omnibus Protestantibus, qui postea Romæ fuerunt, qui forsitan istius rei nec notitiam nec curam habuerunt, ostendere.

Ad 14. Argumentum.

Inter alia antiquitatis Gorionidis argumenta in Præfatione mea eidem præmissa, etiam illa, quæ de Nectanebo, Ægypti rege, ut & de Artaxerxis bello contra Ægyptios suscepto, item de Candace, regina, in illo memorantur, adducta sunt, quæ an ex Latina Versione libri de Actionibus Alexandri Magni sive ex MSto Codice Bodlejano, qui inscribitur: de gestis Alexandri, desumpta sint, sicuti Dn. Gagnierus tam in Præfatione sua, quam in Monitione ad Lectorem, capiti sexto libri secundi Gorionidis subjecta, existimat, jam suo relinquo loco: certe is ipse MStus Codex vel potius res, quæ in illo continentur, antiquitatem arguunt, & in nonnullis locis veritatem, quoniam alii quoque Scriptores profani de Nectanebo, Ægypti rege, ut & de Artaxerxe, qui bellum contra Ægyptios suscepit, item de Candace, regina, Gorionidi nostro adstipulantur; (25.) ea verò Monacho cuidam imperito ac mendaci, qui seculo septimo vel octavo vixerit, qui quæ illa ex cerebro suo sic ficta deprompserit, adscribere, *הוא דבר בלתי מתקבל* ac rationi parum consentaneum, quoniam, uti jam dixi, etiam profani scriptores antiqui, qui longè ante seculum septimum vel octavum vixerunt, de rebus illis testantur, licet non pauca fabulosa & absurda ibidem admixta esse lubens fatear, atque ipse Dn. Gagnierus de fide, sedulitate & diligentia Gorionidis, hac in re minimè impostoris, testatus est, si pauca quædam, quæ ipse vel malè intellexit vel transposuit vel denique ad Judaicæ gentis gloriam de proprio finxit, excipiantur, verba sunt ejusdem Dn. Gagnieri.

Ad 15. Argumentum.

Quæ etiam in Præfatione mea, Gorionidis versionis Latinæ præmissa,

(25.) Sicuti in notis meis ad Gorion. librum 2. cap. 9. n. 3. & 4. it. ad dict. libr. 2. cap. 19. n. 2. & n. 7. fusius adduxi.

missa, de Zepho, Eliphasi filio, ex illius Gorionidis libro adducta sunt, ejusdem antiquitatem arguunt, quibus etiam R. Moses, ben Nachman, ut & illa, quæ R. Isaacus in Munimine Fidei, quod à D. Wagenfeilio Latinè versum est, retulit, de quibus plura in dicta Præfatione mea, adstipulantur, ac licet, uti quibusdam videtur, nonnulla falsa illis sint adspersa; tamen aliquid veri in earum rerum narratione haberi, nemo nisi impudens ac pertinax negaverit, cum non solum in S. Scriptura (26.) istius Zephi fiat mentio; sed & Isaac. Abarbenel, Judæus doctissimus & tam in Christianorum, quam gentilium, præsertim Platonis & Aristotelis, scriptis probè versatus, cui haud facile imponi potuit, res Zephi in Commentariis suis super Prophetas (27.) non uno in loco narraverit, cui de rebus antiquis scribenti non temerè fides deneganda est.

Ad 16. Argumentum.

Tandem, quæ in Præfatione mea, Gorionidi præmissa, ex R. Azaria, in ejusdem Meor Enajim adducta sunt, ubi nonnulla interpolationis Autorum exempla (28.) ac speciatim in Gorionidis libro ab illo referuntur, veritati omninò sunt consentanea, nec ad rem pertinet, utrum ipse illa ex Scriptoribus Christianis; an verò aliunde desumpserit sufficit, quòd de illius mente ac sententia constet, nimirum Gorionidem non supposititium, sed genuinum; à Judæo tamen interpolatore corruptum esse, quæ etiam mea Munsteriqve sententia est. Hæc sunt, quæ pro temporis ratione ad Clariss. Dn. Clerici argumenta respondere mihi visum fuit, illa tamen omnia non ideò dicta velim, ac si sententiam meam alicui invito obtrudere animus mihi sit, nam cuivis illam, quam mihi sumpsi, sentiendi libertatem relinquo, præsertim cum hac in quæstione salus reipubl. non versetur. Tu verò, Benevole Lector, hoc labore meo, quem versioni Latinæ, adjectis notis, impendi, frue ac Vale!

(26.) Vid. Genes. cap. 36. vers. 11. & 1. Paralip. cap. 1. vers. 36.

(27.) Vid. Ejusd. Commentar. in Esai. cap. 34. & 35. fol. 54. col. 1. it. ad Ezech. cap. 35. fol. 201. col. 3. circa fin. edit. Amstel. confer. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 31. ut & suprà ad argum. 3. & 4. num. 8. it. not. meæ ad 1. Paralip. c. 1. n. 33.

(28.) Confer. hic notæ meæ ad 1. Paralipom. cap. 1. col. 1. num. 2.

I. N. I.

JOSUA.

CAP. I.

Vers. 1. *Et factum est post mortem Mosis*] Connectitur (hic liber) juxtà seriem 1. legis (Mosaicæ,) quæ desit in obitu Mosis atque (liber) iste ei (legi) conjungitur. Vers. 2. *Moses, servus meus, mortuus est*] Et, si ille superstes esset, in eo complacerem; 2. Rab-
bini autem nostri istud allegoricè exponunt de ter mille constitu-
tionibus, 3. quæ tempore luctus Mosis oblivioni traditæ fuerunt, venit (itaque)
Josua & consuluit (Deum,) respondit ei Sanctus ille Benedictus : Moses, servus
meus

1. Id est : habetur hîc connexio legis Mosaicæ cum isto libro Josuæ, qui per particulam copulativam ׀ Vau, quæ in principio hujus commatis reperitur in verbo : וַיְהִי i. e. & fuit sive factum est, conjungitur; cœterum ab hoc versu 1. usque ad vers. 14. habentur notæ Raschianæ in MSto 2. & quidem in ejus fine, quas hîc in locis convenientibus contuli.
2. Vel. illum amarem & eligerem, ut voluntatem meam de subjugandâ terrâ Chananæa ad effectum deduceret, confer. hîc tract. Talm. Megilla, fol. 31. a. & Kidduschin. fol. 33. a. it. Temurah, fol. 16. a.
3. Sic enim tradunt in dict. tractatu Talmu-

dico : Temura, fol. 16. a. in editione Amstelodamensi est fol. 116. a. mentio quoq; ibidem fit alterius traditionis de 1700. argumētis à minori ad majus & de rationibus à pari, ut & de subtilibus disquisitionibus scribarum oblitteratis tempore luctûs Mosaici, confer. D. Maji Theol. Jud. Loc. 1. §. 5. pag. 16. vide & infrâ Josu. c. 15. v. 15. n. 22. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 115. a. med. it Numer. c. 25. v. 6. n. 19. & vers. 10. h. cap. n. 15 confer. Jalkut part. 1. fol. 201. col. 2. circa fin. & Part. 2. fol. 2. col. 3. med. it. liber דְּשִׁירָה Part. 3. cap. 13. pag. 61. b.

meus, mortuus est; lex autem de nomine ejus appellata est, non possum tibi dicere * (tria illa millia constitutionum,) egredere atque eos (Israëlitas) in bello occupatos habe. Vers. 3. *Omne locum, quem calcaverit*] (Verbum istud :) תררר i. e. calcabit (quod hîc habetur,) similiter usurpatum fuit ergà Mosem, 4. discimus ex Siphre : 5. an (istud hîc dicit S. Scriptura,) ut nos doceat de finibus terræ Israëlitiæ? (non certè, nam) ecce illa (S. Scriptura paulò post) dicit : à deserto ** & Libano isto, 6. si res ita sese habet, cur (hîc) dicitur : quem calcaverit? (videlicet) etiam extrà terram, ex quo subegeritis † terram (Chananaeam,) quicquid subjugaveritis extrà illam terram, istud erit sanctum vestrumque erit. Vers. 4. *A deserto isto & Libano*] Hoc fuit desertum Kadesch (nempe :) desertum Zin, quod juxtà (regionem) Edom erat, quæ fuit in angulo meridionali 7. versus Orientem, ac (fuit) ibi via, per quam ingrediebantur (Israëlita) in terram (Chananaeam,) dicitur enim : & ecce (jam) sumus in Kadesch &c. 8. quomodo autem probatur, quòd (regio illa) fuerit in plaga meridionali versus Orientem? quia dicitur : & erit vobis plaga Australis à deserto Zin juxtà (terram) Edom &c. 9. Eod. vers. 4. *Usque ad flumen maximum, flumen Euphratis*] Hæc est latitudo illius (terræ Chananae) à meridie ad septentrionem, universa Chittæorum terra sub ista (regione) comprehenditur ac latitudo ejus * est à meridie ad septentrionem. Eod. vers. 4. *Omne Chittæorum terram, usque ad mare magnum, ad occasum Solis*] Juxtà latitudinem ejus (terræ Israëlitiæ, nempe :) ab oriente ad occidentem. Vers. 6. *Confirmare & esto fortis*] In via terræ, veluti dicit illa (Scriptura :) tu enim possidendam 10. trades (istam terram.)

Vers.

* Hebr. לומר לך, posses etiam locum istum sic vertere: ac si tibi diceret: impossibile est istud, vel: istud fieri non potest ut scil. tibi dicam.

4. Vel: dictum fuit Mosi nimirum Deuter. c. 11. vers. 24. ubi perinde, atque hîc, habetur: omnis locus, quem calcaverit &c.

5. De hoc libro sæpè in Pentateucho Mosi dictum fuit, de quo confer. מפי ישיב & Buxtorf. Biblioth. Rabbin. vide & cap. seqv. 2. vers. 1. n. 13.

** Hebr. ממדבר, istud & sequentia usque ad versum 4. h. cap. absunt à MSto 1.

6. Sicuti v. seq. 4. h. c. ac Deut. c. 11. v. 24. habetur, non itaque istud, juxtà Commentatoris nostri mentem, poterit intelligi de finibus terræ Israëlitiæ; sed verbum: calcabit, hîc indicat, quòd, quicquid etiam extrà terram fra-

ëliticam à populo Israëlítico fuerit subjugatum, id ipsius proprium ac sanctum futurum sit.

† Hebr. משתכבש istud, ut & ea, quæ sequuntur, usque ad: ירה קודש i. e. erit sanctum, absunt à MSto 2.

7. Nam desertum Zin terminabatur ad meridiem terræ promissæ, uti hîc in notis Junii ac Tremellii habetur, confer. Numer. cap. 34. v. 3. ibique Raschi not. ac num. seqv. 9. h. vers.

8. Prout Numer. cap. 20. vers. 16. habetur.

9. Vide Numer. cap. 34. v. 3. confer, quæ paulò antè n. 7. h. vers. notata sunt.

* Hebr. וירר, istud & sequentia, usque ad: וירר i. e. usque ad mare &c. (eod. hoc. vers. 4.) absunt hîc ab utroque MSto,

10. Prout hoc versu 6. habetur.

Verf. 7. *Tantummodò confirmare & esto fortis*] In lege, sicuti illa (Scriptura) dicit: ut observes & facias juxtà omnem legem. ^{11.} Verf. 8. *Liber iste legis*] (Nimirum:) liber Deuteronomii erat coràm illo. ^{12.} Verf. 7. *Ut prudens sis*] i. e. Ut prospere agas. Verf. 9. *Nonne præcepi tibi? confirmare & esto fortis*] In bello, veluti dicit (paulò post S. Scriptura:) ne expavescas nec consterneris; ^{13.} sed ubinam præcepit ei (Josuæ Deus? videlicet:) tempore Mosis, sicuti dicitur: & præcepit Josuæ, filio Nun &c. ^{14.} Verf. 10. *Et præcepit Josua*] (Nempe:) illo tempore, quo dies luctus Mosis ^{15.} erant finiti. Verf. 11. *Intra triduum*] i. e. In fine trium dierum, dum adhuc per triduum hîc eritis, * ac postea transibitis (Jordanem.) Eod. verf. 11. *Parate vobis **viaticum*] i. e. Quicquid ad hanc rem fuerit necessarium; ^{16.} dixit autem illis (Israëlitis Josua) ut arma præpararent, nam si hoc intelligere velis de cibo ac potu, ecce illis (Israëlitis) suppetebat Manna, quod ipsi in vasis suis portabant, usque ad primum (diem mensis) Nisan, ^{17.} sic illa (S. Scriptura) dicit: & cessavit Manna ^{18.} postero die, (ita reperitur) in Medrasch Ruth. ^{19.} Verf. 14. *Omnes fortes robore*] Qui inter vos sunt, transeant expediti (& armis instructi.) Verf.

A 2

15. Cis

11. Sicuti hoc versu 7. habetur, confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 32. b. & Sanhedrin, fol. 49. a.

12. Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 39. b. & Sanhedrin, fol. 99. b. it. Avoda Sara, fol. 19. b. & Menachot, fol. 99. b. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 225. b. fin. & p. 226. a. princ. it. p. 251. a. med. ac. p. 262. b. princ. vide & Junii ac Tremellii not. h. loc. confer. & D. Wagenf. Sota, p. 969. cœterum post: לפניו i. e. coràm illo in MSto 2. addita sunt ista: וחגית ברי והחבונגה ברי כר' הגיון שבהורה בלב הוא כדכת' והגיון לבני לבך i. e. (verf. 8.) Sed meditaberis de eo] (Verbum הגיון significat:) החבונגה i. e. animam advertes in eo, omnis הגיון i. e. meditatio, quæ in lege habetur, fit in corde (seu animo) sicuti scriptum est; והגיון i. e. & meditatio cordis mei (Ps. 19. v. 15.) item: cor tuum יהגה i. e. meditabitur terrorem (Esai. c. 33. v. 18.) item: cor justi יהגה i. e. meditabitur ad respondendum (Proverb. c. 15. v. 28.) confer. not. ad lib. Prec. Jud. Part. 1. p. 106. b. fin.

13. Verba ista: ut prudens sis] i. e. ut prospere agas, absunt in Hebræo ab utroque MSto.

14. Prout hoc versu 9. habetur.

15. Vide Deuteron. cap. 31. verf. 23.

16. De hoc luctu Mosis vide suprâ verf. 2. h. cap. n. 5.

* Hebr. חזקו, sic in utroque MSto hîc habetur, quam lectionem etiam in versione secutus sum eaque aptior videtur, quàm חזקו, uti in editionibus hactenus excusis legitur.

** Hebr. חזקו לכם, ista & sequentia, usque ad וכל גבורי i. e. omnes fortes &c. (verf. 14. h. c.) absunt hîc ab utroque MSto.

17. Sic etiam in notis Junii ac Tremellii hîc exponitur, quas vide sis, confer. & tract. Talm. Kidduschin, fol. 38. a.

18. Qui mensis Martio nostro maximam partem respondet, confer. infrâ Josu. cap. 5. v. 11. n. 22.

19. Prout in frâ Josuæ. dict. cap. 5. verf. 12. habetur.

20. Ita hîc abbreviaturam istam: ו' explico, confer. cap. seq. 2. v. 1. n. 8. item: Josu. c. 3. v. 3. n. 2.

15. *Cis Jordanem, ad ortum Solis*] (Nimirum intelligitur hic) vadum orientale (fluminis) Jordanis. Vers. 18. *Rebellaverit*] i. e. Non paruerit dictis tuis. 20.

CAP. II.

Vers. 1. *Et misit Josua*] Vel invitatus ego dicere debeo, quod durante luctu Mosis 1. miserit illos (exploratores Josua,) nam ecce finito triduo, quo dies luctus Mosis desierant, transiverunt (Israëlita) Jordanem, exinde enim discimus, quod mortuus sit Moses septimo (die mensis) Adar, 2. quando triginta tres dies 3. detrahis retrò (numerandos) à die, quo ascenderunt (Israëlita) ex Jordane, decimo (scilicet) die mensis primi (i. e. Nisan,) & ex quo missi fuerunt exploratores (à Josua,) non transiverunt (Israëlita) Jordanem, nisi die quinto, dicitur enim: & manserunt triduo, donec rediissent, qui persequiebantur illos 4. eadem nocte, & transiverunt (Jordanem) ac venerunt ad Josuam, filium Nun, 5. & surrexit Josua manè & profecti sunt (Israëlita) de Schittim, 6. ecce dies quartus, & pernoctarunt ibi, antequam transiverunt, 7. reperitur (itaque,) quod non transiverint (Israëlita Jordanem,) nisi die quinto. Eod. vers. 1. *Clam*] (Istud חרש significat:) i. e. in secreto, † sic Chaldaicè

20. Vel: refragatus fuerit dictis tuis. hætenus Mstum 2. confer. quæ suprà ad. vers. 1. h. cap. num. 1. notata sunt. confer. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 49. 2.

2. Sic quoque in Junii ac Tremellii notis hic dicitur, quod toto hoc capite hy per baton perpetuum habeatur, quæ enim hoc capite narrantur, antequam Josua edictum de parando viatico promulgaret, fuisse gesta arguit evidentissimè vers. 16. & 22. hujus capituli cum versu 2. capituli 3. collatio.

2. Mensis iste Februario nostro ferè respondet: coeterum de die obitus Mosis confer. quæ ad Deuter. c. 31. vers. 2. n. 4. notata sunt, vide & infrà Josu. c. 5. v. 11. n. 21.

3. Hisce gemina ex tractatu Talmudico: Kiduschin, fol. 38. a. adducta reperiuntur apud D. Wagenfeil. in Sota, pag. 280. ubi scribitur, quod, cum exactum esset triduum, contigerit Israëlitarum transitus per Jordanem,

die scil. decimo mensis primi sive Nisan, prout disertè traditur Josu. c. 3. v. 2. ac. seqq. & Jos. c. 4. v. 19. ergò à die decimo mensis Nisan retrò numerandi sunt dies 33. quos in itineris apparatu luctuque Mosis insumpsere Judæi & constabit, necessariò sequi, Mosem esse mortuum die septimo mensis Adar, nempe eodem illo die, quo etiam ipse natus est, confer. quæ ad Deuter. c. 31. v. 2. n. 4. notata sunt.

4. Sicuti infrà vers. 23. h. cap. habetur.

5. Prout infrà vers. 24. h. cap. habetur.

6. Sicuti Josu. cap. 3. vers. 1. habetur.

7. Prout Josuæ dict. cap. 3. vers. 1. habetur.

† Ab hoc versu 1. usque ad finem istius capituli reperiuntur notæ Raschianæ in Msto 2. & quidem in illius fine, sicuti in locis convenientibus illas hoc capite contuli.

daicè interpretatus est Jonathan, dixis eis (exploratoribus Josua:) facite vos tanquam חרשים i. e. surdos, ne (incolæ istius terræ) verba sua coràm vobis occultent; alia * explicatio (vocis: חרש, ut sensus sit:) onerate ** vosmet ollis, 8. (idque eum in finem fecerunt,) ut viderentur quasi nigri. Eod. v. 1. *Inspicite terram istam & (urbem) Jericho*] Nonne (urbs) Jericho sub generali (nomine terræ) comprehenditur? cur igitur illa (hic) excipitur? 9. quoniam ipsa fuit difficilior (quoad expugnationem,) quàm omnes (cæteræ urbes,) sita enim erat in limite, huic (loquendi formulæ) similis est (ista, quæ habetur in illo loco:) & desiderati sunt è servis Davidis novendecim viri & Afaël; 10. sed annon Afaël fuit sub summa ista? cur itaque excipitur? 11. nimirum, quia ille fortior fuit cæteris illis omnibus, (qui interfecti fuerunt,) huic simile (etiam habetur in illo loco:) & rex Salomo adamavit foeminas alienigenas multas & filiam Pharaonis; 12. annon autem filia Pharaonis fuit sub summa ista (mulierum alienigenarum?) cur igitur excipitur? nimirum, quia illa magis amabatur (à Salomone,) quàm cæteræ omnes; respectu etiam peccati (ideò specialis facta est mentio filiae Pharaonis,) quoniam ipsa illum (Salomonem) magis ad peccandum induxit, quàm cæteræ omnes, sic docetur in Siphre. 13. Eod. vers. 1. *Mulieris + meretricis*] (Vocem זונה) Chaldaice interpretatus est Jonathan: פונדקיתא i. e. cauponariam mulierem, quæ vendit מזונות i. e. ciborum species. Vers. 2. *Ad pervestigandum*] (Verbum לחפור significat:) לרגל i. e. ad explorandum, sicuti (accipitur in illo loco:) exinde חפר i. e. pervestigat cibum. 14. Vers. 4. *Et abscondit eum*] Sunt textus S. Scripturæ, qui de multis loquuntur tanquàm de uno, 15. (usurpatur

A 3

autem

- * Hebr. ראו ארץ istud & sequentia, usque ad: ראו ארץ i. e. inspicite terram, absunt hinc à Msto i. e. in Siphre. 10. Sicuti 2. Samuel. cap. 2. vers. 30. habetur, ubi vide not. num. 7.
- ** Hebr. הטיעו, in Msto 2. huic præmittitur; 11. Confer. quæ suprà num. 9. h. vers. notata sunt.
8. Hebr. קדרות, respicitur hac explicatione ad vocem חרש, quæ, si punctum suprà cornu sinistræ literæ ש positum habeat, significat testam sive ollam, sensus est: comparate vobis ollas ac clamate, quis nam est, qui ollas emere velit? ne scil. homines sentirent, quòd ipsi exploratores essent, sic ex Medrasch Ruth adducitur in Jalkut Part. 2. fol. 3. col. 1. med. confer. de Medrasch Ruth. suprà c. 1. v. 11. n. 19. & cap. seq. 3. v. 3. n. 2.
10. Id est: cur ejus urbis hinc in specie fit mentio; cum tamen illa sub generali nomine terræ comprehendatur? confer. num. 11. h. vers.
12. Prout 1. Reg. cap. 11. vers. 1. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & 2. Samuel. c. 22. v. 1. n. 3.
13. Confer. quæ cap. præc. 1. vers. 3. n. 5. de hoc libro notata sunt.
- † Hebr. אשר זונה, ista & sequentia, usque ad: לחפור i. e. ad. pervestigandum (v. 2. h. c.) absunt hinc à Msto 1.
14. Sicuti Hiob. cap. 39. vers. 32. habetur.
15. Id est: qui numerum singularem pro plurali usurpant, nam verbum חצפנו i. e. abscondit eum, usurpatur pro חצפנו i. e. occultavit illos.

autem hîc singularis loco pluralis,) quoniam illa (fœmina) festinabat abscondere illos (exploratores) & quidem in loco angusto, perinde ac si unus fuisset; est etiam expositio mystica Tanchumæ, (nempe:) Pinchas & Caleb fuerunt (isti exploratores) & Pinchas stetit coram illis, (qui quærebant exploratores;) sed illum non viderunt, quoniam ipse (Pinchas) erat quasi angelus; ^{16.} alia explicatio (verbi istius:) **וַיִּסְתֵּר** i. e. abscondit eum, (nempe) unumquemque separatim, huic simile reperimus (in illo loco:) unguentum & suffitus **וַיִּשְׁמַח** id est, lætificat cor ^{17.} nec dicitur: **וַיִּשְׁמְחוּ** i. e. lætificant cor. Vers. 6. *In stipulis * lini*] i. e. Lino, quod (adhuc) in culmis suis est. Vers. 7. *Per vada*] (Dicitio illa: **מַעְבְּרָה** significat) locum transitus aquæ, nam (illi, qui persequiebantur,) existimabant, quod (exploratores) redierint retrò ad campestria Moab; (fluvius) autem Jordan erat inter illos medius. Eod. vers. 7. *Et clauferunt portam*] Janitores (scilicet.) Vers. 11. *Nec stat ** amplius spiritus in quoquam*] Etiam ut dormiat cum muliere, ^{18.} dixerunt: nemo fuit ex omnibus principibus & proceribus, qui non rem habuit cum Rahab, meretrice; fuit autem illa decem annos nata, quando Israëlita ex Ægypto egrediebantur & per totos quadraginta annos vitam meretriciam egerat. Vers. 12. *Signum verum*] Quod facietis, quando venietis atque urbem subjugabitis, ut agnoscatis signum istud meque vivam servetis. Vers. 15. Vers. 15. *Et demisit illos fune per fenestram*] Per istum *** funem & fenestram ascenderant scortatores ad eam (fœminam Rahab,) dixit illa: Domine mundi, per ista peccavi, per ista ignoscas mihi! Vers. 16. *Donec revertantur persequentes*] Viderat illa * (fœmina Rahab) per Spiritum

^{16.} Confer. Raschi not. ad Judic. cap. 2. vers. 1.
^{17.} Sicuti Proverb. cap. 27. vers. 9. habetur.
 * Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 43. p. & Schabbat, fol. 27. b.
 ** Confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 34. a. & Sevachim, fol. 116. a.
^{18.} Sive: cum uxore sua, nam (ut in Gremara Sota, alleg. D. Wagenfeil, p. 695. habetur,) **לֹא אִיקָּשׁוּ** i. e. erigere non potuerunt (membra virilia) eaque flaccida sunt facta, sicuti membra **כְּגֹן הַחֹלִים** i. e. mortuorum, qualia ægrotantium, prout idem D. Wagenfeil. periphrasin istam, ex Maimonide Hilchot Issure Bia cap. 1. §. 11 adductam, usurpat, qui etiam in Sota pag. 700. ex Sevachim fol. 117. b. locum adducit, ubi legitur: unde noverat (Rahab, quod viri

Jerichuntini tam misera essent conditione, nempe, quòd arrigere non potuerint?) additur ibidem ratio, quæ etiam hîc in notis Raschianis habetur, videlicet, quòd nemo fuerit ex omnibus principibus &c. cœterum de significatione **קָשׁוּ**, (prout suprâ ex Gemara in Sota adductum fuit,) confer. not. in **שְׁפָתַי חֲכָמִים** ad Genes. c. 36. v. 24. & Selden. de Synedr. l. 2. c. 13. n. 10. p. 914. edit. Francof. ac Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2156. circa fin.

***. Confer. hîc tract. Talm. Erachin. fol. 32. a.
 * Hebr. **רְאוּתָהּ**, in utroque MSto pro eo legitur: **נִצְנְצָה**, i. e. illuminata erat, confer. not. ad Genes. c. 42. v. 11.

tum Sanctum, 19. quod illi, qui persequiebantur, finito triduo essent reversuri. Vers. 17. *Infantes erimus*] Ecce nos rem istam à te suspensam habebimus, 20. ut facias istud signum. Vers. 18. *Hunc furiculum*] (Vox תקות) significat פ i. e. filum & funiculum. ** Vers. 16. *Sanguis ejus sit in illius capite*] i. e. Culpa cædis sit in capite ejus, 21. quia ipse sibi mortis suæ causa fuit. Eod. vers. 19. *Sanguis ejus sit in capite nostro*] i. e. Culpa cædis ejus sit in capite nostro. Vers. 23. *Et trajecerunt*] Jordanem.

CAP. III.

Vers. 3. *Et sequimini eam*] Profectio iste fuit diversa à (coëteris) omnibus profectioibus, nam omni illo tempore, quò Moses vixit, columna nubis primò proficiscebatur eis (Israëlitis) viam monstrabat & arca (fœderis) proficiscebatur post duo vexilla; 1. ast nunc arca (fœderis) primò proficiscebatur. Vers. 3. *Et sacerdotes Leviticos* *] Quoniam omnes isti prognati erant ex Levi, patre Amrami, (ideò) vocantur Levitici, sicuti exponunt Rabbini nostri in Bereschit rabba, (nempè:) in quadraginta quinque locis (S. Scripturæ) vocantur Sacerdotes Levitæ atque hic est sensus explicationis in Medrasch Ruth, 1. Vers. 4. *Verum tamen spatium sit*] Hoc erat in honorem Dei. Eod. vers. 4. *Et inter illam*] (Istud וביניו positum est,) pro וביניו, i. e. & inter illam † huic simile est, (quod in illo loco habetur:) lætetur Israël ביעשו i. e. increatore suo; 3. alia explicatio: duæ arcæ fuerunt, (nempè:) Majestatis Divinæ & Josephi (patriarchæ,) quæ simul ibant. Eod. vers. 4. *Quasi bis mille cubitorum*] (Spatium istud ideò datum fuit,) ut possent (Israëlitæ) ire 4, & precari in Sabbatho coràm illa (arca fœderis,) sic exponitur in expli-

19 Sive: per donum propheticum, per vaticinium, id enim Rabbini interdum intelligere solent per רווח הקדש, qua de re alibi à me dictum est.

20. Vel. res ista à te dependebit, tibi incumbet, ut facias istud signum.

** Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 14. b.

21. Confer. not. ad Levit. c. 20. vers. 9. n. 15.

1. Nempè: castrorum Judæ & castrorum Rubenis, confer. Raschi not. ad Numer. cap. 2. vers. 17. & D. Wägenfeil. Sota p. 693.

* Hebr. והכרחי הלוי, ista & sequentia, usque

ad: אך רחוק וג' i. e. veruntamen spatium &c. absunt hic à MSto 1.

2. Sic hoc loco abbreviaturam istam מ"ר expli- co, confer. quæ suprà ad Josu. cap. 1. vers. 11. num. 19. notata sunt.

† Istud & quæ sequuntur, usque ad: ר"א i. e. alia explicatio, absunt à MSto 1.

3. Juxtà Hebræum: in facientibus eum, prout Psalm. 149. vers. 2. habetur ubi בעושו ponitur pro: ביעשו i. e. in eo, qui fecit illum.

4. Hinc חג השבועה i. e. terminum Sabbathi, ex.

explicatione allegorica Tanchumæ, quoniam noverat (Josua,) quod (Israëlitæ) obsessuri essent (urbem) Jericho die Sabbathi. Eod. vers. 4. *Ut cognoscatis*] Redit (hîc S. Scriptura ad verba illa :) & sequimini eam. 5. Eod. vers. 4. *Quia non transivistis per viam*] Nec ivistis isto (modo hucusque.) * Vers. 5. *Et dixit Josua*] Die tertio ; trigesimus autem dies Luctus (Mo- sis) fuit primus in istis tribus diebus. Eod. vers. 5. *Sanctificate ** vos*] i. e. Præparate vos. Eod. vers. 5. *Nam crastino die*] Quando transibitis Jorda- nem &c. Eod. vers. 5. *Mirabilia*] (Hanc vocem מִפְלְאוֹת †) Chaldaicè interpretatus est Jonathan : פְּרִיטִין i. e. mirabilia. Vers. 6. *Et dixit Josua sa- cerdotibus*] Die crastino. Eod. vers. 6. *Portate arcam fœderis*] Hactenùs (enim illam) portaverant Levitæ ; illo autem die (portabant eam) sacerdotes. 6. Vers. 8. *Cum veneritis ad extremitatem Jordanis*] i. e. Cum intraveritis intra ripam ejus (fluminis Jordanis.) Eod. vers. 8. *In Jordane consistite*] Donec per- transierit omnia populus usque ad alteram (sive ulteriorem) ripam (fluminis) Vers. 9. *Accedite huc,*] (Josua) coarctavit omnes illos (Israëlitæ) intra duos versus arcæ (fœderis,) isque fuit unus ex illis locis, ubi exiguum spatium comprehendit multos. 7. Vers. 10. *Hac in re cognoscetis*] (Nempè :) in ista re dum videtis, quod vos omnes hîc coarctati sitis. Vers. 11. *Fœderis Domini totius terræ*] i. e. Fœderis * Sancti illius Benedicti, qui Dominus est totius terræ ; non autem mireris propter (literam) Heh in (voce :) הַכְּרִית, quia multi tex- tus S. Scripturæ sic loquuntur, veluti (in illo loco :) הַמְּסַגְרוֹת הַמְּכֻּנּוֹת i. e. cælatas bases, 8. item (in illo loco :) הַעֵמֶק הַפְּגִירִים i. e. convallis cadave- rum. 9. Eod. vers. 11. *Transit ante vos*] i. e. Præcedit vos, ut intret Jorda- nem. Vers. 12. *Accipite vobis duodecim viros*] i. e. Disponite illos, ut sint pa- rati ad id, quod ego vobis præcipiam, quando transiveritis Jordanem. Vers. 13. *Aqua quæ descendunt ** supernè*] Ad inferiorem locum, sicuti omnia flu- mina

exstruxerunt Rabbini, confer, Raschi not. ad Ruth c. 1. v. 16. n. 33.

5. Ptout versu præcedenti 3. h. cap. habetur.

* Hebr. עַד הַנָּה, in Msto 1. postea additur: כָּל כֶּךָ שְׁמַעְתִּי i. e. cuncta sic audivi.

** Ista: sanctificate vos, i. e. præparate vos, ab- sunt in Hebræo à Msto. 1.

† Istrud & sequentia, usque ad וַיֹּאמֶר i. e. & dixit (Josua, v. 6. h. c.) ab sunt à Msto. i. confer. tract. Talm. Taanith, fol. 20. a. & Avoda sa- ra fol. 25. a.

6. Confer. D. Wagenfeil. Sot. pag. 693. & p. 696. n. 3. & n. 4.

7. Sive: multitudinem, vide Raschi not. ad Le- vit. c. 8. v. 3. n. 6.

* Confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 33. b.

8. Sic autor Vûlgatæ transtulit ea, quæ habentur 2. Reg. cap. 16. v. 17. ubi vide Raschi no- tas, alii aliter verterunt.

9. Sicuti Jerem. cap. 31. vers. 40. habetur, con- fer. hîc Wagens. Sota, pag. 693.

** Confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 33. b. & fol. 34. a. it. Sevachim, fol. 119. b.

mina, quæ currunt, (fluere solent.) Eod. vers. 13. *Et consistent acervo uno*] (Nempe) quando descendunt aquæ usque ad locum, ubi illæ abscinduntur, nec inde descendunt infra; sed coacervantur & cumulantur atque supernè augentur, quasi porticus porticibus super impositæ. 10. Eod. vers. 13. *Cumulo*] (Dictio כּוּמֹל hic accipitur,) sicuti (in illo loco:) congregans כּוּמֹל i. e. tanquam cumulum, 11. item (in illo loco:) כּוּמֹל i. e. acervus messis, 12. ita, ut significet altitudinem, atque sic conjunxit illas (voces) Menachem. Vers. 15. *Ripas suas*] (Dictio הַרְגָּה) significat ripam altam. Eod. vers. 15. *Omnibus diebus messis*] (Nempe:) diebus mensis Nisan, qui sunt dies messis. Vers. 16. *Valdè procul*] Ab eo loco, ubi steterunt, * ibi cessaverunt (vel defecerunt aquæ.) Eod. vers. 16. *Ab Adam, urbe,*] Sic fuit nomen ejus. 13. Eod. vers. 16. *Quæ autem descendebant*] Illæ ipsæ (aquæ,) quæ inde descendebant infernè ab initio, deficiebant, exscindebantur, i. e. transibant per viam, quâ ibant, sicuti omnia flumina, quæ properant ad mare, donec deficerent. ** Vers. 17. *Et steterunt sacerdotes*] Juxtà ripam Jordanis. *** Eod. vers. 17. *In medio Jordanis*] Et omni illo tempore, quo steterunt (sacerdotes in Jordane,) non descenderunt aquæ superiores 14. infra atque intereà omnis populus transibat in sicco.

CAP. IV.

Vers. 3. *Firmi*] Directi & collocati alter è regione alterius. 1. Vers. 2, *Duodecim viros*] Hi fuerunt illi ipsi, quorum suprà 2. mentio facta est, ut essent parati. Vers. 5. *Transite * antè arcam &c.*] i. e. Ingredimini nunc Jordanem & transite antè sacerdotes. Vers. 3. *Et transportate illos vobis cum*]

10. Vel: quasi laquearia, laquearibus imposita, confer. D. Wagenfeil. Sota, p. 694. & p. 697. n. 10. it. Sota, fol. 33. b. & fol. 34. a.

11. Sicuti Psalm. 33. vers. 7. habetur, confer. & Psalm. 78. vers. 60.

12. Prout Esai. cap. 17. vers. 11. habetur.

* Hebr. שַׁעֲמָרוּ, in Msto 1. pro eo legitur: שַׁעֲבָרוּ, ubi transiverunt.

13. Confer. hic Lightfoot. Centur. Chorograph. cap. 92. pag. 158. edit. Lips.

** Confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 34. a. & Schabbat, fol. 98. b.

*** Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 54. a. 14. Confer. Psalm. 114. vers. 5. ibique R. Salomon. not.

1. Explicatur hic istud הַכֵּן, quod in textu sacro habetur; confer. D. Wagenfeil. Sota, pag. 696. & p. 701. cæterum verba ista: alter è regione alterius, absunt in Hebræo à Msto 1.

2. Nempe cap. præced. 3. vers. 12. confer. & vers. 4. h. cap.

* Hebr. עָבָרוּ, istud ut & sequentia, usque ad: וְהֵעָבְרוּ, i. e. & transportate, ab sunt à Msto 1.

cum] Sicuti præceperat Moses, 3. ut ex illis (lapidibus) exstrueretur altare in monte Ebal eisque inscriberentur verba legis; venerunt autem (Israëlita) eo ipso die ad montem Ebal & ex istis (lapidibus) ædificârunt altare atque obtulerunt holocausta & eucharistica comederuntque ac biberunt eosque (lapides) abraferunt 4. ac venientes pernoctarunt in Gilgal, fueruntque lapides isti ** in Gilgal ad hujus rei monumentum; constituit autem Josua alios duodecim lapides in Jordane. 5. Vers. 10. *Donec finita esset res omnis*] Veluti id discimus in tractatu Talmudico: Sota. 6. Eod. vers. 10. *Stabant in Jordane*] Dixit illis (Israëlitis) Josua: Scitote, quem in finem vos transeatis Jordanem, (nempè,) ea conditione, 7. ut expellatis omnes incolas terræ &c. Vers. 11. *Et fuit, cum finisset omnis populus transire (Jordanem,) arca quoque trajecit &c.*] Non (tamen) eo modo, quo cœteri transiverant; sed ita, uti infra exponitur in textu, (nempè:) avellebantur plantæ pedum 8. sacerdotum retrò ad siccum, (videlicet) ad ripam, ex qua intraverant (Jordanem,) juxtà quam illi (sacerdotes) stabant, 9. tunc reversæ sunt aquæ retrò, ut fluèrent, sicuti antea, reperitur (itaque) arca ejusque bajuli ab isto latere; totus verò populus † Israëliticus ab altero latere, (tunc) arca sustulit bajulos suos & transivit. 10. Eod. vers. 11. *Coràm populo*] i. e. In conspectu populi. Vers. 16. *Præcipe sacerdotibus*] Hic explicat S. Scriptura

3. Vide Deuteron. cap. 27. vers. 2. & seqq. confer. hic Sota, fol. 34. a. & fol. 36. a.

4. Sic verbum *והעלו את* hic vertere volui cum D. Wagenfeil. in Sota, pag. 756. ubi vide sis plura, quæ huc spectant, confer. & Buxtorf. lex. Chald. fol. 2092. atque infra Josu. c. 8. v. 32. n. 16. & n. 17. cœterum pro *והעלו את* i. e. & abraferunt eos, in Msto 1. legitur: *והעלו את* i. e. & sustulerunt lapides.

** Verba illa: fueruntque lapides isti in Gilgal, absunt in Hebræo à Msto 1.

5. Confer. huc D. Wagenfeil. Sota pag. 747. & seqq.

6. Cujus verba vide apud eundem D. Wagenfeil. in Sota, pag. 747. & seqq.

7. Etiam ista desumpta sunt ex tractatu Talmudico: Sota, quæ vide apud dict. D. Wagenfeil. in Sota, pag. 695.

8. Sicuti infra vers. 18. h. cap. habetur.

9. Sensus hujus loci juxtà Rabbiorum sententiam est iste: simul ac sacerdotes, portantes arcam Domini, pedibus suis attigerunt un-

das Jordanis, scissus est amnis perque ejus medium transiverunt Israëlita, sacerdotibus interea loci cum arca Domini haud procùl à ripa citeriore præstolantibus; postquam verò universus populus Judaicus Jordanem transiverat, sacerdotes vestigia sua paululum retrò traxerunt, tunc Jordan pristinum suum cursum repetens effecit, ut hinc essent sacerdotes cum arca & illinc Judæi, intermedio amne, vide D. Wagenfeil. Sota, p. 740. n. 2. & infra vers. 16. h. cap. n. 12. ac vers. 18. n. 16. confer. hic Tract. Talm. Sota, fol. 35. b.

† Verba ista: totus verò populus Israëliticus ab altero latere, absunt in Hebræo à Msto 1.

10. Nempè: Jordanem, desumpta sunt ista ex tractatu Talmudico: Sota, quæ vide sis apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 739. & seqq. pag. 740. ubi vide notas num. 3. confer & infra vers. 18. h. cap. n. 17. & 1. Samuel. c. 6. v. 7. n. 13. it. not. ad 1. Chronic. c. 15. vers. 26. num. 8.

ra id, quod suprà dictum fuit, quomodo (scilicet) arca Domini & sacerdotes transierint ante populum &c. ^{11.} Eod. vers. 16. *Et ascenderunt ex Jordane*] Non autem hic scriptum est: & transiverunt; sed (solum:) & ascenderunt, (unde) discimus, quod (sacerdotes) ad ripam, juxtà quam stabant, ascenderint, ^{12.} nec poterit dici, quod (sacerdotes) steterint in occidentali ^{13.} Jordanis ripa, nam ecce scriptum est suprà: intingebantur pedes sacerdotum in extremitate aquarum, ^{14.} ibidem quoque (scriptum reperitur:) & steterunt sacerdotes; omnes autem Israëlità transibant. Vers. 18. *Avellebantur plantæ pedum sacerdotum*] Ex aquis ad siccum, quod juxtà illos erat. ^{16.} Eod. vers. 18. *Et reverse sunt aquæ ad locum suum*] Reperiebatur (itaque) arca ab uno latere & populus Israëliticus ab altero latere, tulit arca bajulos suos & transivit, ^{17.} & propter hanc rem punitus fuit Ufa, cùm prehenderet arcam, ^{18.} portavit arca bajulos suos, nonne illa seipsam ^{19.} multò magis portabit? Vers. 20. *Erexit Josua in Gilgal*] Istud fuit diverforium, in quo pernoctârunt. ^{20.}

CAP. V.

Vers. 1. *Qui habitant trans Jordanem ad Occidentalem plagam*] (Nempè) versùs latus illud (Jordanis,) quod Israëlità transierant, id erat latus Occidentale, * nam hætenùs (Israëlità) fuerant in latere Orientali. Vers. 2. *Gladios*

B 2

11. De quo vide cap. præced. 3. vers. 6.
 12. Nempè: vestigia sua paululùm retrò trahentes, vide, quæ suprà ad vers. 11. h. cap. n. 9. & infrà v. 18. n. 16. notata sunt.
 13. Hebr. שבמערב, nam ripa illa Jordanis, ad quam Israëlità transierunt, erat Occidentalis, confer. cap. seq. 5. v. 1. ibique not. Sign. * posses & vertere: in ripa, quæ ultrà Jordanem, fuit, si legas שבמערב, uti legendum videtur.
 14. Sicuti capite præced. 3. vers. 15. habetur.
 15. Prout dicto capite præced. 3. vers. 17. habetur.
 16. Dum sacerdotes vestigia sua paululùm retrò traxerunt, vid. vers. 11. h. cap. n. 9. & D. Wagenf. Sota, pag. 739. confer. tract. Talm. Sota, fol. 35. b.
 17. Confer, hîc, quæ suprà ad vers. 11. h. cap.

- n. 10. notata sunt.
 18. Qua de re vide 2. Samuel. cap. 6. v. 6. & v. 7. n. 13. & n. 14.
 19. Ex Gemara tractatus Talmudici: Sota, locus iste desumptus est, ubi sic habetur: dixit ei Sanctus ille Benedictus; Ufa! arca, quæ bajulos suos portavit, nonne multò magis ad seipsam portandam sufficeret? vide D. Wagenfeil. Sota, p. 740. & 2. Samuel. dict. c. 6. v. 7. n. 14.
 20. Confer. hic D. VVagenfeil. Sota, pag. 748. & p. 757. it. tract. Talm. Sota, fol. 35. b. & fol. 36. a. it. Rosch haschana, fol. 13. a. & Jevammot, fol. 71. b. Kidduschin, fol. 38. a.
 Confer, quæ ad cap. præc. 4. v. 16. n. 13. notata sunt, it. tract. Talm. Sevachim, fol. 116. a.

dios acutos] (Ista חרבות צורים significant) Juxtà Targum: novaculas acutas, sic quoque (dictio צור accipitur in illo loco:) etiam retudisti צור i. e. aciem gladii ejus, 1. quando scil. acies ad latera (gladii) versa est nec illa benè scindit, ita etiam (sumitur in illo loco:) omne instrumentum יוצר i. e. quod acuetur 2. contra te Eod. vers. 2. *Secundò*] Nam jam antea magna multitudo (Israëliitarum) simul erat circumcisa illa nocte, qua egrediebantur ex Ægypto; hæc autem erat secundæ vicis, 3. omnibus quippe quadraginta annis, quibus (Israëlitæ) fuerunt in deserto, non spiravit eis Boreas nec fuit illis dies quietis, quo circumcisio peragi potuisset, sicuti discimus in (tractatu Talmudico:) Jevammot; 4. Rabbini autem nostri dicunt: istud שנית i. e. secundò (significare hîc) פריעת מילה i. e. refectionem glandis, 5. quæ non data fuit Abrahamo, patri nostro. Vers. 3. *In colle præputiorum*] Ex eo, quod ibi accidit, nomen profluxit, 6. quoniam facta sunt (ibi præputia,) tanquam collis. Vers. 4. *Hæc autem fuit ratio*] Per oraculum Divinum 7. circumcidit illos (Israëlitas Josua,) dixit enim illis: an vos existimatis, quod terram possessuri sitis incircumcisi? nonne ita dictum fuit Abrahamo: tu autem foedus meum servato &c. 8. & dabo tibi seminique tuo post

1. Sicuti Psalm. 89. vers. 44. habetur, ubi in notis Raschianis eadem ferè, quæ hic, adducta sunt, ab hoc versu 1. usque ad caput seqv. 6. v. 1. habentur notæ Raschianæ in MSto 2. & quidem in illius fine, easque in locis congruis hîc contuli confer. not. ad cap. seq. 6. v. 1. Sign. *

2. Sic juxta Commentatoris nostri mentem vertere volui istud: יוצר, quod Esai. cap. 54. v. 17. habetur; alii aliter ibidem transtulerunt; in utroque MSto additur expositio verbi יוצר videlicet: יושן i. e. acuetur, confer. hic tract. Talm. Jevammot. fol. 71. b.

3. Vel: repetitio circumcisionis, confer. hic Gur Arjeh fol. 76. col. 2. med. & Buxtorf. Synag. Jud. cap. 4. pag. 103. & seq. ubi plura de neglecta vel omissa per quadraginta annos circumcisione, confer. & vers. 5. h. cap. n. 11. it. Spenceri de Legibus Hebræorum ritual. lib. 1. c. 4. Sect. 1. & seq. usque ad Sect. 7. eâ exclusa, ubi plura de circumcisione ejusque origine & antiquitate, ut & de circumstantiis quibusdam in circumcisione celebranda observari solitis,

4. Et quidem illius cap. 8. cujus initium est: הערל; sicuti id apud eund. Buxtorf. in Synag. Jud. dict. cap. 4. pag. 104. allegatur, vid. Jevammot, fol. 71. b. in MSto. post: ביבמות i. e. in Jevammot, additum reperitur: כראית במנחות i. e. sicuti habetur in (tractatu Talmudico) Menachot; sed errorem describentis esse puto.

5. Ex qua puero graviores & acutiores dolores accidunt, quàm ex ipsa circumcisione, vide Buxtorf. alleg. cap. 4. p. 98. & 101. confer. & tract. Talm. Keritut, fol. 9. a.

6. Vel: nomen accepit ex præsentis facti, quod præputia Israëliitarum circumcisorum sint ibi relicta, prout in Junii ac Tremelii notis hîc habetur.

7. Sic istud דבר hic interpretor, confer. quæ de hac voce ad Genes. c. 13. v. 14. & ad Genes. c. 48. v. 7. it. ad Levit. c. 9. v. 1. & ad Numer. c. 11. v. 8. notata sunt; respicitur autem hac explicatione ad dictionem דבר quæ hic in textu sacro habetur.

8. Sicuti Genes. cap. 17. vers. 9. habetur.

post te terram peregrinationis tuæ. 9. Eod. vers. 4. *Omnis populus, qui exierat*] Non fuit ex illis unus hoc in loco, nam omnes mortui erant (in deserto,) ipsique circumcisi fuerant, † dicitur enim: quoniam circumcisi erant. 10. Vers. 5. *Non circumciderant*] Sicuti (jam suprâ) exposui, 11. non spiravit Boreas; illi ipsi erant, qui nunc circumcidebantur. Vers. 7. *Eorumque filios constituit ipsorum loco*] i. e. Et eorum filios, quos ipsorum loco constituit, qui erant nati in deserto, illos ipsos circumcidit Josua. Vers. 8. *Considerunt loco suo*] (Jonathan istud תחתם ** Chaldaicè interpretatus est:) באתריהון i. e. in locis suis, (nimirum) non obsiderunt urbem: 12. Eod. vers. 8. *Donec sanarentur*] A vulnere † (membri circumcisi.) Vers. 9. *Devolvi*] (Verbum istud: גליתו hic significat:) הסרות i. e. removi 13. opprobrium Ægyptiorum, qui dicebant (Israëlitis:) videte, quia רעה i. e. malum est antè faciem vestram, 14. est stella, quæ vocatur רעה, estque illa * signum sanguinis, hanc (stellam) videmus nos (oriri) contrà vos in deserto, atque hoc est illud ipsum, quod dixit Moses in deserto: cur loquentur Ægyptii dicendo: כרעה i. e. in malo (astro) eduxit illos; 15. ipsi autem (Ægyptii) haud sciebant, quod illud (astrum significaret) sanguinem circumcisionis; cum verò tempore Josuæ circumcisi essent (Israëlitæ) atq; ille ipse sanguis (circumcisionis) venit, (tunc) remotum fuit istud (Ægyptiorum) opprobrium, nam tunc temporis colluvies illa hominum, qui cum ipsis (Israëlitis) ascenderant (ex Ægypto,) irridebant ** eos, 16. Sic exponit R. Moses † Hadarschan. 17. Eod. v. 9.

B 3

Devol-

9. Prout Genes. dict. cap. 17. vers. 8. habetur.

† Hebr. והיו מולי, absunt ista hic à MSto 1.

10. Quemadmodum versu sequenti 5. h. cap. habetur.

11. Nempè in notis ad vers. 2. h. cap. ubi videtur num. 3. & 4.

** Post istud תחתם explicationis gratia in MSto 2. additur במקום i. e. in loco suo, confer. not. ad cap. seq. 6. v. 5. Sign. ***

12. Jericho scil. sed manserunt in castris, ubi erant circumcisi, donec sanitatem recepissent.

† Hebr. מן המכה i. e. à percussione, in MSto 2. pro eo legitur: מן המילה i. e. à circumcissione.

13. Vel: abstuli, prout autor Vulgatæ transtulit, confer. Gur Arjeh fol. 76. col. 2. med. & Buxtorf. Synag. Jud. c. 4. p. 103.

14. Prout Exod. cap. 10. vers. 10. habetur, ubi vide Raschi not.

* Hebr. והוא, sic in utroque MSto hic additum reperitur, quâ additione sensus magis perspicuus redditur.

15. Nempè: Israëlitas, sicuti Exod. c. 32. v. 12. habetur, ubi vide Raschi not. cujus mentem hic in vertendo secutus sum.

* Hebr. חוכים, à rad. חוץ, de quo vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 719. confer. & R. Sal. ad Genes. c. 17. v. 17. in utroque MSto pro eo legitur: סוכין, quod vertere possis: commixti erant (eis scil. Israëlitis,) confer. quoad hanc significationem Psalm. 42. v. 5. voc. סך.

16. Nempè: Israëlitas, dum Ægyptii dixerunt eis: in fausto sydere eduxit vos Deus in istud desertum.

† Hebr. משה, in utroque MSto pro eo legitur: יהודה i. e. R. Jehuda.

17. Ita quidem R. Moses Hadarschan; sed anteriorem

Devolvere] (Istud: גליתִי hîc significat:) הִסְרֹתִי i. e. removi, veluti (accipitur in illo loco:) גלִי i. e. remove à me opprobrium, 18. item (in illo loco:) וַיִּגְלֵה i. e. & removit lapidem. 19. Vers. 11. *Postridie Paschatis*] (Is fuit) dies elevationis manipuli, 20. quo obtulerunt primò manipulum; à septimo autem (die mensis) Adar, 21. quo mortuus est Moses & desiit Manna, suppetebat illis (Israëlitis) hucusque 22. Manna, quod in vasis suis portabant & collegerant septimo (die mensis) Adar, dicitur enim: Manna comederunt quadraginta annis; 23. sed nonne de quadraginta annis defecerunt dies triginta? nam ecce primò descendere cœpit Manna decimo quinto die (mensis) Iiar, 24. dic itaque: in massa facinacea, quam extulerant Israëlitæ ex Ægypto, gustarunt illi saporem Mannæ. Vers. 12. *Nec fuit * amplius Israëlitis Manna*] Quocircà illi comederunt de proventu ** terræ, (nam) si Manna habuissent, non comedissent de proventu illo, Manna enim illis magis gratum fuisset, proverbium est: dicit aliquis infanti: cur comedis frustum panis hordeacei? (respondet ille:) quia non habeo frustum panis triticei, quapropter (hic) dicitur: non fuit amplius &c. Vers. 13. *Cùm esset Josua ad (urbem) Jericho*] Hinc (dicitur) de tractu 27. urbis, quod ille sit de ipsa urbe, non enim (hic) dici poterit, (quod Josua fuerit †) in urbe Jericho. Eod. vers. 13. *An noster es?*] (Verba ista Hebræa: הֲלֹנּוּ אִתָּךְ Jonathan Chaldaicè interpretatus est:) הֲלֹמְסַעֲרָנָא אִתָּיְתָא i. e. an in auxilium nostrum venisti? * Vers. 14. *Nunc veni*] In auxilium tuum; ast tempore

- riorem hujus loci expositionem vide in Junii ac Tremelii notis h. loc. num. 8.
 18. Sicuti Psalm. 119. vers. 22. habetur.
 19. Prout Genes. cap. 29. vers. 10. habetur, confer; hîc Lightfoot. Centur. Chronogr. cap. 88. p. 154. edit. Lips.
 20. De qua Levit. c. 23. v. 11. Confer. hîc idem Lightfoot, ad Matth. cap. 12. v. 1. pag. 339. & ad Luc. c. 6. v. 1. p. 771. & seq. it. Gur. Arjeh fol. 154. col. 4. princ. confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol. 118. a. & Rosch haschana, fol. 13. a. it. Kidduschin, fol. 37. a.
 21. Qui Februario nostro maximam partem respondet, confer. suprâ Josu. cap. 2. v. 1. n. 2.
 22. Vel: hætenus sive intereà temporis, Hebr. עַד עֲכָשִׁי, nempe, usque ad primum diem mensis Nisan, confer. suprâ Josu. c. 1. v. 11. n. 17.
 23. Sicuti Exod. cap. 16. vers. 35. habetur, ubi

vide Raschi not.

24. Is mensis Aprili nostro ferè respondet, confer. hîc D. Meyeri not. ad Seder olam p. 362. edit. Amstelod.
 * Hebr. וְלֹא הָיָה הִיא & sequentia, usque ad: בְּהֵיכָל יְהוָה i. e. cùm esset Josua &c. (v. 13. h. c.) absunt hîc à MSto 1.
 ** Hebr. מֵעֵבֶר, in MSto 2. pro eo legitur מִחֲבוּאָה i. e. de proventu, res eadem est.
 25. Sive: de agro urbis, prout autor Vulgatæ hîc transtulit, sic dictionem עֵיבוּרָה hoc loco interpretor.
 † Hebr. שְׂרָוָא, sic in MSto 2. hîc additum reperitur confer. hîc tract. Talm. Eruvin, fol. 63. b. & Megilla, fol. 3. a. & fol. 10. b. it. Nedarim, fol. 56. b. & Sanhedrin, fol. 44. a.
 * Confer. hîc not. ad 1. Paralipom. cap. 21. vers. 16. n. 16.

re Moſis, doctoris tui, veneram; ille autem me noluit (habere,) dicitur enim: ſi facies tua non præcedet &c. 26. Eod. verſ. 14. *Princeps exercitus Domini*] i. e. (Princeps ** Iſraëlitarum, qui fuerunt exercitus Domini; fuit autem (princeps iſte) Michaël, dicitur enim: & Michaël, princeps veſter, 27.

CAP. VI.

Verſ. 1. *Clausa & munita erat*] Juxta Targum ejus: 1. clauſa foribus ferreis & roborata vectibus chalybeis. * Verſ. 4. *Arietinas*] (Dictio יובלים ſignificat:) אילים i. e. arietes. Verſ. 5. *Cum tractim ſonabitur*] Perultimum clangorem (buccinæ,) quando is, qui clangit, ſonum protrahit. ** Eod. verſ. 5. *In loco ſuo*] (Iſtud תחתיה ſignificat hîc:) במקומה i. e. in loco ſuo. *** Verſ. 9. *Expeditus autem*] Rubenitæ & Gaditæ præcedebant illos (Iſraëlitas,) quoniam Gaditæ erant fortes & brachio robuſto percutiebant, ſicuti dicitur: & rapuit brachium ac verticem. 2. Eod. verſ. 9. *Extrema acies*] Nempè:) tribus Danitica, quæ ultimo proficiſcebatur; ipſa autem colligebat omnes illos, qui proſtremi erant relictî. 3. Verſ. 15. *Die ſeptimo*] Sabbathum fuit. 4. Verſ. 17. *Eritque anathema*] i. e. Sancta (vel devota urbs illa,) dies enim Sabbathi ſanctus eſt & convenit, ut præda, quæ in illo die diripitur, ſit ſancta. † Verſ. 18. *Et conturbetis*] (Iſtud: עכרתם hîc) ſignificat aquas conturbatas. Verſ. 23. *Et venerunt juvenes illi exploratores*] Hîc opus habebant (exploratores iſti) alacritate & facti ſunt tanquam pueri (ſive juvenes) expediti; in nocte autem prima fuerunt ſicuti angeli, qui ſeipſos cohibuerunt à peccato (ſcortationis) cum Rahab, meretrice,

26. Prout Exod. cap. 33. v. 15. habetur.

* Hebr. ש, ſic in Mſto 1. hîc additum reperitur.

27. Sicuti Daniel. cap. 10. verſ. 21. habetur, confer. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 63. b. & Megilla, fol. 3. a. it. Sanhedrin, fol. 44. a. b.

1. Hebr. בַּחֲרֹמֹתַי, ſic in utroque Mſto, ut & in exemplari Hebræo, quo uſus ſum, habetur; ab eſt autem iſtud hoc loco à Bibliis Buxtorf. confer. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 56. b.

* Hactenus notæ Raſchianæ in Mſto 2. & qui dem in illius ſine, confer. cap. præc. 5. v. 1. ibique not. num. 1.

** Confer. hic tract. Talm. Roſch haſchana, fol. 26. a.

*** Conf. cap. præc. 5. v. 8. ibique not. Sign. **

2. Sicuti Deuteron. cap. 33. verſ. 20. habetur, ubi vide Raſchi notas.

3. Vel: qui poſtremi moram neſtebant & tardabant, confer. Numer. cap. 10. verſ. 25. ibique Raſchi not.

4. Ad loci iſtius illustrationem confer. quæ D. Meyer. ad Seder Olam pag. 369. edit. Amſtelod. notavit vide & cap. ſeqv. 7. v. 25. n. 23.

† Confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 17. a. &

trice, quo circà vocantur nomine מלאכים i. e. angelorum ac propter hanc causam viri angeli (sive nuntii) appellantur pueri. 5. Vers. 26. *In primogenito suo fundet eam & in minimo suo*] i. e. In principio fundamenti, quod ipse in illa (urbe) posuerit, moriatur filius ejus primogenitus illumque sepeliat sic deinceps, usque dum moriatur minimus in complemento operis, quod (hîc dicitur) constitutio forium. 6.

CAP. VII.

Vers. 2. *Prope Beth-Aven*] Particula עַי hîc significat :) אצל i. e. juxta Beth-Aven. Eod. vers. 2. *Ab oriente (urbis) Bethel*] (Istud : מִמְּזְרָח significat :) מִמְּזְרָח i. e. ab orientali plaga (urbis) Bethel. Vers. 5. *Usque ad Schebarim*] (Targum Jonathanis hîc habet :) quoad contriverunt eos. 1. Vers. 7. *Utinam voluissimus*] Utinam consilium† iniissemus, habitandi in regione trans-Jordana Orientali, in terra Sichonis & Ogi, quæ jam antea subacta fuit ! Vers. 9. *Et quid facies nomini tuo*] Quod associatum est nomini nostro, 2. hæc est expositio ejus allegorica ; sensus autem literalis est : & quid facies nomini fortitudinis tuæ, quod jam antea egressum est ? nunc (enim gentes) dicent : debilitatum est robur ejus (Dei Israëlitarum) Vers. 10. *Surge tibi*] Scriptum (hîc) est : קום לך * (ac si diceret :) עמר לך i. e. stat tibi 3. id, quod precatus es coram me & cujus rei mentionem fecisti ; alia explica-

- a. & Sanhedrin, fol. 113. a. it. Berachot, fol. 54. b.
 5. Confer. hic Genes. cap. 19. vers. 1. ibique Rashi not.
 6. Quomodo execratio ista Josuæ effectum sortita sit in Chiele, Beth Elita, vid. 1. Reg. cap. 16. v. 34. al. 36. ibique not. n. 8. & n. 12. confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 113. a. & Schevuoth, fol. 36. a. it. Megilla, fol. 10. b.
 1. Sic etiam in LXX. versione juxta Complutensem editionem, ὡς συνέτριψας αὐτούς, usque dum contriverunt eos, in editione Romana pro ὡς legitur : ἡγῶν, confer. Junii ac Tremellii not. h. loc. nomen quippe Hebræum מִשְׁבֵּר est à radice שבר i. e. fregit, unde Chaldaus paraphrastes atque LXX. interpretes nomen istud appellativè verterunt, quoniam

- acies Israëlitarum ibi fractæ sunt, confer not. ad Hiob, cap. 38. vers. 10. num. 1. it. tract. Talm. Bava batra, fol. 121. b. & Sanhedrin, fol. 44. a.
 2. Vel : quod communionem habet cum nomine nostro, quod de nomine nostro participat, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 137. b. fin.
 * Pro : קום לך, i. e. surge tibi, ratio istius hic à Commentatore nostro exponitur.
 3. Sensus est : impetrasti, quod petiisti, exaudi vi preces tuas, confer. quæ ad Deuteron. cap. 3. vers. 28. R. Salomo notavit, it. tract. Talm. Taanit, fol. 14. b. & Megilla, fol. 22. b. it. Sanhedrin, fol. 11. a. & fol. 43. b. it. fol. 44. a. b.

plicatio : stetisti in castris nec cum illis (Israëlitis, quos misisti,) egressus es, ego autem dixi: qui educat eos & qui reducat eos, 4. item: nam tu introduces filios Israël & ego ero tecum, 5. item (alio in loco :) is enim transibit antè populum hunc & ipse possidendam distribuet eis terram, 6. si (itaque) iveris ante illos, ipsi rem prosperè agent; si verò non, haud prosperabuntur; alia expositio (verborum istorum :) surge tibi, i. e. propter te hoc illis (Israëlitis evenit,) non (enim) dixi tibi, ut sanctificares prædam urbis. Vers. 14. *Per domos*] Sunt (enim) in una familia multæ domus patrum. Eod. vers. 14. *Per viros*] Per principes capitum, omnes viri domus veniant ad sortem ** Vers. 15. *Comburetur igni*] Tentorium & supellectilia. 7. Eod. vers. 15. *Ipsè & quicquid ei est*] (Fiat) ei secundum judicium, quod infra 8. exponitur, (nempè :) ipse & jumenta ejus lapidibus obruentur; (accentus) autem Sakeph, qui est super (istud :) באש i. e. igne, indicat, quod illud separatum sit à (sequenti pronomine :) אורו i. e. ipse, sic enim reperimus textus S. Scripturæ, quod accentus iste (Sakeph) illos dividat, veluti (in illo loco :) אחרי i. e. postea, juxta viam, quæ vergit ad occasum Solis, 9. nam (istud :) אחרי separatum est (à sequenti voce :) דרך i. e. via, per accentum, 10. atque (verborum istorum :) qui deprehensus fuerit cum hoc anathemate, is comburatur igne, hæc est expositio: qui dignus est, ut comburatur, (is igne puniatur,) sicuti infra 11. explicatur. Eod. vers. 15. *Ipsè & quicquid ei est*] Secundum judicium, quod infra 12. dicitur (pœna infligatur;) textus autem iste sermonis brevitate utitur, cui simile est (id, quod in illo loco habetur :) quisquis percusserit Jebusæum & pertigerit ad illud emissarium, 13. nec (ibi) exponitur, quid ei futurum sit, (qui per-

4. Sicuti Numer. cap. 27. vers. 17. habetur, ubi vide Raschi notas.

5. Prout. Deuteron. cap. 31. vers. 23. habetur.

6. Sicuti Deuteron. cap. 3. vers. 28. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. cap. seqv. 8. v. 10. n. 4.

* Hebr. לְגוֹרֵל, in Basil. & Amstel. edit. additum hic est: תוֹסֵף, quod significat additionem, confer. num. seqv. 7.

7. Hæc est additio, quæ notis Raschianis adjecta est, confer. infra vers. 25. h. cap. n. 25. & absunt ista, usque ad: & jussit appropinquare &c. (v. 16. h. c.) in Hebræo à Msto 1.

8. Videlicet: versu 24. & 25. h. cap. ubi vide no-

tas Raschianas, confer. & n. 11. h. vers.

9. Sicuti Deuteron. cap. 11. vers. 30. habetur, ubi vide Raschi notas.

10. Nempè: per accentum Paschta, vide, quæ ad Deuteron, dict. c. 11. vers. 30. in notis Raschianis habentur.

11. Nimirum: versu 24. & 25. h. cap. confer. supra num. 8. h. vers. & num. seqv. 12.

12. Videlicet: dicto versu 24. & 25. h. cap. ubi vide notas Raschianas, confer. & num. præced. 11. & infra dict. vers. 24. n. 22.

13. Sicuti 2. Samuel. cap. 5. vers. 8. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Genes. c. 9. v. 6. ibique not.

percussit;) aut in verbis dierum exponitur: is erit caput, 14. sic hoc quoque loco non exponitur, quid tali homini & cunctis illius rebus eventurum sit; verum infra exponitur. Vers. 16. *Et iussit appropinquare Israëlitas*] Ante pectorale, (quod erat) locus, ubi tribuum (Israëliticarum nomina) erant descripta, ac tradidit ei (Josuæ) Sanctus ille Benedictus signum, ut illius tribus, quæ peccavit, lapis pretiosus, (pectoralis infixus,) caligaret; caligavit autem gemma Jehudæ. * Vers. 17. *Et iussit accedere familiam Jebudæ*] Ad sortem unam iussit (Josua) accedere principes familiarum (& quidem) unum hominem ex unaquaque familia & sustulerunt sortem, super quem illa caderet, & postea (jecerunt sortem) super omnes domos patrum ejusdem familiæ ac venit unus homo ex qualibet domo patris ad sortem, deinde venerunt omnes viri illius domus. Vers. 19. *Da nunc ** gloriam*] Inceperat (Achan) exagitare sortem, dicens ei (Josuæ:) sortem super me jecisti, tu & Eleazarus, summus Sacerdos, estis principes istius generationis, tolle sortem super vos tuos & cadet illa super unum (ex vobis,) dixit ei (Josua:) da quæso gloriam, (ac si diceret:) rogo te, ne velis infectari (vel irridere) sortem, per quam terra (Chanaanæ) veniet dividenda. Vers. 20. *Et respondit Achan*] Viderat ille (Achan,) quod filii Jehudæ sese congregarent ad bellum, dixit (itaque,) satius est, ut ego solus moriar, quam ut multa millia Israëlitarum interficiantur. Eod. vers. 20. *Et hoc & illud feci*] Etiam aliis in rebus 15. anathemati devotis, (idem perpetravi) ætate Moïsis, dicitur enim: & anathemati devovebo illorum urbes. 16. Vers. 21. *Et vidi inter illa spolia*] Attente consideravi id, quod scriptum est in Lege: & comedes spolia hostium tuorum. 17. Eod. vers. 21. *Togam * Babyloniam*] Targum 1. ejus (hic habet:) **חֵטְאֵי מִלְתָּא בַּבְּלִי** ** i. e. stolam melotam 19. Babyloniam,

14. Sive: primarius ac princeps, prout 1. Paralipom. cap. 11. vers. 6. habetur.

* Confer. hic Spenceri de Legib. Hebræor. ritual. lib. 3. Dissert. 7. c. i. & seqq. it. Andr. Acoluth. de Aqv. amar. cap. 4. §. 7. p. 437. & p. 438. ubi hac de re plura, vid. & tract. Gallic. cujus inscriptio est: Histoire Critique des dogmes & des cultes &c. Part. 2. Chapit. 5. pag. 274. & seqq. edit. Amstel.

** Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 43. a. b.

15. Quoniam in textu sacro hic dicitur: & hoc & illud, ideò profluxit inde ista expositio Raschiana, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin,

fol. 43. a. b.

16. Sicuti Numer. cap. 21. vers. 3. habetur, ubi vide Raschi notas.

17. Prout Deuteron. cap. 20. vers. 14. habetur.

* Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 44. a. b. 18. חֵטְאֵי. Sic in exemplari Hebræo, quo usus sum, hic legitur; sed abest istud à Bibliis Buxtorf. hoc quidem loco.

** Hæc verba & sequentia, usque ad: **וְאֶתְּנָהּ לְךָ** i. e. & dabo tibi (terram &c.) absunt hic à Msto 1.

19. Id est: ex lana subtilissima agnina confectam, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1216. ubi

nicam, nam omnis rex, qui sibi non comparaverat palatium in terra Israëlita, illius animus haud recreabatur in regno suo, dicitur enim: & dabo tibi terram desideratam, decoris exercituum gentium; 20. erat autem regi Babylonie palatium in (urbe) Iericho, & quando ipse illuc veniebat, induebat illam (stolam.) Vers. 22. *Et cucurrerunt ad illud tentorium*] Ne illi, qui de tribu Iehudæ erant, præverterent atque inde auferrent illas (res, quas Achan ex rebus devotis abstulerat,) ut sortem redderent mendacem. Vers. 23. *Et constituerunt ea*] (Istud: וַיִּצִיקוּם Jonathan vertit Chaldaicè: וְאֶתִּיכֹנֹן i. e. & fuderunt ea; Rabbini autem nostri dixerunt: venit & excussit illas res coram Domino, dixit coram illo: Domine mundi! propter res istas ceciderunt * multi ex Synedrio. 21. Vers. 24. *Et filios ejus &c. & omnes Israëlitas*] (Accepit Iosua,) ut illi viderent supplicium ejus (Achanis) atque cohiberentur, 22. ne ipsi idem, atque ille, facerent. Eod. vers. 24. *Et boves ejus atque asinos ejus*] Ut illos perderent, * sicuti (suprà) dictum est: & erit, quicumque deprehensus fuerit, comburetur igne ipse & quicquid ei est. 23. Vers. 25. *Et obruerunt illum lapidibus*] Quoniam (Achan) profanaverat Sabbatum. 24. Eod. vers. 25. *Et combusserunt illa*] (Videlicet:) tentorium & suppellectilia. 25. Eod. vers. 25. *Et lapidibus obruerunt eos*] (Nempè:) boves & jumenta.

C 2

CAP.

- ubi plura de voce מלח, quæ hic in notis Raschianis habetur; abest autem ista dictio in exemplaribus versionis Chaldaicæ, quæ quidem inspexi, confer. quæ ad Cantic. c. 4. vers. 2. n. 22. notata sunt.
20. Sicuti Jerem. cap. 3. vers. 19. habetur; aliam istius loci explicationem vide apud D. Wagenfeil in Sota, pag. 959. num. 5.
- * Hebr. יפלו in Msto i. pro eo legitur: הפול, i. e. cecidit (scil: major pars Synedrii,) rectius, ut puto.
21. Vel: major pars Synedrii, uti D. Wagenfeil. in Sota pag. 746. n. 7. transtulit, ubi ex Bababatra fol. 121. b. adducitur, quod Jair, Menassis filius, ab incolis urbis Ai fuerit cæsus, ששקל ברובה של סנדרין i. e. qui majori parti Synedrii æquiparari poterat, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 44. a.
22. Abducerentur, removerentur, sic יסרו hic interpretor à radice: סר, i. e. recessit. unde

- in Hiph. יסר i. e. removet, posses etiam vertere: & erudirentur, à radice יסר i. e. erudivit, qua in significatione puncta sic ponenda essent: יִסְרוּ i. e. & erudirentur vel doctrinam & exemplum caperent, ne idem perpetrarent, huic posteriori explicationi astipulatur Mstum i. ubi legitur יסרו i. e. ut erudirentur & exemplum caperent, confer. Sanhedrin, fol. 44. a. b.
- * Hebr. לאברו, abest istud hic à Msto i.
23. Sicuti suprà vers. 15. h. cap. habetur, ubi vide not. num. 12. confer. & R. Isaac. Abarbenel. in Commentar. ad hunc locum.
24. Nam, uti Rabbini tradunt, Sabbathum fuit, quo urbs Iericho fuit capta, confer. cap. præced. 6. v. 15. n. 4.
25. Confer. quæ suprà ad vers. 15. h. cap. num. 7. notata sunt, it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 43. b. & fol. 44. a.

CAP. VIII.

Vers. 2. *Diripietis vobis*] Nec amplius spolia † anathemati devovebitis.
 Vers. 6. *Donec avellerimus eos*] (Verbum התיק hîc) significat תיק i. e. thecam (sive vaginam , ac si dicerent :) educamus illas תיק i. e. ex theca urbis, linguâ vernaculâ (significat hîc התיק) désfourrer , 1. poterit etiam exponi (istud ,) quòd significet נתיקה i. e. avulsionem, veluti* accipitur in illo loco :) התיק i. e. avelle illos tanquam oves ad mactationem.
 2. Vers. 7. *Et expellatis*] (Istud) והורשתם Jonathan Chaldaicè vertit :) ונתרכון & ejiciatis. 3. Vers. 9. *A parte occidentali (urbis) Ai*] Nam (urbis) Ai, erat (sita) à plaga Orientali Beth-Elis; Beth-El autem erat (sita) à parte Occidentali (urbis) Ai. Eod. vers. 9. *Et pernoctavit Josua ** in medio populi*] Ut ipse paratus esset tempore matutino. Vers. 10. *Et ascendit ipse*] Sicuti ei dixerat Deus, si ipse transeat antè illos (Israëlitas, etiam ipsi) transeunt; si vero non (transierit ,) nec illi transeunt. 4. Vers. 12. *Et sumpsit quasi quinquies mille viros*] Insidias post insidias (posuit Josua ,) quarum unae propiores erant urbi, quàm alteræ. Vers. 13. *Et admovit populus*] Hæc שימה i. e. positio , significat הומנה i. e. præparationem (copiarum militarium) propè mœnia (urbis ,) ad oppugnationem , sicuti dicitur de Benhadad in (libro) regum: admovete, & admoventur ad urbem. 5. Eod. vers. 13. *Et insidias ejus*] (Nam dictio עקבו hîc significat :) ארבי i. e. insidias ejus; veluti (in illo loco :) ויעקבני i. e. & supplantavit. 6. *ut* (vel : insidias mihi struxit.) Eod.

† Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 44. a.

1. Sic reddo hic : דישפור'ו, in Msto 1. legitur: אישפור'ו, Latine: evaginare, Galliis enim vagina dicitur: fourreau.

* Hebr. כמ, istud & sequentia, usque ad: והורשתם i. e. & expelletis (v. 7. h. c.) absunt à Msto. 1.

2. Prout Jerem. cap. 12. vers. 3. habetur.

3. Nempè: in colas urbis, nam urbs per metonymiam & synecdochen hic ponitur pro: incolis urbis, vide Junii ac Tremellii not. h. loc. it. Raschi not. ad Numer. c. 32. vers. 39.

** Confer. hic tract. Talm. Eravin, fol. 63. b. & Megilla, fol. 3. a. it. Sanhedrin, fol. 44. b.

4. Confer. quæ ad caput præcedens 7. vers. 10. n. 6. notata sunt.

5. Sive: admotio, quoniam in textu sacro hic habetur verbum שו, ideo Commentator noster exponit, quid illud hoc loco significet, confer. 2. Samuel. cap. 13. vers. 32.

6. Prout 1. Reg. cap. 20. vers. 12. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 6.

7. Sic juxta Commentatoris nostri mentem dictionem עקבו hic vertere volui; alii transtulerunt: extremam partem vel: novissimos, sicuti autor. Vulgatæ hoc loco.

8. Prout Genes. cap. 27. vers. 36. habetur, ubi vide

Eod. vers. 13. *Et pernoctavit Josua in nocte illa in medio vallis*] Dicunt Rabbi-
ni nostri, quod (Josua) noctem illam transegerit in profundo (studio Divinæ)
constitutionis. Vers. 14. *Constitutó tempore*] i. e. Die condicto, de qua heri
simul consultaverant (dicentes:) ista ipsa hora egrediemur (ex urbe, ad pu-
gnandum cum hostibus,) erant enim illi augures & temporum observatores. 10.
Vers. 15. *Et cesserunt loco*] Istud וינגעו significat נגע i. e. plagâ affecit,
(Jonathan hîc Chaldaicè vertit:) ונתברו i. e. & confregerunt se, simulârunt,
ac si ipsi ab illis (hostibus) plagâ afficerentur. 11. Vers. 18. *Extende vexil-
lum*] Hoc erat signum insidiis (datum,) ut egrederentur ex insidiarum loco,
quando conspicerent vexillum extensum suprâ urbem, כיריון (significat:) spido,
12. linguâ vernaculâ: Vers. 20. *Vires*] (Dictio enim ידים i. e. manus, hîc
significat:) כח i. e. robur; (seu vires.) Eod. vers. 20. *Et populus, qui fugerat
ad desertum*] i. e. Israelitæ, qui fugerant ad desertum, sicut dictum est suprâ:
convertit se, ut pugnaret contrâ eum, qui persequabatur. 13. Vers. 22. *Et
isti egrediebantur ex urbe*] (Videlicet:) insidiæ, quæ incenderant urbem. Vers.
30. *Tunc extruxit &c.*] Textus iste scriptus est per hysteron proteron, nam
statim ab illo die, quo (Israelitæ) transiverunt Jordanem, sic fecit. 14. Vers.
32. *Et inscripsit * ibi lapidibus*] Hi ipsi fuerunt lapides, de quibus suprâ dictum
est, 15. post factum istud ipse incrustationem 16. removit ab istis, 17. eosque
detule-

C 3

detule-

- vide Raschi not. confer. & ejusd. not. ad
Psalm. 41. vers. 10. n. 5. it. ad Hose. cap. 6.
vers. 8. n. 11.
9. Sive: legis Divinæ, quoniam in textu sacro
hic habetur dictio וינגעו i. e. vallis, quæ ab
וינגעו i. e. profunditate nomen accepit, hinc
nata est ista Rabbiorum expositio alle-
gorica.
10. Sic dictionem וינגעו hîc interpretor, de cu-
jus vocis significatione vide plura apud Bux-
torf. in Diction. Hebr. vocab. וינגעו.
11. Ita quoque Junii & Tremelii versio hîc ha-
bet: finxerunt, se plagâ affici.
12. Vel: spedo, Sic reddo hîc וינגעו fortè legen-
dum: וינגעו i. e. espadon, Gallicè, spado-
ne, Italicè, Latinè: spatha sive machara,
in Msto 1. habetur וינגעו quod exprimere
possis: espée, Latinè: gladius.
13. Prout hoc versu 20. habetur.
14. Nempe: Josua, qui tunc extruxit altare,
confer. Lightfoot, ad 1. Corinth. c. 14. v. 21.

pag. 243. edit. Lips. it. tract Talm. Schabbat,
fol. 56. b. & Sanhedrin, fol. 99. b.

- * Hebr. וינגעו, istud & sequentia, usque ad:
וינגעו i. e. ut benedicerent &c. (v. 33. h. c.) ab-
sunt hîc à Msto 1.
15. Nimirum: suprâ Josu. cap. 4. vers. 3. & seq.
16. Sic Hebr. וינגעו, hîc interpretor, confer. quæ
suprà ad Josu. dict. cap. 4. vers. 3. num. 4. no-
tata sunt, si quis conjecturis locus pro:
וינגעו וינגעו puto legendum esse: וינגעו
i. e. abraferunt calcem.
17. Scilicet: lapidibus, qui, uti Rabbini tra-
dunt, calce erant illiti, eisque verba legis e-
rant inscripta, hos lapides postea abraferunt
atque illos erexerunt in Gilgal, confer. su-
prâ Josu. dict. c. 4. v. 3. n. 4. & D. Wagenfeil.
Sota, p. 757. sunt tamen, qui non iisdem, uti
Commentator noster hîc existimat; sed aliis
lapidibus verba legis inscripta fuisse putant,
Junii quoque ac Tremelii versio hîc habet:
præ-

detulerunt ad Gilgal. Vers. 33. *Ut benedicerent primum populo*] Ut prius pronuntiarent benedictiones ¹⁸, quam maledictiones, (sic incipiendo:) benedictus est vir, qui non fecerit idolum aut fuisse.

CAP. IX.

Vers. 4. *Et egerunt etiam ipsi callidè*] Sicuti egerant * filii Iacobi callidè adversus Chamorem, patrem Sichemi, ¹. qui fuit Chivæus; incolæ etiam (urbis) Gibeon fuerunt Chivæi, sicuti dicitur in textu. ². Eod. vers. 4. *Et legatos se finxerunt*] Simulârunt, ac si legatione fungerentur, (istud יצטירו) eandem habet significationem, (atque illa, quæ reperitur in eo loco ³) וציר i. e. & legatus ad gentes missus est, ³. omnis dictio, cuius fundamentum (sive radix) incipit à Tzade, quando illa formam induit Hithpahel vel Nithpahel, in medio habet Teth ac dividit literas radicales dictionis, sicuti (istud:) quid נצטרק i. e. justificabimus nos? ⁴. quod est à derivatione צרק, sic quoque (in illo:) corpus ejus יצטבע i. e. intinctum est, ⁵. à derivatione צבע i. e. tinxit. Eod. vers. 4. *Saccos veteres*] Ut speciem præberent, ac si ipsi venirent è terra longinqua. Eod. vers. 4. *Ruptos*] (Nam verbum מצוררים hîc significat מבוקעים i. e. ruptos, linguâ Syriacâ (dicitur:) ציריא ** i. e. ruptura (sive fissura) tritici, (item) רמצרי i. e. quod rumpit utres. ⁶. Vers. 5. *Aduſtos*] (Istud נקורים signi-

præterea in scriptis ibi aliis lapidibus exemplum legis &c. confer. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 665. & p. 669. n. 4. & p. 801. n. 11.
¹⁸. Vel: ut præponerent benedictiones maledictionibus, sic juxta Hebr. confer. hîc D. Wagenfeil. Sota, pag. 665. & seqq. it. pag. 758. ac sequ. & pag. 795. & seq. n. 2. it. Lightfoot. ad Matth. c. 5. v. 3. pag. 255. confer. Sota, pag. 32. a. & pag. 36. a. b.
 * Hebr. נמו שעו, hæc & sequentia usque ad בענין i. e. sicuti dicitur in textu, absunt hîc à Msto. 1.
¹. De quo vide Genes. cap. 34. vers. 13. expositio ista Raschiana inde nata est, quoniam in textu sacro hîc habetur particula: ו, i. e. etiam, quæ venit לרבות i. e. ut augeat vel includat, confer. Deuteron. c. 20. v. 10. ibique Raschi not. it. ejusd. not. ad Genes. c. 42.

v. 22. & ad Deuteron. c. 12 v. 31. & ad Esther. c. 7. v. 9.
². Nempe: infra vers. 7. h. cap. & Josu. cap. 11. v. 19. confer. hîc R. Isaac. Abarbenel. in commentar. ad hunc locum.
³. Sicuti Jerem. cap. 49. v. 14. & Obad. cap. 1. v. 1. habetur.
⁴. Prout Genes. cap. 44. v. 16. habetur, ubi vide Raschi not. ut & ad Hiob. c. 33. v. 25. n. 17. & 18.
⁵. Sicuti Daniel. cap. 4. v. 5. al. v. 30. aut v. 33. secundum alia exemplaria habetur.
 ** Vox ista Syriaca abest hîc à Msto 1. vid. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1940.
⁶. Scil. vinum forte, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. dict. fol. 1940. ubi Avoda fol. 30. col. 1. & fol. 65. col. 2. allegatur; alii verbum מזורר vorterunt: colligatos, alii aliter.

significat: arses . linguâ vernaculâ , significationem habens (eandem , quam habet dictio :) מוקר i. e. ardorem (vel adustionem ,) sic quoque Chaldaicè interpretatus est Jonathan : כסנין i. e. placentæ ustulatae . 8. Vers. 7. *Fortassis in medio mei habitas*] i. e. Forsitàn vos estis de incolis terræ . Vers. 12. *In viaticum accepimus*] (Istud הציירני) significat ציר i. e. viaticum , (ac si dicerent :) quando istum (panem) eduximus in viaticum 9. ad iter (faciendum .) Vers. 14. *Et acceperunt viri ex illorum viatico*] i. e. Acceperunt eorundem verba , quibus illi ore suo צרום i. e. insidias struxerant eis (Israëlitis , istud : ציר hic) significat (idem , atque in illo loco :) qui verò non צרה i. e. insidias struxit . 10.

CAP. X.

Vers. 12. *Tunc locutus est*] Dixit (Josua) canticum sub * Sole , quoniam dixerat Soli : tace tace , ipse conticuit nec dixit canticum , & , quamdiu ipse tacebat , stabat (Sol) nec progrediebatur , nam , quamdiu ille (Sol) ibat , ipse dicebat canticum ; sensus autem literalis textus (istius est : verbum) ׀רום significat moram (sive retardationem) sicuti (accipitur in illo loco :) si dicent ita nobis : ׀רום i. e. subsistite , . sic etiam (in illo loco :) ׀רום i. e. expecta Dominum . 2. Eod. vers. 12. *Et Luna in valle Ajalon*] Eadem illâ

7. Sic reddo hîc ארשׁ״ץ in Msto 1. legitur : ארשׁ״ץ , Latine : adusti , Commentator noster istud ׀קודים deducit à radice : ׀ק i. e. ussit , arsit ; alii deducunt à radice ׀ק i. e. punctavit , unde verterunt : abierat in micas aut in puncturas , i. e. mucidus , punctis mucus respersus fuit panis , confer. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. ׀קודים & Junii ac Tremelii not. h. loc. it. not. ad Ezech. c. 15. v. 4. n. 6.

1. Vel : tostæ , siccæ , confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1064. * ubi de voce כסנין plura , in Complutensi editione versionis Latinæ Paraphrasos Chaldaicæ Jonathanis habetur : ut oblecæ , vel , prout alii : obleæ , sic R. Salomo ad Genes. c. 40. v. 16. dictionem כסנין Gallicè exponit אובליש i. e. Oublies , latine : crustula , vide not. ibid.

9. Confer. hic not. ad Genes. c. 44. v. 16. Sign

† & ad Hiob. cap. 33. vers. 25. num. 20.

† Id est : locum dederunt illorum verbis , illis fidem adhibuerunt , confer. hic tract. Talm. Gittin , fol. 46. a. & Cetubhot , fol. 75. a. it. Jevammot , fol. 79. a..

19. Sicuti Exod. c. 21. v. 13. habetur , ubi vide Raschi notas.

* Vel : pro Sole , loco Solis , Germ. an statt der Sonnen / nam & sic istud ׀חור hic vertere possis , quæ interpretatio huic loco magis quadrare videtur , confer. hic tract. Talm. Berachot , fol. 54. b. & fol. 60. a. & Avoda fara , fol. 25. a. it. Taanit , fol. 20. a. & fol. 15. a.

1. Sicuti 1. Samuel. cap. 14. vers. 9. al. v. 10. habetur , ubi vide Raschi notas , n. 3. confer. & Thren. cap. 3. v. 28. ibique Raschi not.

2. Prout Psalm. 37. vers. 7. habetur , vid. 1. Samuel. dict. c. 14. v. 10. n. 4.

illâ horâ stabat Luna è regione vallis Ajalon, quæ valdè remota erat ab (urbe) Gibeon, nam ecce Gibeon (sita erat) in finibus Benjamin; Ajalon autem in finibus Dan. Vers. 13. *Nonne hoc scriptum est*] Res ista scripta est in Lege * nam dixit Jacobus Josepho: semen Ephraimi erit plenitudo gentium, 3. quando (autem istud accidit? nempè:) illo die, quo Sol stetit Josuæ impletus fuit orbis universus famâ Josuæ ac stetit Sol in medio Cœli nec festinavit ad occasum quasi diem integrum. 4. Vers. 18. *Volvite*] (Istud *וּלְגַלְגָּל* ponitur pro:) *וּלְגַלְגָּל* i. e. volvite lapides ad os illius speluncæ. Vers. 21. *Non movit contrà Israëlitæ*] Ecce iste textus sermonis brevitate utitur, (ut sensus sit:) non movit scil. is, qui movit, contrà ullum ex Israëlitæ linguam suam, (istud verbum:) *וְחָרָץ* significat *וְחָרָץ* i. e. loquelam vel sermonem, linguæ, sic quoque (accipitur in illo loco:) non *וְחָרָץ* i. e. movebit canis linguam suam, 5. sic etiam (alio in loco:) tunc *וְחָרָץ* i. e. clamabis libertatem, 6. i. e. vocem salutis bellicæ emittes. 7. Vers. 40. *Et Aschdoth*] Dictio *אֲשְׁדּוֹת* significat) locum, ubi aquæ collium sese effundunt. 8. Vers. 41. *A Kadesch Barneab usque ad Hazza*] (Regio ista sita erat à patre meridionali terræ Israëliticæ, ab oriente ad Occidentem, nec poterat (Josua) subigere omnem illum tractum; sed relictus fuit (sine subjugatione) ab Hazza usque ad mare, & hoc est, quod dicit infrà (textus S. Scripturæ, nempè:) hæc est terra, quæ relicta (nec subjugata) fuit, Hazzathæa & Aschdothæa &c. 9.

CAP.

* Liber recti, de quo hîc, sermo est explicatur, quòd sit lex Divina sive liber Moïsis, confer. 2. Samuel. c. 1. v. 18. n. 3. 3. Sicuti Genes. cap. 48. vers. 19. habetur, ubi in notis Raschianis eadem ferè, quæ hic, adducta sunt, 4. Prout paulò post hoc versu 13. habetur, confer R. Isaac. Abarben. in Commentar. ad hunc locum, it. tract. Talm. Avoda sara, fol. 25. a. b. 5. Sicuti Exod. cap. 11. vers. 7. habetur, ubi in notis Raschianis alia istius verbi significatio adducitur.	6. Hebr. דָּרַר הָקָרָא, sic Commentator noster istud: <i>וְחָרָץ</i>, quod 2. Samuel. cap. 5. v. 24. habetur, exponit, ubi vide notas. num. 24. 7. Id est: clamabis victoriam, salutem in prælio partam, vid. Raschi not. ad 2. Samuel. dict. c. 5. v. 24. 8. Sic ferè etiam in Junii ac Tremellii versione hic habetur: & decursibus irriguam (regionem,) respicitur autem hac explicatione ad verbum <i>אֲשְׁדּוֹת</i>, quod Chaldaicè significat: fundere, effundere. 9. Prout infrà Josu. cap. 13. vers. 2. & 3. habetur, ubi vide notas, num. 7.

CAP. XI.

Vers. 2. *Ad partem meridionalem Ginneroth*] i. e. Ad meridiem Ginno-
 sar. 1. Eod. vers. 2. *Et in tractibus Dor*] (Jonathan vocem גִּנְסָר Chaldaicè vertit:) פְּרָשִׁי i. e. regiones (sive tractus) Dor, linguâ vernaculâ:
 contrées. 2. Eod. vers. 2. *A mari*] (Istud: מִיָּם Jonathan Chaldaicè ver-
 tit:) מִמְּעֵרְבָא i. e. ab occidente. Vers. 8. *Misrephot Majim*] (Ista: מִשְׁרֵפּוֹת מַיִם
 3, interpretatus est Jonathan (Chaldaicè:) חֲרִיצֵי יָמָא i. e. salinas aquarum, 4.
 חֲרִיצֵי (sunt fossæ,) quas faciunt, in quas aquæ maris ingrediuntur & combu-
 runtur à calore Solis ac fiunt Sal. Vers. 13. *Quæ stabant in collibus*] i. e.
 Quarum moenia non erant diruta 5, sicuti * (evenit urbi) Iericho, cujus moenia
 conciderant, idem etiam (accidit oppido) Hai, de qua dicitur: & posuit illud
 (oppidum) in tumulum perpetuum, in solitudinem, (cœteras urbes non com-
 bufferunt,) præter (urbem) Chazor solam, ** quam (Iosua) ex præcepto Mo-
 sis, quod ille ei tradiderat, combussit, sic (scriptum reperitur) in Bereschit rabba, in
 (Sectione, quæ incipit:) & misit Iacob. 7. Vers. 18. *Diebus multis † fecit Jo-*
sua] In ipsius (Iosuae) vituperium narrat istud S. Scriptura, quoniam illius pro-
 positum erat, ut videret subjugationem terræ, quò dies suos prolongaret, quia
 dici-

1. Schema maris Genesaritici & locorum adja-
 centium vide apud Lightfoot. in Decade Cho-
 rog. Marco præmissa, cap. 5. §. 1. pag. 552, e-
 dit. Lips.

2. Sic reddo hîc קִנְסָרִי וְדֹר vel קִנְסָרִי וְדֹר, uti in
 Msto. 1. habetur, nam ita legendum puto pro:
 קִנְסָרִי וְדֹר prout in exemplaribus hætenus vul-
 gatis mendosè habetur;) significat autem
 Gallica dictio: contrée, Latine: tractum, re-
 gionem, confer. cap. seqv. 12. v. 23. num. 3. &
 R. Sal. ad Jerem. c. 2. v. 24. num. 47. & 48.

3. Id est: combustiones aquarum, autor Vulga-
 ræ transtulit: aquas Masserephot, Junii ac
 Tremellii versio habet: fornaces vitrarias,
 LXX. juxta Complutensem editionem: μασσε-
 ροτ μαίρ, secundum Romanam μασσερῶν con-
 fer. infra Josu. c. 13. v. 6. ubi LXX. viralis
 versio juxta Romanam editionem habet:

μασσερῶν μαμφομαίμ, confer. num. seqv. 4.

4. Sic Latinus. interpretes ibidem vertit; alii di-
 ctionem חֲרִיצֵי vertunt: fossas, aqueductus,
 confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 833.

* Hebr. כְּמֹחַ, istud & sequentia usque ad: וְכֵן
 i. e. idem etiam &c. absunt hîc à Msto 1,

5. Huic Commentatoris nostri expositioni ferè
 consentit Junii ac Tremellii versio, quæ sic
 habet: quæ manserunt cum aggere suo. ubi
 vide eorundem notas.

6. Prout supra Josu. cap. 8. vers. 28. habetur.

** De qua vid. vers. 10. 11. & 13. h. cap.

7. Incipit ista Sectio à Genesis capite 32. vers. 3:
 & continuatur usque ad Genes. caput 37. cō
 exclusō.

† Hebr. יָמֵי רַבִּי ista, ut & sequentia, usque ad:
 בְּעַל גַּד, i. e. Bahal Gad (vers. 7. cap. sequ.
 12.) absunt hîc à Msto 1. confer. num. sequ. 8.

dicitur: tu * autem illis (Israëlitis) possidendam dabis eam, 8. sic in Medrasch Tanchumæ (traditur.)

CAP. XII.

Vers. 7. *Babal Gad*] i. e. Planities ¹. Gad. ~~Ed.~~ vers. 7. *Montem glabrum* *] (Verba ista: הַר הַחֹלֶק Chaldaicè vertuntur: טוֹרָא שְׁעִיָּע) i. e. mons glaber, ². qui separat usque ad Bahal Gad in tractu Orientali; non poterat autem (Iosua,) dum vixit, subjugare omnem illam regionem usque ad partem Septentrionalem. Vers. 1. *Quos percusserunt filii Israël*] Ætate Mo-
sis. ** Vers. 2. *Usque ad Jabbok*] Fluvius iste, qui ibi erat, fuit terminus terræ filiorum Ammon, (nempè) finis tractûs terræ filiorum Ammon, & exinde atque ultrâ imperabant filii Ammon; dimidia autem pars (terræ) Gilead erat terminus (regis) Sichonis, ibi fuit tractus imperii Sichonis, sicuti diximus suprâ, nam dimidia pars (terræ) Gilead erat ipsius (regis Sichonis;) ista autem (regio, de qua hîc in textu sacro sermo est,) fuit altera pars dimidia (imperii regis) Ogi. Vers. 23. *Regionis Dor*] (Jonathan istud לַנֶּפֶת Chaldaicè vertit:) לַפְּלִכִי i. e. ad tractus Dor. ³.

CAP. XIII.

Vers. 1. *Et terra admodum multa (ad occupandum) relicta est*] (Videlicet) ex illa (terra,) de qua dixi Abrahamo, ¹. relictum est ad possidendum, quæ nondum subacta est. Vers. 2. *Limites*] (Dictio: גְּלִילוֹת signi-

* Id est: in vita tua, dum adhuc vivis, quocirca Iosua prolongavit seu protraxit subjugationem terræ, quò diutius viveret.

8. Scilicet: terram Chananæum, uti Deuter. c. 31. v. 7. habetur; expositio autem istius versus 18. est additio, quæ notis Raschianis adjecta est, id enim indicatur per istud: חוֹסֶפֶת i. e. חוֹסֶפֶת, quod hîc in Commentario Raschiano habetur, confer, Sign. præc. †

1. Confer, Raschi not. ad Cantic. cap. 8. vers. 11. num. 31. & n. 32. est autem hîc expositio ista vocis גִּלְעָד desumpta ex Paraphrasi Chaldaica Jonathanis, ubi גִּלְעָד hîc exponitur מִיֶּסֶד

i. e. planities.

* Hebr. הַר הַחֹלֶק, ista & sequentia, usque ad: אֲשֶׁר הִכּוּ i. e. quos percusserunt &c. absunt à Msto 1.

2. In hodiernis editionibus Paraphrasis Chaldaicæ Jonathanis hîc solummodò habetur: טוֹרָא & postea additur: פְּלִיגָא i. e. divisionis, confer, cap. sequ. 13. v. 3. n. 5.

** Hebr. בְּיַמֵּי מֹשֶׁה, absunt ista à Msto 1. sed minus rectè.

3. Confer, quæ ad cap. præced. 11. vers. 2. num. 2. notata sunt.

1. Confer, quæ ad Gen. c. 15. v. 19. notata sunt.

significat) marqves, 2. linguâ vernaculâ. Vers. 3. *A Schichor*] Is (fluvius) est Nilus, 3. nempè flumen Ægypti, quod vicinum est termino à plaga Australi versus Occidentem terræ Israëliticæ, sicuti (S. Scriptura) dicit in (Sectione, quæ incipit:) istæ sunt profectiones, 4. atque hîc discimus, quòd Josua durante vita sua * non subjugaverit omnem tractum Australem; sed ** (istam solummodò regionem, quæ incipit) à deserto Zin, † nempè à monte glabro, 5. qua ascenditur ad Schir, 6. usque ad Nilum, is fuit terminus Hazza, de quo dictum est supra: à Kadesch Barneah usque ad Hazza. 7. Eod. vers. 3. *Usque ad fines Ekron versus Aquilonem*] Ekronitæ habitabant juxtà mare & extendebant se plus, quàm cæteri, ad plagam Aquilonarem. Eod. vers. 3. *Chananeis accensetur*] id est, Illa est de terra Chananæa, quam dedi Abrahamo. ** Eod. vers. 3. *Quinque Satrapæ & Philisthæorum &c.*] Iste (tractus) fuit terminus ultimus illius regionis usque ad mare magnum, quod erat in Occidente. Eod. vers. 3. *Hazzathæos *** & Ascalonæos*] Sex Satrapas (Philisthæorum hîc) numerat (S. Scriptura;) ast ab initio (hujus versus) vocat eos quinque, dixit R. Jochanan: satrapæ 8. eorum fuerunt quinque, qui æstimati erant, fuerunt quinque, Hazza-thæos non numerat illa (S. Scriptura) inter æstimates (sive honoratos & dignitate præstantes;) prætereà poterit exponi, (quòd fuerint) quinque satrapæ Philisthæorum, Hazzathæus, Aschdodæus, Ascalonæus, Gaththæus & Ekronæus, isti sunt quinque, prætereà relinquebatur subigenda terra Havæorum, qui non

D 2

erant

1. Sic exprimo hic: מִן מֶרְקָשׁ vel מִן מֶרְקָשׁ uti in Msto 1. hîc habetur, Latine: limites sicuti etiam Junii ac Tremellii versio hîc habet, LXX. quoque verterunt: ὁρια & Chaldaus paraphrastes: מְרָמֵי i. e. termini, fines, quos Galli hodiè vocant: frontieres, confins, vid. not. ad Ezech. cap. 47. v. 8. n. 22.

3. De hoc confer. præ aliis Dn. Hiob. Ludolfi Commentar. ad Histor. Æthiop. lib. 1. c. 8. num. 56. §. 1. confer. etiam, quæ ad Numer. c. 34. v. 4. notata sunt, ut & D. Wagenfeil. Sota, pag. 300. n. 3. & Junii ac Tremellii not. h. loc. vide & Raschi not. ad Jerem. c. 2. v. 18. & ad Esai. c. 23. v. 3.

4. Sectio ista incipit à Numer. c. 33. vers. 1. & continuatur usque ad finem libri quarti sive Numerorum Moïsis, confer. Numer. cap. 34. v. 4. ibique not. it. vers. 5. h. cap. n. 11.

* Hebr. בְּרִיחַ, abest istud hîc. à Msto 1.

** Hebr. אֶלֶס, abest & istud hic à Msto 1.

† Hebr. מִן, in Msto 1. pro eo legitur: מִן cum Samech ab initio.

5. De quo cap. præced. 12. vers. 7. num. 2. aliquid dictum est; abest autem dictio מִן הַגִּבְעָה i. e. glaber à Msto 1.

6. Confer. dict. cap. præced. 12. vers. 7.

7. Prout supra Josu. cap. 10. vers. 41. habetur, ubi vide Raschi notas.

** Hæc verba: quam dedi Abrahamo, absunt in Hebræo à Msto 1.

‡ Confer. hic tract. Talm. Cholin, fol. 60. b.

*** Hebr. מִן הַמֶּלֶךְ istud, ut & sequentia, usque ad: מִן הַמֶּלֶךְ i. e. satrapæ, absunt hîc à Msto 1.

8. Hebr. מִן הַמֶּלֶךְ i. e. magnates, procures, de qua voce confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 34. & infra 1. Samuel. c. 6. v. 4. num. 1. in Msto 1. pro מִן הַמֶּלֶךְ legitur: מִן הַמֶּלֶךְ, sed mendo-samputo hanc dictionem.

erant de Philisthæis. Vers. 4. *A plaga Australi tota terra Chananæa*] Prior versus enumerat (longitudinem terræ) à plaga Australi ab Oriente ad Occidentem; hic autem (versus) numerat latitudinem istius regionis, quæ relinquebatur subigenda quoad spatium, quod erat à plaga Australi ad Aquilonem (nempe) à meridie (fuit) omnis terra Chananæa, à plaga Australi (fuit) illa (terra, quæ incipiebat) ab Hazza, 9. quod (oppidum) est Zidoniorum, usque ad Aphek, ad Æmorrhæos usque 10. Vers. 5. *Et terra Giblea & totus Libanus ad ortum Solis*] Et in plaga Orientali relinquebatur subigendus in tractu Aquilonari totus Libanus à Bahal Gad usque ad finem istius regionis & in latitudine (terræ) ab Oriente ad Occidentem, usque ad ingressum Chamathæ, iste fuit omnis tractus Aquilonaris, nam ingressus Chamathæ (fuit) in tractu Aquilonari versus Occidentem, (sicuti habetur in Sectione, quæ incipit:) istæ sunt profectioes. 11. Vers. 6. *Ego expellam eos*] Post mortem tuam. Eod. vers. 6. *Tantummodo fac, ut Sors cadat Israëlitis in possessionem*] Et subigat postea unaquæque tribus istam (terram,) quæ ei per sortem suam evenit. Vers. 8. *Cum eo Rubenitica & Gaditica*] i. e. Cum dimidia parte prima (tribus) Menassitica, Rubenitica atque Gaditica (tribus) acceperunt possessionem suam, Vers. 9. *Ab Arrober, quod est ad ripam &c.*] Enumerat (S. Scriptura) & in sequentibus exponit omnem regionem, quæ trans Jordanem fuit, deinde explicat fines unius cujusque tribus, (sicuti dicitur:) & dedit Moses 12. tribui isti & isti. Vers. 12. *E reliquis Raphæorum*] Quos interfecerat Kedar-Laomer & reges, qui cum ipso erant, sicuti dicitur: & percusserunt Raphæos in Atheroth Karnajim 13. Vers. 19. *In montanis istius convallis*] (Hebræa ista: בהר העמק Jonathan Chaldaicè vertit:) בטורא רמישרא i. e. in monte planitiei. 14. Vers. 25. *Et dimidia pars terræ Ammonitarum*] (Videlicet) dimidiam partem ejus, quod subjugaverunt de terra Ammonitarum & de Sichonis (regno) Vers. 27. *Jordanem & terminum*] (Hebræa ista: הירדן וגבול Jonathan vertit Chaldaicè:

9. Hebr. מֵהָרָה, sic in notis Raschianis hoc loco habetur; ast in textu sacro hic legitur: מֵהָרָה mehara, quod autor Vulgatæ vertit: Maara; Juniac Tremellii versio habet: Magora, ubi vide eorundem notas, Jonathan Chaldaicè vertit: מֵהָרָה i. e. spelunca; LXX. interpretes nomen istud in vertendo omiserunt.

10. Sicuti hoc versu 4. in textu sacro habetur.

11. Sectio ista, incipiens à Numer. cap. 33. v. 1. continuatur usque ad finem libri quarti Mo-

sis, confer: suprâ vers. 3. h. cap. n. 4. & Raschi not. ad Numer. c. 34. v. 4. it. infrâ Josu. c. 15. v. 2. n. 2.

12. Prout Numer. cap. 32. vers. 33. & seqq. habetur.

13. De quo vide Genes. cap. 14. v. 5. confer. & Numer. cap. 21. vers. 35. ibique not.

14. LXX. interpretes istud. ἡμᾶς verterunt, tanquam nomen proprium: αἱμᾶς, Emak sic juxta Complutensem editionem; in Romana habetur: Ἐνάβ, Enab.

cè: ירדנה ותחומיה i. e. Jordanem & terminum ejus, (nempè:) urbes, quæ ad ripam ejus (sitæ erant.) Vers. 28. *Urbes & earum villas*] (Videlicèt) urbes, quæ muro cinctæ erant. Eod. vers. 28. *Et villas earum*] (Nempè:) oppida Perizzæorum, quæ sine muro erant. 15.

CAP. XIV.

Vers. 1. *Quæ eis possidenda dederunt*] (Istud נחלו, quod hîc habetur, ponitur pro: והנחילו i. e. possidenda dederunt, * ut sensus sit:) quæ eis dederunt possidenda, nam filii Josephi erant 1. duæ tribus, loco tribus Levi. Vers. 7. *Quemadmodum erat in corde meo*] Non autem, sicuti erat in ore meo, 2. nam exploratoribus (cæteris) unum erat consilium, atque Caleb timuit coram illis expressè proferre, quod ipse non idem, atque illi, esset dicturus; sed quando venit (testimonium dicturus de bonitate terræ Chananæ, ipse cæteros exploratores) mendacii arguit, atque hoc est, quod ibi dicitur: quoniam fuit cum eo alius spiritus, 3. nam dixerat illis (cæteris exploratoribus) aliud ore & aliud corde (cogitabat.) Vers. 10. *Istis quadraginta quinque annis*] (Hinc) discimus, quod (Israëlita) tardaverint in subjugatione terræ septem annis, 4. nam ecce anno secundo miserat Moses exploratores, reliqui (igitur) sunt triginta & octo anni, quibus (Israëlita) ambulârunt in deserto, his adde septem (annos,) quibus subjugarunt terram, en quadraginta & quinque annos. Vers. 15. *Is homo magnus inter Enakim fuit*] Is fuit pater Achimanis, Seschaci & Talmai, 5. cujus nomen fuit Arbah; alia explicatio: (urbs illa Arbah 6. fuit appellata) de nomine patris & trium filiorum, nam sic * vocat (S. Scriptura) eos, qui ab Anak erant procreati. Eod. vers. 15. *Et terra quievit à bello*] Redit (hîc S. Scriptura) ad rem, de qua suprâ dictum fuit, (nempè:) post septem

D 3

septem

15. Confer. quæ ad Levit. cap. 25. vers. 31. notata sunt.

* Confer. infrâ Josu. cap. 19. vers. 51. num. 16.

1. Vel: dividebantur in duas tribus, nempè: Ephraim & Menasses. confer. Genes. c. 48. v. 5. ibique Raschi not.

2. Confer. quæ ad Numer. cap. 14. vers. 24. notata sunt, it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 69. b. & Sevachim, fol. 118. b. it. Erachin, fol. 13. a.

3. Sicuti Numeror. dict. cap. 14. vers. 24. habetur;

4. Confer. hic Junii ac Tremellii not. ut & D. Mejeri Commentar. ad Seder Olam pag. 373. edit Amstel.

5. De quibus vide caput seq. 15. vers. 14. & Numer. c. 13. v. 23.

6. Hebr. ארבע i. e. quatuor, nempè propter quatuor illos Anakæos, de quibus hic est sermo, confer. Raschi not. ad Genes. c. 23. v. 2.

* Hæc verba: nam sic vocat (S. Scriptura) eos, qui ab Anak erant procreati, absunt in Hebræo à Misto 1.

septem annos, quibus (Israëlitæ) subjugarunt loca circumjacentia, humiliati fuerunt Amorrhæi nec illi amplius sese congregarunt ad bellum contra eos (Israëlitæ,) quocirca ipsi coeperunt esse occupati in divisione terræ; est autem Medrasch Aggadah 7. quod homo iste magnus inter Anakæos fuerit Abrahamus, pater noster, 8. ille ipse, qui eis (Israëlitæ) causa fuit, ut terra quiesceret à bello quadraginta annis, quibus (Israëlitæ) morati sunt in deserto, idque mercedis loco, quia (incolæ illius terræ) honorarunt senem illum (Abrahamum) in Kiriath Arba, dum ei dixerunt: princeps Dei tu es inter nos.

CAP. XV.

Vers. 1. *Ad terminum Edomæorum*] i. e. Propè fines Edomæorum. 1. Eod. vers. 1. *Versus meridiem*] (Nempè:) in termino plagæ Australis terræ Israëliticæ, Eod. vers. 1. *Extremitas Australis*] In fine totius limitis. Vers. 2. *Et fuit eis terminus*] Terminus Australis terræ tribus Judæ ab extremitate maris salis fuit limes Australis versus Orientem terræ Israëliticæ, (sic traditur in Sectione, quæ incipit:) istæ sunt profectioes. 2. Eod. vers. 2. *Ab illo sinu*] (Scilicet:) maris. Vers. 3. *Et procedit in tractum, qui est à meridie ad ascensum Akrabbim*] Nec dicit* (hîc S. Scriptura:) & procedit & flectit se & definit; 3. sed loco tractus termini prominet ille extrâ (limitem) aut colligit (vel recipit) se intrâ (limitem,) dum non vadit (terminus iste) directè; hîc autem ille prominet extrâ & venit à parte Australi ad ascensum Akrabbim, (nempè:) implaga meridionali ascensus Akrabbim, deprehenditur (itaque,) quod ascensus Akrabbim fuerit intrâ 4. funem (terminalem) & progrediens venerit ad Occidentem. Eod. vers. 3. *Tzinem*] (Istud: תִּצְנָה ponitur pro:) תִּצְנָה i. e. ad Tzin, sic etiam (omnis) dictio, quæ requirit (literam) Lamed ab initio, definit in He finali. ** Eod. vers. 3. *Et ascendit*] Quicquid ascendit à parte Orientali versus (urbem) Hierosolymam,

7. Sive: enarratio mystica, de cujus significatione alibi à me dictum est.
8. Eandem expositionem vide in Raschi notis ad salm. 49. vers. 4. num. 6. & ad Hiob. cap. 1. vers. 3. num. 23.
9. Sicuti Genes cap. 23. vers. 6. habetur.
1. Confer. Lightfoot. Decad. Chorogr. Marco præmiss. cap. 1. §. 7. pag. 512. edit. Lips.
2. Sectio ista incipit à Numer. cap. 33. v. 1. & continuatur usque ad finem libri quarti Moïsis, confer. hîc Numer. c. 34. v. 4. ibique Raschi

not. vide & supra Josu. c. 13. v. 5. n. 11. & infra vers. 5. h. cap. n. 7.

* Hebr. ואינו אומר, ista & sequentia usque ad: בדרום של מרה i. e. in plaga meridionali ascensus &c. absunt hic à Mito 1.

3. Sicuti infra vers. 9. & 11. h. cap. habetur, confer. & Numer. c. 34. v. 4. ibique not

4. Vide, uæ ad Numer. cap. 34. vers. 4. notata sunt, confer. infra n. 5. h. vers. 3.

** Confer. not. ad Genes. c. 14. v. 1. Sign. † & ad Jerem. c. 36. v. 2. n. 2.

solyman, istud עולה i. e. ascendit; sed (quicquid) est ab (urbe) Hierosolyma & ultrà, id יורר i. e. descendit, unde discimus, quòd Hierosolyma fuerit altior † totà terrà Israëliticà; (urbis) autem Hierosolymæ in isto termino ideo non fit mentio, quia in limite Boreali (terræ tribus) Judæ illa fuit (sita,) sicuti in textu sacro dicitur. Eod. vers. 3. *Et ascendit à meridie ad Kadesch Barneab*] Funis (terminalis) vadit ad partem Australem illius Kadesch Barneha, sic reperitur Kadesch intrà funem. 5. Eod. vers. 3. *Et transiit Cbezronem*] Plagam Occidentalem (hic S. Scriptura) enumerat & in sequentibus exponit usque ad (illa verba:) & fuerunt exitus illius termini ad mare. 6. Vers. 4. *Exitus*] i. e. Finis termini fuit ad mare magnum, quod est terminus Occidentalis totius terræ Israëliticæ, deprehenditur (itaque) quod terminus (terræ tribus) Judæ comprehendat totam longitudinem terræ Israëliticæ ab Oriente ad Occidentem & quòd ille consistat in plaga meridionali terræ Israëliticæ. Vers. 5. *Terminus autem versus Orientem*] i. e. Funis (terminalis,) qui sese extendit ad plagam Orientalem (terræ tribus) Judæ. Eod. vers. 5. *Mare salsum*] Quod est terminus Australis versus Orientem terræ (Israëliticæ, sic reperitur in Sectione, quæ incipit:) istæ sunt profectioes. 7. Eod. vers. 5. *Usque ad extremitatem Jordanis*] Latitudo termini (terræ tribus) Judæ non est, nisi è regione maris falsi usque ad illum locum, * ubi (fluvius) Jordan cadit in mare salsum, nam etiam ipse Jordan est in termino Orientali terræ Chananæ, sicuti dicitur in (Sectione, quæ incipit:) istæ sunt profectioes, 8. de termino Orientali: & descendet terminus ad Jordanem & erunt exitus ejus ad mare salsum, 9. nam illud est in fine; terminus autem quo ad partem Septentrionalem erat funis terminalis, qui sese extendebat ad terminum Borealem ab Oriente ad Occidentem, à sinu maris falsi, ab illo scil. loco, ubi (fluvius) Jordan cadit in illud (mare,) sicuti (paulò antè) diximus, (nempè,) quòd ibi finiatur latitudo termini plagæ Orientalis ac descendat ad partem Occidentalem istius Beth-Chogla, 10. & transiit funis terminalis à parte Septentrionali ad Beth-Haharba in plaga meridionali terræ Israëliticæ ** istius Beth-Haharba

† Confer. not. ad Deuter. cap. 1. v. 25. Sign. * it. infrà vers. 6. h. cap. num. 11.

5. Confer. quæ ad Numer. dict. cap. 34. vers. 4. notata sunt, it. suprà n. 4. h. vers. 3.

6. Sicuti vers. seqv. 4. h. cap. habetur.

7. De hac Sectione Biblica suprà vers. 2. h. cap. num. 2. dictum est.

* Hebr. מן מקור ים יזראל ista & sequentia, usque ad:

שורא במקצת i. e. nam illud est in fine, absunt à Msto 1.

8. Cujus Sectionis paulò ante num. 7. h. vers. mentio facta est.

9. Sicuti Numer. cap. 34. vers. 11. habetur.

10. De quo loco vide versum seq. 6. h. cap.

** Hebr. ארץ ישראל, absunt hæc à Msto 1.

bæ, deprehenditur (itaque) Beth-Haharba in termino (terræ tribus) Judæ intra funiculum terminalem. Vers. 6. *Et ascendit terminus ad lapidem Bohan*] Quæcunque (regio) vadit ad (urbem) Hierosolymam illa ascendit. 11. Vers. 7. *Et ascendit terminus ad Debirum à valle Achor*] Fuit enim vallis Achor inter * lapidem Bohan & Debirum. Eod. vers. 7. *Et Aquilonem versùs spectat ad Gilgal*] Quando pervenit (funiculus terminalis) è regione Gilgal, dilatatur terminus & egreditur funiculus terminalis ad partem Septentrionalem ad Gilgal, qui (locus) est è regione ascensus Adummim, 12. qui ascensus est in plaga meridionali torrentis, 13. reperitur (itaque) torrens iste extrà funiculum terminalem nec fuit in termino (terræ tribus) Judæ. Eod. vers. 7. *A parte meridionali torrentis*] Vallis 14. ac declivitas 15. fuit (locus iste) sine aqua. Eod. vers. 7. *Ad fontem Rogel*] (Ad) fontem fullonum, Jonathan hîc Chaldaicè interpretatus est: עֵין קָצְרָא i. e. fontem fullonis, dicitur autem fullo רֹגֵל, quoniam ipse vestimenta lanea בְּרַגְלָיו i. e. pedibus suis calcat, * linguâ vernaculâ (רֹגֵל vocatur) foullon. ** Vers. 8. *Ad latus (urbis) Jebuseorum à meridie*] Reperta fuit (urbs) Hierosolyma extrà funiculum terminalem nec illa est in termino (terræ tribus) Judæ; sed in termino (terræ tribus) Benjamin 16. qui est in plaga Septentrionali (terræ tribus) Judæ. Vers. 8. *Et ascendit per vallem filiorum Hinnom*] Adhûc ille (funiculus) paululum ascendit usque ad fontem Etham, 17. & exinde atque ulteriùs ipse descendit & hoc est, quod dixerunt Rabbini nostri in maçtatione (animalium) consecratorum: 18.

סבֹּר

11. Confer, quæ suprà ad versum 3. h. cap. Sign. † in notis Raschianis dicta sunt.

* Vide Raschi not. ad Jerem. cap. 48. vers. 45. ut & Masii not. h. loc.

12. Sicuti mox in eodem hoc v. 7. sequitur.

13. Sic cum autore Vulgatæ hîc vertere volui dictionem נוֹחַל quæ hîc in textu sacro habetur, Chaldaus quoque habet: נוֹחַלָה, ast LXX. verterunt: τῆς φάραγγος: i. e. valli, nam vox illa, נוֹחַל utrumque tam vallem, quàm torrentem, significat, confer, num. sequ. 14.

14. Eodem modo etiam LXX. verterunt dictionem נוֹחַל, confer, num. præc. 13. h. vers.

15. Sic vocem מִרְיֹן hîc interpreto, de cujus significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 982. & fol. 1173. confer. & not ad librum prec. Jud. part. 2. p. 212. b. princ. ubi, quid מִרְיֹן, exponitur.

* Confer. 2. Samuel. c. 17. v. 17. n. 10. & 1. Reg. cap. 1. v. 9. n. 12.

** Ita hîc exprimo: פִּי'לִין, sic etiam in Msto 1. legitur.

16. Confer. hîc præ aliis Lightfoot. Centur. Chorogr. cap. 21. p. 43. edit. Lips. it. not. ad Psalm. 132. v. 6. num. 7.

17. De hoc fonte conf. ejusd. Lightfoot. Chorogr. Lucae præmiss. c. 4. Sect. 3. p. 702. edit. Lips. ut & ejusd. Disquis. Chorogr. Johanni præmiss. c. 5. §. 5. p. 945. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1595. ac not. ad Deuteron. c. 33. v. 12. num. 80.

18. Intelligitur hic tractatus Talmudicus: Se-vachim, de quo confer. R. Salom. ad Exod. c. 28. v. 37. & ad Levit. c. 4. v. 10. vid & Deuteron. c. 33. v. 12. ibique not. & infra Josu. c. 18. v. 1. n. 2. & ad Psalm. 132. vers. 6, n. 6. it.

למבנייה 19. סבור i. e. cogitabat ædificare in fonte Etham, qui paulò altior fuit (urbe) Hierosolyma. Vers. 9. *Et definivit*] (Istud ורתאר) significat:) ונסב בעוגל i. e. & circumflexit se, sicuti (accipitur in illo loco:) & circinnô i. e. circumducit illud; 20. Jonathan etiam omnia ista (ורתאר, † quæ in textu sacro habentur,) Chaldaicè interpretatus est:) ויסחר i. e. & circumvixit (flexit se.) Eod. vers. 9. *Et egreditur ad urbes montis Hephron*] Funiculus terminalis egrediebatur ad latus Septentrionale ac terminus dilatabatur usque ad urbes montis Hephron. Eod. vers. 9. *Et definivit terminum istum Babala*] Non fuit istud ad latus Occidentale; sed prominentia ad latus Septentrionale. Vers. 10. *Et deflexit se terminus à Babala ad Occidentem*] Nunc redit (S. Scriptura) ad enumerationem priorem (videlicet) ab Oriente ad Occidentem. Eod. vers. 10. *Ad latus montis Jebarim ab Aquilone*] Funiculus enim terminalis fuit in parte Aquilonari montis Jeharim, deprehenditur (itaquæ) mons Jeharim in termino (terræ tribus) Judæ intrâ funiculum terminalem. Vers. 11. *Et fuerunt exitus termini*] Finis termini Occidentalis fuit ad mare magnum, quod extitit terminus Occidentalis. Vers. 13. *Juxta os Domini ad Josuam*] i. e. Sicuti dixerat † Sanctus ille Benedictus Josuæ. Vers. 14. *Et expulit inde Caleb*] Post mortem Josuæ, 21. nam hætenus vivente Josua non fuit capta (urbs) Chebron, sicuti dicitur in libro Judicum, nec scripta est (hæc historia ista,) nisi propter divisionem (terræ Chananæ.) Vers. 15. *Kiriath Sepher*] Rabbini nostri dixerunt: istæ fuerunt constitutiones, 22. quæ oblivioni traditæ fuerunt tempore luctus Mosis, quas Hothniel, filius Kenazi, per dissertationem suam restituerit. 23. Vers. 17. *Frater Calebi*] Uterinus scil. 24. Vers. 18. *Et desiliit*] (Istud

2. Samuel. c. 24. v. 24. n. 29. vid. Sevachim fol. 54. b. & Jalkut Part. 2. fol. 6. col. 3. circa fin.

19. Sic in exemplari Hebræo, quo usus sum. legitur, in Msto, 1. ut & in Bibliis Buxtorf. habetur: למבנייה sensus est: cogitabat (David) ædificare (templum in loco, ubi erat) fons Etham, confer. Deuter. dict. c. 33. v. 12. ibique not. n. 80.

20. Sicuti Esai. cap. 44. vers. 13. habetur, ubi vide not. num. 19.

† Confer. hæc not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 45. a. fin. it. tract. Talm. Sevachim, fol. 57. b.

‡ Confer. hæc tract. Talm. Temurah, fol. 16. a.

21. Confer. infra Josu. c. 19. vers. 46. ibique

Raschi not. n. 12. vide & R. Simon. Histor. Critic. V. T. lib. 1. cap. 8. pag. mihi 49.

22. De his vide, quæ supra ad Josu. cap. 1. vers. 2. num. 3 notata sunt, confer. & D. Maji Theol. Jud. Loc. 1. §. 5. pag. 16.

23. Vel: iterum ad memoriam Israëlitarum i. e. per accuratam disquisitionem & disputationem suam revocarit, confer. Raschi not. ad Judic. c. 1. v. 3. Sign. * it. tract. Talm. Temurah, fol. 16. a.

24. Sic Hebr. ממא i. e. à matre sua, hic verto, nempè: frater uterinus, in Junii ac Tremellii versione habetur: agnatus Calebi, confer. D. Wagenfeil, Sora, pag. 251. & Judic. c. 1. v. 13. n. 5.

(Istud וַיִּתְּכֵנִי Jonathan Chaldaicè interpretatus est:) i. e. & demisit se, * (nimirum) inclinavit se, ut caderet ad pedes ejus (Calebi.) Vers. 19. *Da mibi benedictionem*] (Dictio: בְּרָכָה hîc significat:) i. e. sustentationem. 25. Eod. vers. 19. *Terram Australem*] (Dictio: הַנֶּגֶב, quæ hîc habetur, significat:) ** i. e. siccam, sicuti (accipitur in illo loco:) חֲרָבוֹ i. e. siccatae sunt 26. superficies terræ, (ubi Chaldaeus Paraphrastes חֲרָבוֹ vertit:) i. e. factæ sunt siccae, seches, linguâ vernaculâ; (intelligunt autem hîc Rabbinî) מְנוּגָב i. e. aridam (ac destitutam) omni bono humano, in qua nihil fuit, nisi lex (Divina.) Eod. vers. 19. *Dedisti mibi*] (Istud: נָתַתָּה positum est, pro:) לִי i. e. dedisti mihi, sicuti (ponitur in illo loco:) רַבְרָו pro: רָבִי i. e. loqui cum illo placidè, 27. item (istud:) filii mei בְּשִׁלָּם (ponitur pro:) יִצְאוּ מִמֶּנִּי i. e. egressi sunt à me, 28. item בְּשִׁלָּם (ponitur pro:) בָּשָׁל לָהֶם i. e. coxit eis. † Eod. vers. 19. *Scaturigines*] (Dictio: מַעְיָנוֹת significat:) i. e. fontes. * Vers. 21. *Et fuerunt urbes ab extremitate (terra) tribus filiorum Judæ*] i. e. In finibus (terræ) tribus Judæ, & hoc est, quod dixerunt Rabbinî nostri: non numeravit Josua, nisi eas solùm urbes, quæ stabant ** in limitibus, omnes istæ urbes erant viginti novem, 29. ast si illas speciatim numeres, deprehendes triginta *** & octo (urbes;) sed (respondetur, quòd) illas urbes, quæ numerum (viginti novem) excedebant, † abstulerint filii Simeonis 30. ex portione filiorum Judæ, earumque mentio fit in possessione Simeonis, (nempe urbium:) Beer Schebah, & Molada, Chazar Schuhal & Hazem atque Eltholad & Chorma ac Ziklag, ut & Hajin ac Rimmon, 31. ecce novem (urbes,) quæ numerum (viginti novem) exce-

* Confer. Judic. cap. 1. v. 14. ibique not. num. 7.

25. In Junii ac Tremellii versione hîc habetur: munus, confer. hîc tract. Talm. Temurah, fol. 16. a.

** Istud est sequentia, usque ad: מְנוּגָב i. e. aridam, absunt hîc à Msto 1.

26. Prout Genes. cap. 8. vers. 13. habetur, confer. hic Judic. c. 1. v. 14. n. 8.

27. Sicuti Genes. cap. 37. vers. 4. habetur, ubi vide Raschi notas.

28. Prout Jerem. cap. 10. v. 20. habetur, confer. Raschi not. ad Esai. cap. 16. vers. 9.

† Vid. 1. Reg. cap. 19. v. 11. ibique Raschi not. num. 14. it. Esai. c. 35 v. 1. n. 5.

* Confer. hic not. ad Zachar. cap. 4. vers. 2.

num. 1.

** Hebr. הַעֲמֻמֹּת in Msto. 1. huic præmittitur: i. e. quæ vicinæ seu propinquæ sunt.

29. Sicuti infra vers. 32. h. cap. habetur.

*** Hebr. שְׁלֹשִׁים, in Msto 1. pro eo legitur עֶשְׂרִים i. e. viginti; sed errorem ibidem esse puto.

† Hebr. הַחֲרָבוֹת, in Msto 1. pro eo legitur הַעֲמֻמֹּת, sed & hîc errorem esse puto.

30. Idem ferè Junius ac Tremellius ad hunc locum num. 11. an notarunt, ubi vide sis.

31. Earum urbium infra Josu. cap. 19. v. 2. & seqq. usque ad vers. 7. fit mentio, confer. hîc tract. Talm. Gittin, fol. 7. a. & Sota, fol. 48. b.

excedebant; * quæ autem hîc enumerantur, quatuordecim sunt urbes; 32. sed si speciatim illas numeres, (urbes sunt) quindecim (ad quod) ego respondeo, quod Thappuach & Einam una (sit urbs,) & quod hæc sit ejus explicatio (nempe:) Thappuach & Ein, 33. ad illam (urbem) pertinens, isque (locus) est Ein Thappuach, de quo dicitur in possessione Menassis: ad habitatores Ein Thappuach. 34. Vers. 47. *Et mare magnum ac terminus*] i. e. Insulæ, quæ sunt in mari, quas vocant: isles, ** linguâ vernaculâ. Vers. 63. *Non poterant filii Judæ illos expellere*] Discimus in Siphre: R. Jehoschua, Ben Karcha, dicebat: poterant quidem (illos expellere;) sed id eis non licebat 35. propter juramentum, quod Abrahamus præstiterat Abimelecho; Jebus autem non (dicitur hîc) de populo; sed de turri † Davidis, quæ fuit in (urbe) Hierosolyma. quæ vocata est Jebus; incolæ autem istius loci fuerunt Philisthæi ac quando filii Judæ subegerunt (urbem) Hierosolymam, non expulerunt incolas istius loci.

CAP. XVI.

Vers. 1. *Et prodiit fors filiis Josephi*] In termino Boreali (terræ) à Josua penitus subactæ cecidit illis (filiis Josephi) fors, sicuti dicitur infra: & filii Josephi manebunt in termino suo ab Aquilone, 1. multumque terræ erat 2. inter filios Judæ & inter filios Josephi. Eod. v. 1. *A Jordane (urbis) Jericho*] Ad aquas Jericho, nam cæteræ tribus * post illos (scil. filios Judæ & filios Josephi) acceperunt (sortem possessionis suæ) sicuti deprehendimus de tribu Benjamin (scriptum esse:) & fuit terminus sortis eorum inter filios Judæ & inter filios Josephi 3. à Jordane (urbis) Jericho, (à loco) apud aquas Jericho coepit terminus versus Orientem. Eod. vers. 1. *Desertum illud, quod ascendit ab (urbe)*
E 2 be

* Hebr. דְּרִימָה, abest dictio ista hîc à Msto 1.

31. Sicuti numerus iste versu 36. h. cap. refertur.

33. Sive: fons, prout autor Vulgatæ infra Josu. c. 17. v. 7. vertit, confer. hîc D. Wagenfeil. Sota, pag. 186.

34. Prout infra Josu. dict. cap. 17. vers. 7. habetur, confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 10. a.

** Sic exprimo hic שְׁלִישׁ אוֹשׁ אוֹשׁ vel שְׁלִישׁ אוֹשׁ uti in Msto 1. legitur, Latine: insulæ.

35. Vide, quæ ad Deuteron. cap. 12. vers. 17. notata sunt, confer. & Judic. c. 1. v. 21. n. 20.

ac 2. Samuel. c. 5. v. 7. n. 2.

† Confer. hic not. ad 2. Samuel. c. 24. v. 16. num. 23.

1. Sicuti infra Josu. c. 18. vers. 5. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 6.

2. Confer. Raschi not. ad Josu. dict. cap. 18. v. 5. num. 6.

* Hæc verba: nam cæteræ tribus &c. usque ad: coepit terminus &c. absunt in Hebræo, à Msto 1.

3. Prout infra Josu. dict. cap. 18. vers. 11. habetur.

be) Jericho] Ad desertum ascendit terminus ab (urbe) Jericho & venit ad latus Occidentale usque ad Beth.El. ** Vers. 5. *Ad Orientem Hatboroth Adar]* Ad Orientem incipiebat (funiculus terminalis) in Hatharoth Adar & ex isto loco est latitudo termini ejus usque ad Beth-Choron, ecce latitudo ejus. Vers. 6. *Et egressus est terminus iste]* Exinde longitudo ejus (se se extendit) ad mare ad latus Occidentale versus Michmethath, à plaga Aquilonari istius Michmethath procedebat funiculus terminalis, Eod. vers. 6. *Et flexit se terminus]* i. e. Extendit se latitudo termini ad latus Boreale & funiculus terminalis egressus est per prominentiam suam in parte Orientali Thaanath-Schilo. Eod. vers. 6. *Et transit illam]* i. e. Et transit terminus illam Thaanath-Schilo ac procedit funiculus terminalis ab Oriente Ianoachi, omnis iste (tractus fuit) prominentia latitudinis usque ad: & exit ad Jordanem, 4. fuit autem ibi urbs, cujus nomen Thappuach atque exinde flexit se funiculus terminalis, (unde) discis longitudinem termini versus mare ad flumen Kana. Vers. 9. *Et urbis separata]* Etiam istud amplius fuit de possessione Ephraimitarum, (nimirum) urbes illis fuerunt separatae de termino ejus (Menassis) ac (quasi) absorptae in medio possessionis filiorum Menassis.

CAP. XVII.

Vers. 1. *Machiri primogenito Menassis,*] Quocirca ille abstulit (possessionem suam) tempore Moysi trans-Jordanem eique fuit (assignata possessio) Gilhad & Basan. Vers. 5. *Et ceciderunt funiculi Menassis decem]* (Nimirum funiculi) sex (cecidērunt) sex domibus patrum, quæ suprà enumeratae sunt, & quatuor (funiculi ceciderunt) filiabus Zelaphchad, non ut unaquæque domus patris esset per se; sed ut acciperent quatuor partes, (videlicet: unam) patrem patris sui, 1. qui fuit unus ex illis, qui ex Ægypto egressi erant; juxta numerum autem eorum, * qui ex Ægypto egrediebantur, dividebatur terra, præterea illæ dividebant cum fratribus ejus (nempè patris sui Zelaphchadi) bona

** Hebr. למחאל, in Msto 1. legitur: למחאל i. e. de Bethel.

4. Sicuti in fine versus sequentis 7. habetur.

† Nempè: partem unam patris sui, uti mox sequitur, dein duas partes Chepheris, ut & partem unam fratrum patris illarum, prout infra dicitur, confer. hinc tract. Talm. Bava

batra, fol. 118. b & fol. 119. a.

1. Confer. quæ ad Numer. cap. 27. vers. 7. notata sunt, ubi vid. num. 26.

* Hebr. ולפי מנין ista, ut & sequentia, usque ad: ושהיה בכור i. e. & quia primogenitus &c, absunt à Msto 1.

na Chepheris, 2. patris illius (Zelaphchadi,) quoniam & ipse (Chepher unus erat) ex illis, qui ex Ægypto egressi erant, & quia primogenitus erat atque (propterea) duas abstulerat partes, prætereà illis (filiabus Zelaphchad) obvenit pars fratrum patris illarum, qui mortuus erat in deserto sine mascula prole & abstulerunt possessionem in ipsius (patris sui) parte, sic dixerunt Rabbini nostri in Bava batra, 3. nec opus fuit, ut S. Scriptura nobis enarraret numerum partium filiarum Zelaphchadi; sed ut doceret, quòd illæ acceperint partem primogenituræ & ut notum faceret, quòd terra Israëlitica distribuerit eis possessionem firmo apprehensionis jure illis obvenientem 4. à patribus suis, nam nisi ita esset, non auferret primogenitus debitam partem tanquàm firmo apprehensionis 5. jure; terra autem Gileaditica, quæ trans-Jordanem erat, fuit cæteris filiis Menassis. Vers. 8. *Terra Thappuach*] (Videlicet:) pagi & villæ (istius regionis) ast Thappuach ipsa urbs fuit filiis Ephraim. Eod. vers. 8. *Ad terminum Menassis*] i. e. Juxtà terminum Menassis, ad finem limitis ejus urbes istæ à Thappuach usque ad flumen Kana 6. fuerunt Ephraimitis in medio urbium Menassis. Vers. 10. *Quæ ad Austrum, Ephraimitis sunt*] i. e. Ephraim abstulerat portionem suam à plaga meridionali versùs illam terram, quæ (sita erat) inter filios Judæ ac filios Josephi; quæ verò ad Aquilonem erat (regio,) extitit filiis Menassis, Menasses (quippe portionem suam) abstulerat ad latus Aquilonare. Vers. 11. *Tres illi tractus*] (Verba ista שלשת הנפח Jonathan Chaldaicè vertit:) תלתנא פלכין id est, tres regiones (sive tractus;) tres autem isti tractus, quorum hîc fit mentio, fuerunt (incolis) Dor & (habitatoribus) Hen-Dor, sicuti dictum est suprà in libro isto: rex Dor cum tractu Dor; 7. in alio autem versu dicit (S. Scriptura:) Dor juxtà mare; 8. ast hîc illa sic dieit: & habitatores Dor cum pagis ejus, (nempè:) tres tractus, qui ei (urbi Dor) fuerunt. Vers. 12. *Et voluit*] (Istud ויחלל significat hîc:) ויאכר i. e. & acquievit. 9. Vers. 14. *Et allocuti sunt filii*

E 3

2. Vide, quæ ad Numer. dict. cap. 27. vers. 7. n. 28. notata sunt. 3. Est is liber tertius partis quartæ operis Talmudici. 4. Sic ממוקד hîc interpreto, de cujus verbi significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 711. & Lightfoot. ad Matth. c. 3. v. 11. p. 238. & seq. edit. Lips. confer. not. ad Deuteron. c. 11. vers. 17. ac D. Wagenfeil. Sota, p. 805. 5. Vel. possessionis jure ac titulo, ad loci istius illustrationem, confer. not. ad Deuter dict. c. 21. v. 17. num. 33.	6. De quo vers. sequ. 9. & cap. præced. 16. v. 8. 7. Sicuti suprà Josu. cap. 12. vers. 23. habetur, confer. 1. Reg. cap. 4. vers. 11. num. 5. & not. ad Psalm. 48. v. 3. num. 2. 8. Sicuti suprà Josu. cap. 11. v. 2. habetur. 9. Sive: voluit, confer. Exod. cap. 2. v. 21. ibique not. num. 63. & n. 64. cæterum verba ista: & voluit i. e. & acquievit, absunt in Hebræo à Mito 1.

fili Josephi] (Nimirum) tribus Menassis. 10. Eod. v. 14. *Adeò ut bucusque benedix-
rit mihi Dominus*] Dum vidisti, quòd numerus meus à numero primo ad numerum
secundum superaverit (numerò:) 20500. hunc enim numerum per Gematriam effi-
cit (istud כ"ה, 11. quoad numerum enim priorem deprehendis de Menasse (scri-
ptum esse) in libro Numerorum: 32200. 12. ast in (Sectione, quæ incipit:)
Pinchas, 13. 52700. 14. alia explicatio (verborum istorum:) adeò, ut usque
כה i. e. sic, (videlicet:) benedictio, quæ dicta fuit Abrahamo: כה i. e. ita erit
semen tuum, 15. in me fuit impleta; secundum literalem autem sensum (hæc
est explicatio verborum istorum:) ער אשר כה id est: usque adeò (& in-
tantum numerum,) sicuti tu vides (benedixit mihi Dominus.) Vers. 15. *Quan-
doquidem populus multus es*] (Ideò) sunt tibi vires, ut excindere sylvas easque
eradicare possis, (verbum istud: כרה, quod hîc habetur, significat idem,) at-
que esrater, 16. linguâ vernaculâ, ibique ædificabis urbes. Eod. vers. 15.
Et excinde] (Istud: כריתה hîc) significat: כריתה i. e. excinde, veluti (ac-
cipitur in illo loco:) ובריה i. e. & præcident illas 17. gladiis suis, (istud:
בראתה significat:) esratras, 18. linguâ vernaculâ. Eod. vers. 15. *Si qui-
dem angustus*] (Vox אץ significat) רוק i. e. arctus, (ac si dicerent:) non
sufficeret nobis iste mons, quoniam ille nobis angustus est, prout dixisti. Vers.
16. *Non sufficeret*] (Verbum ימצא hîc significat:) יסופק (ut sensus sit:)
non sufficiens esset, 19. Eod. vers. 16. *Currus ferrei*] Dum autem tu, (ô Jo-
sua !)

10. Alii id exponunt & intelligunt de utraque tribu Josephi, nempe: de Ephraim & Menasse, confer. vers. 17. h. cap. & Junii ac Tremelii not. h. loc. 11. Id est: viginti quinque, nempe: viginti milia & quinquies centum, quoniam in textu sacro hîc habetur particula: כה i. e. sic, hinc nata est ista Rabbinica expositio, confer. infra num. 14. h. vers. 12. Sic Numer. cap. 1. vers. 35. habetur. 13. Sectio ista incipit à Numer. cap. 25. vers. 11. & continuatur usque ad Numer. caput 30. 14. Prout Numer. cap. 26. vers. 34. habetur, numerus itaque posterior, nempe: 52700. superavit numerum priorem scil. 32200. numerò 20500. quod Rabbinii putant indicari particula: כה quæ hîc in rextu sacro habetur confer. supra num. 11. h. vers. 15. Sicuti Genes. cap. 15. vers. 5. habetur.	16. Sic reddo hîc אושרתי, hodiè Galli dicunt: arracher, desraciner, Latine: eradicare, evellere, Germ. <i>Ausrotten</i>/ confer. num. seq. 18. & Ezech. cap. 21. vers. 19. num. 64. 17. Prout Ezechiel. cap. 23. vers. 47. habetur, ubi vide Raschi notas, aliam istius loci expositionem vide apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 760. confer. hîc Sota, fol. 36. b. & Bava batra, fol. 119. a. 18. Sic istud אושרתי, quod hîc habetur, reddo, hodiè Galli dicerent: arracheras, confer. num. præced. 16. 19. Ita ferrè LXX juxta Complutensem editionem: ἀρκείει i. e. sufficet, in Romana habetur: ἀρεσκει, i. e. placet; sed videtur per literarum transpositionem legendum esse: ἀρκείει, confer. Lud. Cappell. Not. Critic. ad Deuteron. c. 32. v. 10. & Michlol Jophi h. loc.

sua!)dicens, ut ascendamus in sylvam & ut subigamus terram Perizzæorum & Raphæorum, (respondemus:) populus fortis est iste Chananæus ^{20.} & currus ferrei sunt ei; ne mireris, quòd (S. Scriptura) Perizzæos & Raphæos nomet Chananæos, omnes enim filii Chanaan fuerunt. Vers. 18. *Nam mons tuus erit*] Ille (scilicet mons,) de quo dixi tibi: ascende in istam sylvam. ^{21.} Eod. vers. 18. *Nam sylvæ est (mons) iste eamque eradicabis*] i. e. Nam ille (mons) est sylvæ (vestitus) nec ille conveniens est, nisi populo multo, ^{22.} is illam (sylvam) eradicet eamque præparet (ad habitandum.) Eod. v. 18. *Et eradices illam*] Tu, qui populus multus es. Eod. vers. 18. *Et sint tui exitus ejus, quando expelles Chananæos*] Quoniam tu populus multus es. Eod. vers. 18. *Quia currus ferrei sunt ei*] Nec ulla ex tribubus (Israëlitis) sufficiens est, ut contra illum (Chananæum) pugnet, quoniam ille fortis est; tibi autem suppetunt vires, ut illum expellere possis; Rabbini autem nostri (verba illa:) ascende in istam sylvam ^{23.} exponunt (hoc modo:) abscondite vos in sylvis, ne oculus malignus in vos vim suam exercent, ^{24.}

CAP. XVIII.

Vers. 1. *Et collocaverunt ibi tentorium conventus*] Quod fecerant in deserto, nec fuit ibi contignatio; ^{1.} sed (solum modò) sedes lapidea infra (istud tentorium) & aulæa desuper, sic discimus in mactatione sacrorum. ^{2.} Eod. vers. 1. *Et terra subacta fuit coram illis*] Postquam fixum fuit tabernaculum, terra facile coram illis subigi potuit. Vers. 2. *Septem tribus*] Nam jam antea acceperant possessionem suam Ruben & Gad & dimidia tribus Menassis tempore Moysi trans-Jordanem & jam antea in terra Chananæa ceciderat sors (tribui) Judæ & Ephraimi & dimidiæ (tribui) Menassis, ecce quinque tribus. ^{3.} Vers. 3. *Remissè agitis*] (Istud: **מתרפין** significat hîc) **מתרשלין** i. e. pigri estis. Vers. 4. *Ex tribu*] Per unamquamque tribum ex quin-

20. Sicuti infra vers. 18. h. cap. habetur.

21. Prout supra vers. 15. habetur.

22. Id est: populum multum requirit mons iste, ut sylvæ, quæ in illo est, eradicetur & excindatur.

23. Quæ supra vers. 15. h. c. habetur.

24. Sic exponitur in Sota in Gemara, quam vide sis apud D. Wagenseil. Sot. p. 760.

1. Sive: tabulatum, Hebr. **תקרה**, de qua voce vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 2129.

2. Scilicet: animalium, intelligitur autem hîc tractatus Talmudicus: Sevachim, confer. quæ supra ad Josu. c. 15. vers. 8. n. 18. notata sunt, vide & infra vers. 14. h. cap. n. 15.

3. Confer. hîc D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 375. & sequ. edit. Amstelod.

quinque tribubus. Eod. vers. 4. *Secundum possessionem suam*] Quoad septem portiones; non autem æqualiter; 4. sed pro ratione tribuum, quæ debent illam (terram) dividere, ei, qui multus est, (divides terram) pro ratione multitudinis suæ & qui paucus est, pro ratione paucitatis suæ, sicuti scriptum est: ei, qui multus est, multiplicato possessionem suam & ei, qui paucus est, pauciores assignato possessionem suam &c. 5. Vers. 5. *Et partientur eam sibi in septem portiones*] Illam (scilicet terram,) quæ jam antea subjugata est quæque impofterum subjugabitur. Eod. vers. 5. *Juda manebit in termino suo ab Austro*] (Nempe manebit ei) terra Israëlita, in qua ceciderat ei (Judæ) fors, (videlicet:) omnis regio meridionalis; & domui Iosephi (manebit) à parte Boreali (terra) Aquilonaris, sicuti illa jam antea fuit subacta & præterea multum terræ 6. restat subigendum, (nimirum) latus * regionis à Bahal Gad usque ad introitum Chama, quæ (urbs) fuit propè montem in termino ejus Aquilonari; septem autem tribus dividunt illam, quæ est inter Iudam atque Iosephum, ut & illam, quæ adhuc restat subjuganda. Vers. 6. *Et jiciam*] (Istud: וְיִרְיִתִּי hîc significat:) וְיִרְיִתִּי i. e. & projiciam, sicuti accipitur in illo loco: וְיִרְיִתִּי i. e. projecit in mare. 7. Vers. 12. *Et fuit illis terminus versus angulum Aquilonarem*] Et fuit eis terminus limitis Aquilonaris à Iordane, nam ab Oriente incipiebat terminus & ascende-
bat ad latus (urbis) Iericho à parte Aquilonari & ascende-
bat inde ad Occidentem ultra (urbem) Iericho ac tractus fuit funiculus terminalis in parte Boreali (urbis) Iericho intra funiculum terminalem in parte (tribus) Benjamin. Eod. vers. 12. *In desertum Beth-Aven*] (Istud מְרֹבֶר ponitur pro:) מְרֹבֶר i. e. in desertum Beth-Aven. Vers. 13. *Et transiit inde terminus*] Ad latus Occidentale versus Lufam. Eod. v. 13. *Ad latus Lusa versus meridiem, illa est Beth-El*] Quam (sic) vocavit Jacobus, 8. nec fuit ista illa Beth-El, quæ extitit propè Hai, 9. nam ecce dicit illa † (S. Scriptura) de termino Iosephi: & egrediebatur de Beth-El, 10. discimus (itaque exinde,) quòd duo fuerint (loci, qui dicti fuerunt Bethel;) Lusa

4. Id est: septem istæ portiones non sint æquales, confer. hîc præ aliis Isaac Abarbenel. Commentar. h. loc. & num. seq. 5.
5. Sicuti Numeror. cap. 26. vers. 54. habetur.
6. Confer. quæ suprà ad Josu. cap. 16. vers. 1. num. 1. notata sunt.
* Hebr. עַד, in Msto 1. pro eo legitur: עַד i. e. usque (ad regionem &c.)
7. Sicuti Exod. cap. 15. v. 4. habetur, confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol. 54, b. & fol. 118, b. it. Bechorot, fol. 55 a.

8. Vid. Genes. cap. 28. v. 19. confer. Junii ac Tremellii not. h. loc.

9. De qua vide suprà Josu. c. 7. vers. 2.

† Hebr. אָמַר, sic in editione Amstel. ast in editione Basil. legitur: אָמַר i. e. diximus, sic etiam habetur in Msto 1. ubi postea sic legitur שָׁרָא בְּבֵלוֹ i. e. quæ (scil. Bethel) est in termino (Ioseph. &c.)

10. Sicuti suprà Josu. cap. 16. vers. 2. habetur,

Lufa autem non extitit in portione Benjamin, nam ecce funiculus terminalis à Lufa & intrà fuit, sicuti illa (S. Scriptura hîc) dicit: ad latus Lufæ. Eod. v. 13. *Ab Austro*] Funiculus terminalis ibat in parte meridionali Lufæ, deprehendebatur (itaque) Lufa extrà funiculum terminalem in possessione filiorum Iosephi; Bethel autem fuit in portione Benjamin, sicuti scriptum est infrà in ipso textu. ¹¹. Vers. 14. *Et flectens * sese terminus convertit ad angulum maris versus meridiem*] In Hatharoth Adar, (nimirum) desuit longitudo Aquilonaris ab Oriente ad Occidentem, exinde autem flexit sese funiculus terminalis ad limitem Occidentalem (tribus) Benjamin, ut iret versus meridiem, à parte Boreali ad meridiem, funiculus Occidentalis (ibat) à monte, qui est in conspectu Beth-Choronis ad meridiem à monte, qui est in plaga meridionali illius Beth-Choronis, exinde (funiculus) incipiebat ab angulo Occidentali versus Aquilonem (terræ tribus) Benjamin ac veniebat funiculus ab Aquilone ad meridiem. Eod. v. 14. *Et fuerunt exitus ejus*] Ab angulo suo Occidentali versus meridiem ad Kiriath-Jeharim, (quæ urbs fuit filiorum) Judæ, deprehenditur (itaque) latitudo termini Benjamin auferre omnem latitudinem illius terræ, quæ fuit inter Judam & Ephraim, (videlicet) terminus ejus Australis cum termino Boreali (tribus) Judæ, ibique fuit (urbs) Hierosolyma, sicuti dicitur infrà in textu, ¹². quapropter duæ tribus in illa (urbe) partem habuerunt; ¹³. terminus autem Aquilonaris Benjamin & (terminus) Australis (tribus) Ephraim sibi invicem erant conjuncti ibique erat Schilo in portione Ephraim, sicuti dicitur: & deseruit tabernaculum Schilo &c. & sprexit tentorium Iosephi & tribum Ephraim non elegit, ¹⁴. etiam (tribui) Benjamin erat in illo (loco) portio, sic discimus, in maestatione sanctorum: ¹⁵. in tribus locis habitavit inter illos Israëlitas Majestas Divina in Schilo, Nob, & in domo seculorum, ¹⁶. & in omnibus istis (locis) non habitavit (præsentia Divina,) nisi in portione (tribus) Benjamin. Eod. vers. 14. *Hoc est latus Occidentale*] id est, Plaga Occidentalis ab Hatharoth Adar usque ad Kiriath-Jeharim. Vers. 15. *Latus autem versus meridiem*] i. e. Et terminus meridionalis (fuit tribui) Benjamin, isque (terminus fuit) Borealis (tribus) Judæ;

¹¹. Vide infrà v. 20. h. cap. ibique Raschi not.

* Confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol. 54. b. & Bechorot, fol. 55. a.

¹². Prout. infrà vers. 28. h. cap. habetur.

¹³. Confer. hîc præ aliis Lightfoot. Centur. Chorograph. Matthæo præmiss. cap. 21. pag. 43. edit. Lips.

¹⁴. Sicuti Psalm. 78. vers. 60. & vers. 67. habetur.

¹⁵ Scilicet: animalium, intelligitur autem hîc tractatus Talmudicus: Sevachim, confer. suprà vers. 1. h. cap. n. 2.

¹⁶. Sic vocant Rabbini templum Hierosolymitanum.

Judæ; omnes autem isti termini, qui hîc enumerantur, referuntur (quòd fuerint siti) in parte Aquilonari (portionis tribus) Judæ, ubicunque autem* hîc scriptum est: 17. & descendit, ibi scriptum est de (tribu) Iuda, & ascendit (terminus,) quoniam illa (S. Scriptura) hîc enumerat (terminum) ab Occidente ad Orientem; ibi autem 18. enumerat (S. Scriptura terminum) ab Oriente ad Occidentem. Eod. vers. 15. *Et exiit terminus ad mare*] Ad aliquod mare; non autem scio, quodnam illud mare fuerit. Vers. 19. *Ad sinum maris falsi versus Aquilonem*] In parte Aquilonari sinus deprehenditur omnis tractus in portione (terræ tribus) Judæ. Eod. vers. 19. *Ad extremitatem Jordanis*] i. e. Eo in loco, ubi Iordan cadit in mare falsum, isque (terminus) enumeratur ab angulo Orientali versus Aquilonem (portionis) Judæ; 19. hîc autem 20. enumerat illa (S. Scriptura terminum) ab angulo meridionali versus Orientem (portionis) Benjamin. Vers. 20. *Et Jordan determinabit illum ad latus Orientale*] i. e. Iordan erat ei (tribui) Benjamin terminus Orientalis, 21. nam Iordan ibat è regione latitudinis universi termini ejus (tribus Benjamin) Orientem versus. Vers. 28. *Et Zelab, Eleph atque Jebus, quæ est Hierosolyma*] Unaquæque (ex istis urbibus) est urbs per se, sic quoque: Gibhat & Kiriath (sunt duæ urbes per se, enumerantur itaque) quinque urbes in isto versu.

CAP. XIX.

Vers. 1. *Et egressa est fors † secunda*] Secunda (fuit fors) quoad Benjaminum, nam fors Benjaminini fuit prima quoad septem tribus, dixerat enim Iosua illis, qui à se missi erant: & partientur eam sibi in septem portiones, 1. nam Iuda ac Ioseph jam antea abstulerant (portiones suas,) sicuti ibi dicitur: Iuda manebit in termino suo ab Austro &c. 2. hîc autem & ulterius enumerat (S. Scriptura) in sequentibus septem sortes. Vers. 9. *Major, quàm eis con-*

* Hebr. וכל מקום, ista & sequentia, usque ad: ויהא i. e. illa (S. Scriptura) hîc enumerat &c. absunt à Msto 1. minùs rectè.

17. Nempè: de termino tribus Benjamin, de quo hîc est sermo, confer num. seq. 18. & infra vers. 19. num. 20.

18. Videlicèt, ubi de termino tribus Judæ agitur, confer. num. præced. 17. & num. seqv. 19.

19. Nimirùm: ubi de termino portionis Judæ

sermo est, confer. num. præced. 18. vers. 15. h. cap.

20. Nempè: ubi de termino tribus Benjamin agitur, vide supra dict. vers. 15. n. 17.

21. Confer hîc tract. Talm. Bechorot, fol. 55. a.

† Hebr. ויהא ista & sequentia, usque ad: ויהא i. e. major, quàm eis conveniebat (v. 9. h. c.) absunt hîc à Msto 1.

1. Sicuti cap. præced. 18. vers. 5. habetur.

2. Prout dict. cap. præced. 18. vers. 5. habetur.

conveniebat] (Istud: **מִן הָרְחוֹק** hîc significat:) **מִן הָרְחוֹק** i. e. quàm eis conveniebat. * Vers. 12. *Kisloth Thabor*] Existimo ego, quod illud: (**כְּסִלּוֹת**, quod hîc habetur,) significet **כְּסִלּוֹת** i. e. ilia (sive lumbos,) linguâ vernaculâ: flancs, 3. non in altitudine ejus (montis Thaboris) nec illius loco depressio; sed in ejusdem declivitate propè medium ejus, juxtâ latus tergi & à parte ejus anteriori, eodem modò, quò ilia (sive lumbi) consistunt in jumento; in loco autem, ubi illa (S. Scriptura) dicit: **אֶזְנוֹת** i. e. Aznoth 4. Thabor 5. (indicat locum,) qui vertici ejus vicinus est, (nempe:) in loco aurium, (quæ conjunctæ sunt capiti.) Vers. 13. *Antrorsum, versus Orientem Githam Chepher*] i. e. A plaga Orientali Githæ Chepher, sic appellabatur urbs Jonæ Amithai. 6. Eod. vers. 13. *Hittam Kazin*] Nomen urbis istius (fuit) Hitt Kazin. Eod. vers. 13. *Et flectit se 7. ad Nebam*] i. e. Convertit se (istâ urbs Rimmon) ad Neham, ac si diceret: exinde flectit se terminus ad Neham, sic quoque Chaldaicè interpretatus est Jonathan: & exit ad Rimmon & inde revertitur ad Nehah. Vers. 19. (*Urbem*) *munitam Zor*] (Jonathan hîc vertit:) urbes arcium, urbes munitas, (istud:) **צֹר** significat rupem. 8. Eod. vers. 29. *A tractu ad Achzibum*] (Jonathan hîc transtulit:) à sorte Achzibi (vel Chezibi;) fuerunt autem urbes munitæ (tribui) Naphthali: Ziddim, Zer. 9. Vers. 41. *Zarba & Eschtaol*] De (portione) Judæ fuit (istud) ac cecidit fors filiis Dan propè illos (filios Judæ.) Vers. 47. *Et exiit terminus filiorum Dan minor, 10. quàm illis sufficebat*] Hîc acceperunt (filii Dan) aliquam (possessionis) partem & amplius cecidit eis fors alio in loco, qui procùl ab ipsorum termino

F 2

remo-

* Confer. infra vers. 47. h. cap. num. 10.

3. Sic reddo hic: **כְּסִלּוֹת**, prout etiam in Mfto 1. legitur, confer. Raschi not. ad Levit. cap. 3. vers. 4. num. 6.

4. Id est: aures Thaboris, sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hîc **אֶזְנוֹת** vertere possis, confer. num. seqv. 5. & Junii ac Tremellii not. h. loc. cæterum descriptionem illius montis Thaboris vide apud Lightfoot. in Choro-graph. Lucæ præmiss. cap. 3. Sect. 1. p. 694. & seqv. edit. Lips. it. Ejusd. Disquisit. Chorogr. Johanni præmiss. c. 2. §. 2. p. 918.

5. Sic infra vers. 34. h. cap. habetur, confer. 1. Maccabæor. cap. 9. vers. 15.

6. Hic enim propheta erat è Gatho-Chepher, prout habetur 2. Reg. cap. 14. v. 25. confer. & Junii ac Tremellii not. ad Jonæ c. i. v. 1. n. 2.

it. not. ad Jonæ c. i. v. 2. n. 1.

7. Sic juxtâ Commentatoris nostri mentem istud: **הַמְתָּוֹרִי**, quod hîc habetur, vertere volui; alii tanquam nomen proprium urbis transtulerunt: Methoarum, sic Junius ac Tremellius; Vulgata habet: Amthar, prout & LXX. **אַמְתָּר**.

8. Sive: petram i. e. locum munitum, posses etiam istud **צֹר** hîc vertere, ut nomen proprium, nempe: Zor i. e. Tyrus, sicuti interpretes communiter hic vertunt & exponunt.

9. Prout infra vers. 35. h. cap. habetur, confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 5. b. & Maccot, fol. 10. a.

10. Confer. quæ R. Salomo suprâ ad vers. 9. h. cap. notavit, it. Judic. c. 17. v. 10. n. 12. ut & tract. Talm. Bechorot, fol. 55. a.

remotus erat & cœteræ tribûs illos distinguebant. ^{11.} Eod. vers. 47. *Et pugnauerunt contrà Leshem.*] Post tempus istud ^{12.} ætate Othnielis, ^{13.} qui Kenasi filius fuit, & tempore idoli Michæ, sicuti dicitur in libro Iudicum. ^{14.} Eod. vers. 47. *Leshem*] Est Lajisch, de qua (urbe) dicitur in libro Iudicum. ^{15.} Vers. 51. *Quas possidendas dederunt*] (Verbum הָנְחִילוּ hîc ponitur pro:) הָנְחִילוּ i. e. possidere fecerunt, ^{16.}

CAP. XX.

Vers. 6. *Donec ille stet ad iudicium*] Si ille absolutus fuerit, ab exilio dimittatur; si verò condemnatus fuerit ad exilium, redeat ipse ad urbem refugii sui ibique tamdiu commoretur, * donec Summus Sacerdos moriatur. Vers. 8. *Trans Jordanem è regione Jerichuntis versùs Orientem*] Dederunt (Bezerum) ætate Mosis, dicitur enim: Bezerum in deserto &c. ^{1.} Vers. 9. *Conventus*] (Vox הַמְוָעָרָה hîc significat:) הַהֲזָמָנָה i. e. præparationem, ^{2.} quæ (scil. urbes) ad id præparatæ (& constitutæ erant.)

CAP. XXI.

Vers. 5. *Filiis autem Kebathi reliquis*] Hi fuerunt filii Mosis ac filii Kehathi Chebron & Uziel, ^{1.} istis ceciderunt urbes istæ ex familiis tribûs filiorum Ephraim, (videlicet) de hæreditate tribûs filiorum Ephraim, nam (Levitæ) ex qualibet tribu abstulerunt (urbes,) sicuti dicitur: de eo, qui multus est, multas date (possessiones,) & de eo, qui paucus est, date pauciores,

¹¹ Id est: cœteræ tribus inter filios Dan possessiones suas habebant eosque separabant ita, ut illorum possessio & hæreditas non esset conjuncta & cohærens; sed per cœteras tribus Israëlitas distingveretur, & esset quasi intercisa, Gall. entrecouppee, id enim Hebr. מְפִסֵּק hic significat.

¹² Confer. quæ suprâ ad Ios. c. 15. v. 14. n. 21. notata sunt, it. Deuter. c. 33. v. 22. ibiq; Raschi not.

¹³ De quo vide Judic. cap. 3. vers. 9. & seqv. confer. & Judic. c. 17. v. 1. ibique Raschi not.

¹⁴ Vide Judic. cap. 18. vers. 27. & seqv.

¹⁵ Nimirum: Judic. dict. cap. 18. vers. 27. ubi vid. n. 7. confer. & D. Wagenfeil Sota, pag.

770. it. Bechorot, fol. 55. a.

¹⁶ Confer. quæ suprâ ad Ios. cap. 14. vers. 1. Sign. * notata sunt, it. tract. Talm. Jevamot, fol. 89. b. & Gittin, fol. 36. b.

* Confer. hic tract. Talm. Maccot, fol. 10. b. & fol. 11. a.

^{1.} Sicuti Deuter. cap. 4. vers. 43. habetur, confer. Raschi not. ad Esai. c. 63. vers. 1. num. 11.

^{2.} Hujus vocis הַהֲזָמָנָה eadem, quæ hîc, significatio deprehenditur in notis Raschi ad Levit. c. 17. vers. 13. ubi vid. num. 16.

^{1.} De his vid. Exod. c. 6. v. 18. & Numer. c. 3. v. 19. it. Numer. c. 26. v. 58.

res, unusquisque, prout erit possessio ejus, quam possessuri sunt, det Levitis de urbibus suis. ^{2.} Vers. 18. *Et Hal mon*] In verbis dierum (habetur:) & Halemeth, ^{3.} istud est (oppidum) Bachurim, quod Jonathan interpretatus est: *חלמ* i. e. Halemeth, ^{4.} Vers. 9. *Quas vocavit s. nominatim*] Quoniam supra ^{6.} non fecit (S. Scriptura) mentionem nominum urbium, quas dederunt (Israëlitæ) illis (Levitis;) infra autem ipsa exponit earum nomina, ideò dixit (S. Scriptura:) quas vocavit nominatim. Vers. 42. *Et suburbana ejus circa illam*] (Nempè:) bis mille cubiti ^{7.} ad unamquamque plagam mundi.

CAP. XXII.

Vers. 7. *Etiam, quando dimisit illos Josua*] (Nimirum) dimidiam partem tribus Menassis; sicuti ille dimiserat filios Ruben & Gad. Vers. 8. *Cum fratribus vestris*] (Videlicet cum) filiis Ruben & filiis Gad; nonnulli autem exponunt (ista verba:) cum fratribus vestris (nempè: cum illis,) qui relictæ erant ad custodiendum urbes cum foeminis & parvulis, quique non transiverant Iordanem cum expeditis (ad militiam,) etiam isti abstulerunt (partem*) de præda. Vers. 12. *Ut ascenderent contra illos ad bellum*] Quoniam excelsa (altaria) erant prohibita, ex quo tabernaculum (conventus) erat fixum in Schilo. Vers. 19. *Si immunda (putatur) terra possessionis vestræ*] Ita, ut Sanctus ille Benedictus haud voluerit, ut in ea gratiosa ipsius præsentia habitaret. Eod. vers. 19. *Et contra nos ne sitis rebelles*] (Istud: *וְאֵין תִּהְיֶה מִלְּכָם* ponitur) pro; *וְאֵין* i. e. & contra nos ne sitis rebelles. Vers. 22. *Fortis Deus, Dominus*] Deus omnium Deorum ipse est Iehova, qui scit, quòd non propter rebellionem &c. & dum iteravit dicere: Deus, ^{1.} (innuitur, quòd ille sit Deus) in hoc seculo & in secu-

F 3

lo

1. Sicuti Numer. cap. 35. vers. 8. habetur.

3. Vide 1. Paralipom. cap 6. v. 44. al. vers. 60. in nonnullis exemplaribus est caput 7. v. 60.

4. Vide Targum Jonathanis ad 2. Samuel. cap. 3. v. 16. ubi Latinus interpres istius versionis Chaldaicæ transtulit: juventutem, rectius 2. Samuel. c. 16. v. 5. & c. 17. v. 18. interpres Latinus dictæ versionis Chaldaicæ transtulit: Ghalemeth tanquam nomen proprium.

5. Hebr. *אֵין* i. e. vocabit, in Iunii ac Tremellii versione habetur: legere poterit, verbum e-

nim *אֵין* utrumque & vocare & legere significat.

6. Nimirum: versu 9. h. cap. qui hic allegatur & à Commentatore nostro exponitur.

7. Sicuti Numer. cap. 35. v. 5. habetur, confer. not. ad vers. 4. dict. cap. 35. n. 3.

* Hebr. *חַלֵּק*, sic in Basil. edit. ut & in Mito hic habetur; sed abest ista dictio ab Amstel. editione.

Nam in hoc versu bis dicitur: fortis Deus, Dominus, fortis Deus, Dominus.

lo futuro. Eod. vers. 22. *Ne servato nos*] Respectu præsentiæ Divinæ 1. dixerunt (istud Rubenitæ, Gaditæ & dimidia tribus Menassis.) Vers. 23. *Ipsè requirat*] A nobis. 3. Vers. 24. *Propter metum rei*] i. e. Propter metum ac timorem, ne probrum nobis ingeratur, fecimus istud, sicuti (paulò post hoc versu) exponitur: ne dicant filii vestri impòsterum ingerentes probrum filiis nostris, quando illi ibunt, ut offerant (sacrificia) in tabernaculo (conventus, quod est in urbe) Schilo, fortè dicent: quid vobis cum Domino? nonne ille terminum posuit inter nos & vos (fluvium) Iordanem? istud metuimus, & (ideò altare istud) fecimus, omnis (dictio:) מִתָּוָה, quæ est in S. Scriptura, significat: metum, sicuti (accipitur in illo loco:) מִתָּוָה i. e. metuo 4. ego Iudæos, (verba sunt regis) Zedekia. Vers. 28. *Sed testimonium est*] Quòd nosmet haud separaverimus à lege altaris (Divini.) Vers. 33. *Et benedixerunt Deo*] Et celebrârunt corâm Domino filii Israëlis. ** Vers. 34. *Et vocârunt filii Ruben & filii Gad altare istud (testem,) quia illud testimonium est*] Ecce hic (unus est) ex textibus S. Scripturæ, qui sermonis brevitate utuntur, 5. & opus habet, ut ei una dictio addatur, (nempè: עֵד i. e. testis, hoc modo:) & vocârunt filii Ruben & filii Gad altare istud: testem 6.

CAP. XXIII.

Vers. 4- *Ecce jeci vobis*] Sortem, ut possideatis gentes, quæ super sunt, ut subigantur. Vers. 13. *Et in flagellum lateribus vestris*] i. e. (Gentes illæ) peragrabunt, 1. ad prædandum & spoliandum loca, quæ vobis finitima sunt. Eod. vers. 13. *Et in spinas*] (Dictio מַחֲנוֹת hîc significat מַחֲנוֹת i. e. castra, sic quoque (accipitur in illo loco:) & venient contrà te וְהִיצַן. e. ca.

2. Vel: intuitu Majestatis Divinæ, Hebr. שְׁכִינָה, ut verba ista ad majestatem Divinam, juxta Commentatoris nostri mentem, sint referenda, hoc sensu: ne fervet nos Divina Majestas, quoniam genere fœminino hîc usurpatur verbum חוֹשֵׁעַ nec dicitur genere masculino: וְחוֹשֵׁעַ, ut ad אֱלֹהִים referri possit. 3. Id est: ultionem & vindictam de nobis sumat, in nos animadvertat & puniat, Hebr. יַפְרֵעַ, sic in Basil, edit. ut & in Msto 1. in Amstel edit. deest verbum יַפְרֵעַ i. e. ultionem seu vindictam sumat.	4. Sicuti Jerem. cap 38. vers. 19. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 11. ** Confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol 101. a. b. 5. Confer. quæ ad Genes. cap. 1. vers. 1. n. 27. notata sunt. 6. Seu: testimonium, tunc enim aptè coherent sequentia illa: quia illud testimonium est, prout in textu sacro habetur. 7. Percurrent, incursionem facient. Hebr. יִשְׁוּטוּ, quoniam, hîc in Hebræo habetur לִשְׁוֹט

e. castra ². non secus ac צנה i. e. scutum circumdat aliquem à tribus lateribus, prout dicitur: כצנה i. e. tanquam scutô benevolentia coronabis eum ³. i. e. circumteges illum, sicuti (verbum עטר i. e. coronavit accipitur in illo loco:) & Saul ejusque viri עטרים i. e. circumdabant Davidem illiusque viros, ⁴. ubi עטרים (significat:) סובבים i. e. circumdabant.

CAP. XXIV.

Vers. 3. *Et auxillius semen*] (Deficit (in verbo ארב litera:) ה Heh, (ac si diceret:) multas טריבות i. e. contentiones ¹. ac tentationes (si-
ve probationes) feci cum illo, priusquàm ei semen dedi. Vers. 7. *Et induxit mare super illum*] (Nempè:) super unumquemque, ² qui inter illos (Egyptios) erat, nam, si aliquis aufugere volebat, ne ipse mare intraret, tunc fluctus maris illum persequeretur eumque retinebat (ne fugere posset.) Vers. 11. *Et pugnârunt contra vos incolæ (urbis) Jericho, Amorrbæi, & Perizzæi &c.*] Omnes septem gentes hîc commemorantur, quoniam Iericho stabat in confinio atque erat (quasi) repagulum & obex terræ Israëlitaæ & in illam (urbem) sese receperant fortissimi milites ex omnibus septem gentibus. Vers. 19. *Deus* ³. *Sanctus*] Multis in locis (S. Scripturæ) quicquid magnificum ac præstans est, ⁴. voca-

לשטט, hinc nata est ista Commentatoris no-
stri expositio, confer. Judic. c. 2. v. 3. num. 3.
². Sicuti Ezechiel. cap. 23. vers. 24. habetur,
confer. Raschi not. ibid. n. 44. & ad Proverb.
cap. 22. v. 5. n. 3. alia vocis צניעם explicatio
habetur in notis ad Num. c. 33. v. 55. ubi vid.
n. 37.

³. Prout. Psalm. 5. vers. 13. habetur, ubi vide Ra-
schi notas, confer. & 1. Reg. c. 10. v. 16. n. 10.

⁴. Sicuti i. Samuel. cap. 23. vers. 26. habetur, ³.
confer. Judic. c. 20. vers. 43. num. 20.

¹. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hîc
vertere volui vocem illam מריבות; respicitur
autem hac explicatione ad verbum ארב, quod
hîc in textu sacro habetur &, prout illud
jacet, significat: contendî, litigavi, sicuti
hoc sensu accipitur Esai. c. 49. v. 25. & in aliis
S. Scripturæ locis, à rad. רב i. e. contendit,

litigavit; alii tamen plerique interpretes de-
ducunt à רבה, quod significat: augere, cui
& Vulgata Latina ac LXX. interpretes con-
sentiunt.

². Quoniam hîc in Hebræo habetur numerus
singularis: עלי i. e. super illam, nec plurali
numero dicitur עליהם i. e. super illos scil.
Egyptios, sicuti pluralis præcedit, hinc na-
ta est ista Commentatoris nostri expositio.

³. In Hebræo habetur pluralis: אלהים קדושים
i. e. Dii sancti, est locutio mystica, sicuti in
Junii ac Tremelii notis h. loc. habetur & Je-
rem. cap. 10. v. 10. allegatur, ubi etiam, in
plurali dicitur: אלהים חיים i. e. Dii vivi,
confer. & Psalm. 58 vers. ult. & ad Genes. c.
20. v. 13. num. 28. it. not. ad Exod. c. 23. v. 1.
Sign. **.

4. vocatur linguâ pluralis numeri, sicuti (in illo loco:) אֲדֹנָי i. e. Adonai 5. Ioseph, 6. item (in illo loco:) דֹּמִי i. e. domini (pro dominus) terræ , 7. item (in illo loco:) כִּי בְעַלְיוֹ i. e. domini ejus (pro: dominus ejus) adfuerit ei, 8. item (in illo loco:) ad quam (gentem) redimendam iverint אֱלֹהֵי id est, Dii, 9. quoniam nomen istud (אֱלֹהֵי) est nomen principatûs (sive dignitatis.) Vers. 22. *Testes estis ipsi de vobis*] Viderat Josua, quòd (Israëlitæ) essent disceptaturi 10. tempore Ezechielis, dicentes: erimus sicuti (cœteræ) gentes, 11. ideò (Josua) nunc super illos aggravavit * (jugum cultûs Divini,) & idcirco eis responsum fuit ætate Ezechielis: quod ascendit in Spiritum vestrum , haud futurum est &c. vivo ego , nisi manu robusta &c. 12. quia jam antea recepistis super vos (jugum istud) tempore Josuæ, nec dicatis: quòd super nos (jugum legis Divinæ) ætate Moïsi receperimus, istud fecimus (eum in finem,) ut ingrederemur terram Chananæam, (nam respondetur:) ecce jam antea tempore Josuæ ingressi fuistis (terram Chananæam;) & tamen recepistis (in vos istud Jugum.) Vers. 25. *Et proposuit ei statuta & judicia in Schechem*] Ordinavit illis (Israëlitis) ibidem statuta, quæ sunt in lege (Divina,) ipsique illa in se receperunt. 13. Vers. 26. *Et scripsit Josua &c.*] Jonathan (hîc) interpretatus est: & scripsit Josua verba ista eaque reposuit 14. in libro legis Domini; in tractatu Talmudico: Maccot, dissentiunt circa hanc rem Doctores Talmudici; 15. unus dixit: isti fuerunt octo versus, à verbis istis:) & mortuus est Moïses &c. usque ad: coràm oculis totius Israëlis, 16. nam

4. Hebr. רבנות i. e. principatus, amplitudo, confer. Buxtorf. Lex. Talm. fol. 2178.

5. Videlicet: numero plurali: domini, singularis enim est אֲדֹנָי i. e. dominus, confer. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. אֲדֹנָי, it. Raschi not. ad Genes. c. 20. vers. 13. ac lib. Prec. Jud. part. 3. pag. 24. a. princ. & Reuchlin. Cabal. lib. 3. fol. mihi 543. circa fin. it. not. ad Exod. c. 32. v. 1. Sing. **

6. Sicuti Genes. cap. 39. vers. 20. habetur.

7. Vid. Genes. cap. 42. v. 30. item Raschi not. ad Genes. c. 35. v. 7. & ad Esai. c. 19. v. 4. n. 7.

8. Sicuti Exod. cap. 22. vers. 14. habetur.

9. Pro: iverit Deus, vide 2. Samuel. cap. 7. v. 23. ibique Raschi notas.

10. Litem & contentionem moturi, Hebr. קָרַע, de hujus verbi significatione vide Raschi not. ad Exod. c. 6. v. 9. & Buxtorf. Lexic. Talm. fol. 1590.

11. Prout Ezechiel. cap. 20. vers. 32. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 28.

* Hebr. הִכָּדִי, in Misto i. pro eo legitur: הָעִיר i. e. contestatus est (eos.)

12. Sicuti Ezech. dict. cap. 20. vers. 32. & 33. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hîc, habentur.

13. Confer. hic R. Salom. ad Deuteron. c. 29. vers. 9.

14. Chaldaicè: חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים sic in notis Raschianis hoc loco, ut & in Bibliis Hebræis Buxtorf. legitur; sed abest istud à Complutensi exemplari editionis Plantinianæ, confer. hic tract. Talm. Maccot, fol. 11. a.

15. Sive: Gemaristæ, Hebr. גְּמָרִיסְטָא, quinam ita dicantur, vide apud Buxtorf. in Lexic. Talm. fol. 125.

16. nam ecce libro Legis (secundum istius Doctoris opinionem) aliquid defuit, quod (Iosua) complevit; alius autem dixit: Sectionem illam, quæ agit de urbibus refugii, scripsit (Iosua) in libro suo, sicuti (verba illa) erant scripta in libro legis (Mosaicæ.) Eod. vers. 26. *Sub quercu*] (Jonathan Hebræa ista חתת האלה Chaldaicè vertit:) תחת אלון i. e. sub poste 17. januæ, sicuti dicit (S. Scriptura in illo loco:) האיל i. e. postem angulorum quinque, 18. item (in illo loco:) & mensura una fuit לאיל i. e. postibus; 19. nonnulli autem dicunt, quòd hæc fuerit quercus, 20. quæ juxtà Schechem erat, scriptum enim esse de Jacobo (patriarcha:) & abscondit illa Jacob sub quercu, 21. quæ erat in Sanctuario Domini, sicuti ibidem introduxerunt arcam (fœderis,) prout dicitur suprâ: & stiterunt se ibi coràm Deo. 22. Vers. 27. *Lapis iste erit inter nos in testimonium &c.*] (Jonathan locum istum sic interpretatus est:) ecce lapis iste erit nobis, tanquam duæ tabulæ lapidis fœderis, quoniam eum fecimus ad testimonium, nam verba, quæ scripta sunt super ipsum, sunt summa 23. omnium verborum Domini, quæ locutus est nobiscum, poterit etiam iste (locus) exponi juxtà sensum ejus literalem (hoc modo:) nam ille (lapis) audivit verba, quæ ego (inquit Iosua,) dixi vobis per legationem Dei. Vers. 30. *In Thimnath Serach*] Sic fuit nomen ejus; alit alio in loco illa (S. Scriptura) vocat eam (urbem) Thimnath חרס Cheres, 24. quoniam posuerunt simulachrum Solis

16. Sicuti Deuteron. cap. 34. vers. 5. & seqq. usque ad finem dicti capitis habetur.

17. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem dictionem illam תחת אלון hîc vertere volui, qui eam exponit: תחת i. e. postem; alii autem interpretes communiter transtulerunt: sub quercu, scil. illa, de qua Genes. c. 35. v. 4. & Judic. c. 9. v. 6. confer. Junii ac Tremellii not. h. loc. & Buxtorf Lex. Chald. fol. 94. LXX. juxtà Complutensem editionem verterunt: ὑπὸ τὴν τερέβινθον subter terebinthum, secundum Romanam legitur: ὑπὸ τὴν τέρεμινθον, subter terebinthum, res eadem est, confer. in frâ n. 20. h. vers.

18. Prout 1. Reg. cap. 6. vers. 31. habetur, ubi vide Raschi notas.

19. Sicuti Ezech. cap. 40. vers. 10. habetur, ubi itidem vide Raschi notas.

20. Vide, quæ paulò antè num. 17. h. vers. notata sunt.

21. Prout Genes. cap. 35. vers. 4. habetur, coeterum verba ista: Jacob sub quercu &c. usque ad: ibi coràm Deo, absunt in Hebræo à Msto 1.

22. Vide suprâ vers. 1. h. cap.

23. Compendium, synopsis, sic dictionem istam תחת i. e. hîc vertere volui cum Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1603. potius, quàm cum Chaldaicæ Paraphrasis interprete Latino, qui vertit: ex oculo, confer. Lightfoot. ad Matth. c. 6. v. 9. p. 297. edit. Lips.

24. Sicuti Judic. cap. 2. vers. 9. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hîc, habentur. confer hîc. S. Hieronym. ad-versus Jovinian. lib. 1. fol. 31. edit. Basîl. & Lightfoot, Chorograph. Lucæ præmiss. cap. 4. Sect. 3. pag. 703. & seq. edit. Lips. confer. & tract. Talm. Bava batra, fol. 15. a. & Schabbat, fol. 105. b. it. Megilla, fol. 14. b.

Solis 25. super illius (Josuæ) sepulchrum, ad indicandum, quòd ipse fuerit, qui stare fecerit Solem & quicumque illac transibat, dicebat: ô ingentem jacturam 26. in isto (viro,) qui rem istam magnam fecit & mortuus est! nonnulli dicunt, (quòd fuerit urbis) illius nomen (genuinum: Thimnath Cheres; sed cur vocatur nomen ejus: Thimnath סרח Serach? quoniam fructus illius (urbis) מסרחין i. e. luxuriabant 27. præ nimia illorum pinguedine. Eod. vers. 30. *Versus montem Gabasib*] Docet nos (hîc S. Scriptura,) quòd mons propter illos (Israëlitas) fuerit commotus, 28. ut eos interficeret, quoniam illum (Josuam) non eo, quòd conveniebat, modò planxerunt. Vers. 31. *Prolongârunt dies*] Dies prolongârunt, 29. quoniam puniti fuerunt. Vers. 32. *Sepeliverunt in Sichem*] Ex Sichem clàm abstulerant eum (Israëlita fratres,) ad Sichem illum iterum deduxerunt. 30. Vers. 33. *In colle Pinchasi, filii ejus.*] Undenam erat ei Pinchaso portio in terra? 31. (respondetur, quòd) hæreditatem obtinuerit ab uxore sua. 32.

25. Hebr. תמנת חרות, sicuti in notis Raschianis ad Judic. cap. 2. vers. 9. habetur; respicitur autem hac expositione ad nomen illud urbis תמנת חרות, Thimnath Cheres, sicuti Judic. alleg. cap. 2. v. 9. habetur, ubi vide num. 13.

26. Vel: ô ingens damnum! sic dictionem חבל hîc interpretari volui, Germani dicunt: *Es ist Schade*, Galli: c' est dommage, vid. Judic. c. 2. v. 9. n. 14.

27. Posses etiam vertere: foetebant vel putrescebant, nam verbum סרח etiam hanc habet significationem.

28. Vel: contremuerit, Hebr. רעש respicitur hac expositione ad nomen גאס Gahasch, quod etiam moveri significat & hîc monti attribuitur, eadem, quæ hîc, habetur explicatio in notis Raschianis ad Judic. cap. 2. vers. 6. n. 12.

29. Idem notavit Commentator noster ad Judic. cap. 2. v. 6. ubi vide num. 9.

* Hebr. משם, in Msto 1. pro eo legitur: משם i. e. inde sive ex illo loco, & paulò post pro:

לשם i. e. ad Sichem, ibidem legitur: לשם i. e. eo sive ad illum locum.

30. Confer. hîc Exod. cap. 17. vers. 19. ibique Raschi not. ut & Isaac. Abai benel. Commentar. h. loc. pag. 39. col. 1. edit. Lips. it. D. Wagenfeil. Sota, p. 298. & seqv. & p. 667. vid. Sota, fol. 13. b.

31. Nempè: in terra Chananæ, ratio dubitandi est, quoniam Aaron ejusque posteri & generatim Levitæ omnes, in terra Israelitarum nihil possidebant nec inter illos habebant portionem, uti Numer. cap. 18. v. 20. & Deuter. c. 18. v. 1. & seqv. habetur, confer. hîc. Bava batra, fol. 15. a. & fol. 111. b. it. fol. 112. a. & fol. 113. a.

32. In Msto. 1. nonnulla hîc sunt addita, quæ ad explicationem capitis 22. libri Iosua & quidem ab illius versu 12. usque ad versum 30. pertinent; sed quia illa satis proluxa nec ex Commentario Raschiano desumpta sunt idèò ea hîc transcribere ac vertere nolui.

תחילה לא

JUDI-

I. N. I.

JUDICUM.

CAP. I.

Vers. 1. *Ecquis nobis ascendet † contra Chananeum*] Ad illa scil. loca, super quibus jecimus sortem quæque nondum subacta sunt. Vers. 2. *Juda ascendet*] Tribus Judæ primùm ascendet, ut subigat (possessionem, quæ ei obvenit) per sortem. Vers. 3. *Simeoni fratri suo*] i. e. Tribui Simeonis. Eod. vers. 3. *Ascende mecum*] Et fer mihi auxilium, ut subigere possim id, quod mihi sorte obvenit; nonnulli exponunt (verba ista:) *Juda ascendet*, (quòd ille fuerit) Othniel, 1. is ipse fuit Jahbez, * dicimus enim in tractatu Talmudico: Temurah: 2. quod nam fuit nomen ejus? Jehuda, illius frater Simeon vocabatur atque huic Simeoni, fratri suo, dixit (Juda,) ut secum iret. Vers. 4. *In Bezek*] Fuit nomen loci. ** Vers. 7. *Septuaginta reges &c.*] Hinc discis, quænam fuerit magnitudo & opulentia regum Chananeorum, nam ecce Adoni-Bezek non fuit dignus habitus, qui numeraretur inter reges Chananeos nomine regis, 3. ac de eo sic scriptum est. † Eod. 7. *Et adauxerunt eum Hierosolymam*] Nam inde 4. abierant, ut pugnarent contra (urbem) Hierosolymam. Vers. 8. *Incenderunt igne*]

G 2

† Confer. hîc tract. Talm. Avoda sara fol. 25. a. 1. Ex quam tribu ille fuerit, vide D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 398. edit. Amstelod. <i>אֲדֹנִי</i> autem inde dictus fuit ab illius patre <i>אֲדֹנִי</i> i. e. quia afflixit eum Deus, vid. Buxt. Lexic. Chald. fol. 966. * De quo 1. Paralip. c. 2. v. ult. & c. 4. v. 9. 10. Rabbinî dicunt illum <i>אֲדֹנִי</i> ideò dictum fuisse, quia <i>אֲדֹנִי</i> i. e. consilium dedit & habitare fecit legem in Israël, prout in dict. tractatu Talm. Temurah fol. 16. 1. habetur, confer. Josu. c. 15. v. 15. ibiq; Raschi not. & infra v. 16. h. c. n. 14. & n. 15. it. 1. Samuel, c. 15. v. 6. n. 6.	2. Est is liber sextus partis quintæ operis Talmudici, agens de permutatione sacrificiorum; locus autem hîc allegatus habetur in Temurah fol. 16. 1. vide Buxtorf. Lexic. Talm. fol. 966. * Confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 22. 3. Vocatur enim: Adoni i. e. dominus, non rex, prout hîc in textu sacro habetur. † Id est: tam egregium facinus ac fortitudo de illo prædicatur, quòd scil. 70. reges ab ipso devicti sint. 4. Nempè: ex loco illo Bezek, quem expugnaverant, de quo paulò antè dictum est.

igne] Totam illam (urbem) igne deleverunt. Vers. 13. *Frater Calebi*] Uterinus scil. 5. Vers. 14. *Et persuasit ei*] (Jonathan istud: ותסיתרו vertit Chaldaicè:) ואמלכתיה i. e. & consilium dedit ei, 6. (nam אמלך) significat: * consulere, dum alicui consilium dant (homines) atque illius animum pelliciunt ad aliquid (agendum) sic mihi videtur (exponendum esse.) Eod. vers. 14. *Et defiliit*] (Jonathan istud: ותצנח interpretatus est Chaldaicè:) ואתרכינה i. e. & demisit se, 7. ut caderet ad pedes patris sui. Vers. 15. *Terram Austalem*] (Dictio הנגב hîc significat) hominem, cujus domus מנוגב i. e. arida (sive destituta) est omni bono, 8. in qua nihil est, nisi lex (Divina.) Eod. vers. 15. *Scaturigines aquarum*] i. e. Agrum, qui non opus habet irrigatione, 9. (Jonathan hîc interpretatus est:) locum 10. aquarum irriguarum. Vers. 16. *Ex urbe palmarum*] Hæc fuit Jericho, * nam illis (Kenai filiis) data fuit pinguedo 11. (urbis) Jericho ad comedendum, donec ædificaretur domus Sanctuarii, ut in cujuscunque (tribus Israëlita) parte domus electa fuerit ædificata is eam (pinguedinem) auferret, quò omnibus Israëlitis esset pars 12. in domo illa electa, dederunt itaque (Israëlita) illam (pinguedinem urbis Jericho) filiis Jethronis 440. annis 13. atque discipuli, qui inter illos (Israëlitas) erant, reliquerunt illam (pinguem partem filiis Jethronis) & iverunt ad Othnielem, 14. Kenasi filium, is ipse fuit Jahbez, 15. in desertum Judæ, quod fuit in parte Australi Haradi, 16. ut dis-

cerent

5. Confer. quæ ad Josu. cap. 15. vers. 17. num. 24. notata sunt, it. tract. Talm. Sota, fol. 11. b. & Avoda fara, fol. 24. b.

6. Persuasit ei, induxit. in Complutenſi editione pro: ואמלכתיה (sicuti hîc in notis Raschianis, ut & in Bibliis Buxtorf. habetur,) legitur: ומלכתיה, quod interpres ibidem vertit: & induxit eum

7. Confer. quæ ad Josu. cap. 15. vers. 18. Sign. * notata sunt.

8. Vide, quæ Josu. dict. cap. 15. vers. 19. in notis Raschianis habentur.

9. Sic שרה בית העל hîc interpretor, confer. quæ ad Cantic c. 4. v. 13. n. 80. notata sunt, it. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 333.

10. Chald. אחר, sic in notis Raschianis, ut & Chaldaica versione editionis Basileensis hoc loco habetur; ast in Complutenſi exemplari legitur: i. e. terram.

* Confer. infrà Judic. cap. 3. vers. 13. num. 3. it. tract. Talm. Sota, fol. 11. b. & Sanhedrin,

fol. 104. a. & fol. 106. a.

11. Id est: pingue solum sive optima pars, confer. Numer. cap. 10. vers. 31. ibique not. num. 53. it. Ios. Scaligeri Elench. Trihæref. cap. 23.

12. Confer. quæ ad Deuteron. c. 13. v. 13. n. 39. notata sunt, it. Lighfoot Centur. Chorogr. cap. 21. p. 43. edit. Lips.

13. Nam juxta Rabbiorum calculum tot anni effluxerunt ab illo tempore, donec templum Hierosolymitanum fuit, ædificatum.

14. Confer. Josu. cap. 15. vers. 15. ibique not. & suprâ vers. 3. h. cap. num. 1. it. Raschi not. ad Exod. cap. 15. v. 27. & infrâ Judic. c. 3. v. 10. n. 2.

15. De quo vide suprâ dict. vers. 3. h. cap. Sign. * confer. & 1. Paralip. c. 1. v. ult. ac D. W. agens. Sot. p. 227 it. n. 17. h. vers. 16. it. 1. Samuel. c. 15. v. 6. n. 6.

16. Sicuti paulò post h. vers. 16. habetur. confer. Numer. cap. 21. vers. 1. al. vers. 2. & 1. Samuel. dict. c. 14. v. 6. ibique Raschi not.

cerent legem. Eod. vers. 16. *Et habitavit cum populo*] i. e. Cum discipulis, qui coram illo (Othniele) sedebant, is petiit à Sancto illo Benedicto, ut præpararet sibi discipulos idoneos, dicitur enim: & invocavit Jahbez Deum &c. 17. qui etiam ei (Jahbezo) præparavit pios istos (discipulos.) Vers. 19. *Nam non (potuit) expellere*] Jonathan (hunc locum sic) interpretatus est: & postea; dum peccârunt, non potuerunt 18. expellere habitatores planitie. Vers. 21. *Et Jebuseum, inhabitantem (urbem) Hierosolymam*] Locus 19. fuit in (urbe) Hierosolyma, qui dictus fuit Jebusæus, (cujus incolæ) fuerunt de posteris Abimelechi nec illos expulerunt (Iudæi) propter juramentum, 20. donec, veniret David, nam (hactenus usque ad Davidis ætatem) superstes fuerat illius (Abimelechi) nepos; ipse autem (Abrahamus) juraverat ei (Abimelecho) ejusque filio ac nepoti. 21. Vers. 22. *Beth-El*] Quæ (urbs) ceciderat in illorum (filiorum Josephi) sortem, & quamvis simulacrum Michæ fuerit cum istis (Josephi filiis,) nam ecce Micha de tribu Ephraim erat; (tamen) dicitur hîc: & Dominus fuit cum illis, atque hoc est, quod dixit Daniel: penes te, ô Domine, est justitia; ast penes nos pudor faciei. 22. Vers. 23. *Et curaverant explorari*] Per alios, (sic etiam interpretatus est Jonathan:) & miserant exploratores, de ipsis exploratoribus dicitur: ויתורו i. e. & explorârunt; 23. de illis autem, qui miserant exploratores, dicitur: ויתירו i. e. & explorari curaverunt. Vers. 24. *Ingressum urbis*] Nam (urbem) illam ingrediebantur (homines) per speluncam, ad cujus os (sive introitum) stabat corylus 24. & quæ corylus ille ducebat, intrabant speluncam, לוֹ (significat arborem,) quæ producit nuces parvas (avel-lanas) linguâ vernaculâ (dicitur) coldre. 25. Vers. 25. *Et ostendit illis*] Digtô suô. Vers. 26. *Hoc est nomen ejus usque ad hunc diem*] Non confudit il-

G 3

lam

17. Sicuti 1. Paralipom. cap. 4, v. 10. habetur, confer. suprâ vers. 3. cap. Sign. *. & n. 15. h. vers. it. Joseph. Scaliger. Elench. Trihæref. c. 23. p. m. 34. 18. Chald. יכיל, hoc verbum, quod in Hebræo textu hîc deest, in Chaldæa Paraphrasi suppletur, sic etiam LXX. ἐδύνατο, non potuit. 19. Pars sive regio urbis, Hebr. מרח, de cujus significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 717. 20. Quod scil. Abrahamus præstiterat Abimelecho Confer Raschi not. ad Deuteron. cap. 12. vers. 17. n. 67. & ad 2. Samuel. cap. 5. v. 7. ubi plura de hoc juramento, vid. num. sequ. 21.	21. De quo vide Genes. cap. 21. vers. 23. confer. & D. Wagenfeil. Sota, p. 169 ac 2. Samuel. cap. 5. v. 7. n. 2. 22. Sicuti Daniel. cap. 9. vers. 7. habetur. 23. Prout Numer. cap. 13. vers. 2. & vers. 21. habetur. 24. Hebr. לוֹ Lus, respicitur hac explicatione Rabbinica ad nomen urbis Bethel, quæ antea vocabatur לוֹ Lus, confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 46 b. 25. Sive: culdre aut chuldre, sic reddere possis קולדר, in Misto 1. legitur: קולדר, confer. quæ de hac voce ad Genes. c. 30. vers. 37. n. 67. notata sunt.

lam (urbem Sennacherib nec eam vastavit Nebucadnezar. ^{26.} Vers. 27. *Ac non expulit Menasses*] Narrat (istud hîc) S. Scriptura in illius (tribûs Menassis) vituperium, quia cœperant prævaricari contrâ Sanctum illum Benedictum, qui eis præceperat, (dicens:) & expellatis omnes habitatores terræ &c. ^{27.}

CAP. II.

Vers. 1. *Et ascendit angelus Domini*] Discimus in Seder Olam: iste (angelus sive nuncius fuit) Pinchas. ^{1.} Eod. vers. 1. *Ad Bochim*] Sic dicebatur locus. ^{2.} Eod. vers. 1. *Feci, ut ascenderetis*] Iste fuit animus meus ab initio, ut vos educerem ex Ægypto atque ita etiam (re ipsa) feci; sed ea conditione, ut expelleretis inimicos meos. Vers. 3. *Etiam dixi*] Nunc dixi in ira mea. Eod. vers. 3. *Ad latera*] Ut circumdant ^{3.} latera vestra cum turmis & copiis militaribus, ut spolient & prædentur. Vers. 6. *Et dimisit Josua &c.*] Factum istud prius acciderat; sed (id hîc ideò refertur,) quoniam venit (S. Scriptura,) ut dicat: & fecerunt (Israëlitæ) malum, ^{4.} ideò cœpit ita narrare, (nempè:) Josua, quando diem suum obierat, & (Israëlitæ in se) receperant coràm illo, ut servirent Domino, ^{5.} dimisit unumquemque in possessionem suam, ^{6.} ipsiq; coluerunt Dominum omnibus diebus illius (Josuæ) atq; cunctis diebus Seniorum, qui prolongârunt dies post Josuam &c. ^{7.} sed postea (dicitur:) & fecerunt Israëlitæ malum, ^{8.} dies prolongârunt, annos non prolongârunt, ^{9.} quoniam (Israëlitæ) tardaverant ^{10.} illum (Josuam debito modo) deflere, & hoc est, quod dicitur:

^{26.} Expositio ista desumpta est ex Gemara, quam vide apud D. Wagenfeil. in Sota, pag. 1021. & p. 1023. n. 3. ac n. 4.

^{27.} Sicuti Numer. cap. 33. vers. 52. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. hîc tract. Talm. Cholin, fol. 7. a. & Megilla, fol. 6. a.

^{1.} Confer. Raschi not. ad Josu. cap. 2. vers. 4. n. 16. & D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 401.

^{2.} Nempè: per anticipationem sic appellatus fuit iste locus, uti apparet ex versu 5. h. cap. confer. Iunii ac Tremelii not. h. loc.

^{3.} Confer. Numer. cap. 33. vers. 55. & Josu. cap. 23. v. 13. n. 1.

^{4.} Sicuti cap. sequ. 3. vers. 7. habetur, confer. num. 8. h. vers.

^{5.} Confer. Josu. cap. 24. vers. 24.

^{6.} Prout hoc versu 6. & Josu. cap. 24. vers. 28. habetur.

^{7.} Sicuti versu sequ. 7. h. cap. ut & Josu. cap. 24. vers. 31. habetur.

^{8.} Quemadmodum cap. sequ. 3. vers. 7. habetur, confer. suprâ n. 4. h. vers.

^{9.} Vide Josu. cap. 24. vers. 31. ibique not. num. 29. item Seder Olam, cap. 12. p. m. 33.

^{10.} Juxtâ Hebræum: pigri erant facti, i. e. moram traxerant, confer. Josu. dict. cap. 24. vers. 30. ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hîc, adducta sunt.

tur: ad montem Gahafch, ¹¹, nam super illos commotus fuit ¹², mons, ut eos interimeret. Vers. 9. *In Thimnath-Cberes*] Locus iste ideò תִּמְנַת חֶרֶס dictus fuit,) quia constituerunt (Israëlitæ) תְּמוֹנַת הַחֶרֶס i. e. imaginem Solis ¹³, super sepulchrum illius (Iosuaë,) ac si dicere voluissent: eheu! ¹⁴, super isto homine, qui stare fecit Solem & elatus est ad sepulchrum. Vers. 15. *Quocunque egrediebantur, manus Domini erat contra illos ad malum*] De Elimelecho & Machlone atque Kilione ¹⁵, exponitur (istud) in Seder Olam. ¹⁶, Vers. 16. *Et excitavit Dominus iudices*] Iugiter (& continuè) à generatione (una) ad generationem (aliā;) sicuti illa (S. Scriptura) in libro isto consequenter enumerat iudicem unum post alium. Vers. 18. *Et quando excitabat*] (Verbum istud: הָיָה מְקִיָּם) significat tempus præsens; ¹⁷, (ac si diceret:) & quando הָיָה מְקִיָּם i. e. excitabat eis (Israëlitis) iudices & erat cum iudice &c. Eod. vers. 18. *Quia penitebat Dominum*] Nam misericordiā ducebatur erga illos (Israëlitas) propter malum, sic interpretatus est Jonathan. Eod. vers. 18. *Propter eorum gemitum*] (Istud: הָיָה מְקִיָּם ponitur pro:) מִפְּנֵי נִאֲקָתָם i. e. propter eorum gemitum, qui coràm illo (Deo) ascendebat propter eorum (Israëlitarum) hostes. Vers. 19. *Non remiserunt*] i. e. Non reliquerunt * rem, ut increpationem admitterent ¹⁸, propter omnia illa, quæ eis (Israëlitis) eventura essent. Vers. 22 *An illi observaturi essent*] Punctum Chateph Patach illa (litera Heh habet in verbo הַשּׁוֹמְרִים) quoniam illud significat interrogationem & probationem. ¹⁹.

CAP.

11. Prout Josu. dict. cap. 24. vers. 30. habetur, ubi vide Raschi notas.

11. Confer. quæ ad Josu. cap. 24. vers. 30. n. 18. notata sunt.

13. Vide, quæ ad Josu. dict. cap. 24. vers. 30. n. 25. notata sunt, it. tract. Talm. Bava batra, fol. 112. b.

14. Confer. quæ ad Josu. alleg. cap. 24. v. 30. n. 16. de significatione voces וָכֶל, quæ etiam hic habetur, notata sunt.

15. De quibus vide Ruth cap. 1. vers. 2.

16. Vide Seder Olam cap. 12. pag. 33. edit. Amstelod.

17. Sive: præteritum imperfectum, seu continuationem actus, confer. quæ ad Deuteron. cap. 9. vers. 21. in notis Raschi habentur, ubi vid. n. 19. vide & Raschi not. ad 1. Samuel. cap. 2. v. 20. n. 21. & ad 2. Reg. cap. 4.

v. 8. n. 8. in Msto 1. post לשון דומה i. e. significat tempus præsens, additum est: רַבְּתָּ מְרִבֵּר i. e. Scriptura loquitur, ut juxta hanc lectionem sensus sit: sermonem temporis præsentis S. Scriptura usurpat.

* Hebr. לֹא הִנְדִּירוּ in Msto 1. his præmittitur: אָזְרוּ i. e. reliquerunt, quæ est explicatio verbi הִפְלִילוּ, quod in textu sacro habetur, ut sensus sit: non destiterunt à peccatis, confer. num. sequ. 18.

18. Id est: non dabant locum dehortationibus & increpationibus; sed illas præfractè rejiciebant & respuebant, quicquid de pœna Divina, illis imminente, prædicebatur.

19. Nimirum probare & experimentum facere voluit Deus, an illi Israëlita essent observaturi ipsius præcepta, confet. cap. seqv. 3. v. 1. & 2.

CAP. III.

Vers. 1. *Ut probaret per illas (gentes) Israëlem*] (Videlicet, ut probaret) aliam generationem (Israëliitarum,) qui non noverant experimenta bellorum Chananæorum nec viderant opus magnum (liberationis Divinæ,) quocircà illi (Israëlitæ) surrexerunt & prævaricati sunt contrà Deum. Vers. 2. *Saltem† ut noscerent*] i. e. Solum modò eam in rem reliquit illas (gentes Deus,) ut noscerent & intelligerent generationes futuræ filiorum Israëlis, quàm (magnum malorum) causa sit peccatum, quoniam illi jam opus haberent, ut docerent eos bellum. Eod. vers. 2. *Saltem illi, qui antea erant*] (Nempe, illi) qui stabant, ut colerent * Dominum, non noverant illa bella eorumque ordines¹, nec illis opus habebant. Vers. 3. *Quinque satrapæ Philistæorum*] Istæ erant gentes, quas reliquerat (Deus,) ut probaret (Israëlitæ.) Vers. 10. *Et fuit super ipsum Spiritus Domini*] R. Tanchuma allegoricè exposuit (istud hoc modo:) attentè consideraverat (Othniel) id, quod dixerat Sanctus ille Benedictus Mosi in Ægypto: videndo vidi afflictionem populi mei, 2. quid sibi volunt duæ visiones istæ? † (nimirum Deus) dixit ei (Mosi:) video, quòd (Israëlitæ) erraturi (& peccaturi) sint per vituli (conflationem & illius adorationem;) sed nihilominus vidi afflictionem populi mei, hunc (S. Scripturæ locum) exponebat Othniel ac dicebat: ejus (Dei) officium est, ut tam probos, quàm improbos servet. Vers. 13. *Urbem palmarum*] (Hæc fuit) Iericho. 3. Vers. 15. *Præclusum manu dexterâ suâ*] (Jonathan (verba ista: אֲשֶׁר יָרַח יְמִינוֹ) Chaldaicè interpretatus est: virum גַּמִּיר i. e. constrictum manu dexterâ suâ; omnis autem (dictio:) גַּמִּיר linguâ Syriacâ significat: constrictum⁴. propter morbum, linguâ vernaculâ: retraits, 5. i. e. ipse non poterat uti manu suâ dexterâ; linguâ autem

† Confer. hic tract. Talm. Avoda sara, fol. 25. a.

* Hebr. שהיו עובדים לשׁוֹר, in Msto 1. pro his legitur: שהיו עובדים i. e. qui colebant (Dominum &c.)

1. Sic istud טַבְּסִימִיר hic interpretor, à Græc. τὰξις, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. 873.

2. Prout Exod. cap. 3. vers. 7. habetur, confer. supra Judic. c. 1. v. 16. ibique notas, n. 14.

† Dum scil. Exod. dict. c. 3. v. 7. dicitur: vidento vide.

3. Confer. supra Judic. cap. 1. vers. 16. Sign. * &

infra vers. 27. h. cap. num. 28.

4. Vel: contractum, Hebr. כּוּץ, de quo verbo vide etiam Raschi not. ad Thren. cap. 1. v. 20. n. 20. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1025. it. num. seqv. 5. & not. ad Thren. c. 2. v. 4. Sign. ***.

5. Sic reddo רִטְרוּן, Latine: restrictum, prout hic in notis Raschianis habetur, in Msto 1. legitur רִטְרוּן, confer. Thren. c. 2. v. 11. n. 39. & num. præced. 4.

autem Hebræâ נטר (significat:) נטר i. e. occlusum, sicuti (accipitur in illo loco :) ne נטר i. e. occludat super me puteus os suum, 6. fuit (itaque Ehud) præclusus manu suâ dexterâ nec illius compos extitit. Vers. 16. *Cubitalem longitudine sua*] i. e. Cubitus minor 7. (erat illius longitudo,) Germanicâ linguâ: *Daumenlang*; 8. vernaculâ autem linguâ: gescourte. 9. Eod. vers. 16. *Ad femur dexterum suum*] Ut ille (Ehud,) quoniam ipse sinistrâ suâ uti poterat, posset eum (gladium,) apprehendere sinistrâ suâ. Vers. 17. *Vir pinguis*] (Dictionem בריא Chaldaus interpres vertit) פטום i. e. pinguis. Vers. 18. *Et deduxit*] Reversus est retrò & comitatus est socios suos, Israëlitas, qui cum ipso venerant, ut offerrent munus, eosque comitatus est usque ad Gilgal; ipse autem (postea) rediit solus ex פסילי i. e. ex loco, ubi פסילי i. e. sculpebant lapides 10. ex monte, sic etiam interpretatus est Jonathan: מן מחצביי id est, è lapidicinis, ac venit ad Eglonem & dixit ei &c. * Vers. 19. *Et dixit: file*] Dixit Eglon: filere facite omnes ab ipso; 11. Jonathan autem (istud:) סליק interpretatus est i. e. amove, 12. (ut sensus sit:) educite omnem virum, etiam hoc modo (istud:) סליק significat silentium. ** Vers. 20. *In cœnaculo *** æstivo*] (Jonathan quoque interpretatus est:) in cœnaculo æstivo, quod ad aërem & refrigerationem (recipiendam factum) erat. Eod. vers. 20.

Ver-

6. Prout Psalm. 69. vers. 16. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & infra Judic. cap. 20. v. 16. n. 6. & n. 7.

7. Sive: brevior, Hebr. גרומה i. e. præcisus, de qua voce confer. Buxtorf. Lexic. Chaldaic. fol. 391. in Msto 1. legitur: גרומה i. e. contractus (cubitus) confer. Buxtorf d. Lex. Chald. fol. 449.

8. Sic ex pono hic לאנגרומה prout in exemplari Hebræo editionis Amstel. quâ usus sum, habetur, in Bibliis Buxtorf. legitur: דומה לנגר: sed prior lectio præferenda, Latine significat, pollicaris longitudine sua,

9. Vel. gascourte, sic reddere possis גשקורט, prout hic in notis Raschianis habetur, sed dictionem illam corruptam puto, in Msto 1. legitur פוש קורט, fortè legendum פוש קורט, Gall. pouce court, Lat. pollex brevis.

10. Junii quoque & Tremellii versio Latina habet: è lapidicinis, confer. Isaac. Abarbanel. Commentar. h. loc. ut & Michlol Jophi.

* Hebr. יגמ, sic in Msto 1. hîc additum reperitur, quam lectionem secutus sum.

11. Silentium imponite omnibus, qui circa ipsum sunt, id est: effcite, ut omnes ab ipso recedant, sicuti etiam Jonathan exposuit, qui hîc adducitur, in Msto 1. pro: מעלי i. e. ab ipso, legitur: מעלי i. e. à me.

12. Sic juxta Commentatoris nostri mentem verbum istud potius vertere volui, quàm: ascende, sicuti Latinus interpres versionis Chaldaicæ transtulit, confer hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 60. a.

* Hebr. שחוק, in Msto 1. legitur, & postea ibidem sic additur: ויהם בלב כמו בן: אכל בשמחאין כל איש אין לך שחוק גדול מזה i. e. simile huic (reperitur Numer. c. 13. v. 31.) ויהם i. e. & filere fecit Caleb; sed quando exire faciunt omnem hominem, non est tibi majus silentium quàm istud.

** Confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 60. a.

Verbum Domini habeo ad te] Et tu stare debes. Eod. vers. 20. *Et surrexit è folio*] Quocircà dignus evasit (Eglon,) ut ab illo nasceretur Ruth. 13. Vers. 22. *Capulus ipse*] (Istud הנצב) est ferrum, cui lamina 14. infigitur, quòd vocant linguâ vernaculâ: hault, 15. scil. id, quod distinet gladium super orificio vaginæ. Eod. vers. 22. *Mucronem*] (Istud: הלהב) est acies, 16. quam vocant: brand, 17. linguâ vernaculâ, eadem linguâ etiam (dicitur:) lame. Eod. vers. 22. *Et clausit adeps*] Adeps illius (Eglonis,) qui valdè pinguis erat, textit omnem longitudinem gladii. Eod. vers. 22. *Et egressum est stercus*] Jonathan interpretatus est: & exiit cibus ejus ejectus, fecit (Jonathan istud הפרשנא) ac si duas voces (illud complecteretur) & (litera) Schin duabus illis (vocibus) inserviret, (ut sensus sit:) & egressum est הפרש i. e. excrementum (sive stercus) שרונה i. e. ejectum, (nam Hebræum) שפך vertitur Chaldaicè: שרר id est, ejecit. 18. Vers. 23. *Et exiit Ebud ad procoetonem*] (Videlicet) ex cœnaculo ad procoetonem, (vocem istam מסרונה) interpretatus est Jonathan אכסדרה i. e. atrium. 19. Eod. vers. 23. *Et observavit*] Clave. Vers. 24. *Et ipse exivit*] Ehud exivit & servi Eglonis venerunt. Eod. vers. 24. *Tegit ipse pedes suos*] (Jonathan ista sic interpretatus est:) facit ipse necessitates suas, 20. hæc sunt excrementa crassa. 21. Vers. 25. *Donec erubescerent*] (Ista: ער עיכוב significant) i. e. usque ad moram, ac si diceret: longo tempore. Vers. 26. *Effugerat*] (Verbum נמלט hîc significat:) ברח i. e. fugerat,

13. Confer. Ruth cap. 1. vers. 2. ibique Raschi not. Sign. ***.

14. Sive: acies aut mucro, Hebr. השנן, German. die Klinge/ confer. quæ ad Genes. c. 3. vers. 24. n. 74, notata sunt, ut & num. seq. 16. h. vers.

15. Sic reddo hîc רול"ט, in Msto 1. legitur: רול"ט hodiè Galli capulum vocant; la poignée vel: la garde.

16. Sive: lamina, mucro, confer. quæ num. præced. 14. h. vers. notata sunt, it. not. ad Hiob. c. 39. vers. 23. num. 15. & ad Nachum c. 3. v. 3. num. 3.

17. Dicitur etiam Gallis: brand d'acier, vox poëtis Gallis usitata, Italis: brando, confer. num. præced. 14.

18. In Michlol Jophi locus iste sic exponitur, nempè, quod mens Jonathanis fuerit, שרמילה מורכבת מן פרשו שחרגמו אובליה ומן

i. e. quòd dictio (ista פרשנא) composita esset ex פרשו, cujus Chaldaea interpretatio est: i. e. אובליה, i. e. cibus ejus (sive excrementum ejus) & ex שרונה i. e. ejectus, nam Chaldaica versio istius: ושרי est ושרי i. e. & ejecit.

19. Exedra, Græc. ἐξέδρα, confer. hîc Buxtorf. Lex. Chald. fol. 87. & Michlol Jophi h. loc.

20. Est hæc honesta periphrasis ejus, qui alvum exonerat, confer. 1. Samuel. c. 24. v. 4. ibique Raschi not. & num. sequ. 21. it. tract. Talm. levammot, fol. 103. a.

21. Id est: alvi purgatio, confer. num. præced. 20. & 1. Samuel. c. 24. vers. 4. n. 1. it. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1385. posses & נקביו vertere: lafana Gall. chaires au selles percées.

rat, linguâ vernaculâ (istud ברח significat :) escamucer. 22. Eod. vers. 26. *Dum illi turbabantur*] (Particula ער hîc significationem habet,) sicuti (in illo loco :) ער i. e. dum adhuc rex in accubitu suo est, 23. item (in illo loco :) hunc amorem, ער i. e. dum adhuc ille (amor) mihi gratus est, 24. i. e. בעור dum adhuc nos duo in illo (amore) oblectationem capimus. Eod. vers. 26. *Sebitb*] (Dictio שעירה vel שעירה hîc significat) sylvam minutam accensam, quam linguâ vernaculâ vocant : brossès, 25. ubi aliquis facilè se occultare potest; crebrò autem (ista vox שער in hac significatione occurrit) in Seder זרעים, 26. nam rami arborum minuti vocantur שער (sicuti in illo loco :) avertit שער i. e. & ramos arborum, item (in illo loco :) כותש i. e. rami arborum sint inter se connexi. 27. Vers. 27. *Et fuit, cum venisset*] Dum transiit Jordanem & venit ad locum suum in terra Chananæa. Eod. vers. 27. *In monte Ephraim*] Qui fuit in terra Chananæa trans-Jordanem in plaga Occidentali; terra autem Moabitica erat trans-Jordanem in plaga Orientali & intereâ dum (Moabitæ) Israëlitis imperitabant, transierunt illi Jordanem ac possederunt Jerichonem, sicuti scriptum est suprâ, 28. & posuerunt præfectos * ac gubernatores suos super Israëlitas. Vers. 28. *Sequimini me*] Ut interficiamus omnes Moabitas, qui sunt trans-Jordanem in terra nostra. Eod. vers. 28. *Et præoccupârunt vada Jordanis*] Ne illum transirent Moabitæ, ut fugerent & reverterentur ad terram suam. Vers. 29. *Omnem virum robustum*] (Jonathan hîc interpretatus est :) omnem virum אימת i. e. terribilem. Vers. 31. *Stimulo*] (Dictio

H 2

(Dictio

21. Sic reddere possis אשקמוצ'יך, sed vocabulum istud corruptum puto, hodiè Galli dicunt; eschapper, quod Latini: aufugere, evadere, elabi, fortè hîc legendum erit. אישא'כיר i. e. eschapper, prout jam dixi, in Msto 1. legitur: אישמ'צויר, quod exprimi poterit: es-moucer.

23. Prout habetur Cantic. cap. 1. vers. 12. ubi vide Raschi notas.

24. Sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, quod Cantic. c. 2. v. 7. & c. 3. v. 5. habetur, ubi vide Raschi notas.

25. Ita istud ב'רוצ'יך hîc reddo, sic etiam in Msto. 1. legitur, hodie Gallis dicitur brossailles, quod Latini vocant: dumeta vel vepreta, German. *Gesträuch* / confer. Michlol Jophi h. loc.

26. Id est; seminum, est illa pars prima Operis

Talmudici, agens de seminibus, fructibus, herbis, arboribus &c.

27. Verba ista: שערבוחשה habentur in Peah cap. 2. & in Kilaim cap. 5. & a Glossatoribus expouuntur: ענפי אילן i. e. rami arboris, qui commiscuntur inter se, sicuti pistillum in mortario, vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2489.

28. Vide suprâ vers. 13. h. cap. ibique Raschi notas.

* Hebr. סוכיה, in Msto 1. pro eo legitur: נציבים i. e. stationarios suos, confer. R. Sal. ad 1. Samuel. c. 13. vers. 3.

29. Ist est: stimulus bovis, qui exinde nomen accepisse dicitur, quia מורה דעה i. e. docet scientiam bovi, vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1253. & 1. Samuel. c. 8. v. 1. n. 4.

(Dictio מלמר significat:) ררכן i. e. stimulum , (qui etiam dicitur:) מררע
 29. linguâ vernaculâ: aigvillon. 30.

CAP. IV.

Vers. 2. *In Charoschetb gentium*] (Istud Charoschetb est) nomen urbis, quoniam fuit prævalida ac dominans, (ideo nomen istud adepta est.) Vers. 3. *Oppressit filios Israël violentiâ*] (Istud: בחוקה) exposuit R. Tanchuma, (quod significet:) בגירופין i. e. contumeliis (sive convitiis oppressit Israelitas,) sic illa (S Scriptura) dicit: חוקו i. e. invaluerunt contra me verba vestra. Vers. 4. *Fœmina Lappideth*] Fœmina illa לפידות ideo dicta fuit, quia faciebat פתילות i. e. fila. Sanctuario. Vers. 5. *Sub palma*] Palmæ * erant ei in (urbe) Jericho. Eod. vers. 5. *Inter Rama & Bethel in monte Ephraim*] Juxta Chaldaeam interpretationem Jonathanis discere possumus, quod textus iste non sit intelligendus secundum sensum literalem & quod illa non sint signa loci sedis (sive habitationis) illius (Deborah;) sed discimus, quod fœmina dives fuerit & quod ex locis istis sustentata fuerit; ipsa autem habitaverit in urbe sua, cujus nomen fuit Hataroth. 3. Eod. vers. 5. *Sub palma*] Palmæ fuerunt ei (Deborah) in Jericho ac vineæ in Rama & oleæ in valle Bethel, quoniam ille fuit locus pinguis & pulvis candidus 4. in monte Ephraim, in monte regio, existimo ego, quod vendiderint illum ** (pulverem candidum) figulis; nonnulli exponunt istud: עפר חיור (quod significet:) agrum semini recipiendo aptum, sicuti (dicitur:) אגר הלכן

30. Vel: aguillon, sic exprimere possis: אג'וילון, prout etiam in Msto 1. legitur, confer. Raschi not. ad Thren. cap. 1. vers. 14. ibique num. 48. & ad 2. Samuel. dict. cap. 8. v. 1. n. 3. it. ad Jerem. cap. 31. vers. 18. num. 17. it. ad Proverb. cap. 23. v. 32. num. 20. it. ad Hose. cap. 10. vers. 11. num. 26.

1. Sicuti Malach. cap. 3. vers. 13. habetur, confer. hinc tract. Talm. Pesachim, fol. 118 b.

2. Sive: funiculos, in Michlol Jophi h. loc. exponitur, quod Debora fuerit uxor Baraki, nam dictiones ברק & לפיד quoad significationem sibi cognatas esse, scribitur ibidem, ברק enim significat: fulgur & לפיד notar lampadem, confer. & Isaac Abarbenel. Commentar. h. loc.

it. tract. Talm. Megilla, fol. 14. a.

* Verba ista: Palmæ erant ei in (urbe) Jericho, absunt hic ab utroque Msto, nam in Msto 2. & quidem sub illius finem habentur notæ Raschianæ hujus capituli 4. & quidem ab illius versu 5. usq; ad finem capituli sequentis 5 quas etiam hic cum editionibus vulgatis contuli, & in quo differant, annotavi.

3. Confer. Josu. cap. 16. vers. 5. & versio Chaldaica h. loc.

4. Hebr. עקר ועור, forsitan hoc nomine creta intelligitur, confer. hinc tract. Talm. Megilla, fol. 14. a. 11. Bava kana, fol. 91. b.

** In utroque Msto hic additur: ג' כרמים e, pretio seu pecunia.

הלכן albus i. e. fativus. 5. Vers. 6. *Nonne praecepit*] Per Moſem (dicens:) nam devovendo devovebis illas, 6. ſic docetur in Mechilta. Verſ. 10. *Er duxit ad veſtigia ſua*] Secum. Verſ. 11. *Quercetum in Zabanaſim*] (Jonathan Hebraea iſta אֵילָן בַּצְעֲנִיָּה vertit:) מִישַׁר אֲגִנִּיָּה i. e. planitiem lacuum, (nempè:) locum planum lacunarum, lingua vernaculâ: marais, 7. idque (ſignificat vox) אֲגִנִּיָּה (videlicet:) lacunas ad inſtar foſſarum, in quibus aquae colliguntur, vocant אֲגִנִּי דְאֶרְעָא i. e. foſſas terræ. 8. Verſ. 13. *De Charoſchet gentium ad torrentem Kiſchon*] Accerſivit illos (milites ſuos,) ut irent ad torrentem Kiſchon * de Charoſchet gentium, ubi ipſe (Siſera) habitabat. Verſ. 18. *Palliô*] (Dictionem שִׁמְיָכָה Jonathan interpretatus eſt: גּוֹנֵכָא i. e. gaunacum, 9. R. Haaji exponit גּוֹנֵכָא, (quod ſignificet:) גְּלוּפְקָרִין i. e. ſtragula villoſa, 10. cotte. 11. Verſ. 19. *Ulcem lactis*] Nam lac aggravat corpus, ** ut faciliùs ſopore obruatur. Verſ. 20. *Stain portæ tentorii;*] Præparate ad rem, nonnulli exponunt (iſtud:) עֲמֹר ac ſi (ſcriptum eſſet:) לְעֲמֹר i. e. ut ſtaret. Verſ. 21. *Paxillum tentorii*] (Vox יָתֵר ſignificat:) cheville, 12. lingua vernaculâ, (videlicet paxillum,) quem terræ infigunt ſimul cum oris (ſive ſimbriis) tentorii, ut illud extendant. Eod. verſ. 21. *Malleum*] (Jonathan dictionem מַקְכָּר vertit:) אֲרֻזְפָּתָא i. e. malleum, lingua vernaculâ: martel. 13. Eod. verſ. 12. *Senſim*] (Iſtud בְּלֵט vertit Jonathan:) כְּרוֹ i. e. clanculùm, cum ſilentio. Eod. verſ. 21. *Et infixus fuit in terrâ*] (Iſtud וַחֲצִנָּה Chaldaus vertit:) וְנִעְצִירָא i. e. & infixus fuit in terra. Eod. verſ. 21. *In tem-*

H 3

pora

3. In quo nullæ ſunt arborea, quæ atram umbram faciant, vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1118. & Light foot. ad Matth. c. 13. v. 7. p. 357. edit. Lips. ac Gur Arjeh fol. 64. col. 4. med.
6. Sicuti Deuteron. cap. 20. v. 17. habetur, confer. hic Jalkut Part. 2. fol. 9. col. 2. med.
7. Sic reddo hic מִישַׁר, eodem modo in utroque Miſto legitur, conf. Raſchi not. ad Exod. c. 7. v. 19. n. 24. it. Ejusd. not. ad Eſai. c. 33. v. 10. n. 41. ubi Gallicè vertitur: foſſées i. e. foſſæ.
8. Confer. hic Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 23. princ. it. R. Salom. not. ad Eſai. dict. cap. 33. verſ. 20. n. 40. & 41.
- * Hebr. נָחַל קִישָׁן, abſunt iſta hic à Miſto 2.
9. Interpres Latinus Paraphraſis verſionis Chaldaicæ vertit: linteum, Junii ac Tremellii translatio habet: ſtragula amphitapa, confer. Buxtorf. Diction. Hebræ. voc. שִׁמְיָכָה & Lexic.
- Cald. fol. 458. it. Raſchi not. ad 2. Reg. c. 8. verſ. 15. n. 5.
10. Sive: tegumentum craſſum & villoſum, conf. id. Buxt. in Lex. Chald. fol. 444. & Michlol Jophi. h. loc. ubi fuſior expositio habetur.
- ** Confer. hic tract. Talm. Nidda, fol. 55. b.
11. Ita hic expriſſo: קִישָׁן, in utroque Miſto legitur: קִישָׁן, cotte, ſic Galli vocant togam ſive veſtem longam, Itali: cotta, unde Germanis eſt futton/ quo veſtis genere uti ſolent Monachi.
12. Ita iſtud קִישָׁן, ſeu קִישָׁן, uti in Miſto 1. legitur, reddo, Latini clavum ſive paxillum vocant.
13. Sic reddo hic מִישַׁר, ita etiam in utroque Miſto legitur, hodiè Galli dicere ſolent: mar-teau, Itali: martello, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 68. a. princ.

pore ejus] (Istud בְּרִקְתּוֹ Jonathan transtulit:) כְּצִיר עֵינָה i. e. in tempora ejus, tempora linguâ vernaculâ (vocantur:) temple, 14. & infixit (Jahel paxillum) simul in tempora ejus (Siferæ) & in terram.

CAP. V.

Vers. 2. *Dum (Deus) ultiones sumit 1. per Israëlem, spontè se offerente populo*] Quando venerunt irruptiones 1. super Israëlitas, dum illorum hostes in ipsos irruptionem fecerunt, quoniam deseruerant Dominum & populus (Israëliticus) spontè semet obtulit, ut poenitentiam ageret, tunc benedicite Domino propter salutem, quam fecit. Vers. 3. *Ego, ego*] Iteratio (hîc) fit, audivi expositionem allegoricam: non amputavit Sanctus ille Benedictus mercedem (montium) Taboris & Carmelis, qui venerant eo tempore, quo lex (Divina) erat danda, ut super ipsis illa promulgaretur; sed cum pudore reversi erant, 3. dixit eis Sanctus ille Benedictus: tandem ego ipsis duplum rependam, (nam) dictum fuit in (monte) Sinai: ego sum Dominus, Deus tuus; 4. in (monte) Taboris autem dicetur: ego, ego; 5. dictum fuit in (monte) Sinai: ego sum Dominus, Deus tuus; at in (monte) Carmele dicetur bis: Dominus ipse est Deus, 6. tempore Eliæ. Vers. 4. *Domine, cùm procederes ex Sebir*] Hæc fuit datio legis (Divinæ,) sicuti dicitur: & ortus est illis ex Sehir; 7. sed quid

14. Sic reddo hîc טִמְפָּ"יָה fortè legendum: טִמְפָּ"לָא, nam voces peregrini idiomatis sæpissime corruptæ reperiuntur in Rabbinorum scriptis, sicuti alibi à me notatum est, in utroque Msto. hîc legitur טִמְפָּ"לָא quod exprimere possis: temple; sed pro טִמְפָּ"לָא legendum est מִמְּנֵהוּ, nempè מִמְּנֵהוּ Gall. temple, sicuti etiam verti, Latine: tempora.

1. Sic verbum פָּרַע, quod hîc in textu sacro habetur, cum Junio ac Tremellio, vertere volui, quibus etiam Michlol Jophi atque Isa. Abarbenel & autor notarum ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 151. b. med. & p. 155. b. princeps consentiunt; Commentator tamen noster aliter exponit, vide num. seqv. 2.

2. Hebr. פָּרַע, Commentator noster vocem פָּרַע hîc exponit, quòd significet: פָּרַע i. e. rupturas, quibus aliquid detegitur, nam

verbum פָּרַע etiam reterege, denudare significat, expositionem istam desumpsit autor noster ex Paraphrasi Chaldaica Jonathanis; in Msto 1. pro פָּרַע legitur פָּרַע i. e. ultiones seu poenæ, sic etiam ibidem paulò post pro: שָׁפַרצוּ i. e. dum irruptionem fecerunt, legitur: שָׁפַרצוּ i. e. dumulti sunt vel puniverunt, confer. hîc. tract. Talm. Schabbat, fol. 119, b.

3. Nam lex illa Divina non super istis montibus; sed super monte Sinai fuit promulgata.

4. Sicuti Exod. cap. 20. vers. 2. habetur.

5. Nempè: bis dictum est: ego, ego, prout hoc versu 3. habetur, confer. cap. præc. 4. v. 6. ubi Taboris fit mentio.

6. Sicuti 1. Reg. cap. 18. vers. 39. habetur.

7. Prout Deuteron. cap. 33. vers. 2. habetur.

quid istud hūc facit? (nimirum) ita dixit Debora: durum est, separare * semet à lege (Divina) ac bonum est, eidem adhærere, nam ecce illa cum terrore & fortitudine fuit data & idcirco traditi fuerunt Israëlitæ in manum hostium suorum, quoniam illi semet ab ea (lege) separaverant; ast quando illi semet spontè obtulerunt, ut in ea studerent, servati sunt, hæc omnia disci possunt ex Targum Jonathanis. Eod. vers. 4. *Stillaverunt*] Profuderunt rorem vivificationis. 8. Vers. 5. *Montes difflexerunt*] Sicuti maria ** fluentia dissoluti sunt. 9. Eod. vers. 5. *Iste Sinai*] Jam antea expositum est, quid in illo (monte) fuerit visum, (nimirum dicitur de eo:) fumabat totus, 10. & tonitru atque flammæ ignisque (exierunt) à facie Domini, 11. & ecce textus iste brevitate sermonis 12. utitur, (ac si diceret:) iste (mons) Sinai ecquid ei evenit? quoniam descendit super ipsum Dominus. Vers. 6. *In diebus Schamgaris, † filii Hanathi, in diebus Jabelis*] Docet (nos hīc S. Scriptura,) quòd etiam Jahel judicaverit Israëlitæ ætate sua. Eod. vers. 6. *Desierant semitæ*] Israëlitæ (enim) timebant egredi ad itinera sua propter hostes & ibant clām viâ obliquâ. Vers. 7. *Desierant pagi*] (Dictio: פְּרָזִי significat:) עֲרֵי הַפְּרָזִי i. e. urbes apertas sine muro, istæ desierant ‡ incolī propter hostes earumque habitatores sese receperant, ad urbes munitas. Eod. vers. 7. *Donc surrexi*] (Litera שׁ in verbo: שָׁקַמְתִּי, habens punctum Pathach ponitur:) pro: שָׁקַמְתִּי 13. sic quoque (ponitur in illo loco:) שְׂאֵתָה i. e. quòd tu loquaris mecum. 14. Vers. 8. *Elegit novos Deos, tunc bellator fuit in portis*] Dum Israël sibi elegit novos Deos, tunc illi opus habuerunt bellō in portis suis, videte nunc, dum vosmet spontè offertis, an conspiciatur in Israële scutum aut spiculum, quibus bellare necesse fuit contrā quadragies mille duces exercitus

* Hebr. לפרוש רימונה, absunt ista hīc à Msto 1.
8. Hebr. תחיה, in Msto 1. legitur תחיות המתים i. e. resurrectionis mortuorum. Conf. Paraphras Chaldaica ad Ps. 68. v. 10. ut & Raschi not. ib.
** Hebr. כמים, in Msto 2. pro eo legitur: כמים i. e. sicuti aquæ; in Msto 1. habetur: כמר נחלים i. e. tanquān fluentia.
9. Scil. montes, confer. Exod. cap. 15. v. 8. & Jerem. cap. 18. v. 14. ibique Raschi not.
10. Sicuti Exod. cap. 15. v. 18. habetur, ubi vide Raschi not.
11. Confer. Exod. cap. 20. v. 18. ibiq; not. n. 75.
12. De locutionibus ellipticis confer. quæ ad Genes. cap. 1. vers. 1. n. 27. notata sunt, vide & 2. Samuel. c. 5. v. 8. n. 5.

† Hebr. חרלו בימי שמגר ista & saquentia, usq; ad: חרלו i. e. desierant semitæ, absunt hīc ab utroque Msto.
‡ Confer. hīc tract. Talm. Pesachim. fol. 66. b.
13. Nempè: quasi haberet Sæghol, confer. Genes. cap. 6. vers. 3. ibique Raschi not. & num. sequ. 14. it. not. ad Hiob. c. 19. v. 29. n. 17.
14. Sicuti cap. sequ. 6. vers. 17. habetur, ubi litera שׁ in שְׂאֵתָה, punctum habens Pathach ponitur pro: שָׁקַמְתִּי ac si haberet Sæghol; in editionibus tamen hætenus vulgaris, quas quidem inspexi, ibi punctum Kamez positum reperitur sub litera Schin שׁ, confer. dicit. cap. seq. 6. v. 17. num. 11.

citus, quos contrà illos (Israëlitas) adduxerat inimicus; ¹⁵. sed illos omnes (hostes vestros) profligavit Deus per bellum syderum ¹⁶. & torrens Kischon evertit illos. * Vers. 9. *Cor meum*] i. e. Ego Debora (animo propenso sum) erga principes Israël, ut diligam sapientes Israël, qui se spontè obtulerunt in populo, dicentes: benedicite Domino & revertimini ad illum. Vers. 10. *Qui insident asinis nitidis*] i. e. Mercatores & principes, qui ab isto tempore asinis candidis, † qui magno in pretio sunt, insidebunt sine timore ac metu hostili atque illi, qui sedent in judicio (nam istud **מריץ**) significat **רינין** i. e. iudices, qui timebant facere iudicium palàm, sic quoque interpretatus est Jonathan: qui erant associati ad sedendum in judicio, ut & illi, qui pedibus ambulant per viam, confabulamini & narrate salutem istam, quâ (liberati estis) à strepitu eorum, qui vos sagittis petebant, (videlicet:) insidiatores, latrones & telonarii, qui sedebant per turmas in acie, ** ut insidias struerent in vadis *** aquarum, ibi edisserant ¹⁷. nunc illi, qui equitant asinas & ambulant per vias, iuxta Domini opera, (nempe) iuxta opera pagorum ejus in Israël, dum (Deus) effecit, ut tranquillè viverent Israëlites & in quænam verò sunt illa iuxta opera? habitarent pagos & egrederentur singuli dispersi, non congregato populo, tunc descendent ad portas, id est, redibunt ad urbes, quas inhabitaverant, ex quibus aufugerant, ut sese reciperent ad urbes munitas. Vers. 11. *Ad portas* †] (Dictio **שערים** hîc significat: **עירור** i. e. urbes,) sicut (accipitur in illo loco:) si inventus fuerit in medio vestri in una ex **שעריך** portis vestris i. e. urbibus vestris. ¹⁸. Eod. vers. 11. *Sagittariorum*] (Dictionem **מחצית**) exponit Menachem, (quòd illa significet:) ordinatores belli & dispositores prælii eamque (dictionem) conjungit (illo loco:) locustis non est rex & egrediuntur **חצץ** i. e. turmatim, ¹⁹. id, quod omne significat:

גדר

15. Confer. hîc Michlol Jophi ibique not. R. Jac. Abendanz, ubi locus iste aliter exponitur.

16. De quo vide infra vers. 20. & 21. h. cap. confer. hîc Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

* In utroq. Msto hîc additum est: **כך תר' של יוני** i. e. sic (habet vel exponit) Paraphrasis Jonathanis.

† Confer. hîc tract. Talm. Eruvin, fol. 54. b.

** Hebr. **גדודים במער'**: absunt ista hîc ab utroque Msto.

*** Hebr. **בעברי**, in Msto 2. pro eo legitur: **במשאבי** i. e. in haustis.

17. Vel: narrent sic **יתגן** hîc interpretor, nam

i. e. significat: narrationem, vel sermonem, prout in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 76. a. princ. habetur, confer. & Michlol Jophi h. loc.

† Hebr. **שערים** istud, ut & sequentia omnia, usque ad: **ערי ערי** i. e. surge, surge (v. 12. h. c.) absunt hîc ab utroque Msto, ac videntur ab alio quodam Rabbino addita esse.

18. Sicuti Deuter. cap. 17. v. 2. habetur, ubi vide notas, ut & not. ad Deuter. dict. c. 17. v. 5. n. 10. confer. hîc tract. Talm. Pesachim, fol. 87. b.

19. Vel: gregatim, prout Proverb. cap. 30. v. 27. habetur.

מחצית i. e. turmas; alia expositio (verborum istorum:) à strepitu **מחצית** inter hauftra, (ut eorum sensus sit:) dum vos ibatis inter hauftra, ut hauriretis aquam, timebatis strepitum lapidum, ²⁰. qui dividebant torrentem, (juxtà hanc expositionem **מחצית** significat) linguâ vernaculâ: caillous, ²¹. nam qui super illos (lapides) transit, eorum strepitus auditur, vosque timebatis, ne hostes vestri vos sentirent; ast nunc vos non debetis propterea esse solliciti, & idcirco ego præcipio vobis, ut celebretis illius (Dei) nomen, (vox:) **מחצית** significat lapides, qui fluvium dividunt, sicuti (accipitur in illo loco:) & comminuit **בחצץ** i. e. in scrupis dentes meos. ²². Vers. 12. *Surge, surge, * Debora*] (Istud **עורי** i. e. surge hîc) significat: lauda, juxtà literalem ejus sensum: roborate in cantico tuo; Rabbini autem nostri dicunt: quoniam (Debora) semet jactaverat ac dixerat: donec surrexi ego, Debora, ²³. recessit ab ea Spiritus Sanctus. ²⁴. Vers. 13. *Tunc dominium tradidit reliquiis in magnificos*] (Verbum:) **ירר** (hîc ponitur pro:) **יררה** ²⁵. (& habet significationem eandem, quæ reperitur in illo loco:) **לרר** i. e. ad prosternendum coram eo gentes, ²⁶. (sensus loci, qui hîc habetur, est:) reliquæ Israëlitarum dominium exercebunt in magnificos inimicorum suorum. Eod. vers. 13. *Dominus mihi dominium tradidit infortes*] i. e. Subjecit mihi fortes populos. Vers. 14. *Ex Ephraim*] (Istud **מני אפרים** positum est pro:) **מן אפרים** i. e. ex Ephraim egressa est radix, (nempè:) Josua, filius Nun, (dicitur enim *) & debilitavit eum (Amalekum) gladiò; ** connectitur autem textus iste superiori, (ubi dicitur:) Dominus subjecit mihi fortes, ²⁷. Josuam scil. excitavit, ut subjiceret Amalekitas. Eod. vers. 14. *Post* ²⁸] Surget ex tribu Benjamin (rex) Saul, filius Kisch, qui ossa ejus (populi Amaleci-

²⁰. Quoniam dictio **מחצית** etiam scrupum sive lapillum significat, hinc nata est ista explicatio, confer. Michlol Jophi h. loc. & num. sequ. ²².

²¹. Sic reddo hîc **לש"ל**, nam caillous linguâ Gallicâ significat: filices.

²². Prout Thren. cap. 3. vers. 16. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & suprâ num. ²⁰. h. vers.

* Confer. hîc tract. Talm. Pesachim, fol. 66. b.

²³. Sicuti suprâ vers. 7. h. cap. habetur.

²⁴. Sive: donum propheticum, nam Rabbini donum istud vocare solent nomine Spiritus

Sancti, qua de re alibi dixi.

²⁵. Nempè: per apocopam, confer. Psalm. 72. v. 8. ubi etiam **ירר** ponitur pro **יררה** per apocopen.

²⁶. Prout Esai. cap. 45. vers. 1. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Michlol Jophi, ut & Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

* Hebr. **שנא**, sic in Misto ². hîc additum reperitur.

** Vid. Exod. c. 17. v. 13. ibique R. Salom. not.

²⁷. Sicuti versu præced. 13. h. cap. habetur,

leccitici) conteret ²⁸, eumque operiet non secus ac prunas contectas; ²⁹. poterit etiam exponi (istud:) **בַּעֲמִיךָ**† (quod significet:) in robore ducentorum millium peditum, quos (rex) Saul contrā illos (Amalekitas) adduxerat. *** Eod. vers. 14. *Ex Machir descenderunt legislatores*] (Dictio **מַחִירִי** hīc significat:) principes magnos, qui subjugārant Amorrhæos, qui sibi subjecerant sexaginta urbes, (videlicet:) omnem tractum Argob, ³⁰. quem Iair subjugaverat. ³¹. Vers. 15. *Et principes in Issaschar*] i. e. Principes, qui sunt in Issaschar, videlicet assessores Synedrii, qui student in lege, qui noverant intelligentiam temporum, ³². hi continuè erant cum Debora, ut docerent in populo Israëlitiço statuta & iudicium. Eod. vers. 15. *Et principes in Issaschar*] (Litera) ista Jod (in voce **י**) est accessoria (& superflua;) nec ulli rei inservit estque sicuti Jod (in voce **י**, quæ habetur in illo loco:) jumenta **י** id est, agri, ³³. item (in illo loco:) & lacerat sibi **יָלִוִי** i. e. fenestram. ³⁴. Eod. vers. 15. *Et Issaschar sicuti Barak*] Et reliquus populus (tribus) Issaschar etiam cum Barak fuit, (paratus) ad omnia, quæcunque ipse mandaverit. Eod. vers. 15. *In vallem missus est pedibus suis*] Misit (Barak) illos (filios Issaschar,) quocunque ipse eos mittere volebat, ut congregarent populum & omnia ad bellum necessaria (præpararent.) Eod. vers. 15. *In divisionibus Ruben*] Ast in dissensionibus animi (tribus) Rubeniticæ multiplicati sunt **לִבִּי חֲקִי** i. e. cogitabundi corde, (quæ Jonathan vertit:) **נְכִלֵי לִיבָא** i. e. insidiatores cordis (nempè illorum animus repletus fuit) calliditate; quænam verò fuit calliditas ejus (Rubenis? nimirum ille) sedit (otiosus spectator) inter terminos belli, ut audiret, quisnam victoriam esset reportaturus eique accederet (ac semet adjungeret.)

Vers.

²⁸. Hebr. **יִגְמְנוּ**, Respicitur hīc ad Numer. cap. 24. vers. 8. ubi vide notas, n. 48. & n. 49, in Msto 1. legitur: **יִגְמְנוּ** i. e. lapidibus obruet eum; in Msto 2. habetur: **יִגְמְנוּ** i. e. confundet eum.

²⁹. Hebr. **בַּעֲמִיךָ**, quoniam hīc in textu sacro habetur: **בַּעֲמִיךָ**, hinc nata est ista Commentatoris nostri expositio, qui istud: **בַּעֲמִיךָ** deducit à radice: **עָמַם**, quod significat: operuit, contexit.

† In Msto 2. hīc additur **עַם מִשְׁכָּן** i. e. quod significet populum ipsum, (idque intelligendum sit) de robore ducentorum millium &c.

*** Vid. 1. Samuel. cap. 15. v. 4. ibique not.

³⁰. Sicuti Deuteronom. cap. 3. vers. 4. habetur, ubi

vide notas, num. 9. confer, hīc tract. Talm. Jevammot, fol. 62. b.

³¹. De quo vide Deuteronom. dict. cap. 3. vers. 14.

* Sic **סְנֵה־רִאשֵׁי** hīc vertere volui, in utroq; Msto legitur **רִאשֵׁי סְנֵה־רִאשֵׁי** i. e. capita seu principes Synedriorum.

³². Vid. 1. Paralipom. cap. 12. vers. 32. ibique Raschi not. & ad Esai. cap. 3. v. 1.

³³. Sicuti Psalm. 8. v. 8. habetur, confer. & Ps. 96. v. 12. & Esai. c. 56. v. 9. ubi **שָׂדֵי** pro **שָׂדֵה** i. e. ager, numero singulari ponitur.

³⁴. Prout Jerem. cap. 22. vers. 14. habetur, ubi **חַלּוֹן** juxta Commentatoris nostri mentem ponitur pro **חַלּוֹן** i. e. fenestra, numero singulari.

Verf. 16. *Sibilos gregum*] Ut ipse audiret * sonitum eorum, qui ad bellum congregati erant, quisnam extolleret vocem victoriae & quisnam emitteret vocem, tanquam succumbens (in praelio) propter debilitatem. 35. Verf. 17. *Trans Jordanem habitabat*] Nec ad praelium veniebat. Eod. verf. 17. *Etiam (sic faciebat) Dan*] Colligebat ipse divitias suas in navibus, ut transfret (mare) & auferet. Eod. verf. 17. *Et juxta rupturas suas*] Ut custodiret rupturas (sive loca aperta) terrae suae. Verf. 18. *Zebulon (fuit) populus projiciens &c.*] Sprevit (sive contempsit) animam suam ac seipsum exposuit ** morti in bello simul cum Barak, sic quoque (fecit) Naphthali in editis locis agri (nempe) super monte Thabor. Verf. 19. *In Thabanach ad aquas Megiddo*] Jonathan† (hæc ita) interpretatus est: in Thahanach fuerunt habitantes & pertigerunt usque ad aquas Megiddo, (nimirum) principium castrorum erat in Thahanach & pertingebant illa usque ad aquas Megiddo. * Eod. verf. 19. *Frustulum argenti non acceperunt*] i. e. Gratis (sine cupiditate prædæ) venerunt auxilio Siseræ, non petierunt ab illo mercedem. Verf. 20. *E caelis pugnaverunt*] Etiam Sanctus ille Benedictus misit contra eos (Israëlitarum hostes) exercitum, qui noluit ullam accipere mercedem. 36. Eod. verf. 20. *Ex aggeribus suis*] Initium stel-

I 2

læ

* Hebr. לשמוע, abest istud hîc ab utroq; Msto. 25. Respicitur hac phrasi ad locum, qui Exod. cap. 32. verf. 18. habetur, ubi vide Raschi notas.

** Quasi prostituit, tanquam rem communem fecit, id enim verbum הפקיר, quod hîc in notis habetur, significat, confer. tract. Talm. Megilla, fol. 6. a.

† Hæc & sequentia, usque ad: frustulum argenti &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

* In utroque Msto hîc addita sunt ista: (legendum: כמה) ומדרש אגדה: כמו מלכים נלחמוי אמר ר' ינאי הכהן ששים ושנים מלכים היו שלשים ואחד כוויחו ושלשים ואחד הרגו בימי סיסרא אמרו לסיסרא נבא עמך בחנם שאנו מתאווים למלאות כריסינו ממים של אותה הארץ או נלחמו מלכי כנען כמניין שדיו מתחילים (מתחילה. Msto 2.) ונלחמו בחענך כדי לשתות ממי מגדו בחנם באו בלא בצע כסף ואפסנו להודועך שאין תביב כארץ ישראל באלה מסעי i. e. Est & expositio Aggadæ (ubi sic habetur: quotnam reges pugnaverunt? dixit R. Jan-nai, sacerdos: sexaginta duo fuere reges, tri-

ginta & unus pugnarunt in (urbe) Jericho (v. Jos. c. 12. v. 9. usque ad v. 24.) ac triginta & unus interfecerunt (Hebr. הרגו, fortè legendum היו i. e. fuerunt) ætate Siseræ, dixerunt illi Siseræ: veniemus tecum gratis, quoniam desideramus implere ventres nostros aquâ illius terræ (Israëliticæ,) tunc reges Canahan pugnarunt eò numero, quò in ceperant; præliati autem sunt in Thahanach, ut biberant aquas Megiddo, gratis venerunt, sine frustulo argenti atque stipendio militari, ut tibi indicet, quod nihil tam gratum & amabile sit, quam terra Israëlitica, (sic scriptum reperitur in Aggada sive enarratione allegorica ad Sectionem, quæ Numer. c. 33. v. 1. habetur & incipit:) hæ sunt profectio- nes; cæterum de voce אפסנו, quæ hîc in notis habetur, confer. Buxt. Lexic. Chald. fol. 188. & sequ.

36. Confer. hîc Junii ac Tremelii not. ut & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 147. b. fin. it. Berachot, fol. 58. a. & Pesachim, fol. 118. b. is

læ est in cœlis & finis ejus est in terra, hinc dicunt (Rabbini nostri:) densitas (sive crassitudo) firmamenti eadem est, quæ est aëris, † qui existit inter cœlum & terram, nam stella infixæ est firmamento tanquàm vectis januæ, mensura longitudinis ejus est sicuti densitas firmamenti, & ex textu S. Scripturæ, * qui testimonii loco adfert (illa verba:) ex aggeribus suis pugnaverunt, intelligimus, quòd densitas firmamenti ** eadem sit, quæ est altitudinis cœli super terram. Vers. 21. *Devolvit illos*] (Istud: גרפם *** significat:) מטט i. e. everrit illos ex mundo, non secùs, ac everriculum, quod removet cinerem à foco. Eod. vers. 21. *Torrens Kedumim*] Qui factus est propterea fidejussor mari jam inde à tempore Ægyptiorum, * sicuti habetur in (tractatu Talmudico:) Pesachim. 37. Vers. 21. *Conculca anima mea*] Pedibus robur militum Chananæorum, Vers. 22. *Contuse fuerunt ungula equorum*] Detractæ fuerunt ungulæ equorum eorum, nam calor stellæ 38. ferve faciebat lutum & ungula detrahebatur, sicuti macerant 39. pedes aquis ferventibus & ungulæ (postea) detrahuntur, quoniam igitur detractæ fuerunt (equorum hostilium ungulæ) ideò contusi fuerunt eorundem pedes. Eod. v. 22. *Præ plausibus, plausibus (equorum, quibus insidebant) fortes † eorum*] Nam illi (fortes eorum milites,) ad saltum incitabant equos suos in prælio, (vox: רהרות, ** quæ hîc habetur,) significat הרקרת i. e. saltum.* Vers. 23. *Maledicite (terra) Meroz*] Dicunt (nonnulli, quòd מרון Meroz)

h. it. Moëd Katon fol. 16. a. & Sanhedrin, fol. 96. a.

† Sive: spaciū vel vacuū, nam & hoc significat dictio: אור, quæ hîc in notis Raschianis habetur, conf. Abarben. in Genes. fol. 10. col. 1. & seq.

* Hebr. ומן המקרא, hæc & sequentia, usque ad: כגובה שמי, i. e. quæ est altitudinis cœli, absunt hîc à Msto.

** Hebr. של רקיע, in Msto 1. pro eo legitur: של שמי i. e. cœli.

*** Confer. hîc tract. Talm. Pesachim, fol. 118. b.

* Quoniam in textu sacro hîc habetur: נחל קדומים, hinc nata est ista expositio Rabbinnica, ac si diceretur: נחל שעשה ערב מקדם i. e. torrens, qui fecerat fidejussionem ab initio, sic in tract. Talm. Pesachim c. 10. fol. 118. b. princ.

27. Est iste liber tertius partis secundæ operis

Talmudici, agens de festo Paschatis; reperitur autem locus hîc allegatus in Pesachim dict. cap. 10. fol. 118. b. princ.

38. Respicitur hac explicatione ad verba illa, quæ versu 20. h. cap. habentur, ubi dicitur quòd stellæ ex aggeribus suis pugnaverint contra Siseram.

39. Hebr. מולגין, de cujus verbi significatione vide Buxtorf, Lex. Chald. fol. 1206.

† Hebr. אבירי, in utroque Msto hîc explicationis gratia additur: גבורי i. e. fortes seu milites eorum.

** In utroque Msto etiam hîc ita additum reperitur: וזהו הוא לשון מרקחת הסוס i. e. (istud) וזהו significat altum equi.

* Confer. Raschi not. ad Jerem. cap. 8. vers. 16. num. 17. & ad Nachum cap. 3. vers. 1. num. 2.

Meroz) fuerit stella; 40. alii dicunt, quod vir magnæ existimationis 41. fuerit, qui habitaverit propè locum, ubi fuit prælum, nec venerit. 42. Eod. vers. 23. *Dixit angelus Domini*] Dixit Barak tanquam legatus, à Sancto illo Benedicto missus. Eod. vers. 23. *Habitatoribus ejus*] i. e. Illis, qui sedebant intrà quatuor cubitos, 43. nam illum cum quadringentarum tubarum clangore excommunicavit 44. Barak, (nempè) Merozum. Eod. vers. 23. *Ad auxilium Domini*] Nimirum 45. quicumque auxilium ferebat Israëlitis, is perinde habebatur, ac si opem ferret Majestati Divinæ. 46. Vers. 24. *Inter mulieres in tentorio*] (Sicuti fuit) Sara, de qua dicitur: ecce illa est in tentorio, 47. & Rebecca, de qua dicitur: & deduxit illam Isaacus in tentorium; 48. & Rachel ac Lea, de quibus dicitur: & egressus est ex tentorio Leæ &c. 49. Eod. vers. 24. *Inter mulieres in tentorio benedicta sit Jahel*] Cur (mulieres) illæ pepererunt & educârunt (liberos?) nisi enim Jahel (fuiſſet) ecce impius iste (Sifera) venisset eosque (liberos) perdidisset, sic istud in Bereschit rabba (exponitur;) alia explicatio: * etiam Jahel habitabat in tentoriis, idcirco mentionem ejus facit (S. Scriptura) in benedictione tentoriorum. ** Vers. 25. *Lac dedit*] Ut (Jahel) sciret, utrùm ipse (Sifera) mentis suæ (adhuc) compos esset, 50. ut discernere posset

I 3

inter

40. Quoniam suprà vers. 20. h. cap. dicitur, quod sydera ipsa ex aggeribus suis pugnarent contrà Siferam, confer. hîc Selden. de Synedr. lib. 1. cap. 7. pag. 84. & seqv. edit. Francof. it. tract. Talm. Moëd katon, fol. 16. a. & Schevuot, fol. 36. a.

41. In notis Raschianis hîc habetur; גברא חשיבא i. e. vir æstimatus, in Gemara Babylonica, tit. Moëd katon, cap. 3. fol. 16. a. dicitur גברא רבא i. e. vir potens, confer. Selden. loc. alleg. p. 85.

42. Nempè: ad auxilium, ut Israëlitis opem ferret, confer. Moses Mikozi Præcept. negat. 208. aliiqve à Seldeno dict. lib. 1. cap. 7. p. 86. ad marginem allegati

43. Sic in Gemara Babylonica, dict. tit. Moëd katon, cap. 3. fol. 16. a. habetur prout à Seldeno loc. alleg. pag. 85. adducitur.

44. In Schammatha posuit, sic Seldenus ibidem vertit: שמחה, quod in notis Raschianis hîc habetur, confer. tract. Talm. Schevuot, fol. 36. a.

45. Si ita loqui fas est, ut ita dicam, Hebr. כביכול, de cujus significatione vide plura apud D.

Wagenfeil. in Sota, pag. 730. n. 5. confer. & Raschi not. ad Exod. c. 15. v. 8. & ad Deuter. c. 1. v. 45. & ad Deuter. c. 11. v. 12. ut & ad Deuter. c. 30. vers. 3. vide & infra Judic. c. 10. v. 16. n. 5. & Raschi not. ad Esai. c. 22. v. 13. n. 22.

46. Nam, sicuti paulo antè in notis Raschianis dictum est, Barak erat tanquam legatus à Deo missus, quicumque igitur ei opem ferebat, is censebatur, ac si opem tulisset Deo.

47. Prout Genes. cap. 18. v. 9. habetur, ubi vide Raschi not.

48. Vide Genes. cap. 24. vers. 67. ibique Raschi notas.

49. Sicuti Genes. cap. 31. v. 33. habetur.

* Hebr. חלב, istud & sequentia, usque ad: חלב i. e. lac dedit, (vers. 25. h. c.) absunt hîc ab utroque Msto.

** Confer. hîc tract. Talm. Nasir, fol. 23. b. & Sanhedrin, fol. 105. b. & Horajot, fol. 10. b.

50. Sic verto hîc Hebræa illa: אס לבועלי i. e. ancor (sive mens) ejus penes ipsum esset, Jonathan

inter saporem aquæ & saporem lactis, sic interpretatus est Jonathan. Eod. vers. 25. *In phiala principum*] In phiala, in qua bibunt aquas, nam aquæ dicuntur **אֲדִירִים** i. e. validæ, 51. dicitur enim : in aquis **אֲדִירִים** i. e. validis. 52. Vers. 26. *Ad malleum *** laborantium*] i. e. Siferæ, qui fuit laborans (sive ærumnosus) & defatigatus. Vers. 28. *Et vociferata est*] (Verbum **יִבַּב**) significat **רִיבּוֹר** i. e. loquelam (sive sermonem) sicuti (accipitur in illo loco :) **יִבַּב** i. e. sermo 53. labiorum ; at Rabbini nostri exponunt istud, quòd significet : suspirium 54. sicuti per Chaldaicam interpretationem (vox :) **תְּרוּעָה** vertitur : **יִבַּב** i. e. clangor ; 55. sed ego existimo, (quòd istud **יִבַּב**) significet **רִאיוֹנָה** i. e. visionem, veluti (in hac significatione accipitur dictio : **בְּבָה** in illo loco :) **בְּבָה** i. e. pupilla oculi ejus, 56. & sic illud conjunxit 57. Menachem. Vers. 26. *Abscidit **] (Verbum **מָחַקָה**) significat : **חִיקוּי** i. e. infixionem. 58. Eod. vers. 26. *Et fregit*] (Verbum **מָחַצָה**) significat : **מָחַץ** i. e. percussit (vulneravit.) Eod. vers. 26. *Et transverberavit*] i. e. Egrediebatur (paxillus per tempora ejus) ex alia parte. Vers. 28. *Fenestellam*] (Dictio **אֶשְׁנַב** significat :) **חִלּוֹן** i. e. fenestram. ** Vers. 29. *Sapientes principum foeminarum ejus responderunt*] i. e. Sapientes foeminae, quæ erant inter principes illius mulieres, idcirco (litera) **ח** Cheth (in voce **חִכְמוֹת**) punctum habet Pathach, (nam dictio :) **חִכְמוֹת**, quando est nomen rei (substantivum) punctum habet Chateph Kamez, sicuti (in illa voce :) **רִאמוֹת** i. e. lapis pretiosus 59. stul-

nathan habet; **אֲדִירִים** i. e. an cogitationes ejus super eum essent, German. **Ob er noch bey Verstandt wäre.**

51. Quoniam hîc in textu sacro habetur dictio **אֲדִירִים**, ideò nata est inde Raschiana ista explicatio; à qua tamen Kimchi, Michlol Jophi aliique interpretes recedunt.

52. Sicuti Exod. cap. 15. vers. 10. habetur.

*** Confer. hîc tract. Talm. Menachot, fol. 36. b.

53. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui vocem **יִבַּב**, quæ Esai. c. 57. v. 19. habetur, autor itaque noster istud **יִבַּב**, quod hîc in textu sacro habetur, deducit à radice **יָבַב**, quod inter alia significat : eloqui.

54. Sive : lamentationem, Hebr. **גְּמִיחָה**, de quo confer. not. ad Genes. c. 7. v. 23. n. 37.

55. Vel : vociferatio, sic Onkelos Chaldaicè transtulit Numer. cap. 10. v. 5. & 6.

* Hebr. **מָחַקָה**, istud & sequentia, usque ad : **אֶשְׁנַב**

i. e. fenestellam (v. 28. h. c.) absunt hîc ab utroque Msto.

56. Prout Zachar. cap. 2. vers. 8. al. vers. 12. habetur.

57. Id est : locum istum cum dicto Zachariæ loco quoad significationem istius verbi contulit.

58. Impressionem, à radice **חָקַק**, de quo verbo vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 817. alii deducunt à **מָחַק** i. e. abrasit, de voce **חִיקוּי** confer. Raschi not. ad Ezech. cap. 43. v. 13. num. 20. vid. hîc. tract. Talm. Jevammot, fol. 103. a. & Nasir, fol. 23. b. it. Sanhedrin, fol. 105. a. & Horajot, fol. 10. b.

** Confer. hîc tract. Talm. Rosch haschana, fol. 33. b.

59. Sic dictionem illam, quæ Proverb. cap. 24. vers. 7. habetur, juxtà Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, vide Raschi not. ibid.

stulto, item (in illo loco :) חכמות i. e. sapientia ædificavit domum suam; 60. ast ista (dictio) חכמות (hoc loco habet) punctum (Pathach,) sic quoque (in illo loco :) חכמות i. e. sapientum foeminarum (quæque) ædificat domum suam, 61. i. e. sapientes, quæ sunt inter foeminas. Eod. vers. 29. *Responderunt*] (In verbo isto : תעננה) Nun fervile habet punctum Dahgesch loco Nun tertii, cuius explicatio est : תעננה אותה i. e. responderunt ei, ubi Nun fervile habet Dahgesch loco (pronominis :) אותה, sicuti (in illo loco :) bullatum תביאנה i. e. adferes illud. 62. Eod. vers. 29. *Etiam ipsa referebat sermones suos sibi*] (Nimirum ipsa adferebat) sibi ipsi consolationes † istas :) cur ego me perturbo (ac divexo) propter moram filii mei? Vers. 30. *Annon affecuti sunt? partiuntur prædam?*] Atque ista res illis * adfert moram. Eod. vers. 30. *Puella duæ culibet viro*] Respondebant ei (matri Siseræ :) ex pulchris mulieribus, quæ sunt inter Israëlitas, unicuique ex illis (militibus Siseræ) duæ aut tres sunt foeminae in lecto suo. Vers. 31. *Sic pereant*] Debora 62. dicit: consolationes istæ vanæ sunt ei (matri Siseræ.) Eod. vers. 31. *Sic pereant omnes inimici tui, Domine!*] Sicuti periit iste (Siseræ.) Eod. vers. 31. *Ast illi, qui eum diligunt, sint, sicuti Sol, qui procedit in robore suo!*] In seculo futuro septies, sicuti lux septem dierum, 4. id, quod efficit 343. juxta numerum illum, quò quadraginta

60. Prout Proverb. cap. 9. vers. 1. habetur; nota tamen, quòd in locis istis in duabus istis vocibus, à Commentatore nostro hîc allegatis, nempe: חכמות & חכמות in editionibus Hebraicis hætenus vulgatis non habeatur punctum Chateph Kamez; sed solum Kamez, confer. nod. ad Proverb. cap. 13. vers. 23. n. 21.

61. Sicuti Proverb. cap. 14. vers. 1. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 1.

62. Prout Levit. cap. 6. vers. 14. al. 21. habetur, ubi תביאנה ponitur pro; תביא אותה i. e. adferes illud.

† Hebr. תננה, in utroque Msto huic voci præmittitur: אמר i. e. verba, ut sensus sit: ipsa sibi adferebat verba consolatoria.

* Hebr. מעכב, in Msto 1. pro eo legitur: מעכב i. e. eum (scil. Siseram) remoratur.

63. In Gemara Jeruschalmi istud epiphonema seu verba ista: sic pereant, referuntur ad

רוח הקדש i. e. Spiritum Sanctum, ac si ille diceret: sic pereant &c. vide D. Wagenfeil. Sota, pag. 913. cæterum, verba ista: Debora dicit &c. usque ad: sic pereant omnes &c. absunt in Hebræo à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 66. b.

64. Sicuti Esai. cap. 30. vers. 26. habetur, ubi R. Salomo eadem, quæ hîc, notavit, dictum istud reperitur etiam in tractatu Talmudico: Schabbat fol. 68. b. & repetitur in Joma. fol. 23. a. vide D. Wagenfeil. Sota, pag. 820. juxta verba textus Hebraici, qui in notis Raschianis hîc habetur, locum istum sic vertere possis: sicuti lux septem dierum, quæ clarior est trecenties, quadragies ac ter, juxta numerum quadraginta & novem septimanarum sive septenariorum.

ginta novem per septenarium multiplicantur. 65. Eod. vers. 31. *Quievit terra*] Non hæc sunt verba Deborah; sed ejus, qui scripsit hunc librum.

CAP. VI.

Vers. 1. *Et fecerunt malum*] Haftenus dictum fuit: וַיִּוְטִיפוּ i. e. & addiderunt, 1. quia peccatum peccatō cumulatū fuit; * ast per canticum istud eis (Israëlitis) condonatum fuit, quicquid (perperam) fecerant; nunc autem (denuò) incipiebant peccare, sic exponitur in Aggadat Thillim. 2. Vers. 2. *Specus*] (Dictio מַנְהָרוֹת à Jonathane Chaldaicè versa est: מַטְמוּרִיתָא i. e. latibula, linguâ vernaculâ: voutes, 3. & quoniam in illis (specubus) faciunt parvum foramen 4. eo in loco, qui non cognoscitur, (ideò) vocantur מַנְהָרוֹת 5. linguâ vernaculâ: lucernes. ** Eod. vers. 2. *Speluncas*] (Dictio מַעְרוֹת significat) linguâ vernaculâ: grottes. *** Eod. vers. 2. *Munitiones*] (Vox מַצְרוֹת significat) linguâ vernaculâ: palissades, 6. quæ (munitiones) fiunt in sylvis per arborum dejectionem circumcircuità. Vers. 5. *Ipsi eorumque pecora*] Ut depascerent † proventum (terræ.) Vers. 8. *Virum prophetam*] Iste propheta fuit Pinchas, (sic habetur) in Seder Olam. 7. Vers. 11. *Abi Hezerita*] Ex filiis Abi-Hezeris, qui fuit filius Gilehad, filii Menassis. 8. Eod.

65. Qui numerus efficit 343, hanc claritatem in seculo futuro consequentur justī, secundum Rabbīnorum opinionem eruntque illi 343. vicibus clariores, quàm nunc est Sol in ortu suo, vide Raschi not. ad Esai. dict. cap. 30. v. 26. n. 40. & n. 41. confer. & tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b. & Joma, fol. 23. a. it. Gittin, fol. 36. b. & Bava batra, fol. 8. b.

1. Sicuti supra Judic. cap. 3. vers. 12. & cap. 4. vers. 1. habetur.

* Hebr. נִצְבֵּר חֶטֶא עַל חֶטֶא, in Msto 1. legitur: נִצְבֵּר חֶטֶא עַל חֶטֶא, plenius.

2. Ist est: in mystica sive allegorica explicatio-
ne Psalmorum.

3. Sic reddo hîc: וְדֹשׁׁוֹ vel potius, וְדֹשׁׁוֹ i. e. vou-
tes, Latine: fornices, cavernæ, specus, con-
fer. infra Judic. 9. v. 46. n. 15. in Msto 1. legi-
tur: מִלֵּשׁ מִדֹּשׁׁוֹ mendosè, ut puto.

4. Hebr. מִלֵּשׁ מִדֹּשׁׁוֹ lumi nare i. e. foramen lucis reci-
piendæ causa factum.

5. Nam. נֹרָא Chaldaicè significat: lucem, unde dictio: מַנְהָרוֹת derivatur.

** Ita hîc exprimo: לְרִיזוֹרׁׁנִשׁ, in Msto 1. legi-
tur: לְרִיזוֹרׁׁנִשׁ, rectius,

*** Sic reddo hîc גִּרְוֹׁתָא, in Msto 1. habetur
קִרְוֹׁתָא, melius.

6. Sic reddo hîc פְּלִישׁׁאֵן, prout in exemplari
Hebræo, quo usus sum, habetur; in Bibliis
Buxtorf. legitur: פְּלִישׁׁאֵן, fortè legendum
פְּלִישׁׁאֵן Palissades, Latine: valli, confer.
infra Judic. cap. 9. v. 46. n. 12. & 2. Samuel.
cap. 22. vers. 2. num. 4. it. Raschi not. ad Psalm.
31. vers. 3. num. 1. in Msto. 1. legitur: פְּלִישׁׁאֵן,
confer. Jud. dict. c. 9. v. 46. n. 12.

† Confer. hîc tract. Talm. Bava mezia, fol. 59. a.

7. In ejusdem cap. 20. p. 53. vide D. Meyeri not.
ad Seder Olam p. 405. & seqv. edit. Amstelod.

8. Vide 1. Paralipom. cap. 8. vers. 17. & 18. con-
fer. & not. ad Michæ cap. 1. vers. 10, num. 11.

Eod. vers. 11. *Et Gideon, filius ejus*] Pater ejus excutiebat illud (triticum;) ipse autem (Gideon) istud cribrabat, dixit ille (patri suo:) mi pater, tu senex es & si venient inimici, non poteris fugere, abi, ego excutiam (triticum,) Eod. vers. 11. *In torculari*] i. e. In contignatione † loci torcularis. Vers. 12. *Dominus (est) tecum, virorum fortissime*] Qui dedit tibi istiusmodi † robur. Vers. 13. *Si est Dominus nobiscum*] Istud וישׁ significat:) וישׁ i. e. & si Dominus est nobiscum, cur obvenit nobis &c. Eod. vers. 13. *Quæ narrârunt nobis patres nostri*] Paschatis festum tunc fuit,* dixit ei (angelo Gideon:) hesternâ nocte ** pater meus curavit, ut legerem Hallel 9. eumque audivi dicentem: cùm exiret Israël ex Ægypto; 10. ast nunc deseruit nos (Deus,) si patres nostri fuerunt justi, faciat † nobis (mirabilia) propter illorum (patrum nostrorum) justitiam; si verò improbi fuerunt, sicuti ipse (Deus) fecit eis mirabilia gratis (& sine ullo ipsorum merito;) ita etiam (nunc) faciat nobis,* ubi nam sunt omnia mirabilia ejus? Vers. 14. *Et respexit ad illum*] Ipse Sanctus ille Benedictus. Eod. vers. 14. *Vade in hac fortitudine tua*] (Nempè:) in fortitudine istius justitiæ, dum didicisti (suscipere) patrocinium filiorum meorum (scil. Israëlitarum,) sic exposuit R. Tanchuma. Vers. 15. *Ecce ductor meus*] i. e. Dux, cui ego adnumeratus sum, ut essem sub chiliarcha, ille (inquam) dux est pauperrimus inter omnes duces Menassis. Vers. 17. *Quòd tu sis*] (Istud ואתה ponitur) pro ואתה 11. Vers. 19. *Farina azymos panes*] (Hinc) discimus, quòd Pascha fuerit, 12. dies scil. agitationis manipuli, 13. idcirco dicitur: & ecce tostus panis hordeaceus obvertebat se &c. 14. Eod. vers. 19. Et

† Ita hîc exprimo istud. כקורר, confer. quoad hanc significationem Genes. c. 19. v. 18.
‡ Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 54. a. & fol. 65. a. it. Maccot, fol. 23. b.
* Confer. infra vers. 19. h. cap. num. 12.
** Sic verto hîc ושמע, nam hymnus Paschatis cantatur nocte, confer. num. seq. 9. abest autem ושמע à Msto 1.
9. Hymnus iste, qui ex Psalmis, imprimis ex Psalm. 113. qui incipit: הללויה הללו עבדי וג', desumptus est, habetur in libro Ritualium Judzorum & cantatur nocte Paschatis, de quo vide etiam Buxt. Synag. Jud. cap. 28. p. 412.
10. Sicuti Psalm. 114. habetur, qui etiam nocte

Paschatis à Iudæis cantatur, de quo vide dict. libr. Ritual, Jud.
† Hebr. יעשה, sic in Msto 1. legitur, quam lectionem, utpote convenientiorem hîc in versione secutus sum.
* Gratis & sine ullo nostro merito, Hebr. בלא, sic in Msto 1. hîc additum reperitur.
11. Nempè punctum Kamez sub litera ו Schim positum est loco Sæghol, confer. quæ ad cap. præced. 5. vers. 7. n. 14. notata sunt.
12. Confer. suprâ vers. 13. h. cap. Sign. * & Levit. c. 23. v. 11. num. 23.
13. Nempè: de hordeo, de qua elevatione vide Levit. dict. cap. 23. v. 10. & 11, ibique not. num. 23.

Et jus] (Dictio *המורק* significat:) *הרוטב* i. e. jusculentum. 15. Vers. 22.
Heu] (Particula *אהה*) significat: sollicitudinem (five metum,) ac si diceret:
 ecquid mihi eveniet? Eod. vers. 22. *Quandoquidem vidi*] (Istud: *כִּי עַל כֵּן*
 ponitur pro:) *כִּי עַל אֲשֶׁר* i. e. quoniam vidi angelum Domini, ideò ego me-
 tuo ac clamo: aha. Vers. 24. *Et vocavit Gideon altare istud: Dominus (est)*
pax] Dominus pax ** nostra est. Vers. 25. *Et juvenecum secundum septen-*
nem] (Jonathan ista: *וּפֶר הַשָּׁנִי* vertit:) *וְהוֹרָא הַנִּינָא* i. e. bovem secun-
 dum, † (videlicet:) juvenecum, nam *שׁוֹר בֶּן יוֹמִי* i. e. bos unius diei vocatur
שׁוֹר הַנִּינָא. 16. Eod. vers. 25. *Septennem*] i. e. Qui saginatus fuerat septem
 annis ad cultum idololatricum, * septem res (tunc) permixtæ fuerunt 17. ista
 nocte, (nempè:) pecus cultui idololatræ separatum, 18. lucus ** & nox at-
 que excelsum, 19. &c. sicuti habetur in (tractatu Talmudico:) Temurah. 20.
 Vers. 26. *In summitate petre*] (Dictio *הַמַּעוֹן* hîc significat:) *הַסֵּלַע* i. e. pe-
 tram. Vers. 31. *Vosne contendetis † pro Babale*] (Istud *לְבַעַל* significat hîc:)
בְּשִׁבִיל הַבַּעַל i. e. propter Bahalem. * Eod. vers. 31. *An vos servabitis † eum?*
 (Verbum *תִּשְׁעֶינָם* significat hîc:) *תִּנְקָמוּ* i. e. an vos ultionem ejus capietis?
 21. sic quoque (accipitur in illo loco:) *וְהוֹשִׁיעָה* & servet i. e. vindicet manus
 tua

14. Sicuti cap. seqv. 7. vers. 13. habetur, ubi vide
 not. n. 8.

15. Sive: liquorem vel humorem decoctum, R.
 David Kimchi *הַמֵּי שֶׁנִּתְּבַשְׁלָה* hîc exponit: *הַמֵּי שֶׁנִּתְּבַשְׁלָה*
 i. e. aquas, in quibus coquitur
 caro, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2249.
 fin. & Raschi not. ad Esai. cap. 65. v. 4 num. 6.

** Confer, hic tract. Talm. Schabbat, fol. 10.
 b. & Chagiga, fol. 12. b. it. Sota, fol. 11. a.

† Hebr. *וַיִּשֶׁן*, R. Salomo ad 1. Samuel. c. 15. v.
 9. hanc vocem exponit, quod significet pin-
 gvem, confer. ibid. n. 10. & 11.

16 R. David Kimchi hîc exponit: *פֶּר בֶּן בָּקָר*
 i. e. juvenecum bovis filium, ac scribit in Tar-
 gum Jonathanis explicari *וְהוֹרָא הַנִּינָא* i. e. ju-
 venum bovis filium, conf. Michlol Jophi
 h. loc.

* Hebr. *לְעַא*, abest istud hîc à Mstō 1.

17. Quæ alias prohibitæ erant, Deo offerri,
 confer. num. sequ. 18. & 19. it. 1. Samuel. cap.
 7. vers. 9. n. 14. & tract. Talm. Temurah, fol.
 53. a.

18 Hebr. *מִקְצֵה*, tale pecus prohibitum erat,

Deo offerri, confer. quæ ad Levit. cap. 1,
 vers. 2. n. 33. notata sunt.

* Hebr. *אֲשֶׁר*, in Mstō 1. huic voci præmitti-
 tur dictio *עֵצִי* i. e. ligna scil. lucus.

19. Scil. altare, quod extrâ Sanctuarium erat
 extructum, nam istud regulariter erat prohi-
 bitum, sicuti & sacrificium noctu oblatum
 ut & ligna ex lucu sacrificiis adhiberi non po-
 terant, eadem, quæ hîc Commentator noster,
 etiam R. David. Kimchi ad hunc locum nota-
 vit; nisi quod scribit octo res tunc fuisse per-
 missas, quæ alias prohibitæ sunt, quæ etiam
 ibidem recensentur.

20. Est is liber sextus partis quintæ operis
 Talmudici, tractans de permutatione sacri-
 ficiorum.

* Confer. Sign. sequ. ** h. vers. 31.

† Hebr. *וְיִשְׁעֶיךָ* istud, ut & sequentia, usque
 ad: *וְאֵשׁ יִרְבֶּה* i. e. quicunque contenderit,
 absunt hîc à Mstō 1.

21. Sic ferè autor Vulgatæ: numquid nltiores
 estis Baal?

tua te, ²². ubi de Davide (sermo est,) sic etiam (accipitur alio in loco:) וְהוֹשִׁיעָהּ & servaret i. e. vindicaret me manus mea. ²³. Eod. vers. 31. *Quicumque contenderit pro illo*] (Particula: לִי hîc ponitur pro:) בְּשַׁבִּילִי ** i. e. propter ipsum. Eod. vers. 31. *Quicumque contenderit pro illo, usque ad mane moriatur*] Usque ad mane interficiemus illum. Eod. vers. 31. *Si ille Deus est*] Ipse sibi ipsi litem (sive causam) suam agat & vindictam suam sumat, dicebat autem. (Joasch) ita hunc in finem, ut repelleret illos, donec aufugeret Gideon. Vers. 32. *Contendat contra illum*] (Nempè:) contra Gideonem, (dictioni isti:) רִיב convenit (particula:) עַם aut אֶרֶץ aut בּוֹ, sicuti (in illo loco:) וְיִרְבַּח i. e. contendit cum Labane; ²⁴. ast (particula:) לִי non convenit (verbo רִיב) & ubicunque hîc scriptum reperitur: לִי, ibi significatur: בְּשַׁבִּילִי i. e. propter. *** Vers. 34. *Et Spiritus † Domini*] i. e. Spiritus roboris (seu fortitudinis.) Eod. vers. 34. *Et convocatus est Abi-Ezer*] (Nempè convocata fuit) omnis familia (Abi-Ezeris) Vers. 38. *Et fuit ita*] Nam fuit ros involvere solo magis, quàm in cœteris locis, sicuti illa (S. Scriptura paulò post) dicit: plenam phialam aquæ; ast (istud, quod dixerat Gideon:) & in tota terra sit siccitas, ²⁵. non fuit impletum, nam fœdus cum rore initum est, ne ille cohibeatur. Eod. vers. 38. *Et compressit*] (Verbum יָזַר, quod hîc habetur,) significat מַכָּה i. e. subigebat (sive comprimebat,) sic quoque (accipitur in illo loco:) non זָרָו i. e. compressa nec alligata sunt, ²⁶. (nempè non compressa fuerunt vulnera saniosa,) ut humor (noxius inde) extraheretur.

CAP. VII.

Vers. 1. *Cis collem Moræ in valle*] (Jonathan ista transtulit:) à colle, רִמְסֵה מִרְיָה i. e. qui respicit ad planitiem, הַמִּרְיָה significat הַרְרָה id est, aspectum & visionem, sicuti (in illo loco:) מִרְיָה i. e. monstrans digitis suis, 1. nam exinde (scil. ex isto colle) speculabantur & indicabant (illis, qui erant)

K 2

²². Sicuti 1. Samuel. cap. 25. vers. 26. habetur, ibi vide Raschi notas.

²³. Vide 1. Samuel. dict. cap. 25. v. 33.

** Confer. Sign. præced. * h. vers. 13. & vers. sequ. 32. Sign. ***.

²⁴. Sicuti Genes. c. 31. v. 36. habetur,

*** Confer. vers. præc. 31. Sign. **

† Hæc verba: & Spiritus Domini &c. usque

ad: & convocatus est &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

²⁵. Prout versu præced. 37. habetur.

²⁶. Sicuti Esai. cap. 1. vers. 6. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. num. 28. ibid. it. Ejusd. not. ad Esai. cap. 59. v. 5. n. 6.

1. Sicuti Proverb. cap. 6. vers. 13. habetur, ubi vide

erant) in valle. Vers. 2. (*Ne fortè*) *glorietur*] (Istud ; יהפאר significat) linguâ vernaculâ: vanter. 2. Vers. 3. *Et manè abeat*] (Istud יצפר significat hîc: abeat) בבקר i. e. manè, 3. linguâ Syriacâ (manè significat:) צפרא. Vers. 5. *Quicumque lambet linguâ suâ & quisquis incurvabit se in genua sua ad bibendum*] Eum statues seorsim extrâ copias tuas auxiliares, isti enim non ibunt tecum, nam ita edocti (assuefacti) erant (Israëlitaë), isti, ut incurvarent sese coràm idolis. 4. Vers. 6. *Eorum, qui lamberant manu suâ*] Non fit istud * per modum incurvationis, sicut fit in illo, qui lambit linguâ suâ. Vers. 12. *Dispersi jacebant*] (Istud נפליים significat:) שוכנים i. e. degebant 5. in valle. Vers. 13. *Tostum*] Scriptum (hîc) est: צלול (pro צליל,) quia generatio illa erat צלול limpida (i. e. vacua seu orbata **) justis. 6. Eod. vers. 13. *Tostus panis hordeaceus*] (A Jonathane istud צליל vertitur) חרר i. e. placenta panis hordeacei, חרר est placenta (sive massa farinacea,) quam torrent super prunis. 7. Eod. vers. 13. *Et concutiebat illud & cadebat tentorium atque subvertebat illud*] (Nempè: subvertebat) tentorium ab inferiore parte ejus sursum versum atque (ita) cadebat tentorium. † Eod. vers. 13. *Panis hordeaceus*] Hæc fuit justitia 8. manipuli, quem (Gideon) obtulit in Paschate. Vers. 15. *Et explicationem ejus*] (Istud סיפור significat:) ממכרו i. e. venditionem ejus, 9. ac si diceret: interpretatio-

סיפור

vide Raschi notas n. 9.; alii aliter verbum istud מורר exponunt.

2. Sic reddo hîc: ונ"טיר prout in Msto 1. & Basil. edit. legitur vel ונ"טיר (prout exemplar, quo usus sum, habet,) confer. Exod. c. 8. v. 5. ubi in notis Raschianis legitur: ונ"טיר i. e. vanter, Latine: gloriari, vid. ibid. num. 6. & Sign. *

3. Eodem fere modo יצפר exponitur in Michlol Jophi, ubi בכקר i. e. surgat manè, sic & R. David Kimchi h. loc.

4. Confer. hîc not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 139. à circa fin.

* Scil. lambe manu suâ istud non fieri solet per modum incurvationis, sicut fit in eo, qui lambit linguâ suâ.

5. Confer. quæ ad Genes. cap. 25. v. 18. n. 26. & 27. de verbo: נפל notata sunt.

** Sic istud: צלול juxta Rabbînorum mentem hîc vertere & exponere volui, vid. not. ad lib. Prec. Jud. part. 1. p. 148. a. ubi צלול ex-

פלא היה א' מהן צדיק, significat, quod ne unus quidem ex illis fuerit justus; panis autem hordeaceus illos servaverit &c. confer. num. seq. 6. & n. 8.

6. Confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 102. b. princ. it. Sign. præc. **.

7. Confer. R. David Kimchi h. loc. & Raschi not. ad Exod. c. 16. v. 1. & ad Thren. c. 3. v. 16. in not. ad librum Prec. Jud. d. part. 1. p. 148. a. princ. צליל etiam exponitur i. e. placenta.

† Hebr. חרר in Msto 1. huic voci præmittitur dictio ראש i. e. caput sive summitas (tentorii.)

8. Sive: meritum, Hebr. וכויר, dum scil. Gideon in festo Paschatis obtulit manipulum hordei, confer. supr. Sign. ** h. vers. 13. & cap. præced. 6. v. 19. n. 17. 13. 14. posses etiam in genere locum istum sic vertere: hoc est meritum manipuli, qui offertur in Paschate

9. Confer. quæ ad Genes. cap. 41. vers. 56. R. Salomo notavit, vid. ibid. num. 70. & 71.

nem ejus. Eod. vers. 15. *Narrationem somnii*] (Dictio מספר hîc significat:) סיפור i. e. narrationem somnii, (Jonathan quoque hæc ita interpretatus est:) שועית narrationem somnii & expositionem ejus. Vers. 16. *Buccinas & faces*] Ut in memoriam revocaretur justitia 10. dationis legis; sensus autem ejus literalis est: * nox fuit, sicuti scriptum est: & fuerunt tenebræ, 11. idcirco acceperunt ibi faces, ut illæ lucem præberent eis (Gideonis commilitonibus;) absconderunt autem illas in hydriis, ne (hostes) animadverterent faces. Vers. 17. *A me videbitis*] i. e. Id, quod ego facio, videte & eodem modo, facite. Vers. 18. *Ego & quicumque mecum erit*] (Nempè:) unus ex principibus (militum, qui me sequuntur.) Vers. 19. *Et centum ** viri*] Erant cum ipso. Vers. 20. *Domino & Gideoni*] (Jonathan ista sic interpretatus est:) gladius interficiens 12. est à Domino & victoria per manus Gideonis. Vers. 19. *Statuendo statuerant custodes*] i. e. Jam antea milites (statuerant) custodes, quorum custodia erat in vigilia media, 13. is enim mos est (ducum) militum, ut constituent vigiles, istos quidem, qui custodiant primam tertiam noctis partem; alios, qui secundam tertiam partem, alios qui ultimam tertiam (noctis partem custodiant.) Eod. v. 19. *Et comminuerunt hydrias*] Fregerunt hydrias, quas manu tenebat. Vers. 21. *Et sustulerunt clamorem*] (Nempè: clamorem profectionis & fugæ. Vers. 24. *Et præoccuparunt illis aquas*] Quæ distinguebant Syriam à terrâ Chananæâ. Eod. vers. 24. *Et Jordanem*] Nam etiam iste (fluvius) distinguebat (seu medius erat.) Vers. 25. *Attulerunt *** ad Gideonem trans-Jordanem*] (Videlicet) tempore matutino, quando Gideon transiverat Jordanem, ut persequeretur Zebachum & Zalmunahum.

K 3

CAP.

10. Sive: meritum, nempè, quod majores Israelitarum promptò animò in se susceperint jugum legis Divinæ, in cujus promulgatione videbantur lampades & sonitus buccinæ intensissimus audiebatur, de quo vide Exod. c. 20. vers. 18.

* Hebr. וראו istud & sequentia, usque ad: וראו i. e. à me videbitis, absunt à Msto. 1.

11. Vide suprâ vers. 9. h. cap.

** Confer. hîc. tract. Talm. Berachot, fol. 3. b.

11. Chald. ומקטל, sic in notis Raschianis editi-

onis Hebrææ Buxtorfianæ habetur; in exemplari Hebræo, quo usus sum, legitur, ומקטל, sed in hodiernis editionibus Targum Jonathanis istud omissum est, sic etiam non legitur istud in Msto 1.

13. Nempè: sub mediam noctem, quâ custodes & vigiles mutari solent commoditatis causa pro castrensi instituto, sic in Junii ac Tremellii notis h. loc.

*** Confer. hîc tract. Talm. Cholin, fol. 5. a.

CAP. VIII.

Vers. 2. *Quid feci nunc, cujusmodi vos?*] Ecquid istud reputatum est, quod ego feci ab initio, cujusmodi id, quod vos fecistis in fine (istius praelii?) Eod. vers. 2. *Nonne meliores sunt racemationes,*] Quæ in fine venerunt ad manus vestras, quàm vindemia, quam ego & familia mea (ab initio) collegeramus? nam ecce Dominus dedit reges in manus vestras, & quid potui ego facere, quod sit tantæ existimationis (& præstantiæ,) sicuti opus vestrum? Vers. 4. *Trajiciens ipse cum trecentis viris*] Trajiciebant illi Jordanem, persequentes Zebachum & Zalmunachum, qui ab initio transierant * Jordanem & devastaverant terram trans-Jordanem sitam, (nempè:) terram Ruben & Gad atque Menassis; ipse autem (Gideon) transierat ibi, ** ut etiam de illis ultionem sumeret. Vers. 5. *Viris Succoth*] Israëlita fuerunt (viri isti Succoth.) Vers. 6. *An manus Zabachi & Zalmunabi*] In manu tua est, dum tu gloriaris, quòd liberaveris nos à manu Midianitarum? Vers. 7. *Tribulis*] (Dictio הברקנים significat) linguâ vernaculâ: ronces. † Vers. 10. *In Karkor*] (Karkor est) nomen loci. Vers. 11. *Viâ degentium in tentoriis*] (Nempè:) viâ terræ (incolentium) Kedar & Arabiam, qui degunt in deserto in tentoriis, qui continuè pascunt pecora nec in domibus habitant. Eod. vers. 11. *Ab oriente Nobachi & Iagbeha*] Quæ erant urbes Israëlitarum † ac (Gideon) haud voluit * eò ire viâ (rectâ;) sed obliquâ, ne illi (hostes) sentirent eos (Israëlitas) ipseque (Gideon) illos turbaret repentinò impetu factò. Vers. 13. *Antè occasum 1. Solis*] i. e. Dum Sol nondum occubuerat, dum Sol adhuc conspiciebatur altus. Vers. 16. *Et documentum in eis dedit*] (Jonathan ista sic vertit) & fregit 2. in illis. Vers.

* Hebr. שעבר, in Msto 1. additâ particulâ negativâ legitur: שלא עבר i. e. qui non transierant (ab initio Jordanem &c.)

** Hebr. ועבר שם ista & sequentia, usque ad: לאנש סכו i. e. viris Succoth (v. 5. h. c.) absunt à Msto 1.

† Sic exprimo hîc רוג' צש, ita etiam in Msto 1. legitur, significat autem Gallica ista dictio Latinè: rubos.

† Hebr. ישראל, in Msto 1. huic præmittitur vox ארץ i. e. terræ (Israëlitarum.)

* Hebr. ולא רצה ista, & quæ sequuntur, usque

ad: מלמ' הרורם i. e. antè occasum solis, absunt à Msto 1.

1. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, cui etiam Jonathan Paraphrastes consentit, confer. R. David Kimchi & Michlol Jophi h. loc.

2. Chald. וחבר ברוך, sic in notis Raschianis hîc habetur, juxta Biblia Buxtof. legitur in Targum Jonathanis: וחבר עלירון i. e. & fregit super illos; ast in editione Complutensi Paraphrasis Chaldaicæ hîc habetur, וגרד עלירון i. e.

Verf. 18. *Idem (erant) formâ , quali filii regis*] Jonathan interpretatus est: unus fuit inter illos, cujus forma erat, sicuti forma filiorum regis; poterunt etiam exponi (verba ista:) qualis tu, tales illi erant, (nempè:) forma eadem fuit vobis, nam illi erant formâ, quali filii regis. Verf. 20. *Sed non eduxit gladium suum,*] Ut illos interficeret, quoniam eos timebat. ** Verf. 21. *Lunulas*] (Dictio **לִנְיָה** significat) linguâ vernaculâ: lunets, 3. eranque ex auro. Verf. 26. *Lunulas & myrobecidia*] (Dictiones illæ **לִנְיָה** + **עֲנָקִיָּה וְכִלְיָה** à Paraphraſte Chaldaico vertuntur:) i. e. torques & coronæ. Verf. 27. *Et fecit istud in Epbod*] Quò eſſet in monumentum magnæ illius ſalutis, 5. ut conſpiceretur, quàm ingentes fuerint illorum (Midianitarum eorumq; ſociorum) copiæ, ita, ut omne aurum iſtud fuerit in monilibus virorum honoratorum, qui inter illos (Midianitas eorumque ſocios) erant. Eod. v. 27. *Et ſcortati ſunt omnes* *** *Israëlitæ poſt illum*] i. e. Poſt mortem Gideonis. Verf. 33. *Babal Berith*] Sic fuit nomen ejus. 6. Verf. 35. *Nec exercuerunt benignitatem &c.*] Quoniam interfecerunt illius filios, ſicuti ſcriptum eſt 7. in ipſo textu.

CAP. IX.

Verf. 4. *Et leves*] (Dictio **פִּוְחִים** ſignificat) **בְּהוֹלִים** i. e. feſtantes in operibus ſuis, ut faciant ſine prudentia. 1. Verf. 6. *Apud pla-*

i. e. & raſit ſuper, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 470. circâ fin. it. not. ad Ezech. cap. 19. verf. 7. num. 5. & ad Pſalm. 90. verf. 12. num. 28. & ad Pſalm. 138. v. 6. n. 6. it. ad Proverb. cap. 10. v. 9. n. 8.

** Hæc verba: quoniam eos timebat, abſunt hic in Hebræo à Mſto 1. confer. hic tract. Talm. Bava metzia, fol. 84. a.

3. Sic reddo hic: **לִנְיָה** prout etiam in Mſto 1. legitur, Latinè: lunulas i. e. ornamenta camelorum lunari formâ, ex auro facta.

4. Sic Chaldaica dictio **עֲנָקִיָּה** in noris Raſchia- nis hic habetur, quæ lectio etiam in Lexic. Chald. Buxtorf. fol. 1635. adducitur; aſt in Targum Jonathanis quoad editiones Paraphraſis Chaldaicæ hætenus excuſas, quas

equidem inſpexi, pro: **עֲנָקִיָּה** legitur **לִנְיָה** i. e. lunulæ, ſicuti etiam Com- mentator noſter hic exponit, confer. id. Bux- torf. in Lexic. Chald. fol. 1444.

5. Confer. hic autor Tractatus Gallici: Histo- re des dogmes & des cultes &c. Part. 4. Trai- tè 8. c. 1. & 2.

*** Confer hic tract. Talm. Berachot, fol. 12. b. 6. De hoc idolo vid præ aliis idem autor tracta- tus Gallici, qui inſcribitur: Histoire des dog- mes & des cultes &c. Part 4. Traité 4. cap. 1. & 2. confer. & tract. Talm. Schabbat, fol. p. 83 b.

7. Hebr. **כְּמַר שְׂעָשׂוּ**, in Mſto 1. pro eo legitur: **כְּמַר שְׂעָשׂוּ** i. e. ſicuti fecerunt.

1. Id eſt: homines renerarii, imprudentes, in- ſta.

planitiem statuæ] (Jonathan ista vertit :) מישור קמח id est, planitiem statuæ, 2. scil. planitiem, in qua erant statuæ. Vers. 8. *Eundo iverunt arbores*] Per similitudinem comparavit (Jotham) Othnielem, filium Kenasi, olivæ, venerant enim ille ex tribu Jehudæ, quæ vocatur oliva viridis, nam dicitur : pulchram fructus specie &c. 3. Vers. 9. *Pinguedinem meam*] (Vox רשן) significat : שומן i. e. pinguedinem. * Vers. 10. *Ficui*] (Ficus nomine intelligitur hîc) Debora. Vers. 11. *Dulcedinem*] i. e. Mel apum. 4. Vers. 12. *Viti*] (Huic comparatur) Gideon, qui fuit de semine Josephi, de quo dicitur : בן פורת i. e. ramus fœcundus 5. (quòd Onkelos vertit :) כגופן רנציב i. e. tanquàm vitis, quæ plantata est. Vers. 13. *Quod lætificat Deum*] Nam Levitæ non dicebant Canticum oblationis nisi super libaminibus. 6. Vers. 14. *Cynosbato*] (Dictio האטר significat :) linguâ vernaculâ : espine. 7. Vers. 15. *Si in veritate*] (id est, Si verum est,) quod ego idoneus sim regno. Vers. 22. *Et principatum tenuit*] In illos invitos exercebat (Abimelech) dominatum & quidem superbè : Vers. 23. *Spiritum malum*] i. e. Odii (spiritum, vox רוח hîc significat :) linguâ vernaculâ : talent. 8. Vers. 26. *Gabal, filius Hebed*] Gentilis ** (sive alienigena) fuit. Vers. 27. *Et fecerunt carmina laudativa*] (Jonathan ista sic transtulit :) & fecerunt חִינָנִין i. e. tripudia. 9. Vers. 28. *Quis est Abimelech & quæ est Sichem*] Quis est Abimelech, *** ut

stabiles, qui animo erant levi & facili motu trahebantur. 2. Latinus interpres versionis Chaldaicæ vertit tanquàm nomina propria : Messar Kamatha, confer. Junii ac Tremellii not. h. loc. 3. Sicuti Jerem. cap. 11. vers. 16. habetur. * Sive : oleum in Msto 1. postea addita sunt ista : אשר בו יכבדו אלהים במנורה i. e. per quod (oleum) honorant Deum in candelabro (scil. aureo, de quo Exod. c. 25. v. 31. 4. Hebr. דבורה, alluditur hac voce ad nomen דבורה Debora, de qua suprâ Judic. c. 4. v. 4. & cap. 5. 5. Vide Genes. cap. 49. vers. 22. ibique Raschi notas. 6. Confer. hîc not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 244. b. circa fin. ubi eadem, quæ hîc, notata sunt, vid. & tract. Talm. Berachot, fol. 35. a. & Erachin, fol. 11. a. 7. Latine : spina, sic reddo hîc : ספיצא, prout	in notis Raschianis habetur, confer. 1. Samuel. cap. 13. v. 6. n. 4. in Msto 1. pro : ספיצא legitur : אצל-טר, Gallicè : esglantier, Latine : oxyacanthus seu spina alba, Germ. Hecken Rose/ confer. not. ad 1. Reg. cap. 12. v. 11. n. 1. 8. Sic reddo hîc טל-נצט prout etiam in Msto. 1. legitur, confer. quæ ad Ecclesiast. cap. 1. vers. 6. n. 32. notata sunt, vide & 1. Paralip. c. 12. v. 18. ibique Raschi not. it. Ejusd. not. ad Esai. c. 4. vers. 4. n. 12. & ad Jerem. c. 4. v. 12. n. 24. ** Confer. hîc tract. Talm. Bava Kama, fol. 79. b. 9. Vel : Choreas duxerunt, confer. Buxtorf. Lex., Chald. fol. 792. & seq. *** Hæc verba : quis est Abimelech, ut sit princeps super (urbem) Sichem, absunt hîc in Hebræo à Msto. 1.

ut sit princeps super (urbem) Sichem? & quamnam est Sichem, ut sit subjecta Abimelecho? nonne filius Jerubahalidis fuit Abimelechus, ipseque fuit ex Ophrat, Abi-Hezerita, ¹⁰ & Zebul, præfectus ejus; ipseque urbis præfectus est, cui nomen est Zebul, quem Abimelech præfecit, is ipse ejusque dominus nullum habent jus † regni in urbe, nec præfectus ejus quicquam æstimandus est. Eod. vers. 28. *Servite viris, Chamorè natis*] i. e. Si vobis comparare* vultis dominos, venite & servite viris, natis Chamore, qui fuit princeps terræ jam inde ab initio, cur serviemus Abimelecho? Vers. 29. *Et dixit Abimelech*] Et dixit Gahal coram Zebul, ut ipse indicaret Abimelecho, (dicens;) multiplica exercitum tuum & prodi ex loco isto, ubi tu es, ut conspiciamus magnitudinem tuam. Vers. 31. *Callidè*] (Istud בתרמה hîc ponitur) pro במרמה i. e. dolosè, ¹¹ בחומית (idem significat,) ac si diceret: בלש i. e. clàm & secreto. Vers. 34. *Quatuor agminibus*] (Dictio ראשים hîc significat: כתות i. e. catervas, ac si diceret:) quatuor catervis. Vers. 37. *De umbilico terræ*] (Jonathan ista transtulit:) derobore terræ, id est: de monte, qui omnibus aliis excelsior est. Eod. v. 37. *Planitiei Mebonenim*] (Dictio מישור significat) i. e. planitiem Mebonenim. Vers. 24. *Et egressus est populus in agrum*] (Nempè exierunt) viri (urbis) Sichem. Eod. v. 42. *Et nunciarunt*] Illi, qui nunciabant, Abimelecho, quòd egressi sint incolæ urbis in agrum, ut facerent id, quod sibi proposuerant. Vers. 44. *Ad fores portæ urbis*] Ne Possent (incolæ urbis illam iterùm) ingredi. Vers. 46. *Propugnaculum*] (Dictio צריח significat) sylvam, cujus arbores incurvantur & dissecantur circum circa, quam linguâ vernaculâ vocant: palissades. ¹² Eod. vers. 46. *Ædem Dei Berisb*] Istud propugnaculum fuit גב Bahal Berith, ¹³ idque erat nomen idoli, quod illi colebant; Zalmon ¹⁴ autem erat ibi sylvæ; nonnulli (vocem) צריח exponunt, (quòd significet) linguâ vernaculâ: voutes, ¹⁵ i. e. cavernæ, quas fa-

10. De quo vide suprâ Judic. cap. 6, v. 11. ibiq; Raschi not.

† Hebr. משפט, abest dictio ista à Msto 1.

* Hæc verba: si vobis comparare vultis dominos, venite, absunt in Hebræo à Msto 1.

11. In Junii ac Tremellii versione Latina istud: בתרמה translatum est; Thormam ubi in notis habetur, quòd Thorma idem sit locus, qui infrâ v. 41. h. cap. vocatur Aruma.

12. Sic reddo hîc: מישור, al. פלישׁ, Mstum 1. habet פלישׁ. confer. suprâ Judic. cap. 6. vers. 2. num. 6. ubi vox Gallica: פלישׁ vel פלישׁ habetur, 1. Samuel. cap. 13. v. 6, in

notis Raschianis legitur: פלישׁ ac corrupta videtur esse dictio, nisi fortè reddere velis: palaises, i. e. palatia, arces, sicuti in Junii ac Tremellii versione Latina 1. Samuel. dict. c. 13. v. 6. habetur, ubi vide num. 5. confer. & 2. Samuel. c. 22. v. 2. n. 4.

13. De quo suprâ vers. 4. h. cap. confer. & Junii ac Tremellii not. h. loc.

14. De quo vers. 48 h. cap.

15. Sic exprimo hîc מישׁ, in Msto 1. legitur, מישׁ, mendosè, confer. quæ suprâ ad Judic. cap. 6. vers. 2. num. 3. notata sunt.

faciunt in solo. Vers. 48. *Ramos arborum*] (Dictio שוכה significat:) ענף i. e. ramum arborum. Vers. 53. *Fragmen mola*] (Vox פלח significat:) חתיכת i. e. frustum lapidis molaris superioris, qui dicitur רכב i. e. catillus. 16. Eod. vers. 53. *Et fregit*] (Istud ותרץ ponitur pro:) ותרוצץ i. e. & confregit. Vers. 54. *Ne dicant de me*] (Particula לי hîc significat:) עלי i. e. de me, ut sensus sit:) ne dicant de me. 17.

CAP. X.

Vers. 1. *Filii Dodo*] Sic fuit nomen ejus (scil. Dodo.) Vers. 4. *Pullos*] (Dictio עיירים hîc significat pullos equorum, ut sensus sit:) qui insidebant pullis equorum. Eod. vers. 4. *Et triginta urbes erant illis*] Et triginta oppida sine mœnibus erant illis, id circò vocantur (hîc) עיירים i. e. urbes (nudatæ mœnibus i. e. villæ.) Vers. 6. (*Idola*) *Babalim &c.*] Septem idola 1. hîc enumerantur. Eod. vers. 6. *Et deseruerunt † Dominum nec ei servierunt*] Etiam (cultum veri Dei non sociârunt 2. cum illis (idolis.) Vers. 8. *In anno isto*] (Nempè,) quò mortuus est Jair. Eod. vers. 8. *Qui erant trans Jordanem*] (Intelligitur hîc) terra Rubenis & Gadi atque Menassis, qui erant illarum (gentium) vicini. Vers. 11. *Nonne ex Aegypto &c.*] Septem liberationes hîc enumerantur intuitu septem idolorum, 3. quæ illi colebant. Vers. 12. *Et Mahon*] (Mahon) est nomen populi. 4. Vers. 16. *Et angustatus fuit animus ejus propter laborem*] Si ita dicere fas est, . non fuit latitudo loci, * quæ portaret 6. atque ut eò intrare posset angustia, quam ipse (Deus) ha-

be-

16. Vide not. ad Hiob. cap. 41. vers. 16. num. 14. & num. 15.

17. Confer. quæ ad Genes. cap. 20. vers. 2. & ad Genes. c. 24. vers. 7. n. 13. notata sunt, vide & infrà Judic. c. 14. v. 7. n. 1. atque Raschi. not. ad Esai. c. 29. vers. 16. n. 30.

1. Confer. infrà vers. 11. h. cap. num. 3.

† Confer hîc tract. Talm. Betza. fol. 25. b.

2. Id est: veri Dei cultum penitus deseruerunt, ita, ut unicè dediti fuerint cultui idololatriæ, nec fecerint sicuti Samaritæ, qui Deum quidem verebantur; sed simul idola sua colebant, de quibus vide 2. Reg. cap. 17. v. 33.

3. De quibus vide suprâ vers. 6. h. cap. num. 1.

4. LXX. verterunt מען חאנאן, sic juxta Complutensem editionem, cui & autor Vulgatæ adstipulatur, qui transtulit: Chanaan; in exemplari Vaticano pro חאנאן legitur: מאדיאן, Junius & Tremellius verterunt: indigenas, vide eorundem notas ibidem.

5. Hebr. כביכול, confer. quæ suprâ ad Iudic. cap. 5. vers. 23. num. 45. notata sunt.

6. Vel: qui caperet, scil. angustiam, confer. hîc not. ad Numer. cap. 11. vers. 5. num. 36.

bebat propter laborem Israëliitarum. Vers 17. *Et convocati sunt*] i. e. Congregati sunt per præconem. 7.

CAP. XI.

Vers. 4. *Et bellum gesserunt filii Ammon*] Istud ipsum fuit, de quo dictum est suprâ. 1. Vers. 11. *Omnia verba sua*] (Videlicet:) pactum, de quo inter illos convenerat. Eod. vers. 11. *Coram Domino in Mizpa*] (Nimirum) ad locum, ubi omnes erant congregati, nam gratiosa Dei præsentia 2. habitat super multitudinem congregata. Vers. 16. *Usque ad mare Supb*] In plaga meridionali terræ Edom; terra autem Edom* erat in parte meridionali terræ Chananææ. Vers. 17. *Transeam, quæso, per terram tuam*] (Nempè:) à plaga Australi ad partem Aquilonarem, ad intrandum terram Chananæam. Eod. vers. 17. *Etiâ ad regem Moab*] Cujus terra erat in fine (regionis) Edom, in plaga Orientali (terræ) Edom & in parte meridionali terræ Israëliticæ. Eod. vers. 17. *Sed noluit*] Moses istud indicavit 3. in lege, (dicens:) quemadmodum mihi fecerunt filii Esau, qui habitant in Sehir, & Moabitæ, qui incolunt Har, 4. (ac si diceret:) sicuti Edom haud permisit illis (Israëlitis,) ut transirent; ita etiam Moab non concessit eis, ut transirent. Vers. 18. *Et ivit in deserto*] A plaga Occidentali ad Orientalem in termino plagæ meridionalis terræ Edom & Moab. Eod. vers. 18. *Et circumivit terram Edom*] Per totum tractum Australem & terram Moab, † per omnem ejus plagam meridionalem & quando (populus Israëliticus) pervenit ad terminum Meridionalem versùs Orientem,

L 2

con-

7. Confer. 1. Samuel. c. 11. v. 7. & Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

1. Nempè cap. præced. 10. vers. 9. confer, hîc tract. Talm. Bava Kama, fol. 92. b.

2. Vel: Majestas Divina, Hebr. השכנה, de qua voce alibi dixi, confer. hîc not. ad 1. Chron. cap. 11. vers. 3. n. 6.

* Hebr. וארץ אדום, hæc & sequentia, usque ad: וולא אברה. e. sed noluit (v. 17. h. c.) absunt hîc à Msto 1. habentur autem in Msto 2. in quo notæ Raschianæ hujus versus 16. usque ad vers. 29. istius capitis reperiuntur, quas etiam hîc cum editionibus vulgatis con-

tuli, confer. Sign. seqv. ** it. not. ad vers. 29. h. cap. Sign. **

** In Msto 1. hîc addita sunt ea, de quibus sign. antec. * dictum est.

3. Confer. Numer. cap. 21. vers. 14. ibique Raschi not. ubi ferè eadem, quæ hîc, notata sunt, vid. ibid. num. 75.

4. Sicuti Deuteron. cap. 2. vers. 30. habetur, ubi vide notas, num. 56.

† Hæc verba: & terram Moab per omnem ejus plagam meridionalem, absunt hîc in Hebræo à Msto 2.

convertit sese ad plagam Septentrionalem, ut circumiret terminum * Orientalem. Eod. vers. 18. *Et venit ab ortu Solis terræ Moabitarum & castrametati sunt (Israëlita) trans Arnonem*] Ad finem plagæ Orientalis terræ Moabiticæ, 5. atque ibi incepit terra Sichonis & Ogi atque subjugarunt trans Jordanem in plagâ Orientali terram Chananaeam & transiverunt Jordanem atque ingressi sunt eandem terram Chananaeam viâ, quæ ducit ad plagam Orientalem. Vers. 22. *Et hereditario jure possederunt ab Arnone usque ad Jabok*] (Eam scil. terram,) quam tu, (ô rex Ammonitarum,) dicis esse tuam, illi (Israëlita) eripuerunt (regi) Sichoni. Eod. vers. 22. *Et à deserto ** usque ad Jordanem*] Loca desertâ fuerunt ibi antè Jordanem. Vers. 26. *Juxta Arnonem*] (Istud : יְרֵכָה significat hîc :) יְרֵכָה i. e. juxta Arnonem, quæ (loca) fuerant Moabitarum, & noverant (Israëlita,) quòd ipsi non deberent 6. transire (ad pugnandum) contra illos (Moabitas,) nam ecce (Israëlita loca) illa Sichoni eripuerant ac subjugarant, qui ea abstulerat à rege Moabitarum. Eod. v. 26. *Trecentis annis*] Postquam (Israëlita) subegerant terram ætate Josuæ usque ad Jephtach, hinc discere licet annos Judicum, 7. quorum huc usque mentio est facta, utrùm scil. anni servitutis unius cujusque populi 8. adnumerentur annis Judicum, nec ne, discimus in Seder Olam : 9. Josua gubernavit Israëlitas 28. annis; sed non est mihi textus S. Scripturæ, unde istud discere possim, Othniel 40. annis, anni autem servitutis sub Cuschan Rischataim illis includuntur, post illum (Othniel gubernavit) Ehud 80. annis, quibus 18. anni servitutis sub Eglone inclusi sunt, ecce 148. anni; Debora (gubernavit) 40. annis, quibus anni servitutis sub (rege) Jabin includuntur, en 188. annos; hos sequuntur 7. anni servitutis sub Midianitis & 40. anni Gideonis & 3. anni Abimelechi, ecce 238. anni, postea 23. anni Tholæ ac 22. anni Jairi; sed annus unus ambobus istis (nempè: Tholæ & Jairo,) annumeratur, * & 18. anni (servitutis Israëlitarum sub) Ammonitis,

* Hebr. מִצְרַיִם, in Misto 1. pro eo legitur : יְרֵכָה i. e. terram.

5. Confer. quæ ad Deuteron. cap. 1. vers. 3. n. 6. notata sunt.

** Hæc verba : & à deserto &c. usque ad : juxta Arnon (v. 26. h. c.) absunt hîc in Hebræo ab utroque Misto.

6. Confer. quæ ad Numer. cap. 21. vers. 27. à R. Salomone notata sunt, ubi ratio adducitur, cur Israëlita non debuerint pugnare contra Moabitas, vid. ibid. n. 115.

7. Confer. hîc D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 36. edit. Amstelod & Isaac. Vossii Chronolog. Sacr. cap. 4. ubi anni isti aliter numerantur.

8. Id est : utrum anni, quibus una quoque gens alienigena oppresserat Israëlitas, annumerandi sint annis Judicum.

9. Vide Seder Olam majus, cap. 12. pag. 33. & seq. edit. Amstelod

* Sive : includitur, &c. verbum יָרֵכָה hîc interpret-

tis, priusquam Jephtha veniret, en 300. annos ! Vers. 29. *Transiit ad filios Ammon*] (Istud : בני עמון ponitur pro:) אל בני עמון i. e. ad filios Ammon. ** Vers. 33. (*Usque ad Abel vinearum*)] (*Usque ad*) planitiem vinearum (sic transtulit Jonathan. Vers. 35. *Curvando incurvasti me*] (Istud הכרעתני hîc) significat foemininum, 10. cui simile est (illud verbum:) לבבתני i. e. cor meum rapuisti, soror mea, sponsa. 11. Eod. vers. 35. *Et tu es inter turbatores meos*] Omnis sanguis meus conturbatus est, amputasti pedes meos. † Vers. 37. *Et plangam* 12. *super montibus*] (Verbum ירר hîc) significat ילה i. e. ejulatum (sive planctum,) cui simile est, (quod habetur in illo loco:) super tectis ejus & in plateis ejus omnis ejulabit, יורר i. e. plangens in fletu, 13. qui scil. semet obfirmat in fletu, donec corpus ejus frangatur; est autem explicatio allegorica, (nimirum) exponit R Tanchuma istud: super montibus, (quod significet:) coram Synedrio, forsitan invenient (assessores Synedrii viam) quâ dissolvi possit votum tuum* (inquit Jephthæ filia ejus.) Vers. 38. *Ac flevit* ** *super virginitatem suam*] Quoniam (hîc) non scriptum est: על בתולותיה i. e. super virgines suas, ideò sensus literalis est, (quod illa defleverit) ipsam virginitatem suam. Vers. 39. *Et factus est mos*] Decreverunt (assessores Synedrii,) ne quis amplius ita faceret, nam si ille (Jephtha) ivisset ad Pinchasum aut ipse (Pinchasus) venisset ad eum (Jephtham,) potuisset dissolvere votum ejus, 14. steterunt (ambo, tam Pinchasus, quàm Jephtha) in magnitudine sua 15. & inter utrumque periit (filia

L 3

- pretor, confer. not. ad Ezech. cap. 29. vers. 21. num. 35. nimirum annus unus, qui in hac annorum computatione superest vel abundat, annumeratur duobus istis Tholæ & Jairo.
- * Hactenus notæ Raschianæ in Msto 2. confer. supra not. ad vers. 16. h. cap. Sign. *
10. Id est: verbum istud: הכרעתני in genere foeminino hîc usurpatur, sicuti in loco Cantic. c. 4. v. 9. qui paulò post adducitur; verba autem ista: significat foemininum &c. usque ad: amputasti pedes meos, absunt in Hebræo à Msto 1. confer. infra Sign. † h. v.
11. Sicuti Cantic. dict. cap. 4. vers. 9. habetur, ubi vide Raschi notas.
- † Hæc explanationis verba: amputasti pedes meos, rectè, ut puto, referuntur ad illa textûs Sacri verba, quæ paulò antè habentur, nempè: curvando incurvasti me, confer. supra not. num. 10.
12. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui: וירר, alii transtulerunt: & descendam, alii aliter, confer. Thren. cap. 1. v. 7. n. 24. & Thren. cap. 3. vers. 19. it. tract. Talm. Taanit, fol. 4. a.
13. Prout Esai c. 15. v. 3. al. vers. 9. habetur, juxta nonnulla exemplaria est caput 16. v. 3. ubi vide Raschi notas.
- * Hebr. לנרר, in Msto 1. pro eo legitur: לנרר, i. e. verba tua.
- ** Hebr. ונתק, istud. & sequentia usque ad: ונתק i. e. & factus est mos (v. 39. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
14. De jurisjurandi ac voti remissione vide plura apud D. Wagenseil. in Sora, p. 784. & sequ. n. 9.
15. In arrogantia sive superbia sua, sic בגדלות, hîc interpretor & expono, nimirum alter al-

(filia Jephthæ) & propterea punitus fuit Pinchafus, nam recessit ab illo gratiosa Dei præsentia, dicitur enim in verbis dierum: antea erat Dominus cum ipso, 19. hinc discimus, quod postea cum ipso, non fuerit (Dominus,) Jephtha quoque (id circò) percussus fuit ulceribus, ita, ut membratim* dissolutus corruerit** (ac defecerit,) nam dicitur: & sepultus fuit in urbibus Gilead; 17. poterunt etiam amplius† explicari (ista verba:) & factus est mos in Israël, (hoc modo, ut textus iste) jungatur textui, qui sequitur. 18. Vers. 40. *De anno in annum iverunt &c.*] Res ista decreta fuit super illis, ut esset statutum. Eod. vers. 40. *Ut plangerent*] (Istud: *לחנור* hîc significat:) לקונן i. e. ut lamentarentur. 19.

CAP. XII.

Vers. 1. *Et transiverunt*] Jordanem atque iverunt versùs Aquilonem trans Jordanem ad (terram) Gilead. Vers. 4. *Dixerant enim: perfuga Ephraimitarum estis*] Gileaditæ (enim) minimi erant inter Ephraimitas, (ideò) illi contemptim habebant Gileaditas eisque dicebant: ecquid vos, Gileaditæ, æstimati estis inter Ephraimitas & Menassitas, sic interpretatus est Jonathan. Vers. 5. *Et occupavit vada &c.*] Custodiebant (Gileaditæ) locum vadum. Vers. 6. *Dic ergò Schibboleth*] (Ac si diceret:) fluxum 1, transibo istius fluminis; sed non po.

alteri prærogativam noluit concedere ac neuter de dignitatis suæ gradu aliquid remittere voluit; sed ambo pertinaciter institerunt magnitudini suæ, Ital. à la grandezza sua, Gall. ils faisoient un point d'honneur.

16. Sicuti 1. Paralipom. cap. 9. v. 20. habetur, ubi in notis Raschianis ferè eadem, quæ hîc, adducta sunt, vid. ibid. num. 2.

* Hebr. *אבר אבר*, sic reperitur in Msto 1.

** Hebr. *ויפול*, in Msto 1. pro eo legitur: *ויפול* i. e. & decussus seu dejectus fuerit.

17. Prout cap. sequ. 12. vers. 7. habetur, cum itaque numero plurali dicatur: in urbibus, hinc nata est ista expositio Rabbinica, quod Jephtha membratim dissolutus propter gravissima ulcera exspiraverit atque corporis illius membra in urbibus Gilead fuerint sepulta.

† Hebr. *ויש נח*, ista & sequentia, usque ad: *לחנור* i. e. ut plangerent, absunt hîc à Msto 1.

18. Nempè: quod de anno in annum iverint filia Israelitarum &c. sicuti versu sequ. 40. h. cap. habetur.

19. Huic expositioni consentiunt LXX. interpretes, ut & Targum Jonathanis ac Vulgata Latina, Junii ac Tremellii versio hîc habet: ad confabulandum, quæ explicatio ex Michlol Jophi desumpta videtur, ubi vide sis, nonnulli enim ex Rabbinis tradunt, quod Jephthæ filia certo ædificio, muris cincto, fuerit inclusa, ut ibi in perpetua virginitate viveret, & quod ad eam certis anni diebus venerint filia Israeliticæ, ut cum ea confabularentur. vid. & Isaac. Abarbenel. commentar. h. loc.

1. Nam dictio *שכול* etiam significat: fluxum, pro-

poterat ipse ita rectè pronunciare, nam (Ephraimitæ) balbutiebant linguâ suâ.
Vers. 8. *Ibzan*] Hic (fuit) Bohas, 2.

CAP. XIII.

Vers. 4. *Vinum & potum inebriantem*] (Jonathan ista sic transtulit:) vinum novum & vetus. † Vers. 5. *Et novacula*] (Dictio מורה significat) הער i. e. novaculam, (מורה autem inde nomen habet,) quoniam מורה * i. e. projicit ac dejicit pilos. 1. Vers. 4. *Nec quicquam immundi comedas*] (Nempè:) res, quæ prohibitæ sunt Naziræo. 2. Vers. 8. *Puero illi, qui natus fuerit*] (Istud: הולד significat hîc:) i. e. qui nascetur. Vers. 11. *Post uxorem ** suam*] i. e. Secutus est ejus consilium. Vers. 12. *Quæ ratio pueri illius erit atque opera ejus?*] (Jonathan ista sic vertit:) quid conveniens erit facere infanti *** & quid faciemus ei? Vers. 15. *Detineamus quæso*] i. e. Introducamus te in domum. 3. Vers. 17. *Si venerit verbum tuum*] i. e. Si evenerit nobis verbum, quod tu per legationem (Dei) dixisti, ut sciamus & cognoscamus nomen tuum teque honoremus & faciamus id, quod nobis per missionem injunges. Vers. 18. *Quod est mirabile*] (Istud: פלאי significat hîc:) מכוסה i. e. tectum, 4. semper illud (nomen) mutatur, 5. nec ego scio,

prout Psalm 69. v. 3. & 16. ut & Esai. cap. 27. v. 12. al. v. 14. accipitur.

* Nec poterant pronunciare: Schibboleth, sed pro Schibboleth dicebant: Sibboleth, prout in textu sacro habetur.

2. Confer. Ruth. cap. 1. vers. 1. ibique not. num. 1. it. not. ad 1. Paralipom. cap. 2. v. 11. num. 29. ut & tract. Talm. Bava batra, fol. 91. a.

† Confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 9. b. & Nasir, fol. 4. b.

* In utroque Msto pro מורה legitur יורה i. e. projicit, res eadem est.

1. Aliam istius vocis מורה expositionem vide a. pud D. Wagenfeil. in Sota, pag. 449. confer. & tract. Talm. Nasir, fol. 66. a.

2. Sic etiam exponitur in Gemara Sotæ, quam vide apud dict. D. Wagenfeil. in Sota, p. 163.

** Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 61. a. & Eruvin, fol. 18. b.

*** Chald. מה דהו למיעבר לעולמא, sic verba Chaldaica in notis Raschianis omnium, quas quidem inspexi, editionum, ut & utriusque Msti, leguntur; sed in hodiernis codicibus paraphrasis Chaldaicæ sic habetur: מה דהו לרביא i. e. quid erit, quod conveniens sit infanti?

3. Confer. quæ ad Deuteronom. cap. 16. v. 8. de verbo עזר, quod etiâ hîc habetur, notata sunt.

4. Sive: arcanum, sic interpres Latinus Paraphrasis Chaldaicæ vertit מפרש, quod in Targû Jonathanis hîc habetur. confer. Raschi not. ad Deuter. c. 17. v. 8. num. 13. & num. 14.

LXX. verterunt: *δανυαζον* & referunt ad nomen angeli, quod Manoach scire volebat, Junii ac Tremellii versio hîc habet: fuit mirificus.

5. In notis ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 135. b. princ. istud פלאי sic exponitur, ac si angelus

scio, in quodnam (nomen) illud hodiè mutatum sit. Vers. 23. *Et tempore isto* Non fecisset (Deus,) ut audiremus istud, i. e. non fecisset, ut audiremus istud nuntium, si nos morte digni essemus. Vers. 25. *Agere illum*] i. e. Intrare illum interdum. 6.

CAP. XIV.

Vers. 4. *Nam occasionem † ipse quarebat*] (Vox תאנה significat:) עליה i. e. occasionem, (quam Simson quarebat,) ut certamen concitaret* contra illos (Philisthæos.) Vers. 7. *Et locutus est de muliere*] (Istud: על האשה hîc significat:) i. e. de muliere 1. locutus est (Simson) cum illius propinquis, sic interpretatus est Jonathan. Vers. 8. *Examen apum*] (Jonathan ista interpretatus est:) nidum 2. apum i. e. congregationem apum. Vers. 9. *Et eduxit illud*] (Verbum ררה) significat separare id, quod cuivis rei conjunctum est, sic quoad frustum (panis,) quod in furno cohæret, illius separatio dicitur ררייה, (sic Talmudistæ dicunt:) i. e. qui extrahit 3. frustum ex furno, item: הרורה i. e. qui evacuat 4. alvearium suum, quoniam mel fit per placentas cereas, quæ cohærent lateribus alvearii circumcîrca à latere ad latus, pro ratione rotunditatis alvearii, sic quoque istud: ויררה interpretatus est

lus diceret: לפעמים אני של אש ולפעמים אני של ברד i. e. interdum ego sum (angelus) ignis & interdum ego sum angelus grandinis, semper mutatur nomen meum, prout Deus, qui me mittit, voluerit, confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol. 108. b. & Sota, fol. 4. a. & fol. 9. b.
6. Sive: per vices, Hebr. לפעמים respicitur hac explicatione ad illud, לפעמו, quod hîc in textu sacro habetur, in Gemara Sotæ exponitur, quod Spiritus Sanctus coram Simsone sonitum ediderit tintinabuli instar, quoniam hîc scriptum sit לפעמו, alibi autem פעמן significat tintinabulum, vide Exod. c. 28. v. 34. confer. D. Wagenfeil. Sota, p. 169. it. not. ad Psalm. 74. v. 3. num. 4. & 5.
† Confer. hîc tract. Talm. Sota fol. 9. b. & fol. 10. a. & Berachot, fol. 12. b. it. Nasir, fol. 23. a. & Horajot, fol. 10. b.

* Vel: ut contenderet ac jurgaretur, hoc enim significat verbum לרהגור, quod hîc habetur, à rad. גרה vel גור, quod notat: litigare, rixari, confer. not. ad Eccles. c. I. v. 2. n. 20.
1. Confer. quæ suprâ ad Judic. cap. 9. vers. 54. num. 17. notata sunt, vide & infrâ vers. 10. h. cap. n. 5. & Genes. cap. 20. v. 2. ibique not. num. 4.
2. Sic cum Latino interprete Paraphrasis Chaldaicæ hîc verto vocem קנא, quæ in Targum Jonathanis habetur, confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol. 65. b.
3. Sive: divellit, separat, confer. de usurpatione Rabbinica istius verbi Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2214. vide & Raschi not. ad Thren. cap. I. v. 13. n. 46.
4. Vel. separat, scil. placentas cereas ab alveario, confer. Bava mezia fol. 64. i. prout allegat id Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 1025.

est Jonathan : ונסחיה i. e. & divulgavit (extraxit) illud. Vers. 10. *Et descendit pater ejus ad illam fœminam*] (Istud : אל הנשה Jonathan transtulit :) super negotio fœminæ. 5. Vers. 11. *Sodales*] (Dictio חברים significat :) חברים i. e. socios ad nuptiale sodalitiū. Vers. 15. *Fuit autem die septimo*] (Nempè) quoad dies septimanæ ; non autem fuit dies septimus quoad convivium nuptiale ; isque fuit dies quartus 6. convivii nuptialis. Eod. vers. 15. *Num ad hereditatem nostram consequendam nos invitastis nec, ne?*] Jonathan (hæc ita) interpretatus est : an , ut nos pauperes faciatis 7. vocastis* nos hûc? 8. Vers. 17. *Septem illis diebus*] Qui supererant de septem diebus à quarto die 9. & ultra. Vers. 18. *Cùm nondum occumberet Sol*] Priusquam Sol occideret , nam hucusque 10. fuit eis (sodalibus Simsonis) temporis spatium usque ad vesperam, Eod. vers. 18. *Nisi arassetis** vitulâ meâ*] Fuit ista parabola ; (Jonathan interpretatus est :) nisi investigassetis per uxorem meam. Vers. 19. *Spiritus Domini*] Spiritus fortitudinis (proveniens) à Domino † (sic interpretatus est hîc Jonathan.) Eod. vers. 19. *Exuvias eorum*] (Vox חליצור hîc significat) vestes,* quas (Simson) חלץ i. e. extraxerat eis (Askelonitis.) Vers. 20. *Sodali ejus*] (Nempè :) uni ex sociis ejus nuptialibus 11. dederunt eam.

CAP.

5. Id est : propter fœminam , ut scil. illam filio suo caperet uxorem vel festivitatem nuptialem celebraret, confer. quæ supra ad v. 7. h. cap. num. 1. notata sunt.
6. Confer. Raschi not. ad v. 17. h. cap. num. 9.
- * Cald. קייתן, in Mito 1. pro eo legitur : ומניחן i. e. invitastis, res eadem, est.
7. Sic istud הלמסכנהנא vertere volui, secutus LXX. interpretes, qui verterunt : ἢ πτωχῶν an ut pauperes faciatis, prout in Complutensi editione habetur, in Vaticano exemplari legitur : ἢ ἐκβιάσαι i. e. an, ut vim inferatis, Latinus interpres Paraphrasis Chaldaicæ hîc vertit : num ad periclitandum nos.
8. Jonathan pro הלם videtur legisse : הלום, dum vertit : הלכתי i. e. hûc, confer. Michlol Joph. h. loc.
9. Vide vers. 15. h. cap. num. 6.
10. Vel : hactenus], eousque, Hebr. עדן nempè usque ad occasum Solis illis supererat temporis spatium.
- † Confer. cap. seqv. 15. v. 14. ibique not. Sign. **.
- * Confer quæ ad Esai. cap. 3. vers. 22. num. 58. notata sunt, it. ad Hose. cap. 5. v. 6. n. 17 & tract. Talm. Nafir, fol. 4. b.
11. Chald. שושבינה, confer. not. ad 1. Paralip. cap. 27. vers. 33. num. 22.

CAP. XV.

Vers. 3. *Hac vice insons ero*] Jure meritoque inferam eis malum. Vers. 4. *Et obvertit*] Caudas (vulpium , nempè :) caudam † caudæ. Eod. vers. 4. *Et obvertit*] Videlicet ipse per se ¹. obvertit (caudam caudæ ,) (istud : ויפן significat) quoad sensum literalem הפנה i. e. aspicere fecit (vel obvertit) alios , * sic usurpari solet ². omne verbum , cujus activum ³. est in Heh , (prout in illo loco :) וירב i. e. & contendit populus , 4. item (in illo loco :) וירב i. e. & multiplicavit in filia Jehudæ mœrorem , 5. (in illo loco :) ויגל i. e. & deportatus est (vel : demigravit) Judaicus populus è terra sua , 6. (istud ויגל ponitur pro :) ויגלה ; ast in illo loco :) ויגל i. e. & deportavit rex Assyriæ Israëlitas in Assyriam , 7. istud ויגל ponitur pro :) ויגלה i. e. deportavit. Vers. 6. *Gener istius Thimnai*] i. e. Gener Philisthæi , qui erat in Thimna. Vers. 7. *Si ita facietis*] Forsitàn hæc vestra est consuetudo , ut unius uxorem detis alteri. vers. 8. *Crure super femore*] (Jonathan hæc interpretatus est :) equites simul cum peditibus , is , qui equum conscendit non innititur femori suo ; sed cruri , pes unus inditur ferro , 8. quod dependet à sella (seu ephippio) Eod. vers. 8. *In scopulo*] (Istud בסעיף significat hîc :) בנקרת i. e. in caverna petræ Etham , cujus locus parallelus est : סעיפי i. e. cavernis petrarum , 9. item (in illo loco :) כסעה i. e. excindit ramum. 10. Vers. 9. *Et diffuderunt se*] (Istud : וינטשו significat :) ויתפזרו i. e. & disperferunt se. Eod. vers. 9. *In Lechi*]

- † Confer. hîc tract. Talm. Sota , fol. 10. a. & Berachot , fol. 35. a. it. Bavametzia , fol. 87. b.
¹. Confer. hîc not. ad Exod. cap. 1. vers. 20. num. 58.
 * Nempè : vulpes vel vulpium caudas ipse obvertit , sic hoc loco verbum ויפן in Hiphil ponitur vel sumitur pro הפנה i. e. obvertit , aspicere fecit.
². Id est : sic puncta poni vel adhiberi solent in verbo conjugationis Hiphil , sicuti hoc loco : ויפן vid. num. seq. 3.
³. Sive : transitivum , id est , cujus forma est Hiphil , confer. num. præced. 2. & Michlol Jophi h. loc.
⁴. Sicuti Exod. c. 17. v. 2. & Numer. cap 20. v. 3.

- habetur.
⁵. Prout Thren. cap. 2. v. 5. habetur , ubi vide not. n. 13.
⁶. Sicuti 2. Reg. cap. 17. v. 23. habetur , ubi vide Raschinotas , n. 26.
⁷. Prout 2. Reg. cap. 18. vers. 11. habetur , confer. & 2. Reg. cap. 17. v. 6. ibique Raschi not.
⁸. Istud ferrum dicitur : stapia sive stapeda , D. Hieronymus vocavit Bistapiam , German. Steigbügel / Gall. estrier.
⁹. Sicuti Esai. cap. 57. vers. 5. habetur , ubi in in notis Raschianis eodem quo hîc modo , dictio illa exponitur.
¹⁰. Prout Esai. cap. 10. v. 33. habetur.

Lecbi] Fuit nomen loci. 11. Vers. 10. Cur ascendistis contra nos?] Nonne nos servi vestri sumus? Eod. vers. 10. *Ad vinciendum Simsonem*] (Nempe:) ut vos illum vinciatis (atque tradatis*) nobis. Vers. 13. *Ne quaquam; sed vinciendo vinciemus te*] Non interficiemus te; sed (solummodo) vinciendo vinciemus te. Vers. 14. *Spiritus Domini*] Spiritus fortitudinis à Domino** (sic Jonathan hic interpretatus est.) Eod. vers. 14. *Vincula ejus*] (Dictio אסורים significat:) קשריו i. e. ligamina ejus. 12. Vers. 15. *Humentem*] (Vox טריה significat:) לחה i. e. humentem, vidi in libro medicorum, quod humor, qui egreditur ex plaga, vocetur טריה. 13. Vers. 16. *Acervum, acervos duos, in maxilla asini*] Ad colligendum acervos 14. multos, in maxilla asini projeci eos† acervatim (sic Jonathan hic interpretatus est.) Vers. 19. *Cavitatem*] (Dictio מכתש hic significat) fossulam, in qua dens residet, quæ facta est instar mortarii. 15. Eod. vers. 19. *Fontem invocantis*] i. e. Fontem, qui venit (sive scaturivit) per clamorem ejus, qui invocavit Dominum.

CAP. XVI.

Vers. 2. *Hazzæis dictum fuit*] Incolis (urbis) Hazzæ 1. indicatum fuit. Eod. vers. 2. *Conticuerunt*] Gesserunt se cum silentio. Vers. 3. *Et amovit eos*] (Istud: ויסעם significat hic:) ויעקרם i. e. & evulsi illos 1. ex loco suo.* Vers. 8. *Funes*] (Dictio יתרים hic significat:) חבלים i. e. funes tenues (sive restes.) Vers. 9. *Nec notum factum est robur ejus*] i. e. M 2 Non

11. Hebr. לרי i. e. maxilla, nomen istud postea impositum fuit huic loco propter factum Simsonis, quod ibi accidit. ubi Philisthæorum exercitus fusus est, sic etiam in vulgata Latina, confer. hic tract. Talm. Nasir, fol. 4. a.

* Vel. claudatis, Hebr. ותסגורו sic in Msto 1. hic additum reperitur.

** Confer. not. ad cap. antec. 14. v. 19. Sign. †.

12. Confer. hic R. Salom. not. ad Ecclesiast. cap. 7. vers. 26. num. 68.

13. Idest: pus, confer. Michlol Jophi, ut & Targum Jonathanis ac R. David Kimchi h. loc. it. Raschi not. ad Esai. cap. 1. vers. 6. ubi vid. num. 25.

† Chald. ומחנן דגורן, absunt ista hic à Msto 1. confer. hic tract. Talm. Nasir, fol. 4. a.

14. Hebr. עבורים, quæ est explicatio vocis חמור quæ hic in textu sacro habetur, quæ alluditur ad dictionem חמר, i. e. asinus, confer. Michlol Jophi h. loc.

15. Sic quoque in Michlol Jophi h. loc. exponitur, alii aliter verterunt, confer. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. מכתש & Isaac. Abarbanel. Commentar. h. loc. it. tract. Talm. Sota, fol. 9. a.

1. Confer. infra vers. 21. h. cap. ibique not. num. 9. it. tract. Talm. Sota, fol. 9. b. & fol. 10. a.

2. Conf. hic D. Wagenfeil. Sota, p. 172. ubi in Gemara locus iste adducitur & explicatur.

* Hebr. ממקום, abest istud hic à Msto 1.

Non opus fuit, ut (Simfon) se fortem exhiberet, dum illos (funes) dirupit. 3. Vers. 11. *Funibus densis*] (Dictio עבותים significat hîc) funes densos. vers. 13. *Cincinnos*] (Vox מחלפון hîc significat קוצות i. e. cincinnos, linguâ vernaculâ: floquets. 4. Eod. vers. 13. *Cum licio*] (Istud מסכת significat) lignum, quô textor expandit stamen, ** nomenque istius ligni est: ensuble, 5. linguâ vernaculâ: vox autem מסכת linguâ vernaculâ (significat:) ourdure. 6. Vers. 16. *Et molestè urfit eum*] (Istud: תאלצהו significat:) i. e. pressit eum, 7. nec ei (verbo) simile est (in S Scriptura.) Vers. 18. *Et vidit Delila, quòd ille sibi indicaverit*] Cognoscuntur (facile ex seipsis) verba veritatis. 8. Vers. 19. *Et accersivit virum*] (Nempè:) illum, qui missus erat à principibus (Philisthæorum.) Vers. 21. *Et deduxerunt eam Hazzam*] (Nimirum ad) locum initii perversitatis ejus. 9. Eod. vers. 21. *Et erat molens*] Lapidibus molaribus, qui labor erat gravissimus; Rabbinî autem nostri (hîc) exposuerunt, 10. quicquid exposuerunt. 11. Vers. 25. *Inter columnas*] Quibus domus innitebatur. Vers. 26. *Et fac, ut palpem*] (Verbum: משש significat:) palper, 12. linguâ vernaculâ, sicut (in illo loco:) forsitàn ימי שני i. e. palpabit me. 13. Vers. 28. *Recordare mei obsecrò*] Recordare viginti 14. annorum, quibus judicavi Israëlitas nec cuiquam ex illis dixi: transfer mihi baculum istum

ex

3. Id est: facili negotio illos rupit, non opus habuit Simfon viribus multis, quibus funes illos dirumperet; sed id facile ei fuit.
4. Sic reddo hîc פלוצ'ש, Cantic. c. 5. v. 2. in notis Raschianis legitur פלוצ'ילש, vide not. ibid. num. 16. abest hîc dictio ista Gallica à Msto.
5. Sic reddo hîc אנשו' בלא hîc exprimo, hodiè Galli vocant: suble, Latini: liciatorium, jugum textoris, in Msto. 1. legitur: אנשו' בל, ensubel.
6. Sic reddo hîc אורט'רא, in Msto 1. legitur אורט'ריר, hodiè vocant Galli: ourdissure vel: rissure, Latin, textura.
7. Instanter rogando arctavit illum, tradunt Rabbinî, quòd tempore intensissimi concubitus Delila semet subtraxerit Simsoni, idque hîc significare: תאלצהו, confer D. Wagenfeil, Sota, pag. 163.
7. Hæc ex Gemara Sotæ desumpta sunt, vide D. Wagenfeil, Sot. pag. 162. & seqv. confer. Sotæ, fol. 9. b. & Berachot, fol. 56. b.
9. Id est: ad illum locum, ubi Simfon primùm perversè se gesserat, dum ipse Hazzæ cum me-

- retrice congressus erat, uti suprâ vers. 1. h. cap. habetur, ubi vide num. 1. desumpta autem sunt ista ex Gemara Sotæ, quam vide apud D. Wagenfeil. Sot. pag. 160. it tract. Talm. Sota, fol. 9. b. & fol. 10. a.
10. Nimirum exposuerunt Rabbinî, quòd molitura hoc loco nil nisi rem veneream indicet & quòd unusquisque ex Philisthæis adduxerit ad Simsonem uxorem suam, ut ab eo gravida fieret, sic in Gemara Sotæ, vid. id. D. Wagenfeil. in Sota, pag. 172. confer & not. ad Hiob. c. 31. v. 10. n. 7.
11. De hac loqvendi formula confer. quæ ad Esther. c. 1. v. 7. n. 13. notata sunt.
12. Sic reddo hîc פלפ'אר Latinè: palpare, hodiè Galli dicunt: taster, טש'טיר, sic in Msto 1. hîc, & quidem rectius, legitur.
13. Prout Genes. cap. 27. vers. 1. al. v. 14. habetur.
14. In Gemara Sotæ habetur: viginti duorum annorum, vide D. Wagenfeil. Sota p. 171.

ex loco ad locum. 15. Eod. vers. 28. *Ulitionem unam propter duos oculos meos*] Et mercedem alterius oculi reserva mihi in seculo futuro; hinc autem solve mihi mercedem unius oculi ex istis (duobus oculis.) 16. Vers. 29. *Et comprehendit*] (Istud: ויִלְפַּת significat:) ויִאָּחַז i. e. & complexus est, linguâ vernaculâ: em-
brassa, 17. sicuti (in illo loco:) & contremuit vir ויִלְפַּת i. e. & palpavit, 18.
i. e. & comprehendit † brachia mulieris.

CAP. XVII.

Vers. 1. *Et fuit quidam ex monte Ephraim*] Quamvis duæ istæ sectiones, de Micha scil. & concubina in Gibeā (agentes,) scriptæ sint in fine (hu-
jus) libri; tamen (historia ista) contigit in principio Judicum ætate Othnielis, filii Kenas, dicitur enim: & posuerunt sibi filii Dan sculptile, om-
nibus diebus, quibus domus Dei fuit in Schilo, 1. discimus (itaque exinde,)
quod omnibus diebus, (quibus domus Dei fuit in) Schilo, fuerit sculptile Michæ;
circa concubinam autem in Gibeā, dicitur de Jebusæis, (qui fuerunt) Ierusalem: *
non divertemus ad urbem alienigenæ, 2. unde discimus, quod hucusque (Israë-
litæ) non subjugaverint (urbem) Hierosolymam. Vers. 2. *Quod captum fue-
rat tibi*] i. e. quod tibi furtô subreptum fuerat, (particula לְ hinc significat:
מִמֶּךָ i. e. à te,) cui similè est, (quod habetur in illo loco:) imò verò mulier
prohibita fuit לְנוֹבִיס, 3. i. e. prohibita fuit מִמֶּנּוּ à nobis. Eod. vers. 2. *Et*

M 3

116

15. Desumpta sunt ista ex dict. Gemara Sotæ, quam vide apud D. Wagenfeil, in Sota alleg. pag. 171. vid. tract. Talm. Sota. fol. 10. a.

16. Confer. hinc tract. Talm. Jevammot fol. 12. a. & Sanhedrin, fol. 11. a. & Avoda fara, fol. 25. a. in Rabbot fol. 232. col. 2. locus iste sic habetur: da mihi præmium unius oculi in hoc seculo atque alterius oculi merces me maneat in seculo futuro, prout D. Wagenfeil-
lius ibidem vertit, Hebræa vide ibidem, quæ paulò aliter, quàm hinc apud Commentato-
rem nostrum, in illo loco leguntur.

† Hebr. ויִאָּחַז vel: ויִלְפַּת sic potius hinc videtur le-
gendum esse, quàm: ויִלְפַּת, uti in vulgatis
editionibus habetur, confer. not. ad Ruth. d.
c. 3. vers. 8. num. 7.

17. Sic reddo hinc: אִתְּבֵר צֵא, fortè אִתְּבֵר צֵא erit

legendum, Latine: complexus est.

18. Prout Ruth. cap. 3. vers. 8. habetur, ubi vide
Raschi notas, confer. & not. ad Hiob. c. 6.
v. 18. n. 34.

1. Sicuti cap. sequ. 18. vers. 31. habetur, confer.
D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 394. ut & Ju-
niiac Tremellii not. h. loc. it. Raschi not. ad
Josu. cap. 19. v. 47. & infra vers. 10. h. cap.
n. 13.

* Confer. hinc Josu. c. 15. v. 63. ibique not. it. 2.
Samuel. c. 24. vers. 16. ibique not.

2. Prout infra Judic. cap. 19. vers. 12. habetur,
confer. Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

3. Vide 1. Samuel. cap. 21. v. 6. ibique Raschi
notas, ubi eodem, quo hinc, modo exponit,
ubi vide num. 3.

ru exsecrata es] (Istud : אֱלֹהִים hîc significat :) קָלַלְתָּ i. e. maledixisti omni ei, qui illud (argentum) furto subtraxit atque etiam dixisti hanc maledictionem (sive exsecrationem) me audiente. Eod. vers. 2. *Ecce illud argentum*] Ego tibi de illo (argento) confiteor, quòd istud sit in manu mea, nam ego illud accepi. Vers. 3. *Et restituit istud argentum mille ac centum (siclorum) matri suæ*] Dixerat (Micha,) se restituere velle ei (matri suæ argentum) & quo in loco illud (argentum) fuerit, ecce istud in potestate tua (erit.) Eod. vers. 3. *Sanctificando sanctificavi*] Illud (argentum Domino.) Eod. vers. 3. *E manu mea filio meo*] In me recepi, ut traderem illud (argentum) è manu mea in manum tuam, ut fiat sculptile & fusile, ** da illud nunc mihi, & de manu mea ego tibi illud restitui; sunt, qui dicant, quòd mulier ista fuerit Delila, quoniam scriptum est: mille & centum (siclorum) argentum; sed errârunt illi, nam multis annis antè Micham fuit Simson; † enimverò Sectiones istæ sibi connectuntur propter argentum malum, quòd tam hîc, quàm ibi æquale 4. fuit, & utrumque argentum ultionem (sive pœnam) post se traxit. Vers. 5. *Domus Dei*] (Istud אֱלֹהִים hîc significat :) בֵּית טֵעוֹן i. e. domum erroris sive idoli, omnis (vox :) אֱלֹהִים, quæ in hac Sectione dicitur, est profana s. præter eam, (quæ habetur versu ultimo capitis sequentis, ubi legitur :) omnibus diebus, quibus fuit (domus *) אֱלֹהִים i. e. Dei in Schilo. Eod. vers. 5. *Et implevit marum unius*] i. e. Initiavit illum ad (peragendum) cultum idoli, ut esset sacerdos coràm illo, omnis initiatio rei, quam aliquis suscipit honoris causa, vocatur: impletio manuum, linguâ vernaculâ (dicitur :) revestir, 6. & quando alicui officium conceditur, vocant illam dationem: devestir, 7. linguâ vernaculâ. Vers. 7. *Ex familia Jude*]

** Hebr. וְסִכָּה, sic adjectâ copulâ in Msto 1. legitur, quam lectionem hîc in versione secutus sum.

† Hebr. קָדַם מִיכָה לְשִׁמְשׁוֹן in Msto 1. ordo invertitur, ibique sic legitur: קָדַם מִיכָה לְשִׁמְשׁוֹן i. e. præcessit Micha Simsonem, idque juxta Commentatoris nostri mentem rectius, is enim ætate Othnielis, qui multo tempore antè Simsonem fuit, hanc Michæ historiam contigisse notavit ad versum 1. h. cap. sic etiam in Seder Olam factum istud Michæ tempore Chufanis Rischatajim contigisse scribitur, cap. 12. pag. 33. edit. Amstel. Chufan Rischatajim autem multis annis antè Simsonem vixit, confer. præ aliis Iaac. Vossii Chronol. Sac. c. 24. & Alsted. Chronol. Tit. 7. it. infrâ n. 13.

4. d est: ejusdem ponderis sive summæ fuit argentum, tam id, quod Delilæ datum fuit, quàm quod Micha furto subtraxit matri suæ.

5. Id est: non de vero Deo dicitur; sed de idolo, sive numine falso.

* Hebr. בֵּית אֱלֹהִים, sic in Msto 1. hîc juxta textum sacrum, qui cap. sequ. 18. vers. ult. habetur, legitur, in editionibus Commentarii Raschiani, quas quidem inspexi, vox בֵּית hoc loco omissa est.

6. Sic reddo hîc: וְשִׁמְשׁוֹן טֵעוֹן, confer. quæ ad Exod. cap. 28. vers. 41. num. 194. notata sunt.

7. Gall. דִּישׁוֹן טֵעוֹן, cum Daleth ab initio, sic in exemplari Hebræo, quò usus sum, habetur, eodem modo, nempe: cum Daleth ab initio legitur Exod, dict. cap. 28. v. 41. ubi vide sis,

Judæ] Levita autem ipse erat 8. intuitu matris, Rabbini nostri dicunt, quoniam (puer iste) fecerat opus Menassis, qui ortus erat ex Iuda, (ideò S. Scriptura) vocavit eum ex familia Iudæ (natum;) ipse autem erat Levita, filius Gersom, filii Mosis, Doctoris nostri, sicuti exponitur (infra†) in textu sacro: & Jonathan, filius Gersom &c. 9. Vers. 8. *Ut conficeret iter suum*] Ut iret viam suam. Vers. 9. *Ubi-
cunque invenero*] Sustentationem meam accepta mercede (pro locatione operæ
meæ.) Vers. 10. *In dies*] i. e. In fine anni. Eod. vers. 10. *Et ordinem ve-
stimentorum*] Par vestium mutandarum (i. e. aliarum sive novarum,) quæ sunt
æstimatio & ordinatio omnibus hominibus, prout eis convenit in annum. * Eod.
vers. 10. *Ordinem vestium*] Linguâ vernaculâ: appareillement. 10. Eod. vers.
10. *Et victum tuum*] (Istud וַחֲיוֹנֹתַי hîc significat:) i. e. & alimen-
ta tua. Eod. vers. 10. *Et ivit Levita*] (Nempè:) post illius (Michæ) con-
siliium 11. quoniam non ceciderat ei (Levitæ fors) possessionis ratione portio-
nis, quæ illis (Israëlitis) conveniebat in terrâ subjugata, dicitur enim: & exivit
terminus filiorum Dan minor, quàm illis conveniebat, 12. etiam ex hoc loco disci
poterit, quòd historia ista contigerit statim in principio judicum. 13.

CAP. XVIII.

Vers. 3. *Quis adduxit te hîc*] Sunt hîc admirationes multæ, (ac si dice-
rent Danitæ:) tu non es de semine Mosis, Doctoris nostri, de quo dici-
tur:

sis, in Msto 1. hîc legitur: וְרוּשְׁטִי, quod red-
dere possis: reveſtir, in Basil. edit. legitur et-
iam cum Resch ab initio, nempè: וְרוּשְׁטִי, uti
suprà, confer. num. præced. 6. b. v.

8. Hebr. וְרוּא לִי, absunt ista hîc à Msto 1. &
verba illa: intuitu matris, referuntur ibidem
ad verba: ex familia Judæ, ut sensus sit:
quòd respectu matris ex familia Judæ fuerit;
sed respectu patris fuerit Levita, conf. Mich-
loli ophi h. loc. ut & Isaac. Abarbenel. Com-
mentar. h. loc. ubi verba ista: ex familia Ju-
dæ, ad Beth-lechem referuntur, sic etiam R.
David Kimchi hic explicat.

† Vel: in fine, Hebr. בְּסוֹף, sic in Msto 1. hîc ad-
ditum reperitur.

9. Prout cap. seqv. 18. vers. 30. habetur, ubi vi-
de Raschi notas.

* Hebr. כָּפִי הָרָאִי לְהֵם לִשְׁנָה, absunt ista hîc
à Msto 1.

10. Sic reddo hîc אֶפְרַיִם אֶפְרַיִם videtur transposi-
tis literis legendum esse אֶפְרַיִם i. e. appa-
reillement; in Msto 1. legitur: אֶפְרַיִם,
fortè אֶפְרַיִם לִמְנָה legendum, Latine: apparatus.

11. Id est: Levita secutus est Michæ consilium;
ut scil cum ipso habitaret.

12. Sicuti Josu. cap. 19. v. 47. habetur, ubi vi-
de Raschi notas, confer. & Josu. cap. 21. v.
5. ibique not.

13. Conf. quæ suprà in notis Raschi ad v. 1. h.
c Sign. † habentur, confer. & tract. Talm.
Bava batra, fol. 109. b. it. Sota, fol. 47. b. &
Avoda fara, fol. 25. a.

tur : ne appropinques hûc, 1. & : quis posuit os homini ? 2. item : quidnam est in manu tua? 3. Vers. 5. *Consule quesò Dominum*] i. e. (Consule) idola, quæ mediante incantatione loquuntur. Vers. 6. *Coràm Domino est via vestra*] Coràm Sancto illo Benedicto manifestum est, quòd in isto (idolo) non sit quidquam (solidi ac veri:) Vers. 7. *Nec fuit quisquam, qui de re (ulla) pudore afficeret*] Nemo ex illis opus habuit socio suo, qui eum (si quid peteret) remitteret vacuum illumque pudore afficeret, sicuti dicitur in fine textus : non fuit ullius rei penuria, 4. sic audiui. Eod. vers. 7. *Possidens retentionem*] i. e. Possidentes sunt pauci, 5. ita, ut, si isti interficiantur, non sint amplius futuri, qui bellum gerant contrà eos, qui occupârunt possessionem. Eod. vers. 7. *Et remoti sunt illi*] Ab auxilio Zidoniorum. Eod. vers. 7. *Nec res est eis cum quocquam*] Nullum fœdus initum est (cum aliis,) qui illis auxilio veniant tempore necessitatis. Vers. 8. *Quid vos?*] Ac si dicerent : quid responsi vos affertis? ecquidprehendistis (invenistis) in loco illo, super quo fors nostra nobis cecidit? quænam (conditio sive indoles est) populi? an fortis est ille; an debilis? * Vers. 9. *Et vos filetis*] i. e. Pigri (sive desides) estis. Vers. 21. *Et impedimenta*] (Dictio: הכבירה hîc significat:) משואות i. e. onera (sive sarcinas, nempe) omnem rem, quæ aggravat eum, qui vadit, ita, ut ille non possit currere, si incolæ loci eos persequantur. Eod. vers. 21. *Impedimenta*] (Vox הכבירה significat) linguâ vernaculâ: pesantume. 6. Vers. 23. *Et converterunt faciem suam*] Filii Dan ad eos, qui ipsos inclamabant. Vers. 24. *Quid mihi amplius est?*] i. e. Quid mihi amplius superest? Vers. 25. *Viri amarulenti animo*] i. e. (Viri) iracundi, qui sunt in commilitio nostro. Vers. 27. *Lajisib*] Fuit nomen urbis; in libro autem Josuæ vocatur: לשׁ i. e. Leschem, 7. quoniam ibi invenerunt gemmam, quæ appellatur לשׁ, ac fuit in pectorali

1. Sicuti Exod. cap. 3. v. 5. habetur, quoniam hîc in textu sacro habetur particula: הלו i. e. hûc, ideò locus iste Exodi adducitur ubi etiam הלו habetur, confer. hîc tract. Talm. Bava batra, fol. 10. a. 2. Prout Exod. cap. 4. vers. 11. habetur, ubi vide Raschi notas, respicitur hac explicatione ad pronomen מ, quod tam hîc, quàm in allegato Exodi loco habetur. 3. Vide Exod. dict. cap. 4. vers. 2. ibique Raschi notas. 4. Sicuti infra vers. 10. h. cap. habetur, sensus est : ipsi nullâ re indigent, nec alter alterius	auxilio opus habet, omnium rerum copia & abundantia est illis. 5. Jonathanis Targum hîc habet: ויחזקו ועיינו i. e. possessores parvi, uti Latinus interpres ibidem vertit. * Hebr. או רפה in Msto 1. pro eo legitur: או רפה i. e. aut vel an debilis est? res eadem est. 6. Sic reddo hîc : פונט'ומא, Vel : פונט'ומא, ut in Msto 1. habetur, Galli hodiè vocant : pesenteur, quod Latini : gravitatem seu gravedinem. 7. Confer. Josu. cap. 19. vers. 47. ibique notum. 14.

rali (Summi sacerdotis,) eique gemmæ nomen tribus Daniticæ inscriptum fuit, unde patuit, quòd reverà illa (terra) fuerit possessio ad ipsos (Danitas) spectans. Vers. 30. *Filii Menassis*] Propter honorem Mosis scripta fuit (litera) Nun, 8. ut nomen mutaretur, & quidem scripta fuit (litera ista Nun) suspensa, ad indicandum, quòd non fuerit Menassis; sed Mosis (filius iste Gersom.) Eod. vers. 30. *Usque ad diem migrationis è terra*] (Videlicèt) tempore Sancheribi in prima migratione, 9.

CAP. XIX.

Vers. 2. *Et scortata est apud eum 1. concubina ejus*] i. e. Egressa est ex ipsius (Levitæ) domo foris (in alium locum,) omnis dictio *וְנָתַן* non (significat aliud,) quàm egressum (Chaldaicè:) *נִפְקָה בְּרִי* i. e. egressa est extrà, (nimirum) exierat 2. à marito suo, ut alios adamaret. Vers. 6. *Acquiesce quæso & pernocta*] Nocte (ista.) Vers. 9. *Remisit se dies*] Sol * à fortitudine 3. sua (remisit) & ad vesperam se inclinavit. Eod. vers. 9. *Ecce dies est ad diversandum*] i. e. (Ecce nunc est) tempus, quò omnes viatores quiescunt in diversorio. ** 4. Vers. 12. *Usque ad Gibeam*] (Hæc urbs fuit) Gibhah

8. Nam in textu Hebræo nomen istud sic legitur *וְנָתַן* cum Nun suspensio, ac si legendum esset: *וְנָתַן*, idque in honorem Mosis, sicuti hîc Commentator noster notavit, confer. hîc tract. Talm. Bava batra, fol. 109. b.

9. Confer. hîc D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 416 edit. Amstel. ubi ipse pro: *וְנָתַן*, prout hîc in notis Raschianis legitur) habet: *וְנָתַן* i. e. vice (scil. prima,) Commentatoris nostri explicatio quoad hunc locum refellitur à R. Jeschaia, quem vide in Bibliis Buxtorf. h. loc. confer. hîc tract. Talm. Schevuot, fol. 35. b.

1. Junii ac Tremellii versio hîc habet: scortata cum eo, quorum notas vide ibidem; alii exponunt: quòd illa discesserit à marito suo, sicuti R. Levi Ben Gersom, ut & R. David Kimchi atque Isaac. Abarbenel, in Commentar. h. loc. exponunt, LXX. juxtà Complutensem editionem verterunt: *וְנָתַן* & *וְנָתַן* i. e. ut castrametentur

וְנָתַן & abiit ab eo, sic ferè auctor Vulgatæ: reliquit eum, confer. hîc tract. Talm. Gittin, fol. 6. b.

2. Hebr. *וְנָתַן* videtur Commentator noster verbum *וְנָתַן* deducere à *וְנָתַן*, hinc inde vagans, Germ. *Eine Auslauferin* / vagatrix, exemplum in Dina, Lex filia, Genes. c. 30. v. 21.

* Hebr. *וְנָתַן*, in Msto. 1. hîc pro eo legitur *וְנָתַן* i. e. dies.

3. Quasi debilitatus fuit & à robore suo deficit, sic & LXX. juxtà exemplar Vaticanum: *וְנָתַן*, debilis factus est dies, in Complutensi editione legitur: *וְנָתַן*, declinavit dies, dies ad occasum declivior est, sicuti in Vulgata Latina habetur, confer. Luc. c. 24. v. 29.

** Vel: ut diversentur in domo, sic juxtà Hebræum.

4. In Hebræo *וְנָתַן* i. e. ut castrametentur

hah Benjamin. 5. Vers. 13. *Et pernoctemus*] (Istud וְלַנָּו ponitur) pro: וְלַנָּו, Nun (in verbo isto: לַנָּו) est dageſſchatum loco duplicis Nun. Vers. 18. *Et ad domum Domini*] (Nempè:) Ad Schilo 6. ego abeo. Vers. 21. *Et Pabulum dedit asinis*] (Istud: וַיִּבֹרֶל significet:) וַיִּתֵּן יִבְרָאֵל i. e. & dedit pabulum asinis, linguâ vernaculâ: approvender. 7. Vers. 22. *Ut cognoscamus eum*] Concubitu masculô. Vers. 28. *Nec erat, qui responderet*] Quoniam illa mortua erat.

CAP. XX.

Vers. 2. *Anguli omnis populi*] (Jonathan ista sic vertit :) capita omnis populi. 1. Vers. 5. *Sibi proposuerant occidere*] (Istud וַיִּמָּוֶן significat:) וַיִּמָּוֶן i. e. sibi proposuerant occidere, linguâ vernaculâ: à pensément. 2. Vers. 10. *Ut faciant*] Per hanc ipsorum aggressionem (urbi) Gibeæ Benjamitarum juxtâ omne flagitium &c. 3. Vers. 11. *Conjuncti*] Unanimi consilio. Vers. 12. *Ad omnes tribus Benjamin*] Decem familiæ 4. ejus (tribus Benjamiticæ) reputantur (quasi) decem tribus, ut essent ex Rachele duodecim tribus. 5. Vers. 16. *Præcludentes manum dexteram suam*] Constricti 6. manu suâ

tur (diversentur) in domo; respicitur autem hac explicatione ad verbum חָנַח, quod hic in textu sacro habetur.

5. De qua vide cap. seqv. 20. vers. 4.

6. Ubi erat tabernaculum, vide Josu. cap. 18. vers. 1. & infra Judic. cap. 20. v. 18. it. cap. 21. v. 12.

7. Sic reddo hic: אַפְּוֹרָא, Gallis la proven- de est pabulum, quod pecoribus projicitur, confer. Raschi not. ad 1. Reg. cap. 6. vers. 38. ubi vid. num. 76. in Msto 1. hic legitur: אַפְּוֹרָא i. e. affourra, benè, nam affourrer antiquô verbô Gallicô significat: pabulum. præbere jumentis Ital. provedere di pastura per le bestie, affourra itaque, quod hic in Msto 1. habetur, significat: pabulum præbu- it, hinc Gallicum: fourrage, Latin. pabulum.

8. LXX. juxtâ Complutensem editionem verte- runt τὸ κλίμα πάντος τῆς λαῆς, regio o- mnis populi, prout Latinus interpres ibi- dem vertit; in Varicano exemplari habetur: κατὰ πρόσωπον Κυρίου antè faciem Domini.

9. Sic reddo hic: אַפְּוֹרָא, confer. not. ad

Cantic. c. 1. v. 9. n. 43. & ad Esther. c. 4. v. 13. & Esai. c. 10. v. 7. ibique Raschi not. m. 4. in Msto 1. hic habetur Gall. אַפְּוֹרָא i. e. af- sommer, Latine: occidere; est autem hæc expositio Gallica referenda ad להרוג i. e. oc- cidere, prout hic in textu sacro habetur.

3. Prout infra hoc versu 10. fusius habetur.

4. Quæ enumerantur Genes. cap. 46. vers. 21. confer. & Raschi not. ad Genes. cap. 43. vers. 29. ac num sequ. 5.

5. Idque in Rachelis honorem, nam si decem familiis ex Beniamine ortis (de quibus Ge- nes. dict. cap. 46. v. 21.) addas duas familias, ex Josepho prognatas, antequàm ejus pater in Ægyptum veniret, videlicet Menassis & Ephraimi, ecce duodecim familiæ, quæ in ho- norem Rachelis hic in textu sacro dicuntur tribus, confer. not. ad Genes. c. 46. vers. 19. sign.*

6. Conclusi, Hebr. וַיִּמָּוֶן, eodem verbo etiam Jonathan in Targum usus est: וַיִּמָּוֶן, LXX. verterunt: ἀμφότεροι, ambidexteri, ita hoi-

suâ dextrâ, * i. e. non utebantur illi istâ (manu sua dextrâ,) perinde ac si illa esset præclusa (sive constricta, istud autem נִסְרִים idem significat,) atque (in illo loco:) ne נִסְרִים i. e. occludat super me puteus os suum. 7. Eod. vers. 16. *Omnes isti*] Septingenti isti viri. Eod. vers. 16. *Ad capillum*] Ad filum capilli. Eod. vers. 16. *Nec peccabat*] i. e. Non aberrabat. 8. Vers. 18. *Jebuda primum*] Non autem diligenter perpenderunt, 9. ut consulerent (Dominum,) utrum ad vincendum; an verò ad succumbendum (ascendere deberent;) at tandem, cum (Israëlitæ rem) diligentius examinassent (& Dominum rectius ac plenius consulissent,) ipse respondit: ascendite, nam cras tradam eum in manum tuam, 10. cum scil. consensissent & verba (consultationis suæ) plenius proposuissent. Vers. 21. *Et occiderunt*] Puniti fuerunt (Israëlitæ) propterea, quoniam ipsi non eodem, quò hîc, zelô affecti fuerunt ad (puniendum) facinus sculptilis Michæ, quod jam antea fuit. 11. Vers. 33. *In Babal Thamar*] In planitie* urbis Jericho. Eod. vers. 33. *Prodiit*] Istud: מַגִּישׁ significat:) נִמְשַׁךְ i. e. eductus fuit, veluti (accipitur in illo loco:) יַגִּישׁ i. e. educet (fluvium) Jordanem in os suum, 12. item (in illo loco:) גִּוְהִי i. e. eductor meus ex utero. Eod. vers. 33. *Ex valle Gibbæ*] Istud מַמְעֵרָה hîc significat:) ex loco angusto, 14. (videlicet, ubi fuit עֵרְוָה i. e. nuditas & detectio Gibbæ Benjaminitarum, (nempè significatur) locus detectus 15. urbis, ex quo illa facilè sub-

N 2

jugari

- sinistrâ, ut dextrâ, præliantes, sicuti autor Vulgatæ habet.
7. Sicuti Psalm. 69. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & suprâ Judic. c. 3. v. 15. num. 6.
8. Nam verbum נִסַּח significat: שָׁגָה i. e. erravit, confer. hîc Targum Jonathanis & Raschi not. ad Hiob. cap. 41. vers. 17. & Dn. Hiob. Ludolfi Commentar. in Histor. Æthiop. lib. 1. c. 15. num. 106, vid. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 1. v. 21. n. 15.
9. Nec consuluerunt (Dominum) eò, quò decebat, modo, Hebr. לֹא שָׁאֵל בְּרוּךְ, sic R. Leviben Gersom h. loc. Confer. & R. Jac. Abendanæ not. ad Michlol Jophi, ubi ferè eadem, quæ hîc, habetur explicatio, vid. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: *Histoire du Culte Levit. Part. 3. c. 5. pag. 29. edit. Amstel.*
10. Sicuti infrâ vers. 28. h. cap. habetur, confer. tract. Talm. joma, fol. 73. b. & Schevuot. fol. 35. b.
11. Huic Raschianæ expositioni consentit & R. Jac. Abendana in notis ad Michlol Jophi h. loc.
- * Hebr. בְּמִשַּׁר, in Msto 1. postea sic legitur יַמְרָה וְהָיָה יַמְרָה i. e. (in planitie) Thamar (seu palmarum) quæ est Jericho, consentit hîc Targum Jonathanis.
12. Prout Hiob. cap. 40. vers. 18. al. v. 23. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Ezech. cap. 32. v. 2. num. 3.
13. Sicuti Psalm. 22. vers. 10. habetur, ubi vide ejusdem Raschi notas, num. 13.
14. LXX. juxta Complutensem editionem verterunt: ἀπὸ δυσμῶν, ab Occidente, quos & autor Vulgatæ secutus transtulit: ab occidentali parte ac videntur legisse: ממערב, in Vaticano exemplari habetur: ἀπὸ μαγααγάβ, à Maraagabe, Jonathan vertit: ex planitie, alii aliter, confer. Michlol Jophi h. l.
15. Hebr. חֲוֵרָה, quæ vox etiam turpitudinem significat, quo nomine Jūdæi vocare solent rem-

jugari poterat, sicuti (habetur in illo loco:) ad videndum **את ערות** i. e. nud-
 itatem terræ venistis. 16. Vers. 36. *Et dederunt Israëlita,*] Qui erant in agro,
 locum Benjaminitis, ut fugerent ad (urbem) Gibham, nam Israëlita confide-
 bant insidiis, quæ contrà illos (Benjaminitas) egressæ erant. Vers. 27. *Et*
traxerunt insidia] (Nimirum) traxerunt cum buccina * ; alia explicatio : traxe-
 runt (insidiæ) clangore buccinæ populum, qui erat cum ipsis contrà urbem.
 Vers. 38. *Et tempus constitutum fuerat*] Ab initio erat signum (constitutum)
 inter Israëlitas & inter insidias, ut insidiæ ingentem fumum urbis excitarent, quò
 facto Israëlita intelligerent, quòd insidiæ ceperint (urbem) Gibeam. Eod. vers.
 38. *Elationem fumi*] (Vox **משאת** significat :) **גובה** i. e. altitudinem fumi.
 Vers. 39. *Et converterunt se Israëlita*] Jam redit (S. Scriptura) ad initium nar-
 rationis & repetendo exponit, ubi & quomodo ceciderint vicies quinquies
 mille viri, de quibus suprà scriptum est. 17. Vers. 42. *Et qui (prodibant) ex urbibus*
 i. e. Insidiæ, quæ intraverant urbem (Gibham,) perdebant illam † intrà tribum (Ben-
 jaminiticam) in medio urbis. Vers. 43. *Circumdederunt Benjaminitas*] (Verbum **כתרו**
 significat :) **הקיפו** i. e. cinxerunt Benjaminitas, sicuti **כתר** i. e. corona, quæ cir-
 cumdat caput, atque ita (accipitur in illo loco :) robusti (juvenci) Basanis
כתרוני i. e. circumdederunt me, 18. sic quoque (in illo loco :) nam improbus
מכתיר i. e. circumdat justum, 19. sic etiam voce **עטרה**, i. e. corona appellatur
הקפה i. e. circumdatio, (prout in illo loco :) & Saul ejusque viri **עטריהם**
 coronabant i. e. circumdabant Davidem ejusque viros, ut eos comprehenderent.
 20. Eod. vers. 43. *Persequendum cumaverunt quemque*] i. e. Clamârunt post
 illum persecutionem, i. e. clamore hortati sunt alter alterum, ut persequeretur *
 (hostem.) Eod. vers. 43. *Facili negotio affecuti sunt eum*] Juxtà urbes, in qui-
 bus

templa five delubra idolorum, vide Buxtorf.
 Lexic. Chald. fol. 2660. confer. & Raschi not.
 ad Esai. c. 21. v. 9. n. 15. & ad Hiob. c. 24.
 v. 17. n. 24. in Mss. 1. pro **תורפה** legitur **הורפה**
 i. e. dejectus, depressus (locus.)
 16. Sicuti Genes. cap. 42. v. 9. habetur, ubi vide
 notas, num. 13. & n. 14.
 * Hebr. **בשופר**, in exemplari Hebræo, quo usus
 sum, legitur: **בשוק** i. e. cum plausu; sed
 sphalma typographicum id esse puto.
 17. Nempe: versu 35. h. cap. confer. infrà v. 45.
 h. cap. num. 26.
 † Hebr. **אמר**, in Mss. 1. pro eo legitur: **ומתן**
 i. e. & dabant (scil. insidiæ, videntur his lo-

cus corruptus;
 18. Prout Psalm. 22. vers. 13. habetur, ubi in no-
 tis Raschianis eadem, quæ hic, adducta est
 explicatio, vid. ibid. n. 17. confer. Josu. c.
 23. v. 13. num. 4. & 1. Samuel. c. 23. v. 26. n. 6.
 it. ad Hiob. c. 28. v. 19. n. 30.
 19. Vide Habac. cap. 1. vers. 4. ibique Raschi
 notas.
 20. Sicuti 1. Samuel. cap. 23. vers. 26. habetur,
 ubi vide Raschi notas, confer. & Josu. cap. 23.
 v. 23. n. 4.
 * Hebr. **לדרור**, in Mss. 1. pro eo legitur: **ידור**
 i. e. persequere, insiste, sic alter alterum cla-
 more hortatus est.

bus illi quiescebant, 21. ibi affecuti sunt eum. Eod. vers. 43. *Affecuti sunt eum*] (Istud: הרריכוהו hîc significat:) השיגוהו i. e. affecuti sunt eum, istius simile est in linguâ Gemaræ: cucurrit post eum (spatio) milliaris 22. in arena ** nec אנדרכיה i. e. affecutus est eum. 23. Eod. vers. 43. *Usque ex adverso Gibbæ*] A plaga Orientali Gibhæ. Vers. 44. *Et ceciderunt decem & octo milia*] In agro durante prælio. Vers. 45. *Et racemârunt quemque*] Occisione post occisionem, 24. ad instar racemationis, quæ fit post vindemiam. Eod. v. 45. *Quinquies mille viros*] Ecce viginti & tria millia. 25. Eod. vers. 45. *Usque ad Gidbom*] Est nomen loci. Eod. vers. 45. *Et interfecerunt ex illis bis mille*] Ecce vicies quinquies mille, de quibus dictum est suprâ; 26. centum autem (illi viri,) de quibus scriptum est suprâ, 27. ubi ceciderint, non exposuit (S. Scriptura.) Vers. 48. *Reversi sunt ad Benjunitas*] (Qui habitabant) in omnibus civitatibus (ad illos pertinentibus.) Eod. vers. 48. *A civitate hominum*] Consumpserunt 28. incolas urbium usque ad jumenta, viri enim † sub mortuis 29. comprehendebantur, nam (vox:) מתום * significat כליו i. e. consumptionem, mirari autem subit quoad mille (Benjunitas,) ubinam illi (fuerint & quid illis factum sit,) nam ecce 26000. numerati sunt, (qui erant) ex urbibus; 30. ex (urbe) autem Gibha (numerati fuerunt) 600. sexcenti; 31. hîc autem numerat (S. Scriptura) inter eos, qui ceciderunt, 25100. viros, ac 600. effu-

N 3

effu-

21. Hebr. נחית, respicitur hac explicatione ad vocem מנוחה quæ hîc in textu Hebræo habetur; desumpta autem est ista expositio Raschiana ex Targum Jonathanis, ubi habetur. מנוחה i. e. à domo requietionum eorum.
22. Hebr. פרסא, Parsa quot passus contineat, vide apud Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1827.
- ** Seu: pulvere, Hebr. בחלא, in Mstō 1. pro eo legitur: בחלא i. e. tanquàm lætans sive gaudens.
23. Confer. ejusd. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 578. princ.
24. Id est: carpebant illos instando & continuè cædendo atque interficiendo obvium quemque ex Benjunitis occidebant.
25. Nempè si hîsce quinquies mille viris addas 18000. qui in ipso prælio occiderant, de quibus versu præced. 44.
26. Nimirum versu 35. h. cap. ubi vide notas, num. 17.
27. Videlicet dict. vers. 35. h. cap.
28. Sive: interemerunt, Hebr. והרו, respicitur hac expositione ad vocem מתום, quæ hîc in textu sacro habetur, quam Commentator noster à מתה hîc deducit, confer. num. seqv. 29.
- † Hebr. והגשיב, in Mstō 1. pro eo legitur: והגשיב i. e. & foemina.
29. Commentator noster altera hac explicatione dictionem מתום deducit à מתה, i. e. mori; alii à מתה derivant istud מתום, confer. num. præced. 28. & Michlol Jophi h. loc.
- * In Mstō 1. pro מתום hîc legitur: והמתים i. e. mortui.
30. Sicuti suprâ vers. 15. h. cap. habetur.
31. Hebr. שש מאי, sic in notis Raschianis h. loc. sed juxta Mst. 1. pro שש legendum est שבע i. e. septem, sic etiam suprâ dict. vers. 15. h. c. numerantur septingenti, qui fuerint numerati ex habitatoribus Gibhæ.

effugerunt ad petram Rimmon ; 32. mille autem fugam arripuerant a Iurbes, qui ceciderunt sequenti die, quando Israëlitæ reverserant ad urbes Benjaminitarum, ut interneccione delerent mulieres & parvulos.

CAP. XXI.

Vers. 3. *Ut desideraretur*] (Istud להפקר hîc significat :) * i. e. ut diminueretur (sive deficeret.) Vers. 6. *Et pœnituit eos*] Susceperunt de illis (reliquis Benjaminitis) cogitationem, i. ut illos servarent
 Vers. 12. *Quadrigentæ puellas virgines*] Imponebant ori 2. dolii ** vinarii (fœminas vestibibus sublatis,) quæ virum passâ erat, illa (vini,) odorem spirabat ; quæ verò virgo erat, odorem non exhalabat. Vers. 14. *Non satisfuerunt eis*] Ista : לא מצאו significant hîc) להפקר i. e. Non suffecerunt eis. 3. Vers. 17. *Possessio hæreditaria eorum, qui evaserunt*] Possessio hæreditaria tribus (Benjaminitarum) relinquetur vacua, afferte (itaque) consilium, ut liberos procreent, & possessionem eorum † apprehendant illi ; qui reliqui remanserunt, nec deleatur tribus (una) inter Israëlitas. Vers. 19. *Versus ortum Solis ad viam tritam*] In Orientali plaga viæ tritæ, (quæ ducit ad urbem) Schilo in parte Aquilonari * (urbis) Beth-El & in plaga Australi Lebonæ atque in plaga Orientali viæ tritæ, quæ ascendit ab (urbe) Beth-El

32. Hebr. אל סלע הרמון, in Msto 1 hîc additum est : ושמה i. e. ac fortassis, idque optimè, continetur enim hac dictione responsio ad dubium sive objectionem, à Commentatore nostro suprâ factam, quid scil. illis mille Benjaminitis, qui ex numero 26000. superfuerant, factum sit, estque conjectura sive opinio Commentatoris nostri, quòd illi mille Benjaminitæ fugerint ad urbes, ibique sequenti die post commissum prælium ab Israëlitis unâ cum mulieribus & parvulis interfecti sint atq; hæc Commentatoris nostri opinio seu conjectura indicatur voce ista שמה i. e. forsitan.
 * In Msto 1. pro eo legitur להחסר i. e. ut deficeret, vel : ut deficere faceret, res eadem est, confer. tract. Talm. Taanit, fol. 30. b. & Bava batra, fol. 121. a.

1. Confer. quæ ad Genes. cap. 6. v. 6. n. 31, de

verbo נחם, quod etiam hîc habetur, notata sunt, vide & 1. Samuel. c. 15. vers. 11. n. 12.

2. Sive : orificio dolii, D. wagenf. in confutat. Carmin. Lipman. pag. 400. vertit : spiraculo cadi, Germani vocant : Spundloch/ confer. Dn. Andr. Acoluth. de Aqv. amar. cap. 4. §. 7. pag. 434. med. it. tract. Talm. Jevammot, fol. 60. b.

* Sive : doliorum, Hebr. חביות, in Msto 1. pro eo legitur : חמית i. e. utrium.

3. Confer. quæ ad Numer. cap. 11. vers. 22. n. 95. notata sunt.

† Scil. Benjaminitarum, qui interfecti sunt, confer. hîc tract. Talm. Bava batra, fol. 116. a.

* Hebr. בצפונה in Msto 1. pro eo legitur : במזיתה i. e. in Orientali plaga, confer. hîc tract. Talm. Gittin, fol. 7. b.

El ad Schechem. Vers. 22. *Ut litigent nobiscum*] Ut eant contrà nos bellum (suscipientes.) Eod. vers. 22. *Et dicemus eis: gratificamini nobis illos*] Misericordiâ ducti sumus ergâ illos (Benjaminitas,) quoniam ipsi non noverant, quid facere deberent, non enim abstulimus ab aliquo uxorem suam in bello contrà Jabesch Gilead; 4. sed (puellas virgines dedimus) quadringentis viris ex illis (Benjaminitis;) si verò propter juramentum vos (ô Schilonitæ) solliciti estis, nullum in vobis erit peccatum hac in re, quoniam vos non (spontè) dedistis eis (reliquis Benjaminitis) filias vestras, ut vobis sit reatus 5. circà hanc rem, quocircà pax erit vobis, nolite timere. 6.

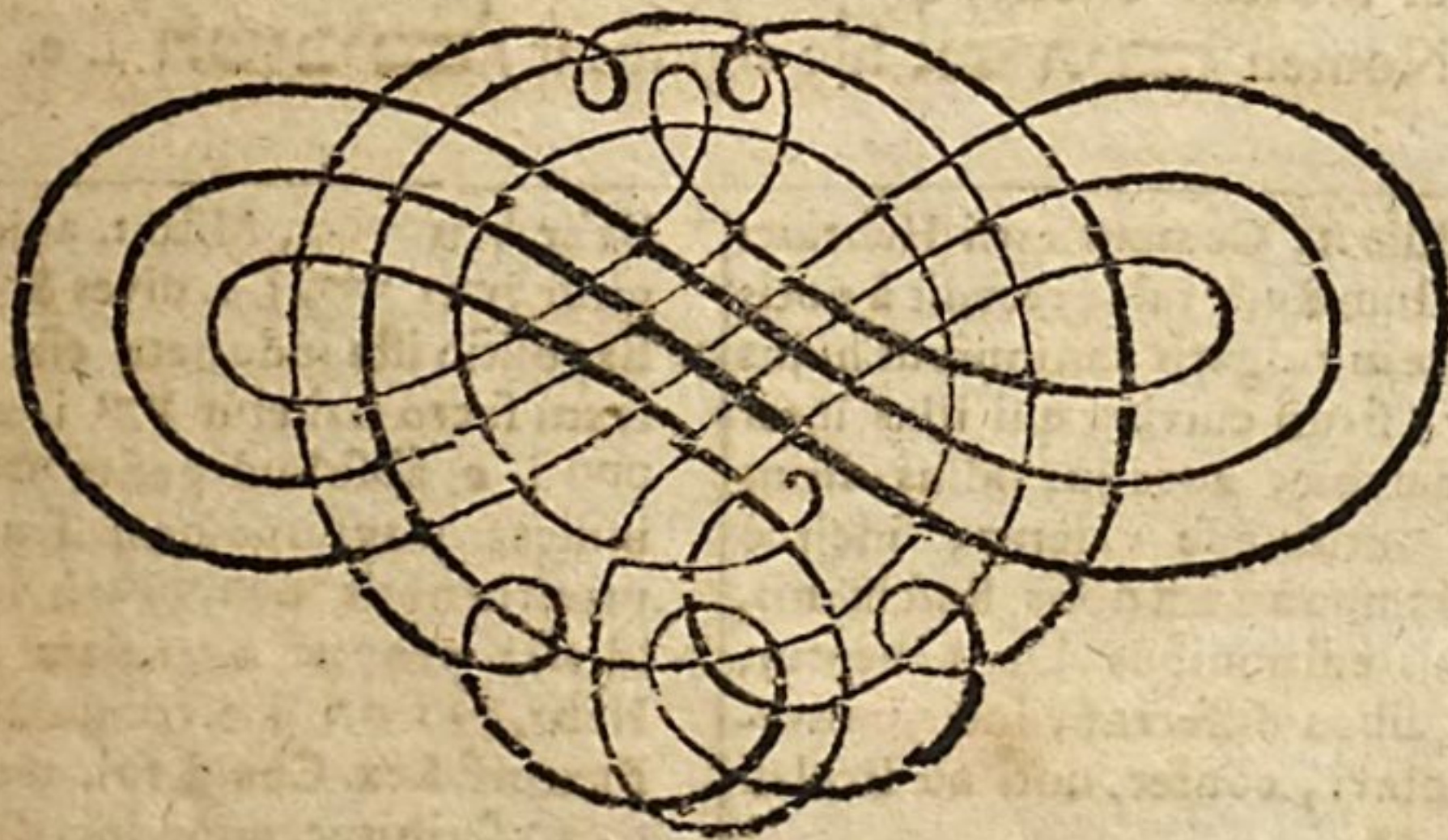
4. De quo vide suprâ vers. 9. h. cap.

5. Id est: nullus in vobis erit reatus quoad violationem juramenti, quoniam non spontè & ultrò dedistis Benjaminitis filias vestras; sed

ipsi sibi illas abstulerunt per insidias.

6 In Mito 1. hic in fine iterantur verba ista: pax erit vobis, nolite timere.

תהילה לאר.

RUTH.

I. N. I.

RUTH.

CAP. I.

Erf. 1. *Et accidit eo† tempore, quô Judicabant ‡ Judices*] Antequam regnaret rex Saul, quando generationes (Israëliticæ) gubernabantur per Judices; fuit autem istud ætate Ebzan, dicunt enim Rabbin nostri: Ebzan is fuit Bohas. 1. Eod. vers. 1. *Et abiit vir*] Valdè dives * ille fuit 2. ac gubernavit generationem (Israëliticam;) egressus autem est ex terra Israëlitica ad regionem exteram propter invidiam, 3. dum oculus ejus contractus (i. e. malignus) fuit erga pauperes, qui venerant, ut ei molesti essent, 4. quocircà ille punitus fuit (à Deo.) Vers. 2. *Ephratai†*] (Nomen אפרתי hîc significat) חשובי i. e. æstimati, & sic

† Quoniam Mstum 1. Commentarii Hebraici super librum istum Ruth valdè recedit à notis Raschianis, quæ in vulgatis editionibus hujus libri habentur, sicuti cuivis, qui illas inter se conferet, patebit, adeoque alius istius Commentarii autor esse videtur, idcirco Mstum 2. solummodò cum notis Raschianis, quæ in vulgatis editionibus hîc habentur, contuli & in quibus differant, locis convenientibus annotavi, confer. not. ad Eccles. c. 1. v. 3. Sign. **.

‡ Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 10. a. b. & Bava batra, fol. 15. b.

1. De quo vide Judic. cap. 12. vers. 8. & 1. Paralip. cap. 2. vers. 11. ibique Raschi notas & ad Ecclesiast. c. 11. v. 6. n. 30. confer. etiam not. in שפתי חכמי h. loc. Cœterùm de autore libri Ruth, quisnam ille fuerit, vide præ aliis Dan. Huetii Demonstr. Evang. Propos. 4. c. 14. p. 338. edit. Lipsienſ.

* Hebr. עשיר גדול, Msto 2. abjectâ copulâ ו legitur עשיר וגדול i. e. dives & magnus.

2. Expositio ista inde nata est, quoniam hîc in textu sacro habetur איש i. e. vir, quæ vox חכם i. e. absolutè posita גדולה i. e. indicat magnitudinem seu amplitudinem, prout in notis שפתי חכמי h. loc. exponitur.

3. Id est: propter avaritiam ac tenacitatem, Hebr. רת העין i. e. contractio oculi, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1601. in notis שפתי חכמי scribitur, quòd loci istius explicatio ex Medrasch Ruth. desumpta sit.

4. Nempè tempore famis, quâ illi premebantur, id enim verbum לדחוק, quod hîc habetur, significat, confer. 1. Reg. cap. 18. v. 44. ibique Raschi not.

† De duobus istis Ephrataeis, Machlone scil. & Kiljone, vid. tract. Talm. Baba batra, fol. 91. b.

sic (accipitur in illo loco:) filii Thochu, filii Zuph, אפרתי s. i. e. generosus, 6. vide illius existimationem, nam ecce Eglon, rex Moabitarum, dedit filiam suam Machloni ** uxorem, *** etenim Mar 7. dicit: Ruth † fuit filia Eglonis; alia explicatio (nominis) אפרתי (nimirum:) Bethlechem dicitur: Ephrat. 8. Vers. 3. *Maritus Nabomi*] Cur (hinc ita) dicitur? (nimirum) exinde ajunt: non mortuus fuit maritus iste, nisi uxori suæ. 9. Vers. 5. *Etiā ambo isti*] Quid istud אג i. e. etiam (hinc sibi vult? nimirum) initio puniti fuerunt (Machlon & Kilion) circa opes suas 10. ac mortui sunt eorum cameli & jumenta, postea mortui sunt etiam 11. ipsi. Vers. 7. *Et egressa est ex loco illo*] Cur (hinc) istud dicitur? ecce enim jam antea dictum est: & reversa ex agris Moabitarum, 12. & quomodo revertatur, nisi egressa sit ex loco, ubi illa fuit? (ita sanè est;) sed refert (id S. Scriptura ideò,) quia egressus hominis justus ex aliquo loco dignoscitur & facit notam, avertit se splendor, avertit se decor, 13. avertit se laus urbis, atque ita (dicitur de Jacobo:) & egressus est Jacobus ex Beer Schebah. 14. Vers. 12. *Quia senior sum, quàm ut nubam*] Ut ab eo uxor ducar & pariam

5. Sicuti 1. Samuel. cap. 1. vers. 1. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 7. & n. 8.

6. Prosapia illustris, claro genere natus, Hebr. אבגרות, vel, ut alii legunt: אבגרות sive: אבגרות, à Græco: ευγενής, in notis שפתי dictio ista hinc exponitur, quod significet: מושל i. e. dominum & imperantem, ibique caput secundum ex Vajikra rabba allegatur, vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 39. alii vertunt: Ephrataeum, tanquam nomen proprium, confer. not. ad Psalm. 132. v. 6. n. 1. 2.

** Hebr. למחלון, in Msto 2. nomen istud hinc omissum est.

*** Confer. Raschi not. ad Judic. cap. 3. vers. 2. num. 13.

7. Iste Mar fuit filius R. Asse, qui unà cum Maremar atq; aliis quibusdam collegis suis continuavit Talmud Babylonium, prout Alstedius in Chronologia & quidem Tit. 42. Doctorum celebrium apud Judæos, scribit, fuit & alius Mar Sutra i. e. parvus sive minor dictus, de quo idem Alstedius dict. loc. confer. Thren. cap. 1. v. 2. n. 10.

† Confer. tract. Talm. Berachot fol. 7. b. & Bavabatra fol. 4. b. it. Sota, fol. 42. b.

8. Nomen itaque אפרתי hinc significat Bethlehemitas, juxta istam expositionem, confer. Genes. cap. 35. v. 19.

9. Nam, si ille mortuus esset, bonâ nominis sui famâ relictâ, היה מת לדור i. e. mortuus fuisset generationi suæ nunc autem non mortuus esse hinc dicitur, אלא לאשה i. e. nisi uxori suæ, sic in notis שפתי חכמים hinc exponitur, confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 22. b.

10. Vel. in bonis sive facultatibus suis, בממון, uti hinc habetur.

11. Quoniam omnis particula אג venit לרבות i. e. ad augendum, uti R. David. Kimchi ad Josu. c. 7. v. 11. notavit, ideò quaeritur hinc, quid sibi velit in hoc versu illa particula אג? confer. R. Salomo ad Genes. c. 42. v. 22. & ad Deuter. c. 12. v. 31. vide & not. in שפתי חכמים h. loc.

12. Sicuti versu. præced. 6. h. cap. habetur.

13. Hebr. פנה הדרה sic in Bibliis Buxtorf. ut & in editione שפתי חכמים atque in Msto 2. habetur, sed absunt ista ab exemplari Amstel. Hebræo, quod usus sum.

14. Prout Genes. cap 28. vers. 10. habetur, ubi eadem, quæ hinc, sed fusiùs in notis Raschianis

pariam filios & ut vos eis nubatis, isti enim vobis non sunt prohibiti ¹⁵. nec vos eis estis interdictæ propter uxorem † fratris ejus, qui non existit in illius seculo, ¹⁶. nam illa non obstricta fuit leviro, ¹⁷. quia Machlioni atque Kilioni ‡ non fuerunt cum illis (foeminis) sponsalia, ¹⁸. illæ enim (videlicet Harpah ac Ruth,) peregrinæ fuerunt, * nec profelytæ erant factæ; nunc autem illæ veniunt, ut fiant profelytæ, ¹⁹. dicitur enim: nam tecum revertemur ad populum tuum, ²⁰. i. e. ab hoc tempore erimus populus unus. Eod. vers. 12. *Si dicerem, est mihi spes*] i. e. Nam etiam si diceret mihi animus meus: est mihi spes, ut matrimonio amplius jungar ac filios pariam. Eod. vers. 12. *Atque etiam hac nocte essem cum viro*] i. e. Atque etiam amplius, licet hac nocte conciperem masculos atque filios parerem vel etiam si jam antea peperissem filios. ²¹. Vers. 13. *Num eos expectabitis*] Interrogativè (hic dicitur:) forsitan vos expectabitis eos, donec adolescant? (verbum **תשברנה**) significat (idem, quod in illo loco:) **שברו** i. e. expectatio ejus est in Domino. ²². Eod. vers. 13. *Numquid detentæ eritis*] (Verbum **תעגנה**, quod hic habetur,) significat inclusionem (sive detentionem) carceris, veluti (in isto loco:) **עג עוגה** i. e. circulum duxit ²⁴. &

nis reperiuntur, confer. & not. in שפתי חכמים h. loc.

¹⁵. Hebr. שאינם אסורים להם, sic tam in editione שפתי חכמים, quam in exemplari Amstel. Hebræo, quod usus sum, legitur; sed defunt ista in Bibliis Buxorff, confer. not. in שפתי חכמים h. loc.

† Verba ista: propter uxorem &c. usque ad: quia Machlioni & Kilioni, absunt hic in Hebræo à Msto. 2.

¹⁶. Vel: in illius mundo, Hebr. בעולמו i. e. qui tunc temporis non vixit, confer. S. Salom. ad Deuteronom. cap. 25. vers. 5. ac Buxtorff. Synag. Jud. c. 41. p. 649. ut & Gur Arjeh fol. 221. col. 3. & 4.

¹⁷ Id est: quia illa non duci debuit uxor à leviro, confer. D. Wagenfeil. Sota, p. 207. n. 16. ac not. in שפתי חכמים h. loc.

‡ Hi etiam dicti fuerunt Ioasch & Saraph, juxta Rabbiorum opinionem, vid. not. ad 1. Chron. c. 4. v. 22. n. 20.

¹⁸. Nempé: legitima, quæ vim juris Divini habeant, confer. quæ ad Genes. c. 2. vers. 12. n. 15. notata sunt, it. Lightfoot ad 1. Corinth. c. 7. v. 10. pag. 192. edit. Lips.

* Sive: gentiles fuerunt, inter gentiles autem & Judæos non erant sponsalia scil. legitima, confer. num. præc. 18. & Lightfoot in Acta Apostol. c. 15. v. 20. p. 116. edit. Lips.

¹⁹. Id est: Judaicam religionem amplectantur; quomodo autem foemina gentiles fiant profelytæ, vide apud D. Wagenfeil. in Nizzach, pag. 251.

²⁰. Uti supra vers. 10. h. cap. habetur; hæc itaque reversio ad populum indicat, quod illæ voluerint fieri profelytæ.

²¹. Confer. hic not. in שפתי חכמים ubi loci istius explicatio habetur; verba autem ista: vel etiam si jam antea peperissem filios, absunt hic in Hebræo à Msto. 2.

²². Sicuti Psalm. 146. vers. 5. habetur; locus iste ex Psalm. 146. v. 5. hic adductus, abest à Msto 2.

²³. Vincitæ, conclusæ, sic verbum תעגנה juxta mentem Commentatoris nostri hic vertere volui, confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 73. a.

²⁴. Vel: conclusit, detinuit, sicuti in tractatu Talmudico: Taanith fol. 23. 1. habetur, allegat.

& stetit in eo, sunt, qui explicent (verbum istud תַּעֲגֹבָה,) quòd significet עֵי
 יָגוֹן i. e. remoram; 15. sed non quadrat (ista expositio,) nam, si ita esset, (li-
 tera) punctanda fuisset per Dagesch aut scribenda fuissent duo Nun. 26. Eod.
 vers. 13. *Quia exseruit se** contra me manus Domini*] Dixit R. Levi: ubicun-
 que (in S. Scriptura) dicitur: manus Domini, (ibi intelligitur) plaga pestis;
 est autem structura principalis 17. omnibus (iste locus:) ecce manus Domini
 erit. 28. Vers. 15. *Ecce reversa* est fratria tua*] Istud (verbum שָׁבָה) accen-
 tum habet suprâ in (litera) Schin, 29. quia significat präteritum; (ast in illo
 loco:) & manè illa שָׁבָה i. e. revertebatur, 30. accentus est infrâ 31. in (li-
 tera) Beth, quia istud (verbum) significat tempus præsens atque ità in simili-
 bus. Vers. 16. *Ne adverferis mihi*] i. e. Ne intes apud me. 32. Eod. vers.
 16. *Nam, quocunque iveris, † ibo*] Hinc dicunt Rabbini nostri: quicunque pro-
 felytus fieri vult, ei nonnullæ indicantur poenæ (legis Divinæ,) ut, si fortè il-
 lum facti poeniteat, revertendi facultatem habeat, nam ex verbis Ruth discis,
 quòd ei dixerit Nahomi: prohibitum est nobis, Sabbathô egredi ultrâ terminum
 Sabbathi 33. respondit ei (Ruth:) quocunque iveris, ibo, (ulterius dixit Na-
 homi:)

O 2

homi:)

gat. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1583. conf.
 Raschi not. ad. Habac. c. 2. v. 1. n. 1. & not.
 in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc.

25. Sive: retardationem, retentionem, hinc apud
 priscos Hebræos עֵיגוֹן vel עֵיגוֹן i. e. anchora, sic
 dicta, quia navem remoratur, vide ejusd. Bux-
 torf. Diction. Hebr. hac. voce.

26. Nempe ita: תַּעֲגֹבָה vel: תַּעֲגֹבָה; jam autem
 hic legitur: תַּעֲגֹבָה sine Dagesch aut duplici
 Nun; sed huic Commentatoris nostri exposi-
 tionis autor Michlol Jophi in notis ad hunc
 locum non consentit; sed exponit: retarda-
 tionem: sive remoram, rationes vide ibidem,
 confer. & not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc.

** Verba ista: quia exseruit se &c. usque ad:
 ne adverferis mihi (v. 16. b. c.) absunt hîc in
 Hebræo à Msto 2.

27. Hebr. בָּנִין אֵב, de quo vide Buxtorf. Lex.
 Chald. fol. 318. confer. num. seqv. 28.

28. Sicuti Exod. c. 9. vers. 3. habetur, sensus est,
 quòd omnes alii S. scripturæ loci, in quibus
 dicitur: manus Domini, explicandi sint juxta
 sensum, qui Exod. dict. cap. 9. v. 3. habetur,

vid. num. præced. 27.

* Tradunt Rabbini, quòd Harpa sive Orpa,
 postquàm reversa est, cum multis rem habu-
 erit & quòd illa fuerit mater Goliathi, vid. 1.
 Sam. c. 17. v. 23. n. 18. & 19. confer. & tract.
 Talm. Sota, fol. 42. b. & Schabbat, fol. 113. b.

29. Id est: vox penacuta est, accentum habens
 in penultima, Grammatici vocant מִלְּעֵיל Mil-
 hel, confer. quæ ad Genes. c. 34. v. 29. n. 27.
 & ad Deuter. c. 33. v. 23. n. 153 notata sunt,
 vide & num. seqv. 31. ac cap. seq. 2. v. 6. n. 8.
 & R. Sal. ad Esai. c. 26. v. 11.

30. Vide Esther. cap. 2. v. 14. confer. & dict.
 cap. seqv. 2. v. 6. n. 8.

31. Id est: vox illa accentum habet in sylaba
 ultima, quæ Grammaticis dicitur מִלְּרֵא Milrha,
 confer. num. præced. 29.

† Confer. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 47. b.

32. Vel: ne me instantius roges, ne mihi repug-
 nes, id enim verbum תַּבְצִיר, quod hîc apud
 Commentatorem nostrum habetur, significat.

33. Hebr. הָשָׁבָה הַשָּׁבָה est is terminus, bis mille
 passus continens, id, quod Judæi exstruere vo-
 lunt

homi :) interdictum est nobis, ne fœmina se societ masculo , qui non est ejus maritus, respondit ei (Ruth :) ubicunque pernoctaveris, pernoctabo, 34. populus noster (pergit dicendo Nahomi) separatus est à cœteris populis per sexcenta ac tredecim 35. præcepta, (respondet ei Ruth :) populus tuus meus (erit) populus, 36. (instat Nahomi , dicens :) prohibitus est nobis cultus idololatricus, (respondit ei Ruth :) Deus tuus meus (erit) Deus, 37. (continuat Nahomi dicendo :) quatuor mortis genera tradita sunt domui 38. judicii , (respondet ei Ruth :) ubicunque mortua fueris, ego (quoque) moriar, 39. (pergit Nahomi dicendo :) duo sepulchra tradita sunt domui judicii, unum illis , qui lapidantur & comburuntur ; alterum eis, qui occiduntur 40. & strangulantur , 41. respondit ei (Ruth :) & ibidem sepeliar. 42. Vers. 17. *Sic faciat mihi Deus*] Sicuti (ille jam) cœpit me malô afficere, cujus manus contrâ me exserta fuit, ut maritum meum occideret ac facultates meas auferret. Eod. vers. 17. *Atque ita addat*] Si (quid aliud) me separet à te, quàm mors. Vers. 18. *Et cessavit loqui cum ea*] Hinc dicunt (Rabbin :) non multiplicant (verba) eade re 43. nec negotium istud subtiliter excutiunt. Vers. 19. *Ita profectæ sunt ** ambe istæ*] Dixit R. Abhu : veni ac vide, quanto amore diligantur à Deo profelyti, quando (Ruth) in animum suum induxerat, ut profelyta fieret, æquavit illam S. Scriptura (focruï ejus) Nahomi. Eod. vers. 19. *Et commota est † tota civitas*] Factus fuit strepitus totius urbis, omnes (enim) congregabantur, ut uxorem Boazi, quæ illo

lunt ex osu, cap. 3. v. 4. ubi vide Raschi notas.

34. Vel : diversabor, sicuti hic paulò post in textu sacro habetur ; ubi confer. tract. Talm. Jevammot fol. 47. b.

35. Tot enim Judæi numerant præcepta, tam affirmativa, quàm negativa, vide Buxtorf. Synag. Jud. c. 3. pag. 39. confer. & Cantic. cap. 5. v. 14 n. 92.

36. Sicuti hic in textu sacro habetur.

37. Ita etiam hic in textu sacro habetur.

38. id est : Synedrio seu consistorio, idque erat duplex majus & minus, de quibus vide inter alios Dilherr. in Attriolingv. Sanct. p. 150. & p. 31. & seq. ubi de quatuor mortis generibus, confer. & num. 41. h. vers.

39. Prout versu seqv. 17. in textu sacro habetur, confer. & not. in מתי משה h. loc.

40. Hebr. נהרג, hi dicuntur in specie, quorum capita vel gladio præcidebantur vel trunco imposita securi amputabantur, confer. id. Dilherr. in Attriolingv. sanct. p. 152.

41. Vel : suffocantur, atque ista sunt quatuor illa mortis five ultimi supplicii genera de quibus suprâ num. 38.

42. Sicuti alleg. versu seqv. 17. h. cap. in textu sacro habetur.

43. Nempè : de religione Judaica si quis illam amplecti ac profelytus fieri velit, i. e. si alicujus constans propositum animadvertatur de Judaismo suscipiendo, non sunt eade re verba multiplicanda, ne fortè iste absterreatur.

** Verba ista : ita profectæ sunt &c. usque ad : an ista est Nahomi ? absunt hic in Hebræo à Mito 2.

† Vid. tract. Talm. Bava batra, fol. 91. a.

illo die mortua erat, sepelirent. 44. Eod. vers. 19. *An ista est Nabomi*] (Littera) Heh punctum habet Chateph (Patach,) quia interrogationem continet, (ac si diceretur:) hæcne est Nahomi, quæ consueverat egredi cum curribus cameratis 45. ac cum mulis, vidistisne, quid ei eveniret propterea, quia extrâ terram (Israëliticam) egressa est? 46. Vers. 21. *Plena abieram*] (Plena) divitiis ac liberis; alia *** explicatio (verborum istorum: plena abieram, nempè:) quòd illa gravida fuerit. Eod. vers. 21. *Testificatus est contrà me*] Testificatus est contrà me, quòd malè fecerim coràm ipso; alia † expositio (verborum istorum: testificatus est contrà me, videlicet:) testificata est contrà me mensura iudicii, sicuti (dicitur in illo loco:) & testificata est superbia Israëlis &c. 47. Vers. 22. *In principio messis hordeaceæ*] De messe manipuli 48. loquitur S. Scriptura.

CAP. II.

Vers. 1. *Notus*] i. e. Propinquus 1. filius (enim) fratris Elimelechi fuit, dicunt Rabbinii nostri: Elimelech & Salmon, 2. pater Boazi, ac Ploni Almoni, 3. propinquus 4. & pater illius Nahomi, omnes fuerunt filii Nachaschonis, filii Haminadaphi; 5. sed illis (nempè: Elimelecho & ei Nahomi,) non profuerunt merita patrum suorum, ex quo illi egressi erant è terra (Israëlitica) in exteram regionem. 6. Vers. 2. *Eam quasi in agrum*] In unum ex
O 3 agris

44. Confer. hic not in שפתי חכמי, ubi scribitur, quòd non moriatur iustus, nisi alius in ejus veniat locum & hanc in rem adducitur ex tractatu Talmudico: Bava batra, caput quintum, quod incipit: הנה כי אתה חסיד, confer. cap. sequ. 2. v. 1. num. 6.

45. Sic istud: בנביא hic interpretor, confer. Esai. cap. 66. vers. 20. ibique Raschi not. vide & notas in שפתי חכמי h. loc.

46. Confer. & hic not. in שפתי חכמי, ubi loci istius explicatio habetur.

† Hæc quoque expositio alia, usque ad finem hujus capitis abest hic in Hebræo à Misto 2.

47. Sicuti Hose. cap. 5. v. 5. habetur.

48. Manipulus autem הנה כי אתה חסיד i. e. venit de hordeo, sic in not. שפתי חכמי hic exponitur, confer. R. Salom. ad Levit. cap. 23. v.

10. n. 18.

1. Vel. consanguineus, prout nonnulli dictionem מדרגה sive מדע exponunt, confer. cap. sequ. 3. v. 2. num. 1.

2. De hoc vide 1. Paralipom. c. 2. v. 11. ubi ipse nominatur Salma, confer. Raschi not. ibid. & cap. sequ. 3. v. 11. n. 14. & n. 15.

3. De quo infra Ruth cap. 4. vers. 1.

4. Sive: vindex, redemptor, Hebr. גואל, de quo vide Buxtorf. Diction. Hebr. confer. & cap. sequ. 3. v. 9. num. 10.

5. Vide de istis 1. Paralip. dict. c. 2. vers. 10. & v. 11.

6. Confer. hic not. in שפתי חכמי, ubi ex tractatu Talmudico: Bava batra caput quintum, quod incipit: הנה כי אתה חסיד allegatur, confer. cap. preced. 1. v. 19. n. 44.

agris incolarum urbis post aliquem ex illis, in cuius oculis invenero gratiam, ita, ut, is† me haud increpet. Eod. v. 2. *Et colligam spicas post eum in cuius oculis invenero gratiam*] i. e. Post illum, cuius in oculis gratiam invenero. Vers. 3. *Et abiit & venit ‡ ac collegit in agro*] Reperimus in Medrasch Ruth: priusquam illa abiret, ipsa venit, nam illa (S. Scriptura) dicit: & venit ac postea (dicit:) ac collegit, enim verò signabat (Ruth) vias, antequam ingrederetur in agrum & abiens venit iterum ad urbem, ut faceret signa atque notas, ne erraret in semitis; sed certò sciret redire. Eod. vers. 3. *Et accidit casu*] Ut veniret ad partem agri, qui erat Boazo. ** Vers. 5. *Cujusnam est puella hec?*] An mos fuit Boazo, ut percunctaretur de foeminis? (non certè;) sed (hoc ideò refert S. Scriptura quoniam) ipse res verecundas ac sapientiæ plenas in illa conspexerat, (nam) duas ipsa spicas colligebat; tertiam autem non colligebat, prætereà illa stando colligebat (spicas) stantes; jacentes autem (spicas colligebat) sedens, ne ipsa sese incurvaret. 7. Vers. 6. *Quæ reversa est cum Nabomi*] Accentus (in verbo נָבִימִי) est suprà in (litera) Schin, quia notat tempus præteritum; 8. non verò præsens (vel imperfectum.) Vers. 7. *Et dixit*] Secum. 9. Eod. vers. 7. *Colligam quæso*] Collectionem spicarum. Eod. vers. 7. *Et congregabo inter manipulos*] i. e. Manipulos, qui per oblivionem relictæ sunt. Vers. 9. *Si sitieris, ** ito ad vasa*] i. e. Si fortè sitieris, ne erubescas, quò minus abeas ac bibas ex vasis aquarum, quas pueri haurient. Vers. 13. *Non ero, sicuti una ex ancillis tuis*] Non sum ego reputata, sicuti una ex ancillis tuis. Vers. 14. *Et intingens buccellam tuam in acetum*] Hinc (docent,) quòd acetum pulchrè conveniat calori 10. Eod. vers. 14. *Et porrexit ei † aristas tostas*] (Istud: וַיַּצִּבֵּט significat) וַיִּשֶׁט i. e. & porrexit ei, nec huic simile in S. Scriptura (habetur;) ast in lingua Mischne legitur

† Hæc verba: ut is me &c. usque ad: & abiit & venit (v. 3. h. c.) absunt hic in Hebræo à Mfto. 2.

‡ Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 113. b. * Verba ista: priusquam illa abiret &c. usque ad signabat (Ruth) vias, absunt hic in Hebræo à Mfto. 2.

** Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 54. a. it. not. ad librum, Prec. Jud. part. 2. p. 237. a. med.

*** Vid. tract. Talm. Schabbat fol. 113. b.

7. Atque hoc modo pedes denudaret, quod cæteræ foeminæ facere solebant; ast ipsa

stans colligebat spicas stantes ac sedens colligebat spicas jacentes propter verecundiam, ne crura denudaret.

8. Confer. quæ ad cap. præc. 1. v. 15. num. 29. & n. 30. notata sunt.

9. Hebr. בְּלִבִּי i. e. in corde suo, apud se, tacitè cogitans.

* Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 113. b. 10. Sive: æstui sedando, acetum enim haustum remedium esse calori sedando vel siti restinguendæ putatur.

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 113. b. & Chagiga, fol. 22. b.

(legitur ita:) retrò & in medio ac loco **הצביטו** i. e. porrectionis. 11. Vers. 16. *Etiāmittendo* 12. *omittite*] i. e. Obliviscendo obliviscimini, simulate, ac si obliti essetis, (dictio: **שגגו** i. e. error, Chaldaicè transfertur: ** **שלורתה**, sic quoque (accipitur in illo loco:) **על השל** i. e. propter hunc errorem; 13. alia expositio (verborum: **של תשל**, nempè, quòd) significant (idem, atque in illo loco:) si **ישל** i. e. dejiciat (sive excutiat) olivas olea tua. 14. Eod. vers. 16. *De manipulis*] (Dictio:) **צבתי** (significat) manipulos parvos, 15. istius simile habetur in lingua Mischnæ, (ubi sic legitur:) invenerunt **צבתי** i. e. manipulos parvos (solutos) aut ligatos. 16. Vers. 19. *Sit is, qui cognovit te, benedictus!*] (Nempè:) dominus agri, qui tibi vultum benignum præbuit, ut in ipsius agro colligeres. Vers. 20. *Cum vivis*, *** *cum mortuis*] Qui aluit ac sustentavit vivos & curam gessit rerum, quibus defuncti opus habent.

CAP. III.

Vers. 2. *Cognatus noster*] Propinquus noster. 1. Eod. vers. 2. *Ecce ille* † *ventilat*] Glumam, (verbum: **זרה** significat:) linguâ vernaculâ: vanner. 2. Eod. vers. 2. *Noctu*] Quoniam generatio (istius temporis) furto

11. Id est: in loco apprehensionis, nempè in ansa, seu manubrio, quo vas prehenditur & alii porrigitur, vide Buxt. Lex. Chald. fol. 1882. & not. in שפתי חכמי h. loc. ubi ex tractatu Talmudico: Chagiga, allegatur caput tertium, quod incipit: **הומר בקודש** & ibidem exponitur, quòd **בית הצביטה** significet: **בית רוד** i. e. manubrium sive ansam, videlicet **מקום שאוחזין אותו בו והופסו** i. e. locum, in quo aliquid apprehenditur ac tenetur, confer. Chagiga, fol. 22. col. 2.

12. Hebr. **של תשל**, sensus est: fingite, quòd per errorem vel oblivionē aliquos manipulos reliqueritis, ut illa eos colligere possit, vid. not. in שפתי חכמי h. loc.

** Verba ista: **שגגו** Chaldaicè transfertur &c. usque ad: de manipulis, absunt hic in Hebræo à Misto.

13. Vel: propter hoc imprudens factum vide

2. Samuel. c. 6. v. 7. ibique Raschi notas, n. 12. 14. Sicuti Deuteron. cap. 28. v. 40. habetur, ubi verbum **ישל** à radice **נשל** i. e. dejecit, deducitur, confer. Raschi not. ibid. n. 46.

15. Fasciculos manuales, sic Junius ac Tremellius verterunt.

16. Hebr. **כרובות**, confer Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1886. & not. in שפתי חכמי h. loc. ubi ex tractatu Talmudico: Eruvin, caput decimum, quod incipit: **רמציא תפילין** allegatur.

*** Verba ista: cum vivis &c. usque ad: ecce ille ventilat (cap. seq. 3. v. 2.) absunt hic in Hebræo à Misto.

1. Alii verterunt: affinis noster, sic habet Junii ac Tremellii versio Latina, confer. cap. præced. 2. vers. 1. n. 1.

† Confer. hic tract. Talm. Cholin, fol. 91. b.

2. Sic reddo hic: **ונגזר**, rectius juxta hodiernum

furto atque rapinæ erat dedita, idcirco (Boaz) dormiebat in area sua, ut illam custodiret. Vers. 3. *Ac laves te*] A pollutione cultus tui idololatrici. 3. Eod. vers. 3. *Et ungues te*] Hæc sunt præcepta. 4. Eod. vers. 3. *Et imponas tibi vestes tuas*] (Nempè:) vestes Sabbathicas. 5. Eod. vers. 3. *Et descendas in aream*] Scriptum est: ויררתי i. e. & descendam (ut sensus sit allegoricus:) justitia mea (sive meritum meum) descendet tecum. Eod. vers. 3. *Ne innotescas viro*] (Videlicet:) Boazo. Vers. 6. *Et descendit in aream & fecit*] Illa (Nahomi) dixerat ei: & laves atque ungas te & imponas tibi vestes tuas, ac postea * descendas in aream; illa verò (Ruth) non fecit ita; sed dixit (sive cogitavit secum,) si descendero, dum ornata sum, (tunc) is, qui mihi obviam fiet meque conspiciet, dicet, quòd ego sim scortum, quapropter illa descendit primò in aream ac postea semet ornavit, sicuti socrus ejus præceperat. Vers. 7. *Et bonò fuit animò*] (Nempè) studuit in lege (Divina.) Eod. vers. 7. *Et venit clam*] Leniter. 6. Vers. 8. *Et contremuit vir ille*] Existimans, esse dæmonem voluitque clamare; ast ipsa prehendebat illum eumque brachiis suis complectebatur. Eod. vers. 8. *Et palpavit*] (Verbum וילפף hîc significat:) וילפף i. e. contrectavit (sive prehendit,) veluti (accipitur in illo loco:) וילפף i. e. & contrectavit Simson. 7. Eod. vers. 8. *Et ecce mulier*] Imposuerat (Boaz) manum suam capiti ejus & cognovit, quòd esset mulier. Vers. 9. *Et expandas alam tuam*] i. e. Alam vestimenti tui, ut tegas me palliò tuò; 8. indicat

ernum idioma Gallicum legitur ואנני, Latine: ventilare, in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 255. a. princ. Commentatoris nostri expositio adducitur, ubi Gallicè ומשיר i. e. venter, legitur; sed in Msto 2. benè legitur: ונני, vanner ubi puncta ita, uti vides, posita reperiuntur.

† Hæc verba: ac laves te &c. usque ad: imponas tibi vestes, absunt hic in Hebræo à Msto 2. confer. num. seq. 3. & 4.

3. Hebr. מטינך ע"ז שלך, hæc Commentarii Raschiani verba, quæ continent explicationem textus sacri, ubi habetur: ורחצת i. e. & laves te, reperiuntur tam in editione שפתי חכמי, quam in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum; sed absunt illa à Bibliis Buxtorfianis, confer. num. sequ. 4. & not. Sing. † h. v. 3.

4. Hebr. אלן מצות, etiam hæc Commentarii Raschiani verba, quæ continent expositionem textus sacri: וסבת i. e. & unges te, ha-

bentur in editione שפתי חכמי ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quòd usus sum: sed ista quoque absunt à Bibliis Buxtorfianis, confer. num. præced. 3. ac not. Sing. † h. v. 3.

5. Confer. hîc not. in שפתי חכמי, ubi loci istius explicatio habetur, vid. & tract. Talm. Schabbat, fol. 113. b

* Hebr. ויאמר כך in Msto 2. postea sic legitur וינעש בכל אשר צוהה חמהה i. e. & fecit omnia, quæ præceperat ei socrus ejus; cætera, quæ hîc in notis habentur, usque ad: & bonò fuit animò v. 7. h. c.) ibidem omissa sunt.

6. Sensim, paulatim, sic Hebr. בנחה hîc vertere possis. German. *Sachte/ Leise.*

7. Sicuti Judic. cap. 16. vers. 29. habetur, ubi vid. not. n. 18. & Sign. † confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 19. b.

8. Hebr. בטליתך i. e. Tallit tuò; est autem Tallit sive Talles aliud קטן i. e. parvum; aliud: גדול

cat autem istud nuptias 9. Eod. vers. 9. *Quia tu propinquus 10. es*] Ut redimas possessionem (sive hæreditatem) mariti mei, veluti dicitur: & veniat vindex ejus, qui propinquus est ei & redimat &c. 11. focrus autem mea atque ego necessitate adigimur, ut vendamus possessionem nostram; tibi verò nunc incumbit, ut (illam) emas, ** compara me quoque simul cum ea, quò nomen demortui † in memoriam revocetur super illius possessione, ut, si venero ad agrum, dicant (homines :) hæc Machlonis uxor (fuit.) Vers. 10. *Præ priore*] Quam fecisti cum focru tua. Vers. 11. *Et nunc, *** quia reverà*] (Particula:) **וְכֵן** scripta est (in hoc versu;) nec tamen legitur, 12. ac si diceret 13. sensu literali, dubium esse; sed in confesso est, quòd vindex existat, qui propinquior est, quàm ego, dixit R. Jehoschua, filius Levi: Salmon & Elimelech ac Tob 14. fuerunt fratres; 15. sed quidnam illud est, (quod dicitur:) quæ erat fratris nostri, 16. Elimelechi? (respondetur:) communiter 17. aliquis patrum suum vocare solet nomine fratris, veluti dicitur (in illo loco:) & audivit Abraham, quòd ipsius

גדול i. e. magnum, de quo vide Buxtor. Synag. Jud. cap. 9. pag. 161. & seqv.

9. Vel: ductionem in matrimonium, Hebr. נשואין, nimirum, juxta Commentatoris nostri sententiam, voluit Ruth, ut Boaz ipsam desponsaret ac matrimoniò sibi jungeret idque per expansionem pallii sive Talles hîc innuitur Raschi, confer. vers. 12. h. cap. n. 22.

10. Vide, quæ ad cap. præc. 2. vers. 1. n. 1. & n. 4. notata sunt.

11. Sicuti Levit. cap. 25. v. 25. habetur.

** Hebr. לקנה, in Msto 2. postea pro קנה i. e. compara, legitur: נחלה i. e. hæreditatem seu possessionem juxta hanc lectionem is erit hujus loci sensus: ut emas hæreditatem seu possessionem & me simul cum ea.

† Confer. cap. sequ. 4. v. 10. ibiq; not. sign. *

*** Verba ista: & nunc, quia &c. usque ad: propinquior me, absunt hîc in Hebræo à Msto 2.

12. Nam in textu sacro hîc habetur: כִּי־אֵלֶּיךָ וְכֵן i. e. ubi in Masora notatur: כִּי־אֵלֶּיךָ וְכֵן i. e. (particula:) כִּי scripta est; sed non legitur ratio à Commentatore nostro hîc exponitur.

13. Hebr. כִּי־אֵלֶּיךָ וְכֵן, sic in plerisque

exemplaribus, hætenus excusis, habetur, in notis Raschianis editionis שפתי חכמים hîc uncinulis inclusa & addita sunt ista כִּי־אֵלֶּיךָ i. e. alius liber (pro verbis suprâ dictis habet: istud) כִּי־אֵלֶּיךָ (significat) sensu literal: dubium; sed illud est certum, confer. tract. Talm. Nedarim, fol. 38. a.

14. Nota hîc, quòd nomen טוב, quod in sequenti versu 12. h. cap. habetur, à nonnullis Rabinis tanquam nomen proprium viri exponatur, isque Tob videtur esse ille, qui suprâ Ruth. c. 2. v. 1. vocatur ploni Almoni, vid. ibid. n. 2.

15. Confer. quæ suprâ ad Ruth cap. 2. vers. 1. num. 2. notata sunt.

16. Sic capite seqv. 4. vers. 3. Elimelech expressè à Boazo dicitur frater; sed huic objectioni paulò post respondetur, nempe patrum à fratris filio vocari fratrem, hîc etiam in Junii ac Tremellii versione Latina dict. cap. seqv. 4. v. 3. pro: fratris nostri, Hebr. לא אחי habetur: cognati nostri.

17. Communi hominum more, seu vulgò, sic כִּי־אֵלֶּיךָ quod hîc habetur, vertere possis.

ipsius frater abductus esset captivus; 18. annon autem Abraham illius (Lothi) fuit patruus? sic etiam Boaz fuit Elimelech filius fratris ejus, propinquus Machlonis; at Tob fuit proximior. Eod. vers. 11. *Propinquior me*] Ille quippe est frater; ego verò sum fratris filius. Vers. 12. *Pernocta † hac nocte*] Pernoctatione sine viro. Eod. vers. 12. *Vivit Dominus*] Dixerat ei (Ruth:) tu me verbis circumducis, 19. (quò dictò ille) subsiliit eique juravit, quòd ipsam non circumveniret verbis, nonnulli ex Rabbini nostris dicunt, quòd (Boaz) juraverit cogitationi suæ, 20. nam concupiscentia prava illum incitaverat, 21. (suggerens ista:) tu cœlebs es & illa sine marito est, veni ad eam; at ille juravit, quòd ad ipsam non veniet, nisi per legitimum matrimonium. 22. Vers. 13. *Dixerat enim: ne innotescat*] Respicit (hîc S. Scriptura ad verba illa:) & surrexit, antequàm agnosceret * (alter alterum,) ipse paraverat sese, ut surgeret, cogitaverat enim secum, non id mihi erit honori, si innotescat, quòd fœmina aream (meam) sit ingressa. Vers. 17. *Sex (mensuras) 23. hordei*] An poterit dici: sex fata? 24. non enim solet portare fœmina tantum onus; sed (respondetur, quòd) sex hordeorum 25. ipsa fuerint & indicatur hîc, quòd ex illa (Ruth)

18. Sicuti Genes. cap. 14. vers. 14. habetur.

† Istud: pernocta &c. usque ad: vivit Dominus, abest hîc in Hebræo à Msto 2.

19. Vana spe me lactas, blanda das verba; sed aliter animò sentis, sic illa: ברכים מוציאני hîc interpretor, simili phrasi uti solent Rabbini, dum dicunt: העביר ברכים i. e. circumvenit verbis, confer. not. ad Michæ cap 2. v. 21. num. 26.

20. Id est: quòd obstiterit & quasi juramento contradixerit concupiscentiæ suæ ac pravi libidini, id enim ליעור hîc significat.

21. Vel: impulerat illum, sic verbum מקטר hîc interpretor, quòd aliàs significat: accusare, deferre.

22. De voce נישואין, quæ hîc habetur, jam supra vers. 9. h. cap. num. 9. aliquid dictum est, confer. not. in שפתי חכמים h. loc.

* Quæ verba paulò antè eodem hoc versu 13. habentur.

23. Sic dictio ista in Junii ac Tremellii versione Latina hîc suppletur, sicuti etiam in Michlol Jophi שש מדרגות i. e. sex mensuræ, habetur, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93.

a. & Nedarim, fol. 37. b.

24. Hebr. סאין, erat סאין mensura aridorum, tricesima pars Cori sive Chomeris & continebat sex Cabos, vide Buxtorf. Diction. Hebr. hac voce.

25. Sic Hebræa illa שש מעות, quæ in Commentario Raschiano hic habentur, cum Joh. Drusio interpretor, ac nonnulli exponunt de sex satis hordei, quòd illa portaverit Ruth peculiari ope Dei adjuncta, sunt enim Rabbini, qui statuunt, quòd Ruth tantum oneris portaverit per modum הנס i. e. miraculi, uti R. Jacob, Ben Isaac, ad hunc locum notavit, confer & not. in שפתי חכמים h. loc. ubi scribitur, quòd hîc non possint intelligi sex Cabi vel sex Logi, quia in aream non soleat afferti mensura, quæ minor est, quam Sati, & quòd istud sic exponatur à R. Salomone ad caput undecimum tractatûs Talmudici: Sanhedrin, quòd incipit: חלק, vid. Sanhedrin fol. 93. a. fin. & b. princ. confer. Vatabli ac Drusii not. h. loc. ut & Dn. Andr. Acoluth. de aqv. amar. c. 3. §. 31. p. 184.

(Ruth) egressurus sit filius, qui sex benedictionibus esset benedicendus, (quæ sunt:) Spiritus sapientiæ 26. & intelligentiæ, consilii & potentiæ, Spiritus scientiæ & timoris Domini. 27. Eod. vers. 17. *Nisi compleverit*] Vir ille hanc rem hodiè. 28.

P 2

CAP.

26. Sicuti Esai. cap. II. v. 2. habetur, idem autor R. Jacob Ben-Isaac, hîc annotavit, quòd ideò in textu sacro habeatur dictio: sex, quia sex viri justi ex Ruth essent prodituri, nempe: David, Daniel, Chananja, Mischaël, Asarja & Messias, sic & R. Aben-Esra ad hunc locum annotavit, quòd juxta sensum allegoricum *ששה צדיקים יעמדו ממנה* i. e. sex justi ex illa (Ruth) sint egressuri, confer. Sanhedrin dict. fol. 93. a. fin. & b. princ. it. num. sequ. 27.

27. In Mfto 2. postea adduntur ista *וימר שש שיעורים* אמר ר' שמעון וכו' דרכו של מלך לישא אשה בשש שיעורים או דרכה של אשה לישא שש שיעורים: אלא בזכות וימר שש עמדו ממנה וממנה ששה צדיקים וכל אחד ואחד יש בו שש מידות אלו הן דוד וחזקיה ויאשיה וחנניה מישאל ועזריה דוד דכת' לסרבה המשרה ולשלום אין קץ להבין אותה ולסערה במשפט ובצדקה קנא ית' צבאות לית בקרייה כמותיה באמצע חיבה סחומה שלו גדולה מכל מ"ם שבמקרא ולמה ביקש הק"ה לעשות חזקיה משיח וסגוריו גוג ומגוג וכיון שאמ' שירה נסתם ולמד שלו גדולה ולמה שירה גדולה בחכמה וביראה שלא עמד בתורה כמודו שלא חטא מימיו שכן כת' אנא יהוה זכור נא את אשר החלהכתי לפינך ויברו הכת' יאשיה דכת' ולדים אשר אין בהם כל מום וטובו מראה ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע אשר כוח בהם לעמוד לפני המלך ואף מלך המשיח יש בו שש מידות דכת' ונתת עליו רוח יהוה רוח חכמה וג' ועתידין לחזור בשבילו שש דברים שנאלו מאדם הראשון והיינו דכת' וימר *שש שיעורים* i. e. & mensus est sex (mensuras) hordei] Dixit R. Schimeon: an mos est regis (i. e. viri conspicui ac principis,) ut ducat uxorem sex (mensuris) hordei vel, an mos est mulieris, ut portet sex (mensuras) hor-

dei? (non sanè;) sed propter meritum (seu justitiam,) quòd ipse (Boaz) mensus est sex (mensuras tritici) surrexerunt (i. e. nati sunt) ex illo & ex illa (Ruth) sex justi (viri) & in unoquoque ex illis sunt sex mensuræ si-ve modi (de quibus Esai. c. II. v. 2. vid. num. præced. 26.) sunt autem isti David & Hiskias ac Josias, ut & Chananja, Mischaël atque Asarja; David (quidem, de quo) scriptum est: amplitudini illius principatus & paci nullus (est) finis, stabiliendo illum & fulciendo illum jure ac justitiâ &c. Zelus Domini exercituum &c. (Esai. c. 9. v. 7.) non reperitur simile in S. Scriptura, ut dictio clausa sit in medio (vocis, sicuti in ista: לסרבה, ubi Mem clausum est in medio dictionis,) nam ei (Davidi) magnitudo fuit præ omnibus (locum istum in hoc Mfto 2. imperitiâ vel incuriâ describentis mendosum puto, interea illum sicuti vides, hîc vertere volui,) sed quam ob rem? (hîc nonnulla omissa videntur, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. I. p. 148. a. med. ubi quædam supplentur,) voluit scil. Sanctus ille Benedictus facere Hiskiam Messiam atque Sancheribum (facere) Gogum & Magogum & postquam dixerat Canticum, clausum fuit, (videtur & hic locus in Mfto 2. mendosus) ac docet, quòd ei (Hiskiae) fuerit magnitudo; sed cur? nam magnus fuit sapientiâ & timore (Dei,) non enim stetit (adeò excellens) in lege, sicuti ipse, qui non peccavit, quamdiu vixit, nam ita scriptum est: obsecro, Domine, recordare jam, quomodo ambulaverim coram te, (Esai. c. 38. v. 3.) quocirca magnificavit illum S. Scriptura, de Josia verò scriptum est: (hîc desunt nonnulla in Mfto 2. quæ ad laudem regis Josiæ pertinent, de Chananja verò ac Mischaël & Asaria

CAP. IV.

Vers. 1. *Tu quidam*] Non scriptum (hîc) est nomen ejus, quia ille noluerat redimere, פלוני אלמוני transfertur Chaldaicè in prophetis: כסיו וטמיר i. e. absconditum & custoditum, פלוני (significat:) מכוסרו i. e. absconditum & occultum, idem significans (quod in illo loco:) ויפלה i. e. occultum fuerit, 2. item (in illo loco:) היפלה i. e. num occulta erit Domino (ulla) res? 3. אלמוני, (significat) אלמון i. e. viduum (sive mutum) sine nomine. Vers. 4. *Ut sciam, quia non est prater te*] Propinquus, qui vindicet. Vers. 5. *Et à Ruth, Moabitide*] Tu debes comparare; ast non aliter vult, nisi ipsam quoque ducas uxorem. Vers. 6. *Ne for- sè perdam possessionem meam*] (Istud נחלתי i. e. possessio mea hîc significat:) זרעי i. e. semen meum, veluti (accipitur in illo loco:) נחלת i. e. possessio (vel semen) Domini sunt filii, 4. (ac si dicere voluisset propinquus iste: ideò recuso ducere illam uxorem, quoniam) nolo maculâ afficere semen meum, dicitur enim: non veniat Ammotia & Moabita; 5. sed erravit (iste vir,) de Ammonita (quippe loquitur lex Divina,) non de Ammonitide. 6. Vers. 7. *Super redemptione*] (Dictio הגאולה hîc significat:) מכירה i. e. venditionem. Eod. vers. 7. *(Et super) permutatione*] (Vox תמורה hîc notat) חליפין i. e. permuta-

faria sic scriptum est:) pueros (eligite,) in quibus nullum est vitium & elegantes aspectu & intelligentes in omni sapientia, prædictosque notitiâ & quibus in est facultas standi coram rege (Daniel. c. 1. v. 4.) etiam in rege Messia sunt sex mensuræ (seu qualitates) scriptum quippe est: & requiescet super eo spiritus sapientiæ &c. (Esai. c. 11. v. 2.) & futurum est, ut revertantur propter illum sex illæ res, quæ ablatae fuerunt ab Adamo, atque hoc est, quod (hîc) scribitur: & mensus est sex (mensuras) hordei, confer. hîc not. ad Esai. c. 9. v. 6. Lit. (a.) & not. ad librum prec. Jud. part. 1. p. 148. a. med. it. Abarben. ad Esai. c. 24. fol. 43. col. 2. princ. edit. Amstel. 28. Abest observatio sive annotatio ista a Msto 2.

1. Sic habet Paraphrasis Chaldaica ad 1. Samuel. cap. 21. v. 2. & ad 2. Reg. c. 6. v. 8.
2. Vide Deuteron. c. 17 v. 8. ibique Raschi not. confer. 2. Reg. c. 6. v. 8. n. 5. & 6.
3. Sicuti Genes. c. 18. v. 14. habetur, ubi vide ejusd. Raschi notas.
- † Istud. זרעי & quæ sequuntur, usque ad: nolo maculâ afficere, absunt hîc in Hebræo à Msto 2.
4. Prout Psalm. 127. v. 3. habetur confer. not. in שפתי תבמי h. loc.
5. Scilicet: in ecclesiam Domini, sicuti Deuteron. cap. 23. v. 4. habetur, confer. D. Wagenseil. Nizzach. pag. 54. & p. 26.
6. Idem est in Moabitide, prout Deuteron. dict. cap. 23. v. 4. habetur, confer. D. Wagenseil.

mutationem. Eod. v. 7. *Detrahebat quis calceum suum*] Hæc erat acquisitio, 7. veluti nos comparamus (sive acquirimus rem aliquam) per sudarium 8. loco calcei; 9. Rabbini autem nostri dissentiunt circa istam rem (nempè:) quis cui tradiderit, nonnulli dicunt, quòd acquiratur possessio per vasa (sive vestimenta) comparantis, 10. & quòd Boaz dederit (calceum) vindici; alii dicunt, quòd acquiratur possessio per vasa (seu vestimenta) vendentis 11. ac quòd vindex dederit (calceum) Boazo. Eod. vers. 7. *Et hoc erat testimonium in Israël*] i. e. Ritus (sive mos) testimonii. † Vers. 10. *Ad suscitandum nomen demortui super hereditate sua*] Quando uxor ejus egrediebatur ac veniebat ad possessionem atque intrabat & exhibat, dicebant (homines:) ista fuit uxor Machlonis (& sic) nomen ejus * propter illam in memoriam revocabatur. Vers. 11. *Tanquam Rachel & tanquam Lea*] Quamvis ille (Boaz) fuerit de tribu Juda ac de filiis Leæ; tamen illi mentionem faciunt 12. Rachelis, quia ipsa fuit fundamentum domus (i. e. mater familias præcipua) ac præposita fuit Rachel Leæ. Eod. vers. 11. *Et predica nomen*] Ac si dicerent: celebretur nomen tuum. 13. Vers. 12. *Tanquam domus Perez*] Ex quo nos egressi (sive nati) sumus. Vers. 18. *Atque hæc sunt generationes Perez*] Quoniam genealogiam Davidis refert (S. Scriptura) ad nomen Ruth, Moabitidis, ideò redit) jam S. Scriptura) ac genealogiam ejus refert ad nomen Jehudæ. 14.

- genfeil. loc. alleg. it. not. ad Psal. 119. vers. 86. n. 44.
7. Comparatio vel acquisitio possessionis, vel modus sive ritus acquirendi rē vel adipiscendi possessionem, id enim dictio קנין hīc significat, confer. hīc tract. Talm. Bava metzia, fol. 47. a. b. & Nidda, fol. 45. b.
8. Sive: linteum, velamen, Hebr. סוּדָר, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1443. ubi plura de סוּדָר קנין habentur.
9. Figuram calcei, quem Furtenfes Judæi in negotio Leviratus adhibere solent, vide apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 664. confer. & Buxtorf. Synag. Jud. c. 41. p. 653.
10. Sive: ementis vel acquirentis possessionem aut rem aliam, sic istud קונה hīc interpretor, confer. num. seq. 11.
11. Vel: tradentis possessionem aut rem aliam, sic מקנה hīc interpretor, nempè, qui possidere facit vel à quo res comparatur, ut habeat significationem Hiphil, vid. num. antec. 10. & R. Aben Esra h. loc.
- † Vid. hic tract. Talm. Bava metzia, fol. 7. a.
- * Confer. not. ad cap. præced. 3. vers. 9. Sign. †.
12. Sic verbum מוריש hīc vertere volui, quod aliàs significat confitentes, celebrantes.
13. Confer. hic Raschi not. ad Esai. cap. 9. v. 6. al. 7. num. 24.
14. Cur vox חולדות i. e. generationes hic מלא i. e. plenè, non defectivè חולדות, prout in aliis S. Scripturæ locis, scripta sit, vide rationem apud Petr. Galatin. de Arcan. Cathol. verit. lib. 6. cap. 11.

I. N. I.

I. SAMUELIS.

CAP. I.

Ers. 1. *Fuit vir quidam*] Omnia juxtà seriem (narrantur in S. Scriptura quoad traditionem legis Divinæ, nimirum) Moses tradidit legem Josuæ; Josuæ autem Senioribus, * ac Judex judici (illam) tradidit, donec perveniret ad (summum Sacerdotem) Eli & ab ipso ad Samuelem, sicut discimus (ex Rabbiorum doctrina;) seniores autem (tradiderunt illam) prophetis. Eod. vers. 1. *Ex Ramatbajim Zophim*] Duæ (urbes) Ramoth fuerunt, 1. quarum altera alteram respiciebat, 2. & sibi obversæ erant; 3. Jonathan autem interpretatus est: Zophim (quòd significet:) ex discipulis prophetarum. 4. Eod. vers. 1. *Elkana*] Ipse fuit Levita ex filiis Abiasaph, filii Corach, (sicuti recensetur) genealogia in verbis dierum. 5. Eod. vers. 1. *Ephrateus*] Jonathan interpretatus est: in monte domus Ephraim; est autem expositio Aggadæ, 6. quòd אפרתי Ephrati (significet) filium palatii, 7. nobili genere natum, 8. hominem magnæ existimationis, sicuti אפרין

* Hebr. לוקנים, in Msto 2. postea additur: הם השופטים i. e. hi sunt judices; nota hîc quòd in fine Msti 2. notæ Raschianæ ad caput istud 1. usque ad caput seqv. 2. vers. 10. reperiuntur, quocirca illas cum vulgatis editionibus contuli.

1. Quoniam in Hebræo numero duali legitur הרמתי, ideò nata est inde hæc Commentatoris nostri explicatio, confer. infra 1. Samuel. c. 22. v. 6. n. 2.

2. Hebr. צופים, quâ expositione respicitur ad vocem צופים, quæ in textu sacro habetur, confer. Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. & infra 1. Samuel. cap. 9. vers. 5. n. 1.

3. Nam Rama in duas urbes erat divisa, quarum altera alteri erat obversa, vide Junii ac Tremellii not. h. loc. ut & not. ad 2. Chron. c.

18. v. 2. n. 4.

4. Confer. hîc Michlol Jophi & R. Jacob. Abendanæ not. ibid. it. Esai. c. 52. v. 8. & c. 57. vers. 2. ac Jerem c. 6. v. 17. & Ezech. c. 3. v. 17. ubi vox צופים prophetas significat. confer. hîc tract. Talm. Megilla, fol. 10. b. & fol. 14. a.

5. Vide 1. Paralipom. cap. 6. vers. 23. & v. 27. al. cap. 7. vers. 23. & v. 27.

6. Id est: expositio mystica sive allegorica, de qua voce alibi dixi.

7. Sive: palatinum, in palatio habitantem i. e. nobili stirpe ortum, sicuti paulò post à Commentatore nostro exponitur, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1740. fin. & fol. 1741. princ.

8. Hebr. אפרים à Græco: ἱερὸς, confer. quæ ad

9. *אפרין נמטריה* juxtà R. Simeonem significat : gratiam. ** Vers. 3. *Et ascendebat vir iste*] (Istud *עלה* hîc) significat tempus præsens 10. videlicet ascendebat à definito tempore ad definitum tempus ad (urbem) Schilo ; est autem explicatio Aggadæ, (quòd Elkana) per illam viam, quâ anno (uno †) ascenderat, non ascenderit alterò annò, ut notum faceret 11. Israëlitis, quò illi idem, atque ipse, facerent. Vers. 4. *Et fuit dies*] (Jonathan ista sic interpretatus est :) & fuit dies definitus (sive solennis.) Vers. 5. *Partem unam facierum*] i. e. Partem unam electam (sic interpretatus est Jonathan, nempe illam partem,) quæ digna erat, ut acciperetur aspectu vultûs lati. 12. Vers. 6. *Æmula ejus*] (Videlicet) uxor mariti ejus Peninna. Eod. vers. 6. *Etiam provocatione*] Provocatione post provocationem continuè (affligebat eam,) idcirco dicitur (hîc :) *וְגַם* i. e. etiam, dicebat ei (Peninna :) an comparasti * linteum 13. filio tuo majori, aut indusium filio tuo minori? Eod. vers. 6. *Ut ad fremisum commoveret eam*] Quò lamentaretur ; Rabbini nostri dicunt (& exponunt ista :) *בעבור הרעימה*, quòd (Hanna) oraverit ** & animus ejus ad Deum directus fuerit. Eod. vers. 6. *Circà vulvam ejus*] (Istud *בער* significat :) *כנגד* i. e. circà † vulvam ejus & sic ubique dictio *בער* accipitur. 14. *Et sic fecit*] Elkana quotannis, (nimirum) dabat ei (uxori suæ Hannæ) partem lectissimam, ut

ad Ruth cap 1. vers. 2. num. 6. notata sunt, it. not. ad Psal. 132. v. 6. n. 2.

9. Id est : torum nuptialem, exhibebimus ei & usurpatur phrasis ista à Judæis, quando alii salutem adscribunt, vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 184. confer. & Raschi not. ad Genes. c. 49. v. 22, ac D. Wagenfeil. Sota. p. 260. n. 7.

** Hebr. *לשון חן*, absunt ista hîc à Msto. 1.

10. Sive : præteritum imperfectum, Hebr. *לשון הווה*, nimirum significat continuationem actus conf. Raschi not. ad Deut. c. 2. v. 13. n. 34. & ad Deuter. c. 3. v. 6. & infra 1. Samuel. c. 14. v. 53. n. 32. & 2. Reg. c. 19. v. 24. n. 8.

† Vel : annò istò : Hebr. *בשנה זו*, sic in Basil. edit. ut & in Msto 2. sed abest particula *זו* à Msto 1. atque Amstel. edit.

11. Sic *להשמיע* hîc interpretor ita, ut idem significet, ac *לפרסם* i. e. ad manifestandum. prout in Raschi notis ad Ecclesiast. c. 5. v. 19. habetur, ubi etiam exponitur *להרעילה* & e.

ut assuefaceret illos (Israëlitas) confer. hîc tract. Talm. Schabbat, fol. 55. b.

12. Confer. hîc Isaac. Abarbenel. Commentar. ut & Michlol Jophi h. loc. atque R. Jacob. Abendanæ not. ibid. it. tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

* Hebr. *קניית*, in utroque Msto postea additur : *היום* i. e. hodie, confer. hîc Tract. Talm. Bava batra, fol. 16. a.

13. Sindonem, Hebr. *מעפורה*, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1642.

** Vel : ut (Hanna) oraret ejusque animus ad Deum dirigeretur, nam & sic ista vertere possis.

† Vel : pro vulva ejus, vid. Genes. cap. 7. v. 16. num. 26. & 27.

41. Confer. not. ad Genes. dict. cap. 7. vers. 16. num. 15.

ut ei ostenderet, quòd ipse illam amaret; æmula autem ejus propter amorem, quem illius maritus ei (Hannæ) ostenderat, tantò magis illam ad iram provocabat. Vers. 8. *Quàm decem filii*] Quos peperit mihi Peninna. Eod. vers. 8. *Ego melior tibi sum*] i. e. Amo te. Vers. 9. *Comedit in Schilo*] (In isto verbo: אכלה litera) Heh non habet Mappik & Aleph habet Chateph Kamez 15. estque perinde ac (si diceretur:) postquam אכלה † i. e. comedit in Schilo & postquam bibit & verbum istud convenit tam masculino, quàm foeminino generi, (quàm obrem istud:) אכלה est formæ פעהל Pahul, sicuti (istud:) אכלה est formæ הפעהל. Eod. vers. 9. *Et Eli, sacerdos, sedebat in folio*] Illo die sedebat in folio magno, quoniam constitutus erat Judex super Israëlitas. Eod. vers. 9. *Juxtà postem*] (Istud: על ponitur pro אצל i. e. juxtà postem. Vers. 11. *Domine exercituum*] Cur attribuitur hîc nomen istud: (exercituum Deo? nimirum Hanna) dixit coràm illo: Domine mundi, duos exercitus creâsti in seculo (sive mundo) tuo, superiores non foedificant nec multiplicantur nec moriuntur; inferiores autem foetificant & multiplicantur atque moriuntur, si ego ex inferioribus sum, ero foetificans & multiplicans atque moriens; si verò ego sum ex superioribus, ego haud moriar, istud reperi in Aggada ** R. Josi Galilæi; Rabbinî autem nostri in tractatu Talmudico: Berachot, 16. exposuerunt, 17. hætenus non extitit aliquis, qui Sanctum illum Benedictum vocavit (Dominum) exercituum; sed (Hanna) sic dixit coràm illo: Domine mundi, inter omnes exercitus, quos in seculo (sive mundo) tuo creâsti, difficile tibi visum fuit, dare mihi filium unum. Eod. v. 11. *Si respiciendo † respexeris*] Rabbinî nostri in tractatu Talmudico: Berachot exposuerunt quicquid exposuerunt. 18. Eod. v. 11. *Ancilla tuæ*] (Istud:

15. Hoc modo: אכלה, confer. hîc Masora; in nonnullis tamen exemplaribus in verbò isto litera Aleph habet solum punctum Kamez ita: אכלה, sic in editione Complutensi in Folio & Amstelodamensi in quarto, ut vocant.

† Vel: post comedere in Schilo & post bibere, sic ista אכלה & שתה, quæ hîc verba, non nomina substantiva sunt, juxtà sensum literalem vertere possis, confer. hîc tract. Talm. Ketubbot, fol. 65. a.

* Confer. infra vers. 22. h. cap. ibique not: num. 35.

** Hebr. באגדה in utroque Msto hîc additur ר' אליעזר בנו של ר' i. e. R. Eliezeris, filii R.

(Josi &c.) confer. infra 1. Samuel. c. 5. v. 11. n. 6.

16. Est is liber primus partis primæ Operis Talmudici, tractans de precibus & gratiarum actione, vid. Berachot, fol. 31. b.

17. Confer. quæ ad Esther. cap. 1. vers. 7. n. 13. notata sunt, vide & num. sequ. 18. & vers. 15. h. cap. n. 42. cæterum verba ista: quicquid exposuerunt &c. usque ad: inter omnes exercitus, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

† Verba ista: si respiciendo &c. usque ad: ancilla tuæ, absunt in Hebræo à Msto 1.

18. Vide num. præced. 17. h. vers. 11. confer. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 592. n. 2.

(Istud : **אֲמַתְךָ** i. e. ancillæ tuæ) in versu isto tribus vicibus dicitur intuitu trium rerum, propter quas mulier ista (Hanna Deum) rogabat. * Eod. vers. 11. *Se-men virorum*] Justorum scilicet sicuti (alibi) dicitur : ** viros sapientes & cognitos. 19. Eod. vers. 11. *Et novacula*] Interpretatus est Jonathan : & novacula 20. hominis non erit super illum. Eod. vers. 11. *Et dabo eum Domino*] Ut sit idoneus, qui detur Domino. 21. Vers. 12. *Observabat os ejus*] i. e. Expectabat, ut cessaret ** (sive finiret preces suas,) sic interpretatus est Jonathan : & Eli expectabat illam, donec finiret, **שׁוֹמֵר** (hîc) significat expectationem, sicuti (accipitur in illo loco :) **שׁוֹמֵר** i. e. expectavit rem, 22. item (in illo loco :) non **תִּשְׁמֹר** i. e. expectabis (seu differes) propter peccatum meum. 23. Vers. 13. *Reputavit eam Eli ebriam*] Nam (homines tunc temporis) non consueverant orare mussitando. Vers. 15. *Nequaquam Domine*] i. e. Non tu dominus es hac in re, tu temet ostendisti, quod Spiritus Sanctus (sive donum propheticum) non habitet in te, ita, ut cognoscas, quod ego non + sim ebria vinô. Vers. 16. *Non reputes ancillam tuam*] Quoniam (Hanna) responderat ei (Sacerdoti Eli) duriusculè, ideò illum iterùm placat, ne illam (Eli) reputet levem foeminam 24. atque vilem coràm ipsius æmula, * muliere nequam. ** Eod. vers. 16. *Nam*

præ

* Vel. de quibus (rebus mulieri præceptum (à Deo) datum est, sic Hebr. מצוה מצוה, uti in Msto 2. h. l. loc. habetur, verti poterit.

** Hebr. בשני אנשים צדיקים אנשים חשובים. כמה דאחאמר וקובא באנשים אנשים i. e. de duobus viris justis, viri reputati, prout dicitur : senex erat inter viros, (1. Samuel. cap. 17. v. 12. ubi vid. not. n. 10.) viros sapientes &c.

19. Sicuti Deuteron. cap. 1. vers. 15. habetur, ubi vide notas, num. 93.

20. Nonnulli ex Rabbînis istud מורה hîc exponunt, ac si significet : מורא i. e. metû, ut sensus sit : ipse neminem mortalium metuet, confer. D. Wagenfeil. Sota pag. 449. it. tract. Talm. Nasir. fol. 66. a.

21. Aliam loci istius explicationem vide apud D. Wagenfeil. in Sota, pag. 48. confer. & Michlol Jophi h. loc. in utroque Msto post verba ista : qui detur Domino, hæc sunt addita : וְהָיָה נָדָר וְנָחַר וְנָחַר לַיהוָה i. e.

(Vers. 11.) Et vovit vovum] Hoc fuit istud votum : & dabo illum Domino, (uti h. vers. 11. habetur.)

** Hebr. שׁוֹמֵר, in Msto 2. legitur, שׁוֹמֵר i. e. donec cessaret.

22. Sicuti Genes. cap. 37. vers. 11. habetur, ubi in notis Raschianis eadem quæ hîc istius verbi שמר reperitur explicatio, confer. & Eccles. c. 5. v. 7. n. 10. & 1. Reg. c. 8. v. 23. n. 13.

23. Prout Hiob. cap. 14. vers. 16. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 9. confer. hîc Berachot, fol. 33. a. & Joma, fol. 73. a.

+ Hebr. שאני, in Msto 1. pro eo legitur : שאני i. e. quod ego sim (ebria,) confer hic dict. tract. Berachot, fol. 33. a. & Joma, fol. 73. a.

24. Hebr. הפקר, foeminam communem, vile scorutm.

* Hebr. לפני צוה, hæc & sequentia, usque ad לפני קושי i. e. coràm te (verba) dura, absunt à Msto 2.

** Hebr. בלעל, absunt ista hîc à Msto 1.

præ magnitudine meditationis meæ] Dixi † coram te (verba) dura. Eod. vers. 16. *Meditationis meæ*] Sunt loci (S. Scripturæ) ubi ista (vox שִׁיחַ) significat moerorem cordis; alia explicatio (verborum istorum:) מְרוֹב שִׁיחֵי &c. juxta Targum istius (eorum hæc est expositio:) nam præ multitudine æmulationis meæ atque indignationis meæ prolongavi hætenus orationem. Eod. vers. 16. *Indignationis meæ**] Dum æmula mea ad iram me provocavit. Eod. vers. 16. *Ne des*] (Ista: אֶל תַּתְּנֵנִי significant) sicuti (in illo loco:) אֶל תַּתְּנֵנִי i. e. ne tradas me desiderio hostium meorum. 25. Vers. 17. *Petitionem tuam*] (In voce ista: שְׁלִיתָךְ) deficit Aleph, 26. ut allegoricè exponatur, quod significet: filios, prout (dictio ista sumitur in illo loco:) etiam in שְׁלִיתָךְ i. e. secundam, 27. quæ egreditur &c. Eod. vers. 17. *Dabit petitionem tuam*] Latum dat nuntium (Eli Hannæ,) quod exaudita sit oratio ejus (à Deo.) Vers. 18. *Inveniat ancilla tua gratiam*] Ut implores pro illa (Dei) misericordiam. Eod. v. 18. *Et facies ejus non fuit ei*] (Nempè:) facies iracunda. Vers. 19. *Et venerunt in domum suam & cognovit Elkana*] Hinc est, quod viatori, qui hospitatur, prohibitum sit uti concubitu. 28. Vers. 20. *Post revolutiones dierum*] (Vox) תְּקוּפוֹת i. e. revolutiones ad minimum (complectitur) duas* & (dictio) יָמִים i. e. dies, ad minimum (comprehendit) duos (dies,) (nimirum indicantur hîc) sex menses ac duo dies, 29. hinc est, quod illa, quæ parit septimo mense, pariat mensibus non plenis. 30. Eod. vers. 20. *Schemuel*] De nomine אֵל i. e. El &

† Hæc verba: dixi coram te (verba) dura, ab- sunt in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. נָעַס, istud & sequentia, usque ad: אֶל תַּתְּנֵנִי i. e. ne des &c. absunt à Msto 1.

25. Sicuti Psalm. 27. vers. 12. habetur.

26. Dictio enim ista est defectiva ac legitur ple- nè שְׁלִיתָךְ, ratio, cur deficiat, à Commenta- tore nostro hîc adducitur.

27. Sive: secundas, quæ prodeunt &c. prout Deuteron. cap. 28. v. 57. habetur, ubi R. Salo- mo שְׁלִיתָךְ exponit filios parvos, vid. ibid. num. 6. confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 31. b.

28. Nempè: eum uxore sua, id enim שְׁמִישׁ הַמִּטָּה i. e. ministerium lecti significat, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 2459. vid. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 31. b. & Rosch hascha- na, fol. 11. a.

* Scilicet: revolutiones, nam numerus pluralis ad minimum comprehendit duo; confer. Raschi not. ad Exod. c. 25. v. 35. & ad Exod. c. 28. v. 13. it. ad Exod. c. 30. v. 34. דְּתִקְוָה, autem secundum Rabbinos complectitur שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים i. e. tres menses, sicuti in Mich- lol Jophi h. loc. habetur, duæ itaque תְּקוּפוֹת revolutiones conficiunt sex menses, confer. infra 1. Samuel. cap. 27. vers. 7. n. 1.

29. Confer. hîc tract. Talm. Rosch haschana, fol. 11. a. & Jevammot, fol. 42. a. it. Nita. fol. 38. b. sensus est, quod Hanna pepererit Samu- elem mense sexto & biduo vel die uno, sicuti etiam de Mosis nativitate tradunt Rabbini, vide Exod. c. 2. v. 3. in notis Raschi.

30. Sive: imperfectis, & quasi amputatis, Hebr. לְמִקְטָעִים, confer. quæ ad Exod. dict. cap. 2. v. 3. notata sunt.

& propter ipsum ** factum appellatus fuit (שִׁמְעוּל Schemuel,) nam ab illo (Deo, inquit Hanna,) שְׁמַלְתִּי i. e. petivi illum. 31. Vers. 21. *Sacrificium d' erum*] (Jonathan hîc interpretatus est:) sacrificium solennitatis. Eod. vers. 21. *Et votum suum*] i. e. Vota sua, quæ (Elkana) voverat inter festa solennia, ipse offerebat in festo solenni. Vers. 22. *Donec ablactatus fuerit*] (Nempè) finitis viginti duobus mensibus, nam tantò temporis spatio lactatur infans. Eod. vers. 22. *Et maneat ibi usque in seculum*] Secula Levitarum sunt quinquaginta anni, dicitur enim: & ex quo natus fuerit quinquaginta annos revertetur à militia hujus ministerii, 32. & tot annos vixit Samuel, (nimirum) quinquaginta duos annos, 33. nam ecce Eli judicavit Israëlitas quadraginta annis; 34. eo autem die, quò oravit Hanna, ipse constitutus fuit judex, 35. deduc istum annum (ab hoc numero 40. annorum) quoad conceptionem ** Samuelis, supersunt triginta novem anni; Samuel autem gubernavit Israëlitas, postquam mortuus est Eli, tredecim annis, ecce enim eo die, quo mortuus est Eli, abducta fuit arca (fœderis) & mansit in agro Philisthæorum quatuor mensibus, † exinde illa venit ad Kiriath Jearim, donec eam abduceret David, ex quo ipse regnaverat septem annis in (urbe) Hebron super (tribum) Judæ & constituerant illum regem omnes Israëlitæ super se; scriptum autem est: & factum est, ex quo resedit arca in Kiriath Jearim, multis diebus elapsis, cùm jam esset vigesimus annus, 36. deduc de istis (viginti annis) septem annos, quibus David regnavit in (urbe) Hebron, reperitur, quòd ab illo tempore, quo abducta fuit arca (fœderis) usque

Q 2

ad

** Hebr. וְעַל שֵׁם הַמַּעֲשֶׂה, absunt ista hîc ab utroque Msto.

31. Nomen istud compositum fuit ex duobus corruptis & uno integro, vide Junii ac Tremellii not. h. loc.

* In Michlol Jophi h. loc. scribitur, quòd juxta Rabbiorum sententiam ablactatio fiat finitis עשרים וארבעה חודשים i. e. viginti quatuor mensibus, sic etiam in utroque Msto hîc legitur, confer. hîc tract. Talm. Chagiga, fol. 6. a.

32. Sicuti Numer. cap. 8. vers. 25. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Esai. cap. 9. v. 6. al. 7. n. 28.

33. Hæc tamen Commentatoris nostri sententia rejicitur ab Isaac. Abarbenele in Commentar. h. loc.

34. Desumpta sunt ista ex Seder Olam cap. 13. pag. 37. edit. Amstelod. vid. D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 437. & seqq.

35. Confer. Raschi not. ad vers. 9. h. cap. Sign. * ** Hebr. לעיבור, confer. quæ infra ad 1. Samuel. c. 27. v. 7. n. 4. notata sunt

† Hebr. ארבעה חודשי, sic in plerisque editionibus, ut & in Msto. 2. sed in Msto 1. legitur: ששה חודשי i. e. sex mensibus, infra 1. Samuel. c. 6. v. 1. habetur שבעה חודשי i. e. septem mensibus, sic etiam in Seder Olam, cap. 13. p. 35. edit. Amstel. ubi vid. D. Meyeri annot. p. 432. & 433. it. lib. Prec. Jud. part. 1. p. 135. b. princ. confer. infra Sign. **. h. vers.

36. Sicuti infra 1. Samuel. c. 7. v. 2. habetur, ubi vide Raschi notas,

ad mortem Saulis * fuerint tredecim anni & quatuor menses; ** Samuel autem mortuus est antè Saulis, (interitum) quatuor mensibus. 37. Vers. 23. *Tantummodò confirmet Dominus verbum suum*] (Nimirum) istud, quod petiisti ab ipso, (nempè:) semen masculinum & quod Eli annuntiavit in Spiritu Sancto (per vaticinium, hæc proferens verba:) & Deus Israël det petitionem tuam, 38. confirmet Dominus † verbum suum, hæc est (explicatio) secundum sensum literalem; est autem allegorica expositio (ista:) R. Nehemia nomine R. Samuelis, filii R. Isaaci, dixit: singulis diebus filia vocis egrediebatur & spargebatur, per orbem, dicens: ** surget aliquis justus, cuius nomen erit Samuel; omnis autem mulier, quæ pariebat filium, nominabat illum Samuelem; sed postquam viderunt illius actiones (ac mores,) dicebant: non est iste Samuel; verum postquam natus fuit *** iste (Samuel) ac viderunt illius actiones, dixerunt: videtur quòd iste sit (Samuel ille justus) atque hoc est, quod hîc dicit (S. Scriptura:) confirmet Dominus verbum suum, ut sit iste Samuel ille justus. Vers. 24. *Es Ephra una farina*] Audivi nomine R. Isaaci 39. Levitæ: Ephra farinæ (continet) tres Seas, 40. ut educantur ex illa (Epha) tres decimæ partes similæ, quæ adhiberi debent ad juvencum unum, (qui offertur,) sicuti traditur: † panis facierum (opus habebat) viginti & quatuor decimis partibus de viginti & quatuor Seis, decima pars similæ ad (unam) Seam triticeam (requirebatur.) Eod. vers. 24. *Et lagena vini*] Ad libamen. Eod. vers. 24. *Et puer (erat admodum) puer*] (Jonathan hîc interpretatus est:) & puer erat infans. 41. Vers. 25. *Et adduxerunt ad Eli*] Ut ostenderent, quòd illius vaticinium fuerit impletum; Rab-

bini

* Hebr. שְׂאֻל, sic etiam in Msto 2. sed in Msto 1. legitur שְׂמוּאֵל, Samuel.

** Hebr. וְשִׁבְעַת חֳדָשִׁים, sic quoque in Msto 2. sed in Msto 1. legitur, וְשִׁבְעַת חֳדָשִׁים i. e. & septem menses, confer. suprâ sign. †

37. Confer. Seder Olam, cap. 13. pag. 37. edit. Amstelod. ubi eadem, quæ hîc, habetur annorum computatio.

38. Sicuti suprâ versu 17. h. cap. habetur.

† Hæc verba: petitionem tuam confirmet Dominus, absunt in Hebræo à Msto 2.

* Verba ista: nomine R. Samuelis, filii R. Isaaci, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

** Hæc verba: per orbem, dicens, absunt hîc in Hebræo ab utroq; Msto

*** Hebr. שְׂמוּאֵל בֵּין שְׂמוּאֵל, hæc & sequentia, usque

ad וְהָיָה שְׂמוֹ יְקֹחַ i. e. atque hoc est, quod dixit &c. absunt hîc ab utroque Msto; sed minus rectè.

39. De R. Isaaco confer. Raschi not. ad Genes. c. 1. v. 1. & ad Genes. c. 37. v. 20. & 1. Paralip. c. 18. v. 3

40. Vide Buxtorf. Dictionar. Hebr. voc. אֶפְרָה & voc. סֵא; est autem Seah tricesima pars Cori. sive Chomeris, confer. Ar. Montani de mensuris faeris fol. 8. & seq.

† Hebr. בְּמִנְחָה, in Msto 1. hîc additur: בְּמִנְחָה i. e. in (tractatu Talmudico) Menachot, cætera omnia, quæ hîc sequuntur, usque ad: וְהָיָה שְׂמוֹ יְקֹחַ i. e. & lagena vini, absunt hîc à Msto 1.

41. Sive: puernulus, confer. hîc Michlol Jophi ibique R. Jacob. Abendanæ not.

bini nostri (hîc exposuerunt, quicquid exposuerunt, 42. quòd scil. doceat constitutio Talmudica, maſtationem non opus habere sacerdote, ** sicuti habetur in (tractatu Talmudico :) Berachot. 43. Vers. 26. *Obsecrò, domine*] Ut oculum tuum convertas 44. ad istum (puerum Samuelem,) ut sit discipulus tuus; juxtà explicationem autem allegoricam Rabbinorum (hic est loci istius sensus:) ne illum puniant morte. 45. Vers. 27. *Pro puero isto preces (ad Deum) fudi*] Ne dicas : iste morietur 46. & dabitur tibi alius. Vers. 28. *Etiam ego commodavi eum Domino*] Non secus, ac si aliquis (servus) mutuetur 47. vas domino suo† aut mutuetur (illud) ei (patri suo) filius ejus, ut eo utatur. Eod. vers. 28. *Ipse precariò rogatus*] (Verbum לָוִיִּי significat:) linguâ vernaculâ: empruntè, 48. ac si diceret (Hanna:) non tu facultatem habes puniendi 49. illum (filium meum, nam) Sanctus ille Benedictus factus est pro eo לָוִיִּי i. e. commodato accipiens, 50. nam ei illum commodato dedi atque ei incumbit, ut illum mihi restituat. Eod. vers. 28. *Et incurvavit se ibi*] (Nempè:) Samuel, nonnulli dicunt, (quòd semet incurvaverit) Elkana.

Q 3

CAP.

42. De hac loquendi formula confer. quæ ad Esther. cap. 1. v. 7. num. 13. notata sunt, vide & suprâ vers. 11. h. cap. n. 17. cæterum verba ista: quicquid exposuerunt, quòd scil. doceat constitutio Talmudica, absunt in Hebræo à Msto 1.
- * Hebr. הִלְכָּהּ, in Msto 1. postea additur: † Hebr. בְּפָנֵי רַבּוֹ i. e. coram magistro sive doctore suo.
- ** Id est: maſtationem animalis sacri rectè fieri posse ab extraneo, qui scil. non est sacerdos, confer. Levit. cap. 1, vers. 5. ibique not. num. 57.
43. Est is liber primus partis primæ operis Talmudici, tractans de precibus & gratiarum actione, verba autem ista: sicuti habetur in (Tract. Talm. &c.) usque ad: ipse precariò rogatus, absunt hîc in Hebræo, à Msto 1. confer. hîc Berachot, fol. 21. b. & Sevachim, fol. 118. a.
44. Id est: ut singularem istius pueri curam geras, ut eum tibi specialiter commendatum habeas.
45. Confer. vers. sequ. 27. num. 46. it. tract. Berachot, fol. 31. b. & Sevachim, fol. 118. a.
46. Vide vers. præced. 26. num. 45. & vers. sequ. 28. n. 49.
- † Hebr. לְרַבּוֹ, in Msto 2. pro eo legitur לְרַבּוֹתִי i. e. socio suo.
47. Id est: precariò petat ab aliquo vas quoddam domino suo, sic מִשְׁאֵל hîc interpretor.
48. Sic reddo hîc: אִנְפִּיר״נִטִּיךָ, prout in exemplari Hebræo, quo usus sum, legitur & quidem rectiùs, ut puto, quàm in Bibliis Buxtorf. ubi habetur: אִנְפִּיר״נִיךָ, in Msto 1. legitur: אִנְפִּיר״נִיךָ, in Msto 2. אִנְפִּיר״נִיךָ, res eadem est.
49. Confer. quæ vers. præced. 26. num. 45. & v. 27. n. 46. notata sunt.
50. Id est: Sanctus ille Benedictus illum (filium meum) commodato accepit ipseque eundem restituere debet.

CAP. II.

Vers. 1. *Dilatatum est os † meum contrà inimicos meos*] i. e. Contrà Peninnam (æmulam meam.) Vers. 2. *Nulla est rupes, sicuti Deus noster*] Non est formator , 1. sicuti Deus noster , qui format figuram in medio figuræ. Vers. 3. *Ne multa loquamini*] Omnes elati animo, quorum hora est prospera; 2. loquitur id (Hanna) propter Peninnam, quæ elato erat animo ergà illam (Hannam, & hæc est explicatio) juxtà sensum literalem; ast secundum expositionem allegoricam (interpretatio facienda est) juxtà Targum Jonathanis. 3. Eod. vers. 3. *Durum*] (Istud: חזק significat:) i. e. forte; 4. alia explicatio: (vox) עתק significat סרה i. e. recessionem (aversionem sive apostasiam) sicuti (in illo loco:) ויעתק i. e. & removit inde (tentoria sua pergens) ad montana, 5. (ut sensus hujus loci sit: ne) egredia- tur verbum recessionis (sive rebellionis) ex ore vestro. Eod. vers. 3. *Nam Deus scientiarum † est Dominus*] i. e. Novit ille, quid sit in corde vestro. Eod. vers. 3. *Et ei 6. numeratae sunt 7. actiones*] Omnes actiones hominis numeratae sunt coràm illo (Deo.) Eod. vers. 3. *Numeratae sunt*] (Istud נחבנו) significat: nu-
me-

† Confer. hîc tract. Talm. Megilla, fol. 14. a. & Horajot, fol. 12. b. it. Keritut, fol. 6. a.

1. Sive: figurator, Hebr. צייר à radice: ציר i. e. figuravit, formavit, explicatio ista desumpta est ex Tractatu Talmudico: Berachot, fol. 10. a. conf. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 79. a. fin. it. tract. Talm. Megilla, fol. 14. a.

2. Id est: quibus res prosperè succedunt, qui secundâ fortuna utuntur, hi enim solent esse animò elatò.

3. In Targum Jonathanis juxtà versionem Latinam hæc est interpretatio: non multiplicabis ad loquendum magnalia, magnalia, &c.

4. Sive: robustum, Junii ac Tremellii versio Latina habet: superbum, in Vulgata legitur: vetera, nam עתק etiam significat: veterascere, LXX. μεγαλορρημοσύνη, magniloquentia.

5. Sicuti Genes. cap. 12. v. 8. habetur.

† Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 33. a. & Sota, fol. 11. a. it. Sanhedrin, fol. 92. a.]

6. Hebr. ולי sic enim juxtà Masorethas legendum est, pro ולי, prout in textu sacro hic scriptum reperitur; Masoretharum lectioni consentiunt LXX, atque etiam Vulgata, ubi habetur: & ipsi; ast Junii ac Tremellii versio secundum receptam lectionem ולי habet: & non (disponuntur actiones,) puta sine Deo aut sine voluntate & administratione ejus, prout ibidem in notis exponitur.

7. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem verbum נחבנו hic interpretari volui, qui illud deduxit à radice חבן i. e. perpendit, unde est חובן i. e. summa, mensura; alii deducunt istud נחבנו à radice: חבן i. e. direxit, disposuit, unde verterunt disponuntur, veluti Junii ac Tremellii versio habet, in Vulgata est: præparantur, sic ferè LXX. ubi: καὶ Θεὸς ἐτοιμάζων i. e. & Deus præparans, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 55. a. princ. & b. med.

merum, sicuti (in illo loco:) וְהוֹכֵן i. e. & numerum (sive summam) laterum dabit. 8. Vers. 4. *Arcus fortium confracti sunt*] Hoc est artificium Sancti illius Benedicti, ipse debiles reddit potentes ac fortes reddit eos, 9. qui sunt infirmi, ipse saturat famelicos & esurire facit saturos. Vers. 5. *Saturi pane*] Qui non opus habent, ut operam suam locent ad ullum opus propter famem, * hi operam suam locant pro pane, ut inde alantur; famelici autem, qui laborabant & semet fatigabant propter alimenta sua, hi desinunt à labore suo. Eod. vers. 5. *Donec sterilis pariat septem & abundans filiis &c.*] i. e. Dum illa,** quæ sterilis erat pariebat septem liberos, ea, quæ filiis abundabat, elanguescebat & sepeliebat filios suos, Hanna pepererat septem, dicitur enim: quia visitavit Dominus Hannam & concepit ac peperit tres filios & duas filias, 10. dum Hanna pariebat unum, Peninna sepeliebat duos; decem autem liberos ** illa habebat, dicitur enim: annon melior tibi sum, quàm decem liberi? 11. Peninnæ scilicet, dum pariebat Hanna quartum, sepeliebat Peninna octavum & quando (Hanna foetum †) quintum utero gerebat projiciebat sese (Peninna) ad illius (Hannæ) pedes & petiit (ab illa) misericordiam & vivi servati sunt (superstitēs duo 12. liberi Peninnæ) & appellati sunt illius (Hannæ) nomine (ac si ipsa illos peperisset,) hæc sunt verba R. Nehemiæ; R. Jehuda dicit: nepotes sunt, sicuti filii; 13. nonnulli dicunt (vox:) שְׁבַע per Gema-

8. Sicudi Exod. cap. 5. v. 18. habetur, ubi vide notas, num. 29. & n. 30.

9. Confer. Esai. c. 10. v. 33. & not. ad librum prec. Jud. part. 2. p. 50. a. princ. & p. 55. a. med.

* Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 15. b. & Rosch haschana, fol. 17. a. it. Sanhedrin, fol. 92. b. & fol. 108. a. & fol. 109. b. it. Joma, fol. 38. b. & fol. 87. b. & Sanhedrin, fol. 26. b.

** Hæc verba: dum illa &c. usque ad: elanguescebat, absunt in Hebræo à Msto 1.

30. Sicuti infra vers. 21. h. cap. habetur, his quinque Hannæ liberis adduntur bini liberi Peninnæ, prout mox sequitur, atque ita septem fuerunt Hannæ liberi confer. num. 12. h. vers.

** Hæc verba: decem autem liberos &c. usque ad: dum pariebat Hanna, absunt in Hebræo à Msto 1.

m. Prout supra vers. 8. h. cap. habetur.

† Hebr. וְהוֹכֵן, sic in Msto 2. hic additum reperitur.

12. Nam, uti paulò antè dictum est, decem liberos habebat Peninna, ex quibus octo erant sepulturæ traditi; duo autem superstitēs ejus liberi vivi fuerunt servati per Hannæ intercessionem apud Deum, vocatique sunt filii Hannæ, sic Hanna septem habebat liberos, duos scil. qui erant Peninnæ, sed Hannæ nomine vocati, & quinque, qui ex ipsa Hanna erant prognati, & hæc prima est expositio Rabbinica, vid. num. sequ. 13.

13. Quoniam in textu sacro non nisi quinque liberorum, quos Hanna peperit, fit mentio (vide vers. 21. h. cap.) ideò ad complendum numerum septenarium duo nepotes, qui liberorum loco sunt, istis quinque Hannæ liberis per hanc secundam expositionem Rabbinicam adjiciuntur, confer. num. prec. 12. & num. sequ. 14.

Gematriam efficit: שמואל. 14. Vers. 9. *Piorum suorum*] Scriptum (hîc) est חסיריו, i. e. pius ejus; sed legendum est (numero plurali:) חסיריו i. e. pii ejus (ut sensus sit:) tam unius, * quàm multorum (pedes conservabit Deus;) sic etiam (versu sequenti?) contendentes 15. cum illo (Deo, ubi) מריבו i. e. contendens cum eo (ponitur pro:) מריבו i. e. contendentes cum illo, tam unus; quàm plures. Vers. 10. *Contrà illum in cœlis tonabit*] Scriptum (hîc) est: עליו (pro: עליו, ut sensus sit:) etiam si עליו i. e. ascendant (improbi) in cœlum; (tamen Deus) contrà illos tonabit eosque dejiciet. Eod. vers. 10. *Judicabit fines terræ*] i. e. Condemnabit illos eosque puniet, (verbum יריין significat) linguâ vernaculâ: justitia. 16. Vers. 11. *Ministrabat Domino in conspectu Eli*] Hinc est, quòd ille, qui ministrat coràm sapientum discipulis, 17. perinde habeatur, ac si ministret coràm Majestâte Divinâ. 18. Vers. 13. *Et consuetudo sacerdotum*] Ipsi (sacerdotes) sibi determinaverant (arrogaverant) istam consuetudinem, nam illis † non competebat, nisi pectusculum & armus ex sacrificiis eucharisticis (sive pacificis.) Vers. 14. *Olla*] (Dictio רור significat:) סיר i. e. olla. * Eod. vers. 14. *In ahenum*] (Vox קלחת significat:) יורה i. e. ahenum. Eod. vers. 14. *In cacabum*] Dictio פרור significat מחכת id est, cacabum. Vers. 17. *Quia spernebant*] (Verbum נאץ significat) בזיון i. e. contemptum. Vers. 18. *Puer cinctus amiculô lineô*] (Jonathan כרוט רבוע interpretatus est:) כרוט רבוע i. e. chiridota 19. byssi; significat au-

14. Nam literæ vocis שבע quoad numerum valent 377. totidem etiam nomen שמואל; alia Gematriæ exempla vide apud Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 446. atque hæc est tertia expositio Rabbinica, cur Hannæ septem tribuantur liberi, confer. num. præced. 13.

* Hæc verba. tam unius &c. usque ad: tam unus, quàm plures, absunt in Hebræo à Msto 1.

15. In Hebræo: מריבו i. e. contendens sive rixans, numero singulari scriptum est; sed legendum מריבו i. e. contendentes seu rixantes, confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 38. b. & Rosch haschana, fol. 17. a.

16. Sic reddo hîc: יוצט"צייא, est autem istud verbum, cujus infinitivus est: justicier, veteri Gallorum loquendi usu, idque significat: supplicio afficere, punire, in Msto 1. hîc legitur. יוצט"צייא in Msto 2. יוש"טיר, mendosé, confer. Ecclesi. c. 8. v. 4. ibique Raschi not. n. 7. Germani quoque de eo, qui ultimô supplicio afficiendus est, dicere solent: Er soll justificirt

werden/confer. Raschi not. ad Esai. c. 32. v. 7. n. 12. & n. 15. coeterum post: justitia, in utroque Msto satis multa ex Targum Jonathanis sunt adjecta quæ brevitatis, causa huc transcribere nolui.

17. Sic modestiæ causa & ad vitandam arrogantiam se vocabant illi, qui sapientum seu Rabinorum nomen erant adepti, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1146. quid autem per ministerium sapientibus præstitum intelligatur, vid. D. Wagenfeil. Sota, pag. 513. n. 4. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 115. a. princ.

18. Confer. Raschi not. ad Exod. cap. 18. vers. 12. num. 43.

† Hebt. ויהי istud & sequentia, usque ad: בקלחת i. e. in ahenum, absunt à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Schabbat, fol. 55. b.

* Confer. hic not. ad Psalm. 81. vers. 7. num. 11. 19. palliô sive amiculô, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1085.

autem (כרדוט) amiculum, ecce enim Jonathan interpretatus est (vocem) מעילין (in illo loco:) nam sic vestiri solebant (filiae regis) virgines מעילין (Chaldaicè:) כרדוטין i. e. amiculis. 20. Vers. 19. *Et pallium parvum faciebat ei mater ejus*] Quotannis. Vers. 20. *Et benedixit Eli*] (Verbum istud: ברך) significationem habet temporis praesentis, 21. benedicebat scil. ei (Elkanæ sacerdos Eli) quotannis propter petitionem, quâ sibi (Elkana à Deo) petierat filium, dicebatque ei (Elkanæ sacerdos Eli:) ponat tibi Dominus semen, i. e. sit beneplacitum (coram Deo,) ut omnes liberi, qui tibi erunt, nascantur ex juxta ista (Hanna;) est autem ordo (verborum) S. Scripturæ hîc inversus. Vers. 22. *Et quomodo concumberent*] (Verba ista intelligenda sunt) juxta sensum literalem; Rabbini autem nostri dicunt: quoniam illi (Hophni ac Pinchas) remorabantur illarum (foeminarum) nidos * atque illæ expectare debebant, donec viderent pullos suos esse oblatos, reputat illos (S. Scriptura, †) perinde, ac si concubuiſſent. 22. cum eis (mulieribus.) Vers. 24. *Quam ego audio, vos avertere populum Domini*] Audio, quod populus Domini divulget de vobis, (verbum istud: מעבירו) significat (idem, quod in illo loco:) ויעבירו i. e. & divulgari (seu proclamari) fecerunt 23. in castris, (ut sensus hujus loci sit:) divulgabant (Israëlitæ) de illis (filiis Eli) famam haud bonam. Vers. 25. *Judicabit eum*] (Verbum פלל) significat: judicium, sicuti (in illo loco:) & det בפלילים i. e. iudiciis praesentibus. 24. Eod. vers. 25. *Magistratus*] (Vox:

20. Sive: palliis, vide 2. Samuel. cap. 13. vers. 18.

21. Seu: praeteriti imperfecti, confer. quæ ad Judic. cap. 2. v. 18. n. 17. notata sunt, it. 2. Reg. c. 4. v. 8. n. 8.

* Id est: pullos columbarum ac turtures, quos offerre debebant mulieres, quando dies purificationis earum effluxerant, Levit. cap. 12. v. 8.

** Qua retardatione factum est, ut mulieres illæ interdum noctu ibi manere nec ad maritos suos domum ire atque ita & ayuntamiento conjugal i. e. concubitu maritali uti non possent (uti exponit Menasses in Conciliat. libri reg. quæst. 18. alleg. D. Wagenfeil. in Sota, pag. 120.) ideò illi filii Eli perinde sunt habiti, ac sicut mulieribus concubuiſſent, confer. R. Levi, Ben Gersom & R. Dav. Kimchi h. loc. ut & Abarbenel, à quo tractatus Talmudicus; Schabbat allegatur, vid. & Dn.

Andr. Acoluth. de aqv. amar. c. 1. §. 11. p. 35. fin.

† Hebr. הכה, sic in Msto 1. hîc additum reperitur.

22. Similis fere explicatio Rabbinica habetur in notis Raschianis ad Genes. cap. 35. vers. 22. ubi de concubitu Rubenis cum Bilha agitur, confer. D. Wagenfeil. Sot. pag. 119. num. 1. & infra 1. Samuel. cap. 8. vers. 3. num. 1. it. Joh. Drusii not. major. h. loc. ut & not. ad Genes. cap. 35. vers. 22. num. 38. confer. etiam Abarben. ad hunc locum scil. 1. Sam. c. 2. v. 22. fol. 81. col. 2. med. edit. Lips.

23. Sicuti Exod. cap. 36. vers. 6. habetur, confer. hîc Schabbat, fol. 55. b.

24. Prout Exod. c. 21. v. 22. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 87. b.

(Vox: **אלהי** hîc significat:) **ריין** i. e. judicem. Eod. vers. 25. *Nam voluit Dominus illos interficere*] Quia jam obsignatum fuit decretum judicii, 25. at priusquàm obsignetur decretum judicii dicitur (in S. Scriptura:) nolo mortem morientis. 26. Vers. 27. *Et venit vir Dei*] Is fuit Elkana. 27. Eod. vers. 27. *An revelando revelavi me domui patris tui*] Hinc (probant Rabbini,) quòd Aaron in Ægypto vaticinatus sit, 28. quodnam autem fuit istud vaticinium? (videlicet:) illud, quod dicitur in Ezechiele: & dixi eis: unusquisque detestationes oculorum suorum abjiciat & per idola Ægyptiorum ne vosmet polluatis. 29. Eod. vers. 27. *An revelando revelavi me*] Annon scitis, quòd beneficium istud & magnitudinem (sive præstantiam) istam dederim Aaroni? Vers. 29. *Quod præcepi (in hoc) habitaculo*] i. e. Quod præcepi in habitaculo meo. Eod. v. 29. *Ut saginaretis vos de primitiis &c.*] Ecce (ordo) textûs sacri hîc inversus est, (cujus hæc est series:) honorâsti filios tuos magis, quàm me, **לעניי** id est: **לעמי** coràm populo meo 30. honorâsti filios meos magis, quàm me; sed quisnam est iste honor? (nimirum) ut saginaretis vos de primitiis omnis muneris Israël, (nam*) comestio vestra 31. præcedit meam comestionem, sicuti dicitur: etiam cùm nondum adolevisset adipem &c. 32. Eod. vers. 29. *Ut vos cibaretis*] (Istud **להבריאתכם**) significat **סעודה**** i. e. comestionem (sive cibationem) sicuti (in illo loco:) veniat quæsò Thamar, soror mea, **ויתברני** i. e. & cibet me pane, 33. Eod. vers. 29. *Populo meo*] Redit (hîc S. Scriptura ad

25. Id est: sententia judicialis de poena mortis infligenda confer. hîc tract. Talm. Nidda, fol. 70. b.

26. Sicuti Ezech. cap. 18. vers. 32. habetur.

27. Alii scribunt, ipsum Samuelen fuisse, confer. Junii ac Tremellii not. h. loc. alii: Pinchasum, vid. Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. ac D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 1113. edit. Amstelod.

28. Confer. Raschi not. ad Exod. cap. 4. vers. 10. & D. Wagenfeil. Sota. pag. 621. n. 2. interrogatio enim ista continet affirmationem, prout Commentator noster cundum Rabbinos exponit, vide Ejusd. not. ad Esai. cap. 27 v. 7, num. 19. confer. tract. Talm. Megilla, fol. 29. a.

29. Prout Ezech. cap. 20. vers. 7. habetur, ubi vide Raschi notas.

30. R. Levi Ben. Gersom, **לעמי** exponit **לעמי** בעבור

i. e. propter populum meum, confer. R. Jacob. Abendanæ not. ad Michlol Jophi h. loc. aliam explicationem vide in Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. LXX. verterunt: **ἐμπροσθέν μου** i. e. antè me, ac videntur pro **לעמי** legisse: **לעניי** i. e. coràm me, antè oculos meos, confer. infra num. 34. h. vers.

* Sic in Msto 1. hîc legitur: **שקדמה** i. e. nam præcedit &c.

31. Cibatio vestra, esus vester, Hebr. **סעודתכם**, Galli benè exprimunt: vostre repas, Germani: **Eure Mahlzeit**.

** Istud & sequentia, usque ad: **אמר אמרתי** i. e. dicendo dixi (v. 30. h. c.) absunt à Msto 1.

32. Sicuti suprà vers. 15. h. cap. habetur.

33. Prout 2. Samuel. cap. 13. vers. 5. habetur ubi vide

ad illa verba:) & honorasti filios meos magis, quàm me, (id est:) ostendistis populo meo, 34. quòd vos magis honorati sitis, quàm ego; sed quanam in re ostendistis? (nempè.) ut vosmet cibaretis de primitiis muneris, quod mihi offertur. Vers. 30. *Dicendo dixi*] Duabus vicibus 35. decrevi magnitudinem (sive præstantiam) filiis Ithamar, (nimirum) tam de filiis Gersom, quàm de filiis Merari dicitur: per manum Ithamaris, filii Aaronis, sacerdotis, 36. Eli autem ex filiis Ithamaris, istud vidi in Medrasch Samuelis; expositionem verò convenientiorem, 37. quàm est ista, audiui (quoad verba ista:) dicendo dixi: domus tua & domus patris tui &c. (videlicet:) ab initio dedi summum Sacerdotium Eleazaro, sacerdoti, dicitur enim: & exue Aaronem vestibus suis &c. 38. & tempore concubinæ, 39. quo errârunt 40. Israëlita circa magnam præceptorum partem; sed quisnam causam eis præbuit? (nempè) Pinchas atque huic similis, 41. nam eis 42. incubuerat, ut circumirent ab una urbe ad aliam, illosque Benjaminitas ob facinus Gibeonitarum in concubina perpetratum redarguerent; sed ipsi istud 43. omiserunt, ideo inquit Deus (abstuli ab illis 44. summum sacerdotium ac dedi illud tibi, nam ex filiis Ithamaris tu es ac dixi: ibunt coràm me usque in seculum, 45. etenim, quando alicui magnitudo (sive præstantia dignitatis) discernitur, decretum istud fit tam ei, quàm posteris ejus usque in seculum. Eod. vers. 30. *Nam honorantes me honorabo*] (Videlicet:) filios Pinchasi, qui hono-

R 2

ravit

vide Raschi notas, confer. & 2. Samuel. c. 12. v. 17. n. 5.

34. Habetur hic alia explicatio vocis *למען*, confer. suprâ num. 30. h. vers.

35. Quoniam in textu Hebræo habetur: dicendo dixi ac verbum: dicere, iteratur, hinc provenit ista expositio Rabbinica.

36. Sicuti Exod. cap. 38. vers. 21. habetur, ubi vide Raschi notas.

37. Videtur hæc esse additio alterius cujusdam Rabbinii, non R. Salomonis.

38. Prout Numer. cap. 20. vers. 26. habetur, ubi vide Raschi notas.

39. In Msto 1. hic additur: *בגבעה* i.e. in Gibhah. vid. Judic. cap. 19. v. 2. & seqq.

40. Erroneam doctrinam foverunt, Hebr. *פיקר*, de cujus verbi significatione vide Buxtorf. Lex. Talm. fol. 1793.

41. Videlicet *שאר הכהנים* i.e. cæteri sacerdotes, sic in Commentario Isaac. Abarbenelis h. loc. additur, ubi vide sîs fol. 82. col.

1. edit. Lips.

42. Nempè: Pinchaso ejusque filiis, quibus Summum sacerdotium conveniebat & à Deo datum erat in perpetuum, prout Numer. c. 25. vers. 13. habetur.

43. Nempè: increpationem sive correptionem istam, quæ ab illis fieri debuit; sed neglecta fuit, sic melioris sensus ac majoris perspicuitatis causâ hæc addere atque supplere volui.

44. Nempè: à Pinchaso ejusque filiis, filii autem Ithamaris, ex quibus fuit Sacerdos Eli, summo sacerdotio præfuerunt 72. annis, prout in Commentario Isaac. Abarbenelis h. loc. habetur, vid. dict. fol. 82. col. 1. confer. Seder Olam, cap. 13. p. 35. & D. Meyeri not. ad Seder Olam, pag. 431. 438. & 439. edit. Amstel.

45. Sicuti hoc versu 30. habetur, confer. quæ infra ad 1. Samuel. c. 13. v. 13. num. 10. notata sunt.

ravit me in Schittim, 46. & sic factum est ætate Salomonis, quando ædificata fuit domus Sanctuarii (de quo dicitur:) & ejecit Salomo Abjatharem, * ne esset sacerdos Domini, juxta verbum Domini, quod locutus erat super domo Eli, 47. & factus est Zadok Summus sacerdos illius (Abjatharis) loco; fuit autem iste (Zadok) ex filiis Pinchasi, sic enim ipsius genealogia refertur in verbis dierum. 48. Eod. vers. 30. *Et qui me spernunt, viles fient*] Per seipsos, (contemptui erunt) postquam ego memet ab illis separavero. Vers. 31. *Et pracidam brachium tuum*] i. e. Robur, quod vos habetis in domo mea, dum dicitis: si minus, accipiam per vim. 49. Vers. 32. *Et videbis æmulum ** in habitaculo*] Et videbis æmulum tuum in latere tuo in medio habitaculi mei, non fecus, ac fœmina, quæ videt æmulam suam secum in domo habitantem. Eod. vers. 32. *In cunctis, quibus (Deus) benefaciet Israël*] Quando ædificabitur domus seculorum, 50. & prosperitas Israëlitarum erit perfecta, sicuti ibi dicitur: non cecidit aliquid ex omnibus bonis sermonibus, 51. sic (alio in loco:) Juda & Israël multi, † ut arena, quæ est in litore maris &c. 52. item: & habitabat Juda & Israël securè, unusquisque sub vite sua & sub ficu sua, omnibus diebus Salomonis. 53. Vers. 33. *Et ad cruciandum*] (Istud: (Istud: וְלִאֲרִיב * per metathesin literarum ponitur) pro: וְלִדְרִיב † i. e. & ad cruciandum. Eod. vers. 33. *Morientur virili ætate*] i. e. (Cum fuerint) juvenes, * luctus ob juvenem non est similis luctui (propter obitum) infantis. 54. Vers.

46. De quo vide Numer. cap. 25. v. 1. & v. 8. it. vers. 13. confer. hinc tract. Talm. Avot, fol. 9. a.

47. Prout I. Reg. cap. 2. vers. 27. habetur, ubi vide Raschi notas.

48. Vide I. Paralipom. cap. 7. vers. 8. al. c. 6. v. 8. al. c. 5. v. 34.

* In Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. c. 15. n. 1. fol. 465. edit. Lips. post: Abjatharem, addita sunt ista: שְׁחַתָּה מִבְּנֵי עֲלִי אֲשֶׁר הָיָה מִבֵּית מֶרָרִי i. e. qui erat de filiis Eli, qui erat de domo (seu familia) Merari, ne esset &c. confer. & Petr. Galatin. de Arcan. Cathol. Verit. lib. 9. cap. 1.

49. Sicuti vers. 16. h. cap. habetur, confer. hinc Martini Pug. Fid. dict. part. 2. cap. 15. num. 1. fol. 465. edit. Lips.

* Hebr. וְלִבְסֵת צָר, ista & sequentia, usque ad: וְלִבְסֵת צָר i. e. nec erit senex, absunt hinc

à Msto 1. posita autem sunt post verba ista: nec erit senex &c.

50. Sic Judæi vocare solent templum Hierosolymitanum, de quo alibi dixi.

51. Prout I. Reg. cap. 8. v. 56. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Hebr. לְבִסֵּת צָר istud & sequentia, usque ad: לְבִסֵּת צָר i. e. securè (unusquisque &c.) absunt à Msto. 1.

52. Sicuti I. Reg. cap. 4. vers. 19. al. vers. 20. habetur.

53. Prout I. Reg. dict. cap. 4. vers. 24. al. vers. 25. habetur.

* Istud & sequentia, usque ad: וְלִבְסֵת צָר i. e. morientur virili ætate, absunt à Msto 1.

† Confer. hic not. ad Hiob. cap. 25. vers. 5. n. 7.

* Id est, cum octodecim annos attigerint, sicuti Commentator noster cap. seq. 3. v. 12. exponit.

54. Vers. 32. *Nec erit senex in domo tua*] Mensura pro mensura, 55. vos (inquit Deus,) comedistis sacrificia antè illorum tempus, cùm nondum adolevisset adipem, 56. etiam vos moriemini tempore non suo. 57. Vers. 34. *Atque hoc erit tibi signum*] Quod res ista sit eventura, unô die morientur ambo filii tui, atque hoc erit tibi signum, quòd eventura sit omnis pœna, de qua tibi dictum est (per verba ista:) & videbis æmulum in habitaculo, 58. item & tota soboles domus tuæ morientur virili ætate. 59. Vers. 35. *Sacerdotem fidelum*] Is (fuit) Zadok. Vers. 36. *Pro nummulo** argenteo*] Ut ipse operam (suam locet nummo argenteo; Eod. vers. 36. *Pro nummulo argenteo*] Valor (istius אגורה i. e. nummuli argentei) erat viginti גרה i. e. obolorum. Eod. vers. 36. *Affocia me*] (Istud: ספחני significat:) אספני i. e. adjuuge me. 60.

CAP. III.

Vers. 1. *Erat pretiosus*] (Dictio: יקר hîc significat:] מנוע i. e. cohibitus, 1. sic (accipitur in illo loco:) יקר i. e. parcus 2. spiritu est vir intelligens, (sensus est:) cohibens verba 3. est homo prudens. Eod. vers. 1. *Non erat visio manifesta*] (Sic quoque Jonathan interpretatus est:) non erat prophetia manifesta; (istud:) רפנץ eandem habet significationem, (quæ reperitur in illo loco:) ופרצו i. e. & erumpes 4. in Occidentem & Orientem.

R 3

54. Id est: gravior est luctus ob juvenem mortuum, quàm propter infantem defunctum confer. D. Wagenfeil. Sota, pag. 927.

55. Par pari referetur, confer. de hoc proverbio R. Salom. not. ad Genes. c. 11. vers. 7. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1171.

56. Prout suprâ vers. 15. h. cap. habetur, confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 14. a. & Rosch haschana, fol. 18. a. it. Jevammot, fol. 105. a. & Sanhedrin. fol. 14. a.

57. Id est: terminum, qui alias ætati humanæ naturaliter constitutus est, vos non attingetis; sed juvenes moriemini, sicuti paulò antè dictum est.

58. De quâ suprâ vers. 32. h. cap.

59. Sicuti versu præced. 33 h. cap. habetur.

60. De voce ספח ejusque significatione vid. D. Wagenfeil. Sota, pag. 111. confer. & Ra-

schi not. ad Esai, cap. 14. v. 1. n. 2. & ad Ezech. cap. 13. v. 18. n. 17. vid. hîc tract. Talm. Sota, fol. 5. a. & Schevuor, fol. 6. b.

1. Sive cessans, rarus, prout in Junii ac Tremelliversione hîc habetur, confer. infrâ vers. 21. h. cap. n. 17.

2. Vel: cohibens, sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hîc vertere possis, quod Proverb. c. 17. v. 27. habetur, ubi vide Raschi notas, LXX. ibidem verterunt: μακρόθυμος ἀνὴρ φρόνιμος, vid. ibid. num. 22.

3. Parcus sermone, Græcè ὀλιγόμυθος, pauciloquus.

4. Temet extends, manifestabis, sic secundum mentem Commentatoris nostri hîc vertere possis verbum illud, quod Genes. c. 28. vers. 14. habetur.

tem. Vers. 3. *Et Samuel dormiebat*] In loco suo, † in atrio Levitarum, qui custodiebant domum Sanctuarii, sic etiam interpretatus est Jonathan: & Samuel cubabat in atrio Levitarum. Eod. vers. 3. *In templo Domini*] Ubi erat arca Dei. Vers. 4. *Et vocavit Dominus*] i. e. Et vox egressa est ex templo Domini, ex loco Sancti Sanctorum, quæ vocavit Samuelem, finis textus superioris conjungitur principio textus inferioris, & hoc est, quod dixit S. Scriptura: tonabit Deus voce sua mirabiliter, 5. Eli erat sacerdos & custodiebat * intrà (atrium sacerdotum;) Samuel autem erat Levita ** & dormiebat extrà (atrium sacerdotum,) atque vox transfiliens locum (sacerdotis) Eli pervenit ad Samuelem, (sic scriptum reperitur) in tractatu Talmudico: Tamid. 6. Vers. 7. *Nondum agnoscebat Dominum*] i. e. Hactenus non noverat, (agnoscebat,) quid esset vox prophetiæ, omnis (dictio:) טר, quæ in S. Scriptura (reperitur,) significat: ער לא i. e. hactenus non, juxta Targum ejus (Jonathanis:) ער לא i. e. nondum, nec significat: לפני i. e. antea, 7. atque hanc (significationem, nempe: nondum, textus, qui hîc habetur,) probat (& confirmat,) prætereà (etiam locus ille:) quod טר i. e. nondum timebitis, 8. explicatur ex isto, sic quoque (ille locus exponendus est:) omnis frutex טר i. e. nondum fuit in terra. 9. Vers. 10. *Et dixit Samuel: loquere*] Non autem (Samuel hîc) mentionem facit Dei, sicuti ei præceperat Eli, † cogitaverat (enim,) forsitan vox ista est alterius (hominis, non Dei.) Vers. 11. *Facio rem**] Hæc (res fuit) abductio arcæ (foederis,) per manum Philisthæorum. Eod. vers. 11. *Tinnient*] (Verbum: צלל) significat צלצלים i. e. cymbala, linguâ vernaculâ:

† Confer. hîc tract. Talm. Kidduschin, fol. 72. b. & fol. 78. b.

* Hebr. ושומר, in Msto 1. pro eo legitur: ועומר i. e. & stabat; sed prior lectio præferenda.

5. Sicuti Hiob. cap. 37. vers. 4. al. vers. 5. habetur.

** Hæc verba: erat Levita & dormiebat, absunt in Hebræo à Msto 1.

6. Est is liber nonus partis quintæ operis Talmudici, tractans de sacrificio jugi.

7. Vel: antequàm, prout autor Vulgatæ dictionem istam Genes. cap. 2. vers. 5. transtulit, qui hîc à Commentatore nostro tacitè reprehenditur, vid. Genes. d. c. 2. vers. 5. ibique not. num. 20.

8. Prout Exod. c. 9. vers. 30. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. ejusd. not. ad Exod. c. 10. v. 7.

9. Sicuti Genes. cap. 2. vers. 5. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hîc, vocis טר habetur explicatio.

† Hæc verba: sicuti ei præceperat Eli, absunt in Hebræo à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Schabbat, fol. 113. b. & Sota, fol. 11. a.

* Hebr. עושה דבר, hæc & sequentia, usque ad: תצילנה i. e. tinnient, absunt hîc à Msto 1, posita autem sunt post Gallicam dictionem: tintenner.

naculâ: tintenner. 10. Vers. 12. *Incipiendo & perficiendo***] Isto die incepit decretum meum super domum Eli, ut moriantur (duo ejus filii) Hophni & Phin-
chas atque exinde & deinceps perficiam decretum meum & complebo illud su-
per eis à generatione ad generationem, ut interficiam illos (Eli posteros) virili
ætate, cum octodecim annos attigerint. 11. Eod. vers. 12. *Incipiens & per-
ficiens*] Linguâ vernaculâ: & commençant & accomplissant. 12. Vers. 13.
Quod maledictionem inferrent sibi filii ejus] (Pro **מקללים להם**) dicendum
fuiſſet: **מקללים לי** i. e. maledicerent mihi; 13. sed (illud ideò scriptum fu-
it,) quia S. Scriptura (istud:) **מקללים** usurpavit (ac si scriptum eſſet:)
מקילים i. e. contemnentes (sive contemptum sibi inferentes,) omnis (dictio:)
קללה significat **קלור** i. e. levitatem & contemptum. Eod. vers. 13. *Et
non cohibuit eos*] i. e. Non fecit, ut illi vultus suos contraherent, 14. auferendo
ab illis dignitates, quas habebant (easque indignè usurpabant.) Vers. 17. *Ita
faciat tibi*] Per eam ipsam maledictionem, ut scil. tibi non sint filii honesti,
(qui morum probitate & integritate sint præditi,) & sic etiam ei (Samueli) eve-
nit, 15. quamvis ille ei (Sacerdoti Eli) aperte dixerit nec quicquam celaverit,
hinc dicunt (Rabbini, quòd) maledictio sapientis (Rabbini,) quamvis illa sub
con-

10. Sic reddo hîc: **טנט'נר**, hodiè Gallis fre-
quentius usurpatur: tinter, quod Latinis:
tinnire, confer. Raschi not. ad 1. Reg. cap.
19. v. 12. n. 8. & ad 2. Reg. cap. 21. vers. 12.
n. 1. it. ad Habac. cap. 3. v. 16. n. 42. in Msto
1. legitur: **טנט'נר**, quod reddere possis: ten-
tir vel tenter, fortè ibidem legendum: **טנ'נר**,
tinter, sic hodiè Galli, prout paulò antè di-
xum.

** Hæc verba: incipiendo & perficiendo, &c.
usque ad: incipiens & perficiens, absunt in
Hebræo à Msto 1.

11. Confer. quæ ad cap. præced. 2. vers. 33. Sign. *
notata sunt.

12. Sic Gallica verba, quæ in notis Raschianis
hîc habentur & corrupta sunt, reddere volui.
videtur enim juxtà hodiernam Gallorum
lingvam ita legendum esse: **קומ'נ' צנט**
קומ'נ' צנט, prout etiam in versione ex-
pressi, in Msto 1. legitur **קומ'נ' צנט** ו**שפ' לינט**
prius quidem rectè; sed posterius mendosè.

13. Rabbini enim dicunt hîc esse **סופרים** i.

e. correctionem scribarum, quoniam illi exi-
stimarunt, istud: **מקללים לי**, si significaret:
maledicentes mihi, non posse Deo applicari,
ideò posuerunt: **מקללים להם**, vide Michlol
Jophi h. loc. ast Isaac. Abarbenel non pu-
tat, hic esse correctionem scribarum, rationem
& explicationem vide in Ejusd Commenta-
rio h. loc. fol. 83. col. 1. med. confer. hîc
tract. Talm. Rosch haschana, fol. 18. a & Je-
vammot, fol. 105. a.

14. Id est: ut tristitiâ vel dolore afficerentur, sic
verbum **הכרה** hîc expono, sensus est, quòd
Eli non ea, quâ par erat, severitate & eo, quò
debuit, modò pro autoritate patris, sacerdo-
tis & judicis, ut & pro scelerum magnitudine
filios suos corripuerit ac castigaverit, vide Ju-
nii ac Tremellii not. h. loc.

15. Nam filii ejus non institerunt vestigis pater-
nis; sed avaritiæ dediti acceperunt munera
ac perverterunt judicium, sicuti infra 1. Sa-
muel. cap. 8. vers. 3. habetur, confer. hîc
tract. Talm. Maccot, fol. 11. b.

conditione fiat; tamen effectum sortiatur. 16. Vers. 18. *Jehova est*] i. e. Ille est Dominus & omnia ejus sunt. Vers. 21. *Quoniam revelatus fuit Dominus Samueli*] Quoniam dixerat suprâ: & sermo Domini erat pretiosus (sive rarus) temporibus illis, 17. ideò dicit hîc, quoniam ab isto tempore propter Samuelem revelavit sese (Deus) atque iteravit consuevitque se manifestare.

CAP. IV.

Vers. 1. *Et evenit sermo Samuelis toti Israël*] i. e. Facta est illa res, * quæ dicta erat Samueli atque evenit toti Israël, quomodo autem evenit poena? (nimirum egressus est Israël contrâ Philisthæos in prælium. 1. Vers. 2. *Et diffusum fuit prælium*] i. e. Extendebat sese prælium, (verbum istud: *חטש* hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) ipsi autem *נטושי* i. e. diffusi erant in superficie terræ, 2. sic etiam (in illo loco:) *וינטשו* i. e. & diffuderunt se in Lechi. 3. Vers. 1. *Eben-Ezer*] Tunc temporis non fuit istud nomen ejus (loci,) nam ætate (regis) Saulis sic appellatus fuit (iste locus;) hîc autem vocavit ** illum (hoc nomine S. Scriptura) ab eventu. 4. Vers. 8. *Omni plaga in deserto*] Juxtâ mare algosum; Jonathan autem interpretatus est: & populo suo fecit mirabilia in deserto; in Siphre autem discimus, quòd textus iste sit quoad verba permixtus, ita, ut is, qui dixit istud, non dixerit illud, 5. probi, qui inter illos (Philisthæos) erant, dixerunt: quis eripiet nos è manu istorum Deorum magnificorum; improbi autem dixerunt: hi sunt illi dii, † qui percusserunt Ægyptios omni plagâ, id est, omnes plagas, * quas ille (Deus,

16. Prout habetur in tractatu Talmudico Mak-
kot, qui allegatur ab Isaac. Abarbenele in
Commentario suo h. loc. fol. 84. col. 2. med.
edit. Lips.

17. Sicuti suprâ vers. 1. h. cap. habetur. ubi vi-
de not. num. 1.

* Hebr. נהיה הדבר, ista, & sequentia, usque ad:
והואך היה i. e. quomodo autem evenit, ab
sunt hic à Msto 1.

1. Sicuti hoc vers. 1. in textu sacro habetur.

2. Prout infrâ 1. Samuel. cap. 30. vers. 16. ha-
betur.

3. Sicuti Judic. cap. 15. vers. 9. habetur.

** Hebr. קראת, in Msto 1. pro eo legitur נקראת

i. e. vocatur.

4. Nimirum per anticipationem vocatus fuit
iste locus Eben-Ezer ob victoriam, de qua
infrâ 1. Samuel. c. 7. v. 12.

5. Id est: non iidem fuerunt, qui hæc dixerunt;
sed diversi, prout mox à Commentatore no-
stro exponitur.

† Verba ista: hi sunt illi dii &c. usque ad: om-
nes plagas, absunt in Hebræo à Msto 1.

* In Msto 1. locus iste sic legitur בכל מבוח שדיו
'לו חכה את מצרי ואי רג' i. e. omnibus plagis,
quæ ei (Deo) fuerunt, percussit Ægyptios
nec ei amplius &c. res eadem est.

(Deus, super Ægyptios induxit, jam nulla ei amplius superest plaga. Vers. 12. *Aliquis Benjaminita*] Is fuit Saul, qui eripuerat tabulas (foederis) ex manu Goliath & aufugit. 6. Vers. 13. *Latus viæ observans*] i. e. Juxtà locum viæ (Sacerdos Eli) speculabatur. Vers. 18. *Cervicem suam*] (Jonathanis Targum hacet:) אפרקותיה i. e. cervicem 7. suam, (מפרקת significat:) os colli. Vers. 19. *Ad pariendum*] (Istud: ללת) necessariò exponendum est: ללת i. e. ad pariendum, nec ei simile (reperitur in S. Scriptura;) Menachem autem illud conjungit significationi ** (vocis:) יללה i. e. ejulatus, 8. quoniam dolores partus per ejulatum eveniunt ei (parienti;) fundamentum verò (sive radix dictionis:) יללה non est nisi (litera) Lamed tantum. Eod. vers. 19. *Conversi sunt*] Mutati fuerunt (illius parientis cardines ventris) à modo eorum consueto, 9. quocircà illa mortua est. Eod. vers. 19. *Dolores ejus*] (Dictio: צירי hîc significat:) cardines forium ventris ejus, linguâ vernaculâ: cardoneil. 10. Vers. 21. *I Cabod*] (אי כבוד significat:) אין כבוד i. e. non est gloria, sic quoq; (in illo loco:) liberabit נקי נקי, i. e. עין נקי non innocentem. 11. Eod. v. 21. *Propter captam*] (Ista: אל הלקח posita sunt) pro: על הלקח † i. e. ob captam (arcam Dei,) nec opus est, ut (ista particula: אל) recedat à significatione sua, quoad eum, qui novit intelligere, quomodo illa usurpetur, (ista: אל הלקח exprimi possunt) linguâ vernacula: de voir l'estre pris. 12. Eod. vers. 21. *Et propter mortem soceri sui*] i. e. Propter malum istud, * quòd mortuus esset socer ejus atque maritus.

6. Confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 44. b. cæterum explicatio ista desumpta est ex Medrasch Samuelis, cui etiam consentit Medrasch Psalmorum, sic in Isaac. Abarbenelis Commentar. h. loc. cæterum verba ista: & aufugit &c. usque ad: cervicem suam (v. 18. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

7. In hodiernis editionibus Paraphrasis Chaldaicæ Jonathanis legitur: פרקותיה, res eodem redit, confer. hîc tract. Talm. Sevachim fol. 119. a, & Cholin, fol. 21. a.

** Hebr. בחלק i. e. parti, quo nomine hîc intelligitur ordo sive series vocum sive dictionum radicalium.

8. Confer. hîc Michlol Jophi ibique R. Jacob. Abendanæ not.

9. Nimirum cardines forium ventris ejus mutati fuerunt à consueto ac naturali eorum modo atque ordine, unde mors secuta est, confer.

num. sequ. 10. it. tract. Talm. Bechorot, fol. 45. a.

10. Vel: chardoneil, sic reddo hîc קרדניל, prout in Buxtorf. Bibliis Hebr. & in Msto 1. habetur, in editione Amstel. Hebræa, quâ usus sum, legitur: קרדניל cum duplici Resch, quod exprimere possis: carroneil; sed dictionem istam puto mendosam esse, confer. not. ad Daniel. cap. 10. v. 16. Sign. *

11. Prout Hiob. cap. 22. vers. 30. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Ista & sequentia, usque ad: & propter mortem soceri sui, absunt in Hebræo à Msto 1.

12. Sic Gallica, quæ in notis Raschianis hîc habentur, reddo, quæ aliquatenus sunt corrupta, significant autem ista Latine: cum videret captam esse (arcam foederis.)

* Hebr. אל הרעה הזאת, in Msto 1. hîc postea
S ad.

CAP. V.

Vers. 2. *Prope Dagonem*] (דגון fuit) simulacrum, factum ad similitudinem דג i. e. piscis. * Vers. 4. (*Super infero*) *limine*] (Dictio מפתח significat:) איסקופה i. e. limen. 1. Vers. 6. *Et desolavit eos*] (Istud שמה significat:) שמה i. e. desolationem. Eod. vers. 6. *Hamorrhoidibus*] (Vox עפוליים significat:) כרכשא i. e. meatum intestini recti, 2. plagam scil. meatus, (per quem excrementa exeunt, nimirum) mures ingrediebantur ** & evellebant eorum (Asdodæorum) intestina atque egrediebantur. Vers. 9. *Et occultæ nascebantur*] (Istud: ויסתרו ponitur) pro: ויסתרו, nam ecce in Masora scripta est (litera) ש Schin & exponitur per ס Samech, (intelligitur autem hîc) plaga loci secretorum 3. Vers. 11. *Turbatio mortis*] Omnes מהומות i. e. tumultus (sive turbationes fiunt) propter tonitru, estque sedes (seu locus præcipuus quoad hanc significationem in illo textu:) & tonavit Dominus sonitu magno contrâ Philisthæos ויהוה i. e. & turbavit eos, 4. sic exponitur in Aggadah 32, Middot 5, Elieseris, qui fuit filius R. Josi Galilæi. 6.

CAP.

- additur: שולקת הארון ושמה ג' i. e. quod capta esset arca (foederis) & quod mortuus & c.
- * Idem sentit autor Tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire des dogmes & des cultes & c. part. 4. Traité 4. c. 5. 6. 7.
1. Sive: scamnum, Chaldaicè: סקופתא, prout hîc in Targum Jonathanishabetur, vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 173.
2. Intelligitur morbus intestini recti, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 769. & fol. 1093. & ejusd. Diction. Hebr. voc. עפוליים, vide & Michlol Jophi h. loc. & num. seqv 3. & 2. Reg. cap. 18. v. 27. n. 16.
- ** Hebr. נכנס, in Misto i postea additur: מוקפידים i. e. in foramina seu meatus eorum.
3. Hebr. חסות המות sic à Rabbinis vocantur pudenda, confer. quæ ad vers. 6. h. cap. num. 2. notata sunt, it. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1560.
4. Prout infra 1. Samuel. cap. 7. vers. 10. habetur.
5. Hebr. מרות i. e. mensurarum five modorum, scil. exponendi legem, R. Ismaël solum tredecim מרות i. e. modorum exponendi legem facit mentionem, de quibus vide notas ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 10. & seqv. & Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1042. & seqv. confer. quæ ad 2. Samuel. cap. 24. vers. 9. n. 13. notata sunt, it. in. not. ad Numer. c. 22. v. 32. Sign. * & ad 2. Reg. c. 3. v. 1. n. 3.
6. De hoc Rabbino, ut & 32. modis exponendi legem vide Raschi not. ad Genes. cap. 2. vers. 8. Sign. * it. ad 2. Reg. c. 2. v. 14. n. 7. & ad c. 3. v. 1. n. 3. it. ad Jerem. cap. 46. vers. 22. n. 23. in notis ad Numer. c. 22. v. 32. Sign. * iste R. Eliezer dicitur fuisse filius Azariæ, confer. suprâ 1. Samuel. c. 1. v. 11. Sign. **.

CAP. VI.

Vers. 2. *In quonam mittemus illam*] i. e. Quanam in re * mittemus illam, ne irascatur furor ejus ** (Dei) & recedat à nobis illius indignatio.

Vers. 3. *Reatum*] (Dictio **חַטָּאת** hîc significat :) agnitionem (sive demonstrationem) alicujus rei , qua vos confiteamini, quòd peccaveritis. Eod.

vers. 3. *Tunc sanabimini & notum fiet vobis*] Quòd ipse (Deus Israël) fecerit, quare tunc non recesserit à vobis manus ejus. Vers. 4. *Satraparum Philisthæorum*]

Quinque illi fuerunt , sicuti dicitur in (libro) Josuæ : Azatæus, Asdodæus, Ascalonæus, Gathæus, & Ekronæus. 1. Vers. 7. *Lactantes*] (Istud **עֹלִיּוֹת** si-

gnificat :) **מְנִיקִיּוֹת** i. e. lactantes. Eod. vers. 7. *Quibus nunquam est imposi-*

tum jugum] Omnia ista (facta sunt) ad experimentum, 2. quoniam illæ (vac-

cæ lactantes) non sunt idoneæ ad trahendum (plaustrum) & quoniam insuper mugiunt post pullos suos, ac, si quidem fuerit potestas in arca (fœderis,) ut tra-

herent illam (duæ illæ vaccæ) per seipsas † (sine aliquo rectore, tunc) sciemus, quòd ipse (Deus Israël istud) fecerit nobis. Vers. 8. *Capsula*] (Dictio **אֶרְגֵּל**

significat) linguâ vernaculâ : scrigno. 3. Vers. 10. *Concluserunt domi*] (Ver-

bum : **כָּלָו**) significat : **כָּלָה** i. e. conclusit. Vers. 12. *Ibant autem rectâ*] Ecce verbum istud (**יִשְׂרָאֵל**) est ambiguum, 4. ac docet, quòd etiam pulli dixerint **רָנִי רָנִי הַשִּׁיטָה הַתְּנוּפִפִּי וְג'** i. e. canticum * (istud :) **שִׁירָה** i. e. canticum, canta, canta, ô arca, effer te &c. 5. sicuti habetur in tractatu Talmudico : Avo-

S 2

da Sara ;

* Hebr. **בְּאֵיזָה עֵינִין**, in Msto 1. pro eo legitur : **דִּיחָךְ** i. e. quomodo.

** Hæc verba : ne irascatur furor ejus, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

1. Sicuti Josu. cap. 13. vers. 3. habetur, ubi vide Raschi notas.

2. Hebr. **לְנִסִּין** ad tentationem, seu probationē ad periculum faciendum, ut scil. Philisthæi per istud experimentum cognoscerent, an à Deo Israël hæc plaga ipsis fuerit immissa.

† Hebr. **מְאִלִּיכָה**, abest istud hîc à Msto 1.

3. Sic reddo hîc **שְׁקִירִי**, Ital. scrigno, Galli : **escriin**, hodie : caisses, in Msto 1. hîc legitur : **שְׁקִירִי אֵשְׁרִין**, benè, confer. tract. Talm. Joma, fol. 52. b. & Bava batra, fol. 14. a. it. Horajot, fol. 12. b. & Keritut, fol. 5. b.

4. Hebr. **אֶרְגֵּל** à Græc. **ἀργύρεος**, i. e. am-

bigui sexus, masculinæ & foemininæ formæ, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 133. scribendum enim fuisset forma foeminina **חֲשִׁירָה**, si verbum istud ad solas vaccas referatur, sed quoniam scriptum est : **יִשְׂרָאֵל** quod etiam ad masculos referri potest, hinc nota est ista Rabbinica expositio, vid. Michlol. Jophi h. loc. Hebr. **שִׁירָה**, in Msto 1. hîc postea additur **בְּבֵית** in domo (seu stabulo suo.)

** In Msto 1. his præmissa sunt ista ; **וְרַבּוֹתָי אָמְרוּ** i. e. & Rabbini nostri dixerunt, quòd (etiam pulli) dixerint : canta &c. 5. Coetera sic habent : in magnitudine decoris tui, induta es vestes aureas acupictas, laudata es in regio palatio atque ornata ornamento exquisitissimo, Hebræa vide apud D. Wagen-

da Sara ; 6. sed secundum istius (textus) sensum literalem (verbum :) **ישראל** significat , quod (vaccae illae) viâ rectâ iverint (nec declinaverint.) Eod. vers. 12. *Beth-Schemesh eundo* **וַיִּגְעוּ** i. e. *muendo*] Clamor bovis dicitur (Hebraicè :) **גַּעִיָּה**. Vers. 13. *Et gavisi sunt inspiciendo*] (Nimirum) intuebantur, quomodo illa (arca foederis) veniret sola (sine ullo rectore) & propter istam lætitiâ suam exercebant levitatem *** nec illam eo, quo par erat, metu atque reverentia intuebantur. Vers. 18. *Vicum paganum*] i. e. Vicum, cui non est murus. Eod. vers. 18. *Lapidem magnum*] (**אֶבֶן הַגְּדוֹלָה**) est **אֶבֶן הַגְּדוֹלָה** i. e. lapis magnus, de quo dictum est suprâ, 7. nam Lamed (in voce **אֶבֶן**) venit loco Nun, sic etiam **נִשְׁכָּה** loco : **לִשְׁכָּה** (positum est) in libro Esræ, 8. & quoniam evenit illis (Bethschemeschitis) **אֶבֶן** i. e. luctus in re ista, (ideò Scriptura S.) usurpavit vocem **אֶבֶן**. Vers. 19. *Quinquagies mille septuaginta viros*] Jonathan interpretatus est : & occidit in senibus populi septuaginta viros & in universitate quinquagies mille viros ; * Rab- bini nostri dicunt : septuaginta viri (fuerunt) & unusquisque (ex illis) fuit pro quinquagies mille viris** aut 9. mille viri, (fuerunt) quorum unusquisque cum septuaginta senioribus Synedrii magni comparari potuerit. 10.

CAP. VII.

Vers. 1. *Sanctificaverunt*] i. e. Præparaverunt. Vers. 2. *Ex quo tem- pore resedit † arca in Kiriath Jearim*] Ac viderunt (Israëlita) poenam, quæ venerat super ipsos propter peccatum Eli & (postquam viderunt) poten- tiam, quam Sanctus ille Benedictus exercuerat contra Philisthæos. Eod. vers. 2. *Et*

Wagenfeil. in Sota, pag. 619. confer. num. seqv. 6. & not. ad 2. Paralip. c. 6. v. 41. n. 36. & 37. 6. Et quidem fol. 24. b. prout apud eund. D. Wagenfeil. dict. p. 619. allegatur, confer. hîc not. ad 1. Chronic. cap. 16. vers. 35. num. 61. & 63. & not. ad 2. Chron. c. 6. v. 41. n. 36. *** Confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 35. a. 7. Nempè : versu 14. h. cap. confer. Junii ac Tremellii not. h. loc. 8. Vide Nehem. cap. 3. vers. 30. ibique Raschi notas. * Verba ista : & in universitate quinquagies mille viros, absunt in Hebræo à Msto 1.	** Vel : æquiparari potuit, Hebr. שְׁקוּל, in Msto 1. pro eo legitur : וְהָיָה i. e. æstimatus fuit (loco 50000.) 9. Nam R. Abhu & Elieser quoad hanc rem in diversa abierunt, vide D. Wagenfeil. Sota, p. 745. & sequen. 6. n. 7. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 432. edit. Amstel. ubi etiam Isaaci Abarbenelis explicatio hujus loci adducitur. 10. Desumpta est ista expositio ex tractatu Talmudico : Sota, c. 7. quod incipit אֵלֶּיךָ נִאמְרִין fol. 35. † Confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol. 118. a.

2. *Et tracti fuerunt* 1. *post Dominum*] Per Samuelem, qui ab una urbe ad aliam circumibat eosque (Israëlitas) judicabat & corripiebat. Eod. vers. 2. *Et tracti fuerunt*] (Verbum יָנְהוּ) significat הַמְשָׁכָה i. e. tractionem, (sicuti Paraphrasis * Chaldaica habet in illo loco:) תַּתְנְהוּן i. e. trahemini 2. ad cultum meum, sic quoque (in illo loco:) נֹה בָהֶם i. e. non est in eis utilitas, (seu propensio) ut pertrahantur ad bonum; Menachem autem ** istud יָנְהוּ exponit, quòd significet: ejulatum, sicuti (accipitur in illo loco: נְהִי נְהִי i. e. lamentum lamentabile, 4. sic quoque (Menachem exponit illum locum:) non נְה בָהֶם i. e. lamentum (erit) de illis, 5. expositio (igitur) istorum verborum:) וַיִּנְהוּ אַחֲרֵי יְהוָה (juxtà Menachemum erit:) quòd lamentati sint 6. propter facta sua improba & quòd sese converterint 7. ad Dominum; alia explicatio (istius,) וַיִּנְהוּ, (nempè, quòd significet:) וַיִּתְאַסְפוּ i. e. & congregaverunt sese, (sicuti istud:) וַיִּקְרְאוּ i. e. & congregabunt se ad eam omnes gentes, 8. in Chaldaica Paraphrasi translatus est: וַיִּתְנְהוּ i. e. & congregabunt se 9. ad colendum in ea omnes populi, eodem modo etiam ex hac significatione

S 3

(expo-

1. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hinc vertere volui verbum יָנְהוּ, confer. num. sequ. 2. & 3. h. vers. LXX. juxtà Vaticanum exemplar verterunt: καὶ ἐπέβλεψεν i. e. & respexit, in Complutensi editione est: καὶ ἐπέσχεψεν & conversa est scil. omnis domus Israël, Vulgata Latina habet: & requievit, ac videtur illius autor pro יָנְהוּ legisse: יָנְהוּ per Cheth, interpres quoque Latinus Paraphrasis Chaldaicæ hinc vertit: & quieti fuerunt, scil. Israëlitas.

* In Misto 1. hoc loco sic additum reperitur: וְלִשְׁנֵי אַרְמֵי דְמָא i. e. est autem dictio ista Syriaca.

2. Alii verterunt: congregabimini, quod Hose. cap. 2. vers. 16. in versione Chaldaica habetur, interpres Latinus ibi dem vertit: vacabitis cultui meo, vid. ibid n. 18., confer. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1310. & Michlol Jophi h. loc. it. infrà h. vers. n. 9. it. not. ad Ezech. c. 7. v. 11. num. 12.

3. Prout Ezech. dict. cap. 7. v. 11. habetur, ubi in notis Raschianis ferè eadem, quæ hinc, adducta est explicatio, confer. num. sequ. 5. & infrà num. 10. h. vers.

** Hæc verba: Menachem autem &c. usque ad:

וַיִּשְׁאֲבוּ מֵיִם i. e. & hauserunt aquam (v. 6. h. c.) absunt in Hebræo à Misto 1.

4. Sicuti Mich. cap. 2. v. 4. habetur, ubi vide Raschi notas; num. 1.

5. Prout Ezech. dict. cap. 7. vers. 11. habetur, confer. suprà num. 3. h. vers. & infrà num. 10.

6. Sic quoque in Michlol Jophi h. loc. exponitur, Junii quoque ac Tremellii versio hinc habet: lamentantes, confer. not. ad Ezech. c. 7. v. 11. num. 13.

7. Eodem modo etiam in Isaac. Abarbenelis Commentario h. loc. explicatur: עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל חֲשׂוּבָה i. e. fecerunt Israëlitas poenitentiam, confer. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 149. b. fin.

8. Prout Jerem. cap. 3. v. 17. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 44. confer. & Michlol Jophi h. loc.

9. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hinc vertere volui; in versione Latina Paraphrasis Chaldaicæ Jerem. dict. c. 3. v. 17. translatus est: & discent ubi istud: וַיִּנְהוּ deducitur à radice: נָהַג, confer. Buxtorf Lex. Chald. fol. 1310. & suprà num. 2. h. vers.

(expositio erit facienda istorum verborum:) & non **נָה בָהֶם** ¹⁰. sicuti dixit (S. Scriptura) non ex eis nec ex multitudine ipsorum **וְלֹא נוֹה בָהֶם** ¹¹. id est : **וְלֹא מִנָּה שְׂכָהֶם** ac si diceret : & non (erit) eis congregatio. Vers. 6. *Et hauserunt aquam & effuderunt*] Jonathan interpretatus est : & effuderunt cor-
suum in poenitentia tanquam aquam ¹². coram Domino ; ast juxta sensum
ejus literalem istud non fuit, nisi signum humiliationis, (ac si dicerent :) nos
sumus coram te (ô Deus !) veluti aquæ istæ, quæ effunduntur. ¹³. Eod. vers.
6. *Et judicavit Samuel*] Inter litigantes de rebus pecuniariis, de quibus inter il-
los erat disceptatio aut de aliqua transgressione, * quam illi (Israëlita) commi-
serant. Vers. 9. *Et obtulit illum in holocaustum*] Scriptum est : **וַיַּעֲלֵהוּ** (pro :
וַיַּעֲלֵהוּ ;) fuit autem (agnus iste) sexus foemini, hinc ** docent Rabbini no-
stri : holocaustum sexus foeminei licite offerri potest ¹⁴. in excelsu (sive altari)
unius (privati hominis, prout habetur) in tractatu † Talmudico : Avoda Sara.
Vers. 11. *Subter Beth-Car*] (Targum Jonathanis habet :) subter Beth-Scha-
ron. Vers. 12. *Et inter Schen*] (Dictio : **שֵׁן** hic significat : idem atque in
illo loco :) **שֵׁן הַסֵּלַע** i. e. scopulum petra. ¹⁵.

CAP.

¹⁰. Id est : & non (erit) congregatio in eis,
sic juxta posteriorem illam expositionem hic
vertere possis ea, quæ Ezech. dict. c. 7. v. 11.
habentur, confet. supra n. 3. & n. 5. h. vers.
it. num. seqv. 11.

¹¹. Prout Ezech. alleg. cap. 7. v. 11. habetur,
ubi vid. not. num. 12.

¹². Chaldaicè : כַּמֵּיָא, sic in notis Raschianis, ut
& in Targum Jonathanis editionis Buxtorf.
h. loc. ast in Complutensi editione vox illa
est omissa, confer. lib. Prec. Jud. part. 1. p.
139. a. fin.

¹³. Aliam explicationem vide in R. Jacob. A-
bandanæ not. ad Michlol Jophi & in Isaac.
Abarbenel. Commentar. h. loc. ubi exposi-
tio ex Medrasch Samuelis adducitur.

* Hæc verba : aut de aliqua transgressione,
quam illi (Israëlita) commiserant, absunt in

Hebræo à Msto 1.

** Hebr. מִכָּאן לְמַדּוּ רַבּוּתָא, in Msto 1. pro his
legitur : מִכָּאן אָמְרוּ, i. e. hinc dixerunt (ho-
locaustum sexus foeminei. &c.)

¹⁴. Circa holocaustum istud, quod Samuel ob-
tulit, tria fuisse facta, quæ aliàs erant prohi-
bita, dixit R. Abba, Bar Cahana, prout in
Isaac. Abarbenelis Commentario h. loc. ha-
betur, ubi vide sis, confer. etiam ea, quæ ad Ju-
dic. cap. 6. v. 25. num. 17. & n. 19. notata sunt.

† Verba ista : in tractatu Talmudico : Avoda
sara, absunt in Hebræo à Msto 1. vid. Avoda
Sara, fol. 24. b.

¹⁵. Sic etiam in Junii ac Tremellii versione La-
tina hic habetur, ubi **שֵׁן** vertitur scopulus, vi-
de infra 1. Samuel. c. 14. v. 4. al. 5. absunt
autem ista : & inter Schen, i. e. scopulum pe-
træ, à Msto 1.

CAP. VIII.

Vers. 3. *Et inclinârunt*] Se ipsos (ad avaritiam ;) alia explicatio (istius: **וַיִּטּוּ** i. e. & inclinârunt , videlicet :) judicium ; Rabbini autem nostri dicunt : non peccaverunt filii Samuelis ; ^{1.} sed non ambulârunt in viis patris sui , qui circumibat in omnibus locis Israëlitarum eosque judicabat in urbibus suis ; ipsi autem filii Samuelis non ita faciebant, (& quidem eum in finem,) ut multiplicarent mercedem (sive salarium) ministris suis & scribis suis. ^{2.} Vers. 6. *Et visum est malum*] Quoniam (Israëlitæ) dixerant: ut judicet nos , sicuti omnes gentes. 3. Vers. 9. *Contestando contestatus fueris contrâ eos*] Ut sit terror regis eorum super illos. 4. Vers. 12. *Et ut faciant ejus instrumenta bellica*] (Nempè,) ut illa * (arma) faciant artifices ac fabri atque opifices. Vers. 13. *In unguentarias*] i. e. Eas, quæ præparant unguenta & aromata ad munditias mulierum.

CAP. IX.

Vers. 5. *In terram Zupb*] i. e. in terram, in qua (sunt) prophetæ. Eod. vers. 5. *Zupb*] (Istud:) **צוּפָה**) idem est ac: **צוּפָה** i. e. (in terram) speculantis. ^{1.} Eod. vers. 5. *Ne fortè cesset pater meus de asinis*] Dum ipse majorem de nobis habeat sollicitudinem, * ita, ut asinarum obliviscatur. Eod. vers. 5. *Et sollicitus sit*] (Istud: **וְנָדָן** significat:) linguâ vernaculâ : & dubitèra.

1. Simili modo à Rabbinis excusantur vel à peccato liberantur filii Eli, ut & Ruben quoad concubitum Bilhæ, confer. quæ suprâ ad 1. Samuel. cap. 2. v. 22. n. 22. notata sunt, it. tract. Talm. Megilla, fol. 10. b. & Schabbat, fol. 56. a. it. Taanit, fol. 8. b. & Maccot, fol. 11. b.

2. Explicatio ista desumpta est ex tractatu Talmudico: Schabbat, fol. 56. 1. alleg. Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 730.

3. Prout versu præced. 5. h. cap. habetur, confer. hic tract. Talm. Senhedrin, fol. 20. b.

4. Id est: ut illi regem suum timeant, quoniam

ipse tale imperium, de quo hic in textu sacro dicitur, in subditos suos exercebit.

* Hebr. **וְנָדָן**, in Msto. 1. deest vox ista, & juxta ejus lectionem hic erit sensus: ut faciat (rex) artifices, & fabros atque opifices.

1. Sen: speculatoris, confer. suprâ 1. Samuel. cap. 1. vers. 1. ibique not. num. 2.

* Hebr. **וְנָדָן** שלו, sic in Msto 1. habetur, cujus lectionem hic tanquam meliorem & rectiorem secutus sum potius, quam eam, quæ in hæctenus vulgatis editionibus habetur, ubi legitur: **וְנָדָן** שלו i. e. sollicitudinem, quam nos de illo habemus, minus aptè, hoc quidem loco.

tera. 2. Vers. 6. *Viam nostram*] i. e. Istud de asinis, quid eis sit factum, nam propter illas totam istam viam ivimus. Vers. 7. *Quid adferemus viro isti*] Jonathan interpretatus est: si accipit pecuniam, quid adferemus viro ** isti? non noverat Saul mores Samuelis & existimabat, quod fortè (vir ille) petiturus esset mercedem † (pro vaticinio suo.) Eod. vers. 7. *Et munus*] Jonathan interpretatus est: & aliquid, quod כֶּשֶׁר i. e. rectum sit (sive placeat, quocircà istud תְּשׁוּרָה) significat יוֹשֶׁר i. e. rectum; Menachem autem exponit תְּשׁוּרָה, quod significet oblationem (sive munus,) ut aliquis aspiciat faciem regis aut alicujus magnatis, (ita, ut תְּשׁוּרָה) significet (idem atque in illo loco:) אֲשׁוּרְנוּ i. e. videbo eum, 3. & placent (mihi) verba ejus. * Vers. 8. *Quadrans sicli*] (Jonathan interpretatus est:) זוּזָא i. e. Zuza una argenti. Vers. 9. *Antiquitùs in Israël*] Is, qui narrat, istud scripsit, nec verba isthac locutus est puer Saulis. Eod. vers. 9. *Nam propheta hodiè*] i. e. Eum, quem hodiè vocant prophetam, antiquitùs appellabant videntem. ** Vers. 13. *Simul ac ingressi eritis urbem &c.*] Prolongabant (puellæ istæ) sermonem, ut contemplarentur pulchritudinem Saulis. Eod. vers. 13. *Ad excelsum*] (Jonathan interpretatus est;) ad domum accubitus, 4. ex quo tempora vastata fuit (urbs) Schilo, permixta fuerunt excelsa (sive altaria;) & offerebant (Israëlitæ) sacrificia sua eucharistica † atque simul comedebant. 5. Eod. vers. 13. *Nam ipse benedice-*
con-

2. Id est: dubitabit, nempe de salute sive vita nostra, an nos salvi seu superstites simus nec ne, confer. cap. seqv. 10. v. 2. n. 2. ceterum annotatio ista Raschiana abest hinc in Hebræo à Msto 1.

** Chald. לגבירא, in Msto 1. ut & in aliis plerisque editionibus Targum Jonathanis, pro לגבירא legitur לנבייא i. e. prophetæ.

† Hebr. שישאל שכ, in Msto 1. pro eo legitur: שיקח שוחד i. e. quod accepturus esset munus.

* Vel: & speciem aliquam habent verba ejus, nam & sic ista: תראין דבריו hinc vetere possis.

3. Sicuti Numer. cap. 24. v. 17. habetur, confer. Raschi not. ad Esai. cap. 36. vers. 16. num. 26. & ad Esai. c. 57. v. 9. num. 11.

** Hebr. לראי LXX. ὁ βλέπων, apud Nicephorum in Synopsi Judicium Israëlitarum dicitur

is' προβλέπων i. e. prospiciens (propheta.)

4. Ad locum triclinii, Chald. לכיור אסחיותה, confer. Buxtorf. Lex. Talm. fol. 1458. & cap. sequ. 10. vers. 5. n. 7. it. autor libri Gallici, qui inscribitur: Histoire des dogmes & des cultes &c. Part. 4. Traité 9. cap. 1. & seq. it. Spenceri de Legib. Hebræor. ritual. lib. 3. Dissertat. 1. cap. 7. confer. & tract. Talm. Berachot, fol. 48. b. & Jevamot, fol. 76. b.

† Seu: pacifica, Hebr. שלמים, in Msto 1. postea additur: בכמה i. e. in altari.

5. Confer: quæ ad Deuter. cap. 12. v. 8. n. 28. & v. 11. n. 40. notata sunt, vide & infra 1. Samuel. cap. 13. vers. 9. n. 9. & 1. Reg. c. 8. v. 13. n. 12.

convivio] (Targum Jonathanis habet:) nam ille benedicit 6. super * cibum i. e. benedictionem facit 7. super cibo; super sacrificiis eucharisticis, dum illa comedunt, hanc faciunt benedictionem: ** benedictus tu, Domine, Deus noster, rex mundi, qui sanctificavit nos in praeceptis suis ac praecepit nobis, ut comederemus sacrificium. Eod. vers. 13. *Hoc die*] Sicuti *** dies stat; ita illud reperietis.) Vers. 17. *Iste imperium obtinebit in populo meo*] (Verbum *יעצור* significat:) *ימשיך* i. e. dominabitur, sicuti (accipitur in illo loco:) *עצור* i. e. conclusum & relictum, 8. sic mos est imperantis *לעצור* i. e. ut concludat populum in bello, * ne alter ab altero semet separet atq; dispergatur, & ut cohibeat unumquemque, ne faciat malum, lingua nostra *מעצור* vocant: *קושטין* i. e. lictorem. 10. Vers. 18. *Et accessit*] (Istud: *ויגש* significat:) *וערע* i. e. & occurrit. Vers. 20. *Et cui nam (erit) omne desiderabile Israël?*] Hic venit (Samuel,) ut indicet ei (Sauli) aliquid de regno. Vers. 22. *In capite invitatorum*] i. e. in loco, ubi magnates accumbere solent, nam in collocatione accubitus eorum notum fiebat, quisnam esset praecepius ** in ordine accumbendi. Vers. 23. *De qua dixeram tibi*]

6. Chald. *פרס* i. e. frangit sive dividit; fractio autem sive divisio panis aut cibi non fiebat, nisi adhibita benedictione & laude sacra, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1826. it. num. sequ. 7.

* Hebr. ac Chald. *על*, in Msto 1. ut & in editionibus Targum Jonathanis particula illa: *על* non legitur & rectè quidem, quia verbo *פרס* i. e. frangit, conjungitur.

7. Hebr. *ברעץ* i. e. scindit seu dividit, quod verbum, si de cibo usurpetur, significat benedictionem super fractione panis ejusque distributione, quam facit pater familias, vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 339. & num. praeced. 6. confer. & Buxtorf. Synag. Jud. cap. 12. pag. 241 & sequ. it. Raschi not. ad Jerem. c. 16. vers. 7. num. 11.

* Hebr. *מברכין*, in Msto 1. pro eo legitur: *שצורכין ברכה* i. e. quæ op9 habent benedictione.

*** Vel: dum sive quando dies stat, dum adhuc dies est, nam & sic vertere atque explicare possis.

† Hæc verba: iste imperium obtinebit &c. usque ad: & cui nam (erit &c. v. 20. h. c.) abfunt hic à Msto 1.

8. Sicuti Deuteron cap. 32. vers. 36. habetur, ubi vide notas, Sign. * confer. & 1. Reg. cap. 14. v. 10. num. 3. it. ad 2. Paralipom. cap. 14. vers. 11. n. 12. 13. 14.

* Hebr. *במלחמה*, in Msto 1. pro eo legitur: *למלחמה* i. e. ad bellum.

9. Sive: *קסטין*, sic enim legendum puto pro: *קושטין*, prout in editionibus hætenus vulgatis corruptè, ut puto, legitur, vide num. sequ. 10.

10. Sive: Spiculatorem, confer. quæ ad Exod. c. 2. v. 15. n. 55. notata sunt, it. Buxt. Lex. Chald. fol. 2077. ubi dictio illa exponitur quæstor, carnifex, rerum criminalium prætor, in notis ad librum prec. Jud. part. 2. p. 52. a. princ. *קושטין* etiam explicatur, quod sit: *שלטון דין נפשות* i. e. præfectus, qui judicat judicia capitalia, Buxtorfius, in Synag. Jud. cap. 9. pag. 184. vocem *קסטין* exponit: lictorem, puto esse à Latino: quæstor, qui in delicta inquit eaque punit, confer. idem Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 2078. & fol. 2145. princ.

** Hebr. *איה דגדול דין מסיב*, in Msto 1. pro eo

tibi] Quoniam noverat Samuel, quod Saul venturus esset, præcepit, ut ei daretur portio speciosa, quâ ille opus haberet. Vers. 24. *Armum & quod ei adhærebat*] i. e. Armum & femur, † quod ei adhærebat. Eod. vers. 24. *Ecce reliquum*] De portionibus invitatorum & quod separatim appositum est, ut eo vescaris. Eod. vers. 24. *Pone *** antè te*] Ut comedas; in capite ultimo (tractatus Talmudici:) Sevachin, probatio nobis suppetit, (quod comedere licebat) pectus & armum in excelso magno; non autem pectus & armum in excelso parvo, quocirca permissum fuit, Sauli comedere (utrumque.) Eod. vers. 24. *Nam ad hoc tempus statutum reservatum fuit*] Ad tempus istud comestionis armus iste reservatus fuit, ut eo vesceretur. Eod. vers. 24. *Dicendo: populum invitavi*] Dixi † coquo: populum invitavi ad convivium atque ego eorum numerum scio ipsumque admonui * de portionibus, (quot illæ esse debeant) eique dedi portiones juxta eorum (invitatorum) numerum: ista autem (pars) reservata est, ut exinde vesceretur. Vers. 25. *Et locutus est cum Saule super tecto*] Admonuit eum atque docuit, ut timeat Sanctum illum Benedictum. Vers. 27. *Ut transeat antè nos*] Et ut eat procùl à nobis nec audiat verba nostra & transivit puer antè illos; Sauli aurem dixit (Samuel:) tu verò sta mecum.

CAP. X.

Vers. 2. *Apud sepulchrum Rachelis in termino Benjamin*] Sed nonne * sepulchrum Rachelis fuit in termino Judæ in Bethlechem? sed (respondetur, quod) illi (duo viri) tunc temporis fuerint apud sepulchrum Rachelis &, quando ** (Saul) illos offendit, eosdem deprehenderit *** in termino Benjamin, in Zelzach, sic docetur in Tosiphta Sotæ. Eod. vers. 2. *Zelzach †*] (Nomen זלצח per allusionem quandam significat:) זל ל צ i. e. umbram

eo legitur: מִסֵּב הַגִּדּוֹל i. e. locus accubitus magnatis.

† Confer. hic tract. Talm. Avoda sara, fol. 25. a.

*** Verba ista: pone antè te &c. usque ad: dicendo, populum invitavi, absunt hîc à Msto 1.

Hæc verba: dixi coquo, populum invitavi, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

* Verba ista: ipsumque admonui &c. usque ad: & locutus est cum Saule (v. 25. h. c.) absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

* Hæc verba: sed nonne sepulchrum Rachelis fuit, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

** Verba ista: & quando (Saul) illos offendit, eosdem deprehenderit, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

*** Juxta Hebræum: תִּמְצֵא i. e. illos deprehendes sive invenies, quod verbum ad Samuel, cum Saule loquentem, refertur.

† Istud & quæ sequuntur, usque ad: & sollicitus est de vobis, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

bram ei, qui candidus est, (nempè) Sancto illi Benedicto, qui est צד i. e. candidus & rubicundus; * (indicatur autem hoc nomine urbs) Jerusalem. Eod. vers. 2. *Et sollicitus est de vobis*] In metu est propter vos, omnis dictio דאגה significat יראה i. e. timorem (sive metum) linguâ vernaculâ (verbum דאגה notat:) doubtet. 2. Vers. 3. *Planitiem Tabor*] (Vox אילון hîc significat:) מישור i. e. planitiem Taboris. Vers. 5. *Ad collem Dei*] Collis (iste fuit urbs) Kiriath Jeharim, ubi tunc temporis extitit arca Dei. 3. Eod. vers. 5. *Stationarii milites Philistheorum*] (Dictio: נציבי significat:) סרדיוטור i. e. præfectos militum, 4. qui præpositi erant Israëlitis, 5. qui eis imperabant & constituiebant milites stationarios in urbibus Israëlitis. Eod. vers. 5. *Choro prophetarum*] (Jonathan hîc interpretatus est:) סיעת ספריו i. e. cœtum scribarum, (vox) חבל (hîc significat:) סיעה i. e. cœtum (sive turbam) sic quoque (verba illa:) חבלי שאול סבוני i. e. funes inferni circumdederunt 6. me (Jonathan vertit:) משרית רשיען i. e. castra (sive turbæ) improborum circumdederunt me. Eod. vers. 5. *De illo excelsu*] Ex loco (sive de domo) accubitus, 7. Vers. 7. *Cum evenerint signa ista tibi*] Tunc cognosces, quòd verba

T 2

mea

* Respicitur hîc ad Cantic. cap. 5. v. 10. ubi vid. not. num. 67. & seqq.

1. Sicuti Cantic. cap. 5. vers. 9. al. vers. 10. habetur, ubi vide Raschi notas.

2. Sic reddo hîc דובט'ר, nam ita legendum, pro: דוטט'ר, prout in editionibus hætenus excusis habetur, confer. quæ ad cap. præced. 9. vers. 5. n. 2. notata sunt, in Msto 1. hîc legitur: דמנ'טיר, quod exprimere possis: dementer, antiquum verbum Gallicum: se dementer i. e. se plaindre, Latine: quiritari, dolere.

3. Sic quoque in Targum Jonathanis habetur, confer. 1. Reg. cap. 3. vers. 4. & Junii atque Tremellii not. h. loc.

** In Msto 1. legitur: סרדיו'טיס, fortè legendum סרדיו'טיס à Græco: στρατιώται i. e. milites, confer. num. sequ. 4. & 5. in Versione Syriaca N. T. Actor. cap. 12. vers. 4. habetur: אסטריוטיס, ubi in Græco legitur: στρατιώται.

4. Ita hîc magis interpretari volui, quàm li-ctores, juxta Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1547. explicationi meæ consentit & Targum Jonathanis, qui vertit: אישטורקט i. e.

duces exercitus, à Græco στρατηγοί, vid. id. Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 163. confer. Lightfoot, ad Matth. c. 5. v. 25. p. 270. & ad Marci cap. 14. v. 12. p. 652. edit. Lips. vide & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 248. b. princ. ac pag. 250. a. med. ac num. sequ. 5.

5. Vel: qui constituti erant super Israëlitas, Hebr. שמיט i. e. quos præfecerant Philisthæi Israëlitis, in notis ad librum Prec. Jud. dict. part. 2. pag. 250. a. med. vox סרדיוט juxta Aruch exponitur, quòd significet שר ממנה i. e. principem, qui constitutus est ut jus dicat privatis, confer. Sign. ** & num. præced. 4. h. vers. & infra 1. Samuel. c. 13. v. 3. num. 1. cœterum verba ista: qui præpositi erant Israëlitis, absunt in Hebræo à Msto 1.

6. Prout 2. Samuel. cap. 22. vers. 6. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & ejusd. not. ad Psalm. 18. v. 5. n. 10. & ad Psalm. 116. v. 3. n. 7. it. ad Michæ cap. 2. vers. 10. num. 20. & 21.

7. Sicuti Chaldaus Paraphrastes, Jonathan, hic

mea sint vera, & sicuti evenerunt tibi signa ista; ita quoque stabilietur id, quod dixi * de regno. Eod. vers. 7. *Fac, quod obvenerit manui tuae*] (Jonathan hæc ita interpretatus est:) præpara ** tibi instrumenta regni & constitue tibi ordines 8. regni, quantum (facere) poteris. Vers. 8. *Et descendes antè me in Gilgal*] Et postquam regnum adeptus fueris, descendes in Gilgal antè me, priusquàm ego eò descendero. Eod. vers. 8. *Et ecce ego eò descendam ad te*] In fine septem dierum, postquàm tu eò descenderis. 9. Eod. vers. 8. *Expectabis* (Verbum תַּחַלֵּךְ significat hîc:) תַּחַלֵּךְ i. e. expectabis. Vers. 9. *Cor aliud*] (Nempè:) Spiritum fortitudinis regni. Vers. 12. *Et quisnam est pater ipsorum?*] i. e. Ecquid miraris hanc rem? quisnam est pater prophetarum? an donum propheticum per hæreditatem acquiritur? *** Vers. 16. *Negotium autem de regno non indicavit*] Modus 10. verecundiæ (sive modestiæ) fuit in illo (Saul.) Vers. 21. *Et deprehensus fuit Saul*] Quamvis ipse non fuerit ibi; tamen fors cecidit super eum, nomina quippe eorum (Israëlitarum) scripta erant in schedulis, quas in capsulam conjiciebant; 11. propheta autem (Samuel) manum suam immittebat † atque schedulam unam extrahebat. Vers. 22. *Abscondit se inter vasa*] In domo, ubi advenientes reponebant vasa sua, nam (Saul) refugiebat dignitatem (istam;) est autem Medrasch Aggadah 12. R. Tanchumæ* (verborum istorum:) inter vasa, (nempè, quòd Saul semet occultaverit inter vestes, quibus inerant) Urim & Thumim, dixerat (enim ille,) forsitàn ego non sum dignus tan-

hîc transtulit, confer. cap. præced. 9. v. 13. num. 4.

* Vel: stabilietur verbum, Hebr. יתקיים דבר in Msto 1. pro eo legitur: יבא לך דבר i. e. eveniet tibi res (seu verbum meum de regno.)

** Chald. אֲתַקֵּן sic quoque in Complut. editione, atque in Msto 1. legitur; sed in Basileensi editione Targum Jonathanis habetur: אֲבִיךָ i. e. fac (tibi instrumenta &c.) res eadem est.

8. Series dispositiones, Hebr. סדרים à Græco: τάξεις, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 873. cœterum verba ista: & constitue tibi ordines regni, quantum (facere) poteris, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

9. Confer. infra cap. 13. vers. 8. ibique Raschi not. n. 8. vide & Junii ac Tremellii not. h. loc.

*** juxta verbum: an prophetia est hæreditas?

i. e. an hæreditario jure obvenit donum propheticum? nonne illud à Spiritu sancto datur?

10 Id est: propter modestiam indicare noluit Saul patrui suo id, quod Samuel ipsi de regno dixerat, confer. hîc tract. Talm. Megilla, fol. 11. b.

11. Confer. quæ R. Salomo ad Numer. cap. 11. vers. 26. notavit vid. ibid. num. 118.

† Hebr. וְהַנְּבִיא מְנִיחַ יָדוֹ, in Msto 1. pro his legitur: וְהַנְּבִיא מְנִיחַ יָדוֹ i. e. & princeps ponebat (sive injiciebat) manum suam, confer. hîc tract. Talm. Sevachim, fol. 102. a.

12. Sive: expositio allegorica, qua de re alibi dixi.

* Istud תַּחַלֵּךְ abest hoc loco à Msto 1.

tantâ magnitudine, ** donec consuluerint *** (oraculum) Urîm & Thumim, consuluit (itaque oraculum,) quod etiam annuit. 13. Vers. 26. *Quos tetigit Deus*] (Jonathan ista sic interpretatus est :) viri timentes peccatum, quibus datus fuit timor à Domino in ipforum corde. 14.

CAP. XI.

Vers. 2. *Omne oculus dextrum*] (Explicatio facienda est) juxtâ sensum ejus literalem; est autem expositio allegorica: afferte mihi (inquit Nachasch Ammonita,) librum legis vestræ, quæ tradita fuit in dextram * & comburam illum, quoniam in eo scriptum est: non veniet Ammonita & Moabita &c. 1. Eod. vers. 2. *Probrum*] (Dictio חרפה significat:) גירוף i. e. contumeliam (sive ignominiam.) Vers. 5. *Post boves*] i. e. Post tempus statutum, quo venire solent boves ex agro. Vers. 7. *Bobus ejus*] Jumentis ejus. Vers. 8. *Et recensuit eos in Bezek*] Rabbini nostri (explicantes hîc vocem בֶּזֶק) dicunt, (quòd Saul Israëlitas recensuerit) per fragmina 2. testarum; alia expositio ** (istius:) בְּבוֹק, (nempè, quòd significet:) בְּאֲבָנִים i. e. per lapillos (numerati fuerunt Israëlita à Saule,) qui accepit ab unoquoque lapidem eosque (hoc modo) numeravit, sicuti (habetur alio in loco:) & recensuit illos per agnos, 3. dum ab unoquoque accepit agnum eosque (Israëlitas) per illos (agnos) numeravit, sicuti iidem (Israëlita) numerati fuerunt per semisiclos,

T 3

** Hebr. רָאָה לְגִדּוּלָהּ, in Msto 1. pro eo legitur: רָאָה לְמַלְכוּתָהּ i. e. aptus (sive idoneus) regno.

*** Hebr. עַד שִׁישְׁאָלוֹ, in Msto 1. pro eo legitur in singulari: עַד שִׁישְׁאָל i. e. donec consuluerit (scil. Saul,) quæ lectio etiam convenientior videtur.

13. Sive: consensit & approbavit fortem scil. quæ suprâ Saulem ceciderat, sic ista: וַעֲלָה בִידּוֹ i. e. & ascendit in manum suam, hîc expono, confer. Jalkut Part. 2. fol. 16. col. 2. med.

14. Confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 22. b.

■ Hebr. בִּמְעוֹן, respicitur hac voce ad עַן יְמִין i. e. oculus dextrum, de quo suprâ in textu; absunt autem verba ista: quæ tradita fuit in dextram à Msto 1.

1. Sicuti Deuteron. cap. 23. vers. 3. al. vers. 4. ha-

betur, ubi vide notas, num. 14. confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 22. b.

2. Quoniam dictio Chaldaica: בֶּזֶק significat: fragmentum, frustum, hinc nata est ista explicatio Rabbinica, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 284.

** Hebr. לִשְׁוֹן אַחֵר, hæc & sequentia, usque ad מִי הָאֵם i. e. quis est, qui dicebat (v. 12. h. c.) absunt hîc à Msto 1.

3. Sic vocem טְלָאִים, quæ infrâ 1. Samuel. c. 15. vers. 4. habetur, juxtâ mentem Commentatoris nostri hîc vertere volui, ubi vide ejusdem notas; alii טְלָאִים tanquam nomen proprium loci exponunt, confer. Junii ac Tremellii not. ibid. ut & Buxtorf. Lex. Chald. dict. fol. 284. vide & num. 8. & n. 9. h. vers.

ficlos, 4. & Chaldaeus interpres (verba ista:) sicuti צרור i. e. frustum lapidis in funda, 5. interpretatus est: sicuti בוקא i. e. fragmentum lapidis in funda, & in Jelammedenu 7. (ad verba ista:) & recensuit illos per agnos, 8. (sic notatum reperitur:) quando illi erant pauperes, in istis (fiebat numeratio) בזקייא i. e. per fragmina (lapidis ;) quando autem divites erant, in istis (fiebat recensio) per agnos; alia explicatio (istius:) בבוק (nempè, quòd בוק sit) nomen loci, cujus mentio fit in libro Judicum, (ubi dicitur:) & invenerunt Adoni Bezek in Bezek. 9. Vers. 12. *Quis est, qui dicebat*] Verbis probrosis. Eod. vers. 12. *Num Saul regnabit super nos?*] Date istos, ut eos morte afficiamus, (istud:) ימלך i. e. regnabit super nos (exponendum est) interrogativè. Vers. 14. *Et dixit Samuel, & renovabimus ibi regnum*] Quoniam ab initio contentionem hac de re excitaverant; nunc autem omnes unanimes erant (de Saule in regem eligendo.)

CAP. XII.

Vers. 2. *Ego autem senex factus sum & incanui*] Dicunt Rabbini nostri: senectus illum (Samuelem antè tempus) invaserat, sicuti habetur in tractatu Talmudico: Taanith. 1. Vers. 3. *Cujusnam bovem acceperim*] Ad servitium meum. Eod. vers. 3. *Et cujusnam asinum acceperim*] Quando ego (inquit Samuel,) ibam de urbe ad urbem, ut eos † (Israëlitas) judicarem de

4. Vide Exod. c. 30. vers. 12. & vers. 13. ibique not. Sign. *

5. Sicuti Proverb. cap. 26. vers. 8. habetur.

6. Sic in notis Raschianis versio Chaldaica in Proverb. dict. c. 26. v. 8. allegatur; ast in editionibus Paraphrasis Chaldaicae, quae hactenus typis excusae sunt, (quas equidem inspexi,) legitur: נקצא דמסא i. e. fragmentum laminae pro: בוקא דמסא i. e. fragmentum lapidis.

7. Sic vocatur Medrasch in quinque libros Mo- sis, dicitur aliàs Tanchuma, de quo vide שפתי ישנים & Buxtorf. Biblioth. Rabbin.

8. Prout infra 1. Samuel. cap. 15. vers. 4. habetur, confer. suprà num. 3. h. vers.

9. Sicuti Iudic. cap. 1. vers. 5. habetur, confer.

quae suprà num. 3. h. vers. notata sunt, it. tract. Talm. Joma, fol. 22 b.

* In Msto 2. & quidem in illius fine habentur hinc notae Raschianae usque ad versum 23. h. cap. has itaque in locis convenientibus cum vulgatis editionibus contuli.

1. Est iste liber nonus partis secundae operis Talmudici, tractans de jejuniis, ceterum de Samuelis aetate vide plura in Isaac. Abarbenelis Commentar ad. 1. Samuel. c. 8. v. 1. fol. 90. & seqv. edit. Lips. & in Seder Olam c. 13. ubi vide D. Meyeri notas p. 437. 439. & seqv. edit. Amstel. confer. & R. Salom. ad. Eccles. c. 5. v. 11. n. 31.

†. Hebr. אמת, in Msto 1. pro. eo legitur: אמת

de negotiis, quæ illos concernebant, ego meo infidebam asino; ** cùm tamen illorum (Israëlitarum) asinos accipere potuissem. 2. Eod. vers. 3. *Et quemnam concusserim*] Omnis dictio מרוצה, quæ conjungitur opprimenti, * significat oppressionem, & רציץ i. e. concussionem, (notans eum,) qui injuriâ afficit pauperes eosque opprimit. Eod. vers. 3. *Et absconderim oculos meos ab eo*] Ut averterem oculos meos à judicio propter pecuniam. Eod. vers. 3. *Et restituum vobis*] Omnia illa, quæ dicetis (à me esse accepta.) Vers. 5. *Et dixit (populus:) testis est*] Filia vocis ** egrediebatur & dicebat: testis (est;) est autem iste unus ex tribus locis, ubi Spiritus S. semet manifestavit in loco judicii inferioris, sicuti habetur in tractatu Talmudico: Makkot. 3. Vers. 6. *Qui fecit Mosem *** & Aaronem*] Ut illi essent parati ad legationem ejus (obeundam,) ut majores vestros educerent ex Ægypto. Vers. 7. *Et contendam vobiscum*] (Istud משפטה significat:) אתווכח i. e. disceptabo vobiscum. † Vers. 11. *Jerubabalem*] Is fuit Gideon. Eod. vers. 11. *Bedanem*] Is fuit Simson, 4. qui venit de tribu Danitica, 5. ecce ‡ tres (viri) leves hujus mundi cum tribus (viris) gravibus hujus mundi: 6. Mose scil. & Aarone atque Samuele, ad indicandum tibi, quòd levis (magistratus) in generatione sua (perinde æstimandus sit,) atque gravis * in generatione sua, omnem domum judicalem, quæ præposita

אחכ i. e. vos & sic in sequentibus hujus versus ibidem in secunda persona legitur, nempe: quæ vos concernebant, it. vestros asinos &c. confer. tract. Talm. Nedarim, fol. 38. a. & Maccot, fol. 23. b.

** Hebr. על דהמור משלי, absunt verba ista hîc ab utroque Msto; sed malè.

2. Confer. not. ad Numer. cap. 16. v. 15. n. 87. & Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

* Confer. Raschi not. ad Jerem. cap. 22. v. 17. n. 19. ubi eodem, quòd hîc, modò exponitur.

** Verba ista: filia vocis egrediebatur & dicebat: testis (est.) absunt in Hebræo à Msto 1 habentur autem in Msto 2.

3. Est iste liber quintus partis quartæ operis Talmudici agens de quadraginta plagis &c. vid. Maccot, fol. 23. b. & Nedarim, fol. 38. a.

*** Confer. hîc tract. Talm. Rosch haschana, fol. 25. a.

† Confer. tract. Talm. Erachin, fol. 17. a.

4. Alii putant, eum fuisse Jairem Gileaditam, de quo Judic. c. 10. v. 3. vide Junii ac Treme-

lii not. h. loc. Isaac. Abarbenel. in Commentar. h. loc. autoris nostri sententiâ, quòd scil. is fuerit Simson, accedit, ut & Targum Jonathanis atque Michlol Jophi, ubi scribitur. quod בן דן hîc idem sit, ac בן דן, i. e. filius Dan, nam Simson fuit de tribu Danitica, prout & mox Commentator noster hîc exponit; confer. num. sequ. 5.

‡ Hebr. הרי, in utroque Msto postea additur: מנה דברות i. e. numerat S. Scriptura, sensu magis perspicuo.

5. Quoniam hic in textu sacro habetur בן דן, hinc nata est ista explicatio, quòd Bedan iste fuerit Simson, qui ex tribu דן ortus est, confer. num. præced. 4. it. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 25. a.

6. Leves viri hujus mundi Rabbinis sunt: Jerubahal, Bedan (i. e. Simson) ac Jephthah; graves autem: Moses, Aaron & Samuel.

* Hebr. בשמאל, in Msto 1. pro eo legitur: בשמאל i. e. tanquam Samuel.

ejus pervasit ad illas (gentes extraneas,) quòd ipse (Deus) sit servator vester, ac ne nomen illius magnum imminuatur. Eod. vers. 22. *Quia juravit Deus*] (Verbum **וַיִּנְאֹל** hîc significat:) **נִשְׁבַּע** i. e. juravit, sicuti (in illo loco:) **וַיִּנְאֹל** i. e. & adjuravit Saul populum. 9. Vers. 23. *Etiam absit à me*] Postquàm vos feceritis **י.ו.** id, quod vestri est officii, (nempè,) ut convertamini ad Dominum. Eod. vers. 23. *Etiam absit à me*] Ut desinam orare **י.ו.** pro vobis.

CAP. XIII.

Vers. 1. *Primum annum agens Saul in regno suo*] Dicunt Rabbini nostri piæ memoriæ: sicuti filius unius anni, qui non committit peccatum; (sic Saul fuit tunc temporis in regno suo;) poterit etiam explicari (textus iste:) filius unius anni † fuit Saul in regno suo, (nempè quòd significet:) in primo anno, quo ipse regnavit; ipse autem regnavit bienniò super Israël ac statim. Vers. 2. *Elegit sibi Saul tria millia.*] Vers. 3. *Stationarios milites Philistæorum*] (Dictio **נְצִיב** significat:) **סַרְרִיט** i. e. præfectum militum, quem illi (Philisthæi) constituerant super Israëlitas eumque collocaverant * in Gibeat Benjamin. Eod. vers. 3. *Audiant Hebræi*] Quòd rebellaverimus contrà Philisthæos atque ipsi (Hebræi) sibi caveant ** ab illis. Vers. 4. *Etiam foetidus factus est*] Foetidus factus est eorum (Israëlitarum) odor, 2. inter Philisthæos (**נִבְאָשׁ** i. e. foetidus factus est, hic) significat **שִׂנְאָה** i. e. odium. Eod. vers.

9. Sicuti infra 1. Samuel, c. 14. v. 24. habetur, ubi vide Raschi notas, Commentator noster istud **וַיִּנְאֹל** deducit à radice **נִאֵל** i. e. exsecratus est, juravit; sic & Vulgata, alii deducunt à **נִאֵל** i. e. voluit, placuit, hinc in Junii ac Tremellii versione hîc habetur: placuit, sic ferè Targum Jonathan & LXX. interpretes qui verterunt: **προσελάβετο**, accepit.

10. Hebr. **וַיִּשְׁמַר** hæc & sequentia, usque ad: **אֲנִי י.ו.** i. e. etiam absit à me, desunt in Msto 1.

11. Hebr. **לְהַחֲפֹל**, sic in textu sacro, ut & in Msto 2. quorum lectionem hîc in versione potius secutus, quàm editiones typis vulgatas, quæ hîc legunt **וּמִהֲחֹל** i. e. & ut ab orando (desistam,) confer. hîc tract. Talm. Berachot.

fol. 13. a.

† Confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 22 b.

1. In Msto 1. hîc **סַרְרִיט**, quod reddere possis: milites, Græcè: **στρωτες**, confer. quæ supra ad 1. Samuel. cap. 10. vers. 5. num. 4. & n. 5. notata sunt.

* Verba ista: eumque collocaverant in Gibeat Benjamin, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

** Hebr. **וַיִּשְׁמַר**, istud ut & sequentia, usque ad **לְשׁוֹן שִׂנְאָה** i. e. significat odium, absunt hîc à Msto 1. sed malè.

2. Id est: propter istud factum atque alias ob causas Philisthæi malè animati erant erga Israëlitas eosque odio habebant, sicuti paulò post à Commentatore nostro exponitur.

vers. 4. *Post Saulem in Gilgal*] Istud ipsum fuit, quod ei (Sauli) dixit Samuel: & descendes antè me in Gilgal. 3. Vers. 5. *Ad Orientem Beth-Aven*] (Istud: **בְּמִזְרָח** significat:) i. e. in orientali plaga (urbis) Beth-Aven. Vers. 6. *In spinetis*] i. e. In loco, ubi densæ erant spinæ, (vox **חֲרוֹתִים** significat) linguâ vernaculâ: espines. 4. Eod. vers. 6. *Et in propugnaculis*] (Vox **צְרִיחִים** significat) linguâ vernaculâ: palaises. 5. Eod. vers. 6. *Et in cisternis*] (Dictio **בּוֹרוֹת** significat:) i. e. foveas (five fossas.) Vers. 7. *Trajiciebant Jordanem in terram Gad*] Ut fugâ sibi confulerent propter Philisthæos, isti enim erant in terra Chananæa trans Jordanem versùs Occidentem. † Eod. vers. 7. *Trepidi secuti sunt illum*] Festinârunt, * ut illum sequerentur. Vers. 8. *Et expectavit*] (Verbum **יָחַל** hîc significat:) i. e. expectavit. Eod. vers. 8. *Juxtâ condictum tempus, quod Samuel*] Ecce in hoc textu ** deest aliquod verbum, (estque ille ita supplendus:) juxtâ tempus condictum, quod constituerat Samuel, vel: juxtâ condictum tempus, quod erat **לְשִׁמּוֹנָל** i. e. Samueli, 6. cui simile est, (quod in illo loco habetur:) & duo homines principes turmarum fuerunt **בִּן**, scribendum fuisset: **לְבִן** i. e. filio Saulis; 7. ita hîc quoque scribendum fuisset, quod erat **לְשִׁמּוֹנָל** i. e. Samueli, qui dixerat ei (Sauli:) septem diebus expectabis, donec ego veniam ad te. 8. Vers. 9. *Afferre mibi *** holocaustum*] Extraneo 9. permissum erat offerre (sacrificium) in excelfo (altari.) Vers. 11. *Ecquid fecisti?*] Nonne dixi tibi: ecce ego descendam ad te, ad offerendum ho-

locu-

3. Sicuti suprâ 1. Samuel cap. 10. vers. 8. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 5. confer. & infrâ vers. 8. h. cap. num. 8.

4. Sic reddo hîc: **שְׂפִיטָה**, in Msto 1. legitur **שְׂפִיטָה**, confer. quæ ad Judic. cap. 9. vers. 14. n. 7. notata sunt.

5. Id est: Palatia, arces, sicuti etiam Junii ac Tremellii versio Latina hîc habet, posses etiam istud: **פְּלִיטָה** reddere: palissades, juxtâ Commentatoris nostri expositionem vocis **צִרְחָה**, quæ ad Judic. dict. cap. 9. vers. 46. habetur, ubi vide notas num. 12. atque huic explicationi consensit Mstum 1. ubi legitur: **פְּלִיטָה** i. e. Palissades, Latine: valli, pali.

† Hebr. **יָחַל**, abest istud hîc à Msto 1.

* Hebr. **מִרְדָּה**, confer. not. ad Hose. cap. 11. v. 10. num. 32.

** Verba ista: ecce in hoc textu &c. usque ad: juxtâ condictum tempus, abest hîc à Msto 1.

6. In textu sacro habetur **לְשִׁמּוֹנָל** quod juxta Commentatoris nostri expositionem ponitur pro: **לְשִׁמּוֹנָל** i. e. Samueli, vid. uum. seqv. 7. Prout 1. Samuel. cap. 4. vers. 2. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hîc, habetur annotatio.

*** Hebr. **הִגִּישׁ אֵלַי**, ista, ut & sequentia, usque ad: **וְלֹא אָמַרְתִּי**, i. e. nonne dixi, abest à Msto 1.

8. Sicuti suprâ 1. Samuel. cap. 10. vers. 8. habetur, ubi vide not. n. 9. confer. & suprâ vers. 4. h. cap. num. 3.

9. Vel: extraneus licetè poterat offerre, Per vocem **וְ** hîc intelligitur is qui non est sacerdos, confer. quæ ad Deuteron. c. 12. v. 8. & v. 11. notata sunt, vide & suprâ 1. Samuel. c. 9. v. 13. n. 5.

locustum, ego illud offeram, non tu. Eod. vers. 11. *Ad conditum tempus*] (Videlicet:) in diei initio. Vers. 12. *Et cohibui me*] Voluntati meæ quasi vim intuli, † nam mecum (prius) constitueram, ut te expectarem; sed invitus in animum meum (tandem) induxi, ut holocaustum offerrem. Vers. 13. *Nam nunc*] Priusquam istud fecisti, stabiliverat Dominus regnum tuum usque in seculum, nam quando alicui magnitudo (sive dignitas) decernitur, tamen ei, quam posteris ejus illa decernitur; 10. nunc autem regnum tuum non stabit, nam sic dixit Moses in lege: ne recedat ab hoc præcepto dextrorsum aut sinistrorsum, ut prolonget dies &c. 11. ecce si recedat, non prolongabit dies, quod si dicere velis: quod istud non de præceptis * prophetæ dictum sit; sed de præceptis legis (Divinæ, respondeo:) ecce jam antea dictum est: observare omnia verba hujus legis; 12. ac postea (scriptum est:) ne extollatur animus ejus & ne recedat à præcepto, etiamsi sit præceptum prophetæ. Vers. 15. *Qui reperiiebantur apud ipsum*] Nam populus (cæteri scil. ex populo) recesserant ab ipso (Saul); isti verò remanserant. Vers. 18. *Versus vallem Zeboim*] In qua reperiiebantur **הצבועים** i. e. dracones, 13. & hoc est, quod discimus: 14. R. Meir dicit: **נפעי** 15. est **הצבוע** i. e. draco, Targum quoque Jonathanis habet: **נפעי** i. e. vipera, & sic exponunt Rabbini nostri, **נפה** est **צבוע** (videlicet:) species reptilis mali ac noxii. ** Vers. 19. *Faber autem non reperiiebatur*] Non fuit repertus (faber) ab initio regni Saulis, nam Philisthæi, qui Israëlitis imperabant, abstulerant omnes fabros ferrarios ab Israëlitis, ne illi sibi facerent arma ad bellum. Vers. 20. *Et descenderunt omnes Israëlites ad Philisthæos*] Quando Israëlites opus habebant fabriis ferrariis, ad poliendum (sive acuendum) ligones, & secures atque rutra, descendere debebant ad terram Philisthæorum. Eod. vers. 20. *Vomerem suum †*] (Dictio **מחרשה** significat) linguâ vernaculâ: Soc. *
U 2 Eod.

† Vel: Retinui voluntatem meam sive animum meum, eumque cohibui, id enim Hebr. **נחוקתי** hîc significat, in Msto 1. legitur **נחוקתי** i. e. detinui, repressi.

10. Confer. quæ supra ad 1. Samuel. c. 2. vers. 30. à Commentatore nostro notata sunt, ubi vide num. 45.

14. Sicuti Deuteron. cap. 17. vers. 20. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Hebr. **על מצות נביא**, absunt ista hîc à Msto 1. 12. Prout commate præcedente 19, dict. cap. 17. in Deuteronomio habetur.

13. Sive: basilisci, animalia maximè venenata,

confer. Buxtorf. Lexic. Talm. fol. 189. fin. & 190. princ. it. fol. 1883.

14. Nempè: ex Talmud, videt tractat. Talm. Bavakama fol. 16. 1. alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 180. med.

15. Confer. Buxtorf. Lex. Chald. dict. fol. 180. med. ubi locus iste ex R. Dav. Kimchi Latine versus reperitur.

** Hebr. **רע ומיך**, absunt ista hîc à Msto 1.

† Verba ista: vomerem suum &c. usque ad: fuit lima (v. 21. h. c.) absunt hîc à Msto 1.

* Ita hic exprimo **שׁוֹרֵק**, quæ dictio Gallica notat vomerem.

Eod. vers. 20. *Ligonem suum*] (Vox : לִיגוֹן significat:) linguâ vernaculâ : coultre. 16. *Securim suam*] (Dictio : קֶרֶדִּים significat) linguâ vernaculâ : besgod. 17. Eod. vers. 20. *Rutrum suum*] (Vox מַחֲרֶשֶׁה significat:) fosfoyer, 18. linguâ vernaculâ. Vers. 21. *Et fuit lima pro rutris*] Et fuit illis, (nempè:) eis, quibus opus fuit, ut descenderent ad Philisthæos, quò acuerent (sive polirent.) Eod. vers. 21. *Fuit lima*] (Istud : הַפְּצִירָה פִּים significat:) lime, * linguâ vernaculâ, quoniam ei est הַפְּצֵר פִּיּוֹרֵי i. e. multitudo orium (incisurarum) ac si diceret: oribus & acuminibus multis fuit illis (Israëlitis opus) ad acuendum vomeres atque ligones. Eod. vers. 21. *Et pro tridente*] (Istud : שְׁלוֹשׁ קְלָשִׁין significat:) tridentem, (scil. instrumentum rusticum,) quod factum erat instar palæ, 19. quam fourche 20. vocant; erant autem ei tres dentes. Eod. vers. 21. *Et ad aptandum stimulum*] Ad acuendum illum (stimulum) in summitate sua, ut ille infigi & constitui possit in ligno stimuli. 21. Vers. 22. *Et reperiabatur (gladius) Sauli*] Per modum miraculi. 22.

CAP. XIV.

Vers. 1. *Statio Philistæorum*] Mos est militum, ut ex suorum numero faciant stationem & catervam prædatoriam, hi sunt grassatores & excussores, sectantes prædam ad urbem, quos vocant: Zenbel, i. linguâ vernaculâ.

16. Sic reddo hic: קֶלֶטֶר, Gallis hodiè dicitur: coultre, Latinis: culter seu dentale.
17. Sic reddere possis: בִּשְׁגֹר, prout in Bibliis Buxtorf. habetur, in exemplari Hebræo, quò usussum, legitur: בִּשְׁגֹר per Resch in fine, quod reddere possis: besgor, sed dictionem istam corruptam puto, Hispani vocant: segur, quod Galli: une hache, Latini: securim, in Michlol Jophi קֶרֶדִּים linguâ Castilianâ exponitur: דֶּסְטְרָל i. e. dextral, quod idem est ac: segur, Hispanis, Latinis: securis.
18. Sic reddo hic: מַחֲרֶשֶׁה, quæ vox antiqua Gallica significat ligonem sive rutrum, hodiè Galli vocant: hoyau sive houë.
- * Latine: lima, confer. quæ ad 1. Samuel. cap. 12. vers. 31. num 9. notata sunt, ut & ad Hiob. cap. 15. v. 17. n. 30.
19. Hebr. זֶנְבֵל, de cuius vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1687. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 101. a princ.
20. Latine: furca, sic reddere hic possis: פִּיּוֹרֵי, confer. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. קְלָשִׁין, ubi illius descriptio ex R. Dav. Kimchi adducitur, etiam in מִסְתָּא פִּיּוֹרֵי קֶלֶטֶר legitur.
21. Sic istud: בְּחֹךְ דְּמִדְּרֵי cum R. Dav. Kimchi hic exponere volui, cuius notas vide h. loc. in מִסְתָּא 1. pro eo legitur: בְּחֹךְ דְּעֵץ i. e. in ligno (scil. stimuli.)
22. Verba ista: & reperiabatur (gladius) Sauli, per modum miraculi, absunt hic à מִסְתָּא 1. Sive: זֶנְבֵל, sic reddere possis: זֶנְבֵל, prout hic etiam in מִסְתָּא 1. habetur, in notis Raschi ad Jerem. 6. v. 16. legitur: זֶנְבֵל אֲבִי זֶנְבֵל

maculâ. Eod. vers. 1. *Statio*] Hi sunt milites stationarii, qui observant, 2. ne aliqui ex urbe egrediantur, qui ipsos * (obsessores urbis) perdant. Eod. vers. 1. *Ad transitum Michmasch*] Philisthæi castrametabantur in Michmasch; Michmasch autem erat in monte atque Israëlita erant in urbe, cujus nomen erat Gibha, quæ in summitate montis sita erat; duo verò montes sibi invicem erant obversi & inter utrumq; erat vallis, sicuti dicitur in ipso textu, statio autem Philisthæorum processit trans Michmasch, versus Gibham, ad vallem, quæ inter illos ambos erat. Vers. 2. *A latere isto*] Omnis (dictio:) הַלְלוּ & הַלְלוּ, quæ in S. Scriptura habetur, non significat:) הִנֵּה i. e. hic; sed notat aliquid, quod est ex adverso ejus, quod quis digito monstrat, nec significat linguâ vernaculâ: cest (five cet:) sed: cel (five celuy.) Eod. vers. 2. *A latere isto*] (Scilicet à valle duorum montium. Vers. 3. *In extrema parte Gibbæ*] (Istud: בקצה significat:) בְּסֵף i. e. In fine Gibbæ. Vers. 4. *Gestabat amiculum*] (Cui inerat) Urim & Thummim ** Vers. 5. *Et inter transitus, per quos quærebat Jonathan transire*] Situs (locorum) erat talis: scopulus petrae erat ab ista parte inter transitum ab isto loco, & scopulus petrae erat inter transitum ab altero loco, vallis isthæc (hic:) inter transitus dicitur, eratque ei petra hinc & petra illinc, ista intransitu ab hoc loco & illa in transitu ab altero loco, atque vallis erat inter utrumque transitum, istam vallem quærebat Jonathan transire. Eod. vers. 5. *Scopulus petrae*] Unius nomen erat Bozez & alterius nomen erat Sene. Vers. 6. *Situs erat *** ab Aquilone*] i. e. (Scopulus unus) declivis erat & ascendebat à parte Aquilonari ad Michmasch è regione Gibbæ, nam ab isto loco exhibat Jonathan. Vers. 10. *Manete*] (Istud: דַּמְיוּ significat:) הַמַּתִּינּוּ i. e. expectate, sicuti in illo loco:) Sol in Gibhon דַּמְיוּ i. e. subsiste 3. sic quoque (in illo loco:) דַּמְיוּ i. e. expecta Dominum, 4. si ita dicent (nobis, inquit Jonathan:) subsistite, donec ascendamus ad vos, hora eorum prospera est animusque illorum est in ipsis elatus; si verò ita dicent: ascendite ad nos, tunc metum † incutiet eorum animis Sanctus ille Benedictus illosque eò adducet,

U 3

ut

n. 24. fortè intelligitur, quod Galli vocant: 3. Sicuti Iosue cap. 10. vers. 12. habetur, ubi sentinelle, Latine: excubiae, conf. num. sequ.

2. & infra v. 17. h. c. n. 7.

2. Aliam explicationem vocis: דַּמְיוּ vide in R. Dav. Kimchi, ut & Isaac. Abarbenelis Commentar. h. loc. confer. & Michlol Jophi.

* Hebr. דַּמְיוּ, absunt ista hic à Msto 1.

** Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 55 b.

*** Hæc verba: situs erat &c. usque ad: manete (v. 10. h. c.) absunt à Msto 1.

vide Raschi notas, confer. & not. ad Thren. c. 3. v. 28.

4. Prout Psalm. 37. v. 7. habetur, in Raschi notis ad Iosu. dict. c. 10. v. 12. idem Psalmus allegatur, confer. not. ad dict. Psalm. 37. v. 7. n. 6.

† In Msto v. locus iste sic legitur: פחד המקום i. e. metus Dei cecidit super illos ipsique timent venire ac sese movere è loco suo.

ut locum suum relinquant. Vers. 14. *Innexus manibus pedibusque suis*] Ac si diceret: totis viribus atque citato gradu. Vers. 15. *Quasi in dimidio spatio jugeri paris boum agri*] In medio * quantitatis mensuræ soli, quantum spatium implet dimidia pars jugeri arationis paris boum. 5. qui arant in agro, (vox:) מענה significat (hîc) porcā arationis, quam vocant: raye, . linguā vernaculā; fuit autem ista maxima fortitudo, quoniam (Philisthæi) fuerunt sibi invicem propinqui atque parati, ** ut alter alteri auxilio esse posset. Vers. 17. *Speculatores Saulis*] i. e. Speculatores, quos Saul constituerat in Gibha; Benjamin; (dictio:) צופים linguā vernaculā (significat:) escheguets. . Eod. vers. 17. *Et ecce multitudo*] (Scilicet) Philisthæorum diffuebat ex loco suo † & ibat atque appropinquabat versùs Israëlitas, (verbum) נמיג (significat hîc idem) atque נרנע i. e. vagus, profugus. * Vers. 18. *Visitate*] (Istud: פקדו) significat: visitationem, sicuti in illo loco:) ויתפקדנו i. e. & visitabis eum temporibus matutinis. 8. Vers. 19. *Admove arcam Dei*] (Nempè) Urim & Thumim. Eod. vers. 19. *Nam fuit arca Dei illo die*] Deest (hîc una dictio in textu, (quæ ita supplenda:) nam fuit arca Dei שם i. e. ibi illo die. 9. Vers. 21. *Et Hebræi fuerunt Philisthæis*] Auxilio, propter metum, quem ipsi præterito tempore habuerant; ast illo die mutatâ sententiâ etiam ipsi suppetias,

* Hebr. בתוך, i. e. intrā (vel circiter quantitate &c.) in Msto 1. pro בתוך legitur: כחצי i. e. quasi in dimidio.

5. Autor Vulgatæ locum istum sic vertit: in media (rectius in dimidia) parte jugeri, quam par boum in die arare consuevit, confer. Lud. Capelli Not. Critic. h. loc. it. Psalm. 129. v. 3. n. 1.

6. Sic reddo hic ר"י, prout in editione Hebræa, quā usus sum, legitur; in Msto 1. ר"י, benè, in Bibliis Buxtorf. habetur: ר"י, Gallis sulcus sive porca dicitur: la roye seu raye, item seillon sive fillon, confer not. ad Hose. cap. 10. v. 4.

** Hebr. ונביתו, in Msto 1. pro eo legitur: ונביתו i. e. & veniebant.

7. Sic reddo hic: אישקאג"ש, posses & reddere: & ses guets i. e. & ipsius speculatores, in notis Raschianis ad Ierem. cap. 6. vers. 17. exponitur צופים Gallicè: guets, ג"ש, Italis est specula vedetta sive veggia, Hispan. centinela, confer. Ierem. dict. c. 6. v. 17. num.

20. it. suprā vers. 1. h. c. num. 1. & 2. in Msto 1. hic legitur ג"ש i. e. guets, benè.

† Hebr. ממקומו, istud & sequentia, usque ad: נמוג absunt hic à Msto 1.

* Confer. Raschi not. ad Esai. cap. 51. vers. 23. num. 32. & num. 33. it. not. ad Psalm. 46. vers. 7. num. 13.

8. Prout Hiob. cap. 7. v. 18. habetur.

** Istud: Admove & quæ sequuntur, usque ad: & Hebræi fuerunt (v. 21. h. c.) absunt à Msto 1.

9. Rectius forsitan locum istum cum Iunio ac Tremelio verteres: nam erat arca Dei illa die cum filiis Israelis, sic & autor Vulgatæ, ac LXX. interpretet: ἐνώπιον ἰσραὴλ, coram Israël, ita, ut verba ista: ונביתו ישראל idem significant, ac: עם בני ישראל sic quoque Targum Jonathanis עם בית ישראל i. e. cum domo Israël, Isaac. Abarbenel etiam ita exponit, quocirca juxta hanc explicationem non opus erit cum Commentatore nostro aliquam hic supplere dictionem.

petias ferebant tribulibus suis, ac fratribus suis auxilio veniebant. Vers. 24. *Coarctatus fuit illo die*] Fuerunt (Israëlitæ) coarctati ac pressi ad pugnandum contra Philisthæos. 10. Eod. v. 24. *Et adjuravit*] (יִנְאֵל hîc) significat יִנְאֵל i. e. juramentum *** (sive execrationem.) Eod. vers. 24. *Qui comederit panem*] (Dictio לֶחֶם i. e. panis) significat juxtâ simplicem sensum omnis generis cibum, sicuti (in illo loco:) corrumpamus lignum in cibo ejus. 11. Vers. 25. *Et fuit mel*] Arundines mellis producebantur in terra Israëlitica. 12. Vers. 26. *Et ecce fluxit mel*] Nam illud stillabat ex arundinibus. Vers. 27. *In cannum mellis*] (Istud: בִּיעֵרָה i. e. in sylvam significat hîc:) בִּקְנָה i. e. in arundinem mellis, sicuti (verba ista:) & posuit בְּסוּף i. e. in alga, 13. Chaldaeus interpres vertit: בִּיעֵרָה i. e. in carecto (sive alga;) sunt autem סִיף canni (seu arundines) stagni, sic quoque (accipitur in illo loco:) comedi יֵעָרִי i. e. cannum meum cum melle meo, 14. linguâ Ismaëlitica istud mel vocatur succe, 15. ex R. Nathanis Ismaëlitici expositione † (ista desumpsi.) Vers. 29. *Turbavit pater meus terram*] i. e. Confudit eorum (Israëlitarum) mentem atque illorum conservationem, (seu victoriam) tanquam aquas turbidas. Vers. 30. *Quia nunc non* ** *major facta est plaga*] Interrogativè (hæc verba sunt 16. accipienda.) Vers. 32. *Et festinavit populus*] (Istud וַיַּעַשׂ ponitur) pro וַיָּעַז i. e. & involavit populus, significans וַיָּעַז i. e. volucris. *** Eod. vers. 32. *Pecudes & boves & vitulos*] Existimo ego, istud (factum esse ab Israëlitis contra præceptum legis Mo-

10. Aliam explicationem verbi: נָא vide in Michlol Jophi, ut & in R. Levi Ben Gersom ac R. Dav. Kimchi atque Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. nempe, quod Israëlitæ fuerint pressi fame, LXX. interpretes hîc in vatione sua à textu Hebræo valdè recesserunt, ubi vide sis.

*** Confer. suprâ I. Samuel. cap. 12. v. 22. ibique not. num. 9. it. tract. Talm. Schevnot, fol. 36. a.

11. Sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, quod Jerem. cap. 11. vers. 19. habetur, ubi vide notas.

12. Confer Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. & num. 15. vers. 17. h. cap.

13. Sive: arundine, sicuti Exod. cap. 2. vers. 3. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. hîc tract. Talm. Schabbat, fol. 95. a. & Bava bera, fol. 66. a. & fol. 80. b. & Joma, fol. 83. b.

14. Prout Cantic. cap. 5. vers. 1. habetur, ubi vide Raschi not. n. 4.

15. Sic reddo hîc סִיף, Latinis dicitur: saccharum, confer. R. Levi Ben Gersom, R. Dav. Kimchi ac Isaac. Abarbenel. Commentar. ut & Michlol Jophi h. loc. in Msto 1. etiam legitur: סִיף succe.

† Verba ista: ex R. Nathanis Ismaëlitici expositione, absunt in Hebræo à Msto 1.

16. Nempe hoc sensu: nonne jam major plaga facta fuisset? sicuti & autor Vulgatæ Latine vertit, cui & Targum Jonathanis consentit. sic & in R. Dav. Kimchi ac Isaac. Abarbenel. Commentario, ut & in Michlol Jophi hîc exponitur.

*** Hebr. וַיַּעַשׂ ista & sequentia, usque ad: וַיָּעַז i. e. & festinavit, absunt à Msto 1.

*** Confer. cap. seqv. 15. vers. 19. num. 17.

Mosaicæ, ubi dicitur:) ipsum simul cum foetu ejus non mactabitis, 17. & ideo vocavit illos (S. Scriptura:) peccatores; 18. Rabbini autem nostri dixerunt (in tractatu Talmudico) de mactatione animalium consecratorum, † quod (Israëlitæ animalia) illa sanctificaverint, ut essent sacrificia eucharistica, & quod illa comederint, antequam sanguis * spargeretur, idque fuerit istud, quod (hic dicit S. Scriptura:) & comedit populus super (vel: cum) sanguine, 19. i. e. comdebant (Israëlitæ) sacrificia, dum sanguis adhuc erat in pelvi. Vers. 33. *Devolvite ad me*] (Istud: וּלְבַיְתִי) significat: וּלְבַיְתִי i. e. devolvite. Eod. vers. 33. *Hodie*] Dum adhuc dies est; infra autem dicitur: & adduxerunt quisque bovem suum manu sua noctu, 20. Rabbini nostri hac in re diversimodè sentiunt in fine tractatus Talmudici: Sebachim, 21. nonnulli ex illis textum istum 22. exponunt de animalibus profanis (sive: communibus;) hunc autem textum, de animalibus consecratis; 23. alii verò istum textum explicant de animalibus consecratis, quæ sanctificabantur, ut offerrentur in excelso magno (urbis) Nob; ibi autem 24. de animalibus sanctificatis, quæ consecrata erant, ut offerrentur in excelso (sive altari) parvo, ad docendum, quod holocaustum unius (hominis privati) rectè ac legitimè mactari possit noctu. † Eod. vers. 33. *Lapidem magnum*] Fecit (Saul lapidem) istum, ut esset excelsum ** (sive altare,) super quo spargeretur sanguis & adolerentur adipēs. Vers. 34. *Et mactate hic*] (Istud: כִּזְבִּי significat:) כִּזְבִּי i. e. hic (nempè:) in loco mactationis; ‡ alia explicatio (istius כִּזְבִּי

17. Sicuti Levit. cap. 22. vers. 28. habetur, ubi vide Raschi notas.

18. Prout versu sequ. 33. h. cap. habetur, confer. R. Dav. Kimchi & Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

† Intelligitur hoc nomine tractatus Talm. Sevachim, confer. vers. seq. 33. n. 21, & v. 34. n. 26. it. not. ad Levit. c. 4. v. 10. n. 25. in Msto 1. pro: בְּחֹלִין legitur: בְּחֹלִין i. e. in Cholin, qui est tractatus Talm. agens de animalibus mundis & immundis &c.

* Hæc verba: antequam sanguis &c. usque ad: sacrificia, dum sanguis &c. absunt hic in Hebræo à Msto 1.

19. Alii particulam הַיּוֹם hic exponunt, quod significet הַיּוֹם i. e. juxta, confer. R. Levi Ben Gersom, ut & Isaac. Abarbenel. Commentar. ac Munsteri not. h. loc.

20. Sicuti versu sequ. 34. h. cap. habetur, ubi

vide Raschi notas, num. 26.

21. Est is liber primus partis sive sectionis quintæ operis Talmudici, tractans de sacrificiis, conf. v. sequ. 34 n. 26 & Sevachim. fol. 120 a.

22. Nempè: qui versu sequ. 34. h. cap. habetur ubi noctis fit mentio. confer. not. ibid. & n. 24. & Sign. † h. vers. animalia enim profana noctu mactari poterant. vid. d. vers. 34. h. c. num. 26.

23. Sive: de sacrificiis, confer. R. Dav. Kimchi h. loc. ubi hæc de re plura.

24. Videlicet in textu, qui dict. versu sequ. 34. h. cap. habetur, confer. num. 22. h. vers.

† Confer. num. 22. h. vers. & vers. sequ. 34. num. 26.

** Hebr. בְּמָה, abest hic dictio ista à Msto 1.

‡ Hebr. בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה, absunt hic etiam ista à Msto 1. confer. hic tract. Talm. Sevachim, fol. 120. a. & Cholin, fol. 17. b.

כֹּה, nimirum Saul) probavit 25. illis (Israëlitis) cultrum. Eod. vers. 34. *Dispergimini in populo*] Proclamari facite in multis locis & sint præcones * dispersi in populo. Eod. vers. 34. *Noctu*] Animalia profana (sive communia, quæ non erant consecrata) mactabantur illa nocte, sic exponitur in (tractatu Talmudo:) Sevachim. 26. Vers. 35. *Istud incepit*] Istud altare fuit primum inter altaria, * quæ exstruxit Saul. Vers. 39. *Angulos populi*] (Dictio: פְּנוֹת hic significat:) יְשָׂרִי i. e. principes populi, sicuti (dicitur:) lapis הַפִּנֵּה angularis i. e. æstimatus. 27. Vers. 41. *Ab uno latere*] Ut fors projiciatur ** inter vos omnes & inter nos (duos.) Vers. 42. *Da judicium*] Da sortem veracem (sive justam.) Eod. vers. 42. *Et populus egressus est*] Insons à sorte. Vers. 46. *Et liberavit populus*] Remisit ei Sauli juramentum ejus. 28. Vers. 49. *Et fecit exercitum*] i. e. Congregavit exercitum. *** Vers. 51. *Abiner, filius Ner*] Ner autem erat patruus Saulis, frater Kischî, atque ambo erant filii Abielis, 29. Abiel quoque appellatur נֵר i. e. Ner in verbis dierum, 30. quoniam illi multis accendebat נֵרוֹת i. e. lucernas in locis tenebrosis. 31. Vers. 53. *Dum videbat Saul*] (Istud רָאָה) significat tempus præsens, 32. nempe, quando Saul videbat virum fortem, ipse illum ad se recipiebat.

CAP.

25. Heb. בָּרַק, ac si diceret: mactate istud cultrum, nimirum Saul ostendit Israëlitis cultrum docens, qua ille longitudine esse & quomodo in mactatione eò uti deberent, ex hoc loco Rabbi probant בְּרִיקָה הַסֵּכִין i. e. probationem cultri, nugantur autem, cum ex numero literarum: כֹּה colligunt, cultrum, quem ipsis ostendit, fuisse 14. digitis longum, כּ enim notat: duo 7 septem & ה quinque, quæ simul efficiunt 14. vid. R. D. Kimchi & Drusii not. major. h. loc.
- * Hebr. וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה i. e. istud incepit (v. 35. h. c.) absunt hic à Msto 1. confer. cap. sequ. 15. vers. 4. Sign. **.
26. Confer. quæ ad vers. præced. 33. num. 20. & num. 22. it. Sign. † notata sunt, it. not. ad vers. 31. h. cap. Sign. †.
- * Vide cap. sequ. 15. v. 12. ibique not. num. 13.
27. Confer. not. ad librum. Prec. Jud. part. 1. pag. 25. b. med.
- ** Hebr. לְהַפִּיל, in Msto 1. pro eo legitur: לְהַפִּיל, i. e. ut dividat.
28. Vel: solvit (populus Israëliticus) illum Samlem à vinculo juramenti, quod ipse juraverat, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 57. b.
- *** Confer. tract. Talm. Eruvin, fol. 53. a. & Sanhedrin, fol. 93. b.
29. Vide supra 1. Samuel. cap. 9. vers. 1.
30. Sicuti 1. Paralipom. c. 8. v. 33. al. cap. 9. v. 33. habetur.
31. Eadem explicatio à R. Dav. Kimchi ex Vajikra rabba adducitur supra ad 1. Samuel. c. 9. vers. 1.
32. Sive: præteritum imperfectum, confer. quæ ad Deuter. cap. 2. v. 13. n. 34. & ad Deuter. c. 3. v. 6. it. supra ad 1. Samuel. c. 1. v. 3. n. 10. notata sunt, it. infra 1. Samuel. c. 20. vers. 5. n. 1. & cap. 2. v. 8. n. 5. & 1. Samuel. cap. 22. vers. 4. n. 12. & v. 7. n. 17. i.

CAP. XV.

Vers. 1. *Nunc itaque audi vocem verborum Domini*] Semel stultè egisti, nunc tibi cave. 1. Vers. 3. *A bove * ad ovem*] (Amalekitæ) erant præstigiatores, qui seipfos transmutabant, ita, ut jumentis fierent similes. Vers. 4. *Et proclamari fecit Saul*] (Verbum: *ישמע* hîc) significat *הכרזה* i. e. proclamationem, ac si (diceretur:) *ויצעק* i. e. & proclamari fecit Saul. ** Eod. vers. 4. *Et recensuit eos per agnos*] Dixit (rex Saul) unicuique, ut caperet agnum ex ovibus regiis, postea ipse numeravit agnos, quoniam prohibitum erat, numerare Israëlitas ipsos, de quibus dicitur: non numerabitur (populus Israëliticus) præ multitudinem. 2. Vers. 5. *Et contendit in valle*] i. e. Et pugnavit in valle; *** Rabbini autem nostri dicunt: propter negotium vallis 3. contendit (Saul) atque judicavit 4. seipsum, (dicens:) si propter unum hominem (confossum, in agro repertum,) præcepit lex (Divina,) ut vitula decolletur in valle; nonne multò magis propter omnes istos homines (interfectos offerenda erunt sacrificia?) si homo peccavit, pecus quidnam deliquit? 5. Vers. 6. *Keneo*] i. e. Posteris Jethronis, qui habitabant in deserto Judæ in plaga meridionali Harad, qui ibant ad Jabezum, 6. ut discerent legem; Harad autem fuit Amalek Cananæus,

1. Juxta Hebr. admonitus sis de teipso, i. e. imposterum sis sapientior, sufficit prima vice si ve semel peccasse, jam cautior evadas, in Msto 1. pro: *הוזהר בעצמך* legitur: *הוזהר בך* i. e. redi inte, aliam indue mentem, sapias.

* In Msto 2. & quidem in illius fine habentur notæ Raschianæ & quidem ab hoc versu 3. usque ad vers. 33. h. c. easque in locis convenientibus cum vulgatis editionibus contuli, confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 22. b.

** Hæc verba: & proclamari fecit Saul, absunt hîc à Msto 1. confer. quæ ad cap. præc. 14. v. 34. Sign. * notata sunt.

2. Sicuti Genes. c. 16 v. 10 & c. 32. v. 12. it. 1. Reg. c. 3 v. 8. habetur. confer. supra 1. Samuel. c. 11. v. 8. n. 3. & R. Salom. ad Joma c. 2. fol. 22. b. alleg. Selden. de Synedr. lib. 3. c. 11. n. 5. p. 1172. edit. Francof. vid. & Isaac. Abarbenel. Comment. h. loc. ubi plura.

*** Verba ista: & pugnavit in valle, absunt hîc

à Msto 1. confer. dict. tract. Joma, fol. 22. b. & Schabbat, fol. 56. b.

3. Respicitur hîc ad vitulam, quæ in valle decollanda erat, si aliquis confossum, in agro jacens, fuerit repertus nec notum sit, quis eum percusserit, de quo vide Deuteron. cap. 21. v. 1. & seqq. confer. D. Wagenfeil. Sota, pag. 506.

4. Id est: secum ratiocinatus est, argumentum fecit à minori ad majus, confer. num. seqv. 5.

5. Sed ratiocinatio ista fuit *קל וחומר של שטות* i. e. argumentum erroneum ac stolidum à minori ad majus, prout de Lamecho notavit R. Salom. ad Genes. cap. 4. v. 24. ubi vide sis. confer. num. præc. 4. h. vers. vide & R. Salom. ad Eccles. c. 7. v. 16. n. 38. & n. 39.

6. De hoc vide 1. Paralipom. c. 1. v. ult. ac. c. 4. v. 9. & 10. ibique Raschi not. confer. & Judic. c. 1. v. 3. Sign. * ac dict. c. 1. v. 16. n. 14. &

nanæus, rex Harad fuit Amalek, dicitur enim: habitans australem partem; Amalek autem incolebat terram meridionalem. * Eod. vers. 6. *Cum omnibus filiis Israël*] Nam ex illius (Jethronis) convivio, utilitatem (& oblectationem) ceperant Moses & Aaron omnesque Seniores Israëlitarum & ecce (S. Scriptura) habet illum (Jethronem,) perinde, ac si ipse exhibuisset (benignitatem) omnibus filiis Israël. Vers. 9. *Et pinguibus*] (Hebr. **המשנים**) non est huic (voci) similis (in S. Scriptura;) significat autem **הבריאים** i. e. pingues; & ego autem existimo, quod (illud **המשנים**) significet idem, atque in illo loco:) argentum **משנה** i. e. duplex, 9. quoniam illud (pecus) erat duplex 10. quoad carnem ac pinguedinem, sic quoque (accipitur in illo loco,) & juvencum secundum 11. septennem. Eod. vers. 9. *Contempnibile ac tabescens*] (Istud: **נמבזה** ponitur) pro **נבזה** abjecta ** (litera:) Mem. Vers. 11. *Pœnitet me*] Cogitationem (aliam) concepi animo meo: 2. de regno Saulis, quem constitui regem. Vers. 12. *Constituit sibi locum*] Ædificabat sibi altare, 13. istud fuit altare, de quo dicitur quoad Eliam; & sanavit altare Domini, quod destructum fuerat; 14. Jonathan autem interpretatus est: & ipse constituit sibi ibi locum, ad dividendum in eo prædam. Vers. 16. *Desine*] juxta Targum ejus: **אוריר** (quod significat:) expecta. Vers. 17. *Caput tribuum Israël tu*] Jonathan interpretatus est: tribus Benjamin transivit mare

X 2

antè

- & n. 15. ac n. 17. it. tract. Talm. Berachot. fol. 63. b.
- * Confer hîc not. ad Numer c. 21. vers. 2. n. 19. cœterum verba ista: Amalek autem incolebat terram meridionalem, absunt hîc in Hebræo ab utroque Msto.
7. De quo vide Exod. cap. 18. vers. 12. ibique not. n. 43. ubi ferè eadem, quæ hîc, notata sunt.
8. Huic expositioni consentit & Targum Jonathanis, ubi habetur: **שמנים**, sic etiam h. loc. videtur per transpositionem literarum legendum esse **השמנים**, confer. Vatabli ac Drusii not. major. h. loc. LXX. verterunt: **τῶν ἐδεσμάτων** i. e. ferculorum seu ciborum.
9. Sicuti Genes. cap. 43. vers. 15. habetur, confer. R. Dav. Kimchi ac Michlôl Jophi h. loc.
10. Id est: præpinguia erant, carne ac pinguedine duplicata corpora habentia, prout juxta Commentatoris nostri mentem à Buxtorf. in Diction. Hebr. hac voc. exponitur.
- ** Hebr. **נפל**, sive **נפלה** uti in Msto 1. hîc legitur, i. e. cadit, abjicitur, in Basil. edit ut & in Msto 2. legitur: **נפלה** i. e. adjuncta vel superflua est.
11. Id est: pinguem juxta Commentatorem nostrum, sicuti Judic. cap. 6. v. 25. habetur, ubi vide Junii ac Tremellii notas, it. not. ibid Sign. †
12. Confer. quæ ad Genes c. 6. v. 6. n. 38. & ad Judic. c. 21. v. 6. num. 1. notata sunt, confer. & Joma, fol. 22. b. & Taanit, fol. 5. b.
13. Confer. quæ ad cap. præced. 14. vers. 35. Sign. * notata sunt.
14. Sicuti 1. Reg. cap. 18. vers. 30. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 6.

antè omnem *populum, 15. sicuti dicitur: Benjamin parvus dominator eorum. 16. Vers. 18. *Donec ipsi confumant eos*] i. e. (Donec) illi, qui tecum sunt, confumant eos (Amalekitas.) Vers. 19. *Et festinasti*] (Istud: ורתעט significat) idem, ac ורתעף i. e. & convolasti, notans עיט i. e. volucrum. 17. Vers. 21. *Primitias illius anathematis*] (Dictio: ראשית hinc significat: מיטב i. e. optimum 18. illius anathematis, sic quoque (accipitur in illo loco: ראשית) primitias i. e. præstantissimum frumenti tui 19. prout dicitur: cum offeretis ex eo opimum ejus, 20. Jonathan autem hinc interpretatus est: ** antequàm illa inter-
necione delerentur. Vers. 22. *Ecce auscultare (voci ejus,) melius est, quàm sacrificium, satius est attendere, quàm (offerre) adipem arietum*] Istud (posterius) refertur ad (illa verba:) ecce auscultare melius est, quàm sacrificium, & attendere melius est, quàm ad epe arietum. 21. Vers. 23. *Nam peccatum divinationis est rebellio & scelus idololatricum est repugnantia*] Sicuti est poena (cultus) idolorum & imaginum; ita est poena repugnantiae, Jonathan interpretatus est: nam sicuti culpa virorum, qui consu-
lunt ariolum, sic culpa omnis viri, qui rebellat verbis prophetarum. 22. Eod. vers. 23. *Repugnantia*] (Vox: רפצר) significat: additionem, (vel: multi-
plica-

* Chald. בריש כל עמא, in Msto 2. pro eo legi-
tur בריש שאר שבטי i. e. ante cæteras
tribus.

15. Scilicet: Israëliticum, sic quidem in notis
Raschianis hinc habetur; ast in Paraphrasi
Chaldaea locus iste hinc aliter & quidem juxta
Complutensem editionem ita versus reperi-
tur: verum meritum tribus Benjamin, patris
tui, occasionem tibi dedit, ut esses rex super
Israël; In Basileensi editione Paraphrasis
Chaldaica nonnulla adjecta sunt, juxta
quam hæc esset versio: verum meritum tri-
buis Benjamin, patris tui, occasionem tibi
dedit, dum illa voluit transire mare antè fi-
lios Israëlis, quocirca exaltavit te Dominus,
ut esses rex super Israëlitas, Chaldaea vide su-
is locis. conf. not. ad Psalm. 68. v. 28 n. 52. & 53.
16. Sicuti dict. Psalm 68. vers. 28. habetur, ubi
in Paschi notis ferè eadem, quæ hinc, habentur,
in Gemara Sotæ apud D. Wagenf. in Sot.
pag. 790. scribitur, quod non legendum sit
in dicto versu 18. Psalm. 68. דור i. e. do-
minator eorum; sed דור i. e. descendens
in mare, vide id. D. Wagenf. p. 79. n. 1.

17. Confer. quæ ad cap. præced. 14. v. 31. Sign.
*** notata sunt.

18. Sive: præstantissimum, prout Junii ac Tre-
melii habet versio Latina.

19. Prout Deuteron. cap. 18. v. 4. habetur.

** Hæc verba: Jonathan autem &c. usque ad:
ecce auscultare, absunt in Hebræo à Msto 1.

20. Sicuti Numer. cap. 18. vers. 30. & 31. ha-
betur.

21. Confer. hic Nizzach. D. Wagenfeil. p. 11.

22. Chald. על מלי נביא, sic in notis Raschianis
h. loc. ut & circa finem Paraphrasis Chalda-
icæ habetur; ast in eadem Paraphrasi juxta
Complutensem editionem post verbum:
על פתגמי i. e. qui rebellat, habetur: פתגמי
ד' i. e. verbis legis Domini, in Bux-
torf. editione vox פתגמי i. e. legis, omissa est,
in Msto 2. etiam habetur: על פתגמי ד' i. e.
verbis Domini, in Msto 1. legitur: מימרי
ד' i. e. verbis Domini, re eadem est, in co-
dem Msto 1. postea addita sunt ista Chaldaica
וכחוב עמא דמען בחר טעומא בן חוב כר אינש
דכחוב עמא דמען בחר טעומא בן חוב כר אינש
i. e. & sicuti est culpa populi,
qui

plicationem, sicuti (in illo loco:) יִפְצֹר i. e. & institit apud eum 23. videlicet multiplicavit apud illum verba. Vers. 24. *Timui populum*] (Videlicet:) Doëgum, Idumæum, qui omnium instar erat honoratus. † Vers. 27. *Prebendit alam pallii ejus*] Juxtà sensum * literalem explicatio ejus (facienda est,) nam, dum Samuel semet avertit, ut abiret, Saul prendit alam (pallii) Samuelis, quoniam Saul petebat ab eo, ut reverteretur, donec ipse semet incurvasset ** (coràm Domino) in Gilgal, ubi (tunc temporis) erat tabernaculum conventus; Medrasch Aggadha est: 24. dissentiunt inter sese (circà explicationem istius textus) Amoræi; 25. nonnulli *** dicunt, quòd Saul laceraverit pallium Samuelis; alii dicunt, quòd Samuel laceraverit pallium Saulis eique signum istud tradiderit, fore, ut, quicumq; absciderit alam pallii sui, is ipsius loco regnet, atq; hoc esse, quod dixit ei Davidi Saul, quando ille scidit pallium: novi, quòd certissimè regnaturus sis. 26. Vers. 29. *Etiā fortitudo Israël non mentietur*] Quòd si fortè dixeris: † revertar à peccato meo (ac pœnitentiam agam) coràm illo (Deo;) tamen illud non proderit deinceps, ut ab eo auferatur regnum, cui istud jam datum est, nam Sanctus ille Benedictus, qui est fortitudo Israëlitarum, non mentietur, quò minus det beneficium, quod ipse dare promisit. Vers. 32. *Agag delicatè*] Jonathan interpretatus est: Agag deliciosus. Eod. vers. 32. *Certè recessit amaritudo mortis*]

X 3

tis]

qui errat post idolum suum, sic culpa est uni-
cujusq; qui addit verbis ejus (scil. Dei.) sic et-
iam in Msto 2. additū reperitur, nisi quòd pro:
ממרו legatur מלוי נביא i. e. verbis propheta-
rum, additio autem ista desumpta est ex Tar-
gum Jonathanis, ubi vide sis; differunt au-
tem paululum inter se Paraphrases istæ, quæ in
Complutensi ac Basiliensi edit. habentur, uti
ex collatione utriusque patebit.

23. Sicuti Genes. cap. 33. vers. 11. habetur.

† Hebr. חשוב בכל, in Msto 1. pro eo legitur:
כול i. e. pro illis omnibus, illorum
omnium loco, res eadem, diversis verbis

* Verba ista: juxtà sensum literalem explicatio
ejus (facienda est,) absunt hîc à Msto 1.

** Hebr. עד שישתחוה, in Msto 1. pro eo sic le-
gitur עד שישתחוה i. e. ut semet incurvaret
simul cum ipso (Samuele in Gilgal,)

24. Id est: explicatio mystica, five allegorica,
qua de re alibi dixi, confer. 2. Samuel. cap.
24. v. 9. n. 6. absunt autem ista: Medrasch

Aggadha est, à Msto 1.

25. Hoc nomine intelliguntur illi Doctores Tal-
mudici, qui Gemaram in specie sic dictam ex-
ponunt, vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 125.
confer. & Lightfoot. ad Luc. c. 22. v. 26. n. 1.
p. 882. edit. Lips. & infra 2. Samuel. dict. cap.
24. v. 9. num. 7.

*** Hæc verba: nonnulli dicunt, quòd Saul
laceraverit pallium Samuelis absunt hîc in
Hebræo ab utroque Msto.

26. Sicuti infra 1. Samuel. cap. 24. vers. 21. ha-
betur, ubi in Raschiniotis eadem, quæ hîc,
habetur explicatio.

† In Msto 1. locus iste sic legitur: אל תאמר אשוב
מעוני למען שתקח ממלכה כי דק"בה רג' i. e.
ne dicas: revertar à peccato meo, ut accipi-
as regnum, nam Sanctus ille Benedictus &c.
reliqua, quæ hîc interjecta sunt, ibidem non
leguntur.

eis] Reverà novi, * quòd accesserit 27. & appropinquaverit ad me amaritudo mortis. Vers. 33. *Quemadmodum orbavit mulieres gladius tuus*] Dum fecisti, ut illæ viduæ federent, maritis suis orbatae, nam vos (ô Amalekitæ) extremo in agmine cæcidistis juvenes populi Israëlitici. 28. Eod. vers. 33. *Et dissecuit*] Dissecuit eum in quatuor partes nec huic verbo (שִׁסַּף in S. Scriptura ** reperitur) simile, Chaldaica *** versio (istius:) וּפְשַׁח est וּפְשַׁח i. e. & diffidit & in Gemara nostra (habetur:) erat מַפְשִׁיחַ i. e. diffidens & adferebat nobis fustes, 29. ac si diceret: discindebat.

CAP. XVI.

Vers. 1. *Beth-Lechemita*] (Istud: בֵּית הַלֶּחֶם idem significat, ac si diceretur:) מְבֵית לַחֶם i. e. & Bethlechem, atque sic fieri solet in omni re, cujus nomen compositum est ex duabus dictionibus, sicuti מְבֵית לַחֶם item מְבֵית שֶׁמֶשׁ, item מְבֵית אֵל, item מְבֵית אֲרָבַע, quando venit, ut assumat (literam) Heh, ponitur illa inter duas dictiones veluti מְבֵית אֲרָבַע, item מְבֵית הָאֵל, item מְבֵית הַלֶּחֶם. * Vers. 4. *Trepidi accurrerunt*] i. e. Festinârunt, ut ei obviam irent. Vers. 6. *Et dixit: Certè coràm Domino est unctus ejus*] i. e. Et dixit in corde suo, enimverò certè iste idoneus est regno. Vers. 7. *Ne respicias ad speciem ejus*] i. e. Ad pulchritudinem

* Verba ista: revera novi, quod accesserit & appropinquaverit ad me amaritudo mortis, absunt hîc in Hebræo à Msto 1. habentur autem in Msto 2. ubi etiam ista sunt addita: מְבֵית לַחֶם i. e. nonnulli dicunt, (quòd istud) מְבֵית (significet:) מְבֵית i. e. crudelis, item quòd idem (significet, atque in illo loco:) מְבֵית i. e. peregrinum seu alienum factum est merum eorum (sic R. Salomo explicat in not. ad Hose. cap. 4. vers. 18.)

27. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui verbum מְבֵית, confer. Genes. cap. 19. v. 3. R. Dav. Kimchi quoque hîc exposuit: מְבֵית i. e. accessit, confer. & infra 1. Samuel. c. 22. v. 14. n. 3.

28. Prout Deuteron. c. 25. vers. 18. habetur, u-

bi vide notas, num. 53. & seqq.

** Hebr. במקר', sic in Msto 1. hîc additum reperitur.

*** Verba ista: Chaldaica versio &c. usque ad finem hujus capitis absunt ab utroque Msto.

29. Sic מְבֵית אֲרָבַע cum Buxtorfio in Lexic. Chald. fol. 94. hîc vertere volui, ubi locus ex tractatu Talmudico: Beza, fol. 33. 2. adducitur, confer. & Rasehi not. ad Thren. cap. 3. v. 11. n. 15.

* In Msto 1. additur hîc מְבֵית אֲבִי הָאֵל i. e. Abi Hæzrita, sicuti Judic. cap. 6. v. 11. & v. 24. habetur, confer. quæ ad 1. Reg. cap. 16. vers. 34. al. v. 36. notata sunt, confer. & tract. Talm. Pesachim, fol. 8. b. & Jevammot, fol. 65. b. it. Nasir, fol. 66. a. & Keduschin, fol. 39. b. & Cholin, fol. 142. a. it. Ioma, fol. 11. a.

dinem formæ ejus. ** Eod. vers. 7. *Nam respui eum*] Quoniam iracundus erat, sicuti dicitur: & Eliab accensus fuit irâ contrâ Davidem. 1. Eod. vers. 7. *Quia non (specto,) id, quod spectat homo*] Quamvis tu temet *** videntem appellaveris, dum Sauli dixisti: ego sum ille videns. 2. tamen ego tibi hîc indico, quod non sis videns. 3. Vers. 9. *Et jussit Isibai transire Schammam*] Iste (שמה fuit) שמעה i. e. Schimha. 4. Vers. 11. *Reliquus est minimus*] (Istud שׂאר ponitur pro:) נשאר i. e. superest † minimus (natus.) Eod. vers. 11. *Non enim discumbemus*] Ut comedamus, ‡ omnis accubitus comestionis (causa factus,) dicitur: היסבה. 5. Vers. 13. *Et irruit Spiritus Domini*] (Nempè:) spiritus fortitudinis. Vers. 16. *Servis tuis coram te*] i. e. Ecce servi tui sunt coram te, qui facient mandata tua. Vers. 18. *Unus ex pueris*] i. e. Unicus (ac specialis,) qui inter illos (servos) erat, (videlicet:) Doëg Idumæus. * Eod. vers. 18. *Sciens pulsare*] Totum illius (Doëgi) propositum fuit, ut Saulem ad invidiam ** incitaret contrâ Davidem, ut amulatione adversus illum impelleretur.

CAP. XVII.

Vers. 1. *In Ephes Dammim*] Sic nomen loci dictum fuit. * Vers. 4. *Vir bellator*] i. e. Potens 1. ad egrediendum ex acie sua, ut staret inter ** duo castra. Vers. 5. *Et lorica squamata*] (קשקשיים sunt) species

* Hebr. אל יופי האר, absunt ista hic à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Pefachim, fol. 66. b.

1. Sicuti cap. seqv. 17. vers. 18. habetur.

*** Verba ista: tu temet videntem appellaveris, absunt in Hebræo à Msto 1. ubi hujus loci is est sensus: quamvis tu Sauli dixeris: ego sum &c.

2. Vide suprâ 1. Samuel. cap. 9. vers. 19. confer. hic not. ad 2. Paralip. cap. 11. vers. 18. n. 7. & n. 8.

3. Confer. quæ ad Deuteron. c. 1. vers. 17 & ad 2. Paralipom. dict. cap. 11. v. 18. notata sunt, it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 106. b.

4. De quo vide 1. Samuel. cap. 13. vers. 3. & 1. Paralip. cap. 1. vers. 13.

† Confer. hic tract. Talm. Horajot, fol. 11. b. & Keritot, fol. 5. b.

‡ Hebr. לאכול, in Msto 1. huic præmittitur:

1. e. non sedebimus sive accumbemus.

5. Quoniam in textu sacro hîc habetur נסב, ideò hîc à Commentatore nostro exponitur, quid illud significet.

* Hebr. דואג האדור, absunt ista hîc à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93. b. & Jevamot, fol. 76. b.

** Juxta Hebræum: עין רע i. e. oculus malignum.

* In 1. Paralipom. cap. 17. vers. 1. locus iste appellatur: Pas Dammim, vid. ibid. not. n. 18.

1. In Hebræo habetur דבניי de cujus significatione variæ sunt interpretum tam Christianorum, quam Judæorum explicationes, confer. Junii ac Tremellii ut & Grotii not. h. loc. vide & D. Wagenfeil. Sot. pag. 878. it. Sign. seqv. **

*** Hebr. בן, respicitur hac voce ad dictionem

cies squamarum piscium; erant autem factæ ex ferro & cadebant super *** loricam, quæ squamis tecta fuit quoad omnia foramina. 2. Vers. 6. *Et tibi alia ebalybea*] מצוה fuit instar manûs ferreæ, quæ egrediebatur ex galea è regione nasi, quam vocant linguâ vernaculâ: nasel, 3. & progrediebatur usque ad illius pedes. † Eod. vers. 6. *Et humerale ebalybeum*] (Jonathan hîc interpretatus est:) & hasta * ærea egrediebatur ex galea ac portabatur inter humeros ejus, (fuit כירון) instar hastæ ** æneæ, quæ prominebat ex galea ac procedebat inter humeros ejus, ut protegeret illius collum, ne gladiô feriretur. Vers. 7. *Tanquam jugum textorum*] (Targum Jonathanis etiam habet:) כנכסן i. e. sicuti jugum textorum, linguâ vernaculâ; ensuble. 4. Eod. v. 7. *Sexcentorum scilorum*] Omnes שקלים, qui dicuntur in prophetarum (scriptis) fuit מני i. e. minæ (sive libræ.) Vers. 8. *Cur progrediemini*] Vos omnes, ut prælium committatis? pugnet unus contrâ me omnium vestrûm nomine ea conditione, quæ (in textu sacro) exposita est, (nempè:) si poterit pugnando contrâ me prævalere &c. 5. Eod. v. 8. *Nonne ego sum Philisthæus*] Non sum ego nec centurio nec chiliarchus; sed Philisthæus, sicuti unus ex cœteris, & quamvis ego pto illis (Philisthæis) multa commisserim prælia atque interfecerim (duos filios Eli:) Hophnium & Pinchasum arcamque (foederis) abduxerim ac vos facti sitis servi Saulis, ipseque nunquam, quandiu vivet, vos servaturus sit; (tamen hanc in eo conditionem:) Eod. vers. 8. *Eligite vobis virum*]

הבנים, quæ hîc in textu sacro habetur quæque à Commentatore nostro ita, uti vides, exponitur, confer. num. præced. 1. & infra vers. 23. h. c. n. 19. R. Dav. Kimchi in not. ad dict. vers. 23. h. cap. exponit. quod Goliath dictus fuerit איש הבנים, quia fuerit מכמה אנשים i. e. ex multis viris (prognatus,) confer. hîc. tract. Talm. Sota. fol. 42. b.

*** Hebr. על גבי i. e. super dorsum (loricæ) in Msto 1. pro eo legitur: על גבי i. e. super foramina (loricæ.)

2. Ne scilicet ullum foramen loricæ pateret & apertum esset, confer. R. Dav. Kimchi ac Michlol Jophi h. loc. vid. & 1. Reg. c. 22. v. 34. n. 1. confer. tract. Talm. Cholin, fol. 66. b. & Nidda, fol. 51. b.

3. Sic reddo hîc נש"ל, Itali vocant: nasale, videlicet parte dell'elmo, che cuopre il naso i. e. partem illam galeæ, quæ obtegit nasum,

Hispanis est: nazal, in Msto 1. legitur: נזל ubi puncta sic subjecta reperiuntur: נזל quod reddere possis: nasel vel nazel.

† Hebr. עד רגליו, in Msto 1. pro eo legitur: לקרקע i. e. ad solum, sive terram.

* Chald. מסחפה, ab aliis vertitur: clypeus, in Msto 1. pro eo legitur: חפפה i. e. obtectio.

** Verba ista: instar hastæ &c. usque ad: ut protegeret, absunt in Hebræo à Msto 1.

4. Sic reddo איש זבלא hic reddo, Hispanis est: enxullo, hodiè Galli communiter vocant: suble, sicuti & Itali: subbio, confer. 2. Samuel cap. 21. v. 19. n. 29. & not. ad Hiob. cap. 41. v. 18. num. 20. ut & ad 1. Paralip. cap. 11. vers. 23. num. 32. vid. & D. Wagenfeil. Sot. p. 879. abest autem dictio ista Gallica à Msto 1. confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 42. b.

5. Sicuti versu seq. 9. h. cap. habetur.

virum] (Istud: *כָּרָו* ponitur pro:) *כָּרָו* i. e. eligite vobis virum (nempè:) Saulem, & descendat ad me. 6. Vers. 12. *Ephrath*] Beth-Lechem sita erat in terra Ephrat. 7. Eod. vers. 12. *Eique erant octo + filii*] Quod autem scriptum est in verbis dierum: Ozemum, sextum, Davidem septimum, 8. nec plurius ibi fit mentio, dici poterit, quòd unus (ex filiis Issai) mortuus fuerit sine liberis & quòd ille ibi non sit scriptus. 9. Eod. vers. 12. *Veniens inter viros*] i. e. Numerabatur in coetu * virorum honoratorum. 10. Vers. 14. *David autem erat minimus*] Qui antea fuerat in domo Saulis, ut coram illo pulsaret; sed David semper ** ibat & redibat à Saule ad domum patris sui. Vers. 16. *Manè ac vespere*] Dicunt Rabbini nostri, (quòd Goliath ideò tempora ista observaverit,) ut impediret illos (Israëlitas,) à recitatione (precum:) audi. 11. Vers. 18. *Caseos *** lacteos*] (Jonathan etiam vertit:) caseos lactis. Eod. vers. 18. *Chiliarcho*] Ego dico: ei chiliarcho, sub quo ego sum (inquit Ischai,) nam unicuique tribui erant chiliarchi, pro ratione militum earum (tribuum,) ego audivi (inquit R. Salomo, quòd) chiliarchus iste fuerit Jonathan, de quo dictum est: & mille fuerunt cum Jonathane in Gibhath Benjamin. 12. Eod. vers. 18. *Et eorum pignus accipies*] i. e. Arram (sive symbolum) prosperitatis eorum atque incolumitatis accipies auribus tuis, 13. animoque tuo, mihiq; indicabis, sic quoque

6. Alia explicatio vocis *אִישׁ* i. e. viri, habetur in Gemara, quam vide apud D. Wagenf. in Sota p. 877. confer. Sota, fol. 42. b.

7 Confer. hic id. D. Wagenfeil. in Sota, p. 250, & tract. Talm. Sota, fol. 11. b. & fol. 42. b.

† Hebr. *וְהָיָה שְׁמוֹ* ista & sequentia, usque ad: *בֵּין כָּל אֲנָשִׁים* i. e. veniens inter viros, absunt hic à Msto 1.

8. Sicuti 1. Paralip. c. 2. v. 15, habetur, ubi vide Raschi notas, num. 37.

9. Aliam responsionem vide in Junii ac Tremelii notis h. loc.

* Hebr. *בְּכִנְסִיָּה* i. e. in congregatione; in Msto 1. pro eo legitur: *בְּמִנִּיָּה* i. e. in numero.

10. Castalio in not h. loc scribit, quod pulchrè constaret sensus, si pro *בֵּין כָּל אֲנָשִׁים* legeretur: *בֵּין כָּל שָׁנִים* i. e. proventus annis, sic & H. Grotius h. loc. ait, libros quosdam habere: *בֵּין כָּל שָׁנִים* ac LXX. interpretes juxta Complutensem editionem hic habent: *ἐν ἔτεσιν* i. e. veniens in annis; vide tamen notas ad 1. Samu-

el. c. 1. vers. 11. Sign. ** & n. 19. confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 58. a. & Jevamot, fol. 76. b.

** Vel continuè, Hebr. *וְהָיָה*, abest hic dictio ista à Msto 1. confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 11. a.

*** Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 56. a. & Bechorot, fol. 6. b.

11. Scilicet: Israël, Dominus, Deus noster &c. Sicuti Deuter. c. 6. vers. 4. habetur, has preces vespere ac manè recitabant Judæi, Goliath itaque, quo illos à recitatione precum matutinarum & vespertinarum cessare faceret, appropinquaverat manè ac vespere, sic Rabbini in Gemara Sota, quam vide apud D. Wagenfeil. Sot. p. 878. confer. hic Sota, fol. 42. b.

12.) Prout supra 1. Samuel. cap. 13. vers. 2. habetur.

13. Huic expositioni consentiunt Junius ac Tremel-

que interpretatus est Jonathan : & bonum (i. e. prosperitatem) eorum (ad me) afferes. Eod. vers. 18. *Pignus eorum*] (Dictio ערובה hîc) significat: הצלה i. e. liberationem, sicuti (in illo loco :) ערוב i. e. libera 14. servum tuum in bonum , linguâ vernaculâ: garantis; 15. Rabbinî autem nostri exposuerunt: (quòd pater ei præceperit, ut) libellum repudii acciperet ab illis (fratribus suis) eumque deportaret ad eorum uxores, ut dissolveretur עירוב i. e. sponsio , quæ erat inter maritum & uxorem. 16. Vers. 20. *Ad plaustrorum ambitum*] Circa castra faciebant ambitum * & qui egrediebatur extrâ (illum ** ambitum,) is reus fiebat, non enim aliquis nec antè (illum ambitum nec retro ire debebat, non antè , ne fortè contrâ illum hostiles copiæ impetum faciant, non retrò, quoniam talis quærit, ut aufugiat. Vers. 21. *Et instruxerat se Israël*] (Instruxerat se) acies 17. Israëlitarum. Vers. 22. *Custodientis † impedimenta*] Eorum, qui erant in exercitu. Vers. 23. *Ex ordinibus Philisthæorum*] Scriptum est: * (ממערות ; sed legendum: מערכות, **) Rabbinî nostri exponunt, (ideò hîc scriptum esse ממערות , quoniam) centum viri הערו i. e. evacuaverunt se

mellius in not. h. loc. qui explicant: Symbolum aliquod ab eis, quod me de prosperitate eorum certiore reddat, tecum deportato; alii exponunt: Accipe pecuniam tecum, ut, si fratres tui rem aliquam loco pignoris exposuerint, tu impignorationem istam pecuniâ dissolvas. sic Munsterus atque eum secutus Clarins h. loc. alii aliter exposuerunt, confer. tract. Talm. Cetubbot, fol. 9. b.

14. Vel: eripe, sic juxta Commentatoris nostri mentem hîc vertere possis, quod Psal. 119. v. 122. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 73. alii aliter verterunt.

15. Sic reddo hîc: גרנט' יאד vel: גרנט' יאד, prout in Msto 1. habetur, in dict. Psalm. 119. v. 122. in notis Raschianis habetur: גרנט' יאד, i. e. garantie, Latin. sponsio, fidejussio, vid. ibid. num. 73. confer. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. ערב, ubi etiam expositio Raschiana adducitur, vid. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 10. v. 15. n. 9.

16. Juxta Hebræum: inter illum & illam, confer hic præ aliis Isaac. Abarbanel. ad 2. Sam. cap. 11. v. 12. fol. 153. col. 4. edit Lips. ubi plura de libello repudii uxori dari solito à ma-

rito, in bellum proficiscente.

* Abarbanel in Notis ad hunc locum vocem: המעלה exponit, quod Hispanicè significet: Palanque, i. e. locum palis conclusum.

** Vel: extra terminum illum. Hebr. מחוץ, sic in Msto 1. ubi postea sic legitur: או יוצא i. e. sive egrediatur antè sive retrò, ne fortè contra illum &c.

17. Quoniam in textu sacro habetur verbum generis fœminini, הער, nec sequens nomen: Israël, quod est masculini generis, huic convenit, ideò Commentator noster hîc suppledam esse putat dictionem מערכות i. e. acies, quæ est generis fœminini.

† Verba ista: custodientis impedimenta &c. usque ad: ex ordinibus Philisthæorum, absunt in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. כחב, in Msto 1. pro eo legitur אמרו, i. e. dixerunt (scilicet. רבבנו i. e. Rabbinî nostri.)

* Quæ hîc in Parenthesi habentur, ex R. Dav. Kimchi Commentario hîc supplevi.

se 18. in matre ejus, Horpa, postquam illa semet separaverat à Ruth & Naëmi, socru sua. 19. Vers. 25. *Faciet immunem*] (Nempè:) à rebus (sive oneribus) illis, de quibus dictum est in juribus regni. 20. Vers. 34. *Ac venit *** leo & ursus*] (Jonathan hîc interpretatus est:) & venit leo atque etiam 21. ursus. Vers. 36. *Etiam leonem atque etiam ursum*] Ecce illæ † (particulæ **וְ**, 22. quæ hîc bis habentur in textu sacro) sunt multiplicativæ (& includunt hîc) leonem ejusque duos catulos atque ursum duosque illius catulos. Vers. 37. *Qui liberavit me à leone*] (Ac si diceret David:) novi ego, quod non sine causa res ista * mihi evenerit; sed quod ego tandem ad rem 23. huic similem, venturus sim, in salutem Israël, quocircà ei confidam & egrediar 24. atque iste unus fuit ex duobus justis, quibus datum fuit indicium quique festinârunt ** ut rem intelligerent, (nempè:) David (hoc loco) & Mardochai, de quo dicitur: & Mardochai quotidie ambulabat antè atrium &c. 25. non sine causa (cogitavit secum *** Mardochai) accidit huic justæ (Esthæ, ut deprehendatur in concubitu incircumcisi istius (Ahasveri;) sed futurum erit, ut illa stet (in salutem) Israëlitarum in die † angustia-

Y 2

gustia-

18. Id est: concubuerunt cum ejus matre, in Gemara Sotæ, unde locus iste desumptus est, ita legitur: **וְהָיָה כִּי יִשְׁכַּב הָעוֹר בָּאֵם** i. e. quia omnes se in matre ejus evacuârunt, vid. D. Wagenfeil. Sot. p. 878. & Ruth. cap. 1. v. 15. Sign.*
19. Tradunt Rabbini, quod Orpa illa, de qua Ruth. cap. 1. vers. 4. fuerit mater istius Goliathi & quod illa, postquam à Ruth atque Naëmi, socru sua, recesserat, cum multis rem habuerit & ex concubitu isto spurio natus sit Goliath, hinc etiam nonnulli interpretes istud **אִישׁ רִבְעִים** (de quo supra vers. 4. h. cap.) exponunt: vir spurius, vid. R. Dav. Kimchi & H. Grotii not. h. loc. confer. & Gemara Sotæ apud D. Wagenf. dict. p. 878. & 879. & p. 880. n. 8. it. p. 881. n. 9. vid. & supra v. 4. h. c. ibique not. Sign. **
20. De hisce regni juribus vide supra 1. Samuel. cap. 8. v. 9. & seqv. confer hîc tract. Talm. Taanit, fol. 4. a. & Sanhedrin, fol. 19. b.
- *** Hæc verba: ac venit leo &c. usque ad: etiam leonem (v. 36. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
21. In Chaldæa paraphrasi hic habetur: **וְיָאֵר**, in textu sacro habetur: **וְיָאֵר** fortè etiam ibi legendum: **וְיָאֵר**, quæ lectio convenientior.
- † Hebr. **וְהָיָה**, in Msto 1. pro his legitur ita: **וְהָיָה גַם גַם** i. e. (particulæ istæ:) **וְהָיָה גַם גַם** i. e. etiam, etiam (repetitæ) sunt multiplicativæ.
22. De hac particula multiplicativa vide R. Salom. ad Genes. c. 42. v. 22. & ad Deuteron. c. 12. v. 31. & ad Esther. c. 7. v. 9. confer. & tract. Talm. Bava mezia, fol. 106. a. it. Nedarim, fol. 31. b. & Sota, fol. 42. b.
- * Hebr. **וְהָיָה הָיָה**, in Msto 1. pro eo legitur: **וְהָיָה** i. e. signum istud.
23. Ita hic verto: **וְהָיָה**, abest autem istud à Msto. 1.
24. Nempè, ut pugnem cum isto Goliatho, certus, quod victoriam sim reportaturus.
- ** Id est: citò animadverterunt ac senserunt, quid res ista sive signum istud sibi velit & quò illud tendat, sic verbum **וְהָיָה** hic interpretor & expono, à rad. **וָיָאֵר**, festinavit.
25. Sicuti Esther. cap. 2. vers. 11. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hic, adducta sunt.
- *** Secum reputavit Hebr. **וְהָיָה** (scil. **וְהָיָה**) sic in Msto 1. hic additum reperitur.
- † Hebr. **וְהָיָה** in Msto 1. pro eo legitur **וְהָיָה** i. e. in tempore, (scil. calamitatis.)

gustiarum. Vers. 38. *Vestibus suis*] Versa fuerunt (vestimenta Saulis) juxta mensuram Davidis, postquam (enim David) unctus fuerat oleo unguenti, ipse altior evasit omni populo ab humero suo & sursum versus, ²⁶. ac dum Saul istud videbat, oculum malignum in eum conjiciebat, quam rem David sensit. Vers. 39. *Et volebat* ²⁷. *ire*] (Jonathan interpretatus est:) & non volebat ire, sunt verba, quæ rem aliquam ejusque contrarium * significant, sicuti (verbum סעה in illo loco:) מסעה i. e. excisurus est ramum, ²⁸. (ac verbum שרש in illo loco:) ושרשך i. e. & eradicabit te ex terra viventium. ²⁹. Eod. vers. 39. *Quia non expertus erat*] (Targum Jonathanis hinc habet:) quia non edoctus erat, ** (idem Jonathan verba ista:) quia non expertus sum, *** (transtulit:) quia nulla est (mihi) in eis ניסא i. e. experientia, ³⁰. ac si diceret:) non est laus (sive præstantia) נס† i. e. signi (seu miraculi) in ista re, ³¹. alia explicatio * (verbi istius) ואל nempè, quod significet:) רצה i. e. voluit ire & experiri & postquam vidit, quod illa (arma) sibi essent gravia, removit ea. Vers. 40. *Lapides leves*] Lapidēs minutos & læves. Vers. 40. *Et in pera*] (Targum Jonathanis habet:) ובתורמיליה i. e. & in pera sua. ³². Vers. 44. *Et jumentis agri*] Non est mos לבהמירא i. e. jumentis (agri,) ut comedant hominem, dixit David: jam dum mens istius (hominis) abrepta (sive alienata)

²⁶. Sicuti suprâ i. Samuel. cap. 10. vers. 23. de Saule dicitur, confer hic tract. Talm. Jevamot, fol. 76. b.

²⁷. Hebr. רצה, quod significat: voluit & contrarium ejus: noluit, vid. Buxtorf. Diction. Hebr. h. verb. similia exempla verborum à Commentatore nostro in sequentibus sunt adducta confer. & de hoc verbo ואל Raschi not. ad Exod. c. 2. v. 21. & ad 2. Reg. c. 5. v. 23. n. 14.

* Hebr. לשון חילופ, in Mito i. pro eo legitur: עקר ויעקר i. e. radicem & evulsionem (radicis significat.)

²⁸. Prout Esai. cap. 10. vers. 33. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. Ezech. cap. 23. v. 17. n. 31. & Hiob. c. 31. v. 12. n. 11.

²⁹ Sicuti Psalm. 52. vers. 7. habetur, ubi etiam vide Raschi not. confer. & Hiob. cap. 31. v. 12. ibique Raschi not. & ejusd not. ad Exod. c. 17. v. 3. n. 15. it. ad Jerem. c. 6. v. 8. n. 6. & ad Ezech. c. 13. vers. 17. num. 27. 28. 29.

** Verba ista: quia non edoctus erat, absunt hic

in Hebræo à Mito i.

*** Quæ verba paulò post eodem hoc versu 39. habentur.

³⁰. Chaldaica in Biblîis Buxtorf. sic habent: אסא לא ארר לית כהן נסא ast in Complutensi editione ita legitur: לא ארר לא אילוסא i. e. quia non sum edoctus.

† Respicitur hac explicatione ad verbum נסה, quod hic in textu sacro habetur & tam experimentum, quam signum sive miraculum significat.

³¹. Si scilicet ego hisce instructus egregiis armis hostem aggressus fuero eumque vicero, sed majus erit miraculum si ego inermis hostem armatum prostravero.

* Hebr. לשון אחר ista ut & sequentia usque ad יבילקוט i. e. & in pera, absunt hic à Mito i.

³². In notis ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 151. a. fin. describitur תרמיל quod sit שמשית כלל i. e. vas, in quo pastor reponit viaticum suum.

nata) est, ipse meus erit, 33. venit (itaque) David ac dixit ei: & dabo cada-
vera exercitus Philisthæorum &c. & לחיה i. e. bestiis terræ. 34. 49. *Et ce-
cidit ** super faciem suam*] Non debuerat ille cadere, nisi retrò, nam ecce in
fronte sua percussus erat; sed (casus iste pronâ facie in terram ideò factus est,)
ne David opus haberet, ire & abscindere illius caput, nam Davidi tunc lucro
cesserunt 35. duodecim cubiti ac duæ spithamæ, nam statura ejus (Goliathi)
erat sex cubitorum & unius spithamæ, lucratus est (itaque David) plenam sta-
turam retrorsum & plenam staturam antrosum, (sic exponitur) in Medrasch Psalmo-
rum, Vers. 53. *Ab insectando*] (Istud: מרדוק significat: מרד i. e. à persequendo,
sicuti (accipitur in illo loco:) מרד i. e. persecutus es me. 36. Vers. 55. *Cu-
junam filius est iste puer?*] Dicunt Rabbini nostri: an non cognoverat illum
(Saul?) nonne scriptum est: & dilexit illum valdè factusque est ei armiger? 37.
sed (respondetur, quòd Saul) viderit illum (Davidem) exercitatum in (geren-
dis) regni ordinibus, (quocircà) dixit Saul, 38. si iste venit de stirpe פרי
Perezi, rex evadet, quoniam rex פור i. e. irrumpit, ut faciat sibi † sepimen-
tum nec est, qui illum cohibeat; si verò iste de familia Zerachi venit, erit
honoratus, dixit ei Doëg: num tu quæris, an ille veniat de familia, quæ eum
regno idoneum reddat nec ne? quære (potius,) an ipse dignus sit, ut veniat in
congregationem (Israëlitarum,) nec ne, nam ecce de Ruth, Moabitide ille
venit, respondit ei (Doëgo) Abner: discimus (quòd secundum legem Divinam
in congregationem Israëlitarum venire non debeat:) Ammonita; 39. non verò

Y 3

Ammo-

33. Id est: ego illum sub potestatem meam re-
digam ac vincam, sic illa: שלי הוא hic inter-
pretor & expono; cæterum verba ista: ipse
meus erit, venit (itaque) David ac dixit ei,
absunt à Msto 1. sed malè.

34. Sicuti vers. 46. h. cap. habetur, idque recti-
us dixit David, nempe, quòd bestiis terræ da-
turus sit cadavera Philisthæorum, quàm Go-
liath, qui dixerat, se daturum carnem Davi-
dis comedendam jumentis agri, quorum mos
non est, comedere homines, confer. hîc tract.
Talm. Sota, fol. 41. b.

** Hebr. מרד istud & sequentia, usque ad:
מרד i. e. ab insectando (v. 53. h. c.) absunt
hic à Msto 1.

35. Id est: per istum casum Goliathi pronâ fa-
cie in terram factum istud Davidi lucro sive
commodo cessit, ne ille duodecim cubitos ac

duas spithamas ire deberet usque ad proten-
sum caput Goliathi, ut illud abscinderet.

36. Prout Genes. cap. 31. vers. 36. habetur, ubi
vide Raschi notas.

37. Sicuti cap. antec. 16. vers. 21. habetur, con-
fer. hîc tract. Talm. Jevamot, fol. 76. b. &
fol. 77. b.

38. Non tam quæsit Saul de persona Davidis,
quàm de qualitate personæ ejusque stirpe,
confer. Lightfoot. ad Matth. cap. 16 v. 13. n.
2. pag. 375. edit. Lips. & Isaac Abarbenel.
Commentar. h. l.

† Hebr. לעשר לר i. e. absunt ista hic à Msto 1 jux-
tâ illius lectionem hic est sensus: quoniam
rex rumpit sepimentum, melius, ut puto.

39. Prout Deuteron. cap. 13. vers. 3. al. vers. 4.
habetur, ubi vide Raschi notas.

Ammonitis; * dixit ei Doëg: si res ita se habet, spurius (erit prohibitus, venire in congregationem Israëlitarum,) non spuria? 40. respondit ei: ita dictum est, ** quoniam non occurrerunt vobis cum pane & aqua; 41. jam verò mos non est, ut foeminae ita faciant, 42. reposuit ei (Doëg:) debuissent occurrere (cum pane & aqua) viri viris *** & foeminae foeminis; (quò dictò) tacuit Abner (nec quicquam amplius respondit.) Vers. 56. *Dixit ei Saul: interroga tu: cujusnam sit filius iste adolescens*] Suprà scriptum est הַנֶּעֶר i. e. puer; 43. hìc autem scriptum est: הַעֵל i. e. adolescens, dixit ei (rex Saul:) constitutio (juris Divini) נְהַעֲלָמָה i. e. occultata (sive abscondita) est tibi, exiit igitur Abner & consuluit Scholam, sicuti scriptum (in tractatu Talmudico:) Jevammoth. 44.

CAP. XVIII.

Vers. 6. *Et cum panduris*] (Istud: וּבַשְּׁלִישִׁים Jonathan interpretatus est: וּבַצִּלְצָלִין i. e. & in (vel: cum) cymbalis, fuit istud instrumentum Musicum. Vers. 8. *Et amplius ei (erit) etiam regnum*] Et amplius quid ei deest, quod adjici debeat, nisi regnum? nihil ei amplius opus est, quàm regnum. Vers. 9. *Et configebat oculum*] Oculum scil. malignum. † Vers. 10. *Et prophetico more egit*] (Targum Jonathanis habet:) & insanivit, (nimirum) propheta & stolidus (vel insaniens) proferre solent verba per indicia, quæ (certò) cognosci non possunt. Vers. 11. *Davidem & parietem*] Plagâ unâ * percutiam, ut intret hasta Davidem simul & parietem. Vers. 14. *Prudens*] (Istud: מַצְלִיחַ significat hìc:) i. e. prosperè agens. ‡ Vers. 17. *Saul autem dixit (in corde suo,) ne sit manus mea contra illum*] Ne fortè (propterea apud Deum,) pœnam incurram; ** sed sit manus Philisthæorum contra

* Hebr. ולא עמוי, in Msto. 1. postea additur ולא עמוי i. e. Moabita; non autem Moabitis.

40. Confer. Deuteron. dict. cap. 23. v. 2. al. v. 3.

** Hebr. כֵּן נֶאֱמַר, in Msto 1. pro eo legitur: כֵּן נֶאֱמַר i. e. scriptum est ita: (quoniam non occurrerunt &c.)

41. Sicuti Deuteron. alleg. cap. 23. vers. 4. al. v. 5. habetur.

42. Nempè, ut cum pane & aqua occurrant viris, fame ac siti laborantibus.

*** Verba ista: viri viris & foeminae, absunt hìc

in Hebræo à Msto 1. minùs rectè, fortè per describentis incuriam.

43. Prout versu præced. 55. h. cap. habetur.

4. Est is liber primus partis tertiæ operis Talmudici, tractans de fratriis &c.

† Confer. hìc tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

* Verba ista: plagâ unâ percutiam, ut intret hasta Davidem simul & parietem, absunt hìc in Hebræo à Msto 1.

‡ Confer. hìc, quæ ad Proverb. c. 17. vers. 8. Sign. ** notata sunt, in tract. Talm. Schabbat, fol. 56. a. & Megilla, fol. 10. b.

** Hebr. אֵין אֶנְשֵׁי, absunt ista hìc à Msto 1.

contrà illum, atque idcirco dixit ei: & gere bella Domini. 1. Vers. 19. *Quo tempore daturus erat*] i. e. Quando advenit tempus, *** quod ei præfixerat, ut illam (filiam suam) ei daret, & dum adhuc occupati erant, ut illa ei (Davidi) daretur, versa fuit res ac data fuit (illa Saulis filia) Hadrieli. Vers. 21. *Per duas affinitate mecum jungaris*] i. e. Duæ filiæ sunt mihi, per unam ex illis affinitate mecum jungaris, sic quoque interpretatus est Jonathan: per unam ex duabus, huic simile est, (quod in illo loco habetur:) tria tibi impono, 2. i. e. unum ex tribus, sicuti exponitur ibidem: elige tibi unum ex illis. Vers. 26. *Nec dum impleti erant dies illi*] Non expectavit † (David,) donec implerentur dies, quos ei præfixerat * (Saul,) ut afferret centum illa præputia. Vers. 27. *Et surrexit David & abiit ipse ejusque viri &c. & plenè exhibuit ea*] (Verbum istud: מלח hinc significat:) linguâ vernaculâ: presenter. 3. Vers. 29. *Metuere*] (Istud: לירא ponitur pro:) ליראה i. e. metuere. Vers. 30. *Et exiverunt principes Philistheorum*] Ut copias educerent ad prædam faciendam in populo Israëlito.

CAP. XIX.

Vers. 3. *Ad latus patris mei*] i. e. Juxta patrem meum, linguâ vernaculâ: en ses ei nefes. 1. Vers. 13. *Et accepit * Michal*] (Idque fecit eum in finem,) ne intelligerent (illi, qui à Saule erant missi,) quod aufugisset (David,) neve illum persequerentur. Eod. vers. 23. *Teraphim*] i. e. Imagines, quæ ad similitudinem corporis humani erant factæ. 2. Eod. vers. 13. *Pulvinar*

1. Sicuti paulò antè hoc versu 17. habetur.
*** Hæc verba: quando advenit tempus &c. usque ad: dum adhuc occupati erant, absunt in Hebræo à Msto 1. confer. hinc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 19. b.

2. Prout 2. Samuel cap. 24. vers. 12. habetur, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 66. a. med. ac not. ad 2. Samuel. dict. c. 24. v. 12. n. 11.

† Verba ista: non expectavit (David) donec implerentur dies, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. מקבץ. in Msto 1. pro eo legitur: שנתן i. e. quos dederat (ei Saul,)

3. Sic reddo hinc: פרישן טיר, Latinis est: offerre, exhibere; abest autem dictio ista Gallica à Msto 1.

* Verba ista: & accepit &c. usque ad Teraphim, absunt in Hebræo à Msto 1.

1. Sive: aineses, sic reddere possis איניש; sed videtur legendum: איניש i. e. aisses, Latine: axillæ, vid. 2. Samuel. c. 14. v. 32. n. 13. abest autem & hinc dictio ista Gallica à Msto 1.

2. Confer. hic S. Hieronym. Epistol. ad Marcell. Tom. 3. fol. 71. & sequ. ubi exponitur quid sint Teraphim, vide & Erasmi not. ibi.

it. autor tractatus Gallici, qui inscribitur

pulvinar caprinum **] (Vox כביר significat) cutem , quæ tota detracta est utris instar, linguâ vernaculâ: floccel. 3. Eod. vers. 13. *Posuit ad caput ejus*] Quoniam imagines non habebant pilos , ista autem (imago) debebat similis esse homini piloso. Vers. 17. *Ipsè dixit mihi &c.*] Tu me in manum latronum tradidisti, postea strinxit contrà me gladium, donec illum dimitterem. Vers. 18. *In Najoth* †] (Istud ניות Jonathan transtulit:) domum doctrinæ. Vers. 20. *Congregationem*] (Vox לקהת significat:) סיעת i. e. cœtum. * Vers. 24. *Et exiit etiam ipse vestes suas*] (Nimirum) vestes regias , ut indueret vestes discipulorum. * Eod. vers. 24. *Et cecidit nudus*] (Dictionem ערו inter-pretatus est Jonathan: ברשן , 4. i. e. cecidit ערטילאי i. e. nudus, (expositio erit) nomine R. Menachemi, qui audiverat à quodam Arabe, quòd ברשן lin- guâ Arabicâ פשוט i. e. dementem (significet.)

CAP. XX.

Vers. 3. *Quasi passus*] (Istud: כפשע significat idem, ac) כפטיעה i. e. quasi passus (sive gradus,) postquam liberatus fui (inquit David) à faciè ejus (Saulis) ipseque percussit hastâ parietem, per istum passum ereptus fui ex morte. Vers. 5. *Ecce novilunium est cras*] (Dictio חורש hîc significat:) novilunium, nec quisquam ex omnibus, qui mensæ regiae sunt participes, prohibetur, quò minùs die festo veniat ad convivium. † Eod. vers. 5. *Atque ego sedendo sedere soleo cum rege ad comedendum*] (Istud: ישב אשב) significat tempus præsens, 1. (ut sensus sit:) & ego sedere soleo semper cum rege ad co-
meden-

Historie des dogmes & des cultes &c. Part. 3. & quidem Traité 2. cap. 1. p. 448. & seqq. edit. Amstel. ubi plura de Theraphim. ** Hæc verba: pulvinar caprinum & quæ sequuntur, usque ad: ipse dixit mihi, (v. 17. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1. 3. Sic reddo hîc פלוציל, confer. quæ ad Genes. cap. 25. v. 25. in notis Raschianis habentur, ubi villosum sive pilosum exponitur Gallicè: פלוצי i. e. floqure, vid. ibid. num. 73. † Ista, usque ad versu 4. h. c. absunt in Hebræo à Msto 1. confer. tract. Talm. Sevachim, fol. 54. b. * Hæc verba: ut indueret vestes discipulorum, absunt in Hebræo à Msto 1.	4. Id est: nudus, in Complutensi editione sive Bibl. Reg. habetur: כישן i. e. verecundus (nudus,) confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 367. in Msto 1. locus iste sic legitur: ונפרי ברשן ושמעתי מפי רמנח ששמע וג' i. e. & cecidit nudus; audiui autem ex ore R. Menachemi, quòd ipse audiverit (à quodam Arabe &c.) reliqua, quæ hîc habentur, ibidem omissa sunt. † Confer. infra vers. 18. h. cap. ibique not. Sign. * it. tract. Talm. Megilla fol. 31. a. 1. Vel: præteritum imperfectum sive crebrum actus exercitium, confer. supra 1. Samuel, c. 14. v. 53. n. 32.

medendum juxtà illum. Eod. vers. 5. *Et dimittas me*] Nunc, & abscondam me usque ad vespèram diei tertii nec ero cum (coeteris) comedentibus, si recensendo desiderabit locum meum ac mirabitur rex propter (absentiam) meam, aut cras aut perendiè. Vers. 6. *Obnixè petiit*] i. e. Facultatem petiit à me. Eod. vers. 6. *Sacrificium anniversarium*] Quotannis peragi solitum isto tempore. Vers. 7. *Si ita dixerit: benè*] i. e. Si non irascatur. Eod. vers. 7. *Pax erit servo tuo*] i. e. Non erit animi ejus propositum, ut me interficiat. Eod. vers. 7. *Si verò vebementi irâ accendetur*] Istud erit (signum,) quòd de me firmiter decreverit, ut me interficiat. Eod. vers. 7. *Definitum esse malum hoc ab ipso*] Unò verbò, * malum contrà me propositum gerit. Vers. 8. *Et facias banc benignitatem*] Ut me dimittas. Vers. 9. *Absit à te*] Ut hanc de me foveas suspicionem, si in ipso (patre meo) animadvertero, quòd definitum sit ab eo istud malum, quasi illud tibi non sim indicaturus. Vers. 10. *Quis indicabit mibi*] Eo in loco, ubi ego absconditus ero? Vers. 12. *Die tertio*] In diebus crastinis** is erit dies tertius, horâ illâ, quæ nunc est, quoniam cras novilunium est, forsitan non mirabitur cras pater meus (propter absentiam tuam;) sed mirabitur die tertio. Eod. vers. 12. *Dominus, Deus Israël*] Significat istud juramentum, (ac si diceret:) sic faciat mihi Sanctus ille Benedictus, quùm pervestigavero patrem meum ac deprehendero, quòd ipse bonus sit ergà te, si non misero nuncium tibi id (clanculum) indicavero, nam bonum (patris mei animum) ego revelare possum; si verò placuerit patri meo, tibi malum inferre, istud non manifestabo (alteri, †) ne fortè notus fiat patri meo locus, ubi tu (delitescis;) sed ego ipse istud tibi revelabo. Vers. 14. *Et non * (tantum,) si ego adhuc vixero*] Significat istud (ולא) petitionem, sicuti (in illo loco:) ולא i. e. utinam detur jam servo tuo, 2. nec recedit (istud: ולא) à nativa sua significatione, (ut sensus sit:) nonne facies mihi benignitatem, dum adhuc superstes sum, ut exerceas ergà me misericordiam Domini, priusquàm moriar? & quænam est ista misericordia? (nempè:) ne auferas benignitatem tuam à domo mea, ** hac de re pangas

* Hebr. סוף דבר, hæc & sequentia, usque ad סוף דבר i. e. quasi illud tibi &c. absunt hic à Msto 1.

** Hebr. ביום מחר, in Msto 1. legitur: ביום מחר i. e. die crastino, quæ lectio alteri præferenda videtur.

† Sive: nuncio isti, Hebr. לשליח, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

* Hebr. ולא, istud & quæ sequuntur, usque ad: ולא i. e. ut exerceas erga me, (misericordiam &c.) absunt à Msto 1.

2. Prout 2. Reg. cap. 5. vers. 17. habetur, ubi vide Raschi notas. confer. & 2. Samuel. cap. 13. vers. 26. Sign. * & Ezech. c. 16. vers. 47. num. 85.

** Hebr. כתיב, in Hsto 1. pro eo legitur כתיב

pangas mecum foedus, dum adhuc vivo. Vers. 15. *Et non, dum exscindet Dominus*] i. e. Etiam non auferes benignitatem tuam ab illis (posteris meis,) eo quoque tempore, quô vindicta (Divina) veniet super domum patris mei, novi enim, quod Deus exscindet inimicos tuos. Vers. 16. *Et requirat Dominus (foedus istud) de manu inimicorum Davidis*] Cognominatione utitur *** hîc S. Scriptura; est autem ejus explicatio: requirat Dominus iniquitatem de manu Davidis, quando (enim) ipse transgressus fuit foedus ac dixit Mephiboscheto: tu & Ziba dividatis agrum, 3. egressa est filia vocis & dixit: Rechabeam & Jeroboam dividant regnum, sic etiam interpretatus est Jonathan: & vindicabit se Dominus de manu 4. inimicorum Davidis. Vers. 28. *Cras est novilunium*] Ac solent omnes, qui mensæ regiae sunt participes, venire tempore constituto ad mensam. * Eod. v. 18. *Et desideraberis*] Pater meus te desiderabit ac quæret, ubinam tu sis. Eod. v. 18. *Quia vacabit sedes tua*] i. e. Quia sedes tua erit vacua, 5. in qua tu sedere soles, sic quoque interpretatus est Jonathan: & desideraberis, quia erit vacuus locus ** accubitus tui. Eod. vers. 18. *Et desideraberis*] (Istud: נפקר hîc) significat: זכרון i. e. memoriam, (sive recordationem.) Eod. vers. 18. *Quia vacabit*] (Verbum נפקר hîc) significat: חסרון i. e. defectum, 6. Vers. 19. *Et tertio die aberis*] i. e. Triduo (absens eris,) tunc autem (elapso triduo) descendes diligenter, ac si diceret: cum attigeris diem tertium descendes ad locum occultum † ac diligenter temet abscondes, quoniam tunc quærent te, atque venies ad locum istum occultum, ubi tu absconditus es hoc die, qui est dies profestus, 7. atque ita interpretatus est Jonathan: ביום רחול i. e. die pro-

אבי i. e. à domo patris mei; cœtera, quæ hic sequuntur, nempè: hac de re pangas mecum foedus, dum adhuc vivo, absunt ab eodem Msto 1.

*** Hebr. כנה הכתר, de hac Phrasi confer. not. ad Hiob. c. 32. v. 3. & ad Habac c. 1. v. 12. it. ad Malach c. 1. v. 13. vid. & Buxte Lex. Chald. fol. 1054.

3. Sicuti 2. Samuel. cap. 19. vers. 29. al. v. 30. habetur.

4. Hebr. מיר, abest istud hîc in Msto 1.

* Confer suprà vers. 5. h. cap. ibique not. Sign. †. In Msto 2. & quidem in ejus fine habentur notæ Raschianæ ab hoc versu 18. usque ad versum 25. h. c. easque in locis convenientibus cum vulgatis editionibus contuli.

† Exponitur, quid verbum נפקר hîc significet,

nempè חסר i. e. vacabit, confer. Numer. cap. 31. vers. 49, ibique Raschi not. vide & num. seqv. 6.

** Chald. בית, in Msto 1. pro eo legitur: אחר i. e. locus, res eadem est.

6. Sive: vacuitatem, vide, quæ num. præced. 5. h. vers. notata sunt.

† Hebr. במקר סחר, in Msto 1. postea sic legitur י. שאתה בו היום שהוא שלישי דורו שחורג i. e. in quo tu es hodiè, qui est (dies) tertius. & hoc est, quod interpretatus est (Jonathan) cœtera omnia, quæ hîc interjecta sunt, ibidem desiderantur.

7. Hebr. יום מעשה מלאכה i. e. dies, quo opus perficitur, German. Werktag / sic & autor Vulgatæ, in die, quando operari licet; Junii ac

profesto, nam illo ipso die (profesto) absconditus fuit (David), sicuti dicitur: abscondit se David in agro, 8. statim scil. & fuit novilunium (nempè:) cras. Eod. vers. 19. *Lapidem viatorium*] i. e. Lapidem, qui fuit signum 9. viatoribus. Eod. vers. 19. *Viatorium*] (Istud לִּפְתָּח significat signum datum viatoribus 10. & sic interpretatus est Jonathan: lapidem לִּפְתָּח i. e. signi. Vers. 20. *Ad latus ejus jaculabor*] Non (habet littera) Heh (in voce צָרָה) mappik & interpretatio (istius vocis:) צָרָה est, ac si (scriptum esset:) לְצָרָה i. e. ad latus ejus, omnis dictio, quæ opus habet (littera) Lamed ab initio, desinit in Heh finali, * (ac si diceret Jonathan:) ad latus istius lapidis jaculabor sagittas ad scopum, ne intelligat puer atque istud erit tibi signum, ut conjecturam capere possis, ** an tibi opus sit fugâ. Vers. 21. *Ecce si misero puerum &c*] Solet ille, qui quærit sagittam, arcu emissam, ire ad locum, ad quem videt volâsse sagittam; nec tamen benè conicere poterit, (ubnam sagitta iverit,) interdum illam scrutatur (hoc in loco; *** ubi tamen) sagitta est ultrâ eum, (qui quærit,) interdum ipse vadit ultrâ (locum, ubi jacet) sagitta eamque scrutatur; erit autem tibi (inquit Jonathan Davidi,) hæc conjectura: † Eod. vers. 21. *Si dicendo dixero puero &c. assume eam, ut venias*] (Tunc) egredere tu (ô David,) spontè ex loco, ubi tu temet abscondisti & accipe illam (sagittam) & ad me veni, quoniam tibi nihil est metuendum, nam pax erit tibi, i. e. Sanctus ille Benedictus vult, ut sis hîc nec metuas, quamvis à patre meo audiverim malum (contrà te strui.) Vers. 22. *Si verò ita dixero &c. abi, quia dimisit te*] Sanctus ille Benedictus dicit tibi, ut fugias ac temet eripias. Vers. 23. *Verbum autem, quod diximus*] i. e. Fœdus, quod simul pepigimus, ecce Dominus inter me & te

Z 2

erit

ac Tremellii versio habet: quo die illud negotium gestum est, minus aptè, ut poto.

8. Sicuti infra vers. 24. h. cap. habetur.

9 Commentator noster hanc expositionem ex Targum Jonathanis desumpsit, ubi habetur: אָתָּא, quod Latinus interpres ibidem vertit tanquàm nomen proprium: Atha, confer. Amamæ & Joh. Drusii not. Major. h. loc. it. num. seqv. 10. h. vers.

10. Hebr. הוֹלֵכִי הַדֶּרֶךְ, in Msto 1. pro eo legitur: לִשְׁכַּן הַדֶּרֶךְ i. e. (vox אָוֶל) significat viam, nam istud אָוֶל ex forma Chald. notat: abiit, profectus est, confer. num. præced. 9. h. vers. cæterum verba ista: הוֹלֵכִי הַדֶּרֶךְ i. e.

הוֹלֵכִי (significat signum, datum) viatoribus, absunt à Msto 1.

* Confer. not. ad Genes. c. 14. v. 10. n. 1. & ad Jerem. c. 36. v. 20. n. 2. it. ad 2. Samuel. c. 12 v. 16. Sign. *. it. 2. Samuel. c. 24. v. 6. Sign. * it. ad. Esai. c. 14. v. 17. n. 19.

** Hebr. לְפָנָיו, istud & sequentia, usque ad וְהוֹדִיבֵנוּ אֶשֶׁר יָגֵן i. e. verbum autem, quod &c. absunt à Msto 1.

*** Vel: hîc, Hebr. הֵנָּה, sic in Msto 2. hîc, & quidem rectè, additum reperitur.

† Id est: hoc erit tibi signum vel revertendi ad regem Saulem vel aufugiendi.

erit testis * ea ipsa de re. Vers. 25. *In sede ad parietem*] In summitate triclinii juxta parietem. Eod. vers. 25. *Et surrexit Jonathan*] Surrexit ex loco suo, quia non solet filius accumbere in convivio juxta patrem suum, nam mos eorum erat, comedere accumbentes super triclinia ; David autem accumbebat, inter Jonathanem & Saulem ; nunc autem, quoniam non venerat David, non accumbebat ** Jonathan, donec sederet Abner à latere Saulis ac postea sedebat Jonathan à latere Abneris, quod si dicere velis, quod (Jonathan) omnino non sederit, (respondetur) ecce illa (S. Scriptura) dicit : & surrexit Jonathan à mensa, 11. omnino itaque fedit. Vers. 26. *Casus est*] i. e. Fluxum seminis expertus est, ita, ut non sit mundus & hactenus sese non lavit propter fluxum suum, nam si ipse se lavasset, non opus fuisset occasu Solis quoad res communes. 12. Eod. vers. 26. *Quia non est mundus*] Hæc est datio rationis circa hanc rem, & quoniam ille non est mundus, idcirco ipse non venit, ne immundum faciat convivium. Vers. 27. *Postridie à novilunio*] i. e. Postero die novilunii. Eod. vers. 27. *Secundo*] i. e. Die secundo mensis. Vers. 29. *Et ipse frater meus præcepit mihi*] Major domus præcepit mihi, ut ibi adesset isque fuit frater meus, Eliab. Eod. vers. 29. *Proripiam me*] Linguâ vernaculâ : escamozer, 13. ibo uno (saltem) die & revertar. Vers. 30. *Perversa rebellionis*] (Istud : נעוּת) significat (sicuti in illo loco :) נעו i. e. vacillant, 14. ac si diceret Saul : fili) mulieris vagæ & errantis, excursatricis, sicuti dicis : נעו à זעו, sic dices נעו à נע ; (litera) autem Tau (in voce נעוּת addita est) propter connexionem, quia conjungitur (voci sequenti :) מררות ; (significat autem) המררות (foeminam,) quæ digna est, ut castigetur & puniatur ; alia explicatio : †quan-

* Sic vocem istam נעו hîc vertere volui, secutus Targum Jonathanis, ubi habetur מרר i. e. testis ; abest autem hîc dictio ista נעו à Msto 1. sed in Msto 2. legitur : עד עולם i. e. usque in seculum, sicuti etiam in textu sacro habetur, confer. infra v. 42. h. c. num. 18.

** Hebr. לא יושב עד רגליו, in Msto 1. p. 20. his sic legitur : לא יושב עד רגליו i. e. noluit Jonathan sedere, donec (sederet &c.)

11. Sicuti infra vers. 34 h. cap. habetur.

12. Videlicet : quoad cibum profanum, seu communem idque locum habet, quando non comeditur oblatio vel sacrificium nec aliquis sanctum in greditur, confer. not. ad Levit. c. 11, v. 29. n. 65. nam, si quis aliquid immundi

terigerit, is, si semet laverit, non prohibetur comedere cibum communem, quamvis Sol nondum occiderit ; secus est, quoad comestitionem rerum sacrarum, uti jam dictum, confer. hîc tract. Talm. Pefachim, fol. 3. a.

13. Vel : eschamozer, sic reddere possis : אישקמוצו, sed vocabulum istud corruptum esse vel ab hodierno loquendi usu recessisse puto, fortè legendum erit : אישא צור i. e. eschapper, Latine : evadere, quod convenit verbo אמלטו, quod hîc in textu sacro habetur ; abest autem verbum istud Gallicum à Msto 1.

14. Sive. titubant, vid. Esai. cap. 29. vers. 9. conf. not. ad Proverb. c. 12, v. 8. num. 4, & n. 5.

† quando filii Benjamin rapuerunt (quasdam) ex filiabus Jabesch Gilead, quæ ad choream in vineis exierant, fuit Saul verecundus nec rapere (aliquam existis filiabus) voluit, donec ipsa spontè veniret & impudenti facie illum persequeretur, נעורה nomen (sortitum est) à vineis ac significat: torcular, sicuti (in Talmude habetur:) נעורה i. e. torcular fervidâ aquâ purgârunt, 15. item (in Targum Onkelosi:) stillabunt נעוריה i. e. torcularia vinô, 16. nec est species nominis. 17. Vers. 34. *Indoluit propter Davidem*] (Istud: הלא hîc idem significat ac:) בשביל i. e. propter * Davidem. Eod. vers. 34. *Quia (pater ejus) illum ** ignominia affectit*] Propter Davidem. Vers. 35. *Ad tempus constitutum Davidi*] i. e. Ad tempus illud, quod ei præfixerat David. Vers. 36. *Ut illam ultra eum jacularetur*] (Nimirum) sagitta ultra puerum transvolavit. Vers. 41. *A latere meridiano*] (Jonathan interpretatus est:) à latere lapidis signi, quod fuit è regione meridionali. Eod. vers. 41. *Usque David auxit*] i. e. Plures lachrymas emisit. Vers. 42. *Abi in pace*] Et juramentum, quod juravimus, Dominus erit testis 18. super illo usque in seculum.

CAP. XXI.

Vers. 3. *Pueris autem condixi*] (Istud: יורעתי hîc) significat: laborem puerorum, qui mecum iverunt, nam illis hunc laborem imposui, ut currerent antè me ad locum quendam N. Eod. vers. 3. *Condixi*] (Verbum יורעתי hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) ויורע i. e. & documentum in eis dedit (vel laborem imposuit) viris 1. Succothanis. Eod. vers. 3. *Ploni almoni*] i. e. (Ad locum, qui est) אלמון i. e. tectus (seu absconditus) sine nomine, quem ego commemorare nolo, quoniam res secreta est, פלוני (autem hîc idem significat) atque (in illo loco:) יפלא (quod notat:) יתכסה i. e. occultus.

Z 3

† Hebr. א"ר, istud & sequentia, usque ad: נעצב אל רור i. e. indoluit propter Davidem, (v. 34. h. c.) absunt hîc à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Erachin, fol. 16 b.

15. Locus iste ex tractatu Talmudico: Avoda Sara, adductus reperitur etiam in notis Raschianis ad Genes. c. 49. v. 12. ubi vid. n. 94.

16. Sicuti in Targum Onkelosi dict. cap. 49. vers. 12. habetur.

17. Scil. proprii, quasi נעור דמורור uti hîc in textu sacro habetur, sit nomen proprium.

* Confer. hîc not. ad Exod. c. 18. v. 22. n. 89.

** Verba ista: quia (pater ejus) illum &c. usq; ad: ut illam ultra &c. (v. 36. h. c.) absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

18. Confer. quæ suprâ ad vers. 23. h. cap. Sign. * notata sunt.

1. Prout Judic. cap. 8. v. 16. ut & not. ad Ezech. c. 19. vers. 7. num. 5. habetur, ubi vide Raschinotas, cæterum verba ista: condixi &c. usque

occultum fuerit. 2. Vers. 4. *Aut quod** prastò est*] Si non sunt quinque panes, da mihi id, quod repertum fuerit in manu tua. Vers. 5. *Utique à muliere*] Difficulus ego (inquit Achimelech) istos (panes) ad comedendum præbeo extraneis, (qui non sunt sacerdotes,) utique autem istud impossibile est, ut illum (panem) comedendum demimundis. *** Vers. 6. *Cohibita fuit nobis*] i. e. Cohibita fuit à nobis. 3. Eod. vers. 6. *Et erant instrumenta puerorum sancta*] i. e. Munda. Eod. vers. 6. *Et ipse (panis,) rationem habet (panis) communis*] Et panis, postquam separatus fuit à mensa & adoleverunt in acerris, 4. propè est, ut fiat prophanus (sive communis,) quoniam egreditur ex præstantia (sive sanctitate) sua, 5. postquam longo temporis spatio fuit apud sacerdotes. † Eod. vers. 6. *Præsertim, quia hodiè sanctificabitur in vase*] Et quamvis * hodiè incepisset illius (panis) sanctificatio in mensa, tu deberes illum inde auferre ac nobis comedendum præbere, quos dura ac dira premit fames ** & periculum (vitæ) imminet, 6. sic exponitur in (tractatu Talmudico:) Menachot. ‡ Vers. 7. *Ad apponendum panem calidum*] Aliam scil., quo die iste acceptus fuit, Rabbinus nostri dicunt: calidus (fuit panis) quo die ille acceptus, fuit

- usque ad: Ploni almoni, absunt in Hebræo à Msto 1.
2. Sicuti Deuteron. cap. 17. vers. 8. habetur, ubi vide notas, n. 13. & 14. confer. Targum Jonathan. h. loc. & not. ad Daniel. c. 8. vers. 13. num. 14. & n. 15.
- ** Hæc verba: aut quod &c. usque ad: utique à muliere (v. 5. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
- *** Hebr. שֶׁאֵכֵלְנוּ לִטְמֵאִי, in Msto 1. pro his legitur: שֶׁאֵין שֶׁם שֶׁלְּבוֹ לְשָׁמַיִם i. e. quia non ibi (reperitur,) cuius cor ad cælum (sit directum;) sed hanc explicationem ex pravo intellectu horum verborum vel eorum mendosa lectione profluxisse puto.
3. Confer. hîc Raschi not. ad Judic. cap. 17. v. 2. ibique num. 3.
4. Confer. hîc Raschi not. ad Levit. cap. 24. v. 7. cœterum verba ista: & adoleverunt in acerris, absunt in Hebræo à Msto 1.
5. Id est: panis iste propositionis non tantam habet eminentiam, dignitatem ac sanctitatem, postquam à mensa fuit remotus & diu apud sacerdotes extitit, conf. hîc tract. Talm. Jevammot, fol. 95. b.
- † Poterit locus iste etiam sic verti: postquam fuit ei (scil. pani) tempus, quò permittitur sacerdotibus (comedere illum.)
- * Verba ista: & quamvis hodiè incepisset illius (panis) sanctificatio in mensa, absunt in Hebræo à Msto 1.
- ** Hebr. שֶׁאֵכֵלְנוּ בְּיָמֵינוּ, hæc & sequentia, usque ad: בְּיוֹם הַלִּקְחוֹ i. e. quo die ille acceptus fuit, absunt à Msto 1. sed malè.
6. Docent Rabbinus, quòd, quando aliquis in vitæ discrimine constitutus est, possit etiam legem Divinam transgredi, confer. Luc. cap. 6. vers. 3. ibique interpretes, confer. hîc R. Dav. Kimchi, qui scribit: אֵין לָךְ דְּבַר שְׁעוֹמֵד בְּפָנַי פִּיקוּחַ נַפֶּשׁ אֵלֶּא עִוָּן וְגִלּוֹי עֲרִירָה וּשְׁפִיכוֹת דַּמַּי i. e. nulla tibi res est, quæ obstat conservationi vitæ, nisi idololatria, scortatio & sanguinis effusio sive homicidium, quæ vitanda sunt etiam cum periculo vitæ, exceptis his casibus vitam quavis ratione conservare licet, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1788.
- ‡ Vide tract. Talm. Menachot, fol. 29a, & fol. 96. b.

fuit calidus, quô die remotus fuit, calidus, quo die ordinatus fuit. *** Vers. 8. *Potentissimus pastorum*] i. e. Pater domus judicii. * Eod. vers. 8. *Clausus coràm Domino*] Semetipsum clauserat antè tabernaculum conventus, ut studeret in lege (Divina.) Vers. 9. *Annon est hic?*] Estne hic? Eod. vers. 9. *Urgens*] Festinanter (peragendum.) Vers. 10. *Involutus*] (Istud: *וּלְבָשׁוֹ* significat:) *כְּרוּכָוִי* i. e. involutus, sic quoque (accipitur in illo loco:) *וַיִּלְבָּשׁ* i. e. & involvit faciem suam palliô suô. 7. Eod. vers. 10. *Post Ephod*] Postquam (Abimelech) consuluerat illius (Davidis) nomine Urim & Thumim, dixit ei (Davidi) hoc modo, † sic quoque interpretatus est Jonathan; postquam quæsierat ei per Ephod. Vers. 12. *Nonne is est David, rex istius terræ?*] Dixerunt ei (regi) Achisch: pactum inter nos erat initum, (dicente Goliatho:) si poterit me vincere ipsaque me percusserit, erimus eis (Israëlitis) servi, 8. non tibi (jam aliud restat,) quàm, ut descendas de solio tuo ipseque (David) fiat rex istius terræ. Vers. 14. *Sensum suum*] (Vox *שְׁעָמוֹ* hîc significat:) *וַיְדַבֵּר* i. e. sermonem suum. Eod. vers. 14. *Insanum egit*] Stolidè se gessit. * Eod. vers. 14. *Et signavit*] (Istud: *וַיִּכְתֹּב* significat:) *וַיִּכְתֹּב* i. e. & scripsit. Eod. vers. 14. *Salivam suam*] (Istud: *וַיִּרְקַח* significat:) *וַיִּרְקַח* i. e. spiritum suum, res, quæ fluit, dicitur *וַיִּרְקַח*, sic (accipitur in illo loco:) *וַיִּרְקַח* i. e. in humore vitelli, 9. ita etiam (in illo loco:) *וַיִּרְקַח* i. e. si salivaverit caro ejus. 10. Vers. 16. *Hicne ingreditur domum meam*] (Istud: *הֲיִנְיָא* significat interrogationem, quocircà punctum habet: Chateph Pathach & est lene. 11.

CAP.

*** Idque inter miracula refertur à Judæis, confer. Wagenfeil. Sota, pag. 429. it. tract. Talm. Joma, fol. 21. a. b. & Chagiga, fol. 25. b. it. Menachor, fol. 29. a. & fol. 96. b.

* Confer. not. ad Psalm. 51. vers. 7. num. 1. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93. b.

7. Sicuti 1. Reg. cap. 19. vers. 13. habetur. ubi vide Raschi notas, confer. & 2. Samuel. c. 19. v. 5. n. 3 & 4.

† Nempè, quòd gladius Goliathi palliô involutus sit, id enim Abimelech dixit Davidi, postquam ipse Davidis nomine consuluerat Urim & Thumim, hæc est mens Commentatoris nostri.

8. Sicuti suprâ 1. Samuel, cap. 17. v. 9. habetur.

* Confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin. fol. 26. a. & Schevuot, fol. 45. b.

* Verba ista: res, quæ fluit &c. usque ad: ista etiam (in illo loco &c.) absunt in Hebræo à Mstori.

9 Prout Hiob. cap. 6. vers. 6. habetur, ubi vide Raschi notas.

10. Vide Levit. cap. 15. vers. 3. ibiq; not. num. 7.

11. Nempè: sine Dagesch, nam *וּפִי*, quod hîc habetur, significat Grammaticis, vocem, quæ lenis est & sine Dagesch. confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 24. a. med. & infrâ 1. Samuel. c. 23. v. 7. num. 2. & num. 4. & 2. Samuel. c. 7. v. 7. n. 4. it. ad Jerem. c. 49. vers. 1. num. 1.

CAP. XXII.

Vers. 4. *Et manserunt apud eum omnibus diebus, quibus fuit David in hoc propugnaculo*] Quod vicinum erat Moabitis, & quando David inde egressus erat in sylvam Chareth, rex Moabitarum interfecit patrem & matrem atque fratres ejus (Davidis,) excepto uno, quem vivum servavit Nachasch, Ammonita, atque hæc fuit benignitas, de qua dixit David: sicuti exercuit erga me pater ejus benignitatem, ^{1.} prout habetur Medrasch R. Tanchumæ. Vers. 6. *Quod recognitus esset David*] i. e. Quod animadvertisset (David,) ut sibi ab illo caveret. Eod. vers. 6. *Sub arboreto*] In quadam Rama, quæ erat finibus Benjamin, Rabbinus nostri dicunt, hæc fuit Rama Samuelis; ^{2.} fuerunt autem duo loci (istius nominis,) atque hæc est explicatio ejus allegorica: & Saul confidebat in Gibeā (tutus) merito arboreti illius magni, * quod erat in Rama (videlicet: Samuelis,) qui pro illo (Saule) orabat. Vers. 13. *Et consului si pro eo Deum*] i. e. Fecisti illum regem, quoniam non consulunt Urim & Thumim pro privato. Vers. 14. *Et incedit ad imperium tuum*] (Verbum ויסורו hinc accipitur) sicuti (in illo loco:) ויסורו & diverterunt ad eum, ^{3.} (ut sensus sit:) qui accedit ad ministerium tuum & ad verborum tuorum obedientiam, an ** ego animadvertere (ascire) poteram, quod ipse non iret in ablegatione tua? 4. Vers. 15. *An eo die *** capi consulere pro eo*] Per interrogationem, (hæc exponenda sunt, ut sensus sit:) jam multo tempore, quo communitas (seu respublica Judaica) eo (Davide) opus habuit, à qua ipse constitutus est educens & reducens Israëlitas, 5. ab isto (inquam) tempore ego consulere consueveram pro eo Deum. Eod. vers. 15. *Absit à me*] Facere istam rem, ut rebellis fiam & præ-

1. Sicuti 2. Samuel. cap. 10. vers. 2. habetur, ubi in notis Raschianis eadem, quæ hinc, adducta sunt, confer. & Raschinot. ad 2. Samuel. c. 8. v. 2. n. 5.

2. Confer. quæ suprâ ad 1. Samuel cap. 1. v. 1. n. 1. notata sunt, vide & suprâ 1. Samuel. c. 7. vers. 17.

* Confer. hinc not. ad Numer. cap. 13. v. 21. n. 18. it. tract. Talm. Taanit, fol. 5. b. & Bera-
chot, fol. 12. b. & Sanhedrin. fol. 106. b.

3. Prout Genes. cap. 19. vers. 3. habetur, con-

fer. quæ suprâ ad 1. Samuel. cap. 15. vers. 32. n. 27. notata sunt.

** Hebr. וְיִכִּי הָיָה לִי, in Msto 1. pro eo legitur: וְיִכִּי הָיָה לִי non ego (animadvertere &c.)

4. Id est: quod tu illum non ablegaveris & quod prætermandatum tuum ipse ad me venerit.

*** Verba ista, an eo die &c. usque ad: absit à me, defunt in Msto 1.

5. Id est: ductor fuit Israëlitarum, confer 1. Paralipom. cap. 11. vers. 2.

prævaricator. Vers. 17. *Cursoribus, qui ei adstabant*] Abner & Amasa fuerunt. Eod. vers. 17. *Sed noluerunt*] Exponunt (Rabbini nostri particulas:) נא & רק (circa illa verba:) quisquis rebellaverit ori tuo &c. 6. forsitan etiam (hæc intelligenda sunt, sic rex præceperit) rem, quæ peccatum continet? doctrina textus est: רק 7. Vers. 18. *Dojego*] Mutatum (hîc) est nomen ejus, (דויג) 8. dixit ei (Saul:) deprehensus es כרג i. e. tanquam piscis, tu calumniatus es illos (Sacerdotes Nob) tu quoque eosdem interime. Vers. 22. *Ego causa fui*] (Istud סבותי hîc significat:) סבבתי i. e. ego deduxi rem, † ut illa in hunc statum deveniret. Vers. 23. *Qui querit vitam meam*] Idem homo persequitur nos duos, eo in loco, ubi ego servabor, tu quoque servaberis, nam in custodia mea semper eris, sic interpretatus est Jonathan: nam, qui querit occidere me, is quæret occidere te, poterit etiam ita exponi: nam qui me amabit, te quoque amabit & qui custodiet vitam meam, custodiet etiam vitam tuam, huic simile habetur in S. Scriptura: viri sanguinarii oderunt integrum; recti autem quærent animam ejus, 9, ecce hîc est quæsitio animæ in bonum.

CAP. XXIII.

Vers. 7. *Conclavit eum in manu mea*] (Verbum נכר hîc significat:) הסגיר i. e. clausit, sic quoque (in illo loco:) ne aspicias diem * fratris tui, in die נכרו i. e. conclusionis ejus 1. estque à forma (vocum) gravium, 2. sicuti

6. Sicuti Josuæ cap. 1. vers. 18. habetur, ubi post verba ista: quisquis rebellaverit &c. addita est particula רק, quæ est exceptiva, nimirum non est rebellio, si quis regis seu principis mandatum, quod peccatum continet, non exequatur, Deo enim magis, quàm hominibus, obediendum est, vid. Actor. c. 4. v. 19. confer. num. seqv. 7. 7. Id est: tantum modò, prout Josu. dict. cap. 1. v. 18. habetur; est autem hæc particula, רק ut & particula: נא, exceptiva sive exclusiva, confer. num. præced. 6. 8. Appellatur aliàs דואג; hîc autem dicitur דויג, cujus mutationis ratio à Commentatore nostro hîc adducitur, confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 106. b. & Ioma, fol. 22. b. † Confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 95. b.	9. i. e. Diligunt eum, prout Proverb. cap. 29. vers. 10. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hîc, habetur expositio, confer. ibid. num. 6. * Verba ista: ne aspicias diem fratris tui in die conclusionis ejus, absunt hîc à Msto. 1. 1. Cum scil. ille concluderetur in manum hostium, sic juxta Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, quod Obad. c. 1. vers. 12. habetur, ubi simili modò in Raschi notis exponitur, vid. ibid. n. 15. confer. Ejusd. not. ad Hiob. c. 31. v. 3. num. 1. 2. Sic משקל החוקים hîc interpretor, quando scil. verbum vel dictio aliqua habet Dagesch, de illius contrario vide paulò post num. seqv. 4. ut & not. ad Psalm. 109. vers. 10. num. 6.

ficuti (in illo loco :) נכר i. e. perdidit ושב i. e. & fregit vectes ejus ; 3. si autem voluisset (S. Scriptura) loqui in forma (vocum) lenium , 4. punctatum fuisset נכר. 5. Eod. vers. 7. *Quandoquidem venit conclusus in urbe, munita foribus & veste*] Et propterea ipse confidet nec sollicitus erit, ut fugiat (metuens sibi) à me. ** Vers. 9. *Strueret malum*] (Targum Jonathanis hic habet :) machinaretur malum. *** Vers. 11. *An concludant me Kiblai &c.*] Ex hoc loco discimus, † quòd ei, qui duas res quærit (per Urim & Thumim,) non respondeatur, nisi ad primam (quæstionem ;) hic autem quæsiuit David non secundum ordinem, nam ipse primum quærere debuisset : * num descendet Saul ? (dein quærere debuisset :) an concludent me in manum ejus ? itaque responsum ei fuit juxta ordinem. Vers. 13. *Quòd itaverunt*] (Jonathan interpretatus est :) in locum, quòd ire (eis) visum fuit, (nempè) in locum, ubi servari possent. ** Vers. 16. *Et firmavit manum ejus*] (Nempè :) renovavit foedus, quod inter illos erat. Vers. 20. *Et nostrum est, concludere eum*] (Istud : ועלינו hic significat :) i. e. & nobis incumbit (nostrum est,) concludere eum. Vers. 22. *Nam dixit mihi*] (Scilicet :) is, qui dixit. Eod. vers. 22. *Ipse maximâ calliditate utitur*] i. e. Ipse calliditatem exercet, hodiè hic est, cras alio in loco, ne locus ejus innotescat. Vers. 23. *Cum certitudine*] Cum re certa ac verâ. Vers. 24. *Antè Saulem* †] Nam Saul volebat illos sequi, ipsi autem ibant antè eum (Saulem,) ut perscrutarentur cum certitudine. Vers. 26. *Circumcludebant*] (Istud עוטריו significat :) מקיפיו i. e. cingebant & circumdabant undiquaque, non secus atque עטרו i. e. corona cingit caput. 6. Vers. 27. *Et nuncius venit ad Saulem*] Ipse angelus, 7. ut Davidem servaret. Vers. 28. *Petram dividentem* *] (Vox

3. Prout Thren. cap. 2. vers. 9. habetur.

4. Quæ scil. non habent Dagesch, sic משקלם hic verto, conf. num. præced. 2. & quæ suprâ ad 1. Samuel. c. 21. v. 16. n. 11. notata sunt, vid. & 1. Samuel. c. 7. v. 7. n. 4. & Jerem. c. 21. v. 31. num. 55.

5. Id est : littera Caph in verbo : נכר esset sine Dagesch.

** in Mito 1. pro eo legitur : ואתה ואתה i. e. hic & illuc.

*** Expofitio ista Chaldaica abest hic à Mito 1.

† Hebr. למדנו ממנו, absunt ista à Mito 1.

* Hæc verba : nam ipse quærere debuisset &c. usque ad : quòd itaverunt (v. 13. h. c.) absunt in Hebræo à Mito 1. confer. hic tract. Talm.

Eruvin, fol. 45. a. & Joma, fol. 73. a. b.

** Hebr. במקור הצלח, absunt ista hic à Mito 1. Verba ista : antè Saulem &c. usque ad : circumcludebant (v. 26. h. c.) absunt in Hebræo à Mito 1.

6. Confer. hic Raschi not. ad Josu. cap. 23. v. 13. n. 4. & ad Judic. c. 20. v. 43. n. 18. & n. 20. it. ad Ps. 5. v. 13. n. 18. it. ad Psal. 22. v. 13. n. 17.

7. Scil. venit, quoniam in textu sacro hic habetur vox מלאך, quæ & angelum & nuncium significat, hinc nata est ista Raschiana expofitio, nempè, quòd ipse angelus venerit, ut eriperet Davidem.

* Verba ista : petram dividentem &c. usque ad :

(Vox **המחלקו** ideò hîc usurpata est,) quia animus Saulis erat divisus inter duas sententias, an scil. rediret, ut terram suam servaret (& eriperet) è manu Philisthæorum; an verò persequeretur & prehenderet Davidem, sic interpretatus est Jonathan. 8.

CAP. XXIV.

Vers. 3. *Rupes rupicaprarum*] (Dictio: **צורי** significat:) **סלעי** i. e. petras rupicaprarum. Vers. 4. *Ad tegendum pedes suos*] Ad exonerandum ventrem suum. 1. Vers. 6. *Et factum est postea &c.*] Et dixit viris suis: absit, 2. duo isti textus non sunt scripti secundum ordinem suum; sed, postquam incepit (S. Scriptura) dicere de scissione pallii, finit illa verba sua omnia ac dicit, quòd etiam in scissione † pallii pœnitentiâ ductus fuerit (David,) postea redit ad verba sua priora ac dicit: quoniam dixerant ei (Davidi) viri ejus: ecce hic est dies &c. 3. respondit eis: absit à me &c. 4. Vers. 8. *Et repressit*] (Istud: **שסע** significat hîc:) **הבריל** i. e. amovit & repulit eos verbis. Vers. 10. *Cur auscultas*] i. e. Cur calumniæ Doëgi adversus me locum das? Vers. 11. *Et dixit (aliquis) ut occiderem te † & pepercit tibi*] Ecce hîc desunt (quædam) voces, (quæ ita supplendæ sunt:) & dixit (nempè:) ille, qui dixit, ut te interficerem, **והחם** i. e. & pepercit (scil.) **נפשי** i. e. anima mea 5. tibi, sibi, sic quoque (suppleri debet in illo loco:) **ותכל** i. e. & desideravit David egredi ad Absalonem, (ubi in verbo isto:) **ותכל** (supplenda est dictio:) **נפשי** i. e. anima Davidis. 6. Vers. 12. *Et, mi pater, vide*] Ac si diceret: animum tuum ad hanc rem adverte atque etiam vide testimonium, * dum ala pallii tui est in ma-

A a 2

nu

ad: sic interpretatus est Jonathan., absunt in Hebræo à Msto 1. sed malè.

8. In Targum Jonathanis sic habetur: locum, in quo divisum est cor regis, ad eundum hîc aut illûc, Chaldæa vide ibidem.

1. Juxtà Hebræum: ad evacuandum excrementa crassa, confer. quæ ad Judic. cap. 3. vers. 24. n. 20. & 21. notata sunt, it. tract. Talm. Berachot, fol. 62. b. & Jevammot, fol. 103. a.

2. Sicuti versu sequ. 7. h. cap. habetur.

† Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 62. b.

3. Prout versu præced. 5. h. cap. habetur.

4. Sicuti versu sequ. 7. h. cap. habetur.

‡ Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 62. b.

5. In Msto 1. pro eo legitur: **עיני** i. e. oculus meus, quoniam in Hebræo verbum generis fœminini habetur, ideò supplendum hîc est vocabulum generis fœminini; cœterum de ellipticis S. Scripturæ locutionibus vide 2. Samuel. c. 5. v. 9. n. 5.

6. Vid. 2. Samuel. cap. 13. v. 39. al. c. 14. v. 1. al. v. 2. ubi in Raschi notis eadem, quæ hîc, habetur explicatio, vid. n. 2. ibidem.

* Hebr. **הערה**, in Msto 1. pro eo legitur: **האזנה** i. e. signa.

nu mea ac potui te interficere. Vers. 14. *Sicuti dicitur proverbio antiquo*] (Nempè :) proverbio ejus, qui mundum præcedit, 7. i. e. lege, quæ est ** proverbium (feu parabola) Sancti illius Benedicti, ab improbis procedit improbitas, Sanctus ille Benedictus præparat improbum, ut cadat in manum improbi & his similia; sed ubinam dixit lex? (nimirum in illo loco :) & Deus objecit manui ejus, 8. sicuti habetur in tractatu Talmudico: Makkot. 9. Vers. 21. *Scio, quod certissimè regnaturus sis*] Nam video, quod Sanctus ille Benedictus liberet te è manu mea; est autem Medrasch Aggadah: 10. signum istud tradiderat ei (Sauli) Samuel, quod ille, qui scindet pallium ejus, ** ipsius loco regnaturus sit. 11.

CAP. XXV.

Vers. 2. *Fuit autem quidam in Mabon*] Est nomen urbis. Eod. vers. 2. *Et opus ejus*] i. e. possessio ejus & bona ejus. Eod. vers. 2. *Magnus*] i. e. Dives. Eod. vers. 2. *Et erat, cum tonderentur oves ejus in Carmel*] Mos ejus erat, apparare convivium & diem lætum tonsoribus ovium. Vers. 3. *Ipsæ autem erat Calebita*] i. e. E domo (feu familia) Caleb. * Vers. 6. *Sic ad vitam*] Sic sit sequenti anno tonsura, 1. Eod. vers. 6. *Ad vitam*] i. e. Prosper & incolumis (sis) tibi que sit pax &c. Vers. 7. *Non ignominia affecimus eos*] Si illi quadam in re nobis opus habuerunt, non dimisimus eos vacuos. Eod. vers. 7. *Nec quidquam ab eis desideratum est*] Ex eorum ovibus, nam illas eis custo-

7. Quoniam in textu sacro hic habentur verba: *משל קדמוני של עול* id est illa hic explicantur, quod significant *משל קדמוני של עול* i. e. proverbium seu parabola ejus, qui mundum præcedit. confer. Raschi not. ad Exod. c. 21. v. 13. & ad Psalm. 49. vers. 5. n. 7.

** Verba ista: quæ est proverbium Sancti illius Benedicti, absunt in Hebræo à Msto 1.

8. Sicuti Exod. dict. cap. 21. v. 13. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 106. a. fin.

9. Est is liber quintus partis sive Sectionis quartæ Operis Talmudici, tractans de quadraginta plagis &c.

10. Hebr. *מדרש אגדה* id est: expositio mystica sive allegorica, qua de re alibi dixi.

** Hebr. *מעילו*, in Msto 1. huic præmittitur *כנף* i. e. alam (pallii ejus)

11. Confer. quæ suprâ ad 1. Samuel. cap. 15. v. 27. n. 26. notata sunt.

* Confer. hic not. ad 1. Chron. cap. 2. vers. 9. num. 25. absunt ista: ipse autem &c. usque ad: sic ad vitam à Msto 1.

1. Sic quoque Munsterus & Vatablus hic exponunt, autor Vulgatæ pro: *לחיי* videtur legisse: *לאחי*, unde vertit: fratribus meis, quod & H. Grotius hic notavit, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 87. b. fin. in Msto 1. post verba: *כה לחי* i. e. sic ad vitam, ita legitur: *כה ראוי הטובה הזה להיות לאיש* i. e. sic convenit bonum istud evenire viro isti, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 55. b.

custodiebamus. Eod. vers. 8. *Inveniant itaque pueri isti*] Qui mei sunt, gratiam & benignitatem in oculis tuis, juxta bonitatem, quam tibi servi tui de illis indicabunt. Eod. vers. 8. *Quando quidem die læto venimus*] Propter fiduciam** convivii diei læti, qui tibi est, venimus jam ad petendum (aliquid cibi;) alia explicatio: vespera erat initii novi anni, nosque (inquirebant servi Davidis) opus habemus convivio diei festi. Vers. 9. *Et dixerunt*** Nabali omnia verba ista nomine Davidis & quieverunt*] Defatigati erant à molestia itineris paratique fuerunt ad præceptum Davidis nec quieverunt donec ei (Nabali) dixissent (verba Davidis) ac postea quieverunt; Jonathan autem interpretatus est: ופסקו i. e. & finierunt, ac si diceret: cessarunt loqui amplius, donec audirent illius (Nabalis) responsum. Vers. 10. *Quisnam est David?*] Quidnam ille reputatus est, ut ei dem ea, quæ sunt mea? nonne ille venit (sive oriundus est) ex Ruth, Moabitide? * Vers. 13. *Et accinxit se David etiam gladio suo*] Hinc est, quod in judiciis capitalibus (seu vitam hominis concernentibus) incipiant ab initio ab illis, ** qui sunt parvi (nec adeo magnæ existimationis & auctoritatis.) Eod. vers. 13. *Ad vasa*] Ut custodirent tentoria sua atque vasa sua, Vers. 14. *Unus ex pueris*] Quem illa (Abigail) habebat. *** Eod. vers. 14. *Et invehit in eos*] i. e. Abegit eos verbis, (istud ויעט) significat: עיט i. e. involavit. Vers. 15. *Et non affecerunt nos ignominia*] Non fuimus ignominia affecti. Vers. 17. *Quia definitum est malum*] A Davide contra illum (herum nostrum, Nabalem.) Eod. vers. 17. *Et ipse est † filius Belijabal, ita, ut nemo possit ei loqui*] Et herus noster est nullius utilitatis, ita, ut non possim loqui cum eo istud, quod ego jam tibi dico, nam ira erga nos accendetur. Vers. 18. *Paratas*] (Verbum עשויה) interpretatus est Jonathan: תכבירא i. e. repletas (pecudes) carne minutim concisa ‡ & ovis, lingua vernacula: pastes, 2. sicu-

Aa 3

** Hebr. על סמך i. e. propter fulcrum, in Misto 1. locus iste sic legitur: עַל מַשְׁכַּח וְרַב נִסְכָּכָיו i. e. convivio isto innixi (ac spem in eo habentes) venimus, ut petamus (viaticum.)

*** Hæc verba: & dixerunt Nabali &c. usque ad: quisnam est David (v. 10. h. c.) absunt hic in Hebræo à Misto 1.

* Et sic ex profapia alienigena ac vili, confer. not. ad 1. Chron. cap. 2. v. 9. num. 16.

** Sensus est, quod in judiciis capitalibus prius rogent sententiam eorum, qui non adeo

magnæ auctoritatis sunt, confer. not. ad Exod. cap. 23. v. 2. n. 11. & 12. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 36. a.

*** Hebr. וְשָׁרָה i. e. qui ei (Abigaili erat,) in Misto 1. pro eo legitur וְשָׁרָה מֵעַתָּה i. e. nam ecce illi (pueri erant) pauci.

† Verba ista: & ipse est &c. usque ad: paratas (v. 18. h. c.) absunt in Hebræo à Misto 1.

‡ Confer. hic tract. Talm. Cholin, fol. 135. a. & 137. a.

2. sicuti discimus in (tractatu Talmudico:) Pesachim: * & dat (paterfamiliâs) crura & viscera ** ejus intrâ eum, 3. R. Tarphon illud vocat תכבירו, quod scil. ista, *** quæ sunt בתוכו i. e. in medio ejus (agni Paschalis, vertantur) לברו i. e. extrâ illum, (idque) secundum R. Akibam, qui dixit: suspendunt (viscera ejus) extrâ illum, 4. sic illud docetur in Tosiphta & R. Celonimus s. piæ memoriæ Romanus ita nobis exposuit. Eod. vers. 18. *Uvas passas*] (Dictio: צימוקים significat:) יבשים ענבים i. e. uvas aridas. Eod. vers. 18. *Palmas ficuum*] (Vox רבליה significat:) עיגולי רבליה i. e. massas orbiculatas ficuum, 6. nimirum ficus, quæ pressæ & subactæ sunt in vase. Vers. 20. *Descendebant ei obviam*] Vallis erat inter duos montes, illa (Abigail) descendebat ab isto monte & ipse (David) descendebat ab illo montè è regione ejus. Vers. 21. *Et David dixit*] In corde suo, quando ei dixerunt pueri ejus probra Nabalis, utique frustrâ custodivi &c. Vers. 22. *Mingentem ad parietem*] Jonathán interpretatus est: cognoscentem cognitionem, (nempè eum,) qui ponit parietes 7. cordis sui; alia explicatio: etiam canem (non relinquam vivum,) qui ad parietem mingere solet. Vers. 24. *In me, domine mi, sit hac iniquitas*] Ab initio dixit (Abigail) ita, ut (David) inclinaret aurem suam ad illius verba, tandem ei dixit veritatem, (nempè:) ego, ancilla tua, non videram pueros domini mei. 8. Vers. 26. *Qui prohibuit te*] Qui misit me tibi obviam, ut cohiberet

2. Sic reddo hîc: פשט"ץ, confer. Buxtorf. Lexic. Talm. fol. 2588. & sequ. in Msto 1. hîc legitur: פיש"דוץ; sed prior lectio præferenda videtur, confer. not. in שפתי חכמי ad Deuter. c. 18. v. 4. n. 38.

* In Msto 1. pro eo legitur: כמנחור i. e. in (tract. Talm.) Menachot.

** Hebr. רבני מעי, in Msto 1. pro eo legitur: רבני מעי i. e. & pedes ejus.

3. Scil. agnum Paschalem, uti Pesachim cap. 7. in principio habetur, alleg. eod. Buxtorf. fol. 2589.

*** Verba ista: quod scil. ista &c. usque ad sic illud docetur, absunt in Hebræo à Msto 1.

4. Nempè: agnum Paschalem, qui assandus est, confer. Raschi not. ad Exod. c. 12. v. 9. n. 57. & D. Maji Theol. Jud. Loc. 17. pag. 260. ubi scribitur, quod hujus R. Akibæ sententia assensum hodiernum apud Judæos obtineat, præ altera illa R. Josæ, Galilæi, qui crura &

in testina agni ventri indita fuisse statuit, confer. שפתי חכמי ad Exod. dict. c. 12. v. 9.

5. Vel: Colonimus: alii, Kelonimus, cujus etiam in Raschi not. ad Deuter. c. 18. v. 2. fit mentio, confer. Abarben. in notis ad hunc locum fol. 126. col. 4. princ. in Msto 1. post: קלונים i. e. Kelonimus, hæc solum leguntur i. e. vocat illud ita.

6. Sic cum Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 1576. vertere volui, à quo Bava metzia cap. 2. in Misch. allegatur.

7. Quoniam in textu sacro hîc habetur: משחין בקר ideo juxta Targum Jonathanis, qui vertit: נידע מדע i. e. cognoscentem cognitionē, Commentator noster exponit: משחין בקר i. e. qui ponit parietes cordis sui, confer. quoad hanc Phrasin Jerem. cap. 4. v. 19. vide & Raschi not. ad 1. Reg. cap. 14. vers. 10. n. 2.

8. Sicuti versu seqv. 25. h. cap. habetur, confer. hîc

hiberet te, ne sanguinem effunderes. Eod. vers. 26. *Et servavit manum tuam tibi*] Ne tu per temetipsum vindictam sumeres atque (ita Dei) poenam incurres. Eod. vers. 26. *Sint, sicuti Nabal, inimici tui*] Vaticinata est (Abigail) per Spiritum Sanctum, quod (Nabal) non diu victurus esset. Vers. 27. *Ut detur pueris*] (Istud : ונתתה ponitur pro :) ונתתה i. e. & detur pueris, qui itant &c. est נתתה , * quod significat præteritum & est נתתה , quod significat futurum. Vers. 28. *Nam faciendo faciet Dominus domino meo domum firmam*] Ut sis rex super Israëlitas, quocircà. Eod. v. 28. *Non inveniatur in te malum*] i. e. Et propterea non convenit tibi facere aliquid, quod non sit justum, ut (homines) malè loquantur de regno tuo. 9. Vers. 29. *Vola fundæ*] (Dictio : כף hîc significat) frustum pellis latum, factum instar כף i. e. volæ in medio fundæ, ** cui lapis imponitur. Vers. 30. *Et erit, quum faciet Dominus &c.*] Et regnum adipisceris. Vers. 31. *Nec erit in offensionem*] (Istud לפוקה significat :) לכשלון i. e. in lapsum, sicuti (accipitur in illo loco :) לפי i. e. in lapsum genuum, 10. nam si istud faceres, 11. non erit tibi apertio oris, 12. ut castiges aliquem ex generationibus hominum, qui veniunt, ** ut sanguinem effundant. Eod. vers. 31. *Ut servet dominus meus seipsum*] Ut tu temetipsum † vindices. Vers. 33. *Cobibuiſti me*] (Istud : כליתני significat :) כנעתי i. e. cohibuiſti me, sicuti (in illo loco :) non תכלה i. e. cohibebis misericordiam tuam, 13. i. e. non deficiet à te. Eod. vers. 33. *Ut servares me manus mea*] Referatur istud ad (verba illa :) מנא ברמי i. e. ne inirem cædes, (ubi) Mem ** (in

hîc tract. Talm. Pesachim fol. 3. b. & Megilla, fol. 14. a.

* Istud & sequentia, usque ad : nam faciendo &c. (v. 28. h. c.) absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

9. Id est : ut homines tibi in regno tuo aliquid obicere possint, quod sit reprehensione dignum, juxta verba Hebræa ita : ut producant (homines) reprehensionem (seu malam famam) super regnum tuum.

** Confer. hîc tract. Talm. Schabbat, fol. 122. b. & Megilla, fol. 14. a. it. Chagiga, fol. 12. b.

10. Sicuti Nachum cap. 2. v. 10. al. vers. 11. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hîc, habetur explicatio, vid. ibid. num. 29. confer & Raschi not. ad Esai. cap. 28. vers. 7. n. 14. & 15. it. tract. Talm. Megilla, fol. 14. a. & fol. 15. b. & Sanhedrin, fol. m. b.

11. Nempè : si Nabalem interficeres & sanguinem effunderes atque ita temetipsum vindicare.

12. Id est παρρησία sive fiducia loquendi, de hac formula vid. R. Salom. ad Exod. c. 20. v. 2. & Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1872. confer. & R. Salom. ad Ezech. c. 16. vers. 51. n. 19.

** Verba ista : aliquem ex generationibus hominum, qui veniunt, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

† Vel : ne temet ipsum vindices, confer. hîc tract. Talm. Megilla, fol. 14. b. & Bava Kama, fol. 92. b.

13. Prout Psalm. 40. vers. 12. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 28. confer & Ejusd. not. ad Psalm. 119. vers. 101. n. 55. it. tract. Talm. Megilla, fol. 14. a. & fol. 15. b.

מבא ברמי (in verbo:) **מבא** conjungitur cum **והושיע** ac si (diceret:) **והושיע** i. e. ne inirem cædes ac me servaret me manus mea. Vers. 37. *Cum exiisset vinum à Nabale*] (Jonathan interpretatus est:) quando פג i. e. cessavit *** vinum à Nabale. Eod. vers. 37. *Et emortuum fuit cor ejus*] Nam indoluit propter munus, † quod oblatum fuit Davidi. Vers. 38. *Quasi decem dies*] Septem diebus, quibus (Israëlitæ) luxerunt Samuelem, distulit ei (Nabali poenam mortis) Sanctus ille Benedictus, ne commisceretur luctus improbi cum luctu ejus (probi Samuelis,) postea ægrotavit triduô ac mortuus est, sicuti (mox) dicitur: * & percussit Dominus Nabalem, dixit Mar: ægrotavit (Nabal) triduô & mortuus est, hæc fuit mors plagæ (seu percussioneis Domini;) Rabbini autem nostri dicunt: decem isti dies, (de quibus hîc in textu sacro sermo est, fuerunt dies) poenitentiae, quos indulserat ei ** Sanctus ille Benedictus, ut ad poenitentiam reverteretur; nonnulli dicunt, (quod Deus decem dies indulserit Nabali) intuitu decem comestionum, 14. quas Nabal praeboerat servis Davidis, nam decem pueros miserat ad illum David, 15. eisque cibum præbuerat (Nabal.) Vers. 39. *Causam opprobrii mei*] i. e. Contumeliæ meæ, quâ me (Nabal) affecit (dicens:) hodiè multi sunt servi, qui erumpentes deficiunt &c. 16. & (me) servum suum (Deus) subtraxit à malo, ne illum (Nabalem) interficerem, 17.

CAP. XXVI.

Vers. 7. *Infixa*] (Istud מעיכה significat:) נעוצה i. e. infixa. Vers. 10. *Vivit Dominus*] Nonnulli dicunt: pravæ voluntati suæ (quâ motus David Saulem interimere voluit,) juramentô restitit; alii verò exponunt, quod ipse juraverit Abisaio, (dicens:) si interficies justum istum, ego miscebo

*** Verba ista: ubi Mem &c. usque ad: cum exiisset vinum (v. 37. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Vel recessit sic istud פג hîc interpretor, à rad. פג, de quo vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1701.

† Hæc verba: propter munus &c. usque ad: postea ægrotavit, absunt in Hebræo à Msto 1. sed malè.

* Verba ista: sicuti (mox) dicitur &c. usque ad: hæc fuit mors plagæ &c. absunt in He-

bræo à Msto 1.

* Hæc verba: quos indulserat ei &c. usque ad: nonnulli dicunt, absunt in Hebræo à Msto 1.

14. Hebr. לגימה, de cujus vocis significatione vide Buxt. Lexic. Chald. fol. 1124.

15. Sicuti suprâ versu 5. h. cap. habetur. confer. hîc tract. Talm. Rosch haschana, fol. 18 a.

16. Prout suprâ versu. 10. h. cap. habetur.

17. Verba ista: & (me) servum suum (Deus &c.) usque ad finem hujus capituli absunt in Hebræo à Msto 1.

bo sanguinem tuum cum illius sanguine. Eod. vers. 10. *Nisi Dominus percussit illum*] i. e. (Nisi Deus) acceleraverit mortem ejus. Eod. vers. 10. *Aut dies ejus * venerit*] Si tempus mortis ejus (venerit.) Vers. 11. *Lecythum*] (Dictio: צפחה significat: צלוחית i. e. scutellam. Vers. 19. *Incitavit te contra me*] Ut me odio habeas, omnis (dictio:) הסתה significat: שומה i. e. immissionem (sive incitationem,) linguâ vernaculâ: amittement. 1. Eod. vers. 19. *Odoretur *** munus*] Accipiat (à Deo) misericorditer oratio mea, ut tu (ô rex) iram tuam à me avertas. Eod. vers. 19. *Quoniam expellunt me*] Ex terra Israëlita. Eod. vers. 19. *Abi, cole Deos alienos*] Israëlita, qui egreditur è terra Israëlita extrâ illam terram, perinde est, ac si coleret Deos alienos, 2. Jonathan interpretatus est: abi, David, inter gentes, quæ colunt errores (sive idola?) Vers. 20. *Perdicem*] (Dictio קורא significat) avem, cujus nomen est קורא ac (vocatur) linguâ vernaculâ: perdrix, *** sic quoque (accipitur in illo loco:) קורא i. e. perdix 3. colligit (ova,) nec parit, & sequitur aliarum avium nidos earumque ovis 4. incubat. Vers. 23. *Reddet s. unicuique*] Cui-libet justo.

CAP. XXVII.

Vers. 1. *Jam consumar * aliquo die*] Forsitàn insidias mihi struet (Saul) ac me repente adorietur. Vers. 5. *Nam cur residebit servus tuus &c.*] Atque ero tibi oneri. Vers. 7. *Dies (aliquot) & quatuor menses*] (Vox ימים

* Verba ista: aut dies ejus &c. usque ad. Lecythum (vers. 11. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

1. Vel: amittement, sic reddere hic possis אמטמט, ut etiam in Msto 1. legitur, in notis Raschianis ad Deuteronomium: c. 13. v. 7. verbum חסר exponitur Gallicè: אמטמט quod Latini dicerent: immittere, incitare, vide not. ibid. it. D. Wagenf. Sot. p. 744.

** Hæc verba: odoretur munus &c. usque ad: abi, cole Deos alienos, absunt in Hebræo à Msto 1. confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 61. b.

2. Confer. not. ad librum prec. Jud. part. 2. pag. 244. a. med. it. tract. Talm. Gerubbot, fol. 110. b.

*** Ita hic exprimo: פירד"ץ (fortè legendum פירד"ץ) abest autem Gallica ista dictio, ut & sequentia, usque ad: & persequitur aliarum &c. à Msto 1.

3. Sic juxta Commentatorem nostrum hic vertere volui illam vocem, quæ Jerem. c. 17. v. 11. habetur; ubi tamen idem Commentator noster exponit Gallicè: coucou i. e. cuculus, vide not. ibid. n. 18. it. Ejusd. not. ad Esai. cap. 34. vers. 15. num. 27.

4. Hebr. על ביצה, in Msto 1. pro eo legitur: על האפרוחים i. e. pullis (incubat.)

5. Verba ista: reddet unicuique i. e. cuilibet justo, absunt in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. ענה אספ, hæc & sequentia, usque ad: ולמה

ימי hic significat) ad minimum dies duos 1. nec ** poterit (hic) exponi (dictio) **ימי**, quod significet: annum, nam ecce non ivit David ad (regem) Achisch, donec mortuus esset Samuel; Saul autem non regnavit post mortem Samuelis, nisi quatuor menses, sicuti discimus in Seder Olam, 2. prætereà etiam (id discimus) ex numero annorum Eli & viginti annorum (spatiò,) quibus arca (foederis) erat in Kiriath Jeharim, ecce sexaginta anni, 3. deduc de illis quinquaginta ac duos annos (vitæ) Samuelis atque unum annum conceptionis Samuelis, 4. cum quatuor mensibus istis, *** ac septem annos, quibus David regnavit in (urbe) Hebron, priusquam adduxisset arcam ex Kiriath Jeharim, reperietur (itaque,) quod Saul non regnaverit post mortem Samuelis amplius, quam quatuor menses. Vers. 8. *Et ascendebat David*] (Istud: **יעל**) significat tempus præsens, 5. sic ipse semper facere solebat. Eod. vers. 8. *Quà venis † ad Sebur*] (Jonathan interpretatus est:) ab ascensu Chagara. * Vers. 10. *Quoniam irruptionem fecistis*] (Litera:) Lamed ** (in particula **ל**) mutatur (ac ponitur) pro Nun (ac si diceretur **נ** i.e. ubinam sive quonam,) sicuti (factum est in illo loco:) & fecit sibi **נשכה** cubiculum, 6. in libro Esræ, (ubi **נשכה** ponitur) pro **לשכה**.

CAP.

- יולמה יום** i. e. nam cur residebit (v. 5. h. c.) absunt à Msto 1.
1. Sic interpretor hic ista: **מיעוט ימי שני**, confer, quæ ad 1. Samuel cap. 1. v. 20. sign. *, notata sunt.
2. Confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 434. & pag. 457. edit. Amstelod. cæterum verba ista: sicuti discimus in Seder &c. usque ad: & ascendit David (v. 8. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
3. Nempè: 20. anni, quibus arca fuit in Kiriath Jeharim & 40. anni, quibus Eli judicaverat Israëlitas, vid. suprà 1. Samuel. cap. 1. v. 22. n. 36. & 1. Samuel. c. 4. v. 18.
4. Sic interpretor **לעיבור** hic interpretor, confer. Seder Olam Majus, cap. 13. pag. 37. edit. Amstel. it. suprà 1. Sam. d. c. 1. v. 22. Sign. **
- ** De quibus hoc versu 7. sermo est, nempè,

- quod David in Philistæorum agro degerit aliquot diebus & quatuor mensibus.
5. Sive: imperfectum vel actus continuationem, scil. ascendebat, confer. quæ suprà ad 1. Samuel. c. 14. v. 53. n. 32. notata sunt.
- † Verba ista: *quà venis &c.* usque ad: *quonam irruptionem &c.* (v. 10. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
- * Chald. **חגא**, confer. Targum Onkelosi ad Genes. c. 16. v. 7. & Buxtorf, Lexic. Chald. fol. 708.
- ** Hebr. **למר**, in Msto 1. huic præmittitur: **אן פשחח** i. e. quonam irruptionem fecistis? sic etiam in Msto 1. habetur in notis ad Hiob. c. 1. v. 17. Sign. †.
6. Vide Nehem. cap. 13. vers. 7.

CAP. XXVIII.

Vers. 3. *Samuel autem mortuus erat*] Ecce jam antea dictum est: & mortuus est Samuel; 1. sed (istud ideò hîc repetitur,) quoniam venit * (S. Scriptura,) ut loquatur de Saule, qui opus habuit consulere Pythonissam, ideò initium faciens (narrationis) dicit: Samuel autem mortuus erat, nam si ipse adhuc in vivis fuisset, illum consulisset Saul; Saul autem removerat Pythones, ideò opus ei fuit, ut quæreretur mulierem Pythonissam. Eod. vers. 3. *Et planxerunt eum omnes Israëlites & sepeliverunt eum in Rama & in urbe sua*] (Jonathan hîc interpretatus est:) & luxerunt illum omnes Israëlites & sepeliverunt illum in Ramatha ac planxerunt eum quisque in urbe sua: 2. Vers. 6. *Nec per Urim*] Quoniam ipse (Saul) interfecerat (incolas) Nob †, urbis sacerdotum, ideò ipsi nullum dabatur responsum (per Urim.) Vers. 8. *Mutavit se Saul*] i. e. Mutavit vestes suas, sic quoque (accipitur in illo loco:) mutavit vestitum suum & venit in prælium, 3. sic etiam ** (in illo loco:) præ magna vi mutat se vestitus meus, 4 eodem modo etiam Jonathan interpretatus est: & mutatus est Saul. Eod. vers. 8. *Et venerunt ad mulierem noctu ****] Dies fuit; † sed propter eorum angustias videbatur eis nox, sic exposuit R. Tanchuma. Vers. 9. *Tendiculum ponis*] (Istud: מתנקש significat:) quæris offendiculum. * Vers. 12. *Et clamavit voce magna*] Nam viderat (Pythonissa,) illum (Samuelem) ascendentem,

Bb 2

tem,

1. Sicuti supra I. Samuel. cap. 25. vers. 1. habetur, confer. hîc tract. Talm. Bava batra, fol. 15. a. & Cholin, fol. 95. b.

* Hebr. לפי שבא, hæc & sequentia, usque ad: שאילו היה וג' i. e. nam si ipse &c. absunt hîc à Msto 1. ubi locus iste sic habetur: אל שאילו היה משה קיים לא היה דורש ושאל וג' i. e. enim verò si Moses superstes fuisset, non consulisset (Saul Pythonem;) Saul autem (removerat &c.)

2. Hebr. איש בעירו sic in notis Raschianis hîc verba adducuntur, in Targum Jonathanis iuxta hodierna exemplaria legitur: אנש קרחה i. e. homines urbis ejus, sic in Msto 1. etiam legitur קרחה, ubi postea sic additum reperitur: על ויספרו i. e. (istud: בעירו) i. e.

in urbe sua, refertur ad (verbum:) & planxerunt eum (scil. unusquisque in urbe sua.)

† Confer. infra not. ad vers. 15. h. c. num. 8. & ad v. 19. n. 13.

3. Sicuti I. Reg. cap. 22. vers. 30. habetur.

** Hebr. ובן, istud, & sequentia, usque ad: ובן הרג i. e. eodem modo etiam interpretatus est &c. absunt à Msto 1.

4. Prout Hiob. cap. 30. vers. 18. habetur.

*** Hebr. לילה, in Msto 1. pro eo legitur: דלילה i. e. Delila; sed per errorem, ut puto.

† Verba ista: dies fuit &c. usque ad: sic exposuit &c. absunt in Hebræo à Msto 1. sed male & per describentis incuriam.

* Hebr. חקלה, in Msto 1. pro eo legitur: עלילה i. e.

tem, non eo modo, quo (cœteri) ascendere solebant, nam qui ascendere facit ** (mortuos) per virilitatem suam, s. illi ascendere solebant pedibus suprâ (protensis & capite infrâ ;) ast iste ascenderat capite suprâ propter honorem Saulis. Vers. 13. *Deos vidi ascendentes è terra*] Duos angelos, *** (nempè :) Mosem & Samuelem, nam metuerat Samuel † (dicens :) forsitàn ego in iudicium deducor, ideò Mosem secùm simul adduxit, sicuti habetur in (tractatu Talmudico :) Tahanit. 6. Vers. 14. *Quenam est species ejus*] Tria dicuntur de Pythone, qui illum (mortuum) ascendere facit, * is illum videt; sed non audit vocem ejus; qui verò illum (mortuum) consulit, audit quidem illum; sed non videt; alius autem nec audit eum nec videt. Eod. vers. 14. *Et ipse amictus palliô*] Nam (Samuel) consueverat ** uti palliô, dicitur enim: & pallium parvum fecerat ei mater ejus, 7. & cum pallio sepultus *** fuit, sic quoque (indutus) ascendit & eodem modo etiam (mortui) futuro tempore resurgent cum vestimentis suis. * Vers. 15. *Commovisti me*] (Istud: החררתני significat:) i. e. perterruisti me, ** Eod. vers. 15. *Nec per prophetas nec per somnia*] Per Urim & Thumim verò non dixit ei (Samueli,) quamvis per illa consuluerit (Saul,) prout dictum est suprâ, 8. nam pudore suffundebatur (Saul) ab illo *** (Samuele,) quoniam interemerat (incolas) Nob, urbis sacerdotum. Eod. vers. 15. *Et vocavi te †*] (Istud: ואקרא significat:) vocavi te, 9. sicuti (in illò loco :)

נקרא

- i. e. occasionem (sive ansam, scil. quâ mihi periculum vitæ crees.)
- * Hebr. שהמעלה, in Msto 1. locus iste aliter & quidem ita legitur: שהמבקש בארוב רגליו i. e. nam qui consulit Pythonem pedes ejus (qui per pythonem evocatur,) præcedunt (i. e. prius apparent, ac deinde caput videtur, ast iste &c.)
5. Hebr. בוכוהו, qua de re vide Buxtorf, Lexic. Chald. fol. 669. & sequ.
- *** Hebr. מלאכי, abest dictio ista à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Chagiga, fol. 4. b. & Sanhedrin, fol. 65. b.
- † Verba ista: nam metuerat Samuel, absunt in Hebræo à Msto 1.
6. Est is liber nonus Partis sive Sectionis secundæ Operis Talmudici, agens de jejuniis, confer hîc Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 2. c. 8. n. 8.
- * Hebr. והמעלה אחר, ista & sequentia, usque ad ויהי עתה i. e. & ipse amictus, absunt hic à Msto 1.
- ** Hebr. שליה רגל ללבוש מעיה, absunt ista hic à Msto 1.
- *** Hebr. ויבמעיילו עקרו, absunt etiam ista à Msto 1.
7. Sicuti suprâ 1. Samuel. cap. 2. v. 19. habetur.
- * Confer. hîc not. ad Hiob. cap. 38. vers. 14. num. 17. & Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 2. c. 8. n. 8.
- * Confer. tract. Talm. Berachot, fol. 12. b. & Chagiga, fol. 4. b.
8. Nempè: versu 6. h. cap. ubi etiam Urim & Thumim fit mentio, vid. ibid. not. Sign. †
- *** Hebr. שהיה כוש ממנו, absunt ista hic à Msto 1.
- † Verba ista: & vocavi te &c. usque ad: quare consulis me? (v. 16. h. c.) absunt hîc in Hebræo à Msto 1.
9. Misi post te, accersivite, sic ארעק אחריו hîc expo-

נִקְרָא נִקְרָא i. e. casu incidi in montem Gilboah, ^{10.} & sicuti (in illo loco:) & ibi נִקְרָא i. e. casu aderat vir improbus & nequam, ^{11.} (ac si diceret Saul:) necesse habui, ut temet accerferem, * quò notum mihi faceres, quid agere deberem. Vers. 16. *Quare consulis me?*] Ecce consuluisti prophetas vivos. Eod. vers. 16. *Et factus est inimicus tuus*] (Jonathan interpretatus est:) & erit in auxilium viri, cujus tu inimicus es, (dictio:) עֶרֶךְ ** significat שׂוֹנֵא id est, inimicum * & ejuscemodi multa sunt in S. Scriptura. Vers. 17. *Proximo tuo, Davidi*] Ast dum ipse (Samuel) vixit, non meminit illius (Davidis) nominis; sed (dixit:) & dedit illud (regnum) proximo tuo, qui melior est te, ^{12.} nam (Samuel) metuerat eum † (Saulem.) Vers. 19. *Tu & filii tui (erunt) mecum*] (Scilicet) in tabulato ^{13.} meo. Vers. 24. *Vitulus saginarius*] (Jonathan interpretatus est:) vitulus פֶּסֶח i. e. saginatus.

CAP. XXIX.

Vers. 3. *Ex quo die ille defecit*] Ex quo die ille castrametatus est ^{1.} contra eum (Saulem.)

Bb 3

CAP.

exponere possis, conf. quoad significationem istius verbi 2. Sam. c. 20. v. 4. ubi vide num. 3.
^{10.} Sicuti 2. Samuel. cap. 1. v. 6. habetur.
^{11.} Vide 2. Samuel. cap. 20. vers. 1. ibique Rashi notas, n. 2.
 * Vel: ut ad te venirem, tibi obuius fierem, sic istud: נִקְרָא אֵלַי hinc juxta Commentatoris nostri mentem vertere possis.
 ** Istud, ut & sequentia, usque ad: לָרֶעֶךָ לְרֹדֶךָ i. e. proximo tuo, Davidi, absunt à Msto 1.
 • Confer. not. ad Daniel. cap. 3. v. 49. num. 37. & ad Jerem. cap. 15. vers. 8. num. 20. it. ad Hose. cap. 11. v. 9. num. 30.
^{12.} Prout supra 1. Samuel. c. 15. v. 28. habetur.
 † Hebr. מִתַּרְסֵּס in Msto 1. postea addita sunt ista: שִׁדְרָגְוּ לִפְי שִׁדְרָ לְמַלְכוּת i. e. (metuerat,) ne ipsum interficeret, quoniam ad regnum perventurus esset.
^{13.} Vel in conclavi seu sepimento meo, i. e. in bea-

torum sive iustorum loco, sic cum Abarbenele in Notis ejus ad hunc locum fol. 134. col. 2. fin. hic istud: מִתַּרְסֵּס explico, confer. R. Salom. ad Exod. c. 19. v. 14. & Abarben. ad 1. Samuel. c. 3. v. 21. fol. 84. col. 4. edit. Lips. princ. tradunt enim Rabbini, quòd rex Saul. erubuerit dicere coram Samuele, quòd Urim & Thumim consuluerit, quoniam urbem Sacerdotum, Nob, deleverat, & quòd propter hunc pudorem ei remissum fuerit peccatum ipseque propterea sedes in beatorum loco concessa fuerit, prout scribit idem Abarben. in Notis h. loc. fol. 134. col. 1. med. edit. Lips. confer. & Raym. Martini Pugio Fid. Part. 3. Dist. 2. c. 8. n. 8. fol. 611. edit. Lips. it. supra not. ad vers. 6. h. c. Sign. †. it. tract. Talm. Berachot, fol. 1. b. & Eruvin, fol. 53. b.
^{14.} Hebr. נִפְלֹא, est hac explicatio verbi: נִפְלֹא, quod

CAP. XXX.

Vers. 9. *Usque ad torrentem Besor*] Sexcenti illi viri * (venerant.) Eod. vers. 9. *Et reliqui substiterunt*] Quando (sexcenti illi viri) pervenerant ad torrentem Besor, nonnulli inter eos erant fessi ibique substiterant. Vers. 10. *Qui defecti viribus erant*] (Verba ista : אשר פגרו significant :) אשר נמנעו i. e. qui cohibiti fuerunt; existimo autem, quòd (istud : פגרו) sit lingua Syriaca, estque interpretatio (verbi Hebraici:) נהרסו i. e. destruuntur. 1. Vers. 14. *Ad tractum meridianum Cerethi*] i. e. Ad plagam Australem Philisthæorum, reperimus alio in loco, quòd Philisthæi vocentur gens כריתים Cerethæorum, 2. item (alio in loco habetur:) habitatoribus tractus maritimi, genti Cerethæorum. 3. Vers. 17. *Postridiè eorum*] Affuefacti erant illi ** Amalekitæ, ut punirentur die crastino, dicitur enim: cras ego stabo &c. 4. idcirco (hîc) dicitur: postridiè eorum. Vers. 20. *Omnes oves & boves*] Quæ (animalia) abduxerat turma (Amalekitarum) à tractu meridionali (terræ) Jehudæ & à plaga Australi Caleb. 5. Eod. vers. 20. *Ducebant*] Viri agebant (pecora illa) & ibant antè pecora ista, ut gloriarentur ac semet jactarent † (dicentes:) hæc est præda Davidis. Vers. 25. *A die isto & deinceps*] Non dicitur (hîc:) והלאה i. e. & ulterius; * sed: ומעלה i. e. & deinceps, (nam) jam antea Abraham morem istum ** exercuerat, (dicitur enim:) tantummodò quod come-

quod hîc in textu sacro habetur, confer. not. ad Genes. c. 5. v. 18. n. 26.

* Verba ista: sexcenti illi viri &c. usque ad: nonnulli inter eos, absunt hic in Hebræo à Msto 1. confer. tract. Talm. Joma, fol. 73. a. b. & fol. 83. b.

1. Vid. Targum Jonathanis ad Ezech. c. 30. v. 4. & ad Ezech. c. 38. v. 20. Sensus est, quòd verbum Hebræum: נהרסו per Chaldæum interpretem transferatur נמנעו, i. e. destruuntur, confer. Buxt. Lexic. Chald. fol. 696.

2. Sicuti Ezech. c. 25. vers. 16. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hîc, adducta sunt, confer. Dn. Dan. Huetii Demonst. Evang. Proposit. 4. cap. 8. num. 9. pag. 194. edit. Lips.

** Id est: solenne erat eis, sic fieri solebat circa eos.

3. Vide Zephan. cap. 2. vers. 5. ibique notas, num. 10.

4. Prout Exod. cap. 17. vers. 9. habetur, confer. Lightfoot. ad Iohann. cap. 20. vers. 1. pag. 1141. edit. Lips. & not. ad Psalm. 18. vers. 29. num. 29. it. tract. Talm. Berachot, fol. 3. b. & Bava batra, fol. 123. b.

5. Vide supra vers. 14. h. cap.

† Hebr. להחכיר ולהחלל, in Msto 1. pro his solum legitur: לומר, i. e. ut dicerent.

* Id est: superiori tempore vel præterito tempore.

** Hebr. בחוק וברור, in Msto 1. pro eo legitur: וברור, e. remistam,

comederunt pueri &c. 6. hi sunt, qui ad impedimenta sedent (eaeque custodiunt,) & pars eorum, qui ad bellum eunt, (erit æqualis, sic scriptum reperitur) in Bereschit rabba. 7. Vers. 26. *Amicis suis*] (Istud לרעהו significat:) לאוהביו i. e. amicis suis. Vers. 31. *Quò itaverat David*] Ubi (amici Davidis) illum absconderant coràm Saule.

CAP. XXXI.

Vers. 1. *Philistæi autem præliabantur contrà Israëlitas*] (Connexio hîc habetur priorum,) ac si aliquis diceret: redeamus ad rem priorem. 1. Vers. 11. *Audiverunt 2. de illo*] (Istud: עלייו ponitur) pro עליו i. e. de illo (nempè:) Saule. Vers. 12. *Et combusserunt illa ibi*] (Jonathan interpretatus est:) & cremaverunt super illos, sicuti cremant ibi super reges, prout docent (Rabbini:) cremant super reges; 3. non verò moribus Amorrhæorum.

6. Sicuti Genes. cap. 14. vers. 24. habetur, ubi in notis Raschianis eadem ferè, quæ hîc, adducta sunt.

7. Verba ista: בראש דבר absunt hîc à Msto 1.

1. Hebr. לעון ראשון in Msto 1. pro eo legitur: על ראשונה i. e. (redeamus) ad priora, con-

fer. hîc tract. Talm. Sora, fol. 10. a.

2. Verba ista: audiverunt de illo &c. usque ad: & combusserunt, absunt in Hebræo à Msto 1.

3. Confer. hîc not. ad 2. Paralip. c. 16. v. 14. n.

7. & ad Jerem. c. 34. v. 5. n. 1. it. R. David Kimchi ad hunc vers. 12. h. cap.

תהלה לאר.

II. SAMU-

I. N. I.

II. SAMUELIS.

CAP. I.

Ers. 2. *Et ecce quidam venit ex castris*] Est in Pesikta, quòd iste fuerit Doëg; sed id mihi non placet. Vers. 9. *Apprehendit me tremor*] (Sic etiam Jonathan interpretatus est:) אַחֲרָנִי רִתִּיתָא i. e. apprehendit me tremor; est autem Medrasch Aggadach : 1. propter peccatum sacerdotum, quos (Saul) interfecerat, (comprehendit illum השבץ i. e. tremor,) de his enim (sacerdotibus) scriptum est, (quòd induti fuerint) tunicâ תשבץ i. e. Ocellata. Eod. vers. 9. *Nam adhuc vita mea in me est*] Festina (igitur) ac me interfice, nam satius mihi est, ut tu me interficias nec isti (Philisthæi†) me occidant mihiq̃ue illudant. Vers. 10. *Et armillam, quæ erat in brachio ejus*] (Jonathan quoque interpretatus est:) & armillam, quæ erat super brachium ejus. * Vers. 16. *Sanguis tuus sit super caput tuum*] (Jonathan hîc interpretatus est:) culpa occisionis tuæ sit super caput tuum, non est poena mortis tuæ (alii,) quàm tibi ipsi ** (imputanda.) Vers. 18. *Et dixit, ut docerent filios Judæ arcum*] i. e. Et dixit David, *** quoniam ceciderunt milites fortes Israëlitarum, † opus habent filii Judæ, ut discant bellum & tractare arcum. Eod. vers. 18. *Ecce hoc scriptum est*] In libro creationis, 3. qui est liber rectorum, Abrahami scil. Isaaci & Jacobi; sed ubinam (istius

f. Hebr. מדרש אגדה i. e. expositio mystica sive allegorica, in Msto 1. pro his legitur: א"ר, e. alia explicatio.

2. Vide Exod. cap. 28. v. 4.

† Sive: incircumcisi, Hebr. רעלים, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

* Confer. Raschi not. ad Esai. cap. 3. vers. 20.

** Hebr. בראשך, in Msto 1. pro eo legitur: בראשך i. e. in capite tuo, juxta hanc lectionem is est hujus loci sensus; non est poena mortis tuæ, nisi in capite tuo.

*** Hebr. ואמר דוד verba ista absunt à Msto 1.

† In Msto 1. postea sic legitur: אין לנו אלא ללמד בני יהודה קשת למשך וג' i. e. (dixit David) non nobis (opus est,) nisi ut discant filii Judæ arcum, ut tractent (arcum,) confer. hîc tract. Talm. Moëd Katon, fol. 22. b. & fol. 26. a. it. Nedarim, fol. 87. a. & Avoda sara, fol. 25. a.

3. Sive in libro primo Mosis, confer. quæ de libro recti ad Josu. cap. 10. v. 13, sign. * notata sunt.

(istius rei fit) indicium (in libro creationis? nempe in illo loco:) manus tua (erit) in cervice hostium, 4. quodnam illud est praelium, in quo dirigitur manus alicujus è regione frontis suæ, quæ est contrà cervicem (ejus hostis?) dic: is est arcus. Vers. 19. *Decor Israël, in excelsis tuis confossus es*] Stationarii Israëlitarum, qui eratis super robore munitionum vestrarum, cecidistis confossi, sic interpretatus est Jonathan. Vers. 21. *Montes in Gilboah*] (Istud *הרי* ponitur pro:) *ההרים* i. e. montes, qui sunt in Gilboah. Eod. vers. 21. *Agri excelsi*] (Jonathan hic interpretatus est:) non sit in vobis proventus, qui sufficiat, 5. ut faciant * ex eo placentam. 6. Eod. vers. 21. *Quia ibi fastidio fuit clypeus robustorum*] Clypei, ex corio facti, fuerunt illis (Israëlitis,) & quando egrediebantur ad praelium, ungebant illos oleo, ut telum, ** quod in eos conjiciebatur, repelleretur, sicuti dicitur: surgite, principes, ungite scutum; 7. hic autem ita lamentatus † est (David) lamentationem: ibi fastidio fuit clypeus robustorum, (istud *נגעל* significat:) *פלט שומנו* i. e. respuit oleum suum, ita, ut illud ei (clypeo) non adhæreret ac factus est (clypeus,) perinde, ac si non unctus esset oleo, omnis (dictio:) *הגעלה* significat rem, quæ *פולט* id est, respuit id, quod in eam dant, *** sicuti (accipitur in illo loco:) bos ejus coit, nec *יגעיל* i. e. respuit. 8. Vers. 22. *Non retrocedebat*] Non solebat retrocedere. † Vers. 23. *Leviores fuerunt aquilis*] Ut facerent voluntatem creatoris sui. † Vers. 24. *Qui vestiebat vos dibapbo cum deliciis*] (Jonathan interpretatus est:) qui vestiebat vos vestibus versicoloribus & afferebat vobis delicias. Vers. 25. *In excelsis tuis confossus*] Super loco fortitudinis tuæ occisus es (sic inter-

4. Sicuti Genes. cap. 49, v. 8. habetur, ubi vide notas, num. 53.

5. Versio Latina Paraphrasis Chaldaicæ, quæ hic habetur, parum convenit verbis Targum Jonathanis.

* Chald. *דעברון*, in Msto 1. pro eo legitur: *דעפרשן* i. e. ut separent.

6. Sic verto hic *חלה*, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 767. ubi etiam loci istius Chaldaici versio habetur.

** Hebr. *כדי שיהא בלי דין המכה עליו מחלק*, in Msto 1. pro his ita legitur: *כדי שיתחילק החרב עליהם* i. e. ut gladius ob lævitatem resiliat ab eis.

7. Prout Esai. cap. 21. vers. 5. habetur, ubi in notis Raschianis locus iste, qui hic habetur,

allegatus est, confer. not. ad Hiob. c. 21. v. 10. n. 8.

† Confer. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 32. b. & fol. 66. a.

*** Hebr. *שנותני בו*, in Msto 1. pro eo legitur: *שנבלע בהו* i. e. quod deglutitur in ea.

8. Scil. semen, vid. Hiob. diet. cap. 21. vers. 10. ubi in notis Raschianis eadem, quæ hic, habetur expositio, vid. ibid. num. 4. & 6. confer. Levit. c. 26. v. 11. ibique Raschi not.

† Sive: repelli, verba ista: non solebat retrocedere, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. *בוראם*, in Msto 1. pro eo legitur *קונם* i. e. possessoris eorum, res eadem est, confer. Genes. c. 14. v. 22.

interpretatus est Jonathan.) Vers. 27. *Arma bellica*] (Nempè:) Saul & Jonathan, qui fuerunt arma bellica Israëlitarum.

CAP. II.

Vers. 8. *Acceptit Ischboschetum*] Textum sacrum (Abner) exponebat, quod scil. duo reges egressuri essent ex (tribu) Benjamin, * dum Sanctus ille Benedictus dixit Iacobo: & reges ex te egredientur; 1. cum ei (Iacobo) jam antea nati fuerint omnes filii ejus, excepto Benjamin. Vers. 16. *Ager robustorum*] (Jonathan interpretatus est:) hæreditas (seu possessio) occisorum, 2. (dicitur autem hic ager **הצור**) propter gladios, sicuti dicitur: etiam retudisti **צור** i. e. aciem gladii ejus. 3. Vers. 23. *Ad quintam costam*] (Vox **מש** significat hic) **כמו רופן חמישי** i. e. quasi costam quintam, (nempè:) locum ubi fel & jecur suspenso sunt, Jonathan (Hebræa ista:) **אל החומש** interpretatus est: in latere † fœmoris ejus. Eod. vers. 23. *Et moriebatur sub se*] (Jonathan Hebræum: **תחתיו** vertit:) **באתריה** i. e. in loco suo (mortuus est.) Vers. 27. *Si dixisses*] (Istud: **לולי** hic significat:) **אם** i. e. si dixisses *** ita; (alia explicatio, nimirum:) **לולי** significat **לו** i. e. utinam! prætereà poterit (istud **לולי**) exponi secundum nativam suam significationem, (ut sensus sit:) **לולי** i. e. nisi dixisses 4. id, quod dixisti: surgant jam pueri & ludant. 5. Vers. 29. *Tractum illum*] (Dictio **בתרון**) significat: **מחור** i. e. terminum. 6. Vers. 30. *Decem & novem viri atque Asabel*] Sed nonne

* Hebr. **מבנימין**, in Msto 1. huic præmittitur: **מסאול** i. e. ex Saule (& ex Benjamin.)

1. Prout Genes. cap. 35. v. 11. habetur, ubi in notis Raschianis ferè eadem, quæ hic, adducta sunt, vid. ibid. Sign. ** confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 107. b.

2. Chald. **אחסנת קטליה**, sic in notis Raschianis & Bibliis Buxtorf. legitur; ast in Complutenfi editione sive Bibl. Reg. adjecta voce **גבורה** habetur: **אחסנת גבורה קטליה** i. e. hæreditas seu possessio fortitudinis occisorum.

*** In Msto 1. pro **כמו** legitur: **כנגד** i. e. è regione (costæ quintæ.)

3. Sicuti Psalm. 89. vers. 44. habetur, ubi videtur **מור**, 24.

† Confer. hic Sanhedrin, fol. 49. a, & Gittin. fol. 68. a.

*** Verba ista: si dixisses &c. usque ad: id, quod dixisti, absunt in Hebræo à Msto 1.

4. Sic & Junii atque Tremellii versio hic habet: nisi locutus fuisses; id est: nisi prior provocasses, prout in notis ibidem exponitur.

5. Prout suprâ vers. 14. h. cap. habetur.

6. Sive: tractum, sic ferè LXX. **την παρατείνασαν**, i. e. planitiem sive tractum, Jonathan retinuit Bithron, ac si nomen sit proprium, autor Vulgatæ vertit: Beth-horon, quasi scriptum fuisset: **בית חורון**, confer. Amama annot. h. loc. in Msto 1. pro: **מחור** legitur: **שם מקום** i. e. nomen loci (est, scil. istud **בתרון**.)

nonne Afahel fuit sub summa fervorum Davidis? cur igitur exceptus fuit? (respondetur,) quòd ille fuerit perinde æstimatus atque (cœteri) omnes, sic quoque (eadem loquendi formula usurpata fuit in illo loco:) ite & videte terram atque (urbem) Jericho, 7. sic etiam (in illo loco:) & rex, Salomo, amavit mulieres extraneas multas & filiam Pharaonis. 8.

CAP. III.

Vers. 6. *Et secundus ab eo Cileab*] Ast alio in loco * illa (S. Scriptura) eum secundum vocat Danielelem, 1. cur itaque appellatur (hîc nomen ejus Cileab? dixit R. Isaac, quòd (nonnulli) irrisores illius generationis dixerint, Abigailem à Nabale fuisse gravidam factam, (quocircà) mutata fuit 2. facies ejus & similis evasit patri suo, 3. Rabbini nostri dicunt, quòd pudore affecerit 4. faciem Mephiboscheti in ambulatione. ** Vers. 5. *Ei Hegla*] Hæc fuit Michal (filia Saulis,) ab ipso (Davide) dilecta, sic quoque (S. Scriptura alio in loco dicit:) nisi arassetis בַּעֲגֵלָתִי i. e. vitulâ meâ; 5. dum autem scriptum est: Michal autem, filia Saulis, non fuit proles usque ad diem mortis suæ, 6. (hoc intelligendum est ita:) usque ad diem mortis suæ ** non extitit ei (proles) ab isto facto 7. & deinceps; ast antè istud factum fuerunt ei (liberi.) Vers. 6.

Cc 2

Forti-

7. Sic Josu. cap. 2. vers. 1. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hîc, habetur explicatio, confer. & infrà 2. Samuel. cap. 22. v. 1. num. 1.

8. Prout 1. Reg. cap. 11. vers. 1. habetur.

* Verba ista: ast alio in loco illa (S. Scriptura) vocat eum, absunt in Hebræo à Msto 1.

1. Vide 1. Paralipom. cap. 3. vers. 1. ibique Raschi not. num. 1. confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a. & Berachot, fol. 4. a.

2. Vel: diversa fuit facies à facie scil. Nabalis ac tota similis evasit faciei Davidis, confer. num. seqv. 3.

3. Nempè: Davidi, quapropter dictus fuit כִּלְעָב Cileab, quasi כִּלְ אֵב, quia similis fuit כִּלְ לִי i. e. totus patri, prout Commentator noster in notis ad 1. Paralip. dict. cap. 3. vers. 1. exposuit, ubi vid. num. 3. vid. & R. Dav. Kimchi not. h. loc.

4. Hebr. מְכַלִּי, respicitur hac explicatione ad

nomen כִּלְעָב, de quo suprâ.

** Sive: in incessu, posses etiam vetere, in constitutione aliqua juris seu decisione, nam & hoc significat vox כִּלְכֵר, ut sensus sit: quòd filius iste secundus in explicatione alicujus decisionis pudore affecerit Mephiboschetum, confer. tract. Talm. Berachot, fol. 4. a.

5. Prout Judic. cap. 14. vers. 18. al. vers. 19, habetur, confer. not. ad 1. Chron. cap. 3. v. 3. num. 4.

6. Vide infrà 2. Samuel. cap. 6. vers. 23. ibique Raschi notas.

** Verba ista: usque ad diem mortis suæ &c. usque ad: fortificavit se (v. 6. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

7. Vel: ab eo tempore, quòd istud factum est, de quo infrà 2. Samuel. cap. 6. v. 23. scriptum est, sic enim in notis Raschianis ibidem exponitur: מֵאוֹרֵי הַיּוֹם וְהַלָּא i. e. ab illo die & dein-

Fortificavit se] Totis viribus pro domo Saulis, ut stabiliret illorum regnum. Vers. 8. *An caput canis ego sum, quod (bellum geram) contrà Judam*] Nequidquam ego aestimatus sum, ne quidem scuti is, qui præpositus est custodiæ canum, quos habet David; veruntamen juxtà punctationem, *** dum accentus sub(verbis istis:) **כלב אנכי & הראש**, connexus est (virgulâ) Makkaph, hæc est explicatio (vocis) **הראש**, an desidero esse caput(sive princeps) in domo tua? satiùs est, esse canem & idiotam in domo Davidis, sic quoque interpretatus est Jonathan. Eod. v. 8. *Hodiè faciam benignitatem*] Ab isto tempore convenit mihi facere benignitatem cum domo Saulis & cum omnibus amicis ejus, sicuti hucusque feci. Eod. v. 8. *Nec tradidi te*] In manum Davidis. Vers. 12. *Pro se dicendo*] (Jonathan hunc locum ita interpretatus est:) ex loco suo (misit nuncios,) dicendo: firmo ego per eum, qui fecit terram. 9. Eod. vers. 12. *Cujusnam est terra?*] (Verba ista) significant juramentum (factum) per eum, cujus est terra; 9. alia expositio (istius:) **ותחתי** i. e. pro se, (nimirum Abner) meminit nominis sui primò in epistola (ad Davidem scriptâ) postea mentionem fecit nominis Davidis ac propterea punitus fuit (Abner,) scripserat (enim:) à me, Abnero, imperatore exercitus Israëliti Davidi, regi Israël, salus! cujus est terra, i. e. ei, cui convenit regnum, † ego mitto (nuncios,) dicendo: pange fœdus &c. Vers. 13. *Priusquàm adducas*] i. e. Priusquàm videas faciem meam, adducas * Michalem. Vers. 15. *A viro*] Jonathan interpretatus est:) à marito suo. Vers. 16. *Eundo & flendo*] Propter præceptum, quod ab ipso (Palthiele) profectum erat, 10. quoniam ipse omnibus istis annis, (quibus Michal apud ipsum fuerat,) gladium fixerat inter se & illam in lecto, ne per illius (concupitum) caderet (atque peccaret.) Vers. 17. *Sermo autem Abneri fuerat*] Antè istud tempus. Vers. 18. *Locutus est de Davide*] (Istud: **על דוד** significat hîc:) **על דוד** i. e.

deinceps, eaque sterilitas contigit propter contemptum Michalis in Deum & regem atque maritum suum, uti in Junii ac Tremellii notis ibidem habetur, vid. infr. 2. Samuel. dict. c. 6. v. 13 n. 22.

* Hebr. **אני לפי הנקוד** ista & sequentia, usque ad: **היום אעשה** i. e. hodiè faciam, absunt hîc à Msto 1.

8 Confer. num. seqv. 9. h. vers. 12. absunt autem verba ista: firmo ego per eum, qui fecit terram, à Msto 1.

9. Hæc explicatio ex Targum Jonathanis est desumpta, de qua num. præced. 8. h. vers.

†. Hebr. **ידמלכות דוד** in Msto 1. pro eo legitur: **שהמלכות שלו** i. e. (ei,) cujus est regnum.

* Verba ista: priusquàm videas faciem meam, adducas. absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

10. Ipse enim **אחז עורו** i. e. subigebat pravam concupiscentiam suam, ac propterea dictus fuit **לשטן**, quia **מעבירה** i. e. Deus liberavit eum à peccato, ne cum Michale concumberet, sic ex Vajikra rabba adduxit Isaac Abarbenel. in Commentario suo h. loc. confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 19. a. b.

i. e. de Davide, nec (particula ista:) נל recedit à nativa sua significatione. Vers. 22. *A (persequenda) turma*] Irruptionem fecerant in turmam (hostilem,) ut ab hostibus spolia auferrent. Vers. 26. *Acisterna Sira*] Fuit nomen loci, ** Rabbini nostri dicunt: בור i. e. cisterna & סירה i. e. spina *** causam præbuerunt Abnero, ut ipse interficeretur, quoniam ille non retinuerat verba Davidis quoad ampullam aquæ, quam acceperat à cervicali Saulis, 11. atque de ala pallii Saulis 12. dixerat (Abner:) forsitàn una ex spinis apprehendit illud (pallium) idque laceravit. Vers. 27. *Intra portam*] Coràm Synedrio, † ut iudicium exerceretur de sanguine Asaëlis, fratris sui. Eod. vers. 27. *Per errorem*] (Istud: בשלי significat:) בשגגה i. e. per errorem, 13. ne intelligeret Abner, quòd (Joab) animo suo volveret, ut ipsum interficeret; est autem ordo S. Scripturæ hîc inversus, (qui talis esse debet:) & seorsim duxit eum Joabus imprudentem intrà portam, ut loqueretur cum eo. Vers. 29. *Maneant*] (Verbum יחולו significat:) ינוחו i. e. quiescant sanguines Abneri, ‡ redit hîc S. Scriptura ad (verba) præcedentia, dum dixit (David:) insons ego sum & regnum meum à sanguinibus Abneri, quiescant sanguines ejus super caput Joabi, sanguines scil. quorum facta est mentio in textu præcedente. Eod. vers. 29. *Et tenens scipionem*] i. e. Innitens baculo suo propter morbum podagricum. * Vers. 30. *Interfecerant Abnerum*] (Istud לאבנר ponitur) pro ארצאבנר, cui simile est, (quod in illo loco habetur:) עשקה לי i. e. oppressit me, sponde mihi, 14. (ubi ponitur pro:) עשקה אותי, sic quoque (in illo loco:) רפא נא לר i. e. sana quæso illam, (dicendum fuisset:) רפא איתה sana illam, sic etiam (in illo loco:) misit לשריו לבן חיל i. e. principes suos, Ben-Chajilem, Obadjam &c. ad docendum

Cc 3

cendum

** Verba ista שמ דמקום, i. e. nomen loci, ab-sunt hîc à Msto 1. confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 49. a.

*** Quoniam in textu sacro hic legitur: טביר הסירה, hinc profluxit ista Rabbinica expositio.

11. De quo vide 1. Samuel. cap. 26. vers. 12.

12. Quam David abscisserat, vide 1. Samuel, c. 24. v. 6.

† Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin fol. 49. a

13. Alii verterunt: quietè, blandè, Sic & Targum Jonathanis habet: in tranquillitate, vide Munsteriac Vatabli not. h. loc. LXX. juxta Complutens. edition. verterunt: ἐν παραλογισμῷ, quod Latinus interpres ibidem tran-

stulit: in dolo, sic & autor Vulgatæ, in Vaticana editione habetur: ἐν ἐδρεύων, i. e. infidias struens, confer. infra 2. Samuel. c. 6. v. 6. num. 12. aliam vocis שלי explicationem vide in Raschi notis ad 1. Reg. cap. 2. vers. 5. n. 5.

‡ Verba ista: sanguines Abneri &c. usque ad: & tenens scipionem, absunt in Hebr. à Msto 1. Confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 48. b. & Erachin, fol. 16. a.

14. Vel: ut alii: spondit pro me, sicut Esai. c. 38. vers. 14. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hîc, habetur explicatio, vid. num. 32. ibid.

cendum ** per urbes Judæ, 15. explicatio ejus est: misit את שריו את בני חיל i. e. principes suos, Ben-Chajilem. Vers. 33. *An ut moritur stultus*] An, ut moritur improbus per gladium (mortuus fuerit Abner.) Vers. 34. *Manus tue non fuerunt ligatæ*] Quomodo igitur cecidit vir fortis sicuti tu fuisti, coram filiis iniquitatis? * Vers. 35. *Ut cibaret*] (Verbum סעורר) significat סעורר i. e. cibationem. 16. Vers. 30. *Ego autem hodiè tener sum*] (Targum Jonathanis hîc habet:) & ego hodiè sum privatus 17. & unctus in regem.

CAP. IV.

Vers. 2. *Fuerunt filio Saulis*] (Istud: לבן hîc ponitur pro:) i. e. filio Saulis, sic quoque (in illo loco:) juxta illud conditum tempus, quod לשמואל i. e. quod Samueli. 1. Vers. 3. *Et fugerant Beerotbita*] Quando scil. mortuus est Saul, nam Israëlitaë deseruerant urbes, quæ erant finitimæ Philisthæis, sicuti dictum est suprâ, 2. tunc fugerant (etiam) Beerothitaë. Vers. 4. *Jonathani autem, filio Saulis*] Narrat (jam) & prosequitur (S. Scriptura,) quomodo destiterit * regnum à familia Saulis, (nimirum) ipse ejusque filii fuerunt interfecti & is, qui superstes manserat, interemptus fuit super lecto suo; ** filius autem Jonathanis cecidit ac (propterea) claudus evasit. Eod. vers. 4. *Debilis pedibus*] (Istud: נכה hîc significat:) i. e. fractus pedibus. *** Vers. 6. *Et ecce venerunt usque ad intimum domus*] Simul cum mercatoribus, qui accipiebant triticum. Vers. 10. *Cui debebam dare premium nuncii*] i. e. Qui existimabat, quod me lætitiâ esset affecturus, ut ei darem præmium læti nuncii, quod mihi attulerat.

CAP.

** Hebr. ללמד, istud & sequentia, usque: ad לבן i. e. an, ut moritur stultus (v. 33. h. c.) absunt hîc à Msto 1.

15. Prout 2. paralipom. cap. 17. vers. 7. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Hebr. ימות אבנר, sic in Msto 1. verba ista addita reperiuntur.

* Confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 20. a.

16. Confer. Raschi not. ad Thren. cap. 4. vers. 10. & infrâ 1. Samuel. c. 12. v. 17. n. 5.

17. Chald. ידוע, abjectus, vilis, humilis, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 595. it. tract.

Talm. Sanhedrin. fol. 105. a.

1. Vide 1. Samuel. cap. 13. vers. 8. ibique not. num. 7.

2. Vid. 1. Samuel. dict. cap. 13. v. 6.

* Hebr. נשבר, in Msto 1. pro eo legitur: נשנה i. e. mutatum fuerit (regnum.)

** Hebr. על משכבו super cubitu suo, in Msto 1. pro eo legitur: על שולחנו super mensa sua, tunc temporis non sedere ad mensam; sed accumbere solebant.

*** Confer. hîc tract. Talm. Berachot. fol. 4. a.

CAP. V.

Vers. 6. *Contrà Jebusæum*] Arx Zion appellata fuit Jebusi, (ejusque incolæ) ex posteritate Abimelechi fuerunt, ^{1.} quibus duo extiterunt simulachra, unum (hominis) cœci; alterum claudi, quæ facta erant nomine Isaaci & Jacobi, * quorum oribus inditum erat juramentum, quod Abrahamus præstiterat Abimelecho, ac propterea non expulerant illos (incolas arcis Zionis,) quando (Israëlitæ) ceperant (urbem) Hierosolymam, nec ceperunt arcem, sicuti dicitur: Jebusæos autem, inhabitantes Jerusalem, non potuerunt filii Judæ expellere, ^{2.} estque traditio Talmudica: ** R. Jehoschua, Ben Levi (dicebat:) poterant (sanè illos;) sed non habebant facultatem. ^{3.} Eod. vers. 6. *Et dixit Davidi*] Ille, qui dixit. Eod. vers. 6. *Cœci & claudi*] Isti (cœci & claudi fuerunt) simulachra. ^{4.} Vers. 8. *Quisquis percusserit Jebusæum & pertigerit ad illud emissarium*] (Jonathan hæc ita interpretatus est:) quisquis occiderit Jebusæum & inceperit subigere munitionem. Eod. vers. 8. *Et claudos illos*] id est, Et percusserit *** etiam claudos illos atque cœcos, exosos animo &c. ideoque dici solet &c. quoniam dicunt cœcus & claudus, dum adhuc cœcus & claudus erit hîc, non veniet &c. i. e. non veniet David hîc, ecce hic textus est ellipticus, ^{5.} dum dicit: quisquis percusserit Jebusæum & pertigerit ad illud emissarium, nec exponit, quid ei fieri debeat; in verbis autem dierum explicatur (hiscè verbis:) quisquis percusserit Jebusæum primò, is fiet caput & princeps, ^{6.} huic simile est, (quod

^{1.} Confer. hic Raschi not. ad Judic. cap. 1. vers. 21. n. 19. 20. 21. it. ad 1. Paralipom. c. 11. vers. 5. n. 10. ubi alia, quàm hîc, adducitur explicatio.

* Nam Isaac in senectute sua cœcutiebat, Genes. c. 27. v. 1. & Jacobus claudicabat, Genes. c. 32. v. 31.

^{2.} Sicuti Josu. cap. 15. v. 63. habetur, ubi vide not. n. 35.

** Hebr. מנעם istud & sequentia, usque ad: לא אלה שׁלֹא i. e. sed non (habebant facultatem,) absunt à Msto 1. sed malè.

^{3.} Vel: eis non licebat, nempe propter juramentum, quod Abrahamus præstiterat Abimelecho, prout paulò ante dictum est, vide

Josudict. cap. 15. v. 63. n. 35. & infra vers. 8. h. cap. n. 9.

^{4.} Duo scil. de quibus paulò antè dictum est, confer. Deuteron. cap. 12. vers. 17. ibique Raschi not.

*** Hebr. חכה, istud, ut & sequentia, usque ad: הרי זה מקרא i. e. ecce hic textus, absunt à Msto 1.

^{5.} Confer. quæ ad Judic. cap. 5. v. 5. n. 12. de elliptica locutione notata sunt, vide & cap. sequ. 6. v. 4. n. 10. it. 2. Samuel. c. 14. vers. 2. n. 1.

^{6.} Sicuti 1. Paralipom. cap. 11. vers. 6. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & Ejusd. not. ad Psalm. 18. v. 30. n. 30.

(quod in illo loco habetur:) propterea quisquis occiderit Kainum 7. nec exponit, quid ei fieri debeat; sed per seipsum intelligitur, quod (ibi) significet increpationem & objurgationem. Eod. vers. 8. *Et pertigerit ad illud emissarium*] (Vox צִנּוֹר) significat altitudinem turris, 8. nam ibi constituta erant simulachra; jam autem ætate Davidis desierant generationes, quarum mentio erat facta in juramento. 9. Vers. 9. *A munitione ipsa introrsum*] Ambitus muri depressioris, qui humo repletur, in cujus medio est altitudo tumuli, quæ declivis est quaquaversus, dicitur מִלִּין, * super hoc ** (ambitu) ædificavit David domos atque iste ambitus fuit circa arcem (seu propugnaculum ipsum.) Vers. 12. *Et cognovit David*] Cum videret, quod omnia ipsius opera prosperè cederent & quod reges *** gentium ei mitterent munera. Vers. 18. *Et diffusi sunt*] (Istud: וַיִּתְפְּשׁוּ significat:) i. e. & diffuderunt se. † Vers. 20. *Babal Berazim*] (Vox בַּעַל hîc significat:) מִישׁוֹ i. e. planitiem * Berazim, Eod. vers. 20. *Tanquam irruptio aquarum*] Tanquam aquæ, quæ perrumpunt ripas littoris. ** Vers. 21. *Et sustulit ea David*] (Jonathan ita interpretatus est:) & combussit ea * David & viri ejus. Vers. 22. *In valle Repbaim*] Propè (urbem) Hierosolymam erat (ista vallis, prout habetur) in libro Josuæ. 10. Vers. 23. *Ex adverso mororum*] (Targum Jonathanis hîc habet:) è regione arborum. Vers. 24. *Sonum incessus* 11. *in cacuminibus mororum*] Isti erunt angeli, qui gradientur in cacuminibus arborum, quos ego (inquit Deus,) tibi auxilio mittam. Eod. vers. 24. *Tunc movebis te*] Tolles clamorem militarem & mucronem

7. Prout Genes. cap. 4. v. 15. habetur, ubi ferè eadem, quæ hîc, explicatio adducta est, vid. ibid. num. 27. & n. 28.

8. Confer. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 74. a. med.

9. Quod scil. Abrahamus præstiterat Abimelecho, de quo supra in not. ad v. 6. h. cap. n. 3. David itaque licitè bellum gerere poterat contra Jebusæos, confer. Raschi not. ad Deuter. c. 12. v. 17.

* Confer. hic not. ad Hose. c. 12. v. 14. n. 28. & ad Habac. cap. 1. v. 10. num. 22.

** Verba ista: super hoc &c. usque ad: iste ambitus fuit &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.

† Vide Raschi not. ad Esai. cap. 21. vers. 15. n. 29.

* Confer. cap. seqv. 6. v. 2. num. 3.

** Hebr. נִדְחֵי הַשָּׁפ, in Msto 1. pro eo legitur: גִּדְרִי i. e. sepimentum.

* Confer. hîc tract. Talm. Avoda sara, fol. 44. a. & Raschi not. ad Hiob. cap. 13. vers. 11. n. 13. cœterum verba ista: David & viri ejus, absunt in Hebræo à Msto 1.

10. Vid. Josu. cap. 15. vers. 8. confer. & infra 2. Samuel. cap. 23. vers. 14. n. 25.

11. Hebr. צַעֲדָה, sic in hodiernis editionibus Hebraicis; in Gorionid. lib. 6. c. 84. ubi locus iste adducitur, legitur: סַעֲדָה i. e. turbo, procella, sic ferè LXX. juxta Complutensem editionem, qui verterunt: τὴν φωνὴν τῆς συσσεισµῆς i. e. vocem commotionis seu concussionis, in Vaticano exemplari legitur: συγκληισµῆς; autor Vulgatæ videtur pro τῆς legisse ἡγῆς, unde

cronem ^{12.} gladii, (verbum חרץ hîc significat) linguâ vernaculâ : glappir, ^{13.} sic quoque (in illo loco :) non יחרץ i. e. ganniet canis linguâ suâ, ^{14.}

CAP. VI.

Vers. 1. *Et addidit * David adhuc*] Congregare omnem electum in Israël, triginta millia, quoniam (primò †) sese congregaverant (Israëlita) ad illum (Davidem,) quando eum constituerant regem in (urbe) Hebron; hæc autem secunda erat congregatio; ideò (hîc) dicitur: & addidit. 1. Vers. 2. *De Babale Jebude*] Hæc fuit Kiriath Jeharim, sicuti dicitur * in Josua: & definivit terminum & ascendit ad Bahala, hæc est Kiriath Jeharim; 2. sic etiam in verbis dierum: & ascendit David omnisque ** Israël ad Bahalat, hæc est Kiriath Jeharim, (vox) בעל autem significat מישור i. e. planitiem. 3. Eod. vers. 2. *Et surrexit & abiit David de Babale Jebude*] Nam congregaverant sese ibidem (Israëlita,) ut deducerent inde arcam &c. Eod. vers. 2. *Cujus vocatur nomen, nomen &c.*] Cui, arca * scil. vocabatur nomen, quodnam erat † illud

unde ipse transtulit: clamoris, & additur: gradientis, in quibusdam tamen exemplaribus omissa est dictio: clamoris, & retinetur vox: gradientis, Targum quoque Jonathani hic habet: צוהת i. e. clamoris.

12. Hebr. אבהת חרב, sic communiter vertere solent illa verba, quæ Ezech. c. 21. vers. 20. habentur, alii terrorem gladii, alii: mactationem, nonnulli: clamorem, sic & R. Salomo ibidem vertendum putat: clamorem confessorum gladiô, Gallicè: glappissement, confer. num. seqv. 13. & Raschi not. ad Esai. c. 9. v. 17. n. 45.

13. Sic reddo hîc: גלפ"י (sic enim cum Resch in fine legendum est, nam lectio cum Daleth corrupta est,) Latini dicunt: gannire, quod est canum & vulpium proprium, confer. n. præced. 12. in Msto 1. legitur גלפ"י i. e. glattir, quæ vox antiqua Gallica significat Italianè: abbaiare, Hisp. badrare, Latinè: latrare.

14. Sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, quod Exod. cap. 11. v. 7. habetur, ubi vide not. n. 15. & n. 17. confer. & Ejusd. not. ad Josu. c. 10. v. 21. num. 6.

* In Msto 2. habentur hîc notæ Raschianæ ab hoc versu 1. usque ad versum 20. h. c. quas etiam in locis convenientibus cum vulgatis editionibus, ubi fortè differunt, contuli.

† Sive: jam antea, Hebr. כבר, sic in Msto 1. hîc additum reperitur.

1. Vel: & adjecit, Hebr. ויחבר; interpretes tamen hîc verbum istud communiter vertunt: & congregavit, sic etiam Græci: καὶ συνήγαγεν, & congregavit.

* Verba ista: sicuti dicitur &c. usque ad: בעל autem significat, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

2. Vid. Josu. cap. 15. v. 9. & dict. cap. 15. v. 60.

** Hebr. זקני, in Msto 2. hîc additur: זקני i. e. seniores (Israëlis.)

3. Confer. cap. præced. 5. vers. 20. Sign. * in Msto 1. post vocem מישור i. e. planitiem, additur: במ' בעל i. e. sicuti (habetur in illo loco:) בעל i. e. planities Gad, vid. Josu. c. 11. v. 17.

* De arca fœderis & Cherubinibus eorumque origine

† illud nomen? (nempè:) suprà quam (arcam,) fuit nomen Domini exercituum. Vers. 3. *Super planstrum novum*] Erravit hac in re, (David) nam etiam parvuli scholæ alicujus Magistri 4. nōrunt ** istud, (quod scriptum est:) quia ministerium rei sanctæ eis (filiis Kehat) incumbibat, ut humeris suis portarent, 5. & quoniam (David) dixerat: cantica sunt mihi statuta tua in domo peregrinationum mearum, 6. ideò ipse punitus fuit, ut hanc ad rem deveniret, 7. & ut Ulsa propterea moreretur, quocircà, cū illam (arcam fœderis) ex domo Obed-Edomi deduxissent, portarunt illam humeris, 8. dicitur enim in verbis dierum: & dixit illis: vos primarii familiarum paternarum, inter Levitas, sanctificate vos ipsos & fratres vestros & deportate arcam &c. quoniam ab initio vos non (ita fecistis,) rupturam fecit Dominus, Deus noster, in nobis, dum non ritè illum quærivimus. 9. Vers. 4. *Cum arca † Dei*] Ecce textus iste est ellipticus 10. (supplenda enim sunt ista:) illi autem veniebant cum arca Dei. Vers. 5. *Cum omni (instrumento ex) lignis abiegnis*] Ex quibus conficiuntur instrumenta* Musica. Vers. 6. *Quia dimoverant eam boves*] (Istud: שטמו ponitur pro שטמוהו, hoc sensu:) quia dimoverant ** eam boves & propulerant, sic quoque interpretatus est Jonathan: quia מרגוהי i. e. propulerant eam boves, sicuti (Hebræum illud:) ונרחה i. e. & impulerit manus ejus securim, 11. Chaldaus interpres vertit: ונתתריג i. e. & impulerit manus ejus securim. Vers. 7. *Propter*

- gine vide plura in Spenceri de legib. Hebræor. ritual. lib. 3. Dissent. 5. cap. 11. & sequ.
- † Hebr. ומרו, in Msto 2. pro eo legitur: מרו i. e. atque hoc erat (nomen &c.) confer. hîc tract. Talm. Bava batra, fol. 14. b.
4. Vel: pueri elementarii, prout D. Wagenf. locum similem, ex Berachot, fol. 62. b. adductum, transtulit, vide Ejusd. Sota, pag. 744. n. 4.
- ** Hebr. יודעין, in Msto 1. postea sic legitur: שני בכהן וי' i. e. dicitur enim: humeris suis (portent &c.)
5. Sicuti Numer. cap. 7. vers. 9. habetur, ubi vide Raschi notas.
6. Prout Psalm 119. v. 54. habetur, est locus iste ex Gemara Sotæ desumptus, vide D. Wagenfeil. Sota, p. 743.
7. Nempè, quoniam juxta Rabbiorum sententiam David, cū exul & profugus age-

- ret, lege Divina pro canticis ad leniendas molestias suas usus erat, ideò punitus fuit, ut in errorem istum incideret, confer. 1. Paralipom. c. 13. v. 7. num. 9.
8. Vid. infra vers. 12. & v. 13. h. cap.
9. Sicuti 1. Paralipom. cap. 15. v. 12. & vers. 14. habetur, ubi vide Raschi notas.
- † Hebr. וס ארן ista & sequentia, usque ad: וכל עצי i. e. cum omni (instrumento &c. v. 5. h. c.) absunt à Msto 1.
10. Confer. quæ ad cap. præced. 5. vers. 8. num. 5. de elliptica locutione notata sunt.
- * Vid. hîc not. ad 1. Paralipom. c. 13. vers. 8. num. 12.
- ** Verba ista: quia dimoverant eam boves, absunt in Hebræo à Msto 2. & à Msto 1. insuper abest etiam istud: & propulerant.
11. Prout Deuter. c. 19. v. 5. habetur, ubi in notis Raschianis eadem, quæ hic, habetur explicatio, vid. ib. n. 6. conf. tract. Talm. Sota, fol. 35. b.

pter hoc imprudens factum] (Istud: על השגגה i. e. propter hunc errorem, 12. nam ille (Ufa) debuerat argumentari à majori ad minus, (hoc modo: arca) portavit bajulos suos in Jordane, 13. nonne illa multo magis seipsam portabit? 14. Vers. 10. *Obed-Edomi*] Levita ille fuit, (sicuti habetur) in verbis dierum, 15. & quidem ex janitoribus. Vers. 11. *Et benedixit Dominus* † ע.] Uxor ejus & octo nurus ejus pepererant sex liberos uno ventre, 16. dicitur enim: & Pehullethai octavus, 17. sexaginta duo (erant) Obed-Edomo. 18. Vers. 14. *Saltabat*] (Istud מכרכר significat:) i. e. saltabat. * Eod. vers. 14. *Amiculô lineô*] Palliô byssino, (vox כרר i. e. significat) linguâ vernaculâ: pourceinât, 19. Jonathan interpretatus est: כררוט i. e. pallium, sic quoque interpretatus est Jonathan (dictionem Hebræam: מעילי-י) Thamaris, ** sororis Absalom, כררוטין i. e. pallia. Vers. 19. *Et frustum*] (Vocem: אשפר Rabbini explicant, quasi ex tribus vocabulis compositam, nempe: אחר משה בפר i. e. unum ex sexta bovis, 20. Eod. vers. 19. *Lagenam unam*] (Istud גרבא רחמא significat:) i. e. lagenam vini. *** Vers. 20. *Unus ex (hominibus) vanis*] (Jonathan interpretatus est:) unus ex vacuis. 21. Vers. 22. *Et adhuc me viliores faciam*] Coram illo (Deo) magis, quàm hoc modo, (me vilem faciam,) quod me ipsum

D d 2

nunc

12. Confer. quæ suprâ ad 2. Samuel. cap. 3. v. 27. num. 13. notata sunt, it. 1. Paralipom. cap. 13. v. 10. ibique Raschi not. num. 20. & D. Wagenfeil. Sota, p. 741. & sequ. n. 1. & n. 2. it. Munsteri ac Vatabli not. h. loc. atque Raschi not. ad Ruth. c. 2. v. 16. n. 13. & ad Esai. c. 59. v. 15. n. 20. it. ad Michæ c. 1. v. 8. n. 17. & n. 18.

13. Vide Josu. cap. 4. vers. 11. ibique Raschi not. n. 10. confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 35. a.

14. Explicatio ista desumpta est ex Gemara Sotæ, quam vide apud D. Wagenfeil. in Sot. 740. confer. & Josu. dict. cap. 4. v. 18. n. 19.

15. Vid. 1. Paralipom. cap. 15. vers. 18. & v. 21. † Hebr. ויכר, istud & sequentia, usque ad: מכרכר i. e. saltabat (vers. 14. h. c.) absunt à Msto. 1.

16. Confer. not. ad Exod. cap. 1. v. 7. num. 9.

17. Scil. erat ex illius Obed. Edomi filiis, vid. 1. Paralipom. cap. 26. al. 27. v. 5.

18. Prout 1. Paralipom. dict. cap. 26. al. 27. v. 8.

habetur, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 63. b.

* Confer. hic Sota, fol. 35. b. & Raschi not. ad Esai. c. 66. vers. 20. n. 47. & n. 48.

19. Sic reddo hic פורצ'ינט, Latinis est: subligaculum, confer. quæ ad Exod. c. 28. v. 4. n. 9. notata sunt, in utroque Msto etiam legitur פורצ'ינט, in Msto 2. sub hac dictione Gallica puncta sic posita reperiuntur פורצ'ינט.

** Verba ista: Thamaris, sororis Absalon, absunt in Hebræo à Msto 1.

20. Id est: una sexta bovis, in tot enim partes generaliores animal mactatum dissecabant, sicuti scribitur Pesachim cap. 2. fol. 26. confer. hic Buxtorf. Dictionar. Hebr. hac voc. ut & not. ad 1. Chron. cap. 16. v. 3. num. 2.

*** Confer. hic tract. Pesachim, fol. 36. b.

21. Confer. Raschi not. ad Esai. cap. 36. v. 9. n. 12. & ad 1. Paralipom. cap. 15. v. 19. num. 17. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.

nunc vilem feci, cum illis gloriosior ero, i. e. non me spernunt; sed in eorum oculis ego propterea æstimatus sum. Vers. 23. *Non fuit ei proles*] Ab isto die ac deinceps. 22.

CAP. VII.

Vers. 1. *Et Dominus dedisset ei quietem*] Dixit (David:) ecce impletum est (id, quod scriptum est:) & quietem dederit vobis ad omnibus inimicis vestris &c. 1. quidnam scriptum est postea? (nempè:) & erit locus quem elegerit &c. 2. nunc (itaque, inquit David,) nostrum est, † ædificare domum electam. Vers. 4. *Et fuit nocte illa*] Dixit R. Chanina, ** Papæ filius: dixit Sanctus ille Benedictus ei Nathani: homo iste, ad quem ego te mitto promptus est, * forsitan mercede conducet operarios atque ita ego causa ero, ut ipse damno afficiatur, festina ac dic ei: non tu ædificabis domum, R. Simon dicit: homo iste, ad quem ego te mitto, votò semet obstringere solet, sicuti dicitur: qui juravit Domino, vovit fortissimo Jacobi, si veniam in tentorium domus meæ, 3. forsitan dicet: non comedam nec bibam, donec ita faciam, *** sic ego (inquit Deus,) causa ero, ut ipse damnum incurrat. Vers. 6. *In tentorio & in tabernaculo*] In tentorio Schilo non fuit contignatio (seu tabulatum;) sed (fuit ibi) locus, lapidibus stratus, infra & aula supra. Vers. 7. *An quidquam locutus sum*] (Istud: הֲרִבֵּר) significat interrogationem, idcirco (litera) Heh habet Chateph Patach ac (litera) Daleth est lenis. 4. Vers. 8. *De caula*] (Dictio נוֹה hinc significat) הַבַּיִת הַזֶּה i. e. habitaculum pastorum, sicuti (in illo

22. Sed antea fuit ei proles, sic Rabbinii exponunt, confer. quæ supra ad 2. Samuel. cap. 3. vers. 5. num. 7. notata sunt; cæterum verba ista: non fuit ei proles, ab isto die ac deinceps absunt hic in Hebræo à Msto 1. confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.

1. Sicuti Deuter. cap. 12. v. 10. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & not. ad 1. Paralip. cap. 17. vers. 1. num. 1. & 4.

2. Prout Deuter. dict. cap. 12, v. 11. habetur, confer. not. ad 1. Paralip. dict. cap. 17. v. 1. num. 4. it. tract. Talm. Megilla, fol. 10. b. & Sanhedrin, fol. 20. b.

† Hebr. עליו, in Msto 1. pro eo legitur: יש עליו,

i. e. mihi incumbit.

* ד' יוחנן, in Msto 1. huic præmittitur: ד' יוחנן i. e. R. Jochanan (& R. Chanina.)

* Eadem, quæ hic notata reperies ad 1. Paralip. dict. 17. vers. 3. num. 6.

3. Sicuti Psalm. 132. v. 2. & 3. habetur, confer. not. ad 1. Paralip. alleg. cap. 17. v. 3. n. 5.

*** Hebr. עד שאעשה כן, in Msto 1. pro his ita legitur: עד שאכנה את הבית i. e. donec ædificem domum illam.

1. Id est: non habet Dagesch, confer. quæ ad 1. Samuel. c. 21. v. 16. n. 11. & ad 1. Samuel. c. 23. v. 7. n. 1. & n. 4. notata sunt.

illo loco:) נור i. e. caulæ, fossuræ pastorum. 5. Vers. 9. *Sicuti nomen magnorum*] Et hoc est, quod dicunt: scutum Davidis. 6. Eod. vers. 9. *Et excidi omnes inimicos tuos*] Et propterea in animum tuum iuduxisti, ut ædificares domum, sicuti scriptum est in lege. 7. Vers. 10. *Et ponam locum*] Amplius ego volo quietem concedere, ut tranquillè & pacificè vivat populus meus in diebus filii tui. Vers. 11. *Et ex quo die mandatis instruxi*] Connectitur hoc superiori (textui, ubi dicitur:) & non pergent, affligere eum, sicuti antea, 8. id est, antè iudicium † (tempora) & sicuti fecerunt (hostes Israëlitarum) à diebus Iudicum usque ad præsens tempus. Eod. vers. 11. *Et quietem tibi dabo*] Magis magisque, * donec requiescas ab omnibus inimicis tuis & annunciat tibi Dominus hodiè per me, quòd ille domum tibi sit factururus ad collocandum filium tuum in solio tuo & quòd constituturus sit tibi domum regni, ipse ædificabit domum (sive templum.) Vers. 14. *Virgâ ** hominum*] Hæc (virga) fuit Hadad & Reson, filius Eljadahi. 9. Eod. v. 14. *Et plagis humanis*] Is fuit Aschmedæus, 10. qui expulit illum (Salomonem) ex regno suo; 11. אֱשֶׁמֶדַי i. e. dæmones fuerunt filii Adami primi, nam omnibus istis centum triginta annis, 12. quibus Adam semet separaverat ab uxore sua propter mortem Hebelis, Spiritus cum eo coibant & ex illo pariebant (liberos.) Vers. 18. *Sedit coràm Domino*] i. e. Coràm arca ‡ (fœderis.) Eod. v. 18. *Eousque*] (Nempè,) quòd me regem constitueris. Vers. 19. *Etiā domo servitui*] (Videlicet,) quòd constituturus sis filium meum (regem) post me. Eod. vers. 19. *Et hæc est lex (sive modus) hominis*] (Verba ista intelligenda & ex-

D d 3

ponen-

5. Sicut zephen, cap. 2. v. 6. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & not. ad 1. Paralip. cap. 17. v. 7. n. 7.

6. Quemadmodum dicunt: מִן אֲבֹתָיו i. e. scutum Abrahami, sic R. Dav. Kimchi h. loc. confer. Genes. c. 15. v. 1. & tractat. Talmud. Pesachim, fol. 117. b. prout in Commentar. Isaac. Abarbenelish, loc. allegatur, confer. & not. ad 1. Chron. cap. 17. v. 8. n. 8.

7. Vid. Deuteron. cap. 12. v. 10. & v. 11. confer. supra v. 1 n. 1. & 2. h. cap. it. tract. Talm. Berachot, fol. 8. a.

8. Prout versu præced. 10. h. cap. habetur.

† Hebr. קָדַם הַשּׁוֹפָר, absunt ista hîc à Msto 1.

* Hebr. מִן מִן, absunt etiam ista à Msto 1.

** Verba ista: virgâ hominum &c. usque ad: & plagis humanis, absunt in Hebræo à Msto 1.

9. Vide 1. Reg. c. 11. v. 14. & v. 23. ibique Raschi notas, num. 6. it. Psalm. 89. v. 33. num. 15. & not. ad 1. Paralip. c. 17. v. 13. num. 11.

10. Sic Judæis dicitur rex dæmonum, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 237. ubi locus iste Commentatoris nostri adductus & Latinè versus reperitur, vid. & Raym. Martini Pug. fid. Part. 3. Dist. 2. c. 5. n. 18.

11. Confer. quæ ad Ecclesiast. cap. 1. vers. 12. num. 48. notata sunt, it. Raschi not. ad Psalm. 89. v. 33. num. 17. & Martini Pug. fid. dict. p. 3. Dist. 2. c. 5. n. 18.

12. Vid. Buxtorf. Lexic. Chaldaic. fol. 2339. & dict. Psalm. 89. vers. 33. n. 18. & n. 19.

Confer. hîc tract. Talm. Schabbat, fol. 113. b. & Joma, fol. 69. b. it. Sota fol. 40. b. & fol. 41. b. it. Sevachim, fol. 102. b.

ponenda sunt) interrogativè, 13. an convenit *** annunciari hoc modo carni & sanguini? 14. alia explicatio: fecisti mihi, sicuti fecisti Adamo primo, 15. nam ostendisti ei generationes, 16. quæ ex ipso essent egressuræ. Vers. 20. *Quid pergat amplius loqui tecum*] i. e. Quid amplius petam? * Eod. vers. 20. *Tu enim nosti servum tuum*] i. e. Dedisti mihi omnia, quibus opus habeo (hoc sensu hîc sumitur verbum יָרַע) sicuti (in illo loco:) יָרַע i. e. novit justus vitam jumentis sui. 17. Vers. 21. *Propter verbum tuum*] Ut verum redderes id, quod dixisti Samueli, te scil. mihi regnum dare velle. Eod. vers. 21. *Et juxta animum tuum*] Voluntas tua fuit ista, non, quod ego dignus fuerim. Eod. vers. 21. *Ut notum facias servo tuo*] Lætum istud nuntium, quod mihi annuntiasti. Vers. 23. *Quod iverint Dii*] (Nempè:) Moses & Aaron, 18. dicitur enim: dedi ego te אֱלֹהֵי מִצְרַיִם i. e. Deum Pharaoni, 19. sic quoque interpretatus est Jonathan: quod iverint missi à Domino. Eod. vers. 23. *Ut redimeret illam (gentem) sibi in populum*] Sic dixerunt ** illi, qui (à Deo) missi erant, Israëlitis: Sanctus ille Benedictus misit nos, ut redimeret vos sibi † in populum, & ut faceret sibi nomen & ut præstaret vobis hanc magnitudinem & (tu, ô Deus,) mirabilia fecisti terræ tuæ, postquam inde exierant (Israëlitæ;) quænam autem erant illa mirabilia coràm populo tuo? (nempè,) ut expelleres gentes earumque deos, in textu isto deest (verbum:) לָגַר i. e. ut expelleres, in verbis dierum hæc est ejus explicatio: *** לָגַר i. e. ut expelleres à facie populi tui, quem redemi-

13. Nempè hoc modo: וְכִי יִשְׁאַלְךָ הָאֱלֹהִים i. e. an hæc est lex sive mos hominis? sic in Isaac. Abarbenelis Commentar. h. loc. exponitur, ubi vide plura, confer. & Raschi not. ad 1. Paralipom. c. 17. v. 17.

*** Hæc verba: an convenit annunciari hoc modo carni & sanguini? absunt hîc in Hebræo à Misto 1.

14. Id est: homini mortali, sic enim Rabbinii nominare solent hominem, nempè carnem & sanguinem, confer. hîc. D. Wagenfeil. Sota, pag 752.

15. Quoniam hîc in textu sacro habetur vox דָּרַע, hinc nata est ista expositio Rabbinica, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 519. edit. Amstel.

16. Hebr. דָּרַע, respicitur hac explicatione ad dictionem דָּרַע i. e. lex, quæ hîc in textu sacro habetur.

* Confer. not. ad 1. Paralip. c. 17. v. 18. n. 18.

17. Sicuti Proverb. cap. 12. v. 9. al. vers. 10. habetur, ubi juxta commentatoris nostri mentem hæc erit explicatio: justus dat jumento suo illa, quæ ei sunt necessaria, confer. not. ad 1. Paralipom. cap. 17. vers. 18. num. 20.

18. Confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag 521. & sequ. edit. Amstel. & Raschi not. ad Josu. c. 24. v. 19. n. 9.

19. Prout Exod. cap. 7. vers. 1. habetur, ubi vide Raschi notas.

** Verba ista: sic dixerunt &c. usque ad: ut præstaret vobis hanc &c. absunt in Hebræo à Misto 1.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 6. 2. & Chagiga, fol. 3. b. it. Bavabatra, fol. 13. a. b. & Sanhedrin, fol. 38. b. & fol. 39. a.

*** Hebr. פִּירַשׁ, in Misto I. pro eo legitur: נָט i. e. scriptum est.

demisti ex Ægypto ²¹. inter gentes, nec hic defectus est, nam ex sensu literali, dum dicitur: à facie populi tui, gentes, nos intelligimus significationem expulsionis & ejectionis. Vers. 28. *Tu es Deus*] i. e. Dominator & potestas est in manu tua, ut in effectum deducas. Vers. 29. *Velis*] (Istud הוֹאֵל hic significat:) רָצָה i. e. placeat tibi. ²².

CAP. VIII.

Vers. 1. *Frænum Ammæ*] In verbis dierum * scriptum est: & accepit David (urbem) Gath è manu Philisthæorum, ¹. eaque dicta fuit frænum Ammæ, quoniam illa extitit sceptrum imperans omnibus Philisthæis, metropolis scil. regum, non enim reperimus inter omnes satrapas Philisthæorum, (nempè:) in Hazza, in Asdod, in Ekron & in Ascalon, nomen regni, nisi in Gath (de hac enim scriptum reperimus:) Achisch, rex Gath. ². Eod. vers. 1. *Frænum*] (Vox מִנְיָן significat) linguâ vernaculâ: aigvillon, ³. (dictio:) מִנְיָן hic significat stimulum bovis ligneum. ⁴. Vers. 2. *Et metiebatur duos funiculos, ad interficiendum*] Quoniam (Moabitæ) interfecerant patrem ejus (Davidis) eusque matrem atque fratres, dicitur enim: & duxit eos in conspectum regis Moabitarum; ⁵. non autem reperimus, quòd illi inde egressi sint. Vers. 3. *Cùm ille iret*] i. e. Quando ibat Hadar-Ezer. Eod. vers. 3. *Ad reducendum † manum suam*] Juxtâ Chaldaicam Paraphrasin (hæc est explicatio:) ad mutandum terminum ejus, subegerat enim (aliquam partem) ex terra (aliena extrâ terminum regionis suæ ac dilataverat fines suos. Vers. 4. *Et enervavit David omnem currum*] (Idque fecit David) eum in finem, ne sibi multiplicaret equos. ⁶. Eod. vers. 4. *Et reliquit ex eis centum currus*] Quibus ipse opus habebat, qui

²¹. Sicuti i. Paralipom. cap. 17. vers. 21. habetur, ubi verbum לָנִיץ, quod hic omissum est, habetur, vid. ibid. n. 23. & D. Wagenfeil. Sora, p. 731. n. 5.

²². Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 51. b. * Hebr. וּבְרַבִּי הוּא, hæc & sequentia, usque ad: על שם שהיא i. e. quoniam illa extitit, absunthicà Mstori.

¹. Vid. L. Paralipom. cap. 18. vers. 1. confer. not. ad Amos cap. 6. v. 2. n. 4.

². Sicuti i. Samuel. cap. 27. v. 1. habetur.

³. Sic reddo hic מִנְיָן לָנִיץ, prout etiam in Mstori

¹. hic legitur, Latinis dicitur; stimulus bovis, confer. quæ ad Judic. cap. 3. vers. 31. n. 30. notata sunt.

⁴. Confer. Judic. dict. cap. 3. vers. 31. num. 29.

⁵. Prout i. Samuel, cap. 22. v. 4. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & infr. 2. Samuel. c. 10. v. 2. num. 1. it. not. ad 1. Paralipom. cap. 19. v. 2. num. 5. & 6. ut & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 39. b.

† Confer. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 37. b.

⁶. De hoc præcepto Divino vid. Deuterom, cap. 17.

qui illius curribus sufficerent; הרכב autem constabat quatuor equis; 7. dicitur enim: מרכבה i. e. quadriga 8. sexcentis siclis & equus centum quinquaginta 9. hinc discimus, quod הרכב fuerit quatuor equorum (vel: quatuor equis constiterit.) Vers. 7. *Umbones aureos*] (Vox שלטי hinc significat:) אשפתות i. e. pharetras, quibus indunt sagittas, sicuti dicitur: purgate sagittas, implete pharetras; 10. omnes (autem) textus isti conjunguntur textui domus Sanctuarii (quam David ædificare volebat; sed à Deo per Nathanem prohibitus erat,) quoniam ex omnibus istis bellis congregaverat (David) res consecratas ad necessitates domus ** (sive templi, quod extruendum erat.) Vers. 13. *Et comparavit David nomen*] Dum sepulturæ tradidit interfectos, quos ille in Edom interemerat, idque fuit bonum nomen Israëlitis, quod hostes suos sepulturæ traderent, sic quoque illa (S. Scriptura) dicit de bello Gogi & Magogi: & sepelient omnis populus terræ, & erit ipsis nomen; 11. sed unde probatur, quod illos sepulturæ tradiderit David? nimirum dicitur in libro regum: & fuit, cum David esset in Edom, cum ascenderet Joab, princeps militiæ, ut sepeliret confossos. 12. Eod. vers. 13. *Octodecim millia*] Ast in libro Psalmorum illa (S. Scriptura) dicit: duodecim millia, 13. dic igitur, quod duo fuerint prælia. Vers. 14. *Præsides*] (Dictio נציבים hinc significat:) פקידים i. e. præfectos, * ut tributum exigant. Vers. 15. *Et erat David exercens judicium &c.*] Vers. 16. *Et*

Joab

17. vers. 16. ibique Raschi not. confer. & not. ad 1. Paralipom. cap. 18. v. 4. num. 6.
- * Hebr. לכרי מרכבת, in Msto 1. pro his legitur מרכבת i. e. præter currus ejus, confer. hic not. ad 1. Paralipom. dict. cap. 8. vers. 4. num. 9.
7. Vel. fuit autem הרכב quatuor equorum, hinc autor Vulgatæ dictionem מרכבה, quæ 1. Reg. c. 10. v. 29. habetur, vertit: quadrigam, German. Ein Gespann von vier Pferden/confer. num. sequ. 8.
8. Sic juxta autorem Vulgatæ dictionem istam hic vertere volui, confer. num. præced. 7. & Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.
9. Scil. siclis, prout 1. Reg. dict. c. 10. v. 29. habetur, ubi vide not. num. 20.
10. Prout. Jerem. cap. 51. vers. 11. habetur, ubi in notis Raschianis eadem, quæ hinc, habetur

explicatio, vid. ibid. n. 7. it. not. ad 1. Paralip. cap. 18. v. 7. n. 16.

- ** Vel: ad ea, quæ opus erant domui, Hebr. לצרכי הבית, absunt ista hic à Msto 1.
11. Sicuti Ezech. cap. 39. vers. 13. habetur, ubi vide notas, Sign. ***. confer. & R. Salom. ad Genes. cap. 9. v. 23. & ad 1. Reg. c. 11. v. 15. n. 5. it. ad Esai. cap. 10. vers. 16. n. 17. & ad Esai. c. 20. v. 4. n. 10.
12. Prout 1. Reg. dict. cap. 11. v. 15. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 4.
13. Vide Psalm. 60. vers. 2. ibique Raschi notas, num. 8. ubi etiam ad hanc objectionem respondetur, confer. & D. Meyeri not. ad Seder Olam majus, pag. 527. edit. Amstel.
- * Confer. quæ ad 2. Reg. cap. 8. vers. 20. n. 9. notata sunt, it. not. ad 1. Paralip. cap. 18. v. 14. num. 22.

Joab præerat militia] David causam præbuit ** Joabo, ut rem militarem prospere gereret, quoniam ipse exercebat jus & justitiam, ac Joab ansam dedit Davidi, ut exerceret jus & justitiam, quia ipse (David) judicabat, Joab autem (judicata) executioni mandabat & illius (Davidis) nomine imperium exercebat, prætereà, dum Joab in bellis occupatus erat, non distinebatur per illa David; *** sed animus ejus liber erat ad exercendum jus ac justitiam. Eod. vers. 16. *A Commentariis*] (Istud מִזְכִּיר hîc significat, quòd ille Jehoschaphat Davidi in memoriam revocaverit eumque monuerit,) ut, quæ lis coràm ipso primùm venerit, eam primò quoque locò decideret. 14. Vers. 18. *Et Benajahu, Jehojadæ filius, præpositus erat Cerethais & Peletthais*] Jonathan interpretatus est: & Benajahu, filius Jehojadæ, præerat sagittariis & funditoribus; Rabbini autem nostri dicunt Cerethi & Pelethi sunt Urim & Thumim. 15. Eod. vers. 18. *Sacerdotes erant*] (Dictionem כֹּהֲנֵי Jonathan hîc vertit:) רַב־רִבִּין i. e. magnates erant. 16.

CAP. IX.

Vers. 9. *Do filio domini tui*] Rex potestatem habet, ut (de familia una in aliam) transferat hæreditatem (seu possessionem,) dicitur enim de jure regni: agros vestros vineasque vestras accipiet ac dabit servis suis. 1. Vers. 11. *Sic faciet servus tuus; Mephiboschet autem comedet in mensa mea*] Ziba dixit: 2. sic faciet servus tuus; David autem respondit: Mephiboschet comedet.

** Verba ista: David causam præbuit &c. usque ad: quoniam ipse exercebat &c. absunt in Hebræo à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 6. a. b. & fol. 49. a.

*** Etiam hæc verba: non distinebatur per illa David, absunt in Hebræo à Msto. 1.

14. Vide R. Salom. ad 1. Reg. c. 4. v. 3. Sign. * ubi in illius notis eadem, quæ hîc, habetur explicatio ut & in not. ad 2. Reg. c. 18. v. 18. n. 7. it. ad 1. Paralipom. cap. 18. vers. 15. n. 24.

15. Confer. hîc D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 529. edit. Amstel. ut & Munsteri Vatabli atque H. Grotii not. h. loc. vid. & 1. Reg. cap. 1. v. 38. n. 20. & ad 1. Chron. c. 18. v. 17, n. 26.

16. Confer. Ejusd. D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 530. & Munsteri, Vatabli, Amamæ atque H. Grotii not. h. loc. it. Raschi not. ad Psalm. 110. v. 4. n. 17. & ad Hiob. cap. 12. v. 19. it. not. ad 1. Paralip. cap. 18. v. 17. num. 28. ut & tract. Talm. Nedarim, fol. 62. a.

1. Sicuti 1. Samuel. cap. 8. vers. 14. habetur, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 531. edit. Amstel. it. tract. Talm. Schabbat, fol. 56. a.

2. Verba ista: Ziba dixit &c. usque ad: habitans in domo Zibæ (v. 12. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

medet super mensa mea. Vers. 12. *Habitans in domo Zibæ*] (Videlicet:) filii ejus 3. ac servi ejus (Zibæ.)

CAP. X.

Vers. 2. *Sicuti exercuit pater ejus erga me benignitatem*] Quænam fuit illa benignitas? (nimirum) quando David fugiebat coram Saule, venerunt ad illum pater ejus & mater atque fratres, quos ipse in conspectum regis Moabitarum deduxit eisque dixit: maneat quæso pater meus ac mater mea tecum; 1. sed (rex Moabitarum) illos interfecit, præter unum ex illis, qui fugit & evasit in terram filiorum Ammon ad (regem) Nachasch, (sic scriptum reperitur) in Medrasch R. Tanchumæ, in (Sectione: *) & apparuit ei. 2. Vers. 3. *An David honore afficit patrem tuum in oculis tuis?*] i. e. An tibi videtur, quod David honore afficiat patrem tuum? ipsi (Israëlitæ) admoniti sunt (quoad Ammonitas hisce verbis:) ne quærito pacem eorum; 3, an igitur ipse * (David) quæret pacem tuam. Vers. 4. *Vestes eorum*] (Dictio: מְרוּיָהָם significat:) חִלּוּקֵיהֶם i. e. eorum indusia. 4. Eod. vers. 4. *Nates eorum*] (Vox: שְׁתוּרָם significat:) הַעֲגָבוֹרָם i. e. pudenda. 5. Vers. 16. *Schobach, princeps militia Hadar ezeris*] Quoniam ille vir fortissimus ac valdè robustus fuerat, (ideò S. Scriptura) illius nominatim facit mentionem. 6.

CAP.

3. Confer. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 62. a.

1. Vide 1. Samuel. cap. 22. v. 3. & 4. ibique Raschi not. confer. & Samuel. c. 8. v. 2. n. 5 & not. ad 1. Paralip. cap. 19. v. 2. n. 3.

* Hebr. מְרוּיָהָם, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

2. Sectio illa incipit à Genes. cap. 18. vers. 1. & continuatur usque ad cap. 23. eò exclusò.

3. Sicuti Deuteron. cap. 23. v. 6. al. v. 7. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & not. ad 1. Paralip. cap. 19. v. 3. n. 7.

* Verba ista. an igitur ipse (David) quæret pacem tuam? absunt in Hebræo à Msto 1.

4. Tunicas interiores, interulas, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 776. & Lightfoot. ad Luc. c. 9. vers. 3. pag. 782. edit. Lips. vide & not. ad Genes. c. 37. v. 13. & ad Job. c. 6. vers. 7. num. 7. it. ad 1. Paralip. cap. 19. v. 4. n. 8.

5. Sive: Posteriora, confer. Raschi ad Esai. cap. 20. vers. 4. n. 9. it. ad Ecclesiast. c. 11. v. 5. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1574. it. not. ad Psalm. 73. vers. 6. num. 8. & ad 1. Paralip. cap. 19. vers. 4. num. 9. & 10.

6. Confer. hic not. ad 1. Paralipom. cap. 19. v. 11. num. 16. it. tract. Talm. Sota, fol. 2. b.

CAP. XI.

Vers. 1. *Quo tempore prodeunt reges*] Est tempus in anno, quò copiae militares egredi solent (ad bellum,) quando terra plena est segetum & equi in agro inveniunt pabula sua. * Vers. 4. *Ab immunditie sua*] A menstrua impuritate sua. ^{1.} Vers. 6. *Mitte ad me Urijam*] Nam (Davidis) propositum erat, ut (Urija) concumberet cum uxore sua atque ille existimaret, quòd ipsa à se gravida esset facta. Vers. 8. *Cibus regius*] (Jonathan etiam interpretatus est:) cibus regis. Vers. 15. *Ut percussus moriatur*] (Idque rex fecit cum in finem,) ut (uxor Urijae) censeatur dimissa retrò ^{2.} atque ipse (David) deprehendatur, quòd non venerit ad mulierem maritatum, nam, quisquis in bellum ** proficiscebatur, is uxori suae libellum repudii scripsit, sub ea conditione: si mortuus fuerit in bello. Vers. 21. *Filium Jerubescheti*] Iste ירובשט i. e. Jerubeschet fuit) Gideon, qui fecit contentionem cum הבושת, ^{3.} is fuit Bahal. Vers. 25. *Confirma militiam tuam contra istam urbem eamque dirue*] Haetenùs verba nuncii, (quem rex David ad Joabum miserat.) Eod. vers. 25. *Et confirma illum*] David dixit nuncio: & confirma illum Joabum verbis consolationum plenis, *** ne animus ejus concidat.

Ee 2

CAP.

* Confer. hinc not. ad 1. Paralip. cap. 20. vers. 1. num. 1.

1. Nimirum נדה גרה, i. e. non laboravit impuritate menstrua, nam, quoniam lota erat, ipsa repurgata erat ab immunditia sua, sic in Isaac. Abarbenelis Commentario h. loc. exponitur, conf. hinc tract. Talm. Sanhedrin fol. 107. a.

2. Nempè: statim ab illo tempore, quo Urija in bellum profectus erat, ipse quoque libellum repudii scripserat, sicuti mox sequitur, confer. hinc prae aliis Abarbenelis Commentarius h. loc. it. tract. Talm. Schabbat, fol. 56. a. & Kidduschin fol. 43. a.

** Hebr. למלחמה, in Msto 1. postea additur: בית דוד, i. e. domus Davidis.

3. Id est: cum pudore, sic dicebatur idolum Bahal, quod non dignum fuit habitum, ut nomine suo appellaretur, sicuti & hodierni verpi Christianorum templa vocant domos stultitiae, turpitudinis, &c. confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1087. it. not. ad 1. Chron. cap. 9. vers. 40. n. 7.

*** Hebr. ברברי חננומי, absunt ista hic à Msto.

CAP. XII.

Vers. 4. *Et venit viator*] Similis est prava concupiscentia ab initio viatori, qui viam suam ambulat, ^{1.} dein peregrinanti, qui fit hospes, tandem viro, qui est pater familiars. Vers. 5. *Quia reus mortis*] Is, qui pauperi rem suam aufert, * perinde habetur, ac si vitam ei auferat, dicitur enim: animam (sive vitam) dominorum ejus accipiet. 2. Vers. 6. *Rependet quadruplam*] Sic quoque ei (Davidi) evenit, nam in quatuor liberis ipse punitus fuit (nempè in) infante, (quem Bath Scheba pepererat) & in Amnone, Themare atque Absalome. 3. Vers. 8. *Adjectissem*] (Istud: וְאִסִּיפוֹ ponitur pro:) וְהִיִּיתִי מוֹסִיף i. e. fuisset adjecturus tibi. Eod. vers. 8. *Uxores domini tui*] (Videlicet) Michalem, filiam Saulis. 4. Vers. 14. *Irritando † irritasti inimicos*] Periphrasis est ista ** eaque in honorem Dei, Jonathan interpretatus est: quoniam aperiendo aperuisti os eorum, qui oderunt populum Domini. Vers. 15. *Et morbo affectus fuit*] (Istud יָאֵשׁ) significat יָחַל i. e. morbum. * Vers. 16. *Et venit ac pernoctavit & cubavit humi*] Et venit † (David) in domum (suam) & per-

1. Vide tractatum Talm. Megilla, fol. 13. a. & Bava batra, fol. 15. a. item Succa, fol. 52. b. unde locus iste desumptus est, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 535. edit. Amstel. & Dr. Gerhardi Medit. Sacr. 37. ubi scribitur: quemadmodum peregrinus fictâ simplicitate mendicus nos decipiendi gratiâ accedit, si eum non admittimus, recedit, si sinimus eum ingredi, fit hospes, colligit vires, tandem, si assentiamur, fit dominus: ita motus pravæ concupiscentiæ stimulant nos, si eis non blandiamur, recedunt, si non vis hunc hostem tibi dominari, non recipias eum in domum cordis tui.

* Hebr. וְהִיִּיתִי מוֹסִיף, in Mss. 1. his præmissa sunt ista: וְהִיִּיתִי מוֹסִיף אֶת הָעֵץ הַזֶּה i. e. vir iste (mortis reus est,) quia ipse spoliavit pauperem; qui verò aufert (pauperi rem suam &c.)

2. Sicuti Proverb. cap. 1. vers. 19. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 17.

3. Præterea sex mensibus leprosum fuisse Da-

videm tradunt Rabbini, vide Sanhedrin, fol. 107. 1. alleg. Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 1943 confer. & Raschi not. ad Psalm. 118. v. 18. ita tract. Talm. Joma, fol. 22. b.

4. Alii tamen istud de ipsis Saulis uxoribus intelligunt & exponunt, confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 18. a. & fol. 21. a. it. D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 537. edit. Amstel. ubi explicatur, quomodo illa uxorum Saulis traditio sit intelligenda.

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 56. a. & Kidduschin, fol. 43. a. it. Berachot, fol. 7. b. & fol. 56. b. it. Sota, fol. 11. a.

** Vel: cognominatio est ista, Hebr. בְּנֵי דָוִד, confer. infra 2. Sam. c. 14. v. 11. Sign. * it. not. ad Hiob. c. 32. v. 3. & ad Habac. c. 1. v. 12. it. Buxt. Lex. Chald. fol. 1054.

* Confer. Raschi not. ad Jerem. cap. 15. vers. 18. ibique num. 42. it. ad Michæ c. 1. vers. 9. n. 19.

† Verba ista: & venit &c. usque ad: cubans humi, absunt in Hebræo à Mss. 1.

& pernoctavit, cubans humi. * Vers. 17. *Nec se cibò refecit*] (Verbum כָּרַה) significat אָכַל i. e. cibationem, sicuti (in illo loco:) וְאָכַר i. e. & cibò reficiat de manu ejus. 5. Vers. 26. *Propter Dominum*] Qui illum amavit. ‡ Vers. 26. *Urbem regiam*] Duo munimenta murorum fuerunt in illa (urbe,) exterius & interius urbem, exterius (complectebatur) urbem regiam; interius verò fuit loco munitionis & propugnaculi. Vers. 30. *Coronam regis eorum*] Idoli filiorum Ammon nomen fuit מֶלֶךְ, 6. significans מֶלֶךְ i. e. regem. Eod. vers. 30. *Et imposita fuit capiti Davidis*] Itthai ** Gisthæus 7. cessare fecit eam. 8. Vers. 31. *Serra, tribula ferrea & secures*] (Istud חֲרִיצִים fuit) quasi species limarum, 9. quas vocant: limes; fuerunt autem ista (nempè: ferræ, tribulæ, secures) pœnarum genera. Eod. vers. 31. *Serra*] (Diction: סֶרַח significat:) instrumentum ferreum, multas habens scissuras (sive rupturas,) quæ continuâ serie sibi conjunctæ sunt. 10. Eod. vers. 31. *Tribula ferrea*] (Diction: חֲרִיצִים significat: (tribulas excisas, plenas cæsuris, ad instar limarum, 11. quas vocant (linguâ Gallicâ:) limes. *** Eod. vers. 31. *In*

Ee 3

fornace

* Hebr. אָכַל, est hæc expositio istius vocis אָכַל quæ hic in textu sacro habetur, confer. not. ad 1. Samuel. c. 20. vers. 20. Sign. *

‡ Confer. tract. Talm. Moëd Katon, fol. 15. b. & Sanhedrin, fol. 69. b. it. Menachot, fol. 53. a.

5. Sicuti cap. seqv. 13. vers. 6. habetur, confer. quæ supra ad 2. Samuel. cap. 3. vers. 35. n. 16. notata sunt, vide & dict. cap. seqv. 13. vers. 5. n. 6. it. not. ad Thren. c. 4. v. 10.

6. Confer hic tract. Talm. Avoda Sara, fol. 24. a. coeterum de abominatione sive idolo Ammonitarum מִלְכֹם Milcom, vide 2. Reg. cap. 23. v. 13. ista itaque expositione Rabbinicâ illud מִלְכֹם hic intelligitur de Milcom, Ammonitarum idolo, eadem hæc Rabbinorum expositio adducitur etiam à R. Dav. Kimchi in not. h. loc. confer. num. seqv. 8.

** Verba ista: Itthai, Gisthæus, cessare fecit eam, absunt in Hebræo à Msto 1.

7. De quo vid. 2. Samuel. c. 15. vers. 19. confer. not. ad 2. Paralip. c. 23. v. 11. n. 7.

8. Vel: abolevit, abrogavit eam, Hebr. בָּטַל,

Rabbini istud de Ammonitarum idolo exponunt, quòd ille istud aboleverit, confer. hic R. Dav. Kimchi not. ubi hac de re plura; miratur autem ille ibidem eorum Rabbinorum sententiam, qui Itthaium Gisthæum, statuunt fuisse extraneum sive gentilem, non Israëlitam.

9. Hebr. חֲרִיצִים, confer. quæ ad 1. Samuel. c. 13. vers. 21. Sign. * notata sunt, vide & n. seqv. 11. h. vers. coeterum verba ista: quasi species limarum, quas vocant: limes, absunt in Hebræo à Msto 1.

10. Isaac. Abarbenel in Comment. h. loc. exponit Hispanicè: sierra, Italis est: sega, confer. D. Meyerinot. ad Seder Olam majus pag. 543. edit. Amstel.

11. Hebr. חֲרִיצִים, de cujus vocis significatione vide n. præced. 9. h. vers. confer. & infra 2. Samuel. c. 24. v. 22. n. 24.

*** Ita hic exprimo: לֹא־בָּטַל, sic etiam in Msto 1. hoc loco habetur.

fornace 12. *lateraria*] In lutô † platearum, sic quoque interpretatus est Jonathan: & traxit eos in plateis.

CAP. XIII.

Vers. 1. *Absalomo autem erat soror pulchra*] Quæ fuit filia matris ejus. *
 Vers. 2. *Ut agrotaret*] Adeò, ut morbô corriperetur. Eod. vers. 2.
Quia virgo erat] Et verecunda in domo nec foràs prodibat, quocircà
 difficilè videbatur Ammoni &c. 1. i. e. tectum 2. & absconditum erat ab illo,
 quamnam occasionem posset quærere, ut cum ea concumberet, (verbum **יפלא**
 hîc accipitur,) sicuti ** (in illo loco:) **יפלא** i. e. occultum erit tibi, 3. ecce
 (significat ibi:) **יתכסה** i. e. absconditum erit à te. Vers. 3. *Vir astutus*]
 Ad malitiam. *** Vers. 4. *Attenuatus*] (**כטוש** significat hîc:) i. e. flac-
 cidus, 4. sicuti (in illo loco:) **רלות** i. e. flaccidæ (seu macilentæ) & malæ
 aspectu. 5. Vers. 5. *Cibum*] (Dictio **הסעורה** significat:) i. e. ci-
 bum. 6. Vers. 6. *Et placentas paret*] (Istud: **ותלכב** significat hîc:) **וחלול**
סולת i. e. & misceat similam, quæ primùm aquâ fervente subigitur & postea
 oleô (miscetur.) Vers. 9. *Sartaginem*] (Vocem Hebræam) **מחבת** Chal-
 dæus interpres vertit: **משריתה**. 7. Vers. 13. *Non probibebit me à te*] Quo-
 niam

11. Hebr. **במלבן** sic legendum putant Masore-
 thæ, scriptum verò est **במלבן** per Caph, hinc
 nonnulli verterunt: in fornacem Molechi,
 i. e. in locum Molechi, idoli Ammonitarum,
 in quo liberos suos traducebant per ignem,
 confer. Raschi not. ad Jerem. cap. 7. v. 30. &
 ad Ezech. c. 43. v. 14. atq. R. Dav. Kimchi h.
 loc. it. Buxtorf. Diction. Hebr. h. voc. atque
 Isaac. Abarbenel Annot. h. loc. Commenta-
 tor noster **במלבן** hîc exposuit **בטיט** i. e. lutum.

† Hebr. **בטיט**, sic in Mito i. quam. lectionem hîc
 in versione potius secutus sum, quàm **כטיט** i.
 e. tanquam lutum, uti, in Vulgatis editionibus
 habetur.

*. Hebr. **אמו**, quomodo hoc intelligendum
 sit, vid. infra not. ad vers. 13. h. cap. ibique
 Sign. *.

1. Sicuti hoc versu 2. habetur.

2. Quoniam in Hebræo hîc verbum **יפלא** habe-
 tur, ideo hoc loco exponitur, quòd istud si-
 gnificet **נכסה ועל** i. e. tectum & occultum,

confer not. ad Deuteron c. 30. v. 11. n. 7. &
 n. seqv. 3. h. vers.

** Verba ista: sicuti (in illo loco &c.) usque
 ad: attenuatus (v. 4. h. c.) absunt in He-
 bræo à Mito 1.

3. Prout Deuteron. cap. 17. v. 8. habetur, ubi
 vide not. n. 13. confer. & num. præc. 2. h. v.

*** Conf. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.
 4. R. Salomo in notis ad Levit. c. 19. v. 19. istud
כמט exponit Gallicè: flestri, vid. ibid. n. 106.
 confer. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1053. it.
 not. ad Esai. c. 1. v. 30. num. 73.

5. Sicuti Genes. cap. 41. vers. 19. habetur, ubi
 vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad
 Psalm. 41. v. 2. n. 1. it. tract. Talm. Nedarim,
 fol. 40. a.

6. Confer. quæ ad 1. Samuel. cap. 2. vers. 29. n.
 33. notata sunt, vide & cap. præced. 12. vers.
 17. n. 5. & not. ad Psalm. 69. vers. 22. n. 17. it.
 tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.

7. Id est: sartaginem, confer. Chaldæus inter-
 pres

niam ego permiffa fum tibi, (ut uxor à te duci poffim,) nam illius mater eam utero gēstaverat, quando adhūc alienigena & quidem pulchra facie erat eamque ceperat David in bello, qui autem filium habet ex ancilla † (five captiva) iste (filius aut filia) nulla ratione * habetur pro illius filio (aut filia.) Verf. 15. *Et odit eam Amnon*] Dicunt Rabbini noſtri: funiculus ei ligatus fuit, 8. illaque fecit eum (quaſi) exſectum virilibus, 9. Verf. 16. *Non eſt occaſio*] i. e. Non faciant occaſionem mali illius, quō ego emittor, quod (malum certè) majus eſt alterō illō, quod mecum feciſti, dum me compreſſiſti, & adhuc majus adjicies malum, dum me emittes. Verf. 23. *Et tondebant*] Fuit autem mos, ut facerent convivium, quando eorum oves tondebantur. ** (Verf. 26. *Si non, * eat quæſo nobiſcum*] i. e. Si non potes tu ire, eat quæſo ** nobiſcum Amnon. Verf. 32. *Ex præcepto Abſalomi fuit propoſitum*] (Iſtud: על פי ſignificat hīc:) כצווי i. e. ex mandato Abſalomi factum fuit iſtud propoſitum 10. ſervis ejus (Abſalomi) injunctum, ut interficerent Amnonem.

CAP.

- pres ad Levit. c. 6. v. 14. & ad Levit. c. 7. v. 9. it. dict. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.
- † Hebr. מן השפחה, in Mſto 1. hic additur: או מן הגבורה, i. e. aut ex alienigena, confer. not. ad Genes. cap. 20. v. 12. num. 15. & 16. & Sanhedrin, fol. 21. a.
- * Confer. hīc autor tractatūs Gallici, qui inſcribitur: Histoire Critique des dogmes & des cultes &c. Part. 1. c. 20 n. 3. pag. 155. edit. Amſtel. vid. & ſuprà verf. 1. h. cap. Sign. *.
8. De magica illa actione, nempè: ligatione ligulæ, Germ. *Neſtel-Bündel* / confer. præ aliis D. Fromman. de Fascin. Magic. lib. 3. part. 6. cap. 18. ubi plura, vid. & Abarbenel. in Not. h. loc. fol. 157. col. 2. princ. edit Lipſ. in Mſto 1. pro נקשר לו, i. e. funiculus ei ligatus fuit, legitur: שמא קשרה לו, i. e. forſitàn illa ligavit ei (funiculum & fecit eum &c)
9. Id eſt: impotentiam generandi effecit, conf. Sanhedrin, fol. 21. a. vid. & Dr. Fromman. dict. loc. cœterum de שפחה, i. e. exſecto virilibus confer. Deuter. cap. 23. verf. 2. ibique not. num. 12.
- ** Confer. hic tractat. Talm. Sanhedrin, fol. 69. b.
- * Hebr. וּלְ, confer. quæ ad 1. Samuel. cap. 20. v. 14. n. 2. & ad 2. Reg. cap. 5. v. 17. n. 9. notata ſunt.
- * Verba iſta: eat quæſo &c. uſque ad finem huius capitis, abſunt in Hebræo à Mſto 1.
10. Sive: decretum, ex compoſito factum Galili: complot, confer Raſchi not. ad Joſuæ c. 8. v. 13. n. 5. & ad 1. Reg. c. 20. v. 12. confer. & tract. Talm. Moëd katon, fol. 21. a.

CAP. XIV.

Vers. 2. *Et desideravit David*] Ecce hic textus est ellipticus 1. (ubi post istud:) וְחָכַל i. e. & desideravit (supplenda est vox) נַפְשׁ i. e. anima Davidis, 2. sic quoque interpretatus est Jonathan: & desideravit anima Davidis, sicuti (in illo loco:) expetivit etiam כָּלָה i. e. desideravit. 3. Eod. vers. 2. *Quia consolationem ceperat de Amnone*] (Istud נָחַם significat:) קָבַל תְּנַחֲמוֹת i. e. consolationes ceperat. Vers. 4. *Et misit Joab (ad urbem) Thekoba*] Dicunt Rabbini nostri: quoniam oleum olivarum † ibi reperiebatur; ideo etiam sapientia ibi deprehendebatur. Vers. 7. *Profectò mulier vidua ego sum*] (Dictio אָכַל hic significat:) בְּקוֹשָׁט i. e. reverà. Vers. 11. *In me, domine, sit hæc iniquitas*] Est hæc periphrasis * in illius (regis Davidis) honorem, ac si diceret: tu (ô rex,) me repellis, dicens: ego mandabo de te; si ego viam meam ihero, nec tu de me mandaveris ac filius meus interficiatur, cuinam iniquitas ista (erit imputanda?) Vers. 13. *Recordetur quæso rex Domini*] Ut curam gerat longitudinis viæ, ad servandum animas, dicitur enim: & assequatur eum, quoniam longior est via 4. & hoc est, (quod hic dicitur:) ne multiplicetur vindex sanguinis ad perdendum; tu autem me repellis. ** Vers. 15. *Et cur in animum tuum induxisti istiusmodi rem*] Quòd scil. Israëlitas in suspicionem deduxeris, ac si illi venturi sint, ut interficiant secundum † (filium meum) sine testibus & non factâ præmonitione. Eod. vers. 15. *Et loquitur rex verbum istud, tanquam delinquens*] Et verbum istud, quod in alios decrevisti, dum mihi dixisti: non cadet è capillis filii tui in terram, 5. nunc, quando revelabo tibi, quòd verbum istud non nisi de duobus

1. De ellipticis S. Scripturæ dictionibus, confer. Raschi not. ad Exod. c. 32. v. 32. & ad 2. Samul. c. 5. v. 8. n. 5.

2. Confer hic Numer. c. 22. vers. 32. ibique Raschi not. vide & 1. Samuel. c. 24. v. 11. n. 5. & n. 6. it. not. ad Psalm. 16. vers. 2. num. 8.

3. Scil. anima mea, sicuti Psalm. 84. vers. 3. habetur, ubi vide Raschi notas num. 1. in Msto 1. post: כָּלָה, i. e. desideravit, additur: לִשְׁחַתּוֹתָא, i. e. (verbum כָּלָה) significat desiderium.

† Confer. hic tract. Talm. Menachot, fol. 85. b. it. Moëd katon, fol. 15. a. b.

* Vel: est hæc cognominatio, i. e. alio quasi nomine ac prætextu utitur foemina illa, confer. suprà 2. Samuel. c. 12. v. 14. ibique not. Sign. ** it. infrà v. 17. h. c. Sign. *.

4. Prout Deuteron. cap. 19. v. 5. al. v. 6. habetur, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 557. & seq. edit. Amstel. ubi loci istius explicatio habetur.

** Vanis & inutilibus verbis me rejicis, confer. not. ad Genes. c. 38. v. 11. Sign. **.

† Hebr. אֶת הַשֵּׁנִי, abest istud à Msto 1.

5. Sicuti versu 13. h. cap. habetur.

duobus 6. filiis tuis (intelligendum sit,) ne pœnitentiâ ducaris, dicens: locutus sum istud, tanquam delinquens, & ecce jam ad sanio rem mentem redeo, 7. ne revocet rex Absalomum, qui depulsus est à nobis & aufugit. 8. Eod. vers. 15. *Et ut rex non loquatur*] (Istud: וְמַרְבָּר significat) linguâ vernaculâ: & que non parlera. 9. Vers. 16. *Nam moriendo morimur*] Et sufficiat nobis ista (mortis) pœna nec eripiet Deus vitam ullius hominis è morte, quocircâ ineat rex cogitationem, ne depellat à nobis eum, qui depulsus est. 10. Vers. 17. *Nunc autem, dum veni ad loquendum cum rege, domino meo, verbum istud*] Applicando * illud mihi meoque filio. 11. Eod. vers. 17. *Quia terret me populus*] i. e. Metum mihi incutit, ne petitionem istam instituum ** apud dominum meum (regem) propter ipsius filium, ne fortè (rex) mihi irascatur. Eod. vers. 17. *Et dixit *** ancilla tua: alloquar jam*] Quoad hanc rem (regem Davidem,) forsitan faciet &c. Vers. 18. *Cum auscultaverit mihi rex, ad eripiendum ancillam suam è manu viri*] Qui venit, ut interficiat filium meum & ut perdat me pariter à possessione Dei. Vers. 19. *Dixit ergò ancilla tua*] Postquàm rex de me mandatum dederit, erit verbum ejus in quietem filio meo, quia non revocabit mentem suam à bono ipsius decreto, nam sicuti angelus Dei est dominus meus, rex, nec ira aut odium † illum abstrahet, quò minùs loquatur bonum. Vers. 21. *Si est*] (Istud וְאִם אֵין ponitur) pro וְאִם (quod hîc significat:) וְאִם i. e. an

6. Hebr. על שני בני, sic in editione Hebræa, quâ usus sum, legitur; in Bibliis Buxtorf. corruptè habetur: בני בני, quæ verba bis posita manifestam depravationem indicant.

7. Id est: priorem sententiam meam jam muto, quâ decrevi, ne aliquid mali filio inferatur, referuntur autem hæc verba ad regem Davidem; cæterum de Phrasi: חזר בי, quæ hic habetur, confer. quæ ad Levit. c. 26. v. 1. n. 6. notata sunt.

8. Verba ista sunt mulieris Thekohensis, quæ regem monet, ne ipse sententiam suam, sub specie facti alieni propositam, mutet, prætexens, quasi jam ad sanio rem mentem redeat, rejectâ priore sententiâ, idque eum in finem, ne ipse Absalomum revocet, qui in exilio tunc degebat.

9. Sic reddo hic: אַהֲקֵן פִּרְלֵרִי, nam ita legendum puto, quæ enim in editionibus ha-

ctenus impressis habentur, corrupta sunt; absunt autem Gallica ista à Msto 1.

10. Nempe: Absalomum, continetur autem hic Commentatoris nostri expositio verborum textus sacri, quæ hic habentur, quæque satis obscura sunt.

* Per cognominationem ac periphrasin, Hebr. בכניו, confer. suprâ v. 11. h. c. sign. * abest autem istud בכניו à Msto 1.

11. Id est, dum sub specie facti istud mihi filio-que meo attribui & applicui.

** Hebr. מַלְבֵּקֶשׁ אֶת אֲדֹנָי עַל בְּנוֹ, in Msto 1. pro his ita legitur: מַלְבֵּא אֶת אֲדֹנָי וְלִדְבַר עַל בְּנוֹ i. e. ne veniam ad regem & (cum eo) loquar de filio ejus,

*** Verba ista: & dixit &c. usque ad: dixit ergò (v. 19. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

† Vel: & odium Hebr. וְשֹׂנְאָה, in Msto 1. postea additur: וְאִם אֵין i. e. propter istud,

an est, ita quoque (sumitur in illo loco:) **האיש** (quod positum est) pro **היש** i. e. an est in domo improbi? 12. Vers. 22. *Ut circumduceret*] Ut volveret (istud negotium,) donec res de filio regis prodiret in lucem. * Eod. vers. 22. *Et dominus meus sapiens est*] Et tu intellexisti, quòd (hæc res) à Joabo proveniret. ** Vers. 32. *Juxta me*] Propè potestatem meam, in loco, *** quo ego damnum inferre possum, (Hebræa ista:) **ל ירי** linguâ vernaculâ (significant:) en mes aisselles. 13. Vers. 34. *Morte afficiat me*] Interficiat me rex.

CAP. XV.

Vers. 2. *Et surrexit + manè Absalom*] Omni tempore matutino (surrexit.) Eod. vers. 2. *Ex aliqua tribuum Israël (est) servus tuus*] Ex tribu N. Vers. 4. *Et justum eum pronunciem*] (Targum Jonathanis habet:) & judicabo illum in veritate. * Vers. 1. *Et quinquaginta viros &c.*] Omnes isti privati erant splene 1. & abscissas ** plantas pedum habebant. 2. Vers. 7. *Exactis quadraginta annis*] (Nempè computatis ab illo tempore,) quo Israëlita regem petierant à Samuele 3. versa fuit res ad rebellionem atque imminutionem

12. Sicuti Mich. cap. 6 vers. 10. al. v. 11. habetur, ubi in Raschi notis eadem ferè, quæ hîc, notata reperiuntur, vid. ibid. n. 10.

* In Msto 1. locus iste sic legitur: **עד שיצא דבר** i. e. donec verbum regis egrederetur de filio ejus reducendo.

** Verba ista: à Joabo provenerit, absunt in Hebræo à Msto 1. malè & per describentis incuriam.

*** Etiam verba ista: in loco, quo ego damnum inferre possum, absunt hîc in Hebræo à Msto 1. confer. tract. Talm. Sota, fol. 10. b. & fol. 11. a.

13. Sic reddere possis: **איש**, videtur legendum: **איש**, confer. quæ ad Num. c. 2. v. 17. Sign. † & ad; 1. Samuel. e. 19. v. 3. n. 1. notata sunt, it. R. Salom. ad Esai. cap. 57. vers. 8. ubi **איש** exponitur Gallicè **איש**, quod reddere possis aisse, & ad 1. Reg. cap. 7. v. 32. ubi **איש** explicatur Gallicè: **איש** i. e. aisselle, Latine: axilla, vid. Ejusd. not. ad Esai. c. 49. v. 22. n. 18. ubi **איש** i. e. aisselle, & quidem

omnium optimè, exponitur Gallicè, confer. not. ad 2. Paralip. cap. 17. v. 15. n. 22. & ad Zachar. cap. 4. v. 12. num. 27. in Msto 1. hîc legitur **איש**, sed mendosè, ut puto.

† Confer hîc tract. Talm. Sota, fol. 9. b.

* Expositio ista Chaldaica abest à Msto 1.

1. Nempè, ut tantò citius currere possent. confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 868. & fol. 1976. ubi Sanhedrin, fol. 21. b. & Avoda Sara cap. 3. allegantur

** Vel: perforatas, confer. not. ad. 1. Reg. c. 1. v. 5. Sign. **.

2. Ut supersentes & spinas currere possent, vid. ejusd. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1976. ubi locus iste ex Avoda Sara, fol. 43. 1. adductus & Latine versus reperitur, confer. 1. Reg. dict. cap. 1. v. 5. Sign. ** & n. 4.

3. Alii tamen aliter id exponunt, confer. præ aliis D. Meyeri. not. ad Seder Olam majus p. 546. & seqv. edit. Amstel. it. tract. Talm. Nafir, fol. 4. b. & Sota, fol. 34. b. it. Temurah, fol. 14. b.

tionem ** (sive depressionem) in regno. Eod. vers. 7. *Abeam quasò ad (urbem) Hebron, ut solvam votum meum*] Dicunt Rabbini nostri (quòd Absalom id fecerit,) ut adduceret oves ex (urbe) Hebron, quoniam ibi oves erant pingues. 4. Vers. 11. *Vocati (quidem;) sed euntes integrò animo*] Exponitur in tractatu Talmudico: Sota Jeruschalmit, quòd (Absalom) petierit à patre suo, ut ille sibi chirographum daret (quò potestatem haberet,) ut duos quoslibet viros, s. quos ipse vellet ut secum irent, assumere posset comites, quo facto (Absalom) ostendit illud (Chirographum) duobus viris separatim & postea aliis duobus (separatim) atque hoc modo multos adduxit. 6. Vers. 17. *In loco quodam remoto*] (Jonathan quoque ita interpretatus est:) in loco longinquo. Vers. 18. *Ad latus ejus*] (Istud: על ידו significat:) על ידו i. e. penes ipsum, (nimirum) ipse stabat; illi autem transibant. Vers. 19. *Cum rege*] i. e. Cum Absalomo. Eod. vers. 19. *Nam extraneus es*] Nos autem fugimus nullò instructi viaticò & alimentò, & quoniam tu extraneus es, non reperiēs, qui tibi benignitatem exhibeant. Eod. vers. 19. *Etiam migrans es ad locum tuum*] Etiam, si tu migras à rege, dum non vis esse cum illo, ad locum tuum redi, † quia non bonum est, ut mecum eas, nam ecce heri venisti. 7. Vers. 20. *Et hodiè adducerem te nobiscum*] Nec est mihi locus, ubi te collocare possim, ut servari possis, nam ego abeo ad eum locum, ad quem me casus detulerit, ut quotidie vadam, quando audivero, quòd illi, qui me persequuntur, sint in isto loco, ego fugio ad alium locum, sic quoque Jonathan (verba ista:) etiam migrans es ad locum tuum, interpretatus est: atque etiam si 8. migrans es, vade tibi ad locum tuum. Eod. vers. 20. *Benignitatem & fidem*] Ego attribuo * tibi beneficium benignitatis ac fidei, quod mihi exhibuisti. Vers. 22. *Veni & transi*] Cum cætero populo, quandoquidem non vis remet separare à me. Vers. 23.

Ff 2

Et

* Hebr. גשפלה, Galli benè exprimunt: la decadence, declinationem.

4. Confer. hñc D. Wagenfeil. Sota, p. 722. & p. 724. n. 5. it. Sanhedrin, fol. 69. b.

7. Eximios scil. eosque Rabbini putant fuisse senatores Synedrii, vid. D. Wagenfeil. Sota p. 56. num. 2.

6. Idque Absalom tam diu fecit, donec universum Senatum & coeteros insigniores quosque viros ad e confectandum hac fraude induxit, verba sunt D. Wagenfeilii in Sota dict pag. 56. n. 2.

† In Msto 1. locus iste sic legitur: ונר לך למקום

i. e. revertere, tibi (vel abi) ad locum tuum, quælectio altera planior est.

7 Sicuti versu seqv. 20. h. cap. habetur.

8. Chald. ונר לך למקום, sic in notis Raschianis ut & in Bibliis Buxtorf. paraphrasis Chaldaicæ edit. Basiliens. habetur; ast in Complutensi editione sive Bibl. reg. edit. Antwerp. omissa est particula: ונר i. e. si.

* Agnosco in te & retineo beneficium &c. sic istud: הן מנחם hñc exponere possis; ista autem verba: beneficium benignitatis ac fidei, quod mihi exhibuisti, absunt in Hebræo à Msto 1.

Et omnis populus transibat] A rege & ulterius, quoniam ipse (rex David) stabat, (ideò S. Scriptura) vocat eos transeuntes. Vers. 24. *Et constituerunt*] (Istud ויציקו ponitur) pro ויצגו i. e. & collocarunt, (sic quoque interpretatus est Jonathan:) & constituerunt arcam, (nimirum) collocarunt illam ad latus unum & populus transibat, ** nam David volebat eam secum portare. Eod. vers. 24. *Et ascendit *** Ebjathar, donec finiret &c.*] Ecce istius textus ordo est inversus, (qui sic restituendus est:) & constituerunt arcam Dei, donec finiret omnis populus ille transire. Eod. vers. 24. *Et ascendit Ebjathar*] Eodem illo die remotus fuit (Ebjathar) à sacerdotio, dum Urim & Thumim consuluit; sed nullum responsum tulit, quocircà in illius locum surrogatus fuit Zadok, sic discimus in Seder Olam 9. & in Seder † Joma. Vers. 27. *Ipsè es videns*] Si tu vides, quod consilium istud sit firmum (ac bonum,) revertere ad urbem &c. Eod. vers. 27. *Duo filii vestri vobiscum*] Et per illos poteritis mihi notum facere, id, quod audiveritis è domo regis &, prout * mihi notum feceritis: ita (in locum tutum) memet recipiam. Vers. 30. *Per ascensum (montis) olivarum*] In monte olivarum. Eod. vers. 30. *Tectum*] (Istud: סכך significat:) i. e. obvolutum (caput) lugentium more, (nam) כריכו notat חפוי i. e. obvolutum. Vers. 31. *Et Davidi nunciavit*] (Istud: ודרור ponitur pro:) ודרור i. e. & Davidi nunciavit, is, qui nunciavit. Eod. vers. 31. *Stultum fac*] (Verbum סכל significat hìc:) קלקל i. e. vile (seu stolidum effice consilium,) si cuti (accipitur in illo loco:) הסכל i. e. stultus multis utitur verbis. 10. Vers. 32. *Venit usque ad verticem*] (Targum Jonathanis hìc habet:) usque ad summitatem montis. Eod. vers. 32. *Ubi adoravit Deum*] i. e. Ubi adorare consueverat, (nam) quando ille veniebat (vel tendebat versùs) Hierosolymam, *** ex illo loco conspiciebat tabernaculum, in quo erat area, atque adorabat. 11. Vers.

** Hebr. וירעו עמיו, absunt ista hìc à Misto. 1.

*** Confer. hìc tract. Talm. Joma, fol. 73. b. & Sota, fol. 48. b.

9. Vide Seder Olam majus, cap. 14. pag. 38. ibique D. Meyeri not. p. 543. edit. Amstel. confer. & 1. Reg. c. 1. v. 7. ibique not. n. 8.

† Hebr. בסדר in Misto 1. pro eo legitur: במסכת i. e. in tractatu Talmudico,

* Verba ista: & prout mihi &c. usque ad: per ascensum &c. (v. 30. li. c.) absunt in Hebræo à Misto 1.

** In Misto 1. huic verbo pramittitur: ותי i. e. & interpretatus est Jonathan: (כריכו) in

recentioribus editionibus Targum Jonathanis legitur: סכך i. e. opertum, tectum, confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 76. a.

10. Sicuti Eccles. cap. 10. vers. 11. ad vers. 14. habetur, ubi vide Raschi notas.

*** Hebr. לירושלם, in Misto 1. pro eo legitur: לדרור i. e. ad quærendum (sive ad consulendum scil. Deum,) confer. hìc tract. Talm. Sanhedrin. fol. 107. a. & Chof n. fol. 139. b.

11. Confer Lightfoot, ad Luc. c. 4. v. 50. pag. 906. edit. Lips. ubi eadem ratio, quæ hìc, adducitur, cur David ibi adoraverit.

Verf. 34. *Servus patris tui & ego (fui) jam dudum*] Ac si (diceret:) & ego servus patris tui jam dudum (fui;) est enim ordo textus sacri inversus. Verf. 37. *Venturus erat Hierosolymam*] i. e. Sibi proposuerat, ut veniret † Hierosolymam.

CAP. XVI.

Verf. 1. *Et centum masse¹. palatharum*] (Jonathan hinc interpretatus est:) & centum libras². palatharum. Verf. 10. *Sic maledicat*] (Juxta Masorethas pro כִּי legendum erit: כִּה, quæ particula à Commentatore nostro exponitur:) כִּי i. e. sic maledicat. Eod. verf. 10. *Dominus dixit ei*] An poterit talis vir, qualis iste est, qui existit caput Synedrii, maledicere regi, nisi illud ei mandatum sit à Sancto illo Benedicto? * Verf. 12. *Respiciet Dominus afflictionem meam*] (Jonathan interpretatus est:) lacrymam oculi³. mei. Verf. 14. *Et recreavit se ibi*] (Nempè:) in Bachurim. 4. Verf. 21. *Et confirmabuntur manus omnium, qui tecum sunt*] Nam nunc eorum manus remissa est, ad auxilium tibi ferendum, cogitant enim secum: filius poenitentiam ducetur erga patrem suum, ac nos (propterea) odium regis incurremus. 5.

Ff 3

CAP.

† Hebr. שִׁבַּח, est hæc expositio verbi שָׁבַח, quod hinc in textu sacro habetur, & est temporis futuri, confer. hinc not. ad Exod. c. 15. v. 1. n. 1. & 3. it not. ad 1. Reg. c. 7. v. 8. n. 20.
1. Sic cum autore Vulgatæ dictionem קִי hinc vertere volui, cui & LXX. ferè consentiunt, qui verterunt: ἑκατὸν παλάθαι i. e. centum palathæ, sic juxta Complutensem editionem; ast in exemplari Vaticano legitur: ἑκατὸν φοίνικες, centum palmulæ; in Junii ac Tremellii versione hic habetur: centum poma, confer. hic tract. Talm. Schabbath, fol. 36. a.
2. Sic Chald. ܡܡ cum Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 43. hic vertere volui potius, quàm: par-tes, prout Latinus interpres Paraphrasis

Chaldaicæ in Bibl. reg. transtulit.
* Confer. quæ infrà ad 1. Samuel. c. 19. verf. 23. n. 9. notata sunt, vid. & 1. Reg. c. 3. v. 1. n. 1.
3. Quoniam in textu sacro legitur: כְּעֵי i. e. afflictionem meam; Masorethæ autem legendum putant: כְּעֵי i. e. oculum meum, hinc nata est ista Chaldaica Jonathanis interpretatio, confer. Muesteri ac Vatabli not. h. loc. ut & Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 3. c. 4. n. 11. it. Galatin. de Arcan. Cath. Ver. l. 1. c. 8. fol. m. 22.
4. De quo loco suprà verf. 5 h. cap. dictum est, ubi vide Junii ac Tremellii not.
5. Confer. hic Berachot, fol. 4. a. & Sanhedrin, fol. 16. b. & Nedarim fol. 37. b.

CAP. XVII.

Vers. 3. *Cum redierit omnis (ad te, tunc in) viro illo, quem tu quæris]* Fiat id, quod tu quæris, * isque interficiatur & postea toti populo erit pax, ** atque textus iste sermonis brevitate utitur. Vers. 4. *Et in oculis omnium seniorum Israël*] (Nempè:) seniorum insipientum. 1. Vers. 8. *Pater autem tuus est bellicosus]* Atque rerum bellicarum peritus ordinesque illius (belli dirigere novit) & insidiarum structor est certoque scit, *** quod noctu illum sis persecuturus, ut impetum in eum facias, quocirca ipse non pernoctabit cum cætero populo. Vers. 9. *Ecce nunc ipse delitescit]* Et quando tu venies ad castra populi, qui cum ipso est, ille non erit ibi, ut eum interficere possis. 2. Eod. vers. 9. *Et erit, cum ceciderint (nonnulli) ex illis ab initio]* Ego dixi tibi, quod illi sint viri robusti & amarò animò, 3. & si ipsi interficiant (nonnullos) ex populo tuo, eritque in eis clades bellica † istaque prima & audiverit aliquis ex omnibus Israëlitis, qui sese tibi adungere volunt, ac dixerit, fuit clades in populo Absalomi. Vers. 10. *Etiam si ipse fuerit strenuus]* i. e. Atque is ipse, * qui audiverit (cladem istam,) etiam si fuerit strenuus ejusque animus sit, ut leonis animus; (tamen) penitus colliquescet (cor ejus **) præ timore ac metu nec sese tibi amplius associabit, dicet enim, jam antea ipse (Absalom) coepit cadere & punitus est propter patrem suum nec felici rerum successu utetur. Vers. 11. *Sed consulo]* i. e. Sed hoc est consilium meum. Eod. v. 11. *Et tu ipse ibis]* In principio (exercitus tui, sic quoque interpretatus est Jonathan;) & tu ibis in principio omnium nostrum. Vers. 12. *Et irruemus super illum]* (Istud: ונכנסו ponitur pro:) ונכנסו i. e. &

* Hebr. בקשתך, in Msto 1. pro eo legitur: נקמה i. e. ultio s. vindicta (fiat in viro illo.)

** Hebr. שלום, in Msto 1. pro eo legitur: כשלום i. e. in pace, juxta quam lectionem hic est sensus: & postea omnis populus erit in pace.

1. Sive: stolidorum, Hebr. אשמה, confer. Rashi not. ad Levit. c. 19. v. 31. ibique שפתי חכמי, vide & Buxtorf. Lex. Chald. fol. 236. & 1. Reg. cap. 21. v. 8. n. 2. confer. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 102. b.

*** Persuasum ei est, Hebr. וברטח דוא שחרדוף ויודע: in Msto 1. pro his ita legitur: ויודע שחרדוף אליו בלילה i. e. & novit, quod descen-

surus sis adversus ipsum noctu, coetera, quæ hic sequuntur, nempè: ut impetum in eum facias, absunt ibidem in Hebræo.

2. Sed ipse aliquo in loco delitescet & latebris tutus impetum tuum effugiet.

3. Sicuti versu præced. h. cap. habetur.

† Hebr. והיה בך מפל, in Msto 1. pro his sic legitur: ויבא לך מפל & evenerit tibi clades bellica &c. quæ lectio ferè planior est alterâ.

* Verba ista: atque is ipse &c. usque ad: ejusque animus &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

** Hebr. לבבו, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

& quiescamus super eo, significans חנייה i. e. mansionem (seu castrametationem,)
 sicuti (in illo loco :) וינח i. e. & quievit (sive resedit) in omni termino Ægy-
 ptiorum ; 4. item (in illo loco :) נחור i. e. acquiescit Syria Ephraïmo. 5.
 Vers. 13. *Funes*] (Dictionem חבלי interpretatus est hic Jonathan :)
 משריי i. e. castra, sicuti (eodem sensu accipitur in illo loco :) חבל i. e. tur-
 ba 6. prophetarum, item (in illo loco :) חבלי i. e. catervæ improborum 7.
 Eod. vers. 13. *Ulsque ad vallem*] Muros urbis trahemus ad vallem. Vers. 16.
Etiā trajiciendo trajicito] (Nempè :) Jordanem. Eod. vers. 16. *Ne fortè*
clām dicatur 8. regi] (Scilicet Absalomo,) quod ei haud bonum dederim con-
 silium isque faciat † juxtā verba Achitophelis. Eod. vers. 16. *Clām dicatur*]
 (Verbum יבלע hic significat :) dicatur clām & tectè. 9. Vers. 17. *Fontem*
Rogel] (Targum Jonathanis habet :) fontem fullonis, (ac si diceret? ad fon-
 tem) eorum, qui lavabant vestes laneas, quas illi ibidem percutiebant * & pede
 10. calcabant. Vers. 19. *Tegumentum*] (Vox מסך significat :) velum. 11.
 Eod. vers. 19. *Contusa grana*] (Dictio הריפור significat :) grana triticea
 contusa, sicuti (in illo loco :) in medio הריפור i. e. granorum triticeorum
 contusorum. 12. Vers. 20. *Rivum aquarum*] Non novi istius (vocis מיכל)
 expli-

4. Prout Exod. cap. 10. vers. 14. habetur.

5. Sicuti Esai. cap. 7. vers. 2. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hic, habetur istius verbi explicatio

6. Seu: caterva, coetus, vide 1. Samuel cap. 10. vers. 10. n. 6, confer. & Raschi not. ad Psalm. 116. vers. 3. num. 5. & num. 6. it. infra ad 2. Samuel. cap. 22. v. 6. n. 16.

7. Prout Psalm. 119. vers. 61. habetur, ubi in notis Raschianis eadem, quæ hic, habetur istius vocis explicatio, confer. & not. ad Psal. 116. v. 3. n. 7.

8. Sic juxtā Commentatoris nostri mentem verbum יבלע hic vertere volui, huic expositioni ferè consentiunt LXX. interpretes, qui juxtā exemplar Vaticanum verterunt: μήποτε καταπίση τὸν βασιλέα, i. e. ne fortè (Achitophel clām) inducat regem, scil. Absolomum; in Complutenſi tamen editione legitur: ὅπως μὴ καταπιῇ ὁ βασιλεὺς, ne absorbeat rex, confer. num. seqv. 9. h. vers.

† Verba ista: isque faciat juxtā verba Achitophelis, absunt in Hebræo à Msto 1.

9. Hebr. בבליעה, quoniam verbum בלע duplicem habet significationem, ut & deglutire & operire notet, Commentator, noster hanc posteriorem secutus ita, ut vides, exposuit, confer. num. præced. 8. it. not. ad Hiob. cap. 37. vers. 20. n. 20.

* Hebr. שהובטין אותם שם, absunt verba ista à Msto 1.

10. Hebr. רוגל, respicitur hac explicatione ad nomen רוגל, Rogel, quod hic in textu sacro Rabetur, confer. Josu. c. 15. v. 7. Sign. * & 1. Reg. c. 1. v. 9. n. 12.

11. Sive: velamen, Hebr. ילון, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 638. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 266 b. princ. confer. & Raschi. not. ad Exod. c. 26. v. 31. n. 116. & 117. it. tract. Talm. Sota, fol. 41. b. & Keritut, fol. 18. a.

12. Sicuti Proverb. c. 27. v. 22. habetur, ubi in notis Raschianis vox הריפור eodem, quo hic, modo exponitur, confer. D. Wagenfeil. Sota pag. 879. cœterum verba ista: sicuti (in illo

explicationem in conjunctione (dictionis:) כֹּל ** atque expositio ejus (facienda est) ratione rei subjectæ, 13. sicuti: (in illo loco:) שִׁיבֹלֶרֶת i. e. fluxus 14. fluminis. Vers. 25. *Filia † Nachasch*] Iste (Nachasch) fuit Jischai, pater Davidis, Rabbinii nostri dicunt, quod ille mortuus sit sine perversitate per consilium serpentis, 15. Vers. 27. *Et Schobi, filius Nachaschi*] Is fuit Chanon, filius Nachaschi. 16. Vers. 28. *Cubilia*] (Dictio מִשְׁכָּב hîc significat:) מִצְעָר i. e. strata. Eod. vers. 28. *Pelves*] (Vox: סִפּוֹת significat hoc loco:) vasa ministratoria, quemadmodum (in illo loco:) סִפּוֹת i. e. pelves argenti. 17. Eod. vers. 28. *Spicam tostam*] (Dictio קִלִּי significat) species tostorum, dicunt Rabbinii nostri: duas species שְׂתִיתָא 18. obtulit * Barsillai (regi) Davidi, unam ex tritico & alteram ex lentibus (factam,) sicuti hîc dicitur: farinam & spicam tostam, hæc (species) fuit ex frumento; fabæ autem ac lentes & tosta (fuerunt) ex speciebus leguminum, quæ exsiccabant in fornace, quando (adhuc) virentia (sive recentia & humida) erant, quæ dulcia sunt hominibus eaque molebant & ex illis edulium faciebant, quod vocabant שְׂתִיתָא 19. Vers. 29. *Et caseos armentitios*] (Jonathan interpretatus est:) & caseos lactis.

CAP.

illo loco &c.) usque ad: rivum aquarum (v. 20. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
 ** Vel: in conjunctione omnium (scil. vocum) absunt autem ista in Hebræo à Msto 1.
 13. Sive: ratione materiæ, de qua agitur, quoniam huic voci non habetur similis in S. Scriptura, vide Munsteri, Vatabli, H Grotii & Amamæ not. h. loc.
 14. Vid. Esai. cap. 27 vers. 12. confer. & not. ad Psalm. 69. v. 3 n. 3.
 † Verba ista: filia Nachasch &c. usque ad: cubilia (v. 28 h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
 15. Vel: consiliô serpentis, quod ille Evæ dederat, & non ob aliud peccatum mortuus est ille Jischai, pater Davidis; respicitur autem hac explicatione de consilio נָחַשׁ i. e. serpentis ad nomen נָחַשׁ Nachasch, quod hic in textu sacro habetur, confer. Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. . c. 7. ibique Voisin. observ. fol. 602. cœterum de quatuor illis, qui mortui sunt solùm consiliô serpentis & non ob aliud peccatum, vide tractat. Talm. Schabbat fol. 55. col. 2. alleg. Buxtorf. in

Lexic. Chald. fol. 967. & Massecheth Bava Bathra, fol. 17. 1. apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam majus & Abarbenel, ad Esai. c. 11. v. 1 fol. 27. col. 2. princ.
 16. De quo vide suprâ 2. Samuel. cap. 10. vers. 1. & seq. confer. hîc tract. Talm. Jevammot, fol. 77. a. & Bava batra, fol. 16. a.
 17. Sicuti 2. Reg. cap. 12. vers. 13. al. v. 14. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 16.
 18. Vox ista שְׂתִיתָא significat speciem edulii ex frugibus in fornace exsiccatis vel ex farina lentium facta, mixta cum sale, vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2548. confer. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 14. vers. 3. n. 1.
 * Hebr. יֶקְרִיב בְּרוּלִי, ista & sequentia, usque ad: & caseos (v. 29. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1. hoc quidem loco; ponuntur autem ibidem post verba ista; & caseos lactis, quæ versu 29. h. c. habentur, confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 77. a.
 19. Confer. num. præced. 18 & Berach. cap. 6. fol. 38. a. atque Gittin, fol. 70. 1. it Avoda sara, fol. 38. 2. alleg. Buxtorf. dict. fol. 25. 8.

CAP. XVIII.

Vers. 3. *Non ponent ad nos animum*] Non reputabitur illa res in eorum oculis, ut sese extollant atque jactent, quoniam tu non (fuiſti) in bello. Eod. vers. 3. *Quia nunc*] Dum tu es in dignitate tua (regia) constitutus, perinde reputatus es, atque nos. Eod. vers. 3. *Decies mille*] Quasi decies mille viri, sicuti nos sumus. Eod. vers. 3. *Ut nobis ex urbe auxilium feras*] (Targum Jonathanis hîc habet :) & nunc bonum (erit, ut in loco tuo maneat,) quoniam orabis pro nobis ex urbe ad auxilium ferendum. Vers. 5. *Leniter mihi (versamini) circa puerum*] Si ille fortè vobis in prælio occurrerit, parcite ei. * Vers. 6. *In sylva Ephraim*] Sed undenam ** fuit sylva Ephraimitis trans Jordanem versùs Orientem? non enim ibi portio (terræ) data fuit, nisi filiis Gad & filiis Ruben *** ac (dimidiæ tribui) Menassis; sed (respondetur,) quoniam Josua certis conditionibus pactus erat, ut (Ephraimitæ) pascere in saltibus (sive virgultis,) eaque sylva vicina erat Ephraimitis; Jordan autem interfecabat ipsique illo in loco pascebant pecora sua; (ideò) vocatus fuit sylva Ephraim. Vers. 8. *Plures consumpsit sylva illa de populo*] Malæ bestiae, quæ erant in sylva, (sic) interpretatus est Jonathan. Vers. 9. *Et obviam factus est Absalom*] (Istud verbum יקרא hîc) significat occursum & casum. † Eod. vers. 9. *Et positus erat inter cælum & terram*] Dicunt Rabbini nostri, (quòd Absalom) strinxerit gladium, ut capillos (quibus quercui adhæserat,) amputaret; sed viderit gehennam sub se apertam. 1. Vers. 12. *Custodite, † quisquis (occurrerit) puero*] Quisquis occurrerit ei (Absalomo,) is custodiat illum. Vers. 14. *Non ita morabor coràm te*] Non ampliùs te rogabo, (ut Absalomum interficias,) nam ego ipse ibo. * Vers. 18. *Nam dixit: non est mihi filius*] Qui impleat locum meum quique reputatus sit perinde atque ego. 2. Eod. vers. 18. *Ut memoriam*

con-

* Conf. hîc Raschi not. ad Hiob. c. 15. v. 11. n. 9.

** Verba ista : sed undenam fuit sylva Ephraimitis, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

*** Hebr. ולבני ראובן, absunt ista hîc à Msto 1.

† Conf. hîc tract. Talm. Sota, fol. 9. b. & 10. b.

1. Confer. hîc D. Wagenfeil. Sota, pag. 210. & p. 219. n. 9. ac pag. 220. n. 10.

† Verbum ista : custodite quisquis &c. usq; ad : non ita morabor (v. 14. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

* Confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. b. & Sota, fol. 9. b.

2. Vide D. Wagenfeil. Sota pag. 211. & sequ. confer. & suprà 2. Samuel. cap. 14. vers. 27. al. 28. al. 29. ubi dicitur, quòd Absalom nati fuerint tres filii & filia una; nonnulli dicunt, quòd mortui fuerint illi filii, aliam responſionem hîc habet Commentator noster, confer. D. Wagenf. Sota, p. 223. n. 19.

confervem nominis mei] Erigam (igitur) mihi statuum lapideam ; fuit autem istud ædificium insigne. 3. Vers. 20. *Et nuncium apportabis alio die*] i. e. Nuncium alterius victoriæ. Eod. vers. 20. *Quoniam idè*] i. e. Quoniam idè, quod filius regis mortuus est, non erit tibi istud bonum nuncium. Vers. 22. *Tibi-que non erit nuncium conveniens*] Non suppeditabitur 4. hodiè datio mercedis nuncii. Vers. 23. *Quicquid sit*] Ac si diceret : & quid refert, si nulla mihi (detur) merces. Eod. vers. 23. *Pratergressus est*] (Jonathan hîc interpreta- tus est : & prævertit 5. Chusæum. Vers. 29. *Vidi multitudinem magnam*] Eo- rum, qui tumultuabantur ac sese movebant * in prælio. Eod. vers. 29. *Cum mitteret servum regis Joab & (me) servum tuum*] Ecce hîc ordo textus sacri est inversus, (qui ita ponendus est :) cum mitteret Joab servum istum regis & (me) servum tuum postquam ** miserat Joab servum istum regis (Chu- sæum,) qui post me cucurrit, & servum tuum, de se ipso loquitur (Achima- haz, qui ulterius inquit :) & non novi, *** quid postea factum sit. Vers. 30. *Diverte, consiste isthîc*] i. e. Verte te ad aliam partem & consiste isthîc, ut au- diamus, quid iste dicturus sit.

CAP. XIX.

Vers. 1. *Fili mi, fili mi*] Octies (clamavit rex David : fili mi,) dicunt Rabbini nostri (quod rex David) septies (clamaverit : fili mi,) ut edu- ceret illum ex septem habitaculis gehennæ, 1. & una vice, ut illum in vitam æternam introduceret. 2. Vers. 5. *Obvolvit faciem suam*] (Jonathan quoque

3. De hoc monumento vide Joseph. lib. 7. An- tiqu. cap. 9. alleg. D. Wagenfeil. in Sot. p. 221. num. 13. ubi hac de re plura, confer. & not. ad 1. Paralip. cap. 18. v. 3. n. 2. is. tract. Talm. Sota, fol. 10. b.

4. Scil. tibi, Hebr. מַעֲמִיד, de cujus verbi signi- ficatione vide Raschi not. ad Judic. cap. 21. v. 13.

5. Chald. מַעֲמִיד, sic in notis Raschianis & Bi- bliis Buxtorf. legitur : ast in Complutensi editione Oper. Reg. ut & in Msto 1. habetur מַעֲמִיד, res eodem redit, confer. hîc tract. Talm. Pesachim, fol. 7. b. & Succa, fol. 39. a. it. Megilla, fol. 11. b. & Nidda, fol. 63. a.

* Hebr. מַעֲמִיד. in Msto 1. pro eo legitur : מַעֲמִיד i. e. fugiebant.

** Verba ista : postquam miserat &c. usque ad : de seipso loquitur, absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Etiam verba ista : & non novi, quid postea factum sit, absunt in Hebræo à Msto 1.

1. Confer. not. ad Numer. c. 26. v. 11. p. 14. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 22. num. 11. ubi plura de gehennæ habitaculis, vid. & R. Sa- lom. ad Esai. c. 24. v. 22. num. 31. & ad Psalm. 9. vers. 18. n. 33. & ad Hiob. cap. 26. vers. 5. n. 2.

2. In Gemara Sotæ altera etiam adducitur ratio, ut caput (Absalomi) corpori uniretur, vo- lunt enim Judæi, illud ab eo avulsum fuisse, vid. id. D. Wagenfeil. Sot. p. 211. & p. 211. num. 12. confer. & not. ad librum prec. Jud. part.

quoque interpretatus est:) כִּרְיָה i. e. obvolvit faciem suam, lugentium more; (istud:) לֵאמֹר (hîc accipitur) sicuti (in illo loco:) וַיִּלֵּט i. e. & obvolvit faciem suam palliô suô, . (ut & in illo loco:) ecce ille לוֹשֶׁה i. e. obvolutus est veste. 4. Vers. 8. *Si non exieris*] (Particula: כִּי ponitur hîc pro:) אִם i. e. si non exieris. Vers. 9. *Israël autem fugerunt*] (Nempè:) illi, qui fuerant cum Absalomo. Vers. 10. *Certabat omnis populus*] (Istud נִדְּוָן hîc significat:) מִתּוֹכָהֶם i. e. disceptabant inter se. 5. Vers. 12. *Et sermo totius Israël * pervenit ad regem*] Omnia ista sunt verba 6. legatorum, (quos rex David miserat ab seniores Judæ.) Vers. 14. *Amasa quoque*] Qui est princeps exercitus, dicetis: nonne tu es filius sororis meæ? Vers. 18. *Transverunt Jordanem*] Diffiderunt illum (fluvium) clypeis suis 7. & transiverunt. Vers. 19. *Ponto*] (Dictio הַעֲבָרָה significat) navem trajectoriam, in qua transeunt vadum latitudinis fluvii. Vers. 21. *Primus ex tota domo Josephi*] Omnes Israëlitarum peccaverunt contrà te; ego autem magis, quàm illi omnes, nunc itaque ecce ego veni, ** ut quæram condonationem, *** si me receperis, omnes Israëlitarum spem concipient, fore, ut recipias illos (in gratiam;) si verò non (receperis me,) illi timebunt, reverti amplius ad te. Vers. 23. *An hodiè quisquam morte afficiatur?*] (Hæc verba intelligenda & exponenda sunt) interrogativè. 8. Eod. vers. 23. *Nam hodiè sum rex*] Hactenus cogitaveram, quòd homo tam insignis, sicuti iste (Simei) est, non me vilipenderet, nisi regnum † quoque à Deo (mihi) ablatum esset atque ipse (Deus) ei dixisset: maledic Davidi; 9. at nunc, quoniam ille (Simei) pœnitentiâ ducitur, novi, quòd rex sim. Vers. 25. *Non curavit pedes suos*] (Verbum עָשָׂה hîc) significat: תָּקַן i. e. ordinationem, 10

Gg 2

quæ

part. 2. pag. 79. à princ. & p. 266. b. med. it. tract. Talm. Sota, fol. 10. b.

3. Sicuti 1. Reg. cap. 19. vers. 13. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hic, istius verbi explicatio adducta est.

4. Vide 1. Samuel cap. 21. vers. 10. ibique Raschi not.

5. Confer. not. ad Genes. cap. 6. v. 3. num. 8.

* Verba ista: & sermo totius &c. usque ad: verba legatorum, absunt in Hebræo à Msto 1.

6. Vide hîc præ aliis D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 570. edit. Amstelod.

7. Vel: asseribus suis sive tabulis, nam dictio תַּרְסֵי, quæ hîc habetur, significat etiam asseres sive tabulas.

** Hebr. באחי, in Msto 1. postea additur וְלִכְךָ תְּחִילָה i. e. propterea primò (veni.)

*** Hebr. מִתְחִילָה, in eodem Msto 1. postea additum est: וְרִאשׁוֹן לְכָל יוֹסֵף i. e. primus ex omni (domo) Josephi.

8. Nimirum, an hodiè aliquis morte afficietur? sicuti etiam transtuli.

† Hebr. מַלְכוּת, sic in Msto 1. quam lectionem etiam hîc in versione secutus sum potius, quàm eam, quæ in vulgatis editionibus habetur, ubi legitur מַלְכוּתוֹ i. e. regnum ejus.

9. Confer. quæ suprà ad 2. Samuel. cap. 16. v. 1. Sign.* notata sunt.

10. Seu: præparationem, curationem, confer.

quæ (confistit in) ablatione (five remotione) pilorum, qui sunt inter pedes. ¹¹. Eod. vers. 25. *Myftacem suum*] (Vox מַשְׁתָּא significat:) linguâ vernaculâ: grenon. ¹². Vers. 26. *Quare non ivisti mecum*] Ut exires ex (urbe) Hierosolyma, quando ego (exinde) egrediebar. Vers. 27. *Quia claudus*] Ego sum, nec possum ire pedibus meis. Vers. 32. *Ut prosequeretur * eum*] i. e. Ut comitaretur eum. Vers. 33. *Quia vir magnus ille erat*] Quoad divitias. Vers. 35. *Quot sunt dies annorum vite meæ?*] Quos (adhuc) vivere possum, ut ascendam &c. nonne pauci illi sunt & quænam utilitas mihi est, ut me sustentet? ** Vers. 36. *An dignoscere possum inter bonum & malum?*] Intercibum bonum & malum; *** dicunt Rabbini nostri piæ memoriæ: (quod Barsillai) fuerit libidinosus, ¹³. & propterea citò eum invaserit senectus. Vers. 37. *Paululum transeat servus tuus*] Comitatus exiguus (erit,) transeat servus tuus, ut te comitetur, postquam trajeceris Jordanem. Eod. vers. 37. *Retributionem istam*] Quæ mihi non est bona (five utilis.) Vers. 38. *Servus tuus Kimham*] Filius ejus (Barsillai) fuit. † Vers. 43. *Quia rex propinquus mibi est*] De tribu mea est ille. Eod. vers. 43. *An donativum*] (Dictio תְּנִיחָא idem significat,) atque תְּנִיחָא i. e. munus, ¹⁴. portionem (scil. cibi) è domo regis. ¹⁵. Vers. 44. *Decem partes sunt mihi in rege*] Nam decem tribus nos sumus. Eod. vers. 44. *Etiam in Davide*] Quamvis ille (David) sit vobis propinquus; * ego (tamen) potio-

fer. not. ad Genes. cap. 18. vers. 8. Sign. * cœterum verba ista: לֹשֶׁן חֶקֶן i. e. significat ordinationem, absunt à Msto 1. confer. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 48. a. & fol. 103. a. it. Schabbat, fol. 56. a.

11. Nonnulli id intelligunt de pilis pudendorum, vid. Michlol Jophi & R. Dav. Kimchi, ut & Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. alii id exponunt de unguibus pedum, quos Mephiboschet non resecurat, vid. R. Levi Ben Gerson h. loc.

12. Sic reddere possis: גִּרְנָן prout hic in exemplari Hebræo, quo usus sum, ut & in Msto 1. legitur, in Bibliis Buxtorf. habetur: גִּרְנָן, in notis Raschianis ad Levit. cap. 13. v. 45. legitur: גִּרְנָן, in ejusd. notis ad Ezech. c. 24. v. 21. habetur גִּרְנָן, ubi vid. n. 19. hodiè Galili mystacem vocant: moustache, confer. not. ad Levit. dict. cap. 13. v. 45.

† Confer hic tract. Talm. Schabbat, fol. 56. a.

& Joma, fol. 22. b.

* Verba ista: ut prosequeretur &c. usque ad: quia vir magnus (v. 33. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

** Hebr. בְּכָל־לַיְלָה, in Msto 1. pro eo legitur: בְּכָל־יְמֵי i. e. in omnibus istis, confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 152. a.

*** Verba ista: intercibum bonum & malum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

13. Hebr. שֶׁטֶרַךְ בּוֹמֵר, confer. quæ de hac phrasi ad Genes. cap. 11. v. 19. n. 35. notata sunt.

† Verba ista: filius ejus (Barsillai) fuit, absunt in Hebræo à Msto 1.

14. Confer. suprâ 2. Samuel. c. 11. vers. 8. ibique Raschi not.

15. Vide Raschi not. ad Deuteronom. c. 10. vers. 9. & ad Jerem. cap. ult. v. ult. ubi vide n. 44.

* Hebr. קָרִיב לָנוּ, in Msto 1. postea additur: וְיִמְשָׁכְךָ הוּא i. e. atque ipse (sit) de tribu tuâ.

potiorem in illo partem habeo, quàm tu, quoniam nos ** decem sumus partes, & cur vilipendisti me, ut me præcedas? nonne fuit verbum meum prius, ad reducendum regem meum? ac propterea verba mea prius venerunt ad ipsum (regem,) ad illum reducendum, sicuti scriptum est suprà: & sermo totius Israël venit ad regem. 16. Eod. vers. 44. *Sed durior fuit sermo virorum Jehudæ*] (Istud יקט) significat (hic idem atque in illo loco:) הַתְּקוּשׁוּ i. e. colligite vos, 17. i. e. conspiciebatur & complanabatur sermo virorum Jehudæ, nam ostenderunt eis (viris Israël) epistolam, quam ad illos miserat David (hisce verbis:) cur eritis postremi ad reducendum regem &c. 18. sic exponitur in Agadah; 19. poterit etiam explicari (istud:) ויקט, quòd significet: קושי id est, durum & robustum, atque hoc modo interpretatus est Jonathan: ותקיף id est, & durius fuit.

CAP. XX.

Vers. 1. *Ibi autem casu adfuit*] (Verbum נִקְרָא hic significat:) נִזְרַמַּן i. e. invitatus (vocatus) fuit, eandem habens significationem, (quæ reperitur in illo loco:) sanctificavit (seu præparavit) קְרוּאֵי i. e. invitatos suos, 1. item (in illo loco:) ויקרא i. e. & invitavit omnes filios regis, 2. notatque יִמּוֹן i. e. invitationem. Vers. 4. *Convoca mihi 3. viros Jehudæ*] Ut illi hic adsint † in diem tertium. Eod. vers. 4. *Tu autem hic te siste*] (Nempè) post triduum sis admonitus, ut temet hic sistas coràm me, volebat enim (rex) persequi Schebam, filium Bichri. Vers. 5. *Et moratus est ultra tempus*] (Nam ipse invenerat * doctores legis, qui incipiebant (legere præceptum aliquod) in tractatu

G g 3

Talmu-

** Hebr. עשר, in Msto 1. pro eo legitur: אני i. e. ego (decem habeo partes.)

16. Sicuti suprà vers. 12. h. cap. habetur, ubi vide Raschi not.

17. Vel: excutite vos, vid. Zephan. cap. 2. vers. 1. ibique not. n. 1.

18. Sicuti suprà vers. 12. h. cap. habetur.

19. Id est: in expositione mystica, Hebr. אגדה, qua de re alibi à me dictum.

3. Sicuti Zephan. cap. 1. v. 7, habetur, ubi vide not. num. 7.

2. Prout suprà 2. Samuel. cap. 13. vers. 23. habe-

tur, confer. quæ ad 1. Samuel. cap. 28. vers. 15. n. 1. notata sunt.

3. Vel: accerse ad me, confer. quæ ad 1. Samuel. dict. cap. 28. vers. 15. n. 9. notata sunt, it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 49. a.

† Hebr. שיהו כאן, in Msto 1. hic ita legitur: כי הפך אני שהם יעמדו לפני וג' i. e. nam volo ego, ut illi stent coràm me (die tertio.)

* Chald. אשכחנהו, in Msto 1. hic ita legitur: אשכחנהו דפחדו כדאית' וג' i. e. invenit ipse (doctores) qui incipiebant, sicuti habetur (in Sanhedrin;) coetera ibidem desunt.

Talmudico, 4. sicuti habetur in Sanhedrin. 5. Vers. 6. *Tu assume servos domini tui*] Quoniam moratus est Amasa, dux exercitus, nec adduxit copias Jehudæ, assume tu (inquit David,) ex illis, qui circa me ⁶, reperiuntur & persequere illum (Schebam.) Eod. vers. 6. *Et eripiat se ex oculis nostris*] (Ista: וְהִצִּיל עַצְמוֹ לְעֵינֵינוּ ita exponenda & supplenda sunt:) & eripiat se ipsum coram oculis nostris, estque textus iste ellipticus. Vers. 8. *Qui conjunctus erat lumbis ejus*] i. e. Qui valdè cohærebat ei † (Joabo) juxta latitudinem lumborum ejus, * non more eorum, qui gladiò se cingunt, (idque Joabus fecit eum in finem,) ut ille (gladius) facile caderet nec opus esset, educere eum è vagina, & dum ipse obviam iret Amasæ, caderet gladius è vagina, quoniam ille lævis erat atque politus, nec pendebat à latere femoris ejus; sed juxta latitudinem lumborum ejus & dum ipse (Joabus) paululùm sese inclinabat ad terram, procidebat gladius è vagina, quem ille dextrâ suâ prehendebat ** nec Amasa rem illam animadvertibat. Vers. 12. *Dum vidit, (quòd) omnis qui veniebat ad illum, consisteret*] Quando vidit *** vir ille, quòd omnis, qui veniebat ad eum (Amasam,) consisteret. Vers. 13. *Quando amotus fuit*] (Istud הוּגָה hîc significat:) הוּמָשׁ i. e. tractus fuit, hoc sensu:) quando tractus fuit sicuti (verbum istud accipitur in illo loco:) הָגַר i. e. aufer (seu abstrahe) scorias ab argento, 7. & sicuti (in illo loco:) הָגַר i. e. remove improbum à conspectu regis. 8. Vers. 14. *Erant ille progressus per omnes tribus Israël*] (Nimirum) Scheba, filius Bichri, (progressus erat ad Israëlitas,) ut illos pelliceret, quò se super ipsos constituerent regem. Eod. vers. 14. *Et omnes Beraos*] Haud scio, quid sit illud (הַבְּרִיּוֹת)

4. Quoniam itaque Amasa etiam doctrinam illam legis discere voluit, ideò ipse ultra tempus, à Davide statutum, moratus est, sic docent Rabbini in dict. Talmudico tractatu: Sanhedrin, vid. ibid. fol. 49. a.

5. Vid. Sanhedrin, fol. 49. a. ibique R. Salomonis Gloss.

6. Hebr. סָבִיב, sic in Bibliis Buxtorf. quæ hîc secutus sum, est in exemplari Hebræo, quo usus sum, legitur סָבִיב i. e. qui circa illum scil. Amasam, sunt, sic etiam Junius ac Tremellius in notish. loc. verba illa: assume servos domini tui exponunt de Amasæ servis, hoc sensu: assume servos domini tui, scil. Amasæ, sub quo tu militas, in Msto 1. legitur סָבִיב, i. e. qui circa reperiuntur.

† Hebr. לַעֲצָמוֹ, in Msto 1. pro eo legitur: לַעֲצָמוֹ i. e. corpori ejus.

* Confer. 1. Reg. cap. 2. vers. 5. ibique not. n. 1.

** Verba ista: quem ille dextrâ sua prehendebat, absunt hîc in Hebræo à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 49. a.

*** Verba ista: quando vidit &c. usque ad: quando amotus fuit (v. 13. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

7. Sicuti Proverb. cap. 25. v. 4. habetur, ubi vide Raschi not. num. 10. it. not. ad Zephani. c. 3. v. 18. num. 16. & num. 17.

8. Vide Proverb. dict. cap. 25. v. 5. confer. & nota ad Hose. cap. 5. vers. 13. n. 25.

(**הכריו**, 9.) Vers. 15. *Et stetit in antemurali*] (Jonathan interpretatus est :) & obsederunt eam † (urbem) castra, nonnulli exponunt (illud **ח**,) quòd significet (idem atque in illo loco :) **חיל** i. c. prævinitio ac murus * (nimirum) prostraverant murum exteriorem & confirmarunt sese, ut starent juxtà ** (murum) interiorem. Vers. 17. *Tunc es Joab*] De quo dicitur: sedens cathedra sapientissimus. 10. Vers. 18. *Loquendo loquebantur in principio dicendo*] Loqui debuisses in principio de pace, si (obsessi) tibi pacificè respondissent tibi (portam) aperuissent, 11 non debuisses illos bellò laceßere. Eod. vers. 18. *Interrogando interrogabunt Abeleas*] Si milites tui de pace interrogassent (incolas) urbis istius, quæ vocatur Abel. Eod. vers. 18. *Et sic perfecta sunt*] i. e. Statim incolæ urbis pacem vobiscum inivissent. 12. Vers. 19. *Ego pacem colentium fidelium Israelis sum*] Ego ex illis sum incolis urbis, qui pacifici ac fideles sunt Israëlitis ac regi; est autem (hujus loci) Medrasch Aggadah (nempè, quòd mulier illa sapiens) fuerit Serach, Ascheris filia, 13. ego (inquit mulier illa) conciliaui fidelem fideli, 14. per me detectus fuit Mosi sarcophagus

9. In Junii ac Tremelli notis exponitur hic, quòd significet cives Beerotharum, oppidi Benamitarum, Josu. cap. 18. v. 25. sic & Amama in not. h. loc. confer. & Michlol Jophi h. loc. R. Dav. Kimchi h. loc. putat **הכריו** significare locos vicinos **לכאור** i. e. puteis; cæterum verba ista: & omnes Beræos &c. usque ad: & stetit in antemurali (v. 15. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

† Verba ista: & obsederunt eam &c. usque ad: ac muro, absunt in Hebræo à Msto. 1.

* Uti Thren. Jerem. c. 2. v. 8. habetur, ubi vid. not. num. 29.

** Hebr. **על ירי**, in Msto 1. solum legitur: **על** i. e. super (murum interiorem.)

10. Sic autor Vulgatæ vertit illa, **ושב בשבת** **החבמוני**, quæ 2. Samul. cap. 23. v. 8. habentur, cujus translationem hîc secutus sum: alii aliter verterunt; in Junii ac Tremellii versione ibidem habetur: Joscheb Baschebeth Tachemonita, ac si istud sit nomen proprium aliqujus summi ducis, Castalio transtulit: Jasobeamus, Hacmonis filius, cujus vide notas ibidem, ut & Amamæ, Munsteri, Vatabli, Clarii & Rabbiorum: David. Kimchi, Jarchi,

R. Levi, Ben Gersom, Isaac. Abarbenelis ac Michlol Jophi, conf. & 1. Chronic. cap. 11. v. 11. ibique Raschi not. & 2. Samuel. dict. c. 23. v. 8. n. 16.

11. Vide Deuteron. c. 20. v. 11. ibique Raschi not.

12. Confer. hîc Lightfoot. Chorograph Iucæ præmissi Section. 8. pag. 691. edit. Lips. ubi istius Commatis habetur explicatio.

13. De qua vide Genes. cap. 46. v. 17. confer. & Raschi not. ad Num. c. 26. v. 46. Sign. * & ad Eccles. c. 9. v. 18. n. 37. & n. 38. ac not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 46. a. princ. it. D. Wagenfeil. Sota, p. 300. num. 2. it. D. Meyeri not. ad Seder Olam Majus, p. 574. edit. Amstelod.

14. Ut locus iste satis obscurus aliquo modo illustretur, sciendum est, esse traditionem Talmudicam, quòd Josephus, patriarcha, dederit fraëlitis istud liberationis signum, nempe: **שיבא אדם בלשון פקידה ויגאור** **אתכם** **וכשבא משה למצרים לא האמין לו עד ששאלו לסרח בה אשר ואמרה אם בלשון פקידה כשר אתכם אמר שכן קבלת מדורי יוסף וכו' i. e.**

phagus Josephi, 15. ego indicavi Jacobo, (patriarchæ,) quòd Josephus (illius filius adhuc) in vivis esset. Vers. 20. *Absit, absit à me*] (Joab bis dixit : absit, nempe :) absit à me, absit à rege. Vers. 21. *Sustulit manum suam contra regem, contra Davidem,*] (Si sustulisset manum suam) contra regem, etiamsi ille non esset David, (tamen) mortis reus esset (Schebah) aut (si manum suam sustulisset) contra Davidem, qui est sapientiæ (Divinæ) studiosus, quamvis ille non esset rex, (tamen) mortis reus esset (Schebah,) multò magis (itaque mortis ille reus est, dum manum suam sustulit) contra regem, contra Davidem, sic exponitur † in Medrasch Coheleth. Vers. 22. *Et venit mulier illa ad totum populum in sapientia sua*] Discimus in Tosiphta : dixit illis (incolis urbis mulier illa :) quandoquidem & ipse (Schebah) interficietur atque illi (qui incolunt urbem) simul interibunt 16. tradite eum illis, (hostibus, nam) si ipse semet servare posset, veluti si ille intra (mœnia esset ; vos autem extra illa, & vos in periculo (constituti essetis ;) ille autem servari posset, non pellunt animam propter alterius animam, 17. ut ille interficiatur, quòd vos servemini ; ast nunc, quoniam etiam ipse (Schebah certò) vobiscum interficietur, quandoquidem * destructa sunt mœnia nec facultas evadendi suppetit, satius (certè est, ut) ipse solus moriatur nec vos simul cum ipso intereatis ; R. Simeon dicit : hoc modo (mulier illa) eos allocuta est : qui rebellionem movet contra regnum Davidis, * is mortis est reus. Vers. 23. *Joab autem præerat toti militiæ*] Quamvis David dixerit Amasæ : nam te exercitus ducem constituam loco Joabi ; 18. tamen, postquàm mortuus erat Amasa, Joabus non recesserat de loco suo & propter

i. e. quòd venturus sit aliquis, qui utatur linguâ
 פקדה i. e. visitationis isque vos (ô Israëlita)
 liberabit, quando itaque venit Moses in
 Egyptum, non crediderunt ei (Israëlita,)
 donec illi interrogarunt Seracham, Ascheris
 filiam, quæ eis respondit : si ille linguâ (si-
 ve voce) פקדה annunciat vobis (liberatio-
 nem,) verum (dicit,) nam ita à patruo
 meo, Josepho, accepi &c. ille enim dixit :
 פקד יפקד i. e. visitando visitabit vos (prout
 Genes. c. 50. v. 24. habetur,) ac Moses etiam
 nomine Dei dixit Israëlitis פקד i. e. vi-
 sitando visitavi vos (sicuti Exod. c. 3. v. 16. ha-
 betur, ubi vide Raschi notas,) hac ex Pirke
 R. Eliezeris adducta sunt in notis ad librum
 Prec. jud. part. 2. pag. 45. b. fin. & p. 106.
 b. fin.

5. Sic etiam Schalsch. Hakkab. p. 11. 2. סרה

גלתה למשה המקום שהיה טמון ארון יוסף ביאר
 i. e. Serach detexit Mosi locum, ubi Josephi
 sarcophagus conditus erat in flumine (Egy-
 pti,) vid. D. Wagenfeil. Sota pag. 300. n. 2.
 16. Ac certò interficientur urbe capta nec ulla
 tunc spes salutis in colis urbis, quàm Sche-
 bah supererit, vid. R. Dav. Kimchi h. loc. it.
 not. ad Eccies. cap. 9. v. 18. n. 39.
 17. Id. est : non privatur aliquis invitatus vitæ, ut
 alterius vita fervetur, vid. Oholoth cap. 7. al.
 leg. Buxtorf. in Lexic. Chaldaic. fol. 523. con-
 fer. & Abarbenel. ad 2. Samuel. c. 20. v. 17. &
 seqv. fol. 170. col. 3. fin. ubi locus iste ex
 Tosiphta etiam adducitur.
 * Absit nomen Davidis hinc à Msto 1.
 18. Sicuti cap. præced. 19. v. 14. habetur.

propter Joabum opus erat, numerare illius socios. Vers. 26. *Hira Jairites*] Jonathan interpretatus est: Hira, qui erat ex Tekoah, sic quoque ille vocatur in isto libro: Hira, Hikeschi filius, Tekoitha; 19. dicebatur autem Jairites, quoniam, sicuti discimus in (tractatu Talmudico:) Menachot, 20. Tekoah erat locus primarius quoad oleum, 21. nam ibi oleum olivarum reperiebatur, de quo accendebant lumina. 22. Eod. vers. 26. *Fuit sacerdos Davidis*] (David) ei dabat omnia dona sacerdotii, 23. quæ ipse habebat, sic dixerunt Rabbini nostri; sensus autem literalis S. Scripturæ est, quod (David) fecerit illum (Hiram) principem ac judicem. 24.

CAP. XXI.

Vers. 1. *Propter Saulem* *] i. e. Propter peccatum in Saulem commissum, qui repente & clam sepultus fuit, 1. nam incolæ Jabes Gilead illum furtim abstulerant eumque sepulturæ tradiderant, nec luctu (publico,) sicuti dignitas ejus requirebat, honoratus fuit. Eod. vers. 1. *Et propter domum sanguinariam*] Quia (Saul) interfecit (incolas) Nob, urbis sacerdotum,

19. Sic appellatur infra 2. Samuel. cap. 23. v. 26.

20. Est is liber tertius partis sive Sectionis quintæ operis Talmudici tractans de oblationibus vespertinis; abest autem hæc vox: Menachot, à Misto i. malè.

21. Tekoah quoque vocatur אלפא i. e. locus primarius לין i. e. quoad vinum, nempe quod ferax sit vini optimi ac generosi, vid. Beresch. rab. Sect. 28. alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 107.

22. Nempe: in Sanctuario Hira itaque יאיר Ja irites, dictus fuit secundum Rabbiorum opinionem ab יאיר i. e. lucere fecit, accendit.

23. Sive: munera sacerdotalia, Hebr. מתנות כהונה, confer. hic præ aliis Selden. de Synedr. lib. 2. c. 16. n. 5. pag. 996. edit. Francof. it. tract. Talm. Eruvin, fol. 63. a.

24. Sic etiam Jonathan hic interpretatus est & Junii ac Tremellii versio hic habet: præfidentem, vide hac de re plura apud Selden. dict. lib. 2. c. 16. n. 5. pag. 995. & seqv.

* Notant hoc loco Masorethæ, quod Pausa in medio hujus versus habeatur, nempe, ut indicetur, verba quædam hic desiderari, quæ fortè sic suppleri possunt על מה קרה לנו הרעב i. e. curevenit nobis fames ista? (tunc dixit Dominus: propter Saulem &c.)

1. Nempe: non legitime & prodignitate sepultus nec luctu publico honoratus fuit, sic fert Rabbiorum opinio; quæ tamen ab Isaac. Abarbenele non approbatur, vide D. Meyer, not. ad Seder Olam majus p. 577. edit. Amstel. confer. infra vers. 12. h. c. n. 19. notatu digna est additio in LXX. interpretû versione, juxta editionem Romanam, ubi legitur: ἀδικία ἐν θανάτῳ i. e. injustitia in morte; cujus tamen additionis nullum in Hebræo vestigium reperitur; in Complutensi editione versionis LXX. interpr. locus iste aliter legitur, quem vide ibid. confer. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 78. b.

dotum, occidit ex illis (Gibeonitis) septem homines, (nempè:) duos putatores lignorum ac duos haurientes aquam, præterea ministrum, præcentorem 2. & scribam, sic exponitur ** in Gemara Hierosolymitana in Sanhedrin, Rab-
bini nostri dicunt: quoniam ipse (Saul) interfecerat sacerdotes, qui illis (Gi-
beonitis) alimenta præbebant, imputat ei S. Scriptura, ac si ille (ipsum Gibeo-
nitas) interfecisset, nec admiratio te capiat, quòd Sanctus ille Benedictus ***
exigat (pœnam) honoris ejus (scil. Saulis neglecti) & simul vindicet ipsius re-
bellionem, sic enim scriptum est: cujus judicium est opus ejus, 3. i. e. ubi est
judicium ejus, ibi est opus ejus, sic discimus in Jevammot. 4. Vers. 2. *Et
dixit illis*] Verba placationis, 5. ut ipsi affectibus suis moderarentur, 6.
& condonarent Sauli ejusque domui peccatum contra ipsos commissum.)
Eod. vers. 2. *Gibeonitæ autem non erant ex filiis Israël*] Ac si diceret
(S. Scriptura :) illi ostenderunt † in seipsis mores crudelitatis, quòd non
essent de semine Abrahami, patris nostri, nec digni essent, qui adhære-
rent Israëlitis * ac propterea de illis decrevit David, ne venirent in congrega-
tionem (populi Israëliti,) dixit (enim:) tres notæ sunt in isto populo (Israë-
litico, nimirum sunt illi) misericordes, verecundi & benefici, 7. is, cui adsunt
tres istæ notæ, dignus est, qui adhæreat huic (populo Israëlitico.) Eod. vers.

2. 74-

2. Seu lectorem, qui populo altâ & clarâ voce
orando præit, sic hodiè vocant Judæi חזן
Chassan, quæ dictio hîc habetur, de qua vid.
Buxtorf. Synag. Jud. cap. 10. pag. m. 188. it.
ejusd. Lexic. Chald. fol. 730.

* Verba ista: sic exponitur in Gemara Hiero-
solymitana in Sanhedrin, absunt in Hebræo
à Msto 1.

*** Hebr. שֶׁהָיָה חַיִּיב, sic habetur in Msto 1.
quam lectionem, uti convenientiorem, hic
potius secutus sum, quàm illam, quæ in vulga-
tis editionibus habetur, ubi legitur: שֶׁהָיָה
חַיִּיב, i. e. nam ecce Sanctus ille Benedi-
ctus exigebat &c.

3. Sic juxta Talmudistarum mentem hîc vertere
volui ea, quæ Zephan. cap. 2. v. 3. habentur;
sensus, secundum eorum sententiam, est: De-
us unumquemque juxta factum suum judicat
eumq; vel honorat vel punit, prout ipse me-
retur.

Est is liber primus partis sive Sectionis ter-
tiæ operis Talmudici, agens de fratriis &c. in
Msto 1. pro Jevammot legitur: Menachot;

sed prior lectio venior, vid. Jevammot fol. 78.

b. it. Bava kama, fol. 119. a.

5. Verba benigna, Hebr. דְּבָרֵי רַחֲמִים, nempè, ut
Gibeonitas placaret. confer. Raschi not. ad
Hose. cap. 14. vers. 3. num. 9 & ad 1. Para-
lipom. cap. 29. v. 10. n. 50.

6. Id est: ut iræ suæ moderarentur, Hebr.
שִׁיעֲבוּ עַל מַעֲשֵׂיהֶם, illius contrarium est in
eo, qui עָמַד עַל מַעֲשֵׂיו i. e. indulget effectibus
suis, de qua phrasi vid. Buxtorf. Lexic. Chald.
fol. 1171. it. not. ad Psalm. 138. vers. 2. num. 2.
† Hebr. וְהָיוּ, in Msto 1. pro eo legitur: וְהָיוּ
i. e. exercuerunt vel gesserunt seipsos (crude-
liter.)

* Hebr. בְּיִשְׂרָאֵל, in Msto 1. pro eo legitur: בְּיִשְׂרָאֵל
i. e. semini ejus scil. Abrahami, confer. hic
tract. Talm. Jevammot, fol. 78. b. & fol. 79. a.

7. Sive: grati, Hebr. גְּמוּלָּה, i. e. qui re-
tribuunt beneficia, de גְּמוּלָּה i. e. be-
neficientia vide plura apud Buxtorf. in Lexic.
Chald. fol. 448.

2. *Juraverunt illis*] Tempore Josuæ, qui dedit eos 8. putatores lignorum & haurientes aquam ad (usum) altaris (in Sanctuario.) Eod. vers. 2. *Dum ille Zelo commotus fuit pro filiis Israël*] Dum animum suum advertit, ut repurgeret ** ac mundaret Israëlitas, 9. eorumque opus perageret, voluit interficere illos (Gibeonitas;) Zelus autem iste, *** de quo hic dicitur, fuit ad bonum, sicuti (habetur in illo loco:) num tu Zelô commoveris meâ causâ? † sic quoque (alio in loco:) Zelum meum pro Domino, hic est sensus literalis; sed juxta allegoricam expositionem, non dixerat (Saul,) ut occiderent, nisi sacerdotes: Zelus autem iste non fuit in bonum; sed in malum, quoniam noverat (Saul,) quod ipsius regnum non esset permansurum, ex eo die, quô ille non servaverat præceptum Sancti illius Benedicti de Amalekitis (penitus delendis,) ab illo igitur tempore ** ipse Zelô commotus fuit erga illos (Gibeonitas.) Vers. 3. *Et benedicite hæreditati Domini*] Precamini pro illis (Israëlitis.) Vers. 4. *Non est mihi argentum & aurum *** cum Saule*] Sed animas (sive vitam hominum petimus,) voluerat (David) placare illos (Gibeonitas) pecuniâ; sed noluerunt, † cogitavit secum: forsitan alter in alterius præsentia erubescit (pecuniam sumere; quocirca David) abiit & unumquemque separatim placare tentavit; sed illi placari noluerunt, idcirco dicit hic * S. Scriptura: non est mihi argentum & aurum &c. numero singulari, sic vidi in (Talmud **) Hierosolymitano. Eod. vers. 4. *Nec nobis (propositum est,) ut aliquem interficiamus*] Ex cæteris omnibus filiis Israël, qui nullum in nos commiserunt peccatum. Vers. 5. *Et qui cogitavit contra nos, ut perderemur*] Qui secum *** cogitavit, ut nos per illum

Hh 2

8. Hebr. נחני, vid. Josu. c. 9. v. 17. hinc Gibeonitæ dicti sunt נחני i. e. Nethinæi sive dedititii, confer. D. Wagenfeil. Sota, p. 568. n. 6.

** Hebr. לנקות, in Msto 1. pro eo legitur לקנא i. e. ut zelô moveretur.

9. Nempè: à veteribus terræ Chananæ incolis, ut illi extirparentur, secundum Dei mandatum, de quo Exod. c. 23. v. 33. & Deuter. c. 7. v. 2. & seqq. ac Deuter. c. 20. v. 17. sed zelus iste Saulis fuit sine scientia, prout in Junii ac Tremellii notis h. loc. habetur.

*** Hæc verba: zelus autem iste &c. usque ad: hic est sensus ejus literalis, absunt à Msto 1.

† Numer. cap. 11. v. 29.

* Uti 2. Reg. c. 10. v. 16. habetur.

** Verba ista: ab illo igitur tempore &c. usque ad: & benedicite (v. 3. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Hebr. כסף וזהב, in Msto 1. pro his legitur: חלק וחלה i. e. portio & hæreditas, vid. Deuter. c. 12. v. 12. confer. hic tract. Talm. Jevamot; fol. 79. a.

† Hebr. ולא ידע, absunt verba ista à Msto 1.

* Verba ista: idcirco dicit hic &c. usque ad: sic vidi in (Talmud,) absunt in Hebræo à Msto 1.

** Hebr. בחלמך, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

*** Verba ista: qui secum cogitavit &c. usque ad: qui cogitavit nos &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

illum exterminaremur, ne staretur &c. i. e. qui cogitavit nos perdere. ^{10.} Eod. vers. 5. *Cogitavit contra† nos*] (Verbum **רמה** hîc significat:) **כשב** i. e. cogitavit de nobis, ut nos perderet. Vers. 6. *Et suspendamus eos*] (Verbum **הוקע** significat) **תלייה** i. e. suspensionem. ‡ Eod. vers. 6. *Domino*] i. e. Nomini Dei, ut notum faciamus illius judicium. Eod. vers. 6. *Electi Domini*] Filia vocis egressa est, & dixit: electi Domini. Vers. 7. *Sed pepercit rex Mephiboscheto*] Petiit (rex David) misericordiam (à Deo,) ne arca (foederis) retineret ** illum (Mephiboschetum,) nam transire fecerat illos (Saulis filios rex David) coram arca, quemcumque (igitur ex illis) arca retinebat, *** is morte plectebatur. Vers. 8. *Filios Michalæ, filia Saulis, quos illa pepererat Hadrieli*] Enimverò an Michalæ† peperit? nonne Merob ^{11.} pepererat illos ei (Hadrieli?) fed (respondetur;) Merob peperit (illos filios;) Michalæ autem eosdem educavit, ^{12.} idcirco de ejus nomine dicti fuerunt (filii Michalæ,) nam qui educat pupillum aut pupillam in domo sua, is perinde habetur, ac si (illum pupillum vel pupillam) peperisset atque de illius* (nutritii vel nutricis) nomine appellatur (iste pupillus seu pupilla.) Vers. 9. *In principio messis*] Diebus (mensis) Nisan. ^{13.} Vers. 10. *Donec effunderetur aqua*] Diebus pluvialibus in ** (mense) Tisri, ^{14.} non enim tradiderant illos (suspensos) sepulturæ; sed nonne scriptum est; non pernoctabit cadaver ejus? ^{15.} verum illi dixerunt: satius est,

^{10.} Confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam majus pag. 580. edit. Amstelod.

† Verba quoque ista: cogitavit contra nos &c. usque ad: & suspendamus eos (v. 6. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

‡ Confer. hîc tract. Talm. Jevammot. fol. 79. a. Hebr. **ואמרה בהוריה**, absunt ista à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 12. b. & Sanhedrin, fol. 34. b.

** Hebr. **שלא יקלטנו ארץ**, in Msto 1. his præmissa sunt ista **הלילה הלילה** i. e. ne plangetur noctu, haud scio, quid ista hîc sibi velint.

*** Huic ferè simile habetur in notis ad Numer. c. 31. v. 18. ubi vid. num. 63. confer. hîc tract. Talm. Jevammot, fol. 79. a.

† Verba ista: enimverò an Michalæ &c. usque ad: Merob peperit, absunt in Hebræo à Msto 1.

^{11.} Vide 1. Samuel. cap. 18. vers. 19. confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 19. b.

^{12.} Confer. R. Dav. Kimchi, R. Levi, Ben Gerson. & Aben Esræ, ut & Junii ac Tremellii not. h. loc. it. Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2 cap. 9. num. 9. fol. 379. edit. Lips. ubi extractatu Talmudico: Sanhedrin, adducitur probatio, quòd alumnus alicujus dicatur filius ejus.

* Hæc verba: atque de illius &c. usque ad: in principio messis (v. 9. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

^{13.} Iste mensis Martio nostro maximam partem respondet.

** Verba ista: in (mense) Tisri &c. usque ad: sed nonne scriptum est &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

^{14.} Mensis iste Septembri nostro ferè respondet, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam majus pag. 583. edit. Amstel.

^{15.} Scil. in patibulo, vid. Deuteron. cap. 21. v. 23. confer. hîc tract. Talm. Jevammot, fol. 79. a. & Sanhedrin, fol. 35. a.

est, ut (una) litera ex lege evellatur, ¹⁶. ne profanetur nomen *** Dei; sed ut sanctificetur publicè, nam illi, qui transibant & revertebantur, quærebant: quænam istorum (suspensorum) est conditio? ¹⁷. respondebant: ex filiis regis sunt isti, (pergebant quærendo, dicentes:) quidnam perpetrârunt? (respondebant:) extenderunt manus suas contrâ profelytos, ¹⁸. (hoc responsô acceptô) dicebant (viatores:) non est sanè (alius) populus dignus, cui adhæreatur, quàm iste populus. Vers. 12. *Et accepit ossa Saulis*] Nam de illis (ossibus) dictum erat ei (Davidi:) propter Saulem, ¹⁹. quia ille non (publico) luctu honoratus erat, sicuti decebat. Vers. 13. *Et collegerunt*] Ossa Saulis, † quæ ibi * suspensæ erant. Vers. 14. *Omnia, quæ præceperat rex*] (Nempè,) ut luctu (publico) honorarent illos (Saulem & Jonathanem) in omnibus urbibus Israëlitarum. Vers. 16. *Et pondus mucronis hastæ ejus*] (Istud קִין) est veluti theca, ²⁰. quæ præfixa est summitati cuspidis ** lanceæ, quam vocant linguâ vernaculâ: arrestoil, ²¹. factaque est instar galeæ, cui simile est, (quod habetur in tractatu Talmudico:) Sevachim: malogranata pallii *** cuinam sunt similia? (nimirum) sunt instar קולסור galearum, ²². quas infantes capitibus suis gestant; (vox) קולסור lingua

H h 3

lingua

¹⁶. Hebr. שחוקר, sic in Msto 1. quam lectionem hic in versione secutus sum, sensus est: melius est, ut præceptum aliquod in lege Divina violetur, (quale est illud Deuteron. c. 21. v. 23.) quàm ut nomen Dei publicè profanetur, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 580. & p. 584. edit. Amstel.

*** Hebr. ואל יחלל שם, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

¹⁷. Sive: proprietas, qualitas, status, Hebr. טיב, de cuius vocis significatione confer. Raschi not. ad Deuter. c. 13. v. 8. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 859. sensus est: quid mali perpetrârunt isti suspensi?

¹⁸. Sic vocem גרים, quæ aliàs etiam advenam & peregrinum notat, hic vertere volui, nam Gibeonitæ juxta Rabbiorum sententiam profelytierant facti tempore Josuæ confer. Jevammoth fol. 78. 2. ac Glossa, alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1409.

¹⁹. Prout suprâ vers. 1. h. cap. habetur, ubi vide not. num. 1. cæterum verba ista: nam de illis &c. usque ad: quia ille non &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

† Hebr. שאול, abest hic nomen istud à Msto 1.

* Hebr. שם, sic in Msto 1. quam lectionem hic in versione potius secutus sum, quàm כאן i. e. hic, uti in Vulgatis editionibus legitur.

²⁰. Hebr. חיק, à Græco ἡμῆς, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2587.

** Sic ביהמ"ד hic interpretor, abest autem istud à Msto 1.

²¹. Sic reddo hic אריסטרייל, in Msto 1. legitur אריסטרייל, arresteil, hodiè vocant Galli arrest de la lance, Hispani: enristre sive ristre de la lança, in Michlol Jophi scribitur, quòd R. Jona קין exponat חנית i. e. mucronem lanceæ, conf. R. Dav. Kimchi & R. Levi, ben Gersom, atque Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

*** Hebr. רמתי המעיל, in Msto 1. pro his legitur: i. e. planulæ seu dolabræ; sed mendum hic esse puto.

²². Sive: mitrarum, de vocis: קולסור, significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2044, posses Germanicè vertere: Rinder-Hauben / quæ galearum speciem referunt, in Msto 1. pro קולסור legitur: קצור; sed mendosè, ut puto.

linguà vernaculà significat : [heaulmes. 23. Eod. vers. 16. *Ipseque accinctus erat (gladiò) novò*] Audivi, quòd illo ipso die (iste Jischbi) initiatus fuerit, ut indueret arma bellica † ac solebant illi, qui initiati fuerant, rem strenuè gere-
re ac victoriam reportare eo die, quò initiati erant, ut nomen sibi acquirerent, quòcirca ipse cogitabat, percutere Davidem. Vers. 17. *Et opem tulit ei*] (Ni-
mirum) opem ei tulit (Abischai *) precibus (ad Deum fufis,) sicuti habetur in Chelek. 24. Vers. 18. *Fuit quoque præterea prælum*] Istud (prælum) cœ-
tera omnia præcessit, nec narravit hîc (S. Scriptura ista prælia,) nisi, ut conjun-
geret ** mortes quatuor filiorum gigantis. 25. Vers. 19. *Elchanan*] (Is fuit) David. * Eod. vers. 19. *Filius Jabare* 26. *Orgim*] Nam ex illius familia fu-
erunt textores 27. velorum Sanctuarii, quod vocatur ער i. e. sylvæ. 28. Eod. vers. 19. *Sicuti jugum textorum*] (Jonathan כמנור interpretatus est:) כחכסן i. e.

23. Sic reddo hîc : ש'היילם five ש'היילם (nam ita transpositis literis legendum puto, pro : ש'היילם, sicuti in editionibus hætenus vulga-
tis habetur,) hodiè Galli vocant : heaulmes, Itali : elmi, Latini : galeas, confer. Raschi not. ad Exod. c. 28. vers. 4. n. 32. abest autem Gallica ista dictio à Msto 1.

† Hebr. מלח, ללבוש כלי מלח, in Msto 1. pro his le-
gitur : לעשרת מלחמה ותחרש בכלי ויין i. e. ut faceret prælum atque initiatus fuit armis bel-
licis, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 95. a.

* Hebr. אביש, sic in Msto 1. hîc additum repe-
ritur, confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 95. a.

24. Hebr. חלק, est istud caput undecimum tra-
ctatus Talmudici : Sanhedrin, quod à Com-
mentatore nostro in notis suis sæpè allegatur, vide ejusd. not. ad Levit. c. 26. v. 35. & ad Nu-
mer. cap. 24. v. 6. & ad Cantic. cap. 5. v. 4. vid. Sanhedrin, fol. 95. a.

** Verba ista : nisi, ut conjungeret &c. usq; ad : כחכסן i. e. sicuti liciatorium (v. 19. h. c.) ab-
est hîc in Hebræo à Msto 1.

25. Hebr. הרפה, Rabbini tradunt, quòd qua-
tuor isti. Saph, Medom, Goliath & Iischbi Benob, de quibus v. 16. h. cap. & seqq. usq; ad finem capituli, fuerint filii matris הרפה, i. e. Horpæ in Gath, confer. D. Wagenfeil.

Sot. pag. 879. ubi hac de re plura, vid. & not. ad 1. Paralip. cap. 20. vers. 4. n. 8. & vers. 5. n. 18. & tract. Talm. Sota fol. 47. b. & Becho-
rot, fol. 45. b.

* Confer. hic not. ad 1. Paralip. cap. 20. v. 5. num. 9.

26. Autor Vulgatæ vertit appellativè : filius sal-
tus, polymitarius, LXX. juxta editionem Complut. in Bibl. reg. υἱὸς ἰαρέ τῶν ὑφανόντων, filius Jare de textentibus, juxta Vaticanum exemplar : υἱὸς Ἀριόργιμ, filius Ariorgim, confer. Munsteri & Amamæ not. h. loc. con-
fer. num. seq. 27. & not. ad 1. Paralipom. cap. 20. v. 5. n. 9.

27. Quoniam in textu sacro hic habetur אורגים, ideò Commentator noster nomen istud ap-
pellativè exponit : textores, secutus Tar-
gum Jonathanis, ubi : filius Jissai, textoris veli domus Sanctuarii, confer. quæ num. præced. 26. h. vers. notata sunt, it. not. ad 1. Paralip. cap. 20. num. 11.

28. Quoniam ex sylva Libani exstructa fuit do-
mus Sanctuarii, sic Munsterus in not. h. loc. respicitur autem hac expositione ad nomen יערי, quod hic in textu sacro habetur, quod-
que à nonnullis ut nomen proprium vertitur : Jahare, de quo supra n. 26. h. vers. confer. not. ad 1. Paralipom. cap. 20. v. 5. num. 13.

i. e. sicuti liciatorium textorum, (dictio מנור) vocatur linguâ vernaculâ: ensuble, 29. veniat textura 30. & stet contrâ texturam. Vers. 20. *Vir procerus*] Juxtâ Targum ** ejus (est explicatio:) vir mensurarum; non est autem fundamentum (sive radix) dictionis (מרין) nisi Mem & Daleth, sicuti (in voce:) שין (literæ fundamentales sive radicales sunt solummodò:) Schin & Aleph, atque (in dictione) המן (literæ fundamentales sunt:) Heh & Mem, in verbis dierum scriptum est: איש מרה i. e. vir mensuræ, 31. ac si diceret: valdè procerus fuit (vir ille,) quem mensurabant, quanta ejus esset statura. Eod. vers. 20. *Seni &c.*] Exponunt Rabbini nostri in (tractatu Talmudico:) Bechoroth 32. quòd opus fuerit, dicere: viginti & quatuor, ne fortè dicas: digiti ambarum illius manuum non fuerunt, nisi sex, & digiti pedum ejus non fuerunt, nisi sex, idcirco (hic) dicitur: viginti & quatuor; si vero scripsisset: viginti & quatuor, nec dixisset: seni, possem dicere, (quòd fuerint) septem in una (manu sive pede) & quinque in altera (manu sive pede;) quid autem ista (vox מספר, quæ hîc in textu sacro habetur, sibi vult? nimirum indicat,) quòd omnes (digiti) fuerint numerati juxtâ seriem digitorum in superficie 34. manus.

CAP. XXII.

Vers. 1. *Qua die eripuerat eum Dominus*] Tempore† senectutis suæ, postquam transierant super illum omnes angustiae ejus atque ipse ex omnibus fuerat liberatus. Eod. vers. 1. *Et è manu Saulis*] Sed nonne Saul fuit sub numero (inimicorum ejus? ita fanè;) sed quoniam (ille Saul) fuit inimicus

29. Sic reddo hîc אישור ל', prout etiam 1. Samuel. cap. 17. v. 7. in notis Raschianis habetur, ubi vide num. 4. confer. & not ad 1. Paralip. cap. 20. v. 5. n. 10.

30. Hebr. איה, alluditur hoc dictô ad Davidem, qui, juxtâ Rabbiorum sententiam, fuit textoris filius, ut sensus sit: veniat David, qui fuit filius Iissai, textoris, & stet contrâ Goliathum, qui hastam manu gestabat, cujus hastile erat sicuti jugum textorum confer. not. ad 1. Paralipom. cap. 20. vers. 5. num. 5. absunt autem ista: veniat textura & stet contrâ texturam, à Msto 1.

** Verba ista: juxta Targum ejus &c. usque ad: in verbis dierum absunt in Hebræo à Msto 1.

31. Sicuti 1. Paralipom. cap. 20. v. 6. habetur, u-

bi vide Raschi not. hîc autem legitur איש מרין, res eodem redit,

32. Vid. Bechoroth fol. 45. b. confer. & not. ad 1. Paralip. c. 20. v. 6. n. 22. abest autem istud. Bechoroth à Msto, 1.

33. Eadem notata reperiuntur ad 1. Paralipom. c. 20. v. 6. num. 24.

34. Id est: in prominentia sive exteriori parte manus, sic בגב דיר hîc expono, in Msto 1. locus ista sic legitur שוין בגובה i. e. omnes illi (digiti) æquales erant altitudine.

In fine Msti 2. adjectæ sunt notæ Raschianæ ab hoc versu 1. usque ad versum 46. h. cap. quas etiam cum vulgatis editionibus contuli & in quibus differant, suis locis annotavi, con-

cus ejus & persecutor * præ (cœteris) omnibus, (ideò hîc illius speciatim fit mentio,) huic simile est, (quod habetur in illo loco :) novendecim viri & Asael, ^{1.} sic quoque (in illo loco :) ite ac videte terram atque (urbem) Jericho, ^{2.} sic etiam (in illo loco :) & rex Salomo amavit mulieres alienigenas & filiam Pharaonis. ^{3.} Vers. 2. *Petra mea & propugnaculum meum*] Istæ (duæ voces) significant robur, (nempè:) סלע i. e. petra, juxtâ sensum ejus literalem, מצור ** i. e. propugnaculum est munimentum sylvarum, quod vocant linguâ vernaculâ: palissades, ^{4.} (dixit autem hæc David) intuitu facti mirabilis, quod ei contigit in petra divisionum, ^{5.} & propter propugnaculum in loco sylvestri. ^{6.} Eod. vers. 2. *Et liberator meus mihi est*] Liberatores cum exercitu Israëlitis in bello (fuit) interdum etiam mihi (tantum fuit) liberator, ^{7.} quando ego solus fui, nimirum (dum liberavit me) à (gigante) Jischbi in Nob. ^{8.} Vers. 3. *Rupis mea*] (Dictio צִיִּי significat סלע *** i. e. petram, nam petra receptum, præbet viatoribus † à pluvia & ventis, (vox מחסה significat:)abriemes ^{9.} linguâ vernaculâ, Eod. vers. 3. *Perfugium meum*] Dum ad illum (Deum) confugi ad auxilium (mihi ferendum.) Eod. vers. 3. *Recipiam**] (Verbum חסה) significat כִּסִּי i. e. tegumentum, dum protectus fui ^{10.} per auxilium (Divinum,) Eod. vers. 3. *Elevator meus*] (Istud משגבי significat:) סומכני i. e. ful-

confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 31. a. & Moëd katon, fol. 16.

* Eadem notata reperies ad Psalm. 18. v. 1. ubi vide num. 1.

1. Sicuti suprâ 2. Samuel. cap. 2. v. 30. habetur, ubi vide Raschi not. num. 7.

2. Prout Josuæ c. 2. v. 1. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hîc, adducta est explicatio.

3. Vide 1. Reg. cap. 11. v. 1. ibique Raschi not. confer. & Josu. dict. c. 2. v. 1. n. 12.

** Istud & sequentia, usque ad: & liberator meus, absunt in Hebræo à Msto 1.

4. Sic reddo hic: פליש"אין, confer. quæ ad Iudic. cap. 6. vers. 2. n. 6. & ad Iud. c. 9. v. 46. n. 12. & ad Psalm. 31. v. 3. n. 1. notata sunt, in Msto 1. hîc legitur: פליש"א Palissade, rectius, quam in cœteris editionibus.

5. De qua 1. Samuel. cap. 23. v. 28. confer. infra v. 27. h. cap. n. 31.

6. De hoc vide 1. Samuel. dict. cap. 23. v. 18.

7. Quoniam in textu sacro post מפלטי i. e. liberator meus, additur particula: לי i. e. mihi, ideò explicatio ista inde orta est.

8. De quo cap. præced. 21. v. 16. ubi vide notas.

*** Post vocem istam in utroque Msto hic additur: לשון כיסוי i. e. significat tegumentum.

† Verba ista: viatoribus à pluvia & ventis, absunt in Hebræo à Msto 1.

9. Sic reddere his possis אברי"אמט, in Msto 1. legitur אברי"אמט, in Msto 2. אברי"אמט. abriement, Galli vocant: abri vel abry locum tectum, qui umbram vel refugium præbet à Sole aut vento, hinc phrasis Gallica: estre à l'abrydes vents i. e. esse in loco à ventis tuto, conf. num. seq. 10. h. v. & Raschi not. ad Psalm. 18. v. 3. ibique num. 6.

10. Vel. tectus, opertus, i. e. tutus, confer. quæ num. præced. 9. h. vers. notata sunt, it. not. ad Psalm. 18. v. 3. n. 7.

fulciens me. 11. Vers. 4. *Laudatum invoco Dominum*] Juxtà Targum ejus (explicatio est:) dum invoco illum (Deum) laudabo eum, ** quoniam confido ego, quòd ab inimicis meis (per illum) servor, convenit autem exponere (verba ista:) אקרא & אושע per tempus præsens. 12. Vers. 5. *Circumdederunt me*] (Istud: אפפוני significat:) הקיפוני i. e. circumdederunt me. Eod. v. 5. *Con- tritiones mortis*] Juxtà Targum ejus (explicatio est:) tanquam mulierem, *** quæ sedet על מתברא i. e. in sella parturientis, 13. sic (nempe מתברא Hebr. משבר) appellatur sella, ubi mulier parit. † Eod. vers. 5. *Torrentes*] (Dictio: נחלי significat:) copias militares, 14. quæ inundant torrentis instar. Vers. 6. *Fu- nes*] (Vox: חבלי) juxtà Targum ejus (significat:) משריין i. e. castra (si- ve: turmas) sicuti (in illo loco:) חבל i. e. turma 16. prophetarum. Eod. v. 6. *Prævenierunt me*] (Istud קדמוני hîc significat:) venerunt coràm me. Vers. 7. *In angustiis meis invocabo Dominum & exaudivit &c.*] Sic lingua sacra so- let (verba, quæ) significant tempus præsens 17. usurpare simul in præterito & in futuro. 18. Vers. 8. *Et concussa atque commota fuit terra*] Non de signis, (si- ve:

11. Sive: stabiliens me, sic ferè LXX. ἀντιλή-
πτωρ μὲν, susceptor, defensor, adjutor meus.

** Hebr. אהונו, in Msto 2. postea additur: למה
i. e. cur? (quoniam confido &c.)

12. Nempè, quòd significant הווה i. e. tempus
præsens, scil. invoco & servor, non futu-
rum: invocabo & servabor, confer. infra
vers. 7. h. cap. n. 17. verba autem ista: conve-
nit autem &c. usque ad circumdederunt me
(v. 5. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Chald. כאיתהא in Msto 2. huic præmittun-
tur ista: אורי אקפחני עקא i. e. quia circumde-
dit me angustia, uti in Targum Ionathanis
habetur.

13. Cald. מתברא, Hebr. משבר, quæ vox juxtà
Paraphrastem Chaldaicum & Commentatorem
nostrum significat: sellam parturientis, sic-
ti paulò post hîc exponitur, in Msto 1 post:
ורחל לית לה למילד addita sunt ista: i. e.
cui non sunt vires ad pariendum, prout in
Targum Ionathanis legitur.

† Hebr. ורחשה ילדהש, in Msto 1. pro his
legitur: ורחשה יושבת על משבר dum mulier
sedet super sella parturientis, in Msto 2. po-
stea sic additur אוי קפחו אבניו

i. e. (vocem) משבר alio in loco vocat illam
(S. Scriptura) אבניו i. e. sellam parturien-
tis, Exod. c. 1. v. 16.

14. Confer. Raschi not. ad Psalm. 5. v. 1. n. 4. &
ad Psalm. 18. v. 5. n. 11. vid. & num sequ. 15.

15. Sic in notis Raschianis h. loc. in editioni-
bus Paraphrasis Chaldaicæ hætenus excusis
habetur: משריין, sed res eodem redit, con-
fer. dict. Psalm. 18. v. 5. & num. præced. 14. &
supr. not. ad 2. Samuel. c. 17. v. 13. n. 6. &
n. 7.

16. Sive: caterva, cœtus, vide 1. Samuel. cap.
10. vers. 5. ibique Raschi not. it. not. ad
Psalm. 18. vers. 5. num. 10. in Msto 1. hic addi-
tur חבלי רשעים i. e. funes (catervæ) impro-
borum, Psal. 119. v. 61.

17. Sive: imperfectum, vel continuationem
actus, Hebr. הווה, confer. quæ supra ad vers.
4. h. cap. num. 12. notata sunt, vide & Ra-
schi not. ad Deuteron. c. 9. v. 21. n. 19. &
ad 1. Samuel. c. 1. v. 3. & cap. 14. v. 53. it. ad
Esai. c. 6. v. 10. n. 32.

18. Sicuti hoc loco duo ista verba: אקרא & אושע,
quæ in futuro sunt posita, significant, juxtà

ve : miraculis,) quæ ei (Davidi) evenerunt, sermo (hîc) est ; sed de miraculis, quæ facta sunt Israëlitis, atque principium textus (sacri) conjungitur illius fini. Eod. vers. 8. *Quia ira accenditur ei*] (Particula :) כִּי hîc usurpatur pro כֵּן i. e. quando , * atque hæc est ejus expositio : & quando ira ei accensa fuit propter eos, qui illum (Deum) ad indignationem provocârunt, concussa & commota fuit terra & fundamenta cœli contremuerunt atque concussa sunt. Vers. 9. *Ascendit fumus per nasum ejus*] Sic mos est irati , egreditur fumus ex illius naribus, eodem modo (habetur in illo loco :) ascendit fumus in nasum ejus, 19. ea-que omnia significant iram, nam nasus spirat & attrahit halitum. Eod. v. 9. *Et ignis ex illius ore consumet*] Per decretum verbi oris ejus devorabit ignis improbos. Vers. 10. *Et inclinavit cœlos*] Ut vindictam sumeret de inimicis suis, (nempe) de Ægyptiis & Pharaone. Vers. 12. *Et posuit caliginem circa se*] In tabernaculum, sicuti dicitur : ** & nubes atque caligo separabat Ægyptios ab Israëlitis. 21. Eod. v. 12. *Colligationem aquarum, densitates nubium superiorum*] Undenam fuit *** illa caligo ? (nimirum) densitates nubium superiorum fuerunt, quæ cribrabant 21. aquas super terram , (dictio :) חֲשֵׁרֶת significat cribrum, nam illa (pluvia) cadit super terram guttatim , & sic in אֲגָרוֹת הַרְבֵּה † dicitur : חֲשֵׁרִין i. e. cribrant 22. illud cribrô ; poterit etiam explicari (vox :) חֲשֵׁרֶת quod significet : קֶשֶׁר i. e. colligationem, 23. dum cœli colligantur nubibus per aquas, sicuti (accipitur in illo loco :) וְחֲשֵׁרֵיהֶם i. e. & radii 24. earum, ubi sermo est de rotis basis, suntque illi (חֲשֵׁרֵיהֶם) quasi brachia lignea quinque, quæ simul

- Commentatorem nostrum, tempus præsens, siue imperfectum, hoc sensu : invocabam & exaudiebat, conf. suprâ dict. v. 4. h. c. n. 12.
- * Eadem notata reperies ad Psalm. 18. vers. 8. ubi vide num. 13. confer. infrâ v. 18. h. cap. ibique not. Sign. ***.
19. Sicuti Psalm. 18. v. 9. habetur, ubi vide Raschi not. n. 15. conf. Deut. cap. 29. vers. 19. ibiq. Raschi not. it. Ejusd. not. ad Esai. cap. 48. v. 9. n. 14. cœterum verba ista : ascendit fumus in nasum ejus, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.
- ** Hebr. כַּעֲנַן שָׁמַיִם, absunt ista hic à Msto 1.
20. Vid. Exod. cap. 14. vers. 19. & 20. ibique Raschi not.
- *** Hebr. מִמֶּנִּי הָיָה, ista & sequentia, usque ad חֲשֵׁרִין i. e. cribrabant, absunt à Msto 1.
21. Sic juxta Commentatoris nostri mentem vertere volui חֲשֵׁרֶת ; respicitur autem hoc verbo

- ad vocem חֲשֵׁרֶת, quæ hic in textu sacro habetur.
- † Posses hæc vertere : in multis expositionibus allegoricis vel : in expositionibus allegoricis crebrò (dicitur &c.)
22. Similem locum ex Beresch. rab. fol. 16. 1. adductum vide apud Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 845. confer. hic tract. Talm. Taanit fol. 9. b. & fol. 10. a.
23. Hanc expositionem communiter sequuntur interpretes tam Christiani, quàm Judæi, vid. not. Vatabli, R. Dav. Kimchi, R. Levi, ben Gersom & Michlol Jophi h. loc. confer. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 6. v. 9. n. 38.
24. Vid. 1. Reg. cap. 7. v. 33. ibique Raschi not. ubi חֲשֵׁרֵיהֶם exponitur Gallicè : rais. i. e. radii rotarum, vid. ibid. num. 105. Germ. Speichen.

simul combinant * & colligant illius (rotæ) circulos. 25. Vers. 13. *Præ fulgore in conspectu ejus*] Ne dicas, quod ille (Deus) habitet in caligine; sed splendor antè (illum ** egrediebatur) ex sepimento 26. & ab isto fulgore, qui antè illum Deum erat, ardebant prunæ igneæ, nam sagittæ (igneæ i. e. fulgura) mittebantur super Ægyptios. Vers. 16. *Revelabantur fundamenta orbis*] Nam abyssus per rumpebatur, quando mare Suph diffindebatur, omnes aquæ, quæ in mundo erant, diffindebantur. 27. Eod. vers. 16. *A flatu*] A vi flatus venti narium ejus. Vers. 18. *Quando fortiores fuerunt*] (Particula:) כִּי (ponitur hîc pro:) כִּנְשָׁר i. e. quando *** fortiores fuerunt. Vers. 21. *Secundum justitiam meam*] Quando (Israëlita) sequebantur illum † (Deum) in desertum & innitebantur illius promisso. * Vers. 26. & Vers. 27. *Cum benigno, integro, puro*] (Dicuntur hæc tria) intuiti trium patriarcharum, quorum justitiæ mercedem Sanctus ille Benedictus retribuit eorum posteris. Eod. vers. 27. *Cum perverso*] Scil. Pharaone. Eod. vers. 27. *Luctaris*] (Verbum לִחַדֵּל hîc) significat: נִפְתַּל i. e. luctari (vel: contorqueri) & pervertere; 28. in libro Psalmorum scriptum est: הִתְנַפַּח; 29. alia ** explicatio (verborum istorum:) misit ab alto, 30. assumpsit me, de seipso dixit (hîc David,) quando ille festinanter ibat

li 2

(vita-

* Constringunt, compingunt, Hebr. הִמְדִּיקִין, in Msto 2. istud legitur, ac si duæ essent voces: הִמְדִּיקִין i. e. illi (radii) sunt tenues; abest autem verbum istud hic à Msto 1.

25. Hebr. עֵיגוּלִי, Latinis dicuntur: absides, sive apsidæ, nempe ligna rotæ, quibus infinguntur radii, German. die Felgen/abest autem vox ista hic à Msto 2.

** Hebr. לִפְנֵי מִן הַמַּחֲצִי, sic in Msto 2. in Msto 1. ut & in aliis editionibus legitur: לִפְנֵי מִן הַמַּחֲצִי i. e. intrâ sepimentum istud (erat splendor,) confer. num. sequ. 26.

26. Id est: ex densitate illa nubium, in qua Deus tunc semet revelabat, splendor exhibat, confer. quæ de voce מַחֲצִי, quæ etiam hic habetur, ad Exod. cap. 19. v. 24. n. 63. notata sunt, ita not. ad Psalm. 18. vers. 13. num. 18.

27. Idem habetur in Raschi notis ad Exod. cap. 14. v. 21. & ad Psalm. 18. v. 16. ubi vide sis num. 20. confer. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 65. a. & Taanit, fol. 8. b.

*** Vid. quæ suprâ ad vers. 8. cap. Sign. * notata sunt.

† Verba ista: quando (Israëlita) sequebantur illum &c. usque ad: secundum justitiam meam, absunt in Hebræo à Msto 1. habentur autem in Msto 2. vid. infrâ n. 32. h. v. 21.

* Confer. not. ad Psalm. 18. v. 21. num. 23. referuntur hac explicatione verba ista: secundum justitiam meam, ad Israelitas; alia explicatione, quæ infrâ habetur, referuntur illa ad Davidem, vid. Sign. seq. ** & infrâ n. 32.

28. Confer. quæ ad Genes. cap. 30. vers. 8. n. 14. notata sunt, vid. & Wagenfeil. Sota p. 838.

29. Sicuti Psalm. 18. v. 27. habetur, confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 13. b. & Bava batra, fol. 123. a. & Sanhedrin, fol. 98. a.

** Habetur hîc alia explicatio, quâ verba S. Scripturæ ad ipsum Davidem referuntur, confer. not. Sign. præc. *.

30. Sive: excelfo. Vulgata habet: de cœlo, vide suprâ vers. 17. h. cap.

(vitaturus) conspectum Saulis in petra divisionum, & propè erat, ut comprehenderetur atque nuncius venit ad Saulem, dicens: celeriter vade, quoniam irruptionem fecerunt Philisthæi. 31. Vers. 21. *Secundum justitiam meam*] Dum non interfeci illum (Saulem,) quando abscidit alam pallii ejus. 32. Vers. 31. *Sermo Domini *** purgatus est*] i. e. Purus est, nempe (Deus) promittit & facit (servatque promissum.) Vers. 33. *Et integram reddidit viam meam*] Ab omni offendiculo * & ab omni aberratione ** & ab omni sepimento; donec illa (via) facta fuit plana ac trita. Vers. 35. *Et fractus fuit 33. arcus æneus brachiis meis*] (Istud ונררכה hîc significat:) ונררכה i. e. & tensus fuit arcus æneus per brachia mea, *** nam vires mihi adsunt, ut tendere possim illum (arcum, nimirum) arcus suspensi erant Davidi in domo ejus regesque gentium veniebant eosque videbant atque alter alteri dicebat: tu (forstân) putas, † quòd ipse (David) possit illos (arcus) tendere? non est ista res (aliam in finem facta,) nisi ut ille metum nobis incuteret? David autem his auditis eos (arcus) abstulit 34. illosque confregit * coràm eis (regibus;) (convenit) autem distensionis arcus vox חית i. e. demissio, 35. sic quoque (accipitur in illo loco:) sagittæ tuæ נחתו i. e. factæ sunt, ut descenderent in me. 36. Vers. 36. *Et mansue-*

31. Tunc Deus misit ab alto & assumpsit me, Vide 1. Samuel. cap. 23 v. 28. confer. suprâ vers. 2. h. cap. n. 5. & not. ad Psalm. 18. v. 21. n. 26.

32. Vide 1. Samuel. cap. 24 vers. 5. it. not. ad dict. Psalm. 18. v. 21. num. 27. confer. & suprâ Sign. * h. vers. 21.

*** Verba ista: sermo Domini &c. usque ad: donec illa (via &c.) absunt in Hebræo à Msto 2. habentur autem in Msto 1.

* Confer. Raschi not. ad Psalm. 18. vers. 33. num. 3.

** Hæc verba: & ab omni aberratione & ab omni sepimento, absunt hic à Msto 1.

33. Sic juxtâ plerosq; interpretes tam Christianos, quàm Judæos, hic verbum נחת vertere volui, à radic. חת, vid. not. Munsteri. Vatabli, Amamæ, ut & R. Dav. Kimchi R. Levi Ben Gerson ac Michlol Iophi h. loc. confer. not. ad Psalm. 18. v. 35. n. 34. aliter tamen Commentator noster id hic exponit.

*** Posses juxtâ Hebræum etiam sic vertere;

(qui arcus æneus suspensus fuit (super brachia mea,

† Hebr. אתה סבור, in Msto 1. pro his legitur כלם אתם סבורים i. e. an vos putatis, (quòd ipse &c.)

34. Eadem, quæ hic, explicatio habetur in notis Raschianis ad Psalm. 18 v. 35. ubi videtur num. 47.

* Sive: contrivit, Hebr. ונררכה, sic in notis Raschianis hic habetur, in Ejusdem notis ad Psalm. 18. vers. 35. legitur: ונררכה i. e. & tendebat illos, quæ lectio Commentatoris nostri menti h. loc. aptior est, vid. not. ad dict. Psalm. 18. v. 35. n. 48.

35. Sive: descensio à radic. נח i. e. descendit, vid. Raschi not. ad dict. Psalm. 18. vers. 35. n. 44. & ad Psalm. 38. v. 3. ibique Michlol Iophi & R. Dav. Kimchi.

36. Vel: demissæ, infixæ, sunt in me, vide dict. Psalm. 38. vers. 3. ibique Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Psalm. 18. vers. 35. num. 35. & n. 45.

mansuetudo tua auxit me] Auxisti mihi ** mensuram mansuetudinis tuæ. Vers. 37. *Dilatabis gressus meos*] Quando aliquis conjungit pedes suos, *** is facile cadere potest, sic illa (S. Scriptura) dicit: dum ambulas, non coarctatus erit gressus tuus. 37. Eod. vers. 37. *Malleoli pedum meorum*] (Dictio קרסולי significat:) עקיבי i. e. calcaneos (five: talos) meos. 38. Vers. 42. *Respicient; sed non (erit) servator*] Ecce ordo S. Scripturæ (hîc) inversus est, (qui sic reponendus:) respicient ad Dominum nec ille exaudiet eos nec erit, qui servet, (verbum ישע hîc accipitur) sicuti (in illo loco:) ישע i. e. respiciet homo ad opificem suum, 39. perinde (ac si diceretur:) יפנה i. e. respiciet; Menachem autem istum (textum) conjungit cum (illo loco:) וישע i. e. & exaudivit 40. Dominus Abelum, exponit itaque † (illud ישע,) quod significet עתירה, quæ vox convenit tam ei, qui supplex orat, quàm ei, qui exoratur (vel exaudit,) sicuti (accipitur in illo loco:) ויעתר i. e. & supplex oravit Isaac Dominum, 41. ויעתר i. e. & exoratus est ei 42. Dominus, sic hoc quoque loco (istud:) ישע i. e. orabunt, nec erit, qui servet, convenit ei, qui rogat, (sic istud:) וישע 43. convenit ei, coràm quo fiunt preces. * Vers. 43. *Dispandam eos*] (Istud ארקעם significat:) ארמס ** i. e. conculcabo eos & crebrò occurrat in libro Ezechielis (sicuti in illo loco:) ורקע id est, & calca 41. item

Ii 3

(in

** Hebr. לי, sic in vulgatis editionibus; sed abest istud hîc ab utroq; Msto, fortè rectius.

*** Hebr. רגלי, in Msto 1. pro eo legitur: עדין i. e. gressus ejus.

37. Sicuti Proverb. cap. 4. vers. 12. habetur. ubi in Raschi notis eadem ferè, quæ hîc, habetur explicatio, confer. & not. ad Psalm. 18. v. 37. n. 50. it. tract. Talm. Joma, fol. 47. a.

38. R. Salomo in notis ad Psalm. 18. vers. 37. קרסולי exponit Gallicè: cheville, Latinis est: talus five malleolus calcanei, vid. ibid. n. 53.

39. Sicuti Esai. cap. 17. v. 7. habetur, ubi vide Raschi not. num. 17.

40. Sic juxta Menachemi expositionem hîc vertere volui istud ישע, quod Genes. c. 4. v. 4. habetur: plerique tamen interpretes alii transtulerunt: & respexit, vide Raschi not. ad dict. c. 4. v. 4. confer. num. 43. h. v.

† Verba ista: exponit itaque (illud ישע) quod significet עתירה, absunt hîc in Hebræo à Msto 1. sed malè.

41. Prout Genes. cap. 25. vers. 21. habetur, ubi

vide Raschi notas.

42. Vel: exaudivit eum Dominus, sicuti Genes. dict. cap. 25. vers. 21. habetur.

43. Prout Genes. dict. cap. 4. vers. 4. habetur, confer. quæ paulò antè num. 40. h. vers. notata sunt.

* Ut loci illius sensus sit: & exoratus est vel exaudivit Dominus Abelem, in Msto 2. post: coràm quo fiunt preces, addita sunt ista: ומרד אגד' ישעו לע"ז שלהם ואין מושיע ואין יכולה בה למושיע ואחר כך אל יהוה ולא ענם * Ut loci illius sensus sit: & exoratus est vel exaudivit Dominus Abelem, in Msto 2. post: coràm quo fiunt preces, addita sunt ista: ומרד אגד' ישעו לע"ז שלהם ואין מושיע ואין יכולה בה למושיע ואחר כך אל יהוה ולא ענם i. e. est expositio allegorica: clamabunt ad idolum suum, nec erit, qui ferver i. e. non est potestas in eo (idolo,) ut ferver, & postea (clamabunt) ad Dominum, nec respondet eis i. e. non respondebit eis, eadem notata reperies ad Psalm. 18. v. 42. ubi vid. n. 54.

* In utroque Msto pro eo legitur: ארמס i. e. conculcabo eos, res eadem est.

44. Vel: & plaude, sicuti Ezech. cap. 6. vers. 11. habetur, ubi vide Raschi not. n. 7.

(in illo loco :) וַרְקַעְךָ i. e. & calcas pede. 45. Vers. 44. *Ab illis, qui contendunt*] (Nempè) à Doëgo & Achitophèle & Saule atque à Ziphæis. Eod. vers. 44. *Conservasti me in caput gentium*] Reposuisti me eum in finem ; est & Mèdrasch Aggadah : dixit David : Domine mundi, serva me à iudicio Israëliitarum ? 46. nam si † illud inclinavero (ad id, quod haud rectum est,) aut dominium exercuero in Israëlitas in ministerio meo, * ego poenam sustinebo ; sed in caput gentium pone me, istæ mihi serviant, nec propter illas poenam sustinebo. 47. Vers. 45. *Mentientur mihi*] Propter metum dicent mihi mendacia 48. Eod. v. 45. *Ad auditionem auris obedient mihi*] Etiam si illæ (gentes) non præsentes sint ; (tamen) timebunt me, cum auribus suis audient, ut ad auditum meum obtemperent. Vers. 46. *Alienigenæ marcescent*] (Verbum יבולו significat :) ילאו i. e. defatigabuntur, notans (idem, atque in illo loco :) folium נבל i. e. emarcescens, (Istud : יבולו significat :) linguâ vernaculâ : flectiront. 49. Eod. vers. 46. *Et claudicabunt*] (Istud חגרו hîc) significat : claudicantes. 50. Eod. vers. 46. *& claustris suis*] Ob gravitatem castigationum carceris, quibus ego illos (populos) castigo 51. Vers. 47. *Vivit Dominus,*] Qui facit mihi ista (omnia.)

CAP.

45. Vel : plaudis, vide Ezech. cap. 25. vers. 6. ibique Raschi not. in Psalm. 18. v. 43. pro וַרְקַע legitur אַרְקַע vid. ibid. not. num. 55.
46. Confer. quæ ad Deuteron. cap. 1. vers. 9. n. 59. & ad 1. Reg. cap. 3. vers. 9. notata sunt, item not. ad Psalm. 18. vers. 44. num. 58.
- † Verba ista : nam si &c. usque ad : in ministerio meo, absunt in Hebræo à Msto 1.
- * Hebr. בַּעֲבוּרִי, sic in Msto 2. sine copulâ, in principio adjectâ legitur & quidem rectius, quàm בַּעֲבוּרִי, in Mst 1. habetur : בַּעֲבוּרִי i. e. propter illos (scil. Israëlitas poenam sustinebo)
47. Nempè, si quid iniqui vel injusti fecero aut statuerò in illas gentes, confer. Raschi not. ad 1. Reg. dict. cap. 3. v. 9. n. 14. & ad dict. Psalm. 18. v. 44. n. 59. it. not. ad Deuteron. c. 1. v. 9. num. 61.
48. Eadem expositio habetur in notis Raschia nis ad Psalm 18. vers. 45. ubi vide num. 61.

- coeterum post verba ista : dicent mihi mendacia, in Msto 1. addita sunt ista : לומר שהם יאמרו לי i. e. dicentes, quod ipsi me ament (nectamen amant & sic mentientur)
49. Sic reddo hic פלישת ציון, nam ita pro פלישת ציון, uti etiam in Msto 2. habetur, legendum puto,) Latini dicunt : marcescent, sicut etiam transtuli, confer. not. ad Exod. c. 18. v. 18. & ad Esai. c. 64. v. 5. n. 10. & ad Psalm. 1. v. 3. n. 14. it. ad Psalm. 18. v. 46. n. 62. in Msto 1. legitur : פלישת ציון, in infinitivo, rectè, Gall. flectir, marcescere.
50. In Psalm. 18. v. 46. legitur : יתרגו i. e. contremiscent, vide Raschi not. ibid. & Buxtorf, Diction. Hebr. verba יתרגו, & not. ad dict. Psalm. 18. vers. 46. num. 66. & n. 69.
51. Scil. marcescent & claudicabunt, confer. quæ ad dict. Psalm. 18. v. 46. num. 67. notata sunt.

CAP. XXIII.

Vers. 1. *Qui constitutus † est excelsus*] Qui elatus est sursum. 1. Eod. vers. 1. *Hæc sunt verba * Davidis*] (Nempè :) prophetiæ Davidis, ultima; 2. sed quænam sunt prima? (nimirum) verba cantici, quæ dicta sunt suprâ; 3. aut omnia (alia) cantica (sive Psalmi) atque hymni, quos dixit (David,) non vocantur verba, 4. Eod. vers. 1. *Suavis canticis Israël*] Non cantabant Israëlitarum in Sanctuario, nisi illius (Davidis) psalmos & cantica. Vers. 2. *Locutus est in me*] Quievit in me Spiritus ejus (Dei) Sanctus ** & locutus est in me, omni dictioni נבואה i. e. prophetiæ, conveniunt (verba ista:) בִּי דָּבַר i. e. locutus est in me, 5. sicuti (in illo loco :) an tantummodò במשה i. e. in Mose (vel per Mo- sem) בִּי דָּבַר i. e. locutus est Dominus? nonne etiam בְּנוֹ i. e. in nobis (per nos) בִּי דָּבַר i. e. locutus est? 6. (sic etiam in illo loco;) אֲדַבֵּר i. e. loquar בִּי i. e. in eo; 7. ratio autem istius rei est, quoniam Spiritus (Sanctus) ingreditur in illum prophetam & loquitur in eo *** (vel: per eum.) Vers. 3. *Mihi locuta est rupes Israël*] De me locuta est & præcepit † rupes Israël, ut essem dominator hominis i. e. Israëlitarum, qui vocantur homo, dicitur enim: vos estis homo; 8. & ero (inquit David) justus dominator atque timens Deum; 9. Rab-

† Confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 16. b. & Avoda sara, fol. 5. a.

1. Vel: suprâ, in sublimi (loco,) confer. Hose. cap. 7. vers. 16. n. 22. & cap. 11. vers. 7. ibique not. num. 21. vid. & not. ad Hiob. cap. 36. v. 33. n. 38.

* Hebr. ואלה דב' hæc & sequentia, usque ad ואלה דב' i. e. & suavis (Canticis &c.) absunt à Msto 1.

2. Vide Munsteri, Vatabli atque H. Grotii not. h. loc. confer. & D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 591. edit. Amstel. it. tract. Talm. Moëd katon, fol. 16. b.

3. Nempè: capite præcedenti 22. à versu 2. & seqq. usque ad finem dicti capitis.

4. Sic quidem Commentator noster; sed hæc illius explicatio non approbatur ab Isaac. Abarbenele in Commentario suo ad hunc locum, vid. D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 591. edit. Amstel.

** Hebr. ורוח קדש, in Msto 1. pro eo legitur:

i. e. gratiosa Dei præsentia, numen Divinum.

5. Confer. hic D. Maji Theol. Jud. Loc. 1. §. 3. pag. 13.

6. Sicuti Numer. cap. 12. vers. 2. habetur.

7. Sive: per illum vid. Numer. dict. cap. 12. vers. 6. cæterum verba ista: loquar in eo, absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Etiam ista verba: & loquitur in eo vel per eum absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Verba ista: & præcepit rupes Israël, absunt in Hebræo à Msto 1.

8. Prout Ezech. cap. 34. vers. 31. habetur, ubi vid. Raschi not. confer. & D. Wagenf. Sot. pag. 752. & Numer. cap. 31. vers. 19. ibique Raschi not.

9. Abarbenelis explicationem istius loci vide apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, pag. 594. confer. hic etiam tract. Talm. Moëd katon, fol. 16. b.

Rabbini nostri istum (locum) alio modo exponunt, (nempè:) dixit David: Deus Israël mihi locutus est i. e. me allocutus est, rupes Israël & dominator hominis ego sum; sed quisnam mihi dominatur? (inquit Deus, nempè:) justus, nam ego decretum facio; sed ille] (justus) istud cessare facit; ^{10.} sed juxtà genuinum versuum S. Scripturæ sensum ^{11.} prior (explicatio) textui literaliter convenit. Vers. 4. *Et sicuti lux matutina orietur Sol*] Ac promisit mihi (Deus, inquit David, quòd magnitudo mea magis magisque crescet, sicuti lux splendens, quæ subinde lumine augetur. Eod. vers. 4. *Mane sine nubibus*] i. e. Lux, quæ est absque caligine. Eod. vers. 4. *A splendore post pluviam herba terræ*] (Deus) lucidum reddit mane meum magis, quàm est splendor, qui venit à pluvia, sicuti æstus serenus ^{12.} super olus viride, ^{13.} quando pluvia descendit super terram, quæ herbis plena est, ac Sol super illam oritur, ac splendet, atque hæc est ejus (textus) explicatio: magis, quàm est splendor, * qui venit ** à pluvia herbæ è terra. Vers. 5. *Quia non ita est domus mea apud Deum*] (Nempè,) ut mane meum sit nubibus obtectum. *** Eod. vers. 5. *Nam fœdus perpetuum*] Lex, quam (Deus) posuit mihi, ordinata & observata est in tota domo mea. Eod. vers. 5. *Cuncta enim salus mea atque omne desiderium*] i. e. (Omnia,) quæ mihi sunt necessaria, disposita sunt coràm illo (Deo,) S. Scriptura sermonis brevitate (hîc) usa est. ^{14.} Eod. vers. 5. *Quoniam non faciet, ut pullulet*] Regnum meum amplius alii regi; ^{15.} alia explicatio: nam fœdus perpetuum posuit (Deus) domui meæ, ut regnum meum sit stabile

^{10.} Quando scilicet decretum nondum est obfirmatum & confirmatum, prout Rabbini tradunt, vid. Raschi not. ad Esai. c. 8. v. 21. ubi Targum Jonathanis allegatur. hîc facit Exod. c. 32. v. 10. & seq. it. Ezech. c. 33. v. 14. confer. & D. May Theol. Jud. Loc. 15. §. 10. pag. 24.

^{11.} Hebr. יְשׁוּב הַמָּקָר, de cujus phrasie significatione vide Buxtorf Lexic. Chald. fol. 989.

^{12.} Hebr. כְּחֵם צֶהָ, sic Esai. cap. 18. vers. 4. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. hîc tract. Talm. Pesachim, fol. 2. a.

^{13.} Sic verba ista: לִי אֵר, quæ Esai. dict. cap. 18. v. 4. habentur, juxtà Commentatoris nostrimentem, quam in notis ad alleg. c. 18. v. 4. videre licet, hîc exponere volui, confer. ejusd. not. ad 2. Reg. c. 4. v. 19. num. 20.

* Juxtà Commentatoris nostri mentem istud: מִנִּיב, quod hîc in textu sacro habetur, non

vertendum est: à splendore; sed: magis, quàm est splendor, Hebr. מִנִּיב, ut sensus sit: Deus mane sive diluculum meum magis lucidum reddit, quàm est splendor &c.

** Hebr. הָבָא מִמֶּטֶר שֶׁל דֶּשֶׁא מֵאֶרֶץ, in Misto 1. locus iste sic legitur מִמֶּטֶר הָבָא עַל דֶּשֶׁא, ut sensus sit: Deus mane sive diluculum meum magis lucidum reddit, quàm est pluvia, quæ venit super herbam terræ, quæ splendet. scilicet lucidum reddit mane sive diluculum meum.

*** Confer. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 54. a.

^{14.} Eaque supplenda est verbis, quæ Commentator noster hîc adduxit, aliam explicationem istius loci vide in Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc.

^{15.} Sed, ut domus mea sit perpetua & regnum meum in illa semper continuetur sicuti Deus Davidi promiserat, vid. 2. Samuel. cap. 7. vers. 16. confer. D. Meyeri not. ad Seder O-lam majus pag. 595. edit. Amstel.

bile idque foedus ordinatum fuit in omnibus, (nempè) in ore omnium prophetarum. * Vers. 6. *Sicut spina amota*] (Vox קִיָּץ significat) linguâ vernaculâ: chardon, ** i. e. spina, quæ dum parva est, tenera existit ac cedit tactui; *** sed tandem fit dura, adeò, ut manu prehendi non possit. Vers. 7. *Sed qui attritus est illas*] Opus habet, ut muniat carnem suam ferrò atque impleat manum suam armis, ut amputet illas † (spinas.) Eod. vers. 7. *Et ut igne comburantur in sede*] Nec ulla in eis est utilitas, * nisi ut comburantur & ut aliquis sedeat atque calefiat è regione illarum (spinarum;) sic in improbis nulla est utilitas, nisi ut in gehenna comburantur. Eod. vers. 7. *In sede*] Dum sedet ** Sanctus ille Benedictus in folio iudicii. Vers. 8. *Qui erant Davidi, sedenti in sede*] Qui sedebat in cathedra Synedrii, 16. ipseque est Tachcemoni idemque fuit primarius trium, (nempè:) princeps in pulchritudine, in sapientia & in fortitudine, 17. in tribus hisce rebus ipse fuit primarius, sicuti dicitur: rerumque intelligens & vir formosus ac valens robore. 18. Eod. vers. 8. *Aadino* 19. *Eznita*] Quando ipse studebat in lege, convolvebat atque ligabat se 19. tanquam vermem 20. (vox עֲרִינוֹ, quæ hîc habetur, idem significat, quod in illo loco:)

מַעֲרִינוֹת

* Confer. hîc Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. cap. 9. num. 3. fol. 377. edit. Lips.

** Sic exprimo hîc: קִיָּץ דִּין, prout etiam in Msto 1. legitur.

*** Sic exprimo hîc: נָע וָנָה, i. e. vaga & profuga, respicitur hac expositione ad vocem נָה, quæ hic in textu sacro habetur; & à נָה derivatur, cœterum quoad istud: נָע וָנָה vid. Genes. c. 4. v. 12.

† Hebr. לִקְצוֹץ, sic in Msto 1. quam lectionem hic potius secutus sum, quàm eam, quæ in vulgatis editionibus habetur numero singulari: לִקְצוֹץ, nam pluralis præcedit.

* Hebr. תִּקְנָה, correctio, præparatio, i. e. nulli rei usui sunt, nisi ut comburantur.

** Hebr. שִׁוֵּשׁ, sic in Msto 1. præmissâ literâ: שִׁי habetur, quam etiam lectionem hic in vertendo secutus sum.

16. Confer. quæ suprâ ad 2. Samuel. cap. 20. v. 17. n. 10. notata sunt, Rabbini, quos secutus hic est autor noster & Targum Jonathanis, item Pirke avoth & Moëd katon id explicant de Davide, quòd sedem habuerit in Tachcemoni, ast in Medrasch Tanchuma exponitur

istud de Joabo, vid. Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. & D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 605. edit. Amstel. confer. & not. ad 1. Chron. cap. 11. vers. 11. n. 15. it. tract. Talm. Moëd katon, fol. 16. b.

17. Expositio ista desumpta est ex Targum Jonathanis, ubi vide sis.

18. Sicuti ista tria prædicantur de Davide 1. Samuel. cap. 16. vers. 18. confer. hic Munsteri, Vatabli, Castalionis & Amamæ not. it. infra v. 19. h. cap. n. 28.

19. Sic LXX. interpretum ut & R. Dav. Kimchi atque R. Levi Ben Gersom, expositionem secutus vertere volui tanquam nomen proprium, confer. H. Grotii, Munsteri & Amamæ not. h. loc. it. tract. Talm. Moëd katon, fol. 17. b.

19. Quoniam in textu sacro hîc habetur עֲרִינוֹ, ideò Commentator noster istud nomen non ut proprium; sed appellativè exponit, quòd significet עֲרִינוֹ, e. ligabat se, quam in rem adduxit locum ex Jobi c. 38. v. 31. confer. n. seqv. 21.

20. Hebr. נִמְלֵץ, hinc natam puto illam autoris

מַעֲרִיכֹת i. e. ligamina ²¹. Plejadum, & quando (David) egrediebatur ad bellum, erat durus כָּעֵץ i. e. tanquam lignum ²². & interficiebat † octingentos confossos in uno praelio. *** Vers. 9. *Inter tres fortissimos*] Qui excellebant inter fortissimos. Eod. vers. 9. *Ben Dodô*] Sic fuit nomen ejus. Eod. vers. 9. *Quando probris laceffiverunt Philisthaeos*] Comploserunt manus, ut pugnarent contra illos eosque vincerent. Vers. 10. *Tantummodò ad spoliandum*] (Jonathan interpretatus est:) ad spoliandum occisos, non fuit aliquis, qui ei (fortissimo heroi) opem tulisset ad interficiendum; sed omnes illum secuti exuebant confossos. Vers. 11. *Hararites*] (Ipse fuit) ex Har. ²³. Eod. vers. 11. *In catervam*] (Istud: לחיה significat:) לגרור i. e. in turmam, veluti חיה id est, bestia agri. ²⁴. Vers. 13. *Principes inter triginta*] Jonathan interpretatus est: de robustis capitum (sive principum) exercitus. Vers. 14. *Et statio Philisthaeorum erat tunc ad Beth-lechem*] Exercitus (Philisthaeorum) erat in medio* vallis Rephaim ²⁵, ac miserant stationem suam ad Beth-lechem. Vers. 15. *Quisnam bibendam dabit mihi aquam*] Dixerunt Rabbini nostri, opus habuit (David,) facere interrogationem aliquam ²⁶, à Synedrio (Senatorum,) qui sedebant

ris Vulgatæ versionem, ubi habetur: quasi tenerimus ligni vermiculus, confer. Amamæ not. h. loc.

²¹. Sic juxta Commentatoris nostri mentem vertere volui illam dictionem, quæ Jobi cap. 38. v. 31. habetur; alii interpretantur: delicias, sic Aben Ezra & R. Levi, filius Gersom, quos & Junii ac Tremellii versio Latina secuta est, ubi: delicias Plejadum, confer. num. præced. 19. h. vers.

²². Respicitur. hac expositione ad nomen הָעֵץ, quod hic in textu sacro habetur & non uti nomen proprium; sed appellativè hoc loco explicatur: quod fuerit durus, כָּעֵץ i. e. quasi lignum.

† Hebr. הָרַחֵק, sic à Commentatore nostro suppletur hic, quod in textu sacro in verbis: שָׁמַח מְאֹד deesse videtur, vel supplenda sunt illa, quæ infra vers. 18. h. c. habentur: עָרַר אֶת הַחֶמֶר i. e. levabat hastam suam super eos. confer. LXX. interpretes.

*** Hebr. בְּמַלְחָמָה אֶחָת, in Msto 1. legitur: כִּפְעָה אֶחָת i. e. una vice, sicuti hic in textu sacro habetur.

²³. Certus fuit locus, ita dictus, sic in S. Scriptura reperimus: חַר הָרָר Numer. c. 20. v. 22. & Deuter c. 32. v. 50. atque alibi, confer. hic not. ad 1. Paralipom. cap. 11. vers. 12. num. 17.

²⁴. Nam bestiae sive animantia agri turmatim convenire solent; alii aliter istud חיה exposuerunt, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 606. edit. Amstel. ut & not. ad Psalm. 68. vers. 11. n. 16. it. ad Psalm. 74. v. 19. n. 27. ut & tract. Talm. Bava kama, fol. 60. b.

* Hebr. חִיכָה, sic in exemplari edit. Amst. quo usus sum; sed in Basil. edit. ut & in Msto 1. legitur: חִיכָה i. e. castrametabatur, fortè rectius.

²⁵. De hac valle vide supra 2. Samuel. cap. 5. v. 18. al. v. 22. ibique not. n. 10.

²⁶. Sive: proponere quæstionem aliquam, scil. de quadam constitutione juris, quænam illa fuerit vide in Bava Kama fol. 60. 2. alleg. Isaac. Abarbenel. in Commentar h. loc. fol. 182. col. 1 edit. Lips. confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 608. edit. Amstel. vide

debant in porta Beth-lechem. Vers. 17. *An sanguinem virorum istorum*] Verba ista interrogativè sunt intelligenda. Vers. 16. *Et effudit eas Domino*] Sic dixit (David:) per traditionem accepi à domo ** iudicii Samuelis, Ramathæi: quisquis sese mortis periculo exponit propter verba legis *** (Divinæ,) non dicunt † (sive enunciant homines) id, quod ex illius ore auditum est; sed quidnam * illa sibi volunt: & effudit eas Domino? (nimirum) dixit illam (constitutionem) nomine Gemaræ. 27. Vers. 19. *Sed usque ad tres illos non pervenit*] (Targum Jonathanis hîc habet:) & ad tres fortitudines (sive fortes) non pervenit. 28. Vers. 20. *Duos valentissimos Moabitarum*] (Jonathan hîc interpretatus est:) duos magnates Moabi; Rabbini nostri dicunt, quod non extiterit aliquis (heroi) isti similis nec in primo nec in secundo templo. 29. Eod. vers. 20. *Valentissimos Moabitarum*] Quoniam ædificaverat ** illud (templum) David, 30. qui venerat ex Ruth, Moabitide. Vers. 39. *Omnes triginta*] Qui sunt (numerati) in isto capite, Jonathan interpretatus est: viri fortes erant triginta & septem; sed isti hîc non reperiuntur (nempè, quod tot fuerint numero;) existimo autem, quod

Kk 2

non

de num. seqv. 27. it. tract. Talm. Bava Kama, fol. 60 b.

** Hebr. מִכֵּי דִינוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל הַדָּוִדִי, absunt ista hîc à Msto 1. confer. hîc dict. tract. Bava Kama, fol. 60. a.

*** Hebr. עַל דְּבַר הַזֶּה, absunt & hæc à Msto 1.

† Hebr. אֵין אָמַר דְּבַר הַלֵּכָה מִפִּי, in Msto 1. locus iste sic legitur: אֵין אָמַר דְּבַר הַלֵּכָה מִפִּי i. e. non dicunt verbum constitutionis ex illius ore; sed dicunt illam nomine Gemaræ.

27. Non autem dixit הַלֵּכָה זֶה בְּשֵׁם שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים i. e. constitutionem istam (confer. num. præced. 26. h. vers.) nomine trium istorum (heroum,) sic R. Dav. Kimchi h. loc. exponit; ratio autem, cur David illam constitutionem non dixerit trium istorum nomine, jam adducta est, nempe, quoniam non dicitur quicquam, quod auditum est ex illius ore, qui se mortis periculo exposuit propter legem, quocirca David constitutionem illam dixit nomine Gemaræ, hic est sensus loci istius satis obscuri, confer. not. ad 1. Paralip. c. 11. v. 18. num. 25.

28. Confer. hîc suprâ v. 8. h. c. n. 18. & præ aliis Isaac. Abarbenel. not. h. loc. atque D. Meyeri not. ad Seder Olam majus pag. 609. edit. Amstel. it. not. ad 1. Paralip. cap. 11. v. 21. num. 28.

29. Conf. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 18. a. & Bava Kama, fol. 79. b. Expositio a. ista Rabbinnica inde nata est, quia בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲרִיאֵל i. e. domus Sanctuarii sive templum vocatur Ariel, sic R. Levi, Ben Gersom, ac R. Dav. Kimchi, h. loc. confer. Esai. cap. 29. v. 1. & Ezech. cap. 43. v. 16. it. D. Meyeri not. ad Seder Olam, p. 609.

** Hebr. שֶׁבַע לֵוִי, in Msto 1. pro eo legitur: שֶׁבַע לֵוִי i. e. qui subegerat illum (Arielem sive leonem.)

30. David quidem non ædificavit templum, sed Salomo ejus filius, at quoniam David pleraque ad templi ædificationem necessaria præparaverat, ideò ædificatio templi aliquo modo ad ipsum refertur, convenientius R. David Kimchi in not. h. loc. scribit. שֶׁבַע לֵוִי אֲחִיו שְׁלֹמֹה שֶׁבַע מֶלֶךְ דְּמִיָּאֵל id est, quia ædificavit illud (templum) Salomo, qui

ve-

non opus fuerit mentionem facere Joabi, quoniam ille princeps exercitus fuit, ceterique, qui hîc defunt, forsitàn 33. fuerunt tres aut quatuor filii Jischai. 32.

CAP. XXIV.

Vers. 1. *Perrexit autem ira Domini accendi*] Haud scio, propter quam causam* (ira Domini accesa** fuerit) contrà Israëlitas. Eod. vers. 1. *Et incitavit*] (Verbum יסר hîc significat:) גירה i. e. incitavit.***
 Vers. 3. *Totidem ac totidem*] Totidem duplum ac totidem bis duplum, ecce quatuor dupla & sic iterùm duplicat duplum usque ad centum vices, reperitur itaque benedictio Joabi superare benedictionem Moïsis, qui dixit: † (augeat vos Deus) suprâ, quàm estis millecuplô, 1. præterea benedictio Moïsis fuit in tempus multum (sive longum:) Joabi autem (benedictio concepta fuit non in multum sive longum tempus; sed) in præsens ac statim, dicitur enim (hîc) de illa (benedictione:) & oculi domini mei, regis, videant. Vers. 5. *Gad usque ad Jabzer*] Incepit (Joab censum] à filiis Gad, quoniam illi erant validi ac duri, cogitaverat (Joab:) fortassis illi contrà me pugnabunt atque ita ab eis remora (huic rei) propter me injicietur. Vers. 6. *In terram inferiorem recens inhabitatam*] (Nempè in) locum, recens inhabitatum, cujus incolæ erant pauci, forsitàn David interea pœnitentiâ ducetur & ad illum (Joabum) mittet nuncium, atque ad saniolem mentem revertetur. Eod. vers. 6. *Dan*] Ad filios Dan.**
 Eod. vers. 6. *Jaban*] Est nomen loci. Vers. 9. *Numerum census*] Si numerum

venerat ex Ruth, Moabitide; verbô autem בנייה i. e. ædificavit, respicitur ad nomen בנייה i. e. Benajahu.

31. Hebr. שם, sic in Msto 1. hîc exprimitur, & quidem rectius, quàm שמה, i. e. ibi, prout in editione Amstel. legitur.

32. Hebr. יש, in Msto 1. pro eo legitur: יחזקיה, Jehonathanis (filii;) sed mendosè, ut puto.

* Causam vide adductam ab Abarben. in Commentario ad hunc locum fol. 185. col. 1. med. edit. Lips. ubi scribit, peccasse Israëlitas, quòd secuti sint Schebam, filium Bichri atq; ita rebelles fuerint contrà regem suum, Davidem, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 616. edit. Amstel.

** Hebr. חרה, sic in Msto 1. hîc additum reperitur.

*** Contrà illos, Hebr. בהם, sic in Msto 1. juxtà textum sacrum hîc reperitur additum, confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 62. b.

† Verba ista: qui dixit &c. usque ad: in tempus multum, absunt in Hebræo à Msto 1.

1. Sicuti Deuter. c. 1. v. 11. habetur, ubi vide not. n. 64. & 65.

* Hæc verba: Gad usque ad &c. absunt à Msto 1. usque ad: in terram inferiorem, vers. seqv. 6. h. cap.

** Hebr. בנני דן, in Msto 1. pro eo legitur: בנני דן i. e. ad Dan, nimirum דנה hîc ponitur pro דן

rum (dedit Joabus regi,) cur census (hîc adjicitur? nimirum Joabus) duas confecerat tabulas census, 2. parvam & magnam, dixit: ostendam ei (Davidi) parvam, & si ad iram commotus fuerit, ostendam ei magnam, idcirco (hîc) dicitur ספּר, quæ vox significat חסרון i. e. defectum, 3. sic exponitur in Pesikta. Eod. v. 9. *Et fuit Israël*] Debilitata fuit eorum (Israëlitarum) vis quasi mulieris. 4. Eod. v. 9. *Ostingenta millia*] Ast in verbis dierum illa (S. Scriptura) dicit: undecies centies mille, 5. in expositione allegorica 6. doctorum Talmudicorum 7. reperimus (ita scriptum esse :) dixit R. Josua, filius Levi : textus S. Scripturæ uno in loco addunt id, quod in altero deest, (nimirum) extiterunt duæ tribus, 8. quæ non fuerunt numeratæ, nam sic scriptum est in verbis dierum: Levim autem & Benjaminem non numeravit inter illos, quia abominandum videbatur verbum regis Joabo, 9. cogitavit secum Joab : istas (duas tribus, scil. Levi ac Benjaminis) possum ego eripere 10. ac dicere (Davidi :) tribus Levi non numeratur eò numero, quò cæteræ tribus; 11. sed à nato uno mense & deinceps; quoad tribum autem Benjaminitam sufficit, quòd illa imminuta ac tantum non deleta fuerit ob pellicem in Gibeà; 12. in R. Eliezeris, qui filius fuit R. Josæ, Galilæi, libro de

Kk 3

tri-

- לרן i. e. ad Dan, confer. not. ad 1. Samuel. c. 20. v. 20. Sign. *
2. Sic vocem אנפרות hîc interpretor, de cujus significatione confer. Buxtorf, Lexic. Chald. fol. 146. vid. & Isaac. Abarbenel. Comment. fol. 185. col. 3. fin. ac D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 621. edit. Amstel. in Msto 1. legitur: אנפרות, vid. Buxt. loc. alleg.
3. Nam verbum: פקר interdum significat: defuit, sic accipitur Numer. c. 31. v. 49. confer. & 1. Samuel. c. 20. v. 18. & c. 25. v. 15. it. Esai. c. 34. v. 16. vid. & not. ad 1. Paralip. cap. 21. v. 5. num. 2.
4. Quoniam verbum generis fœmini חרî hîc in textu sacro usurpatur ac dicitur de Israëlitis, hinc nata est ista expositio Rabbinica, confer. Raschi not. ad Numer. c. 11. v. 15. n. 52. & ad Deuter. c. 5. v. 27. n. 19.
5. Vid. 1. Chron. cap. 21. vers. 5. ibique Raschi not. n. 3. confer. & D. Meyer not. ad Seder Olam p. 621.
6. Sive: mysticâ, Hebr. אגדה five גדרה, prout hîc in notis Raschianis habetur, confer. 1. Samuel. c. 15. v. 27. ibique not. n. 24.
7. Hebr. אמרתי, de hujus vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 125. confer. & 1. Samuel. dict. cap. 15. vers. 27. ibique not. num. 25.
8. Nempè: tribus Levi ac tribus Benjamin, uti mox sequitur, confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 621. ut & not. ad 1. Paralipom. cap. 21. v. 5. num. 4.
9. Prout 1. Paralipom. dict. cap. 21. v. 6. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 5.
10. Sic illud להשמט hic verto, in notis Raschianis ad 1. Paralipom. dict. cap. 21. v. 6. habetur verbum לרצול i. e. eripere sive liberare nempè: מן המניין i. e. è numero, ne scil. numerentur, prout ibidem legitur, vid. not. ad 1. Paralipom. dict. c. 21. v. 6. num. 7.
11. Nam cæteræ tribus Israëliticæ numerantur à nato viginti annos ac deinceps, vid. Numer. cap. 1. v. 18. ast Levitæ numerantur à nato uno mense ac deinceps, sicuti Numer. cap. 3. v. 15. habetur.
12. De quo vide Judic. cap. 19. v. 22. & seqq. confer. not. ad 1. Paralip. c. 21. v. 6. n. 7. ubi ferè eadem, quæ hic, habentur notata.

triginta duobus modis ^{13.} discimus: textus unus S. Scripturæ dicit: & fuerunt omnium Israëlitarum undecies centies mille viri &c Judæ verò quadringenties septuagies mille viri; ^{14.} alius autem S. Scripturæ textus dicit: & fuerunt Israëlitarum octingenta millia; virorum autem Judæ quingenta millia, ^{15.} reperitur itaque inter duos istos (S. Scripturæ textus discrimen quoad) trecenta millia; istorum trecentorum millium quænam est conditio? ^{16.} (nimirum) venit tertius S. Scripturæ textus & conciliat, ^{17.} (dum dicitur:) filiorum autem Israël secundum numerum ipsorum in primores paternarum familiarum & chiliarchos centurionesque & moderatores eorum, * ministrantes regi in omni negotio suarum distributionum, quarum unaquæque ingrediebatur & redibat de mense in mensem omnibus mensibus anni, distributio unaquæque erat vicenarium quaternarium millium, ^{18.} docet (itaque) nos (iste textus,) quòd trecenta illa millia ** fuerint ea, quæ scripta fuerunt in statuto ^{19.} regis, nec opus habuerunt, ut (cum cæteris simul) numerarentur, videlicet viginti quatuor millia si per duodecim multiplicentur efficiunt 288000, reliqui sunt duodecies mille, ^{20.} isti ipsi fuerunt principes (sive duces) Israëlitarum. Vers. 12. *Tria ego impono tibi]*

13. Scil. exponendi sive conciliandi dictas S. Scripturæ, vel eruendi verum legis Divinæ sensum, de his 32. modis vid. R. Jeschua Hallevi in Halichoth Olam, Part. 4. c. 2. & 3. de tredecim verò modis R. Ismaëlis vid. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 10. a. med. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1042. confer. & D. Maji Theol. Jud. loc. 1. §. 7. pag. 21. & Raschi not. ad Genes. c. 3. v. 8 & ad 1. Samuel. c. 5. v. 11. n. 5.

14. Sicuti 1. Chron. cap. 21. v. 5. habetur, ubi vide Raschi not. in Msto 1. sensus hujus loci paucioribus verbis ita exprimitur, nimirum R. Eliezer dixit: בן אחד אומ' שמנה מאות אלף וכן אחד אלף אלף אלף ומאה אלף נמצא כי בניהו שלש מאות וק' i. e. unus S. Scripturæ textus dicit 800000. alius autem S. Scripturæ textus 1100000. deprehenditur, quòd inter illos (duos S. Scripturæ textus differentia fit quoad) trecenta millia &c.

15. Prout hoc v. 9. habetur.

16. Ratio, proprietas, qualitas, Hebr. טיב, de qua voce confer. Buxt. Lex. Chald. fol. 859. &

Raschi not. ad Deuteron. cap. 13. v. 8. Cerm. Was hat damit vor eine Beschaffenheit.

17. Pondus ac momentum addit, German. gibt den Ausschlag / confer. ejusd. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1098.

* Verba ista: & moderatores eorum, ministrantes regi, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

18. Sicuti 1. Paralipom. cap. 27. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not. num. 1.

** De quibus scil. duo textus S. Scripturæ variant & de quibus dubitatio oritur, vid. supra n. 16. h. vers.

19. Sive in lege ac dispositione regis, Hebr. בנימין, est autem dictio illa גימט à Græco νόμος, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1349. posses hoc loc. dictionem גימט vertere: censum seu tabulam census.

20. Id est: ad complendum numerum 300000. adhuc defunt, 12000. hi si addantur istis 288000. efficietur numerus 300000. confer. not. ad 1. Paralip. cap. 27. v. 24.

bi] i. e. Unum ex tribus (eligendum propono tibi,) simili modo (habetur in illo loco:) in duabus (filiabus) eris gener meus hodiè, 21. i. e. in una ex duabus, tria ego impono tibi, (hæc dicuntur) intuitu trium, quæ tu (ô David) imposuisti (regi) Sauli, (nempè:) nisi Dominus affecerit illum plagâ, aut dies ejus advenerit, ut moriatur aut in prælium descendens perierit. 22. Vers. 14. *Coardor valde*] Minima plaga, quæ illis (tribus) inest, admodum dura est. * Eod. vers. 14. *Cadamus quasò in manum Domini*] (Unum ex his tribus eligam, nempè:) pestem, non gladium, non famem, nam illa (pestis) etiam divites, qui fructus recondunt, invadit, dixit R. Alexandri: ** cogitavit secum David, si ego mihi eligo gladium, tunc dicent Israëlita: ipse (rex) confidit in militibus suis, *** quòd non sit moriturus; sed alii interficientur; si verò eligo famem, dicetur: confidit iste (rex) in divitiis suis, eligam (itaque, inquit David) mihi pestem, † in qua omnes sunt æquales. Vers. 15. *A manè usque ad tempus statutum*] (Targum Jonathanis hîc habet:) à tempore, quo mactatur sacrificium jûge, usque dum illud aboleatur. * Vers. 16. *Jebusæi*] Princeps propugnaculi Zionis fuit, 23. quod vocabatur Jebus. Vers. 20. *Et prospexit Aravna*] Occultaverat ipse sese coràm angelo, sic scriptum reperitur in verbis dierum. 21. Vers. 22. *Et tribula*] (Dictio: *טריבולא* significat) instrumentum ligneum, plenum cæsuris (sive incisionibus) eratque grave, atque trahebatur continuè super trituram eaque per illud dissecabatur 25. ut fieret palea in alimentum jumentorum. Vers. 23. *Aravna rex*] Princeps (propugnaculi) Jebusæi fuit. 26. Vers. 24. *Siclis quinquaginta*] Alit in verbis dierum dicitur:

21. Sicuti 1. Samuel. cap. 18. v. 20. al. 21. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 7.

22. Tres istas conditiones vide 1. Samuel. cap. 26. vers. 10.

* Hebr. קשה, in Misto 1. pro eo legitur לִי צָר i. e. angustia est mihi, confer. hic not. ad 1. Paralipom. c. 1. v. 13. num. 14.

** Hebr. אלכסנדר, in Misto 1. pro eo legitur אלכסנדראי Alexandai, fortè istud mendum.

*** Hebr. בבתרי in fortibus suis, in Misto 1. legitur: בבתרי i. e. in multitudine fortium sive militum suorum.

† Hebr. דבר, in Misto 1. pro eo legitur: אחת i. e. unam rem, (in qua omnes sunt æquales.)

* In Misto 1. locus ex Targum Jonathanis his verbis allegatur מִדְּאִתְנַכִּים חֲמִשָּׁה עָרָא דְּאִתְנַכִּים

i. e. à (tempore) quo mactatur sacrificium jûge, quod in cinerem, redigitur usque ad tempus, quò mactatur juvenis vespertinus, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 62. b. & Joma, fol. 21. b.

23. Confer. infra v. 23. h. cap. num. 26. it. not. ad Jos. cap. 15. v. 63. Sign. †

24. Vid. 1. Paralipom cap. 21. v. 20. ibique Raschi not. num. 7.

25. Confer. Raschi not. ad Esai. cap. 41. v. 15. n. 35. vide & supra 1. Samuel cap. 12. v. 31. ibique not. 11. it. Munsteri ac Vatabli not. h. loc. ut & not. ad 1. Paralip. cap. 21. v. 23. num. 21.

26. Vide supra v. 16. h. cap. num. 23. confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 15. a. & Avoda fara, fol.

tur: (dedit) siclos aureos pondere sexcentos, 27. ecce quomodo, (nimirum) collegit quinquaginta siclos argenti ab unaquaque tribu, en sexcentos siclos; 28. dedit autem (rex David) ei, argentum pretiô auri, (vel monetâ aureâ) & sic discimus in fine (tractatus Talmudici, ubi agitur de) mactatione animalium consecratorum: 29. collegit (David) argentum sexcentorum siclorum 30. monetâ aureâ, & sic discimus in Siphre. 31.

I. REG.

fol. 24. b. it. Sevachim, fol. 116. b. & Menachot, fol. 22. a. 27. Sicuti 1. Paralipom. cap. 21, v. 25. habetur, ubi vide Raschi notas. 28. Nam, si quinquaginta per duodecim multiplicaveris, exsurgit summa 600, confer. Raschi not. ad Deuteron. cap. 12. v. 14. & ad 1. Paralip. dict. cap. 21. v. 25. ibique num. 25. 29. Intelligitur tractatus Talmudicus: Sevachim,	vid. Sevachim, fol. 116. b. conf. & Exod. cap. 28. v. 37. & Levit. c. 4. v. 10. & Josu. c. 15. v. 8. ibique Raschi not. vid. & D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 622. edit. Amstel. 30. Quò scil. omnes Israëlitæ partem haberent in altari; confer. hic not. ad 1. Paralipom. cap. 21. v. 25. n. 26. 31. Verba ista: & sic discimus in Siphre, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

תהילה לאלה

I. N. I.

I. REGUM.

CAP. I.

Erf. 1. *Non calefiebat*] Dicunt Rabbini nostri: quicumque contemnit vestes, is tandem ex illis nullum percipiet utilitatem, quoniam (David) laceraverat alam pallii Saulis; 1. est Medrasch Aggadah: 2. dixit R. Schemuel, filius Nachamani, postquam viderat David angelum stantem in (urbe) Hierosolyma, qui gladium manu sua gerebat; correptus fuit frigore propter illius metum. Vers. 2. *Virginem*] Virginitates † ejus calefaciebant carnem ejus. Eod. vers. 2. *Calefaciens*] (Istud סיכנת significat) מחממת i. e. calefaciens, sic quoque (accipitur in illo loco:) & qui findit ligna, יסכן i. e. calefiet 3. per ea. Vers. 4. *Non cognovit eam*] Nam virgo pulchra melius calefacit, quam maritata, Rabbini nostri dicunt, (quod rex David illam propterea non cognoverit, ut observaret præceptum Divinum, quod dicitur:) ne sibi multiplicet uxores, * nam ei jam antea erant octodecim. Vers. 5. *Sese efferebat*] (Verbum מתנשא significat:) מתנשא i. e. gloriabatur (extollebat se.) Eod. vers. 5. *Quinquaginta viri*] Qui privati erant splene & abscissas ** plantas pedum habebant. 4. Vers. 6. *Non dolore eum affecit,*] Non ei iratus est, docet te (hic S. Scriptura,) quod ille, qui

1. Sicuti i. Samuel. cap. 24. v. 5. habetur, ideo David postea in senectute sua calefieri non potuit per vestes, sic Rabbini, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 62. b. & Sanhedrin, fol. 22. a.

2. Id est: explicatio mystica sive allegorica, Hebr. אגדה, de cujus significatione alibi dixi; absunt autem ista: est medrasch Aggadah, à Msto. 1.

† Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 12. b. & Sanhedrin, fol. 23. a.

3. Sic juxta Commentatoris nostri mentem vertere volui verbum istud, quod Eccles. c. 10. v. 9. habetur, ubi vide num. 23. confer. & not.

ad Hiob. cap. 15. v. 3. n. 1. & 2. ubi alia, quam hic, habetur verbi סיכנת expositio, it. not. ad Hiob. cap. 22. v. 2. num. 1. confer. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 22. a. & fol. 26. b. it. fol. 39. b. & fol. 105. b. it. Avoda sara, fol. 4. b. & Bava batra, fol. 15. b.

* Uti Deuter. cap. 17. v. 17. habetur, ubi vide not. n. 25.

** Vel: perforatas, Hebr. חקוקי, in Msto 1. pro eo legitur חקוקי i. e. perforatas, confer. not. ad 2. Samuel. c. 15. v. 1. Sign. **.

4. Confer. quæ ad 2. Samuel. dict. cap. 15. vers. 1. n. 1. & . notata sunt, it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. b. & Avoda sara, fol. 44. a

qui filium suum non redarguit, s. eum tandem ad mortem adducit. Eod. vers. 6. *Etiam ipse erat pulcher formâ*] Sicuti Absalom, dicitur enim: non erat vir pulcher, sicuti Absalom, 6. hæc (pulchritudo) eis causa fuit, ut sese extollerent. Eod. vers. 6. *Et eum pepererat*] Mater ejus 7. post Absalonem, ac si diceret: educatio ejus fuit juxtâ eandem indolem, secundum quam mater Absalonis eum educaverat. Vers. 7. *Cum Joabo, filio Zeruja*] Quoniam noverat (Joab,) quòd David malè animatus esset ergà ipsum, quia interfecerat Abnerem & Amasam, atque Absalonem, & quòd aliquando præcepturus esset (rex) filio suo, qui post eum regnaturus esset, de illo (Joabo puniendo †,) ideò ipse volebat, ut iste (Adonia) se adjuvante regnaret atque ipsum amaret. Eod. vers. 7. *Et cum Abjathere, sacerdote*] Qui remotus fuerat à Sacerdotio ab eo tempore, quo David ex (urbe) Hierosolyma fugerat propter Absalonem, nam (David) consuluerat Urim & Thumim; sed ei nullum responsum fuit datum, dicitur enim: & ascendit Abjather, s. fuit autem (iste Abjather) ex nepotibus Eli ac noverat, quòd ipse non ministraturus esset ætate Salomonis, nam ecce dictum fuit ei Eli: & constituam mihi sacerdotem fidelem atque ambulabit coràm uncto meo, 9. voluit (itaque Abjather,) ut iste (Adonia) se adjuvante constitueretur (rex.) Vers. 8. *Et Nathan, propheta*] Qui vaticinatus erat Davidi, quòd Salomo esset regnaturus, sicuti dicitur in verbis dierum: ac Salomo erit nomen ejus. 10. Vers. 9. *Et pinguis*] (Dictio מריא significat) bovem saginatum. Eod. vers. 9. *Lapidem Zoccheleb*] (Verba ista: אבן הזוחלת significant) lapidem magnum, per quem juvenes vires suas tentabant, ad illum (è loco suo) movendum atque trahendum, (istud זוחלת) significationem habet, (sicuti dicuntur) aquæ זוחלין i. e. serpentes (sive repentes) & זוחלי i. e. serpentes pulveris; 11. Jonathan autem interpretatus est: אבן סכיתה i. e. lapidem speculæ, super quo stabant * & procùl speculabantur. Eod. v. 9. *Fontem Rogel*] Jonathan in-

5. Confer. Proverb. cap. 3. v. 12. & ad Hebræ. cap. 1. v. 6. & seq.

6. Sicuti 2. Samuel. cap. 14. vers. 25. al. 26. habetur, confer. hîc Bava batra, fol. 109. b.

7. Nempè: Chaggith, de qua vide vers. præced. 5. & 2. Samuel cap. 3. vers. 4. confer. & R. Dav. Kimchi h. loc.

† Vel: interficiendo, Hebr. להרוג, sic in Msto 1. hîc additum reperitur.

8. Confer. Raschi not. ad 2. Samuel. cap. 15. vers. 24.

9. Sicuti 1. Samuel. cap. 7. vers. 35. habetur, confer. hîc R. Levi, Ben Gersom, ut & not. ad 1. Paralip. cap. 29. vers. 22. num. 62.

10. Vid. 1. Paralipom. cap. 22. vers. 9. confer. & vers. 10. h. cap. num. 13.

11. Vid. Deuterom. cap. 32. vers. 24 ibique not. num. 145.

* Hebr. צופין עלה וצופין, in Msto 1. pro his legitur: צופין אחר, i. e. quem videbant (procùl,) confer. hîc tract. Talm Sanhedrin, fol. 110. a.

interpretatus est: fontem קציר i. e. fullonis, (vox ista Chaldaica קציר significat fullonem, qui præparat vestes laneas ברגריו i. e. pedibus suis, 1. per calcationem, Vers. 10. *Salomonem autem, fratrem suum, non vocaverat*] Nam noverat (Adonia,) quòd de illo (Salomone) vaticinatus esset propheta, 3. fore, ut ille regnaret. Vers. 12. *Et eripe animam tuam***] Ex dissensione (sive discordia,) quæ post mortem regis (Davidis procul dubio esset oritura,) dum filius tuus regnare volet, sicuti ei promisit Sanctus ille Benedictus. Vers. 21. *Peccatores*] (Istud: חטאים hîc significat:) חטרי i. e. indigentes & remoti † scil. à magnitudine, 14. sicuti (in illo loco: jaculabatur) ad capillum & non יחטיא i. e. deficiebat. 15. Vers. 24. *Tunc dixisti*] Interrogativè (ista sunt intelligenda.) Vers. 25. *Nam ipse descendit hodiè*] Urbs enim (Hierosolyma) erat excelsa; lapis autem Zocheleth erat infra in valle (quocircà hîc dicitur: & descendit.) Vers. 33. *Super mulam meam*] Istud erat ei signum, ‡ quòd regnaturus esset, eratque initium magnitudinis (sive dignitatis regiae,) nam privatus non solet insidere equo regio. Eod. vers. 33. *Ad Gichonem*] (גִּיחֹן) est fons Siloah, 16. hinc (mos provenit,) ut non ungant reges, nisi juxtà fontem, in signum, quòd regnum ejus * protrahendum (sive diu duraturum) sit. Vers. 34. *Et ungat eum*] (Summus sacerdos) ungebat illum oleo inter palpebras 17. oculorum ejus, instar

Ll 2.

coro-

12. Respicitur hac explicatione ad nomen רוגל, quod hîc in textu sacro habetur, confer. quæ ad Josu. cap. 15. v. 7. Sign. *. & ad 2. Samuel. c. 17. v. 17. n. 10. notata sunt, vid. & Raschi not. ad 2. Reg. cap. 18. vers. 17. num. 6.

13. Videlicet: Nathan, vide suprâ vers. 8. h. c. num. 10.

* Verba ista: & eripe animam &c. usque ad: sicuti ei promisit, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

† Sive: recedentes, Hebr. מרחק, in Msto 1. pro eo legitur: מועט i. e. imminuti.

14. Sive: honore & dignitate scil. regni, quod Salomoni à Deo promissum erat, de quo paulò antè, confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 22. a. & Bava kama, fol. 2. b.

15. Vel: errabat, nempè à scopo, vid. Judic, c.

20. v. 16. ibique not. num. 8. it. Raschi not. ad Genes. c. 31. vers. 39. it. ad Hiob. cap. 41. vers. 17. n. 18.

‡ Confer. hîc tract. Talm. Berachot, fol. 34. b. & Megilla, fol. 22. b. it. Schevuot, fol. 16. b. & Keritut, fol. 5. b. it. Horajot, fol. 13. a.

16. Confer. tract. Talm. Horajot, fol. 12. a. & Keritut, fol. 5. b. it. Lightfoot. Centur. Chorogr. cap. 25. pag. 52. & ejusd. Disquisit. Chorogr. Johanni præmiss. cap. 5. §. 2. p. 941. & seqv. edit. Lips.

* Hebr. מלכות, in Msto 1. legitur: מלכות i. e. regnum eorum.

17. Sive: supercilia oculorum ejus, Hebr. רס, de cujus significatione vid. Buxt. Lexic. Chald. fol. 2253.

coronæ hoc modo. 18. Vers. 36. *Amen*] Vivat Salomo! 19. Vers. 37. *Suprà solium Domini mei, regis*] Hinc (discimus,) quòd nemo afficiatur Zelô (sive invidiâ) ergà filium suum. Vers. 38. *Et Cerethi ac Pelethi*] Jonathan interpretatus est: sagittarii & funditores; Rabbini autem nostri dicunt, (quòd Cerethi & Pelethi fuerint) Urim & Thumim, 20. Vers. 39. *Cornu olei*] De oleo ** unctio-
tionis, quod fecerat Moyses. 21. Eod. vers. 39. *Ex tabernaculo*] Nam arca (fœderis) reposita erat in urbe Davidis & gabata olei unctio-
tionis erat antè arcam, sicuti discimus in tractatu Talmudico: † Joma. 22. Vers. 40. *Tibis*] (Vox תיבית significat) linguâ vernaculâ: fuisse. 23. Vers. 40. *Et findebatur terra*] Prophetæ (interdum) loquuntur hyperbolicè, 24. more hominum. Vers. 43. *At Dominus noster*] Ac si diceret: nunc nuncium meum tibi non est bonum. Vers. 51. *Cornua altaris*] Quod erat in Gibbon, 25. cogitabat secum (Adonia:) illi, qui (per sententiam) domus Judicii (i. e. Synedrii) mortis supplicio afficiuntur, sepeliuntur in sepulchris domus judicii, moriar (itaque) hîc ut sepeliar in sepulchris patrum meorum, sic exponit R. Tanchuma. 26.

CAP.

18. Hebr. כונה, sic in notis Raschianis h. loc. abest autem hîc à Msto 1. videtur, quòd post istud: כונה hîc addi debeat litera: כ, ut sensus sit: quòd unctio ista facta sit instar coronæ, nempe tanquam litera כ, sic etiam in notis Raschianis & quidem illius exemplaris Hebraici, quo usus sum, legitur Exod. cap. 29. vers. 2. vid. not. ibid. n. 10. ut & ad vers. 7. n. 17. & ad vers. 36. dict. cap. 29. ubi vid. n. 95. confer. Raschi not. ad Levit. c. 2. v. 4. n. 26. & ad Numer. c. 13. v. 22. n. 21. ac Wilh. Schikhardi jus regium, alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1268. & Dan. Huetii Demonstr. Evang. Propos. 9. c. 127. n. 4. p. 992. edit. Lips. it. Joseph. de Voisin not. ad Raym. Martini Pug. Fid. part. 2. c. 3. fol. 310. col. 1.

19. Vel: amen i. e. sit ita, vivat Salomo ac diu regnet!

20. Confer. quæ ad 2. Samuel. cap. 8. vers. 18 n. 15. notata sunt.

** Hebr. קרן, in Msto 1. pro eo legitur: קרן i. e. cornu.

21. Vid. hîc præ aliis Isaac. Abarbenel. Commen. tar. & D. Wagenfeil. Sot. pag. 577. confer. & not. ad 1. Paralipom. cap. 29. v. 22. num. 58.

† Sic istud: כונה hîc verto, in Msto 1. pro eo legitur: כונה i. e. in tractatu Talmudico.

22. Est is liber quintus partis five sectionis secundæ Operis Talmudici, tractans de die expiationis peccatorum.

23. Sic reddo hîc פלא, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 236. a. fin. ubi scribitur, à nonnullis dictionem תיבית exponi, quòd significet: טרומה Ital. tromba, aliter Bartemora, vid. ibid. confer. tract. Talm. Tamid, fol. 29. a. item not. ad Esai. cap. 30. v. 29. n. 49. in Msto 1. pro פלא legitur: חלמיל i. e. chalmils, hodiè Galli nominant chalemies sive chalumeaus, German. Chalmeyen/ est species fistulæ, confer. not. ad Esai. c. 5. v. 12. n. 47.

24. Hebr. וישן הבא, confer. Raschi not. ad Deuter. cap. 1. vers. 28. & Junii atque Tremellii not. h. loc. it. tract. Talm. Cholin, fol. 90. b. & Tamid, fol. 29. a. it. Sanhedrin, fol. 105. b.

25. Confer. 1. Reg. cap. 3. vers. 4. ibique Raschi not.

26. Verba ista: sic exponit R. Tanchuma, absunt in Hebræo à Msto 1.

CAP. II.

Vers. 5. *Quid fecerit * mibi*] Nam (Joabus) ostenderat (aliis) epistolam, quam miserat David (ad Joabum) per Uriam, † (sic scriptum reperitur) in expositione R. Tanchumæ. ** Eod. vers. 5. *Sanguinem belli in pace*] Fuit enim illis (Abnero & Amasæ) pax cum eo (Joabo) nec ipsi caverunt sibi ab illo (Joabo.) Eod. vers. 5. *In Zona sua, quæ erat in lumbis ejus*] Nam cinctus erat (Joabus) gladiô, conjunctô ipsius lumbis, 1. non eorum more, qui (gladiô) cingi solent, dum ille obviam ibat Amasæ, ejusque (gladii) capulus 2. erat infra, ut (facile) caderet, sicuti dicitur: isque (gladius) exhibat & cadebat, 3. & quando ille cadebat eumque elevabat (Joabus) existimabat Amasa, quòd (Joabus) illum non acciperet, nisi, ut eum è terra elevarer, & sic ipse sibi non cavebat à gladio, qui erat in manu Joabi. Eod. vers. 5. *Et in calceamento suo, quod erat in pedibus ejus*] (Joabus) Abnerum interfecerat dolô, nam interrogaverat eum (Abnerum:) quomodo mulier mutila (digitis sive manu) exuit calceum? 4. sicuti dicitur: & seorsim duxit eum Joabus intrâ portam, ut cum ipso loqueretur de שלח i. e. extractione 5. significat (autem vox שלח idem, atque illo loco:) שלח i. e. extrahe calceos tuos. 6. Vers. 6. *Nec finas descendere canitiem ejus cum pace in sepulchrum*] i. e. Ne finas illum mori

Ll 3

mor-

* Hebr. את אשר עשה, in Msto 2. (in cujus fine habentur notæ Raschianæ à versu 1. hujus capituli usque ad illius versum 12.) verbis illis: ויקרבו וימי דוד כל מקום שנ' בו קריבה למות לא רגיע i. e. & appropinquârunt dies Davidis (v. 1. h. c.) ubicunque dicitur appropinquatio ad mortem, (ibi aliquis) non attingit dies patrum suorum, idem notatû reperitur in notis ad Genes. c. 47. v. 29. ubi vid. num. 40.

† Hebr. בד אורי, in Msto 2. pro eo legitur: לרצוח את אורי i. e. ad interficiendum Uriam.

** Vid. Jalkut Part. 2. fol. 27. col. 3. princ.

1. Vide 2. Samuel. cap. 20. vers. 8. ibique Raschi notas.

2. Sic dictionem וי, quæ hîc in notis Raschianis

habetur, vertere volui, Galli vocant la poignée sive la garde.

3. Prout 2. Samuel. dict. cap. 20. vers. 8. habetur.

4. Cum itaque Abner semet incurvâset, ostendere volens, quòd בשינה היא חולצת i. e. dentibus suis illa (mulier mutila digitis) exueret calceum tunc Joabus illum interfecit, vid. R. Dav. Kimchi. not. h. loc.

5. Scil. calcei, sic שלח, quod 2. Samuel. cap. 3. vers. 27. habetur, juxta Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, confer. not. ibid. n. 13. ubi aîa istius vocis שלח habetur explicatio.

6. Prout Exod. cap. 4. v. 5. habetur, ubi vide notas, m 9.

morte naturali, 7. ut ipse (Joabus) cadat in gehennam, 8. Vers. 8. *Maledictione acerrima*] (Istud נמרצת significat:) מפורשת i. e. expressa (sive explicata maledictione) sicuti (in illo loco:) quid ימריצך i. e. ad enunciandum te impellit? 9. item (in illo loco:) מה נמרצו ac si diceret: מה נמלצו i. e. quàm expressi sunt. 10. Vers. 9. *Nam vir sapiens es*] Cogitationem tuam eò dirige, ut contrà illum (Simhium) reperias iniquitatem, ob quam morte plecti possit, alia ex causa, atque hoc est, (quod hîc dicitur:) & scies, quid ei facturus sis. Vers. 12. *Et confirmatum fuit regnum ejus valdè*] Etiam suprâ excelsa. 11. Vers. 19. *Ut loqueretur ei*] (Particula: לו hîc significat:) בשבילי i. e. propter ipsum, (nempe:) ut loqueretur propter Adoniam. 12. Eod. vers. 19. *Matri regis*] Dicunt Rabbini nostri, (quòd Salomo apponi jussit solium) matri regni, quæ fuit Ruth. 13. Vers. 22. *Pete ei regnum*] Qui usurpat sceptrum regis, id initium est principatus. Vers. 24. *Paravit mihi domum*] Domum regni, sicuti dixit per Nathanem. Vers. 29. *Abi in Anathoth*] Inde (enim Abjathar) erat. † Eod. vers. 26. *Nam reus mortis es*] Quoniam rebellasti contrà regnum patris mei, dum Adoniæ partes secutus es, ut is constitueretur rex contrà illius (patris mei) voluntatem. Eod. vers. 26. *Quia portasti arcam*] Dum pater meus fugiebat coràm Absalone. Eod. vers. 26. *Et quia afflixisti te*] Cum illo (patre meo) in

7. Juxtà Hebræum: morte sui ipsius, i. e. morte naturali, non violentiâ sic cum R. Dav. Kimchi & R. Levi Ben Gersom, hic expono.

8. Nempe: propter cædes in viris illis nefarirè perpetratas; sed ut Joabus idcirco debitam pœnam luat antè mortem suam, ne, si impunis decedat, in gehennam incidat, sic Rabbini explicant.

9. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, quòd Hiob. cap. 16. v. 3. habetur, ubi vide Raschi notas, scribunt Rabbini, quòd vox נמרצת per Notaricon (scil. lit. arum initialium significet: נמאצי "מואבי" i. e. adulterum, Moabitam, homicidam, hostem, abominationem, vid. Abarben. ad 2. Samuel. cap. 16. v. 13 fol. 164. col. 2. fin. it. ejusd. not. h. loc. fol. 198. col. 3. med

10. Scil. sermones recti, nonnulli vertunt: quàm acres sunt, prout Hiob. cap. 6. vers. 25. habetur, ubi in Raschi notis eadem,

quæ hic, istius verbi habetur explicatio, confer. not. ad Hiob dict. cap. 6. v. 25 num. 37 & num. 40. confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 105. a.

11. Hebr. רעליותי, puto hic intelligi spiritus cœlestes sive angelos, nam etiam illis Salomonem imperasse tradunt Rabbini, confer. Abarbenel. Commentar. h. loc. ubi scribit, quòd Salomo coronam sapientiæ adeptus sit, quæ propria est לנבילים i. e. separatis spiritibus & quòd per sapientiam suam infederit cœlo & in magnificentia sua שחקים i. e. nubibus superioribus, sicuti de Deo dicit Moses Deuteron. c. 33. v. 25. al. 26.

12. Confer. hic Raschi not. ad Exod. cap. 32. v. 34. num. 105.

13. Sed hoc מאר רחוק i. e. valdè remotum sive alienum est, verba sunt R. Dav. Kimchi h. loc. conf. hic tract. Talm. Baya batra, fol. 91. b. † Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 77. a.

in ista afflictione (dum ipse coram Absalone fugit.) dicitur enim: quia cogitabant: populus iste famelicus & lassus ac sitibundus est in deserto. ^{14.} Vers. 27. *Quod dixit contra domum Eli*] (Nampè in illo loco:) & constituam mihi sacerdotem fidelem &c. & intueberis angustiam habitaculi &c. ^{15.} ex quo enim desolata fuit (urbs) Schilo, non fuit domus aliqua magnæ existimationis, (quæ idonea esset) cultui Sancti illius Benedicti; nunc autem, quando ædificabitur domus electa, ^{16.} implevit Deus verbum suum, (nempè,) ut expelleret filios Eli. ^{17.} Vers. 28. *Rumor autem iste pervenit usque ad Joabum*] (Nempè) rumor de mandato Davidis, qui præceperat, ut ille (Joabus) interficeretur; noverat autem (Joabus,) quòd Salomo ipsum odio haberet, quoniam Joabus Adoniæ partes secutus erat; Absalonis autem partes non erat secutus, summa rei est: quæsi verat quidem (Joabus, sequi partes Absalonis;) sed metuerat, quoniam tunc temporis vigor ^{18.} Davidis subsistebat. ^{19.} Vers. 30. *Dixit: non*] Duo ^{20.} in me non recipiam, maledictiones, quas pater tuus, David, mihi imprecatus est in morte Abneri, (dicens:) maneat super caput Joabi, ^{21.} Salomo in se recipiat, postea exhibo * (ex isto loco sacro.) Vers. 31. *Fac, sicuti locutus est*] Ego illas (maledictiones) in me recipio, ac propter hanc causam omnia ista ^{22.} adhæserunt semini Davidis, (nam) Usia fuit le-

pro-

14. Prout 2. Samuel. cap. 17. v. 29. habetur.

15. Sicuti 1. Samuel. cap. 2. vers. 32. & vers. 35. habetur.

16. Hebr. בית דבחיור, sic Judæis dicitur templum Hierosolymitanum, etiam בית עולמים i. e. domus seculorum.

17. Vide 1. Samuel. cap. 2. v. 30. ibique Raschi not. confer. & D. Wagenfeil. Sot. pag. 1068. ac D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 543. edit. Amstel.

18. Hebr. לחלוחית i. e. humor, quo nomine vigor ætatis ac גבורה i. e. robur intelligitur, sicuti etiam R. Dav. Kimchi hic exponit; locus autem iste, à Commentatore nostro adductus desumptus est ex Sanhedrin, fol. 49. I. alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1135.

19. Ast, cum David senex esset factus & vigor ætatis ejus recessisset, Joabus palam Adoniæ partes amplexus est, sic R. Dav. Kimchi hic exponit, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 48. b. & fol. 49. a. it. Maccot, fol. 12. a.

20 R. Dav. Kimchi juxta Rabbiorum mentem

locum istum clarius sic exponit, nempè, quòd Joabus Benajam ita allocutus sit: dic Salomoni, ne ille me condemnet בשני דיני i. e. duobus judiciis (sive duplici poenâ,) si ille voluerit me interficere, recipiat ipse in se maledictiones, quas pater ejus mihi imprecatus est: si verò non, sinat me (vivere) cum maledictionibus, quas pater ejus mihi imprecatus est, Salomo itaque dixit: Benajæ: fac, sicuti ille dixit & irruerit in eum, ego maledictiones in me recipiam &c. Hebræa vide ibid. confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 48. b.

21. Prout 2. Samuel. cap. 3. vers. 28. ad vers. 29. habetur, ubi vide Raschi notas, confer Sanhedrin fol. 48. 2. alleg. D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 694. edit. Amstel.

22. Id est: omnes istæ maledictiones, quæ 2. Samuel. cap. 3. vers. 28. atq. vers. 29. habentur, nempè: ne deficiat è domo Joabi fluxum patiens aut leprosus aut qui innitatur scipioni aut cadens gladio aut carens cibo.

profus, Afa baculum tenuit, Jehojakim cecidit gladiò & pane indiguit Zedekia.
 23. Vers. 34. *In domo sua, in deserto*] Nam domus ejus fuit communis 24.
 pauperibus, sicuti desertum. Vers. 36. *Nec inde egrediaris*] (Idque fecit Sa-
 lomo eum in finem,) ut esset (Simhius) ei (Salomoni) præsens, 25. & ut inveniret
 ei (Simhio) peccatum mortis. 26. Vers. 42. *Et contestatus sum te*] (Istud אָנָּה
 significat הַתְּרָאָה i. e. præmonitionem, testibus adhibitis factam. Vers. 43. *Jura-
 mentum Domini*] Quò te adjuravi per Dominum. Vers. 46. *Et regnum stabili-
 tum est &c.*] Ac si diceret : propter omnia ista non punitus fuit (Salomo.)

CAP. III.

Vers. 1. *Salomo autem affinitate se junxit*] Nam omni eo tempore, quò
 Simeï, doctor 1. illius (Salomonis) superstes fuit, non contraxit (Salomo)
 affinitatem 2. cum illo (rege Ægypti,) hinc dicunt : semper habi-
 tet aliquis in loco doctoris sui. Eod. vers. 1. *Donec absolvisset edificare &c.*] De-
 inde ædificavit ei (Pharaonis filia) domum. Vers. 2. *Sacrificabant in excel-
 sis*] Deo, quicumque volebat, is ædificabat altare in summitate tecti sui aut
 atrii,

23. Abarbenel paulò aliter ex Sanhedrin, fol. 48
 b. in Commentario suo h. l. fol. 201. col. 3. med.
 & quidè ita refert ; nempe, quòd fluxum pa-
 tiens fuerit Rechabeam, leprosus Usia, tenens
 baculum Afa, cadens gladiò Josia & indigens
 pane Jehojachin, qui & Jechonia dictus est
 sic quoque in notis R. Dav. Kimchi h. loc.
 confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam dict.
 pag. 694. it. Sanhedrin, fol. 49. a. & Cholin,
 fol. 18. b.

24. Id est : patuit domus ejus pauperibus, tan-
 quam desertum, quod viatoribus patet &
 commune est, fuit domus ejus hospitale li-
 berum, sicuti D. Meyer. in not. ad Seder O-
 lam pag. 695. transtulit, vid. Abarbenel. dict.
 Commentar. h. loc. fol. 202. col. 2. edit. Lips.
 & Sanhedrin fol. 49. a.

25. Hebr. מַצִּי, ne scil. Simeï novis rebus studens
 hinc inde vagaretur & turbas excitaret, vid.
 Abarbenel. dict. Commentar. h. loc. & D.
 Meyer. not. ad Seder Olam, p. 697. in R.
 Dav. Kimchi Commentario h. loc. pro :

לֹא מִצִּי לֹא prout hic in notis Raschianis ha-
 betur, legitur : לֹא מִצִּי לֹא i. e. ut esset ei
 (Salomoni) paratus, ut semper præstò esset
 nec alium in locum abiret.

26. Id est : ut ansam & occasionem quæreret Sa-
 lomo, quò illum Simeï posset mortis suppli-
 ciò afficere, sic etiam R. Dav. Kimchi hic ex-
 ponit : לֹא מִצִּי לֹא עֵלָה לְהַמִּיתוֹ i. e. & ut inve-
 niret ei occasionem, quò illum interficeret.

1. Tradunt Rabbini, quòd Simeï fuerit caput
 Synedrii, vide Raschi not. ad 2. Samuel. c. 16.
 vers. 10.

2. Nam Salomo דָּוִד בֶּן יִשְׁכָּבָב מִמֶּנִּי וְדָוִד מִמֶּנִּי עַל זֶה
 i. e. eum Simhium (ut pote doctorem suum)
 metuebat, qui illum (Salomonem) propte-
 reà redarguisset, nempe si affinitatem cum re-
 ge Ægypti contraxisset, vid. R. Dav. Kimchi
 h. loc. confer. & tract. Talm. Jevammot, fol.
 76. a. b.

atrii sui. * Vers. 3. *Et amavit Salomo Dominum, ut ambularet in statutis Davidis, patris sui,*] Quatuor annis, priusquam inciperet ædificare domum; at postquam inceperat ædificare & ex quo contraxerat affinitatem Salomo cum Pharaone, poteris dicere (id, quod habetur in illo loco:) quia iram & excandescentiam meam fuit mihi urbs ista, ab eo die, quô ædificârunt eam, usque ad hunc diem, 3. sic docetur in Seder olam, 4. discimus (autem, exinde,) quòd textus isti S. Scripturæ non sint scripti juxtâ feriem. Vers. 2. *In excelsis*] (Vox *במה* significat) *מזבח* i. e. altare; narrat (autem istud) S. Scriptura in vituperium (Salomonis,) quòd ipse distulerit ædificationem domus per quadriennium. Vers. 4. *Hoc est excelsum istud magnum*] (Nempè) altare æneum, quod fecerat Moses in deserto † ac fixum erat in (urbe) Schilo, postquam desolata fuit Schilo ætate Eli, venerunt ad (urbem) Nob, devastatâ (urbe) Nob tempore Saulis, venerunt Gibhonem. 5. Eod. vers. 4. *Offerebat * Salomo*] (Istud *יעלה* hîc ponitur) pro *מעלה* i. e. offerebat Salomo. Eod. vers. 4. *Super altari ** illo*] In uno die. Vers. 6. *Et servâsti ei*] (Verbum *השמור*) significat *** eum, qui ad effectum deducit verba sua, veluti (in illo loco:) *ושמר* i. e. & servabit (ad effectum deducet) Dominus, Deus tuus, tibi &c. 6. sic hoc quoque loco (ista:) & servâsti ei benignitatem (significant:) verificâsti verbum tuum, ut præstares ei benignitatem, quam ei promisisti per Nathanem, prophetam, Vers. 7. *Puer parvus*] Duodecim annos erat natus (Salomo,) atque hæc est computatio, (dicitur in S. Scriptura:) & vocavit nomen ejus Jedidja, 7. eo ipso temporis articulo humiliavit Amnon Thamarem, dicitur enim: & fuit postea, cùm Absaloni esset soror &c. 8. post biennium dierum, cùm essent tonsores Absaloni, 9. interfecit Amnonem, dein fugit Absalon

* Verba ista: aut atriisui & quæ sequuntur, usque ad: altare æneum, quod fecerat Moses &c. (v. 4. h. cap.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

3. Sicuti Jerem. cap. 32. vers. 31. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Psalm. 127 vers. 1.

4. Et quidem illius cap. 15. pag. 41. edit. Amstel. ubi vid. D. Meyeri not. pag. 637.

† Confer. hîc not. ad 1. Reg. c. 8. vers. 64. num. 32.

5. Confer. quæ ad Deuteron. cap. 12. vers. 11. à R. Salomone notata sunt.

* Confer. hîc tract. Talm. Sota, fol. 47. a. & Sevachim, fol. 59. b.

** Hæc verba: super altari illo, in uno die, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

*** Hæc quoque verba: significat eum &c. usque ad: & servâsti ei benignitatem, absunt in Hebræo à Msto 1.

6. Sicuti Deuteron. cap. 7. v. 12. habetur.

7. Prout 2. Samuel. cap. 12. vers. 25. habetur, ubi vide Raschi notas

8. Sicuti 2. Samuel cap. 13. vers. 1. habetur.

9. Prout 2. Samuel. dict. cap. 13. vers. 23. habetur.

salon & abiit Geschurem ibique trienniô mansit, ecce quinque anni, reversus autem est Hierosolymam ibique bienniô habitavit, en septem annos Salomoni, postea rebellavit (Absalon) contra patrem suum & interfectus est , dein fuit fames diebus Davidis trienniô, ecce decem anni, undecimô annô numeravit (David) Israëlitas & peragrârunt (Joab ejusque collegæ) omnem terram novem mensibus, 10. eô annô, quô mortuus est (David,) ordinavit ille custodias, (dicitur enim †) annô quadragesimô regis Davidis quæsti fuerunt, * ecce duodecim anni regis Salomonis. 11. Vers. 9. *Populum tuum multum*] Quoniam illi (Israëlita) multi sunt, ideò eis etiam multa existunt negotia veniuntque ad judicium nec est mihi temporis spatium, ut eorum lites inspiciam; alia explicatio (verborum istorum :) quis enim poterit judicare populum istum tuum tam multum, (sensus est :) eorum judicium valdè grave est, si duo gentiles 12. venirent coràm me atque huic aliquid auferrem idque alteri darem citrà jus & æquum, ego pœnam non incurrerem; ast quoad populum israheliticum ecce ego punior pœna capitali, 14. dicitur enim: & rapiet rapientium eorum animam. 15. Vers. 14. *Et si ambulaveris in viis meis*] Prolongabo etiam dies tuos, divitias & honorem, quæ non promisi sub pacto in lege mea, ut darem regi, tibi dabo, sive probus sive improbus fueris; ast prolongationem dierum (vitæ) ac regnum ad posteros (perventurum) jam antea sub pacto promisi in lege mea, (ubi dicitur :) ne recedat à præcepto isto, ut prolonget dies in regno suo &c. 16. atque pactum istud non mutabo, & si ambulaveris in viis meis, etiam prolongabo dies tuos &c. sic quoque de regnis posterorum ejus dixit ei: & tu, si ambulaveris coràm me &c. non excindetur tibi

10. Sicuti 2. Samuel. cap. 24. vers. 8. habetur.
 † Hebr. וַיִּשְׁכֶּנּוּ, sic in Misto 1. hic additum reperitur, & quidem benè.
 * Uti 1. Chronic. cap. 26. v. 31. habetur, ubi vid. not. num 37. confer. etiam Junii ac Tremellii not. ad dict. c. 26. v. 31.
 11. Atque hæc est libri Seder Olam aliorumq; interpretum Judæorum sententia, quam & R. Dav. Kimchi hîc sequitur, confer. Seder Olam cap. 16. sed sententia illa sub censuram vocatur ab Isaac. Abarbenele in Commentario suo h. loc. cujus explicationem Latine versam vide fusius apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, pag. 550. & seqq. edit. Amstel.
 12. Sive: Ethnici, alienigenæ, Hebr. גֵּוֹיִם, sic in Bibliis Buxtorf. ut & in Misto 1. legitur, in

exemplari Hebræo, quò usus sum, habetur: גֵּוֹיִם י. e. Cuthæi, quos Samaritanos appellant.

14. Sive: ultimô supplicio, quò vita hominis adimitur, Hebr. מוֹתָנָה, i. e. poena animarum, confer. Raschi not. ad Deuter. cap. 1. v. 9. & ad 1. Samuel. c. 22. vers. 44. n. 46. & n. 47. it. ad Psalm. 18. v. 44. n. 58. & 59.

15. Vide Proverb. cap. 22. vers. 13. ibique Raschi not. confer. not. ad Deuter. c. 1 v. 9. n. 62. & ad Levit. c. 19. v. 10. Sign. **

16. Sicuti Deuter. cap. 17. vers. 2. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. Ejusd. not. ad Psalm. 72. vers. 7. num. 10.

tibi ** vir &c. 17. sic docetur in Siphre, R. Chanina, Gamalielis filius, dicit: ecce illa (S. Scriptura) dicit: etiam divitias, etiam honorem &c. 18. Vers. 15. *Et expergefactus est Salomo *** & ecce (ad fuit) somnium*]. Et ecce † ipse audiebat volucrem pipientem atque intelligebat vocem ejus, (audiebat) canem latrantem * & intelligebat vocem ejus. Eod. vers. 15. *Et fecit convivium*] Præ gaudio cordis sui, dum intellexit, quod somnium suum esset veritas. 19. Vers. 21. *Et animum adverti ad illum*] Animum meum adverti, ut eum attentius contemplerer. Vers. 27. *Hæc est mater ejus*] Filia vocis declaravit 20. dicens: hæc est mater ejus. Vers. 29. *Rex super omnes Israëlitas*] Dum illi viderunt sapientiam ejus, omnes lætati sunt propter illius regnum.

CAP. IV.

Vers. 3. *Scriba*] Qui scriberent verba dierum. 1. Eod. vers. 3. *A commentariis*] i. e. (Admonebat regem,) quænam causa primum 2. ad ipsum esset delata, ut illam prius decideret, sic audivi. * Vers. 5. *Super præfectos*
M m 2

** Verba ista: non excindetur tibi &c. usque ad: & expergefactus est Salomo (v. 15. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

17. Prout 2. Paralipom. cap. 7. vers. 17. & vers. 18. habetur.

18. Sicuti versu præced. 13. h. cap. habetur, ubi particulæ multiplicativæ וַאֲוַא bis positæ reperiuntur.

*** In Msto 2. & quidem in illius fine habentur notæ Raschianæ & quidem ab hoc versu 15. usque ad versum 29. h. cap. quas etiam in locis convenientibus cum vulgatis editionibus, si fortè differunt, contuli.

† Hebr. והנה, in Msto 2. postea adduntur ista: והנה שחלומי אמת i. e. intellexit, quod somnium suum esset verum, (nam audiebat volucrem &c.) confer. n. 19. h. cap.

* Hæc verba: canem latrantem & intelligebat vocem ejus, absunt hîc in Hebræo ab utroque Msto.

19. Id est: quod non esset somnium vanum & fallax; sed quod reverà ei evenerint, quæ ipse somniaverat, confer. Sign. præc. †

20. Sive splenduit, illuxit, Hebr. הופיעה à rad. הפע in Msto 1. pro eo legitur יצתה i. e. egressa est (filia vocis,) confer. hîc tract. Talm. Maccot, fol. 27. b.

1. Id est: qui Chronica sive annales scriberent, Isaac. Abarbenel existimat in Commentario suo h. loc. quod ex tribus illis, qui hîc memorantur, unus fuerit scriba in rebus judicii, alter scriba tributî, facultatum & opum regis & tertius scriba annalium & chartophylax sive registrator, vid. D. Meyeri. not. ad Seder Olam pag. 727. edit. Amstel. verba autem ista: qui scriberent verba dierum, absunt hîc in Hebræo à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Succa, fol. 53. a.

2. Confer. quæ ad 2. Samuel. c. 8. vers. 16. n. 14. notata sunt, Isaac. Abarbenel putat, quod רמב"ר sit præfectus ad referendum coràm rege, vid. D. Meyeri not. ad Seder Olam dict. pag. 727.

* Confer. Raschi not. ad 2. Samuel. c. 8. v. 16. n. 14. & ad 2. Reg. c. 18. v. 18. n. 7. cæterum verba ista: sic audivi, absunt in Hebr. à Msto 1.

fectos] Duodecim præfecti 3. fuerunt ei (Salomoni,) ut de alimentis prospicerent regi ejusque familiæ. Vers. 6. *Super tributa*] Quæ (rex Salomo) imposuit Israël, sicuti dicitur: & imposuit rex Salomo tributum. 4. Vers. 7. *Et sustentârunt regem*] Omne ipsius (regis) alimentum,* ut & pabulum equorum & quicquid necessarium erat ad expensas faciendas (illi præbebant.) Vers. 11. *Tractus Dori*] (Jonathan dictionem דור interpretatus est:) פלכי i. e. regiones (sive tractus) Dori. 5. Vers. 13. *Regio 6. Argob*] Præpositus erat illis, ut exigeret† tributa regis, nam jus est, ut exigat sumptus (sibi necessarios) à populo, prout dicitur de jure regni in libro Samuelis. 7. Vers. 19. *Præfectus unus,* quierat in terra*] Rab & Schemuel inter se dissentiunt, alter dixit: unus fuit præfectus omnibus, nempe Asarja, Nathanis filius, de quo suprâ 8. dictum est; alter vero dixit, (hoc intelligendum esse) intuitu mensis intercalaris. 9. Vers. 23. *Pingues*] Saginati apud præsepe. Eod. v. 23. *Pascuales*] A prato (desumpti.) Eod. vers. 23. *Selectissima altilia*] Nonnulli ex Rabbiniis nostris dicunt, (vocem ברבורים significare:) gallos saginatos. 10. Vers. 26. *Quadragenta millia præsepium equilium*] Ast in verbis die-

rum

3. Curatores, sitarchi, Hebr. נציבים, quos Isaac Abarbenel in commentario suo h. loc. ideò dictos putat, quia היו מחנצבים se sistebant semper in regionibus præfecturæ suæ ad faciendum opus suum, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 718. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 12. a.

4. Sicuti cap. sequ. 5. vers. 13. habetur, ubi vide Raschi not. Junius ac Tremellius verterunt: delectum, Hebr. מס, prout hic & dict. cap. seq. 5. v. 13. habetur.

5. Confer. hic not. ad 1. Chronic. cap. 27. vers. 1. num. 2. cœterum in Mstò 1. locus iste sic legitur: כל מה שצריך למלך i. e. quicquid opus erat regi, reliqua, quæ hic habentur ibidem omissa sunt.

5. De hoc tractu Dor confer. Josu. cap. 17. v. 11. ibique Raschi not. n. 7. & n. 8.

6. Jonathan hic vertit: locum regionis Tarchona, Gaulonim vocat Josephus, prout Castalio hic notavit. confer. quæ ad Denteron. cap. 3. v. 4. n. 5. & n. 6. ac 7. notata sunt, cœterum de Trachonitis situ vid. plura apud Lightfoot, in Geograph. Lucæ præmiss. Sect

4. pag. 684. & sequ. edit. Lips. confer. & 7. Reg. c. 16. v. 25. n. 13.

† Verba ista: ut exigeret tributa regis, nam jus est, absunt in Hebræo à Mstò 1.

7. Vide 1. Samuel. cap. 8. v. 11. ubi de jure regni vel de regum more est sermo.

* Hæc verba: præfectus unus &c. usque ad: præfectus omnibus, absunt in Hebræo à Mstò 1. sed malè.

8. Videlicet versu 4. h. cap. ubi vide Raschi notas, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 12. a.

9. Quòd scilicet iste præfectus fuerit mensi intercalari, de sumpta sunt ista ex Sanhedrin, fol. 12. 1. confer. Abarbenel h. loc. cujus versionem Latinam vide apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam pag. 719. edit. Amstel.

10. Vid. Bava mezia, fol. 86. b. alleg Buxtorf. in Diction. Hebr. hac voc. ac Munsteri & Vatabli not. h. loc. it. not. ad Proverb. cap. 15. v. 17. n. 15.

rum dicitur : quatuor millia, ¹¹. explicant Rabbini nostri : ** quadraginta millia ¹². fuerunt & in unoquoque quatuor millia ¹³. vel : *** quatuor millia fuerunt ¹⁴. & in unoquoque quadraginta millia. ¹⁵. *אִיצְטְבָּלְאוֹת*. Vers. 27. *Non sinebant desiderari quicquam*] Etiam in diebus æstivis perinde ut in diebus † pluviis; hordeum autem & stramen dari curabant præfecti isti ad locum, ‡ ubi rex esset adfuturus. Vers. 30. *Quàm sapientia omnium Orientalium*] Quænam fuit sapientia filiorum ¹⁶. i. e. Orientalium? (nempè :) qui astrorum notitiam habuerunt &c. ¹⁷. sicuti habetur in Pesikta junicis rufæ, ¹⁸. ubi totus iste textus exponitur juxtà sensum ejus literalem. Vers. 31. *Et sapientior fuit omnibus hominibus*] Juxtà sensum literalem (expositio facienda est.) Eod. vers. 31. *Ethan Ezrachæus, & Heman atque Chalcol ac Dardab*] Fratres fuerunt isti ac filii Zerachi, filii Jehudæ, (sicuti legitur) in verbis dierum ¹⁹. filii autem Serachi (nempè :) Zimri atque Ethan fuerunt Levitæ, cantores, (ac dicuntur) filii ²⁰. *מַחֹל* ²¹. quoniam noverant * componere psalmos, qui dicebantur ²². *בַּמַּחֹלֹת* i. e. in choris musicis, ²³. Levitæ enim can-

Mm 3

tabant

11. Prout 2. Paralipom. cap. 9. v. 25. habetur, conciliationem vide apud Abarbenel. h. loc. quem allegat D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 731. ubi versio Latina.

** Verba ista : explicant Rabbini nostri &c. usque ad : quatuor millia ²⁴. *אִיצְטְבָּלְאוֹת* absunt in Hebræo à Msto 1.

12. Hanc dictionem nonnulli vertunt : præsepia ; alii : stabula, hinc diversa illa Rabbino- rum explicatio, de qua hic dicitur, confer. Munsteri ac Vatabli not. h. loc. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. b.

13. Id est : stabula sive equilia, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 201. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 87. b. circa fin. it. infra 2. Reg. c. 16. v. 17. n. 10.

† Hebr. ²⁵. *כִּימָת*, sic cum Caph ab initio legitur in Msto 1. quam lectionem hic potius secutus sum, quàm ²⁶. *כִּימָת* cum Beth ab initio, uti in Vulgatis editionibus habetur.

‡ Confer. hic tract. Talm. Eruvin fol. 2. b.

14. Vid. hic not. ad 2. Paralipom. cap. 9. v. 4. n. 7. cæterum verba ista. qui astrorum no- titiam habuerunt, absunt in Hebræo à Msto 1.

15. Confer. hic Isaac. Abarbenel. alleg. D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 711. & not.

ad 2. Paralip. cap. 9. v. 4. num. 11.

16. Vide 1. Paralipom. cap. 2. v. 6. ibique Raschi notas, confer. & D. Meyeri not. ad Seder Olam, p. 713.

17. Id est : Macholis, sic plerique interpretes, ut nomen proprium hîc verterunt, Vatablus in notis h. loc. putat Macholem ac Zerachum sive, ut alii scribunt : Ezram, unum eundem- que fuisse ; H. Grotius existimat, credibile es- se, quòd Machol fuerit foeminæ eruditæ no- men, conf. Raschi not. ad Ps. 88. v. 1. n. 6. & n. seqv. 18. it. not. ad 1. Paralip. c. 2. v. 6. n. 5.

* Verba ista : quoniam noverant &c. usque ad : est autem expositio allegorica, absunt in Hebræo à Msto 1.

18. Existimo, expositionem istam, quâ respici- tur ad nomen ²⁷. *מַחֹל*, allusionem potius esse, quàm veram nominis explicationem, confer. num. præced. 17. & not. ad Psalm. 88. v. 1. n. 7. sic allegorica quoque expositio est istius nominis ²⁸. *מַחֹל* in Pesikta, prout in notis Raschianis ad 1. Paralipom. c. 2. v. 6. addu- citur, nempe, quòd nomine ²⁹. *דִּרְדַּע* intelligatur ³⁰. *דִּרְדַּע* i. e. generatio deserti, quæ vocetur soboles ³¹. *מַחֹל*, quoniam ³². *מַחֹל* i. e. condonaverat eis De-

us

tabant super suggestu suo 19. psalmos, qui compositi erant in libro Psalmorum (ubi inscriptio est:) intellectus 20. Ethanis Ezrachitæ; 21. est autem expositio allegorica (sive mystica) in Pesikta: (verborum istorum:) omni homine, (nempe sapientior fuit Salomo) Adamo protoplasto, 22. Ethan Ezrachita est Abraham, 23. **הימן** i. e. Heman est Moses, 24. **כלכל** i. e. Chalcol est Joseph, 25. ac **רררע** est **רור** i. e. generatio deserti, 26. (filii) **מחול** i. e. Macholis, hi sunt (Israëlitæ in deserto,) quibus **נמחל** i. e. condonatum fuit factum 27. vituli. Vers. 32. *Ter mille parabolas*] Tria doctrinalia 28. parabolarum (sive sententiarum,) tribus (enim) vicibus scriptum est in libro proverbiorum: **משלי שלמה** i. e. parabolæ (sive sententiæ, proverbialia) Salomonis. Eod. vers. 32. *Et fuerunt cantica ejus quinque*] (Videlicet) tria illa, 29. ut & canticum canticorum atque Ecclesiastes. ** Eod. vers. 32. *Et mille* †] In unoquoque (ex illis quinque

- us factum vituli conflabilis, vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 719. confer. & num. sequ. 26. ac n. 27.
19. Hebr. **רוכנס**, de hac voce confer. Raschi not. ad Genes. c. 49. v. 6. & ad Ezech. c. 42. v. 12. n. 26. it. ad Amos c. 5. v. 43.
20. Hebr. **מסביל**, Iunii ac Tremellii versio habet: didascalicus vel didascalica ode.
21. Sic habet in scriptio sive versus 1. Psalmi 89. ubi vide Raschi notas, confer. & Psalm. 88. vers. 1.
22. Confer. hic præ aliis Isaac. Abarbenel. Commentar. ubi fusior istius loci habetur expositio, Latinam illius versionem vide apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 718. & seq. ac p. 725.
23. Confer. Raschi not. ad Psalm. 89. v. 1. & ad 1. Paralip. cap. 2. v. 6. atque not. ad librum Prec. Iud. part. 1. p. 144. b. med. & p. 146. a. fin. ac b. princ. it. part. 2. p. 56. b. princ. & p. 70. a. med. ac p. 93. a. med. it. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dict. 1. c. 7. n. 10.
24. Iuxta illud Numer. 12. v. 7. in tota domo mea **הוא נאמן** fidelis ille est, vid. Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. qui Latine versus habetur apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 719. edit. Amstel.
25. Iuxta illud Genes. c. 47. v. 12. **ויכלכל** i. e. & sustentavit Ioseph patrem suum, vid. Abar-

- benel. apud D. Meyer. dict. p. 719.
26. **Quæ** **רור** i. e. generatio tota plena fuit **לעיה** scientia, sic id. Abarbenel. apud D. Meyer. dict. p. 719. confer. & supr. n. 18. h. v. it. not. ad 1. Paralip. cap. 2. v. 6. n. 17.
27. Vid. id. Abarbenel. apud D. Meyer. alleg. pag. 719. confer. & num. præced. 18. h. vers. 19. & not. ad 1. Paralipom. c. 2. vers. 6. num. 18.
28. Sive: tres doctrinas, Hebr. **לימודי**, prout hic in notis Raschianis habetur, confer. num. seq. 29. h. vers. Commentator noster vocem **אלפי** non exponit hic, quod significet mille, uti communiter interpretantur; sed, quod notet: doctrinam.
29. Nempe: doctrinalia sive doctrinæ, de quibus paulò antè dictum est, vid. num. præced. 28. h. v. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 713. & not. ad 2. Paralip. cap. 9. v. 11. num. 21. it. tract. Talm. Eruvin, fol. 21. b. 11 & Megilla, fol. 7. a.
- ** Duo ista, nempe: Canticum canticorum & Ecclesiastes, si tribus illis doctrinis seu doctrinalibus adjungantur, efficiunt quinque, de quibus hoc versu 32. in textu sacro sermo est.
- † Juxta Commentatoris nostri mentem istud: **אלף** non mille; sed doctrina vertendum est, nam

que doctrinalibus) satis est quoad doctrinam ; 30. est & expositio mystica 31. quòd scil. (Salomo) dixerit in unoquoque versu (sive periodo) ter mille parabolas (seu sententias) & quòd super unaquaque parabola (dixerit) mille ac quinque sensus. 32. Vers. 33. *Et locutus est de arboribus*] Quænam sit medicina in unaquaque (arbore) & quòd arbor N. apta sit ædificio N. & quòd plantari debeat in solo N. sic quoque de (unoquoque) jumento (locutus est ,) quænam in eo sit medicina * ac fundamentum (sive modus) educandi illud & quomodo cibus ex eo parari possit ; 33. ecquid viderat (Salomo circa arbores ? nempè, quòd) leprosus mundandus esset per (arborem) maximè excelsam 34. & per (arborem) maximè humilem ; 35. circa jumenta autem & volucres quid viderat (Salomo ? nimirum, quòd ex illis) istud quidem sit rectum (ac legitimum) ad mactandum mactatione in signo 36. unò ; illud verò in duobus signis ; 37. in piscibus autem & locustis (viderat Salomo, quòd mactatio ista) omninò non requiratur. 38.

CAP. V.

Vers. 3. *Non poterat ædificare domum &c.*] Non habebat licentiam * (ædificandi templum) propter bellum , nam S. Scriptura dicit : & quietem dederit vobis ab omnibus inimicis vestris circumcirca , dein- (dicit

- nam אלף significat etiam docuit, confer. n. 28. & 29. h. v.
30. Hebr. להלמד, sic in Bibliis Buxtorf. & in Msto 1. sed in editione Amstel. quâ usus sum, legitur: ללימוד i. e. ad doctrinale.
31. Sive: allegorica, Hebr. מדרש אגדה Medrasch Aggadah, qua de re alibi dixi, vid. v. sequ. 33. n. 33. cæterum verba ista: est & expositio mystica &c. usque ad: & locutus est de arboribus, absunt in Hebræo à Msto 1.
32. Sive: rationes, confer. R. Dav. Kimchi not. h. loc. ubi res paulò aliter explicatur.
- * Verba ista: medicina ac fundamentum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
33. Sive: allegorica, Medrasch Aggadah, confer. v. præc. 32. v. 31.
34. Nempè: per lignum cedrinum, sicuti Levit. cap. 14. v. 4 habetur, ubi vide Raschi not.
35. Videlicet: per hyssopum, quæ humilis ac depressa est, vid. Levit. dict. cap. 14. v. 4.
36. In gula sive gutture, Fagius ac Vatablus in not. h. loc. סימנים i. e. signa, verterunt: jugulum, confer. quæ ad Levit. c. 1. v. 15. n. 95. & ad Levit. c. 5. v. 8. n. 15. & ad Levit. c. 11. vers. 47. notata sunt; volucris non opus habet, nisi mactatione in uno signo; sic R. Dav. Kimchi h. loc.
37. Hoc intelligendum de jumento, cujus mactatio fieri debet in duobus signis, prout R. Dav. Kimchi in not. h. loc.
38. Nam אין דגים טעונים טיהור i. e. pisces (idem, quoad locustas) non opus habent mactatione (nempè: legitima illâ, de qua paulò antè dictum est,) sic R. Dav. Kimchi in not. h. loc.
- * Sive: facultatem, potestatem, Hebr. לא היה דיכח,

(dicit S. Scriptura :) & erit eò loci &c. 1. in habitatione ejus exquirite eum &c. 2. Vers. 6. *Sicuti Zidonii*] Isti (Zidonii) ad unum sylvæ latus habitabant & quidem sub ditione Chirami. Vers. 9. *Disponam ea ratibus*] (Istud, רַבְּטֵי, quod hîc habetur) vocat (S. Scriptura) in verbis dierum רַבְּטֵי i. e. rates, 3. linguâ Germanica: *Flöß*, ** vernaculâ: *rets*, 4. ligna sibi invicem colligabant eaque imponebant aquæ atque deducebant (sive agitabant, illa) perinde ac navis agi solet. Eod. vers. 9. *Usque ad locum, ubi mittes mihi*] i. e. Quem significabis mihi, ut eò deducam illa (ligna.) Eod. vers. 9. *Eaque ibi disparabo*] Quando aliquis dissolvit eorum (lignorum) struem atque in terram educit unumquodque lignum separatim, istud vocatur נִיפּוֹץ, 5. linguâ vernaculâ: *défaçer*. 6. Vers. 11. *Cibum pro familia ejus*] (Istud מַכּוּל) significat מַאֲכָל i. e. cibum. Eod. vers. 11. *Olei tusi*] i. e. Olei puri, quando scil. olivæ non moluntur molis, sed tunduntur in mortario, quod oleum tustum non habet fæces, sicuti id, quod est molitum. Vers. 13. *Et fuit *** tributum*] (Tributum istud) ascendebat ad mercedem 7. triginta millium virorum. Vers. 14. *Alternis*] Sicuti circâ finem (hujus versus) dicit (textus, nempè :) per mensem (unum) fuerunt in Libano, e. gr. quando decem millia virorum mense Septembri 8. fuerunt in Libano ac vigesies mille viri (manserunt) domi suæ, tunc mense Octobri 9. alternabant (alii) decies mille viri & ad Libanum egrediebantur (ordine) secundi; illi autem (qui ordine primi erant,) redibant domum;

רַשָּׁא, non erat facultate instructus, absunt ista hic à Msto 1. 1. Sicuti Deuteron. cap. 12. vers. 10. & v. 11. habetur, ubi vide not. num. 36. 2. Prout Deuteron. dict. cap. 12. vers. 5. habetur, ubi vide Raschi not. ** Sic exprimo: פִּלְוִי, uti hîc habetur; coeterum verba ista: lingua Germanica: <i>Flöß</i> absunt hîc à Msto 1. 3. Vid. 2. Paralipom. cap. 2. vers. 16. ubi in notis Raschianis eadem, quæ hîc, habetur istius vocis explicatio, vid. ibid. num. 23. 4. Sic reddere possis: רָדוּעִי, in Msto 1. legitur: רַדְּוֵי, quod reddere possis: <i>redueiz</i> vel <i>radois</i>, hodiè Galli vocant: <i>radeaux</i>, conf. not. ad 2. Paralipom. cap. 2. v. 16. n. 24. 5. Quoniam hic in textu sacro habetur נִפְצָחִים, hinc Commentator noster exponit, quid verbum נִפְצָחִים propriè hoc loco significet.	6. Sic reddo רִפְצָחִי, in Msto 1. habetur. רִפְצָחִי, Hispan. <i>deshazer</i> hodiè Galli dicunt: <i>desfaire</i>, German. <i>auseinander machen</i>. *** In Msto 2. & quidem in illius fine hic habentur notæ Raschianæ ab hoc versu 13. usq; ad cap. sequ. 6. v. 15. quas etiam cum vulgatis editionibus contuli, & uti differant, in locis convenientibus annotavi. 7. Id est: tanta tributi summa à subditis exigebatur, quanta satis erat ad solvendam mercedem triginta millium virorum, confer. infra 1. Reg. cap. 9. v. 15. num. 15. 8. Hebr. חֲשׂוֹי, qui mensis Septembri nostro ferè respondet. 9. Hebr. מְרוֹשֵׁן, qui etiam חֲשׂוֹן vel חֲשׂוֹן dicitur, is maximam partem Octobri nostro respondet, confer. cap. sequ. 6. v. 38. n. 74.

mum; mense autem Novembri ¹⁰. egrediebantur (alii) decies mille viri ad Libanum (ordine) tertii atque illi (qui ordine secundi erant,) domum redibant; mense autem Decembri ¹¹. egrediebantur (illi, qui ordine erant) primi atque iterum ibant ad Libanum & sic mutabant alternatim, * (hac ratione) deprehendebatur, quod omnes decies mille viri, qui inter illos (trigesies mille viros erant,) per mensem (unum laboraverint) in Libano; duobus autem mensibus (manserint) in domibus suis. Eod. vers. 14. *Super tributum*] Ut illud exigeret. Vers. 15. *Septuagies mille bajuli*] Qui adferrent lapides à monte ad urbem & octuagies mille, qui illos (lapides) cædebant in monte, ** ecce centies & quinquagies mille erantque isti omnes profelyti tracti, ¹². qui ad Judaismum sese converterant propter magnitudinem Salomonis † ejusque mensam, & sic scriptum est in verbis dierum: & numeravit Salomo omnes profelytos & invenit eos centies quinquagies mille, ¹³. & fecit ex illis septuagies mille &c. 14. Vers. 16. *Præter principes curatorum*] Qui impellebant, quique constituti erant super eos, * qui opus faciebant. Eod. vers. 16. *Ter mille trecenti*] Ast in verbis ** dierum illa (S. Scriptura) dicit: ter mille sexcentos, ¹⁵. existimo, quod 3300. fuerint præfecti illis 150000. nam unusquisque (existis præfectis) præpositus erat quadraginta quinque *** & si qui excurrebant; trecenti autem illi, qui in verbis dierum additi sunt, † præfecti fuerunt omnibus; ¹⁶. nam unusquisque

¹⁰. Hebr. כסלו, qui ferè Novembri nostro responder.

¹¹. Hebr. טבר, hic mensis Decembri nostro maximam partem respondet.

* Hebr. חלילה, per circuitum. reciprocè, Italianè vicendevolmente, Gall. tour à tour, Germ. *Wechselseitig* in Msto utroque post חלילה additur: לעולם i. e. semper, continuè scil. mutabant ordines isti ac sibi invicem succedebant, *Ste löseten stets einander ab*.

** Hebr. בדר, in utroque Msto legitur מן הדר i. e. de vel ex monte, quæ lectio ferè convenientior.

¹². Hebr. גרים גרים, sic vocantur profelyti à seipsis moti ad Judaismum suscipiendum, vid. *Avoda Sarah*, cap. 4. alleg. Buxtorf. in *Lexic. Chald.* fol. 408. & seqv. confer. & not ad 2. Chron. c. 8. v. 9. n. 6.

† Hebr. שלם, מחמת גרול, in Msto 1. pro his legitur: מאמת שלמה i. e. propter metum Salo-

monis, ubi istud שלמה i. e. ejusque mensam, omisum est.

¹³. Sicuti 2. Paralipom. cap. 2. vers. 16. al. vers. 17. habetur, confer. hîc tract. Talm. Jevamot, fol. 79. b.

¹⁴. Prout 2. Paralipom. dict. cap. 2. vers. 17. al. vers. 18. habetur.

* Hebr. על עושי המלא, in Msto 1. pro his legitur: על שרי המלחמה i. e. super duces belli.

** Hebr. ודרברי הים hæc & sequentia, usque ad: היו ממנו i. e. fuerint præfecti, absunt hîc à Msto 1.

¹⁵. Sicuti 2. Paralipom. cap. 2. vers. 1. habetur, confer. D. Meyeri not. ad *Seder Olam* pag. 736. & infra num. 26. h. vers.

*** Confer. infra num. 21. h. vers.

† Nam 2. Paralipom. c. 2. v. 1. & v. 17. numerantur 3600. præfecti hic autem 3300. additi igitur sunt ibi 300. vid. num. seqv. 16.

¹⁶. Nimirum: etiam illis 3300. qui præfecti fuerunt

que (ex istis trecentis) præpositus fuit quingentis & amplius, quod inde cognoscas, nam ecce sunt prætereà duo textus S. Scripturæ quoad hanc rem, quorum alter alteri ob stare videtur, dicitur enim hac de re in isto libro: illi erant principes curatorum Salomonis quingenti quinquaginta; 17. at in verbis dierum illa (S. Scriptura) dicit: ducentos quinquagenos fuisse, 18. ecce quatuor textus S. Scripturæ, qui sibi invicem contradicunt; sed possumus exponere, quòd textus posteriores loquantur de illis, qui omnibus erant præfecti; 19. Salomoni autem fuerunt isti profelyti, ut essent bajuli ac cæderent (lapides) in monte; cæteri verò, * qui faciebant opus circà urbes armamentariorum, erant indigenæ, 20. nam isti sunt, qui ibi in textu sacro scripti sunt; in libro autem regum numeravit (S. Scriptura) curatores (sive præfectos) profelytorum, duæ (nimirum fuerunt) numerationes, principes, qui quadraginta ac quinque præpositi erant, 21. separatim ** (fuerunt numerati;) atque trecentos illos præcipuæ existimationis 22. conjunxit (S. Scriptura) ducenis & quinquagenis, 23. qui præpositi erant illis, qui occupati erant circà urbes armamentariorum, 24. ac numeravit quingentos quinquaginta principes; 25. in verbis autem dierum numeravit omnes curatores (sive præfectos) profelytorum per seipsos (sive separatim) tam magnos, quam parvos, (nempe) ter mille & sexcentos, 26. qui cuncti erant profelyti; præfectos autem (eorum, qui opus

- runt 15000. isti erant præpositi, confer. infra num. 19. h. vers. & num. 22. h. vers. vid. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 9. v. 23. n. 19. & n. 23. it. ad 2. Paralip. cap. 8. vers. 10. num. 9.
17. Prout infra 1. Reg. cap. 9. v. 22. al. vers. 23. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 781. & seqv. ubi etiam objectio ista habetur; ad quam tamen postea responderetur, confer. infra num. 25. h. vers.
18. Sic 2. Paralipom. cap. 8. vers. 10. habetur, ubi vide Raschi not. confer. infra num. 23. h. vers.
19. Confer. quæ supra num. 16. h. vers. notata sunt, ac Raschi not. ad 1. Reg. c. 9. v. 22. al. 23. ubi locus iste magis perspicuè explicatur.
- * Vel: & fuerunt ei (scil. Salomoni) Hebr. וְהָיוּ לוֹ כְּעֶבְרִי י. e. & fuerunt ei cæteri &c. sic in utroque Msto præmissa copulâ 1 verbo: וְהָיוּ, idque magis perspicuè, quam in vulgatis

- editionibus, ubi legitur וְהָיוּ, sine copula.
20. Nempe: Israëlita, ex populo Israelitico confer. D. Meyer not. ad Seder Olam dict. p. 781. & infra num. 24 & n. 27 h. vers.
21. Quorum numerus fuit 3300. de quibus supra Sign. *** h. v. dictum est.
- ** Vide quæ infra ad 1. Reg. c. 9. v. 23. num. 26. notata sunt.
22. Qui scil. omnibus præfecti fuerunt, de quibus supra num. 16. h. vers.
23. De quibus 2. Paralipom. c. 8. vers. 10. confer. supra num. 18. h. vers. & infra num. 28. it. infra 1. Reg. c. 9. v. 23. n. 24.
24. Qui erant indigenæ sive Israëlita, vid. supra num. 20. h. vers.
25. De quibus 1. Reg. cap. 9. v. 22. al. v. 23. sermo est, confer. supra num. 17. h. vers.
26. De quibus 2. Paralipom. cap. 2. v. 1. & v. 17. confer. supra num. 15. h. vers.

opus faciebant quoad) urbes armamentariorum, qui erant Israëlita²⁷. & quidem ducenti ac quinquaginta, ²⁸. numeravit etiam per seiplos (vel separatim.) Eod. vers. 16. *Qui dominabantur populo, facientibus opus*] Qui impellebant (adigebant) populum, qui faciebat opus. Vers. 17. *Et eruerunt*] Ex monte, (verbum *הסיע*) significat *עקירה* i. e. evulsionem * (sive excisionem.) Eod. vers. 17. *Lapides pretiosos*] (Dictio *יקרו* significat hinc) *כברות* i. e. graves ²⁹. Eod. vers. 17. *Lapides caesos*] (Lapides) dolatos & aptatos, ** quod si dixeris: ecce alibi dictum est: & mallei atque securis non audiebatur in illa domo, *** cum ædificaretur, ³⁰. respondetur: ferreum instrumentum non audiebatur in domo illa, cum ædificaretur; sed (Salomo lapides) foris præparari, eosque inferri atque intrâ † ad ædificandum adhiberi curavit, sic exponitur in (tractatu Talmudico) Sota. ³¹. Vers. 18. *Et dolaverunt*] In montibus. Eod. vers. 18. *Et Giblei*] (Isti Giblei fuerunt) populus, dictus Gebel, ³². qui peritissimi erant ** aptare lapides atque struere (ædificia,) sicuti dicitur de (urbe) Tyro: seniores Gebal ad periti ejus fuerunt in te restauratores rupturæ tuæ. ³³. Eod. vers. 18. *Et præparaverunt*] (Verbum *כונן*) significat præparationem.

N n 2

CAP.

27. Qui etiam dicuntur indigenæ, vide supra num. 20. h. v.

28. De quibus etiam supra n. 18. & num. 23. h. vers. confer. infra 1. Reg. c. 9. v. 23. n. 24.

* Vide Raschi not. ad Esai. cap. 33. vers. 20. num. 46.

29. Confer. infra 1. Reg. cap. 7. versu 9. num. 21.

** Hebr. *ומסורתו*, confer. quæ ad Exod. c. 20. v. 25. Sign. * notata sunt, it. D. Wagenfeil. Sota p. 231. n. 9. & Lightfoot. Centur. Chorog Matthæo præmiss. c. 31. pag. 63. ubi plura de conclavi *גובה*, quæ vox etiam hic in textu sacro habetur.

*** Verba ista: in illa domo &c. usque ad: sed (Salomo lapides &c.) absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

30. Prout cap. sequ. 6. vers. 7. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. ibid. num. 22.

† Hæc quoque verba: atque intrâ ad ædifican-

dum adhiberi curavit, absunt in Hebræo ab utroque Msto.

* Hebr. *במסכ*, sic in utroque Msto hic additum reperitur.

31. Vide D. Wagenfeil. Sota. pag. 1071. ubi Rabbiorum discrepantes sententiæ adducuntur, confer. & dict. cap. sequ. 6. vers. 7. num. 22.

** Hebr. *בקיא* exercitati erant, in Msto 1. postea additur: *להצב בהרים* i. e. excindere (lapides) in montibus.

32. Sive: Gæbel, uti Munsterus in not. h. loc. alii: Gebal, prout Vatablus, H. Grotius putat fuisse Phænices, qui Gabala tenent, Gabalen promontorium nominat Plinius lib. 5. cap. 20. confer. Junii ac Tremellii not. h. loc. ac Josu. c. 13. v. 5.

33. Vid. Ezech. cap. 27. v. 9. ibique Raschi not. ubi alia habetur nominis Gebal explicatio, vide ibidem num. 20.

CAP. VI.

Vers. 1. *Mense Zivo*] (Mensis זיו) Is est Aprilis, 1. quoniam in illo est זיו i. e. splendor arboribus, sic quoque interpretatus est Jonathan: (mense) splendoris florum. Eod. vers. 1. *Is est mensis secundus*] Juxtà numerum mensium, nam ecce Martius 2. est initium anni quoad menses. Eod. vers. 1. *Regni Salomonis*] Referendum hoc est (ad verba illa præcedentia:) anno quarto, regni Salomonis, sic quoque illa (S. Scriptura) dicit alio in loco: & coepit ædificare illam (domum sacram) mense secundo, anno quarto regni ejus. 3. Vers. 2. *Sexaginta cubitorum*] (Nempè:) templum * & adytum simul (habebant sexaginta cubitos quoad longitudinem.) Vers. 3. *Et porticus erat antè*] (Videlicet) antè templum, in illius introitu. Eod. vers. 3. *Longitudo ejus erat antè latitudinem domus*] Longitudo porticis (seu vestibuli) erat versùs latitudinem templi à parte Septentrionali ad meridionalem, omnis mensura, quæ abundat (& longior est,) vocatur אורך i. e. longitudo & quæ minor ** (sive brevior) est, dicitur רוחב i. e. latitudo, 4. quoniam in templo mensura ab Oriente ad Occidentem longior est, ideò vocatur אורך i. e. longitudo, in porticu *** (autem)

1. Hebr. אִיִּר, is maxima ex parte Aprili nostro respondet, vid. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. זיו confer. infra v. 37. h. cap. n. 74. & not ad Esræ cap. 3. v. 8. num. 3. it. ad 2. Paralip. c. 3. v. 2. num. 1. & n. 4.

2. Hebr. זִיִּו, quì mensis Martio nostro ferè respondet, vid. ejusd. Buxtorf. Diction. Hebr. h. voc. confer. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 2. b. & fol. 3. a. it. fol. 11. a. & Megilla, fol. 10. b.

3. Prout 2. Paralipom. cap. 3. v. 2. habetur, ubi vide Raschi not. n. 4. confer. infra v. 37. h. cap. num. 73 habetur hic in textu sacro. quòd anno 480. post egressum Israëuitarum Solomo coeperit ædificare templum, Josephus lib. 2. c. 1. contra Appionem circa medium scribit, templum Salomonis exstructum fuisse annis 612. post egressum Israëuitarum ex Ægypto, confer. hic præ aliis Abarbenel. Commentar. h. loc. & Seder Olam c. 15. ibique D. Meyeri Annot. 384. & seq. confer. & tract.

Talm. Rosch haschana, fol. 2. b. & fol. 3. a. it. fol. 11. a. & Megilla, fol. 10. b.

* Confer. hic 2. Paralipom. dict. cap. 3. v. 3. num. 7 it. Spenceri de legib. Hebr. ritual. lib. 3. Differt. 6. c. 1. & sequ. imprimis c. 2. ubi plura de templi Hierosol. magnificentia, confer. & tract. Talm. Joma, fol. 52. a. & Succa, fol. 5. b. it. Bava batra, fol. 98. b. & Sanhedrin, fol. 7. a.

** Verba ista: & quæ minor &c. usque ad: in porticu autem, absunt in Hebræo à Misto 1.

4. Confer. hic præ aliis D. May. not. ad Seder Olam pag. 736. & p. 739. it. pag. 760. ubi prolixior descriptio templi, tam quoad situm, quam quoad amplitudinem adducitur ex Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. ejusque versio Latina ibidem reperitur, vid. & cap. sequ. 7. vers. 6. num. 16. it. not. ad 2. Paralipom. cap. 2. v. 4. num. 8.

*** Verba ista: in porticu (autem &c.) usque ad:

tem) cujus mensura à Septentrione ad meridiem longior est, vocatur **אורר** i. e. longitudo à Septentrione ad meridiem; ab Oriente verò ad Occidentem (quæ minor seu brevior ejus mensura est,) dicitur de illo (vestibulo seu porticu) latitudo. Eod. vers. 3. *Antè domum*] (Ista: **לפני על פני** significant:) id est, antè domum, versùs Orientem. Vers. 4. *Prospectui accommodas, clausas*] Rab-
bini nostri exponunt (dictionem:) **שקופים**, quòd significet: visionem & aperturam atque prospectum, (nimirum fenestræ erant) apertæ à parte exte-
riore & clausæ à parte interiore, (nempè erant) breviores † à parte interiore, s. non (erant factæ fenestræ illæ) more aliarum fenestrarum, quæ fiunt ad lumen (re-
cipiendum,) ut aliquis videre possit, quoniam illa (domus sacra) non opus ha-
bebat luce. * Vers. 5. *Substructionem*] (Vox: **יציע** significat) linguâ ver-
naculâ: appendix, 6. tria sunt ei nomina, (nempè:) **יציע**, 7. **צלע**, 8. sic
exponitur in Bava bathra. 9. Eod. vers. 5. *Parietes domus circumcirca*] E
regione templi atque domûs Sancti Sanctorum, id est: adyti, fecit (Salomo) la-
tera (sive substructiones istas) à parte exteriori versùs meridiem & Occidentem
atque Septentrionem, † finis hujus textus sacri exponit ejus initium, (ubi dici-
tur:) & ædificavit ad murum domus, 10. i. e. propè parietem domus (ædifi-
cavit)

N n 3

cavit)

- ad: ab Oriente verò, absunt in Hebræo à Msto 2.
- † Hebr. **מבפני קצור**, absunt ista hîc à Msto 1.
5. Confer hic Junii atque Tremellii, ut & Vatabli atque Castalionis not. it. tract. Talm. Menachot, fol. 86. b. vid. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 45. b. princ. & p. 53. b. med. ubi exponitur quòd fenestræ fuerint **מבפני רחבים מבחוץ וקטנים מבפנים** i. e. amplæ (sive latæ) à parte exteriori ac parvæ (sive breviores) à parte interiore, confer. & Amamz not. h. loc. it. Ezech. c. 40. vers. 16. n. 50.
- * Deus enim sive præsentia Divina erat lux ejus, posses etiam verba ista: non opus habebat luce, ad ipsum Deum, qui templum inhabi-
tabat, referre, qui sanè non opus habet lumine, confer. not. ad Ezech. c. 40. v. 25. n. 74 huic posteriori explicationi adstipulatur etiam lectio in Msto 1. ubi pro **אני** legitur: **אני** i. e. non ego scil. opus habeo luce ejus (nempè templi.)
6. Sic reddere hîc possis illud: **אפנט** in no-
tis Raschianis ad Ezech. cap. 40. vers. 7. dici-
tur: **אפנט** cum Daleth in medio, i. e. ap-
pendix, sic & Vatablus in notis h. loc. vocat:
appendicem i. e. ædificium illi adjunctum,
non comprehensâ porticu, confer. & Munsteri
ac Castalionis not. h. loc. & infrà n. 13. h. v.
it. not. ad Numer. c. 34. v. 7. n. 34.
7. De hoc vid. Ezech. dict. c. 40. vers. 7. ibique
Raschi not. it. v. 10. & alibi. confer. Buxtorf.
Lex. Chald. fol. 2549.
8. De hoc nomine vid. Ezech. cap. 41. v. 6. ibi-
que Raschi not.
9. Et quidem ejusd. cap. 4. in principio Gema-
ræ alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. dict. fol.
2549. vid. Bava batra. fol. 61. a. & Middot, fol.
37. a.
- † Confer. quæ num. 12. h. vers. notata sunt.
10. Sicuti ab initio hujus versus 5. habetur.

cavit) substructionem ** circumcircuità, nimirum fecit parietes *** templi atque adyto fecit latera (sive substructiones.) Eod. vers. 5. *Et fecit*] (Istud ויעש ponitur) pro עשה i. e. fecit, sicuti (in illo loco:) robur & carmen Domini ויהי i. e. היה fuit mihi saluti. 11. Vers. 6. *Substructio infima*] In quolibet latere 12. fuerunt tres substructiones, 13. altera juxta alteram; mensura autem longitudinis (unius ex illis non dicitur hic, in tractatu Talmudico: Middoth 14. discimus, quod triginta & octo fuerint substructiones, (nempè:) quindecim in latere Septentrionali quinq; super quinq; & quinq; super illas (decem substructiones, en quindecim) eodem modo etiam in latere meridionali (fuerunt quindecim;) ast octo fuerunt in latere Occidentali, tres † super tres ac duæ super illas (sex substructiones,) infima (quoad latitudinem habebat cubitos) quinque, media sex & suprema septem, 15. cur? quia imminutiones 16. indiderat domui circumcircuità extrinsecus, altitudo substructionis fuit quinque cubitorum, & quando paries templi surgebat (ascendebat) ad quinque cubitos, imminuebat (Salomo) crassitiem illius (parietis sive muri templi) & intrà illam intrabat cubitus, 17. atque effecit, ut suprà illum introitum 18. requiescerent capita (sive extremitates) trabium tecti * tabulati substructionis, quod fuit fundamentum mediæ (substructioni) & quando ascenderat ad decem (cubitos) intrabat cubitus, 19. ut faceret requiescere

- ** Hebr. יצע, in Msto 1. postea sic legitur: † Verba ista: tres super tres ac duæ super illas absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.
- i. e. לבית לצד קירות הבית סביב להיכל וג' (substructionem ædificavit,) templo versus parietes templi circumcircuità templum &c.
- *** Hebr. אה קירות, in Msto 1. postea sic legitur: 15. Sicuti hoc versu 6. in textu sacro habetur, vid. not. ad Ezech. c. 41. v. 6. n. 6. & n. 15.
- i. e. סביב להיכל וג' i. e. circa templum (atque &c.) 16. Sive: contracturas, prout Junii ac Tremellii habet versio vocis צמקת, cujus explicati-
11. Prout Exod. c. 15. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not. litera ויטא; superflua est hic & loco allegato & futurum pro præterito positum est onem vide in eorundem notis h. l. conf. & Raschi not. ad Ezech. dict. c. 41. v. 6. n. 12 & n. 13.
12. Nempè: templi sive domus Sanctuarii, Hebr. בכל רוח ורוח i. e. in qualibet parte seu plaga mundi, videlicet: ad meridiem, ad occidentem & ad Septentrionem, sicuti jam antea dictum est, vid. suprà num. 9 h. vers.
13. Hebr. תאים, thalami, προκοιτώσεις, confer. quæ suprà num. 6. h. vers. notata sunt ite not. ad Ezech. cap 40. v. 7. n. 19. & ad Ezech. c. 41. v. 6. n. 6.
14. Hebr. מדרג, est is liber decimus partis sive Sectionis quintæ Operis Talmudici, agens de mensuris & dimensionibus templi, confer. v. 8. h. cap. num. 26.
17. Id est: crassities illa parietis sive muri templi imminuta fuit spatium cubiti, ut super illud cubiti spatium requiescere possent summitates sive extremitates trabium substructionis, confer. num. seqv. 18. & n. 19.
18. Sive: ingressum, Hebr. כניסה i. e. suprà illud cubiti spatium quò imminuta fuit crassities templi, confer. num. præced. 17. h. vers. & not. ad Ezech. c. 41 v. 6. n. 14.
- * Hebr. גב, in Msto 2. pro eo legitur: גב i. e. superficies.
19. Id est: crassities parietis templi imminuta fuit cubiti spatium, vide quæ num. 17. h. vers. nota-

escere capita trabium tabulati medii, quod fuit fundamentum superius, (sic) deprehendebatur media (substructio) latior infimâ cubiti spatiô; & suprema (substructio) latior fuit mediâ cubiti spatiô. Eod. vers. 6. *Ne cohærent parietibus*] Ne capita trabium cohærent parietibus (five muro) templi per modum foraminum, 20. nam hoc deformitatem induxisset muro nec decorum fuisset. Vers. 7. *Lapide integro, ut fuerat advectus*] Sicuti ille (lapis) advectus * fuerat è monte; (& aptatus fuerat ad ædificium) per Schamir, 21. sicuti (inquam, lapis) ille venerat exinde; ita impositus fuit muro ædificii nec aptatus ille fuit instrumentô ferreô, circa lapides ** autem תַּיִת i. e. cæsos, de quibus suprâ 22. dictum est, dissensio fuit (inter Rabbinos, prout habetur) in Sota. 23. Vers. 8. *Ostium substructionis mediæ erat in latere domus dextero*] Jonathan istud: תִּכְיֹנָה (quod hîc in textu sacro habetur,) interpretatus est, ac si (scriptum esset:) תַּחְתִּינָה i. e. inferius, 24. quoad mediam † (scil. substructionem, quæ erat) inter superiorem & inferiorem, nam in quinque substructionibus, quæ erant in

notata sunt, it. not. ad Ezech. dict. c. 41. v. 6. n. 14.

20. Vel per foramina, nimirum, ut exemptiles essent substructiones line damno templi & tantum projecturis incumberent, sic in Junii ac Tremellii notis h. loc. confer. ad Ezech. cap. 41 v. 6. num. 16.

* Vel, sicuti illum attulerant, sic istud תַּיִת, quod hîc in notis Raschi habetur, interpretor, confer. not. ad Hiob. c. 41. v. 18. n. 19.

21. Hebr. שֹׁמֵר, tradunt Rabbini, quod שֹׁמֵר sit creatura magnitudine grani hordeacei, quæ primo haxaëmero fuerit condita, & quod nulla res ethi durissima, ei possit resistere, illius affervationem hoc modo fieri referunt, nempe involvitur spongiis laneis & reconditur in pyxidem plumbeam, plenam furfure hordeaceo, dum iste Schamir extrinsecus fuit admotus, è vestigio lapides sua sponte diffissi sunt, sic Rabbini fert traditio, confer. D. Wagenseil. Sota pag. 1072. & seq. ubi plura de hoc vermiculo Schamir, vid. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 49. & H. Grot. in not. h. loc. confer. & tract. Talm. Sota, fol. 8. b. & Gittin, fol. 68. a. it. Tamid, fol. 26. b.

** Verba ista: circa lapides autem &c. usque ad: ostium ad alæ (v. 8. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

22. Nempè: cap. præced. 5. vers. 17. ubi vide n. 19. & num. 30.

23. Vid. D. Wagenseil. Sot. dict. pag. 1072. ubi excerptum Gemaræ quoad hanc rem habetur & exponitur

24. Locus in Targum Jonathanis, juxta Latinam versionem, quæ in Bibliis regis habetur, ita legitur: porta appendicis inferioris, sic ferè LXX. ὁ πυλὼν τῆς πλευρᾶς τῆς ὑποκάτωθεν i. e. ostium lateris inferioris.

† In Msto 1. locus iste sic legitur: תִּכְיֹנָה לְשַׁמִּיר עַל יוֹנָתָן לְתַחְתִּיתוֹ אֵלֶּה חֵיבֹנָה שֶׁבַחָם הָיָה שְׂדֵרוֹם הָיָה לוֹ פֶּתַח אֶל תַּחְתִּיתוֹ. i. e. non mediæ (substructioni,) quæ erat inter superiorem & inferiorem; sed mediæ, quæ erat in quinque substructionibus meridionalibus, erat ostium ad inferiorem (substructionem.) & per cochleas &c. (eod. h. v. 8.) est textus iste in S. Scriptura satis obscurus & variæ sunt illius expositiones, ab autem ista hic à Msto 1.

in latere meridionali, 25. fuit ostium forinsecus in linea (structuræ) infima, atque hæc est (mens) versionis Chaldaicæ. Eod. vers. 8. *Et per cochleas ascende-
bant ad medium*] Jonathan * istud התיכונה interpretatus est מציעתא i. e. me-
dium, (nimirum) substructiones istæ non erant apertæ forinsecus; sed tria **
ostia fuerunt unicuique, sic docetur in tractatu Talmudico: Middoth, 26. unum
(ostium fuit) substructioni à parte dextra, atque unum ab illius sinistra atque
unum substructioni, quæ super illam fuit, ac discimus inde, quòd uni ex inferio-
ribus (substructionibus,) quæ erant in latere meridionali, fuerit ostium forin-
secus, & per istud ostium ingrediebantur (homines) ad omnes illas (substru-
ctiones.) Eod. vers. 8. *Et per cochleas ascende-
bant*] Ex illa *** (infima sub-
structione) ad mediam, quæ suprâ erat, (dictionem istam:) לוליו Jonathan
interpretatus est: מסיבתא i. e. circuitum (sive: gyrum, ambitum,) id, quod
linguâ nostrâ vocant: viz, 27. ac linguâ Germanicâ: Wendelstein/
28. estque hæc structura columnæ lapideæ, in qua facti sunt multi gradus, atque
is, qui per illos (gradus) ascendit, speciem præbet circumeuntis columnam, at-
que per illam (structuram) ascendunt multorum cubitorum spatiò estque (valdè)
† alta, nec opus est, declinare, 29. sicuti in cæteris scalis; sed circuitus ejus est
illius declivitas (sive descensus.) Eod. vers. 8. *Ad tertium **] (Dictio
לוליו hîc ponitur) pro: השלישי i. e. tertia (sive tertiana scil.
conclavia.) Vers. 9. *Et obtexit*] (Verbum ספן) significat id, quod rectum
est tabulatò. Eod. vers. 9. *Cantheriis & coassationibus cedrinis*] (Fecit Salo-
mo) duo tabulata, unum erat factum infernè ad decorem 30. alterum verò ex
tabulis

25. De quibus versu 6. h. cap. in notis Raschia-
nis dictum est.

* Verba ista: Jonathan istud &c. usque ad:
substructiones istæ non erat apertæ, absunt
in Hebræo à Msto 1.

** Hæc quoque verba: sed tria ostia fuerunt
unicuique, absunt in Hebræo à Msto 1.

26. Vide, quæ de hoc tractatu ad v. 6. h. cap.
num. 14. notata sunt.

*** Verba ista: ex illa & usque ad: Jonathan
interpretatus est, absunt in Hebræo à Msto 1.

27. Sic reddo hic יו"י, vel: יו"י, uti in utro-
que Msto habetur, nam juxta illa ita legendum
erit per Zade in fine: non autem cum Nun,
uti in exemplaribus hætenus excusis corru-
ptè habetur, hodiè Galli vocant: montée à
vis, confer. Raschi not. ad 1. Reg. cap. 1. v. 2.

n. 4. it. num. sequ. 28.

28. Ita possis exprimere: יו"י שט"י prout
in notis Raschianis hic habetur, in utroque
Msto יו"י שט"י rectè, hodiè vocant:
Wendeltreppe / Schnecke / confer. num.
præc. 27. & R. Salom. ad Ezech. c. 41. v. 7.
num. 19.

† Hebr. נא, sic in utroque Msto hic additum
reperitur.

29. Vel: declivem fieri sive descendere, Hebr.
לשפך, prout hic in notis Raschianis habetur,
confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag.
211. a. fin.

* Hæc verba: ad tertium &c. usque ad: & ob-
texit (v. 9. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

30. Hæc inferior pars in textu sacro dicitur fuisse

tabulis cedrinis erat suprâ, illud enim tabulatum, quod erat ex cantheriis factum, 31. fuit infrâ, Jonathan (vocem: גבי) vertit: 32. nec scio, quid illa significet, audiui ex R. Menachemo ** p. m. quòd (נתוכין) sint tabulæ contextæ, pulchræ, instar figuræ, quam vocant linguâ nostrâ: ciel, 33. ac linguâ Germanicâ: Himmel, † quod significat: cœlum, (ac si diceret:) cœlum ex tignis factum; 34. sed ego existimo, * quòd (גבי) sint tegulæ concavæ ad instar dimidiæ cannæ rotundæ, ** quæ fiunt ad domos contegendas; גבי voce Syriacâ notat צובתא רקניא i. e. juncum arundinis; erant autem (גבי) suprâ; אש שררות i. e. ordinationes 35. erant infrâ; שררות erant tabulæ cedrinæ, ordinatæ suprâ גבי 36. ad calcationem pedis, quando ascendebant ad inspiciendam rupturam domûs, & sic interpretatus est (Jonathan Hebræa ista:) שררות בארזים, (nempe:) & suprâ illas erat ordo רריכפת i. e. contabulationis 37. capitum trabium cedrinarum, ריכפת significat תכיפת i. e. conjunctionem, significatio isti connexa (habetur in Paraphrasi Chaldaica Jonathanis in illo loco:) densitates nubium superiorum, 38. (ubi Chaldæus interpres:) מריכפת i. e. propter conjunctionem 39. nubium levium. Vers. 10. *Quin-*
que

se tecta גבי, quam dictionem nonnulli vertunt: cantherios; alii tigna excavata instar fossarum; alii aliter, vid Munsteri, Vatabli, Clarii, & Amamæ not. h. loc. confer. num. seq. 31.

31. Sive: ex tignis cavatis, instar fossarum Hebr. גבי, de qua voce num. præced. 30.

32. Autor versionis Latinæ paraphrasis Chaldaicæ in Bibliis regiis transtulit illam dictionem: רגחובין, trabes cavatas, confer. Buxtorf, Lexic. Chald. fol. 1408.

** Hebr. מנחם, in Msto 1. pro eo legitur: ר' יצחק i. e. R. Isaac.

33. Sic reddo צייל, nam sic legendum hîc puto ציליר, uti in editionibus hætenus vulgaris habetur, in Msto 1. pro eo legitur: של'דיר, quod exprimere possis: soldure, de qua voce confer. not. ad Exod. c. 25. v. 18. n. 49. it. cap. seq. 7. v. 24. n. 79.

† Ita hic exprimo: ה'מלי, in Msto 1. legitur: ה'מלי, Himmel: sed mendosè, ut puto.

34. Hinc Munsterus in notis h. loc. scribit, vocem גבי à nonnullis exponi, quòd signifi-

cet: ככה i. e. recurvationem, quòd scil. inferior contignatio in modum coeli hemisphæricam acceperit figuram,

* Verba ista: sed ego existimo &c. usque ad: שררות i. e. ordinationes, absunt in Hebræo à Msto 1.

** Hebr. עגול, in Msto 1. pro eo legitur: ח'ול i. e. concavæ.

35. Sive: coassationes, alii aliter verterunt, confer. quoad Christianos Munsteri, Vatabli, Clarii & Amamæ not. inter Judæos autem præ aliis R. Dav. Kimchi, Isaac. Abarbenel, & Michlol Jophi h. loc.

36. Id est: cantherios, vel, ut alii: tegulas concavas seu tigna excavata.

37. Sic vocem illam cum Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 2260, potius vertere volui, quàm: multiplex, ut legitur in versione Latina Paraphrasis Chaldaicæ, quæ in Bibliis regiis habetur

38. Prout 2. Samuel, cap. 22. vers. 12. habetur, ubi vide Raschi not. n. 23. & n. 24.

39. Sive: connexionem, sic juxta Commentatoris

que cubitorum altitudo ejus] Eaque (altitudo erat) unicuique (substructioni) ecce earum altitudo quindecim cubitorum præter crassitiem tabulati. † Eod. v. 10. *Et comprehendit domum*] Hoc fuit operimentum tecti superioris ut & tegmen, de quo suprâ dictum est, 40. quod fuit tabulatum superius. Vers. 15. *Intrinfecus tabulis cedrinis*] Parietes cedrinos (confici curavit Salomo) juxta murum, ut ille obduci posset aurô, sicuti illa (S. Scriptura) infra dicit: & obduxit Salomo domum intrinfecus auro optimo; 41. aurum verò * obduci non potest super lapides, nisi mediantibus lignis & cum clavis. Eod. vers. 15. *Parietes tegminis*] Parietes superioris tabulati, 42. Eod. vers. 15. *Solum ipsum domus*] Totum pavimentum. Vers. 16. *Viginti cubitos ad latera domus*] Viginti (illi cubiti) qui fuerunt ** à fine templi & ultrâ ac viginti isti (cubiti,) qui erant in fine domus, pertinebant ad locum(domum) *** propitiatorii, 43. Eod. vers. 16. *Usque ad parietes*] Usque ad tabulatum 44. fecerat (Salomo) parietem cedrinum, ut contegeret murum, quò ille aurô obduci posset. Eod. vers. 16. *Et edificavit ei*] (Nempè: adyto) istos viginti cubitos. Eod. vers. 16. *Intrâ adytum*] Intrâ sepimentum 45. cubiti mediastini, 46. quod distinguebat quadraginta cubitos

toris nostri mentem hîc vertere volui istam dictionem; alii transfulerunt: propter sonitum, sic Buxtorf. in Lex. Talm. dict. fol. 2260. autor versionis Latinæ Paraphrasis Chaldaicæ in Bibliis regiis transtulit: de multitudine. † Hebr. רַהֲקָרָה, in utroq; Msto habetur pluralis רַהֲקָרָה i. e. tabulatum seu contignationem.

40. Nempè: versu præced. 9. h. cap.

41. Sicuti infra vers. 21. h. cap. habetur.

* Verba ista: aurum verò &c. usque ad: parietes tegminis, absunt hic in Hebræo à Msto 1. sed in eodem hîc addita sunt ista:

פֶּרֶךְ רַבָּהּ בּוֹמֵן שְׂנֵפֶתָהּ לִימָכָר בֶּל הַחֲנוּיִת נִסְמָר וְהָיָה חֵי רַבָּא מִבָּא שְׂמִי שִׁישׁ לֹר סִגְרִי לַעֲצֵמָה i. e. exponunt Rabbinii nostri: quando aperiebatur (aurum istud,) ut venderetur, omnes tabernæ נִסְמָר i. e. claudebantur; Jonathan interpretatus est: aurum optimum, nam, quicumque illud possidebat, is illud sibi סִגְרִי i. e. claudebat vel reservabat, confer. infra v. 1. h. c. sign. † ut & n. 56.

42. Confer. vers. seqv. 16. h. cap. num. 41. & not. ad 1. Paralipom. c. 3. v. 7. num. 17.

** Hebr. שָׁרֵן, in Msto 1. pro eo legitur: מֵרֵן i. e. ex illis scil. cubitis.

*** Hebr. הָיָן שֵׁל בֵּיתָהּ, in Msto 1. pro his legitur: הָיָן כָּל בֵּיתָהּ i. e. illi cubiti) erant tota domus &c.

43. Id est: ad locum Sancti Sanctorum sive ad adytum, ubi erat arca foederis, hanc arcam foederis Rabbinii tradunt miraculo Divino, nullum occupasse spatium, vid. D. Wagenf. Sota, p. 419. conf. infra v. 24. h. cap. n. 60.

44. Nempè: superius, confer. vers. præced. 15. h. cap. num. 41.

45. Hebr. מַחֲצֵהָ quod est paries, murus, seu maceria, exteriorem locum ab interiore distinguens, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 723.

46. Hebr. אֵמָה מִרְקָסָה, Lightfoot. ad Matth. cap. 27. v. 51. pag 495. edit Lips. vertit: unius cubiti רָא אֵמָה, Buxtorfio in Lexic. Chald. fol. 922. est paries mediastinus inter templum & Sanctum Sanctorum, nam in templo primo paries erat unum cubitum crassus, separans inter Sanctum & Sanctum Sanctorum, uti scri-

tos (templi) à viginti (cubitis adyti,) atque istud sepimentum vocabatur דַּבִּיר.
 47. Eod. vers. 16. *Sancto Sanctorum*] Separavit (& assignavit Salomo) istos
 viginti cubitos. Vers. 17. *Illud templum anterius*] A parte exteriore * (San-
 cti Sanctorum erat.) Vers. 18. *Et cedris domus erat intrinsecus sculptum colo-*
cynthidum] Et iisdem parietibus cedrinis, quos fecerat (Salomo) domui intrin-
 secus, ut contegerent murum, sculptura erat figurarum implexarum ac species
 colocynthidum, ad instar sphæularum † colocynthidum, linguâ vernaculâ (opus
 istud figuratum dicitur :) la moifelle. 48. Eod. vers. 18. *Et apertiones florum*]
 Jonathan interpretatus est : & אֶטְוִיָּן i. e. funes 49. liliorum, (videlicet : inerat
 eis) figura catenarum, (dictio :) פִּטְוִרִי significat funes, linguâ Gemaræ, * sicuti
 (in illo loco :) כַּפִּיטְוִרִי i. e. tanquam funes crassiores per foramen angustum. 50.
 (vox) וַיִּצַּץ צִיץ significat flores, sicuti (in illo loco :) וַיִּצַּץ צִיץ ** i. e. & fo-
 ruit flos, 51. funes (sive catenas fecit Salomo) ac flores, Menachem (istud :)
 פִּטְוִרִי conjunxit (cum illo loco :) פִּטְרִי i. e. aperiens vulvam, 52. & sicuti (habe-
 tur in illo loco :) יִפְטִירִי i. e. aperiunt labium. 53. Eod. vers. 18. *Omnia*
erant cedrina, nullus lapis conspiciebatur] (Jonathan hîc interpretatus est :) omnis
 domus erat obducta tabulis cedrinis, non visus est lapis. Eod. vers. 18. *Scul-*
ptura colocynthidum] Jonathan interpretatus est : sculpsit speciem ovorum. ***
 Vers. 19. *Et adytum intra domum*] (Intra) sepimentum cubiti mediaſtini. 54.
 O o 2 Eod.

scribit Maimonides in Beth habbechirah, cap. 4. alleg. Lightfoot. dict. pag. 495. ubi hac de re plura, confer. vers. 19. h. cap. n. 54.

47. Id est : adytum; ubi oraculô Divinô re-
 sponſa dabantur, confer. not. ad librum prec.
 Jud. part. 2. pag. 220. b. fin. ubi scribitur,
 quòd הַבַּיִת הַפְּנִימִי i. e. domus interior sive
 sanctum sanctorum, vocetur דַּבִּיר i. e. adytum.

* Confer. hîc tract. Talm. Ioma, fol. 52. a.

† Verba ista: ad istar sphæularum &c. usq; ad :
 & apertiones florû, absunt in Hebræo à Msto 1.

48. Sic reddere hîc possis : לַמּוֹשֵׁלִים, fortè
 Commentator noster intelligit illud sculptu-
 rz genus, quod hodiè Galli vocant : à la mo-
 ſaique.

49. Quoad significationem istius vocis confer.
 Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 67. ubi Munsteri
 interpretatio refellitur.

* Hebr. גִּמְרָא, in Msto 1. pro eo legitur : הַלְמוֹת
 Talmud, nempe : genus pro specie,

50. Sic Buxtorfium secutus hîc vertere volui
 Hebr. בִּפִּי הַשֵּׁט i. e. in ore gulæ, vid. Buxtorf-
 Lexic. Chald. fol. 640. & fol. 1719. ubi locus
 iste ex Moëd Katon in fine adducitur.

** Verba ista: וַיִּצַּץ צִיץ &c. usque ad : omnia
 erant cedrina, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

51. Prout Numer. cap. 17 v. 23. habetur ubi vide
 Raschi nor.

52. Vid. Numer. c. 3. v. 12. & c. 18. v. 15. atque
 alibi.

53. Sicuti Psalm. 22. v. 8. habetur, ubi R. Salo-
 mo in notis suis Menachemi sententiam & ex-
 positionem secutus est, vid. ibid. n. 10. & n. 11.

*** Confer. cap. sequ. 7, v. 24. num. 72. absunt
 autem ista hic in Hebræo à Msto 1.

54. Confer. quæ suprâ ad v. 16. h. cap. num.
 45. & n. 46. notata sunt, vid. & infrâ v. 21 h.
 cap. n. 57. & cap. 8. v. 8 n. 5. it. tract. Talm.
 Joma, fol. 52. a & Megilla, fol. 1. b. & Bava
 batra, fol. 98. b.

Eod. vers. 19. *Ut daret*] (Istud: לַתֵּת ponitur) pro לַתֵּת i. e. ut daret: Vers. 20. *Et antè adytum*] i. e. Et intrà istud sepimentum viginti (cubitorum) erat longitudo ac viginti latitudo atque viginti altitudo ejus, † conclave enim domûs Sancti Sanctorum erat depressius 55. templô. Eod. vers. 20. *Atque obduxit illud*] Adytum, (nempè:) sepimentum istud. Eod. vers. 20. *Et obduxit altare cedrinum*] Id fuit altare suffitûs; miror autem, cur Mosis (altare suffitus) fuerit reconditum. Vers. 21. *Domum*] (Nempè:) domum Sancti Sanctorum. Eod. vers. 21. *Aurô inclusô*] Exponunt Rabbinî† nostri, eo tempore, quo (aurum istud) venum exponebatur, omnes officinæ erant נִסְגְּרוֹת i. e. clausæ; 56. Jonathan interpretatus est: aurô bonô, nam, qui illud (aurum) possidebat, is sibi סִגְּרוֹ i. e. illud occludebat. Eod. vers. 21. *Et transire fecit*] (Verbum עָבַר hîc) significat: vectes. 57. Eod. vers. 21. *Catenis*] (Dictione רְתוּקוֹת significat:) שֶׁלֹשְׁלֹאֹת i. e. catenas. Vers. 22. *Ac totam domum*] Totum omninò templum. Vers. 23. *Ex lignis oleosis*] Jonathan hîc interpretatus est:) דָּאֵעֵי זֵיתָא i. e. è lignis oleæ. Eod. vers. 23. *Decem cubitorum altitudo ejus*] Pedes autem eorum (Cherubinorum) stabant in solo, unus à parte Aquilonari arcæ (foederis,) alter à parte meridionali, eamque (arcam) illiusq; vectes circumdabant, 58. nam arcæ longitudo erat posita juxtà latitudinem domûs, ejusque (arcæ) vectes* prominebant in ostio adyti in velo, 59. quod erat è regione ostii; vectes autem ejus (arcæ) inditi erant capiti (sive summitati) longitudinis ejus, ita, ut duo Levitæ possent inter illos (vectes) ingredi,

† Hebr. קוֹמָתוֹ, abest istud hic in Hebræo à Msto 1.

55. Vid. hic præ aliis H. Grotii not. cæterum verba ista: erat depressius templo &c. usque ad: & transire fecit (v. 21. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

† Eadem, quæ hic habentur, addita reperiuntur in Msto 1. suprà ad versum 15. h. c. Sign. * absunt autem hoc loco à Msto 1.

56. Nempè propter illius auri bonitatem & præstantiam, quoniam hic in textu sacro habetur זָהָב סִגְּוֹ i. e. aurum occlusum, hinc nata est ista expositio Rabbinica, confer. tract. Talm. Joma, fol. 45. a. & Buxtorf. Diction. Hebr. voc. סִגְּוֹ.

57. Nempè: murus erat inter oraculum sive adytum & templum, ubi velum ponendum erat & huic adhibiti fuerunt vectes illi, sic

Munsterus in not. h. loc. confer. & Vatabli not. h. loc. it. infrà cap. 8. v. 8. num. 5.

58. Hebr. סִבְבֵּין sic in notis Raschianis hic legitur, confer. vers. sequ. 24. h. cap. n. 61. in Msto 1. post סִבְבֵּין ita legitur: אֶת הָאָרֶץ כֻּלָּהּ i. e. arcam totam (circumdabat) longitudo alarum, longitudo ejus (erat posita &c.) sed lectio ista mendosa videtur.

* Hebr. וּבְרִי, abest istud hic à Msto 1.

59. Hebr. פְּרוּכָה, idque velum obductum erat arcæ & Sanctum Sanctorum à Sancto separabat, Exod. 26. v. 31. & 33. in epistola ad Hebr. c. 9 v. 3. appellatur δεύτερον καταπέτασμα, velum secundum, respectu veli primi sive anterioris, quod atrium populi à Sancto Levitarum & Sacerdotum dividebat, vid. Buxtorf. Diction. Hebr. hac voc.

di, quando eam (arcam) in deserto portabant. Vers. 24. *Decem cubiti erant ab extremitate alae cujusque usque ad extremitatem alae suae alterius*] Quando alae erant extendae, reperiatur, quod alae utriusque (Cherubini,) quae sese invicem contingebant, implerent totum spatium viginti cubitorum; corpora autem Cherubimorum non erant (comprehensa) sub mensura (istâ,) stabantque (ista corpora) miraculô; 60. extendebat autem sese ala una ad parietem Aquilonarem & ala alterius ** Cherubini tangebatur parietem meridionalem *** & obtegebant 61. arcam ejusque vectes. Vers. 27. *Ala verò eorum versus medium domus tangebatur altera alteram*] Et quoad capita (sive summitates) alarum, quae erant in medio domus, tangebatur una ala alteram, nam totum spatium domus (interioris sive adyti) erat viginti cubitorum. 62. Vers. 29. *Omnes autem parietes domus*] (Nempè:) parietes ligneos. Eod. v. 29. *Per circuitum sculpsit*] (Videlicet parietes illi lignei) circumdati erant (undique) figuris. Eod. vers. 29. *Aperturis sculpturarum Cherubinorum*] (Nimirum) sculpturae figurarum Cherubinorum, palmarum, funium (sive catenarum) atque florum (in parietibus istis conspiciantur.) Eod. vers. 29. *Intrinsecus & extrinsecus*] (Nempè:) quoad domum propitiatorii † interiorum & templum * exterius. 63. Vers. 30. *Et solum*

O o 3

lum

60. Nempè: miraculô Divinô nullum occuparunt spatium ista Cherubinorū corpora, idem miraculum tradunt Rabbini etiam de arca foederis vid. suprâ vers. 16. h. cap. n. 43. sed quod citrà miraculum istud fieri potuerit, habetur in explicatione ad 2. Paralip. c. 3, v. 1. ubi vid. Sign. *

** Verba ista: & ala alterius Cherubini &c. usque ad: tangebatur una ala alteram, absunt in Hebræo à Msto 1. sed malè & per descriptis incuriam.

*** Hebr. בקר דרום, sic potius legendum, quàm בקר מזרח, i. e. parietem Orientalem, uti in vulgatis editionibus mendosè, ut puto, legitur, priori lectioni adstipulatur etiam R. Dav. Kimchi, qui in notis h. loc. ita scribit: וזאת (כנף, scil. ala) לקר דרום וזאת לקר צפון, i. e. hæc (ala attingebatur) parietem meridionalem, & altera (attingebatur) parietem Septentrionalem, sensus etiam & ratio hanc lectionem requirunt.

61. Hebr. סוככים, sic in notis Raschianis h. loc.

habetur, & quidem rectius, ut puto, quàm versu præced. 23. ubi legitur: סוככים, vid. dict. vers. præc. 23. n. 58. construitur enim cum particula ע, quæ verbo: סכך convenit, confer. not. ad 2. Paralipom. cap. 5. vers. 8. num. 18. it. tract. Talm. Bava batra, fol. 99. a. & Succa, fol. 5. b. & Megilla, fol. 10. b.

62. Confer. suprâ v. 20. h. cap. it. D. Wagenfeil. Sota, p. 430. princ.

† Hebr. הכפורת, in Msto 1. pro eo legitur: הכפורת, i. e. veli.

* Verba ista: & templum exterius &c. usque ad: è lignis oleosis (v. 31. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

63. Sensus est: paries ille, quo distinguebatur adytum à templo, figuris istis plenus erat, tam quoad eam partem, quæ adytum spectabat, quàm quoad illam partem, quæ templum spectabat, sic etiam in Junii ac Tremellii notis hic exponitur.

lum domus] Omne pavementum intrinsecus & extrinsecus domum propitiatorii atque templum. Vers. 31. *E lignis olcosis*] Ex lignis olivarum. Eod. vers. 31. *Superliminare*] (Dictio:) אילי (significat:) postes ostii, qui erant hinc & illinc, facti autem erant rotundi, non secus, ac quercus, * (eadem significatione accipitur in illo loco:) אילי i. e. postes ejus & vestibula ejus, 64. & sic in toto ædificio Ezechielis postes ** ostiorum dicuntur אילין. Eod. vers. 31. *Postes quincuplices*] Limen (scil. fuit) unum, postes hinc & illinc (fuerunt) duo, ecce tria, & superliminare, *** quod super illud erat, sicuti ejusmodi duo erat factum, 65. sic audiui; ego autem existimo, quod verba ista:) postes quintæ (sive quincuplices, ita sint intelligenda, nimirum) quinque latera 66. tuerunt posti, nec fuit ille quadratus, non autem (hic S. Scriptura) loquitur de limine aut de superliminari, quia non reperimus, quod limen & superliminare vocentur אילי. Vers. 32. *Et diduxit super Cherubinos*] (Nimirum artifex) diduxit aurum in laminas † tennes, ut illas immitteret * in aperturas figurarum, quod (aurum) illud immitteretur (seu deprimeretur) in loco sculpturæ ** atque promineret in parte eminente, ne aurum aboleret figuras; sed ut formæ lignæ cognoscerentur in auro. 67. Vers. 33. *E quarta*] Postes *** templi fuerunt quadrati, & sic interpretatus est Jonathan: ex quatuor lateribus eorum quadratis, 68. Vers. 34. *Et binas fores*] Unaquæque erat versùs dimidiam partem latitudinis ostii. Eod. vers. 34. *Duæ valvæ*] Jonathan interpretatur: duo cardines,

* Hebr. אילי, R. Sal. ad Esai. c. 1. v. 9, exponit אלה esse speciem arboris, quæ vernaculè dicatur: olme sive orme, Latine: ulmus, in Msto 1. legitur hic אלה ואלון i. e. quercus & quercus, duæ quippe voces istæ unam habent significationem.

64. Sicuti Ezech. cap. 40. v. 24. habetur, confer. Raschi not. ad Josu. cap. 24. v. 26. it. ad Ezech. dict. cap. 40. vers. . num. 24. & n. 25.

** Hebr. מסות, in Msto 1. pro eo legitur: מסות i. e. alæ.

*** Hebr. ורמשקן, istud & sequentia usque ad: postes quintæ, absunt in Hebræo à Msto 1. 65. Ecce quinque, confer. hic præ aliis Munsteri, Varabli atque Castalionis not. h. loc.

66. Aliam expositionem vide in Junii ac Tremellii notis, ut & in R. David. Kimchi atque Michlol Jo: hi, it. in Isaac. Abarbanelis

Commentar. h. loc. qui R. Levi, Ben Gersom, explicationem approbat.

† Hebr. מסק, in Msto 1. pro eo legitur: פריס i. e. laminæ, res eadem est

* Vel: immergeret in aperturis, sic juxta Hebræum.

** Id est: in loco, ubi figuræ seu sculpturæ erant depressæ.

67. Confer. quæ infra ad v. 35. h. cap. num 71. notata sunt.

*** Verba ista: postes templi &c. usque ad: duæ valvæ, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

68. Chald. מן ארבעה מסותיקן מרבען, sic in notis Raschianis, ut & in Chaldæa Paraphrasi editionis Basileensis habetur; ast in editione Plantiniana Bibliorum reg. loco verborum istorum solummodò legitur: מן רביעה quod Latinus interpres ibidem vertit: quadrilatera.

dines, (videlicet:) cardo superior & cardo inferior. 69. Eod. vers. 34. *Ver-*
fatiles] (Dictionem **גלגל** Jonathan interpretatus est:) i. e. rotun-
 di (scil. cardines.) Eod. vers. 34. *Et duæ valvæ*] Etiam hanc (vocem **קלעי**
 Jonathan) Chaldaicè vertit: **צירין** i. e. cardines, 70. dictionem **קלעי** exi-
 stimo esse vocabulum Syriacum ac significare ingressum (sive introitum,) quoni-
 am ille (cardo) intrat foramen liminis. Vers. 35. *Et sculpsit Cherubinos*] In
 foribus. Eod. vers. 35. *Adaptato ad id, quod sculptum erat*] Aurum † apta-
 tum erat sculpturæ figurarum, (nempè) depressum fuit (aurum) in loco (figuræ)
 depressæ; eminuit verò (aurum) in loco eminenti ejus (figuræ,) ut sculpturæ
 cognosci 71. possent in illo (auro.) Vers. 36. *Et ordine sectorum cedrorum*]
 Ordinem 72. trabium faciebat in muro. Vers. 37. *Anno quarto*] Regis Salo-
 monis. 73. Eod. vers. 37. *Fundata fuit domus Domini*] i. e. Initium cepit il-
 lius fundamentum. Vers. 38. *Mense Bule*] Iste (mensis **בול**) est October,
 74. in quo gramen deficit 75. in agro atque **בולל** i. e. pabulum præbent ju-
 mentis ex domo, significationem habens (eandem, quæ reperitur in illo loco:)
ויבול & pabulum dedit asinis. 76.

CAP.

69. Confer. hic ad loci istius illustrationem præ-
 aliis Amamæ not. h. loc.

70. Ita, ut **קלעי** hic idem sit, ac **צלעי**, sicuti
 in præcedentibus hujus versiculi habetur,
 atque ita etiam Amama in notis suis hic le-
 gendum putat, nempè: **צלעי** pro **קלעי**,
 unius literæ ק cum צ commutatione, atque
 hoc modo Pagnin. & Tigur. utrobique, verte-
 runt: latera, Junius ac Tremellius: valvæ,
 Chaldaeus quoque Paraphrastes utrobique:
 cardines, atque LXX. utrobique **πρυχαι**,
 plicæ.

† Verba ista: aptatum erat sculpturæ, absunt
 hic in Hebræo à Msto 1.

71. Nempe ut apparerent etiam illæ cælaturæ
 postea sive post aurum obductum, sic Vatab-
 lus & Amama in not. h. loc. confer. quæ su-
 præ ad vers. 32. h. cap. num. 67. notata sunt.

72. Seriem struem, Hebr. **נרנך**, de cujus vocis
 significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol.
 493. coeterum verba ista: ordinem trabium,
 absunt hic in Hebræo à Msto 1.

73. Vide, quæ suprâ ad vers. 1. h. cap. num. 3.
 notata sunt, it. not. ad 2. Paralip. cap. 24. v.
 7. n. 6.

74. Hebr. **מרחשון**, is majori ex parte Octobri
 nostro respondet, confer. cap. præced. 5. v.
 14. n. 9.

75. Hinc mensem istum **בול** dictum esse putant
 à **נבל** i. e. marcescere, cadere, quoniam eo men-
 se, quæ è terra nascuntur, marcescunt & fo-
 lia de arboribus cadunt, sic Vatablus in not.
 h. loc. alii **בול** dictum volunt tamquam **מבול** i.
 e. diluvium, quòd iste mensis imbris ab-
 undet vid. Munsteri not. h. loc.

76. Sicuti Judic. cap. 19. vers. 21. habetur, ubi
 vide Raschi not.

CAP. VII.

Vers. 1. *Domum autem suam edificavit Salomo tredecim annis*] Nam in opere (Dei) excelsi fuit alacris; in suo autem (opere) extitit piger, idque S. Scriptura hîc narrat in ipsius (Salomonis) laudem. Vers. 2. *Domum salûs Libani*] Jonathan interpretatus est: domum refrigerii regum. ¹, Eod. vers. 2. *Et trabes cedrinâs*] (Dictio כרותות significat hîc) קורות i. e. trabes cedrinâs, (quæ factæ erant) ad longitudinem domûs, (nimirum) fuit ordo columnarum in solo; trabes autem fuerunt ab una columna ad aliam; † secundus verò ordo fuit è regione atrii interioris, videlicet atrii sacerdotum & atrii Israëlitarum, quod erat antè vestibulum, vocat autem illud (atrium) interius, quoniam erat intrâ atrium mulierum; ². non reperimus autem textu sacro descriptum esse atrium mulierum; sed in textu Talmudico. Vers. 3. *Et tectum cedrinum*] (ספין hîc) vocatur conclave (sive tabulatum) superius. Eod. vers. 3. *Super latera*] i. e. (Super) parietes, ³. superiores, nam super trabes erant quatuor parietes ad longitudinem * domus, & quidem omnes aperti cum fenestris, domus enim æstiva facta erat ad aërem (recipiendum,) & super istos parietes erat tabulatum ⁴. contectum, idque contectum ** quadraginta & quinque asseribus constabat, (nempè:) tres ordines asserum super quatuor ordines columnarum; unus-

¹ Confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 39. b. tradunt Rabbini, quòd Salomo, quando ædificaverat templum Dei, plantaverit in eo כל מיני עצי זית, i. e. omnis generis fructus pretiosos aureos, vid. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 151. a. med. ubi hac de replura vid. & Martini Pug. Fid. part. 2. cap. 9. §. 13. fol. 382. edit. Lips. it. ibid. in Addeudis fol. 960. col. 1.

† Scil. columnam, Hebr. לעמוד, in Msto 1. postea sic legitur: מיר הראשון למיל טור השני ברוחב i. e. atque ordo primus (erat) è regione ordinis secundi in latitudine domûs, ordo juxtâ ordinem super trabes; cætera omnia, quæ hîc habentur, usque ad: & tectum cedrinum (vers. 3. h. c.) ibidem omissa sunt.

². Nempè: atrium mulierum erat antè istud a-

trium Israëlitarum & sacerdotum, de hoc mulierum atrio confer. Lightfoot. Centur. Chorogr. cap. 29. pag. 60. & ad Matth. cap. 8, vers. 4. pag. 311. it. Ejusd. Dec. Chorogr. Marco præmiss. §. 4. p. 539. edit. Lips.

³. Hebr. מריצות, maceriæ substructiones, Junii ac Tremellii versio habet: contabulationes.

* Hebr. לאורך, in Msto 1. pro eo legitur לצורך i. e. ad opus seu necessitatem.

⁴. Sic vertere volui קורי, quod hic in notis Raschianis habetur, à קרה, quod in Pihel significat: contabulare, contignare, vid. Nehem. c. 2. v. 8. Sign. * & c. 3. v. 3. n. 4. & Psalm. 104. v. 3.

** Hebr. היתה הספור, in Msto 1. pro his legitur: מיר הראשון למיל טור השני ברוחב i. e. ordo & prospectus (45, asseribus constabant;)

unusquisque autem ordo quindecim asseribus constabat, & prospectuum tres (fecit) ordines, 5. præterea fecit tabulatum juxta tres ordines asserum ac tres ordines prospectuum, nam latitudo quindecim asserum non æquavit contabulatione domum, quoad ejus longitudinem, quæ fuit centum cubitorum, ideo fecit juxta illam (domum) pro trabibus domus contabulatum asserum parvorum, qui imponebantur trabibus 6. exiguis, quæ superarent, ex ordine tignorum 7. cedrinorum ad ordinem trium trabium, unam ad extremitatem alterius (dedit) atque שְׂקִיפִים i. e. prospectus (ordinavit) à duobus earum lateribus, ad instar מַשְׁקֶה † i. e. superliminaris, quod percutit janua, atque istis aspectibus imponebantur capita (sive summitates) asserum parvorum, longitududo asserum parvorum * erat è regione latitudinis asserum magnorum, qui ab initio positi erant. Vers. 4. *Aspectus ad aspectum*] Capita (sive summitates) asserum istius prospectus (erant) è regione asserum ** alterius (prospectus,) מַחֲזֶה 8. significat קֶצֶה i. e. finem (sive extremitatem,) Menachem quoque sic explicat illam (vocem מַחֲזֶה) eamq; conjungit (quoad significationem ei loco:) מַחֲזֶה i. e. terminus voluntatis eorum, 9. sic omnis (dictio) חֲזִית, quæ in linguâ Talmudica (habetur, accipitur,) sic quoq; in Sectione *** ordinationis sacrificii jugis, 10. eodem modo (sumitur) in capite: הַשּׁוֹתֵפִין. in Bava batra, (ubi:) ipse facit מַחֲזֶה i. e. terminum forinfecus, Jonathan etiam interpretatus est: angulus è regione anguli; at (verba ista:) שְׂקִיפִים אֲשֵׁימִים 12. ut & : רְבוּעִים שְׂקֶה 13. ea omnia interpretatus est (Jonathan, quod in illis vox שְׂקֶה significet) כְּלוֹנָסָה i. e. vectem

5. Sicuti versu sequ. 4. h. cap. habetur, ubi vide Junii ac Tremellii notas.

6. Hebr. מְרִשֵּׁן, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1265. confer. infra vers. 6. h. cap. n. 17.

7. Sive: trabium, Hebr. בְּרוֹחוֹת, de quibus versu præced. 2. h. cap.

† Habetur hic explicatio seu derivatio vocis שְׂקִיפִים, quæ hic in textu sacro habetur.

* Hæc verba: parvorum è regione latitudinis asserum, absunt hic in Hebræo à Msto 1. ubi etiam coetera hujus loci satis confusa sunt.

** Verba ista: è regione asserum alterius (prospectus) absunt in Hebræo à Msto 1. malè.

8. Hanc dictionem communiter vertunt: aspectum, fenestram, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 229, a. fin.

9. Sicuti Psalm. 107. vers. 30. habetur, ubi in notis Raschianis eadem, quæ hic, habetur expositio, vide ibid. n. 5. confer. infra Raschi not. ad 2. Reg. cap. 17. v. 13. n. 36. & ad Esai. c. 28. vers. 15. n. 27. & n. 29.

*** Sive: parte, Hebr. בְּסֵדֶר, in ordine, in Msto 1. postea additur: מְסִבָּה i. e. tractatus Talmudici (de jugi sacrificio.)

10. Hebr. חֲמִיד, est is liber nonus partis sive Sectionis quintæ, tractans de sacrificio jugi.

11. Est istud caput primum in tractatu Talmudico: Bava batra.

12. Quæ capite præced. 6. vers. 4. habentur, ubi vide versionem & notas.

13. Quæ verba versu sequ. 5. h. cap. habentur, ubi vide not. coeterum verba ista רְבוּעִים שְׂקֶה, absunt hic à Msto 1.

e. vectem (five perticam,) & omnia ostia atque postes, quæ simpliciter (& absolute) ad refrigerium regum facta erant, aperturas multas habebant, propter aërem & id circò vocavit eam (domum Scriptura:) domum saltûs (five sylvæ,) quoniam similis erat sylvæ. Vers. 5. *Quadrata aspectu*] Jonathan interpretatus est: quadrata & texerunt, † (nimirum) tecta fuerunt ostia assëribus tenuibus, erantque (ostia illa) quadrata, sicuti cœtera ostia ædium nec facta erant convexa (five curva,) sicuti est forma januarum vestibuli (five porticûs.) Eod. vers. 5. *Fenestra è regione fenestrate*] Et directura fenestrate istius respiciebat ad fenestram alteram, 14. caput scil. (five summitas) assëris (unius) erat è regione capitis assëris (alterius,) tribus vicibus in unaquaque contignatione; sed ego haud scio, quomodo (istud factum fuerit.) Vers. 6. *Et porticum columnarum*] Porticum fecerat antè istas columnas, (nempè:) introitum ad domum, quinquaginta cubitorum longitudo ejus * erat versùs latitudinem domus, quæ fuit quinquaginta cubitorum 15. & triginta (cubitorum) erat latitudo ejus, (nempè) antè longitudinem tractûs domûs; semper autem mensura abundans (five longior) vocatur אורר i. e. longitudo ac brevior dicitur רוחב i. e. latitudo. 16. Eod. v. 6. *Et porticus erat antè illas*] Porticum excelsam fecit super totam domum. Eod. v. 6. *Et columnas & trabem (fecit) antè illas*] Et super tigna cedrina, quæ erant super columnas inferiores, constituit columnas ** alias ut & trabes à columna ad columnam, † ut per illas jungerentur latera ab ista parte ad alteram trabesque (fecit) tabulato superiori; עב est trabs 17. sicuti discimus (ex lingua Talmudica) & העבים 18. sunt המרישים i. e. trabes. Vers. 7. *Et porticum solii*] (Jonathan locum istum sic interpretatus est:) & porticum, ut præpararetur ibi solium domûs judicii, in quo * judicaret, פרוסדא i. e. vestibulum domui

† Chald. רחפן, in Msto 1. postea ex Targum Jonathanis additum est: כלותם vectes five perticas, benè, est enim in voce ista: כלותם explicatio dictionis שקר, de qua versu precedenti 4. dictum est.

14. Confer. hîc Junii ac Tremellii not. ut & Michlol Jophi, vide & Vatabli atque Amama not. h. loc.

* Hebr. אורכו, istud & sequentia, usque ad: ושלשים רוחב i. e. & triginta (cubitorum) latitudo ejus, absunt hîc à Msto 1.

15. Sicuti suprâ vers. 2. h. cap. habetur.

16. Confer. quæ ad cap. præced. 6. vers. 3. num. 4. notata sunt, it. not. ad Ezech. cap. 40. vers. 12. num. 33.

** Hebr. עמדי אחרי, sic in Msto 1. hic legitur, ommissâ particulâ על i. e. super, quam lectionem etiam, uti contextui convenientiorem, hîc in versione secutus sum.

† Hebr. לעמוד, in vulgatis editionibus hîc sequitur vox: העמודים i. e. columnæ; sed abest hîc dictio ista à Msto 1. & videtur superflua.

17. Hebr. מריש, confer. suprâ vers. 3. h. cap. n. 6.

18. De quibus vid. Ezech. cap. 41. vers. 26. n. 64. ibique Kimchi not. confer. Buxtorf Lexic. Chald. fol. 1265. ubi Bava kama fol. 66. 2. allegatur.

* Chald. דראן חמן פרוסדא לכי דינא, absunt ista hîc à Msto 1.

domui iudicii fecit, פרוסרור significat פרוסרור i. e. vestibulum 19. Eod. vers. 7. *Quòd obiectum erat cedro*] Solum pavimenti tectum erat cedris. Eod. vers. 7. *A solo*] Jonathan interpretatus est: à pavimento usque ad pavementum, (nempe:) à fundamento istius parietis usque ad fundamentum alterius parietis. Vers. 8. *Domui suæ, ubi habitabat*] Habitationi (suæ) perfectæ, ** ut ibi comederet *** atque ibidem dormiret. Eod. vers. 8. *Intrà istam porticum*] Intrà porticum domus sylvæ Libani. Eod. vers. 8. *Domum quoque fecit filia Pharaonis*] Cogitavit facere 20. domum filia Pharaonis. Eod. vers. 8. *Similem porticui isti*] Sicuti fuit fabrica istius porticûs, Vers. 9. *Omnia ista*] Omnes isti lapides gravi pondere facti erant. 21. Eod. vers. 9. *Secundùm mensuras (unius) lapidis cæsi*] Juxtà dimensionem lapidum cæsorum una fuit mensura lapidibus cæsis in urbe. 22. Eod. v. 9. *A fundamento usque ad palmos*] In altitudine exstructum † fuit ædificium istud lapidibus illis cæsis à fundamento usque ad præcinctionem. 23. Eod. vers. 9. *A fundamento*] (Dictio: מסר) significat יסוד i. e. fundamentum; (vox) הטפחות (significat:) שמי i. e. coelos 24. trabis, sicuti (habetur in illo loco:) & dextra mea טבחה שמים i. e. palmavit, (palmô extendit) coelos. 25. Eod. vers. 9. *Etiam extrinsecus*] Ad partem (quoque) exterioriorem fuit totus iste tractus murorum ex illis lapidibus usque ad atri-

Pp 2

um

19. Sive: porticum, de qua voce vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1808. & 1829.

** Hebr. גמורה i. e. stabili, perpetuæ atque ordinariæ (habitationi suæ) Gall. sa demeure ou residence ordinaire.

*** Hebr. לאכל שם, in Msto 1. pro eo legitur: לישב i. e. ut sederet seu habitaret.

20. Quoniam in textu sacro hîc habetur verbum futuri temporis יעשה, hinc nata est ista Commentatoris nostri expositio, confer. Raschi not. ad Exod. cap. 15. vers. 1. n. 1. 2. 3. it. not. ad 2. Samuel. c. 15. v. 37. Sign. †.

21. Confer. suprâ 1. Reg. c. 5. vers. 17. num. 29. it. D. Wagenfeil. Sota, pag. 1071. ut & tract. Talm. Sota, fol. 45. b. & Tamid, fol. 26. b. & Bavabatra, fol. 3. a.

22. R. Dav. Kimchi hîc notat: אבן גויה היה i. e. lapidis גויה mensura inter illos (tunc temporis) erat nota, sicuti ætate Rabbiorum nostrorum p. m. mensura גויה fuit quinque palmarum, hætenus ille, confer. & R. Levi, Ben Gersom, coeterum de con-

clavi גויה vide plura apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 232. n. 9. & apud Lightfoot. Centur. Chorogr. Matthæo præmiss. c. 31. pag. 63. edit. Lips.

† Verba ista: in altitudine exstructum &c. usque ad: דטפחות, absunt in Hebræo à Msto 1. 23. Id est: usque ad summi muri projecturam sive loricam, cui trabes incumbunt, sic שמי קורה prout hîc in notis Raschi habetur, verito & expono, nam dictionem טפה, quæ hic in textu sacro habetur, Commentator noster exponit, quòd significet שמי קורה i. e. præcinctionem sive loricam muri, confer. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. טפה & Junii ac Tremellii, ut R. Dav. Kimchi not. h. loc. vid. & Michlol Jophi ac numer. seqv. 24.

24. Id est: præcinctionem sive loricam muri, confer. num. præc: 23.

25. Sicuti Esai. cap. 48. v. 13. habetur, confer. lib. Prec. Jud. part. 2, p. 43. b. med. & p. 69. b, princ.

um * magnum. Vers. 10. *Fundamentum quoque (erat ex) lapidibus magnis*] i. e. Fundamentum quoque, ** quod erat in solo illo, fuit ex lapidibus magnis, & quidem majori mensurâ, quàm fuit lapidum גִּזְיִת i. e. cæsorum. Vers. 11. *Et supernè (erant) lapides pretiosi*] Et suprâ ista fundamenta fuerunt lapides pretiosi usque ad palmas, 26. sicuti dictum est suprâ. Eod. vers. 11. *Et (ex) cedro*] (Jonathan interpretatus est:) & obduxit tabulis cedrinis, sicuti dictum est: & tectum cedrinum. 27. Vers. 12. *Tres ordines lapidis cæsi*] Murus exstructus erat *** tribus struibus lapidum, super quas erat strues ex ligno (facta.) Vers. 14. *Faber †*] (Dictio: שָׂרֵיט significat) אֹמֵן i. e. artificem. Eod. vers. 14. *Et plenus fuit sapientiâ & intelligentiâ atque scientiâ*] Tria (ista fuerunt) instrumenta artificii, per quæ mundus fuit creatus, dicitur enim: sapientiâ fundavit terram, statuit cœlos intelligentiâ, scientiâ ejus abyssi diffusæ sunt, 28. per tria ista ædificatum fuit templum. Vers. 15. *Duas columnas*] Quas constituit in vestibulo * (sive porticu,) Jachin & Bohaz (fuerunt illæ 29. dictæ.) Eod. vers. 15. *Octodecim cubitorum altitudo &c.*] In verbis autem dierum illa (S. Scriptura) dicit: altitudo earum (erat) triginta 30. quinque cubitorum, (respondetur, quod) duæ illæ (columnæ) fuerint fusæ, uti una; 31. quoad cubitum autem, qui deest, * existimo, quod dimidiis cubitus fuerit in uniuscujusque capite, 32. qui non erat similis operi columnæ, sicuti dicitur infrâ in textu: & suprâ capitulum

colum

* Hebr. עד החצר, in Msto 1. pro eo legitur: עד המצר i. e. usque ad terminum seu limitem.

** Verba ista: fundamentum quoque &c. usque ad: lapides pretiosi (v. 11. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

26. Sive: præcinctiones, Hebr. חֲטִיכוֹת, de qua voce. confer. vers. 9. h. cap. n. 23. & n. 24.

27. Prout suprâ vers. 3. h. cap. habetur.

*** Hebr. הַחֹמֶה עֲשִׂיָּה, absunt ista hic à Msto 1.

† Istud: faber & sequentia, usque ad: & plenus fuit, absunt hic in Hebræo à Msto 1 confer. tract. Talm. Erachin, fol. 16. b.

28. Sicuti Proverb. cap. 3. vers. 19. & 20. habetur, ubi vide Raschi not. confer. hic D. Meyer. Observat. ad Seder Olam pag. 767. edit. Amstel.

* Hebr. בְּמִזְבֵּחַ, in Msto 1. hic legitur: בְּמִזְבֵּחַ i. e. in templo.

29. Vide infrâ vers. 21. h. cap.

30. Prout 2. Chronic. cap. 3. v. 15. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 767. edit. Amstel. ubi locorum istorum conciliatio ex Isaac. Abarbenel adducta habetur, confer. & infrâ vers. 22. h. cap. num. 68.

31. Unâ scil. fusione, tanquam una columna, Hebr. כְּאַחַת i. e. sicuti una (columna,) quæ postea in duas columnas fuit divisa, prout R. Salomo ad 2. Paralipom. cap. 3. vers. 15. notavit, ubi vide num. 32. & n. 34. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam; pag. 767. & seqv.

* Confer. hic not. ad 2. Parap. cap. 3. v. 15. n. 35.
32. Nempè: in coronamento unius cujusque columnæ, quod alio, quàm columnæ, opere erat factum, vid. Isaac. Abarbenel. Commentar. h. loc. cujus Latina versio habetur apud D. Meyer. alleg. pag. 767. & seqv.

columnarum erat opus liliorum. 33. Eod. vers. 15. *Et filum duodecim cubitorum cingebat columnam secundam*] Discis exinde, quòd rotunditas (columnæ) fuerit quatuor cubitorum suprà 34. quatuor cubitos, nam cujuscunque rei circuitus (sive circulus) est trium palmorum, ejus latitudo est palmi (unius;) crassities autem illius (columnæ) fuit quatuor digitorum, eaque concavitas exponitur in fine libri Jeremiæ; 35. ecce autem textus iste brevitate sermonis utitur, ** exponitur longitudo unius (columnæ) & ab illa discitur (longitudo) alterius & exponitur ambitus (columnæ) secundæ & ab illo discitur (ambitus columnæ) primæ, sic quoque interpretatus est Jonathan: & filum mensuræ duodecim cubitorum ambibat illam (columnam primam) eodem modo & columnam secundam. Vers. 16 *Et duo coronamenta*] (Dictio: כותרות significat) linguâ vernaculâ: pommeils. 36. Eod. vers. 16. *Fusum*] (Istud מוצק significat) linguâ vernaculâ: tresgeter. 37. Eod. vers. 16. *Quinque cubitorum altitudo coronamenti unius*] Atqui in fine libri 38. illa (S. Scriptura) dicit: trium cubitorum, discimus in tractatu Talmudico quadraginta & novem mensurarum, 39. quòd duo cubiti inferiores coronamentorum fuerint æquales 40. columnæ, quoniam non fuit † in illis figura; tres autem (cubiti) superiores extrâ (columnam) prominebant, figuris circumdatae, dicitur enim: perplexitates opere perplexo,

Pp 3

41. tan-

33. Sicuti infrà v. 22. h. cap. habetur, ubi vide Raschi not. num. 63.

34. In diametro scil. confer. quæ de particula לך ad Numer. cap. 10. vers. 32. n. 54, notata sunt, vid. & infrà v. 23. h. cap. n. 69. & n. 70. it. v. 26. h. cap. num. 84. ut & not. ad Ezech. cap. 40. v. 30. n. 79. it. not. ad 2. Chron. c. 4. v. 2. n. 1.

35. Vide Jerem. cap. 52. v. 21. ibique Raschi not. confer. & v. 20. h. cap. num. 67.

** Nam in textu sacro hic secundæ solum columnæ fit mentio, non primæ, confer. infrà v. 20. h. cap. num. 66.

36. Sic reddo hic פומי"ל ut etiam in Msto 1. legitur, quasi dices: poma, confer. not. ad Exod. c. 25. vers. 31. n. 115. nonnulli interpretes vertunt: capitella, epistylia, confer. not. ad Ezech. c. 40. vers. 16. n. 57. it. not. ad 1. Paralip. cap. 3. v. 15. n. 42. & dict. 2. Paralip. c. 4. v. 3. n. 7.

37. Sic reddere possis ג' פומי"ל prout hic in notis Raschianis legitur; in Msto 1. legitur so-

lùm פומי"ל, quod reddere possis: trait, confer. not. ad Hiob. c. 37. v. 18. Sign. * sed verbum istud procul dubio corruptum est, Galli hodiè dicunt fondu, quod Latini: fufum.

38. Nimirum 2. Reg. cap. 25. vers. 17. ubi vide Raschi not. n. 6. confer. & D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 769. edit. Amstel. vid. & infrà v. 18. h. cap. n. 59.

39. Tractatus iste: מדרש i. mensuræ, qui agit de mensuris & dimensionibus templi, reperitur in libro decimo partis sive Sectionis quintæ Operis Talmudici, vid. vers. sequ. 17. n. 48.

40. Id est: quòd fuerint ejusdem formæ sive speciei, cujus ipsa fuit columna, nempe: læves, sine figuris, sicuti mox exponitur, conf. num. 43. h. v.

† Verba ista: quoniam non fuit &c. usq; ad: perplexitates, opere perplexo, absunt in Hebræo à Msto 1.

41. tanquam fasciculi 42. palmarum circumdabant (illa coronamenta ;) ego verò existimo , * (quòd (S. Scriptura) in fine libri (secundi Regum ideò) non numeraverit illos duos cubitos inferiores, quoniam erant æquales 43. ei columnæ ; columna autem erat infixa coronamento quoad duos cubitos. Vers. 17. *Perplexitates opere perplexo*] Perplexitates, quæ illis (columnis) inerant, similes erant cucullo, 44. quem vocant: coiffe, 45. opus שִׁכְרָה i. e. perplexitatis fuerunt figuræ fasciculorum palmæ, quæ circumdabant (coronamentum,) sicuti (habetur in illo loco:) & super שִׁכְרָה i. e. perplexitatem 46. ambulabit; fuerunt autem illis (coronamentis) fasciæ instar catenarum factæ. Eod. v. 17. *Septem (erant) coronamento uni*] Septem fasciculi fuerunt ambitui uni unius perplexitatis atque duo ordines malogranatorum; malogranata autem ænea infixa erant catenæ, quæ circumdabat coronamentum, sic exponitur in verbis dierum, 47. & in tractatu Talmudico quadraginta & novem mensurarum. 48. Vers. 18. *Ad regendum coronamenta, quæ (erant) super caput malogranatorum*] Ecce ordo istius ** textus inversus est, (cujus hic est sensus ac series:) ut malogranata contegant coronamentum, quod erat super caput (sive summitatem columnæ;) erant autem coronamenta, secundum ordinem sensus literalis versuum textus sacri, hoc modo facta, (nempè:) unumquodque (coronamentum) fuit instar duorum craterum (factum,) crater inferior erat locus receptaculi ejus supernè atque is vocabatur גִּוְלֹת, 49. sicuti dicitur in textu sacro: & גִּוְלֹת i. e. orbis coronamentorum,

41. Prout versu sequ. 17. h. cap. habetur, ubi vide Raschi notas.

42. Hebr. לִלְבִּיץ, quid illi sint, vide præ aliis Buxtorf. Synag. Jud. cap. 21. p. m. 456.

* Verba ista: ego verò existimo & sequentia, usque ad: instar catenarum factæ, absunt in Hebræo à Msto 1.

43. Confer. quæ suprâ num. 40. h. vers. notata sunt.

44. Hebr. כִּיפָה, de cujus vocis significatione vide Buxtorf, Lexic. Chald. fol. 1075. fin. & fol. 1076. pr. confer. & num. seq. 45. & Raschi not. ad: Exod. cap. 28. v. 4. n. 32. & ad 2. Reg. 25. v. 17. n. 7. & ad Jerem. cap. 52. v. 22. n. 19. & ad 2. Paralip. cap 3. v. 16. n. 47.

45. Sic reddo hic רֶשֶׁת רִמּוֹן reticulum, confer. quæ à R. Salom. ad Exod. cap. 25. v. 17. & ad Hiob. cap. 18. n. 7. & n. 8 notata sunt, posses

Germanicè vertere: gestricfte Hauben/ quibus uti solent mulieres.

46. Sive: rete aut cassem, vid. Hiob. cap. 18. vers 8. ibique Raschi not. n. 7. & 8. confer. & Raschi not. ad 2. Paralip. c. 3. v. 16. n. 45. & v. sequ. 18. n. 53.

47. Vide 2. Paralipom. dict. cap. 3. v. 16. ibique Raschi not.

48. De hoc vide versum præced. 16. num 39. & infra v. 28. h. c. n. 90.

** Verba ista: ecce ordo istius &c. usque ad: erant autem coronamenta, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

49. Id est: vas rotundum vel ut alii: orbis, sic habetur in Junii ac Tremellii versione conf. vers. 20. h. cap. num. 64.

torum, 50. quæ Jonathan interpretatus est: *** crateres 51. coronamentorum, 52. nimirum superior (crater sive globus dimidiatus) impositus fuit inferiori ; locus receptaculi ejus, qui inferior erat dicebatur שִׁבְכָה , 53. sicuti dicitur in hoc textu ; erant autem duæ שִׁבְכוֹת i. e. perplexitates, ad contegendum duos orbes coronamentorum, reperitur autem latitudo (duorum hemispheriorum) in loco juncturæ 54. eaq; (latitudo) ascendit declivis atq; descendit declivis, ipsaq; (latitudo ista) vocatur בֶּטֶן i. e. venter, 55. & sic interpretatus est Jonathan (verba ista :) è regione ventris, 56. לִקְבֹּל רוֹבֵקָא i. e. è regione juncturæ ; 57. erat autem altitudo duorum istorum craterum quatuor cubitorum, atque hoc est, quod dicit (S. Scriptura :) opus liliorum in porticu, quatuor cubitorum, 58. erantque in illis (crateribus sive hemisphæriis) figuræ instar florum liliorum, sicuti sunt figuræ in pariete vestibulorum, altitudo eorum (duorum hemisphæriorum) erat quatuor cubitorum ; cubitum autem quintum 59. occupabat coronamentum parvum, quod erat suprâ magnum (coronamentum,) & hoc est, quod dicitur : & coronamenta erant imposita duabus istis columnis. 60. Vers. 20. *Etiâ sursûm versûs è regione ventris*] Qui erat trans opus implexum, 61. in fine † operis implexi, in ora * ejus, 62. nempe in medio (coronamenti sive duorum

*** Hebr. וְהָרָגְמוֹ יִנְחָה ista & sequentia, usque ad : נִמְצָא רִתְבָּהּ i. e. reperitur autem latitudo &c. absunt à Msto 1.

50. Sic infra v. 41. h. cap. habetur, confer. num. seq. 51.

51. Alii: vasa rotunda, Vatablus: hemisphæria sive dimidiati globi, sic ipse dictionem גִּלְמָה vertendam putat.

52. Chald. קְרוֹנָתָא, sic in notis Raschianis hic legitur, in editionibus Paraphrasis Chaldaicæ hætenus editis habetur: קְרוֹנָתָא, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 2142.

53. Id est: perplexitas sive opus implexum, reticulum, confer. v. præced. 17. n. 46. & vers. 20. h. cap. n. 61. & num. 65. it. not. ad Jerem. cap. 52. v. 22. num. 19. it. ad 2. Paralip. cap. 4. v. 12. n. 31. & n. 35.

54. Sive: commissuræ, i. e. in loco, ubi duo orbes sive hemisphæria conjunguntur, vide paulò post n. 57. h. v.

55. Sic appellatur versu 20. h. cap. ubi vide Raschi not. confer. ad Ejusd. not. ad Jerem. cap.

51. v. 22. Sign. ***.

56. Quæ verba dict. v. 20. h. cap. habentur, ubi vide num. 63.

57. Sive: commissuræ, autor' versionis Latinæ Paraphrasis Chaldaicæ vertit: cohærentiæ, confer. paulò autem num. 54. h. v.

58. Prout versu seq. 19. h. cap. habetur, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 769. & sequ. edit. Amstel.

59. Nam coronamenti, quod ex duobus istis hemisphæriis compositum erat, altitudo fuit quinque cubitorum, sicuti suprâ vers. 16. h. cap. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & R. Salom. ad Jerem. cap. 52. v. 22.

60. Sicuti v. 20. h. cap. habetur.

61. Sive: reticulum, Hebr. רִתְבָּהּ, de qua voce confer. suprâ v. 18. h. cap. n. 53. Junii ac Tremelii versio hic habet: in latere encarpî. Hebr. בְּסוֹךְ, in Msto 1. pro eo legitur: בְּתוֹךְ i. e. in medio, fortè melius.

* Verba ista: in ora ejus, &c. usque ad: cohærebat orbi, absunt in Hebr. à Msto 1.

62. Hebr. בְּשׁוֹלֵי i. e. in simbriis ejus, ubi scil.

rum hemisphæriorum conjunctorum,) in loco conjuncturæ, 63. quæ super opere implexo cohærebat orbi, 64. qui infrà illam erat. Eod. vers. 20. *Et malogranata ducentena*] Malogranata erant facta duobus ordinibus ** circumcircà, perforata & ordine disposita *** in catena, atque circumdabant opus implexum 65. super coronamento secundo, etiam hîc S. Scriptura sermonis brevitatem 66. utitur, (ut sensus sit, quòd malogranata ducentena circumdederint coronamentum) unum atque eodem modo alterum (coronamentum.) Vers. 22. *Et super capitulo columnarum opus liliaceum*] Dimidiò cubitò in capite (sive summitate) uniuscujusque (columnæ) extitit, paries ejus fuit tenuis, ad instar lilii; at reliquæ columnæ crassities erat quatuor digitorum, 67. eratque cava (unaquæque columna,) ideò autem non numeratur ille cubitus (unus) in fusione columnarum in verbis dierum, 68. quoniam illius cubiti (opus) non erat æquale (sive simile) operi columnæ. Vers. 23. *Decem cubiti (erant) à labio ejus uno ad alterum*] (Nempè) in medio ejus, nam omnis latitudo † vasis rotundi est in medio ejus, 69. Eod. vers. 23. *Et filum triginta cubitorum*] Hoc est, quod dicitur: * cujuscunque rei ambitus (sive circulus) est trium palmorum, ejus latitudo est (unius) palmi, 70. ambitus ejus (fuit cubitorum) triginta, ac latitudo ejus decem (cubitorum ;) mensura autem fiebat intrinsecus. 71. Eod. vers. 23.

erat junctura sive commissura duorum hemisphæriorum, de quibus suprà versu 18. h. cap. in notis dictum est.

63. De qua vide v. 18. h. cap. num. 57.

64. Sive: vasi rotundo, Hebr. גולה, de qua voce vide v. 18. h. cap. num. 49.

** Confer. hic not. ad 2. Paralip. cap. 4. v. 13. num. 39.

*** Hebr. מחורוים, in Msto 1. pro eo legitur: מחורוים i. e. conjuncta (percatenam.)

65. Sive: reticulum, הסבכה, confer. vers. 18. h. cap. num. 53. & not. ad Jerem. c. 52. v. 23. num. 21.

66. Confer. suprà v. 15. h. cap. Sign. **

67. Confer. quæ suprà ad v. 15. h. cap. num. 35. notata sunt.

68. Nempè: 2. Paralipom. c. 3. vers. 15. ubi altitudo utriusque Columnæ dicitur fuisse 35. cubitorum; cum tamen vers. 15. h. cap. & Jerem. c. 52. v. 21. dicatur, quòd altitudo unius columnæ fuerit 18. cubitorum & sic utriusque columnæ altitudo debuit fuisse 36. cubitorum,

deest itaque numero 35. cubitorum, de quo in verbis dierum sermo est, cubitus unus, conciliatio istorum locorum hîc, ut & in notis Raschianis ad 2. Paralipom. dict. cap. 3. vers. 15. adducitur. confer. quæ suprà ad vers. 15. h. cap. n. 30. & n. 33. notata sunt.

† Hebr. רוחב, in Msto 1. pro eo legitur: רוחב i. e. spatium, confer. hic tract. Talm. Eruvin fol. 14. a. b.

69. Si mensura fiat per diametrum, confer. quæ suprà ad vers. 15. h. cap. n. 34. notata sunt, it. infrà vers. 26. h. cap. n. 84. ac not. ad. 2. Paralip. c. 4. v. 2. n. 1.

* Vel: quod dicit (scil. Talmud) Hebr. שאמר in Msto 1. pro eo legitur: ששנו i. e. quod discimus scil. ex Talmud.

70. Idem in notis Raschianis ad dict. vers. 15. h. cap. ut & ad 2. Chron. c. 4. v. 2. habetur; desumpta autem est hæc regula ex Eruvin, fol. 13. b. & fol. 14. a.

71. Hebr. מחורוים ab interiori ejus parte, non à parte labri exteriori.

23. *Altitudo ejus*] (Diction: קומתו hinc significat:) עימקי i. e. profunditatem ejus, ** in verbis dierum illa (S. Scriptura) dicit, quod (Salomo) fecerit eum (lacum,) ad lotionem sacerdotum, ut in eo sese immergerent. Vers. 24. *Et colocynthides*] (Diction: פקעי hinc significat) sculpturam, Jonathan interpretatus est: figuram ovorum. 72. Eod. vers. 24. *Subter labium ejus*] (Nimirum) in tribus cubitis inferioribus, qui erant quadrati, nam sic discimus *** in Gemara (tractatus Talmudici:) Eruvin, 73. tres (cubiti) inferiores fuerunt quadrati; duo autem superiores rotundi, * non enim potuit (istud mare sive lacus) comprehendere bis mille bathos, ** qui centum & quinquaginta (efficiunt receptacula) receptaculum 74. autem (unum) purgationis (causa factum debebat continere) quadraginta (Seas 75. nisi eo modo, quod exposuerunt Rabbinum nostri in tractatu Talmudico:) Eruvin; 76. non poterit autem dici, quod superiores (cubiti) fuerint quadrati; inferiores verò rotundi, scriptum enim est: rotundum circumquaque à labio ejus, 77. idcirco illa (S. Scriptura hinc) dicit de istis colo-

** Idem habetur in Raschi notis ad 2. Chron. cap. 4. vers. 2. n. 3. confer. D. Meyeri Annot. ad Seder Olam. p. 77. & seq. edit. Amstel.

72. Confer. quæ ad cap. præced. 6. vers. 18. Sign. *** notata sunt, vid. & D. Meyeri. not. ad Seder Olam, pag. 772. & seqv. edit. Amstel. ut & not. ad 1. Paralip. cap. 4. v. 3. num. 6.

*** Verba ista nam sic discimus &c. usque ad: duo autem superiores, absunt hinc in Hebræo à Mito.

73. Hebr. עירובין i. e. commixtionem, est is liber secundus partis sive Sectionis secundæ operis Talmudici, agens de commixtionibus &c. locus hic allegatus reperitur in Eruvin fol. 14. vid. id. D. Meyer. in not. ad Seder Olam, pag. 773.

* Idem notatum reperies ad 2. Paralipom. c. 4. v. 3. ubi vid. num. 8.

** De quibus infra vers. 16. h. cap. sermo est.

74. Hebr. מקור, hoc loco est lacus seu lavacrum, continens quadraginta Seas sive sata, nam tantum aquæ requirebatur, juxta Rabbino- rum sententiam ad purgandum eum, qui im- mundus erat factus, confer. Eruvin, dict. fol. 14. a. fin. & b. vid. & num. seqv. 75. & vers.

26. h. cap. n. 82. in Glossa ad Eruvin alleg. fol. 14. a. fin. scribitur: מקור טהרה i. e. lavacrum purgationis est עירובין סאה i. e. quadraginta Searam, ubi totum corpus immergi potest, אמר על אמר i. e. cubitus in longitudine ac cubitus in latitudine אמר ג' אמה in altitu- dine tres habens cubitos, sic in Eruvin, dict. fol. 14. b. princ. conf. v. 36. h. c. n. 84. est peculiaris tractatus Talmudicus: מקואות, agens de fossis & conceptaculis aquarum, pu- rificationis causa; reperitur autem in libro sexto partis sive Sectionis sextæ operis Tal- mudici.

75. Sive: sata, Hebr. סאה, erat autem satum tricesima pars Cori sive Chomeris, confer. Buxtorf. Dict. Hebr. voc. סאה & Ar. Mon- tani de mensur. fol. 8 & seqv. ac num. præc. 74. vid. & infra vers. 26. h. cap. n. 80. & 82.

76. De hoc tractatu Talmudico vid. supr. num. 73. h. vers. & in Eruvin fol. 14. confer. & not. ad 2. Paralipom. cap. 4. v. 3. num. 1.

77. Nempe: ab uno labio ejus ad alterum labi- um, sicuti vers. 23. h. cap. habetur, confer. not. ad 2. Chronic. cap. 4. vers. 3. num. 77. u- bi eadem, quæ hinc, habetur explicatio, coe- terum

colocynthidibus: denæ in cubitum circumdabant lacum undique, nam in loco quadraturæ ejus & in illius ambitu *** (erant) quadraginta cubiti, (videlicet) decem cubiti in qualibet parte; ast de loco rotunditatis ejus non poterit dici: denæ in cubitum (colocynthides erant) circumcirca. 78. Eod. vers. 24. *Duo (erant) ordines colocynthidum, fusarum in fusione ejus*] i. e. Omnia erant simul fusæ, non enim ei (mari sive lacui) colocynthides istæ erant adjectæ post earum fusionem per clavos aut per illam juncturam, quam linguâ vernaculâ vocant: sauldure. 79. Vers. 25. *Atque eorum omnium posteriora*] (Nempè:) boum istorum (posteriora,) intus erant subter mare (sive lacum istum, nimirum) duorum, qui erant in parte Aquilonari posteriora respiciebant versus (posteriora) eorum boum, qui erant in parte meridionali atq; eorum (boum,) qui erant in parte Orientali, (posteriora) obversa erant (posterioribus boum,) qui erant in parte Occidentali. Vers. 26. *Et crassities ejus erat palmaris*] i. e. Fimbriæ ejus & latera ejus; * sed id, quod cri ejus ** (maris sive lacus) imminebat, fuit tenue atque expansum & diductum, instar labii calicis, quô bibitur, eratque figuratum floribus atque liliis. Eod. vers. 26. *Bis mille bathos*] (Qui conficiebant) sex millia Searum, 80. nam כב i. e. bathus *** continebat tres Seas, dicitur enim: (bathus decima pars 81. est Cori;) Ephæ autem & bathus sunt una eademque mensura, deprehenduntur (bis mille bathi, sive sex millia Searum efficere) centum & quinquaginta receptacula) 82. purgationis, quater mille (Sex efficiunt) centum receptacula ac bis mille (Sex effici-

terum verba ista: à labio ejus &c. usque ad: nam in loco quadraturæ ejus, absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Hebr. וְיִקְפּוּ, in Msto 1. sine copula † legitur: וְיִקְפּוּ i. e. ambitus ejus, juxta quam lectionem hic est sensus: illius ambitus (continebat) 40. cubitos.

78. Sicuti hoc versu 24. dicitur, confer. Eruvin, dict. fol. 14. unde ista sunt desumpta, confer. & 2. Chron. cap. 4. vers. 3. num. 12. & n. 13.

79. Sic reddo hic שֹׁלֵר׳ וְיִקְפּוּ, confer. infra vers. 29. h. c. n. 95. & vers. 36. h. cap. n. 113. & Raschi not. ad Exod. c. 25. v. 18. & ad 2. Paralip. cap. 4. vers. 3. num. 15. it. cap. antec. 6. v. 9. num. 33.

† Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 58. b.

* Scilicet continebant palmum quoad crassitiem, item notatum reperitur ad 2. Chronic.

cap. 4. vers. 5. ubi vid. num. 16. confer. tract. Talm. Eruvin, fol. 14. a.

** Hebr. וְיִקְפּוּ, in Msto 1. pro eo legitur: וְיִקְפּוּ i. e. quod juxta os ejus (erat.)

80. Confer. quæ supra ad vers. 24. h. cap. num. 75. notata sunt.

*** Verba ista: nam bathus continebat tres seas. absunt hic in Hebræo à Msto 1.

81. Sic Ezechiel cap. 45 v. 14. habetur, hæc verba, quoniam in Eruvin fol. 14. b. allegantur atque etiam apud Abarbenelem h. loc. habentur, hic adjicere volui, quamvis in notis Raschianis hoc loco sint omissa, ut & in notis ad 2. Chronic c. 4. v. 5. ubi vid. num. 20.

82. Confer. quæ supra ad vers. 24. h. cap. n. 74. notata sunt, vid. & Raschi not. ad 2. Paralipom. c. 4 v. 5. n. 21. est & peculiaris tractatus Talmudicus: מקוואות, ubi plura.

efficiunt) quinquaginta receptacula, imò etiam, si diviseris omnia 83. secundum mensuram, cujus quantitatem æstimârunt sapientes, (nempè:) quòd לַמְקוֹרָה i. e. receptaculo (seu lavacro) sit cubitus in longitudine ac cubitus in latitudine in altitudine tres habeat cubitos, reperiens illud 85. hoc quoque modo, quòd tres cubiti quadrati (contineant) centum מְקוֹאוֹרִים i. e. receptacula (sive lavacra) & quòd duobus (cubitis) rotundis sint quinquaginta receptacula (sive lavacra,) nam quadratum superat rotundum quarta parte; 86. in verbis autem dierum scriptum est, quòd lacus (sive mare istud continuerit bathos) ter mille, exponunt istud Rabbini nostri de mensura aridorum, quòd הַגִּירָשׁ i. e. accumulatio efficiat tertiam partem 87. in loco receptaculi. 88. Vers. 27. *Et ternorum cubitorum altitudo ejus*] (Nempè:) basis, (erat) præter * altitudinem rotæ, cui illa (basis) insidebat (illiusque rotæ altitudo erat) cubiti unius ac dimidii, atque altitudo basis (etiam erat) cubiti unius ac dimidii. Eod. vers. 27. *Quaternorum cubitorum longitudo &c.*] Cubiti unius

Qq 2

altitu-

83. Hebr. רֶבֶל, sic in notis Raschianis h. loc. habetur; ast in ejusd. notis ad 2 Paralipom. c. 4. v. 5. ubi hac ipsa de re sermo est, legitur רֶבֶל i. e. vas, quæ lectio alteri videtur præferenda, vid. ibid. num. 21.

84. Hebr. אַמָּה עַל אַמָּה, i. e. cubitus suprâ cubitum, confer. quæ suprâ ad vers. 15. h. cap. n. 34. notata sunt, vid. & v. 24. h. cap. n. 74. & cap. sequ. 8. vers. 64. num. 34. it. not. ad 2. Paralip. cap. 4. v. 5. n. 23.

85. In notis Raschianis ad 2. Paralipom. cap. 4. v. 5. locus iste plenius ac planius ita legitur:

חֲמֵסָאוּ בֵּן לְשֹׁלֹשׁ אַמּוֹת מֵרֹבְעוֹת קוֹמָה וְעֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר מִשְׁפָּחוֹת אֶל שְׁפָחוֹת מֵרֹבְעוֹת מֵאָה מִקְוֹאוֹת וְלִשְׁחִים אַמּוֹת עֶגְלוֹת קוֹמָה וְעֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר מִשְׁפָּחוֹת אֶל שְׁפָחוֹת עֶגְלוֹת חֲמִשִּׁים מִקְוֹאוֹת

i. e. reperiens ita, (quòd scilicet) tribus cubitis quadratis quoad altitudinem & decem cubitis quadratis in longitudine ac totidem in latitudine ab uno scil. labio ejus ad alterum, sint centum receptacula (sive lavacra) & quòd duobus cubitis rotundis quoad altitudinem ac decem (cubitis) rotundis in longitudine ac totidem in latitudine, à labio ejus uno ad alterum sint quinquaginta receptacula (sive lavacra,) vid. 2. Paralip. dict.

c. 4. v. 5. num. 24.

86. Desumpta sunt ista ex Eruvin, fol. 14. b. princ. ubi vide Gloss. confer. & Raschi not. ad 2. Paralip. c. 4. v. 5. num. 25.

87. Sive: quòd accumulatio tertiam partem superaddat, prout vertit D. Meyer. in not. ad Seder Olam pag. 773. confer. & R. Dav. Kimchi & R. Levi, Ben Gerson, h. loc. & not. ad 2. Chron. c. 4. v. 5. n. 19.

88. Id est. in cavitate vasis, ubi aliquid recipitur, H. Grotius in not. h. loc. ita exponit, quòd lacus sive mare istud ad summum potuerit continere ter mille bathos, 2. Paral. c. 4. v. 5. sed quòd non consueverit impleri, nisi ad bis mille, ut h. vers. 26. habetur, sic ferè in Iunii ac Tremellii not. h. loc.

* Hebr. לְבָר, in Msto 1. postea sic legitur: גִּבְרַת שֶׁל מִכְנֶה יָד הָאוֹפֵן שֶׁהוּא הָאוֹפֵן שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עָלֶיהָ וְג' i. e. (præter) altitudinem basis, manum scil. rotæ, quæ erat rota illa, cui illa (basis) insidebat; sed videtur hæc lectio mendosa. cætera omnia, quæ hic in notis habentur, usque ad: clausuræ erant &c. (v. 28. h. c.) in Msto 1. omissa sunt.

altitudo erat quadrata; ** ast dimidii cubiti altitudo erat rotunda, dicitur enim: & in capite (sive summitate) basis dimidii cubiti altitudo. (erat) rotunda circumquaque. 89. Vers. 28. *Clausura (erant) eis*] Vidi in Mischna *** quadraginta ac novem mensurarum, 90. quod המסגרות i. e. clausuræ (sive fasciæ habuerint) speciem tabularum, 91. quibus sunt clausuræ, quæ claudunt מיר אופן i. e. à manu rotæ ad manum rotæ; est autem יד אופן i. e. manus rotæ, lignum, infixum medio rotæ in foramine, quod linguâ vernaculâ vocatur: aisselle; 92. quatuor autem rotæ in basi sua habebant clausuras hinc & illinc à quatuor suis lateribus, atque inter hoc & illud erat quatuor cubitorum † latitudo; suprâ autem erant absides, 93. veluti asseres, è regione clausurarum & השלבים i. e. scalæ erant ab inferiore ad superiorem (clausuram;) erant autem aliæ clausuræ inter illas scalas (factæ) ad instar operis * pedum lecti filiorum Capher, qui non sunt rotundi; sed prominentes, ut in illis formari possent leonum ac Cherubinorum (figuræ;) existimo autem, quod istæ השלבים fuerint gradus scalæ, (facti ad instar baculorum æneorum, suspensi super clausuras, ** inferior (clausura) duos aut tres habebat; erant autem inter unumquemque baculum, clausuræ infixæ à gradu ad gradum, Jonathan quoque (vocem: שלב) interpretatus est: שליב i. e. gradus. Vers. 29. *Et super clausuras, quæ (erant) inter gradus*] Fuerunt formatae figuræ leonum & figuræ boum atque Cherubinorum. Eod. vers. 29. *Et super gradus (erat) basis*] (Dictio: כן hîc significat:) בסיס i. e. basis, *** ut ei labrum (sive lavacrum) imponi posset suprâ clausuram, quæ erat super eorum (graduum)

** Confer. infrâ vers. 35. h. cap. ibique not. num. 109.

89. Sicuti dict. v. 35. h. cap. habetur, ubi vide Raschi not. num. 109.

*** Verba ista: vidi in Mischna &c. usque ad: quæ claudunt, absunt in Hebræo à Msto 1.

90. De hoc tractatu Talmudico vide suprâ v. 16. h. cap. num. 39.

91. Sive: mensarum, Hebr. טבלאות, de cuius vocis significatione vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 850. confer. infrâ 2. Reg. c. 16. vers. 17. n. 10. & 11.

92. Sic reddo hic: אששיל, Latinis est: axilla, axis, vel modiolus, conf. infrâ v. 32. h. cap. num. 101. & R. Salom. not. ad Esai. cap. 17. v. 13. n. 34. cæterum verba ista: quod linguâ vernaculâ vocatur: aisselle, absunt in He-

bræo à Msto 1.

† Hebr. ארבע אמות, in Msto 1. postea sic legitur: סרנים בתוך נסרים וכל המסגרות וג' i. e. absides in medio asserum atque omnes clausuræ (& scalæ &c.)

93. Hebr. סרנים, Galli vocant: jantes, Germ. Gelgen/ confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 153. & infr. vers. 30. h. cap. num. 96. & v. 35. n. 110.

* Verba ista: ad instar operis &c. usque ad: existimo autem, absunt in Hebræo à Msto 1.

** Hebr. על המסג', hæc & sequentia usque ad: super clausuras (v. 29. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Verba ista: basis, ut ei &c. usque ad: suprâ clausuram, absunt in Hebræo à Msto 1.

duum) capita (sive summitates) & infra leones atque boves, qui figurati erant † super claufuras, quæ erant * inter gradus. Eod. vers. 29. *Copulationes, opere diducto*] (Istæ לויור i. e. copulationes erant) instar maris & foeminae, qui sibi invicem conjunguntur. 94. Eod. vers. 29. *Opere diducto*] Diductæ erant (istæ figuræ,) ad modum laminæ tenuis diductæ, nec eminebant crassitie, sua nec profundè depressæ erant; Jonathan (verba ista:) copulationes, opere diducto, interpretatus est: adjunctum erat ** opus extensum, linguâ vernaculâ (vocant:) Souldure. 95. Vers. 30. *Et quaternæ rotæ*] (Nempè:) duæ antè illam (basim) & duæ post eam, sicuti fieri solet in plaustis magnis. Eod. vers. 30. *Et absides aeneæ*] Jonathan interpretatus est: asseres ænei, hi sunt asseres superiores, è regione clausurarum, נטרני idem est, ac נטרין. 96. Eod. vers. 30. *Et quatuor angulis ejus*] (Nempè:) istius basis, quæ super illos (angulos) erat, prominebant (enim) scapulæ suprâ asseres in angulis basis, & subtus labrum, quod basi insidebat, fuerunt scapulæ fusæ, *** ad docendum, quòd ex medio basis fuerint scapulæ egressæ fusione una (ac simultanea,) scapulæ autem sustinebant labrum, ne illud caderet infra in medium basis. Eod. v. 30. *E regione cujuslibet copulationum*] E latere cujuslibet ex scapulis fuerunt angulis † figuræ maris ac foeminae. 97. Eod. v. 30. *E regione cujuslibet*] (Dictio נאִי hîc sumitur) sicuti in illo loco: נאִי i. e. unius ad alterum, 98. ubi de Cherubinis est sermo. Vers. 31. *Et os ejus ab interiore parte coronamenti & sursùm versùm uno cubito*] Os basis egrediebatur ex medio oris coronamenti; * coronamentum autem erat tectum basis, factum ad instar galeæ, declive ab omni parte sua; in medio autem diffusum fuit foramen

Qq 3

men

† Hebr. המרוקמים, in Msto 1. pro eo legitur: המצויור i. e. formati, res eadem est.

* Hebr. שבין השלבים, in Msto 1. legitur: אשר על השלבי, quæ erant super gradus.

94. Confer v. sequ. 30. h. cap. num. 97 & infra v. 36. h. cap. num. 112.

** Hæc verba: adjunctum erat opus extensum, defunt in Msto 1.

95. Sic exprimo שולד"ור, in Msto 1. legitur: שולד"ור, in Basil. שולד"ור, confer. quæ suprâ ad v. 24. h. cap. n. 79. notata sunt.

96. Id est: asseres, confer. quæ suprâ ad v. 28. h. cap. num. 93. notata sunt, vide & Raschi not. ad Esai. cap. 17. v. 13. n. 35. cæterum verba ista: נטרני idem est, ac נטרין, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

*** Confer. infra v. 34. h. cap. num. 106. in

Msto 1. locus iste satis confusus est ac partim mendosus.

† Hebr. לוויור, sic in vulgatis editionibus, abest autem istud à Msto 1. fortè pro לוויור legendum: לוויור i. e. copulationes, seu conjunctiones, ut sensus sit: fuerunt conjunctiones seu complexus maris & foeminae figuris expressi, conf. v. antec. 29. ibique not. n. 94. it. infra v. 36. h. c. Sign. ***.

97. Vid. dict. vers. præced. 29. num. 94. it. Sign. præced †

98. Sicuti Exod. cap. 25. v. 20. habetur.

* Hebr. של כותרת, in Msto 1. postea sic legitur: ושל למעלה אמה גובה i. e. & ascendebat suprâ, cubiti altitudine; (coronamentum autem &c.)

men rotundum, latitudine ** unius cubiti ac dimidii in rotunditate & circa illud foramen erat quasi ambitus sepimenti dimidiati cubiti altitudine circumcircà, & sic exponitur infrà in textu, ubi dicitur : & in capite (seu summitate) basis dimidii cubiti altitudo rotunda circumcircà, 99. idque dicitur os coronamenti atque basis recubabat super isto ambitu ; fimbriæ autem basis erant infixæ medio oris ambitus & ab illo fursùm versùs illa (basis) prominebat cubito uno atque hoc est, quod hîc dicitur : & os ejus ab interiore parte coronamenti & fursùm versùs unô cubitô. Eod. vers. 31. *Et os ejus rotundum, opere basis*] Et os coronamenti rotundum, ad similitudinem basis rotundæ. Eod. vers. 31. *Cubitus & dimidium cubiti*] Latitudo ejus in rotunditate *** (erat cubitus ac dimidium cubiti,) Eod. vers. 31. *Super os ejus erant sculpturæ*] Figuræ florum (ei inerant.) Vers. 32. *Et quatuor rotæ (erant) infra clausuras*] Nam clausuræ illæ erant à manu rotæ ad manum rotæ, sicuti exposui. 100. Eod. vers. 32. *Et manus rotarum*] (Dictio יד i. e. manus hîc significat) lignum, infixum rotis, quod (linguâ Gallicâ) vocant : aisselle. 101. Eod. vers. 32. *In basi*] Juncturæ erant fusæ † in basi fusione unâ (i. e. simultaneâ.) Vers. 33. *Sicuti opus rotæ currus*] Jonathan interpretatus est : sicuti opus rotarum currus (gloriæ, nempe :) rota una in rota (altera,) stamen & subtegmen, sicuti dicitur in Ezechiele 102. de curru excelsi (Dei.) Eod. vers. 33. *Axes earum*] (Dictio יד i. e. manus, quæ hîc habetur, significat linguâ Gallicâ :) aisselle. 103. Eod. vers. 33. *Et modioli earum*] (Vox מודיולי significat :) linguâ vernaculâ : boils, 104. sunt autem foramina. Eod. vers. 33. *Et cantbi earum*] (Dictio חשוקי significat :)

** Hebr. רוח, abest ista dictio hic à Msto 1.

99. Prout infrà v. 35. h. cap. habetur, ubi vide Raschi not. num. 108. confer. & Sign. sequ.

*** Hebr. בעגול, in Msto 1. locus iste sic legitur : ועגול וגם על פיה מקלעות וג' i. e. & rotundum (scil. os ejus) etiam super os ejus (erant) sculpturæ &c. confer. num. præced. 99. & infrà v. 35. n. 108.

100. Suprà vers. 28. h. cap. ubi vide Raschi notas.

101. Sic exprimo : אישׁוּל, in Msto 1. hic legitur : שׁוּל, omisso אי confer. quæ suprà ad dict. vers. 28. h. cap. num. 91. notata sunt, vid. & v. sequ. 33. num. 103.

† Verba ista : juncturæ erant fusæ, absunt in Hebræo à Msto 1.

102. Prout Ezech. cap. 1. v. 16. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hic, habetur expositio.

103. Ita hic reddo אישׁוּל, in Msto 1. habetur אישׁוּל i. e. aissieux, plural : axes, latinè : axilla, it. axis seu modiolus, confer. quæ paulò antè vers. 32. h. cap. num. 101. notata sunt, vid. & R. Salom. ad Esai. c. 49. v. 22. n. 18. & ad Jerem. c. 38. v. 12. n. 8. it. ad Ezech. c. 13. v. 18. & ad Psalm. 129. v. 7.

104. Sic reddere possis : בוי"ל, si quidem dictio non est corrupta, illius interpretationem Commentator noster hic adjecit, confer. ejusd. not. ad Ezech. c. 10. v. 12. n. 13. & ad Esai. cap. 17. v. 13. n. 35. abest autem dictio ista Gallica à Msto 1.

ficat:) orbes circà (rotas,) nempè: ligamina (sive cincturas.) Eod. vers. 33. *Et radii earum*] (Vox חשורים significat:) brachia rotarum, quæ à tergis suis * infiguntur orbibus (sive canthis) suis, vocanturq; linguâ vernaculâ: rais. 105. Vers. 34. *Et quatuor humeri*] Sicuti exposui suprâ (circà verba ista:) & quatuor angulis ejus humeri erant, 106. nec hîc iteravit (istud S. Scriptura,) nisi, ut exponat (verba ista:) ex basi erant humeri ejus. 107. Vers. 35. *Dimidii cubiti altitudo erat rotunda*] Hoc fuit sepimentum illud, sicuti suprâ exposui, 108. quod circà foramen erat; cubitus autem (reliquus) fuit quadratus. 109. Eod. vers. 35. *Et in capite (sive summitate) illius basis erant manus ejus*] Hæ (manus) erant absides 110. æneæ, de quibus suprâ dictum est. 111. Eod. vers. 35. *Et clausuræ ejus ex ipsa erant*] Clausuræ inferiores simul cum ipsa (basi) erant fusæ, nec illas postea ei adjunxit. Vers. 36. *Et insculpsit tabulis manuum ejus & clausuris ejus*] (Nempè:) inferioribus, ambobus ** istis (videlicet: tabulis & clausuris) insculpsit & exaravit (figuras) Cherubinorum, leonum atque palmarum. Eod. vers. 36. *Sicuti adbasio viri & junctura*] Insculpsit circumcircà figuras maris ac foeminæ, qui se invicem brachiis suis complectuntur, *** sic exponunt Rabbini nostri. Eod. vers. 36. *Sicuti adbasio*] (Vox מער hîc significat:) apprehensionem & adhæSIONem; sicuti † vir המעורר i. e. qui apprehendit (sive complectitur) foeminam; est autem explicatio istius: vir & adjunctio ejus, (nempè:) mâculus & adjuncta ejus, 112. juxtâ sensum autem ejus literalem (vox:) לויור significat: conjunctionem (sive: juncturam, commissuram,) linguâ vernaculâ: souldure, 113. tanquam juncturæ erant ibi factæ, sicuti est adhæSio viri; 114. vox autem מער (hîc

* Vel. à modiolis suis, nam & sic istud: מגבירם
vertere possis, confer num. præced. 104.

105. Latine: radii, confer. Raschi not. ad 2. Samuel. c. 22. v. 12. n. 24. & n. 25.

106. Prout suprâ v. 10. h. cap. habetur, ubi vide Raschi not. it. Sign. **, ibid.

107. Quæ verba in fine hujus versus habentur.

108. Vide suprâ vers. 31. h. cap. ibique not. n. 99. it. ibid. Sing. ***

109. Confer. suprâ vers. 27. h. cap. num. 89. & Sign. **

110. Hebr. מרר, de qua voce vide suprâ vers. 28. h. cap. num. 93.

111. Nempè: dicto versu 28. h. cap. ubi vid. num. 93.

** Hebr. על שניהם, in Msto 1. legitur adjectâ copulâ ועל שניהם i. e. & ambobus istis &c. magis perspicuè.

*** Confer. suprâ not. ad vers. 30. h. cap. Sign. †. Verba ista: sicuti vir &c. usque ad: souldure, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

112. Nempè: foemina, confer. quæ suprâ ad v. 29. h. c. num. 94. notata sunt, confer. & Ezech. cap. 25. vers. 8. n. 7.

113. Sic exprimo שולר דורא, in Msto 1. legitur שולר דורא, confer. quæ suprâ ad vers. 24. h. c. num. 79. notata sunt.

114. Scil. cum foemina sive uxore sua, פה בנדר i. e. ore ori admoto, prout in Michlol Jophi h. loc. habetur.

(hîc accipienda est,) eô modô, quô exposuimus. Vers. 37. *Fusus eadem*] i. e. Sicuti fuderat primam (basim,) sic fudit (cœteras) omnes. Vers. 38. *Decem † labra*] Scriptum est in verbis dierum : opus holocausti abluebant in eis, 115. dixit Rabbi : † כִּיּוּר (hîc) sunt ollæ, sicuti dicitur : כִּיּוּר i. e. tanquam ollam 116. ignis in lignis &c. sic quoque (accipitur in illo loco :) & immittebat כִּיּוּר i. e. in ollam, 117. Vers. 39. *Ad latus domus*] i. e. E regione dexterioris domus. Eod. v. 39. *A dextro latere domus*] (Videlicet lacus sive mare fuit) tractum à latere meridionali ad latus Septentrionale, * atq; hoc est, (quod hîc dicitur :) ad Orientem è regione meridiei, ** ab angulo Orientali versus Septentrionem, *** è regione spatii, quod est inter parietem Septentrionalem domus & inter latus † parietis atrii, versus Septentrionem; vocatur autem מִמּוֹל i. c. è regione meridiei id, quod est tractum & remotum à meridie, nec (particula:) מִמּוֹל eandem habet significationem atque (particula:) מִמֶּלֶךְ. Vers. 45. *Ollas*] Æneas, * ad removendum cineres altaris. Eod. vers. 45. *Palas*] (Vox מַעֲיָה significat:) everricula 118. ænea, quæ linguâ Germanicâ ** vocant: *Wedel*, 119. ad accipiendum per ea cinerem, ut ille immittatur in ollas. Vers. 42. *Duos ordines malogranatorum*] Centum malogranata in (uno) ordine *** fuerunt indita catenis. Vers. 46. *Fudit ea*] Conflavit ea ac fudit ea † secundum illorum for-

† Verba ista : decem labra &c. usque ad : ad latus domus (v. 39. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

115. Sicuti 2. Paralipom. cap. 4. vers. 6. habetur; ubi vide Raschi notas, num. 26.

†. In Msto 2. pro וְאָמַר רַבִּי uti hic, habetur: וְאָמַר אֲנִי i. e. & dico (vel existimo) ego.

116. Sic juxta Commentatoris nostri mentem vocem : כִּיּוּר, quæ Zachar. cap. 12. v. 6. habetur, vertere volui; alii transtulerunt: foculum. confer. not. ibid. num. 6.

117. Prout 1. Samuel. c. 2. v. 14. habetur, ubi autor Vulgatæ secutus LXX. interpretes vertit: in lebetem; Junii ac Tremellii versio habet: in labrum.

* Hebr. לְצַד צֶפֶן יוֹרָה, absunt hic à Msto 1. juxta cujus lectionem hic est loci istius sensus: à latere meridionali ad orientem &c.

** Confer. hic not. ad 2. Paralip. cap. 4. vers. 10. num. 33.

*** Hebr. צֶפֶן יוֹרָה, abest istud hic in Hebræo à Msto 1.

† Hebr. לְצַד כִּוּרָה, in Msto 1. pro eo legitur לְבֵן כִּוּרָה i. e. inter parietem (atrii.)

* In Msto 2. & quidem in illius fine habentur notæ Raschianæ ab hoc versu 45. usque ad cap. seq. 8. v. 10. quas etiam cum vulgatis editionibus contuli &, in quibus differant, annotavi.

118. Hebr. מַעֲיָה, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 482. confer. & Raschi not. ad Exod. c. 27. v. 3.

** Hebr. בְּאֶשְׁכֵּנוּ, abest istud hic ab utroque Msto.

119. Sic reddo hic מִמֶּלֶךְ, sicuti in Bibliis Buxt. hic habetur, sive: מִמֶּלֶךְ, prout in exemplari Hebræo, quod usus sum, legitur, confer. Raschi not. ad Exod. dict. cap. 27. vers. 3. num. 14. in Msto 1. legitur: מִמֶּלֶךְ, in Msto 2. מִמֶּלֶךְ, *wedels*.

*** Confer. not. ad 2. Paralipom. cap. 4. v. 13. num. 41.

† Hebr. וְהִצִּיק, in utroque Msto legitur וְהִצִּיק rectius, ut puto.

formas. 120. Eod. vers. 46. *In densitate terræ*] (Jonathan interpretatus est:) in densitate **אֶרֶץ גִּבּוֹרָה** i. e. argillæ. 121. Vers. 47. *Et omisit Salomo*] Pendere pondus vasorum istorum præ maxima eorum multitudine ac cessavit numerare illorum pondus. Vers. 49. *Quinque à dextra & quinque à sinistra*] Non possumus * dicere: quinque à dextra ostii & quinque à sinistra ostii, si (enim) ita esset, reperiremus lychnuchum in parte Aquilonari; lex autem dicit: in latere tabernaculi versùs meridiem; 122. sed (respondetur, quòd (lychnuchus) Moſis in medio (fuerit & habuerit) quinque à dextra & quinque à sinistra. ** Eod. vers. 49. *Uti flores*] Lychnuchus. Eod. vers. 49. *Et lucernas*] (Dictio **נֵרוֹת** hîc significat:) **בְּזִיכִין** id est, acerras (sive scutellas) quibus indunt oleum & ellychnia. Eod. vers. 49. *Et forcipes ****] Per quos attollunt ellychnia ex oleo. Vers. 50. *Et pelves*] (Dictio **סִיף** hîc significat:) instrumentum aliquod Musicum, 123. sic quoque **מוֹמְרוֹרִים** † (fuerunt) instrumenta Musica; crateres autem & pelves (erant facta) ad sanguinem recipiendum; acerræ verò (inserviebant) scutellis thuris. Eod. vers. 50. *Et trullas*] Istæ **מַחְתּוֹת** i. e. trullæ erant factæ) **לְחַתּוֹרִים** i. e. ad accipiendum per illas cinerem remotum atque prunas, ut illæ (prunæ) deferrentur ab exteriori altari ad interius altare, ad suffitum faciendum. 124. Eod. vers. 50. *Et cardines*] (Dictio **פִּתּוֹת** signi-

120. Figuras, typos, Hebr. **חֲבֻטִּים**, Galli vocant: modelle, patron, confer. quæ ad Genes. cap. 1. v. 27. notata sunt.

121. In terra argillosa, sic Junii ac Tremellii habet versio, confer. Lightfoot. Centur. Chorogr. cap. 75. p. 135. edit. Lips. & cap. 92. p. 159. vid. & not. ad 2. Paralip. cap. 4. vers. 17. num. 49. & num. 50. confer. & tract. Talm. Erachin. fol. 10. b.

* Verba ista: non possumus dicere &c. usque ad: si enim ita esset, absunt in Hebræo à Msto 1.

122. Sicuti Exod. cap. 40. vers. 22. al. 24. habetur.

** Verba itque ista: quinque à dextra & quinque à sinistra juxta Commentatoris nostri mentem de dextra & sinistra lychnuchi Moſaici; non autem de dextra & sinistra ostii sunt intelligenda.

*** Hebr. **וְהַמְלָקָה** istud & sequentia, usque ad: **וְהַסִּיפֹת** i. e. & pelves (vers. 50. h. c.) absunt hîc à Msto 1.

123. Sic quoque R. Levi. Ben Gersom, in notis suis scribit, quòd forsitàm **וְהַסִּיפֹת** fuerint aliæ species **זֶמֶר** i. e. ex instrumentis Musicis.

† Post vocem istam in Msto 1. sic legitur: **וְהַסִּיפֹת לְקַבֵּל דָּם (דָּם) וְבִזְיִכִּים לְבֹנָה** i. e. & pelves, ad recipiendum sanguinem atque scutella thuris; in Msto 2. autem post illam vocem sic legitur: **וְהַסִּיפֹת לְקַבֵּל דָּם וְלִבְזִיכִים לְבֹנָה** i. e. & acerras ad recipiendum sanguinem & (acetabula) scutellis thuris; sed hîc aliquid deesse atque verborum ordinem inversum puto.

124. Confer. Raschi not. ad Exod. cap. 25. v. 38 n. 171. & num. 174.

significat:) claves, ¹²⁵. sic audiui * per quas aperiunt feram. Eod. vers. 50. *Foribus domus* **] Quæ est ** Sanctum Sanctorum. Eod. vers. 50. *Foribus domus*] Quæ est (domus) templi, omnes illarum (domorum) claves † fuerunt aureæ. Vers. 51. *Res consecratas à Davide, patre suo*] (Videlicet Salomo intulit in templum) id, quod supererat * ex argento & auro, quod ipsius pater consecraverat; est autem Medrasch Aggadah: ¹²⁶. quod Salomo noluerit ex isto (auro & argento) consecrato dare aliquid ad ædificationem templi, audiui ** nonnullos ex sapientibus Israël, qui dicebant, quoniam (Salomo) noverat, *** fore, ut tandem (templum illud) destrueretur, (ideò noluit ex isto auro & argento dare aliquid ad ædificationem templi,) ne gentes dicerent: durus seu crudelis est eorum (Israëlitarum) Deus ¹²⁷. qui vindictam eorum † sumpsit de templo isto, quod ædificatum fuit ex rapinis atque spoliis, * quæ David ab illis ** (gentibus) abstulerat; alii (ex istis sapientibus) dicunt, (quod Salomo ideò noluerit aurum & argentum, à patre suo consecratum, impendere ad ædificationem templi, nempe, quia) secum cogitavit Salomo, ¹²⁸. fames fuit tempore patris sui trien-

1. 5. Alii tamen interpretes communiter vertunt: cardines, nonnulli exponunt ferreas fabricas, in quibus vertuntur cardines, sic in Commentar. Abarbenelis & Michlol Jophi h. loc. explicatur, Junius quoque ac Tremellius in notis suis exposuerunt: metas cavas sive ferramenta januis affixa, circa quæ cardines volvuntur.

* Hebr. שמעתי, abest istud hic à Msto 1.

** Verba ista: foribus domus &c. usque ad: res consecratas (v. 51. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

* * Hebr. שהוא קדש קדש, in Msto 2. pro his sic legitur: והוא קדש קדש i. e. Ostio, quod erat sancto (Sanctorum.)

† Hebr. פתוחותיהן, sic in Msto 2. quam lectionem hic in versione potius secutus sum, quam פתוחותיהן, uti in Vulgatis editionibus legitur.

* Verba ista: quod supererat &c. usque ad: quod Salomo noluerit, absunt in Hebræo à Msto 1.

¹²⁶. Id est: expositio mystica sive allegorica, Hebr. אגדה qua de re alibi dixi, confer. not. ad 2. Paralipom. cap. 5. vers. 1. ubi eadem, quæ hic, habetur expositio, vid. ibid. num. 2.

** Hebr. שמעתי, in utroque Msto pro eo legitur:

יש i. e. sunt (nonnulli ex sapientibus Israël, qui dicunt &c.)

*** Hebr. יראה, in Msto 1. pro eo legitur: יראה i. e. viderat.

¹²⁷ Hebr. יראתם i. e. timor eorum, sic in notis Raschianis h. loc. confer. quæ ad Exod. c. 8. v. 22. n. 34. notata sunt, in notis ad 2. paralip. c. 5. v. 1. locus iste ad gentium idola refertur & quidem rectius, ut puto, nam ibi sic legitur: קשה יראתנו שלקחה נקמתה וג' i. e. durus (seu fortis) est Deus noster, qui ultionem suam sumpsit (de templo &c.) vid. not. ibid. n. 3. cæterum in Msto 1. post יראה ita legitur: שלקחה דור ממנו אחז כסף הזה שנעשה הבית וג' i. e. quoniam David abstulit à nobis istud argentum & aurum, ex quo templum ædificatum fuit: (alii ex istis sapientibus &c.)

† Hebr. נקמה, in Msto 2. pro eo legitur, נקמה i. e. vindictam.

* Hebr. וחבלות, in Msto 1. pro eo legitur: וחבלות i. e. & violentiis seu rapinis.

** Hebr. מהם, abest istud hic à Msto 2.

¹²⁸. Quod hic Salomoni attribuitur, id in notis ad 2. Paralip. cap. 5. v. 1. ad Deum refertur, vid. ibid. num. 4. cæterum verba ista: secum

trienniô continuô & debuisset ipse (pater ejus, David,) erogare res istas consecratas *** ad sustentationem pauperum Israël. 129.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Principes * patrum filiorum Israël*] (Verba ista: לבני ישראל idem significant, ac) לבני ישראל i. e. filiorum Israël. Eod. vers.

1. *Ex urbe David*] Nam ibi reposuerat eam (arcam foederis) David, quando illam adduxerat ex domo Obed Edomi. Vers. 2. *Mense Ethanim*] Jonathan interpretatus est: mense, quem veteres vocârunt menssem primum in festivitate & nunc ille est mensis septimus, (nempè numerandus ab eo mense,) quo data est lex; scriptum autem est de (mense) Nisan, 1. quòd ille initium sit mensium, dicitur (itaque) Tisri septimus. 2. Vers. 4. *Et tabernaculum conventus*] Quod fecerat Moses idque recondidit Salomo ab eo tempore, quo extructum fuit templum primum, sicuti discimus in Tosiphta Sotæ. 3. Eod. vers. 4. *Quæ erant in tentorio*] Quod David arcæ (foederis) fixerat. Vers. 6. *Sub alas Cherubinorum*] Eorum scil. quos fecerat Salomo, qui stabant pedibus suis in solo * nec fuerunt isti Cherubini, qui erant in operculo, quod arcæ (foederis) impositum erat. Vers. 7. *Super locum arcæ*] A pariete ad parietem, sicuti dictum est suprâ in textu. 4. Vers. 8. *Et conspiciebantur summitates vectium*] In velo il-

Rr 2

lo,

secum cogitavit Salomo, absunt hic in Hebræo à Mstō 1.

*** Hebr. את הקדשׁ הלל, in Mstō 1. pro his legitur: אורו ממון i. e. istas divitias.

129. Eadem ferè notata reperiuntur ad 2. Paralip. dict. cap. 5. v. 1. ubi vidē num. 6.

* Verba ista: principes patrum &c. usque ad: ex urbe David, absunt hic in Hebræo à Mstō 2. confer. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 11. a. & Megilla, fol. 31. a.

1. Is Martio nostro maxima ex parte respondet.

2. Nempè: à mense Nisan; cæterum septembri nostro mensis iste Tisri ferè respondet, confer. Munsteri ac Vatabli not. h. loc. ubi rationes adducunt, cur mensis iste אֶתְנָן Ethanīm i. e. fortium dicatur, vid. & R. Dav. Kimchi atque R. Levi, Ben Gersom, ut & Abarbenel, atque Micklol Jophi h. loc. con-

fer. & D. Meyer not. ad Seder Olam pag. 633. & pag. 775. princ. edit. Amstel. it. not. ad librum Prec Jud. part. 2. pag. 57. b. princ. & pag. 70. a. fin. atque pag. 102. b. fin.

3. Confer. hic not. ad 2. paralip. c. 5. v. 5. n. 11. & Raschi not. ad Levit. c. 16. v. 33. & Abarbenel. ad 2. Reg. c. 23. v. 3. fol. 302. col. 3. princ. edit. Lips. vid. & D. Wagens. Sota pag. 151 n. 2. ubi duratio tentorii conventus variæque ejus de loco in locum translationes adducuntur ex autore Schalsch. Hakkab. pag. 15. b. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 545.

* Confer. hic not. ad 2. Paralip. cap. 5. v. 8. num. 20.

4. Vid. suprâ cap. 6. v. 27. ibique Raschi not. confer. & 2. Paralip. c. 5. v. 8. n. 17.

lo, quod erat è regione ostii, in cubito parietis mediaestini, s. forsitàn (vectes illi) diduxerunt istud (velum) & egressi sunt? 6. textus (hìc) dicit : nec conspiciabantur foris, ecce quomodo (nimirum) repellebant (aliquatenus velum) & prominebant instar duorum uberum foeminae, sicuti dicitur : inter ubera mea quiescet. 7. Vers. 10. *Cum exirent sacerdotes ex Sancto*] Quando sacerdotes, qui arcam (foederis) tulerant intrà adytum, egressi erant, ** tunc requievit in templo praesentia Divina. 8. Vers. 12. *Tunc dixit Salomo*] Quando (Salomo) videbat nubem, (cogitavit secum dicens :) nunc video, quòd praesentia Divina habitet in templo, quod aedificavi, nam ecce sic promisit, ut veniret & habitaret in illo (templo) in medio nubis atque caliginis ; sed ubinam dixit (istud Deus? nempe in illo loco :) nam in nube appareo suprà propitiatorium, 9. sic docetur in Siphre. Vers. 13. *Ut resideas in secula*] Nam ex quo electa fuit (illa sedes Sanctuarii,) non permessa fuerunt (amplius) altaria (aliis in locis) nec requievit praesentia Divina in alio loco. 10. Vers. 15. *Qui dixit ore suo*] Quòd daturus esset ei (Davidi) filium, qui aedificaturus esset domum. * Eod. vers. 15. *Et manu sua implevit*] Ad effectum deduxit verbum suum manu sua benigna. Vers. 16. *Ex ** quo die &c.*] Istud dixit (Deus) Davidi patri meo. 11. Vers. 22. *Et stetit Salomo ante altare Domini*] Scriptum est in verbis dierum : nam Salomo fecerat suggestum aeneum posueratque ipsum in medio atrii stetitque in eo

5. Hebr. אמה טרקטין, confer. quae suprà ad cap. 6. v. 16. num. 46. & v. 21. n. 57. notata sunt.

6. Ita, ut nudi conspicerentur extrà illud velum, quod Sanctum Sanctorum à reliquo templo dividebat, id, quod hic negatur.

7. Vid. Cantic. cap. 1. vers. 13. ubi in Raschi notis eadem, quae hic, habetur istius loci explicatio confer. hic tract. Talm. Menachot, fol. 98. a. & Joma, fol. 53. b. it. Bava batra, fol. 14. a. b.

** Hebr. מִבֵּית, in Msto 2. postea additur, מִבֵּית הַקֹּדֶשׁ i. e. ex domo Sancti Sanctorum.

8. Hebr. שְׁכִינָה, Majestas sive gloria Divina, confer. not. ad 2. Paralipom. cap. 5. vers. 8. n. 22.

9. Sicuti Levit. cap. 16. v. 2. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & D. Meyeri not. ad Seder Olam pag. 634. edit. Amstel. & 2. Chronic. cap. 7. v. 1. it. not. ad 2. Chron. c. 6. v. 1.

n. 2. ubi eadem, quae hic, adducta est explicatio.

10. Confer. quae ad Deuterom. cap. 12. vers. 11. & ad 1. Samuel. c. 9. v. 13. n. 5. notata sunt, confer. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 65. a. fin. it. Raschi not. ad 1. Reg. cap. 15. v. 14. n. 5. & ad 2. Paralip. cap. 6. v. 2. num. 3. it. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 17. a. & Chagiga fol. 16. b.

* Eandem explicationem vide in not. ad 2. Paralip. c. 6. v. 4. n. 4. confer. tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

** Verba ista : ex quo die &c. usque ad : & stetit Salomo (v. 22. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

11. Id est : verba ista : ex quo die &c. dixit Deus Davidi, confer. not. ad 2. Paralipom. dict. cap. 6. v. 5. n. 5.

eo & in genua sua procubuit. ¹². Vers. 23. *Servans fœdus*] Expectans ¹³. & recondens ad servandum † fœdus atque benignitatem, ut ad effectum deducat promissum suum. Vers. 24. *Quod servasti*] (Verbum שָׁמַר hîc) significat promissi servationem. ¹⁴. Vers. 27. *An reverà*] (Istud הֲאִמֵּנָה) interrogativè accipiendum est. Eod. vers. 27. *Non capiunt te*] (Verbum יִכְלֹךְ hîc significat יִכְלֹךְ ut sensus sit:) non capiunt te. ¹⁵. Vers. 31. *Si peccaverit aliquis in proximum suum*] i. e. Si quis cum alterius uxore rem habuerit. ¹⁶. Eod. v. 31. *Et detulerit ei juramentum execrationis*] Sicuti aquæ amaræ rimando explorant illam (fœminam adulteram) sic aquæ rimando explorant illum. ¹⁷. Eod. v. 31. *Et venerit execratio antè altare tuum*] (Uti scriptum est:) & constituet sacerdos mulierem (adulterii suspectam) coràm Domino. ¹⁸. Vers. 32. *Ut des viam ejus super caput ejus*] (Sic habetur in illo loco:) & intumescet venter ejus &c. ¹⁹. Eod. v. 32. *Et ut iustifices justum*] (Prout habetur in allegato loco:) & erit insons & consequetur semen, ²⁰. sic exponitur in Tosiphta Sotæ. Vers. 31. *Et detulerit ei*] (Verbum נָשָׂא hîc) significat: נָשָׂא i. e. eum, qui exigit (ab altero juramentum ²¹. i. e. qui alteri juramentum defert.) Vers. 33. *Et celebraverint nomen tuum*] Debet enim homo benedicere (Deo etiam) in re mala. ²². Vers. 35. *Quando*
Rr 3 *affixe-*

¹². Vid. 2. Paralipom. c. 6. v. 13. ibique Raschi not.

¹³. Confer. quæ ad 1. Samuel. cap. 1. v. 12. num. 21. notata sunt, vid. & num. sequi 14.

† Verba ista: ad servandum fœdus atque benignitatem, ut ad effectum deducat, absunt hic in Hebræo à Mstto 1.

¹⁴. Seu: verificationem, Hebr. אִמְנָה, alia hic significatio habetur verbi שָׁמַר, quàm quæ versu præced. 23. h. cap. habetur, vid. num. præced. 13. in Mstto 1. tamen pro אִמְנָה legitur: הֲאִמֵּנָה i. e. expectationem.

¹⁵. Deus enim est מְקוֹם שֵׁי עוֹלָם וְאֵין מְקוֹם מְקוֹם i. e. locus mundi; non vero mundus est locus ejus, vid. R. Salom. ad Exod. cap. 33. v. 21. n. 76. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 106. b. circa med. & part. pag. 63. b. fin. it. D. Wagenseil. Confut. Carmin. Lipman. pag. 48. ac quæ ad Mor-naum de Verit. Relig. Christ. cap. 2. pag. 8. n. 27. à me notata sunt, hinc Deus à Rabbi-nis dicitur מְקוֹם i. e. locus, confer. not. ad 1. salm. 55. v. 23. n. 35.

¹⁶. Sic Hebræa: בְּוֶעַל אִשָּׁתוֹ אִישׁ, quæ hic habetur, interpretor, confer. quæ ad Numer. cap. 5. v. 22. notata sunt, it. not. ad 2. Chronic. c. 6. v. 23. n. 19.

¹⁷. Scilicet adulterum, qui rem cum alterius uxore habuit, confer. quæ ad Numer. dict. c. 5. v. 22. n. 95. notata sunt, it. not. ad 2. Chron. c. 6. v. 23. n. 20.

¹⁸. Sicuti Numer. alleg. cap. 5. v. 16. habetur, vid. not. ad 2. Chron. cap. 6. v. 23. n. 21.

¹⁹. Prout Numer. dict. cap. 5. v. 27. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & not. ad 2. Chron. c. 6. v. 3. n. 22.

²⁰. Sicuti Numer. alleg. cap. 5. v. 28. habetur, ubi vide Raschi not. it. not. ad 2. Chron. c. 6. v. 23. n. 23.

²¹. Vel: si judex eum condemnaverit, ut jurer, sic in R. Dav. Kimchi Commentar. ut & in Michlol Jophi hic exponitur, confer. & Munsteri not. h. loc.

²². Id est: in re adversa, in afflictione, sicuti fecit Hiob c. 1. v. 21. tam in prospero, quàm in

afflixeris eos] Ut affligas 23. eos, (particula :) כִּי habet (hîc) significationem : רָשָׁן i. e. quando (vel: quia.) Vers. 37. *Rubigo*] (יֶרֶקוֹן est,) quando seges non ascendit in culmum, ut faciat spicas. 24. Vers. 43. *Prout ad te clamaverit alienigena*] De Israëlitis autem ille (rex Salomo) dicit: ut des unicuique secundum omnes vias ejus, 25. quoniam populus Israëliticus agnoscit * Sanctum illum Benedictum ac novit, quod potestas in ipsius manu sit ac si preces ejus non fuerint exaudita, imputat ** istud sibi ipsi suoque peccato; ast de alienigena, 26. qui conqveritur 27. ac dicit: ad templum istud (Hierosolymitanum,) cujus fama usque ad finem mundi pervasit, exantlatis multis itinerum ac viarum *** molestiis veni & in eo oravi; sed in eo nihil inveni, sicuti etiam in illius religione ac cultu nihil est, ideò (de illo alienigena hîc dicit Salomo:) secundum omnia, quæ ad te clamaverit alienigena; sed quoad Israëlitam, † si tu (ô Deus!) perspexeris, quod ille per divitias suas perditurus sit proximum suum, ne ei des (illas divitias, quas ipse à te petierit.) Vers. 44. *Viâ urbis istius*] Si scil. faciem suam vertant ‡ versùs Hierosolymam. Vers. 45. *Et facias judicium eorum*] i. e. ultio

in adverso rerum statu homo debet benedicere Deo, sic & R. Dav. Kimchi hic exponit, debet enim homo amare Deum כָּל מַדָּה וּמְדָה בְּכָל מַדָּה i. e. in omni mensura, quam (Deus) mensurat, tam in mensura benignitatis, quam in mensura pœnæ, sicuti R. Salomo ad Deuter. cap. 6. v. 5. notavit ubi vid. num. 10. & 11.

23. Vel: ut exaudias eos, nonnulli verba ista: וְכִי הִנֵּנִי verterunt: cum exaudiveris eos, sic Variablis in not. h. loc. Junii & Tremellii versio habet: quia testatus fueris contra eos, ubi vide eorundem notas, confer. & R. Levi ben Gersom, h. loc. verbum עָנָה, cum significet: affligere, it. exaudire, & testari, hinc diversæ istæ expositiones profluxerunt, confer. ad 2. Paralip. c. 6. v. 24. n. 24.

24. Vid. Deut. c. 28 v. 22. ubi R. Salomo vocem יֶרֶקוֹן exponit Gallicè: chaume, vid. ibid. num. 20.

25. Sicuti versu 39. h. cap. habetur, confer. Raschi not. ad 2. Paralip. cap. 6. v. 33. num. 29. it. ad Genes. c. 27. v. 28. Sign. ***

* Verba ista: agnoscit Sanctum &c. usque ad: imputat istud sibi ipsi, absunt in Hebræo à

Msto 1.

** Hebr. חוּלָה i. e. suspendit, in Msto 1. huic verbo præmissa sunt ista: אִם יבֹא רָעָה i. e. si venerit afflictio, (imputat sibi ipsi &c.)

26. Hebr. הַנִּכְרִי, sic in editione Hebræa, quæ usus sum, habetur; ast in Bibliis Buxtorf. hic legitur: הַגִּיטִי i. e. gentilis, ethnicus, res eodem redit, confer. not. ad 2. Chron. c. 6. v. 33. n. 30.

27. Querulus est, disceptat & quasi in jus vocat, sic קִירָא חֲבֵרָא hic verto & expono, confer. quæ ad Cantic. c. 8. v. 6. n. 12. & ad Ecclesiast. c. 1. vers. 2. num. 20. notata sunt, confer. & Raschi not. ad Esai. cap. 21. v. 6. n. 16. & ad 2. Paralipom. c. 6. v. 33. n. 31. ubi eadem, quæ hic, notata vide, confer. & not. ad Genes. c. 27. v. 28. Sign. ***

*** Hebr. לַכְמָה דְּרַבִּי, in Msto 1. pro his legitur לַכְמָה דְּבִיִּי i. e. multis rerum molestiis &c.

† Verba ista: sed quoad Israëlitam &c. usque ad: viâ urbis (v. 44. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

‡ Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 6. a. & fol. 30. a. & fol. 31. b. it. Taanit, fol. 8. a. & Chagiga fol. 12. b. it. Joma, fol. 36. b.

e. Ultionem eorum (sumas) de illorum hostibus. Vers. 51. *Catino ferri*] Vas testaceum, * in quo expurgant aurum, 28. vocatur כור (quæ vox hîc habetur.) Vers. 56. *Juxtâ omnia † quæ dixit*] Sed ubinam dixit? (nempè in illo loco:) & quietem vobis dederit ab omnibus hostibus vestris. 29. Vers. 59. *Ut faciat judicium servi sui & judicium populi sui*] Ut ulciscatur eorum contumeliam ** in hostibus. Vers. 64. *Medium atrii*] (Afferam) verba sicuti scripserunt (Rab- bini, 30. nempè:) dixit R. Jehuda sanctificavit (Salomo) pavimento atrii juxtâ sanctitatem altaris, 31. ut suffimentum fieret super pavimento. Eod. vers. 64. *Nam altare æneum*] i. e. Altare lapideum, quod fecerat (Salomo) loco altaris ænei, minus erat, quàm ut caperet holocausta & munera, quoniam multa ad- duxerant, dixit ei (R. Jose: *** nonne jam antea dictum est: mille holocausta obtulit Salomo in altari illo, 32. quod fecerat Moses, & si iniveris supputatio- nem cubitorum atque numerum holocaustorum, altare istud lapideum majus fu- it altari Mosis, nam locus dispositionis 33. in altari Mosis fuit cubiti unius in longitudine & cubiti unius in latitudine: 34. ast in isto (altari lapideo) locus dispositionis fuit viginti quatuor (cubitorum) in longitu- dine & totidem in latitudine, ecce altare Salomonis quingenties & septua- gies sexies majus fuit altari Mosis, 35. si res ita sese habet, quidnam sibi vult consecratio regis quoad medium atrii? (uti hoc versu habetur) nimirum infixit in

* Hebr. חרס, sic in Basil. in Amstel. legitur חרס, in Msto חרס, e. testa.

28. Confer. Deuter. cap. 4. v. 20. ubi R. Salo- mo eadem, quæ hic, notavit, vid. ibid.

†. In Msto 2. & quidem in ejus fine habentur notæ Raschianæ ab hoc versu 56. usque ad vers. 66. h. c. quas cum vulgatis editionibus contuli &, in quibus differant, annotavi.

29. Sicuti Deuter. cap. 12. v. 10. habetur, ubi vide notas, num. 36.

** Aliam textus istius expositionem vid. in not. ad 2. Chron. c. 6. v. 35. n. 33. confer Rosch. ha- schana, fol. 8 b. & fol. 15. a. it. Avoda sara, fol. 2. b. & Megilla, fol. 20. b.

30. Inter illos enim circa hanc rem fuit dissen- sio, nam nonnulli dixerunt, quod pavimen- tum atrii sanctificaverit Salomo; alii, quod ille altare lapideum fecerit in atrio, sic R. Dav. Kimchi h. loc. confer. Sign. sequ. *** it. tract. Talm. Sevachim, fol. 59. b.

31. Id est: eadem sanctitate, qua consecratum fuit altare, sanctificavit Salomo pavementum

atrii, confer. not. ad 2. Paralipom. cap. 7. v. 7. num. 6.

*** Is enim hac in re à R. Jehuda, de quo pau- lo antè dictum est, dissensit, confer. num. 30. h. vers.

32. Prout supra 1. Reg. cap. 3. vers. 4. habetur, ubi vid. not. Sign. † confer. not. ad 2. Para- lip. cap. 7. v. 7. num. 8.

33. Sive: ordinis, seriei aut lineæ ubi scil. ligna disponebantur, Hebr. שורה, sic מורה hic in- terpretor & expono, confer. num. 35. h. v. & not. ad 2. Paralipom. c. 7. v. 7. n. 9.

34. Hebr. אמה על אמה i. e. cubitus super cubi- tum, absunt ista à Msto 1. confer. quæ ad cap. præced. 7. vers. 26. num. 84. notata sunt, vid. & infra 1. Reg. c. 18 v. 32. n. 1.

35. Nam si 24 multiplicaveris per 24. resultat numerus 576. confer. etiam, quæ R. Salomo ad Exod. cap. 27. v. 1. notavit ut & not. ad 2. Paralipom. c. 7. v. 7. num. 12. ubi minor, quàm hic, habetur quantitas sive magnitudo alta- ris;

in illo (medio atrii) altare lapideum, conjunctum pavimento. * Eod. vers. 64. *Minus fuit, quàm ut caperet*] De altari Moſis illa (S. Scriptura hîc) dicit, ac ſi quis ſocio ſuo diceret : iſte nanus eſt † nec eſt idoneus cultui (Divino.) Verſ. 65. *Ab introitu Chamaſhæ*] Quæ fuit in parte Septentrionali terræ Iſraëliticæ. Eod. verſ. 65. *Uſque ad fluvium Egypti*] Qui fuit è regione illius (urbis Chamaſhæ) meridionali in parte ejus (terræ Iſraëliticæ, ſic ſcriptum reperitur in Sectione, quæ incipit :) Hæ ſunt profectiones. 36. Eod. verſ. 65. *Septem diebus*] Initiationis * (templi.) Eod. verſ. 65. *Et ſeptem diebus*] Feſti tabernaculorum, reperitur (itaqve,) quòd ederint ac biberint (Iſraëlitæ) in die expiationis. 37. Verſ. 66. *Davidi ſervo ſuo*] Ad indicandum, quòd (Deus) condonaverit ei (Salomoni) peccata ſua, ſicuti habetur in (tractatu Talmudico :) Moëd Katon : 38. eo tempore, quo Salomo voluit inferre arcam (fœderis) in domum Sancti Sanctorum, adhæſerunt ſibi invicem fores. 39. Eod. verſ. 66. *Et Iſraëli, populo ſuo*] Nam remiſerat (Deus) illis (Iſraëlitis) peccatum (viola-

ris : in Miſto 1. pro 576. legitur : 370. Hebr. שלש מאות ושבעים, ſed error eſt.

* Hebr. מחובר ברצפה, in Miſto 1. legitur סמוך i. e. innixum ſeu incumbens pavimento, vid. 2. Chron. cap. 7. verſ. 7. ibique not. num. 13.

† Seu : Pumilio, ſic vocem נגוס vel : נגוס, uti in utroque Miſto habetur, hic verto, de qua vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1351. confer. & not. ad 2. Chron. cap. 7. v. 7. n. 14. it. not. ad Ezech. c. 40. v. 43. n. 88. nanus enim inter eos refertur, qui aliquò corporis vitiò laborant, qui autem tales ſunt, ſacro miniſteriò fungi non poſſunt, vid. Levit. c. 21. v. 17. & ſequ. Simile iſtud applicatur ad altare parvum.

36. Sectio iſta incipit à Numer. capite 33. & continuatur uſque ad finem libri quarti Moſis ; reſpicitur autem hic ad Numer. cap. 34. verſ. 5. & verſ. 8. ubi vide Raſchi notas, confer. & not. ad 2. Chron. cap. 7. v. 8. n. 15.

* Hebr. של רגור, ab eſt iſtud hic à Miſto 1. ſed malè & per deſcribentis incuriam, confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 9. a. & Horajot, fol. 3. a.

37. Confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1.

pag. 161. b. princ. ubi ex capite primo tractatus Talmudici : Moëd katon, adducuntur verba R Jochananis, qui dixit : אמרה שנה לא יאמרו ישראל יום כפורים i. e. anno illo (nempe : quo initiatio templi à Salomone facta eſt) non celebrârunt Iſraëlitæ diem expiationis, nam eo die comederunt ac biberunt, quod aliàs lege Divina prohibitum fuit, vid. Levit. cap. 23. v. 27. confer. Raſchi not. ad verſ. ſeqv. 66 h. cap. n. 40. & n. 41. it. Moëd katon, fol. 9. a. & Horajot, fol. 3. a. it. Schabbar, fol. 30. a.

38. Eſt is liber undecimus Partis ſive Sectionis ſecundæ operis Talmudici, tractans de feſto parvo, ſic vocant Interfeſtum i. e. dies intermedios inter primum. & octavum diem, qui toti ſunt ſolennes & ſacri in feſto Paſchatis & Tabernaculorum, vid. Moëd katon, fol. 9. a.

39. Nec illæ ſeſe aperuerunt donec diceret : ne avertas faciem uncti tui, recordare benignitatum Davidis, ſervi tui, ſic 2. Paralipom. c. 6. verſ. 42. habetur, ubi vid. Raſchi not. n. 39. confer. & ejusd. not. ad Pſalm. 24. v. 7. n. 8. & ad Pſalm. 30. v. 2. n. 3. it. ad Pſalm. 86. v. 17. n. 4. & ad Pſalm. 132. v. 10. it. ad Thren. Jerem. c. 2. v. 9. vid. & D. Wagenſeil. Sot. pag. 151. num. 1.

ti) diei expiationis, 40. & egressa est filia vocis, quæ dixit: vos omnes destinati estis ad vitam futuri seculi. 41.

CAP. IX.

Vers. 3. *Eruntque oculi mei & cor meum*] Jonathan interpretatus est: & erit Majestas mea manens in ea, si 1. beneplacitum meum fiet (ibi omnibus diebus,) i. e. erit oculus meus ibi, si cor meum meumque beneplacitum ibi * (erit.) Vers. 7. *Et domum istam, quam consecravi nomini meo*] Pactum istud est inter me & vos; si verò non obtemperaveritis, 2. ecquid ibi dicitur? & desolabo Sanctuarium vestrum. 3. Eod. vers. 17. *Et in dictærium*] (Istud וּלְשׁוֹנָה juxtà Targum (versum est:) וּלְשׁוֹנָה i. e. & in fabulam, (nimirum homines) narrabunt mala, quæ venerunt super illum (populum Israëliticum) eumque subsannabunt, ** sic (istud: וַיְסַפֵּר i. e. narravit, Onkelos Chaldaicè vertit:) וַיְסַפֵּר i. e. & narravit, 4. dictio quoque שְׁנֵינָה etiam ipsa significat רִיבוֹר i. e. sermonem (sive loquelam,) sicuti scriptum est: וּשְׁנֵינָה i. e. & inculcabis ea filiis tuis 5. Vers. 8. *Et domus ista erit excelsa*] Omni scil. tempore, quo non peccaveritis; ast quando peccabitis, omnis, qui transibit juxtà eam obstupescet & sibilabit, sic quoque (scriptum est) in verbis dierum: & domus ista, quæ

40. De quo vide, quæ ad vers. præced. 65. h. c. num. 37. notata sunt.

41. Desumpta sunt ista ex capite primo tractatus Talmudici: Moëd Katon, confer. not. ad librum Prec. Jud part. 1. pag. 161. b. princ. vid. & vers. præced. 65. h. cap. n. 37.

1. Chald. וְעֵינַי וְלִבִּי, sic in notis Raschianis, ut & in editione Basileensi Paraprasis Chaldaicæ h. loc. habetur; ast in editione Plantiniana legitur: וְעֵינַי וְלִבִּי i. e. atque etiam beneplacitum meum, confer. not. ad 2. Chron. cap. 7. vers. 16. n. 30. it. Sign. præced. * it. Sota, fol. 38. a. & Berachot, fol. 62. b. & Jevammot, fol. 105. b.

* In Msto 1. locus iste sic legitur: וְעֵינַי וְלִבִּי וְעֵינַי וְלִבִּי i. e. & erunt oculi mei atque cor meum & beneplacitum meum ibi, confer. n. præc. 1.

2. Prout Levit. cap. 26. vers. 14. habetur, ubi vide Raschi notas, ut & not. ad 2. Chron. c. 7. v. 20. num. 31.

3. Sicuti Levit. dict. cap. 26. vers. 31. habetur, ubi vide Raschi not. ut & not. ad 2. Chron. dict. cap. 7. v. 20. num. 31.

** Hebr. וַיִּחְלְעוּ בּוֹ, in Msto 1. pro eo legitur: וַיִּחְלְעוּ עָלָיו i. e. & oblectabunt sese in eo.

4. Sicut Genes. cap. 37. vers. 10. habetur, confer. not. ad 2. Chron. alleg. cap. 7. vers. 20. num. 33.

5. Prout Deuteron. cap. 6. v. 7. habetur, ubi in Raschi notis aliter quàm hîc, verbum istud: שָׁנָה exponitur, nempe, quòd significet: acuerre, hinc in Junii ac Tremellii versione habetur: eaque acutè ingeres filiis tuis.

quæ erit excelsa, quisquis transiverit juxta eam &c. 6. est autem hæc illius *** explicatio: & domus ista, quæ fuit excelsa & reverenda etiam alienigenæ, sicuti dictum est suprâ: quoniam etiam alienigenæ, qui non est è populo tuo &c. 7. tunc quando illa erit desolata, omnis, qui juxta eam transibit, etiam alienigena obstupescet ac sibilabit atque dicet: peccatum populi Israëliti (istius desolationis) causa fuit. Eod. vers. 8. *Obstupescet*] (Verbum יִשְׁתַּבַּח significat hîc) יִתְמָה i. e. mirabitur, sicuti (in illo loco:) וְשִׁמְמוּ i. e. & admirabuntur propter illam inimici vestri, 8. item (in illo loco:) propter diem ejus נִשְׁמָמוּ i. e. admirabuntur posterius. 9. Eod. vers. 8. *Sibilabit*] (Verbum יִשְׁרַק significat) linguâ vernaculâ: siffler, 10. sic omnis, qui repente desolationem videt, sibilare solet. Vers. 10. *Viginti annis*] (Nempè) septemannis (ædificaverat) domum Domini, domumque suam tredecim annis, sicuti dictum est suprâ. 11. *Oneraverat Salomonem*] (Verbum נָשָׂא) notat עָמַס i. e. oneravit, (sensus est: Chiram) sustentavit 12. onus ejus (Salomonis) hac in re. Vers. 13. *Terram Chabul*] (Ista: אֶרֶץ כְּבֹל significat:) terram כְּבִלִי i. e. compedum, terram lutosam, quoniam pes immergebatur & נִכְבְּלָה i. e. constringebatur in illa. 13. Vers. 15. *Hæc autem fuit causa tributi*] (Nempè:) ea, quæ exponitur in fine textûs (ubi dicitur:) omnem populum, qui relictus fuerat &c.) 14. adegit eos Salo-

6. Sic 2. Paralipom. cap. 7. vers. 21. habetur, ubi vide Raschi notas.

*** Verba ista: est autem hæc illius &c. usque ad: obstupescet, absunt in Hebr. à Msto. 1.

7. Vid. cap. præced. 8. vers. 41. ibique not.

8. Prout Levit. cap. 26. vers. 32. habetur, confer. not. ad 2. Chron. cap. 7. v. 21. n. 36.

9. Vid. Hiob. cap. 18. vers. 20. ubi verbum istud eodem, quò hîc, explicatur modo, vid. ibid. not. num. 14. it. not. ad 2. Chronic. dict. c. 7. v. 21. n. 37.

10. Sic reddo hîc: שִׁפְלִי, nam ita legendum puto vel, שִׁפְלִי, uti in Msto 1. h. loc. Latin. sibilare, confer. quæ ad Thren. c. 2. v. 15. Sign. * notata sunt, vid. & Raschi not. ad Esai. c. 5. v. 26. n. 68. & ad Ezech. c. 27. v. 36. num. 75.

11. Videlicet 1. Reg. cap. 6. vers. 38. & cap. 7. vers. 1.

12. Sic quoque R. Dav. Kimchi h. loc. exponit: וְשִׁמְמוּ i. e. tulit opem & adjuvit, eodem modo etiam in Michlol Jophi explicatur,

confer. & R. Levi, ben Gersom, Commentar. h. loc. ac Vatabli not.

† Verba ista: אֶרֶץ כְּבֹל, absunt hic à Msto 1. Josephus Antiqv. lib. 8. cap. 2. scribit: Chabalon lingvâ Phœnicum significare rem, quæ non placet.

13. Aliam rationem adducunt Talmudistæ in Schabbat, nempe, quòd immergebatur in eam terram pes עד כְּבֹל i. e. usque ad talum, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1006. & Lightfoot. Dec. Chorogr. Marco præmiss. c. 6. §. 2. pag. 557. edit. Lips. vid. & D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 779. it. Munsteri, Vatabli & H. Grotii not. h. loc. R. Dav. Kimchi & R. Levi, ben Gersom, hîc terram כְּבֹל expouunt: terram, שִׁמְמוּ עוֹשָׂה פִּיזוֹר i. e. quæ nullos fert fructus, vid. Schabbat, fol. 54. a.

14. Sicuti infrâ vers. 20. h. cap. habetur, conf. D. Meyer, not. ad Seder Olam pag. 780. edit. Amstel.

Salomo in tributum servile, 15. istud tributum impensum fuit ad ædificandum ista omnia. Eod. vers. 15. *Et Millo*] (מלון) fuit locus Hierosolymis, in urbe David * ac dictus est מלון, quoniam circumdatus fuit murò depressò, ** atque מלאים i. e. implebant eum terrâ. 16. Vers. 16. *In dotem ****] (Vox מלון hîc significat:) נדוניא i. e. paraphernam. 17. Vers. 18. *Thadmor in deserto, in terra*] i. e. Juxtâ terram habitabilem. Vers. 19. *Urbes Thesaurorum*] (Jonathan hîc interpretatus est:) urbes domus thesaurorum. 18. Vers. 23. *Principes curatorum*] Qui scil. constituti erant super præfectos. 19. Eod. vers. 23. *Quingenti & quinquaginta*] Trecenti ex illis fuerunt profelyti, * qui constituti erant super 70000. bajulos & super 80000. ** qui cædebant (lapides;) fuerunt autem 3300. qui dominabantur *** populo, de quibus suprà dictum est, (in verbis istis:) præter principes curatorum, quos habebat Salomo &c. fuerunt 3300. 20. in verbis autem dierum illa (S. Scriptura dicit: 3600. 21. istos trecentos, qui hîc defunt, numeravit ibi, 22. quoniam illi † erant omnibus præfecti; 23. ducenti autem ac quinquaginta reliqui 24. fuerunt Israëlita, 25. qui præpositi erant cæteris, qui opus faciebant; in verbis autem dierum numeravit (S.

Ss 2

Scri-

15. Prout infra vers. 21. h. cap. habetur, confer. quæ suprà ad 1. Reg. c. 5. v. 13. notata sunt.

* Hebr. בעד דוד, absunt ista hîc à Msto 1.

** Hebr. נמכר, abest & hoc à Msto 1.

16. Confer. hîc Drusi, Vatabli atque Munsteri not. ut & R. Dav. Kimchi ac R. Levi, ben Gersom, atque Michlol Jophi h. loc. vid. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 780.

*** Verba ista: in dotem &c. usque ad: urbes thesaurorum (v. 19. h. c.) absunt in Hebr. à Msto 1.

17. Quomodo נדוניא differat à נדונה vid. D. Wagenfeil. Sota pag. 154.

18. Confer. hîc Isaac. Abarbenel. cujus versionem Latinam quoad hunc locum vide apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, pag. 780. fin. confer. & Amama not. h. loc. ut & not. ad 2. Paralip. c. 32. v. 28. n. 26.

19. Confer. quæ suprà ad 1. Reg. cap. 5. v. 16. num. 16. & 17. notata sunt, it. tract. Talm. Jevammot, fol. 79. a.

* Vid. hîc not. ad 2. Paralipom. cap. 8. vers. 10. num. 17.

** In Msto 1. hîc legitur: ועשרים אלף i. e. &

20000. sed mendosè, vid. 1. Reg. c. 5. v. 15.

*** Verba ista: qui dominabantur populo &c. usque ad: in verbis autem dierum, absunt in Hebræo à Msto 1.

20. Sicuti 1. Reg. dict. c. 5. vers. 16. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & not. ad 2. Paralipom. c. 8. v. 10. n. 9. & 10.

21. Prout 2. Paralipom. c. 2. v. 1. & v. 17. habetur, ubi vide Raschi not.

22. Nempè: 2. Paralipom. dict. c. 2. vers. 1. & v. 17. vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 781. it. not. ad 2. Paralip. c. 8. v. 10. n. 8.

† Post verba ista: quoniam illi, immediate sequuntur in Msto 1. hæc verba præpositi erant cæteris &c. cætera, quæ hic interjecta, ibidem omissa sunt.

23. Confer. quæ suprà ad 1. Reg. dict. c. 5. v. 16. num. 16. notata sunt.

24. De quibus 2. Paralipom. cap. 8. v. 10. ubi vide Raschi not. n. 13. confer. & suprà 1. Reg. dict. cap. 5. v. 16. num. 18. n. 23. & in primis num. 28.

25. Vid. suprà 1. Reg. dict. cap. 5. v. 16. n. 28. & not. ad 2. Paralip. dict. c. 8. v. 10. n. 13.

Scriptura) illos separatim , ²⁶. (in verbis istis :) & isti principes curatorum Salomonis fuerunt ducenti & quinquaginta, qui dominabantur populo, ²⁷. facientibus opus. Vers. 24. *Veruntamen filia Pharaonis*] Quæ antea fuerat in urbe Davidis, sicuti dicitur in principio hujus libri : & duxit eam in urbem Davidis, ²⁸. tunc ascendit ex urbe Davidis, &c. in verbis autem dierum exponitur (ratio, cur filia Pharaonis in domum suam ascenderit, nempe :) quia dixit : non habitet mecum uxor in urbe Davidis, quoniam sancta sunt ista, in quæ ingressa est arca Domini, ²⁹. Eod. vers. 24. *Tunc edificavit Salomo Millo*] Ut in illo (loco) edificaret domos servis illius (filia Pharaonis) ejusque ancillis, * atque hoc est, ob quod reprehendit illum (Salomonem) Jeroboam, (dicens :) pater tuus reliquit eum locum apertum ³⁰. illis, qui ascendebant ad festa solennia; tu autem ædificando obstruxisti eum, ut faceres angariam ³¹. filia Pharaonis; ³². ista autem (particula :) **וְנִי**, †, quæ hîc, (ab initio hujus versus) dicitur (indicat, quòd) **וְנִי** i. e. veruntamen vel duntaxat in eo peccaverit Salomo, quòd ædificaverit sibi Millo, ³³. sic audi; ego verò existimo, (quòd sensus sit verborum istorum :) veruntamen filia Pharaonis &c. ac si diceret : urbes istas, de quibus dictum est suprâ, opus fuit ædificare ad promptuaria & ad (collocandos) currus atque equites & ad splendorem; **וְנִי** i. e. veruntamen (Salomo) non ædificabat Millo ad ullam magnitudinem (si-

ve

26. Confer. suprâ 1. Reg. cap. 5. vers. 16. Sign. **

27. Uti 2. Paralipom. c. 8. v. 10. habetur, ubi vide Raschi not. n. 7.

28. Prout suprâ 1. Reg. c. 3. v. 1. habetur.

29. Vide 2. Paralipom. c. 8. v. 11. ibique Raschi notas, confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 781. & seq. edit. Amstel. ubi ratio adducitur connexionis istius versus 24. cum præcedentibus.

* In Msto 1. legitur : לעבדים ולשפחות i. e. servis & ancillis, in genere, non facta mentione illius scil. filia Pharaonis, confer. infrâ 1. Reg. c. 11. v. 26. Sign. *

30. Hebr. פרוץ i. e. rupturam, quo nomine intelligitur hic aditus apertus, in urbe Davidis, per quem Israëlita poterant ascendere ad festa solennia, sicuti mox in notis Commentatoris nostri sequitur, conf. infrâ 1. Reg. c. 11. v. 26. ibique Raschi not. n. 9.

31. Hebr. אנגריא, à Græco ἀγγαρία, confer.

Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 131. & interpretes ad Matth. c. 5. v. 41. & c. 27. v. 32. & ad Marc. cap. 15. vers. 21. item infrâ 1. Reg. cap. 11. v. 26. n. 11.

32. Ac si dixisset Jeroboam Salomoni : abuteris filiâ Pharaonis quasi ad fervile opus, ut sedeat in porta & omnes transeuntes ei honorem exhibeant, operas suas offerant & tributum singuli pendant, vid. Abarbenel in Commentar. ad 1. Reg. c. 11. v. 26. cujus versionem Latinam nobis exhibuit D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 643. & seq. locus autem hic allegatus desumptus est ex Sanhedrin, fol. 101. 2.

† Quoniam particula illa : **וְנִי** solet esse exclusiva vel exceptiva, hinc profluxit ista, quæ hic habetur, expositio, confer. not. ad Numer. c. 26. v. 55. n. 79. & Num. c. 31. v. 22. n. 89.

33. Confer. quæ infrâ ad 2. Reg. c. 12. v. 20. n. 25. notata sunt.

ve splendorem) nam pater ejus reliquerat illum (locum,) ut in eo tentoria sua figerent illi, qui ascenderant (Hierosolymam) ad festa solennia; sed, quando filia Pharaonis ascendit ad domum suam & (locus) Millo vicinus fuit eidem domui, tunc ædificavit (Salomo) Millo. Vers. 25. *Super altare*] Templi. 34. Eod. vers. 25. *Et suffitum adoleri curavit in eo*] i. e. Et istud altare suffitûs, quod erat coràm Domino, (præparatum erat) ad suffitum aromaticum. Vers. 26. *Et classem*] (Dictio **אני** hîc significat:) **אני** ** i. e. navem (sive classem.)

CAP. X.

Vers. 5. *Et ascensum ejus, quô ascendebant ad domum Domini*] i. e. Viam aditus, quam (fecerat) paraverat (Salomo) à domo sua ad domum Sanctuarii, per quam (viam) ipse ascendebat * ad domum Domini. Vers. 11. *Ligna thyina*] (**עצי אלמוגים**) linguâ vernaculâ: corail. 1. Vers. 12. *Fulcrum*] (Dicitur hîc **מסעך**) ast in verbis dierum scriptum est: **מסילות** i. e. gradus domui Domini, 2. quocircâ existimo, quòd ista (dictio:) **מסעך** significet **רצפה** i. e. pavementum. Eod. vers. 12. *Cantoribus*] Filiis Levi. Vers. 13. *Dedit regina Schebæ*] Datio ista nihil aliud (hîc denotat,) quàm doctrinam sapientiæ. Eod. vers. 13. *Præter ea, quæ dedit ei*] i. e. (Præter) munera, (quæ rex Salomo ei dedit, nempè:) res pretiosas, quæ ibi (in terra Israëlitica) reperiebantur, nec in loco illius † (reginæ Sabæ) reperiebantur. * Vers. 14. *Sexcentorum, sexaginta sex talentorum*] (Nimirum) Chiram dedit ei centum & viginti atque regina Schebæ centum ac viginti, & classis Tarsica attulit ex Ophir, quadringenta atque viginti (talenta auri,) ecce sexcenta, ac sexaginta; sex autem (talenta auri) haud scio, unde ** (regi Salomoni obvenerint:) ast in verbis

S s 3

dierum

34. Hebr. **בית עולם** i. e. domus seculorum, sic Rabbini vocant templum Hierosolymitanum, dicitur &: domus electa.

** Post hanc vocem in Msto 1. additum est: **בית** i. e. in mari.

* Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 15. b. it. not. ad 2. Paralipom. c. 9. v. 4. n. 5. & ad 2. Paralipom. dict. c. 9. v. 11. n. 20.

1. Sic exprimo hic קוראל, prout etiam in Msto 1. legitur, Latinis: coralia, sic & Abarbenel, cujus versionem Latinam vide apud D. Meyer in not. ad Seder Olam pag. 784. alii aliter

interpretantur, confer. Munsteri, Vatabli & Castalionis not. h. loc. ut & not. ad 2. Paralip. c. 9. v. 10. n. 16. & n. 19.

2. Vide 2. Paralipom. c. 9. v. 11. ibique Raschi notas, n. 20.

† Hebr. במקומה, in Msto 1. hic ita legitur **במקום אחר במלכות שלה** i. e. in loco alio, in regno ejus (reginæ.)

* Eadem explicatio habetur in not. ad 2. Paralip. c. 9. v. 12. n. 25.

** Hebr. מאין, in Msto 1. hic ita legitur: מאין

dierum scriptum est, quòd attulerint ex Ophir quadringenta & quinquaginta 3. nec ibi numerantur centum ac viginti (talenta auri) à Chiramo (Salomoni data,) poterunt *** loci S. Scripturæ conciliari, quòd reliqua (talenta) triginta 4. fuerint ex centum illis ac viginti talentis Chirami, nam ecce servi Chirami fuerunt ibi 5. cum servis ejus (Salomonis.) Vers. 15. *Præter viros negotiatores*] i. e. (Præter id, quod afferebant ei (Salomoni) negotiatores, **הַתְּרִיבִּים** i. e. qui explorant 6. terram, ut ibi negotientur, 7. Eod. vers. 15. *Aromatariorum*] (Vox **רוֹכְלִים** significat) eos, qui vendunt aromata eaque ab una urbe ad aliam devehunt. Eod. vers. 15. *Et omnes reges Arabia*] Jonathan (hæc interpretatus est: & omnes reges **סוֹמְכוֹתָא** i. e. præsidiorum 8. quæ dictio significat **עֲרוּכָה** i. e. sponsonem (sive oppignorationem) regum, qui inita sponsonem * semet junxerant (Salomoni) eique innitebantur, linguâ vernaculâ) garantie. 9. Vers. 16. *Clypeos*] (**צִנָּה** est clypeus,) qui circumdat hominem à tribus ejus partibus atque hoc est, quod dicitur in libro Psalmorum: **כַּצִּנָּה** i. e. tanquam clypeo benevolentia circumtegis eum. 10. Eod. v. 16. *Sexcentos aureos*] (Vox **זָהָב** hîc significat:) **זָהָב** i. e. aureum, isti ** (sexcenti aurei) efficiunt sex minas (sive libras) nam **הַזָּהָב** i. e. aureus est **הַדִּינָר** i. e. denarius. 11. Eod. vers. 16.

Ex

1. e. ex quonam loco venerint.
3. Scil. talenta auri, sicuti 2. Paralipom. c. 8. v. 18. al. v. 19. habetur, conf. n. seqv. 4.
- *** Verba ista: poterunt loci &c usque ad: nam ecce servi &c. absunt hic in Hebræo à Msto 1.
4. Nempè: ex illis quinquaginta talentis suprâ quadringenta, de quibus 1. Paralipom. c. 8. vers. 18. al. 19. sermo est, confer. num. præc. 3.
5. Nimirum: in Ophir, Prout 2. Paralipom. dict. cap. 8. v. 18. al. 19. habetur, ubi dicitur, quòd servi Chirami cum servis Salomonis iverint Ophirum.
6. Quoniam in textu sacro hic habetur vox **הַתְּרִיבִּים**, hinc profluxit ista Commentatoris nostri expositio, confer. not. ad 2. Paralip. c. 9. vers. 14. num. 26.
7. Confer. hic Vatabli, Amamæ & H. Grotii not. vide & D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 785 cœterum verba ista: qui explorant terram, ut ibi negotientur, absunt in Hebr. à Msto 1.
8. Sic istud **סוֹמְכוֹתָא** cum Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1500. hîc vertere volui.
- * Vide Raschi not. ad 1. Reg. cap. 20. v. 14. n. 8. & ad 2. Reg. c. 14. v. 14.
9. Sic exprimo **גִּמְלוֹתָא**, prout etiam in Msto 1. legitur, confer. Raschi not. ad 1. Samuel. c. 17. v. 18. n. 15. & ad Esai. c. 38. vers. 14. ibique Raschi not. it. ad Jerem. c. 25. v. 20. & v. 24. it. ad Jerem. c. 50. v. 37. n. 18. & ad Ezech. c. 27. v. 9. n. 22. it. ad Ezech. c. 30. v. 5. num. 1. & 2.
10. Sicuti Psalm. 5. v. 13. habetur, ubi vid. Raschi not. num. 16. confer. & ejusd. not. ad Josu. c. 23. v. 13. n. 3. & ad 2. Paralip. c. 9. v. 15. n. 28.
- ** Hebr. **זָהָב**, sic in Msto 1. quam lectionem hic potius in versione secutus sum, quàm **זָהָב** i. e. & iste vel istud, uti in vulgatis editionibus legitur.
11. De hujus vocis significatione & quantum denarius valeat, vide plura apud Ar. Montan. de Mensur. sacr. fol. 17. & Buxtorf. Lexic. Chald.

Ex auro diducto] i. e. Ex auro tenero ac facili ad extendendum. Vers. 18.
Auro depuratissimo] Quod splendebat *** tanquam margarita. Vers. 19. *Sex gradus*] (Dictio מעלות significat hîc:) מדרגות i. e. gradus, ut ad illud (folium per eos) ascendatur; erat autem caput (sive fastigium) solii rotundum, ut rex ibi † sedere posset. Eod. vers. 19. *A posteriore ejus parte*] Præparatio solii erat lata & gradus fuerunt ab anteriore ejus parte ac versùs latitudinem ejus contrà posteriorem ejus partem fuit sedes alta (sefe erigens) à folio, eratque locus iste rotundus. Eod. v. 19. *Et fulcra manuarum binc & illinc*] Ut brachia illis inniti possent ad instar * baculorum aureorum ab una parte ad alteram, qui protensi erant ad dextram atque sinistram. Eod. vers. 19. *Ac duo ** leones*] Aurei scil. tota figura solii exposita est in Aggadah 12, voluminis Esther. Vers. 21. *Non erat argentum, nihil aestimabatur*] i. e. Nihil argenti *** erat in uno ex istis, (quæ facta erant,) quoniam illud non aestimabatur. Vers. 22. *Nam classis Tarshisch*] (Jonathan interpretatus est:) naves † Africae. 13. Eod. vers. 22. *Ebona & simias atque pavones*] (Vox שנהבים significat) dentes elephanti, (ac dictio: תוכיים notat: pavones. 14. Vers. 25. *Et arma*] (Vox נשק significat:) arma. Vers. 26. *Mille & septingenti 15. currus*] In verbis autem dierum scriptum est: mille & quadringenti currus; 16. existimo, quòd mille & quadringenti (currus) fuerint in urbibus curruum & quòd (reliqui currus) trecenti

Chald. fol. 559. confer. & R. Salom. ad Levit. c. 27. v. 25. ac Lightfoot. ad Matth. c. 5. v. 26. pag. 271. edit. l. ipsi. & D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 786. edit. Amstel. vid. & not. ad 2. Paralip. c. 9. v. 15. num. 32.

*** Hebr. מבהיק, in Msto 1. pro eo legitur: מבהיק i. e. lucidum, splendens, res eadem est, confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 44. b. & fol. 45. a.

† Hæc verba: ut rex ibi &c. usque ad: & fulcra manuarum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. בעין, sic in Msto 1. & quidem rectius, ut puto, legitur, quàm בימין i. e. in dextera, uti in vulgaris editionibus habetur.

** Verba ista: ac duo leones aurei scil. absunt hic in Hebræo à Msto 1.

12. Hebr. אורה i. e. expositio sive enarratio mystica vel allegorica, confer. not. ad 2. Paralip. cap. 9. vers. 2, n. 2. & v. 18. n. 37.

*** Hæc quoque verba: nihil argenti &c. usque ad: nam classis (v. 22. h. c.) absunt hîc in Hebræo à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Menachot, fol. 29. a.

† Hebr. מפניו, dictio ista hîc abest à Msto 1. Confer. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 786. ut & S. Epiphani. lib. 2. Hæres. 66. fol. m. 267. edit. Basileens. Græcæ.

14. Hebr. טושים, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 789. & Raschi not. ad Ezech. cap. 27. v. 15. num. 35. it. not. ad 2. Paralip. c. 9. v. 21. n. 39.

15. Hebr. ושבע מאור, sic h. loc. in notis Raschianis habetur; sed exemplarium omnium typis excusorum, quæ quidem inspexi, constans textus sacri lectio est: וארבע מאור i. e. & quadringenti, prout & 2. Paralip. c. 1. v. 14. legitur.

16. Sic 2. Paralipom. dict. cap. 1. vers. 14. habetur.

centi fuerint apud regem Hierosolymis, in verbis * dierum hæc est expositio : & collocavit eos in urbibus curruum & apud regem fuit amplius currus quidam Hierosolymis; hîc autem ista est expositio : & collocavit eos in urbibus curruum atque apud regem fuerunt nonnulli (currus) Hierosolymis. Eod. vers. 26. *Et collocavit eos*] Deduxit eos. Vers. 27. *Tanquàm lapides*] Suprà 17. illa (S. Scriptura) dicit: nihili (æstimabatur argentum ætate Salomonis,) Rabbini nostri exponunt (id, quod suprà habetur, intelligendum esse) antequàm rex Salomo uxorem duxerat filiam Pharaonis; hîc autem (sermonem esse de illo tempore) quò Salomo uxorem duxerat filiam Pharaonis. Vers. 28. *Et educitio equorum, qui erant Salomoni*] Fuit ex Ægypto. * Eod. vers. 28. *Et collectio*] i. e. Congregatio mercatorum, (nimirum) equos in Ægypto emebant, 18. mercatores regis Salomonis pretiò ab Ægyptiis nomine regis, 19. (ea conditione,) ne quis alius equum exinde educeret, nisi per ipsos, ** sic audiui, & idcirco suprà (istud :) מִקֶּדֶשׁ positus est) accentus: Sakeph gadol, ut doceat, quòd dictio stet per se nec sequentibus *** (vocibus) jungatur. Vers. 29. *Et equus centum ac quinquaginta*] Discimus (inde,) quòd הַמְּרִכָּבָה i. e. currus fuerit quatuor equorum, 20. sic etiam i. e. eòdem pretiò (vendebantur quadrigæ atque equi) omnibus regibus Chittæorum & regibus Syriæ. Eod. vers. 29. *Per manum eorum*] Mercatorum scil. Salomonis egrediebantur (equi) ex Ægypto.

CAP.

* Verba ista: in verbis dierum &c. usque ad: & collocavit eos, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

17. Nempè: versu 21. h. cap. habetur hîc conciliatio hujus versus 27. cum superiore 21. qui sibi in vicem contrarii videntur, confer. hîc tract. Talm. Pèsachim, fol. 54. a. & Sanhedrin, fol. 51. b.

* Confer. not. ad 2. Paralipom. cap. 1. vers. 16. num. 10. it. D. Meyeri not. ad Seder Olam', pag. 644. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 51. b.

18. Ad loci istius explicationem confer. interpretum tam Christianorum, in primis Munsteri, Vatabli, Amamæ & H. Grotii, quàm Judæorum, præ aliis R. Dav. Kimchi & R. Levi, ben Gersom, not.

19. Vel: autoritate & permissione regis, sic מִלְּפָנָיו hic interpretor & expono, videlicet speciali concessione impetraverant mercato-

res à rege, ut ipsi soli hanc equorum negotiationem exercere possent, confer. Amamæ not. h. loc. ut. & not. ad 2. Paralipom. cap. 1. v. 6. num. 11. in Msto 1. pro: מִמֶּלֶךְ מִצְרַיִם i. e. à rege Ægypti (emebat equos &c.) quæ lectio alterà illà planior videtur.

** Hebr. אֵלָא עַל יָדָיו, in Msto 1. pro his legitur: אֵלָא עַל פִּי i. e. nisi ipsius (scil. regis) ore i. e. mandatò, & absunt ibidem verba ista: כִּכְ שָׁמָעְתִּי i. e. sic audiui.

** Hebr. לְאַחֲרֵיהֶם, in Msto 1. pro eo legitur לְחֻבְרָתָהּ i. e. sociæ ejus vel conjunctæ (voci ejus)

20. Nempè: vox מְרִכָּבָה hic significat: quadrigam, prout & autor Vulgatæ vertit, confer. quæ ad 2. Samuel. cap. 8. vers. 4. n. 7. & n. 8. notata sunt.

CAP. XI.

Vers. 1. *Et filiam Pharaonis*] Etiam ista fuit ex alienigenis; † sed, quoniam ipsa ab illo (Salomone) amabatur præ cæteris omnibus, (ideò S. Scriptura) ejus specialem fecit mentionem, sic quoque (habetur in illo loco:) & desiderati sunt ex servis Davidis novendecim viri & Afaël, 1. Vers. 7. *Tunc edificavit Salomo excelsum*] Rabbini nostri dicunt, quoniam (Salomo) non prohibuerat uxores suas, (ne ædificarent excelsum, ideò illud) de ipsius nomine vocatur. 2. Eod. vers. 7. *In monte, qui est inconspectu Hierosolymæ*] (Is fuit) mons olivarum. * Vers. 11. *Eò, quod fuit hoc apud te*] Quoniam scivisti, quòd præceptum meum transgredere-
 Vers. 15. *Et accidit, cum esset † David in Edom*] Tunc fugit Hadad 3. à facie Davidis & Joabi. Eod. vers. 15. *Ad sepeliendum confossos*] Nam sepeliverat Idumæos confossos, idque est, quod dicitur ibi in libro Samuelis: & comparavit David sibi nomen, cum reverteretur à cæde Syrorum, 4. nam omnes laudabant eum, (dicentes:) ô virum benignum! * qui sepelivit eos, qui ab ipso interfecti erant, sic quoque illa (S. Scriptura) dicit de bello Gogi & Magogi: & sepelient omnis populus terræ & erit ipsis nomen; 5. Jonathan autem (verba ista:) ad sepeliendum confossos, interpretatus est: ad spoliandum interfectos, i. e. ut acciperet eorum spolia. Vers. 18. *Et cibum constituit ei*] i. e. Dixit ministris suis: date ei certam portionem cibi in quemque diem. Vers. 19. *Domina*] Regina. Vers. 21. *Quòd obierit David*] De Davide, qui morte sua (sive naturali) obierat, dicitur שכיב ** i. e. occu-

† Confer. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 76. b.

1. Prout 2. Samuel. cap. 2. vers. 30. habetur, ubi vid. not. confer. Josu. cap. 2. v. 1. n. 12. & 2. Samuel. c. 22. v. 1. num. 3. it. not. ad Zachar. cap. 9. v. 1. num. 10.

2. Id est: ipsi imputatur, ad ipsum refertur, ac si ipse excelsum idolo ædificasset, nam, qui non prohibet, dum prohibere potest, is peccat, confer. D. Wagenseil. Sota, pag. 803. n. 18. it. tract. Talm. Schabbat, fol. 56. b. & Sanhedrin, fol. 21. b. & fol. 91. b. it. fol. 105. a.

* Confer. not. ad 2. Reg. cap. 23. v. 13. num. 15.

‡ Verba ista: & accidit, cum esset &c. usque ad:

ad sepeliendum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

3. Sicuti versu 17. h. cap. habetur, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 106. a. & Pesa-chim, fol. 87. b. it. Bava batra, fol. 21. a. & fol. 116. a.

4. Prout 2. Samuel. cap. 8. vers. 13. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 12.

* Hebr. איש חסד, absunt ista hic in Hebræo à Msto 1.

5. Vid. Ezech. cap. 39. vers. 13. ibique Raschi not. confer. & 2. Samuel. dict. c. 8. v. 13. n. 11.

** Verba ista: dicitur שכיב &c. usque ad: qui reli-

e. occubitus; de Joabo autem, qui interfectus fuit, dicitur מִיתוֹ i. e. mors; alia explicatio: de Davide, qui reliquerat filium (regno) idoneum, qui imple-
ret locum suum, dicitur: שָׁכִיבָה; de Joabo autem, *** qui non reliquerat
filium aptum, qui locum suum impleret, non dicitur de illo שָׁכִיבָה; sed
מִיתוֹ. Vers. 23. *Et suscitavit ei Deus adversarium*] (Nempè:) Salomoni, &
hoc est, quod dixit Nathan, propheta, Davidi: cum per versè egerit, corripiam eum
virgâ hominum. 6. Vers. 25. *Et malum, quod (inferebat) Hadad*] i. e. Præ-
ter malum, quod per Hadadam evenit, etiam istud fuit Rezonis. 7. Vers. 26. *Et
sustulit manum contra regem*] Reprehendit (Salomonem) coràm multis; 8. hac
autem fuit res, ob quam ipse illum reprehendit, (nimirum) Salomo ædificave-
rat † Millo & per hanc ædificationem clauserat liberum aditum 9. urbis Davidis,
nam locus apertus erat à tergo Millo, dixit ei (Salomoni Jeroboamus:) pater
tuus rupturas (seu aperturas) fecit in muro, ut per illum intrare possent illi, qui ad
festa solennia ascendebant; tu autem obsepivisti eas, 10. ut faceres angariam 11.
filix Pharaonis, ut collocares ibi servos ejus atq; * ministros ejus. Vers. 28. *Et
vidit Salomo puerum*] Antequàm id factum esset, 12. quòd ipse faceret opus im-
pigrè

reliquerat, absunt in Hebræo à Msto 1. con-
fer. hic tract. Talm. Bava batrà, fol. 116, a.
*** Hæc quoque verba: de Joabo autem &c.
usque ad: & suscitavit (v. 23. h. c.) absunt
in Hebræo à Msto 1.
6. Sicuti 2. Samuel. cap. 7. vers. 14. habetur, u-
bi vide Raschi not. num. 9. confer. & D.
Meyer, not. ad Seder Olam pag. 643. edit.
Amstel. & not. ad Psalm. 89. v. 33. n. 16. & 17.
7. Nam Hadad Idumæus fuit causa efficiens ro-
tius belli, ac combinatum fuit malum Hada-
di, quò ipse Israëllem affecit, cum malo Rezo-
nis, sic Abarbenel. in Commentar. h. loc.
cujus Latinam versionem nobis exhibuit D.
Meyer, in not. ad Seder Olam, dict. pag. 643.
8. Hebr. כִּרְבִּיב, in Msto 1. pro eo legitur:
כִּרְבִּיב i. e. verbis, elevatio manus Jeroboa-
mi contra Salomonem non in alia re consti-
tit, quàm quòd eum reprehenderit coràm
multis & quòd ea, quæ Salomo fecerat, pub-
licè contempserit, sic Isaac. Abarbenelis ex-
positionem hujus loci, Latine versam, nobis
exhibuit idem D. Meyer, in not. ad Seder O-
lam pag. 644. confer. & not. ad Hose. cap.

12. v. 14. n. 27. & n. 28. it. tract. Talm. San-
hedrin, fol. 101, b. & fol. 102, a. b.
† Hebr. בִּנְיָה, in Msto 1. postea sic legitur:
אֶת אֲחֵרֵי עַמִּי הָיָה שָׂדֵה פְּרִיץ עַם הַמִּלּוֹא
(ædificaverat) posteriorem partem urbis Da-
vid, quæ fuit rupta (seu aperta) cum Millo,
(dixit ei &c.)
9. Hebr. אֶת אֲחֵי פֶרֶץ i. e. rupturam, confer. quæ su-
prà ad 1. Reg. cap. 9. vers. 24. num. 30. nota-
ta sunt.
10. Scil. rupturas, Hebr. גִּדְרֵי אֲחֵי, sic in no-
tis Raschianis h. loc. habetur; forsitan pro
אֲחֵי rectius legitur אֲחֵי i. e. illum scil. mu-
rum, confer. Raschi not. ad 1. Reg. dict. cap.
9. v. 24.
11. Vid. quæ ad 1. Reg. alleg. cap. 9. v. 24. n.
31. notata sunt.
* Hebr. מְשִׁיבֵי, abest istud hic à Msto 1. con-
fer. suprà 1. Reg. dict. c. 9. v. 24. Sign. *
12. Id est: priusquàm Jeroboamus manum
contra regem sustulisset, cum ipse Jeroboa-
mus ad huc esset adolescens.

pigrè & quòd expeditus esset in opere suo. Eod. vers. 28. *Toti oneri familie Josephi*] (Jonathan interpretatus est:) omnibus exactoribus tributorum domus Josephi, (nempè:) Menassis & Ephraim, ** quoniam (Jeroboam) fuit ex tribu Ephraim. Vers. 36. *Lucerna*] i. e. Dominatio, (dictio) autem נִירִי significat לִי i. e. jugum. 13. Vers. 39. *Veruntamen non omnibus diebus*] Nam diebus Messiae *** revertetur regnum 14. ad ipsum, in Seder Olam reperi (explicationem verborum istorum:) & affligam semen Davidis, propter hoc, † (nimirum id dictum esse) intuitu triginta & sex annorum, quibus Salomo affinitate conjunctus fuit Pharaoni, 15. ducta in matrimonium illius filia, quam (Salomo) uxorem acceperat anno regni sui quarto, atque illius in tuitu decretum fuit factum super regno domus Davidis, ut illud divideretur; debuiſſet autem redire regnum (Israëlitarum ad domum Davidis) in diebus (regis) Asæ annò decimo sextò regni ejus; 16. sed ipse (Asa) perversè egerat, dum munus misit regi Syriæ, nec fiduciam posuit in Sancto illo Benedicto, idque est, quod dicitur in verbis dierum: anno trigesimo sextò regni Asæ ædificavit Baësa Ramam, sed quomodo id possibile est? 18. nam ecce Asa sepelivit Baësam anno vigesimo sextò; * sed sedecim annos ejus 19. illa (S. Scriptura) vocat 20. triginta sex (annos,) qui fuerunt finis triginta & sex annorum, ex quo divisum fuit regnum (Israëliticum)

** Verba ista: Menasses & Ephraim, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

13. Confer. hic Raschi not. ad Numer. cap. 21. vers. 31. & ad 2. Paralipom. cap. 21. vers. 7. num. 1.

*** Verba ista: nam diebus Messiae revertetur regnum ad ipsum, absunt hic in Hebræo à Msto 1. addita autem sunt in fine notarum hujus capitis, vid. infra n. 22.

14. Scilicet: super omnes duodecim tribus Israëlitarum, confer. hic D. Meyeri Annot. ad Seder Olam, pag. 65.

† Uti hoc v. 39. & quidem illius initiò dicitur.

15. Vide Seder Olam majus, cap. 15. pag. 42. & cap. 16. p. 44. edit. Amstel. & D. Meyeri not. ibid. pag. 654. it. not. ad 2. Paralip. cap. 15. v. 19. num. 11. & n. 13.

16. Finitis scil. triginta sexannis, ex quo tempore scil. divisum fuit regnum domus Davidis, & ex quo mortuus est Salomo, vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 655. & infra num. 19. h.

v. it. not. ad 2. Paralipom. c. 14. v. 7. num. 4.

17. Sicuti 2. Chronic. cap. 16. vers. 1. habetur, confer. & R. Salom. not. ad 2. Chronic. cap. 15. vers. 19. ubi eadem, quæ hic, sed fusior habetur explicatio.

18. Nempè: quòd Baësa annò trigesimo sexto regni Asæ ædificaverit Ramam, cum Baësa mortuus sit anno vigesimo sextò regni Asæ, confer. Seder Olam majus, cap. 16. pag. 43. & seqv. atque Raschi not. ad 2. Chronic. c. 15. v. 19. n. 10.

* Hebr. י"ו in Msto 1 legitur: י"ז i. e. trigesimo sexto; sed mendum hoc esto.

19. Confer. quæ paulò antè num. 16. h. vers. notata sunt, vid. & R. Dav. Kimchi not. ad hunc versum 39.

20. Verba ista: illa (Scriptura) vocat &c. usque ad: ex quo divisum fuit regnum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

ticum) & narrat S. Scriptura, quòd eodem illò annò perversè egerit Afa; ^{21.} ast non omnibus diebus ^{22.} sed (solum) triginta sex annis. ^{23.}

CAP. XII.

Vers. 10. *Minimus (digitus) meus + densior est*] (Istud : קטני hic :) אצבע קטנה i. e. digitum minimum meum. Vers. 11. *Flagellis aculeatis*] (Dictio : עקרבים hic significat) linguâ vernaculâ: esglantier, 1. qui (cynosbati) pungunt tanquàm scorpiones. Vers. 16. *Vide domum tuam*] i. e. Domus Sanctuarii, * quam ædificasti, tibi soli erit. Vers. 18. *Adoram*] Is fuit Adoniram. 2. Vers. 21. *Et tribum Benjamin*] Quia (Benjaminitæ) erant finitimi, nam fines Jehudæ & Benjamin sibi invicem conjuncti erant. Vers. 27. *Si ascenderint populus iste &c.*] Non est (facultas) sedendi in atrio, nisi solis regibus domûs Davidis, dicitur enim; (à fine septem annorum, statò tempore &c. legito hanc 3. legem,) tunc ipse (rex Judæ) sedebit; ego autem stare debebo, & in exitu anni septimi eo tempore, quo (populus Israëliticus) congregatur, 4. leget ** textum istum (legis Divinæ) rex (Judæ,) quia ipse est caput (ac princeps) urbis atque provinciæ suæ, ego verò, sicuti reliquus

21. Hæc quoque verba: Afa; ast non, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

22. Hebr. כל הימים, in Msto 1. postea adjecta sunt ista: nam diebus Messiae reverteretur regnum ad ipsum, vid. suprâ not. Sign. ***.

23. Hebr. לא לי שנה, absunt ista hic à Msto 1. Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 102. b. & Horajot, fol. 10. b.

1. Sic exprimo hic אצבע, vel : אגלגל, uti in Msto 1. legitur, Latinis: rosa canina; Græcis κυνόςδατος. canirubus, Abarbenel in Commentar. h. loc. fol. 244. col. 1. edit. Lips. linguâ suâ vernaculâ transtulit: esporones, in Michlol Jophi exponitur vox עקרבים, quòd fit species quædam spinarum, quas linguâ vernaculâ vocent: אגלגלניציר i. e. aigvillanizir, sic istud reddo, confer. D. Meyer. not. ad Se-der Olam, pag. 801. & Raschi ad Ezech c. 2. v. 6. n. 11. & ad 2. Paralipom. cap. 10. v. 11. num. 5. it. ad Jud. cap. 9. v. 14. n. 7.

* Confer. not. ad Hose. cap. 3. v. 5, num. 23. it.

tract. Talm. Sanhedrin, fol. 48. b.

2. De quo suprâ 1. Reg. cap. 4. v. 5. al. 6. conf. not. ad 2. Paralip. cap. 10. v. 18. n. 17.

3. Sic locum istum hic supplendum puto ex Deuterom. cap. 31. v. 10. & 11. qui etiam in notis R. Dav. Kimchi hic adducitur, ubi prætereà scribitur, quòd Jeroboam secum cogitaverit, si ego velim legere (hanc legem) dicent (homines:) rex urbis (Hierosolymæ) leget prior: si verò ego legero secundus, id mihi turpe erit; quòd si omninò non legero istud mihi contemptum adferet.

4. De quo vid. Deuter. dict. cap. 31. v. 11. & 12. ibique Raschi not. est peculiaris tractatus Talmudicus: שיעור, ubi hac de re plura. confer. hic Sanhedrin, fol. 101. b.

** Hebr. יקרא, in Msto 1. postea sic legitur: ויקרא פרשת הקהל i. e. (leget) ipse textum istum: congrega (qui textus Deuter. c. 31. v. 11. habetur.)

liquus populus. deprehendar contemptui expositus. *** Vers. 30. *Usque ad Dan* †] In fine termini terræ (Israëliticæ) Vers. 32. *Mense octavo*] Ipse (Jeroboamus) exposuit illis (Israëlitis, quod) iste mensis sit collectionis (fructuum) & quod in illo debeat esse festum. 5. Vers. 33. *Commentus est animo suo*] (Verbum כָּרַח) significat: mentitus est, linguâ vernaculâ: controuener. 6.

CAP. XIII.

Vers. 1. *Et ecce vir Dei*] Is fuit Iddo. 1. Vers. 2. *Altare, altare*] (Bis dixit: altare, nempè: unum,) quod fuit in Bethel & (alterum,) quod fuit in Dan. Eod. vers. 2. *Et ossa hominis*] (Videlicet:) Jeroboami istius; sed (propheta non expressit ejus nomen,) quoniam honorem ei imperitus est. Vers. 3. *Et dedit illo die*] Propheta prodigium verbis suis, (nempè:) illo die, quo vaticinatus est (dicens:) istud vobis erit signum: altare findetur, sua sponte atque effundetur cinis in terram. Vers. 4. *Et exaruit manus ejus*] Vindictam sumpsit * Sanctus ille Benedictus (de Jeroboamo) propter honorem justi istius (prophetæ,) magis, quàm propter suum ipsius (Dei) honorem, (nam ecce Jeroboamus) stabat & suffitum faciebat cultui idololatræ; nec tamen illius manus exaruit; sed propter irrisiōem ** justī (istius prophetæ) exaruit manus ejus. Vers. 6. *Dei tui*] Non autem: Dei mei, (nam Jeroboamus) tunc stabat 2. in rebellione sua (contrà verum Deum.) Eod. vers. 6. *Et fuit, sicuti antea*] (Videlicet Jeroboamus) stabat & suffitum faciebat cultui idololatræ. *

Tt 3

Vers.

*** Hebr. נִמְצְאוּ בְּנֵי, absunt ista hîc à Msto 1.
† Verba ista: usque ad Dan, in fine termini terræ, absunt hîc in Hebræo à Msto 1. confer. hoc loco tract. Talm. Sanhedrin, fol. 96. a & fol. 101. b.

3. Confer. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 806. edit. Amstel. cæterum verba ista: & quod in illo debeat esse festum, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

6. Sic reddo hîc: קִוְּטַר'בִּיר, Latinis est: comminisci, fingere, confer. not. ad Nehem. c. 6. v. 8. num. 5. & 6. abest autem Gallica ista expositio à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Nedarim, fol. 10. 2.

1, De quo 2. Chronic. cap. 12. v. 15. ubi vid. n.

12. & c. 13. v. 22. confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 1114. it. Raschi not. ad Proverb. cap. 10. v. 20. num. 16. ut & tract. Talm. Jevammot, fol. 50. a & Nedarim, fol. 30. b. it. Sanhedrin, fol. 89. b.

* Hebr. נָקַם, in Msto 1, pro eo legitur: חָן i. e. pepercit.

** Hebr. יָלַל, qua voce contemptus hic innuitur, abest autem illa à Msto 1.

2. Sive: persistebat, confer. not. ad Proverb. dict. cap. 10. v. 20. n. 15.

* Eadem notata sunt ad Proverb. alleg. cap. 10. v. 10. num. 20. cæterum verba ista: cultui idololatræ, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

Verf. 7. *Et refice te*] i. e. Comede. Verf. 11. *Propheta quidam*] Prophe-
ta mendax. Eod. verf. 11. *Habitabat in ** Bethel*] Non erat autem ille in-
de (ex urbe scil. Bethel ;) sed ex Samaria (eò) venerat , sic enim illa (S. Scri-
ptura) dicit in textu, ubi de Josia sermo est : & intacta manserunt ossa ejus cum
ossibus prophetæ, qui venerat ex Samaria. 3. Verf. 20. *Ad prophetam illum*]
(Nempè:) ad prophetam mendacem. Eod. verf. 20. *Qui illum reduxerat*]
(Nempè:) virum Dei, hinc dicunt : magna sanè res * est, quòd præsentia Di-
vina 4. quiescat etiam super prophetis Bahal. Verf. 21. *Et inclamavit*] Pro-
pheta ille senex. Eod. verf. 21. *Virum Dei*] (Videlicèt) prophetam illum,
quem ille eò reduxerat, id enim quadrat dicere de viro Dei. 5. Verf. 30. *In
sepulchro suo*] i. e. In loco sepulturæ, quem iste propheta † mendax habebat in
urbe. Verf. 32. *Nam certè futura est res &c.*] Fortassis ossa ejus conservabunt
ossa mea. 6. Verf. 33. *Post rem istam*] Dum (Jeroboam) perspexerat prodi-
gium istud atque audiverat verba prophetæ ; ** tamen nè hoc quidem modo re-
versus est (à via mala, ut pœnitentiam ageret ;) Rabbini nostri exponunt, post-
quàm Sanctus ille Benedictus prehenderat illius (Jeroboami) vestem eique dixerat :
ad saniolem mentem redi (ac pœnitentiam age , tunc) ego ac tu & filius Iisai
(David) spatiabimur in horto Eden (sive paradiso.)

CAP.

ut & sequentia : & reficete , i. e. comede (v. 7. h. c.)

** Hæc verba : habitabat in Bethel &c. usque
ad : qui illum reduxerat , (v. 20. h. c.) ab-
sunt in Hebræo à Mito.

3. Uti 2. Reg. cap. 23. v. 18. al. v. 19. habetur,
confer. infra v. 32. h. cap. n. 6. it. tract Talm.
Sanhedrin, fol. 89. b.

* Seu : Negotium , sic Guido aliquæ vocem
נַגְוָה, quæ hic habetur exponendam putant ;
nonnulli interpretantur : commensationem,
confer. not. ad Daniel. c. 3. v. 8. n. 12. juxta
hanc posteriorem interpretationem sensus
hujus loci talis erit : tanta est commessatio vel
tantam vim habet commessatio quâ viatores
excipiuntur , ut præsentia Divina quiescat

&c. confer. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1124.

4. Majestas Divina, Spiritus Sanctus, Hebr.
רוּחַ קֹדֶשׁ, Divinitas, de qua voce alibi dixi,
confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol.
104. a.

5. Confer. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam,
pag. 813. ubi Isaac, Abarbenelis versio Latina
nobis exhibetur.

† Confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 89. b.

6. Confer. supra v. 11. h. c. num. 3.

** Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 100. b. &
fol. 102. a.

CAP. XIV.

Vers. 3. *Et buccellata*] (נקורי) est species tostorum, in fornace arefactorum, unde farina conficitur, ad parandum ex illa cibum, * quem vocant שתיית. 1. linguâ Gemaræ. ** Vers. 5. *Et ipsa se faciebat aliam*] Ac si ipsa non esset, quæ erat. Vers. 6. *Missus sum*] A Sancto illo Benedicto durum indicaturus nuntium. † Vers. 10. *Mingentem ad parietem*] Jonathan interpretatus est: cognoscentem cognitionem, qui scil. ponit parietes cordis sui. 2. Eod. vers. 10. *Conclusum & derelictum*] (Istud:) יעצור est id, quod manu continetur (vel comprehenditur) sicuti (accipitur in illo loco:) iste יעצור i. e. continebit (cohibebit) populum meum; 3. עזוב autem *** est id, quod manu non continetur. Eod. vers. 10. *Sicuti depascet*] Is, qui depascit * cibum ore suo, ut faciat stercore, sic depascam (inquit Deus) illum (Jeroboamum,) donec deficiat (& consumatur. Vers. 13. *Res bona*] Quoniam ille (Abija, Jeroboami filius) removerat ** custodiam ejus (Jeroboami,) nam pater ejus constituerat eum custodem, ne aliquis ad festa solennia (Hierosolymam) ascenderet; ast iste (Abija) removit custodiam ejus & ascendit. 4. Vers. 14. *Qui exscindet domum Jeroboami hac die, & quid etiam nunc*] Isti, qui ei hodie nati sunt, (exscindentur,) & qui *** ab isto tempore nascentur, sic interpretatus est Jonathan.

* Hebr. מאכל, in Msto 1. pro eo legitur: חבשיל i. e. decoctum seu pulmentum.

1. Confer. quæ ad 2. Samuel. c. 17. v. 28. num. 18. hac de re notata sunt.

** Absunt ista גמרא בלשון i. e. lingua Gemaræ, à Msto 1.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 11. a.

2. Vide, quæ de hanc Jonathanis interpretatione ad 1. Samuel. cap. 25 v. 22. num. 7. notata sunt.

3. Sicuti 1. Samuel. cap. 9. v. 17. habetur, ubi vide not. n. 8. confer. & ejusd. not. ad Deut. cap. 32. v. 36. Sign. * ut & ad 2. Paralip. cap. 14. v. 11. n. 12. 13. 14. 15.

*** Verba ista: עזוב autem est id, quod manu non continetur, absunt in Hebræo à Msto 1.

* Sive: mandit, comedit, nam verbum בער, quod hic habetur, interdum significat i. e.

manducationem, sicuti Abarbenel in Commentar. ad Esai. cap. 3 v. 14. exponit & hanc in rem locum ex Exod. c. 22. v. 4. adducit, ubi: ובער בשדר habetur, confer. Raschi not. ad 2. Reg. cap. 18. vers. 27. n. 18. it. tract. Talm. Bavakama, fol. 2 a. & fol. 3. a. it. fol. 23. b. & fol. 55. b.

** Cessare fecerat, Hebr. שבטל, in Msto 1. postea sic legitur: משמרות שהושבו אביו שומרים i. e. (removerat) custodias, nam pater ejus custodes collocaverat, ne aliquis &c. sensu planiore.

4. Confer. quæ ad Ecclesiast. cap. 9. v. 2. num. 7. notata sunt, vid. & 2. Reg. cap. 17. v. 2. num. 15. & n. 16. it. tract. Talm. Moed katon, fol. 28. b. & Sanhedrin, fol. 46. b.

*** Hebr. ואם העתיד, sic adjectâ copulâ in Msto

than. Vers. 21. *In urbe, quam elegit Dominus*] Et nihilominus etiam hoc modo fecit Juda malum, nec istud ad animum suum revocârunt. Vers. 22. *Et ad Zelotypiam commoverunt*] (Verbum קנא hîc) significat קניטה † i. e. irritationem (sive vexationem.) Vers. 23. *Etiam ipsi*] Sicuti cœteræ tribûs. Vers. 24. *Meritorius*] (Dictio קרש hîc significat) ניאוף i. e. adulterium* (sive scortationem.) Vers. 25. *Schischak*] Reperimus in Medrasch Cantici Cantorum, (quod Schischak) iste fuerit** Pharaon Necho s. atque dictus sit שישק Schischak, quoniam שוקק i. e. appetebat ac desiderabat omnibus diebus suis solium eburneum Salomonis, generi sui; nunc autem ipse ascendit atque illud (Solum) abstulit. Vers. 26. *Et omnia*** abstulit*] (Nempè) solium illud (Salomonis,) quod præ(cœteris rebus) omnibus ipse amabat. Vers. 28. *Tulerunt ea cursores*] Antè illum (regem) in honorem & postea retulerunt ea (scuta) ad procœtonem, ubi cursores semper stabant, 6.

CAP. XV.

Vers. 1. *Anno decimo octavo regis Jeroboami*] Annò unò post mortem Rechabeami; anno autem vigesimò Jeroboami regnavit Asa, † annò tertio Nadabi, 1. annumeratur regi Asæ annus (unus) atque ei (Nadabo) etiam (annus iste) annumeratur 2. Vers. 12. *Removit meritorios*] Jonathan interpretatus est: & extirpavit scorta. Vers. 13. *Et removit eam, ne esset domina*] Ne esset* regina (sive Augusta.) Eod. vers. 13. *Quia illa fecerat*

Msto 1. hîc legitur, & quidem rectè, quam lectionem etiam in versione secutus sum.

† In Msto 1. pro eo legitur: קנא i. e. æmulatio, Zelotypia, confer. hic tract. Talm. Taanit., fol. 20. a. b. & Sanhedrin, fol. 105. b.

* Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 54. a. b. vid. & infra 1. Reg. cap. 22. vers. 47. n. 19. & Buxtorf. Dict. Hebr. voc. קרש, ubi Aben Esræ expositio adducitur.

** Hæc verba: iste fuerit &c. usque ad: quoniam שוקק, absunt in Hebræo à Msto 1.

5. Istud Chronologiæ repugnare scribit D. Meyer. in not. ad Seder Olam, pag. 1114. edit. Amstel. confer. hic tract. Talm. Pesachim, fol. 87. b. & fol. 119. a.

*** Confer. hic dict. tract. Talm. Pesachim, fol. 119. a.

6. Confer. hic not. ad 2. Paralipom. cap. 12. v. 10. num. 3.

† Hebr. מלך אסא, in Msto 1. postea sic legitur: שכל ג' של נדב נמני לאסא i. e. nam omnes tres (anni) Nadabi annumerantur (regi) Asæ, cœtera, quæ hic, sequuntur, nempè: annus (unus) atque ei (Nadabo) etiam (annus iste) annumerantur, absunt ibidem in Hebræo.

1. Qui fuit Jeroboami filius atque ei in regno successit, sicuti cap. præced. 14. v. 20. habetur.

2. Confer. D. Meyerî not. ad Seder Olam, pag. 818. edit. Amstel. vid. & infra vers. 25. h. c. n. 8. & v. 33. n. 9.

* Vid. tract. Talm. Avoda sara, fol. 84. a. & not.

ut horrendam statuam] Dicunt Rabbinii ** nostri (quòd ideò vocetur מפלצת, quoniam) מפליא ליצנותא i. e. mirificum risum præbuerit, 3. ad instar membri virilis *** fecit (Maacha istud simulachrum) eoque usa est quotidie. 4. Vers. 14. *Excelsa autem non remota fuerunt*] Excelsa (sive altaria) unius (hominis,) super quibus solebant offerri (sacrificia) Deo, ex quo desolata fuit (urbs) Schilo usque ad illud tempus, quò ædificata fuit domus (Sanctuarii in urbe Hierosolyma,) intrà quod tempus altaria (singulorum) erant permissa, 5. non fuerunt tunc temporis 6. remota, quamvis illa (singulorum altaria) fuerint prohibita ex eo tempore, quo ædificata fuit domus (Sanctuarii in urbe Hierosolyma,) atque poena excidii † propterea fuerit (contra illos Judæos à Deo) statuta. Vers. 22. *Nemo sit immunis*] Etiam sponsus (egrediatur) ex cubiculo suo, de quo (aliàs) dicitur : immunis erit quoad domum suam annò unò. 7. Vers. 25. *Bien niò*] Secundò scil. & tertio (annò regis) Asæ. 8. Vers. 33. *Annò tertio * Asæ, regis Judæ, regnavit Babesa*] Annus tertius Asæ annumeratur Nadabo 9. & Bahefæ.

CAP.

- not. ad 2. Paralipom. cap. 13. v. 2. n. 5. & 2. Paralip. c. 15. vers. 16. ibique not.
- ** Verba ista: dicunt Rabbinii nostri: מפלצת, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
3. Vid. Buxtorf, Dictionar. Hebr. hac voc. ubi locus iste extractatu Talmudico de Idolatria cap. 3. fol. 84. edit. Venet. adducitur, confer. & Munsteri, Vatabli, Amamæ & H. Grotii not. h. l. it. not. ad 2. Paralip. c. 15. v. 16. n. 5.
- *** Hebr. זכר, in Msto 1. pro eo legitur: זכר i. e. nervus, membrum virile.
4. Sic honestè describere ac vertere volui ea, quæ in Hebræo habentur, confer. Amamæ not. h. loc. ut & not. ad 2. Paralipom. dict. cap. 15. v. 16. num. 6. vid. & autor Tractatus Gallici: Historie des dogmes & de cultes &c. Part. 4. Traité 1. c. 2. p. 553. edit. Amstel.
5. Confer. quæ ad Deut. c. 12. v. 11. n. 44. & ad 1. Samuel. c. 9. v. 13. n. 5. ad 1. Reg. c. 8. v. 13. n. 10. notata sunt, vid. & infra 1. Reg. c. 18. v. 31. n. 8. & not. ad 2. Paralip. c. 15. v. 17. n. 7. & 8.
6. Nimirum ætate regis Asæ excelsa sive altaria, super quibus ab hominibus singulis sacrificia offerri consueverant, tunc temporis non fuerunt remota; sed adhuc manserunt, confer. 1. Reg. c. 19. v. 10. n. 4.
- † Hebr. והיו עונשין עליה ברה, in Msto 1. sic legitur: והיו נענשין על ידה & puniti fuerint propter illa (excelsa.)
7. Sicuti Deut. c. 24. v. 5. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 180. & seqv. it. Lightfoot. ad Matth. c. 5. v. 41. pag. 285. edit. Lips. it. Sota, fol. 10. a.
8. Confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 820. & quæ suprà ad vers. 1. h. cap. n. 2. notata sunt, vide & vers. 33. h. cap. n. 9.
- * Hæc verba: annò tertio &c. usque ad: annumeratur Nadabo, absunt in Hebræo à Msto 1. confer. num. seqv. 9.
9. Vid. suprà vers. 1. h. cap. num. 2. & vers. 25. h. cap. n. 8. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 821. & seqv. it. tract. Talm. Avot, fol. 12. b. & Horajot, fol. 10. b.

CAP. XVI.

Vers. 7. *Etiam per manum * Jehu, filii Chanan, propheta, verbum Domini fuit contra Bahesam*] Ac si diceret: ecce regnavit (quidem) Ela, filius Bahesæ; sed nihilominus verbum Domini fuit per manum Jehu, quod regnum ejus non subsistet. Eod. vers. 7. *Et quod percussisset eum*] Posteaquam etiam ipse ambulavit in peccatis ejus, deprehenditur, quod ipse non debuerit illum (Nadabum, Jeroboami filium,) occidere. quo circa ille punitus fuit ob ejus (Nadabi) cædem, sic quoque deprehendimus (scriptum esse:) & visitabo sanguinem Jisrehelis super domum Jehu, 1. quandoquidem etiam ipsi non recesserunt à viis Achabi, (ideò) puniti fuerunt ob eorum cædes. Vers. 9. *Princeps dimidia partis curruum*] Ipse (Zimri) atque alius ** (simul cum eo) fuerunt præfecti curruum. Vers. 11. *Et propinquos ejus & amicos ejus*] (Sic quoque Jonathan interpretatus est:) & propinquos ejus & amicos ejus. 2. Vers. 22. *Et mortuus est Thibni*] Quando Asa filiam Omri acceperat uxorem filio suo, Jehoschaphato, tunc (Israëlitæ) occiderunt Thibnim, dum viderunt magnam exstimationem 3. Omri, (sic scriptum repetitur) in Seder Olam. 4. Vers. 23 *Anno trigesimo primo Asæ*] Regnavit Omri, regnum (Israëuitarum obtinens) in solidum; * fuit autem divisio (sive disensio & controversia) Thibni per quinquennium, nempe ab anno vigesimo septimo Asæ usque ad annum trigesimum primum ** (ejusdem regis, Asæ, Omri itaque regnavit) duodecim annis in summa, (videlicet) quinque annis in divisione & septem annis regnum obtinuit in solidum,

* Verba ista: etiam per manum &c. usque ad: per manum Jehu, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

1. Sicuti Hose. cap. 1. vers. 4. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hic, adfertur explicatio, confer. ibid. n. 24. & Amamæ not. h. loc.

** Hebr. וְאֶחָב, in Msto 1. pro eo legitur: וְאֶחָבָא i. e. & Achab.

2. Chald. וְאֶחָבָא sic in notis Raschianis hic legitur; in hodiernis autem editionibus Paraphrasis Chaldaicæ tam Basileensi, quam Plantiniana habetur: וְאֶחָבָא i. e. & socios ejus.

3. Quam exstimationem ac reputationem iste

Omri habebat apud Asam, regem Jehudæ, qui affinitatem cum eo contraxit, confer. 2. Reg. cap. 9. v. 29. num. 30.

4. Vide Seder Olam cap. 17. pag. 45. & D. Meyer. not. ad dict. Seder Olam pag. 828. edit. Amstel. & not. ad 2. Paralip. c. 22. vers. 2. n. 8. coeterum verba ista: in Seder Olam, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

* Confer. Raschi not. ad 2. Reg. cap. 9. v. 29. n. 26. & num. 28. & ad 2. Paralip. cap. 22. vers. 2. num. 7.

** Verba ista: annum trigesimum, primum, absunt in Hebræo à Msto 1.

dum, dici enim non poterit, *** quòd duodecim annis (Omri) in solidum possederit regnum (Israëlitarum,) nam ecce Achab, filius ejus, regnum adiit anno trigesimo octavo (regis) Asæ, in Thirza, regnavit (Omri) sex annis, quoniam ipse nondum ædificaverat (urbem) Samariam. † Vers. 31. *Et coluit Babalem*] Additamentum * (fecit Achab Bahalem) super vitulos, (quos fecerat) Jeroboamus, Vers. 33. *Lucum*] i. e. Arborem, ** quæ (Dei loco) culta fuit. Vers. 34. *Chiel, בית האלי i. e. Beth-Elita*] i. e. Chiel, אשר מביתאל qui fuit è Beth-El, sicuti (habetur in illo loco:) Iissai, בית הלחמי i. e. Beth-Lechemita, 5. nec dicitur: הבית לחמי, sic quoque (dicitur:) Jehoschua בית השמש i. e. Beth-Schemeschita, 6. in libro Samuelis, nec (dicitur:) הבית השמש sic etiam (dicitur) de Ophrat: אבי העזרי i. e. Abi-Hezritam, 7. nec dicitur: האבי עזרי, sunt, qui exponunt (istud) בית האלי, quòd ipse (Chiel) in se receperit אלות † i. e. execrationes Josuæ, (dicentis:) maledictus sit vir ille, qui surrexerit & ædificaverit &c. 8. dixerunt Rabbini nostri: Chiel (fuit è tribu) Benjamin, atque Jericho (fuit sub, ditione regis) Josaphati; 9. cur igitur (factum istud) refertur ad (dies) Achabi? 10. nempè: quia attribuunt * perversitatem ei, qui perversè agit. 11. Eod. vers. 34. *In Abiram primogenito suo*] Quando (Chiel) fundavit eam (urbem Jericho,) mortuus est

Uu 2

est

*** Hebr. וראי אפסר ista & sequentia, usque ad: אפסר i. e. nam ecce Achab, absunt in Hebræo à Msto 1.

† Confer, hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 102. b.

• Id est: præter vitulos, coluit etiam Bahalem, confer. quæ ad 2. Reg. cap. 3. vers. 2. num. 5. notata sunt, vid. & autor tractatus Gallici: Histoire des dogmes & des cultes &c. Part. 3. Traité du Veaud' Or, cap. 11. pag. 544. edit. Amstel.

** Confer. hic. tract. Talm. Sanhedrin fol. 102. b.

5. Id est: אשר מביתלחם, qui fuit è Bethlechem, vid. 1. Samuel. cap. 16. vers. 1. ibique Raschi not.

6. Id est: אשר מבית שמש qui fuit ex Beth Schemesch, vid. 1. Samuel. c. 6. vers. 14.

7. Sicuti Judic. cap. 6 vers. 11. habetur.

† Sic in Msto 1. hic legitur, quam lectionem hic potius secutus sum, quoniam ad vocem אלות hac explicatione respicitur, in vulgatis editionibus legitur: מקלות i. e. maledictio-

nes, res quidem eadem est: sed emphasis latet in dictione אלות, quæ ad vocem אלי respicitur.

8. Prout. Josu. cap. 6. vers. 26. habetur, ubi vide Raschi notas.

9. Nam, ut R. Dav. Kimchi hic notavit, urbs Jericho ad regem Judæ pertinebat, erat enim in tribu Benjamin sita &c.

10. Dicitur enim hic in textu sacro: diebus ejus, scil. Achabi, confer. infra 1. Reg. cap. 21. v. 25. num. 9.

* Referunt, suspendunt, Hebr. שחלוץ in Msto 1. postea sic legitur: מקולל i. e. (attribuunt) maledictionem ei, qui maledictus est.

11. R. Dav. Kimchi hic in notis suis ex Talmude Hierosolymitano adducit: שחלוץ זכור i. e. quòd attribuant meritum ei, qui meretur ac reatum ei, qui peccat, confer. not. ad Numer. cap. 9. v. 7. n. 19. & D. Wagenfeld. Sora, pag. 942 num 3.

est filius ejus primogenitus eumque sepelivit & sic deinceps omnes filios suos sepelivit, donec ultimus (illius filius) moreretur in constitutione forium, ^{12.} & hoc modo ** (etiam concepta fuit) maledictio illa Josuæ dicentis:) in primogenito suo fundet eam & in minimo suo constituat fores ejus. ^{13.}

CAP. XVII.

Vers. 1. *Et dixit Eljahu Thischbites*] Ex terra, * cujus nomen est Thoschab. ^{1.} Eod. vers. 1. *Vivit Dominus*] Cur (textus isti, præcedens scilicet caput decimum sextum & hoc caput decimum septimum) hîc conjunguntur? nimirum ** iverunt Eljahu & Achab, consolaturi Chielem in luctu suo, ^{2.} dixit Achab Eliæ: *** an fieri potest, ut maledictio discipuli (Josuæ, scilicet qui discipulus fuit Moïsis,) impleatur; maledictio autem Moïsis, Doctoris nostri, non impleatur? quoniam dicitur: si recedentes colatis deos alienos accensus iræ Dominus contrā vos claudet cœlum; ^{3.} ecce autem † omnes Israëlita sunt idololatæ, nec tamen pluvie sunt cohibitæ; tunc statim dixit Eljahu &c. Vers. 3. *Et abscondes* te*] A facie Achabi & Isebelis. Vers. 7. *Et exaruit torrens*] (Hoc

^{12.} In ostiorum appensione, id est: in complemento operis, confer. not. ad Josu. cap. 6. v. 26. num. 6.

** Verba ista: & hoc modo &c. usque ad finem hujus capituli absunt hic in Hebræo à Msto 1.

^{13.} Prout Josu. dict. cap. 6. v. 26. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hîc, adfertur explicatio.

* Hebr. מארץ, in Msto 1. pro eo legitur: מעיר i. e. ex urbe.

^{1.} Sic & Jonathan: דמשב i. e. qui erat ex Thoschab, confer. præaliis Junii ac Tremellii not. h. loc. in Msto 1. legitur: חשב i. e. Taschub, confer. & tract. Talm. Pesachim, fol. 68. a. & Sanhedrin, fol. 113. a.

** Sic istud: אל i. e. hic verto, in Msto 1. pro eo legitur: לומר i. e. ut indicet tibi, (quod iverint Eljahu &c.)

*** Verba ista: dixit Achab Eliæ, absunt hic in Hebræo à Msto 1. sed malè.

^{2.} Nempè: propter filios, quos Chiel omnes sepeliverat, quæ de re capite præcedenti 16. v. 34. al. 36. dictum est, traditio ista desumpta est ex Talmude Hierosolymitano, Sanhedrin, fol. 18. b. & Babylonico Sanhedrin fol. 113. a. alleg. D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 830. ubi etiam ista ratio connexionis hujus capituli 17. cum præcedenti 16. ex Isaac. Abarbenelis Commentario h. loc. adducitur, confer. & Taanit, fol. 3. a.

^{3.} Sicuti Deuteron. cap. 11. v. 16. & 17. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & D. Wagenseil. Sota, pag. 955. atque Lightfoot. ad Luc. cap. 4. vers. 25. pag. 765. & sequ. edit. Lips.

† Hæc verba: ecce autem &c. usque ad: tunc statim, absunt in Hebræo à Msto 1.

* Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 113. a.

(Hoc ideò factum est,) ut (Elias) cognosceret necessitatem pluviae 4. & ut, fatiscens cogeretur (in aliam terram) migrare, durum quippe erat in oculis Dei, quòd Israëlita famis necessitate adacti morerentur. * Vers. 9. *Zarpatham*] Est nomen urbis. 5. Eod. vers. 9. *Præcepi ibi*] Per familiam meam, ut te alatur ibi foemina vidua. Vers. 10. *Accipiens da, quæso, mibi paululum aquæ*] Ipse (Elias) non cognoscebat viduam, de qua ei dixerat Sanctus ille Benedictus; didicerat autem ab Eliesere, servo Abrahami ac dixerat : (foemina) illa, quæ mihi aquam dabit ad bibendum, ipsa erit illa vidua, (de qua dixit Deus.) Vers. 12. *Placentæ*] (Vox *סעו* hîc accipitur,) veluti *עו* i. e. placenta (five panis.) Eod. vers. 12. *Plena vola*] Jonathan interpretatus est : plenum pugilli manus. Eod. vers. 12. *In ampulla*] (Dictio *צפח* significat) linguâ vernaculâ : bouteille, ** sicuti dicitur de Saule : *צפח* i. e. ampullam aquæ, quæ est ad cervical ejus. 6. Eod. vers. 12. *Et moriemur*] Ab hoc tempore ac deinceps moriemur fame. Vers. 13. *Placentam parvam* † *prius*] Expositio allegorica est in Bereschit rabba : in illo (loco :) dixit Lea : *בגר*. 7. Vers. 17. *Ægrotauit filius mulieris*] (Hoc ideò accidit,) ut opus haberet clave resurrectionis mortuorum, sicuti habetur in fine * expositionis mysticæ (capitis :) *חלק*. 8. Vers. 18. *Ut rememorares peccatum meum*] Priusquàm venisti ad me, fuerunt opera mea atque opera (incolarum) urbis meæ ponderata & digna fui miraculo ; 9. ast, quando tu hîc venisti, nequidquàm (coràm Deo) reputata sum nec

4. Ut sentiret & experiretur, quænam sit utilitas pluviz & quàm necessaria sit illa ad victum & sustentationem hominis confer. hic tract. Talm. Cholin, fol. 5. a. & Sanhedrin, fol. 113. a.
- * Hebr. מַחִי, abest istud à Msto 1. juxta cujus lectionem hic est sensus: grave visum fuit Deo, quòd Israëlitæ in fame constituti essent vel fame premerentur.
5. Quam scriptores vocant Sareptam, inter Tyrum & Sidonem sitam ad mare, sic in junii ac Tremelii not. h. loc. confer. Lightfoot. Chorograph. Lucæ præmiss. cap. 2. pag. 692. & sequ. edit. Lips. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 113. a.
- ** Sic exprimo hic: בִּטְוִיָּלָה, ut Basil. vel: בִּטְוִיָּלָה, uti Amstel. in Msto 1. legitur: בִּטְוִיָּלָה, melius, quàm ceteræ editiones.
6. Sicuti 1. Samuel. c. 26. v. 11. al. 12. habetur, ubi vide Raschi not.
- † Verba ista: placentam parvam &c. usque ad: ægrotavit (v. 17. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
7. Id est: venit fortuna bona, prout Genes. c. 30. v. 11 habetur, ubi vide Raschi notas.
- * Hebr. בְּשִׁלְרִי, abest istud hic à Msto 1.
8. Est istud caput undecimum tractatus Talmudici: Sanhedrin, confer. & R. Dav. Kimchi not. h. loc. & Sanhedrin fol. 113 a.
9. Nempè, ut miraculum istud de farina cadî non deficiente atque de oleo ampullæ non consumpto fieret, in Msto 1. pro: דְּמִיִּיִּרָה לֶנֶס i. e. digna miraculo legitur: וְנִתְאַבַּר i. e. reputata seu æstimata fui.

justitia mea fuit cognita, sic quoque de Loth illa (S. Scriptura) dicit: ego autem non possum fugâ me eripere ad montem istum, 10. ad Abrahamum, scil. quoniam justitia mea ** non memorabitur illius 11. intuitu. Vers. 21. *Et ad-mensus se*] (Istud יתמרר) significat mensura, (nimirum Elias) expandit se super illum (puerum.)

CAP. XVIII.

Vers. 4. *Et fuit, cum † exscinderet Isebel*] Venit (hîc S. Scriptura,) ut narret, quomodo Obadja fuerit Deum timens. Eod. vers. 4. *Quinquaginta viros ‡ in spelunca*] Una, & quinquaginta viros in spelunca altera. Vers. 5. *Ne sinamus nobis exscindi jumenta*] Ne omnia jumenta nostra exscindantur! (ac pereant) nobis. Vers. 9. *Ut me morte afficiat*] Sicuti ipse (Obadja mox) dicendo exponit. Vers. 12. *Et spiritus Domini deferet te nescio quò*] Quoniam (rex Achab) non inveniet te, nam nulla gens te potuit invenire. † Vers. 21. *Duabus partibus*] Duabus ‡ cogitationibus, * quoniam haud scitis eligere, ** quis sit Deus, si Bahal est Deus, sequimini illum. Eod. vers. 21. *Sed non responderunt ei populus quidquam*] Quoniam haud sciebant eligere. 1. Vers.

26,

10. Sicuti Genes. cap. 19. v. 19. habetur, ubi in Raschi notis eadem quæ hic, adducta est explicatio.

** Hebr. וְכִמְעֵי i. e. meritum meum, in Msto 1. pro eo legitur: וְחַטֹּאתַי i. e. reatus meus, juxta quam lectionem hic erit istius loci sensus: ne reatus mei fiat recordatio ipsius (Abrahami) intuitu, cujus comparatione ego nihili reputatus sum.

11. Videlicet: Abrahami, si scil. justitia mea cum justitia Abrahami comparetur, eandem ferè expositionem habent R. Dav. Kimchi & R. Levi ben. Gersom, in Commentar. h. loc. confer. & Jalkut Part. 2. fol. 33. col. 1. princ.

† Conf hîc tract. Talm. Taanit, fol. 3. a. & Sanhedrin, fol. 39. b. & fol. 13. a. it. Berachot fol. 10. b.

‡ Verba ista: quinquaginta viros &c. usque ad: nescimus nobis (v. 5. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1. confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 39. b. & Nedarim, fol. 62. a. b.

† Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 11. a.

‡ In Msto 2. & quidem in illius fine habentur notæ Raschianæ ab hoc v. 21. usque ad versum 39. h. cap. quas etiam cum vulgatis editionibus contuli & in quibus differant, convenientibus locis annotavi.

Hebr. מַחֲשַׁבְתִּי, est hæc explicatio vocis מַעֲרִיץ, quæ hic in textu sacro habetur, confer. not. ad Psalm. 119. v. 113. num. 6.

** Inclinare & quasi pondus seu momentum addere haud scitis German. den Aufschlag geben / idem significat Hebræa ista שְׂאִינֶכָם מְבִינִים לְהַכְרִיעַ לְמִוֶּגֶן, in Msto 1. hîc ita legitur: שְׂאִינֶכָם מְבִינִים מִי וְג' i. e. quia vos non probatis (vel examinatis, eligitis) quis sit (Deus &c.) confer. num. seq. 1. in Msto 2. pro מְבִינִים etiam legitur: מְבַחֲרִים i. e. eligit. 15.

1. Suspensio erant animo, Græci id vocant ἀναποσιπλίζω, μετὰ πλῆθος, nimirum, eligere non poterant veri Deum Bahalis cultum, dubi-

26. *Quem dedit eis*] Nam (juvencus, quem illi offerre volebant) ab ipsis semet eripuerat, ne cultui idololatriæ offerretur ac fugerat sub alas Eliæ, dixit ille ei (juvenco :) abi, (nam) in vobis duobus 2. sanctificabitur Deus. Eod. vers. 26. *Et transliebant super aram, quam fecerat*] Jonathan interpretatus est (istud : ויפסחו, quod significet :) ויאשטחו 3. i. e. & insaniebant (nimirum) saltabant more suo super (vel juxta) altare suum, ויפסחו (significat idem,) ac ויאשטחו i. e. & incedebant. Vers. 27. *Quoniam Deus est*] (Jonathan interpretatus est :) nam vos dicitis Deus ille est. Eod. vers. 27. *Nam (forsitan) colloquium est ei aut insectatio est ei*] Forsitan est ei jam sermo cum consiliariis suis aut sectatur ac persequitur nunc in bello (hostes suos,) aut fortassis ad locum secretum abiit, (ut ventrem ibi exoneret.) Vers. 28. *Et incidebant se*] (Istud ויתגוררו) poterit exponi, quod significet שריטה i. e. casuram (sive: incisionem, quæ fit,) aliquo instrumento, atque isti erant eorum ritus. 4. Vers. 29. *Et prophetae egerunt*] (Jonathan interpretatus est :) & insaniverunt. 5. Vers. 30. *Et curavit altare Domini, quod dirutum erat*] (Nempè Elias) ædificavit altare & in memoriam revocavit Israëlitis, ut altare Domini ad animum suum revocarent & illud in eorundem ore frequentaretur, quoniam destructum, dirutum & abolitum erat illius nomen; ejusdem verò mentionem fecit ex ore omnium decem tribuum (Israëliitarum,) sic sensum ejus literalem audiui: sensum verò allegoricum audiui, (nempè,) quod Saul ædificaverit altare in monte Carmel & hoc est, quod dixit (S. Scriptura :) venit Saul Carmelum & ecce constituebat sibi manum, 6. atque hinc illa (S. Scriptura) dicit: & constituit ibi altare; destruxerant enim reges Israëlitarum omnia altaria atque excelsa, quæ in ipsorum terra erant quæque Deo vero exstructa erant; * Elias autem ædificavit istud altare, à Saule (olim factum,) quod (tunc) destructum erat. Vers. 31. *Ad quem fuerat verbum*

dubitabant, uter cultus rectus esset atque hærebant, donec Eliæ miraculo confirmati sunt, sic in Iunii ac Tremelii notis h. loc.

2. Alterum quippe juvenem Elias in holocaustum offerre volebat, sicuti vers. 33. h. cap. habetur.

3. Sic in notis Raschianis, ut & in editione Basileensi Paraphrasis Chaldaicæ habetur; at in Complutensi sive Plantiniana editione legitur: ומשחחו i. e. & insaniebant, res eodem redit, conf. v. 29. h. cap. n. 5. & autor tract. Gallici: Histoire des dogmes & des cultes &c. Part. 4. Traité 3. c. 4. ubi loci istius explicatio

habetur, in Misto 2. legitur: ויאשטחו i. e. & insanos seu stultos se agebant. vid. d. v. 29. h. c. num. 5.

4. Nempè: ut carnem suam inciderent, dum Behalis cultum exercebant, confer. hic tract. Talm. Maccot, fol. 21. a.

5. Chald. ויאשטחו, confer. quæ ad versum 26. h. c. num. 3. notata sunt.

6. Sive: locum, Hebr. מן, id, quod Rabbinus de altari intelligi volunt, prout 1. Samuel. c. 15. v. 12. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Verba ista: quæ Deo vero exstructa erant, absumuntur in Hebræo à Misto 1.

bum Domini, dicendo: Israël erit nomen tuum] Cur (istud) hîc dicitur? (nimium) quoniam illo die, quô Divina præsentia semet manifestavit Jacobo in Bethel eumque vocavit Israël, eodem ipso die dixit ei (Deus:) gens & cœtus gentium egredientur ex te, 7. i. e. filii tui sese congregabunt, sicuti cœteræ gentes & ædificabunt altare & super illo adolebunt tempore eo, quo prohibita sunt excelsa; 8. sed ego factum istud condonabo, (sic scriptum reperitur) in Bereschit rabba. Vers. 32. *Aque ductum*] (Vox תעלה significat linguâ vernaculâ: fossee. 9. Eod. vers. 32. *Quasi locum duorum satorum*] Latitudo ejus erat, quantum caput locus duorum satorum, (nempe habebat cubitos) centum in longitudine ac quinquaginta in latitudine, 10. prout erat atrium tabernaculi. 11. Vers. 34. *Cados aquâ*] Ut tanto majus evadat miraculum. ** Eod. vers. 34. *Tertiò facite*] Et tertiò fecerunt, & fudit illas *** Elischa super manus ejus (Eliæ) ac facti sunt illius digiti tanquam fontes & impleta fuit fossa, idque est, quod dicitur: est hîc Elischa, filius Schaphati, qui fudit aquam super manus Eliæ, 12. ac factum est miraculum † in aqua per manus ejus, * (ac si dicerent:) dignus est iste (Elischa,) ut per illius manus fiat miraculum in aqua, Vers. 36. *Et juxta verbum tuum feci*] Quòd obtulerim (holocaustum) super altari eo tempore, quò

7. Prout Genes. cap. 35. vers. 11. habetur, ubi vide notas, Sign. **.

8. Sive: altaria, singulorum scil. confer. quæ supra ad 1. Reg. cap. 15. vers. 14. num. 5. & n. 6. notata sunt, vid. & infra vers. 36. h. cap. n. 13. it. ad Psalm. 119. vers. 126. n. 78.

9. Sic reddo hic: כושׁ, (nam ita legendum puto,) Latinis: fossa, confer. infra 2. Reg. cap. 18. vers. 17. n. 4. ubi alia expositio Gallica istius vocis haberi videtur, vid. & Ezech. c. 31. v. 4. num. 3. in utroque Msto hic legitur: כושׁ i. e. fossa, in infinitivo, hodiè Galli dicunt fossoyer vel fouis, quod Latini: fodere.

10. Ita verto hic על מאה i. e. centum super quinquaginta, confer. quæ supra ad 1. Reg. c. 8. v. 64. n. 34. notata sunt, in Msto 2. legitur: על חמשים i. e. quinquaginta super quinquaginta, scil. quinquaginta in longitudine ac totidem in latitudine.

11. Nam atrium tabernaculi habebat centum cubitos in longitudine ac quinquaginta in latitudine, vid. Exod. cap. 27. vers. 18, confer.

hic tract. Talm. Bava. batra, fol. 16. a.

** Verba ista: ut tanto majus evadat miraculum, absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Scil. aquas, Hebr. וַיִּצֶק sic in Msto 2. quam lectionem hic in versione secutus sum, in Msto 1. legitur: וַיִּצֶק i. e. & fudit.

12. Prout 2. Reg. cap. 3. vers. 11. habetur, ubi Commentator noster eandem quam hic, adduxit explicationem; est autem hæc expositio allegorica, כדור, uti R. Dav. Kimchi hic notavit, vid. 2. Reg. dict. cap. 3. v. 11. n. 7.

† Hebr. וַיִּצֶק, in Msto 1. postea sic legitur: על i. e. super miraculum i. e. miraculum miraculo additum fuit; vid. 2. Reg. c. 2. v. 21. Sign. ** coetera, quæ hic sequuntur, nimirum in aqua per manus &c. usque ad versum 36. ibidem absunt, confer. Sign. seqv. *

* Hebr. על ידו, in Msto 2. pro eo legitur: על ידו i. e. per illum, coetera autem, quæ hic sequuntur, nempe: dignus est iste &c. usque ad versum 36. ibidem omissa sunt, confer. Sign. Præced. †.

quò prohibita sunt altaria. 13. Vers. 37. *Exaudi, me Domine! exaudi me*] Exaudi me per ignem, 14. exaudi me per pluviam ** sic interpretatus est Jonathan, 15. Rabbinii nostri dixerunt: exaudi me per ignem exaudi me, ne dicant (homines, quòd) istæ sint præstigiæ. Eod. vers. 37. *Ut sciant, quod tu sis Dominus*] Atque ego sim servus tuus, & ut, quando me miseris, ut illis (voluntatem tuam) annunciem, ipsi fidem mihi adhibeant, si *** me hodiè exaudiveris. Eod. vers. 37. *Et tu averteris eorum animum*] Ut dares eis locum † recedendi à te; 16. cùm in manu tua fuerit, flectere illorum animos ad te, est & Medrasch Aggadah: 17. si tu me non exaudiveris, etiam ego evadam apostata ac dicam; tu avertisti eorum animum, sic quoque dixit Moses: si morientur isti, ut moriuntur omnes (cæteri) homines, 18. ego quoque fiam apostata ac dicam: non misit me Dominus, ut loquerer * legem atque præcepta, sic etiam dixit Micha: si revertendo reversus fueris cum pace, non locutus est Dominus per me. 19. Vers. 39. *Jehova ipse est Deus*] Non verò Bahal est Deus. Vers. 42. *Et pronum se abiecit in terram*] (Jonathan interpretatus est:) & incurvavit se in terra, ut oraret pro pluvia (impetrandâ.) Vers. 43. *Versus mare*] Si fortè appuerit nubes, ascendens ex mari. Vers. 44. *Junge (equos) & descende*] Junge currum

13. Confer. quæ suprà ad vers. 31. h. cap. num. 8. notata sunt, it. tract. Talm. Berachot, fol. 6. b. & Schabbat, fol. 55. a.

14. Quoniam hic in textu sacro repetitur: exaudi me, hinc profluxit ista expositio Rabbinica, conf. tract. Talm. Berachot, fol. 9. b. & Taanit, fol. 17. a.

* Hebr. במטר, in Msto 1. pro eo legitur: במים i. e. per aquam; cætera, quæ hic sequuntur, videlicet: sic interpretatus est Jonathan, ibidem absunt.

15. Nempè: קבל צלותי יי באשחא קבל צלותי i. e. suscipe orationem meam Domine per ignem, suscipe orationem meam per pluviam, sic in editione Basileensi Paraphrasis Chaldaicæ habetur, ast in editione Complutenfi sive Plantiniana legitur solum קביל צלותי i. e. suscipe orationem meam, Domine! suscipe orationem meam, omissis vocibus ignis ac pluviae.

*** Hebr. כן, in utroque Msto hic solum legitur: כן, omissa particulâ ו & videtur illa hic superflua esse.

† Verba ista: ut dares eis locum &c. usque ad: sic quoque dixit Moses, absunt in Hebræo à Msto 1.

16. Ad loci istius intellectum sciendum est, quòd R. Eleaser perhibuerit, Eliam contra Deum verba hic protulisse, dum dixit tu avertisti animum eorum retrorsum, sic in Berachot fol. 31. b. alleg. D. Wagenfeil. Sot. pag. 737. n. 9. confer. Berachot, fol. 9. b. & fol. 33. a. it. Joma, fol. 21. b.

17. Hebr. מדרש אגור, i. e. expositio mystica sive allegorica.

18. Sicuti Numer. c. 16. v. 29. habetur.

* Hæc quoque verba: ut loquerer legem &c. usque ad versum 39. h. c. absunt hic in Hebræo à Msto. 1.

19. Vid. 1. Reg. cap. 22. v. 27. al. v. 28.

currum tuum ac descende ** de monte Carmel, ut ad domum tuam revertaris, ne pluvia te molestat 20. in via. Vers. 45. *Usque sic & usque sic*] i. e. Interea, dum ibat nuncius & interim, dum currus fuit iunctus, coeli obscurabantur. 21. Vers. 47. *Et manus Domini*] Spiritus 22. fortitudinis 23. à Domino, (sic interpretatus est Jonathan,) indutus scil. fuit (Elias) robore, 24. ut posset currere pedibus suis antè currum, ne (rex) Achab iret solus, honorem enim tribuit (Elias) dignitati regiae. Vers. 47. *Et accinxit lumbos suos*] (Istud: וישנס hîc accipitur,) ac si (diceretur:) ויאזור i. e. & cinxit se, 25. non est isti (verbo: שנס) simile (in S. Scriptura,) etiam hoc non venit, nisi, ut doceat, quòd significet alacritatem, (videlicet Elias) accinctus fuit tanquàm fortis.

CAP. XIX.

Vers. 2. *Sic faciant Dii*] Non * (faciant ita,) sicuti fecisti prophetis Bahal. Vers. 4. *Sub junipero*] (Dictio רותם significat) linguâ vernaculâ: genevre. ** Eod. vers. 4. *Et dixit: satis est*] (Jonathan interpretatus est:) satis mihi terminus (vitæ prorogatus est,) usquequò ego conturbabor hoc modo? 1. Vers. 6. *Carbonibus tosta*] (Vox: רצפים significat:) פחמים

** Hebr. מרר, in Msto 1. pro eo legitur: מרר i. e. celeriter.

20. Hebr. ירחק i. e. premat, urgeat, confer. quæ de verbi istius significatione ad Thren. c. 1. v. 1. n. 4. notata sunt, in Msto 1. post מרר הכרמל i. e. de monte Carmel, ita legitur ולך לבית מרר מפני הגשמים שירחק (fortè legendum: שתרחק) i. e. & abi celeriter domum propter pluviam, ut eam procùl amoveas (vel fugias) in via.

21. Hebr. נהקדו, in Msto 1. legitur: נהקדו & postea additur ibidem בעבים i. e. nubibus obscurabantur.

22. In Msto 2. & quidem illius fine habentur notæ Raschianæ ab hoc versu 47. usque ad capitis sequi 19. versu 21. quas cum vulgatis editionibus contuli &, in quibus differant, locis convenientibus annotavi.

23. Hebr. גבורה, in Msto 2. pro eo legitur: גבורה (Spiritus) prophetiæ.

24. Hebr. כוח, in Msto 1. pro eo legitur: כוח i.

e. spiritu.

25. Confer. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 46. a. fin. it. tract. Talm. Sevachim, fol. 102. a. & Menachot, fol. 98. a.

* Hebr. לא, in Msto 1. omisâ hac particulâ negativâ sic legitur: כה יעשה אלהים כה יעשה אלהים i. e. (Sic faciant Dii) sicuti fecisti prophetis meis; in Msto 2. locus iste ita habetur: כה יעשה אלהים כה יעשה אלהים i. e. sic faciat ei (Ifebeli) Deus sicuti feci prophetis Bahal, ac verba ista imprecationis ad Eliam referuntur.

** Ita hîc exprimo: יניב"ר vel יניב"ר, prout in Msto 2. hîc habetur; abest autem dictio ista Gallica à Msto 1. confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam, p. 835.

1. Chald. כרין, sic in notis Raschianis h. loc. ut & in editione Basileensi Paraphrasis Chaldæicæ habetur; in editione Plantiniana legitur: כרין i. e. in hoc, per Daleth ab initio.

פחמיו *** i. e. prunas, sic quoque (accipitur in illo loco :) & in manu ejus erat רצפה i. e. pruna. 2. Vers. 9. *Ad Speluncam*] Hæc fuit caverna petra, in qua steterat Moyses. 3. Vers. 10. *Altaria tua destruxerunt*] Altaria singulorum, 4. quæ exstructa fuerunt Deo, nam ecce altare domus electæ (i. e. Templi) fuit Hierosolymis. Vers. 11. *Ventus magnus*] (Jonathan interpretatus est :) exercitus angelorum venti 5. Eod. vers. 11. *Concussio*] (Jonathan interpretatus est :) exercitus angelorum commotionis. † Vers. 12. *Ignis*] i. e. Exercitus angelorum ignis, (prout Jonathan interpretatus est.) Eod. vers. 12. *Sibilus aure tenuis*] Vox laudantium in silentio, (sic Jonathan;) ast de prophetis populorum hujus mundi dicit (S. Scriptura :) silentium & vocem audivi, 6. silentium scil. fuit ad laudandum (Deum) atque ego audivi vocem, venientem ex silentio, 7. retentissimè 8. linguâ vernaculâ; non verò ipsam audiunt vocem. 9. Vers. 13. *Et obvolvit faciem suam*] (Jonathan וילט interpretatus est :) וכוך i. e. & operuit faciem suam, sic etiam illa (S. Scriptura) dicit : לוטה i. e. involutus veste. 10. Vers. 16. *Unges in prophetam loco tuo*] Non est voluntas mea (inquit Deus) in prophetia tua, 11. quoniam tu assuefactus es, 12. accusare filios meos. Vers. 17. *Morte afficiet Elisa*] Non reperimus, quòd

Xx 2

(Elisa)

- *** In Msto 1. pro eo legitur : גחלי i. e. prunæ, res eadem est.
2. Sicuti Esai. c. 6. v. 6. habetur, ubi vide Raschi notas.
3. Vide Exod. cap. 33. vers. 22. ibique Raschi not. confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 851. edit. Amstel.
4. Ubi singuli sacrificia offerebant, confer. quæ suprâ ad 1. Reg. cap. 15. v. 14. num. 5. & n. 6. notata sunt.
5. Confer. hîc Isaac. Abarbenel. Commentar. ubi prolixè exponitur, quid per spiritum sive ventum, concussionem, ignem ac sibilum auræ tenuis intelligatur, ejus versionem Latinam nobis exhibuit D. Meyer. in not. ad Seder Olam p. 852. & seqq. confer. & D. Wagenseil. Sota, pag. 78. ac not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 66. a. med. & p. 87. b. circa fin. & p. 100. a. princ. it. pag. 251. b. fin. it. tract. Talm. Chagiga, fol. 16. a. & Berachot, fol. 58. a.
- † Verba ista : exercitus angelorum commotionis, absunt hîc ab utroque Msto.
6. Sicuti Hiob. cap. 4. vers. 16. habetur, ubi vi-

- de Raschi notas, num. 21. confer. hîc dict. tract. Talm. Chagiga, fol. 16. a. & Berachot, fol. 58. a.
7. Nimirum חברה sive ברת קול i. e. filiam vocis, Echo, sicuti R. Salomo ad Hiob. dict. cap. 4. v. 16. exponit, ubi vid. num. 25.
8. Sic reddo hîc : רטנוט "שמנוט" vel : רטנוט "שמנוט" uti in Msto 2. habetur, Latinis est : tintitus, Galli hodiè frequentius usurpant : tintement, confer. 2. Reg. cap. 21. v. 12. n. 1. abest autem dictio ista Gallica à Msto 1.
9. Sed vocis repercussionem sive echo, confer. Raschi not. ad Exod. c. 33. v. 9. n. 25. & ad Numer. cap. 7. vers. 89. n. 82. & 85. it. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 590. & seqv.
10. Sicuti 1. Samuel, cap. 21. v. 9. al. vers. 10. habetur, confer. 2. Samuel. c. 19. v. 5. n. 3. 4. & R. Salom. ad Esai. c. 25. v. 7. n. 12. & ad Jerem. c. 43. v. 9. n. 1.
11. Id est : non mihi placet prophetia tua, nolo amplius, ut prophetæ officiò fungaris, ratio mox additur.
12. Vel : didicisti accusationem contra filios meos,

(Elisa) morte affecerit, nisi quadraginta ac duos pueros juxtà (urbem) Jericho per urfos. 13. Vers. 20. *Abi, revertere*] Postea. * Eod. vers. 20. *Nam quid tibi feci*] Ut me sequaris? ** Vers. 21. *Coxit eorum carnem*] (Istud **בשר להם** hîc positum est, pro:) **בשר ליהם** i. e. coxit illis carnem, 14. sic exposuit Dones atque Menachem, eodem modo *** etiam Jonathan interpretatus est tanquam duo vocabula; ego verò † existimo, quòd non opus sit, illud dividere in duo vocabula, quid igitur illud est **בשר הבשר**? (nempè:) coxit eorum, duorum boum, carnem, nam jugum (boum) duos ad minimum complectitur. Eod. vers. 21. *Et dedit populo*] Præ magno gaudio fecit (Elisa) convivium.

CAP. XX.

Vers. 5. *Nam miseram ad te &c. mihi dabis*] Scio, quòd illa mihi daturus sis; ‡ sed aliud de te decrevi, (nempè:) Vers. 6. *Quicquid desiderabile est oculis tuis ponent illi in manum suam & accipient*] Sed nonne priora illa (de quibus Benhadad dixerat, etiam) fuerunt res desiderabiles? ecquid igitur illud sibi vult: desiderabile oculis tuis? (videlicet:) desiderabile inter desiderabilia, (nempè) liber Legis (Divinæ, detur:) de qua dicitur: desiderabilia præ auro & quidem aurò purissimo quamplurimo, 1. dixit (rex) Achab in corde suo: iste rem magnam petit, non est illa tantum mea; sed etiam seniorum Israël, quocircà vocavit (Achab) omnes seniores terræ (Israëliticæ), quamvis (enim) cultui idololatræ fuerint dediti; tamen legem (Divinam) honorabant. Vers. 10. *Si suffecerit pulvis Samariæ pugillis &c.*] (Jonathan interpretatus est:) ut feratur soleis plantarum pedum populi, qui mecum est, (nempè) pulvis,

meos, sic juxtà Hebr. confer. Raschi not. ad Esai. cap. 6. vers. 6. n. 20.

13. Prout 1. Reg. cap. 2 v. 24. ubi vide Raschi notas, confer. Abarbanelis Commentar. h. loc. ubi exponit, quomodo de Elisa dicatur, quòd ipse morte affecerit, Latinam ejus versionem nobis exhibuit D. Meyer. in not. ad Seder Olam pag. 86. in Junii ac Tremellii not. h. loc. explicatur, quòd Elisa morte affici curaverit Israëlitas per Chazaëlem, vid. 2. Reg. c. 8. v. 12. & c. 10. v. 32. ac c. 13 v. 3.

* Hebr. **מאחור**, in Amstel. edit. ut & in Mito 2.

legitur: **מאחורי** i. e. à tergo meo.

** Hebr. **שחבא אחרי**, in Mito 1. pro his legitur: **שחבא אחרי** i. e. ut revertaris à tergo meo.

14. Confer. Raschi not. ad Josu. c. 15. v. 19. Sign. † it. ad Esai. c. 35. v. 1. n. 5.

*** Verba ista: eodem modo &c. usque ad: ego verò existimo, absunt in Hebræo à Mito 1.

† Hebr. **ומה**, istud & sequentia, usque ad: **ומה** i. e. quid igitur illud &c. absunt à Mito 2.

‡ Confer. hîc tract. Talm. Sanhedrin, fol. 101 b. 1. Sicuti Psalm. 19. vers. 11. habetur, ubi vide Raschi notas.

pulvis, qui adhæret plantis pedum, Eod. vers. 10. *Pugillis*] (Dictio *שער* hîc) significat vestigium plantæ pedis, sic quoque (accipitur in illo loco:) *במשעלו* i. e. in tramite vinearum, 2. sic etiam (in illo loco:) *עשעלו* ecquis mensus est i. e. vestigio suo 3. aquas? nam (Deus) ivit in mari Suph, dicitur quippe: calcare fecisti in mari equos tuos. 4. Eod. vers. 10. *Si suffecerit*] (Ista: *אם יספוק* significant:) *אם יספוק* i. e. si fuerit fatis, Vers. 11, *Dicite ne jactet se is, qui se accingit, sicuti ille, qui se discingit*] (Jonathan interpretatus est:) dicite illi: ne jactet se ille, qui se accingit & descendit in prælium, sicuti vir, qui vincit & ascendit ex eo, i. e. ne gloriatur accingens sese gladiô suô, ut in prælium descendat, quoniam ille haud scit, an victoriam reportaturus sit nec ne. Eod. vers. 11. *Sicuti ille, qui solvit*] Cingulum scil. gladii sui, qui jam antea ascendit ex prælio ac victoriam reportavit; sic dominus vester (inquit Achab legatis regis Benhadad,) gloriari non debet ea in re, quæ futura est. 5. Vers. 12. *Admovete*] Arma obsidionis contrà urbem. 6. Vers. 13. *Propheta quidam*] Is fuit Micha, Jemlæ filius. 7. Vers. 14. *Per pueros præfeclorum provinciis*] Isti fuerunt filii fidejussionum, 8. omnes quippe principes cœterorum populorum* dabant filios suos pro se obfides, ne contrà illum (regem Israëlitarum) rebellarent. Eod. vers. 14. *Quis incipiet prælium*] i. e. (Quis) ordinabit mandata 9. in illo (prælio?) egredere tu primò (inquit propheta ille,) & sic interficies illos (hostes tuos;) nunc autem clamorem militarem tollite. 10. Vers. 15. *Septem millia*] Existimo ego, (quòd isti septies mille viri fuerint) illi, de quibus dixit (S. Scriptura:) omnia genua, quæ non curvaverunt se Bahali, 11. septem scil. millia. Vers. 16. *In tabernaculis*] Quæ eis facta erant propter calorem

X x 3

rem

2. Prout Numer. cap. 22. vers. 24. habetur, ubi eadem, quæ hîc, adducta est explicatio.
3. Sive: gressu aut passu suo, sic juxta Commentatoris nostri mentem hîc vertere volui, quod Esai. cap. 40. vers. 12. habetur, ubi vide ejusdem notas, num. 15.
4. Quemadmodum Habac. cap. 3. vers. 14. al. 15. habetur, ubi vide Raschi notas.
5. Quoniam nemo scit, quid futurum sit ac quid ferus vesper vehat nec semper victoria in hominum manu fita est.
6. Confer Raschi not. ad Josu. cap. 8. v. 13. n. 6. & ad Esai. c. 22. v. 7.
7. Sic etiam habetur in Seder Olam, c. 20. p. 54. confer. D. Meyer. not. ad dict. Seder Olam,

- pag. 836. edit. Amstel.
8. Idest: obfides, de quibus vid. infrà 2. Reg. c. 14. vers. 14. ibique Raschi not. confer. & Ejusd. not. ad 1. Reg. cap. 10. v. 15. Sign.*
- * Hebr. *שאר האומות* in Msto 1. pro eo legitur: *שאר מדינות* i. e. cœterarum provinciarum sive urbium.
9. Gall. Qui est ce, qui commendera? quis præcepta dabit ac prælium diriget?
10. Vel: clangite buccinis, nam verbum *תריעו*, quod hîc habetur, utrumque significat, in Msto 1. pro eo legitur: *תריעו* i. e. cantate præ lætitia & exultate.
11. Sicuti cap. præc. 19. vers. 18. habetur, confer. D. Meyer. Seder Olam, pag. 869. edit. Amstel.

rem. Vers. 22. *Revertente anno*] (Jonathan interpretatus est :) in tempore finis anni. Vers. 24. *Et constitue duces pro eis*] Ut illi, dum non existunt ex familia excelsa, animum advertant, quò rem strenuè gerant, ut gratiam (apud te) inveniant. Vers. 25. *An non fortiores illis erimus*] i. e. Et videbis, annon futuri simus illis fortiores. Vers. 27. *Et commeatu instructi sunt*] Alimentò viatici ** ad bellum necessarii instructi sunt, armis & omnibus rebus ad bellum necessariis. Eod. v. 27. *Et commeatu instructi sunt*] (Istud כָּלֵךְ ponitur pro:) נִתְכַּלְכְּלוּ i. e. viaticis instructi sunt. Eod. v. 27. *Tanquam duo parvi greges caprarum*] (Dictio חֲשִׁיפֵי significat:) קְבוּצֵי i. e. greges caprarum nec ei similis (habetur dictio in S. Scriptura;) Menachem autem exponit, quòd (חֲשִׁיפֵי) significet denudationem, sicuti *** (accipitur in illo loco:) מַחְשׁוֹף i. e. denudatione alburni, ^{12.} item (in illo loco:) חֲשִׁפֵי i. e. denuda (pedes) ad semitam; ^{13.} significatio autem denudationis convenit gregibus caprarum, veluti (habetur in illo loco:) quæ detondent de monte Gilead, ^{14.} quando (enim) descendunt (capræ) de monte, † denudatur mons. Vers. 29. *Et dixit regi Israël & dixit &c.*] Dixit R. Jochanan: ubique dicitur: & dixit & dixit, ibi fieri debet expositio (de duabus allocutionibus;) primâ allocutione dixit ei (Achabo iste propheta Dei nomine:) & dabo totam istam multitudinem in manum tuam, ^{15.} secunda allocutione (dixit ei:) si Benhadad ceciderit in manum tuam, ne parcas ei, quocircà, quando (Achab) pepercit ei (regi Syrorum,) dixit illi: quoniam virum à me anathemati devotum è manu tua dimisisti &c. ^{16.} Vers. 33. *Augurati sunt & festinârunt & præripuerunt, an ex ipso esset*] (Istud verbum יִנְחָשׁוּ) significat augurari, dixerunt (legati regis Syriæ,) quoniam verba pacifica ex illius regis Achabi ore egressa sunt, quamvis non ex proposito (illa sint dicta; tamen) istud bonum est signum & festinârunt, apprehendere verbum. Eod. vers. 33. *Et præripuerunt*] (Verbum חָלַט hîc) significat צְמִיתוּ i. e. præcisionem, (nempè:) præciderunt (isti legati) verbum ^{17.} ex illius (regis Achabi) ore, ne istud revocare posset,

** Verba ista: alimentò viatici &c. usque ad: rebus ad bellum necessariis, absunt hîc in Hebræo à Msto 1. confer. etiam quæ infra ad c. 22. v. 35. Sign. ** notata sunt.

*** Hebr. כָּמוֹ, istud & sequentia, usque ad: חֲשִׁיפֵי i. e. significatio autem denudationis &c. absunt à Msto 1.

^{12.} Prout Genes. cap. 30. v. 37. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hîc, istius vocis adducta est expositio, vid. ibid. num. 70.

^{13.} Sicuti Esai, cap. 47. v. 2. habetur, confer. Ra-

schi not. ad Esai. c. 30. v. 14. n. 16.

^{14.} Quemadmodum Cantic. cap. 4. v. 1. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Verba ista: de monte, denudatur mons, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

^{15.} Sicuti hoc v. 28. habetur.

^{16.} Prout infra v. 42. h. c. habetur, ubi vide Raschi notas.

^{17.} Occupârunt verbum ore prolatum, Gall. ils le prirent au mot.

set, * (litera) Heh in (isto:) ויחלשׁוּ in Masora ad duo inclinatur vocabula, ac si scriptum esset: ויחלשו הממנו (ut juxta Masoram sensus sit:) an ex ipso prolatum esset verbum ex animi scil. proposito. Vers. 34. *Et dixit*] Ei Benhadad: urbes illas, quas acceperat pater meus à patre tuo, quæ penes me sunt, restituiam tibi. Eod. vers. 34. *Et plateas tibi constitues in Damasco*] Et eris dominator in illa (urbe Damasco,) quæ est caput regni mei, ** sicuti pater meus te invito constituit (plateas) in urbe tua, *** Samaria; dixerat autem hæc omnia (Benhadad) ex metu, respondit ei Achab: & ego cum isto fœdere demittam te. Vers. 35. *Percute me quasô*] Istud malum fuit signum Achabo, cui dixerat propheta ex mandato Majestatis Divinæ, ut percuteret (regem Syriæ) Benhadad; nec tamen illum percussit, † etiam iste, cui dixerat propheta per verbum Domini: percutite me; nec tamen illum percussit, (perperam egit;) sicuti (igitur Deus;) vindictam sumpsit de isto; (ita etiam) ultionem sumet de Achabo. Eod. vers. 35. *Ex verbo Domini*] Sanctus ille Benedictus dixit, ut me percuteres. Vers. 37. *Et vulnerando*] Plagam vibicis (intulit.) Vers. 38. *Mutavit se aspersione pulveris*] (Verbum יתחפשׁ significat:) שינר i. e. mutavit linteum * capitis sui, ne illum (prophetam) agnosceret (Achabus;) omnis mutatio vestium significatur per vocem חִיפּוּשׁ. Eod. vers. 38. *Pulvere*] (Istud באפר) interpretatus est Jonathan במעפורתא, quod significat: linteum. 18. Vers. 39. *Et ecce aliquis recessit*] A via, ut veniret ad me. Eod. vers. 39. *Et adduxit ad me aliquem*] Captivum ex præliō. Eod. vers. 39. *Si desiderando desideratus fuerit*] (Verbum: פקר hic significat ברח i. e. aufugit, ut sensus sit:) si aufugerit, ac significat (istud פקר idem, atque in illo loco:) non נפקר i. e. desideratur ex nobis aliquis, 19. significans defectum. Vers. 40. *Ei ipse non*
** com-

* Vel: ne pœnitentiâ duceretur, ne aliam mentem indueret, nam & sic istud: שלא יחזור בו, explicari poterit.

** Hebr. והוא ראש למלכו, in Msto 1. pro his sic legitur: והוא ראש מלחמה i. e. quæ fuit caput (sive initium) belli.

*** Verba ista: in urbe tua, Samaria, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Hebr. ולא הכרו ista, ut & sequentia, usque ad: ורפסו i. e. & vulnerando v. 27. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1. confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 89. b.

* Hebr. מעפורתו est hæc explicatio vocis עפר,

quæ hic in textu sacro habetur, quam plerique interpretes hic pulverem vertunt, Kimchi autem hoc loc. scribit עפר idem esse, quod צעף i. e. peplum, confer. Buxt. Lex. Chald. fol. 1642. it. num. seq. 8.

18. Hebr. שדר, sudarium, velamen, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1442. it. Sign. præ *

19. Vel: non de est ex nobis quisquam, sicuti Numer. c. 31. v. 49. habetur, ubi vide Raschi notas.

**** comparuit]** Fugâ semet eripuit. Eod. vers. 40. *Tu decidisti]* Aut vita ******* (amittenda) aut talentum argenti (solvendum est.) Vers. 42. *Virum à me anathemati devotum]* (Vox **חַרֵּם** hîc significat bellum, ut sensus sit:) virum, contrâ quem pugno, (**חַרֵּם** quippe hîc) significat † **חַיִּירוֹם** i. e. bellum, vox autem **חַיִּירוֹם** convenit bello, sic (accipitur in illo loco:) contrâ Edom descendet & contrâ populum **חַרְמִי** i. e. cum quo bellum gero; ²⁰. est autem expositio allegorica: multa retia & fagenas ²¹. tetendi ei ²². donec caderet in manum tuam. * Vers. 43. *Fastidiosus & indignabundus]* (Jonathan interpretatus est:) turbatus ²³. & mœstus, (dictio **סַר** hîc usurpatur, quoniam) animus ejus (Achabi) **סָרָה** i. e. recesserat ab eo.

CAP. XXI.

Vers. 1. *Et fuit his rebus gestis]* Adhuc alia (res accidit,) ad mortem ejus accelerandam. ¹. Vers. 2. *Pretium bujus]* (Nempè:) vineæ istius. Vers. 8. *Ad seniores]* (Videlicet ad) senes stolidos, ². senes probrosos. Vers. 9. *Indicite jejunium]* Consvenerant autem illi die jejunii inquirere in peccata, ab aliquibus commissa. Vers. 13. *Benedixit Naboth]* (Benedictio hîc posita est) pro maledictione, ac Targum habet: blasphemavit † Naboth Dominum ac regi maledixit. Vers. 15. *Surge, hereditario jure occupa]* Sunt nonnulli ex sapientibus, qui dicunt, quod bona eorum, qui ob crimen læsæ Majestatis interfecti

**** Verba ista :** & ipse non &c. usque ad: tu decidisti, absunt hîc in Hebræo à Msto ¹.

***** Vel:** aut tu ipse sive corpus tuum (ei tradendum erit,) nam & sic istud נפש hic exponi poterit, ut sensus sit, vel tu ipse loco eris scil. captivus.

† Verba ista: significat **חַיִּירוֹם** &c. usque ad: contrâ populum **חַרְמִי**, absunt hîc in Hebræo à Msto ¹.

²⁰. Sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, quod Esai. cap. 34. v. 5. habetur, ubi vid. num. 9.

²¹. Hebr. **חַרְמִים**, hæc vox & retia & anathemata significat; respicitur autem hac expositione ad illud **חַרְמִי**, quod in textu sacro hîc habetur.

²². Nempè: regni Benhadad, nam pro לך i. e. tibi, (sicuti in editionibus hæctenus (excussis habetur,) legendum est: לך i. e. ei, idque sensus & contextus requirit,

* Hæc verba: donec caderet in manum tuam, absunt hîc in Hebræo à Msto ¹.

²³. Explicatio ista Chaldaica abest hîc à Msto ¹. ¹. Id est: evenit res alia, quæ mortem ejus ac debitum supplicium propter admissa scelera maturavit.

². Insipientes, sceleratos, Hebr. **אֲשֵׁמָא**, confer. Raschi not. ad 2. Samuel. cap. 17. v. 4. n. 1.

† Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 29. a. & fol. 48. b.

fecti sunt, regi cedant, alii dicunt quòd (Achab) filius fratris patris ejus (Nabothi) fuerit, 3. & quòd ille ipsum (Nabothum) ejusque filios interfecerit atque ita legitimus illius hæres extiterit. 4. Vers. 20. *Vendidisti te*] Vendidisti teipsum * ad irritandum creatorem tuum. Eod. vers. 20. *Vendidisti te*] (Mstud והתמכרת hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) & vendetis vosmet ipsos ibi inimicis vestris, 5. Vers. 23. *In antemurali Jesrebel*] In valle, 6. Jesrehel, Chaldaica translatio (vocis Hebræ) חירל est גיא. 7. Vers. 25. *Enim verò non fuit similis Achabo*] 8. Scriptura testatur de illo (Achabo,) quòd inger (cœteros) reges non fuerit ** ei similis (quoad impietatem,) nam Jeroboam omnesque cœteri post illum (reges) coluerunt vitulos propter metum, ne, si populus (Israëliticus) ascenderet Hierosolymam, reverteretur regnum (Israëliticum) ad domum Davidis, ast iste (Achab) adjecit (priori cultui idololatræ) Bahalem & lucum, ad irritandum (Deum.) Eod. vers. 25. *Vendit se*] Venditus fuit 8. cultui idololatræ, vidi in Talmude Hierosolymitano, quòd Chiel, 9. Bethelita, fuerit illius (Achabi) sodalis & quòd ille quotidie pretium † ejus obtulerit idolo (Bahal.) Vers. 27. *Et ambulavit lentè*] (Dictio: טא significat:) disscalceatum. 10. Vers. 29. *Non inducam malum illud*] (Nempe) malum domus ejus,

3. Id est: quòd Achab & Naboth fuerint patrueles.

4. Confer. hîc Abarbenel. cujus Latinam versionem nobis exhibuit D. Meyer. in not. ad Seder Olam, p. 839. edit. Amstel.

* Verba ista: vendidisti teipsum ad irritandum creatorem tuum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

5. Sicuti Deuteron. cap. 18. vers. 8. habetur ubi vide Raschi notas; aliam istius verbi explicationem vide apud Abarbenel. in Commentar. h. loc. cujus Latinam versionem nobis dedit D. Meyer. in not. ad Seder Olam, pag. 840. princ. confer. vers. 25. h. cap. n. 8.

6. Quod hic dicitur בחירל id 1. Reg. c. 9. v. 10. & v. 36. vocatur בחלק Confer. Raschi not. ad 1. Paralipom. c. 13. v. 10. it. Munsteri, Vatabli, Castalionis atque H. Grotii not. h. loc.

7. Chald. חירל, vid. Targum Onkelosi ad Numer. c. 21. v. 2. al. 21. & ad Deuteron. cap. 34. v. 6. confer. hîc tract. Talm. Sevachim,

fol. 31. a. & Sanhedrin, fol. 39. b.

** Improbis, Hebr. רשע, sic in Msto 1. hîc additum reperitur, sensus est, quòd nemo ex cœteris regibus, qui antè illum fuerunt, ipsum improbitare vicerit.

8. Semet totum mancipavit, confer. quæ suprâ adv. 10. h. cap. num. 5. notata sunt.

9. De quo vide suprâ 1. Reg. cap. 16. vers. 34. num. 10.

† Sive: æstimationem ejus, quantum scil. ille valeret, sic, istud דמי hîc interpreto; respicitur autem hac explicatione ad verbum: והתמכר i. e. vendidit se, cœterum de phrasî דמי i. e. æstimavit (quæ hîc habetur,) vid. Raschi not. ad Exod. c. 21. v. 22. confer. hîc Bava mezia, fol. 59. a. & Sanhedrin, fol. 102. b.

10. Confer. 2. Samuel. cap. 15. v. 30. & Jerem. c. 2. v. 25. ibique Raschi not. vid. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 840. it. tract. Talm. Taanit, fol. 25. b.

ejus ¹¹, non inducam ipso vivente; ast decretum (illud Divinum, quod) canes lincturi sint sanguinem ¹², non potuit eventum sortiri tempore filii ejus; sed super ipsum ¹³. (Achabum poena illa venire debuit.)

CAP. XXII.

Vers. 2. *Anno tertio*] Postquam (Achab) dimiserat (regem Syriæ) Benhadad. * Vers. 3. *Nos autem quiescimus*] (Istud: **מחשינו** significat:) **מהעצלינו** i. e. pigri sumus, linguâ vernaculâ: siamo pigri. 1. Vers. 7. *Annon est hic propheta amplius*] (Dixit rex Jehoschaphat:) per traditionem accepi (sive didici, quod) duo prophetae non vaticinentur unâ eademque linguâ; 2. isti autem omnes unâ dicunt linguâ. Vers. 8. *Sed malum*] Quoniam ille dixerat: eò, quod dimisisti virum à me anathemati devotum &c. 3. Vers. 15. *Ascende & prosperare*] Non dixit ei (Achabo Micha) in nomine Domini. Eod. vers. 15. *Et det Dominus*] Utinam det Dominus in manum regis! * Vers. 17. *Non erit dominus istis*] i. e. Tu (ô rex Israëuitarum!) solus morieris in prælio, sicuti dicitur: ne pugnetis contrâ parvum, aut contrâ magnum; sed contrâ regem Israëuitarum solum, 4. & quamvis dictum sit: ac populus tuus pro populo ejus; 5. tamen gutta (sanguinis,) quæ egressa est ex isto justo Micha, quem socius ejus percussit vulnerando, 6. expia-

11. Id est: extirpationem familiæ ejus atque liberorum, de qua supra v. 21. & sequ. h. cap. cæterum verba ista: malum domus ejus, absunt hîc in Hebræo à Msto. 1.

12. Videlicet: Achabi, de quo vaticinio supra v. 19. h. cap. confer. Abarbenel. h. loc. cujus versio Latina habetur apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, p. 841. vid. & tract. Talm. Joma, fol. 87. a.

13. Hebr. **במים**, in Msto 1. pro eo legitur: **במים** i. e. in ipsius diebus.

* Idem reperies not. tum ad 2. Paralipom. c. 18. v. 2. confer. hîc Cholin, fol. 5. a.

1. Sic habetur hîc Italicè; ast Galli dicerent: nous sommes paresseux ou lasches, confer. 2. Reg. c. 2. v. 8. n. 5.

2. Id est: quod non iisdem utantur verbis & eandem formulam vaticinandi usurpent &

quo ad verba conformes sint; isti autem omnes unô ore vaticinantur, uti v. 13. h. cap. habetur, confer. not. ad 2. Paralipom. c. 18. v. 5. n. 12. item tract. Talm. Sanhedrin, fol. 89. a. & Cholin, fol. 5. a.

3. Prout supra 1. Reg. cap. 20. v. 42. habetur, confer. hîc not. ad 2. Paralip. cap. 18. vers. 7. num. 14.

* Eadem explicatio habetur in notis ad 2. Paralip. cap. 18. v. 14. ubi vid. num. 21. confer. hîc tract. Talm. Joma, fol. 73. a. Bava Kama, fol. 2. b. it. Sanhedrin, fol. 89. a.

4. Sicuti infra vers. 31. h. cap. habetur, confer. 2. Paralip. c. 18. v. 9. n. 17.

5. Prout supra 1. Reg. cap. 20. v. 42. habetur.

6. Quemadmodum dict. cap. 20. vers. 37. habetur, confer. not. ad 2. Paralip. cap. 18. v. 7. num. 14.

expiationem fecit pro toto populo Israëlítico, 7. sic exponitur. Vers. 19. *A dextrâ ejus & à sinistrâ ejus*] An verò est sinistra Deo? nonne dicitur: dextra Domini excelsa est, dextra Domini facit robur? 8. magnificata est robore dextera tua, Domine, dextra tua, Domine, confringit hostem; 9. sed (respondetur hoc ita intelligendum esse, quod nonnulli) à dextra ejus stent & nonnulli ab illius sinistra, qui ab ejus dextra stant, docent justitiam; qui verò ab illius sinistra stant, docent peccatum. 10. Vers. 21. *Et prodiit quidam spiritus*] (Nempè:) spiritus Nabothi. 11. Vers. 24. *Quonam transiit Spiritus Domini à me*] Per quam nam viam transiit, ecce textus iste sermonis brevitate utitur; in verbis dierum autem (pro *וְיָזַן* plenius) scribitur: *וְיָזַן* i. e. per quam viam transiit &c. 12. Vers. 30. *Et dixit rex Israëlīs Jehoshaphat, mutando se & veniendo in prælum*] (Ista *וְיָזַן* posita sunt pro:) *וְיָזַן* i. e. ut mutaret se & veniret (in prælum, ut sensus sit:) ego dissimulabo ac mutabo vestes meas regias, ne me agnoscant, * nam, si me agnoverint, accedent ad me, (hostes) ad pugnandum. Eod. vers. 30. *Tu autem indue vestes tuas*] Nam (hostes) ad te non accedent, ut contrâ te pugnent. quoniam agnoscent te, quòd tu non sis rex Israëlīs; sed rex Jehudæ, nec eis ulla tecum lis (sive contentio) est. Vers. 32. *Et clamavit Jehoshaphat*] Ad Sanctum† illum Benedictum. Vers. 34.

Ty 2

Et

7. Ecce credunt Judæi, guttam sanguinis Michæ fuisse propitiationem pro toto populo Israëlítico; sed negant, sanguinem Jesu Christi agni immaculati, in cujus ore non inventa fuit fraus, esse propitiationem pro totius mundi peccatis, ô duritiam ac stuporem cordis!
8. Sive: agit strenuè, sicuti Psalm. 118. vers. 16. habetur.
9. Prout Exod. cap. 15. vers. 6. habetur, ubi vide Raschi notas.
10. Eadem ferè Rabbiorum expositio in R. Dav. Kimchi Commentario h. loc. adducitur, confer. Martini Pug. Fid. part. 3. Dist. 3. c. 11. n. 10. & not. ad 2. Paralip. c. 18. v. 18. num. 23. vid. & Abarben. in Not. h. loc. ubi *וְיָזַן* fol. 1. col. 2. in margine allegatur, confer. & tract. Talm. Schabbat, fol. 149. b. & Sanhedrin, fol. 89. a. & fol. 102. b.
11. Est hoc desumptum ex capite חלק Sanhedrin fol. 89. a. vid. Abarbenel h. loc. ejusque

Latinam versionem apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam pag. 843. it. H. Grotii not. h. loc. & R. Salom. ad 2. Paralip. c. 18. v. 5. n. 6. & v. 20. num. 27. confer. hic & tract. Talm. Schabbat, fol. 149. b. & Sanhedrin, fol. 102. b.

12. Sicuti 2. Paralip. c. 18. vers. 23. habetur.

* Confer. hic not. ad 2. Paralipom. cap. 18. v. 29. num. 32. verba autem ista: ne me agnoscant &c. usque ad: tu autem indue, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Expositio ista non approbatur in notis ad 2. Paralip. c. 8. vers. 31. posset itaque aliquis inde colligere, quòd autor notarum ad Paralipomena alius sit, quàm R. Salomo, vel quòd Judæus quidam illius notas ad Paralipomena interpolaverit, id, quod Rabbini non est infrequens, vid. num. 35. ad 2. Paralip. d. c. 18. v. 31. it. Præfat. mea ad Gorionidem num. 86. & n. 87.

Et vir quidam tetendit arcum] Is fuit Nahaman. * Eod. v. 34. *In simplicitate sua*] Non noverat, quòd ille rex Israëlisset. Eod. v. 34. *Inter commissuras & inter loricam*] Sunt loricae, quibus sunt quasi squamæ, sicuti dicitur (de Goliatho:) & lorica squamata; 13. cadebant autem squamæ super foramina loricae eaque claudebant, istæ (squamæ hîc) vocantur רבקי i. e. juncturae, 14. Vers. 35. *Stabat in curru suo*] i. e. Firmabat se ac stabat, ** ne Israëlita cognoscerent, quòd percussus esset atque illi fugam capesserent; initium autem cladis est fuga. Vers. 38. *Et lingebant canes sanguinem ejus*] Ego existimo, *** quòd Naboth ibi occisus fuerit, nam ecce dixit propheta: in loco, ubi linxerunt canes sanguinem Naboth &c. 15. Eod. vers. 38. *Et arma lavabant*] (Vox: הונו i. e. hîc significat:) כלי i. e. arma, 16. quæ ibi abluerunt à sanguine, sic interpretatus est Jonathan; Rabbinî nostri dicunt: Achab fuit frigida constitutionis, † ideò Isebel faciebat ei figuras duarum meretricum in ipsius curru. 17. Vers. 39. *Domus eburnea*] (Dictio: שן hîc significat) שן רפיל i. e. dentem elephantis. Vers. 45. *Et pacem habuit Jehoschaphat cum rege Israël*] Quoniam bellum fuerat inter Asam, patrem ejus (Jehoschaphati) & inter Bahesam, regem Israël, ideò opus fuit dicere ita. 18. Vers. 47. *Et reliquias effæminatorum*] (Dictio הקרש hîc significat) eos, qui publicè exercebant scortationem. 19. Vers. 48. *Non erat*

* Sic in Medrasch Tehillim ad Psalm. 78. exponitur, vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 896. de hoc Nahamane vid. 2. Reg. cap. 5. v. 1. & seqv. ibique num. 1. cæterum verba ista: & vir quidam tetendit arcum is fuit Nahaman, absunt in Hebræo à Msto 1. confer. not. ad Zachar. cap. 12. v. 11. ubi scribitur, quòd Hadadrimmon interfecerit Achabum, vid. ibid. Sign. * confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 39. b.

13. Prout 1. Samuel. c. 17. vers. 5. habetur, ubi vide Raschi not. num. 2.

14. Sive: commissuræ, Vatablus in notis h. loc. exponit Gallicè: entre les joints des cuissons, confer. Munsteri atque H. Grotii not. h. loc.

** Verba ista: firmabat se ac stabat, absunt hîc à Msto 1. in eodem autem hic inserta sunt & quidem loco alieno, quæ suprâ cap. 10. à versu 27. usque ad versum 34. ejusdem capituli habentur, vid. not. ad dict. vers. 27. Sign.

** confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 28. b.

*** Hebr. וואמר אני ista & sequentia, usque ad: ויהוה i. e. & arma (lavabant) absunt à Msto 1.

15. Sicuti cap. præc. 21. vers. 19. habetur.

16. Ita etiam Jonathan hic interpretatus est: וואמר i. e. & vasa armorum, prout & Commentator noster notavit, confer. hic Munsteri, Amama & H. Grotii not. ut. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 39. b.

† Hebr. מצות הוה, fortè pro מצוה in voce legendum est, nempè: מצות i. e. scortationi deditus fuit.

17. Idque eum in finem, ויהוה i. e. ut (Achab meretrices depictas) aspiciens calesceret, sic R. Dav. Kimchi in not. h. loc.

18. Nempè, quòd pacem inter sese coluerint rex Jehuda & rex Israël, sicut h. vers. habetur.

19. Confer. quæ suprâ ad 1. Reg. c. 14. vers. 24. Sign. * notata sunt.

erat autem rex in Edom] Jam inde à diebus Davidis, Eod. vers. 48. *Præfectus (erat) rex*] Scriptum autem est istud hoc loco, quoniam ætate (regis) Jehoram, filii ejus (Jehoschaphati,) qui (Jehoram,) dum vixit, perverse egit, rebellârunt Edomæi ac sibi regem constituerunt; 20. ast diebus Jehoschaphati adhuc ei subjecti erant. Vers. 49. *Quia fractæ fuerunt naves*] Quoniam Jehoschaphat societatem inierat cum Ahasjahu, ideò fractæ fuerunt (illæ naves,) sic etiam dixit ei propheta in verbis dierum: quandoquidem confociasti te cum Ahasja, dirupit Dominus opera tua. 21. Vers. 52. *Annò decimò septimò Jehoschaphati*] Nonnulli textum istum S. Scripturæ mirantur, quoniam dicitur de Achabo, quòd ipse regnaverit 22. annis, de Jehoschaphato autem dicitur, quòd regnum suscepit annò quartò Achabi, 22. sic reperitur, quòd finiti sint dies (vitæ) Achabi annò decimò nonò 23. Jehoschaphati; hîc autem * illa (S. Scriptura) dicit, quòd Ahasjahu regnaverit annò decimò septimò Jehoschaphati, sanè inquisivi & deprehendi in verbis dierum ** regum Israël, quòd (ibi S. Scriptura) non accuratè inquirat in numerum annorum istorum (regum) & si (quis ex illis regibus) in fine anni suscepit regnum, attribuit illum ei in principio ejus nec numerat illum (annum) ei alio in loco, quocircà existimo quoad annum quartum Achabi, *** de quo dicitur, quòd Jehoschaphat regnum suscepit, (existimo, inquam,) quòd non connumeretur 24. cum illo (anno quarto) annus primus Achabi, atque ita deprehendes in plerisque, sic etiam annus (primus) quòd Jehoschaphat regnum suscepit, non annumeratur annis istis septendecim.

II. REG.

20. Prout infra 2. Reg. cap. 8. vers. 20. habetur, ubi vid. n. 8. confer hic præ aliis H. Grotii & Amamæ notas.

21. Sicuti 2. Paralipom. cap. 20. vers. 37. habetur.

22. Prout supra versu 41. h. cap. habetur, confer. hîc Abarbenel. ubi istius dubii solutio habetur, Latinam ejus versionem vide apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, pag. 844. & seq.

23. In Abarbenelis Commentario h. loc. habetur annus decimus octavus, nam si detrahas 4. annos à 22. remanebunt 18. anni, vid. D. Meyer. not. dict. p. 844. circa fin. confer. & 2. Reg. c. 1. v. 17. n. 7.

* Verba ista: hîc autem illa &c. usque ad: sanè inquisivi, absunt in Hebræo à Msto 1,

** Hebr. בָּרַרְי דִּימִי מַלְכִי, in Msto 1. pro his ita legitur: וְבִרְרִי מַלְכִי יִשְׂרָאֵל. e. (deprehendi) in plerisque regibus Israël &c.

*** Hæc verba: quoad annum quartum &c. usque ad finem notarum hujus capituli, absunt in Hebræo à Msto 1.

24. Id est: quòd annus primus Achabi non comprehendatur sub quarto illo anno, de quo dicitur, quòd Jehoschaphat regnum suscepit, causam totius istius rei esse putat Abarbenel in Commentario h. loc. quòd omnes anni, quibus reges Israël Scriptura docet regnasse, ab annis regum Davidis sint desumpti, adeò, ut si quis regnum suscepit in fine anni unius regum domus Davidis & initio sequentis anni, diceretur, regnasse bien-

I. N. I.

II. REGUM.

CAP. I.

Ers. 2. *Per cancellos*] Existimo ego, (quòd vox שִׁבְכָה (hîc significet) linguâ vernaculâ: grade, 1. id, quod solent per modum crucis 2. conjungere asteribus * longis ac brevibus, quod vocant vernaculè: cantinele, 3. multisque constat foraminibus, ad instar reticuli (sive operis implexi,) diciturque linguâ vernaculâ: predune, 4. ego verò audiui, (quòd vox: שִׁבְכָה vernaculè (significet:) vis; linguâ autem Germanicâ: *Wendelstein*/ 5. sicuti exposui (in notis ad illum locum, ubi habetur:) & per cochleas ascendebant. 6. Eod. vers. 2. *Et agrotavit*] (Istud חֲלָה hîc) significat: חֲלָה i. e. morbum (sive infirmitatem.) Vers. 17. *Et regnavit Jeboram pro eo*] Frater ejus (Achasjæ) fuit (iste Jehoram.) Eod. vers. 17. *Annò secundò ** Jeborami, filii Jebosaphati*] Quomodo istud dici poterit? nonne

bienniò, quocircà ptoabile esse, quando dicitur (vers. 41. h. cap.) annò quarto Achabi, quòd significetur, quatuor annos ejus jam effluxisse, cum Jehoschaphat inciperet regnare, vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam dict. p. 844. & sequ.

1. Sic reddo hic גִּרָא, in Msto 1. legitur: אֲדוֹרָא, quòd exprimere possis: aldoir, sed mendosam puto hanc vocem, in Michlol Jophi exponitur vernaculè: קִירָא sive קִירָא namin ista vocolitera illa post, in editione, quâ usus sum, non benè expressa est, utrum sit לֵאנָא & haud scio, quid dictio illa sibi velit, nisi fortè Latine: clathra, exponere velis.

2. Juxtà Hebræum: staminis & subtegminis.

* Hebr. בִּנְסוּרִים, in Msto 1. postea additur: שֵׁל קוֹדֵסִים i. e. contorum seu bacillorum.

3. Centinele, sic קִנְטִינֵלִי, quod hic habetur,

reddere possis, si quidem vox non est corrupta, fortè cancellos intelligit, qui hodiè Gallis dicuntur: grilles sive treillis.

4. Sive: predone vel perdune, sic reddere possis: פִּרְדוֹנִי, sed dictionem istam vel admodum antiquam vel corruptam puto, sicuti multæ aliæ voces peregrini idiomatis, quæ in Rabbiorum scriptis occurrunt, in Msto 1. legitur: פִּרְדוֹנָא, quod exprimi posset: prune seu prone; sed & hanc vocem mendosam puto.

5. Sic reddo hic וִנְדֵלִשׁ טִיִּין, uti in Msto 1. hic legitur, & quidem benè, confer. hic, quæ ad 1. Reg. c. 6. v. 8. n. 27. notata sunt, vid. & n. sequ. 6.

6. Prout supra 1. Reg. dict. cap. 6. v. 8. in notis Raschianis habetur.

** Verba ista: annò secundò &c. usque ad finem nota.

nonne (iste Jehoram) regnum adiit annò decimò nonò Jehoschaphati? nam ecce Ahasja regnum acquisivit annò decimò septimò (regis Jehoschaphati) regnavitque bienniò, 7. & in sequenti etiam (capite) scriptum est: annò decimò octavò Jehoschaphati regnavit 8. Jehoram (rex Israël ;) Jehoschaphat autem regnavit viginti quinque annis, 9. priusquàm Jehoram, filius ejus, regnaret; sed (respondetur, quòd) Jehoschaphat dignus fuerit, qui interficeretur in Ramoth Gilead; ast, quoniam clamaverat (ad Dominum,) adjecti ei fuerunt septem anni, 10. ab isto itaque tempore (nempe ab annò decimo octavo Jehoschaphati illa (S. Scriptura) numerat filio ejus (annos regni.)

CAP. II.

Vers. 1. *In turbine*] Per ventum procellosum. 1. Vers. 2. *Confide quèsò hìc*] Voluerat (Elias) repellere illum (Elischam) propter (animi sui) humilitatem, 2. ne aspiceret, quomodo ipse auferretur (ex hoc mundo.) Vers. 3. *Dominum tuum*] Non autem dominum nostrum, docet (hìc S. Scriptura,) quòd (filii prophetarum) ejusdem ponderis, cujus Elias, fuerint. 3. Vers. 8. *Et convolvit illud*] Convolvit * (illud pallium Elias,) quò faciliùs illo percutere posset (aquam.) Eod. vers. 8. *Et convolvit illud*] Non ipsa convolutione; sed collegit, 4. quod vocant vernaculè: piegato, 5. Vers. 10. *Rem diffi-*

diffi-

notarum hujus capitis absunt in Hebræo à Msto 1.

7. Sicuti 1. Reg. cap. 22. v. 52. habetur, ubi vide notas num. 22. & 23. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 845. & p. 916. edit. Amstel. confer. & 2. Reg. c. 8. v. 16. n. 6.

8. Sic infrà capite 3. v. 1. habetur, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam dict. p. 916.

9. Prout 1. Reg. c. 12. v. 42. habetur,

10. Expositio ista desumpta est ex Seder Olam, cap. 17. p. 46. edit. Amstel. confer. infrà 2. Reg. c. 8. v. 16. n. 7.

1. Infrà vers. 11. h. cap. dicitur, quòd Elias per currum igneum & equos igneos ablati fuerit, conciliationem utriusque loci vide apud Munsterum in not. h. loc.

2. Elias, quippe propter animi sui humilitatem & submissionem noluit, ut Elischam gloriosam

suam receptionem in cœlum aspiceret.

3. Id est: quòd ejusdem æstimationis & præstantiæ fuerint, atque ipse Elias.

* Hebr. כרכה, istud & sequentia, usque ad: ויגללו i. e. & convolvit illud, absunt à Msto 1.

4. Contraxit, complicuit, id enim verbum קלט, quod hic habetur, significat.

5. Sic reddo hic פיג' ט' loco ד', est autem istud verbum Italicum, notans: complicatum, nam Commentator noster interdum lingvâ Italicâ ad exprimendum animi sui sensum utitur, sic in notis ad 1. Reg. cap. 22. vers. 2. etiam Italicè mentem suam explicuit, ubi vid. num. 1. in Msto 1. Gallicè legitur: קיי'ליר, quod exprimere poss: cueillier, Latine: colligere, adunare, benè, respondet enim istud Italice: piegato, Latine: complicatum, coadunatum.

difficilem petiisti **] Non possum dare tibi plus, quàm mihi est in manu mea. *** Eod. vers. 10. *Si videris me, assumi (ac separari) à te*] Tunc possum facere tibi magis magisque. Eod. vers. 10. *Erit tibi sic; si verò non, baud erit*] Quoniam facultas non est in manu mea. Vers. 12. *Pater mi, † pater mi*] Qui melior fuit ipsi Israël oratione sua, quàm currus & equites, (sic Jonathan hîc interpretatus est.) Vers. 14. *Ubi est Dominus Deus Eliæ?*] A quo promissum accipi, fore, ut requiescat in me portio dupla spiritus ejus. 6. Eod. vers. 14. *Etiám ipse, † cùm percussisset aquam*] (Expositio verborum istorum:) etiam ipse, (habetur) in Pirke R. Eliezeris, filii R. Josi, Galilæi, 7. nempe: duplò superavit dimidia pars Elisæ portionem Eliæ, nam ab initio duorum (Eliæ scil. & Elisæ) iustitia fuit; nunc autem unius saltem extitit iustitia. Vers. 16. *Ne fortè sustulerit eum spiritus Domini*] Quomodo istud fieri potuit? nam heri dixerunt ei (filii prophetarum:) an nôsti, quòd hodiè Dominus assumpturus sit dominum tuum? 8. nunc autem res ista ab illis abscondita fuit, quomodo istud? (nimirum S Scriptura) nos docet, quòd ex illo die, quò Elias receptus fuit, recesserit ac semet separaverit Spiritus Sanctus à prophetis atque amplius non fuerit Spiritus Sanctus tantâ abundantia in Israël. Vers. 17. *Donec pudefieret*] Pudore suffusus fuit ab illis (filiis prophetarum,) ne fortè ipsi dicerent: non vult iste accipere faciem 9. doctoris sui, quoniam ipse dignitatem ejus (doctoris sui) adeptus est, * haud vult, ut ille revertatur, hæc omnia vidi in Tosiphta (tractatus Talmudici:) Sota. Vers. 19. *Aqua autem mala*] Et propter has aquas (malas) terra orbat incolas suas, ut illi sepulturæ tradantur, si res ita sese habet, cur hîc (dicitur:) habitatio urbis bona est? hinc dicunt: gratia loci insita est illius habitatoribus. 10. Vers. 21. *Ad scaturiginem aquarum*]

** Hebr. לִשְׂאוֹל, in Msto 1. postea sic legitur: וְלִי מִה שְׂאוֹן בְּיָדִי. e. (petiisti) à me, quod non est in manu, (potestate) mea.

*** Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 47. a. b. & fol. 105. b. it. Cholin, fol. 7. b.

† Confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 26. a. & Sanhedrin, fol. 60. a. it. fol. 61. a.

6. Sicuti suprà v. 9. & 10. h. cap. habetur, confer. hic dict. tract. Talm. Moëd katon, fol. 22. b. & fol. 26. a.

‡ Hebr. רָאִיתִי, in Msto 1. pro eo legitur: רָאִיתִי. i. e. vidi (in Pirke &c.)

7. Sic etiam vocatur à Commentatore nostro in notis ad Exod c. 14. v. 24. n. 78. con-

fer. cap. seqv. 3. v. 1. n. 3.

8. Sicuti suprà vers. 5. h. cap. habetur, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 874.

9. Id est: nullum ei respectum vel nullam reverentiam ei exhibere vult, cum tamen fuerit doctor ejus.

* Accepit, abstulit, Hebr. נָטַל, in Msto 1. pro eo legitur: נָטַל. i. e. cessavit (dignitas ejus, scil. Eliæ.)

10. Id est: suus cuique locus placet, quamvis ille non adeò commodus ac bonus sit, dulce est solum patrium, desumptus est iste locus ex Sota, quem vide apud D. Wagenfeil, Sot pag.

rum] Unde illæ scaturiebant. Eod. vers. 21. *Et iniecit illuc salem*] Sed omne Sal est res, quæ corrumpit aquam? (ita sanè est;) verum fuit miraculum ** in miraculo. 11. Vers. 23. *Pueri parvi*] (Isti hîc מְנוּעֵרִים dicuntur, quia fuerunt) מְנוּעֵרִים i. e. excussi (sive destituti) à præceptis. 12. Eod. vers. 23. *Ascende, calve!*] Ascende ab isto loco, quoniam decalvâsti, 13. nobis locum, nam ad hoc † usque tempus nos mercede conducti fuimus, ut aquas dulces è longinquo adferremus & exinde vitam nostram sustentaremus: ast ex quo aquas istas dulces fecisti, perierunt nobis media vitæ sustentandæ, sic exponitur in (tractatu Talmudico:) Sota. 14. Vers. 24. *Et vidit illos*] Viderat (Elisa Spiritu prophetico,) quod nec in ipsis nec in eorundem posteris esset humor 15. bonitatis.

CAP. III.

Vers. 1. *Jehoram autem, Achabi filius*] Etiam textus iste hîc scriptus est propterea, ut narretur miraculum, (quod acciderat circa) Meschach, Moabitarum regem, quod contigit per manum Elisæ, nam (S. Scriptura) refert

- pag. 1037. ubi: R. Chanin ait: suam cuique quam incolit, civitatem esse carissimam, confer. & pag. 1039. n. 1. dict. Sot. vid. tract. Talm. Sota, fol. 47. a.
- ** Hebr. נִם בְּחֹךְ נִם, confer. suprâ not. ad 1. Reg. cap. 18. v. 34. Sign. †. it. infra not. ad 2. Reg. c. 20. v. 7. n. 4.
11. Sic docuerunt sapientes in Mechilta, prout apud Abarbenel h. loc. notatum est, cujus Latinam versionem nobis exhibuit D. Meyer, ad Seder Olam p. 886. fin. sequ.
12. Id est: quia præcepta Dei excusserant nec observârunt, confer. D. Wagenfeil. Sot. p. 1030. ubi verba Gemaræ in Sota, (unde locus iste desumptus est) habentur, vid. & Abarbenel. expositio h. loc. cujus versio Latina videri poterit apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, p. 888. confer. & not. ad Genes. c. 3. v. 7. n. 20. it. ad Esai. c. 40. v. 30. num. 47. & ad Proverb. cap. 1. vers. 4. num. 5. & Sign. **
13. Sive: calvescere fecisti, denudâsti, Hebr. הִקְרַחְתָּ, prout hîc in notis Raschianis habetur; respicitur autem hac explicatione ad vocem קָרַח, quæ in textu sacro habetur, confer. hic Sota, fol. 46. b.
- † Verba ista: nam ad hoc usque tempus &c. usque ad: & vidit illos (v. 24. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.
14. Locum Hebræum Gemaræ, qui hic ex Sota allegatur, vide Latine versum apud D. Wagenfeil. Sot. p. 1030; sed hanc Raschi expositionem ridiculam & absurdam vocat Samuel Bochartus, rationes vide apud dict. D. Wagenfeil. in Sota, pag. 1032. n. 2. vid. Sota fol. 46. b.
15. Hebr. לְחִלּוּחֵי שֶׁל מִצְוָה, sic in notis Raschianis h. loc. in Gemarâ Sotæ apud D. Wagenfeil. p. 1031. habetur: לְחִלּוּחֵי שֶׁל מִצְוָה i. e. humor præcepti sive pietatis, sic quoque in Msto 1. legitur מִצְוָה, nam Elisa viderat, quod

fert * de Elia octo miracula; de Elifā autem sedecim, ut stabiliretur (id, quod scriptum est:) duplex portio sit de Spiritu tuo penes me, 1. eaque (miracula) scripta sunt omnia, alterum juxtā alterum, sic vidi in triginta ac duobus 2. modis (explicandi sensum legis Divinæ) R. Eliezeris, filii R. Josi, Galilæi; 3. divisio autem Jordanis ab Elifāo facta, loco duorum miraculorum, ab Elia factorum, habenda est. 4. Vers. 2. *Sed non, sicuti pater ejus & sicuti mater ejus*] Qui (scil. pater ejus) addidit Bahalem, 5. ad irritandum (Deum.) Vers. 3. *Veruntamen peccatis Jeroboami adhaesit*] Atque sic (fecerunt) omnes reges Israëlis, propter metum, ne regnum (Israëliticum) reverteretur ad domum Davidis, si (Israëlitæ) ascenderent ad festa solennia (celebranda,) quocircā coluerunt vitulos † (aureos.) Vers. 4. *Pecuarius*] (Jonathan נִקְרָא Chaldaicè vertit:) מֶרִי גִיְרִי i. e. dominus pecorum. * Eod. vers. 4. *Arietes lanigeros*] (Jonathan interpretatus est:) arietes pascui, scil. cum lana sua. 6. Vers. 8. *Via deserti Edomæorum*] Nam etiam rex Edomæorum simul cum nobis proficiscetur (in bellum contra Moabitas. ‡) Vers. 10. *Ut det illos &c.* [Quò siti moriantur. Vers. 11. *Qui fudit aquam super manus Elia*] (Nempè:) in monte Carmel, ** & dum (Elifā) fundebat (aquam super manus Elia) facti sunt illius (Elia) digiti tanquā fontes aquarum, donec repleta fuit fossa, 7. dignus autem est iste (Elifā,) ut nobis per ipsum (vel propter ipsum) fiat miraculum in aqua. Vers. 13. *Nequaquam, quia vocavit Dominus &c.*] (Jonathan hīc interpretatus est:) obsecrò, ne memineris peccatorum

quòd essent semem malignantium nec ex illorum semine quicquam boni proditurum sit, uti in Gemara alleg. p. 1031. & sequi habetur, confer. etiam Abarbenel. h. loc. cujus Latina versio reperitur apud D. Meyer, in not. ad Seder Olam p. 888.

* Verba ista: nam (S. Scriptura) refert &c. usque ad: ut stabiliretur, absunt in Hebræo à Msto 1.

1. Sicuti c. præced. 2. v. 9. habetur.

2. Confer. quæ ad 1. Samuel. c. 5. v. 11. n. 5. & 6. & ad 2. Samuel cap. 24. vers. 9. n. 13. notata sunt.

3. De hoc vide, quæ ad 2. Samuel. dict. c. 24. v. 9 n. 13. & ad cap. præced. 1. v. 14. n. 7. notata sunt, it. Raschi not. ad Jerem. cap. 46. v. 22. num. 23. & not. ad Numer. cap. 22. v. 32. Sign. *

4. Confer. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam

p 916. & 917 edit. Amstel.

5. Vide, quæ ad 1. Reg. cap. 16. v. 31. Sign. * notata sunt.

† Hebr. הַעֲלִי, in Msto 1, pro eo legitur: הַבְּעִלִי i. e. Behalim.

* Confer. Raschi not. ad Amos cap. 1. vers. 1. ibiquè num. 2

6. Id est: non detonsos: sed lanigeros dabat arietes tributi loco regi Israëlis, confer. Munsteri not. h. loc.

‡ Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 36. b & Schevuot, fol. 12. b.

** Verba ista: in monte Carmel. absunt hic in Hebræo à Msto 1.

7. Confer. quæ suprā ad 1. Reg. cap. 18. vers. 34. num. 12. notata sunt, it. D. Wagenfeil. Sota, p. 521. num. 6. ut & tract. Talm. Bera- chot, fol. 8. a. & Pesachim, fol. 68. a.

torum temporis istius, pete pro nobis misericordiam, quia vocavit Dominus &c. Vers. 15. *Accipite mihi fidicinem*] Propter indignationem, *** quoniam recesserat ab illo (Elisa) præsentia Divina. 8. Vers. 16. *Multas fossas*] Dicitio גְּבִיִּים hîc significat) cisternas aquarum plenas. Vers. 18. *Et leve hoc est*] Præterea miraculum istud leve & exiguum est in oculis Domini, is enim aliud adjiciet miraculum coram vobis, (nimirum) dabit Moabitas in manum vestram. Vers. 19. *Atque omnem arborem bonam dejicietis*] Quamvis dictum sit: ne corrumpas arborem; 9. hîc tamen istud vobis permissum est, quoniam ista gens (Moabitica) est contemptibilis ac vilis coram ipso (Deo,) sic quoque illa (S. Scriptura) dicit: non quæres pacem eorum & bonum eorum, 1. istæ sunt arbores, (nempe) boni, qui inter illos sunt. 11. Eod. vers. 19. *Agrum bonum*] Agrum, semine sparsum, 12. linguâ vernaculâ: semence. † Vers. 20. *Fuit autem mane, cum tempus esset offerendi munus*] Aquæ coeperunt descendere de cœlo manè in terram Edom, & tempore illo, quo munus offerri solet, veniebant inundantes & implebant illam vallem, 1. quoniam dixit (Elisa:) non sentietis ventum nec videbitis pluviam, 14. sic in Medrasch R. Tanchumæ. 15. Vers. 21. *In termino*] In confinio, quod vocant: marque. 16. Vers. 22. *Rubentes, quasi sanguinem*] Sic fieri solet in aquis, quando Sol manè radios suos super illas spargit, ut procùl ex adverso conspiciantur rubentes; illi autem (Moabitæ) nunquam viderant.

Zz 2

aquis

- *** Hebr. מפני הכעס, in Msto 1. pro eo legitur מפני הנערות נסחלי i. e. propter pueros recesserat &c. respicitur hac explicatione ad pueros illos, de quibus cap. præc. 2. v. 23.
- 8 Spiritus Sanctus donum propheticum, sic dictionem שְׁכִינָה hic interpretor & expono, nempe Elisa fidicinem adduci jusserat, ut perturbatus ipsius animus sedaretur, quoniam iratus erat, quod donum propheticum à se recessisset, confer. Munsteri, Vatabli, ut & Jun. i. atque Tremellii not. h. loc. it. tract. Talm. Pesachim, fol. 66. b. & fol. 117. a. & Megilla, fol. 28. a. it. Schabbat, fol. 30. b.
9. Sicuti Deuter. c. 20. v. 19. habetur.
10. Prout Deuter. c. 23. v. 6. al. 7. habetur, ubi vide Raschi notas.
11. Confer. Raschi not. ad Numer. cap. 13. v. 21. n. 18. it. R. Dav. Kimchi h. loc. ibi locus iste de arboribus ipsis exponitur, non de ho-

minibus bonis.

12. Vel: agrum seminalem, agrum arvum, qui semine conspergitur, ut fructus ferat.
- † Sic exprimo hic: קָוַם נָצִי, in Msto 1. pro eo legitur: קוֹנֵפִי נִיָּא, quod reddere possis: campagne, i. e. campus, scil. semine sparsus.
13. Sive: illum alveum, sic vocem נַחַל, quæ suprâ v. 7. h. cap. habetur, transtulit autor Vulgatæ, confer. Munsteri not. h. loc.
14. Prout suprâ v. 17. h. c. habetur.
15. Autor iste sæpè à Commentatore nostro allegatus est, vid. ejus not. ad Exod. c. 38. v. 8. & ad Levit. c. 11. v. 2. it. ad Numer. c. 16. v. 1. ad Cantic. e. 7. v. 3. & alibi, confer. cap. sequi 4 v. num. 3.
16. Sic reddo: מִן־קִיָּא מִן־קָא, uti in Msto 1. legitur, confer. Raschi not. ad Deuter. c. 33. v. 5. & ad Ezech. c. 25. v. 16. num. 13.

aquas in illa valle, quocircà existimabant, quòd esset sanguis. † Vers. 25. *Et urbes everterunt*] Dirutæ fuerunt (urbes.) Eod. vers. 25. *Projecerunt quisque lapidem suum*] Nam lapides ex muris auferabant eò usque donec remanerent omnes parietum lapides tanquàm paries, 17. ad standum super eorum (Moabitarum) חרסית, 18. quod notat lutum, ac si diceret (S. Scriptura,) quòd non amplius remanserit lapis in muro; (sed solummodò lutum;) ac postea circumdederunt funditores (illum murum) ac percusserunt id, quod reliquum erat ea in parte, ubi murus non fuit fractus eumque prostraverunt. Vers. 27. *Et accepit filium suum* 19. *primogenitum*] In Pesikta Sectionis שקלי 20. exponitur, quòd (rex Moabitarum) interrogaverit servos suos, quænam est conditio † populi istius (Israëlitici,) ut ei ista fiant miracula? responderunt ei; Abrahamus,* istorum pater, habuit filium unicum, eique Sanctus ille ** Benedictus dixit: offer illum mihi (in sacrificium,) ipse igitur (Abrahamus) animo prompto obtulit illum *** Sancto illi Benedicto, tunc dixit illis (rex Moabitarum:) etiam mihi filius est primogenitus, ibo eumque offeram idolo. Eod. vers. 27. *Super murum*] (In

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 108. a. & Nidda, fol. 19. a.

* Verba ista: eo usque donec &c. usque ad: חרסית absunt hic in Hebræo à Mstō 1.

17. Scil. luteus, absque lapidibus, commentator noster istud: בקיר i. e. in pariete, (prout in textu sacro habetur) exponit, ac si scriptum esset: בקיר i. e. tanquàm paries, sicuti in illius notis hic legitur, confer. num. sequ. 18.

18. Dictio חרסית, quæ hic in textu sacro habetur, non ut nomen proprium: Chareseth, (sicuti à nonnullis interpretibus;) sed appellativè à Commentatore nostro exponitur ut & ab autore Vulgatæ vertitur, confer. Munsteri, Vatabli & Amamæ not. h. loc. & in primis Abarbenel. cuius versionem Latinam nobis exhibuit D. Meyer. in not. ad Seder Olam pag. 890. edit. Amstel. vid. & Esai c. 16. v. 7. ibique Raschi not.

19. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, prout & autor Vulgatæ transtulit, quam sententiam & H. Grotius in not. h. loc. amplectitur, allegata Josephi auctoritate, Julii ac Tremellii versio habet: cepit

filium ejus (scil. regis Edomzorum) primogenitum, sic & R. Dav. Kimchi, R. Levi, ben Gersom, & Abarbenel exponunt, cuius versio Latina videri poterit apud D. Meyer. dict. pag. 890. & sequ. confer. & Michlol Jophi ibique R. Jac. Abendanæ not. Amama, consideratis utriusque sententiæ rationibus, fateatur, se adeò implicitum esse, ut, quid sequendum sit, videre non possit.

20. Confer. hic Abarbenel, ubi etiam Sanhedrin, fol. 39. 2. allegatur, apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, p. 891.

† Hebr. טבעה i. e. natura, proprietas, in Amstel. editione pro eo legitur טבעה i. e. causa, forsitan mendose.

* Similem narrationem vide infra in notis ad 2. Reg. c. 19. v. 37. n. 24.

** Verba ista: eique Sanctus ille &c. usque ad: obtulit illum, absunt in Hebræo à Mstō 1.

*** Hebr. והקריבו, in Mstō 1. postea sic legitur והקריבו ליה i. e. accepit etiam ipse filium suum eumque obtulit idolo, confer. hic tract. Talm. Taanit, fol. 4. a. & Sanhedrin, fol. 39. b.

(In voce חמה, quæ hîc in textu sacro habetur,) deest (litera) Vau, ²¹. quoniam (rex Moabitarum) colebat חמה i. e. Solem. Eod. vers. 27. *Et extitit indignatio magna super Israëlitas*] Quoniam (per istud factum) memoratæ fuerunt illorum (Israëlitarum) iniquitates, quòd scil. etiam ipsi servirent cultui idololatrico ²². ac (propterea) non essent digni, quibus fieret miraculum. ²³.

CAP. IV.

Vers. 1. *Ex uxoribus filiorum † prophetarum*] (Mulier ista) fuit uxor Obadiæ, ., ubicunque (habetur in textu Hebræo:) filii prophetarum, ibi Chaldaica interpretatio est: תלמידי נביי i. e. discipuli prophetarum. *
Eod. vers. 1. *Et creditor*] Is fuit (rex) Joram, filius Achabi, qui ei (Obadiæ) pecuniam mutuo dederat sub usura, quoniam ille sustentaverat prophetas tempore patris sui, ². sic in Medrasch R. Tanchumæ, ³. quocircà dicitur: & percussit Jehoramum inter ** brachia ejus, ⁴. quæ ille (Jehoramus) extenderat, ut auferret usuram (à fœmina Obadiæ.) Vers. 2. *Leiybus olei*] Cadus unctionis olei; (litera autem) Aleph in voce: (אסור cadit †) de fundamento, sicuti Aleph in (voce) אחוורתי i. e. indicationem meam ⁵. auribus vestris, & Aleph in (di-
Zz 3 ctione)

²¹. Scribendum enim fuisset: חמה cum Vau in medio ratio istius omissionis à Commentatore nostro hic adducitur.

²². Ac filios suos idolo combusserint igne sic Isaac. Abarbenel. in Commentar h. loc. cujus Latinam versionem vid. in D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 891. ac sequ. it. pag. 1006. confer. & Raschi not. ad Amos, cap. 2. v. 1. n. 1. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 39 a. b.

²³. Id, quod tamen eis maxima Dei indulgentia ac benignitate configit, de quo supra v. 19. al. 20. h. cap. cæterum verba ista ac (propterea) non essent digni, quibus fieret miraculum, absunt in Hebræo à Msto 1.

† In Msto 2. & quidem in illius fine habentur notæ Raschianæ ab hoc versu 1. usque ad versum 14. h. cap. quas etiam cum vulgatis editionibus contuli & in quibus fortè differant, locis convenientibus annotavi.

¹. De quò 1. Reg. cap. 18. v. 3. & sequ. confer.

hic R. Levi, Ben Gersom. verba autem ista: fuit uxor Obadiæ, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

* Confer. infra vers. 38. h. cap. num. 17.

². Qua de re vide 1. Reg. dict. cap. 18. vers. 13.

³. De quo vide cap. præced. 3. vers. 20. num. 15.

** Hebr. בין זרוע, in Msto 1. postea sic legitur: שלקח הרבה בשני זרועות i. e. quoniam ille acceperat usuram duobus brachiis suis.

⁴. Sicuti infra 2. Reg. cap. 9. vers. 24. habetur, hanc Jehorami percussione[m] justâ Dei vindictâ factam esse dicunt Rabbini.

† Hebr. נופל, sic in utroque Msto hic additum reperitur, & rectè.

⁵. Sive: enunciationem meam, Prout Hiob. c. 13. vers. 17. habetur, ubi dictio אומר venit radice אור, sic etiam hic vox אסור venit à radice אסר i. e. unxit & litera א abjicitur, confer. R. Salom. ad Esai. c. 9. vers. 17. num. 46. & ad Psalm. 119. v. 5. n. 4.

etione) **אֲבָחָה** i. a cuspis gladii. 6. Vers. 4. *Et claudas fores*] Gloria miraculi est, verare in occulto. Eod. vers. 4. *Et quòd plenum fuerit, removere jubeto*] A facie tua, atque aliud vas illius loco reponito, ut illud impleatur; tectum autem Olei ex loco suo ne removeto, quoniam Sanctus ille Benedictus fecerat illum tanquam fontem; non autem solet fons removeri de loco suo, hanc allegoricam * expositionem audi. Vers. 5. *Ipsi adferebant ad illam*] Vasa. Vers. 6. *Et stetit oleum*] Ne amplius veniret (ac fluere instar fontis ex primo vase;) est expositio allegorica in Bereschit rabba: auctum fuit pretium olei. Vers. 7. *Et venit atque indicavit*] Venerat (illa foemina,) ut consuleret (Elisam,) an vendendum esset (illud oleum;) an verò expectandum esset, donec amplius augeretur (pretium sive aestimatio olei,) respondit ei (Elisa:) abi, vende, quia sufficit (ejus pretium,) ut omnibus creditoribus tuis inde satisfacere & ex reliquo tu unà cum filiis tuis vivere possis, donec resurgant mortui. Vers. 8. *Et fuit ibi mulier magna*] i. e. Aestimata (magnae existimationis,) vidi in Pirkei ** R. Eliezeris, (quòd mulier ista) fuerit soror Abisagæ, Sunammitidis. 7. Eod. vers. 8. *Et fuit, cum ille transiret*] Per illam urbem, ut diverteret ad ejus (mulieris) domum, ad sumendum cibum, (verbum:) **וְהָיָה סֵר** hîc significat tempus præsens, 8. ac si diceret: **וְהָיָה סֵר** i. e. divertebat ibi. † Vers. 9. *Ecce jam novi*] Quoniam non viderat (mulier illa) muscam super mensa ejus nec fluxum nocturnum in sindone ejus. 9. Vers. 11. *Et fuit dies*] Et fuit dies quidam. Vers. 13. *Solicita fuisti erga nos*] (Istud: **אֵלֵינוּ** hîc significat:) **בְּשַׁבְּלֵנוּ** i. e. propter nos (vel: nostrum causam.) Eod. vers. 13. *Tota ista solitudine*] Ut occupationem istam susciperes, (sumitur enim hîc verbum **וַחֲרָר**) sicuti (in illo loco:) **וַחֲרָר** i. e. & trepidat ad verbum meum,

6. Vide Ezech. cap. 21. vers. 20. ubi R. Salomo vocem istam **אֲבָחָה** deducit à **בִּיחָה**, quod ille Gallicè ibidem interpretatur: glappissement, Latine: gannitus, latratus, confer. Raschi not. ad Esai. dict. cap. 9. v. 17. n. 45.

* Verba ista: hanc allegoricam expositionem audi, absunt hic in Hebræo à Msto 1. habentur autem in Msto 2.

** Hebr. **בְּפִיקָה** in Msto 1. pro eo legitur: **בְּפִיקָה** i. e. in Pesikta, fertè per errorem.

7. De qua 1. Reg. cap. 1. vers. 4. dicitur, quòd ministraverit regi, Davidi; sed temporis ratio non videtur pati, quòd illa mulier dives fue-

rit soror Abisagæ vel eam valde longævam fuisse oportuit.

8. Sive: imperfectum, confer. quæ ad Judic. c. 2. v. 18. n. 17. & ad 1. Samuel. c. 2. v. 20. n. 21. notata sunt.

† In Msto 1. hic additur: **וַחֲרָר** i. e. continuè, jugiter, scil. crebrò ibi divertere solebat.

9. Hebr. **עַל סִדְנִי**, in Commentario R. Dav. Kimchi h. loc. habetur: **בְּמַטְרָה** i. e. in lecto ejus, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 11. a.

meum, 10. i. e. qui admonetur * circa rem, ut illa effectui tradatur & ad animum suum eam revocat. Eod. vers. 13. *Quid vis, ut faciam tibi*] Quanam re opus habes, ** ut illa tibi fiat? quoniam meâ causâ in omnibus istis occupata fuisti. Eod. vers. 13. *In medio populi mei*] inter propinquos meos, (habito) non est aliquis, qui mihi damnum infert, non opus habeo nec rege nec præfecto militiæ. Vers. 14. *Et dixit*] Elisa Gechazio. Eod. vers. 14. *Quid ergo faciendum est ei*] Pro bono isto. Vers. 16. *Hac ipsa *** tempestate, quum hoc tempus vigeat*] Sicuti tu hodiè incolumis subsistis, ita superstes eris illa tempestate & filium amplexatura es. Eod. vers. 16. *Ne domine!*] Ne dicas: amplexatura es filium, quid mihi (proderit) amplexus ejus, si tandem illum sepultura sum, & hoc est, quod ipsa dixit ei (Elisæ,) quando † mortuus erat (puer,) annon dixeram, ne fallas me? 11. Eod. vers. 16. *Ne mentiaris*] Ne ostendas mihi rem, quæ desitura est, * (quoniam) in potestate tua est misericordiam petere (à Deo,) ut mihi detur filius, obsecro te, ne des mihi, nisi filium, qui superstes futurus sit, (istud:) ne תכזב (hîc sumitur,) sicuti (in illo loco:) non יכזבו i. e. fallunt 12. aquæ ejus. Vers. 17. *Ea tempestate, quâ vixit*] Ea tempestate, quâ viva fuit ** & incolumis, quocircâ punctatio (conjungens) est in (isto:) כע. Vers. 19. *Caput meum, caput meum*] i. e. Ecce caput mihi dolet. Eod. vers. 19. *Et dixit*] Pater ejus alicui ex pueris suis: deduc illum ad matrem suam. Vers. 24. *Duc & abi*] Celeriter. *** Eod. vers. 24. *Ne inhibeas mihi*] Ne tardes propter me equitationem. Vers. 26. *Et dixit: † pax*] Ecce textus iste sermonis brevitate utitur, nam scribendum ei fuisset: & in-

10. Sicuti Esai. cap. 66. v. 2, habetur, ubi vide Raschi notas.

* Hebr. ויהי, in Msto 1. pro eo legitur: ויהי i. e. expeditus, alacris (ad rem, ut illa effectui tradatur) quæ lectio alteri præferenda videtur.

** Hebr. ומה את צרכיך ista & sequentia, usque ad: ומה לעשו i. e. quid ergo faciendum &c. absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Verba ista: hac ipsa tempestate &c. usque ad: ne Domine, absunt in Hebræo à Msto 1.

† Verba ista: quando mortuus erat (puer,) annon dixeram absunt in Hebræo à Msto 1.

11. Sicuti infra vers. 28. h. cap. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Hebr. שפסוק in Msto 1. postea sic legitur: בקש רחמים שיהן לי בן קיים i. e. pete misericordiam (à Deo,) ut det mihi filium, qui su-

perstes futurus sit.

12. Sicuti Esai. cap. 58. vers. 11. habetur, sensus est: non desinunt, non deficiunt aquæ ejus, confer. R. Salomo ad Psalm. 116. vers. 11. it. ad Esai. cap. 57. vers. 11. num. 18. & ad Psalm. 89. v. 36. num. 21. & ad Psalm. 116. v. 11. n. 11.

* Hebr. שהיה בחיים in Msto 1. pro his legitur: שאנו בחיים i. e. quâ vivimus (& incolumes sumus.)

*** Vel: festina, Hebr. מהר, in Msto 1. pro eo legitur: במרוצה i. e. cursim, confer. hic tract. Talm. Succa fol. 27. b. & Rosch haschana, fol. 16. b.

† Verba ista: & dixit &c. usque ad: nonne dixi tibi (v. 28. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

interrogavit eam (Elisa, tunc sequi debuisset:) & dixit illa: pax. Vers. 28. *Nonne dixi tibi*] Ne mentiaris ancillæ tuæ. 13. Eod. vers. 28. *Ne fallas*] Ne seducas me per verba fallacia. 14. Vers. 29. *Ne benedicas ei*] i. e. Ne salutes eum, atque hæc omnia (ideò ei præcepit Elisa,) ne (Gechasi) multiplicaret verba, ut, si fortè illum (homines) interrogent, quonam vadis, ipse (haud jactabundus) diceret: ad resuscitandum mortuum (ego vado,) quæ sanè res non tenderet in gloriam miraculi, ut sese in eo jactaret is, per quem (istud miraculum) fit: at (Gechasi) non fecit ita; sed, quicumque illum interrogabat, ei ipse respondebat: dominus (sive doctor) meus misit me, * ut mortuum resuscitem. Vers. 34. *Et extendit se super eum*] Jonathan interpretatus est: & defatigavit se super illum, idque (verbum גָּהַר) significat defatigationem, cujus exemplum habetur in Barajetha 15. Sectionis (Legis, quæ incipit:) audite, 16. & in Siphre; Menachem ** (istud:) וַיִּגְהַר exponit, quòd verbum illud explicari debeat pro re subjecta, (ita, ut istud hoc loco significet:) extendit se super eum. Vers. 35. *Et sternutavit*] (Istud יִזְרַר significat:) נִתְעַטַּשׁ i. e. sternutavit. Vers. 38. *Dispone ollam*] Pone illam super foculum. Eod. vers. 38. *Pulmentum*] (Vox: נִזִּיר significat:) הַבְּשִׂיל i. e. pulmentum. Eod. vers. 38. *Filiis prophetarum*] (Jonathan interpretatus est:) discipulis prophetarum. 17. Vers. 39. *Ad colligendum olera*] (Dictio: אֲרוֹרִי significat:) גִּרְגִּיר 18. (nempe herbæ speciem,) quam vocant: erucam, *** (dicitur autem אֲרוֹרִי) quia מְאִיר i. e. illustrat oculos; 19. nonnulli exponunt אֲרוֹרִי (quòd significet:) olera, sicuti (accipitur in illo loco:) tanquam æstus serenus super אֲרוֹר i. e. olus. 20. Eod.

13. Prout suprâ vers. 16. h. cap. habetur, ubi vid. num. 11. confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 11. a.

14. Vel: per rem fallacem sive erroneam, sic juxta Hebræum.

* Hebr. שְׁלֹחַי, absunt ista hic à Msto 1. minus rectè, confer. hoc loc. tract. Talm. Pesachim, fol. 68. a. & Berachot, fol. 61. a. it. Eruvin, fol. 18. b.

15. Hebr. בְּרִייתָא, de cujus significatione vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 348. cæterum verba ista: in Barajetha Sectionis: audite, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

16. Hæc sectio incipit Deuteron. capite 32. vers. 1. & continuatur usque ad capud 33. eò exclusò.

** Istud: Menachem & quæ sequuntur usque ad: dispone ollam (v. 38. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

17. Confer. quæ suprâ ad vers. 1. h. cap. Sign. * notata sunt.

18. De hujus vocis גִּרְגִּיר significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 486.

*** Sic exprimo hic אֲרוֹרִי, prout etiam in Msto 1. h. loc. habetur, eruca est planta, Germ. weisser Senff.

19. Scilicet: virore suo, uti scribunt Talmudici in Joma, fol. 18. alleg. Buxtorf. in Diction. Hebr. voc. אֲרוֹר. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 894.

20. Eod. vers. 39. *Et invenit vitem agrestem*] (Jonathan interpretatus est:) vitem in agro. 21. Eod. vers. 39. *Et collegit ex ea colocynthides agrestes*] Germinaverant ex ea colocynthides agrestes, linguâ vernaculâ: bouloyez, 22. estque venenum mortiferum; audiavi autem nomine R. Menachemi, (locum istum sic exponendum esse:) & collegit seorsum ממנו ex illa i. e. præter illam (vitem agrestem) colocynthides agrestes. Eod. vers. 39. *Et conscidit*] (Istud: ויפלה significat:) וייבקע i. e. & diffidit. Vers. 42. *Ex Babal Schalischba*] Est † nomen provinciæ, 23. Jonathan interpretatus est: è terra Australi. 24. Eod. v. 42. *Babal*] (Vox בעל hic) significat: מישור i. e. planitiem, 25. & sæpè (in hac significatione occurrit) in S. Scriptura. Eod. vers. 42. *Panes primitiarum*] In festo Paschatis, quo tempore proventus primitivus profertur. 26. Eod. vers. 42. *In vestimento suo*] (Jonathan istud: בצקליונו interpretatus est:) בלבושיה i. e. in veste sua. Eod. vers. 42. *Populo*] i. e. Discipulis, * quos ille sustentabat. Vers. 43. *Quid apponerem hoc*] (Nempè:) unumquemque panem. 27.

CAP.

20. Sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, quod Esai. cap. 18. vers. 4. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & ejusd. not. ad 2. Samuel. c. 23. v. 4. n. 13. it. tract. Talm. Joma, fol. 18. a.

21. Chald. גופנא בהקלא, sic in hodiernis editionibus, fortè pro: בהקלא legendum i. e. agri (vitem sive agrestem vitem.)

22. Sive: boloyes, sic reddere hic possis: בולויץ, in Msto 1. legitur בולויץ, fortè mendosa est ista dictio, nonnulli פקועות שדה hic vertunt; fungos agrestes; nonnulli: cucurbitas agrestes, sic ferè Abarbenel h. loc. exponit. אבטחים i. e. cucurbitas amaras, confer. Michlol Jophi & D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 895.

† In Msto 2. & quidem in fine ejus habentur notæ Raschianæ à v. 42. usque ad cap. seq. 5. v. 18. quas etiam cum vulgatis editionibus contuli, & in quibus differant annotavi.

23. Sive: terræ aut urbis, confer. 1. Samuel. c. 9. v. 4. & Lightfoot. Disquis. Chorogr. Johanni præmiss. cap. 3. §. 1. n. 3. pag. 924. edit. Lips. ac D. Meyer. not. ad Seder Olam p.

896. cæterum verba ista: est nomen provinciæ, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

24. Ita etiam interpretatus est idem Jonathan in 1. Samuel. dict. c. 9. vers. 4. confer. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 105. b. & Sanhedrin, fol. 12. a. it. Menachot, fol. 66. b.

25. Sic & Junii ac Tremellii versio hic habet: è planitie Schalischæ, nam terra Schalischæ fuit plana, confer. eorundem not. ad 1. Samuel. alleg. c. 9. v. 4. it. not. ad Cantic. c. 8. v. 11. n. 32.

26. Vel: maturescit; Hebr. מתבכר vel מתבכר, uti in Msto utroque legitur, cæterum quomodo locus iste intelligendus, & explicandus sit, vid. Abarbenel h. loc. cujus Latinam versionem nobis exhibuit D. Meyer. in not. ad Seder Olam pag. 896.

27. Quoniam hic in textu sacro particula ו, quæ est singularis numeri, habetur & tamen de viginti panibus sermo est, qui plures unò fuerunt, hinc nata est ista Commentatoris nostri expositio, confer. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 106. a.

CAP. V.

Vers. 1. *Nahaman autem praefectus militia*] Miracula, quæ facta sunt per Elisam, pergit ordine narrare (S. Scriptura.) Eod. vers. 1. *Salutem Syriae*] Is jaculatus erat arcu simplici animo & interfecerat (regem) Achabum. 1. Vers. 2. *Egrediebantur turmatim*] Quando centum aut ducenti per se * exeunt ad prædandum, quicquid reperire possunt, id dicitur *גורר* i. e. turma. 2. Eod. vers. 2. *Puellam parvam*] Puellam parvam ex urbe Naharon. 3. Eod. vers. 2. *Et fuit coram*] (Jonathan hic interpretatus est:) & ministrabat coram uxore Nahamanis. Vers. 3. *Utinam dominus meus esset coram illo propheta*] (Istud *והיה* hic) significat (idem, atque in illo loco:) *ויהי* i. e. & deprecatus est Moyses, 4. notans rogationem, (ut sensus sit:) omnes pro illo (Nahamane) preces fundant, ut veniat miraculum coram illo propheta. Eod. vers. 3. *Utinam*] (*והיה* significat:) linguâ vernaculâ: souhaitement, * ac si diceretur: hoc est votum, quò ei opus est. 5. Vers. 4. *Et venit*] Nahaman. Eod. vers. 4. *Et nunciavit domino suo*] Regi Syriae. Vers. 5. *Et accepit in manu sua*] Munus, (quod offerret) prophetæ. Eod. vers. 5. *Sex millia aureorum*] (Vox *זהב* i. e. aurum, ponitur hic pro:) *זהבים* i. e. aurei. Vers. 6. *Dicens:* *nunc*

1. De quo vid. 1. Reg. c. 22. vers. 34. ibique not. Sign. *. cæterum verba ista: & interfecerat Achabum, absunt hic in Hebræo à Msto 1. confer. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 896.

* Absque jussu ducis Hebr. *מעצמן*, in Msto 1. pro eo legitur. *בחד* i. e. simul, conjunctim.

2. Quo nomine hic intelliguntur: excursores, turba prædatrix, hinc in Vulgata: latrunculi, German. *Streiffende Rotten/Wartngänger*.

3. Hebr. *נערים*, sic in notis Raschianis h. loc. in Gemara Sotæ apud D. Wagenfeil. in Sot. p. 1031. ut & in Msto 1. h. loc. legitur: *נערים*, quod ibidem vertitur: Nuran; respicitur autem hac explicatione & notatione loci ad vocem *נערה* i. e. puella, quæ hic in textu sacro habetur, confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 46. b. & Cholin, fol. 5. a.

4. Sicuti Exod. cap. 32 vers. 11. habetur; cæterum post verba ista: *ויהי* i. e. & deprecatus est Moyses in Msto 1. ita legitur *בקשה* i. e. (notat) rogationem, ut orarent, quò (Nahaman) veniret coram illo propheta; in Msto 2. sic habetur: *בקשות כל המהפלים עליו יהו שובא לפני הנביא* i. e. (significat) petitionem, scil. omnes pro eo precabantur: utinam (Nahaman) veniat coram propheta.

Sic reddo hic *שחיד* מוט, Latine: votum, eodem ferè modo exponitur in Raschi notis ad Psalm. 119. v. 5. num. 7. in utroque Msto eadem hic habetur dictio Gallica.

5. Vel: quo ille (scil. Nahaman,) opus habet, nempe, ut à lepra miraculose mundetur.

nunc ergò, cùm venerit epistola ista &c.] Epistolæ verba erant: † nunc ergò, cùm venerint literæ istæ &c. Eod. vers. 6. *Et cures eum*] (Hebr. וְאִסְפַּתוּ, i. e. & recipias eum ista) אִסְפַּתוּ i. e. receptio, quæ fit in leproso, significat: sanationem * ejus, nam, dum ille sanatus est, ipse אִסְפַּתוּ i. e. recipitur intrà filios hominis; † ast, dum ille morbo isto laborat, omnes semet ab ipso segregant. Vers. 7. *An ego Deus sum*] Heh in (voce: הֲאֵלֵהִי) punctum habet Pathach, 6. ad docendum, quòd significet interrogationem. Eod. vers. 7. *Occasionem querit contrà me*] Ipse ansam captat, ut bellum contrà me 7. moveat (vox: סִתְּמִנֹּרָה significat עֲלֵי לֵוִית i. e. occasiones. Vers. 11. *Ecce cogitaveram*] Existimabam ego, quòd ad me † exiturus esset propheta ac mecum locuturus esset ac quòd morbum inspecturus manumque suam super locum lepræ agitaturus esset. Vers. 13. *Pater mi*] (Istud positum est,) pro: domine mi! * Eod. vers. 13. *Nonne facturussuisses*] i. e. Annaon facturussuisses, etiamsi ille tibi dixisset aliquid laboriosum? ** Eod. vers. 13. *Multo igitur magis*] i. e. Multo magis itaque, dum dixit tibi aliquid leve (nempè:) lava te & mundus esto. Vers. 15. *Benedictionem*] i. e. Munus salutationis propter gratiosam admissionem in conspectum, dum discipulus vel servus salutat dominum (sive doctorem suum, vox itaque בְּרָכָה hîc significat) vernaculè: salut. 8. Vers. 16. *Non accipiam*] Quoniam pecunia cultus idololatrici isti (muneri) erat admixta. Vers. 17. *Et (si) non*] (Istud אֲלֵי) significat petitionem, 9. idem notans, ac אֲלֵי ה' i. e. utinam! Eod. vers. 17. *Detur quasò*] De humo ista, de terra Israëlita, quæ sancta est, onus duorum mulorum eamque ad urbem meam deferam & ex illa faciam altare. 10. Vers.

Aaa 2

18.

† Hebr. וְאִסְפַּתוּ, hæc & sequentia usque ad: אִסְפַּתוּ i. e. receptio, absunt hic ab utroque Msto.

* Sic etiam exponitur in Raschi not. ad Michæ cap. 4. v. 6. num. 4.

6. Sic in quibusdam exemplaribus & quidem correctioribus habetur; ast in nonnullis editionibus legitur cum kametz.

7. Hebr. כִּי, sic enim legendum pro: כִּי, prout in editionibus hætenus excusis corruptè habetur; cæterum verba ista: ipse ansam captat, ut bellum contrà me moveat, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

† Hebr. אֲלֵי, in Msto 2. pro eo legitur אֲלֵי i. e. fortassis, hoc sensu: existimabam, fortassis exhibet propheta &c. planiore fere sensu.

* Confer. not. ad Hiob. cap. 34. vers. 36. n. 28.

** Hebr. וְאִסְפַּתוּ, hæc & sequentia, usque ad: אִסְפַּתוּ i. e. aliquid leve, absunt à Msto 1. sed malè.

8. Sic reddo hic שׁוֹלֵחַ, prout in Msto 2. habetur, in aliis editionibus legitur: שׁוֹלֵחַ, Ital. saluto, confer. Raschi not. ad Genes. cap. 33. vers. 11. n. 12. & ad Genes. cap. 47. vers. 7. num. 16.

9. Sive rogationem, confer. R. Salom. ad 1. Samuel. c. 20. v. 14. num. 2. & ad 2. Samuel. c. 13. vers. 26. it. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 898. & Vatabli atque Amama not. h. loc.

10. Zelum Dei hic habuit Nahaman; sed non secundum scientiam, vid. Junii ac Tremellii not. h. loc. it. Munsteri & Amama not. h. l. c

18. *Ædem Rimmonis*] (Rimmon est) nomen idoli. Eod. vers. 18. *Si incurvavero me*] Invitus, quando dominus meus sese incurvat ipseque manui meæ innititur. 11. Vers. 19. *Milliare terre*] (Dictio ככרה est) nomen mensuræ soli, (vel agri) sicuti (de vineis dicitur in illo loco:) jugera vinearum, 12. vernaculè: arpent. † Vers. 20. *Aliquid*] (In dictione מוֹמָה) deficit Aleph, 13. quoniam acceptio ista fuit ei (Gechasi) לְמוֹ i. e. in maculam (sive opprobrium.) Vers. 21. *Defiliit*] (Jonathan istud: וַיִּפּוֹל, quod hîc habetur, interpretatus est:) וַיִּתְּרַכֵּן i. e. & dejecit se. Vers. 23. *Velis*] (Verbum לְוֹאֵל hîc significat:) jura, 14. quòd te (Elifæus) miserit. * Eod. vers. 23. *In duobus saccis*] (Vox חֲרִיטִין significat) species vestium & sudariorum, 15. sicuti (accipitur in illo loco:) ventralia וְהַחֲרִיטִין i. e. & loculi, 16. sic (isti loco) conjunxit Menachem; sed Jonathan (vocem) istam interpretatus est (hîc:) פִּילִרְסִין i. e. marsupia (sive lintea;) at ipse eandem (vocem,) quæ est in libro Esaia, 17. interpretatus est: מַחְכֵּי; 18. interpretes autem ista: בִּשְׁנֵי חֲרִיטִין exponunt: בִּשְׁנֵי כִיסִין i. e. in duobus saccis, 19. longis, (quos vernaculè vocant:) fardeaux. 20. Eod. vers. 23. *Duobus pueris suis*] Nahamanis scil. Eod. vers.

11. Confer. hic D. Meyer. not. ad. Seder Olam, pag. 898. it. tract. Talm. Nedarim, fol. 37. b. & Sanhedrin, fol. 74. b.

12. Prout Esaï. cap. 5. v. 10. habetur, ubi in Raschi notis etiam exponitur Gallicè: arpent, confer. ejusd. not. ad Genes. c. 35. v. 16. & ad Genes. cap. 48. v. 7. it. D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 901. circa fin.

† Ita hîc exprimo: אַרְפִּי'נֵט, vel אַרְפִּי'נֵט, uti in Misto 1. legitur.

13. Scribitur enim plenè מאומה, confer. Raschi not. ad Hiob. c. 31. v. 7. n. 5.

14. Confer. Raschi not. ad Exod. c. 2. v. 21. n. 63. it. ad 1. Samuel. cap. 17. v. 39. plerique interpretes וֹאֵל exponunt: velis sive acquiescas, Vatablus hîc Gallicè exponit: vostre plaisir soit, confer. cap. sequ. 6. v. 3. n. 3. it. tract. Talm. Sota, fol. 47. a. & Sanhedrin, fol. 107. b. it. Erachin, fol. 16. a.

* Verba ista: jura, quòd te (Elifæus) miserit, absunt hîc in Hebræo à Misto 1.

15. Sive: linteorum, Hebr. סִדְרִין, de cujus vocis significatione confer. Raschi not. ad Esaï. c. 30. vers. 17. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1412.

16. Alii vertunt: aciaria, alii aliter, id, quod Esaï. c. 3. v. 22. habetur, ubi Commentator noster aliam ex Targum expositionem adduxit, confer. num. sequ. 17. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 107. b.

17. Nempe: Esaï. dict. c. 3. v. 22. confer. num. præced. 16. & sequ. 18.

18. Cingula pendula, alii: pectoralia, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1188. Hac voce Chaldaica Onkelos interpretatus est dictionem Hebræam חֲרִיטִין, quæ Exod. c. 35. v. 22. n. 28. & Numer. c. 31. v. 50. n. 125. habetur, ubi vide Raschi not. & ejusd. ad Cantic. cap. 4. v. 2. n. 28. it. ad Esaï. dict. c. 3. v. 22. confer. & D. Wagenf. Sot. p. 13. n. 12.

19. Sive: marsupiis, aut loculis, Hebr. כִּיסִין, confer. Munsteri ac Vatabli not. h. loc.

20. Sic reddere possis פִּילִרְסִין, prout in exemplari Hebræo, quò usus sum, habetur; in notis Raschianis editionis Basileensis legitur: מִרְלִישׁ, in Misto 1. habetur: מִרְלִישׁ, sed dictiones istas mendosas puto, Gallis fardeaux dicuntur, quæ Latinis: sarcinæ, onera,

vers. 23. *Et portaverunt antè illum*] (Nempè :) antè Gechasi. Vers. 24. *Et venit ad clivum*] Jonathan interpretatus est (dictionem *העופל*) locum absconditum. Eod. vers. 24. *Et accepit ex illorum manu*] (Videlicet) ex manu duorum puerorum Nahamanis. Eod. vers. 24. *Et dimisit homines illos*] Ne illos videret Elisa. Vers. 26. *An tempus erat accipiendi pecuniam*] Ut dives evaderes & ut ex illa (pecunia) tibi comparares vestes & vineas &c. 21.

CAP. VI.

Vers. 1. *Et dixerunt filii prophetarum*] Miracula, quæ ab illo (Elisa) facta sunt, hic ordine enumerat (S. Scriptura,) Rabbinus nostri dicunt, exinde (evenisse, quò locus angustus evaserit,) quoniam Gechasi repulerit 1. discipulos ab illo (Elisa) & postquam ille (Gechasi) ejectus fuit (propter lepram) venerint multi discipuli, ita, ut locus illis factus sit angustus. 2. Vers. 3. *Velus*] (Verbum *וְלִי* hic significat:) *וְלִי* i. e. placeat tibi. 3. Vers. 5. *Et ferrum*] Fragmentum.* Eod. vers. 5. *Estque commodatum*] Commodato petii nec habeo, unde illud restituere (seu solvere) possim. Vers. 6. *Et natavit ferrum*] Natavit super aquas. 4. Vers. 8. *Ploni Almoni*] (Jonathan hic interpretatus est: in loco) tecto & abscondito, *פלוני* significat (idem, atque in illo loco:) *פלני* i. e. occultum fuerit, 5. *אלמוני* (significat:) sine nomine, 6. quoniam (rex Syriæ) noluerat manifestare (nomen ** loci.) Eod.

Aaa 3

vers.

21. Confer. hic Gemara Sotæ apud D. Wagenfeil. in Sot. pag. 1049 & sequ. ac pag. 1043. n. 4. atque D. Meyer ad Seder Olam, pag. 910. cœterum verba ista: ut dives evaderes &c. usque ad finem hujus capituli absunt hic in Hebræo à Msto 1. confer. tract. Talm. Sota, fol. 47. a. & Sanhedrin, fol. 107. b. it. Erachin, fol. 16. a.

1. Nam Gechasi infestus erat discipulis ac multi timebant *לכא לפני אלשע מפני רעהו גרוי* i. e. venire ad Elisam propter improbitatem Gechasi, sic R. D. Kimchi h. l.

2. Eodem modo etiam exposuerunt alleg. R. Dav. Kimchi ac R. Levi, Ben Gersom, confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 47. a. & Sanhedrin, fol. 107. b.

3. Sive: acquiescas, confer. quæ ad cap. præ-

ced. 5. v. 23. num. 14. notata sunt; cœterum verba ista: velis i. e. placeat tibi, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

Segmentum, Chald. *הנסח*, abest istud hic à Msto 1. confer. hic. D. Meyeri Annot. ad Seder Olam. p. 912.

4. Confer. hic Sota, fol. 13. a. b. & Gemara Sotæ apud D. Wagenfeil. in Sot. p. 297. it. not. ad Zephan. cap. 1. v. 12. num. 20.

5. Prout Deuteron. cap. 17. v. 8. habetur, ubi vide notas, num. 13. & n. 14.

6. Confer. quæ ad Ruth cap. 4. v. 1. num. 2. & 3. notata sunt.

** Hebr. *אם שמו* i. e. nomen ejus, scil. loci, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

vers. 8. *Castrametatio mea*] Ibi castrametabor & insidias struam regi Israël aut illius copiis, quæ transeunt (in regionem meam) ut prædentur in terra mea per illum locum. Vers. 9. *Ne transeas per locum istum*] Ne illuc vadas. Eod. vers. 9. *Se demiserunt*] (Istud *נחיתו* significat:) *חניו* i. e. castrametantur. * Vers. 10. *Et misit rex Israël*] Mittebat (rex Israël) ac videbat, an reverà ita esset. Eod. vers. 10. *Et admonuit eum*] Nam vir Dei, (Elisa,) admonuit eum (regem Israël,) ne illuc transiret. Eod. vers. 10. *Non semel neque bis*] Fecit ei hoc modo; sed multoties. Vers. 11. *Super hac re*] (Nimirum) quisnam esset, qui hoc illius arcanum revelaret. Vers. 13. *Ubinam ille sit*] (Istud: *איכה* significat:) *היכן* i. e. ubi ille sit. Vers. 16. *Qui nobiscum ** sunt*] Ad auxilium vobiscum. Vers. 18. *Et dixit: percutite quæso &c.*] Quoad maledictionem non fecit (Elisa) mentionem Dei; sed circa apertionem (oculorum) meminit nominis (Divini,) quoad utramque (aperturam) tam circa (aperturam oculorum) pueri, 7. quàm militum. 8. Eod. v. 18. *Scotomare*] (Vox *סנוורים* significat) morbum stuporis, † dum aliquis quidem videt; sed non cognoscit, quid videat. 9. Vers. 19. *Neq; hac est urbs illa*] In qua propheta sit præsens, & verum illis dixit (Elisa,) nam ille jam antea ex ea (urbe) exierat. Vers. 22. *An quos captivos duxisti &c.*] i. e. An consuetudo tua est, interficere illos, quos ducis captivos & inservitutem abstrahis? Vers. 23. *Et apparavit eis*] (Verbum *כרו* hic significat:) apparatus * convivii. Vers. 25. *Stercoris columbarum*] (Vox *תריונים* significat) stercus, quod fluit ex columbis. ** Vers. 26. *Serva, mi rex*] Ipse (rex) existimabat, quod illa petere vellet alimenta. *** Vers. 29. *Et abscondit filium suum*] Jam mortuum, ipsaque vult illum comedere sola. Vers. 30. *Et vidit populus*] Per scissuram (vestis regiae) saccum sub vestimentis ejus. Vers. 31. *Si steterit caput Elise*] In cujus manu situm est, quærere misericordiam (à Deo.) Vers. 32. *Et misit virum antè se*] Rex misit (aliquem,) qui illum (Elisam) interficeret & prius-

* Confer. Raschi not. ad Jerem. cap. 21. v. 13. n. 6. verba autem ista: se demiserunt i. e. castrametantur, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
** Verba ista: qui nobiscum sunt, ad auxilium nostrum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
7. Nam versu præced. 17. h. cap. dixit Elisa: Domine aperi quæso oculos ejus &c.
8. Nempè: regis Syriæ, vid. v. 20. h. cap. ubi Elisa dicit: Domine, aperi oculos istorum &c.
† Hebr. שמח, in Msto 1. pro eo legitur: שמח i. e. cæcitat.

9. Confer. hic præ aliis Abarbenel. cujus versionem Latinam nobis exhibuit D. Meyer. ad Seder Olam p. 913.
* Confer. hic not. ad Zephan. cap. 2. vers. 6. num. 16. 17. & 18. it. tract. Talm. Bava batra, fol. 75. a. & Nidda, fol. 31. b.
** Pro *תריונים* scribæ substituerunt honestius vocabulum: *ריונים*, confer. Raschi not. ad 2. Reg. cap. 18. v. 27. n. 15. & Grot. ad hunc v. 25. it. tract. Talm. Megilla, fol. 25. b.
*** Confer. hic tract. Talm. Taanit, fol. 14. b.

priusquam iste nuncius venerat ad Elifam, istud ei (Elifæ) per Spiritum Sanctum revelatum erat, idque dixerat (Elifa) senioribus, ecce nuncius descendebat ad ipsum & rex post illum. Vers. 33. *Et dixit (rex:) ecce hoc malum (fit) à Domino*] Hæc est una ex maledictionibus, quibus (Deus) maledixit per Mosem (hisce verbis:) & comedes fructum ventris tui in oppressione & angustia &c. 10. Eod. vers. 33. *Quid amplius confidam Domino?*] Ut ille servet, non prodest; 11.

CAP. VII.

Vers. 3. *Et quatuor viri*] (Videlicet) Gechasi * illiusque filii. 1. Eod. vers. 3. *Ad januam portæ*] Sicuti dicitur: solus sedeat, extrà castra sit sedes ejus. 2. Vers. 6. *Dominus effecerat, ut audirent castra Syro- rum*] Visum fuit eis, ac si audirent (strepitum curruum & equorum &c.) Vers. 9. *Et d. prebendet nos culpa*] Rei erimus criminis læsæ Majestatis. 3. Vers. 10. *Quemadmodum erant*] Sicuti erant plena (tentoria,) non abstulerant ex illis quidquam. Vers. 12. *Quoniam famelici sumus*] Atque avidi, ut egrediamur ad prædam & ad alimenta. Vers. 13. *Qui relictæ sunt 4. in ea*] (Nempè:) in urbe, 5. qui non mortui sunt fame. Eod. vers. 13. *Ecce ita sunt (equi) totius multitudinis Israëlitarum, qui relictæ sunt in ea*] Si dicere velint (homines:) periculo exponentur isti (equi,) ne fortè illos interficiant Syri, ecce illi sunt 6. in urbe ista periculo famis expositi, sicuti universa Israëlitarum multitudo, quæ relictæ

10. Sicuti Deuter. cap. 28. v. 53. habetur, ubi vide Raschi not.

11. Vel: non proderit, Hebr. לא יועיל, in Msto 1. locus iste sic legitur: לא יועיל i. e. & servando non servabit (Deus.)

* In Msto 2. & quidem illius sine habentur notæ Raschianæ ab hoc vers. 3. usque ad versum 17. h. cap. quas cum vulgatis editionibus contuli & in quibus differant, locis convenientibus annotavi.

1. Nempè tres illius filii, sic in Gemara Sotæ, quam vide apud D. Wagenfeil. in Sot. pag. 1041. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 914. ubi Sanhedrin fol. 107. b. ad marginem allegatur, confer. & Sota, fol. 47. a. & Sanhedrin, fol. 90. a.

2. Sicuti Levit. cap. 13. v. 46. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. hic tract. Talm. Bava kama. fol. 60. b. & Avoda fara, fol. 27. b.

3. Sic Hebr. למלכור, hic interpretor, confer. Raschi not. ad 1. Reg. c. 21. v. 15. ubi dictio illa eodem sensu accipitur.

4. Verba ista: qui relictæ sunt &c. usque ad: si dicere velint, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

5. Hebr. ברחק העיר, absunt ista hic à Msto 2.

6. Verba ista: ecce illi sunt &c. usque ad: & si (equi illi) morientur, absunt in Hebræo à Msto 1. ast in Msto 2. post illa verba: הרי הנם i. e. ecce illi sunt, sic legitur: כסכנה הרעב נאשר (videtur נאשר legendum esse) בכל המון אשר חמו ברעב i. e. in periculo famis, relictæ sunt in omni multitudine, qui fame perierunt.

relicta est in ea (urbe,) & si (equi illi) morientur, ecce ipsi sunt, sicuti universa multitudo Israëlitarum, qui fame consumpti sunt. Vers. 15. *Inter festinandum*]. Dum scil. fugam accelerabant. Vers. 17. *Cujus manus innitebatur*]. Heri, quando (rex) veniebat ad domum Elisæ. 7.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Elisa autem dixit mulieri*] Isti sunt septem anni. Eod. vers. 1. *Quoniam vocavit Dominus famem*] Ista fuit famis, quæ extitit in diebus Joëlis, Pethuelis filii. 1. Vers. 3. *Pro domo sua & pro agro suo*] Quem occupaverant prædones. * Vers. 7. *Et venit Elisa Damascum*] Ut Gechasium ad poenitentiam ** reduceret. Vers. 10. *Vivendo vives*] Intuitu Chasælis dixit (Elisa,) quod ille victurus esset loco Benhadadi † eique successurus esset in regno. Vers. 11. *Et constituit faciem suam*] Faciem scil. doloris, 2. nam (Elisa) volebat flere; sed continebat illam (faciem suam,) ne coram Chasæle fleret, quocirca obfirmabat animum suum, ut staret ac semet contineret. Eod. vers. 11. *Usque ad tarditatem*] (Ista: עַר כִּישׁ * ponuntur pro:) עַר בִּוּשׁ i. e. donec tardavit (nempè: diu;) sed non potuit (ulterius) semet continere, quocirca fleuit. Vers. 12. *Dirumpes*] (Verbum שִׁרַּפְתָּ significat) בִּיקוּעַ i. e. diffisionem (sive disruptionem) viscerum; principalis autem eorum omnium (significatio habetur in illo loco:) & arcus (eorum) pueros תִּרְשָׁנָה i. e. diffident. 3. Eod. vers. 12. *Et eorum pregnantēs*] i. e. Mulieres uterum gerentes, quæ apud illos (Isrælitas) sunt. Vers. 15. *Stragulam*] Jonathan (vocem Hebræam מַכְכַּר interpretatus est: גִּוְנָה i. e. operimentum villosum; 4. sic quoque (Hebræa illa:)

7. Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 90. b.

1. De hoc famis tempore ejusque prædictione vide prophetiam Joëlis, capite primò & secundo, confer. & not. ad Ejusd. Joëlis cap. 1. v. 1; num. 2. it. tract. Talm. Berachot, fol. 55. a. & Taanit, fol. 5. a. conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 27. a. & Sanhedrin, fol. 100. a.

* Seu spoliatores, Hebr. גִּלְיָוִי, raptores, qui per vim sine ullo jure occupaverant agrum.

** Confer. hic D. Wagenfeil. Sota, pag. 1041. Sota, fol. 47. a. it. Sanhedrin, fol. 107. b.

† Vid. D. Meyeri Annot. ad Seder Olam, pag. 933. edit. Amstel.

2. Quem Elisa conceperat, dum per Spiritum propheticum viderat, quot quantaque mala Chasæel esset illaturus Isrælitis, de quibus mox in textu sacro.

* Hæc verba, usque ad: שִׁרַּפְתָּ i. e. dirumpes, (v. 12. b. c.) absunt in Hebræo à Msto 1.

3. Sicuti Esai. cap. 13. v. 18. habetur, ubi in notis Raschianis eadem, quæ hîc, adducta est istius verbi explicatio.

4. Gaunacum, sic Buxt. in Lexic. Chald. fol. 458.

illa:) & textit illum כְּשִׂמְיָהּ, 5. interpretatus est ** (Jonathan Chaldaicè:) כְּגִיּוֹנָה estque istud vestimentum (villosum.) Eod. vers. 15. *Et expandit super illius faciem*] Ut refrigeraretur. Vers. 16. *Annò quinto*** &c.*] Jehoschaphat constituit regem Joramum (filium suum) se vivo, duobus annis postquàm reversi erant ex prælio, quò pugnaverant contrà regem Moabitarum, sic docetur in Seder Olam: 6. annò quintò Jorami (filii Achabi regis,) & Jehoschaphati (regis Judæ,) annò quintò scil. ex quo factum fuit decretum super Jehoschaphato, ut ipse interficeretur in Ramoth Gilead; sed suspendit ei (Deus mortem) septem annis, 7. quoniam clamaverat (ad Dominum.) Vers. 19. *Lucernam*] i. e. Dominationem * (sive regnum.) Vers. 20. *Et constituerunt super se regem*] Jam inde autem à tempore Davidis non fuit illis rex, sicuti dicitur: non erat autem tunc rex in Edom; 8. sed constituerat (rex David) in Edom præfectos, 9. octo reges i. e. in Edom regnârunt, antequàm regnavit rex in Israël, qui enumerantur in libro primo Mosis, quorum intuitu regnârunt super Israëlitas (etiam) octo reges, (nempè:) Ischboschet, & David ac Salomo atque Rechabeam & Abiram atque Asa, ac Jehoschaphat & Jehoram, (hisce regnantibus) non fuit rex in Edom; quod autem scriptum est suprâ 11. quòd rex Edomæorum iverit cum Jehoramo, Achabi filio, & cum Jehoschaphato (rege Judæ) ad bellum contrà regem Moabitarum, (sciendum est, quòd ille rex Edomæorum) non fuerit rex perfectus (ac propriè sic dictus;) sed prorex, ** qui etiam ipse dictus fuit rex, sicuti dicitur: non erat autem (tunc) rex in Edom, præfectus erat rex, in Edom, præfectus erat rex, 11. i. e. præfectus erat illis loco regis. Vers. 21.

5. Prout Judic. cap. 4. v. 18. habetur, ubi vide Raschi notas.

** Verba ista: interpretatus est &c. usque ad: & expandit, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

*** Hebr. וְכִשְׂמִיָּהּ, hæc & sequentia omnia, usque ad: וְכִשְׂמִיָּהּ i. e. & defecit Libna (v. 22. h. c.) absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

6. Vid. Seder Olam cap. 17. p. 46. edit. Amstel. ibique D. Meyer. not. p. 916. confer. quæ suprâ ad 2. Reg. cap. 1. v. 17. n. 7. notata sunt, it. not. ad 2. Paralip. c. 22. v. 2. n. 12.

7. Id est: septem annis vitam ejus prolongavit (Deus,) confer. quæ suprâ ad 2. Reg. cap. 1. v. 17. n. 10. notata sunt.

* Confer, not. ad 1. Reg. c. 11. v. 36. n. 13. & ad

2. Paralip. c. 21. v. 7. n. 1.

8. Sicuti 1. Reg. c. 22. v. 48. habetur, ubi vide Raschi notas.

9. Prout 2. Samuel. cap. 8. vers. 14. habetur, vide Raschi not. ibid. confer, & not. ad 2. Paralip. cap. 21. v. 8. n. 3.

10. De quibus vide Genes. cap. 36. vers. 31. ubi in Raschi notis eadem quæ hîc, habetur expositio, vid. ibid. not. num. 44.

11. Nempè: 2. Reg. cap. 3. vers. 9.

** Seu: præfectus, gubernator, Hebr. נָצִיר, confer. suprâ num. 9. h. vers.

12. Sicuti 1. Reg. cap. 22. vers. 48. habetur.

Verf. 21. *Circumjacentes sibi*] i. e. Illos, qui confinio erant vicini. * Verf. 22. *Et defecit Libna*] Incolæ † (urbis) Libnæ 13. rebellantur contra regem (Judæ;) non autem scio, quisnam is populus fuerit, nam ecce Libna fuit in terra Israëlitica (sita;) existimo autem, quòd illa fuerit è tribu Jehudæ & quòd (incolæ ejus urbis) rebellârint contra regem. Verf. 24. *Et sepultus fuit cum patribus suis in urbe Davidis*] In verbis dierum * scriptum est: in urbe Davidis; sed non in sepulchris 14. regum (conditus fuit rex Joram.)

CAP. IX.

Verf. 1. *Elisa autem propheta vocavit &c.*] Eo ipso temporis articulo, quò Jehoram morbô laborabat in Jisrehel. Eod. verf. 1. *Cinge lumbos tuos*] Omnis cinctura lumborum significat excitationem ad fortitudinem * quoniam ipse (Elisa) mittebat eum ad rem periculofam. Eod. verf. 1. *Unum ex filiis prophetarum*] Is fuit Jona, filius Amithæi. 1. Verf. 4. *Puer propheta*] Puer Elisæ prophetæ, sic interpretatus est Jonathan: & ivit adolescens, discipulus prophetæ. Verf. 11. *Vos novistis hominem*] Vos scitis, quòd homo iste sit demens; ipsi autem responderunt: mendacium 2. tu dicis, occultas id, quod illi tibi dixit. Verf. 13. *In fastigio graduum*] (Jonathan interpretatus est:) juxta gradum horarum, (nimirum) gradus erant facti è regione horarum diei, ut quælibet hora sciri posset, quando umbra descendebat unâ horâ. Eod. verf. 13. *In fastigio*] (Dictio גַּרְגֵּרָה significat:) linguâ vernaculâ: horloge, 3. notat autem (vox

* Confer. not. ad 2. Paralipom. cap. 21. verf. 9. Sign.*

† Verba ista: incolæ (urbis) Libnæ rebellantur contra regem, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

13. Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 36. b. & Schevuot, fol. 12. b. fuit autem hæc sacerdotum urbs in Jehuda, de qua Josu. c. 21. verf. 13. confer. not. ad 2. Paralip. cap. 21. v. 10. n. num. 6. & num. 7.

* Hebr. וְכִדְבָרֵי הַיָּמִים hæc & sequentia usque ad: וְלֹא בַקְבֻרֹתָם i. e. sed non in sepulchris, absunt hic à Msto 1.

14. Prout 2. Paralipom. cap. 21. verf. 20. habetur, vide Raschi notas ad verf. 19, dict. cap. 21. אֲמַרְתִּי, 16.

* Ita hic verto וְיָרָם גִּבּוֹר, i. e. excitationem fortitudinis, in Msto 1. legitur adjectâ copulâ: וְיָרָם וְגִבּוֹר i. e. excitationem & fortitudinem, cætera, quæ hic sequuntur, nempe: quoniam ipse (Elisa) mittebat eum ad rem periculofam, ibidem absunt.

1. Sic in Seder Olam, cap. 18. pag. 47. edit. Amstel. habetur, ubi vid. D. Meyer. not. pag. 933. confer. cap. seqv. 10. verf. 30. num. 7. & infra 2. Reg. c. 14. v. 25. num. 12. cæterum verba ista: is fuit Jona &c. usque ad: vos novistis hominem, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

2. Sicuti versu seqv. 12. h. cap. habetur.

3. Sic reddo hic אוֹרֶלֶגְיָהּ, Ital. orologio, Latin. horologium, abest dictio ista Gallica à Msto

(vox ista **וְהָגַר** propriè) scissuram, & **וְהָגַר מִן הָאֵרֶץ**, 4. quæ fit in ritibus maclationis venit ex ista significatione, nam, qui maclat, hinc inde trahit † (cultrum,) atque descendit ac videtur (ista scissio) colliculi 5. à parte superiore. Vers. 15. *Si placet vobis*] Ut regnum adipiscar. Eod. vers. 15. *Ex urbe*] (Nempè:) ex Ramoth Gilead. Eod. vers. 15. *Ut nunciet*] (Istud: **לְהַגִּיר** ponitur) pro **לְהַגִּיר** i. e. ut muntiet. * Vers. 17. *Agmen*] (Vox **שָׁפַעַר** hîc significat:) **גִּרְוֹר** ** i. e. turmam. Vers. 25. *Equitantes bini*] i. e. Quando ego & tu pariter equitabamus bini post Achabum eo die, quò ipse interim curavit Nabothum. Eod. vers. 25. *Ac Dominus tulit adversus illum*] Per Eliam prophetam † onus istud, & nos audivimus. Vers. 27. *Percutite eum in curru suo*] Atqui in verbis dierum illa (S. Scriptura) dicit: & quæsiuit Achasiam & ceperunt illum, ipse autem semet absconderat in Samaria & adduxerunt eum ad Jehu, 6. poterunt conciliari isti textus (hoc modo, nempè:) quòd fugerit (Achasia) viâ horti ex Jesreele ad Samariam eumque persecutus sit Jehu; sed est hac in re hæsitatio 7. nam ecce non fuit dominatio Jehu in Samaria, nisi (demum) die sequente, sicuti exponitur in ipso textu (sacro, ubi habetur:) & scripsit Jehu literas easque misit Samariam &c. 8. Rabbini nostri explicant in Aggada Chelec, 9. (verba ista:) ipse autem semet absconderat in Samaria, 10. nempè, quòd ipse (Achasja) oblitteraverit *** nomina Divina 11. & pro illis scripserit nomina idolorum, &

Bbb 2

secun-

1. confer. hic præ aliis Munsteri & H. Grotii not. it. R. Salom. ad 2. Reg. c. 20. v. 9. n. 5.
4. Quo nomine intelligitur aberratio à maclationis vel scissionis linea, dum maclatio per rupturam potius, quàm per legitimam scissionem fit, qui actus in maclando illegitimus est, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 478.
- † Hebr. **וְהָגַר**, sic in Msto 1. sine præmissa copulæ legitur, rectius, ut puto.
5. Hebr. **גִּבְשׁוּשִׁית**, est eminentia sive tumulus exiguus, vid. ejusd. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 386.
- * Confer. Raschi not. ad Esai. cap. 23. vers. 11. num. 34. & ad Amos c. 8. v. 4. n. 6.
- ** Abest ista dictio à Msto 1.
- ‡ Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 19 b. & Sanhedrin, fol. 48. b.
6. Sicuti 2. Paralip. cap. 22. vers. 9. habetur, confer. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 934. ubi textus istius conciliatio cum 2. Paralipom. dict. cap. 22. v. 9. ex Abarbenele adducitur.
7. Sive: dubitatio, sic **וְהָגַר** hîc interpreto & expono, ut sensus sit: poterit dubitari atque objici.
8. Prout cap. seqv. 10. vers. 1. habetur.
9. Hebr. **וְהָגַר**, est istud caput undecimum tractatus Talmudici. Sanhedrin, de quo vid. 1. Reg. c. 22. v. 21. n. 11. & infra 2. Reg. c. 16. v. 14. num. 5.
10. Sicuti 2. Paralipom. dict. cap. 22. vers. 9. habetur; cæterum verba ista: ipse autem semet absconderat in Samaria, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
- *** Hebr. **וְהָגַר**, confer. hic Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1975. in fin. in Msto 1. pro eo legitur: **וְהָגַר** i. e. deleverit, res eadem est.
11. Hebr. **אוֹרֵרוֹת**, est autem **אוֹרֵרוֹת** recordatio, memoriale, sic Rabbini vocant nomen Dei Tetra-

tra-

secundum illorum verba poterit dici, quòd ista (Achasjæ) occultatio non fuerit propter (metum) Jehu; sed hæc sit explicatio (verborum istorum:) & quæsiuit Achasiam & ceperunt illum, ^{12.} quando fugerät viâ horti, ^{13.} atque ipse malum istud, (de quo paulò ante) perpetraverat, statim atque ipse venerat Samariam & semet (ibi) ascenderat propter principes Jehudæ, ut abominationem istam ^{14.} faceret, nam incolæ (urbis) Samariæ fuerunt idololatræ, eumque (Achasiam) viri Jehu ad ipsum deduxerunt, quoniam illum persecuti erant, dixitque (eis Jehu:) percutite eum in curru suo. † Eod. vers. 27. *In ascensu Gur*] Nam ibi (viri Jehu) deduxerant eum (Achasiam) ad ipsum (Jehu.) Eod. vers. 27. *Et fugit ad Megiddo*] Cùm ipse per machinationes callidè percussus esset. Vers. 29. *Anno undecimò Jorami, filii Achabi, regnavit Achasja*] Ast suprâ ^{15.} dicit illa (S. Scriptura:) annò duodecimo, certè vel te invito (i. e. necessariò dicendum est, quòd Jehoram, istius (Achasjæ) pater non mortuus sit, nisi anno duodecimo Jorami, ^{16.} nam ecce annò quintò illius Jorami cœpit regnare (Jehoram, rex Jehudæ) atque regnavit octo annis; quòd autem hîc dicitur: annò undecimo, existimo, quòd ille (Achasja) vivo patre suo regnaverit annò unò,* quoniam ipse (Jehoram, Achasiæ pater,) percussus fuerat morbis gravissimis, sicuti dicitur in verbis dierum: & post hæc omnia percussit illum Dominus morbo incurabili, & perrexit de anno in annum egressa sunt intestina ejus, cum illius morbo &c. ^{7.} & constituerunt incolæ (urbis) Hierosolymæ Achasiam regem, ^{18.} hoc loco illa (S. Scriptura) dicit: natus erat 22. annos Achasja, cum regnare inciperet, ^{19.} in verbis autem dierum (habetur:) natus erat 42. annos Achasja, cùm regnare inci-

tragrammaton, vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 670. ubi Sanhedrin fol. 102. 2. allegatur, unde locus iste, qui hic habetur, desumptus est conf. infrâ 2. Reg. cap. 22. v. 8. in Raschianis, ut & not. ad Psalm. 80. v. 20. n. 40. cœterum pro מִסְתָּחִים in Msto 1. legitur מִסְתָּחִים i. e. literas, fortè per errorem sive ignorantiam significationis vocis מִסְתָּחִים, quæ hîc in notis Raschianis habetur.

^{12.} Prout 2. Paralipom. dict. cap. 22. vers. 9. habetur.

^{13.} Sicuti hoc versu. 27. habetur.

^{14.} De qua paulò antè in notis Raschianis dictum est, vide suprâ num. 11. h. v.

† Verba ista: in curru suo, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

^{15.} Nempè: capite præced. 8. vers. 15.

^{16.} Qui Achabi, regis, fuit filius de quo dict. c. præced. 8. vers. 15. confer. hic not. ad 2. Paralip. c. 22. vers. 2. num. 11.

* Idem vide notatum ad 2. Paralip. cap. 22. v. 2. ibique num. 15.

^{17.} Sicuti 2. Paralipom. c. 22. vers. 18. & vers. 19. habetur, confer. not. ad 2. Paralipom. c. 22. vers. 2. n. 16.

^{18.} Prout 2. Paralipom. c. 22. vers. 1. habetur confer. not. ad 2. Paralip. dict. cap. 22. vers. 2. num. 17.

^{19.} Quemadmodum cap. præced. 8. vers. 26. habetur, confer. Raschi not. ad 2. Paralip. c. 22. v. 2. n. 1.

inciperet; ^{20.} cum tamen omnes dies Johorami, qui illius (Achasia) pater fuit non nisi 40. annorum fuerint, nam de illo dicitur: natus triginta duos annos erat, cum regnare inciperet, & octo annis regnavit, ^{21.} quomodo autem possibile est, ut filius major natu sit patre suo bienniô? sed (ad conciliationem istorum textuum S. Scripturæ sciendum est, quod) viginti annis, antequam ille (Ahasja) nasceretur, qui sunt duo anni, priusquam pater ejus nasceretur, ** factum fuerit decretum istud, ^{22.} videlicet ab illo die, quô Afa filiam Omri duxerat filio suo, Josaphato, uxorem, factum fuit decretum *** de Domo Davidis, quod illa simul cum domo Achabi excindenda esset, sic enim illa (S. Scriptura) dicit: sed à Deo fuit proculcatio Achasia, veniendo ad Joramum, &c. ^{23.} sic docetur in Seder Olam ^{24.} & in Tosiphta Sotæ, enim verò in tota S. Scriptura non reperimus, quod Josaphatus duxerit filiam Omri uxorem; sed (solum scriptum) deprehendi: & affinitate se junxit Achabo, ^{25.} forsitan hæc fuit soror ejus (Achabi,) quam (Josaphatus) duxerat uxorem; anno autem trigesimo primo Afae † (patris sui) duxerat illam (Josaphatus,) dicitur enim: annò trigesimo primo Afae regnavit Omri, ^{26.} ac discimus in Seder Olam, ^{27.} quod (Omri tunc) regnaverit regnò plenò, ^{28.} nam sex annis antè istud tempus (scil. antè annum trigesimum primum Afae) regnauerat (Omri) super dimidium ^{29.} populum (Israëliticum;) ast, quando Afa acce-

Bbb 3

pit

20. Sicuti 2. Paralipom. cap. 22. vers. 2. habetur, ubi vide Raschi notas.

21. Prout cap. preced. 8. v. 17. & 2. Paralipom. cap. 21. v. 5. habetur.

** Hebr. קודם שנולד אביו, in Msto 1. pro eo legitur קודם מיתה אביו i. e. prius quam pater ejus moreretur.

22. Nempè: de excindenda domo Davidis una cum domo iAchabi, ob affinitatem cum Achabo contractam, prout mox in notis Raschianis hic exponitur, confer. Lightfoot. ad Matth. cap. 1. v. 9. pag. 18. edit. Lips. & D. Meyer. ad Seder Olam, p. 920. & sequ. & not. ad 2. Paralip. cap. 22. v. 2. num. 2.

*** Hebr. גזר, in Msto 1. postea sic legitur וְגָזַר אֶת־בֵּית־אָחָאב עִם־בֵּית־דָּוִד i. e. (decretum fuit factum, ut excinderetur domus Achabi cum domo Achasia, (sic enim illa &c.

23. Sicuti 2. Paralipom. c. 22. v. 7. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & not. ad 2. Pa-

ralip. dict. cap. 22. v. 2. n. 3.

24. Vide Seder Olam cap. 17. pag. 47. edit. Amstel. ubi vid. D. Meyer. p. 920. & sequ.

25. Prout 2. Paralipom. cap. 18. v. 1. habetur, ubi vide Junii ac Tremelii notas, confer. eorundem not. ad 2. Paralip. cap. 22. vers. 2. num. 5.

† Hebr. ליהויה. in Msto 1. pro eo legitur: ליהויה i. e. illius Jehu.

26. Sicuti 1. Reg. cap. 16. v. 23. (al. 25.) habetur, ubi vide Raschi notas.

27. Sic in Seder Olam cap. 17. pag. 45. edit. Amstel. habetur, vid. D. Meyer. not. ad dict. Seder Olam. p. 828.

28. Sive: quod in solidum possederit (Omri) regnum (Israëlitarum,) confer. 1. Reg. dict. c. 16. v. 23. (al. 25.) n. 4. & Sign. *

29. Nempè: in divisione sive dissensione populi Israëlitici, dum pars illius una adhæsit Thibni, regi; altera verò regi, Omri, sicuti 1. Reg. alleg. cap. 16. v. 21. (al. 23.) habetur,

pit filiam ejus (regis Omri) uxorem (filio suo) Josaphato, tunc Omri in magna fuit existimatione, 30. atque (Israëlitæ) occiderunt (regem) Thibni, exi ac supputa ab anno trigesimo primo (regis) Asæ usque ad mortem Ahasjæ, reperiens (annos) quadraginta duos. Vers. 30. *Et ornavit caput suum*] (Jonathan interpretatus est:) & composuit caput suum, ut scil. gratiam inveniret in oculis Jehu ipseque illam duceret uxorem. Vers. 31. *Et dixit: sit 31. pax*] i. e. Placeat tibi, ut mecum pacificè agas! Eod. vers. 31. *Zimri interfecit dominum suum*] Si tu dominum tuum occidisti, non id novum est, nam ecce Zimri etiam ipse interfecit* (regem) Elam, Baësæ filium. 32. Vers. 32. *Quis est mecum?*] Quisnam inter vos mihi est auxilio? Vers. 33. *Deturbate eam*] E fenestra in terram. ** Vers. 35. *Calvariam ac pedes*] Dixerunt Rabbini nostri, quòd (Isebel) saltaverit coràm sponsis manibus atque pedibus suis, quodque illa caput suum agitaverit. 33. Vers. 37. *Tanquàm stercus*] Targum illius (vocis: רומ) est רב i. e. fimus (sive stercus.)

CAP. X.

Vers. 1. *Et ad nutricos Achabi*] i. e. Ad nutricos filiorum ejus (Achabi.)
Vers. 2. *Et penès vos sunt currus & equi*] Ac sunt vobis vires bellandi.
Vers. 4. *Duo reges*] (Nempè:) Joram & Ahasia. Vers. 6. *Et filii regis, septuaginta viri, sunt apud magnates urbis &c.*] Hæc omnia scripsit (Jehu) in literis; i. ego autem non possum inire eorum 70. virorum supputationem & ecce illi * sunt apud magnates urbis, qui eos educant. Vers. 7. *Sportis*] (Vox

רוּרִים

30. Confer. 1. Reg. dict. cap. 16. v. 22. (al. 24.) ubi vid. n. 3.

31. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui: השלום; Vulgata habet interrogativè: numquid pax? Junii ac Tremelii versio habet: prosperène? Vatablus in notis: pacificusne est adventus tuus? H. Grotius: an omnia ex voto?

* Hebr. הרג, in Msto 1. postea additur: את אדוני i. e. dominum suum.

32. De quo vide 1. Reg. cap. 16. v. 9. al. v. 11.

** Verba ista: è fenestra in terram, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

33. Idcirco canes calvariam ejus atque pedes in-

tacta reliquerunt, quoniam illa canis in star manibus pedibusque innixa ac caput suum motitans saltavit, sic in ררר sive allegorica expositione habetur, prout R. Dav. Kimchi hic notavit.

1. Ad principes Samariæ missis, R. Dav. Kimchi tamen aliam fovet sententiam ac putat, hæc non fuisse scripta in literis Jehu; sed esse verba textus sacri; ceterum verba ista: hæc omnia scripsit (Jehu) in literis, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. עררתיך sic in Msto 1. quam lectionem, utpote convenientiorem textui, hic in versione secutus sum.

צבירי significat:) **סירות** i. e. ollas. Vers. 8. *Acervos*] (Dictio **צבירי** notat **חמרי** i. e. acervos (Jonathan Chaldaicè vertit:) **גורין** i. e. cumulos, linguâ vernaculâ: monti. 2. Vers. 9. *Iusti estis*] Vos omnes in oculis vestris, ** vosque malam de me præsumptionem habetis, ideò, quòd regem interfecerim; nunc autem videte, ecce ego conspiravi contrà dominum meum eumque interemi, equis verò omnes istos percussit? ego non interfeci illos, certe hac ex re cognoscetis nunc, quòd istud sit decretum regium *** contrà illos & quòd ille, qui eos interemit, sit iustus & executioni mandet præceptum Dei. Vers. 12. *Ad domum ligationis pastorum*] (Jonathan vertit:) ad domum congregationis pastorum; (vox:) **עקר** significat ligationem, (nempè:) congregationem pastorum. Vers. 13. *Et filios reginae*] Isebelis scil. Vers. 15. *Et dixit ei*] Jehu: an est animo tuo rectum & integrum id, quod ego facio, sicuti animus meus integer est cum animo tuo? Eod. vers. 25. *Et dixit Jonadab: est, & est, 3. cedo manum tuam*] Et eâ prehende (me) ac fac, ut ad te ascendam in currum. Vers. 19. *Fraude*] (Istud **בעקבה** significat:) **במרמה** i. e. dolo, ac notat (idem, atque in illo loco:) **ויעקבני** i. e. supplantavit me 4. Vers. 20. *Sanctificate diem solennem*] Proclamate congregationem, ut veniant 5. ad ædem Bahalis. Vers. 22. *Vestiario*] Jonathan (Hebraum **מלתחה**) interpretatus est **קומטריא** i. e. arcas vestiarias, (ut sensus sit: quòd Jehu præceperit) ei, qui præpositus erat arcis vestiariis, (nam **קומטריא** significat:) arcas & capsas, † in quibus convolvebantur & recondebantur vestes pretiosæ eorum, qui Bahalis cultui inferiebant. Vers. 24. *Anima ejus * pro anima ejus*] (Nempè:) anima custodis sit pro anima aufugientis. Vers. 25. *Et projecerunt*] (Jonathan interpretatus est:) & projecerunt cursores & milites eos, qui occisi erant, (nimirum) projecerunt interfectos homines, qui Bahalis cultui

2. Sic reddo hic **מנטי** monti, sic Itali vocant: montes sive tumulos, Galli: monts.

** Idest: existimatis, quòd vos omnes iusti sitis, sic vobis videtur.

*** Divinum scil. nimirum summus rerum arbiter idemque iustus iudex ita decrevit.

3. Est & est, bis ponitur: est, ad maiorem rei affirmationem, sic Munsterus, vel, uti Vatablus: geminatione verbi vehementius affirmat Jonadab, q. d. procul dubio diligo te ex animo.

4. Prout Genes. cap. 27. v. 36. habetur, ubi vide

Raschi notas.

5. Hebr. **לחור נעצרי** i. e. ut includantur, respicitur hac explicatione ad vocem **נעצרי**, quæ hic in textu sacro habetur, confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 102. a.

† Hebr. **ויקפסאמו**, confer. quoad hanc vocem not. Raschi ad Exod. c. 16. v. 7. num. 19. & v. 13. vid. & tract. Talm. Gittin, fol. 59. a.

* Verba ista: anima ejus &c. usque ad: in latrinas (v. 27. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

tui ministraverant. Vers. 27. *In latrinas*] (Vox מחראות) significat locum secretum, sic quoque (illa dictio accipitur eo in loco:) ut comedant **את חוריהם** i. e. excrementa sua ⁶. Vers. 29. *Veruntamen à peccatis Jeroboami &c.*] (Idque fecit Jehu,) propter metum, ne regnum (Israëlitarum) rediret ** ad domum Davidis, sicuti Jeroboamus eundem habebat metum. Vers. 30. *Et dixit Dominus ei Jehu*] Per (prophetam) Jonam. 7. Eod. vers. 30. *Filii tui abnepotes*] i. e. Quatuor ⁸. generationes (tuæ regnabunt super Israëlititas,) quoniam perdidisti filium Achabi, quatuor enim generationes regnaverant (jam antea super Israëlititas continuâ serie, nempe:) Amri & Achab & Achasja ac Jehoram. Vers. 32. *Tedere*] (Istud לקצות accipitur hîc) sicuti (in illo loco:) קצתי i. e. tædet me vitæ meæ, ⁹.

CAP. XI.

Vers. 2. *In conclavi lectorum*] In conclavi superiore Sancti Sanctorum, sicuti illa (S. Scriptura) dicit: & fuit cum ea in templo Domini absconditus &c. ¹. de illo dixit David: quoniam abscondet me in tabernaculo suo, abdit me in abscondito tentorii sui; ². vocat autem illud conclave lectorum, quoniam (scriptum est:) inter ubera mea pernoctabit, ³. atque hoc est,

6. Sicuti Esai. cap. 36. v. 12. habetur, ubi vide Raschi notas.

** Verba ista: ne regnum rediret &c. usque ad: & dixit Dominus (v. 30. h. c.) absunt in Hebræo à Msto. 1.

7. Hæc explicatio Raschiana desumpta est ex Seder Olam, cap. 19. p. 48. edit. Amstel. ubi vid. D. Meyer. not. pag. 943. confer. cap. præced. 9. v. 1. n. 1. & infra 2. Reg. cap. 14. v. 25. n. 12. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 102. a.

8. Nempe: Joachas, Joas, Jeroboam & Zacharias, confer. quæ infra ad 2. Reg. cap. 14. v. 25. num. 12. notata sunt; it. 2. Reg. c. 15. v. 12. n. 10. cæterum verba ista: quatuor generationes, &c.: usque ad quatuor generationes, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

9. Prout Genes. cap. 27. v. 46. habetur, ubi vide Raschi notas, Commentator itaque noster

verbum istud à קרץ i. e. tædere, deducit; alii deducunt à קצץ vel קצה i. e. amputavit, hinc Junii ac Tremellii versio hic habet: truncare, eodem modo exponitur à R. Dav. Kimchi, R. Levi, Ben Gersom, & in Michlol Jophi, confer. & Munsteri, Vatabli atque Amamæ not. h. loc.

1. Sicuti versu seqv. 3. h. cap. habetur, confer. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 935. & 937. edit. Amstel. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 95. b.

2. Prout Psalm. 27. v. 5. habetur, ubi R. Salomo eodem, quo hic, modò exponit, confer. ejusd. not. ad 2. Chron. c. 22. v. 11. n. 40.

3. Quemadmodum Cantic. c. 1. v. 13. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Andr. Acoluth. de aqu. Amar. c. 4. p. 436. in not. lit. m, & not. ad 2. Chron. c. 22. v. 11. n. 41.

est, quod composuit R. Elieser; 4. dispersum fuit: conclave lectorum, *desolatio domus tuæ sit propitiatio 6. pro illis! Vers. 4. *Primores*] (Voce: כרי intelliguntur) principes centuriarum militarium atque centuriones cursorum, 7. ac vox כרי, non enim (hic) dicitur: לכרי, (sed: לכרי est nomen rei (substantivum) congregationis militum, vernaculè: bernir. 8. Eod. vers. 4. *Et pepigit cum illis fœdus*] Ut essent ** ei auxilio, quò filium regis constituerent regem. Vers. 5. *Tertia pars vestrum, qui ingrediuntur Sabbatho*] Custodiæ (templi) renovabantur ac veniebant Sabbatho custodiæ Sacerdotum ac Levitarum, una (custodia) ingrediebatur & altera egrediebatur præceperat autem (summus Sacerdos, Jehoadah,) ut custodia, quæ ingressa erat, in tres partes divideretur, (nempe, ut esset) tertia pars in domo regis, quæ observaret, nequis regem

4. In notis ad 2. Chronic. c. 22. v. 11. vocatur הליר sic etiam in Msto 1. hoc pro appellatur, quod nomen D. Meyer. in not. ad Seder Olam pag. 937. vertit: Ha-Kalir, is alibi dicitur à R. Salomone הליר Ha-Kalir, sive Hakleri, vid. Raschi not. ad Esai. c. 24. v. 22. & ad Zachar. c. 5. v. 11. & ad Daniel. c. 8. v. 14. it. ad Psalm. 121. v. 1. & ad 2. Paralip. c. 20. v. 1. it. ad 2. Paralip. c. 22. v. 11. num. 24. & c. 35. v. 22 ubi ejusdem poetæ Ha-Kaliri fit mentio, fuit istud cognomen R. Elieseris, poetæ celebris, sicuti videre licet ex notis Raschia- nis ad Daniel. dict. c. 8. v. 14. & ad Daniel. cap. 12. v. 12. confer. שפתי ישרי pag. 104 i. e. 41. col. 1. n. 130. it. not. ad Exod. cap. 26. v. 15. n. 55.

5. In notis ad 2. Paralip. dict. cap. 22. vers. 11. locus iste paulò aliter & quidem plenius sic habetur: אמ פץ למטות יבור חורבן הכרת יכפר עליכם i. e. si dispersi lectos, (si) dispersum fuit conclave lectorum, in propitiationem recorderetur (Deus!) desolatio domus (sive templi) sit pro vobis propitiatio! confer. D. Meyer. ad Seder Olam p. 937. ubi R. Elieseris verba sic vertit: si dispersi se in cubilibus, dispersus est in cubiculo, in propitiationem (quæ in Sancto Sanctorum fiebat,) recorderetur excidii templi! propitius esto vobis

* Hebr. המטות, in Msto 1. postea sic legitur: בין שני המטות חורבן לזכרון חורבן הבית i. e. inter duos lectos, desolatio (sit) in memoriam i. e. desolationis templi recorderetur (Deus,) ut illa sit propitiatio pro nobis.

6. Vel: faciat expiationem, Hebr. יכפר sic enim pro יסכר (uti in editione Basileensi corruptè habetur,) legendum est, vid. not. ad 2. Paralip. alleg. c. 22. v. 11.

7. Confer. hic præ aliis Munsteri, H. Grotii & Amamæ not. it. D. Meyeri Annot. ad Seder Olam, p. 935.

** Hebr. שירא, fortè legendum: שירי i. e. ut essent prout etiam verti; in Msto 1. pro eo legitur: שיבאו i. e. ut venirent (ipsi auxilio.)

8. Sive: berner, sic reddere possis: ברני"ר Gallis antiquis dicebatur: bernage, aula alicujus magnatis sive principis, Ital. la corte d' un gran signore con tutto il suo servizio, hinc etiam in Michlol Jophi h. loc. כרי exponitur ipsius vernaculâ: שנייר"א. Hispan. Sennoria, Ital. Signoria i. e. potestas, dominatio, in Paraphrasi Chaldaica explicatur לגבריא, quam dictionem Latinus interpres ibi vertit: barones; in Msto 1. hic legitur: ברני"ר quod reddere possis: bareine, fortè pro ברני"ר hic legendum est banniere

gem adoriretur, ut illum interficeret; & ut tertia pars esset in porta Sur, 9. quæ est porta Orientalis, quæ erat in atrio, (porta סִיר vocatur, ac si diceretur:) porta סררה i. e. recessus, 10. & ut tertia pars esset in porta cursorum, quæ & ipsa erat una ex portis atrii; Jonathan autem hinc interpretatus est: in porta, postquam est porta cursorum; erat autem porta cursorum, per quam veniebant ex domo regis ad domum † Sanctuarii, sicuti dicitur in fine textus, atque illa ipsa porta atrii, de qua dicitur, quod post illam fuerit porta cursorum, vocatur in verbis dierum: porta הספּי i. e. liminum. 11. Vers. 6. *Et custodietis custodiam domus à destructione*] Custodia ista injuncta fuit parti primæ (custodum,) de qua dicitur: & custodiant custodiam domus regis 12. מסח i. e. sollicitè (nimirum) custodite illam valdè, 13. ne הסִיחו i. e. abripiatis mentem vestram (ad rem aliam; sed animus vester ad custodiam domus directus sit, erit itaque istud מסח) significationis נוּאשׁ * (ut sensus sit:) ne animus hac in re abjiciatur (sed sit sollicitè huic rei intentus;) est autem (litera) Mem in (voce) מסח de fundamento. Vers. 7. *Dua autem partes ex vobis*] Quibus injunxi, ut sint in porta cursorum, ** cum quibus sunt omnes egredientes Sabbatho, i. e. omnes viri custodiæ, qui (Sabbatho solent) egredi. Eod. vers. 7. *Custodiant custodiam domus Domini circa regem*] Ne ei damnum inferatur in medio domus Domini; non autem opus fuit ad hæc omnia, nisi Sabbatho primò, donec Athalia morte afficeretur & in fugam conjicerentur illi, qui ei ex urbe auxilio venturi essent. Vers. 8. *Et qui venerit ad ordines*] Vir extraneus, qui venerit intra terminum, qui vocatur שַׂרְרוֹת, isque fuit locus adventus regis ex domo sua ad domum Domi-

i. e. vexillum, ubi milites congregantur, confer. not. ad Exod. c. 15. v. 8. n. 106.
9. De qua v. sequ. 6. h. cap. confer. not. ad 2. Paralip. c. 23. v. 5. n. 2. & D. Meyer. ad Seder Olam, p. 936.
10. Quam immundis ingredi non licebat, ac vocata est porta סִיר five סררה ex significatione, quæ habetur Thren. c. 4. v. 15. סִיר סררה i. e. recedite, impurus sum, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, dict. pag. 936. & not. ad 2. Paralip. cap. 23. vers. 5. n. 4. in Msto 1. pro סררה legitur סררה quod significatione Chal-daica vertere possis missionem, nempe: porta missionis, conf. infra v. 8. h. c. Sign. *
† Verba ista: ad domum Sanctuarii, absunt hic in Hebræo à Msto 1. confer. infra v. 8. h. c.

Sign. *

11. Vid. 2. Chronic. c. 23. v. 4. ibique not.

12. Sicuti v. præc. 5. h. c. habetur.

13. Probè ac sollicitè, sic Jonathan (à quo expositio ista desumpta est,) vertit: סִיר i. e. sollicitè, summò studio; alii aliter dicti-onem מסח exposuerunt, confer. R. Dav. Kimchi, ut & Michlol Jophi, in primis Abar-benel. cujus versionem Latinam nobis exhibuit D. Meyer. ad Seder Olam, p. 96. vid. & Vatabli, Amama & 11. Grotii not. h. loc. In Msto 1. pro eo legitur: נוּאשׁ, res eodem redit.

** Hebr. בַּשַּׁעַר הַצֵּדִיק, in Msto 1. his præmitti-tur. בַּשַּׁעַר סִיר & in porta Sur & in por-ta &c.

Domini * & haud scio, quid significet שררות, Jonathan interpretatus est: סידריא i. e. ordines. Vers. 12. *Diadema & testimonium*] (Vox הערות significat hic) librum legis (Divinæ,) sicuti scriptum est: & sit penes ipsum & in eo legat omnibus diebus vitæ suæ, 14. Rabbini nostri dicunt: diadema fuit testimonium, nam, quicumque erat idoneus regno, ei aptum erat 15. istud (diadema;) qui verò non dignus erat regno, ei non aptum erat istud (diadema.) Vers. 14. *Columna*] (העמוד) erat statio regis in domo Domini. 16. Eod. vers. 14. *Conjuratio, conjuratio*] Conjuratio, conjuratio hic est. Vers. 15. *Educite illam*] Ex domo Sanctuarii ad ordines (militum armatorum,) & educite illam per ordines, 17. ad domum regis nec permitte, ut illa egrediatur per exitum atrii ad urbem, 18. ne fortè ** reperiat ibi auxiliares, qui sese ei adjungant. Eod. vers. 15. *Et quicumque eam secutus fuerit*] Ut ei auxilium ferat, *** Eod. vers. 15. *Interficiatur gladiò*] (Istud המת ponitur pro: להמית i. e. interimendus est gladiò. Vers. 16. *Et concesserunt ei spatium*] (Dictio מרחק significat hic) locum, vernaculè: distance. 19. Vers. 17. *Inter Dominum & inter regem atque inter populum*] Ut rex & populus † sequerentur Dominum, 20. dein (foedus factum fuit) inter regem & inter populum, ut ille obtemperaret regi. Vers. 18. *Præfecturas*] i. e. Præfectos 21. ut illi excubias

Ccc 2

agerent

* Idem notatum est ad 2. Paralip. cap. 23. vers. 14. num. 12. confer. suprâ vers. 5. h. cap. ibique not. num. 10. & Sign †

14. Sicuti Deuteron. cap. 17. v. 19. habetur, confer. not. ad 2. Paralip. c. 23. v. 11. n. 8.

15. Hebr. הולמתי, i. e. illius capiti istud diadema quadrabat & conveniebat mensuræ capitis ejus, idque erat testimonium domui Davidis, sic in tractat. Talm. Avoda Sara, fol.

44. 1. (unde locus, hic adductus, desumptus est,) conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 618. & not.

ad librum prec. Jud. part. 2 pag 80 a. princ. it. Sanhedrin fol. 21. 2. ubi de Adonia scribitur:

בקש להלמן ולא הולמתי i. e. voluit istud (diadema regium) aptare (capiti suo)

sed non quadravit, sic etiam notavit R. Dav. Kimchi h. loc. confer. & not. ad Psalm. 119.

v. 56. n. 24. & ad 2. Paralip. c. 23. v. 11. n. 9.

16. Confer. infrâ 2. Reg. cap. 23. v. 3. ibique not. n. 1. it. not. ad 2. Paralipom. c. 23. v. 13. n. 0.

17. Hebr. בית השררות i. e. viâ domus sive

loci שררות, de qua dictione vide suprâ v. 8. h. c.

18. Idem vide notatum ad 2. Paralip. cap. 23. v. 14. n. 13.

** Verba ista: ne fortè reperiat ibi auxiliares, qui sese ei adjungant, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

*** Hæc quoque verba: ut ei auxilium ferat, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

19. Sic reddo hic רישטנצ"א (nam ita legendum puto pro רישטנצ"א sicuti in editionibus hætenus vulgatis habetur, confer. not. ad 2. Paralip. c. 23. vers. 15. n. 14. in Msto 1. hic legitur: אצ"י מנע, quod reddere possis: aise-ment, Latine: facilitas, commoditas.

† Verba ista: ut rex & populus &c. usque ad: ut ille obtemperaret, absunt in Hebræo à Msto 1.

20. Sic quoque notatum est ad 2. Paralip. c. 23. v. 16. n. 15.

21. Confer & hic not. ad 2. Paralipom. cap. 23. v. 19. n. 16.

agerent in loco custodiarum suarum, sicuti moris erat, nam Athalia aboleverat ordinem custodiarum domus. Vers. 19. *Et venerunt per portam cursorum*] (Istud בית hîc significat) בית i. e. ad domum regis.

CAP. XII.

Vers. 2. *Omni diebus suis, quibus docuit eum Jehojadab*] Sed, * postquam mortuus est Jehojadah, tunc venerunt principes Jehudæ, ut adorarent regem eumque fecerunt Deum, 1. dixerunt ei: qui ingreditur domum Sancti Sanctorum unâ (saltem) horâ mortis periculo subjectus est; 2. tu autem in ea absconditus fuisti sex annis, dignus sanè es, qui fias Deus, 3. tunc obtemperavit eis rex (prout scriptum est **) in verbis dierum. 4. Vers. 4. *Pecuniam transeuntis, pecuniam estimationis animarum nujusque*] Duæ (præstationes;) pecuniæ hîc sunt, (nempè: præstatio) pecuniæ transeuntis, quæ fuit pecunia siclorum, quæ singulis annis (colligebatur,) de qua dicitur: quisquis transit in numeratos, 5. & (præstatio pecuniæ) unius cujusque, qui spontaneè offert æstimationem animæ, qui scil. dicit: æstimatio mihi incumbit. 6. Eod. vers. 4. *Omni pecuniam, quæ venerit &c.*] Veluti (est pecunia) ejus † qui dicit: ecce mihi 7. incumbit mina ad (restorationem) rupturæ templi. Vers. 5. *Sumant sibi sacer-*

* In Msto 2. & quidem in illius fine habentur notæ Raschianæ ab hoc versu 2. usque ad versum 17. h. cap. quas cum vulgatis editionibus contuli & in quibus differant, convenientibus locis annotavi.

1. Sive: idolum, desumpta est hæc expositio ex Seder Olam c. 18. p. 48. edit. Amstel. ubi vid. D. Meyer. not. p. 938. confer. & Raschi not. ad Thren. c. 2. v. 20. & ad 2. Paralipom. c. 24. v. 1. n. 2. cæterum verba ista: eumque fecerunt Deum, absunt hic in Hebræo à Msto 1. habentur autem in Msto 2.

2. Confer. Numer. c. 18. v. 7. quem locum R. Dav. Kimchi ad 2. Chron. c. 24. v. 17. adduxit.

3. Vide Raschi notas ad 2. Chronic. diot. c. 24. v. 2. n. 3. & 4. confer. & infra v. 17. h. cap. ibique not. n. 24.

** Hebr. כח, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

4. Sicuti 2. Chronic. alleg. c. 24. v. 17. habetur, confer D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 938.

5. Prout Exod. c. 30. v. 13. habetur, ubi vide not. n. 2. confer. & Levit. cap. 1. v. 2. ibique not. it. Munster. Commentar. h. loc. ut. & not. ad 2. Paralip. cap. 24. v. 5. n. 14.

6. Confer. Levit. c. 22. v. 18. ibique not. n. 57. vid. & n. seqv. 7. & not. ad 2. Paralip. diot. c. 24. v. 5. n. 15. it. tract. Talm. Megilla, fol. 29. b.

† Verba ista: veluti (est pecunia &c.) usque ad: rupturæ templi, absunt in Hebræo à Msto 1.

7. Vid. R. Salom. not. ad Levit. c. 1. v. 2. confer. & num. præc. 5. & 6. h. v. it. D. Meyer. not. ad Seder Olam. p. 938. fin. & 939. it. not. ad 2. Paralip. alleg. c. 24. v. 5. n. 16.

sacerdotes] Erit ipforum (sacerdotum illa pecunia) atque illi in se recipiant, ut restaurent rupturam templi ex eo, quod ipforum est. 8. Eod. vers. 5. *A noto sibi*] Ab eo, qui sibi notus est, qui apud illum consuevit. 9. Eod. vers. 5. *Labem*] (Vox: *בִּקְיעָה* significat) i. e. rupturam & fissuram muri. Vers. 7. *Nunc autem ne accipitote pecuniam*] Amplius, nec restauratote templum ex eo, quod vestrum est. 10. Eod. vers. 7. *Ad ruinam domus (reparandam) detis illam*] Si non sufficiet, (illa pecunia,) non sufficiet, & si supererit supererit. * Vers. 9. *Ad dextram, quâ quisque ingreditur*] Dextrorsum, quâ viri ingrediuntur. Eod. vers. 9. *Juxta altare*] In atrio. Eod. vers. 9. *Custodientes limen*] (Nempè) limina atrii, qui præfecti sunt clavibus atrii, nam ecce (ista *שומרי הסף* i. e. custodientes limen) interpretatus est Jonathan: *אמרכליא* i. e. thesaurarios; fuerunt autem septem thesaurarii, qui (præfecti erant) septem portis atrii, (sic habetur) in Tosiphta (tractatus Talmudici:) *שקלים*. 12. Vers. 10. *Et fuit*] De die in diem, cum viderent, quod multum esset pecuniæ. Eod. vers. 10. *Et ascendebat scriba *** regis &c.*] Vers. 11. *Et dabant pecuniam numeratam*] (Nimirum) dabant eam pecuniam paratam, postquam illa ex arca fuit deprompta ac ponderata atque numerata, dabant (inquam,) illam (pecuniam) in manus quæstorum, 13. qui præpositi erant eis, qui opus faciebant. Eod. vers. 11. *Numeratam*] (Istud *המתוכן*) significat *מניין* i. e. nume-

8 Sensus est: sacerdotes accipiant sibi illam pecuniam eaque ipforum propria sit; sed hac conditione, ut inde reficiant ruinam sive rupturam templi, confer. v. 7. h. c. n. 10. & not. ad 2. Paralip. c. 24. v. 5. n. 17.

9 Id est: quem familiariter cognovit, sic Munsterus h. loc. vertit, nimirum rex disposuit, ut sacerdotes colligant hujus modi pecuniam sic, ut unicuique sacerdoti incumbat onus colligendi ab amicis & conversantibus cum eo, quò facilius esset collectio, sic Cajet. alleg. Amama in not. h. loc. confer, Raschi not. ad Ezech. c. 16. vers. 3. n. 5. & ad 1. Paralipom. c. 4. v. 5. n. 18.

10 Id est: ex illa pecunia, quam vos collegistis ab amicis ac notis vestris, qua de re in præcedentibus dictum est, vid. n. 8. & 9.

* Verba ista: & si supererit, supererit absunt hic in Hebræo à Misto 1. habentur autem in Misto 2.

* Hæc verba: juxta altare, in atrio, absunt in Hebræo à Misto 1. confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 56. a. & fol. 92. a. it Menachot, fol. 34. a.

11. Sic in notis Raschianis, ut & in editione Basileensi Paraphrasis Chaldaicæ hic habetur; ast in editione Plantiniana Paraphr. Chald. pro *אמרכליא* legitur: *שומרי הסף* i. e. custodes templi, de vocis *אמרכליא* significatione vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 127. & infra vers. 11. h. cap. n. 15. & Raschi not. ad Jerem. c. 35. v. 4. n. 2.

12. Est is liber quartus partis sive sectionis secundæ Operis Talmudici, agens de siclis.

* Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 9. a.

13. Sive: præfectorum ærario, Hebr. *מכרין*, de qua voce vid. Buxtorf Lexic. Chald. fol. 114. confer. vers. 15. h. cap. num. 19.

numerum, sicuti (in illo loco:) וְהוּכַן i. e. & summam (sive numerum) laterum datote. 14. Eod. vers. 11. *Præfectorum*] Qui præpositi erant. Eod. vers. 11. *Et expendebant illam*] (Verbum הוֹצִיא) significat expensam, (quam faciebant,) ut mercede conducerent fabros lignarios. Eod. v. 11. *Et structores*] (Vox: הַבּוֹנִים hîc significat:) אֲמֹרָכִים i. e. præfectos 15. lapicidarum, quorum ex præcepto eorundem socii faciebant (opus,) principes scil. artificiorum erant. (isti בּוֹנִים.) Vers. 12. *Cementarios*] (Dictio גִּוּרִים significat:) eos, qui muros struunt, (nempe:) discipulos architectorum. 16. Eod. vers. 12. *Et lapicidas*] (Qui scil. lapides cædunt) ex monte. Vers. 13. *Pelues argenti*] (Vox: סִפִּי hîc significat:) מִזְמוֹרֹת, quæ sunt instrumenta musica. 17. Vers. 15. *Nec rationes exigebant ab illis hominibus*] Non exigebant † rationem הָאֲמֹרָכִים i. e. præfecti 18. à viris, qui erant quæstores, 19. in quorum manum dabant continuè pecuniam illi, qui (operariis) erant præfecti, 20. ut illi eam darent operariis, quoniam hi (quæstores) non veniebant in suspensionem (defraudationis) coràm eis (qui operariis erant præpositi,) nam illi bonà fide agebant. 21. Vers. 16. *Pecunia pro reatu † & pecunia pro peccatis*] Qui separabat pecuniam (ad comparandum sacrificium) pro peccato suo & pro reatu suo & accipiebat quidem animal; sed (adhuc aliquid) super erat ex illa pecunia (ad sacrificium destinata ac separata,) istud (superfluum) non inferebatur in domum Domini ad ruinam templi (reparandam;) sed sacerdotibus cedebat, ipsique (sacerdotes) ex illa (residua pecunia) comparabant holocausta ad æstivandum altare 22. caro scil. in holocausto.

14. Prout Exod. cap. 5. v. 18. habetur, ubi vide notas, n. 30. confer. & not. ad Nachum cap. 2. v. 9. n. 21.

15. Confer suprâ vers. 9. h. c. n. 11. & infrâ v. 15. h. c. n. 18. & R. Salo. ad 2. Reg. c. 23. v. 4. n. 3. & ad Esai. c. 22. v. 15. n. 28. & ad Jerem. c. 35. v. 4. n. 2. in Msto 2. pro אֲמֹרָכִים hic legitur: אֲדֹרְכִים de qua voce vid. n. seqv. 16.

16. Sive structorum, Hebr. אֲדֹרְכִים, dicuntur etiam: אֲדֹרְכִים, de cuius vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 37. & fol. 210.

17. Confer. quæ ad 2. Samuel, c. 17. v. 28. n. 17. notata sunt, it. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 939. & ad 2. Paralip. c. 24. v. 14. n. 36. it. tract. Talm. Cetubbot, 106. b.

† In Msto 2. locus iste sic legitur: לֹא הָיוּ מְנִיעִים הָאֲמֹרָכִים אֶת דְּבַר הַמֶּלֶךְ עַל יָדָם לַחֲתוּם i. e. non numerabant illi, qui ope-

rariis præpositi erant continuè in manum eorum (qui quæstores erant,) ut illi eam darent, &c.

18. Scil. operariorum sive opificum, curatores operis, confer. v. 10. h. c. n. 15. & num. 20. h. vers.

19. Hebr. הַמִּזְמוֹרִים, de qua voce vid. suprâ v. 11. h. c. n. 13.

20. Habetur & hic in notis Raschianis vox אֲמֹרָכִים, de qua vide n. præc. 18. h. v.

21. Id est: pecunia eorum fidei committebatur & ipsi bonâ fide administrabant, sic in Junii ac Tremellii not. h. loc. conf. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 106. a. & Bava batra, fol. 9. a.

† Confer. hic tract. Talm. Schekalim, fol. 9. b.

22. Sic Hebr. לִקְחָם הַמִּזְבוֹחַ קִיץ לַמִּזְבוֹחַ vel לִקְחָם הַמִּזְבוֹחַ קִיץ, uti in utro-

locaustum (offerebatur;) pelles autem eis cedebant, sic discimus in (tractatu Talmudico:) Temurah, 23. hanc explicationem fecit Summus Sacerdos, Jehojadah: quicquid venit ex residuo sacrificii pro peccato & ex residuo sacrificii pro reatu, * istud impendatur ad comparanda holocausta. Vers. 17. *Tunc ascendit Hazaël*] Postquam mortuus erat Jehojadah ac Joas seipsum fecerat Deum. 24. Vers. 20. *In domo Millo*] In eo ipso loco. 25. Eod. vers. 20. *Ad Silam***] Est nomen loci. Vers. 21. *Et Josachar, filius Schimbat atque Jehosabad, filius Schomer,*] Scriptum est in verbis dierum: Schimhathæ, Ammonitidis, & Jehosabad, filius Schimrithæ, Moabitidis; 26. sed cur (nomina nationum istarum) expressit S. Scriptura? (nempè,) ut doceat te, quod Sanctus ille Benedictus de illo (rege Joasho) ultionem sumpserit per viros ei similes atq; adorti sunt (illum regem) Ammonitæ ac Moabitæ, ingrati, qui non recordati erant beneficii ab Abrahamo patre nostro accepti, quod ipse Lotho exhibuerat, dum (Abrahamus) bellum contrà reges gessit, ut eum (Lothum ex illorum potestate) eriperet; 27. ipsi autem (Ammonitæ ac Moabitæ) mercede conduxerant Bilihamum, ut malediceret filiis ejus (Abrahami,) ultionem itaque sumpsit (Deus per hosce ingratos Ammonitas ac Moabitas) de Ioascho, (rege,) qui etiam ingratus extitit ergà Jehojadam, dum illius filium, Zachariam, interfecit, 28. sicuti exponitur in verbis dierum, 29. hæc explicatio (habetur) in Siphre. 30.

CAP.

utroque Msto legitur, hic verò, confer. quæ ad Levit. cap. 1. v. 2. n. 38. & suprâ ad v. 4. h. cap. num. 9. notata sunt, vid. & Vatabli not. h. loc.

23. Hebr. חמשה, est is liber sextus partis sive Sectionis quintæ operis Talmudici, tractans de permutatione sacrificiorum.

* Hebr. מן המזבח, absunt ista hic in Hebræo à Msto 1. habentur autem in Msto 2.

24. Confer suprâ v. 2. h. c. num. 3. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 940.

25. Qui dicebatur: domus Millo, de quo vid. 1. Reg. c. 9. v. 24. ibique not. n. 33. conf. & Junii atque Tremellii not. h. loc. ut & D. Meyer. ad Seder Olam, dict. p. 940. fin.

** Hæc & sequentia, usque ad: Ammonitidis,

absunt hic in Hebræo à Msto 1. sed malè.

26. Sicuti? Paralipom. c. 24. v. 26 habetur, ubi vide Raschi notas, in quibus eadem, quæ hic, habetur explicatio.

27. De hoc bello vide Genes. c. 14. conf. & not. ad 2. Paralip. c. 24. v. 26. n. 44.

28. De hujus Zachariæ sanguine ebulliente agitur in tractatu Talmudico: Gittin, fol. 57. 2. alleg. D. Meyer. in not. ad Seder Olam, p. 941.

29. Nempè: 2. Paralipom. cap. 24. v. 20. ubi vide Raschi notas, n. 40.

30. Hebr. במלחמה, sic hoc loco in notis Raschianis, ast in notis ad 2. Paralipom. dict. cap. 24. v. 26. dicitur, quod sic exponatur במלחמה in Mechilta, confer. ibid. n. 45.

CAP. XIII.

Vers. 5. *Et dedit servatorem*] (Nempè regem:) Joaschum, Jehoachasi filium, de quo dicitur: tribus vicibus percuties Syros. 1. Vers. 10, *Anno trigesimo septimo &c.*] Textus iste falsitatis argui posse videtur duplici modo, nec ei reperio conciliationem, dicendum enim ei fuisset (pro: anno 37.) trigesimò nonò (annò,) nam ecce pater ejus (Jehoachasus) regnare cœpit annò 23. Joaschi, 2. ac regnavit 17. annis, sic reperietur, quòd ille (Jehoachasus) mortuus sit annò trigesimò nonò Joaschi, 3. præterea illa (S. Scriptura) dicit infrà in textu: annò secundò Joaschi, filii Jehoachasi, regis Israël, regnavit Amazia, filius Joaschi, rex Jehudæ, 4. sic reperitur, quòd Joaschus, filius Jehoachasi, regnare cœperit annò 40 Joaschi, qui ei fuit ultimus annus; annò autem secundò Joaschi, filii Jehoachasi, regnavit Amazia, & quamvis dicere velis, quòd Amazia regnaverit eò annò, quò pater ejus mortuus est ac vocaverit S. Scriptura hunc annum secundum Joaschi; discis (tamen,) quòd non regnaverit Joaschus, rex Israël, usque ad annum trigesimum nonum Joaschi, regis Iehudæ; Ieroboamus autem, qui solium ejus (Joaschi, regis Israël) occipavit, illius fuit filius, 5. ac mirari subit, cur duo isti textus hic scripti sint? nam ecce antea illa (S. Scriptura) refert ordine res Iehoaschi, dein iterum scribitur: reliquæ autem res Iehoaschi &c. & occubuit Iehoaschus cum patribus suis &c. 6. ego existimo, quòd non scripta sint (hîc ista,) nisi, ut (series narrationis) interrumpatur, ne mors Elisæ conjungeretur textui illi, ubi de cultu idololatriæ agitur ac dicitur: & fecit malum &c. 7. & Elisa ægrotavit &c. 8. Vers. 17. *Aperi*

1. Sicuti infrà v. 19. h. c. habetur, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 943. circa fin. it. tract. Talma. Pesachim, fol. 87. b. 2. Prout suprà v. 1. h. c. habetur, conf. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 943. & seq. 3. Quomodo Abarbenel ad hoc dubium respondeat vid. apud D. Meyer. ad Seder Olam, p. 944. cœterum verba ista: sic reperietur, quòd ille mortuus sit anno 39. Joaschi, absunt hic in Hebræo à Msto 1. in quo etiam illa, quæ hic sequuntur, satis confusa sunt. 4. Sic c. sequ. 11. v. 1. habetur.	5. Quemadmodum hoc c. 13. vers. 13. habetur, confer. Abarbenel. h. loc. ubi ad dubium istud secundum, à Commentatore nostro motum, responderetur, vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 943. 6. Prout c. sequ. 14. v. 15. & 16. habetur, ubi eadem, quæ versu 12. & 13. h. c. habentur verba. 7. Sicuti suprà v. 2. h. c. habetur. 8. Quemadmodum vers. 14. h. c. habetur, conf. D. Wagens. Sota, p. 1039.

17. *Aperi fenestram ad Orientem*] E regione terræ Syriæ, quæ fuit in plaga Orientali, sicuti dicitur: Syros ab Oriente. 9. Eod. vers. 17. *Jaculare, & jaculatus est*] (Sic quoque Jonathan interpretatus est:) שריו ושרא i. e. jaculare & jaculatus est. Eod. vers. 17. *Et dixit: sagitta salutis &c.*] Elisa dixit: sagitta ista erit signum salutis (sive victoriæ) Israëlitis. Eod. vers. 17. *In Apbek*] Est nomen urbis. 10. Vers. 19. *Et dixit: percutere quinquies aut sexies*] Debuisses, * tunc, si ita fecisses, percussisses Syros quinquies aut sexies, nam ecce in signum victoriæ feci, ut apponeres manus tuas ad arcum. Vers. 20. *Venerunt ** in terram*] i. e. Consueverant venire & prædam agere in terra. Eod. vers. 20. *Ineunte anno*] (Jonathan etiam interpretatus est:) במיעל שנה *** i. e. in introitu anni, vertente anno, dum terra plena est herbis ac pabulum suppetit eorum jumentis solent exire copiæ militares.

CAP. XIV.

Vers. 7. *Et vocavit nomen eius Jaktbeel*] Quoniam (petra יקתאל) facta est ei in קיהוי i. e. stuporem dentium, 1. sicuti scriptum est in verbis dierum: ac dum revertebatur Amazias à percussione Edomæorum, misit, qui adducerent deos filiorum Sehir eosque adoravit, 2. quocircà reprehendit illum propheta eique dixit: agnosco, quòd Dominus Deus tuus consilium iniverit, ut te perderet; 3. quodnam autem fuit istud consilium? (nempè,) quòd induxerit * illum (Deus,) ut bellum moveret contrà regem Israëlitis. Vers. 8. *Tunc misit Amazias nuntios &c. videamus nos invicem facie*] In bello. Vers. 9. *Spina, quæ in Libano erat*] i. e. Schechem, filius Chamoris. Eod. vers. 9. *Et transiit*

9. Vide Esai. c. 9. v. 11. ibique Raschi notas, n. 34. confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 47. a. & Bava metzia, fol. 87. a. b. it. Sanhedrin, fol. 107. b.

10. Nihil tamen vetat, verti: vehementer, sic H. Grotius in not. h. loc. Junii quoque ac Tremellii versio habet: fortiter; cæterum ista; in Aphek, est nomen urbis, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

* Istud: debuisses &c. usque ad: quinquies aut sexies, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

** Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 47. a & Cholin, fol. 7, b.

*** Past Chaldaica ista in Msto 1. sic legitur: ובעת החבואה בארץ והאר' i. e. eo tempore, quo proventus est in terra & terra (plena est &c.)

1. Alluditur hic ad dictum Jerem. c. 31. v. 29. ubi vide Raschi notas.

2. Prout 2. Paralipom. c. 25. v. 14. al. v. 15. habetur.

3. Sicuti 2. Paralipom. dict. cap. 25. v. 16. al. v. 17. habetur, ubi vid. num. 5. confer. infra v. 19. h. c. num. 7.

* Idem notatum reperies ad 2. Paralipom. c. 25. v. 16. ubi vide n. 6.

transiit bestia agrestis] (Nempé) filii Jacobi venerunt super interfectos; 4. sic tu hîc venis, ut temet mecum compares; ** est autem parabola ista in contemptum (regis Iudæ prolata,) dum eum (rex Israël) comparavit spinæ; se autem cedro. Eod. vers. 9. *Et transiit bestia agrestis, quæ fuit in Libanon, & conculcavit &c.*] Quoniam etiam tu gloriaris, *** conculcabunt te † copiarum exercitus mei. Vers. 14. *Et obsides*] (isti erant) filii principum, qui dati fuerant in domum regiam, ut essent obsides, ne eorum patres rebellarent contra illum (regem,) sic quoque interpretatus est Jonathan: filios magnatum. 5. Vers. 17. *Et vixit Amazia &c.*] Omnibus istis quindecim annis regnavit Ufia, filius ejus (Amaziæ,) ipso (patre) vivente, sic enim scriptum est in verbis dierum: nam ex quo tempore recessit Amazia à Domino. 6. Vers. 19. *Conspirationem fecerunt contra illum &c.*] Quando ipsi audiverant id, quod dixerat propheta, (qui hæc protulerat verba:) quia Dominus consilium iniit, ut te perdat, 7. Eod. vers. 19. *Et fugit in Lachish*] Ubi ipse omnibus * quindecim annis 8. fuit. Vers. 22. *Postquam occubuerat rex cum patribus suis*] Post mortem Amaziæ, ** patris sui, hinc discis, quod Ufia regnaverit vivente patre suo, 9. ac nihilominus non data fuit (urbs) Elatha in illius potestatem, usque dum mortuus esset ejus pater, 10. nam, nisi ipse regnasset vivente patre, cur dixisset (S. Scriptura:) postquam occubuerat rex cum patribus suis ac, quando numeras tempus, (quo stetit) templum juxta annos regum, nisi deduxeris istos quin-

4. Vid. Genes. c. 34. v. 2. & sequi in primis vers.

27. aliam hujus loci expositionem vide in not. ad 2. Paralip. c. 25. v. 18. ibique n. 9.

** Hebr. להחמשל אלי, in Msto 1. pro eo legitur: להחמשל אלי i. e. ut misceas mecum prælium.

*** Verba ista: quoniam etiam tu gloriaris, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Hebr. יבואו, in Msto 1. pro eo legitur: יבואו עליך i. e. venient contra te.

5. Confer. quæ ad 1. Reg. c. 20. v. 14. n. 8. notata sunt; it. D. Wagenfeil, Sot. p. 881. n. 8. & not. ad 2. Paralipom. c. 25. v. 24. n. 13. it. not. ad Gorion, lib. 4. c. 13. n. 20. edit. Goth.

6. Sicuti 2. Paralip. c. 25. v. 27. al. v. 28. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & v. 19. h. cap. n. 8. it. not. ad 2. Paralip. c. 25. v. 27. n. 18. & n. 20.

7. Prout 2. Paralipom. c. 25. v. 16. al. v. 17. habetur, confer. supra v. 7. h. c. num. 3. & not. ad

2. Paralip. dict. c. 25. v. 24. n. 15.

* Hebr. שם היה כל ט"ו שנה in Msto 1. pro his sic legitur: שם העיר ויהי שם בעיר אחת ועשרים שנה i. e. est nomen urbis, fuitque ibi in urbe 21. annis.

8. De quibus paulò antè v. 17. h. c. dictum est, ubi vid. not. n. 6. conf. & n. sequ. 9. it. not. ad Paralip. alleg. c. 25. v. 27. n. 17. it. D. Meyeri Annot. ad Seder Olam, p. 949.

** Verba ista: post mortem Amaziæ &c. usque ad: ac, quando tu numeras, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

9. Sicuti in notis Raschianis ad v. 17. h. c. habetur, vid. & num. præced. 8. ac cap. sequ. 15. v. 8. n. 4.

10. Confer. Abarbenel. h. loc. cujus Latinam versionem nobis exhibuit D. Meyer, in not. ad Seder Olam, p. 952. & sequ.

quindecim annos, qui Amaziae & Ussiae annumerantur, reperires, quod (templum) stetit quadringentis ac viginti quinque annis. ¹¹. Vers. 25. *Ipsè recuperavit*] Expotestate regum Syriae. *** Eod. vers. 25. *Jona, filii Amitbai*] Is ipse fuit, qui unxit (regem) Jehu, is dixit ei: filii ad quartam usque generationem ¹². sedebunt tibi; ¹³. ast Rabbinis nostri subtiliùs considerârunt, (cur dictum sit:) & fuit verbum Domini ad Ionam ¹⁴. iterùm, (nec dictum sit:) tertio, (nempè,) quoniam exegerat (sive quæsiverat Ionas,) honorem filii, ¹⁵. nec exegerat honorem patris; difficultas autem illis (Rabbinis) oborta fuit ex hoc loco, quam (difficultatem illi ita) solvunt: † sicuti ¹⁶. in verbo Domini, quod ille dixerat per Ionam quoad (urbem) Ninivem, decretum malum versum fuit in bonum; sic (decretum Divinum) circa Israëlitas tempore Ieroboami, filii Ioaschi, versum fuit à malo, in quo fuerunt (Israëlitaë,) quos perdiderat rex Syriae, eosque

Ddd 2

fece-

¹¹. Cum tamen juxta Masorethas & Rabbinos templum primum non, nisi 410. annis steterit.

*** Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 55. a. & Jevammot, fol. 98 a.

¹². Confer. supra 2. Reg. c. 10. v. 30. n. 8.

¹³. Nempè: in solo regio, conf. quæ supra ad 2. Reg. c. 9. v. 1. n. 1. & c. 10. v. 30 n. 7. notata sunt.

¹⁴. Sicuti Jonæ cap. 3. v. 1. al. 2. habetur.

¹⁵. Nempè, Jonas sollicitus fuit de honore Israëlitarum, qui hic filii nomine veniunt, quocirca ipse fugit extrà terram Israëliticam, extrà quam non est locus prophetiæ, (confer. R. Salom. ad Jonæ cap. 1. v. 3.) ne Deus illum mitteret ad urbem Ninive, noverat enim Jonas, quod Ninivitaë non futuri essent alieni à pœnitentia agenda, quam ob rem Israëlitaë pœnam essent subituri (qui nullam egerant pœnitentiam ac magis duri erant, quam ethnici;) non verò sollicitus fuit Jonas de honore Dei; qui hic patris nomine venit, quod autem scriptum est: & fuit verbum Domini ad Jonam iterùm (Jonæ c. 3. v. 1. al. 2.) non autem tertio, difficultas inde oborta est (Rabbinis,) nam ecce scriptum est: quod dixerat per servum suum, Ionam, filium Amitthai, prophetam, (prout hoc v. 25. habetur,) hanc difficultatem solvunt (Rabbinis, nempè,

quod ad Ionam) circa negotium Ninivitarum non locutus sit Deus,) nisi secunda vice; non autem tertia; nonnulli autè (ex Rabbinis) dicunt: non locutus est cum eo (Iona Deus) nec quoad Ninivem, nec circa rem aliam, nisi secunda vice; quod autem dicit (S. Scriptura in hoc v. 25.) quod dixerat per servum suum, Ionam, filium Amitthai, sensus (juxta illos Rabbinos) est iste: sicuti Ninivitis res cessit à malo ad bonum; sic tempore Ieroboami (filii Ioasch) cessit illis (Israëlitis) res à malo ad bonum, sic R. Dav. Kimchi hic notavit, quæ, quia ad illustrationem hujus loci satis obscuri faciunt, integra hic vertere & adjicere volui, confer. & Abarbenel h. loc. apud D. Meyer. in not. ad Seder Olam, p. 956. ut & id. Abarbenel. ad Ionæ c. 1. fol. 257. col. 2. circa fin. it. not. ad Ion. c. 1. v. 3. n. 4.

† Sic istud: *הרץ* hic interpretor à red. *הרץ*, i. e. solvere, explicare quæstionem dubiam, in *Msto* 1. locus iste sic legitur: *נחצרה ביד יהוה ונחפכה וג'* i. e. placatus fuit per Dominum, quod dixerat Dominus & versum fuit (decretum malum in bonum &c.) sed mendosum puto hunc locum.

¹⁶. Hebr. *כדבר* per Caph, sic juxta textū sacrum istius v. 25. hic legendum est; non autem *כדבר*, cum Daleth ab initio, prout in editionibus, hætenus vulgatis, corruptè habetur.

fecerat tanquàm pulverem triturando, ¹⁷. nunc (inquam decretum Divinum) verum eis fuit in bonum. Vers. 26. *Amarum nimis* | (Istud מורה significat hìc:) מיצר i. e. angustam nimis, vernaculè: contraire, ¹⁸. sicuti (in illo loco:) quicumque ימרה i. e. rebellis (seu contrarius) fuerit ori tuo, ¹⁹. item (in illo loco:) ממרים i. e. contrarii (sive rebelles) fuistis, ²⁰. item (in illo loco:) & fuerunt מור i. e. exacerbatio spiritus; ²¹. nonnulli verò exponunt ista: מורה מאר (ita, ut significant:) ירור מאר i. e. dejecta (sive depressa) valdè (fuit Israëlitarum conditio,) ut significatio (vocis מורה eadem sit, quæ in illo loco habetur:) ירה i. e. deiecit in mare. ²².

CAP. XV.

Vers. 1. *Annò vigesimo septimo Jeroboami &c.*] Quomodo ita dici poterit? nonne Usia & Jerobeamus regnârunt simul? * sicuti proximè ¹. exposui, cur igitur textus sacer hìc dicit: annò vigesimò septimo Jeroboami regnavit Asaria? (responderetur,) quòd (Asaria sive Usia ab isto vigesimo septimo anno) regnaverit leprosus in regno, (unde) discimus, quòd ille leprâ fuerit percussus annò vigesimo septimò regni sui. ². Vers. 5. *Et Dominus affecit regem plagâ*] Exponitur in Chronicis, quòd (Usia) ingressus sit templum, ut adoleret ** super altare suffitus, ³. Eod. vers. 5. *In domo libera*] Fecerat sibi (Usias) domum

17. Prout suprâ 2. Reg. c. 13. v. 7. habetur.

18. Vel: contritus, Latine, Sic reddere hic possis: קרמריא' ויש, si quidem dictio illa non est mendosa, abest autem vox ista à Msto 1.

19. Quemadmodum Josu. c. 1. v. 18. habetur, ubi vide Raschi notas.

20. Prout Deuter. c. 9. v. 7. habetur, confer. D. Meyer. ad Seder Olam, p. 957. ubi alia istius vocis מורר habetur explicatio.

21. Sicuti Genes. c. 26. v. 35. al. 36. habetur, ubi R. Salomo eodem, quo hic, modo exponit.

22. Prout Exod. c. 15. v. 4. habetur.

* Hebr. באחר i. e. eodem tempore; divisim tamen regnis, confer. infrâ v. 8. h. c. ibique not. n. 6.

1. Vide infrâ v. 8. h. c. n. 6. conf. & Raschi not. ad Esai c. 7. v. 8. n. 22. verba autem ista: sicuti proximè exposui, absunt hic in Hebræo

à Msto 1.

2. Ergò sequentibus 25. annis regni sui (regnavit enim 52. annis,) fuit leprosus, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 951. & seqv. ubi variae Rabbīnorum explicationes & conciliationes recensentur, vid. & Abarbenel. ad Esai. c. 6. ut & R. Salom. ad Esai dict. c. 7. v. 8. n. 22.

** Hebr. להקטיר, in Msto 1. postea sic legitur: קטרתי לפני ולפני i. e. ut faceret suffitum in adyto sive Sancto Sanctorum,) cœterum de phrasi ista: לפני ולפני vid. not. ad Levit. c. 16. v. 23. n. 52.

3. Sicuti 2. Chronic. c. 26. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas, num. 11. confer. & tract. Talm. Horajot, fol. 10. a.

domum in loco sepulchrorum, sicuti dicitur: inter mortuos liber; 4. sic in Talmud Hierosolymitano (reperitur scriptum.) Vers. 8. *Annò trigésimo octavo Asaria, regis Jekuda, regnavit Zecharja*] Etiam ex isto loco disci poterit, quòd Asaria, postquam mortuus est Joasch, rex Israël, regnaverit quindecimannis, vivente Amaziâ, patre suo, nam, si ipse non cœpisset regnare, nisi post mortem patris sui, reperietur, quòd ipse non cœperit regnare, nisi annò decimò quinto Jeroboami, filii Joaschi; Jeroboamus autem regnavit 41. annis, sic deprehenditur, *** quòd Ieroboamus mortuus sit annò vigesimò septimo Uliæ; sed quomodo illa (S. Scriptura hîc) dicit: annò trigésimò octavò? sed necessariò dicendum erit, quòd Uliæ & Ieroboamus simul (i. e. eodem tempore) regnaverint; 6. & quòd Ieroboamus vivo patre suo, Ioascho, regnaverit trienniò, quocirca illa (S. Scriptura) dicit: Ieroboamus autem sedit in folio ejus, 7. nimirum ille jam antea sedit (in throno ejus, patris sui adhuc viventis;) Uliæ verò cœpit regnare post mortem Ioaschi, tunc regnavit Ieroboamus solus (mortuo scil. patre suo) in regno, in Seder Olam vidi, quòd Ieroboamus regnaverit vivente patre suo anno unò; 8. sed haud scio, an non error * scribarum ille sit, quoniam ego non possum firmiter collocare (ac solidè exponere verba ista textus sacri:) annò trigésimò octavò Asariæ regnavit Zecharja, nisi istò (quò dixi,) modò. Vers. 10. *Et percussit illum coràm populo*] (Jonathan verba ista: **קבל עמו** interpretatus est: **קרב עמו** 9. i. e. coràm populo percussit illum. Vers. 12. *Et ita accidit*] Non quod iste (Jehu) dignus fuerit, ut illius regnum tamdiu 10. protraheretur; sed ut ad effectum deduceretur verbum regis (omnium regum, Dei,) quia dicitur: sic erit verbum meum, quod egressum fuerit.

Ddd 3

ex

4. Hebr. **הפשי**, prout Psalm. 88. v. 6. habetur, ubi vide Raschi notas, respicitur autem hac expositione ad vocem **הפשי**, quæ hic intextu sacro reperitur, confer. D. Meyer. ad Seder Olam, p. 956. & not. ad 2. Paralip. c. 26. v. 21. n. 12.

5. Confer. quæ ad c. præced. 14. v. 22. num. 9. notata sunt; sententia tamen ista displicet auctori observationis ad 2. Paralipom. c. 25. v. 27. ubi vide n. 21. 22. & 23.

*** Verba ista: sic deprehenditur: &c. usque ad: sed quòd Jeroboamus &c. absunt hic in Hebræo à Msto 1.

6. Confer. quæ suprâ ad v. 1. h. c. Sign. * & n. 1, notata sunt, vid. & D. Meyer. not. ad Seder

Olam, p. 955.

7. Sicuti suprâ 2. Reg. c. 12. v. 13, habetur.

8. Sic habetur in Seder Olam, c. 19. pag. 50. edit. Amstel. confer. hic præ aliis D. Meyer not. ad Seder Olam, pag. 957.

* Hebr. **שיכוש**, de qua voce confer. not. ad Ezech. c. 47. v. 19. n. 47.

9. Sic in notis Raschianis, ut & in editione Basileensi Paraphrasis Chaldaicæ h. loc. habetur; ast in editione Plantiniana pro **קרב** legitur: **לקביל** i. e. coràm, res eodem redit.

10. Nempè: usque ad quartam ejus generationem sive usque ad illius abnepotes, prout Junii ac Tremellii habet versio, confer. suprâ not. ad 1. Reg. c. 10. v. 30. n. 8.

ex ore meo, &c. ¹¹. Vers. 16. *Quoniam non aperuerat*] (Nimirum) princeps urbis non aperuerat ei urbem, ut (incolæ ejus) illum reciperent regem super se. Eod. vers. 16. *Pregnantes ejus*] i. e. Mulieres gravidas, quæ in illa (urbe) erant diffidit. Vers. 25. *Dux ejus*] (Vox שליש significat:) tribunum ¹². ejus. Eod. vers. 25. *Cum Argob & cum Arjeb*] Omnis (dictio) ארגוב significat: palatia magnæ existimationis, atque omnis (vox:) טרכינין linguâ Syriacâ (significat) palatia æstimata ¹³. in regno, (ut sensus sit, quod ille percussus fuerit) in palatio magno, quod fuit juxtâ Argob. Eod. vers. 25. *Et cum Arjeb*] Poterit dici, quod אריה fuerit leo aureus, qui steterit in illo palatio. Vers. 30. *Annô vigesimo Jothami*] Dicendum ei fuisset: annô quartô Achazi, ** nam ecce omnes dies, quibus Iotham regnavit, fuerunt sedecim anni; ¹⁴. sed, quoniam Achazus fuit impius, ideò voluit S. Scriptura annumerare illos (annos) Iothamo mortuo; non autem Achazo vivo, sic (scriptum reperitur) in Seder Olam. ¹⁵. Vers. 37. *In diebus illis*] (Nempè) in fine dierum (regis) Iothami. Eod. vers. 37. *Immittere*] i. e. Incitare ¹⁶. (Rezinem, Syriæ regem.)

CAP. XVI.

Vers. 9. *Et deportavit in Kirum*] (Nimirum rex Assyriæ) deportavit populum, qui in illa (urbe Damasco) erat, in provinciam, * cujus nomen fuit Kir. ¹. Vers. 11. *Dum rediret*] (Particula ער hîc posita est pro:) לפני i. e. antequàm rediret rex ex (urbe) Damasco. Vers. 14. *Et altare æneum removit &c.*] Quomodo dici poterit (quod ille removerit) altare æneum, quod

¹¹. Prout Esai. c. 55. v. 11. habetur.

¹². Sic cum Junio ac Tremellio vocem שליש, quæ hic in textu sacro habetur, vertere volui.

¹³. Vel: palatia regia, uti Buxtorf. vertit in Lex. Chald. fol. 913. confer. quæ ad Deuter. c. 3. v. 4. & ad 1. Reg. c. 4. v. 13. num. 6. notata sunt, vid. & Amamæ not. h. loc.

** Hebr. בשנת ארבע לאחז, in Msto 1. pro his legitur: בשנת עשרים לאחז i. e. anno vigesimo Achazi; sed errorem hic esse puto.

¹⁴. Prout dicitur infrâ. v. 33. h. c. confer. hic Raym Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 3. c. 7. n. 13. & Petr. Galat. de Arcan. Cathol. Verit. lib. 4. c. 19.

¹⁵. Vide Seder Olam c. 22. pag. 61. edit Amstel. & D. Meyer. not. ad dict. Seder Olam, pag. 1121. med.

¹⁶. Hebr. להשליח לגר, absunt ista à Msto 1.

* Verba ista: in provinciam &c. usque ad: & altare æneum (v. 14. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

¹. In Junii ac Tremellii notis h. loc. exponitur, quod Kir fuerit ea Mediæ pars, quæ ab hac deportatione Syro-Media est dicta &c. confer. & Amamæ atque H. Grotii not. h. loc. it. Raschi not. ad Amos. c. 1. v. 5. n. 16.

quod fecerat Moyses? nam ecce illud fuit reconditum, 2. nec dici poterit, ** (quod illud fuerit) altare lapideum, quod fecerat Salomo, 3. quod vocat (S. Scriptura) in verbis dierum: altare æneum, 4. nam ecce non poterat illud movere de angulo uno ad alium, nisi id destruxerit, ecce enim discimus, quod ignis, qui tempore Salomonis (è † cœlo) descenderat, non fuerit remotus ab altari, donec venisset Menassès, qui (ignem) illum removet, nam ipse destruxit altare, sicuti reperimus in Aggadah Chelek, 5. non itaque exponi (& intelligi) poterit altare istud, nisi de labris & basibus æneis, quæ ad usum altaris adhibebantur quæque erant juxtà altare Sanctum & quando Achaz fecit altare idolo, removet labrum idque ad aliud latus transtulit ab anteriore parte templi, ne quid intervalli esset inter altare, quod ipse fecerat & inter templum Domini posuitque illud (labrum) juxtà * altare Sanctum versùs Aquilonem, & reperimus, quod Rabbini nostri exponant illius simile 6. in tractatu Talmudico: Schabbat (ex illo loco:) ac venerunt & steterunt juxtà altare æneum, 7. quis nam dixit eis: incipite ab eo loco, ubi dicunt canticum coràm me? 8. ecce hîc instrumenta ** Musica ærea vocantur altare. Vers. 15. *Ad inquirendum*] i. e. Interdum, † quando scil. mihi placebit. 9. quærere (sive consulere Deum) Vers. 17. *Clausuras* (ס) *bases*] (Dictio מסגרות hîc significat:) stabula, 10. super quibus המכבנור i. e. sedes (bases) erant factæ, sicuti dicitur: & hoc erat opus basis, מסגרות i. e. clausuræ 11. erant eis. Vers. 18. *Tegmen quoque*

2. Conf. Abarbenel, ad 1. Reg. c. 6. v. 19. fol. 220. col. 1. med. & ad 1. Reg. c. 8. v. 9. fol. 226. it. ad 2. Reg. c. 23. v. 3. fol. 302. col. 3. princ. edit. Lips.

* Verba ista: nec dici poterit &c. usq; ad: non non poterat illud movere, absunt hic in Hebræo à Msto 1. sed male.

3. Vid. 1. Reg. c. 8. v. 64. ibique Raschi not. & ad 2. Paralipom. cap. 7. v. 7.

4. Conf. Raschi not. ad 2. Paralip. dict. c. 7 v. 7. † Hebr. מן השמי, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

5. Est istud caput undecimum tractatus Talmudici: Sanhedrin, confer. suprâ 2. Reg. c. 9. v. 27. n. 9. & Raschi not. ad Esai. c. 7. v. 10. n. 42.

* Hebr. לא, abest ista dictio hic à Msto 1.

6. Hebr. דגמא à Græco δῆγμα, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 501.

7. Sicuti Ezech. c. 9. v. 2. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 4.

8. Sic dixit Deus, vid. Ezech. dict. c. 9. v. 6. ibique Raschi not.

** Hebr. לכלי שיר של נחש, in Msto 1. hic ita legitur: מובח הנחשת מובח i. e. i. e. (ecce hic) instrumenta seu vasa ministratoria altaris ænei vocantur altare.

† Vel: quibusdam vicibus, Hebr. לפרקים, abest ista dictio à Msto 1.

9. Confer. hic Iunii ac Tremellii not. ut & Vatabli atque Amamæ observat. h. loc.

10. Hebr. איצט בלאו, sic etiam in Msto 1. legitur de cujus vocis significatione vid. Buxtorf. Lex Chald. fol. 201. confer. & not. ad librum Prec. Iud. part. 2. pag. 87. b. circa fin. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 4. v. 26. n. 13. & ad 2. Chron. c. 32. v. 28. n. 27.

11. Sive: stabula, sic juxtâ Commentatoris nostri mentem vertere possis, quod 1. Reg. c. 7. v. 28. habetur, ubi vide Raschi notas.

quoque Sabbathi] (Vox מוסח hîc significat :) יג i. e. tectum tabernaculi, quod factum erat, ut umbram præberet, quò sub illo sedere possent in atrio die Sabbathi. ^{12.} Eod. vers. 18. *Et introitum (domûs) regis* [Per quem (rex) ibat ex domo sua ad templum Domini, (nimirum) aditum extimum ille avertit ad locum absconditum propter regem Assyriæ, ne ipse illa vasa desideraret, præterea etiam (ideò) avertit aditum illum, quoniam ipse (rex Jehudæ) forsitan opus haberet, ut semet abscondere & in occulto fugere posset.

CAP. XVII.

Vers. 1. *Annò duodecimo Achazi &c.*] Quomodo poterit dici, quòd Hoschea regnaverit annò duodecimo Achasi? nam ecce annò quartò Achasi interfecit (Hoschea) Pekachum ^{1.} & illius loco regnavit, quod si accurate inquisiveris in annos Pekachi, deprehendes, rem ita sese habere, præterea quomodo dici poterit, quòd (Hoschea) non nisi novem annis regnaverit, nam ecce ipse, regnavit annò quartò Achasi usque ad annum sextum Hiskia, quò tempore capta fuit Samaria, ecce plùs, quàm sedecim annos! cur igitur textus sacer (hîc) dicit: novem annis? (respondetur, quòd nonus regni ejus fuerit annus,) ex quo (Hoschea) rebellavit contrà regem Assyriæ, sic docetur in Seder Olam; ^{2.} quomodo autem dici poterit, quòd (Hoschea) annò duo decimo Achasi cœperit rebellare (contrà regem Assyriæ?) nam si res ita sese haberet, deprehendes, quòd anni rebellionis ejus fuerint quinque anni ætate Achasi ac sex anni tempore Hiskia, * ecce undecim annos! hîc autem dicitur: novem annis, (respondetur quòd) non facta sit mentio anni duodecimi Achasi, nisi propter textum sacrum, qui postea sequitur (cujus hæc sunt verba:) contrà eum ascendit Schalmaneser &c. ^{3.} nam anno duodecimo Achasi ascendit Sancherib contrà Hoscheam & in exilium abduxit eos (Israëlitas,) qui erant trans-Jordanem, & sic legimus in Seder Olam, ^{4.} est etiam textus sacer scriptus in Chronicis (in hæc verba:) & excitavit Deus Israël spiritum Pulis, regis Assyriæ

^{12.} Confer. hic Munsteri, Vatabli & H. Grotii, ut & Iunii atque Tremellii not.

^{1.} Vid. suprâ 2. Reg' cap. 15. v. 30. ibique Rashi not.

^{2.} Vide Seder Olam c. 22. p. 62. & 63. edit. Amstel. conf. & D. Meyer, not. ad dict. Seder Olam p. 1122.

* Confer. infrâ n. 14. h. v. 1.

^{3.} Sicuti v. 3. h. c. habetur, conf. hic tract. Talm. Ievammot, fol. 17. b. & Kidduschin, fol. 72. a.

^{4.} Vid. Seder Olam c. 22, p. 61. edit. Amstel. & D. Meyer, not. ad dict. Seder Olam p. 1122.

syriæ & deportavit Rubenitas & Gaditas, 5. non autem exponitur (ibi,) quo tempore (illud factum sit;) hîc autem exponitur, quòd anno duodecimo Achasi id acciderit, tribus deportationibus 6. in exilium actæ fuerunt decem tribus (Israëliticæ, nempe:) anno vigesimo Pekachi, sicuti scriptum est suprâ: & percussit rex Assyriæ Ijonem atque Danem** terramque Naphtali eosque (incolas) deportavit in Assyriam, 7. idque accidit anno quarto Achasi, qui sunt octo anni, dein venit contrà eos (Israëlitas) anno duodecimo Achasi ac deportavit Rubenitas & Gaditas, 8. & quando istud vidit Hoschea, filius Elæ, tunc ipse rebellavit (contrà regem Assyriæ) ac misit legatos ad Soum, regem Ægypti, 9. qui sunt octo anni, tandem (rex Assyriæ) venit & obsidione cinxit Samariam, quæ finito triennio capta fuit, ubi omnes (Israëlitæ) in exilium abducti fuerunt, & hoc est, quod dicitur: sicuti tempore hoc primo levius affecit (rex Assyriæ) terram Zephulon & terram Naphtali, 10. ita levius quoque affecit secundo tempore, dum (rex Assyriæ) non deportavit nisi duas tribus (Israëliticas) at tandem (tertio scil. tempore sive tertia deportatione rex Assyriæ) gravius fecit, † nimirum everriculo 11. purgavit omnia, non secus, atque ille qui scopis purgat domum; 12. nihilominus autem juxtâ supputationem, dum hîc (in textu sacro) scriptus est numerus annorum rebellionis ejus (Hoscheæ, nempe, quòd illi fuerint) novem anni, non rebellavit ipse contrà eum (regem Assyriæ,) usque ad annum decimum quartum

5. Sicuti 1. Chronic. c. 5. v. 26. habetur, confer. Seder Olam, dict. c. 22. p. 61. & D. Meyer. p. 1122. & infra n. 9. h. v.

6. Hæ sunt tres illæ נקמות i. e. ultiones, de quibus Nahu. c. 1. v. 2. ubi vid. n. 8. respectu primæ levioris dicit נקם i. e. ultor est Dominus respectu secundæ נקם i. e. ultor est Dominus & præditus excaudescentiâ respectu tertiæ נקם i. e. ultor est Dominus contrà hostes suos & retinet iram in suos inimicos, sic Abarbenel in Nahum, alleg. D. Meyer. in not. ad Seder Olam, p. 1029.

** Hebr. וְאֵת דָּוָן, hæc & sequentia omnia, usque ad caput sequens 18. v. 27. verb. חֲרִירָה i. e. excrementa sua, absunt hoc loco à Msto 1.

7. Sicuti suprâ 2. Reg. c. 15. v. 29. habetur, confer. v. sequ. 2. h. c. n. 17. & Raschi not. ad Esai. c. 8. v. 23. n. 62.

8. Prout 1. Paralipom. c. 5. v. 26. habetur, vid

supr. n. 5. h. v. & v. sequ. 2. n. 19. it. Raschi not. ad Esai. c. 8. v. 23. n. 63.

9. Sicuti v. 4. h. c. habetur, confer. Seder Olam, c. 22. p. 62. edit. Amstel.

10. Sicuti Esai. c. 8. v. 23. al. c. 9. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & Junii ac Tremellii not. ibid.

† Scil. exilium, Hebr. חֲבִירָה, prout Esai. dict. cap. 8. v. 23. al. c. 9. v. 1. habetur, ubi vid. not. n. 70.

11. Sive: scopis expurgavit, penitus extirpavit, id enim טִיֵּא, quod hic habetur, significat, confer. quoad hoc verbum טִיֵּא Esai. c. 14. v. 23. & Raschi not. ad Esai. c. 28. v. 17.

12. Sic מְבַרֵךְ אֶת הַבַּיִת hic verto, confer. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1003. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 1125. & Raschi not. ad Esai. c. 8. v. 23. n. 66. & n. 69. it. ad Jerem. c. 4. v. 11. Sign. ** & ad Nachum c. 2. v. 9. n. 24.

tum Achasi, 12. nam ecce Achafus sedecim annis regnavit, tribus itaque annis (regnantis) Achasi fuit rebellio (Hofchea) ac sex annis ætate Hiskia. 14. Vers. 2. *Veruntamen non sicuti reges Israël*] Quoniam (Hofcheas) aboleverat custodes, 15. qui jam inde à diebus Jeroboami (filii Nebat) erant constituti in viis, ut prohiberent, ne Israëlita ascenderent ad festa solennia; 16. iste autem (Hofcheas) abolevit illos, quoniam vituli aurei jam antea erant deportati in duabus illis deportationibus, (nempè) in prima deportatione (sicuti scriptum est:) & percussit (rex Assyria) Ijonem atque Danem, 17. tunc deportatus fuit vitulus, qui extitit in Dan, 18. & in secunda (deportatione,) quando deportati fuerunt Rubenita & Gadita, 19. abstulit (rex Assyria) vitulum (aureum) qui fuit in Bethel, ut impleretur id, quod dictum est: etiam ipse in Assyriam deportabitur, 20. & quoniam aboliti fuerant custodes, 21. qui prohibuerant, ne quis (ex Israëlitis) ascenderet ad festa solennia, ideò obsignatum fuit decretum iudicii eorum, 22. ut in exilium abducerentur (Israëlita reliqui) ipsius (Hofchea) ætate, nam hætenus (ab Israëlitis) imputata fuit depravationis (ac perversitatis culpa) ipsorum regibus; 23. sed nunc illi (Israëlita) non habebant, cui imputarent, 24. & hoc est, quod dixit Hofeas, filius Beer; quia nunc scortatus est Ephraim, pollutus

13. Id est: annò demum decimo quartò Hofcheas rebellare cœpit contra regem Assyria.

14. Confer. suprà Signum* h. v. 1. & Raschi not. ad Esai. c. 7. v. 8. n. 20.

15. Seus: castra, munimenta. Hebr. מַצְוֵי, de cuius vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 180. ubi Bava bathra, fol. 121. b. & Gittin, fol. 88. a. (unde locus iste desumptus est,) allegantur, confer. & D. Wagenf. Sota, pag. 189. n. 1. & Seder Olam, c. 22. p. 62. edit. Amstel. & n. 21. h. v.

16. Confer. quæ ad 1. Reg. c. 14. v. 13. n. 4. notata sunt; vid. & D. Meyer not. ad Seder Olam, pag. 1121. fin. & seqv. 1122. princ.

17. Prout suprà 2. Reg. c. 15. v. 29. habetur, confer. v. præced. 1. n. 7.

18. Idque contigit anno vicesimo Pekachi, quò Tiglath Pelefer abstulit vitulum Aureum in Dan atque ita discessit, prout habetur in Seder Olam c. 22. pag. 60. confer. 1. Paralip. c. 28. v. 20. 21. & Hose. c. 10. v. 6. ibique Raschi not. vid. & D. Meyer. ad Seder Olam,

pag. 1121. princ. & n. sequ. 20. h. v.

19. Nempè anno 12. Achasi, quò Deus, excitavit spiritum regis Assyria &c. 1. Paralip. c. 5. v. 26. confer. v. præc. 1. n. 8. & Seder Olam, dict. c. 22. pag. 61. unde desumpta est hæc explicatio Raschiana.

20. Sicuti Hose. c. 10. v. 6. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & n. 18. h. v. & Seder Olam, dict. c. 22. pag. 61.

21. Hebr. מַצְוֵי, quæ vox & hic habetur de qua confer. n. 15. h. v. it. not. ad Hose. c. 5. v. 1. n. 1. & v. 3. n. 8.

22. Id est: executioni mandata fuit sententia decreti Divini de abducendis reliquis Israëlitis in captivitatem & de urbe Samaria subigenda, sicuti v. 6. h. c. habetur.

23. Explicatio ista desumpta est ex Seder Olam, c. 22. pag. 62. confer. not. ad Hose. c. 5. v. 3. n. 7. & n. 9.

24. Scilicet hanc perversitatem & morum corruptelam, quoniam Hofchea non sicuti cœteri reges Israelitarum, qui antè ipsum fuerant, malum

pollutus est Israël, ². (ac si diceret:) nunc detecta est improbitas vestra. Vers. 6. *Annô nonô*] Postquàm Hoschea rebellaverat. Eod. vers. 6. *Et deportavit Israël*] (Istud ויגלה idem valet, ac:) i. e. & deportavit Israëlitas; est autem (observanda) hæc regula: omnis dictio, cujus פער i. e. verbum habet Heh: sicuti: פנה גלה, רבה יונה גלה, quando habet Vau, Jod ab initio, si dictio sese flectit ad הפועל ²⁶. tunc Jod habebit punctum Chirek, sicuti (in illo loco:) ויבן i. e. & ædificavit ibi altare, ²⁷. item (in illo loco:) ויפן i. e. & convertit se ac descendit Moses, ²⁸. item (in illo loco:) ויגל i. e. & migravit. Jehuda è terra sua, ²⁹. item (in illo loco:) & abiit ויהי i. e. & scortata est etiam ipsa, ³⁰. item (in illo loco:) וירב i. e. & multiplicavit se populus ac robôrârunt se valdè; ³¹. quando autem illa loquitur linguâ מפעיל ³². tunc Jod habet punctum Sæghol, sicuti (in illo loco:) ויפן i. e. & obvertit caudam caudæ; ³³. item (in hoc versu:) ויגל i. e. & deportavit Israëlitas in Assyriam, item (in illo loco:) ויפן i. e. & scortari fecit Jehudam, ³⁴ item (in illo loco:) וירב i. e. & multiplicavit in filia Jehudæ planctum. ³⁵. Vers. 9. *Et occultârunt*] (Verbum יחפנו significat hîc) ברנו i. e. effinxerunt * (commenti sunt,) illius explicatio est secundum ejus materiam subjectam. Eod. vers. 9. *Usque ad urbem munitam*] Ac si (diceret:) à parvo usque ad magnum. Eod. vers. 9. *A turre costodum*] i. e. (A turre,) quæ non est facta, nisi ut super ea constitutatur speculator ad observandum, (quasi diceret:) in omni domo excelsa constituerunt (Israëlitæ) idolum Vers. 13. *Et contestatus est Dominus*] Præmonuit eos testibus adhibitis. Eod. vers. 13. *Per omnes prophetas cujuscun-*
Eee 2 que

malum fecerat coram Domino, sicuti h. v. ². habetur, quocircà Israëlita hanc culpam ac poenam inde secutam sibi ipsis imputare debuerunt.

²⁵. Sicuti Hose. c. 5. v. 3. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hic, habetur explicatio, vid. ibid. n. 7. & n. 8.

²⁶. Id est: quando formam habet verbi activi, Kal, confer. infrà v. 23. h. c. in Raschi not. n. 38. it. ejusd. not. ad Judic. c. 15. v. 4. n. 3. & n. 6.

²⁷. Sicuti Genes. c. 26. v. 25. habetur.

²⁸. Prout Exod. c. 32. v. 15. habetur.

²⁹. Quemadmodum infrà 2. Reg. c. 25. v. 21. al. v. 24. habetur.

³⁰. Sicuti Jerem. c. 3. v. 3. al. v. 8. habetur.

³¹. Prout Exod. c. 1. v. 10. habetur ubi vide Raschi notas, confer. & ejusd. not. ad Thren. c. 2. v. 5. n. 14. & n. 16.

³². Id est: quando illius forma est in Hiphil, ac verbum de aliis usurpatur, sicuti Commentator noster ad Thren. dict. c. 2. v. 5. loquitur, ubi vide n. 18. & n. 19. confer. & infr. v. 23. h. c. n. 39.

³³. Sicuti Judic. c. 15. v. 4. habetur, ubi vide Raschi notas, ut & ad Thren. alleg. c. 2. v. 5. n. 18.

³⁴. Sive: incolas Hierosolymæ, prout. 2. Paralip. c. 21. v. 11. habetur.

³⁵. Sicuti Thren. dict. c. 2. v. 5. habetur, ubi in Raschi notis ferè eadem, quæ hic, exempla sunt adducta.

* Confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 18. b.

que visionis] (Vox : חִיוָּה ponitur hîc pro :) חִיוָּה i. e. visio , est (dictio) חִיוָּה , quæ significat nomen rei (substantivum) sicuti (in illo loco :) & cum sepulchro fecimus חִיוָּה id est , provisionem. 36. Vers. 16. *Duos vitulos*] (Nempè) in Beth-El & in Dan. ** Eod. vers. 16. *Bahalem*] i. e. Idolum, cujus nomen erat Bahal. Vers. 17. *Vendiderant seipsos*] (Istud יהמכרו significat :) מכרו עצמן i. e. seipsos vendiderant ad hoc, (ut facerent malum.) Vers. 18. *Et removît eos à facie sua*] Dum deportati fuerunt unâ cum Hoschea, Elæ filio. 37. Vers. 23. *Et demigravit Israël*] Istud : (יגל) habet punctum Chirek (sub litera Jod ,) quoniam significat גלה i. e. migravit; 38. non verò גלה i. e. deportavit. 39. Vers. 25 , *Non timuerunt Dominum*] Quamvis populi, cultui idololatriæ dediti, timeant illum (Deum) eumque vocent Deum Deorum, 40. sicuti dicitur : & nomen meum venerabile est inter gentes; 41. tamen isti (populi) non timent me, quoniam dicunt: si iste Deus timendus esset, 42. non tradidisset populum suum deportationi (i. e. non permisisset, ut in exilium deductus fuisset.) Vers. 29. *Que fecerant Schomronitæ*] i. e. Israëlita, dum illi adhuc ibi erant. Eod. vers. 29. *Quæque gens deos suos*] i. e. Quisque populus idololatriæ, sicuti coluerant in terra sua idolum, ita etiam hîc (in terra Samariæ) fecerunt, unaque gens in urbe, in qua collocaverat eos Sancherib, (nempè) in urbibus Israëliticis (coluerunt idolum suum.) Vers. 30. *Succoth Benoit*] (Fuit istud) simulacrum gallinæ cum pullis suis. * Eod. vers. 30. *Nergal*] Fuit figura galli. ** Eod. vers. 30. *Aschima*] Fuit forma hirci, & sic (idola illa) vocabantur linguâ cujusque populi, & sic exposuerunt Rabbini nostri in (tractatu Talmudico:) Sanhedrin. *** Vers. 31. *Nibchan*] Fuit figura canis. Eod. vers. 31. *Tbartak*] Fuit simulacrum asini. Eod. vers. 31. *Adramelech*] Fuit figura muli. Eod. vers. 31. *Anamelech*] Fuit simulacrum equi. 43. Vers.

36 d est : prospeximus, providè egimus, prout Esai. c. 28. v. 15. habetur, ubi in notis Raschianis alia, quàm hic, habetur istius vocis explicatio, confer. Raschi not. ad 1. Reg. c. 7. v. 4. n. 8. & 9.

* Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 120. a.

37 Sicuti suprâ v. 4. & 6 h. e. habetur.

38. Nimirum habet formam verbi activi sive Kal, confer. quæ suprâ ad v. 6. h. c. n. 26. notavi.

39. Id est : non est illius forma Hiphil, confer. suprâ dict. v. 6. h. c. n. 32. it. not. ad Judic. c. 15. v. 4. n. 6.

40. Confer. Josu. c. 2. v. 11. & Daniel. c. 4.

v. 31.

41. Sicuti Malach. c. 1. v. 14. habetur.

42 Juxta Hebr. si in isto (Deo Israëlitarum) fuit timor, id est : si ille tanquam verus Deus colendus esset, confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 1123.

* Confer. hic præ aliis autor tractatus Gallicis: Histoire des dogmes & des cultes &c. part. 4. Traité 5. c. 8. it. Abarben. ad 2. Reg. c. 17. v. 17. fol. 291. col. 2. med. ut & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 63. a. b.

** Vid. dict. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 63. a. b.

*** Nempè : Sanhedrin, dict. fol. 63. a. b.

43. Vers. 33. *Juxta ritum gentium, quas deportaverant inde*] Eos ritus† colendi deos, quos observabant gentes, quas Sancherib ejusque copiæ transportaverant inde, eos (inquam ritus) observabant etiam hîc (illæ gentes.) Vers. 34. *Non timent Dominum*] Timore integro, secundum morem Israëlitarum, & quamvis profelyti sint facti propter metum leonum; non tamen illi timent Dominum timore perfecto, sicuti (textus facer) explicat in sequentibus, (nempè,) quia non student (illæ gentes) in lege & in præcepto, quæ injunxit Deus filiis Jacobi, nec faciunt secundum eorum (Israëlitarum) statuta atque ritus, quos illi observare debebant, ex quo profelyti erant facti; sed (Deum colunt) eo modo, quò illos docuit sacerdos, qui fuit ex Samaritis, qui cultui idololatræ erant dediti. Vers. 35. *Et pepigit cum illis fœdus*] Quando dedit eis legem in monte Sinai.

CAP. XVIII.

Vers. 1. *Annô tertiô*] Ex quo rebellaverat Hoscheas (contrâ regem Assyriæ.) Vers. 4. *Et vocavit illum Nechusibhan*] Per contemptum, ac si diceret: quid isto opus est, nihil enim aliud est, quàm serpens æneus. * Vers. 7. *Sapienter se gerebat*] i. e. Rem prosperè gerebat. Vers. 16. *Truncavit*] Fores, quæ erant aureæ. Eod. vers. 16. *Et antas*] (Vocem אִימָנוֹת interpretatus est Jonathan: סְקִיפִיָּה i. e. limina. Vers. 17. *Tharthanem & Rabfari sum*] Discimus in Seder Olam, 1. quòd tres isti non venerint simul; sed Rabfakeh solus, sicuti scriptum est in libro Esaia; 2. Tharthan autem & Rabfari venerunt secundâ legatione, quando ad illum (Assyriæ regem) pervenerat fama de Thirhaka, Æthiopum rege, (sicuti scriptum est:) & audivit ac misit nuncios ad Hiskiam &c. 3. Eod. vers. 17. *Ad aqueductum*] (Vox תַּעֲלֵהָ significat) vernaculè: E e e 3 peschie-

43. Confer. quoad idola ista præ aliis Munsteri atque H. Grotii not. h. loc. ut & autor dicti Tractatus Gallici: Histoire des dogmes & des cultes &c. part. 4. Traité 4. c. 8 9. & 10. † Confer. hîc tract. Talm Kidduschin, fol. 74. a. b. * Confer. hic præ aliis autor libri Gallici: Histoire des dogmes & des cultes &c. Part. 4. Traité 8 c. 3. it. tract. Talm. Avoda fara, fol.

44. a. & Cholin fol. 6. b.

1. Vide Seder Olam cap. 23. pag. 64. edit. Amstel.

2. Vid. Esai. c. 36. vers. 2. v. 9. & v. 36. ibique Raschi not. n. 45. & n. 46.

3. Sicuti Esai, c. 37. v. 9. habetur, ubi vide Raschi notas.

peschiera, 4. i. e. piscinam, quam faciunt vivariis . piscium, Eod. vers. 17. *Agri fullonis*] i. e. Agri, in quo fullones expandebant vestes, sic quoque interpretatus est Jonathan: agri expansionis fullonum. 6. Vers. 18. *Commentarius*] (Istud מִזְכִּיר significat eum, qui in memoriam revocabat ac referebat,) quænam causa (sive lis) prior coram rege fuerit introducta, ut ipse illam prius decideret. Vers. 20. *Dixisti profecto verbum labiorum &c.*] Dixisti (sive cogitasti:) hucusque serviam regi Assyriæ, * certè verbum labiorum (i. e. verbum inane sine re) fuit, omni tempore, quò (rex Assyriæ) non egressus est ex loco suo, ut veniret contra te, non opus habuisti consilio ac fortitudine; ast nunc, postquam ille egressus est ac venit (contra te,) consilio opus habes ac fortitudine ad bellum, nunc dic, cuinam confidas. Vers. 21. *Intrat manum ejus*] Quando aliquis innititur baculo arundineo rupto, qui in illius manu fractus est, veniunt summitates fragmentorum ac perforant illius manum. Vers. 22. *Nonne ille est, cujus abstulit Hiskias excelsa &c.*] Hinc discere licet, quòd Rabfahah fuerit Israëlita, apostata, 8. quoniam fatebatur quidem, quòd Sanctus ille Benedictus esset Deus; sed quòd ei placeret Deorum cultus. Vers. 23. *Fidejube nunc*] Jacta te contra illum (Assyriæ regem,) sponsionem fac, (dato pignore certa cum illo,) an possis dare tibi equites, qui bis mille equis insideant, (si illos tibi suppeditavero,) הגָּעֵר vernaculè (significat:) gager. 9. Vers. 24. *Quomodo ergò averteres faciem unius ducis è servis domini mei?*] Nam ecce is, qui inter omnes illos (servos) minimus est, bis mille viris præest; tu autem non potes attingere 10. bis mille viros, hinc discimus, quoad

4. Sic reddo hîc Italicè פִּיִּסְקִיָּרָה Latinis est piscina, Galli hodiè vocant: estang sive vivier confer. Raschi not. ad Esai. c. 19. v. 10. n. 23. & n. sequ. 5. & Raschi not. ad Esai. c. 7. v. 3. & ad Esai cap. 36. v. 2. & ad 1. Reg. c. 8. v. 32. ubi Commentator noster vocem istam חֶעֱלָה videtur exponere Gallicè fosséei. e. fossam, quæ etiam explicatio magis convenit, quàm prior. 5. Hebr. בִּיבָרִי, à voce Latina: vivarium, confer. Buxt. Lexic. Chald fol. 256. & n. præced. 4. 6. Eadem explicatio habetur in Raschi not. ad Esai. cap. 7. v. 3. n. 7. & ad Esai. c. 36. v. 2. n. 3. conf. Raschi not. ad 2. Samuel c. 17. v. 17. & ad 1. Reg. c. 1. v. 9. 7. Ac de ea sententiam ferret, conf. Raschi not. ad 2. Samuel. c. 8. v. 16, n. 14, & ad Esai. c. 36. v. 3. Sign. * & n. 4.

* Confer. hic Esai. c. 36. v. 5. ubi in Raschi notis locus iste paulo aliter exponitur.

8. Hebr. מִמֶּר, de qua voce vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1178. conf. & Munsteri not. ad v. 26. h. c. ubi scribit, quòd nonnulli Rabbini existimârunt, hunc Rabfahem fuisse Judæum apostatam, quoniam Judaicè locutus sit, conf. & H. Grot. ad v. 17. h. c. & not. ad 2. Paralipom. c. 12. v. 32. n. 10.

9. Sic reddo hic: גִּיָּר, Latine: sponsionem facere, certare cum aliquo pignore pecuniæ interposito, Germ. *Wetten*/ sic etiam Commentator noster ad Esai c. 36. v. 8. exponit Gallicè: gager, vid. ibid. n. 9.

10. Id est: non potes suppeditare bis mille viros, vel: in potestate tua non est, ut bis mille viros exhibeas.

ad duces illos copiarum, quorum centum & octoginta ¹¹. quinque millia fuerunt, qui simul cum Sancheribo occubuerant, ¹². quod minimus inter illos præsuerit bis mille viris, qui cum ipso erant. Vers. 25. *An sine Domino*] i. e. Num sine licentia (autoritate ac voluntate Divina) veni? (nam) jam antea vaticinatus est Jeschaja ætate Achasi, patris tui: adducet Dominus contra te populumque tuum gentem è longinquo &c. regem Assyriæ. ¹³. Eod. vers. 25. *Et perde illam*] Hoc de suo addidit (Rabshakeh.) Vers. 26. *Quoniam intelligimus*] Nos sumus aulici ¹⁴. atque intelligimus linguam Syriacam cæterasque linguas, nec loquere nobiscum Judaicè, quam linguam omnis populus intelligit * nec volumus, ut illi (incolæ urbis) intelligant (ea, quæ loqueris.) Vers. 27. *Ut comedant excrementa sua*] Præ fame in obsidione. Eod. vers. 27. *Excrementa sua*] (Vox: חור significat hîc:) stercus, quod egreditur per foramen podicis; Rabbinî autem nostri exposuerunt ** (istam dictionem) linguâ honestâ, (dum ¹⁵ חוריהו vocârunt:) ציאת i. e. egesta sua, ¹⁵. aquam שיניהו id est, urinæ eorum (appellarunt *) ציאה † לחה i. e. egestum humidum (quod egreditur de) שיניכ i. e. dentibus intestini recti, ¹⁶. quod insistit tribus dentibus ¹⁷. vel

11. Hebr. שמתו, sic enim juxtâ cap. sequ. 19. v. 35. legendum, pro: שמה, sicuti in Bibliis Buxtorf. aliisque exemplaribus, quæ quidem inspexi, corruptè habetur.

12. De quibus vid. cap. sequ. 19. vers. 35. ibique Raschi not. conf. & Ejusd. not. ad Esai. c. 36. v. 9. n. 10. & n. 51.

13. Vid. Esai. c. 5. v. 26. & Esai. c. 7. v. 17. confer. etiam Esai. c. 36. v. 10. n. 13. & n. 15. conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 94. b.

14. Juxtâ Hebr. filii palatii scil. regii, qui linguarum exoticarum periti erant, sicuti mox sequitur.

* Confer. Raschi not. ad Esai. cap. 36. vers. 11. n. 17.

** Hebr. פדשו, in Msto 1. locus iste sic legitur חיקנו לרבות לשון צואה i. e. correxerunt, ut cognominarent (vocem חור) linguâ צואה i. e. egestum.

15. Nam ubi vox obscœna חור in Scriptura occurrit, ibi scribæ legendum substituerunt aliud vocabulum honestius, sicuti hoc loco: ציאת, confer. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. ציאת & suprâ 2. Reg. c. 6. v. 25, Sign. ** it. Ra-

schi not. ad Esai. c. 36. v. 12. n. 19.

* Hebr. חוריהו, sic locum istum juxtâ lectionem Msti 1. de qua Sign. præced. † dictum est, hic supplere volui, melioris sensus gratia.

† Post vocem לחה in Msto 1. sic legitur: לחה חוריהו משיני ורכבם i. e. (egestum) humidum, quod egreditur è dentibus intestini, quod insistit tribus dentibus, quod vocant, משיני, vid. n. sequ. 15.

16. Hebr. כרכש, confer. R. Salom. ad 1. Sam. c. 5. v. 6. & Buxt. Lex. Chald. fol. 1093. in Raschianis notis ad Esai. c. 36. v. 12. כרכש exponitur, quod sit חלחול i. e. intestinum rectum ac vocetur linguâ vernaculâ: שבחיה vel שבתיה prout. legit Buxt. dict. fol. 1093. confer. & Ejusd. fol. 769. it. Sign. præc. †.

17. Chald. חוריהו אלה שני Chaldaica illa à Commentatore nostro in notis ad Esai. dict. c. 36. v. 12. exponuntur hoc modo: חוריהו ער i. e. insistit (intestinum scil. rectum Hebr. כרכש sive חלחול) tribus (quasi) dentibus; desumpta est ista expositio ex Gemara

vel (vocârunt) linguâ גלל, 18. quoniam venit per manducationem השינים i. e. dentium. Vers. 31. *Facite mecum benedictionem*] (Dictio ברכה hîc significat :) salutationem, sicuti (in illo loco :) ויברך i. e. & salutavit Jacobus Pharaonem. 19. Vers. 32. *In terram, similem terræ vestræ*] Sic moris fuit, ut transferrentur populi ex provincia (una) in provinciam (aliam ;) dicere autem debuisset (Rabshakeh :) in terram meliorem, quàm est vestra, 20. nam ecce ipse venerat, ut illos (incolas urbis Hierosolymæ) pelliceret (ad deditionem ;) sed (ille sic locutus est,) quoniam sciebat, quòd (Judæi) cognoscerent, verba illius esse mendacia. Eod. vers. 32. *Terram frumenti ac musti*] Hæc est Africa. Vers. 34. *Henah & Hivvah*] Istos (incolas Henah & Hivvah) devastaverat rex Assyriæ eosque deportaverat. Eod. vers. 34. *Eriperuntne Samaritanam?*] Samaritæ autem colebant deos Syrorum, quoniam eorum vicini erant, Vers. 37. *Laceratis vestibus*] Quoniam audiverant blasphemias Dei. 21.

CAP. XIX.

Vers. 3. *Et increpationis*] Dum improbi isti increpant & verbis suis demonstrationem adjiciunt, ** dicendo : nobis vires (sunt) atque fortitudo. Eod. vers. 3. *Filii*] i. e. Israëlita. † Eod. vers. 3. *Usque ad sellam parturientis*] i. e. Usque ad dolorem, qui similis est mulieri, sedenti super sella parturientis, * nec ei est vis ad pariendum, משבר est nomen sellæ mulieris, quæ sese incurvat ad pariendum. Vers. 4. *Et arguet*] (Verbum הוכיח significat :) vernaculè : esprouver, 1. (ut sensus sit :) verbis suis probationem addit

mara Cholin fol. 49. 2. & 95. 2. ac 113. 1. vid. & Schabbat. fol. 82. 1. Berach. fol. 62. 2. alleg. Buxtorf. dict. fol. 1093.

18. Nam & sic vocant Hebræi : stercus, vide 1. Reg. c. 14. v. 10. ibique Raschi notas.

19. Vide Genes. c. 47. v. 7. ubi in notis Raschianis eadem, quæ hic, habetur explicatio, confer. & Ejusd. not. ad Esai. c. 36. v. 16. n. 17.

20. Eadem expositio habetur in Raschi notis ad Esai. c. 36. v. 7. n. 30. confer. & Jalkut Part. 2. fol. 37. col. 2. circa fin.

21. Nam moris erat apud Judæos, ut vestes lacerarent, quando plashhemias in Deum jactatas audiebant, confer. Matth. c. 26. v. 65. ibi-

que interpretes, vid. & Raschi not. ad Esai. c. 36. v. 22. n. 31.

** Verbis suis probationem addunt verba sua factis probant ac demonstrant, sic phrasin istam : מראין פנים לדבורים hic interpretor, juxta verba : ostendunt seu demonstrant modos verbis suis, vid. v. seq. 4. Sign. *.

† In Msto 1. hic additur : בניו של הק"ב i. e. (qui sunt) filii Sancti illius Benedicti.

* Vid. Raschi not. ad Exod. c. 1. v. 16. n. 34. & ad Esai. c. 37. v. 3. n. 3 & ad Hose. c. 13. v. 13. n. 16. & 17.

1. Sic exprimo hic : איפר' וביר : vel : אישפר' וביר : וטו

addit ** quoniam prosperè egit in omnibus, ubi ille ivit. Vers. 7. *Et audiet rumorem*] Et discedet à vobis ac revertetur ad terram suam; non autem propter rumorem; sed præterlapso aliquo tempore revertetur in terram suam cum pudore vultus (sui) & efficiam, ut ille ibi cadat gladiò; quisnam autem fuit rumor iste? (nimirum audiverat de Thirhaka, quòd ille egressus esset ad bellum, 2. tunc (rex Assyriæ) reliquit (urbem) Hierosolymam & profectus est contrà Æthi-
 opas atque pugnavit cum Thirhaka & incolis Lybiæ 3. atque Ægyptiis, qui cum ipso (Thirhaka) erant, eosque devicit atque abstulit pretiosissima quæque thesaurorum, quos illi habebant atque (iterum) venit contrà (urbem) Hierosolymam, ubi ipse cecidit, idque est, quod dixit Esaias: labor Ægyptiorum & negotiatio Æthiopum ad te transibunt &c. 4. Vers. 9. *Et reversus est ac misit*] (Id fecit rex Assyriæ,) ut ei (regi Jehudæ) notum faceret * quòd ipse non (ali-
 um in finem) revertatur in terram suam, nisi, ut pugnet cum Æthiopum (rege) atque (postea) revertatur ad illum locum (nempè, ut Hierosolymam oppugnet.) Vers. 12. *Heden*] Est nomen provinciæ. Vers. 13. *Agitavit 5. & perversè egit*] Cum illis (locorum incolis) rex Assyriæ. Vers. 17. *Reverà*] i. e. Verum est, quòd rege Assyriæ devastârint populos istos eorumque deos combusserint. Vers. 23. *Summitatem montium*] i. e. Montem templi (Hierosolymitani.) Eod. vers. 23. *Latern Libani*] i. e. Domum Sanctuarii, quæ dealbat 6. peccata ** Eod. vers. 23. *Et succidam proceritatem cedrorum ejus*] i. e. Non revertar, donec devastavero illam (domum Sanctuarii.) Eod. vers. 23. *Extremitatis ejus*] (Istud

uti in Msto 1. legitur, confer. Raschi not. ad Genes. c. 24. v. 14. n. 31. & ad Esai. c. 37. v. 3. ubi verbum istud eodem quo hic, modò Gallicè exponitur.

** Hebr. *הראה פנים לדבר*, de hac phrasi vid. suprâ not. ad v. 3. h. c. Sign. **.

2. Sicuti Esai. c. 37. v. 9 habetur, ubi vide Raschi notas, confer. v. 9. h. c. & Seder Olam, c. 23. p. 64. edit. Amstel.

3. Hebr. *פוש*, de hac gente vid. Genes. c. 10. v. 6. ibique Commentatores, inprimis Junii ac Tremellii not. ibid. cœterum verba ista: & incolis Lybiæ atque Ægyptiis, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

4. Prout Esai. c. 45. v. 14. habetur, ubi vide Raschi not. n. 23. confer. & Seder Olam c. 23. pag. 64. edit. Amstel. ac D. Meyer. not. ad dict. Seder Olam, pag. 1126. it. Raschi not. ad

Esai. c. 9. v. 2. n. 6. & n. 7.

* Eadem notavit R. Salomo ad Esai. c. 37. v. 9. ubi vide n. 6.

5. Sic juxtâ mentem Commentatoris nostri nomina illa: *הנע ועור*, non ut propria: sed ut appellativa transtuli, confer. Raschi not. ad Esai. c. 37. vers. 13. num. 9.

6. Hebr. *מלבן*, respicitur hac explicatione ad nomen *לבנון* i. e. Libanon, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 139. a. med. ubi etiam scribitur, quòd domus Sanctuarii dicta fuerit *לבנון*, quoniam *עונותיהם* i. e. dealbat iniquitates Israëliitarum, vid. Raschi not. ad Esai. c. 37. vers. 24. n. 13.

** Hebr. *עור ישראל*, in Msto 1. hic additur: *עור ישראל* i. e. Israëliitarum, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 94. b.

(Istud קצו hîc significat:) סופו i. e. finis ejus. Eod. vers. 23. *Sylvam Carmeli ejus*] Plenitudinem terræ ejus & pulchritudinem terræ ejus & pulchritudinem decoris ejus. Vers. 24. *Ego effodi ac bibi aquas *** exteras*] Ac si diceret: in-
cepi omne opus & ad finem perduxî, non secus, ac si quis fodiat foveam & repe-
riat 7. aquas exteras ac bibat, aquas scaturientes vocat (hîc S. Scriptura) exteras,
* quoniam illæ hætenus non fuerunt notæ. Eod. vers. 24. *Et exsicabo*
plantâ pedum meorum] Si obsidione cinxi aliquam urbem, quæ in fluminibus suis
spem posuit, ego super illam induxi copias militares multas, quæ exsiccârunt
flumina ejus, dum biberunt & ipsæ (illæ copię militares) earumque jumenta
(aquas easque) pedibus suis conculcârunt. Eod. vers. 24. *Et exsicabo*]
(Istud : אחריו) significat tempus præsens 8. (ac si diceret rex Assyriæ :) sic
continuè agere soleo. 9. Vers. 25. *Annon audivisti inde à longo tempore*] (Ac
si diceret ac responderet ad ista Deus per prophetam :) cur temet jactas atque
extollis te hac in re? non est ista tua res, (vel tua victoria) nam audivisti jam
à longo tempore per prophetas, quòd decretum fecerim super populos, ut te
contrà illos inducerem, dictum enim fuit (per prophetam Esaïam :) Assurbacu-
lus iræ meæ. 10. Eod. vers. 25. *Jam inde à diebus priscis*] Ex quo mundus
fuit conditus, istud in animum meum induxeram, ** nam dicitur : quoniam
paratus est ab hesterno die exitii locus, etiam iste constitutus est regi, 11. is est
rex Sancherib, qui combustus fuit igne Gehennæ, sicuti dicitur : cujus ignis est
in Zion. 12. Eod. vers. 25. *Nunc adduxi illud*] Atque hoc est robur, quod
est in manu tua. 13. Eod. v. 25. *Et erit*] Adventus decreti mei ad devastationem ur-
bium munitarum, ut illæ fiant tumuli desolati, (nempè :) tumuli terreni, in quibus
olera

*** Confer. hic dict. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 95. b.

7. Vel: educat, nam & sic Hebr. מוצא, quod hic habetur, vertere possis, confer. quæ ad Esaï. c. 37. v. 25. n. 14. notata sunt.

8. Sive alienas, peregrinas, Hebr. זרים, confer. Jerem. c. 18. v. 14. ibique not. n. 5. & n. 6.

9. Hebr. לשון הור, confer. quæ ad 1. Samuel. c. 1. v. 3. n. 10. notata sunt, it. Raschi not. ad Esaï. c. 37. v. 25. n. 16. juxtà hanc explicatio-
nem אחריו vertendum esset: exsicco.

9. Significatur hic continuatio actus, confer. quæ ad Deuter. c. 2. v. 13. & ad Deuteron. c. 3. v. 6. notata sunt.

10. Sic Esaï. c. 10. v. 5. habetur, ubi vide Ra-

schi notas, confer. & Ejusd. not. ad Esaï. c. 37. v. 26. n. 17.

* Hebr. עלתה במחשב, in Msto 1. locus iste sic legitur לדעתי להפרע ממך i. e. in mentem meam induxeram, ut poenam à te exigerem (nam dicitur &c.)

11. Prout Esaï. c. 30. v. 33. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Esaï. c. 37. v. 26. n. 20.

12. Sicuti Esaï. c. 31. v. 9. habetur, vide Raschi notas ibidem.

13. Id est : robur istud, ego tibi dedi, inquit Deus, decretum meum Divinum ista omnia effecit, non vires tuæ, non potentia tua.

olera germinant, quas tu destruxisti meo decretō; (vox:) שְׂאִיָּה significat i. e. desolationem, locum solitarium (atq; desertum.) Vers. 26. *Et earum incolae* (fuerunt) *breves manu*] Isti quorum vires ego (inquit Deus,) debilitavi coram te (evaserunt imbecilles;) non enim fortitudo tua (istud effecit,) non tu validus es; sed illi (populi, quos devicisti,) fuerunt debiles (decretō meo Divinō sic dirigente.) Eod. vers. 26. *Græmen rectorum*] Quod citō arescit. Eod. vers. 26. (*Arvum*) *tactum uredine, antequam in culmum assurgat*] i. e. Tanquā spicæ, quæ uredine tanguntur, priusquam indurescant, ut fiant seges. Vers. 27. *Sessionem tuam & profectiōem tuam & adventum tuum*] Jonathan interpretatus est: & sessio tua in consilio & exitus tuus ad ineundum bellum & adventus tuus in terram Israëlitarum manifesta sunt coram me, i. e. à me istud provenit. Eod. vers. 27. *Et furorem tuum contrā me*] i. e. Et quod tandem temet extollere & contrā me bellum movere velis in furore ac tumultu, (istud הִתְרַגַּז significat) linguā vernaculā: estremer. 14. Vers. 28. *Tumultuatio tua*] (Istud: וְשִׁנְכֶךָ idem valet) ac וְשִׁנְכֶךָ i. e. & strepitus (sive tumultus) tuus. Eod. vers. 28. *Circulum meum*] (חַוּוּ est) quasi species שִׁיר i. e. catenæ, per quam trahitur pecus, quod feris motibus agitur, sicuti discimus (in Talmude:) omnia (animalia,) quibus חַוּוּ i. e. catena competit, egrediuntur cum catena, 15. Eod. vers. 28. *Et frænum meum*] Jonathan (vocem מֶרְגַּם) interpretatus est:) מֶרְגַּם i. e. annulum (sive uncum) eumque ferreum, quem infigunt naribus camelæ 16. eoque trahitur, quoniam illa feris motibus agitur, & hoc est, quod discimus (in Talmude:) & camela cum annulo narium, 17. Vers. 29. *Atque hoc (erit) tibi signum*] Hiskia dixit propheta: & hoc, quod † dixi tibi, (nempè,) quod Sancherib cadet hîc, erit tibi in signum etiam in tempora futura, quibus vos timetis, ne fame intereatis, quoniam Sancherib desolavit terram * & excidit arbores. Eod.

F f f 2

vers.

14. Sive: extremer, sic reddere possis אֲשֶׁר־מֵימֶר, si quidem dictio non est corrupta; abest autem Gallica ista expositio à Msto 1.

15. Scil. die Sabbathi, Sic habetur in tractatu Talmudico: Schabbath. cap. 5. in princ. alleg. Buxtorf. in Lexic Chald. fol. 2383. vid. n. seqv. 17. h. vers. & Raschi not. ad Esai. c. 37. v. 29. n. 25.

16. Cameli, fœminæ, Hebr. נֶאֱקָה, de qua voce vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1387. confer. & R. Salom. ad Esai. c. 37. v. 29. num. 26. in Msto 1. pro: נֶאֱקָה legitur: וְבִרְמֵי i. e. jumentum cœtera, quæ hic sequuntur, nempe: eo-

que trahitur, quoniam illa feris motibus agitur, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

17. Scil. egreditur die Sabbathi, vide tractatum Talmudicum, Schabbath. dict. c. 5. in initio Mischnæ, alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1387. confer. & Esai. alleg. cap. 37. vers. 29. n. 27.

† Verba ista: & hoc, quod dixi &c. usque ad: quibus vos timetis, absunt hic in Hebræo à Msto 1. malè.

* Hebr. וְבִרְמֵי אֶת הָאָרֶץ istud & sequentia, usque ad: וְבִמְפֹלֶת הָאוֹכְלוֹת i. e. circa casum copiarum &c. absunt hic à Msto 1. minus rectè.

vers. 29. *Comedere vos anno uno spontè natum*] Hoc anno pullulabunt vobis germina, ex quibus vos sustentabimini. Eod. vers. 29. *Spontè renatum*] (Vox **סחיט** significat spontè renascentia ex) arboribus succis, quæ germinabunt, ^{18.} & quando videbis (inquit propheta regi Hiskiaë,) quòd verbum meum fuerit, verum circà casum (sive interitum) copiarum militarium regis Sancheribi,) istud erit tibi signum, quòd etiam promissio ista ad effectum deducetur. Vers. 31. *Zelus Domini exercituum*] Qui pro honore ac nomine suo afficietur Zelò, non quòd justitia sit in manibus vestris, ^{19.} quoniam Ahas, pater tuus, admodum perversè egit. Vers. 32. *Non constituet antè eam*] Non disponet antè illam (urbem Hierosolymam) clypeum. ^{20.} Eod. vers. 32. *Aggerem*] (Vox **סילה** significat:) coacervationem humi, ^{21.} ad exaltandum tumulum, super quo possit stari ad urbem oppugnandam, & quoniam ille subigitur & percutitur lignis ac malleis, † ut fiat tritus ac firmiter subactus, (ideò) vocatur **סילה**, eadem significatione, (quæ habetur in illo loco:) **סילי** i. e. aggerate aggerem. ^{22.} Vers. 35. *Et factum est illa nocte*] Cùm Sancherib reversus esset ab expeditione contrà Æthiopes ac venisset usque ad (urbem) Nob, * quæ vicina est Hierosolymæ. Eod. vers. 35. *Centum, octoginta quinque millia*] Hi omnes erant duces copiarum. ^{23.} Vers. 36. *Et sedit in Ninive*] Hæc (urbs) fuit caput terræ ** Assyriæ. Vers. 37. *In ade Nisroch, Dei sui*] (Deus iste **נַסְרוֹךְ** fuit dictus à **נָסַר** i. e. assere (sive tabulâ) ex arca ^{24.} Noachi. Eod. vers. 37. *Percusserunt eum gladiò*] (Nam filii ejus Adramelech & Scharezzer) audiverant, quòd ipse (illorum pater Sancherib) dixisset, se mactaturum ^{25.} coram

8. Confer. Raschi not. ad Esai. c. 37. v. 30. n. 29. & Seder Olam, c. 23. p. 66. edit. Amstel.

19. Idem habetur in notis Raschianis ad Esai. c. 37. v. 32. ubi vide n. 33.

20. Sic quoque exponitur in Raschi notis ad Esai. c. 37. v. 33. ubi vide n. 34.

21. Vid. Esai. dict. c. 37. v. 33. ubi in Raschi notis eadem, quæ hic, habetur expositio.

† Hebr. **מַקְלָוֹת** à rad. **קָלַף**, in Msto 1. pro eo legitur: **מַקְלָוֹת** i. e. & baculis.

22. Sicuti Esai. cap. 62. v. 10. al. 12. habetur, ubi vide Raschi notas it. Ejusd. not. ad Thren. c. 1. v. 15. & ad Jerem. c. 33. v. 4. n. 1.

* Confer. Esai. c. 10. v. 32. ibique Raschi not. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 94. b. & 95. a. item not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 102. b. med.

23. Vide, quæ ad cap. præced. 18. v. 24. notata sunt, confer. & Esai. c. 37. v. 36. n. 51. it. D. Meyer not. ad Seder Olam, p. 1126. ac not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 102. b. med.

** Hebr. **מַלְכֵי אַשּׁוּר** in Msto 1. pro eo legitur **מַלְכֵי אַשּׁוּר** i. e. regum (Assyræ.)

24. Idem notatum vide à Commentatore nostro ad Esai. c. 37. v. 38. n. 54. confer. & autor tractatus Gallici: Histoire des dogmes & des cultes &c part. 4. Traité 4. c. 11.

25. R. Dav. Kimchi in notis h. loc. scribit, quòd sit Aggadâ sive expositio mystica, nempe: Sancherib interrogavit sapientes suos, postquam angelus percusserat copias ejus, quodnam est meritum sive justitia populi istius, pro quo Deus ejus pugnavit? responderunt ei: Abraham, illorum pater, obtulit, filium su-

coram illô (idolô filios suos,) si illud eum eriperet, ne ipsum interficerent principes regum, quorum filii propter ipsum ²⁶. interierant.

CAP. XX.

Vers. 1. *In diebus illis*] (Nempè:) triduô antè casum (sive cladem) Sancheribi, ¹. Eod. vers. 1. *Ægrotavit Hiskias*] Tertius iste dies, quô ipse ascendit ad templum Domini, fuit dies, casus (sive cladis) Sancheribi ac dies festus † Paschatis. ². Eod. vers. 1. *Quoniam morieris*] In hoc seculo. Eod. vers. 1. *Ac non vives*] In seculo futuro; quoniam non accepisti uxorem, sicuti habetur (in tractatu Talmudico:) Berachot. 3. Vers. 4. *Nondum egressus erat atrio (sive urbe) &c.*] Festinavit Sanctus ille Benedictus, ut notam ei faceret ipsius sanationem, priusquàm exiret rumor foràs in urbem, quòd mortis pœna de ipso esset (Divinitùs) denunciata, sicuti habetur in Talmud Hierosolymitano. † Vers. 6 *Et è manu regis Assyriæ † eripiam te*] (Hinc) discimus, quòd (Hiskias) ægrotaverit antè casum Sancheribi. Vers. 7. *Palatbam si uum*] Quando illæ (ficus) sunt recentes (humidæ ac virentes) vocantur תאני; ast quando ille sunt calcatæ (pressæ &) convolutæ vocantur רבלה. * Eod. vers.

F f f 3

7. Et

um in holocaustum, quô auditô ipse dixit: etiam ego offeram duos filios meos Deo meo, cum id percepissent illius filii, percusserunt ipsum gladiô, cum ille in æde (Dei sui) adhuc adoraret, in Raschi notis ad Esai. c. 37. v. 38. ita habetur: dixit (Sancherib coram Deo suo,) si me servaveris, ne me interficiant subditi regni mei, quorum filios hic adduxi; sed mortui sunt, offeram tibi (in sacrificium) duos filios meos, (quô audito filii ejus) surrexerunt eumque interfecerunt, cœterum quæ hic in notis R. Dav. Kimchi adducta est expositio ex Aggadah de Abrahamo, qui filium suum obtulit, ei similis habetur in notis Raschianis ad 2. Reg. c. 3. v. 27. ubi vide Sign. * ²⁶. Sive: ipsius Sancheribigratiâ, qui cladis istius erat causa, confer Esai. dict. c. 37. v. 38. & not. ad 2. Chron. c. 32. v. 21. n. 16. ¹. Discrepantes hac de re Rabbiorum sententias vide apud D. Meyer. in not. ad Seder O-

lam, p. 1126. & sequ. confer. Esai. c. 38. v. 1. ibique Raschi not. it. tract. Talm. Berachot, fol. 10. b. & Bavabatra fol. 147. a.

† Hebr. ויום טוב, in Msto 1. pro eo legitur ויום ראשון i. e. & dies primus.

2. Confer. Seder Olam, c. 23. p. 65. edit. Amstel. & D. Meyer. in not. ibid. dict. p. 1126. it. not. ad librum Prec. Iud. part. 1. pag. 102. b. med. ubi idem, quod hic; de festo Paschatis habetur, prout & in notis Rasch. ad Esai. dict. c. 38. v. 1. habetur.

3. Et quidem illius c. 1. fol. 10. col. 1. vid. Abarbenel. Commentar. h. loc. ubi plura de hac Rabbinica traditione, confer. & Raschi not. ad Esai. alleg. c. 38. v. 1. n. 3. & n. 4. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 104. a.

† Vid. tract. Talm. Eruvin, fol. 24. a.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 11. a. & Ievammot, fol. 49. b. & fol. 50. a.

* Vid. Raschi not. ad Esai. c. 38. v. 21. ibiq; n. 41.

7. *Et posuerunt super ulcus ipseque sanatus fuit*] Miraculum (hic fuit) in miraculo, 4. nam ecce etiam caro sana, si ei inposueris palatham ficuum, computrescit; at Sanctus ille Benedictus dat rem corrumpentem super re corrupta ac fit sanatio. Vers. 9. *Num ibit (sive descendet) umbra decem gradibus, an revertetur decem gradibus?*] Ecce textus iste ** sermonis brevitate utitur, jam antea descenderat umbra ad gradus, qui facti erant ad (indicandas) horas diei, sicuti sunt horologia 5. quæ faciunt homines ad indicandas *** diei horas, an vis (inquit Esaias Hiskia,) ut (umbra horologii) maneat in loco ubi jam est, tanto temporis spatio, quantum sufficit † ad decem horas? an ut revertatur * retrò decem gradibus ac videatur, ac si esset istud tempus matutinum? Vers. 10. *Et dixit Hiskias: levius est, ut umbra declinet decem gradibus*] Res levis est, ** ut (umbra) declinet in loco suo ac declinando persistat decem gradibus, non adeò ista res valde cognoscitur (& in oculos hominum incurrit,) quocircà non ita (fiat;) sed umbra revertatur & erit res ista admirationi, dum vident (homines,) quòd dies jam ad vespèram inclinet & tamen iterum tempus matutinum fiat. Vers. 11. *Quibus descenderat in solarium Achasi*] Iste dies, quò mortuus erat Ahas brevior factus erat ac festinaverat umbra descendere decem gradibus, ne illum † luctu 6. prosequerentur (subditi ejus;) at isti decem gradus nunc redierunt Hiskia. Vers. 12. *Quoniam audiverat, * quòd agrotasset*] Et usque ad illum diem nemo agrotaverat & convaluerat; ** sed quomodo audivit (Berodach, rex Babylonie? videlicet ipse) consueverat comedere horà tertià diei; ipse autem domiverat usque ad (ho-

4. Idem habetur in Raschi notis ad Esai. c. 38. v. 21. n. 4. Confer. hic Clarii atque H. Grotii not. it. quæ suprà ad 2. Reg. c. 2. v. 21. Sign. ** notata sunt.

** Verba ista: ecce textus iste sermonis brevitate utitur, jam antea absunt hic in Hebræo à Msto 1.

5. Dicuntur hic vernaculè: אורלו"י i. e. orologio, sic Itali, Galli: horloge, in Msto 1. legitur: אורלו"י"ש confer. quæ suprà ad 2. Reg. c. 9. v. 13. n. 3. notata sunt, vid. & Raschi not. ad Esai. c. 38 v. 8. n. 7.

*** Hebr. האנשים לבחון, in Msto 1. pro his legitur: המניין לבחון i. e. (quæ faciunt) hæretici (puto hoc nomine Christianos hic innui) ad dirigendum (horas &c.)

† Vel: quantum sufficit cursui decem horarum, Hebr. כדור מהלך עשר שעות in Msto 1. pro eo le-

gitur: כדור עשר מעלות i. e. quantus est cursus decem graduum.

* Verba ista: an ut revertatur retrò decem gradibus, absunt in Hebræo à Msto 1.

** Hebr. ואלו דברי קל & sequentia, usque ad: אמר דבר הניכ' i. e. non adeò ista res &c. absunt hic à Msto 1.

† Verba ista: ne illum luctu prosequerentur, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

6. Confer. Raschi not. ad Esai. c. 38. v. 8. n. 8. & ad Eccles. c. 3. v. 14. n. 36.

* Hebr. כי שמת & sequentia, usque ad: ex-pergefactus est horà nonâ, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

** Idem habetur in Raschi notis ad Esai. c. 38. v. 10. n. 10. confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 96. a.

(horam) nonam, quando rediit circulus Solis (regi) Hiskiaë, ipse (rex Babylonie) expergefactus est horâ nonâ ac deprehendit, quòd tempus esset matutinum, tunc voluit occidere servos suos, dicens eis: vos sivistis me dormire diem integrum atque noctem (usque ad tempus *** matutinum;) ast illi responderunt: † circulus Solis retrò cessit, dixit eis (rex Babylonie:) quisnam illum reduxit? responderunt ei Deus Hiskiaë, sicuti habetur in Pesiktha. 7. Vers. 13. *Domum aromatum suorum*] i. e. Locum, ubi aromata ejus erant recondita, (vox נכר hic accipitur,) sicuti (in illo loco:) נכר i. e. myxaria, & opobalsum ac ladanum. 8. Eod. vers. 13. *Et oleum præstantissimum*] Nonnulli exponunt * (quòd fuerit) oleum unctionis; alii explicant, (quòd fuerit) oleum balsaminum 9. quod reperitur ** in terra Israëlitica, nam dicitur in Ezechiele: Juda & Israël, negotiatores sunt tui cum triticis Minnith & פנג i. e. balsamo, 10. ac vidi in libro Josippon, פנג est balsamum *** ac crescit in (terra urbis) Jericho & propter הריח i. e. odorem, (hujus balsami) vocatur (urbs illa) ירדו i. e. Jericho. Eod. vers. 13. *Non fuit quicquam*] (Etiam ostendite eis) arcam (fœderis) ac tabulas (Mosis) librumque Legis. 11. Vers. 14. *E terra longinqua venerunt*] Iste (Hiskias) fuit unus ex tribus (hominibus,) quos exploravit Sanctus ille Benedictus & deprehendit, eos esse matulam aquarum pedum 2. (tres autem isti fuerunt:) Cain atque Hiskias & Bileam; Cain (respondit Deo: †) non

*** Vel: usque ad lucem matutinam, Hebr. עד אור הבוקר, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

† Verba ista: ast illi responderunt &c. usque ad: Deus Hiskiaë, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

7. Et in Tanchuma, sic additum est in notis Raschianis ad Esai. c. 39. v. 1. ubi eadem, quæ hic, habetur expositio, conf. n. 1. ibid.

8. Sic juxta Iunii ac Tremellii translationem hic vertere volui, quæ Genes. c. 37. v. 25. habentur, ubi vide Raschi notas, confer. & R. Salom. ad Esai. c. 39. v. 2. ubi eadem, quæ hic, explicatio habetur.

* Hebr. ש' פותרן שמן המש', absunt ista hic à Msto 1.

9. Hebr. אפרסמון, de cujus vocis significatione vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 199. & Raschi not. ad Esai. c. 39. vers. 2. num. 3.

** Verba ista: quod reperitur &c. usque ad: ac crescit, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

10. Sicuti Ezech. c. 27. v. 16. al. 17. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Esai. dict. c. 39. v. 2. n. 4.

*** Vid. Gorionid. lib. 4. cap. 22. n. 10. 11. 12. edit. Goth.

11. Vide Esai. c. 39. vers. 2. ibique Raschi notas, n. 5. confer. & tract. Talm. Joma fol. 53. b.

12. Id est: urinæ, Hebr. מים רגלים sic tam in notis Raschianis editionis Basileensis, quàm in ejusdem notis ad Esai. c. 39. v. 3. ut & in Msto 1. habetur, quibus etiam consentiunt tractatus Talmudici: Beza, fol. 36. 2. & Bava bathra fol. 89. 2. alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1566. ast in editione Hebræa Amstelodamensi, qua usus sum, hoc loco legitur: מים עכמים i. e. aquarum turbidarum, res eodem redit, vid. Esai. dict. c. 39. v. 3. n. 6.

† Interroganti: אי הבל אחיך i. e. ubi est Hebel, frater tuus? (Genes. c. 4. v. 9.) sic in Msto 1. hic additum reperitur.

non novi, * an custos ego sum fratris mei? 13. dicere ipse debuisset: Domine mundi! nonne omnia occulta sunt coram te detecta? sicuti habetur in Tanchuma; Bileam, cui dixit Deus: quinam sunt illi viri apud te? 14. dicere debuisset: Domine, Deus! tu nōsti, sicut dixit Ezechiel; 15. sed ille respondit superbè: Balak, filius Zipporis, rex Moabitarum, misit ad me, 16. (ac si diceret:) multi sunt, ** qui me requirunt; Hiskias debuisset respondere Esaia: tu propheta Dei es *** tuque me interrogas; sed ipse cœpit sese efferre, dicens: ex terra longinqua venerunt ad me, quocircā ipse punitus fuit (propter hanc superbiam) & quoniam eorum (legatorum) causā lātatus erat illosque super mensa sua comedere fecit. Vers. 17. *Non relinquetur quicquam*] Mensura pro mensura, (quoniam suprā † scriptum est:) non fuit 17. quicquam, (ideò hīc dicitur: non relinquetur quicquam.) Vers. 18. *Et de filiis tuis*] (Isti fuerunt:) Chanania, Mischaël & Asaria. 18. Vers. 19. *Bonum est verbum Domini*] Quoniam in diebus meis erit pax. 19. Vers. 20. *Et quomodo fecerit, piscinam &c.*] (Qua de re dicitur) in Chronicis. 20.

CAP. XXI.

Vers. 10. *Per servos suos, prophetas*] (Uti fuerunt:) Nachum & Chabacuc, & quoniam Menassēs fuit improbus, ideò nominis ejus (hīc) non facta est mentio, ut exponeretur, quòd ipsius ætate id evenerit. Vers. 12. *Tinnient*] (Istud תצלנה) eandem significationem habet, (atque vox:) מצלתים i. e.

* Verba ista: non novi &c. usque ad: sed ille respondit superbè, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

13. Prout Genes. c. 4. v. 9. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & ejusd. not. ad Esai. dict. c. 39. vers. 3. ubi eadem, quæ hic, habetur expositio, vide ibid. n. 9.

14. Sicuti Numer. c. 22. vers. 9. habetur, vid. Raschi not. ad Esai. dict. c. 39. v. 3. n. 7. it. not. ad Num. d. c. 22. v. 9. Sign. *

15. Quemadmodum Ezech. c. 37. v. 3. habetur.

16. Prout Numer. dict. c. 22. v. 10. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Esai. c. 39. v. 3. n. 8.

** Hebr. מביקשיו, absunt ista hic à Msto 1.

*** Hebr. אתה נביא של מקום, in Msto 1. pro legitur: i. e. legatus (Dei.)

† Vel: ipse (Hiskias) dixerat, Hebr. הוּא אָמַר, sic in Msto 1. hic additum reperitur,

17. Sicuti suprā v. 13. h. cap. habetur, eadem expositio etiam in notis Raschianis ad Esai. c. 39. v. 6. habetur, ubi vid. num. 10.

18. De quibus Dani. c. 1. v. 6. al. v. 7. confer. & Esai. dict. c. 39. v. 7. ibique Raschi not. n. 11. ut & ad Cantic. c. 5. v. 6. n. 28. & ad Psalm. 64. v. 2. n. 2. confer. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93. b. & fol. 104. a.

19. Vid. 2. Chronic. c. 32. v. 26. n. 23.

20. Vid. Chron. dict. cap. 32. v. 30.

i. e. tintinabula, linguâ vernaculâ: tintener. 2. Vers. 13. *Perpendicularum*] (משקול) est filum, cui fabri murarii appendunt plumbum, ut juxtâ illud dirigant murum. * Eod. vers. 13. *Absterget gabatam*] Absterget scutellam. 2.

CAP. XXII.

Vers. 8. *Librum legis inveni*] Absconditum sub strue lapidum, quem ibi occultaverant, tunc, cum (rex) Achas combureret legem. 1. Vers. 13. *Consulte Dominum pro me*] Viderat (rex Josias) scriptum esse (in lege Moysi:) abducet Dominus te & regem tuum. 2. Vers. 14. *Ad Chuldam*] Dicunt Rabbini nostri: quoniam fœmina magis misericors est, quàm vir, 3. idcirco non misit (rex Josias) ad Jeremiam; † nonnulli dicunt, quòd Jeremias non fuerit ibi (præsens;) sed abierit, ut reciperet 4. decem tribus (Israëliticas.) Eod. vers. 14. *In parte secunda*] (Jonathan istud: משנה interpretatus est:) in domo * doctrinæ, 5. porta erat in atrio, cujus nomen: porta Chuldæ, (prout

L Sic reddo hic: טינטניר, Latine: tinnire, hodiè Galli dicunt: tinter tintonner, confer. Raschi not. ad 1. Reg. c. 19. v. 12. n. 8. & ad 1. Samuel. c. 3. v. 11. n. 10. & ad Jerem. c. 19. v. 3. n. 1. abest autem hic Gallica ista dictio à Msto 1.

* Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 9. b. & fol. 13. a. b. it. Sanhedrin, fol. 103. b. & fol. 109. a.

2. Hebr. העלח est hæc expositio vocis הקערה, quæ hic in textu sacro habetur, confer. not. ad Proverb. c. 19. v. 24. n. 18. & ad Proverb. c. 30. v. 20. n. 28.

1. Confer. 2. Paralip. c. 34. v. 14. ibique Raschi not. it. Seder Olam, c. 26. p. 73. edit. Amstel. & D. Meyer. ad dict. Seder Olam, Dissertat. secunda pag. 148. ac sequ. it. in Ejusd. not. p. 1130. vide & Munsteri ac Vatabli not. h. loc. ut & quæ suprâ ad 2. Reg. c. 9. v. 27. n. 11. notata sunt, confer. & Raschi not. ad Ezech. c. 1. v. 2. n. 15. it. tract. Talm. Succa, fol. 38. b.

2. Sicuti Deuter. c. 28. v. 36. habetur, eadem vi-

de notata ad 2. Paralip. c. 34. v. 19. n. 22.

3. Sed hæc ratio non placet Abarbeneli, qui scribit, cœteros prophetas, nempe Jeremiam & Zephaniam, qui tempore Josiæ vixerunt, tunc fuisse absentes, ideò misisse Josiam ad Chuldam, Hierosolymis habitantem, vid D. Meyer not. ad Seder Olam, p. 1118. & Raschi not. ad 2. Paralip. c. 34. v. 22. n. 28.

† Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 38. b. & Succa, fol. 38. b.

4. Confer. c. sequ. 23. v. 19. in potis. n. 14.

* Verba ista: in domo doctrinæ &c. usque ad: extra murum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

5. Confer. hic Junii ac Tremellii not. & D. Meyer. ad Seder Olam, p. 641. & 1118. haud dubium est, (inquit S. Hieronymus libr. 2. adversus Pelag. fol. mihi 292.) quin urbis partem significet (nomen משנה) quæ interiori muro vallabatur, vid & Munsteri ac Vatabli, ut & H. Grotii not. h. loc. it. not. ad 2. Paralip. c. 34. v. 22. n. 30. & ad Zephani. c. 1. v. 10. n. 11.

(prout habetur) in tractatu Talmudico: Middot, 6. nonnulli verò interpretantur (istud:) במשנה (quòd significet:) extrà murum, inter duos muros, quæ erat משנה i. e. pars secunda urbis. Vers. 20. *Et congregaberis ad sepulchra tua in pace*] Sed quænam est illa pax? nimirum: non videbunt oculi tui 8, desolationem templi.

CAP. XXIII.

Vers. 3. *Ad columnam*] i. e. In loco, * ubi stare solebat rex in domo Sanctuarii. 1. Vers. 4. *Et sacerdotibus secundanis*] i. e. Vicariis 2. sacerdotii, qui sunt secundo loco summis Sacerdotibus. Eod. vers. 4. *Custodibus liminis*] (Hi fuerunt) אמרכלין i. e. præfecti 3. qui constituti erant super omnes res necessarias templi, quorum in manibus erant claves atrii. Eod. vers. 4. *In agris Kidron*] i. e. In planitie Kidron. ** Eod. vers. 4. *Et portari curavit eorum pulverem ad Beth-El*] (Nempè) ad locum immundum, ubi (rex Josias) polluerat altare, quod fecerat Jeroboam 4. & super quo *** combusserat sacerdotes excelsorum. Vers. 5. *Et eos, qui fumigabant in excelsis*] Et eos,

6. Hebr. מדרגה, est iste liber decimus partis sive Sectionis quintæ Operis Talmudici, tractans de mensuris templi, confer. hic Raschi not. ad 2. Paralipom. c. 34. v. 22. ibique n. 32.

7. Ratio dubitandi est, quoniam Josias fuit telò extinctus in prælio, vid. c. sequ. 23. v. 29. & 2. Chronic. c. 35. v. 23. confer. Junii ac Tremellii not. h. loc. ubi scribitur, per pacem hic intelligi: incolume regnum & gratiam Dei erga Josiam, sic ferè R. Salo. ad 2. Chron. c. 34. v. 28. ubi vid. not. n. 34 conf. tract. Talm. Moëd katon, fol. 28. b.

8. Nempè: omnia mala, quæ ego inducturus sum contrà locum hunc, uti hoc v. 20. habetur, quibus verbis præcipuè desolatio templi intelligitur, secundum Commentatoris nostri mentem, confer. not. ad 2. Paralip. c. 3. v. 28. n. 35.

* In Msto 2. & quidem ejus fine habentur notæ Raschianæ ab hoc v. 3. usque ad v. 22 h. cap. quas etiam cum vulgatis editionibus contuli

& in quibus fortè differant, locis convenientibus annotavi.

1. Confer. suprà 2. Reg. c. 11. v. 14. ibique Raschi not. it. not. ad 2. Paralip. cap. 34. v. 31. num. 43.

2. Hebr. סגני, de cujus vocis significatione confer. præ aliis D. Wagenfeil. Sota, p. 676. n. 4. & pag. 842. n. 1. it. not. ad librum Prec. Iud. part. 2. p. 211. b. med. & p. 261. a. med. vid. & Lightfoot. ad Luc. c. 3. v. 2. p. 745. & ad Luc. c. 12. v. 4. p. 880. edit. Lips.

** Hebr. במישר קרון, absunt ista à Msto 1, habentur autem in Msto 2.

3. Confer. suprà 2. Reg. cap. 12. v. 9. ibique not. n. 11. ut & Raschi not. ad Ierem. c. 35. v. 4. & ad Ierem. c. 52. v. 24.

4. Vide infrà v. 15. h. c. it. tract. Talm. Schabbat, fol. 83. b. & Sanhedrin, fol. 47. b.

*** Verba ista: super quo combusserat sacerdotes excelsorum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

eos, † qui adolebant in excelsis in urbibus Jehudæ. Vers. 7. *Ædiculas effœminatorum*] Domo scortationum (i. e. lupanaria.) Eod. vers. 7. *Texebant ibi domunculas*] i. e. Aulæa. 5. Vers. 9. *Non * ascendebant*] Sacerdotes, qui adoleverant in excelsis idolo, non ascendebant amplius, ut ministrarent altari Domini. 6. Eod. vers. 9. *Sed comedebant azymos panes*] Ac si diceret: sed propter hanc rem 7. non exierant sacerdotiô suô, quoniam illis permissum erat, comedere de sacrificiis, ecce illi erant similes hominibus, qui aliquo corporis vitio laborabant, qui partem quidem (ex cibis sacris) capiebant ac comedebant; sed offerre non poterant. 8. Eod. vers. 9. *Comedebant azymos panes*] i. e. Oblationes, 9. eadem ratio (sive jus) erat quoad omnes cibos sacros (sive sacrificia.) Vers. 11. *Equos*] Illi, qui Solem adorabant, habebant equos, qui parati erant, ut egrederentur manè obviam Soli. 10. Vers. 10. *Tbopket*] (תופת) fuit Moloch (idolum,) & quoniam Sacrificuli pulsabant תופים i. e. tympana, ne pater ejulatum filii sui audiret, quando ille adurebatur in manibus idoli (Moloch,) ideò vocârunt istud (idolum) תופת. Vers. 11. *Netban Melech*] Sic fuit nomen ejus. Eod. vers. 11. *In Parvarim*] Haud scio, quidnam illa fuerint. 11. Vers. 12. *Et removit inde*] (Istud: וירץ hîc significat:) ויברעם i. e. & sustulit 12. illa inde. Vers. 13. *Montis corruptionis*] Mons olivarum

Ggg 2 est

5. Hebr. וירצו, confer. D. Wagenfeil. Sota, p. 431, n. 3.

* Confer. hic tract. Talm. Menachot, fol. 109 a.

† Verba ista: & eos, qui adolebant &c. usque ad: non ascendebant amplius, absunt hic in Hebræo à Msto 1. in Msto 2. etiam desunt ista: & eos, qui adolebant in excelsis in urbibus Jehudæ; cœterà autem, quæ hic sequuntur, ibidem habentur.

6. Nam, ex quo illi cultui idololatræo inservierant, privati fuerunt dignitate sacrificandi in templo Hierosolymitano, vide Vatabli notas h. loc. cœterum pro: אל מוכה יה' i. e. altari Domini, in Msto 1. legitur: ו בבית יה' i. e. in domo Domini.

7. Nempe, propterea, quia cultui idololatræo inservierant, non penitus privati fuerunt iure sacerdotii; sed poterant de sacrificiis comedere, ad exemplum eorum, in quibus erat legalis immunditia, Levit. 21. v. 18. & 22. ubi vide Raschi notas, conf. H. Grotii not. h. l.

ac n. sequ. 8.

8. Scil. sacrificia super altare, Levit. dict. c. 21. v. 18. & v. 22. ibique not. n. 71, confer. num. præc. 7.

9. Hebr. מנחות, quo nomine hic veniunt omnes cibi sacri sive sacrificia, juxta Commentatoris nostri mentem.

10. Nam per omnem Orientem sacrum soli id animal, nempe equus, inquit H. Grotius in not. h. loc. ut docet Xenophon Instit. Cyril. 8. & Ascens. 4. Pausanias in Laconicis, Justinus in Darii historia.

11. Nonnulli interpretes פרוורין verterunt: suburbia vel suburbana, conf. Junii ac Tremellii versio, it. Munsteri ac Vatabli, ut & Drusii not. atque Michlol Jophi h. loc.

12. Commentator noster hac expositione verbum וירץ videtur deducere à rad. רצץ i. e. confregit, confer. Munsteri ac Vatabli not. h. loc. ut & Michlol Jophi. confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. b. & Schabbat, fol. 56. b

est mons **הַמִּשְׁחָה** i. e. unctionis ; quandoquidem nominis illius (S. Scriptura hic) fecit mentionem propter cultum idololatricum , ideò mutavit nomen ejus 13. in opprobrium (ac vocavit montem **הַמִּשְׁחָת** i. e. corruptionis. Vers. 17. *Quodnam est monumentum istud?*] (Rex Josias) videbat sepulchrum , à cujus latere uno ascenderant cardui & urticæ ; ab altero verò illius latere myrti & aromata, quocircà in admirationem tractus dixit : quidnam istud est ? † Eod. vers. 17. *Sepulchrum est viri Dei*] Et prophetæ mendacis, qui præceperat filiis suis, ut semet juxtà illum (virum Dei) sepelirent. Vers. 19. *Quæ erant in urbibus Samarie*] Nam Josias regnabat super omnes Israëlitas , eos scil. qui ex decem tribubus reversi erant * mediante Jeremia. 14. Vers. 22. *Non celebratum fuit, sicuti Pascha istud*] Non congregata fuit tanta populi multitudo in omnibus festis Paschalibus, sicuti in isto Paschate fuit congregata. Eod. vers. 22. *A diebus judicum*] A diebus Samuelis, sic scriptum est in Chronicis, 15. quoniam etiam Samuel converterat Israëlitas, ut benè agerent eosque congregaverat in Mizpah; 16. alia explicatio ** (verborum istorum :) non celebratum fuit : sicuti Pascha istud, (nempè :) Domino in (urbe) Hierosolyma ; sed ex quo tempore regnârunt reges Israëlitici & reges Jehudæ non fecerunt omnes Israëlitæ Pascha in (urbe) Hierosolyma, quoniam divisum fuit regnum in duas partes à Jeroboamo atque ibant (Israëlitæ) ad vitulos, qui erant in Beth-El & in Dan usque ad illud tempus, quo deportatæ fuerunt decem tribûs (Israëliticæ,) quas Jeremias reduxit 17. & super quibus regnavit Josias, qui omnes venerunt Hierosolymam. 18. Vers. 24. *Et imagines*] (**תְּרֵפִים** fuerunt) imagines, † quæ loquebantur mediantibus incantamentis (sive artibus magicis,) ac qui illas faciebant, is opus

13. Confer. & hic Michlol Iophi, ut & Munsteri, Vatabli, Amamæ atque H. Grotii it. Junii ac Tremellii not. h. loc. it. not. ad 1. Reg. c. 11. v. 7. Sign. *

† Vid. tract. Talm. Megilla, fol. 14. b. & Erachin, fol. 33. a.

* Hebr. **מֵה שְׁחֹר**, in Msto 1. pro eo legitur : **מִשְׁחֹר** i. e. ex quo reversi erant (nonnulli ex decem tribubus &c.) quæ lectio ferè convenientior.

14. Sive : operâ ac studiô Jeremiæ, qui abierat, ut reduceret decem tribus Israëliticæ, qua de re cap. præced. 22. v. 14. in notis Raschianis dictum est, ubi vide n. 4. conf. & v. 22. h. c. num. 17.

15. Vid. 2. Chronic. cap. 35. vers. 18. ibique not. num. 6.

16. Sicuti 1. Samuel. c. 10. v. 17. habetur.

** Verba ista : alia explicatio &c. usque ad : & imagines (v. 24. cap.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

17. Confer. quæ suprâ ad v. 19. h. c. n. 4. notata sunt, it. not. ad 2. Paralip. cap. 35. v. 18. num. 9.

18. Hæc tamen expositio Raschiana non placet auctori notarum ad 2. Paralipom. cap. 35. v. 18. qui sanè diversus fuit à R. Salomone, vide not. ibidem. n. 10.

† Hebr. **תְּרֵפִים** i. e. formæ, figuræ, in Msto 1. legitur : **זֵלֵמִים** i. e. imagines, res eadem est.

opus habebat, dirigere ^{19.} horam unam, totus autem annus * ad id requirebatur. Vers. 30. *Et unxerunt illum*] Non opus fuit ** unctione; nisi propterea, quia Jehojakim, frater ejus, illum ætate superabat bienniô, sicuti scriptum est in ipso textu. ^{20.} Vers. 35. *Unumquemque juxta æstimationem suam*] i. e. Secundum facultates suam.

CAP. XXIV.

Vers. 3. *Juxta verbum Domini factum est*] Omne istud malum, quod venerat super Judæos per istas turmas. ^{1.} Vers. 6. *Et occubuit Jebojakim*] Non super lecto suo, nam Nebucadnezar illum constrinxerat catenis, ut eum deduceret Babylonem; sed traxerant illum (in via) & inter eorum manus moriebatur, sicuti (de illo) dicitur: sepulturâ asini sepelietur tractus & projectus; ^{2.} in Chronicis enim scriptum est, quòd Nebucadnezar illum ligaverit, ut eum Babylonem deduceret. ^{3.} Vers. 7. *Egredi è terra sua*] Ut auxilium ferret (regi) Jehojakim. Eod. vers. 7. *Quoniam rex Babylonie ceperat &c.*] Nam (rex Babylonie) devicerat illum (regem Ægypti) in prælio annô quartô Jehojakimi in Carcemisch juxta flumen Euphratis, sicuti scriptum est in libro Jeremiæ. ^{4.} Vers. 12. *Et egressus est Jebojabin, rex Jebudæ, ad regem Babylonie*] Ut ille ei faceret, prout ipsi (Babylonie regi) visum fuerit; non autem (ideò egressus est,) ut pugnaret. Vers. 14. *Fabros lignarios & fabros ferrarios*] Jonathan interpretatus est: artifices & janitores; * Rabbini autem nostri dicunt, Ddd 3 (quòd

^{19.} Aptare ac datâ operâ disponere, id enim verbum לכוין, quod hic habetur, significat, confer. quoad istas magines R. Salom. ad 1. Samuel. c. 19. v. 13 & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2660. & seq. ubi plura.

* Hebr. ושנ' אחת, in Msto 1. locus iste sic legitur: בשנה הצריכה לכך i. e. in anno, qui ad id requirebatur.

** Verba ista: opus fuit unctione, nisi propterea, absunt hic in Hebræo à Msto 1. fortè per describentis incuriam.

^{20.} Nimirum versu 36. h. c. ubi dicitur, quòd Jehojakim fuerit natus viginti quinquæ annos; de Jehoachaso autem scribitur, quòd viginti tres annos fuerit natus, versu 31. h. c. ergò Jehojakim fratrem suum Jehoachasum

biennio superavit ætate, aliam rationem, cur Jehoachas fuerit unctus, vide in Junii ac Tremellii notis h. loc.

^{1.} Nempè: Chaldæorum, Syrorum, Moabitum, &c. de quibus versu præced. 2. h. c.

^{2.} Sicuti Jerem. c. 22. v. 19. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 20. confer. & not. ad 2. Paralip. c. 36. v. 6. n. 9.

^{3.} Vide 1. Chronic. dict. cap. 36. v. 6. ubi historia ista fusius exponitur in notis ibidem, confer. & Raschi not. ad Ezech. c. 15. v. 6. n. 9.

^{4.} Vide Jerem. c. 46. v. 2. confer. & Seder Olam, c. 25. pag. 7. & seqv. edit Amstel. it. not. ad 2. Paralip. c. 36. vers. 6. n. 8.

* Confer, hic tract. Talm. Gittin, fol. 88. & Sanhedrin

(quòd nomine חרש hîc intelligantur) sapientes excellentes in Lege ** (Divina,) nam si quis (ex illis) incipiebat (loqui & explicare legem,) omnes quiescebant † (ac filebant,) sicuti scriptum est: חרשי i. e. filete ad me insulæ; 5. per מסגר (autem illi intelligunt) eum, coràm quo omnes sedent & ab illo discunt, sicuti dicit (S. Scriptura:) eo aperiente nemo סוגר i. e. claudit & claudente nemo aperit. 6. Vers. 15. *Et potentiores regionis*] Isti (אילי) fuerunt) nobiles Jehudæ ac Benjamin, qui iusti fuerunt, de illis dicit S. Scriptura: tanquam ficus bonas istas, ita agnoscam deportatos Judæos. 7. Vers. 16. *Septem millia*] Atqui suprâ 8. ille (Sacer textus) dicit: decem millia, venit textus tertius & conciliat (loca in speciem contraria) in libro Jeremiæ (scriptum est:) hic (fuit) populus, quem deportavit Nebucadnezar annô septimô, * (nempè:) Judæi ter mille, 9. dic igitur: ter mille fuerunt ex tribu Judæ & septem millia ex (tribu) Benjamin cœterisque tribubus, atque etiam in Seder Olam ita discimus. 10. Vers. 17. *Et mutavit nomen ejus (vocans:) Zedekiam*] (Hebr. צדקיהו ac si diceret rex Babylonix:) יה יצריק i. e. Dominus justificabit super te judicium, 11. si contrà me rebellaveris. Vers. 20. *Nam secundum iram Domini fiebat &c.*] Quocircà (scribitur hîc) & rebellavit 12. Zedekias contrà regem Babylonix (nimirum) Sanctus ille Benedictus indiderat animo ejus (Zedekix,) ut rebellaret contrà illum (Babylonix regem,) quò in captivitatem abduceretur. 13.

CAP.

- hedrin, fol. 38. a. it. Raschi not. ad Jerem. c. 24. v. 1. n. 2. ubi istorum verborum Gallica habetur expositio.
- ** Hebr. כהורה, in Msto 1. postea additur: חרש, i. e. filere faciens, sic juxtà Rabbiorum mentem hic vocem istam vertere possis, additur ratio: nam, si quis (ex illis) incipiebat &c.
- † Hebr. שוחקין, in Msto 1. pro eo legitur: נעשין כחרשין i. e. facti sunt, quasi muti, quæ lectio videtur convenientior alterâ illâ, quæ in vulgatis editionibus habetur, confer. not. ad Esai. c. 3. v. 3. n. 7.
5. Sicuti Esai. c. 41. v. 1. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Esai. c. 3. v. 3. & ad Jerem. c. 24. v. 1. n. 1. & n. 3.
6. prout Esai. c. 22. v. 22. habetur, desumpta autem est ista expositio ex Seder Olam c. 25. pag. 71. edit. Amstel.
7. Vid. Jerem. c. 24. v. 5. ibique Raschi not.
8. Nempè: versu præced. 14. h. c. confer. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 1133. ubi Rabbiorum sententiæ & conciliationes recensentur.
- * Verba ista: annô septimô &c. usque ad: ex tribu Judæ, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
9. Sicuti Jerem. c. 52. v. 28. habetur, ubi vide sis Raschi notas, n. 37.
10. Vide Seder Olam, dict. c. 25. p. 70. edit. Amstel.
11. Id est: supplicium seu pœnam, nam dictio דין, quæ hic habetur, interdum id significat, confer. hic tract. Talm. Horajot, fol. 12. a. & Keritut, fol. 5. b.
12. Hebr. וימר, prout hoc versu 20. in textu sacro habetur; abest autem istud ut & sequentia, usque ad versum i. capitis sequentis 15. verbo ויק i. e. munitionem.
13. Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. a.

CAP. XXV.

Vers. 1. *Annô nono regni ejus*] (Nempè:) Zedekia. Eod. vers. 1. *Munitionem*] Jonathan (vocem רִיק) interpretatus est: כִּרְקוֹם i. e. vallum. 1. Vers. 4. *Viâ portæ inter duplicem murum*] Spelunca ibat à domo ejus (regis Zedekia) usque ad campestria (urbis) Jericho, per hanc speluncam fugit (rex Zedekias;) sed Sanctus ille Benedictus advocavit capreolum, 2. qui iret super tectum speluncae extrâ urbem, hunc capreolum persecuti sunt Chaldaei, & quando venerunt ad ostium speluncae in campatribus (urbis) Jericho, * viderunt illum (regem Zedekiam) eumque ceperunt, atque hoc est, quod dixit Ezechiel: & expandam rete meum super ipsum & capietur fagenâ meâ. 3. Vers. 6. *Et locuti sunt cum eo iudicium*] Disceptavit (rex Babylo-nia) cum eo (rege Zedekia) propter * juramentum (quod ipse violaverat.) Vers. 9. *Et omnem domum magnam*] i. e. Domos congregationum (vel Synagogas,) in quibus extollunt 4. legem & orationem, & domos principum. Vers. 11. *Et defectores*] Qui obtemperaverant voci Nebucadnezaris & egressi erant ex urbe ad ipsum, (accipitur enim hic verbum נָפַל,) sicuti (in illo loco:) cūm ivisset ad Ziklag, נָפְלוּ i. e. defecerunt ad eum ex Menassithis &c. 5. Vers. 12. *Et fossiores*] (Vox יֹגְבִיִם significat) fossiores terræ, * eandem habens significationem, atque (dictio:) יִקְבִּיִם ** i. e. torcularia, quæ fodiuntur in solo. Vers. 17. *Et altitudo ipsius coronæ (erat) trium cubitorum*] Ast in principio libri 6. dicitur: quinque cubitorum; sed ibi collocavi (& conciliavi) textus (sacros, qui

1. Abarbenel putat רִיק fuisse ingentem turrem ex lignis ad instar urbis exstructam, vid. D. Meyer. ad Seder Olam, pag. 138. & Raschi not. ad Jerem. c. 52. v. 4. n. 1. & ad Ezech. c. 4. v. 2. n. 2.

2. Confer. Jerem. c. 39. v. 4. & Jerem. c. 52. v. 7. ibique Raschi not. ubi eadem, quæ hic sunt notata, vid. ibid. n. 3.

* Verba ista: in campatribus (urbis) Jericho viderunt illum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

3. Sicuti Ezech. c. 12. v. 13. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Confer. Raschi not. ad Jerem. c. 39. v. 5. Sign. * & ad Jerem. c. 52. v. 9. n. 5. it. tract.

Talm. Sanhedrin, fol. 96. b.

4. Sive: magnificent, Hebr. מְגִלִּין, respicitur hac explicatione ad vocem מְגִלָּה i. e. magnam (scil. domū,) prout in textu sacro hic habetur, confer. not. ad Jerem. c. 39. v. 8. & ad Jerem. c. 52. v. 13. n. 7. it. tract. Talm. Taanit. fol. 79. a. & Sanhedrin, fol. 96. a. & Megilla, fol. 27. a.

5. Prout 1. Chron. c. 12. v. 20. habetur.

* Confer. Raschi not. ad Jerem. c. 39. v. 10. n. 8. & ad Jerem. c. 52. v. 16. n. 9.

** In Msto 1. pro יִקְבִּיִם legitur יִנְקִיִם i. e. foramina, forsitan hic mendum est.

Scil. Regum, respicitur hic ad 1. Reg. c. 7. v. 16. ubi vide num. 38. confer. D. Meyer. not.

qui in speciem sibi invicem repugnare videntur.) Eod. vers. 17. *Et opus implexum*] (Vox שִׁכְרָה significat) vernaculè : coiffe, 7. quæ fuit species galeæ. Eod. vers. 17. *Et his similia*] (Scilicet :) malogranata. Vers. 19. *Et scribam primarium exercitus*] Qui sciebat unamquamque urbem, quot viros illa suppeditare posset ad exercitum. 8. Vers. 23. *Omnes præfecti copiarum*] Qui egressi erant ex urbe (Hierosolyma,) ut semet absconderent in munitionibus & in rupibus. ** Vers. 27. *Extulit Evil-Merodach*] Nam mortuus erat Nebucadnezar atque ei successerat in regno. Eod. vers. 27. *Vigesimo septimo* † (die) mensis] Atqui in libro Jeremiæ dicitur: vigesimo quinto (die) mensis, 9. sed (respondetur, quòd) vigesimo quinto mortuus sit Nebucadnezar ac sepultus fuerit vigesimo sexto & quòd vigesimo septimo (die mensis duodecimi) Evil-Merodach eum (Nebucadnezarum jam sepultum) extraxerit ex sepulchro suo atque eum conciderit, 10. quòd ipsius (Nebucadnezaris) decreta aboleret, * ut impleretur, quod (de illo) dictum fuit: tu verò projicieris ex sepulchro tuo, tanquàm furculus abominandus &c. 11. Vers. 28. *Et locutus est cum eo benignè*] Verba consolatoria. 12.

ad Seder Olam, pag. 769. edit. Amstel. & R. Salom. not. ad Jerem. c. 52. v. 22.

7. Sic exprimo: קוּפִיָּא, in Msto 1. rectius legitur: קוּיָּא, coiffe, confer. quæ ad Exod. c. 28. v. 4. n. 32. & ad 1. Reg. c. 7. v. 17. n. 41. & ad Jerem. c. 52. v. 22. n. 19. de hac voce notata sunt, ut & not. ad Hiob. c. 18. v. 8. n. 8.

8. Confer. not. ad Jerem. c. 52. v. 25. n. 33. it. tract. Talm. Megilla, fol. 23. a. & Sanhedrin, fol. 10. b.

** Hebr. וּבְטִיָּוִר in Msto 1. pro eo legitur וּבְטִיָּוִר, e. & in filvis.

† Verba ista: vigesimo septimo &c. usque ad: mortuus sit Nebucadnezar, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

9. Scil. duodecimi, Sic habetur Jerem. c. 52. v. 31. ubi in Raschi notis eadem, quæ hic, habetur explicatio, vid. ibid. n. 41.

10. Vel: raptaverit, hinc inde traxerit, nam & hoc verbum גִּרְרוּ signficat, metuens scil. ne ad vitam rediret Nebucadnezar & rursus regnum administraret, quemadmodum fecit,

postquàm expulsus in agrum cum bestiis vivebat, quæ est conjectura Abarbenelis h. loc. vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam, pag. 1139. & Raschi not. ad Esai. c. 14. v. 19. n. 21. & ad Jerem. dict. c. 52. v. 31. n. 42. it. ad Habacuc c. 2. v. 4. n. 28.

* Hebr. בְּשִׁבִּיל לְבָטֵל גִּירָוִי, absunt ista hic à Msto 1.

11. Sicuti Esai. dict. c. 14. v. 19. habetur, ubi per vocem גִּירָוִי, e. furculus, sicuti ibidem in textu sacro habetur, videtur propheta alludere ad nomen: גִּירָוִי, confer. Raschi not. ibid. & Seder Olam, cap. 28 pag. 81. unde hæc R. Salomonis expositio desumpta est.

12. Scil. usurpavit rex Evil-Merodach ergà regem Judææ captivum, Jehojachinum, Hebr. גִּירָוִי נִחֻמִּים, sic zachar c. 1. v. 13. habetur, unde Commentator noster ista desumpsit, in Msto 1. post: גִּירָוִי נִחֻמִּים addita sunt ista: גִּירָוִי לִי אֶרְוָה חֲמִיד, e. & dedit ei cibarium jüge, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 48. b.

תְּהִילָה לְאֵלֵינוּ

I. PA-

I. N. I.

I. PARALIPOMENON.

CAP. I.

Erf. I. *Adam, Seth, Enosib*] Esra 1. scripsit librum istum genealogicum per manus Haggai, Zachariæ & Malachiæ, 2. intra octo-decim annos, qui fuerunt ab illo tempore, quô Hierosolymam venit Zerubabel & Jehoschuha, (summus) sacerdos, ætate Cyri primi, usque dum venit Cyrus, Estheræ filius, idque omne (factum est) propter genealogiam Davidis, regis & Levitarum, janitorum & custodum atque cantorum, quomodo David illos constituerit super statione sua & sacerdotes per custodias suas, quocircà eorum genealogiam recensuit ab Adamo usq; ad Abrahamum, & quoniam opus fuit, Abrahami genus recensere, ideò etiam reliquorum populorum mentionem facit, filiorum scil. ejus atque nepotum, propter

1. Dan. Huetius in Demonstr. Evang. Propos. 4. c. 14. de libris Paralipom. p. 351. edit. Lips. ita scribit: Esdræ libros Paralipomenon lucubrâsse, Ebræorum omnium est fama consentiens &c. rem Christiani interpretes relinquunt in dubio &c. vide plura ibidem, confer. infrà 1. Chronicor, c. 3. v. 16. n. 26. & 1. Chronic. c. 7. v. 12. n. 6.

2. An R. Salomo Commentarium istum in libros Paralipomenon scripserit, sunt, qui dubitent, confer. Ioseph. Voisin. Proœm. in Raym. Martini Pug. Fid. fol. 19. col. 2. med. & fol. 20. col. 1. princ. edit. Lips. it. D. Meyeri not. ad Seder Olam, p. 937. ratio dubitandi potissimum desumitur ex eo, quod habetur infrà in notis ad 2. Paralipom. c. 22. v. 14. ubi viden. 38. it. ad 2. Paralipom. c. 35. v. 18. n. 1. in utroque etiam Msto Erfurtenfi commentarius iste in Paralipomena non ha-

betur, ut paucis, quid sentiam hac de re, dicam, puto, Commentarium istum à R. Salomone quidem scriptum; sed à Iudæo quodam, qui sibi sapere videbatur, in nonnullis locis interpolatum esse, id, quod in Iosepho Hebraico sive Gorionide etiam factum esse, alibi dixi, confer Voisin. dict. Proœm. fol. 2. col. 1. princ. it. D. Meyeri Præfat. in Seder Olam, ubi ad istius Præfationis calcem R. Azariæ in Imre Bina cap. 19. verba adducta sunt, quibus ostendit, antiquissimo libro: Seder Olam, à quibusdam posterioribus nonnulla esse addita, qui nec à reliquis libris vetustioribus iniquas manus abstinerunt, confer. not. ad 1. Chron. cap. 6. v. 10. n. 1. & ad 2. Chron. c. 3. v. 15. n. 33. it. ad 2. Chron. c. 18. v. 31. n. 35. & v. 33. n. 40. it. ad 2. Chron. c. 25. v. 24. n. 14. & v. 27. num. 23.

Hhh

pter ipsius posteros opus fuit, recensere genus cœterorum populorum Chananæorum, ut notum fieret, quomodo Abrahamus eorum terram possidendam acceperit & postquam opus fuit, mentionem facere atque genus recensere Chananæorum, ideò eorum intuitu etiam cœterarum nationum meminit; sed earum breviter ac strictim mentionem facit easque abjicit, donec pervenit ad fundamentum, 3. sicuti exponitur in Bereschit rabba, res similis est regi, cui ex loco ad locum transeunti margarita * interciderat, rex itaque stans cribrò pulverem cribrat, usque dum margaritam suam inveniat, sic dixit Sanctus ille Benedictus, quid (opus) mihi est, recensere genus Schemi, Arphachfadi &c. atque Tarachi, nisi, ut inveniam Abrahamum? (de quo dicitur:) & invenisti cor ejus fidele, 4. & propter honorem Isaaci recensetur genus Esau & Ismaëlis filiorumque Kethuræ; sed illos paulatim abjicit & relinquit; posteros autem Sehir, Choræi, 5. ideò commemorat (S. Scriptura,) quoniam filii Esau eorum possessionem (ac terram) occuparunt, etiam genus Thimnæ, quæ erat concubina (unius ex) posteris Abrahami, 6. ideò recensetur, ut innotescat laus Abrahami, quòd (una ex) filiabus principum ac ducum fuerit, quæ voluerit esse concubina (unius ex) femine Abrahami, scriptum quippe est: & soror Lotanis (fuit) Thimna; 7. Thimna autem fuit concubina (Eliphasi,) quandoquidem illa dixerat: si ego non sum digna, ut ab eo uxor ducar, ero ei concubina, prætereà ideò posterorum Sehiris genus recensetur, quoniam ipsi fuerunt principes ac reges, & mons Sehir fuit Sehiris, atque propter amorem Isaaci dederat (istum montem) Sanctus ille Benedictus Esavo, scriptum enim est: & filii Esavi eorum (posterorum Sehiris) possessionem occuparunt & eorum loco habitarunt, 8. ut notum fieret, quòd Sanctus ille Benedictus servaverit promissum, quòd ipse Isaaco fecerat, (nempè,) quòd illius semen multiplicare eique dominandi potestatem dare velit in omnibus, & propter honorem Isaaci ita scriptum est: hi (fuerunt) reges, qui regnaverunt in terra Edom &c. 9. Eod. vers. 1. *Adam, Scheth, Enosch*] Expositio ejus

3. Primarium propositum, Hebr. יָדָע, fundamentum ac scopus præcipuus, cujus intuitu fermo fuit instituus, confer. infra num. 10. h. v. 1.

* Confer. infra v. 24. h. c. n. 28. & not. ad Genes. c. 37. v. 1. Sign. †

4. Sicuti Nehem. c. 9. v. 8. habetur.

5. De quo vid. Genes. c. 36. v. 20. it. D. Wagenfeil Sota, p. 128. n. 13.

6. Thimna fuit concubina Eliphasi, filii Esau,

uti Genes. c. 36. v. 12. habetur, ubi vide not. n. 20. confer. & Genes. dict. c. 36. v. 22. ubi Thimnæ genus recensetur.

7. Nimirum Thimna, Eliphasi concubina, fuit soror Lotanis, principis, de quo vid. Genes. alleg. c. 36. v. 22.

8. Prout Deuter. cap. 2. vers. 12. al. vers. 13. habetur.

9. Vid. Genes. cap. 36. vers. 31. ibique Raschi not.

ejus hæc est: filius Adami (fuit) Scheth, & filius Schethi (fuit) Enosch, & quoniam illud non est fundamentum ^{10.} genealogiæ, ideò illos (patriarchas) breviter recenset; quòd autem (hic) nulla Cainis atq; Hebelis facta sit mentio, (hoc ideò factum est,) quoniam generationes ex illis non provenerunt; ast ex Schetho provenerunt generationes Noachi & Abrahami; ab Abrahamo autem usq; ad generationem Noachi: Schem & Cham, debuisset statim recensere filios Schemi, ut inveniret margaritam, Abrahamum scil. &c. usque ad Davidem; sed (prius recensere voluit) accessorium ^{11.} quod postea abjicit & illius genealogiam breviter percurrit & apprehendit fundamentum, ^{12.} atque ita solet narrari omnis genealogia ista, quæ habetur in verbis dierum & sic paulò post: filii Abrahami Isaac & Ismaël, hæ (sunt) generationes eorum: primogenitus Ismaëlis Nebajoth &c. ^{13.} sic quoque (infra:) genuit ergò Abrahamus Isaacum; (filii verò Isaaci) Esavus & Israël, filii Esavi: Eliphas &c. ^{14.} recenset enim primò genealogiam minùs principalem ^{15.} ac postea fundamentalem. Vers. 6. *Ascenas & Diphath*] In Pentateucho autem scriptum est: & רִיפָּא i. e. Riphath, ^{16.} nam ab initio fuerunt רִיפָּא i. e. remissi nec prævaluerunt contra Israëlitas ac tandem repleti fuerunt רִיפָּא ^{17.} i. e. infamiâ & confractiōe. Vers. 7. *Filii verò Javanis Elischa*] Cur autem non meminit Magogi & Madai? ^{18.} quoniam non mentionem facit, nisi genealogiæ (sive relationis ad primum stemma;) filiorum autem Magogi & Madai ideò haud meminit, quia ex illis non egressa sunt capita (seu stemmata) nationum; sed omnes illorum nationes vocatæ sunt de nomine Citthim & Dodanim. Eod. vers. 7. *Et Rodanim*] Alibi autem illa (S. Scriptura) dicit: Dodanim, ^{19.} quando Israëlita peccabant, ipsi (Rodanim) veniebant & רִיפָּא i. e. dominabantur illis (Israëlitis;) quando autem manus Israëlitarum prævalebat, illi dicebant: vos estis filii רִיפָּא ^{20.} i. e. patruorum nostrorum, i. e. ab initio

Hhh 2

fe

10. Præcipus scopuus, confer quæ suprà num. 3. h. vers. 1. notata sunt, ut & num. 12. h. vers. 1.

11. Minus principale, Hebr. מִטְּפֵל, adjunctum, res minus principalis, quæ non quæritur, quò nomine hic intelliguntur illæ generationes, quæ sunt præter Abrahamum atq; Davidem de quibus præcipuus est sermo, confer. n. 15. h. vers. 1.

12. Præcipuum scopum ac propositum, vid. n. 10. h. v. 1.

13. Vid. infra v. 28. & 29. h. c.

14. Prout infra v. 34. & 35. h. c. habetur.

15. Accessoriam, confer. suprà n. 11. h. v. 1.

16. Cum Resch ab initio, Sicuti Genes. c. 10. v. 3. habetur, confer. & not. ad Hiob. c. 15. v. 24. n. 22. & n. 23.

17. Respicitur; hac expositione ad nomen רִיפָּא i. e. Diphath, quod hoc versu 6. habetur.

18. De quibus Genes. c. 10. v. 2.

19. Prout Genes. dict. c. 10. v. 4. habetur.

20. Respicitur hac explicatione ad nomen רִיפָּא, quod Genes. alleg. c. 10. v. 4. habetur, confer. infra v. 41. h. c. n. 31. & n. 32.

se simulabant amicos, commodi sui causa; sed tandem **לוריים** i. e. dominabantur illis (Israëlitis) Vers. 10. *Is cepit esse potens in terra*] Is coepit facere praelia & fortia facta in terra. Vers. 11. *Mizrajim autem genuit Ludeos*] In Bereschit rabba: dixit R. Abba, Bar Cahana, omnis machinatio ²¹, Ægyptiorum non est nisi in mari, dixit R. Jehoschua, Karcha filius, in verbis dierum (nomen) **לוריים** scriptum est **לוריים** cum duabus (literis) י Jod, ad indicandum tibi, quod **לוריים** Ludæi (fuerint) **לוריים** e. Ludæi (occupati in) mari, **ענמיים** Hanamæi, **ענמיים** i. e. Hanamæi (occupati in) mari, **להביים** Lehabæi, **להביים** i. e. Lehabæi (occupati in) mari, **נפתוחיים** Naphtuchæi **נפתוחיים** i. e. Naphtuchæi (occupati in) mari, **פתרוסיים** Patrusæi **פתרוסיים** i. e. Patrusæi (occupati in) mari, **כסלוחיים** Casluchæi, **כסלוחיים** i. e. Casluchæi (occupati in) mari, **פלשתיים** Pelischthæi **פלשתיים** i. e. Pelischthæi maris, **כפתוריים** Caphthoræi id est, Caphthoræi maris, ²². quocircà scriptum est (nomen **לוריים**) cum duabus (literis) י Jod, ut hoc modo exponatur & sic (cœtera) illa omnia. Vers. 13. *Canahan autem genuit &c.*] Undecim ²³, sunt istæ (nationes ex Canahano ortæ) & Canahan simul cum illis, ecce duodecim, & hoc est, quod scriptum est: **יצב** i. e. constituit terminos populorum juxtà numerum filiorum Israëlis, ²⁴, ac si diceret: terminos populorum constituit è regione (sive respectu) tribuum Israëlticarum, quæ etiam duodecimum constituunt numerum, intuitu tribuum Israëlticarum constituit terminos nationum, istius simile (habetur in illo loco:) quas **הצבת** i. e. constituisti seorsim. ²⁵. Vers. 19. *Quia illius ætate divisa fuit terra*] Divisi atque dimidiati fuerunt dies hominum, nam ab initio (mundi) vixerant homines nongentos annos & amplius; sed temporibus Arphachschadi ac deinceps dimidiati fuerunt anni in quadringentos annos & minùs; ast à Pelegi (ætate) & deinceps dimidiati fuerunt quadringenti anni in ducentos. Vers. 23. *Hi omnes (fuerunt) filii Jacktanis*] (**יַקְטָן** inde nomen sortitus est,) quoniam ipse **מַקְטָן** i. e. parva faciebat negotia (sive studia) sua, Heber ²⁶, magnus fuit pro-

21. Occupatio, studium, sic reddere hic possis vocem **מַכְנִיחָא**, vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 125. confer. & Raschi not. ad Ezech c. 28. v. 2. Sign. *

22. Omnes istæ nationes partim hoc versu 11, partim versu seqv. 12. h. c. recensentur.

23. Nationes istæ ordine recensentur hoc versu 13. & sequentibus, usque ad versum 17. eò exclusè.

24. Prout Deuterom. c. 32. v. 8. habetur, ubi vide notas n. 45. confer. & not. ad Habac. c. 3. v. 6, n. 18.

25. Vid. Genes. c. 21. v. 29.

26. Cujus filius fuit Jacktan, prout suprà v. 19. h. c. habetur, ideò Heber ore prophetico filio isti suo, ut & alteri ipsius filio nomina, eventui respondentia, imposuit.

propheta (ideo Jacktani nomen ex re imposuit;) ast cœterorum nomina non possunt exponi, quoniam non ex ore prophetæ imposuit eis nomina. Vers. 24. *Schem, Arphachschad, Schelach*] Suprà 27. numeravit filios Schemi; nunc autem incipit iterum (numerare) propter honorem Abrahami, res similis est regi, cui interciderat margarita &c. sicuti (habetur) suprà. 28. Vers. 27. *Abram, is (est) Abraham*] Nunc genealogiam recenset à Schemo usque ad Abrahamum; quis verò est iste Abram? (nempè) ille, qui vocatus est Abraham. † Vers. 32. *Ketura, concubina Abrahami*] Omnem vituperationem, quam illa (S. Scriptura) de eis narrare poterat, ipsa narrat propter honorem Isaaci, nam omnes isti fuerunt filii concubinæ; ast ipse (Isaacus) fuit fundamentum ac dominus domûs seu familiæ Abrahami.) Vers. 33. *Filii autem Midianis Hepha & Hepher &c.*] (Fuerunt isti) quinque principes nationum, quocircà constituerunt quinque reges, unicuique nationi (unum) regem, nam scriptum est: Evim & Reke-mum atque Zurem & Churem &c. quinque reges Midianitarum. 29. Eod. v. 33. *Omnes hi (fuerunt) filii Ketura*] Propter honorem Abrahami (hæc dicuntur.) Vers. 34. *Filii Isaaci (fuerunt) Esau & Israël*] Propter honorem Davidis dixit (S. Scriptura:) Israël, non Jacob. Vers. 35. *Filii Esau: Eliphas &c.*] Ut brevitate utatur (id dicit S. Scriptura) & ut abjiciat illum (Esavum ejusque prosapiam;) meminit autem ejus in honorem Isaaci. Vers. 41. *Chamran & Eschban*] In Pentateucho (pro חמרן Chamran) scriptum est:) חמרן 30. Chem-dan, (nimirum) ab initio fuerunt חמורין i. e. desiderabiles & amabiles, tanquam justi; 31. sed tandem (evaserunt) deformes instar חמור 32. i. e. asini, ita res se habet quoad asinum, ab initio ille est חמור i. e. desiderabilis; sed tandem fit deformis; sed equus ab initio est deformis; sed tandem (evadit) pulcher. Vers. 43. *Hi autem (sunt) reges*] Exponitur in Bereschit rabba: dixit R. Ebo, priusquàm staret rex in Israël, constitutus fuit rex in Edom, R. Jose, Chaminæ filius dicit: eo tempore, quò iste (Edom) constituit reges, ille (Israël) constituit judices, ille (Edom) constituit אלופים i. e. duces, 33. iste (Israël)

Hhh 3

con-

27. Nempè versu 17. h. c.

28. Nimirum versu 1. h. c. ubi vide Sign. *. confer. & c. seqv. 2. v. 15. n. 36.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 13. a. & Megilla, fol. 11. a.

29. Vid. Numer. c. 31. v. 8. ibique not. confer. & Josu. c. 13. v. 21.

30. Prout Genes. c. 36. v. 26. habetur, ubi vide Junii ac Tremellii not.

31. Confer. suprà v. 7. h. c. ibique not. n. 20.

32. Respicitur hac explicatione ad nomen חמרן, quod hoc versu 41. habetur.

33. De his Edomæorum ducibus vid. infra vers. 51. & seqv. h. c. inter quos etiam refertur dux Magdiel, atque hanc urbem Magdiel Romam esse exponit R. Salomo ad Genes. c. 36. v. 43. cœterum Abarbenel ad Esai. c. 34. v. 5.

constituit נְשִׂימָיִם i. e. principes, dixit R. Jehoschuah, filius Levi, iste (Edom) constituit 34. octo, (reges) atque ille (Israëlita) constituit octo (reges;) sed audi: an Edomæis non nisi isti octo reges fuerunt atque Israëlitis etiam octo (solum reges?) non ne plures fuerunt? (nempè) Joram, Ahasja, Joasch &c. sed (verborum istorum:) iste constituit octo reges, hæc est expositio: eo tempore, quò octo isti reges Edomæorum regnarunt, non fuerunt constituti reges Israëlitarum, quoniam antè Davidem fuerunt & primores familiarum suarum paternarum.

CAP. II.

Vers. 3. *Malus in oculis Domini*] Exponitur in Bereschit rabba; quòd (Her, filius Jehudæ,) araverit¹. in turpitudine (nempè, quòd) venerit ad illam (Thamarem) eâ viâ, quâ non decebat. 2. Vers. 4. *Thamar autem, nurus ejus*] Miror ego, cur mentionem faciat (hîc S. Scriptura) turpitudinis 3. progenitoris Davidis. 4. Vers. 6. *Et Etban† & Heman & Calcol atque Darah*] Omnis isti temporibus Davidis & Salomonis vixerunt fueruntque valdè sapientes & propterea dicitur: & sapientior fuit omnibus hominibus, Ethane, Esrachæo, & Hemane & Calcole atque Dardah, filiis Macholis, 5. hîc quoad sapientiam Salomonis convenit linguâ ista: דָּרְדָּע i. e. Dardah, 6. ac si diceret: quamvis (generatio illa) vocetur דֹּר דִּיעָה 7. i. e. generatio scientiæ (generatio sapiens) propter sapientiam suam; tamen Salomo sapientior fuit istis omnibus, quod

fol. mihi 54. col. 2. scribit, quod Magdiel fuerit ex posteris Zephonis, filii Eliphasi, filii Esavi, quòdque iste Magdiel sedem urbis Romæ constituerit, prius quàm venisset Romulus, qui eam ædificavit & postea illius muros portasque erexit.

34. De hisce octo Edomæorum regibus vid. h. v. 43. & seqq. usque ad v. 51. h. c.

1. Vid. Raschi not. ad Genes. c. 38. v. 7. ubi alia habetur expositio, vid. ibid. n. 11.

2. Id est: præposteram venerem cum illa exercebat, confer. not. ad Genes. c. 24. vers. 16. n. 35.

3. Nempè: incestus, quem Jehuda cum nuru sua commisit, confer. n. seqv. 4.

4. Videlicet: Jehudæ, ex cujus genere natus est

David, rex Israëlis, cum primus iste liber Paralipomenon præcipuè in laudem Davidis conscriptus fuerit, prout in notis ad caput præcedens i. dictum est, hinc Commentatorem nostrum admiratio subit, cur turpe istud factum, nempe incestus Jehudæ cum Thamar, hic commemoretur, cum Davidis genus ad Jehudam referatur.

† Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 44. b.

5. Prout habetur 1. Reg. c. 4. v. 31, ubi vide not. n. 17. 18. 19. 20. &c. it. not. ad Psalm. 88. v. 1. n. 6.

6. Quod nomen 1. Reg. dict. c. 4. v. 31. habetur, hic autem legitur דָּרְע Darah.

7. Respicitur hac expliatione ad nomen istud דָּרְע, de quo paulò antè.

quod dixit (S. Scriptura:) האזורי . litera א superflua est (in nomine האזורי)
 ac si (scriptum esset:) הזרחי prognatus (enim) erat (iste Dardah sive Darah)
 ex זרח Zeracho ; 9. multis autem in locis (litera) א subintrat in dictionem ; sed
 illa non legitur (seu pronunciatur,) cuius simile (habetur in illo loco:) ואתותי
 i. e. & indicationem meam, 10. sic quoque: והאזוניחו i. e. & retrò abjecerunt;
 11. sic etiam: והאספסיה i. e. & colluvies; 12. interdum deficit (א litera) sicuti
 והמר 13. item (in illo loco:) & percusserunt הרמים pro הארמים i. e. Syris;
 14. Pesikta autem (verba ista:) omnibus hominibus, 15. exponit de Adamo,
 primo homine, Ethanem (autem exponit, quòd sit) Abraham, 16. Heman est
 Moses atque Calcol est Joseph; Dardah autem est generatio 17. deserti, (filii
 autem) מחול i. e. Macholis (sunt Israëlitæ in deserto, qui propterea filii מחול
 Macholis dicuntur,) quoniam מחל i. e. condonavit eis (Deus) factum vitu-
 li. 18. Vers. 7. *Et filii Carmi, Achar*] Cur illum (hîc) vocat S. Scriptura
 19. Achar, nonne illius nomen (fuit) Achan? 20. sed exponitur, (quòd ille
 ideò hîc appelletur עכר Achar,) quoniam עכר i. e. turbavit Israëlitas, dum in
 anathemate prævaricatus est & propter ipsum ceciderunt triginta sex 21. viri;
 est autem istud, quod exposui, (nempè,) quòd, quicquid (S. Scriptura) potuit
 narrare in vituperium, (filiorum Jehudæ) hîc narret; & nihilominus ex illis
 regnum sit ortum. 22. Vers. 8. *Filii autem Etbanis, Hazarja*] (Istud ורבי
 positum

<p>8. Sic habetur 1. Reg. alleg. c. 4. v. 31. confer. not. ad 2. Paralipom. c. 22. v. 5. n. 22.
 9. Filio Jehudæ, de quo hoc. v. 6. confer. Junii ac Tremellii not. ad 1. Reg. dict. c. 4. v. 31.
 10. Prout Hiob. c. 13. v. 17. habetur in voce ista אחר radix est: וחר i. e. indicavit, vid. not. ad 2. Paralip. c. 22. v. 5. n. 23.
 11. Vid. Esai. c. 19. v. 6. ibique Raschi not. ubi verbi istius האזוניחו radix est וחר i. e. reliquit, deseruit.
 12. Turba miscellanea, plebs, vulgus, vid. numer. c. 11. v. 4.
 13. Pro ואתותי Vid. 2. Samuel. c. 19. v. 14 sic litera א radicalis deest in ומר, prout Psal. 139. v. 20. habetur, & in למר, quod Esræ c. 5. v. 11. habetur.
 14. Sicuti 2. Paralipom. c. 22. v. 5. habetur, ubi in Raschi notis eodem, quò hic, modò exponitur, vid. ibid. n. 20.
 15. Scil. sapientior fuit, quæ verba 1. Reg. alleg.</p> | <p>6. 4. v. 31. habentur.
 16. Confer. hîc not. ad 1. Reg. dict. c. 4. v. 31. n. 22. 23. & 24. ac 25.
 17. Id est: Israëlitæ, ductore Mose in deserto degentes, confer. not. ad 1. Reg. dict. c. 4. v. 31. n. 26.
 18. Conflatilis scil. quem Israëlitæ in deserto fecerant, confer. 1. Reg. alleg. c. 4. v. 31. n. 18. & n. 27.
 19. Ita hic vertere volui, pro: אני i. e. ego, prout hic in Raschi notis habetur.
 20. Sic vocatur Josu. c. 7. v. 18.
 21. In Basileensi editione post ל' i. e. triginta sex, additum reperitur אלף i. e. mille; sed mendosè, nam incolæ Haji non nisi triginta sex viros ex populo Israëlitico cæciderunt, prout Josu. dict. c. 7. v. 5. habetur, confer. hic D. Wagenfeil. Sota, pag. 746. n. 7.
 22. Nam ex tribu Jehudæ rex, David prognatus est, cui postea reges Judææ successerunt.</p> |
|--|--|

positum est pro **וְכָבִי** i. e. & filius,) sicuti (in illo loco :) **וְכָבִי** i. e. & filii 23. Danis. Vers. 9. *Et Celubai*] Is (fuit) Caleb, sicuti id probat, quod (habetur) infra : Caleb autem filius Chezronis, 24. & in libro Samuelis scriptum est : & ipse erat Calebita, 25. ubi Targum habet : (erat) ex domo (seu familia) Caleb, atque sic interpretatus est Chaldaeus interpres (istud :) **כַּלְבִּי**, durus erat atque seipsum jactabat, quod inter omnes tribus (Israëlitas) nemo esset tam antiqua & clara prosapia ortus, sicuti ipse, ac si diceret : sit ita, dederit Samuel ei (Davidi) regnum, & idcirco dicitur : quis est David & quis est filius Ischai, hodie multi sunt servi 26. nam ecce ipse (David) egressus (sive natus) est ex Ruth, Moabitide ; Jerachmeel autem illius (Celubai) frater duxerat uxorem alienigenam, sicuti scriptum est infra ; 27. atque iste Celubai sese extulerat & superbi-
bierat, prout cor ejus 28. illum impulerat. Vers. 10. *Nachschonem, principem filiorum Jebuda*] Non venit (hic textus,) ut exponeret istud, nisi propter honorem Davidis. Vers. 11. *Et Salma genuit Bobazum*] Rabbini nostri dixerunt : Ebzan 29. fuit Bohaz ; sed miror, quomodo id esse possit, annon enim Nachschon annò secundò post exitum ex Ægypto mortuus est ? Salmon autem illius filius jam antea mortuus erat ; ipse autem unus erat ex illis, qui venerant in terram (Israëliticam,) ac Bohaz, filius ejus, qui (dicitur esse) Ebzan, post ingressum in terram (Israëliticam) mortuus est ; jam verò ab egressu ex Ægypto usque ad Jephthachum fuerunt trecenti anni, Sapientes (Rabbini) dicunt, quod Bohaz statim atque ipse cum (uxore sua) Ruth concubuit ipsaque gravida facta est, mortuus sit ; Ebzan autem judicabat (Israëlitas) post mortem Jephthachi, scriptum quippe est : & judicavit post eum Israëlitas Ebzan à Bethlechemo, 30. etiam istud ego admiror, nam ecce reperimus de Abrahamo, quod ipse dixerit, postquam sanguis ejus constrictus erat (i. e. consenuerat) quod ipse (inquam) dixerit : an nato centum annos (proles) nascetur ? 31. quomodo igitur genuerit Bohaz

23. Vid. Genes. c. 46. v. 23. Ubi etiam istud, **וְכָבִי** positum est pro : **וְכָבִי** i. e. & filius, pluralis scil. loco singularis numeri, confer. Numer. c. 26. v. 8. & R. Isaac. Munim. Fid. p. 111. apud D. Wagenf. in Tel. ign. Satan vid. & infra 1. Chron. c. 4. v. 18. n. 19. it tract. Talm. Bava batra, fol. 143 b.

24. Sic infra v. 12. h. c. habetur.

25. De genere Caleb, sic Vulgata, Vid. 1. Samuel. c. 15. v. 3. ibique Raschi not.

26. Prout 1. Samuel dict. c. 25. v. 10. habetur, ubi

vide not. Sign. *

27. Vid. infra not. ad v. 26. h. c. n. 52.

28. Hebr. **וְכָבִי**, respicitur hac expositione ad nomen **וְכָבִי**, quod 1. Samuel. cap. 25. v. 3. habetur.

29. De quo vid. Jud. c. 12. v. 8. n. 2. ubi in Raschi notis eadem, quæ hic, habetur expositio, conf. & Ruth. c. 1. v. 1. n. 1.

30. Prout Judic. dict. c. 12. v. 8. habetur.

31. Vid. Genes. cap. 17. vers. 17. ibique Raschi not.

haz natus trecentos annos? sed dici potest, quod propterea dixerit (S. Scriptura:) & dedit ei Dominus, ut conciperet, 32. istius simile habetur (in illo loco:) & ostendit ei Dominus; 33. **אֶבְזָן** Ebzan (ideò dictus fuit Bohaz,) quoniam fuit **אָב** i. e. pater omnium **הַצְנוּנִי** i. e. frigidorum, nam ecce foemina juvencula 34. cubabat apud illum; sed ipse **נָצַטָן** i. e. frigidus fuit nec illam tetigit. Vers. 13. *Ischai genuit primogenitum suum*] (Nomen istud: **אִישִׁי** habet) plenè **נ**, 35. ac si diceret: **אִישׁ** i. c. vir, potens robore. Vers. 15. *Davidem, septimum*] (Nomen **דָּוִיד** scribitur hîc) plenè cum **י** Jod propter honorem Davidis, nunc itaque invenit (S. Scriptura) margaritam, 36. quocircà non numeravit octavum 37. Elihu. Vers. 16. *Et sorores eorum Zeruja & Abigail†*] (Earum hîc fit mentio) propter honorem Davidis, quoniam filii sororis ejus (Zerujæ scil.) fuerunt fortes ac viri robusti atque principes, sic exponitur paulò post. Vers. 17. *Jether Ismaëlita*] In Samuelis (libro pro Ismaëlita) scriptum est: Ismaëlita, 38. in terra scil. Ismaëlitica ipse habitabat, 39. istius simile (habetur in illo loco:) in domum Obed Edomi, Gitthæi, 40. sic etiam (in illo loco:) & misit rex atque accersivit Hiramum è Tyro, is erat filius viduæ; pater autem ejus vir Tyrius. 41. Vers. 18. *Caleb autem, Chezronis, genuit Azubam foeminam*] Quoniam fuerat ei (Calebo) uxor, quæ appellata fuit Azuba, ideò cognominavit filiam suam Azubam uxorem, sicuti scriptum est: & mortua est Azuba & accepit sibi Caleb Ephratam, 42. inde (constat,) quòd ei fuerit uxor cujus nomen Azuba. Vers. 19. *Et peperit ei Cburem*] Vers. 20. *Cbur autem genuit Urim & Uri genuit*

32. Nempe: miraculosè dederat ei Deus, ut conciperet ex Bohazo, Vid. Ruth cap. 4 v. 12. al. v. 13. conf. & infra not. ad 1. Paralip. cap. 25 v. 5. n. 11.

33. Videlicet: miraculosè, vid. Deuteron. c. 34. v. 1. ibique Raschi not. ubi plura de miraculosa illa monstratione, confer. & infra not. ad 1. Paralip. dict. c. 25. v. 5. n. 12.

34. Nimirum: Ruth, vid. Ruth c. 3. v. 7. & 8.

35. Aliàs scribitur defectivè **ו** sine litera **ש**, prout versu præced. 12. aliisque in locis S. Scripturæ habetur, conf. not. ad Michæ cap. 6. v. 10. n. 9.

36. Quæ fuit quæsitæ, de qua vide suprà not. ad cap. præced. 1. v. 24. n. 28.

† Vid. tract. Talm. Schabbat, fol. 54. b. & Bava batra, fol. 17. a.

37. Confer. hic not. ad 1. Samuel. cap. 17. v. 12.

num. 8.

38. Sic 2. Samuel. c. 17. v. 25. habetur, ubi vide Junii ac Tremellii not. confer. & Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 3. cap. 13. n. 3. fol. 819. edit. Lips.

39. In Midrasch Tehillim ad Psalm. 9. v. 9. scribitur, quòd Jether utique fuerit Ismaëlita; sed profelytus factus sit, prout apud Martini dict. fol. 819. edit. Lips. n. 3. habetur.

40. Prout 2. Samuel. c. 6. v. 10. habetur, ubi vide Raschi, ut & Junii ac Tremellii notas, conf. infra not. ad 1. Paralipom. cap. 13. vers. 13. num. 24.

41. Vid. 1. Reg. c. 7. v. 13. & v. 14.

42. Sicuti versu sequ. 19. h. c. habetur, confer. hic not. ad Exod. c. 24. v. 14. & D. Wagenfeil, Sotap. 250. 251. & 253. it. Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 3. c. 5. n. 3. it. tract.

nuit Bezaleelem] Exi & computa, quòd unusquisque ex illis fuerit minor octo annis, quando liberos procreaverunt, nam ecce Caleb fuit quadraginta annos natus, (cùm esset) inter exploratores, scriptum quippe est: quadraginta annos natus eram, quando mittebat &c. 43. atque isto tempore omnes illi jam nati erant, nam ecce erectum fuit tabernaculum, quod fecerat Bezaleel, Caleb (itaq; fuit octo annos natus, quando genuit Azubam, foeminam, idem novem annos natus erat, quando genuit Jeriotham; post mortem autem Azubæ, uxoris suæ, accepit Ephratam, quæ ei peperit Churem annò sequente, ecce illum annos decem natum; Chur autem octo annos natus erat, quando genuit Ulrim atque Uri itidem octo annos natus erat, quando genuit Bezaleelem, en viginti sex annos, scriptum quippe est: & omnem virum, sapientem corde; 44. non est autem vir minor tredecim annis, ecce Bezaleel eo tempore, quò fecit tabernaculum tredecim annos natus erat, en quadraginta annos, minùs unò, deprehenditur (itaque,) quòd unusquisque ex illis fuerit minor octo annis, quando liberos procreârunt & sic exponitur in capite, (quòd incipit:) *בן סורר ומורה* 45. allegorica expositio est, quòd quilibet (ex illis) sex annos natus procreaverit liberos. Vers. 21. *Et postea venit Chezron ꝑ ad filiam Machiris*] Omnia ista (dicuntur) propter honorem Davidis, nam ecce Chezron venerat ad filiam Machiris, acceperat illam, ut esset concubina sua; non verò uxor 46. legitima, (idque fuit) exemplum (Davidi,) quando ille venit ad Bathschebam. Eod. vers. 21. *Ipseque fuit natus sexaginta annos*] Ecce duæ res circa filiam Machiris ad illius diminutionem, 47. una, quòd Chezron non acceperit eam tanquam uxorem legitimam; 48. altera, quòd Chezron fuerit senex & quòd propter honorem familiæ Jehudæ illam (Machiris filiam) ei dederint, & quando (Segub) genuit Jairem, dederint ei filii Machiris viginti tres urbes, 49. ut ille acciperet uxorem unam ex ipsius filiabus. Vers. 23. *Et cepit Geschur atque Aram*] Geschur sunt Geschuræi & Maachatai, 50. quoniam finitimi erant Aramæis (sive Syris,) illi enim habitabant in

Talm. Sota, fol. 11. b. & fol. 12. a. it. Temurah, fol. 16. a. & Sanhedrin, fol. 69. b.

43. Prout Ios. c. 14. v. 7. habetur.

44. Vid. Exod. c. 36. v. 2.

45. Id est: filius contumax & rebellis, est istud caput octavum tractatus Talmudici: Sanhedrin.

ꝑ Confer. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 62. b.

46. Hebr. *אשה כשרה* i. e. nomine matrimonii sive uxoris, ut uxor legitima esset, confer, n.

48. h. v.

47. Detractionem, Hebr. *לגרע* i. e. in parvitatē, vilitatē & contemptum.

48. Sed habuit eam, ut concubinam sive pelli-
cem, confer. quæ n. 46. h. v. notata sunt.

49. Sicuti versu seqv. 22. h. c. habetur, ubi vid. tract. Talm. Baba batra, fol. 111. b. & fol. 112. a. it. fol. 113. a.

50. De quibus vid. Deuter. c. 3. v. 14. & Jos. c. 12. v. 5. it. Jos. c. 13. v. 11.

in plaga Orientali terræ Israëliticæ; Aramæi autem incolebant plagam Orientalem, scriptum quippe est: Aramæi ab Oriente & Philisthæi ab Occidente, 51. statim à tempore illo, quò judices judicabant, quando peccabant Israëlitæ, tradidit illos, Deus) in manum hostium, in manum scil. Aramæorum; tunc autem abierant isti (Syri) & ceperant ab eis illas (urbes,) sed quando venit David, ipse easdem restituit & quoniam ille eas restituerat, ideò scripsit illas hoc loco. Vers. 24. *In Caleb Epbrata*] De nomine uxoris suæ appellavit ille urbem Ephratam. Eod. v. 24. *Et peperit ei Aschburem, patrem Thekohæ*] Post mortem Chezronis. Eod. vers. 24. *Patrem Thekohæ*] i. e. Principem *urbis Thekohæ, nam erat de tribu Jehudæ. Vers. 25. *Fuerunt autem filii Jerachmeelis, primogeniti Chezronis*] Quoniam interruperat (textus sacer seriem genealogiæ Jerachmeelis) per familiam Calebi, ideò opus fuit dicere primogenitum Chezron, primogenitum scil. Jerachmeelis. Vers. 26. *Fuit quoque uxor altera Jerachmeeli, cujus nomen Hatara*] Juxtà sensum ejus literalem fuit Israëlitica; sed in (tractatu Talmudico:) Jevamot, * Hierosolymitano scriptum est, quòd ille (Jerachmeel) uxorem duxerit alienigenam, 52. ut per illam coronaretur, 53. fuit enim pulchra ac princeps foemina. Eod. vers. 26. *Hæc (fuit) mater Onami*] Juxtà sensum literalem (dictio: מִן i. e. mater (significationem habet,) sicuti in illo loco:) dum surrexi מִן i. e. mater in Israël; 54. מִן Onam (autem) fuit depressus ac debilis, (nomen מִן) significat: מִן i. e. moestum (sive plangentem,) sicuti (in illo loco:) non comedi בִּלְחִי i. e. in luctu meo ex illo, 55. & sicuti (in isto loco:) כְּמִתְאַוִּנִּים i. e. tanquam plangentes; 56. ex illo autem (Onamo) prognatus fuit Scheschah, qui filiam suam dedit Jarchaho, Ægyptio, servo suo; 57. refertur autem istud in eorum vituperium (& ignominiam) ac si diceret: non erant illi idonei regno, & prognatus fuit ex eis Ismaël, filius, Nathanjæ qui fuit Elischamahi filius, isque interfecit Gedaljam, Achikami filium. 58. Vers. 34.

I i i 2

Non

51. Prout Esai. c. 9. v. 11. habetur, ubi vide notas.

* Pater hic exponitur princeps, confer. infra v. 41. h. c. n. 66.

* Confer. infra v. 35. h. c. n. 61.

52. Ethnicam, Hebr. גֵּרִי quæ non erat ex gente Israëlitica, fortè explicatio ista profluxit ex voce illa אֲחֵרָה, quæ hic in textu sacro habetur quæque interdum extraneam seu alienigenam significat, confer. hic supra not. ad v. 9. h. c. n. 27.

53. Hebr. לְרַחֵם, respicitur hac explicatione

ad nomen uxoris Jerachmeelis, quæ dicta fuit חַטָּרָה Hatara, prout hic in textu sacro habetur.

54. Prout Judic. c. 5. v. 7. habetur,

55. Vid. Deuteron. c. 26. v. 14. ibique Raschi not.

56. Seu: quiritantes, prout Numer. c. 11. v. 1. habetur, ubi verbum istud aliter, quàm hic, exponitur.

57. De quo vide infra v. 34. & 35. h. cap. ibique not.

58. De hoc vid. Jerem. c. 41. v. 2. confer. & infra v. 35. h. c. n. 63.

Non fuerunt autem Scheschani filii; sed filia] Quod autem suprâ 59. dixit (S. Scriptura:) & filii Scheschanis, אַחְלַי Achlai, (id indicat, quòd ipse) חוּלָה i. e. infirmus & depressus fuerit ac mortuus sit sine filiis. Vers. 35. *Et dedit Scheschani filiam suam Jarchabo, servo suo, in uxorem*] Hinc dixerunt (Rabbini:) filia tua si pubes facta sit, manumitte servum tuum & da illum ei; 60. hinc etiam dixerunt sapientes (Rabbini) in Jevammot 61. Hierosolymitano: ne credas profelyto usque ad decimam quintam generationem, nam quindecim generationes fuerunt ab Hatthaio, 62. Ægyptio usque ad Ismaëlem, 63. nonnulli dicunt, (quòd fuerint) sedecim generationes inclusò Jarchahò; est autem expositio allegorica doctorum nostrorum: quomodo verum esse potest, quòd (Ismaël) fuerit ex semine regio? 64. nonne Ismaël fuit ex semine Jerachmeelis 65. & non ex semine Rami? sed (respondetur, quòd Ismaël ideò dicatur fuisse de semine, הַמְּלוּכָה i. e. regio,) quia transire fecit de semine suo (idque obtulit idolo) מוֹלֵךְ Molecho. Vers. 42. *Filii autem Calebi, fratris Jerachmeelis,*] Quoniam (S. Scriptura) suprâ aliqua ex parte familias Calebi per genealogiam recensuit; sed narrationem interrupit per recensionem genealogiæ Jerachmeelis, (ideò hîc) opus fuit dicere: Calebi fratris Jerachmeelis, ne fortè dicas: jam antea per generationem recensuit omnes familias Calebi, quocircà opus fuit, dicere: Calebi, fratris Jerachmeelis, (ad indicandum,) quòd iste non alius Calebus fuerit, & sic solet (facere S. Scriptura in) omni recensione genealogica, non enumerat illa genealogiam juxtà ordinem; sed recenset aliquam partem genealogiæ ex familia certa & assumit (deinde) aliam familiam & quando recensuit aliquam partem genealogiæ ex ista familia, incipit (postea) recensere genealogiam familiæ prioris, sicuti ab initio, dein iterum aliam (familiam seu genealogiam) & sic commixtus est omnis liber iste genealogicus. Eod. v. 42. *Ipse (fuit) pater (urbis) Ziph*] i. e. (Fuit) princeps 66. urbis Ziph & princeps omnium incolarum Mareschæ ut & princeps Hebronis; nomina autem urbium istarum scripta sunt in libro Iosue, ubi

59. Nempè: v. 31. h. c.

60. Ut scil. illius maritus fiat, locus hic allegatus habetur in Pesach. fol. 113. i. vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 257. & fol. 2373. estque id monitum, filias non esse diutius à parentibus extrà conjugium detinendas, ne vagæ libidinis occasiones quærant.

6. De hoc tractatu Talmudico vid. suprâ v. 26. h. c. ibique Sign. *

62. Qui filius fuit Jarchahi servi quondam Æ-

gyptii, de quo hoc. v. 35.

63. Nathanjæ scil. filium, qui Gedaljam interfecit, de quo suprâ v. 26. h. c. n. 58.

64. Sicuti habetur 2. Reg. c. 25. v. 25 al. v. 28. & Jerem. c. 41. v. 1.

65. De quo suprâ v. 9. h. c.

66. Confer. quæ suprâ ad v. 24. h. c. Sign. * notata sunt, ut & not. ad v. 44. h. c. num. 60. it. not. infrâ ad 1. Chronic. c. 4. v. 12. n. 10. & ad 1. Chron. c. 7. v. 29. n. 14.

ubi scriptum est: Ziph & Telem & Behaloth, 67. scriptum quoque ibidem est: Kehila & Achzib atque Marescha, 68. Vers. 44. *Patrem Jorkehami*] Omnis (dictio:) יִנִּי i. e. pater, quæ hîc dicitur, (significat principem 69. illius urbis, de qua mox scriptum est. 70. Vers. 47. *Filii verò Jobedai*] Unus ex filiis Hephæ fuit (iste Johedai,) quòd autem (hîc mentio non facta est, quis illius fuerit pater, (hoc ideò factum,) quoniam non opus fuit, mentionem facere ullius ex illius Hephæ filiis, nisi istius Johedai. Vers. 49. *Et peperit Schabaph, patrem Madmanna, Schevam patrem Machbenæ ac patrem Gibbæ*] Duæ istæ urbes ipsius fuerunt. Eod. vers. 49. *Filia autem Calebi fuit Achsa*] Nunc incipit (textus facer recensere) à capite & præmittit Achsam, quoniam illa extitit princeps foemina, uxor Othnielis, sicuti scriptum: & dixit Caleb, quisquis percussit Kiriath Sepher &c. 71. Vers. 50. *Isti fuerunt filii Calebi, filiis Churis, primogeniti Ephrata*] Expositio (istius loci est:) isti fuerunt filii Calebi: filius ejus Chur isque Chur fuit filius ejus primogenitus ex Ephrata, illius uxore; non autem fuit primogenitus ipsius Calebi & sic exponitur suprâ; & accepit sibi Caleb Ephratam, quæ ei peperit Churem; 72. alia explicatio (verborum illorum:) isti fuerunt &c. Chur fuit Calebi filius, qui genuit filium, quem nominavit Calebum, estque hæc illius expositio: isti fuerunt 73. filii Calebi, filii Churis: Schobal &c. Eod. v. 50. *Primogenitus Ephrata*] Non autem primogenitus Calebi, de Chure hic est sermo, sic videtur nobis. Vers. 52. *Qui videbat dimidium Menuchoth*] Provincia quædam fuit in terra, cujus nomen erat Menuchoth, sicuti scriptum est: & transtulerunt eos in Manachat; 74. iste autem imperabat dimidiæ parti provinciae; sed infrâ dicitur, quis alteri parti dimidiæ provinciae imperaverit, הָרָוִיחַ i. e. videns (hîc significat) linguâ vernaculâ; formardesio 76. Vers. 53. *Et familie Kiriathjearim*] i. e. Incolarum Kiriathjearim. Eod. vers. 53. *Ex his prodierunt*

Iii 3

Zar-

67. Vid. Iosu, c. 15. v. 24. confer. & D. Wagenfeil. Sota, p. 942. n. 2.

68. Prout Iosu, dict. c. 15. v. 44. habetur.

69. Confer. quæ ad v. 42. h. cap. n. 66. notata sunt.

70. Id est: illius urbis, quæ statim sequitur post vocem יִנִּי, sicuti hoc loco dicitur: pater Jorkehami i. e. princeps urbis Iorkehami.

71. Vid. Iosu. cap. 15. vers. 16. ibique Raschi not.

72. Vid. suprâ v. 19. h. c. interpretes tamen hunc secundum seu alterum fuisse Calebum dicunt, vid. Vatabli, ut & Iunii ac Tremellii not. h.

loc. conf. n. sequ. 73. h. v. 50.

73. Conf. quæ num. præced. 72. h. v. 50. notata sunt.

74. Prout infrâ 1. Chronic. c. 8. v. 6. habetur, ubi vid. not. n. 6. & n. 7. confer. & infrâ v. 54. h. cap. n. 80.

75. Nimirum v. 54. h. c. ubi vid. n. 78.

76. Seu: Purmerdisio, sic reddere hic possis istud פִּרְמֶרְדִּיסְיָהוּ, sed conjicere haud possum, quid illud vocabulum sibi velit ac puto esse corruptum; principem autem seu gubernatorem hic intelligi existimo, confer. infrâ 1. Paralipom. c. 4. v. 2. n. 1.

Zarbathei & Eschthaolite] i. e. Incolæ Zarhæ, nec mireris, quòd scriptum sit : & cœpit Spiritus Domini agere eum inter Zarham & inter Eschthaolem, 77. ac si juxtà sensum literalem duæ istæ urbes fuerint filiorum Dan, nam omnes istæ (urbes,) quæ hîc dicuntur, fuerunt filiorum Iehudæ, possumus quippe dicere, quòd urbes (cœteræ) ac terminus, qui fuit inter Zarham & Eschthaolem, fuerit Danitarum; ast ipsæ (urbes) Zarha & Eschthaol filiorum Iudæ fuerunt. Vers. 54. *Filii Salmæ, Bethlechem*] Filii Salmæ fuerunt ex incolis Bethlechem, Netophatitæ. Eod. vers. 54. *Hataroth familie Joabi*] Etiam ex incolis Netophat atque Hataroth familie Ioabi dimidiam partem Manchat 78. occupârunt sibi filii Zarhæ, & in illis habitârunt; fuerunt autem ista (Netophat scil. & Manachat) nomina locorum, (sicuti dicitur:) Bahana, Netophataus, Maharai, Netophataus, 79. fortissimi viri Davidis (fuerunt duo isti;) Manachat autem (quod concernit, de illo loco dicitur:) & transtulerunt eos in Manachat. 80. Vers. 55. *Et familie scribarum incolentium Jabhezum*] i. e. Affecclæ Iabhezi, 81. qui illis dominabatur, scriptum quippe est infrâ: fuit autem Jabhez honoratior fratribus suis. 82. Eod. vers. 55. *Tbirbatei, Schimbatei, * Suchatei*] Omnia ista sunt nomina familiarum paternarum. 83. Eod. vers. 55. *Isti fuerunt Kinai*] Sed quomodo (dici poterit, quòd) istorum locus (fuerit Jabhez?) annon illi incolebant Kajinum? quod est nomen loci, sicuti scriptum est: Kajin, & Gibha atque Thimna, urbes decem. 84. Eod. vers. 55. *Qui veniebant ex Chamato, patre familie Rechabi*] Qui orti erant ex Chamato, qui extitit ex familia Rechabi & incoluerunt Kajinum; alia explicatio (nominis) Jabhez, (nempè, quod sit) nomen urbis, eaque ad (tribum) Jisfaischaris spectabat, sicuti scriptum est: & Rabbith ac Kischjon atque Ebez. 85. Eod. vers. 55. *Isti (fuerunt) Kinai*] (Dictio: קיני significat:) conflatores

77. Sicuti Iudic. c. 13. v. 25. habetur, conf. hic D. Wagens. Sota, p. 169.

78. Confer. quæ suprâ ad v. 52. h. cap. n. 74. & 75. de altera parte Manachati dicta sunt, it. n. 80. h. v.

79. Sic infrâ 1. Chronic. 11. v. 30. habetur.

80. Prout infrâ 1. Chron. c. 8. v. 6. habetur, ubi vide not. n. 7. confer. & suprâ v. 52. h. cap. n. 74.

81. Iabbezus iste dicitur à Rabbinis fuisse Orhniel, conf. not. ad Iudic. c. 1. v. 3. Sign. it. Petr. Galatin. de Arcan. Cathol. Verit. lib. 3.

c. 10. & tract. Talm. Sota, fol. 11. a. & Sanhedrin, fol. 104. a. b. & fol. 106. a.

82. Prout infrâ 1. Chronic. c. 4. v. 9. habetur, ubi vide not. num. 5.

* Cur ita dicti sint, vid. not. ad Hiob. cap. 2. v. 13. n. 13. it. tract. Talm Sota, fol. 11. a. & Sanhedrin, fol. 104. a. b. & fol. 106. a.

83. Confer. hic D. Wagens. Sota, p. 217. it. not. ad librum Prec. Iud. part. 2. p. 74. b. med.

84. Vid. Iosu. c. 15. v. 57.

85. Sicuti Iosu. c. 19. v. 20. habetur.

res (five aurifabros,) sic Chaldæus interpres istud: & dedit illud ל צורה i. e. conflatori, 86. vertit: לקינאו i. e. aurifabro.

CAP. III.

Vers. 1. *Secundus Daniel † Abigajilæ*] In Samuelis autem (libro) scriptum est: & secundus, Cileab Abigajilæ, 1. in Medrasch: ויכרי 2. exponitur: quoniam David acceperat Abigajilam uxorem post mortem Nabalis atque (homines) suspicabantur, quòd filius iste esset Nabalis, idcirco David duo nomina ei imposuit, (nempè) Cileab & Daniel, דניאל Daniel (ideò dictus fuit,) quoniam דניאל i. e. judex meus est Deus (inquiebat David,) כלאב Cileab (autem ideò appellatus fuit,) quoniam similis fuit כולו לאב i. e. totus ipse patri suo. 3. Vers. 3. *Sextus Jithreham Hegla, uxori sue*] Medrasch (i. e. expositio allegorica) est: num ista solùm fuit uxor ejus (Davidis? annon etiam aliæ eidem extiterunt? ita sanè est;) sed, quoniam illa עגלה Hegla) exclamaverat, taquam עגלה i. e. vitula, dum illum (filium suum Jithreham) pariebat, & quoniam ab illo (Davide) amabatur instar עגלה i. e. vitulæ, sicuti (dicitur:) nisi arassetis בעגלתי i. e. vitulâ meâ, 4. propter amorem itaque Michalis 5. vocat eam (hîc S. Scriptura) uxorem ejus (Davidis.) Vers. 6. *Et Elischamab atque Eliphelet*] Vers. 8. *Et Eljada atque Eliphelet*] In Samuelis (libro) non, nisi semel 6. numeratur, nec (ibi) recensentur; nisi septem; 7. hîc autem enumerat (S. Scriptura) novem; ratio ejus hæc est: Eliphelet filius ejus (Davidis) mortuus erat eique postea natus est filius alius, cujus nomen etiam appellatum fuit Eliphelet, qui fuit idem ille, qui ibidem numeratus est, etiam Elischama, Elischama hîc bis 8. numeratur, de quo etiam possumus dicere, quòd (unus Elischama) mortuus fuerit, atque alius (ejusdem nominis) ei natus sit, & quòd etiam unus ex istis mortuus fuerit, ita, ut septem (solum modò) supersti-

tes

68. Vid. Iudic. c. 17. v. 4.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 10. a.

1. Sic 2. Samuel. c. 3. v. 3. habetur, ubi vide not. num. 1.

2. Id est; & perfecti sunt, scil. cœli &c. prout Genes. c. 2. v. 1. habetur.

3. Confer. quæ ad 2. Samuel. dict. c. 3. v. 3. n. 3. notata sunt.

4. Prout Iudic. c. 14. v. 18. habetur, conf. not.

ad 2. Sam. alleg. c. 3. v. 5. n. 5.

5. Filia regis Saulis, quam Rabbini dicunt fuisse appellatam Heglām, vid. not. ad 2. Sam. dict. c. 3. v. 5.

6. Hic autem nempè v. 6. & 8. h. c. bis numeratur Eliphelet.

7. Vid. 2. Samuel. c. 5. v. 15. & 16. it. infrā n. 9. h. vers.

8 Nempè v. 6. & v. 8. h. c.

tes remanserint, atque hoc est, quòd illa (S. Scriptura) non enumeret ibi, nisi septem; 9. quòd autem enumeraverit novem (filios, id factum est) propter honorem Davidis, quòd multi ei fuerint filii, nam ecce totus liber (iste) scriptus est propter honorem Davidis & seminis ejus. Vers. 11. *Achasjabu, filius ejus, Joasch*] A Salomone usque ad Joaschum octo sunt generationes, & quoniam David (Spiritu prophetico) viderat, quòd ipsius semen desitutum esset, tempore Joaschi per Athaljam, de qua scriptum est in libro isto: & surrexit (Athalja) & *תרכר* i. e. perdidit 10. quod significat *תרכר* i. e. pestem, * (quoniam Athalja illos necaverat) venenò mortiferò, (ideo David) stetit orans atque dixit Psalmum illum: Victori, super octavâ, 11. octo chordarum (fuit istud instrumentum, ad quod David cecinit Psalmum illum) de generatione octava, (dicens:) serva, Domine, quoniam defecit Sanctus &c. 12. servatus itaque fuit Joasch; à Joascho autem usque ad Iosiam octo fuerunt generationes, quoniam viderat David (Spiritu prophetico,) quod Iosias ** ejusque filii omnes perituri essent, ille enim interfectus fuit; alterius vero oculi effosi sunt, (ideo David) amplius oravit super octavâ de octava generatione (dicens:) Domine, ne in ira tua reprehendas me, 13. propter illius igitur preces manserunt superstitites filii Johojakim; *** in toto autem libro Psalmorum non habetur: super Octava, nisi in istis duobus (Psalmis.) Vers. 16. *Jechonia*] Usque ad: *ענני* i. e. Hanani, septem, 14. is est Messias sicut scriptum est in Daniele: & ecce cum *ענני* i. e. nubibus cœli, 15. triginta octo tam filios, quàm generationes filiorum Sanctus ille Benedictus fecit ita, propterea, quoniam (David) dixerat Deo triginta octo laudes in libro Esræ, 16. à (verbis istis:) benedictus es, Domine, Deus Israël &c. usque ad: & confirmare, 17. triginta octo dictiones (haben-

9 Confer. suprâ n. 7. h. v.

10. Prout infrâ 2. Paralipom c. 22. v. 10. habetur, ubi in Raschi notis eadem ferè, quæ hic, habetur explicatio.

* Idem vide notatum ad 2. Paralip. c. 22. v. 10. n. 28.

11. Est is Psalmus 12. ubi vide v. 1. & 2. ibique not. confer. infrâ not. ad 1. Chron. c. 15. v. 21. n. 5.

12. Sicuti dict. Psalm. 12. v. 2. habetur, confer. not. ad 2. Paralip. c. 22. v. 10. n. 31.

** Confer. hic tract. Talm. Horajot, fol. 12. a. & Keritut, fol. 5. b.

13. Vid. Psalm. 6. v. 2.

*** Vid. hic dict. tract. Talm. Horajot, fol. 12. a. & Keritut, fol. 5. b.

14. Prout versu 24. h. c. habetur, conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 37. b.

15. Vid. Daniel. c. 7. v. 13. confer. hic Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. c. 11. n. 14. fol. 414. edit. Lips.

16. Nota hic, quòd libri Paralipomenon tribuantur Esræ, locus enim, ad quem hic respicitur habetur infrâ 1. Paralipom. c. 29. v. 10. & sequ. confer. & suprâ 1. Chronic. c. 1. v. 1. n. 1. it. n. sequ. 17.

17. Sic infrâ 1. Paralipom. c. 29. à v. 10. usque ad v. 12. habetur, conf. n. præced. 16. h. v.

bentur.) Vers. 20. *Et Chasadjā, Juschab-Chesed, quinque*] Quinque fuerunt præter Schelomith, eorum sororem. Vers. 22. *Et filii Schemajæ Chatusch ac Igeal & Bariach atque Nebarja & Schapat, sex*] Non autem sunt isti, nisi quinque; est autem ea in re ratio, sicuti scriptum est infra de custodiis Levitarum: quoad Ieduthunem, filii Ieduthunis (fuerunt) Gedalja & Zeri ac Ieschahja, Chaschabja & Matthithja, sex; 18, cum tamen non sint, nisi quinque.

CAP. IV.

Vers. 2. *Et Reaja*] Ita solet recenseri genealogia ista, quamvis hucusque nulla facta sit mentio istius Reajæ, 1. nam generationes singulas strictim recenset, sic quoque (habetur in illo loco:) filii autem Cheleæ: Zereth, Iezochar & Ethnan. 2. Vers. 8. *Koz autem genuit*] Sed hætenus nulla facta est istius Kozi mentio, 3. & tamen filii ejus (hic) recensentur. Vers. 5. *Ascheburi autem, † patri Tekohæ, duæ fuerunt uxores*] Redit (hic S. Scriptura) ad superiora (verba, ubi habetur:) uxor autem Chezronis: Abija, quæ ei peperit Aschchurem, patrem Tekohæ, 4. quoniam illius genealogiam hætenus non recensuerat. Vers. 9. *Et mater ejus indidit ei nomen Jabbez, dicens: quia peperit eum in dolore*] Cognominavit illum יַעֲבֵז Iahbez, 5. istius simile (habetur in illo loco:) filius יָנֹחַ i. e. doloris, 6. Vers. 10. *Et ampliaveris terminum † meum*] In possessionibus. Eod. vers. 10. *Et fuerit manus tua mecum & feceris*

18. Prout infra 1. Paralipom. c. 25. v. 3. habetur, ubi vide Raschi notas n. 4. ut & Junii ac Tremellii versionem Latinam eorumque notas ibid. nota autem hic, quod series generationum, quæ v. 19. & sequentibus usque ad finem hujus capituli habentur, arguat, libros Paralipomenon scriptos esse longè post, quàm Iudæi ex captivitate Babylonica reversi erant, confer. quæ ad Nehem. c. 12. v. 10. Sign. ** notata sunt; nisi fortè aliquis hanc generationum seriem post captivitatem Babyloniam addiderit huic Paralipomenon libro.

1. Nonnulli tamen existimant, istum Reajam esse eum, qui supra 1. Paralip. c. 2. v. 52. vocatur: Haroe, Hebr. חֲרֹה quod tamen quidam, non ut nomen proprium; sed ut appel-

lativum accipiunt, confer. ibid. n. 76. it. Junii ac Tremellii not. h. l. vid. & n. 3. v. 8. h. cap.

2. Prout infra v. 7. h. c. habetur, conf. D. Wagens. Sota, p. 252.

3. Conf. quæ supra ad v. 2. h. c. num. 1. notata sunt.

† Conf. hic tract. Talm. Sota, fol. 12. a.

4. Sic habetur supra 1. Paralipom. c. 2. v. 24.

5. Ab יָנֹחַ i. e. dolor, per metathesin literarum, confer. hic not. ad Iudic. c. 1. v. 3. & supra ad 1. Chron. c. 2. v. 55. n. 81. & 82.

6. Vel: luctus, Sicuti Genes. c. 35. v. 18. habetur, ubi vide Raschi not.

† Vid. tract. Talm. Temurah, fol. 16. a.

ris à malo] Si fueris mecum & me eripueris à malo. Eod. vers. 10. *Ne dolore afficiar*] Ne mihi ullum eveniat damnum aut dolor aut angustia, fuitque istud votum illius rei, quam ipse voverat. 7. Eod. vers. 10. *Et adduxit Deus, quod ipse petierat*] Et rependit votum suum; ex isto loco desumunt probationem (sive rationem,) quando decidunt (seu determinant) eleemosynam, propter id, quod non voverat; sed dant sine voto, explicatio ejus nota est. Vers. 11. *Et Cetub, frater Schuchæ*] Familia fuit ista, quæ sermonis brevitate recensetur, quamvis illius suprà nulla facta sit mentio, sic quoque (in illo loco:) & filii Kenasi, 8. licet nulla ejus suprà facta sit mentio, sic etiam (in illo loco:) & Mehonothai, cujus etiam nulla facta est mentio (in præcedentibus,) sic mos est totius istius libri. 9. Vers. 12. *Patrem urbis Naschath*] Nomen urbis (fuit Naschath) ac Techinna fuit illius princeps. 10. Eod. vers. 12. *Isti (fuerunt) homines Recha*] Filii scil. Eschthonis habitaverunt in illo loco, (nempe) in Recha; alia explicatio (verborum istorum;) homines Rechæ. (videlicet) familia fuit appellata cognomine hominum Rechæ. Vers. 14. *Et Sira, genus fabrum, patrem vallis fabrorum*] Joab fuit princeps vallis, in qua extiterunt fabri; sed cur vocatur vallis illa: fabrorum? (nempe:) Eod. v. 14. *Quoniam fabri fuerunt*] Expositio est: illi, qui habitaverunt in valle fabrorum, fuerunt fabri & de ipsorum nomine vallis ista appellata fuit. Vers. 15. *Filii vero à Calebi filii Jephunna*] Dixerunt Rabbini nostri: Caleb Jephunnæ filius fuit Caleb Chezronis filius; sed cur vocatur filius Jephunnae? quoniam פִּינָה i. e. avertit se à consilio exploratorum, 12. nec mireris, quod jam antea Calebi, Chezronis filii genealogia fuerit recensita, sic enim consuevit (facere S. Scriptura,) ut partem aliquam familiae recenscat ac saltum faciat ad aliam familiam & deinde ad priorem familiam redeat. Eod. vers. 15. *Filii autem Elæ: Ukenas*] Sic fuit nomen ejus: Ukenas. Vers. 18. *Et uxor ejus Jebudiah*] Uxor Calebi, quæ nata fuit ex Jehudith. 11. Eod. vers. 18. *Jered, patrem Gedor &c.*] Principes urbium (fuerunt isti, qui hic enumerantur,

7. Quæ res hic reticetur, non enim narratur, quid isto voto promissum fuerit, confer. Vatabli, & H. Grotii not. h. loc.

8. Prout infra v. 13. h. c. habetur.

9. Nempe: ut commemoret quædam principum familiarum nomina, quorum in præcedentibus nulla facta est mentio.

10. Confer quæ suprà ad 1. Chronic. c. 2. v. 42. n. 66. notata sunt. it. v. 11. h. c. n. n.

11. Confer. quæ ad v. 12. h. c. n. 10. notata sunt.

12. Vid. Numer. c. 13. v. 3. confer. infra v. 18. h. c. n. 18.

13. Confer. hic Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. c. 9. n. 9. ubi locus ex c. 2. Sanhedrin adductus reperitur, vid. dict. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 1. b. & Megilla, fol. 13. a.

rantur,) sicuti scriptum est in (libro) Josuæ : & Jokdeham & Zanoach, 14. & Chalchul, Beth-Zur ac Gedor, 15. item : Jarmuth & Hadullam, Socco 16. & Hazekah. Eod. vers. 18. *Illi (erant) filii Bithia, filia Pharaonis*] Litera, (in ואלה) discrimen facit inter filios Jehudiæ & inter filios Bithiæ. 17. Eod. vers. 18. *Quam duxerat Mered*] Caleb fuit מרד Mered (sic appellatus,) quia מרד i. e. rebellis fuerat (seu contradixerat) consilio exploratorum, 18. sic solet genealogia recenseri, nempe, ut etiam unus (filius) appelletur (plurali numero :) filii, (prout in illo loco :) & filii Elæ : Ukenas. 19. Vers. 21. *Filii Schela, filii Jebuda*] Quoniam istius genealogia hæcenus non fuit recensita, (ideò) nunc illa recensetur, nam propter honorem Davidis (S. Scriptura) pervertit recensere genealogiam filiorum Thamaris, Perezi & Zerachi, quoniam ex illis etiam ipse (David) ortus est, nunc igitur, quoniam recensuit omnes familias Perezi, incipit narrare omnes familias Schelæ, quæ fuerunt in illa generatione. Eod. vers. 21. *Et familia domus operantium byssum*] Ad aulæa Sanctuarii etiam istæ (familia) fuerunt ex filiis Schelæ. Vers. 22. *Et Jokim * hominesque Cozebæ usque ad : & incolæ Lechem*] Omnes isti (fuerunt) filii Jehudæ. Eod. vers. 22. *Et Joasab & Sampb*] Rabbini nostri dicunt, quòd isti fuerint Machlon & Cilion. 20. Eod. vers. 22. *Hæc autem verba vetera*] Explicatio est : ne dicas, quoniam incepti narrare genealogiam à viris nostræ generationis, quod omnes fuerint postea ; sed omnes isti, de quibus in hoc textu dictum est, fuerunt veteres scil. priores, qui in priscis temporibus extiterunt. Vers. 23. *Hi (fuerunt) figuli*] Isti (nempe :) Jokim hominesque Cozebæ & incolæ Lechem fuerunt figuli luti ad opus regis, etiam ollas (conficiebant) ad cibum regis, etiam sacerdotibus (ollas conficiebant.) Eod. vers. 23. *Sedentes ad plantationes*] Qui occupati erant circa plan-

Kkk 2

tationes

14. Hebr. ואלה ויקראו sic Josu. c. 15. v. 36. in notis Raschianis hic habetur ואלה ויקראו ; sed mendose, ut puto, describentium errore.
15. Prout Josu. dict. c. 15. v. 58. habetur.
16. Vid. Josu. alleg. c. 15. v. 35. confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 57. a. med. ubi scribitur, quòd Moses dictus fuerit : Cheber, pater Socco, ratio ibidem adducta est, vid. & Raym. Pug. Fid. Part. 2. c. 9. n. 9 & n. seqv. 17.
17. Confer. & hic Raym Martini Pug. Fid. dict. Part. 2. c. 9. n. 9. ubi ex c. 2. Sanhedrin adducitur, quòd omnia ista nomina : Jered, Abigdor, Cheber &c. quæ hoc versu 18. continentur, fuerunt nomina Mosis, juxta R. Salo-

monis Glossam ibidem, confer. num. preced. 16. h. v.

18. Sic etiam in Glossa R. Salomonis Jarchi ad c. 2. Sanhedrin exponitur, prout apud Raym. Martin. in Pug. Fid. dict. Part. 2. c. 9. n. 9. habetur, confer. suprà v. 15. h. c. n. 12. it. H. Grotii not. h. loc.

19. Prout suprà v. 15. h. c. habetur, confer. quæ suprà ad 1. Chron. c. 2. v. 8. n. 23. notata sunt.

* Conf. hic tract. Talm. Bava batra, fol 91. a, b.

20. De quibus vid. Ruth. c. 1. v. 2.

tationes regis. 21. Eod. vers. 23. *Et macerías*] Opifices (fuerunt) exstruentes macerías lapideas ad opus regis. Eod. vers. 23. *Cum rege*] Explicatio est: collocavit illos rex in istis urbibus, quoniam ipsius opus perficiebant, istius simile (habetur) in judiciis quoad illum, qui commodato accepit, (ubi sic scriptum reperitur:) si dominus ejus fuerit cum ipso, ne rependito, 22. ac si diceret: cum ipso, in illius opere. Vers. 24. *Filii Simeonis*] Quoniam Simeon habitabat in parte Jehudæ, ideò illius genealogia cæteris præponitur & ipsius urbes recensentur antè Rubenitas. Vers. 27. *Fratribus autem ejus non (fuerunt) filii multi*] Eorumque familiæ omnes non fuerunt tam multæ, quàm filiorum Jehudæ, i. e. non illis fuit tam multa soboles, quàm filiis Jehudæ, & quoniam illi paucierant; pars autem Jehudæ amplior (erat,) quàm ipsis opus erat, ideò Jehuda recepit Simeonem in partem suam, nam Simeoni non erat pars (separata) in terra Israëlita, dicitur enim: dividam eos in Jacob & disperdam illos in Israël, 23. ac discimus in Bereschit rabba (expositionem istius:) dividam eos, (nempè,) ut constituerentur scribæ inter Israëlitas in Synagogis &c. unde autem (probatur,) quòd (filii Jehudæ) receperint (filios Simeonis in partem suam?) quoniam scil. scriptum est: ex portione filiorum Jehudæ (fuit) possessio filiorum Simeonis, nam pars filiorum Jehudæ major (erat,) quàm ipsis conveniret, quocircà filii Simeonis possessionem acceperunt intrà possessionem eorum, 24. ne bestię agri, contrà illos multiplicarentur; quòd autem scriptum est: & ascendit fors filiis Simeonis, 25. res ita se habuit, (nimirum) jecerunt sortem, quænam tribus reciperat Simeonem in partem suam ac cecidit fors in partem Jehudæ, ac quòd etiam scriptum est: & dixit Jehuda Simeoni, fratri suo: ascende mecum in sortem meam, ut pugnemus contrà Cananæos & ibo etiam ego tecum, 26. nempe: in partem, quam dedi tibi. Vers. 28. *Et habitârunt in Beer-Schabab*] Filii Simeonis habitârunt in illis urbibus Jehudæ. Vers. 31. *Hæ (fuerunt) eorum urbes usque ad regem, Davidem,*] Expositio est: quando multiplicati fuerunt filii Jehudæ, murmuraverunt contrà filios Simeonis, temporibus Saulis & petiverunt, ut illos ex terra sua ejiceret; sed ipse non potuit eos expellere, quoniam ille, quamdiu vixerat, labore ac bellis erat occupatus; sed quando David regnavit, venerunt illius tribules (filii Jehudæ,) ut peterent à filiis Simeonis terram suam, quam sibi (restitui) postulabant, quocir-

cà

21. Conf. hic Lightfoot. ad Luc. c. 14. v. 23. pag. mihi 837. edit. Lips.

22. Prout Exod. c. 22. v. 14. al. v. 15. habetur, ubi vide Raschi notas.

23. Vid. Genes. c. 49. v. 7. ibique not. * conf. in-

frà I. Paralip. c. 6. v. 65. n. 21.

24. Sicuti Josu. cap. 19. v. 9. habetur ubi vide notas.

25. Vid. Josu. dict. c. 19. v. 1.

26. Prout Judic. c. 1. v. 3. habetur,

cà abiit David eosque expulit, nam Saul nullam istius rei curam habuerat, propter odium Davidis, erat (ortus ex tribu Jehudæ atque hoc est quod (hîc) scriptum est: hæ (fuerunt) eorum urbes usque ad regem, Davidem, & quando ipse regnabat, expulit eos, (hæc adducta sunt hoc loco) ex ore R. Eleazaris, * filii R. Mechschullem, p. m. & sic exposuit mihi R. Schelomo, filius R. Levi, fratris R. Mosis Hadarschan. 27. Vers. 32. *Et pagi eorum*] Pagi eorum fuerunt Hetam & Hajin ac Rimmon &c. Vers. 33. *Hæ (fuerunt) eorum habitationes & genealogia eorum (fuit) ipsis*] Explicatio est: quamvis genealogia eorum hîc aliqua ex parte (recenseatur;) tamen ne dicas, quòd non, nisi illæ (familie) fuerint, nam ecce est liber alius genealogicus, ubi unius cujusque tribus genealogia recensetur, sic exponitur in illo (libro) genealogia ejus (tribus cujuslibet) per se (ac separatim;) Vers. 34. *Et Moschobab*] Atque omnes qui scripti sunt. Vers. 38. *Hi quorum adducta sunt nomina, principes (fuerunt) in familiis suis & (in) domo familiarum suarum paternarum eruperunt in multitudinem*] i. e. Non extitit eis locus, ubi sedere potuissent. Vers. 39. *Et abiiverunt*] Propterea ad ingressum Gedoris &c. ad quærendum pascuum gregi suo. Vers. 40. *Nam ex Chamo (orti erant,) qui habitabant ibi antea*] Quietè & tranquillè ipsi habitabant nec venerat aliquis, qui illis malum inferret, quocircà non præmoniti fuerunt, quando isti contrà ipsos venerunt, ut illos bellò invaderent, istius simile habetur in (libro) judicum, (ubi sic scriptum reperitur:) & venerunt contrà Laishum, populum quietum & securum 28. & res non erat eis cum quoquam, 29. quoniam quieti fuerunt nec metuerunt nec fœdus cum aliquo homine pepigerunt, qui eis auxilio veniret, ideò vicerant illos isti quingenti (viri,) etiam scriptum est ibi: juxtà morem Zidoniorum, quietum & securum &c. 30. Vers. 43. *Et percusserunt residuum, quod evaserat*] Percussionem scil. Davidis, nam David exciderat omnem masculum in Edom. 31.

Kkk 3

CAP.

* Istius etiam infra in notis ad 1. Chron. c. 16. v. 35. fit mentio, ubi vide sis, n. 68.

27. Videtur hæc observatio esse ejusdem Rab-
bini, interpolatoris, confer, quæ supra ad 1.
Paralipom. c. 1. v. 1. n. 1. notata sunt, it.
infra not. ad 1. Chron. c. 16. v. 35.

28. Sicuti Judic. c. 18. v. 27. habetur, ubi vide

not. confer. & Josu. c. 19. v. 46. ibique not.

29. Prout Judic. dict. c. 28. habetur.

30. Vid. Iudic. alleg. c. 18. v. 7. conf. hic tract.
Talm. Bava batra, fol. 123. b.

31. Sicuti 1. Reg. c. 11. v. 16. habetur, confer.
dict. tract. Talm. Baba batra, fol. 123. b.

CAP. V.

Vers. 1. *Filii autem Rubenis, † primogeniti Israël*] Quòd si dixeris: si ita est, quòd scil. fuerit primogenitus, cur non prodiit ex illo regnum? 1. nam ipse reverà fuit primogenitus, (respondetur:) Eod. vers. 1. *Quoniam profanaverat strata patris sui & datum est jus primogenituræ ejus filiis Josephi*] Quòd si dixeris: si ita est, cur non regnarunt filii Josephi? idcirco (hic) dicitur: non autem, ut sibi attribueret (universum) jus primogenituræ, portionem primogeniti (accepit Josephus;) non autem universum jus) primogenituræ, 2. nam Jehuda, quamvis Ruben non profanasset jus primogenituræ nec illud ei ablatum fuisset; tamen Jehuda dignus erat, quiregnaret. Vers. 2. *Nam Jehuda prævaluit fratribus suis*] Dicitur enim: catulus leonis, Jehuda, 3. Eod. vers. 2. *Et princeps ex illo*] Nam prodibit ex illo regnum & propterea vocatur rex נגיד i. e. dux, 4. quoniam ille (fuit) educens & introducens & primogenitura atque regnum Rubeno ablata fuerunt, ideò datum fuit regnum Jehudæ, quoniam (hic) scriptum est: nam Jehuda prævaluit fratribus suis; sed portio primogenituræ * data fuit duobus Josephi filiis. Vers. 3. *Filii Rubenis, primogeniti Israël*] Incipit nunc (narrare,) sicuti ab initio (hujus capituli exorsus fuerat.) Vers. 4. *Filii Joëlis*] Generationes singulas breviter enarrat. Vers. 6. *Quem deportavit Thilgat Pilnefer*] Antè Sancheribum; 5. series autem illorum fuit ista: Pul (rex Assyriæ) extitit, quando Menachem, filius Gadi, regnavit; 6. temporibus autem Pekachi, filii Remaljæ, venit Thiglat Pilnefer, rex Assyriæ 7. ac tempore Hoscheæ, filii Elæ, venit Schalmanesar, rex Assyriæ; 8. diebus autem Hiskia,

(regis

† Conf. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 123. a. b. 1. Nam jus regni & sacerdotii juri primogenituræ regulariter annexumerat, vid. Raschi not. ad Genes. c. 49. v. 3. † Vid. dict. tract. Talm. Bava batra, fol. 123. a. & Berachot, fol. 7. b. 2. Nimirum Josephus duplicem portionem accepit, perinde ac primogenitus; non autem dignitatem juri primogenituræ annexam i. e. principatum seu dignitatem regiam, confer. not. ad Genes. c. 35. v. 23. n. 45. it. Vatabli atque H. Grotii not. h. loc.	3. Sicuti Genes. c. 49. v. 9. habetur ubi vide Raschi, ut & Iunii ac Tremellii not. 4. Antecessor, princeps, quoniam in textu sacro hic habetur vox illa נגיד, ideò explicatio ista inde profluxit, conf. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 123. a. * Vid. hic dict. tract. Talm. Bava batra, fol. 123. a. 5. Conf. hic Raschi not. ad Esai. c. 8. v. 19. 6. Super Israël scil. vid. 2. Reg. c. 15. v. 17. & seqq. 7. Is cepit Hyonem & Abelum &c. uti 2. Reg. dict. c. 15. v. 29. habetur. 8. Qui cepit Samariam, vid. 2. Reg. c. 17. v. 6.

(regis Jehudæ, venit) Sancheribus, 9. Rabbini nostri exposuerunt: Pul atque omnes illi (fuerunt) Sancheribus. 10. Eod. vers. 6. *Is princeps (erat) Rubenitarum*] Eodem tempore, quo illum deportavit Thilgat Pilneefer. Vers. 7. *Cum numerarentur per familias suas, primarius J. biel, deinde Zecbarja*] Expositio est: ecce non recensui tibi de Rubenitis, nisi aliquam partem; fundamentum autem genealogiæ eorum (reperitur) in loco genealogiæ eorum in annalibus regum Israëlis; fuit autem Iehiel & Zecbarja, primarius, quoniam propter illos summam recensetur eorum genealogia. Vers. 8. *Usque ad Nebo & Bahal Mehon*] Nam priscis temporibus, priusquam venirent (loca ista) in manus Israëlitarum, vocata sunt Nebo ac Bahal Mehon, juxta nomina idolorum eorum, is enim mos fuit gentium usque ad hunc diem, ut idola sua vocarent nominibus urbium suarum; sed quando (loca ista) venerunt in manus Israëlitarum, mutarunt illi nomina eorum, sicut scriptum est: Nebo & Bahal Mehon, mutatis nominibus, 11. ac si diceret: Israëlitæ mutarunt nomina eorum; quoad Sibmam 12. autem, quoniam illa non appellata erat de nomine idolorum eorum, non mutarunt illius nomen, in (tractatu Talmudico:) Megilla exponitur, quod Nebo & Bahal Mehon fuerint nomina idololatræ. Vers. 10. *Contrà Hagarenos*] Isti (fuerunt) Ismaëlitæ ac de nomine matris suæ 13. vocati sunt Hagareni, posterii Hagaræ extiterunt. Eod. vers. 10. *Et habitaverunt in tentoriis eorum*] Is enim Arabum mos est, ut habitent in tentoriis. Vers. 11. *Fili vero Gad ex adverso eorum habitabant*] (Istud וּבְגֵדֵי hic significat: וּבְגֵדֵי i. e. juxta illos, sicut (in illo loco:) & ibi וּבְגֵדֵי i. e. juxta te. 14. Vers. 13. *Frates vero eorum per paternas familias suas*] In loco genealogiæ eorum. Eod. vers. 13. *Michaël & Meschullam*] Isti fuerunt primarii patrum familiarum illius genealogiæ, omnes enim per genealogias recensiti fuerunt diebus Jothami, regis Jehudæ & ætate Jeroboami (secundi,) regis Israëlis. 15. Vers. 18. *Filii Ruben & Gad & dimidia tribus Manassis ex viris strenuis &c.*] Ac si diceret: omnes illi congregati sunt ac bellum gesserunt

9. Is contra omnes urbes Iehudæ munitas ascenderat, prout 2 Reg. c. 18. v. 13. habetur.

10. Id est: Pul & Thilgat Pilneefer atque Sancheribus nomina fuerunt ejusdem regis, nempe Pul erat Sancheribus & Thilgat pilneefer etiam erat Sancheribus, idem rex, diversa nomina.

11. Prout Numer. c. 32. v. 38. habetur, ubi in Raschi notis eodem, quod hic, modo exponitur, conf. ibid. n. 31.

12. De qua urbe vid. Numer. dict. c. 32. v. 38.

13. Nempe Hagaræ, de qua vid. Genes. c. 16 v. 3. & seqq. confer. Iunii ac Tremellii not. h. loc.

14. Paripassu, æquo gradu, Sicuti Genes. c. 33. v. 12. habetur ubi vide notas, n. 21.

15. Sicuti infra v. 17 h. c. habetur, ubi vide Iunii ac Tremellii ut & Vatabli not. confer. & D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 955. edit. Amstel.

runt contrà Hagarenos. Vers. 19. *Et Jitburem atque Naphischum*] Filii Ismaëlis fuerunt isti. 16. Vers. 20. *Et adjuti sunt contrà illos*] Nam Dominus erat eis auxilio. Eod. vers. 20. *Et traditi sunt in manum eorum Hagareni & omnes, qui cum illis erant*] i. e. Aliæ nationes, quæ eis auxilio venerant. Eod. vers. 20. *Et exoratus fuit eis*] Istius simile (habetur in illo loco :) & exoratus est ei Dominus. 17. Vers. 25. *Et scortati sunt ** scelerando Deos populorum istius terræ, quos perdiderat Deus à facie eorum*] Explicatio est : illi scortati sunt scelerando Deos populorum istius terræ; enimverò quinam sunt illi populi, quos perdidit Deus à facie eorum, quorum Diis non erat potestas adjuvandi eos, qui non revocarint ad animum suum (dicentes :) postquam perdidit illos (Deus) à facie tua nec fuit eis (Diis) facultas adjuvandi illos, qui nobis eodem modo non possit esse auxilio ? 18.

CAP. VI.

Vers. 10. *Is (fuit,) qui sacerdotiò functus est in domo, quam edificaverunt Salomo*] Sunt, qui exponunt, quòd Azarjah iste fuerit Azarjah primus & ab Azarjah usque ad Serajim, qui fuit in vastatione domus, octo (fuerint) Sacerdotes (summi) atque exinde animadverterunt 1. in (tractatu Talmudico :) Jona, in capite primo & in Vajikra rabba, ut & in Siphre, Sectione: Pinchas, quòd octo (summi) Sacerdotes ministrârint in domo prima, nonnulli dicunt, (quòd fuerint) octodecim; sed nec in isto nec in illo fuit spiritus vitæ (i. e. minus rectè senserunt,) nam Zadok primus fuit (Sacerdos summus,) qui sacerdotiò functus est tempore Salomonis, prætereà quisnam iste Amarjah fuit tempore Iehoschaphati, de quo scriptum est : & ecce Amarjah, summus Sacerdos? 2. isque fuit filius Azarjæ, qui vixit ætate Ulziæ & tempore Hiskiaë, qui fuit post Iehoschaphatum, si fortè dicere velis, quòd Azarjah fuerit pater Serajæ, ubinam

16. De quibus vid. Genes. c. 25. v. 15. conf. præ aliis Iunii ac Tremellii not. h. loc.

17. Vid. Genes. c. 25. v. 21. ibique Raschi not.

** Confer. hic tract. Talm. Mehilâ, fol. 18. b.

18. Est locus iste satis obscurus & videtur à Iudæi interpolatoris manu insertus, confer. c. sequ. 6. v. 10. ibique not. n. 1.

1. Observarunt, Hebr. *וְיָמְרוּ* illustrarunt vel emendarunt, confer. hic Joseph. Voisinii proœm. in Raym. Martini Pug. Fid. fol. 19. col.]

1. med. ac fol. 20. col. 1. princ. ubi scribitur, quòd Observatio ad hunc locum non sit R. Salomonis Jarchi; sed alterius cujusdam Rabbinî, qui sibi sapere videbatur, vid. ibidem plura, confer. & suprâ not. ad 1. Paralipom. c. 1. v. 1. n. 2. & infrâ ad 1. Paralipom. c. 8. v. 29. n. 30. & ad c. 11. v. 8. n. 13.

2. Prout 2. Paralipom. c. 19. v. 11. habetur, confer. infrâ. n. 7. h. v.

ubinam igitur est Chilkija, Sacerdos summus, qui fuit tempore Iosiae? 3. quocirca à Zadoko 4. supputatio (seu numeratio summorum Sacerdotum) est facienda; fuerunt autem duodecim (summi) Sacerdotes à Zadoko usque ad Serajam, & sic reperimus in (libro) Vajikra rabba emendato & in (libro) Siphre Hierosolymitano emendato; quòd autem scriptum est de Azarja illo, qui (summò) sacerdotio functus est in templo, id in Siphre Hierosolymitano sic exponitur: an ille solus fuit sacerdos & quidem an ætate Salomonis sacerdotio functus est? nonne etiam cæteri sacerdotes itidem sacerdotiò functi sunt? (sic sanè est;) sed, quoniam ipse vitam suam tradiderat pro Sanctitate templi, dum non permisit, ut Ulias 5. suffitum faceret (in templo,) idcirco (hîc) dicitur: is (fuit,) qui sacerdotiò functus est in domo, quam ædificaverat Salomo, nempè is fuit Azarjah, qui vixit ætate Uziæ & tempore Hiskia; Azarjah autem, Achimahazi filius, 6. is (fuit) Amarjah, qui sacerdotiò functus est tempore Jehoschaphati, 7. sicuti Uzas appellatus est Azarjah, prout scriptum est in (libro) regum: annò vicesimò septimò Jeroboami &c. regnavit Azarjah; 8. vocatus autem fuit Azarjah, Achimahazi filius 9. Zecharjah, nam scriptum est: & fuit (intentus) quærendo Deo diebus Zecharjæ, qui informabat in timore Dei &c. 10. Vers. 15. *Et Jebozadak abiit, quando Deus transmigrare fecit Jehudam & (incolas) Hierosolymæ* Quod autem scriptum est in libro Haggai: Jehoschuah, filius Jebozadaki, Sacerdos maximus, 11. Jebozadacus nunquam summò sacerdotiò functus est, nam ecce ille deportatus fuit in Babyloniam temporibus Jechonia; sicuti hîc scriptum est: & Jebozadak abiit, quando Dominus transmigrare fecit &c. sed Jehoschuah, filius ejus, fuit summus sacerdos, quando ascenderunt (Iudæi) ex Babylonia, in templo secundo; quòd autem Esra, filius Serajæ, scriba, non fuerit summus Sacerdos; sed filius fratris ejus, Jehoschua, maximò sacerdotiò functus sit, hæc est ratio, quoniam Jehoschua ascenderat cum Zerubabele multis diebus atque annis antè, quàm Esra ascendit. * Vers. 28. *Filii autem Samuelis Vaschni &*

Abi-

3. De quo vid. 2. Reg. c. 22. v. 4. & 2. Paralipom. c. 34. v. 9.

4. Qui tempore Salomonis summò sacerdotiò functus est, ab hoc Zadoko interpolator iste, qui hanc annotationem scripsit, putat numerationem summorum Sacerdotum usque ad vastationem templi primi esse instituendam.

5. De hoc vid. 2. Paralipom. c. 26. v. 16. & seqq. ibique Raschi not.

6. De quo vide versum 9. h. c. confer. & n. 9. h.

v. & not. ad 2. Paralip. c. 31. v. 10. n. 7.

7. Confer. supra n. 2. h. v. 10.

8. Prout 2. Reg. c. 15. v. 1. habetur.

9. De quo paulò antè num. 6. h. v.

10. Sicuti 2. Paralipom. c. 26. v. 5. habetur, ubi vide not. n. 1.

11. Vid. Haggai c. 1. v. 1. & v. 14. it. infra not. ad 1. Paralip. c. 24. v. 2. n. 4.

* Aliam & quidem probabiliorè rationem vid. infra in not. ad 1. Paralip. c. 24. v. 2. n. 4.

Abijab] Vaschni fuit Ioël, ^{12.} explicatio (istius וַשְׁנִי Vascheni) est: וְהַשְׁנִי i. e. & secundus (fuit) Abijah, ac si diceret: שְׁנִי i. e. secundus respectu primi is fuit Abijah & secundus respectu Abijæ is fuit Ioël, qui (hîc) non est scriptus, istius simile (habetur in illo loco:) sed equus ligatus וְחֲמֹר pro וְהַחֲמֹר ^{13.} i. e. & asinus ligatus, ^{14.} sic quoq; (in illo loco:) juvenum שְׁנִי pro הַשְׁנִי ^{15.} i. e. secundum, ^{16.} & sic primum. Vers. 31. *Hi autem (fuerunt,) quos constituit David &c.*] Quando deduxerant illam (arcam fœderis) ex domo Obed Edomi, prout scriptum est infra: & reliquit ibi coràm arca fœderis Domini Assaphum & fratres ejus, ad ministrandum coràm arca fœderis Domini &c. ^{17.} scriptum quoque est: & Obed-Edomum, filium Jeditunis, atque Chosam in janitores &c. ^{18.} coràm tabernaculò Domini, quòd (fuit) in Gibeon; Salomo autem constituit illos in domo Sanctuarii Hierosolymis. Vers. 32. *Et steterunt juxta ordinem suum in ministerio suo*] Secundum ordinem, juxta quem constituerat eos David. Vers. 39. *Et frater ejus Assaph, qui stabat ad dexteram ejus*] Hemanis scil. & filiorum ejus. Vers. 44. *Et filii Merari, fratres eorum ad sinistram*] Istius (vocis scil. fratres) simile dicitur linguâ Germanicâ: Gebrüder, ^{19.} ad sinistram Hemanis ejusque filiorum, nam Heman ejusque filii (stabant) in medio. Vers. 48. *Fratres autem Levitæ dati erant ad omne ministerium tabernaculi domus Dei*] Ut essent janitores & ut detraherent (pelles animalium mactatorum,) sicuti infra scriptum est: & Levitæ detrahebant. ^{20.} Vers. 50. *Atque hi sunt filii Aaronis*] Qui suffitum faciebant super altari holocausti & super altari suffitus. Vers. 53. *Zadok, filius ejus, Achimabaz filius ejus*] Non computat (sive enumerat,) nisi eos, qui fuerunt usque ad Salomonem. Vers. 54. *Hi autem (fuerunt) habitationes eorum per castella eorum, in termino eorum &c. usque ad: quia illorum fuit hæc sors*] Levitarum scil. & sacerdotum ex illorum (Israëlitarum) possessione, omnes (quippe) Israëlitæ jaciebant sortes super terra Israëlitica, quanta scil. portio ex illa

12. Vid. infra v. 33. h. c. & 1. Samuel, c. 8. v. 2.

confer. Vatabli & H. Grotii not. h. loc.

13. Sic etiam in omnibus, quæ quidem inspexi, exemplaribus legitur, non: וְחֲמֹר, prout hic in notis Raschianis habetur, confer. n. 15. h. v.

14. Vid. 2. Reg. c. 7. v. 10.

15. Sic itidem in omnibus, quos quidem inspexi, codicibus Hebræis legitur, non: שְׁנִי, uti hic in notis Raschianis habetur, confer. n. 13. h. v.

16. Prout Judic. c. 6. v. 26. habetur.

17. Vid. infra I. Paralipom. c. 16. v. 37. ibique

not.

18. Prout infra 1. Paralip. dict. c. 16. v. 38. habetur.

19. Sic exprimo hic גְּבוּרָתָם Latine: fratres, non quidem naturâ, sed officiò, Vntz. Brüder / collegæ, ejusdem officii societate conjuncti, confer. not. infra ad 1. Paralip. c. 25. v. 9. n. 24.

20. Pelles scil. animalium mactatorum, exco-
abant, vid. 2. Chron. c. 35. v. 11.

illa terra Israëlitica deberet obvenire tam ipsis, quam sacerdotibus atque Levitis; veniebat autem fors primò ad Jehudam, & hoc est, (quod hîc dicitur:) quia illis fuit hæc fors, scil. primò, ut darent eis (Sacerdotibus ac Levitis) urbes, quæ hîc scribuntur. Vers. 56. *Dederunt Calebo*] Nam Moses dederat ei. Vers. 60. *Ex tribu autem Benjaminis (dederunt) Gebabum*] Sors enim ceciderat Benjaminitis, ut darent illas urbes. Vers. 61. *Et filiis Kehati reliquis*] Nam sacerdotes erant oriundi ex Kehato, & jam antea dictum est id, quod dederunt sacerdotibus, filiis Kehati; filiis autem Kehati reliquis ex familia tribus Levi. Eod. vers. 61. *Ex dimidia parte dimidiæ tribus Menassis per sortem urbes decem*] Et dimidiæ tribui Menassis ceciderat fors, ut darent filiis Kehati reliquis, Levitis, urbes decem. Vers. 65. *Dederunt igitur per sortem ex tribu filiorum Jehudæ ex tribu filiorum Simeonis*] Quamvis nulla facta sit mentio Simeonis in datione (urbium, quæ Sacerdotibus ac Levitis datæ fuerunt;) tamen ille dedit partem suam ex illa (portione,) quam dederat ei Jehuda, ^{21.} etiam Jehudæ nulla facta est mentio supra in fundamento dationis (urbium,) & quicquid supra commemoratum fuit à (verbis illis:) & dederunt eis Hebronem, ^{2.} usque ad (verba ista:) & à tribu Beniaminitarum, ^{23.} id omne dederunt filii Jehudæ ac filii Simeonis, & quoniam eorum supra nulla facta est mentio, ideò hîc commemorantur. Eod. vers. 65. *Quas vocaverunt nominibus suis*] Ac si diceret: quas vocavimus supra nominatim, quoniam Benjamin societate junctus fuit illis, (filiis Judæ) quoad filios Aaronis, ^{24.} ideò ejus mentionem facit, quamvis jam antea illius meminerit. Vers. 66. *Et è familia filiorum Kehath, fuerunt urbes &c.*] Quamvis illis (filiis Kehath) dederit (urbes) dimidia tribus Menassis; (tamen) dederunt eis etiam Ephraimitæ (urbes) juxta sortem. Vers. 70. *Et à dimidia tribu Menassis*] Usque ad (alteram) dimidiam tribum Menassis, quæ trans Jordanem in terra Israëlitica fuit. Eod. vers. 70. *Familie filiorum Kehathi, qui reliqui erant*] Isti (fuerunt) Levitæ; est autem expositio: omnia dederunt (filii) Ephraïm & Menassis ei, qui reliquus fuit, de quo supra dictum est; ut & filiis Kehati reliquis ex familia istius tribus. Vers. 71. *Filiis Gerschoni, à familia dimidiæ tribus Menassis*] Quamvis illi dederint filiis Kehathi juxta sortem; (tamen) etiam fors cecidit eis, ut darent itidem (filiis) Gerschom. Vers. 77.

Lll 2

Fil. is

21. Confer. quæ supra ad 1. Paralipom. c. 4. v.

27. n. 23. notata sunt.

22. Quæ verba supra v. 55. h. c. habentur.

23. Quæ verba hoc v. 65. habentur.

24. Nam urbs Hierosolyma ejusque templum,

ubi filii Aaronis sacrò ministeriòungebantur, intrà portionem Benjaminis & Judæ sita erant, confer. hic præ aliis Lightfoot. Centur. Chorogr. Matthæo præmiss. c. 11.

Filiis Merari, qui reliqui erant, à tribu Zebulonis] Ac si diceret, quòd illis non suffecerint istæ duodecim urbes, quas eis dederant Rubenitæ, Gadithæ & Zebulonitæ, & hoc est, (quod hîc dicitur:) qui reliqui erant, à tribu Zebulonis, (nimirum) à portione Zebulonis dederunt (urbes) filiis Merari, qui reliqui erant.

CAP. VII.

Vers. 1. *Et filii Jissascharis (fuerunt:) Tholab & Puab, Jeschub & Schimron*] In Pantateucho (Mosis) scriptum est: & Job, 1. nomen ejus fuit Job; sed, quoniam (filii Jissascharis) נתישבו i. e. sedebant 2. ut discerent legem, sicuti scriptum est: è filiis Jissascharis, qui nòrunt scientiam temporum, 3. ideò (iste Job) meruit, ut nominaretur: ישוב Jeschub. Vers. 2. *Filii autem Tholæ &c. numerus eorum tempore Davidis viginti duorum millium & sexcentorum*] Omnes isti (fuerunt) filii Tholæ, præter filios Huzzi. Vers. 3. *Et filii Huzzi &c.* Vers. 4. *Tricies sexies mille, quoniam multas habuerunt uxores & filios*] Atque omnes isti fuerunt, præter illos vicies bis mille & sexcentos filios Tholæ, (de quibus paulò antè dictum est.) Vers. 5. *Et fratres eorum per omnes familias*] Tàm filii Tholæ, quàm filii Huzzi, ut & omnes valentes robore copiarum Davidis (fuerunt) octuagies septies mille. Eod. vers. 5. *Retensit fuerunt per omnes*] Expositio est (istius: לכל, nempè:) quoad omnem genealogiam suam. Vers. 6. *Benjaminis (filii fuerunt:) Belah & Becker ac Jediaël*] Iste (Jediaël) vocatur in libro recto: Afchbel. 4. Vers. 12. *Schuppim quoque ac Chuppim, filii Hir, 5. Chuschim, filii Acher*] Esra, qui scripsit librum istum, 6. haud sciebat, an isti fuerint ex filiis Benjamin nec ne, quocircà illos separatim scripsit, atque etiam propterea, quia scriptum est: & Machir accepit uxorem Chuppim, 7. dubium ei obortum fuit. Vers. 13. *Filii Naphtali:* Jach-

1. Pro: Jeschub, sicuti hic habetur, vid. Genes. c. 46. v. 13. conf. & Numer. c. 26. v. 24. & præ aliis Junii ac Tremellii, ut & H. Grotii not. h. loc.

2. Vel: collocati fuerunt, five: sedatò fuerunt nimò, ut discerent &c.

3. Sicuti infra 1. Paralip. c. 12. v. 32. habetur, ubi vide not. num. 18.

4. Vid. Genes. c. 46. v. 21. ibique not. it. Raschi

not. ad Genes. c. 43. v. 29. ubi nomina filiorum Benjaminis exponuntur.

5. Is dicitur suprà v. 7. h. c. Hiri, vid. Vatabli not. h. loc. Junii ac Tremellii versio habet appellativè: incolæ urbis.

6. Confer. quæ suprà ad 1. Paralipom. c. 1. v. 1. n. 1. notata sunt.

7. Prout infra v. 15. h. c. habetur.

Jacbzziel &c.] Quòd verò non ampliorem genealogiam scripserit, hæc est ratio, sicuti exponitur in fine (tractatus Talmudici) Hierosolymitani: Megilla, (nimirum) tres libros 8. invenit Esra, & unumquemque de genealogia, quicquid igitur ille repererat, id scripsit; quod verò non repererat, haud scripsit; de filiis autem Naphthali non reperit amplius, (quàm quod hîc scriptum est,) atque hæc est ratio, quòd omnis recensio ista genealogica facta sit per saltum, saltavit enim ex libro isto ad librum istum (ex libro uno ad alterum,) easque (genealogias) conjunxit & quod non poterat scribere in libro isto, (id ipse) scripsit in libro Esra, (& hoc inde) scies, quoniam dicitur in sequentibus: atque omnes Israëlitarum recensiti sunt per genealogias & ecce illi scripti sunt in libro regum Israël & Judæorum, qui deportati sunt in Babyloniam, 9. explicatio est: si vis scire genealogiam decem tribuum, abi in Chalach & Chabor, (juxtà) fluvium Gosan & urbes Mediæ, 10. nam liber annalium, quem illi habebant, simul cum ipsis deportatus est; ast Judæorum librum (genealogicum) inveni Babylone &, quod inveni, scripsi. Vers. 14. *Filii Menassis: Asriel, quem peperit*] Explicatio est: quem peperit ei uxor ejus, istius simile (habetur in illo loco:) quam peperit (uxor) Levi in Ægypto: 11. ast concubina ejus Syra peperit Machirem. Vers. 20. *Filii autem Ephraimi: * Schutbalach &c.*] Vers. 21. *Et occiderunt eos viri Gath &c. cum descendissent, ut caperent pecora illorum*] Nec ipsi periti erant exitum viarum & exitum regionis, 12. & occiderunt eos viri Gath, indigenæ illius terræ, quoniam illi periti erant istius regionis. Vers. 24. *Filia autem ejus (fuit) Scheera, quæ edificavit Beth-Choronem*] Scheera edificavit illam (urbem Beth-Choronem.) Eod. vers. 24. *Et Ulzen Scheeram*] De nomine suo appellavit illa nomen urbis. Vers. 25. *Et Rephachum, filium ejus*] Nempè Berihæ. Eod. vers. 26. *Et Reschepbum & Thelachum*] Filios Rephachi, sic etiam recenseri solent generationes. ** Vers.

LII 3

29.

8. Confer. c. sequ. 8. v. 1. n. 4. & dict. c. 8. v. 19. ibique not. n. 21.
 9. Prout infra cap. 9. v. 1. habetur, ubi vide not.
 10. De quibus vid. 2. Reg. c. 17. v. 6. ibique Junii ac Tremellii not.
 11. Prout Numer. c. 26. v. 59. habetur, ubi etiam omissa est dictio: uxor, quæ perinde, uti hoc loco, supplenda est, vid. ibidem Raschi not.
 * Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 91. b.
 12. Id est: ignorabant Ephraimitæ exitus istius

regionis, & propterea cum hinc inde vagarentur nec exitus reperire possent, occisi sunt à Gathitis, confer hic Raschi not. ad Exod. c. 15. v. 14. & ad Ezech. c. 37. v. 1. n. 2. & 3. & ad Psalm. 78. v. 9. num. 2. & 3. vid. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 91. b.

** In textu sacro v. 27. h. c. recensetur etiam Nun, qui pater fuit Josuæ, ex tribu Ephraim. vid. tract. Talm. Eruvin, fol. 63. b. & Pesachim, fol. 119. b. it. Megilla, fol. 14. b.

29. *Et juxtà filios Menassis (erat) Beth-Schean*] Expositio (istius: על ירי) est סמון i. e. propè (sive: juxtà) filios Menassis, sicuti (in illo loco:) unusquisque על ירי i. e. ad latus illius juxtà vexilla sua. 13. Vers. 31. *Hic pater (fuit) Birzavirba*] i. e. (Fuit) princeps 14. istius urbis, in Bereschit rabba (sic habetur:) R. Levi & R. Simon (diversè senserunt quoad hanc rem, nam) R. Levi dixit, quòd filia ejus (Ascheris) fuerint pulchræ & in matrimonium ductæ à sacerdotibus, 15. qui oleo olivæ ungebantur; R. Simon autem dixit, quòd illius (Ascheris) filia fuerint pulchræ & in matrimonium ductæ à regibus, qui unctionis oleo ungebantur, & quoniam illis (Ascheritis) erat abundantia olei, illoque ungebantur (eorum filia,) ideò pulchræ evadebant, nam ecce de Aschere scriptum est: intingit oleo pedem suum, 16. dixit R. Chanina: aquæ calidæ atque oleum, quò me mater mea unxit, restituerunt me juventuti meæ.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Benjamin autem genuit Belahum, primogenitum suum*] Iam antea 1. illius genealogia quidem recensita est; sed quoniam voluit pertexere genealogiam usque ad Saulem, regem, 2. ideò incipit (hic iterum) recensere genealogiam Benjaminitarum eosque aliis hic nominibus appellat, 3. totaque genealogia (facta est) retrò (seu præposterè,) & qui volet accuratè inquirere, (is reperiet, quòd) pleræque urbes Leviticæ, earumque suburbia, quæ hic recensentur, retrò (seu præposterè) (reperiantur scriptæ) in Josuæ (libro,) quoniam Esra (tres) libros invenerat. 4. Vers. 6. *Et fecerunt, ut illi migrarent in Manachatam*] Quisnam fecit, ut illi migrarent? id exponitur paulò post in (sequenti) versu: nam Nahaman & Achija & Gera eos migrare fecerunt. 5. Eod. vers.

13. Sicuti Numer. cap. 2. v. 17. habetur, uti vide not. num. 13.

14. Confer. quæ suprà ad 1. Chronic. c. 2. v. 42. n. 66. notata sunt.

15. Eadem, quæ hic, notata reperies ad Deut. c. 33. v. 24.

16. Prout Deut. dict. c. 33. v. 24. habetur, vid. not. ibid. confer hic tract. Talm. Kidduschin, fol. 7. b.

1. Nempè: cap. præced. 7. v. 6. & seqq.

2. Qui fuit ex tribu Benjamin, vid. 1. Samuel. c. 9. v. 1. alias rationes, cur genealogia Ben-

jaminis hic iterum recenseatur, vide in Junii ac Tremellii notis h. loc.

3. Nam hic multis in locis diversa reperiuntur nomina, quàm quæ alibi in S. Scriptura habentur, ubi Benjaminitarum fit mentio, confer. Eorundem Junii scil. ac Tremellii not. h. loc.

4. Confer. quæ ad cap. præc. 7. v. 13. n. 8. & infra ad v. 29. h. c. n. 21. notata sunt.

5. Vid. v. sequ. 7. h. cap. conf. hic præ aliis H. Grotii not.

vers. 6. *Manachatham*] Fuit nomen provinciæ, sicuti scriptum est: qui videbat dimidiam partem Menuchoth, 6. scriptum quoque est: & dimidiam partem Man-chati. 7. Vers. 8. *Et Schabamjim genuit*] Is fuit unus ex transmigrantibus & ostquàm ipse ex transmigratione dimissus fuit, genuit ille istos, (qui hîc memorantur.) Eod. vers. 8. *Chuschima & Babara, uxores ejus*] Ista fuerunt nomina uxorum ejus. Vers. 11. *Et ex Chuschima genuit*] Ista (fuit) Chuschima, uxor ejus, cujus suprà 8. facta est mentio, & quoniam illius (narratio) interrupta fuit per Chodescham, uxorem ejus (Schacharajimi scil. ideò hîc repetitur narratio.) Vers. 14. *Et Achio, Schaschack*] Omnes isti (fuerunt) filii Elpahalis, alia explicatio: fundamentum (seu radix prosapiæ si sumatur) ab Achio & Schaschak, usque ad: & Jocha, 9. omnes isti (fuerunt) filii Berihae, & à Zebadja 10. usque ad Iobab, 11. omnes isti (fuerunt) filii Elpahalis; 12. & à Iakim 13. usque ad Schimrath, 14. omnes isti (fuerunt) filii Schimhi. Vers. 29. *In Gibeone autem habitaverunt pater Gibeonis*] Textus iste usque ad: omnes isti (fuerunt) filii Azelis, 15. bis scriptus est in libro isto, 16. ut & textus iste: habitatores primi, qui (erant) in possessione sua in urbibus suis, 17. item textus iste: & ex sacerdotibus: Iedahja, 18. filius Iehojadæ, 19. istius similis (habetur) in libro Esræ, ubi scriptum est: isti (fuerunt) primarii provinciæ, 20. & hoc est, quod exponitur in fine (tractatus Talmudici) Hierosolymitani: Megilla, (nimirum) tres libros 21. invenit Esra, librum scil. **ספר ימים** i. e. tabernaculorum, librum

דעוטי

6. Prout suprà 1. Chronic. c. 2. v. 52. habetur, ubi vid. n. 74. 7. Sicuti suprà 1. Chronic. dict. c. 2. v. 54. habetur, ubi vid. not. n. 78. & n. 80. 8. Nimirum v. 8. h. c. ubi vide not. 9. De quo v. 16. h. c. 10. De quo v. 15. h. c. 11. Qui habetur v. 18. h. c. 12. De quo v. 12. & v. 18. h. c. 13. Cujus fit mentio v. 19. h. c. 14. De quo v. 21. n. c. 15. Quæ verba infra v. 38. h. c. habentur, de hoc Azele vid. tract. Talm. Pesachim, fol. 62. b. & de Mephiboschet (qui & Meribbal dictus fuit, v. 34. h. c. & cap. seq. 9. v. 40.) conf. tract. Talm. Schabbat, fol. 56. b. 16. Nempè: textus iste reperitur hoc v. 29. & seqq. usq. ad v. 38 h. c. atque idem repetitur capite sequ. 9. à v. 35. & seqq. usq. ad finem cap. 9	17. Prout c. sequ. 9. v. 2. habetur, confer. Nehem. c. 11. v. 3. & seqq. usque ad finem capituli, ubi ferè omnia, quæ hic, recensentur, vid. Vatabli not. h. l. 18. Vid. c. sequ. 9. vers. 10. & infra h. vers. 9. num. 26. 19. Hebr. בן יוריר, sic in notis Raschi h. loc. est Nehem. c. 11. v. 10. habetur; בן יוריר i. e. filius Jojaribi. 20. Vid. Nehem. dict. c. 11. v. 3. & in primis v. 10. ad quem hic respicitur, quique bis in 3. Scriptura reperitur, confer. infra n. 26. h. v. 21. Confer. hic c. præced. 7. v. 13. n. 8. it. Lightfoot ad Matth. c. 5. v. 18. n. 1. p. 261. edit. Lips. ubi locus ex Taanith Hierosol. fol. 68. 1. aliter, quàm hic, adductus reperitur & explicatur, confer. & suprà v. 1. h. c. n. 4.

מגוֹלָוִי i. e. magnatum 22. ac librum מִגְוֹלָוִי i. e. fratrum, rejecerunt (scribæ) verba unius (libri) & approbârunt verba duorum (librorum consentientium,) sic quoq; multos invenerunt libros genealogicos, quando deprehenderunt tres aut quinq; (libros conformes,) rejecerunt paucos & approbârunt multos & quando invenerunt pares, veluti (in illis locis:) & Gibeon habitârunt pater Gibeonis, 23. opus fuit, bis scribere, quoniam series genealogica non fuit æqualis (atque consentiens in omnibus,) sic quoque (quoad illum locum:) habitatores primi, 24. invenit pares; sed discrepantes alterum ab altero, quocircâ bis scripserunt, tam hîc, quàm in illius 25. libro, cur autem non scripsit duos illos (textus) hoc loco? illos scil. qui (habentur) in Esra (nempè:) isti primarii (fuerunt) provinciæ &c. 26. ratio est, quoniam ibi genealogiam recensuit usque ad sacerdotes atque Levitas & profapiam deduxit usque ad Jedajam, 27. qui fuit post Efram, quid igitur attinuit exponere hoc in loco in verbis dierum genealogiam generationum simul (atque continuam) & quidem post Efram? (cùm non fuerit propositum recensere,) nisi illas (generationes,) quæ fuerunt in domo prima & in alio textu (istius loci, ubi habetur:) & in Gibeone habitârunt &c. 28. præterea dixerunt sapientes (Rabbini) in libro (ad illum locum:) Azeli autem (fuerunt) sex filii: 29. tredecim millia camelorum onerari possent expositionibus allegoricis. 30.

CAP.

22. Vid. hic Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 682. ubi vocem illam מִגְוֹלָוִי putat vertendam esse: minores seu plebejos, allegaturque ibidem Megilla, fol. 9. 1.

23. Textus iste in S. Scriptura reperitur bis scriptus, nempe: versu 19. h. c. & c. seqv. 9. v. 35. sed in nonnullis alter ab altero discrepat, sicuti ex collatione apparebit, quo circa opus fuit, ut textus ille bis scriberetur, confer. n. seq. 24.

24. Qui textus tam capite seqv. 9. v. 2. & seqq. quam Nehem. c. 11. v. 3. & seqq. reperiuntur; sed nonnullis in locis discrepantes ab in vicem, quocircâ bis scripserunt istos textus, confer. n. præced. 23. & n. seqv. 25. it. Autor Tractatus Theologico politici, c. 10. pag. m. 135. edit Hamburg.

35. Nempè: Esræ vel Nehemiæ, nam liber Nehemiæ apud Judæos pro libro secundo Esræ haberi solet; reperitur autem textus iste, ad quem hic respicitur, Nehem dict. c. 11. vers. 3. & seqq. confer. n. præced. 24.

26. Vid. Nehem. alleg. c. 11. v. 3. confer. supra n. 18. & n. 20. h. v.

27. De quo vide Nehem. alleg. c. 11. v. 10.

28. Qui textus bis habetur tam versu 29. h. c. quam v. 35. capitis sequentis 9.

29. Quæ verba versu 28. h. c. habentur.

30. Videtur & hæc expositio non esse R. Salomonis Jarchi sed Judæi cujusdam interpolatoris, confer. quæ supra ad 1. Chronic. c. 6. v. 10. n. 1. notata sunt, it. not. infra ad 1. Chron. c. 11. v. 8. n. 13.

CAP. IX.

Vers. 1. *Omnes autem Israëlita recensiti fuerunt*] Dixi tibi (inquit Esra,) aliquam partem ex genealogiis, quicquid scil. inveni; sed fundamentum recensitionis earum (genealogiarum reperitur) in libro regum Israëlitis & Judæorum, qui deportati sunt in Babyloniam propter prævaricationem suam, & simul cum illis fui ego Esra eorumque genealogiam inveni scriptam, quam (hoc in libro) scripsi. Vers. 18. *Usque ad istud tempus in porta regis versus Orientem*] Explicatio est: usque ad hæc tempora in porta, quæ vocabatur porta regis, versus Orientem. Eod. vers. 18. *Isti (fuerunt) Janitores*] Schallum ejusque fratres ex castris Levitarum. Vers. 19. *Observantes limina ad tentorium*] Schallum, filius Koræ ejusque fratres è familia patris ejus Korachitæ (fuerunt) custodes liminum tentorii conventûs, nam illi neminem sinebant venire ad tabernaculum conventus, nisi sacerdotes, dum sacro ministeriò fungebantur. Vers. 20. *Pinchas autem, Eleazaris filius, eorum princeps erat, Dominus antea cum illo fuerat*] Nam antea prophetaverat, Rabbini nostri dixerunt, quòd iste fuerit Pinchas (summus) Sacerdos, & quòd donum propheticum ^{1.} ab eo recesserit, quoniam Jephthachum non solverat à voto suo. ^{2.} Vers. 22. *Istos fundaverat David & Samuel, videns, in stato munere ipsorum*] Cum illos constituisent. * Vers. 25. *Septimò quoque die*] Finitò septimò die. Eod. vers. 25. *A tempore ad tempus*] A septimana ad septimanam, ^{3.} per unamquamque custodiam in illius Sabbatho. Vers. 27. *Ipsique præerant apertura*] Aperturæ scil. atrii. Eod. vers. 27. *Singulo quoque mane*] Ut aperirent (portas.) Vers. 28. *Nonnulli ex illis præerant vasis*] Vasa ministerii juxta numerum depromebant & juxta numerum recondebant. Vers. 33. *Atque isti cantores &c.*] Immunes (erant) ab omni(alio) opere, * solummodò canendis Psalmis vacabant. Vers. 39. *Et Eschbabbalelem*] Iste (fuit) Ischboscheth; idcirco autem cognominatus fuit Boscheth, quoniam בעל Bahal significat dominationem, cognominavit itaque illum (S. Scriptura) בשת Boscheth significatione ignominiosa. Vers. 40. *Merib-Babal*] Is (fuit) Mephibo-

1. Spiritus Sanctus, Hebr שכינה, Majestas seu præsentia Dei, numen Divinum.

2. Confer. hic Raschi not. ad Jud. c. 11. v. 39. n. 16.

* Confer. hic infra not. ad 1. Paralipom. c. 28.

v. 12. n. 20.

3. Vel: à septimo quoque die ad septimum quemque diem, per vices, stato tempore.

* Confer. hic not. ad 2. Paralip. c. 23. v. 8. n. 5

phiboscheth, dixit R. Isaac, filius Samuelis, Narbonensis: 4. ex quo tempore Israëlitæ coluerunt Bahalem, appellatus fuit בעל Bahal בושח Boscheth, nam scriptum est: ad fumigandum לבשח i. e. Pudendo 5. & ad fumigandum לבחל Bahali, etenim בעל הבחל est בושח, Gideon quoque appellatus fuit Jerubahal, quoniam dictum fuit: contendat contra eum בעל Bahal, 6. dictus etiam fuit Jeruboscheth, sicuti scriptum est de Abimelecho: quis percussit Abimelechum, filium Jeruboscheti &c. in libro Samuelis, 7. appellatusque est & Jeruboscheth & Jerubahal, quoniam בעל Bahal & בושח Boscheth unum idemque est.

CAP. X.

Vers. 1. *Philisthai autem pugnabant † contra Israëlitas*] Non narrat (hic S. Scriptura,) nisi casum Saulis; sed, quando venit, ut narret factum Davidis, non refert illa, nisi illius fortitudinem ac magnitudinem, nam liber iste ei (assignatus est) & regibus Jehudæ. Vers. 3. *Et invenerunt eum sagittarii*] Veni ac vide, quòd nulla sit sapientia nullaque intelligentia contra Dominum &c. 1. nam coràm oculis Domini uniuscujusque viæ sunt, 2. Benjaminitæ fuerunt eorum (Philisthæorum) hostes; sed coràm illis ceciderunt arcu, 3. nam ipsi Benjaminitæ periti erant sagittandi, scriptum est: virum præclusum manu dexterâ sua, &c. 4. uti in Judicum (libro habetur,) sic quoque de Jonathan (scriptum reperitur:) ad latus ejus jaculabor, emittendo ad scopum, in libro Samuelis, scriptum etiam est infra de Benjaminitis: armati arcu dextrorsum &c. 6. sic quoque in libro isto (dicitur) de Aza: è Benjaminitis autem ferentibus scutum & tendentibus arcum &c. 7. sed, postquam Dominus recesserat à Saule, cecidit ipse per jaculantem arcu, per eam scil. rem, quæ illius artificium fuit.

4. Istius etiam fit mentio in Raschi notis infra ad 1. Paralip. c. 18. v. 3. n. 5. & ad 2. Paralipom. c. 24. v. 14. n. 31. 5. Idolo scil. Bahali, vid. Jerem. c. 11. v. 13. confer. & Jerem. c. 3 v. 24. n. 52. & Hose. c. 9. v. 10. ibique not. n. 12. 6. Vid. Judic. c. 6. v. 32. 7. Prout 2. Samuel. c. 11. v. 21. habetur, ubi vide Raschi not. n. 3. † Confer hic tract. Talm. Sota, fol 44. b. 1. Vid. Proverb. c. 21. v. 30. ibique Raschi not. 2. Sicuti Proverb. c. 5. v. 21. habetur, ubi vide	Raschi not. 3. Posses & locum istum sic vertere: Benjaminitæ fuerunt (&) eorum hostes coràm illis ceciderunt arcu, nam ipsi &c. sed prior verior est expositio. 4. Prout Judic. c. 3. v. 15. habetur, ubi vide Raschi notas. 5. Vid. 1. Samuel. cap. 20. vers. 20. ibique Raschi not. 6. Sicuti infra 1. Chronic. c. 12. v. 2. habetur, ubi vide not. n. 1. 7. Vid. infra 2. Paralipom. cap. 14. v. 7. al. v. 8.

fuit. 8. Eod. vers. 3. *Et dolore affectus est à jaculatoribus*] (Verbum *לחלח* hic significat,) sicuti (in illo loco:) *וַתַּחֲלִיחַ* i. e. & indoluit regina. 9. Vers. 12. *Et attulerunt ea in Jabesch*] In Jabesch Gilead. Eod. vers. 12. *Et jejunârunt septem diebus*] Cur illi luxerunt & quare sese periculo exposuerunt, ut acciperent corpora Saulis ejusque filiorum è monte Gilboha, magis, quam cœteri Israhelitæ? (videlicet) quoniam Saul eis benefecerat, dum illos servaverat, quando Nachasch, Ammonita, contra illos ascenderat, 10. & respectu septem illorum dierum, quibus eis (incolis Jabeschi) datæ fuerunt induciæ, si eis venturus esset servator, (quo tempore illi interea) jejunabant & corpora sua affligebant, (expectantes) an fortè eis servator esset venturus, ac venerat Saul eosque liberaverat, respectu illorum (inquam septem dierum) ipsi etiam nunc corpora sua affligebant septem diebus, præterea etiam (septem diebus jejunârunt) propter luctum, qui septem diebus fieri solebat, nam (incolæ Jabeschi) propinqui erant eorum (Gibhanitarum,) etenim, quando Israhelitæ interfecerant incolas Gibhæ propter factum concubinæ in (urbe) Gibha, 11. dederant incolæ Jabeschi filias suas Benjaminitis, quando illas rapuerant ex choreis. 12. Vers. 13. *Et mortuus est Saul in prævaricatione sua, quâ prævaricatus erat*] Duas prævaricationes perpetraverat (Saul, nempe:) unam, dum interrogaverat Pythonissam post mortem Samuelis, 13. alteram (quòd non observâisset 14. verbum Domini,) in Aggadâ Samuelis discimus, (quòd Saul) quinque prævaricationes * perpetraverit. Eod. vers. 13. *Quòd non observâisset verbum Domini*] Quod ei præceperat Samuel, sicuti scriptum est: septem diebus expectato, 15. & quoniam prævaricatus erat in bello contra Amalekitas. 16.

Mmm 2

CAP.

8. Sensus est: Saul cecidit per id, ejus ipse peritus & in quo tanquàm artifex, exercitatus fuit. 9. Prout Esther. c. 4. v. 4. habetur, confer. D. Wagenfeil. Sota, p. 34. n. 4. 10. Hac de re vid. 1. Samuel. cap. 11. v. 1. & seqq. 11. Vid. Judic. c. 19. v. 15. & seqq. 12. Imò verò filiæ istæ, ex choreis à Benjaminitis raptæ, fuerunt Schiluntinæ, vid. Judic. c. 21. v. 21. 13. Qua de re vid. 1. Samuel. cap. 28. vers. 7. & seqq.	14. Ita hic ex verbis textus sacri supplere volui id, quod in Raschi notis hoc loco deest, confer. 1. Samuel. cap. 13. v. 13. & n. sequ. 15. h. vers. * Quinque istæ prævaricationes seu peccata etiam recensentur à Petr. Galat. de Arcan. Cathol. Verit. lib. 6. c. 8. 15. Sicuti 1. Samuel. c. 10. v. 8. habetur, conf. num. præced. 14. h. v. & infrà 1. Chron. c. 14. v. 14. n. 7. 16. De quo vide 1. Samuel. cap. 15. v. 19. & seqq.

CAP. XI.

Vers. 2. *Tu pascis populum meum*] Propterea dixit David: Dominus pastor meus est, nihil mihi deerit, 1. tu dicis mihi (inquit David Deo:) tu pascis, quid ego pascere possum? res ista non dependet à me; sed Dominus pastor meus est, nihil mihi deerit, etiam ego non deero vobis, istius simile (habetur) in Samuelis (libro, ubi ita scriptum reperitur:) tunc juraverunt homines Davidis, dicentes ei: non prodibis ultra nobiscum in praelium, ne extinguas lucernam Israël, 2. dixit eis David: quin imò tu, Domine, es lucerna mea, & Dominus illustrabit tenebras meas. 3. Vers. 3. *Et pepigit David cum illis fœdus*] Sicuti (fuit) illud fœdus, quod pepigerat Jehojadah, de quo scriptum est: & pepigit Jehojadah fœdus inter Dominum & regem ac populum, ut essent populus Domino, 4. expositio est: ut essent Domino servi etiam inter regem ac populum (pepigerat fœdus,) ut essent ei servi, sicuti mos est regius & ut etiam rex ipse faceret subditis suis id, quod convenit, (videlicet,) ut eorum bella gereret (contra hostes.) Eod. v. 3. *Coràm Domino*] Sed nonne tabernaculum haud fuit Chebrone? 5. quid igitur est (quod hîc dicitur:) coràm Domino? (nimirum) ubicunque initur pactum aut pangitur fœdus, ibi præsens est Deus, istius simile (reperitur) in Jephtah (de quo dicitur, quòd locutus sit) coràm Domino in Mizpa, 6. simile quoque (habetur in illo loco:) & fefellerit falsitate contra Dominum & mentitus sit contra proximum suum, 7. sicuti exponitur in lege Sacerdotum (i. e. in Levitico.) Vers. 4. *Et abiit David &c.*] Abiit statim ad bellum, postquam eum Israëlita omnes constituerant regem, ne dicerent Israëlita: cuncta bella, quæ David gessit ætate Saulis, fortuna 8. Saulis superior fuit, nunc autem (David) timet, ne bellum gerat, quocirca ipse statim abiit ad praelium. Vers. 5. *Et dixerunt habitatores Jebus Davidi: non venies hûc*] Non exponit hîc (S. Scriptura, causam) cur (David non esset venturus;) in Samuelis autem (libro) exponitur (causa,

1. Sicuti Psalm. 23. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not.

2. Vid. 1. Samuel. c. 21. v. 17.

3. Prout 2. Samuel. c. 22. v. 19 habetur.

4. Vid. 2. Reg. cap. 11. vers. 17. ibique Raschi not.

5. Sed Gibeone, Vid. Raschi not. ad 1. Reg. c. 3 v. 4. conf. & Seder Olam c. 13. pag. 36. edit.

Amstel. & D. Meyeri not. ad Seder Olam, p. 443.

6. Sicuti Judic. c. 11. v. 11. habetur, ubi vide not.

7. Vid. Levit. c. 5. v. 21.

8. Hebr. שדיו Sydus, constellatio, influenza cœlestis, sensus est: planeta Saulis ejusque fortuna-

(causa, nempè:) & dixit Davidi: non venies hûc, quin removebant te cœci & claudi, 9. viderant (enim Jebusitæ,) quòd non possent stare coram Davide, quocircà constituerunt cœcos & claudos antè portam urbis, 10. dicentes: non veniet David hûc quoniam pugnabit cum cœcis istis, noverant enim, quòd dedecus (futurum esset) regi, pugnare cum cœcis & propterea ipse revertetur nec adversùs illos pugnabit, David itaque dixit in corde suo: verum est, haud conveniens & honestum est regi, pugnare contra cœcos & claudos; sed quisquis percusserit Jebusæos, quicumque scil. pertigerit ad illud emissarium & detraxerit atque dejecerit inde cœcos illos, (is erit princeps,) idcirco dici solet: cœcus & claudus non ingredietur in hanc domum, 11. ad domum scil. Davidis, id enim ei dedecus esset, ne dicant (homines:) cum istis pugnavit David. 12. Vers. 8. *Joab autem instauravit † reliquum urbis*] Ipse extruxit & aggressus est, instaurare fissuras muri, istius (verbi יְחַיֶּה habetur) simile in Esræ (libro, ubi:) an יְחַיֶּה i. e. instaurabunt 13. lapides ex acervis pulveris? Vers. 11. *Primarius tribunorum*] (Vox מְשִׁיבֵי hîc significat:) מְשִׁיבֵי i. e. fortes, sicuti (in illo loco:) מְשִׁיבֵי i. e. & duces 14. totius exercitus. Eod. vers. 11. *Hic vibravit bastam suam*] Quando ille pugnabat in prælio, non redibat ex prælio, nisi interfecisset trecentos confossos. Eod. vers. 11. *Filius Chachmoni*] In Samuelis (libro) scriptum est: Tachcemoni, 15. is fuit pater ejus, & robur patris superavit robur filii, nam de illo scribitur: super octingentos confossos una vice. 16. Vers. 12. *Hic (fuit) inter tres robustissimos*] Is (fuit) in numero trium robustissimorum, nam ipse ex illis fuit, atque tres isti robustissimi præstabant cœteris triginta ac tribus (robustissimis,) quorum in sequentibus fit mentio; hîc autem (S. Scriptura) non meminit, nisi duorum: Jaschabhami & Elhazaris; ast in (libro) etiam tertii fit mentio, nam (ibi) scriptum est: & post ipsum (fuit) Schamma, filius Agæ, Hararites. 17. Vers. 13. *In Pas-Dammim*]

Mmm 3

mim]

fortuna ac fatum effecit, ut Dav. superior esset in bello.	conf. suprâ not. ad 1. Chron. c. 6. v. 10. n. 1. & ad c. 8. v. 29. n. 30.
9. Prout 2. Samuel. c. 5. v. 6. habetur, ubi vide not.	13. Juxtâ Hebræum: vivificabunt, vid. Nehem. c. 4. v. 2. ibique Raschi not. conf. & not. ad 2. Paralip. c. 24. v. 13. n. 28.
10. Aliam explicationem vide in Raschi notis ad 2. Samuel. dict. c. 5. v. 6. n. 1.	14. Tribunos, fortissimos viros, Prout Exod. c. 14. v. 7. habetur, ubi vide Raschi not.
† Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 49. a.	15. Vid. 2. Samuel. cap. 23. vers. 8. ibique not. num. 16.
11. Sicuti 2. Samuel. alleg. c. 5. v. 8 habetur.	16. Sicuti 2. Sam. dict. c. 23. v. 8. habetur.
12. Vel. contrâ istos pugnavit David; videtur hæc explicatio esse alterius cujusdam interpolatoris Judæi, non R. Salomonis Jarchi,	17. Vid. 2. Samuel. alleg. c. 23. v. 11. ibique not.

mim] Est nomen loci, in Samuelis (libro) appellatur: Ephes-Dammim. 18. Eod. vers. 13. *Et Philisthai congregati sunt illuc ad bellum*] Nam ipsi sese accingebant, ut ultionem caperent ex Israëlitis & ex istis robustissimis, qui provocaverant, 19. sicuti exponitur in (libro) Samuelis: cum provocassent 20. Philistæos. Eod. vers. 13. *Plena ꝥ bordei*] Philisthai autem volebant illam (agri portionem) demetere aut igne comburere, Vers. 15. *Et descenderunt tres isti supra triginta*] Tres isti fuerunt primarii inter omnes triginta (illos robustissimos.) Vers. 16. *Statio autem Philistæorum (erat) tunc in Beth-Lechem*] Nam illi Beth-Lechem jam antea ceperant & in eo (loco) constituerant stationem (per *בֵּית לֶחֶם*, e. stationem hîc intelligitur) iudex, * ab initio regni ejus (Davidis constitutus à Philisthæis) nam ad illud usque tempus Philisthai illis (Israëlitis) dominabantur, sic enim reperimus, quòd, priusquam David venisset, ipsi dominati sint Israëlitis tempore Simsonis & Samuelis, sicuti scriptum est in (libro) Samuelis: confirmate vos & estote viri, ne serviatis Hebræis &c. 21. Vers. 17. *Quis bibendam mibi dabit aquam ex cisterna Beth-Lechemi*] Hic fuit locus (patriæ) Davidis, nam sic scriptum est: & David (fuit) filius Iischai, Beth-Lechemitæ, 22. &, quoniam David semper consueverat (bibere) istam aquam, ideò desideravit eam, nam omnis aqua atque omnis aër, quibus aliquis assuetus est, ei gratus est; quibus autem non est assuetus, illa ei nocent, istius exemplum (habetur) in principio Josipponis 23. regina quædam, quæ ægrotabat, quoniam illa extrâ solum patrium ducta erat, dixerunt itaque medici, quòd illa sanari non posset, nisi lavaretur & sublevaretur aquâ soli natalis atque ita fecerunt ei. Vers. 18. *Perruperunt itaque isti tres per castra Philistæorum*] Linguâ Germanicâ (verba ista: perruperunt per castra, significant:) *durchbrachen die Schaare*. 24. Eod. vers. 18. *Et hauserunt*] Quando Philisthai stabant antè cisternam, venerunt tres isti robustissimi Israëlita atque illos perrumpebant & invitis ipsis hauserunt

18. Prout 1. Samuel. c. 17. v. 1. habetur, ubi vide not. Sign. *

19. Nempè: Philistæos, nam istos provocaverant vel, (uti in textu sacro 2. Samuel. cap. 23. v. 9. habetur,) exprobraverant Philisthæis, confer. n sequ. 20. h. vers.

20. Ex probrassent, sic juxta Hebræum, vid. 2. Samuel. dict. c. 23. v. 9. ibique not. confer. n. præced. 19. h. vers.

‡ Confer. tract. Talm. Baba kama, fol. 60. b.

* Præfectus scil. illius loci, qui ibi potestatem

habebat, confer. not. infra ad 1. Chron. c. 18. v. 13. n. 22.

21. Sicuti 1. Samuel. c. 4. v. 9. habetur, conf. infra 1. Chron. c. 14. v. 8. n. 4.

22. Vid. 1. Samuel. c. 17. v. 12. & v. 57. ad. v. 58.

23. Vid. Josippon Ben Gorion. lib. 1. c. 3. ubi de Joannija, regina, scribitur, quòd illa in gravem morbum inciderit propter mutationem aëris & aquæ &c.

24. Sic Germanicè exprimo *דורך בר"כ דר"י* Latine; perrumpebant turmas.

ferunt (aquam.) Eod. vers. 18. *Et libavit eam Domino*] Filius Kapharæ dicit , quòd festum tabernaculorum fuerit & (quòd David aquam) illam libaverit super altari. 25. Vers. 19. *Nam periculo vitæ suæ attulerunt eam*] Nam obtulerant seipsos interfectioni (ac periculo mortis) propter aquam. Vers. 20. *Et Abischai, frater Joabi, fuit primarius trium istorum*] Eorum scil. trium (fortissimorum virorum,) qui perruperant per castra Philisthæorum & hauserant aquam; quod autem (hîc) non fiat mentio Joabi inter fortissimos illos (viros, ratio est,) quoniam ei non erat honorî numerari inter illos, quandoquidem ipse fuit dux exercitus atque omnium princeps. Eod. vers. 20. *Eique (fuit) nomen inter tres illos*] Istud nomen fuit ei, quòd ipsius fortitudo æquaverit fortitudinem istorum omnium; sed error fuit. 26. Vers. 21. *Horum trium supra alios duos (fuit) honoratus*] Non sicuti tres illi, 27. duobus quidem par erat fortitudo ejus; sed ad summam fortitudinis trium istorum (simul junctorum) ipse non pervenit, & hoc est, quod (hîc) dicitur: ad tres illos non pervenit. 28. Vers. 22. *Filius viri strenui*] (Istius phrasis: *בן איש חיל*) similis (habetur in illo loco:) *בן בליעל* i. e. filius nequam; 29. in Samuelis (libro) scriptum est: *בן איש חי* i. e. filius viri vivi, sic enim solent homines, quando virum vident strenuum, dicere: iste totus est *חי* i. e. vivus. Eod. vers. 22. *Ariel*] i. e. Fortissimos, valentes robore (vox:) *ארי* Ari (significat) fortem, etiam (dictio:) *אלי* significat (hîc idem, atque in illo loco:) *אירי* i. e. fortes terræ. 30. Eod. vers. 22. *Magnus rebus gestis*] Multa fortia facta perpetraverat. Eod. vers. 22. *Et ipse descendens percussit quendam leonem in medio cisternæ tempore nivis*] Nec ipse curavit frigus ac gelu, nonnulli dicunt, (& exponunt verba ista:) tempore nivis, (nempè toto anni tempore non est leo magis periculofus, quam tempore nivis, quando (enim) aliquis ei occurrit, ipse spargit nivem pedibus suis in oculos hominis, ita, ut non possit videre atque sic illum interficit, ita ego hac de re audivi. Vers. 23. *Virum mensuræ*] Coeteri homines non opus habent mensurâ, nam ex adstante poterit (pro-

25. Aliam expositionem vide in notis ad 2. Samuel. c. 23 v. 16. n. 27.

26. Id est: erraverunt in eo homines, quòd ei Abischai, istud nomen attribuerint, quòd scil. illius fortitudo æquaverit omnium istorum fortitudinem; expositionem istam inde provenisse puto, quoniam in textu sacro *אלי* est: *אלי* i. e. & non; sed Cetib in margine est *אלי* i. e. & ei, confer. n. sequ. 27. & infra v. 25. h.

cap. n. 33,

27. Scilicet: fortissimi viri simul sumpti, istis enim tribus simul sumptis ipse par haud fuit; sed duobus solum, confer. num. præc. 26. h. v. & n. sequ. 28.

28. Conf. hic not. ad 2. Sam. c. 23 v. 19. n. 28.

29. Vid. 1. Sam. c. 25. v. 25.

30. Prout Ezech, cap. 17. v. 13, habetur ubi vide notas,

(proceritas ejus) sciri, istius, (quod hîc habetur, reperitur) simile (in illo loco:) vidimus in illa viros mensurarum. 31. Eod. vers. 23. *Ut liciatorium textorum*] (Vox: מנור significat) lignum, super quô involvunt vestimentum. 32. Vers. 25. *Suprà triginta ecce ipse honoratus fuit; sed ad tres illos non pervenit*] Ad summam fortitudinis trium illorum non pervenit, ad tres scil. illos, quorum suprà mentio est facta & idcirco (hîc) scriptum est נל cum N Aleph. 33. Eod. vers. 25. *Ad auditum suum*] (Vox שמע hîc) significat: munus, 34. sic quoque (accipitur in illo loco:) & filii Ammon שמעתי i. e. auscultabunt eis. 35. Vers. 26. *Fortissimi autem viri exercitus*] Ast non similes illis, de quibus suprà (dictum est.)

CAP. XII.

Vers. 1. *Adbûc clausum*] i. e. Absconditum. Vers. 2. *Armati arcu*] Instructi arcu & sagittis, qui jaculabantur antrorsum & retrorsum, lapidibus quoque (instructi erant, nam) lapidem aptabant nervo arcus eumque jaculabantur & sic sæpè vidi. Eod. vers. 2. *De fratribus Saulis ex Benjaminitis*] Quoniam illi omnes prognati erant ex uno viro, Benjamine, (ideò) omnes vocantur fratres; in honorem autem magnitudinis Davidis dicit (hîc S. Scriptura:) de fratribus Saulis, quòd etiam fratres Saulis venerint ad eum (Davidem) Saule etiamnum vivo. Vers. 4. *Et super triginta*] Dux triginta (istorum virorum.) Vers. 8. *Ad propugnaculum in desertum*] Ad propugnaculum deserti, ubi (David) absconditus erat propter Saulem, prout scriptum est: & surgentes profecti sunt Ziphum antè Saulem; David autem & illius viri (erant in deserto Mahon, in campestribus, 2. scriptum quoque est: & *Facies*

31. Prout Numer. c. 13. v. 33. habetur, ubi vide not. confer. & infrà not. ad 1. Paralipom. c. 20. v. 6. n. 21. & not. ad 2. Samuel. c. 21. v. 20. n. 31.

32. Sive: linteum, Confer. hic not. ad 1. Samuel. cap. 17. v. 7. num. 4. & infrà not. ad 1. Paralipom. c. 20. v. 5. n. 10.

33. Vide, quæ suprà ad v. 20. h. c. n. 26. notata sunt.

34. Officium, præfecturam, id enim vox מנור significat, confer. Abarbenel. not. ad Esai.

c. 3. v. 14. it. Vatabli & H. Grotii not. h. loc. ubi pro: משמרתו, legendum putat משמרתו i. e. custodiam suam.

35. Præfectos constituent Ammonitis, quibus illi obtemperare debent, Sicuti Esai. c. 11. v. 14. habetur, ubi in Raschi notis eodem, quò hic, modò exponitur, vid. ibid. Sign. *

1. Confer. hic, quæ suprà ad 1. Paralipom. c. 10. v. 3. n. 6. notata sunt.

2. Sicuti 1. Samuel. c. 23. v. 24. habetur, ubi vide notas.

ascendit David inde & confedit in propugnaculis Hen-Gedi, 3. Eod. vers. 8. *Facies eorum quasi facies leonis*] Terrorem injiciebant, sicuti leo. Eod. vers. 8. *Et similes (erant) capreis in montibus pernicitate*] Celeres erant cursu suo, solent enim capreae currere in montibus, quando venatores illas persequuntur. Vers. 14. *Hi è filiis Gad*] Sicuti scriptum est suprà: & è Gaditis secesserunt ad Davidem. 4. Eod. vers. 14. *Unus contrà centenos, qui (erat) minimus*] Minimus, qui inter omnes illos (erat,) persequēbatur centum (viros.) Eod. vers. 14. *Et maximus contrà millenos*] Maximus, qui inter omnes illos (erat,) persequēbatur mille (viros,) hīc impletur versus, (quō dicitur:) & quini ex vobis persequentur centenos & centeni ex vobis &c. 5. Vers. 15. *Hi (fuerunt,) qui trajecerunt Jordanem mense primo*] (Mense scil.) Nisan, 6. quando jam antea nives liquefactae sunt. Eod. vers. 15. *Et fugaverunt omnes convalles ad Orientem & ad Occidentem*] Transiverunt Jordanem & diffiderunt scutis suis omnes profunditates aquae ad Orientem & ad Occidentem ac transiverunt in sicco; nonnulli verò (verba ista:) & fugaverunt omnes convalles, exponunt: gentes, habitantes in convallibus. Vers. 16. *Et venerunt è filiis Benjamin ac Jebuda ad munitionem ad Davidem*] Ad munitionem, ubi David absconditus erat, à facie Saulis & adduxerunt secum filium sororis Davidis, nam filii Benjamin metuebant Davidem, ne fortè ipse cogitaret, quòd filii Benjamin venerint, ut eum vincirent ac traderent in manum Saulis, quocircà secum adduxerunt Amasam, ipsius (Davidis) consobrinum 7. ut & cœteros ex (tribu) Jehudæ, propinquos Davidis, sicuti scriptum est (hoc loco:) è filiis Benjamin ac Jehudæ, ut videret David, quòd ipsi simul cum illis venirent bonâ fide, ne (David) eos ulla in resuspectos haberet. Vers. 17. *Et egressus est David obviam eis*] Ex munitione (sua.) Eod. vers. 17. *Et respondens dixit eis &c. animus adunatus*] Animus vester meusque animus erit tanquàm animus unus. Eod. vers. 17. *Si verò ad decipiendum me (& tradendum) adversariis meis, quum nulla sit iniquitas in manibus meis*] Ecquid enim feci (regi) Sauli, quòd ille venetur animam (seu vitam) meam, ut illam sine causa auferat? Vers. 18. *Et spiritus induit * Hamasajum*] (Dictio

3. Vid. 1. Samuel. c. 24. v. 1.

4. Prout suprà v. 8. h. c. habetur.

5. Vid. Levit. c. 26. v. 8 ibique not.

6. Qui Martio nostro maxima ex parte respondet.

7 Nam Amasa erat filius Abigailis, quæ David erat soror, vid. suprà 1. Chronic. c. 2. v. 17. * Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 55. b. & Megilla, fol. 14. b. it. fol. 15. a. & Gittin, fol. 62. a.

(Diction **רוח** hinc significat) linguâ vernaculâ: talent, 8. i. e. voluntatem; non spiritum propheticum, ac si diceret: spiritus (sive animus) iste ac voluntas induit eum, nam ipse primus exorsus est loqui coram filiis Benjamin ac Jehudæ, qui simul cum eo venerant, istius simile (habetur in illo loco:) & factus est super Jephtham spiritus Domini, 9. dixit itaque (Hamafajus:) Eod. vers. 18. *Tibi, David,*] Tu dicis: si pacis animo venitis, (respondeo:) certè pacis animo venimus ad te. Eod. v. 18. *Et tecum (sumus,) fili Jischai*] Nos tecum esse volumus & in auxilium tuum. Eod. v. 18. *Pax, pax tibi & pax adjuvantibus te*] Tu ininterrogas: (an venitis) ad me, ut juvetis me? (respondeo:) reverà ad auxilium tui venimus, nec nostrum est, confirmare tibi bonum, quoniam istud à Deo est, idque (significat, quod hinc dicitur:) adjuvat enim te Deus tuus. Eod. vers. 18. *Suscepit ergo eos David*] Illos scil. filios Benjamin & constituit eos primarios turmæ suæ. Vers. 19. *Et ex Menassitis defecerunt ad Davidem*] Ut eum adjuvarent. Eod. vers. 19. *Quando venit cum Philistinis contra Saulem ad prælium*] Ad illud scil. prælium, in quo interfectus est Saul. 10. Eod. vers. 19. *Sed non juverunt illos*] Absit, quòd adjuverint Philisthæos; sed principes Philisthæorum habitò consiliò dimisserunt illum (Davidem) nam eorum principes inierant consilium, ut eum dimitterent ad domum suam, dixerant enim: Eod. vers. 19. *Capitulum nostrorum (periculò) cadet ad dominum suum*] (Istius verbi **יפול** i. e. cadet) simile (habetur in illo loco:) **נפלו** i. e. ceciderunt (i. e. defecerunt) ad Davidem, 11. contra turmam Amalekitarum, quando illius (Davidis) uxores in captivitatem abductæ fuerunt, 12. nam illo temporis articulo istud acciderat, cum enim ipse iret Ziglakum, ex quo à principibus Philisthæorum dimissus fuerat, ac veniret Ziglakum, jam antea (uxores ejus) captivæ fuerant abductæ. Vers. 22. *Nam per singulos dies veniebant ad Davidem, ** ut eum juvarent*] Explicatio ejus est: quid opus est, ut tibi recenseam, quinam ad illum (Davidem) venerint? nam, ut rem verbò complectar quotidie ac quovis tempore venerunt ad Davidem. Eod. vers. 22. *Usque ad exercitum magnum, quasi exercitum Dei*] Expositio est: non fiebat exercitus Davidis tam magnus, nisi à Deo, unde

8. Ita hic exprimo **רוח** vel, ut alibi habetur **רוח** cum **ט** Teth in fine, i. e. voluntas, confer. not. ad Ecclesiast. c. 1. v. 6. n. 32. & n. 33. it. not. ad librum Præc. Jud. part. 1. p. 82. b. med.

9. Prout Judic. c. 11. v. 29. habetur.

10. De quo vid. 1. Samuel. c. 29. v. 2. & seqv.

ac cap. 31. v. 4.

11. Vid. v. seqv. 20. & 21. h. c. confet. & 1. Samuel. c. 30. v. 1.

12. Nempè: ab Amalekitis, qua de re vid. 1. Samuel. dict. c. 30. v. 2.

** Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 123. b.

unde exercitus ejus adeò numerosus evasit, nam consiliò Dei venerant ad eum, & hoc est, (quod hîc dicitur:) quasi exercitus Dei, illius simile (habetur in illo loco:) castra (sive exercitus) Dei, 13. ubi de Jacobo (est sermo,) poterit etiam dici, quòd propter multitudinem copiarum (S. Scriptura) vocaverit illum exercitum Dei. Vers. 23. *Ut transferrent regnum Saulis ad eum*] A filiis Saulis (istius לַהֶסֶב) simile (habetur in illo loco:) וְתַסִּיב i. e. & translatum (seu devolutum) est regnum. 14 *Filii Jebudæ, ferentes clypeum & hastam sexies mille & octingenti*] Ne mireris, quòd ex (filiis) Jehudæ venerint ad eum (Davidem) pauciores, quàm ex qualibet tribu, quæ ad illum venit, nam ecce non opus fuit, ut ad illum aliquis veniret ex (filiis) Jehudæ, ut ipse rex constitueretur, etenim filii Jehudæ jam antea eum constituerant regem in (urbe) Hebron; ast cæteræ tribus, quæ hætenùs cum filiis Saulis fuerant, illæ opus habebant, ut Hebronem venirent, ad constituendum eum regem. Eod. vers. 24. *Expediti militiam*] (Istud: חֲלוּצֵי significat:) extracti (sive educti, selecti) ex populo, cujus simile est: חֲלוּצֵי i. e. selecti ad militiam, 15. ubi de tribubus (est sermo;) alii exponunt חֲלוּצֵי, quòd significet: חֲרוּצֵי i. e. expediti, sicuti (in illo loco:) velis וְהַחֲלִיצְנוּ. 16. Vers. 27. *Et Jehojadab, antecessor Aaronitis*] Iste (Jehojadah fuit) pater Benajahu, antecessor Aaronitis, qui educebat & introducebat. Eod. vers. 27. *Et cum eo ter mille & septingenti*] Omnes isti (fuerunt) ex filiis Aaronis, (summi) sacerdotis; Jehojadah autem, qui fuit ætate (regis) Joas, (extitit) filius (sacerdotis) Benajahu, qui fuit filius Jehojadæ. Vers. 28. *Et Zadok, adolescens*] Quocircà ne mireris, quòd ille non fuerit antecessor (sive princeps sacerdotum, quoniam scil. adolescens fuit. Eod. vers. 28. *Et paterna familia ejus principes viginti duo*] Hæc maxima erat dignitas, quocircà abstulerunt Sacerdotium magnum ab Abjathare 17. illudque dederunt Zadoko sacerdoti. Vers. 29. *Et ex filiis Benjamin, fratribus Saulis &c.*] Noli mirari, quòd non venerint (ex illis,) nisi ter mille, quoniam usque ad id tempus multi illorum observabant observationem filiorum Saulis, ut eos juvarent. Vers. 32. *Et è filiis Jissascharis, *** scientes intelligentiam in temporibus*] Qui

Nnn 2

scie-

13. Prout Genes. c. 32. v. 2. habetur.

14. Vid. 1. Reg. c. 2. v. 15.

15. Sicuti Numer. c. 31. v. 5. habetur, ut & in aliis S. Scripturæ locis.

16. In concordantiis Buxtorf. istud reperire haud potui, fortè error est & pro: וְהַחֲלִיצְנוּ legendum est: לְהַצִּילֵנִי i. e. eripere me prout

Psalm. 40. v. 14. habetur.

17. De quo vid. 1. Reg. c. 2. v. 27. confer. & D. Meyerinot. ad Seder Olam, pag. 543. edit. Amstel.

*** Vid. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 100. b. & Joma, fol. 26. a. & Nedarim, fol. 20. b. it. Bava kama, fol. 17. a.

sciebant dare consilium pto re nata, ^{18.} nam David opus habebat consilio, quomodo ipse firmaret regnum contrà filios Saulis. Eod. vers. 32. *Primores illorum ducenti*] Præter cæteros. Eod. vers. 32. *Et omnes fratres eorum (agebant) ex eorum præcepto*] Et ex illorum consilio. Vers. 33. *Et ad servandum ordinem*] (Verbum: לערור hic) significat ערור i. e. sarritionem ipsam, sicuti (in illo loco:) omnes montes, qui במערר יעררון i. e. sarculô sarriuntur, ^{19.} & interea illi stabant instructi ad prælium; nonnulli לערור exponunt, quòd significet: ad ordinandum (seu instruendum) prælium. Eod. vers. 33. *Non duplici corde*] Exponitur in Bereschit rabba: tam ex proposito, quàm sine proposito ^{20.} agentes victoriam illi reportabant. Vers. 38. *Quin etiam omnium reliquorum Israhelitarum cor unum erat ad constituendum regem Davidem*] Quamvis illi non venerint, Hebronem, quocircà (in voce) שריר deest (hic litera:) & Aleph ^{21.} ac si diceret: etiam שאריר i. e. residuum non fuit, quoniam non reliqui erant, nisi pauci, omnes quippe venerant Hebronem cum lætitia. Vers. 39. *Atque fuerunt ibi cum Davide tribus diebus*] Noli autem mirari, unde omnes istæ copię tantum cibi ac potus acceperint, quod eis suffecerit, quoniam fratres eorum præparaverunt illis eam ad rem locum. Vers. 40. *Quia lætitia (erat) in Israhel*] Propterea, quod esset eis rex prosperè agens ac prudens.

CAP. XIII.

Vers. 1. *Deinde consilium inivit David cum chiliarchis*] Nam dixit illis David: jam antea occupati fuistis in ordinationibus vestris, ut vobis esset rex, qui vobis opem ferret; nunc itaque occupati sitis circà honorem Dei. Vers. 2. *Dirumpamus, mittamus*] Dirumpamus illud sepimentum, quod hactenus obstaculo fuit, quò minus aliquis consulere Deum. Eod. vers. 2. *Mittamus ad fratres nostros, qui reliqui sunt*] (Idque) propter honorem arcæ (fœderis.) Vers. 5. *A Schichore Aegypti usque quâ venis Chamatbam*] Istius simile (habe-

^{18.} Conf. hic not. ad Genes. c. 49. v. 15. & ad Numer. c. 1. v. 38. it ad Num. c. 19. v. 19. ut & ad Deuter. c. 31. v. 18. & ad Judic. c. 5. v. 15. it ad Esai. c. 3. v. 3. & suprâ ad 1. Chron. c. 7. v. 1. n. 3. ac not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 58 a. princ. ac Lightfoot. Chorograph. Lucæ præmiss. cap. 3. Sect. 3. pag. 697. edit.

Lips.

^{19.} Prout Esai c. 7. v. 25. habetur, ubi vide Raschi not.

^{20.} Confer hic not. ad Psalm. 12. v. 3.

^{21.} Nam plenè scribitur שאריר i. e. residuum si-
ve reliquum.

(habetur in illo loco:) quâ ab introitu Chamaræ usque ad flumen Ægypti. 1. Vers 6. *Babalatha ad Kiriath*] Explicatio ejus est: Bahalatha, quæ est Kiriath Jearim. 2. Eod. vers. 6. *Ut deducerent inde &c.*] Prout scriptum est in (libro) Samuelis. 3. Eod. vers. 6. *Cujus vocatur nomen*] Nomen Domini exercituum, sedentis in Cherubim super eam, 4. ac si diceret: nomen Sancti illius Benedicti vocatum est super arcam (foederis,) quamvis transmigraverit arca ad Philisthæos; 5. tamen non recessit ab ea nomen istud, quod sanctificatum est. 6. Vers. 7. *Et vehendam posuerunt arcam Dei super plauastro novo*] Ecquid viderat David, quòd illam (arcam foederis) vehendam posuerit super plauastro novo; non autem illam humeris Levitarum portandam imposuerit, sicuti ipse fecit, quando illam inde postea deduxit ad Zionem? nimirum dixerat David: eodem prorsus modo, quò illa ad me venit, quando eam reduxerunt Philisthæi super plaustrò novò, sicuti scriptum est: & posuerunt arcam Domini super plauastro &c. 7. & idcirco punitus fuit. 8. Eod. vers. 7. *Huzza autem & frater ejus*] Filii Abinadabi fuerunt, prout scriptum est in (libro) Samuelis. 9. Eod. vers. 7. *Agebant plaustrum*] Sicuti mos est eorum, qui agunt plaustrum, (nimirum) unus præcedit plaustrum idque in viam rectam dirigit; alter verò ad illius latus est, ne illud evertatur & cadat & sic scriptum est in (libro) Samuelis: & frater ejus præcedebat arcam; 10. Huzza autem (erat) ad latus plaustri, quocirca extendebat Huzza manum suam, ut prehenderet arcam, quando declinaverant boves, & idcirco punitus fuit. Vers. 8. *Totis 11. viribus*] Hic scriptum est: **בכל עץ** i. e. totis viribus; ast in (libro) Samuelis scriptum est: **בכל עצי** i. e. omnibus lignis, 12. explicatio est: omnis generis lignis instrumentorum Musicorum; hic autem explicatio est: totis viribus instrumentorum Musicorum. Eod. vers. 8. *Tàm canticis, quàm citbaris & nabliis atque tympanis*] Hæc omnia erant.

Nnn 3

in-

1. Sicuti 1. Reg. c. 8. v. 65. habetur, ubi vide Raschi notas.
2. Sic ferè in Junii ac Tremellii versione Latina: Bahalam sive Kirjath-Jeharima.
3. Vid. 2 Samuel. c. 6. v. 2.
4. Prout 2. Samuel. dict. c. 6. v. 2. habetur, ubi vide Raschi not. confer. & infra not. ad 1. Chron. cap. 16. v. 2. n. 1.
5. Tempore Eli, summi Sacerdotis, vid. 1. Samuel. c. 5. v. 1. & seqq.
6. Posses etiam hæc verba ad arcam referre hoc sensu: quæ vel quia sanctificata est, arca scil.

7. Vid. 1. Samuel. c. 6. v. 11.
8. David scil. per tristem casum Huzzæ, de quo v. 9 & 10. h. c. confer. & 2. Samuel. c. 6. v. 3. ibique not. n. 7. ubi alia expositio habetur vid. & infra not. ad 1. Chron. c. 15. v. 2. n. 1.
9. Vid. 2. Samuel. dict. c. 6. v. 3.
10. Prout 2. Samuel. alleg. c. 6. v. 4. habetur.
11. Sic ex textu sacro hic supplere volui, quamvis hæc verba in Raschi notis non habeantur.
12. Prout 2. Samuel. dict. c. 6. v. 5. habetur, ubi vide not.

instrumenta Musica ; cymbala autem fuerunt quidem instrumentum Musicum ; sed non (alium in finem) factum, nisi ad sonum edendum, cuius simile est instrumentum Musicum, quod linguâ Germanicâ vocant *Paucken* / 13. quod pulsant baculis idque sonum edit, sic probat (id, quod habetur) infrâ : & cymbalis resonantibus, 14. scriptum quoque est : atque cantores : Heman, Asaph & Ethan cymbalis æneis resonabant, 15. præterea infrâ scriptum est : cum cantico in domo Domini cum cymbalis &c. 16. & propterea etiam vocatur (instrumentum istud Musicum :) *מצילתים*, quo sensu (accipitur in illo loco :) depauperabit (sive depascet) *הצלצל*, 17. quæ est species locustæ, quæ sonum edit, prout scriptum est in prophetia Joëlis de locusta : quasi strepitu curruum super cacumina montium salient &c. 18. Vers. 9. *Ad aream Kidon*] Est nomen loci. 19. Vers. 10. *Et percussit eum, quoniam extenderat manum suam ad arcam*] Et hoc est, quod scriptum est in (libro) Samuelis : & percussit eum ibi Deus *על השל* 20. explicatio est : *על השל* i. e. quia extenderat (manum suam &) apprehenderat arcam, cuius simile (habetur in illo loco :) canes comedent carnem Isabelis *בחיל* 21. Jesrehelis ; ast alio in versu scriptum est : *בחלק* i. e. in portione 22. Jesrehelis, sic istud *על השל* hîc exponendum est *על השל* i. e. quoniam extenderat (manum suam.) Eod. vers. 10. *Et mortuus est ibi coràm Deo*] i. e. Coràm arca Dei, in Samuelis (libro) scriptum est : & mortuus est ibi propè arcam Dei. 23. Vers. 12. *Et timuit David Deum, dicens :*] Quidnam ille timuit, dicens ? (nimirum) dixit : quomodo adducam ad me arcam Domini ? Vers. 13. *Gittai*] Ex Gath 24. fuit ille (Obed-Edom) ab initio atque antea fuerat advena (seu peregrinus) in Gath ; erat autem Levita, sicuti infrâ scriptum est : & dixit David principibus Levitarum, ut constituerent fra-

13. Ita hic exprimo : פוק, Latine : tympanum. 14. Sicuti infrâ 1. Paralipom. c. 15. v. 28. habetur. 15. Vid. infrâ 1. Paralipom. dict. c. 15. v. 19. ibique not. 16. Prout infrâ 1. Paralipom. cap. 25. v. 6. habetur. 17. Id est : locusta, vid. Deuter. cap. 28. v. 42. ibique not. n. 48. 18. Sicuti Joël. c. 2. v. 5. habetur. 19. Locus iste 2. Samuel. c. 6. v. 6. vocatur : Nachon, conf. D. Wagenf. Sota. p. 740. & pag. 78. n. 4. vid. Sota, fol. 32. a. b.	20. Id est : propter istam imprudentiam vel propter istud imprudens factum, prout nonnulli interpretantur id, quod 2. Samuel. c. 6. v. 7 habetur, uti vid. not. n. 12. 21. Nonnulli id interpretantur : ad præmunitio- nem, vid. 1. Reg. c. 21. v. 23. ibique præ aliis Munsteri ac Vatabli not. 22. Sive : agello, quem rex Achab inique abstulerat Nabotho, vid. 2. Reg. c. 9. v. 10. 23. Prout 2. Samuel. c. 6. v. 7. habetur. 24. Confer. not. ad 2. Samuel. cap. 6. v. 10. & suprâ ad 1. Paralip. c. 1. v. 17. n. 4. it. ad 1. Paralip. c. 2. v. 14. n. 13.

fratres suos cantores, ^{25.} & paulò post scriptum est: & Obed-Edomum ac Jehielem janitores arcæ. ^{26.}

CAP. XIV.

Vers. 1. *Et misit Chiram, rex Tyri*] Exponitur in Bereschit rabba: assuetus erat vir iste, ut esset amicus tribui Jehudæ, sic quoque fecerat Chira, Hadullamæus, Jehudæ. ^{1.} Eod. vers. 1. *Et latomos ac fabros lignarios*] Opifices. Vers. 2. *Cognovitque David, quòd Dominus ipsum stabilivisset in regem*] Quando viderat, quòd misissent ei reges gentium munera. ^{2.} Vers. 3. *Et accepit David &c.*] Istud omne firmamentum fuit Davidis Vers. 8. *Et audierunt Philisthæi, quòd David unctus esset in regem super Israël* & *ascenderunt omnes Philisthæi*] Quoniam Philisthæi omni tempore dominati erant (Israëlitis,) usque dum venit Saul ac David, sicut scriptum est de Simsone: & dixerunt Simsoni: an non nôsti, quòd Philisthæi imperent nobis? ^{3.} sic quoque in Samuelis (libro habetur:) confirmate vos & æstote viri, ne serviatis Hebræis, prout ipsi vobis fervierunt &c. ^{4.} sic etiam (habetur) suprâ in hoc libro: & viderunt omnes Israëlitarum &c. & deseruerunt urbes suas ac fugerunt veneruntque Philisthæi & habitârunt in illis; ^{5.} in illis autem septem annis, quibus David Hebrone regnavit solus, nequicquam dixerunt (Philisthæi) nec curârunt, quòd David regnaret in (urbe) Chebron, dixerant enim: quid hoc ad nos? forsitàm Davidem constituerunt ducem aut principem super Chebronem; ast, quando (David) unctus fuit in regem super omnes Israëlitas, tunc cuncti Philisthæi ascenderunt, ut quærerent Davidem, quoniam noluerunt, ut esset rex Israëlitarum; sed ut ipsi ampliùs eis imperarent. Vers. 10. *Et consuluit David Deum*] Per Urim & Thummim. Vers. 11. *Et ascenderunt in Babal Perazim*] i. e. (Ad locum illum,) qui postea vocatus fuit Bahal פֶּרַצִּים Perazim ex ipso facto, quoniam (dixerat David:) פֶּרַץ i. e. rupit Deus hostes meos manu mea, nam fugerant & disrupti fuerant alter ab altero. Eod. vers. 11. *Sicuti rumpuntur*

^{25.} Vid. infrâ 1. Paralip. c. 15. v. 16.

^{26.} Vid. infrâ 1. Paralip. dict. c. 15. v. 18.

^{1.} Sicuti Genes. c. 38. v. 1. habetur.

^{2.} Hebr. חַשְׁמָן, de hac voce conf. Raschi not. ad Esai. c. 36. v. 16. & ad Esai. c. 66. v. 3. it. ad Ezech. c. 27. v. 15. n. 36.

^{3.} Prout Judic. c. 15. v. 11. habetur.

^{4.} Sic 1. Sam. c. 4. v. 9. habetur. confer. quæ suprâ ad 1. Chron. cap. 11. v. 16. n. 21. notata sunt.

^{5.} Vid. suprâ 1. Chron. c. 10. v. 7.

tur aqua] Sicuti fluctus aquarum, quæ abrumpuntur à loco suo & cadunt (ac defluunt) in alium locum. Vers. 14. *Diverte ab eis*] Dixit mensura judicii 6. coràm Deo: Domine mundi, cur removisti (regem) Saulem propter Davidem? respondit ei (Deus:) quoniam ille non expectaverat Samuelem septem diebus, sicuti ei præceperat, 7. dixit itaque ei (mensuræ judicii) Sanctus ille Benedictus: tentabo nunc Davidem (eique dicam:) diverte ab eis &c. atque hæc omnia observavit David.

CAP. XV.

Vers. 2. *Nisi Levitæ, quoniam illos elegit*] Ac si diceret: illos elegit (Dominus,) non plaustrum, quoniam, dum (arcam) imposuerant vehendam plastro, punitus fuit Huzza, 1. atque hoc est, quod dicitur infra: quia principio vos non (fecistis hæc,) rupit Dominus, Deus noster, nos, quoniam non quæsimus illum, sicuti conveniebat, dum scil. (arcam) vehendam imposuerant plastro. Vers. 15. *Juxta verbum Domini, lumerô suô*] Ad portandum † illam (arcam Dei;) non tamen ipsam humeris suis; sed vectes (ejus ipsorum humeris impositos portabant.) Vers. 18. *Et simul cum illis fratres eorum secundarios*] Qui in secundo ordine eorum essent Janitores. Eod. vers. 18. *Zachariam, Benem*] Id fuit nomen ejus; omnes autem isti cantores ac janitores erant in via, quâ portabant arcam; cantores autem & janitores, quos constituit David postea, quàm arca posita fuerat in tentorio, quod ei fecerat David, & in tabernaculo Schilo, isti fuerunt janitores; in via autem non fuerunt janitores, quoniam omninò non opus fuit janitoribus, idcirco facti sunt cantores, exceptis duobus, Berechjâ scil. & Elkana, 3. idque omne fuit in via; ast, quando requievit arca, cantores fuerunt janitores. Vers. 19. *Atque cantores Heman, Asaph & Eiban &c.*] Ad resonandum, isti fuerunt præpositi illis instrumentis Musicis. Vers. 20. *Et Zecharja atque Hazziel &c.*] Isti, de quibus in superiore versu dictum est, qui fuerunt janitores, hic

6. Seu: proprietas judicii, Hebr. מידת הדין, quo nomine justitia Dei intelligitur, ejus oppositum est מידת הרחמים i. e. mensura misericordiæ, misericordia Dei, confer. quæ hac de re ad Genes. c. 1. v. 1. n. 39. notata sunt, it. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1171.

7. Vid. 1. Sam. c. 10. v. 8. conf. & suprâ 1. Chron.

c. 10. v. 13. n. 15.

1. Conf. hic, quæ suprâ ad 1. Chronic. c. 13. v. 7. n. 8. notata sunt, it. not. ad 2. Sam. c. 6. v. 3. n. 7.

2. Sicuti infra v. 13. h. c. habetur.

3. De quibus infra v. 23. h. c.

hîc iterum facti sunt cantores. Eod. vers. 20. *Super Halamoth*] Super illa instrumenta Musica, quæ pulsabant (cantando) istos Psalmos, (qui inscriptionem habent:) **למנצח על מור** i. e. victori Halamoth &c. 4. Vers. 21. *Et Matthei ja atque Eliphele &c. super Scheminith Lenazeach*] i. e. (Super) illud instrumentum Musicum, quod pulsabant (cantando) istos Psalmos, (qui inscriptionem habent:) **למנצח על השמיני** i. e. victori super octava. 5. Vers. 22. *Et Lenanja, princeps Levitarum in exaltatione*] Quanam in re fuit ille princeps? (nempe:) in exaltatione, dum exaltabatur canticum. * Eod. vers. 22. *Erudiebat in exaltatione*] Erudiebat & corripiebat eos super exaltatione, ut suaviter pulsarent ad canticum, sive exaltando sive deprimendo sonum. Eod. vers. 22. *Quoniam peritus erit*] In exaltatione, dum exaltabatur pulsatio (instrumentorum Musicorum;) verbum autem **מבין** convenit studio cantici, cujus simile (habetur in illo loco:) fuitque numerus eorum cum fratribus suis edoctis canticum (sive Musicam canendam) Domino, omnis **המבין** i. e. peritus &c. scriptum quoque est: & jecerunt sortes &c. **מבין** i. e. peritus simul ac discipulus. 7. Vers. 26. *Cumque adjuvisset Deus*] Rabbini nostri ex loco isto probant, quod arca (Dei) seipsam portaverit. 8. Vers. 27. *David autem indutus erat*] (Istud **מכורכל** hîc accipitur,) sicuti in Danielis (libro scriptum reperitur:) **בכרבלתהון** i. e. cum paludamentis 9. suis, ejus simile est: **ברבלתא** i. e. crista 10. galli. Eod. vers. 27. *Atque omnes Levitæ*] Eodem modo induti erant palliô byssinô, & quoniam David cantabat (tunc,) perinde ac Levitæ, ideò etiam ipse indutus fuit eodem, quò illi, vestimentô, ratio autem erat, ut discerneretur immundus à mundo, ** sic mos ferebat regum atque principum alienigenarum, 11. dum comedebant 12. cum sacerdotibus 13. suis, eodem scil. modô

4. Conf. hic not. ad Psalm. 9. v. 1. n. 7. & ad Psalm. 46. v. 1. n. 1.

5. Conf. hic not. ad Psalm. 6. v. 1. n. 1. & suprâ ad 1. Chron. c. 3. v. 11. n. 11.

* Vid. not. ad 2. Paralip. c. 29. v. 15. n. 19. conf. & tract. Talm. Erachin, fol. 11. a.

6. Prout infrâ 1. Chron. c. 25. v. 7. habetur, ubi in Raschi notis eodem, quo hic, modô exponitur, vid. ibid. n. 15.

7. Vid. infrâ 1. Chron. dict. 25. v. 8.

8. Confer. hic not. ad Josu. c. 4. v. 11. n. 10.

9. Tiaris, tegumentis, vid. Daniel. c. 3. v. 21. ibique not.

10. Confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1084. in fin.

** Vel: ad discernendum inter immundum ac mundum.

11. Sive: exterorum, Hebr. **גכריים**, sic in exemplari Hebræo, quò usus sum, habetur; sed abest ista dictio à Basileensi editione.

12. Hebr. **באכיל**, ita & hic in exemplari Hebræo, quò usus sum, legitur; in Basileensi editione habetur **שאכיל** i. e. qui comedebant, res eodem redit.

13. Hebr. **כרניר**, sic in exemplari Hebræo, quo usus

modò, quò ipforum sacerdotes, 14. erant vestiti. Eod. vers. 27. *David autem indutus erat amiculò lineò*] Sicuti fuit amiculum (Ephod) Aaronis, quod erat factum ad instar duarum fasciarum, 15. quarum una (erat) anteriore corporis parte; altera in posteriore & pertingebat usque ad lumbos ejus; 16. cingulum autem ex eadem (fascia) erat contextum, quo cingebantur (sacerdotes.) Vers. 29. *Michal autem, filia Saulis &c.*] Quoniam liber iste annalium (scriptus est) in honorem *** Davidis, ideò hìc non est scriptum, quid dixerit Michal Davidi, sicuti scriptum est in (libro) Samuelis: quàm gloriosus fuit hodiè rex Israël, qui retexit se hodiè antè oculos ancillarum servorum suorum, sicuti retegendo reteggit se aliquis ex vanissimis, 17. contemptus enim Davidis fuit id, quod ei dixit uxor (ejus, Michal.)

CAP. XVI.

Vers. 2. *Et benedixit populo in nomine Domini*] Quod vocatum est super arcam, sicuti scriptum suprà: arcam Dei, Domini insidentis Cherubim, cujus vocatur nomen. 1. Vers. 3. *Et frustum carnis*] (Dictio *אֶחָד מִשֶּׁשׁ בָּפָר* quasi ex tribus vocibus est composita, nempe:) *אֶחָד מִשֶּׁשׁ בָּפָר* i. e. una (pars) ex sexta bovis. 2. Eod. vers. 3. *Atque lagenam (vini)*] (Vox *אֶחָד מִשֶּׁשׁ* etiam composita est, quasi dicas:) *אֶחָד מִשֶּׁשׁ* i. e. unam (partem) ex sexta (mensuræ) Hin, 3. istius simile (habetur in illo loco:) *אֶחָד מִשֶּׁשׁ* i. e. lagenas 4. uvarum, *אֶחָד מִשֶּׁשׁ* itaque significat) *אֶחָד מִשֶּׁשׁ* i. e. lecythum. Vers. 4. *Tam*

- usus sum; in Basileensi editione legitur: *אֶחָד מִשֶּׁשׁ* i. e. rasi, sic vocant Judæi monachos & sacerdotes Pontificios, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 430. it. n. sequ. 14.
14. Hebr. *אֶחָד מִשֶּׁשׁ*, ita hoc quoque loco habetur in exemplari Hebræo, quo usus sum; in Basileensi editione etiam hic legitur: *אֶחָד מִשֶּׁשׁ* i. e. rasi, conf. n. præc. 13. h. v.
15. Vittarum involuorum, Hebr. *אֶחָד מִשֶּׁשׁ*, de cujus vocis significatione vid. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1117.
16. Pleniorē istius Ephodi descriptionem vid. in Raschi notis ad finem cap. 40. Exodi.
- *** Conf. infrà not. ad 1. Paralip. c. 19. v. 11. n. 12.
17. Scil. hominibus, vid. 2. Sam. cap. 6. v. 20. ibique Raschi not. n. 21.
1. Prout suprà 1. Chron. c. 13. v. 6. habetur ubi vide not. n. 4.
2. Una sexta bovis, vid. Buxtorf. Diction. Hebr. voc. *אֶחָד מִשֶּׁשׁ*, ubi Pesachim cap. 2. fol. 26. allegatur, in Ejusd. Lexic. Chald. fol. 139. allegatur Pesach. fol. 36. 2. conf. not. ad 2. Sam. c. 6. v. 19. n. 20.
3. Fuit mensura liquidorum, continens duodecim Logos, vid. Ejusd. Buxtorf. Dict. Hebr. voc. *אֶחָד מִשֶּׁשׁ*, & Ejusd. Lex. Chald. fol. 243.
4. Sicuti Hose. c. 3. v. 1. habetur, ubi vide not. num. 1.

Tàm ad commemorandum, quàm ad celebrandum † & ad laudandum] Ad commemorandum, ut scil. cantarent duos istos Psalmos, super quibus scriptum est: Psalmus Davidis ad commemorandum; 5. & ad celebrandum: (scil. ut cantarent Psalmum illum:) celebrate Dominum, proclamate nomen ejus, 6. & ad laudandum (nempè, ut cantarent) Psalmos illos, qui incipiunt: Hallelujah. Vers. 6. *Benajam verò & Jachazielem cum tubis jugitur*] *חצצרה* fuit instrumentum Musicum sacerdotum, illius simile (habetur) suprà: & Sebanja &c, atque Benaja & Eliezer, sacerdotes, clangentes *בְּחִצְצֵרוֹת* i. e. tubis. 7. Vers. 7. *Ad celebrandum Dominum per Asaphum & fratres ejus*] Asaph enim incipiebat (canere:) celebrate Dominum, 8. proclamate nomen ejus & postea omnes illius fratres respondebant, simile (habetur) in Esra: & Matthanja, filius Michæ, filii Zabdi, filii Asaph primus incipiebat celebrare in oratione, 9. ad instrumentum Musicum, cujus nomen (fuit) *הַיָּדִירֹת* sicuti scriptum est in (libro) Esræ: Levitæ verò Jeschuah, Binnui, Kadmiel, Scherebia, Jehuda, Matthania super *הַיָּדִירֹת*. 10. Vers. 8. *Notas facite in populis actiones ejus*] Opera ejus fortia & mirabilia, quæ (Deus) fecit cum arca (foederis.) Eod. vers. 8. *Proclamate nomen ejus*] Proclamate: Dominus, Dominus adjuvabit arcam suam, 11. istius simile (habetur in illo loco:) & invocabitis nomen Deorum vestrorum; ego autem invocabo nomen Jehovæ, 12. quoad nomen Jehovæ optimè convenit usurpare vocem: invocationis, 13. quoniam mirabilia fecit. Vers. 10. *Laudibus vos efferte in nomine ejus sancto*] Ac si diceret: quicumque credit Deo nostro, is illum juvabit, ejus simile (habetur in illo loco:) & in Sancto Israël laudibus te efferes. 14. Eod. vers. 10. *In nomine ejus sancto*] Quoniam est tibi Deus Sanctus, sicuti Deus noster, sic quoque (habetur in illo loco:) sicuti Dominus, Deus noster, quotiescunque invocamus eum. 15. Eod. vers. 10. *Letetur cor quærentium*

Ooo 2

† Conf. hic tract. Talm. Erachin, fol. 13. b.
5. Vid. Psalm. 38. v. 1. & Psalm. 70. v. 1 ibique not.
6. Vid. Psalm. 105. v. 1. it. infrà v. 8. h. c. ibique not. it. not. ad 2. Paralip. c. 29. v. 30. n. 21.
7. Prout cap. præced. 15. v. 24. habetur.
8. Conf. hic D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 508. & sequ. & not. ad 2. Paralip. c. 29. v. 30. num. 22.
9. Vid. Nehem. c. 11. v. 17. ibique not. Sign. *
10. Hanc vocem plerique verterunt: celebrationes, vid. Nehem. c. 12. v. 8. ibique Raschi not. Sign. * & not. ad 2. Chron. c. 7. v. 6. n. 4.

11. Posses etiam optativè vertere: Dominus, Dominus, adjuvet arcam suam!
12. Vid. 1. Reg. c. 18. v. 24.
13. Vel: vocationis, proclamationis, nam & hoc dictio קריאה, quæ hic habetur, significat.
14. Gloriaberis, Sicuti Esai. c. 41. v. 16. habetur, sensus juxtà Commentatoris nostri mentem est iste: gloriaberis vel laudibus temet efferes, quòd invocando nomen Jehovæ adjutus ab eo sis.
15. Prout Deuteron, c. 4. v. 7. habetur.

rentium Dominum] Atque optimè poterit latari cor ejus, qui quærit Dominum animo integro, quocircà : Vers. 11. *Quærite Dominum & robur ejus*] Sanctuarium & arca appellantur robur ejus, sicuti scriptum est : & dedit in captivitatem robur suum, 16. dum scil. permisit (Deus,) ut arca ejus in captivitatem abduceretur, scriptum quoque est : surge, Domine, ad requiem tuam, tu & arca roboris tui, 17. & propterea appellatus fuit Eleazar, qui illam (arcam) custodiebat, אֵלֶעָזָר Afa, quoniam custodiebat arcam, quæ vocatur אֵל i. e. robur, simile (desumitur ex illo loco :) quadringentos siclos argenti, 18. numerus iste per Gematriam efficit (nomen) Ephron, 19. sic multa (istius similia, exempl. grat.) דָּן יִרְיֶה i. e. Dan judicabit, 20. item : יְהוּדָה יִרְיֶה i. e. Jehuda, laudabunt te fratres tui. 21. Vers. 12. *Recordamini mirabilium ejus*] (Videlicet) plagæ murium, 12. & quòd acceperint vaccas foetas, quarum pullos recluserant domi, & (nihilominus) recta contenderunt vaccæ 23. nec retrò abierunt, ut & rupturæ Uzzæ; 24. totus autem Psalmus iste 25. compositus erat propter arcam eumque canebant super jugi sacrificio matutino; * (Psalmum autem illum, qui incipit :) canite Domino 26. super jugi sacrificio vespertino (cantabant;) sed quibusnam ego (inquit David,) dico, ut recordentur mirabilium ejus, qui perfectus est scientiis? 27. nempe : Vers. 13. *Semini Israël, servi ejus &c.*] Vers. 14. *Ipse Dominus, Deus noster &c.*] Vers. 15. *Recordamini in seculum fœderis ejus, verbum præcepit in mille generationes*] Legem scil. quam (Deus) præcepit, ut innotesceret in mundo post mille generationes; 28. sed vidit, quòd mundus non posset subsistere absque lege, ideò transire fecit (seu

16. Vid. Psalm. 78. v. 61. ibique Raschi not. Sign. **

17. Sicuti Psalm. 105. v. 4. & 2. Chronic. c. 6. v. 41. habetur, ubi in Raschi notis eodem, quòd hic, modò exponitur, vid. ibid. n. 35.

18. Prout Genes. c. 23. v. 15. & 16. habetur, ubi vid. n. 24. & n. 25.

19. Nam literæ פֶּרֶן efficiunt numerum 400.

20. Vid. Genes. c. 49. v. 16. ibique not. in locis hic adductis fit allusio ad nomina.

21. Uti Genes. dict. c. 49. v. 8. habetur, ubi vide Raschi not.

22. De his vide Raschi not. ad 1. Samuel. c. 5. v. 6.

23. Quæ de re vid. 1. Samuel. c. 6. v. 10. & 11.

24. De quo suprâ 1. Chronic. c. 13. v. 10. & 11.

25. Nimirum Psalmus, qui hic habetur & in libro Psalmorum est ordine 105. confer. præ aliis H. Grotii not. h. loc.

* Confer. infrâ v. 35. h. c. n. 67.

26. Canticum novum, sic incipit Psalmus 96. ubi vide not. confer. & infrâ v. 23. h. c.

27. Sic vocatur Deus apud Hiobum, vid. Ejusd. Hiob c. 37. v. 16.

28. Confer. hic not. ad Psalm. 105. v. 8. n. 3. ubi eadem, quæ hic, habetur expositio, vid. etiam liber : מאמר אב כל חי Part. 3. Sign. seu c. 11. p. 119. b. & pag. 120. a. ubi ratio habetur, cur nongentæ & septuaginta quatuor generationes fuerint abolitæ, nempe quoniam fuerunt גמורים i. e. penitus improbi, in summo gradu improbi.

(seu abolevit) ex illis nongentas & septuaginta quatuor generationes ; nunc narrat, quodnam illud (sit verbum sive foedus, nimirum :) Vers. 16. *Quod pepigit cum Abrahamo & juramenti sui, (quod juravit) Isaaco]* Vers. 17. *Et stabilivit illud Jacobo in statutum &c.]* Vers. 18. *Dicens : tibi dabo terram Canaan]* Nam (Deus) cum unoquoque (ex tribus illis patriarchis) pepigit foedus, ut daret eis terram Chananæam. Vers. 19. *Cum essetis homines pauci]* Tunc juravit, ut daret eis terram Chananæam, funiculum hæreditatis vestræ, quæ sanè res magna fuit, ne dici possit : propter multitudinem populosam, quam effecistis, apprehendistis terram Chananæam ; sed cum essetis homines numeri, quòd si dicere velis : etiam (hominibus) mille & amplius est numerus, idque est, quod hîc scribitur : cum essetis homines numeri , idcirco (mox) dicitur : Eod. vers. 19. *Cum (essetis) pauci & peregrini in ea]* Explicatio est : si uni incolæ (terræ) dixissem, Abrahamo scil. seorsim, Isaaco sigillatim , Jacobo separatim , (si inquam) uni ex illis dixissem : tibi dabo terram Chananæam , id non fuisset admirationi , nam ecce illi ex incolis (seu habitatoribus) terræ fuissent ; sed ipse (Deus) juravit, ut daret vobis terram eo tempore, quo patres vestri fuerunt peregrini in illa, scriptum quippe est : hæc est Hebron , ubi peregrinus fuit Abraham & Isaac, 29. præterea si advenæ inquilino dixisset : tibi ac semini tuo dabo hanc terram, id mirum non fuisset ; ast tantum abfuit, ut ne quidem advenæ inquilini fuerint ; sed, (uti mox sequitur :) Vers. 20. *A gente ad gentem itabant]* Abraham profectus est in Ægyptum & in Gerar, sic quoque Isaacus, Jacobus etiam fuit in domo Labanis viginti annis, præterea hîc (in textu sacro) non dicitur : וַיֵּלְכוּ i. e. & profecti sunt ; sed וַיִּתְהַלְכוּ i. e. & itârunt , 30. linguâ vernaculâ : volaleter. 31. Vers. 21. *Non permisit cuiquam, opprimere eos]* Quamvis itaverint illi de loco ad locum atque viatores soleant damno affici & contrâ illos , quando in diversorium veniunt , occasio (nocendi atque lædendi) quærat ; tamen quoad istos Sanctus ille Benedictus non permisit , ut aliquis eos damno afficeret atque opprimeret , (istius לַעֲשׂוֹת) simile (habetur in illo loco :) aut עָשָׂה i. e. oppresserit proximum suum , 32. si fortè dicere velis : quòd illis per itinera nullam intulerint violentiam , ut & in cæteris regionibus , per quas isti (patriarchæ) transiverunt, (id propterea factum est,) quoniam illos non sensibilibiter perceperunt (incolæ loci,) quòd

Ooo 3

fillos

29. Prout Genes. c. 35. v. 27. habetur, conf. infra not. ad 1. Paralip. c. 29. v. 15. n. 38.

30. Ambulaverunt, crebris locorum mutationibus, de una regione ad aliam, conf. hic

not. ad Psalm. 105. v. 13.

31. Ita hic reddere possis istud : פָּלַל לְאִלִּים, Latine : vagari, hinc inde errare.

32. Prout Levit. c. 5. v. 21. ab c. 6. v. 2. habetur.

si illos percepissent (atque sensissent,) eosdem injuriâ affecissent, ideò (hîc) dicitur: Eod. vers. 21. *Et redarguit reges propter eos*] Ac si diceret: certè injuriâ affecerunt illos (patriarchas,) sicuti pharao Abrahamum, 33. & Abimelech Isaacum, 34. atque Laban & Schechem Isaacum; 35. sed dixit illis Sanctus ille Benedictus: Vers. 22. *Ne attingitote unctos meos & prophetas ne malò afficitote*] De Abrahamo scriptum est: & plagis affecit Dominus Pharaonem, 36. scriptum quoque est: & venit Deus ad Abimelechum in somnio nocturno eique dixit: ecce tu morieris &c. 37. de Jacobo scriptum est: & venit Deus ad Labanem, Syrum, in somnio nocturno eiq; dixit: cave tibi &c. 38. præterea de Jacobo, quando contra illum venerant (indigenæ) ad eum interficiendum, quoniam (ipsius filii) interemerant Schechemum & Chamorem, 39. scriptum est: atque profecti sunt & (incussus) fuit terror Dei; 40. in libro autem Psalmorum amplius exponitur, nam Psalmus iste hîc non desinit, sic enim ibi scriptum est: & vocavit famem super terram &c. 41. ut deportaret eos (israëlitas) in Ægyptum. 42. Vers. 23. *Canite Domino omnis terra, annunciate de die &c.*] Vers. 24. *Narrate*] Salutem, quam (Deus) fecit nobis, quando deportata fuit arca in terram Philisthæorum. Eod. vers. 24. *In omnibus populis mirabilia ejus*] Quæ (Deus) fecit cum arca. Vers. 26. *Nam omnes Dii populorum sunt idola*] i. e. Inanitas, opus manuum hominis, istius simile (habetur) in vaticinio Habacuc: quid profuerit sculptile, quod sculpsit &c. usque ad: faciendo idola muta. 43. Eod. vers. 16. *Deus verò cælos fecit*] De diis scriptum est: *לעשות* i. e. faciendo; 44. aut Deus *עושה* i. e. facit cælum & terram atque omnem eorum exercitum. Vers. 27. *Dectus ** & gloria coram eo ac gaudium in loco ejus*] Aut idola, non secus, ac mortuus, portantur, in loco illo, ubi illa ponuntur, ibi quiescunt; Deus autem noster Deus verus est. Vers. 28. *Afferte Domino, familia populorum*] Quid igitur dabunt ei? nempè: gloriam & robur. Vers. 29. *Afferte Domino gloriam*

33. De quo vid. Genes. c. 12. v. 15. & seqq. conf. & not. ad Psalm. 105. v. 14. n. 5. it. v. 22. h. c. n. 36.

34. Vid. Genes. c. 26. v. 16. conf. & not. ad dict. Psalm. 105. v. 14. n. 6.

35. Vid. Genes. cap. 31. v. 41. & Genes. cap. 34. vers. 2.

36. Prout Genes. c. 12. v. 17. habetur, confer. Psalm. 105. v. 14. n. 5.

37. Vid. Genes. c. 20. v. 3. conf. & not. ad dict. Psalm. 105. v. 4. n. 6.

38. Sicuti Genes. c. 31. v. 24. habetur.

39. De quo vid. Genes. c. 34. v. 26.

40. Prout Genes. c. 35. v. 5. habetur.

41. Sic Psalm. 105. v. 16. habetur.

42. Eodem modo etiam in notis ad dict. Psalm. 105. v. 16. habetur, ubi vide Sign. **

43. Prout Habac. c. 2. v. 18. habetur, ubi vide Raschi not. n. 59.

44. Uti Habac. dict. c. 2. v. 18. habetur.

** Conf. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 5. b.

gloriam nominis ejus] Nomen ejus est יְיָ i. e. Dominus, ipse (quippe est) omnium dominus, & hoc est, (quod hîc dicitur:) afferte Domino gloriam nominis ejus, nam, sicuti nomen ejus; ita laus ejus est. 45. Eod. vers. 29. *Adorate Dominum in decore sancto*] Sic enim (jam antea) diximus: decus & gloria coràm eo. 46. Vers. 30. *Formidate à conspectu ejus tota terra, etiam stabilitus est orbis habitabilis, ne moveatur*] Rex mortalis, quando videt, quòd (homines) ipsum metuant ac timeant, tunc majorem eis injicit terrorem ipsique illum magis metuunt, ne omnes eorum domos devastet; ast mos Sancti illius Benedicti non ita facit, quando (enim) ipsum metuunt homines, tunc stabilitur orbis habitabilis, ne moveatur, nam ille ultionem sumit de latronibus atque (homines) recti subsistunt ac terra firmatur nec movetur, quocircà formidate à conspectu ejus omnis terra; sed nolite metuere, quoniam non veniet Sanctus ille Benedictus, nisi, ut ordinet mundum, ut inhabitetur; ast, quando homines illum non metuunt; sed peccant, tunc evertet eos ac perdet. Vers. 31. *Letabuntur cœli & exsultabit terra ac dicent inter gentes: Dominus regnat*] Quando rex mortalis regnat, omnes mœsti sunt, quoniam haud sciunt, an sit inundatio 47. in illius judicio, ast, quando Sanctus ille Benedictus regnabit, letabuntur cœli ac terra atque omnes recti dicent: nunc regnat Dominus, qui reduxit nobis arcam (foederis.) Vers. 32. *Perstrepet mare & plenitudo ejus*] i. e. Omnes creaturæ, quæ in illo sunt, istius simile (habetur in illo loco:) cantate cœli, quoniam fecit Dominus, 48. dum reduxit nobis arcam ac misit angelos exitii, ut exercerent judicium in Philisthæis. Vers. 34. *Celebrate Dominum, quoniam bonus est, quoniam in æternum misericordia ejus*] Iste non est finis Psalmi in hoc versu, nisi istius Psalmi, (qui incipit:) celebrate Dominum, proclamate nomen ejus, 49. etiam (verba ista:) & dicite serva nos, Deus salutis nostræ, 50. ejusdem sunt Psalmi, quin etiam ille Psalmus incipit à versu isto, nam quomodo hîc conveniret (dicere:) ac dicite: serva nos Deus salutis nostræ & congrega nos ex gentibus, quomodo enim deportati fuerunt tempore Davidis, ita, ut ille (opus haberet) dicere: congrega nos ex gentibus? * est autem iste ordo in (libro) Psalmorum, (nimirum) Psalmus

45. Vid. Psalm. 48. v. 11. ibique Raschi not.

46. Prout suprà v. 27. h. cap. habetur, confer. hic not. ad Psalm. 96. v. 9. n. 2.

47. Hebr. יָמָם, quo nomine hic intelligi puto: præcipitantiam sive iram, metuunt enim homines, ne quid præcipitanter aut per iram atque odium à rege decernatur.

48. Prout Esai, c. 44. v. 23. habetur.

49. Sic incipit Psalmus 105. conf. & suprà v. 8 h. cap.

50. Quæ verba versu sequ. 35. h. c. habentur, ut & v. 47. Psalm. 106. confer. not. ad v. sequ. 35. h. c. n. 61.

Prout v. sequ. 35. h. c. habetur, conf. hic Ps. 106. v. 47. & v. sequ. 35. h. c. n. 59.

Psalms ille incipit : celebrate Dominum proclamare nomen ejus, nec desinit, nisi (in illis verbis :) Benedictus Dominus, Deus Israël ** &c. usque ad : Amen & laus sit Domino ! 51. quoniam omnia ejusdem sunt argumenti & quia Psalmus ille prolixus est, (ideò) diviserunt eum, incipit (itaque à verbis istis :) celebrate Dominum, quoniam bonus, 52. sic quoque Hiobus, quando ei necesse fuit, prolongare responsionem (suam,) eam abbreviando in duas partes divisit ac dixit : & addidit Hiobus proferre sententiam suam, 53. in cantico enim propter oblectationes lætitiæ suæ non potuit (Psalmista) prolongare (canticum istud,) quocircà illud divisit in duas partes, sic etiam quoad lamentationem propter multum doloris non potuit (propheta) prolongare (illam lamentationem,) quapropter divisit eam in duas partes, etenim tam canticum, quàm lamentatio eodem modo dicuntur, nam ecce Hannam, quando venerat, ut adoraret in atrio (mulierum,) reputavit Eli ebriam, 54. quoniam existimabat, quòd propter vinum fecisset (istud ;) illa autem respondit : vinum aut potum inebriantem non bibi &c. 55. nam præ multitudine meditationis meæ & indignationis meæ, 56. quoniam is, qui est ebrius & is, qui afflictus est, eodem modo sese gerere solent. Vers. 35. *Et dicite : serva nos*] In fine Psalmi, qui loquitur suprà de captivitate (Israëlitarum, in verbis istis :) & opprefferunt eos inimici eorum & humiliati sunt sub manu eorum, 57. scriptum est postea : & conciliavit eis misericordiam coràm omnibus, qui illos tenebant captivos, 58. tunc quadrat, dicere : serva nos, Domine, Deus noster, & congrega nos ex gentibus, 59. sicuti fecisti eis (Israëlitis, majoribus nostris ; in Psalmo autem illo 60. non est scriptum : & dicite ; sed : serva nos, nam sic quadrat dicere & propterea dixit David, quando addu-

** Vid. hic tract. Talm. Taanit, fol. 16. b.

51. Quæ verba v. 36. h. c. habentur, ut & v. 48. dicti Psalmi 106. ad quem hic respicitur, quique pars fuit Psalmi 105. & quoniam ille prolixus erat, ideò in duos Psalmos divisus fuit, vid. v. sequ. 35. n. 61.

52. Vide suprà v. 34. h. c. sic quoque incipit Psalmus 106.

53. Vid. Hiob. cap. 27. v. 1. & c. 29. v. 1. confer. hic Abarbenel. ad 2. Sam. c. 22. v. 2. fol. 175. col. 1. circa fin. ubi scribit, se 74. mutationes seu diversitates quoad hunc Psalmum deprehendisse tam hoc loco in Chronicis, quàm in 2. Samuel, d. c. 22. v. 2. & seqq. ut & in Psal-

mis 96. & 105. ac 106.

54. Cum scil. illa prolongaret orationem suam, vid. 1. Sam. c. 1. v. 12.

55. Prout 1. Sam. dict. c. 1. v. 15. habetur.

56. Scil. sic locuta sum hætenus, sicuti 1. Sam. alleg. c. 1. v. 16. habetur.

57. Sicuti Psalm. 106. v. 42. habetur.

58. Prout dict. Psalm. 106. v. 46. habetur.

59. Vid. alleg. Psalm. 106. v. 47. confer. & vers. præc. 34. ibique not. Sign. *

60. Videlicet in dicto Psalm. 106. v. 47. ibi enim non habetur : & dicite ; sed versus iste 47. statim incipit ; serva nos &c.

adduxit arcam, duos istos Psalmos; 61. exponitur autem in Bereschit rabba: quoniam vacca, 62. quando cantabant, 63. dixerunt duos istos Psalmos; R. Samuel, filius Nachameni, dixit (ad verba ista:) וישרנה i. e. & cantarunt 64. vacca, quodnam canticum dixerunt? (nimirum:) celebrate Dominum, proclamate nomen ejus; 65. R. Eleazar autem dixit (quod vacca dixerint:) cantate Domino omnis terra &c. 66. ideò ordinavit illos David, ut eos canerent antè arcam, & quidem unum Psalmum manè atque alterum Psalmum vesperè, 67. ex ore R. Eleazaris, 68. filii R. Meschullam, p. m. (hæc audivi.) Vers. 37. *Administrandum coram arca jugiter*] In cantico. Eod. vers. 37. *Per singulos dies*] Vesperè ac manè. Vers. 38. *Et Obed-Edomum ejusque fratres*] Reliquit cum Asapho, ad cantandum; Obed-Edomum verò, Jedithunis filium, reliquit ad custodiendum arcam. 69. Vers. 39. *Zadokum verò sacerdotem*] Qui fuit primarius, ejusque sacerdotes simul cum illo, constituit David coram tabernaculo Domini, quod erat in Gibeone, nec ullum reliquit sacerdotem, (ut esset) apud arcam, quoniam non opus habebant (ministri arcæ,) ut fungerentur servitio (sive ministerio) sacrificii ad oblationem. 70. Vers. 41. *Et cæteros selectos*] (Istud *המובחרים* significat:) *המובחרים* i. e. electos. Eod. vers. 41. *Qui expressi erant nominibus*] Viri (erant) magnates, vocati nominatim, ad cantandum coram altari eo tempore, quo oblationes offerrebantur. Vers. 42. *Filios verò Jeduthunis ad januam*] Ut scil. essent janitores; anno autem quadagesimo regni

61. Nimirum Psalmum 105. & Psalm. 106. qui, cum ratione argumenti unus esset; tamen ob prolixitatem in duos divisus est, confer. not. ad v. præced. 34. n. 50. 51. & 52. it. Abarben. ad 2. Samuel. c. 12. v. 2. fol. 175. 1. & 2. ubi hac de re plura.

62. Quæ scil. arcam fœderis in plauastro trahebant, de quibus vid. 1. Samuel. cap. 6. v. 12. ibique not. n. 6.

63. Tradunt enim Rabbin, quod vacca, junctæ plastro, cui arca fœderis imposita fuit à Philisthæis, cantarint duos istos Psalmos, scil. Psalmum 105. & Psalm. 106. eaque expositio inde provenit, quoniam 1. Sam. c. 6. v. 12. habetur: וישרנה, quod est ambiguum & tam cantabant, quam rectè ibant, significat, confer. not. ad dict. v. 12. n. 4. 5. & 6. it. not. ad 2. Paralipom. c. 6. v. 41. n. 36.

64. Sic juxta Rabbinorum mentem hic vertere volui, conf. n. præc. 63. h. v. & not. ad 2. Paralip. c. 6. v. 41. n. 36.

65. Prout Psalmus 105. incipit, ad quem hic respicitur.

66. Sicuti Psam. 96. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not. conf. & not. ad 2. Paralip. c. 6. v. 41. n. 37.

67. Confer. not. suprâ ad v. 12. h. cap. Sign. * & n. 25. & n. 26.

68. De hoc vid. suprâ 1. Chron. cap. 4. vers. 31. Sign. *

69. In janitores arcæ, sis juxta Hebræum.

70. Nam istud officium peragebatur in tabernaculo Domini, quod erat in Gibeone, de quo vide v. sequ. 40. h. c. conf. & infrâ 1. Paralipom. cap. 21. v. 29. num. 28.

gni domûs Davidis constituerunt illos, ut essent primarii cantores, sicuti scriptum est: in Jeduthunem: filii Jeduthunis &c. sex ad manus patris sui, qui propheta-
bat ad celebrandum & laudandum Dominum. 71.

CAP. XVII.

Vers. 1. *Cum autem habitaret David in domo sua*] In Samuelis (libro) scriptum est: & Dominus ei dedisset quietem circumcîcâ &c. & arca Dei habitaret inter aulæa, 1. sicuti scriptum est suprâ: intrâ tentorium, quod tetenderat ei David, 2. dixit David: Sanctus ille Benedictus præstitit mihi (id, quod scriptum est:) & quietem dederit vobis ab omnibus inimicis vestris circumcîcâ, 3. ideò mihi quoque incumbit, perficere id, quod mox insequentibus scriptum est & erit locus, quem elegerit Dominus, Deus vester, ad collocandum nomen suum ibi, 4. ac si diceret (David:) faciam ei habitaculum. Vers. 3. *Et fuit nocte illa &c.*] Exponitur in Medrasch (in explicatione allegorica:) dixit Sanctus ille Benedictus Nathani, prophetæ: homo iste, ad quem ego te mitto, votò semet obstringere solet, egredere ac dic ei, priusquam juret, ut illam (domum Dei) ædificet: non tu ædificabis domum ad requiem meam; 5. alia explicatio: homo iste, ad quam ego te mitto, promptus est, 6. vade ac dic ei, priusquam conducat operarios. Vers. 5. *Et fui de tentorio in tentorium (itans) & de tabernaculo*] Ac si diceret: & itabam de tentorio in tentorium & de tabernaculo in tabernaculum; * de Gilgal ad Nobum, de Nobo ad Schilo, & quamvis circumambularem de tentorio in tentorium & de tabernaculo in tabernaculum; Vers. 6. *Quocunque itabam in toto Israël, an quidquam locutus sum ulli iudicum Israël, quibus præceperam, ut pascerent populum meum, dicendo: quare non ædificatis mihi domum cedrinam?*] Istud haud feci atque etiam ipsi sponte sua non induxerunt in animum suum, ut ædificarent mihi domum, sicuti tu in animum tuum induxisti. Vers. 7. *Sic ait Dominus exercituum*] Id, quod in animum tuum induxisti, ego tibi perficiam. Eod. vers. 7. *De caula*] De cau-

71. Prout infrâ 1. Paralipom. c. 25, v. 3. habetur, ubi vide not. n. 7.

1. Sicuti 2. Sam. c. 7, v. 1. & 2. habetur, ubi vide not.

2. Vid. c. præc. 16. v. 1.

3. Prout Deuteron. c. 12, v. 10. habetur, ubi vide Raschi not.

4. Vid. Deuteron dict. c. 12, v. 11. conf. & not. ad 2. Samuel. c. 7, v. 1. n. 1. & 2.

5. Conf. hic not. ad 2. Sam. dict. c. 7, v. 4. n. 3.

6. Conf. & hic not. ad 2. Sam. alleg. c. 7, v. 4. Sign. * ubi eadem, quæ hic notata reperies.

* Vid. infrâ not. ad 1. Paralipom. cap. 25, v. 8. n. 17.

caula pastorum, & sepibus ovium. 7. Vers. 8. *Et feci tibi nomen, sicuti nomen magnorum*] Sicuti nomen regum magnorum, nam suprâ scriptum est: & exivit nomen Davidis per omnes terras. 8. Vers. 9. *Et ponam locum populo meo &c. & habitabit in loco suo*] Non ita, uti fuit tempore Saulis, quando interfectus fuit Saul & fugerunt Israëlita; Philisthai autem eorum loco habitârunt. Eod. vers. 9. *Nec pergent filii iniquitatis terere eum*] (Istud לבלותו hîc significat) idem ac לענותו i. e. affligere eum. ** Vers. 10. *Et jam inde ab illis diebus, quibus mandatum dedi iudicibus super populum meum Israël*] Non fuit illis requies, sicuti tibi, cujus omnes inimicos depressi corâm te. Eod. vers. 10. *Et indica- vi tibi*] Quæ merces tibi futura sit, dum voluisti ædificare mihi domum. Eod. v. 10. *Et domum tibi ædificavit tibi Dominus*] Tu cogitasti (inquit Deus,) ædifi- care mihi domum nomini meo, eâdem mensurâ erit merces tua & annunciat tibi Sanctus ille Benedictus, quod dabit tibi filium, qui tui loco regnabit in so- lio Israëlitarum tui loco, omnis res, quæ impletur in alicujus filio post eum, voca- tur: domus, & sic illa (S. Scriptura) dicit: & suscitabo semen tuum post te. 9. Vers. 11. *Cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos*] Ac si diceret: noli metuere, quod ego rem istam acceleraturus sim; sed, quando implebuntur dies tui, tunc istud eveniet & tunc suscitabo semen tuum post te &c. Eod. vers. 11. *Et stabiliam regnum ejus*] Et sic illa (S. Scriptura) dicit de Salomone: & stabilitum fuit regnum ejus valdè. 10. Vers. 13. *Ego ero ei in patrem & ipse erit mihi in filium*] In Samuelis (libro) scriptum est: qui quùm perversè egerit, corripiam eum virgâ hominum, 11. explicatio est: si ille contrâ me peccaverit, corripiam eum manu, perinde atque ille, qui castigat filium suum baculô, (ver- ba illa:) virgâ hominum, (indicant,) quod suscitaverit ei (Salomoni Deus) in adversarium Resonem, 12. & Hadadum, atque ei versui conveniens est, dice- re: at benignitatem meam non amovebo ab illo, sicuti amovi à Saule, qui fuit antè te, 13. qui cùm peccâisset corâm me, amovi ab eo regnum ut & à semine ejus, in Samuelis (libro) scriptum est: à Saule; 14. quod verò hîc non scriptum

Ppp 2

fit:

7. Conf. hic not. ad 2. Samuel. c. 7. v. 8. n. 5.
 8. Prout suprâ 1. Chronic. c. 4. v. 17. habetur,
 conf. hic not. ad 2. Samuel. dict. c. 7. v. 9. n. 6.
 it. infrâ v. 17. h. c. n. 17.
 ** Vid. hic tract. Talm. Betachot, fol. 8. a.
 9. Prout v. sequ. 11. h. c. habetur.
 10. Vid. 1. Reg. c. 2. v. 12. ibique not.
 11. Sicuti 2. Samuel. c. 7. v. 14. habetur,
 12. Eljadahi filium, de quo 1. Reg. c. 11. v. 14.

& v. 13. it. not. ad 2. Sam. dict. cap. 7. v. 14.
 num. 9.
 13. Prout in fine hujus v. 13. habetur, conf. & 2.
 Sam. alleg. c. 7. v. 14.
 14. Sic nomen ejus expressum 2. Samuel. dict.
 c. 7. v. 14. hoc autem v. 13. nomen ejus non
 exprimitur; sed solùm dicitur: qui fuit an-
 tè te.

fit: qui, cum perversè egerit &c. 15. propter honorem Davidis (id factum est,) quoniam noluit (autor hujus libri) aliquid loqui in hoc libro, quod tenderet in contemptum domus Davidis. Vers. 16. *Quòd deduxeris me eousque*] A caula pastorum deduxisti me ad regnum. Vers. 17. *Et parum visum est hoc in oculis tuis*] Quòd dederis mihi regnum. Eod. vers. 17. *In longinquum*] Dum constituisti regnum meum in tempora longinqua, nam dixisti: & constituam eum in domo mea & in regno meo usque in seculum. 16. Eod. vers. 17. *Et aspexisti me juxta dispositionem hominis excellentis*] Dum æquasti & collocasti me inter ordines magnorum (virosum,) ac si diceret: parvus fui; sed collocasti me inter ordines principum populi tui, dixisti enim mihi: & feci tibi nomen magnum, sicuti nomen magnorum; 17. istius: כְּהֵנֹר explicatio est: שורה i. e. linea (ordo, series,) simile (habetur) in Sukka: initium הֵנֹר i. e. lineæ (five: ordinis) olus. Vers. 18. *Quid perget adhuc David (loqui) apud te*] Explicatio est: quid amplius opus est Davidi, ut petat à te? 18. Eod. vers. 18. *Ad honorandum servum tuum*] Ut facias honorem mihi, qui sum servus tuus; tu autem nôsti (servum tuum) per teipsum; 19. in Samuelis (libro) scriptum est: sed quid pergat David adhuc loqui apud te, tu enim nôsti servum tuum, Domine! 20. Vers. 19. *Domine, propter servum tuum*] Hic versus iste respicit ad superiorem (textum, ut sensus sit:) & ideò fecisti, ut mihi notam faceres omnem istam magnitudinem, quam mihi indicasti, eaque omnia juxta beneplacitum animi tui, quocircà. Vers. 20. *Domine, non est par tibi*] Forsitàn dices: magnus, sicuti ipse (Deus) non est alius; sed est illo paulò minor, ideò dicitur: Eod. vers. 20. *Non est Deus præter te*] Non est par tibi nec est præter te inter Deos etiam in populis. Eod. vers. 20. *Omninò, prout audivimus auribus nostris*] Omnibus diebus nostris. Vers. 21. *Quis enim est, sicuti populus tuus Israël, gens una*] Propter quamnam rem istæ (Israëlitæ) sunt peculiæ 21. præ omnibus gentibus? (nempè) propter istam, quoniam Deus ipse ivit, ut redimeret (illos Israëlitæ) sibi in populum, sicuti scriptum est: ego egrediar per medium

15. Prout 2. Sam. alleg. c. 7. v. 14. habetur.

16. Sicuti suprà v. 14. h. c. habetur.

17. Virorum scil. in terra, qui magnum adepti sunt nomen, Vide suprà v. 8. h. cap. ibique not.

18. Eadem ferè notata vide ad 1. Samuel. c. 7. v. 20.

19. Id est. non opus habes, ut hac de re multa dicam, tu ipse 7^{אנך} per teipsum citrà ver-

ba mea nôsti servum tuum, conf. infrà v. 25. h. c. n. 26,

20. Prout 2. Samuel. c. 7. v. 20 habetur, ubi vide not. n. 17.

21. Speciales, quasi appropriati, Hebr. מיוחדים, id est: specialem habent prærogativam præ cæteris omnibus gentibus.

um Ægyptiorum, ^{22.} propter hanc rem ego (populus Israëliticus) sum peculiaris, quoniam non fecit (Deus) istud ulli populo in mundo. Eod. vers. ^{21.} *Ut expelleres à facie populi tui, quem ex Ægypto redemisti, ^{23.} gentes]* Et quoniam tu (ô Deus,) unicus es in mundo tuo atque populus tuus peculiaris est præ omnibus (cæteris) populis, ideò conveniebat tibi, ut dares eis (Israëlitis) regem idoneum ac magnum. Vers. ^{24.} *Et permaneat atque magnificetur nomen tuum usque in seculum, dicendo]* Ut dicant (homines:) Dominus exercituum, Deus Israëlis, est Deus Israëlitis, & in effectum deduxit verbum suum. Eod. vers. ^{24.} *Et domus Davidis, servi tui, (sit) stabilis coràm te]* Nam dixisti: & solium ejus erit stabile usque in seculum. ^{24.} Vers. ^{25.} *Tu enim Deus, retexisti]* Explicatio est: Certè convenit tibi, (ô Deus,) verificare verbum tuum, quoniam tute ipse retexisti aurem (servi tui,) te ædificaturum ei domum, sicuti scriptum est: & indicavi tibi, quòd domum ædificaturus sit tibi Dominus. ^{25.} Eod. v. ^{25.} *Ideò invenit servus tuus, ut oraret coràm te]* Ac si diceret: si tu ipse per te ^{26.} non dixisses mihi, quòd adducturus esses super semen meum bona ista, non venisset in animum meum, ut peterem, nam quis ego sum, quod deduxeris me etiam eousque? ^{27.} sed, posteaquàm dixisti, quòd propter te adducturus sis mihi omnia ista bona, idcirco ego oro, ut vera efficias verba tua, Vers. ^{27.} *Quia Domine tu benedixisti]* Ac si diceret: benedixisti mihi. Eod. vers. ^{27.} *Et benedictus in seculum]* Id est: & servus tuus erit benedictus in seculum.

CAP. XVIII.

Vers. ^{1.} *Factus est autem post hæc, ut percuteret David]* Postquàm dixerat David, quòd ædificare vellet domum & responderat ei Dominus: non ædificabis tu, cogitavit David, quoniam meum non est, ædificare domum; sed filio meo (istud reservatum est, ideò) nunc præparabo & ordinabo ei omnia, ut, quando veniet filius meus ad ædificandum domum, omnia sint ei parata, nunc itaque (autor libri istius) relinquit cuncta & in sequentibus ordine enumerat, * quomodo (David) præparaverit ei (filio suo) ædificium (domus extruendæ,) nam pugnavit contra hostes suos & prædam eorum sanctificavit ad ædifi-

Ppp 3

catio-

^{21.} Prout Exod. c. 11. v. 4. habetur.

^{23.} Conf. hic not. ad 2. Sam. c. 7. v. 23. n. 21.

^{24.} Sicuti supra v. 14 h. c. h. habetur.

^{25.} Prout supra v. 10, h. c. habetur.

^{26.} Hebr. ⁷מִיָּדָי, conf. quæ supra ad v. 18. h. c. n. 19. notata sunt.

^{27.} Conf. supra v. 16. h. c. & 2. Sam. c. 7. v. 18.

* Conf. infra v. 8. h. c. n. 18.

cationem domus, & sic solet S. Scriptura loqui ejusque simile (habetur) in Elia & Elisæo, qui, posteaquàm dixerat (Elia:) sit quæsò portio dupla de spiritu tuo super me, 1. relinquit (S. Scriptura) omnem narrationem rerum à regibus gestarum atque refert in sequentibus ordine mirabilia quædam ab Elisæo (perpetrata,) quomodo illa fuerint duplo plura, donec omnia absolvat (& ad finem perducatur.) Vers. 3. *Et percussit Hadar-Ezerem, regem Zoba, in Chamath*] In Chamath fuit prælium & in Chamath percussit illos David, (istud:) חמתה pro: לחמה i. e. ad (vel in) Chamath (positum est.) Eod. vers. 3. *Ut constitueret manum suam*] Explicatio ejus est: cùm ille iret, ut constitueret potentiam suam & reduceret fines suos ac stabiliret (potentiam suam) versùs fluvium Euphratem, quoniam extenderat (ditionem suam) usque ad fluvium Euphratem, (istius vocis י i. e. manus) simile (habetur in illo loco:) & Absalom sumpserat atque statuerat sibi in vita sua &c. & vocavit eam י i. e. manum 2. Absalonis, cujus expositio est: potentia (sive) terminus Absalonis; alia explicatio (verborum istorum:) & vocavit eam י i. e. manum Absalomis, (nimirum) in medio statuæ expressit Absalom formam longitudinis manus suæ, 3. prout scriptum est in illo versu, dixerat enim: figura ista formata est juxtà manum Absalomis, 4. ex ore R. Isaaci, filii R. Samuelis, Narbonensis, 5. ita audi. Vers. 4. *Et subnervavit David*] Nam scriptum est: ne multiplicato sibi equos, 6. sic quoque scriptum est: & equos eorum subnervabis 7. Eod. vers. 4. *Et reliquos fecit ex eis centum currus*] (Prohibitum quidem est:) ne multiplicet sibi (rex) equos; 8. sed ecce quantum sufficit ad currus ejus, id permissum est. 9. Vers. 5. *Et venit Syrus Darmascenus*] In Samuelis autem (libro) scriptum est: Damascenus; 10. solet ita S. Scriptura loqui, sicuti à שרביט est שבט, nam

1. Sicuti 2. Reg. c. 2. v. 9. habetur.

2. Alii: locum, vid. 2. Samuel. c. 18. v. 18. ibique præ aliis Junii ac Tremellii not.

3. His ferè consona sunt, quæ autor Quæstionum Hebr. in libros Regum, quæ Hieronymi nomen præferunt, scribit, nimirum Absalom in Titulo manum dicitur defixisse & figuram manus suæ expressisse & ob hoc titulum hoc modo vocari, vid. D. Wagenfeil, Sota, pag. 222. n. 15.

4. Id est: manum Absalomis repræsentat eamque formâ ac figurâ suâ exhibet, conf. num. præc. 3.

5. De hoc vid. suprâ 1. Paralipom. c. 9. v. 40. n. 4. it. v. 5. h. c. n. 12. & infrâ 2. Paralipom. c. 24. v. 14.

6. Prout Deuteron. c. 17. v. 16. habetur, ubi vide not. n. 23. conf. n. 8. h. v.

7. Vid. Josu. c. 11. v. 6. confer. not. ad 2. Sam. c. 8. v. 4. n. 6.

8. Sicuti Deut. dict. c. 17. v. 16. habetur, conf. n. 6. h. vers.

9. Conf. hic not. ad 2. Sam. c. 8. v. 4. Sign. *

10. Hebr. רמשק, prout 2. Sam. dict. c. 8. v. 5. habetur; hic autem רמשק legitur.

nam ecce (in verbis istis:) pater meus ¹¹, castigavit vos scuticis (vocem **שִׁטִּים**) Chaldaeus interpretes trantulit **שִׁטִּים** i. e. baculis (flagellis seu virgis,) etiam istud dixit R. Isaacus. ¹². Vers. 6. *Et posuit David in Syria Damascena*] Expositio est: (posuit David) stationarios, sic enim in Samuelis (libro) expresse scriptum est: & posuit David in Syria Damascena stationarios. ¹³. Vers. 7. *Pharetras* ¹⁴. *aureas*] (Dictio **שִׁטִּים** significat) linguâ vernaculâ: boichers, ¹⁵. illius simile habetur in Jeremia: purgate sagittas, implete **שִׁטִּים** i. e. pharetras. ¹⁶. Vers. 8. *Aris quam plurimum, ex quo fecit &c.*] Atque hoc est, quod dixit (S. Scriptura,) quando David cogitavit ædificare domum; Sanctus autem Benedictus ille ei respondit: non tu ædificabis domum; sed filius tuus, ¹⁷. narrat (autor hujus libri) ordine in sequentibus, ¹⁸. quomodo (David) præparaverit ei (filio suo,) ut ædificare posset structuram (templi.) Vers. 10. *Nam adversarius erat Thobu*] Adversarius illius (Hadar-Ezeris) fuit, idque probat id, quod suprâ habetur: & percussit David Hadar-Ezerem, ¹⁹. enim verò quid rei illis fuit circa Chamatham, ²⁰. ut in ea prælium committerent? nimirum Hadar-Ezer, rex Zobæ, profectus erat, ut bellum inferret Thohu, regi Chamathæ in Chamatha & intereâ temporis venit David contrâ illum (Hadar-Ezerem) eumque percussit, omniaque vasa aurea & argentea atque ænea (quæ Thohu per legatos miserat) adduxit David (ad thesaurum suum,) sic quoque in Samuelis (libro scriptum reperitur:) & in manu ejus fuerunt vasa argentea & vasa aurea atque vasa ænea. ²¹. Vers. 13. *Et posuit (David) in Edom stationarios*] (Vox **נְצִיבִים** hîc significat) præfectos, ²². quoniam (David) noluit constituere super illos regem. Vers. 14. *Judicium & justitiam*] Subtrahebat seipsum (David,) ne amplius bellum gereret & egrederetur atque intraret prælium; sed sede-

11. Hebr. **אבִי יִסֵּר**, Sic enim legendum est juxta id, quod . Reg. c. 12. v. 11. habetur, in notis hic legitur: **אֵיִסֵּר** i. e. castigabo.

12. De quo suprâ v. 3. h. c. n. 5.

13. Hebr. **נְצִיבִים**, sic 2. Sam. cap. 8. v. 6. habetur.

14. Sic juxta Commentatoris nostri mentem vocem **שִׁטִּים** hic vertere volui, confer. n. sequ. 15. & 16.

15. Ita hic exprimere possis: **בִּיכָרִ"שׁ** in notis ad Ezech. c. 27. v. 11. exponitur Gallicè; coiffri-ne, sic **קִיבְרִינָה** prout ibidem habetur, reddere possis, vid. ibin. 28. it. not. ad Psalm. 127. v. 5. n. 6.

16. Prout Jerem. c. 51. v. 11. habetur, vid. ibid. n. 7. conf. & not. ad 2. Sam. c. 8. v. 7. n. 10.

17. Vid. c. præc. 17. v. 4.

18. Conf. quæ suprâ ad v. 1. h. c. notata sunt, ibique Sign. *

19. Prout suprâ v. 3. h. c. habetur.

20. De qua suprâ dict. v. 3. h. c.

21. Sicuti 2. Sam. c. 8. v. 10. habetur.

22. Potestatem habentes, Hebr. **שְׁלֹטָנִים**, conf. quæ suprâ ad 1. Chron. c. 11. v. 16. Sign. * notata sunt, item not. ad 2. Sam. dict. c. 8. v. 14. Sign. * & not. ad 1. Paralipom. c. 21. v. 8. num. 3.

sedebat atque judicabat jugiter Israëlitas in justitia. Vers. 15. *Joab autem praeerat militiae*] Quoniam (David) manum suam subtraxerat, ne amplius in militiam egrederetur, ideo ipse praefecit Joabum militiae, ut omnia illius bella ab eo gererentur; istud autem omne respicit ad id, (quod supra dictum est:) exercuit judicium & justitiam; 23. quod autem interruptio facta sit (per verba ista:) Joab autem praeerat militiae, id propterea opus fuit, ne forte dicas: quoniam David exercuit judicium, ideo Israëlitae non amplius belligerabant, quocirca dicitur: Joab autem praeerat militiae. Eod. vers. 15. *A memoria*] Redit (hic textus) ad initium; (vocatur autem מוֹכִיר, quoniam erat מוֹכִיר i. e. ad memoriam revocans, quæ lis venerit primum coram rege, 24. ejus simile (reperitur in illo loco:) afferri librum הזכרונות i. e. memoriarum, annales. 25. Vers. 16. *Schavescha autem scriba*] Achilud in memoriam revocabat (sive dictabat;) Schavescha autem juxta eum (vel: eo mediante) scribebat. Vers. 17. *Præerat Cerethæis & Pelethæis*] Explicatio (nominis הכרתי est, quod fuerint nationes, sicuti scriptum est: vægenti כריתיה Cerethæorum, 26. & ex eorum nationibus fuerunt cum Davide viri robore validi, iisque præerat Benaja, ** simile (habetur) in Samuelis (libro, ubi:) atque omnes servi ejus transibant ad latus ejus atque omnes הכרתי i. e. Cerethæi cunctique Pelethæi atque omnes Githæi &c. 27. Eod. vers. 17. *Filii autem Davidis primi (erant) ad manum regis*] Explicatio ejus est: & filii Davidis fuerunt semper primi juxta regem, 28. ut facerent, quicquid ille opus habebat.

CAP. XIX.

Vers. 2. *Quia pater ejus exercuit erga me benignitatem*] Acceperat David patrem suum matremque suam, ut & fratres suos domumque patris sui eosque collocavit in termino . regis Moabitarum, sicuti scriptum: & abiit inde David in Mizpam Moabitarum dixitque regi Moabitarum: egrediatur quæso pater

23. Prout supra v. 14. h. c. habetur.

24. Ut etiam illa primo loco decideretur, vid. not. ad 2. Sam. cap. 8. v. 16. n. 14.

25. Chronica, Hebr. רכרי דימים i. e. verba dierum, vid. Esther c. 6. v. 1.

26. Prout Zephan. c. 2. v. 5. habetur, ubi vid. not. n. 10. it. ad Ezech. c. 25, v. 16, n. 11. ut &

ad 2. Sam. c. 8. v. 18. n. 15.

** Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 4. a. & Sanhedrin, fol. 16. b.

27. Vid. 2. Sam. c. 15. v. 18.

28. Conf. hic not. ad 2. Sam. c. 8. v. 18. n. 16.

1. In provincia, sive urbe, nam & hoc במרחו significat.

pater meus materque mea vobiscum &c. 2. sed venerunt Moabitæ eosque omnes interfecerunt, excepto Elihu, fratre Davidis, qui fugerat in terram Ammonitarum 3. quem recepit Nachasch, rex Ammonitarum, nam ecce eorum, (qui de domo paterna erant,) nulla fit amplius (in S. Scriptura) mentio, excepto Elihu, qui scriptus est in divisionibus inter principes (tribus) Jehudæ, (in verbis istis:) Elihu, ex fratribus Davidis, 4. atque hoc est, (quod hic scribitur:) quia pater ejus exercuit erga me benignitatem, & propter istam inimicitiam 5. percussit David Moabitas eosque duriter tractavit præ cæteris hostibus suis, sicuti scriptum est in Samuelis (libro:) & percussit David Moabitas &c. 6. Vers. 3. *An honore afficit David patrem tuum in oculis tuis*] Nonne scriptum est in eorum (Israëlitarum) lege: non quæres pacem eorum atque bonum eorum? 7. & tu putas, quod (David) deserturus sit præceptum Dei sui & quod veniat quærere pacem tuam atque in honorem patris tui miserit ad te (legatos) consolatores, nonne ad perscrutandum &c. Vers. 4: *Vestes eorum*] (Dictio מַדְּיָהּ hic accipitur) sicuti (in illo loco:) מַדְּיָהּ i. e. vestimentò lineò. 8. Eod. vers. 4. *Per medium usque ad verenda*] Usque ad pudenda eorum tam à parte anteriore, quam posteriore; in Samuelis (libro) scriptum est: שְׁתוֹתֵיהֶם i. e. nates eorum, 9. pudenda eorum, sicuti (habetur in illo loco:) denudatos שְׁוֵי i. e. nate, in probrium Ægyptiorum. 10. Vers. 6. *Ex Syria interamni & ex Syria Mabacha*] Syri multi fuerunt; per istam autem Syriam Mahacham (intelliguntur) Syri, qui Mahacham inhabitant, (conduxerant etiam Ammonitæ nonnullos) ex Syris, habitantibus ad fluvium, Euphratem, est & Syria Zoba; 11. sed מִצְרַיִם i. e. Syria absolute (& simpliciter posita) est fundamentum nationis, sic quoque Ammonitæ, habitantes in Mahon, * vocantur Ammonitæ; fundamentum autem nationis,

2. Sicuti 1. Sam. c. 22. v. 3. habetur.

3. Confer. hic not. ad 2. Samuel, cap. 10. v. 2. num. 1.

4. Vide infra 1. Paralipom. c. 27. v. 18. ibique Junii ac Tremellii not.

5. Quam David gesserat contra Moabitas, quia omnes qui ex familia ejus paterna erant, ipsi interfecerant, prout jam antea dictum est

6. Vid. 2. Sam. c. 8. v. 2. ibique Raschi not. n. 5.

7. Prout Deut. c. 23. v. 6. al. v. 7. habetur, ubi vide Raschi not. conf. & not. ad 2. Sam. c. 10. v. 3. n. 3.

8. Prout Levit c. 6. v. 3. al. v. 10. habetur, ubi

vide Raschi not. conf. & Ejusd. not. ad 2. Sam. dict. c. 10. v. 4. n. 4.

9. Vid. 2. Sam. alleg. c. 10. v. 4. ibique not. n. 5.

10. Sicuti Esai. c. 20. v. 4. habetur, ubi vide not. n. 9.

11. Confer. hic c. præced. 18. v. 3. ubi etiam Zoba fit mentio.

* Sive: Mehon, Hebr. מֶחֹן, vid. Judic. c. 10. v. 12. ibique not. & 2. Paralip. c. 26. v. 7. ubi S. Hieronymus מְחֹן vertit: Ammonitas conf. Drusii not. ad Judic. dict. c. 10. v. 12.

nis (fuit) in reliquis locis ; sic etiam (fuerunt) filii Esau in terra Sehir ; fundamentum autem (extitit) in Edom. Vers. 9. *Erant seorsim in agro*] Diviserant copias militares in duas acies ; Ammonitæ in una erant acie ad portam urbis contrà Israëlitas ; reges autem , qui cum ipsis (Ammonitis erant & ab eorum parte stabant ,) in altera erant acie seorsim in agro à tergo Israëlitarum. Vers. 11. *In manum* אבשי Abschai] (Tradidit) לאבשי i. e. ei Abischai , nam in toto (libro) Chronicorum scriptum אבשי , Abischai , legendum est אבשי Abschai , præter duos istos (textus ,) qui excipiuntur à regula juxtà Masoram , quocircà in toto libro isto (Chronicorum legitur) אבשי , Abschai nam totus iste liber scriptus est propter honorem Davidis ; אבשי non est autem iste honor ejus , ut filius sororis ejus appelletur אבשי , Abischai , quasi diceret : etiam ego reputatus sum perinde ac David , nam אבשי i. e. pater meus est אבשי i. e. Iischai , 13. quocircà in toto isto libro (legitur) אבשי Abschai ; sed in toto libro Samuelis (habetur) אבשי Abischai , exceptò unò illò (ubi legitur :) אבשי , (videlicet in illo loco :) & reliquum populum tradidit in manum אבשי Abschai , 14. idque juxtà Masoram , nam ecce sic (reverà) erat , Iischai enim fuit pater matris ejus , Zerujæ , 15. quæ fuit mater ejus (Abischai scil.) Vers. 18. *Schobachum quoque , ducem militiae*] In Samuelis (libro) scriptum est : Schobachum quoque , ducem militiae , 16. exposuerunt Rabbini nostri in (tractatu Talmudico :) Sota , ** שובך i. e. Schobachus (ideò appellatus fuit ,) quoniam fuit altus כשובך i. e. tanquàm columbarium ; 17. שופך i. e. Schophachus (autem idcirco vocatus fuit ,) quoniam erat שופך i. e. effundens sanguinem , tanquàm aquam.

CAP. XX.

Vers. 1. *Et factum est tempore vertentis anni*] Quando herbæ sunt in agro , ut pabula præbeantur equis. 1. Vers. 2. *Et in ea (fuit) lapis pretiosus*] In corona scil. Eod. vers. 2. *Et fuit super caput Davidis*] Nonnulli expo-

ut & Ezech. c. 25. v. 9. it. Michol Jophi ad 2. Paralip. c. 20. v. 1.

12. Confer. quæ suprâ ad 1. Paralip. c. 15. v. 29. Sign. * notata sunt , it. c. sequ. 20. v. 4. num. 5.

13. Respicitur hac explicatione ad nomen אבשי , de quo paulò antè dictum est :

14. Prout 2. Sam. c. 10. v. 10. habetur ,

15. Vid. suprâ 1. Paralip. c. 2. v. 16.

16. Sicuti 2. Sam. c. 10. v. 18. habetur , ubi vide not. n. 6.

** Vid. tract. Talm. Sota , fol. 42. b.

17. Sic cum D. Wagens. hic vertere volui , vid. Ejusd. Sota , p. 884.

1. Conf. hic Raschi not. ad 2. Samuel. c. 11. v. 1. Sign. *

exponunt, (quòd corona ista fuerit imposita) ipsi capiti Davidis; sed mirum videtur, quomodo caput ejus portare potuerit; 2. Rabbini autem nostri exposuerunt, quòd lapis magneticus fuerit in illa (corona) atque audiui in Narbona, quòd mos sit in terra Ismaëliitarum, 3. ut suspendant coronam regiam à parte superiore capitis ejus, ipseque sedet è regione illius (coronæ) infra illam super solio; quod autem (hic) scriptum est: & fuit super caput Davidis, (id hunc habet sensum nempè,) quòd speciem præbuerit (corona illa,) ac si esset supra caput ejus. Vers. 4. *Et accidit postea, ut prælum committeretur in Gezer*] Quòd hic omissum sit in hoc textu id, quod scriptum est in (libro) Samuelis: & fuit adhuc bellum Philisthæis contra Israëlitas ac descendit David ejusque servi cum ipso & pugnaverunt contra Philisthæos, 4. etiam istud propter honorem Davidis 5. non est scriptum hoc loco, nam ecce ibi scriptum est: & defessus fuit David, illud quoque, quod scriptum est: & Jischbi Benob, qui (erat) ex natis gigantis &c. usque ad isque accinctus erat novô (gladiô) & cogitabat percutere Davidem, 6. ac nisi Abischai, filius Zerujæ ei opem tulisset, cecidisset (David) per manum Jischbi, (istud, inquam,) propter dedecus illud non est hic scriptum. Eod. vers. 4. *Tunc percussit Sibbechai Chusabataeus, Sippaium ex natis gigantis*] In Samuelis autem (libro) scriptum est: Saphum, 7. qui (erat) ex natis gigantis, 8. qui fuerat frater Goliathi, Philisthæi, ut & frater Jischbi Benob. Vers. 5. *Et percussit Elchanan, filius Jabiris*] Is unus ex (viris) fortibus Davidis fuit. 9. Eod. vers. 5. *Lachmim, fratrem Goliathi, Gittbai, cujus bastile (erat,) ut jugum textorum*] Sicuti illud lignum rotundum, in quo involvunt vestimentum 10. tempore texturæ; Jonathan versum istum interpretatus est in (libro,) Samuelis: & occidit David, filius Jischai, textoris veli domus Sanctuarii, Beth-Lechemitæ; 11. ex-

Qqq 2

plicatio

2. Coronam scil. istam tanti ponderis, quoniam illa æquabat pondere talentum, prout hoc v. 2. habetur.
3. Sic Judæi vocare solent Turcas, cœterosque sectæ Mahometanæ addictos.
4. Sicuti 2. Sam. c. 21 v. 15. habetur.
5. Confer. quæ ad cap. præc. 19. v. 11. n. 12. notata sunt, it. c. sequ. 21. v. 1. n. 1.
6. Prout 2. Sam. dict. c. 21. v. 16. habetur.
7. Pro: Sippaium, sicuti hic habetur, vid. n. sequ. 8.
8. Vel: Horpæ, Hebr. הרפא sic 2. Sam. c. 21. v. 18. habetur, ubi vid. not. n. 25. vid. sequ. v. 5.

- n. 18.
9. Confer. hic notad 2. Sam. c. 21. v. 19. Sign. * ubi Elchanan exponitur, quòd fuerit ipse David, conf. infra n. 12. & n. 16. h. v. 5.
10. Sive: linteum, conf. quæ supra ad 1. Paralip. c. 11. v. 23. n. 32. notata sunt, it. not. ad 2. Sam. c. 21. v. 19. n. 29.
11. Chald. רמית לחי, sic in Basileensi editione Paraphrasis Chaldaicæ, ut & in notis Raschi h. loc. sed absunt ista à Complutensi sive Plantiniana editione, confer. not. ad 2. Sam. c. 21. v. 19. n. 27.

plicatio, autem (istius:) יעיר ¹². est, ac si (diceretur:) יער i. e. sylva ¹³. Libani; mensura pro mensura, ¹⁴. veniat David, cujus mater texebat velum pro domo Sanctuarii liciatorio textorum & interficiat Goliathum, qui hastam gestabat, cujus hastile (erat,) sicuti jugum textorum; ¹⁵. cur autem vocat illum (S. Scriptura) אֶלְחָנָן i. e. Elchanan? quoniam חַנּוּן i. e. misertus est ejus ¹⁶. Dominus; videtur autem, quod Goliathus iste Githæus (cujus hoc versu fit mentio,) non fuerit Goliathus, Philisthæus, primò, quoniam ibi (S. Scriptura) vocat eum Goliathum, Philisthæum, ¹⁷. deinde, quia ecce suprà scriptum est: tunc percussit Sibbechai, Chuschatæus, Sippaium ex natis Horpæ, ¹⁸. infrà quoque ita scriptum est: etiam iste natus erat Horpæ, ¹⁹. quandoquidem (S. Scriptura) non mentionem facit fratrum Goliathi Githæi (sive Gathæi) quod ex natis Horpæ (fuerint,) quoniam ipse non extitit illius filius. ²⁰. Vers. 6. *Et fuit vir mensuræ,*] Illius simile (habetur in illo loco: vidimus in illa) viros mensurarum, ²¹. ac si diceret: vir procerus, & quoniam ipse (fuit) staturæ adeò altæ, ut opus haberet mensurâ, ideò vocat illum (S. Scriptura) virum mensuræ. Eod. vers. 6. *Cujus digiti erant seni, viginti quatuor*] Duodecim scil. in manibus ac duodecim in pedibus; in Samuelis (libro) scriptum est: viginti quatuor numero, ac si diceret: iste (digitus) juxtà illum (alter digitus juxtà alterum,) ut potuerit numerari, etiam istud fuit robur ejus, quod potuerit manu sua tenere gladium maximo robore, in tractatu Talmudico: Berachot ²². exponitur, cur opus

¹². Id est: Jahiris, de quo paulò antè hoc v. 5. dictum est, vid. suprà n. 9. h. v.

¹³. Confer. hic not. ad 2. Sam. dict. c. 21. v. 19. n. 18.

¹⁴. Conf. hic not. ad Numer. c. 14. v. 37. ubi aliud exemplum mensuræ pro mensura habetur, vid. ibid. n. 62.

¹⁵. Confer. hic not. ad 2. Sam. alleg. c. 21. v. 19. n. 30.

¹⁶. Nempè: Davidis, nam Elehanan à nonnullis exponitur, quod fuerit David, vid. suprà n. 9. h. v.

¹⁷. Vid. 1. Sam. c. 22. v. 10. & 2. Sam. c. 21. v. 7. cœterum locus iste valdè obscurus, si non corruptus, est.

¹⁸. Sic vertere hic volui nomen istud הרפא vel, ut alibi legitur: הרפה, conf. v. præc. 4. n. 8. nam Rabbinii tradunt, quod הרפא Horpape pererit quatuor istos: Saphum scil. & Medo-

nem ac Goliathum atque Jischbi Benob, de quibus vid. 2. Sam. c. 21. v. 16. vid. 2. Sam. c. 21. v. 6 & seqq. usque ad finem illius capituli, it. v. 4. h. c. & sequ. usque ad ejus finem, conf. not. ad 2. Sam. dict. c. 21. v. 18. n. 15. & D. Wagenf. Sota, p. 879. plerique tamen interpretes הרפה verterunt: gigantem.

¹⁹. Sic hoc quoque loco vertere volui nomen istud, quod versu sequ. 6. h. c. habetur, conf. n. præc. 18.

²⁰. Sensum istius loci esse puto, quod Goliathus ille Gathæus, à Davide interfectus, non fuerit ex natis Horpæ, quorum hic fit mentio, ob rationes hoc loco adductas.

²¹. Prout Numer. c. 13. v. 33. habetur, conf. suprà 1. Paralip. c. 11. v. 23. n. 31.

²². Confer. hic not. ad 2. Samuel. cap. 21. v. 10. num. 31.

opus fuerit, scribere : feni, viginti quatuor, (nam) si scripsisset Deus : 23. feni, posset dici, (quòd fuerint digiti) sex in manibus ejus & sex in pedibus ejus, idcirco scriptum est : viginti quatuor ; quòd si scriptum fuisset : viginti quatuor (nec dixisset : feni,) posset dici, (quòd fuerint digiti) septem in una (manu seu pede) & quinque in altera (manu sive pede,) quocirca scripsit Deus : feni, viginti quatuor. 24.

CAP. XXI.

Vers. 1. *Et stetit Satan † contrà Israëlitas*] Quamvis textus iste non sit in honorem Davidis ; 1. tamen ille, hoc loco scriptus est, quoniam dicitur in fine textus, quòd (David) ædificaverit altare ei que responderit Dominus è cœlo, idque cessit in honorem Davidis. Vers. 5. *Numerum census populi*] Simile (habetur in illo loco :) & omnes recensiti vestri in toto numero vestro 2. Eod. vers. 5. *Et fuerunt omnes Israëlita undecies centies mille &c. & Jebuda quadringenties septuagies mille*] In Samuelis autem (libro) scriptum est : octingenties mille (Israëlita ;) virorum autem Jehudæ quingenta millia, 3. videlicet non fuit Israëlitarum tantus numerus, sicuti hîc dicitur ; sed, quoniam ira Sancti illius Benedicti (commota) fuit contrà Davidem, ideò non scriptus fuit ibi eorum omnium numerus, qui numerati fuerunt. Joabus quoque non numeravit omnes tribus, 4. sicuti scriptum est : quia abominandum videbatur verbum regis Joabo ; 5. ast hîc propter honorem Davidis mentio fit numeri ac summae, quam non numeravit (Joabus,) nam is fuit honor ejus (Davidis,) quòd tam ingentes copiae, sicuti istæ, fuerint in ipsius (Davidis) tribu (Judaica scil. unde David ortus erat,) eaque expositio mea inde probatur, quòd etiam illius partis Israëlitarum, quam (Joabus) numeravit, non omnis numerus scriptus sit in (li-

Qqq 3

bro)

23. Chald. רחמן i. e. misericors, sic Rabbini & inprimis Kabalistæ vocare solent Deum vid. Buxt. Lexic. Chald. fol. 2238.

24. Eadem notata reperies ad 2. Sam. c. 21. v. 20 num. 33.

† Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 62. b.

1. Conf. hic, quæ ad c. præc. 20. v. 4. n. 5. notata sunt.

2. Prout Numer. c. 14. v. 29. habetur, ubi vide

Raschi not. ad 2. Samuel. c. 24. v. 9. n. 2. & num. 3.

3. Sicuti 2. Sam. dict. c. 24. v. 9. habetur, ubi vid. not. n. 5. & seqq. conf. & not. infra ad 1. Paralip. c. 27. v. 24. n. 12.

4. Nimirum tribus Levi ac tribus Benjamin non fuerunt numeratæ, vid. v. seq. 6. h. c. n. 7. & not. ad 2. Sam. c. 24. v. 9. n. 8.

5. Prout v. sequ. 6. h. c. habetur, conf. not. ad 2. Sam. dict. c. 24. v. 9. n. 9.

bro) Samuelis; ast hîc scriptus est omnis ille numerus, qui numeratus fuit (à Joabo,) nam ecce scriptum est hîc: & fuerunt omnes Israëlita; in Samuelis autem (libro) non scripta est (particula universalis:) omnis, idque mox infra probatur ex textu sacro, nam scriptum est: Joab, filius Zerujae, coeperat numerare; sed non absolvit, quoniam propter hanc causam (accensa) fuit ira (Dei) contra Israëlitas, nec relatus fuit (eorum) numerus in numerum Chronicorum regis Davidis. 6. Vers. 6. *Levim autem & Benjaminem non numeravit inter eos* &c.] Joab sciebat, quod (numeratio ista) futura esset in reatum populi (Israëlitici) ad plagam, quocircà cogitavit Joab, posuero ego eripere (duas) istas tribus 7. ex numero (ne scil. numerentur,) Leviticam quidem (tribum hoc prae-textu eripere possum:) si dixerit David: cur non numerasti Levitas? respondebo ei: quoniam illi non numerantur inter filios Israëlitis, sic quoque dicam quoad Benjaminitas: nonne illi propter pellicem Gibhiticam plagâ percussi sunt? 8. si itaque illi etiam nunc plagâ percutiantur, quid eis supererit? Vers. 8. *Sed nunc aufer iniquitatem servi tui*] (Dictio) illa עוון est plena cum duplici Vau, ac si diceret: aufer quæso iniquitatem plenam, quam perpetravi; quater (habentur) plenè in S. Scriptura, 9. atque hæc est una ex illis, altera habetur in (libro) Psalmorum: ecce בעוון i. e. iniquitate conceptus sum, 10. in Vajikra rabba ad (verba illa:) mulier quùm edit semen, 11. exponitur: fieri non potest, quin etiam sanctissimo homini accidat una ex transgressionibus sine proposito, ac nonne haud est propositum, nisi ad id, quod ipsum opus est? tertia (habetur in illo loco:) עוונותיו i. e. iniquitates capient improbum, 12. iniquitates scil. ejus multæ (capient eum,) quarta autem (habetur) in Regum (libro, ubi:) & inveniet nos עוון i. e. iniquitas, nunc itaque eamus & veniamus atque indicemus domui regis, 13. dixerunt enim: si non iverimus & indicaverimus domui regis, magna erit iniquitas, nam hostes venient contra illos. Vers. 13. *Coarctor valdè*] Tu (ô propheta Gad,) dicis: elige tibi, sanè levissima, quæ in eis

6. Sicuti infra 1. Chron. c. 27. v. 24. habetur, ubi vide plura, conf. & not. ad 2. Sam. c. 24. v. 9. n. 18. & n. 20.

7. Leviticam scil. & Benjaminiticam, conf. v. præc. 5. h. c. n. 4. & not. ad 2. Sam. c. 24. v. 9. n. 10. ubi ferè eadem, quæ hic, notata reperies.

8. De hoc facto vid. Judic. c. 19. & c. 20. conf. not. ad 2. Sam. dict. c. 24. v. 9. n. 12.

9. Id est: dictio illa עוון quater habetur in S.

Scriptura plenè scripta cum duplici Vau atque quatuor isti loci ex Masora hic recensentur.

10. Prout Psalm. 51. v. 7. habetur, ubi vide Raschi not.

11. Qui textus habetur Levit. c. 12. v. 2.

12. Vid. Proverb. c. 5. v. 22, ibique not.

13. Sicuti 2. Reg. c. 7. v. 9. habetur, ubi vide Raschi not.

eis est, (pœna) dura mihi est 14. & valdè coarctor, res similis est homini, cui dicunt: ecce morieris, in quonam igitur sepulchrò vis ut sepeliaris? an juxtà patrem aut matrem tuam? respondet ille eis: vae auribus istis, quæ hæc audiunt! Eod. vers. 13. *Cadam quasò in manum Domini*] Per pestem, quæ æqua est omnibus, tam divitibus, quàm pauperibus. 15. Eod. vers. 13. *Nam multa (sunt) miserationes ejus*] Forsitàn (Deus nostrum miserebitur;) hostes autem nostri nulla erga nos misericordiâ afficientur. Vers. 16. *Extensus † super Hierosolymam*] Quod in Josuæ (libro scriptum est: & ecce vir stabat ex adverso ejus & gladius strictus (erat) in manu ejus &c. utrum noster es, an hostium nostrorum? 16. Josua stabat tergumque ejus versum erat contra hostes ejus; angelus autem ei obviam veniebat, quocircà (Josua) admirabique dixit: utrum noster es, an hostium nostrorum? (utrum venisti) in auxilium nostrum? quoniam tu mihi obvis stas, an hostium nostrorum es ut eis opem feras? quoniam tu etiam è regione illorum stas; hîc autem, quando (David) viderat gladium angeli strictum super Hierosolymam, per seipsum noverat, quòd ille veniret, ut percuteret hostes Israël. Vers. 17. *Hæ autem oves quid fecerunt?*] Quoniam illi (Isrælitæ) sunt tanquàm istæ oves, quæ ad mactationem adferuntur, quæ non possunt effugere mactationem, quoniam mactationi destinatæ sunt. Vers. 20. *Abfconderunt se*] Propter angelum, 17. ut imple-retur textus ille: abi popule mi, intra in conclavia tua & occlude fores tuas tibi, latita quasi exiguo momentò, usque dum prætereat ira, † dicit quoque (alio in loco S. Scriptura:) vos autem ne exitote ullus è porta domûs suæ usque ad mane. * Eod. vers. 20. *Ornan autem triturbat triticum*] Quoniam paulò post dicit (S. Scriptura:) & triticum hoc ad munus, 19. ne mireris, quomodo fuerit ibi triticum. 20. Vers. 23. *Et tribula ad ligna*] (למורגים fuerunt) asseres, 21. quibus triturbabant frumentum, sicuti discimus in (tractatu Talmudico:) Avoda fara: capra tabulæ tritoria, 22. quâ trituratio peragitur, similis est למורג

14. Eadem, quæ hic, notata reperies ad 2. Samuel. c. 24. v. 14. ubi vide Sign. *

17. Conf. hic not. ad 2. Sam. dict. c. 24. v. 14.

† Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 62. b.

16. Vid. Josu. c. 5. v. 13. ibique not. Sign. *.

17. Vel: à conspectu angeli, eum quippe timebant, conf. not. ad 2. Sam. c. 24. v. 20. n. 24.

† Prout Esai. c. 26. v. 20, habetur, ubi vide Raschi not.

* Vid. Exod. c. 12. v. 22.

19. Sicuti infra v. 23. h. c. habetur.

20. Id circò hic scriptum est: Ornam autem triturbat triticum.

21. Hebr. נסרים, tabulæ, conf. not. ad 2. Sam. c. 24. v. 22. n. 25.

22. Hebr. ערסא דקורקסא, Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 2150. exponit: ferrum formam capræ referens, quod adhibebatur in trituratione gravandi causa, vid. ibid. loca ex Talmude allegata.

אָרְבַּע i. e. tribulæ excisæ recenti. 23. Vers. 25. *Siclos aureos * pondere (isto) sexcentos*] In Samuelis autem (libro) scriptum est: argenti siclis quinquaginta, 24. ecce quomodo, (nimirum) accepit ab unaquaque tribu quinquaginta siclos, en sexcentos siclos, 25. ut (hoc modo) omnibus Israëlitis esset pars in altari. 26. Vers. 27. *Et dixit Dominus angelo*] Ut converteret gladium suum. Eod. vers. 27. *Et convertit gladium suum in vaginam ejus*] Sic quoque (similis loquendi forma habetur in illo loco:) & dixit Dominus pisci & evomuit illum Jonam &c. 27. Vers. 28. *Tempore illo, cum videret David, quod Dominus ipsum exaudisset,*] Textus iste non est scriptus in Samuelis (libro;) sed propter honorem Davidis scriptus est hoc loco, quod ædificaverit altare; omnes autem versus textus istius sibi invicem cohærent, ac si omnes unus essent versus. Vers. 29. *Et altare holocausti*] Quod Moses (fieri curaverat) tunc temporis erat in excelso, quod fuit Gibhone. 28. Vers. 30. *Nec potuerat David*] Tempore illo, quando contigit factum istud, quod ei præcepit Dominus, ut offerret oblationem, non potuerat David ire antè illud (altare) ad requirendum Deum, ac si diceret, antè altare, quod erat Gibhone, quoniam contritus fuit à conspectu gladii angeli Domini, abiit itaque David juxtà verba Domini & ædificavit altare, ubi Dominus illum exaudivit.

CAP. XXII.

Vers. 1. *Et dixit David: hæc est domus † Domini, Dei, atque hoc est altare in holocaustum Israëlitis*] Ab isto tempore ac deinceps, ita, ut, quicumque vult requirere Dominum eique offerre oblationem, is egrediatur & offerat super isto altari. Vers. 2. *Ut congregarent peregrinos*] Illos scil. peregrinos, qui profelyti erant facti, quoniam (David noluerat premere Israëlitas gravi servitute, sic quoque reperimus infra de Salomone (scriptum esse:) & numera-

vit

23. Vid. Esai. cap. 41. v. 15. ibique Raschi not. num. 35.

* Conf. hic tract. Talm. Sevachim, fol. 116. b.

24. Prout 2. Sam. c. 24. v. 2. habetur, ubi vide not. num. 27. & n. 28.

25. Idem habetur in notis ad 2. Samuel. dict. c. 24. v. 24. ubi vide n. 28.

26. Quod David ibi ædificavit, prout v. sequ. 26. h. c. habetur, conf. 2. Sam. alleg. cap. 24. v. 24. n. 30.

27. Sicuti Jonæ cap. 2. v. 11. habetur, ubi etiam S. Scriptura sermonis brevitate perinde, atque hoc loco, usa est, ut sensus plenus sit: & dixit Dominus pisci, ut evomeret Jonam & evomuit illum, conf. infra not. ad 2. Paralip. c. 1. v. 3. n. 3. 4.

28. Conf. quæ supra ad 1. Paralipom. cap. 16. v. 39. n. 70. notata sunt.

† Confer, hic tract. Talm. Sevachim, fol. 62. a.

vit Salomo &c. ac fecit ex illis septuagies mille viros bajulos &c. 1. prætereà scriptum est: omnemque populum, qui relictus fuerat ex Chitthæo &c. duo versus 2. amplius scriptum est: ex filiis autem Israël non reddidit Salomo servos &c. 3. Vers. 3. *In clavos ad valvas portarum*] (Vox: **מסמרי** significat) linguâ Germanicâ: *Nâgel*. 4. Eod. vers. 3. *Et ad juncturas preparavit David*] Ferrum, ut per illos (clavos) conjungerent atque firmarent fores atque portas. Vers. 4. *Et Tyry*] (Isti fuerunt) populus Chirami, regis Tyri. Vers. 5. *Puer est ac tener*] Quoniam etiam ille, qui quadraginta duos annos natus est, vocatur **נער** i. e. puer, sicuti scriptum est: & Josua, filius Nunis, **נער** i. e. puer non recedebat &c. 5. nam ecce Josua non imperavit (Israëlitis) post Mosem, nisi viginti octo annis; vixit autem centum ac decem annos, reperitur (itaque, quòd Josua,) quando S. Scriptura de illo testatur (dicens:) & Josua, filius Nunis, **נער** i. e. puer, fuerit quadraginta duos annos natus, ideò (hîc) opus fuit, scribere: tener, 6. nam Salomo, non fuit, nisi duodecim annorum, quando regnare (cœpit.) Eod. vers. 5. *Ad summè magnificandum*] Magnum (quippe fuit templum) valdè, nam Salomo illud fecerat altum usque ad centum & viginti cubitos, prout scriptum est in (libro) regum: & vestibulum è regione templi &c. 7.

CAP. XXIII.

Vers. 26. *Isti numerus filiorum Levi, à nato viginti annos & suprâ*] Ac si diceret: tunc ordinavit David custodias illas, ut, quando venturus esset Salomo, filius ejus, illi essent ei parati (& in ordinem redacti,) Vers. 27. *Nam constitutio eorum erat ad manum filiorum Aaronis &c.*] Istius exemplum (habetur in illo loco:) & adjungentur tibi ac ministrabunt tibi. 1. Eod. 27. *Et ad purgationem cujusque rei sacræ*] Ita, ut, si immundum fieret templum ejusq; vasa illi essent constituti, ut illud purgarent, sic enim reperimus scriptum de Hiskia:

1. Vide infrâ 2. Paralip. c. 2. v. 2. & v. 17. n. 26. it. not. ad 2. Chron. c. 8. v. 9. n. 6. 2. Scil. hic allegantur, sicuti 2. Paralip. c. 8. v. 7. & v. 8. habetur. 3. Vid. 2. Paralip. dict. c. 8. v. 9. 4. Ita hic exprimo: למטה, Latinè: clavi. 5. Prout Exod. c. 33. v. 11. habetur, conf. not. ad 2. Paralip. c. 13. v. 7. n. 11.	6. Sic enim hoc versu habetur: puer est ac tener. 7. Sicuti 1. Reg. c. 6. v. 3. habetur, ubi vide Raschi not. conf. & not. infrâ ad 1. Paralip. c. 29. v. 11. n. 22. 1. Prout Numer. cap. 18. v. 2. habetur, ubi vide not. n. 10.

kia: & recipiebant Levitæ exportandam ad torrentem Kidronis foràs, ^{2.} atque (paulò post) scriptum est: cœperant autem (die) primo mensis primi sanctificare &c. ^{3.} Vers. 30. *Et ad omnem oblationem holocaustorum Domini in Sabbathis ac noviluniis*] Expositio est: ipsi fuerunt præfecti conclavibus etiam conclavi loci agnorum, ubi oblationes erant (reconditæ) ipsique deferebant (illas oblationes) ad sacerdotes jugiter quotidie eò numero, quò illi opus habebant singulis diebus tam profectis, quàm Sabbathis atque mensibus & temporibus, quæ jugi sacrificio superaddita erant, omnia ista adferebant (Levitæ) numero certò prout conveniebat, præterea etiam opem ferebant sacerdotibus, ut excoriarent animal mactatum, sic reperimus (scriptum) de Hiskia: veruntamen sacerdotes erant pauciores nec poterant excoriare omnia holocausta, quocircà opem tulerunt eis fratres eorum Levitæ &c. ^{4.}

CAP. XXIV.

Vers. 1. *Filii autem Aaronis*] Expositio est: isti (erant) filii Aaronis &c. juxtà distributiones suas. Vers. 2. *Et mortuus est Nadab atque Abihu &c. nec erant eis filii*] Quoniam illis non fuerant filii, (ideò) sacerdotio functi sunt Eleazer & Ithamar illorum loco, quòd si Nadabo & Abihu extissent filii illi prælati fuissent Eleazaro atque Ithamari in Sacerdotio magno, ^{1.} sic enim reperimus in Esra, nam ecce Jehozadak pater Jehoschua fuit; johozadak autem atque Esra fuerunt filii Serajæ, prout scriptum est suprà: & Seraja genuit Jehozadakum; ^{2.} de Esra autem scriptum est: Esra, filius Serajæ; ^{3.} Jehozadokus autem deportatus fuerat Babylonem, & quando (Esra) ascenderat ex Babylonia, ascendit (etiam) Jehoschua ipseque (summò sacerdotiò) functus est, non Esra, quoniam Jehozadokus fuit primogenitus eumque (Esram) præcessit filius fratris ejus primogeniti, sicuti scriptum est in prophetia Haggai: Jehoschua, Jehozadaki filius, summus sacerdos. ^{4.} Vers. 3. *Et Achimelech ex filiis Ithamaris*] Iste Achimelech (fuit) filius Abjatharis, sicuti id probatur paulò post (per verba:) & descripsit eos Schemaja &c. usque ad: & Achi-

^{1.} Vid. infrà 2. Paralipom. c. 29. v. 16.

^{3.} Sicuti 2. Paralip. dict. c. 29. v. 17. habetur.

^{4.} Prout infrà 2. Paralip. c. 29. v. 34. habetur, ubi vide not.

^{2.} Successio ista dici solet linealis, confer. H. Grot. de Jur. Bell. ac Pac. lib. 2. c. 7. §. 22.

^{2.} Prout suprà 1. Paralip. c. 6. v. 14. habetur.

^{3.} Vid. Esræ c. 7. v. 1.

^{4.} Sicuti Hagg. c. 1. v. 1. habetur, conf. suprà not. ad 1. Chron. cap. 6. v. 15. n. 11. & Sign. * ubi alia ratio adducta est.

Achimelecho, Ebjatharis filio. 5. Vers. 4. *Et dividerunt eos, filiis Eleazaris (fuerunt) primores quoad paternam familiam sedecim*] Ab initio, in tabernaculo Schilonis non fuerunt, nisi sexdecim custodiæ, octo scil. ab Eleazare & octo ab Ithamare, sicuti exponitur in tractatu Talmudico: Tahanith; sed, quando viderat David, quod primores fortium virorum (familia) Eleazaris essent multi * ideo divisit unamquamque custodiam Eleazaris in duas partes eosque præfecit sedecim custodiis; custodiam autem filiorum Ithamaris constituit in statione custodiæ, sicuti illa antea fuerat (videlicet) secundum octo custodias, idque probatur per id, quod mox sequitur (in verbis:) familiam paternam, unam junctam Eleazari & alteram junctam Ithamari, 6. ac si diceret: sicuti illa fuerat juncta stationi in custodia, quæ fuerat in tabernaculo (Schilonis;) ita constituit illos David nunc in domo Sanctuarii. Vers. 5. *Et distribuerunt eos per sortes ** istos simul cum istis*] In quem scil. caderet fors, ut esset primus aut secundus aut tertius aut quartus & sic quoad illos omnes. Vers. 6. *Et descripsit eos Schemaja*] Ut esset eis memoriale, quis existeret primus & quis secundus & sic quoad illos omnes. Vers. 19. *Istorum (fuit) præfectura secundum eorum ministerium*] i. e. Eorum, qui hic scripti sunt primores custodiarum, præfectura fuit super custodias.

CAP. XXV.

Vers. 1. *Et segregavit David atque principes militia ad ministerium*] Ut cantarent psalmos. Eod. v. 1. *Filios Asaphi &c.*] Ex omnibus Levitis non segregavit (David,) nisi filios Asaphi. Eod. v. 1. *Et Heman ac Jedudun, qui prophetabant*] Quando illi pulsabant instrumenta ista Musica, prophetabant, simile (habetur) in Elisæo, (qui dixit:) adducite mihi fidicinem & fuit, cum pulsaret fidicen, adfuit ei manus Domini. 1. Eod. vers. 1. *Et fuit numerus eorum, viri operis*] Ac si diceret: viginti quatuor custodiæ 2. fuerunt alternantes, quatuor custodiæ erant filiorum Asaphi & ex filiorum Jeduthunis ac quatuordecim filiorum Hemanis, ecce viginti quatuor, infra eorum omnium numerus summatim comprehenditur, prout scribitur: fuit autem numerus eorum cum.

Rrr 2

fra-

5. Prout infra v. 6. h. c. habetur, ubi vide not.

* Conf. hic tract. Talm. Taanit, fol. 27. a.

6. Vid. v. 6. h. c. conf. hic præ aliis H. Grot. 2. not. h. loc. ut & Lightfoot. ad Luc. c. 1. v. 5. p. 708. edit. Lips.

** Conf. tract. Talm. Taanit, fol. 27. a.

1. Sicuti 2. Reg. c. 3. v. 15. habetur, ubi vide not.

conf. & not. ad Numer. c. 16. v. 7. it. infra ad v. 3. h. c. n. 8.

2. Ephemeræ, de his conf. v. 9. & seqq. usque ad finem hujus capituli, vid. & c. præced. 24. v. 9. usque ad v. 19. it. Lightfoot. ad Luc. c. 1. v. 5. p. 708. & seqq.

fratribus suis &c. 3. Vers. 3. *Et Mathithja sex*] Atqui non reperiēs (hic,) nisi quinque, (respondetur:) uxor ejus utero gestabat (filium) Schimhium ac viderat per spiritum sanctum; quod etiam iste futurus esset princeps custodiæ, quocirca dixit (hic S. Scriptura:) sex, 4. & hoc est, quod dicitur paulò post: decima Schimhi, 5. estque id, quod composuit poëta: designatus jam inde ab utero (materno,) ut præficeretur custodiæ Sanctuarii. Eod. vers. 3. *Ad manus patris sui, Jeduthunis,*] Istius simile (habetur in illo loco:) ad manum ejus 6. instauravit &c. Eod. vers. 3. *Qui prophetabat ad celebrandum & laudandum*] Nam pulsabant Citharis Psalmos: laudate, 7. ut & Psalmos: Hallelu-jah, ipseque (Jeduthun) prophetabat. 8. Vers. 4. *Et Romamthi-Ezer*] Est istud nomen unum (vel unius viri,) Vers. 5. *Qui erat videns regis in verbis Dei ad extollendum cornu*] Cornu prophetiæ, 9. nam ille prophetabat regi simile (habetur in illo loco:) & exaltabit cornu uncti sui. 10. Eod. vers. 5. *Et dedit Deus Hemani*] Ac si diceret: nisi Deus ei dedisset (tot) filios, impossibile fuisset, ut ipse haberet quatuordecim filios ac tres filias atque omnes isti (filii) idonei erant, ut essent primores custodiarum, simile (habetur in illo loco:) & dedit ei Deus, ut conciperet 11. & pareret filium, (ac si diceret:) nisi datio ista (filii) fuisset à Domino, haud possibile fuisset, ut generaret Boaz, qui senex fuerat, sic quoque (habetur in illo loco:) & ostendit ei Dominus 12. omnem terram, (quasi diceret:) nisi monstratio ista fuisset à Domino, impossibile fuisset, prospicere adeò procul. Vers. 7. *Omnes doctores*] Negotio cantationis convenit dicere מבי i. e. docens, 13. sicuti scriptum est: מבי i. e. doctor cum discipulo, 14. item

3. Prout infrà v. 7. h. c. habetur.

4. Conf. hic, quæ suprà ad 1. Chron. c. 7. v. 22. n. 18. notata sunt.

5. Sicuti infrà v. 17. h. c. habetur.

6. Vel: adlatus ejus, juxtà illum, prout Nehem. c. 3. v. 8. aliisque in locis habetur.

7. Confer. suprà not. ad 1. Chron. c. 16. v. 41. num. 71.

8. Nempè ad sonum istorum instrumentorum Musicorum, conf. quæ suprà ad v. 1. h. c. n. 1. notata sunt, it. autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire du Culte Levit. &c. Part. 3. c. 9. p. 294. edit. Amstel. ubi prophetare exponitur: cantare Psalmos, spiritu prophetico compositos, & locus parallelus ex 1. Corinth. c. 12. v. 5. ibid. adducitur.

9. Posses etiam vertere: cornu i. e. prophetiam seu vaticinium.

10. Messia sive Christi sui, vid. 1. Samuel. c. 2. vers. 10.

11. Prout Ruth c. 4. v. 13. habetur, conf. quæ suprà ad Paralipom. c. 2. v. 11. n. 32. notata sunt.

12. Sicut Deut. c. 31. v. 1. habetur, ubi vide not. conf. & suprà 1. Paralip. dict. c. 2. v. 11. n. 33.

13. Vel: erudiens, sensus est: verbum istud: מבי aptè usurpari ac dici potest de cantatione.

14. Prout v. sequ. 8. h. c. habetur, conf. not. ad 2. Paralip. cap. 34. v. 12. n. 18.

item (in illo loco :) & Cenanja princeps Levitarum erudiebat de munere portandi, quoniam ipse מביין i. e. eruditus 15. erat. Vers. 8. *Et jecerunt sortes, custodiam contrà*] Explicatio est: custodiam contrà custodiam, 16. simile (habetur) supra: & ambulabam de tentorio in tentorium & de habitaculo, 17. explicatio ejus est: de habitaculo in habitaculum. Eod. vers. 8. *Sicuti parvus, ita magnus, doctus pariter & indoctus*] Expositio est: jecerunt sortes de custodiis, unum contrà alterum, custodiam contrà custodiam, sicuti parvus ; ita (erit) magnus, מביין id est: הרב doctor 18. cum discipulo, omnes illi fuerunt æquales hac in re, ad quem pervenit fors prima, quamvis ille fuerit parvus; tamen præcedebat, ut esset primus, & si ultimus, 19. erat ultimus, & sic quoad illos omnes, sive doctor (fuerit) sive discipulus, sive parvus sive magnus; custodiæ autem istæ Levitarum sequebantur custodias sacerdotum, in quam cadebat fors prima, ea prima (erat) custodia, cum Jehojaribo 20. sacerdote & in quem cadebat fors secunda, is ministrabat (secundo loco) atque custodia ejus (erat) cum custodia Jedahjæ, sacerdotis, 21. Vers. 9. *Et exiit fors prima Asapho (& quidem) Josepho*] Primo ejus filio. Eod. vers. 9. *Gedaljæ secunda*] Gedalja fuit primogenitus Jeduthunis. * Eod. vers. 9. *Fratres ejus & filii ejus ** duodecim*] Explicatio est: unicuique custodiæ assignati erant duodecim Levitæ, nam ecce illi omnes erant ducenti & octoginta octo, hos si diviseris in viginti quatuor partes, unaquæque pars efficiet duodecim Levitas, prout suprâ memoratum est; 22. istud autem: fratres ejus & filii ejus, refertur ad Josephum & Gedaljam, (de quibus hoc versu,) & quoniam eorum amborum uno in versu mentio facta est, (ideò) scriptum est solum una vice: ipse 23. & fratres ejus ac filii ejus, ubique autem.

Rrr 3

(per

15. Sive: docens, doctor, vid. suprâ not. ad 1. Chron. c. 15. v. 22. n. 6. & v. sequ. 8. n. 18.

16. Classis una contrà aliam classem vel vicem, minor ætate contrà majorem, peritus cum non valdè perito, quasi dicat: nulla habitatio fuit ratio aut ætatis aut eruditionis, vid. Vatabli not. h. loc. ut & n. 19. h. v. it. c. seq. 26. v. 26.

17. Scil. in habitaculum, prout etiam mox in notis hic exponitur, quod suprâ 1. Paralip. c. 17. v. 5. habetur, ubi vid. not. Sign *

18. Conf. v. præc. 7. h. c. n. 15. & not. ad 2. Paralip. c. 34. v. 12. n. 18.

19. Et si illum fors ultimo loco collocaverat, is erat ultimus, nulla ætatis vel eruditionis habitatione, conf. suprâ n. 16. h. v. 8.

20. Nam in Jehojaribum sacerdotem fors prima ceciderat, uti c. præc. 24. v. 7. habetur.

21. In illum enim fors secunda ceciderat, prout dict. c. præc. 24. v. 7. habetur.

* Secundo genitus ejus fuit Jizri, de quo vid. infrâ v. 11. h. c. n. 25. conf. suprâ v. 3. h. c. ubi Jeduthunis filii recensentur.

** Conf. hic tract. Talm. Erachin, fol. 13. b.

22. Sic exprimo hic abbreviaturam illam ג'ל i. e. ג'ול למעלה, memoratum suprâ.

23. Hebr. דומ, sic in hoc versu 9. tantum semel scriptum habetur: sed refertur istud ad utrumque tam ad Josephum, quam ad Gedaljam, quorum amborum fratres ac filii hic intelliguntur; licet semel tantum dicatur: fratres

(per verba ista:) fratres ejus vel fratres eorum, quæ in hoc negotio (usurpantur,) non fratres ipsi (intelliguntur;) sed sodalitium unum vocatur fratrum (nomine) linguâ vernaculâ: *Brüderschaft*. 24. Vers. 10. *Tertia Zachuri*] Qui Primogenitus Asaphi fuit. Vers. 11. *Quarta Jizri*] Qui secundo genitus fuit Ieduthunis. 25. Vers. 12. *Quinta Nethanje*] Is fuit tertius (filius) Asaphi, 26. sic ceciderat fors ab isto ad illum.

CAP. XXVI.

Vers. 1. *Quoad distributiones in janitores*] Non reducti fuerunt, 1. absit! sed è regione (sive intuitu) portarum (templi) divisit eos, quocircà iterum jecerunt sortes, quis huic portæ & quis alteri portæ (præesset vel adesset,) sicuti exponitur infra. 2. Eod. vers. 1. *Korachais, Meschelemja, filius Koræ ex filiis Asaphi*] Simile (ejus habetur) suprâ (in verbis:) Schallum, filius Koræ &c. 3. Vers. 5. *Nam benedixerat ei Deus*] Sicuti dicitur suprâ: & benedixit Dominus domui Obed-Edomi &c. 4. Vers. 6. *Qui præsidebant domui paternæ ipsorum*] Explicatio (istius *הַמְשִׁלִּים* (est: isti dominatores erant per patrem suum, simile (habetur) in fine (libri) Danielis: & dominabitur *הַמְשִׁלִּים* i. e. dominatione magnâ. 5. Vers. 8. *Quisque* strenuus*] Non robore nec in bello; sed perinde ac homo, de quo dicitur: iste N. reputatus est (& magnæ existimationis,) sic (dicitur in illo loco:) nonne Boaz, affinis noster, vir strenuus? 6. Vers. 12. *Custodiæ è regione fratrum suorum*] i. e. Primores (erant) viginti quatuor custodiarum (seu ephemeriarum.) Vers. 13. *Et jecerunt*

tres ejus & filii ejus, hæc enim de unoquoque seorsim ac separatim sunt intelligenda.
24. Ita hic exprimo *בְּרֵאשִׁית* Latinè: sodalitium, collegium, conf. suprâ not. ad 1. Paralip. c. 6. v. 33. n. 19.
25. Primogenitus ejus fuit Gedalja, vid. suprâ v. 9. h. c. in not. Sign. *
26. De quo suprâ v. 2. h. c.
1. Converterunt se vel mutati fuerunt, Hebr. *הוֹרִיחוּ*, sensum esse puto, non iterata vel nova fors jacta fuit quoad custodias sive ephemerias, (hæ enim fixæ manserunt juxta sortem prius jactam;) sed quo ad januas, quis cui januæ sive portæ ad orientem, ad

occidentem &c. præesset vel adesset, confer. infra v. 13. & seqq. h. c.

2. Vid. infra v. 13. & seqq. h. cap. ibique not. num. 7.

3. Sic habetur suprâ 1. Paralip. c. 9. v. 19.

4. Prout suprâ 1. Paralip. c. 13. v. 14. habetur, conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 64. a.

5. Vid. Dan. c. 11. v. 3. & v. 5.

6. Hebr. *גִּבּוֹר הָיָה* i. e. valens robore, prout Ruth c. 2. v. 1. habetur, sic hoc loco legitur: *אִישׁ הָיָה*, & intelligitur non viribus pollens ac robore; sed excellens ac præstans autoritate atque dignitate, conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 64. a.

runt sortes parvus equè ac magnus per domos suas paternas ad unamquamque portam] Cui obveniret porta ista & cui porta alia, ad Orientem, † ad Occidentem, ad Septentrionem & ad Meridiem, 7. & sic in omnibus portis, quæ in atrio erant. Vers. 17. *Et ad collectiones*] (Istud **מסופים** fuit) locus, cujus nomen **מסופים**. 8. Vers. 18. *Bini ‡ ad partem exteriorem*] (Vox **פרבר**) exponitur in tractatu Talmudico: Tamid, dixit Rabba: (istud:) **לפרבר** (significat **כלפי בר** i. e. juxtà exterius. 9. Vers. 20. *Levita, Achia præerat thesauris &c.*] Is præpositus erat pecuniis, quibus comparabantur oblationes ad templum Dei, sicuti (fuit) oblatio sanctorum (sacrificiorum.) Vers. 21. *Filii Labadan*] Lahadani, Gerschonitæ, fuit primarius familiæ paternæ Jechiel, is fuit Lahadani, de quo suprà dictum est. 10. Vers. 22. *Et Joël, frater ejus*] Frater scil. Jechielis, sicuti scriptum est suprà: Jechiel & Zetham ac Joël. 11. Eod. vers. 22. *Præerant thesauris domus Domini*] Thesauri multi fuerunt in atrio, unusquisque erat ordinandus atque cuivis præpositus erat unus. * Vers. 24. *Et Schebuel, ** filius Gerschomi, filii Mosi antecessor præfuit thesauris*] i. e. Itidem præfuit uni ex thesauris atrii; nonnulli exponunt (verba ista:) antecessor præfuit thesauris, (nempè, quòd) omnes thesaurarii 12. fuerint sub illo. Vers. 29. *Jizebaritis, Cenanja & filii ejus (præfuerunt) operi externo*] i. e. Operi, quod faciebant extrà urbem in silvis ac montibus, ad cædendum cedros & ad excindendum lapides & ad arandum agros Sanctuarii. Vers. 30. *Chebronitis, Chaschabia &c. usque ad: omni operi Domini*] Isti (fuerunt) moderatores eorum, qui faciebant opus Domini trans Jordanem. Eod. vers. 30. *Et ministerio regis*] Etiam illi præpositi erant eis, qui sedebant in possessione regis & in villis regis, & sic paulò post (dicitur:) omni negotio Dei & negotio regis. 13. Vers. 31. *Annò quadagesimò &c.*] Omnes

† Vid. hic tract. Talm. Tamid, fol. 27. a.

7. Conf. quæ suprà ad v. 1. h. c. n. 1. & 2. notata sunt.

8. Junii ac Tremellii versio habet: ad ærarium, S. Hieronymus vertit: ubi erat concilium, conf. hic præ aliis R. Dav. Kimchi, ut & Vatablinot. item. Michlol Jophi.

‡ Conf. hic tract. Talm. Sevachim, fol. 55. b.

9. Ad extrà, versus exteriorē partē, confer. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1796. ubi Tamid fol. 27. a. allegatur, Vulgata habet: per cellulas, conf.

Michlol Jophi h. c.

10. Vide suprà 1. Paralip. c. 23. v. 8.

11. Prout suprà 1. Paralip. dict. c. 23. v. 8. habetur.

* Conf. infrà 1. Paralip. c. 29. v. 8. n. 11.

** Vid. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 10. & Bababatra, fol. 110. a.

12. Hebr. **האמרכלין**, præpositi pecuniæ fisci publici sacri, quæstores pecuniis publicis præfecti, vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 127.

13. Sicuti v. 32. h. c. habetur,

Omnes quoque numerationes 14. istæ annô quadragesimô (regni Davidis) fuerunt.

CAP. XXVII.

Vers. 1. *In omni negotio † distributionum*] Omne istud contigit ab initio regni ejus (Davidis) & deinceps ac quoniam dictus fuit numerus Levitarum, insequentibus narrat, quoniam fuerint principes distributionum Davidis. Eod. vers. 1. *Quarum quæque ingrediebatur & egrediebatur de mense in mensem, omnibus mensibus anni*] Nam Israëlita divisi erant in duodecim partes, 1. & unaquæque pars ministrabat regi per mensem; rex autem dabat eis impensas suas, sicuti scriptum est in libro regum: & fuerunt Salomoni duodecim præfecti super totum Israël & sustentârunt regem ejusque domum, 2. illi quoque constituti fuerunt, ut ipsius bella gererent atque omne ejus ministerium peragerent in isto mense, idque omne fuit initium regni ejus. Eod. vers. 1. *Viginti quatuor millium*] Quamvis Israëlita fuerint duodecuplo plures, quàm vices quater mille; (tamen) David non elegit, nisi viros strenuos ac divites populi, qui possent negotia sua relinquere atque operam dare negotiis regis; pauperes autem populi qui ipsi opus habebant sustentatione, eos non accepit David. Vers. 3. *Primarius omnibus ducibus exercituum*] Extitit Jaschabaham ex filiis Perez, isq; fuit princeps omnium duodecim ducum exercituum, & quoniam ille extitit è filiis Perez, (ideò) constituit illum David primarium. Vers. 4. *Et Mikloth, dux*] Socius 3. distributionis ejus, qui ei opem ferebat, (extitit) Mikloth. Vers. 5. *Dux militiae tertius*] Propter honorem Benajæ vocat eum ducem militiae, magis, quàm cæteros, 4. exceptò Jaschabahamò, qui fuit ex filiis Perez, qui etiam vocatur primarius, sicuti scriptum est: primarius omnibus ducibus exercituum, 5. propter honorem Davidis, qui fuit itidem ex posteris Perez. Eod. vers. 5. *Sacerdotis, primarius*] Qui fuit primarius,

14. Recensiones, supputationes, Hebr. מְסֻבּוֹת, numerationes Levitarum scil. ac sacerdotum cæterorumque, de quibus hætenus dictum fuit, contigerunt annô quadragesimo regis, conf. not. ad 1. Reg. c. 3. v. 7. Sign. * it. tract. Talm. Taanit, fol. 27. a.

† Conf. tract. Talm. Cetubbot, fol. 62. a.

1. Conf. hic not. ad 2. Sam. c. 24. v. 9. n. 18.

2. Prout 1. Reg. c. 4. v. 7. habetur, ubi vide

not. Sign. *

3. Sive: vicarius, substitutus, sic dictionem מִי i. e. filius, quæ hic in notis habetur, interpretor & expono.

4. Scil. duces, cæteri quippe præfecti seu principes non vocantur duces militiae, præter istum Benajam & Jaschabaham.

5. Sicuti v. 3. h. c. habetur.

rius, nonnulli dicunt, quòd iste (Jehojadah) fuerit Sacerdos magnus; sed non est ita, nam ecce Zadok & Ebjathar fuerunt summi sacerdotes. Vers. 6. *Potens inter triginta*] Sicuti scriptum est suprà: super triginta ecce ipse honoratus erat. &c. 6. Vers. 7. *Quartus Hazaël, frater Joabi ac Zebadja, filius ejus, post eum*] Nam ecce Hazaël interfectus fuerat in principio regni ejus (Davidis) quem interemerat Abner, quocircà constituit (David) Zebadjam, illius filium, post eum, ipsius loco, ut præsset distributioni ejus. Vers. 8. *Princeps Schambuth Jizrachites*] Zerachites. 7. Vers. 16. *Tribus autem Israëlitis præerant*] Jam antea recensuimus duces distributionum, quos David constituerat, nunc enumerat, quinam fuerint principes tribuum Israëlitarum, * (videlicet quis fuerit) princeps unius cujusque tribus. Vers. 23. *Non recensuit autem David numerum eorum à nato viginti annos & infra*] Expositio est: jam antea diximus, quòd (David) numeraverit Israëlitas eosque distribuerit in distributiones, Levitas quoque numeravit eosque constituit super eorum ministerium; omnes autem istos, quos ipse numeravit, non numeravit ex illis unum, qui minor esset viginti annis. Eod. vers. 23. *Tanquam stellas cæli*] Ita, ut, quemadmodum nemo potest numerare stellas cæli; sic nemo possit illos (Israëlitas) numerare. Vers. 24. *Sed non absolvit*] Explicatio est: præterea dico tibi: annon coeperat Joab alia vice numerare populum à nato viginti annos & suprà? 8. sed non absolvit. Eod. vers. 24. *Et fuit ob hanc rem ira (Dei) contra Israëlitas*] Propter istam partem, quam (Joab) numeraverat, fuit ira (Dei) contra Israëlitas, quoniam (David) sibi proposuerat, ut numeraret omnes Israëlitas atque (ita) transgrederetur textum illum (S. Scripturæ, ubi habetur:) si quis poterit numerare pulverem terræ &c. 9. & ut transgrederetur textum (S. Scripturæ, ubi dicitur:) intueri nunc cælum versus &c. 10. Eod. vers. 24. *Nec relatus fuit numerus*] Explicatio est: quamvis ego dicam: quòd (Joab) inceperit numerare; sed non absolverit; (tamen) ipse non numeravit, nisi paucos, nam ecce non ascendit numerus eorum, qui recensiti fuerunt, in libro Samuelis, sicuti numerus eorum, qui recensiti fuerunt hîc in libro Chronicorum, (ubi habetur:) undecies centies mille Israëlita & Jehudæ quadringenties septuagies mille; 11. in Samuelis autem libro scriptum est:) octin-

6. Vid. suprà 1. Paralip. c. 11. v. 25.

7. Conf. suprà 1. Paralip. c. 11. v. 27.

* Conf. c. sequ. 28. v. 1. n. 1. & c. 29. v. 6. n. 7.

8. Conf. quæ suprà ad 1. Paralip. c. 21. v. 5. n. 6. notata sunt.

9. Prout Genes. c. 13. v. 16, habetur, ubi vide

not. Sign. *

10. Vid. Genes. cap. 15. vers. 5. ibique Raschi not.

11. Prout suprà 1. Paralip. c. 21. v. 5. numerus iste Israëlitarum & Jehudæorum recensetur,

octingenties mille (Israëlitæ;) virorum autem Jehudæ quingenta millia, ^{12.} quòd si dicere velis, duæ (diversæ) numerationes fuerunt, bis scil. numeravit illos, semel in (libro) Samuelis atque iterum hoc loco; sed ita est: ^{13.} non relatus fuit numerus in numerum Chronicorum, nam iste numerus, quem (hic) numeravit, non scriptus fuit in Samuelis (libro,) ibi enim non nisi pars quædam de numero (scripta fuit,) propter calamitatem & luctum, quoniam percussi fuerunt ^{14.} etiam propter illos paucos, (qui numerati fuerant;) hîc autem propter honorem Davidis, quamvis fuerit major (quàm ibi) numerus, dixit illum (S. Scriptura,) ut notum faceret, quòd non sine causa fuerit ira (Dei) contrâ Israëlitæ, quoniam ecce jam antea numeraverat (Joab) multos ex Israëlitæ, prætereà (poterit dici, quòd numerus ille scriptus fuerit) propter ipsius (Davidis) honorem, quoniam omnes isti fuerunt ei servi, tanquàm vir unus. Vers. 25. *Thesauris autem regis præerat*] Thesauris scil. argenti & auri omnia ista ordine enumerat ad magnitudinem (& honorem) Davidis etiam eum, qui illius asinis præerat. ^{15.} Eod. vers. 25. *Et thesauris, (qui erant) in agro*] i. e. atque ei rei, quæ crevit in agro, videlicet proventibus vini ac olei & omnis generis esculentis & potulentis. Eod. vers. 25. *In urbibus*] Ut quintam partem (proventuum acciperet ^{16.} ex urbibus (coëteris) atque ex urbibus regis, ut & ex illius turribus. Vers. 26. *Et exercentibus opus rusticum in agricultura*] Ad arandum agrum. Eod. vers. 26. *Hezri, filius Celubi*] Fuerat isti rei præfectus, ut præciperet arare agrum isque dabat eis boves atque omnia instrumenta agriculturæ. Vers. 27. *Et vineis*] Ad sarriendum & putandum vineas. Eod. vers. 27. *Et proventui vinearum*] Hi erant thesauri vinarii. ^{17.} Vers. 28. *Et oleis*] Ad plantandum eas & ad decerpendum. Vers. 29. *Et armentis pascentibus in Scharone (præerat) Schitrai, Scharonita,*] Qui eorum peritus erat. Vers. 30. *Ismaëlita*] Qui noverat naturam qualitatis camelorum. ^{18.} Vers. 31. *Et pecudibus (præerat) Jaziz Hagareus*] Nam Hagareni sub tentoriis degunt in agro, quocirca

^{2.} Vid. 2. Samuel. c. 24. v. 9. conf. suprâ 1. Paralip. dict. c. 21. v. 5. n. 3.

^{13.} Nimirum: ita hoc loco scriptum reperitur: non relatus fuit numerus &c.

^{14.} Israëlitæ scil. qui peste absumpti fuerunt, prout suprâ 1. Paralip. c. 21. v. 14. habetur.

^{15.} Is fuit Jechdeja, Meronothæus, de quo infrâ v. 30. h. c.

^{16.} Ita hic interpretor ונחל conf. Genes. c. 41. v. 34 ibique not.

^{17.} Autor Vulgatæ vertit: cellis vinariis, sic omnia justo ordine prudentiâ œconomicâ à rege Davide erant disposita, in regnis enim son los frutos de la tierra la principal riqueza i. e. fructus seu proventus terræ sunt divitiæ præcipuæ, vid. Saavedr. Sympol. 69.

^{18.} Nam Ismaëlita ob camelorum in sua terra copiam ad eos tractandos sunt peritissimi, sic H. Grot. in not. h. loc.

circà præfecit illum (David) pecudibus suis. Vers. 32. *Et Jechiel, filius Chachmoni, (erat) cum filiis regis*] Is educabat illos eorumque erat nutritius, atque illorum mores (atque indolem) formabat. Vers. 33. *Et Chuschai Archita, (erat) amicus regis*] Sodalis (five socius) ejus, Jonathan קרית ספר i. e. Kiriath-Sepher interpretatus est: קריתא דארכי i. e. Kiriath arche, 19. Medrasch rabba (habet:) quando peccatum perpetraverat David cum Bath-Scheba, interrogavit ille Chuschajum, Architam: si pœnitentiam ageret, an Sanctus ille Benedictus per pœnitentiam ipsum recepturus esset, ita, ut daret sibi sanitatem 20. à peccato suo? respondit ei (Chuschajus:) ita, 21. Jonathan (in verbis illius:) socio ejus, qui fuit רעה לו i. e. amicus (five sodalis) ejus, 22. scil. Simsonis (istud: רעה לו) interpretatus est: שושביניה i. e. amicus (five sodalis) ejus Vers. 34. *Et post Achitopbelem*] Postquam ille mortuus erat, accepit sibi David illius loco Jehoadam & Ebjatharem. 23.

CAP. XXVIII.

Vers. 1. *Et congregavit † David omnes principes Israël*] Principes isti (fuerunt) primores tribuum, sicuti scriptum est suprà: tribubus autem Israël (& quidem) Rubeniticæ. 1. Eod. vers. 1. *Et principes distributionum*] Isti (fuerunt) duodecim illi (duces) distributionum regis (Davidis,) sicuti suprà (habetur, in verbis:) filiorum autem Israël juxtà numerum eorum &c. 2. Eod. vers. 1. *Chiliarchos*] Sicuti (habetur) suprà. 3. Eod. vers. 1. *Et centuriones*] Atque moderatores eorum. 4. Eod. vers. 1. *Et præfectos omnibus facultatibus atque pecuaria regis*] Eos scil. quorum suprà mentio facta est, Sss 2

19. Vid. Josu. c. 15. v. 15. ibique Targum Jonathanis, explicatio ista Commentatoris nostri, inde profluxit, quoniam in textu sacro hic habetur דארכי quod communiter, ut nomen proprium vertitur: Archita; cœterum de voce דארכי vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 217. conf. & n. sequ. 20. h. v.

20. Hebr. ארוכה i. e. curationem, sanationem, scil. à peccato commisso; respicitur hac explicatione ad nomen דארכי, quod hic in textu sacro habetur, conf. n. præc. 19 h. v.

21. Nempè; quod David per pœnitentiam pec-

cati sui condonationem, quæ hic ארוכה i. e. Sanatio dicitur, à Deo impetraturus esset.

22. Prout Judic. c. 14. v. 20. habetur, ubi vid. not. n. 11.

23. Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 4. a. & Sanhedrin, fol. 14. b.

† Conf. hic tract. Talm. Sota, fol. 40. a.

1. Sicuti c. præc. 27. v. 16. habetur, ubi vide not. Sign. * & cap. sequ. 29. v. 6. n. 7.

2. Vid. dict. c. præc. 27. v. 1. & seqq.

3. Nempè dict. c. præc. 27. v. 1.

4. Prout alleg. cap. præc. 27. v. 1. habetur.

est, qui præerant thesauris regis, ut & vineis atque oleis, 5. atque rei pecuariæ, eos scil. præfectos, qui præerant armentis & camelis atque pecudibus, nam omnis species jumentorum appellatur **מִקְנֵה** i. e. possessio (pecuaria scil.) sicuti scriptum est: etiam **מִקְנֵה** i. e. possessio armentorum & pecudum multa fuit mihi, 6. ecclesiastæ scil. (Salomoni.) Vers. 8. *Totius Israël*] Tàm advenæ, quàm indigenæ. Eod. vers. 8. *Et audiente Deo nostro*] i. e. Coràm Deo nostro, simile (habetur in illo loco:) vos statis hodiè omnes coràm Domino, Deo vestro, 7. sic quoque (in illo loco:) & stetit rex ad columnam, quæ erat coràm Domino. 8. Eod. vers. 8. *Observate & perquirite omnia præcepta Domini, Dei nostri*] Hoc dixit (rex David) omnibus simul Israelitis; at Salomoni, (filio suo) dixit coràm toto Israël: & cole eum. 9. Vers. 9. *Corde integro*] Non dicitur (hîc) **לבב**, quia juxtà sensum literalem possent intelligi duo **לבבות** i. e. corda; sed **לב** i. e. corde (uno) integrò, quod tibi non sit (directum,) nisi ad patrem nostrum, qui est in cœlis, sic quoque composuit poëta: 10. duo corda sint tibi unum sicuti alterum, istius simile (habetur in illo loco:) cùm erit **לבבכם** i. e. cor vestrum **של** i. e. integrum ergà Dominum, Deum nostrum, 11. non scriptum est (ibi) **שלמים** i. e. e. integra (corda;) sed **של** i. e. integrum, (ut sensus sit:) omnia duo corda eorum sint cor unum integrum, & sic exponitur in Bereschit rabba (ad verba illa:) & sustentate **לבבכם** i. e. cor vestrum, postea progrediemini, 12. videlicet angelis non est, nisi cor unum, etiam tempore futuro sic erit, prout scriptum est: ponite **לבבכם** i. e. cor vestrum ad munitionem. 13. Eod. vers. 9. *Quia omnia corda exquirat Dominus*] Hîc quadrat dicere: **לבבות** i. e. corda, omnia scil. corda exquirat Dominus, tàm bonum, * quàm malum (cor.) Eod. vers. 9. *Et omne figmentum cogitationum intelligit*] In Bereschit rabba discimus: priusquàm formetur figmentum intelligit Sanctus ille Benedictus, quid homo sit cogitaturus. Eod. vers. 9. *Si quænaveris illum, invenies*]

5. De quibus vide suprâ cap. præc. 27. v. 25. 27. 28. & seqq.

6. Sicuti Ecclesiast. c. 2. v. 7. habetur.

7. Vid. Deuteron. cap. 29. v. 10. ibique Raschi not.

8. Vid. 2 Reg. c. 23. v. 3. ubi sic habetur: & stetit rex ad columnam ac pepigit fœdus coràm Domino, vid. ibid. not.

9. Prout v. sequ. 9. h. c. habetur.

10. Poëtæ nomine hic intelligi puto R. Elieserem, qui vocatur **הקליר**, de quo vid. not.

ad Psalm. 121. v. 1. n. 1.

11. Sicuti 1. Reg. c. 8. v. 61. habetur, conf. cap. seq. 29. v. 9. n. 12. & dict. c. 29. v. 13. n. 46.

12. Vid. Genes. c. 18. v. 5. ibique Raschi not. ubi scribitur, quod hic non legatur **לבבות** sed **לבב**, propter rationem ibidem, ut & hoc loco, adductam, vid. ibid. n. 35.

13. Prout Psalm. 48. vers. 14. habetur, ubi vide not.

* Conf. c. sequ. 29. v. 17. ibique not. n. 41.

nies] Quocircà ego dico suprà: & perquirite omnia praecepta Domini. 14. Eod. vers. 9. *Deferet te in perpetuum*] Non est scriptum hìc יעזבך i. e. deferet (vel relinquet) te; sed יזניחך i. e. abjiciet te, quod gravius est, quàm illud, sicuti (in illo loco:) ורהאניחו i. e. & retrò abjecerunt, 15. item (in illo loco:) זנח i. e. abjecit Dominus altare suum. 16. Vers. 10. *Quia Dominus elegit te, ut aedificares domum pro Sanctuario*] Non ut aedificares ei (Deo,) ad habitandum in illa (domo,) nam coeli ac coelorum coeli non capiunt eum; 17. sed (ut aedificares) pro Sanctuario i. e. prout arca (foederis) opus habet, quæ vocatur Sanctuarium, sicuti scriptum est: tunc profecti sunt Kahathitæ ferentes Sanctuarium, 18. id est: arcam; non elegit autem te (Deus,) quoniam tu reputatus es præ cœteris hominibus; sed propter me (Davidem, patrem tuum,) & propter misericordiam suam, quocircà confirmare & fac. Vers. 11. *Exemplar ** porticûs*] Longitudinem scil. ejus & latitudinem atque altitudinem ejus, sicuti scriptum est in (libro) regum: & porticus (erat) antè templum domûs &c. 19. Eod. vers. 11. *Et gazophylaciorum ejus*] (Vox גזן significat) locum, ubi thesauri rerum sacrarum reconduntur. Vers. 12. *Quod fuerat in spiritu cum eo*] Sicuti monstraverat ei Samuel, videns, prout scriptum est supra: istos fundaverat David & Samuel, videns: 20. Rabbini nostri dixerunt (& commentati sunt ad verba ista:) & interrogabat dicens: ubi est Samuel & David? & dixit ei (aliquis:) ecce in Najothe, in Rama, 21. occupati scil. erant in structura mundi, 22. quæ fuit domus Sanctuarii ac (Samuel) docuit eum (Davidem) illo tempore id, quod etiam probus (ac diligens) discipulus non poterat discere multis annis. Eod. vers. 12. *Circumcircà thesauros domus Dei & thesauros rerum sacrarum*] Non autem exponitur, ubinam (locus ille fuerit,) in quo res sacræ, quas sanctificaverat David & primores familiarum paternarum (erant asservandæ) & cui illi erant isto tempore præfecti, donec aedificaretur domus Sanctuarii; verùm thesauri isti jugiter fuerunt omni tempore, quo templum substitit. Vers. 13. *Et pro di-*

Sss 3

sribu-

14. Sicuti v. præc. 8. h. c. habetur.

15. Vid. Esai. c. 19. v. 6. ibique Raschi not.

16. Prout Thren. c. 2. v. 7. habetur.

17. Vid. infrà 2. Paralip. c. 2. v. 5. al. v. 6. ubi vide Raschi not. n. 7. conf. & c. sequ. 29. v. 1. num. 1.

18. Sicuti Numer. c. 10. v. 21. habetur ubi in Raschi notis alia, quàm hic, habetur expositio, vid. ibid. n. 25. & n. 27.

** Confer. hic tract. Talm. Pesachim, fol. 86. a.

19. Vid. 1. Reg. c. 6. v. 3, ibique not.

20. Prout suprà 1. Paralip. c. 9. v. 22. habetur, ubi vid. not. Sign. * confer. & infrà v. 19. h. c. n. 33.

21. Vid. 1. Sam. c. 19. v. 22.

22. Sive: seculi, Hebr. עולם, sic à Judæis vocari solet templum Hierosolymitanum, nempe: בית עולם i. e. domus seu ædificium seculi, sicuti mox etiam in Raschi notis hic sequitur & exponitur.

tributionibus Sacerdotum ac Levitarum] Qui distributi erant in viginti quatuor custodias (sive ephemerias) prout suprâ, 23. ista omnia (David) tradidit ei (Salomoni filio suo.) Eod. vers. 13. *Et pro omnibus instrumentis ministerii domus Domini*] Quodnam & quantum sit pondus uniuscujusque instrumenti (sive vasis,) sicuti exponitur. Vers. 14. *In aurum, 24. pondere auri*] In quodlibet instrumentum (sive vas) uniuscujusque ministerii, (sic) in (vel ad) omnia instrumenta argentea (certo) pondere. Vers. 15. *Et lucernis eorum aurum*] Pondus uniuscujusque lucernæ (descripserat rex David.) Eod. vers. 15. *Pondere uniuscujusque lychnuchi*] Nam decem 2. lychnuchos fecerat. Eod. vers. 15. *Secundum ministerium cujusque lychnuchi*] Etiam pondus (definiverat rex David) vasorum pro ministerio lychnuchi, (nempe) forcipes ejus & trullas ejus; prætereà etiam (David definiverat) pondus. Vers. 16. *Pro mensis propositionis*] Ut super illa panis facierum poneretur, juxtâ pondus uniuscujusque mensæ, nam decem 26. mensas aureas fecerat in templo, pondus quoque argenti (definiverat) pro mensis, quæ (erant) in atrio, super quibus extendebantur oblationes, pondus etiam (definiverat) pro fuscinulis & crateribus. 27. Vers. 17. *Et pro pelvibus aureis (certo) pondere*] (Vox :) כפירי (significat) vasa ministerii, ad abstergendum per illa sanguinem, simile (habetur) in capite primo (tractatus Talmudici :) Bava mezia, ubi : vir ille, qui כפר i. e. absterfit manum suam palliô 28. focii sui, omnis (dictio :) כפרו significat absterfionem 29. & expiationem. Vers. 18. *Aurum purgatissimum*] (Istud : מוֹקק hîc significat,) sicuti (in illo loco :) argentum מוֹקק i. e. fufum. 30. Eod. vers. 18. *Et pro figura quadrigæ*] Isti sunt Cherubini, quibus Majestas Divina 31. insidet. Eod. vers. 18. *Qui extendunt*] Ac si diceret : qui expandunt (alas) & obtegunt arcam, sicuti dicit (S. Scriptura :) & Cherubini expandebant alas &c. 32. Vers. 19. *Omnia ex scripto*] Expositio est : omnia per scripturam ordinavit ei (Davidi) quodlibet scil. pondus uniuscujusque vasis Samuel, videns. 33. Eod. vers. 19. *Omnia*
opem

23. Scil. scriptum est, vid. suprâ 1. Paralip. c. 24. v. 7. & seqq. c. 25. v. 8. & seqq. it. c. 26. v. 1. & seqq.

24. Id est : in aurea vasa, vid. Vatabli not. h. loc.

25. Conf. v. sequ. 16. n. 26.

26. Conf. v. præc. 15. n. 25.

27. De quibus v. sequ. 17. h. cap.

28. Sive : involucro, togâ, Chald. גלימא, est amictus exterior, quô aliquis involvitur, vid. Buxtorf, Lex. Chald. fol. 441.

29. Conf. hic not. ad Esai. c. 47. v. 11. n. 11.

30. Defæcatum, purgatissimum, vid. c. sequ. 19. v. 4. n. 4.

31. Hebr. שכינה, Divinitas, gloria seu præsentia Dei.

32. Vid. 1. Reg. c. 6. v. 27. conf. & infrâ 2. Paralip. c. 3. v. 13.

33. Confer. suprâ v. 12. h. cap. n. 20. it. tract. Talm. Pesachim, fol. 86. a. & Succa, fol. 51. b. it. Sevachim, fol. 33. a. & fol. 62. a. it. Cholin, fol. 83. b. & Bechorot, fol. 17. b.

opera exemplaris] Exemplar (seu figuram) domus sapienter docuit & erudit me (Samuel,) videlicet exemplar longitudinis & latitudinis atque altitudinis, omnia autem ista exposuit Samuel ex lege (Moſis) per Spiritum Sanctum, ſicuti diſcimus, quod mons domus 34. fuerit quingentorum cubitorum longitudine, ac totidem latitudine; 35. exposuit (iſtud Samuel ex lege Moſis, ubi habetur:) longitududo atrii (erit) centum cubitorum & latitudo quinquaginta in quinquaginta, 36. quinquaginta quinquagies multiplicata efficiunt 2500. videtur mihi, (quod Samuel) diſerit iſtum (2500. numerum) in quinque funiculos, ut eſſent 500 longitudine ac totidem latitudine, 37. idque compositum eſt in Silluk 38. cantionis rhythmicæ 39. Sabbathi & initiationis, 40. quod incipit: מנשה i. e. Menasſes Ephraimum & Ephraimus Menassem; 41. omnia autem iſta exposuit Samuel per Spiritum Sanctum atque ita docuit Davidem. Verſ. 20. *Confirmare & eſto fortis*] Ut ſubſiſtat regnum tuum, ſicuti Sanctus ille Benedictus tibi promiſit (dicens:) & ſtabiliam regnum ejus uſque in ſeculum, ſi firmus fuerit in exercendis præceptis meis &c. 42. Verſ. 21. *Et ecce diſtributiones ſacerdotum & Levitarum ad unumquodque miniſterium domus Dei & penes te (ſunt) ad omne opus*] Ac ſi diceret: omnia ordinavi atque diſpoſui & præparavi tibi diſtributiones atque operarios nec ulla eſt mora, quin ſtatim ædificari poſſit domus (Dei.) Eod. verſ. 21. *Et principes*] Qui præfecti ſunt operariis & eorum moderatores. Eod. verſ. 21. *Atque omnis populus ad cuncta verba tua*] Et perficiant mandata tua.

CAP.

34. Hebr. וחד הבית, ſic Judæis dicebatur atrium gentium, de quo plura apud Lightfoot. in Centur. Chorograph. Matthæo præmiſſ. cap. 28.

35. Nimirum quadratus fuit mons domus ſive atrium gentium quingentorum cubitorum longitudine utrobique ſive ex omni parte quadraturæ, conf. n. ſequ. 36. & 37. h. v.

36. Id eſt: quinquaginta cubitorum utrobique ſive ex omni parte, confer. num. præced. 35. h. verſ.

37. Nempè: 500. cubitorum longitudo utrobique ſive ex omni parte, conf. n. 35. & 36. h. v. ſi enim 2500. per quinque dividas, efficietur numerus 500.

38. Hebr. סילוק, i. e. ſinis, abſolutio, Judæi

etiam ſic vocant carmen quoddam, quod in die feſto communi precationi interponunt, de quo vide plura apud Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1492. idq; hoc loco innuitur per Silluk.

39. Hebr. קרובץ Kerubaz, ſic Judæi, qui in Germania degunt, vocant cantiones rhythmicæ, quas in Sabbatho & feſtivis diebus, in Synagogis ſuis cantillant, vid. Id. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 2124.

40. Sive: dedicationis, Hebr. חנוכה, in libris Precum ſive Ritualium Judæorum habetur Carmen, cujus inſcriptio eſt ויצר לשבת i. e. Poëma ſive carmen pro Sabbatho & initiatione ſeu dedicatione.

41. Vid. Eſai. c. 9. v. 21. ibique Raſchi not.

42. Prout ſuprà v. 7. h. c. habetur.

CAP. XXIX.

Vers. 1. *Salomonem, filium meum unum*] Quamvis centum essent (filii mei; tamen) non sufficerent ad ædificandum illam (domum Dei,) insuper ipse etiam puer est ac tener. Eod. vers. 1. *Opus autem hoc magnum est*] Si dicere velis: parva fiet domus ista, enimverò id impossibile est, nam non homini fiet palatium; sed Domino, Deo magno & venerando, quem non capiunt cœli cœlorumque cœli; 1. noli tamen propterea absterri, quò minus domum magnam, sicuti ista est, ædifices, quoniam ego. Vers. 2. *Omni- bus meis preparavi pro domo Dei aurum ad aurea & argentum ad argentea &c.*] Quocirca non adeò magnus tibi erit labor. Eod. vers. 2. *Lapides onychinos & insitivos*] Simile (habetur) quoad tabernaculum (in illo loco:) lapides onychini & lapides insitivi &c. 2. Eod. vers. 2. *Lapides (quasi) sibilinos ac diversorum colorum & quosvis lapides pretiosos*] Ut infigantur taniis 3. aureis & vasis argenteis. Eod. vers. 2. *Et lapides marmoreos*] Pro columnis & mensis atque in pavementum. Vers. 3. *Præterea, quoniam propendeo voluntate erga domum Dei mei*] Expositio est: propter benevolentiam multam, quam habeo erga domum Dei mei. Eod. vers. 3. *Est mihi prætulium*] i. e. Congregavi mihi collectionem auri & argenti, prout paulò post exponitur. Vers. 4. *Purgatissimi*] (Vox מִזְקָק hic significat:) admodum album. 4. Eod. vers. 4. *Ad obducendum parietes domorum*] Non potest autem aliquis obducere rem ullam sive argentò sive aurò, nisi illud sit fustum (ac purgatissimum.) Vers. 5. *Aurum pro aureis & argentum pro argenteis & pro omni opere*] Dedi illud in manum artificum, (vox מְשִׁימִים hic significat) אֲמָנִים i. e. artifices, & hoc est, quod præparavi pro domo Sanctuarii, & quamvis hæc omnia congregaverim; attamen quisnam est ex vobis, Eod. vers. 5. *Qui spontè se offert, ut impleat manum suam hodiè Domino?*] Ut adferat aurum & argentum omnemque rem ad ædificium (necessariam) simile (habetur in illo loco:) quem-

1. Prout 2. Paralip. cap. 2. v. 5. al. v. 6. habetur, conf. c. præc. 28. v. 10. n. 17.
 2. Vid. Exod. c. 25. v. 7. ibique Raschi not.
 3. Peribolis, clausuris, sic istud: קִימָה hic ver-
 to, qua in significatione accipitur in Succa

c. 1. fin. alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 2029. aliàs notat: parietes.

4. Scil. argentum, conf. quæ ad c. præc. 28. v. 18. n. 30. notata sunt.

quemcumque spontè movit animus, adferebant fibulas & monilia. 5. Eod. vers. 5. *Ut impleat*] Simile (habetur in illo loco :) & implebis manum Aaronis & manum filiorum ejus, quod Onkelos interpretatus est : & adferes oblationem Aaronis &c. 6. Vers. 6. *Et obtulerunt spontè principes familiarum paternarum &c.*] Isti fuerunt, de quibus scriptum est suprà: tribubus autem Israël &c. 7. sic quoque scriptum est suprà: filiorum autem Israël juxtà numerum eorum, primores familiarum paternarum &c. 8. Eod. vers. 6. *Et principes operis regis*] Etiam præfecti agriculturæ regis, ut & qui præpositi erant vineis regis &c. prout (habetur) suprà. 9. Vers. 7. *Et drachmarum myriadem*] (Vox אררכים significat) linguâ vernaculâ: canons. 10. Vers. 8. *Dederunt in thesaurum domus Domini, in manum Jechielis, Gerschonitæ*] Qui præpositus fuit thesauris, prout (habetur) suprà: filii Jechielis: Zetham & Joël, fratres ejus, præerant thesauris domus Domini. 11. Vers. 9. *Nam corde integro*] Corde uno 12. dederunt, animô benevolô, non duobus cordibus, est enim aliquis, qui dat invitus, non animô benevolô aut quia alios veretur, 13. idque duorum cordium nomine appellatur; ast isti omnes animô benevolô (ac promptô) dederunt. Eod. vers. 9. *Etiam rex David lætatus est lætitiâ magnâ*] Ne dicas, (quod David lætatus sit,) perinde atque illi & non amplius, quàm illi omnes, ideò dicit (hîc S. Scriptura:) etiam rex David lætatus est &c. (nempè) magis, quàm illi omnes, quoniam ipse autor facti (sive operis) fuit, simile (habetur in illo loco:) montes diffluxerunt à conspectu Domini, iste Sinai, 14. scil. magis, quàm illi omnes (diffluxit,) quoniam descenderat super illum Dominus per ignem. Vers. 10. *Et benedixit David Domino coràm universa congregatione*] Quam ipse congregaverat, sicut

5. Sicuti Exod. c. 35. v. 21. habetur, ubi vide Raschi not.

6. Vid. Exod. c. 29. v. 9. ibique Raschi not. & Targum Onkelosi.

7. Vid. suprà c. 27. v. 16. Sign. * & c. præc. 28. v. 1. n. 1.

8. Prout suprà dict. c. 27. v. 1. habetur.

9. Videlicet suprà c. 27. v. 26 & v. 27. etiam isti spontè offerebant aurum & argentum ad ædificationem templi.

10. Sic exprimere possis קנני, prout in exemplari Hebræo, quod usus sum habetur, in Basileensi editione legitur: קניני, quod reddere possis: cenins, in Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 577. habetur קנני, quam vocem Galli-

cam se non intelligere scribit, nec ego intelligo, quid illa sibi velit, forsità mendosa est, quoniam diversi modè scripta reperitur in exemplaribus.

11. Vid. suprà 1. Chron. c. 26. v. 22. ibique not. Sign. *

12. Confer. quæ ad c. præc. 28. v. 9. n. 11. notata sunt.

13. Quia alii, qui dant vel dederunt, ruborem ei ac pudorem adferunt, si ipse non dederit, sic juxtà Hebræum.

14. Prout Jud. c. 5. v. 5. habetur, ubi vid. Raschi not. conf. & Ejusd. not. ad Psalm. 68. v. 9.

sicuti dictum est suprâ: & congregavit David; 15. benedixit autem illis, quoniam spontè obtulerant. Eod. vers. 10. *Et dixit David: benedictus es, Domine, Deus Israël, patris nostri*] Idcirco Israël (hic) potius mentio fit, quàm Abrahami & Isaac, quoniam Jacobus etiam ipse votum fecerat, prout scriptum est: & vovit Jacobus votum. 16. Eod. v. 10. *Israël, patris nostri*,] Israël, patriarchæ, 17. etiam in Bereschit rabba exponitur ita: sic vovi ego David & populus meus, sicuti Israël, patriarcha, omnis etiam, qui votum facit, debet in voto suo mentionem facere Israël, sic quoque (habetur in illo loco:) qui vovit Deo Jacobi. 18. Eod. vers. 10. *A seculo usque in seculum*] Dixit David: advena unus fuit Jethro inter sexcenta millia (Israëlitum,) & dixit: benedictus sit Dominus, qui vos eripuit, 9. magnum sanè dedecus esset omnibus Israëlitis, (si non diceretur: benedictus sit Dominus,) ego verò ecce addo benedicere Sancto illi Benedicto magis, quàm Jethro. Vers. 11. *Tua est, ô Domine, † magnitudo*] Laudavit (David) Sanctum illum Benedictum, qui dederit ei tantas vires, ut tantum divitiarum cumulum congregare potuerit ad ædificationem domûs Sanctuarii, sicuti scriptum est: ipse ædificabit domum, 20. paulò post (ibidem) sequitur: Domine propter servum tuum & juxta cor tuum fecisti omnem hanc magnitudinem, 21. dictio magnitudinis convenit ædificationi domûs Sanctuarii, sicuti scriptum est: & domus, ædificanda Domino, magnificanda est summè. 22. Eod. vers. 11. *Tua est, ô Domine, magnitudo*] Quamvis ego congregaverim omnes istas divitias ad ædificationem domus Sanctuarii, quæ vocatur magna; tu tamen dedisti mihi omnem istam magnitudinem. Eod. vers. 11. *Et potentia*] Quoniam dedisti mihi vires, ut pugnarem contra hostes Israël, & ut diriperem eorum prædam, quò ædificare possem domum (Sanctuarii,) sicuti suprâ, postquàm (David) pugnaverat contra omnes hostes suos eosque devicerat, scriptum est: etiam hæc consecravimus rex David &c. 23. Eod. vers. 11. *Et gloria*] Omnibus istis celebrationibus (David) laudavit illum (Deum,) quoniam dederat ei Sanctus ille Benedictus vires, ut congregare posset divitias ad ædificandum domum Sanctuarii,

15. Vid. c. præc. 28. v. 1. ibique not.

16. Sicuti Genes. c. 28. v. 20. habetur.

17. Hebr. אב, senis, senioris, omnium Israelitarum parentis, conf. hic quæ suprâ ad 1. Paralip. c. 3. v. 16. n. 16. & n. 17. notata sunt.

18. Prout Psalm. 131. v. 2. habetur.

19. Vid. Exod. c. 18. v. 10.

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 55. a. b.

20. Sicuti suprâ 1. Paralipom. c. 17. v. 12. habetur.

21. Prout 1. Paralipom. dict. c. 17. v. 19. habetur, ubi vide Raschi not.

22. Vid. suprâ 1. Paralip. c. 22. v. 5. ibique not. num. 7.

23. Sicuti suprâ 1. Paralip. c. 18. v. 11. habetur.

ſtuarii, quæ vocatur: gloria, 24. prout ſcriptum eſt: ad gloriam loci Sanctua-
rii mei, 25. etiam ſuprà ſcriptum eſt: ad nomen & gloriam. Eod. verſ. 11.
Atque victoria] Quoniam Sanctus ille Benedictus dederat ei (Davidi) victoriam
ut diripere poſſet prædam gentium ad opus ædificationis (templi.) Eod. verſ.
11. *Quoniam omnia, (quæ ſunt) in cælo*] Tua ſunt, tu dominaris illis, quæ
ſunt in cælo, multò magis illis, quæ ſunt in terra, quapropter tu potes dare
magnitudinem, cuicunque tu volueris. Eod. verſ. 11. *Et in terra*] (Iſtud:
וְכָכָה) habet Athnach, quoniam verſus ibi relinquitur, 27. & ad præceden-
tia refertur, ſicuti etiam expoſui. Eod. verſ. 11. *Tuum, Domine, eſt regnum*
& exaltatus eſt ſuper omnia in caput] Explicatio eſt: rex mortalis quando dat
ſervo ſuo principatum & poteſtatem in regno alio, princeps eſt ſervus ejus in
omni loco, ubi ille exiſtit; aſt regnum non eſt regis, & is cujus eſt regnum, non
eſt ſervus ejus, qui ei dominatur; verùm Sanctus ille Benedictus in poteſtate
ſua habet tam ſervum, qui præfectus eſt dominationi, quàm regnum ſuum ipſum.
linguâ vernaculâ: haquotrie, 28. quocircâ (hîc) ſcriptum eſt: tuum, Domine,
eſt tam regnum, quàm is, qui ei præfectus eſt, nam etiam præfectus cifternae
cœlitus conſtituitur, 9. prætereâ eſt expoſitio (verborum iſtorum:) & exalta-
tus eſt ſuper omnia in caput, (nempè:) quando exiſtimamus, quòd te, (ô Deus,)
celebraverimus omnibus laudibus, nec alia laudatione te poſſimus amplius ce-
lebrare; tamen tunc nihil omninò (dictum eſt,) quoniam ille, qui laudat,
ſtat (ſaltem) in principio laudationum, 30. ſic etiam, quando finiverat David
omnes laudes ſuas 31. in Pſalmis, ipſe incipit Pſalmum poſtremum: cantate Do-
mino canticum novum, 32. ac ſi diceret: omnes laudes ſunt novæ, perinde qua-

Ttt 2

fi

24. Sive: decus, Hebr. פָּאָר, quoniam in textu
ſacro hic habetur vox: הַפָּאָרִי ideo nata eſt
inde expoſitio iſta.

25. Prout Eſai. c. 60. v. 13. habetur.

26. Vid. ſuprà 1. Paralip. c. 22. v. 5.

27. Interciditur, diſtinguitur, Hebr. מִשְׁחִיר,
quaſi clauditur ac deſinit nec ad ſequentia
trahitur; ſed ad præcedentia refertur, ac ſi
dicat: diſtinguit ſe hic verſus, nam accentus
Athnach in periodo exprimit Colon, ſive
comma.

† Conf. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 91. b. 31.
it. lib. Prec. Jud. Part 2. p. 85. a. princ.

28. Vel: hecoultrie, ſic reddere hic poſſis
הַקּוֹלְטִי, ſed dictionem iſtam mendoſam

puto; exiſtimo autem hac voce intelligi emi-
nentiam & ſupremam poteſtatem.

29. Locus iſte deſumptus eſt ex Bava batra, fol.
91. 2. alleg. Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 470.
conf. & not. ad librum Prec. Jud. part 1. pag.
23. b. princ. & D. Wagenſ. Sota, p. 1005.

30. Sensus eſt: ſi omnes laudes dixeris Deo, id
tamen ſolum modò initium eſt laudum, quo-
niam Deus ſuper omnes laudes exaltatus eſt,
omni laude ſuperior eſt, confer. not. ad Pſ.
65. v. 2. n. 1.

31. Vel: omnes laudes ejus, ſcil. Dei, nam &
ſic juxta Hebræum poterit verti.

32. Prout Pſalm. 149. v. 1. habetur.

si illum (Deum) nunquam laudâssemus, sic exposuit mihi R. Eleazar, filius R. Meir, filius R. Isaaci, ex Orleans, 33. & sic (exponitur) in Chagiga Hierosolym. prout mihi videtur. Vers. 12. *Et divitiæ (sunt) à facie tua*] i. e. A manu tua. Eod. vers. 12. *Et gloria*] Convenit (hæc dictio) divitiis, sicuti scriptum est: diripite argentum, diripite aurum, &c. 34. & sicuti (habetur in illo loco:) & ex eo, quod erat patris nostri, fecit omnem istam gloriam, 35. ac si diceret (David:) omnes divitiæ, quas acquisivi, à te sunt, (ô Deus,) quoniam tu omnibus dominaris & in manu tua est robur ac potentia &c. Vers. 13. *Nunc itaque, Deus noster, celebramus te*] Quoniam nos fecisti participes bonitatis tuæ. Vers. 14. *Nam quis ego sum aut quis (est) populus meus, ut obtineamus vires spontè offerendi*] Ut impellamus * nosmet ipsos ad spontè offerendum omne istud voluntarium munus, non enim ex eo, quod nostrum est, (deprompsimus istud:) sed à te sunt omnia tuque pauca nobis distribuisti. Eod. vers. 14. *Et à manu tua (acceptum) dedimus tibi*] Et quod dedisti nobis à manu tua dedimus tibi aliquam ejus partem, (in isto נָתַתָּה לָנוּ) Nun est Dageffatum estque loco duplicis נָ (ac si scriptum esset: נָתַתָּה לָנוּ i. e. dedimus tibi. 36. Vers. 15. *Peregrini enim sumus coràm te*] Nec nobis pars & hæreditas est in terra nec possessio; sed ut in ea peregrinemur, simile (habetur in illo loco:) nam peregrini & inquilini vos (estis) apud me. 37. Eod. vers. 15. *Sicuti omnes patres nostri*] Si is, cui sunt liberi & possessiones, vendiderit omnes possessiones & postea liberi ejus venerint, ut commorentur in illa possessione per aliquot dies & annos, isti vocantur גֵּרִים i. e. peregrini (sive advenæ) & inquilini; ast patres nostri fuerunt viatores, 38. sic itaque dixit David: nos non ita (sumus;) sed tam nos, quàm patres nostri omnes sumus peregrini & inquilini in mundo, sicuti scriptum est: tui (sunt) cœli etiam tua est terra, orbis & plenitudo ejus, tu ea fundâsti. 39. Eod. vers. 15. *Veluti umbra (sunt) dies nostri super terra*] Exponitur in Medrašč Cohelet (i. e. in explicatione allegorica Ecclesiastis:) non velut umbra arboris (sunt dies nostri,) nec velut (umbra) avis volantis, quæ facit umbram ad dies aut annos vel

33. Ita hic exprimo אֲרֵלִי, urbs Galliæ satis nota, Latine: Aurelianum.

34. Prout Nahum c. 2. v. 9. al. v. 10. habetur, ubi mox sequitur, gloriam ex omnibus instrumentis &c.

35. Vid. Genes. c. 31. v. 1. ibique Raschi not.

* Sive: adigamus, premamus, cogamus, Hebr. דִּחְקָנוּ, conf. quæ infra ad 2. Paralipom. c. 2. v. 6. n. 5. & 6. notata sunt; est autem hæc ex-

positio verbi: נָעַצַר, quod hic in textu sacro habetur.

36. Confer. Raschi not. ad Thren. cap. 5. v. 6. n. 2.

37. Vid. Levit. cap. 25. v. 23.

38. Conf. quæ supra ad 1. Paralip. c. 16. v. 19. n. 29. & v. 20. n. 30. notata sunt.

39. Prout Psalm. 89. v. 12. habetur.

vel quæ ad horam unam facit umbram; sed velut umbra alarum apīs, quæ pen-
nas quidem habet; sed non faciunt umbram. 40. Eod. vers. 15. *Nec ulla est
spes*] Nemo est, qui habeat spem, quod non moriturus sit. Vers. 16. *Quam
preparavimus*] Simile (istius הכינוי est:) quod הביאנו. Vers. 17. *Scio,
mi Deus, quod probes cor*] Tu probas eum, cui duo sunt corda, unum ad bo-
num; alterum ad malum. 41. Eod. vers. 17. *Et, quæ recta sunt, tibi placeant*] Et cor bonum ac rectum tibi placeat, ego enim novi, quod in rectitudine cor-
dis, quod direxi ad bonum, cor meum sit cor unum, dum ista omnia spontè
obtuli; quoad populum autem tuum, qui voluntarium munus obtulerunt, ex-
positio est: quod meum est, ego exploro ac scio; quod verò aliorum est, id ego
haud scio; ex eo autem, quod vidi, eos cum lætitia spontè obtulisse, ego dico.
Eod. vers. 17. *Nunc quoque populum tuum, qui hinc præsentēs sunt, vidi cum læti-
tia spontè offerre tibi*] Ac si diceret: vidi, quod lætati sint, dum spontè obtule-
runt; sed haud scio, an istud ex voluntario eorundem corde provenerit, sicuti
scriptum est: & lætabatur populus, cum spontè offerret. 42. Eod. vers. 17.
Qui hinc præsentēs sunt] Qui hic reperiuntur, isti sunt, de quibus scriptum est su-
pra: & congregavit David omnes principes Israëlis &c. 43. aut omnes divites
Israëlis, qui in unaquaque sunt urbe, non reperiuntur hinc, quocirca, ô prin-
ceps mundi! parvum est spontaneum munus, nam, si cœteri Israëlitæ hinc ades-
sent, tunc amplior esset oblatio spontanea. Vers. 18. *Serva hoc in seculum*] Et memor sis istius spontaneæ nostræ oblationis, ac si præceptum magnum atque
pium opus perfecimus. 44. Eod. vers. 18. *Ad formationem cogitationum cor-
dis populi tui*] Quoniam duo eorum corda atque cogitationes (sunt) ad bo-
num; refertur autem istud ad (verba, quæ supra habentur, nempe:) quia tu pro-
bas cor &c. 45. Eod. vers. 18. *Et dirige cor eorum ad te*] Duo eorum corda
sint integra, 46. ut sint cor unum erga te (directum,) atque sic (paulò post) ex-
ponitur. Vers. 19. *Et Salomoni, filio meo, da cor integrum*] Ut dirigat cor
suum integrum erga Deum suum, ut custodiat illius præcepta &c. idque etiam
petiit Salomo, (dicens:) sit Dominus Deus noster nobiscum &c. usque ad: sit

Ttt 3

quo-

40. Conf. Raschi not. ad Ecclesiast. c. 6. v. 12.
n. 16. & ad Psalm. 144. v. 4. n. 6.

41. Conf. quæ ad c. præc. 28. v. 9. Sign.* nota-
ta sunt.

42. Prout suprà v. 9. h. c. habetur.

43. Vid. c. præc. 28. v. 1. ibique not.

44. Juxtà Hebræum: ad præceptum magnum
atque iustitiam sive eleemosynam, i. e. perin-

de, ac si per voluntariam istam oblationem
magnum impleverimus præceptum atque bo-
num opus perfecimus.

45. Prout v. præced. 17. h. c. habetur.

46. Perfice, ô Deus, ut eorundem duo corda sint
cor unum, rectum atque integrum, conf. not.
ad c. præced. 28. v. 9. n. 11.

quoque cor nostrum integrum. 47. Eod. vers. 19. *Et ad ædificandum palatium, ** quod præparavi*] (Istud הכינותי) linguâ vernaculâ (significat :) ap-
preste, 48. nunc itaque, quoniam disposui (inquit David) & præparavi omnia,
ideò leve erit Salomoni, ædificare (templum,) modò manus tua (ô Deus,) ea
in re adsit. Vers. 20. *Et dixit David universo cœni*] Respicit istud ad
(verba illa :) & congregavit David omnes principes &c. 49. Eod. vers.
20. *Benedicite nunc Domino, Deo vestro*] Non dicitur (hîc) Deo patrum,
vestrorum; sed Deo vestro, videlicet non Deo patrum vestrorum, idcirco
dicitur: benedicite Domino, Deo vestro; ipsi autem dixerunt: Deo nostro &
Deo patrum nostrorum, quapropter. Eod. vers. 20. *Sic benedixerunt tota con-*
gregatio Domino, Deo patrum suorum] Propter benignitatem sermonis 50. & ob
illius Sanctitatem. Vers. 21. *Sequenti die*] (Qui scil. sequebatur) illum di-
em confessionis (atque celebrationis) ejus, quo dixerat David omnia verba sua,
quoniam illo die non fuit eis (Israëlitis) otium, nam, quando abierant à con-
fessione illa (atque celebratione Dei,) occupati erant, ut emerent pecora ad
usum oblationum usque ad noctem; sed sequenti die sacrificaverunt Domino sa-
crificia &c. Eod. vers. 21. *Juvenços mille, agnos mille & libamina eorum*] Simi-
le habetur (in illo loco:) arietes quinque, hirci quinque &c. 51. par numerus
fuit istis omnibus. Eod. vers. 21. *Et sacrificia copiosè*] Sic solet S. Scriptura
loqui, quando illa locuta est de duabus aut tribus rebus, relinquit primam rem,
usque ad finem & exponit rem postremam statim, atque sic (habetur in illo
loco:) & venit Laban in tentorium Jacobi &c. usque ad: & venit in tentori-
um Rachelæ; 52. sed nonne jam antea dictum fuit: & venit Laban in tentori-
um Jacobi, quod fuit tentorium Rachelæ? sed (quoniam Laban) nihil invene-
rat, convertit se (S. Scriptura) ad ancillas posteriores, dein iterum exponit
rem primam (dum dicitur:) & egressus est ex tentorio Leæ ab initio & venit
in tentorium Rachelæ, 53. ex tentorio scil. Leæ venerat (Laban) in tento-
rium Rachelæ, quoniam aliæ res circa istud erant dicendæ, (nimirum:) Ra-
chel

47. Prout 1. Reg. c. 8. à v. 57. usque ad v. 61. ha-
betur.

** Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 2. a. & Pe-
sachim, fol. 104. b.

48. Sic reddo hic: אפרויש' (nam ita legen-
dum puto pro אפרויש'') Latine: præpara-
tum.

49. Uti c. Præc. 28. v. 1. habetur, ubi vide not.

50. Ob verba gratiosa, ex benevolò Davidis
animo profecta id enim לשתן hic signi-
ficat, conf. Raschi not. ad 2. Sam. c. 11. v. 2.
n. 5. & ad Hose. c. 14. v. 3. it. ad Hiob. c. 16.
v. 11. n. 10.

51. Sicuti Numer. c. 7. v. 17. habetur.

52. Vid. Genes. c. 31. v. 33. ibique Raschi not.

53. Prout Genes. dict. c. 31. v. 33. habetur.

chel autem acceperat &c. 54. nec ibi conveniebat dicere: & intenterium duarum ancillarum, nec invenit; sic etiam hic opus erat dicere de sacrificiis alias res. Vers. 22. *Et comederunt ac biberunt die illo &c.*] Quod si (S. Scriptura) dixisset: & sacrificaverunt Domino sacrificia, 55. interjecisset inter sacrificia & holocausta res alias, ut igitur non interromperet (seriem contextus rei,) ideò non dixit istud statim; sed expectavit usque ad finem ac dixit: & sacrificia copiosè, 56. mox subjungit: ac comederunt & biberunt, sic multa hujuscemodi (habentur in S. Scriptura; istorum autem verborum:) & comederunt ac biberunt coràm Domino, simile (habetur in illo loco:) & accepit Jethro, socer Moysi &c. 57. Eod. vers. 22. *Atque secundo constituerunt regem Salomonem, filium Davidis*] Jam antea (enim) illum semel constituerant regem, sicuti scriptum est in (libro) regum: & accepit Zadok, sacerdos, cornu &c. 58. exponitur in (tractatu Talmudico:) Hørajoth. 59. non ungunt regem; sed cur unxerunt Salomonem? (nimirum:) David præceperat, ut ille ungeretur, quò ejiceret ex animo eorum, qui Adoniam adjuverant, (omnem spem) constituendi illum regem. 60. Eod. vers. 22. *Et unxerunt eum Domino in principem*] Verbum (Hebræum:) מָשַׁח Chaldaus Paraphrastes vertit נָגַד i. e. traxerunt, 61. quò scilicet ille (rex Salomo) antè illas (Israëlitas) egrederetur & ut eos præcederet illosque educeret atque introduceret. Eod. vers. 22. *Et Zadokum in sacerdotem*] Quoniam Ebjathar (summus alias Sacerdos) unxerat Adoniam. 61. Vers. 23. *Seditque Salomo super solium Domini in regem*] Hic convenit dicere: rex super solio Domini, ut ille super eo collocaret regem, quem ipse voluerit;

54. Sicuti Genes. alleg. c. 31. v. 34. habetur.

55. Quemadmodum v. præc. 21. habetur.

56. Prout verba ista in fine versus præcedentis 21. habentur.

57. Vid. Exod. c. 18. v. 12. ibique not.

58. Sicuti 1. Reg. c. 1. v. 39. habetur, ubi vide Raschi not.

59. Hebr. מִן הַיּוֹם, est is liber octavus partis quartæ operis Talmudici, agens de documentis quibusdam judicum &c.

60. Sensus est: David ideò præceperat, ut filius ejus, Salomo, ungeretur, quò omnis spes adimeretur, atque conatus illis, qui Adoniæ fuerunt sequaces, ne illum constituerent regem, conf. Abarbenel. ad 1. Reg. cap. 1. fol.

195. col. 1. & sequ. ubi plura de unctione regum Judaicorum.

61. Vid. Genes. c. 37. v. 28. ibique Targum Onkelosi, expositio ista inde nata est, quoniam in textu sacro hic habetur dictio נָגַד i. e. dux sive princeps, conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.

61. Propter conspiracyem, cum Adonia factam, de qua vid. 1. Reg. cap. 1. v. 7. ibique not. n. 9. & propter מַלְכָּא דְּעִלְיָא i. e. maledictionem Eli, prout in notis Abarbenelis ad Ezech. cap. 40. fol. mihi 210. col. 1. med. habetur, conf. hic dict. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. a.

rit ; 63. in Medrasch exponitur , quòd solium ejus fuerit plenum , sicuti luna (plena est) die decimo quinto mensis , nam ab Abrahamo usque ad Salomonem quindecim fuerunt generationes , (nempè :) Abrahamus Isaacus , Jacobus , Jehuda , Perez , Chezron , Ram , Haminadab , Nachschon , Salman , Bohaz , Obed , Jischai , David , 64. Salomo , & hoc est , quod scriptum est : solium ejus , ut Sol , coràm me , 65. qui nunquam deficit (vel decrescit , sicuti luna incrementum & decrementum habet ,) quòd si illud (solium regium) comparare velis cum luna , fuit tanquàm luna , quæ stabilis est in seculum ; 66. a Salomone autem ac deinceps imminutionem magnitudinis suæ passi sunt reges , perinde , ac luna , quæ paulatim decrescit , usque ad Zedekiam , (de quo scriptum est :) & oculos Zedekiae excœcavit , 67. Eod. vers. 23. *Et auscultaverunt ei omnes Israëlita*] Statim , id , quod non ita fuit quoad Saulem , nam scriptum est : at homines nequam dixerunt : quid servaret nos iste ? 68. David quoque ipse non regnavit ab initio , nisi in (urbe) Hebron septem annis. 69. Vers. 24. *Omnes principes & robusti*] Id , quod non ita fuit circa Adoniam , sicuti scriptum est in (libro) regum : potentes autem Davidis non fuerunt cum Adonia. 70. Eod. vers. 24. *Etiā omnes filii regis dederunt manum*] Id , quod non ita fuit , quoad Adoniam , quoniam illi non posuerant manum suam sub illo. Eod. vers. 24. *Dederunt manum*] i. e. Fidem , manibus applauserunt Salomoni , ut ei obtemperarent corde integro. Vers. 25. *Et indidit ei Majestatem regiam*] Expositio est : indidit ei gratiam (seu venerationem) regiam , simile (habetur in illo loco :) & dabis ei de gloria tua ; 71. nam omnes dixerunt : dignus est iste , (qui imperet ;) in Daniele autem scriptum est : & stabit in statu suo despectus nec imponent ei decorem regium. 72. Vers. 29. *Res autem Davidis , regis , priores*] Id , quod accidit Davidi ab initio usque ad finem ejus. Eod. vers. 29. *Ecce illæ scriptæ sunt in verbis Samuelis*] In libro Samuelis. Eod. vers. 29. *Et in verbis Gadis*] Quoad factum plagæ ; 73. narrat autem

63. Sic & Vatablus in notis hic exponit , quòd solium Davidis vocetur solium Domini , quòd Deus illum constituisset regem aut quòd rex populi Domini esset , vid. alleg. tract. Talm. Sanhedrin , fol. 21. b.

64. Conf. hic suprā 1. Paralip. c. 2. v. 1. & seqq. usque ad v. 15. ubi Davidis genealogia recensetur.

65. Prout Psalm. 89. v. 37. habetur , ubi vide not. num. 22.

66. Vid. dict. Psalm. 89. v. 38. ibique not. n. 22.

67. Sicuti 2. Reg. c. 25. v. 7. habetur , sic luna illa regia penitus defecit.

68. Prout 1. Sam. c. 10. v. 27. habetur.

69. Et sex mensibus , Vid. 2. Sam. c. 2. v. 11.

70. Sicuti 1. Reg. c. 1. v. 8. habetur.

71. Vid. Numer. c. 27. v. 20. ibique Raschi not.

72. Prout Dan. c. 11. v. 21. habetur , ubi vide not.

73. Dum scil. magna pars Israëlitarum peste fuit ab-

tem istud in honorem regis idque commemorat, ac si diceret: omnis expositio magnitudinis regis (Davidis) scripta est tam hîc, quàm in aliis locis, sic etiam de Mardochæo (scriptum reperitur, quòd illius res gestæ commemorentur) in libro Chronicorum regum Mediæ & Persiæ. 74. Vers. 30. *Et tempora, quæ transieverunt super eum*] Tempora, quæ ei evenerunt, & hoc est, quod dixit David: in manu tua (sunt) tempora mea, eripe me è manu inimicorum meorum & eorum, qui me persequuntur. 75. Eod. vers. 30. *Et super Israëlitas*] Et tempora, quæ evenerunt Israëlitis. Eod. vers. 30. *Et super omnia regna terrarum*] Quæ (regna) venerant contrà Israëlitas, exemplum (istius habetur) in Samuelis libro, ubi: & intonuit Dominus fragore magno contrà Philisthæos eosque exterruit &c. 76. sic quoque de Jehoschaphato (scriptum reperitur:) quando autem inceperunt cantum & laudem, dedit Dominus &c. 77. sic etiam de Sancheribo (scriptum reperitur:) & surrexerunt manè & ecce omnia illa (erant) cadavera mortuorum. 78.

absumpta, vid. suprâ 1. Paralipom. c. 21. v. 13. & seqq. quam plagam propheta Gad nomine Dei denunciaverat Davidi.
74. Sicuti Esther. c. 10. v. 2. habetur.

75. Vid. Psalm. 31. v. 16. ibique Raschi not.
76. Prout 1. Sam. c. 7. v. 10. habetur.
77. Vid. 2. Paralip. c. 20. v. 22. ibique not.
78. Sicuti 2. Reg. c. 19. v. 35. habetur.

תהילת לאל.

Uuu

II. PA-

I. N. I.

II. PARALIPOMENON.

CAP. I.

Erf. 1. *Et confirmavit se Salomo &c.*] Quoniam Dominus, Deus
 ejus (erat) cum ipso. Vers. 2. *Et dixit Salomo omnibus Israëlitis*]
 Quinam verò (fuerunt) isti omnes Israëlita? nempè: chiliarchi
 &c. sicuti scriptum est suprà: & congregavit David omnes princi-
 pes Israëlitis &c. 1. quid autem dixit illis? (nimirum,) ut venirent
 secum ad excelsum, quod (erat) in Gibeone. 2. Vers. 3. *Et iverunt Salomo †*
omnisque congregatio illa simul cum ipso &c.] Sic solet S. Scriptura sermonis bre-
 vitate uti, (prout simile habetur in illo loco:) & edixit Dominus pisci & evo-
 muit Jonam, 3. edixit scil. ei, ut evomeret & evomuit, sic quoque sermonis bre-
 vitas reperitur in illo loco:) & dixit Dominus angelo, 4. & convertit gladium
 suum in vaginam. Vers. 7. *Pete, quid daturus sim tibi*] Elige ac pete, quic-
 quid volueris, dabo tibi. Vers. 9. *Nunc Domine, Deus, stabile sit*] (Verbum
 יָדֹנִי significat) linguâ vernaculâ: preuverez. 5. Eod. vers. 9. *Constituisti*
enim me regem] Ac si diceret: postquam tu me constituisti regem super popu-
 lum istum magnum, necesse est, ut sit in me sapientia atque robur, quò egredi
 possim antè illos & ut eorum bella gerere possim, sicuti dicitur in Samuelis (li-
 bro :) & judicet nos rex noster atque egrediatur antè nos atque gerat bella no-
 stra, 6. quoniam igitur mihi datum est, petere id, quod est in corde meo, ideò
 petam illud, quod opus mihi est, nempè, ut des mihi sapientiam. Vers. 10. *Et*
egrediar antè populum istum & ingrediar] Etiam regi opus est, ut sit sapiens cor-
 de,

1. Sicuti 1. Paralip. c. 28. v. 1. habetur, ubi vide not.

2. Prout v. 3. h. c. habetur.

† Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 53. a.

3. Vid. Jon. c. 2. v. 11. conf. hic not. ad 1. Paralip. c. 21. v. 27. n. 27.

4. Nempè, ut converteret gladium suum in vaginam, hic est sensus plenus istius textus, qui

habetur 1. Paralip. dict. c. 21. v. 27. ubi vide num. 27.

5. Sic reddere hic possis istud: פֶּאֶרְאֵרִיטִישׁ, si quidem verbum non est mendosum, Latine vertere possis: raturum fiat, in effectum deducatur, scil. promissio illa, quam fecisti Davidi patri meo.

6. Uti 1. Sam. c. 8. v. 20. habetur.

de, quò sciat judicare populum; ego autem puer sum ac tener, etiam mille viris sapientibus difficile esset, tam magnum, sicuti iste est, populum judicare, quomodo possibile est, sine multo studio judicare eos, qui ad judicium veniunt? nec tantum temporis mihi erit, ut eorum lites intropiciam (atque considerem,) nam, dum iste (adhuc) litigat nec verba sua finit, ecce venit alius atque clamat, quis igitur poterit decidere mille lites uno die, nisi ille sapiens sit ac prudens, in quo spiritus Dei sit? quamobrem istud peto, ut des mihi sapientiam atque notitiam judicandi populum istum tuum magnum, nam istud mihi opus est, ut des mihi.

Verf. 11. *Quoniam fuit hoc tibi in animo*] Quoniam nemo petit istud, nisi is, qui timorem Dei in animo habet, sicuti dicitur: tu autem dispicies (atque eliges) ex omni populo viros strenuos, Dei timentes. 7. Eod. verf. 11. *Et vitam hostium tuorum*] Ut illos vincas. Verf. 12. *Sapientia & notitia datur tibi*] Id, quod petiisti. Eod. verf. 12. *Divitias & opes atque honorem*] Quæ non petiisti, dabo tibi. Eod. verf. 12. *Cujusmodi non fuit regibus, qui antè te (fuerunt,) nec post te ejusmodi erit*] Respicit istud ad divitias & honorem, quæ non petiisti, nam à sapientia, quam ego tibi do, dependent tam divitiæ, quam honor atque longitudo dierum (vitæ,) sicuti scriptum est: longitudo dierum in dextera ejus (est) & in sinistra ejus, divitiæ atque honor, 8. atque hoc est, quod scriptum est in (libro) regum: & major fuit rex Salomo omnibus regibus terræ divitiis & sapientia. 9. Verf. 14. *Et collocavit eos in urbibus curruum*] Collocavit partem aliquam istorum equitum & curruum in urbibus curruum, & quoniam currus regii ibidem fuerunt, ideò vocat urbes illas (S. Scriptura) urbes curruum; partem autem aliquam ex eis collocavit secum in (urbe) Hierosolyma. Verf. 15. *Ut lapides*] Propter copiam argenti & auri, quam ipse (Salomo) habebat, non curabat, ut daret argentum & aurum in omnibus urbibus, ut exinde fierent mensæ atque solia, Rabbini nostri exposuerunt (verba ista:) ut lapides, (nempè, quòd Salomo) sicuti lapides decem & octodecim cubitorum, cujusmodi longitudinis ipse habebat lapides cæsos, ita fecerit ex argento. Verf. 16. *Et eductio equorum, quæ (erat) Salomoni*] Ac si diceret: omnis eductio equorum, quæ (fiebat) Salomoni, non fuit, nisi ex Ægypto. 10. Eod. verf. 16. *Et congregatio mercatorum regis*] (Vox מקור al. מקור hinc significat) אסיפה i. e.

Uuu 2

i. e.

7. Prout Exod. c. 18. v. 21. habetur, ubi vide Raschi not.

9. Sicuti 1. Reg. c. 10. v. 23. habetur.

10. Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 10. v. 28. Sign. *

8. Vid. Proverb. c. 3. v. 16. ibique Raschi not.

i. e. collectionem ¹¹, equorum scil. in Ægypto, quam (congregationem equorum) lingua Germanicâ vocant: *Stutte*. ¹².

CAP. II.

Vers. 4. *Ad sanctificandum eum*] Ad quemnam usum? ¹. nempè: Eod. vers. 4. *Ad adolendum coram eo*] Quoniam is modus est honoris, etiam istud repetit (atque iterat Salomo, dicens:) nisi ad adolendum coram eo. ². Eod. vers. 4. *In seculum hoc incumbit Israël*] Quocircâ ego peto à te, ut mihi mittas materiam ³. bonam ac firmam, quoniam Israëlitis in perpetuum incumbit, offerre oblationes in domo ista, quam ego ædifico. Vers. 5. *Domus autem, quam ego ædifico, (erit) magna*] Quapropter opus habeo, ut mihi mittas de materia tua, ⁴. quòd si dicere velis: parvam facias domum, ita, ut haud opus habeas aliorum (auxilio,) respondeo: non possum, quoniam magnus est Deus noster super omnes deos & idcirco non possum illam facere parvam & exiguam. Vers. 6. *Et quis obtinebit robur ædificandi ei domum*] Quoniam dixerat (Salomo:) domus autem, quam ego ædifico, (erit) magna, fortè poterit esse sensus literalis: tibi (erit) illa satis magna; sed non ita est, nam quis obtinebit robur i. e. quis poterit premere ⁵. & continere per seipsum tantas vires, ut ædificare possit ei (Deo) domum, quæ ipsi conveniat, simile (istius habetur) suprâ: ut obtineamus robur, spontè offerendi. ⁶. Eod. vers. 6. *Nam cæli cælorumque cæli non capiunt eum*] Quocircâ ille (Salomo hîc) dicit: & quis ego

¹¹. Sive: congregationem, alii telam byssinam interpretantur, uti Vatablus in not. h. l. nonnulli: netum, prout Junii ac Tremellii habet versio; quidam קה vel קא ut nomen proprium accipiunt, uti autor Vulgatæ transtulit: de Coa, LXX. habent; ἡ τιμή i. e. pretium, conf. not. ad 1. Reg. c. 10. v. 28. n. 18. & 19.

¹². Sic reddere hic possis istud: שטטער, Germani hodiè vocant: *Stutteren*/quod Latine, diceret: equitium, Græcè: ππαδρομον, eorum congregationem.

¹. Quem in finem? ad quam nam rem? sic exprimere hic possis: לציור מ' i. e. ad quamnam necessitatem sive ad quodnam opus?

². Prout v. 6. h. c. habetur.

³. Ita hic verto dictionem בנין, quæ aliàs ædificium significat, vetus glossator materiam vertit ξυλεία, Icti inter materiam & ligna distigunt, materiam vocant, quæ ad ædificandum parantur; ligna, quæ comburendi causa habentur.

⁴. Conf. hic, quæ n. præc. 3. de voce בנין, (quæ etiam hoc loco in Raschi notis habetur,) notata sunt.

⁵. Adigere, urgere. Hebr. לדרוך, conf. quæ ad 1. Paralip. c. 29. v. 14. Sign. * notata sunt, ite not. ad 2. Paralip. c. 20. v. 7. n. 13.

⁶. Vide suprâ 1. Paralip. dict. c. 29. v. 14. ibique not. Sign. * sensus hujus loci est: cuinam tot tantæque suppetunt vires, ut domum possis ædificare, quæ Deo digna sit?

ego (sum,) ut ei ædificem domum? id enim, quod ego ei ædifico, non in alium fit finem, nisi, ut in ea adoleatur coram illo. 7. Vers. 7. *Et in purpura*] (Vox ארגון significat) ארגמן i. e. purpuram. Eod. vers. 7. *Et coccino*] Dictio: כרמיל significat) coccinum dibaphum, (quod inde) cognoscere possis, quoniam ecce non hic fit mentio תולע i. e. coccini. 8. Eod. vers. 7. *Qui sciat, aperire aperturas*] Simile (istius habetur in illo loco:) aperturæ 9. sigilli, (sensus hujus loci est:) qui sciat sculperet & formas imprimere in lapidibus, (verbum: פותח significat) linguâ Germanicâ: Gräber. 10. Vers. 10. *Dedi tritici excussi*] (Dictio מכות significat) linguâ Germanicâ: Boll auf / 11. nonnulli exponunt מכוור, (quod hic significet:) excussum, ut scil. excutiatur triticum ex spicis. Eod. v. 10. *Et vini batbos*] Vox בַּתְּבוֹשׁ bathus (significat) mensuram humidorum; כור autem aridorum (est mensura.) Vers. 13. *Qui scit intelligentiam, (qui erat) Cburamo patri meo*] Artifex peritus fuit patris mei, 12. etiam (nunc ille artifex) meus est. Vers. 14. *Filius mulieris*] Viduæ ipse fuit. Eod. vers. 14. *Ex filiabus Dan*] Ex tribu Danitica. Eod. vers. 14. *Pater autem ejus (fuit) vir Tyrius*] Judæus ille fuit; sed habitavit Tyri, simile (istius habetur in illo loco:) Obed-Edom, Gitthæus, 13. quoniam habitaverat in Gath; erat autem Levita; in regum (libro) scriptum est: filius mulieris viduæ ipse (fuit) ex tribu Naphthali; pater autem ejus (fuerat) vir Tyrius, nimirum mater ejus (erat) ex Danitica (tribu,) & pater ejus ex (tribu) Naphthali; sed quid opus fuit, referre genealogiam, ex qua scil. tribu fuerint pater ejus atque mater? (respondetur,) hoc est, quod scriptum reperitur: דנני i. e. judicavit me (i. e. causam meam egit) Deus, 15. etiam נפתולי i. e. contorsionibus 16. Dei &c. dixerat Rachel: nunc contorsi 17. i. e. fila tortuosa feci, usque dum possem me æqualem redde-

Uuu 3

re

7. Conf. quæ ad 1. Chron. c. 28. v. 10. n. 17. notata sunt. 8. Quapropter vox כרמיל hic nihil aliud significat, quam coccinum. 9. Vel: cælaturæ, sculpturæ sigilli, vid. Exod. c. 28. v. 11. ibique not. n. 85. 10. Ita hic exprimo: גריביר, Latine: fossor si-ve sculptor. 11. Sic reddere hic possis: וא"ל אר"י Latine: satis superque, mensurâ plena seu cumulata. 12. Id est: pater meus istius artificis peritissimi operâ quondam usus fuerat, confer. Vatabli not. h. loc.	13. Vid. 1. Paralipom. c. 13. v. 13. ibique not. n. 24. 14. Prout 1. Reg. c. 7. v. 14. habetur. 15. Sicuti Genes. c. 30. v. 6. habetur, ubi vide Raschi not. 16. Tortuositatibus, obliquitatibus, sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui vocem illam נפתולי, quæ Genes. dict. c. 30. v. 8. habetur, ubi vide not. n. 14. 17. Contorsionibus seu tortuositatibus atque obliquis viis usa sum, ut æqualis fierem sorori meæ, Leæ, vid. Raschi not. ad Genes. dict. c. 30. v. 8. n. 14.

re sorori meæ, Leæ, si Lea gloriatur in Bezaleele, filio suo, qui faciet tabernaculum, 18. certè is opus habebit, ut operi suo socium adhibeat unum ex filiis meis, nempè Ohaliabum, Achisamachi filium ex tribu Danis, 19. & si Salomo, sororis meæ filius, 20. ædificabit domum Sanctuarii, sanè ille opus habebit, ut socios sibi adjungat (in isto opere) filios Danis atque Naphthali. 21. Eod. vers. 14. *Pater autem ejus (fuit) vir Tyrius*] Ut doceat te, quamvis mater ejus (fuerit) vidua; (quod tamen) aliquis sectari debeat artificium patris sui, sic audiui ex ore R. Salomonis, filii R. Levi de Mantevola, 22. qui fuit filius sororis R. Mosi Hadarschan. Vers. 16. *Ratibus* [(Hebr. רַפְסוּרוֹרִים, sic hoc loco:) in regum autem (libro) scriptum est: רַפְסוּרוֹרִים, 23. linguâ Germanicâ: *Flöße*. 24. Eod. vers. 16. *Juxta mare Japbo*] Expositio est: ad portum maris, sicuti (habetur in illo loco: & descendit Japhonem, 25. ubi de Jona (est sermo.) Vers. 17. *Et numeravit Salomo omnes homines peregrinos*] (Dictio illa הַגֵּרִים i. e. peregrini) plena est cum duobus י Jod (scripta,) nam ab initio, quando numeravit eos David, ibi vocantur גֵּרִים cum uno י Jod; 26. sed Salomo numeravit illos tempore facti, 27. quando ædificavit & ideò scripta est (illa dictio הַגֵּרִים) plenè, exemplum (ejus habetur in illo loco:) & deportabitis ossa mea hinc, 28. deest (ibi istud:) vobiscum, (prout habetur) in Sectione Biblica (quæ incipit:) וְיָהִי i. e. & fuit; 29. ast tempore facti, quando accepta fuerunt (ossa Josephi) scriptum est: vobiscum. 30. Eod. vers. 17. *Et*
nume-

18. De quo vid. Exod. c. 31. v. 2. iste Bezaleel fuit ex tribu Jehudæ atque ita ex posteris Leæ quæ Jehudam peperit, Genes. c. 29. v. 35. vid. infra n. 20. h. v. 19. Vid. Exod. dict. c. 11. v. 6. Dan enim ex Raschelis ancilla, Bilha, natus fuit & perinde ac Rachelis filius habitus est, vid. Genes. c. 30. v. 6. 20. Qui ortus est ex tribu Jehudæ quem peperit Lea, Genes. c. 29. v. 35, vid. supra n. 18. h. vers. 21. Qui ambo ex Bilha, Rachelis ancilla nati ac pro Rachelis filiis habiti sunt, conf. supra n. 19. h. v. 22. Ita hic reddere possis מַנְטוּוֹלָא, fortè legendum מַנְטוּוֹא i. e. Mantua. 32. Vid. 1. Reg. c. 5. v. 9. ibique not. n. 3. 24. Sic exprimo hic יָלִידִין, in notis ad 1. Reg. dict. c. 5. v. 9. habetur: פְּלִי"ם, Germ. <i>Flöße</i> /	Latinè: ratis, vid. ibid. n. 4. 25. Sicuti Jon. c. 1. v. 3. habetur; fuit autem portus maris ibidem, conf. Munsteri ac Drusii not. ad Jon. dict. c. 1. v. 3. 26. Vid. 1. Paralip. c. 22. v. 1. ibique not. n. 1. & n. 3. conf. & infra n. 31. h. v. 17. 27. Id est: eo tempore, quo ipsum opus incipiendum ac manus operi admovenda fuit, id enim מַעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה sic significat, conf. not. ad Exod. c. 33. v. 19. n. 72. it. tract. Talm. Jevamot, fol. 79. a. 28. Prout Genes. c. 50. v. 24. al. v. 25. habetur, conf. hic D. Wagenf. Sota, p. 312. & sequ. n. 1. it. Lightfoot. ad Acta Apostol. cap. 7. v. 16. p. 65. edit. Lips. 29. Sectio ista sive textus Biblicus incipit à v. 17. capitis 14. Exodi, conf. n. sequ. 30. 30. Sic Exod. c. 13. v. 19. habetur, ubi vide not. Sign.

numeravit &c. post numerationem] (De qua scriptum est) *suprà*: & edixit David, ut congregarent peregrinos. 31. *Verf. 18. Fecitque ex illis septuaginta millia &c.*] Cur iterum eorum (peregrinorum hîc) meminit atque illorum numeri mentionem facit? 32. quoniam interruptum fuit negotium (sive argumentum, de quo in textu sacro agebatur,) ideò opus fuit, etiam nunc (hoc loco) dicere (de ista re,) quam non interruptit (narratio textus sacri,) usque dum finiat omnem materiam (sive rem subjectam, de qua sermo fuit) ac statim dicit: & incepit Salomo ædificare &c. 33. etiam in uno versu (sive contextu Biblico) solet illa (S. Scriptura) interrumpere negotium (seu materiam subjectam) ac de illa primum (aliquid) dicere, 34. sicuti (habetur in illo loco:) hoc facite, accipite vobis thuribula, Korach, &c. 35. & postridie ejus 36. scriptum est: & dixit Moses Koracho: tu & omnis coetus tuus &c. 37. deinde iterum dicit: & accipite unusquisque thuribulum suum &c. 38. sed quoniam interruptus fuit (textus) multis versibus, ideò opus fuit, ut iterum scriberetur, & multò magis hoc loco (id faciendum fuit,) Eod. *vers. 18. In monte* [Moriia, 39. quoniam Sanctus ille Benedictus ibi apparuerat Davidi, in area Ornani, 40. cum cohiberetur plaga (pestis,) isque fuit mons Moriia, locus Davidis.

CAP. III.

Vers. 2. *Et incepit ædificare † mense secundo*] Exponitur in principio (tractatus Talmudici) Rosch haschana Hierosolymitani atque explicatio est: mense secundo, (die) secundo (nempè:) mense Ijar, 1. quoniam voluit dicere de

Sign. * conf. & D. Wagenf. Sota pag. 296. & p. 299.

31. Prout 1. Paralipom. c. 22. v. 2. habetur, conf. *suprà* n. 26. h. v. 17.

32. Etenim jam *suprà* v. 2. h. c. scriptum est: & numeravit Salomo septuaginta millia &c. conf. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 79. a.

33. Sicuti c. sequ. 3. v. 1. habetur.

34. Deinde autem quidpiam interjicere ac postmodum rem ab initio dictam continuare & ad finem perducere.

35. Prout Numer. c. 16. v. 6. habetur, ubi vide not.

36. Hebr. וְלִמְחֹרֶת, ita hic in Raschi notis, nisi

fortè legendum; וְלִמְחֹרֶת i. e. & post illud scil. scriptum est &c.

37. Sicuti Numer. dict. c. 16. v. 16. habetur.

38. Prout v. 17. dict. c. 6. Num. habetur.

39. De quo vid. Genes. c. 22. v. 2. conf. & cap. sequ. 3. v. 1.

40. Quare de re vid. 1. Paralip. c. 21. v. 15.

† Conf. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. a. b. & Sevachim, fol. 119. a.

1. Hebr. אֶיָּר aliis dicitur Ajar, is Aprili nostro maxima ex parte respondet, conf. not. ad 1. Reg. c. 6. v. 1. n. 1.

de annò quartò regni ejus, 2. opus fuit iterùm dicere: secundò, simile (habetur in illo loco:) aquæ autem euudo dificiebant usque ad mensem decimum, 3. simile quoque (habetur) in Regum (libro:) anno quartò, mense Zivo, is (fuit) mensis secundus regni Salomonis &c. 4. istud refert se ad annum quartum, & tunc annò quarto regni ejus incepit (mense) secundo (ædificare,) nam omni tempore hyberno non poterat (Salomo ædificare) propter frigus; mense autem Nisan 5. non poterat (initium ædificandi facere) propter Paschatis (festum.)

Vers. 3. *Longitudo cubitorum in mensura*] Quoniam interruperat (seriem contextus) ac dixerat: in mensura prima, (ideò) iterum dixit: cubitorum, 6. ac si diceret: longitudo cubitorum domus (fuit) sexaginta cubitorum, 7. tam adytum, quàm templum & latitudo viginti cubitorum. Vers. 4. *Porticus autem quæ (erat) antè longitudinem*] Longitudo porticus, quæ (erat) antè latitudinem domûs, viginti (cubitos habebat,) nam ecce longitudo porticûs in omni latitudine domûs (erat) viginti cubitorum à Septentrione ad Meridiem, sic mensura major vocatur longitudo & minor appellatur latitudo 8. & quoniam mensura templi ab Oriente ad Occidentem major (erat,) ideò vocatur longitudo; à Septentrione autem ad Meridiem minor (erat mensura & ideó) vocatur latitudo; ast in porticu mensura ejus à Septentrione ad Meridiem major vocatur longitudo; mensura vetò (porticus ab Oriente ad Occidentem, quæ erat minor, appellatur latitudo autem porticûs (erat) decem cubitorum, sicuti exponitur in (libro) regum: decem cubitorum latitudine sua antè domum 9. Eod. vers. 4. *Altitudo verò centum viginti*] In Regum autem (libro) scriptum est: & triginta cubitorum altitudo ejus, 10. ecce quomodo, (nimirum) altitudo structuræ à solo (sive fundamento) domus usque ad contignationem tabulati primi (erat) triginta cubitorum & a tabulato ad tabulatum usque ad tectum superius (erat) nonaginta cubitorum (altitudo,) sicuti scriptum est: & tradidit David Salomoni, filio suo, exemplar porticûs & domiciliorum ejus ac gazophylacio-

2. Salomonis scilicet, sic enim hoc v. 2. habetur: annò quartò regni ejus.

3. Sicuti Genes. c. 8. v. 5. habetur.

4. Vid. 1. Reg. c. 6. v. 1. ibique not. num. 1. & num. 3.

5. Hebr. ניסן, is Martio nostro ferè respondet, isque primus fuit Hebræis ratione anni legalis, Exod. c. 12. v. 2.

6. Hebr. אמה, sic dictio ista post verba ista: in

mensura prima, (quæ hic interjecta fuerant,) iterùm posita reperitur.

7. Nempe: templum & adytum simul habebant sexaginta cubitorum longitudinem, conf. not. ad 1. Reg. c. 6. v. 2. Sign. * & Vatabli not. h. loc.

8. Confer. hic not. ad 1. Reg. c. 6. v. 3. n. 4.

9. Vid. 1. Reg. dict. c. 6. v. 3. ibique not.

10. Sicuti 1. Reg. alleg. c. 6. v. 2. habetur;

laciorem ejus, ut & עליוותיו i. e. tabulatorum ejus, ^{11.} quoniam erant עליוות i. e. superiora (tabulata seu coenacula, altera scil. super altera.) Eod. vers. 4. *Et obduxit illam intrinsecus auró*] Partem interiorem templi, quæ erat domus magna, obtexit auró; non autem porticum, & hoc est, quod in sequentibus exponitur, quomodo scil. fecerit, (nempè:) Vers. 5. *Et domum magnam obtexit*] Intrinsecus, omnem scil. domum obduxit auró puró (eamque) obtexit lignis abiegnis, omnem quippe domum tam adyti, quam templi primò obtexit lignis abiegnis ac postea obduxit illam auró præstante super parietibus abiegnis & propter obductionem auri, quò domum obducere voluit, obtexit illam primò lignis, quò aurum firmiter inhærere possit, nam aurum clavis infigebatur figuris ligneis, figuræ enim palmarum formatæ fuerunt in ligno; fuerunt autem illæ arbores instar palmarum & Cherubini, in (libro) autem Regum scriptum est: & incidit in eis cæsuras Cherubinorum & palmarum atque פטירי ציצים i. e. apertiones florum, ^{12.} istud (פטירי ציצים significat hîc,) idem atque (in illo loco:) & floruit ציץ i. e. flos; ^{13.} istud autem פטורי (hîc significat,) sicuti cum maritus פוטר i. e. dimittit (sive repudiat) uxorem suam, linguâ Germanicâ: entwerffen/ ^{14.} ex ore R. Eliezeris, filii Meschallam, p. m. (id audiui.) Eod. vers. 5. *Et obduxit eam auró*] Ac si diceret: quando formatæ fuerunt omnes figuræ, tunc obducti fuerunt parietes auró secundum figuras istas æque clavis infixæ fuerunt parieti ligneo, ne moverentur, id, quod non poterat fieri in pariete lapideo & propter hanc rationem tota domus prius obtecta fuit lignis abiegnis. Eod. vers. 5. *Et catenas*] Expositio est: Figuræ multæ formatæ fuerunt undique & quando vidit (artifex,) quòd nihil omninò læve ^{15.} esset inter figuras, tunc formabat figuram instar catenæ, quò omnes res per illam conjungerentur, sic faciebat hîc inter figuram unamquamque, ne quidquam læve esset inter illas (figuras;) alia explicatio, (nempè, quòd artifex) ipsas catenas aureas fecerit & per illas conjunxerit figuras. Vers. 6. *Et obtexit domum lapidibus pretiosis*] Infixit & impressit lapides pretiosos auro in parietibus domus ad decorem & pulchritudinem. Eod. vers. 6. *Aurum verò*] De quo

^{11.} Sive: coenaculorum ejus, vid. 1. Chronic. c. 28. v. 11. ibique not.

^{12.} Prout 1. Reg. c. 6. v. 32. habetur.

^{13.} Vid. Numer. c. 17. v. 23. ibique Raschi not.

^{14.} Vid. Num. c. 17. v. 23. ibique Raschi not.

^{15.} Ita hic exprimere possis אין מזור i. e. pro-

jicere, projectare, quò ferè sensu Galli dicunt: projetter i. e. delineare, designare.

^{15.} Hebr. חלק i. e. læve, non figuratum, nam istud חלק hic opponitur מזור i. e. efformato, figurato.

quo (textus) dicit: & obduxit eam auro præstante, fuit aurum Parvajim; ^{16.} est autem פַּרְוַיִּם Parvajim nomen loci, Rabbinii nostri exposuerunt, quòd (aurum istud) simile sit sanguini פַּרְיִם i. e. juvencorum propter eximiam præstantiam atque rubedinem. Vers. 7. *Et obtexit*] (Istud:) וַיִּחַף (hîc idem significat,) atque וַיִּצַּף i. e. & obduxit, quid verò obduxit in domo? exponit, (textus sacer, nempè:) trabes & postes. Eod. vers. 7. *Et parietes ejus*] Postium scil. domûs, qui fuerunt lapidei, expositio est, quòd parietes ejus atque valvæ fuerint aurò (obductæ;) in Regum (libro) scriptum est: usque ad parietes tegminis, ^{17.} idcirco autem vocat tectum parietes tegminis, quoniam tectum fuit veluti navis & scapha ^{18.} inversa, sic enim solet (S. Scriptura) vocare tabulatum convexum ^{19.} instar navis. Vers. 8. *Et fecit domum* &c.] Sic dicere debuisset: & fecit domum Sancti Sanctorum viginti (cubitorum) longitudine & viginti (cubitorum) latitudine; sed, quoniam sic dixerat suprâ: & porticus (erat) antè latitudinem domûs viginti cubitorum &c. ^{20.} ideò etiam hîc ita dixit. Eod. vers. 8. *Et obduxit eam aurò præstante*] Etiam in (domo) Sancti Sanctorum exstruxit prius parietes ligneos eosque obtexit aurò; quòd autem hîc nullam fecerit mentionem ligni in Sancto Sanctorum, id factum est propter dignitatem domûs Sancti (Sanctorum,) ac si diceret: omnes parietes domus arcæ (foederis) fuerunt aurei nec in illis fuit lignum, idque fuit decus Sancti Sanctorum & in (libro) Regum ita probat (istud S. Scriptura,) scias itaque, quòd propter gloriam (sive honorem) domus non faciat mentionem ullius ligni, nam ecce scriptum est: & obtexit domum lapidibus pretiosis; ^{21.} in Regum autem (libro) non est scriptum: Lapidibus pretiosis, nimirum (hoc ideò factum est,) quoniam in libro Chronicorum regum Jehudæ tibi indicatur, quòd Salomonis propositum (fuerit directum) ad gloriam (sive honorem) domus. Eod. vers. 8. *Ex talentis sexcentis*] (Istud: לְכַבְּרִים significat hîc:) מִכְּכָרִים i. e. ex talentis. Vers. 9. *Et pondus ad clavos*] Ut per illos firmetur aurum in parietibus ligneis. Eod. vers. 9. *Ad siclos*] Ad pondus siclorum, quinquaginta scil. siclorum aureorum. Vers. 10. *Opere puerorum*] (Istius צַעֲצוּעִים) simile est

^{16.} De hoc loco vide præ cæteris notas Vatabli, ut & Hug. Grotii atque Junii ac Tremellii h. loc. it. tract. Talm. Joma, fol. 45. a:

^{17.} Sicuti 1. Reg. cap. 6, v. 15, habetur, ubi vide not. n. 42.

^{18.} Sive: cimba, Hebr. קַיִתָּה, de qua voce vid. Buxtorf, Lex. Chald. fol. 1659. & Lightfoot.

Centur. Chorogr. c. 71. p. 129. edit. Lips. it. not. ad Zachar. c. 4. v. 3. n. 6.

^{19.} Hebr. קַיִתָּה, orbiculare, concavum.

^{20.} Prout suprâ v. 4. h. c. habetur.

^{21.} Prout verba ista ab initio v. præced. 7. habentur.

est (in illo loco :) **וְהַצִּנְצִיִּים** i. e. filii & nepotes, ^{22.} ubi Chaldaeus interpretatus est: **וּבְנֵיהֶם** i. e. & filios, (nimirum) figuram puerorum & puellarum fecit Cherubinis, (Rabbinii vocem **כְּרוּב** exposuerunt, quòd idem significet, atque:) **כְּרֻבִים** i. e. sicuti puer; ^{23.} fuerunt autem (Cherubini isti) lignei, quos aurò obtexit; in Regum (libro scriptum est:) & fecit in adyto duos Cherubinos ex lignis oleosis, ^{24.} & quicquid intrinsecus fuit ligneum, illius noluit mentionem facere in libro isto (Chronicorum,) propter illius (templi) honorem. Vers. 11. *Alarum autem Cherubinarum longitudo (fuit) cubitorum viginti*] Videlicet ala una fuit quinque cubitorum & finis quinque (cubitorum alae) pertingebat ad parietem domus versus meridiem & latus alterum pertingebat ad alam alterius Cherubini, qui in ejus latere (erat,) en decem cubitos Cherubini unius & totidem (erant) alteri (Cherubino,) deprehenditur (itaque, quòd) ala unius Cherubini pertingerit ad Septentrionem & ala alterius Cherubini ad Meridiem, sic reperitur, quòd (ambo Cherubini,) sese extenderint juxta omnem parietem Occidentalem, qui fuit viginti cubitorum, in clusio eorum (Cherubinarum) corpore, dixerunt Rabbinii nostri, (quòd Cherubini) miraculò steterint; juxta sensum autem literalem videtur mihi, quòd eorum corpus prominuerit * extrà illas (alas,) sicuti avis, quæ alas suas extendit, corpus prominet extrà alas ejus; altitudo autem eorum (Cherubinarum) exponitur in (libro) regum: altitudo unius Cherubini (fuit) decem cubitorum & sic Cherubini alterius, ^{25.} Vers. 13. *Stabant pedibus suis*] In solo domus versus Occidentem. Eod. vers. 13. *Et facies eorum (versa erant) introrsum*] (Istud: **לְפָנֵיהֶם** hîc significat) **לְפָנֵיהֶם** i. e. intrà, ^{26.} nam eorum capita non erant erecta, ita, ut videantur intueri extrà; sed eorum capita erant incurvata & intuebantur coràm se, sicuti scriptum est: & facies eorum (obversa sint) unius ad alterum; ^{27.} hîc autem dicit: & facies eorum (versa erant) introrsum, nimirum capita eorum obversa erant unius ad alterum, capita quoque eorum incurvata erant introrsum versus interiorem partem; arca au-

Xxx 2

tem

- ^{22.} Alii vertunt: proventus & reditus. Sicuti ^{24.} Prout 1. Reg. c. 6. v. 23. habetur, ubi vide Esai. c. 22. v. 24. habetur, ubi vide Raschi not. Commentator itaque noster vocem istam * Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 6. v. 24. n. 60. **וְהַצִּנְצִיִּים** pro **וְהַצִּנְצִיִּים** accepit, literarum & ^{25.} Sicuti 1. Reg. c. 6. v. 26. habetur. * permutatione, conf. Buxt. Dict. Hebr. ^{26.} Sive: introrsum, conf. hic præ aliis Vatabli not. h. loc. it. tract. Talm. Baba batra, 11. Sign. * fol. 99. a. ^{27.} Prout Exod. cap. 25. v. 20. habetur, ubi vide Lex Chald. fol. 1048. conf. & Gur Arjeh. fol. 106, col. 2, princ. ac Michlol. Jophi h. loc. de Raschi not.

tem stabat in loco expansionis duorum Cherubinorum atque eorum alæ declinabant à pariete & obtegebant alis suis propitiatorium atque arcam, præter istos Cherubinos autem hucusq; fuerunt Cherubini, quos fecerat Moyses 28. ex propitiatorio, qui adhærebant & conjuncti erant operculo propitiatorio & super illo stabant, nec id mireris, nam id mireris, nam eodem modo fecit (Salomo) decem mensas & decem candelabra, præter illa, quæ Moyses fecerat. Vers. 14. *Et fecit velum hyacinthinum & purpureum*] Idque suspendit super ostium, fuit enim unius cubiti paries mediastinus, 29. per quem intrabant intrâ velum, 30. quamvis in illo (pariete) fuerit ostium; tamen suspendit super eo (velum,) sicuti infra (habetur:) & ostium domûs, valvæ ejus interiores Sancti Sanctorum &c. 31. Eod. vers. 14. *Et expressit in eo Cherubinos*] i. e. Formas Cherubinorum. Vers. 15. *Triginta quinque (cubitorum) longitudine*] i. e. Altitudine; in Regum autem (libro scriptum est:) & formavit duas columnas æreas octodecim cubitorum, 32. exposuit R. Salomo p. m. 33. quòd duæ columnæ fuerint fusæ, tanquàm una, quæ (postea) in duas (columnas) fuerit divisa; 34. cubitus autem, qui de est, 35. non reputatur (vel connumeratur,) quoniam non similis erat cætero operi columnæ, sicuti dicitur ibi in textu: & suprâ capitulum columnarum erat opus liliorum, 36. etiam R. Joseph ita exposuit, sed non videtur, prout existimamus, quòd altitudo (unius columnæ fuerit cubitorum) octodecim; verùm sic audi: certè fusæ fuerunt duæ illæ (columnæ,) tanquàm

28. Vel: ex operculo, nam Cherubini continente sive ductili opere facti erant ex operculo propitiatorio in duabus extremitatibus ejus, prout Exod. c. 25. v. 19. habetur, ubi vide not.

29. Paries intergerinus Hebr. טרקטין à Græco τάρταξιν, in templo primo paries erat unum cubitum crassus, separans Sanctum à Sancto Sanctorum, vid. Lightfoot. ad Matth. c. 17. v. 51. p. 495. edit. Lips. & Buxt. Lexic Chald. fol. 922.

30. Intrâ adytum, in Sanctum Sanctorum, id enim significat לפני ולפני, confer. not. ad Levit. c. 16. v. 23. n. 52.

31. Prout c. sequ. 4. v. 22. habetur.

32. Sicuti 1. Reg. c. 7. v. 15. habetur, ubi vide not. n. 30. & n. 31.

33. Annotatio ista est alterius Rabbini interpolatoris, si quidem per hunc R. Salomonem

Commentator noster Raschi intelligitur, confer. quæ ad 1. Chron. c. 1. v. 1. n. 2. notata sunt.

34. Conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 7. v. 15. n. 31.

35. Qui deficit, Hebr. וחסר, i. e. qui deest, scilicet ex triginta sex cubitis, nam quælibet columna erant octodecim cubitorum, prout 1. Reg. alleg. c. 7. v. 15. habetur, quocirca ambæ columnæ efficerent triginta sex cubitos longitudine sive altitudine, hic autem in textu sacro dicitur, quòd columnæ triginta quinque cubitorum longitudine sive altitudine fuerint, deest itaque cubitus unus, cur istius in textu sacro hic nulla facta sit mentio: ratio hic à Commentatore adducitur, conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 7. v. 15. Sign.*

36. Prout 1. Reg. c. 7. v. 22. habetur, ubi vide not. n. 62.

quàm una & postea divisa fuit in duas atque unaquæque reperta fuit, quòd haberet septendecim cubitos ac dimidium. 37. Eod. vers. 15. *Et operimentum*] (*הצפה* hîc) est coronamentum, dicitur enim ibi: densitas ejus (fuit) dimidii cubiti, 38. ecce unaquæque (columna habebat) octodecim cubitos, 39. *צפה* (significat) *צפוי* i. e. tegmen (sive operimentum,) sicuti (in illo loco:) *ויצפה* i. e. & obtexit illos aurò, 40. ac si diceret: facta fuit (in summitate columnæ) tanquàm galea concava, cujus densitas fuit dimidii cubiti à parte inferiore & dum illam (galeam) verterunt eamque imposuerunt columnæ, sic reperiebatur densitas illa dimidium (efficere) cubitum, ecce octodecim cubitos; 41. in Regum libro vocatur (*הצפה* i. e. tegmen sive operimentum) *כותרת* i. e. coronamentum, notans coronam, sicuti scriptum est: & duo *כותרות* i. e. coronamenta &c. 42. Vers. 16. *Et interposuit catenas illis*] Fecit catenas in summitate operimenti (sive coronamenti,) infra illud atque intrà catenas infixit figuram malogranatorum, ut cavitas operimenti (seu coronamenti) obtegeretur, prout scriptum est: ad tegendum duos orbes coronarios, 43. & quoniam illi erant cavi, vocat eos *גולות* i. e. orbes (seu hemisphæria,) sicuti ista *השבכה* i. e. perplexitas, 44. de qua ibi scriptum est, istæ * sunt catenæ, significat (autem vox *שבכה* idem, atque in illo loco:) & super *שבכה* i. e. perplexitatem 45. ambulavit, notans ramos (implexos,) prout (in illo loco:) *בסכך* i. e. in perplexo cornibus suis; 46. nonnulli exponunt (Gallicè:) coëffe; 47. R. Eleazar autem exposuit ramos (perplexos.) Vers. 17. *Antè templum*] Antè ostium templi, extrà in porticu,

Xxx 3

sicuti

37. Obstare videtur huic expositioni textus expressus in S. Scriptura 1. Reg. dict. c. 7. v. 15. ubi dicitur: octodecim cubitorum erat altitudo unius columnæ, conf. præ aliis Vatabli not. h. loc. ut & num. sequ. 38. & n. 39. ubi responsio quædam ad hanc objectionem habetur.

38. Vid. 1. Reg. alleg. cap. 7. v. 35. confer. num. seq. 39.

39. Inclusa scil. vel. connumerata illa densitate coronamenti, quæ fuit dimidii cubiti, conf. suprà n. 37. & infrà n. 41. h. v.

40. Vid. Exod. c. 37. v. 4. v. 15. & v. 28.

41. Scilicet: columnæ unius, conf. quæ suprà n. 37. & n. 39. h. v. notata sunt.

42. Prout 1. Reg. c. 7. v. 16. habetur, ubi vid. not. n. 36.

43. Vel. duo hemisphæria, sicuti 1. Reg. dict. c. 7. v. 42. ut & 2. Paralip. c. 4. v. 12. & 13. habetur, ubi vide not.

44. Sive: opus implexum, quidam vident: reticulum, conf. not. ad 1. Reg. c. 7. v. 17. n. 44. 45. & 46. it. c. sequ. 4. v. 12. & 13.

* Nempè: perplexitates istæ fuerunt catenæ, conf. not. ad c. seq. 4. v. 12. n. 35.

45. Seu: rete, vid. Hiob. c. 18. v. 8. ibique not. n. 7. & 8. it. not. ad 1. Reg. c. 7. v. 17. n. 46.

46. Prout Genes. c. 22. v. 13. habetur, ubi vid. R. Salom. not.

47. Sic exprimere possis *קריפה* (nam ita legendum videtur pro *קריפה*, prout in editionibus hætenus excusis mendose, ut puto, habetur,) Latine: reticulum, conf. not. ad 1. Reg. c. 7. v. 17. n. 45.

sicuti id probatur in (libro) Regum, (ubi habetur:) & coronæ, quæ (erant) in summitate columnarum in porticu 48. templi opere liliaceo. Eod. vers. 17. *Unam à dextera*] Ostii. Eod. vers. 17. *Et alteram à sinistra*] Ostii (seu portæ.) Eod. vers. 17. *Jachin & Bohaz*] (Una columna appellata fuit:) יכין Jachin propter regnum domus Davidis, quod assimilatur lunæ, prout scriptum est: sicuti luna stabile erit (regnum ejus) in seculum; 49. בועז Bohaz (sic dicta fuit altera columna, propterea, quia scriptum est:) lætatur tanquàm robustus, ut currat, 50. in בועז (litera) ב Beth (fese habet, sicuti מ Mem in נוח Noach, (de quo dicitur:) ינוחמנו i. e. requiem dabit nobis, 51. & in שמיהל Samuel (litera מ Mem, de cujus nomine dicitur:) nam à Domino שאלתי i. e. petivi illum. 52. Eod. vers. 17. *Et vocavit nomen dextere: Jachin*] Quamvis luna minor sit Sole qui ei prodest; tamen stabilis erit, 53. tanquàm ירח i. e. luna stabilis erit; 54. non autem tanquàm לבנה i. e. luna, quæ decrementum patitur, dixit Salomo: quoniam Sanctus ille Benedictus regno meo cognomen Solis & Lunæ imposuit, 55. etiam ego faciam rem stabilem & permanentem, (nempè:) columnas æneas magnas; alia explicatio: Chiram, 56. qui ex posteris Dan fuit, fecit columnas & vocavit unam Jachin de nomine patris sui, Simsonis, de quo dicitur: & complexus est Simson duas columnas medianas: 57. Salomo autem vocavit alteram Bohaz de nomine atavi sui, Bohazi, 58. simile (habetur in illo loco:) & apellavit illum Laban: Jegar Sahadutha. 59.

CAP.

48. Prout 1. Reg. c. 7. v. 19. habetur.
 49. Vid. Psalm. 89. v. 38. ibiq; not. conf. & not. ad libr. Prec. Jud. part. 2. p. 101. b. med. & p. 208. b. fin.
 50. Prout Psalm. 19. v. 6. habetur, conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 39. a. fin. & p. 103. a. fin.
 51. Sic juxtà Raschi mentem hic vertere volui, vid. Genes. c. 5. v. 29. ibique not. LXX. ibidem: *διαναπαύσει*, requiescere faciet, conf. Munsteri, Vatabli & H. Grotii not. ad Genes. dict. c. 5. v. 29.
 52. Vid. 1. Samuel. cap. 1. v. 20. ibique Raschi not.
 53. Poterunt hæc verba etiam ad columnam re-

- ferri, quæ stabilis futura sit vel ad regnum domus Davidicæ, quod stabile futurum sit, sicuti in præcedentibus de illo est sermo, conf. n. seq. 54.
 54. Vel: stabile erit, regnum scil. vid. Psalm. 89. v. 38. conf. & n. præc. 53.
 55. Sicuti dict. Psalm. 89. v. 37. & 38. habetur.
 56. Ita vocatur 1. Reg. c. 7. v. 13. dicitur etiam Chiram 2. Chron. c. 4. v. 11.
 57. Prout Judic. cap. 16. v. 29. habetur, ubi vide Raschi not.
 58. De hujus genealogia vide suprà 1. Chron. c. 2. v. 12. & 13. & Ruth c. 4. v. 21. & 22.
 59. Sicuti Genes. c. 31. v. 47. habetur.

CAP. IV.

Vers. 2. *Decem cubiti (erant) à labio ejus uno ad alterum*] Decem (erant cubiti) super 1. decem (cubitos) in medio ejus; (erat autem mare istud) rotundum circumquaque. Eod. vers. 2. *Et funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus*] Cujuscunque rei ambitus (sive circulus) est trium palmarum, 1. illius latitudo est (unius) palmi. Eod. vers. 2. *Et quinque cubitorum (erat altitudo ejus)*] i. e. Profunditas ejus. 3. Vers. 3. *Et similitudo boum (erat) sub eo*] Formam similitudinis boum fudit ex ipso, 4. ut (lacus sive mare) staret super illa & (boves) adhærebant (sive adjuncti erant) ei, 5. sicuti dicitur in fine hujus versus: boves (erant) fusi in fusura ejus. Eod. vers. 3. *Circumcirca cingebant illud (mare,) decem cubitis ambiebant mare*] Non exponitur hic, quænam res ambiverint (illud mare;) in Regum autem (libro) scriptum est: & colocynthides subter labium ejus circumquaque &c. 6. פקעיים i. e. colocynthides erant, sicuti faciunt in poculis, (linguâ Gallicâ:) pommes, 7. rotundæ propter decorem (seu pulchritudinem;) stabant autem (illæ colocynthides) subter labium ejus (maris ænei) in tribus cubitis inferioribus quadratis, duo enim cubiti superiores erant rotundi, 8. non enim potuit (istud mare æneum) comprehendere bis mille bathos, quicentum & quinquaginta receptacula 9. purgationis, (causâ facta, efficiunt,) nisi eo modò, quò exponitur in (tractatu Talmudico:) Eruvin, 10. quòd autem superiores (cubiti) fuerint quadrati,

1. Nempe: mensurâ diametri, decem cubiti erant in longitudine ac totidem in latitudine de particula: <i>by</i> i. e. super vel supra, quæ hic habetur, conf. not. ad 1. Reg. c. 7. v. 15. n. 34. & dict. c. 7. v. 23. n. 69. ac v. 26. n. 84. it. infra v. 5. h. c. n. 23. & n. 24. 2. Vel: quicquid in ambitu vel circumferentia, sua, ut vocant, habet tres palmos, id in latitudine sua habet palmum unum, conf. not. ad 1. Reg. c. 7. v. 23. n. 70. 3. Eadem expositio habetur in Raschi not. ad 1. Reg. alleg. c. 7. v. 23. Sign. ** 4. Scil. lacu seu mari fuso, una scil. fusione, boves simul cum lacu sive mari æneo fusi sunt, prout mox exponitur, vid. num. sequ. 5. & n. 14. h. v. 3.	5. Nempè: mari seu lacui, una scil. fusione, vid. n. præced. 4. & Vatabli not. h. loc. 6. Sicuti 1. Reg. c. 7. v. 24. habetur, ubi vide not. n. 72. ob ignorantiam istius expositionis interpretes plerique in alia omnia abierunt. 7. Ita hic exprimo פקעיים Latinè reddere possis: pomorum in modum formata, conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 7. v. 16. n. 36. 8. Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 7. v. 24. Sign. * 9. Sive: lavacra, Hebr. מקוה, conf. quæ ad 1. Reg. alleg. c. 7. v. 24. n. 74. notata sunt, ubi hac de re plura, vid. & infra vers. 5. h. cap. num. 21. 10. Et quidem illius fol. 14. b. conf. & hic not. ad 1. Reg. c. 7. v. 24. n. 76.

drati, inferiores verò rotundi, id non poterit dici, quoniam scriptum est: rotundum circumquaque à labio ejus ^{11.} & quoniam (S. Scriptura) dicit de istis colocynthidibus: decem cubiti ab omni parte; ^{12.} ast de loco ejus rotundo non poterit dici: decem cubiti circumcircuità. ^{13.} Eod. vers. 3. *Duo, ordines*] Fuerunt colocynthidum. Eod. vers. 3. *Fusarum in fusura ejus*] Omnes fuerunt fusæ simul, ^{14.} non enim fuerunt colocynthides istæ conjunctæ post fusionem per clavos vel per juncturam illam, quam linguâ vernaculâ vocant: souldure. ^{15.} Vers. 4. *Atque eorum omnium posteriora (erant) versa intus*] Posteriora boum istorum respiciebant intrâ ad infernam eorum partem, qui in parte Aquilonari erant, eorum posteriora respiciebant versùs (posteriora boum) istorum, qui erant in parte Meridionali, & eorum (boum,) qui erant in parte Orientali, (posteriora respiciebant) versùs eorum (boum posteriora,) qui erant in plaga Occidentali. Vers. 5. *Et crassities ejus (erat) palmaris*] Fimbriæ ejus illiusque latera (palmum continebant crassitie sua;) sed ea pars (maris ænei,) quæ juxtâ os ejus (erat,) fuit tenuis, extensa & expansa, ^{16.} Eod. vers. 5. *Simile operi labii calicis*] Quò bibitur, eratque figuratum (istud labium) floribus liliorum. Eod. vers. 5. *Capiebat ter mille bathos comprehensione*] Etiam istum (numerum bathorum mare illud æneum) continebat; in Regum autem (libro) scriptum est: bis mille bathos continebat; ^{18.} (nempè: mare æneum accumulatum ^{19.} ter(mille bathos contine-

11. Videlicet ab uno labio ejus ad alterum, sicuti 1. Reg. alleg. c. 7. v. 23. habetur, conf. & suprâ v. 2. h. c. & not. ad 1. Reg. dict. c. 7. v. 24. n. 77.

12. Juxtâ omnem plagam, Hebr. לכל רוח, ad omne latus maris scil. ænei, vid. 1. Reg. c. 7. v. 24. ibique n. 78. & h. v. 3. h. c. 4.

13. Vel. ut alii interpretantur, denæ scil. colocynthides in cubitum circumcircuità, prout 1. Reg. dict. cap. 7. vers. 24. habetur, ubi vid. n. 78.

14. Unâ fusione, conf. suprâ not. n. 4. & 5. h. vers. 3.

15. Sic reddo hic שולדור, confer. not. ad 1. Reg. c. 7. v. 24. n. 79. ubi eadem, quæ hic, habetur explicatio.

16. Sive: diducta, Hebr. מורד, Germanicè: Oben dünne ausgebreitet / eadem expositio habetur in notis ad 1. Reg. c. 7. v. 26.

17. Id est; non solum bis mille bathos contine-

bat, uti 1. Reg. c. 7. v. 26. habetur; sed etiam ter mille bathos capiebat, H. Grot. ad 1. Reg. dict. c. 7. v. 26. notavit, quod mare istud æneum ad summum potuerit continere ter mille bathos; sed quòd non consueverit impleri, nisi ad bis mille, sic etiam in Junii ac Tremellii notis ibid. aliam conciliationem atq; rationem vide hic in Raschi notis adductam.

18. Prout 1. Reg. dict. c. 7. v. 26. habetur, ubi vide not.

19. Nam accumulatio tertiam partem addit, etenim omne vas, cujus profunditas respondet dimidiæ latitudini, ejus accumulatio suprâ labrum est tertia pars ejus, quod continet totum vas usque ad labrum suum, sic R. Dav. Kimchi ad 1. Reg. c. 7. v. 26. ubi vide sis Hebræa, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 395. ubi versio illa Latina habetur, vid & not. ad 1. Reg. c. 7. v. 26. n. 87. & 88. & D. Wagenfeil; Sota, p. 857. n. 4.

tinebat) nam בַּתְּחִי Bathus continet tres Seas, dicitur enim: (Bathus est decima pars ²⁰. Cori;) Ephra autem & Bathus sunt ejusdem mensuræ, en tibi sex millia Searum, deprehenduntur (itaque ista sex millia Searum efficere) centum, & quinquaginta receptacula ²¹. purgationis (causa facta,) quater mille Seæ (efficiunt centum receptacula (sive lavacra,) deprehenduntur etiam bis mille Seæ, quæ supersunt, efficere quinquaginta receptacula (sive lavacra purgationis causâ facta,) atque etiam, si divideris vas ²². juxta mensuram, cujus quantitatem determinarunt sapientes (Rabbini, quod scil.) למקוה i. e. receptaculo (sive lavacro) sit cubitus supra cubitum ²³. & tres cubiti in altitudine, (seu profunditate) idem reperies, (quod scil.) tribus cubitis quadratis quoad altitudinem & decem (cubitis) quadratis super ²⁴. decem (cubitos) à labio ejus uno ad alterum ejusdem labium, sint centum receptacula (sive lavacra;) duobus autem cubitis rotundis quoad altitudinem & decem (cubitis) rotundis in longitudine ac totidem in latitudine à labio ejus uno ad alterum ejusdem labium, sint quinquaginta receptacula (sive lavacra purgationis,) nam quadratum superat rotundum quartâ parte. ²⁵. Vers. 6. *Et fecit labra decem*] Præter illa, quæ Moses (fieri curaverat.) Eod. vers. 6. *Et posuit quinque à dextra*] Labri Moisaici. Eod. vers. 6. *Et quinque à sinistra ad lavandum se ex illis*] (Hæc fuit) sanctificatio (seu purificatio) manuum atque pedum. Eod. vers. 6. *Opus holocausti abluebant* ²⁶. *in eis*] Ex aqua istius labri abluebant in testina holocausti & quidem duntaxat holocaustum (abluebatur ibidem;) non autem eucharistica, quoniam illa comedebantur à dominis suis & in tota urbe; ²⁷. fuerunt autem labra ad sanctificationem (seu purificationem) immersionis. Vers.

²⁰. Prout Ezech. c. 45. v. 14. habetur, confer. hic not. ad 1. Reg. c. 7. v. 26. n. 81.

²¹. Sive: lavacra, Hebr. מקוה, conf. quæ supra ad v. 3. h. c. n. 9. notata sunt, it. not. ad 1. Reg. c. 7. v. 26. n. 82.

²². Hebr. הכל, sic in commentatoris nostri notis h. cap. reperitur; ast in Raschi notis ad 1. Reg. c. 7. v. 26. legitur; הכל i. e. omne vel omnia, vid. ibid. not. n. 83.

²³. Id est: cubitus unus in longitudine & cubitus in latitudine, conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 7. v. 26. n. 81. & n. sequ. 24. h. v. 5. it. D. Wagenf. Sota pag 358. n. 8.

²⁴. Nempe: decem cubitis in longitudine ac ac totidem in latitudine, vid. not. ad 1. Reg.

c. 7. v. 26. n. 84. & n. 85. & supra not. ad v. 2. h. c. n. 1.

²⁵. Eadem explicatio habetur in notis ad 1. Reg. c. 7. v. 26. ubi vide n. 86.

²⁶. Sic היו hic cum Junio ac Tremellio vertere volui, quo sensu etiam accipitur Esai. c. 4. v. 4. ubi vid. not. n. 10. conf. & not. ad 1. Reg. c. 7. v. 38. n. 115.

²⁷. Nam שלמים i. e. pacifica sive eucharistica inter קדשים קלים i. e. sacrificia sive sancta levita referebantur; holocausta verò erant קדשים קדשים i. e. sancta sanctorum, conf. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1980. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 9. b. circa fin.

Verf. 7. *Et fecit candelabra aurea decem juxtà modum* 28. *eorum*] Cur dicitur (hîc) de candelabris : juxtà modum (seu normam) eorum ? nempe, ut nobis notum faceret, quare fecerit decem candelabra ; omnia autem secundum expositionem (& declarationem ,) legis (Mosaicæ fecerat,) calyculi, mala oblonga, 29. schyphi, amygdalæ speciem referentes, dicuntur in Parascha שבעי, ecce unicuique ex decem candelabris septem fuerunt lucernæ, 30. sic exposuit frater, matris meæ, avunculus meus, * R. Clonimus, filius R. Jehudæ, est autem expositio allegorica (verborum istorum :) & septem lucernæ ejus, 31. intuitu septem stellarum, (nempe :) Solis, Veneris, Mercurii, Lunæ, Saturni, Jovis & Martis. 32. Eod. verf. 7. *Et posuit in templo quinque à dextra*] Candelabri Mosaici. Eod. verf. 7. *Et quinque à sinistra*] Omnia autem illa (posuit) in parte Meridionali, à sinistra mensæ, (quæ erat) in parte Septentrionali. Verf. 8. *Fecitque crateres aureos centum*] Quibus spargebant sanguinem super altare. Verf. 9. *Fecit quoque atrium Sacerdotum*] (Vox עזרה hîc significat :) i. e. atrium Sacerdotum. Eod. verf. 9. *Et atrium magnum*] Hoc (fuit) atrium Israëliitarum. Verf. 10. *A latere dextero versùs Orientem, è regione Meridiei*] Removit illud (mare æneum) à parte Orientali à regione, quæ spectabat Ostium, ad partem Meridionalem atrii, 33. quoniam non erat honori atque decori, ut (sacerdotes) sese immergerent (in aquam) è regione ostii porticus. Verf. 11. *Et fecit Churam ollas*] Æneas, quæ factæ erant, ad capiendum cinerem, ut daretur intrà ollas. Verf. 12. *Et orbes ac coronamenta in summitate columnarum duarum*] Duabus istis columnis (fecit hos orbes seu hemisphæria atque coronamenta.) Eod. verf. 12. *Et implexitates 34. duas*] Istæ fuerunt catenæ, de quibus dictum est suprà, 35. idque inde scies, ita esse, quoniam ecce nec hoc loco nec in (libro) regum mentio fit in ista Parascha (five textu sacro) ullibi catenarum. Eod. verf. 12. *Ad tegendum duos orbes (seu hemisphæria) coronamentorum*] Ad contegendum concavum coronamentorum implexitatibus suis ; (fue-

28. Secundum normam, ac ritum eorum i. e. ea ratione, quâ fieri debebant, uti paulò post exponitur, conf. tract. Talm. Menachot, fol. 98 b.

29. De hisce calyculis, malis oblongis, &c. vid. Exod. c. 25. v. 31. & 33. ibique not.

30. De his vid. Exod. dict. c. 25. v. 37.

* Conf. infrà v. 17. h. c. n. 55.

31. Hæc verba Zachar. c. 4. v. 2. reperiuntur, vid. ibid. n. 2.

32. Abbreviatè : חג"ל שצ"ס, expositionem istius abbreviaturæ vid. apud Buxtorf. in Abbrev.

33. Confer. hic not. ad 1. Reg. cap. 7. verf. 39. Sign. **

34. Hebr. השבכות, conf. quæ ad 1. Reg. c. 7. v. 17. n. 4. 45. & 46 ac v. 18. n. 53. notata sunt.

35. Nempe cap. præced. 3. verf. 16. ubi vid. not. Sign. *

(fuerunt autem implexitates) istæ rami implexi, instar ramorum palmarum, 36. prout exposui. 37. Vers. 13. *Et malogranata quadringenta*] Suprà autem dicit (S. Scriptura:) & malogranata centum, 38. ecce quomodo, nimirum nobis ita exponendum est: reverà fecit quadringenta malogranata, sicuti hîc dicitur; quod verò dixit: centum, ecce (id exponendum est, quòd malogranata) centum fuerint unicuique ordini; 39. erant autem quatuor ordines, sicuti dicitur: duo ordines (erant) uni perplexitati, 40. sic quoque (habetur in illo loco:) duo ordines malogranatorum (erant) uni perplexitati, 41. en quatuor ordines; malogranata autem circumdabant medium perplexitatum, erantque impacta atque infixa, ut probè contegerent duos orbes (seu hemisphæria) coronamentorum. Vers. 14. *Bases quoque fecit*] In Regum (libro) scriptum est: (& fecit) bases decem 42. *מכונות* sunt bases labri, ibique 43. earum opus (atque usus) exponitur. Vers. 16. *Et ollas atque hamas, & fuscinulas*] Quamvis jam suprà 44. de illis dictum sit; tamen (hîc) iterum commemorat & repetit amplius, ut nobis notum faceret, quòd (vasa illa) fuerint ænea, prætereà etiam indicat nobis fuscinulas, quarum suprà non est facta mentio. Eod. vers. 16. (*Ære*) *terfo*] (Hebr. *מרוק*) simile (habetur in illo loco:) *מרקו* i. e. polite lanceas, 45. ut & (in illo loco:) *ומורק* i. e. & expoliatur & abluatur in aqua; 46. in (libro) autem Regum scriptum est: *ממורט* i. e. extersum, 47. sicuti (habetur in illo loco:) *ימרטו* i. e. glabrum fiat illius caput, 48. Targum (in allegato Regum libro:) habet: *נחש טוב* i. e. æs bonum. ** Vers. 17 *In densitate terræ*] Targum ejus est: (in densitate) *גר גושתא* i. e. argillæ, 49. linguâ vernaculâ: argille. 50. Eod. vers. 17. *Inter Succoth & inter Zeredatha*] In Regum (libro) scriptum.

Yyy 2 est:

36. Hebr. *חריט*, de cujus vocis significatione confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 815. & 838.

37. Videlicet: cap. præced. 3. v. 16.

38. Prout c. præced. 3. dict. v. 16. habetur.

39. Confer. hic not. ad 1. Reg. c. 7. v. 20. Sigo. *** & ad Jerem. c. 52. v. 23. n. 22.

40. Sicuti 1. Reg. c. 7. v. 18. habetur, vid. & 1. Reg. dict. c. 7. v. 20. ibique not.

41. Vid. 1. Reg. dict. c. 7. v. 42. ibique not. Sign. *** confer. & paulò post h. v. verba: duo

ordines malogranatorum (erant) uni perplexitati.

42. Vid. 1. Reg. alleg. c. 7. v. 43.

43. Nempè: in libro Regum, vid. 1. Reg. dict. c. 7. v. 29. ibique Raschi not.

44. Nimirum v. 11. h. c.

45. Prout Jerem. c. 46. v. 4. habetur, ubi vide not. n. 3. & n. 4.

46. Vid. Levit. c. 6. v. 21. ibique not. n. 79. it. ad Jerem. dict. c. 46. v. 4. n. 3.

47. Sicuti 1. Reg. c. 7. v. 45. habetur, ubi vide Targum.

48. Prout Levit. c. 13. v. 40. habetur.

** Confer. hîc tract. Talm. Erachin, fol. 10. b. 49. Vid. 1. Reg. c. 7. v. 46. ibique not. n. 121.

50. Sic reddere hic possis *ארג'ילא* (nam sic legendum puto, pro *בארדילא*, uti in exemplaribus hætenus excusis mendosè legitur,) Galilis adhuc in usu est: argilleux i. e. argillosum.

est: Zarthan, 51. Zeredatha fuit locus (patriæ) Jeroboami, (sicuti habetur in illo loco:) & Jeroboam, filius Nebathi, Ephrataus, ex Zereda, nomen erat matri ejus צרועה Zeruha, foemina vidua, 52. quoniam mortuus est (Jeroboamus) immundus in tentorio atque etiam leprosus, eodem modo sese habet idololatria, prout discimus in capite (Talmudico, quod incipit:) כל הצלמים i. e. omnia simulacra, 53. tandem vidua, nam Israëliticus populus fuit viduus (& privatus) Deo suo, 54. ex צררתה Zeredatha (fuit) Jeroboamus, visus (enim) est, quod הצר i. e. coarctaverit legem nec illam dilataverit, הצר i. e. coarctavit legem Dei nostri, sic exposuit mihi avunculus meus 55. beatæ memoriæ. Vers. 20. *Et lychnuchos *** eorumque lucernas*] (Lucernarum hîc ideò specialis fit mentio,) ut ejiceretur ex mente exponentium opinio, quasi lucernæ factæ essent ex ipso corpore lychnuchi ei que infixæ fuissent, nam ecce (hîc) scriptum est: & lychnuchos eorumque lucernas, quod enim mentio hîc fiat lucernarum per se (ac separatim;) non autem cæteri operis lychnuchi per se (fiat mentio, videlicet:) scyphorum, malorum oblongorum atque florum, (hoc ideò factum est,) quoniam lucernæ (corpori lychnuchi) non adhæserunt, 56. & quoniam ei non adhæserunt, (ideò lucernæ illæ) quasi aliud opus esse videntur atque opus fuit, lucernarum istorum (lychnuchorum separatim & in specie) facere mentionem; cæterorum verò operum, quæ adhæserunt ei (lychnucho) non fit (specialis) mentio, quoniam appellantur (generali) nomine lychnuchi; quod autem fecit decem lychnuchos ac decem mensas atque decem labra, ut & Cherubinos & quicquid fecit, id omne exponitur in Barajetha 57. R. Pinchasi, filii Jaii. Vers. 21. *Et florem*] Exponunt Rabbini nostri: iste (flos fuit) respectu 58. illius floris, quem addidit Moses in Sectione, (quæ incipit:) בהעלותך i. e. quan-

51. Prout 1. Reg. c. 7. v. 46. habetur, confer. Lightfoot. Centur. Chorogr. c. 92. pag. 159. edit. Lips.

52. Vid. 1. Reg. c. 11. v. 16.

53. Sic incipit caput tertium tractatus Talmudici: Avoda Zara.

54. Posses etiam locum istum, si ad Jeroboamum referas, sic vertere: nam viduavit Israëlitas Deo suo, quo sensu מלם significaret idem, ac מלם i. e. viduans seu viduum constituens.

55. Puto hic intelligi eum, de quo supra v. 7. h. c. ubi vid. Sign. "

*** Confer, tract. Talm. Menachot, fol. 99. a.

56. Sive: infixæ fuerunt, sed separatim factæ erant, non enim lucernæ ita adhæserunt corpori ipsius candelabri, sicuti scyphi, mala oblonga atque flores seu calyculi, qui ex ipso lychnuchi corpore fuerunt, vid. Exod. c. 25. v. 31. sed lucernæ erant separatim factæ atque lychnucho imponebantur, vid. Exod. dict. c. 25. v. 37. & h. v. 20.

57. Hebr. מוסא, sic vocatur constans doctrina sive traditio Talmudica, vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 348.

58. Sive: intuitu, pro, contra, id enim כנגד, quod hic habetur, significat.

c. quando accendes, 59. usque ad florem ejus &c. 60. de quo non dictum fuit in (Sectione, quæ incipit:) תרומת i. e. oblatio. 61. Eod. vers. 21. *Et for-
cipes ex auro*] Per quos educebant (sive attollebant) ellychnium ex lucerna, in qua erat oleum. Eod. vers. 21. *Quod erat perfectissimum aurum*] Fusum & purgatum, linguâ vernaculâ: fin, 62. in (tractatu Talmudico:) Menachot 63. exponitur (istud מכלול, quod significet electum) מכל i. e. ex omni auro, quod erat Salomoni ex copia auri, quod adhibebatur ad candelabrum, ad illud fundendum & ad stabililiendum candelabrum, aurum(erat) purissimum. Vers. 22. *Et instrumenta Musica*] (Vox: מזמרות significat hic:) instrumenta Musica. Eod. vers. 22. *Et crateres*] Ut illis spargeretur sanguis super altare. Eod. vers. 22. *Et accernas*] Phialis thurariis. Eod. vers. 22. *Et trullas*] Ut per illas capiatur separatio 64. cineris ut & reliquus cinis, quò ille removeatur ab alteri, (sicuti scriptum est:) & accipiat plenum thuribulum &c. 65.

CAP. V.

Vers. 1. *Et intulit Salomo res consecratas*] Quicquid (habetur) in isto versu, juxta sensum ejus literalem (hæc est expositio:) id, quod superfuit ei (Salomoni) ex rebus consecratis, quas consecraverat David, sicuti scriptum est supra: etiam hæc consecravit rex David Domino, unâ cum argento & auro, quod abstulerat ab omnibus gentibus &c. 1. quod autem ei (Salomoni) superfuit, id intulit in thesauros domus Dei; est & Medrasch Aggadah: 2. nonnulli sapientes (Rabini) dicunt, quoniam (Salomo) sciebat, fore, ut tandem (illud templum) destrueretur, (ideò noluit aurum istud & argentum im-

Yyy 3

pen-

59. Sectio ista incipit à Numer. c. 8. v. 1. & continuatur usque ad Numer. c. 16. eò exclusò.

60. Verba ista habentur in Numer. dict. c. 8. v. 4. ubi vide Raschi not.

61. Hæc Sectio incipit ab Exod. c. 25. v. 1. & continuatur usque ad Exod. c. 27. v. 20. eò exclusò.

62. Sic exprimo hic פ"ע, i. e. purificatum, German. Fein/ aurum scil. obryzum, quasi ad obfuscum examinatum & probatum, aurum excoctum.

63. Est is liber tertius Sectionis sive Partis quintæ operis Talmudici, tractans de oblationibus vespertinis.

64. Remotio cineris, sic תרומת הרשן hic interpretor, conf. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 265r.

65. Prout Levit. c. 16. v. 12. habetur ubi vide Raschi not.

1. Sicuti supra i. Paralipom. c. 18. v. 11. habetur, ut & in i. Sam. c. 8. v. 11.

2. Id est: expositio Mystica sive allegorica, eadem

pendere ad ædificationem templi,) ne gentes dicerent: fortis est Deus noster. 3. qui ultionem suam sumpsit de domo ista, quæ ædificata fuit ex rapinis atque spoliis, quæ rapuerat David ex templis idolorum nostrorum; nonnulli dicunt: Sanctus ille Benedictus 4. ita dixit: fames fuit tempore Davidis trienniô continuô, 5. atque debuisset ipse impendere res istas consecratas ad sustentationem pauperum Israëlitarum, 6. ego adduco (hîc) quod adjuvat (expositionem, 7. de qua suprâ dictum est,) nam ecce de omnibus rebus consecraverat, prout supra scriptum est, non dicitur: ex istis fecit Salomo rem hanc aut illam; sicuti dicitur de ære, de quo scriptum est: ex Tibchath & ex Cun, urbibus Hadar-Ezeris accepit David multum æris, ex eo fecit Salomo mare æneum &c. 8. at de auro & argento 9. non dicitur, quòd Salomo rem ullam ex eo fecerit, quoniam nihil ex illo fecerat, & hoc est, quod hîc nihil scriptum est de ære; sed de auro & argento; sed juxtâ sensum ejus literalem videtur mihi, quòd (hîc) ideò nihil dixerit (S. Scriptura) de ære, quoniam æs vile est & quòd non conveniat nec dignum atque decens sit, inferre æs in thesauros domûs Dei. Vers. 2. *Tunc congregavit Salomo seniores Israëlitis*] Sapienter se gessit (Salomo hac in re,) dum seniores congregavit, non juniores, (qua in re sapientior fuit,) quàm David, qui etiam juniores congregaverat, prout scriptum est: & congregavit David omnes Israëlitas (in urbe) Hierosolyma &c. 10. Vers. 3. *In festo*] Id fuit festum tabernaculorum. Vers. 5. *Et tentorium conventûs*] Quod fecerat Moses, id recondidit Salomo in domo thesauraria Dei cum cæteris vasis & rebus sacris, 11. quoniam illo (tentorio) non opus fuit (amplius,) Rabbini quoque nostri dixerunt, quòd reconditæ fuerint (istæ res sacræ.) Eod. v. 5. *Et omnia vasa sacra, quæ (erant) in tentorio*] Quod extenderat David super arcam (fœderis.) Eod. v. 5. *Deduxerunt ea*

dem expositio allegorica etiam allegatur in notis ad 1. Reg. c. 7. v. 51. ubi viden. 126. 3. Hebr. יִי אֱלֹהֵינוּ i. e. timor noster, quo nomine intelliguntur Dii gentium earumque idola, conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 7. v. 51. n. 127. 4. Quod hic Deo attribuitur, id in notis ad 1. Reg. c. 7. v. 51. ad Salomonem refertur, vid. ibid. n. 128. 5. Prout 2. Samuel. c. 21. v. 1. habetur. 6. Eandem expositionem vide etiam in notis ad 1. Reg. c. 7. v. 51. ibique n. 129. 7. Nempè, quòd Salomo noluerit impendere ad ædificationem templi aliquid ex auro & argento, quod David gentibus abstulerat.	8. Sicuti 1. Chronic. c. 18. v. 8. habetur, conf. 2. Sam. c. 8. v. 8. ubi nomina ista locorum aliter referuntur. 9. Videlicet: de illo auro & argento, quod David gentibus abstulerat. 10. Prout 1. Paralip. c. 15. v. 3. habetur. 11. Conf. hic not ad 1. Reg. c. 8. v. 4. n. 3. & Abarbenel. ad 1. Reg. cap. 1. fol. 194. col. 3. princ. & fol. 196. col. 4. edit. Lips. it. ad 1. Reg. c. 8. v. 9. fol. 226. col. 1. med. & ad 2. Reg. c. 23. v. 3. fol. 302. col. 3. princ. vid. & R. Salom. ad Levit. c. 16. v. 32. & Wagenf. Sot. p. 151. n. 2.

ea sacerdotes Levitæ] Explicatio est, (quòd istud) referatur ad id, quòd suprà (habetur,) ubi dicitur: & portârunt Levitæ arcam; ^{12.} atque exponit (hoc loco S. Scriptura,) quoniam fuerint illi Levitæ, de quibus tibi suprà dictum est. Eod. vers. 5. *Sacerdotes Levitæ*] Nam etiam sacerdotes ex posteris Levi fuerunt; non autem fuerunt ipsi Levitæ, ^{13.} sic quoque scriptum est in (libro) regum: & portârunt sacerdotes arcam, ^{14.} etiam vasa ac tentorium conventûs deduxerunt secum Levitæ, sicuti eis conveniebat. Vers. 8. *Et Cherubini expandebant alas suas super locum arce*] In loco, ubi arca stabat, quocirca Cherubini obtegebant arcam. Eod. vers. 8. *Et vectes ejus supernè*] Suprà arcam, sic stabant vectes, qui usque adeò protendebantur foràs versùs Orientem, ut arca posset stare sub Cherubinis ipsis sine obstaculo (vel impedimento) vectium, quapropter (hîc scriptum est:) & obtegebant Cherubini arcam, etiam aliquam vectium partem illi obtegebant, (eam scil. quæ erat) juxtà arcam; non tamen illos (vectes) omninò (ac penitus obtegebant Cherubini,) quoniam usque ad Orientem pertingebant (illi vectes,) non enim poteris explicare, quòd Cherubini vectes penitus obtexerint, etiam propter hanc causam, quoniam dicitur: & protenderunt vectes, ita, ut conspicerentur summitates vectium (productorum) ex arca versùs partem anteriorem adyti, ^{15.} nam si non ita fuisset; sed una eademque mensura extitisset, traxissent hoc ex isto; sed annon vectes, quos fecerat Moyses, hætenus fuerunt ibi? atque illi stabant in Sancto Sanctorum tabernaculi conventus, quòd non erat, nisi decem (cubitorum;) istud autem (adytum à Salomone exstructum) fuit viginti, ^{16.} & pertingebat à pariete uno ad alterum ^{17.} atque Cherubini Mosaici, de quibus etiam dicitur, quòd pandant & obtegant, ^{18.} non opus habebant, ut à vectibus recederent ullo modò & à loco suo, nam ecce Cherubini Mosaici stabant suprà arcam in operculo propitiatorio; ^{19.} Cherubini autem, de quibus hîc dicitur, illi scil. quos fecit Salomo, stabant pedibus suis in solo, ^{20.} etiam Mosaici illi (Cherubini) usque ad illud tempus adhæserant operculo propitiatorio, sic exposuit R. Nathan; Rabbini autem nostri exposuerunt, quòd

^{12.} Sicuti v. præc. 4. h. c. habetur.

^{13.} Nempè: Levitæ in specie sic dicti, quatenus illi opponuntur sacerdotibus, quorum officium diversum fuit à Levitarum munere.

^{14.} Prout 1. Reg. c. 8. v. 3. habetur, ubi vide præ aliis Junii ac Tremellii not.

^{15.} Sicuti v. sequ. 9. h. c. habetur.

^{16.} Scil. cubitorum, prout suprà 2. Paralip. c. 3. v. 8. habetur.

^{17.} Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 8. v. 7. n. 4.

^{18.} Arcam scil. fœderis, prout Exod. cap. 25. v. 20. habetur, conf. & not. ad 1. Reg. c. 6. v. 24. n. 61.

^{19.} Vid. Exod. dict. cap. 25. v. 19. ibique Raschi not.

^{20.} Conf. hic not. ad 2. Reg. c. 8. v. 4. Sign. *

quòd sacerdotes voluerint introducere arcam cum vectibus suis in adytum; ^{21.} sed non potuerint, quoniam nubes impleverat domum Domini & quòd (sacerdotes) non potuerint adducere Cherubinos usque ad ipsum parietem Occidentalem & quòd propterea (vectes) in velo prominuerint: sed dura mihi (videtur ista expositio,) nam scriptum est: & factum est, cum exirent sacerdotes, tunc implevit gloria Domini domum Dei, ^{22.} R. Joseph p.m. (ita) exposuit: non dicitur (hîc) וַיִּתְחַדְּרוּ ut sensus sit, quòd (vectes) seipso protenderint; sed (dicitur hîc:) וַיִּתְחַדְּרוּ i. e. & protenderunt, nimirum alii protenderunt eos, ^{23.} videlicet artifices protenderunt vectes usque ad viginti (cubitos) atque duæ eorum extremitates pertingebant ad parietem Orientalem; (alteræ) verò duæ eorum extremitates ad parietem Occidentalem; sed mirum (mihi videtur,) quomodo potuerint (Cherubini) expandere alas suas iisque obtegere arcam, quæ ab istis (Cherubinis) decem cubitis fuit (remota.) Vers. 11. *Et factum est, cum exirent sacerdotes ex Sancto*] Statim debuisset (hîc) sequi: & intus implevit nubes domum Domini; ^{24.} sed hîc interjicit (nonnulla textus sacer,) in Regum autem (libro continua serie habetur) ita: & factum est, cum exirent sacerdotes ex Sanctuario, ut nubes impleret domum Domini. Eod. vers. 11. *Nam omnes sacerdotes, qui aderant, sanctificaverunt se*] Ad istam rem. Eod. vers. 11. *Non fuerant observanda distributiones*] Scil. viginti illæ quatuor (distributiones) Levitarum atque viginti quatuor (distributiones) Sacerdotum; ^{26.} sed omnes, qui aderant, semet sanctificaverant. Vers. 13. *Et fuit pariter clangentibus*] Explicatio est: & fuerunt coadunati simul omnes clangentes; sed obquam rem fuerunt ita coadunati? (nempe,) ut simul concentum ederent ad laudandum & celebrandum Dominum. ^{27.}

CAP.

21. Sive: Sanctum Sanctorum, quod hic דְּבַר יְהוָה appellatur, quasi dicas oraculum, conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 220. b. fin.

22. Prout v. 11. & v. 14. h. c. & 1. Reg. c. 8. v. 10. habetur, ubi vide not. n. 8.

23. Conf. hic præ aliis R. Dav. Kimchi & Michlol Jophi.

24. Sicuti v. 13. h. c. habetur,

25. Vid. 1. Reg. c. 8. v. 10. ubi verba illa statim sequuntur.

26. De quibus 24. distributionibus vide Levit. cap. 24. v. 7. & seqq. ac Levit. cap. 25. v. 9. & seqq.

27. Conf. hic tract. Talm. Erachin, fol. 11. b. & fol. 13. b. it. Succa, fol. 50. b. & Cholin, fol. 21. b.

CAP. VI.

Vers. 1. *Tunc dixit Salomo*] Quoniam domus plena est fumo, nunc ego cognosco, quod Divina præsentia in illa degat in caligine, sic enim solet illa (Majestas Divina se revelare,) prout scriptum est: & Moses accessit ad caliginem, ubi (erat) Deus, i certum est, quod illius (Dei) voluntas sit, (ait Salomo,) ut in hac (domo) commoretur; in Siphre expouuntur (verba ista:) tunc dixit Salomo, (nempè) quando ille viderat nubem, (cogitavit secum, dicens:) nunc ego video, quod præsentia Divina degat in domo, quam ædificavi, nam ecce sit promisit, ut veniret & habitaret in illa (domo) mediante nube & caligine, sed ubinam dixit (istud Deus? in illo scil. loco:) nam in nube apparebo suprâ propitiatorium. 2. Vers. 2. *Domum habitaculi*] (Vox חֲבֹרָה significat) habitaculum. Eod. vers. 2. *Ut resideas in secula*] Quoniam (domus ista) electa fuit, non degit alio in loco præsentia Divina nec (amplius) permessa fuerunt excelsa. 3. Vers. 3. *Et benedixit universæ cætui Israël*] Benedictione illa, de qua dicitur in fine textus. Vers. 4. *Qui dixit ore suo*] Quod dare velit ei (Davidi) filium, qui ædificaturus esset ei (Deo) domum. 4. Eod. vers. 4. *Implevit*] Ad effectum deduxit verbum suum benignum. Vers. 5. *Ex eo die, quo eduxi*] Nam etiam istud dixisti patri meo. 5. Vers. 6. *Et elegi Hierosolymam*] Respicit istud (ad verba illa:) non elegi urbem. 6. Eod. vers. 6. *Et elegi Davidem*] Refertur istud (ad verba illa:) nec elegi virum. 7. Vers. 8. *Benefecisti, quod fuisti eo animo*] Ac si diceret: etiam ego eligo domum illam, quam cogitasti ædificare, ut ibi habitet nomen meum, sicuti dictum est suprâ. Vers. 12. *Et expandit manus suas*] Debuisset sic dicere: & expandit manus suas versùs cælum ac dixit &c. 8. sed interruptit (seriem contextûs,) ut indica-

1. Sicuti Exod. c. 20. v. 21. habetur, ubi vide not. num. 83.

2. Prout Levit. c. 16. v. 2. habetur, eandem explicationem vide in notis ad 1. Reg. c. 8. v. 12. n. 9.

3. Nam excelsa fuerunt permessa, donec templum Hierosolymis fuit ædificatum, conf. not. ad Deuteron. c. 12. v. 1. & ad 1. Sam. c. 9. v. 13. n. 5. it. ad 1. Reg. c. 8. v. 13. n. 10.

4. Eadem explicatio habetur in notis ad 1. Reg.

c. 8. v. 15. ubi vide Sign. *

5. Conf. hic not. ad 1. Reg. dict. cap. 8. v. 16. n. 11.

6. Sicuti v. præc. 5. h. c. habetur.

7. Prout dict. v. præc. 5. h. c. habetur.

8. Sicuti v. 13. h. c. in fin. & v. 14. h. c. in princ. habetur, nam hæc est series contextus; sed hæc interrupta est per narrationem suggestus, de quo v. seq. 13. h. c. ubi vid. n. 12. confer not. ad 2. Paralip. c. 21. v. 10. n. 5.

dicaret, super quo steterit (Salomo,) sic in Regum (libro serie textus non interruptâ dicitur:) & expandit manus suas ac dixit. 9. Vers. 13. *Nam fecerat Salomo*] Refertur id (ad verba illa:) coràm tota congregatione Israëlis, 10. ac si diceret (exponendo,) quomodo fuerit (Salomo) excelsior illis omnibus, ut efficeret, quò verba ejus (ab omnibus) audirentur. Eod. vers. 13. *Et stetit super illo*] Nunc itaque omnes Israëlitæ poterant illum videre, & quoniam (S. Scriptura) interruperat contextum, (ideò) opus fuit dicere, sicuti ab initio: coràm omnicongregatione Israëlitarum, 11. sic quoque (repetuntur hîc verba illa:) & expandit manus suas 12. versùs cœlum. Vers. 14. *Nullus est tibi similis Deus*] Quoniam tu custodis fœdus & misericordiam, quam decernis ex cœlo, ut des illis, qui te amant, (ideò) tu reponis atque asservas fœdus atque misericordiam, ut impleas promissum tuum in terra. Eod. vers. 14. *Qui coràm te ambulant*] Sicuti ambulavit David, pater meus, & hoc est illud. Vers. 15. *Quòd servâsti servo tuo, David,*] Locutione promissum confirmante. Vers. 18. *Nam an reverà habitat Deus cum homine in terra?*] (Istud: **כִּי הֲאִמְנָה**) significat interrogationem, (ut sensus sit:) an possibile est, ut aliquis credat, quòd Deus habitet super terra? nam cœli ac cœlorum cœli &c. 13. sed propter misericordiam, quam exhibuisti David, patri meo, coarctâsti 14. Majestatem tuam Divinam: Eod. vers. 18. *Quantò minus domus hæc, quam ædificavi*] Sed cur eam ædificavi? (nempè:) ut preces fundantur coràm Deo & ut ipse exaudiat preces nostras. Vers. 19. *Ut auscultes clamorem*] (Vox **הַרְנָה** significat) **הַרְנָה** i. e. clamorem, sicuti (in illo loco:) & transivit **הַרְנָה** i. e. clamor per castra, 15. & vel te invito (hoc intelligendum est) de clamore uniuscujusque hominis, id, quod miraculum est, propter angustias suas non orabit (homo,) nisi per clamorem suum in abscondito, hæc est series & connexio versuum, ac finis textus id probat, dum dicit: & tu auscultes ex loco habitationis tuæ, (unde) discis, quòd (Salomo) non ædificaverit illam (domum,) nisi eò animò, ut descendere faceret in eam Numen Divinum, 16. quò illud in terra habi-

9. Prout 1. Reg. c. 8. v. 22. & v. 23. habetur.

10. Quæ verba v. præc. 12. h. c. habentur.

11. Quæ verba v. præc. 12. h. c. habentur, eaq; hoc v. 13. repetuntur, conf. infrà not. ad 2. Paralip. c. 12. v. 7. n. 1. & n. 2.

12. Eadem verba v. præc. 12. h. c. habentur atque hoc v. 13. iterantur, vid. dict. v. 12. h. c. num. 8.

13 Scilicèt; non capiunt te, prout hoc v. 18.

habetur, conf. not. ad 1. Reg. cap. 8. v. 27. n. 15.

14. Quasi in arctum redegisti, constrinxit Majestatem tuam Divinam, id enim verbum **צָמַצְמָה**, quod hic habetur, significat.

15. Prout 1. Reg. c. 22. v. 35. al. 36. habetur.

16. Gratosam Dei præsentiam, Hebr. **שְׂכִינָה**, Majestatem Divinam.

habitarer, ut audias ex loco habitationis tuæ, 17. preces, quas in hac (domo homines ad te) fundent. Vers. 20. *Ut sint oculi tui aperti*] Omni tempore, quò (homines) orabunt te. Vers. 22. *Si peccaverit aliquis*] Textus iste (loquitur) de omni Israëlita, qui reatu obstrictus est proximo suo propter juramentum, dum ei juramentum imponit ad veritatem dicendam; at jurans falsò jurat. Vers. 23. *Tunc tu audias è cælis*] Et si jus (ac justitia) sit penes illum, cui juramentum impositum est, quem adversarius ad juramentum vanum adigit, 18. etiam is, qui juramentum (sine justa causa alicui) defert, improbus vocatur. Eod. v. 23. *Et ut justifies justum*] Ne illum punias propter juramentum, nam ecce propter veritatem (dicendam) ad juramentum adactus fuit, in Tosiphta Sotæ exponuntur (verba ista:) si peccaverit aliquis, (nempè:) qui cum alterius uxore 19. rem habuerit, (verba illa:) & detulerit ei juramentum, (ibidem sic exponuntur:) & juramentum (sive execratio) eum efficiat reum, tunc, sicuti aquæ amaræ rimando explorant illam (fœminam adulteram;) sic aquæ rimando explorant ipsum, 20. verba illa: antè altare tuum, (ibidem sic exponuntur:) sicuti scriptum est: & constituet sacerdos mulierem, 21. verba illa: *Ut des viam ejus super caput ejus*, (ibi sic exponuntur:) prout scriptum est: & intumescet venter ejus, 22. verba illa: & ut justifies justum, (ibidem sic explicantur:) uti scriptum est: & erit infons & consequetur semen. 23. Vers. 24. *Et si plagâ percussus fuerit populus tuus*] Non propter ea, quia manus tua abbreviata est; sed quoniam causa fuit, quòd peccaverint in te. Eod. vers. 24. *Si conversi celebrabunt nomen tuum*] Explicatio est: si confessi fuerint peccatum suum, (hanc explicationem) probat id, quod (postea) sequitur: & celebrabunt nomen tuum & à peccatis suis convertentur, cum afflixeris eos. 24. Vers. 25. *Ut reducas eos*] Et reduc eos in terram, nam, quando (Israëlitæ) succumbunt & percutiuntur ab hostibus suis, illi arripiunt, quicquid possunt, eosque abducunt in captivitatem in terram aliam. Vers. 26. *Cum clausum fuerit cælum*] Sicuti scriptum est: & claudat cœlos, ut

Zzz 2

non

17. Vid. infrà v. 21. h. c. & 1. Reg. c. 8. v. 39.

n. 18.

18. Ut scil. ipse gratis ac sine causa juraret, id enim שבועה של חנם hic significat.

22. Sicuti Numer. alleg. c. 5. v. 23. habetur, conf. not. ad 1. Reg. c. 8. v. 31. n. 19.

19. Eandem expositionem, vide in notis ad 1. Reg. c. 8. v. 31. n. 16.

23. Vid. Numer. dict. cap. 5. v. 28. it. not. ad 1. Reg. c. 8. v. 31. n. 20. v. itaque 22. & 23. h. c. in Tosiphta Sotæ exponuntur de muliere declinante.

20. Scil. adulterum, conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 8. v. 31. n. 17. ubi eadem, quæ hic, habetur expositio.

24. Vel: juxtâ alios: cum exaudiveris eos, prout v. 26. h. c. habetur; conf. not. ad 1. Reg. c. 8. v. 35. ibique not. n. 23.

21. Nempè: adulterii suspectam, vid. Numer. c. 5. v. 16. it. not. ad 1. Reg. dict. c. 8. v. 31.]

non sit pluvia. 25. Vers. 27. *Cum docueris eos viam*] Sicuti fecisti, quando fuit fames tempore Davidis per triennium, & docuisti eos ac dixisti illis: propter Saulem & propter domum sanguinis; 26. ita doce eos, quodnam sit illud peccatum, quod eis causam dedit, ut clauderentur cœli. Vers. 28. *Quæcunque plaga*] Explicatio est: ecce mentionem tibi feci pestis, uredinis & rubiginis ac cladis (ab hostibus factæ) etiam cohibitionis pluviae & quid amplius addendum, nisi: quæcunque plaga ac quælibet ægritudo si fuerit & (aliquis) oraverit? Vers. 29. *Et expandet manus suas versùs domum hanc*] Et hoc est, quod (hîc) dixit: omnem orationem omnem deprecationem, quam oraverit & quam deprecatus fuerit propterea ob quamlibet rem istam. Eod. vers. 29. *Cum agnoverint unusquisque plagam suam*] Ac si diceret: si precatus fuerit propter plagam suam & propter dolorem suum, ut ille ab ipso removeatur. 27. Vers. 30. *Tunc propitius sis & des unicuique secundum omnes vias suas &c.*] Improbo secundum improbitatem suam & iusto secundum iustitiam suam, si enim improbo non rependetur juxta malitiam operum suorum, jaculabitur 28. verba sursum versùs (i. e. contra Deum) ac dicet: non est Deus, tunc scit cor ejus atque erit profanatio nominis (Divini,) eodem modo facies iusto secundum iustitiam suam, quam ei retribues, quando ille coram te preces fundet. Vers. 31. *Ut timeant te*] Et revertatur improbus à via sua, & propterea ego precor (inquit Salomo,) ut des unicuique secundum vias suas. Vers. 33. *Et facias juxta omnia, prout clamaverit ad te alienigena*] De Israëlita ego (ait Salomo) precor, ut des ei juxta vias suas; 29. ast de alienigena 30. dicit (hîc Salomo:) juxta omnia, prout clamaverit ad te, quoniam Israëlita agnoscunt Sanctum illum Benedictum ac sciunt, quod potestas sit in illius manu, ut facere possit &, si preces ejus (Israëlita) non exaudiuntur, id sibi imputat propter peccata sua & inquirat in actiones suas; ast alienigena conqueritur 31, ac dicit: audiivi famam ejus (templi scil. Hierosolymitani)

25. Prout Deut. c. 11. v. 17. habetur.

26. Vid. 2. Sam. c. 21. v. 1. ibique not.

27. Ut scil. Deus plagam illam atque dolorem ab ipso, qui precatur, removeat.

28. Ejiciet, jactabit, Hebr. יטח, hinc est illud:

לעולם אל יטח אדם דברים כלפי מעלה i. e. nunquam jactet aliquis verba sursum versùs, scil. contra Deum, i. e. ne sit blasphemus, vid. Succa fol. 53. 1. & Taanith fol. 25. 1. alleg. Buxt. in Lex. Chald. fol. 861. contem-

rum de phrasi illa כלפי מעלה vid. D. W. agens. Sota, p. 737. n. 9. & not. ad Michæ c. 7. v. 5. n. 17.

29. Prout suprâ v. 23. & v. 30. h. c. habetur, conf. not. ad 1. Reg. c. 8. v. 43. n. 25.

30. Hebr. גוי i. e. gentilis, ethnicus, conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 8. v. 43. n. 26.

31. Quasi litem movet Deo, Hebr. קורא חזק, de qua phrasi vide, quæ ad Ecclesiast. c. 1. v. 2. n.

tani) in toto mundo & multis itineribus defatigatus fui, usque dum veni ac preces fudi in loco isto ; sed in eo nihil reperi, (Deus illius est,) sicuti cœteri Dii, quocircà (Salomo hîc precatus est :) & facias secundùm omnia , propter quæ clamaverit ad te alienigena. 31. Vers. 34. *Via urbis bujus*] Facie eorum ad Hierosolymam versâ. * Vers. 35. *Et facias iudicium eorum*] i. e. Ultionem eorum de illorum inimicis (sumas ;) alia explicatio (istius : **וַיִּשְׁפֹּט** nempe, quòd significet :) **וַיִּשְׁפֹּט** i. e. res, quibus illi opus habent, simile (ejus significationis habetur in illo loco :) ut faciat **וַיִּשְׁפֹּט** iudicium servi sui. 33. Vers. 38. *Quam ædificavi nomini tuo*] Explicatio est : domûs, quam ædificavi eum in finem, ut magnificetur nomen tuum, nam, quando exaudies eorum preces, tunc orabunt te in domo ista vel in omni loco, ubicunque illi fuerint, & ad domum istam tuam verterint faciem suam. Vers. 39. *Et exaudias &c. orationem eorum*] Et propterea magnificabitur nomen tuum in mundo. Vers. 41. *Nunc itaque surge, Domine!*] Quoniam non est (amplius) circumambulandum, sicuti usque ad id tempus (factum est,) de Schilo ad Nobum & de Nobo ad Gibeonem. Eod. vers. 41. *Tu & arca roboris tui*] Ne illa amplius circumambulet ab isto tempore. Eod. vers. 41. *Roboris tui*] Ideo vocatur roboris tui (arca,) quoniam fecit mirabilia ac fortia facta inter Philisthæos, idcirco in (Psalmo :) celebrate Dominum, 34. scriptum est : quærite Dominum & robur ejus, 35. amplius dixerunt Rabbini nostri in tractatu Talmudico : Avoda Sara : & cantarunt 36. vaccæ ; quam vero cantionem dixerunt ? (nempe :) salutem attulit ei dextera ejus & brachium Sanctitatis ejus. 37. Eod. vers. 41. *Induantur salute*] Ne circumambulent de loco ad locum, prout (simile habetur in illo loco :) & erit justitia cingulum lumborum ejus. 38. Eod. vers. 41. *Et sancti tui latentur in bono*] In copia bonorum ac decimarum, quæ dantur Levitis pro mercede, quòd custodiant arcam (foederis) & antè illam cantent.

Zzz 3

Vers.

20. notata sunt, ut & ad 1. Reg. c. 8. v. 43. n. 27.

32. Eadem notata sunt ad 1. Reg. dict. c. 8. v. 43. ubi vide n. 26. & 27.

* Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 30. a.

33. Nempe : id, quòd servus ejus opus habet, sic juxtâ Commentatoris mentem vertere possis, quod 1. Reg. c. 8. v. 59. habetur, ubi vide not. Sign. ***

34. Vid. Ps. 105. v. 1. it. 1. Paralip. c. 16. v. 8. ubi vide not.

35. Sicuti dict. Ps. 105. v. 4. & 1. Paralip. c. 16.

v. 11. habetur, ubi vid. not. n. 17.

36. Sic juxtâ Rabbiorum mentem hic vertere volui verbum **וַיִּשְׁפֹּט** quod 1. Sam. cap. 6. v. 12. habetur, ubi vide not. n. 5. & n. 6. it. not. ad 1. Chron. c. 16. v. 35. n. 62. & 63. & 64.

37. Prout Ps. 98. v. 1. habetur, conf. not. ad 1. Chron. dict. c. 16. v. 35. n. 63. 64. 65. 66. it. not. ad 1. Sam. c. 6. v. 12. n. 5. ubi alia habetur cantilena, quam vaccæ cantarint.

38. Sicuti Esai. c. 11. v. 5. habetur, ubi vide Rabb. schinot. conf. & Esai. c. 61. v. 10.

Verf. 42. *Ne avertas faciem uncti tui*] Qvò minùs facias bonum mecum, 39. si non propter me, fac propter te.

CAP. VII.

Verf. 6. *Et sacerdotes in observationibus suis*] Sicuti David eos diviserat in viginti quatuor observationes, 1. ut quælibet observatio ministerio fungeretur per septimanam sibi assignatam. Eod. verf. 6. *Et Levitæ*] Etiam (stabant) juxtà viginti quatuor observationes suas, 2. ut laudarent (Deum) instrumentis Musicis, nam dicebant: celebrate Dominum, quoniam in æternum misericordia ejus. 3. Eod. verf. 6. *Per lymnum Davidis*] Instrumentum Musicum, ad quod illi cantabant Psalmum Davidis ut & Hodioth 4. in manu Levitarum (erant.) Eod. verf. 6. *Et sacerdotes clangebant tubis è regione eorum*] Nam illis incumbibat, clangere tubis, dicitur enim: & filii Aaronis, sacerdotes clangant &c. 5. Verf. 7. *Et sanctificavit Salomo medium atrii*] Rabbinii nostri hac in re dissentiunt, R. Jehuda dicit, (qvòd Salomo) sanctificaverit pavimento, quoniam altare æneum minus erat, quàm ut caperet (holocausta,) nam multa erant holocausta, 7. respondit ei R. Jose: nonne jam antea dictum est: mille holocausta obtulit Salomo in altari illo, quod fecerat Moses? 8. & quando facis supputationem cubitorum ac numerum holocaustorum, deprehendes, quod istud (altare) lapideum majus fuerit altari Mosaico, nam in altari Mosaico, locus dispositionis 9. erat

39. Id est: quo minus mihi bonum exhibeas, conf. hic not. ad 1. Reg. c. 8. v. 66. n. 39. & ad Ecclesiast. c. 4. v. 2. id. ad Psal. 86. v. 17. n. 4. & ad Psalm. 132. v. 10. n. 9. conf. & tract. Talm. Moëd katon, fol. 9. a. & Sanhedrin, fol. 107. b. it. Schabbat, fol. 30. a.
1. Hebr. משמרות, custodias, ephemerias, conf. 1. Paralip. c. 24. v. 7. & seqq. & n. sequ. 2.
2. Sive: custodias, ephemerias suas, conf. n. præc. 1. & 1. Paralip. c. 25. v. 9. & seqq.
3. Vid. Ps. 106. v. 1. & Ps. 107. v. 1. it. suprà 1. Paralip. c. 16. v. 8.
4. Hebr. הוריות, hæc fuerunt certa instrumenta Musica, prout Commentator noster exponit ad Nehem. c. 12. v. 8. ubi vid. Sign. * confer.

- & not. ad 1. Paralip. c. 16. v. 7. n. 10.
5. Prout Numer. c. 10. v. 8. habetur, ubi vide Raschi not.
6. Id est: eadem sanctitate, qua fuit altare, Salomo sanctificavit pavimento atrii, eadem explicatio habetur in Raschi not. ad 1. Reg. c. 8. v. 64. ubi vid. n. 31.
7. Vid. hic not. ad 1. Reg. dict. c. 8. v. 64. n. 31. & n. 32.
8. Sicuti 1. Reg. c. 3. v. 4. habetur, confer. not. ad 1. Reg. c. 8. v. 64. n. 32.
9. Ordinis & struis, lignorum scil. ubi sacrificia disponebantur, conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 8. v. 64. n. 33.

erat cubiti unius super cubitum unum; ^{10.} in Salomonis autem (altari lapideo) locus dispositionis erat (cubitorum) viginti quatuor super viginti quatuor cubitos, ^{11.} ecce altare Salomonis trecenties septuagies sexies ^{12.} majus, quàm altare Moſis, ſi res ita ſe habet, quid igitur (ſibi vult, quòd hic dicitur:) ſanctificavit rex medium atrii? (nimirum) infixit in eo (medio atrii) altare lapideum, quod conjunctum erat pavimento. ^{13.} Eod. verſ. 7. *Non poterat capere*] De Moſaico (altari) ipſe loquitur perinde ac ſi quis diceret ſocio ſuo : nanus ^{14.} eſt iſte N. nec idoneus miniſterio (ſacro.) Verſ. 8. *Ab ingreſſu Chamathæ*] Quæ fuit in plaga Septentrionali terræ Iſraëliticæ. Eod. verſ. 8. *Uſque ad fluvium Ægypti*] Qui erat è regione ejus (urbis Chamathæ,) ſicuti exponitur in (Sectione , quæ incipit:) hæ ſunt proſectiones. ^{15.} Verſ. 10. *Die autem vigefimo tertio menſis ſeptimi dimiſit * populum*] Qui fuit (dies) nonus initiationis templi; in Regum autem (libro) ſcriptum eſt : die autem octavo , ^{16.} qui fuit dies vigefimus ſecundus menſis (ſeptimi ,) explicatio eſt : die octavo dederat (Salomo) eis facultatem abeundi poſt feſtum, ^{17.} & ſequenti die , quando exiit (ſeu finitum fuit) feſtum , tunc omnes illi (Iſraëlitæ) ſimul abierunt ; alia explicatio : die octavo dederat eis (Salomo) facultatem (abeundi) atque dimiſit illos, qui habitabant intra ſpatium termini Sabbathi, ut & unumquemque , qui proficiſci & abire volebat eodem die, intra illud ſpatium termini Sabbathi, (eum dimiſit rex Salomo;) ſequenti autem die dimiſit omnem populum, in Bereſchit rabba exponitur : impetraverant (Iſraëlitæ) facultatem ab ipſo (Salomone;) ſed comorati ſunt ibi adhuc die uno, dein iterum impetrarunt facultatem adhuc in diem craſtinum ſecundâ vice, idcirco (hic) dicitur : die vigefimo tertio menſis. Eod. verſ. 10. *Letos & hilares animo &c. Davidi & Solomoni*] Nam quod (Deus) dixerat ore ſuo : filius tuus, Salomo, ipſe ædificabit domum nomini meo, ^{18.} id

10. Id eſt : cubitum habebat in longitudine ac cubitum in latitudine, conf. not. ad 1. Reg. c. 8. v. 64. n. 34. & n. ſequ. n. h. v.

11. Nimirum : viginti quatuor cubitorum erat in longitudine ac totidem in latitudine, conf. n. præc. 1. h. v. eadem expositio habetur in Raſchi not. ad 1. Reg. c. 8. v. 64.

12. Hebr. *וְשֵׁשׁ מֵאָה וְשֵׁשׁ עָשָׂר* ſic in notis Raſchianis editionis Baſileenſis in exemplari Hebræo, quò uſus ſum, pro *וְשֵׁשׁ מֵאָה* legitur *וְשֵׁשׁ* i. e. & ſeptuagies quinquies, in Raſchi notis ad 1. Reg. cap. 8. v. 64, habetur :

חמש מאה ושבתי ושי i. e. quingenties & ſeptuagies ſexies, vid. not. ibid. n. 35.

13. Idem notatum vide ad 1. Reg. cap. 8. v. 64. Sign. *

14. Hebr. *ננ*, à Græco *νῦν* i. e. pumilio, conf. not. ad 1. Reg. c. 8. v. 64. Sign. †

15. Idem notatum eſt ad 1. Reg. cap. 8. v. 65. ubi vide n. 36.

16. Conf. hic tract. Talm. Moëd katon. fol. 9. a.

17. Prout 1. Reg. c. 8. v. 66. habetur.

18. Confer. hic præ aliis Vatabli ut & Junii ac Tremellii not. h. loc.

18. id impleverat (Deus) manu sua, nam dedit ei filium, sedentem in solio ejus qui ædificavit domum nomini Domini, in Bereschit rabba sic exponitur: dixit R. Levi, scriptum est: nam dedicationem &c. 19. istud (verbum:) læti, refertur ad id, quod dixerat Dominus Davidi, quod ipse impleturus sit id, quod voverat Salomoni, quem elegerat ex omnibus fratribus ejus, quoniam sapiens erat. Eod. vers. 10. *Et Israël, populo suo*] Sicuti scriptum est in (libro) Regum: non intercidit res ulla &c. 20. alia explicatio (verborum istorum:) & Israël, populo suo, (nempè: læti erant Israëlita,) quoniam habebant imperantem, sub quo sedere possent cum fiducia & quiete, sicuti scriptum est: & habitavit Jehuda & Israël &c. 21. Vers. 12. *Et apparuit Dominus Salomoni illa nocte*] In visione nocturna. Eod. vers. 12. *Exaudi vi orationem tuam*] Eodem sermone, quo dixerat Salomo: & exaudias, 22. respondit ei Sanctus ille Benedictus (dicens hinc:) exaudi vi orationem tuam, ipse oraverat (dicens:) cum clausum fuerit cœlum, 23. respondit ei Sanctus ille Benedictus: si clausero cœlos, 24. ipse oraverat (dicens:) fames & locusta &c. 25. ac Sanctus ille Benedictus respondit ei: ecce si præcepero locustæ; 26. ipse oraverat de peste (avertenda,) ac Sanctus ille Benedictus respondit ei: & si immiserò pestem in populum meum. 27. Vers. 14. *Et humiliaverint se populus meus*] Ea in re, (nempè,) ut orent & quærant faciem meam ac revertantur à viis suis malis, 28. tria respectu trium (istorum:) si clausero (cœlos) & si præcepero (locustæ) & si immiserò (pestem, quæ tria versu præcedenti 13. h. cap. habentur,) intuitu trium orationum, tunc ego exaudiam & condonabo peccatum eorum ac sanabo terram eorum. 29. *Et erunt oculi mei atque cor meum*] Jonathan interpretatus est: & erit Majestas mea Divina permanens in illa (domo,) si beneplacitum meum 30. fiet ibi omnibus diebus, i. e. & erunt oculi mei ibi, si cor meum ac beneplacitum meum ibi (fuerit,) Vers. 20. *Projiciam à facie mea*] Quasi pactum est inter

18. Sicuti 2. Sam. c. 7. v. 13. habetur, vid. & 1. Reg. c. 5. v. 5.

19. Prout v. præc. 9. h. c. habetur.

20. Vid. 1. Reg. c. 8. v. 56. ibique not.

21. Sicuti 1. Reg. cap. 4. v. 24. al. vers. 25. habetur.

22. Prout c. præc. 6. v. 35. & 39. habetur.

23. Sicuti dict. c. præc. 6. v. 26. habetur, ubi vide not.

24. Uti v. sequ. 13. h. c. habetur.

25. Prout c. præc. 6. v. 28. habetur.

26. Uti v. sequ. 13. h. c. habetur.

27. Sicuti dict. v. seq. 13. h. c. habetur.

28. Quæ tria hoc v. 14. habentur, conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 99. a circa fin.

29. Quæ tria hoc v. 14. habentur.

30. Conf. hic, quæ ad 1. Reg. c. 9. v. 3. n. r. notata sunt.

inter me & vos; si verò non obtemperaveritis mihi, 31. ecquid dicitur ibi? & desolabo Sanctuarium vestrum. 32. Eod. vers. 20. *Et dabo eam in parabolam & in dictterium*] Sicuti parabola (seu fabula) fieri solet de eo, cui aliquid (ad-
versu) casus accidit; (istud) לשננה i. e. in dictterium (hinc accipitur,) sicuti
(in illo loco :) ושננה i. e. & acues ea filiis tuis, 33. Targum Onkelosi ibi-
dem habet: ורתתניני i. e. & iterabis ea, 34. significans narrationem, sic quo-
que (istius Hebræi :) ויספר i. e. & narravit Chaldaica translatio est: ואישתעי
i. e. & narravit, item: ולשוני i. e. & in fabulam. 35. Vers. 21. *Omni tran-*
seunti juxtà eam stupor eveniet] Ac si diceret: desolabitur domus & tunc omnis,
qui juxtà eam transibit, obstupescet, 36. verbum יש (hinc accipitur,) sicuti
(in illo loco :) propter diem ejus נשמו i. e. obstupescant 37. poster. Eod. v.
21. *Quam ob rem fecit Dominus*] (Istud במה hinc significat :) perinde, ac
עלמה i. e. propter quid fecit Dominus, sic quoque scriptum est in (libro) Re-
gum. 38.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Fuit verò exactis viginti annis*] Explicatio est: finitis viginti an-
nis, quando scil. omnis ædificatio absoluta fuit, (nempe) domus Domi-
ni septem annis & domus proprià tredecim annis, sicuti scriptum est in
(libro) Regum. 1. Vers. 4. *Et ædificavit Thadmorem in deserto*] In Regum
(libro) scriptum est: Thamor; 2. legitur autem Tharmod, & hoc est, quod
discimus in (tractatu Talmudico :) Jevammot, 3. non recipiunt profelytos 4. ex
Thar-

<p>31. Prout Levit. cap. 26. v. 14. habetur, ubi vide
Raschi not. ut & not. ad 1. Reg. 9. v. 7. n. 2.
32. Sicuti Levit. dict. c. 26. v. 31. habetur ubi vide
not. n. 121. ut & ad 1. Reg. c. 9. v. 7. n. 3.
33. Vid. Deut. c. 6. v. 7. ibique not. n. 16. conf. &
not. ad 1. Reg. c. 9. v. 7. n. 4. & n. 5.
34. Crebrò repetes, inculcabis, confer. Paul.
Fagii not. ad Deut. dict. c. 6. v. 7.
35. Sic Hæbræum: ולשננה, quod 1. Reg. c. 9.
v. 7. habetur, Chaldæus Paraphrastes tran-
stulit.
36. Vel: admirabitur, conf. not. ad 1. Reg. c. 9.
v. 8. n. 8. & 9.]</p> | <p>37. Vel: admirabuntur, vid. Hiob. c. 18. v. 20.
ibique not. n. 14. it. not. ad 1. Reg. c. 9. v. 8.
n. 9.
38. Vid. 1. Reg. c. 9. v. 8. ubi habetur על מה
i. e. quam ob rem.
1. Vid. 1. Reg. c. 6. v. 38. & c. 7. v. 1. ibique not.
2. Vid. 1. Reg. c. 9. v. 18. ubi scriptum est חמר;
sed glossa marginalis habet, legendum esse:
חרמר, vid. Masor. ibid.
3. Est is liber primus partis sive Sectionis tertiæ
operis Talmudici, agens de fratribus &c.
4. Sic vocem גרים hic potius vertere volui,
quam</p> |
|--|---|

Tharmudæis & in Bereschit rabba, in Parascha ligationis, 5. exponitur, quòd (Tharmudæi) auxilium tulerint hostibus Israëlitarum & quoniam תמירו id est, mutaverant seipfos & tandem versi fuerant in malum, ideò scriptum est in (libro) regum תמר Thamor significans תמירו i. e. commutationem, quoniam illi debuissent exhibere Israëlitis eandem benignitatem, quam Salomo eis exhibuerat, qui illis urbem Thadmorem ædificaverat; propter Salomonem autem non est hic scriptum Thamor; sed Thadmor, ac si diceret: urbs reputata, idque omne in honorem Salomonis, quoniam non est honor Salomonis, dicere, quòd ipse ædificaverit urbem, quæ ei rebellis fuit & quæ illum contempsit, quocirca (hic) scriptum est Thadmor, non Thamor. Vers. 5. *Urbis munitas*] Quoniam (urbes illæ) sitæ erant in confinio, ideò opus habuerunt munitione. Vers. 9. *Ad opus suum*] Ad opus ædificationis suæ, cur (illos non adhibuit ad opus suum? nempe,) quoniam peregrinos 6. ad opus suum (adhibuerat Salomo;) non autem Israëlitas, quoniam Israëlita erant viri robusti ac bellicosi & præfecti currum atque equitum ejus. Vers. 10. *Ducendi, quinquaginta*] In Regum autem (libro scriptum est:) quingenti & quinquaginta; 7. sed tam hoc, quam istud unum idemque est, quoniam ibi desunt trecenti: 8. sed eosdem iterum numeravit, nam ecce ibi scriptum est: præter principes curatorum &c. ter mille trecenti, qui dominabantur; 9. hic autem scriptum est suprâ: ter mille & sexcenti 10.prehenditur (itaque,) quòd illud, quod deest in uno versu, addatur in altero; divisit autem illos, quoniam trecenti illi, qui super sunt, 11. profelyti fuerunt, 12. qui præpositi erant illis ter mille ac trecentis, qui dominabantur 70000. bajulis & 80000. cadentibus lapides in monte; isti autem

quàm advenas seu peregrinos, conf. Lightfoot Centur. Chorogr. c. 6. p. 18. edit. Lips. תמירא etiam dicuntur pauperes, qui colligendis vendendisque lignis victum sibi quaesiverunt, vid. Lightfoot. loc. alleg. & Buxt. Lex. Chald. fol. 2652. 5. Hebr. עקדו, puto hic intelligi ligationem Isaaci, de qua Genes. c. 22. v. 9; quæ habetur in Sectione illa, quæ vocatur תמר, i. e. & apparuit, quæ incipit Genes. c. 18. & continuatur usque ad Genes. c. 23. eò excluso. 6. Advenas Hebr. תמיר, posses & vertere profelytos, vid. suprâ v. 1. h. c. n. 4. conf. & not. 1. Chron. c. 22. v. 2. n. I. it. n. ad 1. Reg. c. 5. ad	v. 14. n. 12. 13. 14. 7. Vid. Reg. c. 9. v. 13. ibique not. n. 4. & n. 17. 8. Ad meliorem & pleniorum hujus loci intellectum conf. not. ad 1. Reg. dict. c. 9. v. 23. n. 20. 21. 22. 23. & 24. 9. Sicuti 1. Reg. c. 5. v. 16. habetur, ubi vide not. n. 15. 16. & Sign. * 10. Vid. suprâ 2. Chron. c. 2. v. 1. & v. 17. conf. not. ad 1. Reg. c. 9. v. 23. n. 20. & n. 21. 11. Nempe in numero illo, qui suprâ 2. Chron. cap. 2. v. 1. & v. 17. habetur, ubi 3600. numerantur. 12. Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 9. v. 23. Sign. *

a item ducenti & quinquaginta, de quibus hîc dicitur, fuerunt Israëlitaë, 13. erantque præpositi illis trecentis profelytis. Vers. 11. *Deduxit Salomo ex urbe Davidis*] Hæc fuit Zion, nam (Salomo) collocaverat illam (Pharaonis filiam) in urbe Davidis, dum eam duxerat (uxorem,) illaque ibi fuit, usque dum ipse absolvit ædificare domum suam. Eod. vers. 11. *Nam sancta sunt ista*] Ac tota urbs, quoniam ad omnes domos venit illa, nempè arca Domini venit ad istas (domos,) אָרְכָּה i. e. venit (verbum istud positum est) fœmininô genere, simile (habetur in illo loco:) & arca fœderis Domini אָרְכָּה i. e. capta est. 14. Vers. 12. *Super altare Domini*] Istud fuit altare æneum, quod ædificaverat Salomo, nonnulli exponunt, (quòd istud fuerit) altare æneum, quod fecerat Salomo loco altaris ænei, quod ædificaverat Moyses; sed mirum est istud, nam ecce scriptum est: & holocaustum totius populi omnemque sanguinem holocausti &c. penes me erit inquirere, 15. ac si diceret: altare æneum, quod jam antea ibi erat, penes me erit inquirere, quoniam altare fuit æneum. Vers. 16. *Usque ad diem foundationis domus*] A die foundationis ejus, donec illa perficeretur.

CAP. IX.

Vers. 1. *Ad probandum Salomonem*] An scil. verum sit id, quod illa audiverat de sapientia Salomonis, quocircà illa venit, ut probaret (sive tentaret.) Eod. vers. 1. *Ænigmatibus*] Sicuti (habetur in illo loco:) proponam vobis nunc ænigma, 1. de Simsone (ibi est sermo.) Vers. 2. *Nec fuit quidquam absconditum*] Postquàm viderat (regina Schebæ,) quod sibi indicaverit (Salomo) omnia nec quidquam fuerit absconditum ex eo, quod illa interrogaverat, quin indicaret ei, tunc ipsa confessa est de fama, quòd verum audiverit, in Targum voluminis Estheræ scripta 2. sunt nonnula ænigmata, quæ

Aaa a 2

(regi-

13. Conf. & hic not. ad 1. Reg. dict. c. 9. v. 23. n. 24. & n. 25.

14. Prout 1. Sam. c. 4. v. 17. habetur, ubi etiam verbum אָרְכָּה fœminino genere positum est ad vocem אָרְכָּה i. e. arca refertur.

15. Vid 2. Reg. c. 16. v. 15.

16. Sicuti Judic. c. 14. v. 12. habetur, cœterum istius Regina Sabæ nomen Bal ist fuisse scribitur in Alcorani notis Gallicis Domini

du Ryer ad Alcorani caput, cujus inscriptio est: de formica, p. 297. edit. Gall. an. 1672.

2. In Paraphrasi quidem Chaldaica voluminis Estheræ, quæ quidem in Bibliis Regiis ac Polyglottis Anglicanis habetur, nihil de istiusmodi ænigmatibus scriptum reperitur; sed in אָרְכָּה i. e. enarratione allegorica voluminis Estheræ, sic enim habetur in Raschi notis

(regina Schebæ) ei proposuerat. Vers. 4. *Et cibum mensæ ejus*] (Nempe,) lectissima quæque altilia, 3. & cupediarum species, quæ copiosè mensæ ejus (Salomonis) imponebantur. Eod. vers. 4. *Et confessum servorum ejus*] Nam unusquisque agnoscebat locum suum, quando ad mensam sedebant & continuè faciem regis intuebantur, non permissum erat ulli, sedere in loco socii sui omni vitâ suâ. Eod. vers. 4. *Et statum ministrorum ejus*] Unusquisque firmiter insistebat locô suô atque ministerio 4. suo, nec postero die mutabat illud. Eod. vers. 4. *Et vestimenta eorum*] Non vestimentis iisdem, quibus hodie usi erant, crastino die induti fuerunt, Eod. vers. 4. *Et pincernas ejus*] Multitudinem pincernarum ejus. Eod. vers. 4. *Et ascensum ejus*] i. e. Vias aggestas, per quas ipse ascendebat è domo sua ad domum Domini. 5. Eod. vers. 4. *Et non erat in ea amplius spiritus*] Nam illa (regina Schebæ) cogitaverat, quòd non esset sapientia in omnibus regnis, nisi in terra sua & (quòd nullibi essent) similes sapientibus suis, regio quippe illius in Oriente (erat sita,) & propterea ipsi valdè sapientes fuerunt, quoniam astronomiæ studio dediti erant, sicuti habetur in capite primo (tractatus Talmudici:) Rosch haschana, 6. istis abscondita fuit luna octodecim horis, terra enim Israëlita (sita est) in plaga Occidentali regionis Babylonix & hoc est, quod scriptum est: & major erat Sapientia Salomonis, quàm sapientia omnium Orientalium, 7. illi enim fuerunt in Oriente, prout scriptum est: & evenit, cùm ab Oriente, proficiscerentur: 8. & quàm omnis sapientia Ægyptiorum, 9. qui fuerunt præstigiatores, magi & astrologi, peritus quoque fuit (Salomo) in augurio, 10. sic scriptum est in Pesikta, טייר, 11. est vox Arabica, 12. & in Vajikra rabba, in Parascha: בן המצרי i. e. filius Ægypti,

tis ad 1. Reg. c. 10. v. 19. n. 12. vid. not. ad hoc c. 9. v. 18. n. 37. 3. Sic כרבורים אבוסים, (prout 1. Reg. c. 4. v. 22. al. 23. habetur,) cum Junio ac Tremellio vertere volui, conf. ibid Raschi aliorumque not. 4. Officio sive functione sua, id enim בשירותו שלו hic significat, conf. Raschi not. ad Numer. c. 3. v. 6. 5. Conf. not. ad 1. Reg. c. 10. v. 5. Sign. * & v. 12. n. 2. it. infra v. 11. h. c. n. 20. 6. Est is liber octavus partis sive Sectionis secundæ operis Talmudici, agens de novi anni initio &c.	7. Vid. 1. Reg. c. 4. v. 30. ibique not. n. 14. & n. 15. 8. Sicuti Genes. c. 11. v. 2. habetur, ubi vide not. n. 6. 9. Scil. major fuit sapientia Salomonis, prout 1. Reg. c. 4. v. 30. habetur. 10. Hebr. כטייר, de cujus vocis significatione vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 872. 11. Scil. junicis rufæ, istius etiam fit mentio in not. ad 2. Paralip. c. 4. v. 30. n. 15. 12. Nam. avis Arabicè dicitur טייר, teste Aruch & sic quoque Syriacè Psalm. 148. v. 10. in versione Syra legitur pro Hebræo ציפור i. e. avis, vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 872.

gypti, 13. ad verba illa: nam avis cœlorum 14. perferet vocem, (hæc habetur expositio:) hæc (avis) est corvus & sapientia (vel peritia) augurandi. 15. Vers. 6. *Dimidium amplitudinis*] i. e. Multitudinis sapientiæ. Vers. 10. *Ligna thyina*] Exponitur in Pesikta: Scriptura una dicit אֵלֶּמוֹגִים, 16. & alia Scriptura dicit אֵלֶּגוֹמִים; 17. sed אֵלֶּגוֹמִים (verum est) eorum nomen ac dicitur אֵלֶּמוֹגִים, quoniam fuit אֵלֶּמוֹג i. e. diffluens 18. ac semet incurvans propter mollitiem suam, sicuti est corallium, 19. quod sese incurvat, propter magnam æstimationem suam. Vers. 11. *Aggestam viam*] (Dictio מַסִּילוֹת hîc significat) מַרְרָגוֹת i. e. gradus, in (libro) autem Regum scriptum est: מַסְעָר i. e. fulcrum, 20. sicuti facere solent eis, qui ascendunt per gradus & scalas; nonnulli exponunt, quod מַסְעָר & מַסִּילָה sint unum (& idem.) Eod. vers. 11. *Citbarasque & nablia pro cantoribus*] Nonnulli id exponunt, (quod illa facta fuerint) pro filiis Levi, qui cantabant (atque pulsabant) instrumenta Musica; R. Eleazar autem p. m. exposuit, (quod illa facta fuerint) pro cantoribus, qui cantabant ad delectationem coram rege (Salomone,) simile (habetur in illo loco:) & fuerunt cantica ejus quinque supra mille, 21. ista cantica fuerunt profana, 22. quæ ipse fecerat, ut cantarent coram se ad delectationem & hoc est, quod scriptum est: & lamentatus est Jeremias propter Josiam dixeruntque omnes Musici & Musicæ &c. 23. Vers. 12. *Præter ea, quæ attulerat ad regem*] Propter honorem regum Jehudæ id hîc scriptum est, nam sensus est, quod (regina Schebæ) dederit ei (Salomoni) plura, quàm ipse ei dederat, in (libro) Regum scriptum est: præter ea, quæ dedit ei pro facultate regis, 24. scil. res, quæ reperiebantur in terra Israëlita nec in illius (reginæ) loco reperiebantur, 25. Vers. 14. *Præter viros conductores*] Quoniam (nego-

Aaa a 3

tiato-

13. De quo vid. Levit. c. 24. v. 10. ibique not.
 14. Vid. Ecclesiast. c. 10. v. 20.
 15. Conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 873. ubi Vajikra rabba Sect. 32. adducitur.
 16. Sicuti 1. Reg. c. 10. v. 11. habetur, ubi vide not. n. 1.
 17. Prout hoc v. 10. habetur.
 18. Semet dissolvens, colliquescens, id enim significat verbum istud אֵלֶּמוֹג, respicitur autem hac expositione ad vocem אֵלֶּמוֹגִים, quæ hic habetur.
 19. Ita hic interpretor כוֹסֵם, quod Caldaicè כוֹסֵם dici puto, de qua voce vide Buxt. Lex. Chald. fol. 1069. conf. & not. ad 1. Reg. c. 10.

- v. 11. n. 1. & michlol Jophi h. loc.
 20. Prout 1. Reg. c. 10. v. 12. habetur, ubi vide not. n. 2.
 21. Sicuti 1. Reg. c. 4. v. 32. habetur, ubi vide not. n. 29.
 22. Cantilenæ profanæ German. *Weltliche Lieder*/ cantiones non ad usum sacrum; sed profanum.
 23. Vid. infra 2. Paralip. c. 35. v. 25. n. 20.
 24. Prout 1. Reg. c. 10. v. 13. habetur, ubi vide not.
 25. Eandem vide explicationem in not. ad 1. Reg. c. 10. v. 13. Sign. *

tiatores) timebant transire ab una provincia ad aliam & ab uno regno ad aliud sine conductione, 26. ideò dabant ei mercedem conductionis (sive salvi conductus.) Eod. vers. 14. *Et (quod) mercatores adferebant*] Quòd adferebant ei (regi Salomoni,) ut quærerent occasionem videndi (regem & audiendi) illius sapientiam. Eod. vers. 14. *Et omnes reges Arabia*] Reges Arabum. Eod. vers. 14. *Et duces terre*] Omnes adferebant (munera,) ut viderent (atque regem audirent) sapientiam ejus. 27. Vers. 15. *Ducentos clypeos*] צנה i. e. clypeus circumdat hominem à tribus lateribus ejus, hoc est, quod scriptum est: כצנה i. e. tanquàm clypeò benevolentia circumdabis eum. 28. Eod. vers. 15. *Aurum ductile*] (זהב שחוט significat) aurum molle, quod facilè diduci (& extendi) potest, 29. propter magnam ejus æstimationem (ita dicitur,) quoniam nebant illud כרוט i. e. tanquam filum. 30. Eod. vers. 15. *Sexcenti aurei*] Sexcenti aurei sunt sex minæ; 31. aureus autem est denarius. 32. Vers. 16. *Saltus Libani*] Domum magnam ædificaverat Salomo in (urbe) Hierosolyma, sicuti id probatur infrà, (dum dicitur:) atque omnes istos clypeos (aureos) accepit Sisak; 33. ex multitudine autem arborum magnarum Libani facta fuit illa (domus,) sicuti scriptum est in (libro) Regum: & ædificavit domum saltus Libani &c. super quatuor ordines columnarum cedrinarum, 34. atque illo in loco reponebat istos clypeos, idque est, quod scriptum est: respicies eo tempore ad arma domus saltus. 35. Vers. 17. *Solum eburneum*] Ex dentibus Elephantinis. Vers. 18. *Sex autem gradus erant huic folio*] i. e. Gradus erant, ut (per illos) adscenderetur ad istud (solum.) Eod. vers. 18. *Et fulcra manuarum hinc & inde ad locum sessionis*] (Facta erant) instar baculorum à latere uno ad aliud, à dextra & à sinistra, quò brachia ejus (regis) illis inniti possent. Eod. vers. 18. *Ac duo leones stabant juxta hæc fulcra manuarum*] Quæ 36. aurea erant; tota autem figura

26. Hebr. מנחם i. e. salvus conductus, deductio in via, vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 2577. conf. & not. ad 1. Reg. c. 10. v. 15. n. 6. & 7. & ad Cant. c. 2. v. 12. n. 28.

27. Conf. infrà not. ad v. 24. h. c. n. 42.

28. Sicuti Ps. 5. v. 13. habetur ubi vide not. conf. & not. ad 1. Reg. c. 10. v. 16. n. 10. & ad Jos. su. c. 23. v. 23. n. 3.

29. Conf. hic not. ad Jerem. c. 9. v. 8. ubi vid. n. 3. 4. & 5. it. not. ad Hose. c. 5. v. 2. n. 6. & tract. Talm. Cholin, fol 3. b.

30. Respicitur hac explicatione ad verbum שחוט quod hic in textu sacro habetur.

31. Hebr. מנחם, libræ, mina autem valet centum aureos, conf. Vatabli not. ut & Michol Jophi h. loc.

32. Hebr. דנר, de cujus vocis significatione vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 559. conf. & not. ad 1. Reg. c. 10. v. 26. n. 11.

33. Vid. infrà 2. Paralip. c. 12. v. 9.

34. Prout 1. Reg. c. 7. v. 2. habetur, ubi vid. not. n. 1.

35. Vid. Esai. cap. 22. vers. 8. ibique Raschi not. n. 14.

36. Vel: qui scil. leones erant aurei, sic in notis ad 1. Reg. c. 10. v. 1. exponitur.

ra folii, ut & figura animalium, exposita est in Targum 37. voluminis Estheræ, Vers. 21. *Ebora*] (Dictio שנהבים significat) dentes Elephantinos & Elephantum ipsum. Eod. vers. 21. *Et simias*] (קופים Linguâ Germanicâ significat:) Meerfagen. 38. Eod. vers. 21. *Et pavones*] (Vox: תוכיין significat) i. e. pavones. 39. Vers. 22. *Et magnificatus est rex Salomo &c.*] Ut impleretur id, quod (Deus) ei dixit: etiam illud, quod non petiisti, dabo tibi, etiam gloriam. 40. Vers. 23. *Et omnes reges terræ &c.*] Ut in effectum deduceretur id quod (Deus) ei dixerat: ecce dedi tui cor sapiens & intelligens, adeò, ut par tibi non sit futurus. 41. Vers. 24. *Isti adferebant quisque munus suum*] Ut caperent occasionem (videndi regem Salomonem,) veniebant enim, ut audirent illius sapientiam, 42. quoniam non est honor, ut quis veniat coràm rege vacuus, simile (habetur in illo loco:) nec appareat antè conspectum Domini vacuus. 43. Eod. vers. 24. *Arma*] (Vox נשק hîc significat) arma. Vers. 25. *Et collocavit eos in urbibus curruum * & apud regem in (urbe) Hierosolyma*] i. e. Nonnullos ex illis (collocavit in urbe Hierosolyma;) transgressus est autem (rex Salomo mandatum Dominum, quò præcipitur:) non multiplicabit sibi eqvos. 44. Vers. 29. *In verbis Nathanis*] (Nempè: à verbis illis:) sed fuit nocte illa, ut fieret verbum Domini ad Nathanem &c. 45. usque ad (verba illa:) & vocavit nomen ejus: Jeditja. 46. Eod. vers. 29. *Et in prophetia Achia, Schiluntini*] Qui abruperat ab illo (Salomone) regnum illudque dederat Jeroboamo. 47. Vers. 30. *Super totum Israël quadraginta annis*] Id, quod non ita fuit in Davide, qui in (urbe) Hebron regnavit septem annis & in (urbe) Hierosolyma triginta tribus.

CAP.

37. Quod hic in notis Raschianis dicitur שנהבים, id in iisdem notis ad 1. Reg. dict. c. 10. v. 19. vocatur אגדה i. e. expositio seu enarratio mystica sive allegorica, confer. not. ad 1. Reg. alleg. c. 10. v. 19. n. 12. & suprâ ad hoc c. 9. v. 2. n. 2.

38. Sic exprimo hic קאצ'ר קאצ'ר Latinè: cerco-pithecus à Græco κερκοπίθηκος, simia caudata.

39. Confer. not. ad 1. Reg. c. 10. v. 22. n. 14.

40. Prout 1. Reg. c. 3. v. 13. habetur,

41. Vid. 1. Reg. dict. c. 3. v. 12.

42. Confer. quæ suprâ ad v. 14. h. c. n. 27. notata sunt.

43. Sicuti Deuter. c. 16. v. 16. habetur, ubi vide not. n. 49. & n. 50.

* Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. b.

44. Præceptum istud negativum habetur Deuter. c. 17. v. 16. ubi vide not.

45. Prout 2. Samuel. c. 7. v. 4. habetur.

46. Sicuti 2. Samuel. c. 12. v. 25. habetur, confer. hic unii ac Tremellii not.

47. Vid. 1. Reg. c. 11. v. 31.

CAP. X.

Vers. 1. *Nam Schechemum venerant omnes Ismëlita, ut eum constituerent regem*] In Schechemo, qui fuit locus Jeroboami, nam in portione Ephraimi (situm fuit Schechemum;) Jeroboamus autem extitit Ephrataeus, atque istud omne evenit à Sancto illo Benedicto, ut impleret verbum suum, (dicens:) rumpendo abrumpam hoc regnum. 1. Vers. 2. *Fuerat autem, cum audisset*] Explicatio est: fuerat autem, cum (Jeroboamus) audisset antea, dum ipse adhuc erat in Ægypto, quòd convenissent (Israëlita,) ut illum (Rechabeamum) constituerent regem. Vers. 3. *Et miserunt ac vocarunt illum, ipseque venit*] Istud omne (hic narrat S. Scriptura) ut notam faceret nobis voluntatem regis omnium regum, scil. Sancti illius Benedicti, nam etiam ipse Jeroboamus venerat, ut Rechabeamum constitueret regem; sed Sanctus ille Benedictus juxta verba sua eò rem deduxit, ut Jeroboamus regnum (Israëlitarum) adipisceretur. Vers. 4. *Pater tuus durum effecit jugum nostrum*] Quoniam vir occupatus in opere fuit, 2. & nobis incubuit, alimentum præbere operatoribus ejus & tributum (præstare,) sicuti scriptum est in (libro) regum: & imposuit rex Salomo tributum &c. 3. Vers. 6. *Quomodo vos consilium datis*] (Istud **נועצי** hic positum est,) pro **יועצי** i. e. consilium datis, sic quoq; de **יועצי** dicitur **נועצי**, etiam **יועצי** i. e. consilarii (ideò constituti sunt,) ut adferant **נועצי** i. e. ea, quæ jam antea in consultationem sunt deducta. Vers. 10. *Minimus (digitus) meus densior est lumbis patris mei*] Digitus meus minimus major est lumbis patris mei, ac si diceret: ego fortior sum illò. Vers. 11. *Onervavit*] (Istud **העמיס** hic accipitur,) sicuti (in illo loco:) **ויעמס** i. e. & onervavit quisque asinum suum. 4. Eod. v. 11. *Flagellis aculeatis*] (Dictio **עקרבי** significat) linguâ Germanicâ: Bremen / 5. qui pungunt tanquàm scorpiones. Vers. 15. *Quoniam fuit causa, ut impleret Dominus verbum suum*] Sicuti exponitur in (libro) regum, ut removerentur (sive reciderent) ab eo decem tribus

1. Sicuti 1. Reg. c. 11. v. 11. habetur.

2. Id est: magnis ædificiis & operibus perficiendis operam dedit, confer. Ecclesiast. c. 2. v. 5. 6. &c.

3. Prout 1. Reg. c. 5. v. 13. habetur, ubi vide not.

4. Sicuti Genes. c. 44. v. 13. habetur, ubi vide Raschi not.

5. Ita hic exprimere possis: **בריימין** Latine: oestri? tabani, asili, nisi fortè reddendum: **פרימן**/ Latine: subula, pugiunculus, dicitur etiam frutex: genista ac spartum Germanicè **פרימן**/ confer. not. ad 1. Reg. c. 12. v. 11. n. 1.

tribus (Israëliticæ) illæque darentur Jeroboamo, & hoc est, (quod dicitur in illo loco:) non recedet sceptrum à Jehuda, i. e. non descendet 7. regnum ejus, donec veniat Schilo, id est: donec veniat Jehuda Schilonem, ut ibi constituat regem Rechabeamum, atque ibi erit ei congregatio populorum, 8. ut eum constituat regem, ibi itaque divisum fuit regnum ac periit regnum decem tribuum (Israëliticarum;) Schechemum autem (fuit) oppidum parvum, vicinum (urbi) Schilo, sicuti scriptum est: ecce festum est Domino in (urbe) Schilo de anno in annum, &c. ad tritam viam, quæ ascendit à Bethel ad Schichemum, 9. scriptum quoque est in Jeremia: ex (urbibus) Schechem & Schilo; 10. in honorem autem tabernaculi, (quod fuerat in urbe) Schilo, congregabantur (Israëlita) in urbe Schechem, quæ idonea erat congregationi hominum ac vicina (urbi) Schilo, cum itaque (Israëlita) convenissent in (urbe) Schechem, tunc recessit sceptrum à Jehuda, 11. quoniam regnum ibi divisum fuit. Vers. 16. *Ad tentoria tua, ô Israël,*] Respicit istud ad (verba ista:) quæ nobis portio (est) cum Davide? 12. quid (opus est,) ut relinqvamus tentoria nostra & ut illum (Davidem ejusque successores) seqvamus? non ita (faciemus;) sed ite, ô Israëlita, quisque ad tentoria sua. Eod. v. 16. *Jam prospice domui tuæ, David,*] Refertur istud ad (illa verba:) nec est possessio (nobis) in filio Isai, 13. ac si dicerent: non est nobis in eo possessio, nisi in domo Sanctuarii, quæ est Hierosolymis, in qua sacrificamus & in qua comparere debemus (quotannis) in tribus festis solennibus, 14. prospice domui tuæ, David, i. e. non opus habemus ea (domo Sanctuarii,) ut eò vadamus, sit illa tibi soli; sed istud totum non placet mihi; 15. verum (verba ista:) prospice domui tuæ, David, (sic explicanda puto:) non est voluntas nostra 16. nec in te nec in domo Sanctuarii tui. Vers. 18. *Ha-*

doram

6. Vid. Genes. c. 49. v. 10. ibique Raschi not.

7. Dejicietur, Hebr. 77 ut sensus juxta hanc explicationem sit: non deprimetur & infirmabitur regnum regis Israëlitarum, donec veniat Schilo &c.

8. Veram istius loci, qui Genes. dict. c. 49. v. 10. habetur, expositionem vide apud interpretes Christianos, ut & veteres Hebræos, qui non adeò flagranti adversus Christianos odio accensierant, sicuti recentiores Judæi.

9. Vid. Judic. c. 21. v. 18. al. v. 19. ibique Raschi not.

10. Prout Jerem. c. 41. v. 5. habetur.

11. Sicuti Genes. c. 49. v. 10. habetur, confer. quæ suprâ n. 8. h. v. notata sunt.

12. Quæ verba paulò antè hoc v. 16. habentur.

13. Sicuti verba ista eodem hoc versu 16. habentur.

14. Hebr. 77, de tribus hisce festis solennibus vid. Exod. c. 34. v. 23.

15. Id est: tota ista explicatio, de qua hæctenus dictum est, non arridet mihi.

16. Hebr. 77, non placet nobis, haud delectamur.

doram] Is fuit Adoniram, 17. cujus dignitas ærate Salomonis fuit magna; sed tempore Rechabeami existimatio ejus depressa fuit, quocirca (hîc) appellatur: Hadoram. Eod. vers. 18. *Et obruerunt eum lapidibus*] Quoniam Rechabeamus non noverat causam & conspirationem, quod (Israëlita) ab ipso defecerint, ideò occisus fuit (Hadoram,) quando tributum exigere voluit, quod eis Salomo imposuerat. Vers. 19. *Sic defecerunt Israëlita à domo Davidis*] (Verbum **עָשָׂה**) significat defectionem (sive rebellionem) simile (ejus habetur in illo loco:) temporibus ejus **עָשָׂה** i. e. defecit Moab &c. 18. item (in illo loco:) frater **עָשָׂה** i. e. defectione provocatus (firmior est) urbe munita, 19. item (in illo loco:) tunc **עָשָׂה** i. e. defecit Libna. 20.

CAP. XI.

Vers. 1. *Et congregavit domum Jebuda & Benjaminis*] Fuerunt enim (duæ istæ tribus) conterminæ, etiam (urbs) Hierosolyma fuit ambarum & domus Sanctuarii ædificata erat in illarum ambarum termino atque in finium (descriptione) apud Josuam exponitur, quomodo ambæ istæ (tribus) fuerint conterminæ, 1. etiam Rabbini nostri dixerunt, quod funiculus exierit ex portione Benjaminis & intraverit in portionem Jehudæ & quod super illo fuerit ædificatum altare, 2. & quod propterea non potuerint ab invicem separari (duæ istæ tribus,) etiam paulò post scriptum est: cum fratribus vestris; 3. nonne sunt fratres filii unius viri? Vers. 5. *Et ædificavit urbes ad munitionem*] Oppida parva ædificavit (Rechabeam) & circa illa undique duxit aquam, (idque fecit) munimenti (ac firmitatis) causâ & hoc (appellatur) **מִצְדָּה** munimentum; sicuti dicitur: ego effodi ac bibi aquas & exsiccavi plantâ pedum meorum omnes rivos **מִצְדָּה** i. e. munitionis; 4. tunc temporis autem (Rechabeam) ista re opus habebat, quoniam Israëlita ab ipso defecerant. Vers. 11. *Et collocavit in eis principes*] Duces & præfectos, qui custodirent oppida illa atque urbes. Eodem vers. 11.

Et

17. De quo vid. 1. Reg. c. 4. v. 5. al. v. 6. confer. & non. ad 1. Reg. c. 12. v. 18. n. 2.

18. Vid. 2. Reg. c. 3. v. 7. confer. & 2. Reg. c. 8. v. 10. & 2. Paralip. c. 21. v. 8.

19. Sicuti Proverb. c. 18. v. 19. habetur, ubi vide Raschi not.

20. Prout 2. Reg. c. 8. v. 21. & 2. Paralip. c. 21. v. 10. habetur, ubi vid. Raschi not.

1. Vid. Josu. c. 15. v. 1. & seqq. it. Ejusd. c. 18. v. 11. & seqq.

2. Confer. hic Lightfoot. Centur. Chorog. c. 21. pag. 43. edit. Lips.

3. Vel: contra fratres vestros, prout versu 4. h. c. habetur.

4. Sicuti Esai. c. 37. v. 25. habetur.

Et horrea cibi & olei atque vini] Ut essent illis (in colis urbium istarum) alimenta præparata, si fortè Israëlita ascenderent ad oppugnandum (vel obsidendum ista oppida.) Vers. 14. *Nam Levitæ derelinquebant prædia sua sub urbana*] Quæ (erant) in tota terra decem tribuum. Eod. vers. 14. *Nam rejecit eos Jeroboamus*] Rejecit eos, ne servirent & tanquam sacerdotes ministrarent Domino. Vers. 15. *Sacerdotes excelsorum*] Hæc dicta sunt, (ac si adduceret causam,) cur rejecerit Jeroboamus sacerdotes atque Levitas, (nempè,) quoniam constituerat sacerdotes sacrificulos dæmonum, Vers. 16. *Et secuti sunt illos*] (Nempè:) Levitas & sacerdotes. Vers. 18. *Abichajilam, filiam Eliabi*] (Istud *אביחיל* positum est) pro: *ואביחיל* i. e. & Abichajilam, simile (habetur in illo loco:) velut agnus *אלוף* i. e. bos, 5. & hoc fuit, in quo erravit Samuel, videns, quando transire fecit Issai Eliabum coràm Samuele ac dixit: utique coràm Domino est unctus ejus, 6. i. e. iste est, de quo Sanctus ille Benedictus dicet: surge nunc & unge illum, quoniam iste est; sed erravit Samuel circa filium, viderat enim, quòd Eliabi filia, Rechabeami uxor futura esset regina & propter istam rem punitus fuit Samuel, nam, cùm illum interrogaret Saul: ubi nam est domus videntis? respondit Samuel: ego sum ille videns, 7. nec ipse sese humiliavit per modum submissionis, dicendo: ecquid tibi vis? dixit ei Sanctus ille Benedictus: profectò tu videbis; sed haud scies, quid visurus sis, 8. erraverat enim (Samuel) circa Eliabum ejusque filiam, reginam. Vers. 22. *Principem inter ipsius fratres*] Ut illum constitueret regem. Vers. 23. *Et dispersit*] (Istud *יפרוץ* hîc significat:) *פיר* i. e. dispersit filios scil. suos per omnes terras Jehudæ, simile (habetur in illo loco:) & familiæ eorum paternæ *פרצו* i. e. disperferunt se in multitudinem. 9.

CAP. XII.

Vers. 7. *Humiliati sunt, non perdam eos*] Simile (habetur) infra: dum adhuc terra nobis exposita est, quoniam quæsiimus Dominum, Deum nostrum, quæsiimus &c. 1. sic solet (loqui) S. Scriptura, quando illa interrumpit textum, tunc

Bbb b 2

iterat

5. Prout Jerem. c. 11. v. 19. habetur, ubi *אלוף* positum est Pro *ואלף* i. e. & bos, ubi vide Raschi not. n. 5. & n. 9.
 6. Vid. 1. Samuel. c. 16. v. 6. ibique not.
 7. Sicuti 1. Samuel. c. 9. v. 19. habetur.
 8. Confer. hic Raschi not. ad Numer. c. 27. v. 5.

& ad Deuteron. c. 1. v. 17. it. ad 1. Samuel. c. 16. v. 6. n. 2.

9. Prout 1. Paralipom. c. 4. v. 38. habetur, ubi vide Raschi not.
 1. Sicuti infra 2. Paralip. c. 14. v. 7. habetur, ubi vide

iterat verbum, exemplum (ejus habetur in illo loco:) & erit, cum iveris nobiscum & erit bonum &c. 2. Vers. 8. *Sed erunt ei servi*] (Nempè:) Schischako & cœteris gentibus, sicuti exponitur (in hoc textu.) Eod. vers. 8. *Ut experiantur servitutem mei*] Quando convertentur (per poenitentiam,) non erit eis (Judæis) ullus dominator ex regibus gentium; ast quando vosmet avertetis à lege mea, tunc experiemini servitutem regum terrarum eisque subjecti eritis. Vers. 10. *Et deposuit in manum præfectorum cursoribus*] Accepit illa (scuta) ex domo saltus Libani eaque tradidit præfectis cursorum, qui illa postea retulerunt ad procœtonem cursorum ac si diceret: ad locum suum; 3. alia explicatio ex ore doctoris mei: quoniam (Rechabeamus) sibi metuebat à rege Ægypti & à rege Israëlitarum, ideò ferebant illa (scuta præfecti cursorum) antè ipsum (regem.) Vers. 12. *Cum itaque sese humiliasset, aversa est ab eo ira Domini*] Istud debuisset dicere (S. Scriptura) statim, quando dixerat: & ascendit Schischak &c. 4. sed interrupit textum necessitatis causa, (quoniam dicere voluit:) & fecit illorum loco scuta ænea. 5. Vers. 13. *Et confirmavit se rex Rechabeam*] Exponitur autem (hoc loco,) cur ipse (sese confirmaverit,) nam ecce, quando ille ab initio constitutus fuit rex natus unum & quadraginta annos, quocirca fuit in illo robur & fortitudo, ut confirmaret seipsum, quoniam natus erat unum annum eo tempore, quò mortuus fuit David, nam ecce Salomo regnavit quadraginta annis; 6. Salomo autem tunc temporis non regnabat, quando Rechabeamus natus fuit,prehenditur (itaque,) quòd Rechabeamus fuerit unum & quadraginta annos natus, quando regnum suscepit. Eod. v. 13. *In urbe, quam elegerat Dominus, ut nomen suum ibi collocaret ex omnibus (urbibus) tribuum Israël*] Sed quoniam illi (Israëlita) corruperant opera sua, sicuti scriptum est: & fecit malum, quoniam non præparavit cor suum, ut quæreret Dominum, 7. ideò causam præbuerunt (Judæi,) ut Majestas Divina sese ab illis removeret, quasi illa propterea conquereretur & debilis (ac remissa) fieret. Vers. 15. *In verbis Schemaje, prophete,*] Unusquisque propheta scribebat librum suum (& in eo referebat) id, quod vaticinatus erat; fuit autem is ipse Schemaja, de quo dictum est suprà, 8. & paulò post pro-

vide Raschi not. explicatio ista inde provenit, quoniam verbum: נכנע in hoc v. 7. bis positum est, conf. n. sequ. 2.	3. Conf. hic not. ad I. Reg. c. 14. v. 18. n. 6.
2. Prout Numer. c. 10. v. 3. habetur, uti etiam istud: & erit & erit, bis positum est, confer. suprà 2 Paralip. c. 6. v. 12. n. 8. & d. c. 6. v. 13. n. 11. & 12, conf. n. præc. 1. h. v.	4. Sicuti suprà v. 2. h. c. habetur.
	5. Prout v. 10. h. c. habetur.
	6. Vid. suprà 2. Paralip. c. 9. v. 30. ibique not.
	7. Sicuti v. sequ. 14. h. c. habetur.
	8. Nempè: c. 11. v. 2. & v. 5. h. c.

probat, 9. per verba ista : reliquæ autem res Abiæ & viæ ejus ejusque verba scripta sunt in Medrasch 11. Iddonis , 12. illius scil. liber appellatus fuit Medrasch.

CAP. XIII.

Vers. 2. *Tribus annis regnavit Hierosolymis*] Non pluribus , idque probatur in (libro) Regum, (ubi scriptum est : annô vigesimô Jeroboami , regis Israël, regnavit Afa, rex Jehudæ, 1. deprehenditur (itaque,) quòd ne tribus quidem annis completis regnaverit (Abia.) Eod. vers. 2. *Michaja, filia Urielis*] Suprà autem vocatur illa nomine alio, (nempe :) Mahacha, filia Abschalomi, 2. in Regum quoque (libro) sic appellatur : Mahacha , filia Abischalomi, 3. nimirum Michaja, Urielis filia, fuit nomen ejus & sic etiam illa hîc vocatur, quoniam (in hoc libro) narratur genealogia (regum) Jehudæ ; in Regum autem (libro,) qui est liber Regum Israël & Jehudæ, appellatur cognomine : Mahacha, filia Abischalomi, & propterea cognominatur Mahacha à nomine illius pleno : Michaja ; nomen autem patris ejus, Urielis, (idè dictum fuit :) Abischalom, quoniam illa appellata fuit nomine nurûs suæ, quæ fuit mulier potens robore ac virilis, 4. sicuti scriptum est : etiam Mahacham, matrem (suam) Afa removit, ne esset domina, 5. & propter honorem nurûs suæ appellata fuit focus ejus nomine nurus suæ, sic exponitur in Talmude Hierosolymitano , atque traditionem istam accipe manu tua nomine R. Eleazaris & sic ipse dixit mihi nomine patris sui, ita etiam inveni in expositione patris ejus, ubicunque additur (litera) ׀ Vau nomini mulieris , 6. istud fit laudis gratiâ , sicuti עתליה Athalja (honoris causa vocatur) עתליהו 7. regnans in terra, 8. quoniam mulier

Bbb b 3

lier

9. Quod scil. unusquisque propheta scripserit prophetiam suam in peculiari libro.

10. Prout c. seq. 13. v. 22. habetur.

11. Hebr. מדרש, sic vocatur hic Commentarius seu liber, prout mox in notis exponitur.

12. Conf. quæ de hoc propheta ad 1. Reg. 13. v. 1. n. 1. notata sunt.

1. Sicuti 1. Reg. c. 19. v. 9. habetur.

2. Ita vocatur suprà 2. Paralip. c. 11. v. 20. confer. n. sequ. 3. & D. Meyer. not. ad Seder O-lam, p. 795.

3. Sic habetur 1. Reg. c. 15. v. 2. ubi vide præ aliis

Junii ac Tremellii not.

4. Strenna, valida, מַחֲזִיקָה, de cujus vocis significatione vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 384.

5. Prout 1. Reg. c. 15. v. 13. habetur, ubi vid. not. Sign. * conf. & infra 2. Paralip. cap. 15. v. 16. ibique not.

6. Sicuti litera ׀ Vau adjecta est nomini מִכַּיָּהוּ, prout hoc v. 2. habetur.

7. Vid. infra 2. Paralip. c. 22. v. 10. ubi litera ׀ nomini isti est adjecta.

8. Prout 2. Reg. c. 11. v. 3. & 1. Paralip. c. 22. v. 12. habetur.

lier potens robore extitit, sic quoque יכליה Jechalja (appellatur) יכליהו, 9. quoniam virilis extitit, nam illius maritus, Ahasja, fugerat Lachischum ibique quindecim annis degit, usque dum mortuus est; ipsa autem judicabat populum toto isto quindecim annorum tempore, dein, cum ipse diem obiisset supremum, regem constituerunt illius filium, Ussiam, successorem, sedecim annos natum. Vers. 4. *Et surrexit Abija*] Nam Abija iverat ad bellum contra Jeroboamum in confinio (regni) Jeroboami in monte Ephraim. Vers. 5. *Federe salis*] i. e. Firmiter & constanter; 10. nunc autem Vers. 6. *Surrexit Jeroboam servus Salomonis &c.*] Hac in re maximus est contemptus. Vers. 7. *Et congregarunt sese ad illum viri vani*] i. e. Improbi. Eod. vers. 7. *Et fortificaverunt se contra Rechabeamum, Salomonis filium; Rechabeamus autem erat rudis & corde pavidus*] Et quoniam deprehenderant in eo animum abjectum & cor pavidum (ideò) fortificaverunt sese contra eum, (Rechabeamus vocatur hic) נער i. e. puer, quamvis (tunc temporis) fuerit unum & quadraginta annos natus, quando ad regnum accessit; (tamen) vocatur נער; sed expositio habetur suprà (in loco, ubi sermo est) de Salomone. 11. Vers. 9. *Sicuti populi terrarum*] Quicumque voluerit venire atque implere manus suas, ut sit sacerdos vituli aurei, is secum adducit juvenicum subrumum & septem arietes eumque recipiunt ipseque fit sacerdos illis, qui non sunt dii. Eod. vers. 9. *Ad implendum manum suam*] Ad separandum immundum à mundo, 12. simile (habetur in illo loco:) ad ungendum (indutos eis) & ad implendum illis manum eorum. 13. Vers. 10. *Et Levitæ (sunt) in opere*] Ac si diceret: in opere suo, (videlicet) hic ad canendum, ille ad januam custodiendam & unusquisque operi * suo (intentus est,) sicuti constituit David. Vers. 20. *Nec valuit ultra &c. & plaga effecit illum dominus*] Jeroboamum scil. 14. Eod. v. 20. *Et mortuus est*] (Jeroboamus,) non quidem statim mortuus est; sed subinde imminutus fuit in populo suo præliis; in Bereschit rabba exponitur (istud:) & plagâ affecit eum Dominus, de Abija. 15.

CAP.

9. Vid. 2. Reg. c. 15. v. 2. & 2. Paralip. c. 26. v. 3.

10. Conf. hic not. ad Numer. c. 18. v. 19. n. 41.

11. Conf. quæ ad 1. Paralip. cap. 22. v. 5. notata sunt ibique n. 5.

12. Ut discrimen facere possit inter id, quod est mundum & quod est immundum.

13. Sicuti Exod. c. 29. v. 29. habetur, ubi vide Raschi not.

* Conf. hic tract. Talm. Menachot, fol. 99. a,

& Joma, fol. 21. a.

14. In Seder Olam c. 16. p. 43. edit. Amstel. id refertur ad Abijam, quod scil. ipse plagâ percussus fuerit à Deo atque causa ibidem adducitur, confer. D. Mejeri not. ad Seder Olam p. 799. & p. 808. it. n. sequ. 15.

15. Confer. quæ n. præced. 14. hac de re notata sunt.

CAP. XIV.

Vers. 4. *Et dixit Jebudæ, ut quæreret*] Non autem decem tribubus (dixit, ut quærerent,) illæ enim quæsierunt deos alienos, novos, qui præpè venerant; 1. Deum verò patrum suorum non quæsierunt. Vers. 7. *Dum adhuc terra nobis exposita est*] Dum regnum adhuc firmum est coràm nobis, nam si illis opus habebimus, erunt nobis refugio (ac receptui;) omnia autem ista evenerunt decem istis annis, de quibus scriptum est: illius tempore quievit terra; 2. sed post illos decem annos fuit bellum inter ipsum (Asam) & Baësam omnibus illorum diebus, anno quippe tertio Asæ regnavit Baësa & septem annis inter illos pax fuit, idque probatur etiam hîc (per verba ista:) nullum fuit cum illo bellum annis istis; 3. sed annis aliis fuit cum illo bellum; scriptum quidem est infra: bellum autem non fuit usque ad annum trigesimum quintum regni Asæ; 4. sed possumus exponere, quòd bellum istud, quod ipse (Asa) gessit contra Æthiopes, non fuerit usque ad annum trigesimum quintum regni ejus; verùm id durum mihi (videtur,) nam scriptum est infra: anno trigesimo sexto regni Asæ ascendit Baësa &c. usque ad: stultè egisti in hac re, nam ab isto tempore erunt tibi bella, 5. nimirum ante id tempus non fuerunt ei bella, idque post id tempus, nisi tribus 6. annis; in Regum autem (libro) scriptum est: fuitque bellum inter Asam & Baësam omnibus diebus eorum; 7. in Seder Olam id optimè explicatur. 8. Eod. vers. 7. *Quandoquidem quæsimus Dominum, Deum nostrum, 9. quæsimus &c.*] Quoniam quæsimus illum (Deum, ideò) quietem nobis dedit circumquaque. Eod. v. 7. *Et edificârunt (urbes) ac prosperati sunt*] Simile (habetur) suprâ (in verbis istis:) & cùm videret Dominus, quòd sese

1. Quos scil. deos alienos sibi recens elegerant, respicitur hic ad Deut. cap. 32. v. 17. ubi vide Raschi not.

2. Decem scil. annis, prout v. 1. h. c. habetur.

3. Prout v. præc. 6. h. c. habetur, ubi vid. tract. Talm. Megilla, fol. 4. a.

4. Sic habetur. c. sequ. 15. v. 19. ubi vide not. conf. & not. ad 1. Reg. c. 11. v. 39. n. 16.

5. Prout c. sequ. 15. v. 1. & seqq. usque ad v. 9. eò inclusò habetur.

6. Locus iste satis obscurus, si non corruptus, est, ego, uti verba jacent, verti, conf. not. ad 1. Reg. c. 15. v. 25. n. 8.

7. Sicuti 1. Reg. dict. c. 15. v. 16. habetur.

8. Vide Seder Olam c. 16. ubi res ista fusiùs explicatur.

9. Conf. hic, quæ suprâ ad 2. Paralip. c. 12. v. 7. n. 1. notata sunt, confer. num. sequ. 10. h. vers. 7.

fese humiliarent &c. 10. Vers. 11. *Nibili (est) apud te, opem ferre &c.*] Ac si diceret: quamvis nos simus pauci; illi autem (hostes nostri) multi, instar arenæ maris nec ullæ nobis sint vires contrà illos; (tamen) apud te est, opem ferre tam ei, qui viribus destituitur, quàm ei, qui multo robore valet, ac si diceret: notum quippe est, quòd tibi (ô Deus,) sint vires ad auxiliandum, quocircà opem fer nobis, Domine, Deus noster, quoniam tibi innitimur. Eod. vers. 11. *Ne obtineat (vires) contrà te mortalis*] Nequaquam existat * hostibus nostris ei scil. mortali, nam mortalis (&) infirmus dominatur, qui cohibet manum meam. Eod. vers. 11. *Tecum*] i. e. Adversus te, ut scil. nos vincat (hostis noster,) ne dicat: vicimus Deum 11. illorum (Judæorum;) ali] explicatio ex ore Doctoris, (ut verbi עֶצֶר, quod hîc habetur, sensus sit:) ne sit nobis, qui infirmi sumus, talis, qui עֶצֶר i. e. cohibeat 12. manum, ne illos (hostes nostros) vincamus, similis (significatio istius verbi עֶצֶר habetur in illo loco:) וְעֶצֶר i. e. & cohibeat (sive claudat) cœlos, 13. item (in illo loco:) nam עֶצֶר i. e. conhibendo cohibuerat 14. Dominus, item (in illo loco:) וְעֶצֶרְנִי i. e. cohibebis 15. me.

CAP. XV.

Vers. 3. *Ac dies * multi (fuerunt) Israëlitis sine Deo vero*] Donec tu (ô Afa,) venisti. 1. Eod. vers. 3. *Et sine sacerdote docente*] Nullus enim est, qui interroget illos (sacerdotes) aliquid de lege (Divina,) propterea sacerdotes illi non docuerunt vos. Vers. 4. *Et revertitur in angustiis suis*] Ad Dominum, Deum Israëlitis, ac si diceret: nunc, postquàm venit eis (Israëlitis) angustia,

10. Prout suprà 2. Paralip. c. 12. v. 7. habetur; expositionem autem istam non ad hunc textum; sed ad verba præcedentia, nempè: quandoquidem quæsimus Dominum, Deum nostrum, quæsimus &c. referendam puto, conf. n. præc. 9. h. v. & not. ad 2. Paralip. dict. c. 12. v. 7. n. 1.

* Vel: fiat seu concedatur hosti scil. nostro, nempè, ut nos vincat, conf. n. sequ. 11.

11. Sensus istius loci satis obscuri esse puto: victoriam nequaquam hosti nostro concedas, ô Deus, ne, si victi fuerimus, ille dicat: vicimus Judæorum Deum, fortiores sumus

illô.

12. Vel: contineat, conf. hic not. ad 1. Reg. c. 14. v. 10. n. 3.

13. Sicuti Deut. c. 11. v. 17. habetur, conf. not. ad 1. Sam. c. 9. v. 17. n. 8.

14. Vel: occludendo occluserat, prout Genes. c. 20. v. 18. habetur.

15. Sive: detinebis me, vid. Judic. c. 32. c. 13. v. 16. conf. hic not. ad Deuteron. c. 32. v. 36. Sign. *

* Vid. tract. Talm. Avoda Sara, fol. 17. b.

1. Conf. hic Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. c. 23. n. 3.

g. istia, quæ siverunt illum, quocirca ipse etiam præstò fuit illis is, qui inventus fuit atque ipse servavit vos, ubicunque ivistis. Vers. 5. *Temporibus autem illis non (fuit) pax*] Diebus scil. illis multis, (quibus fuerunt) Israëlita sine Deo vero. Eod. vers. 5. *Nulla (fuit) pax exeunti ac redeunti &c.*] De Rechabeamo scriptum est: ascendit Schischak, rex Ægypti, contra Hierosolymam, quoniam prævaricati erant contra Dominum & totus contextus, 2. etiam (regi) Abijæ fuerunt vexationes multæ. Vers. 6. *Et collisa fuit gens cum gente*] Similis (significatio verbi: כָּתַר, habetur in illo loco:) & percusserunt eos וַיִּכְתּוּ i. e. & colliserunt 3. eos. Vers. 7. *Vos ergò confirmamini*] Ut quærat Deum. Vers. 11. *Et sacrificaverunt Domino die illa, de præda attulerunt*] Explicatio est: & de præda, quam attulerant, sacrificaverunt boves septingentos & pecudum septem millia, quæ captiva abduxerant atque de illis attulerant, prout suprà (scriptum est:) etiam tentoriorum pecuariorum (habitatores) percusserunt & captivos abduxerunt greges quamplurimos; 4. alia explicatio: videtur mihi, quòd (verborum istorum:) & sacrificaverunt Domino die illa, (sensus sit, quod die illo,) quod quo vicerat (rex Asa) & in pace venerat Hierosolymam, de præda attulerunt, id est: de præda, quam attulerant, (sacrificârunt) septingentos boves & pecudum septem millia. Vers. 16. *Etiam Mabacham, matrem (suam) Asa removit, ne esset domina*] Quoniam illa fecerat luo מַפְלָצָה horrendam statuat, (ideò autem dicta fuit מַפְלָצָה, quoniam) מַפְלִיא לִיצְנוּתָהּ i. e. mirificum risum præbuit, 5. nimirum membrum virile fieri curavit simulacro, eoque tanquàm maritò usa est. 6. Vers. 17. *Excelsa autem non fuerunt remota*] Excelsa particularia, 7. super quibus solebant offerre (sacrificia) Deo, ab eo tempore, quo desolata fuit (urbs) Schilo usque ad id tempus, quò ædificatum fuit templum; 8. sed propter illa (excelsa) excidii poenâ puniti fuerunt (Judæi.) Vers. 19. *Bellum verò non fuit &c.*] Docetur in Seder Olam (quoad verba ista:) anno trigessimò sextò regni Asæ ascendit Baësa, 9. haud poterit ita dici, annon enim mortuus fuit Baësa jam antea annò vige-

2. Qui scil. suprà 2. Paralip. c. 12. v. 2. & sequ. habetur.

3. Vel: contuderunt eos, prout Numer. c. 14. vers. 45. habetur, ubi vide not. num. 74. & n. 75.

4. Sicuti c. præced. 14. v. 15. habetur.

5. Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 15. v. 13. n. 3.

6. Vide etiam hic not. ad 1. Reg. dict. c. 15. v. 13.

num. 4.

7. Sive: singularia, Hebr. יְחִידוֹת i. e. excelsa unius scil. hominis confer. not. ad 1. Reg. alleg. c. 15. v. 14.

8. Conf. hic not. ad 1. Reg. dict. c. 15. v. 14. n. 5. & 6.

9. Quæ verba c. sequ. 16. v. 1. habentur.

vigesimò sextò regni Asæ , sicuti scriptum est in (libro) Regum : anno vigesimò sextò Asæ regnum suscepit Ela , ^{10.} quid igitur vult dicere textus iste : annò trigésimo sexto regis Asæ ? (nimirum anni isti 36. intelligendi sunt) respectu triginta sex annorum , quibus Salomo affinitate conjunctus fuit Pharaoni , ductâ in matrimonium illius filiâ , ^{11.} nam ecce ita scriptum est in (libro) Regum : fuit autem exactis tribus annis , ut fugerent duo servi Simeï &c. & præcepit rex Banajæ , qui egressus est atque irruit in eum , ^{12.} ibique statim in sequentibus scriptum est : & Salomo junxit se affinitate cum Pharaone , connubiò filiæ ejus , ^{13.} ac si diceret : statim exactis tribus annis duxit illam (filiam Pharaonis uxorem) annò quartò , ipseque (Salomo) regnavit quadraginta annis , deprehenditur itaque , quòd illa (Pharaonis filia) fuerit cum ipso (Salomone) triginta sex annis , prætereà (isti 36. anni , de quibus hîc sermo est , intelligendi sunt respectu 36. annorum , quibus decretum fuit factum quoad reges Syriæ , ut essent adversarii Israëlitis ; sed tandem caderent in manum filiorum , ^{14.} idcirco (hîc) dicitur : annò 36. regis Asæ , nempe : annò 16. regni ejus , postquam per ipsum cæsus est Zerah Æthiopum rex , is fuit annus 36. à morte Salomonis , ^{15.} annò decimò octavò Asæ fœdus pepigerunt rex Israëlitis & rex Syriæ , ut ascenderent & bellum gererent contrà (regem Jehudæ) Asam ; tunc perversè egit Asa , dicitur enim : & deprompsit Asa argentum & aurum , dicens : initum est fœdus inter me & te. ^{16.}

CAP. XVI.

Vers. 4. *Et auscultavit Benbadad*] Nec desierunt reges Syriæ , esse adversarios Israëlitarum , donec moreretur Achaz ; annò autem tertio Achazi fœdus pepigerunt rex Israëlitis & rex Syriæ , ut ascenderent & bel-

10. Prout 1. Reg. c. 16. v. 10. habetur , conf. hic not. ad 1. Reg. c. 11. v. 39. n. 18.

11. Sic habetur in Seder Olam , c. 16. p. 44. edit. Amstel. conf. & not. ad 1. Reg. dict. c. 11. v. 39. n. 15.

12. Vid. 1. Reg. c. 2. v. 39. & v. 46.

13. Prout 1. Reg. c. 3. v. 1. habetur , confer. hic not. ad 1. Reg. c. 11. v. 39. n. 15.

14. Hebr. בן בית דוד , sic hoc loco in notis Raschianis , in Seder Olam , c. 16. p. 44. edit.]

Amstel. habetur : בן בית דוד i. e. in manum domus seu familiæ Davidicæ , in Latina versione locûs iste ibidem sic translatus reperitur : tandemque potentia familiæ Davidicæ concideret , minùs aptè.

15. Sic etiam habetur in Seder Olam , dict. c. 16. p. 44. conf. not. ad 1. Reg. c. 11. v. 39. & ad c. præc. 14. v. 7. n. 4.

16. Vid. 1. Reg. c. 15. v. 19.

bellum gererent contrà Achazum ; cùm autem non mereretur Achaz , ut ipsius manu caderentur , conciderunt ambo per manum Tiglath-Pileseris , regis Assyriæ , in Darmasco ; 1. in (libro) autem Regum scriptum est : Dammascus , 2. in alio versu Biblico appellatur : Dummascus ; * sed omnia unum sunt , exemplum (istius est in vocibus illis :) שׁוּט & שׁבַט ac שׁרְבִיט . 3. Vers. 7. *Idcirco evasit*] Ne illum vincere posses , cur ? quoniam non posuisti fiduciam in Sancto illo Benedicto , quando rex Israël & rex Syriæ interpositò juramentò foedus simul pepigerant contrà te , sicuti fiduciam posueras in illo (Deo ,) quando Æthiopes venerunt contrà te , non evaserunt illi è manu tua ; sed vicisti omnes , insuper etiam non perdidisti divitias tuas , quas ei (Benhadado) dedisti , 4. ut irritum faceret foedus cum Baësa (initum ;) nunc autem , quoniam non confisus fuisti in Sancto illo Benedicto , perdidisti & divitias tuas & rex Syriæ etiam è manu tua evasit. Vers. 10. *In locum carceris*] In domum carceris , quæ facta fuit opere fornicatò , 5. linguâ Germanicâ : Gewôlbt . 6. Vers. 12. *Usque adeò , ut morbus ejus (invalesceret) summè*] Tumor , qui in illius pedibus erat , ascenderat à planta pedum ejus usque ad illius verticem. Vers. 14. *Et (aromaticis) speciebus*] (זָנִיִּים) sunt species aromaticæ ; aromata autem erant præparata opere unguentariò , מְרֻקָּחַת , illius expositio est , quòd sint confectæ opere unguentariò. Eod. vers. 14. *Et combusserunt ei unctionem magnam*] Combusserunt ei aromata bona in cinerem 7. atque cinerem istum sparserunt super ipsum (demortui corpus ;) nonnulli exponunt : sicuti comburere solent super reges , & quid hoc est : שׁוּרְפִים i. e. comburentes &c. & evellunt (crines) super reges (defunctos.)

CAP. XVII.

Vers. 3. *In viis Davidis , patris sui , prioribus*] Non autem (in viis ejus) posterioribus , quoniam prævaricatus erat in facto Bath-Schebæ , 1. etiam

Ccc c 2

ad

1. Hebr. דַּמַּסְק , Sic vocatur suprâ v. 2. h. c. item infrâ 2. Paralip. c. 28. v. 23.
2. Hebr. דַּמַּשְׁק , vid. 2. Reg. c. 16. v. 9.
- * Prout 2. Reg. c. 16. v. 10. habetur.
3. Quæ tria vocabula ejusdem ferè sunt significationis & rem eandem denotant.
4. De quo vid. suprâ v. 2. h. c.
5. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui הַמְרַבֵּחַת , respicitur autem hac expositione ad vocem הַמְרַבֵּחַת , quæ hic textu]

sacro habetur & quam interpretes communiter vertunt : cippum.

6. Ita hic exprimo : גִּוּלֵּפִיט , Latine : fornicatum , in fornicem convexum & incurvatum , conf. not. ad Jerem. c. 20. v. 2. n. 1. & 2.
7. Confer. hic not. ad 1. Sam. c. 31. v. 12. n. 3. & ad Jerem. c. 34. v. 5. n. 1. & infrâ 2. Paralip. c. 21. v. 19. ibique not. n. 15.
1. De quo vid. 1. Sam. c. 11. v. 4.

adversarius incitavit eum ut numeraret Israëlitas, 2. eosq; enervavit; nonnulli exponunt (istud: in viis **וַיִּשְׁוֹנוּ** i. e. prioribus, (quod significet) **וַיִּשְׁוֹנוּ** i. e. principium, (quod fuit) Salomoni & Rechabeamo de Salomone (quippe scriptum est:) mulieres ejus inclinarunt animum ejus temporibus illius posterioribus & ædificavit excelsum Cemoscho, abominationi Moabitarum & Molecho, abominationi Ammonitarum; 3. de Rechabeamo autem scriptum est: fuit autem, cum stabilivisset Rechabeam regnum suum cumque confirmatus esset, ut relinqueret legem Domini, 4. non etiam (fecit Jehoschaphatus,) sicut Abija, nam de hoc scriptum est in (libro) Regum: nec fuit cor ejus integrum cum Domino, Deo suo; 5. non etiam (fecit Jehoschaphatus,) sicut Afa, qui non in nixus fuit Domino; 6. sed (fecit Jehoschaphatus,) sicuti David, pater ejus, cui non extitit, nisi cor unum erga patrem suum, qui est in cœlis. Eod. v. 3. *Nec quæsit Bahalimos*] Sicuti fecerunt Israëlita, qui ipsius ætate fuerunt, nam Achab illius tempore vixit, qui coluit Bahalimos tam ipse, quàm Israëlita, qui illius ætate (vixerunt.) Vers. 6. *Et extulit cor suum in viis Domini*] Extulerat ipse cor suum ea in re, quod non ambularet, nisi in viis Domini, simile (habetur in illo loco:) quas extulit cor earum in sapientia, 7. Vers. 7. *Misit principes suos Ben chajilum*] Sic fuit nomen ejus, nonnulli exponunt: misit principes suos, (nempè:) unumquemque principem, virum potentem robore; 8. sed durum id mihi (videtur; nam) si ita esset, non dicere debuisset, nisi: Obadjam; sed, quoniam dixit: & Obadjam, 9. ideò istud Benchajil omnino est nomen hominis. Eod. vers. 7. *Ut docerent in urbibus Jebuda*] Legem & ut instruerent Israëlitas. Vers. 8. *Et simul cum illis ex Levitis, Schemajam & Netbanjam &c. & cum illis Elischamam atque Jeboram, sacerdotes*] Sacerdotum quippe atque Levitarum officium erat, docere & instruere, prout scriptum est: secundum omnia, quæ docuerint vos Sacerdotes, Levitæ; 10. principes autem cum illis ibant, ne (Judæi) eorum (sacerdotum ac Levitarum) ori refragarentur & ut illos (Judæos) eò adigerent, ut eis auscultarent & ut custodirent, facere secundum præcepta judicum, simile (habetur in illo loco:) judi-

1. Vide hac de re 2. Sam. c. 24. v. 1. & sequ. item 1. Paralip. c. 21. v. 1. & sequ.

3. Sicuti 1. Reg. c. 11. v. 4. & v. 7. habetur, ubi vide Raschi not.

4. Vid. 1. Paralip. c. 12. v. 1.

5. Prout 1. Reg. c. 15. v. 3 habetur.

6. Vid. c. præc. 16 v. 7. ibique not.

7. Sicuti Exod. c. 35. v. 16. habetur.

8. Hebr. **בן חַיִל**, qui sic interpretantur & exponunt. illi istud: **בן חַיִל** non ut nomen proprium; sed ut appellativum accipiunt & explicant.

9. Additâ scil. copula **ו** Vau, hoc modo **וַיְלַעְבוּהוּ**, prout hic in textu sacro habetur.

10. Prout Deut. c. 24. v. 8. habetur.

judices & moderatores constituas tibi, ^{11.} judices quidem, ut judicent populum; moderatores autem, ut adigant illos (Judæos,) quò faciant præcepta judicium. Vers. 10. *Et fuit timor Domini super omnia regna terrarum*] Propter pietatem, ^{12.} quoniam didicerunt legem. Vers. 11. *Et pecuniam indictionis*] Onera argenti, ^{13.} simile (habetur in illo loco:) fuerunt gestamina vestra onerata onere. ^{14.} Vers. 12. *Jehoschaphat igitur pergebat crescere*] Tres (fuerunt,) de quibus usurpatus fuit sermo iste, ^{15.} Isaac scil. ac Samuel atque Jehoschaphat; sed de Mose, Davide & Mardochæo dicitur: **וַיִּגְדַּל** i. e. & magnus; ^{16.} verum de Isaaco & Samuele atque Jehoschaphato scriptum est: **וַיִּגְדַּל** i. e. & crevit, ^{17.} nam non convenit dicere (de illis) **וַיִּגְדַּל** i. e. & magnus (fuit,) de Samuele scriptum est: **וַיִּגְדַּל** i. e. & crevit puer, Samuel, apud Dominum; ^{18.} absit autem dicere: **וַיִּגְדַּל** i. e. magnus apud Dominum, hinc quoque itidem (scriptum est:) **וַיִּגְדַּל** i. e. crevit usque ad summum, ^{19.} quocirca non convenit (de illo) dicere: **וַיִּגְדַּל** i. e. magnus, sic quoque de Isaaco. ^{20.} Eod. vers. 12. *Arces*] (Vox **בִּירְנִיּוֹת** est) à derivatione **בֵּיר** i. e. arx (sive palatium, denotatque) turres magnas ad munimentum. ^{21.} Eod. vers. 12. *Et urbes armamentariorum*] Urbes promptuariorum, ut in illis reconderetur proventus & vinum atque frumentum. Vers. 15. *Et ad manum ejus*] i. e. Juxta illum, simile (habetur in illo loco:) possessionem Joabi ad manum meam. ^{22.} Vers. 16. *Spontè se offerens Domino*] Simile (habetur in illo loco:) spontè offerentes se in populo, benedicite Domino. ^{23.}

Ccc c 3

CAP.

- ^{11.} Vid. Deut. c. 16. v. 18. ibique not. n. 52. & n. 53.
- ^{12.} Seu: probitatem, Hebr. **בְּיָדָיו** i. e. in justitia seu merito justitiæ.
- ^{13.} Autor Vulgatæ habet: & vectigal argenti, LXX. juxta Complutensem editionem: **וְכֶסֶף** i. e. & argentum, omiſſa expositione vocis **וְכֶסֶף** i. e. onus, in Vaticana editione habetur: **וְכֶסֶף וְכֶסֶף וְכֶסֶף** i. e. & argentum & dona seu dationes.
- ^{14.} Prout Esai. c. 46. v. 1. habetur, ubi vide not. Sign. "
- ^{15.} Lingua seu phrasis ista, nempe: **וַיִּגְדַּל וַיִּגְדַּל** i. e. pergebat crescere, prout hic habetur.
- ^{16.} Scil. fuit, vid. Exod. c. 11. v. 3. it. 2. Sam. c. 7. v. 9. & Esther. c. 9. v. 4.
- ^{17.} Vid. Genes. c. 26. v. 13. & 1. Sam. c. 2. v. 26. v. 26. & hoc c. 17. v. 12.
- ^{18.} Vel: cum Domino, vid. 1. Sam. dict. c. 2.
- ^{19.} Prout hoc v. 12. de Jehoschaphato dicitur.
- ^{20.} Scil. dicitur: **וַיִּגְדַּל** i. e. & crevit, sicuti Genes. c. 26. v. 13. habetur; non autem dicitur: **וַיִּגְדַּל** i. e. & magnus fuit.
- ^{21.} Conf. Gorionid. lib. 6. c. 92. vel: lib. 6. c. 50. n. 17. edit. Goth.
- ^{22.} Id est: juxta me, sicuti 2. Sam. c. 14. v. 30. al. 32. habetur, ubi vid. Raschi not. n. 13.
- ^{23.} Prout Judic. c. 5. v. 9. habetur.

CAP. XVIII.

Vers. 2. *Et descendit exactis (aliquot) annis]* In Regum (libro) scriptum est : & fuit annò tertiò, ut descenderet Jehoschaphat &c. 1. annò (nimirum) tertiò, ex quo (Achab) dimiserat (regem Syriæ) Benhadadum. 2. Eod. vers. 2. *Et incitavit illum, * ut ascenderet contrà Ramoth Gilead]* Sicuti scriptum est in libro Regum : an nòstis, quòd nostra sit Ramoth Gilead? 3. nam, quando Jacobus, pater noster, constituit ibi cumulum eumque vocavit Galhed, possessionem apprehendit in illo loco, patresque nostri occuparunt Gileadem atque (urbes) Ramoth 4. sequebantur atque possessionis jure pertinebant ad illam urbem (Gileadem ;) patres autem nostri tempore Mosis, quando occuparunt Gileadem quieverunt tunc temporis, ne illas (urbes Ramoth) caperent, quoniam earum nullam habuerunt curam vel fortè ætate Mosis ceperant illas; sed postea eripuerunt illas populi ex manu Israelitarum; sed illæ (urbes) nostræ sunt (& ad nos spectant.) Vers. 4. *Consule, quæsò, hoc ipso die verbum Domini]* Non autem prophetas Bahalimorum, in quibus tu spem ponis. Vers. 5. *Et congregavit rex Israël quadringentos prophetas]* Omnesque illi fuerunt prophetæ veraces, nam quod Jehoschaphat petierat 5. ab illo (Achabo,) ipse congregavit ei Jehoschaphato,) idque probatur ex eo, quod postea sequitur (in verbis :) & prodiit quidam spiritus ac dixit : ego pelliciam eum &c. 6. usque ad (verba illa :) & ero spiritus mendacii in ore omnium prophetarum ejus, 7. & dicam illis, ut Achabo dicant : ascende & dabit Deus in manum regis, 8. quoniam illi fuerunt prophetæ Domini, non enim vaticinabantur, nisi verbum Domini, nam si falsi fuissent prophetæ, de illis non conveniebat dicere : quis pelliciet, 9. quoniam non vitacinati essent, nisi id, quod effin-

1. Sicuti 1. Reg. c. 22. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not.

2. Idem notatum reperitur ad 1. Reg. c. 22. v. 2. ubi vid. Sign. *

* Conf. hic tract. Talm. Cholin, fol. 4. b.

3. Prout 1. Reg. dict. cap. 22. vers. 2. al. v. 3. habetur.

4. Nam duæ fuerunt urbes, dictæ Ramoth, altera è regione alterius sita, prout habetur in Raschi notis ad 1. Samuel, c. 1. v. 1. ubi vid. n. 2, & n. 3.

5. Petierat autem Jehoschaphatus ab Achabo, ut consuleret verbum Domini à prophetis scil. Domini; non autem à prophetis Bahalimorum, prout paulò antè notatum est.

6. Sicuti infrà v. 20. h. c. habetur, ubi vid. not. conf. & not. ad 1. Reg. c. 22. v. 21. n. 11.

7. Quæ verba infrà v. 21. h. c. habentur.

8. Prout in fine hujus v. 5. habetur.

9. Vel : persuadebit aut decipiet, id enim פחד, quod infrà v. 19. h. c. habetur, significat, in

effinxissent ex corde suo, prætereà (hoc inde probatur,) quoniam dixit porrò Jehoschaphatus: annon (est) hîc propheta Domini ¹⁰. ampliùs? (ac si diceret Jehoschaphatus:) certè novi ego, quòd isti sint prophetæ Domini; sed per traditionem accepi ¹¹. à domo paterna, quòd non vaticinentur duo prophetæ unò signò atque unâ linguâ; ¹². isti autem omnes vaticinantur (unò ore dicentes:) ascende & prosperare. ¹³. Vers. 7. *Sed omnibus diebus suis malum*] Nam iste fuit, qui dixit: quoniam dimisisti virum anathemati devotum &c. ¹⁴. Vers. 8. *Festinanter adduc Michajam*] Scriptum est (nomen: מִיכָיָהוּ) defectivè sine י Jod, propter contemptum (enim) cognominavit illum (rex Achab) nomine aliò, (nempè:) מִיכָהוּ. ¹⁵. Vers. 9. *Induti vestibus*] Vestibus scil. regiis. Eod. vers. 9. *Et sedebant in area (ad) ostium portæ Schomronis*] Venit (hîc S. Scriptura,) ut nobis notum faceret, quòd (reges isti,) quando prophetæ vaticinabantur coràm illis, sederint extrà urbem & quòd eò venerint exploratores regis Syriæ atque audiverint, quòd (Michaja) indicaverit regi Israelis, ipsum solummodò in prælio casurum esse & quòd id ipsum (sit, propter) quòd præceperit rex Syriæ copiis suis militari- bus (dicens:) ne pugnatote contrà parvum aut contrà magnum; sed contrà regem Israelis solum, ¹⁶. ut implerentur verba Michajæ, ¹⁷. quocircà scriptum est: in area, ¹⁸. qui erat locus exploratorum, ut explorarent; si verò conventus (utriusque regis fuisset) intrà urbem, non potuissent exploratores regis Syriæ eò venire, ne fortè (Judæi) sentirent, quòd illi exploratores essent; sed, quoniam extrà urbem erant, quamvis (Judæi) sensissent ac novissent, quòd illi exploratores essent, potuissent dicere: alium in locum ire volumus; quòd autem hîc accessimus ad aream, propter strepitum magnum & congregationem copiarum militarium ad ostium urbis admirati sumus ac divertimus à via, ut videremus, quid hoc (esset,) exploratores itaque isti id indicârunt regi Syriæ, ipseque præcepit,

- in notis Raschianis hic habetur: וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ הַשְּׂמֹרֹנִי וְיִשְׁמַע הַיְּהוּדִים וְיִשְׁמַע הַיִּזְרְעֵלִים וְיִשְׁמַע הַיִּזְרְעֵלִים וְיִשְׁמַע הַיִּזְרְעֵלִים e. 14. Sicuti 1. Reg. c. 20. v. 41. habetur, confer. deceptio, ego majoris perspicuitatis causa ita, not. ad 1. Reg. c. 22. v. 8. n. 3. & v. 17. n. 6.
10. Sicuti v. sequ. 6. h. c. habetur.
11. Per Cabbalam didici, id enim hic significat מִקְבָּלָי, conf. not. ad Numer. c. 25. v. 7. 15. In hoc quippe nomine litera י Jod, quæ post כ habetur in nomine pleno מִיכָיָהוּ, omissa est.
12. Eadem notata reperiuntur ad 1. Reg. c. 22. v. 7. ubi vide n. 2. conf. Sanhedrin fol. 89. i. 16. Prout infra v. 30. h. c. & 1. Reg. c. 22. v. 30. habetur.
13. Prout infra v. 11. h. c. habetur.
17. Dum dixit: non (erit) dominus istis, sicuti infra v. 16. h. c. & 1. Reg. c. 22. v. 17. habetur, ubi vide not.
18. Sicuti hoc v. 9. ut & 1. Reg. c. 22. v. 10. habetur.

cepit, ne interficerent ullum hominem, nisi regem Israël solum, nam si ita non fuisset, ecquid ei (Syriæ regi) in mentem venisset, ut præciperet, ne ullum ex Israëlitis interficerent, nisi regem solum? fuerunt igitur ei (Syriæ regi) exploratores, qui audiverant Michajam dicentem: vidi omnes Israelitas dispersos &c. & dixit Dominus: non (erit) dominus istis, ^{19.} idque signum (esse putârunt exploratores,) fore, ut rex interficeretur; Israëlita autem reverterentur quisque ad domum suam in pace, audiverunt quoque istud, quod (Michaja) dixerat: si revertendo reversus fueris in pace, ^{20.} id omne audiverunt exploratores & indicaverunt regi Syriæ, tunc præcepit rex Syriæ, ut facerent juxta verbum Michajæ, (nempè,) ut regem (Israëlis) solum interficerent. Vers. 14. *Ascendite ac prosperamini & dentur in manum vestram*] Ac si diceret: utinam prosperemini ac dentur in manum vestram! ^{21.} Vers. 16. *Dispersos in montibus*] Nam quando (milites) fugiunt ex prælio, ad montes sese recipiunt ad locum refugii, sicuti (habetur in illo loco:) & reliqui ad montem fugerunt, ^{22.} prætereà (ideò hîc dicitur: dispersos in montibus,) quoniam prælium committebatur in Ramoth Gilead, loco scil. montoso & collino. Vers. 16. *Et dixit Jehova: non (erit) dominus istis*] Quocircà dispersi sunt in montibus, tanquàm oves, quibus non est pastor, quoniam eorum rex interficietur. Eod. vers. 16. *Revertantur unusquisque ad domum suam cum pace*] Nam Achab solus interficietur; ast cæteri Israëlita revertentur unusquisque ad domum suam cum pace, sicuti præceperat (rex) Syriæ populo suo. Vers. 18. *Et omnem exercitum cælorum, adstantes à dextra ejus & sinistra ejus*] Isti (fuerunt) angeli perditionis, ^{23.} qui stant coràm illo (Deo.) Vers. 20. *Et prodiit Spiritus*] Explicatio est: & prodiit angelus, nam ecce suprâ dicit: & omnem exercitum cælorum &c. ^{24.} nunc itaque prodiit unus ex angelis istis ac dixit: ego pelliciam eum, sicuti dicitur: qui facit angelos suos ventos, ^{25.} quocircà prævenit ac dixit suprâ: atque omnem exercitum cælorum, stantes, ^{26.} ne fortè mireris quando (audis verba ista:) & prodiit spiritus, dicasque: quisnam ille fuit & unde prodiit? & quando dixit: atque omnem exercitum

19. Prout infrâ v. 16. h. c. habetur.

20. Sicuti infrâ v. 27. h. c. habetur.

21. Eandem explicationem vide in not. ad 1. Reg. c. 22. v. 15. Sign. *

22. Prout. Genes. c. 14. v. 10. habetur.

23. Seu: corruptionis, Hebr. מלאכי השחתה, hi dicuntur etiam מלאכי הבלה i. e. angeli damni seu læsionis, ministri iræ Divinæ & justitiæ, de quibus conf. Raschi not. ad Genes. c. 3. v.

24. & ad Ecclesiast. c. 4. v. 1. it. Hoornbeek, contra Judæ. lib. 4. c. 1. pag. mihi 304. ac not. ad 1. Reg. c. 22. v. 19. n. 10. it. D. Maji Theolog. Jud. Loc. 4. Sect. 2. §. 2.

24. Prout suprâ v. 18. h. c. habetur.

25. Seu: spiritus, vid. Psalm. 104. v. 4. & ad Hebræ. c. 1. v. 7.

26. Sicuti suprâ v. 18. h. c. habetur.

citum coelorum, stantes, (hoc ideò fecit,) ut notum faciat, unde (spiritus ille) prodierit, (nempè,) è cœteris spiritibus, qui stabant circà illum (Deum,) Rabbinì nostri exposuerunt, (quòd spiritus) iste fuerit spiritus Nabothi : 27. Vers. 21. *In ore omnium prophetarum ejus*] Nam (spiritus ille) indet verbum ori eorum (prophetarum,) ut dicant : ascende ac prosperare, quò ipse (rex Achab) ascendat & cadat, quoniam illi extiterunt prophetæ veraces, qui non vaticinabantur, nisi id, quod Deus illorum ori indebat. Eod. vers. 21. *Pellicies, etiam poteris*] Quoniam datur aliquis deceptor, qui socium suum decipere vult; sed interdum ille, qui pellicitur, 28. intelligit (ac sentit,) quòd iste se decipere velit ac propterea sibi cavet nec (illius deceptoris verbis) auscultat, ut decipiatur; sed quoad Achabum (hîc dicit Deus Spiritui illi :) pellicies etiam (perficere) poteris. Vers. 24. *Ecce tu videbis*] Quòd Achab interficietur. Vers. 26. *Ponite istum (in) carcere*] Quamvis non viderimus, quòd illum (Michajam) jam antea posuerint in carcere; tamen, quoniam dicit : & reducite eum, 29. poteris dicere, quòd illum antea posuerint in carcere; quòd si dicere velis, quòd illum nunquam antè id tempus posuerint (in carcere,) non durum tibi videatur (id, quod dictum est :) & reducite eum, sic enim (loqui) solet S. Scriptura, prout (in illo loco :) יָשׁוּבוּ i. e. revertentur improbi ad sepulchrum 30. & sic multa (istis similia exempla reperiuntur in S. Scriptura.) Eod. vers. 26. *Panem afflictionis & aquam afflictionis*] Simile (habetur in illo loco) Esaia : panem angustia & aquam afflictionis. 31. Vers. 29. *Mutabo me & veniam*] Explicatio est : necesse habeo, ut me alium fingam 32. ac dissimulem me mutatis vestibus, ne me agnoscant, quòd sim rex Israelis, quoniam ipse sollicitus fuit ob verba Michajæ, qui ei dixerat : si revertendo reversus fueris in pace &c. 33. quocircà dixit Jehoschaphato : ego volo memet mutare atque prælum ingredi, quoniam sollicitus sum, ne forte Syri audiverint id, quod Michaja dixit : si revertendo reversus fueris cum pace, ipsique non vertant sese, ut pugnent, nisi contrà me (solum.) Eod. vers. 29. *Tu autem indue vestes tuas*] Ornatum,

27. Idem reperies notatum ad 1. Reg. cap. 22. v. 21.

28. Qui in fraudem illicitur, qui decipi posse putatur, id enim הַמְפֹחֶה hic significat.

29. Prout v. præc. 25. h. c. ut & 1. Reg. c. 22. v. 25. habetur.

30. Sicuti Psalm. 9. v. 18. habetur, ubi vid. Raschi not.

31. Vid. Esai. c. 30. v. 20. ibique Raschi not.

32. Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 22. v. 3. Sign. * ut & not. ad Hiob. c. 30. v. 18.

33. Prout supra v. 27. h. c. habetur.

tum 34. regium & loricam atque arma regia, quoniam non sollicitus esse debes propter verba prophetæ (Michajæ ;) sed rex Israelis solus, nam sic exploratores renunciârunt ei (Syriæ regi) verba Michajæ. Vers. 31. *Et clamavit Jehoschaphat*] Ad milites vexilli sui & ad copias suas militares, ut sibi venirent auxilio, veluti signum leonis, quod in ipsius vexillo fuit aut vexillum filiorum Jehudæ (Jehoschaphat clamando advocavit ;) est quippe mos iste (bellicus,) ut, quando duæ turmæ militares pugnant, unaquæque turma agnoscat signum vexilli sui idque in utilitatem turmæ suæ, ut, si fortè ipsi ab invicem separentur aut turmæ inter sese commisceantur, unaquæque turma inclamet nomen signi sui & per vocem istam agnoscant signum omnesque sese congregent & unum constituent agmen, prout ab initio fuit ; non enim (hîc exponendum est,) quod ad Deum suum (Jehoschaphat) clamaverit, 35. idque probatur in (libro) regum, (ubi dicitur :) & clamavit Jehoschaphat, 36. nec ibidem dicitur : & Dominus auxiliatus est ei & avertit illos Deus ab eo ; 37. sed solummodò ibi scriptum est : & fuit, cùm viderent præfecti curruum, quod non esset rex Israelis, 38. nam cognoverunt & intellexerunt statim, atque (Jehoschaphat) clamaverat ad signum vexilli sui, prout exponitur, quando agnoverunt illum (Jehoschaphatum,) & aversi sunt ab eo, 39. præcepto scil. regis Syriæ ; fuit autem istud à Domino, quod (Syri) illum (Jehoschaphatum) agnoverint. Vers. 33. *Sed quidam jaculatus est arcu*] Vir quidam Israëlita 40. proposuerat sibi, ut jacularetur in castra Syrorum ; sed præter intentionem suam. Eod. vers. 33. *Percussit*] Sagitta regem Israëlitis. Eod. vers. 33. *Inter commissuras & loricam*] Inter illud lorum, quo galea capitis conjungitur loricae, nec poterit dici, quod (ille, qui jaculatus est,) fuerit

34 Vel : apparatus regium, sic vocem מִסִּיחָא hîc interpretor, quæ etiam ordinem, seu seriem significat, à Græco: τάξις vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 873. & 2593.

35. Imò verò in Raschi notis ad 1. Reg. c. 22. v. 32. exponitur, quod Jehoschaphat ad Deum clamaverit, vid. ibid. not. Sign. † unde constare puto, vel alium fuisse harū notarum auctorem vel manum criticam alterius Judæi interpolatoris in notis Raschianis ad libros Chronicorum adhibitam fuisse, conf. quæ ad 1. Paralip. cap. 1. v. 1. n. 2. notata sunt, it. v. seq. 33. num. 40.

36. Vid. 1. Reg. c. 22. v. 31. ibique not.

37 Prout verba ista hoc v. 31. habentur, quæ in 1. Reg. dict. c. 22. v. 32. non leguntur.

38 Sicuti 1. Reg. alleg. c. 22. v. 33. & v. 31. h. c. habetur.

39. Prout verba ista in fine v. sequ. 32. hoc. cap. habentur.

40. Rabbinī tamen tradunt, quod vir iste fuerit Nahaman. Syrus, de quo vid. 2. Reg. c. 5. v. 1. & sequ. videtur, quod & hic manus Judæi interpolatoris intervenerit, vide, quæ suprâ ad v. 31. h. c. n. 35. notata sunt & num. sequ. 41.

rit alienigena, 4¹. nam ad quodnam illius propositum fuit directum? nonne rex Syriæ præceperat, (dicens:) ne pugnatote nec contra parvum nec contra magnum: sed contra regem Israël solum; 4². imo etiam (jaculator ille) non proposuerat sibi contra eum (regem Israël jaculari,) nam ecce scriptum est: simplici animo, 4³ quocirca necessario dicendum est, quod jaculator ille fuerit Israelita & quod illius propositum fuerit, jaculari in castra Syrorum; sed juxta simplicem animum (& præter intentionem suam) percussit regem Israël. Eod. vers. 33. *Et dixit auriga*] Qui regebat currum. Eod. vers. 33. *Et educ me ex castris*] Ac si diceret: (educ me) ex prima ista acie & colloca me in postrema acie. Vers. 34. *Stabat in curru suo*] Confirmabat se 44. ac stabat in curru suo, ne Israelitæ sentirent ipsius plagam ac fugerent, nam initium stragis est fuga. 4⁵. Eod. vers. 34. *Et ascendit prælium*] Finitum fuit 46. nec unus ex Israelitis læsus fuit; sed solus rex Israël, juxta verbum prophetæ, qui dixerat: non (erit) dominus illis, revertantur quisque ad domum suam **וְשָׁלוֹם** i. e. in pace, 47. non dicitur (ibi:) **וְשָׁלוֹם** i. e. cum pace (atque omni rerum statu incolumi,) quoniam Achabus fuit interfectus.

CAP. XIX.

Vers. 3. *Quoniam removisti lucos*] Prout supra (scriptum est:) amplius amovit excelsa & lucos &c. 1. Eod. vers. 3. *Ad querendum Deum*] Sicuti (habetur) supra: quoniam Deum patris sui quæsit &c. 2. Vers. 5. *Et constituit judices*] Quando ei dixerat videns: 3. res bonæ inventæ sunt apud te, quoniam removisti lucos, 4. accessit (rex Jehoschaphatus) ad librum legis, (ut ibi videret,) an illos (lucos) removerit, sicuti conveniebat (& in lege præceptum erat,) & principio quidem vidit scriptum: perdendo perdit. Ddd d 2 &c.

41. Ethnicus, gentilis, non Israelita; conf. tamen, quæ paulò antè. 40. notata sunt.

42. Sicuti supra v. 30. h. c. habetur.

43. Præter intentionem & citrà animi propositum Hebr. **לְהוֹמָה** sicuti hoc v. 33. habetur.

44. Corroborabat se, dissimulabat vulnus, tenens se rectū, ne milites sui animum desponderent, prout Vatablus ad hunc locū notavit.

45. Idem vide notatum ad 1. Reg. c. 22. v. 35.

46. Scil. prælium, sic quoque autor Vulgatæ: & finita est pugna, cui & LXX, consentiunt;

alii sensu contrario verterunt: & invaluit pugna, vid. Junii ac Tremellii versio, ut & Vatabli not. h. loc.

47. Prout supra v. 16. h. c. habetur.

1. Vid. supra 2. Paralip. c. 17. v. 6.

2. Prout supra 2. Paralip. dict. cap. 17. v. 4. habetur.

3. Propheta scil. Jehu, filius Chanani, de quo supra v. 2. h. c. & c. 16. v. 7.

4. Uti supra v. 3. h. c. habetur.

&c. usque ad: & lucos earum (gentium) conburetis igne & sculptilia illarum succidatis, 5. dein recordatus est, quod scriptum sit in (Parascha, quæ incipit:) cum acceperis, 6. & statuas eorum confringetis &c. 7. sui ipsius admiratione affectus fuit, quod benefecerit in oculis Domini, quod removerit lucos, lucos scil. filiorum Israelis, nam ecce non admonuit eos, nisi quoad illorum lucos, dein amplius rediit ad illam (Sectionem Biblicam:) iudices & moderatores, 8. atque (ibi) reperit scriptum: non plantabis tibi lucum, 9. tunc lætatus est (Jehoschaphat,) quod ipse illos removerit, vidit quoque ibidem scriptum: iudices & moderatores constitues tibi, 10. statim constituit iudices confirmatos 11. in omnibus urbibus Iehudæ, in unaquaque scil. urbe. Eod. vers. 5. *In urbibus munitis*] Constituit ab initio (Jehoschaphat iudices) approbatos (& auctoritate instructos,) ut illos compellerent & adigerent ad iudicium, dein constituit iudices non tantâ auctoritate instructos in urbibus, quæ non erant munitæ, quoniam illi metuebant, ne futuri essent magis refractarii, quam illi, qui habitabant in urbibus munitis, qui fiduciam ponunt in urbibus suis munitis. Vers. 6. *Non enim hominis exercetis * iudicium*] Expositio est: ne existimetis in corde vestro ac dicatis: quid nostra interest, si pervertamus iudicium, ut absolvamus amicos nostros, ut pervertamus iudicium pauperum & divitum personam accipiamus, nonne iudicium Dei haud exercemus; (sed solum hominum?) quocirca (hîc) dicitur: Domini (iudicium exercetis,) illius quippe est istud (iudicium, quapropter) si condemnaveris justum, perinde erit, ac si rapuisses & abstulisses aliquid, quod ad creatorem tuum pertinet ac iudicium Dei pervertisses, ut iudicium redderes perversum, quamobrem dispicite, quid facturi sitis atque in animum vestrum inducite in quolibet iudicio, perinde, ac si Sanctus ille Benedictus staret coram vobis in iudicio, atque hoc est, (quod hîc dicitur:) & vobiscum (erit Deus) in rebus iudiciariis; in (tractatu Talmudico:) Sanhedrin exponun-

5. Prout Deut. c. 12. v. 2. & 3. habetur, ubi vide Raschi not.

6. Hebr. כִּי תִשָּׂא, Parascha seu Sectio ista incipit Exod. c. 30. v. 11. & continuatur usque ad Exod. c. 35. eô exclusô.

7. Sicuti Exod. c. 34. v. 13. habetur.

8. Parascha seu Sectio, ista incipit Deut. c. 16. v. 18. & continuatur usque ad Deut. c. 21. v. 10. eô exclusô.

9. Prout Deut. c. 16. v. 21. habetur, ubi vide Raschi not.

10. Vid. Deuter. c. 16. v. 18. ibique not.

11. Approbatos auctoritate instructos, de quibus bona præsumptio fuit, sic istud: מְחֻמָּדִים hic interpretor & expono, ut idem significet, ac מְחֻמָּדִים i. e. probatos, probatæ fidei, Lightfoot. 1. Corinth. c. 6. v. 4. vertit: autorizatos vel authenticos, vide plura ibid. p. 183. edit. Lips. conf. & Raschi not. ad Deut. c. 16. v. 18. & quoad verbum מְחֻמָּדִים not. ad Genes. c. 38. v. 11. n. 12.

* Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 6. b.

ponuntur (verba ista: videte,) quid faciatis, quoniam non hominis iudicium exercetis; sed Domini, (nempè:) forsitàn dicet iudex: quid opus est, ut memet ita affligam? textus (hîc est:) & vobiscum (erit) in rebus iudicialibus, ac si diceret: incumbit vobis, ut (sic) faciatis, nec quidquam iudici (convenit facere,) nisi id, quod oculi ejus vident. Vers. 7. *Non est apud Dominum, Deum nostrum, iniquitas aut acceptio personarum aut sumptio muneris*] Atque ipse (Deus) vobiscum est in iudicio, quapropter ipse haud vult, ut faciatis iniquitatem in iudicio. Vers. 8. *Atque etiam Hierosolymis constituit*] Quamvis ipse (Jehosaphat) fuerit præsens in (urbe) Hierosolyma. Eod. vers. 8. *Ad iudicia Domini & ad lites*] (Vox:) משפט i. e. iudicium convenienter dicitur de causis pecuniariis, exemplum est (in illo loco:) atque hoc erit filiis Israël in statutum משפט i. e. iudicii, 12. de hæreditate (sive possessione ibidem est sermo,) scil. in (Parascha sive Sectione, quæ incipit:) Pinchas; 13. vox autem ריב commode dicitur de causis capitalibus 14. & læsionibus, 15. exemplum (habetur in illo loco:) quando יריבון i. e. contendunt viri &c. 16. Vers. 10. *Sic faciatis*] Propter excitationem & adhortationem & confirmationem addita est (litera:) Nun (in verbo תעשון, quod hîc in textu sacro habetur,) sicuti (eadem litera reperitur addita in illo loco:) donec תרעין i. e. resciscas, quomodo casura fures, 17. & sicuti (habetur in illo loco:) ita תאמרון i. e. dicatis domino meo, Esauo, 18. item (in illo loco:) sed hîc תרבקין i. e. adhærebis, 19. item (in illo loco:) quem יקצרון i. e. metent. 20. Eod. vers. 10. *Inter sanguinem & sanguinem*] Inter sanguinem cædis, quæ fit per errorem & quæ fit ex proposito. Eod. vers. 10. *Et admoneatis eos*] Fratres scil. vestros. Eod. vers. 10. *Et incumbat fervens ira vobis ac fratribus vestris*] Quocircà sic faciatis & admoneatis fratres vestros. Eod. vers. 10. *Nec reatum contrahatis*] Vos ullô modô, nam, si admiseritis admonitionem istam, non incumbet vobis fervens ira nec ulla

Ddd d 3

la

12. Sicuti Numer. c. 27. v. 11. habetur.
 13. Parascha seu Sectio ista incipit Numer. c. 25. v. 10. & continuatur usque ad Numer. c. 30. v. 1. eò exclusô.
 14. Iudiciis Criminalibus, Heb. דני נפש i. e. iudicia animarum, conf. hac de re Buxt. Lex. Chald. fol. 514.
 15. Corporis scil. sic vocem: חבלם speciali significatione hic interpretor, de illa scil. læsione, quâ quis proximum suum lædit in cor-

- pore suo, ut, qui percutit, vulnerat, membrô aliquô mutilat &c. vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 699.
 16. Prout Exod. c. 21. v. 18. habetur, ubi vide Raschinot.
 17. Vid. Ruth c. 3. v. 18.
 18. Sicuti Genes. c. 32. v. 4. habetur,
 19. Vid. Ruth c. 2. v. 8.
 20. Prout Ruth dict. c. 2. v. 9. habetur.

la in re vobis reatus incumbet, quoniam fecistis officium vestrum, quòd vobis injunctum est, ut faciatis. Vers. 11. *Et Dominus aderit bono*] (Erit Dominus) cum illo, qui facit bonum & rectum.

CAP. XX.

Vers. 1. *Et cum eis (nonnulli) ex Ammonitis*] Isti (fuerunt) Amalekitæ; sed cur vocantur Ammonitæ? quoniam mutato habitu (seu vestitu) ac linguâ mentiti sunt, se esse Ammonitas. iisque sese commiscuerunt veneruntque, ut pugnarent contrâ Israëlitas, idque probatur infrâ in textu, (ubi dicitur:) quando autem inceperunt cantum & laudem, disposuit Dominus insidiatores contrâ Ammonitas & Moabitas atque montanos Schiris &c. . deprehenditur (itaque,) quod Ammonitæ, de quibus hîc dicitur, fuerint Amalekitæ, qui vestitum atque linguam suam mutaverant & hoc est, quod composuit (poëta) Calir 3. in Parascha זכור 4. i. e. recordare, (ubi sic habetur: recordare tyranni, 5. inter Ammonitas latitantis, qui ad rumpendum vineam meam, Engedi, advenit, ac si diceret: recordare ejus, quod fecit Amalek crudelis, qui latitavit inter Ammonitas ac venit, ut rumpat vineam meam, Israëlitas scil. * illo tempore, sicuti scriptum est: qui ecce sunt ad Chazzazon Thamar, ea (est) Engedi; 6. Engedi autem vicina fuit termino Amalekitarum, sicuti dicitur in (Parascha sive Sectione, quæ incipit:) לך לך i. e. abito tibi, 7. ubi: & percusserunt omnem agrum Amalekitarum, etiam Amorrhæum illum, qui habitabat in Chazazon Thamar. 8. Vers. 2. *Ea est En-gedi*] Ac si diceret, quòd (nuncii illi) indicaverint ei (Jehoschaphato,) jam usque adeò propè vene-

1. Conf. hic Jac. Abendanæ not. ad Michlol Jophi, ut & Vatabli not. h. loc.

2. Prout habetur infrâ v. 22. h. c. conf. & v. 10. h. cap.

3. Hebr. הקליר, vocatur etiam הקלירי, quod nonnulli interpretantur Latine: Cellarius, conf. not. ad Ps. 121. v. 1. n. 1. istius poëtæ etiam infrâ in notis ad 2. Paralip. c. 22. v. 11. ubi vid. n. 42. & ad c. 35. v. 22. fit mentio, ubi vid. not.

4. Puto, hunc esse textum, qui Deut. c. 25. v. 17. habetur.

5. Violenti, formidabilis, Hebr. עריץ, poëma

istud verbis Hebræis sic habet: זכור עריץ בעמרים נחבא פרץ כרמי עין גדי כהובא expositionem istius vide paulò post in notis.

* Posses etiam כרמי ישראל vertere: vineas Israëlitis.

6. De hac urbe vid. Josu. c. 15. v. 62. & 1. Sam. cap. 24. v. 1. confer. & Lightfoot. Centur. Chorogr. c. 6. p. 17. & Dec. Chorogr. Marco Præmiss. c. 2. §. 3. n. 4. p. 529. edit. Lips.

7. Sectio ista incipit Genes. c. 12. v. 1. eaque continuatur usque ad Genes. c. 18. eò exclusò.

8. Prout Genes. c. 14. v. 1. habetur, ubi vide not. n. 22.

venerunt (hostes isti) ad nos. Vers. 4. *Etiam ex omnibus urbibus Jebudæ*] Ne dicas, quando ab initio (hujus versus) dixit & congregarunt se Judæi ad quærendum, quòd isti fuerint soli incolæ (urbis) Hierosolymæ; sed ex omnibus urbibus Jebudæ venerunt. Vers. 6. *Et tu dominaris cunctis regnis gentium ** & in manu est vis ac potentia*] Ut dominationem tuam in illos exerceas, quocirca à te petimus, ut nos ab illis eripias. Eod. vers. 6, *Et in manu tua est robur* [Vir robustus ac potens es, 9. linguâ veruaculâ (כח בעל significat:) hardis. 10. Eod. vers. 6. *Et nemo tibi potest resistere*] Nullus homo tibi potest resistere in omnibus regnis gentium, illius simile (habetur in illo loco:) non poterit ququam consistere ante faciem tuam, 11. sic (quoque in illo loco:) quis coràm me consistere poterit? 12. sic exposuit R. Menachem, filius R. Chelbo, p. m. Vers. 7. *Et tradidisti eam semini Abrahami*] Quapropter tuum est, efficere, ut illa (terra) firmiter retineatur in eorum (Israëlitarum) manu & ut expellantur gentes istæ, nam etiam rex mortalis vel alius quilibet homo, quando amico suo donum dedit & alius istud ei eripere vult, ipse operam dat, 13. ut efficiat, quòd illud (donum) firmiter in ejus manu retineatur; multò magis tu, (ô Deus,) quòd si fortè dicere velis, non dedi illam (terram) vobis, nisi ad tempus, ideò (hic) dicitur: כח לעולא i. e. in perpetuum, (nempè) possessionem perpetuam dedisti nobis. Vers. 8. *Et edificaverunt tibi in ea Sanctuarium nomini tuo, dicentes:*] Si evenerit nobis malum, (puta,) gladius, judicium aut ulla pœna, 14. vel pestis aut fames. 15. Vers. 9. *Et clamaverimus ad te ex angustia nostra*] In domo Sanctuarii. Eod. vers. 9. *Et exaudies & servabis*] Sicuti precatus est coràm te Salomo, 16. eique promisisti, te ita facturum esse, sicuti scriptum est: cum plaga affectus fuerit populus tuus & totus contextus usque ad (verba illa:) condones & des unicuique juxtà omnes vias ejus, 17. & exaudivit illum Dominus, sicuti scriptum est: & apparuit Dominus Salomoni eique dixit exaudi orationem tuam totusque contextus usque ad (verba illa:) & condonabo pecca-

** Conf. hic tract. 1. Talm. Pesachim, fol. 91. a. & Jevamot, fol. 7. b. it. Horajot, fol. 5. b. & Sevachim, fol. 32. a.

9. Vel: robore ac potentiâ vales, viribus præditus es id enim כח בעל, hic significat.

10. It. hic exprimo הדרתו Latine: audax.

11. Sicuti Josu. c. 1. v. 5. habetur.

12. Prout Hiob. c. 41. v. 1. habetur.

13. Occupatus est, satagit, Hebr. חזק בעצמו i. e. seipsum impellit, conf. quoad hanc si-

gnificationem not. ad Dan. c. 2. v. 12. & suprâ ad 2. Chron. c. 2. v. 6. u. 5.

14. Seu plaga, afflictio, sic vocem מכה i. e. judicium hic interpretor; est autem hæc expositio dictionis מכה, quæ hic in textu sacro habetur.

15. Prout verba ista v. seq. 9. habentur.

16. Vid. suprâ 2. Paralip. c. 6. v. 2.

17. Vid. suprâ 2. Paralip. dict. cap. 6. v. 24. & v. 30.

peccatum eorum & sanabo terram eorum, ^{18.} nunc itaque oro, ut recorderis istius promissi, quod ei fecisti, ut audias & serves nos ab hostibus nostris, qui contrà nos veniunt. Vers. 10. *Nunc autem*] Cùm ista omnia nobis promiseris te scil. nos servaturum esse ab hostibus nostris, qui contrà nos veniunt. * Eod. vers. 10. *Ecce Ammonitæ & Moabitæ & (incolæ) montis Sebir, contrà quos ut venirent Ismélite, tu non permisisti*] Ut pugnarent (contrà illos.) Eod. vers. 10. *Cùm venirent è terra Ægypti*] Istos (Ammonitas scil. & Moabitas &c.) oportebat meminisse istius beneficii nobisque auxilio venire deberent; sed non sufficit illis, quod erga nos immemores sint istius beneficii, ut nobiscum essent in omnibus angustiis nostris, verum etiam rependunt nobis malum & contrà nos veniunt, ut expellant nos ex possessione illa tua, quam tu ipse nobis possidendam dedisti, quocircà quidnam causæ illis est, ut contendant de possessione nostra? Vers. 12. *Sed ad te (respiciunt) oculi nostri*] Ut nos serves. Vers. 13. *Etiā parvuli eorum*] Sicuti fieri solet, quando copiæ (hostiles veniunt contrà regionem (aliquam, tunc) fugiunt ex pagis ad urbes munitas parvuli eorum, uxores eorum & filii eorum. Vers. 15. *Nolite timere nec paveatis*] Respicit istud ad id, quod dixerunt: non est in nobis vis (resistendi) multitudini isti; ^{19.} propheta itaque dixit eis: quamvis illi vos superent multitudine; tamen nolite timere ab illis. Eod. vers. 15. *Nam non vestrum (est) hoc prælium; sed Dei*] Respicit istud ad (illa verba:) nosque nescimus, ^{20.} respondet igitur propheta: certè, sicuti dixistis, quòd oculi vestri atque spes vestræ ad Sanctum illum Benedictum (directæ sint,) ut ille vos servet; ita etiam faciet, quoniam non vestrum (est) bellum; sed Dei. Vers. 16. *Per clivum Ziz*] Est nomen loci. Vers. 17. *Consistite*] Refertur istud ad (verba illa:) non vestrum (est) bellum (seu prælium.) Eod. vers. 17. *Et videte salutem Domini*] Respicit istud (ad ea, quæ habentur) suprà: nonne tu, Deus noster expulisti &c. & nobis possidendam dedisti, ^{21.} respondit itaque eis Sanctus ille Benedictus: iudicium penes vos est, ^{22.} meum est, efficere, ut illa (terra) in manu vestra firmiter retineatur. Eod. vers. 17. *Cras exite*] Et pugnabo pro vobis, illi itaque fidem habuerunt (verbis prophetæ) ac semet præparaverunt & surrexerunt manè. ^{23.} Vers. 20. *Et estote fideles*] Et estote constantes (in fide,) & prosperabimini, simile (istius

תאמנו

18. Vid. suprà 2. Paralip. c. 7. v. 12. & v. 14.

19. Prout suprà v. 12 h. c. habetur.

20. Quæ verba suprà dict. vers. 12. h. cap. habentur.

21. Prout suprà v. 7. & v. 11. h. c. habetur.

22. Justam habetis causam, æquum petitis, pro vobis sententiam fero, id enim דין צדק significat.

23. Sicuti infrà v. 20. h. c. habetur.

יִמְנֶנּוּ habetur in illo loco :) non יִמְנֶנּוּ i. e. eritis fideles. 24. Vers. 22. *Disposuit Dominus insidiatores*] Disposuit insidiatores, ut illos (Judæorum hostes) perderet atque funditus deleret, exemplum (habetur) in Abija, Rechabeami filio (sicuti scriptum est :) & Jeroboam circumire fecit insidias, 25. eodem modo Sanctus ille Benedictus circumire fecit hunc contra illum, porro rediit Moab & opem tulit Ammonitis; ambo autem illi surrexerunt contra filios Sehir. 26. Vers. 23. *Et steterunt Ammonitæ & Moabitæ contra habitatores montis Sehir ad internecione delendam & cum absolvisset contra habitatores Sehir, juverunt quisque in proximum suum*] Circumire fecit Sanctus ille Benedictus alterum contra alterum, ut perderentur & penitus delerentur, adeò, ut caderent cadavera in terram ac nemo superstes esset. Vers. 25. *Ut non essent ferendo*] Propter multitudinem. Vers. 26. *In vallem benedictionis*] i. e. In illam vallem, quæ postea vocata fuit vallis benedictionis, 27. propter factum (scil. benedictionis seu gratiarum actionis, quæ ibi peracta fuit,) sicuti mox exponitur, dum dicit : nam ibi benedixerunt Domino 28. eumque celebrârunt propter omnia bona, quæ (Deus Judæis) illis exhibuerat, quoniam auxilio eis fuit contra hostes eorum (& ab illis eos liberavit.) Vers. 28. *Et venerunt Hierosolymam cum nabliis & citbaris atque tubis*] Ecce tria instrumenta Musica, intuitu trium (istorum, quorum versu præcedente fit mentio, nempe :) virorum Jehudæ & Hierosolymæ atque Jehoschaphati. Vers. 32. *Et ambulavit in via patris sui Asæ*] A quanam re ille non recessit, quò minus faceret rectum? (nempe :) à via bonâ & rectâ patris sui non recessit; ast à viis malis Asæ ipse recessit, sicuti (de Asa) scriptum est : & deprompsit argentum & aurum atque totus ille contextus; 29. sed Jehoschaphatus non ita fecit; verum per omnem vitam suam speravit in Sancto illo Benedicto. Vers. 34. *In verbis Jebu, filii Chanani*] Qui dixerat Jehoschaphato regi : an improbo auxiliari? 30. Vers. 37. *Non valuerunt*] Expositio est : non continuavit se vis navium, ut obire possent (mare;) sed confractæ sunt. 31.

CAP.

24. Vid. Esai. cap. 7. vers. 9. ibique Raschi not. Sign. *

25. Prout suprâ 2. Paralip. c. 13. v. 13. habetur.

26. Sicuti v. sequ. 23. h. c. habetur.

27. Vallis benedictionis hic dicitur κατὰ πρό-
λυσιν, quoniam demum post factum istud i.
e. post peractam ibi benedictionem seu gra-
tiarum actionem sic appellata.

28. Sic enim mox eodem hoc vers. 16. sequitur,

conf. tract. Talm. Megilla, fol. 10. b. & San-
hedrin, fol. 39. b.

29. Prout suprâ 2. Paralip. c. 16. v. 2. habetur.

30. Sicuti c. præc. 19. v. 2. habetur, conf. not.
ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 104. b.
med.

31. Conf. hic Abarbenel ad 1. Reg. c. 10. v. 22.
fol. 238. col. 3. circa fin. ubi dubium non leve

CAP. XXI.

Vers. 7. *Lucernam*] Explicatio (vocis נֵיר est, quòd significet) jugum, 1. super Israëlitas. Vers. 8. *Illius atate defecit Edom &c.*] David enim percussit (per Joabum) omnes mares in Edomæa, 2. ac loco regis illis (Edomæis) præfecit stationarios, 3. solveruntque ei (Edomæi) tributum & sic fecerunt (atque tributum præstiterunt) omnibus regibus Jehudæ, qui (Edomæis) stationarios præfecerant, prout sibi visum fuit; ast tempore Jehorami ac deinceps defecerunt à regno Judaico. Vers. 9. *Circumjacentem sibi*] Et percussit (Jehoramus) Edomæos illos, qui ipsum circumdabant eique vicini (seu proximi) erant ut ei auxilio essent, sic enim (tunc temporis reges) facere solebant, quando devicerant in prælio (hostes suos,) capiebant vivos viros robustos eosque secum abducebant ne sese hostibus eorum adjungerent atque auxilio essent Edomæis, popularibus suis, surrexit itaque (Jehoramus) repente noctu eosque interfecit; Rabbinii autem nostri (verba illa:) circumjacentem sibi exposuerunt, (quòd significant) illos, qui vicini erant * coram ipso (rege Jehoramo.) Vers. 10. *Defecit itaque Edom*] Sed nonne jam antè dictum est supra: illius tempore defecit Edom? 4. sed sic facere solet S. Scriptura, quoniam interjecit inter utrumque (textum) versum unum, dum dicere voluit: tunc defecit Libna, 5. ideò in ordinem redigit illos (textus) ab initio ac dicit: & defecit Edom. Eod. vers. 10. *Tunc defecit Libna*] Judææ (terræ urbs illa) fuit, 6. & in confinio (regionis) Edomææ sita fuit, sicuti scriptum est in libro Josuæ, 7. erantque urbes illæ 8. partim ex tribu filiorum Jehudæ in finibus Edomææ (regionis) sitæ & quando viderunt, quod Edomæi rebellarint, etiam ipsæ defecerunt isto tempore, quoniam in confinio Edomææ erant sitæ & Edomæis opem ferebant atque hoc est, (quod hîc dicitur:) tunc defecit Libna. Eod. vers.

moveretur, quomodo naves ex portu Ezion Geberis potuerint pervenire ad Tarsis.

1. Id est: regnum, conf. not. ad 1. Reg. c. 11. v. 16. n. 13. & ad 2. Reg. c. 8. v. 19. Sign. *

2. Vid. 1. Reg. c. 1. v. 15. & 16. ibique not.

3. Hebr. וְיִצְרֵי, vid. 2. Sam. c. 8. v. 14. ibique Raschini not. conf. & 1. Paralip. c. 13. v. 13. ibique not. n. 22. it. not. ad 2. Reg. cap. 8. v. 20. num. 9.

* Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 8. v. 21. Sign. *

4. Sicuti v. 8. h. c. habetur, ubi vide not.

5. Sicuti verba ista hoc v. 10. habentur, confer. quæ suprâ ad 2. Paralip. c. 6. v. 12. n. 8. notata sunt.

6. Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 8. v. 22. n. 13.

7. Vid. Josuæ c. 21. v. 13. it. not. ad 2. Reg. dict. c. 8. v. 22. n. 13.

8. De quibus Josu. dict. c. 21. v. 13. & seqq.

vers. 10. *Quia dereliquerat Dominum, Deum patrum suorum*] Narrat (hinc S. Scriptura) causam, cur ab illo (Jehoram) defecerint ipsius ætate magis, quam à cæteris regibus Jehudæ, qui antè illum fuerunt. Vers. 11. *Et fecit, ut scortarentur*] Quicumque derelinquit & permutat timorem Sancti illius Benedicti cum cultu idololatriæ, de eo convenit dicere: scortatio, 9. quam fecit, exemplum est in muliere, quæ scortatur & cum aliis adulterium committit ac simile (habetur in illo loco:) scortando scortatur hæc terra, 10. item (in illo loco:) & scortentur post Deos alienos &c. 11. Vers. 12. *Et pervenit ad illum scriptura ab Elia*] Postquàm ille ascenderat in cælum, 12. pervenit ad illum (Jehoramum) scriptura illa istius vaticinii. Vers. 17. *Et irruerunt in eam*] (Verbum בקע hinc significat,) sicuti (in illo loco:) ascendamus contra Judæam & fatigemus eam ונבקיענה i. e. & rumpamus eam, sic quoque (in illo loco:) להבקיע i. e. ut perirumperet ad regem Edomæorum. 14. Vers. 19. *Quo tempore exibat terminus*] Terminus scil. ille, quem ei dixerat propheta (Elias.) Eod. vers. 19. *Nec fecerunt ei populus ejus unctionem*] Quamvis opus fuerit illa unctione, quoniam morbis pessimis ægrotaverat ejusque caro computruerat; (tamen) Sanctus ille Benedictus noluit, ut ipse honoraretur eique fieret unctio 15. etiam non sepultus fuit in sepulchris regum. 16. Vers. 20. *Absque desiderio*] Explicatio est: omnibus diebus (vitæ) suæ fuit in calamitate & in morbis atque in ipso impletum fuit (id, quod scriptum est:) ecce proposui tibi hodiè vitam &c. 17. etiam brevis ætate & satur commotione. 18.

CAP. XXII.

Vers. 2. *Quadraginta duorum annorum erat*] In Regum autem (libro) scriptum est: viginti duorum annorum erat, ecce quomodo, juxtà hanc (annorum 42. computationem) filius senior fuisset patre suo duobus
Eee e 2 annis;

9. Id est: aprè & convenienter de illo dici poterit, quod scortatus sit, spirituali scil. for-
10. Prout Hose. cap. 1. v. 2. habetur, ubi Raschi not.
11. Vid. Exod. c. 34. v. 15.
12. Variæ sunt istius loci expositiones, conf. 1. Reg. c. 22. v. 51. cum 2. Reg. c. 8. v. 16. & sequ. vid. & Junii ac Tremellii ut & H. Grotii not. h. loc. it. D. Meyer, not. ad Seder Olam, p.
13. Sicuti Esai. c. 7. v. 6. habetur, ubi vide Raschi not.
14. Vid. 2. Reg. c. 3. v. 26.
15. Sicuti fieri solebat regibus, conf. not. supra ad 2. Paralip. c. 16. v. 14. n. 7.
16. Prout v. sequ. 20. h. c. habetur, confer. not. ad 2. Reg. c. 8. v. 24. n. 14.
17. Vid. Deut. c. 30. v. 15. ibique not. n. 12.
18. Sicuti Hiob. c. 14. v. 1. habetur.

annis; 1. sed (hoc ita intelligendum & exponendum est :) bienniô , anteqvàm nasceretur Jehoram , pater ejus (Ahasjæ) factum fuit decretum istud de domo Davidis, ut illa excinderetur unà cum domo Achabi, 2. & sic illa (S. Scriptura) dicit : sed à Deo fuit proculcatio Ahasjæ &c. 3. & ex quo die Afa acceperat filiam Omri uxorem filio suo (Jehoschaphato) factum fuit decretum istud , sic docetur in Seder Olam, 4. & in Tosiphta Sotæ ; verùm enimverò non reperimus in tota S. Scriptura, quòd Jehoschaphatus duxerit filiam Omri uxorem ; sed (istud scriptum) inveni : & affinitate junctus fuit Jehoschaphatus) Achabo , 5. & forsitan illa fuit soror ejus (Achabi,) quàm ille matrimoniô sibi junxit ; 6. annô autem trigessimô primô (regis) Asæ duxerat eam uxorem , dicitur enim in (libro) Regum : annô trigessimô primô Asæ regnavit Ombri, 7. & quando Afa filiam ejus (Ombri) dedit in matrimonium filio suo, Jehoschaphato , quoniam Omri superior factus interfecit Thibnim, 8. exi ac computa ab anno trigesimo primo Asæ usque ad id tempus, quo regnavit Ahasja , invenies quadraginta & duos annos, prætereà alia Scriptura dicit in (libro) Regum : annô duodecimô Jorami, filii Achabi, regnavit Ahasia filius Jehorami ; 9. alia autem Scriptura dicit : annô autem undecimô Jorami regnavit Ahasja, 10. vel inviti (dicere debemus ,) quòd Jehoram , pater illius (Ahasjæ) non mortuus sit, nisi annô duodecimô Jorami ; Achabi filii , 11. nam ecce scriptum est : annô quintô Jorami , filii Achabi , regnavit Jehoram , Jehoschaphati filius , 12. & regnavit octo annis, 13. quòd verò (S. Scriptura) porrò dicit : anno autem undecimo Jorami, 14. id

1. Id est : bienniô natus fuisset , antè partem suum , antequam pater ejus nasceretur ; quod naturâ impossibile est , conf. not. ad 2. Reg. c. 19. & 20. 2. Ob affinitatem nempè cum Achabo contractam , hoc est , quia Josaphat sororem Achabi, filiam Omri duxerat uxorem , confer. D. Meijeri not. ad Seder Olam p. 920. & not. ad 2. Reg. c. 9 v. 29. n. 22. 3. Sicuti v. 7. h. c. habetur , ubi vide not. n. 6. conf. & not. ad 2. Reg. c. 9. v. 29. n. 23. 4. Vide Seder Olam , cap. 17. p. 46. & 47. edit. Amstelod. conf. D. Meyer. not. ad Seder Olam p. 922. & Lightfoot. ad Matth. c. 1, v. 9. §. 4. p. 181. edit. Lips. 5. Prout suprâ 2. Paralip. c. 18. v. 1. habetur , conf. not. ad 2. Reg. c. 9. v. 29. n. 25. 6. Conf. hic præ aliis Vatabli , ut & Junii ac	Tremellii not. h. loc. atque ad 2. Paralip. c. 18. v. 1. 7. Vid. 1. Reg. c. 16. v. 23. ibique Raschi not. 8. De hoc vid. 1. Reg. dict. cap. 16. v. 22. ibique not. n. 3. & 4. conf. & D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 828. 9. Sicuti 2. Reg. c. 8. v. 25. habetur , conf. infrâ n. 19. h. v. 10. Vid. 2. Reg. cap. 9. v. 29. ibique Raschi not. conf. infrâ n. 14. h. v. 11. Idem notatum vide ad 2. Reg. dict. c. 9. v. 29. ibique n. 16. 12. Prout 2. Reg. c. 8. v. 16. habetur , ubi vide not. n. 6. 13. Sicuti 2. Reg. dict. c. 8. v. 7. habetur. 14. Scil. regnavit Ahasja , prout 2. Reg. c. 9. v. 29. habetur , conf. suprâ n. 10. h. v. & infrâ n. 18. h. v.

id intelligendum est, quòd regnaverit (Achasja) vivò patre suo (Jehoramo) anno uno, 15. quoniam pater ejus percussus fuerat morbis gravissimis, sicuti dicitur: & post hæc omnia percussit illum Dominus &c. 16. & constituerunt incolæ (urbis) Hierosolymæ regem Achasjam, filium ejus minimum, 17. annò scilicet unò, cum pater ejus adhuc viveret & hoc est, quod scriptum est: annò undecimò Jorami; 18. quod autem dixit: anno duodecimò 19. Jorami, (id intelligendum est:) postquam mortuus est pater ejus, tunc fuit annus duodecimus Jorami. Vers. 5. *Et percusserunt Syri*] (Istud: **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** positum est) pro **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** i. e. Syri, 20. multis in locis (S. Scripturæ) deest (litera) **א** Aleph, verbi gratiâ (in illo loco:) Amasæ **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** i. e. dicetis; 21. interdum autem (litera) **א** addita est (superflue) in dictione aliqua, exempli gratiâ (in illo loco:) Ethan **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** pro: **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים**, 22. & **א** in **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** i. e. & indicationem meam auribus vestris. 23. Vers. 6. *Quoniam plage*] Explicatio est, (quòd verba ista: **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** posita sint pro:) **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** i. e. à plagis, sic quoque habetur in (libro) regum. 24. Eod. vers. 6. *Et Azarja, Jehorami filius,*] Is (fuit) Achasja, sic enim illa (S. Scriptura) dicit: & Achasja, rex Jehudæ, descendit, ut inviseret Joramum. 25. Vers. 7. *Proculcatio*] (Vocis **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים**) explicatio est, (quòd significet:) **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** i. e. mixturam (seu confusionem,) sicuti (accipitur in illo loco:) **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** i. e. conculcatam in sanguine tuo. 26. Vers. 8. *Et filios fratrum Achasja*] Quòd (hic) non dicatur: & fratres Achasjæ, (hoc ideò factum est,) quoniam illi (fratres ejus) interfecti fuerant tempore Jehorami, patris eorum, sicuti scriptum est suprâ: & ascenderunt contrâ Jehudam & irruerunt in eam &c. nec relictus fuit filius, nisi Jehoachas, minimus filiorum ejus. 27. Vers. 10. *Et surrexit & perdidit*]

Eee • 3

(Istud:

15. Eadem vide notata ad 2. Reg. cap. 9. v. 29. ibique Sign. *

16. Prout c. præc. 21. v. 18. habetur, conf. not. ad 2. Reg. dict. c. 9. v. 29. n. 17.

17. Sicuti v. 1. h. c. habetur, confer. not. ad 2. Reg. alleg. c. 9. v. 29. n. 18.

18. Nempè: regnavit Achasja, uti 2. Reg. c. 9. v. 29. habetur, conf. suprâ n. 10. & 14. h. v.

19. Prout 2. Reg. c. 8. v. 25. habetur, conf. suprâ n. 9. h. v.

20. Conf. hic not. ad 1. Paralip. c. 2. v. 6. n. 14.

21. Vid. 2. Sam. c. 19. v. 14. ubi **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** positum est pro **וַיִּכּוּ הַסִּיּוּרִים** cum Aleph.

22. Id est: Zarachita vel Zarachæus vid. 1. Reg.

c. 4. v. 31. conf. & not. ad 1. Paralip. c. 2. v. 6. n. 8. & n. 9.

23. Prout. Hiob. c. 13. v. 17. habetur, conf. not. ad 1. Paralip. dict. c. 2. v. 6. n. 10.

24. Nempè: 2. Reg. c. 8. v. 29. sic habetur.

25. Sicuti 2. Reg. dict. c. 8. v. 29. habetur, conf. H. Grotii not. h. loc. ut & not. ad 2. Paralip. c. 26. v. 5. n. 2.

26. Vid. Ezech. c. 16. v. 6. ibique Raschi not. n. 15. conf. & suprâ v. 2. h. c. n. 3.

27. Prout c. præc. 21. v. 17. habetur, Jehoachas iste fuit etiam dictus Achasja, & Azarja, h. c. 22. v. 6. conf. & suprâ v. 1. h. c. ubi etiam A-

chas-

(Istud : וְתַרְבֵּר) significat : דָּבָר i. e. pestem, in Regum (libro) scriptum est : וְתַרְבֵּר i. e. & perdidit , 28. ac de generatione ista dixit David (Psalmum , qui incipit :) victori super octava , 29. nam viderat David in Spiritu Sancto, fore, ut in octava generatione totum ipsius semen interficeretur per Athaljam , 30. nam ecce à Salomone usque ad hoc tempus (fuerunt) octo generationes , quocirca oravit (David ,) ut superstes maneret ipsius semen ad memoriam, ac dixit : serva, Domine, quoniam defecit Sanctus &c. 31. in Regum (libro) scriptum est, quòd (Athalja) venenò mortiferò illos interemerit , nam ecce scriptum est ibi : & furtim subtraxit eum è medio filiorum ejus, הַמְּמוֹתִי i. e. qui interficiebantur, 32. vocanturque 33. הַמּוֹמְתִי i. e. morte interempti, & tam secundum S. Scripturam, 34. quàm secundum Masoram הַמּוֹמְתִי quoad sensum literalem significat eos, qui jam mortui sunt, juxta Masoram הַמְּמוֹתִי , qui moriuntur ac discedunt (è vita) per supplicia (ac pœnas) significationem temporis præsentis habens; sed qui non citò (sed lentâ morte discedunt ex vita,) eaque est mors per incantationem magicam & venenum mortiferum, eorum scil. qui non moriuntur citò ; sed paulatim consumuntur 35. morbis ac porrò moriuntur, simile (habetur in illo loco :) מְמוֹתִי i. e. mortibus ægerrimis 36. famis scil. quoniam etiam isti, (qui fame consumuntur) non citò moriuntur. Vers 11. *In conclave lectorum*] Targum (habet :) בְּאֶרְצוֹן בֵּית עֲרֹסְתָא i. e. in conclavi (seu cubiculo) domus lectorum, 37. ac si diceret: in atrio, in conclavi, ubi sacerdotes dormiunt, Magister noster, Salomo, p. m. interpretatur : 38. in conclavi superiore

chasja minimus filiorum Jehorami vocatur & quòd solus superstes fuerit, interfectis cœteris ejus fratribus.

28. Sicuti 2. Reg. c. 11. v. 1. habetur, conf. not. ad 1. Paralip. c. 3. v. 11. Sign. *.

29. Vid. Ps. 12. v. 1 ibique not. n. 1.

30. Idem vide notatum ad 1. Paralip. cap. 3. v. 11. ibique n. 11. & 12.

31. Prout Ps. 12. v. 2. habetur, conf. not. ad 1. Paralip. dict. c. 3. v. 11. n. 12.

32. Sicuti 2. Reg. c. 11. v. 2. habetur.

33. Hebr. קִרְיָן i. e. vocavit illos, respicitur autem hoc verbo ad קָרָא i. e. lectionem, secundum glossam scil. Masorethicam, ubi pro הַמְּמוֹתִי, quod est כְּתִיב i. e. scriptum, positum est : הַמּוֹמְתִי, quod est קָרָא, conf. Masor. & n. sequ. 34. h. v.

4. Id est : juxta כְּתִיב, prout scil. in textu sacro

scriptum reperitur, conf. n. præc. 33. h. v.

35. Hebr. מְדַכְּכִין i. e. contunduntur à רָדָה i. e. contudit.

36. Prout Jerem. c. 16. v. 4. habetur, conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 107. a. med.

37. Quoniam in Bibliis regiis quoad librum primum & secundum Chronicorum nullum habetur Targum seu Paraphrasis Chaldaica, ideò verba ipsa hic adducere visum mihi fuit.

38. Ex hisce verbis nonnulli concludunt, quòd R. Salomo Jarchi non sit autor Commentarii in libros Chronicorum, conf. quæ suprâ ad 1. Paralip. c. 1. v. 1. n. 2. & infrâ ad 2. Paralip. c. 35. v. 8. notata sunt, vid. & D. Meyer. ad Seder Olam, p. 937. edit. Amstel. & c. sequ. 23. v. 14. n. 11.

re domus Sancti Sanctorum, sicuti scriptum est in (libro) Regum: & fuit cum illa in domo Domini absconditus &c. 39. & de illo dixit David: quoniam abscondet me in tabernaculo &c. 40. vocat autem illud conclave lectorum juxta istud: inter ubera mea pernoctavit, 41. & hoc est, quod composuit Kalir: 42. si dispersit lectos, (si) dispersum fuit conclave lectorum, in propitiationem recordetur (Deus!) desolatio domus (sive templi) sit expiatio pro vobis! 43.

CAP. XXIII.

Vers. 3. *Et pepigit contra congregatio in domo Dei cum rege*] Quod ipsi ei opem laturos essent. Vers. 4. *Qui veniunt Sabbatho*] Etiam qui egrediuntur Sabbatho, sicuti scriptum est in sequentibus: & assumpserunt quisque homines suos, venientes Sabbatho, & egredientes Sabbatho, 1. custodiae enim per vices renovabantur Sabbatho, Sacerdotalis scilicet & Levitica, altera egrediebatur & altera ingrediebatur; sed tunc retinuit Jehojadah ibi custodiam egredientem simul cum custodia ingrediente, easque in tres partes divisit. Vers. 5. *Tertia pars adesto domui regis*] Ut observet, ne quidam sese congregent contra illum (regem,) ut eum interficiant. Eod. vers. 5. *Et tertia pars*] Hæc (fuit) altera tertia. Eod. vers. 5. *In porta fundamenti*] In Regum (libro) scriptum est: in porta Sur, 2. in (tractatu Talmudico:) Joma Hierosolymitano exponitur, quod fuerint septem nomina huic portæ *היסור* i. e. fundamenti, (nempe dicta fuit illa porta) *סור* Sur, quoniam ibi mundabant leprosos super pollice manus eorum, 3. & quoniam (scriptum est:) *סירו* i. e. recedite, impurus sum, proclamant eis. 4. Vers. 6. *Et totus populus observanto*] Ne intrent in domum Domini (illi,

39. Prout 2. Reg. c. 11. v. 3. habetur, vid. & hic D. Meyer, not. ad Seder Olam, dict. p. 937.

40. Sicuti Ps. 27. v. 5. habetur, ubi vide Raschi not. conf. & ejusd. not. ad 2. Reg. c. 11. v. 2. n. 1. & 2.

41. Vid. Cantic. c. 1. v. 3. conf. & hic not. ad 2. Reg. c. 11. v. 2. n. 3.

42. Hebr. *הקלר*, D. Meyer, ad Seder Olam p. 937. vertit: Ha-Kalir, conf. quæ de hoc poëta supra ad 2. Paralip. cap. 20. v. 1. n. 3. & ad 2. Reg. c. 11. v. 2. n. 4. notata sunt, ut & ad 2. Paralip. c. 35. v. 22. n. 15.

43. Conf. hic, quæ ad 2. Reg. c. 11. v. 2. n. 5.

& ad Exod. c. 38. v. 21. n. 13. & ad Numer. c. 24. v. 5. n. 33. notata sunt, vid. & Buxt. Lexic. Chald. fol. 2400.

1. Sicuti infra v. 8. h. c. habetur, ubi vide not.

2. Hebr. *סור*, prout 2. Reg. c. 11. v. 6. habetur; hic autem vocatur porta: *היסור* i. e. fundamenti, conf. not. ad 2. Reg. dict. cap. 11. v. 5. n. 9.

3. De quo vide Levit. c. 15. v. 25. ibique not.

4. Prout Thren. c. 4. v. 15. habetur, & hos quidem duo sunt nomina portæ, nempe, 1. porta *היסור* i. e. fundamenti & 2. porta *סור* i. e. recessus

li, qui à parte Athaljae stabant.) Vers. 7. *Et arma in manu ejus*] Arma bellica in manu ejus. Vers. 8. *Ingredientes Sabbatho cum egredientibus Sabbatho, quoniam non dimiserat*] Illas scil. partes, quæ (aliàs solebant) egredi, ut domum abirent; sed (Jehojada) retinuit illas ibi simul cum illis, qui veniebant, simile (istius verbi פטר habetur in illo loco:) in conclavibus פטורין i. e. immunes, . ac si diceret: vacabant (atque liberi erant) ab omni opere, (quod peragebatur) in atrio, solummodò custodire debebant conclavia, nam interdiu ac noctu illis incumberebat opus, ut custodirent atria & conclavia, quocirca immunes erant ab omni alio opere, (quod peragebatur) in atrio. Vers. 10. *Missile cujusque in manu ejus*] (Istud: שחרו significat) arma ejus bellica, sicut (in illo loco:) & super השחר i. e. missile (sive arma) apud Joëlem. 6. Vers. 11. *Diadema*] Hæc fuit corona, quam acceperat David ex (urbe) Rabbat Ammonitarum, sicut scriptum est: & accepit David coronam regis eorum eaque fuit super caput Davidis, 7. & ab isto tempore ac deinceps reges Jehudæ diadema istud capiti suo imponebant. Eod. v. 11. *Et testimonium*] Hic fuit liber legis (Divinæ,) sic illa (S. Scriptura) dicit: & legat in eo omnibus diebus vitæ suæ; 8. Rabbini nostri dixerunt: diadema istud fuit testimonium, nam, quicumque idoneus erat regno, ei aptum erat (illud diadema;) qui vero non idoneus erat regno, ei etiam non erat aptum. 9. Vers. 13. *Stabat super columna sua*] Prout dicit (S. Scriptura:) & stetit rex super columna, nam Salomo fecerat suggestum æneum &c. & stetit super illo & benedixit flexis genibus, 10. etiam hodie moris est, ut, quando gentes sese congregant, stet rex vel dux in loco excelsio, ut possent illum conspicere & audire ejus verba. Eod. v. 13. *Conjuratio, conjuratio*] Rebellio, rebellio. Vers. 14. *Ordines*] (Hebr. השררות, vocem istam) exposuit R. Salomo 11. locum adventus regis ex domo sua ad templum Domini, 12. &

cessus sive secessus; reliqua nomina sunt: 3. Porta Solaris, quod respiceret ortum Solis. 4. Porta ingressus, quia per illam Sol ingressus & egressus est. 5. Porta mediana, quia inter duas portas media extitit. 6. Porta nova, ibi enim Scribæ doctrinam renovârunt. 7. Porta superior, extitit enim suprâ atrium Ifraëlis, vid. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 936. edit. Amstel. it. not. ad Reg. c. 11. v. 5. n. 10.
5. Sive liberi, ab omni opere scil. prout mox exponitur, vid. 1. Paralip. c. 9. v. 33. ibique not. Sign.*;

6. Sicut Joël. c. 2. v. 8. habetur, ubi vide not.
7. Vid. 2. Sam. c. 12. v. 30. ibique Raschi not.
8. Prout Deut. c. 17. v. 19. habetur, conf. not. ad 2. Reg. c. 11. v. 12. n. 14.
9. Scil. istud diadema, conf. hic not. ad 2. Reg. c. 11. v. 12. n. 15. it. tract. Talm. Avoda fara, fol. 44. a.
10. Prout suprâ 2. Chron. c. 6. v. 12. & 13. habetur, conf. not. ad Reg. c. 11. v. 14. n. 16.
11. Etiam ista annotatio ostendit, Judæi cujusdam interpolatoris manum hic intervenisse, conf. not. ad c. præc. 22. v. 11. n. 38.

12. & haud scio, quid significet (hîc) שַׁרְרוּרָה, Jonathan interpretatus est סִרְרִיָּה i. e. ordines. Eod. vers. 14. *Et qui sequetur eam, morietur*] Ne permittite, ut illa egrediatur per viam exitûs atrii ad urbem, 13. ne fortè reperiatur (ibi) auxiliares, qui sese ei (Athaliæ) adjungant, & quicumque venerit, ut ei auxilium ferat, is moriatur, interficite illum. Vers. 15. *Et imposuerunt ei manus*] (Vox יָרִיָּה i. e. manus hîc significat:) locum effugiendi. 14. Vers. 16. *Fœdus inter illum (Deum) & inter populum & inter regem*] Ut scil. illi omnes tam rex, quàm populus sequerentur Dominum. 15. Vers. 18. *Præfecturus*] i. e. Præfectos huic rei, ut offerrent holocausta & omnia, de quibus dicitur in hoc textu, simile (istius vocis פִּקְדוֹת habetur in illo loco:) & audivit Paschur &c. ipseque fuit פִּקֵּיר i. e. præfectus, antecessor in domo Domini. 16. Vers. 19. *Ne ingrederetur immundus ulla re*] Etiam ad id præfecti fuerunt, ne permitterent, ut ingrederetur in atrium illius immundus, propter necessitatem cujuscunque rei. 17.

CAP. XXIV.

Vers. 2. *Omni diebus Jehojada*] In Regum (libro) scriptum est: omnibus diebus suis, quibus docuit eum Jehojada, Sacerdos; 1. sed postquam ille mortuus est, tunc venerunt principes regis, ut eum adorarent, i. e. ut facerent illum Sanctum, 2. in Medrasch exponitur: quoniam absconditus fuerat Joas in domo Sancti Sanctorum nec læsus 3. erat, dixerunt ei: dignus es, quia fias Deus. 4. Vers. 3. *Et genuit filios ac filias*] Quoniam dicitur infra, quod Joas interfecerit filios Jehojadæ, 5. opus fuit, dicere, quod ei extiterint filii. Vers. 7. *Nam*

12. Idem vide notatum ad 2. Reg. cap. 11. vers. 8.

Sign *

13. Idem notatum est ad 2. Reg. c. 11. v. 15. n. 18.

14. Vel. recedendi, Hebr. לָנֹס, conf. & hic. not. ad 2. Reg. c. 11. v. 16. n. 19.

15. Sic quoque notatum est ad 2. Reg. cap. 11. v. 17. n. 20.

16. Prout Jerem. c. 20. v. 1. habetur, confer. not. ad 2. Reg. c. 1. v. 18. n. 21.

17. Id est: quacunque re ille opus habuerit; si tamen immundus fuerit, ei non permittatur, ut atrium ingrediatur.

18. Sic 2. Reg. c. 12. v. 2. habetur, ubi vide Ra-

schi not.

2. Hebr. שָׁרָה, in Raschi notis ad 2. Reg. dict. c. 12. v. 2. habetur: אֱלֹהִים i. e. Deum, ut facerent illum Deum, conf. not. ibid. n. 1. & n. sequ. 4. h. c.

3. Hebr. הִחַי, idem verbum vid. supra in not. ad 2. Paralip. c. 22. v. 34.

4. Idem vide notatum ad 2. Reg. c. 12. v. 2. n. 2. & 3. conf. & infra not. ad v. 23. h. c. n. 43. ac not. ad Thren. c. 2. v. 20. n. 59.

5. Vid. infra v. 21. h. c.

Ff ff

7. *Nam Athalja, improba, filii perreperant*] Opus fuit (istud hîc) dicere, quoniam Salomo (ab initio, cùm faceret structuram templi) recentem, ædificaverat structuram firmam, nam ex quo illud (templum) ædificaverat Salomo usque ad Joasum, non fuerunt, nisi centum ac viginti quinque anni, & jam istud fuerat ruptum, nam, nisi Athalja ejusque filii (illud templum) rupissent, hætenus firmum mansisset, nam ecce à Joaso usque ad Josiam plus quàm ducenti fuerunt anni nec opus habuerunt, ut illud firmarent usque ad Josiam, atque etiamsi ita fuerit; tamen Joas non fecit illud (templum) novum, sicuti ab initio (fuerat;) ex quo autem perfecta fuit domus (sive templum) usque ad Joasum, centum & viginti quinque (fuerunt anni,) videlicet Salomo regnavit quadraginta annis, annò quartò 6. regni ejus coeperat ædificare illud (templum) & septem annis 7. occupatus fuit in eo exstruendo, ecce undecim annos, 8. supersunt triginta anni, 9. Rechabeam regnavit septendecim annis, ecce quadraginta septem anni, Abja (regnavit annis) tribus, ecce quinquaginta anni, Afa uno & quadraginta (annis regnavit,) en unum & nonaginta (annos,) Jehoschaphatus viginti quinque annis (regnavit,) ecce centum & sedecim (anni,) Jehoram octo (annis,) en centum & viginti quatuor (anni,) Ahasja unò (regnavit annò,) ecce centum & viginti quinque (annos;) à Joaso autem usque ad Josiam (plus, quam ducenti 10. fuerunt anni,) nimirum Amazia regnavit viginti novem annis, Ufias quinquaginta duobus, Jotham sedecim, Ahas sedecim, Hiskias viginti novem, Menasses quinquaginta quinque & Amon duobus, en ducentos minùs unò (annos) præter illos annos, quibus vixit Joas post restaurationem templi,prehenditur (itaque,) quòd non opus habuerint, firmare rupturam templi, nisi Athalja illa improba ejusque filii istud rupissent. Vers. 5. *Et colligite ab universo Israële*] Ac si diceret: colligite illam pecuniam, quam Israëlitæ quotannis dare solent, sicuti scriptum est: omnis, qui transit in

6. Sic 1. Reg. c. 6. v. 1. & 2. Paralip. c. 3. v. 2. habetur, vid. 1. Reg. dict. c. 6. v. 37. ibique not. n. 73. in notis Commentatoris hoc loco habetur י"ד i. e. viginti quatuor; sed mendum est.

7. Ita 1. Reg. c. 6. v. 38. in commentatoris notis sic habetur: י"ד sed etiam hoc loco mendum est, sive enim id vertas: sex, sive: & sedecim, utrobique erratum est.

8. Sic etiam juxta 1. Reg. dict. cap. 6. v. 37. & 38. annorum computatio facienda est, in Com-

mentatoris notis hic habetur י"י e. decem scil. anni. verum & hic mendum est, si juxta S. Scripturam computatio instituat.

9. Juxta S. Scripturam super essent viginti novem anni, hi enim 29. anni, si undecim annis addantur, efficiunt 40. annos.

10. Hebr. יחד ממלכות שנה hæc verba, quoniam hic in Commentatoris nostri notis ommissa sunt, majoris perspicuitatis causa hic ex superioribus repetere atque supplere volui.

numeratos, ^{11.} & in Regum (libro scriptum est:) omnem pecuniam sacrorum, quæ inferetur in domum Domini, pecuniam transeuntis &c. ^{12.} nam tres nummi ^{13.} fuerunt: i. nummus transeuntis, (nempè:) sicli, quotannis (præstari soliti,) prout dicitur: omnis, qui transit in numeratos, ^{14.} transeuntis (nummus vocatur) propter transeuntem (in numeratos scil. 2. nummus æstimationis animarum, (qui datur) à viro, qui spontaneè offert æstimationem animæ suæ, sicuti ille, qui dicit: æstimatio mea super me est, ^{15.} & 3. omnis pecunia, quæ ascendet super cor viri, ^{16.} spontaneum (scil. donum) ad rupturam templi (reparandam) Eod. vers. 5. *Vos itaque festinate in hoc negotio; sed non festinârunt Levitæ*] Istud scitè exponitur in (libro) Regum, nam dixit rex: sumant sibi sacerdotes quisque à noto sibi; ^{17.} sed pigri fuerunt (isti sacerdotes) in hoc negotio, ne notis suis ^{18.} molesti essent, &, quando viderat rex rem istam, dixit eis: nunc ergò ne accipitote pecuniam ab illis, qui noti sunt vobis; sed ad ruinam templi (reparandam) detis illam, ^{19.} atque hoc est, quod hîc dixit: vos itaque festinate in hoc negotio; sed Levitæ non festinârunt. Vers. 6. *Collectam Moyses, servi Dei*] Ac si diceret: siclos (accipiant,) quos præceperat eis (Israelitis Moyses) in deserto, (vox:) נָשָׂא (hîc significat,) sicuti (in illo loco:) si נָשָׂא i. e. recensueris. ^{20.} Vers. 7. *Nam Athalia &c.*] Quocircà ne mireris, quòd tantà festinatione opus habuerit reparatio (templi,) nec etiam mireris, quòd non fuerit argentum & aurum rerum consecratarum in thesauris templi Domini, adeò, ut opus fuerit proclamatione in Jehuda & Hierosolymis, ut adferrent collectam, quoniam omnes res consecratas domui Domini impenderant ad Bahalimos, ^{21.} Vers. 8. *Et fecerunt arcam quandam,*] In Regum (libro) scriptum est: & excavavit foramen in operculo ejus, ^{22.} & per istud foramen injiciebant in arcam nummos sacros, operculum autem non

Ff ff 2

ape-

11. Sicuti Exod. c. 30. v. 13. habetur, ubi vide Raschi not.

12. Vid. 2. Reg. c. 12. v. 5.

13. Tres species pecuniæ, quam Judæi dabant, conf. hic D. Meyer. not. ad Seder Olam pag. 939. ubi etiam tres isti nummi seu species pecuniæ recensentur.

14. Prout Exod. c. 30. v. 13. habetur, ubi vide not. conf. & not. ad 2. Reg. c. 12. v. 4. n. 5.

15. Vel: æstimatio mihi incumbit, conf. & hic not. ad 2. Reg. dict. c. 12. v. 4. n. 6. & n. 7.

16. Id est: quæ venerit in animum cujusque, vid. 2. Reg. c. 12. v. 5. ibique not. n. 7. quo nomine intelliguntur votiva & spontanea dona,

ex quibus fiunt res sacræ, conf. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 939.

17. Prout 2. Reg. c. 12. v. 5. habetur, ubi vide not. n. 8. & n. 9.

18. Id est: amicis suis, quos familiariter norant & cum quibus conversabantur, confer. not. ad 2. Reg. alleg. c. 12. v. 5. n. 9.

19. Pecuniam scil. vid. 2. Reg. dict. cap. 12. v. 7. ibique not.

20. Vel: acceperis, sicuti Exod. c. 30. v. 13. habetur, ubi vide Raschi not.

21. Prout in fine hujus v. 7. habetur.

22. Vid. 2. Reg. c. 12. v. 10.

aperiebatur, ne veniret aliquis fraudulentus & exinde furaretur (pecuniam.) Eod. vers. 8. *Et collocavit eam in porta domus Domini, foris*] Ut possent venire ad illam (arcam) omnis, qui spontaneò erat animò, ut daret in illam munus voluntarium. Vers. 11. *Et quando viderunt multam esse pecuniam*] Tunc venit scriba regis & delegatus sacerdotis primarii (nempe) minister ejus, qui loco sacerdotis primarii constitutus erat isque fuit vicarius ²³, sacerdotii (summi, qui veniebat) simul cum scriba regis, in (libro) regum scriptum est: & ascendit scriba regis atque summus sacerdos, ²⁴. explicatio est: & ascendit scriba regis atque etiam sacerdos magnus misit delegatum suum, is fuit scriba, qui id, quod Sacerdos summus ei præceperat, scribebat, quoniam non decebat nec honori erat summo Sacerdoti, ire cum servis regis. Eod. vers. 11. *Et evacuârunt arcam*] (Istius יערו i. e. evacuârunt) simile (habetur in illo loco:) ויתער i. e. & evacuavit hydriam suam ²⁵. Eod. vers. 11. *Et portârunt eam*] Quotidiè, quando videbant, multam esse pecuniam in ea (arca,) apportabant illam ad præfectum regis in medium atrii eamque evacuebant, dein ferebant eam & reponebant in loco suo, in porta Domini, foris. Vers. 13. *Et ascendit restauratio operi*] Simile (habetur in illo loco:) num instaurabunt ²⁷. lapides? sic apud Esram, etiam suprâ (scriptum est:) Joab autem instauravit reliquum urbis. ²⁸. Eod. vers. 13. *Super dispositione sua*] Super sede sua. ²⁹. Vers. 14. *Instrumenta ministrandi & pistilla*] (Vox העלוי significat) linguâ Germanicâ: Stößel/ ³⁰. est (instrumentum,) quò contundunt aromata in mortario, simile (habetur in illo loco:) si contunderes stultum in mortario &c. ³¹. sic dixit mihi R. Isaac, filius R. Samuelis Narbonensis; ³². nonnulli (vocem) העלוי exponunt: tabulas, super quibus scindunt carnem, simile (ejus habetur in tractatu Talmudico:) Beza, ³³. ubi: non tollunt (seu transferunt) העלוי i. e. tabulam, ³⁴. ad succidendum in ea carnes. ³⁵. Eod.

²³. Hebr. נאן, de quo vid. not. ad Numer. c. 19. v. 3.

& D. Wagenf Sota, p. 676. n. 4. ac p. 842. n. 1. it.

Lightfoot. ad Luc. c. 3. v. 2. p. 745. edit. Lips.

²⁴. Sic 1. Reg. c. 12. v. 10. habetur.

²⁵. Prout Genes. c. 24. v. 20. habetur, ubi vide Rafchi not.

²⁶. Sicuti suprâ v. 8. h. c. habetur.

²⁷. Hebr. הוהי, i. e. an vivificabunt, vid. Nehem. c. 4. v. 2. ibique not.

²⁸. Vid. 1. Chron. c. 11. v. 8. n. 13.

²⁹. Id est in pristinum statum restituerunt ac fissuras reparârunt.

³⁰. Sic exprimo hic שט"ל, Latinè: pistillam,

conf. Rafchi not. ad Proverb. c. 27. v. 22. n. 13. & ad Ps. 12. v. 7. n. 12.

³¹. Prout Proverb. dict. c. 27. v. 22. habetur, ubi vide n. 23.

³². Istius etiam fit mentio in notis ad 1. Paralip. c. 9. v. 40. n. 4. & ad c. 18. v. 3. n. 5.

³³. Hebr. ביצה, est is liber septimus Partis five Sectionis secundæ operis Talmudici, agens de iis, quæ quolibet festo, præter Sabbatum, licita aut illicita sint, &c.

³⁴. Sic vocem istam juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui.

³⁵. Vid. Betza fol. 11. 1, alleg. Buxtorf. in Lex.

Eod. vers. 14. *Et acerras atque instrumenta aurea & argentea*] In Regum (libro) scriptum est: veruntamen non fiebant in domo Domini pelves argenteæ, 36. quomodo (istud intelligendum sit,) exponitur in (tractatu Talmudico:) Ketubbot, 37. capite primo, ubi: interrogavit R. Huna Rabbam: instrumenta ministerii quid est, quod facta sint ex consecratis fissuræ domus &c. Vers. 20. *Suprà populum*] Altior omni populo, ut vocem suam proponeret audiendam, in Echa rabbati 38. exponitur, quòd (Zacharias) in seipso fiduciam posuerit, quoniam fuit princeps, excelsior omni populo, propheta & sacerdos, (quodque id acciderit) in die expiationis, 39. & quoniam gener regis fuit, ideò haud metuit, quò minus diceret prophetiam & propterea dicitur: num interficietur in Sanctuario Domini sacerdos & propheta? 40. & cùm moreretur, dixit: videbit Dominus & requiret, 41. quoniam non interfecerunt me, nisi propterea, quia dixi id, propter quod à Deo missus eram & quoniam ipsius causâ interficior, justum sane & æquum atque conveniens est, ut (Deus) sanguinem meum requirat, & sic etiam accidit, nam statim sanguis ejus requisitus fuit, nam vertente anno &c. † Vers. 23. *Et factum est vertente anno*] Quoniam filii Jehudæ peccaverant magis, quàm cæteræ tribus, prout dicitur suprà: & dereliquerunt domum Domini, Dei patrum suorum. 42. Eod. vers. 23. *Et perdiderunt omnes principes populi*] Respicit istud (ad verba illa, quæ habentur) suprà: post mortem autem Jehojadæ venerunt principes Jehudæ & adoraverunt regem, 43. ipsique traxerunt Joasum post se ad peccandum, quapropter facta est eis retributio, dum copiæ militares Syriæ venerunt ac perdiderunt omnes principes populi. Eod. vers. 23. *De populo*] Ne esset populus. Vers. 25. *Propter sanguinem filiorum Jehojadæ*] Propter cædem Zachariæ, qui fuit filius Jehojadæ, quoniam ipse (Joas) debuisset recordari beneficii atque misericordiæ,

Ff ff 3

quam

- Chald. fol. 2099.
 36. Sicuti 2. Reg. c. 11. v. 13. habetur, ubi vid. not. n. 17.
 37. Est is liber 2. partis sive Sectionis tertiæ operis Talmudici, tractans de contractibus matrimonialibus &c. vid. Ketubbot, fol. 106. b.
 38. Is est Commentarius diffusior in Lamentationes Jeremiæ, ejus etiam sit mentio c. sequ. 25. v. 12. & 14. n. 1.
 39. Et quòd ille in hoc expiationis festo majori πᾶσι & usus sit, existimans fore, ut propter diei istius sanctitatem ac solennitatem

- nihil iniqui, multò minus cædem adversus se perpetrarent.
 40. Prout Thren. c. 2. v. 20. habetur, ubi vide not. n. 60. conf. & D. Wagenf. Sora, p. 914.
 41. Sicuti infra v. 22. h. c. habetur.
 † Ascenderunt scil. contrà illum copiæ militares Syriæ &c. prout v. 13. h. c. habetur.
 42. Sicuti suprà v. 18. h. c. habetur, ideò ascenderunt copiæ militares Syriæ contrà Judæos.
 43. Prout suprà v. 17. h. c. habetur, conf. D. Meyer. not. ad Seder Olam, p. 938. & not. ad v. 2. h. c. n. 2. & n. 4.

quam ei exhibuerat Jehojada, propter istam itaque iniquitatem conspiraverunt contra illum servi ejus eumque interfecerunt in lecto suo, mensuraverunt ei mensuram pro mensura, quoniam interfectus fuit Zacharias quietus & tranquillus quique hanc habuit spem, quod ipse nihil timere deberet, quoniam filius Jehojadæ esset & propter illius honorem etiam sibi honorem exhibituri essent; verum ipsi fuderunt sanguinem ejus in terram, quocirca etiam ipse (Joas) interfectus fuit, cum tranquillè ac quietè super lecto suo recubaret. Vers. 26. *Moabitidis*] Quid meâ refert, (scire,) unde iste (conjuratores) fuerint & ex quo nati sint? utrum ex Israëlitis; an verò ex Moabitis fuerint? sed (horum ideò hîc mentio fit, quoniam) ingrati (Moabitæ & Ammonitæ) venerunt, qui ingrati fuerunt erga Abrahamum, patrem nostrum, qui beneficium exhibuerat Lotho, ipsorum patri, nam (Abrahamus) pugnavit contra reges, cum audisset, quod Lothus captivus abductus esset; 44. ipsi autem conduxerunt mercede Bileamum, ut ille malediceret posteris ejus (Abrahami,) quocirca (ingrati isti, Moabita & Ammonita,) pœnam sumpserunt de Joaso, qui ingratus fuit erga Jehojadam & Zachariam, filium ejus, interfecit, sic exponitur in Mechilta. 45.

CAP. XXV.

Vers. 7. *Non enim est Dominus cum Israëlitis (nec cum) omnibus Ephraimitis*] Quoniam Jeroboamus fuerat ex tribu Ephraim ipseque primus extiterat, qui Israëlitas ad peccandum induxit, idque per omnes generationes eis fuerat in laqueum, quia vitulos aureos Jeroboami coluerunt. Vers. 8. *Quinimò veni tu,*] Explicatio est: si non credis verbis meis, fac periculum, veni tu, age, confirma te ad bellum. Eod. vers. 8. *Ad auxiliandum & ad labefactandum*] Id est: habet ille (Deus) vires & potentiam, adjuvandi te sine copiis militibus Ephraimitarum & labefactandi te, si illos tecum duxeris. Vers. 12. *Et omnes disrupti sunt*] Vers. 14. *Fuit autem, cum reverteretur &c.*] In Echa rab-bati 1. de illo (Amazia) dicitur: sive commoveatur sive rideat; nulla tamen (est) quies. 2. Vers. 13. *Et irruerunt in urbes Jebuda à Samaria usque ad Beth-*
cho-

44. De hoc vid. Genes. c. 14. v. 14. conf. & not. ad 2. Reg. c. 12. v. 21. n. 27.

45. In Raschi notis ad 2. Reg. c. 12. v. 21. scribitur, sic exponi in Siphre, conf. not. ibid. n. 30. & D. Meyer. ad Seder Olam, p. 941. edit. Amstel. it. Abarben, ad 2. Reg. c. 11. v. 22. fol.

284. col. 3. fin. & col. 4. princ. edit. Lips.

1. De hoc Commentario vid c. præc. 24. v. 20. n. 38.

2. Sicuti Proverb. c. 29. v. 9. habetur, ubi in Raschi notis istius regis Amaziae exemplum addu-

choron] Postquam redierant ad locum suum, prout (dicitur) supra: & valde accensa fuit eorum ira contra Jehudam & reversi sunt ad locum suum, 3. nam nisi ita fuisset; sed statim, atque separati fuerunt ab Amazia, irruissent in urbes Jehudæ, dicere debuisset: & irruerunt in urbes Jehudæ à Beth-Chorone usque ad Samariam. 4. Vers. 16. *Quòd Deus consilium inierit, ut perdat te*] Ac si diceret: si tu non auscultaveris consilio meo, ut ambules in via recta, notum tibi sit, ô rex, quòd Dominus consilium inierit, ut te perderet, 5. quandoquidem istud fecisti nec auscultasti consilio, quodnam verò (fuit) istud 6. consilium? (nempè) quòd impulerit te (Deus,) ut bellum moveres contra regem Israël & ut coram eo caderes, sicuti scriptum est: & ascendit 7. Amazia, rex Jehudæ, & misit ad Joaschum &c. 8. Vers. 17. *Age, videamus alter faciem alterius*] Ostendamus fortitudinem nostram super equis cum lanceis. Vers. 18. *Spina, quæ (est) in Libanon*] Quæ est humilis spiritu. Eod. vers. 18. *Ad cedrum*] Quæ est princeps magnus inter omnes arbores. Eod. vers. 18. *Et transivit bestia agrestis & conculcavit*] Nec voluit cedrus interficere illam (spinam,) quoniam ipsa vilis fuit in oculis ejus, ut succideret spinam, quocirca transivit super illam eamque conculcavit per contemptum, quomodo enim in animum suum induxit, ut res tam vilis mitteret ad cedrum excelsam; sic etiam tu, (rex Jehudæ, es) perinde ac spina, quoniam tibi non sunt, nisi duæ (solummodò) tribus, nunc itaque servi mei surgent contra te teque conculcabunt, 9. quando rem istam vilem (atque contemptum) audient. Vers. 19. *Extulit te cor tuum*] Ut gloriam persequaris atque etiam de me honorem reportare vis, in Regum (libro) scriptura est: fruiere gloriâ ac sede domi tuæ. 10. Vers. 20. *Quoniam à Deo id erat, ut traderet illos in (Israëuitarum) manum*] Ac si diceret: in illorum (Israëuitarum) manus, sicuti (habetur) supra: agnosco, quòd Deus consilium inierit, ut te perderet.

adductum est, ubi vid. n. 4. & n. 5. conf. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. a.

3. Prout supra v. 10. h. c. habetur.

4. Jam verò in textu sacro habetur: à Samaria usque ad Beth-Choron, quocirca dicendum est juxta Commentatoris nostri mentem, quòd copiarum illarum militares Israëuitarum, quæ Amazie auxilio venerant prius ad locum suum reversæ sint ac postea in urbes Jehudæ irruerint.

5. Confer. hic not. ad 2. Reg. c. 14. v. 7. n. 3.

6. Videlicet consilium Dei, ut perderet Amaziam, prout supra hoc v. 16. habetur, confer. not. ad 2. Reg. c. 14. v. 7. Sign. *

7. Hebr. *לחם*, sic in Commentatoris nostri notis hic habetur; in textu sacro legitur *לחם* i. e. & consultavit, prout v. sequ. 17. h. c. habetur.

8. Sicuti dict. v. 17. h. c. habetur.

9. Alia istius loci expositio habetur in notis ad 2. Reg. c. 14. v. 9. ubi vid. n. 4.

10. Sic 2. Reg. dict. c. 14. v. 10. habetur,

deret. 11. Vers. 23. *In Beth-Schemesch*] (Ibi) factum est prælum, idque necesse fuit dicere, ne fortè dicas, quando prehenderunt Amaziam, cur illum duxerunt Hierosolymam & non Samariam? (nempe) quoniam Beth-Schemesch fuit vicina Hierosolymæ. Eod. vers. 23. *Et perrupit in muro*] Dixerat enim (rex Israël:) ab isto tempore non rebellavit (rex Iehudæ) contrà me, quoniam non adeò extollet se animus ejus, ut rebellis fiat, postquàm perruptus est murus. Vers. 24. *Quæ inventa sunt in domo Dei apud Obed-Edomum*] Nam ipse ejusque posterii fuerunt præfecti thesauris omnibus diebus suis, sicuti (habetur) suprà. 12. Eod. vers. 24. *Obsides*] Non enim permiserunt Israëlita, ut Amazia esset amplius rex in (urbe) Hierosolyma, usque dum dedit filios principum obsides, ne amplius rebellarent contrà illum (Israëlitarum regem) sic etiam interpretatus est istud Jonathan in (libro) Regum: בני רבבים i. e. filios magnatum; 13. Rabbi autem noster: Joseph, 14. exponit (vocem) תערובות (quòd significet) illos obsides, qui dati erant regi fidejussionis loco, ne eorum patres contrà illum rebellarent; sed id mihi non videtur, non enim reperimus, quòd manus (regum) Iehudæ adeò invaluerit super alios, ut illi opus habuerint, dare (regibus) Iehudæ filios suos obsides, ex quo autem tempore Amazia recesserat à Domino ac ceciderat coràm rege Israëlitarum, statim contrà eum fecerunt conspirationem Hierosolymis, 15. ut illum interficerent, quoniam animus eorum mœrore affectus fuerat, unusquisque enim dolebat propter filium suum & propter fratrem suum & ob propinquum suum, qui ipsius (Amaziae) causa interfecti fuerant, quoniam bellum (non necessarium) susceperat contrà regem Israël. Vers. 27. *Et fugit Lachischum*] Urbem scil. munitam, quam oppugnaverat Sancheribus, 16. profectus itaque est (Amazia) Lachischum ibique fuit quindecimannis, 17. donec mitterent ad illum Lachischi (commorantem) eumque ibi interficerent;

11. Prout suprà v. 16. h. c. habetur, ubi vide not.

12. Nempè 1. Paralip. c. 26. v. 15. conf. hic præ aliis Junii ac Tremellii not. ut & R. David. Kimchi ac Michlol Jophi h. loc.

13. Conf. hic not. ad 2. Reg. c. 14. v. 14. n. 5. in R. Dav. Kimchi notis h. loc. exponitur lingua vernaculâ: אשח"ש in Michlol Jophi: אשח"ש videtur legendum אשח"ש cum loco Gallicè: ostages, Latinè: obsides.

14. Ni fallor, videtur hoc nomine innui R. Salomo, nam expositio ista, quæ hic adduci-

tur atque refellitur, habetur in Raschi notis ad 2. Reg. c. 14. v. 14. esset itaque hæc observatio Judæi cujusdam interpolatoris, de quo vide, quæ ad 1. Paralip. c. 1. v. 1. n. 2. notata sunt, it. infra v. 27. h. c. n. 19. & n. 20. ac n. 23.

15. Vid. v. 27. h. c. conf. & not. ad 2. Reg. c. 14. v. 19. n. 7.

16. De quo vid. 2. Reg. c. 19. v. 8. & Esai. c. 37. vers. 8.

17. Idem vide notatum ad 2. Reg. c. 14. v. 19. num. 8.

rent; istis autem quindecim annis, quibus (Amazia) fuit Lachischi, ipsius loco regnavit Iechalja, mater Uziaz; 18. sed durum id mihi (videtur,) & in expositione R. Ioseph 19. b. m. vidi, quod etiam illis quindecim annis, quibus (Amazia) fuit Lachischi, ipsius loco regnaverit Uziaz, filius ejus; 20. sed non rectum (mihi videtur,) istud ita exponere, nam ecce paulò post scriptum est, quod ipse (Uziaz) eo tempore, quo pater ejus Lachischum fugerat, non nisi anniculus fuerit, præterea, si ita esset, 22. debuisset (S. Scriptura) dicere: & acceperunt Uziam & constituerunt eum regem pro patre ejus, ipso adhuc vivo; sed sensus literalis est, quod ille non regnaverit patre ejus etiam num vivo, 23.

CAP. XXVI.

Vers. 4. *Et fecit rectum in oculis Domini*] Juxta omne rectum, quod fecerat pater ejus, ipse fecit; sed non fecit secundum improbitatem ejus. Vers. 5. *Diebus Zachariae*] Is fuit Uziaz, 1. nam tria ei extiterunt nomina: Uziaz, Zacharia, Azaria, exemplum (ejus habetur in) Jehoachaso, (qui etiam appellatus fuit) Ahasja. 2. Eod. vers. 5. *Qui informabat in timore Dei*] Qui instruebat in timore 3. Dei, quod scil. ille (timor Dei) bonus esset & quod Dominus esset timendus. Vers. 9. *Et edificavit Uziaz turrez &c.*] Opus erat, firmare id, quod ruptum fuerat in muro (urbis Hierosolymæ,) tempore patris ejus. 4. Vers. 10. *Agricole*] (Vox אכרי significationem) linguâ vernaculâ: aratori.

18. De hac vid. c. sequ. 26. v. 3. & 2. Reg. c. 15. v. 2. conf. & not. ad 2. Reg. c. 14. v. 17. n. 6.

19. Vide, quæ de hoc ad v. 24. h. c. n. 14. notata sunt.

20. Sic habetur in Raschi not. ad 2. Reg. c. 14. v. 17. videtur itaque, quod R. Iosephi nomine, de quo hoc loco, intelligatur R. Salomo, conf. not. ad v. 24. h. c. n. 14.

21. Cum scil. regnare inciperet, prout c. sequ. 26. v. 1. & v. 3. habetur.

22. Id est: si sententia illa, quod Uziaz patris loco regnaverit, vera esset.

23. Est & hæc annotatio Judæi cujusdam interpolatoris, de quo vid. not. ad 1. Paralip. c. 1. v. 1. n. 2. & v. 24. h. c. n. 14.

1. Conf. hic not. ad 1. Paralip. c. 6. v. 10. n. 10. it. D. Wagenf. Sota, p. 1068. vid. Sota, fol. 48. b.

2. Vid. 2. Reg. c. 8. v. 25. & 2. Paralip. c. 21. v. 17. ubi Joachas vel Jehoachas appellatur, vid. Junii ac Tremellii not. ibidem, vocatur etiam Azaria, vid. 2. Chron. c. 22. v. 6. ubi vide not. n. 25.

3. Hebr. בראח, sic in notis h. loc. exponitur בראח, quod hic in textu sacro habetur & deducitur à רא i. e. timuit; alii verterunt: in visionibus & derivant à רא i. e. vidit. conf. dict. tract. Talm. Sota, fol. 48. b.

4. De quo vid. c. præc. 25. v. 23.

ri. 5. Eod. vers. 10. *Ac vinitores*] Simile (habetur in illo loco :) vinitoribus & agricolis, custodes jumentorum fuerunt ei (regi Uziaz.) Eod. vers. 10. *Nam amator agricultura erat*] Exponitur in Bereschit rabba: duo amatores agriculturæ fuerunt, nec utilitatem inde perceperunt, iste (scil. Uzia) & Cain. Vers. 15. *Machinas ingeniosissimè excogitatas*] Simile (istius verbi מַשְׁכָּנִים habetur in illo loco :) opus מַשְׁכָּנִים i. e. artificiosè excogitatum, 7. machinas scil. bellicas fieri curaverat (rex Uzia) per artifices, videlicet: propugnacula & arietes, quibus murus percutitur, sicuti scriptum est: prudentibus consiliis gere bellum. 8. Vers. 16. *Et pravaricatus est * contra Dominum, Deum suum,*] Hic quadrat usurpare (verbum:) מַעַל, 9. nam per errorem fecerat (istud Uzia,) simile (habetur in illo loco :) anima si מַעַל i. e. imprudenter egerit & per errorem peccaverit. 10. Eod. vers. 16. *Et venit in templum Domini*] Dixerat enim: convenit regi (terrestri) ut ministret regi gloriæ. 11. Vers. 19. *Et in manu ejus (fuit) thuribulum ad adolendum*] Voluitque (Uzia) illô (thuribulô) percutere sacerdotem, qui prohibebat, ne adoleret suffimentum. Vers. 21. *In domo libera*] In Talmud Hierosolymitano exponitur, (quòd rex Uzia) fecerit sibi domum in loco sepulchrorum, quoniam (dicitur:) inter mortuos liber. 12. Eod. vers. 21, *Nam decretum fuit*] Ei (regi Uziaz,) ne veniret amplius inter homines, simile (istius נִגְזַר habetur in illo loco :) & quòd נִגְזַר i. e. decretum fuerat contra eam. 13. Vers. 23. *In agro sepulchrali*] Non autem in spelunca cum regibus. 14.

CAP.

5. Sic linguâ Italicâ exprimere possis אֲרָאִים, Latine: aratores, Galli vocant: laboureurs, agricolæ.
 6. Prout 2. Reg. c. 25. habetur, ubi vide Raschi not.
 7. Vid. Exod. c. 26. v. 1. & v. 31. ibique Raschi not.
 8. Sicuti Prov. c. 20. v. 18. habetur, ubi vide allegoricam expositionem.
 * Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 48. b. & Erachin, fol. 16. a.
 9. Id est: pravaricatus est, per errorem scil. sic verbum istud hoc loco in textu sacro habetur.
 10. Prout Levit c. 5. v. 15. habetur, ubi vide Raschi not.
 11. Regi cœlesti, conf. hic not. ad 2. Reg. c. 15. v. 5. n. 3.
 12. Sicuti Ps. 88. v. 6. habetur, idem vide notatum ad 2. Reg. c. 15. v. 5. n. 4. conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 48. b. & Erachin, fol. 16. a.
 13. Vid. Esther. c. 2. v. 1.
 14. Id est: in spelunca, ubi cœteri reges sepul-
 tierant, ipse non fuit sepultus; sed seorsim à
 cadaveribus aliorum regum.

CAP. XXVII.

Vers. 2. *Omninò, prout fecerat Uzia, pater ejus*] Bona scil. quæ fecerat pater ejus, (ipse quoque fecit,) & hoc est, quod dixit R. Simeon, filius Iochai, in tractatu Talmudico : Sukka : si Abrahamus, pater noster, reciperet in se omnia peccata generationum earum, (quæ fuerunt) usque ad ipsum, ego reciperem in me 1. peccata generationum ab Abrahamo usque ad me, 2. & si Iotham, Uzix filius, mecum esset, reciperemus in nos (peccata generationum) ab Abrahamo usque ad finem generationum, in omnibus quippe regibus, qui antè & post illum (Iothamum fuerunt) reperimus peccatum, præter Iothamum, (nam scriptum est de) Davide : præter (factum, commissum) in Uria, Chittæo, 3. Salomonis animum inclinârunt mulieres ejus, 4. Rechabeam reliquit legem Domini; 5. de Abia (scriptum est :) & ambulavit in omnibus peccatis patris sui, 6. Afa eduxit argentum & aurum ex thesauris domus Domini & prophetam in carcerem conjecit, Jehoschaphat societatem iniit cum improbo, 8. Jehoram interfecit fratres suos, 9. Achazæ mater fuit consiliaria ejus ad improbè agendum, 10. Ioas interfecit Zachariam & factus est Sanctus, 11. Amazia adoravit idola Seir, 12. Uzia ingressus est templum ad adolendum, 13. Achas ambulavit in viis regis Israël, atque etiam statuas fecit Bahalimis, 14. Hiskias extulit se animo suo & fuit contrà eum fervens ira, 15. & propter tria non laudant eum, 16. Menasses fecit malum in oculis Domini, 17. Iosias non auscultavit verbis (regis,

Ggg g 2

gis,

1. Hebr. *לִי*, sic enim legendum, pro *לִי* uti in exemplaribus hætenus excusis mendose habetur.

2. Gloriatio sanè & jactantia satis superba in isto R. Simeone, Jochai filio!

3. Prout 1. Reg. c. 15. v. 5. habetur,

4. Vid. 1. Reg. c. 11. v. 4.

5. Sicuti suprâ 2. Paralip. c. 12. v. 1. habetur.

6. Prout 1. Reg. c. 15. v. 3. habetur.

7. Vid. suprâ 2. Paralip. c. 16. v. 2. & v. 10. ibiq; not.

8. Vid. suprâ 2. Paralip. c. 19. v. 2. & c. 20. v. 37.

9. Sicuti suprâ 2. Paralip. c. 21. v. 4. habetur.

10. Prout suprâ 2. Paralip. c. 22. v. 3. habetur.

11. Vid. suprâ 2. Paralip. c. 24. v. 17. & v. 21.

12. Sicuti suprâ 2. Paralip. c. 25. v. 14. habetur.

13. prout c. præc. 26. v. 16. habetur.

14. Vid. c. sequ. 28. v. 2. ubi habetur, quod Achas ambulaverit in viis regum Israël & quod fecerit *מַכְבֹּת* i. e. inagines fufiles Bahalimis.

15. Sicuti infrâ 2. Paralip. c. 32. v. 25. habetur ubi vide not.

16. In tractatu Talmudico : Berachot, c. 1. fol. 10. 2. tradunt Rabbini, quod Hiskias tria laude digna & tria digna vituperio perpetraverit, inter quæ posteriora recensetur, quod regi Assyriæ ansam præbuerit, ut veniret contrâ Israëlitas, vid. Abarbenel. ad 2. Reg. 18. v. 4. fol. 194. col. 1. edit. Lips.

17. Prout infrâ 2. Paralip. c. 33. v. 2. habetur,

gis Ægypti) Nechonis ex ore Dei, 18. Zedekias fecit malum in oculis Domini nec humiliavit se à facie Ieremiæ; 19. verum in Iothamo non repertum est ullum vituperium, 20. sic dixit mihi R. Eleazar, filius R. Mosis. Vers. 3. *Et in muro Opbel*] Simile (habetur in illo loco:) עופל 21. & specula exploratoria, (nimirum Iotham) ædificaverat munitiones. Vers. 4. *Et in saltibus ædificavit palatia*] (Dictio בִּירְנִיּוֹר significat palatium 22, magnum. Vers. 2. *Sed adhuc populus corrumpebant se*] Sicuti scriptum est in (libro) Regum: adhuc populus sacrificabant & adolebant in excelsis. 23.

CAP. XXVIII.

Vers. 7. *Mabasejam, filium regis*] Achas interfecit Zichrim, potentem Ephraimitam. Eod. vers. 7. *Et Azrikamum*] (Istius: וְאֶזְרִיקָא) (prout hinc habetur) simile (reperitur in illo loco:) & Aja & Ana, 1. sic quoque (in illo loco:) confopitus est & currus & equus. 2. Vers. 15. *Et surrexerunt viri, * qui nominatim expressi fuerunt*] Suprà, quoniam illi fuerint viri, (videlicet) ex primoribus Ephraimitarum Azarja, filius Jehochananis ejusque socii. 3. Eod. vers. 15. *Et omnes nudos eorum*] (Istud: מַעְרוּמִיּוֹם) significat (idem, quod in illo loco:) עֲרוּמִי i. e. nudam & resectam. 4. Vers. 18. *Philisthai quoque irruerunt in urbes campestris & meridianas*] Nam iste (tractus situs fuit) è regione illorum, sicuti scriptum est: & Chananeus, habitans juxta mare. 5. Vers. 19. *Quoniam nudaverunt Jebudam*] (Istius: הַפְּרִיעַ) simile (habetur in illo loco:) quoniam nudaverat 6. eum Aaron, item (in illo loco:)

18. Vid. infra 2. Paralip. c. 35. v. 22.

19. Sicuti infra 2. Paralip. c. 36. v. 12. habetur, ubi vid. n. 26.

20. Seu: probrium, Hebr. דִּוְפִי, egregium sane regis Jothami encomium.

21. Id est: clivus five editior locus, uti nonnulli verterunt, vid. Esai. c. 32. v. 14. ibique not. conf. & infra 2. Paralip. c. 33. v. 14. n. 5. ac præ aliis H. Grotii not. h. loc.

22. Sive: arcem, castellum, Hebr. בִּירָה, nonnulli exponunt turrem, conf. Gorion. lib. 6. c. 92. vel: lib. 6. c. 56. edit. Goth. & not. ad Librum Prec. Jud. part 2. p. 211. b. princ.

23. Prout 2. Reg. c. 15. v. 35. habetur.

1. Sicuti Genes. c. 36. v. 2. habetur, ubi litera וְאֶזְרִיקָא i. e. & Aja est superflua, vid. not. ibid. ut & ad Thren. c. 3. v. 26. n. 38.

2. Vid. Psalm. 76. vers. 7. ibique Raschi not. n. 17.

* Conf. hic tract. Talm. Sota, fol. 42. a.

3. De quibus vide supra v. 12. h. c.

4. Prout Ezech. cap. 16. v. 7. habetur, ubi vide not.

5. Sicuti Numer. c. 13. v. 29. al. v. 3. habetur.

6. Vid. Exod. c. 32. v. 25. ibique not.

co:) בפרוע i. e. dum denudabat nudationes. 7. Vers. 20. *Et venit ad eum*] Nam (Achas) miserat ad eum, ut sibi veniret auxilio, sicuti in (libro) regum scriptum est: & misit legatos ad Tiglath Peleserum &c. 8. Eod. vers. 20. *Et angustia affecit eum*] Quoniam acceperat partem ex domo Domini & ex domo regis &c. 9. Vers. 21. *Nec tamen fuit ei auxilio*] Quamvis reperiamus in (libro) Regum (scriptum esse:) & ascendit rex Assyriae contra Damascum eamque cepit & deportavit in Kirum atque Rezinum interfecit; 10. tamen non fuit ei auxilio ita, ut eum confirmasset eique restituisset urbes, quas Philisthæi ab ipso ceperant (eique abstulerant.) Vers. 24. *Et clausit fores domus Domini*] Ne sacerdotes venirent, ut ministeriō sacro fungerentur in tabernaculō conventus; sed ut venirent ad altaria, ** quæ (Achas) fecerat in unoquoque angulo (urbis) Hierosolymæ; Hiskias autem aperuit fores domus Domini, 11. quoniam pater ejus clauferat fores domus Domini.

CAP. XXIX.

Vers. 3. *Et firmavit eas*] Quoniam Achas truncaverat omnia vasa domus Dei. 1. Vers. 5. *Et efferte quod immundum est*] i. e. Cultum idololatricum (sive: idolum efferte,) non dicitur hic: mortuum (efferte;) sed id, quod immundum & abominandum est magis, quàm mortuus, qui penitus ablatum est, simile (habetur in illo loco:) tanquàm immundities mulieris separatae, 2. quoniam sanguis mulieris menstruatae abominandus & foetidus est. Vers. 7. *Et extinxerunt lucernas & suffitum non adoleverunt nec holocaustum in Sancto obtulerunt Deo Israël*] Sed diis alienis fecerunt excelsa in unaquaque urbe, ut eis adolerent. Vers. 11. *Ne erretis*] (Istud: תשלו) significat errorem. 3. Vers. 16. *Et ingressi sunt sacerdotes * in partem interiorem*] Non enim Levitis concessum

Ggg g 3

cessum

7. Prout Judic. c. 5. v. 2. habetur, ubi vide not. alii aliter verterunt.

8. Vid. 2. Reg. c. 16. v. 7. it. not. ad Hose. c. 5. v. 13. n. 24.

9. Ac dederat regi Assyriae, prout versu sequ. 21. h. c. habetur, conf. Hose. c. 10. v. 6. ibique not. num. 10. & D. Meyer, ad Seder Olam, p. 112 f.

10. Sicuti 2. Reg. c. 16. v. 9. habetur, ubi vide not. conf. & not. ad Esai. c. 7. v. 17. n. 37. & ad Jerem. c. 2. v. 36. n. 64.

** Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. a. & Megilla, fol. 11. a.

11. Prout c. sequ. 29. v. 3. habetur.

1. Sicuti c. præc. 28. v. 24. habetur.

2. Vid. Ezech. c. 36. v. 17. ibique Raschi not.

3. Conf. quoad significationem istius verbi R. David. Kimchi ut & Michlol Jophi h. loc. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 149. b. fin.

* Vid. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 105. b.

cessum fuit, ut ingrederentur in partem interiorē (templi.) Eod. vers. 16. *In atrium domus Domini*] (Videlicet in) locum stationis Levitarum, & existimo (quoad verba ista :) & tulerunt Levitæ &c. ac cœperunt primo (die) mensis &c. Vers. 17. *Atque sanctificaverunt domum Domini octo diebus*, 4. Quod ideò tantum temporis insumpserint in purgatione istius (templi,) quoniam Ahas in omnibus parietibus (templi) figuras atque picturas fieri curaverat, sicuti scriptum est : imagines Chaldæorum expressas Indico, 5. & insumpserunt octo dies, donec delerent picturas imaginum à parietibus; die autem decimo sextò ** mensis absolverunt omnia (quoad purgationem) templi atque atrii. Vers. 19. *Aptavimus & sanctificavimus*] Exponitur in (tractatu Talmudico :) Avoda fara, capite, (quod incipit :) R. Ismaël, 6. ubi : vasa, quæ posuerunt in domo (sive templo) Chonaf 7. quid est &c. usque ad : ' אִתִּיבִי (vasa illa,) quæ rejecit Ahas, הכנו i. e. aptavimus & sanctificavimus, quid est ? 8. non (istud :) הכנהו (significat :) quòd intiximus 9. illa & הקרשנו i. e. quòd sanctificavimus, illa respondit ei : benedictus sis Deo, qui mihi restituiti, quod perdideram, הכנו (enim significat,) recondidimus illa (vasa) & הקרשנו (significat :) sanctificavimus alia pro illis. † Vers. 21. *Et bircos caprarum &c.*] Pro temporis ratione istud factum fuit. 10. Vers. 24. *Ad expiationem faciendam pro universo Israël*] Quoniam peccaverant per cultum idololatricum, sic dixit rex : sit holocaustum & sacrificium pro peccato propter totum Israël, in Parascha (quæ incipit :) mitte tibi, 11. scriptum est : & faciant totus ille cœtus juven- cum

4. Verba illa partim hoc v. 16. partim v. sequ. 17. h. c. habentur.

5. Prout Ezech. cap. 23. v. 14. habetur, ubi vid. Raschi not.

** Conf. hic tract. Talm. Erachin, fol. 11. b.

6. Est istud caput quartum dicti tractatus Talmudici : Avoda Sara, ubi vid. fol. 54. b.

7. Heb. חנוי, est nomen proprium filii Simeonis justii, de quo vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 794. conf. not. ad Esai. c. 19. v. 18. n. 45. & Sign. *

8. Hebr. מא, sic in exemplari Hebræo, quo usus sum, habetur, in Basileensi editione legitur : אמ; sed mendosè, nam etiam in Avoda fara fol. 52. 2. habetur מא.

9. In aquam scilicet mundentur, Hebr. ראטכליגהו, sic in Avoda fara dict. fol. 52. 1. habetur & sic legendum pro : ראטכליגהו, prout in exempla-

ribus hætenus excusis notarum Commentatoris h. loc. habetur.

† Sive illorum loco, Hebr. חתיהם, i. e. pro illis alia sanctificavimus vasa, quoniam priora non amplius fuerunt ראויים i. e. idonea sive digna, לשוה ברא i. e. ut cum illis ministraretur & cultus Dei per illa perageretur, sic R. David. Kimchi in not. h. loc. unde & Michlol Jophi desumpsit.

10. Hoc est : isto saltem tempore id factum fuit, non quòd perpetuo ita fieri deberet; sed saltem temporis istius intuitu, id enim ראוי שעה i. e. doctrina temporis, hic significat : conf. infra v. 24. h. c. n. 15. & not. ad Esræ c. 6. v. 17. n. 17.

11. Hebr. שלח לך, parascha ista seu Sectio incipit Numer. c. 13. v. 2. & continuatur usque ad Numer. c. 16. eò exclusò,

cum &c. ¹². scriptum quoque est: tunc offerrent coetus juvenum subrumum in sacrificium pro peccato; ¹³. hic autem scriptum est: & adduxerunt juvenes & arietes atque hircos caprarum septem; ¹⁴. verum istud pro temporis ratione factum est. ¹⁵. Vers. 25. *Nam à Domino præceptum illud (erat) per prophetas ejus*] Ut scil. Levitæ cantarent (ac pulsarent) instrumenta Musica; non quidem scriptum est in lege (Divina,) ut oblatio necessario fieret cantu (& instrumentis Musicis;) sed præceptum fuit Domini, quod per prophetas suos præceperat, ut cantarent (& instrumenta Musica pulsarent) ad oblationem, Rabbini nostri exposuerunt in tractatu Talmudico: Erachin; ¹⁶. ubi (sic habetur:) unde probatur, quod Levitæ debeant pulsare instrumenta Musica? quoniam scriptum est: ad exercendum ministerium cultûs, ¹⁷. quisnam est ille cultus, qui opus habet simul alio ministerio? dic: ista est pulsatio instrumentorum Musicorum, & rectum est, exponere ministerium oneris ¹⁸. de cantu, sicuti scriptum est: & Cenanja, princeps Levitarum in exaltatione, quoniam peritus erat, ¹⁹. nam præfectus erat ad exaltandum sonum pulsationis instrumentorum Musicorum. Vers. 26. *Et sacerdotes cum tubis*] Sicuti scriptum est: & filii Aaronis, sacerdotes, clangent tubis. ²⁰. Vers. 30. *Ut laudarent Dominum verbis Davidis*] Iste (fuit Psalmus Davidis:) celebrate Dominum, proclamate nomen ejus, ²¹. sicuti scriptum est suprâ: tunc eodem die tradidit David in principio ad celebrandum &c. ²². Vers. 31. *Adduxerunt itaque congregatio sacrificia *** & eucharistica*] (Videlicet adduxerunt) rem, quæ permissa fuit dominis comedere. ²³. Eod. vers. 31. *Et omnis voluntarius animo holocausta*] Nonnulli ex illis, qui scil. voluntarii erant animo, adduxerunt holocausta

12. Prout Numer. c. 15. v. 24. habetur, ubi vide Raschi not.

13. Vid. Levit. c. 4. v. 14.

14. Sicuti suprâ v. 21. h. c. habetur.

15. Conf. quæ suprâ adv. 21. h. c. n. 10. notata sunt.

16. Hebr. חֲמִשָּׁה, est is liber quintus Partis sive Sectionis quintæ Operis Talmudici, agens de æstimatione earum rerum, quæ Deo promissæ sunt.

17. Prout Numer. c. 4. v. 47. habetur, ubi vide not. n. 34.

18. De quo Numer. dict. cap. 4. v. 47. vid. ibid. alleg. n. 34.

19. Sicuti, Paralip. c. 15. v. 22. habetur, ubi vi-

de not.

20. Prout Numer. c. 10. v. 8. habetur, ubi vide Raschi not.

21. Vid. 1. Paralip. c. 16. v. 8. ibique not. & Ps. 105. v. 1.

*** Conf. tract. Talm. Succa, fol. 51. a. & Erachin, fol. 11. b.

22. Uti suprâ 1. Paralip. dict. c. 16. v. 7. habetur, ubi vid. n. 8.

23. Nam de sacrificiis, quæ levia dicuntur, & de eucharisticis permissum fuit dominis, qui illa adducebant, comedere; non autem de holocaustis, ea quippè omnino igne absumentur, conf. n. sequ. 24. & 25. ac 26.

locusta ; non verò omnes , quoniam non permissum est dominis comedere de illis. 24. Vers. 33. *Aliorum autem consecratorum*] Levium 2. scil. sacrificiorum & eucharisticorum, 26. de quibus domini capiunt (aliquam) utilitatem. Vers. 34. *Veruntamen sacerdotes erant pauciores*] Ac si diceret : illi, quos consecraverant , erant tunc pauciores. Eod. vers. 34. *Et juverunt eos fratres eorum Levitæ , donec absolutum esset illud opus & donec sanctificassent se (reliqui) sacerdotes*] Quòd si dicere velis : quomodo sanctificaverunt se Levitæ nec sanctificaverunt se sacerdotes ? 27. sed (respondendo) exponitur : quoniam Levitæ recti fuerunt corde , ut sese sanctificarent magis , quàm sacerdotes atque Levitæ rectificârunt corda sua , ut se sanctificarent magis , quàm sacerdotes & tam sacerdotes , quàm Levitæ atque omnes Deum timentes dissimulârunt atque alienos sese finxerunt & latitârunt omnibus diebus regum improborum ; ast , quando venit Hiskias , qui fuit justus , non potuerunt illi statim sese sanctificare atque mundare , istud enim accidit annò regni ejus (Hiskia) primò , atque venerant seque juxtà sanctificaverant , prout scriptum est : dum exsultant justi , amplius est ornatus & dum surgunt improbi , pervestigatur homo , 28. scriptum quoque est : dum surgunt improbi , abscondit se homo ; sed dum pereunt illi , augentur justi , 29. ac si diceret : dum surgit improbus Ahas , abscondit se homo ; sed , dum pereunt illi , augentur justi , Hiskias scil. ejusque asseclæ. Vers. 36. *Quoniam Deus præparaverat populo*] Ut servirent ei ejusque voluntatem adimplerent , simile (habetur in illo loco , qui est) infrà : quisquis animum suum præparaverit ad quærendum &c. 30. etiam lætati sunt , nam repenti fuit hæc res ad illos , annò scil. primò regni ejus (Hiskia) , ut converterent sese (Judæi) ad Dominum , illi itaque statim sese converterunt.

CAP. XXX.

Vers. 1. *Etiam epistolas scripsit ad Ephraim & Menassem &c.*] Nam illi tunc temporis non deportati fuerant , istud quippe accidit annò primò regni ejus (Hiskia) ; illi autem (Israëlitæ ,) non deportati fuerunt , nisi (annò)

24. Nempè : de holocaustis , ea enim penitus consumebantur igne , vid. n. præc. 23. h. v.

25. De sacrificiis , quæ levitæ dicuntur , conf. inter alios Buxt. Lex. Chald. fol. 1980.

26. De quibus scil. dominis comedere licebat , conf. v. 31. h. c. n. 23.

27. Sensus istius objectionis est : si Levitæ sese sanctificaverunt , multò magis sacerdotes.

28. Vid. Proverb. c. 28. v. 12. ibique not. n. 8.

29. Sicuti Proverb. dict. c. 28. v. 28 habetur.

30. Vid. c. sequ. 30. v. 19. ibique not.

(annô) sextô regni ejus, prout scriptum est in (libro) Regum : & cepit eam (Samariam) finitô trienniô, annô sextô Hiskiaë, qui fuit annus nonus Hosea, regis Israëlis, 1. sicuti reperies scriptum in fine libri. Vers. 3. *Non enim poterant facere illud tempore isto*] (Nempè :) mense primo Nisan. Eod. vers. 3. *Quoniam sacerdotes non sanctificaverant se, ut sufficerent*] Non sanctificaverant sese, ut sufficerent Israëlitis, ad offerendum eorum agnos Paschales; non est autem opus dicere, quòd non potuerint facere illud (Pascha) mense Nisan, nam ecce non absolverunt, sanctificare templum usque ad decimum sextum (diem mensis) Nisan; 2. est autem hæc expositio (verborum istorum :) non enim poterant facere illud tempore isto, nempe : etiamsi non tantum temporis insumpserint in repurgatione templi, quoniam non absolverunt, nisi decimô sextô (die mensis) Nisan; tamen non poterant facere illud (Pascha) tunc temporis, quoniam sacerdotes non sanctificaverant se, ut sufficerent. Eod. vers. 3. *Et populus non congregaverant se*] Tunc temporis omnes Hierosolymam. Vers. 5. *A Beer-Scheba usque ad Dan*] Is fuit terminus decem tribuum. Eod. vers. 5. *Nam jam diu*] Explicatio est : nam multi præterierant anni, quibus non fecerant (Pesach,) sicuti decebat. 3. Vers. 6. *Et convertet se ad reliquias, quæ vobis superstites sunt à manu regum Assyriæ*] Quamvis illi (Israëlitæ) tunc temporis non fuerint deportati; tamen vocat illos (hîc) reliquias, quoniam in oculis eorum reputatum fuit perinde, ac si jam deportati essent, præterea (hîc adeo vocantur reliquiae) quoniam reges Assyriæ ceperant omnia tempore (regis) Achas, id, quod illis perinde visum fuit, ac si deportati essent, quoniam sex annis fuerunt Israëlitæ regi Assyriæ subjecti, ferentes munera ipseque eis imperabat eosque in captivitatem abducebat & cum illis pro lubitu suo agebat, idque fuit durantibus illis sex annis, præterea etiam jam antea multis vicibus deportati fuerant 4. diebus regum Israëlis, Achas quoque ipsique (Judæi) noverant, quòd statim atque Israëlitæ defecturi essent à rege Assyriæ, ipse illos abducturus sit in captivitatem; vocat autem eos (Israëlitæ) reliquias Assyriæ, quoniam (rex Assyriæ) illis non imperabat sicuti nec toti terræ Judææ. Vers. 7. *Nec sitis, ut patres vestri & sicuti fratres vestri*] Explicatio est : si dicere velitis : hæcenus speravimus, quòd rex Assyriæ à nobis recessurus sit, ne sitis, sicuti

patres

1. Vid. 2. Reg. c. 17. v. 5. & 6. ibique not.

2. Conf. c. præc. 29. v. 17. ibique not.

3. Ex præscripto scil. legis Divinæ, sicuti lex Divina requirebat, id enim significat hic : כדלקח i. e. juxta constitutionem ejus, prout

constitutum erat à lege scil. Divina, conf. infra not. ad v. 18. h. c. n. 8.

4. Nempè à Pule, 2. Reg. c. 15. v. 19. & 1. Chron. c. 5. v. 26. & à Thiglath Pilneesere 2. Reg. 2. Reg.

patres vestri, i. e. unaquæque generatio, quæ antè vos fuit, ecquid evenit illis, quando reliquerant Dominum & contrà eum prævaricati erant? (nempè:) Eod. vers. 7. *Tradidit eos desolationi, quemadmodum videtis.* Vers. 8. *Nunc itaque ne obdurate cervices vestras*] Fratres vestri filiique vestri invenient misericordiam coràm illis, qui eos captivos abduxerunt, ita, ut in terram istam revertantur, i. e. etiam nonnulli ex illis, qui jam abducti sunt in captivitatem ab illis, qui contrà Israëlitas pugnarunt eosque vicerunt & illorum filios filiasque deportaverunt, si conversi fueritis ad eum (Deum) ipse dabit, ut consequantur misericordiam coràm illis, qui eos detinent captivos, ut revertantur in terram istam, quoniam clemens & misericors est Dominus, Deus vester. Vers. 14. *Et suffitoria*] (Vox הסקטורית significat) locum, ubi fuerunt Sacerdotes ac Levitæ. Vers. 15. *Sacerdotes quoque ac Levitæ rubore suffusi sunt*] Quòd distulissent (tamdiu) sanctificationem sui & quòd tanto tempore cunctati essent, ne hæc tunc venirent, quoniam antea credere non poterant hanc rem, nam Ahas ipsos dimiserat, ne sacerdotiò fungerentur, sic enim secum cogitabant: quomodo id possibile est? heri Ahas cultui idololatriæ co servivit; filius autem ejus, Hiskias, statim primò annò, confestim primò mense an dicet Sacerdotibus atque Levitis, ut unum solummodò Deum colant ac nobis opus habeat? quocircà distulerunt ac remissi fuerunt, quò minùs venirent, cæteri quoque Judæi, quos reliquerat Ahas, idem fecerunt, moram scil. necitantes;) sed, quando rem investigarunt & cognoverunt, quòd omnia fierent (ad cultum unius) Dei, tunc omnes illi venerunt ac semet sanctificârunt. Vers. 16. *Et Sacerdotes spargebant*] Nam à receptione (sanguinis) ac deinceps præceptum Sacerdotii fuit; 6. sed noli mirari, cur non mactârint domini ipsi (animalia illa sacrificiis destinata,) nam paulò post scriptum est: quia multi extiterunt in cœtu, qui se non sanctificaverant; Levitæ autem incumbabant mactationi agnorum Paschalium pro omni immundo, cujus in loco ipse (Levita) erat, ad sanctificandum Domino. 7. Vers. 18. *Comedebant enim Pascha secùs, quàm præscriptum est*] Non ita, sicuti decebat, 8. nam comedebant illud (Pascha) in immunditie. 9. Eod. vers. 18. *Sed oravit pro eis Hiskias, dicendo &c.* Vers. 19. *Quisquis cor suum præparavit*]

2. Reg. c. 15. v. 29. & suprâ 2. Paralip. c. 28. v. 20. it. infrâ 2. Paralip. c. 32. v. 14. n. 11.
3. Prout v. sequ. 9. h. c. habetur.
6. Sensus est: cæteri quidem, qui non erant sacerdotes, animal sacrificio destinatum adducere idque mactare & excoriare poterant; ast sacerdotes soli sanguinem recipere eumque spargere debebant, conf. not. ad Levit. c. 1.

v. 5.

7. Prout v. sequ. 17. h. c. habetur.

8. Hebr. שלא כהלכה, conf. quæ suprâ ad v. 5. h. c. n. 3. notata sunt.

9. Itaque contrâ præceptum Levit. c. 7. v. 19. ubi vide not. confer. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 12, a.

rit] Sic exponitur in Barajetha 10. R. Eliezeris, filii R. Josi, Galilæi, quæ incipit: ubicunque tu reperis verba R. Eliezeris, filii R. Josi, Galilæi, in Aggadah, fac aurem tuam instar infundibuli, 11. nempe ut advertas aurem tuam ad intelligentiam, duobus ac triginta modis 12. Aggadah exponitur, atque iste unus est ex illis, (nempe:) series (textus sacri) divisa, 13. exempli gratia iste (textus, qui hic habetur, nempe:) Dominus optimus expiationem faciet pro omni eo, qui præparavit cor suum ad quærendum Deum, 14. ad celebrandum scil. Pascha ejus, ad offerendam illius oblationem, quamvis non fecerint. Eod. v. 19. *Secundum munditiem sanctitatis*] Quoniam non mundati fuerunt (Israelitæ;) Judæi autem omnes mundati fuerunt quoniam propinqui fuerunt (urbi) Hierosolymæ ac poterant sese mundare atq; sanctificare & reverti Hierosolymam; sed maximæ parti Ephraimitarum & Menassitarum, atq; eorum, qui erant ex tribu Jissaschar atque Zebulon non fuit ita prævaricatio hac in re, quoniam negotium istud illis erat procul remotum; propter literas autem, (quas Hiskias hinc inde miserat,) non poterant illi differre atque cunctari, quò minus venirent, usque dum sese sanctificaverint, quocirca venerunt nec purificati fuerunt, ac quoniam nulla fuit (hac in re) eorum prævaricatio, ideo expiatio pro illis facta est, etiam (in illo loco:) lætabuntur de his desertum & solitarius locus &c. 15. divisa est (textus sacri) series. 16. Vers. 21. *Et Sacerdotes instrumentis roboris*] i.e. Tubis. 17. Vers. 22. *Qui informabant intelligentiam (ejus, quod erat) bonum Domino*] Negotio cantus convenit adhibere vocem שכל i.e. intelligentiæ, sicuti dicitur: & cecidit fors Schelemjæ versùs Orientem & Hhh h 2 Zacha-

10. Hebr. בריתא, sic dicitur constans traditio Talmudica, à doctōribus Tannaim tradita, conf. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 348.

11. Hebr. אפרנסה, de cujus vocis significatione conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 81. a, fin. & Buxt. Lex. Chald. fol. 230.

12. De his 32. modis R. Eliezeris, ad explicandum sensum legis Divinæ vid. R. Jeschua Hallevi in Halichoth Olam Part. seu Tract. IV. c. 2. & 3. alleg. D. Mey. in Theol. Jud. Loc. 1. §. 7. sunt & tredecim modi R. Ismaëlis, de quibus vid. not. ad librum Prec. Jud. Part. 1. p. 10. a. & Buxt. Lex. Chald. fol. 1042. ac Jos. Voisinii Observat. in Proœmium Pug. Fidei Raym. Martini fol. mih. 63. edit. Lips. ubi tredecim illi modi exponuntur.

13. Quando scil. ordo textus sacri divisus est; qui tamen conjungendus est, prout hic ex-

emplum habetur & à R. Eliezere adducitur.

14. In exemplo hic adducto series textus sacri divisa est in duos versus, nam verba illa יבטר בער i. e. expiationem faciet pro, cohærent fini versus 18. ista autem verba: יכל לבנו רג' i. e. omni eo, qui cor suum &c. habentur initio v. sequ. 19. atque ita textus ordo divisus est in duos versus, qui tamen conjungi debent conf. n. 16. h. v.

15. Sicuti Esai. c. 35. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not.

16. Nam verba illa capitis antecedentis versui ultimo jungenda erant; sed ordo textus per caput sequens fuit divisus, confer. n. 14. h. v.

17. Quarum sonitus est vehementior, sic etiam Vatablus in notis h. loc exposuit,

Zacharias, filius ejus, consulens בְּשִׁכְלָא i. e. in prudentia &c. 18. Eod. vers. 22. *Et locutus est Hiskias, quæ erant cordi*] i. e. Verba consolationis & benevolentia plena, ut illos (Levitas) corroboraret eisque auxilio esset, quò etiam illi sese roborarent in cantu intelligentia (ejus, quod erat) bonum Domino. Eod. vers. 22. *Et confitentes Domino*] Super sacrificio laudis & celebrabant Dominum propter miraculum, quod eis (Israëlitis Deus) fecerat, nam sacrificium laudis venit propter signum (sive miraculum, quod facit Deus.) Vers. 23. *Septem dies alios*] Sicuti exponitur (in textu:) & celebrârunt septem dies lætitiæ. 19. Vers. 24. *Obtulit congregationi*] De ovibus suis, ut & de bobus suis congregationi (obtulit) mille juvencos &c. ac simul comedebant rex & principes populusque lætantes. Vers. 26. *Nam inde à diebus Salomonis, filii Davidis, regis Israëlis, non fuit ejusmodi factum Hierosolymis*] Fortassis major quidem populi multitudo venit ad festum ejusmodi solenne Hierosolymam post Salomonem; sed major lætitia, quàm ista, non extitit Hierosolymis, jam inde à diebus Salomonis, quoniam magis hac in re lætati sunt, nam, licet illi quolibet festo solenni sese congregaverint Hierosolymis; quia tamen eis nihil novi evenit, ideò non fuit eis (tam magna) lætitia; ast tunc, quoniam omnibus diebus Achasi atque (cæterorum) improborum regum Jehudæ non ascenderant (Israëlita) Hierosolymam ad festum solenne; isto autem tempore facultas eis data fuit ascendendi Hierosolymam, (quocircà) lætati sunt lætitiâ maximâ, & quia multi præterlapsi erant anni, quibus (Israëlita) non ascenderant Hierosolymam usque ad id tempus, ideò parvum eis visum fuit (insumere) septem dies in festo azymorum, alios itaque septem dies addiderunt, ut in illis lætarentur, quocircà lætati sunt lætitiâ maximâ. Vers. 7. *Et benedixerunt populo,*] Si vis, (poteris) dicere, quòd (sacerdotes & Levitæ) benedixerint ea in re (populo,) quòd petierint, ut ille reverteretur ex terra, in quam captivi fuerant abducti, & quòd Dominus exaudiverit vocem eorum eosque reduxerit (ex captivitate,) vel aliò modò (poterunt exponi verba ista:) & exaudita est vox eorum, (nempe:) sic absolute dictum est suprâ: & exaudivit Dominus Hiskiam ac sanavit populum. 20.

CAP.

18. Sive: intelligentia, vid. 1. Paralip. cap. 26. 19. Prout in fine istius v. 23. habetur.

v. 14.

20. Uti suprâ v. 20. h. e. habetur.

CAP. XXXI.

Vers. 2. *Unumquemque juxta ministerium ipsius*] Sacerdotes quidem, ut ministrarent; Levitas autem, ut cantarent & januas custodirent & unumquemque ad ministerium suum, quod ei constitutum erat. Vers. 3. *Portio quoque regis ex illius facultatibus ad holocausta &c.*] Quæ ipse dedit, ut offerrent illa. Vers. 4. *Et dixit populo, habitatoribus Hierosolymæ &c.* * *ut confirmarent se in lege Domini*] Majori scil. studio (& alacritate,) & adhuc, dum eis (sacerdotibus ac Levitis) determinata esset eorum sustentatio, possent operari (rebus sacris) & studere in lege, quoniam non data est lex, nisi illis, qui comedunt Manna, & duplicata illa (fuerunt) eis, qui comedebant oblationem. Vers. 5. *Et quando erupit ** hoc verbum*] Ex ore regis, ut darent portionem sacerdotibus atque Levitis. Eod. v. 5. *Multas obtulerunt Israëlita primitias frumenti, musti, olei atque mellis*] Mellis palmarum. 1. Eod. v. 5. *Atque omnis proventus agri*] Omnia autem ista non fuerunt de proventu agri; sed in tractatu Talmudico: Nedarim, capite, (quod incipit:) *הנורר מן הירק* i. e. qui vovet de olere, 2. sic exponitur: qui vovet de olere, permissum est quoad cucurbitas, respondit R. Joseph (quoad verba ista:) & quando erupit hoc verbum, multas obtulerunt Israëlita primitias &c. si dixeris: frumenti, juxta sensum literalem, quid hoc (sibi vult?) & quando erupit &c. dixit Abii (hoc intelligendum esse) quoad adductionem fructuum arboris & oleis, usque ad (verba illa:) dixit Rabba: proventum seorsim & proventum agri seorsim (adducendum seu offerendum esse.) Vers. 6. *Et decimas sanctorum, quæ consecraverant Domino*] i. e. Decimas de decimis, quas Levitæ dant sacerdotibus. 3. Eod. vers. 6. *Et posuerunt acervos multos*] (Vox *ערמור* significat) linguâ Germanicâ: *Hauffen* / 4. simile (habetur in illo loco:) acervus tritici. 5. Vers. 7. *Cæperunt acervorum illorum fundamenta ponere*] Omne initium rei vocatur fundamentum, exempli gratiâ: fundamentum domûs, quoniam illud est initium structuræ, istius simile (habetur) in Esra, ubi: id fuit fundamentum (i. e. initium) ascensus &c. 6. Vers. 8. *Et benedixerunt Domino*]

Hhh h 3

Qvi

* Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 90. b. & Cholin, fol. 130. b.

** Vid. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 55. a. b.

1. Conf. hic R. Dav. Kimchi ut & Michtol Josephi, item Junii ac Tremellii not. h. loc.

2. Est istud caput septimum dicti tractatus Tal-

mudici: Nedarim.

3. De hisce decimis vid. Numer. c. 18. v. 2. vid. not. ibid. ad v. 24. dict. c. 18. n. 45.

4. Sic exprimo hic: *ערמור* Latine: acervi.

5. Prout Cantic. c. 7. v. 1. habetur.

6. Vid. Esra c. 7. v. 9. ibique not. Sign. *

Qui animum dederat Israëlitis, ut separarent oblationes suas atque decimas suas. Vers. 9. *Et percunctatus est Hiskias*] Quoniam Hiskias viderat acervos magnos, cogitavit secum, forsitan non acceperunt de illis sacerdotes & Levitæ (portiones suas) nec tetigerunt illos (acervos,) nam si illos tetigissent, quomodo tam magni (multique) mansissent? quapropter admiratus & percunctatus est illos (sacerdotes & Levitas) de acervis istis, cur (tam magni essent?) Vers. 10. *Et respondit ei Azarja*] Is fuit (summus sacerdos) ætate Ussæ. 7. Eod. vers. 10. *Ex quo ceptum est, istam oblationem afferri*] Comedimus comedendo & quidem non esu accidentali; sed ad saturitatem usque comedimus & superest; quod autem miraris, quod quatuor mensibus comederimus & nihilominus tam magni sint acervi, istius rei hæc est causa, quia benedixit Dominus populo suo eisque dedit multos proventus, quocirca multæ fuerunt oblationes atque decimæ nobis præstitæ. Eod. vers. 10. *Et superest*] Ex hac nostra comestione. Eod. vers. 10. *Multitudo ista*] Quam tu vides acervatim (congestam.) Vers. 11. *Ut prepararent conclavia in domo Domini*] Ut reponerent in eis oblationes. Vers. 17. *Et genealogiam sacerdotum juxta domum patrum suorum atque Levitas*] Cum genealogia parvulorum, eorum uxorum, filiorum filiarumque, omni isti cœtui suppeditabant alimenta sua ex oblationibus atque decimis sanctis; oblationes autem illæ omnes atque decimæ, quas diximus, (præstabantur) illis, qui stabant, ut ministrarent in atrio, etiam filiis Aaronis, sacerdotibus, ad quos non pertingebant custodiæ, ut ministrarent (in templo;) sed qui in agris suburbanis urbium suarum (erant,) in unaquaque urbe, (illis etiam præstabantur oblationes ac decimæ.) Vers. 19. *Viri qui expressi erant nominibus*] (De quibus dictum est) suprâ Cananja scil. ejusque fratres illis fuerunt præfecti, ut acciperent portiones oblationum atque decimarum ab Israëlitis, ut darent cuilibet mari inter sacerdotes atque Levitas. Eod. vers. 19. *Cuilibet mari inter sacerdotes*] Etiam omnibus eorum uxoribus, filiis ac filiabus eorum; quod autem hîc dictum est: cuilibet mari, (id factum est) propter inclusionem, 8. nam etiam maribus parvulis suppeditabant (portiones oblationum & decimarum) prout suprâ (habetur in verbis:) à nato tres annos ac deinceps 9. ac multò magis suppeditabant eorum uxoribus ac filiis filiabusque.

CAP.

7. Conf. hic not. ad 1. Paralip. c. 6. v. 10. ibi. que not. in primis. n. 6.

8. Ut scil. includerentur etiam mares parvuli, id

enim מִשְׁוֵי רִבְוֹתָא hic significat, 9. Sicuti suprâ v. 16. h. c. habetur.

CAP. XXXII.

Vers. 1. *Post res illas * & firmam constitutionem earum &c. ac cogitavit, discindere illas*] (Istud: **לְבַקְעָם** positum est) pro: **לְבִקְעָם** i. e. discindere illas, sicuti (istud:) quoniam **מִכָּרָם** (positum est) pro **מוֹכְרָם** i. e. vendunt pecuniâ, 1. huic geminum est, (quod habetur in illo loco:) quoniam **בְּקָעָם** i. e. discindunt gravidas Gileadis. 2. explicatio ejus est ac simile (habetur in illo loco:) & **נִבְקִיעָנָה** i. e. discindamus eam, 3. item (in illo loco:) & **יִבְקַע** i. e. discidit ligna ad holocaustum, 4. Vers. 5. *Et munivit Millo*] Simile (habetur in illo loco:) & ædificavit Millo. 5. Eod. vers. 5. *Et paravit missilia copiose*] (Vox **שִׁלָּח** hîc significat) arma, simile (habetur in illo loco:) cuique **שִׁלָּח** i. e. missile ejus (&) aqua. 6. Vers. 10. *Cuinam rei confiditis?*] Quoniam scriptum est in (libro) Regum: in Domino, Deo Israël, confidit, 7. atque etiam ibi scriptum est: & rebellavit contrà regem Assyriæ, 8. ideò dixit (Sancheribus:) cuinam rei confiditis, quòd contrà me rebelles facti sitis? Eod. vers. 10. *Ac sedetis in munitione, Hierosolymis*] Sicuti scriptum est: ut moriamini fame ac siti. 9. Vers. 12. *Annon iste Hiskias*] Qui confidit in Deo suo, nonne ille prævaricatus est (contrà eum) & quamvis ille posset ei opem ferre; tamen illum non adjuvaret, quoniam in eum peccavit, nam removit illius excelsa & altaria ac dicit Jehudæ & (incolis) Hierosolymæ: coràm altari uno incurvatote vos; non autem bonum est, ut Jehuda sese incurvet coràm altari uno atque (incolæ urbis) Hierosolymæ coràm uno aut duobus pluribusve (altaribus sese incurvent;) & quid prodest (altare) unum populo isti tam multo? cogitabant enim (Assyrii,) quòd omnia ista excelsa, quæ removerat (Hiskias,) prout suprà (scriptum est:) & succiderunt lucos, &c. 10. fuerint ædificata nomini Dei Israël. Vers. 14. *Quas interneccione deleverunt patres mei*] (Nempe:) Pul.

* Conf. hic tract Talm Sanhedrin, fol. 94. b.

1. Sicuti Amos c. 2. v. 6. habetur.

2. Vid. Amos c. 1. v. 13. ibique not.

3. Prout Esai, c. 7. v. 6. habetur, ubi vide Raschi not.

4. Vid. Genes, c. 22. v. 3. ibique Raschi not.

5. Vid. 2. Sam. c. 5. v. 9. al. v. 10. & 1. Paralip. c. 12. v. 8.

6. Sicuti Nehem, c. 4. v. 13. habetur, ubi istud **שִׁלָּח** aliter, quàm hic, exponitur, vid. ibid. n. 18.

7. Prout 2. Reg. c. 18. v. 5. habetur.

8. Vid. 2. Reg. dict. c. 18 v. 7.

9. Sicuti v. seq. 11. h. c. habetur.

10. Prout c. præc. 31. v. 1. habetur, conf. hic not, ad 2. Reg. c. 18, v. 22. n. 8.

Pul & Thiglath Pilnefer. ^{11.} Vers. 17. *Etiam literas scripsit ad probrò afficiendum Dominum, Deum*] In Regum (libro) ut & apud Esaïam scriptum est: & accepit Hiskias literas ex manu nunciorum ^{12.} easque legit & ascendit in domum Domini easque explicavit Hiskias coràm Domino. Vers. 18. *Vocemagna Judaicè*] Ut timorem pavoremque eis incuteret, hîc res simpliciter (ac breviter) narratur; in Regum autem (libro) concinnè exponitur, quid ipse eis dixerit, ut & apud Esaïam. ^{13.} Vers. 19. *Ira locuti sunt de Deo Hierosolymitano*] Is, qui scripsit hunc librum, conqueritur de stolido isto Sancheribo, qui probrò affecit Deum vivum. Eod. vers. 19. *Perinde, ac de diis populorum terræ*] Qui sunt opus manuum hominis & assimilaverunt Deum creatorem nostrum, qui omnia creavit, diis populorum terræ, qui sunt opus manuum eorum, sicuti dixit suprà: quis fuit inter omnes Deos &c. ut possit Deus vester eripere vos è manu mea? ^{14.} Vers. 20. *Et oravit Hiskias*] In Regum (libro) ut & apud Esaïam exponitur oratio. ^{15.} Vers. 21. *Et (filii ejus,) qui egressi erant ex visceribus ejus*] Sicuti scriptum est: & filii ejus percusserunt illum gladiò. ^{16.} Vers. 24. *Et preces fudit ad Dominum*] Sicuti exponitur in (libro) Regum. ^{17.} Eod. vers. 24. *Et dixit ei:*] Quodnam est signum? ^{18.} Eod. vers. 24. *Et dedit ei prodigium*] (Sicuti scriptum est:) hoc erit tibi signum, &c. prout exponitur ibi. ^{19.} Vers. 25. *At non pro beneficio ergà se rependit*] Non sicuti benefecerat Hiskia Deus, qui illum sanaverat, rependit ei Hiskias, Eod. vers. 25. *Nam extulit se* ^{20.} *animus ejus*] Ostendit enim (legatis regis Babylo-niæ) totam domum aromatum suorum &c. usque ad: & in toto regno suo. ^{21.} Eod. vers. 25. *Et fuit contrà eum fervens ira & contrà Jebudam atque Hierosolymam*] Propter hanc rem; ille autem qui hunc librum scripsit, abbreviavit istam (narrationem,) quoniam scripta est in Regum (libro) ut & apud Esaïam. ^{22.} Vers. 26. *Et humiliavit se pro elatione animi sui*] Sicuti scriptum est ibi: & dixit Hiskias Esaïæ: bonum &c. ^{23.} & postquam ille sese humiliaverat, non venit

11. Conf. suprà c. 30. v. 6. ibique not. n. 4.

12. Sicuti 2. Reg. c. 19. v. 14. & Esaï. c. 37. v. 14. habetur.

13. Vid. Esaï. c. 36. v. 13. & seqq. it. 2. Reg. c. 18. v. 28. & seqq.

14. Prout suprà v. 14. h. c. habetur.

15. Vid. 2. Reg. c. 19. v. 15. & seqq. it. Esaï. c. 37. v. 16. ac seqq.

16. Vid. 2. Reg. c. 19. v. 37. ibique n. 25. & 26. & Esaï. c. 37. v. 38. conf. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 95. b.

17. Nempè: 2. Reg. c. 20. v. 3. & seqq.

18. Sicuti 2. Reg. dict. c. 20. v. 8. habetur.

19. Videlicet 2. Reg. c. 20. v. 9. & seqq.

20. Vid. not. ad Ezech. c. 23. v. 17. ibique n. 24.

21. Prout 2. Reg. c. 20. v. 13. habetur, conf. infrà v. 3. h. c. n. 30.

22. Vid. 2. Reg. c. 20. v. 17. & 18. it. Esaï. c. 39. v. 6.

23. Sicuti 2. Reg. dict. c. 20. v. 19. habetur, ubi vide not. n. 19. it. Esaï. c. 39. v. 8.

venit contrà illos fervens ira temporibus ejus. Vers. 27. *Et ad omnia vasa desiderabilia*] Fecit species thesaurorum. 24. Vers. 28. *Horrea quoque proventus*] De Horreis proventus (seu frumenti) convenit usurpare (vocem :) **מסכנות** in omni loco, sicuti (in illo :) urbes **מסכנות** i. e. horreorum. 25. Pharaoni, sic quoque (in illo loco :) & ædificavit Thadmorem in deserto atque omnes urbes **מסכנות** i. e. horreorum, 26. quas ædificavit in Chamath, necessario dicere debes ad usum proventus (seu frumenti,) quoniam in deserto non opus fuit ei (Salomoni,) congregare aurum & argentum. Eod. vers. 28. *Et stabula omnis generis jumentis*] (Vox **ארות** significat stabula 27. magna. Vers. 30. *Et recta deduxit eas inferne ad occidentem*] Deduxit eas (aquas) viâ recta infernè ad Occidentem urbis Davidis. Vers. 31. *Sic quoque cincti Oratores*] (Vox : **מליצי** significat) legatos, simile (habetur in illo loco :) nam **המליץ** i. e. orator 28. inter eos (fuerat,) quoniam legatus est **מליץ** i. e. orator (sive interpres) inter eum, qui mittit & inter illum, ad quem mittitur; conjungitur autem aptè (textus iste) versui (præcedenti,) ubi dicitur: & prosperè egit Hiskias in omnibus operibus suis; sed post omne bonum istud, quò illum secundavit Sanctus ille Benedictus, Eod. vers. 31. *Dereliquit eum Deus, tentando eum, ut sciret, quicquid esset in animo ejus*] (Idque fecit) per oratores principum Babylonie, qui miserant ad eum, Eod. vers. 31. *Illi inquirerent de prodigio, ** quod factum erat in terra*] Non stetit (autem Hiskias) in tentatione; 29. sed monstravit eis (legatis Babylonie) omnem domum aromatum suorum, 30. à fine ejus illius initium inquiritur. 31. Vers. 33. *In superiore parte*] i. e. In meliore parte, sicuti exponitur in fine capitis primi (tractatus Talmudici :) Bava Kama. 32.

CAP.

24. Id est: omnibus vasis desiderabilibus præparavit certa receptacula seu conclavia. 25. Sive: thesaurorum, vel armamentarium vid. Exod. c. 1. v. 11. ibiq; not. n. 18. & n. 19. 26. Seu: armamentarium, vid. 2. Paralip. c. 8. v. 4. conf. & 1. Reg. cap. 9. v. 19. ibique not. n. 18. 27. Hebr. איעטבלאות, conf. hic, not. ad 2. Reg. c. 16. v. 17. n. 10. 28. Sive: interpres, interauncius, vid. Genes. c. 42. v. 23. ibique not. n. 32. ** Conf. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 56. a.	29. Sicuti Abraham steterat in decem tentationibus, de quibus Rabbini, conf. not. ad Hiob. c. 1. v. 3. n. 24. & 25. 30. Prout 2. Reg. c. 20. v. 13. habetur, confer. not. ad v. 25. h. c. n. 21. 31. Poterit etiam sic verti: à fine ejus illius initium inquirimus. 32. Hebr. בבא קמא, est is liber primus partis si-ve Sectionis quartæ operis Talmudici, agens de damnis quæ à bestiis vel hominibus alicui inferuntur, vid. Bavakama, fol. 16. b.

CAP. XXXIII.

Vers. 4. *Hierosolymis erit nomen meum in seculum*] Versus iste conquiritur: 1. hîc fuit Menassès, qui ædificavit altaria cultui idololatrîco in domo illa, de qua dixit Sanctus ille Benedictus: ego volo, ut nomen meum ibi habitet (in seculum,) etiam versus ille, qui paulò post sequitur, conquiritur (per verba ista:) & collocavit sculptile, simulacrum, quod fecerat, in domo Dei &c. 2. versus quoque iste: nec deinceps amovebo pedem 3. &c. (conqueritur de improbitate Menassîs.) Vers. 6. *Et instituit Pythonem atque ariolos*] (Vox: **נִינָה** hîc scripta est) plenè cum **י**, quoniam multos instituerat (Pythones) ipseque addidit sculptili simulacrum, * quod fecerat. Vers. 7. *In seculum*] (Istud **לְעֵלָם** positum est, pro:) **לְעֵלָם** i. e. in seculum. Vers. 8. *Nec pergam remove pedem Israël*] Respicit istud ad versum præcedentem atque omnis (textus iste continet) querelam, ac si diceret: Sanctus ille Benedictus dicit: sic dixi Davidi ac Salomoni: in domo ista ponam nomen meum in seculum, etiam iisdem promisi, non ampliùs removebo pedem Israël ab hac terra, si modò observaverint &c. nunc autem Vers. 9. *Fecit Menassès, ut erret &c.*] i. e. Deprehenditur, quòd propter ipsum removeatur gratiosa Dei præsentia 4. atque etiam nos intereà propter illum (abducimur) in exilium. Vers. 14. *Ad Occidentem Gichonis in torrente*] Juxtà torrentem Gichonis, est nomen loci. Eod. vers. 14. *Et circumduxit ad Ophel*] Et circumduxit inde firmitatem turrium, quæ ædificatæ erant in opere Ophel. 5. Vers. 15. *Et projecit extra*] Non autem fregit ea nec removit illa ab oculis (hominum,) quocircà offendit per illa filius ejus, sicuti scriptum est: & omnibus sculptilibus, quæ fecerat Menassès, pater ejus &c. 6. nam accepit illa (Amon, Menassîs filius,) ex eo loco, ubi illa projecerat (pater ejus.) Vers. 16. *Et sacrificavit super eo sacrificia eucharistica & laudis*] Nam obtulit oblationem laudis ac celebravit Sanctum illum Benedictum, qui ipsum reduxerat Hierosolymam & ad regnum suum. Vers. 19. *Et oratio ejus*] Quomodo scil. oraverit. ** Eod. vers. 19. *Et*

1. Indignatur, stomachatur & invehitur, id enim verbum **קִיַּבַּ** hic significat, conf. not. infra ad 2. Paralip. c. 35. v. 20.

2. Sicuti v. 7. h. c. habetur.

3. Prout v. 8. h. c. habetur.

* Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 101. a. 102. b. & 103. a.

4. Majestas Divina, Hebr. **שְׁכִינָה**, gloria Dei, numen Divinum.

5. Conf. hic, quæ suprâ ad 2. Paralip. c. 27. v. 3. n. 21. notata sunt.

6. Prout infra v. 22. h. c. habetur.

** Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 90. a. & fol. 101. b. it. fol. 102. b. & 103. b.

Et exoratus est ei Deus] Ipsumque restituit regno suo. Vers. 20. *Et sepeliverunt eum in domo sua*] (Istud ביתו ponitur) pro : בביתו i. e. in domo sua ; in Regum (libro) scriptum est : in horto domus suae, 7. non (enim) dignus fuit, qui sepeliretur cum patribus suis.

CAP. XXXIV.

Vers. 3. *Cum esset adhuc puer, cepit querere*] Expositio est : quamvis ipse fuerit נער i. e. puer ; tamen cepit querere * Deum Davidis , patris sui, simile (vocis נער, quæ hîc habetur, reperitur in illo loco :) ipseque נער i. e. puer (erat) cum filiis Bilhæ referebatque Joseph famam eorum, malam &c. 1. nec mirum fuit ea in re, enim vero, si triginta annos natus fuisset (Joseph,) non fecisset istud ; ast hoc mirum fuit (in rege Josia,) quod ipse fuerit puer & nihilominus cœperit querere &c. Eod. vers. 3. *Cepit mundare Jebudam & Hierosolymam ab excelsis & lucis*] Quæ fecerat Menasses eaque renovaverat Amon, filius ejus, sicuti (habetur) suprâ : & iterum ædificavit excelsa, quæ destruxerat Hiskias, pater ejus &c. 2. Vers. 4. *Et subdiales statuas*] (החמנים erant) figuræ Solis. 3. Eod. vers. 4. *Quæ (erant) suprâ*] Quas (Judæi) collocaverant suprâ se in excelso è regione Solis easque adorabant hoc omne fecit Menasses, sicuti scriptum est supra : & adoravit omnem exercitum cœli eosque coluit. 4. Eod. vers. 4. *Et sparsit in superficiem sepulchrorum*] Hîc impletum fuit (vaticinium,) quod dixerat (vir Dei) Jeroboamo : sic ait Dominus : ecce filius nasciturus est domui Davidis, nomine Josias & mactabit super te sacerdotes excelsorum adolentes super te & ossa hominum comburent super te. 5. Vers. 6. *Etiam in urbibus Menassis & Ephraim &c.*] Ex illis reliquiis, 6. quæ supererant à gladio & captivitate Sancheribi. Eod. vers. 6. *In desolatis locis 7. eorum*] Scriptum est : בחר בתיהם (divisim seu duabus vocibus,) Iii i 2

7. Vid. 2. Reg. c. 21. v. 18. ibique Junii ac Tremellii not.

* Conf. hic. tract. Talm. Schabbat, fol. 56. b.

1. Sicuti Genes. c. 37. v. 2. habetur, ubi vide Raschi not.

2. Vid. c. præc. 33. v. 3.

3. Conf. Levit. c. 26. v. 30. ibique not. n. 114. it. Buxt Diction. Hebr. voc. חמנים, ubi aliæ expositiones istius vocis habentur.

4. Prout c. præc. 33. v. 3. habetur.

5. Vid. 1. Reg. c. 13. v. 2. ibique Raschi not.

6. Hebr. עוללות, racemationes, racemi, quæ superstites remanserant, comparantur hic reliquiæ Israhelitarum racemationibus vinearum, conf. n. 8. h. v.

7. Hebr. בחרבותיהם, alii verterunt : malleis suis vel : rutris eorum prout Junii ac Tremel-

bus,) quoniam non fuerunt (isti Israelitæ,) nisi pauca reliquæ, 8. ut habitarent in locis depressis, solummodò, ut figerent **בְּתֵי הָהָרִים** 9. i. e. in monte domos suas. Vers. 8. *A Commentariis*] Ubicunque (in S. Scriptura) scriptum est **סִיפֵר** i. e. scriba, ibi mox additur: **מִזְכִּיר** i. e. à commentariis (sive à memoria,) nam quilibet rex habebat scribam, qui literis mandaret id omne, quod ei evenerat in regno, tam bonum, quàm malum, atque ille, qui erat **מִזְכִּיר** i. e. à memoria sedebat juxtà scribam, ut ei rem omnem in memoriam revocaret; scriba autem ex illius ore literis mandabat. Vers. 9. *Quam collegerant Levite, custodes liminis &c.*] In locis suis desolatis circumcircà. Vers. 10. *Ad reparandum ruinam & ad confirmandum*] Chaldaus interpres (verba ista:) ad inspiciendum **עֲרוֹת** i. e. nuditatem terræ, 10. transtulit: ad inspiciendum **יַת בְּרָקָה** i. e. rupturam terræ. 11. Vers. 11. *Et ligna ad commissuras*] (Dictio: **מַחְבְּרוֹת** significat) linguâ Germanicâ: *Spangen*. 12. Eod. vers. 11. *Et ad contignandum*] (Vox **קִרְוִי** significat) linguâ vernaculâ: *traver*. 13. Vers. 12. *Ut præessent*] (Istud: **לִנְצַח** significat) linguâ vernaculâ: *remostrer*, 14. sic (habetur in illo loco:) **לִנְצַח** i. e. ut præessent operi, 15. sic etiam (in illo loco:) & sexcentos **מִנְצַחִים** i. e. qui præessent. 16. Eod. vers. 12. *Et Levite, quisquis (erat) peritus*] In omni loco (S. Scripturæ) quoad negotium cantûs dicitur **הַבְּנִי** i. e. intelligentia (seu peritia,) sic quoque suprâ, quando jecerunt sortes, scriptum est: tam parvus, quàm magnus **מִבֵּין** i. e. doctor cum discipulo, 17. ita & hoc loco:) quisquis (erat) **הַמְבִּין** i. e. intelligens (seu peritus) instru-

11. Iii habet versio, conf. R. David. Kimchi ac Michlol Jophi h. loc. qui etiam exposuerunt: malleos sive secutes.

8. Hebr. עוללות, conf. quæ paulò antè n. 6. h. v. notata sunt.

9. Alluditur hæc expositione ad istud: **בְּתֵי הָהָרִים**, quod hic in textu sacro habetur, conf. glossa Masorethica, ubi notatur, quòd octo sint loci in S. Scriptura, ubi voces divi-
sim sunt scriptæ; sed legi debeant conjunctim.

10. Vid. Genes. c. 42. v. 9. ibique not. n. 14. ut & Targum Onkelosi, & ad illud P. Fagii not.

11. Quoniam in textu sacro hic habetur **לְבָרֵךְ** i. e. ad reparandam rupturam seu ruinam, hinc orta est ista expositio ex Targum Onke-

losi, conf. not. ad Genes. dict. c. 42. v. 9. n. 15. & 16.

11. Ita hic exprimo: שפני'גין Latine: fibulæ, generaliter: commissuræ.

13. Sic reddo hic **מִרְבֵּץ**, Latine: conjungere, combinare, contignare.

14. Ita hic exprimere possis: רמושט'דיר (sic enim legendum puto, pro: רומישט'דיר) Latine reddi possit: remonstrare, vel demonstrare, nempe, ut demonstrarent modum & tempus operandi & inter quiescendi &c. confer. Junii ac Tremellii not. ad 1. Paralip. cap. 15. v. 22.

15. Prout 1. Paralip. c. 23. v. 4. habetur.

16. Vid. suprâ: 1. Paralip. c. 2. v. 17. al. v. 18.

17. Sicuti 1. Paralip. c. 25. v. 8. habetur, ubi vide not.

instrumentorum Musicorum, scriptum quoque est: & Cenanja, princeps Levitarum &c. quoniam ipse *יְמִי* i. e. peritus ^{18.} erat, atque illis præfectus erat, ut erudiret de munere portandi, quomodo portare deberent, quoniam ipse peritus erat. Vers. 13. *Et ex Levitis (erant) scribæ*] Ut scriberent pecuniæ (quantitatem,) quæ in domum Domini portabatur & quomodo illa fuerit exacta. Eod. vers. 13. *Et moderatores*] Operis scil. Vers. 14. *Librum legis Domini per manum Moysi*] (Nempè:) Deuteronomium, ^{19.} Vers. 15. *Et tradidit Chilkia librum (scribæ) Schaphani*] Nam ecce scribæ incumbibat, legere omnia coràm rege. Vers. 16. *Et amplius retulit regi verbum*] Nam ab initio renunciavit regi id, ad quod ipse missus erat, nam rex illum miserat, ut firmaret domum Domini, Dei sui, sicuti scriptum est suprà: misit (rex) Schaphanem, filium Azaljæ &c. ^{20.} Vers. 17. *Et conflârunt*] (Istud: *וַיִּכְרוּ* significat:) *וַיִּצְיִקוּ* i. e. & conflârunt, sicuti Chaldaus interpres (istud:) *וַיִּצְוֶק* i. e. & fudit oleum, ^{21.} transtulit: *וַאֲתִיךְ* i. e. & fudit. Vers. 18. *Et indicavit Schaphan scribæ*] Postquam renunciaverat regi id, ad quod ipse missus fuerat, indicavit ei delegationem Chilkia, sacerdotis, legitque librum coràm ipso (rege.) Vers. 19. *Laceravit vestimenta sua*] Cùm audisset, quòd legerent (verba illa:) abòncet Dominus te & regem tuum &c. ^{22.} & de seipso ^{23.} exposuit (& interpretatus est verba ista:) quem constitues super te, ^{24.} populus (enim) constituerat illum (Josiam) regem, ^{25.} non propheta nomine (atque mandatò) Numinis Divini. ^{26.} Vers. 21. *Quæ effusa est in nos*] Quoniam *הַחַמָּה* i. e. æstus iræ est ignis, ideò convenit ei vox: effusionis, & simile (habetur) infrà: & effusa est æstuans ira mea in locum istum & non extinguetur. ^{27.} Vers. 22. *At Chuldam, prophetissam*] Rabbinus nostri exposuerunt: quoniam fæmina magis misericors est, quam vir, ideò (Josias) non misit ad Ieremiam, prophetam. ^{28.} Eod. vers. 22. *Custodis vestium*] Si vis, (poteris) dicere, (quòd custodi-

Iii i 3

verit)

18. Eruditus, doctor, vid. 1. Paralip. cap. 15 v.

22. ibique n. 6 conf. & not. ad 1. Paralip. c.

25. v. 7. ibique not. n. 14. & n. 15.

19. Videlicet Moysi, conf. not. ad 2. Reg. c. 22. v. 8. n. 1. & ad Ezech. c. 1. v. 2. n. 15.

20. Prout suprà v. 8. h. c. habetur.

21. Vid. Genes. c. 28. v. 18. ubi tamen in Targum Onkelosi habetur *וַיִּצְיִק* i. e. & fudit, non *וַאֲתִיךְ*, usurpatur tamen verbum istud hac significatione in Targum Onkelosi ad Exod. c. 37. v. 3. atque aliis in locis similibus.

22. Sicuti Deut. c. 28. v. 36, habetur, conf. & not.

ad 2. Reg. c. 22. v. 13. n. 2. it. infrà not. ad v. 30. h. c. n. 36.

23. Ad seipsum traxit verba illa, ac de seipso illa intellexit, quasi de seipso illa sint dicta.

24. Prout verba illa Deut. dict. c. 28. v. 36. habentur.

25. Vid. c. præc. 23. v. 25.

26. Hebr. *עַל פִּי הַדִּבְרִים*, juxtà præscriptum verbū Divini, conf. Raschi not. ad Num. c. 16. v. 28. & ad Jerem. c. 32. v. 7. it. Buxt. Lex. Chald. fol. 497.

27. Sicuti infrà v. 25. h. c. habetur.

28. Conf. hic not. ad 2. Reg. c. 22. v. 14. n. 3.

verit) vel vestimenta sacerdotii vel vestes regni. Eod. vers. 22. *Habitabat Hierosolymis in parte secunda*] Duo fuerunt muri urbis ipsaque (Chulda) habitabat intrà duos muros. 29. Chaldaus interpres (חֲדָשָׁה) vertit : domum doctrinae, 30. i. e. in domo legis, nam conclave quoddam habebat Chulda, quod proximum erat conclavi, è cæso lapide constructo ; 31. erat autem conclave Chuldæ apertum à parte exteriori ; sed propter verecundiam clausum versùs Syhedrium, quod erat in conclavi, è cæso lapide constructo, sic scriptum est in tractatu Talmudico : Middot. 32. Vers. 23. *Dicite viro*] Quoniam voluit interrompere visionem (seu prophetiam) populi circa locum istum (Hierosolymam scil.) ejusque incolas, ideò, postquàm finivit, tunc benè declarat (prophetiam per verba illa :) regi autem Jehudæ, qui misit vos ; 33. abbreviat autem prophetiam de loco (urbe scil. Hierosolyma) ejusque incolis eamque abrumpit ; sed apprehendit eam in vaticinio de rege, quoniam illud proluxius est. Vers. 28. *Et congregaberis ad sepulchra tua in pace*] Sed nonne ille (Josias in prælio) interfectus est? 34. ita quidem ; sed (istud :) in pace, (intelligendum est, nempe,) quòd oculi tui non visuri sint omne malum, quod ego inducturus sum contrà locum istum ejusque incolas, videlicet desolationem templi. 35. Vers. 30. *Libri fœderis*] Ecce omnis trepidatio regis, quàm ille trepidaverat, (exinde orta est,) quoniam scriptum reperiatur : abducet Dominus te, 36. ac viderat, quòd lex istud vocaverit fœdus (in illo scil. loco :) hæc sunt verba fœderis, 37. ideò etiam ipse pepigit fœdus, viderat quoque scriptum esse paulò post : & observabitis verba fœderis, 38. eaque custodietis, viderat etiam Josias paulò post scriptum esse : vos statis hodiè omnes &c. usque ad : parvuli vestri, fœminæ vestræ &c. usque ad : ad ineundum fœdus &c. usque ad : pangit tecum hodiè, 39. quocircà ipse etiam dixit eodem modò : pangam ego quoque fœdus, scriptum est ibidem : vos statis &c. 40. etiam ego (curabo, ut stet populus, prout hîc

29. Conf. & hic not. ad 2. Reg. dict. c. 22. v. 14.
30. Sic etiam reperitur notatum ad 2. Reg. alleg. c. 22. v. 14. ubi vid. n. 5.
31. Ita לשכת הדגוֹת vertere volui cum D. Wagens. in Sota, p. 232. n. 9.
32. Vid. not. ad 2. Reg. dict. c. 22. v. 14. n. 6.
33. Quæ verba infrà v. 26. h. c. habentur.
34. Prout c. sequ. 35. v. 23. & sequ. ut & 2. Reg. c. 23. v. 29. habetur, quocircà non videtur, quòd dici possit, Josiam in pace ad sepulchrū suum congregatum fuisse, confer, not. ad 2.

Reg. c. 22. v. 20. n. 7.

35. Eadem vide notata ad 2. Reg. cap. 22. v. 20. num. 8.

36. Prout Deut. c. 28. v. 36. habetur, conf. suprà not. ad v. 19. h. c. n. 22.

37. Vid. Deut. c. 28. v. 69. al. c. 29. v. 1.

38. Sicuti Deut. dict. cap. 29. v. 8. al. v. 9. habetur.

39. Vid. Deuteronom. alleg. c. 29. v. 10. 11. & 12.

40. Prout Deut. dict. c. 28. v. 9. al. v. 10. habetur.

hic scriptum habetur:) & stare fecit omnem populum, qui inveniebatur Hierosolymis à parvo usque ad magnum. 41. Vers. 31. *Ex toto corde suo & ex toto animo suo &c.*] Nam invenerat (Josias) scriptum ibidem (in Deuteronomio scil.) si conversus fueris ad Dominum, Deum tuum &c. ex toto corde tuo & ex toto animo tuo. 42. Eod. vers. 31. *Et stetit rex in statione sua*] (Istud: 1725) significat stationem. 43. Vers. 32. *Juxtà fœdus Dei, Dei patrum suorum*] Juxtà omne id, quod scriptum est ibi: Dei patrum suorum, 44. ideò etiam scriptum est hic: Dei patrum suorum, quod (scil. fœdus ipse) pepigerat cum patribus eorum in deserto; omne autem fœdus, quod ibidem (habetur, fuit) circa cultum idololatricum (vitandum,) sicuti scriptum est: & vidistis abominationes eorum &c. usque ad: cujus animus avertat se hodiè à Domino, 45. quocirca etiam Josias removit omnes abominationes &c. 46.

CAP. XXXV.

Vers. 1. *Et celebravit Josias Pascha*] Quoniam omnes reges Jehudæ improbi non fecerant Pascha, sicuti conveniebat. 1. Vers. 3. *Ponite arcam * sacram*] Juxtà sensum literalem istius (textus hæc est expositio:) quoniam Menassès & Amon removerant arcam & illius loco posuerant simulacra sua, sicuti id probatur suprà quoad Menassèm, (de quo dicitur:) & collocavit sculptile, simulacrum &c. 2. ideò præcepit Josias, ut eam iterum collocarent ac ponerent in loco suo, quem ædificaverat Salomo; Rabbinii autem nostri dixerunt quòd (Josias) dixerit Levitis, ut eam (arcam) ibi recondèrent. 3. Eod. vers. 3. *Non incumbit vobis onus portandi bumerò*] Hæc est ratio alia & initium sermonis est, dum dixit illis (Levitis:) non est vobis ullus labor

41. Vide v. 30. & v. 32. h. c.

42. Sicuti Deut. c. 30. v. 2. habetur.

43. In 2. Reg. c. 23. v. 3. habetur וַיִּמָּן י. e. columna, vid. not. ibid. n. 1.

44. Prout Deut. c. 29. v. 24. al. v. 25. habetur.

45. Uti Deut. dict. c. 29. v. 16. al. v. 17. & v. 18. habetur, ubi videntur.

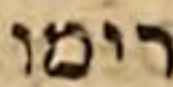
46. Prout v. 33. h. c. habetur.

1. Nempe: juxtà præceptum Divinum, prout lex & mos requirebat, id enim כַּמִּשְׁפָּט hic significat.

* Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 52. b. & Horajot, fol. 12. a. & Ceritut, fol. 5. b.

2. Vid. suprà 2. Paralip. c. 33. v. 7.

3. In certo scil. loco, ad id præparato, confer. Abarbenel. ad 2. Reg. c. 23. v. 3. fol. 302. col. 3. princ. edit. Lips. & excerpt. Gemaræ apud D. Wagenf. in Sota, p. 151. it. Raschi not. ad Levit. c. 16. v. 32. & R. Jac. Abendana ad Michlol Jophi h. loc.

bor portandi humerô aliquod ex omnibus vasis domûs Domini, ita, ut dicere possitis, propter laborem portandi humerô non possumus ministrare Domino ejusque populo, quocirâ ministrate nunc Domino, Deo vestro, cantu ac populo ejus, Israël, ut mactetis & excorietis agnos eorum Paschales, sicuti id arguitur infrâ: & mactate Pascha & sanctificate vos &c. 4. Vers. 5. *Juxta divisiones*] Secundum classes (seu distributiones,) ut faciant Pascha, * secundum illius ritum, juxta verbum Domini per Mosem. Vers. 7. *Et obtulit popularibus Josias*] Simile (istius habetur in illo loco:) sic i. e. offeretis s. etiam vos, significatque separationem. Eod. vers. 7. *Omni, qui reperiiebatur*] i. e. Omnibus Israëlitis, qui reperiiebantur (Hierosolymis) separavit (Josias) pecudes ad sacrificia Paschalia. Eod. vers. 7. *Ad numerum tricies mille*] Tam oves, quam agnos & hœdos. Eod. vers. 7. *Et boves ter mille*] Ad eucharistica festi solennis. Vers. 13. *Et coxerunt** Pascha*] Juxta ritum ejus, assatum igne. Eod. vers. 13. *Et celeriter porrexerunt omnibus popularibus*] Levitæ, postquam præparaverant omnibus Israëlitis, etiam sibi ipsis & sacerdotibus præparaverunt, quoniam eis non fuerat otium, ut præpararent (sibi ipsis & sacerdotibus;) Vers. 15. *Videnti regis*] Unusquisque fuit videns. Vers. 18. *Nec celebratum fuit Pascha, simile huic*] In Regum (libro) scriptum est: nam non celebratum fuit ejusmodi Pascha à diebus Judicum, 6. ex eo tempore, quô divisi fuerunt Israëlita in duo regna, dum decem tribus recesserunt à regibus Iehudæ & super se constituerunt separatim regem, nam omnibus diebus, quibus in duas gentes illi fuerunt divisi, tribus Jehudæ & Benjaminis celebrabant Pascha nomini Domini in (urbe) Hierosolyma; illæ autem (decem tribus) cultui idololatræ in Beth-El & Dan; id autem non acciderat omnibus diebus Judicum, (nempè,) quòd divisi essent Israëlita in duas familias (sive gentes,) non enim extitit illis in omnibus generationibus, nisi judex unus, atque Judex ille coëgit eos, ut irent in via Domini, sicuti exponitur in (libro) Judicum: & fuit Dominus cum judice & servavit eos è manu inimicorum eorum omnibus diebus Judicis, 7. atque omnes duodecim 8. tribus ibant Schi-

4. Prout infrâ v. 6. h. c. habetur, ubi vid. tract. Talm. Joma, fol. 49. a. & Sevachim, fol. 14. a.

* Conf. hic Spengeri de legibus Hebræor. ritual. lib. 2. c. 4. Sect. 1. & sequ. usque ad c. 5. ubi plura de lege Paschatis ejusque circumstantiis agitur, quæ Zabiorum moribus opposuit Deus.

5. Id est: separabitis. Vid. Numer. c. 28. v. 20. ibique Raschi not.

** Conf. tract. Talm. Nedarim, fol. 49. a.

6. Prout 2. Reg. c. 23. v. 22. habetur, ubi vid. not. n. 15.

7. Vid. Judic. c. 2. v. 18. ibique not.

8. Hebr. 2us, sic enim legendum puto, pro 1us i. e. de-

Schilonem & Pascha celebrabant nomini Divino, istiusmodi igitur Pascha non celebratum fuit omnibus diebus regum Israël atque Jehudæ, (nempè quòd) simul celebraverint Pascha (Israelitæ & Judæi;) ast diebus Iosia, quibus jam antea cessaverat regnum decem tribuum & ex quo Jeremias reduxerat decem tribus, 9. non amplius constituerant (decem illæ tribus) regem super se; sed Josias super illas regnavit, fecerunt itaque illi omnes simul Pascha nomini Divino Hierosolymis, & hoc est, (quod hoc versu dicitur:) non celebratum fuit Pascha huic simile Domino Hierosolymis; sed expositio ista seducit me valdè 10. nec videtur mihi (recta,) sit ita, quòd reduxerit Jeremias decem tribus & quòd Josias illis imperaverit Hierosolymis, quomodo esse poterit, quòd (Israelitæ) non celebraverint Pascha huic simile omnibus diebus Judicum atque diebus Samuelis, videntis, ut & diebus Davidis ac Salomonis, quibus Israelitæ degebant in terra sua pacifici ac quieti, nec fuit eis, nisi rex unus eorumque cor (directum) fuit ad Deum? sed hæc est ejus explicatio & sic exposuit mihi R. Elieser, * filius R. Meschalleh, b. m. (verba ista:) nec celebratum fuit Pascha, huic simile unquam (nempè,) quòd dederit rex ac principes jumenta ad sacrificia Paschalia, ita, ut eis sufficerent & (quòd dederint) boves ad eucharistica festi solennis & quòd (rex) præceperit Levitis, ut præpararent illis (Israelitis primùm, deinde sibi ipsis,) & ut mitterent unicuique, quantum satis ei esset ad cibum. Vers. 20. *Post hæc omnia, cùm Josias constituisset domum, ascendit Necho, ** rex Ægypti*] Versus iste conqueritur & lamentatur propter Josiam, quòd ei non fuerit factum signum, sicuti Hiskia, de quo scriptum est: post res istas & firmam constitutionem (earum) venit Sancheribus 11. contra Hiskiam eique factum est signum. Eod. vers. 20. *Ad oppugnandum Carcemisbum ad Euphratem*] Contra regem Assyriæ, prout scriptum est in (libro) Regum, 12. voluit autem (rex Ægypti) transire per terram Israeliticam contra illum (Assyriæ regem,) nam Pharaon Necho non poterat venire contra eum per viam fluminis Euphratis, nisi transiret per viam terræ israeliticæ, nam ecce Ægyptus (sita est) in plaga Meridionali regionis Israël-

e. decem, pro ut in exemplaribus hætenus vulgatis, quæ quidem inspexi, habetur, nam tempore Judicum duodecim tribus fuerunt unitæ, prout etiam in notis hic dicitur.

9. Conf. hic not. ad 2. Reg. c. 23. v. 22. n. 17.

10. Etiam hoc ex loco constat, Judæi interpolatoris manum in notis Raschianis intervenisse, conf. quæ suprâ ad 1. Paralip. c. 1. v. 1. n. 1.

& ad 2. Reg. c. 23. v. 22. n. 18. notata sunt.

* De hoc vid. c. sequ. 36. v. 12. n. 29.

** Hebr. נֶכּוֹ, is in Targum Jonathanis Zachar. c. 12. v. 11. appellatur חֲגִירָה i. e. claudus, vid. ibid. not. Sign. ** conf. & not. ad Ps. 18. v. 46. n. 69.

11. Sicuti suprâ 2. Paralip. c. 32. v. 1. habetur.

12. Vid. 2. Reg. c. 23. v. 23.

Israëliticæ; Euphrates autem in plaga Septentrionali terræ Israëliticæ existit. Eod. v. 20. *Et egressus est ei obviam*] Nam (Jofias) exposuerat (verba ista:) & gladius non transibit per terram vestram, 13. nempe etiam gladius pacificus non transibit per terram vestram; sed haud noverat (Jofias) peccatum irrisorum generationis istius, qui post ostium stabant ad dispositionem, sicuti exponitur in tractatu Talmudico: Thaanith. *** Vers. 22. *Nec auscultavit verbis Nethonis ex ore Dei*] Quæ dixerat ei ex ore Dei, sic enim ait Esaias: & commiscebo Ægyptios cum Ægyptiis, 14. & hoc est, quod composuit (poëta) Kaliri: 15. complevit copias suas militares, ut iret in Mesopotamiam, ne transfret gladius tantillum per Ephraim, non auscultavit (Jofias) videnti (seu prophetæ,) nec retrò cessit, nam decretum erat (à Deo) factum, ut commisceret se cum Ægyptiis, 16. Vers. 24. *Currui secundo*] Rex enim solet duobus curribus vehi, primus est præcipuus &, si opus fuerit, insidet secundo, in primo egressus erat (Jofias) antè illas (copias suas militares;) sed quando sauciatus fuit†, imposuerunt eum currui secundo. Vers. 25. *Et dixerunt omnes Musici*] (Vox הַשִּׁירִים) significat cantum Musicorum, etiam cantilena & lamentatio unâ voce dicuntur, de hoc (Jofia) vaticinatus est Amos (dicens:) & efficiam, ut Sol occidat ipso meridie & obtenebrabo terram die lucido, 17. is ipse fuit dies Jofia, qui mortuus est cum natus esset annos triginta novem, in dimidio dierum suorum, scriptum quippe est: dies annorum nostrorum (sunt) septuaginta anni, 18. scriptum quoque est: & mutabo dies vestros in luctum omniaque cantica vestra in lamentationem & ponam illum (diem) quasi luctum unigeniti, ut finis illius sit, quasi diei amarissimi, 19. & hoc est, quod (hic) dicitur: & dixerunt omnes Musici ac Musicae in lamentationibus suis, & omnis Jehuda atque Hierosolyma luxerunt propter illum. 20. Eod. vers. 25. *Et dederunt ea in statutum*] Quando obvenit eis aliquis dolor ac luctus, ita, ut illi lamentarentur ac fierent propter id, quod ipsis acciderat, illi simul istius doloris (propter Jofiam) faciebant mentionem, exemplum (ejus est)

13. Prout Levit. c. 26. v. 6. habetur, ubi vide

Raschinot. ibique Sign. * conf. & not. ad Amos c. 8. v. 9. n. 24.

*** Vid. Taanit, fol. 22. b.

14. Vid. Esai. c. 49. v. 2. ibique Raschi not.

15. Conf. quæ de hoc poëta supra ad 2. Paralip. c. 22. v. 11. n. 42. notata sunt.

16. Id est, ut præliaretur Jofias scilicet contra Ægyptios, sic poëta Kaliri verba hic intelligo.

† Conf. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 28. b.

& Sanhedrin, fol. 48. b.

17. Sicuti Amos c. 8. v. 9. habetur, ubi vide Raschi not.

18. Vid. Ps. 90. v. 9. al. v. 10. ibique not.

19. Prout Amos c. 8. v. 10. habetur, ubi vide not.

20. Jofiam scilicet, sicuti v. præc. 24. h. c. habetur, conf. hic 2. Chron. c. 9. v. 11. ibique not. n.

23. it. not. ad Zachar. c. 12. v. 11. n. 19.

est) in nono (die) mensis Ab , ²¹ . quo recordantur lamentationum propter interfectos , in decretis (duris ,) quæ evenerunt nobis in diebus nostris , sic fleverunt (Israëlitaë) propter diem mortis Josiæ , simile (habetur in illo loco :) fuitque ritus in Israël &c. ut deflerent filiam Jephthæ ; Gileaditaë , quatuor diebus quotannis. ²² . Eod. vers. 25. *Et ecce illa scripta sunt in lamentationibus*] In libro lamentationum. ²³ . Vers. 26. *Et benignitates ejus , sicuti scriptum est in lege Domini*] In Regum (libro) scriptum est : & par ei non fuit antè ipsum rex , ²⁴ . atque hoc est , quod dixit hîc : ecce illa scripta sunt in libro Regum Israël & Jehudæ. ²⁵ .

CAP. XXXVI.

Vers. 1. *Atque constituerunt eum regem loco patris sui*] Quamvis Jehojakim , frater ejus , fuerit eo senior unô ac viginti mensibus. Vers. 3. *Et removit eum rex Ægypti Hierosolymis*] Benè exponitur in (libro) Regum (ubi sic scriptum reperitur :) & vinxit eum Pharaon Necho in Riblah in terra Chamath , ne regnaret Hierosolymis. ¹ . Eod. vers. 3. *Et mulctam imposuit terre*] Ut daret tributa , simile (habetur in illo loco :) & mulctam ei imponent centum (sictorum) argenteorum. ² . Vers. 4. *Et mutavit nomen ejus Jebojakimum*] Sic facere solent reges ac principes , ut cognomina imponant ministris suis , quæ ipsi voluerint , simile (habetur in illo loco :) & vocavit Pharaon nomen Josephi &c. ³ . sic quoque (in illo loco :) & vocavit Moses Hoscheam , filium Nun , Jehoschuam , ⁴ sic etiam (in illo loco :) & imposuit princeps aulicorum nomina &c. ⁵ . idque omne (fit ,) ad indicandum , quòd ipse habeat imperium in eo , dum ei nomen pro lubitu suo imponit. Eod. vers. 4. *Et mutavit nomen ejus Jebojakimum*] Cur vocavit nomen ejus Jehojakimum ? suprâ expositum est , quòd , postquàm Pharaon interfecerat Josiam , ipse constituerit regem atque illis (Judæis) imposuerit mulctam , ut tributum penderent. ⁶ . Vers.

Kkk k 2

6. Con-

21. Hebr. כח , is maxima ex parte Augusto nostro respondet.

22. Sicuti Judic. c. 11. v. 39. & v. 40. habetur , ubi videntur.

23. Conf. Raschi not. ad Thren. c. 4. v. 1. n. 1. & v. 20. n. 39.

24. Prout 2. Reg. c. 23. v. 25. habetur , conf. tamē not. ad 2. Paralip. c. 27. v. 2. ubi rex Jo-

tham omnibus aliis regibus præfertur.

25. Sicuti v. sequ. 27. h. c. habetur.

1. Sicuti 2. Reg. c. 23. v. 33. habetur.

2. Vid. Dent. c. 22. v. 19.

3. Prout Genes. c. 41. v. 45. habetur.

4. Vid. Numer. c. 13. v. 16. al. v. 17. ibique not.

5. Sicuti Daniel. c. 1. v. 7. habetur.

6. Prout v. præc. 3. h. c. habetur.

6. *Contrà illum ascendit Nebucadnezar*] Quoniam non poterat Pharaon egredi ex terra sua, sicuti scriptum est in (libro) Regum : quoniam rex Babylonie ceperat à flumine Ægypti usque ad fluvium Euphratem, quicquid fuerat regis Ægypti, 7. quem ipse vicerat annò quartò (Jehoakimi) in Carcemisch juxtà fluvium Euphratem, sicuti exponitur in (libro) Jeremiæ. 8. Eod. vers. 6. *Ille abduceret eum Babylonem*] Sed illum eò non abduxit re ipsa, nam mortuus est (Jehoakimus) in via ejusque cadaver projecerunt, sic enim vaticinatus erat Jeremias (de illo, dicens :) sepulturà asini sepelietur tractus & projectus ultrà portas Hierosolymæ; 9. sed quomodò sepulturà asini? (nempe) in visceribus canum, idque evincit, (quod scriptum est) in Regum (libro :) & occubuit Jehoakim cum patribus suis; 10. non autem (ibi) scriptum est : & sepeliverunt eum. Vers. 7. *Et (nonnulla) ex vasis domûs Domini*] Ac vasa quædam domus Domini, atque hac de re vaticinatus est Jeremias (dicens :) nam sic ait Dominus exercituum, Deus Israël, de vasis, quæ reliqua sunt &c. 11. sed dubium movetur in Seder 12. Olam (ex illo loco, ubi scriptum reperitur :) annò tertio regni Jehoakimi, regis Jehudæ &c. 13. & dedit Dominus in manum ejus; 14. hîc autem arguit (seu probat textus facer,) quòd istud fuerit annò undecimo regni ejus, 15. quid igitur dicendum est? (nempè :) anno tertio rebellionis ejus 16. nam dicitur in (libro) Regum : & fuit ei (Nebucatnezari) Jehoakimus subditus tribus annis; 17. sed aversus rebellavit contrà eum tribus annis; anno autem tertio rebellionis ejus, 18. ascendit contra eum (Nebucadnezar) atque is fuit annus octavus Nebucadnezaris, 19. dixit enim Mar : annò primo subegit (Nebucadnezar) Ninivem, anno secundo subjugavit Jehoakimum, 20. qui ei tribus annis subiectus fuit,

7. Vid. 2. Reg. c. 24. v. 7. ibique not.

8. Vid. Jerem. c. 46. v. 2. & not. ad 2. Reg. c. 24. v. 7. n. 4.

9. Prout Jerem. c. 22. v. 19. habetur, ubi vide not. n. 20. conf. & not. ad 2. Reg. c. 24. v. 6. ibique not. n. 2.

10. Vid. 2. Reg. dict. c. 24. v. 6. ibiq; not. n. 2. & 3.

11. Sicuti Jerem. c. 27. v. 21. habetur.

12. Vid. Seder Olam c. 25. princ. pag. 70. edit. Amstel. ubi quæstio illa movetur & ad eam responderetur.

13. Prout Daniel. c. 1. v. 1. habetur, ubi vide Raschi not.

14. Sicuti Daniel. dict. c. 1. v. 2. habetur.

15. Jehoakimi scil. prout. v. 5. habetur, ubi

scribitur, quòd Jehoakimus undecim annis regnaverit Hierosolymis & quòd contrà illum ascenderit Nebucadnezar, v. 6. h. c.

16. Videlicet : Jehoakimi, Danielis itaque locus, qui c. 1. v. 1. habetur, intelligendus erit de tertio rebellionis Jehoakimi anno, quò venit Nebucadnezar, vid. Seder Olam. dict. c. 25. p. 70. & not. ad Daniel. c. 1. v. 1. n. 2. & n. 18. h. v. 7.

17. Prout 2. Reg. c. 24. v. 1. habetur, conf. not. ad Dan. dict. c. 1. v. 1. n. 3.

18. Conf. quæ n. 16. h. v. notata sunt.

19. Idem habetur in notis ad Daniel, c. 1. v. 1. ubi vid. Sign. *

20. Vid. not. ad Daniel. dict. c. 1. v. 1. n. 4.

fuit, dein triennio contrà illum rebellavit; ipse autem (Nebucadnezar) non re-
gnavit, nisi anno quarto Jehojakimi, dicitur enim: anno quarto Jehojakimi,
filii Josiæ, regis Jehudæ, is fuit annus primus Nebucadnezaris. 21. Vers. 8.
Et abominaciones ejus] Quoniam concubuit cum matre sua. * Eod. vers. 8. *Et*
quod deprehensum est in eo] (Nempe:) scriptura stigmatis, 22. Vers. 10. *An-*
*nò autem ** vertente*] Quo abductus fuerat in captivitatem Jehojakimus. Eod.
vers. 10. *Cum vasis desiderabilibus domus Domini*] Res desiderabiles ceperat (Ne-
bucadnezar;) quod autem superfuit, id ipse (ibidem) reliquit usque ad capti-
vitatem Zedekiaë & tunc omnia secum abduxit, in Regum (libro) exponitur,
quòd egressus sit Jehojachin, rex Jehudæ ad regem Babylonæ &c. 23. Eod.
vers. 10. *Et constituit regem Zedekiam, fratrem ejus*] Fratrem scil. Jehojakimi
24. & sic in regum (libro Scriptum est:) atque rex Babylonæ constituit regem
Matthanjam, patrum ejus (Jehojachini) pro ipso (vel illius loco) & mutavit
nomen ejus Zedekiam, 25. patruus (ergo fuit) Jehojachini. Vers. 12. *Et fe-*
cit malum] Quodnam (fuit) istud malum? (nempè,) quod ipse sese non hu-
miliaverit coràm Jeremia, propheta, (qui vaticinabatur) ex ore Domini, sicuti
exponitur in Jeremia (libro, ubi habetur:) & dixit Ieremias Zedekiaë: sic ait
Dominus, Deus exercituum, Deus Israël, si egrediendo egredieris &c. 26.
usque ad: metuo ego Judæos &c. 27. ac præter peccatum istud non peccavit,
nisi in eo, quòd scil. non auscultaverit verbo prophetæ, (quod ille dixerat) ex
ore Domini & quòd violaverit juramentum Nebucadnezari (præstitum;) ast in
abominationibus Jehojakimi & in eo, quod deprehensum 28. fuit in illo (Jeho-
jakimo,) non (simile) malum ipse perpetravit, (sic audi) ex ore R. Elieferis,
filii R. Meschallem, b. m. 29. Vers. 13. *Qui illum adjuraverat *** per Deum*]
Sicuti exponitur in Ezechiele: dic nunc domui rebeli &c. 30. dicitur autem

Kkk k 3

omnis

<p>21. Prout Jerem. c. 25 v. 1. habetur, ubi vide
not. conf. & Seder Olam c. 25. princ. ac not.
Daniel. dict. c. 1. v. 2.
* Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. b.
22. Hebr. כִּתְּבוּת קֶעֶקֶת, quod prohibitum est Le-
vit. c. 19. v. 28. ubi vide Raschi not. conf. &
infra v. 12. h. c. n. 28.
** Vid. tract. Talm. Joma, fol. 53. b.
23. Vid. 2. Reg. c. 24. v. 12. ibique not. conf. &
tract. Talm. Ceritut. fol. 5. b.
24. Atque ita: patrum Jehojachini, vid. 1.
Chron. c. 3. v. 15.
25. Prout 2. Reg. c. 24. v. 17. habetur, ubi vide</p> | <p>Raschi not.
26. Sicuti Jerem. c. 38. v. 17. habetur, confer.
suprà 2. Paralip. c. 27. v. 2. n. 19.
27. Prout Jerem. dict. c. 38. v. 19. habetur, ubi
vide not.
28. Nempè: scriptura stigmatis, de quo suprà
v. 8. h. c. n. 22.
29. De hoc R. Eliesere conf. c. præc. 35. v. 18.
Sign. *
*** Conf. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 65. a.
& Schevuot, fol. 36. a. it. Horajot, fol. 12. a.
& Ceritut, fol. 5. b.
30. Prout Ezech. c. 17. v. 12. habetur.</p> |
|--|---|

omnis iste textus de Jehojachino atque Zedekia, (nam per verba ista:) & accepit regem ejus 31. & illius principes (intelligitur) Jehojachin ejusque sequaces, (per verba autem illa:) & accepit de semine regio ac pepigit 32. cum eo foedus (intelligitur) Zedekias. Vers. 14. *Etiam omnes principes sacerdotum*] (Quibus incumbere docere Israëlitas, sicuti scriptum est: secundum omnia, quæ docuerint vos sacerdotes 33. atque Levitæ, (isti prævaricati sunt,) & quidem non sacerdotes vulgares, ut prohiberent; 34. sed principes sacerdotum, in quorum manu erat potestas prohibendi; nec tamen prohibuerunt. 35. Eod. vers. 14. *Et polluerunt domum Domini*] Abominationibus suis. Eod. vers. 14. *Quam sanctificaverat Hierosolymis*] Ut nomen ejus (Dei) ibi in perpetuum habitaret. Vers. 15. *Et misit Dominus*] Omne istud justum (fuit) judicium, ne fortè dicas, non præmonuit illos (Deus,) ut reverterentur à via sua mala; sed citò (juxtà illud Amosi:) abripit in perpetuum ira ejus; 36. ideò dicitur hic:) & misit Dominus, Deus patrum eorum, ad ipsos per nuncios suos & testatò præmonuit eos, ut reverterentur ab improbitate sua, & quidem non semel tantum in anno aut mense; sed quotidie inde à diluculo continenter. Eod. vers. 15. *Quoniam pepercit populo suo*] Nec voluit eorum mortem. 37. Eod. vers. 15. *Et habitaculo suo*] Habitaculo scil. domus Sanctuarii, nam etiam rex mortalis parcat populo suo & domui habitationis suæ, ne devastentur. Vers. 16. *Et subsannabant † nuncios Dei*] (Istud: במלכאִי significat:) בשלוחי i. e. legatos Sancti illius Benedicti. Eod. vers. 16. *Et spernebant verba ejus*] Scil. Sancti illius Benedicti, nam certè penes illum justitia est, 38. quoniam etiam legatos (regis) mortalis non spernunt; sed metuunt transgredi præceptum tam bonum, quàm malum; populus autem ejus (Dei) spreverunt illius verba & subsannarunt atque illuserunt prophetis ejus, usque adeò &c. 39. Vers. 17. *Et induxit contra eos regem Chaldeorum*] Qui (fuerunt) populus humilis (ac con-

31. Quæ verba apud Ezech. dict. c. 17. v. 12, habentur, ubi vide Raschi not.

32. Quæ verba Ezech. alleg. c. 17. v. 13, habentur, ubi vide not.

33. Vid. Deut. c. 24. v. 8.

34. Sensus est: non vulgares sacerdotes fuerunt qui prohiberent peccata populi, idque omiserunt nec docuerunt populum, quid facere, quid omittere deberet atque ita prævaricati sunt; sed principes sacerdotum &c.

35. Atque ita graviter prævaricati sunt, conf.

not. ad Numer. c. 31. v. 14. n. 56. & D. Wagensheil. Sota p. 803. n. 18.

36. Dei scil. vid. Amos c. 1. v. 11. ibique not.

37. Conf. Ezech. c. 18. v. 23. & Ezech. cap. 33. v. 11.

† Vid. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 119. a.

38. Id est: justam ille causam habet, irascendi scil. propter contemptum, dum spreverunt verba ejus.

39. Donec scil. accensus est æstus iræ ejus &c. prout in sequentibus hujus v. habetur.

temptibilis,) dicitur enim (de illis :) ecce Chaldæi, populus non fuit, 40. & hic impletum est, (quod habetur in illo loco :) ipsi commoverunt me ad Zelotypiam in eo, qui non (erat) Deus &c. usque ad : per gentem stultam provocabo eos. 41. Eod. vers. 17. *Et interfecit juvenes eorum gladio in domo Sanctuarii eorum*] Et pro merito eis repensum fuit, scriptum quippe est (suprâ :) & polluerunt domum Domini, 42. quocirca impletum fuit id, quod dixit Ezechiel: & percutite, ne parcito oculus vester &c. usque ad:exite,& exiverunt & percusserunt in urbe. 43. Eod. v. 17. *Nec pepercit juveni ac virgini, seni ac decrepido*] Id, quod non solent facere milites, (nam) quando victores existunt in prælio interficiunt viros belligerantes (& arma ferentes ;) ast seni, juveni & virgini parcent & (erga illos) commiseratione utuntur, atque (etiam hac in re) vaticinium Mosis, Doctoris nostri impletum fuit (dum dixit :) foris orbabit gladius & intus (erit) pavor, tam adolescentem, quam virginem &c. 44. Vers. 18. *Et omnia vasa domus Dei, magna & parva*] Quæ super erant deportationem Jehojakimi & Iechoniæ. 45. Vers. 20. *Et fuerunt ei ejusque filiis servi, usque dum veniret regnum Persidis*] Sed cur usque ad regnum Persidis? quoniam usque ad regnum Persidis (nempe) usque ad illud tempus nondum placata (si-ve conciliata) fuit terra quoad Sabbatha sua, & hoc est, quod scriptum: omnibus diebus desolationis quiescet. 46. Vers. 21. *Donec acquiescat terra Sabbathis suis*] Quoniam antè istud tempus non acquievit terra Sabbathis suis. Eod. vers. 21. *Omnibus diebus desolationis quiescet, ut impleantur septuaginta anni*] Intermisionis scil. & Jubilæi, quibus cessaverunt Israëlita (ab opere suo) in terra & illorum 47. intuitu deportati fuerunt septuaginta annis, istis septuaginta (annis) quævit terra Israëlitarum, anni, quibus Israëlita ad iram provocaverunt (Deum) in terra sua, fuerunt quadringenti & triginta tres, ex illis trecenti & nonaginta fuerunt, ex quo ingressi erant terram, usque dum deportata fuerunt ex illa decem tribus; tu autem deprehendis illos expositos ducentos & quadraginta tres (annos,) ex quo regnavit Ieroboam, usque dum deportatus

40. Vid. Esai. c. 23. v. 13. ibique not. & ad Ecclesiast. c. 8. v. 9. it. not. ad Deut. c. 32. vers. 21. n. 125.

41. Prout Deut. dict. c. 32. v. 21. habetur, ubi vide not.

42. Uti suprâ v. 14. h. c. habetur.

43. Vid. Ezech. c. 9. v. 5. & v. 7.

44. Sicut Deut. cap. 32. v. 25. habetur, ubi vide

not. n. 146.

45. Sive: Jehojachini, de quo vid. v. 9. & 10. h. cap.

46. Prout v. sequ. 21. h. c. habetur, ut & Levit. c. 26. v. 34. & v. 35. ubi vide not. n. 127. & 128. it. not. ad Habac. c. 2. v. 3. n. 9.

47. Annorum scil. intermissionis & Jubilæi, quibus cessare debuerunt Israëlita ab opere suo

tus fuit Hofchea, filius Elæ, 48. & temporibus Judicum, quibus ad iram provocârunt (Israëlita Deum) centum & undecim (fuerunt) anni ; cœteri (anni) occultati sunt, 49. & hoc est, quod dicitur in Ezechiele : tu autem incumbe lateri tuo sinistro & impone ei iniquitatem domûs Israël &c. trecentos, nonaginta dies &c. 50. & finies illos atque incumbes lateri tuo dextero secundò & portabis iniquitatem domûs Jehudæ quadraginta diebus, dies unusquisque sit pro unoquoque anno, 51. videlicet peccârunt domus Jehudæ ab eo tempore, quo deportatæ fuerunt decem tribus, usque dum devastata fuit Hierosolyma, quadraginta annis, nempe viginti duobus Menassis, de illo quippe scriptum est : secundum omnia, quæ fecerat Achab ; 52. Achab autem regnavit duobus ac viginti annis, 53. triginta verò & tribus (annis Menasses) egit poenitentiam, ecce quinquaginta quinque 54. anni, (quibus Menasses) regnavit, (hisce viginti duobus annis adde) biennium Amonis & undecim (annos) Jehojakimi, et triginta quinque anni ; vaticinium autem istud dictum fuit Ezechieli annò quintò Zedekia, 55. ecce quadraginta anni, summa 56. omnium istorum (annorum) tam Israëlitarum, quàm Jehudæorum (in specie sic dictorum) est 430. et quadringentis annis sunt sexaginta quatuor (anni) intermissionum & Jubilæorum ; 57. triginta autem & quinque anni efficiunt quinque annos intermissionis, 58. ecce sexaginta ac novem anni ; 59. annus autem Jubilæi ultimus reputatus fuit eis (Judæis) pro iniquitate, nam ecce propter ipsorum iniquitatem deportati fuerunt

48. Conf. hic 2. Reg. c. 18. v. 9. 10. 11. it. not. ad Ezech. c. 4. v. 5. n. 6.

49. Latent, non sunt expressi in S. Scriptura, vid. not. ad Ezech. dict. c. 4. v. 5. n. 7.

50. Prout Ezech. alleg. c. 4. v. 4. & 5. habetur, ubi vide not.

51. Vid. Ezech. dict. c. 4. v. 6. ibique not. conf. & not. ad Levit. c. 26. v. 35. ibique not. ut & not. ad Habac. c. 2. v. 3. n. 12.

52. Sicuti 2. Reg. c. 21. v. 3. habetur, eadem, quæ hic, vide notata ad Ezech. alleg. c. 4. v. 6. ubi vid. n. 32. & seqq. vid. & not. ad Habac. c. 2. v. 3. n. 15.

53. Vid. 1. Reg. c. 16. v. 29. conf. not. ad Ezech. dict. c. 4. v. 5. n. 21. & v. 6. n. 33. it. not. ad Habac. c. 2. v. 3. n. 16.

54. De hoc vid. suprâ 2. Paralip. c. 33. v. 1.

55. Idem vide notatum ad Ezech. c. 4. v. 6. ubi vide n. 34. it. ad Habac. c. 2. v. 3. n. 17.

56. Eadem summa habetur in notis ad Ezech. dict. c. 4. v. 6. n. 35.

57. Nempe: 56. anni intermissionis, (nam 400. anni communes efficiunt 56. annos intermissionis, & octo anni Jubilæi (nam 400. anni efficiunt octo Jubilæos, Jubilæus enim singulis 50. annis celebratur,) si itaque 56. addideris octo, ecce sexaginta quatuor anni, de quibus hic est sermo, sic exponitur in notis ad Ezech. dict. c. 4. v. 6. ubi vide n. 38. 39. & 40. conf. & not. ad Habac. cap. 2. v. 3. n. 20. & num. 22.

58. Nam septimò quoque annò opus agriculturæ intermitteri debebat, Deut. c. 15. v. 1. seq. ac Deut. c. 31. v. 10.

59. Scil. tam Jubilæi, quàm intermissionum, Idem vide notatum ad Ezech. alleg. c. 4. v. 6. ubi vid. n. 42. conf. & not. ad Habac. c. 2. v. 3. n. 23. & ad Levit. c. 26. v. 35. n. 132.

run^t ex illa (terra Israëlitica) en septuaginta annos sacros intermissionis , quos non intermiserant Israëlitæ 60. quocircà in exilio fuerunt septuaginta annis , ut impleretur , quod dictum est : tunc acquiescet terra Sabbathis suis , 61. sic exponitur in Seder olam ; 62. hîc autem in fine Chronicorum istorum , quoniam dicitur : ut implerentur septuaginta anni , 63. opus fuit dicere hîc versus istos , ut & Esræ , quò nobis notum faceret , postquam finiti fuerunt isti septuaginta anni , quomodo redierit circulus , quò reversi sunt (Judæi) in terram suam , quapropter opus fuit , dicere hîc : annò primo Cyri , regis Persidis &c. usque ad : quis (est) inter vos ex omni populo ejus & ascendat , 64. & propterea addita est ista (litera :) ׀ in (isto :) ׀ i. e. & annò , 65. quoniam liber Danielis distinguit intermediè , nam ecce liber Esræ positus & ordinatus est post librum Danielis 66. & ideò (litera copulativa) ׀ vertit sese ab isto (libro Esræ ad illum (librum Danielis.) Vers. 22. *Spiritum Cyri*] i. e. Voluntatem ejus. 67. Eod. vers. 22. *Et promulgavit*] Præco proclamavit omnibus subditis regni ejus. Eod. v. 22. *Etiam per scripturam*] Misit (edictum) ad omnes subditos regni sui , dicens : Vers. 23. *Sic dixit Cyrus , rex Persidis : omnia regna terræ*] Nam ego rex impero omnibus regnis. Eod. vers. 23. *Et ipse injunxit mihi*] Ipse (Deus) præcepit mihi per Esaïam. Eod. vers. 23. *Ut ædificarem ei domum Hierosolymæ ,*] Dicitur enim : qui ait Cyro &c. 68. sic dicit Dominus uncto suo , Cyro , jam antea enim dictum fuerat ei vaticinium istud Esaïæ. Eod. vers. 23. *Quæ (est) in Judæa*] (Nempè) Hierosolymæ , quæ est in provincia Jehudæ. Eod. vers. 23. *Quis (est) inter vos ex omni populo ejus ? Dominus , Deus ejus , (sit) cum illo & ascendat*] Sic fuit per præconem promulgatum in provinciis (regni Cyri :) quis (est) in omni populo Sancti illius Benedicti ? veniat iste , ut ædificet domum ejus , quæ est Hierosolymis & ascendat & sit Deus ei auxilio , etiam ille adjuvet nos !

60. Et tamen illos juxtà legem Divinam intermittere debebant , Deut. c. 15. v. 1. & seq. ac Deut. c. 31. v. 10. idem vide notatum ad Ezech. dict. c. 4. v. 6. n. 43.

61. Prout Levit. c. 26. v. 34. habetur , ubi vide not. conf. & not. ad Ezech. dict. cap. 4. v. 6. n. 44.

62. Vid. Seder Olam , c. 26. p. 73. edit. Amstel.

63. Sicuti hoc v. 21. habetur & quidem in illius fine , conf. not. ad Hagg. cap. 1. v. 2. n. 5. & n. 8.

64. Prout v. seq. 22. & 23. h. c. habetur.

65. Sic particula illa copulativa addita reperitur v. 22. h. c. & Esræ c. 1. v. 1. ubi vide not. num. 1.

66. Conf. not. ad Esræ dict. c. 1. v. 1. n. 1.

67. Vide hic not. ad Ezech. c. 1. v. 20. n. 78.

68. Hebr. *האומר לבניו* , sic legendum hic puto , Prout Esaï c. 44. v. ult. habetur , pro *האומר לבניו* , sicuti hic in notis legitur.

69. Conf. hic not. ad Hagg. c. 1. v. 1. n. 2.

לְהוֹרֹת לָאֵל

LII I

ESRA.

I. N. I.

ESRA.

CAP. I.

Vers. 1. *Annô autem primô Cyri regis Persidis*] Ordo libri istius constitutus & positus est post librum Danielis, sicuti exponitur in Bava bathra † & sermo ab illo, (Danielis libro) ad istum (librum) se vertit, dicitur enim in Daniele: annô primô regni ejus ego Daniel consideravi in libris numerum annorum, quibus fuerat verbum Domini ad Jeremiam, prophetam, ut complerentur desolationum Hierosolymæ septuaginta anni; 1. & sic pergendo enumerat omnem textum de vastatione domûs (sive templi Hierosolymitani) ac tempus exilii Babylonici suasque confessiones, quas fecerat de peccatis Israëuitarum; initium autem ordinis libri istius tale est, nempe quòd, postquàm interfectus est Belsazar, regnavit Darius, Medus, dicitur quippe: Darius autem Medus accepit regnum &c. 2. post mortem verò Darii regnavit iste Cyrus, Persarum rex, atque annô primô regni ejus 3. completi fuerunt septuaginta illi anni, quoad visitationem exilii Babylonici, ab eo die, quò Jehojakimus fuerat deportatus, 4. nam dicitur: quando implebuntur Babyloniæ septuaginta anni, visitabo vos &c. 5. tunc reversi sunt Israëlitæ ex captivitate Babylonica in terram Israëliticam atque eodem annô, annô scil. primô Cyri jecerunt Israëlitæ fundamentum domûs Sanctuarii; sed adversarii * (tribuum) Iehudæ & Benjamin detulerant eos (Israëlitas) apud Cyrum, regem Persiæ, qui præcepit, ut cessaret opus, ne amplius

† Vid. Baba bathra, fol. 10. a.

1. Sicuti Daniel. c. 9. v. 2. habetur, ubi vide not. conf. & not. ad 2. Paralip. c. 36. v. 21. n. 65 & n. 66. ubi ratio connexionis istius libri cum præcedente Danielis habetur.

2. Vide Daniel. c. 6. v. 1. ibique not.

3. Nempe, quò primùm regnare cœpit in Babylonia, alioqui Cyrus annos triginta regnavit in Perside & vigesimum octavum regni per-

fici agebat annum, quum captivitas Judæorum soluta est.

5. Vid. Junii ac Tremelli not. h. loc.

4. Conf. hic not. ad Daniel. c. 9. v. 2. Sign. * & v. 25. n. 18.

5. Prout Jerem. c. 29. v. 10. habetur, conf. & Jerem. c. 25. v. 12. it. infrà n. 10. h. v.

* Conf. not. ad Daniel. c. 10. v. 2. Sign. *

amplius ædificaretur structura domûs Sanctuarii, quocircà Israëlitaë ** destiterunt, ne ædificarent domum, quamdiu regnavit Cyrus & Ahasverus, qui post eum regnavit, usque ad annum secundum regni Darii, filii Ahasveri, *** regis Persarum, iste Darius fuit fuit Estheræ filius; 6. anno autem secundo regni ejus cœperunt (Israëlitaë) ædificare domum Sanctuarii, donec absoluta fuit structura; ab anno autem primo Cyri usque ad annum secundum Darii, filii Ahasveri, † Persarum regis, cujus ætate ædificata fuit domus (Sanctuarii,) octodecim fuerunt anni, 7. ut in effectum deduceretur id, quod dictum fuit; ut complerentur vastationum Hierosolymæ septuaginta anni &c. 8. jam autem anno secundo Darii completi fuerunt septuaginta illi anni, ut impleretur quoad vastitates Hierosolymæ desolatio domus (Sanctuarii,) ex quo deportatus fuit Zedekias, ab exilio verò Jehojakimi * usque ad deportationem Zedekiaë, quo tempore devastatum fuit templum, fuerunt octodecim anni; 9. nunc autem anno primo Cyri, Persarum regis, completi fuerunt septuaginta anni ab eo tempore, quo Iehojakimus atque Israëlitaë Babylonem deportati fuerant, & propterea in effectum deductus fuit textus, quo dictum est: quando implebuntur Babylonis septuaginta anni, visitabo vos &c. 10. fuit autem hæc visitatio, quâ Israelitaë ad terram suam reversi sunt & ædificârunt fundamentum structuræ domus (Sanctuarii,) quamvis illa tunc non fuerit completa,prehenditur itaque, quòd duo & quinquaginta fuerint anni † à deportatione Zedekiaë, cujus ætate vastata fuit domus (Sanctuarii) usque ad annum primum Cyri, Persarum regis * & (quòd) octavò ac decimò annò post annum primum Cyri, qui fuit annus secundus Darii, Persarum regis, completi fuerint septuaginta anni à devastatione Hierosolymæ post deportationem Zedekiaë,

LII 1 2

quo

** Verba ista: quocircà Israëlitaë &c. usque ad: donec absoluta fuit structura, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

*** Vid. infrà ESRÆ c. 4. v. 5. ibique not. n. 3. & dict. c. 4. v. 24. n. 34.

6. Conf. quæ ad Daniel c. 8. v. 21. n. 63. notata sunt, ut & infrà ad ESRÆ alleg. c. 4. v. 24. n. 34. it. ad Haggai c. 1. v. 1. n. 1.

† Hebr. בן אחשורוש, in Msto 1. pro eo legitur: בן אסתר i. e. Estheræ filii.

7. Vid. infrà not. ad ESRÆ dict. c. 4. v. 24. n. 35. conf. & n. 9. h. v.

8. Sicuti Daniel. c. 9. v. 2. habetur, ubi vide not. n. 7. & not. ad ESRÆ c. 4. v. 24. n. 36. it.

not. ad Hagg. c. 1. v. 2. n. 5.

9. De his vid. etiam suprà n. 7. h. v. ut & infrà ESRÆ c. 4. v. 24. n. 35. it not. ad Hagg. c. 1. v. 2. n. 8.

* Verba ista: ab exilio verò Johojakimi &c. usque ad: ab eo tempore, quò Johojakimus, absunt in Hebræo à Msto 1.

10. Prout Jerem. c. 29 v. 10. habetur, conf. suprà n. 5. h. v. & infrà n. 12. h. v.

† Conf. infrà ESRÆ c. 4. v. 24. n. 37.

* Verba ista: Persarum regis &c. usque ad: (annum) secundum Darii, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

quo tempore destructa fuit domus (Sanctuarii) usque ad (annum) secundum Darii, quo coeperunt Israelitæ ædificare structuram (templi) eamque perfecerunt & sic asseritur in Seder Olam ^{11.} & in tractatu Talmudico: Megilla ^{**} atque in libro isto, sicuti declaravi. ^{***} Eod. vers. 1. *Ut impleretur verbum Domini ex ore Jeremiæ*] Eo tempore, quò impletum fuit verbum Sancti illius Benedicti, quod locutus erat Ieremias, propheta, dicitur enim: quando implebuntur Babylonix &c. ^{12.} Eod. vers. 1. *Excitavit Dominus spiritum*] (Vox: רוח hic significat) רצון i. e. voluntatem. ^{13.} Eod. vers. 1. *Vocem*] Per præconem proclamari fecit per totum regnum suum. Eod. vers. 1. *Etiā per scripturam*] Etiam literas suas misit per totum regnum suum propter hanc rem. Eod. vers. 1. *Dicens*] Sic autem dixit eis, jubens proclamari per præconem, ut & per literas à se scriptas, quas miserat per totum regnum suum (quarum hæc erat sententia:) sic dixit Cyrus, rex Persidis, &c. ^{14.} Vers. 2. *Tradidit mihi*] Ut ego regnarem & imperarem omnibus regnis. Eod. vers. 2. *Et ipse præcepit mihi*] Præcepit mihi per Esaïam, prophetam, ut ædificarem ei (Deo) domum Sanctuarii in (urbe) Hierosolyma, sicuti dicitur in libro Esaïæ: qui dico Cyro, pastori meo & omnem voluntatem meam perficiet, ut dicat Hierosolymæ: ædificaberis & templo: fundaberis, ^{15.} sic ait Dominus uncto suo, Cyro, cuius dexteram apprehendi &c. ^{16.} jam antea autem dictum erat vaticinium istud per Esaïam. Eod. vers. 2. *Hierosolyma, quæ est in Judæa*] Quæ est in provincia Judææ. Vers. 3. *Quis (est) inter vos*] Sic proclamari fecit ac scripsit (Cyrus) ad omnia regna: quis (est) inter vos de omni populo Sancti illius Benedicti, sit Dominus ei auxilio & ascendat, ut ædificet domum ejus, quæ est Hierosolyma. Vers. 4. *Et quisquis residuus fuerit*] Omnisque Iudæus, qui relictus fuerit in loco suo, qui non poterit † ascendere (Hierosolymam,) quoniam non est ei pecunia. ^{17.} Eod. vers. 4. *Adjuvent eum*] Præcipio ego (ait Cyrus, hominibus

^{11.} Vid. Seder Olam cap. 28. pag. 81. & seqv. edit.

Amstel. confer. & Daniel. c. 9. v. 2. n. 6. it. infra Esræ c. 4. v. 24. n. 38.

^{**} Vid. Megilla, fol. 11. b. & fol. 12. a.

^{***} Hebr. כִּי־אָמַר, sic magis perspicuè legitur in Msto 1.

^{12.} Vid. Jerem. c. 29. v. 10. confer. suprà. n. 10. h. v.

^{13.} Confer. hic not. ad Ezech. c. 1. v. 20. num. 78 in Msto 1. pro רצון legitur: lingvâ vernaculâ: טַלֵּנִי i. e. talent, confer. not. ad E-

sai. c. 4. v. 4. n. 11.

^{14.} Sicuti ab initio versus, seqv. 2. h. c. habetur, ubi vid. tract. Talm. Megilla, fol. 11. b. & fol. 12. a.

^{15.} Prout Esaï. c. 44. v. 28. habetur.

^{16.} Vid. Esaï. c. 45. v. 1. ibique not.

† Hebr. לֹא־יָסֵעַ, sic in Msto 1. hic additum reperitur, benè.

^{17.} Qui scil. propter inopiam pecuniæ & rerum, ad tantum iter necessarium, non poterit proficisci Hierosolymam.

bus loci ejus, ut illum muneribus * afficiant ¹⁸. eumque adjuvent argentô & aurô & facultatibus atque jumentis, ut possit ascendere Hierosolymam. Eod. vers. 4. *Cum voluntaria oblatione*] Quam spontè offerent ** homines loci istius ad structuram domûs (sive templi Hierosolymitani,) nam etiam inter populos erant nonnulli, qui voluntariam oblationem faciebant ad structuram domûs. Eod. vers. 4. *Ad Domum Dei, quæ est Hierosolyma*] A (verbis istis:) sic ait Cyrus ¹⁹. usque ad hunc versum (quartum, eô inclusô,) continetur proclamatio præconis & sententia literarum (à Cyro) scriptarum. Vers. 5. *Jebuda & Benjaminis*] Isti primores paternarum familiarum, qui ad tribus istas Jehudæ ac Benjaminis pertinebant. Eod. vers. 5. *Cujuscunque spiritum excitavit*] Cum omnibus illis, quorum animum excitavit Dominus, ut ascenderent & ædificarent domum (seu templum,) ascenderunt ²⁰. Hierosolymam, ut ædificarent domum. Vers. 6. *Et omnes vicini eorum*] Et omnes populi, qui vicini erant Israëlitis, auxilium tulerunt & corroborârunt manus Judæorum aurô & argentô atque muneribus istis, ut possent ascendere Hierosolymam. Eod. v. 6. *Præter id omne, quod voluntariè offerebatur*] Id omne faciebant vicini Judæorum, præter id quod ipsi spontè offerebant *** ad ædificationem templi. Vers. 7. *Et posuerat ea in domo deorum suorum*] Quæ posuerat Nepucadnezar in domo sua, idolo dedicata. Vers. 8. *Per Mithredatem, præfectum ærario*] Istud erat nomen præfecti ærario, quem Cyrus habebat eique præceperat, ut illa depromeret. Eod. vers. 8. *Et adnumeravit ea*] Iste præfectus ærario numeravit illa eaque tradidit Scheschbazar, ut illa deferret atque portaret Hierosolymam, dixerunt Rabbini nostri: Scheschbazar iste fuit Daniel; sed cur appellatum est nomen ejus ששכבצר Scheschbazar? quoniam ille steterat שש צרור i. e. in sex angustiis (seu calamitatibus.) Eod. vers. 8. *Principi Judæorum*] Is fuit princeps tribûs Jehudæ. Vers. 9. *Numerus eorum*] Vasorum domus Dei. Eod. vers. 9. *Pelves*] (אגרטלי) sunt species vasorum. ²¹. Eod. vers. 9. *Cultri mactatorii*] (מחלפיים) sunt cultri, significatque (ista vox idem, quod in illo loco:) domus החלפור i. e. cultrorum mactatoriorum, ²². nam quoniam reponebant in ea cultros, vocabatur

LII 1 3

cabatur

* Verba ista: ut illum muneribus &c. usque ad domum Dei, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

¹⁸. Hebr. יעניקור, de cujus verbi significatione vide not. ad Deuteron. c. 15. v. 14.

** Confer. infra not. ad v. 6. h. c. Sign. ***

¹⁹. Quæ verba versu 2. h. c. habentur.

²⁰. Primores scil. illi paternarum familiarum, de quibus paulô antè dictum est.

*** Confer. quæ suprâ ad v. 4. h. c. Sign. ** notata sunt.

²¹. Nonnulli vocem istam verterunt: pelves, S. Hieronymus: phialas, alii: pollubra.

²². Vid. Middoth fol. 37. i. & Joma fol. 36. i. alleg. Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 773. conf. & not. ad Ezech. c. 41. v. 12. n. 357.

cabatur conclave istud: domus **החלפות** i. e. cultrorum mactatoriorum. Vers. 10. *Grateres*] (Vox **כפורי** significat) **מזרקיים** i. e. crateres, 23. vocantur autem **כפורי** ab abstergendo, sicuti ille, qui **כפר** i. e. abstergit manus suas palliō 24. socii sui, quoniam ille, qui excipiebat sanguinem cratere, abstergebat † guttas ac sanguinem, qui per illum spargebatur in labio crateris. Eod. vers. 10. *Secunda*] i. e. Vasa alia de alia specie. Vers. 11. *Omnia vasa*] Nunc summatim complectitur computationem (vasorum) omnium tam eorum, quæ numerata fuerunt, quam, quæ non numerata fuerunt, unō numerō; ast ea (vasa,) quæ in pretio fuerunt illa (S. Scriptura speciatim) enumerat. Eod. vers. 11. *Cum deduceretur*] (Istud: **העלות**) significationem habet (formæ) **נפער** 25.

CAP. II.

Vers. 1. *Hi autem fuerunt homines provincie*] Hi fuerunt Israelitæ, qui extiterunt de provincia terræ Israeliticæ, qui ascendebant tunc Hierosolymam ex captivitate, qui fuerant in exilio. Eod. vers. 1. *Et reversi sunt*] Et nunc reversi sunt Hierosolymam. Eod. vers. 1. *Et Jebuda*] Et filii Jehudæ redierunt, unusquisque ad urbem suam. Vers. 2. *Qui † venerunt*] Homines isti provincie ab initio, quando deportati fuerunt ex terra Israelitica in Babyloniam, (venerunt) cum Zerubabele &c. Eod. vers. 2. *Mispar*] (In voce ista:) **מספר** primâ, 1. (litera) **פ** habet Kamez magnum 2. & est nomen viri; (in voce autem) **מספר** secundâ 3. **פ** habet Pathach & cohæret (verbis istis sequentibus:) numerus virorum populi Israelitici; fuerunt autem isti viri magnates maximæque existimationis, qui alios post se trahebant & propterea alios illos separatim numeravit. Vers. 3. *Filii Pabrosch &c.*] Sunt inter istos in hoc textu (seu capite,) quorum maiores denominantur ab eorum familia, &

23. Conf. infra Efræ cap. 8. v. 27. n. 7. it. tract. Talm. Sevachim, fol. 54. a. & Menachot, fol. 7. b.

24. Involucro, stolâ, Hebr. **גלימא**, est amictus exterior, quô aliquis involvitur.

† Hebr. **מקנה**, mundabat, purgabat; in Msto 1. pro eo legitur: **מקנה** i. e. accipiebat, locus iste in illo sic habetur: **היה מקנה נוצצות** i. e. recipiebat guttas sanguinis, quæ spargebantur (super manum ejus &c.)

25. Id est: formam seu figuram habet conjuga-

tionis Hiphil.

† Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 16. b.

1. Quæ scil. primûm habetur in hoc commate sive versu secundo.

2. Est enim Kamez katon seu parvum, sic Commentator noster vocare solet Tzere, vid. ejusdem not. ad Esai. c. 4. v. 24.

3. Quæ scil. posteriore loco in hoc v. 2. circa illius finem habetur.

& sunt inter eos, qui appellantur de loco, de quibus dicitur : homines loci N.
 4. Vers. 36. *Sacerdotes, filii Gedabjæ*] Haftenus numeravit filios Jehudæ & Benjamin ; nunc autem ordine enumerat sacerdotes atque Levitas, sicuti dicitur supra : & surrexerunt primores paternarum familiarum Jehudæ & Benjaminis & sacerdotes atque Levitæ &c. 5. Vers. 41. *Cantores*] Levitæ, qui fuerunt cantores, sic quoque janitores fuerunt Levitæ, qui portas domus Sanctuarii custodiebant. 6. Vers. 43. *Nethinai*] Nunc enumerat illos Nethinæos, qui findebant ligna & hauriebant aquam 7. pro cœtu (Israëlitico,) & exinde illi victum suum capiebant. Vers. 55. *Filii servorum Salomonis*] Servi extiterunt regi Salomoni, atque isti fuerunt posteri ex eorum filiis. Vers. 59. *Isti autem fuerunt, qui afeenderunt ex Thelmelach &c.*] Quid verò illis accidit? (nimirum id, quod mox sequitur:) & non potuerunt indicare &c. Eod. vers. 59. *Et semen eorum*] Patrum scil. suorum, quoniam perdiderant genealogiam suam & haud noverant, utrùm Israëlitæ essent. Vers. 60. *Filii Delajæ &c.*] Etiam isti fuerunt ex numero eorum, qui ascendebant ex Thelmelach. Vers. 61. *Qui accepit*] Unusquisque 8. ex filiis Barzillai, Gileaditæ, accepit uxorem. Eod. vers. 61. *Et vocatus est de nomine illorum*] Et vocatum est nomen Barzillai de nomine illorum, quoniam ipsi acceperant filias ejus uxores. Vers. 62. *Isti*] Sacerdotes † scil. isti, qui per genus recensebantur, qui debebant genealogiam suam indicare per illam scripturam nec reperiebatur scriptura genealogiæ eorum. Eod. vers. 62. *Et polluti sunt*] Quoniam polluti & inquinati fuerunt, ne amplius sacrò ministeriò fungerentur cum cœteris sacerdotibus, quoniam non reperiebatur scriptura genealogiæ eorum. Vers. 63. *Hathirschata*] Is fuit Nehemias, Chachaliæ filius, dixerunt Rabbini nostri, quòd vocatum sit nomen ejus *התירשחא* Hathirschata, quoniam ei *התירו* i. e. permiserunt sapientes (Rabbini,) *לשתור* i. e. bibere vinum 9. libaminis gentium, quoniam ipse fuerat pincerna regis. Eod. vers. 63. *De sancto Sanctorum*] (Nempe de) sacrificiis pro peccato atque reatu, sicuti cœteri

4. Hebr. פלתי, verbi gratia filii Pahroschi, uti hoc v. 3. item : filii Schephatjæ, uti v. 4. h. c. fuerunt denominati à familia seu prosapia sua ; ast : viri Michmas, uti v. 27. h. c. item : viri Bethel, uti v. 28. h. c. appellati fuerunt de loco suo.

5. Prout c. præced. i. v. 5. habetur conf. Lightfoot. ad Luc. c. i. v. 5. p. 708. edit. Lips.

6. Conf. hic præ aliis H. Grotii not. ad Luc. c. i. vers. 5.

7. Conf. Josu. c. 9. v. 23. & v. 27.

8. Quoniam in textu sacro hic habetur numerus pluralis : filii Barzillai, & sequitur verbum numeri singularis : accepit, ideò nata est ista Commentatoris nostri explicatio, conf. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 24. b.

† Conf. hic dict. tract. Talm. Cetubbot, fol. 24. b.

9. Conf. Nehem. c. i. v. 11, n. 15. & c. 10, v. 1, ibique not. n. 2.

cœteri sacerdotes. Eod. v. 63. *Donec surgeret * sacerdos &c.*] (Res ista sese habet,) perinde, ac si aliquis diceret socio suo: usque ad dies Messiae non eveniet † res ista, non enim possum exponere (verba ista:) donec surgeret sacerdos cum Urim & Thummim, de templo secundo, quoniam reperimus in capite primo (tractatus Talmudici:) Joma, quod in templo secundo defuerint Urim & Thummim. 10. Vers. 64. *Tota multitudo ** universe*] Quando fuerunt omnes simul cum sacerdotibus & Nethinæis atque Levitis, eorum iste fuit numerus; 11. filii autem Israelis, qui suprâ numerati fuerunt, 12. exiterunt de tribu Jehudæ & Benjaminis; illi autem, qui defuerunt in numero isto, quos non reperies suprâ, fuerunt de cœteris tribubus, 13. & sic exponitur in Seder Olam: tota congregatio, quasi vir unus, quadraginta millia &c. sed singulatim non sunt, nisi triginta millia, 14. ubi ergo sunt duodecim 15. millia? 16. nimirum hi fuerunt isti, qui ascenderunt de reliquis tribubus. 17. Vers. 65. *Præter servos eorum & ancillas eorum*] Qui non fuerunt sub summa congregationis (Judaicæ comprehensi.) Eod. vers. 65. *Eisque (fuerunt) cantores & cantatrices ducentæ*] Quoniam ascendebant (Israelitæ) ex Babylonia cum lætitia in terram Israeliticam, ideò opus habebant cantatoribus & cantatricibus, quoniam ex illis delectationem capiebant præter ingentem lætitiā suam. Vers. 68. *Spontè offerebant*] Spontaneam oblationem faciebant ad ædificationem domûs (Sanctuarii.) Vers. 69. *Secundum vires suas*] Pro modo facultatum atque divitiarum suarum. Eod. vers. 69. *Drachmas*] (דַּרְכְּמָאֵי est) nomen monetæ aureæ. Eod. vers. 69. *Et vestes sacerdotum*] Ut in illis ministrarent.

CAP.

- * Vid. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 24. b. & fol. 25. a. it. Sota, fol. 48. b.
 † Hebr. לֹא יֵעָלֶה, in Msto 1. pro eo legitur לֹא יֵעָשֶׂה i. e. non facies (rem istam &c.)
 10. Tradunt Judæi, quod in templo secundo defuerint quinque res, quæ in primo extiterunt templo, nempe: arca fœderis, Urim & Thummim, ignis cœlestis, præsens Dei Majestas & Spiritus prophetiæ, confer. Raschi. not. ad Hagg. c. 1. v. 8. n. 15. & Hoornbeek de Convinc. Jud. lib. 2. c. 1. pag. m. 156. vid. & Sota, fol. 48. b.
 ** Conf. tract. Talm. Bava metzia, fol. 98. a. & Erachin, fol. 32. b.
 11. Qui hic recensetur, nempe: 42360. Josephus Antiq. lib. 11. cap. 1. in fin. refert numerum 42462. conf. n. 16. h. v. it. Nehem. c. 7. v. 7. n. 5.
 12. Videlicet à versu 3. h. cap. usque ad ejusdem v. 36. ubi vide notas.
 13. Nimirum: de aliis tribubus Israeliticis, præter tribum Jehudæ & Benjaminis, conf. n. 17. h. v. & D. Meyer. ad Seder. Olam. pag. 1141.
 14. Trecenti ut & sexaginta, ita hic ex Seder Olam c. 29. p. mih. 86. edit Amstel. supplendum est, conf. hic Raschi not. ad Numer. c. 3. v. 39. & Lightfoot. Append. cap. 2. p. 264. edit. Lips.
 15. Hebr. שְׁנַיִם עָשָׂר, sic enim juxta Seder Olam, dict. c. 29. legendum, non אֶ"ח i. e. tredecim (millia, prout in editionibus hætenus vulgatis, ut & in Msto 1. mendosè habetur.
 16. Nempe: de istis 42360. de quibus paulò antè dictum est, vid. n. 11. h. v.
 17. Israeliticis scrib. conf. n. 13. h. v.

CAP. III.

Vers. 1. *Et advenit*] (Istud : וַיָּבֵא positum est) pro וַיָּבֵא i. e. & advenit. Eod. vers. 1. *Mensis septimus*] Is fuit mensis Tisri. 1. Eod. vers. 1. *Et Israëlites*] Qui fuerunt in urbibus suis, quid fecerunt? nimirum: Eod. vers. 1. *Convenerunt*] Omnes, tanquam unus, Hierosolymam. Vers. 3. *Et collocarunt altare † super bases suas*] Ut super illo offerrent oblationes, nam ecce metuebant sibi (Israelitæ) à populis terrarum, ne se vexarent ac ne ipsos criminarentur apud regem, quocirca ædificarunt altare ut super illo offerrent holocausta, quò audirent & intelligerent populi, rem, quam ipsi facerent, juxta mandatum regis fieri & propterea illi (populi) desisterent, ne ipsos (Israelitas) vexarent circa ædificationem domus (Sanctuarii.) Eod. vers. 3. *Mane ac vespere*] (Videlicet) sacrificium jure matutinum & vespertinum. Vers. 4. *Et holocaustum diei in diem pro numero*] Oblationes scil. festi pro numero suo, sicuti conveniebat. Vers. 5. *Et postea*] Et post festum tabernaculorum offerebant oblationes ‡ quotidie mane ac vespere. Eod. vers. 5. *Et in noviluniis*] Et in noviluniis offerebant oblationes noviluniorum. Eod. vers. 5. *Et in omnibus statis feriis Domini*] Et in cæteris statis feriis * oblationes suas (offerebant.) Eod. vers. 5. *Et in omni offerente spontaneam oblationem*] Et ab omnibus istis, qui spontaneas oblationes suas faciebant, accipiebant eas sacerdotes, ut illas offerrent; à die autem primo (mensis) Tisri coeperunt offerre oblationes; hætenus autem non fuerat jactum fundamentum domus (Sanctuarii.) Vers. 7. *Zidonis ac Tyriis*] i. e. Incolis Tyri ac Zidonis, qui fuerunt artifices ad domum exstruendam. Eod. v. 7. *Ad mare Japbo*] Per mare adducebant illa (ligna cedrina.) Eod. v. 7. *Secundum facultatem*] Sicuti erat facultas regis (Cyri) illis (Judæis concessa,) ut ædificarent domum (Sanctuarii,) רשות כרשיון significat רשות i. e. facultatem, à derivatione רשה i. e. facultatem habuit, nam ecce ex חבה אבה dicitur רשות & ex חבה אבה dicitur רשות & ex רעה (dicitur) רשות & ex חזה (dicitur) רשות & ex צביון dicitur רשות (dicitur)

1. Iste Mensis Septembri nostro maximam partem respondet, dicitur etiam אֶתְנֵיב vid. 1. Reg. c. 8. v. 2. ibique not.

† Conf. hic tract. Talm. Sevachim, fol. 62. a.

‡ Hebr. קורבנות, in Msto 1. pro eo legitur: עולות חמי i. e. holocausta jugia.

* Hebr. מועד, in Msto 1. postea sic legitur: הַבָּאִים וְהַקְרִיבוּ קֶרֶבֶן, i. e. quæ (scil. feriæ) veniebant, offerebant oblationes; cætera, quæ hic sequuntur, usque ad: hætenus autem non fuerat jactum, absunt in Hebræo à Msto 1.

citur) חביון, ex רשה quoque dicitur רשות, sicuti ex ענה (dicitur) & ענות (dicitur) ונר (dicitur) ונר atque de ראה (dicitur) שבות (dicitur) שבה (dicitur) :) זנור, deprehenditur itaque, quod רשון & רשור veniant ex eadem derivatione juxta portam Grammatices atque eandem rem significant; Menachem autem conjungendo exposuit, quod significet (idem, quod in illo loco:) ארשת i. e. pronuntiatur labiorum ejus; 2. sed ipse non accurate inquisivit in illius derivationem; & nihilominus etiam sic duo isti modi (significationis seu expositionis) alter ad alterum propè accedunt, quoad eorum sensum literalem. Vers. 8. *Mense secundo*] Is (fuit) mensis Ajar. 3. Eod. vers. 8. *E captivitate*] Omnes isti, qui venerant ex captivitate (ad urbem) Hierosolymam. Eod. vers. 8. *Et constituerunt*] Levitas cantores ** constituerunt, ut urgerent (opus) ac dicerent canticum coram ædificatoribus eo tempore, quod ponebatur fundamentum domus (Sanctuarii) Eod. vers. 8. *Ut urgerent*] Duo ista נציח 4. significant urgere cantionem, 5. sicuti (in illo loco:) ל מנצח i. e. præcentori, 6. Psalmus Davidis. Vers. 9. *Et stetit *** ישיב*] Steterunt † atque dixerunt simul circa eos, qui faciebant opus fundamenti domus (Sanctuarii.) Vers. 10. *Et fundaverunt*] (Istud ויסדו est) figuræ 7. fortis à (voce) יסוד i. e. fundamentum, (habetque formam eandem) quæ habetur (in illo loco:) וישיב i. e. & collocarunt arces suas. à ישיב, sic ויסדו est à יסד, eorumque sensus literalis est: † וישיב i. e. & fundarunt וישיב i. e. & collocarunt, in forma forti, cum duplici Jod, unum inservit verbo (activo,) & alterum fundamento (sive radici,) eorumque (verborum) interpretatio est: fundabant

2. Prout Ps. 21. v. 3. habetur, ubi vide not. n. 2. & n. 3.

3. Nonnulli: Ijar, Hebr. אייר, is maxima ex parte respondet Aprili nostro, dicitur etiam יר Siv seu Ziv, vid. 1. Reg. cap. 6. v. 1. ibique not. n. 1.

** Conf. hic tract. Talm. Cholin, fol. 24. b.

4. Nam נציח bis positum est, nempe: hoc v. 8. & v. sequ. 9.

5. Vel: præesse cantioni, tanquam symphonie magistrum, conf. v. 10. h. c. n. 9.

6. Alii: victori, seu præfecto, vid. Ps. 13. v. 1. & aliis in Psalmis, conf. & not. ad Ps. 4. v. 1. n. 1. & ad Habac. c. 3. v. 19. n. 47.

*** Verba ista: & stetit & c. usque ad: & fundaverunt (v. 10. h. c.) absunt in Hebræo à Mito 1.

† Conf. hic tract. Talm. Erachim, fol. 13. b.

7. Seu: formæ sive analogiæ verbi, Piel, quod habet Dagesch, habetur enim in textu sacro ויסדו, ubi litera פ est Dagesata, id hic significat ויסדו i. e. analogia seu forma vocis sive verbi fortis, cujus oppositum est: ויסדו i. e. figura vocis lenis, quæ non est in Piel & Dagesata, conf. not. ad Ps. 109. v. 10. n. 6. & n. sequ. 8. & not. ad Hose. c. 2. v. 7. n. 10.

8. Sicuti Ezech. c. 25. v. 4. habetur, ubi verbum ויסדו est Dagesatum ac formæ Piel conf. n. præc. 7. h. v. & not. ad Nehem. c. 2. v. 8. n. 4. it. Buxt Lexic. Chald. fol. 318. in ויסדו & fol. 1004. voc. ויסדו it. not. ad Esai. c. 35. v. 3. n. 9. & ad Genes. c. 6. v. 9. n. 50.

† Hebr. ומשמעותו, in Mito 1. postea sic legitur: נוסף

dabant & collocabant, (sensus itaque est:) ædificatores jaciebant fundamentum templi Domini eo tempore, quò (Levitæ) præerant cantioni 9. suæ & constituerunt sacerdotes indutos vestibus decoris, tubas manibus suis tenentes, ut illas inflarent. Eod. vers. 10. *Et Levitæ, postevi Asaphi*] Fuerunt cantores. Eod. vers. 10. *Cum cymbalis*] (Vox: צִלְצִל significat) idem atque (in illo loco:) צִלְצִל i. e. cymbala sonora, 10. sunt ista instrumenta Musica. Eod. vers. 10. *Per manus Davidis*] Nam urgebant cantionem & canebant cantica & psalmos * Davidis, regis Israelis. Vers. 11. *Et exclamârunt*] (Verbum יַעֲבֹר) significat elationem vocis 11. in cantu, sicuti (in illo loco:) וַיִּתְעַבֵּר i. e. & præcinebat eis Minjam. 12. Eod. vers. 11. *Et celebrando*] Quia bonum est, laudare Dominum. Eod. vers. 11. *Totus autem populus*] (Nempè:) reliquus populus Israeliticus. Eod. vers. 11. *Eò quod fundaretur*] Omnes istas lætiti- as faciebant (Israelitæ) propter structuram fundamenti, quod positum fuit in domo Domini. Vers. 12. *Cùm fundatum esset*] i. e. fundatione sua, ex nomine rei (substantivo) יִסָּד & ex יִסָּד dicitur: בִּיִּסָּדוֹ i. e. in fundatione sua; 13. sicuti à ** חָרַשׁ (dicitur:) בְּחָרְשׁוֹ † & à קָרַשׁ (dicitur:) בְּקָרְשׁוֹ *. Eod. vers. 12. *Domum istam*] Quando videbant structuram domus istius, flebant, ‡ quoniam in memoriam revocabant ædificium illud magnum templi primi. Eod. vers. 12. *Et multi*] Qui non viderant structuram templi primi, lætabantur & vociferabantur præ gaudio voce magna propter ingentem lætiti- am suam, quod egressi essent ex suo exilio. Vers. 13. *Et populus ** non internoscebat*] Illi qui audiebant, non internoscebant vocem clamoris lati à voce fletus populi.

Mmm m 2

li.

- נופל באחרים שחרי הם כאילו הם 12. Prout Exod. c. 15. v. 21, habetur, ubi vide notas.
- נכתבו ויסדו וישבו וג' i. e. (sensus eorum literalis convenit aliis (verbis,) nam ecce ista sunt perinde, ac si scriptum esset וְיִסְדוּ וְיִשְׁבּוּ &c, sic in Msto 1. puncta sunt subiecta.
9. Vel: præcinebant, urgebant cantionem, conf. suprâ v. 8. h. c. n. 5.
10. Vid. Ps. 150. v. 5, ibique not.
- * Hebr. וּבְהוֹדוֹתָא i. e. & in celebrationibus sive laudibus, sic in Amstel. exemplari Hebræo, quo usus sum, legitur; sed ab est istud à Basil. editione, ut & à Msto 1.
11. Conf. hic not. ad Daniel, c. 3. v. 9, n. 15.
- † Vid. Num. c. 28. v. 14.
- * Vid. Ps. 150. v. 1. & Amos, c. 4. v. 2.
- ‡ Conf. hic tract. Talm. Horajot, fol. 6. a. & Temurah, fol. 15. b.
- ** Vid. dict. tract. Talm. Horajot, fol. 6. a. & Temurah, fol. 15. b.

ecce lætantes in populo clamorem magnum tollebant; sed vox fletus magis magisque audiebatur inde usque ad longinquum.

CAP. IV.

Vers. 1. *Hostes Jehudæ ac Benjamin*] Isti fuerunt populi, quos Sancheribus collocaverat in terra Israëlita, sicuti dicitur: & adduxit rex Assyriæ è Babele & è Cutha & ex Hava & ex Chamatha & ex Sepharvajim (colonos) eosque collocavit in urbibus Samariæ loco Israëlitarum. 1. Vers. 2. *Et dixerunt eis: edificemus vobiscum*] Illi ita dicebant, quò cessaret opus templi per ipsos, ne istud amplius ædificaretur. Eod. vers. 2. *A diebus Esar-Chaddonis, regis Assyriæ*] Qui fuit filius Sancheribi, nam, postquam Sancheribus illos (colonos) ibi collocaverat, interfecerunt cum Adramelech & Scharezzer, filii ejus & regnavit Esar-Chaddon, filius ejus, pro eo, dicitur enim: factum est, cum ipse se incurvaret in æde Nisroch, Dei sui, ut Adramelech & Scharezzer, filii ejus, percuterent illum gladiò &c. & regnavit Esar-Chaddon, filius ejus, pro eo. * Vers. 3. *Sed nos*] Sed nos soli ** ædificabimus, ista (particula: כִּי posita est loco: אֵלֶּיךָ i. e. sed. Vers. 4. *Populus terræ*] Isti fuerunt hostes Jehudæ ac Benjamin. Eod. vers. 4. *Debilitabant*] Ut eos impedirent (ac cohiberent) ab opere suo. *** Eod. vers. 4. *Ab ædificando*] (Istud: לִבְנוֹת i. e. ædificare positum est) pro מִלְּבָנוֹת i. e. ab ædificando, sic quoque (istius simile habetur in illo loco:) donec cessavit לִסְפּוֹר i. e. numerare 2. Vers. 5. *Et mercede conducebant*] (Verbum סוֹכְרִים) scriptum est cum ס Samech; expositio autem ejus est, ac si scriptum esset cum ש Schin, (ut sensus sit,) quòd fuerint שוֹכְרִים i. e. mercede conducentes consiliarios, quò cessare facerent opus. Eod. vers. 5. *Omni diebus*] Regni Cyri atque regni Ahasveri, qui regnavit post Cyrum, usque ad annum secundum Darii, qui regnavit post Ahasverum, cessabat opus. 3. Vers. 6. *In regno autem Ahasveri;*] Qui post Cyrum regnavit, is fuit Ahasverus, qui Estheram duxit uxorem. 4 Eod. vers. 6. *Scripserunt accusationem*] Ne

1. Sicuti 2. Reg. c. 17. v. 24. habetur.

† Verba ista: dicitur enim &c. usque ad: sed nos vers. 3, h. c.) absunt hic in Hebræo à Mito 1.

* Prout 2. Reg. c. 19. v. 37. habetur.

** Conf. hic tract. Talm. Schekalim, fol. 2. a. & Erachin, fol. 5. b.

*** Vid. hic dict. tract. Talm. Erachin, fol. 5. b.

2. Vid. Genes. c. 41. v. 49. ibique not. poniturque לִסְפּוֹר pro מִלְּסְפּוֹר i. e. à numerando.

3. Conf. quæ suprâ ad Esræ c. 1. v. 1. Sig. *** notata sunt, ut & infrâ v. 24. h. c. n. 34.

4. Vid. Esther c. 1. v. 1. ibique not. n. 1.

Ne domus Sanctuarii ædificaretur. * Eod. vers. 6. *Contrà habitatores Jebudæ & Hierosolymæ*] Ut illos deferrent (apud regem) atque vexarent, ne templum ædificarent. Vers. 7. *Et diebus Artaxerxis*] Is fuit Cyrus, rex Persarum, numerus ** literarum (nominis) כורש i. e. Cyrus efficiunt numerum literarum דריוש i. e. Darius 5. & sic discimus in tractatu Talmudico : Rosch haschana : idem est Cyrus & Darius & Artaxerxes, כורש i. e. Cyrus dicitur, quoniam rex כשר i. e. rectus 6. fuit, Artaxerxes (vocatur) de nomine regni, in Seder Olam reperi (ita scriptum :) Darius est Artaxerxes & totum regnum (sive : omnes reges) vocantur Artaxerxæ &c. 7. Eod. vers. 7. *Scriptit Bischlam*] Scripsit epistolam suam verbis שלום i. e. pacis. 8. Eod. vers. 7. *Mitbredat Tabeel*] Est istud nomen viri ex hostibus Jehudæ ac Benjaminis. Eod. vers. 7. *Et cæteri collegæ ejus*] (Istud כנורתי significat :) socios *** ejus atque illius sequaces. Eod. vers. 7. *Artaxerxi*] (Particula : על hîc posita est pro :) אל i. e. ad (Artaxerxem sive Artaxerxi.) Eod. vers. 7. *Et scriptura epistolæ*] Atque scriptura 9. epistolæ exarata fuit Syrè literis Syriacis. Eod. vers. 7. *Cum interpretatione Syriaca*] Scriptura fuit exposita linguâ Syriacâ. Vers. 8. *Rechum præses consilii*] Rechum fuit à commentariis & orator, 10. ad ordinandam scripturam. Eod. vers. 8. *Et Schimschai, scriba*] Et Schimschai fuit scriba, iste Schimschai extitit filius Hamanis ; solet autem S. Scriptura utriusque tam scribæ, quàm ejus, qui est à commentariis, conjunctim mentionem facere, quoniam alter alterò opus habet, unus ordinat ac dictat ; scriba autem calamò excipit dicitur enim : Elichoreph & Achija : filii Schischæ, (fuerunt) scribæ, Jehoschapat, filius

Mmm m 3 Ach-

* Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 11. a.

** Verba ista : numerus literarum &c. usque ad . & sic discimus, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

5. Nam literæ illæ in nomine דריוש efficiunt numerum 520, eundem numerum efficiunt literæ nominis כורש si loco ו ponas punctum dum Cholem mutabile seu constructionis scribitur absque Vau, conf. n. seq. 6.

6. Seu : legitimus vox כשר per transpositionem literarum efficit nomen כורש i. e. Cyrus, conf. n. præc. 5.

7. Sic in Seder Olam, c. 30. p. 89. edit. Amstel. conf. infra Efræ c. 6. v. 14. n. 15.

8. Seu : verbis pacificis, commentator noster nomen istud כשר, (quod hic in textu sacro habetur & à plerisque interpretibus ut nomen

proprium : Bischlam vel, uti S. Hieronymus : Besellam, exponitur,) non ut proprium sed ut appellativum explicat, sicuti & LXX° verterunt : ἐν εἰρήνῃ in pace.

*** Conf. infra v. 9. h. c. n. 16.

9. Chald. שרן, nonnulli decretum seu diploma interpretantur, in notis ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 152. a. princ. & part. 2. pag. 45. a. princ. exponitur : exemplar, quod vocant Galli : copie, Germ. Abschrift / conf. Michlol Jophib. loc. & ad v. 11. h. c. vid. & infra Efræ c. 4. v. 17. Sign. *** & Efræ c. 7. v. 11. n. 6. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 22. a.

10. Hebr. בעל דבר, qui verba proponit, ut facere solet cancellarius seu præses consilii, conf. v. sequ. 9. n. 14.

Achiludis, à memoria; ^{11.} & alio in loco dicitur: & venit Eliakim, filius Chil-
 kiæ &c. & Schebna, scriba, atque Joach, filius Asaphi, à memoria. ^{12.} Eod. v. 8.
Scripserunt epistolam] Ambo isti: Rechum atque Schimschai scripserunt epistolam,
 sicuti præceperat eis Mithredat & Tabeel; omnes autem isti fuerunt ex illis qui ha-
 bitabant in urbibus Samariæ. Eod. v. 8. *Contrà Hierosolymam*] De negotio ædifica-
 tionis domûs Sanctuarii, quæ erat Hierosolymis. Eod. v. 8. *Sicuti dicemus*] (Istud
 כְּכִימָה significat:) sicuti dicemus, istius simile habetur in Gemara, (ubi legi-
 tur:) sicuti volumus dicere paulò post, ^{13.} Vers. 9. *Tunc*] (istud תָּנִיחַ fi-
 gnat:) tunc. Eod. vers. 9. *Rechum*] (רַחֲוִי est) nomen viri. Eod.
 vers. 9. *Præses consilii*] (Fuit ille) à memoria, ^{14.} orator. ^{15.} Eod. vers. 9.
Et cæteri ex eorum collegio] Et cæteri illius collegæ, ^{16.} Eod. vers. 9. *Dinei*
& Apharsatibhai &c.] Omnia ista sunt nomina populorum, quos Sancheribus
 collocâverat in urbibus Samariæ. Eod. vers. 9. *Apharsai*] (אֲפַרְסַי) sunt
 Persæ, quos Sancheribus collocaverat in urbibus Samariæ. Eod. vers. 9. *Arce-*
vai] Isti (fuerunt) incolæ Erech, dicitur enim: & Erech & Accad atque Cal-
 ne. ^{17.} Eod. vers. 9. *Babylonii*] (בַּבְלִיָּא) sunt incolæ Babylonis. Eod. v. 9.
Schuschancei] (שׁוּשַׁנַּיָּא) sunt incolæ Schuschanis regie urbis. Eod. vers.
 9. *Helmaei*] (הֶלְמַיָּא) sunt incolæ Helam, ex omnibus istis populis col-
 locavit Sancheribus (colonos) in terra Israëlitica atque omnes solvebant tribu-
 ta † & consentiebant, ut epistola ista mitteretur (ad regem.) Vers. 10. *Et*
reliquæ nationes] Et cæteræ nationes, quas deportaverat Sancheribus, omnes
 illæ consenserunt. Eod. vers. 10. *Afnappar*] (Is fuit) Sancheribus. ^{18.} Eod.
 vers. 10. *Magnus & gloriosus*] Fuit enim rex magnus, rex Assyriæ. ^{19.} Eod.
 vers. 10. *Et collocavit eas*] (Ista: וַיַּחַדְתֶּם הֵמָּן significant:) & collocavit eas
 nationes.) Eod. v. 10. *In urbibus Samariæ*] In urbibus, quæ circa Samariam
 erant.

11. Sive: à Commentariis, Prout 1. Reg. cap. 4.
 v. 3. habetur, ubi vid. not.

12. Vel: à commentariis, vid. 2. Reg. c. 18. v. 18
 ibiq; not. it. v. seq. 9. h. c. n. 14.

13. Ibi enim habetur: כְּכִימָה לְמִימָר קָמָן, conf.
 Buxt. Lex. Chald. fol. 33. ubi etiam Latina
 habetur versio, conf. Efræc. sequ. 5 v. 4 in
 not. & c. 6. v. 13. n. 14.

14. Sive à Commentariis, conf. quæ ad v. præc. 8.
 n. 11. & 12. notata sunt.

15. Hebr. בָּעַל דְּבָרִים, conf. not. ad v. præc. 8.
 n. 10.

16. Sive: focii, exponitur hic כְּנִתְרֵיהֶן, quod in

textu sacro habetur, de quo vide, quæ supra
 ad v. 7. h. c. notata sunt Sign. *** it. c. sequ. 5.
 v. 3. n. 2.

17. Sicuti Genes. c. 10. v. 10. habetur, ubi vide
 præ aliis Junii ac Tremellii not.

a Hebr. מְשִׁיבֵי מַיִם, absunt ista hic à Msto 1.

18. In Junii ac Tremellii notis h. loc. Afnappar
 iste exponitur, quod fuerit Esar Chaddon,
 de quo supra v. 2 h. c. conf. tract. Talm. San-
 hedrin, fol. 94. a.

19. Prout 2. Reg. c. 18. v. 19. habetur.

erant. Eod. v. 10. *Et reliqui transfluviales*] Et cœteræ nationes, quæ sunt transfluvium, quoniam fluvius Euphrates terram Israëliticam à Babylonia disternat, ideo nationes illæ, quæ versùs terram Israëliticam habitant, reperiuntur, esse transfluviales illis, † qui Babylone habitant. Eod. vers. 10. *Et Chebeneth*] (*כֶּבֶנֶת* est) nomen loci; * incolæ autem omnes Cheheneth consenserunt, ut epistola ista mitteretur. Vers. 11. *Hoc est exemplar epistolæ*] Hæc est interpretatio epistolæ, (istud:) פֶּתִיחַ pro: פֶּתִיחַ (positum est, ut sensus sit:) interpretatio (sive exemplar) epistolæ. Eod. vers. 11. *Quam miserunt ad eum*] Quam (epistolam) ad eum miserunt. Eod. vers. 11. *Ad Artaxerxem*] (Particula הֵן hic ponitur pro:) הֵן i. e. ad 20. Artaxerxem (sive Artaxerxi.) Eod. vers. 11. *Servi tui, viri transfluviales & Chebeneth*] Servi tui sunt viri transfluviales & incolæ Cheheneth, omnes nationes, quæ hic enumerantur, comprehenduntur sub hac regula (sive summa,) quoniam omnes erant (sitæ) versùs terram Israëliticam, quæ est transfluvium, respectu earum (nationum,) quæ Babyloniæ incolunt; est autem hoc initium epistolæ: Servi tui, viri transfluviales &c. usque ad: non erit tibi. 21. Vers. 12. *Notum sit regi*] Res nota sit regi. Eod. vers. 12. *Quod Judæi*] Quod Judæi illi, qui ascenderunt à te, ad nos venerint Hierosolymam. Eod. vers. 12. *Urbem rebellem & malam edificantes*] Urbem rebellem & improbam illi ædificant. Eod. v. 12. *Et muros perfecerunt*] Et muros fundarunt. Eod. vers. 12. *Et parietes*] (Vox חֲשִׁיבִים significat) parietes. 22. Eod. vers. 12. *Conjungunt*] (Verbum חֲשִׁיבִים sive חֲשִׁבִים) significat filum (seu funiculum,) sicuti (in illo loco:) חֲשִׁבִים 23. i. e. à filo &c. (ut sensus sit:) quod illi (Judæi) jungant & cohærere faciant parietes (muri) ad invicem. 24. Vers. 13. *Nunc notum sit*] Jam notum sit regi. Eod. vers. 13. *Quia, si civitas illa ædificata fuerit*] Quod, si urbs ista ædificetur (particula: הֵן significat:) הֵן i. e. ista. Eod. vers. 13. *Et muri perficiantur*] Et muri fuerint fundati. Eod. vers. 13. *Tributum, vestigal & annuos redditus*] (Ista: כֶּסֶף, מַכְסַּת, & חֲלִיטִים sunt) species tributorum & capitationis. 25. Eod. vers. 13. *Non*

† Vide, quæ infra ad ESRÆ c. 8. v. 36. n. 13. not. 13. Prout Genes. c. 14. v. 23. habetur, ubi videtur nota sunt.

* Conf. infra v. 17. h. c. Sign. *** & ESRÆ c. 7. v. 12. n. 7.

20. Conf. supra v. 7. h. c. ibique not. it. infra v. 17. h. c. n. 30.

21. Quæ verba in fine v. 16. h. c. habentur.

22. Alii: fundamenta, conf. not. ad EREM. c. 50. v. 15. n. 6. it. c. sequ. 5. v. 3. n. 3, & c. 6. v. 3. n. 3.

24. Juxta Hebræum: alterum cum altero.

25. Hebr. כֶּסֶף גִּבְלִים i. e. argentum capitis, Germ. Kopf-Steuer / vox etiam hac in regione jam satis nota, conf. Titul. Codicis de Annon. & capitat. it. Michlol ophi h. loc. ubi dictionum istarum, quæ hic in textu sacro habentur, expositio reperitur, conf. infra v. 20. h. c.

Non dabunt [*Non præstabunt amplius tributum. Eod. vers. 11. Et tributum regum damno afficies*] Et tributum regum lædes, quoniam non dabunt amplius tributum regibus. Vers. 14. *Nunc propterea, quod salem palatii salimus*] Nunc intuitu istius rei, quoniam desolationem templi ²⁶. volumus devastare, (istud :) מלח i. e. sal, significat (hic) desolationem ac vastitatem, sicuti (in illo loco :) terra מלח i. e. falsuginosa & inhabitabili. ²⁷. Eod. vers. 14. *Salimus*] i. e. Nos volumus repugnare (destruere) ac devastare. Eod. vers. 14. *Et turpitudinem regis*] Et contemptum regis. Eod. vers. 14. *Non conveiens est*] Non decet nos videre, (vox :) אריר (significat :) אריר i. e. decens (sive conveniens,) prout (in illo loco :) אריר אריר i. e. estne conveniens vol non conveniens? ²⁸. in tractatu Talmudico: Sota. ²⁹. Eod. vers. 14. *Idcirco*] Propterea misimus & notum fecimus regi. Vers. 15. *Ut perquirat*] Ut inquirat & pervestiget ille qui inquit, in libro Commentariorum majorum tuorum, regum priorum. Eod. vers. 15. *Et invenies*] Et reperies in libro Commentariorum atque deprehendes, quod urbs ista fuerit urbs rebellis & damnosa regibus atque provinciis. Eod. vers. 15. *Et defectionem facientes in medio ejus*] Et rebellionem faciebant habitatores ejus inter illos, nam Israëlita rebellionem faciebant contra regna nationum. Eod. vers. 15. *A diebus seculi*] A diebus seculi, i. e. à diebus antiquis ipsi consueverunt rebellare contra reges populorum. Eod. vers. 15. *Propterea*] Idcirco urbs ista fuit devastata. Vers. 16. *Nunciamus nos regi*] Notum facimus regi. Eod. vers. 16. *Quod, si urbs ista ædificata fuerit*] Quod si urbs ista ædificabitur atque illius muri fundabuntur. Eod. vers. 16. *Propterea*] Idcirco & propter istam rem, nulla erit tibi pars in omni transfluviali regione, quoniam Israëlita erunt tibi rebelles atque omnia ex manu vestra ** eripient. Eod. vers. 16. *In transfluviali regione*] Ista est omnis regio, versus terram Israëliticam sita, quæ trans fluvium

h. c. Sign. * it. Esræ c. 7. v. 24. n. 9. & Nehem. c. 5. v. 4. n. 1. it. Buxt. Synag. Jud. c. 46. p. 672.

²⁶. Sic vocem illam הריכל, quæ & palatium significat, hic vertere volui, cui etiam expositio, quæ in Michlol Jophi habetur, consentit, ubi: הריכל הריכל הריכל הריכל i. e. fecimus, ut cessaret ædificatio templi istius, ut sit tanquam terra salita i. e. devastata ac desolata; alii aliter locum istum interpretati sunt, conf. Buxt. Diction. Hebr. voc. מלח.

²⁷. Vid. Jerem. c. 17. v. 6. ibique not.

²⁸. Conf. hic Buxt. Lex. Chald. fol. 217. ubi loca Talmudica habentur.

²⁹. Sic habetur in vulgatis editionibus; sed pro סוכה i. e. Sota, legendum: סוכה i. e. Succa, nam apud Buxtorf. in lex. Chald. dict. fol. 217. locus ex Succa, fol. 44. 2. adductus habetur, & in Msto 1. etiam hic legitur סוכה Succa.

** Hebr. מידכ, in Msto 1. pro eo legitur: מיד i. e. ex manu tua, rectius, ut puto.

vium, (Euphratem) est, respectu eorum, qui Babyloniam incolunt. Vers. 17. *Responsum misit rex*] Verbum misit rex. Eod. vers. 17. *Ad Rechum, presidem consilii*] (Particula: **ל** hic significat:) **ל** N i. e. ad Rechum, 30. à Commentariis & ad Schimschium, scribam, & ad ceteros eorum collegas, qui habitant in urbibus Samariae & ad ceteras nationes, quæ sunt transfluvium, versùs terram Israëliticam. *** Vers. 19. *A me positum est decretum*] A me promulgatum, est mandatum, quod præcepi. Eod. vers. 19. *Et inquisiverunt & invenerunt*] Et inquisiverunt in libro Commentariorum regionum & invenerunt scriptum, quòd urbs ista inde à diebus seculi sese extulerit & superbè se gesserit contrà omnes reges nationum & quòd rebellio ac contumacia in illa fuerit perpetrata, ut rebellaret contrà reges populorum. Vers. 20. *Et reges potentes*] Et reges validi fuerunt Hierosolymis, qui dominati sunt & imperârunt in omni transfluviali regione, quæ est † versùs terram Israëliticam, sicuti dicitur de Salomone; nam ipse dominabatur in omni regione transfluviali &c. 31. & tributa atque capitationes * fuerunt eis (regibus Israëlitarum) data, nationes enim illis præstabant tributum. Vers. 21. *Nunc constituite consilium*] Nunc operam date, ut præconis voce pronuncietur in terra, ut viri isti, Israëlita, desistant ab ædificatione & ne urbs ista, Hierosolyma, extruatur usque dum à me mandatum fuerit, ut urbs ædificetur, me sciente & consentiente. Vers. 22. *Et cavete errorem*] Moniti sitis, ne committatis moram & errorem, (vox:) **שולו** linguâ vernaculâ (significat:) destourbier. 32. Eod. vers. 22. *Committere hac in re*] Facere circâ hanc rem. Eod. vers. 22. *Cur crescat*] Cur crescat facinus perniciosum in ista

30. Conf. suprà v. 11. h. c. n. 20, it. infrà v. 23. h. c. n. 33.

*** Hebr. **לצד ארץ ישראל**, in Msto i. postea adduntur ista: **שלם וכעת מקומות הן וכעת במ'** וכעת פעמים קוריהו כך ופעמים כך. גשחונא כהב הנשחון אשר שלחם אלינו היה מפורש וקרוי לפני ומני שם וג' (eod. v. 17.) [Schelam & Ceheth] Sunt ista loca, atq; Ceheth idem & est, quod & Ceheneth (v. infrà c. 7. v. 12. n. 7.) interdum enim sic (scil. Ceheth) vocatur, & interdum sic (scil. Ceheneth) appellatur, Decretum i. e. scriptura (sive) exemplar (sic nonnulli interpretantur, vid. suprà hoc c. 4. v. 7. n. 9. & infrà v. 23. h. c. Sign. ** it. Esræ c. 7. v. 11. n. 6.) quod ad nos misistis,

fuit expositum ac lectum coràm me, (v. 19.) & à me positum est &c.

† Verba ista: quæ est versùs &c. usque ad: & tributa, absunt hic in Hebræo à Msto i.

31. Vid. i. Reg. c. 4. v. 24.

* Hebr. **ומסים וכסף גלגל**, est hæc expositio verborum: **ומרה בלו ורהל**, quæ hic in textu sacro habentur, conf. quæ suprà ad v. 13. h. c. n. 25. notata sunt.

32. Sic exprimo hic **דשטורב"יה** Latinè: impedimentum, mora, vel **דשטורב"ייר**, prout in Msto i. habetur, conf. infrà not. ad Esræ c. 6. v. 9. n. 11. & ad Daniel. c. 3. v. 29. n. 26. it. ad Michæ c. 1. v. 8. n. 18.

ista urbe in damnum regum? haftenus responsum Cyri, quod ipse fecerat (ad epistolam Rechumi & illius collegarum.) Vers. 23. *Tunc*] (Syriaca vox *תנח* significat:) tunc. Eod. vers. 23. *Ex quo exemplar*] Ex interpretatione scripturæ (videlicet) exemplaris ** Artaxerxis, regis, nempè: Cyri, fuit factum istud. Eod. vers. 23. *Lectum coram*] Nam scriptura istius exemplaris *** fuit lecta coram Rechumo & Schimschajo eorumque collegis & abierunt celeriter ac cum festinatione Hierosolymam ad Judæos eosque impediverunt armatâ manu, ne amplius pergerent in ædificatione. Eod. vers. 23. *Ad Judæos*] (Particula *ל* hîc significat:) *ל* i. e. ad 33. Judæos. Eod. vers. 23. *Illos*] (Istud: *הם* significat:) illos. Vers. 24. *Tunc*] Tunc intermissum fuit opus † ædificationis domus Dei, quæ fuit Hierosolymis, usque ad annum secundum Darii, Persarum regis, nam post Cyrum regnavit Ahasverus, qui uxorem duxerat Estheram & post Ahasverum regnavit Darius, filius Ahasveri, qui Estheræ fuit filius; 34. ab anno autem primo Cyri, Persarum regis, usque ad annum secundum Darii fuerunt octodecim anni, 35. quo tempore completi fuerunt septuaginta anni vastationum Hierosolymæ, 36. nam ecce à devastatione templi, quando deportatus fuit Zedekias, usque ad annum primum Cyri fuerint quinquaginta ac duo anni 37. sicuti exponitur in Seder Olam, 38. & octodecim anni ab anno primo Cyri usque ad annum secundum Darii, reperiuntur ‡ (itaque,) septuaginta anni completi; annô autem secundô Darii cœperunt ædificare structuram usque dum illa completa fuit.

CAP.

** Syriacè: *רנשחון*, conf. quæ suprâ ad v. 17. h. c. Sign. *** notata sunt, it. infrâ not. ad Esræ c. 7, v. 11. n. 6.

† Hebr. *שריה כחב הנשחון*, in Msto 1. pro his legitur: *שריה רנשחון* i. e. nam ecce exemplar (fuit lectum &c.)

‡ Confer. quæ suprâ ad v. 17. h. c. n. 30. notata sunt, it. c. sequ. 5. v. 1. n. 1.

† Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 11. a. & Erachin, fol. 13. a.

34. Vid. suprâ Esræ cap. 1, vers. 1, Sign. *** & n. 6.

35. Conf. suprâ Esræ c. 1. v. 1. n. 7. & Daniel, c. 10. v. 2. n. 8. & ad Hagg. c. 1. v. 1. n. 4.

36. Vid. suprâ Esræ dict. c. 1. v. 1. n. 8.

37. Conf. suprâ Esræ dict. c. 1. v. 1. Sign. †

38. Vid. Seder Olam, c. 28. p. 82. & sequ. edit. Amstel. & supr. Esræ alleg. c. 1. v. 1. n. 11.

† Istud: reperiuntur & sequentia, usque ad: cœperunt ædificare, absunt in Hebræo & Msto 1.

CAP. V.

Vers. 1. *Et vaticinatus est Chaggai, propheta*] Et tunc annô secundo Darii vaticinati sunt Chaggai & Zacharja, prophetae, Judæis, qui erant in terra Judaica atque Hierosolymis, nomine Dei Israël, ut ædificarent structuram domus (Sanctuarii) non impetratâ licentiâ regis Darii. Eod. vers. 1. *Judæis*] (Particula על hîc significat:) אל i. e. ad Judæos. 1. Eod. vers. 1. *Ad illos*] (Istud עליהוֹן significat:) ad illos. Vers. 2. *Tunc*] (Vox: כִּנְרִין significat:) tunc. Eod. vers. 2. *Et cœperunt*] Cœperunt ædificare domum Sancti illius Benedicti, quæ (fuit) Hierosolyminis & simul cum illis prophetae Dei auxilio & adjumento erant eis. Vers. 3. *Illo tempore venit ad eos*] Eo tempore venerunt ad illos hostes isti † Jehudæ ac Benjamin, ut vexarent & criminarentur eos propter opus ædificationis. Eod. vers. 3. *Dux transfluvium*] i. e. Dominator regionis transfluvialis. Eod. vers. 3. *Et eorum college*] Et eorum sequaces. 2. Eod. vers. 3. *Et ita dixerunt eis*] Et sic dicebant eis. Eod. vers. 3. *Quis posuit*] Quis præcepit vobis, ut domum ædificaretis? Eod. vers. 3. *Et murum istum exstruere*] Et parietes istos fundare, (istud: וְאִשְׁתַּנּוּ significat hîc) sicuti (in illo loco:) וְאִשְׁתַּנּוּ i. e. & parietes 3. conjungunt, exstructionem murorum lateritiorum, sic conjungendo exposuit Menachem. Vers. 4. *Tunc*] (Dictio Syriaca כִּנְרִין significat:) tunc. Eod. vers. 4. *Quando diximus*] Dum diximus. Eod. vers. 4. *Dixerunt eis*] Dixerunt eis, scil. Israëlitis, isti hostes Jehudæ ac Benjamin: Eod. vers. 4. *Quenam sunt*] Quenam ista sunt nomina virorum? Eod. vers. 4. *Qui hoc*] Qui istud ædificium exstruunt. Vers. 5. *Oculus autem Dei eorum*] Oculi autem Sancti illius Benedicti, qui est eorum Deus, fuit super seniores Judæorum, ut eos sublevarent in opere ædificationis. Eod. vers. 5. *Nec impediverunt illi*] Nec impediverunt illi istos ædificatores. Eod. vers. 5. *Donec causa ad Darium perveniret*] Et responderunt Seniores Jehudæ verbum istis hostibus, ne impedirent ædificationem, donec res perveniret ad Darium, regem. Eod. vers. 5. *Et tunc responderunt*] Et tunc responderunt Judæi per scripturam epistolæ

1. Vel: Judæis, conf. c. præc. 4. v. 23. n. 33. & infra v. 6. h. c. n. 6.

† Nempè illi, qui hic in textu sacro nominantur, videlicet: Thatnai & Schethar Bosnai eorumque sequaces.

2. Vid, quæ ad c. præced. 4. v. 9. n. 16. notata sunt.

3. Conf. c. præc. 4. v. 12. n. 22. & infra v. 9. h. c. n. 9.

stolæ ea de re super responso Darii. 4. Vers. 6. *Exemplar*] Interpretatio exemplaris s. epistolæ. Eod. vers. 6. *Et ipsius collega*] Et ipsius socii. Eod. vers. 6. *Apharsesibæi*] Fuit hæc quædam natio, quæ ab ipsorum (ducum transfluvianorum) stabat parte. Eod. vers. 6. *Ad Darium, regem*] (Particula *ל* hîc significat:) *ל* i. e. ad ⁶. Darium, regem. Vers. 7. *Ad eum*] (istud: *עליו* significat hîc:) *ל* i. ad eum. Eod. v. 7. *Et sic scriptum erat in ea*] Et sic in illa epistola erat scriptum. Eod. vers. 7. *Pax omnis*] Omnigena pax sit ei! Vers. 8. *Notum sit regi*] Res nota sit regi. Eod. vers. 8. *Quòd iverimus*] Quòd profecti simus in terram Judaicam, provinciam, ad domum Dei magni. Eod. vers. 8. *Quæ edificatur*] Ea; domus ædificatur. Eod. v. 8. *Devolutionis*] (Vox *לל* hîc significat) linguâ vernaculâ: marbre. 7. Eod. vers. 8. *Et ligna ponuntur in parietibus*] Et ligna apponuntur & adjunguntur parietibus, ad corroborandum ædificium ut in longum tempus persistere possit. Eod. v. 8. *Opusque illud*] Atque opus istud. Eod. vers. 8. *Celeriter fit*] Celeriter conficitur, (dictio:) *נספרנא* linguâ vernaculâ (significat:) exploitement. 8. Eod. vers. 8. *Et prosperatur in manibus eorum*] Et prosperè procedit opus istud in eorum manibus. Vers. 9. *Tunc*] Tunc, quando vidimus ædificationem, interrogavimus seniores illos. Eod. vers. 9. *Quando diximus, locuti sumus ad eos*] Sicuti dicitur paulò post * diximus illis: Eod. vers. 9. *Quis contulit vobis*] Quis dedit vobis potestatem ædificandi domum istam & parietes istos extruendi? Eod. vers. 9. *Et murum ejus*] (Dictio *אשרנא* significat) ædificium muri lateritii. 9. Vers. 10. *Atque etiam eorum nomina*] Atque etiam nomina ædificatorum, qui præsent ædificationi, petivimus ab illis, ut tibi nota faceremus. Eod. vers. 10. *Ut scriberemus*] Quò scriberemus nomina virorum illorum ad te. Eod. vers. 10. *Qui principes sunt in eis*] Qui per seipfos & propria auctoritate surrexerunt, ut ædificarent.

4. Sensum hujus loci satis obscuri esse puto, quòd Judæi non destiterint ab opere ædificationis, donec responsum regis Darii ad ipsorum literas fuerit secutum, conf. c. sequ. 6. v. 6, n. 6.

5. Conf. quæ ad c. præc. 4. v. 11. & v. 23. notata sunt.

6. Vide suprâ v. 1. h. c. n. 1.

7. Sic exprimo hic מרברא, Latine: marmor, conf. Buxt. Dict. Hebr. verb. גלל it. c. seq. 6.

v. 4. n. 4. in Msto 1. quoque legitur מרברא, ubi puncta ita, uti vides, reperiuntur po-

fitæ.

8. Ita hic reddo אישפלר'יטשמנט (sic enim cum *ט* in fine loco *ט*, uti in exemplaribus hætenus excusis mendosè, ut puto, habetur, legendum erit,) Latine: expeditè, promptè, conf. c. seq. 6. v. 8. n. 9. in Msto 1. hic habetur: אישפלר'יטשמנטא, quod reddere possis: exploitosemente; sed istud mendosum puto. Nempe: quis contulit vobis &c. prout mox in contextu sequitur.

9. Confer, quæ suprâ ad v. 3. h. c. n. 3. notata sunt.

carent domum illam. Vers. 11. *Et dum diximus verbum*] Et quando diximus verbum istud. Eod. vers. 11. *Responderunt*] Responderunt nobis verbum istud: Eod. vers. 11. *Nos sumus*] Nos sumus servi Dei cœli & terræ. Eod. v. 11. *Et ædificamus domum*] Et nos ædificamus domum, quæ antehac inde à multis annis ædificata fuerat. Eod. v. 11. *Et rex Israël magnus*] Et rex magnus, qui erat Israëlitis, nempe rex Salomo, ædificavit illam & fundavit eam. Vers. 12. *Veruntamen*] Nunc autem, quoniam patres nostri ad iram provocârunt Deum cœlorum, tradidit eos in manum regis Babylonæ, Chaldæi, qui domum hanc destruxit & populum deportavit in Babyloniam. Vers. 13. *Verum*] Sed annô primô Cyri, regis Babylonæ, præcepit Cyrus rem istam, ut domus ædificaretur. Vers. 14. *Insuper etiam*] Vasa sancta argentea & aurea, quæ Nebucadnezar eduxerat ex templo Hierosolymitano & induxerat in templum suum, quod erat Babylone, ista (inquam vasa) deprompsit Cyrus ex templo regis Babylonæ, eaq; tradidit in manum Scheschbazaris, sic dicti. Eod. v. 14. *Et intulerat ea*] Et asportaverat ea. Eod. v. 14. *Deprompsit illa*] Eduxit illa. Eod. v. 14. *Quem ducem posuerat*] Ipse enim fuit princeps ac præfectus ejusq; nomen appellatum fuit יְהוֹנָתָן i. e. dux (seu præfectus.) Vers. 15. *Et dixit ei*] Et sic dixit Cyrus ei Scheschbazar: accipe vasa ista & abiens defer illa ad templum, quod est Hierosolymis ac domus Sancti illius Benedicti ædificetur in loco suo. Vers. 16. *Tunc*] (Dictio Syriaca: ܬܘܢܥ significat:) tunc. Eod. vers. 16. *Scheschbazar ille*] Iste venit & posuit parietes domûs Sancti illius Benedicti, quæ est Hierosolymis atque ex isto tempore hucusque ædificata fuit domus ista nec absoluta & structura. Vers. 17. *Nunc itaque*] Nunc itaque si bonum regi videtur, nota fiat res ista & perquiratur in gazophylacio regis, * quod est ibi Babylone. Eod. vers. 17. *Si est ita*] An res ita sese habeat, quòd scil. Cyrus mandaverit, ut ædificaretur domûs ista, quæ est Hierosolymis. Eod. vers. 17. *Et voluntatem regis*] Et voluntatem regis hac de re mittat ad nos, (istud על־ינא significat) ad nos, hætenus scriptura epistolæ, quam miserant Thathnai & Schethar Bosnai.

CAP. VI.

Vers. 1. *Tunc*] Tunc, quando scriptura venit ad manum (regis) Darii. Eod. vers. 1. *Posuit statutum*] Præcepit rex rem. Eod. vers. 1. *Et perquisiverunt*] Et perscrutati sunt in chartophylacio, ubi thesauri reconditi erant.

Nnn n 3

in

* Hebr. של מלך, in Msto 1. postea additur מרש i. e. Cyri.

in Babylonia. Vers. 2. *Et inventum est in scrinio scripturarum*] Et inventa fuit ibi scriptura voluminis cujusdam in אִמְחַתָּה, quam vocem interpretes exponunt, quod significet was, quod factum est pro epistolis, voluminibus atque libris, eamque derivant à deflexione, (quæ habetur in illo loco :) חֲמַת i. e. utrem aquæ, ¹. ita ut (litera :) חֲמַת, quæ est in illa dictione (אִמְחַתָּה) non sit fundamentalis, sicuti cœteræ voces, quæ in linguâ Syriaca habentur. Eod. vers. 2. *In palatio*] In illo palatio, quod est in Media, provincia. Eod. vers. 2. *Et sic erat scriptum*] Et sic scriptum erat in illo memoriali. Vers. 3. *Domus Dei Hierosolymis*] De domo Dei, quæ est Hierosolymis, quidnam de illa fiet? (nimirum) intus ². ædificetur. Eod. vers. 3. *Locus*] Ut sit locus, ubi immolent hostias. Eod. v. 3. *Locus*] Ut sit locus, ubi immolent hostias. [Eod. v. 3. *Et parietes ejus*] (Istud חֲמַתָּה hic significat) sicuti in illo loco : חֲמַתָּה i. e. & parietes ³. conjungunt. Eod. v. 3. *Altitudo cubitorum sexaginta*] Altitudo domus (sit) cubitorum sexaginta & sexaginta cubitorum latitudo ejus. Vers. 4. *Parietes*] (Vox כִּינִי) significat parietes ; † muri autem parietum sint ex lapidibus marmoreis, (vox צִלְלִי significat) linguâ vernaculâ : marbre. 4. Eod. vers. 4. *Et paries*] Et paries lignorum novorum (sit) à parte interiore, juxtâ ædificium domus, quam Salomo ædificaverat. Vers. 4. *Et sumptus*] Et impensæ, ad opus domus & ad cœteras res, quæ domui necessariae sunt, tradantur eis ex domo regia. Vers. 5. *Insuper etiam vasa*] Quin etiam vasa sacra domus Dei aurea & argentea, quæ Nebucadnezar eduxerat ex templo Hierosolymitano eaque Babylonem asportaverat. Eod. v. 5. *Reddant*] Restituant. Eod. v. 5. *Et deduxit*] Quæ (vasa) asportavit. Eod. v. 5. *Et perveniat*] Vadat omne istud opus, ad templum, quod est Hierosolymis in locum suum. Eod. v. 5. *Et collocetur*] Et reponatur in domo Sancti illius Benedicti. Vers. 6. *Nunc ergo &c.*] Hoc est responsum, ⁶. quod fecit

¹. Vid. Genes. c. 21. v. 14. conf. not. ad librum Prec. Jud. Part. 2. p. 257. a. princ. nonnulli dictionem illam אִמְחַתָּה existimant, esse nomen proprium urbis, quæ dicitur: Achmeta, vulgò Ecbatana, sicuti & S. Hieronymi habet versio.

². Sic cum Junio ac Tremellio vocem חֲמַתָּה, quæ in textu sacro habetur, hic vertere volui, ubi vox: intus, explicatur: intrâ mœnia urbis; Commentator autem noster dictionem illam hic in notis exponit, quod significet domum.

† Post vocem istam in Msto 1, addita sunt ista:

מִסְבָּלִין (significat:) sint fundati, (parietes.)

³. Prout suprâ Esræ c. 4. v. 12. habetur, ubi vide not. n. 21.

† Conf. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 4. a.

⁴. Ita hic reddo: מִרְבָּא, c. præc. 5. v. 8. n. 7. habetur: מִרְבָּא, vid. ibid. n. 7. sic quoque in Msto 1. hic legitur מִרְבָּא, marbre.

⁵. Videlicet: omnia ista vasa aurea & argentea, de quibus paulò antè dictum est, conf. hic D. Wagenf. Sota p. 703. n. 1.

⁶. Conf. quæ ad c. præc. 5. v. 5. n. 4. notata sunt,

fecit Darius (principibus) Thathnai & Schethar Bosnai , qui trans fluvium
(erant) versus terram Israëliticam, quæ est trans fluvium (Euphratem) respectu
eorum, qui Babylone existunt. Eod. vers. 6. *Remoti estote inde*] Remoti estote
exinde, (nempè) ab ædificatione domûs Sanctuarii, ne remissas faciatis manus
eorum, qui opus faciunt. Vers. 7. *Istius*] (Vox Syriaca: מרת significat:) i. e.
istius. Eod. vers. 7. *Dux Judæorum*] Principes Judæorum faciant opus
istud. Eod. vers. 7. *Et senioribus Judæorum*] Et senioribus Judæorum ego
præcipio: domum Dei hujus (ædificant.) Vers. 8. *Et à me positum est edi-*
ctum] Et à me præceptum istud erit. Eod. vers. 8. *De eo, quod facere debe-*
tis] Circà istud ædificium, opus, quod facere debetis ergà seniores istos Judæo-
rum in ædificanda domo Sancti illius Benedicti. Eod. vers. 8. *Ut de fa-*
cultatibus regis] De facultatibus regis facient ædificium istud, Eod. vers. 8. *Quæ*
(veniunt ex) transfluviali] Quæ ex tributo transfluviali, quod ad regem pertinet,
(veniunt,) מרת * (significat:) tributum, sicuti (in illo loco:) מנה . i.
e. tributum, vectigal & annui redditus. 8. Eod. vers. 8. *Illicò*] Celeriter ædi-
ficetur structura, (dictio:) מפרנס linguâ vernaculâ (significat:) exploicte-
ment. 9. Eod. vers. 8. *Impensa tradatur*] Impensa porrigatur viris istis, ne
cessent ab opere suo. Vers. 9. *Et quod opus ** habuerint*] Et qua re indigue-
rint. Eod. vers. 9. *Etiâ juveni subrumi*] Etiâ juveni & arietes atque agni
ad holocausta pro Deo cœli. Eod. vers. 9. *Et triticum*] Ad similagines. Eod.
vers. 9. *Atque sal*] Ad oblationes. Eod. vers. 9. *Ac vinum*] Ad libamina.
Eod. vers. 9. *Et oleum*] Ad minchas, prout edixerint sacerdotes, qui sunt
Hierosolymis, detur illis quotidie. Eod. vers. 9. *Ne sit error*] i. e. Sine dila-
tione, 10. linguâ vernaculâ: sans destourbier. 11. Vers. 10. *Ut offerant*] Ut offe-

* Istud: מרה & quæ sequuntur, usque ad: ilicò, absunt hic in Hebræo à Mfso 1.

7. Nam ex מרה, dum Dagesch more Chaldaeis familiari in 1 resolvitur, fit מרה i. e. tributum.

3. Prout supra Esræ c. 4. v. 13, habetur, ubi vide not; n. 25.

9. Sic exprimo hic אישפלוט מנט prout in Basi-
leenfi editione habetur ; in exemplari He-
brao , quò usus cum, legitur : אישפלוט מנט ,
in Msto 1. est אישפלוט מנט conf. quæ ad cap.
præc. 5. v. 8. n. 8 notata sunt , Gallis hodiè
usitatus est, dicere: visitement, promptement,
quod Latinis est ; expeditè, promptè, cele-

riter, forsitan rectius legeretur : אישפלו' ויטמנט
exploictement.

** Confer. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol.
4. a.

10. Sine cunctatione ac mora, id enim vox דיוור, quæ est expositio dictionis שלו, quæ in textu sacro habetur, significat, confnum, sequi 11. h. v.

11. Ita hic reddo: ש"ץ ריש"טורר, Latine: si-
ne dilatione aut impedimento, nullâ inter-
positâ morâ conf. quæ suprâ ad Esrâ c. 4. v.
22. n. 32. notata sunt, in notis Aben Esrâ hic
etiam ש"ץ ריש"טורר legitur.

offerant suaves *** odores Deo cœlorum & orent pro vita regis & filiorum ejus. Vers. 11. *A me ergò positum est decretum*] A me igitur positum est mandatum atque decretum factum est, ut, quisquis mutaverit hanc rem. Eod. vers. 11. *Evellatur*] (Verbum יתנסח significat:) devastetur lignum ex illius domo, i. e. devastabitur domus ejus, (istud:) יתנסח (hîc significat,) sicuti (in illo loco:) ונסחתם i. e. devastabimini 12. è terra. Eod. vers. 11. *Quò erectò deleatur in eo*] Et lignum, ut in eo suspendatur, sit erectum super eo, i. e. suspendatur in ligno. Eod. vers. 11. *Et domus ejus sterquilinum fiat*] Et domus ejus hanc ob causam sterquilinum fiat, (vox:) נוֹרָה significat inquinamentum ac stercorea. 13. Vers. 12. *Deus autem, cujus nomen habitat*] Deus verò, cujus nomen ibi habitat, dissipet ac destruat omnem illum regem omnemque populum istum, qui extenderit manum suam, ad vastandum ac perdendum domum istam Domini, quæ est Hierosolymis. Eod. vers. 12. *Posui decretum*] Posui mandatum quoad hanc rem, ut scil. fiat ædificatio celeriter, hætenus responsum Darii. Vers. 13. *Sicuti scriptum est*] (Istud כנמא significat) sicuti diximus. 14. Eod. vers. 13. *Iluc fecerunt*] Celeriter effectui dederunt. Vers. 14. *Et seniores Judæorum*] Et seniores Judæorum ædificabant & prosperè procedebant in opere suo juxtà prophetiam Haggai & Zachariæ atque ædificarunt & fundârunt ædificium ex præcepto Dei Israelis, impetrataque facultate Cyri, primi Persarum regis, cujus tempore cœpit fundari domus & ex facultate istius Darii, Persarum regis. Eod. vers. 14. *Et Artaxerxis*] Is ipse fuit Darius, dictusque est Artaxerxes de provincia ac regno, 15. omnes quippe Persarum reges ita vocati sunt, sicuti omnes Ægyptiorum reges appellati fuerunt Pharaones. Vers. 15. *Et perfecta est domus hac*] Et finis perfectionis domus istius fuit ad diem tertium mensis Adar, 16. qui fuit annus sextus Darii, regis, deprehenditur itaque, quòd quatuor annis domus ædificata (& absoluta) fuerit. Vers. 17. *Et obtulerunt ad dedicationem*] Obtulerunt in dedicatione domus istius oblationes istas,

*** Vid. dict. tract. Talm. Rosch haschana, fol.

4. a. & Bava batra, fol. 10. b.

12. Vel: evellemini, vid. Deut. c. 28. v. 63. ibique not. n. 66.

13. Conf. not. ad Daniel. c. 2. v. 5.

14. Vel: sicut dictum est, conf. c. 4. v. 8. n. 13. & c. præc. 5. v. 4.

15. Conf. quæsuprà ad Esræ c. 4. v. 7. n. 7. notata sunt, it. not. ad Ps. 34. v. 1. ibique n. 3.

Artaxerxes, Persis idem, quod μέγας ἀρχι, i. e. magnus bellator, ut docet Herodotus 6. 90. sive ut Ammian. Marcell. 19, 4. bellorum victor, conf. & Nehem. c. 1, n. 1. & Nehem. c. 2. v. 1. n. 1.

16. Mensis iste maxima ex parte Februario nostro responderet, conf. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. b. & Erachin, fol. 13. a.

istas, idque pro temporis ratione factum est. 17. Vers. 18. *Et constituerunt sacerdotes in distributionibus suis*] Sacerdotes distributi fuerunt in ministerio suo ac Levitæ in custodiis suis. Vers. 19. *Pascha*] Tunc fecerunt Israëlita Pascha die decimo quarto (mensis) Nisan, 18. qui venit post (mensē) Adar, quō absolutum fuit ædificium (domus Sanctuarii.) Vers. 20. *Et pro seipsis*] (Istud **והיה** hīc significat:) **והיה** i. e. & pro seipsis. Vers. 21. *Et quisquis separatus fuit*] Isti fuerunt profelyti, qui separati fuerunt ab immunditia populorum, ut Israëlitis adhærerent. Vers. 22. *Et converterat animum regis Assyria erga illos*] Et Sanctus ille Benedictus converterat animum regis Assyriae erga Israëlitas, qui habitabant in ipsius regno in regione Assyriae, ut eos corroboraret & adjuvaret in opere ædificationis.

CAP. VII.

Vers. 1. *Deinde his rebus gestis*] Ædificio domus perfectō. 1. Eod. vers. 1. *Artaxerxis*] Is fuit Darius. Vers. 6. *Et dedit ei rex*] Darius scil. Eod. vers. 6. *Prout manus Domini, Dei ejus, aderat ei*] Sicuti † præceperat ei Sanctus ille Benedictus; est autem ordo textus istius inversus (cujus hæc est series:) & dedit ei rex omnem petitionem ejus, prout manus Domini, Dei ejus, ei aderat, Rabbini nostri p. m. dicunt: *Efra fuit Malachias.* ‡ Vers. 7. *Annō septimō*] Is fuit annus, (primus) postquā perfecta fuit domus. 2. Eod. vers. 7. *Artaxerxis*] i. e. Darii. Vers. 8. *Mense quinto*] Is fuit mensis Ab, 3. nam primo (die) mensis Nisan, 4. eō ipso die fuit initium ascensus ex Baby-

17. Doctrina temporaria fuit, sic juxta Hebræum, non, quod perpetuò ita fieri debeat, confer. infra not. ad Efræ c. 8. v. 35. n. 12. item not. ad 2. Paralip. c. 29. v. 21. n. 10.

18. Hic mensis Martio nostro maxima ex parte respondet, dicitur etiam אביב Abib, confer. hic Lactant. lib. 4. c. 18. p. m. 412. ubi locus ex Efræ capite isto allegatur; qui tamen hic non reperitur.

1. Quod fuit annō sextō Darii, regis, de quo c. præc. 6. v. 15. annō sequente i. e. septimō anno Darii, regis, ascendit Efra &c. vid. v. 7. h. c. ibique not. n. 2.

† Verba ista: sicuti præceperat &c. usque ad: Rabbini nostri, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

‡ Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. b.

2. Sive: templum Hierosolymitanum, quod fuit perfectum anno sextō, de quo vid. supra v. 1. h. c. n. 1.

3. Qui Julio nostro maxima ex parte respondet, conf. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 4. a. & Erachin, fol. 13. a.

4. Id est: Martii, de quo mense vid. c. præc. 6. v. 19. n. 17.

Babylonia & primo die mensis Ab venerunt Hierosolymam. Vers. 9. *Fundamentum ascensus*] Fundamentum i. e. initium * ascensionis. Eod. vers. 9. *Juxta manum Dei sui*] Prout illum prosperabat manus Sancti illius Benedicti, nam manus ejus bona adfuerat ei (Esra,) ut viam ejus secundaret. Vers. 10. *Nam Esra*] Propterea enim iverat (Esra) & prospero utebatur itinere, quoniam animum suum præparaverat &c. ** dat rationem verborum suorum. 5. Vers. 11. *Est autem hoc exemplar epistolæ*] Estque istud exemplar scripturæ. 6. Eod. vers. 11. *Et statutorum ejus in Israël*] Et statutorum ejus, quæ (Deus) præcepit Israëlitis, ut illa custodirent. Vers. 12. *Scriba legis*] (Vox Syriaca ܠܗܝܬܐ significat legem. Eod. vers. 12. *Consummato & ipsi Chebenetb*] Sufficiens potestas est in manu † ejus. 7. Vers. 13. *A me positum est decretum*] A me datur potestas ut, quicumque spontè se obtulerit ex Israëlitis & Sacerdotibus atque Levitis, ad proficiscendum Hierosolymam, is tecum proficiscatur. Vers. 14. *Propterea*] Propter hanc rem à rege & septem consiliariis ejus, qui vident faciem regis, miteris. Eod. vers. 14. *Et septem consiliariis ejus*] Hi sunt septem, qui vident faciem regis. * Eod. vers. 14. *Ad visitandum Judæam*] Ut inquiras & perverstiges quoad Judæos, qui sunt Hierosolymis, an illi operam dent legi Sancti illius Benedicti, quæ est in manu tua. Vers. 15. *Et ad deferendum*] Et ad portandum argentum & aurum regis ejusque consiliariorum, qui illud spontè obtulerunt Deo Israelis, ad reparandum illius domum, cujus habitaculum ac templum est Hierosolymis. Vers. 16. *Et omne argentum atque aurum*] Et omnem spontaneam oblationem argenti & auri, quam reperiēs in provincia Babyloniæ cum cætera oblatione spontanea populi & sacerdotum, qui spontè offerunt pro domo Sancti illius Benedicti, quæ Hierosolymis est, omnia deferēs Hierosolymam. Vers. 17. *Et propterea*] Et propter ministerium ** Sanctuarii celeriter emas argentō isto ‡ juvencos, arietes, & agnos atque sacrificia & munera ac libamina ea-
que

* Conf. hic not. ad 1. Paralip. c. 31. v. 7. n. 6.

** Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 21. b.

5. Cur scil. Esra prospero usus sit successu, quoniam scil. animum suum præparaverat ad quærendum legem Dei, &c.

6. Hebr. ܠܗܝܬܐ i. e. scripti, sic exponitur: ܠܗܝܬܐ, quod vocabulum hic in textu sacro habetur, conf. supr. Esra c. 4. v. 7. n. 9. & d. c. 4. v. 23. Sign. **

† Hebr. ܒܝܕܐ, in Msto 1. pro eo legitur: ܒܝܕܐ i. e. in manu mea.

7. De vocabulo ܠܗܝܬܐ, quæ hic in textu sacro habetur conf. supr. Esra c. 4. v. 10. Sign. * & d. c. 4. v. 17. Sign. ***

* Conf. infr. v. 18. h. c. n. 11.

** Sive: cultum, Hebr. ܥܒܕܐ sic in Msto 1. solum legitur, omiſſa particulâ ܐܝܢ, quæ in vulgatis editionibus huic voci: ܥܒܕܐ præmissa est.

‡ Hebr. ܐܘܪܐ, in Msto 1. pro eo legitur: ܐܘܪܐ i. e. & auro.

que offeras super altari Sancti illius Benedicti. Vers. 18. *Et quod tibi*] Et quod visum fuerit bonum tibi * tuisque fratribus de reliquo argento & auro facere, pro voluntate Sancti illius Benedicti faciatis. Vers. 19. *Et vasa*] Et vasa, quæ tibi traduntur ad ministerium Sancti illius Benedicti, redde coram Sancto illo Benedicto Hierosolymis. Vers. 20. *Et cætera, quibus opus fuerit*] Et cætera necessaria, quibus opus habueris ad domum Sancti illius Benedicti emere, pro quibus pecunia danda est, tradito ex ærario regis. Vers. 21. *Et à me*] Et à me, me Dario rege, egreditur mandatum daturque facultas vobis omnibus quæstoribus, qui sunt transfluvium versùs terram Israëliticam, qui accipitis tributa mea à populis, ut, quicquid postulaverit à vobis Esra, sacerdos, peritus legis Dei, illicò efficiatur, ne remora injiciatur illius (Esra) petitioni, usque ad centum talenta**argenti, ut comparentur oblationes, & ad tritici coros centum pro minchiis (seu muneribus) & ad centum mensuras (seu bathos) vini pro libaminibus & centum (mensuras sive bathos) olei ad miscendum minchas (seu munera) & sal ad oblationes, sicuti dicitur: & omnem oblationem minchæ tuæ sale salies. 8. Vers. 22. *Quod non scriptum est*] Et sal, cujus mensura non est scripta, dent quicquid ejus opus fuerit. Vers. 23. *Omne quod (est) ex sententia*] Omne, quod erit ex arbitrio & præcepto Sancti illius Benedicti, fiat alacriter sigillo regis ad domum Dei; (istud:) אררזרנא linguâ Arabicâ (significat) sigillum (sive annulum.) Eod. vers. 23. *Cujus cur sit*] Cujus (Dei scil.) ira cur erit contrà regnum, regem & illius filios? quocircà dent quæstores omnia, quæ domui sunt necessaria. Vers. 24. *Vobis quoque notum facimus*] Vobis quoque notum facimus, quòd omnibus sacerdotibus ac Levitis musicis & janitoribus atque Nethinæis, qui scil. ligna findunt & aquam hauriunt ad altare quique ministrant in domo Sancti illius Benedicti, non possit aliquis imponere tributum * & capitationem; 9. sed sint liberi à servitio regis. Vers. 25. *Tu autem, Esra, pro sapientia Dei tui, quæ tibi ad manum est*] Tu autem, Esra, juxtà sapientiam Dei tui, quæ tibi magis adest, quàm judicibus & causarum cognitoribus, qui omnem judicant populum transfluviale versùs terram Israëliticam, simul cum illis, qui sciunt legem. Eod. vers. 25. *Et qui haud scit*] Et judicem, qui

Ooo o 2

haud

* Hebr. לך ייטב, in Msto 1. postea sic additur לאבדו של הק"ב חעשור i e. quoad ministerium sive cultum Sancti illius Benedicti faciatis (de reliquo argento &c.)

** Conf. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 4. a.

8. Prout Levit. c. 2. v. 13. habetur, ubi vide Raschi not.

* Conf. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 62. b. & Bava batra fol. 8. a.

9. Vide, quæ suprà ad Esra c. 4. v. 13. n. 25. notata sunt.

haud scit judicare, doceas facere judicium. Vers. 26. *Et quisquis non fecerit*] Et quicumque non fecerit legem Sancti illius Benedicti & decretum regis celeriter ne retardetur ** jus & judicium. Eod. vers. 26. *Judicium*] Judicium fiat de eo, qui scil. remoram fecerit judicio, si mortis reus sit, interficiatur. *** Eod. vers. 26. *Si (dignus sit) eradicatione*] Si dignus sit, qui eradicetur ex mundo tam ipse, quam semen ejus atque familia, (istud:) לְשִׁרְשֵׁי לְשִׁרְשֵׁי linguâ vernaculâ (significat) defraciner. 10. Eod. vers. 26. *Sive ad multam facultatum*] Sive facultatibus mulctandus sit. Eod. vers. 26. *Sive ad castigationes*] Sive castigandus sit castigationibus, hætenus scriptura epistolæ, quam dederat Darius, rex, Esræ, legis perito, ut illam deferret Hierosolymam, eamque ostenderet sacerdotibus ac Levitis & quæstoribus regis, ut operam darent, quò ad effectum deducerent mandata & ministrarent Domino in domo Sanctuarii & custodirent legem, prout decet. Vers. 27. *Benedictus sit Dominus*] Sic scripsit Esra in libro suo, dum celebravit Sanctum illum Benedictum. Vers. 28. *Et consiliarius ejus*] Isti fuerunt septem illi, qui videbant faciem regis, iidem scil. illi septem consilarii, de quibus suprâ. 11. Eod. vers. 28. *Prout manus Domini, Dei mei, aderat mihi*] Sicuti auxilium Sancti illius Benedicti aderat mihi & congregavi ex Israëlitis eos, qui reliqui erant in Babylonia, principes paternarum familiarum atque magnates, ut ascenderent mecum ex Babylonia.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Isti autem (fuerunt) primores familiarum paternarum*] Eorum scil. qui ascendebant (ex Babylonia.) Eod. vers. 1. *Et genealogia eorum*] Et eorum prosapia, per quam illi recensebantur. Eod. vers. 1. *Artaxerxis*] Is (fuit) Darius. 1. Vers. 3. *E posteris Schecanje, ex filiis Parosibi*] Familia una fuit ista ac Zacharja extitit princeps familiæ. Eod. vers. 3. *Et cum ipso*] Et cum genealogia ejus fuerunt per familiam recensiti masculi familiæ ejus. Vers. 6. *Hebed, filius Jonathanis*] Tale fuit nomen ejus (nempe Hebed.) Vers. 13. No-

** Hebr. שלא יעכב, Msto n. omiffa particulâ negativâ legitur: שיעכב i. e. qui tardaverit (jus &c.) quæ lectio alteri præferenda videtur, eamque sequentia adjuvant, ubi dicitur: מן המעכב משפט i. e. qui remoram fecerit judicio.

*** Conf. tract. Talm. Moëd katon, fol. 16. a. 10. Sic exprimo דִּישְׂרָא צִנֵּר five: דִּישְׂרָא צִנֵּר prout in Msto 1. habetur, Latine: *eradicare*, conf. not. ad Ps. 52. v. 7. n. 2. 11. Nempe: v. 14. h. c. ubi vid. Sign, * 12. Conf. suprâ Esræ c. 6. v. 14, n. 15.

13. *Novissimi*] Qui fuerunt postremi, ut sequerentur Esram. Vers. 15. *Ad fluvium*, * *qui venit*] Ad fluvium, qui scaturit. Eod. v. 15. *Ad Abavam*] Ad istum fluvium (qui dicitur) Ahava. Eod. vers. 15. *Et castrametati sumus ibi*] Et castra ibidem posuimus. Eod. vers. 15. *Et animum adverti ad populum*] Animum adverti, ut recenserem populum, qui mecum congregatus erat. Vers. 16. *Et misi Eliezerem &c.*] Vers. 17. *Et praecepi eis*] Misi eos ac praecepi, ut loquerentur cum Iddone, qui erat vir magnae estimationis in Casiphia, 2. viri isti primarii fuerunt & magnae prudentiae atque sapientiae, Eod. vers. 17. *Et indidi ori eorum*] Posui in eorundem ore verba, ut meo nomine loquerentur cum Iddone & Achilo, qui fuerunt Nethinæi & incolæ in Casiphia, ut adducerent nobis ministros, qui ministrarent in domo Sanctuarii. Eod. vers. 17. *In Casiphia*] Est nomen loci in Babylonia. 3. Eod. vers. 17. *Ad Iddonem*] (Particula: אֶל i. e. ad Iddonem. Eod. vers. 17. *Achio*] Est nomen viri. Eod. vers. 17. *Nethinæi*] (אֲנִי הַנְּתִינִיִּים ponitur) pro אֲנִי הַנְּתִינִיִּים i. e. Nethinæi & idcirco scriptum est cum י. Vers. 18. *Prout manus Dei nostri*] Prout prosperitas Dei nostri faict erga nos. Eod. vers. 18. *Virum intelligentem*] i. e. Sapientem ex posteris Machli &c. omnes isti fuerunt Levitæ. Vers. 20. *Et ex Nethinæis*] Et ex servis Nethinæis, quos dederat David, 4. rex, ac principes Israël, ascenderunt cum ipsis. Vers. 21. *Ut nos affligeremus*] Ut federemus in jejunio. ** Eod. vers. 21. *Viam rectam*] Ut deduceret nos Deus in pace. Vers. 22. *Erubui enim*] Nam ecce pu- duerat me coram rege, ita, ut haud voluerim petere ab illo currus & equites, ut ipsi nos deducerent. Eod. vers. 22. *Quoniam dixeramus*] Nam ecce jam antea di- xeramus Dario, regi, quod Sanctus ille Benedictus benefaciat eis, qui ipsum quæ- runt, iram autem suam ac furorem effundat super illos, qui eum derelinquunt. Vers. 23. *Et exoratus est nobis*] Et exaudivit preces nostras, ita, ut incolumes Hierosolymam venerimus. Vers. 24. *Et segregavi*] Et, quando fui ibi juxta fluvium, Ahavam, 5. separavi ex principibus * sacerdotum (duodecim) & appendi illis ar- gentum & aurum, ut reponeretur in thesauro domus Dei. Vers. 25. *Quam obtu- lerant*] (Istud: אֲשֶׁר הָרִימוּ ponitur pro:) אֲשֶׁר הָרִימוּ i. e. quam obtulerant. Eod. vers. 25. *Qui inventi fuerant*] In Babylonia. Vers. 26. *Et vasa argentea, centum*

Ooo o 3

talen-

* Vid. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 65. a. & Jo-
vammot, fol. 86. b. it. Kidduschin, fol. 69. b.
2. De hoc loco vid. Raschi not. ad Esai. c. 22. v.
18. n. 39. & n. seq. 3.
3. Conf. de isto loco, quæ n. præc. 2. dicta sunt,
conf. & not. ad Exod. c. 13. v. 16. n. 4.
4. Ad loci istius illustrationem conf. not. Junii
ac Tremellii h. loc.
** Conf. hic tract. Talm. Taanit, fol. 8. b.
5. De quo supra v. 15. h. c.
* Hebr. מִשְׁרֵי, in Misto 1. pro eo legitur: מִשְׁרֵי
i. e. à separatis, Nasiræis.

talentorum] Unicuique vasi talentum fuit. 6. Vers. 27. *Et crateres*] (Vox: כפורי significat) crateres. 7. Eod. vers. 27. *Drachmarum millenum*] (ארכין est) species monetæ, mille drachmæ fuerunt in istis viginti crateribus aureis. Eod. vers. 27. *Flavi*] Æris flavi 8. מוצהב est species monetæ** æneæ. Eod. vers. 27. *Boni*] (Istud טובה) fœminini generis est, & usurpatur de voce נחישת i. e. as. 9. Eod. vers. 27. *Duo*] Duo vasa. Eod. vers. 27. *Desiderabilia ut aurum*] (Vocabulum istud:) כלי i. e. vasa appellat חסודות i. e. desiderabilia, genere fœmininô. 10. Vers. 28. *Illis*] Istis scil. primoribus sacerdotum. Vers. 29. *Conclavibus domûs Domini*] Ut reponantur in conclavibus templi. Vers. 31. *Duo decimo (die) mensis primi*] Duodecimo (die mensis) Nisan. 11. Eod. vers. 31. *Et manus Dei nostri adfuit nobis*] Ut nos secundaret in via, in qua proficiscebamur. Vers. 34. *In numero ac pondere unius cuiusque*] Numerum vasorum eorumque pondus, sicuti illum acceperunt; ita omnia illa juxtâ eum appensa fuerunt, quando illa reddiderunt. Vers. 35. *Qui venerant*** de captivitate filii transmigrationis*] Isti scil. qui venerant cum Esra. Eod. vers. 35. *Obtulerunt holocausta &c. omnia illa in holocaustum*] Pro temporis ratione (oblatio ista) facta est. 12. Vers. 36. *Et tradiderunt edicta regis*] Isti, qui ascenderant ex captivitate, narraverunt præcepta Darii, regis, magnatibus regis, qui videbant faciem ejus. Eod. vers. 36. *Et præfecti*] (Istud פרחור positum est) pro פרחור i. e. & præfectis. Eod. vers. 36. *Trans flumen*] Illi, qui (habitabant) in parte terræ Israëliticæ, erant trans fluvium (Euphratem,) respectu 13. eorum, qui incolebant Babyloniam. Eod. vers. 36. *Et sublevarunt*] Sublevabant & adjuvabant.

CAP.

6. Vel: unumquodque vas talentum pendit, conf. præ aliis Vatabli not. h. loc.

7. Conf. quæ suprâ ad Esræ c. 1. v. 10. n. 23. notata sunt.

8. Alii: æris fulgentis five aurei coloris, Hebr. מוצהב, Orichalci, sic Junii ac Tremellii v. 10. conf. hic tract. Talm. Erachin, fol. 10. b.

** Hebr. מטבע, abest vox ista à Mstio 1.

9. Id est: vox illa נחישת hic in Fœmininô genere dicitur, nam dictio טובה, quæ fœminini generis est, de illa usurpatur vid. n. seq. 10.

10. Cùm aliàs vox כלי sit generis masculini conf. quæ numero præc. 9. h. v. notata sunt.

11. Is maxima ex parte Martio nostro respondet estque is mensis Hebræis primus anni legalis, vid. Exod. c. 12. v. 2.

*** Vid. hic tract. Talm. Horajot, fol. 6. a.

12. Conf. quæ suprâ ad Esræ c. 6. v. 17. notata sunt, item infrâ Esræ cap. 10. v. 19. n. 8. ut & dict. tract. Talm. Horajot, fol. 6. a.

13. Conf. hic, quæ suprâ ad Esræ cap. 4. v. 10. Sign. † notata sunt.

CAP. IX.

Vers. 1. *Ista*] Verba scil. ista, quibus narraverunt decretum regis. Eod. vers. 1. *Principes*] Israëlitarum scil. Eod. vers. 1. *Dicendo*] Et sic dixerunt mihi. Vers. 2. *Prima fuit in pravaricatione ista*] Nam illi (principes) inceperant pravaricari, † ita, ut cum gentibus terrarum (alienigenis) affinitatem contraxerint. Vers. 3. *Desolatus*] Afflictus ac desolatus, (istud מְשֻׁמֵּם hîc accipitur) sicuti (in illo loco:) septem diebus מְשֻׁמֵּם i. e. agens desolatum inter illos. 1. Vers. 5. *Ab afflictione mea*] Nam die illo non comederam. ‡ Vers. 7. *Traditi sumus*] (Istud נִתְּנָנוּ ponitur) pro נִתְּנָנוּ i. e. traditi sumus (litera enim) נ Dageffata est, quoniam altera (litera) נ deficit, sicuti (in illo loco:) nam tibi נִשְׁעַנְנוּ pro נִשְׁעַנְנוּ i. e. initimur; 2. item (in illo loco:) וְנִתְּנָנוּ pro וְנִתְּנָנוּ i. e. & dabimus filias nostras. 3. Eod. vers. 7. *Sicuti (est) hodierno die*] Sicuti videmus hodierno die, quoniam jam antea deportatae sunt decem tribus (Israëliticae) & haftenus relictæ sunt in Babylonia multi exulum. Vers. 8. *Et nunc quasi modico momento*] Pro temporis ratione. Eod. vers. 8. *Gratia*] (Vox חַנּוּנָה posita est) pro חַנּוּנָה i. e. gratia. Eod. vers. 8. *Et ut daret nobis paxillum*] Ut infingeret nos in terra Israelitica, (dictio:) יָתַר (hîc significat,) sicuti (in illo loco:) & infigam eum יָתַר i. e. paxillum in loco firmo. 4. Eod. vers. 8. *Vitam modicam*] Paululum vitæ. Vers. 9. *Nam servi † sumus*] Darii, Persarum regis. Eod. vers. 9. *Non dereliquit nos*] (Verba ista: לֹא עָזַבָנוּ hîc significant:) לֹא עָזַב אֱלֹהֵינוּ i. e. non dereliquit nos. Eod. vers. 9. *Et inclinavit*] (Verbum istud יָטַע est formæ מַפְעִיל, 5. perinde, ac מָטָה, (ut sensus sit:) advertit erga nos benignitatem suam. ‡ Eod. vers. 9. *Sepem*] Sepimentum enim fecerunt, ut custodirent præcepta ejus (Dei scil.) Vers. 11. *Impura*] Immunda & inquinata. Vers. 12. *Et hereditario jure possidendam tradatis*] Terram illam filiis vestris in sempiternum. Vers. 13. *Et post omne id, quod evenit nobis*]

† Conf. hic tract. Talm. Bava metzia, fol. 108. a.
1. Sicuti Ezech. c. 3. v. 15. habetur, ubi vide Rashi notas.

‡ Confer. hic tract. Talm. Taanis, fol. 13. a. & Megilla, fol. 30. b.

2. Vid. 2. Paralip. c. 14. v. 10. al. v. 11.

3. Prout Genes. c. 34. v. 16. habetur, ubi in Ra-

schi notis eodem, quod hic, modo exponitur, vid. ibid. n. 16.

4. Vid. Esai, c. 22. v. 23. ibique not.

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 11. a.

5. Id est: habet figuram seu formam Hiphil, quâ actio in alium denotatur.

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 11. a.

nobis] Post omne facinus malum, quod evenit nobis propter opera nostra mala. Eod. vers. 13. *Cohibuiſti infrà peccata noſtra*] Cohibuiſti ab iniquitatibus noſtris, uſque ad infrà, dum imminuta fuit * iniquitas noſtra, propter expiationem exilii noſtri, poterit etiam iſtud ** exponi à nobis hoc modo: cohibuiſti te ipſum, ne exigeres à nobis omnes iniquitates noſtras; ſed exegiſti à uobis infrà iniquitates noſtras, 6. nec poenam de nobis ſumpſiſti ſecundum omnia peccata noſtra. Verſ. 14. *An reverteremur*] (Iſtud: *הנשוב* poſitum eſt pro:) *אנשוב* i. e. an reverteremur? Eod. verſ. 14. *Annon percelleris ira contra nos?*] Interrogatio iſta ſubiſtit. 7. Verſ. 15. *Quoniam non eſt*] In nobis robur bonorum operum, ut ſtare arque conſiſtere poſſimus coràm te propter iſtam transgreſſionem.

CAP. X.

Verſ. 1. *Fletu*] (Iſtud *בכרה* ſignificat) perinde, ac *בכי* i. e. fletus. Verſ. 2. *Et duximus*] Et collocavimus. 1. Eod. verſ. 2. *Et ſpes*] (Vox *מקוה* poſita eſt pro *תקוה* i. e. ſpes, ut ſenſus ſit:) eſt ſpes Iſraëlitis hac in re, quòd ipſi poſſint ejicere uxores ſuas alienigenas. Verſ. 3. *Et liberos ex illis ſuſceptos*] Et ejicere liberos omnes, qui nati ſunt ex mulieribus alienigenis. Verſ. 3. *Conſilio Dei*] Conſilio ac voluntate Sancti illius Benedicti. Eod. verſ. 3. *Et qui trepidant ad præceptum Dei noſtri*] Timentes Deum ejiciant eos. Eod. verſ. 3. *Et juxta legem faciet*] Ille, qui opus iſtud facit, ut ejiciat uxorem ſuam liberosque ſuos alienigenas. Verſ. 4. *Et nos (erimus) tecum*] Ut tecum conſentiamus. Verſ. 7. *Vocem*] Præconis. Verſ. 8. *Intrà triduum*] Finitis tribus

* Hebr. *שנפחה*, in Miſto pro eo legitur: *שנפחה* i. e. dum diminutæ fuerunt (iniquitates noſtræ) à rad. *פחה* i. e. imminuit.

** Hæc verba: poterit etiam iſtud &c. uſque ad: an reverteremur, (v. 14. h. c.) abſunt hic in Hebræo à Miſto 1.

6. Mitiùs nobiſcùm egifti, quàm iniquitates noſtræ meruerunt, non puniviſti nos pro ratione peccatorum noſtrorum & prout eramus meriti, conf. hic præ aliis Vatabli not. h. loc. ut & not. ad Pf. 62. v. 13. n. 11. & n. 12.

7. Ad effectum deducitur, confirmatur, id enim *המתקיימת* hic ſignificat, ſenſus eſt: interro-

gatio iſta, quæ hic habetur, non habet vim negandi, prout interdum in Scriptura ſumitur ſolet; ſed habet vim affirmandi & ſtabiliendi, conf. Raſchi not. ad Genef. cap. 17. v. 17. n. 44. & n. 47.

1. Seder fecimus, Hebr. *הושבנו*, eſt hæc expoſitio Raſchiana verbi *נושב*, quod in textu ſacro habetur, ſenſus eſt: uxores duximus, vel: conſociavimus domo uxores, prout Junii ac Tremellii habet verſio, conf. infrà v. 14. h. c. n. 3.

bus diebus. † Vers. 9. *Mensis noni*] Is (fuit) mensis Kislev. 2. Eod. vers. 9. *Trememes propter hanc rem*] Timidi erant propter offendiculum istius transgressionis. Eod. vers. 9. *Et propter pluviam*] Et ob pluviam, quæ super illos ibi cadebat, erant trepidi & afflicti. Vers. 11. *Confessionem*] (Vox תורה hic significat) confessionem. Vers. 13. *Et tempus hoc est pluviosum*] Nam pluvia descendit super nos. Eod. vers. 12. *Et opus istud*] Et inconueniens factum * istius transgressionis non poteris adeò celeriter reparare. Vers. 14. *Totius congregationis*] Cum tota congregatione. Eod. vers. 14. *Qui duxit*] Qui (uxorem) duxit. 3. Eod. vers. 14. *Usque dum avertatur*] Donec avertatur ira Sancti illius Benedicti à nobis. Vers. 15. *Steterunt super hac re*] Ut in hanc rem inquirerent. 4. Eod. vers. 15. *Adjuverunt eos*] Corroborarunt illorum manus. Vers. 16. *Ut inquirerent*] (Istud לריוש) perinde est, ac לריוש i. e. ad inquirendum. Vers. 17. *Et perfecerunt in omnibus*] Et perfecerunt reparationem . operis quoad viros, qui uxores alienigenas duxerant, ejecerunt enim illas à mense primo 6. usque ad diem primum (mensis) Nisan. Vers. 19. *Manum suam*] i. e. Consilium suum, ** sicuti (accipitur in illo loco:) ecce יד i. e. manus 7. Joabi in tota hac re. Eod. vers. 19. *Pro reatu suo*] Pro temporis ratione istud factum fuit. 8. Vers. 20. *Et de filiis Immer*] Omnes isti (fuerunt) sacerdotes, usque ad: & de Levitis &c. 9. Vers. 44. *Et erant (quibusdam) ex illis uxores, ex quibus susceperant liberos*] Et erant nonnulli ex illis, qui duxerant uxores alienigenas, ex quibus ipsi susceperant liberos; sed omnes ejecerunt tam uxores, quam liberos.

- † Conf. hic tract. Talm. Moëd. katon, fol. 16. a. it. Jevammot, fol. 89. b. & Gittin, fol. 36. b.
2. Mensis iste majori ex parte Novembri nostro respondet, conf. not. ad Nehem. c. 1. v. 1.
- * Remotionem, rejectionem Hebr. הרקחה, in Mstot. pro eo legitur: הרקחה, i. e. invaluit (transgressio ista.)
3. Hebr. הריוש conf. quæ suprâ ad v. 2. h. c. n. 1. notata sunt.
4. Sic verbum לקחה, quod hic in Raschi notis habetur, & aliàs irritare seu divexare significat, interpretari volui, conf. quoad hanc significationem Ejusd. not. ad Habac. c. 3. vers. 1.
5. Emendationem, Hebr. חיקון ordinationem, sensus est: negotium de ejiciendis uxoribus & liberis alienigenis in rectum deduxerunt statum.
6. Mensem primum hic dici puto respectu inquisitionis, de mulieribus alienigenis ejiciendis institutæ, quod negotium incepit à mense decimo, prout v. præc. 6. h. c. habetur, & per tres menses continuatum fuit, usque ad diem primum mensis primi i. e. Nisan seu Martii, quo absolutum fuit istud negotium.
7. Vel: consilium, prout Commentator noster hic exponit, quod 2. Sam. c. 14. v. 19. al. v. 20. habetur.
8. Conf. quæ suprâ ad Efræ c. 8. v. 35. n. 12. notata sunt, it. dict. tract. Talm. Ceritut, fol. 11. a.
9. Sicuti v. 23. h. c. habetur, ubi conf. Junii ac Tremellii not.

תהילת לאר.

PPP P

NEHE-

I. N. I.

NEHEMIA.

CAP. I.

Ers. 1. *Verba Nehemiae &c.*] Hinc & deinceps scripsit Nehemia librum istum. * Eod. vers. 1. *Anno vigesimo*] Darii, regis, qui est Artaxerxes, 1. in tractatu Talmudico: Rosch haschana, 2. reperimus: annò vigesimò, annus iste vigesimus (explicandus est) per argumentum à pari 3. ex textu, qui dicitur infra: & factum est mense Nisan, annò vigesimò Artaxerxis &c. 4. numerabant autem à mense Tisri 5. computationem annorum & propterea hinc dicitur: & factum est mense Kislev, annò vigesimò &c. is est Kislev, qui sequitur (mensē) Tisri; infra autem dicitur: & factum est mense Nisan, annò vigesimò &c. 6. is fuit Nisan, 7. qui illi anno erat; ego autem non possum exponere & dicere, quòd illi à (mense) Nisan inceperint numerare annos suos; factum autem istud, de quo scriptum est,

* In versione Latina vulgata, ut & in Msto 1. liber iste Nehemiae venit sub nomine Esrae; in LXX. autem distinguuntur; ceterum nonnulli ex narratione generis Jeschuae, summi sacerdotis, quæ infra Nehem. c. 12. v. 10. habetur & ad quintam usque ipsius generationem sese extendit, colligunt, Nehemiam non esse autorem hujus libri nisi illius ætatem ultra 200. annos fuisse dicere velimus, conf. D. Lutheri Gloss. ad Nehem. dict. c. 12. v. 10. & Rich. Simonis Histor. Critic. V. T. lib. 1. c. 8. & autor tractatus Theolog. Politic. c. 10. p. m. 132. istius tamen libri γνησ ότης & antiquitas adstruitur ab Iueterio in Demonstr. Evangel. Propos. 4. c. 14. ubi de libris Esdrae pag. 358. n. 4. edit Lipsi.

1. De quo Nehem. c. sequ. 2. v. 1. ubi vid. n. 1. hunc Artaxerxem Mnemonem fuisse nonnulli putant, conf. Junii ad Tremellii not. h. loc.

nt &, quæ ad Esra cap. 6. v. 14. n. 15 notata sunt.

2. Est iste liber octavus Partis seu Sectionis secundæ Operis Talmudici, agens de novi anni initio &c. vid. dict. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. a. b

3. Hebr. לומר שנה i. e. constitutio par sive æqua is, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 419.

4. Sicuti c. sequ. 2. vers. 1. habetur, ubi vide notas.

5. Mensis iste maxima ex parte responderet Septembri nostro vocatur etiam אֶתְנַן Ethanim, conf. Junii ac Tremellii not. h. loc. ubi etiam scribitur, Chaldaeos à Tisri seu Septembri annum incepisse.

6. Prout dict. c. sequ. 2. v. 1. habetur.

7. Qui mensis Martio nostro plurimum responderet.

est infra, ubi dicitur: fuit autem mense Nisan &c. 9. contigit antè factum istud, de quo (hic) dicitur: fuit autem mense Kislev annò vigesimò &c. nec est in istis (textibus S. Scripturæ) prius & posterius, 9. rem istam non possum exponere ac dicere; textus verò arguunt, quòd etiam istud factum textus (seu capitis) secundi 10. non contigerit, nisi propter factum istud, de quo hoc textus (sive capite) primo agitur. Vers. 2. *Unus de fratribus** meis*] Unus ex sociis meis. Eod. vers. 2. *Et interrogavi eos de Judæis*] Interrogavi eos de reliquiis Judæorum, qui residui erant in (urbe) Hierosolyma ex captivitate Babylonica. Eod. vers. 2. *Residuo*] (Residui dicuntur Judæi,) quoniam evaserant ex captivitate Babylonica. Eod. vers. 2. *Et de (urbe) Hierosolyma*] Et de statu urbis (Hierosolymæ) interrogavi eos. Vers. 3. *Et dixerunt mihi*] Responderunt mihi de primo primùm & de posteriore ultimum, primo quidem de statu Judæorum & postea de statu murorum ac portis (urbis Hierosolymæ.) Eod. vers. 3. *Reliqui illorum &c.*] Judæi illi, qui reliqui sunt ibi in urbe Hierosolyma, versantur in malo magno & in opprobrio, quoniam nationes (vicinæ) diripiunt ac deprædantur eos. Eod. vers. 3. *Et murus Hierosolymæ disruptus*] Et murus urbis ecce ille disruptus est ac portæ sunt succensæ, prout illæ antea erant, nam Israëlita non ædificaverant murum urbis ejusque portas; sed solum structuram domus Sanctuarii. Eod. vers. 3. *Succensæ sunt*] (Istud נצתו ponitur) pro נצות i. e. succensæ sunt. Vers. 4. *Dies*] Dies aliquot.*** Vers. 5. *Obsecro*] (Vox אנה) significat petitionem & precationem. Vers. 6. *Attendens*] (Istud קשב ponitur) pro קישה, i. e. attendens, nam, sicuti ab אהב dicitur אהב, ita à קשב dicitur קושב & קושב. Vers. 7. *Corruptione corrupimus*] (Istud חבול est) nomen rei (substantivum significans corruptionem (seu perditionem) atque (litera:) חבול punctata est (in voce חבל) cum Chateph Patach nec ego possum illud exponere tanquam verbum, 11. nam, si ita esset punctari debuisset חבול cum Kamez magno. Eod. vers. 7. *Corrupimus*] (Istud חבלו) significat corruptionem, sicuti (in illo loco.) חבלו i. e. corruptionem (sive læsionem) non feci, 12. & sic conjungendo exposuit Menachem.

Ppp p 2

Vers.

8. Sicuti alleg. & sequ. 2. v. 1. habetur.

9. Id est: temporis series & ratio non observatur.

10. Quod factum scil. capite sequenti sive secundo narratur.

** Confer. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. b.

*** Hebr. כמו, sic juxta Mstum 1. hic legendum erit; non כמו, uti in editionibus hactenus excusis.

11. Quasi sit verbum; non nomen substantivum id enim לשון פעול hic significat.

12. Prout Daniel. c. 6. v. 23. habetur, ubi vide Raschinotas.

Verf. 9. *Si fuerit expulsio vestra*] Quemadmodum dicitur: si fuerit expulsio tua &c. 13. Verf. 11. *Obsecro, Domine, sit quesò auris tua attenta*] Ab initio precum suarum usus est (Nehemias) voce ista supplicationis & sic etiam conclusit precationem suam. Eod. verf. 11. *Servum tuum bodie &c.*] Sic precabatur (Nehemias) pro seipso. Eod. verf. 11. *Coràm viro isto*] i. e. Coràm rege (Artaxerxe.) Eod. verf. 11, *Pincerna*] (Vox *נקמח* hìc accipitur,) sicuti (in illo loco:) *נקמח* i. e. pincerna regis Ægypti; 14. & hoc est quod supra 15. exposui, juxtà verba Rabbiorum nostrorum, Hathirschata est Nehemias. 16.

CAP. II.

Verf. 1. *Artaxerxis*] Is fuit Darius; appellatus autem fuit ita (nempe: Artaxerxes) de nomine regni. 1. Eod. verf. 1. *Vinum coràm ipso*] Attulerant vinum coràm rege in atrio. Eod. verf. 1. *Et accepi vinum*] Et accepi poculum vini idque dedi regi, nam mos iste est, ut ille, qui affert vinum in atrio regis, non porrigat illud regi; sed archipincerna accipit poculum vini ex manu afferentis ipseque illud porrigit regi. Eod. verf. 1. *Et non fui malus coràm ipso*] Et ego non consueveram esse malus (sive tristis) coràm ipso, vultum habens tristem; sed latus ac hilaris (esse solebam;) tunc autem tristis eram ac vultu mœsto. Verf. 2. *Tu autem non ægrotas*] Et ecce tu non es ægrotus. † Eod. verf. 2. *Non est istud*] Non est factum istud, nisi malum cordis, quoniam in corde tuo (machinaris) contrà me, ut me interficias venenò mortiferò per haustum istius poculi. Eod. verf. 2. *Et timui valdè*] Et extimui admodum propter istud, ne rex contrà me captaret occasionem. Verf. 3. *Quare non mœreat vultus meus*] Cur non mœstus sit vultus meus? ‡ Eod. v. 3. *Quoniam urbs*] Hierosolyma, quæ est domus sepulchrorum majorum meorum dedesolata est. Verf. 4. *Pro qua re postulas?*] Quamnam rem à me petis, ut tibi faciam? * Eod. verf. 4. *Et oravi*] Et dixi coràm rege per preces meas: utinam

13. Vid. Deut. c. 30. v. 4.

14. Sicuti Genes. c. 40. v. 1. habetur.

15. Vid. Esræ c. 2. v. 63 ibique not. n. 9.

16. Sic & infra Nehem. c. 8. v. 9. al. v. 10. habetur, conf. Nehem. c. 10. v. 1. ibique not. n. 1.

1. Conf. not. ad Esræ c. 6. v. 14. n. 15. & ad Nehem. c. præc. 1. v. 1. n. 1.

† Conf. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. b.

‡ Vid. dict. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. b.

* Confer. alleg. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. b.

nam placeat Deo cœli, ut petitio & rogatio mea impleatur! Vers. 5. *Ut mittas me*] Ut facultatem mihi concedas, ascendendi Hierosolymam eamque ædificandi. Vers. 6. *Et dixit mihi rex*] Eo tempore, quo rex mecum locutus est, uxor ejus, regina juxta illum sedebat. ** Eod. vers. 6. *Conjux*] (Vox שגרה hic significat) conjugem ejus, reginam, sicuti dicitur: שגרותיה i. e. uxores ejus & concubinæ ejus, 2. sic enim solet S. Scriptura scribere (ac ponere) reginam, juxta (vocem) הפלגש i. e. concubinam, (sicuti in illo loco:) uxores ejus ופלגשיו i. e. & concubinæ ejus, 3. ac si (diceret:) reginæ ac concubinæ. Eod. vers. 6. *Usque ad quod tempus erit iter tuum*] Quando vis, ut sit iter tuum atque profectio tua? Eod. vers. 6. *Et quando reverteris?*] Et quando putas te reversurum? Eod. vers. 6. *Et dimisit me*] Dedit mihi licentiam abeundi. Eod. vers. 6. *Et constitui ei tempus*] Constitui ei tempus, quô reverterer. Vers. 7. *Literas tradant mihi*] Scribæ tui facultate atque consensu tuo, obsignatas sigillô tuô ad præfectos, qui sunt trans Jordanem versûs terram Israheliticam. Eod. vers. 7. *Ut me transmittant*] Ac me deducant in pace. Eod. vers. 7. *Usque dum venero in Judæam*] Ad (urbem) Hierosolymam, quæ est in provincia Judææ. Vers. 8. *Et epistolam ad Asaphum*] Et mittas scripturam epistolæ ad Asaphum. *** Eod. vers. 8. *Custodem saltûs*] Fuit is præfectus saltibus regiis. Eod. vers. 8. *Ad contignandum*] (Istud לקרות est) formæ 4. fortis, ut scil. facerent tabulata * ac trabes ad portas palatii, domus montis, nam ecce domum Sanctuarii ædificaverant ** quoad structuram suam; sed portas muri montis domus & murum atrii, qui erat circa domum Sanctuarii hætenus nondum ædificaverant. Eod. vers. 8. *Et ad murum urbis*] Et ut faciant trabes ad murum urbis. Eod. vers. 8. *Et ad domum, quam ingressurus sum*] Et ut faciam domum, in qua ad necessitatem meam habitare possim. Eod. vers. 8. *Et dedit mihi rex*] Omnia, quæ ab ipso petieram. Eod. vers. 8.

Ppp p 3

Juxta

** Vid. dict. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 3. b. & fol. 4. a.

a. Prout Daniel. c. 5. v. 2. habetur, ubi vide not. n. 5. conf. & not. ad Ps. 45. v. 10. n. 30.

3. Vid. 2. Paralip. c. 11. v. 21.

*** Conf. hic tract. Talm. Erachin, fol. 6. a.

4. Seu: figuræ, analogiæ, Hebr. משקל confer. quæ ad Esræ cap. 3. v. 10. n. 7. & n. 8. notata sunt, item infra ad Nehem. c. 3. v. 3. n. 4.

* Conf. hic not. ad 1. Reg. c. 7. v. 3. n. 4.

5. Hebr. רביר, Junii ac Tremelii versio habet:

portas castri, conf. Eorundem not. ibid. ut Vatabli not. posses etiam vocem הבירה hic vertere: murum, sic Commentator noster paulò post videtur exponere dictionem illam per verba: ושערי חומת הבירה i. e. & portas muri montis domus.

** Istud: ædificaverant & sequentia, usque ad: hætenus nondum ædificaverant, absunt hic in Hebræo à Misto 1. malè, fortè per descriptis incuriam.

Juxta manum] Juxta manum Sancti illius Benedicti, quæ mihi aderat bona, ut prosperum daret successum. Vers. 9. *Et tradidi eis litteras regis*] Ut me deducerent in pace. Eod. vers. 9. *Praefectos copiarum & equites*] Misit rex mecum in honorem mei ut irem in pace. Vers. 10. *Et audivit *** Sanballat &c.*] Quando audiverunt, quòd ego venerim, ut quærerem bonum pro Israëlitis & ut ædificari curarem murum Hierosolymæ, id eis displicuit, quoniam ipsi hostes erant Jehudæ ac Benjamin. Vers. 11. *Et fui ibi tribus diebus*] Fui Hierosolymæ triduò, quò finitò surrexi noctu ego & pauci viri mecum nec indicavi cuiquam, quid Sanctus ille Benedictus indiderit animo meo. Vers. 12. *Et jumentum non erat mecum*] Nam pauci isti viri, qui mecum erant, omnes pedibus suis ibant; ego autem solus jumentò vehebar, quoniam ipsi nolebant eqvis suis insidere, quò clàm ex urbe egrederentur, ita, ut nemo id sciret, ipsique iverunt, ut frangerent ac dejicerent murum urbis noctu & ut augerent illius rupturas, quò incolæ urbis sequenti die fierent inflammati⁶. & unanimi consilio Nehemiæ consentirent, ut ædificarent murum urbis, idque arguit res ipsa in textu. Vers. 13. *Et egressus sum per portas vallis*] Egressus sum per illam portam noctu cum viris, qui mecum erant & versùs illum locum fontis draconis & ad portam sterquiliniorum, quæ erat in muro urbis, frangebamque murum; poterat autem murus facile dejici ac frangi, quoniam combustus erat igne. Eod. vers. 13. *Quoniam erant perrupti*] Quoniam loci illi erant perrupti; ipsi⁷ autem adhuc magis illos perrumpebant. Vers. 14. *Et transivi ad portam fontis*] Volui transire ad illos locos, qui erant in muro urbis & in istis rupturis; sed non erat locus in illis rupturis, ut possem inter illas transire insidens jumento, quoniam fracturæ parvæ erant. Vers. 15. *Et ascendebam*] Et ascendebam ab uno latere noctu & frangebam murum cum viris, qui mecum erant. Eod. vers. 15. *Et reversus veni*] Et quando reversus sum, veni per viam portæ vallis. Vers. 16. *Artifices autem*] Qui erant in urbe, nesciebant, quò ivissem & quid fecissem. Eod. vers. 16. *Haftenus*] Usque ad id tempus. Vers. 17. *Et dixi illis*] Crastino die dixi eis. Eod. vers. 17. *Ut non simus amplius opprobrio*] Ne hostes nostri nos spolient ac deprædentur. Vers. 18. *Manum Dei mei*] Qui dederat mihi gratiam & prosperum successum coràm rege. Eod. vers. 18. *Ad bonum*] Omnes intenti erant ad bonum, ut scil. ædificarent murum urbis ejusque turres. Vers.

6. Accensi. Hebr. דוּמָה, conf. de hoc verbo infra c. 4. v. 6. ibique not. n. 4.

7. Nempè: viri illi, qui cum Nehemia noctu egressi erant, de quibus supra dictum est, conf. hic

Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. c. 8 n. 9. ubi ratio adducitur, cur in dictione דוּמָה, quæ hoc versu habetur, litera ד sit aperta contra morem.

Vers. 19. *Subsannârunt*] Quando audiverunt hostes famam ædificationis urbis, subsannârunt nos. Eod. vers. 19. *An contrâ regem rebellatis*] Dum ædificatis murum urbis, ut contrâ illum rebelletis. Vers. 20. *Vobis autem non est pars*] Quid ad vos ædificatio muri urbis istius, non enim est vobis pars in illa.

CAP. III.

Vers. 1. *Portam gregis*] Sic appellata fuit porta illa. Eod. vers. 1. *Ipsi sanctificarunt eam*] Illam scil. portam in sanctificatione urbis. Eod. vers. 1. *Valvas ejus*] Portæ scil. Eod. vers. 1. *Usque ad turrem Meab*] Istud fuit nomen t. turris. Vers. 2. *Et juxta eum*] Ad latus ejus, propè unumquemque ædificatorem, qui ædificabant structuram portæ gregis. Eod. v. 2. *Ædificarunt vi-ri Jericho*] Hic enim eorum mos fuit, isti ædificabant hac in parte murum urbis donec eorum ædificatio quæ illis imposita erat, perfecta fuit; & alii ædificabant juxta structuram primam & sic eorum mos fuit, alius post eum (ædificabat,) donec omnis murus exstructus fuit. Eod. v. 2. *Et juxta*] (Istud על hîc significat,) sicuti (in illo loco:) i. e. & juxta illum tribus Menassis, i. e. prope, estque hæc illius ירו interpretatio: propè ædificationem, S. Scriptura non adeò subtiliter perpendit sermonem suum, interdum illa usurpat על ירו; interdum dicit: אחריו i. e. post ipsum, (prout habetur in illo loco:) אחריו i. e. post eum instauravit. 3. *Et portam piscium*] Sic appellata fuit porta illa. Eod. vers. 3. *Ipsi contignaverunt eam*] i. e. Imposuerunt portæ trabes & tabulata, (istud:) קרוהו est formæ fortis, 4. sicuti à קרה (dicitur מקרה) cujus exemplum est (in illo loco:) המקרה i. e. qui contignat in aquis coenacula sua; 5. litera ק in קרוהו non solet punctari cum Chirek in isto negotio propter (literam) ר Resch, quæ illam sequitur, ejusmodi (est verbum:) ברך (ut & verbum חרף, prout habetur in illo loco:) חרף i. e. probrò afficit opificem ejus, 6. & (quaod verbum ברך in illo loco:) יברכתיה i. e. & benedicam ei, ut

1. Nempè: רמאה, S. Hieronymi versio habet appellativè: centum, sic & XX. interpretes:

2. Junius ap. Tremellius verterunt turrem centenarium, ubi vide eorundem notas.

3. Prout Numer. c. 2. v. 20. habetur, ubi vide notas.

4. Sicuti infrà v. 16. h. 6. habetur.

5. Nempè: conjugationis Pihel, Hebr. חוק, conf. quæ ad cap. præced. 2. v. 8. n. 4. notata sunt, it. not. ad Esai. c. 35. v. 3. n. 7. 8. 9.

6. Prout Ps. 104. v. 3. habetur.

7. Vid. Proverb. cap. 14. v. 31 & Proverb. c. 17. v. 5.

ut sit in gentes, 7. item (in illo loco:) יִרְתִּים i. e. & dispergam eos per terras.
 8. Eod. vers. 3. *Seras ejus*] (Istud מַנְעוּלָיו significat:) seras ejus, linguâ vernaculâ: ses verrouils. 9. Vers. 4. *Instauravit*] Structuram † ædificii.
 Vers. 5. *Tekohai*] Sic appellati fuerunt de nomine loci eorum, qui fuit Tekoha. Eod. vers. 5. *Sed magnates eorum*] i. e. Divites Tekohæ (urbis.) Eod. vers. 5. *Non submiserunt collum suum*] Non tulerunt auxilium in servitio Sancti illius Benedicti, ut ædificarent murum urbis. Vers. 6. *Et portam veterem*] Sic appellata fuit (porta illa.) Vers. 7. *Pro folio ducis, (qui erat) transfluvium*] Trans flumen, ædificârunt * folium quoddam, ut in eo sederet dux ille, qui erat trans flumen. Vers. 8. *Aurificum*] Familia illa fuit appellata de nomine artificii eorum. ** Eod. vers. 8. *Et firmarunt Hierosolymam*] Impleverunt illam terrâ usque ad murum latum, ut illam roborarent. 10. Vers. 9. *Præfectus dimidio tractui Hierosolymæ*] Princeps ille fuit dimidiæ partis populi, qui fuit Hierosolymæ, (vox:) פֶּלֶךְ significat ducatum 11. & regnum. Vers. 10. *Et è regione domus suæ*] Ceciderat pars ejus, ut ædificaret, quoniam domus ejus vicina erat loco illi muri urbis. Vers. 11. *Mensuram *** secundam*] (Mensuram seu portionem alteram,) sicuti erat mensura (sive portio illa,) quam ædificabat socius ejus, de quo suprâ, 12. etiam ipse, perinde, ac ille, ædificabat, mensura secunda (hîc dicitur) de ædificatione muri, non enim convenit dicere (sive usurpare) vocem: mensuræ, de ædificatione portarum, quoniam non est locus illis (mensuris) nisi in ædificio plano muri, non enim reperimus in toto textu sacro de ædificatione portarum usurpari (vocem) mensuræ. Eod. vers. 9. *Et turrinurnorum*] Etiam ipse ædificavit illam turrinurn, quæ sic appellabatur, omnes istæ turres, de quibus in textu sacro (hîc dicitur,) fuerunt ædificatæ in muro urbis circumcîrâ. Vers. 12. *Ipse & filia ejus*] Schallum

7. Sicuti Genes. cap. 17. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas.

8. Vid. Ezech. c. 29. v. 12. & Ezech. c. 30. v. 23.

9. Ita hic exprimo: שֵׁשׁ וְיָרְיִלֶךְ vel שֵׁשׁ וְיָרְיִלֶךְ uti habetur in Msto 1. Latine: pef-
 fulos ejus.

† Hebr. בָּנוּ, in Msto 1. pro eo legitur: לְבָנוּ, i. e. struere (ædificium.)

** Conf. infrâ v. 31. h. c. n. 20.

10. Seu: ut eam firmarent, firmam redderent, Hebr. לְהַחֲזִיקָה est hæc explicatio verbi יָעֻבוּ, quod hic in textu sacro habetur, conf. not. ad Exod. c. 23. v. 5. & ad Deut. c. 32. v. 36. it.

ad Jerem. c. 49. v. 25. n. 25. & ad Ezech. c. 27. v. 12. n. 33. it. Michlol Jophi h. loc. vid. & infrâ Nehem. c. 5. v. 10. n. 2.

11. Hebr. דְּוִכְכֹּר, conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 48. a. med. ubi פֶּלֶךְ exponitur מְדִינָה i. e. provincia seu urbs, conf. infrâ v. 15. h. c. num. 1.

*** Verba ista: mensuram secundam usque ad: mensura secunda, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

12. Scil. dictum est, nempè v. præc. 10. h. c.

lum & filia ejus instaurarunt ædificare structuram (muri,) usque ad portam sterquiliniorum; porta autem sterquiliniorum non erat (comprehensa) sub ista summa. Vers. 15. *Præfectus tractui Mizpæ*] Præfectus & dux 13. Mizpæ. Eod. vers. 15. *Ipse ædificabat eam*] Ipse ædificabat illam portam. Eod. vers. 15. *Et contegebat eam*] Et ipse contegebat eam, (istud: יטללנו) significat: umbraculum. Eod. vers. 15. *Et murum piscine 14. Schelacbi*] Qui se extendebat Qui se extendebat versus hortum regis. Eod. vers. 15. *Et usque ad gradus*] Ipsi firmabant loca ista. Vers. 16. *Bethzur*] Est nomen loci. Vers. 17. *In tractu suo*] Ab ista serie (muri) princeps dimidii tractus ædificavit structuram istam, (in isto:) לפלכו dageschata est (litera) כ, sicuti quoad (vocem) סלך dicitur: סלך & quoad (vocem) עבר (dicitur:) עברו, sic de פלך dicitur כג"ד כפ"ח ex literis חכ"ה nam litera sequens nominis rei (substantivi,) ex literis חכ"ה dageschatur. Vers. 18. *Finites eorum*] Levitæ. Vers. 19. *E regione ascensus (ad) armamentarium*] E regione illius loci, ubi milites ascendebant ad הנשק i. e. armamentarium, juxta sensum literalem textus videtur, quod ibi fuerit locus quidam, vicinus muro, in quo instrumenta bellica militum fuerunt reposita, sicuti dicitur: urbs quoque munita & הנשק i. e. armamentarium. 15. Eod. vers. 19. *Anguli*] Ad cornu anguli muri. 16. Vers. 20. *Inflamavit se*] (Istius החרה) interpretatio est secundum materiam subjectam, & verbum istud convenit 17. verbo החזיק i. e. obfirmavit (seu instauravit.) Vers. 21. *A porta domus Eljaschib usque ad finem &c.*] E regione illius domus ædificavit ipse ædificium suum è regione domus eorum, quæ fuit ibi propè murum. Vers. 26. *Nethinai autem habitabant in Ophel*] Nethinæi habitabant in isto termino, 18. qui eis (assignatus erat,) qui vicinus erat muro, usque ex adverso portæ aquarum ad Orientem. Eod. vers. 26. *Et turrem prominentem*] Turris quædam fuit in muro isque egrediebatur & prominebat à parte interiore. Vers. 28. *Unusquisque è regione domus suæ*] Unusquisque ædificabat è regione domus suæ. Vers. 30.

13. Hebr. דוכס, conf. quæ suprâ ad v. 9. h. c. n. 11. notata sunt.

14. Conf. hic Lightfoot. Disquis. Chorograph. Johanni præmiss. c. 5. §. 3.

15. Vid. 2. Reg. c. 10. v. 2.

16. Est hæc explicatio dictionis: המקצוץ, in Junii ac Tremellii versione exponitur tanquam nomen proprium: Mikzohum.

17. Hebr. נפל sic enim juxta Mstum 1. legendum

pro: כפל, prout in editionibus hætenus excusis mendosè legitur, conf. quoad hanc significationem Raschi not. ad Numer. cap. 7. v. 24.

18. Hebr. מחר, est hæc expositio vocis עפל, quæ hic in textu sacro habetur, quam nonnulli interpretantur locum altum seu clivum, vid. Buxt. Dict. Hebr. hac voc. ut & infrâ Nehem. c. 11. v. 21. n. 3.

30. *Et Chanun, filius Zalaphi sextus*] Multi erant filii Zalapho & Chanun iste fuit sextus. Eod. vers. 30. *Mensuram secundam*] (Vox : שני ponitur hîc) pro שני i. e. secunda. Eod. vers. 30. *Conclavis sui*] (Istud נשכתי positum est) pro לשכתי, 19. conclave unum fuit ei ibi, vicinum muro. Vers. 31. *Filius aurificis*] Aurifaber ille fuit, & appellatus fuit de nomine artificii sui. 20. Vers. 32. *Et inter ascensum anguli, & portam gregis*] Initium ædificationis fecerunt ab ædificatione portæ gregis, dicitur enim: & ædificaverunt portam gregis &c. 21. sic ædificabant murum circumcircâ unam partem post alteram.

CAP. IV.

Vers. 2. *Coram fratribus suis & copiis Samariæ*] Coram sociis suis & copiis Samariæ, qui erant hostes Jehudæ. Eod. vers. 2. *Imbecille*] (Vox אמלילי) significat imbecillitatem & debilitatem. 1. Eod. vers. 2. *Quid isti Judæi*] Quare Judæi isti sic faciunt? Eod. vers. 2. *Num permittent eis*] An ipsi existimant, quod permissuræ & concessuræ sint eis nationes, ut ædificent? Eod. vers. 2. *An sacrificabunt*] An jugiter mactabunt sacrificii sua sicuti ipsi existimant? Eod. vers. 2. *An absolvent in uno die?*] Num absolvent & perficient opus suum, quod inceperunt, unô die? ac si dicerent, quod eis non permissuræ sint nationes, ut ædificationem suam absolvant. Eod. vers. 2. *An vivificabunt*] An ad vitam reducent & restaurabunt atque in pristinum statum restituent lapides ex pulvere, ut fiant duri atque fortes? Eod. vers. 2. *Qui adusti sunt*] Lapidés enim combusti & in cinerem redacti erant, sic illi subsannabant & deridebant ædificationem muri, quoniam ædificabant ex lapidibus combustis, qui in terram ceciderant ex igne, quando incensa fuit Hierosolyma. Eod. vers. 2. *Et acervis*] (Dictio ערמות) significat acervos ac tûmulos. Vers. 3. *Et Tobias Ammonita, adstans ei*] Tobias erat juxtâ Sanballatum. Eod. vers. 3. *Et dixit*] Et sic ipso dicebat subsannans: Eod. vers. 3. *Etiâ id, quod ipsi ædificant*] Etiâ ædificium istud, quod ipsi ædificant. Eod. vers. 3. *Si ascenderit vulpes*] Contrâ ædificium istud, ut perrumpat murum urbis, quid eveniet ei?

19. Id est: conclavis seu cubiculi sui, conf. not. ad 1. Sam. c. 6. v. 18.
20. Conf. quæ suprâ ad v. 8. h. c. Sign. ** notata sunt.

21. Prout suprâ v. 1. h. c. habetur.

1. Conf. not. ad Esai c. 24. v. 4. n. 8. & ad Ps. 6. v. 3. n. 3. it. not. ad librum Prec. Jud. Part. 2. p. 41. b. med. & p. 67. b. princ.

ei? ac si diceret: quòd ædificio isti non futura sit reparatio & quòd quilibet, qui velit, veniens illud perrumpere possit. Vers. 4. *Audi, o Deus noster,*] Quando audiui (ait Nehemias,) eorum subsannationem contrà nos, profudi preces istas. 2. Eod. vers. 4. *In terra captivitatis*] Ut deportentur ex terra sua; sicuti nos deportati eramus. Vers. 5. *Nec operias*] (Verbum נִסַּח ponitur hîc pro נִסַּח, ut sensus sit:) nec obtegas, illius simile (habetur in isto loco:) & alterius arcanum ne נִגַּל pro נִגַּל i. e. reveles. 3. Eod. vers. 5. *Quia irritaverunt*] Quoniam irritaverunt respectu ædificantium, ut eos subsannarent. Vers. 6. *Et conjunctus fuit*] Quando colligatus fuit murus isque ædificatus fuit usque ad dimidium ipsius, tunc animus populi fuit accensus 4. & attractus, ut facerent structuram muri. Vers. 7. *Quòd esset obducta cicatrix*] i. e. Quòd exstructus esset murus, (vox:) נִרְכַּח significat obligationem (vulneris) & sanationem. Eod. vers. 7. *Quòd cœperint (loca) perrupta occludi*] Quòd incolæ urbis, qui hætenus (quasi) disrupti erant (ac) sine muro, jam cœperint esse conclusi ædificiò muri. Vers. 8. *Et ut facerent ei impedimentum*] Ut facerent ei in exstrukione muri vastationem & corruptionem, (vox) נִעַר (hîc significat,) sicuti (in illo loco:) & loquendo in Deum נִעַר i. e. errorem. 5. Vers. 9. *Super † illos*] Super ædificantes. Eod. vers. 9. *Propter illos*] Propter hostes. Vers. 10. *Et dixerunt Judæi*] Sic dixerunt plangentes Judæi. Eod. vers. 10. *Debilitata est vis bajulorum*] Bajulorum & eorum, qui circà lapides ac ligna occupati sunt, debilitatæ sunt vires nec eis inest robur, ut ædificent propter hostes. Eod. vers. 10. *Et (superest) multum pulveris **] Et nunc multum cœni ac luti adhibendum est exstrukioni 6. muri, ac si diceret: quòd hætenus opus magnum nobis incubuerit, ut ædificaremus; sed nos non poterimus ædificare murum, propter metum hostium. Vers. 11. *Et dixerunt hostes nostri*] Sic

Qqq q 2

Nehe-

2. Nempè: audi, o Deus noster, &c. de quibus paulò antè dictum.

3. Sicuti Proverb. c. 25. v. 9. habetur.

4. Inflammatus, Hebr. לָהֹט confer. suprà c. 2. v. 12. n. 6.

5. Vel: corruptionem, depravationem, prout Esai. c. 32. v. 6. habetur, ubi vide Junii ac Tremellii not. in Msto 1. post נִעַר explicatio- nis gratia additur: מִשְׁפָּרִיזוֹן בָּלָעוּ i. e. mes- prison, linguâ vernaculâ, Latine: contemp- tus, vilipensio, hodiè Galli dicunt: mespri- fement.

† Hebr. עֲלֵיהֶם, in Msto 1. huic præmissa sunt

ista: מִשְׁמָרֵי גִיּוֹסִין i. e. custodiam, (nempè:) copias militares.

* Hebr. הַעֶפֶר, in Msto 1. expositionis causa ad- ditur dictio Gallica: מוֹרְטִיִּי mortier, Latine: calx cum arena probè intrita, Ital. malta, Germ. Mörtel / cœtera, quæ hic habentur, usque ad: & dixerunt hostes (v. 11. h. c.) ab- sunt in Hebræo à Msto 1.

6. Vel: in exstrukione sive ædificatione, Hebr. בְּבִנְיָן, sic enim juxtà exemplar, quòd usus sum, legendum est, non בְּבִנְיָן, prout in Basileen- si editione mendosè cum ב ab initio habetur.

Nehemias narrabat pergendo. Eod. vers. 11. *Non animadvertant nec videant*] Sic dicebant hostes nostri de nobis: non animadvertant nec nos sentiant Israëlita, donec repente illos adoriamur & interficiamus & per istam rem cessabit & intermittetur ædificatio. Vers. 12. *Factum est autem, cum advenissent Judæi*] Nunc autem congregati sunt hostes, qui simul conspirarunt, ut nos bellò adoriantur, unà cum Judæis, qui inter ipsos fuerunt in eorundem terra atque illi ipsi Judæi, qui cum eis confociati sunt, venerunt antè eorum copias, prout solent (facere) milites, ut nobiscum loquantur; callidè autem hac in re egerunt Judæi cum hostibus, (dicitur itaque hîc:) factum est autem, cum advenissent Judæi, habitantes apud illos &c. Eod. vers. 12. *Et dixissent nobis decies*] Præmonuerunt nos isti Judæi decem vicibus, ut pugnaremus contrà hostes nostros, quoniam illi nos bellò petebant & sic dixerunt ex omnibus locis &c. i. e. ex omnibus istis locis, ubi vos dispersi eritis in ædificatione muri hinc atque illinc, sitis præmoniti, ut vosmet simul congregetis, donec unà collecti revertamini contrà nos, ut adversus nos pugnetis. 7. Vers. 13. *Et constitui*] Ab imis partibus muri quando audiveram eorum verba, constitui ab imis partibus illius loci circà Hierosolymam à posteriori parte muri urbis in locis arduis familias. Eod. vers. 13. *Ex populo*] Ex militibus, qui inter illos (Judæos) erant, cum armis suis (constitui,) ut pugnarent contrà hostes nostros, quando illi venturi essent. Eod. vers. 13. *Et constitui ab imis partibus &c. & constitui populum &c.*] Istius textus similitudo 8. habetur (in illo loco:) & erunt aquæ, quas accipies de flumine &c. & erunt in sanguinem in arido, 9. item (in illo loco:) nam ecce inimici tui, Domine, nam ecce inimici tui peribunt &c. 10. item (in illo loco:) expergiscere, expergiscere, Debora, expergiscere, expergiscere, loquere canticum &c. 11. item (in illo loco:) non nobis &c. 12. Vers. 14. *Et vidi atq; surrexi*] Quando vidi, quòd hostes venirent, surrexi, ut loquerer cum optimatibus & antistitibus, ad excitandum eos, ut contrà hostes nostros pugnarent. Eod. v. 14. *Pro fratribus vestris*] (Particula על hîc significat בשביל i. e. propter, ut sensus sit:) propter fratres vestros. Vers. 15. *Quòd innotuerit nobis*] Res illa, quòd scil. venerint (hostes,) ut contrà nos pugnarent. Eod. vers. 15. *Et reversi sumus omnes*] Reversi sumus omnes ex illo loco, ubi simul congregati eramus contrà hostes, unusquisque ad opus

7. Magni in bello usus est, habere apud hostes, qui nobis faveant, inquit H. Grotius in not. h. loc.

8. Nempè: quoad repetitionem sive iterationem verborum, prout loci hic adducti id decla-

rant.

9. Prout Exod. c. 4. v. 9. habetur, ubi vide not.

10. Vid. Ps. 92. v. 10.

11. Sicuti Judic. c. 5. v. 12. habetur.

12. Vid. Ps. 115. v. 1.

opus suum, ** ad constructionem scil. muri. Vers. 16. *Et factum est à die illa*] Et ab isto die ac deinceps dimidia pars militum occupati erant in exstructione muri & altera dimidia pars militum instructi erant armis, *** ut protegerent fratres suos, qui in opere erant occupati. Eod. vers. 16. *Et lanceas*] (Litera) ׀ redundat (in מִלְחָמָה i. e. & lanceas) sicuti ׀ redundat in נֶאֱמַר i. e. & Aja 13. & Ana. Eod. vers. 16. *Et principes*] Fuerunt conjuncti post unamquamque tribum Jehudæ, ut essent parati ad prælium. Vers. 17. *Ædificantes murum &c.*] Illi, qui ædificabant atque illi, qui laborabant & ferebant onera, una manu faciebant opus suum & alterâ manu ferebant arma. Eod. vers. 17. *Missile*] (Vox מִשְׁלֵה signi-
ficat) instrumentum bellicum, sicuti (in illo loco:) ne transeat בִּשְׁלֵה i. e. per missile, 14. & sic conjungendo 15. exposuit Menachem. Vers. 18. *Ædificantes autem*] Quomodo illi ædificabant? (nimirum) omnes accincti erant, unusquisque gladiô suô ad lumbos suos & (sic) ædificabant. Eod. vers. 18. *Apud me*] Ipse (tubicen) erat assiduè apud me. Vers. 19. *Multum*] Istud (opus) magnum est. Vers. 20. *Pugnabit pro nobis*] (Istud: לָנוּ hic significat:) בְּעָרֵינוּ i. e. pro nobis pugnabit. Vers. 22. *Unusquisque cum puero suo*] Unusquisque ædificantium & juvenis aliquis cum ipso. Eod. vers. 22. *Pernoctanto intra Hierosolymam*] Et noctu ipsi excubias agere debebant; interdum autem opus faciebant, deprehenditur (itaque,) quod omninò non dormierint. Vers. 23. *Non exuebamus vestes nostras*] Semper eramus expediti (& alacres) in custodia. Eod. vers. 23. *Nemo 16. mittebat illud (vestimentum ad) aquas*] (Textus) iste refert sese ad (particulam:) ׀ i. e. non (exuebamus vestes nostras,) prout suprâ (in medio hujus versus habetur,) istius simile (reperitur in illo loco:) ne 17. prodeat superbum (quidquam) ex ore vestro, (ut sensus sit:) nemo ex nobis vestes suas exuebat, ut dormiret aut

Qqq q 3

lava-

** Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 2. b. & Megilla, fol. 20. b.

*** Vid. hic dict. tract. Talm. Berachot, fol. 2. b. & Megilla, fol. 20. b.

13. Legendum enim: Aja, omissâ copulâ: &, quæ superflua est, vid. Genes. c. 36. v. 24. ibi-
c. 1e not. it. not. ad Thren. c. 3 v. 26. n. 38.

14. Prout Hiob. c. 33. v. 18. habetur, ubi vid. not. n. 8.

15. deest: locum istum conjunxit dicto loco Hiob. cap. 33. vers. 18. quoad significationem vocis: מִשְׁלֵה, quæ hic in textu sacro habetur,

sic verbum מִשְׁלֵה i. e. conjunxit, accipiendum & intelligendum est.

16. Sic locum istum juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui; alii aliter interpretati sunt.

17. Hebr. אַל, hæc enim particula negativa, quæ 1. Sam. c. 2. v. 3. habetur, ab initio v. 3. repetenda vel subintelligenda est, sicuti etiam hoc in loco juxta Raschi sententiam particula ׀ i. e. non, hic repetenda vel subintelligenda est; alii aliter exposuerunt.

lavaret illas aquâ, atque iteratur particula *וְאִי* i. e. non, (quæ habetur in verbis præcedentibus:) non exuebamur, (istud:) *וְשִׁלְתִּי* (hîc significat:) *הַפְּשֻׁטוֹתַי* i. e. exuebat illud (vestimentum,) sicuti (verba ista:) *וְשִׁלְתִּי* i. e. & exuet vestes suas, Chaldaus interpretes vertit: *וְשִׁלְתִּי* i. e. & deponet. 18.

CAP. V.

Vers. 1. *Et factus est clamor populi cum uxoribus suis magnus*] Tenuis populus i. e. pauperes clamabant valdè. Eod. vers. 1. *Contra fratres suos, Judeos*] (Particula *וְ* ponitur hîc pro:) *בְּשִׁבְרִי* i. e. propter (vel contra) fratres suos Judæos, divites. Vers. 2. *Nam erant, qui dicerent*] Affert rationem verborum suorum, cur clamaverint, (nimirum:) erant inter illos pauperes populi, qui dicerent: nos multi sumus cum filiis atque filiabus nostris. Eod. vers. 2. *Et accipiamus frumentum*] Nunc autem vendere debemus filios filiasque nostras, ut ab illis (divitibus) accipiamus frumentum, quò vivamus, sic illi clamabant contra Judæos, divites, qui illos alere volebant. Vers. 3. *Et erant, qui dicerent: agros nostros &c.*] Et erant ex istis pauperibus, qui plangentes dicerent: agros & vineas atque domos dedimus aliis pignori ac hypothecæ, ut acciperemus frumentum ad alimenta nostra. Eod. vers. 3. *In fame*] Quandoquidem divites non suppeditant nobis ex facultatibus suis, unde sustentari possumus. Vers. 4. *Et erant, qui dicerent: mutuo accepimus pecuniam*] Et nonnulli ex illis dicebant: jam antea mutuo accepimus pecuniam ab aliis oppignoratis agris vineisque nostris, ut tributum regis solveremus, nunc itaque nihil nobis superest ad victûs nostri necessitatem. * Eod. vers. 4. *Pro tributo regis*] (Istud: *לְמַתָּה* hîc significat:) *לְמַתָּה* i. e. pro tributo regis, sicuti (in illo loco:) *מַתָּה* i. e. tributum, canonem & vectigal. 1. Vers. 5. *Jam verò, ut caro fratrum nostrorum; sic caro nostra est*] Nunc autem nos reputati & per familias recensiti sumus, perinde, ac fratres nostri, qui sunt divites. Eod. vers. 5. *Sicuti liberi eorum; ita liberi nostri sunt*] Sicuti liberi eorum, qui sunt reputati & per familias recensiti sunt. Eod. vers. 5. *Sed ecce nos subjicimus*] Sed nunc debemus subjicere ac dare filios filiasque nostras aliis propter alimenta nostra. Eod.

18. Vid. Levit. c. 6. v. 4. & Levit. c. 16. v. 23. ibique Targum Onkelosi, confer. & not. ad 2. Paralip. cap. 32. v. 5. n. 6. ubi alia istius vocis *וְשִׁלְתִּי* habetur explicatio.

* Hebr. *לְצַרְרָה*, in Msto 1. pro eo legitur: *לְמַתָּה* i. e. ad emendum (victum nostrum.)

1. Prout Esræ c. 4. v. 13. habetur, ubi vide not. n. 25. conf. & not. ad Esai. c. 14. v. 4. n. 7.

Eod. vers. 5. *Suntque de filiabus nostris (quædam) subjectæ]* Et jam antea nonnullæ ex filiabus nostris subjectæ sunt aliis, ut serviant. Eod. vers. 5. *Nec est in facultate manuum nostrarum]* Nec facultas est in manibus nostris, ut illos redimere possimus. Eod. vers. 5. *Et agri nostri vineaque nostræ penes alios sunt]* Etiam agros ac vineas tradidimus in manum aliorum, ut victum nostrum habeamus, quid igitur nunc comedemus, quoniam nihil nobis superest, unde sustentari possimus. Vers. 7. *Et consilium iniit]* (Istud: *וַיִּמְלֵךְ* hîc significat:) & consilium iniit cor meum in me. Eod. v. 7. *Et contendi]* Et disceptavi cum optimatibus & antistitibus, qui divites erant. Eod. v. 7. *Onus vos, quisque fratri suo, imponitis]* Cur vos ita facitis? vestrum erat, alere pauperes istos; vos autem mutuo illis datis pecuniam, ut subjiciatis eorum filios filiasq; ut & agros eorum atque vineas & domos. Eod. vers. 7. *Et congregavi adversum eos concionem magnam]* Congregavi atque coëgi contra illos concionem magnam, ut adversus eos clamarent, quò pudore suffunderentur. Vers. 8. *Et dixi illis]* Et sic dixi illis: nos jam antea fratres nostros, Judæos, qui in captivitate erant, redemimus ex manu gentium, quibus illi venditi erant. Eod. vers. 8. *Quantum in nobis erat]* Quantum pecuniæ in manu nostra erat. Eod. vers. 8. *Vos autem]* Vos autem vendetis gentibus fratres vestros, qui subjecti sunt manibus vestris, ut illi serviant? Eod. vers. 8. *Ute vendantur nobis]* Et an res eo deveniat, ut nobis vendantur à manu gentium? Vers. 9. *Non bona est hac res]* Mala est ista res coràm Sancto illo Benedicto. Vers. 8. *Siluerunt]* Tacuerunt ac pudore suffusi sunt nec sciverunt, quid responderent. Vers. 9. *Propter opprobrium]* Propter opprobrium gentium, quæ hostes nostri sunt. Vers. 10. *Etiam ego ac fratres mei atque pueri mei]* Ego quoque atque sodales mei mutuo damus eis pecuniam; sed nos remittimus². & condonamus eis omnia ista mutua, (verbum: *נָשִׂיחַ* (hîc significat,) sicuti (in illo loco:) & *וְהַנִּשְׁחִיחַ* i. e. & creditor venit, ut accipiat. 3. Vers. 11. *Restituite, quæso]* Vos quoque facite idem, quod ego, ut condonetis eis omnia ipsorum debita. Eod. vers. 11. *Et centesimam pecuniæ]* Et magnam partem⁴. pecuniæ, quam illi vobis debent, (remittite) cum frumento & musto &c. Vers. 12. *Et dixerunt: restituemus]* Illi itaque dixerunt, quòd restituere & remittere vel-
lent

2. Sic verbum *נָשִׂיחַ*, quod hic in Rasehi notis, ut & in textu sacro habetur, vertere volui, conf. quæ suprâ ad Nehem. c. 3. v. 8. n. 10. de isto verbo notata sunt.
3. Prout 2. Reg. cap. 4. v. 1. habetur, ubi vide notas.

4. Sic Hebr. *וְרַב* hic interpretor, est autem hæc explicatio vocis *מֵאֵרַב*, quæ hic in textu sacro habetur, quam nonnulli centesimam partem; alii centum siclos exponunt, conf. Vatabli not. h. loc.

lent omnia. Eod. vers. 12. *Ut facerent juxta verbum istud*] (Nempè,) quòd etiam ipsi remissuri sint. Vers. 13. *Etiā sinum meum excussi*] Etiam ego vestes lacerti mei excussi, (istud:) חֲצִנִּי (hîc significat,) sicuti (in illo loco:) & afferent filios tuos 5. בְּחֻצִּי i. e. lacertô, (verbum) נִעְרָתִי i. e. excussi, linguâ vernaculâ (significat:) escrouller, 6. sicuti (in illo loco:) הִתְנַעַרְוִי i. e. excute teipsum è pulvere. 7. Eod. vers. 13. *Sic excutiat*] Sic excutiat Sanctus ille. Benedictus ex mundo & ex bonis suis omnes illos, qui non remiserint debita sua. Eod. vers. 13. *Excussus & vacuus*] Sine bonis (seu facultatibus) Vers. 14. *Quò præceperat*] Mihi rex. Eod. vers. 14. *Dux*] (Dictio דָּחַק significat hîc) idem, ac פָּחַד i. e. dominator (seu princeps,) istius simile est דָּחַק, quod positum est pro דָּחַק. Eod. vers. 14. *Ab anno vigesimo*] Regis Darii, nam ab illo tempore (Nehemias) ascenderat ex Babylonia, dicitur enim: fuit autem mense Nisan, annô vigesimo &c. 8. Eod. vers. 14. *Duodecim annis*] Qui fuerunt duodecim anni. Eod. vers. 14. *Ego & fratres mei*] Ego & socii mei, qui mecum venerant. Eod. vers. 14. *Panem ducis non comedi*] Panem, qui ad cibum ducis debet (præstari,) quem populus dat duci de tributo. ** Vers. 15. *Onerabant populum*] Tributô onerabant populum. Eod. vers. 15. *Et accipiebant*] Et ab illis accipiebant *** propter tributum panem ac vinum, post præstationem (sive solutionem) quadraginta siclorum argenti, & sic (accipere) solebant quotannis. Eod. vers. 15. *Etiā pueri eorum*] Ducum scil. (seu præfectorum.) Vers. 16. *Muri*] Muri urbis. Eod. vers. 16. *In-stauravi*] i. e. Operam dedi ut in illo (opere) jugiter occupatus essem. Eod. vers. 16. *Et agrum non comparavimus*] Et agros Judæorum, qui murum ædificabant, non comparavimus ego atque sodales mei propter eorum coarctationem (& angustias,) dum occupati erant in ædificatione muri sed dabam eis pecuniam, ut perficerent structuram. Eod. vers. 16. *Ad opus*] Ut jugiter ædificarent. Vers. 17. *Centum & quinquaginta viri*] Comedebant super mensa mea, præter peregrinos, qui veniebant ad nos ex gentibus, nam etiam isti comedebant super mensâ meâ. Vers. 18. *Et quod parabatur*] Unoquoque die comedebant super mensa mea bovem unum & pecudes sex avesque multas. Eod. vers. 18. *Selectæ*] (Istius vocis: בְּרִירָה) interpretatio est juxta materiam sub-

5. Prout Esai. cap. 49. v. 22. habetur, ubi vide not. n. 18. & 19. conf. & not. ad Ps. 129. v. 7. num. 3.

6. Sic exprimo hic אישקרו"ל in Mito 1. legitur: אישקרו"ל escroulli, Latine: excussi,

conf. quæ ad Esai. c. 52. v. 2. n. 1. notata sunt.

7. Vid. Esai. dict. c. 52. v. 2. ibique not.

8. Prout supra Nehem. c. 2. v. 1. habetur.

** Conf. infra v. 18. h. c. ibique not. n. 11.

*** Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93. b.

subjectam. Eod. vers. 18. *Sex pecudes*] Paratas, sicuti dicitur: quinque pecudes paratas. 9. Eod. vers. 18. *Parabantur mihi*] (Verbum: *נעשו* hîc) significat præparationem, sicuti (in illo loco:) & vitulum, quem *עשה* i. e. apparaverat. 10. Eod. vers. 18. *Et intra decem dies*] Et quotidie bibebant tantam vini copiam, quanta decem diebus suffecisset. Eod. vers. 18. *Nihilominus tamen*] Et propter omnia ista, dum tantos erogabam sumptus. Eod. vers. 18. *Panem*] Tributi, qui præstari debebat duci, 11. non quæsiui nec petii à populo, nam ecce gravis ac dura servitus ædificationis muri illis (incumbebat.)

CAP. VI.

Vers. 1. *Nec residua esset (ruptura) in illo*] Muro urbis. Eod. vers. 1. *Valvas non constitueram*] Non enim factæ erant valvæ in portis urbis. Vers. 2. *In Kephirim*] Est istud nomen loci. Eod. vers. 2. *In valle Ono*] Sic appellata fuit vallis ista. Eod. vers. 2. *Illi autem cogitabant*] Contrà me, animadverti ex illis, quòd contrà me molirentur, ut me ibi interficerent. Vers. 3. *Opus magnum facio*] Ex ædificiis pulveris. * Eod. vers. 3. *Cur cessaret*] Cur cessaret istud opus? Eod. vers. 3. *Quando remittam*] Manum meam ab ædificio. Eod. vers. 3. *Descendam ad vos*] Ut colloquar & constituto tempore vos conveniam. Vers. 5. *Per puerum suum*] (Particula *מן* hîc significat:) *על ידי* i. e. per puerum suum. Eod. vers. 5. *Et epistola erat aperta in manu ejus*] Scripturam epistolæ misit ad me per ipsum. Vers. 6. *Et scriptum erat in ea*] In illa scil. epistola. Eod. vers. 6. *Inter gentes auditum est*] Innotuit omnibus gentibus, quòd tu omnesque Judæi cogitent rebellare. Eod. vers. 6. *Et Gaschmu dicit*] Gaschmu fuit Geschem ille, Arabs; 1. est autem interpretatio ejus perinde ac si quis diceret socio suo: ita res se habet & N. dicit. Eod. vers. 6. *Juxtà verba ista*] Refert sese (textus iste) ad: scriptum erat in ea, 2. estque ordo scri-

9. Hebr. *נעשו* i. e. factas, nempe: apparatus, vid. 1. Sam. c. 25. v. 18. ibique not.

10. Prout Genes. c. 18. v. 8. habetur, ubi vide notas, Sign. *

11. Conf. quæsuprà ad v. 14. h. c. Sign. ** notata sunt.

* Hebr. *העפר*, in Msto 1. pro eo legitur: *העיר*

i. e. urbis, quæ lectio magis quadrare videtur.

1. De quo suprà v. 1. & 2. h. c.

2. Scil. epistola, Hebr. *בר* sic in textu sacro, ut & in Msto 1. habetur verba autem ista ab initio istius versus seu commatis habentur,

scripturæ ** inversus & ecce perinde est, ac si dictum esset: scriptum erat in ea (epistola) juxta verba ista: inter gentes auditum est &c. Vers. 7. *Insuper etiam prophetas &c.*] Usque ad (verba ista:) ineamus consilium pariter, scriptum erat in illa epistola, (vox:) נְבִיאִים (hic significat:) viros eloquentes, 3. sicuti (accipitur in illo loco:) qui creat נִיב i. e. loquelam 3. labiorum. Eod. vers. 7. *Dicendo*] Qui dicant: est rex in Judæa. Eod. vers. 7. *Et nunc fama perferetur ad regem*] Quoniam appellatus es rex, rei istius fama deferetur ad regem. Vers. 8. *Sed ex corde tuo*] Ecce (particula:) כִּי est loco: אֵל i. e. sed. Eod. vers. 8. *Effingis *** ea*] (Istud: כְּוִרֵי significat) linguâ vernaculâ: controuant elles, 5. sicut (in illo loco:) quem בִּרָה i. e. commentus fuerat ex corde suo. 6. Vers. 9. *Nam omnes isti*] Nam omnes gentes. Eod. vers. 9. *Timorem nobis injiciebant*] Metum illius nobis incutiebant; sic autem dicebant: remissæ erunt manus eorum &c. Eod. vers. 9. *Nunc itaque confirma manus meas*] Ut opem mihi feras in exstructione muri. Vers. 10. *Ipsæ autem erat clausus*] Nam (Nehemias) reperiēbat illum in ipsius domo. Eod. vers. 10. *Et dixit: conveniamus*] Iste Schemaja fuit falsus propheta & acceperat munus à Sanballato ejusque sodalibus, ut timorem injiceret Nehemiæ, quò opus cessaret. Eod. vers. 10. *Quia venturi sunt, ut te interficiant*] Nam ecce venient, ut te interficiant Sanballatus ejusque complices. Eod. vers. 10. *Et quidem noctu venturi sunt*] Et idcirco admonuerat illum (Nehemiam iste Schemaja,) ut intraret templum & valvas ejus clauderet, nam usque ad illud tempus non factæ erant valvæ portarum urbis, sicuti dictum est in principio hujus textus: etiam ad hoc usque tempus valvas non constitueram in portis. 7. Vers. 11. *An vir, sicuti ego, fugiet?*] Interrogativè (istud intelligendum est:) num vir mei similis fugiet, ut intret templum? Eod. vers. 11. *Non veniam*] Non eò intrabo propter metum mortis nec transgrediar præceptum Sancti illius Benedicti, (qui prohibuit,) ne quis peregrinus 8. veniat & ingrediatur in templum suum. Vers.

** Verba ista: estque ordo Scripturæ &c. usque ad: scriptum erat in ea, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

3. Hebr. כְּעֵלֵי לִשָּׁן, Oratores, prædicatores, conf. Buxt. Dict. Hebr. voc. נְבִיא.

4. Alii: proventum, fructum, vid. Esai. c. 57. v. 19. ibique not.

*** Hebr. כְּוִרֵי istud, ut & sequentia, usque ad: nam omnes isti (v. 9. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

5. Sic exprimo קוֹטְרֵי אֵלַי Latine: effingens illa scil. verba,

6. Prout 1. Reg. c. 12. v. 33. ubi in Raschi notis eodem quò hic, modò Gallicè exponitur: controuver, vid. ibid. n. 6.

7. Vid. suprâ v. 1. h. c.

8. Sive: alienus extraneus, qui scil. non est de genere sacerdotali, vid. Numer. cap. 18. v. 4. Nehemias autem fuit de tribu Juda, ut notant

Verf. 12. *Et intellexi*] Animadverti ex verbis ejus, quòd non miserit illum Deus, (nempe,) quoniam ipse dixerat, ut peccatum committerem 9. propter metum mortis. Eod. verf. 12. *Quoniam prophetiam istam dixerat de me*] Nam ecce ipse dixetat verba ista de me nomine prophetico. Eod. verf. 12. *Mercede conduxerant eum*] Unusquisque ex illis mercede conduxerat eum 10. eique mercedem dederant, ut timorem mihi injiceret & ut ædificatio muri cessaret. Verf. 13. *Ut conductitius esset*] Dixerat ille mihi verba ista. Eod. verf. 13. *Ut timerem*] Ut illos timerem, quòd ita facerem & ingrederer templum atque peccarem. Eod. verf. 13. *Et esset illis ad nomen malum*] Ut esset esset eis ad nomen malum, 11. quòd probum mihi objicere possent propter istam transgressionem. Verf. 14. *Atque etiam Nobadja prophetissæ*] Ista, ut & cœteri prophetæ mendaces acceperant à Sanballato ejusque sodalibus, ut metum mihi incuterent vaticiniis suis mendacibus. Verf. 15. *Vigesimo quinto*] Die mensis Elul, 12. anno vigesimo Darii, regis, nam vigesimo annò Darii ascenderat Nehemias ex Babylonia atque eodem illo annò ædificavit desolata * Hierosolymæ loca. Eod. verf. 15. *Quinquaginta duobus diebus*] Finitò quinquagesimò secundò die, ex quo cœperant ædificare murum, perfecta fuit illius exstructio. Verf. 16. *Factum est ergò, cum audissent omnes inimici nostri*] Rem istam, (nempe,) quòd perfecta esset ædificatio muri. Eod. verf. 16. *Et viderunt omnes gentes*] Et quando viderunt omnes nationes, quòd absoluta esset exstructio muri urbis. Eod. verf. 16. *Et conciderunt valdè in oculis suis*] Conciderunt ipsi in oculis suis, nam seipsos aspernabantur, quoniam metus Judæorum illos invaserat. Verf. 17. *Clarissimi Jebudæ*] Principes Judææ. Eod. verf. 17. *Ad Tobiam*] (Particula *ל* hic posita est pro:) *ל* i. e. ad Tobiam, iste (Tobias) fuit improbus Israëlita. Eod. verf. 17. *Et quæ (erant) Tobie*] Et literæ, quæ (erant) Tobia. Verf. 18. *Nam multi ** in Judea*] Nam multi erant principes in Judæa, qui

Rrr r 2

Tobia,

tant Eusebius & Cedrenus, & quidem rectè, uti scribit Huetius in Demonstr. Evangel. lib. 4. c. 14. de libris Esdræ n. 3. p. 357. & sequ. edit. Lipsi, ubi etiam ad objectiones respondetur.

9. Intrando scil. in templum Dei, intrà quod non nisi sacerdotes ingrediebantur, Nehemias autem non erat de genere sacerdotali, vid. n. præc. 8.

10. Quoniam in textu sacro habetur verbum numeri singularis שכר i. e. mercede conduxit; cum tamen verbum istud de duobus, nem-

de Tobia & Sanballato, usurpetur, hinc nata est ista Commentatoris nostri expositio.

11. Id est, ut ansam & occasionem captarent, spargendi de me malam famam, ac si templum Dei præter jus & fas ingressus essem idque propter timiditatem.

12. Hebr. אלול, mensis iste Augusto nostro maxima ex parte responder.

* Hebr. חרבו, in Mito 1. pro eo legitur: חרמה i. e. murum.

** Conf. hic tract. Talm. Kidduschin, fol. 56. a.

Tobiae foedere ac juramentō fuerunt conjuncti. Eod. vers. 18. *Quia gener erat*] Tobias Schecanja. *** Eod. vers. 18. *Et Jochanan, filius ejus*] Tobiae scil. Eod. vers. 18. *Filiam Mesebullami*] (Iste Mesechullam) princeps & magnae existimationis fuit. Vers. 19. *Etiā benefacta ejus*] Tobiae scil. prae-
dicabant corā me illi, qui ejus cognati ac juramentō juncti erant, (istud:) טיבותיו
linguā vernaculā (significat:) ses prouesses. 13. Eod. vers. 19. *Deferebant ad illum*] Narrabant ei Tobiae scil. Eod. vers. 19. *Literas mittebat Tobias*] Li-
teras mittebat continuē, ad injiciendum mihi timorem, ne ædificaretur structu-
ra muri.

CAP. VII.

Vers. 1. *Et recensiti fuerunt*] Nunc constituti fuerunt Levitæ præfecti offi-
ciis suis, ut essent ex illis janitores & cantores in domo Sanctuarii. Vers.
2. *Super Hierosolymam*] Ut custodiret portas Hierosolymæ. Eod. vers.
2. *A multis*] A diebus multis. Vers. 3. *Usque dum incalcescat Sol*] Usque ad
dimidium diei, quo multus fuit dies. Eod. vers. 3. *Et usque stantibus ipsis*]
Et, dum portæ adhuc apertæ sunt, ipsi (custodes) stent, ne sese inde
moveant, donec claudantur & obserentur valvæ, & qui egredi vult, is
egrediatur ex urbe & qui ingredi vult, is veniat & intret, istud omne
faciebant propter hostes. * Eod. vers. 3. *Et teneant*] Prehendant valvas, ut
illas claudant. Eod. vers. 3. *Custodias habitantium*] Ex incolis Hierosolymæ
constitutæ fuerunt custodiæ, (vox: שמרן significat) linguā vernaculā:
guets. 1. Vers. 4. *Ampla*] Ampla spatio & magna. Vers. 5. *Ut fieret fami-
liarum recensio*] Ut in eorum genealogiam inquireretur. Eod. vers. 5. *Eorum
qui ascenderat primum*] Ex illis Judæis, qui ascenderant primum cum Esra. Eod.
vers. 5. *Et inveni scriptum in eo*] Omnia ista verba, (quæ hîc sequuntur,)
fuerunt scripta in isto libello: hi sunt homines illius provinciae &c. 2. usque ad
(verba illa:) & sortes coniecimus pro lignorum oblatione. 3. Vers. 6. *Et in*

*** Hebr. לשכנה, in Msto 1. postea additur ista:

שר אחד חסד וגדל בתורה אחד שכנה
i. e. princeps unus magnæ existimationis inter
Judæos (fuit) iste Schecanja.

13. Ita hic reddo: ששפראי צש Latinè: ipsius e-
gregia facinora, κατορδήματα, conf. Act.
Apost. c. 24. v. 3.

* Hebr. האויבים, in Msto 1. huic præmittitur
vox פחד i. e. (propter) metum (hostium.)

1. Sic exprimo hic ש"ט, sive: ש"ט, uti in
Msto 1. legitur, Latinè: custodiæ.

2. Prout v. sequ. 6. h. c. habetur.

3. Sicuti infra Nehem. c. 10. v. 35. habetur, ubi
vide not. n. 6.

Judeam] In provinciam Judææ. Eod. vers. 6. *Unusquisque in urbem suam*] Quilibet ad urbem suam. Vers. 7. *Qui veniebant ** cum Zerubabele*] Qui veniebant ex captivitate deportationis cum Zerubabele. Eod. vers. 7. *Jeschuba*] Is (fuit) Jehoschuha, Jozadaki filius, summus sacerdos, 4. numerationes istæ interdum conveniunt cum numerationibus, quæ suprà habentur interdum haud conveniunt inter se, nec S. Scriptura adeò accuratè inquisivit in istas numerationes (sive-recensiones;) summa autem concordat tam hîc, quàm ibi, dicitur enim: tota hæc congregatio universè &c. 5. & hac summâ innititur scriptor hujus libri nec adeò accuratè in supputationem specialem inquisivit; omnis autem res exposita est suprà. 6.

CAP. VIII.

Vers. 2. *Die primo mensis septimi*] Is fuit dies initii anni. Vers. 3. *A luce*] Incipientis diei. † Eod. vers. 3. *Ad librum legis*] Omnis populus inclinabat aures suas. Vers. 4. *Quem fecerant ad hanc rem*] Illum suggestum ‡ ligneum fecerant ad hanc rem, ut super illo legeretur ibidem liber legis. Vers. 5. *Nam superior totò populò erat*] Et propterea omnes illum viderunt. Eod. vers. 5. *Et cum aperuisset eum, * stetit omnis populus*] Et quando aperuit illum ut legeret, tacuit 1. omnis populus, (Istud:) עמדו significat silentium, (ac si diceret:) שתקו i. e. tacuerunt, sicuti (accipitur in illo loco:) עמדו id est, tacuerunt, nec responderunt amplius. 2. Vers. 6. *Cum elevatione ** manuum suarum*] Cum elatione manuum suarum, elevabant enim manus suas, ut celebrarent Sanctum illum Benedictum, sicuti dicitur: & expandit manus suas versùs cœlum. 3. Vers. 7. *Docebant *** populum*] Nam interpretabantur populo

Rrr r 3 verba

** Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 17. a. & Menachot, fol. 65. a.

4. De hoc vid. infrà Nehem. c. 12. v. 1. n. 1. v. 16. & Hagg. c. 1 v. 1. it Zachar. c. 6. v. 11.

5. Vid. infrà v. 66. h. c. eadem summa recensetur etiam Esræ c. 2. v. 64. vid. ibid. n. 11. it tract. Talm. Sevachim, fol. 61. b

6. Nempè Esræ dict. c. 2. v. 64 ubi vide notas.

† Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 6. b. & Sota, fol. 39. a. & fol. 41. a.

‡ Vid. hic dict. tract. Talm. Joma, fol. 69. b. &

Megilla, fol. 23. a.

* Conf. tract. Talm. Sota, fol. 39. a.

1. Hebr. שתקו, tacuerunt, est hæc expositio verbî: עמדו i. e. steterunt, quod hic in textu sacro habetur, conf. not. ad Hiob. c. 30. v. 20. n. 29. it. n. sequ. 2.

2. Juxtà Hebræum: steterunt, vid. Hiob. c. 31. v. 6. conf. n. præc. 1. h. v.

** Vid. hic tract. Talm. Joma, fol. 69. b.

3. Prout I Reg. c. 8. v. 22. habetur.

*** Conf. tract. Talm. Erachin, fol. 31. b.

verba legis. Eod. vers. 7. *In statione sua*] Stabant enim pedibus suis. Vers. 8. *Et exponendo † sensum*] Ut intelligerent sensum, (istud:) **וְשִׁוּ** est verbum, 4. Vers. 9. *Hic dies (est) sanctus*] Erat enim initium anni. Eod. vers. 9. *Flebat enim omnis populus*] Quoniam non impleverat legem, * sicuti decebat. Vers. 10. *Cui nihil est ** paratum*] i. e. Pauperi, cui cibus non est paratus. Vers. 11. *Jubebant conticescere*] Admonebant omnem populum, ut fileret, 5. ne amplius fleret. Eod. vers. 11. *Tacete*] (Istud: **הָסִי**) significat silentium, sicuti (in illo loco:) **וַיִּהְיֶה** i. e. & silere fecit Caleb. 6. Vers. 13. *Postridiè verò*] (Sequenti die) initii (novi) anni. Vers. 15. *Et ut proclamarent*] Et præceperunt, ut proclamarent ad celebrandum festum tabernaculorum, sic solet S. Scriptura loqui, prout (simile habetur in illo loco:) dic puero, ut transeat ante nos. 7. Eod. vers. 15. *Et ramos myrti*] Exponitur in tractatu Talmudico. Succa, *** **טַרְטָר** est myrtus, 8. quæ (arbor) non convenit fasciculo; 9. sed ut tabernaculum inde fiat. Eod. vers. 15. *Et spargas palmarum*] Ad fasciculum. 10. Eod. vers. 15. *Et ramos arborum densarum*] Hæc est myrtus, quæ convenit fasciculo, sicuti exponitur in tractatu Talmudico: Succa, 11. Vers. 18. *Quotidiè*] Per dies singulos.

CAP. IX.

Vers. 1. *Et humus super eos*] Imposuerunt pulverem capitibus suis. Vers. 2. *Ab omnibus alienigenis*] Et ab uxoribus suis alienigenis, sicuti dictum est suprâ. 1. Vers. 4. *Super gradum Levitarum*] Gradus 2. erant ibi, super quibus

† Vid. hic tract. Talm. Megilla, fol. 3. a. & Nedarim, fol. 37. b.

4. Nempe: modi infinitivi seu participii, sic ista: **לְשׁוֹן פְּעוּל** hic interpretor, conf. Lightfoot. ad Matth. c. 4. v. 23. p. 250. edit. Lips. it. Nehem. c. sequ. 9. v. 8. n. 5.

* Hebr. **שְׁלֹא קִיְמוּ הַחֻמֵּי**, in Msto 1. pro his legitur **שְׁלֹא עָשׂוּ הַמִּצְוֹת** i. e. quia non fecerant præcepta, res eadem est.

** Conf. hic tract. Talm. Betza, fol. 15. b.

5. Hebr. **לְחַשֵּׁה**, conf. not. ad Hiob. c. 20. v. 2. n. 2.

6. Vid. Numer. c. 13. v. 31. ibique not.

7. Sicuti 1. Sam. c. 9. v. 27. habetur, ubi vide

not.

*** Vid. Succa, fol. 12. a. & fol. 37. a.

8. Hebr. **שִׁוְרָה**, de qua voce vid. Buxtorf, Lex. Chald. fol. 2345.

9. Arborum scil. densarum seu speciosarum quas in festo tabernaculorum manibus gestare debebant, Hebr. **לִילֵב**, conf. Buxt. Synag. Jud. c. 21. p. 456. & n. sequ. 10.

10. De quo vid. n. præc. 9. h. v.

11. Vid. Succa, dict. fol. 12. a. & fol. 37. a. conf. & Erachin, fol. 32. a.

1. Vid. Esræ c. 9. & c. 10.

2. Conf. Raschi not. ad Ezech. c. 42. v. 12. ibique n. 27.

bus stabant Levitæ eo tempore, quo cantabant. † Vers. 5. *A seculo usque in seculum*] Ab initio mundi usque ad illius finem sit (Deus) benedictus 3. Eod. vers. 5. *Et benedicunt nomini tuo glorioso*] Nunc verba Levitarum erga Divinam Majestatem per preces (sunt directæ, nempe:) & benedicunt nomini tuo glorioso, quoniam illud magnum & exaltatum est supra omnem benedictionem & laudem, omnes enim benedictiones ac laudes ipsius sunt propriæ; alia * explicatio (istorum verborum:) & exaltato supra omnem benedictionem & laudem, (nempe:) quoniam nulla creatura poterit ei (Deo) benedicere eumque laudare pro ipsius magnitudine ac celsitudine, nam ipse exaltatus & excelsus est magis, quàm os poterit eloqui. 4. Vers. 7. *Et posuisti*] (In isto: ושמח) accentus ejus est supra in (litera:) ש Schin, quoniam literalis ejus sensus significat præteritum. ** Vers. 8. *Et pangere cum illo*] (Verbum כרות) est formæ פער. 5. Vers. 10. *Quia superbè egerunt contrà eos*] Quia improbè egerunt contrà eos prout (scriptum est:) nam propterea quia superbe (vel improbè) egerunt contrà eos. 6. Eod. vers. 10. *Nomen*] (Vox שם significat) linguâ vernaculâ: renom. 7. Vers. 12. *Per diem*] Singulis diebus. Vers. 13. *Ut alloquereris*] (Istud: ודבר ponitur) pro ודבר i. e. ut loquereris, sicuti dicitur: è cœlo audiendam tibi proposuit vocem suam, ut te erudiret. 8. Vers. 15. *Ad famem eorum*] A רעב i. e. fame, dicitur לרעב i. e. ad famem eorum; sicuti à צמא i. e. siti, dicitur: לצמא i. e. ad sitim eorum. Eod. vers. 15. *Super quam levâsti manum tuam*] Per juramentum, sicuti (accipitur in illo loco:) super quam levavi manum meam, ut darem illam. 9. Vers. 16. *In rebellionem suam*] Propter eorum rebellionem. Vers. 19. *In via*] (Istud בהדרך positum est) pro: בדרך i. e. in via. Vers. 22. *Ad angulum*] Ac si diceret: ut essent versùs angulum unum divisi, ne miscerentur cum gentibus regionum. 10. Vers.

† Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 64. a.

3. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. Part. 2. p. 237. a. med. & p. 260. b. fin. it. tract. Talm. Berachot, fol. 63. a. & Taanit, fol. 16. b. it. Sota, fol. 40. b.

* Alia ista explicatio, usque ad: & posuisti (v. 7. h. c.) abest hic in Hebræo à Msto 1.

4. Vid. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 171. b. med. it. not. ad Ps. 65. v. 2. & tract. Talm. Sota, fol. 40. b.

** Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 13. a.

5. Est modi infinitivi vel participii, conf. not.

in שמח חכמי ad Genes. c. 17. v. 24. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 108. b. princ. it. not. ad Nehem. c. præc. 8. v. 8. n. 4.

6. Scilicet factum est eis, prout Exod. c. 18. v. 11. habetur: ubi vide notas.

7. Sic exprimo hic רנח (nam ita legendum puto pro: רנח prout etiam in Msto 1. habetur Latine: fama, celebritas nominis.

8. Vid. Deuteron. c. 4. v. 36. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 11. a. princ.

c. Prout Exod. c. 6. v. 8. habetur, ubi vide notas, Sign.*

10. Vers. 24. *Et humiliasti*] (Istud ותכנע positum est pro :) והכנע
 11. i. e. & humiliasti (seu depressisti.) Vers. 27. *Et tu ex caelo audiebas*] (Ver-
 bum תשמע hic ponitur pro) חיות שומע i. e. audiebas. Vers. 30. *Et pro-*
traxisti super eos] (Istud : ממשך positum est pro :) i. e. protraxisti
 super eos misericordiam, ne illos perderes. Vers. 33. *In omni, quod venit*]
 In omni opere castigationum tuarum acerbarum, quæ nobis evenerunt. Vers.
 36. *Ecce nos*] Servi sumus in illa, 13. quoniam nos solvimus tributa omnibus
 nationibus. Vers. 37. *Et proventus ejus*] Terræ scil. Israëliticæ, progerminat
 cibos delicatos regibus nationum. Eod. vers. 37. *Quos posuisti super nos*]
 Ipsi enim nobis dominantur. Vers. 38. *Et in omni isto*] Et in omni ista cala-
 mitate, quæ nobis evenit. Eod. vers. 38. *Nos percutimus fœdus*] Cum San-
 cto illo Benedicto, ut ei fideles simus & in ipso speremus. Eod. vers. 38. *Et*
scribimus] Et in libello scribimus, ut illius (Dei) regnum in nos suscipiamus, ut
 sit nobis testimonio. Eod. vers. 38. *Idque cum obsignatione*] Nam major pars
 14. magnatum, ut & illi, qui apud nos in existimatione constituti sunt, obsignant
 libellum, quô in nos recipimus præcepta (Dei,) ut iste (libellus) nobis sit testi-
 monio.

CAP. X.

Vers. 1. *Inter signatores autem fuerunt*] Nunc ordine enumerat illos, qui
 obsignarunt libellum, ut is testimonio esset, quod in se susceperint præ-
 cepta (Dei) Eod. vers. 1. *Nehemias, Hathirschata*] Unum est no-
 men idque est, quod exposui, (nempè,) quod Hathirschata sit Nehemias;
 sed cur appellatum est nomen ejus התירא Hathirschata? quoniam התירו
 i. e. permisserunt ei sapientes (Rabbini,) לשתור i. e. ut biberet vinum gen-
 tium, quoniam ipse erat pincerna regis. 2. Vers. 28. *Et quisquis sepamatus fuit*]
 Isti

10. Aliam expositionem vide in Raschi notis ad
 Deut. c. 32. v. 26.

11. Nempè futurum hic pro præterito positum
 est, conf. n. seq. 12. v. 30. h. c.

12. Prolongasti, longanimis extitisti, vid. n.
 præc. 11. h. c. v. 24.

13. Scil. terra, Hebr. עליו, sic enim juxta textum
 sacrum & Mstum 1. hic legendum est pro
 עליו, prout mendose in vulgatis editionibus

habetur, & pro עובדים, (sicuti in vulgatis
 exemplaribus etiam mendose habetur, le-
 gendum est עובדים i. e. servi sumus, prout &
 in textu sacro hoc v. 36. habetur.

14. Hebr. שרר, in Msto 1. pro eo legitur :
 שרר i. e. principes nostri (magnates &c.)

1. Conf. quæ suprâ ad Nehem. c. 1. v. 11. n. 16.
 notata sunt.

2. Vide, quæ ad Esræ c. 2. v. 63. n. 9. notata sunt,
 conf. & suprâ Nehem. c. 8. v. 9.

Isti fuerunt profelyti, * qui separati fuerunt à lege populorum (alienigenarum,) ut adhererent ac semet associarent legi Sancti illius Benedicti ejusque praecepta observaret. Vers. 29. *Cum fratribus suis*] (Particula **על** hîc significat) **עם** i. e. cum fratribus suis. Eod. vers. 29. *Optimates eorum*] Magnates, qui inter illos erant. Vers. 31. *Venalia*] (Vox **המחקות** significat) merces. Eod. vers. 31. *Annonam*] (Dictio **שכר** significat) proventus (sive: annonam) sicut (in illo loco:) **בשכר** i. e. pro annona, quam illi comparaverant. 3. Eod. vers. 31. *Et dimitemus annum septimum*] Sicuti dicitur: & septimo (anno) intermittito eam & relinquito eam. 4. Eod. vers. 31. *Et exactionem unversae manus*] (Intelligitur hîc) remissio mutuo dantis annô septimô. 5. Vers. 33. *Et omne opus domûs Dei nostri*] Facere ex pecunia ista. ** Vers. 34. *(Sortes) jecimus*] Quantum unusquisque adferre debeat. 6. Eod. vers. 34. *Oblationem lignorum*] Oblationem lignorum struis *** ad altare. Eod. vers. 34. *Ad domum patrum nostrorum*] Quæ est domus Sanctitatis patrum nostrorum. Vers. 35. *Et primitias omnis fructus cujusque arboris*] Primitias omnis fructus arboris istæ (sunt) ex verbis sapientum. 7. Vers. 37. *Afferemus sacerdotibus ad conclavia*] Sic enim illorum erat consuetudo. Eod. vers. 37. *Qui decimas accipiunt in omnibus urbibus operum nostrorum*] Qui auferunt decimas nostras in omnibus urbibus Israëlitis. Vers. 38. *In decimando*] (Istud **בעשר** hîc) significat **בעשור** i. e. in decimando. 8. Eod. vers. 38. *Decimas decimarum*] Nam Levitæ decimabant decimas easque ad Sacerdotes deferebant, ne illi relinquerent domum Sanctuarii.

CAP.

* Hebr. **הגויים**, in Msto 1, pro eo legitur: **הגוים** i. e. gentes.

3. Sicuti Genes. c. 47. v. 14, habetur, ubi vide Raschi notas.

4. Vid. Exod. c. 23. v. 11, ibique not.

5. Nempè, quòd creditor debitori suo annô septimô debitum reddere velit.

** Conf. hic tract. Talm. Bava batra fol. 9. a. b.

6. Hactenùs verba libelli recensitionis, de quo suprâ c. 7. v. 5. n. 2. & n. 3.

*** Vid. tract. Talm. Taanit, fol. 28. a. & Menachot, fol. 20. b. & fol. 106. b.

7. Nimirum Hebræi id intelligunt de septem tantum speciebus arborum, quæ in S. Scriptura enumerantur, sic & Aben-Esra in notis h. l. exponit, ut & Vatablus, ut scil. istarum arborum primitiæ offerantur.

8. Nam **עשר** hic non est nomen; sed verbum, & significat: decimavit, decimas accepit.

CAP. XI.

Vers. 1. *Unum ex denis*] Qui sunt inter Israëlitas, ut habitent in (urbe) Hierosolyma, ad custodiendum oppidum. Eod. vers. 1. *Et novem partes*] Novem partes Israëlitarum. Vers. 2. *Qui se spontè obtulerant*] Qui spontaneum habebant animum † habitandi in (urbe) Hierosolyma, ut illam custodirent ab hostibus. Vers. 3. *Hi itaque sunt principes provinciae, qui inhabitaverunt Hierosolymam*] Hoc est, quod paulò post dicitur : & Hierosolymam inhabitaverunt de filiis Jehudæ &c. 1. Vers. 4. *De filiis Jehudæ: Atzja &c.*] Hic redeundo exponit (Nehemias,) quinam fuerint ex filiis Jehudæ, (qui Hierosolymam inhabitaverunt,) textus autem non enumerat, nisi magnates & præcipuæ existimationis viros, qui inter illos (filios Jehudæ) fuerunt. Vers. 9. *Præfectus*] (Vox פקיד 2. significat) præfectum. Eod. vers. 9. *Secundarius*] Is est post præfectum. Vers. 11. *Princeps domus Dei*] Qui præfectus fuit domui Dei. Vers. 12. *Et fratres eorum, facientes opus in templo*] Et socii eorum, qui peragebant ministerium templi ejusque oblationes. Vers. 13. *Primores in paternis familiis*] Primores domus paternæ ex familiis sacerdotum. Vers. 14. *Et eorum præfectus*] Qui illis præfectus erat. Vers. 16. *Super opus externum*] Quod ad templum (spectabat,) videlicet restaurationes rupturæ templi & ligna struis, quæ forinsecus adferebantur. Vers. 17. *Princeps initii celebrabat in oratione*] Ipse fuit princeps ac præfectus atque primarius, qui initium faciebat & celebrabat * in oratione & in canticis Psalmorum Levitarum, (istud :) יהורה pro יורה i. e. celebrabat (positum est,) atque ה ingreditur istud (verbum) citrà necessitatem, sicutי יהוסה (positum est) pro יוסה. Vers. 19. *Janitores verò*] Qui præfecti erant portis Sanctuarii. Vers. 20. *Unusquisque in possessione sua*] Unusquisque in possessione sua habitabat. Vers. 21. *In Ophel*] (Nomen עפל significat) locum quendam, 3. qui (fuit in urbe) Hierosolyma. Eod. vers. 21. *Super ** Nethinæos*] Isti præfecti erant Nethinæis. Vers. 22. *Præfectus autem Levitarum*] Qui præfectus erat Levitis, qui Hierosolymam (inhabita-

† Conf. hic tract. Talm. Cetubbot fol. 11. b.

1. Prout v. sequ. 4 h. c. habetur, ubi vide notas.

2. Sic in textu sacro, aut in Raschi notis hic habetur נגיד i. e. dux, præsul, res eodem redit.

* Conf. hic not. ad 1. Chronic. c. 16. v. 7. n. 9.

3. Confer. quæ suprâ ad Nehem. cap. 3. v. 16. n. 18 notata sunt.

** Verba ista: super Nethinæos &c. usque ad è regione operis (v. 22. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

habitant.) Eod. vers. 22. *E regione operis*] (Istud לנגר positum est, pro:) *י"ע* i. e. super opus templi constitutus, uti sunt reparationes fissurarum templi cœteræque res, illi enim pecuniam erogabant ad opus 4. templi, sicuti suprâ dicitur: & Schabbethai ac Josabad præfecti operi externo &c. 5. Vers. 23. *Nam præceptum regis (injunctum erat) eis*] Atque rex illis fidebat quoad eos (cantores sive musicos.) Eod. vers. 23. *Super cantores*] Ut erogarent pecuniam ex thesauro regis Darii. Eod. vers. 23. *Quotidiè*] Ut facerent ea, quæ ad templum erant necessaria. Vers. 24. *Ad manum regis*] Ipse fuit cubicularius, 6. ad consilium regis Darii. Eod. vers. 24. *In omni negotio*] In omnibus rebus, quas habebat populus, ut ipse pro illis loqueretur cum rege. 7. Vers. 36. *Distributiones Jebudæ ac Benjaminis*] Erant distributi 8. in distributionibus suis hûc & illûc in terra Jehudæ & Benjaminis.

CAP. XII.

Vers. 1. *Et Jeschuba*] Is (fuit) Jehoschuha, 1. summus sacerdos. Vers. 7. *Temporibus Jeschubæ*] Qui fuerunt principes temporibus Jeschubæ, Summi sacerdotis. Vers. 8. *Super hymnos*] (הירות est) species instrumenti Musici, * ad dicendum hymnum. Vers. 9. *Per custodias*] Sicuti reperimus in verbis dierum, quòd Levitæ fuerint divisi in viginti quatuor custodias. 2. Vers. 10. *Et Jeschuba genuit Jozakimum &c.*] Omnes isti, qui in hoc textu (recensentur) fuerunt summi sacerdotes. ** Vers. 12. *Temporibus autem Jozakimi,*] Qui fuit summus sacerdos, fuerunt sacerdotes isti, hi fuerunt.

Sss s 2

prin-

4. Hebr. למעשה, sic enim juxta Mstum 1. legendum est pro למעשה, prout in editionibus hactenus excusis mendosè habetur. 5. Prout suprâ v. 16. h. cap. habetur, ubi vide notas. 6. Sic istud הוצן vertere volui cum Buxt. in Lex. Chald fol. 816. Junii ac Tremellii versio habet: administrator regis. 7. Hebr. אל המלך, in Msto 1. postea adduntur ista: כשרותם א"י לר"י פי"ש i. e. (v. 25. h. c.) in agris eorum] en leur país (linguâ Gallicâ, Latinè: in terris sive regionibus eorum.) 8. Hebr. מחלקין, sic benè in Msto 1. hic legitur,	1. Jozadaki filius, de quo vid. Hagg. c. 1. v. 1. & Zachar. c. 6. v. 11. conf. & suprâ Nehem. c. 7. v. 7. n. 4. * Conf. hic not. ad 1. Chron. c. 16. v. 7. n. 10. 2. Sive: observationes, Hebr. משמרת, de quibus vid. 1. Paralip. c. 25. v. 9. & seqq. conf. & infrâ v. 12. h. c. n. 4. ** Sunt, qui ex recensione generis Jeschubæ, summi sacerdotis, quæ hic habetur, quæ ad quintam usque ipsius generationem se extendit, colligunt, Nehemiam non esse istius libri autorem, conf. quæ suprâ ad Nehem. c. 1. v. 1. Sign. * & ad 1. Chronic. c. 3. v. 12. n. 18, notata sunt.

principes, primarii paternarum familiarum per custodias suas. Eod. vers. 12. *Seraja (fuit) Meraja*] Quoad custodiam 3. Serajæ fuit Meraja princeps familiæ paternæ, & quoad custodiam Jirmejæ fuit Chananja princeps familiæ paternæ, & sic (intelligendum est quoad) omnes istos, (qui hîc recensentur;) dum autem non omnes viginti quatuor custodias 4. hîc exposuit, non adeò accuratè consideravit textus, ut illas omnes enumeraret. Vers. 22. *Levitæ temporibus Eliaſchibi*] Levitæ isti fuerunt principes familiarum paternarum in custodiis Levitarum temporibus Eliaſchibi, summi *** sacerdotis; sacerdotes autem, qui recensentur paulò antè, 5. fuerunt principes familiarum paternarum, in custodiis suis, temporibus Eliaſchibi. Eod. vers. 22. *In regno*] Durante regno Darii evenit res ista. Vers. 23. *Usque ad tempora Jochananis*] Omnes isti, qui fuerunt principes paternarum familiarum inter Levitas, usque ad tempora Jochananis, summi sacerdotis, recensentur ibi in verbis dierum. 6. Vers. 24. *Custodia è regione custodia*] Nam distributi erant in custodias (seu classes) suas, ut dicerent cantica. Vers. 25. *Janitores (in) custodia*] Janitores fuerunt in custodia sua, ut custodirent portas templi. Eod. vers. 25. *In liminibus*] (Istud בַּסִּיפִי positum est) pro בְּסִיפֵי i. e. in liminibus portarum. 7. Vers. 26. *Isti (fuerunt) temporibus Jojakimi*] Isti fuerunt janitores temporibus Jojakimi. Vers. 27. *In dedicatione autem muri Hierosolymæ*] Quando perfectus fuit murus urbis ad consecrandum urbem. Eod. vers. 27. *Et celebrationibus*] (Istud וְבִהְיוֹתָם הַלְלוֹתָם hîc significat:) וְבִהְיוֹתָם i. e. & gratiarum actionibus. Vers. 28. *Et ex planitie,*] Quæ circa Hierosolymam erat, venerunt cantores. Vers. 30. *Et mundati sunt sacerdotes*] Primum, mundârunt seipsos, postea mundarunt (etiam) alios. Eod. vers. 30. *Et portas atque murum*] Ne esset ibi immundities in urbe. Vers. 31. *Super murum*] Ut consecraret urbem, & iverunt principes, domus judicii 8. ut & sacerdotes atque Levitæ cum duobus laudantium choris circa urbem, sicuti id omne exponitur in tractatu Talmudico: Schevuoth, † ad consecrandum urbem. Eod. vers.

31.

3. Varablus in notis h. loc. sic exponit: in custodia Serajæ i. e. in classe & vice Serajæ erat Meraja, princeps familiæ scilicet, sic in sequentibus.

4. Sive: observationes i. e. classes seu vices, conf. suprâ v. 9. h. c. n. 2.

*** Verba ista: summi sacerdotis &c. usque ad: in regno, absunthic in Hebræo à Msto 1.

5. Videlicet suprâ v. 10. h. c. ubi vide notas.

6. Conf. 1. Chron. c. 9. al. c. 10.

7. Eodem modo exponitur hic ab Aben-Esra & in Michlol Jophia R. Jac. Abendana.

8. Curia, Hebr. בֵּית דִּין, consistorium judiciale.

† Vid. Schevuoth, fol. 15. a.

31. *Duos choros*] Duas classes 9. laudantium unaquaque classis vocatur תורה i. e. laudatio. 10. Eod. vers. 31. *Et processiones (erant) ad dexteram*] Quando (chori isti) egrediebantur ex urbe, ut illam circumirent, processerunt ad partem dexteram. Vers. 34. *Jebuda & Benjamin*] Duo principes fuerunt isti. Vers. 36. *Et fratres ejus*] Socii Zachariae, sacerdotis. Vers. 37. *Et ad portam fontis*] Antè portam fontis processerunt circà urbem. Eod. vers. 37. *Et ex adverso ipsorum ascenderunt*] Et antè ipsos ascenderunt à porta fontis ad gradus urbis Davidis; gradus autem isti fuerunt in muro. Vers. 38. *Secundus verò celebrantium chorus procedebat ex adverso*] Altera celebrantium classis, quæ fuit secunda ei, quæ sibi associata erat, procedebat ex adverso sociæ suæ pariter, (æqualiter ac simul) non altera post alteram. Eod. vers. 38. *Et ego sequebar*] Et ego sequebar istum laudantium chorum. Vers. 39. *Et substiterunt*] Ibi substiterunt, ne amplius procederent. Vers. 40. *Duo illi laudantium chori*] Nam deferebant istos 11. ad domum Sanctuarii. Vers. 41. *Tubis*] Tubas inflabant præ gaudio suo. Vers. 44. *Et præfecti fuerunt*] (Verbum יפקרו hîc) significat præfecturam. Eod. vers. 44. *Conclavia*] (Vox הנשיכות hîc posita est) pro הלשכות i. e. conclavia domus Sanctuarii. Eod. vers. 44. *Ut introferrent ad ea*] Et ad illa conclavia deferebant omnes dationes sacerdotum & Levitarum, qui exinde illas inter se dividebant. Eod. vers. 44. *Portiones*] (Vox מנחות posita est) pro מנות i. e. portiones. 12. Eod. vers. 44. *Sacerdotibus ac Levitis*] Sacerdotes auferebant id, quod ipsis conveniebat ac Levitæ id, quod sibi competebat, qui ibi stabant & ministrabant coràm Sancto illo Benedicto cum laudibus & celebrationibus. Vers. 47. *Portiones*] (Dictio מניות posita est) pro מנות i. e. portiones. 13. Eod. vers. 47. *Et consecrabant Levitis*] Et dabant decimas Levitis, ipsi autem (Levitæ) auferebant decimas de decimis easque dabant sacerdotibus.

SSS S 3

CAP.

9. Catervas, cœtus, sic vocem לחמי hic vertere possis, conf. n. sequ. 10. Rabbiniper hanc vocem intelligunt duos panes laudis, qui fuerunt fermentati magnos autem ideò vocat textus iste, quoniam in quolibet fuerunt tres species azymi, nempe לחם i. e. placentæ, ירקקן i. e. lagana & חביכה i. e. frixum, species autem fermenti fuit respectu omnium, ideò vocavit illos S. Scriptura magnos sic habetur in capite secundo tractatus Talmudici. Sche

vuoth, prout allegatur in Michlol Jophi h. loc. conf. v. 40. n. u. h. c.

10. Hoc nomine intelligitur chorus sive cœtus laudantium & celebrantium, vid. num. præced. 9.

11. Puto hic intelligi duos panes laudis, de quibus vide not. ad v. 31. h. c. n. 9.

12. Conf. not. ad v. 47. h. c. n. 13.

13. Vid. not. ad v. 44. h. c. n. 12. & c. sequ. 13. v. 17. n. 34.

CAP. XIII.

Vers. 3. *Omnem miscellaneam turbam*] Omnem mixturam populorum, sicuti (habetur in illo loco :) quin etiam miscellanea turba multa ascendit cum eis. ^{1.} Vers. 4. *Anteà autem*] Antè id tempus autem. Eod. vers. 4. *Propinquus Tobia*] Iste Eliaschib, sacerdos, fuit propinquus Tobia, qui extitit socius Sanballati, ac sacerdos ille reposuerat ibi vasa Tobia. Vers. 5. *Et fecerat*] Eliaschib. Eod. vers. 5. *Prius*] Ibi reponebant prius, quàm ego venirem Hierosolymam. Eod. vers. 5. *Præceptum* ^{2.} *Levitarum*] Dationes (seu portiones,) quæ debentur Levitis. Vers. 6. *In toto autem hoc*] In omni autem istud negotio veneram ad regem (Darium) & reversus eram Babylonem (nec eram Hierosolymis.) Eod. vers. 6. *Exorata est mibi venia*] Dederat enim mihi (rex Darius) facultatem ascendendi Hierosolymam & revertendi. Vers. 9. *Et dixi*] Præcepi, ut mundarent, & mundaverunt conclavia &c. Vers. 10. *Portiones*] (Vox מניות posita est) pro מנות i. e. portiones. ^{3.} Eod. vers. 10. *Non fuissent datae*] Quòd Israëlitæ non eò detulerint dationes (seu portiones Levitarum) & propterea illi diffugerint & abierint hinc & inde, ut peterent dationes suas & quòd ideò operam haud dederint ministerio suo. Vers. 11. *Et congregavi illos*] Congregavi sacerdotes atque Levitas, ut constituerem eos in custodiis suis ad ministeria sua (obeunda) omnesque Israëlitæ eò adferebant ad illos dationes suas, quoniam fideles erant, ut dationes illas inter se distribuerent. Vers. 15. *Acervos*] Manipulos frumenti. Eod. vers. 15. *Et contestatus sum*] Testarò admonui illos, ne ita facerent. Eod. vers. 15. *Quo die vendebant commeatum*] Eo die, quo vendebant alimenta & commeatum, (vox ציר hîc significat) idem, quod (in illo loco :) & dedit illis ציר i. e. viaticum ^{4.} ad iter. Vers. 16. *Et Tyrii*] Mercatores Tyri adferebant pisces ad vendendum. Vers. 19. *Et fuit, cum obumbrarentur*] Quando inclinabant umbræ vespertinae Sabbathi in portis præcepi, ut clauderentur portæ urbis nec aperirentur usq; ad sequentem diem Sabbathi, ne mercatores ingrederentur urbem, ut merces suas venderent, ne Israëlitæ profanarent Sabbathum propter ipsos.

1. Sicuti Exod. c. 12. v. 38. habetur, ubi in Raschi notis eodem, quò hic modò exponitur, vid. ibid. n. 166. & n. 167.

2. Hebr. מצות, sic in textu sacro; sed in Ra-

schî nôtis hic legitur: מנות i. e. portiones.

3. Conf. c. præc. 12. v. 47. ibique n. 13.

4. Seu: commeatum, vid. Genes. c. 42. v. 25.

ipfos. Vers. 20. *Et pernoctârunt*] Et mercatores atq; negotiatores pernoctabant die Sabbathi extrâ Hierosolymam semel atque iterum, quò Israëlita venirent & aperirent portas atque ab ipsis emerent die Sabbathi. Vers. 21. *Et dixi illis*] Testatò admonui illos mercatores. Eod. vers. 21. *Si itemveritis*] Si secunda vice id feceritis. Eod. vers. 21. *A tempore isto*] Ab isto die ac deinceps non venerunt die Sabbathi. Vers. 23. *Duxerant uxores*] Quod duxerint sibi uxores alienigenas. Vers. 24. *Ex parte loquebantur*] Multi ex eorum liberis loquebantur linguâ Aschdodicâ, sicuti eorum matres. Vers. 25. *Et percussi*] Verberibus illos † affeci, (jussi,) ut flagellationibus cœderentur, quò eos increparem & commonefacerem. Vers. 26. *Etiam illum ad peccandum induxerunt*] Multò magis 5. vos peccabitis per mulieres vestras alienigenas, & hoc est, quod paulò post dicitur: & vobis an auscultabimus &c. 6. per interrogationem (istâ sunt intelligenda,) ac si diceret: Salomo, rex Israëlitarum deprehensus fuit peccâsse per fœminas suas elienigenas, etiam vos uxores duxistis alienigenas, ut peccaretis. Vers. 28. *Et è filiis Jojada*] Qui fuit gener Sanballato, i. e. unus ex filiis Jojadae fuit gener Sanballati, hostis Judæorum, hunc fugavi à me, ne exploraret (urbem) Hierosolymam propter illius (Sanballati) affinitatem, (hunc fugavi à me,) ne specularetur urbem ejusque exitus & aditus. Vers. 29. *Recordare horum*] Boni 7. quod fecerunt. Vers. 31. *Temporibus condictis*] Certis temporibus cædebant ligna ad struem. 8. Eod. vers. 31. *Et ad primitias*] Quo-

† Confer. hic, tract. Talm. Moëd. katon, fol. 16. a.

5. Sensus est: si Salomonem, regem sapientissimum Deoque dilectum fœminæ alienigenæ ad peccandum induxerunt, multò magis vos peccabitis &c.

6. Prout versu sequ. 27. h. c. habetur, id est: an factum istud vestrum dissimulabimus & feremus?

7. Alii sensu contrario istud exponunt: in malum, nempe: recordare eorum in malum i. e. in perniciem illorum, sic Vatablus h. loc. conf. & Aben-Esra, qui etiam recordationem istam exposuit in malam partem, confer. hic vers. 1, h. cap. ubi habetur: וזכרה לי אלהי

לסיובה i. e. memento mei, Deus meus, in bonum vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93. b. & Rosch haschana, fol. 32. b.

8. Super altari scil. R. Samuel filius Meir, scribit, quòd à mense Nisan (qui Martio nostro ferè responder,) usque ad diem decimum quintum mensis Ab (qui Julio nostro maxima ex parte responder,) ceciderint quot annis ligna למען המערכה i. e. ad usum struis lignorum super altari, & quòd eo die, quo ab opere isto cædendi ligna cessaverunt, lætati sint eumque vocaverint יום חורבן i. e. diem confractionis falcis sive securis, quoniam frangebant illo die secures, quòd illis non am-

Quoniam adferebant primitias tempore statuto, 9. cuilibet rei tempus suum præfixeram.

amplius opus haberent ad cædendum ligna, vid. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 229. b. med. Josephus de Bell. Jud. l. 2. c. 31. meminit festivitatis apud Judæos, quam appellabant ξυλοφοριῶν i. e. lationum lignorum, qua ligna in templum portare consueverant

ad ignis sacri in extincti pabulum, sic Dan. Huet. in Demonstr. Evang. Propos. 4. c. 5. p. 157. edit. Lips. vid. & Cunæ. de Republ. Hebræ. lib. 2. c. 13.

9. Sive: uno eodemque tempore sic juxta Hebræum.

תהלה לה

ESTER.

I. N. I.

ESTER.

CAP. I.

Erf. 1. *Et fuit in diebus † Abasveri*] Rex Persarum fuit (iste Ahas-
 verus,) qui in regno successit Cyro circa finem septuaginta an-
 norum exilii Babylonici. 1. Eod. vers. 1. *Is est Abasverus*] Ipse
 in improbitate sua (perstitit) à principio suo usque ad finem (vi-
 tæ) suæ. Eod. vers. 1. *Qui regnabat*] i. e. Qui regnum per
 seipsum 2. occupaverat nec ex stirpe regia oriundus erat. Eod. vers. 1. *Ab*
India † usque ad Æthiopiam] Ipse regnabat super centum & viginti septem pro-
 vincias, sicuti ipse regnum obtinebat ab India usque ad Æthiopiam, quæ (pro-
 vincia) sibi invicem conterminæ erant, sic quoque (intelligitur in illo loco :)
 nam ipse dominabatur in tota citeriore parte fluminis à Tiphfach ad Hazzam, 3.
 quia dominabatur † (Salomo) in tota citeriore parte fluminis, sicuti ipse domi-
 nabatur à Tiphfach usque ad Hazzam. Vers. 2. *Cùm sederet rex Abasverus &c.*]
 Cùm stabilitum esset regnum 4. in ipsius manu ; Rabbini nostri id alio modo
 expo-

† Conf. hic tract. Talm. Megilla , fol. 10. a. b. & fol. 11. a.

1. Plerique Chronologi ab hac Commentato-
 ris nostri sententia recedunt, quorum opini-
 onem hic recensere brevitatis causa super se-
 deo, vide præ aliis Isaac. Vossii Canonem
 Chronologicum p. m. 315. qui scribit, Estheram
 fuisse conjugem Artaxerxis Longimani, conf.
 infra c. 2. v. 16. Sign. * & Alsted. Chronol. Tit.
 XI. p. 126. ubi Chronologia libri Esther, habe-
 tur, it. ejusd. Tit. 17. ubi de Persarum Mo-
 narchia, vide & interpretum, in primis Junii
 ac Tremellii not. h. loc. ut & Dan. Huetii De-
 monstr. Evang. Propos. 4. c. 14. p. 370. edit.
 Lips. ubi fusius agitur, quisnam libri Esther

fit autor, conf. & Seder Olam c. 29. ac not.
 in שפתי חכמים h. loc. it. not. ad Esræ c. 4. v. 6
 n. 4. & Bellarmin. de verbo Dei, Tom. 1.
 lib. 1. c. 7.

† Vid. dict. tract. Talm. Megilla, fol. 11. a.

2. Id est: propria autoritate & violentâ regni
 occupatione, confer. not. in שפתי חכמים
 h. loc.

3. Vide 1. Reg. cap. 4. v. 24. confer. & not. in
 שפתי חכמים h. loc.

† Verba ista: quia dominabatur &c. usque ad:
 cùm sederet (v. 2. h. c.) absunt hic in He-
 bræo ab utroque Msto.

4. Explicationis istius Raschianæ rationem vide
 in not. שפתי חכמים h. loc.

exponunt in tractatu Talmudico : Megilla. 5. Vers. 3. *Dominatoribus*] (Vox **שְׁלוֹטָנִים** significat) lingua Persicâ (idem, quod lingua Hebræâ : **פְּרָתִים** i. e. dominatores, Vers. 4. *Multis diebus*] Fecit (Ahasverus) eis convivium. 6. Vers. 5. *Horti*] (Dictio **גִּינֵי** significat) locum olerum. Eod. vers. 5. *Palatii*] (Vocabulum : **בֵּיתָן** significat) locum arboribus consitum. 7. Vers. 6. *Vestimenta* *alba, viridia & hyacinthina*] (Species vestium 8. versicolorum distribuit eis (rex) in strata. 9. Eod. vers. 6. *Prebensa funibus byssinis & purpureis*] Acupicta filis byssinis & purpureis, ista distribuit * eis (rex) super annulis aureis & columnis marmoreis. Eod. vers. 6. *Lectos aureos argenteos*] Ordinavit (sive disposuit rex Ahasverus,) ut super illis sederent ad convivium. Eod. vers. 6. *Super pavimentum*] Pavimenta erant ex porphyrite ac marmore &c. **סִוְחָרָה**, **רָר**, **שֵׁשׁ** **, **בֶּהַט** lapidum pretiosorum species fuisse Rabbini nostri exponunt, 10. & juxta simplicem S. Scripturæ sensum sic eorum nomina (erant) Vers. 7. *Et ut potum præberent*] (Istud : **וְהַשְׁקוּת** ponitur) pro : **וְלַהֲשִׁקוּת** i. e. & ut potum præberent. 11. Eod. v. 7. *Diversa erant*] (Istud : **שְׁוִיָּים** significat :) **מִשְׁוִיָּים** i. e. diversa à se invicem (discrepantia,) sic quoque (dictio illa **שְׁוִיָּים** accipitur in illo loco :) & jura eorum **שְׁוִיָּים** i. e. diversa sunt; 12. Rabbini autem nostri exposuerunt id, quod exposuerunt. 13. Eod. vers. 7. *Et vinum regum erat multum*] (Istud : **רַב** hic ponitur pro :) **חֲרִיבָה** i. e. multum, Rabbini nostri dicunt, quod (rex) unicuique ex illis biben-

5. Hebr. **מַגֵּל**, est is liber decimus partis secundæ operis Talmudici, agens de festo Purim &c. vid. Megilla, fol. 10. b. & fol. 11. a.

6. Loci istius explicationem vide in not. **שֵׁשׁ** h. loc. it. tract. Talm. Megilla, fol. 12. a.

7. Alii horum interiorum, vide Buxt. Dictionar. Hebr. hac voc.

8. Interpretes alii non vestimenta; sed aulæ, quæ protensa erant, hic intelligenda esse putant.

9. Nempe, ut substernerentur & super illas vestes recubarent hospites invitati, dictio **הִצָּעוּ**, quæ hic habetur, est à radice **יָצַע**, unde **הִצָּעוּ** i. e. stravit, in Msto 1. pro **לְהִצָּעוּת** legitur : **לְהִצָּעוּת**, mendosè, ut puto.

* Vel : expandit, nam & sic istud **פָּרַס** five **פָּרַשׁ**, prout in Msto 1. hic habetur, interpretari possis.

** Hæc & sequentia, usque ad : & ut potum præberent (v. 7. h. c.) absunt hic in Hebræo à Mstb 2.

10. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 79. b. princ. it. tract. Talm. Megilla, fol. 12. a.

11. Explicationis istius Raschianæ declarationem vide in not. **שֵׁשׁ** h. loc.

12. Sicuti infra Esther. c. 3. v. 8. habetur.

13. Quando Commentatori nostro Rabbino- rum expositiones non admodum placent vel illæ à sensu literalis nimis remotæ sunt, ipse uti solet hisce verbis : **יְהִי מִן־הַדְּרָשׁ** i. e. exposuerunt, quicquid exposuerunt, conf. c. sequ. 2. v. 5. n. 3. & ejusd. not. ad Thren. c. 1. v. 15. Sign. * & ad Judic. c. 16. v. 21. n. 11. item ad 1. Sam. c. 1. v. 11. & v. 25.

bibendum dederit vinum, quod vetustius erat ^{14.} illo (homine, qui bibebat.)
 Vers. 8. *Secundum legem*] Quoniam sunt convivia, ubi (convivæ) accumben-
 tes coguntur ad ebibendum vas magnum, quod interdum aliquis non, nisi dif-
 ficulter, exhaurire potest; ast hic non erat, qui cogebat. Eod. vers. 8. *Fun-*
daverat] (Verbum יסד) significat: יסד i. e. fundamentum, ac si diceret (hic
 S. Scriptura:) sic ordinaverat ac præceperat (rex Ahasverus.) Eod. vers.
 8. *Unicuique magistra *** domus sue*] i. e. omnibus principibus convivii,
 (videlicet:) principi pistorum, principi coquorum & principi pocillato-
 rum. Eod. vers. 8. *Ut facerent secundum uniuscuiusque voluntatem*] Ut uni-
 us cuiusque voluntatem (adimplerent.) Vers. 10. *Die septimo*] Rabbini
 nostri dicunt, quod fuerit Sabbathum. ^{15.} Vers. 12. *Sed renuit regina Vasthi*]
 Dicunt Rabbini nostri, quod lepra effloruit ^{16.} in illa (regina, eum in finem,) ut
 renueret & (propterea) interficeretur, quoniam ipsa denudaverat filias Israëli-
 tas & per illas die Sabbathi opus peregerat, (ideò) decretum (Divinum) super
 illa factum est, ut (& ipsa regina) interficeretur nuda ^{17.} die Sabbathi. Eod.
 vers. 12. *Et iratus † est*] Quia verba ignominiosa ei (regi Ahasvero) renun-
 ciari curaverat. Vers. 13. *Nam sic verbum regis*] i. e. Nam sic mos erat regis
 in omni iudicio, ut proponeret rem coram omnibus, qui noverant jus & iudicia.
 Vers. 14. *Et qui propinquus ei ‡ erat*] Ut res illius (regis) ordinaret (seu pro-
 poneret) coram illis, * hi erant: Carschena, Schetar &c. Vers. 15. *Secun-*
dum legem quid faciendum] Redit (hic S. Scriptura) ad (illa verba:) & dixit
 rex sapientibus. ^{18.} Vers. 16. *Perversè egit*] (Istud: עושה) significat: עון
 i. e. perversitatem. Vers. 17. *Nam prodibit factum reginae ad omnes fœminas*]
 Istud, quod (reginae) spreverit regem, (prodibit) ad omnes mulieres, ut etiam

Ttt t 2

illæ

^{14.} Vel: quod vetustius erat, quàm ille, qui bi-
 bebat, quod tempore superabat, eum, qui bi-
 bebat, nam Rabbini vocem יב, quæ hic in tex-
 tu sacro habetur, exponunt, quod illa hoc
 loco significet יב יב i. e. vetustum sive an-
 nosum, videnot. in שפתי חכמי h. loc. it. tract.
 Talm. Megilla, fol. 12. a.

*** Verba ista: unicuique magistro &c. usque
 ad ut facerent, absunt hic in Hebræo à Msto
 1. adjiciuntur autem post verba: ut unius-
 cuiusque voluntatem.

^{15.} Conf. hic not. in שפתי חכמי, ubi caput pri-
 mum tractatus Talmudici: Megilla, allega-
 tur, videlicet fol. 12. a.

^{16.} Explicationis istius ratio adducitur in notis
 שפתי חכמי h. loc. ubi videsis.

^{17.} Vide hic Medrasch Jalkut, sicuti in notis
 שפתי חכמי allegatur, fuit autem regina Vasthi
 regio semine orta & quidem neptis Nebucad-
 nezaris, prout R. Salomo ad Esai, c. 14. v. 22.
 notavit.

† Conf. tract. Talm. Megilla, fol. 12. a.

‡ Vid. dict. tract. Talm. Megilla, fol. 12. a.

* Conf. hic Megilla, fol. 23. a. & Sanhedrin,
 fol. 10. b.

^{18.} Quæ verba v. præc. 13. h. c. habentur.

illæ contemnant maritos suos. Vers. 18. *Dicent principes (fœminæ) Persidis & Media*] Omnibus principibus regis verbum istud, ecce brevitate sermonis hîc utitur S. Scriptura. 19. Eod. vers. 18. *Et satis (erit) contemptus*] Atque erit in re ista multum contemptus & iræ. Vers. 19. *Verbum regium*] i. e. Edictum regium ultionis, quò præcipiatur, ut regina interficiatur. 20. Eod. vers. 19. *Et scribatur inter leges Persidis & Media*] In libris statutorum & consuetudinum regni. Eod. vers. 19. *Uti non violetur*] Statutum istud inter illos (subditos regis,) ut sit istud decretum ** atque lex unicuique fœminæ, quæ spernit maritum suum. Eod. vers. 19. *Quòd non venerit Vasthi*] Et propterea illa sit occisa. 21. Vers. 22. *Et loquatur secundum linguam populi sui*] Cogat (maritus) uxorem suam, ut discat linguam suam, si illa aliâ loquatur linguâ. 22.

CAP. II.

Vers. 3. *Et constituat † rex præfectos*] Quoniam unicuique præfectio notæ erant fœminæ pulchræ, ‡ quæ in provincia erant. Vers. 1. *Recordatus est Vasthi*] (Nempè:) pulchritudinis ejus, & dolore affectus fuit (rex Ahasverus.) Vers. 3. *Mundities earum*] (Istud: תמרוקיהן significat) illas res, quæ nitorem afferunt, sicuti verbum: מרק usurpatur in illo loco:) ומוֹר i. e. & extergetur & immergetur, 1. oleum scil. suave (sive Arabicum) atque (cœteræ) species oleorum & aromatum, quæ mundant & delicatam (seu nitidam) reddunt carnem. 2. Vers. 5. *Vir Judeus*] (Ideò vocatur,) quia deportatus fuit cum exulibus Judaicis, omnes illi, qui in exilium abducti fuerunt cum regibus Judææ, nominati sunt Judæi * inter gentes, quamvis illi ex alia tribu fuerint. Eod. vers. 5. *Vir femini*] Benjamita fuit, sic juxtà sensum literalem

19. Vide, quæ de locutione elliptica ad Genes. c. 1. v. 1. n. 27. notata sunt, conf. & infra c. 3. v. 7. n. 2.

20. Hebr. שְׂמֵרָה לְרוֹגֵי, absunt ista hic ab utroque Msto, conf. quæ paulò post n. 21. h. v. 19. notata sunt.

** Vid. hic tract. Talm. Megilla, fol. 9. a.

21. Conf. hic not. in שְׂמֵרָה חַבֵּם ubi loci istius explicatio habetur, vide & paulò antè n. 20. & infra Esther c. 9. v. 26. n. 12.

22. Vid. tract. Talm. Megilla, fol. 9. a & fol. 12. b.

† Verba ista: & constituit rex &c. usque ad recordatus est Vasthi, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

‡ Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 12. b. Sicuti Levit. c. 6. v. 21. habetur.

2. Sive: cutem, in notis ad librum Præc. Jud. part. 2. p. 224. a. princ. מֶרְקָה scribitur, exinde dici, quia מֶרְקָה וְהִמָּחַר וּמִנְקָה אֶת הָעוֹר i. e. abstergit inquinamentum carnis eamque efficit mundam sive nitidam.

* Vid. hic tract. Talm. Megilla, fol. 12. a. b. & fol. 13. a. & fol. 18. b. it. fol. 19. a.

ralem (S. Scripturæ hujus loci est explicatio ;) Rabbini autem nostri exposuerunt, quicquid exposuerunt, 3. Vers. 7. *Sibi in filiam*] Rabbini nostri exponunt (istud : לְכַת i. e. in filiam, quod significet :) לְבֵית i. e. in domum, (nempè :) in uxorem, 4. Vers. 9. *Et celeriter dedit ei mundum ejus*] Festinanter expedit ea, quæ ad illam (Estheram) spectabant præ cæteris omnibus. Eod. vers. 9. *Quas conveniebat dare ei*] Ut ei ministrarent & sic faciebant omnibus (puellis in regium ** gynæceum deductis ;) Rabbini nostri exposuerunt id, quod exposuerunt, 5. Eod. vers. 9. *Et mutavit eam*] (Verbum יִשְׁנָה hîc significat :) שִׁנָּה אֹתָהּ i. e. mutavit eam. 6. Vers. 10. *Ne indicaret*] Ut existimarent, illam (Estheram) esse ex familia contemptibili eamque (eò citius ex regio gynæceo) dimitterent, 7. nam, si scivissent, quod ipsa ex familia regis Sauli fuisset, eandem vi retinuissent. Vers. 11. *Et quid de ea fieret*] Hic fuit unus ex duobus justis, quibus indicium salutis (sive conservatio- nis) fuit datum, (isti fuerunt :) David & Mardochai ; David (quidem, de quo) dicitur : tùm leonem, tùm ursum percussit servus tuus, 8. cogitaverat (secum David) non evenit mihi res ista, nisi, ut propterea fiduciam capiam pugnandi cum isto (Gigante Goliatho ;) sic quoque Mardochai cogitavit, non evenit justæ isti (puellæ Estheræ ;) ut accipiatur ad concubitum incircumcisi (regis Ahasveri,) nisi, ut surrectura sit ad servandum Israëlitas, ideò (Mardocheus crebrò) circumivit, ut sciret, quid tandem ei eventurum esset. Vers. 12. *Tempus*] (Dictio illa : תֵּן significat :) זֶמַן i. e. tempus. 9. Vers. 13. *Omne, quod dice-*
Ttt t 3 *bat*

3. Confer. quæ ad c. præc. i. v. 7. n. 13. & infra ad v. 9. h. c. n. 5. notata sunt.

4. Vide, quæ infra ad Esther. c. 4. v. 16. n. 11. dicta sunt, confer. & not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc. ubi caput primum tractatus Talmudici: Megilla, allegatur, vid. Megilla fol. 13. a. fuit autem Esthera etiam dicta: Hadassa, h. vers. 7. cur ita dicta fuerit, vid. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 148. a. fin. convenit nomen istud ferè cum nomine Atossa, quæ Dary Hystaspis uxor fuit, uti habetur apud Herodot. lib. 1. alleg. Bellarmin. de Verbo Dei Tom. 1. lib. 1. c. 7. unde & nonnulli statuunt, hunc Darium Hystaspis esse Ahasverum sive Artaxerxem, Estheram maritum, vid. Bellarmi. loc. alleg. fol. 8. a.

5. Conf. quæ paulò antè ad v. 5. h. c. n. 3. no-

tata sunt, vide & not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. l.

6. Nimirum præ cæteris puellis meliorem eî conditionem in gynæceo dedit, confer. Junii ac Tremellii versio Latina h. loc. it. tract. Talm. Megilla, fol. 13. a.

7. Ad illustrationem hujus loci facit id, quod tradunt Rabbini, nempè, quod Esther semet occultaverit, ne in regium Ahasveri palatium deduceretur & quod illa invita eò adducta fuerit, conf. infra Esther. c. 4. v. 16. n. 9.

8. Sicuti i. Sam. c. 17. v. 36. habetur, conf. & v. 37. dict. c. 17. ubi ferè eadem, quæ hic, notata reperiuntur.

9. Ab aliis dictio תֵּן vertitur terminus, ordo, conditio, Commentatoris nostri expositioni consentit etiam Michlol Jophi confer. tract. Talm. Schabbar, fol. 80. b. & Pesachim, fol.

bat] Omnis generis lusus & instrumenta Musica. Vers. 14. *Ad gynacéum secundum*] (Vocabulum : שני hîc ponitur, pro :) השני i. e. secundum (five alterum) illud. Vers. 16. *Mense decimo*] (Est istud) tempus frigoris, ubi corpus corpore fovetur, 10. ordinaverat Sanctus ille Benedictus tempus istud, ut ipsa (Esthera) ab illo (rege Ahasvero) tantò magis amaretur. * Vers. 17. *Præ omnibus* ‡ (cæteris) mulieribus] Maritatis, nam etiam mulieres maritatas congregaverat (rex Ahasverus.) Vers. 18. *Et immunitatem provincius concessit*] In honorem ejus (reginæ Estheræ, recens ductæ) remisit eis tributum, quod illis impositum erat. Eod. vers. 18. *Et dedit munus*] Misit munera eis, 11. idque omne (rex ideò fecit,) ut eam pelliceret, an fortè progeniem suam esset indicatura; sed nihilominus. Vers. 20. *Esther non indicabat genus suum* **] Quoniam Mardocheus sedebat in porta regis, qui eam admonebat: nutu indicans (ne ipsa genus suum manifestaret.) Vers. 21. *Immittere manum*] (Nempè,) ut venenum mortiferum ei bibendum *** darent. Vers. 22. *Et res innotuit Mardachæo*] Quoniam illi verba sua coràm ipso (Mardocheo) linguâ Tarficâ 12. proferebant nec sciebant, quòd Mardocheus septuaginta linguas calleret, 13. erat enim

43. a. it. Megilla, fol. 13. a. & Moëd katon, fol. 9. b. it. Menachot, fol. 86. a.
 10. Vel: ubi commodum sive oblectamentū caput corpus, id enim נהנה hic propriè significat.
 * Simile si non idem exemplum, de Aspasia, quam primùm Cyrus, deim Artaxerxes amavit, vide apud Ælian. Variar. Histor. libr. 12. c. 1. conf. & suprâ Esther. c. 1. v. 1. n. 1.
 ‡ Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 7. a.
 11. Nempè: principibus, sic Rabbini, exponunt; sed juxtâ utrumque Mstū pro לה i. e. eis, (sicuti in exemplaribus, hætenus vulgatis, legitur, (reponendum est: לה i. e. ei, nempè: reginæ Estheræ, recens in uxorem ductæ, atque hoc modo etiam in notis Junii & Tremellii hic exponitur idque menti Commentatoris nostri magis convenire videtur, dum paulò post ipse scribit, quòd rex hoc ideò fecerit, ut Estheram induceret ad indicandum, quæ namejus profapia esset, conf. not. in שפתי חכמי h. loc. ubi caput primum tractatus Talmudici: Megilla, fol. 13. a. ut & Raschi liber: En Jacob, allegantur.
 ** Hebr. מולדת, in Msto 2. postea adduntur

ista: ובהקין בתולות שנים לקנאת אותה אולי תגיד מולדתה וא"עפ כן אין אסתר מגדת מולדתה i. e. (v. 19.) & cùm virgines iterum congregarentur] (nempè,) ut illam (rex) ad æmulationem concitaret, quò fortè (hoc modo in duceretur,) ad indicandū progeniem suam; sed ne sic quidem Esthera indicabat progeniem suam, quoniā Mardocheus &c. conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 13. a.
 *** Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 13. a.
 12. Nam Bigthan ac Theres, qui contrā regem conjuraverant, ex Tarso erant oriundi, uti in Megilla fol. 7. a. habetur, allegante Buxt. in Lex. Chald. fol. 917. conf. & Lightfoot. Centur. Chorogr. c. 36. p. 71. edit. Lips.
 13. Nemini enim honor ille exhibitus fuit, ut Synedrii magni affessor fieret, nisi ei, qui 70. linguas calleret prout Judæi fabulantur, idem etiam de regibus Ægypti tradunt Rabbini in Gemara, quam vide apud D. W. agefeil. in Sota, p. 783. n. 3. cæterum verba ista: quòd 70 linguas calleret, absunt hîc in Hebræo à Msto 1.

enim ipse (unus) ex illis, qui sedebant in conclavi, quod ex lapide caeso constructum erat. 14. Vers. 23. *Et scriptum fuit in libro Chronicorum*] (Nempe:) bonum istud, quod Mardocheus exhibuerat regi. 15.

CAP. III.

Vers. 1. *Post res istas*] Postquam creata (sive præparata) erat medela ista, ut illa saluti esset Israëlitis. † Eod. vers. 1. *Extulit rex Hamanem*] Nam Sanctus ille Benedictus creat (seu præparat) medicamentum plagæ Israëlitarum, antequam ille eis inducat istam plagam. Vers. 2. *Incurvabant se & procumbebant*] Nam (Haman) fecerat seipsum Deum, ideò (hîc scriptum est.) Mardocheus verò non incurvabat se nec procumbebat. ‡ Vers. 4. *An perstitura essent verba Mardochei*] Qui dicebat, quòd nuquam esset procubiturus, quoniam ipse Judæus esset, & à cultu idololatræ sibi cavere deberet. Vers. 8. *Et leges regis*] Ad dandum tributum in ministerium regis. Eod. vers. 8. *Non utile est*] Non curæ est, 1. ac si diceret: non expedit (non utile est.) Vers. 7. *Jussit conjici * Pur*] Jussit conjici is, qui conjici jussit, nec explicatur, quisnam (ille fuerit;) utitur autem hîc S. Scriptura sermonis brevitæ. 2. Eod. vers. 7. *Id est: sortem*] S. Scriptura (hîc) exponit, quid sit Pur, nempe: fors ** (videlicet) conjici jussit sortem, quoniam in mense ipse prosperâ fortunâ usus esset. Eod. vers. 7. *De die *** in diem*] Quoniam die mensis rem prosperè gessurus esset. 3. Vers. 9. *Scribatur, ut perdant eos*] Scribantur literæ, ut mittantur ad præfectos provinciarum, quò perdant illos (Judæos.) Vers. 10. *Et*

14. Hebr. לשכת דגויות, sic dicebatur conclave illud, in quo assessores Synedrii magni conveniebant, de quo vide plura apud D. Wagenseil. in Sota p. 232. n. 9. & in Confut. Carmin. Lipm. p. 322. confer. & Cantic. c. 4. v. 4. n. 46.

15. Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. b. & fol. 15. b. it. Avot, fol. 13. b. & Cholin, fol. 104. b.

† Hebr. מרדכי, in utroque Msto pro eo legitur: למרדכי i. e. Mardocheus, confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 19. a.

‡ Confer. tract. Talm. Megilla, fol. 19. a.

1. Sic Hebr. משם hic interpretor, confer. de isto

verbo infra Esther. c. 5. v. 13. n. 7.

* Vid. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 7. a. & Megilla, fol. 13. a.

2. Confer. quæ supra ad c. 1. v. 18. num. 19. notata sunt.

* Hebr. גורל, in utroque Msto postea additur: כלשון עבדות i. e. lingvâ Hebræâ.

*** Verba ista: de die in diem &c. usque ad: scribatur, ut perdant (v. 9. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

3. Hebr. יצליח, Galli hodiè dicunt: il reussiro-it bien.

Et amovit rex annulum suum] Hoc fuit concessio 4. cujusvis rei magnæ, quæ petebatur à rege, ut is, qui annulum illum manu gerebat, potestatem haberet in omni re, ad regem spectante. Vers. 13. *Et mittantur literæ*] (Verbum: *נשלוח* hîc ponitur pro *יהיו נשלחים* i. e. mittantur, linguâ vernaculâ: estre transmis, 5. idque (verbum *נשלוח*) est à constructione (sive formâ eadem, quâ dicitur: *נלחום* i. e. pugnando pugnabit, 6. item: *נגלה* i. e. manifestando manifestavi me, 7. item *נרמה* i. e. excindendo excindetur. 8. Eod. vers. 13. *Decimo tertio mensis duodecimi*] i. e. Die decimo tertio illius mensis, qui est duodecimus secundum menses anni. Vers. 14. *Exemplar*] Linguâ Syriacâ (istud: *פתשגן* significat:) narrationem scripti, linguâ vernaculâ: truchement. 9. Eod. vers. 14. *Uti constitueretur lex*] Præceptum erat scripturæ, quod dicebat, ut decretum regis daretur statutum. 10. Eod. vers. 14. *Manifesta sit omnibus populis*] Res ista. Vers. 15. *Et lex data est in (urbe) Susan*] In loco, ubi 11. rex erat, fuit datum (seu promulgatum) decretum eo ipso die, ut ad ea rem essent parati in diem decimum tertium mensis Adar. Eod. vers. 15. *Urbs autem Susan erat perplexa*] i. e. Judæi, qui 12. in illa (urbe) fuerunt, (erant perplexi.)

CAP.

4. Sive: signum datæ potestatis, sic Alexander Magnus exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit, referente Justino Histor. lib. 12. c. 15. n. 12. confer. Kirchmann. de Annulis, cap. 22. ac not. in *שפתי חכמים* h. loc. it. tract. Talm. Megilla, fol. 14. a.
5. Sic reddo hic: *אישט"רא טרמ"יש*, ubi pro *איש טרמ"יש* videtur legendum esse: *איש טרמ"יש* i. e. transmis; in Msto 2. hic legitur: *איש טרמ"יש* i. e. extremis, Latine: ut mittantur.
6. Vide Judic. c. 11. v. 25. confer. & Eccles. c. 9. v. 11. n. 25. & n. 26.
7. Prout 1. Samuel. c. 2. v. 27. habetur, confer. & not in *שפתי חכמים* h. loc.
8. Vide Hose, c. 10. vers. 15.
9. Sic exprimo: *דרישמנ"ט*, in Msto 1. habetur *רשי"אמנט* (sic enim ibi pro: *טריאמוט* legendum puto,) in Nsto 2. habetur *דרשנ"מינט*

Commentator noster infra Esther. c. 8. v. 13. in notis suis exponit: *איגורא מפורש* i. e. epistolam expositam, explanatam, declaratam, confer. quæ in margine ad dict. c. 8. v. 13. n. 4. notata sunt, posses etiam Gallicè reddere: *derinement*, confer. not. ad Esai. c. 16. v. 3. num. 4.

10. Id est: ut decretum regis sit instar legis, ut vim statuti atque legis habeat.
11. Verba ista: in loco, ubi &c. usque ad: *urbs autem Susan*, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
12. Hebr. *שבה*, in Msto 1. postea adduntur ista: *ורב' דרשו במסכ' מנילה שגם הגוים בכור מי' הגג נפל מן הגג* i. e. Rabbi-ni nostri exposuerunt in tractatu Talmudico: Megilla, quod etiam gentes ploraverint (propter istum decretum regium,) qui sedebat super tecto, is cecidit de tecto.

CAP. IV.

Vers. 1. *Mardocheus autem † cognoverat*] Somniator 1. dixerat ei, quòd superi in hanc rem 2. consenserint, quoniam (Judæi) adoraverint imaginem tempore Nebucadnezaris & quòd oblectationem ceperint ex Ahasveri convivio. Vers. 2. *Quia non (permissum erat) venire*] Non moris erat, intrare portam regis cum veste cilicina. † Vers. 3. *Verbum regis & illius edictum*] Quando illi, qui missi erant quique epistolas portabant, ibi transibant, datum fuit edictum in urbe. Vers. 7. *Expositionem argenti*] Explicationem pecuniæ. 3. Vers. 13. *Ne existimes in animo tuo*] i. e. Ne cogites, † (verbum חרמי, quod hîc habetur, accipitur,) sicuti (in illo loco :) & fuit, quemadmodum חרמית 4. i. e. cogitavi, (ut verborum istorum ille sit sensus :) ne existimes in animo tuo, (id est :) ne cogites, quòd evasura sis die cædis in domo regis, dum teipsam nunc non vis periculo exponere, * quoniam dubium tibi est, venire ad domum regis, non impetratâ (intrandi) facultate. Vers. 14. *Et quis novit annon propter tempus 5. istud perveneris*] Et quis novit, an

† Confer. hic tract. Talm. Megilla fol. 15. a.

1. Interpres somniorum vel is, qui per somnia prædicit futura, Hebr. בעל החלום, uti hic habetur, confer. Genes. c. 37. v. 19. ubi Josephus etiam בעל החלום i. e. somniator à fratribus suis vocatur, nonnulli ex Rabbinis id exponunt de angelo, qui somniis præpositus est, alii tradunt, quòd Elias propheta, ad Mardocheum venerit eique dixerit, in cœlis scriptum esse, ut omnes perderentur Judæi Mardocheus autem interrogaverit Eliam: an scriptura ista jam esset obsignata, cumque ipse id affirmasset, dicunt, Eliam adjecisse poenitentiam esse agendam & propter hanc Deum obsignationem illam rescissurum esse, confer. not. in שפתי חכמי, ubi caput 1. tractatus Talmudici: Megilla & Medrasch Jalkut allegantur.

2. Nempè, ut Judæi perderentur ac delerentur confer. num. præc. 1.

‡ Vid. hic tract. Talm. Berachot, fol. 65. a.

3. Id est: exponebatur sive referebatur summa pecuniæ, quam Haman promiserat, se regiis thesauris illaturum esse, vide cap. præced. 3. v. 9.

† Hebr. אל תחשבו, in Msto 2. postea explicati-
onis gratia additur Gallicum verbum: קו"דיר,
quod exprimere possis: cogiter, Latine: co-
gitare,; verba autem ista: ne cogites &c.
usque ad: ne existimes, absunt hic in Hebræo
à Msto 1.

4. Sicuti Numer. c. 33. v. 56. habetur, confer
Judic. c. 20. v. 5. ibique not. & ad Psalm. 48.
v. 10. n. 14.

* Hebr. לסבך, in Msto 2. pro eo legitur: להקין
i. e. ordinare seu dirigere, videlicet rem istam sic
disponere, ut instans vitæ discrimen averta-
tur.

5. Juxta Commentatoris nostri mentem locus
iste sic vertendus esset: & quis novit, an ad
tempus istud perventura sis, prout sequens
illius

Uuuu

an rex tibi benevolus sit futurus anno sequente, qui (Judæorum) cædi est destinatus. Eod. vers. 14. *Ad tempus istud*] Quod tunc erat in (mense) Nisan; 6. tempus autem cædi (destinatum) in mensem Adar 7. anni sequentis (incidebat.) Eod. vers. 14. *Perveneris ad regnum*] An perventura sis ad magnitudinem istam, 8. in qua nunc constituta es. Vers. 16. *Quod non est secundum legem*] Nam, ** non erat jus, ut intraret is, qui haud vocatus esset; est autem explicatio sapientum (Rabbinorum quoad verba ista:) quod non est secundum legem, (nempè:) quod hætenus (venerit Esther ad concubitum regis) invita. 9. nunc autem bona voluntate. Eod. v. 16. *Et quomodocunque *** periero, periero*] Et sicuti incepti ire ad interitum; ita ibo ac moriar; est vero expositio mystica (hujus loci ista:) sicuti perii ex domo patris mei, (ita) à te (ô Mardocheæ!) pereor, nam isto tempore quo ego sponte in ea 10. cum alienigena concumbam, ego tibi prohibita sum. 11. Vers. 17. *Et transgressus est 12. Mardocheus*] Legem (Divinam, quâ prohibitum est,) jejunare die fæcto, (nempè:) primo Paschatis die, nam (Mardocheus) jejunavit decimo quarto (die) mensis Nisan, 13. ut & decimo quin-

to

illius expositio id declarat, confer. num. 8. h. vers.

6. Qui Martio nostro ferè respondet, confer. infra v. 17. h. c. n. 13.

7. Hic mensis Februario nostro plurimum respondet, confer. tract. Talm. Megilla, fol. 15. a.

8. Id est: an perstitura sive permansura sis in ista regia magnitudine, sensus hujus loci secundum Commentatoris nostri mentem hic est: quis novit, an ad tempus istud anni sequentis permansura sis in regia ista dignitate; sed alii plerique interpretes hunc locum sic exponunt: ecquis novit, annon propter istud tempus perveneris ad regnum, Deo sic specialiter dirigente, confer. n. præced. 5. h. v.

** Verba ista: nam non erat &c. usque ad: est autem explicatio, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

9. Vel: præter voluntatem suam, nam hætenus Esther (prout Rabbinii tradunt,) venerat invita ad concubitum regis Ahasveri, utpote alienigenæ & incircumcisi; ast nunc sponte sua ac volens venit ad regem licet mandatum Dei de concubitu, cum alienigena vitando,

transgressura sit idque tum suæ, tum Judæorum, vitæ conservandæ causa fecit, quapropter in summo isto vitæ discrimine constituta delicti veniam à Deo speravit, confer. num. seq. 10. & supra Esth. c. 2. v. 10. n. 7. it. not. in שפתי חבמי h. loc.

** Confer. hic, tract. Talm. Megilla, fol. 15. a. 10. Vel: mea voluntate, non invita, vide, quæ num. præced. 9. h. v. notata sunt.

11. Id est: non possum amplius uxor tua esse, Rabbinii quippe existimant, quod Esther à Mardocheo in matrimonium ducta fuerit, confer. supra Esth. c. 2. v. 7. n. 4.

12. Sic istud: ויעברו hic juxta Commentatoris nostri & Rabbinorum mentem, qui hoc de transgressione seu violatione legis Divinæ exponunt, vertere volui, confer. tract. Talm. Megilla, fol. 15. a. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 102. b. fin. ac not. in שפתי חבמי h. loc. it. tract. Talm. Jevammot, fol. 121. b.

13. Vide, quæ supra ad vers. 14. h. cap. num. 6. de hoc mense dicta sunt in Msto 2. pro בניסן, legitur: בסיון i. e. in Sivan, qui mens-

sis

to ac decimo sexto, nam ecce decimo tertio (die istius mensis) scriptæ fuerunt literæ (de Judæis delendis)

CAP. V.

Vers. 1. *Regno*] i. e. Vestibus regiis, Rabbinī nostri dicunt, quòd induerit eam 1. Spiritus Sanctus, sicuti dictum est: & Spiritus induit Amasajum. 2. Vers. 3. *Usque ad dimidium regni*] i. e. (Usque ad) rem, quæ est in medio ac dimidio regni, † (nimirum intelligitur) domus Sanctuarii, quæ cœpta fuit ædificari tempore Cyri; sed illum pœnituit ac præcepit, ut ab opere desisteretur, Ahasverus quoque, qui post illum regnavit, etiam ipse inhibuit opus; est verò sensus simplex S. Scripturæ: etiamsi petieris à me dimidiam partem regni, dabo (illam) tibi. Vers. 4. *Veniat rex & Haman*] Rabbinī nostri dicunt multas rationes hac in re, quidnam viderit 3. Esther, ut invitaret Hamanem, (nimirum dicunt, illam istud ideò fecisse,) ut ad æmulationem incitaret regem ac principes contrà illum (Hamanem,) quò rex * in suspicionem adduceretur, ac si ipse (Haman) ab illa (regina) amaretur, & (ut rex) illum interficeret, ** prætereà aliæ plurimæ rationes (à Rabbinis adducuntur.) Vers. 5. *Ad computationem*] Omne convivium vocatur (linguâ Hebraicâ) vini 4. nomine, quia illud est præcipuum. 5. Vers. 8. *Et cœnis faciam juxta verbum regis*] (Videlicet) istud, quod omnibus diebus à me petisti, (nempè,) ut revelarem tibi populum meum & progeniem meam. Vers. 10. *Et cohibuit se*]
Uuu u 2 i. e.

sis Majo nostro maxima ex parte respondet; sed errorem sive mendum describentis id. esse puto.

1. Nempè: Estheram, respicitur hic ad verbum: הלבוש, quod in textu sacro habetur ac significat: induta fuit.

2. Prout 1. Paralip. c. 12. v. 18. habetur, confer. not. in שפית חכמים, ubi tractatus Talmudici: Megilla, c. 1. allegatur, vid. Megilla, fol. 14. b.

† Id est: rem, quæ valet dimidium regni seu: quæ æquat pretiò dimidiam partem regni; conf. dict. tract. Talm. Megilla, fol. 15. b.

3. Id est: quid in mentem venerit Estheræ, quodnam ejus propositum fuerit, conf. dict. tract.

Talm. Megilla, fol. 15. b.

* Verba ista: quò rex in suspicionem &c. usq. ad: ad computationem, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

** Vel: ut (Haman) illum (regem) interficere vellet sunt enim hic in Hebræo verba ambigua, quæ tam de Hamane, quàm de rege exponi possunt, conf. c. sequ. 6. v. 1. ibique Sign. *

4. Quoniam in textu sacro hic habetur vox משה à rad. שח i. e. bibit ideò nominis istius rationem Commentator noster hic adducit.

5. Principale, res primaria convivii, Hebr. עיקר i. e. fundamentum, prout hic habetur.

i. e. Continuit se, ne iræ suæ frenum laxaret, timebat enim ultionem capere (de Mardochæo) sine facultate (à rege impetrata,) **וַיִּתְחַפֵּק** linguâ vernaculâ (significat :) & retint. 6. Vers. 13. *Non prodest mihi*] Non curæ mihi est 7. omnis iste honor meus. Eod. vers. 13. *Omni tempore* &c.] Dicunt Rabbinī nostri, quòd ostenderit ei (Mardochæus) chirographum, quò ille (Haman) seipsum ei 8. pro servo vendiderat propter inopiam alimentorum, quando Mardochæus & Haman in quodam bello constituti fuerant principes copiarum (regiarum.)

CAP. VI.

Vers. 1. *Fugerat* 1. *somnus regis* †] Miraculum accidit, 2. sunt, qui dicant, quòd (rex Ahasverus) in animo suo voverit id, quòd Esther Hamanem invitaverit (ad convivium) & quòd fortè illa oculos suos in eum (Hamanem) coniecerit ipseque illum (regem) interfecturus sit. * Eod. vers. 1. *Ut afferrent librum monimentorum*] Mosest regum, ut, quando eorum somnus recedit, coràm illos narrent parabolas & colloquia, donec eis somnus redeat, Rabbinī nostri dicunt : quoniam (rex) animum suum ad Hamanem & Esthe-

6. Vel : & retient, sic reddo : **אִירָטִיט**, ita enim contrā Mstū 2. hic legendum puto, pro : **אִירָטִיט** vel **אִירָטִיט**, uti exemplaria Hebræa, hætenus vulgata, habent; in Msto 1. hic legitur : **אִירָטִיט**; sed & hoc mendosum puto, fortè ibi legendum : **אִירָטִיט** i. e. & se timent, Latine : & se tenet sive continet.

7. Id est : non placet mihi omnis iste honor, sic verbum istud **הָיָה** hic explico, conf. quæ suprā ad Esther. c. 3. v. 8. n. 1. & infrā ad c. 7. v. 4. n. 2. notata sunt, conf. & tract. Talm. Megilla, fol. 15. b.

8. Scil. Mardochæo, Hebr. **לִי**, sic in utroque Msto hic additum reperitur.

† In Msto 2. hoc loco habetur : **חֲצִי** i. e. dimidia pars scil. libri Estheræ : sed in Basil. editione post verbum **שְׁאֵלָתִי** i. e. postulatum meum (uti v. 7. c. præc. 5. habetur,) in margine habetur : **חֲצִי הַסֵּפֶר בַּפְּסוּקִים** i. e. dimidia pars libri quoad versus.

1. Idque fuit initium **מִפְּלֹתָיו שֶׁל הָמָן וְהַחֲלִילָה**

i. e. ruinæ sive casus Hamanis & principium liberationis Mardochæi ejusque sociorum, prout in not. ad librum Prec. Ind. part. 1. p. 148. b. princ. habetur; fuit autem nox illa decima septima mensis Nisan, nam Esther invitaverat regem ad convivium die decimo sexto istius mensis & somnus regis nocte illa abscesserat; illucescente autem die crastino suspensus fuit Haman, sicuti in iisdem notis habetur, ubi vide sis Hebræa, conf. tract. Talm. Megilla, fol. 19. a.

2. Nempè, quòd rex noctem illam in somnem duxerit, cū illi, qui convivio in dulserunt læti, naturaliter **שְׁקוּעָה** i. e. somnum profundum capere soleant, prout in notis **שְׁפָתֵי הַבַּמִּי** h. loc. habetur, vid. infrā cap. 9. v. 29. Sign. †

* Conf. quæ ad c. præc. 5. v. 4. Sign. ** notata sunt,

Estheram converterat, ideò ipse secum cogitavit, fieri nequit, quin aliquis, qui amicus meus est, sciat eorum consilia illaque mihi revelet, dein iterum cogitavit: forsitan fecit mihi aliquis bonum ** nec ego ei factum istud rependi & (ideò) non amplius 3. mei curam gerunt (homines,) quapropter jussit, ut liber monumentorum afferretur. *** Vers. 9. *Et tradatur vestimentum atque equus in manum alicujus*] Regii autem diadematis (Haman hinc) non fecit mentionem, quoniam viderat oculum regis malignum, 4. nam (Haman antea) dixerat, ut diadema (regium) capiti hominis imponeretur. Vers. 12. *Et reversus est Mardocheus*] Ad saccum suum & ad jejunium suum. 5. Eod. vers. 12. *Lugens & opertus capite*] Rabbini nostri exponunt rem (istam) in tractatu Talmudico, (qui inscribitur:) Megilla. 6. Vers. 13. *Ante cujus conspectum cæpi stelli & pulveri, quando descendunt, descendunt ad pulverem usque sed quando ascendunt, ascendunt usque ad firmamentum & usque ad stellas.* 7.

CAP. VII.

Vers. 3. *Detur mihi anima (i.e. vita) mea*] Ne interficiar decimo tertio (die mensis) Adar, quò decrevisti, ut fieret cædes populi mei & profapiæ meæ. Eod. vers. 3. *Et populus meus*] Detur mihi ad petitionem meam, ne illi interimantur, quòd si dixeris: quid tuâ interest? (respondeo:) enimverò quomodo aspicere potero &c. 1. Vers. 4. *Quia hostis non curat 2. damnum, Ulu u 3 regis*]

** Vid. tract. Talm. Megilla, fol. 16. a.

3. Vel: non amplius de me sunt solliciti, non me curant amplius, quoniam immemor sum beneficiorum mihi exhibitorum, ideò mei, tanquàm ingratum, negligunt homines nec mihi aliorum clandestina consilia, contrà me inita, revelant.

*** Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 15. b.

4. Invidum, Hebr. יָקִין יָעַר, Gall. jaloux, confer. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1601.

5. Confer. not. in שְׂפָתֵי הַכֹּהֵן ubi expositionis istius Raschianæ adducitur ratio, vid. & Megilla, fol. 16. a.

6. Locus, ad quem hic respicitur, habetur in capite primo tractatus Talmudici Megilla, sicuti in not. שְׂפָתֵי הַכֹּהֵן h. loc. habetur, vid.

Megilla, fol. 16. a.

7. Expositio ista Raschiana desumpta est ex Gemara & quidem ex capite primo tractatus Talmudici: Megilla, prout in notis שְׂפָתֵי הַכֹּהֵן h. loc. habetur & allegatur, vid. Megilla, fol. 16. a.

1. Sicuti c. seqv. 8. v. 6. habetur.

2. Sic verbum שָׂוָה juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, in Michlol Jophi exponitur verbum istud, quòd significet; æquari, hoc sensu: non æquare (vel refarcire) poterit hostis ille Haman omni suo argento & auro damnum, quod regi per cædem Judæorum infertur, secundum quam expositionem istud שָׂוָה significat æstimationem seu

regis] Non ille sollicitus est de damno regis, nam, si ille emolumentum tuum sciret, dicere debuisset: vende illos (Judæos,) ut sint servi & ancillæ & accipe pecuniam aut vivere illos sine, ut ipsi eorumque liberi tibi serviant. Vers. 5. *Et dixit rex † Abasverus & dixit Estheræ, reginæ*] Ubique dicitur: & dixit & dixit, duabus vicibus, non (indicatur alia res,) quàm expositio allegorica; est autem ejus explicatio allegorica ista: ab initio loquebatur (rex) cum illa (regina) per internuncium, nunc verò, cum (rex) nōset, quòd ille (Esthera) esset de stirpe regia, ipse per se cum illa locutus est. Vers. 7. *Quòd consummatum esset contrà se malum*] (Verbum כלה significat:) נגמרה i. e. absolutum (sive completum) malum & odium atque ultio. 3. Vers. 8. *Et Haman cadebat*] Angelus impellebat (seu prosternebat) illum. 4. Eod. vers. 8. *Super lectum, super quo Esther erat*] Mos eorum (convivarum) erat, ut ad latera sua in convivio accumberent super lectis, sicuti dicitur in principio (hujus) libri: lecti aurei & argentei erant convivis. 5. Eod. vers. 8. *Num etiam (venit,) ut subigat*] Est hoc interrogativè dictum, (& verbum:) לכבוש (significat:) לאניס i. e. ut cogat (sive vim adferat,) sicuti (accipitur in illo loco:) ונכבשה i. e. & subacta fuit terra. 6. Vers. 9. *Etiam ecce lignum*] i. e. Etiam 7. malum aliud (Haman) perpetravit, dum patibulum erigi jussit, ut amicus regis, qui à veneno lethifero servavit regem, 8. suspendatur.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Quid ille sibi esset*] i. e. Quomodo ille (Mardocheus) sibi propinquus esset. Vers. 3. *Ut averteret malum Haman*] i. e. Ne effectui daretur malum illius consilium. Vers. 7. *Ecce domum † Haman* &c.] Atque

compensationem, Hispan. ygvalan, sic in eodem Michlol Jophi habetur, confer. quæ supra ad Esther. c. 5. v. 13. n. 7. notata sunt.

† Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 16. a.

3. Loci istius explicationem vide in notis שפתי חכמים h. loc. confer. etiam quoad verbum כלה not. ad Proverb. c. 16. v. 30. n. 19.

4. Sic scriptum reperitur in capite primo tractatus Talmudici: Megilla, prout in notis שפתי חכמים h. loc. allegatur, vid. Megilla, fol. 16. a. & anhedrin fol. 105. a.

5. Sicuti supra Esther. c. 1. v. 6. habetur,

† Confer. hic tract. Talm. Pefachim, fol. 100. a.

6. Prout Numer. c. 32. v. 22. & v. 29. habetur.

7. Explicatio ista Raschiana exinde nata est, quia particula ו hic in textu sacro habetur, quæ venit ולרבות i. e. ut augeat vel includat, confer. Raschi not. ad Genes. c. 42. v. 22. & ad Deuteron. c. 12. v. 31. & ad 1. Samuel. c. 17. v. 36. n. 22.

8. Verba ista: qui à veneno lethifero servavit regem, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

† Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

Atque ab hoc tempore omnes videbunt, quòd ego vos benevolentia complectar &, quæcunque dixeritis credent omnes, quòd illa à me sint profecta, quapropter non vobis opus erit, ut ista ¹. revocentur; sed scribite literas alias, prout vobis placuerit. Vers. 8. *Non Poterat revocari*] Non conveniebat revocare illud & facere scripturam regis contemptibilem. † Vers. 9. *Secundum scripturam ejus*] i. e. Juxtà literas illas, quibus ipsa (provincia) utebatur. * Eod. vers. 9. *Juxtà linguam ejus*] i. e. (Juxtà) sermonem. 2. Vers. 10. *Per **cursores*] Qui equis infidebant, (Mardocheus) enim illis præceperat, ut currerent. Eod. vers. 10. *Dromedarios*] (Animalia ista:) אַחֲשֵׁרִיִּים 3. sunt species camelorum, qui celerrimè currunt. 4. Vers. 15. *Et amictu *** byssino*] i. e. Palliò byssinò, (idque dicitur:) Talles, 5. quod involvendi causa fit. Vers. 17. *Judæi 6. fiebant*] i. e. Profelyti 7. fiebant, (Judaicam religionem amplectebantur.)

CAP.

1. Nempè: edicta sive literæ, quas Haman in provincias miserat ad perdendum Judæos, conf. v. præc. 5. h. c.

† Hebr. כוּזָב, in utroque Msto pro eo legitur: כוּזָב i. e. falsum, adulterinum.

* Vid. tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

2. Sive: secundum loquelam, quâ utebatur provincia, Germ. Nach seiner Sprach: sicuti etiam Lutherus transtulit, confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 9. a.

3. Nonnulli vocem illam verterunt: cursores regios, uti Junius ac Tremellius, quorum vide notas h. loc. confer. & tract. Talm. Megilla, fol. 18. a.

4. Post verba ista לרוץ i. e. qui celerrimè currunt, in exemplari Hebræo quo usus sum, addita sunt ista: ושללם לבווי כאשר נכתב בראשונות והם בבוה לא שלחו את ידם שהראו לכל שלא נעשה לשום ממון: פחשגן איגרת מפורש: מבוהלים ממחרים אותם לעשות מהרה לפי שלא היה להם פנאי שהיה להם להקדים רצים הראשונים ולהעבירם. Et ut prædentur eorum spolia] Sicuti scriptum est in prioribus; sed non miserunt illi

(Judæi) manus suas ad eorum (hòrtium) spolia, (prout c. sequ. 9. v. 10. habetur,) ut omnibus ostenderent, quòd non divitiarum causa istud sit factum. v. 13. Exemplar] (Istud פחשגן significat) epistolam expositam (sive explicitam, conf. suprà Esther. c. 3. v. 14. n.) Vers. 14. Festinantes] (Nimirum) urgebant illos (cursores, ut facerent celeriter (mandatum sibi injunctum,) cum eis nullum temporis spacium superesset, quoniam illi priores cursores prævertere eoque præcedere debebant; sed absunt ista tam à Bibliis Buxtorfianis, quàm ab editione שפתי חכמים h. loc.

*** Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 16. b.

5. Hebr. טלית, quæ est vestis quadrangula, instar epomidis velexomidis, quæ propter quatuor angulos à Judæis vocatur: ארבע כנפות, conf. Buxt. Synag. Jud. c. 9. p. 16. & seqq. ubi plura.

6. Hebr. מחיהדים, istud & sequentia, usque ad finem hujus capituli octavi, absunt in Hebræo ab utroque Msto.

7. Vid. tract. Talm. Megilla, fol. 3. a. & fol. 11. a. it. fol. 16. b. & Succa, fol. 48. b.

CAP. IX.

Vers. 3. *Et curatores † operum*] i. e. Illi, qui constituti erant, ut facerent ea, quibus rex opus habebat. Vers. 10. *Decem filios ‡ Hamanis*] Vidi in Seder Olam, 1. quòd isti decem fuerint illi, qui scripserant accusationem 2. contrà (habitatores) Jehudæ & Hierosolymæ; sicuti scriptum est in libro Esræ: in regno autem Ahasveri, principio regni ejus, scripserunt accusationem contrà habitatores Jehudæ & Hierosolymæ; 3. sed quænam fuit ista accusatio? (nempè:) ut cessare facerent (ab opere ædificationis templi) illos, qui ab exilio reversi erant tempore Cyri, quique cœperant ædificare domum (Sanctuarii;) Cuthæi autem eos detulerant 4. ac fecerant, ut isti ab opere desisterent, & quando mortuus est Cyrus atque Ahasverus ad regnum pervenit ac Haman ad (summos) honores evectus fuit, ipse metuit, ne illi, qui Hierosolymis erant, ædificationi (templi continuandæ) operam darent, tunc (decem isti Hamanis filii) miserunt Ahasveri nomine ad principes trans flumen, ut illi eos (Judæos) cessare facerent (ab opere ædificationis templi.) Eod. vers. 10. *Sed ad (eorum) spolia non miserunt manum suam*] Ne rex ad invidiam (contrà Judæos) moveretur propter divitias. 5. Vers. 13. *Et decem filios Hamanis suspendant ab arbore*] (Nempè:) illos, qui interfecti erant. 6. Vers. 15. *Et constitutum est jus*] Effectui datum fuit regis decretum. Vers. 19. *Pagani*] i. e. Qui non habitant in urbibus * muro cinctis, (hi celebrabant festum Purim) decimo quarto (die mensis Adar;) qui verò in urbibus, muro cinctis, habitabant, (hi festum illud celebrabant) die decimo quinto, sicuti (factum est

† Verba ista: & curatores operum &c. usque ad: decem filios (v. 10. h. c.) absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

‡ Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 16. b.

1. Hebr. סדר עולם i. e. Ordo mundi, nempè Chronicon, estque aliud majus, aliud minus, de quibus vide שפתי ישנים & Buxt. Biblioth. Rabbin. locus autem, ad quem hic respicitur, habetur in Seder Olam, c. 27. p. 87. edit. Amstel. 1699.

2. Sive: adversationem, Hebr. שטנה, de qua vide Esræ c. 4. v. 6.

3. Sicuti Esræ dict. c. 4. v. 6. habetur.

4. Sive: criminati erant, accusaverant, nempè Judæos, id enim יהלשנו, quod hic habetur, significat.

5. Conf. quæ ad c. præc. 8. v. 10. n. 4. in margine annotata sunt, it. tract. Talm. Megilla, fol. 16. b.

6. Interfecti autem illi ideò suspendi jubebantur, ut aliis essent exemplo & execrationi, vide Junii ac Tremellii notas h. loc.

* Vid. hic tract. Talm. Megilla, fol. 2. b. & fol. 19. a.

est in urbe) Susa ; 7. cinctura 8. autem ista debuit fuisse jam inde à diebus Josuæ , filii Nun , sic exponunt & docent Rabbinī nostri. Eod. 19. *Et missiane*] (Istud: מַשְׁלִיחַ **) est nomen rei (substantivum ,) sicuti (sunt dictiones illæ :) מַשְׁמַע & מַשְׁמַר , quapropter (litera) Schin punctum habet lene. 9. Vers. 20. *Et scripsit Mardocheus*] Hoc est volumen 10. istud , sicuti illud (jam habemus.) Vers. 24. *Quoniam Haman, filius Hammedatha*] Cogitaverat delere ac perdere illos (Judæos.) Vers. 25. *Et cum venisset illa*] Esthera ad regem , ut eum rogaret. Eod. vers. 25. *Dixit cum epistola*] Dixit rex ore suo ac præcepit , ut scriberentur epistolæ quo mala illius (Hamanis) cogitatio in ejus caput reverteretur. Vers. 26. *Quocirca propter omnia verba istius epistolæ*] Determinati fuerunt dies illi atque eum in finem scripta fuit (epistola ista ,) ut generationes futuræ 11. scirent. Eod. vers. 26. *Et quid*** viderint*] Illi , qui facta ista perpetrarunt quæ ipsi fecerunt. Eod. vers. 26. *Et quid evenerit eis*] Quid viderit Ahasverus , qui vasis sacris usus est & quid evenerit eis , * (nempe ,) quod venerit Satan & inter illos saltaverit atque (reginam) Vasthi interfecerit , 12. quid viderit Haman , qui æmulatione erga Mardocheum commotus fuit , & quid ei evenerit , (nempe ,) quod ipsum ejusque filios suspenderint , ** quid viderit Mardocheus , quod semet non incurvaverit nec adoraverit (Hamanem ,) ac quid viderit Esthera , quæ Hamanem (ad convivium) invitaverat. Vers. 27. *Qui semet eis adjuncturi † essent*] i. e. Profelyti , qui Judæorum religionem

am-

7. Loci istius explicationem vide in notis שפתי חכמי h. loc.

** Confer. tract. Talm. Megilla, fol. 5. b. & Taanit, fol. 7. a.

8. Vel: ambitus iste murorum sive mœniorum circumdatio, de oppidis enim hic est sermo המוקפי חומה i. e. quæ mœnibus cincta sunt, uti hic habet Commentator noster, confer. & caput primum tractatus Talmudici: Megilla, alleg. Lightfoot. in Centur. Chorogr. c. 98. p. 166. edit. Lips. item dict. Centur. c. 72. p. 130. & ad Luc. c. 5. v. 12. p. 770. & ad ejusd. Luc. c. 17. v. 12. p. 862. confer. & not. in שפתי חכמי h. loc. ac Cunæ, de Republ. Hebræor. lib. 1. c. 7. princ. ubi agitur de urbibus, quæ בביאה ראשונה i. e. in prima ingressione in terram Chananzam, tempore Josuæ, fuerunt consecratae.

9. Id est: non habet Dagesch, Hebr. רפי, de quo confer. Raschi not. ad Genes. c. 38. v. 24.

10. Hebr. מגילה, sic à Judæis vocatur iste liber, Estheræ historiam continens.

11. Nempe quid in illis diebus gestum sit & quid ipsi viderint ac quid illis evenerit, sicuti mox sequitur.

*** Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 19. a.

* Hebr. ואל, in utroque Msto pro eo legitur ואל i. e. ei, scil. regi Ahasvero.

12. Vide tamen de interfectione Vasthi supra Esther. c. 1. v. 19. n. 20. & n. 21. confer. & Megilla, c. 1. fol. 11. b. fin.

** Verba ista: quod ipsum ejusque filios suspenderint, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b.

&

Xxx x

amplexuri essent. Eod. vers. 27. *Juxta Scripturam eorum*] Ut volumen scriberetur scriptura Assyriacâ. Vers. 28. *Memorati*] In lectione voluminis. 13. Eod. vers. 28. *Et facti*] In convivium & lætitiâ ac diem festum, *** ut distribuuntur portiones & munera. Eod. vers. 28. *In qualibet familia*] Ut semet congregent ac simul edant & bibant, sic enim ipsi in semet receperunt, ne dies Purim transeant. 14. Eod. vers. 28. *Et memoria eorum*] i. e. Lectio voluminis. 15. Eod. vers. 28. *Non deficiet*] Verba ista: לא יסוף significant Chaldaicè: ne desinat, nam (verba ista Hebræa:) ער תום חום Chaldaicè transferuntur: ער דסך i. e. donec defecerit 16. nec fieri potest, ut istud (vernum יסף) sit illius derivationis, (quæ habetur in illo loco:) ne fortè תספי i. e. consumamini, 17. à derivatione seil (quæ reperitur in illo loco:) nunc תספא i. e. consumar die uno, 18. nam si ita fuisset: לא יספא i. e. non consumetur 19. à semine eorum. Vers. 29. *Omne robur*] (Nempè:) robur miraculi † Ahasveri & Hamanis atque Mardochei ut & Estheræ. Eod. vers. 29. *Secundò*] Anno secundo iterum ‡ miserunt literas, ut celebrarent (festum) Purim. Vers. 32. *Et verbum Estheræ stabilivit &c.*] Esther petiit à sapientibus (Judæis istius) generationis, ut determinarent 20. illos (dies Purim,) & ut scri-

& Megilla fol. 7. a. it. Maccot, fol. 13. b. & Schevuot, fol. 39. a.

13. Id est: dies illi festi Purim prius lectioni libri Estheræ impendantur, dein hilari convivio & comotatione consumantur, uti mox sequitur, confer. num. seqv. 15. h. v.

*** Hæc verba: & diem festum &c. usque ad: & memoria eorum, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

14. Vel: intereant i. e. ne intermittantur aut negligantur; sed quotannis celebrentur in perpetuam rei memoriam, vid. tract. Talm. Megilla, fol. 2. a. & fol. 5. a. it. fol. 17. a.

15. Confer. quæ n. præced. 13. h. v. hac de re notata sunt, it. tract. Talm. Megilla, fol. 4. b. & fol. 6. b. it. fol. 18. a. & fol. 20. a. b.

16. Sic Paraphrastes Chaldæus transtulit, quæ Numer. c. 32. v. 13. habentur, in Michlol Jophi h. loc. notatur, quod verbum יסף fit ניין i. e. significet consumptionem.

17. Prout in hac significatione accipitur Numer. c. 16. v. 26.

18. Vide 1. Samuel. c. 27. v. 1. in notis שפתי חבמי h. loc. scribitur, quod hic sit error, cum in Paraphrasi Chaldaica hoc loco habeatur: לא יספא vel יספא i. e. non abolebitur vel consummetur.

19. Quoniam igitur hic non scriptum est: לא יספא sed לא יסוף, ideo Commentator noster verbi istius יסף derivationem non à ספא sed à סוף i. e. deficere, desinere, faciendam esse existimat.

† Hebr. של נם, confer. suprâ Esth. c. 6. v. 1. i. bique not. n. 2.

‡ Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 6. b.

20. Vel: definirent, ac statuerent certos illos dies, qui apud posteros servarentur, id enim verbum לקבע, quod hic habetur, significat; pro לקבע in utroque Msto legitur: לקבע numero singulari, i. e. ut figeretur seu determinaretur, scil. festum istud, confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 2. b. & fol. 3. a. it. fol. 16. a. b.

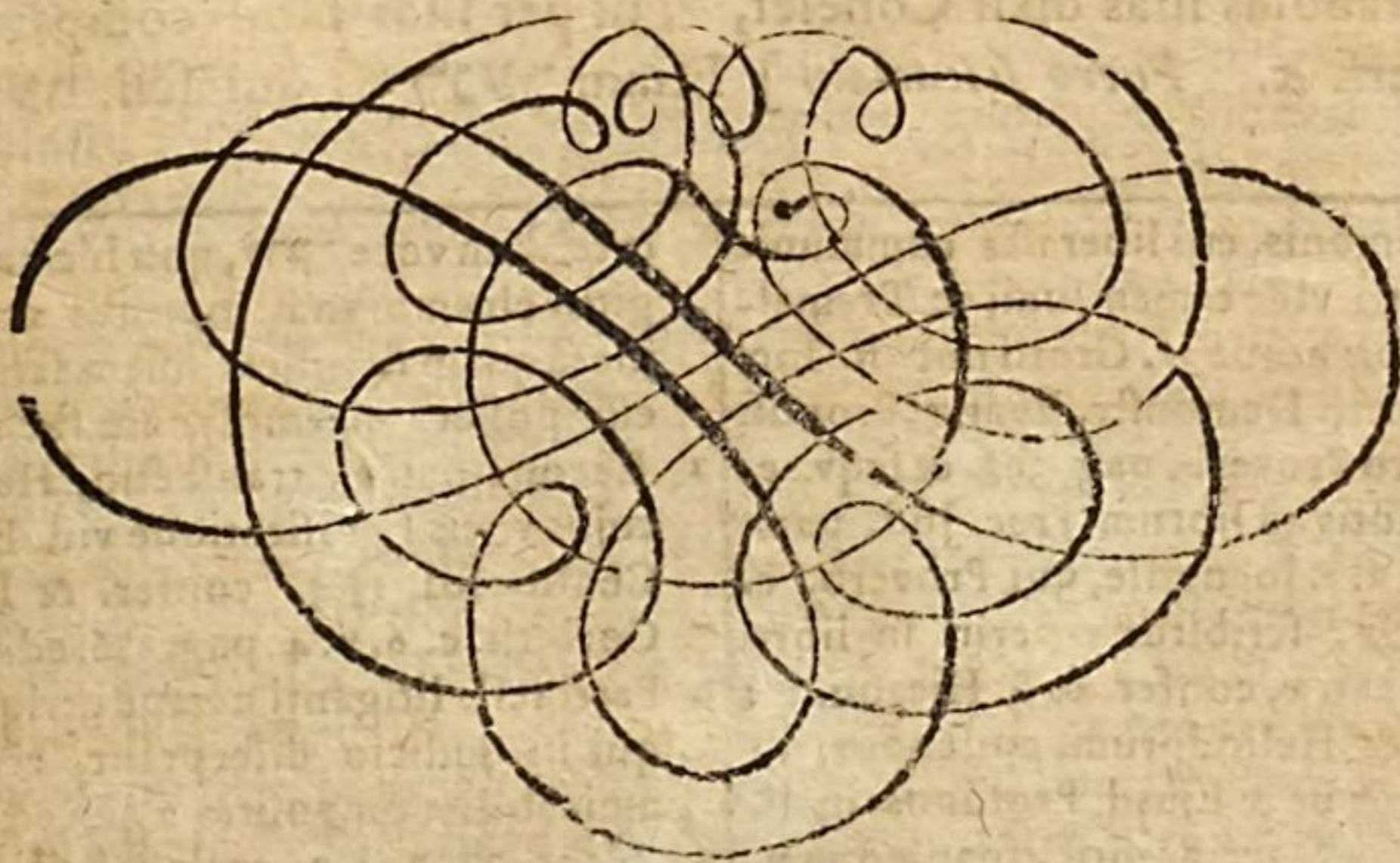
scriberent librum istum cum cœteris S. Scripturis atque hoc est, (quod mox sequitur dum dicitur :) & perscriptum est in libro.

CAP. X.

Vers. 3. *Plenisque fratribus suis*] Non verò omnibus fratribus suis separaverant enim sese ab eo nonnulli ex assessoribus Synedrii, quoniam (Mardocheus) factus erat propinquus regis . & à studio legis cessaverat. Eod. vers. 3. *Omni semini ejus*] Refertur hoc (ad istud, quod præcedit, nempe :) עמך i. e, populo suo, (ut sensus sit :) omni semini populi sui.

1. Vel : propinquus regni, sic juxtà Hebræum, nam, uti paulò antè in textu sacro habetur, Mardocheus erat משנה למלך i. e. secundus à rege, confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 16. b.

תהילה לאר.

Xxx x 2

PRO-

I. N. I.

PROVERBIA.

CAP. I.

Erf. 1. *Proverbia*] Omnia illius ¹. verba sunt similitudines & parabolæ, lex (Divina) comparatur mulieri bonæ (sive honestæ;) cultus autem idololatricus foeminae meretrici. † Vers. 2. *Ad sciendum sapientiam & eruditionem*] Parabolas istas dixit (Salomo,) ut notum faceret hominibus, quò studium impenderent legi, quoniam illa est sapientia & eruditio atque prudentia. Vers. 3. *Justitiam & judicium atque rectitudines*] Justitiam, ut justè * possideat opes suas; & judicium, ut verè judicet, atque rectitudines, hæc est amicabilis compositio, 2. quæ est via mollis & recta, tam huic, quàm illi 3. æqua. Vers. 4. *Ad dandum fatuis astutiam*] Parabolas istas dixit Cohelet, 4. ut per illas fatui compararent astutiam. Eod. vers. 4. *Puero scientiam*] Etiam לנער 5. qui scil. מניער i. e. excussus

1. Nempè: Salomonis, cui liber iste communiter adscribitur: vide tamen Junii ac Tremellii ut & Amamæ atque H. Grotii not. h. loc. it. Daniel. Huetii Demonstr. Evang. Propos. 4. c. 14. de libro Proverb. pag. 398. & seqv. edit. Lips. in notis ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 114. a fin. locus ille, qui Proverb. c. 4. v. 8. habetur, scribitur reperiri in libro ספר בן סירא i. e. filii Siræ, confer. & S. Hieron. ad Chromacium & Heliodorum, episcopos, de libris Salomonis ut & Ejusd. Prologus in libroseosdem, quæ Operi Regio Hispanico præmissa sunt.

† Hebr. ומה, in Msto 1. postea adduntur ista: ומה רוב דבריו i. e. & sic pleraque illius (Salomonis) dicta, scil. sunt similitudines & parabolæ.

* Juxta Hebræum: justitia (sint) illius opes,

interdum voce צדקה, quæ hic habetur, intelligitur eleemosyna. inprimis apud Rabbinos, juxta quam significationem sensus hujus loci esse posset: eleemosynam fac de bonis tuis.

2. Reconciliatio, transactio, Hebr. הפשרה, de cujus vocis significatione vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1865. confer. & Lightfoot. ad Corinth. c. 6. v. 4 pag. 186. edit. Lips.

3. Parti scil. litiganti nempè utrique adversario qui in judicio disceptant, reconciliatio & amicabilis compositio æqua est.

4. Hebr. קהלה, i. e. ecclesiastes, scil. Salomo, confer. not. ad Ecclesiast. c. 1. v. 1.

5. Id est: puero, prout hic in textu sacro habetur, quæ vox à Commentatore nostro aliter exponitur, prout mox sequitur, confer. Sign. seqv. **

cussus (sive destitutus) est ** omni doctrina, qui hactenus nihil omnino didicit. Eod. vers. 4. *Solertiam*] (Vox מְיִמָּה hinc significat :) cogitationem consilii. 6. Vers. 5. *Audiet sapiens*] Parabolas istas. Eod. vers. 5. *Et adjiciet* | Sapientiæ suæ. Eod. vers. 5. *Doctrinam*] (Dictio לִקְחָ hinc significat) לָמוֹר i. e. doctrinam. Eod. vers. 5. *Sapiens*] חָכָם is est doctor celebris. 7. Eod. vers. 5. *Et intelligens*] Adjicit scientiæ sapientis, (נִבּוֹן est,) qui scit intelligere rem ex re & qui addit ei (doctrinæ sive scientiæ,) quam audivit. Vers. 6. *Ad intelligendum proverbium & interpretationem*] Ut adjiciant animum, ad intelligendum in S. Scripturis duas vias (nempe :) proverbium atque interpretationem, ut scil. intelligant, quid assimiletur *** interpretationi & ut etiam ab interpretatione non abstrahant animum suum, quoniam etiam ista (interpretatio) opus habet intelligentiâ, v. gr. quando (S. Scriptura) dicit: ut eripiat te à muliere extranea & aliena, 8. de cultu idololatræ id dictum est, ecce proverbium (seu parabolam !) sed etiam interpretationem, quæ ex parabola illâ educitur per dictionem mulieris intellige ac cave tibi de muliere aliena. Eod. vers. 6. *Verba sapientum* 9. *& ænigmata eorum*] (Nempe) eorum, qui explicant 10. scripturas (quæ scil. sit) scriptura plena & defectiva, * (item, quæ sit) similitudo (&) ænigma. Vers. 7. *Timor Domini initium (est) scientiæ*] Hactenus expositum est, ** ad quem usum fecerit Salomo librum istum; nunc autem initium facit libri (his verbis :) timor Dei initium (est) scientiæ, iste (timor Dei) est oblatio, (nempe) fundamentum *** scientiæ atque iste erit tibi initium scientiæ, antè sapientiam tuam pone timorem creatoris tui isque indet cordi tuo,

Xxx x 3

ut

** Confer. hic not. ad 2. Reg. c. 2. v. 23. n. 12.
6. Id est: solertiam, prudentiam, confer. not. ad Jerem. c. 11. v. 5. Sign. * & infra ad Proverb. c. 10. v. 23. n. 21. & ad Proverb. c. 14. v. 17. n. 23. in Msto 1. pro מְחַשְׁבֵּת עֵצָה i. e. cogitationem consilii, legitur: מְחַשְׁבֵּת וְעֵצָה i. e. cogitationem & consilium.

7. Hebr. בְּעֵל הַשְׁמוּעָה, confer quæ ad Ecclesiast. c. 5. v. 11. n. 35. notata sunt, it. infra not. ad Proverb. c. 4. v. 7. Sign. ***

*** Id est: quid per parabolam seu proverbium innuatur.

8 Prout c. seqv. 2. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas. n. 7.

9. Confer. hic not. ad Psalm. 133. v. 2. n. 5. cœterum ista: verba sapientum & ænigmata &c.

usque ad: timor Domini (v. 7. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

10. Qui scil. ex illis subtilitates & allegoricas expositiones eruunt & investigant, id enim per מְחַשְׁבֵּת וְעֵצָה hic intelligitur, confer. Raschi not. ad Deuteron. cap. 18. vers. 3. num. 23. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2193.

* Devocibus S. Scripturæ plenè vel defectivè scriptis vid. præ aliis Buxtorf. Commentar. Masoreth. cap. 13. fol. 31.

** Verba ista: hactenus expositum est &c. usque ad: iste (timor Dei) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

*** Hebr. עֵיקָר, in Msto 1. pro eo legitur: רֵאשִׁית i. e. principium.

ut studeas sapientiæ atque scientiæ, nam stulti, qui non timent Dominum, spernunt sapientiam & eruditionem. Vers. 8. *Audi, fili mi, eruditionem † patris tui*] (Nempe) id, quod Sanctus ille Benedictus dedit Mosi † in Scripto & oraliter. 11. Eod. vers. 8. *Matris tue*] Nationis tuæ, * congregationis scil. Israëliticæ, (istud מִתֵּךְ hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) quid erat מִתֵּךְ i. e. mater tua, leæna &c. 2. sunt autem ista, (de quibus hîc est sermo,) verba scribarum (sive Rabbinorum,) quæ illi innovârunt & addiderunt & (per illa) fecerunt septimenta legi. 13. Vers. 9. *Adjectio gratiosa*] (Vox לוֹיִת hîc significat) adjectionem 14. gratiosam, istæ (instructiones scil. patris & matris tuæ erunt adjectio gratiosa capiti tuo, ac si diceret: lex & disciplina erunt capiti tuo adjectio gratiosa & quasi torques *** ornamenti aurei erunt faucibus tuis; istud לְגִרְגְּרֹתֶיךָ hîc significat:) faucibus tuis & quoniam guttur 15. constat multis annulis (sive orbibus) ideò vocatur collum (sive guttur aut gula) numero plurali. 16. Vers. 10. *Peccatores*] (Vox חַטָּאִים i. e. peccata hîc significat) חַטָּאִים i. e. peccatores. Eod. vers. 10. *Ne velis*] Ne acquiescas eis. Vers. 11. *Insidiemur sanguini*] Ut sanguinem fundamus. Eod. vers. 11. *Abscondamus (nos)*] Istud significat (hîc) insidias. Eod. vers. 11. *Abscondamus (nos) contra innocentem frustra*] S. Scriptura (hîc) dicit: quòd eorum absconditio contra innocentem sit frustra. Vers. 12. *Deglutiamus eos*] Innocentes, dum

† Confer. hic tract. Talm Berachot, fol. 34. b. & Pesachim, fol. 50. b. it. Sanhedrin, fol. 102. a.

‡ Hebr. מִסֵּי, in Msto 1. postea additur: מִסֵּי i. e. de (monte) Sinai.

11. De lege orali quæ mens sit Judæorum, vide præ aliis D. Maji Theol. Jud. Loc. 1. §. 4. & seqv.

* Hebr. אִמָּתֶךָ, sic in omnibus, quæ quidem inspexi, exemplaribus excusis, ut & in Msto 1. hic habetur, nisi fortè legendum: אִמָּתֶךָ i. e. nutricis tuæ, confer. infra not. ad proverb. c. 4. v. 3. Sign. * it. tract. Talm. Cholin, fol. 93 b.

12. Sicuti Ezech. c. 19. v. 2 habetur, ubi vide Raschi notas.

13. Exemplum istius rei vid. in notis Raschi ad Levit. c. 7. v. 15. & ad Ecclesiast. c. 2. v. 9. n. 80. 81. 82. 83. 84. conf. & infra Proverb. c. 25. v. 2. n. 5.

** Confer. hic tract. Talm Eruvin, fol. 54. a. & Sota, fol. 46. & Avot, fol. 13. b.

14. Hebr. מְבִרָר i. e. adjuncto, compositio, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 705. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 1 §. b. med. & D. W. agens. Sota p. 1021. it. infra not. ad Proverb. c. 4. v. 9. n. 9. cæterum verba ista: adjectionem gratiosam &c usque ad: lex & disciplina, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

*** Confer. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 54. a. & Bava batra, fol. 75. a.

15. Sive: jugulum, Hebr. קֶנֶר, de quo vid. Raschi not. ad Levit. c. 11. v. 47. conf. & infra Prov. c. 3. v. 22. n. 18.

16. Linguâ scil. Hebræâ, ubi guttur seu, gula vocatur גִּרְגֹרֶת, numero plurali prout hic in textu sacro habetur.

* Hebr. שֶׁצֶפֶנָה, in Msto 1. locus iste sic legitur: שֶׁצֶפֶנָה לִנְקֵי הַנֶּסֶם i. e. quòd absconditio contra innocentem frustanea sit.

dum ipsi vivunt. Eod. vers. 12. *Tanquam sepulchrum*] Quod integrum corpus penitus deglutit. Eod. vers. 12. *Et integros*] (Istud : **תמימים**) non significat (hic) justos; sed notat **שלמים** i. e. integros (sive incolumes ut sensus sit :) deglutiamus eos, quando sunt integri (& incolumes) perinde, ac si quis descendat in cisternam, quando ipse est **שלם** i. e. incolumis, (ac prosper) quasi diceret: dum illi adhuc divitias suas possident, occidamus eos illorumque opes nobis acquiramus. Vers. 14. *Sortem tuam projicies inter nos*] Si volueris, divides (rapinam) aut, si volueris, erit illa in communione (sive societate.) Eod. vers. 14. *Marsupium unum erit nobis omnibus*] Simul. Vers. 16. *Ad malum currunt*] Ad suorum ipsorum malum currunt nec illi sciunt, animum advertere ad istam rem. Vers. 17. *Nam frustra ** spargitur (super) rete*] Nam volucres, dum vident triticum aut legumina sparsa super rete, id eis videtur frustra (factum esse,) quoniam illæ ignorant, quem in finem sparsio ista facta sit, quocirca descendunt & comedunt. Vers. 18. *Sed ipsi sanguini earum insidiantur*] Sed aucupes insidiantur sanguini volucrum. Vers. 19. *Sic cætus omnium *** questus deditorum*] Ei, qui prædatur rapinam, grata ac desiderabilis res ista est eaque frustra (ac gratis) facta videtur; sed tandem Eod. vers. 19. *Animam possidentium capit*] (Nempe capit) animam ipsius, qui nunc factus est dominus divitiarum, quas ille à socio suo rapuit. 17. Vers. 20. *Sapientia foris † prædicat*] Ecce sapientia legis (Divinæ) in plateis prædicat, ut vos admoneat, quò ad illam accedatis; sed quænam sunt illæ plateæ ejus? (videlicet) scholæ. Eod. vers. 20. *In plateis*] i. e. In loco, ubi dilatant 18. illam (legem scilicet Divinam i. e. ubi eam explicant,) sic exposuit R. Tanchuma Vers. 21. *In capite turbarum clamitat*] In loco, ubi illa (sapientia) exaudiri & ejus præconium percipi potest, ibi ipsa clamitat, dicens id, quòd infra (sequitur, nempe:) quousque ô fatui &c. 19. Eod. vers. 21. *In foribus portarum*] Nempe in loco confessus seniorum (i. e. in Synedrio.) Vers. 22. *O fatui*] Qui decipiuntur 20. per seductores & hæreticos. 21. Eod. vers. 22. *Amabitis stultitiam*] i. e. Seductionem,

** Conf. hic tract. Talm. Sota, fol. 38. b.

*** Vid. tract. Talm. Bava kama, fol. 119. a. b. & Bava metzia, fol. 112. a. b.

17. Conf. hic Raschi not. ad 2. Sam. c. 12. v. 5. n. 2.

† Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 57. a. & Moed. katon fol. 16. b.

18. ebr. מהימים, respicitur hac expositione ad vocem רחובות, quæ hic in textu sacro ha-

betur.

19. Sicuti v. sequ. 22. h. c. habetur.

20. Hebr. המהפחית, hac explicatione respicitur ad dictionem פחית, quæ hic in textu sacro habetur.

21. Hebr. מניי, prout etiam in Msto 1. hic legitur, de cujus vocis significatione vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 1199. sic Rabbini in scriptis suis

tionem, (vox פתי) est nomen *** rei (substantivum, notans) stultitiam, sicuti (dicitur:) קרי, כלי שפי. Vers. 24. *Extendi manum meam*] Ut annuerem eis, quò ad me accedant, non secus, † ac si quis socio suo annuit & ad illum manum suam extendit, ut ad se accedat. Vers. 25. *Et abstraxistis*] (Istud: והפרעו hîc significat:) & cessare fecistis. 22. Eod. vers. 25. *Omne consilium meum*] Quod ceperam, ut vos, extollerem in hoc mundo. Vers. 27. *Tanquam repentina vastitas*] Tanquam nubes, quæ repentè exsurgit. 23. Eod. vers. 27. *Tanquam turbo*] (Vox: סופה hîc significat) linguâ vernaculâ: turbillon. 24. Eod. vers. 27. *Veniet*] (Istud יאתה hîc significat) יבא i. e. veniet. Vers. 28. *Manè quærent me*] (Istud יבקשוני hîc significat:) יבקשוני i. e. quærent me. Vers. 31. *De fructu viæ * sue*] Fructus, quos illi comedunt in vita sua, (erunt) in angustiis, quæ eos deprehendent; fors 25. autem ipsa reservatur eis in gehenna. Vers. 32. *Perversitas fatuorum*] (Vox משיבה hîc significat) id, quod eorum cor שובב i. e. avertit. ** Eod. vers. 32. *Et tranquillitas stolidorum perdet eos*] Quoniam vident improbi, se prospero rerum successu uti, ideò illi adhærent malitiæ suæ nec poenitentiam agunt. Vers. 33. *Habitabit *** securè*] In hoc seculo. Eod. vers. 33. *Et tranquillè vivet*] In seculo futuro. Eod. vers. 33. *A povere mali*] A iudicio gehennæ, (Istud: ושאנן significat) & erit tranquillus ac quietus, notans tempus futurum, quocircà punctum habet Pathach.

CAP.

fuis vocare solent Christianos, quo sensu sapissimè occurrit in libro Nizzachon; abest dictio ista: מיני, ab Amstel. exemplari, quò usus sum.

*** Verba ista: est nomen rei &c. usque ad: *extendi manum* (v. 24. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Hæc verba non secus &c. usque ad: & *abstraxistis* (v. 25. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

22. Hebr. והכרתו, & abrogastis, abolevistis, irritum fecistis (consilium meum) conf. infra not. ad Proverb. c. 8. v. 33. Sign. **

23. Est hæc explicatio vocis שאנן, quæ hic in textu sacro habetur, conf. quæ ad Ps. 148. v. 8. n. 4. notata sunt, it. not. ad Hiob. c. 30. v.

3. n. 4. ut & infra not. ad Proverb. c. 26. v. 26. n. 33.

24. Ita hic exprimo: טורב"ילין (sic enim pro legendum puto, confer. Raschi not. ad Jerem. c. 4. v. 13. n. 25. in Msto 1. hic legitur טורב"יל quod reddere possis: tourbeil.

* Conf. hic tract. Talm. Kidduschin, fol. 40. a.

25. Summa, capitale, prout hodiè vocari solet, id enim הקין, quod hic habetur, significat, conf. not. ad Proverb. c. 12. v. 14. n. 10.

** In Msto 1. postea explicationis causa additur Gallicè: אישור"טיר quod reddere possis: esvoter; sed id mendosum puto, conf. not. ad Ezech. c. 38. v. 4. n. 2.

*** Verba ista: habitavit securè &c. usque ad: ושאנן (significat) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

CAP. II.

Vers. 1. *Fili mi, si acceperis verba mea*] Filius meus eris, si accipies verba mea. Vers. 2. *Ut attendas ad sapientiam*] i. e. Ut studeas in lege. † Vers. 6. *Nam Dominus dabit ‡ sapientiam*] Ecce discis, quod illa (sapientia) sit magna, nam datur ex ore Sancti illius Benedicti, quocirca debes comparare eam. Vers. 7. *Repositum habet pro rectis, quicquid reverà est*] Recondidit eam ^{1.} Sanctus ille Benedictus apud se (nec eam dedit) viginti sex generationibus, ^{2.} donec illa data fuit generationi deserti. ^{3.} Eod. vers. 7. *Et scutum illis, qui ambulant integrè*] Ac si diceret: & illa (sapientia scil. sive lex Divina) erit tibi † pro scuto. Vers. 8. *Ad custodiendum semitas judicii*] Nam per illam (sapientiam scil. sive legem Dei) custodient semitam judicii ipseque (Deus scil.) viam sanctorum suorum custodiet, ne illi cadant. Vers. 9. *Tunc intelliges*] Timorem Dei, referuntur hæc ad id, quod suprà habetur, ubi dicitur: si prudentiam inclamaveris. 4. Vers. 11. *Consilium ‡ custodiet te*] Lex custodiet te. Vers. 12. *A viro, qui perversa loquitur*] (Viri) isti sunt Epicurei, * qui defleunt ** Israëlitas ad cultum idololatricum & qui pervertunt legem ad malum. Vers. 15. *Et perversi sunt in orbitis suis*] Omnis dictio נלון s. significat obliquitatem (seu pravitatem,) quoniam ubicunque conjungitur (voci:) עקש, quæ significat perversitatem, sicuti dicitur: & perversitates in planitiem, 6. isti itaque נלון sunt perversi in viis suis corruptis. Vers. 16. *A muliere*

† Conf. hic tract. Talm. Berachot. fol. 57. a.

‡ Vid. tract. Talm. Nidda, fol. 70. b.

1. Sapientiam scil. quo nomine hic venit lex Divina, per Mosem data.

2. Conf. hic quæ notata sunt ad Psalm. 105. v. 8. Sign. * it. Ps. 136. v. 26. n. 6. vid. & quæ in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 86. a. med. habentur. it. Raym. Martini Pug. Fid. part. 3. Dict. 1. cap. 7. num. 16. fol. 518. edit. Lips.

3. Id est: Israëlitis in deserto ad montem Sinai degentibus, quæ de re vid. Exod. c. 19 v. 2. & sequ. & c. 20. conf. not. ad dict. Ps. 105. v. 8. Sign. *

† Hebr. לך, in Msto 1. pro eo legitur לה i. e. illis, scil. להלכי הם i. e. qui ambulant integrè, prout in textu sacro hic habetur.

4. Prout suprà v. 3. h. c. habetur.

‡ Conf. hic tract. Talm. Avoda fara, fol. 17. b. * Hebr. האפיקורסים, in Basil. editione, ut & in Msto 1. pro eo legitur: המניין i. e. hæretici, conf. not. ad v. 16. h. c. Sign. ***

** Hebr. שמטים, in Msto 1. pro eo legitur: והמסיתים i. e. & qui seducunt.

5. Confer. hic, quæ ad c. sequ. 3. v. 21. notata sunt, n. 12.

6. Sicuti Esai. c. 42. v. 16. habetur.

liere extranea] i. e. Ab introitu cultus idololatriæ, 7. qui est Epicureismus, *** nec convenit dicere, quòd non, nisi de muliere adultera ipsa (hîc) sit sermo, nam quæ laus est legis, dum (de illa hîc S. Scriptura) dicit: ut eripiat te à muliere extranea; non autem ab alia transgressione? (sermo itaque hîc non est) nisi de Epicureismo & cultu idololatriæ, * qui est disruptio jugi omnium præceptorum ** (legis Divinæ.) Vers. 18. *Nam propendet ad mortem domus ejus*] Respicitur (hîc ad verba ista:) ut eripiat te &c. 8. quando venies ad domum ejus, ea propendebit & mollem viam præbebit, tanquàm declivitas, quæ descendit ad mortem; lex autem custodiet te à casu isto, ecce tibi rem magnam? Eod. vers. 18. *Rephaim*] (Vox רפאים hîc significat:] נרפים i. e. eos, qui remissi sunt (ac desistunt) à via bona & qui relinquuntur sine fulcro, donec cadant in gehennam. Vers. 19. *Non *** revertuntur*] Difficile eis videbitur, ut se ab illa c. separent & ut resipiscant. Vers. 20. *Ute ambules*] Respicit istud ad rectum superiorem, (ubi habetur) ut eripiat te à via mali, 10. ut deducat te in via bonorum. 11. Vers. 21. *Nam recti inhabitabunt terram*] In seculo futuro, & superstites erunt (seu permanebunt) in ea, 12. quando improbi descendent in gehennam.

CAP.

7. Conf. quæ ad c. præc. 1. v. 6. n. 8. notata sunt, ut & ad Proverb. c. 5. v. 3. n. 2. & ad Proverb. c. 7. v. 19. Sign. *** it. infra ad Proverb. c. 22. v. 14. n. 7. & ad Proverb. c. 23. v. 28. n. 12.

*** Hebr. אפיקורסות, in Basil. editione, ut & in Msto 1. pro eo hic legitur: מינור i. e. hæresis, sic & paulò post אפיקורסות in dict. Basil. editione, ut & in Msto 1. legitur מינור i. e. hæresis, conf. not. ad v. 12. h. c. Sign. * it. infra not. ad Proverb. c. 5. v. 3. n. 2. & ad Eccles. c. 7. v. 25. n. 61.

* Vide hic, quæ infra ad Prov. c. 6. v. 24. n. 21. notata sunt.

** Hebr. המצות, in Msto 1. postea adduntur ista: העצובת אלוף בעוריה כמינן ישראל כנביאי הבער המסיתים אולף בעוריה אחר ביש' כח' ואר' כח' זר' קבל' תורה והללו מיני האומות למדו מהם i. e. (v. 17. h. c.) quæ derelinquit ducem adolescentiæ suæ] Sicuti hæretici Israëlitarum (&) sicuti prophetæ

Bahal, qui seducunt. (Eod. v. 17.) ducem adolescentiæ suæ] istud de Israëlitis scriptum est. (Eod. v. 17) Et fœderis] istud est receptio legis atque hæc hæretici populorum ab illis (Israëlitis) didicerunt. (18. h. c.) nam propendet &c. conf. infra not. ad Proverb. c. 5. v. 10. Sign. ***

8. Quæ verba suprâ v. 16. h. c. habentur.

*** Verba ista: non revertentur &c. usque ad finem hujus capituli absunt hic in Hebræo à Msto 1.

9. Nempè: à muliere extranea, quo nomine hic Commentator noster cultum idololatriæ intelligit, conf. hic tract. Talm. Avoda fara, fol. 17. b.

10. Prout suprâ v. 12. h. c. habetur.

11. Vid. tract. Talm. Bava metzia, fol. 83. a.

12. Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 71. a. & Avot, fol. 13. b.

CAP. III.

Vers. 2. *Longitudinem dierum † & pacem adjicient tibi*] Lex scil. mea & praecepta mea. Vers. 5. *Suprà in ‡ domino*] Et eroga pecuniam tuam, ut quæras tibi doctorem, quò ab illo discas & intelligentiæ tuæ ne innitor. Vers. 7. *Ne sis sapiens in oculis tuis*] Ut respuas verbum ejus, qui te redarguit. Vers. 8. *Sanitas erit * umbilico tuo*] Sapiencia scil. (istud:) שררך pro שררך (positum est) atque significat: umbilicum tuum. 1. Eod. vers. 8. *Et irrigatio ossibus tuis*] (שקוי) est medulla, (seu pinguedo sicuti dicitur: & medulla ossium ejus erit pinguis. 2. Vers. 9. *De substantia tua*] De omnibus illis, quæ tibi (Deus) gratiosè largitus est, 3. etiam de voce suavi, 4. Eod. vers. 9. *Et de primitiis*] Istæ sunt oblationes & decimæ. Vers. 11. *Castigationem Domini, ** fili mi, ne spernas*] Si tibi eveniunt castigationes, illæ sint tibi gratae. Eod. vers. 11. *Nec tædeat te*] (Istud תקוי hîc) significat (idem, quod in illo loco:) קצתי i. e. tædet me vitæ meæ. 5. Vers. 12. *Et tanquam pater in filio conplacebit*] (Tanquàm pater,) qui complacet in filio suo, ut ei beneficiat eumque placet postquàm ipsum percussit baculò; sic suave tibi erit bonum post castigationem. 6. Vers. 13. *Beatus homo, qui invenit sapientiam & homo, qui profert intelligentiam*] Qui discit sapientiam eò usque, donec illa prompta sit, ut eam ore suo proferat. Vers. 14. *Melior enim est *** negotiatio ejus, quàm negotiatio argenti*] In omni permutatione, quam aliquis facit per negotiationem,

Yyy y 2

nem,

† Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 71. a. & Avot, fol. 13. a. it. Schekalim, fol. 5. a.

‡ Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 63. a.

* Conf. tract. Talm. Eruvin, fol. 54. a. & Taanit. fol. 7. a. it. Avot, fol. 13. b.

1. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 115. b. med.

2. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, quod Hiob. c. 21. v. 24. habetur; alii verterunt: irrigua est.

3. Hebr. רונך, respicitur hac explicatione ad istud רונך, quod hic in textu sacro habetur.

4. Id est: etiam suavitatem vocis tuæ in honorem & laudem Dei impende, nempè ut cantes

laudes Domino ejusque nomen celebres, conf. hic tract. Talm. Kidduscin, fol. 30. b. & fol. 32. a. it. Bava metzia fol. 32. a. & Joma, fol. 76. a.

** Conf. hic tract. Talm. Megilla, fol. 31. b.

5. Prout Genes. c. 27. v. 46. habetur, ubi vide Raschi notas.

6. Si illam patienti animo pertuleris, confer. Epist. ad Hebr. 12. v. 5. & v. 11. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 41. a. med. it. tract. Talm. Berachot, fol. 5. a.

*** Conf. tract. Talm. Moëd. katon, fol. 9. b. & Sota, fol. 4. b. it. Horajot, fol. 13. b.

nem, hîc accipit istud & ille accipit illud ; sed, qui dicit socio suo : doce me lectionem tuam 7. & ego docebo te lectionem meam, reperiuntur ambæ illæ (lectiones) in uniuscujusque manu (nec permutantur.) Eod. vers. 14. *Aurô*] (חרוץ) est species auri. * Vers. 15. *Et omnia oblectamenta tua*] (Istud חפציו significat) i. e. desiderabilia tua, (pretiosa tua omnia.) Eod. vers. 15. *Non possunt æquari ei*] Non possunt æquari illius pretio & æstimationi ejus. Vers. 16. *In dextera ejus*] i. e. Illis, qui eâ (sapientiâ) dextere utuntur ** atque ei operam dant propter ipsam. 8. Eod. vers. 16. *Longitudo dierum*] Et multò magis divitiæ & honor ; 9. illis autem, *** qui eâ (sapientiâ) sinistrè utuntur, i. e. qui ei non operam dant propter ipsam ; (sed propter rem aliam, nihilominus (adsunt) divitiæ & honor, nempe : Vers. 18. *Illis, qui apprehendunt * eam*] (Verba ista :) לַמְחַזְקִים בָּהּ (hîc significant:) illis, quiprehendunt eam, sicuti (in illo loco:) & extendit manum suam וַיִּחַזַק i. e. &prehendit eum. 10. Eod. vers. 18. *Et qui tenent eam, beatus (quisque) est*] (Verbum istud:) תּוֹמְכֶיהָ (hîc significat:) qui se ei appropinquant & sic omnisdictio תְּמִיכָה, quæ in isto libro (habetur, accipitur, ut sensus sit:) quiprehendit eam (beatus est.) Vers. 19. *Dominus sapientiâ fundavit *** terram*] Per legem scil ; eadem autem est lex & intelligentia & scientia, & quoniam totus mundus per illa creatus est, 11. propterea Vers. 21. *Ne recedant ab oculis tuis*] (Istud: ילּוּזוֹ significat) יתעקמו i. e. pervertantur † (vel avertantur) ab

7. Hebr. פִּירְךָ i. e. capitulum tuum, quod scil. tibi à præceptore tuo in schola traditum & expositum est, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1842.

* Conf. infra not. ad Prov. c. 8. v. 10. Sign. * & not. ad Hiob. c. 41. v. 22. n. 28.

** Qui illam texterâ manu tenent, sic juxta Hebræum, istis erit longitudo dierum, ptout hic in textu sacro habetur, conf. tract. Talm. Schabbat, fol. 63. a. & Bava batra, fol. 15. b. it. Maccot, fol. 13. b.

8. Hebr. לְשֹׁמֶר i. e. propter illam scil. sapientiam solam, non propter rem aliam, conf. not. ad Ps. 108. v. 5. n. 5.

9. Conf. hic Pirke Avot c. 6. in libro Prec. Jud. part. 1. p. 115. b. med. ibique not. it. tract. Talm. Succa, fol. 32. a. b. & Jevammot. fol. 15. a. it. fol. 87. b. & Nedarim, fol. 61. a.

it. Gittin, fol. 59. b.

*** Verba ista; illis autem &c. usque ad: illis, qui apprehendunt eam (v. 18. b. c.) absunt hic in Hebræo à Msto.

* Vid. hic tract. Talm. Berachot, fol. 32. a. & Taanit, fol. 7. a. b. it. Nedarim, fol. 61. a. & Avot, fol. 13. b. it. Erachin, fol. 16. b.

10. Sicuti Exod. c. 4. v. 4. habetur, ubi vide not. n. 8. conf. & cap. sequ. 4. v. 13. n. 12. & n. 14.

** Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 55. a. & Chagiga, fol. 12. a.

11. Conf. hic locus, qui habetur in Berachot fol. 55. a. allegatus à D. Wagenf. in Confut. libri Toldos Jeschu 9. 10. p. 38.

† Perversa, depravata, obliqua videantur tibi id enim verbum istud hic significat, confer. not. ad v. 32. h. c. Sign. ***

ab oculis tuis, ^{12.} ut illa removeas à te. Vers. 20. *Disillant*] (Istud ירעפן hic significat) idem, ac יטפן i. e. distillant. Vers. 23. *Non offendes*] (Istud רגף significat) offensionem, linguâ vernaculâ: achopper, ^{13.} & sic (accipitur in illo loco:) ne fortè רגוף i. e. offendas ad lapidem, ^{14.} sic quoque (in illo loco:) priusquàm רגפון i. e. offendant pedes vestri, ^{15.} sic etiam (in illo loco:) ורגפון i. e. & impegerint pedem in mulierem gravidam. ^{16.} Vers. 22. *Et erunt vita anime tue*] Nam ecce illa (sapientia) est arbor vitæ. ^{17.} Eod. vers. 22. *Et gratia faucibus tuis*] Nam ecce hæc est laus ejus (scil. sapientiæ sive legis Divinæ) de qua dictum est suprâ (in verbis:) & torques faucibus tuis. ^{18.} Vers. 24. *Et cubabis & suavis erit somnus tuus*] Et jucundus erit (somnia tua,) quando dormies, quoniam non timebis à pavore repentino. ^{19.} Vers. 25. *Et à vastatione*] Quando illa veniet super improbos. Vers. 26. *Nam Dominus erit in fiducia tua*] (Istud בכסלך significat hic) במבטחך i. e. in fiducia tua; alia explicatio (istius בכסלך, nempè:) illis in rebus, in quibus tu כסיל i. e. stolidus es (& insipiens, Dominus tibi aderit ac te reget,) sic reperi in Talmude Hierosolymitano. Vers. 27. *Ne prohibeas bonum ab eo* ^{20.} *qui dominus ejus est*] Si videris socium tuum, quod velit benefacere pauperibus, ne prohibeas eum. * Eod. vers. 27. *Cum in potestate manus tuæ sit*] Prohibere illum; alia explicatio (verborum istorum:) ne prohibeas bonum ab eo, qui dominus ejus est, (nempè:) ne cohibeas eleemosynam à paupere, cum in potestate manus tuæ sit, facere eleemosynam, forsitan veniet dies, quô istud in potestate manus tuæ non sit, & sic Vers. 28. *Ne dicas proximo tuo*] Pauperi. ** Eod. vers. 28. *Cum penes te sit*] Id, quod des ei, ^{21.} Rabbini nostri (verba ista:) abi & revertere,

Yyy y 3

tere,

^{12.} Confer, quæ ad c. præced. 2. v. 15. n. 5. de verbo נלוח notata sunt, ut & infra ad vers. 32. h. c. n. 26. & ad c. seq. 4. v. 24. n. 19.
^{13.} Sic exprimo hic אצו"פ, prout etiam in Msto 1. hic legitur, hodiè Galli dicunt: chopper, quod Latini: offendere, impingere pedem, confer. Raschi not. ad Psalm. 91. v. 12. n. 15.
^{14.} Prout dict. Psalm. 91. v. 12. habetur, ubi vide not.
^{15.} Vid. Jerem. cap. 13. v. 16. ibique not. n. 5.
^{16.} Sicuti Exod. c. 21. v. 22. habetur, ubi vide Raschi notas.
^{17.} Prout suprâ vers. 18. h. c. habetur, confer not. ad librum prec. Jud. part. 1. pag. 115. b. med.

& part. 2. pag. 102. b. fin.
^{18.} Vid. suprâ Proverb. c. 1. v. 9. ibique not. n. 15.
^{19.} Sicuti versu seqv. 25. h. c. habetur.
^{20.} Confer. hic Bava kama, fol. 81. b. ut & interpretes tam Christianos, quàm Judæos, apud quos variæ istius loci habentur expositiones.
^{*} Hebr. אל תמנעוהו in Msto 1. pro eo legitur: אל תחזיקוהו i. e. ne cessare facias eum, res eadem est.
^{**} Vid. tract. Talm. Bava metzia, fol. 110. b.
^{21.} Id est: cum Possis benefacere pauperi & in manu tua sit, eidem dare eleemosynam.

tere, 22. exposuerunt de mercede mercenarii. 23. Vers. 29. *Ne fabrices ****
contrà proximum tuum] (Verba ista : אל תחשוב hîc significat :) אל תחשוב
i. e. ne cogites, nec (verbum istud תחשוב hîc) recedit à sensu literali (quô si-
gnificat) arationem, sicuti enim is, qui arat, præparat locum, ubi semen spar-
gere possit; ita & ille, qui cogitat malum (contrà proximum suum) præparat
locum machinationum in corde suo, quomodo istud (cogitatum) in-
effectum deducere possit. Vers. 30. *Ne contendas cum ullo homine*]
Ut contrà illum murmures (& cum eo rixeris. **) Eod. vers. 30. *Nisi*
te affecerit malô] Quia transgressus est præceptum, quod in lege scriptum est :
& diliges proximum tuum, sicut te ipsum; 24. eum autem, qui improbus est,
licet tibi odiô prosequi. 25. Vers. 31. *Ne inideas ulli violento*] Ut eadem,
quæ ille, facias opera, si videris eum prospero rerum successu uti. † Vers. 32.
Nam abominationi est Domino perversus] (Istud כליז hîc significat :) perversum
*** in via sua. 26. Eod. vers. 32. *Et cum rectis*] (Istud : ואת hîc signifi-
cat :) ואת i. e. & cum 27. rectis. Vers. 34. *Si irrisores*] Aliquis sectatur,
etiam ipse tandem fit irrisor 28. cum illis, (perinde atque ipsi sunt irrisores.)
Eod. vers. 34. *Manfueris autem dat gratiam*] Si mansuetis semet associaverit,
29. tandem actiones ejus gratiam invenient in oculis hominum. Vers. 35. *Ho-*
norem sapientes 30. possidebunt ; stolidos autem tollet ignominia] Sibi ipsi (stoli-
dus) seligit ignominiam in partem suam.

CAP.

22. Quæ verba hoc versu 28. habentur.

23. Nempè, quòd mercenario merces sua non
sit differenda in crastinum nec ei dicendum
sit: abi & revertere.

*** Confer. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 37.
b. & Gittin, fol. 90. a.

** Hebr. וְלִדְרוֹיב עָלָיו, sic in Msto 1. hic additum
reperitur.

24. Prout Levit. c. 19. v. 18. habetur, ubi vide
Raschi notas.

25. Vide tamen Matth. c. 5. v. 43. ibique inter-
pretes, imprimis Lightfoot. ibid. pag. 285. &
seqv. edit. Lips.

† Confer. infra not. ad Proverb. c. 2. v. 17.
Sign. †

*** Hebr. מְעוּס, in Msto 1. pro eo legitur :
מְעוּק, depravatum, res eadem est, confer.
suprà not. id v. 21. h. c. Sign. †

26. Confer. quæ suprà ad dict. v. 21. h. c. num.
12. notata sunt, it. c. seqv. 4. v. 24. n. 19.

27. Confer. quæ ad Genes. c. 4. v. 1. notata
sunt.

28. Vid. tract. Talm. Ioma, fol. 38. b. it. Mac-
cot, fol. 10. b. & Menachot, fol. 29. b.

29. Verba ista: semet associaverit &c. usque ad;
sibi ipsi (stolidus) absunt hic in Hebræo à
Msto 1. sed malè ac fortè per describentis in-
curiam.

30. Confer. hic tract. Talm. Avot, fol. 12. b. &
Bava batra, fol. 10. a.

CAP. IV.

Vers. 1. *Audite filii disciplinam † patris*] Nam dedi vobis prophetam, 1. qui vaticinatur & loquitur nomine Sancti illius Benedicti & ecce ille est perinde atque os ipsius (Dei.) Vers. 3. *Filius enim fui patris mei*] Si dicere velis: Salomo odiō persecutus est homines, dum eos admonuit de (vi-
tanda) rapina & scortatione, quæ sunt res, quas animus hominis desiderat, id-
circò (hìc) dicitur: filius enim fui &c. Eod. vers. 3. *Tener & unicus &c.*]
Quoniam me valdè amabant. Vers. 4. *Et docebat ‡ me*] Propter istam rem
meque redarguit, dicens mihi: retineat verba mea cor tuum, 2. & quoniam il-
le (pater meus) verbis istis me redarguit, ideò ego quoque eam circà rem vos
admoneo, (sic habet) R. Joseph Kara; * alia explicatio (verborum istorum:)
filius enim fui patris mei, (nimirum) propheta 3. dicit: filius fui Sancti illius
Benedicti, quoniam Spiritum suum super me habitare fecit, nam reperimus, quòd
Sanctus ille Benedictus vocaverit Salomonem filium suum, dicitur enim: ego
ero ei pater &c. 4. Vers. 3. *Tener & unicus coràm matre mea*] i. e. Na-
tioni meæ ** ego acceptus & charus fui, tanquam filius tener & unicus, quocir-
cà docebat me pater meus. 5. Vers. 6. *Ne relinquo eam &c. dilige illam*]
(Istud אהבה positum est pro:) אהוב אורה i. e. dilige eam. Vers. 7. *Prin-
cipium sapientiae, † acquire sapientiam*] Initium sapientiæ tuæ disce ab aliis, ac-
quire tibi auditionem *** ex ore magistri & postea Eod. vers. 7. *Tota acqui-
sitione tua acquire prudentiam*] i. e. Animum tuum adverte ad illam (prudenti-
am

† Vid. hic tract. Talm. Berachot, fol. 5. a. & fol. 48. b. it. Taanit, fol. 7. a. & Avoda sara, fol. 19. b. it. Avot, fol. 8. b. & fol. 12. b. it. Menachot, fol. 53. b.

1. Confer. infra v. 4. h. c. n. 3. cæterum verba ista: nam dedi vobis &c. usque ad: Sanctus ille Benedictus vocaverit, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

‡ Vid. hic tract. Talm. Nidda, fol. 30. b.

2. Prout hoc versu 4. in textu sacro habetur, confer. hic tractat. Talmud. Nidda c. 3. prout in libro Prec. Iud. part. 2. pag. 216. a, med. ha-
betur, ubi vid. not.

* De hoc vid. c. seqv. 5. v. 14. n. 8.

3. Confer. supra v. 1. h. c. n. 1.

4. Sicuti 2. Samuel. c. 7. v. 14. habetur.

** Confer. quæ supra ad Proverb. c. 1. v. 8. nota-
tata sunt, Sign. * it. infra not. ad Proverb. c.
10. v. 1. n. 1.

5. Prout versu 4. h. c. habetur, hætenus altera
illa expositio verborum textus sacri, de qua
suprà.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 56. a.

*** Seu: narrationem, Hebr. שמעיה de qua vo-
ce confer. supra not. ad proverb. c. 1. v. 5. n.
7. auditionis nomine venit hic doctrina ex-
ore doctoris, confer. not. infra. ad Prov. c.
27. v. 27. n. 28.

am five sapientiam) per temetipsum, ut intelligas † rem ex re. Vers. 8. *Arripe * illam*] (Istud: סלסלה hîc significat:) חפשה i. e. investiga eam, subinde redi ad eam, ut in illam accuratè inquiras, (notatque idem, quod in illo loco:) tanquam vindemiator ad סלסלור i. e. canistra, 6. qui subinderedit & ambulat in vinea manumque suam extendit, ut quærat racemos, in Talmude quoque (reperitur scriptum:) מסלסל ** i. e. concinnat 8. capillos suos. Vers. 9. *Dabit capiti tuo *** adjectionem gratiæ*] (Vox לוית significat:) חברת i. e. adjunctionem gratiosam, sicuti (in illo loco:) לוית i. e. adjectio gratiosa erunt illa capiti tuo. 9. Vers. 10. *Audi, fili mi, & percipe sermones meos &c.* 10. Vers. 12. *Cum ambulabis, non coarctabitur gressus tuus*] Is, qui non dilatat gressus suos, casui proximus est. 11. Vers. 13. *Prehende eruditionem, ne desistito*] (Istud: החזק hîc significat:) אחז i. e. prehende 12. legem, sicuti (in illo loco:) ויחזק i. e. & apprehende manu tua illum, 13. item (in illo loco:) & misit manum suam ויחזק i. e. &prehendit eum. 14. Vers. 14. *In semitam improborum ne venias nec gradiaris*] (Verba ista: אל תאשר hîc significant:) ne gradiaris, sicuti (in illo loco:) באשורו i. e. gressum ejus retinuit pes meus, 15. item (in illo loco:) & prudens intelliget לאשורו i. e. gressum suum. 16. Vers. 15. *Desere † eam*] (Istud פרעהו hîc significat:) בטלהו i. e. abole (intermitte) eam. Eod. vers. 15. *Declina ab ea*] (Verbum שטה significat) סור i. e. recede. Vers. 16. *Nam non dormiunt*] Non possunt illi dormi-

† Hebr. להשכיל, in Msto 1. postea additur: i. e. sensus five rationes & rem &c.

* Vid hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 26. b. & Megilla, fol. 18. a. it. Nasir, fol. 3. a.

6. Sicuti Jerem. c. 6. v. 9. habetur, ubi vide not. Sign. * confer. & not. ad librum Prec Jud. part. 1. p. 114. a. fin. & pag. 154. a. med. & b. princ. & pag. 156. b. fin. it. Andr. Acoluth. de Aqv. amar. c. 4. §. 4. p. 421.

7. Hebr. בהלמוד, sic habetur in Basileensi editione; in exemplari Hebræo, quò usussum, legitur: כששה סדרים i. e. in sex ordinibus seu partibus Operis scil. Talmudici, quò nomine totum Talmud appellatur, in Msto 1. pro ובלש' ה'ב' legitur בהלמוד vel בש"ס & in lingua sapientum (Rabbinorum.)

8. Exactè componit, confer. not. ad Genes. c. 39. v. 6. n. 9. & ad Psalm. 119. v. 96. n. 49. &

not. ad librum Prec. Iud. part. 2. pag. 104. b. princ.

*** Confer. hic tract. Talm. Avot, fol. 13. b.

9. Prout suprà Proverb. c. 1. vers. 9. habetur, ubi vide not. n. 14.

10. Confer. hic not. ad librum Prec. Iud. part. 1. pag. 159. a. princ.

11. Vid. quæ ad 2. Samuel. c. 22. v. 37. n. 37. notata sunt.

12. Confer. hic c. præced. 3. v. 18. n. 10.

13. Sicuti Genes. c. 21. v. 18. habetur.

14. Vid. Exod. c. 4. v. 4. it. c. præced. 3. vers. 18. n. 10.

15. Prout Hiob. cap. 23. v. 11. habetur, ubi vid. Raschi not. conf. & not. ad Proverb. c. 9. v. 6. n. 4.

16. Vid. infrà Proverb. c. 14. v. 15. ibique Raschi not.

† Conf. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 21. a.

dormire. Vers. 18. *Et semita justorum est veluti lux splendida*] Quæ subinde pergens illuminat à primâ aurorâ 17. usque ad stabile diei i. e. usque ad meridiem, quæ est claritas (seu splendor) diei. Vers. 19. *Via improborum similis est caligini, nesciunt, in quid impaſſuri sint*] Repentè supervenit eis casus nec possunt sibi ab eo cavere. Vers. 20. *Fili mi, ad verba mea attende &c.*] Vers. 22. *Invenientibus ÷ ea*] (Istud לְמוֹצְאֵיהֶם) significat : inventionem. Vers. 23. *Suprà omnem custodiam*] Suprà omne id, de quo lex dicit : כָּשָׁמֶר i. e. cave tibi, custodi cor tuum, tam quoad transgressionem levem, quàm quoad transgressionem gravem. Eod. vers. 23. *Nam ex illo*] Nam ex illo (præcepto,) quod est leve, erit tibi vita & merces magna, si impleveris illud , sic exposuit R. Tanchuma. Vers. 24. *Remove abs te*] Non facias aliquid, quod irrideant * (vel reprehendant) homines & contorqueant super te os suum. Eod. vers. 24. *Perversitatem oris*] (Vox עֲקָשׁוֹר) significat : perversum (seu contortum,) sicuti (in illo loco :) si integer ego, וְיַעֲקֹשְׁנִי i. e. & pervertet me , 18. & in Mischna (sic habetur :) dentes ejus contorti וְעֲקָשׁוֹר i. e. & perversi (seu depravati.) Eod. vers. 24. *Et pravitatem labiorum*] (Dictio לְזוֹר significat :) עֲקָמִימוֹת i. e. perversitatem 19. labiorum, ne homines super te dilatent os suum. Vers. 25. *Oculi tui rectà ** spectent*] Contemplantur id, quod verum & rectum est. Eod. vers. 25. *Rectà spectent coràm te*] (Istud יִשְׁיִירוּ significat) יִסְתַּכְּלוּ i. e. intueantur id, quod rectum est, ut rectam faciant viam tuam coràm te. Vers. 26. *Pondera orbitam *** pedis tui*] Libra viam tuam, (nempe pondera) damnum præcepti 20. ex adverso (vel intuitu) mercedis ejus & mercedem peccati ex adverso (vel respectu) detrimenti ejus, & tunc omnes viæ tuæ stabiles erunt. 21. Vers. 27. *Ne declina dextrorsum aut sinistrorsum*] A pondere bono (ac justo.)

CAP.

17. Juxtâ Hebræum : à columna auroræ, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 2370.

† Vid. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 54. a. & Avot, fol. 13. b.

* Hebr. יָלַעוּ, conf. quæ infrâ ad Proverb. c. 10. v. 18. n. 14. notata sunt.

18. Sicuti Hiob. cap. 9. v. 20. habetur, ubi vide notas, conf. tract. Talm. Cetubbot, fol. 21. b. & Jevammot, fol. 14. b.

19. Conf. quæ ad c. præc. 3. v. 32. n. 26. notata

sunt, vid. & infrâ Proverb. c. 14. v. 3. n. 4.

** Vid. hic tract. Talm. Megilla fol. 18. b.

*** Conf. tract. Talm. Moëd. katon, fol. 9. a.

20. Scil. servati, id est : detrimentum, quod ex præcepto servato oritur, confer. cum illius mercede, vid. quæ ad Psalm. 119. v. 59. n. 25. notata sunt, conf. & infrâ not. ad Proverb. c. 19. v. 16. n. 14.

21. Prout in fine hujus v. habetur,

CAP. V.

Vers. 1. *Fili mi, ad sapientiam meam attende &c.*] Vers. 3. *Quoniam favum stillant*] (Vox: נִיפַת) significat dulcedinem. 1. Eod. vers. 3. *Labia extraneæ*] i. e. Epicureismus. 2. Eod. vers. 3. *Et mollius olcô (est) palatum ejus*] (Istud חֶכֶה significat) חַךְ i. e. palatum. Vers. 5. *Pedes ejus descendunt ad mortem, ad sepulchrum gressus ejus pertingunt*] (Istud יִתְמַכּוּ) significat appropinquationem. Vers. 6. *Semitam vitæ † ne expendas*] Sic exposuerunt istum (locum) sapientes (Rabbini:) occultavit 3. Sanctus ille Benedictus dationem mercedis præceptorum nec illam expressè declaravit, ne aliquis videat præceptum, cujus ampla est datio mercedis eique adhæreat ac cætera negligat præcepta, & hæc est (juxtà expositionem sapientum) ejus explicatio: ne expendas (sive ponderes) semitas legis, quænam ex illis accipienda † & quæ relinquenda sit, quocircà Eod. vers. 6. *Moventur orbitæ ejus*] i. e. Amovit Sanctus ille Benedictus explicationem semitarum ejus nec illas notas fecit; 4. atque hæc est expositio Aggadæ; sed juxtà textum, qui scriptus est postea, (nempe:) remove ab illa viam tuam, 5. videtur, quòd hætenus non distinctus (& interruptus sit) sermo de muliere meretrice & quòd (verba ista:) semitam vitæ ne expendas, ita possint exponi: ne ponderes * semitam vitæ apud illam (mulierem) extraneam, dicens: utrum faciendum est, an hoc, an illud, nam orbitæ meretricis moventur ad sepulchrum, nec animum advertes, ** ut tibi caveas, donec movearis & cadas. Vers. 7. *Nunc itaque, filii, auscultate mihi nec recedite à verbis oris mei*] Vers. 9. *Ne des aliis decorem tuum*] Ne corde tuò respi-

1. Vid. quæ ad Ps. 19. v. 11. n. 21. notata sunt.
 2. Hebr. אִפְיָקוּסוֹת, sic in Amstel. exemplari, in Basil. editione legitur מִינִיחַ i. e. hæresis, in Msto 1. habetur מִינִיחַ עִי i. e. hæresis cultus idololatricis conf. quæ suprâ ad Proverb. c. 2. v. 12. & v. 16. n. 7. & Sign. *** notata sunt, conf. & not. ad c. sequ. 6. v. 1. Sign. *** it. infrâ ad Proverb. c. 23. v. 28. n. 12.
 †. Confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 9. a.
 3. Obtexit, abscondit. sic istud חִסַּל hic interpretor, à radice טָלַל, ubi vid. Buxt. Diction. Hebr. ut sensus sit, non expressè declaravit

Deus, quæ sit merces uniuscujusque præcepti, si illud fervetur, prout mox à Commentatore nostro exponitur.

‡ Hebr. לִיקָח, in Msto 1. pro eo legitur: לִיקָח i. e. stabilienda sive servanda & ad effectum deducenda.

4. Confer. quæ n. præc. 3. h. v. notata sunt.

5. Prout versu 8. h. c. habetur, ubi. vid. tract. Talm. Avoda fara, fol. 17. a.

* Hebr. אַל תִּשְׁקַל, in Msto 1. pro eo legitur: אַל תִּשְׁקַל i. e. ne interrogas vel: ne quæras.

** Explicantur hic verba: אַל תִּשְׁקַל i. e. non nocet, quæ hoc versu in textu sacro habentur.

respicias ad Deos alienos, ut des eis gloriam decoris tui atque laudis tuæ. Eod. vers. 9. *Et annos tuos crudeli*] i. e. Principi gehennæ. Vers. 10. *Ne saturantur alieni facultatibus tuis*] (Alieni sive extranei hîc sunt) prophetæ Bahalis, *** qui mendaciis suis & rapiditate sua exigunt (sive colligunt) divitias, 6. Eod. vers. 10. *Et labores tui*] (Istud: עֲצָבֶיךָ hîc significat:) יָגִיעֶךָ i. e. & labor tuus, in quò dolorem & fatigationem sustinuisti. Eod. vers. 10. *In domo aliena*] In domo ejus, cultui idololatræ inservit. † Vers. 11. *Et gemas tandem*] Ut tandem gemitus emittas. Vers. 14. *Penè fui in omni malo*] Quasi passus (est) inter me & gehennam, 7. ac si diceret: * propter rem parvam fui nunc in omni malo, quoniam non auscultavi voci doctorum meorum, si enim illis obtemperâssem, non ita mihi evenisset, (sicuti nunc accidit, sic exposuit) R. Joseph Kara. 8. Vers. 15. *Bibe aquam † è cisterna tua*] E cisterna, quam dedit tibi Sanctus ille Benedictus in portionem tuam, hæc est lex Mosis, (istud:) בּוֹרֶךְ (significat) aquas collectas (in cisterna;) Eod. vers. 15. *Et fluenta ** è medio putei tui*] (Vox מַיִם לְיָדֶיךָ significat) aquas vivas, ac si diceret: ab initio (sunt) tanquàm aquæ collectæ; sed tandem illæ scaturiunt & progrediuntur. Vers. 16. *Spargant se ‡ fontes tui foràs*] Tandem acquies tibi discipulos ac docebis *** sententias doctrinæ 9. inter multos & exhibet tibi nominis (fama.) Eod. vers. 16. *In plateis*] Urbis spargent se rivi aquarum tuarum. Vers. 17. *Erunt tibi † soli*] Tu solus in illis honoraberis nec alius tecum partem habebit, quoniam dixerat suprâ: ne satientur extranei facultatibus tuis, 10. ideò hîc dicit: erunt tibi soli, & propterea Vers. 18. *Erit scaturigo tua ‡ benedicta & letare de uxore adolescentiæ tuæ*] Hæc est lex, quam didicisti à pueritia. Vers. 19. *Er-*

Zzz z 2

mbis

*** Confer. quæ suprâ ad Proverb. c. 2. v. 16.

Sign. ** notata sunt.

6. Respicitur hic ad Jerem. c. 23. v. 32. ubi vide Raschi notas, n. 24.

† Hebr. בֵּית עוֹבֵד כּוֹ"ס, sic in Amstel. exemplari, in Msto 1. legitur: בֵּית ע'ו i. e. in domo cultus idololatræ, cui collectioni etiam Basilienensis editio adstipulatur.

7. Similis habetur phrasis 1. Samuel. c. 20. v. 3. ubi vide Raschi notas.

* Verba ista: ac si diceret &c. usque ad: bibe aquam (v. 15. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

8 De hoc vid. c. præced. 4. v. 4. Sign. * & cap. seq. 6. v. 23. n. 20, it. infrâ Proverb. c. 18. v.

22. n. 12.

† Confer. hic tract. Talm. Avoda sara, fol. 19. a.

** Hæc verba: & fluenta è medio &c. usque ad: sed tandem illæ scaturiunt, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

‡ Vid. tract. Talm. Taanit, fol. 7. a.

*** Hebr. מוֹרֶה, in Msto 1. pro eo legitur: מוֹרֶה i. e. & eris docens sive doctor, res eadem est.

9. Hebr. מוֹרֶה, de cujus vocis significatione vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 984.

† Confer. hic tract. Talm. Taanit, fol. 7. a.

10. Prout suprâ v. 10. h. c. habetur.

‡ Vid. tract. Talm. Jevammot, fol. 63. b. & Sanhedrin,

mbis jugiter] Vidi in Commentario R. Mosis Hadarschan, (quod hîc) תשגה (significet:) תעסוק i. e. occupatus e is jugiter, 11. estque lingua Arabica & adduxit probationem (ex loco illo, ubi habetur:) לבקש שגייה, (quod significet:) לבקש עסק i. e. quærere operam (sive negotium;) sed haud scio, ubinam id doceatur; † Rabbini autem nostri exposuerunt (istud תשגה) quod juxtà sensum ejus literalen significet: errantem, (nimirum) propter amorem ejus eris errans in cœteris negotiis tuis, nam illa 12. custodit ea, quæ tua sunt, narrârunt de R. Eleazare, * filio Padath, quod ille concionatus sit in platea inferiore; sindon autem ejus portata fuerit in platea superiore, venit aliquando aliquis ** & deprehendit serpentem super illa (sindone) involutum. 13. Vers. 21. *Nam coram oculis Domini (sunt) via uniuscujusque*] Eod. 21. *Ponderat*] ille vias ejus ac novit, quot peccata & quot bona opera sint in manu ejus (hominis.) Vers. 22. *Iniquitates ejus capient ipsum*] (Istud ילכדני ponitur) pro: ילכדוהו i. e. capient illum. Eod. vers. 22. *Et funibus peccati sui tenebitur*] (Verbum יתמר hîc significat) יתלה i. e. suspendetur, quoniam suspensus tenetur fune, quod ipse suspensus est. Vers. 23. *Ipsa morietur sine eruditione*] i. e. Quoniam non admiserat eruditionem. 14.

CAP. VI.

Vers. 1. *Fili mi, si† spondidisti*] Sponsione scil. (seu fidejussione) pecuniaria, juxtà sensum ejus literalem id exposuerunt Rabbini nostri. Vers. 3. *Vade, subjice te*] (Istud: התרלופס hîc significat) i. e. solve ei palmam

hedrin, fol. 22. a. it. Eruvin, fol. 54. b. & Cebbot, fol. 77. b. 11. Huic expositioni ferè consentit Targum Jonathanis, ubi habetur: תגד i. e. roborabis te, sic Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 477. vertit: in Ar. Montani translatione habetur: incumbe, confer. hic Aben Ezra ac Michlol Jophi, Lxx. verterunt: πολλοσος εσθ, ac videntur pro תשגה legisse: תשגא cum Aleph in fine & puncto in sinistro cornu literæ ש positò. Vel: unde ille edoctus fuerit, seu: unde ipse id didicerit. * Hebr. אלעי, in Msto 1. pro eo legitur:	in eodem omissa sunt: בן פדת i. e. filio Padath sive Pedath. 12. Lex scil. Divina, de qua hic sermo est juxtà Rabbidorum expositionem. ** Hebr. ארס ארס, in Msto 1. postea additur: ליטלו i. e. ut eam (sindonem) auferret, benè, conf. n. seq. 13. 13. Atque ita serpens custodivit sindonem, ne ab aliquo auferretur. 14. Quoniam locum non dederat eruditioni seu disciplinæ; sed illam spreverat & contempserat, conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 106. b. † Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 87. b. & Bava

palnam † manus, ut reddas ei pecuniam suam. Eod. vers. 3. *Et interpella amicos * tuos*] Et si inter te & illum non intervenit pecunia ; sed illaqueasti te sermone oris tui, ad loquendum cum eo dura, multiplica erga illum socios (sive amicos,) ut eum rogent, quò tibi condonet ; alia explicatio (verborum istorum :) fili mi, si spondidisti pro amico tuo, (nempe :) postquam spondidisti ** Sancto illi Benedicto, qui est amicus tuus, sicuti scriptum est : hic est dilectus meus, hic est יערי i. e. amicus meus, 1. & recepisti in te apud (montem) Sinai & in campestribus Moab per execrationem & juramentum, ut custodires præcepta ejus. Vers. 1. *Si complosisti extraneo † manum tuam*] Quòd reversurus 2, & recessurus sis à viis ejus (Dei) & adhæsurus sis Epicureis, *** ut in eorum viis ambulares. Vers. 2. *Illaqueasti te verbis oris tui*] Quoniam complosisti manu, ut extraneis adhæreres. Vers. 3. *Fac istud jam, fili mi & eripe te*] Quandoquidem venisti in manum amici tui 3. apud (montem) Sinai & recepisti in te Divinitatem ejus. 4. Eod. vers. 3. *Vade, subijce te*] Humilia te coràm illo tanquàm † scamnum, quod calcatur 5. & pedibus premitur. Eod. vers. 3. *Et interpella amicum tuum*] Multiplica amicos, qui pro te orent apud illum (Deum,) sic exponitur in Medrasch Tehillim (i. e. in allegorica Pfalorum explicatione.) Vers. 5. *Eripe te, ut caprea, è manu*] Festina & elabere exinde, tanquàm caprea, quæ sese eripit è manu hominis. Vers. 6. *Abi ad formicam, ** o piger &c. & sape*] (Istud :

Zzz 2 3

וחכם

Bava metzia, fol. 115. a. it. Bava batra, fol. 173. b.

† Seu : volam, Hebr. פס, conf. Daniel. c. 5. v. 5 & v. 24. ubi LXX. verterunt : ἀσπράγξαλ, Vulgata Latina habet : articulus, significat & dictio ista פס partem seu particulam, conf. Buxt. Diction. Hebr. hac voc. & Ejusd. Lex. Chald. fol. 1770.

* Seu : socios tuos sic juxtà Raschi mentem hic יערי vertere volui ; alii transtulerunt : proximum tuum.

** Vel : postquam factus es fidejussor seu sponsor, sic & juxtà Hebræum vertere possis.

1. Prout Cantic. c. 5. v. 15. al. v. 16. habetur, conf. infra n. 3. h. v. 3.

† Conf. hic tract. Talm. Joma, fol. 87. b. & Bava metzia, fol. 115. a. it. Bava batra, fol. 173. b.

2. Continuat hic altera illa expositio de qua paulò antè dictum est, usque ad v. 5. h. c.

*** Hebr. ותרבה באפיקורסין, sic in Amstel. exemplari, quo usus sum, legitur, in Msto 1. sic habetur : ותרבה אחרי המנין i. e. & sectatus es hæreticos, in Basil. editione etiam pro באפיקורסין legitur : במנין i. e. hæreticis conf. not. ad antec. 5. vers. 3. n. 2. it. ad v. 13. h. c. Sign. **

3. Scilicet : Dei, vide quæ suprà ad v. 3. h. c. n. 1. notata sunt.

4. Nempè, quòd Sanctus ille Benedictus futurus sit Deus tuus, cui soli inservies.

† Verba ista : tanquàm scamnum &c. usque ad : sic exponitur, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

5. Hebr. הנרפסת, respicitur hac expositione ad verbum הרפסת, quod hic in textu sacro habetur.

** Conf. hic tract. Talm. Cholin, fol. 57. b.

וְהַחֲכָמִים ponitur pro :) **וְהַחֲכָמִים** i. e. & sapiens evade. Vers. 7. *Cui non est ductor*] Qui illum reprehendat & admoneat atque ex illius manu eripiat, si illa à focia sua aliquid auferat; & nihilominus illa. Vers. 8. *Comparat estate *** cibum suum*] Colligit in messe cibum suum, unaquæque cibum suum (congregat) nec a focia sua aliquid eripit. Vers. 10. *Complicatio† manu-*
um] Is qui dormit, complicat manus suas, (**חֲבַק** hîc significat) linguâ vernaculâ; embrasser. 6. Vers. 11. *Et veniet tanquam viator expeditus paupertas tua*] Si ita feceris, veniet inopia tua eaque res, unde pauper evades, statim tibi eveniet, * sicuti viator festinat. Eod. vers. 11. *Et egestas tua*] Veniet & plena evadet. Eod. vers. 11. *Tanquam vir (instructus) clypeo*] Qui citò advenit, ut protegat dominum suum, fundamentum textuum istorum parabolam, continet eorum, qui pi gri sunt in studio legis (Divinæ.) Vers. 12. *Ambulat perversitate oris*] Qui ambulat in perversitate (sive contorsione) labiorum. Vers. 13. *Et qui nictat oculis suis*] (intelliguntur hîc) nutus dolosi. Eod. vers. 13. *Et loquitur pedibus suis*] Ac si diceret: atterit 7. istum (pedem ad illum. 8. Eod. vers. 13. *Ac docet 9. digitis suis*] Ista omnia significant nutus (& indicia) quorum alterum convenit oculo, alterum pedi, alterum digito; fundamentum autem loquitur de Epicureis, ** qui seducunt homines ad suum ipsorum cultum (idololatricum.) Vers. 14. *Contentiones immittit*] Inter hominem & illius creatorem. Vers. 15. *Repente & subito*] (Voces istæ **פֶּתָע** & **פֶּתָאוּ**) significat: repentinam 10. actionem, (ut sensus sit:) haud sciet ruinam, quæ ei propè imminet. Vers. 16. *Sex ista odit Dominus & septem abominaciones (sunt) animæ ejus*] Ac si diceret: etiam septimum 11. simul cum illis. *** Vers. 19. *Con-*

*** Vid tract. Talm. Sanhedrin, fol. 7. a.

† Conf. hic tract. Talm. Succa, fol. 26. b.

6. Sic reddere hic possis: אמר אצור, nam ita pro אבראצור legendum videtur, Latine: amplecti, in Msto 1. pro eo legitur: פל"ייר, quod reddere possis: plier, Latine: complicare.

* Confer. infrà not. ad Proverb. cap. 24. v. 34. n. 13.

7. Affricat, conquassat, Hebr. משפסר, respicitur hic ad verbum מולל, quod in textu sacro habetur, cujus explicationem Commentator noster hic adducit.

8. Id est: vicini sui sive accumbentis pedem ipse pede suo tangit, atque clanculum gestibus

& indiciis utitur ad perniciosas machinationes contra alterum: cui insidias struit.

9. Confer. hic not. ad Judic. c. 7. v. 1. n. 1. & ad Esai. c. 58. v. 8. Sign. †

** Hebr. על האפיקורוס, in Basil. editione, ut & in Msto 1. pro eo legitur. על המנין i. e. de hæreticis, conf. quæ suprà ad v. 1. h. c. Sign.

*** notata sunt, it. infrà not. ad v. 29. h. c. n. 13.

10. Sive: connexionem subitam, nullâ morâ interjectâ, id enim vox חכיפה, quæ hic habetur, significat conf. Buxt. Lexic. Chald. fol. 25. 3.

11. Confer. hic R. Levi Ben Gerson, ut & Amama Commentar.

** Hebr. עמר, in Msto 1. postea adduntur ista:

Conflans mendacia] (Istud יפיה) significat loquelam, quoniam omnis loquela fit per flatum (sive spiritum oris. 12. Vers. 20. *Custodi, fili mi, praecepta patris tui*] Vers. 21. *Annecte ea*] (Verbum ענר) significat annexionem, sicuti (in illo loco:) אענרנו i. e. annectam eum, (ut sit) diadema mihi. 13. Vers. 22. *Cum † ambulaveris*] In vita tua. 14. Eod. vers. 22. *Deducet te*] (Verba ista: תנחה אותך ponuntur) pro: תנחה יגך i. e. deducet te. 15. Eod. vers. 22. *Quando cubabis*] In sepulchro. Eod. vers. 22. *Cum exspectatus fueris, illa confabulabitur tecum*] In resurrectione mortuorum, ut stare possis in iudicio. Eod. vers. 22. *Illam confabulabitur tecum*] Intercedet 16. pro te. Vers. 23. *Nam praeceptum (est) lucerna; * lex autem (est) lux*] Sicuti lux illustrat mundum jugiter; ita iustitia (seu meritum) legis semper permanet apud hominem; iustitia autem (sive meritum) praecepti saltem ad horam (seu ad tempus permanet,) non secus, ac lumen lucernae; 17. alia explicatio ‡ (verborum istorum:) nam praeceptum (est) lucerna &c. (nimirum) praeceptum patris est lucerna, quicumque adimplet praeceptum patris sui, perinde est, ac si portet lucernam manu sua, ut eam accendat in loco tenebricoso, ubi, si ipse quid perdiderit, ad lumen ejus illud inveniet, sic quoque, quisquis adimplet doctrinam matris suae, hæc erit ei lux, sic etiam illa (S. Scriptura) dicit: nec deferas doctrinam matris tuae, 18. atque ita certum est, quod textus iste loquatur de praeceptis patris & matris suae, scriptum quippe est: qui maledicit patri aut matri suae, ejus lucerna extinguetur in nigris tenebris, 19. si igitur lucerna alicujus extinguetur, quando non adimplet praecepta (patris aut matris suae,) sequitur, quod, si impleat praeceptum, lucer-

ista: גמי הרוח i. e. (v. 17. h. c.) * oculi elati] i. e. superbi animo.
 12. Vid. hic not. ad Psalm. 12. v. 6. n. 5. & 6. & infra ad Proverb. c. 14. v. 5. n. 7.
 13. Prout Hiob. c. 31. v. 36. habetur, ubi vide notas.
 † Confer. tract. Talm. Sota, fol. 21. a. & Avot, fol. 13. b.
 14. Confer. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1 pag. 116. b. med. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 468
 15. Confer. hic Raschi not. ad Exod. c. 13. v. 17.
 16. Causam tuam aget, erit interpres & advocatus tuus, id enim חליף hic significat, confer. Raschi not. ad Esai. c. 43 v. 27. n. 21.

* Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 5. b. & Taanit fol. 7. b. it. Megilla, fol. 16. b. & Sota, fol. 21. a. it. Bava batra, fol. 4. a.
 17. Expositio ista desumpta est ex Gemara Sotæ, quam vide apud D. Wagenf. Sot. pag. 468, confer. & not. ad Psalm. 19. v. 8. n. 11. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 164: a. princ.
 ‡ Alia ista explicatio, usque ad: & via vitæ, abest hic in Hebræo à Mstot.
 18. Prout supra Proverb. c. 1. v. 8. & v. 20. h. c. 6. habetur.
 19. Vid. infra Proverb. c. 20. v. 20. ibique Raschi not. n. 5.

lucerna ejus lucida sit, (sic docuit) R. Joseph Kara. 20. Eod. vers. 23. *Et via vite correctiones disciplinae*] Correctiones disciplinae inclinant hominem ad vitam, reperitur (itaque,) quòd illae sint via vitae. Vers. 24. *Ad servandum te à muliere mala*] Lex custodiet te a muliere, quæ est moribus improbis & vel te invito non locutus est Salomo de muliere mala, nisi intuitu cultus idololatriæ, qui comparatur omni (sive universæ legis Divinæ,) transgressioni nam si istud dicere (& intelligere) velis de ipsa muliere meretrice, an tota merces & laus est legis (Divinæ,) quòd illa custodiat solùm à fœmina meretrice? 21. quocircà vel te invitò (intelligitur hîc) cultus idololatriæ, qui æquiparatur universæ (legis transgressioni.) Eod. vers. 24. *A blanditiis linguæ*] A jaculis oculorum * linguæ alienæ. Vers. 25. *Nec capiat te*] Nec auferat sapientiam tuam à te palpebris oculorum suorum, quos illa agitat palpebris suis. Vers. 26. *Nam propter mulierem meretricem (devenitur) usque ad frustum † panis*] i. e. Ad paupertatem & egestatem omnis boni. 22. Vers. 27. *An accipiet ‡ aliquis*] (Istud הִיחָהּ significat hîc:) הִישָׂא i. e. an hauriet aliquis prunas fimbriis, vestimenti sui nec illæ comburentur? omnis dictio חֲתִיירָה significat שְׂאִיבָה i. e. haustum, juxtâ sensum ejus literalem, quando aliquis implet vas in medio rogi. ** Vers. 29. *Ad uxorem proximi sui*] Juxtâ sensum ejus literalem (est facienda explicatio istius loci,) poterit etiam de cultu idololatriæ fieri expositio allegorica, quòd scil. ille appropriatus sit populis; 23. non autem tibi. Vers. 30. *Non contemnunt furem &c.*] Vers. 31. *Si deprehendatur, rependet &c.*] Vers. 32. *Qui adulterium committit cum muliere &c.*] Tria ista conjunguntur unò sermone: si quis furetur, is non ita contemnendus est, sicuti adulter, cur? quoniam ille (fur) istud facit propter esuriem animæ suæ, forsitan non

20. De quo vide c. antec. 5. v. 14. n. 8. & infra Proverb. c. 18. v. 22. n. 12.

21. Conf. quæ suprâ ad Proverb. cap. 2. v. 16. Sign. * notata sunt.

* Verba ista: oculorum linguæ &c. usque ad: nam propter mulierem (v. 26. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Vid. tract. Talm. Nafir, fol. 13. a. & Sota, fol. 4. a. b. it. Horajot, fol. 10. b.

22. Conf. hic D. Wagenf. Sota, p. 88. in Msto 1. post כל טוב i. e. omnis boni, addita sunt ista נפש יקרה הצודי נפש שהיה יקרה מקודם נפש יקרה באה וצדה איתה לגיהנם i. e. (eod. v. 26.

h. c.) animam pretiosam venatur] i. e. animam, quæ antea erat pretiosa illa (mulier meretrix) veniens venatur ad gehennam.

‡ Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 107. a.

** Coufer. infra not. ad Proverb. c. 25. v. 22. n. 32. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 107. a.

23. Alienigenis scil. Hebr. לעמי, sic in Basileensi habetur editione; in exemplari Hebræo, quò usussum, legitur; לאפיקורוסין i. e. Epicureis, in Msto 1. pro eo legitur לגמים i. e. gentibus sive ethnicis, confer. not. suprâ ad v. 13. h. c. Sign. ** it. ad c. seqv. 7. vers. 10. Sign. ***

non habet, quod comedat, & si ipse deprehensus fuerit, poterit ille reparare per restitutionem & ad summum rependet septies, quasi diceret: restitutionibus multiplicibus, etiam quinquagies; nonnulli exponunt (istud:) שבעתיים i. e. septies de illo, qui furatus est bovem ejusque instrumenta eumque mactavit, quô casu (fur) rependet quinque boves & restitutionem duplicem pro instrumentis (bovis.) Vers. 31. *Omnem substantiam domus sue tradet*] Et quamvis ille opus habeat, vendere omnia, quæ ipse habet, propter istam rem (ut scil. damnum resarciat;) nihilominus poterit ille reparationem (damni) facere, quamvis ipse ab initio propter famem fecerit (furtum;) ast qui adulterium committit cum muliere, ille demens est, *** nam ecce ipse non propter esuriem commisit (adulterium.) Vers. 32. *Perdens animam suam faciet istud*] Scil. scelus. Vers. 34. *Nam Zelô*] Commovebitur adversus illum, ut vindictam de eo sumat ira Sancti illius Benedicti, qui est potens super omnia nec parcat in die ultionis. Vers. 35. *Non habebit rationem*] Ullarum divitiarum, ut redemptionis pretium accipiat, quoniam abnegavit illum (Deum vir iste, qui id commisit) & adhæsit cultui idololatriæ; Rabbini nostri (verba ista:) non contemnunt furem, 24. exposuerunt de eo, qui furtim subtraxit se 25. à socio suo & abiit in scholam, ut in lege studeat; (iidem verba ista:) si deprehendatur, rependet 26. septies, (hoc modo exposuerunt, nempè:) quòd ille tandem constituatur iudex & doceat doctrinas (ac constitutiones legis,) nam non est שבעתיים i. e. septies, nisi lex, de qua dicitur (quòd sit tanquàm argentum) defæcatum septies, 27. iidem (verba ista:) plagam & ignominiam 28. consequetur, (exposuerunt quòd) propter cultum idololatricum & scortationem veniant plagæ.

CAP. VII.

Vers. 1. & 2. *Fili mi observa verba mea &c. & legem + meam, tanquàm pupillam oculorum tuorum*] (Vox יִשְׁרָאֵל significat) ingredinem oculi,

*** Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin fol. 38. a. & fol. 99. b.

24. Quæ verba suprâ v. 30. h. c. habentur.

25. Sic istud: והמחגב, quod hic habetur, interpretor, eo sensu, quo 2. Sam. c. 19. v. 3. accipitur.

26. Prout v. 32. h. c. habetur.

27. Sicuti Ps. 12. v. 7. habetur, ubi vide Raschi notas.

28. Prout v. 33. h. c. habetur.

† Vid. tract. Talm. Nedarim, fol. 62. a. & Kid-duschim, fol. 30. b.

li, quæ similis est caligini, sicuti nigredo ≠ noctis. 1. Vers. 4. *Et cognatam*] (Vox מורע significat) propinquum, sicuti (in illo loco:) Boas מורעתי i. e. propinquus noster, 2. ac si diceret: admove tibi eam (prudentiam) jugiter. * Vers. 7. *Animadverti*] Cognovi ** ac vidi. Vers. 8. *Juxtà angulum, illius*] Angulum scil. meretricis & cultus idololatriæ. Vers. 10. *Ecece mulier*] Juxtà sensum literalem (id intelligendum est;) alia explicatio (verborum istorum: ecce mulier, nempè:) unus ex Epicureis, *** qui seducunt. Eod. vers. 10. *Ornatu meretricio*] (Istud שית hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) שותיהם i. e. nates eorum, ac si diceret: nuditate meretriciâ. Eod. vers. 10. *Custodia corde*] Sicuti urbs munita cincta est vallô; 4. ita cor ejus ≠ (meretricis) circumdatum est cogitatione stultitiæ. Vers. 11. *Declinans*] Quæ declinat . à via. Vers. 14. *Sacrificia eucharistica (sunt) apud me*] Ac si diceret: convivium magnum præparavi, quoniam hodiè obtuli votiva mea & eucharistica. Vers. 15. *Et invenite*] Ut invenirem te. Vers. 16. *Cadurcis*] (Vox מרבירי significat) vestes pretiosas † & decoras, cujus (vocis) habetur exemplum in fine libri (Proverbiorum,) ubi dicitur: מרבירי i. e. cadurca fecit sibi. 6. Eod. vers. 6. *Adornavi lectum meum*] (Istud: רברתי significat) קשתי i. e. ornavi. Eod. vers. 16. *Quæ variegata sunt funibus Ægypti*] (Istud חטובות hîc significat) מהוללות i. e. laudabilia (seu pretiosa ac splendida) nimirum vestimenta * vasorum lineorum pretiosorum, quæ veniunt ex Ægypto,

‡ Hebr. אישון, in Msto 1. postea additur: חשך, i. e. caligo, quæ est explicatio vocis אישון, quæ hic in textu sacro habetur.

1. Confer. hic not. ad Psalm. 17. v. 8. Sign. *.

2. Sicuti Ruth c. 3. v. 2. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. tract. Talm. Berachot, fol. 57. a. & Schabbat, fol. 146. a. it. Eruvin, fol. 51. b. & Sota, fol. 11. a. it. Kidduschin, fol. 30. b. & Sanhedrin, fol. 5. b. & fol. 7. b.

* Hebr. תמיד, in Msto 1. postea adduntur ista: לשמור מאשה. כרי שתשמרך ותורה מאשה רעה i. e. (v. 5. h. c.) ut servet te à muliere] i. e. ut servet te lex (Divina) à muliere mala.

** Hebr. הבחנתי, in Msto 1. pro eo legitur: הסתכלתי i. e. consideravi, animadverti, res eadem est, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 3. b.

† Confer. tract. Talm. Schabbat, fol. 53. b.

*** Hebr. אפיקורותן, in Basil. editione ut & in

Msto 1. pro eo legitur: מן המצרים i. e. ex hæreticis, confer. quæ ad c. antec. 6. v. 29. n. 23. notata sunt.

3. Prout 2. Samuel. c. 10. v. 4. habetur, ubi vide Raschi notas.

4. Confer. hic not. ad Esai. c. 49 v. 6 n. 4.

‡ Hebr. כיר, sic in Msto 1. hic legitur rectius, ut puto, quam: כיר, prout in editionibus hætenus excusis habetur.

5. Sive: recedit, Hebr. סרה respicitur hac explanatione ad vocem סורה, quæ hic in textu sacro habetur.

† Vid. tract. Talm. Schabbat, fol. 114. a.

6. Sicuti infra Proverb. c. 31. v. 22. habetur, ubi vide not. n. 13.

* Hebr. גרילי, in Msto 1. pro eo legitur: גרילי i. e. fila, seu funes, juxtà quam lectionem hic erit loci istius sensus: fila vestimentorum lineorum pretiosorum &c.

pto, 7. nam ibi linum conficitur, sicuti scriptum est in libro Esaia: erubescunt opifices lineorum. 8. Eod. vers. 16. *Fane*] (Vox נטון significat: funem, sicuti istud:) מיתריהם Chaldaeus interpres vertit מיתריהם i. e. funes eorum. 9. Vers. 17. *Suffivi cubile meum*] (Istud: נפתי hîc significat) הנפתי i. e. agitavi odorem, sicuti (facit) is, qui sudarium (seu linteum) agit in loco aromaticum, ut odorem à parte superiore deducat ad inferiorem; ** Dunes 10. autem (istud נפתי) exposuit, quod significet suffitum, 11. ac dixit, quod ei non similis (dictio reperiatur in S. Scriptura) Vers. 19. *Non enim est maritus in domo suo*] Vidistis, *** quod Sanctus ille Benedictus removerit gratiosam suam praesentiam (à populo Israëlítico) ac dederit omne bonum illis, qui idola colunt. Vers. 20. *Loculum pecuniae*] i. e. Bonos, qui inter illos † scil. Israélitas erant,) occidit. Eod. vers. 20. *Die stato*] (Istud ליום הכסא significat:) tempore statuto, quod praefixum est, & sic (accipitur in illo loco:) בכסא i. e. statuto tempore, die festi nostri. 12. Vers. 21. *Fecit, ut diverteret ille*] Demens scil. ad ipsam. Eod. vers. 21. *Multi tudine disciplinae suae*] Quoniam illa (meretrix) consueverat, hoc modo tractare viros (& cum illis ita agere.) Eod. vers. 21. *Blanditiâ labiorum suorum*] Sermone blando ipsa depulit eum à viâ. Vers. 22. *Et velut compeditus*] (Vox עכס significat) venenum serpentis. 13. Eod. vers. 22. *Ad castigationem stulti*] i. e. Tanquam serpens qui festinat currere per immissionem Sancti illius Benedicti, ut castiget stultum, qui in ipsum (Deum) peccavit; sic iste (adolescens stolidus) currit post eam (meretricem,)

Aaa aa 2

eò

7. In notis ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 146 a. princ. verba ista: חסות אמן מצרים exponuntur, quod significent מצרים מצרים i. e. quæ figurata seu variegata sunt filiis Aegyptiis; aliam explicationem verbi חסות vide ibidem.

8. Prout Esai. c. 19. v. 9. habetur, ubi vide Raschi notas.

9. Vid. Exod. c. 35. v. 18. ibique Targum Onkelosi.

** Hebr. למטה, in Msto 1. postea explicationis gratia additur dictio Gallica: מנחם i. e. venteli, Latine: ventum feci, ventilavi.

10. Sive: Dones, istius sæpè sit mentio in notis Raschianis, confer. not. ad Psal. 60. v. 4. num 12.

11. Conf. hic Raschi not. ad Ps. 19. v. 11.

*** Textus sacer agens hic de muliere adultera exponitur hoc loco de cultu idololatrico, conf. supra not. ad Proverb. c. 2. v. 16. n. 7. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 96. b.

† Hebr. שבת, in Msto 1. pro eo legitur: שבת, i. e. qui inter vos (scil. Judæos erant,) conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 96. b.

12. Sicuti Ps. 81. v. 4. habetur, ubi vide notas, conf. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 60. b. med. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 96. b.

13. Conf. hic Buxt Diction. Hebr. voc. עכס, ubi plura, & R. Jac. Abendana in not. ad Michlol Jophi h. loc. ubi expositio Raschiana, quæ hic habetur, adducta est.

eò usque, donec per illam cadat * & dissecet sagitta ejus (mulieris) illius (adolescentis) jecur. Vers. 23. *Quemadmodum festinat avis*] Ut currat ad laqueum nec scit, quòd laqueus ibi extensus sit contrà vitam avis. Vers. 24. *Nunc itaque, * filii, auscultate mihi &c.*] (Vide hìc caput sequens)

CAP. VIII.

Vers. 1. *Nonne sapientia clamat*] Nonne lex proclamat vobis verba, quæ infra in textu dicuntur. Vers. 3. *In tabulato*] (Vox קרר hìc significat) תקרר i. e. tabulatum, 1. quod portæ impositum est, super quo sedent (homines.) Eod. vers. 3. *Proclamat*] (Istud תרונה hìc significat) תועקנר i. e. clamat, * quid verò illa (sapientia) dicit? (nempè:) Vers. 4. *Vos o viri, ** inclamo*] Vers. 6. *Audite, nam prestantia eloquar*] i. e. Verba principibus digna & eximia. *** Vers. 8. *Contortum aut perversum*] (Verba ista נפתל ועקש significant) עקמימות i. e. perversitatem (seu obliquitatem.) Vers. 12. *Habito (cum) astutia*] i. e. Apud astutiam (sive solertiam,) ita, ut, postquàm aliquis didicit legem, illum intret † solertia omnium. 2. Vers. 10. *Potius, quam aurum prestantissimum*] (חרוץ est una) ex speciebus auri. * Vers. 11. *Pra margaritis*] (Dictio: פניניו significat) margaritas. Eod. vers. 11. *Non possunt ei equiparari*] Non possunt pretio ejus æquari. Vers. 13. *Timor Domini (est) odisse malum*] Istud est, ** quod sapientia proclamat hominibus. Vers. 15. *Per me reges regnant*] Nam judicia & jura ego eos doceo. 3. Vers. 17. *Diligam*] (Istud: אהב ponitur) pro : אאהב i. e. amabo.

* Vid. tract. Talm. Sota, fol. 22. a. & Avoda fara, fol. 19. b.

** Verba ista : nunc itaque auscultate mihi &c. absunt hic in Hebræo à Msto 1.

3. Alii juxtà Targum Jonathanis verterunt : urbem, conf. hic interpretes Christianos & Judæos, in not. ad Hiob. c. 29. v. 7. n. 6.

* Conf. hic tract. Talm. Sota, fol. 22. a

** Vid. tract. Talm. Joma, fol. 71. a.

*** Conf. tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b.

† Hebr. נכנס בו, in Msto 1. pro eo legitur: בו i. e. discit in illa (scil. lege solertiam &c.)

2. Conf. hic D. Wagenfeil, Sor. p. p. 496, ubi

locus Gemaræ habetur, vid. Sota, fol. 21. a. b.

* Vid. suprà Proverb. c. 3. v. 14. Sign. *

** Hebr. דמוסר, in Msto 1. postea additur : דמוסר i. e. eruditio, ut sensus sit : hæc est eruditio, quam sapientia proclamat, conf. hic Pefachim, fol. 113. b.

3. Conf. not. ad Psalm. 45. v. 2. n. 3. & ad Psalm. 68. v. 15. n. 26. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 114. a. med. & part. 2. pag. 101. a. med. vid. & D. Wagenf. Sota, p. 548. priac. n. 8. & tract. Talm. Joma, fol. 72. b. & Gittin, fol. 62. a. it. Avot, fol. 12. b.

bo. 4. Eod. vers. 17. *Amantes me amo*] Scriptum est : אהביה , s. dixit Sanctus ille Benedictus : אהביה *** i. e. amantes legem ego amo, hoc audiivi ex R. Aarone, nomine R. Nathanis. Eod. vers. 17. *Invenient me*] (In isto ימצאונני altera litera :) נ est abundans , faciam , ut quinquaginta ⁶. portas prudentiæ ipse inveniat. Vers. 21. *Ut possidere faciam diligentes me substantiam*] Est mecum possessio multa. 7. Vers. 22. *Dominus possedit + me*] Antè creationem mundi. 8. Vers. 23. *Inuncta sum ab initio*] (Istud : נסכתי hîc) significat נסיכי principes filiorum hominis. 9. Vers. 24. *Formata sum*] (Istud חוללתי hîc significat :) creata sum. 10. Vers. 25. *Antequàm montes defixi essent*] In medio aquarum. Vers. 26. *Terram & rura*] i. e. Terram Israëliticam cœterasque regiones. 11. Eod. vers. 26. *Et principium pulverum orbis*] i. e. Adamum primum. Vers. 27. *Cum statueret ambitum in superficie abyssi*] Cùm extenderet circulum terræ super aquas , terminum præfixit, qui non transiretur, (dictio :) חוג significat ambitum (sive circulum) sicuti (in illo loco :) ובסחוגה i. e. & circulo (seu circinnô) format illud , 12. linguâ vernaculâ : compas. 13. Vers. 28. *Cum roboraret*] Cùm fortificaret fontes abyssi. † Vers. 29. *Cum statueret fundamenta terræ*] (Istud בחוקו ponitur pro) בחקותו

Aaa aa 3

4. Conf. not. ad Psalm. 69. v. 21. n. 15.

5. Sed legendum אהבי i. e. amantes me, cur aliter scriptum sit, Commentator hic rationem adducit.

*** Sic in Msto 1. hic habetur, quam lectionem, uti aptiorem & textui sacro convenientiorem in versione secutus sum.

6. Quoniam litera נ juxta numerum Hebræorum significat: quinquaginta, eaque hic in verbo ימצאונני abundat, hinc nata est ista expositio Rabbinica.

7. Confer. hic Pirke Avot fol. 12. b. c. 5. circa fin. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 60. b. princ. & pag. 82. a. med. & pag. 265. b. princ. confer. & tract. Talm. Succa, fol. 21. a & Bava batra fol. 134. a. it. Sanhedrin, fol. 100. a. & Ockezi fol. 78. b.

† Conf. hic tract. Talm. Pesachim fol. 5. a. & fol. 87. b. it. Nedarim, fol. 39. b. & Kid. duschin, fol. 32. b. it. Avot, fol. 13. b.

8. Confer. & hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 114. a. med. & part. 2. pag. 43. a. med. it. Epiphan. libr. 2. Hæres, 69 fol. 310. it. E

jusd. λόγος ἀγνους, fol. 488. edit. Græc. Basil. 1544.

9. Vid. hic Mich. c. 5. v. 4. al. v. 5. & Raschi not. ad Genes. c. 11. v. 29. Sign. ** & ad Esai. c. 29. v. 9. n. 18. it. Lightfoot. ad Johann. c. 1. v. 21. pag. 964.

10. Confer. hic not. ad Hiob. c. 26. v. 13. n. 21 & ad Psalm. 29. v. 9. n. 18. Lactantius lib. 4. c. 6. חוללתי, quod v. 25. h. c. habetur, vertit: genuit me, sicuti & Lxx. habent.

11. Vid. hic locum in Taanit fol. 10. a. qui apud D. Wagenseil. in Sota pag. 957. n. 4. habetur.

12. Prout Esai. c. 44. v. 13. habetur, ubi vide Raschi notas.

13. Sic exprimo hic חוג i. e. circulus seu circinnus, ita etiam in Msto 1. hoc. loc. habetur, confer. not. ad Esai. c. 40. v. 22. n. 36. & ad Esai. c. 44. v. 13. n. 20. it. ad Hiob. c. 22. v. 14. n. 11.

† Hebr. חוקו, in Msto 1. postea adduntur ista: בשמו לי חוקו חק גבול בל יעבור i. e. (vers. 29. h. c.) cum imposeret mari statutum suum]

וְחָקוֹתָיו & (cùm sculperet) à voce חָקוֹ, * sicuti (accipitur in illo loco:) in manibus חָקוֹתָיו i. e. sculpsi te, 14. sic quoque (in illo loco:) וְחָקוֹ i. e. & à basi infixa terræ; 15. alia explicatio (istius בחֹקוֹ, nempe: Deus) גִּזַּר i. e. decrevit circà mare Suph, cùm ipse illud crearet, ut sese diffunderet coràm Mose. Vers. 30. *Nutricia*] (Vox: אִמּוֹן hîc significat: fui) educata apud ipsum, 16. notans (idem, quod in illo loco:) הָאִמּוֹנִיִּים i. e. qui educabantur in coccino. 17. Eod. vers. 30. *Die, die*] i. e. Bis mille annis. 18. Vers. 31. *Ludens in orbe terræ ejus*] Omnibus generationibus improborum (hominum,) qui fuerunt ab Adamo usque ad Noachum & à Noacho usque ad Abrahamum illusi. Eod. vers. 31. *Delicie autem meæ*] Exspectavi, donec veniret generatio deserti, 19. quæ me recepit. Vers. 32. *Nunc itaque, filii, auscultate mibi*] Vers. 33. *Nec deserite*] (Verba ista: וְאַל תִּפְרְעוּ significant) וְאַל תִּפְרְעוּ i. e. nec abrogate ** disciplinam meam. Vers. 34. *Ut sedulò insistat*] (Istud: לְשָׁמֹר hîc notat) לְשָׁמֹר i. e. ut custodiat fores meas, 20. quò intret primus in scholam atque Synagogam & ultimus exeat.

CAP.

- um] statutum i. e. terminum, quem non transiret (mare.)
- * In Msto I. pro eo legitur: חָקוֹ i. e. infixum, impressum à rad. חָקַר i. e. impressit, insculpsit.
14. Sicuti Esai. c. 49. v. 16. habetur, ubi vide Raschi not.
15. Vid. Ezech. c. 43. v. 14. ibique Raschi not. confer. Ejusd. not. ad Deuteron. c. 13. v. 7.
16. Scil. Deum, conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 38. b. med. & p. 43. a. fin. & Martini Pug. Fid. part. 3. Dist. 1. c. 7. n. 4. fol. 513. & Voisin. Observat. ibid. fol. 520. col. 1. & col. 2. princ.
17. Prout Thren. c. 4. v. 5. habetur, vide not. n. 15. in Msto I. post: עַל עֲלֵי חוֹלֵעַ i. e. in coccino, additur: כְּאֶתֶר יֵשָׁא הָאִמּוֹן i. e. sicuti portat nutricius, Numer. c. 11. v. 12.
18. Quoniam hic in textu sacro habetur: יוֹם, יוֹם i. e. die die; dies autem Dei habet mille annos, vid. Ps. 90 v. 4. hinc profluxit Rabbinica ista explicatio, de lege Divina, conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 4. a. med.

- & p. 57. b. fin. ac p. 60. a. fin. it. pag. 107. b. princ. ubi eadem, quæ hic. habetur expositio Rabbinica, conf. & Martini Pug. Fid. dict. part. 3. Dist. 1. c. 7. n. 4. fol. 513. & Voisin. Observat. ubi ex AbenEsra adducitur, quòd lex fuerit 2000. annis antè mundum.
19. Hebr. הַמִּדְבָּר, ita hic legendum est juxtà Mstun I. pro הַמְּבֹרָל, sicuti in exemplaribus hætenus impressis, quæ quidem inspexi, habetur, generationi enim deserti data fuit lex, de qua hic sermo est.
- * Cessare facite, abolete, conf. not. ad Proverb. c. 1. v. 25. n. 22.
20. Hebr. עַל דְּלֹתַי, in Msto I. legitur עַל דְּלֹתַי הַמְּבֹרָל i. e. fores scholæ; confer. hic Raschi not. ad Jerem. c. 5. v. 6. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 53. a. fin. it. tract. Talm. Berachot, fol. 8. a. b. & fol. 5. b. it. Taanit, fol. 7. a. & Bava batra, fol. 1. a. it. Schabbat, fol. 114. a. & Eruvin, fol. 99. a. it. Megilla, fol. 28. a.

CAP. IX.

Vers 1. *Sapientia † edificavit domum suam*] Sapientiâ ædificavit Sanctus ille Benedictus mundum. Eod. vers. 1. *Excidit columnas ejus † septem*] Septem scil. dies creationis ; alia explicatio , (nempè , quòd hic intelligantur) septem libri , qui sunt in lege ; (verba autem ista :) & fuit , cùm proficisceretur arca , 1. librum 2. per se (constituunt , sic habetur) in tractatu Talmudico : Schabbat. * Vers. 2. *Maclavit animalia sua , ** miscuit vinum suum*] Miscuit illud aquâ , tanquam vinum forte , quod non potest bibi merum 3. Eod. vers. 2. *Etiâ instruxit mensam suam*] Omnem creationem (rerum) humidarum & aridarum. Vers. 3. *Misit puellas *** suas*] Adamum scil. & Evam ; alia explicatio : Mo- sem & Aaronem (misit.) Vers. 4. *Quisquis fatuus (est ,) diversat buc*] Et discat me, ut sapiat. Vers. 5. *Venite , † vescimini cibò meò ac bibite vinum , (quod) miscui*] (Istud מסכתי significat :) שמזגתי i. e. quod miscui. Vers. 6. *Relinquitte fatuos & vivite*] i. e. Viam stultitiæ (relinquitte.) Eod. vers. 6. *Et incedite*] Istud : אשורו significat gressum , sicuti (in illo loco :) באשורו i. e. gressum ejus retinuit pes meus. 4. Vers. 7. *Et qui corripit improbum , (recipit) maculam sibi*] Macula est istud ei , qui corripit , quoniam iste , (qui corripitur ,) probris † afficit illum (corripientem) nec ei obtemperat , habetur hîc monitum quòd scil. prohibitum sit, loqui cum illis qui ad cultum idololatricum seducere volunt,

† Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 38. a.

‡ Vid. tract. Talm. Schabbat, fol. 116. a. & Chagiga, fol. 12. b. it. Sanhedrin, fol. 38. a.

1. Vid. Numer. c. 10. v. 35. ibique Raschi not.

2. Versus quoque primus capitis primi Gene- seos, qui est initium legis, librum per se con- stituit ob! præstantiam suam, prout habetur in notis Baal Hatturim ad Numer. dict. c. 10. v. 35. deductis itaque duobus hisce libris pe- culiaribus super sunt quinque libri legis Mo- saicæ, qui vocantur Communiter Pentateu- chum.

** Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 38. a. & Avoda sara fol. 58. b.

3. Vinum merum, Hebr. יין cui scil. aqua non

est admixta, confer hic Raschi not. ad Esai. c. 29. v. 9. n. 17. & ad Esai. c. 65. v. 11. n. 14. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 230. a, med.

*** Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 38. a. b. & Avoda sara fol. 19. b.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 57. a. & Chagiga, fol. 14. a.

4. Prout Hiob. c. 23. v. 11. habetur, ubi vide notas n. 9. confer. & suprâ Proverb. c. 4. v. 14. num. 15. & 16. it. infrâ Proverb. c. 14. v. 15. ibique not. n. 22.

‡ Vid. tract. Talm. Jevamot, fol. 65. b. & Erachin, fol. 16. b.

volunt, etiam si aliquis illos corripere & ad eos (solum) appropinquare velit. Vers. 9. *Da sapienti * & sapiet amplius*] Discipulo idoneo (da doctrinam & sapiet amplius,) est Medrasch Aggadah (i. e. expositio Allegorica:) dictum fuit Noacho: ex omnibus pecudibus mundis &c. 5. & quando ipse egressus est (ex arca†) & accepit ex omnibus pecudibus mundis &c. dixit (Noachus:) quid visum fuit Sancto illi Benedicto, quod plures ** ex istis (pecudibus mundis accipere iusserit, quam ex immundis?) nimirum voluit (Deus,) ut ex illis (pecudibus mundis) ei (offerrem (sacrificium.) Eod. vers. 9. *Notam fac *** iusto*] Sapientiam & ipse augebit disciplinam (sive eruditionem) ex scientia sua & ex eo, quod ipse audivit. Vers. 10. *Principium sapientie (est) timor Domini & scientia sanctorum*] Est fundamentum prudentie. Vers. 11. *Et adjicientur tibi anni vite* (confervantur) alimentatione & divitiis. Vers. 16. *Et quisquis fatuus est huic illa (mulier stolidus) dicit*] Verba ista quid igitur ei dicit? Vers. 17. *Aque furtive suaves sunt*] Non est gustus concubitus, qui fit cum muliere innupta sicuti gustus (concubitus cum) muliere conjugata, etiam quoad negotium præcepti suaves sunt aquæ furtivæ, dum timent facere palam ac faciunt clam.

CAP. X.

Vers. 1. *Proverbia Salomonis: filius sapiens letitia afficit patrem*] Is (est) Sanctus ille Benedictus; alia explicatio: pater ejus ipse (hic intelligitur.) Eod. vers. 1. *Filius autem stolidus mœstitiæ (est) matri suæ*] Semper ille est cum matre sua in domo, quæ, dum videt stultitiam ejus, mœrore afficitur; juxta parabolam (per verba illa:) filius stolidus (intelligitur) Jeroboamus, Nebati filius, (per verba ista, mœstitiæ (est) matri suæ (intelligitur) mœstitia congregationis (seu synagogæ) ejus. 1. Vers. 2. *Non prosunt thesauri † improbitatis*]

* Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 113. b. & Eruvin, fol. 65. b. it. Avoda fara, fol. 18. b.

5. Vid. Genes. c. 7. v. 2. ibique not. Sign. *

† Hebr. מן החיבה, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

** Juxta Hebræum: ut multiplicaret ista, scil. animalia munda.

6. Confer. hic Raschinot. ad Genes. dict. c. 7. v. 2.

*** Verba ista: notum fac iusto &c. usque ad;

& adjicientur tibi (v. 11. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

‡ Vid. tract. Talm. Nedarim, fol. 91. b. & Sota, fol. 7. a. it. Sanhedrin, fol. 26. b. & fol. 75. a. it. Bava batra, fol. 79. a.

1. Dum coetus Israëliticus mœrore fuit affectus propter Ieroboami stoliditatem, qui vitulos aureos fecerat, & à vero Dei cultu Israëlitas abstraxerat, confer. quæ suprâ ad Proverb. c. 1. v. 8. Sign. * notata sunt.

† Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 10. a.

etis] Nam (Jeroboamus) gloriabatur in divitiis suis, dicitur enim: & dixit Ephraim: veruntamen dives sum &c. 2. Eod. vers. 2. *Iustitia autem eripit à morte*] Quod si dicere velis: justus, qui erogat opes suas in eleemosynam, unde habebit victum suum? (respondetur:) Vers. 3. *Non finet Dominus esurire animam justi; substantiam autem improborum depellet*] (Verbum יְהַרֵּס hîc significat:) יְהַרֵּס i. e. depellet (Deus) illam (substantiam) eaque cadet. Vers. 4. *Pauperem facit manus dolosa*] Qui pauper est in lege, is docet doctrinas falsas. Eod. vers. 4. *Manus dolosa*] i. e. Lances dolosæ, juxtâ sensum literalem id intelligendum est de negotiatoribus. Eod. vers. 4. *Manus autem sedulorum* *] i. e. Rectorum, qui decidunt 3. rem juxtâ veritatem suam atque jus suum † sine iniquitate. Vers. 6. *Os autem improborum obteget violentia*] Violentia obteget eorum os illosque interficiet. ** Vers. 7. *Memoria *** justî (est) in benedictionem*] Qui meminit justî, is ei benedicit. Eod. vers. 7. *Nomen autem improborum * putrescet*] Putredo obtegit eorum nomen, quoniam nemo vult mentionem facere nominis ejus (improbi hominis) ipseque per se 4. oblivioni traditur. Vers. 8. *Sapiens corde † suscipiet præcepta*] (Sicuti **) Moses, Doctor noster, (suscepit præcepta) omnes quippe Israëlita occupati erant in spoliis Ægyptiorum; at ipse operam dabat præceptis, dicitur enim: & accepit Moses ossa Josephi &c. 5. Eod. vers. 8. *Stultus autem labiis conturbabitur*] (Verbum יִלְבַּט) significat: defastigationem; 6. estque *** in Siphre in Sectione illa: &

2. Sicuti Hoseæ c. 12. v. 9. habetur, ubi in Raschi notis locus iste exponitur de Ieroboamo, Nebati filio, vid. ibid. n. 9.

† Vid. dict. tract. Talm. Bava batra, fol. 10. a. & Rosch. haschana, fol. 16. b.

* Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 7. a.

3. Hebr. חורצים, respicitur hac explicatione ad vocem חורצים, quæ hic in textu sacro habetur, conf. hic Raschi not. ad Exod. c. 11. v. 7. & infra ad Proverb. c. 12. v. 27. n. 22.

† Sive: judicium suum. Hebr. ומשפט in Msto 1, postea sic legitur: אין עושין עולה i. e. non faciunt iniquitatem.

** Conf. infra v. 11. h. c. n. 9.

*** Vid. tract. Talm. Joma, fol. 37. a. & fol. 38 a b. it. Taanit. fol. 28. a.

* Conf. hic dict. tract. Talm. Joma, fol. 38. a. b. & Taanit, fol. 28. a.

4. Spontè sua Hebr. מאליו, conf. de hac phrasi not. ad Ps. 108. v. 3. Sign. * & ad Ps. 110. v. 3. Sign. * & ad Ps. 140. v. 11. Sign. *

Conf. tract. Talm. Sota, fol. 13. a.

** Hebr. כגון, prout in Msto 1. hic additum reperitur.

*** Hebr. ויש, in Msto 1. pro eo legitur: בלשון i. e. lingua Mischnæ.

5. Sicuti Exod. c. 13. v. 19. habetur, ubi vide notas, conf. & D. Wagenf. Sota p. 296. ubi locus Gemaræ, unde expositio ista desumpta est, habetur.

6. Conf. Raschi not. ad Numer. c. 11. v. 1. & ad Esai. c. 10. v. 32. n. 32. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 147. b. med. ubi ילבט exponitur: יכשל i. e. cadet, vid. & not. ad Hose. c. 4. v. 14. n. 22. & n. 23.

& fuit populus, tanquàm 7. queribundi, (nimirum) dixerunt: כְּתִלֵּבִי כָּטְנוּ † i. e. defatigati sumus in via. Vers. 9. *Qui autem pervertit vias suas, innotescet*] (Verbum וַיִּוְרַע hîc significat:) confringetur & castigabitur, sicuti (in illo loco:) וַיִּוְרַע i. e. & castigavit per illas viros Succoth. 8. Vers. 10. *Nicians oculò dat molestiam*] Qui seducit aliquem nutibus suis ad malum. Vers. 11. *Scaturigo vitæ, os justî; os autem improborum*] Os eorum obteget violentia, quæ (est) in illorum corde, nam labiis suis blandiuntur; * sed odium eorundem corde occultatur; interpretatio istius textus non est similis interpretationi (loci, qui habetur) suprâ, 9. id, quod res ipsa in illis demonstrat. Vers. 12. *Odium excitat contentiones*] Etiam transgressio, quæ oblivioni tradita fuit, in memoriam revocatur, propter multitudinem 10. iniquitatum sequitur odium posterius atque excitat illas (iniquitates priores,) sic enim Ezechiel corripit Israëlitas propter transgressiones (commisissas in) Ægypto eisque dicit: unusquisque res detestandas oculorum suorum abjicite &c. 11. quanto (annorum ** spatio) odium istud subactum (ac suppressum) fuit nec Sanctus ille Benedictus illas (transgressiones) in memoriam revocavit, usque ad illud tempus, quô (Israëlitæ) transgressiones *** peccatis suis cumulârunt? 12. Vers. 13. *In labiis prudentis inveniatur sapientia*] Quando aliquis corripit prudentem, is respondet ei: peccavi, sicuti David, qui dixit Nathani: peccavi. 13. Eod. vers. 13. *Virga autem corpori dementis*] Ast qui demens est, is non audit, donec puniatur, sicuti Pharaon. Vers. 14. *Sapientes recondunt scientiam*] i. e. Conservant illam in corde suo, ne eam oblivioni tradant. Vers. 15. *Substantia divitis*] In lege. Eod. vers. 15. *Urbs manita*] Est ei. Eod. vers. 15. *Contritio pauperum*] Egestas † eorum, dum non student in lege, est illorum

7. Prout. Numer. dict. c. 11. v. 1. habetur, ubi vide Raschi notas.

8. Vid. Judic. c. 8. v. 16. ibique Raschi not. n. 2. & ad Ps. 138. v. 6. n. 6.

† In Msto 1. pro eo legitur וַיִּלָּבֵשׁ, i. e. defatigatus fuit, ibique omittitur: וַיִּוְרַע i. e. dixerunt.

* Hebr. שְׂמֹחֲלִיקִין, in Msto 1. pro eo legitur: שְׂמֹחֲלִיפִין i. e. nam mutant (labia sua.)

9. Videlicet v. 6. h. c. Sign. **

10. Id est: propter peccata crebrò iterata, quando ingens eorum fit cumulus, conf. not. ad Esai. c. 17. v. 11. n. 23. & n. 24.

11. Prout Ezech. c. 20. v. 7. habetur, ubi vide notas, confer. & not. ad librum Prec. Jud.

part. 1. p. 153. a princ.

** Hebr. שָׁנִים, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

*** Hebr. עֲבִירָם, in Msto 1. postea adduntur ista: וְעַל כָּל פְּשָׁעֵיהֶם חֲסֵם אֲרֵבָה כְּשִׁישׁוֹר מְשִׁיבִין מַעֲשֵׂיהֶם הֵקִי מִכְסֵּה עַל פְּשָׁעֵיהֶם i. e. (eod. v. 12.) & omnia delicta operit charitas] quando Israëlita emendant opera sua, Sanctus ille Benedictus operit eorum delicta.

12. Conf. hic not. ad Ezech. dict. c. 20. v. 5. n. 6. & n. 7.

13. Vid. 2. Sam. c. 12. v. 13.

† Hebr. עֲנִיּוּת, in Msto 1. huic. præmittitur vox: וְרוֹן i. e. macies (egestatis eorum &c.)

illorum contritio. Vers. 16. *Opus justī (est) ad vitam*] Juxtā sensum literalem (id est intelligendum;) expositio autem allegorica * est: Salomo fecit ** opus Sanctuarii ad vitam Israëuitarum, ad illorum scil. expiationem. Eod. vers. 16. *Proventus improbi*] i. e. Proventus (regis) Menassis, † qui introduxit in illud (Sanctuarium) idolum, (fuit) in peccatum. Vers. 17. *Semita ad vitam*] Servantis disciplinam via est ad vitam. Eod. vers. 17. *Derelinquens autem increpationem in errorem inducit*] Tām seipsum, quàm alios. Vers. 18. *Qui tegit odium, labiis est mendacibus*] Hypocrita labiis est fallacibus & tegit odium in corde suo. Eod. vers. 18. *Et qui profert ‡ infamiam, est stolidus*] (Vox דבה hīc significat:) infamiam, 14. dum per illam homines ׀ רובב i. e. malè loquuntur de proximo suo. Vers. 19. *In multiloquio non deerit peccatum*] Qui multa loquitur, adducit peccatum. *** Eod. vers. 19. *Qui autem cobibet labia sua*] Is prudens est. 15. Vers. 20. *Argentum electum (est) lingua justī*] Quæ novit † corripere. Eod. vers. 20. *Cor improborum perparvi est*] Dum non auscultat correptioni justī; expositio R Tanchumæ dicit id intelligendum esse de propheta, Iddo, 16. qui clamavit contrā altare in Bethel; Jeroboamus autem, quamvis illius manus exaruerit, 17. non locum dedit correptioni, dicitur enim (ibi:) deprecare, quæso faciem Domini, Dei tui, &c. non autem Dei mei; 18. dicit etiam (S. Scriptura:) & rediit manus ejus ad ipsum sicuti (fuit) ab initio, 19. serviebat (enim Jeroboamus) cultui idololatriæ eique suffitum faciebat, 20. etiam ad finem usque. Vers. 21. *Labia justī pascunt multos &c.*] Nam multi comedunt pro-

Bbb bb 2

pter

* Hebr. ומדר, in Msto 1. additur: 'גא i. e. Aggadah.

** In eodem Msto 1. legitur hic ׀ ׀ ושלמה עשי i. e. David & Salomo fecerunt &c.

† Confer. infra not. ad Proverb. c. 21. v. 9. n. 7

‡ Vid. hic tract. Talm. Pesachim, fol. 3 b.

14 Calumniam, malam famam, reprehensionem, id enim dictio ׀ ׀ hic significat, confer. suprā Proverb. c. 4. v. 24. Sign. * & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1151.

*** Confer. infra not. ad Proverb. c. 23. v. 29. n. 13.

15. Confer. infra Proverb. cap. 17. v. 27. n. 22. & v. 28. Euripid. σιωπηλὸς σοφός, vir taciturnus, prudens.

† Hebr. ׀ ׀, in Msto 1. huic præmittitur: ׀ ׀ i. e. quoniam (illa novit &c.)

16. Nam propheta iste, de quo 1. Reg. c. 13. v. 1,

qui ibidem haud nominatur, juxtā Rabbino- rum opinionem fuit Iddo, confer. Raschi not. ad 1. Reg. dict. c. 13. v. 1. & D. Meyer. ad Seder Olam p. 11 4.

17. De quo vid. 1. Reg. alleg. c. 13. v. 4. ibique Raschi not.

18. Dicitur enim ibi: Dei tui, non autem Dei mei, perstitit igitur Jeroboamus in rebellione sua contrā Deum, prout in Raschi notis ibidem habetur.

19. Prout 1. Reg. dict. c. 13. v. 6. habetur, in Msto 1. post: ׀ ׀ i. e. sicuti ab initio, additur: ׀ ׀ i. e. sicuti (Jeroboamus) ab initio stabat (& suffitum faciebat; ita etiam &c.)

20. Eadem notata reperies ad 1. Reg. alleg. c. 13. v. 6. ubi vide Sign. *

pter illius iustitiam ac preces. Vers. 22. *Benedictio Domini ipsa ditat nec addet molestiam cum illa*] Non opus est, ut aliquis semet defatiget, quo per illam (molestiam) fiat dives, sufficit benedictio, quâ ipse (Deus) ei benedicit. Vers. 23. *Sicuti ludus (est) stolidus, facere scelus*] (Vox חֵמָה hic significat) consilium²¹. peccatorum. Eod. vers. 23. *Sapientia autem*] Tanquam ludus (est) viro intelligenti, ac si diceret: illa (sapientia) factu facilis est in illius oculis. Vers. 24. *Formido improbi*] i. e. Id, quod ipse timet, eveniet ei, homines, qui eo tempore, quô linguæ fuerunt divisæ, vixerunt, ²², timuerunt, dicentes ne fortè dispergamur; ²³. sed tandem de illis scribitur: & dispergit Dominus illos inde. ²⁴. Eod. vers. 24. *Et quod desiderant iusti, dabit*] Ille * scil. qui dare potest. Vers. 25. *Sicuti transit turbo; ita non (amplius erit) improbus*] (Sicuti) repente venit procellosi; (ita) succiditur improbus ex loco suo. Vers. 28. *Spes iustorum (est) latitudo*] Finis ejus (spei) impletur atque (iusti) lætantur. Eod. vers. 28. *Expectatio autem improborum perit.*] Quoniam illa (expectatio) non veniet. Vers. 29. *Robur est (integro) via Domini; contritio autem est illis qui operantur iniquitatem*] Quoniam illi non ambulant in ea (via Domini,) atque ipsa ultionem de illis sumit. Vers. 30. *Iustus in æternum ** non commovebitur*] Quando ille movetur, commotio ejus non est perpetua: quoniam cadet quidem; sed resurget. ²⁵. Vers. 31. *Os iusti proloquetur sapientiam*] (Verbum יְנוּב) significat: יִרְכַּב i. e. loquetur, (sicuti in illo loco:) יָנוּב i. e. prolocutionem ²⁶. labiorum. Vers. 32. *Labia iusti sciunt beneplacitum*] Sciunt placare & conciliare (Deum) creatorem suum, ac sciunt reconciliare homines & pacem inter illos stabilire. ²⁷.

CAP.

21. Confer. quæ suprà ad Proverb. c. 1. v. 4. notata sunt.

22. Sic periphrasi quadam vertere volui verba illa דִּרְוֵי הַפִּלְגָה i. e. seculum seu generatio divisionis, confer. not. ad Jerem. c. 5. v. 15. n. 10. & ad Ezech. c. 31. v. 4. n. 6. it. ad Hiob. c. 4. v. 11. n. 10. & ad Habac. c. 3. v. 6. n. 16. & 17.

23. Prout Genes. c. 11. v. 4. habetur, ubi vide Raschi notas.

24. Vid. Genes. dict. c. 11. v. 9. ibique Raschi not. n. 13.

* Hebr. נָתַן, in Misto 1. pro eo legitur: נָתַן i. e. id, (quod dare potest,)

** Vid. tract. Talm. Joma, fol. 38. b. & Chagiga, fol. 12. b. it. Gittin, fol. 61. a.

25. Confer. not. ad Psalm. 37. v. 24. n. 22.

26. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, quod Esai. c. 57. v. 19. habetur.

27. Confer. hic Raschi not. ad Exod. c. 20. v. 25.

CAP. XI.

Vers. 2. *Venit superbia, venit & ignominia, cum modestis autem*] Veniet sapientia. Vers. 3. *Integritas rectorum + deducet eos*] (Istud תנחם significat:) תנחם i. e. deducet eos. Eod. vers. 3. *Et perversitas prevaricatorum vastabit eos* (Istud: ישר hîc ponitur pro:) ישר i. e. vastabit eos. ‡ Vers. 6. *Justitia justorum eripiet * eos; sed pravitate (sua) perfidiosi capientur*] i. e. Pravitate, quam ipsi committunt, capiuntur; ordo textus (hîc) inversus est, ac si diceret: & perfidiosi pravitate (suâ) capientur. Vers. 7. *Dum moritur homo improbus, perit expectatio*] Omnium scilicet eorum, qui in ipso spem posuerant. Eod. vers. 7. *Et spes roborum perit*] i. e. Spes liberorum ejus, qui sunt robur ejus, ** perit, quoniam per justitiam ejus (improbi, quæ nulla in eo est,) non *** eveniet illis (liberis) bonum; ast, quando justî moriuntur, liberis eorum adest spes propter illorum justitiam (& bona opera, quæ ipsi fecerunt.) Vers. 8. *Justus ex angustia * liberatur*] (Nempe,) quando moritur improbus; conjungitur textus iste superiori. 1. Vers. 9. *Ore hypocrite*] Hypocrita, qui seducit proximum suum ad viam malam, corrumpit illum ore suo. Eod. vers. 9. *Scientiâ autem justî liberabuntur*] Justus autem liberabitur ab eo (improbo) per scientiam legis, quæ illum admonet, (admonitione illa, quæ habetur in illo loco:) non acquiescas ei &c. 2. Vers. 11. *Ex tollitur trabs*] i. e. Subsistit contignatio 3. domus in altitudine sua, ne cadat, dum reges Jehudæ adhuc fuerunt recti, eorum preces stabiliverunt domum Sanctuarii. Vers. 12. *Vir autem prudens tacebit*] Quando illum contemnit demens, sicuti (fecit) Saul, de quo scriptum est: & contempserunt eum nec attulerunt

Bbb bb 3

lerunt

† Confer. hic tract. Talm. Bava metzia, fol. 35. a.

‡ Vid. dict. tract. Talm. Bava metzia, fol. 35. a.

* Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 10. a. & Schabbat. fol. 156. b.

** Hebr. אמ, confer. Raschi not. ad Genes. c. 49. v. 3.

*** Hebr. אל in Msto 1. particula illa negativa hic omissa est, juxta quam lectionem sensus loci istius hic erit: quoniam propter justitiam ejus, si scilicet ipse justus fuerit, eveniet ejus li-

beris bonum.

* Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 37. b. & fol. 39. a, b. it. fol. 113. b.

1. Nimirum versui præcedenti. 7. h. c.

2. Prout Deut. c. 13. v. 8. al. v. 9. habetur, ubi vide Raschi not.

3. Sive: tabulatum, Hebr. תקרת sic commentator noster hic exponit vocem קרת, quæ in textu sacro habetur; alii interpretes communiter verterunt: urbs seu civitas.

lerunt ei munus; sed ipse fuit tanquam tacens. 4. Vers. 14. *Ubi non sunt prudentia ** consilia*] Quando angustia eveniebat Israëlitis nec illi animum advertebant, ut intelligerent & semet humiliarent atque pœnitentiam agerent, cecidit populus. Vers. 15. *Confringendo † confringetur*] Improbus confringetur, qui corde suo adhæret cultui idololatrico. Eod. vers. 15. *Qui odit complodentes*] Eos scil. qui complodunt manus cum seductoribus, ut eorum sequantur consilium; Rabbini autem nostri id exponunt de fidejussione pecuniæ. Vers. 16. *Continet honorem*] Congregatio Israëlita appropinquat semper honori (sen gloria) Sancti illius Benedicti ejusque legis. Eod. vers. 16. *Et violenti continent divitias*] Filii Esau appropinquant ad furtum *** divitiarum & rapinam. Vers. 17. *Beneficus sibi † ipsi*] Retribuens bonum propinquis suis. Eod. vers. 17. *Vir*] Qui est benignus. Eod. vers. 17. *Qui autem conturbat carnem suam (est) crudelis*] Is, qui crudelis est, conturbat propinquos suos. Vers. 18. *Improbus facit opus mendax*] Opus improbi eum spe sua destituit, † dum ille existimat, quod prosperitas sua stabilis futura sit; sed omnia pereunt. Eod. vers. 18. *Qui verò seminat justitiam, ejus merces (erit) fida*] Seminantis verò justitiam merces operis (erit) fida, quoniam certò sperat, fore, ut tandem operis sui mercedem recipiat, (dictio:) שֶׁכֶּר linguâ vernaculâ (significat:) croneil, 6. perinde, ac si quis mercede conducat fossam 7. aquæ, ut capiat pisces ac sperat, quod ibi reperturus sit pisces multos, cui simile est, (quod habetur in illo loco:) omnes, qui faciunt שֶׁכֶּר i. e. clausuram stagnorum animæ. 8. Vers. 19. *Reverentia 9. justitiæ (est) ad vitam*] Veritas justitiæ (est) bona * ad vitam, sicuti (particula כֵּן accipitur in illo loco:) כֵּן rectè (seu verè) loquuntur filii Zelaph-

. Sive: surdus, qui non audit, ipse surdum agebat, vid. 1. Sam. c. 10. v. 27.

** Vid. tract. Talm. Jevammot, fol. 121. a. b.

† Conf. hic. tract. Talm. Jevammot, fol. 109.

*** Hebr. גָּבַר, in Msto 1. pro eo legitur: גָּבַר i. e. exactio, à rad. גָּבַב exegit, collegit.

† Vid. hic tract. Talm. Taanit, fol. 11. b.

‡ Illum fallit, juxta Hebræum: מִשְׁקֶרֶת לוֹ i. e. mentitur ei.

6. Sive: cruniel, sic reddere possis: קְרוּנִי"אל, sed dictio ista mendosa est, in Msto 1. pro eo legitur קְרוּנִי"אל escluse, conf. not. ad Esai. c. 19. v. 10. n. 23. & n. 26.

7. Sic Hebr. אִמֶּת hic verito, conf. Buxt. Lexic.

Chald. fol. 113. & ad Proverb. cap. 17. vers. 14 n. 10.

8. Prout Esai. dict. c. 19. v. 10. habetur, ubi vide notas n. 23. & n. 26.

9. Vel: veritas, fides, sic כֵּן juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, conf. Junii ac Tremellii versio eorumque notæ h. loc.

* Hebr. טוֹבָה לְחַיִּים, sic habetur in Amstel. explicari, quo usus sum; in Basil. editione legitur: טוֹבָה לְחַיִּים i. e. finis ejus (est) ad vitam; in Msto 1. habetur: טוֹבָה לְקַיִּים i. e. tandem illi stabilietur (& ad effectum deducetur.)

laphchad. 10. Vers. 21. *Manus † ad manum*] Ac si diceret : ex manu Sancti illius Benedicti ad manum ejus (improbi) veniet ei merces operis sui ** nec impunè feret *** malum, quod ipse commisit. Vers. 22. *Monile aureum † in naribus porci*] Quod ille inquinat in stercore; sic (est) discipulus sapiens, qui recedit à via bona. ‡ Eod. vers. 22. *Et aversans rationem*] Qui semet à lege separat. Vers. 23. *Expectatio improborum (est) furor*] Præstolantur illi & expectant gehennam. Vers. 24. *Est, qui erogat*] Pecuniam suam, nempe in elemosynam. * Eod. vers. 24. *Et amplius augetur; qui verò cobibet*] Se à recto. Eod. vers. 24. *Tantummodò ad egestatem*] Erit ei (ista res.) Vers. 25. *Animus beneficus*] Qui est liberalis circa pecuniam suam, omnis dictio ברכה linguâ vernaculâ (significat:) peson. 11. Eod. vers. 25. *Et qui abundè ** communicat*] i. e. Qui satiat pauperes. Eod. vers. 25. *Etiam ipse abundat*] i. e. Satiabitur bonò. 12. Vers. 26. *Qui cobibet *** frumentum*] (Qui prohibet,) ne quis discat legem. 13. Vers. 27. *Studiosè quarens 14. bonum*] Qui vult deducere homines ad viam bonam quique corripit & castigat illos. Eod. vers. 27. *Is quæret benevolentiam*] Is vult, ut Sanctus ille Benedictus eis (hominibus) sit benevolus iisdemque (evadat) placatus, (vox:) רצין linguâ vernaculâ (significat) appaisement. 15. Vers. 29. *Qui conturbat domum suam, possidebit ventum*] Homo piger, qui possidet jugiter ventum nec occupatus est in lege aut

10. Prout Numer. c. 27. v. 7. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Vid. hic tract. Talm. Berachot, fol. 62. a. & Eruvin, fol. 18. a. it. Sota, fol. 4. b.

** Conf. infra not. ad Proverb. c. 16. v. 5. n. 8.

*** Juxtà Hebr. ולא ינקר i. e. & non innocens erit; in Msto 1. pro eo legitur: ולא יבסה i. e. nec occultabitur. (à Malo.)

† Conf. hic tract. Talm. Avot, fol. 12. 6.

‡ Hebr. הטובה, abest istud à Msto 1. & ejus loco ibidem habentur ista: וימדבר סרה i. e. & qui loquitur recessionem sive apostasiam.

* Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 237. b. princ. it. tract. Talm. Berachot, fol. 63. a.

11. Vel: Peschon sic possis exprimere hic פישון conf. quæ ad Exod. c. 16. v. 5. n. 13. notata sunt, it. ad Thren. c. 3. v. 16. n. 24. & ad Ps. 72. v. 16. n. 25, in Msto 1. hic legitur: פוישון quod reddere possis: poisson, Latine: piscis,

forfitàn Commentator noster voce ברכה intelligit hic piscinam.

12. Cumulatim habebit, ut magnâ copiâ, si opus fuerit, aliis sua bona elargiri & projicere possit, prout Buxt. in Diction. Hebr. verb. ירה exposuit; aliam explicationem istius verbi ירה vid. in notis ad Genes. cap. 42. v. 1. n. 4. & 6.

13. Similis explicatio habetur in Sanhedrin fol. 315. edit. Coccej. alleg. D. Wagenf. in Sota, p. 835. n. 2.

14. Hebr. שומר, conf. hic not. ad Ps. 22. v. 1. n. 5. & 6.

*** Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 91. b.

15. Sic reddo hic אפייש'מ' (nam ita pro אפיימ'נט, sicuti etiam in Msto 1. habetur legendum puto,) confer. not. ad Psalm. 145. v. 16. n. 5. & infra ad Proverb. c. 14. v. 9, n. 11.

aut opere (aliquo,) tandem conturbat filios domus suæ, dum eis non adest, quod comedant. Vers. 20. *Fructus iusti*] Retributio fructuum operis iustorum (est) eis arbor † vitæ in perpetuum. Eod. vers. 30. *Et qui suscipit animas, sapiens (est)*] Is, qui sapiens est, acquirit sibi animas, quæ discunt viam bonam, & ecce illæ sunt ei perinde, ac si ipse eas sibi comparaverit, prout dicitur: & animas, quas acquisiverant in Charan. 16. Vers. 31. *Ecce iusto in hac terra rependitur*] Cur confidat improbus in tempore, quô ipse prosperè agit, nonne ipse videt, quòd iusto retribuatur 17. merces peccati, quod ipse commisit, dum ille adhuc in terra vivit? multò magis improbo & peccatori? tantò magis itaque improbo tandem rependetur vel in vita ejus vel in morte.

CAP. XII.

Vers. 2. *Qui bonus est, educit*] (Istud מוציא hîc significat) i. e. educit * à Sancto illo Benedicto quietem animi (seu benevolentiam,) ut adferat bonum mundo. Eod. vers. 2. *At vir sceleratus improbè aget*] Vir sceleratus ירשיע (quod hîc significat:) i. e. condemnat ** homines, ut (Deus) introducat malum (in mundum,) sic illa (S. Scriptura) dicit: & peccator unus perdet plurimum boni. 1. Vers. 3. *Non roborabitur homo in improbitate sua*] (Verba ista: לא יתבסס significant:) i. e. non stabilietur *** (seu firmabitur.) Vers. 4. *Et tanquàm putredo †*] Quæ intrat ossa; sic (est) mulier, quæ pudore afficit & mala est, cujus opera pudenda sunt. Vers. 6. *Verba improborum insidiantur sanguini*] Qui consilium dant ad occidendum vel per manus ipsas per testes mendaces. Eod. vers. 6. *Os autem re-*
torum]

† Vid. tract. Talm. Bava metzia, fol. 85. a. & Bava batra, fol. 11. a.

16. Vide Genes. c. 12. v. 5. ibique Raschi notas, ubi acquisitio illa exponitur de profelytis, quos Abrahamus in Charan fecerat.

17. Confer. hic not. ad Genes. c. 7. v. 23.

* Confer. infra Proverb. c. 18. v. 22. n. 11.

** Vel: reatu obstringit. peccatò involvit homines ut & ipsi propter istum virum scelertum pœnam incurrant, locum hic habet illud Hesiodi: Πολλὰκι καὶ ἑμπάσα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ, i. e. sæpè etiam universa civitas malum ob virum punitur, vid. Hesiod.

Oper. & Dies pag. m. 24. v. 238. confer. & infra Proverb. c. 25. v. 4. n. 11.

† Prout Eccles. c. 9. v. 18. habetur. ubi vide Raschi notas.

** Confer. infra vers. 19. h. c. n. 13. in Msto 1. pro יתבסס legitur יתבס i. e. (non) operietur seu contegetur; sed prior lectio præferenda.

† Hebr. וברקב, in Msto 1. postea adduntur ista תולע דמחן ארץ i. e. (vox רקב significat hic) vermem, qui commolit ossa, confer. infra not. ad Proverb. c. 14. v. 30. n. 9.

etorum] Quando audiunt eorum (improborum) consilium, eripiet illos, qui persecutionem patiuntur, dum eorum (improborum) consilium vel detegunt, vel, si testes sunt, illos falsitatis convincunt. 2. Vers. 7. *Vertendo improbos*] (Istud להפוך ponitur) pro להפוך, (ut sensus sit:) tanquàm subversione momentanea evertuntur. Eod. vers. 7. *Et non erunt*] Consumuntur, tanquam Sodoma. Eod. vers. 7. *Domus autem justorum stabit*] (Verbum יעמוד significat:) יתקיים i. e. persistet (permanebit.) Vers. 8. *Pro ratione intellectus sui laudabitur vir*] Si parùm vel multùm sapiens sit, omninò pro ratione intellectus sui recipiet mercedem suam. Eod. vers. 8. *Sed perversus corde*] Qui removit penitus cor suum à lege (Divina,) is erit contemptui, (istud:) נעור (habet hîc eandem significationem) sicuti (in illo loco:) נעורתי i. e. contortus sum ex auditu, 3. sic quoque (accipitur in illo loco:) fili נעור i. e. perversæ (mulieris &) contumacis; 4. poterit etiam dici נעור (hîc significare eum,) cujus cor nutat 5. à derivatione (quæ habetur in illo loco:) נע i. e. vagus & jactatus, 6. sicuti dicitur נעור à derivatione נע 7. Vers. 9. *Melior est vilis*] In oculis suis & qui fit servus sibiipsi. Eod. vers. 9. *Quàm is, qui extollit se honore*] In oculis suis ac dicit, turpe mihi est, laborare in opere, quoniam ex nobili genere natus sum; sed tandem destituitur cibò. Vers. 10. *Novit justus animam jumenti sui*] Qua scil. re opus habeant jumenta sua atque domestici sui. Vers. 11. *Qui colit tellurem suam, * satiatur cibò*] (Intelligendum istud est) juxtà sensum ejus literalem; juxtà parabolam autem (sermo hîc est de illo,) qui jugiter redit ad studia sua, 8. ne illa oblivioni tradat. Vers. 12. *Desiderat improbus*] Ut sustentetur & alatur ex reti 9. improborum, qui venantur homines rapinâ & violentiâ. Eod. vers. 12. *Radix autem justorum dabit*] Scil. id,

2. Sic מומן hic verto, confer. de hoc. verbo Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 674. & Lightfoot. ad Matth. c. 26. v. 60. pag. 484. edit. Lips.

3. Prout Esai. c. 21. v. 3. habetur, ubi vide notas n. 8.

4. Vel: perversæ rebelliones, Vide 1. Samuel. c. 20. v. 30. ibique notas n. 14. & n. 15. juxtà hanc significationem radix erit נעור i. e. perversè egit.

5. Sive: vacillat, titubat, Hebr. נעור, à radice: נע i. e. vacillavit, vagatus est, vid. not. ad 1. Samuel. dict. c. 20. v. 30. n. 14.

6. Prout Genes. c. 4. v. 12. habetur, ubi vide Rashi notas.

7. De hoc verbo נע vid. Esther. c. 5. v. 9. Confer. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 63. a. & Nedarim, fol. 50. a.

* Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 58. b. 8. Qui crebrò evolvit S. Scripturam & repetit id, quod didicit, sic verba ista: חזר על חלמו: hic explico & inpretor, conf. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 733.

9. A venatione, à radic. צר, sic nonnulli derivant, vid. Aben Esram h. loc. ut & Amamae not.

id, quod dari convenit, nempe fructum. Vers. 13. *In peccato labiorum*] In peccato labiorum generationis diluvii, qui dixerunt: quid est Deus, ut ei serviamus? venit eis tendicula mali? Noachus autem, justus, egressus est ex angustia. Vers. 14. *Ex fructu oris viri*] Ex mercede oris eorum, qui student in lege (Divina,) comedunt ipsi bonum in hoc mundo; fors ^{10.} autem reservatur illis in seculo futuro. Vers. 16. *Stulti indignatio eodem die agnoscitur*] Eodem die, quo ille (stultus) irascitur, agnoscitur ipsius indignatio, quoniam ille rixatur & exprobrat proximo suo coram multis, nec animum suum cohibet; sed astutus tegit ignominiam nec festinat ad rixam; est autem Medrasch Aggadah: eo die, quo creatus est Adamus (homo) primus nota fuit rebellio ejus; sed Sanctus ille Benedictus, qui est prudens nec voluit perdere creaturas suas, texit ignominiam suam ac distulit decretum suum ad diem suum, qui est mille annorum. ^{11.} Vers. 17. *Loquens veritatem indicat, quod justum est*] Is, qui veritatem loquitur, indicat in iudicio testimonium justum, ut innocens justificetur. Vers. 18. *Est, qui loquitur*] (Verbum ^{מרכר} ^{בוטה} significat hic:) i. e. loquens, sicuti (in illo loco:) ^{לבטא} i. e. pronunciando labiis. ^{12.} Eod. vers. 18. *Tanquam confossiones gladii*] Quoniam (istiusmodi loquax) perturbat homines eisque occasionem præbet, ut cædes perpetrent. Eod. vers. 18. *Lingua autem sapientum*] Quæ pacem inter homines conciliat, sanatio est isti loquenti. Vers. 19. *Labium verax stabilitur in æternum*] (Istud: ^{תכון} hic significat:) fundatur & stabilitur. ^{13.} Eod. vers. 19. *Et momentò temporis*] (Verba ista: ^{למעט רגע} ^{ער ארגיע} hic significant:) i. e. exiguò momentò illa (lingua mendax) deficit & transit, nam mendacio non sunt pedes. ^{14.} Vers. 20. *Dolus (est) in corde fabricantium malum*] Et quoniam illi continuè occupati sunt in cogitationibus suis dolosis, non est eis lætitia; at consiliariis pacis (est) lætitia. Vers. 21. *Non eveniet justo*] (Verba ista: ^{לא יאונה} ^{לא יארע} hic significant:) i. e. non accidet, non obveniet ei transgressio sine scientia. ^{15.} Vers. 23. *Homo callidus tegit scientiam*] Etiam in sapientia sua ipse est modestus & multò magis,

^{10.} Capitale, ut vocant, i. e. summa ipsa, Hebr. ^{הקץ}, conf. quæ suprà ad Proverb. c. 1. v. 31. n. 25. notata sunt, it. cap. sequ. 13. v. 2. num. 1.

^{11.} Confer. hic quæ ad Ps. 90. v. 4. n. 5. & n. 10. notata sunt.

^{12.} Vid. Levit. c. 5. v. 4. ibique Raschi notas, conf. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 64. b. & Nedarim, fol. 21. a.

^{13.} Conf. quæ suprà ad v. 3. h. c. Sign. *** notata sunt, it. infrà not. ad Proverb. c. 16. v. 3. num. 3.

^{14.} Id est: non diu durat & subsistit; sed citò transit.

^{15.} Id est: justus probè sibi cavet, ne peccet nec per ignorantiam committit peccatum, conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 8. a. & Jevamot, fol. 121. a. it. Cholin, fol. 59 a.

gis verba stultitiæ ille obtegit? Eod. vers. 23. *Ast cor stulti proclamat stultitiam*] Proclamat alta voce stultitiam suam. Vers. 24. *Manus seculorum*] (Vox חרוצי hîc significat:) ישרים i. e. rectos. * Eod. vers. 24. *Domina-*
bitur] (Istud תמשול hîc significat:) תעשיר i. e. dives evadet. Vers. 25. *Mæror* ** *in corde viri deprimet illum*] (Verbum יטחנה hîc significat) יטחנה i. e. amovebit 16. eum (mærorem) à mente sua; Eod. vers. 25. *Res autem bona lætificabit eum*] Studebit in lege (Divina) eaque lætificabit mærorem, qui est in corde ejus illumque ab eo eripiet; juxtà verba autem ejus, qui dicit (verbum istud: יטחנה exponendum esse, quòd significet:) יטחנה i. e. eloque-
 tur 17. eum (mærorem eumque deteget) aliis, finis istius textus (sic explicandus erit:) & verbum bonum, quò illum (mærore scil. affectum) consolabitur socius ejus, lætificabit istum mærorem. Vers. 26. *Abundantior* 18. *est proximo suo justus*] Justus abundans est quoad proprietates suas; 19. atque illis modera-
 tur, (vox:) יתר linguâ vernaculâ (significat:) large. 20. Eod. vers. 26. *Via autem improborum*] In qua (improbi) assueti (& edocti) sunt ad malefacien-
 dum, seducet eos. Vers. 27. *Non affabit *** dolosus*] Cohæret (textus iste) versui præcedenti, ac si diceret: via improbi seducet eum nec ipse affabit id, quod dolosè venatus est, (istud:) non affabit (significat hîc:) non prosperè aget in dolo suo, & quoniam (textus facer) usus est vocabulò venationis, ideò quadrat ei significatio affationis, quoniam auceps, qui felici successu utitur, capite aves easque affat ad ignem. Vers. 27. *Et substantia hominis seduli pretiosa est*] Ordo istius textus inversus est (juxtà illum hîc est sensus:) & substantia hominis, qui sedulus est, pretiosa est, 21. opes hominis recti pretiosæ sunt, חרוץ
 Ccc cc 2 i. e.

^a Conf. infra not. ad v. 27. h. c. n. 22. & c. sequ.

13. v. 4. n. 5.

** Vid. hic tract. Talm. Joma, fol. 75. a. & Sota, fol. 42. b. it. Sanhedrin, fol. 100. b.

16. Evellet, extirpabit, Rabbinî circa expositionem verbi istius יטחנה dissentiunt, alter explicat: anxietatem seu mærorem ex mente expellendum esse; alter exponit, quòd significet יטחנה לאחרי i. e. revelabit eum (mærorem) aliis, locus iste desumptus est ex Gemara Sotæ, vid. D. Wagenf. Sota pag. 884. conf. n. sequ. 17.

17. Sive: revelabit eum conf. quæ n. præc. 16. h. v. notata sunt.

18. Melior sive laudabilior, prout in Michlol

Jophi h. loc. exponitur, conf. hic præ aliis Munsteri ac Vatabli not.

19. Sive: quoad mores & affectus suos, i. e. affectibus suis non indulget nec iisdem insistit; sed animo suo moderatur atque affectus refrænât, confer. not. ad Ps. 138. v. 2. n. 2. & infra ad Proverb. c. 14. v. 30. n. 28.

20. Sic exprimo hic לר'ויש, Latine: largus, laxus eadem dicitio Gallica etiam in Msto 1. hic habetur.

*** Conf. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 54. b. & Avoda fara, fol. 19. a.

21. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 64. a. princ.

i. e. sedulus facit fideliter, sicuti (habetur in illo loco:) manus autem חרוצים
i. e. sedulorum ditat. 22. Vers. 28. *In via justitia est vita & via semita*] Justitia immortalis est. 23.

CAP. XIII.

Vers. 1. *Filius sapiens eruditionem patris*] Textus iste sermonis brevitate utitur, (cujus hîc est sensus:) filius sapiens quærit & amat eruditionem patris; nonnulli † autem ita exponunt: propter eruditionem patris ipse (filius evadit) sapiens. Eod. vers. 1. *Irrisor autem non auscultat increpationi*] Quoniam ille non dat locum correptionibus. Vers. 2. *De fructu oris sui quisque comedet bonum*] De mercede (studii) legis suæ (unusquisque) comedet bonum in hoc mundo ac fors 1. reservatur ei in seculo futuro. Eod. vers. 2. *Anima autem prævaricatorum (est) violentia*] (Istud: נפש hîc significat:) ורפץ i. e. & voluntas prævaricatorum (est) violentia, sicuti (vox נפש accipitur in illo loco:) si est נפש בך in animo vestro, 2. item: (in illo loco:) ne tradas me בנפש i. e. voluntati 3. hostium meorum. Vers. 3. *Qui custodit os suum, conservat animam suam, qui divaricat labia sua*] (Verbum פושק hîc significat) פוּתח i. e. qui aperit labia sua, ut continuè loquatur, omnem (depromens) animum suum, (habetque eandem significationem, quæ reperitur in illo loco:) ורפסקי i. e. & divaricasti pedes tuos, 4. notatque רחב i. e. dilationem (seu distensionem.) Vers. 4. *Desiderat anima pigri; sed nihil aderit*] Piger desiderat animo suô quodlibet bonum; sed nihil (consequitur.) Eod. vers. 4. *Anima verò sedulorum efficietur pinguis*] (Seduli hîc sunt) recti, 5. qui vescuntur labore manuum suarum, eaque est significatio (istius loci) juxta sensum

22. Vide suprâ Proverb. c. 10. v. 4. ibique not. n. 5. & suprâ v. 24. h. c. Sign. * it. cap. sequ. 13. v. 4. n. 5.

23. Verba ista; לא ימות אל significant hic לא ימות i. e. non morietur, sic Commentator noster hic exposuit; aliter tamen LXX. interpretes, ut & Targum Jonathanis atque S. Hieronymi versio Latina, in Michlol Jophi hic habetur, quòd litera Heh finalis in voce נמות fit lenis; cum debeat habere Mappik

† Verba ista: nonnulli autem &c. usque ad: irrisor autem, absunt hic in Hebræo à Msto. 1.

1. Hebr. חקק, conf. quæ ad c. prec. 12. v. 14. n. 10. notata sunt.

2. Sive: involuntate vestra, Vid. Genes. c. 23. v. 8. & 2. Reg. c. 9. v. 15.

3. Seu: desiderio prout Ps. 27. v. 12. habetur.

4. Sicuti Ezech. c. 16. v. 25 habetur, ubi vide notas n. 39. conf. & not. ad Thren. c. 3. v. 11. n. 14.

5. Hebr. ישרים, conf. quæ suprâ ad Proverb. c. 10. v. 4. n. 3. & ad c. præc. 12. v. 27. n. 22. notata sunt.

sum ejus literalem; sed juxta parabolam ejus (iste est sensus:) tandem videbit (scil. piger, qui non studet in lege,) honorem discipulorum sapientis eumque desiderabit; sed illum non adipiscetur. Vers. 5. *Rem falsam odit justus*] Justus odit verbum falsum; sed improbus illud recipit. Eod. vers. 5. *Pudescit et ignominia afficiet*] Homines propter hanc rem. Vers. 6. *Improbitas autem pervertit peccatorem*] (Vox *תפלה* i. e. peccatum hic ponitur) *תפלה* i. e. peccatorem & quoniam ille est extremè improbus, vocavit eum (S. Scriptura:) peccatum; 6. est autem sensus ejus literalis: peccatorem pervertit improbitas ejus, (verbum *תפלה* hic significat:) *תפלה* i. e. pervertit (seu vilem reddit) illum ac deprimit, omnis (dictio:) *תפלה* perversitatem (sive vilitatem significat) & ruinam, sicuti (in illo loco:) stultitia hominis *תפלה* i. e. pervertet viam ejus, 7. i. e. eveniet ei malum. Vers. 7. *Est, qui se divitem ꝑ jactat, nec ei existit quidquam*] (Istud *מתעשר* significat) eum, qui se ostendit divitem; alia explicatio * (istius textus, nempe:) est aliquis, qui tandem dives evadit, qui ab initio nihil habuit; atque est, qui ex divitiis maximis ad paupertatem devenit: alia explicatio (istius textus, videlicet est,) qui dives evadit per rapinam pauperum; sed tandem nihil (superest;) contrà est, qui pauper evadit, quoniam erogavit ac dedit pauperibus; sed substantia ampla preparata est ei. Vers. 8. *Redemptio animæ viri, divitiæ suæ*] Divitiæ hominis sunt redemptio (seu propitiatio) animæ ejus, quoniam de illis distribuit eleemosynam. Eod. vers. 8. *At pauper non audit increpationem*] Et non solum ille pauperem non increpat; sed etiam ei dat, nec illum ignominia afficit; alia explicatio (verborum istorum:) redemptio (seu propitiatio) animæ viri (sunt) divitiæ suæ (nempe:) lex ejus, 8. & pauper (hic intelligitur videlicet) in verbis legis; (verborum autem istorum:) non audit increpationem, (hic est sensus:) ille (scil. pauper in studio legis, qui non sedulò incumbit studio legis,) non novit recedere à malo, quoniam ipse non admonetur; 9. at Medrasch Aggadah id exponit de dimidio sicli, quod S. Scriptura imposuit omnibus Israëlitis, 10. & in quo pauperem ac divi-

Ccc cc 3

tem

6. Sicuti Latini dicunt: scelus pro homine scelesto, flagitū pro homine flagitioso, per auxefin.

7. Prout infra Proverb. c. 19. v. 3. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 2.

ꝑ Confer. hic tract. Talm. Menachot, fol. 85. b.

* Alia ista explicatio, usque ad: qui dives evadit per rapinam abest hic in Hebræo à Msto 1.

8. Sensus hujus explicationis est, quod divitiæ hoc loco intelligendæ sūt de eo, qui operam

dat legis studio eique sedulò incumbit; paupertas autem de illo, qui studio legis non incumbit.

9. Id est: admonitionem non recipit, nec sibi cavet ac semet cohibet à peccato, quoniam studio legis non impendit operam, quò per illius præcepta eorumq; observationem semet cohibeat à malo & improbitate.

10. Vid. Exod. c. 30. v. 13. & v. 15.

tem æquales fecit, ne pauper audiret increpationem & opprobrium divitis, dicentis : portio mea major est tua portione in oblationibus congregationis (Israëliticæ.) Vers. 9. *Extinguetur*] (Istud: ירעך) significat : subsultum, dum flamma subsultat & extinguitur. ** Vers. 10. *Tantum per superbiam oritur jurgium*] (Vox מצה significat) contentionem. Eod. vers. 10. *Et cum consiliariis*] i. e. Et cum illis, qui consiliô (rem) agunt, permanebit sapientia. Vers. 11. *Substantia per vanitatem *** minuetur*] Qui facit lectionem suam fasciculatim, 11. illa minuetur, nam oblivioni ab ipso paulatim tradetur. Vers. 12. *Spes protracta*] Qui spem * reponit in socio suo nec ipse facit. Eod. vers. 12. *Ægrum facit ** animum*] Adducit ægritudinem animo, nec istud מחלה est nomen rei (substantivum,) sicuti (in illo loco :) & amovebo מחלה i. e. morbum ex medio tui; 12. sed est (verbum,) sicuti (verbum:) מעלה i. e. ascendere faciens cibum ruminis. 13. Eod. vers. 12. *Sed arbor vitæ (est) desiderium, quod venit*] Ordo (istius textus) inversus est, ac si diceret : desiderium, quod venit, ecce illud est, sicuti arbor vitæ, spes, quam dedit Sanctus ille Benedictus Israëlitis dum expectavit, ut reverterentur; sed non reversi sunt (nec poenitentiam egerunt,) tandem facta est eis ægritudo animi; sed quando desiderium eorum venit, dum voluntatem ipsius (Dei) perficiunt, istud erit eis arbor vitæ. Vers. 13. *Qui contemnit verbum, detrimentum erit ei*] Qui contemnit unum ex verbis legis, tandem istud erit ei oppignorum. 14. Eod. vers. 13. *Qui autem reveretur præceptum ipse compensabitur*] i. e. Recipiet mercedem;

** Confer. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 12. a.

*** Vid. tract. Talm. Eruvin fol. 54. b. & Avoda fara, fol. 19. a.

11. Hehr. חבלות חבלות, per fasciculos, i. e. multa simul, qui enim multa simul agit, nihil rectè agit, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 702. & Andr. Acoluth, de Aqv. amar. c. 3. §. 48. pag. 243. fin. ubi locus ex Jalkut adductus habetur, confer. & infra not. ad Proverb. c. 19. v. 15. n. 13. posses & ista : חבלות חבלות interpretari de eo, qui interruptè facit lectionem legis, aliis negotiis interpositis, quæ mentem distrahant.

* Vel : qui spem facit proximo suo, nam & sic Hebræa, quæ hic habentur, vertere possis, huic interpretationi adstipulatur Mftum 1.

ubi legitur: מבטח חברי i. e. qui spem facit proximo sive socio suo.

** Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 32. b. & fol. 55. a.

12. Prout Exod. cap. 23. v. 25. habetur.

13. Vid. Levit. c. 11. v. 3. ibique Raschi not.

14. Sic istud מחשבתי hic interpretor, de cuius verbi significatione vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 240. respicitur autem hac explanatione ad verbum חבל, quod hic in textu sacro habetur & inter alia significat etiam : pignori accepit, sensum itaque juxta Commentatoris nostri mentem esse puto, quod qui unum ex verbis legis Divinæ contemnit, id ei reputetur perinde ac si pignus accepisset, quod ab illo exigetur, ut istud vel cum damno suo restituat.

dem; Medrasch (i. e. expositio allegorica) Psalmorum *** (verba ista :) qui contemnit verbum, id detrimentum erit ei, exponit de Davide, qui coram Sancto illo Benedicto dixit: Domine mundi, quænam est utilitas stultorum, quos creasti? respondit ei: profectò tu tandem aliquando stultitiâ opus habebis, (nimirum illo tempore,) quò ipse venit ad (regem) Achis (opus habuit †) ut dementem se simularer (dicitur enim) atque demisit salivam suam in barbam suam. 15. Vers. 14. *Doctrina sapientis (est) scaturigo vite*] Quæ eum docet, ut recedat à laqueis mortis. Vers. 15. *Via autem pravaricatorum est aspera*] Dura (est illa) tam ipsi, quàm aliis. Vers. 16. *Omnis astutus ꝑ agit cum scientia*] Opus suum, sicuti David, (cui servi ejus dixerunt:) quærat domino meo, regi, puella pulchra &c. 16. Eod. vers. 16. *Stolidus autem expandit * stultiti- am*] Is fuit Ahasverus (cui dixerunt ministri ejus:) constituat rex, 17. sciebant enim, quòd ipse non omnes illas ducturus esset (in matrimonium,) cui itaque erat filia, is illam occultabat. Vers. 17. *Nuncius improbus incidit in malum*] Sicuti Bileam, cui dixit (angelus Domini:) abi cum viris istis, 18. ipseque improbè egit, dum Balako malum consilium dedit, quocircà ille cecidit gladiò. Eod. vers. 17. *Legatus autem fidelis (est) sanitas*] Is (fuit) Moses, doctor noster. Vers. 18. *Egestas & ignominia*] Paupertas & ignominia evenient ei, qui deserit disciplinam. Vers. 19. *Suave erit animæ*] Quando venit alicui desiderium ejus, id suave est animæ ejus & propterea Eod. vers. 19. *Abominatio est stolidis, recedere à malo*] Quoniam illis suave est, implere desiderium suum, (istud:) נהיה (hîc significat) יהיה i. e. existit; alia explicatio (verborum istorum:) desiderium est, (nempè:) Sanctus ille Benedictus desiderat, ut Israëlita ipsius voluntatem faciant & quando desiderium ejus impletur, id ei suave est; at abominatio (est) improbis, recedere ab improbitate sua, ut impleant desiderium ejus (Dei.) Vers. 20. *Qui ambulat cum sapientibus, is sapiens fiet; qui verò se consociat stolidis*] i. e. Qui sibi adjungit stolidos, ut illi ipsius sint socii. Eod. vers. 20. *Conteretur*] (Verbum ירוע hîc significat:) ירוע i. e. confringetur. Vers. 21. *Peccatores insectatur malum*] Homini improbi malitia insectatur eum,

*** Hebr. מדרש חלים, in Msto 1. pro eo legitur: מדרש אגרה i. e. expositio allegorica, ommissâ voce חלים i. e. Psalmorum.

† Hebr. הוסיף, sic in Msto 1. hic additum reperitur, benè.

‡ Prout 1. Samuel. c. 21. v. 14. habetur, ubi vide Raschi notas.

‡ Confer, hic tract. Talm. Megilla, fol. 12. b.

16. Vid. 1. Reg. c. 1. v. 2.

* Vid. tract. Talm. Nedarim, fol. 21. b.

17. Procuratores in omnibus provinciis &c. Sicuti Esther. c. 2. v. 3. habetur.

18. Sicuti Numer. c. 22. v. 35. habetur, ubi vide Raschi notas.

eum, donec illum perdat. Vers. 22. *Bonus relinquit hereditatem*] i. e. Justitiam suam atque bona sua nepotibus ; at peccator non relinquit hereditatem filiis suis, quoniam opes ejus atque divitiæ reconditæ sunt justo, ** nam scriptum est : & constituit Esther Mardocheum super domum Hamanis. 19. Vers. 23. *Multus cibus (est) novellantibus pauperibus*] Vidi in Masora magna (ad verba ista :) רב אוכל, quod triginta tribus in locis רב habeat Kamez 20. estque istud Chateph Kamez 21. & conjungitur (vox רב) cum אוכל per Makkaph atq; (istud) אוכל vidi ibidem, quod punctum habeat Pathach sitque illius accentus suprâ, 22. sicuti (in illo loco :) omnem אוכל i. e. cibum annorum bonorum, 23. ac juxta punctationem ejus hæc est illius interpretatio : multus proventus venit mundo per (novale*) virorum pauperum, ac si diceret : multa lex egreditur per discipulos, quoniam illorum doctores discunt ab ipsis propter eorum disputationes, dum de constitutionibus juris disputant. Eod. vers. 23. *Et est, qui consumitur*] Et sunt multi ex illis, qui pereunt ex mundo sine judicio, dum scil. non exercent (jus) juxta lineam; ** quoad negotium autem proventus (hæc poterit esse explicatio :) est proventus, qui imminuitur propter illius possessorem, qui non erogat decimas ejus & dationes pauperum, sicuti decet; Rabbini nostri in tractatu Talmudico : Chagiga *** (verba ista :) & est, qui consumitur, (exponunt) de missione angeli mortis, 24. qui nomen pro nomine permutat atque interficit eum, cujus tempus (determinatum) nondum venit; sed si hoc modo (fiat explicatio,) non convenit finis istius textus cum illius principio. Vers. 24. *Qui parcit virgæ suæ*] Tandem odium habebit filium suum, quoniam tandem videbit eum ad indolem malam evadere. 25. Eod. vers.

** Confer. hic tract. Talm. Bava kama, fol. 119. a.

19. Vid. Esther. c. 8. v. 2.

20. Sic in Basileensi editione hoc loco habetur
"א" ad vocem רב notatum.

21. Nempè propter Makkaph vertitur cholem in Kamez chateph, vid. Michlol Jophi h. loc. confer. & not. ad Judic. c. 5. v. 29. n. 60.

22. Videlicet in syllaba penultima, quæ vox Grammaticis dicitur מלעיל, nempè vox penultima, confer. not. ad Psalm. 15. v. 5. n. 2. & infra ad Proverb. c. 17. v. 10. n. 9.

23. Prout Genes. c. 41. v. 35. habetur, ubi vide notas. num. 37.

* Hebr. ניר, sic in Msto 1. hic additum reperitur, quam lectionem hic in versione secutus sum.

** Sive : ordinem scil. judicii, sic interpretor hic כשורה, confer. quoad hanc significationem Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2354.

*** Vid. Chagiga, fol. 4. b.

24. De hoc conf. Buxt. Synag. Jud. c. 49. pag. 712. it. Lightfoot. ad Lucæ c. 16. v. 22. p. 851. edit Lips. & ad Luc. c. 22. v. 43. p. 885. it. ad Johan. c. 12. v. 31. p. 108. & sequ. & ad Corinth. c. 10. v. 10. p. 206.

25. Malos mores induere & flagitiosam agere vitam, quam pater ejus odio habebit.

vers. 24. *Manè quærit e'eruditionem*] Jugiter, singulis matutinis temporibus erudit eum. Vers. 25. *Ad satietatem anime sue*] Putat, quod sit satur. 26.

CAP. XIV.

Vers. 1. *Sapientum † fœminarum (quæque) ædificat domum suam*] (Vox:) תַּכְמוֹת habet punctum Pathach, quoniam non est nomen rei; 1. sed (illius iste est sensus:) sapientes, quæ sunt inter fœminas, ædificant domos suas, quæ per illarum manus subsistunt, sicuti (ejusmodi sapiens fœmina fuit) uxor Onis, filii Pelethi, 2. prout exponitur in capite: Chelek. 3. Eod. vers. 1. *Stulta autem*] Mulier autem stolidi manibus suis illam destruit i. e. domum suam diruit, ejusmodi (stolida fœmina fuit) uxor Korachi. Vers. 2. *Qui ambulat in rectitudine sua, timet Dominum*] Is, qui timet Dominum, (in rectitudine sua ambulat.) Eod. vers. 2. *Et is, qui perversus est in viis suis*] Ac si diceret: qui pervertit 4. vias suas. Eod. vers. 2. *Spernit eum*] Sanctum scil. illum Benedictum. Vers. 3. *In ore stulti (est) baculus superbia*] (Dictio חוֹטֵר hîc significat) מַקֵּל i. e. baculum superbiæ, cujusmodi (fuit) Pharaon, qui dixit: quis est Dominus, cujus auscultem voci? 5. Eod. vers. 3. *Custodiunt eos*] (Istud תִּשְׁמְרוּ ponitur) pro תִּשְׁמֶרֶם i. e. custodiet eos, sapientes scil. Vers. 4. *Quando non sunt boves, † præsepe (est) mundum*] Dum defunt boves, præsepe (est) vacuum, quoniam etiam palea (seu stramen) non reperitur in domo, (vox:) בֵּר (hîc significat) mundum & vacuum, ac si diceret: in loco, ubi non sunt discipuli sapientum, non reperitur doctrina juxta receptam juris constitutionem. 6. Vers. 5. *Eloquitur autem mendacia*] Continuè autem loquitur 7. mendacium testis falsus. Vers. 6. *Querit derisor sapientiam*] Quando ille opus habet sapien-

26. Abest observatio ista in Hebræo à Misto i. sed in eadem hic addita sunt ista: חֲסִידוֹ אֵינוֹ חֲסִידוֹ אֵינוֹ i. e. (v. 15. h. c.) eget, non ei videtur, quod ipse sit satur.

† Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 110. a. 1. Substantivum scil. sed est adjectivum, conf. hic not. ad Judic. c. 5. v. 29. n. 61.

2. Vid. hic Numer. c. 16. v. 1.

3. Est istud caput undecimum tractatus Talmudici: Sanhedrin.

4. Hebr. עָקוּב i. e. obliquus, depravatus, contortus, est hæc expositio vocis גִּלְלוֹ, quæ hic

in textu sacro habetur, conf. quæ suprâ ad Proverb. c. 4. v. 24. n. 19. notata sunt.

5. Prout Exod. c. 5. v. 2. habetur.

† Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 42. a.

6. Secundum traditionem decisam, juxta sententiam, usu ac consuetudine receptam, Hebr. כְּהִלְכָּה, de cujus vocis significatione vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 612. conf. & c. seq. 15. v. 23. n. 19.

7. Hebr. יִפְתֹּחַ מַרְבֵּר est hæc explicatio verbi יִפְתֹּחַ, quod hic in textu sacro habetur, conf. not. ad Proverb. c. 6. v. 19. n. 12.

pientiâ, non reperit ipse illam in corde suo. Vers. 7. *Abi è conspectu viri stolidi*] Ut jugiter temet ei associes, † Eod. vers. 7. *Et nescies*] i. e. Tandem haud scies sapientiam. 8. Vers. 8. *Sapientia astuti*] Est, quod ipse sapiens fit, ut intelligat viam suam i. e. ut semitas suas ponderet (ac perpendat.) Eod. vers. 8. *Stultitia autem stolidorum*] Est dolus, qui in eorum corde existit, nam tandem ille (dolus) deducit eos ad stultitiam. Vers. 9. *Stultis illudet peccatum*] Dum ipsi peccant, nam necesse habent, ut dent pecuniam ei, contra quem peccârunt, atque reatus eorum illis illudet, pro quo (resarciendo) ipsi adferunt ei * pecuniam suam, sicuti (fecerunt) Philisthæi, de quibus dicitur: accipite vobis mariscas aureas 9. & mures aureos & adducite illa ad Deum Israël, forsitan allevabit manum suam à vobis, (vox) **וְשׁוּבָה** linguâ vernaculâ (significat:) amende, 10. Eod. vers. 9. *Inter rectos autem (erit) benevolentia*] (Dictio **וְשׁוּבָה** significat) vernaculè: appaisement, † i. e. Sanctus ille Benedictus ipsis placatur. Vers. 10. *Cor novit amaritudinem ** anime sue*] (Amaritudo hic significat) laborem & molestiam suam, quam habuit in lege (Divina,) quocirca Eod. vers. 10. *In ipsius latitia non intermiscet se extraneus*] Quando recipiet mercedem suam tempore futuro. Vers. 12. *Est via recta † coram viro*] Qui committit peccatum ac dicit: non est in eo transgressio; alia *** explicatio (verborum istorum:) cor novit amaritudinem animæ suæ, 12. Israëlita scil. qui sunt amari animo in exilio, quique pro Sanctitate nominis Divini interficiuntur, (hic intelliguntur;) sed in eorum latitia non intermiscet se extraneus tempore futuro. Eod. vers. 12. *Est via recta coram viro*] Via pigræ 13. recta fuit visa Elauo, qui existit vir agrestis; 14. sed finis ejus &c. 15. Vers. 13. *Etiā in risu*]

† Hebr. **לְרַחֵם תְּמִיד אֵלָיו**, sensus est: ne temet ei jugiter associes, in Misto 1. hic legitur: **וְשׁוּבָה תְּמִיד אֵלָיו** i. e. nam si temet ei associa-veris, (tandem haud scies sapientiam.)

8. Id est: non acquies tibi sapientiam, quando temet stolido consociaveris, conf. hic R. Jacob. Abendanæ not. ad Michlol Jophi h. loc.

* Nempe: contra quem peccârunt & cui reatu obstricti sunt.

9. Id est: imagines aureas mariscarum, vid. 1. Sam. c. 6. v. 5. & v. 17.

10. Sic exprimo hic **וְשׁוּבָה**, Latinis dicitur: mulcta, quasi emendatio & reparatio, quæ fit pecuniâ in Misto 1. hic legitur **וְשׁוּבָה** quod reddere possis: emendance, res eadē est.

11. Ita hic reddo **וְשׁוּבָה**, Latinè: benevolentia, reconciliatio, placatio, (sic enim pro **וְשׁוּבָה**, uti etiam in Misto 1. habetur, legendum videtur,) confer. quæ suprà ad Proverb. c. 11. v. 27. n. 15. notata sunt.

** Conf. hic tract. Talm. Joma fol. 83. a. b.

† Vid. tract. Talm. Kidduschin, fol. 40. b.

*** Alia est explicatio, usque ad: etiam in risu (v. 13. h. c.) habet hic in Hebræo à Misto 1.

12. Quæ verba suprà versu 10. h. c. habentur.

13. Ad loci istius illustrationem vide, quæ ad Genes c. 25. v. 32. & v. 34. notata sunt.

14. Item Genes. dict. c. 25. v. 27. habetur.

15. Scil. deducit ad mortem, sicuti in fine hujus

risu] Dum Sanctus * ille Benedictus ludit cum eis (improbis) in hoc mundo, dolebit cor eorum tempore futuro, & sic illa (S. Scriptura) dicit: vos autem clamabitis præ dolore cordis. 16. Vers. 14. *Vitis suis satiabitur aversus corde*] Esauus scil. Eod. vers. 14. *Et super eum (erit) vir bonus*] Jacobus scil. Vers. 15. *Fatuus ** credit*] Eorum verbis & ab illis seducitur; 17. alia explicatio (verborum istorum:) in risu dolebit cor, 18. nempe: ludus (sive risus) est stulto, facere scelus; sed tandem dolebit cor; לֹב לֵב i. e. aversus corde (est) improbus, sicuti (vox אֶרֶב accipitur in illo loco:) argentum אֶרֶב i. e. scoriarum, 19. אֶרֶב significat rejectitium, 20. אֶרֶב est argentum, quod rejectitio admixtum est; (verborum istorum:) & super illum 21. (erit) vir bonus (alia est interpretatio, nempe:) super illum, improbum scil. erit justus. Eod. vers. 15. *Fatuus credit*] Viris detractoribus (seu calumniatoribus;) Eod. vers. 15. *Astutus autem advertit ad gressum suum*] (Istud: לִפְסִיעוֹתָיו hîc significat:) i. e. ad gressus suos, 22. ac si diceret: (astutus) temperat sibi à jurgio, expectat, donec ei certò de re constet. Vers. 16. *Sapiens timet*] Pœnam. Eod. vers. 16. *Et recedit à malo*] (Istud מֵרָע hîc significat:) מִן הָרָעָה † i. e. à malitia (sive improbitate.) Eod. vers. 16. *Stolidus autem transit*] Corroborat se, ut transeat per vim. Eod. vers. 16. *Et confidit*] Et cæspitat ac cadit * in terram; nonnulli (istud בִּטְחָא) exponunt, quòd significet ipsam confidentiam, (nempe) confidit in potentia ** sua, dicens: non eveniet mihi malum. Vers. 17. *Præcepit irâ*] Qui festinat, frænum laxare iræ suæ. Eod. vers. 17. *Et vir cogitationum*] (Vox מַחְשָׁבוֹת hîc significat:) cogitationes 23. mali consilii. Vers. 18. *Coronam sibi imponunt scientiam*] Faciunt sibi illam

Ddd dd 2

scien-

versiculi habetur, conf. infra not. ad Proverb. c. 16. v. 25. n. 16.

* Verba ista: dum Sanctus ille Benedictus &c. usque ad: in risu dolebit cor, nempe ludus, absunt in Hebræo à Msto i. hoc quidem loco; posita autem sunt post v. 16. h. c.

16. Sicuti Esai. c. 65. v. 14. habetur.

** Conf. hic tract. Talm. Ceritut, fol. 9. a.

17. Vel: per seductionem illos sequitur, sic נִסְתָּר hîc interpretor, à radice סָתַר, conf. Raschi not. ad Deut. c. 13. v. 7. & v. 10.

18. Quæ verba v. 13. h. c. habentur.

19. Vid. infra Proverb. c. 26. v. 23.

20. Seu: reprobum, uti sunt scorix, Hebr. הפסול, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1769,

21. Quæ verba v. præced. 14. h. c. habentur.

22. Conf. not. suprâ ad Proverb. c. 4. v. 14. n. 15. ac 16. & ad Proverb. c. 9. v. 6. n. 4.

† In Msto i. hic legitur מִן הָעֲבִירָה i. e. à transgressionem, res eadem est.

* Hebr. וְנִפְל, in Msto i. postea adduntur ista: כִּמְּךָ וּבְאֶרֶץ שָׁלוֹם אַחֶר בּוֹטָח וְהָיָה אִתְּךָ מַחְבָּטָה i. e. sicuti (verba ista:) & in terra pacis tu confidis (Jerem. c. 12. v. 5.) Jonathan interpretatus est: tu confidis & cadis.

** Hebr. בְּהִכְלֹ, in Msto i. pro eo legitur: בְּחִבְלֹ i. e. in corruptione sua.

23. Conf. hic suprâ not. ad Proverb. c. 1. v. 4. n. 6,

(scientiam) coronam *** capitum suorum, actandem Vers. 19. *Incurvabunt se mali coram bonis*] Tempore futuro. † Vers. 20. *Etiam proximo suo pauper est odio*] Etiam sodalibus suis & amicis (pauper est odio,) — significat : etiam. Eod. vers. 20. *Odio est pauper*] (Nempè :) populus terræ, 24. qui haud novit exercere id, quod rectum est. Vers. 23. *In omni labore*] In omni labore operis erit emolumentum; ast verba vanitatis tantum egestas (sunt.) Vers. 24. *Corona sapientum (sunt) divitiarum ipsorum*] Quoniam illi (sapientes) sunt divites in lege. Eod. vers. 24. *Stultitia autem stolidorum (manet) stultitia*] Perversitas stultorum hæc est stultitia, dum propter pigritiam desistunt à sapientia. Vers. 26. *In timore Domini (est) fiducia valida*] Dicitur de Abrahamo: nam nunc novi, quod Deum timeas, 25. eique promisit (dicens:) benedicendo enim benedicam tibi &c. 26. Eod. vers. 26. *Et filiis ejus erit (ipse) spes*] Dum confident * & latitabunt (filii ejus, qui Deum timet,) sub umbra justitiæ ejus. Vers. 28. *In multitudine populi*] Nam congregatio justorum decor est Sancti illius Benedicti. 27. Eod. vers. 28. *Et in defectu nationis*] Quando illi non adhærent ei (Deo.) Eod. vers. 28. *Contritio (est) dominationis*] Defectus est iste dominationis ejus (Dei,) nam, si ita dicere fas est, dat ipse de honore suo diis alienis & populos constituit dominatores super filios suos (Israëlitas.) Vers. 29. *Excitat stultitiam*] Separat sibi (stultitiam) in portionem suam. Vers. 30. *Vita carniarum (est) cor sanum*] Cor carneum, quod sanat malum & moderatur affectibus suis, 28. est vita hominum Sancti illius Benedicti, qui sunt caro & sanguis. Eod. vers. 30. *Putredo ** verò ossium (est) invidentia*] Homo ira-

*** Conf. c. sequ. 15. v. 7. n. 5.

† Hebr. לעתיד, in Msto 1. postea adduntur ista: וישעים שחר לפני צדיק על שער צדיק i. e. (eod. h. v. 19.) & improbi] incurvabunt se coram justo ad portas justi.

24. Vulgus, plebs, Hebr. עם הארץ, quinam hoc nomine veniant apud Judæos, vide præ aliis D. Wagenf. Sota, p. 518. n. 2.

‡ Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 30. b.

25. Prout Genes. c. 22. v. 12. habetur, ubi vide Raschi notas.

26. Vide Genes. dict. c. 22. v. 17. ibique Raschi notas.

* Hebr. שחסו ויתחבאו בצל זכורו, in Msto 1. pro his legitur: שחסו ויתחבאו בצל זכורו i. e. dum eripi-

entur (sive servabuntur) per justitiam seu meritum ejus.

27. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 114. b. princ. & part. 2. p. 78. b. fin. it. tract. Talm. Berachot, fol. 53. a. & Pesachim, fol. 64. b. it. Joma, fol. 26. a. & fol. 70. a. it. Succa, fol. 52. b. & Rosch haschana, fol. 32. b. it. Sevachim, fol. 14. b. & Menachot, fol. 62. a.

28. Hebr. על מרומי עיניו de qua phrasi vide, quæ supra ad Proverb. cap. 12. v. 26. n. 19. notata sunt, ut & infra ad Proverb. c. 19. v. 11. n. 12. & ad Hiob. c. 10. v. 14. n. 5.

** Vid. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 152. b.

iracundus est omnibus putredo ossium. 29. Vers. 32. *Sperat (etiam) in morte sua iustus*] Quando ille morietur, spem habet, fore, ut veniat in Paradisum. Vers. 33. *In animo *** prudentis requiescit sapientia*] (Verbum תְּנוּחָה hîc significat:) habitat & quiescit tranquille, notans מְנוּחָה i. e. quietem & tranquillitatem. Eod. vers. 33. *Et in medio stultorum cognoscetur*] Exiguum sapientiæ, quod est in corde illius (stulti) ipse proclamat, (nam) stater in lagena (vacua) magnum edit strepitum. 30. Vers. 34. *Iustitia exaltat gentem*] Israëliticam. Eod. vers. 34. *Misericordia autem 31. nationum (est) peccatum*] Nam illæ (nationes mundi) per rapinam auferunt ab isto & dant alteri.

CAP. XV.

Vers. 4. *Perversitas autem † in ea est (veluti) confractio à vento*] Quando is perversâ utetur linguâ, tandem illa adducet super ipsum confractionem, quæ venit per ventum Orientalem, qui præparatus est, ut puniat improbos, sicuti dicitur: ventô Orientali vehementi, 1. item: ventô Orientali dispergam illos, 2. item: ventô Orientali perfringis naves Tharsis. 3. Vers. 6. *Domus iusti magnum (est) robur*] Domus † Sanctuarii, quam ædificavit David, iustus, magnum est robur ac turris fortis Israëlitis. Eod. vers. 6. *At proventus improbi conturbatur*] At quando introducta fuit (in Sanctuarium) imago, 4. quam Manasses in illud intulit, conturbatum fuit. Vers. 7. *Labia sapientum spargunt scientiam*] (Verbum יִצְתִירוּ hîc significat) יִצְתִירוּ i. e. coronantur scientiâ, Ddd dd 3 5. si-

29. Conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 110. b. med. it. suprâ not. ad Proverb. c. 12. v. 4. Sig. † post: קִרְבֵּן עֲצֻמָּה דָּוָא i. e. putredo ossium est, in Msto 1. addita sunt ista: קִנְיָה קִנְיָה לִשׁוֹן i. e. dictio קִנְיָה linguâ vernaculâ significat: envie, Latine invidia.

*** Vid. tract. Talm. Bava metzia, fol. 85. b.

30. Est istud proverbium Hebræorum, Latini dicunt: multum loquentiæ, parum sapientiæ, Itali: gran grido, poco di lana.

31. Sic vocem חֶסֶד juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui; alii aliter transtulerunt, conf. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 10. a. b.

† Confer. hic tract. Talm. Erachin, fol. 15. a. b.

1. Sicuti Exod. c. 14. v. 21. habetur, ubi in Raschi notis eadem, quæ hic, habetur explicatio, vid. ibid. n. 67. & seqv. it. not. ad Nachum c. 1. v. 3. n. 10.

2. Prout Jerem. c. 18. v. 17. habetur, confer. & not. ad Jerem. c. 22. v. 22.

3. Vid. Psalm. 48. v. 8. ibique Raschi notas, n. 9. annotatio ista ex Psalmo 48. v. 8. hic adducta adest in Hebræo à Msto 1.

Verba ista: domus Sanctuarii &c. usque ad: ac turris fortis, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

4. De qua vid. Ezech. c. 8. v. 5.

5. sicuti (accipitur in illo loco:) וַיִּי i. e. corona aurea, 6. Eod. vers. 7. *Non ita*] Non est verum. Vers. 8. *Sacrificium improborum (est) abominatio*] (Sicuti fuerunt Sacrificia regis) Balak & Bileami. Eod. vers. 8. *Oratio autem rectorum*] Talis (fuit) Moses. Vers. 10. *Castigatio * mala (est) derelinquenti iter*] Castigationes duræ paratæ sunt ei, qui transgreditur viam Sancti illius Benedicti. Vers. 11. *Infernus & perditio (sunt) coram Domino*] Retectum est 7. coram eo, quicquid in illis est. Vers. 11. *Quanto magis*] Est istud argumentum comparativum. 8. Vers. 13. *Cor letum exhilarat faciem*] Si exhilaraveris cor Sancti illius Benedicti, dum ambulas in viis ejus, benefaciet tibi facies ejus, ut faciat, quicquid volueris; sed si illum dolore affeceris, ostendet tibi spiritum fractum, sicuti dicitur: & doluit in corde suo ac dixit Dominus: delebo hominem &c. 9. Eod. vers. 13. *Spiritus confractus*] (Dictio כָּרַח hic significat linguâ vernaculâ:) talent 10. i. e. spiritus (sive animus) indignabundus. Vers. 15. *Omnes dies ** pauperis (sunt) mali*] Etiam Sabbathi ejus & dies festivi, nam dixit R. Samuel: mutatio consuetudinis (diætæ scil.) est principium morbi viscerum. Eod. vers. 15. *Bonus autem corde*] Is, qui bono est animo in divitiis suis, continuum (agit) convivium, i. e. omnes illius horæ videntur ei dies convivii, ad docendum te, quod homo lætus esse debeat in portione sua, 11. Rabbini nostri exposuerunt, quicquid exposuerunt in (capitulo) Chelek. 12. Vers. 16. *Melius est parum cum timore Domini, quam thesaurus magnus, in quo est tumultus*] (Tumultus hic significat) vocem hominum, clamantium quod thesaurus cumulatus sit per rapinam & violentiam, sicuti (dicitur in illo loco:) & videte tumultus plurimos in illa & oppressos in ea. 13. Vers. 17. *Quam bos sagi-*

5. Confer. c. præced. 14. v. 18. Sign. ***
 6. Vid. Exod. c. 25. v. 24. ibique Raschi not.
 * Confer. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 44. b. princ.
 7. Manifestum, revelatum est, Hebr. גָּלַי, sic in notis Raschianis editionis Basileensis, ut & in Mstō 1. hic legitur; at in exemplari Amstel. Hebræo, quod usus sum, habetur נָגַל i. e. reconditum seu repositum est; sed prior lectio præferenda.
 8. Nempè: à majori ad minus, Hebræis קֶל וְחָמֵר i. e. leve & grave.
 9. Prout Genes. c. 1. v. 6. & v. 7. habetur, ubi vide Raschi notas.
 10. Sic כֶּלֶם (nam ista juxta Mstū 1. legen-

dum hic puto,) exprimo, confer. not. ad Esai. c. 4. v. 4. n. 12. & ad Ezech. c. 1. v. 20. n. 78.
 ** Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 145. a. b. & fol. 146. a. it. Sanhedrin, fol. 100. b. & fol. 101. a.
 11. Id est: sorte sua contentus esse debet, nam magnum est lucrum pietas μετὰ εὐταρκείας i. e. cum animo sua sorte contentō, vid. 1. Timoth. c. 6. v. 6. confer. infra Proverb. c. 17. v. 22. n. 14.
 12. Est istud caput 11. tractatus Talmudici: Sanhedrin, vid. ibid. fol. 100. b. & fol. 101. a.
 13. Sicuti Amos c. 3. v. 9. habetur,

faginat] (Bos **נכוס** hîc dicitur,) cujus ori **נכוסין** i. e. infarciunt ¹⁴, cibum etiam invito, ut ille faginetur, sic quoque (habetur in illo loco :) gallos ¹⁵. **נכוסין** i. e. faginosos, & poterit istud parabolicè explicari intuitu manipuli exigui à paupere oblatis, qui gratior est, ¹⁶. quàm bos in sacrificium peccati oblatus ab improbo; ¹⁷ explicatio (verborum istorum :) melius (est) cibarium oleris, (nempè :) dare pauperi, ubi est dilectio, dum vultus hilaris ei ostenditur; quàm bos faginat, i. e. quàm carnem pinguem ei comedendam præbere eique vultum tristem (vel indignabundum) ostendere. Vers. 18. *Vir incundus excitat contentionem*] Homo, qui non moderatur animo suo, ut prolonget iram suam, excitabit contentionem. Eod. vers. 18. *Longanimis autem*] Qui non festinat ad ultionem & contentionem. Eod. vers. 18. *Sedat litem*] Ut illa deficiat & per se quiescat (ac desinat.) Vers. 19. *Via pigri (est) tanquàm sepes spinarum*] Videtur ei, ac si viæ sint obseptæ coràm ipso sepe spinarum, (istud :) **משוכר** (hîc significat) sepimentum, sicuti (in illo loco :) amovendo **משוכתו** i. e. sepimentum ejus, ¹⁷. **חרק** (significat) spinas. Vers. 19. *Via autem rectorum (est) strata*] i. e. Subacta & plana; est Medrasch Aggadah (allegorica expositio :) via Esau fuit, tanquàm spina, quæ implexa est velleri laneo, si illam abstuleris ab hac parte, implicat se alteri parti; sic homo non poterit progredi ad opera sua sine pecunia. Vers. 20. *Filius sapiens lætificat patrem; stolidus autem homo spernit matrem suam*] Et ansam præbet matri suæ, ut illam spernant (homines.) Vers. 21. *Stultitia*] Est lætitia dementi. Vers. 22. *Irritæ sunt cogitationes, ubi deest consilium*] Sine consilio non subsistet (siue implebitur) cogitatio. Vers. 23. *Lætitia *** (est) viro ex responso oris sui*] Juxtà sensum ejus literalem (sic exponi potest :) propter responsum molle ac verbum blandum homines amant eum; Rabbini autem nostri id exposuerunt de illis, qui operam dant studio, ¹⁸. si illi ore suo depromunt responsum, tunc implebitur in illis ac gaudebunt. Eod. vers. 23. *Et sermo in tempore suo quàm bonus * est ?*] Dum interrogant de constitutionibus ¹⁹. paschatis &

¹⁴. Ingerunt siue intrudunt cibum ori seu gutturi, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 15.
¹⁵. Sic juxtà Commentatorem nostrum hîc vertere volui vocem **נכוסין**, quæ 1. Reg. c. 4. v. 23. habetur, ubi vide notas, n. 10.
¹⁶. Hebr. **שחבב**, sic in Basileensi editione hîc habetur; in exemplari Hebræo, quod usus sum, legitur **שחבב** i. e. qui magis æstimatur, res eodem redit, utrumque abest hic à Msto 1.

¹⁷. Prout Esai. c. 5. v. 5. habetur, ubi vide notas, n. 31. & n. 32. confer. & not. ad Hose. c. 2. v. 6. n. 7. & n. 8.

*** Confer. hîc tract. Talm. Eruvin, fol. 54. a.
¹⁸. Sive : doctrinæ vel lectioni, legis scil. Divinæ, sic **נכוסין** hic interpretor.

* Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 101. a.

¹⁹. De traditionibus, usu receptis, de sententiis ac

& dierum festorum in tempore suo. Vers. 24. *Iter vite fursum (est) intelligenti*] Sicuti (habetur in illo loco:) Seraphim adstabant supernè ei, 20. ac si diceret: coràm sapiente ornata ac præparata est semita vitæ. Vers. 27. *Conturbat domum suam*] Is, qui deditus est quæstui. Eod. vers. 27. *Qui verò odit munera, vivet*] Postquàm ille odit munera, multò magis odio habebit rapinam. 21. Vers. 28. *Cor justì meditabitur ad respondendum*] Cogitabit & reputabit secum, quid respondeat, antequàm verbum reponat. Vers. 30. *Lumen oculorum*] In lege, lætificat cor, dum interrogant eum de re, atque ipse novit, quid respondendum sit; juxtà sensum autem literalem hæc est ejus explicatio: res, quam ille desiderat ad aspectum oculorum, lætificat cor 22. & expurgat mœrorem animi, veluti sunt hortus olerum & flumina currentia. Vers. 33. *Antè honorem humilitas*] Humilitas causa est, ut honor veniat.

CAP. XVI.

Vers. 1. *Homini sunt directiones cordis*] Ipse ordinat consilium suum ac verba sua in corde suo. Eod. vers. 1. *Sed à Domino (est) responsum lingue*] Quando ille vult respondere, 1. Sanctus ille Benedictus sapientiam ei suppeditat in verbis ejus, vel si meretur (ac dignus est,) præparat ei responsum bonum. Vers. 2. *Spirituum ponderator est Dominus*] (Istud וְתִכֶּן hîc significat:) וְיִמְנָה i. e. & numerat (Deus) corda, quis bonus & quis sit malus. Vers. 3. *Devolve in Dominum opera tua*] Devolve & projice super illum † ea, quibus opus habes, & dirigentur cogitationes tuæ; 2. alia * explicatio (verborum istorum:) devolve in Dominum opera tua (nempè:) precibus tuis ad illum defer, quicquid tibi opus est. Eod. vers. 3. *Dirigentur*] (Istud: יִכֶּנּוּ hîc significat)

ac decisionibus, Hebr. בְּהִלְכֶּם confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 612. & c. præced. 14. v. 4. n. 6.

20. Vide Esai. c. 6. v. 2. ibique notas.

21. Confer. hic D. Wagenfeil. Sota, pag. 813. & pag. 1061. it. tract. Talm. Megilla, fol. 28.

a. & Sota, fol. 47. b. it. Kidduschin, fol. 59. b. & Bava batra, fol. 13. b. it. Cholin, fol. 44. b.

22. Vid. tract. Talm. Gittin, fol. 56. b.

1. Hebr. לְהַשִּׁיב, sic in Msto 1. hic habetur, quam lectionem, ubi convenientiorem, hic in versione secutus sum potius, quàm לְהַשִּׁיב,

prout in Vulgatis editionibus habetur; sed mendosè, ut puto.

† Hebr. בְּגִלְגַּל וְהִשְׁלַךְ עָלָיו, in Msto 1. pro his legitur ita: הִתְפַּלֵּל לִפְנֵי וּפָרַשׁ לוֹ i. e. ora coràm illo & expone ei (sive declara & deprome coràm illo ea, quibus opus habes &c.)

2. Id est: ea, quæ cogitas ac moliris, prosperum sortientur effectum, conf. n. sequ. 3. h. vers.

* Alia ista explicatio, usque ad: dirigentur, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

gnificat:) fundabuntur & stabiliuntur. 3. Vers. 4. *Omnia operatus est Dominus propter seipsum*] Omnia fecit (Deus) propter laudem suam, (istud: *למענהו* hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) *ענו* i. e. laudate Dominum gratiarum actione; 4. alia explicatio (istius: *למענהו*, nempè, quòd significet:) ut testentur 5. de illo (Deo,) ac si diceret: opus ejus testatur de illo (Deo) quoad ipsius potentiam, ambæ illæ (explicationes reperiuntur) in Aggadah Tehillim (i. e. in expositione mystica sive allegorica Psalmorum.) Eod. vers. 4. *Etiam improborum*] Etiam improbum fecit (Deus,) ut deducat eum 6. ad diem malum, idque omne in laudem suam. 7. Vers. 5. *Manus ad manum non erit innocens*] E manu ad manum venit ei, qui superbus est corde, retributio. 8. Vers. 6. *Et in timore Dei receditur à malo*] Propter timorem Dei receditur à malo. Vers. 7. *Quum benevolentia prosequitur Dominus vias alicujus, etiam inimicos ejus pacatos reddit ei*] Benevolentia ejus (Dei) erit ** ergà illum, ut (inimici ejus) pacatè vivant cum ipso. Vers. 9. *Cor hominis cogitat viam suam*] Ut ambulet viâ rectâ. Eod. vers. 9. *Sed Dominus dirigit gressum ejus*] Sicuti discimus: 9. qvi venit, ut mundetur, eum adjuvant (homines.) Vers. 10. *Divinatio in labiis regis*] In labiis sapientis, qui sedet in judicio (est divinatio.) Vers. 11. *Statena & lancea judicii &c.*] (Sunt Deo,) ut rependat homini juxtâ illius opera, (vox:) judicii linguâ vernaculâ (hîc significat:) justice, 10. retribui-

3. Id est: ad effectum deducuntur scil. cogitata tua, vid. n. præced. 2. h. v. conf. & supra not. ad Proverb. c. 12. v. 19 n. 13.

† Conf. hic tract. Talm. Schabbat fol. 50. b. & fol. 116. b. it. Joma. fol. 38. a. & Nedarim, fol. 22. a. it. fol. 40. a.

4. Sicuti Ps. 147. v. 7. habetur.

5. Hebr. להעיר, nam verbum עיר (à quo nonnulli istud למענהו deducunt,) inter alia etiam significat: testatus est, conf. præ aliis Junii ac Tremellii not. h. l.

6. Hebr. להניח i. e. ut quiescere faciat seu constituat illum, conf. præ aliis Vatabli atque H. Grotii not. h. l.

7. Dum enim Deus impium ducit ad diem malum, alii homines, qui Dei vident judicium, dicunt: justus Dominus & rectæ viæ ejus, sic Munsterus in not. h. loc. adeò admirabilis est Deus in operibus suis, להוציא יקר חסדו i. e. ut educat decorem (seu gloriam)

benignitatis suæ ex re vili & abjecta, verba sunt R. Moïse Levi in libro suo, qui inscribitur: עשרה מאמרים part. 3 c. 34. in fin. p. 126. b. confer. D. Maji Theol. Jud. Loc. 6. §. 4. p. 100.

8. Conf. not. suprâ ad Proverb. c. 11. v. 21. Sign. ** it. D. Wagenf. Sota p. 96. vid. Sota fol. 4. b. & fol. 5. a.

† Vid. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 16. b.

** Vel: benevolus erit ei (Deus,) gratiam hanc ei exhibebit, ut (inimici ejus) pacatè cum ipso vivant.

9. Nempè: in tractatu Talmudico Rosch ha-schana fol. 17. alleg. Buxt. in Lex. Chald. fol. 856. conf. & Joh. Drusii Adag. Hebr. Decur. 3. Adag. 6.

† Conf. tract. Talm. Chagiga, fol. 14. a.

10. Sic exprimo hic יושט יושט"ו seu: יושט יושט, uti in

tributio scil. peccatorum hominis (fiunt) staterâ & lancibus. 11. Eod. vers. 11. *Opus ejus sunt omnia pondera loculi*] Sicuti sunt inter pondera loculi pondera magna & parva; *** (ita Deus rependit) omnia juxtâ opus hominis. Vers. 12. *Abominatio (est) regibus, facere malum*] Res abominabilis est judicibus, nec convenit eis, committere improbitatem. Vers. 14. *Ira * regis*] Est, tanquàm nuncii mortis, quasi illi, qui mittuntur, (ut eis denuncient) mortem suam. Eod. vers. 14. *Sed vir sapiens placabit eam*] (Istud : יכפרנה hîc significat :) יפייסנה i. e. placabit eam. 12. Vers. 15. *In sereno vultu regis (est) vita*] Quem Sanctus ille Benedictus serenô respicit vultu, 13. id ei est vita, quocirca debet homo rectam facere viam suam coràm illo. Eod. vers. 15. *Et benevolentia ejus (est) veluti nubes densa pluviae serotinae*] Qui acceptus est ei (Deo) ipsius benevolentia est ei, tanquàm nubes densa, quæ adfert pluviam (serotinam.) Vers. 19. *Melius est, humilem esse animô*] Melius est, associare se mansuetis & esse cum illis humilem animô, quàm partiri spoliū cum superbis. Vers. 20. *Qui attendit ad † verbum, inveniet bonum*] Qui animum advertit, ut ad verba sua attendat, ut ponderet vias suas, is inveniet bonum. Eod. vers. 20. *Et qui sperat in Domino, beatus est*] Quando ille ponderat vias suas ac videt in iis præceptum, quod cum periculo conjunctum est aut cui defectus loculi (i. e. damnum pecuniæ) adest isque sperat in Deo ac facit bonum, Eod. vers. 20. *Beatus est* i. e. Beatitutes sunt ei. Vers. 21. *Qui sapiens est corde, appellabitur prudens*] Qui didicit sapientiam à doctore suo, is appellabitur prudens, i. e. tandem fiet prudens verbis, (nempè) disputator 14. in sapientiâ suâ, & vocabunt eum (homines virum) prudentem. Eod. vers. 21. *Et suavitas labiorum addet doctrinam*] Quando aliquis gustanda præbet verba sua * discipulo ac suavia reddit verba

in Msto 1. habetur, conf. quæ ad Ps. 36. v. 7. n. 7. notata sunt, it. Bellarmin. Controvers. Tom 1. lib. 2. c. 12.

11. Id est: iusta sunt Dei judicia & cuique secundum opera sua rependit.

*** Hebr. וקטנה, in Msto 1. postea adduntur ista: כך בחסלומי מידותי מידות גדולת וקטנות i. e. sic quoad retributiones mensurarum illius (Dei) mensuræ sunt magnæ & parvæ, omnia juxtâ opus &c. benè.

* Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 116. a.

12. Conf. hic D. W. agens. Sota, p. 687. n. 7. it.

tract. Talm. Bava batra, fol. 116. a.

13. Sic כפי מ' ב' hîc interpretor, conf. Raschi not. ad Cantic. c. 5. v. 13. Sign. * & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1426. it. not. ad Hiob. c. 41. v. 9. n. 14.

† Verba ista: qui attendit ad verbum &c. usque ad: & qui sperat, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

14. Hebr. מחלפל, i. e. exercitatus, disputator acutus, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1704.

* Vel: quando aliquis verbis suis adjungit rationes & argumenta, nam & sic istud: וימנעו vertere possis, vox quippe וימנעו utrumque tam gustum, quàm rationem significat.

verba sua per rationes (& argumenta,) is addet doctrinam. Vers. 22. *Scaturigo vitæ (est) intelligentia eis, qui possident illam*] Hæc est interpretatio istius textus: intelligentia ejus, qui illam possidet, est ei scaturigo vitæ. Eod. vers. 22. *At eruditio stultorum (est) stultitia*] Castigationes stultorum eveniunt eis propter stultitiam, estque hæc literalis ejus interpretatio: stultitia est castigatio stolidorum. Vers. 23. *Cor sapiens erudiet os ejus*] Cor ejus docet illius os, ut loquatur elegantia verba. Vers. 24. *Favus mellis*] (Vox: צִיף hîc significat:) מֶתוֹק i. e. dulcedinem mellis, linguâ vernaculâ: brisque. 15. Eod. vers. 24. *Verba amœna*] i. e. Verba legis (Divinæ.) Vers. 25. *Est via*] Quæ est recta coram ** viro. 16. Vers. 26. *Laborat sibi*] i. e. Ad id, quod opus habet, ipse laborat. Eod. vers. 26. *Quia compulit eum os suum*] Quando illius os ipsum subigit *** atque ab eo exigit cibum, tunc labor ejus ei suppeditat, ut comedat id, quod ipse antea labore suo quæsierat. Vers. 27. *Ejusque labiis insidet, velut ignis adurens*] Malum, velut ignis adurens, insidet labiis ejus, donec educat illud ore suo &c. (Verbum שׂוּרֶפֶת hîc significat:) שׂוּרֶפֶת i. e. adurens, sicuti (in illo loco:) וְנִצְרְבוּ i. e. & adurentur eâ omnes facies. 17. Vers. 28. *Et susurro disjungit ducem*] Et per susurrationem & murmurationem suam ipse separat à se ducem * hujus mundi (nempè: Deum.) Vers. 30. *Connivens oculis suis*] (Verbum עֵצָה) significat קִרְיָצָה i. e. nictum (seu nutum,) sic quoque (accipitur in illo loco:) אֵי עֵצָה i. e. annuam tibi 18. oculô meo. Eod. vers. 30. *Perficit malum*] Expositio (istius: כֹּלָה est eadem, quæ habetur in illo loco:) quod כֹּלָה i. e. perfectum (seu completum) esset contrà se malum 19. i. e. perficit (istiusmodi improbus) & ansam præbet, ut eveniat malum mundo. Vers. 31. *In via justitiæ invenitur*] Propter justitiam prolongantur ** eorum (hominum scil. proborum) dies. Vers. 32. *Et qui moderatur animo suo*] i. e. Qui subigit pravam suam concupiscentiam. 20. Vers. 33. *In gremium*

Eee ee 2

conji-

15. Sic reddere hic possis: בְּרִישָׁקָה prout etiam in Msto 1. legitur, conf. quæ ad Ps. 19. v. 11. n. 20. notata sunt.

** Hebr. לִפְנֵי אִישׁ, in Msto 1. explicationis gratia addita sunt ista. בְּעֵיני אִישׁ i. e. in oculis viri.

16. Conf. quæ suprâ ad Proverb. cap. 14. v. 12. n. 15. notata sunt.

*** Vide, quæ ad Hiob. c. 33. v. 7. n. 4. notata sunt, conf. & tract. Talm. Sanhedrin, fol. 99. b.

17. Vid. Ezech. cap. 20. v. 47. ibique not. n. 40. conf. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 76. a. fin.

* Conf. c. seq. 17. v. 9. n. 7.

18. Sic juxtâ Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, quod Ps. 32. v. 8. habetur, ubi vide n. 18.

19. Prout Esther. c. 7. v. 7. habetur, ubi vide Raschi notas.

** Vid. tract. Talm. Avot, fol. 13. b.

20. Conf. hic Pirke avot c. 4. fol. 9. a. princ. ubi

conjicitur fors] Homo inter semetipsum projicit sortem. Eod. vers. 33. *A Domino autem est omnis ejus ratio*] Ut seligat ²¹. unicuique portionem suam.

CAP. XVII.

Vers. 1. *Melior est buccella sicca, in qua (est) tranquillitas*] Sati-
us fuit San-
cto illi Benedicto, desolare 1. domum suam atque urbem suam, ut de-
geret tranquille sine transgressionibus Israëlitarum. Eod. vers. 1. *Quam*
domus plena victimis cum jurgio] Nam (Israëlitæ) offerebant victimas jurgii †
in domo ejus (Dei.) Vers. 2. *Servus prudens &c.*] Quoniam Nebucadnezar
prudenter se gesserat, ut tres passus ². in honorem Sancti illius Benedicti face-
ret, (ideò) ascendit ad magnitudinem, & dominatus est in Israëlitas, qui ope-
ra sua deturpaverant, * atque coram illis eorum possessionem divisit; alia ex-
plicatio (verborum istorum: servus prudens &c. nempè:) profelytus justitiæ †.
melior est, quam indigena improbus, atque tempore futuro ille dividet spoli-
um atque possessionem in medio Israëlitarum, dicitur enim: & erit in ea tribu, in
qua peregrinatur profelytus &c. 4. Vers. 3. *Fusorium vas (est) argento*] Vas,
in quo conflatur argentum quodque fit ex cinere adusto super testa vocatur
מצרף. ** Eod. vers. 3. *Et catinus auro*] Vas, in quo conflatur aurum, vas
in quo funditur aurum, sicuti est olla fracta *** appellatur כור. Eod. vers. 3.
Fusorium vas (est) argento & catinus auro] Fusorium vas conficitur ad confan-
dum

<p>bi habetur: איזהו גבור הכובש את יצור i. e. quisnam est fortis? (nempè:) qui subigit pra-
vam concupiscentiam suam, nam, ut poeta
ait: fortior est, qui se, quam qui fortissima
vincit moenia &c.</p> <p>21. Hebr. לבהר, in Msto 1. pro eo legitur: לבהר i. e. ut declaret vel seligat, res eadem
est.</p> <p>2. Hebr. להרעב, respicitur hac explicatione ad
vocem יחריב i. e. sicca, quæ hic in textu sacro
habetur, conf. infrà not. ad Proverb. c. 21. v.
9. n. 6.</p> <p>† Hebr. רץ, in Msto 1. pro eo legitur: רץ i. e.
idoli seu cultus idololatriæ conf. infrà not.
ad Proverb. c. 21. v. 9. n. 7.</p> <p>2. Sive: gradus, gressus, conf. hic, quæ ad
Jerem. c. 12. v. 5. n. 8. & 9. notata sunt, ut &</p> | <p>infrà ad Proverb. c. 30. v. 25. n. 53. ubi loci
istius amplior explicatio habetur.</p> <p>* Hebr. שרביש, respicitur hac expositione ad
vocem מביש, quæ hic in textu sacro habe-
tur.</p> <p>3. Hebr. גר צדיק, quis sit profelytus justitiæ &
quis profelytus inquilinus, vid. Buxt. Lexic.
Chald. fol. 408.</p> <p>4. Vid. Ezech. c. 47. v. 23. ibique Raschi not.
n. 51.</p> <p>** Conf. hic infrà not. ad Proverb. c. 27. v. 11.
n. 10.</p> <p>*** Hebr. במד קדירה שבורה, in Msto 1. pro his
legitur: בתוך קדירה שבורה i. e. in medio ollæ
fractæ.</p> |
|---|---|

dum argentum ad opus suum, sic & catinus (conficitur) ad fundendum aurum; sed Sanctus ille Benedictus fundit & probat corda novitque eorum cogitationes. Vers. 4. *Malus*] (Vox *רע* hîc significat) *רשע* i. e. improbus. Eod. vers. 4. *Attendit ad labium falsum*] Locum dat linguæ malæ ac testibus falsis, Eod. vers. 4. *Advertit*] (Istud *מזין* ponitur pro:) *מזין* i. e. aures præbet. 5. is, qui mentitur, aures præbet linguæ pravæ. Vers. 6. *Coronasenum (sunt) nepotes*] Quando illi vident nepotes suos ambulantes in via bona. 6. Eod. vers. 6. *Ornamentum filiorum (sunt) patres ipsorum*] Quando illorum patres sunt iusti, id ornamentum est filiorum. Vers. 7. *Labium abundans*] i. e. Verba superba. Eod. vers. 7. *Multò minus principi*] i. e. Multò minùs convenit principi labium mendax. Vers. 8. *Gemma gratissima*] Quando aliquis venit coràm Sancto illo Benedicto eique munus * offert verbis & ad illum revertitur, id gemma gratissima & margarita pretiosa est in oculis ejus. Eod. vers. 8. *Quocunque spectabit, & prosperabitur*] Quicquid petierit ab ipso (Deo,) in eo prosperum dabit ei successum. ** Vers. 9. *Qui tegit peccatum, querit amicitiam*] Si quis in aliquem peccaverit isque illud obtegit, nec ei peccatum suum objiciat nec ei propterea vultum indignabundum ostendat, is ei causam præbet, ut ipsum amet. Eod. vers. 9. *Qui verò repetit verbum*] Qui servat inimicitiam eique exprobrat: sic & sic fecisti mihi, is statim Eod. vers. 9. *Disjungit ducem*] Separat à se ducem hujus mundi, 7. qui est Sanctus ille Benedictus, qui eum, dehortatus est (dicens:) ne ulciscitor nec (iram) servato. 8. Vers. 10. *Urit increpatio prudentem*] Istud *תחת* accentum habet suprà 9. in Tau, cujusmodi in tota S. Scriptura non occurrit, quocirca ego existimo, quòd illud (*תחת*) sit nomen rei (substantivum,) sicuti *תחת* atque hæc (erit) ejus expositio: objurgatio increpationis magis *** penetrat (& corrigit) intelligentem, quàm centum

Eee ee 3

tum

5. Conf. hic not. ad Esai. c. 13. v. 20. n. 25.

6. Conf. Pirke avot, c. 6. med. fol. 13. b. in libro Prec. Jud. reperitur caput istud 6. part. 1. p. 114. locus autem hic adductus habetur ibid. p. 1. 6. a. princ. vid. & tract. Talm. Menachot, fol. 41. a.

* Confer. quæ infrà ad v. 23. h. c. n. 16. notata sunt.

† Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93. b.

** Hebr. *מצליח*, in Msto 1. pro eo legitur: *מצליח* i. e. prospere ager, quæ est expositio verbi *ישיביל*, quod hic in textu sacro habetur,

conf. not. ad 1. Sam. c. 18. v. 14. Sign. †

7. Conf. quæ ad c. præc. 16. v. 28. Sign. * notata sunt.

8. Vid. Levit. c. 19. v. 18. ibique Raschi not.

9. Nempe: in penultima syllaba, quæ vox Grammaticis dicitur *מלעיל* nempè: penacuta, conf. quæ suprà ad Prov. c. 13. v. 23. n. 22. notata sunt, it. infrà ad Prov. c. 23. v. 7. n. 4.

*** Juxtà Hebræum ita: magis cognoscitur in prudente, conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 7. a.

tum plagæ, quibus stolidus percutitur. Vers. 11. *Tantum rebellionem querit malus*] Ac si diceret : is, cujus omnia verba rebellionem & contumaciam (spirant,) continuè querit malum. Vers. 12. *Occursus ursæ, fœtibus orbata, in virum*] Melius est homini, ut occurrat ei ursus, fœtibus orbatus, quàm ut occurrat ei unus ex stolidis, qui illum seducere vult ad cultum idololatricum. Vers. 14. *Laxans aquam, * caput (est) contentionis*] Qui autor est contentionis, is similis est ei, qui aperit ^{10.} foramen in sepimentis lapidum fossæ ^{11.} aquarum, per quod egrediuntur aquæ & foramen subinde fit latius; sic contentio subindè augetur & latius se extendit. Eod. vers. 14. *Et antequàm immisceat se*] Priusquàm opprobrium tuum retegatur, ^{12.} desere litem. Vers. 16. *Cur pretium (est) in manu stolidi, ** ut comparer sapientiam?*] i. e. Ut discat legem. Eod. vers. 16. *Nec est ei cor*] Nec est in illius corde, ut impleat illam (legem,) nec discit legem, nisi ut nominis celebritatem sibi acquirat. Vers. 17. *Omni tempore diligit, qui amicus est,*] Semper ama socios, ut acquiras amicos. Eod. vers. 17. *Et frater *** ad angustiam (sublevandam) nascitur*] Et ad tempus angustia nascitur tibi amicus, tanquàm frater, ut tibi auxilietur, & in angustia tua tibi associetur (atque tecum communicet.) Vers. 18. *Homo demens complodit manum*] Sponsonem pecuniæ (faciens;) alia explicatio (verborum istorum :) complodit manum, (videlicet sese associat) derisoribus, ut in eorum statutis ambulet, nam ecce jam antea Eod. vers. 18. *Sponsonem fecit coràm amico suo*] i. e. Jam antea sponsonem fecit coràm Sancto illo Benedicto, ut custodiret mandata ejus. Vers. 19. *Qui diligit pravaricationem*] Ut prævaricaretur contrà proximum suum. Eod. vers. 19. *Diligit jurgium*] Ut rixetur ac jurgetur. Eod. vers. 19. *Qui exaltat ostium suum*] i. e. Qui loquitur superbè, sicuti (dicitur in illo loco :) custodi ostia oris tui. ^{13.} Vers. 22. *Cor lætum benefacit (ut) medicina*] Quando aliquis lætatur in portione sua, ^{14.} vultus ejus est serenus (ac hilaris.) Vers. 23. *Munus è sinu improbi ^{15.} accipit*] Sanctus ille Benedictus accipit munus

* Conf. tract. Talm. Kidduschin, fol. 40. b. & Sanhedrin, fol. 6. b. & fol. 7. a. b.

^{10.} Est hæc expositio verbi: פוטר, quod hic in textu sacro habetur, conf. not. ad Exod. c. 13. v. 2. & ad Ps. 22. v. 8.

^{11.} Hebr. אמת המים Conf. quæ suprà ad Prov. c. 11. v. 18. n. 7. notata sunt.

^{12.} Reveletur, manifestetur, Hebr. חתלה, sic Commentator noster exponit illud החלע, quod hic in textu sacro habetur, conf. c. sequ.

^{13.} v. 1. n. 1.

** Vid. hic tract. Talm. Joma, fol. 72. b.

*** Conf. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 102. b. ^{13.} Prout Mich. c. 7. v. 5. habetur, ubi vide notat, n. 19.

^{14.} Conf. quæ suprà ad Prov. c. 15. v. 15. n. 11. notata sunt, it. tract. Talm. Gittin, fol. 56. b.

^{15.} Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hic vertere volui; alii aliter interpretati sunt.

nus 16. verborum è sinu improborum, id est: clàm inter ipsum (Deum) & inter illos (improbos.) Eod. vers. 23. *Ad pervertendum semitas judicii*] Ut vertat (Deus) judicium suum à malo ad bonum. Vers. 24. *Cum facie prudentis (est) sapientia*] Sapientia est coràm prudente. Eod. vers. 24. *Oculi autem stolidi (vagantur) ad extremitatem terræ*] Dum dicit: non reperitur sapientia coràm me, nam illa procùl à me remota est, quomodo possum discere partem (sive Sectionem Talmudicam:) Nesikin, 17. quæ triginta (continet) capita? tractatus Talmudicus: Kelim 18. triginta capitibus (constat,) tractatus Talmudicus: Schabbat 19. viginti quatuor (habet) capita; at sapienti est istud res levis, hodiè (ego lego †) duo capita & sequenti die (iterùm) duo ac dicit: sic fecerunt * illi, qui antè me fuerunt à tempore antiquo. Vers. 25. *Indignatio (est) patri suo filius stolidus*] Sicuti Jeroboam indignatio fuit Sancto illi Benedicto. Eod. vers. 25. *Et amaritudo generici suæ*] i. e. Congregationi Israëliticæ, quam ille ad peccandum induxit. Vers. 26. *Etiam mulctare justum † non (est) bonum*] Non in animum suum induxit Sanctus ille Benedictus, ut deleret nomen Israëuitarum è terra, quoniam non bonum ei visum fuit, ut illos omnes puniret. Eod. vers. 26. *Percutere principes ** propter rectitudinem*] Percutere probos, qui inter illos (Israëlitas) sunt, qui fuerunt principes super (vel: propter) rectitudinem, nam dicitur: & reliquos feci ex Israëlitis septies mille, quorum omnium genua non curvaverunt se Bahali. 20. Eod. vers. 26. *Principes super (vel propter) rectitudinem*] Istius simile habetur alio in loco: & princeps principe digna consulit ipseque rebus ingenuis insistit, 21. i. e. deprehenditur princeps super (vel propter) res principe dignas. Vers. 27. *Cohibet sermones*

6. Conf. quæ suprà ad v. 8. h. c. Sign. * notata sunt.

17. Hebr. נִיזְקִין, est illa pars quarta operis Talmudici, agens de damnis.

18. Hebr. כְּלִי, est is liber primus partis sextæ operis Talmudici, tractans de vasis, instrumentis &c.

19. Hebr. שַׁבָּת, est is liber primus Partis secundæ Operis Talmudici, agens de Sabbathi iuribus &c.

† Sive: disco, Hebr. אָנִי שׁוֹמֵר, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

* Hebr. כִּךְ עָשׂוּ, in Msto 1. pro eo legitur: כִּךְ לָמְדוּ i. e. sic didicerunt.

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 7. a. & Schabbat, fol. 149. b. it. Sanhedrin, fol. 105. b. & Avoda fara, fol. 4. b.

** Verba ista: percutere principes &c. usque ad: nam dicitur: & reliquos feci, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

20. Sicuti 1. Reg. c. 19. v. 18. habetur, conf. ad Roman. c. 11. v. 4.

21. Vide Esai. c. 32. v. 8. ibique Raschi notas.

mones suos] Ille, qui novit scientiam, non multus est verbis. ²². Eod. v. 27.
Pretiosus spiritus] i. e. Qui cohibet verba, vir (est) intelligens. ²³.

CAP. XVIII.

Vers. 1. *Ad desiderium † querit separatus*] Is, qui semet separat à Sancto illo Benedicto, ne observet ipsius præcepta, desiderium cordis sui & pravam suam concupiscentiam sequitur, ac tandem Eod. vers. 1. *In omni existentia retegatur*] Inter sapientes opprobrium ejus manifestabitur, ¹. Rabbini nostri id exposuerunt de Lotho, qui semet ab Abrahamo separaverat, (qui ambulavit) juxta desiderium cordis sui, dicitur enim: & elegit sibi Lothus omnem planitiem Jordanis, ². totus iste textus dicitur de aliquo adulterio, ³. cujus ignominia tandem retegatur, in scholas & synagogas non veniet Ammonita & Moabita. Vers. 2. *Nisi manifestetur cor ejus*] Sed manifestationem cordis sui ipse vult, ut scil. retegat id, quod est in corde suo. Vers. 3. *Et cum ‡ ignominia (veniet) probrum*] Qui eligit ignominiam & adulterium, id ei est probrum. Vers. 4. *Scaturigo sapientiæ*] Est tanquam torrens eructans ac veluti aquæ profundæ. Eod. vers. 4. *Verba ex ore viri*] Omnis (dictio:) וִירָא i. e. vir, quæ in S. Scriptura (habetur,) significat fortem (robustum * ac validum, ut sensus hujus loci sit:) magnus ille in fortitudine sua (est.) Vers. 5. *Accipere personam improbi non (est) bonum*] Sicuti ** exposuerunt Rabbini nostri: non (est) bonum improbis, ut eorum personæ accipiantur in hoc seculo, ac pœna sumatur de illis *** in seculo futuro. Eod. vers. 5. *Bonum est, declinare justum in judicio*] Bonum est justis, ut lancem libræ contra illos præponderare faciant

²². Non est multiloquus; sed ελιγόμενος, pauciloquus, confer. Raschi not. ad 1. Samuel. c. 3. v. 1. n. 2. & 3. & supra ad Proverb. c. 10. v. 19. n. 15. confer. & tract. Talm. Pesachim, fol. 99. a.

²³. Conf. quæ n. præc. 24. notata sunt, item not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 105. b. princ.

† Vid. hic tract. Talm. Nasir, fol. 23. b. & Horajot, fol. 10. b.

‡ Confer. quæ ad c. præced. 17. v. 14. n. 12. notata sunt, ut & ad Proverb. c. 20. v. 3. n. 2. confer. & tract. Talm. Nasir, fol. 23. b. & Horajot, fol. 10. b.

¹. Prout Genes. c. 13. v. 11. habetur, ubi vide

Raschi notas.

³. Hebr. וְיָאֵר, incestus Lothi hic innuitur, unde Ammonitæ & Moabitæ, de quibus hic sermo est, prognati fuerunt, qui in perpetuum à cætu Domini prohibiti fuerunt, vid. Deuteron. c. 23. v. 3.

‡ Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 113. b.

* Confer. infra not. ad v. 14. h. c. n. 6.

** Hebr. כְּאִשׁוֹ, in Msto 1. pro eo legitur: וְכִי. e. Sic (exposuerunt &c.) confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 87. a. & Megilla, fol. 28. a.

*** Verba ista: ac pœna sumatur de illis &c. usque ad: atque de illis pœnam sumant, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

ciant eosque condemnent in hoc mundo atque de illis pœnam fumant, dum adhuc vivunt, ac justi evadant in seculo futuro; & sensus literalis ejus est, prout verba jacent. Vers. 6. *Labia stolidi ineunt contentionem*] Omnia illius verba sunt contentiosa. Eod. vers. 6. *Et os ejus jurgia provocat*] Advocat pœnas, ut illas super se ducat. Vers. 8. *Verba susurronis (sunt) quasi contusiones*] (Istud:) מלהמיה hic significat) מהלומות i. e. contusiones. * Vers. 9. *Etiā remissus in opere suo*] Qui scil. se separat à (studio) legis ipseque est discipulus sapiens (is frater est) Eod. vers. 9. *Disperdentis*] i. e. Satanæ. ** Vers. 10. *Turris fortis (est) nomen Domini, ad illam currit justus & exaltatur*] (Istud ונשגב hic significat:) & ipse roboratur. Vers. 11. *Et quasi murus editus*] Sunt ei divitiæ suæ in conclavibus suis figuratis, 4. quoniam domus sternitur pavimento lapidum, הסוככין i. e. qui obtegunt terram, vocatur: lapis משכיר i. e. figuratus. 5. Vers. 14. *Spiritus viri*] i. e. Spiritus viri, qui est vir robustus 6. nec locum dat timori in corde suo; sed quicquid ei evenit, accipit lætō & hilari animō. *** Eod. vers. 14. *Sustentat aegritudinem ejus*] Robur ejus non recedit ab illo. Vers. 16. *Donum hominis in lato collocat eum*] Juxtā sensum ejus literalem (poterit fieri expositio;) allegorica autem ejus explicatio loquitur de illo, qui erogat eleemosynam, 7. quæ ei dilatat portionem suam in tempore futuro, etiam, dum ipse adhuc vivit Eod. vers. 16. *Antè faciem magnatum illum deducit*] Atque de ipso dicunt, quòd ille sit æstimatus. Vers. 18. *Et inter potentes dirimit*] Isti (עצומים i. e. potentes sunt) partes litigantes, sicuti (accipitur in illo loco:) adferte עצומותיכם i. e. argumenta vestra valida, 8. & in Mischna 9. duo, qui נתעצמו i. e. sese roborant in judicio, (sive litigant) quoniam eorum lites sunt עצומות i. e. fortes, vocantur עצומים i. e. robusti (scil. adversarii,) significatque (istud עצום) vel for-

* Confer. infrà Proverb. c. 26. v. 22, n. 28.

** In Msto 1. hic post vocem לשטן i. e. Satanæ in margine additum reperitur: הספר scil. חצי i. e. dimidium (libri.)

4. Hebr. בחריר משכיר, confer. hic not. ad Ezechiel. c. 8. v. 12. n. 12. it. infrà not. ad Proverb. c. 25. v. 11. n. 14.

5. Seu: lapis contegens, juxtā mentem Commentatoris nostri, vid. Levit. c. 26. v. 1. ibique not. n. 13. & n. 14.

6. Fortis, validus, Hebr. גבר confer. quæ suprā

ad v. 4. h. c. Sign. *. notata sunt.

*** Hebr. בשמחה, in Msto 1. pro eo legitur: בחכמה i. e. in sapientia, sapienter.

7. Sic בנוחני numero singulari hic vertere volui, quod juxtā Hebræum plurali numero positum est, conf. c. sequ. 19. v. 6. n. 5.

8. Prout Esai. c. 14. v. 21. habetur, ubi vide notas n. 45. it. not. ad Dan. c. 2. v. 12. n. 13.

9. Nempè: in tractatu Talmudico: Sanhedrin, vid. not. ad Esai. dict. c. 41. v. 21. ubi eadem, quæ hic, adducta reperiuntur in Raschi notis.

fortitudinem vel obturationem, prout (accipitur in illo loco:) **עֲצָרָה** i. e. obturans oculos suos. 10. Vers. 19. *Frater † defectione læsus (firmior est) urbe munita*] Est frater, qui defectione à fratre suo læsus est & perdit propter rebellionem suam urbem munitam, sicuti Loth Abrahamum & Esau Jacobum (læsit.) Eod. vers. 19. *Et contentiones tanquàm vectis arcis*] Et contentio, quæ inter illos est, separat eos in perpetuum, sicuti vectis, quò clauduntur portæ arcis, ne quis illam ingrediatur. Vers. 21. *Et qui amat eam, comedet fructum * ejus*] Qui amat linguam suam & exercet se in lege, is comedet mercedem ejus in hoc seculo. Vers. 22. *Qui invenit ** mulierem, invenit bonum*] Qui invenit legem, & juxtà sensum ejus literalem (poterit id exponi de eo, qui invenit) mulierem bonam. Eod. vers. 22. *Et educet benevolentiam*] (Istud: **יָצַק** significat:) **וְיָצַק** i. e. & educet, 11. estque is sensus ejus literalis; alia explicatio: ‡ vir, qui invenit mulierem & qui invenit bonum & educit benevolentiam ejus, vir iste educit benevolentiam à Sancto illo Benedicto, (sic exposuit) R. Joseph Kara. 12. Vers. 23. *Supplicationibus 13. loquetur pauper*] Ita solet fieri, (ut scil. pauper roget supplex,) & ita solet fieri, (ut dives loquatur asperè,) docet te (hinc S. Scriptura) morem hominum, quòd, licet dives loquatur aspere; Pauper tamen loquatur suppliciter & sic se res habet in doctore ergà discipulum. Vers. 24. *Vir amabilis 14. ad amicitiam*] Homo, qui comparat sibi amicos, aliquando veniet dies, quò illis opus habebit, ut ei sese associent, quòd si dixeris: quid inde (utilitatis proveniet? respondetur:) Eod. vers. 24. *Est amicus conjunctior fratre*] Ut illi (amici) sese associent magis, quàm ipsius propinqui & fratres.

CAP.

10. Sicuti Esai. c. 33. v. 15. habetur, ubi vide Rashi notas.

† Conf. hic tract. Talm. Nafir, fol. 23. a. & Horajot, fol. 10. b.

* Vid. tract. Talm. Cholin, fol. 59. b. & Erachin fol. 16. a. b.

** Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 8. a. & Jevammot, fol. 63. a. b.

11. Conf. quæ suprà ad Prov. c. 12. v. 7. Sign. *

notata sunt.

‡ Alia ista explicatio, usque ad: supplicationibus, (vers. 23. h. c.) abest hic in Hebræo à Msto 1.

12. De hoc vide suprà in not. ad Prov. c. 5. v. 14. num. 8.

13. Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 44. a.

14. Conf. tract. Talm. Berachot, fol. 63. a. & Sanhedrin, fol. 100. b.

CAP. XIX.

Vers. 2. *Etiā sine scientia † animæ non (est) bonum*] Non est bonum homini, qui est sine lege. Eod. vers. 2. *Et qui festinus est pedibus, ‡ peccat*] Qui peccat, is conculcat ac conterit pedibus suis peccata & dicit: istud leve est, pertransibo hoc; Rabbinī nostri exposuerunt (verba ista:) etiam sine scientia, de illo, qui adigit uxorem suam in vitam ad concubitum; (verba autem ista:) & qui festinus est pedibus, peccat, (exposuerunt iidem,) quod sit is, qui concumbit (cum uxore sua) & iterat; 1. alia explicatio: is est ambulans super herbas in Sabbatho. Vers. 3. *Stultitia hominis * pervertit viam ejus*] Propter peccatum ejus venit ei malum, 1. quoniam per stultitiam suam pervertit viam suam & commisit peccata ac poena de illo sumitur, & dum evenit ei angustia, indignatur animus ejus contra Sanctum illum Benedictum & curiosius, quā par est, scrutatur in mensuram judicii, 3. sicuti (fecerunt) fratres Josephi, qui dixerunt: cur istud nobis fecit Deus? 4. Vers. 4. *Substantia addit amicos multos*] Amici eorum (divitum) multi sunt, poterit etiam istud exponi de illo, qui didicit legem. Vers. 6. *Multi precantur faciem principis & quisque amicus*] i. e. Omnes fiunt amici. † Eod. vers. 6. *Viro munifico*] Poterit istud * exponi de illis, qui erogant s. eleemosynam, poterit quoque explicari de illis, qui docent legem. 6. Vers. 7. *Omnes fratres pauperis*] i. e. Propinqui ejus. Eod. vers. 7. *Multò magis socii ejus procùl recedunt*] Multò magis socii ejus, sodales & amici ejus. Eod. vers. 7. *Persequitur verba, non sunt ipsi*] Dicit ille N. & N. est propinquus meus, N. & N. est socius meus; sed omnia sunt verba vana; poterit etiam exponi de eo, qui est pau-

Fff ff 2 per

† Conf. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 100. b.
 ‡ Vid. dict. tract. Talm. Eruvin, fol. 100. a. b.
 1. Repetit, secundo facit, sic istud שונה hic interpretor, significat etiam: mutat, variat, quo sensu concubitus præposterus posset hic intelligi; in Msto 1. pro ושונה legitur ושונה cum Aleph in fine, i. e. & odio habet.
 * Conf. tract. Talm. Taanit, fol. 9. a.
 2. Conf. quæ suprā ad Prov. c. 13. v. 6. n. 7. notata sunt.
 3. Divini scil. confer. not. ad Amos cap. 5. v. 13. n. 10.

4. Vid. Genes. cap. 42. vers. 28. ibique Raschi notas.
 † Nempè: viro munifico, uti mox in textu sacro hic sequitur.
 * Verba ista: poterit istud exponi &c. usque ad: poterit quoque explicari, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
 5. Hebr. כנורתי, conf. quæ ad c. præc. 18. v. 16. n. 7. notata sunt.
 6. Hebr. מרביצי חורה, de qua phrasi vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 2195. & sequ.

per in lege & operibus bonis. Eod. vers. 7. *Persequitur verba, non sunt ipsi*] Convertit ** ille se, ut doceat constitutionem juris; sed non est in manu ejus, *** Medrasch (sive allegorica explicatio) istud de Josepho exponit, qui malam famam contrà fratres suos proferebat, dicens patri suo, quòd illi suspecti sint de (comestione) membri animalis vivi, 7. & quòd propterea illum odio habuerint (ipsius fratres;) vocatur autem (Josephus hoc versu) pauper, quoniam malam famam contrà illos (fratres suos) falsò proferebat & sectabatur verba, quæ non erant (vera.) Eod. vers. 7. *Non erant*] (Pro eo, quod hîc in textu sacro scriptum est: **אֵל** i. e. non) legunt (Masorethæ:) **אֵל** i. e. ei, (nempe Josephus) sectabatur verba in suam utilitatem atque intuitu Josephi **אֵל** i. e. ei erant ista (verba,) nam adversus illum mala illa fama, ab ipso sparsa, redibat, dixerat ille, quòd (ipsius fratres) comederint membrum animalis vivi; sed S. Scriptura testatur de illis, quòd etiam perverfitatis 8. tempore mactaverint hircum caprarum, dicitur enim: & mactaverunt hircum caprarum; 9. dixerat ille, quòd (ipsius fratres) spernerent filios ancillarum, 10. quocircà Josephus pro servo venditus fuit; dixerat ille, quòd (fratres sui) oculos suos conjicerent in filias illius terræ, dixit Sanctus ille Benedictus: profectò ego excitabo contrà te urfam, quocircà (scriptum est:) & conjecit uxor domini ejus &c. 11. Sic in Bereschit rabba (reperitur.) Vers. 10. *Non convenit stolido delectatio, & multò minus servo*] Multò minus convenit, ut servus dominetur in principes. Vers. 11. *Intellectus hominis longanimum efficit eum*] (Verbum **אֵל** hîc ponitur) pro: **אֵל** i. e. ut prolonget (iram suam,) si ita fecerit, id erit ei prudentia. Eod. vers. 11. *Et ornamento ei est*] Si affectibus suis moderetur. 12. Vers. 12. *Rugitus * leonis (est) indignatio regis*] i. e. Sancti illius Benedicti. Vers. 13. *Et stillatio continua*] Stillatio imbrium, quæ descendit in domum & molestiam

** Vel: crebrò venit seu redit ille, id enim **מָוֹר**, quòd hic habetur, significat, de quo vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 732. & sequ.

*** Id est: non est idoneus sive aptus ad docendum constitutionem juris.

7. Conf. hic Raschi not. ad Genes. c. 37. v. 2. ubi eadem, quæ hic, habetur expositio, vid. ibid. n. 14.

8. Id est: eo tempore, quò fratres Josephi erant perversi & improbè sese contrà eum gerebant.

9. Prout Genes. c. 37. v. 31. habetur, ubi vide Raschi notas.

10. Nempe: filios Billæ & Zilpæ, de quibus vi-

de Genes. c. 30. v. 3. & seqq. hos ancillarum filios à cæteris fratribus servos fuisse appellatos dixerat Josephus patri suo, vid. Raschi not. ad Genes. c. 37. v. 2.

11. Sicuti Genes. c. 39. v. 7. habetur, vide Raschi not. ad Genes. dict. c. 39. v. 6.

12. Confer. hic tract. Talm. Cholin, fol. 133. a.

12. Si affectus suos vincat nec eis morem gerat, Hebr. **מָוֹר** על **שִׁעְבֹּר**, de qua phrasi conf. quæ suprà ad Proverb. c. 14. v. 30. n. 28, notata sunt, item infrà v. 19. h. c. n. 16.

* Confer. c. sequ. 20. v. 2. n. 1.

lestiam occupationemque continuam creat incolis domus ; ** sic jurgia sunt mulieris malæ. Vers. 15. *Pigritia immittit soporem*] Pigritia perducit ad somnum, hæc est (literalis) interpretatio ; sed parabola (loquitur) de illo, qui piger est in studio (legis Divinæ,) qui tandem, quando eum interrogant de verbo sapientiæ, obdormiscit. Eod. vers. 15. *Et anima dolosa (seu remissa) esuriet*] Tandem erit ille pauper, sic ille, qui dolosus (sive remissus) est in studio suo, ut legem suam faciat fasciculatim, 13. tandem ille obliviscetur. Vers. 16. *Qui spernit vias suas, † morietur*] Qui non advertit animum suum, ut illas (vias suas) ponderet. 14. Vers. 17. *Ægeratur Domino, ‡ qui miseretur pauperis & beneficium ejus rependet ipsi*] Quando ægrotabit & morti vicinus erit, eleemosyna ejus intercedet pro ipso coram mensura judicii ac dicet : anima pauperis trepidabat 15. egredi propter famem ; iste autem sustentavit eam illamque corpori ejus restituit, etiam ego restitui ei animam suam. Vers. 18. *Castiga filium tuum, dum est spes ; sed ad interficiendum eum ne inducas in animum tuum*] Ne percutias eum plagâ mortis. Vers. 19. *Magnus ira, condonans mulctam &c.*] Si iram tuam viceris 16. & eripueris inimicum tuum, dum vides ei evenire malum, amplius tibi addes dies (vitæ) ac bonum. Vers. 22. *Desiderium hominis (est) misericordia ejus*] Fundamentum, quòd homines desiderant hominem, (est) propter illius misericordiam (seu benignitatem.) Eod. v. 22. *Melior est pauper, quàm vir mendax*] Si quis mendax est ac spem facit quidem (seu promittit ;) sed non implet, * melior ipso est vir pauper. Vers. 23. *Nam satur ** commorabitur*] Is, qui timet Deum, nec visitabitur ullò malò. Vers. 24. *Abscondit piger manum suam in olla*] Quando remonent furnulum 17. calidum ab igne isque vacuus est, calefacit aliquis manum suam in eo, huic (voci צלחת) similis habetur in verbis dierum (ubi dicitur :) coquebant in ollis ובצלחות i. e. & in gabatis & in lebetibus,

Fff ff 3

18. è

** Confer infrà not. ad Proverb. c. 27. v. 15. n. 16. it. tract. Talm. Moëd katon, fol. 18. b.
 13. Hebr. חבילות, confer. quæ suprà ad Proverb. c. 13. v. 11. n. 11. notata sunt, ut & infrà ad Proverb. c. 23. v. 4. n. 1.
 † Vid. hic tract. Talm. Nidda, fol. 16. b.
 14. Confer. quæ suprà ad Proverb. c. 4. v. 26. n. 20. notata sunt.
 ‡ Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 18. a. & Bava batra, fol. 10. a.
 15. Tremebat, timebat, Hebr. תפרכח, de cujus verbi significatione confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 18. 7.
 16. Sic verbum תעבה hic interpretari volui,

confer. quæ suprà adv. 11. h. c. n. 12. notata sunt.

* Conf. not. ad c. sequ. 20. v. 6. Sign. **

** Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 14. b. & fol. 55. a.

17. Hebr. כוור, (sic enim juxtà exemplar Amstel. Hebræum, quòd usus sum, hic legendum puro, non כוור, prout in Basileensi editione habetur,) est hæc expositio vocis צלחת, quæ hic in textu sacro habetur, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 103. & not. ad Ezech. c. 24. v. 3. n. 1. & infrà ad Prov. c. 26. v. 15. n. 19.

18. è R. Isaaco Levi audiui (expositionem istius :) בצלחת ex linguâ Targum (Onkelosi, ubi Hebræum :) ויבקע (explicatur Chaldaicè :) וצלח i. e. & fidit, 19. tempore frigoris ac glaciei, quoniam frigus ac glacies scindunt וצלחתי i. e. & findunt manus ; ego verò *** audiui (expositionem istius :) בצלחת, (quod significet) fissuram indufii, quàm linguâ vernaculâ vocant: fendature, 20. ac si diceret: abscondit illam (manum suam) in sinu suo. Vers. 25. *Si derisorem percusseris, & fatuus fiet astutus*] Propter percussione Pharaonis & bellum Amaleki Jethro evasit sapiens & factus est profelytus. 21. Vers. 26. *Devastat patrem, fugat matrem*] (Istud ובריה hic significat:) i. e. fugat matrem. Eod. vers. 26. *Filius pudefaciens & probrô afficiens*] Vias suas, quoniam viderat Sara filium Hagaris, Ægyptiæ, irrisorem (nempe deditum) cultui idololatræ ac scortationi addictum, 22. ideò is anam dedit, ut ipsius mater dimitteretur (& ex domo Abrahami expelleretur,) ac mala visa fuit ea res in oculis Abrahami. 23. Vers. 27. *Desine, mi fili, ut auscultes eruditioni &c.*] Textus iste sermonis brevitate † utitur estque hæc illius expositio: desine, mi fili, aberrare à sermonibus scientiæ, ut auscultes eruditioni. Eod. vers. 27. *Desine aberrare*] (Istud וחרל לשגור ponitur) pro: מלשגור i. e. ne aberres, sic quoque (habetur in illo loco:) וחרל לעשות i. e. & cessaverit facere 24. Pascha, sic etiam (in illo loco:) quoniam וחרל לספור i. e. cessavit numerare. 25. Vers. 28. *Testis nequam deridet iudicium*] Testabitur ille * contra hominem elocutionem iudiciorum, poenarum scil. & mortis. ** Eod. vers. 28.

Os

18. Vid. 2. Paralip. c. 35. v. 13. conf. ad. 2. Reg. c. 21. v. 13. ibique not. n. 2.

19. Vid. Genes. c. 22. v. 3. ibique Targum Onkelosi, & not. n. 17. & n. 18.

*** Verba ista: ego verò audiui &c. usque ad: si derisorem (v. 25. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

20. Sic exprimo hic פאנדאד"ורא, Latine: fissio, dilaceratio, conf. Raschi not. ad Genes. dict. c. 22. v. 3. ubi verbum בקע i. e. fidit, exponitur Gallicè: fendere, פאנדאד"ורא prout ibidem habetur, Latine: findere, juxta hanc igitur expositionem וצלחת significat fissuram indufii Germ, Schlitze des Hemdbes.

21. Conf. Exod. c. 18. v. 1. ibique not. Sign. *

22. Vide not. ad Genes. cap. 11. vers. 9. n. 21. & n. 22.

23. Prout Genes. dict. c. 21. v. 11. habetur.

† Hebr. קצר הוא, in Msto 1. pro eo legitur: מסור, i. e. in versus est, scil. ordo verborum istius textus.)

24. Vid. Numer. c. 9. v. 13. ubi לעשות ponitur pro מלעשות, i. e. à faciendo (destitit.)

25. Prout Genes. c. 41. v. 49. habetur, ubi juxta Commentatoris nostri mentem לספור ponitur pro מלספור, i. e. à numerando (cessavit.)

* Hebr. יעיד, in Msto 1. pro eo legitur: יליץ, i. e. irridebit, posses & vertere: eloquetur (contra hominem &c.)

** Hebr. ומיתה, in Msto 1. postea adduntur ista: משפט i. e. (vox:) משפט i. e. iudicium (linguâ vernaculâ hic significat:) justice, conf. hic not. ad Esai. c. 32. v. 7. n. 15. it. infra ad Prov. c. 28 v. 5. n. 5.

Os improborum absorbebit iniquitas] Iniquitas absorbebit illum. Vers. 29. *Præparata sunt derisoribus*] Sanctus ille Benedictus præparat judicia lepræ derisori isti, qui linguâ maledicâ utitur. 26.

CAP. XX.

Vers. 2. *Rugitus* 1. *leonis* (est) *terror regis, qui eum provocat*] (Istud מַכְעִיסוֹ significat:) i. e. qui eum irritat. Vers. 3. *Honor est viro, cessare à lite*] (Verbum שָׁבַת hîc significat:) לָנִיחַ i. e. quiescere à lite. Eod. vers. 3. *Quisquis autem stultus est*] Qui non desistit à lite, illius ignominia detegetur. 2. Vers. 4. *Propter frigus non arabit piger*] Propter frigus sedet piger nec facit opus * nec studet in lege. Vers. 5. *Uti aquæ profunda, † consilium* (est) *in corde viri*] Constitutio juris 3. in corde sapientis est abscondita. Eod. vers. 5. *Vir autem prudens hauriet illud*] Discipulus autem prudens venit & haurit illud ex visceribus ejus (sapientis viri.) Vers. 6. *Multi homines misericordes vocantur*] Multi sunt homines, qui spem ponunt in amicis suis, qui illis promittunt benignitatem ipsique eos implorant tempore necessitatis. Eod. vers. 6. *Virum autem fidelem quis inveniet?*] Qui promittit ** & servat (promissum, quis eum inveniet?) Eod. vers. 6. *Vir misericordiae suae*] i. e. Qui promittit, facere ei benignitatem. Vers. 8. *Rex sedens in solio iudicii*] Poterit istud exponi de Sancto illo Benedicto ac poterit etiam explicari de iudicibus veracibus (& fidelibus.) Vers. 12. *Aurem audientem & oculum videntem &c.*] Ac si diceret: ista (auris scil. & oculus) sunt opus manuum ejus (Dei) atque ipse delectatur aure, quæ audit disciplinam, atque oculo, qui videt id, quod eventurum est. Vers. 13. *Ne diligito somnum, ne fortè pauper evadas*] Quoniam (somnus) faciet pauperem. Vers. 14. *Malum, † malum, dicit emptor*]

26. Conf. hic not. ad Levit. c. 14. v. 4. n. 3.

1. Conf. quæ cap. præc. 19. v. 12. Sign. * notata sunt.

† Post istud: מַכְעִיסוֹ in Msto 1. addita sunt ista: חוֹטֵא נַפְשׁוֹ מִחַיִּיב גֵּרוֹם מִיתָה לְעַצְמוֹ i. e. peccat in animam suam] i. e. reus fit, causam præbet mortis sibi ipsi.

2. Manifestabitur, Hebr. הִגְלָה, est hæc explicatio verbi הִגְלָה, quod hic in textu sacro habetur, conf. quæ suprà ad Prov. c. 17. v. 14. n. 1. notata sunt.

* Verba ista: nec facit opus, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Conf. hic tract. Talm. Pefachim, fol. 53. b.

3. Sen: traditio, sententia, Hebr. הִלְכָה, de qua voce vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 612.

** Confer. Raschi not. ad c. præced. 19. v. 22. Sign. *

† Vid. hic tract. Talm. Bava batra fol. 84. a.

ptor] Qui emit legem, propter egestatem & castigationes famis dicit: vae mihi propter malum istud & angustiam istam; sed quando ei evenit plena sapientia, tunc gloriabitur de dolore, quem perpeffus est. Eod. vers. 14. *Et vadens sibi*] (Verba ista: וְהוֹלֵךְ לִי וְאֵוֹלֵךְ לִי significant:) i. e. & vadens sibi. Vers. 17. *Suavis est viro panis mendax*] i. e. Adulterium uxoris alienæ. Eod. vers. 17. *Sed postea impletur os ejus scrupis*] (Vox וְצִחַיִּים significat) lapides minutos, sic quoque (accipitur in illo loco:) & comminuit וְצִחַיִּים i. e. in scrupis. 4. Vers. 18. *Cogitationes consilio firmantur & prudentibus consiliis gere bellum*] Si venis, ut bellum geras contra Satanam, *** veni cum consiliis poenitentiae & precum atque jejuniô. Vers. 19. *Qui revelat arcanum, qui ambulat cum detractione & qui seducit labiis suis*] i. e. Qui loquitur blanda, ut te decipiat atque seducat. Vers. 20. *Maledicens patri suo ejus lucerna extinguetur in nigredine tenebrarum*] (Istud בְּאִשְׁמוֹ hîc significat:) obscuritate & nigredine caliginis, s. id est: quando venit malum. Vers. 21. *Hæreditas accelerata in principio*] Quæ festinanter appetitur, ut auferatur in principio, sicuti (fecerunt) filii Gad & filii Ruben, qui festinârunt, ut auferrent portionem suam in regione trans-Jordana, qui præcipitanter locuti sunt, dicitur enim: septa gregum struemus hîc pro pecore 6. nostro & urbes pro parvulis nostris, fecerunt ex fundamento accessorium, nam prætulērunt pecora sua parvulis suis. Eod. vers. 21. *Et fini ejus non benedicetur*] Etenim (Gaditæ & Rubenitæ) in exilium abducti fuerunt multis annis antè cæteras tribus (Israëliticas,) sicuti exponitur in Seder Olam, 7. & in Medrasch R. Tanchumæ: annô secundo Achazi suscitavit Dominus animum (Pulis †) regis Assyriæ &c. 8. cæteræ autem tribus (Israëliticæ) in exilium abductæ fuerunt annô sextô (regis) Hiskia, qui fuit (annus) nonus Hoscheæ, filii Elæ. 9. Vers. 25. *Laqueus (est) homini, & deglutire sacrum*] Quando homo impingit & capitur per transgressiones (tunc) corrumpit sanctitatem suam, sicuti (habetur in illo loco:) libent & deglutient. 10. Eod. vers. 25. *Et post vo-*

4. Vid. Thren. c. 3. v. 16. ibique Raschi not.
*** Hebr. בְּנֹגֶד הַשָּׁמַיִם, in Msto 1. postea additur: וְהַמִּקְטָרִי עֲלֶיךָ i. e. qui te accusat.
5. Confer. quæ suprâ ad Proverb. c. 6. v. 23. n. 19. notata sunt.
6. Prout Numer. c. 32. v. 16. habetur ubi Commentator noster ferè eadem, quæ hic notavit, vid. ibid. n. 9.
7. Vide Seder Olam. c. 22. pag. 60. & seqv. edit. Amstelod.

† Hebr. כּוֹל, sic in Msto 1. hic additum reperitur, prout etiam 1. Paralip. c. 5. v. 26. habetur.
8. Vid. 1. Paralipom. dict. cap. 5. v. 26.
9. Vide Seder Olam alleg. c. 22. pag. 63. ibique D. Meyer. not. pag. 1121.
‡ Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 58. a.
10. Corrumpent, vastabunt, Vid. Obad. c. 1. v. 16. ibique not. n. 18. verbum וְלִי à Commentatore

*ta * inquirere*] Debet homo studiosè conquirere oblationes, ut habeat, quod voveat & offerat & pro anima sua supplicet. Vers. 26. *Dispergit improbos*] (Nempè:) Pharaonem ejusque exercitum. Eod. vers. 26. *Rex sapiens*] i. e. Sanctus ille Benedictus. Eod. vers. 26. *Et inducit super eos rotam*] (Vox *רֹמָה* hîc significat:) *רֹמָה* i. e. rotam, mensuram eorum (improbiorum) induxit super illos (Deus, nam scriptum est:) & duxit eum *בְּכִבְרוֹת* i. e. cum gravitate, ¹¹, intuitu (ejus, quod scriptum est:) *וְהִכְבִּיר* i. e. & aggravavit cor suum, ¹². Vers. 27. *Lucerna ** Domini (est) anima hominis*] Anima, quæ (est) in eo *** (homine,) testatur contrà illum in judicio. Vers. 29. *Ornamentum † juvenum (est) eorum robur*] Sicuti ornamentum juvenum (est) eorum robur; ita decus senum (est) canities. ¹³. Vers. 30. *Livores vulneraque (sunt) strigiles pro malo*] Rabbini nostri exposuerunt: qui abstergit ¹⁴ seipsum, ut committat peccatum, is tandem accipit livores & vulnera. Eod. vers. 30. *Et plage (per- vadentes) penetralia ventris*] (Per plagas istas hîc intelligitur:) hydrops. ¹⁵.

CAP.

tatore nostro hic exponitur *מְקַלֵּקֵל* i. e. cor- rumpit, pervertit, confer. Ejusd. not. ad Hi- ob. c. 6. v. 3. n. 2. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 50. b. fin.

* Vid. tract. Talm. Nedarim, fol. 21. a.

¹¹. Prout Exod. c. 14. v. 25. habetur, ubi R. Salomo eodem, quò hic, modò exposuit, vid. ibid. n. 80.

¹². Vid. Exod. c. 8. v. 11. sensus est: quoniam Pharaon cor suum *וְהִכְבִּיר* i. e. aggravaverat, ideò Deus vicem ei rependens, duxit eum *בְּכִבְרוֹת* i. e. cum gravitate, *בְּכִבְרוֹת מִדָּה בְּכִבְרוֹת מִדָּה* mensuram pro mensura rependit, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 55. b. princ. it. not. ad Exod. c. 14. v. 25. n. 81.

** Confer. hic tract. Talm. Pesachim, fol. 7. b. & fol. 8. a.

*** Hebr. *שְׁבִקְיוֹ*, in Msto ¹, postea adduntur

ista: *מִחֲפָשֶׁת מַעֲשָׁיו* i. e. perscrutatur illius actiones, *וּמִעֵידָה* i. e. & testatur &c.

† Vid. hic tract. Talm. Avot, fol. 13. b.

¹³. Confer. & hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 116. a. princ.

¹⁴. Hebr. *הַמְמַחֵק* quoniam in textu sacro hic ha- betur *הַמְמַחֵק* i. e. abstergio, confer. not. ad li- brum Prec. Jud. part. 2. p. 124. a. princ. ubi exponitur, unde *הַמְמַחֵק* dicatur, confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 33. a.

¹⁵. Hebr. *הַדְרֹקִין*, alii exposuerunt hanc vocem: ictus, conf. infrà not. ad Prov. c. 26. v. 22. n. 29, & Buxt. Lex. Chald. fol. 601. it. D. Wa- genf. confut. Carm. Lipman. p. 401. abest istud: *הַדְרֹקִין* à Msto ¹.

CAP. XXI.

Vers. 2. *Omnis † via viri recta videtur in oculis ejus ; sed numerat]* (Istud : ותוכן hîc significat :) ומונה i. e. & numerat. 1. Vers. 4. *Elatio oculorum]* i. e. Superbia. Eod. vers. 4. *Et amplitudo animi]* i. e. Voluntas implendi desiderium cordis sui, hoc est novale improborum, i. e. aratio eorum illorumque cogitatio est ipsorum peccatum. Vers. 5. *Cogitationes seduli]* i. e. Hominis recti, qui ambulat in veritate & judicio præciso (seu sedulo.) Eod. vers. 5. *Tantum (sunt) emolumento]* Ad prosperitatem 2. & lucrum veniunt (istius hominis cogitationes.) Eod. vers. 5. *Omnis autem præcept]* Qui urget (ac premit) tempus. 3. Vers. 6. *Qui congregat thesauros]* Ut augeat divitias. Eod. vers. 6. *Lingua mendaci, vanitas impulsæ &c.]* Laquei 4. mortis sunt. Vers. 7. *Terrebit eos]* (Istud יגור hîc ponitur pro :) אתם i. e. terrebit 5. eos. Vers. 8. *Perversa est via viri (impii) & alieni]* Vir , qui alienus * est i. e. qui recedit à præcepto (Divino,) illius via est perversa. Vers. 9. *Et domo ** communi]* Qui intrat domum proximi sui , ut cum illius uxore loquatur ; est Medrasch Aggadah (i. e. expositio allegorica seu mystica :) vaticinatus est (hîc Salomo,) fore, ut Divina Majestas 6. secederet ab Israëlitis , qui erant quasi mulier contentiosa. Eod. vers. 9. *Et domo communi]* i. e. Domo, in qua socii fuerunt adjuncti Sancto illi Benedicto, sicuti fuit simulacrum, quod (rex)

† Verba ista : omnis via &c. usque ad : elatio oculorum (v. 4. h. c.) absunt hic in Hebræo à Mstō 1.

1. Confer. hic Raschi not. ad Exod. c. 5. v. 18. n. 29. & n. 30.

2. Id est : prosperitatem & emolumentum adfert, quicquid homo rectus ac sedulus cogitat ac suscipit.

3. Qui festinat atque urget rem , priusquam illius tempus adveniat & opportunitas , istius præcipitis cogitationes tantummodò ad egestatem pertinent.

4. Hebr. מקשי , sic Commentator noster hic exponit מקשי i. e. quærentes , ac si scriptum esset : מקשי , ita & S. Hieronymus hic vertit : laqueos , & LXX. interpretes : παγίδας i. e.

laqueos, juxta Romanam seu Vaticanam editionem.

5. A radice : נא , alii verterunt : dissecabit ipsos, prout Junii ac Tremellii habet versio à radice : נא i. e. secuit.

* Hebr. ור , id mox à Commentatore nostro exponitur : יר i. e. recedens.

** Conf. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 31. a.

6. Præsentia Divina, Hebr. שכינה, de qua voce D. Wagenf. Sota pag. 83. & pag. 939. n. 1. ubi de Divinæ præsentiae migratione agitur, confer. infra vers. 19. h. c. n. 10. & not. supra ad Proverb. c. 17. v. 1. n. 1. & infra ad Proverb. c. 25. v. 24. n. 34.

(rex) Menasses constituit in templo Domini. 7. Vers. 11. *Dum multatur derisor, resipiscit fatuus*] Quando derisores puniuntur, resipiscunt fatui & poenitentiam agunt. Vers. 12. *Intelligens justus*] Justus hujus mundi, nempe Sanctus ille Benedictus, animum advertit, ut succidat domum improbi, sicuti memoriam Amaleki. 8. Vers. 14. *Donum in abdito*] i. e. Eleemosyna. 9. Eod. vers. 14. *Et munus in sinu*] Etiam istud est eleemosyna. Eod. vers. 14. *Supprimat*] Iram vehementem. Vers. 15. *Læticia (est) justo, facere judicium*] Læticia (est) Sancto illi Benedicto, facere judicium in justis, ut eos reddat dignos vitâ æternâ, & læticia est justo, scilicet Sancto illi Benedicto, inducere super eos castigationes, ut digni evadant seculô futuro, sic exponitur in Medrasch Tehillim (i. e. expositione allegorica Psalmorum.) Eod. vers. 15. *Et pavor operantibus iniquitatem*] Quoniam illi non advertunt animum, ut poenitentiam agant nec castigationes eis prosunt & dolore quidem afficiuntur; sed sine fructu (& emolumento.) Vers. 16. *Homo aberrans *** à via intelligentiæ*] i. e. Qui semet separat à lege. Eod. vers. 16. *In cœtu gigantum*] i. e. In congregatione gehennæ. Vers. 17. *Vir egens (erit)*] Qui jugiter amat lætitiâ convivii. Vers. 18. *Redemptio pro justo (erit) improbus & loco rectorum perfidus*] Justus eripitur * & improbus illius loco venit, sicuti Mardochei & Hamanis (exempla demonstrant.) Vers. 19. *Melius est, habitare ** in terra deserti*] Etiam istud de remotione 10. præsentiæ Divinæ dictum est. Vers. 20. *Stolidus autem homo*] Stultitia autem hominis. Vers. 22. *Urbem fortium conscendit sapiens*] Is (fuit) Moses, doctor noster, qui ascendit *** inter angelos, qui sunt fortes robore. Vers. 24. *Superbus*] Elatus animo tandem fit derisor, † qui non festinat audire eruditionem (seu castigationem.) Vers. 26. *Justus autem dat*] Quicquid necessarium est domui suæ, quod Sanctus ille Benedictus ei præparat. Vers. 27.

Ggg gg 2

Quan-

7. De quo vid. Ezech. c. 8. v. 5. confer. & Seder Olam c. 24. pag. 67. edit. Amstelod. item supra not. ad Proverb. c. 10. v. 16. Sign. † & not. ad Proverb. c. 17. v. 1. Sign. † it. infra ad Proverb. c. 25. v. 24. n. 35.
8. Confer. Exod. c. 17. v. 14. & 1. Samuel. c. 15. v. 2.
9. Sic vocem צדקה hic vertere volui, unde Judæis arca eleemosynaria vocatur קופה של צדקה, confer. D. Wagenfeil. Sota, pag. 97. it. tract. Talm. Sota, fol. 5. a. & fol. 38. a. it. Bava batra, fol. 9. b. it. Berachot, fol. 5. b. & Jevammot, fol. 19. b. it. Kidduschin, fol.

40. a. & Nedarim, fol. 38. a.
*** Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 79. a.
* Hebr. נחלץ in Misto 1. huic verbo præmittitur: מצרה i. e. ex angustia seu calamitate.
** Vid. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 31. a.
10. Sive: secessu seu migratione Majestatis Divinæ, de qua vid. supra v. 9. h. c. n. 6.
*** Confer. Exod. c. 19. v. 3. & Actor. c. 7. v. 38.
† Vid. hic tract. Talm. Avoda fara, fol. 18. b.

*Quanto magis, (dum) sceleratè offert * illud*] Et multò magis, quando ille istud offert, ut improbè agat & consiliò malò, cujusmodi (fuerunt) oblationes Bileami & Balaki, qui illas non adferebant, nisi, ut maledicerent Israëlitis. Vers. 28. *Vir autem obediens*] Qui obtemperat ei, quod scriptum est in lege: non pronuntiabis contrà proximum tuum &c. 1. Eod. vers. 28. *Semper*] (Istud: לנצח hîc significat:) תמיד i. e. jugiter (continuè.) Vers. 29. *Obfirmat ** vir improbus faciem suam*] Improbus ostendit duritiem suam tempore iræ suæ, (istud:) בפניו significat (hîc) iram. Vers. 30. *Non est sapientia *** &c.*] Non est ullus sapiens aut prudens æstimatus ex adverso Domini, ubicunque est profanatio nominis Divini, ibi non tribuunt honorem doctori.

CAP. XXII.

Vers. 1. *Optatius (est) nomen divitiis amplis*] Nomen bonum (hîc intelligitur.) Eod. vers. 1. *Argento & aurò*] Optatior (est) gratia bona. Vers. 2. *Hos omnes facit Dominus*] Quando pauper dicit diviti: susten-
ta me; iste autem ei dura respondet, eos omnes facit Dominus, i. e. Sanctus ille Benedictus immutat eos, istum (scil. divitem facit) pauperem & illum (pauperem) divitem. Vers. 3. *Astutus † prœvidet malum*] i. e. Pœnam peccati. Eod. vers. 3. *Et abscondit se*] Non committit peccatum. Vers. 4. *Premium mansuetudinis*] Propter mansuetudinem (sive humilitatem) venit timor Domini; alia explicatio: mansuetudo (seu humilitas est) fundamentum; timor autem est aliquid accessorium ipseque ei (humilitati seu mansuetudini est) עקב i. e. calcatio pedum ejus. 1. Vers. 5. *Spina, laquei*] (Vox צניח hîc sumitur) sicuti (in illo loco:) לצניחי i. e. in spinas lateribus vestris, 2. item (in illo loco:) & invadent te הוצץ i. e. spineto, 3. notans turmas (hostiles) & latrones. Eod. vers. 5. *Spina, laquei*] Ista sunt abscondita in viis ejus, qui pervertit semitas

* Confer. tract. Talm. Berachot, fol. 22. b. & Sanhedrin, fol. 112. a. b. it. Schevuot, fol. 12. b. & Sevachim, fol. 7. b.

† Prout Exod. c. 20. v. 16. & Deuter. c. 5. v. 20. habetur.

** Vid. tract. Talm. Taanit, fol. 7. b.

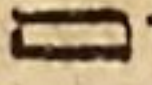
*** Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 8. a. b. & Eruvin, fol. 63. a. it. Moëd katon, fol. 17. a. & Sanhedrin, fol. 82. a.

† Confer. hic tract. Talm. Ceritut, fol. 9. a.

1. Id est: humilitas seu mansuetudo calcatur timorem pedibus suis, præfertur illa, tanquam dignior, timori.

2. Prout Numer. c. 33. v. 55. habetur, ubi vide Raschi notas.

3. Id est: castris hostilibus, Vid. Ezech. c. 23. v. 24. ibique Raschi not. n. 44.

tas suas, ‡ ac si diceret: pœnæ sunt ei præparatæ. Eod. vers. 5. *Qui custodit animam suam, longè recedit ab eis*] Qui rectificat opera sua, is eripietur ex illis. Vers. 6. *Initia puerum*] Prout instruxeris puerum eumque initiaveris in rebus, tam ad bonum, quàm ad malum, etiam cùm is senuerit, 4. non recedet ab illa (via.) Vers. 7. *Dives † in pauperibus dominatur*] Populus terræ 5. semper opus habet discipulo sapiente. Vers. 8. *Qui seminat iniquitatem, metet molestiam*] Prout quis seminat; ita & metet, 6. sicuti quis laborat; ita & mercedem recipiet. Eod. vers. 8. *Et virga furoris ejus deficiet*] Culmus spicæ ejus deficiet * & abibit (ac consumetur;) nonnulli exponunt: virga iræ ejus, quâ dominatur in filios hominis, deficiet ac desinet, quoniam perdit potentiam suam. Vers. 10. *Ejice ** derisorem*] Pravam concupiscentiam. Vers. 11. *Qui amat munditiem cordis, gratia labiorum ejus*] Cujus labia sunt gratiosa, illius amicus (erit) rex, i. e. Sanctus ille Benedictus diligit eum atque amat. Vers. 13. *Dicit piger, leo foris est*] Quomodo egrediar, ut discam legem (Divinam?) Vers. 14. *Fossa *** profunda (est) os extraneorum*] Os cultûs idololatriæ. 7. Eod. vers. 14. *Cui iratus est Dominus*] Quem Sanctus ille Benedictus odio habet, is cadit & labitur in eam (foveam,) (hîc significat) eum, contrâ quem ille (Deus) indignatur. 8. Vers. 16. *Qui opprimit pauperem, ut amplificet sibi*] Divitias. Eod. vers. 16. *Dat diviti*] Is tandem dabit divitias suas regibus gentium, qui sunt divites. Eod. vers. 16. *Et tantum ad egestatem*] Ille deveniet. Vers. 17. *Inclina aurem tuam † & ausculta verbis sapientum*] Ut discas legem à sapiente, quisquis ille fuerit. Eod. vers. 17. *Et cor tuum adhibe ad scientiam meam*] Et si doctor tuus est improbus, noli discere opera ejus. Vers. 18. *Nam amœnum*] Erit tibi * postea, si servaveris hæc & recondideris

Ggg gg 3

ea

‡ Confer. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 30. a. & Bava metzia, fol. 107. b. it. Bava batra, fol. 144. b. & Avoda sara, fol. 3. b.

4. Proverbio dicitur Germanicò: *Jung gewohnt/ alt gethan*/ confer. not. ad Psalm. 53. v. 6. n. 8.

† Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 10. a. & fol. 51. a. b. it. Sanhedrin, fol. 31. b.

5. Quinam hoc nomine intelligantur, vid. D. Wagenfeil. Sota, n. 2. p. 518. & seq. nempe: homines indocti, plebeji ac rudes, confer. infra Proverb. c. 25. v. 1. n. 3.

6. Confer. Raschi not. ad Osee c. 8. v. 7. & Hi-

ob. c. 4. v. 8. n. 5. it. ad Galat. c. 6. v. 7.

* Confer. not. ad Hose. c. 8. v. 7. n. 8.

** Vid. tract. Talm. Jevammot, fol. 63. b.

*** Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 33. a.

7. Confer. quæ suprâ ad Proverb. c. 2. v. 16. n. 7. notata sunt.

8. Qui Dei indignationem incurrit qui coràm illo scil. Deo reprehensibilis est, sic juxta Hebraum.

† Confer. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 15. b.

* Vid. tract. Talm. Eruvin, fol. 54. a. & Sanhedrin, fol. 99. b.

ea in ventre tuo, ne illa oblivioni tradas; sed usquequò erunt ista recondita in corde tuo? (nempè) usque ad tempus, quò dirigentur in labiis tuis, quando illa ore tuo depromes, ut sit in Domino fiducia tua. 9. Vers. 19. *Notum facio tibi*] Ego notum facio tibi, ut speres in Domino ac studeas in lege nec dicas: quomodo cessabo ab opere meo & unde sustentabor? Vers. 20. *Nonne scripsi tibi terna*] Legem scil. & Prophetas atque Hagiographa. 10. Vers. 21. *Ut notam tibi facerem veritatem*] Terna illa scripsi tibi, ut ex illis intelligeres veritatem i. e. verba veritatis. Eod. vers. 21. *Quò respondeas verba veracia illis, qui mittunt te*] (Istud לשונוֹ לִיךָ i. e. mittentibus te significat hîc:) לשונוֹ לִיךָ i. e. qui interrogant te de doctrina. ** Vers. 22. *Ne diripias & pauperem*] Ne diripias eum, cùm videris illum pauperem, quoniam pauper est nec ipse potest tibi resistere. Vers. 23. *Nam Dominus aget causam eorum & rapiet*] (Istud וְקָבַע hîc significat:) וְקָבַע i. e. & rapiet animam. 11. Eod. vers. 23. *Rapiendum eos*] (Istud קֹבְעֵיהֶם hîc significat:) קֹבְעֵיהֶם i. e. rapiendum eos, nam linguâ Syriacâ קְבִיעָה significat rapinam, (prout *** habetur) in tractatu Talmudico: Rosch haschana: venit vir ille coràm eo, dixit ei: קָבַעַן i. e. diripuit (seu spoliavit) me N. 12. sic quoque † Vers. 24. *Noli esse amicus*] i. e. Ne associes te, (istud תַּחֲרַע hîc significat:) תַּחֲרַע i. e. societatem (seu amicitiam.) Vers. 25. *Ne discas semitas ejus*] (Istud: פֶּן תֵּלְמַד hîc significat:) פֶּן תֵּלְמַד i. e. ne fortè discas. Vers. 26. *Ne sis ex illis, qui complodunt manus* (†) *qui spondent debita*] (Vox מִשְׁאוֹת hîc significat:) מִשְׁאוֹת i. e. mutua (sive debita,) sicuti (in illo loco:) מִשְׁאָה i. e. mutuum aliquod. 13. Vers. 28. *Ne moveto terminum antiquum*] Ne retrò * ducas consuetudinem

9. Prout versu seqv. 19. h. c. habetur.

10. Confer. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 60. a. fin. it. tract. Talm. Megilla, fol. 7. a.

** Vel: qui quærunt ex te constitutionem juris, qui te consulunt de jure.

† Vid. hic tract. Talm. Bava kama, fol. 119. & Bava metzia, fol. 112. a. it. Sanhedrin, fol. 7. a.

11. Conf. hic Raschi not. ad Deut. c. 1. v. 9. & ad 1. Reg. c. 3. v. 9. it. n. sequ. 12. ut & not. ad Malach. c. 3. v. 8. n. 11. it. Bava metzia, fol. 112. a.

*** Vel: prout dicitur: כְּדָאֵם, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

12. Conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1960. ubi Rosch

haschana fol. 26. 2. allegatur.

† Hebr. וְכֵן, in Msto 1. postea adduntur ista: וְכֵן מִמָּה קִבְעֵנוּךְ הַמַּעֲשֵׂה וְהַחֲרוּמָה i. e. quam in re spoliavimus te? decimis & oblatione (vid. Malach. c. 3. v. 8.) in Basil. editione pro: וְכֵן (prout etiam in Amstel. exemplari habetur,) legitur: וְכֵן i. e. &c.

† Conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 31. b. & Rosch haschana, fol. 6. a. it. Sanhedrin, fol. 22. a. & Sevachim, fol. 29. b.

13. Prout Deut. c. 24. v. 10. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Verba ista: ne retrò &c. usque ad: תַּחֲרַע (hic accipitur) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

nem patrum tuorum, dixerunt Rabbinī nōstri p. m. (idque exposuerunt de illo,) qui ponit canistrum ^{14.} sub vite tempore vindemiæ, ut in illud cadant acini decidui, ^{15.} quapropter (hīc) dicitur : ne moveto terminum &c. (istud) תסג (hic accipitur,) sicuti (in illo loco :) יסג i. e. agantur retrorsum. ^{16.}

CAP. XXIII.

Vers. 1. *Quando sedebis * ad vescendum*] (Istud ללחם hīc significat :) לאכיל i. e. ad comedendum. Eod. vers. 1. *Diligenter attende*] Animum tuum adverte, ut scias, quis ille sit, utrū oculus ejus sit malignus ; an verò benignus. Vers. 2. *Et pone cultrum in gula tua*] (Istud : בלועך significat :) בלחיך i. e. in genis tuis, si oculum ejus videris malignum, ne comedere id, quod illius est. Eod. vers. 2. *Si dominus anime es*] Si famelicus es ac desideras cibum, satius tibi † est, ut figas cultrum inter dentes tuos ; Rabbinī nōstri id exposuerunt de discipulo, qui sedet corā doctore suo, si is sciat, quòd doctor suus ipsi possit respondere ad omne verbum, de quo ille eum interrogaverit, (tunc discipulus) acutè quærat & illius responsionem petat ; si verò haud (sciat, an doctor respondere possit ad omnes quæstiones, tunc discipulus) taceat. Vers. 3. *Ne desideres cupedias ejus*] Sed separa temet ab illo (doctore) ac vade ad doctorem (alium*) idoneum, nec eum pudore affice per quæstiones, quoniam ille ad eas respondere non poterit. Vers. 4. *Ne fatiges te, ut dicescas*] Ut facias lectionem ejus (legis scil. Divinæ seu doctrinæ Talmudicæ) per fasciculos, 1. nam tandem illam oblivioni trades. Vers. 5. *An facies, ut oculi tui volent ‡ in illud ?*] Quasi momentò temporis, dum geminabis (seu duplicabis) oculos tuos, ad claudendum illam, 2. lectio ista in te non reperietur, ** (istud :)

14. Hebr. כלכלה i. e. vas, quò aliquid mensuratur, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1020.

15. Hebr. הפרט, vid. Levit. c. 19. v. 10. ibique Raschi not. conf. & Ejusd. Buxt. Lex. Chald. fol. 1812.

16. Sicuti Ps. 35. v. 4. & Ps. 40. v. 15. habetur,

* Conf. hic tract. Talm. Cholin, fol. 6. a.

† Hebr. טוב לך, sic in Msto 1. hic habetur, quam lectionem in versione secutus sum.

* Hebr. אחר, sic in Msto 1. hic habetur.

1. Fasciculatim, Hebr. חבילות, conf. quæ suprā

ad Prov. c. 19. v. 15. n. 13. notata sunt.

‡ Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 5. a. & Megilla, fol. 18. b. it. Chagiga, fol. 13. b. & Sota, fol. 35. a.

2. Scil. legem Divinam sive doctrinam Talmudicam ejusque lectionem, de qua in præcedentibus sermo est, conf. D. Wagenl. Sota p. 743. n. 3. poterit etiam istud : ad claudendum, ad oculos referri.

** (istud:) הַתְּעוּרָה (hîc significat,) sicuti (Hebræum:) וְכַפַּלְתָּ (Chaldæus vertit:) i. e. & duplicabis. 3. Vers. 7. *Quia, sicuti æstimat † in animo suo*] Istud: שַׁעַר partim (vocali) Kamez, partim Pathach punctatum est & accentum habet infrà, 4. quapropter est verbum; non nomen rei (substantivum,) si enim esset substantivum, haberet (utrobique) Kamez & accentus ejus esset suprà, 6. sicuti omnis (vox:) שַׁעַר, quæ est in S. Scriptura; interpretatio autem istius (loci est ista:) quasi funderet cibum istum amarum*** in animo illius (hominis,) qui oculum malignum habet; sic res ista sese habet; (dictio:) שַׁעַר est hîc ejusdem significationis, (quæ habetur in illo loco:) ficus הַשִּׁיעִרִי i. e. amaræ. 7. Vers. 8. *Buccam tuam*] Quam comedisti in illius domo, tandem evomes propter pudorem, Eod. vers. 8. *Et perdes verba tua amœna*] Gratiam, quam captasti ac verba blanda, quæ ei dixisti, omnia perdidisti. Vers. 10. *Et agros pupillorum ‡ ne introeas*] In collectione, 8. oblivione, 9. & angulo, 10. quæ debentur illis (pupillis scil. ac pauperibus.) Vers. 16. *Quando labia tua loquentur recta*] Quoniam cor tuum est sapiens. Vers. 17. *Ne emuletur cor tuum peccatores*] Dum illi prospero rerum successu utuntur, † ut evadas improbus, sicuti ipsi sunt. Vers. 18. *Quoniam est merces*] (Particula) ista מֵן est loco מֵן, ac si diceret: quoniam propter istud est tibi merces ac spes. Vers. 19. *Ausculata tu, mi fili, ac sape * & dirige in via cor tuum*]

** Id est: quasi momentô temporis, dum oculos tuos claudes, (Gallicè: en clin d'oeil) oblivioni tradetur ista lectio.

3. Prout Exod. c. 26. v. 9. habetur, ubi vide Targum Onkelosi, conf. & R. Jac. Abendanæ not. ad Michlol Jophi, ut & Vatabl. h. loc.

† Vid. tract. Talm. Sota, fol. 38. a. b. & Cholin, fol. 7. b.

4. Id est: in ultima Syllaba, quæ vox Grammaticis dicitur מַלְרַע conf. suprà Proverb. c. 13. v. 23. n. 22. & ad Proverb. c. 17. v. 10. n. 9. it. n. sequ. 6. h. v.

5. Kametz pro Pathach videtur hic à Commentatore nostro positum esse, conf. quæ ad Exod. c. 22. v. 20. notata sunt, etiam in Msto 1. pro קָמֶץ (sicuti in vulgatis editionibus habetur,) hic legitur כֹּלֶךְ i. e. Pathachatum esset totum.

6. Nempe: in penultima Syllaba, quæ vox Grammaticis vocatur מַלְעִיל i. e. penacuta, conf. n. præc. 4. h. v.

*** Hebr. מֵן בְּנֶפֶשׁ, in Msto 1. pro eo legitur:

וּמֵרָאִיב נֶפֶשׁ, i. e. mœrore afficit seu cruciat animum ejus.

7. Alii verterunt: horrendas, Vulgata habet: malas, vid. Jerem. c. 29. v. 17. ibique not. n. 4.

‡ Conf. hic tract. Talm. Sota, fol. 10. a.

8. Scilicet: messis, qua de re vid. Levit. c. 19. v. 9. ibique Raschinot.

9. Manipuli scil. qui per oblivionem relictus est, de quo vid. Deut. c. 24. v. 19. ibique Raschi not.

10. Agri scil. de quo vid. Levit. dict. c. 19. v. 9. conf. & Buxt. Lex. Chald. fol. 1687. it. tract. Talm. Peab, ac Raschi not. ad Esai. c. 23. v. 6. & ad Hiob. c. 31. v. 38, n. 31. & n. 32.

† Conf. suprà not. ad Prov. c. 3. v. 31. Sign. † it. c. sequ. 24. v. 19. n. 5. ut & tract. Talm. Berachot, fol. 8. b. & Megilla, fol. 6. b.

* Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 4. a. & fol. 18. a. & Schabbat, fol. 14. b. it. Eruvin, fol. 21. b. & Taanit, fol. 23. a.

tuum] Postquam sapiens ** evalisti, poteris ire in viis cordis tui, nam cor sapiens non attollet te, ut peccatum committas. Vers. 21. *Nam ebriosus & comessator pauper fiet*] (Verbum שרר hîc significat :) תססס *** i. e. ad paupertatem redigetur. Eod. vers. 21. *Et lacera vestimenta induet dormitator*] Pigritia & dormitatio induet te vestibus laceris. Vers. 23. *Veritatem † compara*] Si non poteris discere gratis, discere mercede, nec dicas: sicuti ego pretiô datô didici; ita docebo eam (veritatem scil. & sapientiam) acceptô pretiô. Vers. 27. *Puteus † angustus*] (Vox צרה hîc significat) linguâ vernaculâ: estroitte. 11. Vers. 28. *Etiâ ipsa, tanquàm predator*] (Vox חרה hîc significat:) repenti. * Eod. vers. 28. *Et pravaricatores, (qui sunt) inter homines, adjcit*] i. e. Multiplicat inter Israëlitas eos, qui pravaricantur contrâ Dominum; sermo autem hîc est de Epicureis. 12. Vers. 29. *Cui vae! † cui eheu!*] Significant ista clamorem & ejulatum. Eod. vers. 29. *Cui contentiones, cui loquacitas?*] Cuinam sunt contentiones cum hominibus? loquacitati nimix adsunt vae & eheu, nam multiloquio inest peccatum. 13. Eod. vers. 29. *Cui rubor oculorum?*] Propter multitudinem vini fiunt oculi ejus rubicundi, idque est deforme. Vers. 30. *(Vinum) mistum*] (Vox מוסר hîc) significat: mistum estque nomen rei (substantivum,) sicuti מוסר. 14. Eod. vers. 30. *Ad investigandum (vinum) mistum*] Dum investigant & perquirunt, ubinam vendant vinum bonum. Vers. 31. *Ne respicito vinum, * quia rubescit*] Ne conjicito in illud oculos tuos. Eod. vers. 31. *Quum*
exhi-

** Verba ista: postquam sapiens &c. usque ad: nam cor sapiens, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

*** In Msto 1. pro eo legitur: יחמסס, rectius, ut puto, conf. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 70. a. & fol. 71. a.

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 5. b. & Avoda sara, fol. 4. b. it. Bechorot, fol. 29. a.

† Vid. tract. Talm. Bava kama, fol. 16. b.

11. Sic exprimo hic אשטריטא ita enim juxta Mstum 1. legendum puto: Latine: arctus sive angustus scil. puteus, conf. not. ad Ps. 69. v. 16. n. 10.

* Vid. not. ad Hiob. c. 9. v. 12. n. 5. ubi eadem, quæ hic, explicatio habetur.

12. Hebr. וועל האפיקורוסס, sic in Amstel. exemplari, quod usus sum, habetur: in Basil. editione legitur: וועל הוטאס i. e. de peccato-

ribus; in Msto 1. habetur וועל המינח i. e. de hæresi sive hæreticis, conf. suprâ not. ad Prov. c. 2. v. 16.

† Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 70. b. n. 7. & ibid. Sign. ***

13. Vid. suprâ Prov. c. 10. v. 19. ibique not. Sign. *** in Msto 1. post vocem פשע i. e. peccatum, addita sunt ista: נברו"ש למי פצעיס i. e. (v. 29. h. c.) cui vulnera? (vox פצעיס Gallicè significat:) navreures, confer. not. ad Exod. c. 21. v. 25. n. 174.

14. Id est venditio, confer. not. ad Esai. c. 65. v. 11. n. 12. & 13.

* Vid. hic tract. Talm. Pefachim, fol. 108. b. & Bava batra, fol. 97. b. it. Sanhedrin, fol. 70. a. b. & Menachot, fol. 87. a.

exhibet in poculo colorem † *suum, ibit rectè*] Qui multiplicat ebrietates, ei omnes transgressiones videntur planities, omnes viæ in illius oculis sunt rectæ. Eod. vers. 31. *In poculo*] Scriptum est בכיס, 15. ac si diceret: qui bibit, is oculum conjicit in poculum; sed hospes 16. in istius marsupium (conjicit** oculos suos.) Vers. 32. *Punget*] (Verbum: יפריש significat) punctiōem, linguâ vernaculâ: pointe, 17. Chaldaeus interpres (Hebræa ista:) במלמר הבקר 18. transtulit: בפרש תוריא i. e. stimulô boum, & in Gemara *** (habetur:) qui accepit (sive habet) פרשא i. e. stimulum, 19. vernaculè: aigvillon; 20. nonnulli (istud: יפריש) interpretantur: separat illum à vita. 21. Vers. 33. *Oculi tui respicient alienas*] Quando inebriaberis, vinum te inflammabit † atque te incitabit, ut respicias scorta. Vers. 34. *Et eris*] Demens. Eod. vers. 34. *Sicuti is, qui jacet in medio mari* & *ut is, qui jacet in corona carchesi*] (Vox חבל hic significat) malum navis, * (ubi is, qui ibidem existit) agitatur (& in periculo versatur,) ut ex illo decidat. Vers. 35. *Verberaverunt me, non egrotavi* &c.] Quando (ebrius) expergefiet ex vino, quod bibit, ipse non sentit omnia mala, quæ ei evenerunt; sed denuò redit ad bibendum.

CAP.

† Confer. tract. Talm. Joma, fol. 74. b.

15. Id est: in marsupio; sed legendum: בכיס i. e. in poculo, rationem istius adducit hic Commentator noster.

16. Qui scil. hospitio excipit peregrinos, caupo hic intelligitur, Hebr. רחמני, de quo vid. Buxt. Lexic. Chald. fol. 793.

** Hebr. נוחץ עינו, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

17. Ita hic reddo: פוינט, in Msto 1. habetur פוינט pois, Latine: punctio, aculeus, confer. n. seqv. 18. 19. & 20.

18. Id est: stimulô bovis, sicuti Judic. c. 3. v. 31. habetur, ubi vide Raschi notas, & Targum Jonathanis.

*** Hebr. ובמרא, in Msto 1. pro eo legitur:

i. e. & in lingua Talmudica.

19. Vid. Schabb. fol. 80. 1. alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 1853.

20. Sic exprimo hic: אגוי'לון, prout etiam in Msto 1. habetur, confer. not. ad Judic. diét. c. 3. v. 31. n. 30.

21. Id est: mortem ei affert, è numero viventium tollit, juxta quam significationem deducitur ab Hebræo: פרש i. e. separavit.

† Hebr. בוער in Msto 1. pro eo legitur: i. e. perfidè agit sive aget.

* In Msto 1. postea additur: שקורין מש"ט i. e. quem vocant (vernaculè:) mast, confer. & Ezech. c. 27. v. 5. n. 5.

CAP. XXIV.

Vers. 5. *Vir sapiens fortis est*] Vir sapiens semper † est cum robore. 1.
 Vers. 7. *Alia sunt stulto sapientia*] (רמון est) species lapidis pretiosi, qui
 non (amplius) reperitur, sicuti dicitur: רמון 2. & unionis, ac si diceret:
 omnis sapientia videtur stolido pretiosa & tanquam margarita ad emendum, dum di-
 cit: quomodo studebo in lege, ecquando veniet in manum meam? at sapiens legit ho-
 die paululum & cràs paululum. 3. Vers. 8. *Qui cogitat malefacere*] Qui fabricat
 consilia improba. Eod. vers. 8. *Eum vocabunt sceleratissimum*] Sibi ipsi causa-
 tur malum, dum homines eum vocant scelestum, consilium improborum. Vers.
 9. *Cogitatio stultitia*] Consilium stultitiæ est peccatum eis, qui illud fabricant.
 Eod. vers. 9. *Et abominatio hominum (est) derisor*] Derisio abominabilem fa-
 cit hominem tam Sancto illi Benedicto, quàm hominibus. Vers. 10. *Si re-
 misse tmetaveris*] (Studium) legis. Eod. vers. 10. *Tempore angustia angusta
 (erit) fortitudo tua*] Angeli ministratorii non corroborabunt vires tuas, hæc
 est allegorica expositio sapientum (Rabbinorum;) sed juxtà sensum ejus litera-
 lem (hæc est explicatio:) remissum facis tempore angustia amicum tuum, ut
 stet ex adverso. * Eod. vers. 10. *Angusta (erit) fortitudo tua*] Tempore pœ-
 næ tuæ, sicuti scriptum est: si tacendo tacueris &c. 4. Vers. 11. *Eripe eos,
 qui ad mortem rapiuntur*] (Verbum רצו ponitur hîc pro:) להציל i. e. Ut
 eripias eos, qui ad mortem rapiuntur. Eod. vers. 11. *Eos, qui declinant ad
 necem, si cessaveris*] Scil. eripere, propterea dixi (tibi:) angusta (erit) fortitu-
 do tua. Vers. 12. *Si dicas*] Fortè dices, ista (particula:) כי significat hîc:
 (דילמא) i. e. forsitan. * Vers. 13. *Comede, fili mi, mel*] Ac si diceret: so-
 lent homines comedere mel, quoniam bonum est. Vers. 14. *Sic etiam cogni-
 tio sapientia*] (Bona est) animæ tuæ, & sicuti tu teneris desiderio comedendi
 mel

Hhh hh 2

mel

† Seu: continuè, jugiter, Hebr. רמון in Msto
 1. postea additur: עלה i. e. ascendit.

1. Vel: in robore, confer. hic not. ad librum
 Prec. Jud. part. 1. pag. 147. b. fin.

2. Prout Hiob. c. 28. v. 18. habetur, ubi vide
 Raschi notas, n. 25. in Junii ac Tremellii ver-
 sione ibidem habetur: sandastri.

3. Et sic tractu temporis acquireret magnum sa-

pientia cumulum, dum legis Divina studio
 jugiter dat operam.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 63. b.
 * Nec tibi succurrat atque opem ferat tempore
 calamitatis, confer. supra not. ad Proverb.
 c. 14. v. 20.

4. Sicuti Esther. c. 4. v. 14. habetur.

* Confer. not. ad Deuteron. c. 7. v. 17. & ad Hi-
 ob. c. 19. v. 28. n. 14.

mel; ita etiam sectare cognitionem sapientiæ. Vers. 14. *Si inveneris*] Eam, tunc erit merces. Vers. 19. *Ne contendas*] Ut sis illis (improbis) similis. (istud: תתחר hîc significat,) sicuti (in illo loco:) quomodo תתחר i. e. cursu contendes, 6. item (in illo loco:) quia tu מתחר i. e. contendis cum cedro. 7. Vers. 21. *Time Dominum, † fili mi, & regem*] Time regem mortalem, modò ille temet non abducat à timore Domini, semper timor Domini præcedit (ac præferendus est timori regis. Eod. vers. 21. *Et cum duplicantibus* 8. *ne admiscero te*] (Scil. cum illis,) qui dicunt, quod duæ sint (summæ) potestates. 9. Vers. 22. *Et contritionem amborum istorum*] (Nempè:) contritionem eorum, qui illud colunt. Vers. 23. *Hæc quoque sapientibus*] Omnia verba, quæ in negotio Moſis (habentur,) dicta sunt sapientibus, 10. qui sedent in judicio, ne personam agnoscant † in judicio, quoniam non (est) bonum. 11. Vers. 26. *Labia * osculabitur*] Debent omnia labia osculari illum, (qui respondet verba recta.) Vers. 27. *Prepara † foris*] (Intelligitur hîc) S. Scriptura. Eod. vers. 27. *Et diligenter exerce agrum*] Hæc est Mischna. Eod. vers. 27. *Postea etiam ædifices domum tuam*] Hæc est Gemara; 12. alia explicatio juxta sensum ejus litteralem (est ista:) compara tibi primò agros ac vineas, deinde עתרה i. e. exerce ** (agros scil. istud: עתרה) significat עתורים i. e. parata; i. e. constitue tibi jumenta in agro, postea etiam ædifica domum tuam, i. e. ducas uxorem. Vers. 28. *Nec decipias labiis tuis*] (Istud: הפתירה hîc significat:) תפתה i. e. (ne) seducas proximum tuum verbis tuis. Vers. 30. *Viri † pigri*]

5. Confer. quæ ad c. præced. 23. v. 17. Sign. † notata sunt.

6. Vel: festinabis, vid. Jerem. c. 12. v. 5. ibique † not. n. 12. confer. & not. ad Psalm. 37. v. 1. n. 1. & 2.

7. Sicuti Jerem. c. 22. v. 15. habetur.

† Confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 22. a.

8. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui istud שני, alii aliter transulerunt, confer. hic Michlol Jophi ibique R. Jac. Abendanæ not. ut & D. Wagenſeil. Sota, pag. 517.

9. Duo suprema numina, duo principia, qui Manichæorum fuit error, cujus refutationem vide præ aliis apud Mornæ. de Verit. Rel. Christ. c. 2. pag. 41. edit. Isnac. ibique not. n. 7.

10. Confer. hic Huet. Demonstr. Evangel. Pro-

pos. 4. c. 14. n. 1. p. 400. edit. Lips. ubi de autore libri Proverbiorum agitur.

† Confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 41. b.

11. Nempè: שאת פני רשעים i. e. accipere personam improborum (in judicio,) sic in Mſto 1. hic additum reperitur.

* Vid. tract. Talm. Gittin, fol. 9. a.

† Confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 44. a. b.

12. Hebr. נמר, sic in Amstel. exemplari, quo usus sum; in Basil. editione, ut & in Mſto 1. pro eo legitur: תלמוד Talmud, confer. hic expositio Gemaræ in Sota, apud D. Wagenſ. Sot. pag. 889. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 251. a. princ.

** Verba ista: deinde עתרה i. e. exerce &c. usque ad: postea etiam ædifica, absunt hic in Hebræo à Mſto 1.

† Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. a.

gri] Qui scil. non repetit lectionem studii sui. Vers. 31. *Carduis*] (Vox: קמשיני hîc significat:) spinas. Eod. vers. 31. *Operuerunt*] (Istud: כסו hîc notat:) נכסו i. e. operiti fuerunt (scil. agri.) Eod. vers. 31. *Urticis*] (חרורלי sunt) majores, quam קמשיני, & existunt acutæ, tanquàm spinæ. Eod. vers. 31. *Et maceria ejus lapidea destructa erat*] Sic (evenire solet ei,) qui non repetit Talmud (sive studium) suum, primo (enim) oblivioni tradit initia capitum ac tandem permutat verba sapientum (Rabbinorum) alterum cum altero, dum id, quod mundum est, dicit immundum esse, atque immundum (pronunciat) mundum, idque destruit mundum. Vers. 34. *Viator, paupertas tua*] Res, quæ te efficient *** pauperem, persequentur te cursu. 13.

CAP. XXV.

Vers. 1. *Etiam ista (sunt) proverbialia † Salomonis, quæ contulerunt*] i. e. Denuò illa exposuerunt, quando Hiskias constitutus fuit rex ipseque collocavit discipulos (sapientes) in qualibet urbe, sicuti dicunt in capite: Chelek, 1. inquisiverunt à Dan usque ad 2. Beer Schaba nec invenerunt populum terræ. 3. Eod. vers. 1. *Contulerunt*] (Istud: העתיקו hîc significat:) החזיקו i. e. confirmârunt. Vers. 2. *Honor † Dei (est,) abscondere rem*] Sicuti (est) opus currus 4. & opus creationis (mundi.) Eod. vers. 2. *Honor autem regum (est,) peruestigare rem*] Quando tu quæris de honore sapientum (Rabbinorum) & de sepimentis, quæ illi fecerunt legi, 5. & de decretis, * quæ ipsi de his fecerunt, poteris inquirere & scrutari atque interrogare de ratione rei; at quando tu quæris de opere currus (Ezechielis) & de opere creationis (mundi)

Hhh hh 3 di

*** Juxta Hebræum: res, quibus tu destitueris.

13. Id est: eeleriter adveniet tibi paupertas, confer. suprâ Proverb. c. 6. v. 11. Sign. *

† Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 101. b.

1. Est istud caput undecimum tractatus Talmudici Sanhedrin, cujus crebra in R. Salomonis notis fit mentio, confer. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 104. a. princ. ubi caput primum ex Baba batra allegatur.

2. Confer. not. ad Esai. c. 7. v. 25. n. 47.

3. Id est: rudem & indoctum, minimè versatum in studio legis, id enim חזקו חזקו hic signifi-

cat, confer. suprâ ad Proverb. cap. 22. v. 7. n. 5. & infrâ v. 27. h. c. n. 38. it. ad Proverb. c. 28. v. 3. n. 1.

‡ Vid. tract. Talm. Schabbat, fol. 153. b.

4. De quo Ezechiel. c. 1. confer. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 38. b. med. & infrâ v. 27. h. c. n. 37.

5. Divinæ scil. ejusmodi sepimentorum exempla quædam vide adducta in Raschi notis ad Ecclesiast. c. 12. v. 9. n. 80. & sequ. it. v. 11. n. 84. conf. & suprâ Proverb. c. 1. v. 8. n. 13. & infrâ v. 27. h. c. n. 40.

* Conf. infrâ dict. v. 27. h. c. n. 39.

di) atque de statutis, 6. quæ scripta sunt in lege (Divina,) uti sunt statuta & verba; quæ Satanas accusare atque contrà illa opponere poterit, videlicet (prohibitio) comestionis carnis suillæ & heterogenea vineæ 7. atque variè commixtum vestimentum, (in hisce ut & similibus) non licet tibi perscrutari; sed abscondere (debes rationem) ac dicere: est istud decretum regium. 8. Vers. 3. *Non (est) pervestigatio*] Altitudinis cœli & profunditatis terræ † atque cordis regum non (est) pervestigatio, quoniam multæ lites veniunt coràm illis multaque bella, in quibus omnibus ipsi debent esse occupati, si enim omnes linguæ loquerentur omnesque manus scriberent; illæ (tamen) non possent scribere profunditatem potestatis. 9. Vers. 4. *Remove scorias ab argento*] (Istud: אֲרָגָה hîc significat:) מִשְׁרָיִם i. e. abstrahe, (sicuti in illo loco:) cùm אֲרָגָה i. e. abstractus (si-ve remotus) esset 10. à via trita, (sensus hujus loci est:) sicuti vas argenteum non egreditur ad opus aurifabri, donec removerint ab eo scorias æris, quæ in illo sunt; ita communitas (seu universitas urbis) non dimittitur à pœna, ** donec removerit à se improbos & in eos animadverterit. 11. Vers. 6. *Ne arrogato tibi decorem coràm rege*] Ut ostentes honorem tuum & ut superbias coràm eo, qui major, quàm tu, est; melius quippe est, ut dicant tibi: ascende hûc, 12. quàm, ut venias non impretatâ licentiâ, & dicant tibi: *** exi. Vers. 7. *Ut videant oculi tui*] Quod res ista sit vera. Vers. 8. *Ne fortè † quid facias*] Ne fortè eò venias, ut nescias, quid tandem faciendum sit. Vers. 9. *Causam tuam age cum proximo tuo*] Et si invitus contendere debes ac disceptare cum proximo tuo; tamen Eod. vers. 9. *Alterius arcanum * ne retegito*] Ne objicias ei probrum parentum ejus, qui mortui sunt, quod non in omnium

6. Hebr. דְּרִיכָה, ea dicuntur Rabbinis in specie, quorum ratio vel omnino non, vel non facile, dari potest, sicuti exempla hic subiecta id declarant, confer. Raschi not. ad Levit. cap. 18. vers. 4. & ad Levit. c. 19. v. 19 n. 98.

7. De his vid. Levit. dict. cap. 19 v. 19. n. 99. & 100. it. Deut. c. 22. v. 9. ibique not.

8. Conf. hic not. ad Levit. c. 18 v. 4. & infra v. 27. h. c. n. 37.

† Vid. tract. Talm. Schabbat, fol. 11. a.

9. Id est: profundas cogitationes regum, sicuti nonnulli של רשות, (prout in Schabbat fol. 11. a. habetur.) exponunt, vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 765. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 114. a. med.

10. Prout 2. Sam. c. 20. v. 13. habetur, ubi vide not. n. 7. conf. & not. ad Esai. c. 59. v. 13. n.

14. & 15. & ad Zephan. c. 3. v. 18. n. 16. it. ad Hose. c. 5. v. 13. n. 27.

** Hebr. שוֹמֵר, in Msto 1. pro eo legitur: שוֹמֵר מִן i. e. à Satana, qui scil. accusat, conf. not. ad Hiob. c. 1. v. 6. n. 38.

11. Hesiod. in Oper. & die. p. m. 24. v. 238. ait: πολλὰκι καὶ σύμπασα πόλιν καὶ ἀνδρῶν ἐπαυρεῖ, i. e. sæpè etiam universa urbs ob malum virum punitur, conf. supra not. ad Prov. c. 12. v. 2. Sign. **

12. Conf. hic Luc. c. 14. v. 10. & tract. Talm. Moëd katon, fol. 28. b.

*** Hebr. וְיִשְׁפֹּל לְךָ, in Msto 1. pro eo sic legitur: וְיִשְׁפֹּל לְךָ i. e. & humilient te, dicendo: (exi.)

† Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 44. b.

* Conf. dict. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 44. b.

omnium notitiam venit tuque istud revelas. Vers. 10. *Ne probro te afficiat is, qui audit*] חרפת i. e. probum Ægyptiorum, Chaldaus interpres vertit: חסורא i. e. opprobrium Ægyptiorum. 13. Eod. vers. 10. *Ne probro te afficiat is, qui audit*] Atque vocent te (homines) diffamatorem. Vers. 11. *Mala aurea*] Sicuti poma efformantur in vasis argento obductis, (vox:) משכיות (hîc significat) vasa, argentô † obducta, sicuti (accipitur in illo loco:) ושיכותי i. e. & obtegam te manu mea. 14. Eod. vers. 11. *Verbum dictum super modis suis*] (Istud על אופניו i. e. super modis suis, hîc significat:) על כנו i. e. super basi sua, 15. cujus simile (habetur in illo loco:) pertuli terrores tuos, אפונר i. e. stabilitus est (terror tuus) & collocatus est in medio mei; 16. non est autem istud (אופניו) à derivatione אופן i. e. rota & orbis (seu sphæra,) nam si ita esset, haberet punctum Pathach sub (litera) Pe, sicuti (habet illa dictio:) האופנים, 17. nec convenit ei punctatio per Chateph Kamez. 18. Vers. 12. *Monile aureum & ornamentum ex insigni auro*] (Istud נזם זהב significat) monile congregationis 19. auri; (vox:) חולי* (hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) & ornabatur inaure sua וחליה i. e. ornamento suo, 20. & sicuti (in illo loco:) חללים i. e. ornamenta, 21. כתם significat ornamentum aureum, & sic (accipitur in illo loco:) כתם i. e. ornamentum auri insignis 22. Vers. 13. *Sicut frigus nivale*] Sicuti frigus dierum nivalium, quod aliquis sibi desiderat tempore messis; non autem (intelligitur hîc) nix ipsa, nam nix haud bona est tempore messis. Vers. 14. *Nubes † & ventus &c.*] Sicuti erit spes vana, quando cœlum nubibus obductum est ac ventus ** spirat, atque aliquis sperat, fore, ut

13. Vid. Josu. c. 5. v. 9. ibique Targum Jonathanis, quoniam in textu sacro hic habetur יחסר, hinc orta est ista Commentatoris nostri expositio; abest autem ista annotatio in Hebræo à Msto 1.

† Hebr. המצופין בבסך in Msto 1, pro his legitur: המצפין את הבסך, quæ obtegunt argentum.

14. Prout Exod. c. 33. v. 22. habetur, conf. supra not. ad Prov. c. 18. v. 11. n. 4. & 5.

15. Conf. hic Exod. c. 30. v. 28. & Genes. c. 40. v. 13. ibique Raschi not. vid. & not. ad Hiob. c. 6. v. 25. n. 38.

16. Vide Ps. 88. v. 16. ibique not. n. 22.

17. Vid. Ezech. c. 1. v. 16.

18. Commentator noster vocalem Scheva vocare solet Chateph, vid. Ejusd. not. ad Deut. c. 4. v. 41. & ad Ps. 109. v. 10. n. 5.

19. Hebr. קבוצה, conf. Ezech. c. 22. v. 20. ibique Raschi not. conf. & not. ad Hiob. c. 28. v. 19. n. 27. & n. 28.

* Istud, ut & sequentia, usque ad: & sic (accipitur &c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

20. Prout Hose. c. 2. v. 13. al. v. 15. habetur, ubi vide not.

21. Vid. Cantic. c. 7. v. 1. al. v. 4. ibique not. n. 23.

22. Germ. guldener Schmuck / vid. Cantic. c. 5. v. 11. ibique not. n. 50. & not. ad Hiob. c. 28. v. 19. n. 27. & n. 28. & ad Daniel. c. 10. v. 5. n. 12.

† Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 75. a. & Taanit, fol. 8. b. it. Jevammot, fol. 78. b. & Sanhedrin, fol. 29. a.

** Id est: ventus dispellit illas nubes sub cœlo congregatas, ne pluvia descendat.

ut pluvia veniat; sed illa non venit, unde oritur dolor & consumuntur*** oculi (i. e. spes vana est;) sic est ille, qui sese jactat, dicens: sic & sic dabo eleemosynam in manum collectoris eleemosynæ; 23. sed mentitur & consumuntur oculi (i. e. spes vana est) pauperum circa illius donum, quod non venit. Vers. 15. *Longanimitate decipitur* 24. *ductor*] Dum Sanctus ille Benedictus prolongat iram suam nec punit, peccatores in animum suum inducant, ut illum placent per poenitentiam & orationem. Eod. vers. 15. *Et lingua mollis*] In oratione & precibus. Eod. vers. 15. *Frangit os*] i. e. Duritiem decreti. 25. Vers. 16. *Mel* invenisti &c.*] Vers. 17. *Subtrahere pedem** tuum*] Quemadmodum, si invenisti mel, quod dulce est palato tuo, tu debes (cavere,) ne de illo (nimis) comedas, ne fortè eo saturatus evomas illud; sic subtrahere pedem tuum de domo proximi tui, quamvis ille sit propinquus tuus, contine te, ne eò venias quotidie, ne saturatus tui odio te habeat; quoad expositionem autem allegoricam (hic est istius loci sensus:) ne assuefacias te, ut pecces per errorem (sive per ignorantiam) & ut adferas jugiter sacrificia pro peccato & pro reatu ad domum Domini, qui vocatur amicus (sive dilectus) Israelitis, scriptum quippe est: hic est amicus meus & hic est dilectus meus. 26. Vers. 18. *Malleus*** & gladius*] (*מַפְיץ* est) nomen instrumenti bellici. Vers. 19. *Dens fractus*] (Istud *רוּעָה* hic significat:) *רְצוּצָה* i. e. confractus. Eod. vers. 19. *Vacillans*] (Istud *מַעֲרָה* hic significat,) sicuti (in illo loco:) nec *מַעֲרָה* i. e. vacillant tali mei. 27. Eod. vers. 19. *Fiducia (posita in) perfido*] Fallit illum (qui fiduciam in eo ponit,) in die angustiae suae, perinde ac dens fractus & (pes*) vacillans. Vers. 20. *Qui removel† vestem tempore frigoris*] (Istud *מַעֲרָה* hic significat:) *כְּגַר עֲרִים* i. e. vestimentum remotionum, 28. vestimentum

*** Hebr. *וּבְלֹחַ עֵינַיִם*, in Msto 1. pro his legitur: *עַל כִּלְיוֹן עֵינֵיהֶם* i. e. ob consumptionem oculorum illorum,

23. Hebr. *וּבְאִי*, de cujus vocis significatione vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 375.

24. Sic istud *יִפְתָּה* juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui; alii aliter transrulerunt.

† Placatum & propitium reddant, sic verbum: *לִפְתּוֹר*, quod aliàs decipere significat, hic vertere volui.

25. Divini scil. durities decreti Divini mollitur per preces & orationem, conf. tract. Talm. Gittin, fol. 68. b.

* Vid. tract. Talm. Chagiga, fol. 14. b.

** Conf. dict. tract. Talm. Chagiga, fol. 7. a.

26. Prout Cantic. c. 5. v. 15. al. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas, conf. & infra not. ad Prov. c. 27. v. 10. n. 7.

*** Conf. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 29. a.

27. Vid. 2. Samuel. cap. 22. v. 37. ibique Raschi not.

* Hebr. *וּרְגַל*, sic in Msto 1. hic additum reperitur, prout etiam in textu sacro hoc loco habetur.

† Conf. hic tract. Talm. Cholin fol. 133. a.

28. Id est: abjectum, quod removeri solet, conf.

tum abjectum, nempe quod debet removeri ab aliquo, quoniam est vetustate attritum, sicuti (istud) **ויסר** Chaldaus interpretis vertit: **ויערר**, 29. atque hæc est istius (textus) interpretatio: vestimentum vetustate attritum ecce istud est tempore frigoris tanquam acetum super nitrum, **נתר** (est) species terræ mollis, sicuti terra illa ** apud nos, quæ vocatur: creta, 30. quam exsculpebant & ex illa conficiebant vasa, quòd si acetum in eam inciderit, dissolvebatur ac destruebatur. Eod. vers. 20. *Sic etiam est, qui canit canticum apud animum malè affectum*] i. e. Ambobus istis 31. similis est (is, qui apud animum malè affectum canit;) sed quid (vult sibi) istud: qui canit cantica? (nempe) is, qui docet legem discipulum improbum, qui non in animum inducit suum, ut illam impleat. Vers. 21. *Si esuriat & osor tuus*] Juxtà sensum ejus literalem (poterit fieri explicatio;) Rabbinii autem nostri id exposuerunt de prava concupiscentia, si illa esuriat tibi que dicat, ut se saties per transgressiones, abstrahere te ipsum (ac vade) ad scholam & ciba illam (pravam concupiscentiam) pane legis ac bibendam ei præbe aquam legis. *** Vers. 22. *Quoniam & pruna*] Sunt istæ ei, quas tu accipis atque extrahis ex rogo, ut illas des super caput ejus (concupiscentiæ pravae.) Eod. vers. 22. *Accipis*] Omnis acceptio prunarum ex foco vocatur **חיתור**, sicuti dicitur (in illo loco:) **לחיתור** i. e. ad capiendum ignem ex foco, 32. Eod. vers. 22. *Et Dominus rependet tibi*] Pacificam reddet 33. tecum illam (pravam concupiscentiam) ne ipsa tibi prævaleat. Vers. 23. *Ventus Aquilonaris * gignit pluviam*] (Istud: **תחורל** significat:) **תרליר** i. e. gignit & procreat pluviam. Eod. vers. 23. *Et vultum iracundum*] Progignit lingua abscondita, i. e. lingua mala causam præbet, ut vultus Sancti illius Benedicti sit iratus, & juxtà similitudinem & hæc interpretatio istius textus (facienda est:)

ventus

conf. Esai. c. 64. v. 5. al. v. 6. ibique not. n. 9. it. not. ad Nachum c. 1. v. 10. Sign. **

29. Conf. Targum Onkelosi ad Genes. c. 8. v. 13. & ad Genes. c. 30. v. 35. aliisque in locis parallelis.

** Hebr. **ארמה**, in Msto I. postea additur: **לבנה** i. e. alba.

30. Sic exprimo hic **קרו"דא**, Galli vocant: lacroye.

31. Nempe: remotioni vestis tempore frigoris & aspersioni aceti super cretam.

† Vid. hic tract. Talm. Succa, fol. 52. a. & Megilla, fol. 15. b.

*** Confer. hic Raym. Martini Pug. Fid. Part.

3. Dist. 2. c. 6. n. 2. fol. 580. edit. Lips.

† Vid. tract. Talm. Succa, fol. 52. a.

32. Sicuti Esai. c. 30. v. 14. habetur, confer. supra not. ad Proverb. c. 6. v. 27. Sign. **

33. Tecum in gratiam reducet, Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hic vertere volui **ישראל**, quæ explicatio inde profluxit, quoniam in textu sacro habetur **ישראל**, quamvis ibi alio sensu accipiatur.

* Confer. hic tract. Talm. Taanit. fol. 7. b.

† Hebr. **ובהדמיון**, sic in Msto I. hic legitur, quam lectionem, uti sensui aptiorem, in versione secutus sum.

ventus Aquilonaris factus est ad gignendum pluviam & lingua absconditè detrahens facta est ad vultum iracundum (progignendum.) Vers. 24. *Melius est, habitare in angulo tecti*] De remotione 34. præsentiæ Divinæ istud dictum est, mulier contentiosa (est) congregatio Israhelitarum, qui facta sua depravârunt & Sanctum illum Benedictum ad iram provocârunt. Eod. vers. 24. *Et domo communi*] i. e. Domo, in qua imagines fuerunt adjunctæ Majestati Divinæ. 35. Vers. 25. *Aqua frigida * quoad animam fessam*] Factæ sunt (aquæ frigidæ) ad recreandam animam fessi (hominis ac sitientis.) Eod. vers. 25. *Et fama bona*] Etiam illa æquiparatur eis (aquis frigidis,) & sic Jacobo (patriarchæ evenit, de quo dicitur:) & revixit spiritus Jacobi, patris eorum. 36. Vers. 26. *Fons conturbatus*] (Istud נרפס hîc significat:) pedibus turbatus. Eod. vers. 26. *Justus cadens coràm improbo*] Quando justus declinat coràm improbo ac timeret redarguere viam ejus coràm illo, res odiosa est, sicuti fons conturbatus & scaturigo corrupta. Vers. 27. *Comedere mel*] (Istud: לאכול hîc significat:) לאכול i. e. comedere mel magis, quàm fat est; indicat ista res, quòd possit exponi de opere currus 37. & de opere creationis (mundi,) id si velis revelare multis, homines indocti 38. irrident res & interrogant: quid suprà, quid infrà. Eod. vers. 27. *Et investigare gloriam eorum, (est) gloria*] Sed ubinam debet fieri investigatio circà verba sapientum? (nempè:) ubi gloria eorum (est) gloriosa (videlicet) in eorundem decretis, 39. ad interrogandum, quam ob rationem illi ita decreverint & cur sepimentum 40. fecerint in quolibet decreto.

CAP. XXVI.

Vers. 1. *Sicuti nix in aestate*] i. e. Eo tempore, quò expanduntur ficus ad Solem, ut arescant ac fiant palathæ, 1. sicuti dicitur (in illo loco:) panis & ficus, ut comedant pueri 2. Vers. 2. *Sicuti avis † errans*] Quæ

34. Vel: recessu seu migratione, Hebr. סילוק, confer. suprà Prov. c. 21. v. 9. n. 6.

35. Confer. quæ suprà ad Proverb. dict. c. 21. v. 9. n. 7. notata sunt.

* Vid. hic tract. Talm. Joma, fol. 87. a.

36. Prout Genes. c. 45. v. 27. habetur, ubi vide notas.

37. De quo Ezechielis c. 1. confer. hic v. 1. n. 4. & v. 2. h. c. n. 8.

38. Acrudes, homines plebeji, Hebr. עמי הארץ, de quo vid. suprà v. 1. h. c. n. 3.

39. Confer. suprà v. 2. h. c. Sign. *

40. De hoc vid. suprà dict. v. 2. h. c. n. 5. confer. & not. ad Hiob. c. 29. v. 4. n. 3.

1. Sive: caricæ, Hebr. קצימות, de cujus vocis significatione vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 2102.

2. Prout 2. Sam. c. 16. v. 2. habetur.

† Conf. hic tract. Talm. Maccot, fol. 11. a.

Quæ vagatur, & sicuti hirundo, quæ redit ad nidum suum, sic maledictio gratis (seu frustra prolata) ei 3. eveniet, qui illam ore suo protulit, דרור est avis, quæ vernaculè vocatur: arondelle, 4. appellatur autem דרור, quoniam דרה i. e. habitat in domo, sicuti in agro. 5. Vers. 3. *Flagellum equo*] Paratum est, etiam virga præparata est tergo stolidorum, i. e. poenæ præparatæ sunt improbo. Vers. 4. *Ne respondeto * stolido*] Verbis contentionis & jurgii, ne ei similis fias. Vers. 5. *Responde stolido*] Qui venit, ut te seducat ad cultum idololatriæ & notam ei fac stultitiam suam. Eod. vers. 5. *Ne sit sapiens in oculis suis*] Ratio duorum istorum versuum 6. exponitur in ipsis illis (versibus, nimirum:) ne respondeto (stolido) ea in re, per quam ei similis evaderes, si ei responderes; responde autem stolido ea in re, in qua, si non responderes, ipse sibi sapiens videretur. Vers. 6. *Detruncans pedes, violentiam bibit*] Is, qui mittit verba per stolidum, truncat pedes nunciorum multorum redeundo ac mittendo, 7. ut rectificet id, quod primus (nuncius †) perverterat, quem ille ab initio miserat. Eod. vers. 6. *Ac bibit violentiam*] Quoniam socius ejus ei irascitur propter missionem stolidi. Vers. 7. *Elevatæ sunt coxæ à claudo*] (Istud דליו significat hîc:) גבהו i. e. elevatæ, sicuti (in illo loco:) דליו i. e. tolluntur 8. oculi mei, (sensus istius loci est:) crura uniuscujusque hominis videntur claudo altiora, quam sua; est autem res ista parabola in ore stolidi, qui istud dicit de studio sapientiæ, quomodo (inquiunt stolidi,) nos venimus ad discendam sapientiæ? separata illa est & altè remota à nobis, parabola dicit: altiora sunt (aliorum) crura, quàm claudi. 9. Vers. 8. *Infunda*] (Vox מרגמו significat) linguâ vernaculâ: frondola, 10. quoniam lapis, qui in-

Iii ii 2

illa

3. Hebr. לו, sic Commentator noster Masoram secutus hic legit & exposuit, in textu sacro habetur לא i. e. non (eveniet,) conf. not. ad Ps. 139. v. 16. Sign. †

4. Sic exprimo hic ארור דלע (nam ita legendum puto,) vel ארור נדילא prout in Msto 1. habetur, Latine: hirundo, conf. not. ad Levit. c. 25. v. 10. n. 30. & 31.

5. Prout habetur in tract. Talm. Beza, fol. 24. 1. alleg. Buxt. in Diction. Hebr. voc. דרור.

* Conf. tract. Talm. Schabbat, fol. 30. b. & Bava mezia, fol. 84. a.

6. Nempè v. 4. & v. 5. h. c.

7. Id est: crebris ac sæpè iteratis missionibus quasi detruncat pedes nunciorum multorum,

qui rem ritè peragant, quam stolidus missione sua corruerat ac perverterat.

† Hebr. השלח, sic in Msto 1. hic additum reperitur, ubi locus iste sic legitur: להקין מר שער השלח הראשון i. e. ut emendet id, quod perverterat nuncius primus.

8. Vel: elevati sunt, Ita juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, quod Esai. c. 38. v. 14. habetur, alii aliter interpretati sunt, conf. D. Maji Theol. Jud. Loc. 9. §. 5. p. 160.

9. Sic secundum Raschi mentem locum istum vertere volui.

10. Ita hic exprimo מרגמו fortè legendum: פרוג

illa (funda) ligatur, non subsistit ibi, nam (ibidem) stat, ut emittatur; sic honor, qui stolido præbetur, non est stabilis; Rabbinus nostri id exposuerunt de illo, qui docet legem discipulum, qui non est idoneus, quod ille similis sit ei, qui projicit lapidem ad Markolis. 11. Vers. 9. *Spina veniens in manum ebrii*] Sicuti spina, quæ manui ebrii adhæret; ita parabola, de qua dicitur infra, adhæret ori stolidorum, ut eis sit tanquam spina & vespres dolorem adferens; sed quænam est ista parabola? (nempè:) Vers. 10. *Magnus format omnia*] Sanctus ille Benedictus creavit omnia atque judicat omnes, tam stultum, quam sapientem, (quocircà) non opus habemus (inquiunt stolidi,) ullâ sapientiâ. Eod. v. 10. *Et mercedem dans stolido*] Non (facit Deus,) sicuti homo mortalis, qui non dat mercedem, nisi illis, qui sedulò operantur, nec mercede conducit, nisi eos, qui strenuè navant operam; at Sanctus ille Benedictus creat omnia ac mercede conducit stolidos atque mercedem dat viatoribus, qui nullum faciunt opus; 12. est autem Medrasch Aggadah (i. e. expositio mystica sive allegorica verborum istorum:) וְשׁוֹכֵר כֶּסֶל (nempe, quod verbum שׁוֹכֵר hîc) significet (idem, quod in illo loco:) וַיִּסְכְּרוּ i. e. & clausi fuerunt fontes abyssi, 13. ut & (in illo loco:) qui faciunt שָׂכָר i. e. clausuram; 14. ut sensus sit: Sanctus ille Benedictus claudit sydus orionis 15. quod ministerium obit in diebus calidis à (mense) Tisri 16. & deinceps, atque ab isto tempore istud (sydus) claudit ac prohibet omnes, qui mare navigant, ne in eo vela faciant usque ad Pascha, in verbis R. Mosi vidi (expositionem verborum istorum:) magnus format omnia 17. nem-

11. Hebr. מַרְקוֹלִים, sic Judæis vocatur Mercurius, S. Hieronymi quoque translatio hic habet: in acervum Mercurii, sensus hujus loci est, quod perinde sit, ac si talis cultum idolatricum committeret, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1263. & fol. 2472. med. vid. & not. ad Deuteron. c. 12. v. 30. it. Dan. Huet. Demonstr. Evangel. Propos. 4. c. 14. §. 6. pag. 368. edit. Lips. & autor libri Gallici: Histoire des dogmes & des cultes &c. Part. 4. Traité 6. c. 4. it. tract. Talm. Cholin, fol. 133. a.
12. Hæc verba sunt stolidorum, de quibus in præcedentibus dictum fuit.
13. Prout Genes. c. 8. v. 2. habetur, confer. not. ad Esai. c. 19. v. 10. n. 24.
14. Sive: excipulum, nempe: locum, in quo concluduntur aquæ, vid. Esai. dict. c. 19. v. 10. ibique not. n. 23.
15. Hebr. כֶּסֶל, de quo sydere confer. Amos c. 5. v. 8. & Hiob. c. 9. v. 9. ibique not. n. 3. ut & ad Hiob. c. 38. v. 31. respicitur autem hac expositione ad verba: וְשׁוֹכֵר כֶּסֶל quæ hic in textu sacro habentur.
16. Hebr. תִּשְׂרִי, qui Septembri nostro respondet, de quo vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2667.

17. nempè: diviti multa sunt opera, &, si ille * mercede conducit stolidum ad opus suum, ecce ipse similis est ei, qui mercede conducit omnes viatores, qui vident depravationem operis, ut doceant, quomodo illud aptandum sit & quomodo ipse id facere debeat; sed expositio ista inanis est 18. nec huic convenit loco. Vers. 15. *In olla*] (Istud **בצלח** hinc significat:) in ahenum 19. calidum indit manum suam propter frigus. Vers. 16. *Reddentes rationem*] i. e. Sapientes. Vers. 17. *Prebendit aures canis*] Ille, qui transit, ut ingerat se liti non suæ, ecce ille est, veluti is, quiprehendit ** aures canis, qui scil. ansam dat, ut ipsum mordeat sine causa. Vers. 18. *Tanquàm insaniens*] Tanquàm is, qui fatigat se, 20. ut jaciat scintillas igneas, (vox: **יִקִּי** hinc significat,) sicuti (in illo loco:) **וּבְיָקוֹרִי** i. e. & in scintillis (seu flammis, quas) succendistis, 21. à linguâ Syriacâ (quâ dicitur:) **יִקִּי דִּינֹר** i. e. scintillæ igneæ, alia explicatio (vocis:) **יִקִּין**, (nempè, quòd significet linguâ vernaculâ:) fronsiles, 22. à significatione, (quæ habetur in illo loco:) lapides fundæ, 23. sic quoque in Gemara: **יִקִּתָּא** i. e. malleolus 24. defuit *** nobis, (sequitur hic in textu sacro: & jaculatur) sagittas atque lethalia. Vers. 19. *Sic aliquis decipit*] (Verbum **רָמָה** hinc significat:) **מִפְתָּרָה** i. e. decipit atque seducit proximum suum à viis vitæ ad vias mortis, & quando iste (proximus scil.) sentit, quòd ille seducat, ipse dicit: jocor ego. Vers. 20. *Cùm defecerint ligna*] Ac si † diceret: duæ istæ res sunt sibi similes, (nempè:) sicuti deficientibus lignis extinguitur ignis; ita, dum non est susurro linguæ maledicæ, qui inter se committit

lil ii 3

25. vi-

17. Hebr. כל מחולל רב, quæ verba hic in textu sacro habentur.
- * Verba ista: &, si ille mercede &c. usque ad: sed expositio ista, absunt hic Hebræo à Msto 1.
18. Hebr. רַק דָּוָא, simili ferè phrasi utitur Isaac. Abarbenel. in quæstione tertia capiti primo Jeremiæ præmissa, fol. 97. col. 3. med. ubi habetur, quòd expositio illa sit מלח מלי i. e. insipida sine sale, insulsa.
19. Sive: in pelvim Hebr. בַּחֲרָה de qua voce vid. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 984. confer. & suprà not. ad Proverb. c. 19. v. 24. n. 17. & 18.
- ** Hebr. כְּאֶחָד, confer. Raschi not. ad Hiob. c. 2. v. 3. n. 2.
20. Hebr. מִתְּלֵהָ, est hæc expositio verbi מִתְּלֵהָ, quasi esset à radice לָאָה, i. e. laboravit, defatigatus est, confer. not. ad Genes. c. 47. v. 13.
21. n. 23. & Buxtorf. Diction. Hebr. verb. לָהָה.
22. Sic exprimere possis: פְּתוּחַ לֵאשׁ, Latine: fundæ, vel jacula fundis emissa, vid. quæ suprà ad v. 8. h. c. n. 10. notata sunt, in Msto 1. hic legitur פְּתוּחַ לֵאשׁ quod reddi potest: frondola.
23. Sicuti Zachar. c. 9. v. 15. habetur, ubi vide notas, n. 33.
24. Vel: sagitta ignea, seu, telum igneum fundâ emissum, conf. quæ ad Esai. dict. c. 50. v. 11. n. 10. notata sunt.
- *** Vel: discidit, dirupit nos, nam & sic ista: פָּסִיק לֵן vertere possis.
- † Verba ista: ac si diceret &c. usque ad: sicuti deficientibus, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

25. viros contentiosos, sedatur jurgium. Vers. 21. *Carbo ad prunas & ligna ad ignem*] Pruna ignea facta est ad accendendum * prunas extinctas; 6. atque ligna ad succendendum ignem facta sunt, & vir contentiosus ad inflammandum jurgium. 27. Vers. 22. *Tanquam contudentium*] (Istud **מתלהמי**) significat: **מתלהמי** i. e. inter se pugnantium; 28. Rabbinii autem nostri exposuerunt (istud:) **כמתלהמי** (quod idem sit, ac:) **כמת להם** i. e. tanquam mors eis (ut sensus sit:) verba obrectatorum fuerunt eis tanquam mors. ** Eod. vers. 22. *Penetrabilia ventris*] Hæc est mors ex morbo hydropico. 29. Vers. 23. *Obducta testæ*] Sicuti scorix argenti, quæ adhærent testæ, in qua illud conflatur, unde vas redditur splendidum ac si esset argentum; sed nulla in eo est utilitas, sic sunt Eod. vers. 23. *Labia persequentia & cor malum*] i. e. (Labia,) quæ persequuntur homines, ut eos seducant verbis blandis, *** quique loquuntur aliud ore, aliud corde (cogitant.). Eod. vers. 23. *Et cor malum*] Videntur quasi amici, sed sunt inimici; (verbum:) **דולקיות** (hîc accipitur) sicuti (in illo loco:) **דלקת** i. e. persecutus es me. 30. Vers. 24. *Alium se simulat osor*] Sermone suo alium se simulat osor, ne illum agnoscant (homines,) quod ipse sit osor, (istud:) **ינכר** (hîc significat linguâ vernacula:) desco- gnoist. 31. Vers. 26. *Tegit † odium*] Qui facit opera sua in tenebris eaque te- git solitudine, 32. **משאון** hîc significat **שואן** 33. i. e. qui obtegit rem, quam San-

25. Qui commiscet vel inflamat, id enim ver-
bum **המסכת** hic significat, de quo vid. Buxt.
Lex. Chald. fol. 1473. conf. & n. sequ. 27.

* Hebr. **להבעיר**, sic in Msto 1. hic legitur, & qui-
dem rectius, quàm in hætenus vulgatis edi-
tionibus habetur: **להעביר**, mendosè.

26. Hebr. **עוממה**, vid. Raschi not. ad Exod. c.
9. v. 8. Sign. * atque Buxtorf. Lexic. Chald.
fol. 1625.

27. Conf. hic, quæ ad v. præc. 20. h. c. n. 25.
notata sunt.

28. Conf. suprâ Proverb, cap. 18. vers. 8. ibique
Sign. *

** Hebr. **במיתה**, sic in Msto 1. hic habetur, quam
lectionem, uti sensui convenientiorem, hic
potius secutus sum, quàm **למיתה** i. e. in mor-
tem, prout in vulgatis editionibus legitur,
quamvis & ista lectio commodam recipiat
explicationem.

29. Vide, quæ suprâ ad Prov. c. 20. v. 29. n. 15.

notata sunt.

*** Hebr. **בחלקות**, in Msto 1. pro eo legitur:
בחלקלקות i. e. blanditiis, res eadem est.

30. Sicuti Genes. c. 31. v. 36. habetur, ubi vide
not. 33. conf. & not. ad Ps. 7. v. 14. n. 18.

31. Ita hic reddere possis: **דִּיטְקִינִי שֵׁט**, Latine:
simulat, hodiè Galli dicunt: contrefaire,
quod Latini: simulare vel fingere, in Msto 1.
hic legitur **דִּיטְקִינִי שֵׁט**, quod exprimi poterit:
descognoistre.

† Conf. hic tract. Talm. Sota, fol. 9. a.

32. Id est: caligine, quasi densa nube obtegit,
conf. Raschi not. ad Proverb, c. 1. v. 27. sen-
sus est: qui clâm perpetrat opera mala, conf.
n. sequ. 33. & D. Wagenf. Sota, p. 129.

33. Id est: densa nubes, prout exponitur in no-
tis ad Ps. 148. v. 8. n. 4. aliàs: vastitas, à rad.
שאר, sic Commentator noster h. loc. derivat;
alii à **נשא** i. e. decepit, unde verterunt: dece-
ptio.

Sanctus ille Benedictus odio habet, tandem Deus revelabit malitiam ejus in congregatione, ut cognoscant (homines,) quod ipse sit improbus. Vers. 27. *Qui fodit foveam*] Sicuti (fecit) Bileam, qui Balako dedit consilium, ut ad peccandum induceret Israëlitas ac fecit, ut ex illis viginti quatuor millia caderent 34. venitque ad Midianitas, ut mercedem suam exigeret; 35. sed ab Israëlitis (ibi †) interfectus est. 36. Eod. vers. 27. *Et qui volvit*] Ac si diceret: tandem is, qui constituit offendiculum, ipse in eo offendet. * Eod. vers. 27. *Et qui volvit lapidem*] Qui volvit illum à loco ad locum, ut in eo impingant homines; Aggadah (i. e. explicatio mystica seu allegorica) id exponit de Abimelecho, qui septuaginta fratres suos interfecerat super lapidem unum; 37. sed tandem ipse occubuit per (jactum) lapidis, dicitur enim: & jecit mulier, quædam fragmen molaris (lapidis) ac fregit cranium ejus &c. 38. Vers. 28. *Odit, quos attriturus est*] Is, qui locum dat linguæ maledicæ, odit eos, qui attriti sunt sub se, sic enim propter linguam maledicam persecutus est Saul Davidem atque interfecit (sacerdotes atque incolas urbis) Nob. 39. Eod. vers. 28. *Et os blandum*] Os blanditiarum (vel lubricitatum.) Eod. vers. 28. *Facit impulsione*] Facit depulsionem, dum repellit discipulum suum 40. à Sancto illo Benedicto.

CAP. XXVII.

Vers. 1. *Ne gloriaris*] (Istud: אל תתהלל hîc significat:) אל תתפאר i. e. ne te jactes nunc de re, quæ crastino die futura est, nescis enim, quid eventurum sit hodie, 1. forsitan hodie accidet aliquid mali, quod abolet cogitationes de die crastino. Vers. 3. *Et pondus*] (Vox נטר hîc significat:

ptionem, confer. hic suprâ not. ad Prov. c. 1. v. 27. n. 23. it. Michlol Jophi & Amama not. ut & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 109. a. circa fin.

34. Prout Numer. c. 25. v. 9. habetur.

35. Conf. hic not. ad Numer. cap. 31. v. 8. & ad Ecclesiast. c. 10. v. 14. Sign. *

† Hebr. טו, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

36. Sicuti Numer. dict. c. 31. v. 8. habetur, ubi vide Raschi not.

* Observatio five annotatio ista abest hic in Hebræo à Msto 1.

37. De quo vid. Judic. c. 9. v. 5.

38. Vid. Judic. dict. c. 9. v. 53. ibique Raschi not.

39. Prout 1. Sam. c. 22. v. 18. & 19. habetur:

40. Sic מן קבלו hic interpretor, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1955. & Lightfoot. ad Matth. c. 26. edit. Lips. cæterum annotatio ista Raschiana abest hic in Hebræo à Msto 1.

1. Conf. not. ad Ecclesiast. c. 10. v. 14. n. 37.

cat:) נשם i. e. onus. * Eod. vers. 3. *Sed ira ** stulti*] Quâ stolidus ad iram provocat Sanctum illum Benedictum, & causam dat, ut ille irascatur mundo. Vers. 4. *Et inundatio iræ*] Et quis stabit coram Zelotypia æmuli (seu invidi) atque vindicantis. Vers. 6. *Et crebra*] (Dictio נעתרות hic significat) magnitudinem, 2. sicuti (in illo loco:) והעתרות i. e. & magnificastis vos contra me. 3. Vers. 7. *Calcat favum*] (Verbum תבוס significat:) calcat † pede, sicuti (in illo loco:) יבוס i. e. conculcabit insurgentes contra nos. 4. Eod. vers. 7. *Omne amarum (est) dulce*] Omnis res amara est ei dulcis, poterit istud exponi de studio legis, (ut sensus sit:) qui ostendit seipsum tanquam saturum, dum non desiderat verba legis desiderio animæ, is calcat favum i. e. etiam sensus (sive rationes,) quæ rectè compositæ sunt 5. animo, non reputantur (seu æstimantur) ab illo; at, qui desiderat illam (legem Divinam,) ei res, quæ etiam cum amaritudine & labore ipsi eveniunt, dulces sunt. Vers. 8. *Quæ errat ** à nido suo*] i. e. Quæ abeundo vagatur; 6. sic (est) vir, qui errat à loco suo, i. e. discipulus sapientis, qui vagando recedit à studio (legis Divinæ,) nec redit ad illius lectionem. Vers. 9. *Unguentum & suffitus*] Odor olei balsami atque odor suffitus lætificant cor. Eod. vers. 9. *Et dulcedo amici ejus, magis, quàm consilium animæ*] Qui ad proximum suum accedit eique dulcia verba suppeditat, istud melius est, quàm id, quod anima ejus ipsi consulit; alia explicatio (verborum istorum:) & dulcedo amici ejus, (nempe:) qui rectificat opera sua, quæ sunt *** dulcia Sancto illi Benedicto, istud melius est ei, quàm id, per quod ipse implet desiderium cordis sui. Vers. 10. *Amicum tuum † & amicum*

* Conf. hic. not. ad Zephan. c. 1. v. 11. n. 19.

** Verba ista: sed ira stulti &c. usque ad: & inundatio iræ (v. 4. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

2. In Msto 1. hic additur: ומרוב i. e. & multitudinem, ut sensus sit: magna sunt & crebra oscula osoris, alii aliter interpretati sunt, conf. præ aliis Michlol Jophi & Amamæ not. h. loc. vid. & Prov. c. sequ. 28. v. 13. n. 28. it. tract. Talm. Taanit, fol. 20. a. & Sanhedrin, fol. 105. b.

3. Sicuti Ezech. c. 35. v. 13. habetur, ubi vide Rashi not. n. 10. conf. & Ejusd. not. ad Ezech. c. 8. v. 11. n. 7. 8 ac 9. in Msto 1. hic additur explicatio Gallica vocis ועתרות, nempe: אקרוש, quod exprimere possis: accroi-

stre, Latine: augere sive augmentum.

† Conf. hic tract. Talm. Bava kama, fol. 92. b. 4. Vid. Psalm. 44. v. 6. n. 5. & Psalm. 60. v. 14. n. 33.

5. Quæ rectè conveniunt ac quadrant menti, quæ animo hominis satisfaciunt eique placent, id enim verba ista על הלב hic significant.

** Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 56. b. & Chagiga, fol. 9. b.

6. Conf. not. ad Ps. 11. v. 1. n. 2.

*** Hebr. שדו, in Msto 1. pro eo legitur: שדו i. e. ut sint (dulcia &c.)

† Verba ista: amicum tuum &c. usque ad: & in domum fratris tui, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

cum patris tui] i. e. Sanctum illum Benedictum, qui vocatur amicus Israëlitarum. 7. Eod. vers. 10. *Et amicum patris tui*] i. e. (Deum,) qui amavit patres tuos. Eod. vers. 10. *Ne derelinquito*] Si verò dereliquisti (eum, ipse) adducet super te pœnam. Eod. vers. 10. *Et in domum fratris tui*] Ne spem reponito in filiis Esau & Ismaëlis, qui tibi propinqui sunt, 8. reperimus, quòd Israëlita, quando Babylonem in captivitatem abducebantur, dixerint illis, qui ipsos catenis 9. vinctos ducebant, rogamus vos, ducite nos per viam fratrum nostrorum, filiorum Esau & Ismaëlis; Ismaëlitæ autem illis obviam euntes cibos salitos adferebant & utres * (ventô) inflatos. 10. Eod. vers. 10. *Quam frater † longinquus*] Melius est, ut habitet inter vos ** ille, qui propinquus est eis, qui ipsum invocant, 11. quàm ut veniatis ad fratrem, qui remotus est, dicendo: advenient dies luctûs patris mei &c. 12. Vers. 11. *Sape, † fili mi*] (Verbum כח hîc significat:) כח i. e. sapiens evade, fili mi. Eod. vers. 11. *Et cor meum letifica*] Et tuô, cor meum, † lætare in te. *** Vers. 12. *Astutus videt malum*] Videt pœnam, quæ ventura est super terram & abscondit se ab illa, dum manum suam abstrahit à transgressione; stolidi autem non abscondunt se; sed transeunt per viam malam. Eod. vers. 12. *Et mulentur*] Et damnum patiuntur. Vers. 13. *Quoniam fidejussit pro extraneo*] Is, qui factus est fidejussor, causam præbet, ut judex dicat ei, qui mutuò dedit; accipe vestem ejus. Vers. 14. *Qui benedixit proximo suo*] Est, qui laudat proximum suum quotidie; benedictio autem mutatur in male-

7. Conf. suprâ not. ad Prov. c. 25. v. 17. n. 26.

8. Conf. quæ ad Esai. c. 21. v. 13. n. 24. notata sunt.

9. Hebr. בקולר, i. e. collari, vinculo colli, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 2051.

* Hebr. נפוחים, in Msto 1. postea adduntur ista: בושמע יתרו i. e. &c. (sic habetur) in Medrasch Tanchumæ ad (Sectionem illam:) & audivit Jethro, (hæc Sectio incipit Exod. c. 18. v. 1.)

10. Dum itaque Israëlita comedebant ac bibere volebant, accidit, ut apertò utris orificio, dum illud ori suo inferebant, ventus eorum viscera intraret & sic morirentur Israëlita, vid. not. ad Esai. c. 21. v. 13. n. 26.

† Confer. hic tract. Talm. Bava metzia, fol. 108. b.

** Hebr. בנחם, in Msto 1. postea additur: i. e. Sanctus ille benedictus, vid. n. seq. 11.

11. Intelligitur hic Deus, qui propè est omnibus, invocantibus eum, prout Psalm. 145. v. 18. habetur.

12. Invenitur hic Esavus, de quo vid. Genes. c. 27. v. 41.

† Conf. tract. Talm. Berachot, fol. 4. a. & Schabbat, fol. 14. b. it. Eruvin, fol. 21. b.

† Hebr. ואחתי לבי, forsitan pro ואחתי legendum; i. e. & cor meum (lætifica in te.)

*** Hebr. בך, in Msto 1. pro eo legitur: בו i. e. in eo.

maledictionem, dum (enim homines) de illo dicunt, quòd ipse sit liberalis¹³,
 circa facultates suas atque dives, & quòd omnes ad illum veniant & ab ipso (pe-
 cuniam) petant, regia potestas adversus illum concitatur, ut ab eo facultates
 exigit, sic exponitur in tractatu Talmudico: Erachin, ¹⁴. præterea est in Me-
 drasch R. Tanchumæ, (quòd istud exponi possit) de Bileamo, qui benedixit
 Israëlitis voce magna, dicitur enim: וישן i. e. & protulit parabolam suam &c.
¹⁵. ubi (verbum וישן) significat exaltationem vocis; sed ipse tandem consilium de-
 dit (Balako,) ut illos (Israëlitas) ad peccandum induceret. Vers. 15. *Stilla*
continua] (Vox רלה hîc significat) pluviam, † quæ stillat de tecto in domum
 & molestiam affert incolis domus. ¹⁶. Eod. vers. 15. *In die imbris vehementis*]
 (Verbis istis: יום סגריר significatur) dies imbris vehementis, dum omnes
 נסגרי i. e. includuntur in domibus suis. Eod. vers. 15. *Et mulier con-*
tentiosa similis est] Ambæ istæ res sibi sunt similes. Vers. 16. *Qui abscondit*
eam, abscondit ventum] Is, qui cogitat cohibere illam à scortatione sua, ille
 abscondit ventum, i. e. sicuti ventus abscondi nequit; ita illa non poterit ab-
 scondi (ac prohiberi, quo minùs scortetur.) Eod. vers. 16. *Et oleum dextræ*
ejus vocabit] Vocat is lepram, ut ille super se veniat, donec eam (mulierem
 contentiosam) expellat, non secus, atque is, qui leprâ percussus fuit, munda-
 tur oleo, (quod imponitur) pollici manus ejus dexteræ. ¹⁷. Vers. 17. *Acu-*
*it * faciem socii sui*] (Istud: יחר i. e. acuit, (sensus
 est:) discipuli sapientum acuunt alter alterum in constitutione. ¹⁸. Vers. 18.
*Comedet fructum ** ejus*] Sic is, qui custodit dominum suum, honorabitur
 & comedet fructum actionum suarum. ¹⁹. Vers. 19. *Sicuti aque*] Illæ * facies,
 quas tu in illis videndas exhibes, tibi representant; ita (est) cor hominis ho-
 mini,

¹³. Hebr. ויהן, de qua voce confer. not. ad Amos
 c. 4. v. 4. n. 10. it. not. ad librum Prec. Jud.
 part. 2. p. 14. b. med. & p. 243. b. circa fin.

¹⁴. Hebr. ויהן, est is liber quintus partis quintæ
 Operis Talmudici, agens de æstimatione ea-
 rum rerum, quæ Deo devotæ & promissæ
 sunt, vid. Erachin, fol. 16. a.

¹⁵. Prout Numer. c. 24. v. 3. habetur.

† In Misto i. habetur pluralis: גשמים הנוספים
 i. e. imbres, qui stillant, eaque lectio conve-
 nit verbo pluralis numeri, quod hic sequitur,
 nempe: ויסתרו i. e. molestia afferunt, confer.
 tract. Talm. Jevammot, fol. 63. b.

¹⁶. Vide, quæ suprâ ad Proverb. c. 19. v. 13. Sign.

** notata sunt.

¹⁷. Vid. hic Levit. c. 14. v. 28 ut & præ aliis A-
 mamæ not. h. loc.

* Confer. tract. Talm. Taanit, fol. 7. a.

¹⁸. Nempe: Juris Divini, sive in traditione
 ac decisione, Hebr. בהלכה, dum scil. ipsi inter
 se disputant de constitutionibus ac decisio-
 nibus juris, confer. hic not. ad librum Prec.
 Jud. part. 1. pag. 115. a. princ.

** Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 57. a. & E-
 ruvin, fol. 54. a.

¹⁹. Confer. hic Raschi not. ad Numer. c. 27. v. 16.

* Hebr. ויהן, in Misto i. postea sic legitur:

ויהן

mini, socio ejus, i. e. prout aliquis deprehendit, quòd socius ejus ipsum amet; sic ille ostendit ei ** faciem (suam.) Vers. 20. *Sepulchrum *** & perditio non saturantur*] Quò minùs recipiant intrà se improbos; sicuti oculi hominis improbi non saturantur, quò minùs ipse peragrandò sectetur pravam concupiscentiam & desiderium suum impleat. Vers. 21. *Fusorium vas*] (Vox *מצרף* significat) vas, quod fit ad conflandum argentum, 20. & *הכור* i. e. catinus fit ad explorandum aurum. Eod. vers. 21. *Et vir*] Conflatur atque reputatur juxtà laudationem ejus, i. e. juxtà id, quod homines aliquem laudant quoad actiones ejus bonas, probatur ipse multis (seu multitudini ac populo,) tam bonus, quàm malus. Vers. 22. *Triticorum contusorum*] (Vox *הריפות* significat) tritica contusa 21. in mortario, (dictio:) *מכתש* (significat Chaldaicè:) *מסיתא* i. e. mortarium, linguà vernaculà: mortier, 22. *בעלי* est vernaculè: mortrau, 23. nam, quoniam *מערין* i. e. elevant illud (pistillum) atque eò continuè percutiunt, vocatur *עלי*. Vers. 23. *Vultum pecoris tui*] Ne sint vilia in oculis tuis (pecora tua,) ut illa cognoscas semper (& prospicias,) quid illis opus sit. Vers. 24. *Quia † non in seculum (erit) robur*] Nam si dives es argentò & aurò, forsitàn istud non semper permanebit, quocircà ne spernas res parvas, quas habes. Vers. 25. *Apparuit gramen*] Quando apparebit gramen tempore (mensis) Nisan, 24. & conspicietur herba & colliguntur gramina ad germinandum, tunc benè tibi erit, quando erunt vellera. Vers. 26. *Ovium ad vestitum ‡ tuum & pretium agri*] Æquabunt tibi hirci, poteris enim comedere (eorum) carnem & vendere (illorum) pelles. Vers. 27. *Et sufficiet*] Alimentum tuum. Eod. vers. 27. *Ad cibum tuum * & ad cibum familiæ tuæ*] Sufficiet in lacte caprino, ecce interpretationem istius (loci;) sed parabola (quoad verba ista:) vultum pecoris tui,

Kkk kk 2

tui,

לפנים הנראין מתוך המים i. e. faciebus, quæ videntur ex aquis.

** Hebr. *מראה לו פנים* in Msto 1. pro his legitur: *אוהבהו* i. e. amat illum.

*** Vid. tract. Talm. Tamid, fol. 32. b.

20. Confer. hic, quæ suprà ad Proverb. c. 17. v. 3. Sign. ** notata sunt.

21. Confer. hic not. ad 2. Samuel. c. 17. v. 19. n. 12. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 879. it. tract. Talm. Ceritut, fol. 11. a. & Sota, fol. 42. b.

22. Sic exprimo *מורט'ו* seu *מורט'ו*, uti in Msto 1. hic habetur, Latinè: mortarium.

23. Ita hic reddere possis, *מורט'ו*, fortè legen-

dum *מארט'ו* marteau, Latine: malleus, hodiè Galli pilon vocant, quod Latini: pistillum, confer. not. ad Psalm. 12. v. 7. n. 11. & n. 11. in Msto 1. etiam hic legitur: *פילון*, pilon.

† Confer. tract. Talm. [oma, fol. 37. a. & Sanhedrin, fol. 7. b.

24. Is Martio nostro ferè respondet.

‡ Vid. tract. Talm. Chagiga, fol. 13. a. & Cholin, fol. 84. a.

* Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 57. a. & Cholin, fol. 84. a. it. Berachot, fol. 6. b.

tui, ²⁵. est hæc: doctor, qui præfectus est coetui (auditorum,) ferat illos in sinu suo cosque leniter deducat, quoniam non semper (erunt) divitiæ, ²⁶. & propterea comedat fructus; fors autem ipsa subsistat; (verborum autem istorum:) apparuit ²⁷. gramen, (hæc est parabola:) quando diffundent sese de illo (doctore) rumores ²⁸. atque lex per ipsum magni fiet, tunc oves erunt ad vestitum ejus, ²⁹. i. e. discipuli erunt ei in nominis celebritatem & ad vestitum laudis ac gloriæ.

CAP. XXVIII.

Vers. 1. *Fugiant, nec est, qui persequatur improbum*] Fugiant improbi, † quando veniet eorum exitium, accidunt per rem levem sine persecutore. Eod. vers. 1. *Justus autem*] Fortis est corde in Domino. Eod. v. 1. *Quasi leo*] Qui confidit in robore suo. Vers. 2. *Propter peccatum terræ multi (sunt) principes ejus*] Hæc enim est pœna terræ, quod, cum multi sint principes ejus; tamen nemo eis obtemperat. Eod. vers. 2. *Ubi autem (est) homo prudens*] Et propter hominem prudentem prolongatur (sive differtur) pœna, ne illa veniat. Vers. 3. *Vir pauper*] Judex populi terræ. 1. Eod. vers. 3. *Qui opprimit tenues*] In judicio, qui non est lentus 2. in judicio, ecce iste est, sicuti pluvia, everrens agrum nec producit fructus, (verbum) סוּחָה (significat:) inundans (sive everrens,) sic quoque in Mischna (habetur:) נִסְחַחַהּ i. e. inundatus est ager tuus, 3. sic etiam (in illo loco:) נִסְחָהּ i. e. inundatur (quisque) robustorum tuorum 4. i. e. inundantur, vacillantque & cadunt. Vers. 5. *Viri improbi non animadvertunt † judicium*] Non adjiciunt illi animum ad pœnam quæ ventura est, ut illam considerent & revertantur à via sua atque servantur. Eod.

25. Quæ verba v. 23. h. c. habentur.

26. Vid. v. 24. h. c.

27. Quæ verba v. 25. h. c. habentur.

28. Hebr. מְשֹׁמֵם, auditus, i. e. fama ac nominis celebritas, conf. suprâ not. ad Prov. c. 1. v. 5. n. 7. & ad Prov. c. 4. v. 7. Sign. ***

29. Prout v. præc. 26. h. c. habetur.

† Verba ista: fugiant improbi &c. usque ad: justus autem, absunt hic in Hebr. à Misto 1.

1. Hebr. מִי יֵאָמָר, quis ita dicatur, vid. suprâ not. ad Prov. c. 22. v. 7. n. 5. & ad Prov. c. 25. v. 1. n. 3. it. ad Dan. c. 11. v. 33. n. 42.

2. Hebr. מְלֵאךְ id est: qui non lentè, confide-

ratè ac maturò consiliò causam, in judicium deductam, ponderat, conf. not. ad Deuteron. c. 2. v. 27. n. 55. & Buxt. Lex. Chald. fol. 1283. it. not. ad c. sequ. 29. v. 4. n. 2. in Misto 1, pro מְלֵאךְ legitur: מְלֵאךְ i. e. purus insons. 5.

3. Prout habetur in Ketubh. fol. 12. alleg. Buxt. in Lex. Chald. fol. 1455. conf. & not. ad Jerem. c. 46. v. 15. n. 8.

4. Prout Jerem. dict. c. 46. v. 15. habetur, ubi vide not. n. 7. & 9.

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 7. b. & Megilla, fol. 6.

Eod. vers. 5. *Quærentes autem Dominum animadvertunt omnia*] Tàm bonum, quàm malum, (vox:) **טפשו** linguâ vernaculâ (hîc significat:) justice, s. sic exposuit R. Tanchuma de generatione diluvii. * Vers. 6. *Melior est pauper*] Etiam pauper, qui est in lege. 6. Eod. vers. 6. *Et ambulat in integritate sua*] i. e. In bonis operibus. Vers. 7. *Qui autem semet associat commensatoribus*] Qui sibi associat stolidos (istud **רועה** ** hîc) significat: socios (sive amicos.) Vers. 8. *Qui auget substantiam suam *** usurâ ac fœnore, (is congregabit illam) ei, qui beneficus est erga pauperes*] i. e. Qui potestate præditi sunt, audiunt de illo, quòd ipse divitias corraferit (usurâ ac fœnore,) auferunt itaque & divitias suas & per illas ædificant pontes viasque reparant, hæc est benignitas illa erga pauperes, sic exposuit R. Tanchuma. Vers. 10. *In foveam suam*] (Istud **בשחיתו**) habet significationem **שחת** i. e. foveæ. Vers. 11. *Vir dives & pauper prudens*] Textus iste loquitur de doctore & discipulo, nam discipulus per-vestigat (& scrutatur) & per illum doctor fit sapiens. 7. Vers. 12. *Per-vestigatur homo*] Per-vestigatur ille omnibus speciebus occasionum. 8. Vers. 13. *Qui verò fatetur ⁊ relinquit*] Qui fatetur peccata sua eaque derelinquit, ne ad illa ampliùs revertatur. 9. Vers. 14. *Qui jugiter * pavet*] Qui metuit poenam & propterea se removet à transgressione. 10. Vers. 15. *Leo rugiens*] Est illis. Eod. vers. 15. *Et ursus ** discursans*] **נהיטה** i. e. rugitus (convenit) leoni & **שקיקה** i. e. murmuratio 11. urso, ambo significant clamorem, 12. Vers. Kkk kk 3 16.

5. Sic exprimo hic **וַיִּשְׁמְרוּ**, prout etiam in Msto 1. habetur, conf. quæ ad Esai. c. 32. v. 7. n. 15. notata sunt, item suprâ ad Prov. c. 19. v. 28. Sign. **

* Id est: de hominibus antediluvianis, qui per diluvium deleti fuerunt.

6. Scil. Divina, i. e. qui non adeò excellit in studio legis Divinæ.

** Sic in Msto 1. vox ista addita reperitur.

*** Conf. tract. Talm. Bava metzia, fol. 70. b.

7. Dixit Rabbi quidam: multa didici à doctorebus meis, plura à sociis meis; sed omnium plurima à discipulis meis, sic in notis ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 115. a. princ. ubi vide sis i. ebraea.

8. Id est: inquiritur in eum ejusque bona omnis generis prætextibus & occasionibus nihil habet, quod tutum sit, sed omnia disquiruntur & diripiuntur, sic ex Aben Ezra explicat Mun-

sterus in notis h. loc. conf. & not. ad 2. Paralip. c. 29. v. 34. n. 28.

† Vid. tract. Talm. Taanit, fol. 16. a. & Joma, fol. 86. b.

9. Nam, qui fatetur nec tamen relinquit, perinde est, ac si semet lavet **וַיִּשְׁרַץ בִּידוֹ** i. e. & reptile immundum manu sua teneat, prout in Raschi notis ad Thren. cap. 3. v. 41. habetur, conf. not. ad Esai. c. 55. v. 10. n.

* Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 60. a. & Gittin, fol. 55. b.

10. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 104. b. med.

** Vid. tract. Talm. Megilla, fol. 11. a.

11. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui; alii aliter verbum **שִׁקָּק**, quod hic in textu sacro habetur, interpretati sunt.

12. Confer. hic Raschi not. ad Esai. c. 33. v. 4. n. 7.

16. *Princeps, carens prudentiâ*] Quoniam ille caret prudentiâ, ideò multiplicat oppressiones, ipse enim non advertit animum ad vitam suam; 13. sed multiplicat oppressionem, nam ecce, qui odit quæstum, prolongabit vitam. 14. Vers. 17. *Homo oppressus *** propter sanguinem hominis*] Is est, qui ad peccandum inducit proximum suum, & perit propter ipsum anima. 15. Eod. vers. 17. *Ad foveam usque fugiet*] Ut auxilium quærat & in ea expiationem inveniat; Eod. vers. 17. *Sed non sustentant eum †*] E cœlo, ut ei facultas detur pœnitentiam agendi, 16. ne iste (seductor pœnitens) sit in Paradiso; discipulus autem ejus in gehenna, sic exponitur in tractatu Talmudico: Joma. 17. Vers. 18. *Concidet in uno*] In malo uno nec ulla (datur) casui ejus resurrectio. * Vers. 19. *Sariabitur paupertate*] (Dictio שרית hic significat) paupertatem. Vers. 20. *Et fidelis*] Qui dat decimas suas fideliter nec quidquam ex re subtrahit, id Sanctus ille Benedictus videt eique multiplicat benedictionem. 18. Eod. vers. 20. *Qui autem festinat ad ditescendum*] Qui premit horam (i. e. antè tempus festinat,) ut ditescat ex rebus pauperum. ** Vers. 21. *Prævaricabitur vir*] Qui pervertit judicium. Vers. 22. *Accelerat ad substantiam*] Festinat ad multiplicandum substantiam & subtrahit (aliquid) de oblationibus atque decimis suis. Eod. vers. 22. *Quòd inopia ei sit eventura*] Inopia eveniet ei, quoniam maledictio immittetur in opera manuum ejus. Vers. 23. *Qui corripit ‡ hominem &c.*] Propter transgressionem, quas ille commisit, quique illum abstrahit ab istis (transgressionibus.) Eod. vers. 23. *Posteà gratiam*] Post id

13. Scil. ut illam prolonget, sicuti ille, qui odit quæstum, uti mox sequitur, vid. n. seqv. 14. nonnulli post vocem מעשקו i. e. oppressiones, addendam putant particulam: ימות i. e. morietur, ut sensus sit: & qui multiplicat oppressiones, morietur, vid. Abarben. ad 2. Reg. c. 8. v. 16. fol. 279. col. 3. princ.

14. Sicuti in fine istius versus habetur, confer. n. præced. 13. h. vers.

*** Vid. tract. Talm. Joma, fol. 87. a.

15. Confer. hic not. ad librum Prec. Ind. 'part. 1. pag. 113. a. fin. ubi eadem, quæ hic, habentur.

† Usque ad diem mortis ejus, Hebr. עד יום מותו, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

16. Ejusmodi quippe hominibus propter magnitudinem peccati אין הק"בה מספיק לעשות i. e. non concedit Deus, ut pœnitenti-

am agant, prout D. Wagensel. in Sot. pag. 1044. n. 8. ex Baal Chasidim Num. 19. adducit.

17. Et quidem fol. 87. a. alleg. eod. D. Wagensel. in Sota, p. 1043. n. 8.

* Galli dicunt: la cheute sans ressource, justus autem, licet septies cadat; tamen resurgit, vid. supra Prov. c. 24. v. 16.

18. Conf. infra v. 22, h. c. n. 19.

** Non erit insons sive impunis, Hebr. לא ינקר, sic in Msto 1. ex textu sacro hic additum reperitur; in eodem posteà adduntur ista: ועל פת שור פרומה i. e. (v. 21. h. c.) & propter frustum panis] quod valet obolum (prævaricabitur.)

‡ Conf. hic tract. Talm. Tamid, fol. 18. a.

id tempus gratiam inveniet in illius oculis magis, quàm isti, qui blandiuntur linguâ; reperimus in Bereschit rabba, ubicunque dicitur: אחרִי i. e. postea, ibi est separatio; (ast ubi dicitur:) אחר, ibi est conjunctio, 19. in Tanchuma *** ad אלהִהּ הִרְכִּירִי 20. verba ista: qui corripit hominem post me, 21. sic exponuntur: is fuit Moses, qui corripuit Israëlitas, ut sequerentur Sanctum illum Benedictum, nam (Israëlita) vocantur grex hominum, dicitur enim: homines estis; 22. atque de illo (Mose scil.) dicitur: invenisti enim gratiam in oculis meis; 23. verba ista: magis, quàm qui blanditur linguâ, (ibidem sic explicantur:) is fuit Bileam, qui dixit Israelitis verba blanda: quàm pulchra sunt, (inquiens,) tabernacula tua, Jacob; 24. Moses proclamari fecit: cavete vobis, ne seducatur &c. 25. Bileam autem proclamari fecit atque hypocritam egit (dicens:) facite desiderium vestrum, nec ille (Deus) curat (atque redarguit opera vestra,) non est Deus homo, (inquebat Bileam,) ut mentiatur, 26. inter populos (scil. alienigenas;) ast quoad vos † (ô Israëlita,) dicit (quidem Deus;) sed non faciet; 27. Salomo autem de ambobus vociferatus est: * fidelia sunt vulnera amici; deprecanda verò oscula osoris. 28. Vers. 24. *Qui diripit † patrem suum*] Scil. Sanctum illum Benedictum. Eod. vers. 24. *Et matrem suam*] i. e. Coetum scil. Israëliticum, is est, ** qvi ad peccandum inducit multos, qvi diripit Sanctum illum Benedictum.

19. Id est: particula illa: אחר sequentia conjungit, vel: notat sequelam & sedtationem, אחרִי verò separat.

*** Hebr. בַּחֲנוּמִי, in Msto 1. huic præmittuntur ista: שמעון מצא i. e. R. Simeon invenit (in Tanchuma.)

20. Id est: hæc sunt verba, sic incipit liber Deuteronomii, ad quem librum R. Tanchuma commentatus est.

21. Vel: ut sequatur me, prout in Junii versione habetur, sic juxta Tanchumæ mentem hic vertere volui.

22. Prout Ezech. c. 34. v. 31. habetur, ubi vide notas, n. 11.

23. Vide Exod. c. 33. v. 17.

24. Sicuti Numer. c. 24. v. 5. habetur, ubi vide Raschi not.

25. Vid. Deuteron. c. 11. v. 16. ibique Raschi not.

26. Prout Numer. c. 23. v. 19. habetur, ubi vide Raschi notas antè istud: וַיִּכְזֹּב i. e. ut mentiatur, in Msto 1. præmittitur particula: אַבֵּל,

i. e. sed, ut juxta illam lectionem sensus esse possit: veruntamen inter populos mentitur.

† Hebr. אַבֵּל בְּבִנִּי דָהָרָא אִמִּי וְלֹא יַעֲשֶׂה i. e. ast quoad filium suum (scil. populum Israëliticum,) an ipse dixerit & non faciet? (uti Numer. dict. c. 23. v. 19. habetur.)

27. Quæ verba Numer. dict. c. 23. v. 19. habentur & alio sensu hic accipiuntur, quasi Deus à Bileamo mendacii arguatur.

* Hebr. צוּה, clamavit, proclamavit, sic in Amstel. exemplari, quo usus sum, ut & in Msto 1. hic legitur; ast in Basil. editione habetur: צוּה i. e. præcepit, cum Heh in fine.

28. Sicuti Prov. c. præc. 27. v. 6. habetur, ubi vide not. n. 2.

† Conf. tract. Talm Berachot, fol. 34. b. & Sanhedrin, fol. 102. a.

** Hebr. וַיִּכְזֹּב, sic in Msto 1. hic additum reperitur, ut sensus sit: raptor iste est is, qui ad peccandum inducit &c.

nedictum i. e. qui ab illo separat *** filios ejus & aufert ab ipsis bonum. Eod. vers. 24. *Corruptori*] Jeroboamo scil. 29. Vers. 25. *Amplius animo*] Ut omne desiderium suum adipiscatur. Eod. vers. 25. *Excitabit jurgium*] Excitat contra se mensuram judicii. 30. Vers. 27. *Qui dat pauperi*] Eleemosynam. Eod. vers. 27. *Non (erit) egestas*] Ad multiplicandum sibi eleemosynam, 31. idem est in doctore, qui non prohibet legem (Divinam) ab ore discipuli, (nam etiam huic non erit egestas.)

CAP. XXIX.

Vers. 1. *Obdurat † cervicem*] Quò minùs audiat. Eod. vers. 1. *Repente confringetur*] (Istud פתע hìc significat :) מרה i. e. citò confringetur. Vers. 3. *Qui sociat se*] Qui adjungit sibi † scorta, (hæc est interpretatio) juxta sensum ejus literalem ; Rabbini autem nostri exposuerunt (istud de illo,) qui dicit: lectio ista pulchra est, discam illam ; hæc autem non est pulchra, non discam illam 1. atque (huic explicationi) adstipulatur S. Scriptura, non enim (reperitur vox :) זונות in S. Scriptura plenè scripta, nisi ista solùm. Vers. 4. *Stabilit* terram*] Si judex fidelis ille est, ipse stabilit terram. Eod. vers. 4. *Vir autem oblationum*] Vir superbus, qui non curat, ut sit sedulus 2. in judicio ; Rabbini nostri sic exposuerunt: si judex similis est regi, qui non opus habet, ut acquirat amicos & ut accipiat munus, is stabilit terram ; sed si similis sit sacerdoti, qui petit oblationes 3. ex areis, is destruit eam. Vers. 5. *Qui blanditur*] Qui loquitur blanda.

*** Hebr. מפריד, in Msto 1. pro eo legitur: מפסיד i. e. perdit.

29. Qui non solùm ipse peccavit ; sed etiam Israëlitas ad peccandum induxit, vid. 1. Reg. c. 14. v. 16.

30. Est hæc explicatio vocis מרין, quæ hic in textu sacro habetur, conf. not. ad c. sequ. 29. v. 22. Sign. **

31. Id est : non redigetur ad paupertatem, quò minùs plures dare possit eleemosynas, còterùm verba ista : ad multiplicandum sibi eleemosynam, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Hebr. מקשה עורף, in Msto 1. his præmissa sunt ista : איש תוכחה שמוכחין אותו והוא מקשה וג' i. e. vir correptionum] i. e. is, quem corri-

piunt atque ipse obdurat &c.

† Conf. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 64. a. & Sota, fol. 36. b.

1. Iste, juxta Rabbiorum opinionem, similis est ei, qui scortis sese associat, conf. D. Wagens. Sota, p. 773.

* Vid. tract. Talm. Cetubbot, fol. 105. b. & Sota, fol. 45. a. it. Sanhedrin, fol. 7. b. & fol. 14. b.

2. Sive : lentus, Hebr. מתון, confer. quæ ad c. præc. 28. v. 3. n. 1. notata sunt.

3. Hebr. תרומה, quoniam hic in textu sacro eadem dictio habetur, hinc nata est ista expositio Rabbinica.

blanda. Vers. 6. *Dum peccat vir improbus*] Veniet laqueus. Eod. vers. 6. *Iustus autem,*] Qui non ambulat in viis ejus (improbi,) cantabit & letabitur. Vers. 7. *Judicium ** pauperum*] i. e. Castigationes pauperum (sive afflictorum,) & quid illis opus sit (cognoscit iustus,) atque illis animum addit (i. e. consolatur eos atque confortat.) Vers. 8. *Inflammant*] Accendant, perinde ac flamma ignea, quæ ventô sufflatur. Vers. 9. *Vir sapiens *** disceptat*] (Verbum *מְשַׁכְּחַת* hîc significat:) *מְשַׁכְּחַת* i. e. disceptat cum stulto. Eod. vers. 9. *Nec est * quies*] Sive ostendat ei vultum iratum; sive ostendat ei vultum ridentem, non est quies, i. e. nec in hoc nec in isto invenit refrigerium (seu recreationem) animi, deprehendimus in (rege) Amazia, quod ostenderit ei Sanctus ille Benedictus vultum ridentem ac tradiderit in manum ejus Edomæos & quod ille, dum reversus est ab eorum percussione, adduxerit illorum, deos eosque adoraverit, 4. Achafo (regi) ostendit Sanctus ille Benedictus vultum iratum eumque tradidit in manum regum Syriæ isque sacrificavit diis Damasci, 5. dixerat enim: dii Syrorum opem illis ferunt. Vers. 10. *Querunt animam ejus*] (Hæc phrasis) significat amorem, ac videtur, quod ita sit (eamque habeat significationem,) ex eo, quod dixit David (sacerdoti) Abjathar: qui quæret animam meam, quæret etiam animam tuam, 6. i. e. is, qui mihi retribuet (sive exhibebit) beneficium, etiam tibi retribuet; sed interpretes (expositioni) isti non ** adstipulantur. Vers. 11. *Ponè reprimit eum*] Quando stolidus totum spiritum suum profert, venit sapiens & reprimit eum responsione linguæ suæ, huic (verbo: *יִשְׁכַּח*) simile est, (quod habetur in illo loco:) *מִשְׁכַּח* i. e. comprimens strepitum marium, 7. i. e. dum strepunt fluctus ejus (maris) tu deprimis eos. Vers. 13. *Et vir † industrius*] Vir solers, 8. qui studet in lege, Rabbinî nostri exposuerunt (istud de) discipulo, qui dicit doctori: doce me caput unum isque docet eum. Vers. 15. *At puer (sibi) permissus*] Quem finit,

** Conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 155. b.

*** Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 103. a.

* Hebr. *נָחַם*, in Msto 1. pro his habentur ista verba: *וְנָחַם וְשָׂחַק* i. e. sive irascatur sive rideat, (quæ in textu sacro hic habentur, & quorum explicatio hic sequitur.)

4. Prout 2. Chron. c. 25. v. 14. habetur, conf. hic Seder Olam c. 19. p. 49. edit. Amstel.

5. Vid. 2. Reg. c. 16. v. 12. & 13. it. not. ad 2. Paralipom. dict. c. 25. v. 14. n. 2.

6. Sicuti 1. Sam. c. 22. v. 23. habetur, ubi vide not. n. 9.

** Hebr. *לֹא*, in Msto 1. pro eo legitur: *לִי* i. e. mihi (non adstipulantur.)

7. Prout Psalm. 65. v. 8. habetur, ubi vid. not. n. 10.

† Conf. hic tract. Talm. Temurah, fol. 16. a. b.

8. Sic reddo hic *מִיָּמָה* alio sensu istud exponunt interpretes Proverb. c. 12. v. 2. ubi vide Raschi not.

finit pater ejus ambulare in viis cordis sui, is tandem pudefaciet matrem suam, Ismaël, quoniam improbus fuit, occasionem præbuit Saræ, ut diceret Abrahamo: expelle ancillam &c. 9. Vers. 18. *Quando non est visio, nudatur populus*] Quando Israëlita occasionem dant, ut prophetia recedat ab illis, quoniam ipsi irrident prophetas, (tunc) irrumpunt in eos rupturæ atque ipsi ad pravam indolem evadunt. Vers. 19. *Quum intelligit, non tamen respondet*] Postquam ille (servus) videt ipsum (dominum suum,) qui eum redarguit, tacere, atque (servus) iste redit (ad priorem indolem suam) & contemnit *** (correctionem,) ideò opus est, ut ille castigetur plagis ac verberibus; non est autem hîc (solùm) sermo de ipso servo; sed de omnibus, qui verbis judicum refragantur. Vers. 20. *Præcipitem verbis suis*] i. e. Qui festinat & præcepse est ad respondendum. Eod. vers. 20. *Spes est de stolido (major,) quàm de illo*] Est de stolido spes major, quàm de illo. Vers. 21. *Qui delicatè † educat à pueritia servum suum*] i. e. Pravam concupiscentiam. 10. Eod. v. 21. *Filius*] (Vox מִנִּי hîc significat:) dominatorem, & sic (accipitur in illo loco:) antè Solem יָיִן i. e. dominabitur 11. nomen ejus; ‡ & sic (accipitur) omnis dictio נִיִּן, quæ est in S. Scriptura, quoniam הַנִּיִּן * i. e. filius succedit in locum patris sui, ut in ejus bonis dominetur. Vers. 22. *Vir iracundus † provocat rixas*] Juxtà sensum ejus literalem (fieri potest interpretatio; poterit etiam exponi, quod) מְרִיץ (hîc significet) מִרְיָן i. e. mensuram judicii. ** Vers. 23. *Sustentabit gloria*] Appropinquabit ad gloriam illaque eum tenebit jugiter. Vers. 24. *Adjurationem audiet*] Nam adjurant illum (dicentes:) nonne vidisti N. qui mihi hoc atque hoc modo rem furto subtraxit? sed, quoniam ipse cum illo (fure) partitus est, haud indicabit. Vers. 25. *Trepidatio hominis dabit laqueum*] (Ordo istius textus) est inversus, (cujus hic est sensus:) laqueus peccati dabit trepidationem homini; alia explicatio juxtà sensum ejus literalem (ejusque ordinem, nempè:) quoniam aliquis invi-

9. Vid. Genes. c. 21. v. 10.

‡ Confer. tract. Talm. Cetubbot, fol. 77. a.

*** Vel: perversè agit, nam etiam hoc significat verbum מְקַלְקֵל quod hic in notis Raschianis habetur.

† Vid. tract. Talm. Succa, fol. 52. b.

10. Confer. hic D. Maji Theol. Jud. Loc. 11. § 3. pag. 178.

11. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, quod Psalm. 72. v. 17. habetur; alii aliter interpretati sunt, vid. not. ibid.

n. 32.

‡ Hebr. שָׂמַ, alius locus parallelus in Msto 1. postea hic adducitur, nempè: נִינִי יָדָר, i. e. dominatores eorum pariter, sic juxtà Raschi mentem hic interpreto, quod Psalm. 74. v. 8. habetur, ubi vide not. n. 16.

* In Msto 1. pro eo legitur הַבֵּן i. e. filius, res eadem est.

† Confer. tract. Talm. Nedarim, fol. 21. a.

** Confer. hic not. ad c. præced. 28. v. 25. n. 30.

invidus est ac trepidat, quando ipse faciet eleemosynam, hominibus opus habebit, ista trepidatio dabit ei laqueum; ^{12.} sed prior (explicatio) magis mihi placet. *** Vers. 26. *Faciem dominantis*] Ut coram ipso litigent. Eod. vers. 26. *Sed à Domino est iudicium uniuscujusque*] Sive innocens pronuncietur sive condemnatur; loquitur autem hic textus de regibus populorum (alienigenarum.) Vers. 27. *Rectus viâ*] i. e. Homo, qui rectus est in viis suis.

CAP. XXX.

Vers. 1. *Agur, filii Jake*] Verba Salomonis, qui congregavit ^{1.} prudentiam eamque evomuit, ^{2.} sic exposuerunt sapientes (Rabbini.) Eod. vers. 1. *Onus*] i. e. Prophetiam hanc ideò dixit. Eod. vers. 1. *Dictum viri de Ithiele*] Dixit vir i. e. Salomo onus istud (prophetiam istam) de seipso, propter **אִתִּיאל**, ^{3.} quoniam (Salomo) fiduciam posuerat in sapientia sua, ut multiplicaret aurum & equos atque mulieres; quæ tamen ne ipse multiplicaret, (Lex Divina) eum dehortata erat, ^{4.} sic itaque dixit **אִתִּיאל וְאִנֹכִי** i. e. mecum est Deus & possum (perficere,) multiplicabo uxores, nec illæ removebunt cor meum (à Deo,) multiplicabo aurum nec recedam (à Deo,) multiplicabo equos nec reducam populum (Israeliticum) in Ægyptum. Eod. vers. 1. *De Ithiel & Uchal*] i. e. Et potero † perficere nec cadam, (istud:) **לְאִתִּיאל** (hîc significat:) **עַל אִתִּיאל** i. e. de Ithiel, sicuti (in illo loco:) & dixit Pharaon **לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל** (quæ idem significant, ac:) **עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** i. e. de filiis Israelis. ^{6.} Vers. 2. *Nam brutus sum ego*] Quoniam fiduciam posueram in sapientia mea (& quidem) ea in re, de qua Sanctus ille Benedictus metuit, ne fortè (rex Salomo) peccatum committeret.

LII II 2

Vers.

12. Confer. hic not. ad librum Precum Jud. part. 1. pag. 147. b. fin.

*** Vel: in priore (explicatione) ego acquiesco, nam & sic istud **לִי גִוָּר**, interpretari possis.

1. Seu: Collegit, Hebr. **אָגַר**, respicitur hac explicatione ad nomen **אָגַר**, quod hic in textu sacro habetur.

2. Hebr. **הִקְיָאֵר**, respicitur etiam hac expositione ad nomen **יָקָר**, quod hic in textu sacro habetur, confer. not. ad Eccles. c. 1. v. 1. n. 17. it. D. Meyeri not. ad Seder Olam. pag. 707. & pag. 713.

3. Id est; propterea, quia Deus mecum est, vid.

Eccles. dict. c. 1. v. 17. n. 61. conf. infra n. 6. h. v.

4. Vid. Deuteron. c. 17. v. 16. & 17. ibique Rashi not. confer. infra v. 7. h. c. n. 12.

5. Id est: de eo, quod mecum est Deus, & possum (perficere,) confer. Eccles. dict. c. 1. v. 17. n. 60. & 61.

† Respicitur hac explicatione ad **אִנֹכִי**, quod hic in textu sacro habetur, & derivatur à radice: **יָכַל** i. e. potuit.

6. Sicuti Exod. c. 14. v. 3. habetur, ubi vide not. n. 9. confer. supra n. 3. h. v.

‡ Confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 52. b.

Verf. 3. *Nec didici sapientiam nec scientiam sanctorum novi*] Quia subtraxi * aut addidi verbis (legis) Moſis. Verf. 4. *Quis aſcendit in cælum?*] Sicuti Moſes. † Eod. verf. 4. *Quis collegit ventum?*] (Nempè :) favillam fornacis. 7. Eod. verf. 4. *Quis colligavit aquas*] (Sicuti dicitur :) concreverunt abyſſi, conſtiterunt, veluti cumulus 8. per preces Moſis. Eod. verf. 4. *Quis ſtabilivit*] Tabernaculum? 9. nam dum illud erectum fuit, omnes fines terræ ſtabilitæ fuerunt, ſic exponitur in Peſikta. 10. Eod. verf. 4. *Quod (eſt) nomen ejus & quod nomen filii ejus?*] Si dixeris : jam antea factum eſt ejus ſimile, reſponde, quodnam (eſt) nomen filii ejus? i. e. quænam familia ab ipſo egreſſa eſt, 11. ut ſciamus, quis ille ſit? Eod. verf. 4. *Si noſti*] Si noſti, quis ille ſit, cur non timuiſti transgredi verba ejus? Verf. 5. *Sermo Dei expurgatus eſt*] Et defæcatus, nec ſcriptum eſt (in libro Moſis) verbum ullum, quò non ſit opus, quocirca mihi cavere debuifſem. 12. Verf. 6. *Ne fortè corripiat te & inveniariſ mendax*] Coarguet te in faciem, quòd mediante additione tua 13. veniſti ad transgreſſionem, & multò magis, ſi ſubtraxeris. 14. Verf. 7. *Duo petii abſ te*] Nunc (Salomo) convertit ſermonem ſuum ad Deum. Verf. 8. *Paupertatem*] (Vox **שָׁנָה** hîc ſignificat) paupertatem. Eod. verf. 8. *Ale me ** cibò*] (Verbum **הַטְרִיף** hîc) ſignificat alimentum, ſic quoque (accipitur in illo loco :) **טַרְף** i. e. cibum dedit timentibus ipſum. 15. Verf. 9. *Ne fortè ſatiatus*] Propter divitias. Eod. verf. 9. *Abnegem*] Sanctum illum Benedictum præ nimia ſuperbia; ſed quænam eſt hæc abnegatio? (nempè :) Eod. verf. 9. *Et dicam: quis (eſt) Dominus?*] Ac ſi diceret: non eſt Deus. Eod. verf. 9. *Et capiam nomen*

* Confer infrà v. 6. h. c. n. 14.

† Vid. not. ad Exod. c. 9. v. 22. Sign. **

7. Prout fecit Moſes, de quo vid. Exod. c. 9. v. 8. ibique not.

8. Confer. Exod. c. 15. v. 8. ibique Raſchi not.

9. Conventus ſcil. de erectione tabernaculi conventus, vid. Raſchi not. ad Exod. c. 39. v. 33.

10. Hebr. **פְּסִיקְתָּא**, de quo libro vid. Buxtorf. & Partoloc. Biblioth. Rabbin.

11. Confer. hic Nizzach. apud. D. Wagens. in Tel. ign. p. 126. & D. Maji Theol. Jud. Loc. 4. Sect. 1. §. 10. p. 77.

12. Ne ſcil. aurum, equos atque mulieres mihi multiplicarem contra dehortationem legis Divinæ, de qua Deut. c. 17. v. 16. & 17. agitur; verba iſta ad regem Salomonem referuntur,

conf. ſupr. v. 1. h. c. n. 4. & n. ſequ. 13. h. v.

13. Quoniam tu addidiſti legi Divinæ contra illius prohibitionem, ne ſcil. multiplicares aurum, equos &c. conf. n. præc. 12. h. v. & num. ſequ. 14. it. tract. Talm. Megilla, fol. 7. a.

14. Nempè: legi Divinæ, conf. Raſchi not. ad Genef. cap. 3. verf. 3. & not. ſuprà ad v. 3. h. c. Sign. *

** Conf. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 18. b. & Batza, fol. 16. a. it. Sanhedrin, fol. 108. b.

15. Vid. Pſalm. 111. v. 5. ibique not. & Prov. c. ſeq. 31. v. 15. ibique not. n. 10. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 69. a. fin.

nomen Dei mei] Ut consuescam jurare per illud falsò. Vers. 10. *Ne infimules*
 *** *servum*] Ne tradas judicium super hominem, 16. ut contrà illum clames
 ad Deum, etiamsi is sit improbus, qui patri suo maledixit, & in eo omnia
 abominanda facinora, quæ hîc 17. dicuntur, (reperiantur;) probatio
 autem istius rei (sumi poterit) de Hosea, Beeri filio, sicuti habetur in
 (tractatu Talmudico:) Pefachim, in capite, (quod incipit:) הַאֲשֵׁרָה 18.
 qui (scil. Hosea) obtrektaverat Israëlitas ac dixerat (coràm Deo:) permuta il-
 los pro alio populo, respondit ei Sanctus ille Benedictus: accipe tibi uxorem,
 scortum. 19. Vers. 13. *Generatio, cujus oculi elati sunt*] Hæc est elatio ani-
 mi (ac superbia.) Vers. 14. *Generatio, cujus dentes (sunt) gladii*] Exteriores
 (dentes hic intelliguntur.) Eod. vers. 14. *Dentes molares*] (Vox: מַתְלָעוֹת
 significat) dentes interiores (i. e. molares.) Eod. vers. 14. *Et cultri*] (Dictio
 מַאֲכָלִים significat hîc:) cultros.* Vers. 15. *Sanguisugæ*] Menachem in-
 terpretatus est (vocem עֲלֻקָּה) juxtà sensum ejus literalem ac docet nos,
 quòd sit vox Arabica; interpretes dicunt, ** quòd ista (dictio עֲלֻקָּה hîc) si-
 gnificet sepulchrum (sive infernum) atque descensum, & sic in in Medrasch Te-
 hillim (i. e. expositione allegorica Psalmorum) ita discimus, cujus expli-
 catio est ista: duæ filiæ (sunt:) Paradisus & Gehenna, 20. ille dicit: da-
 te mihi justos; ista verò dicit: date mihi improbos. Eod. vers. 15. *Quatuor*
non dicunt: sufficit] (Particula: הוּן hîc significat:) sufficit nobis, *** Vers.
 16. *Oclusa vulva*] i. e. Concubitus. Vers. 17. *Senectutem matris*] (Vox
 יִקְהָת hîc significat:) rugas, quæ congregantur & נִקְהָת & colliguntur in fa-
 cie matris suæ, ac notat (idem, quod in illo loco:) יִקְהָת i. e. congregatio
 populorum, 21. ac (litera) Jod est fundamentum, sicuti (in vocibus istis:)

Lil ll 3

יפעת

*** Vid. tract. Talm. Pefachim, fol. 87. b.

16. Id est: ne vindictam sive pœnam Dei invo-
ces contrà hominem eumque severo Dei judi-
cio tradas.

17. Nempe v. sequ. 11. 12. 13. & 14. ubi scelera
illa enumerantur.

18. Id est: mulier &c. est istud caput 8. fol. 87.
b. tractatus Talmudici: Pefachim, conf. not.
ad Hose. c. 1. v. 1. n. 6.

19. Sicuti Hose. c. 1. v. 2. habetur, ubi vide not.
n. 17.

* Hebr. מַאֲכָלִים, in Msto 1. postea adduntur
ista: כִּמוֹ וִיקָה אֶת הַמַּאֲכָלִים i. e. sicuti (ha-
betur Genes. cap. 22. v. 10.) & accepit אֶת

הַמַּאֲכָלִים i. e. cultrum.

** Vid. hic tract. Talm. Avoda fara, fol. 17. a.

20. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. x.
p. 145. a. med. & part. 2. p. 5. b. med. & p.
82. a. princ. it. Michlol Jophi atque R. Jac.
Abendanae not. ibid. ut & Amamae not.
h. loc.

*** Vid. tract. Talm. Berachot, fol. 14. a. &
Sanhedrin, fol. 92. a.

21. Prout Genes. c. 49. v. 10. habetur, ubi vide
Raschi not. conf & Buxt. Diction. Hebr. h.
loc. ut & Raschi not. ad Esai. cap. 51. vers. 1,
n. 2.

יפער i. e. & splendor & **יעלר** i. e. rupicapra gratiosa, 22. Eod. vers. 17. *Hunc effodient*] (Istud: **יקרו**) significat (idem quod in illo loco:) **תנקר** i. e. effodies, 23. item (in illo loco:) **נקרה** i. e. effossio 24. petrae, (verbum **נקר** significat) lingua vernacula: fouir, 25. veniet corvus, qui crudelis est erga pullos suos & effodiet illum (oculum,) non autem comedet eum nec ullam inde capiet utilitatem; ac veniet aquila, quæ misericors est erga pullos suos atque comedet illum (oculum) & utilitatem ex eo capiet, corvus crudelis est, sicuti dicitur: pullis corvorum, qui clamant; 26. aquila autem misericors est, dicitur enim: portat eum super alas suas. 27. Vers. 18. *Oculi sunt † à me*] (Istud **נפלאו** hic significat:) **נכסו** i. e. obtecta sunt, quoniam se oculis meis subtrahunt nec ego novi, quò abeant, festinant enim, ut occultent sese ab oculo. Vers. 20. *Et † abstergit*] Vertit (vel: subigit) os suum infrà, (verbum **מחה** hic accipitur,) sicuti scriptum est (in illo loco:) non secùs, ac si quis **ימחה** invertat gabatam, 28. i. e. abstergat (eam) & vertat super faciem suam. 29. Eod. vers. 20. *Comedit*] Sermone honestò loquitur (hic) S. Scriptura. 30. Vers. 28. *Aranea*] (Vox **שממית** significat) linguâ verniculâ: araigne. 31. Eod. vers. 28. *Manibus prebendit*] Manibus suis prehendit & parietibus (telæ) inhæret. 32. Vers. 29. *Benè procedunt*] Ambulant & robore suo prosperè utuntur. Vers. 31. *Accinctus lumbis aut hircus*] (Hebr. **זרזיר וג'**) haud scio, quid illud

22. Vid. suprâ Prov. c. 5. v. 19.

23. Sicuti Numer. c. 16. v. 14. habetur, ubi vide Raschi not. conf. & Esai. c. 51. v. 1. n. 2.

24. Seu: foramen, caverna, vid. Exod. c. 33. v. 22. ibique Raschi not.

25. Ita hic exprimo: **פיר** nam sic legendum puto, pro **פיר**, prout in Basileensi editione, ut & in Msto 1. habetur; Latine: fodere, in exemplari Hebræo, quo usus sum, legitur: **פיר**, fortè legendum: **פיר** Gallicè: perçer, Latine: forare seu perforare, conf. not. ad Hiob. c. 30. v. 17. n. 15. it. ad Numer. c. 24. v. 17.

26. Vid. Ps. 147. v. 9. ibique Raschi not. n. 1. & ad Hiob. c. 38. v. 41. n. 40.

27. Prout Deut. c. 32. v. 11. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Conf. hic tract. Talm. Cholin, fol. 139. b. & Schabbat, fol. 83. b. it. Kidduschin, fol. 2. b.

‡ Vid. hic tract. Talm. Joma, fol. 75. b. & Cettubot, fol. 13. a. & fol. 65. b.

28. Vid. 2. Reg. c. 21. v. 13. ibique not. n. 2.

29. Id est: partem superiorem vertat infrà, sicuti vas inverti solet, German. **Stürzen** / vid. Buxt. Lex. Chald. fol. 1070.

30. Nempe concubitum vocat comestionem, conf. hic D. Wagenf. Sota, p. 240. n. 3. ubi locus ex Joma fol. 85. a. adducitur, ubi scortatio comestionis sive cibi nomine appellatur.

31. Sic reddo hic **אירא**, Latine: araneus sive aranea, in Msto 1. hic legitur: **אירא** airaigne, res eadem est.

32. Posses etiam sic interpretari: & conjungit sive annectit (scil. telam suam) parietibus (domus,) vel: sese adjungit parietibus (domus.)

lud (sit,) juxtà sensum ejus literalem est animal debile lumbis. 33. Eod. vers. 31. *Alkum*] (Hebr. אלקום) Non novi, quid illud sit juxtà sensum ejus literalem ; 34. expositiones autem Aggadæ (i. e. allegoricæ seu mysticæ) interpretantur istos quinque † versus 35. de quatuor rebus respectu quatuor regnorum (sive monarchiarum ,) quoniam prævaluit illarum dominatio contrà Israëlitas propter peccatum , quòd illi transgressi sunt quinque partes (sive libros) legis (Divinæ, ideo) quinque vicibus eorum fit mentio. Vers. 16. *Infernus (sive sepulchrum) & occlusa vulva*] Infernus (fuit) regnum Babylonicum , dicitur enim de Nebucadnezare : dilatavit , sicuti infernus, animam suam ; 36. occlusa autem vulva denotat Medos , quoniam illorum tempore occlusa (& aversa) fuerunt viscera 37. ab Israëlitis , dicitur enim : ut perimant, interficiant & perdant, 38. Eod. vers. 16. *Terra non satiatur aquis*] Id fuit (regnum) Græcorum, quod non erat satiatum, quò minùs faceret decreta (crudelia) contrà Israëlitas. Eod. vers. 16. *Et ignis non dicit : sufficit*] (Id dicitur) intuitu Esau, qui irâ fervidâ egit contrà Israëlem, dum cogitavit perdere parvulos & uxores die unò, 39. & sic Vers. 19. *Viam aquilæ*] Hæc est Babylon, aquila illa magna, longâ alâ. 40. Eod. vers. 19. *Serpentis*] Is (significat) Medos. Eod. vers. 19. *Viam navis in medio mari*] Hæc (est) Græcia, quæ levis fuit in decretis suis. 41. Eod. vers. 19. *Viam viri in virgine*] Hæc est Persia, 42. quæ dixit : semper ero domina. 43. Vers. 20. *Sic est via mulieris*

33. Nonnulli interpretantur canem venaticum, qui tener sive tenuis est lumbis i. e. alacer & habilis ad cursum & venationem ; alii verterunt : equum ; alii : gallum , &c. conf. hic interpretes & Buxt. Diction. Ebræ. voc. חורר , & Ejusd. Lex. Chald. fol. 692. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 82. b.

34. Sensus juxtà Hebræum est : non surgere , S. Hieronymi versio habet : nec est , qui resistat, Junii versio habet : in quem nemo insurgit ; alii aliter verterunt, confer. & hic interpretes.

† Hebr. חמש, in Msto 1. pro eo legitur : ארבע i. e. quatuor, sed prior lectio præferenda, uti ex sequentibus patet.

35. De quibus mox in sequentibus est sermo & expositio allegorica.

36. Prout Habac. c. 2. v. 5. habetur, ubi id etiam de rege Nebucadnezare exponitur vid.

ibid. n. 34.

37. Hebr. חרחמי i. e. uteri, vulvæ, quo nomine denotatur hic misericordia ; respicitur autem hac explicatione ad vocem חרחמי i. e. vulva occlusa, de qua hic in textu sacro est sermo.

38. Vid. Esther. c. 7. v. 4.

39. Confer. hic Raschi not. ad Genes. c. 32. v. 6. & v. 11. it. Ejusd. not. ad Genes. c. 29. v. 11.

40. De hac vid. Ezech. c. 17. v. 3. ibique Raschi not.

41. Ad instar navis, quæ velis tanquàm alis, veloci cursu mare fulcat.

42. Hebr. פֶּרֶס, sic in Basileensi editione ; in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, ut & in Msto 1. habetur : חרמי i. e. Roma. vid. infra v. 31, h. c. n. 58.

43. Prout Esai. c. 47. v. 7. habetur, ubi vide notas, confer. quoad loci istius explicationem

D. Wa-

ris scortantis] Malum istud sibi causata est congregatio * Israëlitica, quæ scortata est cultu idololatricò, quocircà poena ista ei meritò evenit. Eod. vers. 20. *Non sum operata iniquitatem*] Sicuti dicit (S. Scriptura:) ecce ego disceptabo tecum, quoniam dicis: non peccavi. 44. Vers. 21. *Commovetur terra*] Terra scil. Israëlitica. Vers. 22. *Sub servo*] Is est Nebucadnezar, qui fuit servus (regis) Merodachi Baladanis & scripsit illius literas, 45. sicuti legimus in (tractatu Talmudico) Chullim. 46. Eod. vers. 22. *Et stulto, dum satur est cibo*] Is (fuit) Ahasverus, qui fecerat convivium, 47. centum & octoginta diebus (durans.) Vers. 23. *Exosa, quùm maritatur*] (Hoc dicitur) intuitu Græcorum. Eod. vers. 23. *Et ancillâ, quæ hæres sit domine suæ*] Is est Esauus, 48. qui debuerat servire Jacobo; sed res inversa fuit. 49. Vers. 25. *Formica, populus infirmus*] Isto (nomine significatur) Babel, dicitur enim: ecce terra Chaldæorum, iste populus non fuit. 50. Eod. vers. 25. *Et comparant æstate cibum suum*] Nebucadnezar exhibuerat honorem unum Sancto illi Benedicto ætate (regis) Merodachi, Baladanis, qui misit literas 51. ad Hiskiam, quarum hæc erat inscriptio: Salutem regi, Hiskia, Salutem civitati, Hierosolymæ, Salutem Deo magno; Nebucadnezar autem erat scriba 52. literarum ejus (regis Merodachi Baladanis;) sed illo ipso die non præsens ibi erat (Nebucadnezar;) ast quando ille venit eique narrârunt id, quod ipsi fecerant, dixit illis: Deum magnum vocastis illum (Deum scil. Israëlitarum,) atque ei (nomen istud) inscripsistis in

D. Wagenfeil. Confut. Carm. Lipm. pag. 399. & Nizzach. pag. 84. apud Eund. Wagenf.
* Hebr. כנסת sic in Msto 1. cujus lectionem hic in versione secutus sum potius, quàm לנסת, prout in vulgatis editionibus habetur.

44. Vid. Jerem. c. 2. v. 35. ibique Raschi not. confer. & Raym. Martini Pug. Fid. part. 3. Dist. 3. c. 7. n. 4.

45. Id est: fuit regi Merodacho Baladani ab epistolis, quas ille regis nomine scribebat, conf. infrà v. 25. h. c. n. 52.

46. Vel: Chollin, Hebr. חולין, est is liber secundus Partis sive Sectionis quintæ operis Talmudici, agens de animantibus mundis & im-mundis, quatenus hominum usibus licita vel illicita sunt, forsitan Commentatoris nostri σφάλμα μνημονεύει hic habetur, nam locus, ad quem respicitur, habetur in Sanhedrin

fol. 96. a. vid. not. ad Jerem. c. 12. v. 5. n. 9. in Msto 1. etiam hic pro חולין habetur: חלק, quod est caput undecimum tractatus Talmudici: Sanhedrin.

47. De quo vide Esther. c. 1. v. 4.

48. Hebr. שו, sic in exemplari Hebræo Amstel. quo usus sum, ut & in Msto 1. habetur, quæ hic potius secutus sum, quàm editionem Basileensem, ubi legitur: פרס i. e. Persa, conf. not. ad v. 19. h. c. n. 42.

49. Nempe ita, ut Jacobus (quo nomine Israëlitæ hic veniunt,) serviat jam Esauo, contrarium itaque evenit & res contrà accidit.

50. Prout Esai. c. 23. v. 13. habetur, ubi vide Raschi notas.

51. Vid. 1. Reg. c. 20. v. 12. & Esai. c. 39. v. 1.

52. Conf. quæ suprà ad v. 21. h. c. n. 45. notata sunt.

in fine, ** cucurrit itaque post nuncium eumque reduxit ac propter istum cursum 53. ille meruit regnum, ecce, quomodo ipse comparaverit aestate cibum suum ad instar formicæ. Vers. 26. *Mures montani populus invalidus*] Hi sunt Medi ac Persæ. Eod. vers. 26. *Et ponunt in petra domum suam*] Nam ædificârunt domum Sanctuarii. Vers. 28. *Aranea manibus prehendit* †] Is fuit Esavus, de quo dicitur: manus autem sunt manus Esavi. 54. Eod. vers. 28. *In palatiis regalibus*] Nam ingressus est (Esauus) in palatium 55. regis (cælorum) idque vastavit. Vers. 30. *Leo robustissimus inter bestias*] Is (fuit) Nebucadnezar, de quo dicitur: ascendit leo ex perplexo vepreto suo. 56. Vers. 31. *Accinctus lumbis*] Hoc (nomine intelliguntur) Medi ac Persæ, qui accinxerunt lambos suos, atque Belsazarem interfecerunt regnumque Babyloniorum adepti sunt. Eod. vers. 31. *Aut hircus*] Is (fuit rex) Græciæ, qui appellatur hircus, de quo dicitur: & hircus caprarum est rex Græciæ. 57. Eod. vers. 31. *Et rex Alkum cum ipso*] Hæc est natio Persica 58. quæ dixit: ego sum & nulla præter me est amplius, 59. non est, qui consistat contrà ipsum, (istud:) אלקום (significat,) non stat (alius) cum ipso. Vers. 32. *Si stultus fuisti, effere te*] Si tu te stultum fecisti propter sermonem * tuum, dum temet ipsum probrò & ignominia affecisti, tandem ea in re te extolles. 60. Eod. vers.

32.

** Sive: ultimo loco, nam demum post verba ista: Salutem regi, Hiskia, Salutem civitati, Hierosolymæ, positum est: Salutem Deo magno; cum tamen verba ista Salutem Deo magno præmitti debuissent verbis: Salutem regi, Hiskia &c. Nebucadnezar itaque honorem exhibere voluit Deo Israëlito, ac propterea meruit regnum.

53. Propter tres passus, quos in honorem Dei ipse fecerat, uti suprâ in notis ad Proverb. c. 17. v. 2. habetur, ubi vide n. 2. conf. & not. ad Jerem. dict. c. 12. v. 5. n. 9.

† Hebr. תחפש, in Msto 1. postea explanationis gratia adduntur ista: אין לך שניו כשקוצים i. e. non est inter reptilia tam diversum (animal,) quàm aranea.

54. Sicuti Genes. c. 27. v. 22. habetur.

55. Sive: templum, Hierosolymitanum scil. quod Romani devastârunt, qui à Judæis vocantur posterii Esavi, conf. hic not. ad librum

Prec. Jud. part. 2. p. 65. b. princ.

56. Prout Jerem. c. 4. v. 7. habetur, ubi vide Raschi not.

57. De quo vide Dan. c. 8. v. 21.

58. Hebr. פרוס, sic in Basileensi editione; in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, ut & in Msto 1. legitur רומי i. e. Romana (natio,) confer. suprâ not. ad v. 19. h. c. n. 42. & ad c. 23. v. 18. n. 48.

59. Sicuti Esai. c. 47. v. 8. habetur, ubi vide Raschi notas.

‡ Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 64. a. & Nidda, fol. 27. a.

* Hebr. על ידי דבורך, sic in Basl. editione, in Amstel. exemplari habetur: על ידי חברך i. e. propter socium tuum, in Msto 1. legitur: על ידי הסדך i. e. propter benignitatem seu probitatem tuam.

60. In Notis ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 16. a. med.

Mmm mm

32. *Et si cogitasti*] In corde tuo rixas excitare, impone manum ori tuo actace. Verf. 33. *Nam pressurâ lactis ** educit butyrum*] Nam sicuti egreditur butyrum per pressuram lactis & sanguis per pressuram nasi majorem, quam convenit; sic egredietur rixa per pressuram iræ atque indignationis (dictio:) מִיץ (significat) סחיטה i. e. expressionem, linguâ vernaculâ: præmedure; 61. Rabbini nostri (verba ista:) si stultus fuisti, 62. exposuerunt: si te ipsum fecisti stolidum propter verba legis. 63. ut quæras & per interrogationem proponas dubia tua doctori tuo, quamvis videaris ei tanquam stolidus & excors, (tamen) tandem extolleris, (verbaque ista:) & si cogitasti, (Rabbini sic exposuerunt) capistrum 64. ori tuo illudque frænasti nec illum (doctorem tuum) de omnibus interrogasti, tandem, quando ipse te interrogabit ** de constitutione aliqua (sive traditione ac decisione) impones manum ori tuo & obmutesces, quoniam nescies quidquam respondere de illa (quæstione proposita;) sicuti pressura lactis educit butyrum; 65. sic pressura irarum, dum doctor tuus tibi irascitur, quod non statim intellexeris (quæstionem propositam) ac tu propter illam stolidus dictus sis, tandem educet ex ore tuo post tempus aliquod constitutiones & doctrinas multas.

CAP.

a. med. expositio istius loci ex tractatu Talmudico: Berachot sic adducitur: אמר מנבל i. e. si quis seipsum stolidum reddat propter verba legis (Divinæ,) tandem ipse extolletur, אבל אמר הוא שורק שלא ישאל בהלכות ובשאר עניינים i. e. sed si ipse taceat, ita, ut non interroget de constitutionibus juris (ejusque decisionibus) atque de cæteris rebus, tunc אמר ישיב ידו לפיו i. e. imponat manum suam ori suo, כלומר שלא ידע כלום, ac si dicat: quod nihil sciat, conf. not. ad v. sequ. 33. h. c. n. 62. & n. 63.

** Conf. tract. Talm. Berachot, fol. 63. b.

61. Ita hic exprimo: כרימ' ורא, Gallis hodiè dicitur: pressure, in Msto 1. quoque legitur: כרימ' שורא quod reddere possis pressure, Lati-

nis: pressura sive expressio, confer. quoad vocem מִיץ Raschi not. ad Levit. cap. 1. v. 15.

62. Quæ verba ab initio versus præcedentis 32. h. c. habentur.

63. Divinæ scil. confer. quæ ad v. preced. 32. h. c. n. 60. notata sunt.

64. Sive: frænum, Hebr. ומ' , respicitur hac expositione ad verbum ומ' , quod v. præc. 32. h. c. habetur, confer. cap. sequ. 31. v. 16. n. 14.

** Hebr. ישאלך, in Msto 1. legitur numero plurali: ישאלוך i. e. interrogabunt te.

65. Quæ verba hoc v. 32. habentur & à Rabbini eo modò, quò Commentator noster hic adducit, exponuntur.

CAP. XXXI.

Vers. 1. *Verba † Lemuelis, regis*] i. e. Verba Salomonis, regis, quæ ille dixit ei ¹. scil. Sancto illi Benedicto, ac si diceret : (ideo ipse verba ista protulit) quia peccaverat contra Sanctum illum Benedictum, (istud :) ^{למואל} (hic idem significat, ac) ^{להל} i. e. Deo, simile (habetur in illo loco :) ^{למי} (ac si diceretur ^{לפי}) i. e. ori ². meo (sensus itaque hujus loci est : ista) sunt verba ad Sanctum illum Benedictum, (directa) quæ dixit rex (Salomo.) Eod. vers. 1. *Onus (seu vaticinium,) quò erudit illum * mater ejus*] Quando (Salomo) matrimonium contraxit cum filia Pharaonis eo die, quo initiata fuit domus Sanctuarii atque multa † instrumenta Musica introducta fuerunt, ipseque totam noctem insomnis transegit ac sequenti die dormivit usque ad quartam (diei) horam, 3. prout habetur in Pesikta, fueruntque claves domus Sanctuarii sub cervicalibus ejus, & circa illam horam discimus (fuisse) jube sacrificium matutinum quod proximum est quartæ (diei) horæ, ** introivit mater ejus illumque corripuit omni onere (seu vaticinio) isto. Eod. vers. 1. *Onus, quò castigavit illum mater ejus*] i. e. Onus parabolæ, qua castigavit illum mater ejus. Vers. 2. *Quid *** fili mi,]* i. e. Cur istud fecisti & indicasti, quod tu filius meus sis; non autem filius patris tui? omnes sciunt, quòd pater tuus perfectè justus fuerit, si itaque tu improbus (evaseris,) dicent (homines :) mater ejus causam ei præbuit (ne paternis vestigiis insisteret.) Eod. vers. 2. *Fili uteri mei*] Omnes uxores patris tui, quando uterum ferebant, non veniebant iterum ad concubitum; ast ego pressi (atque institi) & (in cubiculum ejus) introivi, ut mihi esset filius dealbatus 4. & accinctus (atque alacris,) nam concubitus pulcher, Mmm mm 2 est

† Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 70. b.

1. Hebr. ^{למי}, respicitur hac explicatione ad nomen : ^{למואל}, Lemuel, quasi compositum sit ex ^{למי} i. e. ei, & ^{אל} i. e. Deus, conf. hic interpretes, & n. sequ. 2.

2. Vid. Hiob. c. 39. v. 37. al. c. 40. v. 4. conf. & infra v. 5. h. c. n. 6.

* Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 70. a.

‡ Verba ista : atque multa instrumenta &c. usque ad : fueruntque claves, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

3. Id est : ad horam circiter nonam vel deci-

mam antemeridianam, sicuti nos horas computare solemus.

** Confer. tract. Talm. Pesachim c. 5. fol. 6. alleg. Buxt. in Diction. Hebr. voc. ^{עיר}.

*** Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 70. b.

4. Candidus, albus, i. e. bonæ indolis & ad studium legis Divinæ aptus, sic ^{מלובן} hic interpretor & expono, confer. n. seqv. 5. & tractat. Talm. Sanhedrin. fol. 70. b. alleg. Jalkut Part. 2. fol. 145. col. 3. circa fin. hinc Latini dicunt : albæ gallinæ filius.

est omnibus sex mensibus posterioribus. Eod. vers. 2. *Et quid, fili votorum meorum*] Omnes uxores patris tui vota faciebant, ut eis nasceretur filius, regno idoneus; ego autem vovi, ut mihi nasceretur filius dealbatus s. in lege. Vers. 3. *Fœminis robur tuum*] Vires tuas ne debilita. † Vers. 4. *Absit regibus, ô Lemuel*] Non decet istud reges, qui (pertinent) ad Sanctum illum Benedictum, לְמוֹאֵל (hîc positum est pro לְהָאֵל, i. e. Deo,) simile (habetur in illo loco:) לְמוֹ פִי (quod positum est pro לְפִי) i. e. ori meo. 6. Eod. vers. 4. *Absit regibus, † bibere vinum*] Non decet eos, sese inebriare. Eod. vers. 4. *Non potus inebrians*] (Particula וְ hîc posita est pro וְ, * & idem significat,) ac וְ אֵין i. e. non (detur eis) potus inebrians. ** Vers. 5. *Statutum*] (Vox טָחַק hîc significat) id, quod scriptum est in lege (Divina,) & multò magis id, quod est in doctrina. 7. Vers. 6. *Perituro*] i. e. Ei, qui tandem periturus est (nempe:) improbis. Eod. vers. 6. *Amaris animo*] i. e. Illis, qui dolent propter afflictionem (seu paupertatem) atque luctum suum. *** Vers. 8. *Omnium filiorum mutationis*] Hi sunt pupilli, † quorum auxilium mutatum est 8. & abiit. 9. Vers. 11. *Et spoliis non indigebit*] Ac si diceret: non deerit ei bonum. ‡ Vers. 15. *Cibum*] (Dictio טָרַף significat hîc) alimentum. 10. Eod. vers. 15. *Et demensum*] Etiam (ista vox חֹק significat) alimentum, quod illis determinatum est. Vers. 19. *Ad verticulum*] Istud (כִּישׁוֹר) linguâ vernaculâ vocant: vertœil, 11. הַמְכַשִּׁיר i. e. quod dirigit fûsum ad nendum, (vox) פֶּלֶךְ

9. Hebr. מְלֻבָּן, in Mito 1. pro eo legitur: מְלֻבָּן i. e. accinctus sive alacris & impletus, confer. quæ n. præc. 4. de voce מְלֻבָּן, quæ etiam hîc habetur, notata sunt, vid. & Raschi not. ad Hiob. c. 41. v. 22. & ad Hiob. c. 42. v. 14. n. 20. it. ad Esai. c. 3. v. 6. n. 13.
- † Hebr. נְחִישׁ, in Mito 1. postea adduntur ista: נְחִישׁ בְּנִשִּׁים כִּי אֵם בְּחֹרֶה i. e. (vires tuas ne debilita) in mulieribus, sed in lege (Divinâ.)
6. Prout Hiob. c. 39. v. 37. al. c. 40. v. 4. habetur, confer. supra v. 1. h. c. n. 1. & n. 2.
- ‡ Vid. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 70. b.
- * Confer. Raschi not. ad Hiob. c. 21. v. 30. n. 25.
- ** Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 42. a.
7. Hebr. בְּגִרָה i. e. in lectione seu studio, verba ista: & multò magis id, quod est in doctrina, absunt hic in Hebræo à Mito 1.

- *** In Mito 1. hic legitur: עַל עֶבֶן וְעַל אֶבֶן, i. e. propter afflictos seu pauperes & propter lugentes, confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 57. a. & Eruvin, fol. 65. a. it. Sanhedrin, fol. 43. a. & fol. 70. a.
- † Vid. hic tract. Talm. Gittin, fol. 37. b.
8. Pertransit, Hebr. הַלְפָה, respicitur hac explicatione ad vocem חֵלֶק, quæ hic in textu sacro habetur.
9. Id est: qui, dum parentibus suis orbatî sunt, destituuntur auxilio, nec habent, qui illis optuleretur.
- ‡ Vid. tract. Talm. Bava metzia, fol. 84. b.
10. Confer. c. præced. 30. v. 8. n. 15.
11. Sic exprimo hic מְכַשֵּׁם וְכַשֵּׁם vel מְכַשֵּׁם וְכַשֵּׁם, prout in Mito 1. habetur, German. Wirtel, verticellum.

פֶּלֶךְ linguâ vernaculâ (significat:) fusil. 12. Vers. 21. *Non timet domui suæ*] i. e. Familiæ suæ. Eod. vers. 21. *A nive*] i. e. A frigore, Eod. vers. 21. *Vestita duplicibus*] (Dictio שְׁנַיִם hîc significat) vestes coloratas. Vers. 22. *Cadunca facit sibi*] (Vox מַרְבְּרִי hîc significat) strata decora ad lectum, sicuti (in illo loco:) מַרְבְּרִי i. e. stratis decoris ornavi. 13. Vers. 23. *Notus est in portis maritus ejus*] Conspicuus est ille inter socios suos propter vestes suas, quæ sunt decoræ. Vers. 24. *Negotiatori*] (Vox כַּנְעָנִי hîc significat) negotiatorem. * Vers. 25. *In die novissimo*] In die mortis suæ illa decedit cum nomine bono. Eod. vers. 25. *Et ridet*] Omnibus diebus suis de die mortis suæ, quoniam illa nomine bono honorata erit. Vers. 27. *Speculatur*] Illa in domo sua prospicit de rebus necessariis familiæ suæ, quomodo in fide ac modestia (seu verecundia) versentur (domestici.) Vers. 29. *Multæ ** fœminæ*] Hoc modo beatam prædicant illam ut & maritum ejus atque illius liberos. Vers. 30. *Fallax *** (est) gratia*] Mulierem gratiosam & pulchram non laudant; sed omnia sunt vana & fallacia, mulier timens Dominum ipsa sola laudabitur. Vers. 31. *Opus ejus*] Rectitudo operum ejus testatur de illa, ut laudent illam in porta urbis omnes, qui egrediuntur & ingrediuntur (urbem,) hæc est interpretatio (literalis,) quam exposui; sed juxta sensum parabolicum poterit textus iste exponi de lege (Divina) atque de illis, qui eam discunt. Vers. 10. *Fœminam strenuam*] Hæc est lex. Eod. vers. 10. *Quis inveniet*] Beatum illum, qui dignus est, ut eam inveniat. Eod. vers. 10. *Præ unionibus*] (Vox פְּנִינִי hîc significat) margaritas. Vers. 11. *Nec spolia ei deerunt*] Comedet (studiosus legis Divinæ) fructus tam in hoc seculo † quàm in futuro. Vers. 13. *Querit lanam & lina*] Quoniam comparatio facta est cum fœmina, (ideo textus hic) loquitur juxta literalem interpretationem de rebus ad opus fœminarum necessariis; sed sensus parabolicus est iste: quærit legem, (&) S. Scripturam, (atque) Mischnam, (&) expositionem allegoricam, illaque studiosè scrutatur, quoniam ista necessaria sunt discipulis (legis Divinæ.) Vers. 14. *Est similis navibus negotiatoriis*] Adducit illa (lex Divina) istis, qui eam discunt, benedictionem &

Mmm mm 3 ali-

12. Ita hic reddo: פֶּלֶךְ, Galli hodiè vocant; fuisseu, quod Latini: fusum, Germani: Spindel / confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 146, b. med. in Msto 1. hic abbreviatè legitur. פֶּלֶךְ fusil.

13. Prout supra Proverb. c. 7. v. 16. habetur, ubi vide not. n. 6.

* Confer hic tract. Talm. Pesachim, fol. 50. b.

** Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 20. a.

*** Vid. dict. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 20. a & Taanit, fol. 26. b.

† Hebr. בַּעֲהוּ, in Msto 1. postea sic legitur: וְהָיָה שְׁמִירָה לְעוֹלָם הָבָא i. e. & fors ipsa (seu capitale) reservatur (ei) in seculo futuro.

alimentum. Vers. 15. *Et surgit, dum adhuc nox est*] Diluculo surgunt in vigilia (matutina.) Eod. vers. 15. *Et dat escam domui suæ*] Docet præceptor discipulos. Eod. vers. 15. *Et demensum*] Quod illis præfinitum est. Vers. 16. *Cogitat agrum*] Frænat capistrò 14. & lupatò Esauum, virum agrestem. Eod. vers. 16. *Et accipit eum*] (Tollit ac removet illum) de mundo, ut eum perdat. Eod. vers. 16. *De fructu operum suorum plantavit vineam*] Israëllem scil. ut stabiliat (atque conservet) eum ad vitam futuri seculi. Vers. 18. *Gustavit*] Sermonem ejus. Eod. vers. 18. *Non exstinguetur noctu lucerna ejus*] Scriptum hîc est בלילה sine Heh, 15. nempe in nocte observationum, 16. in qua percussi fuerunt Ægyptii, ista (lex Divina) illustravit Israëlitas eosque protexit. Vers. 19. *Ad verticulum*] Ad rectitudinem 17. operum. Eod. v. 19. *Tenent fusum*] (Vox פלך sensu parabolico hîc significat) scipionem & baculum, sicuti (in illo loco) tenens בפרך i. e. baculum. 18. Vers. 20. *Manum suam pandit*] Illum, qui se propter illam (legem Divinam) tanquàm pauperem (& afflictum) facit, ipsa stabilis (& confirmat.) Vers. 21. *Non timet familie suæ à nive **] Per quam judicantur improbi, (videlicet illi conjiciuntur) ex igne in nivem. 19. Eod. vers. 21. *Vestita coccineis*] i. e. Fodere ** sanguinis circumcisionis; alia explicatio: vestiti duplicibus (sunt Israëlita, dicitur enim in lege verbis geminatis: נתון נתון i. e. dando dabis, 20. item פתוח תפתח i. e. aperiendo aperies, 21. item תתן תתן i. e. munerando munerabis, 22. omnia ista eripiunt illos (Israëlitas) ex nive gehennæ, 23. sic istud exponitur in Tanchuma. Vers. 24. *Sindonem conficit*] Vestimentum decorum dat (lex Divina) sapientibus. Eod. vers. 24. Divi-

14. Hebr. בומם, quoniam in textu sacro hîc habetur ומם i. e. cogitat, hinc per allusionem orta est ista explicatio, confer. quæ ad caput præced. 30. v. 33. num. 64. notata sunt.

15. Sed legendum cum בלילה hoc modo: בלילה, sicut etiam in Masora notatum est.

16. De qua vid. Exod. cap. 12. vers. 42. ibique not.

17. Hebr. בכשרון, respicitur hac explicatione ad istud: בכישור, quod hîc in textu sacro habetur & significat: ad verticulum.

18. Prout 2. Samuel. c. 3. v. 28. al. vers. 29. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Hebr. משלג, in Msto 1. postea additur: דיה i. e. hæc est Gehenna,

19. De Judæorum inferno & quales in eo sint damnatorum cruciatus vide plura apud Joh. Hoornbeck de Convinc. Jud. lib. 8. cap. 7. p. 570. & sequ. it. in D. Maji Theol. Jud. Loc. 28. §. 2. & seqq. confer. infrà n. 23. h. vers.

** Hebr. ברית, in Msto 1. pro eo legitur: צבע i. e. color (sanguinis &c.)

20. Vid. Deuteron. cap. 15. vers. 10. ut & alia loca parallela.

21. Vid. Deuteron. dict. cap. 15. vers. 8. & vers. 11.

22. Prout Deuteron. alleg. cap. 15. vers. 14. habetur, ubi vide Raschi notas.

23. Confer. quæ suprà num. 19. h. vers. notata sunt.

Et cingulum tradit negotiatori] Qui accinctus est † in mercimoniis, ejus (legis scil. Divinæ) illius* lumbis ipsa dat cingulum. ** Vers. 25. *Ad diem posterum*] Non est illis dolendum propter mensuram judicii, quoniam ex illo eripientur *** atque omnibus diebus vitæ suæ ridebunt ad diem judicii 24. ei, qui non opus habet, ut timeat, convenit dictio risus, sicuti (accipitur in illo loco:) וישחק i. e. & ridet ad vibrationem lanceæ. 25. Vers. 27. *Speculatur semitas domus suæ*] Lex docet eos viam bonam, ut semet à peccato cohibeant. Vers. 28. *Surgunt filii ejus*] i. e. Discipuli. † Eod. vers. 28. *Maritus ejus*] Sanctus ille Benedictus. Vers. 30. *Fallax (est) gratia*] Quæ (venit) à regibus nationum hujus mundi,* & vanitas (est) eorum magnitudo atque pulchritudo. Vers. 31. *Date ei*] Tempore futuro de fructu manuum ejus gloriam & magnitudinem, robur, ornamentum & dominationem. **

† Hebr. נגור, expeditus, occupatus est, in Msto 1. pro eo legitur: נגור i. e. negotiatur, & ibidem explicationis causa sequitur: נגור בה i. e. negotiatur in illa (lege Divina.)

* Sic numero singulari hinc juxta constructionem Grammaticam vertere volui, quoniam verbum singularis numeri, nempe נגור, præcedit, in vulgatis editionibus ut & in Msto 1. habetur pluralis נגוריהם i. e. lumbis eorum.

** Hebr. צדק, in Msto 1. postea additur: צדק i. e. justus (cingulum) confer. Sign. seq. ***

*** Hebr. יצלו, in Msto 1. huic præmittitur: בצדק i. e. in justitia eorum (eripientur &c.) confer. Sign. præc. **

24. Confer. hinc not. ad librum Prec. Jud. part.

2. pag. 85. b. med.

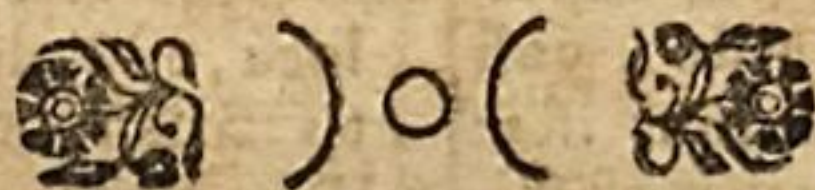
25. Prout Hiob. cap. 41. vers. 20. al. vers. 19. habetur, id est: non timet vibrationem lanceæ.

† Observatio ista five annotatio abest hic in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. שבמלכי העכ"ז, in Msto 1. pro his ita legitur חן של האומות i. e. gratia populorum (five gentium fallax est.)

** In fine istius libri Proverbiorum in Msto 1. addita sunt ista: חזק ונתחזק אלהינו i. e. fortis sis & confirmemus nos, Elchanan &c. vide sequentia supra in notis ad finem prophetæ Malachiæ & quidem ad illius caput ultimum vers 6. Sign. *

תהילה לאר.

ECCLE-

I. N. I.

ECCLESIASTES.

CAP. I.

Erf. 1. *Verba † Ecclesiastæ*] Quibuscunque in locis (S. Scripturæ) dicitur: **דברי** i. e. verba, (ibi) non nisi verba objurgationis ¹. intelliguntur, (sic in illo loco:) hæc sunt **דברי** i. e. verba, ². quæ dixit Moyses, † & saginatus est ³. Jeschurun, (sic etiam in illo loco:) **דברי** i. e. verba Amos, ⁴. audite **הדבר** verbum hoc, ô vaccæ Baschan, ⁵. (sic quoque alio in illo loco:) **דברי** i. e. verba Jeremiæ, ⁶. interrogate quæso * ac videte, num pariat mas &c. ⁷. item: hæc sunt **דברי** verba Davidis: ⁸. at homines nequam, tanquam spinæ remotæ (erunt) omnes, ⁹. (sic hoc loco:) **דברי** i. e. verba Ecclesiastæ: & oritur Sol &c. ¹⁰. omnia flumina properant ad mare, ¹¹. cognominavit (Ecclesiastes) impios nomine Solis ac

- † Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, f. 20. b.
¹. Verba dura, objurgandi animo prolata, conf. R. Salom. ad Levit. c. 10. v. 19. n. 59. & not. in שפתי חכמי h. loc.
². Prout Deut. c. 1. v. 1. habetur, ubi vide Raschinotas, conf. & Deut. c. 10. v. 6. ibique not. cæterum an rex Salomo hujus libri autor sit, vide præ aliis Dan. Huetii, Abrincensis episcopi, Demonstr. Evangel. Propos. 4. c. 14. pag. 405. edit. Lips. in Msto 1. post **דבר** i. e. dixit Moyses, addita sunt ista: **וזה בה' שם** i. e. & quidnam scriptum est ibi, (nempe: & saginatus.)
 † Hebr. **משה**, in Msto 1. postea adduntur ista: **וזה בה' שם** i. e. quid ibi scriptum est? (nempe: & saginatus est &c.)
³. Vide Deut. c. 32. v. 15. ubi verba ista objurgationis seu increpationis, de quibus hic est

- sermo, habentur, cæterum istud: **וזה בה' שם** i. e. & saginatus est, usque ad: **דברי** i. e. verba Jeremiæ, absunt à Msto 2.
⁴. Vide Amos c. 1. v. 1. confer. & not. in שפתי חכמי h. loc. cæterum ista: verba Amos &c. usque ad: verba Jeremiæ, absunt in Hebræo à Msto 2.
⁵. Sicuti Amos c. 4. v. 1. habetur.
⁶. Vide Jerem. c. 1. v. 1. quæ hic adducuntur loca, ex Siphre sunt desumpta, prout in notis שפתי חכמי habetur, conf. n. 12. h. v.
 * Hebr. **נא שאלו נא קרלי** hæc & sequentia, usque ad: **דברי** i. e. ecclesiastes, absunt à Msto 2.
⁷. Prout Jerem. c. 30. v. 6. habetur.
⁸. Vide 2. Sam. c. 23. v. 1.
⁹. Sicuti 2. Sam. dict. c. 23. v. 6. habetur.
¹⁰. Prout v. 5. h. c. habetur.
¹¹. Quemadmodum v. 7. h. c. habetur,

ac lunæ atque maris, quia eis nulla est mercedis retributio, sic docetur in Siphre, 12. exinde quoque didici, quòd (hîc) textus loquatur de improbis eosque comparaverit potentia Solis, cujus finis est occasus ; alia explicatio ** (verborum istorum :) omnia flumina properant ad mare, quid hoc vult dicere ? (nimirum :) de idolorum cultoribus hîc est sermo, (ac si diceret :) stolidi sunt, qui adorant aquas, dum putant, quòd in illis aliquid solidi 13. sit, quoniam vident mare illud magnum, quòd ad id omnia properent flumina ; nec tamen istud impleatur, cum illi haud intelligant, quòd, quocunque loci flumina properant, eodem revertantur properando, 14. quia aquæ fluminum, quæ mare intrant, illæ ipsæ sunt aquæ, quæ jam antea properârunt (ad mare,) istæ scaturiunt ex inferioribus abyssi & erumpentes ex solo abeunt usque ad mare atque iterum scaturiunt & idcirco flumina non deficiunt nec mare impletur, (atque hæc est causa ;) non verò, quòd in illis (aquis) sit aliquid solidi, 15. hætenus (verba istius libri Siphre, 16. de quo supra.) Eod. vers. 1. *Ecclesiastes*] (Nomen קהל exinde adeptus est Salomo,) quia קיהל i. e. congregavit multum sapientia, sic & alio in loco nominat eum (S. Scriptura :) אגור Agur, filium יקה Jake, 17. quia אגר i. e. collegit omnem sapientiam eamque הקי i. e. eructavit (vel : evomit ;) sunt, qui dicant, quòd (Ecclesiastes) omnia verba sua dixerit בהקהל i. e. in congregatione. 18. Eod. vers. 1. *Regis * in (urbe) Hierosolyma*] (Quæ fuit) urbs sapientia, 19. Vers. 2. *Vanitas vanitatum, inquit Ecclesiastes*] Ecclesia-

12. De hoc libro vide שפתי ושוני & Buxt. Biblioth. Rabbin. conf. & n. 6. h. v. ac not. in שפתי חכמים h. loc. ut & infra n. 16. h. v.

** Hebr. דבר אחר, hæc & sequentia, usque ad : קהל i. e. ecclesiastes, absunt hic à Msto 1.

13. Aliquid reale vel substantiale, Hebr. ממש, unde est : ממשות i. e. realitas, substantia, de qua voce vide D. Wagenf. Nizzach, pag. 62. princ. conf. & n. 15. h. v.

14. Prout infra v. 7. h. c. habetur.

15. De voce ממש, quæ etiam hic habetur, aliquid dictum est n. 13. h. v. intelligitur autem hic voce ista : ממש, numen seu Divinitas, quasi numen seu Divinitas insit aquis sive mari.

16. De hoc libro confer. supra n. 12. h. v.

† Hebr. וכן, in Msto 2. postea sic legitur : מוכיח בסוף הספר אמר הקהל וג'

tur (istud) in fine (hujus) libri, dixit Ecclesiastes &c. cætera, quæ hic habentur, usque ad : regis in (urbe) Hierosol. ibidem in Hebræo omissa sunt.

17. Sicuti Proverb. c. 30. v. 1. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 1. & 2. confer. & infra Ecclesiast. c. 7. v. 27. n. 71. & c. 12. v. 8. n. 78. item D. Meyeri not. ad Seder Olam, pag. 707. edit. Amstelod.

18. Et quòd propterea ipse nomen istud קהל adeptus sit.

* Hebr. מלך, in Msto 2. huic præmissa sunt ista : בן דוד. חכם בן חכם i. e. filius Davidis, sapiens, sapientis filius.

19. Confer. hic not. in שפתי חכמים ubi loci istius explicatio habetur.

clefiasles disceptat 20. ac de toto creationis opere, quod septem diebus absolutum est, dicit, quòd istud omne sit vanitas vanitatum. Eod. vers. 2. *Vanitas*] (Dictio) הבל † punctum habet Chateph Pathach, quoniam conjungitur (voci sequenti,) ac si diceret: vanitas, quæ est in vanitatibus ‡; (dicuntur autem hic) septem vanitates respectu operis septem dierum creationis. Vers. 3. *Quid** utilitatis*] i. e. (Quid) mercedis & emolumenti? 21. Eod. vers. 3. *Sub Sole*] i. e. (Quænam merces & æquivalens pretium est laboris, qui impenditur) pro 22. lege, quæ vocatur lux, nam dicitur: & lex est lux, 23. (sensus itaque est:) omnis laboris, qui pro studio legis impenditur, quænam est (æquivalens) merces? 24. Vers. 4. *Generatio*** abit & generatio venit*] Quicquid laborat improbus ac semet fatigat, ut defraudet atque rapiat, id haud consummat 25. ipsius opera, 26. nam

20. Contendit, litigat, sic illa: קרא תגר hic interpretor, quasi in jus vocat Deum, cur ipse mundum & in eo tot vanitates creaverit, de hac phrasi: קרא תגר confer. not. ad Genes. c. 27. v. 28. Sign. *** & c. 44. v. 32. n. 30. & ad 2. Paralip. c. 6. v. 33. n. 31. it. ad Jud. c. 14. v. 4. Sign. * & ad Esai. c. 45. v. 9. & v. 11. item ad Esai. c. 57. v. 19. ut & ad Habacuc c. 3. v. 1. ubi Commentator noster notavit, quòd iste propheta veniam à Deo petierit, quia קנח אחר מרת וג' i. e. irritaverit (Deum, curiosius inquirendo) in modum Judicii (Divini,) confer. & Hiob. c. 9. v. 3. & v. 19. ibique Raschi not. ut & ad Numer. c. 11. v. 23. & ad Cantic. c. 8. v. 6. n. 12. & infr. Eccles. c. 12. v. 8. n. 79.

† Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 100. b.

‡ Hebr. הבל שבהל in Msto 1. locus iste sic legitur: הבל של הבלים הוא i. e. vanitas vanitatum est.

** Quoniam Commentarius Hebræus, qui in Msto 2. super Ecclesiasten habetur, nimium recedit à notis Raschianis super eundem librum, prout cuivis conferenti id patebit, ideò alium Rabbinum illius Commentarii autorem esse puto atque ideò Mstum 1. solummodò cum vulgatis ac typis excusis Commentarii Raschiani editionibus hic contuli, & in quibus differant, annotare volui, con-

fer. not. ad librum Ruth c. 1. v. 1. Sign. †.

21. Loci istius explicationem vide in notis שפתי חכמי h. loc. confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 30. b. & Gittin, fol. 68. b.

22. Vel: vice legis, qui labor sit tanquam permutatio legis ejusq; redhostimentum. Hebr. תמורת, sicuti hic habetur, Commentator noster particulam תחת hic exponit, quòd significet: pro, vice, loco; plerique tamen interpretes alii hic explicant, quòd notet: sub, subter, quæ etiam expositio textui convenientior esse videtur, confer. infrà Ecclesiast. c. 4. v. 1. n. 1.

23. Sicuti Proverb. c. 6. v. 23. habetur, ubi vid. not. confer. & not. ad Psalm. 19. v. 8. n. 11.

24. Ac si diceretur: non est æquivalens pretium seu merces laboris, qui studio legis impenditur, sic etiam in notis שפתי חכמי hic exponitur.

*** Confer. hic tractat. Talm. Chagiga. fol. 5. a.

25. Sive: perficit, Hebr. מכלה, sic tam in editione שפתי חכמי, quàm in exemplari Amstel. Hebræo, quòd usus sum, habetur; ast in Bibliis Buxtorf. & in Msto 1. legitur: מכלה cum Beth in medio; sed erratum typographicum id esse puto.

26. Id est: nihil prodest, nec ipse inde quidquam commodi aut lucri percipit, ob rationem, à Commentatore nostro hic adductam, confer. not. in שפתי חכמי h. loc.

nam generatio abit & generatio alia venit, eaque ex manu filiorum ejus omnia aufert, sicuti dicitur: filii ejus gratificabuntur 27. tenuibus. Eod. vers. 4. *Terre autem in seculum stat*] Quinam vero sunt isti, qui permanent? (nimirum:) humiles, qui depressi sunt, qui seipsum ad terram usque dejiciunt, sicuti dicitur: & humiles (seu mansueti) possidebunt terram; 28. Medrasch autem Tanchumæ 29. dicit: omnes justi Israëlitarum vocantur terra, dicitur enim: vos autem eritis mihi terra accepta. 30. Vers. 5. *Oritur Sol † & generatio abit & generatio venit*] Quemadmodum Sol manè oritur ac vesperè occidit & per totam noctem vadit, aspirans, ut revertatur ad locum, unde hesterno die ortus erat, ibi etiam hodiè oriatur. Vers. 6. *Ventus*] Ventus 31. Solis, linguâ vernaculâ: talent, 32. veluti (dicitur in illo loco:) quocunque iturus erat illorum ventus. 33. Eod. vers. 6. *Et ad circuitus suos revertitur*] Etiam crastino die, omnem circumactionem ac circuitum, quem (Sol) heri circumegerat, ipse circumvolvitur atque rotat hodiè. Eod. vers. 6. *Vadit ad Austrum*] Mundi ‡ in die. Eod. vers. 6. *Et circumit ad Aquilonem*] Mundi noctu. Eod. vers. 6. *Circumiens circumiens vadit*] Versus orientem & occidentem, nam interdum eorum 34. itiones die, interdum conversiones (sive circuitus) eorum noctu (fiunt,) mense Junio 35. eorum itiones fiunt; ast Decembri,

Nnn nn 2

cembri,

27. Sic nonnulli verbum istud: ירצו, quod Hiob. c. 20. v. 10. habetur, exponunt, Commentator noster ibidem explicat: ירצו i. e. concutient, conquassabunt, ut sensus sit: tennes sive pauperes concutient illius filios.

28. Prout Psalm. 37. v. 11. habetur, confer. Matth. c. 5. v. 5. ac not. in שפתי חכמים h. loc.

29. De hoc vide שפתי חכמים & Buxt. Biblioth. Rabbin.

30. Vel: grata, desiderabilis, juxta Hebræum: terra beneplaciti, vide Malach. c. 3. v. 12. ibique not. n. 14.

† Conf. hic tract. Talm. Joma fol. 38. b. & Kiduschin, fol. 72. b. it. Eruvin, fol. 56. a. & Bava batra, fol. 25. a.

31. Alii verterunt: spiritus, aër, aura, conf. Raschi not. ad Genes. c. 3. v. 8. juxta mentem Commentatoris nostri dictio illa: רוח exponenda esset, quod significet: voluntas vel desiderium, conf. n. sequ. 32. & n. 33. & not. ad Hiob. c. 21. v. 21. n. 21.

32. Sic reddo hic: טלנט, Hispanicè: talante,

quæ dictio illis significat idem, ac Gallicè: desir, envie: sed vox ista quoad hanc significationem ferè ab hodierno Gallorum usu loquendi recessit, frequentius dicitur: envie, volonté, desir, confer. infra v. 14. h. c. n. 54.

33. Vel: Spiritus, i. e. voluntas ac desiderium, sic juxta Commentatoris nostri mentem exponere possis vocem רוח, quæ Ezech. c. 1. v. 20. habetur, ubi illa ab ipso explicatur ירצו i. e. voluntas, conf. n. præc. 31. & n. 32. ac not. in שפתי חכמים h. loc. it. not. ad 1. Paralip. c. 12. v. 13. n. 8.

‡ Id est: vadit Sol interdiu vel per diem ad plagam mundi Australem sive meridionalem, & per noctem vadit ad plagam mundi Aquilonarem, uti mox sequitur hic in notis.

34. Videlicet: Solis ac lunæ, de his enim hic præcipue est sermo.

35. Hebr. חמון, qui mensis Junio nostro ferè respondet.

cembri 36. eorundem circuitus (sive reversiones ac revolutiones fiunt,) sic quoque improbi, quamvis illorum Sol oriatur, tamen tandem illi occidunt; licet ipsi eundo invalescant, nihilominus finis eorum est, ut revertantur ad locum foetoris sui, ex loco inquinato venerunt & ad locum foedum abeunt, sic quoque Vers. 7. *Omnia flumina properant ad mare; nec tamen illud impletur*] Quoniam illa (flumina) non remanent in eo, nam mare (magnum sive) oceanus altitudine sua excedit totum (terrarum) orbem, dicitur enim: qui vocat aquas maris easque effundet; 37. sed undenam homo effundit? (videlicet) ex superiori loco in inferiorem; 38. flumina autem meant per cavernas sub montibus ex oceano atque iterum scaturiunt, & hoc est, (quod hic dicitur:) ad locum, quò flumina meant, eò ipsa revertuntur, sic quoque improbus omninò ut venit, ita abibit. 39. Vers. 8. *Cunctæ res * sunt laboriosæ &c. non satiatur oculus, non impletur auris*] Redit (hic Ecclesiastes) ad (illa verba:) quid utilitatis est, 40. si quis permutet studium legis (Divinæ) cum prolatione verborum otiosorum (sive inutilium?) ecce ista sunt laboriosa, nec poterit ille omnia assequi & si visioni (vel aspectui) oculorum aliquis operam dare velit, oculus ejus non satiatur; si verò auditui aurium (studere velit,) auris ejus haud impletur. Vers. 9. *Id, quod fuit, idem etiam futurum est &c.*] In omni eo, quod ipse ** didicit in re, quæ est in vicissitudinibus Solis, *** non existit aliquid novi, † non videbit, nisi id, quod jam antea fuit, quod creatum est in sex diebus creationis; ast ille, qui meditatur in lege (Divina,) semper reperit in illa novos sensus, dicitur enim: ubera ejus omni tempore te inebrient, 41. sicuti mamma, omni tempore, quo infans eam contrectat, reperit in illa saporem, sic quoque deprehendimus in tractatu Talmudi-

36. Hebr. טבת, sic vocatur mensis ille, qui lunationi Decembris nostri respondet; ceterum verba ista: ast Decembri eorundem circuitus (sive reversiones ac revolutiones fiunt,) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

37. Sicuti Amos cap. 5. v. 8. habetur.

38. Hinc colligunt atque concludunt Rabbinii & cum his Commentator noster, quòd Oceanus sive mare magnum altius sit universâ terrâ.

39. Confer. infrâ Eccles. cap. 5. vers. 14. num. 41. & dict. c. 5. v. 16.

* Vid. hic tract. Talm. Joma, fol. 19. b.

40. Quæ verba suprâ versu 3. h. cap. habentur,

confer. not. in שפתי חכמים h. loc.

** Hebr. שוהיה, in Msto 1: pro eo legitur: שאתה i. e. quod tu (discis,) sic paulò post pro לא תראה i. e. non videbit, ibidem legitur: לא תראו i. e. non videbis.

*** Id est, in omni eo, quod pertinet ad vicissitudines Solis, vel quod spectat vicissitudines Solis.

† Confer. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 39. b. & Sanhedrin, fol. 110. a. it. Berachot, fol. 59. a. & Schabbat, fol. 30. b.

41. Sicuti Proverb. cap. 5. vers. 19. habetur.

mudico: Chagiga, 42. quod dixerit R. Eliezer, 43. Hyrcani filius, verba, quæ non audiverit auris, de opere currus, 44. Vers. 10. *Estne res*] Venit 45. ad manum tuam sub Sole (aliquid,) de quo dicat aliquis tibi: ecce res nova est ista; sed illa non est nova, quia jam antea fuit in seculis, quæ nos præcesserunt; verum, quoniam non est memoria de prioribus, ideo videtur nobis, quasi ista sit res nova. Vers. 11. *Etiā de posterioribus (rebus,) quæ erunt*] Post nos, non erit de illis memoria in generationibus, quæ erunt post illas; expositio autem mystica explicat istud de interitu memoriæ Amalek, 46. & quod tandem Edomitarum memoria sit delenda, dicitur enim: & non erit superstes domui Esau. 47. Vers. 12. *Ego Ecclesiastes fui rex*] Super universum ꝑ mundum, postea super Israëlitas, dein super (urbem) Hierosolymam solū; tandem verò super baculum meum, 48. nam ecce (hic) dicitur: fui rex in (urbe) Hierosolyma; ast nunc non (amplius sum) rex. Vers. 13. *Et applicui animum meum, ut inquirerem*] In lege (Divina,) quæ est sapientia, & ut intelligerem in ea omne factum (sive opus) malum, de quo dictum est suprā, quod fit sub Sole, & intellexi in ea, quod istud esset negotium (sive opus) illud malum, quod dedit Sanctus ille Benedictus corā filiis hominum, (nempè:) vitam & mortem, bonum ac malum. 49. Eod. vers. 13. *Negotium malum*] i. e. Occupatio * mala eis est. Eod. vers. 13. *Ut affligerent se in ea*] Ut occuparent sese in ea, posset

Nnn nn 3

etiam

42. Hebr. חגיגה, est is liber duodecimus partis secundæ operis Talmudici, agens de festis solennibus &c. confer. Chagiga, fol. 9. a. b. it. Berachot, fol. 59. a. & Schabbat, fol. 30. b. it. Nedarim, fol. 39. b. & Sanhedrin fol. 110. a.

43. Hebr. אליהו, sic in Bibliis Buxtorf. ut & in editione שפתי חכמים atque in Msto 1. exponitur abbreviatura ista: א"ר, quæ in exemplari Hebræo, quo usus sum, habetur.

44. De quo scripsit Ezechiel capite primo.

45. Hebr. בא, sic in Bibliis Buxtorf. ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, habetur; sed in editione שפתי חכמים legitur: שבא i. e. quæ (res) venit, ut juxta illam lectionem iste sit sensus: est res, quæ venit ad manum tuam.

46. De quo vide Exod. cap. 17. vers. 14.

47. Sicuti badiæ cap. 1. vers. 8. habetur.

ꝑ Verba ista: super universum mundum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

48. Tradunt Rabbini, quod Deus Salomonem propter ipsius superbiam per Asmodæum, principem demonum, de solio regio deiecerit, ita, ut ei præter baculum nihil fuerit reliquum ex omnibus regni sui divitiis & opibus, confer. D. Maji Theol. Jud. Loc. 4. Sect. 2. §. 3. pag. mih. 83. vide & not. in שפתי חכמים, h. loc. & cap. seq. 2. v. 10. n. 24. it. R. Salom. ad 2. Samuel. c. 7. v. 14. confer. & Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 2. c. 5. n. 18. & liber: מאמר אב כל ה' Part. 3. Sign. seu cap. 9. pag. 118. b. ubi fabula ex tractatu Talm. Gittin, cap. 7. fol. 68. b. adducitur de annulo Salomonis, cui nomen Dei Tetragrammaton insculptum & à Salomone traditum fuit Asmodæo, vide ibid. plura, confer. & Sanhedrin, fol. 20. b.

49. Loci istius explicationem vide in notis שפתי חכמים h. loc.

* Vel: consuetudo, mos, Hebr. מנהג.

etiam explicari istud ענין quòd significet מעון i. e. habitaculum & commoratio-
nem, 50. præterea exponi posset, quòd significet: עיון i. e. studium & cogitatio-
nem, atque ita (accipitur in illo loco:) לענוה i. e. ut studerent (sive occupa-
rent se) in ea. 51. Eod. vers. 13. *Dedit Deus*] i. e. Permisit 52. coram illis
(hominibus.) Vers. 14. *Fractio spiritus*] (Vox רעותה hic significat:) שבר
i. e. fractionem, (sive contritionem) spiritus, veluti (accipitur in illo loco:) רוע
i. e. confringimini & conterimini, 53. vox רוח i. e. spiritus (hic significat
linguam vernaculam:) talens, 54. (ut sensus sit:) tandem factum (sive negotium
istud) venit ad dolorem cordis. 55. Vers. 15. *Perversum*] In illius vita non poterit
corrigi ** post ejus mortem; (nimirum,) qui laboravit vespere Sabbathi, comedet in
Sabbatho; 56. Rabbini autem nostri (istud) explicant de illo, qui scortatus est & ge-
nuit spurium; aut de studioso sapientiae, qui semet separat à lege, qui ab initio
fuit rectus, sed postea fit perversus. Eod. v. 15. *Et defectus non potest numerari*
Is, qui seipsum subtraxit ex numero (hominum) rectorum non poterit illis adnu-
merari, quando ipsi accipiunt mercedem. 57. Vers. 16. *Locutus ego sum cum*
animo meo] Nunc, postquam ego à magnitudine mea descendi, mecum cogi-
tans coepi dicere: quisnam existimasset de me, 58. quòd ad talem conditionem
essem

50. Autortamen notarum in שפתי חכמי putat, על הדירה exponi ענוה
i. e. de commoratione sive habitatione, ratio-
nem vide ibidem.

51. Confer. infra Ecclesiast. cap. 3. vers. 10. ibi-
que Raschi not. num. 29.

52. Sic verbum שפתי חכמי juxta notas in שפתי חכמי
hic interpretor, idque ideo, quia אין רע יורד
i. e. malum non descendit desuper
(nempe à Deo,) prout ibidem habetur,
conf. quoad hanc significationem verbi רגיה
Gur Arjeh fol. 81. col. 2. med.

53. Prout Esai. c. 8. v. 9. habetur, ubi Commen-
tator noster verbum רוע aliter, quam hic ex-
ponit, nempe, quòd significet: congrega-
mini, vel: consociamini, sicuti Junii ac Tre-
mellii versio Latina ibidem habet, confer. &
Michlol Jophi ad dict. lec.

54. Sic reddo hic טל"ט, supra versu 6. h. c. re-
ctius, ut puto, legitur: טל"ט cum Teth in fi-
ne, prout etiam in Misto 1. hic habetur vid.
not. ad dict. v. 6. n. 32. & not. ad Judic. c. 9.
v. 23. & ad Esai. c. 4. v. 4.

55. Id est: istius occupationis hominum atque
studii finis est dolor cordis & agritudo animi,
quoniam illi finem sibi propositum non con-
sequuntur, sicuti fieri solet in eo, שלא יבא
לירי חמלתו וקוהו i. e. quem spes sua & ex-
pectatio fefellit, prout in not. שפתי חכמי hic
exponitur.

** Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 25. b.
& Chagiga, fol. 9. a. b. it. Jevammot, fol.
22. b.

56. Istius proverbii explicationem vide apud
Joh. Drus. in Prov. Hebr. class. 1. lib. 5. Prov.
5. conf. & infra Eccles. c. 9. v. 5. n. 19. & D.
Meyer. not. ad Seder Olam, c. 3. p. 296. edit.
Amstelodam.

57. Id est: quando recti atque justi accipient
mercedem, tunc improbus, qui semet ab il-
lis segregavit, non numerari poterit inter
illos, ut & ipse mercedem accipiat.

58. Conf. hic not. in שפתי חכמי ubi loci istius
explicatio habetur.

essẽm perventurus? Eod. vers. 16. *Nam ecce ego amplificavi &c.*] Vers. 17. *Et adjeci*] Nunc animum meum, ut scirem, quid boni habeat sapientia & quod bonum contineat insania & stultitia. Eod. vers. 17. *Insania*] (Dictio: *וְהִלְכִיתִּי* significat) perturbationem & abreptionem mentis atque notat *עֲרֵבּוּב* i. e. confusionem (seu perturbationem,) sicuti (accipitur in illo loco :) *מִהֵיל* i. e. confusum (sive permixtum) aquã, 59. *סְכָלּוּת* autem (significat) *שִׁטּוֹת* i. e. stultitiam. Eod. vers. 17. *Cognovi*] Nunc, quod etiam in sapientia sit fractio (sive contritio) spiritus. Vers. 18. *Quia in multitudine *** Sapientie*] Homo confidit (sive innititur) multitudini sapientie sue & haud removet se à re prohibita, unde multum indignationis oritur apud Sanctum illum Benedictum, ego dixi: multiplicabo eqvos nec reducam populum (Israëliticum) in Ægyptum ; & tandem tandem reduxi, ego dixi : multiplicabo uxores nec illæ cor meum avertent (à Deo ;) sed ecce scriptum est de me : uxores ejus inclinaverunt cor ejus, 6. sic quoque illa (S. Scriptura) dicit, quod ipse multitudine sapientie sue confusus multas res perpetraverit, dicitur enim : dixit vir de Ithiel, de Ithiel & U-shal. 61.

CAP. II.

Vers. 1. *Dixi ego in corde meo*] Quandoquidem res sic se habet, deseram sapientiam atque conviviiis jugiter studebo. Eod. vers. 1. *Libabo* 1.] (Verbum: *לִבְבִי* hîc) significat : *מִסַּךְ* i. e. libamen vini ad bibendum, veluti (accipitur in illo loco :) *מִסְכָּה* i. e. miscet vinum suum, 2. (indicans) mixtionem vini per aquam, ad illud præparandum, sive mixtionem aromatatum

59. Prout Esai. c. 1. v. 22. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 55. conf. & c. sequ. 2. v. 2. n. 5. item c. 7. v. 25. n. 62. ac c. 10. v. 13. n. 33.

*** Conf. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 21. b. & Succa, fol. 42. b.

60. Sicuti 1. Reg. c. 11. v. 4. habetur.

61. Vid. Prov. c. 30. v. 1. sensus autem verborum istorum secundum Commentatoris nostri mentem est iste : mecum est Deus, is mecum est ac perficere possum, sic interpretari possis Hebræa, si illa, non ut nomina propria, sed ut appellativa vertere velis, ac si dixisset Salomo ; quoniam Deus mihi multum sapien-

tia dedit, ideò ego sapientie isti innixus faciam quæ animo meo collibitum est, multiplicabo equos, uxores &c. sed hisce rebus tandem animus ejus fuit à Deo averfus, conf. Prov. dict. c. 30. v. 1. ibique Raschi not. n. 3. vide & c. sequ. 2. v. 3. n. 8.

1. Miscebo, fundam, scil. vinum, sic verbum *מִסְכָּה* juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui, à radice : *מִסַּךְ*, alii verterunt : probabo, tentabo te, à radice : *מִסָּה*, prout etiam in Michlol Jophi hic exponitur
2. Sicuti Proverb. cap. 9. vers. 2. habetur, ubi vide Raschi notas.

tum in vino ad conditum. 3. Eod. vers. 1. *Ac vide bonum*] (Istud: וְרָאָה hîc ponitur,) pro וְרָאָה i. e. & videas 4. bonum. Eod. vers. 1. *Et ecce etiam hoc vanitas est*] Nam ecce vidi per prophetiam, quòd multæ vastationes (sive perversitates) venerint ex risu (vel lætitia, nam) Belsazar interfectus est per occasionem convivii, & homines, qui tempore diluvii vixerunt, submersi sunt propter multam abundantiam, quæ eis affluerat. Vers. 2. *Risui † dixi : insanus es*] (Verbum מְהוֹלֵל significat:) מעוררב i. e. permixtus 5. fletu (scilicet) & planctu. Eod. vers. 2. *Ac lætitia (dixi:) quid hæc*] Boni facit? ecce finis ejus est mœstitia. Vers. 3. *Investigavi in corde meo*] Redii ad investigandum in corde meo, ut omnia (ista simul) prehenderem, convivium, sapientiam ac stultitiam, & ut vinum haurirem atque delicatè nutrirer in potu vini carnem meam, 6. omne convivium delicatum appellari solet vini nomine. Eod. vers. 3. *Et cor meum exercebat se in sapientia*] Quamvis caro mea nutrirer in potu vini; (tamen) cor meum volvebat (sive vertebat) sese ad sapientiam, ut legem (Divinam) apprehenderem. Eod. vers. 3. *Ut amplecterer stoliditatem*] i. e. Verba (seu res,) quæ videbantur esse stultitia, 7. de quibus dixi: mecum est Deus ac possum, 8. sicuti etiam (videtur esse stultitia, dum prohibetur) vestimentum varie mixtum 9. ac diversæ species vineæ, 10. super quibus Satanas ac gentes alienigenæ objectiones formant, 11. sic quoque illa (S. Scriptura) dicit: melius est, ut prehendas istud, 12. præterea etiam in oculis (regis) Saulis apparuit stultitia, occidere (Amalecitas) à viro usque ad foeminam, à parvulo usque ad infantem lactantem; 13. cum

3. Hebr. לְקַדְדִּיטוֹן i. e. in condimentum vel pro condimento, confer. de hujus vocis significatione Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2063.

4. In editione שְׂפָתַי חֲכָמִי ut & in Msto i. hic legitur: וְרָאָה i. e. & videre, estque מְקַר i. e. infinitivus; non צוּי i. e. imperativus, prout in notis שְׂפָתַי חֲכָמִי habetur.

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 30. b.

5. Confer. quæ cap. antec. 1. vers. 17. num. 59. notata sunt.

6. Ut cuticulam curarem, sic Latini exprimere solent vitam, quæ molliter & delicatè transigitur.

7. Confer. hic D. Wagenfeil. Sota, pag. 1013. & not. in שְׂפָתַי חֲכָמִי h. loc.

8. Scilicet: efficere, quæ animo meo placent, confer. quæ cap. præced. 1. vers. 18. num. 61.

notata sunt.

9. Hebr. שְׂעֵטוֹ, de quo vide Levit. c. 19. v. 19. & Deuteron. c. 22. v. 11.

10. De quibus Levit. dict. c. 19. v. 1. & Deuteron. c. 22. v. 9. hæ igitur res, in lege Divina prohibitæ, videntur alienigenis stolidæ, quoniam prohibitionis rationem ignorant.

11. Cavillantur, sugillant, dicentes: cur Deus ista dedit præcepta, quibus nulla inest ratio? absurdæ sunt istæ prohibitiones & his similia, sic verbum מְשִׁיבִין hic interpretor, confer. Raschi not. ad Genes. c. 26. v. 5.

12. Sicuti infra Eccles. c. 7. v. 18. al. v. 19. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 44.

13. Prout 1. Samuel. c. 15. v. 3. habetur.

cum tamen istud fuerit præceptum Dei & vocat illud stultitiam. 14. *Verf. 4. Magnificavi opera mea*] Tempore magnitudinis meæ. 15. *Verf. 5. Arbores cujusque fructus*] Nam Salomo cognoscebat per sapientiam suam fibras 16. terræ, quæcunque fibra sese protendebat in Æthiopiam, ibi ipse plantabat piper, quæ meabat ad terram arborum siliquarum, 17. ibi ille plantabat arbores siliquas, nam omnes terrarum fibræ veniunt (sive pertingunt usque) ad Zionem, nam exinde est fundamentum 18. mundi, & dictum quippe est: ex Zione est perfectio pulchritudinis, 19. quocircà (hic) dicitur: arbores cujusque fructus, (sic scriptum reperitur) in Medrasch Tanchumæ. *Verf. 6. Piscinas aquarum*] Veluti sunt vivaria 20. piscium, quæ fodiuntur in solo. *Verf. 8. Peculium regum*] Thesauros * regum, aurum & argentum atque gemmas, quæ reges in thesauris suis tanquàm peculium recondunt. *Eod. verf. 8. Et provinciarum*] Peculium omnis generis mercatorum. *Eod. verf. 8. Cantores † & cantatrices*] (Per voces שרים & שרות hic intelliguntur) species instrumentorum Musicorum. *Eod. verf. 8. Schiddah & Schiddoth*] i. e. Currus decoros, 21. plaustra camerata, 22. in lingua ** Gemaræ est שרר Schiddah arca & turris. *Verf. 9. Etiam sapientia mea*] Etiam sapientiam meam non reliqui propter omnia ista opera; sed illa permansit mihi nec eam oblivioni tradidi; alia explicatio: permansit (sapientia) mihi, ut mihi esset auxilio in omnibus *** istis (rebus.) *Verf.*

10. *Non*

14. Non, quòd reverà sit stultitia, absit! sed, quòd ita videatur, confer. 1. ad Corinth. c. 1. v. 18. & v. 25. vide & not. in שפתי חכמים h. loc.

15. Nempè, cum adhuc regnarem & omnium rerum copiâ affluerem atque potentiâ florem.

16. Sive: venas, Hebr. גירי, quæ dictio significat: nervos, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 422. & Raschi not. ad Genes. c. 36. v. 20.

17. Hebr. חרובין, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 821. confer. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 989.

18. Hebr. משחית, de qua voce vide ejusd. Buxtorf. Lexic. Talm. fol. 2547.

† Confer. not. ad Hiob. c. 38. v. 6. n. 9. & ad Psalm. 120. v. 1. n. 2.

19. Sicuti Psalm. 50. v. 2. habetur.

20. Hebr. כיבוי, de cujus vocis significatione

vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 256..

* Verba ista: thesauros regum &c. usque ad: & provinciarum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

† Confer. hic tract. Talm. Gittin, fol. 68. a.

21. Junii ac Tremellii versio hic habet: symphonias, vide eorundem notas; autor libri: Michlol Jophi putat esse instrumenta Musica, alii aliter interpretati sunt.

22. Sive: plaustra recta, instructa, parata, Hebr. גלגל צב, de his vide Raschi not. ad Numer. c. 7. v. 3. & ad Esai. c. 66. v. 20. & ad Psalm. 42. v. 5.

** Hæc verba: in lingua Gemaræ &c. usque ad: etiam sapientia, absunt in Hebræo à Msto 1.

*** Hebr. בכל, sic in Msto 1. hic habetur, quam lectionem potius secutus sum, quàm eam, quæ in vulgatis editionibus habetur, ubi מכל i. e. ex omnibus, legitur.

O O O O O

10. *Non removi me*] (Verba ista : לֹא הִרְחַקְתִּי לִי אֶצְלָם significant :) i. e. non elongavi me, ut memet ab eis abstraherem, sic quoque (accipitur verbum istud : אֶצְלָם in illo loco :) וַיֵּצֵאֵם i. e. & separavit de spiritu atque imposuit senioribus, 23. ad instar candelæ, à qua accendunt lucernas multas; nec tamen ei lumen deficit. Eod. vers. 10. *Atque hæc fuit pars * mea*] Et posteaquàm feci ista omnia, nihil mihi ex omnibus istis (reliquum fuit,) præter hoc, Raf & Schemuel (hîc dissentiunt, †) unus dicit, (fuisse) ipsius baculum; 24. alter verò, (fuisse) ollam testaceam, 25. ex qua bibere solent, sunt, qui ex Medrasch Aggadab rem omnem exponunt de scholis atque discipulis & de Synagogis. Vers. 6. *Nemus ferox arborum*] i. e. Populos terræ, ad opus agrorum & vinearum. 26. Vers. 11. *Et respexi*] Nunc ad omnia opera mea ac video, quòd non sit in eis emolumentum, quia illis omnibus (jam) careo. Vers. 12. *Et respexi ego ad videndum sapientiam*] Avertō me 27. ab omnibus studiis meis ad intelligendum legem (Divinam) & insaniam atque stultitiam, (nempe :) pœnam transgressionum. Eod. vers. 12. *Nam quid est homo, qui venturus est post regem*] Ut eum deprecetur propter decretum, quod contrà ipsum (hominem scil. illum) fecerunt, cum jam antea illud determinârint factō, cui decretum impositum est, 28. satius est ei, ut ab initio ad facta sua ipse attendat, sic non opus habebit, ut quærat (delicti veniam.) Vers. 13. *Præ stultitia*] Hoc (nomine intelligitur) improbus. 29. Vers. 14. *Oculi ejus sunt in capite*] Ab initio rei 30. ipse considerat illius finem. Eod. vers. 14. *Et novi ego quoque*] Ego etiam novi, qui sapien-

tem

23. Sicuti Numer. c. 11. v. 25. habetur, confer, not. in שְׁפָחֵי חֲכָמִים h. loc.

* Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 20. b.

† Hebr. פְּלִיגִי, sic in Misto 1. hic additum reperitur.

24. Conf. quæ ad c. præc. 1. v. 12. n. 48. notata sunt.

25. Hebr. מְקִיֵּרָה שֶׁל חֵרֶשׁ, Commentator noster dictionem קִיר hic exponit, de qua vide Buxt. Lexic. Chald. fol. 1985. conf. & infra Eccles. cap. 19, v. 11. al. 13. n. 31. ac not. in שְׁפָחֵי חֲכָמִים h. loc.

26. Loci istius explicationem vide in notis שְׁפָחֵי חֲכָמִים h. loc.

27. Vel : vocavi ab omnibus (aliis) studiis meis, Hebr. מִכָּל דֵּבַר de quo verbo vide, quæ ad Levit. c. 26, v. 9. n. 30. notata sunt.

28. Sensus hujus loci, satis obscuri, est, quòd deprecatio delicti commissi facienda sit, antiquàm pœna à rege sit decreta ac determinata, nam post factum decretum serò deprecationem adhiberi.

29. Id est : stultitiæ nomine hic venit improbus, is enim reverà stultus est, quamvis sibi sapiens videatur, conf. not. in שְׁפָחֵי חֲכָמִים h. loc. isque ambulat in tenebris, sicuti hoc versu, conf. tract. Talm. Eruvin, fol. 6. b. & Rosch haschana, fol. 14. b. it. Cholin, fol. 44. a.

30. Dictionem רֵאשִׁית, quæ hic in textu sacro habetur, Commentator noster exponit, quòd significet : תְּחִלָּה i. e. initium, conf. not. in שְׁפָחֵי חֲכָמִים h. loc. it. tract. Talm. Pesachim, fol. 106. a.

tem præ stolido laudo, novi, (inquam,) ego, quòd ambo sint morituri. 31. Vers. 15. *Et dixi ego in corde meo &c.*] Sensus est: quoniam ambo (sapiens ac stultus) moriuntur, forsitan cogitabo in corde meo, ab isto tempore juxta eventum stulti mihi quoque eveniet, cur itaque ero tunc amplius justus? Eod. vers. 15. *Et dixi ego in corde meo*] Quòd si ego ita cogitem, vanitas erit. Vers. 16. *Quia non est memoria*] Sapiientis ac stolidi post mortem æqualis, non eadem est amborum memoria, nam hujus (sapiientis) memoria est ad bonum; * istius verò (stolidi) ad malum. 32. Eod. vers. 16. *Quandoquidem, quæ jam sunt, diebus venturis omnia oblivioni traduntur*] Quandoquidem ego video improbos, qui jam antea extiterunt ac valde felices fuerunt, quòd diebus, qui post illos veniunt, omnis eorum fortitudo (sive potentia) ac felicitas oblivioni tradantur. Eod. vers. 16. *Et quomodo morietur sapiens cum stulto?*] Ego video, quòd justii sint felices in morte sua & quòd illi liberis suis profint, sicuti (habetur in illo loco:) & recordabor ego fœderis mei (cum) Jacobo &c. 33. item (in illo loco:) & recordabor tibi benignitatis adolescentiæ tuæ. 34. Vers. 17. *Et odi vitam*] Vaticinatus est (Salomo) super hominibus, qui Rehabeami ætate vixerunt atque improbi fuerunt. Vers. 19. *Etiam hoc est vanitas*] Etiam hæc res una est ex vanitatibus, quæ creatæ sunt in mundo, quòd sapiens labore; stultus autem illius fiat hæres, dixi: Vers. 20. *Ego destitutus spe*] Quòd non sit laborandum, nec aliquis defatigari debeat. Vers. 21. *Est enim aliquis*] Juxta sensum literalem ac simplicem hæc sunt intelligenda; est autem explicatio mystica in Tanchuma, (quòd Salomo) istud referat ad Sanctum illum Benedictum, de quo dicitur: & super similitudinem solii (erat) similitudo, tanquam species hominis. 35. Eod. vers. 21. *Cujus labor est in sapientia*] Dicitur enim: Dominus in sapientia fundavit terram, scientiâ ejus abyssi divisæ sunt; 36. creaturis autem, quæ ea in re non laborârunt, dedit in illa partem. Eod. vers. 21. *Etiam hoc est vanitas & malum magnum*] Ipsi autem (homines) facti sunt generatio vana & malum magnum fuit hominis in terra 37. tempo-

Ooo oo 2

re

31. Conf. not. in שפתי חכמי, ubi loci istius explicatio habetur.

* Hebr. לטובה, in Msto 1. pro eo legitur; לברכה, ad benedictionem, confer. n. seq. 32.

32. Id est: sapiens sive probus bonam sui memoriam relinquit; stolidus verò sive improbus, malam, in Msto 1. pro וילרעה. e. ad malum, legitur: ולקללה. e. ad maledictionem, confer. Sign. præced. *

33. Sicuti Levit. c. 26. v. 42. habetur.

34. Vide Jerem. c. 2. v. 2. & Ezech. c. 16. v. 60.

35. Prout Ezech. c. 1. v. 26. habetur.

36. Vide Proverb. c. 3. v. 19. & v. 20. explicatio ista ex Medrasch Aggadah sive expositione mystica Tanchumæ, de qua paulò antè dictum, desumpta est.

37. Sicuti Genes. cap. 6. vers. 5. habetur,

re diluvii. Vers. 22. *Nam quid est*] i. e. Nam quid emolumenti est homini in omni labore suo & contritione cordis sui, in defatigatione 38. atque sollicitudine, quâ ipse laborat & aliis relinquit? Vers. 23. *Negotium ejus*] i. e. Occupatio ejus, etiam hæc una est ex vanitatibus, quæ exercentur in mundo. Vers. 24. *Nonne est bonum homini?*] Interrogativè (accipienda sunt verba ista: *אֵין טוֹב וְג'* i. e. nonne bonum est &c.) ut comedat & bibat atque ostendat (sive exhibeat) animæ suæ bonum, ac si diceret: animum suum advertat, ut faciat judicium atque justitiam simul cum cibo ac potu, sic quoque dicitur (regi) Jehojakim: pater tuus nonne edit ac bibit & fecit jus ac justitiam, tunc bene ei fuit 39. Vers. 25. *Nam quis comedit &c.*] Cur ego non læter in parte mea, in cibo ac potu? cuinam (alii) convenit, ut comedat laborem meum & quisnam festinabit, ut eum (laborem meum) absumat præter me? Eod. vers. 25. *Præterquam ego*] Præter me, hæc (enim) conditio est improborum, ut colligant in aliorum necessitatem. 40. Vers. 26. *Nam homini, qui bonus est* ** *coram eo*] (Nempè:) coram Deo, cujus suprâ mentio facta est (in verbis istis:) quia de manu Dei est illud. 41. Eod. vers. 26. *Dedit sapientiam & scientiam* *** *atque letitiam*] i. e. Animum ad studendum in lege (Divina) atque in præceptis, & ut lætetur in parte sua, in cibo ac potu & vestitu mundo. 42. Eod. vers. 26. *Peccatori autem dedit negotium*] i. e. Occupationem anxiam, ut congreget quidem atque colligat; sed det ei, qui bonus est coram Deo, 43. veluti dicitur: & præfecit Esther Mardocheum domui Hamanis. 44. Eod. vers. 26. *Etiam hoc*] Unum est ex vanitatibus, quod (Deus) dedit hominibus, ut ipsi (quidem) laborent; sed alius auferat,

CAP.

38. Hebr. כַּעֲמַל, sic in Bibliis Buxtorf. ut & in editione שְׂפָתַי חֲכָמִים atque in Misto 1. hic additum reperitur; abest autem istud ab exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum.
39. Prout Jerem. cap. 22. vers. 15. habetur.
40. Id est; ut ipsi quidem congregent; sed alii absument id, quod congregatum est, prout versu sequenti h. cap. habetur, quoniam autem à me abest improbitas, (inquit Salomo,) ideo etiam æquum est, ut ego laborem meum

absumam, non alii.

** Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

41. Prout suprâ versu 24. h. cap. habetur.

*** Vid. dict. tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

42. Hæc faciunt ea, quæ in libro Precum Jud. part. 1. pag. 51. col. 2. princ. habentur.

43. Confer. quæ ad Hiob. cap. 8. vers. 19. num. 14. notata sunt.

44. Sicuti Esther. cap. 3. vers. 2. habetur.

CAP. III.

Vers. 1. *Cuique rei suum est tempus determinatum*] Ne latetur colligens in opibus, ex vanitate (congregatis,) nam si illæ nunc quidem sunt in ipsius manibus, tamen iusti illarum erunt hæredes; sed hætenus nondum advenit tempus determinatum, nam omni rei suum est tempus determinatum, quando illud futurum est. Eod. vers. 1. *Omni voluntati*] i. e. Cuilibet rei, omnes res vocantur חפציו i. e. voluntates ¹. linguâ Mischnæ. Vers. 2. *Tempus est pariendi*] Novem mensibus. Eod. vers. 2. *Et tempus est moriendi*] Determinatio est annorum uniuscujusque generationis. Eod. vers. 2. *Tempus est plantandi*] Gentem & regnum. Eod. vers. 2. *Et tempus est exstirpandi*] Tempus veniet ad exstirpandum. Vers. 3. *Tempus est occidendi*] Populum pacatum, ². quando advenit dies visitationis ejus, veluti dicitur: & reliquias tuas gladio interficiet. ³. Eod. vers. 3. *Et tempus est sanandi*] Fracturas eorum (populorum,) quemadmodum dicitur de Ægyptiis: & revertentur ad Dominum ei que placabitur ac sanabit illos. ⁴. Eod. v. 3. *Tempus est destruendi*] Murum urbis, quando super ea decretum est factum, nam dicitur: & mœnia Hierosolymorum disrupta. ⁵. Eod. vers. 3. *Et tempus est ædificandi*] Dicitur enim: & ædificabo illud, sicuti diebus antiquis. ⁶. Vers. 4. *Tempus est flendi*] Nono (scilicet) die mensis Julii. ⁷. Eod. vers. 4. *Et tempus est ridendi*] Tempore futuro, nam dicitur: tunc implebitur risu os nostrum. ⁸. Eod. vers. 4. *Tempus est lugendi*] Tempore luctûs. Eod. vers. 4. *Et tempus est saltandi*] Quoad sponfos ac sponfas. Vers. 5. *Tempus est projiciendi lapides*] (Lapidum nomine hîc intelliguntur) juvenes populi Israëlitici, qui projiciebantur, (sicuti † dicitur:) projecti sunt lapides Sanctitatis. ⁹. Eod. vers. 5. *Et tempus est colligendi*] Illos (Israëlitas) ex deportatione, (sicuti scriptum est:) & servabit eos Dominus Deus, in die illo, tanquam gregem populi sui, Ooo oo 3 quia

1. Conf. quæ infrà ad v. 17. h. c. n. 52. notata sunt, it. Buxt. Lex. Chald. fol. 808.

2. In pace & tranquillitate viventem, sic enim חלמה hic explico.

3. Sicuti Esai. c. 15. v. 3. habetur.

4. Vide Esai. c. 19. v. 22.

5. Prout Nehem. c. 1. v. 3. habetur.

6. Vide Amos c. 9. v. 11.

7. Hebr. כא, qui mensis ferè Julio nostro re-

spondet, estque istius mensis dies nonus jejunio ac fletui à Judæis destinatus, conf. Thren. c. 1. v. 15. n. 56.

8. Sicuti Psalm. 126. v. 2. habetur.

† Hebr. כמ' שנה, prout in Msto 1. hic additum reperitur.

9. Vide Thren. c. 4. v. 1. ibique not. n. 6.

quia lapides electi erunt pro vexillis in illius terra. 10. Eod. vers. 5. *Tempus est amplectendi*] Nam sicuti adhæret cingulum &c. 11. Eod. vers. 5. *Et tempus est, longè recedendi ab amplexando*] (Sicuti scriptum est:) & procùl amovebit Dominus hominem. 12. Vers. 6. *Tempus est, querendi*] Sicuti dicitur: & pereuntem quæram, 13. nempè: depulso Israelitas. 14. Eod. vers. 6. *Et est tempus perdendi*] Et est tempus, quò peribitis in exilio, dicitur enim: & peribitis inter gentes. 15. Eod. vers. 6. *Tempus est custodiendi*] (Sicuti scriptum est:) benedicat tibi Dominus & custodiat te, 16. quando vos illius voluntatem facitis. Eod. vers. 6. *Et est tempus projiciendi*] (Quemadmodum dicitur:) & projecit eos in terram aliam. 17. Vers. 7. *Est tempus lacerandi*] Regnum domûs Davidicæ, (sicuti scriptum est:) & laceravi regnum &c. 18. Eod. vers. 7. *Et est tempus consuendi*] (Veluti dicitur:) & erunt adunata in manu tua, 19. nec dividuntur amplius in duo regna. 20. Eod. vers. 7. *Et est tempus ÷ stendi*] Interdum aliquis filet & accipit mercedem, dicitur enim: & tacuit Aaron 21. & meruit (propterea,) ut oraculum Divinum semet ei peculiariter associaret, nam dicitur: & locutus est Dominus cum Aarone: vinum & potum inebriantem haud bibes. 22. Eod. vers. 7. *Et est tempus * loquendi*] (Sicuti scriptum est:) tunc cecinit Moses, 23. item: & cecinit Debora, 24. item: sumite vobiscum verba. 25. Vers. 8. *Et tempus amandi*] (Prout dicitur:) & diliget te. 26. Eod. vers. 8. *Et est tempus odio habendi*] Nam dicitur: omnis improbitas eorum est in Gilgal, quocirca odieos. 27. Vers. 9. *Ecquid emolumentum est ei, quid facit*] Quid utilitatis est ei, qui facit malum, in omni eo, quod ipse laboravit? etiam illius veniet tempus ac totum peribit, 28. Vers. 10. *Negotium*

10. Sicuti Zachar. c. 9. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas.

11. Vide Jerem. c. 13. v. 11. alius locus in not. שפתי חכמי hic adducitur, nempè: ex Cantic. c. 2. v. 6. in verbis: & dextra ejus amplectitur me, qui etiam in Medrasch Coheleth habetur, prout ibidem notatum est.

12. Prout Esai. c. 6. v. 12. habetur,

13. Vide Ezechiel. c. 34. v. 16.

14. Conf. Esai. c. 11. v. 12. ibique Raschi not.

15. Vide Levit. c. 26. v. 38. ibique Raschi notas.

16. Sicuti Numer. c. 6. v. 24. habetur,

17. Vide Deut. c. 29. v. 27. al. v. 28.

18. Prout 1. Reg. c. 14. v. 8. habetur.

19. Vide Ezechiel. c. 37. v. 17.

20. Sicuti Ezech. dict. c. 37. v. 22. habetur.

÷ Conf. hic tract. Talm. Sevachim, fol. 115. b.

21. Vide Levit. c. 10. v. 3. ibique Raschi notas, ubi eadem ferè, quæ hic, notata reperiuntur.

22. Prout Levit. dict. c. 10. v. 8. habetur.

* Conf. dict. tract. Talm. Sevachim, fol. 115. b.

23. Vide Exod. c. 15. v. 1. ibique Raschi notas.

24. Sicuti Judic. c. 5. v. 1. habetur,

25. Vide Hose. c. 14. v. 2. al. v. 3.

26. Prout Deut. c. 7. v. 13. habetur,

27. Vide Hose. c. 9. v. 15. ibique Raschi notas.

28. Vel: & omne perdet, nam & sic vertere possis ista: ויהיכל אבד, si verbo: אבד hæc subicias puncta: אבד i. e. perdidit.

gotium] i. e. Occupationem. Eod. vers. 10. *Ut affligant se*] Ut occupent se.
 29. Vers. 11. *Pulchrum ** in tempore suo*] In tempore bono pulchrum est,
 ut veniat retributio mercedis operis boni & in tempore malo convenit illud re-
 tributioni operis mali. Eod. vers. 11. *Etiam seculum † dedit in eorum corde*
&c.] i. e. Etiam sapientiam mundi, quam indidit (Deus) cordi hominum, non
 dedit omnem unicuique; sed huic partem (unam;) alteri aliam, ne homo re-
 periret omne opus Sancti illius Benedicti, ut illud sciret, nec novit (homo)
 tempus visitationis suæ & in quo sit casurus, ut animum suum adjiciat ad pœ-
 nitentiam (agendam,) ut timeat *** ac dicat: hodiè aut cras (forsitàn) moriar
 ac propterea scripta hîc est (dictio:) **העלם** defectivè, 30. ut significet **העלמה**
 i. e. absconditum, nam si aliquis sciret diem mortis suæ esse propinquam, non
 ædificaret domum nec plantaret vineam, quapropter ille (Ecclesiastes hîc) dicit:
 quòd (Deus) omne fecerit pulchrum in tempore suo, istud : quòd sit tempus
 mortis, est pulchra res, nam aliquis probabiliter * poterit dicere : forsitàn jam
 tempus mortis meæ procùl est, sic (cogitans secum) ipse ædificat domum ac
 plantat vineam, atque hoc pulchrum est, quòd sit absconditum hominibus. 31.
 Vers. 12. *Novi*] Nunc, quandoquidem tempus visitationis absconditum est,
 (novi, inquam) quòd non sit bonum hominibus, nisi, ut lætò sint animò in par-
 te sua & ut faciant, quòd bonum est in oculis creatoris sui, dum ille
 (homo) adhuc vivit. Vers. 13. *Et videt bonum*] (Nempe :) legem
 atque præcepta. Vers. 14. *Novi, quòd, quicquid fecit*] Sanctus ille
 Benedictus in opere creationis, istud dignum sit, ut in perpetuum maneat nec
 illud mutari debeat neque addendo neque minuendo; quando verò mutatur, 32.
 Deus præcepit ac fecit, ut illud mutaretur, quò (homines) eum metuant, Oce-
 anus

29. Vel : ut eo sese exercent, confer. suprà Ec-
 cles. cap. 1. vers. 13. num. 51.

** Confer. hic tract. Talm Berachot, fol. 43. a.

† Vid. libr. Prec. Jud. part. 2. p. 78. b. princ.

*** Vid. tract. Talm Berachot, fol. 55. a. & fol.
 59. a. it. Schabbat, fol. 31. b.

30. Id est : sine Vau. nam plenè scribitur cum
 Vau : **העלם**, istius ratio hîc à Commentatore
 nostro adducitur.

* Sic istud : **סמך** hîc interpretari volui, unde
 Rabbini dicunt : **סמך** i. e. fulcrum ali-
 quod leve, probabilitas, confer. Bux. Lexic
 Chald. fol. 1501. it. D. Wagenfeil. Confut.
 Carmin. Lipman. p. 619. & 620.

31. Nempe : tempus mortis ; alia hujus loci
 explicatio, quæ ex libro Jezirah desumpta
 est, habetur in notis ad librum Prec. Jud.
 part. 2. pag. 78. b. princ. nempe, quòd Deus
 arcanum sex litterarum istarum : "א" "ב" "ג" "ד" "ה" "ו"
 per quas ille mundum creavit, recondi-
 derit, ne illud discerent homines & quòd ideo
 hic ab Ecclesiaste dicatur : etiam **העלם**, i. e.
 absconditum dedit in corde &c.

32. Nempe : natura rei, quam illa in opere cre-
 ationis adepta est, confer. not. in **שם חכמי**
 h. loc.

anus dirupit** terminum suum ætate Enosi atque inundavit tertiam partem mundi, 33. idque Deus (ideò) fecit, ut ipsum timerent, tempore diluvii septem diebus mutatus fuit cursus Solis, ita, ut ille in occidente 34. oriretur & in oriente occideret, quò illum metuerent (homines,) Sol retrocessit decem gradibus tempore Hiskia; 35. ast Achasi, patris ejus, ætate abbreviatus fuit dies; nox autem prolongata fuit die illo, quò ipse mortuus est, ne (propter illius obitum) fieret luctus, 36. istud omne (ideò factum est,) ut timerent (homines Deum,) quocirca non est bonum homini, nisi studere in præceptis ejus (Dei,) & ut eum metuat. Vers. 15. *Id, quod fuit, jam est*] Id, quod antè nos fuit, illud jam antea factum est, idque (aut ipsi) vidimus aut audivimus ab aliis, qui istud viderunt, & convenit nobis, testari de illo, nam vidimus, quòd Deus benignè respiciat 37. eos, qui persecutionem patiuntur, Jacobus persecutionem passus est; Esavus (illum) persequebatur; (scriptum vero est:) & diligo Jacobum, Esavum verò odi; 38. Ægyptii persequebantur Israëlitas, Ægyptii submersi fuerunt in mari; Israëlita autem profecti sunt per manum excelsam. 39. Eod. vers. 15. *Et quod futurum est*] Deinceps tempore posteriori, istud est exemplum (sive similitudo) ejus, quod jam antea fuit, sicuti in priori (fuit) tempore; sic in posteriori (erit) tempore, non mutat Deus mores suos in mundo. Eod. vers. 15. *Et Deus inquiret 40. eum, qui persecutionem patitur*] Ut ultionem capiat de eo, qui persequitur, quapropter quodnam emolumentum habet is, qui malum perpetrat, in eo, quod ipse laborat; nam ecce tandem ei rependetur. 41. Vers. 16. *Locum judicii &c.*] Vidi in Spiritu Sancto locum conclavis, è cæso lapide constructi, 42. in (urbe) Hierosolyma

** Verba ista: oceanus dirupit &c. usque ad tempore diluvii, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

33. Idem refertur in Gorionide lib. 2. c. 18. p. 131. edit. Gothan. & in Raschi notis ad Genes. c. 6. v. 4. & ad Amos c. 5. v. 8. ut & ad Hiob. c. 12. v. 15. ubi eadem, quæ hic, notata sunt.

34. Vel: in plaga mundi occidentali, Hebr. כמערב, sicuti hic habetur.

35. De quo Esai. cap. 38. vers. 8. ubi vide Raschi notas.

36. Idem notavit Commentator noster ad Esai. dict. c. 38. v. 8. & ad 2. Reg. c. 20. v. 11.

37. Vel: eorum causam suscipiat, vindicet, sic istud מִבְּקֵשׁ hic interpretor, conf. n. 40. h. v.

& not. in שְׂפָרֵי חֹכָמִים h. loc.

38. Sic inquit Deus apud Malach. cap. 1. v. 2. & v. 3.

39. Prout Exod. c. 14. v. 8. habetur.

40. Id est: benignè respiciet, vindicabit, auxilio erit, sic verbum מִבְּקֵשׁ hic explico, conf. n. 37. h. v. alii aliter locum istum interpretati sunt, vide Junii ac Tremellii notas h. loc.

41. Vel: retribuetur, Hebr. לְהַשְׁתַּלֵּם, sensus est: tandem improbus laboris sui mercedem accipiet ac delictorum pœnam sustinebit.

42. Hebr. לְשֹׁכֵי הַגֹּיִם, de quo vide præ aliis D. Wagenf. Sota, pag. 232. n. 9. & Ejusd. Refut. Carm. Lipmann. p. 322. conf. & Cantic. c. 4. v. 4. n. 46. it. infra Eccles. c. 11. v. 1. n. 4.

solyma, quæ fuit plena judicii, 43. ibi judicabunt male, sicuti dicitur: principes ejus munere (accepto) judicabunt, 44. ac vidi (inquit Salomo,) eorundem poenas. Eod. vers. 16. *Locus justitiæ*] Portam הַתְּוֹרָה i.e. medianam, 45. quæ erat locus הַתְּוֹרָה i.e. decisionis 46. constitutionum juris. 47. Eod. vers. 16. *Ibi (erat) improbitas*] Ibi sedebant Sarfecim, præfectus aulicus, 48, Nergal, Schareezer, præfectus metationi castrorum, ac Nebucadnezar † ejusque copiarum & judicabant Israëlitas castigationibus durissimis & judiciis mortis. Eod. vers. 16. *Ibi (erat) improbitas*] Accentus illius (dictionis הִרְשָׁע) est desuper, 49. ad indicandum, quod sit nomen rei (substantivum,) sicuti הִרְשָׁע 50. sed, quoniam (dictio) illa est finis versiculi, (ideò) mutatur (Sæghol) in punctum Kamez Gadol (i.e. magnum,) quamvis in omni loco non reperiamus amplius, quod illa mutetur in Atnach & Soph Pasuk. 51. Vers. 17. *Dixi ego in corde meo &c.*] i.e. Quocirca ego dico, quod omnia judicet Sanctus ille Benedictus tempore futuro, & quamvis res differatur; tamen illa tandem veniet ad tempus suum, est quippe tempus cuilibet rei, 52. etiam poenæ & visitationi judicii est tempus, quando illud venturum sit. Eod. vers. 17. *Et super omne factum*] Quod fecit homo, ibi judicabunt eum, cum venerit tempus visitationis, (particula:) וְשָׁם i.e. ibi, (significat:) in ipso illo tempore, dat (enim Deus) determinatum tempus cuilibet facto, ut de illo judicetur; 53. ad fores caulæ verba, intrà septa verò ratio. 54. Vers. 18. *Dixi ego in corde meo*] Cum istud viderem.

43. Sive: juris, sicuti Esai, cap. 1. vers. 21. habetur.

44. Vide Mich. cap. 3. vers. 11. & not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.

45. Confer. Jerem. cap. 39. vers. 3. ubi Commentator noster ferè eadem, quæ hic, notavit.

46. Dictio חֲתוּךְ significat: scissionem sive sectionem respicitur autem hac voce ad vocabulum חֲתוּךְ, quod hic præcedit & ad quod fit allusio per explicationem istam Rabbinicam.

47. Vel: sententiarum, traditionum decisarum &c. Hebr. הַלְכוֹת, de cujus vocis significatione confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 612.

48. De hoc vide Jerem. c. 39. v. 3. ibique Junii ac Tremellii notas.

† Verba ista: ac Nebucadnezar ejusque copiarum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

49. Id est: accentus est in penultima vocis, quæ

Grammaticis dicitur מִלְעֵל Milhel, huic opponitur מִלְרַע i.e. vox accentum habens in ultima, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1612.

50. Quæ dictio idem significat, ac הִרְשָׁע i.e. improbitas, vide not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.

51. Sic Grammaticis vocatur accentus, duo habens puncta, qui in fine versus ponitur.

52. Juxta Hebræum: cuilibet voluntati, vide, quæ suprà ad v. 1. h. c. n. 1. notata sunt.

53. Confer. hic not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים ubi loci istius explicatio habetur.

54. Scilicet: exigitur, adagium istud à Commentatore nostro desumptum est ex Schabb. fol. 32. a. alleg. Buxtorf. in Lexic. Talm. fol. 254. oves fugitivas pastor blandè ad ostium caulæ revocat, ab ingressis intrà septa severius

geat id, quod non est ipsius. 61. Eod. vers. 22. *Quia illud pars ejus est*] Labor manuum ejus est pars, quæ ei data est à Deo, ut in eo latetur. Eod. vers. 22. *Nam quis eum adducet*] Ut videat post mortem suam id, quod eveniet liberis suis? utrùm etiam illi felices sint futuri in divitiis, quas ipse collegit atque reliquit; an verò haud felices sint futuri.

CAP. IV.

Vers. 1. *Et conversus sum ego ac vidi*] In Spiritu sancto. Eod. vers. 1. *Omnes oppressos*] Qui opprimuntur 1. in gehenna propter opera, quæ perpetrata sunt. Eod. vers. 1. *Sub Sole*] Pro permutatione 2. legis. Eod. vers. 1. *Et ecce lachrymæ oppressorum*] i. e. Eorum, qui deplorant animas suas, quæ opprimuntur (& torquentur) per angelos perdentes 3. ac crudeles, sic illa (S. Scriptura) dicit: qui transeunt per vallem fletûs, 4. fontem constituunt eum, hi sunt, qui in gehennam descendunt, atque hoc modo etiam versus iste Biblicus in Siphra 5. exponitur. Eod. vers. 1. *Et è manu † opprimentium eos potentia*] Illi, qui eos opprimunt, eisdem vim inferunt illosque cogunt potentiâ. Vers. 2. *Qui jam antea mortui ‡ sunt*] Dum nondum in eis dominata est prava concupiscentia, quâ ipsi à Sancto illo Benedicto abstraherentur, sicuti primi fuerunt patres, Moses enim non nisi propter illos 6. fuit exauditus, ac sicuti fuit David,

Ppp pp 2

pater

61. Divitiæ quippe atque opes propriè non sunt nostræ, posses & sic vertere & intelligere: ut non sibi augeat & in suum commodum; sed aliis colligat, qui, quæ ipsius labore & industria sunt parta, lati absument.

1. Id est: qui torquebuntur & pœnas sustinebunt in inferno propter peccata in hac vita perpetrata.

2. Sensus est: quia loco studii legis Divinæ illi alias occupationes mundanas elegerunt ac pro illis studium legis reliquerunt, sic particulam: חרחי, quæ hic in textu sacro habetur, juxta Commentatoris nostri mentem expono, confer. quæ suprâ ad Eccles. c. 1. v. 3. n. 22. notata sunt, vid. & infrâ v. 7. h. c. n. 14.

3. Id est: per diabolos, hi sunt isti מלאכי מחורר, de quibus hic est sermo, dicuntur etiam מלאכי חבלה i. e. maligni spiritus, daemones,

confer. Raschi not. ad Genes. 3 v. 24.

4. Sic juxta Commentatoris nostri mentem vocem חרחי, quæ Psalm. 84. v. 7. habetur, interpretari volui, ubi ipse illam exponit בכי ויללה i. e. fletum & ululatum, ac בכי pro בכה accipit; alii vocem illam explicant: morum, German. Maulbeer Baum/ prout dictio illa communiter exponitur, alia expositio habetur in Raschi not. ad Esai. c. 9. v. 17.

5. De hoc libro vide שפתי ישוע ac Buxtorf. Biblioth. Rabbin. confer. & infr. v. 5. h. c. n. 12.

† Verba ista: & è manu &c. usque ad: qui jam antea v. 2. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

‡ Confer. hic tract. Talm. Schabbat fol. 30. a.

6. Nempè: propter primos patres, nam cum Israe-

pater meus, nam ego non fui exauditus in illis viginti quatuor petitionibus, 7. donec dixi: recordare benignitatum Davidis, servi tui. 8. Eod. vers. 3. *Adhuc*] (Istud: עדין ponitur pro:) עדין i. e. adhuc. Eod. vers. 3. *Qui non vidit factum istud*] Vidi in Medrasch Cohelet: istæ fuerunt nongentæ septuaginta quatuor generationes, quæ decisæ fuerunt, 9. ut crearentur; sed non creatæ sunt, 10. Vers. 4. *Et vidi ego omnem laborem*] Hæ sunt transgressiones (sive peccata,) quæ sunt labor in oculis Dei. Eod. vers. 4. *Et omnem rectitudinem operis*] Quod non (suscipitur) in nomine Dei; sed quod ad æmulationem proximi sui (suscipitur, ego vidi,) quod utrumque sit vanitas. Eod. vers. 4. *Quia est invidia hominis*] (Particula: כי ponitur pro:) אשר i. e. quod, (ut sensus sit:) quod illa sit invidia viri à proximo suo. Vers. 5. *Stultus*] i. e. Improbus complicat manus suas nec laborat & non nisi ex rapto comedit. Eod. vers. 5. *Et comedit carnem suam*] (Nempè) in die iudicii, dum videt justos in honore (constitutos;) ipse autem iudicatur, 11. sic in Siphre 12. exponitur. Vers. 6. Me-

Israëlitæ in deserto peccassent, Moses coram Sancto illo Benedicto stetit ac multas coram eo preces fudit; nec tamen exauditus fuit, donec diceret: recordare Abrahami, Isaaci & Israël, servorum tuorum, (prout Deuter. c. 9. v. 27. habetur,) tunc ille statim exauditus fuit, sic in notis, שפתי חכמי hic exponitur, ubi vide sis Hebræa, confer. & n. seqv. 8. h. v.

7. Sive; precationibus & postulationibus, quæ 2. Paralipom. c. 6. & quidem ab illius versu 19. usque ad finem dicti capitis habentur, confer. n. seqv. 8.

8. Sicuti 2. Paralipom. dict. c. 6. v. 42. habetur, Rabbiorum est traditio, quod, postquam Salomo ædificasset templum, voluerint introducere arcam fœderis in Sanctum Sanctorum: sed portæ sibi invicem arctè cohæserint, ita, ut arca introduci nequiverit, quapropter Salomo viginti quatuor rogationes (vel: petitiones, de quibus n. 6. & 7. h. v. dictum est) fecerit; sed non fuerit exauditus, donec dixerit: recordare benignitatum Davidis, servi tui, quo dicto ipse statim exauditus fuerit, sic exponitur in principio capitis 2. tractatus Talmudici: כמה מדליקין, quod incipit:

sicuti in notis שפתי חכמי allegatur, confer. & Raschi not. ad Psalm. 14. v. 7.

9. Hebr. קומט, quod verbum aliàs significat discindere, abscindere, in notis שפתי חכמי exponitur, quod noter נגזר i. e. decisæ vel decretæ fuerunt sive decretum de illis factum fuit, in iisdem notis fusior habetur explicatio traditionis istius Rabbiniæ de 974 generationibus, & ratio ex R. Salomonis notis ad caput 2. tractatus Talmudici: Chagiga, quod incipit: אין דורשין adducitur, ubi vide sis, conf. & n. seqv. 10. in Msto 1. post קומט additur כן בלא i. e. sine tempore.

10. Vide dict. tract. Talm. Chagiga fol. 13. 2. alleg. Buxt. in Lex. Chald. fol. 2054. conf. & Raschi not. ad Psalm. 105. v. 8. n. 3. & ad 1. Paralip. c. 16. v. 15. ubi eadem, quæ hic, notata sunt, vid. & not. ad Hiob. c. 22. v. 16. n. 12. ubi verbum נגזר alio sensu exponitur.

11. Vel: condemnatur, tunc ipse carnem suam comedit ac valdè cruciatur, quando videt justos in honore constitutos; se autem ad pœnam gehennæ condemnatum.

12. De hoc libro vide, quæ suprâ ad v. 1. h. c. n. 5. notata sunt.

6. *Melior est plenitudo volæ (cum) quiete*] Ut possideat bona exigua eaque per laborem suum (parta,) ut in eis sit beneplacitum creatoris sui. 13. Eod. vers. 6. *Quàm plenitudo pugnorum*] i. e. (Quàm) divitiæ multæ per transgressionem (sive per peccatum acquisitæ,) quoniam istud est labor & dolor animi coram Deo. Vers. 7. *Sub Sole*] i. e. Sub cœlo. 14. Vers. 8. *Est unus nec ei est secundus*] Est 15. tibi aliquis, qui facit opera sua per se solus. Eod. vers. 8. *Etiā filius & frater non est ei*] Si ille discipulus est sapientis, ipse non comparat sibi discipulum, 16. qui est instar filii, nec socium (sibi comparat,) qui est sicuti frater, & si ipse cœlebs est, non ducit uxorem, quæ ei sit fratris loco ad (ferendum) auxilium & ad pariendum filium, & si mercator est, non comparat sibi socios ac solus semet itineri accingit. Eod. vers. 8. *Nec finis est omni illius labori*] Laborat (solus) in lectione (legis Divinæ, si quidem discipulus est sapientis;) si verò mercator, laborat (solus) in negotiatione. Eod. vers. 8. *Etiā oculus ejus non satiatur divitiis*] Non erit satiatus in sensibus legis (Divinæ,) quia multam legem aliquis ex discipulis suis discit; at (si hoc intelligere velis) respectu divitiarum, (sensus erit, si) ille semper sectatur divitias. Eod. vers. 8. *Et cuinam ego laboro?*] Quoniam ego non constituo discipulos nec uxorem duco, ut illa liberos pariat. Vers. 9. *Meliores sunt * duo*] Unicuique rei, quàm unus, quocircā comparet sibi aliquis socium ac ducat uxorem, quoniam majus est eis lucrum in labore suo, multa (quippe) opera perficiuntur à duobus, quæ unus solus incipere nequit. Vers. 10. *Nam si ceciderint*] Juxtà sensum literalem (hæc sunt intelligenda;) sed respectu Mischnæ (sive intuitu studii Talmudici hic est sensus:) si ei difficilis (intellectu) sit Mischna, quam præ manibus habet, socius ejus ei opem fert, aut, si ceciderit nec accuratè perpenderit ea, quæ audivit ex ore magistri sui, venit socius ejus eique verum (sensum) suppeditat. Eod. vers. 10. *Et vae illi!*] (Istud: וַיִּנָּחַם ponitur pro:) וַיִּנָּחַם i. e. vae illi! Vers. 11. *Et incalcescit illis*] Juxtà sensum literalem (fieri potest explicatio;) sed respectu maris & foeminæ (hic erit sensus, nempe:) alter ab altera calefit ac (simul juncti liberos)

Ppp pp 3

gene-

13. Id est: ut bona illa licet exigua, sed rectè parta, grata sint Deo, ipsius creatori, præstat sanè suppellex sobria recteque parta recula, quàm rapta per vim divitum fastidiosa copia, sicuti Buchanani habet Paraphrasis in Psalm. 37. v. 16.

14. Commentator noster dictionem שֶׁמֶשׁ i. e. Solem, hic exponit שָׁמַיִם i. e. cœlum; aliter exposuit supra vers. 1. h. cap. n. 2.

15. Hebr. וְיָ, post vocem istam in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, additum est: בְּכָבוֹד i. e. in honore; sed abest istud à Bibliis Buxtorf. ut & à Msto 1. & ab editione שֶׁמֶשׁ חַמְדָּה ac videtur abundare.

16. Confer. hic not. in שֶׁמֶשׁ חַמְדָּה, ubi loci istius explicatio habetur.

* Vid. hic tract. Talm. Megilla, fol. 5. b.

generant. Vers. 12. *Et, si eo fortior sit unus aliquis*] Si illum latrones aggrediantur, ut eum per vim opprimant, si fuerint duo, ipse (fortius) ei resistere poterit, & multò magis, si tres fuerint. Eod. vers. 12. *Et filum triplicatum* 17. *non citò rumpitur*] Alia expositio: ille, qui est discipulus sapientis, ut & filius ejus atque nepos, ab istius semine non amplius recedet lex, nam dicitur: non recedent ab ore tuo nec ab ore feminis tui; 18. alia explicatio (verborum istorum:) filum triplicatum &c. (ut eorum sensus sit: quicumque studet) in S. Scriptura & in Mischna atque in consuetudine terræ, 19. is non citò peccat; aliis modis exponitur in Medrasch (versus iste:) est unus, nec ei est secundus (ut & sequentes;) sed ordo istorum versuum 20. omnium non quadrat illis (exponendi modis.) Vers. 13. *Melior est puer pauper & sapiens*] Hic (puer) est voluntas (sive inclinatio) bona; sed cur illa vocatur: puer? quia ipsa hominem non intrat, donec illi decimum tertium annum attigerit. Eod. vers. 13. *Pauper*] (Pauper ideò dicitur,) quoniam membra non 21. obtemperant ei (inclinationi seu voluntati bonæ,) sicuti (obediunt) concupiscentiæ malæ. Eod. vers. 13. *Sapiens*] Quia (inclinatio seu voluntas bona) sapienter dirigit hominem ad viam bonam. Eod. vers. 13. *Præ rege sene & stolido*] i. e. (Præ concupiscentia mala, quæ in omnia membra imperium exercet. Eod. vers. 13. *Sene*] Quoniam ab ea ipsa hora, qua natus est infans, illa (concupiscentia prava) eum intrat, nam dicitur: ad ostium cubat peccatum. 22. Eod. vers. 13. *Et stolido*] Quoniam (prava illa concupiscentia) seducit eum (hominem) ad viam malam, sic in Medrasch (Coheleth) exponitur. Eod. vers. 13. *Qui nescit admoneri amplius*] Quoniam (prava

17. Conf. hic not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 213. b. fin. ac p. 225. b. med. & pag. 245. a. med. it. not. ad Zachar. c. 11. v. 8. Sign. * & tract. Talm. Cerubbot, fol. 62. b. it. Kidduschin, fol. 40. b. & Bava batra, fol. 59. a. it. Menachot, fol. 43. b.

18. Sicuti Esai, c. 59 v. 21. habetur, conf. not. in שפתי חכמי' h. loc.

19. Hebr. בדרך ארץ id est: in commercio honesto, prout nonnulli exponunt, conf. tractat. Talm. Kidduschin cap. 1. quod in libro Prec. Jud. part. 2. pag. 231. a. prine. allegatur, ubi vide & notas, conf. & Pirke Abhot c. 2. alleg. Buxt. in Lexic. Chald. fol. 576. vide & infra Eccles. c. 6. v. 2. n. 4. poterit etiam ארץ exponi: officium hominis, τὸ πρέπον, ho-

nestum in conversatione civili, de qua Italus Stefan. Guazzo inter alios peculiarem tractatum, cujus inscriptio est: Della civil conversatione, composuit.

20. Nempe: versus 8. & sequ. h. c. qui suprâ expositi sunt.

21. Conf. quæ infra ad Eccles. c. 9. v. 15. n. 36. notata sunt, it. Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 1. c. 6. n. 2. fol. 582. edit. Lips. ubi verba ex Medrasch Kohelet paulò aliter, quàm hic, adducta sunt; sensu tamen eodem, vid. & Petr. Galatin. de Arcan. Cathol. Verit. lib. 6. c. 5.

22. Vide Genes. c. 4. v. 7. ibique Raschi notas, ubi alia, quàm hic, habetur explicatio.

va concupiscentia) inveteravit nec admonitionem (sive redargutionem) admittit. Vers. 14. *Nam è domo vinctorum prodit ad regnandum*] (Verba ista: è domo **הַסִּירִי** i. e. vinctorum significant:) ex loco inquinato & foetido , sicuti (istud:) **וַיִּבְאֵשׁ** Chaldaicè transfertur: **וַיִּסְרִי** i. e. & foetuit. ^{23.} Eod. vers. 14. *Nam etiam in regno suo*] i. e. Ex quo (prava concupiscentia) regnavit in homine, ^{24.} nata est (inclinatio bona) pauper, indiga, quæ melior est illa (mala inclinatione) & venit ex loco mundo; non verò ex uteri impuritate, sic in Medrasch (Coheleth) exponunt; alia explicatio (verborum istorum:) nam melior est puer pauper &c. (nempe, quòd illa intelligenda sint) secundum sensum literalem, (verborum quoque istorum:) qui nescit admoneri amplius, (hæc est ratio:) quia (senex ille) jam antea consenuit in malitia sua atque stoliditate, (verba etiam ista:) nam ex domo vinctorum prodit ad regnandum, (sic intelligenda sunt:) nam de puero paupere tandem dicent, quòd ille egressurus sit ad regnandum ex paupertate (sive afflictione) sua & ex domo, in qua ipse victus est, ^{25.} nam ecce Samech (in verbo:) **הַסִּירִי** punctum habet Raphe, ^{26.} & est (legendum:) sicuti: **הַסִּירִי** i. e. vinctorum, ^{27.} sic enim reperimus (scriptum) de Josepho, quòd ille regnaverit, postquam * egressus est ex domo vinctorum, eodem modo (scriptum est) de Davide: ego assumpsi te è caula à seqvendo grege. ^{28.} Eod. vers. 14. *Nam etiam in regno suo natus est pauper*] Nam rectum & conveniens erat, ut ille (David) regnaret, quia etiam in regno suo ipse mutavit consuetudinem principatus & semet ipsum parvum fecit coram sapientibus, ad instar pauperum, atque ita (scriptum est:) & pullus onagri nascitur homo, ^{29.} quia

23. Prout Exod. c. 7. v. 21. habetur, quoniam hic in textu sacro **הַסִּירִי** habetur, quod plerique interpretum verterunt: victos, idè Commentator noster ex Medrasch Coheleth id aliter exponit, nempe, quod significet: inquinamentum foetorem, eamque in rem locum illum Exod. c. 7. v. 21. adducit, ubi verbum **וַיִּבְאֵשׁ** Chaldaicè transfertur: **וַיִּסְרִי** i. e. foetuit; ast in Michlol Jophi istud **וַיִּסְרִי** deducitur à radice **סָרַר** i. e. vincivit, ligavit, quam etiam expositionem interpretes communiter sequuntur eamque Commentator noster paulò post in notis suis amplecti videtur, conf. n. 25. & n. 27. h. v.

24. Nam de prava concupiscentia, cujus fit mentio in Medrasch Coheleth, hic est sermo.

25. Vide, quæ suprà num. 23. h. vers. notata sunt, confer. & num. 27. h. vers.

26. Id est: lenis est dictio, non Dageffata, sicuti nonnulli codices habent.

27. In notis Raschianis editionis **שְׁפָתַי חֲכָמִים** post **וַיִּסְרִי** i. e. vinctorum, ista addita & unculis inclusa sunt, nempe: **סֵם אֶחָד לֹא יֵהָלֵךְ** i. e. alius liber (habet:) veluti (in illo loco legitur:) non **יֵהָלֵךְ** i. e. tentorium ibi figet Arabs (sicuti Esa. c. 13. v. 20. habetur, ubi **יֵהָלֵךְ** ponitur,) pro **יֵהָלֵךְ** (à radice: **יָהָל** i. e. tentorium.

* Hebr. **מִחֹךְ**, sic in Msto 1. pro **מִחֹךְ**, uti in vulgatis editionibus habetur, hic legitur.

28. Sicuti 1. Paralipom. cap. 17. vers. 7. habetur.

29. quia mutaverat sese (David) & averterat se ab eo, quod erat, 30. tanquam pullus onagri, qui fit homo. Eod. vers. 14. *Nascitur*] i. e. Fit, istud: נולד est verbum præsentis temporis. Vers. 15. *Vidi omnes viventes &c.*] Reperi in Medrasch hujus libri (Cohemoth scriptum esse:) hæc est generatio ** diluvii (tempore vivens,) de quibus (hominibus) dicitur: ex omni vivente. 31. Eod. vers. 15. *Cum puero illo secundo*] Qui surget loco illius generationis (diluvii,) isti fuerunt Noachus & filii ejus. Vers. 16. *Non est finis omni isti populo*] Multiplicabant (enim) sese & crescebant nimis, sicuti dicitur: semen eorum firmum est antè eos, 32. mulier prægnans pariebat triduò (à conceptione,) emittebant (homines isti) veluti oves parvulos suos. 33. Eod. vers. 16. *Omnes, qui fuerunt ante eos*] i. e. Non fuit finis omnis boni, quod coram illis extitit; sed omne periit & ipsi quasi momento in sepulchrum descenderunt. Eod. vers. 16. *Etiam posteri*] (Nempè:) generatio, quæ tempore divisionis orbis terrarum vixit. 34. Eod. vers. 16. *Non lætabuntur*] Etiam ipsi in bono, quod datum est eis, (non lætabuntur.) Eod. vers. 16. *Quia etiam istud*] Finis est vanitatis † & afflictio spiritus, quando aliquis pravam concupiscentiam suam sequitur. Vers. 17. *Custodi pedem tuum, ‡ quando vadis ad domum Dei*] Quomodo vadas, (probè observa,) si attuleris sacrificium eucharisticum & spontaneam pacificorum oblationem, bene est; sed temet ipsum custodi, ne opus habeas 35. ut offeras sacrificia pro peccato atque reatu. Eod. vers. 17. *Et propinquus*] Sis ad audiendum verba Sancti illius Benedicti, idque (magis) bonum & propinquum (i. e. acceptum) est Deo. Eod. vers. 17. *Quàm, ut dent stulti sacrificium*] i. e. (Quàm,) ut peccet (aliquis) & offerat (postea) sacrificium. 36. Eod. vers. 17. *Nam haud sciunt illi, se facere malum*] Stultus non intelligit, quòd ipse faciat malum sibi ipsi. 37.

CAP.

29. Vide Hiob. cap. 11. vers. 12. ibique Raschi notas, num. 6.

30. Nempè: à statu regio, ac sese adeò humilem fecerat, ut semet jumento seu feræ comparaverit.

** Hebr. דור המבול, in Msto 1. postea sic legitur: ואמר לי לבי כך דרש בעל האגדה אה המקראות וראיתי וג' i. e. & existimo, (quòd) is, qui Aggadam fecit sic exposuerit versus Biblicos: vidi (generationem diluvii &c.)

31. Sicuti Genes. cap. 6. v. 19. habetur.

32. Vide Hiob. cap. 20. vers. 8.

33. Prout Hiob. cap. 21. vers. 11. habetur, ubi vide not. num. 10.

34. De qua vide Genes. cap. 10. vers. 25.

† Hebr. סופו של הבל, in Msto 1. sic legitur: סופו של הבל i. e. finis eorum est in vanitatem, scil. vanus est finis eorum.

‡ Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 23. a.

35. Sic verbum חצטק hic verto, ut sensus sit: cave peccata eaque evita, ne tibi opus sit offerre sacrificia pro peccato, confer. num. sequ. 36.

36. Peccatum enim devitandum est, ne opus sit sacrificiò pro peccato, conf. n. præc. 35.

37. Loci istius explicationem vide in notis פסמי h. loc.

CAP. V.

Vers. 1. *Proferre verbum † coràm Deo*] Proloqui dura contrà supremum Numen. 1. Eod. vers. 1. *Nam ille est in cœlis ; tu verò super terram*] Etiam si (aliquis) infirmus sit suprà & robustus infrà ; (tamen) terror infirmi est super robustum 2. multo magis si fortis sit suprà & infirmus infrà. Vers. 2. *Nam venit somnium in multa occupatione*] i. e. Nam somnium venire solet per multas cogitationes, quibus aliquis interdiu occupatus fuit, & vox stulti venire solet per multiloquium, nam dum ille multiplicat verba, profert vocem stultitiæ ore suo, non enim cessabit peccatum, 3. quapropter ego dico : sint verba tua pauca. 4. Vers. 3. *Non est beneplacitum in stolidis*] Non est beneplacitum coràm Deo in improbis, qui vota faciunt nec illa solvunt. 5. Vers. 5. *Ne concedas ori tuo*] Ut votum faciat. Eod. vers. 5. *Ut peccato obstringat † carnem tuam*] Ut visitet peccatum (tuum Deus) super liberos tuos. Eod. vers. 5. *Nec dicas coràm angelo*] i. e. (Coràm) nuncio (sive legato,) qui venit, ut exigat à te justitiam (i. e. eleemosynam,) quam decrevisti 6. coràm multis. Eod. vers. 5. *Quòd istud sit error*] (Ne dicas :) per errorem decrevi eam (justitiam sive eleemosynam,) existimaveram (enim) quòd in manu mea esset facultas dandi ; (nec tamen adest mihi facultas.) Eod. vers. 5. *Et dissipabit (sive perdet) opus manuum tuarum*] i. e. Præcepta, 7. quæ fuerunt in manibus tuis, quæ antea fecisti, perdes, sic exponitur in Medrasch (Coheloth.) Eod. vers. 5. *Super vocem tuam*] i. e. Propter vocem tuam. Vers. 6. *Nam in multitudine somniorum &c.*] i. e. Quoniam omnia, quæ illi tibi

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 61. a.
1. Hebr. כלפי מעלה i. e. versus supernum, ei
opponitur : כלפי מטה i. e. versus imum, de
hisce phrasibus conf. præ aliis D. Wagenf.
Sota, pag. 737. n. 9.

2. Eadem ferè, quæ hic, à Commentatore nostro notata sunt ad Deut. c. 32. v. 40.

3. Nempè : in multiloquio, sicuti Prov. c. 10. v. 19. habetur.

4. Uti in fine v. præc. 1. habetur.

5. Conf. not. in שפמי חכמים, ubi loci istius explicatio habetur, conf. & tract. Talm. Nedarim, fol. 9. a. it. Menachot, fol. 81. b. &

Cholin, fol. 2. a.

† Vid. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 32. b. & Chagiga, fol. 15. a. it. Cetubbot, fol. 72. a. & Schevuot, fol. 39. a.

6. Vel : determinasti, sic verbum פסקה hic interpretor, ut sensus sit : ne dicas ei, qui exigit eleemosynam sive rem votivam, quam vovisti præsentibus multis, quòd per errorem decreveris eleemosynam & quòd nihil habeas, quod solvas ac votum tuum serves, quoniam istud displicebit Deo &c.

7. Id est : mercedem præceptorum, quæ antea servasti, perdes.

tibi dicent, somnia sunt ac prophetæ vani, verbaque multa, (quæ dicunt,) ut separent te à Deo. Eod. vers. 6. *Sed Deum time*] Ecce (particula:) כִּי ponitur pro: אֲלֵא i. e. sed, (ut sensus sit:) noli attendere ad somnia; * sed Deum reverere. Vers. 7. *Si oppressionem pauperis & interversionem juris atque justitiæ &c.*] Si videris in provincia, (sive urbe) quod illi (incolæ ejus) opprimant pauperes & intervertant jus atque justitiam. Eod. vers. 7. *Ne mireris*] Voluntatem Dei, si immiserit eis malum. Eod. vers. 7. *Nam altus superior alto observat*] Et videt eorum opera & (alii) illis sunt superiores, qui faciunt id, ad quod Deus illos misit eorumque manus prævalet, ut de illis poenam sumant. Eod. vers. 7. *Et interversionem juris*] (Ista: גִּזְלֵי מִשְׁפָּט idem significant, ac: גִּזְלֵי שָׁלִי i. e. rapina vel oppressio juris, quoniam illa (dictio:) גִּזְלֵי conjungitur (voci sequenti,) ideò punctum habet Pathach Katon, s. nam si non conjungeretur, punctum Kamez haberet (dictio:) גִּזְלֵי; alia explicatio: si videris, quod illi opprimant pauperes † & intervertant jus, ac conspicias, quod justitia 9. veniat ad (eorum) urbem, dum Deus bona abundè suppeditat nec ab illis poenam exigit, noli mirari voluntatem Dei, quia is ejus mos est, ut iram suam prolonget. Eod. vers. 7. *Nam altus superior alto observat*] i. e. Expectat, 10. donec eorum mensura impleatur. Eod. vers. 7. *Et excelsi*] Sunt ei (Deo) super istos (improbos,) ut poenam ab illis exigat, quando veniet tempus visitationis eorum; (accipitur autem hîc שׁוֹמֵר) sicuti (in illo loco:) nec שׁוֹמֵר i. e. observabis 11. super peccatum meum, item (alio in loco:) שׁוֹמֵר i. e. observans 12. fidem, item שׁוֹמֵר i. e. observavit 13. verbum. Vers. 8. *Et emolumentum terræ in omnibus est*] Emolumentum 14. incolarum terræ, qui superbiunt & Deum ad iram provocant. Eod. vers. 8. *In omni-*

- * Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 10. b.
 8. Sic Commentator noster vocare solet Sazhol in גִּזְלֵי, conf. quæ ad Genes. c. 41. v. 35. notata sunt, vide & infra v. 19. h. c. n. 46.
 † Hebr. יְשָׁרִים in Misto 1. pro eo legitur: יְשָׁרִים i. e. rectos seu probos.
 9. Hebr. צֶדֶק, quo nomine hic benignitatem & beneficentiam Dei intelligi puto eamque expositionem sequentia confirmare videntur, conf. v. sequ. 8. h. c. n. 14.
 10. Quoad verbi istius explicationem confer. n. seqv. 11. 12. 13. & infra Eccles. c. 11. v. 4. n. 11. vide & 1. Samuel. c. 1. v. 12. ibique Raschi not. & ad Esai. c. 26. v. 2.
 11. Id est: expectabis quoad peccatum meum,

- sic juxta Commentatoris nostri mentem vertere possis verbum istud, quod Hiob. c. 14. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas.
 12. Vel: expectans, sicuti Esai. c. 26. v. 2. habetur, ubi R. Salomo istud שׁוֹמֵר exponit: מַמְתִּין i. e. expectans.
 13. Vel: expectavit, præstolatus est vide Genes. c. 37. v. 11. ubi R. Salomo eodem, quod hic, modò exponit.
 14. Id est: affluentia bonorum, quibus à Deo cumulati fuerunt incolæ istius provincie sive terræ, de qua benignitate paulò antè dictum est, sic יְהוֹן, quod hic in textu sacro habetur, juxta mentem Commentatoris nostri expono, confer. v. præced. 7. n. 9.

omnibus est] i. e. Per omnem rem facit ipse (Deus) ablegationem suam, ^{15.} ut puniat, etiam per muscas, sicuti ipse fecit Tito. ^{16.} Eod. vers. 8. *Rex agro fit servus*] Sanctus ille Benedictus fit operarius Zioni, ^{17.} ut contemptum ejus vindicet ab eo, qui illam desolat, & ut mercedem retribuat eis, qui illam ædificant. Vers. 9. *Qui amat pecuniam, & non satiatur pecuniâ*] Qui amat præcepta (Dei) non satiatur illis. Eod. vers. 9. *Et qui amat multitudinem*] i. e. Præcepta multa. Eod. vers. 9. *Non (est) fructus*] Nec in uno ex illis est præceptum aliquod insigne ^{18.} ac notabile, veluti est structura domus Sanctuarii ac Synagogæ ac liber legis decorus, etiam istud est vanitas, sic duo isti versus explicantur in Medrasch (Coheloth,) præterea alii sunt modi ^{19.} convenientes, (quibus isti versus exponi possunt;) sed hanc (explicationem) præmisi, quoniam illa pertinet ad eam rem, (quæ habetur in istis verbis:) & excelsi sunt super eos, ^{20.} quia S. Scriptura istos (versus) conjunxit; ^{21.} alia explicatio (verborum illorum:) & emolumentum terræ in omnibus est, (nempè:) merces culturæ terræ omnibus præferenda est, nam, etiamsi ipse sit rex; tamen ille opus habet, ut agro inserviat, ^{22.} si (enim) terra protulerit fructus, suppetit ei, quod comedat, si non (protulerit fructus,) ipse fame morietur. Eod. vers. 9. *Qui amat pecuniam, non satiatur pecuniâ*] i. e. Non comedet pecuniam. ^{23.} Eod. vers. 9. *Et qui amat multitudinem*] i. e. Divitias. Eod. vers. 9. *Non est fructus*] i. e. (Qui amat illas divitias,) quæ ei non adferunt fructus, etiam istud est vanitas; alia explicatio (verborum istorum:) & emolumentum terræ in omnibus est, (vi-

Qqq qq 2

deli-

^{15.} Id est: per omnem rem Deus voluntatem suam atque decretum quoad pœnas, ab hominibus exigendas, exequitur.

^{16.} Romanorum Imperatori, de quo Judæi fabulantur, quod is muscâ excruciatu perierit; sicuti eadem fabula reperitur in Raschi notis ad Daniel. c. 8. v. 25. n. 68. sed de ipsius morte aliter refert Svetonius in ejus vita, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1000. ubi scribitur, quod ab ipso Judæo R. Eliefere hoc pro fabula habitum sit.

^{17.} Respicitur hic ad Jerem, c. 26. v. 18. ubi Zion vocatur ager, dum dicitur: Zion ager arabitur, prout locus iste in notis שפתי רבמי hic allegatur.

† Confer. hic tract. Talm. Maccot, fol. 10. a.

^{18.} Vel: completum, perfectum, quod alicujus momenti est, sic istud: מוסיומא hic interpre-

tor juxta Commentatoris nostri mentem, prout sequentia id declarant, in notis שפתי רבמי exponitur מוסיומא tale esse præceptum, cujus fructus & utilitas etiam ad posteros pervenit.

^{19.} Qui modi paulò post à Commentatore nostro adducuntur, confer. not. in שפתי רבמי h. loc.

^{20.} Sicuti versu præced. 7 h. c. habetur.

^{21.} Nimirum duos versus, septimum scil. & octavum hujus capitis.

^{22.} Id est: ut agriculturæ curam gerat, quò ei de agro serviatur, prout in Junii ac Tremellii versione Latina habetur.

^{23.} Non enim aliquis pecuniam ipsam poterit comedere, sed cibum, qui pecunia comparatur.

delicet) merces Israëliitarum est in omnibus verbis legis, tam in S. Scriptura ipsa, quàm in Mischna & in Gemara; * (alia explicatio verborum istorum:) rex agro fit servus, (nempè) rex in S. Scriptura & in Mischna adhuc opus habet, ut serviat doctori Gemaræ, 24. qui coràm ipso exponat ordine doctrinas rei prohibitaæ atque permissæ, mundæ & immundæ, ut & de judiciis. Eod. vers. 9. *Qui amat pecuniam*] i. e. Qui amat legem (Divinam,) non satiatur eâ. Eod. vers. 9. *Et qui amat multitudinem*] i. e. Legem (Divinam.) Eod. vers. 9. *Non (est) proventus*] Cui est S. Scriptura & Mischna; nec tamen Gemaram ** habet, 25. quænam ei est utilitas? ista omnia (reperiuntur) in Vajikra rabba. 26. Vers. 10. *Quando multum est *** bonum*] Quando Israëlitæ opera sua benè faciunt. Eod. vers. 10. *Multi sunt, qui illud comedunt*] i. e. Datio mercedis præceptorum (multiplicatur.) Eod. vers. 10. *Et quid commodi est domino ejus?*] (Nempè:) Sancto illi Benedicto in omni bonitate (rectitudine) operum eorum (Israëliitarum?) Eod. vers. 10. *Nisi aspectus oculorum ejus*] Dum videt (Deus,) quòd illi (Israëlitæ) sint ei incurvati, 27. id, quod ipsi est gratum, qui dixit & facta est voluntas ejus, 28. sic etiam quoad oblationes (intelligendum est.) Eod. v. 10. *Quando multum est bonum, multi sunt, qui illud comedunt*] Dum adferunt multa sacrificia spontanea, multi existunt sacerdotes, qui illa comedunt. Eod. vers. 10. *Et quid commodi est domino ejus?*] Coràm Sancto illo Benedicto, nisi aspectus oculorum ejus, qui dixit & facta est voluntas ejus. 29. Vers. 11. *Dulcis (est) somnus operantis*] Agrum colens dum dormit, dulcis est illius somnus, sive parum sive multum comederit, quoniam ei rei ipse jam antea assuefactus est. Eod. vers. 11. *Et saturitas divitis * non permittit ei, ut dormiat*] Et saturitas opum divi-

* Heb. במר, in Basil. editione, ut & in Misto 1. pro eo legitur: בחלמר i. e. in Talmud, sic enim à Rabbini non raro vocari solet Gemara, conf. n. sequ. 24. it. infra not. ad Eccles. c. 12. v. 3. Sign. **

24. Sic במר בעל hic interpretor, conf. c. sequ. 6. v. 2. n. 6. & n. 23. h. v. 9. in Misto 1. ut & in Basil. editione hic legitur בחלמר i. e. doctori Talmudis, conf. Sign. præc. * & Sign. sequ. **

** Hebr. במר, in Basil. editione, ut & in Misto 1. pro eo legitur: בחלמר, Talmud, conf. Sign. præced. * & n. 24. it. not. ad cap. sequ. 6. v. 2. Sign. † & ad Eccles. c. 12. v. 3. Sign. **

25. Conf. dict. c. seq. 6. v. 2. n. 5. & n. 6. it. n.

præc. 24. h. v.

26. Est is Commentarius diffusus in Leviticum, de quo vide שו"ת שו"ת & Buxt. Biblioth. Rabbin. conf. & not. in שו"ת חכמי h. loc.

*** Confer. hic tract. Talm. Menachot, fol. 110. a.

27. Submissi, subjecti, quòd jugo legis Divinæ submittant colla, sic בפופי hic expono.

28. Vel: dum ipse dixit (sive præcepit) & facta est voluntas ejus (id enim ei gratum est,) conf. not. ad Exod. c. 29. v. 18. n. 37. & Sign. † & Exod. d. c. 29. v. 25. n. 68. it. n. sequ. 29 h. v.

29. Vide, quæ n. præc. 28. notata sunt.

* Conf. tract. Talm. Menachot, fol. 110. a.

tis, qui multas negotiationes exercet, non permittet ei, ut dormiat, tota (quippe) nocte cogitat de illis (divitiis;) alia expositio (verborum istorum:) dulcis est somnus operantis (i. e. fervientis) Deo, si pauci sint dies annorum ejus si multi sint dies annorum ejus. Eod. v. 11. *Comedit*] (i. e. Recipit) mercedem suam tam ille, qui parum (temporis laboravit,) quam qui multum, 30. Moses gubernavit Israelitas quadraginta annis; Samuel autem propheta gubernavit decem annis; 31. & tamen S. Scriptura istum, perinde atque illum trutinat, 32. dicitur enim: Moses & Aaron inter sacerdotes ejus & Samuel inter illos, qui invocant nomen ejus &c. 33. sic in Tanchuma 34. exponitur. Eod. vers. 11. *Et saturitas divitis*] i. e. Doctoris celebris. 35. Eod. vers. 11. *Non finit eum dormire*] In sepulchro, dicitur enim: loqui faciens labia dormientium, 36. quicumque discipulo sapientis 37. allegat verbum, 38. ex illius (doctoris celebris jam defuncti) ore auditum, ipsius (doctoris scil. celebris) labia loquuntur in sepulchro. Vers. 12. *Opulentia asser-
vata** domino ejus in malum ipsius*] Veluti fuerunt divitiæ Corachi, qui propter illas elato fuit animo ac descendit (vivus) ad inferos. 39. Vers. 13. *Nec est in manu ejus quicquam*] Ne quidem justitia (siue meritum) patrum. Vers. 14. *Nec quidquam auferet in labore suo*] Quando morietur, non portabit in manu sua ullum meritum justitiæ (siue eleemosynæ,) quam fecit ex divitiis suis, dum vixit, 40. Vers. 15. *Eodem modo, quo venit*] Ista opulentia; ita etiam abiit. 41. Vers. 16. *Et infirmitate*] (Dictio: חוליו hic posita est,) pro: חולי

Qqq qq 3 &

30. Hebr. כמרובה, sic in Bibliis Buxt. habetur; ast in editione שפתי חכמים, ut & in exemplari Hebræo, quod usus sum, legitur: וירמורבה; sed prior lectio præferenda videtur.
31. Vide tamen Isaac. Abarbenel. Commentar. ad 1. Sam. c. 8. v. 1. ubi plura de Samuelis vita & gubernationis tempore, conf. & ad 1. Sam. c. 12. v. 2. n. 1. & ad Ps. 99. v. 8. n. 8.
32. Id est: alterum alteri æquat, utrumque æqual lance ponderat eosque æquales facit.
33. Vide Ps. 99. v. 6. ibique Raschi notas.
34. De hoc vide שפתי חכמים, ut & Buxt. Biblioth. Rabbin.
35. Sic verba ista: כעל שמועת hic interpretor, nempe: magistrum siue Rabbinum celebrem, qui multos habet auditores ac discipulos, sicuti id sequentia, à Commentatore nostro adducta, declarant, conf. not. ad Prov. c. 1. v. 5. n. 7.
36. Vide Cantic. c. 7. v. 12. ibique Raschi notas.
37. Sic verito siue exprimo abbreviaturam ח"ח i. e. חלמר חכ"ם, vid. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1146.
38. Hebr. דבר, prout hic habetur, alibi dicitur: דבר הלכה, uti ex Bechorot fol. 31. b. & ex Jevamot fol. 97. a. nec non ex Sanhedrin p. 306. edit. Cocceji. allegat D. Wagens. in Sota, p. 200. n. 12. ipseque vertit: scitum aliquod, confer. Cantic. dict. c. 7. v. 12. ibique not. n. 69.
- ** Conf. hic Tract. Talm. Pefachim, fol. 119. a. & Sanhedrin, fol. 110. a.
39. Prout Numer. c. 16. v. 32. habetur.
40. Id est: quoniam ipse, dum vixit, nullam ex divitiis suis fecit eleemosynam, ideo nihil auferet ex labore suo post mortem.
41. Confer. quæ suprâ ad Eccles. c. 1. v. 7. n. 39. notata sunt.

& vau (in fine vocis) abundat, veluti Vau (in dictione:) וַיִּיָּתוּ i. e. fera syl-
 vā. 42. Vers. 17. *Edere, bibere ac videre bonum*] i. e. Studere in lege (Divi-
 na,) quæ est bona disciplina, 43. nec congregat aliquis multas divitias; sed
 in parte sua, quæ ipsi data est, lætetur, 44. hæc quippe est portio ejus. Vers. 18.
Et potestatem ei dedit comedendi ex illo] In vita sua. Eod. vers. 18. *Et perci-
 piendi partem suam*] In morte sua, ut (Deus) illum faciat dignum, ad studen-
 dum in lege & præceptis, durante vita sua, quò mercedem accipiat. Vers. 19.
Quia non multum] Quia non est longitudo dierum in hoc mundo. Eod. vers.
 19. *Recordabitur dierum vite sue*] Quoniam illi pauci sunt, non multi, cur
 igitur semet fatigabit in colligendis divitiis, laboret (potius) in vita sua circā
 illam rem, quæ manet in seculo futuro. Eod. vers. 19. *Quia Deus testimoni-
 um perhibet &c.*] Sanctus ille Benedictus constituit testimonium isti (homini) in
 perpetuum. Eod. vers. 19. *In lætitia cordis ejus*] Quia ipse (scil. talis homo) lætatus
 est, facere bonum in vita sua, vidi in Medrasch: iste fuit Elkana, qui Israëlitas assue-
 fecerat, ut ad (urbem) Schilo pedibus *** ascenderent, & quòd ille per eam viam, quā
 ipsos istò anno ascendere fecerat, non deduxerit eos anno sequenti, quòd res ista no-
 ta fieret, eosque (ad id) assuefaceret, quapropter ei (Elkanæ) attribuit S. Scriptu-
 ra, (dicens:) & ascendit vir ille ex urbe sua &c. 45. existimo autem ego, quod
 expositio ista (respiciat ad) finem † istius versus: quia Deus testimonium per-
 hibet lætitiae cordis ejus, (nempè, quòd) iste fuerit Elkana, * cui Sanctus ille
 Benedictus testimonium perhibuit in S. Scriptura, ac de illo testatus est: & ascen-
 dit vir ille ex urbe sua, (dictio:) מַעְנוֹה punctum habet Pathach Katon, 46. quo-
 circā ego illam interpretor, quòd sit nomen rei (substantivum,) sicuti (accipitur
 in illo loco) quia non fuit מַעְנוֹה i. e. testimonium (sive responsio) in ore tri-
 um istorum virorum. 47. Eod. vers. 19. *In lætitia cordis ejus*] Quoniam læta-
 tus erat (Elkana) in festo solenni. 48.

CAP.

42. Sicuti Psalm. 50. v. 10. habetur, confer. &
 Psalm. 104. v. 20. alii loci, ubi וַיִּיָּתוּ cum
 Vau paragogico reperitur, videantur in Bux-
 torf, Concordant. Hebr. voc. וַיִּיָּתוּ.

43. Prout Prov. c. 4. v. 2. habetur.

44. Vivat forte sua contentus, ἵνα γὰρ περισπούς
 μέγας ἢ εὐσέβεια μετὰ ἀνταρξίας, uti i. ad
 Timoth. c. 6. v. 6. habetur, & , qui opibus in
 hac vita affluit, ex divite copia secum sub
 umbras nil feret, conf. c. sequ. 6. v. 2. n. 1. &
 infra c. 8. v. 14. n. 25.

*** Hebr. מַעְנוֹה, in Msto i. pro eo legitur:
 מַעְנוֹה, quod poterit verti: ad festa solen-

nia, conf. infra n. 48. h. v.

45. Vide i. Samuel. cap. I. vers. 3. ibique Raschi
 notas.

† Hebr. וַיִּיָּתוּ, sic in Msto i. hic legitur.

* Verba ista: fuerit Elkana &c, usque ad : in
 lætitia cordis ejus, absunt hic in Hebræo &
 Msto i.

46. Confer. quæ suprā ad vers. 7. h. cap. num. 8.
 notata sunt.

47. Sicuti Hiob. cap. 32. vers. 5. habetur.

48. Ad quod ipse pedibus suis ibat, וַיִּיָּתוּ enim
 hic significat festum solenne, quod ter quot-
 annis

CAP. VI.

Vers. 1. *Et multum est istud super hominem*] i. e. In multis filiis hominum istud (malum) frequens est. Vers. 2. *Divitias & opes*] Juxta sensum literalem (hæc sunt intelligenda,) prout verba jacent. Eod. vers. 2. *Nec potestatem dat ei Deus comedendi ex eo*] Ut lætetur in parte sua, 1. & ex divitiis suis recreationem animi capiat, sed eò aspirat, ut per fraudem augeat opes, sicuti dicitur: & ipse (erit) tanquam mors, 2. quæ non saturatur, nec ei potestas datur, ut faciat justitiam (sive eleemosynam,) quò ex illa comedat in (seculo) futuro; sed vir alienus auferet illas divitias (& ex eis erogabit eleemosynam atque inde capiet utilitatem, (id est vanitas ac malus morbus;) expositio autem mystica (hæc intelligit) de verbis legis. 3. Eod. vers. 2. *Divitias, opes & honorem*] i. e. S. Scripturam, Mischnam & Aggadam. 4. Eod. vers. 2. *Nec potestatem ei dat*] Nec dignus est 5. Gemara, † atque propterea ex illo (studio) nullam capit utilitatem in ulla doctrina. Eod. vers. 2. *Sed vir alienus comedat illud*] Is est peritus Gemaræ. 6. Vers. 3. *Si generavit aliquis centum*] Liberos. Eod. vers. 3. *Et multi sint dies annorum ejus* *] i. e. (Si multi sint anni) ei, 7. רב (hîc) signi-

annis celebrabatur, de quo vide Exod. cap. 23. vers. 14. idque ideò dictum est, quia ad illud pedibus ire debebant omnes masculi Israëlitæ, confer. inter alios Dilherri Atri. ling. Sanct. pag. mih, 107. it. suprâ Sign. *** h. vers.

1. Vide, quæ ad cap. præced. 5. vers. 17. n. 44. notata sunt, confer. & infrâ vers. 3. h. cap. num. 8.

2. Hebr. כמח, sic enim ex Habacuc cap. 2. v. 5. hic legendum est, prout & in Mstori habetur, non מח, uti in exemplaribus, hætenus impressis, habetur.

3. Id est: Medrasch Aggadah hæc explicat de verbis legis Divinæ, prout mox sequitur, confer. num. seq. 4.

4. Hebr. מסת, quæ vox significat enarrationem mysticam, de qua voce vide plura apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 816. n. 1. conf. & in fra Eccles. c. 9. v. 14. n. 28. ac suprâ Eccles. c. 4. v. 12. n. 19.

5. Id est: nec aptus vel idoneus est, ut in Gemara studeat eamque intelligat.

† Hebr. לגמרא, in Basil. editione, ut & in Mstori pro eo hic legitur לחלם, Talmud, conf. not. ad cap. præced. 5. v. 9. Sign. * & n. 24. it. Sign. ** it. n. 6. h. v. 2.

6. Vel: doctor Gemaræ, Hebr. כעל הגמרא, confer. quæ ad c. præced. 5. v. 9. n. 24. & n. 25. notata sunt; in Basil. editione, ut & in Mstori pro הגמרא legitur החלמר, Talmud, vid. Sign. præc. † & not. ad Genes. cap. 32. v. 20. n. 60.

* Hebr. ימי שני, in Mstori postea hæc habetur expositio: וכל טוב יהיו ימי שני לו i. e. & ei pleni sint divitiis omnique bono dies annorum ejus.

7. Sive: ejusmodi homini, in notis Raschiensis editionis שפתי רבני ante pronomen istud: לו i. e. ei, addita & uncinulis inclusa sunt ista: ורב הון וכל טוב יהיו ימי שני i. e. & multis opibus omnique

significat יָי i. e. sufficiens, (ut sensus sit:) si ille omnibus bonis affluat. Eod. vers. 3. *Nec anima ejus saturetur*] Istis bonis, i. e. si non lætetur in parte sua. 8. nec animus ejus sese recreet in eo, ** quod possidet. Eod. vers. 3. *Nec sepultura ei fuerit*] Aliquando (accidit,) ut aliquis interficiatur & à canibus devoretur, omnia ista evenerunt (regi) Achab, qui multos procreaverat liberos ac divitiis affluebat & (nihilominus) aliena appetebat, nec illius animus ex divitiis suis recreationem capiebat, & (tandem) canes illum devorabant. Eod. vers. 3. *Melior est illo partus abortivus*] Mulieris, nam partus abortivus in vanitate venit & abit nec vidit bonum nec illud appetivit, (quocircà) nullâ re angitur. Vers. 6. *Et si vixerit*] Et si vixerit bis mille annos, quidnam emolumentum ei erit? quandoquidem bonum non vidit, nonne tandem ad pulverem revertetur, sicuti cœteri pauperes? Vers. 7. *Omnis labor hominis*] Propter illius os 9. est, ut utilitatem capiat & comedat in hoc mundo & in futuro; at iste 10. nullum capit emolumentum in vita sua. Eod. vers. 7. *Etiam anima non impletur*] Interrogativè (intelligenda sunt ista,) ac si diceret (S. Scriptura:) si res ita sese habet; nec tamen illius desiderium impletur emolumento parvo, (verbum תַמְלֵא hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) תַמְלֵאמוּ i. e. implebitur illis anima mea, 11. significans acquisitionem (sive adeptionem) desiderii, si (inquam) res ita sese habet, quidnam ei plus emolumentum est in sapientia sua, quàm si fuisset stolidus? Vers. 8. *Et quisnam est pauperi*] Defectus præ divite, 12. cui non est recreatio animi? etiam ipse (pauper) novit ambulare in terra juxtâ viventes; alia *** explicatio (verborum istorum:) etiam anima non impletur, (nempè:) in futuro seculo, nam ecce non fecit bona opera in vitâ suâ. Vers. 9. *Melior est aspectus oculorum; † quàm itio animæ*] Melius ac rectius fuit isti (diviti,) aspicere divitias suas contemplatione oculorum, quàm cibus ac potus, qui animam (i. e. corpus) ingredi-

mnique bono affluant anni ejus; sed absunt hæc à Bibliis Buxtorf.

8. Confer, quæ suprâ ad v. 2. h. c. n. 1. notata sunt.

** Hebr. בַּמָּוֶה, sic in Basil. editione, ut & in Msto 1. & quidem rectius, legitur, quàm מִוֶּה, prout in exemplari Amstel. Hebræo hic habetur, & fortè ibidem est error typographicus.

9. In textu sacro habetur לַפִּי i. e. ori ejus, id, quod Commentator noster hic exponit בְּשִׁבְלִי שִׁפְתָי i. e. propter os ejus, conf. not. in שִׁפְתָי הַכֹּהֵן h. loc.

10. Nempè: de quo suprâ sermo fuit; qui scil.

non lætatur in parte sua nec animum suum recreat.

11. Vide Exod. cap. 15. vers. 9. ibique Raschi notas n. 100.

12. Id est: quanam in re pauperis deterior est conditio, quàm divitis? quid præstat dives pauperi quoad hanc rem, si dives nullam habeat animi recreationem?

*** Alia ista explicatio, usque ad: melior est aspectus (vers. 9. h. c.) abest hic in Hebræo à Msto 1.

† Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 74. a. b.

greditur; alia † explicatio (verborum istorum :) melior est aspectus oculorum, quàm itio animæ, (videlicet :) melius fuit isti (diviti) ac rectius, ambulare post oculos suos ad rapiendum & opprimendum, quàm itio animæ suæ, dum (scilicet) non advertit animum suum, quoniam eat ejus anima post mortem. Eod. vers. 9. *Etiā istud est vanitas*] (Nempè :) illud, quod datum est improbis. Vers. 10. *Quicquid fuit, jam vocatum est nomen ejus*] i. e. Existimatio * & magnitudo, quæ ei (diviti) fuit in vita sua. Eod. vers. 10. *Jam antea vocatum est nomen ejus*] Ac si diceret: antea fuit; sed præterit, 13. jam antea egressum erat nomen ejus in principatu; at nunc mutata res est & innotuit, quòd ipse, fuerit homo, non Deus, atque illius finis fuit, ut moreretur, nec potuit cum angelò mortis contendere, qui illò fortior fuit. 14. Vers. 11. *Quia sunt res multe*] In quibus ipse occupatus fuit in vita sua, sicuti oblectamenta regum sunt simiæ, elephanti ac leones, omnia ista ei multa fuerunt; sed quid emolumentum ei est, postquàm mortuus est? Vers. 12. *Nam quis novit*] Nam quisnam est, qui noverit bona opera & quid faciendum sit homini in vita sua, ut ei profutura sint (ista bona opera) in seculum longum? 15. Eod. vers. 12. *Numero dierum vite vanitatis sue*] Qui sunt pauci numero. Eod. vers. 12. *Et fecit illa*] Ipsa opera tempore parvò, quo ille vixit, quod est ævum breve, tanquam umbra avis transvolantis, ac quamvis Salomo (hîc) dixerit simpliciter: umbram, nec exposuerit, an sit umbra palmæ vel parietis, quæ (umbræ) sunt fixæ; jam antea (tamen) id exposuit David, pater ejus, (dicens :) dies ejus (sunt,) sicuti umbra transeuntis, 16. hæc est umbra avis volantis, sic in Medrasch explicatur. Eod. vers. 12. *Nam quis indicabit homini*] In quonam permanfuræ sint opes, quas ipse per fraudem collegit liberis suis post se sub Sole?

CAP.

† Alia ista explicatio, usque ad: etiā istud est, abest hic in Hebræo à Msto 1.

* Istud: existimatio & sequentia, usque ad: jam antea egressum erat, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

13. Nempè: existimatio illa ac dignitas, de qua paulò antè dictum est.

14. Id est: tandem ab angelò mortis ipse victus fuit eique per mortem succubuit.

15. Id est: in seculum futurum, in altera vita, quæ æternum manet.

16. Vide Psalm. 144. vers. 4. ibique Raschi notat, ubi eadem, quæ hic, adducta sunt, confer. ibid. num. 6.

CAP. VII.

Vers. 1. *Melius est † nomen unguentō bonō*] Pulchrius est homini bonum nomen, quàm unguentum bonum, 1. & in die mortis melius est nomen, quàm dies nativitatis ejus, comparatur nomen bonum unguento magis, quàm cœteris liqvoribus, nam, si oleum immisceas aquæ, illud supernatando* dignoscitur; ast si cœteros liqvores aquæ immiscueris, etiam ipsi absorbentur, (nec supernatando dignoscuntur.) Eod. vers. 1. *Melius est nomen unguentō bonō*] Unguentum bonum descendit deorsum, sicuti dicitur: veluti unguentum bonum, quod descendit super barbam; 2. nomen autem bonum ascendit sursum, dicitur enim: & magnum efficiam nomen tuum, 3. unguentum bonum (saltem) ad tempus est; ast nomen bonum in sempiternum (manet,) nam dicitur: erit nomen ejus in seculum; 4. unguentum bonum è cubili 5. in triclinium transit nec ultrà; ast nomen bonum ad finem mundi, dixit R. Jehuda, filius R. Simonis: deprehendimus, quòd illi, qui oleō bonō uncti erant, ingressi sint locum vitæ; 6. sed inde combusti sint elati, nempè: Nadab & Abihu, qui oleō unctionis illiti erant; ast contrà reperimus, quòd viri bonæ famæ, qui locum mortis intraverant, inde exierint vivi, (videlicèt:) Chananja, Misaël & Asarjah, 7. qui (incolumes) egressi sunt ex fornace ignis. Eod. vers. 1. *Et dies mortis præ die nativitatis*

† In Msto 1. reperitur hic ad marginem scriptum: חצי i. e. dimidia pars (libri;) in Basil. editione habetur in margine: חצי הספר i. e. dimidia pars libri quoad versum, confer. not. ad Psalm. 78. v. 34. Sign. **
1. Hinc in Pirke Avot, c. 4. scribitur, quòd R. Schimeon dixerit, tres esse coronas, coronam legis, coronam sacerdotii & coronam regni; sed quòd כתר שם טוב עולה על גביה i. e. corona nominis boni illis sit præstantior, ad quem locum in libro Prec. Jud. part. 1. p. 109. b. fin. sic notatum reperitur: præstantius est nomen Hananiæ, Misaëlis & Asariæ, qui præclara fecerunt opera, quàm Nadabi & Abihu, qui oleō sacro erant uncti, hi enim combusti sunt; ast illi in igne incolumes servati sunt. Hebræa brevitatis studio huc transcribere nolui, confer. infra num. 7.

h. v. & D. wagenfeil. Sota, pag. 966. it. tract. Talm. Berachot, fol. 17. a.

* Verba ista: illud supernatando &c. usque ad: etiam ipsi absorbentur, absunt hic in Hebræo à Msto 1. sed malè.

2. Sicuti Ps. 133. v. 2. habetur.

3. Vide Genes. c. 12. v. 2. conf. hic D. Wagens. Sota, p. 352.

4. Sive: in æternum, prout Psalm. 72. v. 17. habetur.

5. Hebr. קיחון alii legunt קיחון à Græco κοιτάν, vide Buxt. Lexic. Chald. fol. 20. 8. & Lightfoot ad Johann. c. 12. v. 3. p. 1082. edit. Lips.

6. Id est: in tabernaculum sanctum, de quo vide Levit. c. 10. v. 1.

7. Vide Daniel. c. 3. v. 26. conf. & suprà num. 1. h. vers.

vitatis ejus] Nata fuit Mirjam, nemo noverat, quanam illa erat; ast, dum illa mortua est, defuit (fluere) puteus, 8. sic quoque Aaron (innotuit) per columnam nubis, 9. & Moses per Manna. Vers. 2. *Melius est ire ** ad domum luctus*] Consuetudo (hæc est,) quæ frequentatur tam quoad vivos, quam quoad mortuos. Eod. vers. 2. *Quam ire ad domum convivii*] Nam is est mos, qui non nisi inter vivos frequentatur. Eod. vers. 2. *Quia ille est finis omnium hominum*] i. e. Quoniam luctus finis est omnium hominum, (nimirum) finis cujuslibet hominis est, ut ad id veniat, quocirca is, qui vivit, istud ad animum suum, revocet, (secum cogitans,) quicquid misericordiæ exhibuero defuncto, ego quoque opus habebo, ut id mihi exhibeant post mortem meam, qui extulit vocem, 10. cum ejulatu, ipsum quoque cum ejulatu extollent, qui portavit, 11. ipsum etiam portabunt, qui planxit, ipsum quoque deplangent, qui comitatus est, etiam ipsum comitabuntur; 12. alia explicatio (verborum istorum:) quia ille est finis omnium hominum, nam mors est finis omnium dierum hominis, & si ei non nunc exhibet misericordiam, non amplius illam ei exhibebit; ast, qui ad domum convivii invitatus est nec eò vadit, poterit dicere ei, (qui invitavit,) aliquando tibi nascetur filius atque ibi ero tecum, veniet tibi lætitia desponsationis liberorum tuorum atque eo vadam, Eod. vers. 2. *Et vivens revocabit *** ad animum suum*] Rem istam, (nempe:) quòd, si non nunc exhibuerit ei (defuncto) misericordiam, non amplius ei illam sit exhibiturus. 13. Vers. 3. *Melior est indignatio * risu*] Quem persequitur mensura judicii, is non (propterea) doleat, melius fuisse illis, qui tempore diluvii vixerunt, si Sanctus ille Benedictus eis vultum iratum ostendisset propter ipsorum transgressionem, quàm risus, dum cum illis risit, nam, si ostendisset eis paululum iratam faciem, ad meliorem sese frugem recepissent, melius fuisset Adoniæ, si illius pater ægrè tulisset om-

Rrr rr 2

nem

8. Conf. Numer. c. 20. v. 2. ibique Raschi not.

9. Tradunt Rabbini, quòd post mortem Aaronis נסתלק ענני כבוד i. e. recesserint nubes gloriæ, vide Raschi notas ad Numer. c. 26. v. 13. & ad Deut. c. 1. v. 6. it. ad Esai. c. 5. v. 7.

** Conf. hic tract. Talm. Cetubbot, fol. 72. a.

10. Sic Hebræa ista: וידל ידלונה hic interpretor juxtà notas in שפתי הכמים, ubi verba illa hoc modo explicantur: אמרו קילו בבכי i. e. qui extollit vocem suam cum ejulatu & planctu, conf. & Buxt. Lex. Chald. fol. 1524. ubi tract. Talm. Moëd katon fol. 28. 1. allegatur.

11. Sive: bajulavit vel extulit, nempe: mortuum, sic verbum: וטען hic expono.

12. Vel: deducunt, scil. ipsius funus & demortui corpus ad sepulchrum comitabuntur.

*** Confer. hic tract. Talm. Moëd katon, fol. 28. b. & Nedarim, fol. 83. b.

13. Hic enim locum habet istud: aut nunc aut nunquam, juxtà Hebræorum proverbium: לא עכשיו אימתי, i. e. si non nunc, ecquando? confer. infra Eccles. c. 11. vers. 2. n. 7.

* Vid. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 30. b.

nem ipsius arrogantiam, ^{14.} quam commiserat, quam risus, quem ei ostenderat (ipsius pater,) & tandem propterea interfectus fuit (Adonia.) Eod. vers. 3. *Melior redditur animus*] i. e. Animus hominis mutatur, ut mores suos reddat meliores. Vers. 4. *Cor sapientum est in domo luctus*] Eorum cogitatio ad diem mortis est directâ. Eod. vers. 4. *Animus verò stultorum est in domo lætitiæ*] i. e. Non contremiscunt (stulti sive: improbi) ad diem mortis; sed illorum cor obesum est juxta illorum robur. ^{15.} Vers. 6. *Nam sicuti crepitus spinarum*] Vox ista סִירִי significat) ligna spinarum linguâ vernaculâ: espinæ. ** Eod. vers. 6. *Sub olla*] Sub olla ænea, quæ rogo spinarum superposita est, atque illæ in eo crepitum emittunt, dixit R. Josua, filius Levi: omnia ligna, quando ardent, eorum sonitus non valdè in altum extollitur; ast istarum spinarum crepitus in altum tollitur, ac si dicerent: etiam nos sumus de lignis, ostendimus, *** quòd nos quoque ligna simus & in nobis reperiatur aliquod emolumentum; ^{16.} sic quoque stolidi multiplicant verba, dicentes: nos quoque aliquo in pretio habendi sumus. Eod. vers. 6. *Etiam istud vanitas*] Et labor est, quem dedit Deus hominibus, ut sint in eis occupati atque iisdem vexentur. Vers. 7. *Nam oppressio ad insaniam adigit sapientem*] Quando stolidus vexat sapientem, etiam animus ejus turbatur, & ipse quoque (sapiens) ad lapsum impellitur, Dathan & Abiram vexârunt Moysen, dicentes: videat Dominus de vobis & judicet &c. ^{17.} eumque turbârunt ipsiusque animum perdiderunt ei que fuerunt causa, ut contra Deum stomacharetur ^{18.} ac diceret: & liberando non liberaisti populum tuum; ^{19.} sed verbis castigatus fuit (Moses) nam ei (Deus) respondit: nunc videbis; ^{20.} verùm non videbis bellum unius & triginta regum. ^{21.} Eod. vers. 7. *Cor donum*] i. e. cor sapiens, quod est donum

^{14.} Sive. animi elationem ac superbiam, sic

הָאִשׁ hic interpretor, vide 1. Reg. c. 1. v. 5. & 6.

^{15.} Hebr. הָאִשׁ, respicitur hic ad Psalm. 73. v.

4. ubi in notis Raschianis etiam habetur:

הָאִשׁ, quod ipse ibidem exponit כִּלְאֵי יִסְרִי

i. e. sine castigationibus, eodem ferè modo et-

iam Aben Esra ibi explicat, ac de istius vocis

הָאִשׁ significatione fusiùs agit, confer. &

Michol Jophidict. loc. cit. not. ad Thren. c.

3. v. 18. Sign. †

** Ita hic exprimo אִשׁ פִּיטָא vel: אִשׁ פִּיטָא, sic-

ut in Msto 1. hic habetur, Latine: spinæ.

*** Verba ista: ostendimus, quòd nos quoque

&c. usque ad: sic quoque stolidi, absunt hic

in Hebræo à Msto 1.

^{16.} Vel: & quòd nobis opus habeant (homines,) nam & sic juxta Hebræum vertere possis.

^{17.} Sicuti Exod. cap. 5. vers. 21. habetur.

^{18.} Vel: cum Deo expostularer ac quereretur, sic verbum הִקְפִּי, quod hic habetur, expono.

^{19.} Prout Exod. dict. cap. 5. vers. 23. habetur.

^{20.} Vide Exod. cap. 6. vers. 1. ibique Raschi notas, ubi eadem ferè, quæ hic, scripta reperiuntur.

^{21.} A Josua devictorum, de quibus vide Josu. cap. 12. vers. 24.

donum homini (datum,) dicitur enim : nam Dominus dat sapientiam. 22. Eod. vers. 7. *Oppressio*] (Dictio:) *פשיע* significat jurgium & vexationes, sunt etiam alii modi (exponendi;) sed illi separant versus ab invicem; & (particula:) *ו*, quæ ab initio versus dicitur, ostendit, quod ille cohæreat versui antecedenti. 23. Vers. 8. *Melior est finis rei, quam ejus principium*] Juxtâ sensum literalem (facienda hîc est explicatio,) in principio rei nos ignoramus, quisnam illius sit finis futurus; sed quando finis est bonus, tunc perfecte bona est res; 24. alia explicatio (verborum istorum:) melior est finis rei principio ejus, (nempe:) eo tempore, quô illa (res) incipitur, bonum est, ut (homines) habeant bonum propositum, quando illam (rem) incipiunt; R. Meir aptè exposuit omnia verba Elisæ, filii Abujæ, in Medrasch Coheleth, 25. Eod. vers. 8. *Longanimis*] i. e. Qui spatium dat iræ suæ nec festinat ad jurgium. Vers. 9. *Ne conturberis*] i. e. Ne festines* Vers. 10. *Ne dicas: quid est, ** cur dies &c.*] Ne mireris bonum, quod justis viris prioribus evenit, nempe patribus, qui in deserto fuerunt & qui ætate Josuæ ac Davidis vixerunt. Eod. vers. 10. *Quia non ex sapientia interrogas*] Nam omnia (ista eis evenerunt) propter justitiam (sive merita) eorum, qui illis temporibus vixerunt. Vers. 11. *Bona est sapientia *** &c.*] Sapientia eorum permansit apud illos, cum possessione meritorum (seu justitiæ) patrum eorum, nam bona fuit 26, sapientia illa. Eod. vers. 11. *Et emolumentum est aspicientibus Solem*] Emolumentum est ista sapientia omnibus hominibus, aspicientes Solem sunt omnes homines, sicuti discimus (ex Talmude:) quicumque vover ex illis qui Solem aspiciunt, prohibitum &c. veruntamen cœcis non convenit istud; 27. Sed ei, quem Sol aspicit. Vers. 12. *Nam in umbra sapientia, * in umbra argenti*] Quicumque est in umbra sapientiæ, is est in umbra argenti, nam sapientia occasionem præbet divitiis, ut illæ adveniant. Eod. vers. 12. *Et præstantia (est) scientia, sapientia vivum ** conservabit dominum suum*] Præterea etiam sapientia

Rrr rr 3

præ-

22. Sicuti Proverb. cap. 2. vers. 6. habetur.

23. Confer. hic not. in שפתי חכמי, ubi loci istius explicatio ejusque ratio adducitur.

24. Finis coronat opus, juxtâ commune proverbium.

25. Locis istius explicationem & emendationem vide in not. שפתי חכמי h. loc.

* Scil. ad iram, confer. tract. Talm. Nedarim, fol. 21. b.

** Vid. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 25. b.

*** Confer. hic tract. Talm. Eechorot, fol. 52. b.

26. Non improba & cum impietate conjuncta fuit, quæ sapientia in hominibus hujus seculi potius calliditas, quàm sapientia dicenda est.

27. Nempe id, quod hic dicitur de aspicientibus Solem, confer. hic tract. Talm. Eechorot, fol. 52. b.

* Vid. tract. Talm. Pesachim, fol. 53. b.

** Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 83. b.

præstantior est argentô, quia sapientia vivum servabit dominum suum. 28. Vers. 13. *Vide opus Dei*] Quomodo ille ordinet omnia secundum facta hominis (nempè:) paradisum justis; ast gehennam improbis, prospice (itaque) tibi, utri (ex istis duobus) adhærere velis. Eod. vers. 13. *Nam quis poterit corrigere*] Post mortem id, quod ipse in vita sua pervertit? 29. Vers. 14. *In die bono esto in bono*] i. e. In die, quo potes facere bonum, esto inter illos, qui faciunt bonum. Eod. vers. 14. *Et in die malo, vide*] i. e. Quando veniet malum super improbos, tu eris inter eos, qui aspiciunt, dicitur enim: & egredientur & aspicient cadavera virorum &c. 30. non eris inter illos, qui aspicientur, (de his enim dicitur:) & erunt nausæ omni carni. 31. Eod. vers. 14. *Etiā hoc *** ex adverso illius*] (Scilicet: fecit Deus, nempè:) bonum atque mercedem operis ejus ex adverso mali & mercedem operis ejus. Eod. vers. 14. *Ne homo inveniret quicquam*] Ut curiosè inquireret 32. in (opera) Dei. Vers. 15. *Est justus, qui perit in justitia sua*] Etiam si ille pereat; tamen adhuc persistit in justitia sua, accidit istud in Josepho, filio, Binchasi sacerdotis, in cujus pede ascenderat noma, 33. advocârunt chirurgum, ut illius pedem præscinderet, dixit ei: quando pervenies ad filum capilli, 34. notum id fac mihi, sic fecit (chirurgus,) vocavit (postea Josephus) Choniam, 35. filium suum, eique dixit: hucusque obstrictus fuisti, laborare circa me; 36.

ab

& fol. 84. a. it. Jevammot, fol. 64. b. & Cholin, fol. 59. a.

28. Id est: eum, qui illam sapientiam possidet.

29. Nam post mortem non est tempus operandi; sed compensandi facta, quæ post mortem corrigi nequeunt, in hac itaque vita poenitentia est agenda.

30. Sicuti Esai. c. 66. v. 24. habetur.

31. Vide Esai. dict. c. 66. v. 24. & not. in שפתי חכמים; est autem hic sermo de improbis.

*** Confer. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 15. a.

32. Sic להרר hic interpretor, hinc apud Rabbi. nos: אין להרר אחר מעשי השם i. e. non est cogitandum post opera Dei, videlicet: non sunt curiosius scrutanda Dei opera, nempè illa, quæ ipse nos latere voluit, vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 633. confer. & v. 24. h. c. n. 57. & R. Salom. ad Ezech. c. 3. v. 20. n. 12.

33. Hebr. נחש, à Græco ὄφις i. e. ulcus carnem depascens vel pascendo serpens, de cujus vo-

cis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1341.

34. Id est: si tantum de pede meo adhuc præscindendum restet, quantum est filum capilli, sic חוט השער, prout hic habetur, interpretor, German. das nur noch ein Haar breit abzuschneiden übrig seye.

35. Vel: Chuniam, Hebr. חוניאל, sic in Bibliis Buxtorf. habetur, quæ hic potius secutus sum, quàm exemplar Amstel. Hebræum, quod usus sum, ubi legitur: להוציא i. e. ut educerent vel egredi facerent, quamvis & ista lectio commodam interpretationem recipere possit, in editione שפתי חכמים habetur: להוציא, i. e. Nechuniam, in Msto להוציא, i. e. Choviam seu Chubiam.

36. Temet fatigare, manum adhibere, sic ליטפל hic explico, de cujus verbi significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 903.

ab isto (verò) tempore ac deinceps non debes amplius laborare circa me, nam sacerdos non debet sese polluere circa membrum vivum patris sui. 37. Vers. 16. *Ne sis nimirum * justus*] Sicuti (rex) Saul, qui cogitavit esse justus ac pepercit improbis, 38. Eod. vers. 16. *Ac ne sis nimis sapiens*] Ut stolidum argumentum 39. facias à comparatis, (nempè tale:) sicuti super cadavere 40. uno dicit lex: ut offeratur vitula decollata &c. 41. Vers. 17. *Ne sis nimis ** improbus*] Quamvis paululum improbè egeris; (tamen) ne addas amplius improbè facere. 42. Eod. vers. 17. *Cur morieris in tempore non tuo?*] Sicuti (evenit regi) Sauli, nam dicitur: & mortuus est Saul in pravaricatione sua, quâ pravaricatus erat 43. circa Nob urbem Sacerdotum & Amalekitas. Vers. 18. *Bonum est, ut prebendas istud &c.*] Prehende justum & malum, (nempè:) si dixerit tibi propheta justus aliquid, quod tibi videtur malum esse, sicuti (istud videbatur, quod) Samuel dixit, (regi) Saulo, 44. ne illud leve tibi sit in oculis tuis, ut id vilipendas. 45. Eod. v. 18. *Egre-*
dietur

37. Iste itaque Josephus etiam in extremo vitæ suæ periculo in justitia sua persistit filiumque suum sacerdotem admonuit, ne ipse sese pollueret circa membrum vivum patris sui, quod erat abscissum.

* Confer. hic tract. Talm. Joma, fol. 22. b.

38. Vide 1. Samuel. c. 15. v. 9. confer. & D. Wagenfeil. Sota, p. 506. ac not. in שפתי חכמים h. loc.

39. Sicuti rex Saul, qui fecerat ק"ץ של טעם i. e. argumentum erroneum à comparatis, prout Baal Chasidim, n. 126. loquitur, alleg. D. Wagenfeil. in Sota, dict. p. 506. conf. & 1. Sam. dict. c. 15. v. 5. n. 5.

40. Sic dictionem נפש quæ hic habetur, interpretor, ut significet חלל, sicuti Deut. cap. 21. v. 1. habetur, interdum enim illa significat: corpus exanime, cadaver, sic accipitur Levit. c. 21. v. 1. & Numer. c. 5. v. 2.

41. Prout Deuteron. c. 21. v. 3. & seq. habetur, multo magis itaque offerenda erunt sacrificia propter tot Amalecitas interfectos, sic quidem rex, Saul, argumentabatur à minori ad majus; sed stolidè, contra expressum Dei mandatum, ad locum hunc illustrandum faciunt illa, qua ex Joma fol. 22. b. adduxit D. Wagenfeil. in Sota, p. 506. cum Deus diceret Saulo: abi, ut percutias Amalekum,

ipse secum ratiocinabatur, quòd si ob hominem unum peremptum lex Divina vitulam in torrente decollare jusset, quantò magis æquum est, ut ob tot homines interfectos, si homines peccarunt, quid pecudes commenerunt? si adulti deliquerunt, quam parvulorum noxa est? continuo insonuit oraculum Divinum, inquiens: ne esto justus nimium, Hebræa vide ibidem; de stolido argumento à comparatis conf. etiam Raschi notæ ad Genes. c. 4. v. 14.

* Vid. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 31. b. & Joma, fol. 22. b.

42. Conf. hic not. in שפתי חכמים, ubi loci istius explicatio habetur.

43. Qua de re vide 1. Paralip. c. 11. v. 13.

44. Nempè: de Amalekitis internecione delendis, vide 1. Sam. c. 15. conf. & suprâ Eccles. c. 2. v. 3. n. 12. & not. in שפתי חכמים h. l.

45. Propheta enim nonnulla ex lege poterit mutare, hinc & R. Jochanan in tractatu Talmudico: Sanhedrin: ubicunque, inquit, propheta dixerit: transgredere legem, obsequere, exceptâ idololatriâ, cœtera enim propheta immutare potest pro ratione occasionis & horæ, vide Mornæ. de Verit. Relig. Christi. c. 31. p. 700. edit. Isnac,

dietur ex omnibus istis] Ambo ista perficiet, † (nempè:) bonum & malum, 46. quomodo id convenit. 47. Vers. 19. *Sapientia roborabit ‡ sapientem*] Quoniam dixerat (Salomo suprà:) ne sis nimium improbus, si paululum improbè egeris, ne amplius ei addas; sed pervestiga opera tua & dole ob peccata, (ideò hîc Salomo) dicit: sapientia roborabit sapientem, dum illa consilium suppeditat, ut pœnitentiam agas. Eod. vers. 19. *Magis, quàm decem dominatores*] Reperimus de Josia, quòd de illo testetur S. Scriptura: sicuti ipse non fuit antè eum rex &c. 48. ecce ei auxilio fuit ipsius sapientia, dum opera sua pervestigavit, idque melius ei fuit præ decem regibus, qui improbè egerant nec à via sua (mala) reversi erant. Eod. vers. 19. *Qui fuerunt in urbe*] Hierosolyma, (nimirum:) Rechabeam, Abja, Ahasja, Joas, post mortem Jehojadæ, * Amazia, Ahas, Menasses, Ammon, Jehojakim, Zedekia. 49. Vers. 20. *Quia bono ** non est justus in terra*] Quapropter ille opus habet, ut pervestiget opera sua. 50. Vers. 21. *Etiam ad omnia verba &c.*] Quoniam dicitur de (rege) Saulo, quòd ipse locum dederit calumniæ 51. super urbe Sacerdotum, Nob, ac de illo (suprà) dictum est: ne sis nimium improbus, (ideò hîc S. Scriptura) dicit: etiam ad omnia verba &c. quæ tibi dicent calumniatores, ne attendas animum tuum, ut illa admittas. Eod. vers. 21. *Ne audias servum tuum tibi maledicentem*] Non est bonum, ut inclines aurem tuam ad audiendum servum tuum, tibi maledicentem; 52. alia explicatio (verborum istorum:) magis, quàm decem dominatores, hi sunt decem res, 53. quæ hominem reum

† Hebr. יָקִים, in Msto 1. pro eo legitur: יָקִים i. e. perfice.

46. Videlicet id, quod malum quidem esse videtur; sed reverà non est, de isto enim malo hic est sermo.

47. Id est: quomodo id debet esse, sicuti utriusque tam boni, quàm mali ratio requirit, sic hic expono.

‡ Conf. hic tract. Talm. Nedarim, fol. 32. b.

48. Sicuti 2. Reg. c. 23. v. 25. habetur.

* Summi Sacerdotis, nam antè hujus mortem, quamdiu vixit Jehojada, rex Joas probis fuit moribus, 2. Reg. c. 12. v. 2. & 2. Paralip. c. 24. v. 2. sed post mortem Jehojadæ perversos induit mores, vid. 2. Paralip. d. c. 24. v. 18. & seqq.

49. Ecce decem illi dominatores, de quibus hic

in textu sacro dicitur quique hic ordine recensentur, conf. not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.

** Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 46. b. & fol. 101.

50. Loci istius explicationem vide in notis שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.

51. Vel: Sycophantiæ, obtrectationi, id enim i. e. mala lingua, hic significat, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1160.

52. In notis שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc. exemplum Davidis ac Simeis adducitur.

53. Hebr. דְּבָרִים, sic in omnibus, quæ quidem inspexi, exemplaribus habetur, quidam ex Rabbiniis non infimi nominis hic legendum putat: דְּבָרִים i. e. membra, quæ lectio alteri præferenda esset, si aliquo codice fide digno niteretur.

reum faciunt, duo ejus oculi ostendunt ei res, quæ transgressionem (pariunt,) duæ illius aures per auditum ei suppeditant verba otiosa, 54. ambæ manus ejus, quibus ille rapit & opprimit, duo pedes ejus, qui illum ad transgressionem deducunt ejusque os ac cor; 55. alia expositio (verborum istorum:) sapientia roborabit sapientem, is est Noachus, præ decem dominatoribus i. e. præ decem generationibus, quæ antè ipsum fuerunt; alia explicatio (vocis:) sapientem, is est Abrahamus, *** præ decem dominatoribus i. e. præ decem generationibus, quæ antè illum extiterunt; alia expositio (vocis:) sapientem, is est Josephus, præ decem dominatoribus, hi sunt fratres ejus; alia explicatio (dictionis:) sapientem, is est Moses, decem dominatores (sunt) decem res, quæ corpori inserviunt per cibum, (nempè:) ex ore in faucem 56. & ex fauce in ventrem &c. sicuti habetur in Medrasch Coheleth, & sapientia roborabit Mosen, ne ille opus haberet cibò quadraginta diebus & quadraginta noctibus, omnes isti modi (explicandi reperiuntur) in Medrasch; at ego non possum istis commodè applicare versum (istum) sequentem: quia homo non est justus in terra. Vers. 23. *Omnia ista probavi in sapientia*] (Respicit† hic Salomo) ad ea, quæ tam in sequentibus, quàm in antecedentibus versibus (S. Scriptura habentur.) Eod. vers. 23. *Probavi in sapientia*] i. e. In lege (Divina.) Eod. vers. 23. *Dixi: sapiens ero*] Ut sciam sapientiam. Eod. vers. 23. *Ipsa vero procul fuit à me*] Et quænam est illa? Vers. 24. *Longinquum est id, quod fuit*] Res illæ longinquæ sunt, quæ fuerunt in creatione mundi. Eod. vers. 24. *Et profundum, profundum*] Est istud, quisnam inveniet illud? quoniam mihi non licet curiosius inquirere 57. in ea, quid (scilicet sit) supra, quid infrà, quid antè, & quid post, præterea Vers. 25. *Converti me, ut scirem & investigarem ac quærerem sapientiam*] (Nempè:) Sectionem illam (legis Mosaicæ) de vacca rufa. 58. Eod. vers. 25.

54. Hebr. דבר בטל apud Matth. c. 12. v. 36. exprimitur: *ῥῆμα ὀτιόν*, verbum otiosum.

55. Hinc illud Rabbiorum: ליבא ועינא סירסורי i. e. cor & oculi sunt proxenetæ peccatorum, conf. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1555.

*** Hæc verba: is est Abrahamus &c. usque ad: alia expositio (vocis:) sapientem, is est Josephus, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

56. Sive: ingulam, Hebr. וטסא de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 640.

† Vel: convertit se, Hebr. מוּסב, sic in Msto 1. hic additum reperitur, quam lectionem, uti sensui convenientem, in versione secutus sum conf. tract. Talm. Joma, fol. 14. a. & Nidda, fol. 9. a.

57. Hebr. לררר, vide, quæ suprà ad v. 14. h. c. n. 32. notata sunt, conf. quæ R. Salom. ad Esai. c. 26. v. 20. notavit, puto hic respici ad מעשה המרכבה i. e. opus currus scil. Ezechielis, conf. n. sequ. 58.

58. De qua vide Numer. c. 19. v. 1. & seqq. R. bini.

25. *Et supputationem*] (Quando scil. futurus sit) finis liberationis. 59. Eod. vers. 25. *Et ad cognoscendum improbitatem stultitiae*] Ut cognoscerem finem notitiae 60. Epicureismi, 61. & stultitiam infantiae 62. i. e. perturbationem & confusionem, quæ in ea est. Vers. 26. *Et invenio ego amariorem morte*] Quod illa durior sit decem rebus 63. duris, quæ creatæ sunt in mundo, sicuti habetur in Bava bathra in Haschutaphin, 64. & reperio ego amariorem ac duriorum illa (re) foeminam, hæc est Epicureitas. 65. Eod. vers. 26. *Et retia sunt cor ejus*] (Dicitio **הרמי**) significat **מכמור** i. e. retia, sicuti (accipitur in illo loco:) congregat illos **בחרמו** i. e. retibus suis & colligit eos in reti jaculô suô. 66. Eod. vers. 26. *Vincula sunt manus ejus*] Quando illa 67. prævalet homini, ecce ipse est quasi constrictus vinculis densissimis, (vox:) **אסורי** est nomen rei (substantivum,) significans **קשורי** i. e. vincula, veluti (accipitur in illo loco:)

bini, quando rem intellectu difficilem indicare volunt, cujus ratio explicari non potest, exempli gratia adducere solent vaccam rufam, ac currum Ezechielis, confer. num. præc. 57.

59. Nempe: populi Israëlitici, mirus est Judæorum labor circa computandum adventum Messia, à quo illi liberationem suam dependere putant, hinc Rabbiorum dictum est: **חייפה נפש** i. e. infletur anima eorum i. e. pereant, qui adventum Messia supputare volunt, conf. D. Wagenf. Confut. Carm. Lipman. p. 614. & seqq. it. not. ad Daniel. c. 7. v. 25. n. 33.

60. Id est: ut tandem acquirerem notitiam sive cognitionem præceptorum ejus.

61. Sic in exemplari Amstel. Hebræo, quod usus sum, hic legitur: nempè **אפיקורוס** i. e. Epicureismus, confer. not. ad v. seqv. 26. h. cap. n. 65. in Msto 1. pro **אפיקורוס** legitur: **מנות** i. e. hæresis, confer. not. ad Proverb. c. 2. v. 16. Sign. *** in Bibliis Buxt. ut & in editione **שפתי חכמים** habetur **מנות** i. e. præceptorum ejus, pro **אפיקורוס**, fortè ibidem pro **מנות** legendum **מנות** i. e. hæresis ejus, vid. dict. v. seqv. 6. n. 65

62. Hebr. **הוללות**, de qua voce confer. quæ suprà ad Eccles. c. 1. v. 17. n. 59. notata sunt.

63. Sic in tractatu Talmudico: Baba bathra,

qui hic à Commentatore nostro allegatur & in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 231. a. fin. adducitur, ubi quatuordecim res enarrantur, quarum altera fortior est altera; sed **אשה רעה קשה מכל** i. e. mala mulier gravior sive durior est illis omnibus, confer. & not. in **שפתי חכמים** h. loc.

64. Hebr. **השוחפין**, est istud caput primum in dicto tractatu Talmudico, qui inscribitur: Bava bathra, in notis **שפתי חכמים** caput primum tractatus Talmudici: Avoda Sara allegatur, confer. & tract. Talm. Berachot, fol. 8. a. & Jevammot, fol. 63. a. & b. it. Sanhedrin, fol. 22. a.

65. Sive: Epicureismus, Hebr. **האפיקורוס**, sic habetur in editione **שפתי חכמים** ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum; at in Bibliis Buxtorf. ut & in Msto 1. legitur: **רמינות** i. e. hæresis, sic interdum à Judæis vocatur epicureismus, confer. not. ad v. præced. 25. h. c. n. 61, & ad Proverb. c. 2. v. 16. Sign. ***

66. Sicuti Habac. c. 1. v. 15. habetur, confer. not. ad Ezech. c. 32. v. 3. n. 4.

67. Nempè: foemina, de qua hic est sermo, quo nomine Judæi Epicureismum sive hæresin, uti jam dictum est, intelligunt.

co :) & dissoluta sunt וַיִּסְרִי i. e. vincula ejus, 68. sic Menachem illud explicat. Vers. 27. *Vide, hoc inveni, inquit Ecclesiastes, unum post alterum, ut invenirem ꝛ supputationem*] Omnia præcepta, quæ faciunt justī, ut & peccata, quæ perpetrant improbi, numerantur corā Sancto illo Benedicto, unum post alterum, donec illa combinentur 69. in magnam computationem (sive summam) sic exponunt Rabbini nostri in tractatu Talmudico, (qui inscribitur :) Sota, 70. Eod. vers. 27. *Dixit Cobelet*] Dixit 71. congregatio sapientiæ ac dixit anima * ejus, quæ sapientem reddit & congregat sapientiam, קהל is est generis foemini & quando illa (dictio) effertur genere masculino, respicitur ad eum, qui illam (sapientiam) colligit, isque est Salomo, in Medrasch reperimus: dixit R. Jeremias, ** filius Eleazaris, Spiritus Sanctus interdum genere masculino loquitur, *** interdum foeminino genere, unus S. Scripturæ locus dicit: עזרי i. e. auxilium meum & liberator meus mihi es; 72. alius verò S. Scripturæ locus dicit: nam tu עזרת i. e. auxilium meum fuisti, 73. unus quoque S. Scripturæ locus dicit: vox מברר i. e. evangelizans; 74. alius verò S. Scripturæ locus dicit: מבררת i. e. evangelizans Zioni. 75. Vers. 28. *Quod amplius quæsit anima mea*] Præter illa, † quæ supra sunt dicta, quæ quidem quæsi; sed illa non inveni, quæsiit amplius anima mea eam, quæ recta (sive proba) sit inter mulieres; nec tamen inveni, quoniam omnes levi sunt animo. Eod. vers. 28. *Hominem unum ex mille ꝛ inveni*] Juxta consuetudinem

Sss ss 2

mundi

68. Vide Judic. c. 15. v. 14. ibique Raschi notas. ꝛ Confer. hic tract. Talm. Sota, fol. 8. b. & fol. 9. a.

69. Vel: coacerventur, Hebr. מצטרפות i. e. conglutinentur, & magnam efficiant summam, confer. D. Wagenf. Sota, p. 130. n. 6.

70. Vid. Sota, fol. 8. b. & fol. 9. a. cæterum locus iste, à Commentatore nostro hic adductus, Latine versus & notis illustratus reperitur apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 128. confer & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 110 b. fin.

71. Quoniam in textu sacro hic habetur אמר genere foeminino, ideò illius ratio à Commentatore nostro adducitur & exponitur, confer. & not. in שפתי חכמי h. loc. atque infra Eccles. c. 12. v. 8. n. 78.

* Verba ista: ac dixit anima &c. usque ad: קהל est generis &c. absunt hic in Hebræo à

Msto 1.

** Hebr. ירמיה, in Msto 1. pro eo legitur ירמיה Jeditjah.

*** Narrat, eloquitur, Hebr. מסתה, vel מסתה prout in Msto 1. hic habetur, à rad. סתה vel סתה, quod significat: narravit, elocutus est.

72. Sicuti Psalm. 70. v. 6. habetur.

73. Prout Psalm. 27. v. 9. habetur.

74. Vide Esai. c. 52. v. 7. ubi verba quidem paulò aliter, quàm hic, habentur; ad locum tamen istum respici, patet ex notis Raschi ad Esai. c. 40. v. 9. ubi vide n. 11. & n. 13.

75. Sic Esai. dict. c. 40. v. 9. habetur, ubi vide sis Commentatoris nostri notas, quæ ad istius loci illustrationem faciunt.

† Hæc verba: præter illa &c. usque ad: quæ recta (sive proba,) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

ꝛ Conf. hic tract. Talm. Gittin, fol. 65. a.

mundi 76. mille ad lectionem S. Scripturæ accedunt, non egrediuntur ex illis prospero successu utentes, qui idonei sint Mischnæ (legendæ & intelligendæ,) nisi centum, & ex istis centum, qui ad Mischnam legendam accedunt, non exeunt ex illis, (qui idonei sint legendæ & intelligendæ) Gemaræ, nisi decem; ex istis verò decem, qui ad lectionem Gemaræ accedunt, non prospero utitur successu, nisi unus, qui illam doceat, ecce unus ex mille. Eod. vers. 28. *Mulierem verò in omnibus istis*] Etiam inter mille (non inveni,) quapropter opus habes, ut tibi de illa (muliere) caveas. Vers. 29. *Tantummodò vide, hoc inveni*] Quòd per illam (mulierem *) venerit mundo offendiculum. Eod. vers. 29. *Quòd fecerit*] Sanctus ille Benedictus (hominem **) primum rectum. 77. Eod. vers. 29. *Isti verò*] Quando copulata fuit ei (primo homini) Eva, illius uxor, facti sunt duo & vocantur (hic:) הָמָה i. e. illi. 78. Eod. vers. 29. *Quasiverunt computationes multas*] i. e. Molitiones & cogitationes peccati, sic in Medrasch (Cohemoth) exponitur. Vers. 30. *Quis sicuti sapiens*] Quisnam in mundo reputatus est, tanquam homo sapiens? Eod. vers. 30. *Et quis novit interpretationem rei?*] i. e. Expositionem rei, 79. sicuti reperimus in Daniele, (nam) per ipsius sapientiam, quia sapiens fuit in timore Dei, revelata ei fuerunt arcana interpretationum, *** quis (extitit sapiens,) sicuti Moses, qui interpretationes 80. fecit inter Israëlitas & inter eorum patrem, qui est in coelis? 81. Eod. vers. 30. *Et fortitudo vultus ejus mutabitur*] Præ cæteris homini-

76. Vel: juxta mores seculi i. e. hominum in mundo viventium, prout mos hominum fert.

* Nempe per Evam, quæ Adamum, protoplastum, ad peccandum induxit, prout mox sequitur.

** Hebr. אָדָם; sic in Msto 1. hic additum reperitur.

77. Quanam in re rectitudo illa primi hominis extiterit, vide præ aliis D. Maji Theol. Jud. Loc. 5. §. 6. p. 93.

78. Quoniam in textu sacro verba numeri singularis præcedunt: nempe hominem rectum; sed postea sequitur pronomen pluralis numeri: הָמָה i. e. illi, ideò à Commentatore nostro istius rei hic adducitur ratio & explicatio.

79. Confer, quoad loci istius explicationem D.

Wagenfeil. Sota, p. 320. it. tract. Talm. Berachot, fol. 10. b. & Sota, fol. 13. b.

*** Hebr. פְּשָׁרִים, in Msto 1. pro eo legitur: עֲלֵם i. e. mundi (arcana.)

80. Hebr. פְּשָׁרִין, quam dictionem etiam hic vertere possis: transactiones, reconciliationes, quo sensu illa interdum usurpatur, vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1865. sic in Msto 1. hic singulari numero legitur פְּשָׁרָה i. e. reconciliatio, concordia, confer. not. ad Numer. c. 11. v. 23, n. 109.

81. Moses enim fuit μεσολαβητής & interpretis officio functus est inter Deum & populum Israëliticum, fuitque typus Jesu Christi, qui est mediator inter Deum & homines, conf. epistol. ad Hebræ. c. 12, v. 24.

minibus, usque adeò, ut timerent (Israëlitæ) accedere ad illum (Mosen,) quia splenduit cutis faciei ejus. 82.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Ego (moneo,) os regis observa]* Quocircà 1. mihi incumbit & rectum est, ut observem os regis mundi, quod etiam in omnibus optimum est. Eod. vers. 1. *Et super verbum juramenti Dei]* Quod ei (Deo) præstitimus in (monte) Choreb, ut illius præcepta observaremus; alia explicatio (verborum: ego os regis &c. nempè:) ego paratus sum, observare os regum populorum, qui nobis imperant per (exactionem) capitationum & annonarum. 2. Eod. vers. 1. *Et super verbum juramenti Dei]* Tantummodò ne (reges isti gentium) nos adigant, ut transgrediamur juramentum, quod Deo præstitimus. Eod. vers. 1. *Et super verbum]* i. e. Et juxtà 3. verbum juramenti, Deo (præstiti,) observabo (quoque) os (sive mandatum) regum (gentilium) atque sic deprehendimus in Chananja, Mischaël & Asarja, qui dixerunt Nebucadnezari: tibi dicimus, rex Nebucadnezar, non sumus solliciti de hoc negotio respondere tibi, 4. si rex, cur Nebucadnezar? & si Nebucadnezar, cur rex? 5. enimverò ita dixerunt ei: tibi dicimus nos, quòd tu rex nobis sis quoad subjectionem & tributa atque annonas (præstandas;) sed quoad illud, quod tu nobis dicis, ut idolo serviamus, tu es Nebucadnezar; non verò rex, & tu, ac canis, pares sunt. 6. Vers. 2. *Ne festinanter à facie ejus abeas]* Ne sis festinus, ut dicas, quòd abire & aufugere velis à facie ejus (Dei,) ad locum, ubi ipse imperium non exercet,

Sss ss 3

quo-

82. Sicuti Exod. c. 34. v. 29. & 30. habetur, conf. hic tract. Talm. Taanit, fol. 7. b. & Nedarim, fol. 49. b.

1. Sensus est: quoniam res ita sese habet, sicuti in præcedentibus dictum est, ideò incumbit mihi, ut præcepta Dei observem &c. hæc est istius loci explicatio juxtà Commentatoris nostri mentem.

2. Conf. quæ ad Thren. c. 5. v. 5. n. 1. & ad Deut. c. 28. v. 64. n. 68. notata sunt, in Misto 1. post ווארונות i. e. & annonarum, additum reperitur ווארונות fortè ibidem legendum אנפרות, uti Cantic. c. 8. v. 11. in notis habetur, ubi vid. n. 40. vel: אנפרות i. e. angariis, vid. ibid. dict. n. 4.

3. Id est: simul cum verbo, vel: salvò verbo juramenti, citra violationem juramenti, quod Deo præstiti, sic juxtà notas in שפתי חכמים dictionem אלל hic explico.

4. Vide Daniel. c. 3. v. 16. ibique Raschi notas, ubi eadem ferè, quæ hic, annotata sunt.

5. Scil. dixerunt isti tres juvenes, ratio hic à Commentatore nostro adducitur, cur illi nomen Nebucadnezaris conjunxerint nomini regis, confer. not. ad Daniel. dict. c. 3. v. 16. n. 16.

6. Id est: te ac canem pari loco habemus, nec te aliter, ac canem æstimamus, vid. not. ad Daniel. alleg. c. 3. vers. 16. n. 17. ubi eadem, quæ hic, habentur.

quoniam ille ubique imperat. Eod. vers. 2. *Ne persistas in re mala*] Ne constituas te ipsum occupatum in rebus malis. Eod. vers. 2. *Nam quicquid voluerit*] Ut poenam à te exigat, facultas & potestas est in illius (Dei) manu, ut faciat. Vers. 3. *Ubicunque verbum † regis, (ibi est) potestas*] Quandoquidem verbum Sancti illius Benedicti imperat, ecquis dicet ei: quid facies? Vers. 4. *Et si custodis ‡ præceptum*] Tu haud cognosces rem malam nec eveniet (tibi malum.) Eod. vers. 4. *Et tempus & modum cognoscet cor sapientis*] Sapiens novit, quod sit tempus præfixum visitationi improborum & quod iudicium sit coram Sancto illo Benedicto, ut tandem poenam de illis sumat, (vox:) **וְשִׁמְשֵׁם** linguâ vernaculâ significat: justice, quæ est poena. 7. Vers. 5. *Nam omni voluntati*] Quando aliquis facit voluntatem suam & legem (Divinam) transgreditur, est tempus puniendi. Eod. vers. 5. *Et iudicium*] i. e. Et poena est constituta. Eod. vers. 5. *Quando malum hominis multum est super illum*] Quando multum est hominis malum ejusque mensura cumulata, tunc venit illius visitatio; (particula:) **כִּי** habet (hic) significationem **כַּאֲשֶׁר** i. e. quando, sicuti (accipitur in illo loco:) **כִּי** i. e. quando erit eis negotium, venit ad me. 8. Vers. 6. *Nam ille non novit, quid futurum sit*] Quando improbus perpetrat peccatum, ipse animum non advertit ad illud (tempus,) quô Sanctus ille Benedictus eum in iudicium sit deducturus, & vae illi propterea! Eod. vers. 6. *Nam quando futura sit*] Poena, quis indicabit ei, ut consultet cum illo (homine) & ab eo consilium accipiat & ut facultatem (puniendi ab eo) impetret? (nam) repente ac subito deprehendet illum (poena Divina.) Vers. 7. *Nullus homo dominatur spiritui*] i. e. (Nemo poterit dominari) animo ac voluntati ejus, quem Deus mittit, ut ipse possit arcere & prohibere ab illo (Dei legato) spiritum, qui est in corpore suo, ne illum auferat angelus mortis. 9. Eod. vers. 7. *Nec dominatio*] Ullius regis agnoscitur in die mortis ejus, in omni (S. Scripturæ) loco reperis: & rex David; ast in die mortis ejus (dicitur:) & appropinquaverunt dies Davidis, ut moreretur, 10. nec hic mentio fit regni. Eod. vers. 7. *Ne dimissio est in prælio*] Isto, 11. ut aliquis dicere

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 63. a.
 ‡ Vid. hic dict. tract. Talm. Schabbat, fol. 63. a.
 7. Confer. hic, quæ ad Deuteron. cap. 32. vers. 36. & vers. 41. n. 204. notata sunt, vide & 1. Samuel. cap. 2. v. 10. ibique Raschi notas, it. Eiusd. not. ad Esai. cap. 5. vers. 16. & ad Esai. cap. 28. vers. 17. it. ad Esai. c. 32. v. 7. n. 12.
 8. Sicuti Exod. cap. 18. vers. 16. habetur.
 9. Sensus est: quando ultima illa ac decreto

ria mortis hora instat, nemo illam avertere & evitare potest, confer. not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.
 10. Sicuti 1. Reg. cap. 2. vers. 1. habetur, vide not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.
 11. Videlicet: in conflictu mortis, de qua hic sermo est, non enim poterit aliquis in hora mortis alium substituere eumque delegare, ut pro

dicere possit: mittam filium meum aut servum meum mei loco. ^{12.} Vers. 8. *Istud omne vidi*] Quod dictum est suprâ. Eod. vers. 8. *Et adverti animum meum ad omne opus*] Etiam ad omnia opera filiorum hominis animum meum adverti ac vidi tempus, quô dominatur aliquis socio suo eiqve pravalet; sed finis ejus vertitur in ipsius exitium, Amalek insurrexit contra Israelitas; sed finis ejus & illius ultimum fuit ad perditionem, ^{13.} sic Pharaon, sic Nebucadnezar, sic Sennacherib. Vers. 9. *Et tunc*] (Istud: וְכַךְ hîc significat:) וְנִין i. e. & tunc. Eod. vers. 9. *Vidi improbos sepultos*] In prophetia ista ^{14.} vidi improbos sepultos, i. e. qui digni erant, ut ipsi sese occultarent sub pulvere (terræ,) quia contemptui erant inter cœteros populos, nam de illis dicitur: iste populus non fuit, ^{15.} isti dominati sunt in domo Sancti illius Benedicti, quæ est locus sanctus, & dum illi inde abierunt in terram suam, gloriati sunt in urbibus suis, quôd istô & istô modô fecerint in domo Sancti illius Benedicti, ne (hîc) legas: וְיִשְׁכַּח i. e. & oblivioni tradentur, ^{16.} sed וְיִשְׁתַּבַּח i. e. & jactarunt sese, ^{17.} sic Rab- bini nostri piæ memoriæ istud exposuerunt; sed quoad significationem הַשְׁכַּח i. e. oblivionis ^{18.} hoc modo in Aggadah ^{19.} explicatur: quôd tandem nomen & memoria eorum oblivioni tradetur ab illa ipsa urbe, in qua sic egerunt, dicitur enim: & congregabo omnes gentes in valle Josaphat, ^{20.} nimirum in loco, quo contemptim irritârunt illum (Deum,) ipse pœnam ab eis exiget, sic quoque illa (S. Scriptura) dicit: Domine, cum expurgaveris, imaginem eorum contemnes. ^{21.} Eod. vers. 9. *Etiam hoc*] Est unum ex vanitatibus, quæ traditæ sunt mundo ad defatigandos homines, quôd Sanctus ille Benedictus non-

con-

- pro se moriatur, confer. not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc. ac num. sequ. 12.
^{12.} Ut vices meas subeat, ut pro me moriatur, confer. num. præced. 11.
^{13.} Sicuti Numer. cap. 24. v. 20. habetur.
^{14.} Confer. quæ infrâ ad Eccles. cap. 10. vers. 6. num. 11. notata sunt, it. tract. Talm. Git- tin, fol. 56. b.
^{15.} Vide Esai. cap. 23. v. 13. ubi sermo est de Chaldæis, qui Hierosolymam devastârunt ac templum incenderunt, confer. infrâ Eccles. dict. c. 10. v. 7. n. 14. ac not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc. it. not. ad Hiob. c. 3. v. 24. n. 24.
^{16.} Prout hic in textu sacro habetur; quomodo phrasis ista: וְלֹא תִקַּי, i. e. ne legas, apud Rab- binos accipiatur, vide D. Wagenseil. Sorz,

- pag. 68. num. 7.
^{17.} Vel: gloriati sunt, Lxx. quoque videntur legisse וְיִשְׁתַּבַּח, dum verterunt: καὶ ἐπὶ ἡνέδρουν & laudati sunt, sic quoque Vulgata: & lau- dabantur, locus iste desumptus est ex Gittin, cap. 5. vid. Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Dist. 3. c. 21. n. 8.
^{18.} Nempe, si legatur: וְיִשְׁתַּבַּח i. e. & oblivio- ni tradentur, prout in codicibus Hebraicis habetur.
^{19.} Quæ est expositio mystica sive allegorica e- narratio textus Biblici.
^{20.} Sicuti Joël. cap. 3. al. cap. 4. vers. 2. habe- tur.
^{21.} Vide Psalm. 73. vers. 20, ibique interpretes,

confestim exigat pœnam ab illis, qui improbè agunt, quapropter homines existimant, quòd nec judicium sit nec judex. Vers. 10. *Quoniam non fit decretum*] i. e. (Quoniam non fertur) citò sententia in facinus improbum, dum Sanctus ille Benedictus non festinat ad puniendum eos, qui improbè agunt, ideò illi putant, quòd non sit judex, atque eorum cor impletur, ut malum perpetrent. Vers. 11. *Quoniam peccans &c.*] Quoniam vident(homines,) quòd peccans faciat malum centies mille & multis myriadibus, ac Sanctus ille Benedictus ergà eum prolongat (sive producit pœnam) nec illum punit. Eod. vers. 11. *Centies†*] S. Scriptura hîc utitur (sermonis) brevitate & (particula מנא) cohæret antecedenti, ac si diceret: מנא ימים i. e. centum dies, centum annos, centum mille (annos,) sic quoque sermonis brevitate usa est S. Scriptura (in illo loco:) שכור, 22. ubi deest (vox:) כעס i. e. indignatio, 23. (ut sensus sit:) ebria indignatione, non vinò, sicuti cœteræ ebriæ. Eod. vers. 11. *Nam etiam ego novi*] i. e. Nam etiam in omni ista re, dum ille (Deus) non festinat ad pœnam ab improbis exigendam; cum tamen discrimen sit inter justos & improbos, novi ego, quòd tandem unusquisque reportaturus sit mercedem suam & quòd illis, qui eum (Deum) timent, bonum sit futurum; improbo autem non erit bonum, † quoniam ille non timet Deum. Vers. 13. *Et vanitas*] (Dictio הבל hîc significat) rem, המבדיל i. e. quæ conturbat homines. Eod. vers. 13. *Quòd sunt justî*] Quibus contingit malum, quasi opus improborum (fecissent,) & sunt improbi, quibus obvenit bonum, ac si opus justorum (fecissent,) dixi, quòd etiam hoc sit una res ex vanitatibus, quæ exercentur in mundo; Rabbini nostri exponunt (ista) alio modo in tractatu Talmudico, (qui inscribitur:) Horajoth; 24. sed illa (expositio) non videtur mihi convenire ordini verborum (S. Scripturæ, quæ habentur) in fine (hujus versus,) ut sapiens possit dicere: quòd etiam hoc sit vanitas. Vers. 14. *Lætitiam*] Ut (aliquis) lætetur in parte sua 25. & studeat

† Observatio five annotatio ista & quæ sequuntur, usque ad: nam etiam ego novi, absunt hic in-Hebræo à Msto 1.

22. Id est: ebria, vide Esai. c. 51. vers. 21. ibique Raschi notas.

23. Commentatoris nostri mens est, quòd S. Scriptura in illo loco Esai. c. 51. v. 21. quoad vocem שכור sermonis brevitate utatur, & quòd subintelligenda vel supplenda sit dictio כעס, hoc sensu: quæ ebria es indignatione si-
vè irâ Dei, nam, si non conjungeretur dictio-
ni alteri, scribendum fuisset; שכור per Heh

in fine, sic quoque hic fuisset scribendum מנא non מנא cum Tau in fine.

† Confer. hic tract. Talm. Kidduschin, fol. 33. b.

24. Hebr. הוריות, est is liber octavus partis quartæ operis Talmudici, tractans de documentis ac statutis quibusdam judicum &c. vid. Horajoth fol. 10. b.

25. Vide, quæ supra ad Eccles. cap. 5. vers. 17. n. 44. notata sunt, confer. & not. in שפתי הדין h. loc. it. tract. Talm. Schabbat, fol. 30. b.

deat in mandatis rectis, quæ lætum reddunt ²⁶. cor (hominis,) nec avidè inhiat divitiis cumulandis per fœnus & usuram atque rapinam, quisquis non lætatur in parte sua; sed cupidè * sectatur divitias, is incidit in peccata rapinæ, ²⁷. defraudationis & usuræ, ac qui non lætatur in parte sua ratione amoris ergâ uxorem suam, is (alias) sectatur fœminas, ut concupiscat uxorem maritatam. Eod. vers. 14. *Comedere & bibere*] De eo, quod ipsi gratiosè concessit Sanctus ille Benedictus ac lætari in parte sua; est autem Medrasch Aggadâ: ²⁸. omnis comestio ac bibitio, quæ in Ecclesiaste (reperitur,) non est aliud, quàm doctrina legis, sicuti dicitur: venite, emite & comedite &c. ²⁹. Eod. vers. 14. *Hoc comitetur eum*] Associetur (vel adjungatur) ei, quemadmodum dicitur: & anteibit te justitia tua. ³⁰. Eod. vers. 14. *Diebus vitæ suæ, quos dedit ei Deus*] (Scilicet:) faciet ita, finis versus (istius) refertur ad illius principium; est autem (hîc textus) S. Scripturæ inversus, (cujus ordo talis est:) non est bonum homini in diebus vitæ suæ, quos dedit ei Deus, nisi comedere & bibere atque lætari, idque comitetur eum in labore suo. Vers. 15. *Quando adverti animum meum*] Non habet istud: כִּנְשָׁר significationem similitudinis, sicuti (in illo loco:) כִּנְשָׁר i. e. quemadmodum facturi estis, ita facito; ³¹. sed significat tempus, prout (accipitur in illo loco:) כִּנְשָׁר i. e. quando venit Joseph, ³². item (in illo loco:) כִּנְשָׁר i. e. quando desierunt comedere &c. ³³. ita & hîc illud (כִּנְשָׁר significat:) quando (nempè: quando) advertēbam animum meum, ut cognoscerem & explorarem &c. tunc vidi omnia opera Dei. ³⁴. Eod. vers. 15. *Somnum in oculis suis non videt*] Improbos, qui divitiis inhiat & scortationes (sectatur.) Vers. 16. *Et vidi omnia opera Dei*] Quæ ipse dedit hominibus. Eod. vers. 16. *Quia non potest homo invenire &c.*] Non possunt homines perspicere finem viæ Sancti illius Benedicti, ³⁵. quænam scil. sit merces omnis operis, quod fit sub Sole, dum vident

²⁶. Sicuti Psalm. 19. vers. 9. habetur.

* Verba ista: sed cupidè sectatur &c. usque ad: ratione amoris, absunt hic in Hebræo à Mfto 1.

²⁷. Hîc faciunt ea, quæ 1. ad Timoth. cap. 6. v. 9. habentur.

²⁸. Id est: expositio mystica, de qua confer. supra Ecclesiast. c. 6. v. 2. n. 4. & cap. sequ. 9. v. 16. n. 34. it. cap. 11. vers. 7. num. 33.

²⁹. Sicuti Esai. c. 55. v. 1. habetur, conf. not. in שְׂפָתַי חֲנֻמִּים h. loc. ut & Raym. Martini Pug.

Fid. Part. 3. Dist. 2. cap. 6. n. 2. fol. 583. edit. Lips.

³⁰. Vide Esai. c. 58. v. 8.

³¹. Sicuti Numer. c. 15. v. 14. habetur.

³². Vide Genes. c. 37. v. 23.

³³. Prout Genes. c. 43. v. 2. habetur.

³⁴. Sicuti v. sequ. 16. h. e. habetur.

³⁵. Id est: propositum Dei, dum improbos in hoc seculo florere; justos autem affligi permittit, conf. n. sequ. 36.

vident improbos prospero rerum successu uti ; justos autem deprimi. Eod. vers. 16. *Propter quod laborabit homo, ut quærat*] Quandoquidem vidi multos laborare, ut quærant & inveniant finem consuetudinis, 36. nec possunt (invenire.) Eod. vers. 16. *Atque etiam si dixerit sapiens*] Quod ipse sciat, non (tamen) poterit (istud verè dicere,) nam ecce Moses, doctor noster, non poterat rem assequi, dum dixit: notas fac mihi vias tuas. 37.

CAP. IX.

Vers. 1. *Et ad declarandum*] (Istud: לְבוֹרֵר significat:) לְבוֹרֵר i. e. ad declarandum (vel seligendum.) Eod. vers. 1. *Omne istud*] Selegi & exploravi. Eod. vers. 1. *Quod justis & sapientibus & facta eorum sint in manu Dei*] Ipse est auxiliator eorum eorumque iudex, † ut illis beneficiat in postremo eorum tempore. Eod. vers. 1. *Opera eorum*] Hi sunt eorum (scil. sapientum) discipuli, qui illis ministrant, qui in eorum viis ambulant. Eod. vers. 1. *Etiam amorem, etiam odium*] Haud sciunt cæteri homines nec cognoscunt, 2. ut animum advertant, quanam in re Deo sint chari & quanam in re ipsi ei sint odio. Eod. vers. 1. *Omnia sunt coram illis*] (Nempè) coram justis & sapientibus. Vers. 2. *Omnia sicuti omnibus*] Omnia ad animum suum revocant (sapientes illi,) sicuti accidit omnibus hominibus eventus unus ac sciunt, 3. quod finis uniuscujusque tam justis, quam improbi sit mors & quod eventus unus* in hoc mundo existat omnibus, ista omnia ipsi (sapientes) sciunt & nihilomi-

36. Vel: moris five modi, quò Deus utitur, sic Hebr. הַמִּדָּה hic interpretor, paulò antè dicitur: דֶּרֶךְ i. e. via seu ratio, confer. num. præc. 35.

37. Sicuti Exod. c. 33. v. 13. habetur.

† Hebr. וְהוּא שׁוֹפֵט, in Msto 1. pro eo legitur: מְגִינִים i. e. & protector eorum.

1. Juxtà Commentatoris nostri mentem istud: עֲבָדֵיהֶם vertendum esset: servi eorum vel: illi, qui eis ministrant, prout sequens expositio istud declarat; cæterum observatio five annotatio ista Raschiana abest hic in Hebræo à Msto 1.

2. Loci istius explicationem vide in not. שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.

3. Hebr. מִקְרָה אֶחָד וְיִדְעִים, sic iam in Bibliis

Buxt. quàm in exemplari Amstel, Hebræo, quo usus sum, habetur. sed absunt ista hic à Msto 1. & ab editione שְׁפָתַי חֲכָמִים, deinde in eadem editione, ut & in dicto exemplari Hebræo, quo usus sum, ista sunt addita: שְׁפָתַי דָּבַר לְהַר לֵבִי אִישׁ כְּדִרְכּוֹ מִקְרָה אֶחָד וְיִדְעִים i. e. quod finis rei sit, ut detur unicuique secundum vias suas (i. e. juxtà ipsius opera.) Eod. v. 2. Eventus unus] Ac sciunt, quod finis uniuscujusque &c. ista verò absunt à Bibliis Buxt.

* Verba ista: & quod eventus unus in hoc mundo existat omnibus, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

hilominus eligunt sibi viam bonam, quoniam sciunt, quòd discrimen sit inter eos (bonos scil. ac malos) in seculo futuro. Eod. vers. 2. *Iusto*] Sicuti Noacho. Eod. vers. 2. *Improbo*] Pharaoni, qui Necho dictus est, 4. iste (Pharao) factus est claudus, atque ille (Noachus) factus est claudus. ** Eod. v. 2. *Bono*] Is fuit Moses. Eod. v. 2. *Mundo*] Hic fuit Aaron. Eod. v. 2. *Et immundo*] Isti fuerunt exploratores, s. illi (Moses & Aaron) laudârunt terram Israëliticam; isti verò (exploratores) eandem infamârunt, illi non ingressi sunt terram atque hi non intrârunt terram, ecce eisdem eventus unus. Eod. vers. 2. *Et ei, qui sacrificat*] Is fuit Josias, nam dicitur: & sacrificavit Josias. 6. Eod. vers. 2. *Et ei, qui non sacrificat*] Is fuit Achab, qui prohibuit Israëlitas, ne ascenderent ad festa solennia, 7. ille (Josias) mortuus est sagittis transfixus, & iste (Achab) sagittis interfectus est. Eod. vers. 2. *Sicuti bonus*] Is fuit David. Eod. vers. 2. *Ita peccator*] Hic fuit Nebucadnezar, ille (David) ædificavit domum Sanctuarii; 8. iste verò (Nebucadnezar) desolavit eam, ille regnavit quadraginta annis, iste (itidem) regnavit quadraginta annis. Eod. vers. 2. *Jurans*] Is fuit Zedekias, qui falsò juravit, dicitur enim: etiam contrà regem Nebucadnezarem rebellavit, qui adjuraverat eum &c. 9. Eod. vers. 2. *Sicuti is, qui juramentum reveretur*] Hic fuit Simson, nam dicitur: & dixit eis Simson: jurate mihi, ne vos incurrat in me, 10. discimus (inde,) quòd juramentum ei fuerit grave, 11. iste mortuus est effossis oculis atque ille (itidem) effossis oculis interiit. Vers. 3. *Quocirca cor filiorum hominis repletur malò*] Dum dicunt: non est judicium poenale improbis (constitutum,) non fit quidquam, nisi casu fortuitò, interdum (ita accidit)

Ttt tt 2

cidit)

4. De quo vide 2. Reg. c. 23. v. 33. conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 55.

** Forstân ideò, quia leo illum momordit, dum ei pabulum præbere distulit Noachus, prout fabulantur Rabbini, vid. not. ad Genes. c. 7. v. 23. n. 38. conf. & tract. Talm. Schabbat, fol. 55. a.

5. Quos Moses miserat ad explorandam terram, à Deo promissam, vide Numer. c. 13. v. 3. & seqq.

6. Sicuti 2. Reg. cap. 23. vers. 20. habetur.

7. Quæ ter quotannis celebrabantur Hierosolymis, & ad quæ Israëlità masculi pedibus ascendere debebant, unde & festa ista dicuntur Judæis גליל, confer. Exod. c. 23. v. 14. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 14. v. 13. ubi dici-

tur, quòd filius Jeroboami abrogaverit eum, qui à patre suo constitutus erat, ut prohiberet, ne Hierosolymam ascenderet לרגל i. e. ad celebrandam solennem festivitatem, vid. ibid. num. 4.

8. Nam ædificandi propositum Davidi pro facto reputatum fuit, prout Rabbini statuunt.

9. Sicuti 2. Paralip. c. 36. v. 13. habetur.

10. Vide Judic. c. 15. v. 12.

11. Res scil. gravis & in pretio habita, non leve ei visum fuit juramentum; sed grave, nempe; res veneratione & observatione digna, non leviter tractanda, sic istud: חמור hic interpretor & expono.

cidit) iusto, interdum improbo. Eod. vers. 3. *Et postea ad mortuos*] i. e. Et tandem descendunt (improbi) in gehennam. Vers. 4. *Nam; quisquis (sit, qui) eligatur, omnibus viventibus est spes*] Nam, dum ille adhuc in vivis est, quamvis ipse sit improbus & improbis associetur, ^{12.} sicuti (hic) dicitur: omnibus viventibus, etiam improbis, est spes, forsitan revertetur (improbus ac poenitentiam ager) ante mortem suam. Eod. vers. 4. *Quia cani vivo melius est, *** quam leoni mortuo*] Quamvis ambo ^{13.} mali fuerint; (tamen) melius fuit Nebusaradani, qui servus fuit improbus; sed (postea) profelytus factus est, quem mors non praevertit (sive occupavit ante poenitentiam,) quam Nebucadnezari, illius domino, qui vocatus est leo, dicitur enim: ascendit leo ex perplexo vepreto suo, ^{14.} isque mortuus est in improbitate sua & in gehennam † (descendit;) servus vero ejus in Paradisum (receptus est,) Rabbini nostri exponunt istud de illis, qui discindunt (aliquod) cadaver coram canibus in Sabbatho: mortuum autem, elevatum in Sole, ^{15.} prohibitum est, ^{16.} auferre; ^{17.} sed, si ita (eveniat,) penes illum (demortuum) relinquant parvulum (infantem sive puerum) aut fructum. ^{18.} Vers. 5. *Nam viventes ‡ sciunt, quod sint morituri*] Forsitan ad animum suum revocabunt diem mortis & revertentur à vitiis suis (malis;) at, quando illi mortui sunt, necquicquam sciunt nec est eis amplius merces operis, quod facient, ex illo tempore, quo mortui sunt ac deinceps, is, qui laboravit vespere Sabbathi, comedet die

^{12.} Commentator noster hic in explicando eam secutus est lectionem, quæ pro יבחר i. e. est eligitur, habet: יחבר i. e. associatur, adjungitur, sicuti etiam ista lectio in nota Masorethica hic habetur, eodem modo etiam LXX, verterunt: *κοινωνει* participat.

*** Conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 30. a.

^{13.} Scilicet: Nebusaradan & Nebucadnezar, conf. hic not. in שפתי חכמי, ubi loci istius explicatio habetur.

^{14.} Sicuti Jerem. c. 4. v. 7. habetur.

† In Msto i. hic legitur יורא בגי הג' i. e. ipse (Nebucadnezar est) in Gehenna.

^{15.} Sive: elatum vel projectum in calore, nam dictio חמה, quæ hic habetur, utrumque, tam Solem, quam calorem, significat.

^{16.} Nimirum: die Sabbathi, de quo hic est sermo.

^{17.} Vel: remove sive transferre illū, sic Hebr. לטלטל hic interpretor & expono, canis itaque coram quo cadaver discindere in Sabbatho licitum est, melioris conditionis est, quam cadaver hominis demortui, quod in Sabbatho auferre prohibitum est.

^{18.} Videlicet: panis, sic בכר hic interpretor, idē autem frustum panis demortuo homini apponunt vel imponunt, ne canes famelici cadaver hominis demortui dilacerent; sed frustum panis oppositum auferant ac comedant, confer not. in שפתי חכמי, ubi ex tractatu Talmudico: Schabbat, caput 2. quod incipit: במה מדליקין allegatur; reperitur autem ibidem fol. 30. b. princ. ubi vid. R. Salomonis gloss.

‡ Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 18. a.

die Sabbathi, 19. Vers. 6. *Etiam amor eorum*] Quô amârunt fatuitatem & derisionem. Eod. vers. 6. *Etiam odium * eorum*] Quô oderunt scientiam. Eod. vers. 6. *Etiam emulatio eorum*] Quâ Sanctum illum Benedictum ad æmulationem provocârunt per opera manuum suarum. Eod. vers. 6. *Nec est eis amplius pars in omni re, quæ fit &c.*] Non prodest illis justitia (sive meritum) filii aut filiæ, (nempè:) istis improbis, qui cultui idololatræ dediti erant, nec est eis expiatio 20. post mortem. Vers. 7. *Abi, ** comede in lætitia*] Ast tu, ô juste, cujus jam antea bona opera Deo fuerunt grata, qui dignus eris futurô seculô, abi, comede in lætitia. Vers. 8. *Omni tempore sint vestes tue alba*] Præpara te omni tempore ad opus bonum, ut, si hodiè mors tibi eveniat, in pace intres (cœleste gaudium,) comparavit Salomo sapiens rem istam homini, quem rex invitavit ad diem convivii; sed certum tempus ei non præfixit, si (homo) iste sapiens est aut prudens, statim ille lavat vestimentum suum ac seipsum abluit & ungit, sic quoque (facit) crastino die, donec ad convivium vocetur, omni tempore erunt vestimenta ejus alba ipseque (erit) lotus & unctus, sic Rabbinî nostri exponunt in tractatu Talmudico, (qui inscribitur:) Schabbath. 21. Eod. 9. *Vide vitam cum uxore, *** quam amas*] Vide & sis prudens, ut discas artificium, ut inde te alere possis unâ cum studio legis (Divinæ,) quæ est in manu tua. Eod. vers. 9. *Nam hæc est pars tua in vita*] Si ita feceris, erit pars tua (nempè:) ista erit vita in hoc mundo, ut temet sustentare possis ex artificio & in seculo futuro, nam utriusque 22. labor oblivionem

Ttt tt 3

pec-

19. Idem proverbium sive adagium Hebraicum allegatur suprâ in notis Raschianis ad Eccles. c. 1. v. 15. n. 56.

* Vid. tract. Talm. Horajot, fol. 14. a.

20. juxta mentem itaque Commentatoris nostri nulla post mortem erit peccatorum expiatio; purgatorium tamen credere Judæos tradit Buxtorf. in Synag. Jud. c. 49. pag. 7:9. & seq. confer. & Hoornbeek de Convinc. Jud. l. 8. c. 7. p. 571. & seqv. mortem quoque suam, præcipuè violentam, Judæi credunt esse peccatorum suorum expiationem, memorabile exemplum refertur apud D. Wagenf. in Confut. Carmin. Lipman. p. 191. de quodam Joachimo Engelberger olim Hebræo, postea Christiano; sed ob furtum damnato ad laqueum, qui subinde verba illa ingeminaverit; *הרי מיתה בפרתי* i. e. sic

mors mea expiatio mea (nempè: peccatorum in vita perpetratorum,) confer. D. Meyeri not. ad Seder Olam c. 3. pag. 294. princ. edit. Amstelod. verius de Jesu, Servatore nostro, dicitur: *מיתה בפרתי* i. e. mors tua expiatio mea; cæterum verba ista: nec est eis expiatio post mortem, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

** Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 56. a. 21. Est is liber primus partis secundæ operis Talmudici, agens de Sabbathi juribus &c. vid. Schabbat, fol. 153. a.

*** Confer. hic tract. Talm. Kidduschin, fol. 30. b.

22. Nempè: tam artificii, quàm studii legis Divinæ, de quibus hic est sermo, si quis hisce ambobus operam dederit nec otiosus fuerit,

peccati inducit. Vers. 10. *Quicquid invenerit manus tua, ut facias*] Voluntatem creatoris tui, dum adhuc robore vales, perfice. Eod. vers. 10. *Nimnulum est opus in sepulchro*] Ut justum te faciat, postquam mortuus es, & si ita feceris, 23. non erit tibi ulla computatio in sepulchro metuenda, 24. atque ita textus (iste) S. Scripturæ est inversus, (cujus hic est ordo ac sensus:) nam nullum est opus & scientia & sapientia in sepulchro improbis (hominibus) nec computatio (sive ratio erit reddenda à) justis, quando peccatores in judicio rationem reddent, sic in Medrasch (Cohemoth) exponitur; qui verò citrà inversionem textus S. Scripturæ id exponere velit secundum verba, prout jacent, is explicare poterit (vocem:) **חשב**, quòd significet **חשבון** i. e. cogitationem, (hoc sensu:) quid poterit amplius facere (improbus,) ut dimittatur (impunis) è judicio? Vers. 11. *Converti me ac vidi*] (Verbum **ראה** est,) sicuti 25. **זכור** i. e. recordando 26. lingvâ vernaculâ (istud **ראה** significat:) voyant. 27. Eod. vers. 11. *Non levium est cursus*] Non profuit Asaeli illius 28. levitas (in currendo,) quando visitatio ejus advenit. Eod. vers. 11. *Nec fortium est bellum*] Non profuit Abneri ipsius fortitudo, quando dies ejus advenit. 29. Eod. vers. 11. *Etiam sapientum non est panis*] Veluti mihi (evenit,) nam panis meus fuit in (unumquemque) diem sexaginta Cori farinae &c. 30. at nunc est ista pars mea ex omni labore meo, (nempè:) baculus meus & olla testacea. 31. Eod. vers. 11. *Etiam prudentum non sunt divitiæ*] Veluti Hiobo (accidit, cui) ab initio erat possessio &c. 32. at, quando illius hora venit, dixit ille: miseremini mei vos, amici mei,

is facile cavebit, ne in peccatum incidat, hic enim locum habet illud: semper aliquid operis facias, ne te diabolus inveniat otiosum. 23. Id est: si voluntatem creatoris tui, dum adhuc vivis & robore vales, perfeceris, non erit tibi tunc metuendum, quando ratio vitæ antea acta à te exigetur, vide num. seqv. 24. Sensus est: non debebis pertimescere rationem, quam reddere debes Deo de vita antea acta, confer. num. præc. 23. & D. Meyeri not. ad Seder Olam, cap. 3. p. 295. edit. Amstelod. 25. Id est: verbum istud **ראה** hic ejusdem est formæ, cujus est verbum: **זכור**, Rabbinii vocant **זכרון** formam vocum, ad quam aliæ similes referuntur, quoad punctuationem, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1747. ubi alia exempla sunt adducta, vide & Raschi not. ad Deu-

teron, c. 3. v. 6. n. 12. & Esther. cap. 3. vers. 13. num. 6. 26. Sicuti Deut. c. 7. v. 18. Jerem. c. 31. v. 20. & Thren. c. 3. v. 20. habetur. 27. Sic reddo: **ויראנו**, nam ita legendum esse puto, pro: **ויראנו**, prout hætenus in vulgatis exemplaribus habetur, conf. Numer. c. 15. v. 35. & Deut. c. 9. v. 21. ibique not. n. 19. it. Ejusd. not. ad Ezech. c. 23. v. 30. n. 50. 28. De istius pedum levitate vide 2. Sam. cap. 1. v. 18. 29. Nempe, quando à Jacobo fuit interfectus, de quo vide 2. Sam. c. 3. v. 27. 30. Sicuti 1. Reg. c. 4. v. 22. habetur. 31. Conf. quæ suprâ ad Eccles. c. 2. v. 10. n. 15. notata sunt. 32. Prout Hiob. c. 1. v. 3. habetur.

mei, 33. Eod. vers. 11. *Nec scientium (sive peritorum) est gratia*] Ecce Moses, quò non fuit alius peritior & prudentior in populo Israëlítico, non invenit gratiam in precibus suis, ut ingredi posset in terram (Chananaeam.) Eod. vers. 11. *Quoniam tempus & casus*] Juxtà sensum literalem (ista sunt intelligenda;) alia explicatio: quoniam tempus & casus accidit eis, (ideò) intercessioni & deprecationi semet assuefaciant, ne res istæ ipsis eveniant. Vers. 12. *Tanquàm pisces, † qui capiuntur hamo*] Sicuti pisces magni, qui capiuntur hamo minuto ac debili, Rabbinī nostri exponunt (quòd מצורר) sit חכר i. e. hamus, qui non, nisi instar acus sartoriæ est; & (tamen) piscis magnus eò capitur, Eod. vers. 12. *Sicuti isti capiuntur filii hominis*] Offendiculò parvò ac debili, sicuti est hamus malus & laqueus, corruunt filii hominum eo tempore, quò illorum malitia visitatur, quando eorum tempus advenit, ut in illos malum repentè irruat, hamo malo (dictio רע) linguâ vernaculâ (significat:) mauvaife; כה (hic significat:) כמות i. e. sicuti illi (nempè: pisces.) Vers. 15. *Nec quisquam recordatus est viri*] i. e. Non æstimavit illum quisquam. Vers. 16. *Et dixi ego Dum ita vidi, sapientia præstantior est fortitudine & ecce sapientia hujus (viri) omnibus fuit contemptui; at nunc per illum omnes evaserunt incolumes; est autem Medrasch 34. Aggada: Vers. 14. Urbs parva*] Hæc est (hominis) corpus. Eod. vers. 14. *Et pauci in ea viri*] Hi sunt membra hominis. Eod. vers. 14. *Rex magnus*] Hic est voluntas prava, quâ omnia membra commoventur. 35. Vers. 15. *Vir pauper*] (Nempè:) voluntas bona. 36. Vers. 17. *Quiete audiuntur*] i. e. Recipiuntur (sive admittuntur) illa (sapientum verba) ab hominibus. Eod. vers. 17. *Magis, quàm clamor dominantis inter stultos*] (Hi sunt) reges idololatrici populorum, Moses multis abhinc annis obiit; & (tamen) illius mandata ad hoc usque tempus recipiuntur ab Israëlitis; sed multorum regum gentilium facta sunt decreta quoad Israëlitas, nec illorum (regum) verba subsistunt (sive permanent.) Vers. 18. *Melior est sapientia instrumentis bellicis*] (Hæc fuit) sapientia Sera-chæ,

33. Vide Hiob. c. 19. v. 21.

† Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 81. b.

34. De hac expositione mystica vide c. præc. 8. v. 14. n. 28. conf. & Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Distinct. 2. c. 6. n. 2. fol. 584. edit. Lips. & Petr. Galat. de Arcan. Cathol. Verit. lib. 6. cap. 5. ita tract. Talm. Nedarim, fol. 32. b.

35. Vel: per quam omnia membra sentiunt, sic etiam verbum מרגיש hic vertere possis.

36. Sive: inclinatio seu cogitatio bona, Hebr. יצר טוב, conf. suprâ Eccles. c. 4. v. 13. n. 21. ubi in notis Raschianis habetur ratio, cur voluntas bona dicatur pauper, conf. & Targum atque Aben Esra h. loc. ut & D. Maji Theol. Jud. Loc. 11. §. 1. p. 175.

chæ, 37. dicitur enim: & venit mulier illa ad populum in sapientia sua, 38. quæ illis (urbis incolis) magis profuit, quàm instrumenta bellica, quæ ipsi gerebant, ut contrà Joabum pugnarent. Eod. vers. 18. *Et peccator unus perdet multum boni*] Nisi (enim) Scheba, filius Bichri, interfectus fuisset, 39. omnes propter illum periissent; alia explicatio (verborum istorum:) & peccator unus perdet multum boni, ecce, si sint Israëlità quoad dimidiam partem iusti ac dimidia eorum pars sint improbi; veniat autem unus & peccet eosque (improbos) efficiat plures, 40. tunc deprehenditur, quòd (unus iste) pondere suo omnes reatu obstringat.

CAP. X.

Vers. 1. *Muscarum † mortuarum (una) fœtere faciet, eructabit &c.]* Veluti tempore hyberno, quò nullæ sunt muscarum vires ^{1.} illæque sunt morti vicinæ; nihilominus, si (una ex illis) ceciderit in unguentum pigmentarii ac semet aromatibus immiscuerit, (unguentum) istud illa fœtere facit, ut desuper spumam efficiat, id, quod vernaculâ nostrâ vocant: escume, † & conspicitur in illo (unguento) tanquam species bullarum, & hic est sensus literalis (verbi:) **יִרְבֵּעַ** i. e. eructabit (vel ebulliet,) ecce res levis, quæ rem pretiosam corrumpit; sic sapientiæ & gloriæ præponderat ^{2.} parum stultitiæ, nam ecce (pondere suo) inclinare facit ^{3.} omnes; en homo iste constitutus est ^{4.} in æqui-

37. De hac fœmina vide Genes. c. 46. v. 17. confer. & Raschi not. ad Genes. dict. c. 46. v. 7.

38. Sicuti 2. Sam. c. 20. v. 22. habetur, ubi vide Raschi notas, tradunt Rabbini, quòd fœmina illa, quæ sapientiâ suâ istam urbem servavit, fuerit Serach, de qua n. præc. 37. idem & Commentator noster hic tradit, conf. not. ad 2. Sam. dict. c. 20. v. 19. n. 13. & n. 14.

39. De quo vide 2. Sam. dict. c. 20. v. 22. n. 16. conf. hic Raym. Martini Pug Fid. Part. 3. Dist. 2. c. 9. n. 1. & Petr. Galatin. de Arcan. Cathol. Verit. l. 6. c. 6. circa fin.

40. Id est: si unus ex proborum ac iustorum numero peccet atque ita improborum numerum augeat eosque plures número efficiat, conf. c. sequ. 10. v. 1. n. 3. it. tract. Talm. Kiduschin, fol. 4. a, b.

† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 61. a.

^{1.} Versus iste primus hujus capituli juxta Commentatoris nostri mentem & expositionem rectius ultimo commati capituli præcedentis 9. conjungeretur.

‡ Sic exprimo hic **אִישׁ קוֹמָא** vel **אִשְׁקוּרָא**, prout in Msto 1. habetur, Latine: spuma.

^{2.} Sic verbum **יִרְבֵּעַ** secundum Commentatoris nostri expositionem hic vertere volui, quod aliàs significat: pretiosum, prout etiam plerique interpretes hic ita transtulerunt, confer. n. 5. h. v.

^{3.} Confer. quæ ad c. præced. 9. v. 18. n. 40. notata sunt.

^{4.} Vel: fac, hominem istum positum esse in æquilibrio &c.

æquilibrium transgressionum & meritorum, si is unam commiserit transgressionem ac pondere suo lancem reatus prævalere fecerit, deprehenditur, quod stultitia ista, quæ est res parva, momentum addat & præponderet ac gravior fiat omni sapientia & gloria, quæ in illo (homine) fuit, nam ecce ipse omnes inclinare facit, יקר (hic) significat כובד i. e. gravitatem, s. gravior (scilicet stultitia ista) est ac præponderat sapientiæ atque gloriæ, quæ in illo (homine) est; expositiones allegoricæ comparant voluntatem (sive concupiscentiam) pravam, muscis mortuis. Eod. vers. 1. *Fætere faciet, ebulliendo corrumpet*] Nomen bonum, quod suavius est unguento pigmentarii. Vers. 2. *Cor sapientis* est ad dextram ejus*] Sapientia ejus præparata est, ut inclinet illum (sapientem) ad viam dexteram in ipsius bonum. Eod. vers. 2. *Cor autem stulti est ad sinistram ejus*] Ut avertat illum à via dextera, quæ ei est gloriæ ac quieti. Vers. 3. *Et dicit omnibus, (quod) ipse sit stultus*] Ex incessu ejus & sermone cognoscunt omnes, quod ille sit stultus. Vers. 4. *Si spiritus dominantis*] i. e. Ejus, qui imperat mundo, efferat se contra te, ut inquirat 6. in te mensurâ judicii. Eod. vers. 4. *Locum tuum ne deseras*] Mores tuos bonos ne deseras, ut dicas ei (Deo:) quid prodest mihi justitia mea? Eod. vers. 4. *Nam medicina*] i. e. Inquisitiones judicii 7. per castigationes, quæ tibi eveniunt, sunt medicina peccatis tuis, & sedat ** peccata magna. Vers. 5. *Sicuti error, *** qui procedit à facie dominantis*] Similis ille (Deus) est dominantis, qui aliquid per errorem ore suo prolocutus est ignorans, nec poterit illud revocari; sic dicit Sanctus ille Benedictus (aliquid,) nec poterit istud revocari. 8. Vers. 6. *Data est stultitia in excelsis multis*] Hoc est malum illud, 9. quod tanquam error est, procedens à facie dominantis, quod data sit stultitia & improbitas in excelsis, (nempe: in illis,) qui elato sunt animo, quod Sanctus ille Benedictus extulerit stolidos atque

5. Confer. quæ paulo antè, n. 2. h. v. 1, notata sunt.

* Vid. hic tract. Talm. Berachot, fol. 61. a. & Schabbat, fol. 90. b.

6. Id est: ut opera tua sive actiones inquirat teque castiget, confer. num. seq. 7. h. vers.

7. Quæ sunt à Deo, de quibus num. præced. 6. h. vers. dictum est.

** Hebr. נמ, in Misto i. pro eo legitur: נממ i. e. & delet vel prohibet (peccata magna.)

*** Confer. hic tract. Talm. Moëd Katon, fol. 18. a. & Cetubbot, fol. 23. a. it. fol. 61. b. & Bava metzia, fol. 68. a.

8. Hujus loci explicatio & illustratio mox versu sequenti 6. h. cap. à Commentatore nostro adducitur, confer. hic Voisinii observat. ad Martini Pug. Fid. part. 2. c. 8. fol. 372. col. 1. edit. Lips.

9. De quo versu præcedenti 5. h. cap. dictum est.

que improbos , 10. quos ego (Salomo) video in Spiritu Sancto 11. manum suam extensuros contra templum ejus (Dei) & posituros signa sua in insignia. 12. Eod. vers. 6. *Et divites in humilitate sedebunt*] Israëlita , quibus jam mea ætate omnis est magnitudo & gloria , sedebunt in humilitate , * dicitur enim : sedent humi , silent. 13. Vers. 7. *Vidi servos , equis insidentes*] Hi sunt Chaldaei , de quibus dicitur : iste populus non fuit , 14. illi sese extollent , ut equis infideant atque Israëlitas captivos ducant , victos collaribus. 15. Eod. vers. 7. *Euntes , tanquam servos , super terram*] Antè currus 16. Chaldaeorum . Vers. 8. *Fodiens foveam*] (Vox פוֹדֵם significat :) שוֹחַ i. e. foveam. Eod. v. 8. *In eam cadet*] Interdum , (qui fodit foveam ,) in eam cadit , ac si diceret : est tibi , qui fruit (alteri) malum , quod tandem in illum ipsum revertetur , (nam) tandem posteritas Nebucadnezaris interiit propter vasa domus Sanctuarii , 17. dicitur enim : & contra Dominum coelorum temet extulisti. 18. Eod. v. 8. *Et dirumpens ** maceriam*] i. e. Sepem sapientum , ut is illorum verba transgrediatur. Eod. vers. 8. *Mordebit eum serpens*] i. e. Morte divinitus immissa (punietur ,) & quoniam locutus est (Salomo) sermone , qui indicat diruptionem sepimenti , (ideò) meminit in retributionibus 19. vocabuli , quod significat morsum serpentis , qui delitescere solet in foraminibus parietum cavernosorum , quæ sunt in domibus destructis. Vers. 9. *Qui amovet lapides , *** dolore afficietur per eos*] Qui amovet lapides ex lapidinis , (quæ sunt) in montibus , is per illos labore afficietur , (verbum istud :) בַּעֲצָבָא significat (hic) יָגִיעָא i. e. laborem , sicuti (accipitur in illo loco :) בַּעֲצָבָא i. e. in labore comedes eam , 20. ac si diceret : uniuscujusque hominis labor est pro

10. Chaldaeos intelligit Commentator noster atque Romanos , qui templum Hierosolymitanum destruxerunt.

11. Sive : in Spiritu prophetico , per vaticinium , confer. suprà Eccles. cap. 8. vers. 9. num. 14.

12. Sicuti Psalm. 74. vers. 4. habetur , confer. suprà Ecclesiast. alleg. cap. 8. vers. 9. num. 15.

* Verba ista : sedebunt in humilitate &c. usque ad : equis insidentes (v. 7. h. c.) absunt in Hebræo à Misto 1. sed malè.

13. Vide Thren. cap. 2. vers. 10.

14. Prout Esai. cap. 23. vers. 13 habetur , conf. Eccles. dict. cap. 8. v. 9. num. 15. & Raschi not. ad Esai. dict. c. 23. v. 13. n. 37.

15. Id est : vinculis colli , בְּקִלְרִין uti hic habetur , confer. infrà Eccles. c. 12. vers. 5. n. 70. &

Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2051.

16. Sive : carrucas , carpenta , Hebr. קַרְוָנִין , vel קַרְוָנִין vide Raschi not. ad Esai. cap. 3. v. 17. confer. & Buxtorf. Lex. Talm. fol. 2141.

17. Quæ Nebucadnezar ex templo Hierosolymitano abstulerat & quæ Belsazar profanaverat , confer. num. sequ. 18. h. vers.

18. Sicuti Daniel. c. 5. v. 23. habetur.

** Conf. hic tract. Talm. Schabbat , fol. 110. a. & Avoda fara , fol. 27. a. b.

19. Id est : in pœnis , quæ rependuntur & retribuantur , conf. not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc.

*** Vid. tract. Talm. Bava batra , fol. 145. b. & Sanhedrin , fol. 100. b.

20. Prout Genes. c. 3. v. 17. habetur.

pro ratione operis sui, 21. etiam is, qui malum perpetrat, pro ratione sementis suæ metet. Eod. vers. 9. *Utilitatem* 22. *capiet ex eis*] i. e. Calefiet ex eis (scil. lignis, verbum יִסְכֵּי hîc accipitur,) sicuti (in illo loco:) & fuit סוֹכְנֵת i. e. calefaciens, 23. etiam ille, qui studet in lege atque præceptis (Divinis,) tandem utilitatem ex eis capiet. Vers. 10. *Si obtusum fuerit ferrum*] i. e. Gladii acuti, quorum acies † & acumen hebescent. Eod. vers. 10. *Et ipsum (ferrum) non expoliverit aciem*] i. e. Nec illi gladii sint politi & extersi, ita, ut fulgeant ; nihilominus vires (sive copias hostiles ferrum istud) superabit i. e. roborabit in prælio milites ‡ copiarum, ut vincant. Eod. vers. 10. *Et excellentia dirigendi (est) sapientia*] i. e. Et præterea præstantia directionis major est sapientiæ, quàm ferri, (sensus allegoricus est,) si vultus discipuli sapientis sit niger præ fame tuque illum videas pauperem inter divites ; (tamen) multæ copię per illum sese roborant ; ne mireris autem propter Vau (in dictione:) וְהַיִּלִּי, nam multæ (literæ) Vau eodem modo abjiciuntur in lingua Hebræa, sicuti (habetur in illo loco:) si videris furem וְהִירָץ i. e. acquiesces ei, 24. item: fortitudo mea carmen Domini 25. וְהִירָץ i. e. sit mihi in salutem, 26. & multa sunt (S. Scripturæ loca,) quæ sic explicari debent. Vers. 11. *Si momorderit serpens*] Aliquem. Eod. vers. 11. *Absque incantatione*] Propterea, quia non incantavit cum (serpentem) incantator, ne morderet. Eod. vers. 11. *Nec est emolumentum*] Incantatori improbo, qui illum (serpentem) incantare solebat, * sine ** incantatione, 27. sic incolæ urbis tuæ, si offenderint in rebus prohibitis, 28. pro-

Uuu uu 2 ptereà

21. Id est: sicuti cujusque est opus; ita & labor ejus est ac merces laboris, conf. epistol. ad Galat. c. 6. v. 7.

22. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic יִסְכֵּי interpretari volui, eadem significatio istius verbi reperitur etiam Hiob. c. 15. v. 3. & Job. c. 35. v. 3. alii vertunt: periclitabitur, conf. hic Michlol Jophi, ubi plura de istius verbi significatione.

23. Prout 1. Reg. c. 1. v. 2. habetur, ubi R. Salomo סוֹכְנֵת exponit מַחֲמֵת i. e. calefaciens, cujus interpretationem hic secutus sum; alii aliter verterunt, conf. not. ad Hiob. c. 15. v. 3.

† Hebr. פְּנֵיהֶם, in Msto 1. pro eo legitur פְּנֵיהֶם i. e. facies eorum, res eadem est, conf. hic tract. Talm. Taanit, fol. 7. b.

‡ Conf. hic dict. tract. Talm. Taanit, fol. 8. a.

24. Sicuti Ps. 50. v. 18, habetur.

25. Vel: excisio Domini, sic juxta Commentatoris nostri mentem vertere possis, quæ Exod. c. 15. v. 2. habentur.

26. Vide Exod. dict. c. 15. v. 2. ibique Raschi notas, locus iste, hîc ex Exod. alleg. c. 15. v. 2. adductus, abest in Hebræo à Msto 1.

* Hebr. שְׂדֵהָ רָגִיל, in Msto 1. pro eo legitur: יִשְׂדֵהָ יִכּוֹל i. e. qui poterat (incantare.)

** Hebr. בְּלֹא לַחֵשׁ, in Msto 1. rectius & plinius, ut puto, legitur: וְלֹא לַחֵשׁ i. e. nec incantavit, vid. n. sequ. 27.

27. Id est: si ille non incantaverit serpentem, nullum incantatori erit emolumentum sive utilitas, conf. Sign. præced. ** it. tract. Talm. Taanit, fol. 7. b. & fol. 8. a. it. Erachin, fol. 15. b.

28. Sensus est: si illi aliquid ex rebus illicitis ac

pterea, quia sapiens (sive doctor) illis non exponit ac docet statuta legis, non est ei (sapienti sive doctori) emolumentum in eo, quod ipse tacuit 29. nec mercedem accipiet. Vers. 12. *Verba oris sapientis sunt gratiosa*] Illis, qui ea audiunt, & obtemperant ei (sapienti) ipsique bonum est, ut auferat magnitudinem (sive honorem ac dignitatem) super illos, *** (qui audiunt.) Eod. vers. 12. *Labia verò stulti deglutient eum*] Is est ille, qui seducit proximum suum à via bona, sicuti (fuit) Bileamus, qui dirupit sepimentum populorum, qui seipsum sepiverant (i. e. cohibuerant seu separaverant) à scortatione jam inde à generatione illa, quæ diluvii tempore vixit ac deinceps; at ipse (Bileamus) consilium eis dederat, ut illi foeminas suas prostituerent ad scortandum. 30. Vers. 13. *Initium verborum oris ejus est stultitia*] Quando dixit ei (Bileamo) Sanctus ille Benedictus : quinam sunt viri isti tecum ? 31. ille debuisset respondere : Domine, tu nosti; at ipse dixit : Balak, filius Zipor, rex Moabitarum, misit ad me, 32. ac si diceret : si in oculis tuis ego sum contemptui; reputatus (tamen) sum in oculis regum terræ. Eod. vers. 13. *Et extremum oris ejus est insania*] (Dictio מְהִלָּה signficat) abreptionem mentis 33. & confusionem, (dixit Bileamus regi Balak :) veni, consilium tibi dabo 34. de scortatione, quæ est res stolidi. 35. Vers. 14. *Et stultus multiplicabit verba*] Nam (Bileamus) de semetipso gloriabatur, quod noster mentem excelsi. 36. Eod. vers. 14. *Nam non novit homo id, quod futurum sit*] Ei post tempus, nam ecce abierat (Bileamus,) ut mercedem suam auferret * in (terra) Midianitica, nec noverat, quod ipse (ibi) gladiò esset interiturus, juxta sensum literalem (verborum istorum :) stultus multiplicabit verba, (hæc est explicatio :) proponit (aliquis) sibi ac dicit : crastino die faciam ita isti N. nec tamen ipse scit, quid crastino die futurum sit, 37. Eod. vers. 14. *Et quid futurum sit postea, quis indicabit ei?*] Ac si diceret:

non

ac prohibitis fecerint propter defectum sive omissionem Rabbini, qui eos doceat, quid faciendum sit.

29. id est: quia ille incolas urbis non instruxit ac docuit, quid eis faciendum fuerit.

*** Hebr. מְהִלָּה, in Msto 1. postea additur: מְהִלָּה i. e. & nomen (scil. acquirat.)

30. Vide Numer. cap. 25. vers. 1. ibique Raschi notas.

31. Sicuti Numer. c. 21. v. 9. habetur.

32. Vide Numer. dict. c. 22. v. 10.

33. Vel: perturbationem seu stuporem mentis, Hebr. מְהִלָּה conf. quæ supra ad Ecclesiast. c.

I. v. 17. n. 59. notata sunt.

34. Vide Numer. c. 24. v. 14. ibique notas.

35. Juxta Hebræum: de cogitatione sive scelere stultitiæ; intelligitur autem hoc nomine scortatio, de qua Bileamus consilium dederat Balako, vide Numer. dict. c. 24. v. 14. ibique Raschi notas.

36. Nempe: Dei, vide Numer. c. 24. v. 16.

* Confer. hic not. ad Numer. c. 31. v. 8. & ad Proverb. c. 26. v. 27. n. 35.

37. Nescit enim homo quid seras vesper vehat, confer, Livi. lib. 45. c. 8. & epistol. Jacob. c.

4. v. 13.

non solum finem rei ipse haud scit, quid postea futurum sit; sed etiam (haud scit) illud, quod nunc praesens est à tergo ejus, (nempè) id, quod non est coram oculis ejus; sed quod post ipsius cervicem longè remotum est, in eo opus ille habet, ut aliquis sit, qui ei istud indicet. Vers. 15. *Labor stultorum defatigabit eos*] Stultitia eorum praebet illis causam laboris, qui fatigat eos, quem non docuerunt semitas, quæ ducunt ad urbem; is semet fatigat, ut ingrediatur viam, quæ ducit ad fossas & ad loca palustria sibi que laborem creat, dum pedes suos luto immergit, ac si diceret: pigritia eorum, qui deserunt legem (Divinam,) conciliat eis defatigationem laboris in gehenna, (videlicet ei,) qui non novit ire in semita veritatis, ut semet removeat à transgressione, quoniam non didicit legem (Divinam,) dicitur enim: lucerna pedibus meis est verbum tuum. 38. Vers. 16. *Væ tibi, terra, † cujus rex est puer*] Eo tempore, quo rex tuus ac judices (sive principes) tui exercent puerilia (seu stolidia.) Vers. 17. *Ad robur; non verò ad compotationem*] Qui operam dant robori sapientiae ac prudentiae; non verò compotationi vini. ‡ Vers. 18. *Propter pigritiam ambarum (manuum) inclinabit se contignatio*] Quando aliquis piger est nec reficitur rupturam parvam, quæ est in contignatione domus. Eod. vers. 18. *Inclinabit se contignatio*] i. e. Deprimetur ædificium, quod combinat 39. domum & quod illam fulcit. Eod. vers. 18. *Perstillabit*] Pervadet stilla imbrium, ac si diceret (sensu allegorico:) quando Israëlita pigri sunt in lege (Divina) ipsi tabescunt. ** ac domus excellentiae roboris eorum 40. desolatur ac deprimitur. Vers. 19. *Ad risum faciunt panem*] i. e. Ad lætitiā ludorum sponsalitorum 41. & regum faciunt convivium; vocatur autem convivium magnum absolutè (dictum)

Uuu uu 3

לחם

4. v. 13. & seq. it. not. ad Proverb. c. 27. v. 1. n. 1.
38. Sicuti Psalm. 119. v. 105. habetur, ubi vide Raschi notas, n. 57.
- † Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 10. a.
- ‡ Vid dict. tract. Talm. Schabbat, fol. 10. a.
39. Sive: contignat, sic Hebr. המקרה hic verto, de cujus verbi significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 2126. confer. Raschi not. ad Psalm. 16. v. 5. n. 15. it. tract. Talm. Taanit. fol. 7. b. & Megilla, fol. 11. a. it. Sanhedrin, fol. 7. a.
- ** Hebr. נמקו, in Mss. i. pro eo legitur: נמקו i. e. deprimuntur, rectius, ut puto, confer. Buxt. Lexic. Chald. fol. 1348.
40. Sic vocatur templum Hierosolymitanum apud Ezechiel. c. 24. v. 21.
41. Sive: epithalamiorum, Hebr. מנוחי חתנים, in notis מנוחי חתן שפתי חמסין exponitur, quod significet: מנוחי שואמרים לפני חתן i. e. cantilenas, quas dicebant coram sponso ac sponsa, ut illos exhilararent, vide tractat. Talmud. Chagiga caput 2. quod incipit דמשך דמשך sicuti in dictis notis allegatur; confer. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 673. ceterum de hilaritate Judæorum nuptiali vide Lightfoot. ad Matth. c. 9. v. 15. p. 318. & ad Johann. c. 2. v. 1. n. 4. p. 972, edit. Lips.

כֶּלֶח i. e. panis, sicuti dicitur: Belsazar, rex, fecit **כֶּלֶח** i. e. convivium magnum. 42. Eod. vers. 19. *Et vinum*] Præbent bibendum in convivio, quod exhilarabit viventes. Eod. vers. 19. *Argentum verò respondebit omnibus*] Si non (adfit) argentum, non erit convivium, quocirca nemo se pigrum præbeat in opere, ut ipsi præstò sit, unde expensas facere possit. Vers. 20. *Etiam in conscientia tua*] Etiam in cogitationibus tuis; 43. quamvis nihil proloquaris, nequaquam regi maledicas, i. e. ne ad iram provoces regem mundi (nempe Deum;) alia explicatio juxta sensum literalem: regi mundano (ne maledicas.) Eod. v. 20. *Avis ***cælorum*] i. e. Anima, quæ tibi indita est, quæ tandem volabit ad cælos. Eod. v. 20. *Et volucris alata*] i. e. Angelus, qui te comitatur, sicuti dicitur: nam angelis suis præcipiet de te; 44. juxta sensum verò literalem (hæc erit explicatio:) transeuntes & revertentes 45. metuendi sunt tibi præ (cæteris omnibus) hominibus, ne fortè sint, qui audiant (verba quædam eaque) ad alios deferant.

CAP. XI.

Vers. 1. *Mitte panem tuum super faciem aquæ*] Fac bonum ac misericordiam ei homini, 1. de quo cogitas, quòd eum non amplius sis visurus, non secus, ac si aliquis projiciat cibos suos super faciem aquæ. Eod. vers. 1. *Nam in multitudine dierum invenies eum*] i. e. Adhuc venient dies, quibus recipies retributiones tuas, vide, quid dicatur de Jethrone, (qui filiabus suis dixit:) vocate illum (Mosen) & comedat panem; 2. existimabat autem (Jethro,) quod ille (Moses) esset vir Ægyptius nec ipse eum amplius visurus esset; (sed) quid tandem ei evenit? (nimirum) factus est (Moses) gener ejus & imperavit Israelitis eumque (socerum suum Jethronem) intrare fecit sub alas Majestatis Divinæ, 3. ejusque filii ac nepotes digni evaserunt, qui sederent in con-

41. Vide Daniel. c. 5. v. 1. ibique Raschi notas.

43. Loci istius explicationem vide in notis **שפתי חכמים** h. loc. confer, & Bava batra, fol. 4. a.

*** Confer. hic dict. tract. Talm. Bava batra, fol. 4. a. & Avoda fara, fol. 10. b.

44. Sicuti Psalm. 91. v. 11. habetur.

45. Id est: homines domestici ac familiares, qui tibi maximè noti sunt, cavendi tibi sunt, nam inimici hominis sunt domestici ejus, vide Mich.

c. 7. v. 6. & Matth. c. 10. v. 36. confer not. ad 2. Paralip. c. 9. v. 4. ubi alia istius loci habetur explicatio.

1. Confer. not. in **שפתי חכמים**, ubi ratio istius explicationis Raschianæ habetur.

2. Prout Exod. cap. 2. vers. 20. habetur.

3. Nam Jethro, uti tradunt Rabbini, factus est **מגייר** i. e. profelytus, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 411.

conclavi, quod è cæso lapide constructum erat. 4. Vers. 2. *Da partem (hominibus) septem, † etiam octo*] Si distribuisti de pane tuo ac de bonis tuis septem (hominibus,) qui misericordiâ opus habuerunt, distribue amplius octo (hominibus,) qui post illos venient, nec dicas: sufficit. 5. Eod. vers. 2. *Quia non nosti, quid mali futurum sit*] Forsitàn adhuc dies venient, quibus opus habebis omnibus (istis) hominibus vel etiam liberaberis per misericordiam (sive eleemosynam istam, aliis exhibitam,) à malo, & si non nunc 6. (eleemosynam feceris,) ecquando 7. (illam facies?) Rabbinii nostri dicunt (& verba ista:) da partem septem &c. (sic exponunt:) hi sunt septem dies creationis, da unum ex illis in partem creatori tuo, ut quiescas in Sabbatho, (verba ista:) etiam octo, (sic illi explicant:) hi sunt octo dies circumcisionis; alia expositio (verborum istorum:) da partem septem, (hæ sunt) oblationes cœtus (Israëlitici) septem dierum Paschatis, etiam octo, (nempe offer oblationes) octidui festi solennis. 8. Eod. vers. 2. *Quia nescis, quid futurum sit mali*] Si destruetur domus (Sanctuaris) nec amplius vobis facultas erit offerendi, tunc proderunt (vobis) oblationes priores, ut cesset decretum malum; alia expositio (verborum istorum:) quia nescis, quid futurum sit mali, (nempe:) nescis, quid de imbribus in festo solenni decretum sit, 9. ut profint oblationes ac cessent decreta mala. Vers. 3. *Si impleantur nubes pluvia*] Si videris nubes plenas pluvia, notum tibi est, quod illæ tandem pluviam suam sint evacuaturæ super terram in loco, ubi bona (terra) germinat ibique tandem cognoscitur, ubi requiescat (pluvia;) sic quoque scias licet, si ceciderit arbor &c. si habitaverit aliquis sapiens ac justus in urbe aut provincia, (tunc) in loco, ubi ille habitabit, conspicientur opera ejus post illius mortem ejusque facta sapientiæ plena, ut & mores ejus præstantes, ac bonum retribuetur incolis (istius) loci propter bonam conversationem (illius viri

4. Hebr. לשכת הגזית fuit iste locus, ubi assessores Synedrii magni Hierosolymitani sedebant, de quo confer. quæ ad Cantic. cap. 4. vers. 4. num. 46. & Cantic. c. 7. v. 5. n. 34. notata sunt, vide & D. Wagens. Sota, p. 232. n. 9. & Ejusd. Confut. Carm. Lipman. pag. 322.

† Confer. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 40. b.

5. Id est: ne dicas: jam satis dedi, non amplius habeo, quod dem; cum tamen tibi sit copia dandi, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 161. a. princ. & pag. 163. a. med. ubi alia istius loci habetur explicatio.

6. Sensus est: si dum adhuc vivis, non exhibueris pauperibus misericordiam, dum potes, quodnam illud tempus erit, quod illam exhibeas? post mortem enim nullum amplius restat tempus benefaciendi, confer. not. in שפתי חכמי h. loc.

7. Confer. quæ de hoc dictorio suprâ ad Eccles. cap. 7. vers. 2. num. 13. notata sunt.

8. Hebr. גר, de cujus vocis significatione confer. præ aliis Lightfoot. ad Marci cap. 15. vers. 25. pag. 664. edit. Lips.

9. Ne fortè pluvia decidat & per hanc celebratio festi solennis disturbetur.

viri sapientis,) qui eos in viam rectam deduxit, (verbum:) **יפול** (hic significat:) **ישכון** i. e. habitabit, sicuti (accipitur in illo loco:) coram omnibus fratribus suis **נפל** i. e. habitavit. 10. Eod. vers. 3. *Arbor*] Est discipulus sapientis, qui iustitiâ suâ protegit, & non secus, ac arbor, quæ protegit terram. Vers. 4. *Observans ventum*] i. e. Qui expectat 11. & præstolatur, donec veniat ventus. Eod. vers. 4. *Non seminabit*] Interdum (enim) expectat; nec tamen ille (ventus) venit. Eod. vers. 4. *Et qui afficit nubes*] Qui oculos suos convertit ad nubes, dum eas conspicit densas (sive obscuras,) ac metere timet, propter pluviam, is nunquam metet, quia semper timebit. Vers. 5. *Sicuti non nosti &c. sicuti ossa * in ventre pregnantis*] Quæ sunt res clausæ & absconditæ in ventre, qui est plenus, quamvis ille (venter) foras promineat. Eod. vers. 5. *Sicuti 12. non nosti*] Ecce hic textus S. Scripturæ est transpositus & ab illius fine explicatur 13. principium ejus (hoc modo:) sicuti ignoras viam venti, ac si diceret:

10. Sic juxta Commentatoris nostri mentem hic vertere volui istud verbum, quod Genes. cap. 25. vers. 18. habetur, ubi vide Raschi notas, confer. & Ejusd. not. ad Esai. c. 54. v. 15. n. 20. & ad Jerem. c. 46. v. 16. n. 13. & ad Psal. 91. v. 7. num. 11.

† Hebr. שמגין, in Msto 1. postea additur: על דורו i. e. generationem suam, homines scil. ipsius ætate viventes, confer. not. ad Numer. c. 13. v. 21. n. 18.

11. Verbum: שומר, quod hic habetur in textu sacro, secundum Commentatoris nostri mentem significat: ממתיק i. e. expectans, confer. not. in שפתי חכמי h. loc. ut & supra Eccles. c. 5. vers. 7. n. 10. & seqq.

* Verba ista: sicuti ossa &c. usque ad: sicuti ignoras viam venti, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

12. Hæc verba: sicuti non nosti & sequentia usq; ad: sicuti ignoras viam &c. absunt à codice Hebræo, quo usus sum; habentur autem in editione שפתי חכמי ut & in Bibliis Buxtorfianis, quæ hic secutus sum, ubi vide sis Hebræa, quæ brevitatis studio huc transcribere supersedeo, conf. n. sequ. 13.

13. In notis שפתי חכמי scribitur, quod secundum הנוסחא האמתית i. e. exemplar verum (sive genuinum ac fide dignum) hæc sit istius loci integra lectio: באשר אינך יודע ידוע מוסרם נדרש מסופו לראשו באשר אינך יודע עצמים בבטן המלאה דברים הנסגרים והנעצמים בבטן המלאה ואף על פי שכולה לחץ אינך יודע מה בבטנה כך אינך יודע דרך הרוח כלומר ידועה שתי אלו שורה וג' i. e. Vers. 5. Sicuti non nosti] Ecce hic textus S. Scripturæ transpositus est, & à fine ejus exponitur illius principium (hoc sensu:) sicuti non nosti ossa (sive clausa) in ventre pregnantis mulieris (videlicet) res clausas & absconditas in pregnantis ventre, licet ille foras promineat; (tamen) ignoras, quidnam sit in illius (pregnantis) ventre; sic haud nosti viam venti, ac si diceret: duæ istæ notitiæ æquales &c. quæ sanè lectio altera illa, quæ in vulgatis exemplaribus habetur, planior est שפתי חכמי i. e. & benè intelligitur, sicuti in iisdem notis habetur.

ceret: duæ istæ notitiæ æquales sunt, 14. non istud 15. nec hoc 16. notum est tibi, interdum putas, te cognoscere ex nubibus, quòd venturus sit ventus; qui tamen ad hunc locum non venit; sed transit & abit in terram aliam; ecce verò sermo 17. iste (perinde se habet,) atque (in istis locis:) כגן i. e. sicuti Paradisus Domini, כנרת i. e. sic terra Ægypti, 18. item: כשפורה i. e. sicuti ancilla, כנכירה i. e. sic hera ejus, 19. item: כקונה i. e. sicuti emens, כמוכר i. e. sic vendens, 20. interdum illa (S. Scriptura) comparat antecedens sequenti, interdum comparat sequens antecedenti, eodem modo hîc quoque docet (S. Scriptura) notitiam venti ex notitia uteri (materni,) ac si diceret: non est tibi observandus (vel expectandus) ventus, ut inspicias nubes; (significat autem istud:) כעצמי i. e. claudens oculos suos, 22. Eod. vers. 5. *Ita baud scies &c.*] Etiam decreta Dei circà paupertatem & divitias 23. pari modo abscondita sunt à te, ac (propterea) non desinas misericordiam (sive eleemosynam) facere nec metuas (ac tecum cogites:) forsitan pauper ** evadam, (nec dicas:) non studebo in lege (Divina,) ne opus meum deseram ac pauper fiam, non ducam uxorem, ut mihi sint liberi & necesse habeam, propter illos facere expensas. *** Vers. 6. *Manè sere 24. semen tuum &c.*] Si didicisti legem (Divinam) in juventute tua, disce etiam legem in senectute tua, si in juventute tua habuisti discipulos, sint etiam tibi in senectute tua discipuli, si duxisti uxorem, quæ liberos peperit in juventute tua, duc quoque uxorem, quæ liberos pariat, in senectute tua; si fecisti misericordiam (seu eleemosynam) in juventute tua, fac etiam misericordiam in senectute tua. Eod. vers. 6. *Quia baud scis, quidnam rectum sit*] An discipuli * ac liberi, qui in juventute tua nati sunt,

super-

14. Id est: æquè ignoratur via venti, atque id, quod clausum est in ventre foeminae prægnantis, prout mox in sequentibus exponitur, vide n. 15. & n. 16.

15. Nempè: via venti, qua de re in principio hujus versiculi dicitur.

16. Nimirum, quod in utero materno clausum continetur, de quo mox in hoc versu dicitur.

17. Videlicet verba ista: כעצמי בבטן וג' pro ut hic in textu sacro illa habentur.

18. Prout Genes. c. 13. v. 10. habetur.

19. Vide Esai. c. 14. v. 2.

20. Sicuti Esai. dict. c. 24. v. 2. habetur.

21. Vel: enclousures, sic reddere possis

אנקלושור"ש Latine: inclusa vel inclusiones.

22. Vide Esai. cap. 33. v. 15. ibique Raschi notas.

23. Nimirum quisnam pauper & quis dives sit evasurus, idem soli Deo notum est, conf. not. in שפתי חכמים h. c.

** Hebr. שמא אחסר מנכסי, in Misto i. sic legitur שמא אפסיד מנכסי forsitàn damnum patiar in facultatibus sive opibus meis, res eadem est diversis verbis.

*** Hebr. להרויח עליהם, in Misto i. legitur: להרויח i. e. alere illos.

24. Vid. hic tract. Talm. Jevammot, fol. 62. a. b.

* Confer. hic Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. c. 9. n. 6. fol. 377. edit. Lips.

superstites tibi sint futuri, an forsitan non sint (in vita) permanfuri, nisi illi, qui in senectute tua (sunt nati,) reperimus (scriptum) de R. Akiba, quod ille viginti quatuor millia discipulorum ²⁵, habuerit ab (urbe) Gabat ²⁶, usque ad Antipatridem, ²⁷. & quod omnes mortui sint intra Pascha & Pentecosten; ²⁸, ipse autem venerit ad Rabbinos, qui in Oriente degebant, eosque erudiverit; ²⁹, liberos verò quod attinet, reperimus (scriptum) de Ebzan, ³⁰. quod ille triginta filias elocaverit & triginta puellas filiis suis uxores dederit; sed omnes ipso etiamnum vivo obierint; in senectute autem sua genuerit Obedum, qui ei superstes mansit. Vers. 7. *Dulcis est hac lux*] Dulcis est lux legis (Divinae.) Eod. vers. 7. *Et bonum est oculis, aspicere Solem*] Et o beatos discipulos, quorum oculi vident constitutionem juris ³¹, dealbatam ac declaratam in puritate sua! ³², sic exponitur in Aggada ³³. Psalmorum. Vers. 8. *In omnibus latetur*] Lateatur in parte sua, modò, ut recordetur dierum tenebrarum & emendet facta sua, quò ab illis (tenebris) liberetur, quæ sunt dies mortis sempiternæ, nempe dies improborum. Eod. vers. 8. *Nam multi erunt*] In illis (tenebris) dies (& quidem) plures, quàm dies vitæ. Eod. vers. 8. *Quicquid venit*] Super illum, erit vanitas & tenebræ, est (dictio:) הַכֹּל, quæ significat poenam & calamitates, sicuti

²⁵. Sic quoque in tractatu Talmudico: Jevamot fol. 62. b. scribitur, quod R. Akiba habuerit עשר אלף תלמידים i. e. duodecies mille paria discipulorum, prout allegavit D. Wagenfeil. in Sota, p. 739.

²⁶. Hebr. גַּבְתָּ, sic in Bibliis Buxtorf. ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, ac suprâ in notis שפתי חכמים ad Cantic. c. 1. v. 16. & apud D. Wagenfeil. in Sota, dict. p. 739. ut & in Msto 1. legitur; ast in notis שפתי חכמים h. loc. habetur מַגְבֵּתָה i. e. ab (urbe) Gabbat five Gibhat.

²⁷. Hebr. אֲנִי יִפְטֹרֶם, sic enim legendum pro: אֲנִי יִפְטֹרֶם, sicuti in codice Hebræo, quo usus sum, legitur; in Bibliis Buxtorf. habetur: אֲנִי יִפְטֹרֶם, alia exemplaria habent: אֲנִי יִפְטֹרֶם; sed legendum est אֲנִי יִפְטֹרֶם, uti jam suprâ dictum est, vel: אֲנִי יִפְטֹרֶם, prout in Msto 1. hic habetur, confer. D. Wagenfeil. Sota, alleg. pag. 739. & p. 983. ac seqv. vide & suprâ Cantic. c. 1. v. 16. n. 70.

²⁸. Hebr. עֶצְרָה, sic dicitur festum Pentecostes,

quia in fine five clausula septem septimanarum celebrabatur, nempe חַג הַשְּׁבִיעִית i. e. festum septimanarum, scil. septem, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1647. ac D. Wagenfeil. loc. alleg.

²⁹. Confer. D. Wagenfeil. Sota, dict. pag. 739. ubi nomina præcipuorum Rabbinarum, quos R. Akiba in Oriente erudivit, ex tractatu Talmudico: Jevammot, fol. 62. b. enarrantur.

³⁰. Rabbinii tradunt, quod Ebzan fuerit Boas, vide R. Salom. ad Ruth c. 1. v. 1. n. 1.

³¹. Vel: traditionem Talmudicam, sententiam decisam, Hebr. הַלְבָּה, de cuius vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 612.

³². Id est: ita declaratam, sicuti decet, debito modo explicatam & quasi smegmate purgatam atque politam.

³³. Sive: enarratione mystica, Hebr. אֲגִדָּה, de qua vide suprâ Eccles. cap. 8. vers. 14. num. 28.

sicuti (accipitur in illo loco:) nam בְּהַבֵּל i. e. in calamitate 34. venit & in tenebris abibit. Vers. 9. *Latere, juvenis, † in juventute tua*] (Verba ista ita sunt accipienda,) ac si ** quis dicat servo suo atque filio suo: pecca, pecca, 35. nam aliquando propter ista omnia vapulabis, sic quoque hic sapiens (Salomo) dicit: *latere, juvenis, in juventute tua, & prout tibi placuerit, vive;* 36. sed certus sis, quod propter ista omnia te adducturus sit iudex in iudicium. Vers. 10. *Et remove *** indignationem*] i. e. Res, quæ Deum ad iram provocant. Eod. vers. 10. *Et averte malum*] i. e. Voluntatem (sive concupiscentiam) malam. Eod. vers. 10. *A carne tua*] Ut sit tibi cor carneum. 37. Eod. vers. 10. *Juven- m*] (Dictio שְׂחָרָרִית significat:) נַעֲרוּת i. e. adolescentiam, (istud שְׂחָרָרִית inde dictum est,) quia caput hominis est שְׂחָרִית i. e. nigrum in diebus adolescentiæ ejus. 38.

CAP. XII.

Vers. 1. *Et recordare creatoris tui*] Alibi docuimus: 1. Akiba filius Mahaleelis, dicit: considera tria &c. & ex hoc textu allegoricè exposuit: 2. recordare בּוֹרֵאךְ i. e. creatoris tui, quod in iudicio rationem coràm illo sis redditurus, & recordare בּוֹרֶךְ i. e. foveæ tuæ, (nempè:) sepulchri tui,

Xxx xx 2

loci

34. Sic dictionem הַבֵּל quæ suprâ Eccles. cap. 6. vers. 4. habetur, juxta Commentatoris nostri mentem hic verto.

† Confer. tract. Talm. Schabbat, fol. 63. b.

** Verba ista: ac si quis dicat &c. usque ad: & prout tibi placuerit, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

35. Rabbinī vocant גִּיּוּרִי דָרַךְ quando aliquid Ironicè vel per comminationem dicitur, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 416. & seqv.

36. Juxta Hebræum: & ambula in viis cordis tui, i. e. vive, prout tibi visum fuerit.

*** Vid. hic tract. Talm. Taanit, fol. 4. a. & Nedarim, fol. 21. a.

37. Non æneum vel lapideum, respicitur hac explicatione ad Ezech. cap. 11. vers. 19.

38. Aliam derivationem vocis: שְׂחָרָרִית adducit h. loc. autor Michlol Jophi, nempe à שָׁחַר i. e. aurora sive ortu Solis, cui adolescentia com-

paratur; sicuti senectus occasui Solis, confer. Pirke Avoth cap. 3. ibique not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 108. b. princ. ac Buxtorf. Lex. Talm. fol. 2372. confer. & tract. Talm. Schabbat, fol. 152. a.

1. Vel: docuimus illic, videlicet: alio in loco, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 2610. sunt, qui mysteriō non carere dicunt, quod hic in plurali dicatur: בּוֹרֵאִיךְ i. e. creatorum tuorum, ad indicandum pluralitatem personarum in Deitate, conf. D. Maji Theol. Jud. Loc. 2. p. 31. & p. 37. it. Loc. 3. §. 2. p. 60. conf. tract. Talm. Schabbat fol. 151. b.

2. In notis שְׂפָרֵי חֻמְרֵי scribitur, quod hac expositio sit: נֹטָרִיקָן i. e. Notaricum, videlicet: בּוֹרֵךְ, בּוֹרֵךְ, בּוֹרֵךְ & quod explicatio ista reperiatur in Medrasch rabbot Cohelerth & in Vajikra rabba c. 18. conf. n. sequ. 4.

loci pulveris, vermis & tineæ, & recordare בְּאֶרֶךְ i. e. putei tui, (videlicet:) putei, ex cujus featurigine promanasti, 3. hæc est gutta foetida seminis & albuminis, 4. Eod. vers. 1. *Dies mali*] i. e. Dies senectutis & infirmitatis, Vers. 2. *Tantisper donec non obtenebreat Sol*] Dicunt Rabbini nostri: hic (Sol) est frons, quæ illustrata splendet in homine adolescente; at, dum illa ad senectutem vergit, contrahit rugas 5. nec splendida est. Eod. vers. 2. *Et lux*] Id est: nasus, qui & species formæ faciei. Eod. vers. 2. *Et luna*] Id est: anima, quæ illuminat hominem, nam, quando illa ab ipso aufertur, non est ei lumen oculorum. Eod. vers. 2. *Et stellæ*] Hæ sunt malæ, 6. elationes scil. faciei, quas (linguâ vernaculâ) vocant: pommeils, 7. quæ sunt maxillæ, 8. quæque splendent. Eod. vers. 2. *Et revertuntur nubes post pluviam*] Venit hebetatio splendoris (faciei) post lachrymas fletus propter multas calamitates, quæ ei (homini) evenerunt. Vers. 3. *Quando commovebunt se*] (Verbum: יָרָעוּ significat:) יִרְתִּיתָ i. e. contremiscent. Eod. vers. 3. *Custodes domus*] Hi sunt costæ & ilia, quæ contegunt omnem corporis concavitatem. Eod. vers. 3. *Pervertent se*] Corripiet illos (custodes) convulsio, quam vocant (linguâ vernaculâ:) crampe, 9. istud: הִתְעוּוּת (significat) linguâ vernaculâ: encroupiron. † Eod. vers. 3. *Viri robusti*] Hi sunt crura, quibus totum corpus innititur. Eod. vers. 3. *Et cessabunt molitrices*] Nempè: dentes. Eod. vers. 3. *Quia (molitrices) paucae sunt factæ*] Tempore senectutis plerique dentes cadunt. Eod. vers.

3. Vel: prodisti sive egressus es, sic vertere possis Hebræum: נָבַעַת, quod hic in notis Raschianis habetur & propriè significat: eructavit ebullivit.

4. Expositio ista allegorica R. Akibæ orta est intuitu vocis: בּוֹרֵךְ, quæ hic in textu sacro habetur, confer. n. præced. 2. & liben עֲשֵׂה מַמְרוֹת Part. 3. c. 1. p. 53. a.

5. Conf. hic not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים, ubi extractatu Talmudico: Schabbat, cap. 23. quod incipit: שְׁוֹאֵל, allegatur.

6. Sive: genæ, Hebr. דְּלִסְמוֹת, de cuius vocis significatione confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1149.

7. Sic exprimo hic פִּימִי לֵשׁ, prout etiam in Msto 1. legitur, unde etiam genæ Latinis dicuntur malæ, fortè à malis sive pomis, quoniam malæ pomorum referunt speciem, quoad rotunditatem ac ruborem, hodiè Galli genas

vocant: jouës.

8. Hebr. שֵׁן לְחֵי, sic enim juxrà notas in hic legendum est, nam lectio ista: שֵׁן לְחֵי, uti in editionibus hæcenus vulgatis habetur, erronea est, sicuti dicitur in iisdem notis שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc. ubi etiam Raschi notæ ad Cantic. c. 4. v. 3. allegantur, vide ibidem n. 34.

9. Ita hic reddo: קֶרֶא נֶפֶא קֶרֶא, prout in Msto 1. habetur, sic Gallis dicitur, quod Latinis est: convulsio nervorum, Græcis: σπασμὸς, spasma, Germanis: Krampf/ confer. Raschi not. ad Esai c. 19. v. 14. n. 30. & ad Esai. c. 21. v. 3. n. 8. & ad Psalm. 38. v. 7. n. 25. confer. & tract. Talm. Schabbat, fol. 152. a.

† Sic ex primo hic אֲנִקְרַת יִרְוּנָא, (nam ita pro אֲנִקְרַת יִרְוּנָא legendum puto,) abest autem Gallica istius verbi expositio à Msto 1.

‡ Vid. dict. tract. Talm. Schabbat, fol. 152. a.

vers. 3. *Videntes per fenestras*] Hi sunt oculi. Vers. 4. *Et claudentur ostia*] Hæc sunt foramina ejus. 10. Eod. vers. 4. *Et submissus sit sonus molitionis*] Sonus molarum, quæ molunt cibum, qui est in visceribus ejus, nempe: in stomacho & ventriculo. 11. Eod. vers. 4. *Et surget ad vocem avis*] Dum etiam vox avis illum à somno suo excitat, postquam ipse senex est factus. Eod. vers. 4. *Et incurvabuntur omnes filie cantus*] Omnes soni instrumentorum musicorum videntur ei tanquam fossa; 12. aut juxta sensum ejus literalem (verbum:) *ישור* (accipitur hîc) sicuti *ישפילו* i. e. humiliabuntur, (ut sensus sit:) omnes cantores & cantatrices erunt humiles in oculis ejus, 13. sic Barzillai, Gileadites, dixit Davidi: num audire potero amplius vocem cantorum & cantatricum? 14. Vers. 5. *Etiâ à re alta * timebunt*] Propter colliculos & tumulos, qui sunt in plateis, ipse (senex) timet egredi in forum, ne fortè in illis offendat (pedem & labatur.) Eod. vers. 5. *Et à timoribus in via*] Sunt ei (seni) multi timores atque formidines in viis, istud: *מתחתיו* est vocabulum illius dictionis duplicatum; sicuti: *גלגליו*, *קשקשיו*, item *זלזליו*. Eod. vers. 5. *Et florebit amygdalus*] (Verbum: *ינאץ*) est istius significationis, (quæ habetur in illo loco:) *הנצו* i. e. an effloruerint mali puniceæ, 15. nam ecce (litera) Aleph non legitur in illo (verbo,) dicunt Rabbini nostri, per istud (hîc significari) coxam, 16. linguâ vernaculâ: hanche, 17. cui os femoris est infixum; in senectute autem illius (hominis) caro ejus emaciatur atque illud os prominet, sicuti flos arboris, qui prominet. Eod. vers. 5. *Amygdalus*] (*השקר* est) arbor amygdalas ferens, ac si diceret, quòd irruat in illum

Xxx xx 3

sene-

10. Nempe: hominis, sic Rabbini synecdochicè dicuntur nates & metonymicè excrementa foraminum, quæ in senectute cum difficultate ejiciuntur, confer, Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1385.

11. Hebr. *הקורקבן והמסס*, quæ voces quomodo à se invicem distinguantur quoad significationem vide apud eundem Buxtorf, in Lexic. Talm. fol. 2149.

12. Hebr. *כשירה*, posses etiam vertere: tanquam confabulatio; si punctum ponatur super cornu sinistrum literæ *ש* Schin; sed prior explicatio Commentatoris nostri menti magis convenire videtur, respexit enim ille ad verbum: *ישור*, quod præcedit, estque à radice: *שורר* vel *שורר*, quod significat: incurvari, inclinari, hinc est *שורה* i. e. fossa, fovea.

13. Id est: non reputabuntur, contemptui erunt, illorum cantus ac Symphonia Musica non multi æstimabitur, exemplo Barzillai, de quo 2. Samuel. c. 19. vers. 35. & seqq, confer, Junii ac Tremellii not. h. loc.

14. Sicuti 2. Sam. dict. c. 19. v. 36. habetur:

* Conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 152. ad

15. Prout Cantic. c. 6. v. 10. habetur.

16. Vel: coxendicem, Hebr. *קליבוס*, de cujus vocis significatione vide Buxt. Lex. Chald. fol. 2033, conf. & not. ad Genes. c. 32. v. 25. n.

17. Sic reddo hic: *הנק"א*, ita enim juxta Bibliam Buxt. & Mst. 1. legendum est, non *הנק"א*, prout in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, ut & in editione *שנת ה'תקמ"ב* mendose habetur.

senectus, ad instar amygdali, (nempè : arboris illius ,) quæ celeriter floret præ (cæteris) omnibus arboribus. Eod. vers. 5. *Et oneri erit locusta*] (Dictione העגב i. e. nates, 18. quæ ei (seni) videntur, ac si ipse onus grave ferret, (verbum :) יסתכל lingvâ vernaculâ (significat :) estre surpoisé. 19. Eod. vers. 5. *Et dissipabitur concupiscentia*] Desiderium ** inclinationis ergâ mulieres (dissipabitur,) dum ille (senex) non commiscetur cum foeminis concubitu, (vox :) אביונה (significat) desiderium, sicuti (accipitur in illo loco :) & non אביתם i. e. voluistis, 20. item : תאבתני i. e. desidero salutem tuam. 21. Vers. 6. *Usque dum non amoveatur fons argenteus*] Id est filum 22. spinæ dorsi, quod est album instar argenti, & dum ille (homo) moritur, medulla ejus deficit; evacuatur autem illa & arescit ac depravatur durantibus morbis ac fit sicuti catena, (verbum :) ירתק est ejusdem significationis, (quæ habetur in illo loco :) רתיקות i. e. catenæ argenteæ. 23. Eod. vers. 6. *Et confringetur 24. lenticula 25. aurea*] Hæc est mentula, 26. quæ est fistula aquæ & ebullit (sive eructat) instar fontis, (vox גולת hîc idem significat,) quod (in illo loco :) גולות i. e. scaturigines superiores, 27. (istud autem :) תרוץ significationem habet רציצה i. e. confractionis. Eod. vers. 6. *Et conteratur hydria super scatebram*] Hic est venter, qui densus est & rumpitur, quando ille (homo) mortuus est. Eod. vers. 6. *Et frangatur rota ad cisternam*] i. e. Et confringatur rota oculi in loco ejus concavo; 28. juxtâ sensum ejus literalem גלגל est rota, quâ

18. Sive : posteriora, quibus homo sedet, nam העגב juxtâ Commentatoris nostri mentem per הילוך i. e. permutationem literarum significat : עגב, prout in notis שפתי חכמים h. loc. exponitur; cæterum de istius vocis העגב significatione vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1574. confer. & 2. Samuel. c. 10. v. 4. ibique Raschi not. it. Eiusd. not. ad Hiob. c. 21. v. 12. n. 11.

19. Vel : surpesé, sic reddere hic possis : שורפוי"ש, nam Gallis surpoids significat : superpondium; abest Gallica ista explicatio à Msto 1.

** Verba ista : desiderium inclinationis &c. usque ad : אביונה, absunt, hic in Hebræo à Msto 1.

10. Sicuti Deuteron. c. 1. v. 26. habetur.

21. Vide Psalm. 119. v. 74.

22. Sive : medulla spinæ dorsi, quæ est alba &

instar fili per longitudinem ejus descendit, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 718.

23. Vide Esai. c. 40. v. 19. ibique Raschi notas, confer. & not. in שפתי חכמים h. loc.

24. Hebr. ותרץ à radice רץ sic Commentator noster & cum illo alii interpretes; nonnulli id à רץ deducunt ac vertunt: & excurret orbis aureus, sic habet Junii ac Tremellii versio Latina, confer. Michlol Jophi h. loc.

25. Juxtâ Commentatoris nostri mentem hic verti deberet: scaturigo.

26. Membrum virile, Hebr. האמה, uti hic habetur, aliàs האמה & גיר האמה i. e. membrum urinale vocatur.

27. Vide Josu. c. 15. v. 19. ibique Raschi notas.

28. Hebr. גומא i. e. fovea, fossa, confer. R. Salom. ad Exod. c. 25. v. 7. & ad Cantic. c. 5. v. 12. n. 54. & n. 55.

quâ extrahitur aqua ex cisterna, sic tota res ^{29.} exponitur in tractatu Talmudico: Schabbat; ^{30.} sed Medrasch lamentationum ^{31.} explicat istud respectu Israëlitarum, (nempè, verba ista:) Vers. 1. *Et recordare creatoris tui in diebus juventutis tue*] (Hæc ita explicat Medrasch:) dum adhuc juvenia, quæ in vobis est, subsistit, dum adhuc Sacerdotium permanet, de quo dicitur: & eligendo eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem, ^{32.} dum adhuc ministerium Leviticum subsistit, de quo dicitur: quia eum selegit Dominus, Deus tuus, ex omnibus tribubus tuis, ^{33.} dum adhuc regnum domus Davidicæ subsistit, nam (de illo) dicitur: & elegit Davidem, servum suum, ^{34.} dum adhuc (urbs) Hierosolyma subsistit, de qua dicitur: urbem, quam elegi, ^{35.} dum adhuc domus electa ^{36.} subsistit, de qua dicitur: nunc elegi & sanctificavi domum istam, ^{37.} dum adhuc vos subsistitis, nam dicitur: ac te elegit Dominus. ^{38.} Eod. vers. 1. *Tantisper, dum non venient dies mali*] Hi sunt dies exilii. Vers. 2. *Tantisper, dum non obtenebrescet Sol*] Id est: regnum domus Davidicæ, nam dicitur: & solium ejus est, sicuti Sol, coram me. ^{39.} Eod. vers. 2. *Et lux*] Hæc est lex (Divina,) nam dicitur: quia lucerna est præceptum; lex verò lumen est. ^{40.} Eod. vers. 2. *Et luna*] Id est: Synedrium, traditur enim, quòd Synedrium fuerit sicuti dimidia pars areæ rotundæ. ^{41.} Eod. vers. 2. *Et stelle*] Hæc sunt doctores, nam dicitur: & qui multos ad justitiam, erudiunt, tanquàm stellæ. ^{42.} Eod. vers. 2. *Et revertuntur nubes post pluviam*] i. e. Calamitas post calamitatem duram, in omnibus vaticiniis duris, quæ super illos (Israëlitas) vaticinatus est Jeremias, reperis, quòd illa eis non evenerint, nisi post devastationem domus (Sanctuarii.) Vers. 3. *In die, quo commovebunt*

^{29.} Nempè: tota explicatio ista à versu primo hujus capituli usque ad ejusdem versum septimum, de qua hætenus dictum est, tota, inquam, habetur in tractatu Talmudico: Schabbath, vid. dict. tract. Schabbat fol. 151. b.

^{30.} Est is liber primus partis secundæ operis Talmudici, tractans de Sabbatho ejusque juribus, vid. Schabbat, fol. 151. b.

^{31.} Sive: Threnorum, scil. Jeremiæ, in quem librum scriptus est Commentarius, de quo hic est sermo, unde sequens explicatio à versu primo hujus capituli usque ad ejusdem versum septimum desumpta est, confer. infra v. 7. h. c. n. 76.

^{32.} Vide 1. Samuel. c. 2. v. 28.

^{33.} Sicuti Deuteron. c. 18. v. 5. habetur.

^{34.} Vide Psalm. 78. v. 70.

^{35.} Prout 1. Reg. c. 11. v. 32. habetur.

^{36.} Id est: Sanctuarium sive templum Hierosolymitanum.

^{37.} Sicuti 2. Paralipom. c. 7. v. 16. habetur.

^{38.} Vide Deuteron. c. 14. v. 2.

^{39.} Prout Psalm. 89. v. 37. habetur.

^{40.} Vide Proverb. c. 6. v. 23.

^{41.} Nimirum Synedrium magnum formam habuit semicircularem, de qua vide Selden, de Synedr. lib. 2. c. 6. ubi plura.

^{42.} Sicuti Daniel. cap. 12. vers. 3. habetur.

bunt se custodes domus] Hæ sunt custodiæ 43. sacerdotii & ministerii Levitici. Eod. vers. 3. *Pervertent se viri robusti*] Hi sunt sacerdotes, qui erant robore validi, dixit R. Abba, Cahana filius, quod Aaron viginti duo millia Levitarum uno die agitando obtulerit, dixit R. Chanina: ingluvies 44. ista res levis erat & (tamen) sacerdos spargebat (illam ingluviem) longius, quam triginta cubitis. Eod. vers. 3. *Et cessabunt molitrices*] Hæ sunt Mischnae 45. magnæ, (nempe:) Mischna R. Akibæ ac Mischna R. Chajæ & Mischna Bar Cappara. Eod. vers. 3. *Et obtenebrescent videntes*] Dum oblivioni tradetur Gemara, *** Vers. 4. *Et claudentur ostia in platea*] Nempe ostia ænea Ben Elnathanis, 46. quæ erant aperta ad forum. 47. Eod. vers. 4. *Dum submissus fit sonus molitionis*] Dum non student in lege (Divina,) dixit R. Schemuel: comparantur Israëlitarum molitura molarum, sicuti enim molæ non cessant nec die nec nocte; ita & hic (quoad studium legis Divinæ, de quo scriptum est:) & mediteris in ea diu ac noctu. 48. Eod. vers. 4. *Et surget ad vocem avis*] Is fuit Nebucadnezar impius, dixit R. Levi: octodecim annis vox cœlestis 49. egrediebatur & resonabat in Palatio, (dicens:) Nebucadnezar, serve improbe, 50. abi, vasta domum domini tui, 51. quia filii domini tui 52. ei non obtemperant. Eod. vers. 4. *Et incurvabuntur omnes filia cantus*] In cantu non bibent vinum. 53. Vers. 5. *Etiam à re altæ timebunt*] Ab excelso mundi 54. timebit ac metuet animus ejus (Nebucad-

43. Nam viginti quatuor custodiæ templi Hierosolymitani erant antiquitus constitutæ, de quibus vide plura in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 211. a. med. & p. 248. a. med. confer. & infra vers. 14. h. cap. num. 91.

44. Sic Hebr. הַמְּרִירָה hic interpretor, respicitur autem hac expositione ad verba ista: & removebit מִמָּוֶת i. e. ingluviem ejus, sicuti Levit. c. 1. v. 16. habetur, vide not. in שְׁפָחוֹת h. loc.

45. Hebr. מִשְׁנָה i. e. repetitiones legis, deuterofes, qua de voce vide plura apud Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 2474.

*** Hebr. הַגְּמָרָא, in Basil. editione, ut & in Mito 1. pro eo legitur: דְּתַלְמוּר i. e. Talmud, confer. supra not. ad Eccles. c. 5. v. 9. Sign. *

46. Sic appellabatur vir quidam עֲשִׂיר וְנָרִיב גִּדּוֹל i. e. dives & princeps magnus, prout in not. שְׁפָחוֹת הַמִּינִי hic exponitur.

47. Sive: ad plateam, Hebr. לְרֹחֶרֶת, i. e. ad la-

titudinem, interdum etiam suburbium significat hæc dictio.

48. Vide Josu. cap. 1. vers. 8. ibique Raschiniotas.

49. Oraculum cœleste, Hebr. בַּת קוֹל i. e. filia vocis, echo, de cujus vocis significatione confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 320.

50. Deus enim Nebucadnezare, tanquam servo, licet improbo, utebatur ad decretum suum de vastanda urbe Hierosolyma ejusque templo destruendo exequendum.

51. Nempe: Dei, qui & Nebucadnezaris & regum omnium totius mundi est dominus.

52. Videlicet: Israëlitarum, qui dicuntur filii Dei, Esai. c. 1. v. 4. & c. 30. v. 1. ut & alibi.

53. Sicuti Esai. c. 24. v. 9. habetur, confer. D. Wagens. Sota, p. 938. & p. 962. ac p. 1065.

54. Id est: à Deo, mundi domino, de quo v. prec. 4. n. 51.

bucadnezaris,) ne in illo faciat (Deus,) sicuti fecit in prioribus. 55. Eod. vers. 55. *Et à timoribus in via*] Propterea quæret sibi (Nebucadnezar) signa & indicia, an prosperum successum habiturus sit in via, quâ iturus erat, sicuti dicitur: nam stabit rex Babylonæ in bivio ad divinandum divinationem, terget sagittas, consulet imagines. 56. Eod. vers. 5. *Et florebit amygdalus*] Florebit 57. vaticinium Jeremiæ, qui dixit: baculum amygdali ego video, 58. dixit R. Elieser: amygdalus ista ab eo tempore, quo illa floret, usque ad tempus, quo fructus ejus maturescunt, sunt unus ac viginti dies; ita à die decimo septimo mensis Junii 59. usque ad nonum mensis Julii, 60. sunt unus & viginti dies. Eod. vers. 5. *Et oneri erit locusta*] Hæc erat imago (sive statua) Nebucadnezaris, cujus altitudo fuit sexaginta cubitorum, latitudo sex cubitorum, 61. ac nisi densitas (seu crassitudo) ejus fuisset sex cubitorum, non potuisset stare (imago ista;) tu autem dicis: erexit eam in convalle Duræ, 62. dixit Ras Vive: erigebant illam (statuam;) sed procidebat, † (iterum) erigebant illam, sed procidebat, donec adducerent omne aurum, quod fuit Hierosolymis & affundebant struem 63. super pedes ejus, ut verum fieret id, quod dictum est: & aurum eorum in rem immundam 64. & in tributum 65. erit. 66. Eod. vers. 5. *Et dissipabitur concupiscentia*] Nec

55. Nempe: in Ægyptiis, qui in mari rubro perierant, ut & in cæteris populis, qui hostes erant Israëlitarum.

56. Vide Ezech. c. 21. v. 21. al. v. 26. ibique Raschi notas, n. 69.

57. Id est: ad effectum deducetur, eventum fortietur vaticinium Jeremiæ.

58. Sicuti Jerem. c. 1. v. 11. habetur.

59. Hebr. תמו isque mensis Junio nostro ferè respondet, ab isto die decimo septimo incipit תענית i. e. jejunium, quod Judæi servant.

60. Sive: Augusti, Hebr. אב, nam istius mensis dies partim in Augustum nostrum incidunt; respicitur autem hic ad vastationem templi Hierosolymitani, quæ juxta Rabbiorum sententiam, nono die mensis Abh accidit, conf. quæ ad Thren. cap. 1. vers. 15. num. 57. notata sunt.

61. Vide Daniel. c. 3. v. 1. ibique Raschi notas, n. 1. & 2.

62. Vide Daniel. dict. c. 3. v. 1. ibique Junii ac

Tremellii notas, conf. & not. in שפתי חכמי h. loc. it. not. ad Daniel. dict. c. 3. v. 1. n. 5.

† Respicitur his verbis ad istud: ויסתכל i. e. & oneri erit, prout in textu sacro hic habetur; vid. not. in שפתי חכמי h. l.

63. Vel: substructionem, basin, sic interpretor hic דימוס, quæ dictio etiam alias habet significationes, de quibus vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 552. & not. ad Dan. c. 3. v. 1. n. 3.

64. Sicuti Ezech. c. 7. v. 19. habetur, conf. not. in שפתי חכמי h. loc. ubi Esai. c. 30. v. 22. allegatur, vid. Dan. c. 3. v. 1. n. 4.

65. Vel: in liquefactionem, ita, ut vox דם hic ponatur pro דמא i. e. liquefactio, quæ versio huic loco ferè convenientior est, quàm altera illa, qua vertitur: tributum.

66. Vide Thren. c. 1. v. 1. ac Daniel. c. 3. v. 1. ubi ferè eadem, quæ hic, à Commentatore nostro notata reperiuntur.

Hæc est justitia patrum, (ut sensus sit:) dissipatum est fulcrum ^{67.} patrum, quod vobis fuit, atque (juxtà hanc explicationem dictio illa:) אביונה erit à voce אב * i. e. patres. Eod. vers. 5. *Nam abijt homo*] i. e. Israëlita, qui vocantur grex hominis, homines vos estis. ^{68.} Eod. vers. 5. *Ad domum seculi sui*] Ex (terra) Babylonica venerant ** (Israëlita, &) ad terram Babyloniam redierunt, ^{69.} Tharach (quippe,) Abrahami pater, trans fluvium, (Euphratem natus) fuit. Eod. vers. 5. *Et circumveniunt *** in platea lugentes*] Exilium (regis) Jechoniæ præcessit exilium Zedekiaë undecim annis, quando Nebucadnezar in exilium abduxit captivos Zedekiaë in collaribus, ^{70.} tunc captivi Jechoniæ, quamvis inviti, obviam procedebant (regi) Nebucadnezari cum cæteris incolis urbis, ut eum laudibus extollerent, quòd fortis esset & rem prosperè gessisset, dum illi videbant captivos (recens advenientes) eosque interrogabant unusquisque de statu propinqui sui, quid ei factum sit, illi respondebant eis: qui morti (addictus fuit,) ad mortem, ^{71.} & qui captivitati (addictus fuit,) ad captivitatem, ^{72.} tunc manu sua unâ laudibus extollebant (regem Nebucadnezarem;) alterâ verò complodebant & planctum mittebant propter fratres suos & propter liberos suos (interemptos vel captivos.) Vers. 6. *Usque dum non amoveatur funis † argenteus*] Id est: catena genealogica. Eod. vers. 6. *Et confringatur lenticula aurea*] Id est: verba legis (Divinæ,) nam dicitur: quæ desiderabilia sunt præ auro. ^{73.} Eod. vers. 6. *Et conteratur hydria super scatebram*] Hydria (prophetæ) Baruch, filii Nerjæ, super scaturiginem Jeremiaë, nam ambo in exilium abducti fuerunt Babylonem & cessarunt, quòd minus eos (Judæos) docerent, propter molestiam itineris, (nam) ab initio in Ægyptum migrarunt,

^{67.} Hebr. מַשְׁעָנָה i. e. baculus, scipio, cui aliquis innititur.

* Post אב, in Msto i. additum reperitur: אביונא i. e. padres, linguâ vernaculâ, sic quidem Hispanicè dicuntur patres nempe: los padres, sed hodiè Galli dicunt: peres.

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 152. a. ^{68.} Prout Ezech. cap. 34. v. 31. & cap. 36. v. 37. habetur.

** Hebr. יצאו. in Msto i. pro eo legitur: יצאו i. e. egressi erant.

^{69.} Confer. quæ infra ad vers. 7. h. cap. num. 76. notata sunt

*** Vid. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 153. a.

^{70.} Sive: in vinculis colli, confer. suprà Eccles.

cap. 10. vers. 7. num. 15.

^{71.} Scilicet: abiit, sicuti Jerem. cap. 15. vers. 2. & cap. 43. vers. 11. habetur.

^{72.} Nempe: abductus fuit, & qui gladio (addictus fuit,) ad gladium (abiit,) Hebr. נִשְׁחַט, prout in allegato Jerem. cap. 43. v. 11. habetur, quæ verba etiam in editione Mstoriæ habentur; sed absunt illa ab exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum.

Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 151. b.

^{73.} Vide Psalm. 19. vers. 11. confer. & Raschi not. ad Genes. cap. 43. vers. 17.

runt, dum Jochanan, filius Kareachi, illos abduxit; 4. ast quando Nebucad-
 nezar Ægyptum devastavit, ille eosdem Babylonem deportavit. Eod. vers. 6.
E frangatur rota ad cisternam] Hæc est Babylonia, quæ est infima (regio) mun-
 di. Vers. 7. *Et revertetur ⁊ pulvis &c.*] Ex (terra) Babylonica venerunt
 76. & Babylonem redierunt. Eod. vers. 7. *Et spiritus revertetur*] Is est Spiri-
 tus Sanctus, 77. nam, postquam recessit Spiritus Sanctus, deportati fuerunt
 (Israëlita.) Vers. 8. *Vanitatem vanitatum*] Ego video in mundo. Eod. vers.
 8. *Dixit Ecclesiastes*] Is, in quo est collectio 78. sapientiæ. Eod. vers. 8. *Va-
 nitas Vanitatum est*] Quicquid creatum est in sex diebus creationis. 79. Vers.
 9. *Et amplius, quia Ecclesiastes * fuit sapiens*] Et amplius, quàm scriptum est in
 libro isto, fuit Ecclesiastes sapiens. Eod. vers. 9. *Et attendit*] Fecit aures 80.
 legi (Divinæ,) non secus, ac arca, cui non sunt ansæ, quibus illa prehendi po-
 test, venit (aliquis) eique facit ansas, nam (Salomo) ordinavit commixtio-
 nes 81. in sepimentum observationis Sabbathi, ipse ordinavit etiam lotionem

Yyy yy 2

ma-

74. Sicuti Jerem. c. 43. v. 7. habetur.

75. Hebr. שפתי חכמי, in notis של עולם, loc. dictio שפתי exponitur, quod significet: *locus*, i. e. imum live infimum, confer. Bux-
 torf. Lex. Chald. fol. 655. & seq. ubi scribi-
 tur, quod terra Babylonica præ cæteris o-
 mnibus regionibus maximè humilis ac de-
 pressa sit, confer. & not. ad Genes. c. 6. v. 17.
 num. 84.

⁊ Vid. tract. Talm. Schabbat, fol. 152. a. b.

76. Nempè: Israëlita vel potius eorum majores, nam de Abrahamo dicitur, quod ille ex
 Ur Chaldæorum egressus sit, uti Genes. c. 11.
 v. 31. habetur, confer. supra v. 5. h. c. n. 69.
 & hætenus quidem dicta est expositio illa,
 quæ ex Medrasch Threnorum desumpta est,
 de qua supra v. 6. h. c. n. 31. mentio facta est.

77. Vel: prophetia sive donum propheticum,
 sic Rabbini dicitur רוח הקודש, quoad loci isti-
 us illustrationem confer. D. Wagenfeil, So-
 ta, p. 940. & p. 972.

78. Sive: congregatio, Hebr. קבוצה i. e. congre-
 gatio scil. sapientiæ; respicitur autem hac ex-
 positione ad vocem קהל, quæ à קהל i. e. cœ-
 rus seu congregatio deducitur, confer. supra

Eccles. c. 1. v. 1. n. 17. & n. 18.] & Eccles.
 c. 7. v. 27. n. 71. ubi genere fœminino dici-
 tur: אמה ejusque ratio à Commentatore
 nostro ibidem adducitur; hic autem dicitur
 genere masculino: אמן, hinc orta est ista expli-
 catio, quæ hic in notis Raschianis habetur,
 confer. & not. in שפתי חכמי h. loc.

79. Conf. quæ supra ad Ecclesiast. c. 1. v. 2. n.
 20. notata sunt.

* Vid. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 21. b.

80. Sive: ansas, Hebr. אונות, Commentator
 noster verbum: און, quod hic in textu sacro
 habetur, ab און i. e. auris, deducit, alii de-
 ducunt à אונות i. e. lances, trutina, quod
 Salomo omnia trutinaverit ac ponderaverit,
 conf. hic Michlol Jophi & not. in שפתי חכמי
 h. loc. item v. 11. h. c. n. 84. ut & tract. Talm.
 Jevammot, fol. 21. a.

81. Hebr. ערובין, de quibus est peculiaris tracta-
 tus Talmudicus, confer. not. in שפתי חכמי,
 ubi R. Salomonis notæ ad cap. 2. Eruvin alle-
 gantur, vide & Buxt. Lex. Chald. fol. 1657.
 & ejusd. Synag. Jud. cap. 16. p. m. 367. it. Ra-
 schi not. ad Genes. c. 26. v. 5.

manuum, in sepimentum purgationis, præterea fecit decretum de secundis mulieribus, 82. in sepimentum scortationum. 83. Vers. 10. *Quæsit* ** *Ecclesiastes*] Animum suum advertit & investigavit rem eamque invenit. Eod. vers. 10. *Verba delectabilia*] i. e. Traditionem Moſis è (monte) Sinai. Eod. vers. 10. *Et scripturam rectam*] Hæc est lex scripta ac prophetæ. Vers. 11. *Verba sapientum*] Qui fecerunt sepimentum legi (Divinæ) per decreta, ut prohiberent hominem à transgressione (legis,) veluti est comestio rerum sanctarum usque ad auroram; 84. ipsi verò dixerunt (sive constituerunt) usque ad medium (noctis,) sic etiam (constituerunt in lectione illa, quæ dicitur:) audi Israël &c. 85. quæ fit vespere. Eod. vers. 11. *Tanquam* *** *stimuli*] Sicuti stimulus iste 86. dirigit vaccam ad porcas (agri perficiendas;) sic verba eorum (sapientum) dirigunt hominem ad vias vitæ. Eod. vers. 11. *Et tanquam clavi infixi*] Sicuti clavus infigitur; ita & verba eorum (sapientum) infiguntur, & sicuti plantatio 87. crescit & fructum fert; ita & illorum verba crescunt & fructum ferant, ut inveniatur in eis sapor. Eod. vers. 11. *Domini collectionum*] i. e. Clavi, quibus est caput **אסופות** 88. i. e. collectum & crassum, linguâ ver-

82. Hebr. השניית; sic dicuntur fœminæ, quas non quidem expressis verbis legis; sed ex ore Cabbalæ uxores ducere prohibitum est, illæ recensentur à Maimonide in הלכות אישות c. 1. alleg. Buxt. in Lex. Chald. fol. 2474. vide & Raschi not. ad Genes. dict. c. 26. v. 5. n. 13. & ad Exod. c. 12. v. 10. n. 62.

83. Sive: illicitarum conjunctionum, vel: nuptiarum prohibitarum, quæ hic dicuntur נקיות i. e. nuditates, refectiones, nempe, ut illæ evitentur, vide Raschi not. ad Genes. dict. c. 26. v. 5.

** Confer. tract. Talm. Rosch haschana, fol. 21. b.

84. Hebr. עד השחר, sic hoc loco, Levit. c. 7. v. 15. habetur: עד בוקר i. e. usque ad mane, vide Raschi not. ibid. n. 45. comestio rerum sanctarum lege Divina fuit permessa usque ad tempus matutinum, Levit. dict. cap. 7. v. 15. sed Rabbinii eam restrinxerunt ad medium noctis, ut homines eò magis prohiberentur à transgressione legis, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 9. a. med. vide & not.

ad Exod. c. 34. v. 21. n. 56. & vers. præced. 9. h. cap. num. 80. & not. ad Proverb. c. 1. v. 8. num. 13. & ad Proverb. c. 25. vers. 2. num. 5. & ad Hiob. cap. 29. v. 4. num. 3.

85. De qua vide Deuteron. c. 6. v. 4. abest autem observatio sive annotatio ista, ex Deuter. c. 6. v. 4. desumpta, à Mstō 1.

*** Vid. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 3. b.

86. Hebr. דרבן, qui est aculeus, ligno, quod מלמד dicitur, præfixus, quo boves excitantur ad opus celerius perficiendum.

87. Hebr. נטיעה; respicitur autem hac explicatione ad verbum נטיע i. e. plantati, sicuti hic in textu sacro habetur.

88. Respicitur ad vocem אסופות quæ hic in textu sacro habetur, ejusque significatio à Commentatore nostro exponitur, confer. Lightfoot. ad Johann. c. 10. v. 3. p. 1060. edit. Lips. nbi אסופות בעלי ipse interpretatur, esse illos, qui congregant oves in ovile, Græc. Συνοψισ.

vernaculâ: grosse, † sic explicat Dones ‡ Labarathi filius. Eod. vers. 11. *Data ab uno pastore*] Omnia ipforum (sapientum) verba sunt verba Dei vivi, is illa dixit, pastor unus dedit illa, (nempè:) Moses ex ore Majestatis Divinæ, (dictio:) מִשְׁמְרוֹת scripta est cum Schin, 89. quia lex (Divina) viginti quatuor 90. libris (continetur) juxtâ numerum מִשְׁמְרוֹת i. e. custodiarum 91. sacerdotii & ministerii Levitici. Vers. 12. *Et amplius ab his, * fili mi, sis admonitus*] Et amplius præter verba veritatis (nempè, præter) verba, quæ in libris, quorum suprâ mentio facta est, sunt scripta. Eod. vers. 12. *Fili mæ, sis admonitus*] Ut observes verba sapientum, 92. quòd si dixeris: si illis opus est, cur non sunt scripta? (respondetur:) Eod. vers. 12. *Faciendi libros multos nullus est finis*] i. e. Si scribere vellemus, nos haud sufficeremus, 93. Eod. v. 12. *Et lectio multa fatigatio ** carnis est*] i. e. Et si animum applicare velis lectioni 94. voluminum 95. amplius, quàm animus comprehendere possit, istud esset fatigatio hominibus in illa re, quæ comprehendendi non potest, 96. nec dicat *** aliquis: quoniam opus perficere nequeo, cur (istud) incipiam? enim verò Vers. 13. *Summa rei † est, hisce omnibus auditis, Deum time*] Id, quod potes, fac, 97. & cor tuum ad cælum (i. e. ad

Yyy yy 3

Deum

† Sic exprimo גִּרְוֹשָׁא, vel: גִּרְוֹשָׁא, prout in Msto 1. hic habetur.

‡ Sive, ut alii: Dunes, ejus crebra fit mentio in notis Raschianis, confer. not. ad Esai. c. 27. v. 11. & ad Hose. c. 5. v. 5. atque aliis in locis.

89. Aliàs scribitur cum Samech מִשְׁמְרוֹת, uti 2. Paralipom. c. 3. v. 9. ratio, cur dictio illa hic cum Schin scribatur, à Commentatore nostro hic adducitur.

90. Hebr. עֲשִׂירִים וָאַרְבָּעָה, sic Judæi vocare solent libros veteris testamenti.

91. Nam & hæ custodiæ viginti quatuor antiquitus erant ordinatæ, confer. suprâ v. 3. h. c. n. 43.

* Confer. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 21. b.

92. Sensus est: præter illa verba, quæ in S. Scriptura continentur, etiam verba sapientum observa.

93. Id est: labori isti ferendo non essemus idonei, vel lectioni isti tam multorum librorum non possent vires nostræ sufficere, confer. n. sequ. 96. h. v.

*** Hebr. וְאַל תֹּאמַר, in Msto 1. postea adduntur

ista: לֹדֵג לְשׁוֹן דִּבְרוֹר וְאֵין לוֹ דְּמוּיָין וְאֵין לִחְתּוֹב i. e. (Dictio:) לֹדֵג significat sermonem, nec ei similis (reperitur in S. Scriptura,) etiam, si animum applicare &c.

94. Commentator noster juxtâ hanc ipsius expositionem vocem לֹדֵג, quæ hic in textu sacro habetur, deducit à radice לָדַג, ac si diceret: לֹדֵג i. e. meditari, studere, vide not. in שְׁפָתַי וְכַמִּי h. loc. plerique tamen interpretes alii derivant illam vocem à לֹדֵג, conf. Michlol Jophi h. loc.

95. Hebr. חֲבִילִיּוֹת i. e. fasciculorum, ligaminum, nempe: librorum compactorum, German. Bände/ vide Buxt. Lex. Chald. fol. 701. & seq.

96. Confer. quæ paulò antè n. 93. h. v. notata sunt.

*** Hebr. וְאַל תֹּאמַר; in Msto 1. legitur: וְאַל תֹּאמַר, i. e. nec dicas.

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 7. a. & Schabbat, fol. 30. b.

97. Id est: fac, quod tui est officii & quantum facere potes, cætera Deo commenda.

Deum dirigatur.) Eod. vers. 13. *Et praecepta ejus serva, nam hoc totum † est hominis* Nam ad hanc rem creatus est omnis homo. Vers. 14. *Nam omne opus* Quod aliquis facit, adducet Deus in judicium, (dictio) מעשה ideò habet punctum Pathach & accentum desuper, 98. quoniam non cohæret nomini (האלהים, quòd sequitur.) Eod. vers. 14. *Super omne * occultum* Etiam super peccatum errore commissum. Eod. vers. 14. *Sive bonum sive malum* Etiam si (aliquis) offenderit in praecepto, sicuti is, qui dat eleemosynam pauperi in propatulo. 99. Vers. 13. *Summa rei est, his omnibus auditis, Deum time &c.* 100.

† Vid tract. Talm. Gittin, fol. 68 b.

98. Hebr. למעלה Grammaticis dicitur מלעיל Milhel vox penacuta, accentum habens in penultima, conf. Raschi not. ad Genes. c. 34. v. 29. n. 27. & ad Deut. c. 33. v. 23. vide & not. in שפתי חכמי h. loc. & Raschi not. ad Esai. c. 26. v. 11.

* Conf. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 5. a.

99. Hebr. בפרסא i. e. publicè, palam, coram hominibus, πρὸς τὸ θεατῆσαι, ut spectetur, vide Matth. c. 6. v. 1. & not. in שפתי חכמי elemosynam dare palam, hominibus inspectantibus.

100. Cur hic versus penultimus iteretur, vide rationem apud R. Salomonem in not. ad Threnos c. 5. v. 21. n. 14. & n. 17.

תהילה לאל.

PRÆ-

PRÆFATIO R. SALOMONIS IARCHI IN CANTIC. CANTICORVM.

Emel locutus est Dominus, bis idem audiui, 1. textus unus Biblicus multos recipit sensus; sed summa rei est (nimirum:) non egreditur textus Biblicus ex sensu suo simplici ac literali, ac, licet propheta locuti sint verba sua per modum similitudinis; (tamen) opus est, collocare similitudinem illam super modo suo 2. atque serie sua, prout textus ordinantur alter post alterum; vidi autem istius libri multas expositiones allegoricas, nonnulli omnem librum istum ordine exponunt unâ explicatione allegoricâ; alii verò multas conspergunt expositiones allegoricas separatim in textibus (seu versibus;) sed quæ non conveniunt sensui textus atque ordini versuum, quocircà mecum cogitavi, ut prehenderem sensus literales Scripturæ, eorumque explicationem juxtà illorum seriem collocarem, atque expositiones Rabbiorum nostrorum figerem, unamquamque explicationem in loco suo. Existimo autem, quòd Salomo in Spiritu Sancto viderit, fore, ut Israëlita deportentur exiliò post exilium, (& futura sit) devastatio post devastationem & quòd illi in exilio isto mæsti sint futuri propter pristinum honorem suum (quem amiserint,) quòdque in memoriam sint revocaturi pristinum amorem (Dei,) cui ipsi fuerunt populus peculi ex omnibus populis, & quòd dicturi sint: ibo & revertar ad maritum meum priorem, nam melius mihi tunc erat, quàm nunc, 3. & quòd recordaturi sint misericordiæ illius (Dei,) ut & transgressionis suæ, quâ ipsi transgressi sunt & (quòd in memoriam sint re-

voca-

1 Verba ista desumpta sunt ex Psalmo 62. v. 1. ubi vide not. cæterum præfatio ista reperitur etiam in Msto 1. sed abest illa à Msto 2. & illius loco alia quædam habentur, quæ

ibidem vide sis,

2. Hebr. אִפְתָּח וְאֶפְתָּח, respicitur hic ad id, quod Proverb. c. 25. v. 11. habetur, ubi vide not. 3. Prout Hose. c. 1. v. 7. al. v. 9. habetur.

vocaturi) bona illa, quæ (Deus) ipsis dare promisit in diebus postremis; composuit autem (Salomo) librum istum in Spiritu Sancto, ac si loqueretur mulier conclusa viduitate in vitam, 4. quæ appetit maritum suum ac semet associat 5. dilecto suo, in memoriam revocans amorem adolescentiæ suæ, 6. quem illa erga ipsum gesserat, & confitens defectionem suam, 7. etiam dilectus ejus in angustia ejus angustiam afficitur, 8. & in memoriam revocat benignitates adolescentiæ * ejus & decorem pulchritudinis ejus & rectitudinem operum ejus, per quæ ipse eidem devinctus est amore forti, ut notum faciat, quod ipse non ex animo suo illam affligerit, 9. & quod dimissiones ejus non sint dimissiones (perpetuæ, 10.) quoniam illa adhuc est uxor ejus ipseque maritus illius est & ad illam revertetur. 11.

4. Id est: ut sit vidua, quamdiu vivit, vel, uti Vulgatus habet, usque in diem mortis suæ in viduitate vivens, vid. hic 2. Samuel. c. 20. v. 3. ubi Lxx. *ἡντα ὥσται*, juxta Hebr. *אלמנה* i. e. viduæ viventes, scil. usque ad diem mortis.

5. Hebr. *מחרפקו*, Prout infra Cantic, c. 8. v. 5. habetur, ubi vid. not.

6. Confer. Hose. c. 2. v. 15, al. v. 17. ibique not.

7. Verba ista: & confitens defectionem suam, absunt hic in Hebræo a Msto 1.

8. Confer. Esai c. 63. v. 9. ibique not.

* Vid. Jerem. c. 2. v. 2. ibique not.

9. Vid. Lament. Jerem. c. 3. v. 33. ibique not.

10. Confer. Lament. Jerem. dict. c. 3. v. 31.

11. Verba ista: & ad illam revertetur, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

I. N. I.

CANTICVM CANTICORVM.

CAP. I.

Erf. 1. *Canticum Canticorum*, quod † est Salomonis] Docent 1. sapientes nostri, quòd omne (nomen) שלמו, quod in Canticò Canticorum dicitur, sit sanctum, 2. (nempe, quòd hic attribuatür ei) regi, cujus est שלום i. e. pax, canticum (scilicet tale hñc intelligitur,) quod est super omnia Cantica, quod Sancto illi Benedicto dicitur à cœtu & populo ejus, (videlicet) à Synagoga Israëlitica, dixit R. Akiba, non fuit in mundo dies tam eximius, quàm is, in quo datum est Israëlitis Canticum Canticorum, omnes enim sacrae Scripturae 3. sunt sanctae; ast Canticum Canticorum est Sanctum Sanctorum, dixit † R. Eliezer, 4. Asariae filius, cuinam res ista similis est? (nimirum) regi, * qui sustulit satum 5. tritici idque

† Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 101. a.

1. An rex Salomo istius libri sit autor, vide præ aliis Dan. Huetii Demonstr. Evang. Propos. 4. c. 14. p. 414. & sequ. edit. Lips. cœterum notæ istæ Raschianæ in utroque Msto reperiuntur, quas etiam suis locis cum Mstis contuli.

2. Id est: quòd nomen illud de Deo dicatur & Deo attribuatür, id enim dictio קדש hic significat, cui opponitur חול i. e. profanum seu commune nomen, quod etiam homini siue creaturæ præter Deum, attribuitür, conf. Raschi not. ad Genes. c. 18. v. 3. & ad Genes. c. 31. v. 29. vide & not. in שפתי חכמים h. loc. ac Gregor. Nazianz. Paraphr. Græc. ad hunc librum.

3. Hebr. הכחובים, sic etiam in tractatu Talmudico: Iadajim fol. 75, b. habetur quam lecti-

onem pleraque exemplaria, typis excusa, sunt secuta; ast במדרש ובספרי מרדכי i. e. in Medrasch & in libris correctis legitur: שפתי חכמים i. e. cantica, sic in not. שפתי חכמים h. loc. istud autem solummodò intelligendum est de canticis, quæ Salomo composuit; non verò de cœteris canticis, prout in iisdem notis שפתי חכמים exponitur.

† Verba ista: dixit R. Eliezer &c. usque ad: quia illud totum (continet,) absunt in Hebræo à Msto 2.

4. Vel: R. Eleazar, conf. infrà Cantic. c. 3. v. 11. n. 24.

* Hebr. למלך, in Msto 1. pro eo legitur: למי i. e. ei, idque rectius, ut puto.

5. Hebr. סאה, quæ est mensura aridorum, trigesima pars Cori siue Chomeris

idque tradidit pistori dicens : educ mihi ita & ita similam, ut & eo, quo volo, modo furfures atque contusum ^{6.} & selige ^{7.} mihi exinde placentam ^{8.} unam, cribratam & excellentem; sic omnes sacrae Scripturae sunt sanctae; sed Canticum Canticorum est sanctum Sanctorum, quia illud totum (continet) timorem Dei & susceptionem jugi regni ** ejus. Vers. 2. *Osculetur ‡ me osculis oris sui*] Istud *** canticum dicit (Ecclesia sive Synagoga Judaica) ore suo in exilio atque viduitate sua, utinam (inquit,) oscularetur me rex Salomo osculis oris sui! sicuti (factum est) ab illo (primo) tempore, ^{9.} quoniam nonnulli sunt loci, ubi osculum exteriori parti manus ut & humero infigitur, enimverò ego (inquit Synagoga Israëlita,) desidero atque appeto, ut ille eo modo mecum agat, quò antea facere consueverat, (nempè,) tanquam sponsus cum sponsa, os ori (admovens.) Eod. vers. 2. *Quoniam meliores * sunt*] Mihi amores tui, quàm omnis potus vini ac quævis deliciae atque gaudium; est autem linguae Hebraeae (peculiare,) ut omne convivium delicatum & lætum vocetur nomine vini, veluti dicitur: ad domum potus vini in (libro) Estheræ, ^{10.} cum cantico † non bibitur vinum; sed cithara ac nablium, tympanum, tibia atque vinum est in illorum conviviis, ^{11.} & hæc est expositio literalis; dicitur autem similitudo ista propterea, quia (Deus) dedit eis (Israëlitis) legem suam & cum illis locutus est de facie ad faciem atque isti amores etiam nunc eis magis sunt suaves, quàm omnes deliciae, prætereà promissio ** illis (Israëlitis) facta est ab ipso (Deo,) fore, ut eis sese amplius manifestet ad declarandum illis arcanum sensus ejus (legis scil. Divinae) atque secretum absconditorum ejus, quocirca (Israëlita) supplices orant faciem ejus, (Dei,) ut verbum (sive promissum) suum effectui tradere

6. Hebr. מורסן, contritum, conquassatum, i. e. furfures posteriores farinae tuse, vid. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1259. D. Wagenfeil. in Sota, p. 353. circa fin. vertit: furfur teterimum.

7. Hebr. סלם i. e. expurga similam de hoc verbo vid. id. Buxt. in Lex. Talm. fol. 1493.

8. Hebr. גלוסקא i. e. tortam panis id. Buxt. Lex. Chald. fol. 443.

** Hebr. מלכותו, in utroque Msto postea additur ואהבתו i. e. & amoris ejus.

‡ Conf. hic tract. Talm. Avoda sara, fol. 35. a.

* Hæc verba: istud canticum &c. usque ad: sicuti (factum est,) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

9. De quo mox à Commentatore nostro dicitur, conf. not. in שפת חיים h. loc. cæterum verba ista: כמי ממו i. e. sicuti (factum est) ab illo (primo) tempore, absunt hic à Msto 1.

* Confer. hic tract. Talm. Avoda sara, fol. 29. b & fol. 35. a.

10. Esth. cap. 1. vers. 3. & cap. 2. v. 18.

† Verba ista: cum cantico &c. usque ad: & hæc est expositio, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

11. Prout dicitur Esai. cap. 5. vers. 12.

** Hæc verba: prætereà promissio &c. usque ad: ad odoratum unguentorum (v. 3. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 2.

dere velit atque hoc est: osculetur me osculis oris sui. Vers. 3. *Ad odoratum unguentorum tuorum optimorum &c.*] Bona fama vocatur nomine unguenti boni. 12. Eod. vers. 3. *Ad odoratum *** unguentorum tuorum optimorum*] Quæ odorati sunt fines terræ, qui famam tuam bonam audiverunt, dum terribilia perpetrâsti in Ægypto. Eod. vers. 3. *Unguentum effusum*] Vocatur nomen tuum, ut de te dicatur: tu es unguentum, quod semper effusum est, ut suavissimus odor tuus procùl sese diffundat, ea quippe unguenti suavis natura est, ut, quando illud in vasculo conclusum ** est, odor ejus sese haud diffundat; ast si illud (vasculum) aperiatur ejusque unguentum in aliud vas effundatur, tunc odor ejus sese diffundit. Eod. vers. 3. *Ideirò amant te puellæ*] Venit Jethro, postquàm famam ejus ipse audiverat 13. & factus est profelytus, Rahab quoque meretrix dixit: nam audivimus, quomodo arefecerit &c. 14. ac propterea (illa dicit:) quia Dominus Deus vester, est Deus in cœlis &c. 15. **וְהֵנָּה הֵנָּה** hîc sunt puellæ, quoniam oraculum * (Divinum) comparavit illum (Deum) juveni, cujus amata ei est cordi; juxtà sensum autem allegoricum puellæ istæ sunt populi. Vers. 4. *Trabe me † post te, curremus*] Ego audiavi ‡ ab illis, quos misisti, indicium, * quia dixisti, ut me traherent, ego quoque dixi: post te curremus, ut tibi sim uxor. Eod. vers. 4. *Introduxit me in conclavia sua*] Etiam hoc ipso die adhûc mihi lætitia est ac gaudium, quòd tibi adhæserim. Eod. vers. 4. *Recordabimur amorum tuorum*] Etiam hodiè, dum inviduitate vivo, 16. semper pristini amoris tui recordor magis, quàm ullius convivii delicati atque læti. Eod. vers. 4. *Recti diligunt te*] Amore vehementi, amore recto (ac plano,) qui est sine pravitate & salebris, 17. quò te complexi sunt ego ac majores mei in illis diebus, atque hæc est expo-

Zzz zz 2

sitio

12. Hebr. שֵׁן טוֹב, in Msto 2. postea additur: שֵׁן טוֹב מִשְׁמֵן טוֹב i. e. sicuti dicitur: bonum nomen melius est unguento bono, uti habetur Ecclesiast. cap. 7. v. 1. al. v. 2. al. v. 3. confer. & not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc.
*** Confer. hic tract. Talm. Avoda fara, fol. 29. b. & fol. 35. a.
** Vel: obsignatum est, Hebr. חֲתוּמָה, in Msto 1. pro eo legitur: סָתוּמָה i. e. conclusum est, prout etiam verti.
13. Vide Exod. cap. 18. vers. 1. & seqv. confer. & not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc.
14. Sicuti Josu. cap. 2. vers. 10. habetur.
15. Vide Josu. dict. cap. 2, v. 11.

* Verba ista: quoniam oraculum &c. usque ad: traheme (v. 4. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.
† Confer. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 15. b.
‡ Hæc verba: ego audiavi &c. usque ad: recti diligunt te, absunt hic in Hebræo à Msto 2.
* Hebr. רֵמָה, in Msto 1. postea additur: חֲבֵרָה i. e. amoris.
16. Confer. hic 2. Samuel. c. 2. v. 3. ac not. in שְׁפָתַי חֲכָמִי h. loc.
17. Hebr. רֵכָסִים, respicitur hac expositione ad Esai. c. 40. v. 4. prout in not. שְׁפָתַי חֲכָמִי hic explicatur, confer. n. 21. b, v. & infra Cantic. c. 7, v. 12. n. 68.

fitio ** textualis ratione rei subjectæ; ast juxta sensum allegoricum (hæc est explicatio:) ipsi (Israëlitæ) recordantur coram illo (Deo) benignitatis adolescentiæ, 18. amoris sponsaliorum, dum sequebantur illum per desertum, per terram aridam ac tenebris mortis similem, etiam viaticum non comparaverant sibi, 19. sed fidem ei (Deo) habuerunt ejusque legato, nec dixerunt: quomodo egrediemur in desertum, in locum, ubi nec sationis nec alimentorum est copia? eumque secuti sunt, ipseque illos deduxit intrâ penetralia ambitus nubium suarum, 20. ob eandem illam rem *** adhuc hodiè illi (Israëlitæ) exultant atque lætantur, quamvis in afflictione & angustiis sint constituti seque oblectant in lege ibique recordantur amorum ejus (Dei, qui illis suaviores sunt,) quàm vinum, eorumque amor erga illum rectus est. 21. Vers. 5. *Nigra sum; sed decora &c.*] O amicae meæ, † ne sis vobis despectui, quamvis me deseruerit maritus meus propter nigredinem, quæ in me est, nam nigra quidem sum propter adustionem Solis; sed pulchra existo aptâ membrorum decentium dispositione, quòd si ego nigra sum, tanquam tentoria Kedar, quæ nigra sunt propter pluvi- am, dum illa semper expansa sunt in desertis; facile tamen memet lavare possum, ut sim (alba) instar tenteriorum Salomonis, 22. istius rei allegorica expositio est ista: dicit Synagoga Israëlitica populis: nigra quidem sum propter facta mea; ast pulchra existo propter majorum meorum opera ac prætereà etiam nonnulla ex operibus meis sunt decora, (nam) licet in me reperia- tur iniquitas vituli (conflabilis;) tamen illius loco est etiam in me justi- tia, 23. quòd legem (Divinam) susceperim; nominat autem (hic Ecclesia Judaica) populos filias † Jerusalem, quoniam illa (urbs) aliquando futura est om- nibus (gentibus) metropolis, veluti Ezechiel vaticinatus est: & dabo tibi eos in filias, 24. sicuti (alibi dicitur:) Ekron ejusque filias. 25. Vers. 6. *Ne aspi- ciatis*

** Verba ista: hæc est expositio &c. usque ad: ipsi (Israëlitæ) recordantur, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

18. Sicuti Jerem. c. 2. v. 2. habetur.

19. Confer. Exod. c. 12. v. 19.

20. De hisce nubibus vide Numer. c. 14. v. 14. & Raschi not. ad Numer. c. 26. v. 13.

** Verba ista: ob eandem illam rem &c. usque ad: nigra sum (v. 5. h. c.) absunt in Hebræo à Msto 2.

21. Prout initio hujus commatis notatum est, ubi vide n. 17.

† Hæc verba: o amicae meæ &c. usque ad: ni-

gra quidem sum propter facta mea, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

22. Loci istius explicationem vide in not. שפתי הים h. loc. confer. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 109. b. med.

23. Seu: meritum, Hebr. זכר, sicuti hic apud Commentatorem nostrum habetur.

† Confer. infra not. ad Cantic. c. 7. v. 5. Sign. †.

24. Vide Ezech. c. 16. v. 61. confer. c. seqv. 2. v. 7. n. 9. & infra c. 6. v. 9. n. 2.

25. Sicuti Josu. c. 15. v. 45. habetur vide hic not. in שפתי הים, ubi caput 1. ex tractatu Talmudico: Megilla, allegatur.

ciatis me] Ne me contemplemini, * ut propterea vobis sum despectui, ²⁶. quia nigra sum, nam nigredo mea atque deformitas non provenit ex utero matris meæ; sed per adustionem Solis, quæ nigredo facile poterit alba evadere, quando illa (extra Solis radios) in umbra constituitur. ** Eod. vers. 6. *Filii matris meæ accensi irâ contrâ me*] Hi sunt Ægyptii, inter quos educata sum quique ascenderunt mecum maximâ multitudine, isti irâ accensi fuerunt *** contrâ me, dum me (ad cultum idololatricum) incitârunt atque seduxerunt, ²⁷. donec constituerent me custodem vinearum, atque ibi adussit me Sol & evasi nigra, ac si diceret: effecerunt, ut Deos alienos colerem; vineam autem meam, quæ mihi à majoribus meis obvenerat, non custodivi, † deprehendimus, quod gubernatores ²⁸. vocentur in Scriptura vineæ, dicitur enim: & dabo ei vineas ejus ab illo loco, ²⁹. ubi Paraphrastes Chaldæus vertit: & constituam ei gubernatores, sic quoque (accipitur in illo loco:) non respiciet ad viam vinearum. ³⁰. Vers. 7. *Indica mihi, tu, quem diligit anima mea*] Nunc redit * Spiritus Sanctus & comparat illam (Synagogam Judaicam) gregi, qui à pastore diligitur, dicit ei congregatio Israëlita tanquam uxor marito suo: indica mihi, tu, quem diligit anima mea, quomodo pascas oves tuas inter lupos istos, qui inter illas sunt? & quomodo eas cubare facies in meridie? (nempè:) in exilio isto, quod est illis tempus ærumnosum, ³¹. non secus ac meridies, quæ ovibus est tempus molestum (propter vehementem æstum.) Eod. vers. 7. *Cur enim ero tanquam extendens*
Zzz zz 3
[c.]

* Verba ista: ne me contemplemini &c. usque ad: filii matris meæ, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

²⁶. Prout Beth-Schemitæ non eâ, qua par erat, reverentiâ contemplabantur arcam fœderis Domini ac propterea percutiebantur plagâ magnâ, sicuti 1. Samuel. c. 6. v. 13. & v. 19. habetur, sic in notis Raschianis editionis שפתי שפתי hic additum reperitur, ubi vide sis Hebræa.

* Hebr. כשיעמד בצל, in Msto 1. postea additur: כן אני i. e. sic ego (facile alba evadere possum.)

*** Hebr. נחמתי, in Msto 1. pro eo legitur: נחמתי i. e. adusserunt me, quæ lectio sensui Scripturæ convenientior videtur.

²⁷. Ad illustrationem hujus loci vide, quæ ad Exod. c. 31. v. 4. notata sunt.

† Hebr. לא נשמר, in Msto 2. postea additur:

י. e. sicuti decebat, seu conveniebat.

²⁸. Sive: educatores, pastores, פרוט prout in Hebræo hic habetur.

²⁹. Sicuti Hoseæ c. 2. v. 15. habetur, ubi vid. not. n. 22. in not. שפתי חכמים dictio פרוט exponitur de עבודת מולח i. e. cultu stellarum seu planetarum.

³⁰. Vide Hiob. c. 24. v. 18. ubi R. Salomo vocem כרמים etiam de gubernatoribus exponit; ceterum locus iste parallelus ex Hiobi c. 24. v. 18. in notis Raschianis hic adductus, abest in Hebræo à Msto 1.

* Verba ista: nunc redit &c. usque ad: quomodo pascas oves tuas, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

³¹. Hebr. עת צרה, respicitur hac explicatione ad votem צהריים i. e. meridies, quæ hic in textu sacro habetur.

Ec.] Quòd si fortè ** dixeris: quidnam id tua interest? (respondeo:) non sanè res ista tibi erit honori, ut ego sim tanquam foemina lugens, cujus labium velatum est, quæ propter gregem meum lachrymas emitto. Eod. vers. 7. *Penes greges sociorum tuorum*] Juxtà greges cœterorum pastorum, qui, perinde ac tu, pascunt oves, ac si diceret: inter catervas populorum, qui Diis alienis innituntur, quique reges habent atque principes, qui eos regunt. Vers. 8. *Si ignoras † tibi*] Hæc est *** responsio pastoris, si ignoras † tibi, quonam tu ire debeas, ut gregem tuum pascas, tu, ô pulchra inter mulieres, dum ei (gregi) deest pastor, qui illas (oves) regat. Eod. vers. 8. *Egredere tibi, (sequens) vestigia gregis*] Contemplare gressus viæ, quam oves iverunt atque vestigia nota, (dictio: עקבֵיךָ significat:) traces, * linguâ vernaculâ, & hujusmodi multæ (habentur) in S. Scriptura, (sic dicitur in illo loco:) ועקבותיך i. e. & vestigia tua non sunt cognita, 32. item (alio in loco habetur:) violenter auferentur עקבֵיךָ i. e. vestigia tua, 33. item (alibi dicitur:) & ipse populabitur עקבֵיךָ vestigium, 34. vestigia sua retrò leget atque istam viam tu ambula. Eod. vers. 8. *Et pascce capellas tuas suprâ tabernacula pastorum*] i. e. Inter ** tabernacula cœterorum pastorum, apud quos tu degis; est autem sensus allegoricus *** iste: si ignoras tibi, ô Synagoga atque congregatio, quæ pulchra es inter mulieres, ubinam inter cœteros populos pascere debeas, ut incolumis evadas è manu eorum, qui te angustia afficiunt, quò inter illos vivas, nec liberi tui pereant, considera vias patrum tuorum pristinorum, qui leges meas susceperunt atque observârunt custodias meas & præcepta eorumque vias ambula, atque hac etiam mercede pascce capellas tuas apud principes populorum, sic dixit † Jeremias: statue tibi signa viam monstrantia, adverte animum tuum ad viam tritam &c. 35. Vers. 9. *Equitio in curribus Pharaonis comparo te, amica mea*] Illa * (litera) Lamed (in voce

** Hæc verba: quòd si fortè &c. usque ad: penes greges sociorum, absunt hic in Hebr. à Msto 2.

† Conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 33. b. & Cerubbot, fol. 67. a.

*** Verba ista: hæc est responsio pastoris, absunt hic in Hebr. à Msto 1.

‡ Hæc verba: si ignoras tibi &c. usque ad: egredere tibi, absunt in Hebræo à Msto 2.

* Sic exprimo hic טראצוּ, prout etiam in utroque Msto legitur, conf. not. ad Psalm. 40. v. 16. n. 31. & n. 32. & ad Ps. 77. v. 20.

32. Sicuti Ps. 77. v. 20. habetur.

33. Vide Jerem. c. 13. v. 22.

4. Prout Genes. c. 49. v. 19. habetur, ubi alii

aliter locum illum verterunt.

** Verba ista: inter tabernacula &c. usque ad: est autem sensus allegor. absunt hic in Hebræo à Msto 2.

*** Sive: similitudo, figura, Hebr. הדוגמא à Græco: δῆγμα.

† Hæc verba: sic dixit Jeremias &c. usque ad: equitio in curribus (v. 9. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.

35. Sicuti Jerem. c. 31. v. 21. habetur.

* Verba ista: illa (litera) Lamed &c. usque ad: ad congregationem equorum, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

voce לְקוֹלִי i. e. equitio) est veluti Lamed (in ista dictione :) לְקוֹלִי i. e. ad vocem cum dederit multitudinem aquarum, 36. ac veluti Lamed (in illa dictione :) לְרִיחַ i. e. ad odorem 37. unguentorum tuorum ; (ut sensus istius loci sit :) ad congregationem equorum ** multorum, dum castra mea congregavi, ut tibi obviam procederem in curribus Pharaonis, quò te servarem, veluti dicitur : calcare fecisti in mari equos tuos, 38. i. e. equos multos, ibi filere feci te, 39. amica mea, i. e. feci, ut conticesceres à clamore tuo, nam dicitur : vos autem filete, 40. istud vidi *** in libris Aggadæ ; 41. alia explicatio (verborum istorum :) רְמִיתִי רְעִיתִי (nempè, quòd significant :) ibi ostendi omnibus, quòd tu amica mea sis ; (notat autem hîc dictio :) סוֹסְתִי congregationem equorum, linguâ vernaculâ : chevalaise , 42. istud : רְמִיתִיךָ † (significat) linguâ vernaculâ : אֲרִישׁ מֵאִי , 43. veluti (habetur in illo loco :) מֵרִימוֹ i. e. cogitaverunt (vel sibi proposuerunt) occidere, 44. ibi enim ornavi te ornamentis decoris. Vers. 10. *Decora sunt genæ tuæ inter (gemmarum) ordines*] i. e. Inter lineas ornamentorum aurium ac frontis, ex auro confectorum. Eod. vers. 10. *Collum tuum in torquibus*] (Dictio חֲרוּזִים significat) torques aureos & margaritas, quæ filis aureis חֲרוּזִים i. e. inditæ sunt, (quæ ornamenta Israelitæ collegerunt ex) spolio maris. 45. Vers. 11. *Lineas aureas faciemus tibi*] Deli-

36. Vid. Jerem. c. 51. v. 16.

37. Prout suprà v. 3. h. c. habetur.

** Hebr. לְקַבֹּצָה סוֹסִים, in Msto 1. postea sic legitur : בְּשׂוֹרֶךְ פְּרָעָה אַחֲרֵיכֶם i. e. quando Pharaon vos persecutus est ; cœtera, quæ hic habentur, usque ad : ibi filere feci te, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

38. Sicuti Habac. c. 3. v. 14. al. 15. habetur.

39. Itajuxtâ mentem Commentatoris nostri hic vertere volui verbum רְמִיתִיךָ, qui illud à rad. רָמַם i. e. filuit, deduxit.

40. Prout Exod. c. 14. v. 14. habetur.

*** Verba ista : istud vidi & c. usque ad : סוֹסְתִי, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

41. Sive : explicationis mysticæ, id enim Hebr. אֲגִדָּה significat, confer. infrâ vers. 14. h. cap. n. 56.

42. Vel : chevalaise, sic reddere hic possis קְבִלִי' שָׂא, hodierno idiomate Gallico vertere possis : cavallerie, in Msto 1. hic legitur : קְבִלְקִי' שָׂא, in Msto 2. קְבִלְקִי' שָׂא ; sed dictiones istas Gallicas mendosas puto.

† Istud : רְמִיתִיךָ & sequentia, usque ad : decora sunt genæ tuæ (v. 10. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.

43. Sic in editione שְׂפָתַי חֲכָמִי ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, habetur ; ast in Bibliis Buxtorf. legitur per Jod in fine : אֲרִישׁ מֵאִי ; est autem dictio ista corrupta, Commentator noster in notis ad Judic. cap. 20. vers. 5. verbum מֵרִימוֹ vertit Hebraicè בְּרִימוֹ Gallicè : apensément, sic reddere possis : אֲפִינ' שְׂמִינֵט, prout ibidem in Buxtorfianis habetur, hodiè Galli dicunt : penferent i. e. cogitârunt, confer. num. seqv. 44. in Msto 1. hic habetur אֲרִישׁ מֵאִי נְבִלִי טוֹי fortè legendum : אֲרִישׁ מֵאִי נְבִלִי טוֹי i. e. ressemblay toi, Latine : assimulavi te.

44. Sicuti Judic. c. 20. v. 5. habetur, vide, quæ num. antec. 43. h. vers. notata sunt.

45. Respicitur hic ad ornamenta atque monilia Ægyptiorum, quibus ipsi eorumque equi induti erant, quæ Israelitæ sibi collegerant, postquam

Deliberavimus ego ac domus judicii mei, 46. antequam veniret Pharaon, ut illum pellicerem ejusque animum indurarem, quò te persequeretur cum omni thesauro suo rerum pretiosarum, ut tibi faceremus lineas ornamentorum aureorum, 47. Eod. vers. 11. *Cum punctis argenteis*] Quod (argentum) jam antea erat in manu tua idque ex Ægypto eduxeras, 48. majora quippe erant spolia maris, 49. quàm illa, quæ (Israelitæ) Ægyptiis abstulerant, נְקָרוֹת sunt vasa argentea מְנוקְרִים i. e. punctis conspersa ac maculis figurisque variegata. Vers. 12. *Donec rex in accubitu suo est*] Respondet congregatio Israëlita, dicens: ista omnia sunt vera, bona mihi exhibuisti; ast ego tibi mala rependi, nam dum adhuc rex ad mensam thalami conjugalis accumbit, nardus mea edit odorem suum, odor hic * ponitur pro foetore, (ut sensus sit:) dum adhuc Divina majestas erat in (monte) Sinai, ego vitulo (conflatili) memet deturpavi; usa autem est ** hic Scriptura sacra sermone accepto, 50. dedit (inquiens,) odorem suum; non autem scripsit foetorem aut putredinem, quia S. Scriptura sermone mundo 51. utitur. Vers. 13. *Fasciculus myrrhinus est mihi amicus meus*] i. e. Amicus meus factus est mihi veluti is, *** qui habet fasciculum myrrhinum in sinu suo ac dicit ei: ecce tibi fasciculum istum, qui meliorem, quàm prior (fasciculus,) quem

- quàm Ægyptii in mari rubro submersi fuerunt, de quo vide not. ad Exod. cap. 15. v. 22. confer. & infra n. 49. vers. seqv. 11. it. not. ad librum Prec. Jud. Part. 2. pag. 63. a. med.
46. Quoniam hic verbum נָעֻשָׂה i. e. faciemus, numero plurali habetur, hinc nata est ista expositio, confer. not. ad Genes. c. 1. v. 26. ac not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.
47. Hebr. חֲזוֹנֵי הָרֶב, in libro Precum Judaicarum, titulo: יוֹצֵר לְשֹׁבְתֵי חֵטְא אַחֵר הַפֶּסֶח part. 2. col. 1. med. pag. 63. edit. Amstel. ita legitur: בְּעֵבֶר זֶה רֵאשִׁית עֲלֻף בּוֹשֶׁה אֲמָרָה מהקטן וחזון הרב חבושה, horum explicatio in notis ibidem habetur, quam brevitatis studio huc transcribere supersedeo.
48. Verba ista ad populum Israëliticum referuntur, qui vasa aurea & argentea, ab Ægyptiis acceperat, eaque secum abstulerat, cum ex Ægypto egressus esset, vide Exod. c. 12. v. 36.
49. Confer. quæ vers. antec. 10. h. cap. n. 45. notata sunt, vide & not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc.

- † Confer. tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b. & Gittin, fol. 36. b.
- * Hæc verba: odor hic ponitur &c. usque ad: ego vitulô (conflatili) absunt hic in Hebræo à Msto 2.
- ** Etiam ista verba: usa autem est &c. usque ad: fasciculus myrrhinus (v. 13. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.
50. Seu: grato, Hebr. לְשׁוֹן חֶבֶד i. e. linguâ amoris, nempe, illo sermone usa est S. Scriptura, qui gratus sive acceptus est auribus, quique aures non offendit, confer. num. seqv. 51.
51. Hebr. לְשׁוֹן נִקְיָה, confer. n. præc. 50. it. ea, quæ ad Genes. c. 17. v. 22. notata sunt; verba ista: quia S. Scriptura sermone mundo utitur, à nonnullis exemplaribus hic in Hebræo absunt, prout in notis שְׁפָתַי חֲכָמִים scribitur, absunt etiam à Msto 1.
- *** Hebr. כִּמִּי, sic in Msto 2. hic habetur, quam lectionem, uti sensui convenientiorem, in versione secutus sum, confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b. & Megachot, fol. 98. a.

quem perdidisti, dabit odorem, sic Deus ille Benedictus placatus fuit Israëlitis, qui facinus vituli (conflatis) perpetraverant & expiationem peccati, quod illi commiserant, invenit, eisque dixit: spontaneum afferte donum ad tabernaculum (conficiendum) & veniat aurum tabernaculi, ut sit expiatio auri, (quod adhibitum fuit in fabricationem) vituli. Eod. vers. 13. *Inter ubera mea quiescet*] Etiam si ego, (inquit congregatio Israëlitica,) pravaricata sim contra illum (Deum;) tamen ipse dixit, quod ibi habitare velit. Eod. vers. 13. *Inter ubera mea*] i. e. Inter duos vectes arcæ. 52. Vers. 14. *Botrus 53. Copher*] Est aroma, cuius nomen est Copher, sicuti (habetur in illo loco:) כפרים i. e. cypri cum nardis, 54. cuius forma est instar botrorum. Eod. vers. 14. *In vineis Engedi*] (Engedi) est nomen loci, ubi (aroma) istud 55. reperitur, vidi ego in Aggada, 56. quod vineæ illæ quater aut quinquies in anno ferant fructus, quo nomine indicantur multæ expiationes ac condonationes, quoniam Sanctus ille Benedictus eis † (Israëlitis) multas tentationes, quibus eum in deserto tentârunt, remisit. Vers. 15. *Ecce pulchra es, amica mea,*] Ego pudore suffundebar propter perveritatem meam; 57. at ille (Deus) verbis blandis me confirmavit, dicens: condonavi juxta verbum tuum, 58. & ecce tu pulchra es, atque (idcirco) pulchra

52. Nempè: foederis, vectes enim isti non secus, ac ubera mulieris prominebant, hinc in libro Precum Judaicarum part. 2. pag. 54. edit. Amstel. titulo: יוצר לשבת שנייה דחנוכה sic legitur: יצור מלון שדי בן שדי i. e. habitaculum Dei omnipotentis inter ubera, confer. etiam Gur Arjeh fol. 106. col. 1. princ. & 1. Reg. c. 8. v. 8. ibique Raschi not. it. ejusd. not. ad 2. Reg. c. 11. v. 2. n. 3.

53. Autor Vulgaræ vertit: botrus Cypri, in Junii ac Tsemellii versione etiam habetur: bacca Cypri & in notis ibidem adducitur Plinius lib. 12. c. 24. confer. infra Cantic. c. 4. v. 13. n. 81. sic & Lxx. transtulerunt: βότρυς τῆς Κύπρου, in Schir Haschirim rabba fol. 12. col. 2. dicitur quod botrô significetur Isaacus, qui botri instar altari illigatus fuit, verbo autem copher innuatur, quod ille Isaacus expiet peccata Israëliitarum, vide D. Wagenscil. Refut. Carmin. Lipman. p. 495. alii donum Sanctuarii sive templi Hierosolymitani hinc

innui putant, nonnulli Deum ipsum hisce verbis: אשכול הכופר significari existimant, quod ille sit אשכול הכופר i. e. vir, in quo omnis est expiatio, prout in not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 76. exponitur, confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b. 54. Sicuti infra Cantic. c. 4. v. 13. habetur, ubi vide n. 81.

55. Sive: fructus iste הכופר, de quo paulo ante n. 53. dictum est.

56. Sive: in enarratione mystica, confer. supra v. 9. h. c. n. 41.

† Hebr. לרן, in utroque Msto pro eo legitur: לי i. e. mihi, & paulò post in utroque Msto pro שנסורו i. e. quibus eum tentârunt, legitur: שניסיתו i. e. quibus illum tentavi.

57. Vel: propter levitatem meam, Hebr. בקלקולי, quo nomine scortatio i. e. cultus idololatriæ hic intelligitur, conf. quæ ad Exod. c. 34. v. 1. n. 3. notata sunt.

58. Sicuti Numer. c. 14. v. 20. habetur.

chra es, quia Eod. vers. 15. *Oculi tui sunt columbini*] Quasi diceret : * cujus sponsæ oculi sunt deformes, illius totum corpus opus habet perscrutatione; 59. ast cujus ** oculi sunt decori, istius corpus non opus habet perscrutatione, cujus rei ista est similitudo : condonavi tibi (inquit Deus congregationi Israëliti- cæ) iniquitatem tuam, atque ecce tu pulchra es, (dum dixisti :) faciemus, 60. & ecce pulchra es, (quando dixisti :) audiemus, 61. pulchra es propter facta patrum, pulchra es propter facta propria. Eod. vers. 15. *Oculi tui sunt columbini*] Sunt inter te justī, qui mihi adhærent, tanquam columba, quæ, postquam cum consorte suo consuevit, non deserit illum, ut cum alio (columbo) copuletur, sic (scriptum reperitur :) & congregaverunt sese ad illum omnes filii Levi, 62. qui non errârunt (sive peccârunt) in vitulo, prætereà *** (ideò hîc scribitur :) ecce tu pulchra es, propter constructionem tabernaculi, dicitur enim : & ecce fecerunt illud &c. 63. & benedixit eis Moses, 64. ecce laudavit eos† propterea. Vers. 16. *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, etiam formosus*] Non est ista pulchritudo mea, (inquit congregatio Israëliti- ca;) sed tua, (ô Deus!) tu es ille pulcher. Eod. vers. 16. *Etiam formosus*] Dum peccatum meum mihi remisisti ac gratiosam tuam præsentiam 65. in medio mei habitare fecisti, atque hæc est laudatio, quando descendit ignis, (nam scriptum est :) & vidit universus populus atque acclamârunt. 66. Eod. vers. 16. *Etiam spon- da nostra est virens*] Propter formositatem * tuam ecce virens est spon- da nostra in filiis filiabusque nostris, qui omnes ** hîc erant congrega- ti, dicitur enim : & congregavit se cœtus &c. 67. tabernaculum vocatur le-

* Hebr. כלומר, in utroque Msto 1. huic explica- tionis gratia præmissa sunt ista: נאם כעניי נאם i. e. pulchri, sicuti oculi columba- rum.

59. Id est : opus est, ut illius totum corpus per- vestigetur, an alia insuper in illo deformitas sit abscondita, quoniam oculi ejus sunt de- formes.

** Verba ista : ast cujus oculi &c. usque ad : cujus rei ista est similitudo, absunt hic in He- bræo à Msto 2.

60. Prout Exod. c. 19. v. 8. & Exod. c. 24. v. 3. habetur, ubi vide sis notas.

61. Vide Exod. dict. c. 24. v. 7.

62. Sicuti Exod. c. 31. v. 26. habetur, ubi vide Ra- schi notas.

*** Istud : prætereà, & sequentia, usque ad : ecce tu pulcher es (v. 16. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.

63. Prout Exod. c. 39. v. 43. habetur.

64. Vide Exod. dict. c. 39. v. 43.

† Hebr. הוה שקלם, in Msto 1. pro his legitur : הוה שמח להם i. e. ecce condonavit eis.

65. De voce שכנה, quæ hic habetur, alibi dixi.

66. Sicuti Levit. c. 9. v. 24. habetur.

* Verba ista : propter formositatem tuam ec- ce virens est, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

** Hæc verba : qui omnes &c. usque ad : ta- bernaculum vocatur lectus, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

7. Vide Levit. c. 8. v. 4.

lectus, nam dicitur: ecce lectus ejus, qui est Salomonis, 68. sic quoque Sanctuarium appellatur lectus, dicitur enim de (rege) Joas, (quod is occultatus fuerit) in conclavi lectorum, 69. qui fuerunt in domo Domini, quia ista (nempe tabernaculum & templum Dei fuerunt loca,) ubi aucti atque multiplicati fuerunt Israëlitaë, 70. Vers. 17. *Tigna domorum nostrarum *** sunt cedrina*] Hoc est encomium tabernaculi. Eod. vers. 17. *Ambulacra 71. nostra*] Haud scio, an (dictio: רהטים) significet † ligamenta 27. an vectes (sive repagula,) istud scio, quod etiam in lingua Mischnæ discamus, (ibi scriptum reperiri:) רהיטי i. e. tigna 73. domus hominis testantur contra illum,

CAP. II.

Vers. 1. *Rosa*] (Dictio רבצלה significat:) rosam. 1. Eod. vers. 1. *Lilium convallium*] Hoc præstantius est, quam lilium montium, quia illud perpetuo humectatur, nec ibi vis caloris imperium suum exercet, 2. Vers.

Aaa aaa 2

2. Ve-

68. Prout infra cantic. c. 3. v. 7. habetur.

69. Vide 2. Reg. c. 11. v. 2.

70. De isto augmento ac multiplicatione Israëlitarum vide notas in שפתי חכמים h. loc. ubi dicitur, quod à Gebath usque ad Antipatrida fuerint 60. myriades urbium, conf. Lightfoot. Centur. Chronograph. c. 58. p. 110. edit. Lips. vide & infra Cantic. c. 5. v. 4. n. 29. & Ecclesiast. c. 11. v. 6. n. 27.

*** Conf. not. ad Exod. c. 26. v. 16. n. 58. & tract. Talm. Joma, fol. 38. a.

71. Hebr. רהיטו, nonnulli laquearia, alii aliter verterunt, conf. Buxt. Dict. Hebr. voc. רהיט, it. infra Cant. c. 7. v. 8. n. 57.

† Verba ista: an significet ligamenta &c. usque ad: in lingua Michnæ, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

72. Hebr. קשרים, sic in editione שפתי חכמים ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, legitur, cui lectioni etiam consentit expositio, quæ infra Cantic. c. 6. v. 15. al. c. 7. v. 5 in notis habetur; ast in Bibliis Buxtorf. ut & in Msto 1. hic legitur קרשים i. e. afferes, nisi fortè ibi error typographicus vel descriptantis intervenerit, ac pro קרשים legendum sit:

קשרים, sicuti in jam dictis exemplaribus habetur.

73. Sic vocem illam רהיטי transtulit Buxt. in Lex. Talm. fol. 2218. ubi locus iste ex Taanith fol. 11. a. & ex Chagiga fol. 16. a. allegatur in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 46. a. med. dictio רהיטי exponitur, quod significet: קורות קטנות שבולטין מן הבנין לקבל קורות הגדולות i. e. tigna parva, quæ ex ædificio prominent, ut trabes magnas, quæ sunt super contignatione, recipiant vel sustineant, conf. tract. Talm. Joma, fol. 38. a.

1. Rabbiorum linguâ vocatur ורר, prout in Michlol Jophi hoc loco exponitur, conf. D. Wagenf. Sot. p. 254. & p. 865.

2. Sic in notis ad librum Precum Judaicarum part. 1. p. 157. a. med. scribitur: שושנת ההר גוהה לכמוש אלא שושנת העמקים היא מרטבת i. e. lilium (sive rosa) montis facile flaccescit; sed lilium convallium humidum est (nec facile) marcescit, cui Israëlitaë comparantur, qui sunt שושנת עמקים שקבלו מצות וחוקים i. e. lilium convallium, qui acceperunt præcepta ac statuta

2. *Veluti rosa inter spinas*] Quæ illam quidem pungunt; sed ipsa semper stat in decore suo inque sua rubedine. Eod. vers. 2. *Ita dilecta mea inter filias*] Quæ alliciunt eam, ut ipsas sequatur illaque perindè ac ipsæ Diis alienis inserviat; at illa in fidelitate sua persistit. Vers. 3. *Sicuti malus*] Arbor † pomifera, quando est inter arbores steriles, præ omnibus grata est, quoniam fructus ejus tam sapore, quam odore bonus est. Eod. vers. 3. *Sic amicus meus inter filios*] i. e. Inter juvenes; sensus allegoricus est, quod Sanctus ille Benedictus præ omnibus aliis Diis ita electus sit (à populo Israëlitico,) quocircà Eod. vers. 3. *Umbra ejus desidero & (in ea) sedeo*] Allegorica expositio est: (sicuti) ab arbore illa, malo, omnes profugiunt, quoniam ipsa nullam dat umbram; ita omnes populi à Sancto illo Benedicto aufugerunt tunc, cum lex daretur; 3. at ego, (inquit populus Israëliticus,) umbram ejus desideravi & in ea confedi. Vers. 4. *In domum vini*] i. e. In tabernaculum * testimonii, ubi speciales ** explicationes legis ejusque declarationes fiunt. Eod. vers. 4. *Et vexillum ejus erga me amor*] i. e. Et congregatio ejus, quâ ipse memet ad se congregavit, 4. est amor erga me, ego etiamnum 5. memor sum amoris ejus atque ipsius vexilli, (גלגל vocatur) linguâ vernaculâ: אֶשֶׁר יָיִט. 6. Vers. 5. *Fulcite me*] Nunc, sicuti ægrotis fieri solet, lagenis uvarum aut lagenis similaginis puræ. Eod. vers. 5. *Sustentate me*] Substernite stratum meum circà me pomis † in odorem bonum, prout languentibus fieri solet. Eod. vers. 5. *Nam agra sum*] Ego præ amore ejus, nam illum sitio hîc in exilio meo, *** istud: רַפִּירָה significat

- tuta (Dei,) prout in iisdem notis ibidem habetur.
- † Verba ista: arbor pomifera &c. usque ad: (sicuti) ab arbore illa, absunt hic in Hebræo à Msto 2. confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b.
3. Conf. not. ad Deut. c. 2. v. 27. & ad ejusd. c. 32. v. 9 ac 10. & ad illius c. 33. v. 2. vid. & not. ad Pf 91. v. 2. n. 3.
- * Verba ista: in tabernaculum &c. usque ad: & vexillum ejus erga me, absunt hic in Hebræo à Msto 2. conf. hic D. Wagenf. Sota, p. 488. n. 19. & lib. Prec. Jud. part. 2. p. 264. a. med.
- ** Hebr. פִּרְשֵׁי, in Msto 1. pro eo legitur פִּרְשֵׁי i. e. expositiones.
4. Quasi sub vexillum me duxit, Hebr. גִּלְגִּל,

- sic enim juxta Biblia Buxt. ut & utrumque Mstum est legendum, nam in editione שְׁפָרִי חֲכָמִי, atque in exemplari Amstel. Hebræo, quod usus sum, mendosè habetur: גִּלְגִּל per Vau in fine.
5. Hebr. עֲרֵנִי, sic melius juxta editionem שְׁפָרִי חֲכָמִי ut & secundum Biblia Buxtorf. ut & utrumque Mstum legitur, quàm עֲרֵנִי, prout in exemplari Amstel. Hebræo habetur, confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 88. a.
6. Quod exprimere possis: esrait sive asreit, in Msto 1. habetur: אֶשֶׁר יָיִט quod reddi poterit: attrait, Latine attractio; abest autem Gallica ista dictio à Msto 2.
- † Vid. hic tract. Talm. Beiza, fol. 21. a.
- *** Confer. not. ad Psalm. 88. vers. 1. Sign. †

ficat מצע i. e. stratum, veluti (accipitur in illo loco :) ירפר i. e. sub-
sternit exacutum super luto. 7. Vers. 6. *Sinistra ejus subter caput meum*]
In deserto (fuit.) Eod. vers. 6. *Et dextra ejus amplexa est me*] (Nam
Deus) tridui itinere (antè Israëlitæ) proficiscebatur, 8. ut exploraret eis statio-
nem & in loco quietis (sive stationis) descendere fecit eis Manna ac coturnices,
ista omnia ego, (inquit populus Israeliticus,) jam in memoriam revoco in exi-
lio meo atque ægra sum præ amore ejus. Vers. 7. *Adjuro vos*] O populi. 9.
Eod. vers. 7. *Per capreas aut per cervos*] Ut sitis res communis atque cibus, sic-
uti sunt capreæ ac cervi. Eod. vers. 7. *Si excitaveritis & si expergefeceritis amo-
rem*] Qui est inter me atque dilectum meum, ut (amorem) illum mutetis ac
pervertatis & ut a me petatis, quò per seductionem vos seqvar Eod. vers. 7.
Usque dum voluerit] i. e. Omni illo temporis spatio, quo ille (amor) animo meo
infixus est ipseque (Deus) erga me benè affectus erit. Eod. vers. 7. *Usque dum
voluerit*] (Dictionis ער eadem hîc significatio est,) veluti (in illo loco habe-
tur :) ער (id est :) בעיר dum adhuc rex est in accubitu suo. 10. Eod. vers. 7.
Si excitaveritis] i. e. Si odio habueritis, (nam verbum רעיר hîc accipitur,)
perinde atque (in illo loco :) & erit ערך i. e. inimicus tuus, 11. item (in illo
loco :) & interpretatio ejus (eveniat) לעריך i. e. inimicis tuis. 12. Eod. vers.
7. *Et si expergefeceritis*] Veluti qui expergefecit † super agro, linguâ vernacu-
lâ : calner, 13. sunt multæ expositiones * allegoricæ ; sed quæ non conveniunt
ordini verborum, (quæ hîc in S. Scriptura habentur,) videtur enim mi-
hi, quòd Salomo vaticinatus ac locutus sit de exitu (Israëuitarum) ex Ægy-
pto, ut & de promulgatione legis & tabernaculi (fabricatione) atque de in-
troitu in terram (promissam) ac de domo Sanctuarii, item de captivitate

Aaa aaa 3

Baby.

7. Prout Hiob. cap. 41. v. 12. habetur.
8. Confer. hîc R. Salomonis not. ad Numer. cap. 10. vers. 35.
9. Nam populos sive gentes hic nomine filia-
rum Jerusalem appellari putat Commenta-
tor noster, vide cap. antec. 1. v. 5. n. 24. ubi
ratio adducitur, cur populi dicantur filia Je-
rusalem, confer. hîc tract. Talm. Cetubbot,
fol. 111. a. b.
10. Sicuti cap. antec. 1. v. 12. habetur, confer.
Raschi not. ad Judic. cap. 3. v. 26. n. 24.
11. Prout 1. Samuel. cap. 28. v. 16. habetur.
12. Vide Daniel. cap. 4. vers. 17. al. vers. 19.

- † Hebr. רעיר, in Msto 1. pro eo legitur : רעיר
i. e. expergiscere; abest autem à Msto 1.
13. Vel : clener, sive : cliner, sic reddere possis
קלנ, sed haud scio, quid dictio ista Gallica
sibi velit, nec locus, à Commentatore nostro
hic allegatus, in Concordantiis Buxtorfianis
à me inveniri potuit, confer. cap. seqv. 3. v. 5.
n. 9. in Msto 1. legitur : קלנ in Msto 2.
קלנ ; sed Gallicas istas dictiones corru-
ptas seu mendosas puto.
* Verba ista : sunt multæ expositiones &c. usque
ad : & vox dilecti mei (v. 8. h. c.) absunt hic
in Hebræo à Msto 2.

Babylonica, ut & de reditu ** ad templum secundum deque illius destructione. Vers. 8. *Vox dilecti mei*] Redit cantor (seu poëta) ad priora, non secus ac homo, qui verba sua abbreviat atque rediens dicit: non absolvi penitus coram vobis initium verborum (meorum,) incepit illa (Scriptura) ac dixit: introduxit me rex in conclavia sua; 14. nec narravit, quomodo (Deus) visitaverit illos (Israëlitas) in Ægypto sermone blando; nunc autem redit ac dicit: de attractione illa, quam ego eis *** dixi, nempe, ut trahat me dilectus meus & curram post illum, 15. animum abjeceram; cogitaveram (enim) mecum de liberatione (ex servitute Ægyptiaca, quod illa futura esset) finitis annis quadringentis, de quibus inter partes dissectas dictum fuit. 16. Eod. vers. 8. *Et vox † dilecti mei (adest,) ecce ille venit*] Antequam finiti essent (quadringenti illi anni,) tanquam saliens super montes & subsultans super colles. 17. Vers. 9. *Similis est dilectus meus caprea*] Quoad velocitatem cursus sui, qui festinavit, ut veniret, tanquam caprea ac veluti hinnulus cervorum, (dictio:) עֵיפֶר cervum junioem (significat.) Eod. vers. 9. *Ecce ille stat &c.*] Cogitaveram, quod adhuc multis diebus ego conclusa ‡ (atque detenta) sedere deberem; sed ecce ille (dilectus meus) notum fecit, quod ipse staret ac prospiceret ex fenestris coeli illud, quod mihi fieret, dicitur enim: videndo vidi afflictionem populi mei &c. 18. Vers. 10. *Prolocutus est*] (Verbum עָנָה) significat prolocutionem & clamorem vocis elatae estque generale, 19. omnium istud, (quod habetur in illo loco:) וַעֲנֹו id est, & proloquantur (voce alta) Levitæ. 20. Eod. vers. 10. *Et dixit mihi*] Per Mosen. Eod. vers. 10. *Surge tibi*] Educam vos ex afflictione Ægypti. 21. Vers. 11. *Ecce hyems transiit*] Non est jam molestia in itinere, 22. חֹרֶף est hyems, (nam dictio:) חֹרֶף i. e. hyems

** Sive: de adventu, Hebr. בִּיאָה, abest vox ista à Msto 1. juxta quam lectionem hic est sensus: & de templo secundo.

14. Sicuti cap. præced. 1. v. 4. habetur.

*** Hebr. לָהֶם, in Msto 1. pro eo legitur לָכֶם i. e. vobis.

15. Prout dict. cap. antec. 1. vers. 4. habetur.

16. Vide Genes. cap. 15. v. 13. & v. 17.

† Conf. hic tract. Talm. Rosch haschana, fol. 11. a.

17. In libro Precum Judaicarum part. 1. pag. 154. a. princ. verba ista: חֲבִיעָה עֵינַי קֶפְצָה in notis ibidem sic exponuntur: exactio afflictionis, quæ in quadringentos annos decreta erat (Genes. c. 15. v. 13.) brevior facta est &

antè istud tempus finitum liberatio contigit, confer. infra vers. 11. h. cap. n. 27.

‡ Hebr. עָנָה, in Msto 1. pro eo legitur עָנָה, res eadem est, conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 1630.

18. Sicuti Exod. cap. 3. vers. 6. habetur.

19. Principale, præcipuum, locus generalis, unde alii loci explicantur, Hebr. אֲבִיבִין i. e. structura principalis, vide Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 318.

20. Prout Deut. c. 27. v. 14. habetur, confer. & Deut. c. 26. v. 5. ibique Raschi not.

21. Sicuti Exod. c. 3. v. 17. habetur.

22. Mensis enim אֲבִיבִין sive Martius adeoque ver-

e. hyems Chaldaicè vertitur סִיטוֹן. Vers. 12. *Flores conspiciuntur in terra*] Appropinquant dies calidi, * quibus arbores protrudunt flores ac viatores semet oblectant eorundem aspectu. Eod. vers. 12. *Tempus minuritionis ** advenit*] Quò aves edunt cantum ac vocem, quæ suavis est viatoribus. Eod. vers. 12. *Et vox turturis*] Juxtà sensum literalem (hîc intelliguntur) turtures ac pulli columbarum, (nimirum) aves, quæ cantare ac minurire solent diebus Martii. Vers. 13. *Ficus protulit grossulos suos*] Juxtà sensum 23. literalem (hîc facienda est interpretatio.) Eod. vers. 13. *Et vites primâ uvâ*] Quando decidit flos & uvæ à se invicem separantur & unaquæque uva per se dignoscitur, id dicitur סִמְרָר, tota ista res juxtà sensum ejus literalem significat amoris illecebras, quibus juvenis sponsam suam allicit, ut se sequatur, ita fecit mihi dilectus meus. Vers. 10. *Prolocutus est 24. dilectus meus*] Per Moysen. Eod. vers. 10. *Et dixit mihi*] Per Aaronem. Eod. vers. 10. *Surge tibi*] Præpara te (sicuti dicitur:) & petat unusquisque à proximo suo. 25. Vers. 11. *Nam ecce hyems præteriiit*] Istos quadringentos annos 26. abbreviavi, 27. qui numerantur à tempore, quò natus est Isaacus. Eod. vers. 11. *Pluvia,*] Quæ molestiam parit hyeme, præteriiit & abiit, ac si diceret: octoginta ac sex anni servitutis gravissimæ, qui super vos erant decreti, præterierunt, *** (nam) ex quo nata fuit Mirjam, gravissimam Ægyptii servitutem imposuerant Israëlitis, ac propterea illa appellata fuit מִרְיָם Mirjam, quia מַרְרוּם i. e. amaritudine affecerant illos (Ægyptii.) Vers. 12. *Flores conspiciuntur in terra*] Ecce Moyses & Aaron præparati sunt vobis ad omnia, quibus opus habetis. Eod. vers. 12. *Tempus minuritionis advenit*] Quo vos cantabitis canticum apud

num erat tempus, quò Israëlita ex Ægypto egrediebantur, prout Exod. c. 13. v. 4. habetur, ubi vide Commentatoris nostri notas, conf. & ejusd. not. ad Ps. 68. v. 7.

* Hebr. יָמֵי חֶמֶד, in Msto 1. pro eo legitur: יָמֵי הַחֹמֶת i. e. dies protrusionis grossulorum, conf. tract. Talm. Taanit, fol. 25. b. & Nidda, fol. 47. a.

** Verba ista: tempus minuritionis &c. usque ad: & uvæ à se invicem, absunt in Hebræo ab utroque Msto & prætereà in Msto 2. absunt etiam ista: & uvæ &c. usque ad: nam acce hyems.

23. Quomodo Rabbini verba ista sensu allegorico interpretentur, vide apud D. Wagenf. in Sota p. 620.

24. Sequitur jam expositio allegorica versus 10. & sequentium, usque ad v. 14. h. c. quæ ex Schir Haschirim rabba desumpta est, prout in notis שְׁכֵם הַחֶמֶד h. loc. habetur.

25. Nempè: vasa aurea & argentea, de quibus vide Exod. c. 12. v. 35. confer. & not. in שְׁכֵם הַחֶמֶד h. loc.

26. Qui habentur Genes. c. 15. v. 13. ubi vide sis Rashi notas.

27. Quasi per saltum eos transivi, דִּלְגַּתִּי, sicuti hic in Hebræo apud Commentatorem nostrum habetur, conf. suprà v. 8. h. c. n. 17.

*** Atque præterierunt & sequentia usque ad: quia מִרְרוּם, absunt hic à Msto 1. malè ac fortè per describentis incuriam.

apud mare (rubrum.) Eod. vers. 12. *Et vox turturis*] i. e. Vox magni ductoris itineris; 28. alia expositio (verborum istorum:) vox turturis (nempè, ut indicetur) vox, quòd advenerit tempus, quò egrediemini ex Ægypto. Vers. 13. *Ficus protulit grossulos suos*] i. e. Tempus primitiarum vestrarum propè instat, quò ingrediemini in terram (promissam.) Eod. vers. 13. *Et vites primâ uvâ*] Appropinquavit tempus libaminis vini; 29. alia † explicatio: probi, qui inter vos sunt, protulerunt ac protruderunt coràm me bona opera & odorem bonum sparserunt. Eod. vers. 13. *Surge tibi*] Scripta est (litera) Jod superflue (in particula כִּי atque legendum est:) הִי i. e. tibi, (nempè, surge) ut accipias decem praecepta; 30. alia expositio (verborum istorum:) ficus protulit grossulos suos, (nimirum,) hi sunt peccatores populi Israëliti, qui consumpti sunt in triduo illo tenebrarum, 31. Eod. vers. 13. *Et vites primâ uvâ dederunt odorem*] Isti sunt (Israëlita,) qui superstites manserunt (in illo triduo tenebricoso) & poenitentiam egerunt atque (à Deo in gratiam) recepti sunt, sic exponitur in Pesikta. 32. Vers. 14. *Columba mea in fissuris petrae*] Hoc dicitur de illo tempore, quò Pharaon eos (Israëlitas) persecutus est illosque deprehendit castrametantes juxtà mare (rubrum) nec ipse antrorsum fugere poterant propter (objectum) mare, nec introrsum, * propter malas bestias, cuinam (Israëlita) tunc temporis erant similes? (videlicet) columbae, quæ accipitrem devitans foramina petrarum intrare vult, serpens autem sibilans ** illam flatu suo appetit, si intret (columba,) ecce serpens (ibi adest,) si egrediatur, ecce (adest) accipiter; dixit ei Sanctus ille Benedictus: Eod. vers. 14. *Ostende mihi aspectus tuos*] (Nempè) rectitudinem facti ‡ (sive operis

28. Vel: summi speculatoris, Hebr. רֹמֵם, confer. Raschi not. ad 2. Paralipom. cap. 9. vers. 14. n. 26. alluditur autem hac voce ad רֹמֵם, prout hic in Cantico habetur, & per dictionem רֹמֵם intelligitur Moses, sicuti in notis שְׁפָתַי הַחַיִּים hic exponitur.

29. Quo in sacrificiis uti solebant Israëlita, vide Levit. c. 23. v. 37. confer. & infra Cantic. cap. 7. v. 15. n. 79.

† Alia ista explicatio & sequentia, usque ad: surget tibi, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

30. Quoniam in particula illa כִּי litera Jod in fine redundat, quæ significat: decem, juxtà numerum Hebræorum, ideò Commentator noster decem praecepta hic innuiscrit, quæ Israëlita acceperunt.

31. Quæ super Ægyptios venerunt, de quibus vide Exod. c. 10. v. 27. & c. 13. v. 18. ibique Raschi notas.

32. Est פְּסִיקְתָּא וְטַמְחָא i. e. Pesikta parva, & פְּסִיקְתָּא רַבָּתָא i. e. Pesikta magna, de quibus vide שְׁפָתַי וְשִׁנַּי & Bartelocci atque Buxtorf. Bibliothec. Rabbin. confer. & infra Cantic. c. 5. v. 2. n. 10.

* Sic Hebr. לְהַפְנוֹת hic interpretor; in Msto 1. pro eo legitur: לְהַפְנוֹת i. e. ad latera; cæterum verba ista: nec introrsum propter malas bestias, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

** Hebr. נוֹשֵׁךְ, in Msto utroque pro eo legitur: נוֹשֵׁךְ i. e. mordens.

‡ Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 25. a.

operis) tui ad quemnam tu in temporis angustiis respicias. Eod. vers. 14. *Fac, ut audiam vocem ⁊ tuam*] (Sic scriptum reperitur:) & clamaverunt filii Israël ad Dominum. 33. Eod. vers. 14. *In foraminibus*] (Dictio חגוים significat:) נקיקים i. e. foramina; (vox חגור) autem notat שבר i. e. contritionem (sive fractionem,) cui simile est, (quod habetur in illo loco:) יחוגו i. e. titubent 34. ac sese moveant, 35. item (alio in loco:) & erit terra Judaica Ægyptiis לחגא i. e. in contritionem, 36. quando autem *** multitudinis nomine veniunt, appellat illa (Scriptura) חגוים, sic (dictio) קצה (in plurali habet:) קצוי, ita quoque (dictio מרה in plurali habet מרוי, sicuti in illo loco:) & præcidit מרויהא i. e. vestes eorum. 37. Eod. vers. 14. *Gradus*] (Dictio מדרגה significat) linguâ vernaculâ: escaliers, 38. quando faciunt fossam 39. circa turre ac terram desuper accumulans, ut aggerem circum-circâ attollant, tunc faciunt in eo gradus, quorum alter altero excelsior. Eod. vers. 14. *In occulto gradus*] Interdum sunt in istis (gradibus) foramina, in quæ sese recipiunt reptilia atque aves. Vers. 15. *Prehendite nobis vulpes*] Exaudivit Sanctus † ille Benedictus eorum (Israëlitarum) clamorem ac præcepit mari, ut illos (Ægyptios) submergeret, atque hoc est, (quod hic dicitur:)prehendite nobis vulpes illas, parvas unâ cum magnis, 40. nam etiam parvæ cor-ruperunt vineas, dum vinea nostra adhuc primam habebat uvam, (istud: סמך,

‡ Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 25. a. 33. Prout Exod. c. 14. v. 10. habetur.

34. Vel; frangantur, sic juxta mentem Commentatoris nostri hic vertere possis, confer. not. ad Obad. c. 1. v. 3. n. 6.

35. Vide Psalm. 107. v. 27. ibique Raschi not. confer. & D. Wagenfeil. Nizzach. p. 12.

36. Ita secundum Commentatoris nostri mentem vertere volui dictionem חגא, quæ Esai. c. 19. v. 17. habetur, alii transtulerunt: titubationem, confer. Ejusd. not. ad Cantic. c. 2. v. 14.

*** Verba ista: quando autem &c. usque ad: gradus, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

37. Sicuti 2. Samuel. c. 10. v. 4. habetur.

38. Sic reddo istud: אישקל"יש, nam ita legendum puto pro: אישקל"יש sicuti in editione שפתי חכמים atque in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, habetur, vel pro

אישקל"יש, prout in Bibliis Buxtorfianis corruptè legitur, confer. 2. Paralip. c. 9. v. 11. ubi R. Salomo in notis vocem מסלור exponebat i. e. gradus, sicuti & ipse hic exposuit; in Msto 1. hic legitur singulari numero: איש"קלא i. e. eschelle, Latine: scala; in Msto 2. אישקל"יש, eschelons, Latine: gradus scalæ.

39. Hebr. חרוץ, prout hic habetur, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Talm. fol. 833. cæterum verba ista: quando faciunt fossam &c. usque ad:prehendite nobis vulpes (v. 15. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.

† Verba ista: exaudivit Sanctus ille &c. usque ad: vulpes illas parvas, absunt hic in Hebr. à Msto 1.

40. Loci istius explicationem vide in notis שפתי חכמים, h. loc. confer. & tract. Talm. Sotâ, fol. 12. a.

סמך, quod hîc habetur, significat,) quando uvæ sunt minutæ, (nam) dum filia Israël pariebat marem eumque abscondebat, Ægyptii intrabant domos eorum (Isrælitarum) atque masculos (infantes) inqvirebant, & quando infans (Hebræus) absconditus erat anniculus aut bimulus, tunc illi, (Ægyptii) adferebant infantes ex ædibus Ægyptiis, atque infans Ægyptius vocem edebat, quâ auditâ infans Isræliticus ei respondebat 41. eo ex loco, ubi ille absconditus erat, tunc (Ægyptii infantem Isræliticum) prehendebant eumque in flumen projiciebant; sed cur illos vocavit vulpes? (nimirum,) sicuti vulpes post tergum suum respicit, quando fugit; ita etiam Ægyptii respexerunt retrò, dicitur enim: fugiam à conspectu filiorum Israël. 42. Eod. vers. 15. *Vulpes*] (Dictio שׂעיר) scripta est defectivè sine Vau, quia ultionem de illis (Ægyptiis) sumpsit (Deus) per aquas, quæ mensurantur בשׂעל i. e. pugillò Dei. 43. Vers. 16. *Dilectus meus meus est & ego sum illius*] Ille (Deus) quodcunque opus habuit, à me exegit nec (alii cuiquam) præcepit, quàm mihi, (videlicet mandavit:) facite Pascha, sanctificate primogenita, facite tabernaculum, afferte holocausta, nec à populo alio (ista omnia) exegit. Eod. vers. 16. *Et ego sum illius*] Quicquid opus habeo, ab illo peto, non ab alio Deo. Eod. vers. 16. *Qui pascit*] Gregem suum inter rosas (sive lilia) i. e. in pascuo bono, facili & amœna. Vers. 17. *Donec aspiraverit dies*] Redit † (sermo) ad textum, qui suprâ habetur, (nempe ad illa verba:) dilectus meus est meus & ego illius fui usque ad illud tempus, quò peccatum ansam dedit, ut Sol me adureret, 44. quando incaluit dies & æstus prævaluit. Eod. vers. 16. *Et recesserunt umbræ*] i. e. (Donec) peccavimus * vitulò (factò) & exploratorum peccatò nosmetcontaminavimus. 45. Eod. vers. 17. *Et recesserunt umbræ*] i. e. Merita, quæ nos protegebant, (tunc) perfregi jugum ejus (scil. Dei.) Eod. vers. 17. *Reverte, similis esto, dilecte mi*] Causam præbui ei (Deo,) ut semet separaret à me super montibus, qui à me sunt remoti, (dictio:) בתר (quæ hîc habetur,) significat separationem atque divisionem.

CAP.

41. Atque ita suo semet indicio prodebat, sicuti forex, confer. D. Wagens. Sot. p. 266. ubi ejusdem commatis locus ex Gemara adducitur.

42. Prout Exod. cap. 14. vers. 25. habetur.

43. Sicuti Esai. cap. 40. vers. 12. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Istud: redit, & sequentia, usque ad: usque ad

illud tempus, absunt hic in Hebræo à Misto 1.

44. Quomodo locus iste intelligendus sit, vide in notis שׂעיר חבמי h. loc.

* Verba ista: peccavimus vitulò &c. usque ad: & recesserunt umbræ, absunt hic in Hebræo à Misto 1.

45. de quo vide Numer. c. 13. & c. 14. conf. & not. in שׂעיר חבמי h. loc.

CAP. III.

Vers. 1. *In cubili meo per noctes*] i. e. Cum in angustiis essem, dum in caligine sedi per totos triginta annos, quibus Israëlita fuerunt reprehensibiles. 1. Eod. vers. 1. *Quasivi eum; non inveni eum*] (Dixit enim Deus:) quia non sum in medio vestri, 2. item (alio in loco:) nam non ascendam in medio tui. 3. Vers. 2. *Jam surgam & quæram*] (Nam scriptum est:) & deprecatus est Moses, 4. item ascendam ad Dominum. 5. Vers. 3. *Deprehenderunt me custodes*] Moses & Aaron. Eod. vers. 3. *Vidistisne eum, quem diligit anima mea?*] (Quæsierunt Israëlita à Mose & Aarone:) quid deprehendistis in ore ejus? 6. Vers. 4. *Cum paululum præterissem ab illis*] Cum propè esset, ut illi sese à me 7. separarent circà finem quadraginta annorum. Eod. vers. 4. *Donec inveni*] Nam fuit (Deus) mecum tempore Josuæ, ut subjugarem unum & triginta reges. 8. Eod. vers. 4. *Prebendi eum nec dimittam illum*] Non dimisi illum, † donec introduxi eum in tabernaculum Silo, propter illa omnia, quæ ille mihi fecit. Vers. 5. *Adjuro vos*] O populi, dum inter vos sum exulans. Eod. vers. 5. *Si excitaveritis & si removeritis* 9.] Amorem dilecti mei à me per seductionem & persuasionem, ut ipsum deseram & ab illo recedam. Eod. vers. 5. *Usque dum voluerit*] i. e. Dum adhuc dilectio ejus mihi grata est. * Vers. 6. *Quenam est illa, quæ ascendit è deserto*] Cum ego (inquit congregatio Israëlita) ambularem in deserto & columnæ ignis atqve nubis antè me irent, à quibus serpentes & scorpiones occidebantur ac spinæ tribulique comburebantur, quò plana redderetur via cumqve nubes ac fumus ascenderent.

Bbb bbb 2

eaque

1. Conf. quæ ad Levit. c. 1. v. 1. Sign. * & n. 25. hac de re notata sunt.
2. Prout Deut. c. 1. v. 42. habetur.
3. Vide Exod. c. 33. v. 3.
4. Sicuti Exod. c. 32. v. 11. habetur.
5. Vide Exod. dict. c. 32. v. 30.
6. Ac si dicerent: indicate nobis, an Deus nobis propitius sit factus, nec ne? sic in notis שפתי חכמי h. loc. exponitur.
7. Hebr. ממני, sic in Bibliis Buxtonf. ut & in editione שפתי חכמי atque in utroque Msto hie legitur, in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, habetur: ממני i. e. à nobis; sermo

autem hic est de separatione five morte Aaronis ac Moïse, quæ circà finem 40. annorum contigit, ex quo Israëlita ex Ægypto egressi erant.

8. De quibus Josuæ c. 12. v. 9. & seqq.

† Conf. hic not. ad Deut. c. 4. v. 31.

9. Sic verbum תעוררו juxta mentem Commentatoris nostri hic vertere volui, conf. c. antec. 2. v. 7. n. 13. & not. in שפתי חכמי h. loc.

* Hebr. חפץ עלי, in Msto 1. pro eo legitur: חפץ לי sed legendum videtur ibidem: חפץ לי cum ב loco פ i. e. adhæret mihi.

eaque viderent populi, magnitudinem meam admirati sunt, dicentes: quænam est ista, † ac si dicerent: quàm magna est ista, quæ ascendit è deserto &c. Eod. vers. 6. *Tanquàm columna fumi*] Qui (fumus) altus & erectus fuit instar palmæ. 10. Eod. vers. 6. *Quæ suffumigata est myrrhâ*] (Dicitur hîc מקושרת i. e. suffumigata) propter nubem ** suffimenti, quæ ab instar palmæ ascendebat 11. ab altari interiori. Eod. vers. 6. *Aromatarii*] (Vendentis) aromata, qui omnis generis aromata vendit. *** Eod. vers. 6. *Pulvere*] (Dictio אבקא inde nomen habet,) quia contundunt illud (aroma) ac probè comminuunt, tanquàm אבק i. e. pulverem. Vers. 7. *Ecce lectus ejus, qui est Salomonis*] i. e. Tabernaculum † conventus & arca (foederis,) quæ in deserto ferebantur. 12. Eod. vers. 7. *Sexaginta potentes circa 13. illum*] Sexaginta myriades circa illum. Eod. vers. 7. *Ex potentibus Israël*] (Nempe) ex illis, qui egrediebantur in militiam, non connumeratis illis, qui viginti annis minores erant, ut & præter eos, qui sexaginta annos superabant. 14. Vers. 8. *Qui edocti erant bellum*] (Videlicet) bellum legis, sic quoque sacerdotes, qui circumdabant illum (lectum, nempe:) qui circa tabernaculum castra metabantur, edocti erant ordinem ministerii sui. 15. Eod. vers. 8. *Uniuscujusque gladius*] Instrumenta ejus bellica sunt traditio atque signa, 16. quæ manibus suis

† Confer. infrâ not. ad Cantic. c. 8. v. 5. Sign.
10. Hebr. כהן, respicitur hac expositione ad dictionem כהן, quæ hic in textu sacro habetur, confer. Raschi not. ad Jerem. c. 31. v. 21. n. 25.

** Hebr. עשן, in Misto 1. pro eo legitur: עשן i. e. fumum, prout etiam in textu sacro hic habetur.

11. Judæorum magistri tradunt, quod hanc suffitus nubem, quæ instar palmæ sive columnæ ascendebat, etiam si omnes totius orbis venti in eam impetum fecissent, ne tantillum quidem à sua rectitudine dimovere potuissent, confer. D. Wagenfeil. Sot. pag. 416. & seqq. ubi plura de decem miraculis, quæ Deus in Sanctuario fecisse dicitur.

*** n Misto 1. hic additur: קרן הכול, i. e. is totus vocatur.

† Verba ista: tabernaculum conventus &c. usque ad: sexaginta potentes, absunt hic in Hebræo à Misto 1.

12. Loci istius explicationem vide in notis שפיט חכמים h. loc. it. in tract. Talm. Jeyammot, fol. 109. b. & Gittin, fol. 68. b. it. Sanhedrin, fol. 7. a. & fol. 20. b. it. Schevuot, fol. 35. b.

13. Hebr. ששים גבורים סביב sic tam in textu sacro, quàm in editione ששים חכמים ut & in exemplari Hebræo, quo usus sum, hic habetur; sed absunt verba ista à Bibliis Buxtorfianis in Raschi notis, fortè per typothetarum incuriam.

14. Vel: qui 60. annis erant majores, de quibus vide Numer. c. 1. & seqq.

15. Id est: edocti erant, quomodo cultum Divinum peragere deberent, confer. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 7. b.

16. Nempe: Thephillin seu phylacteria, quæ Judæi manibus suis circumligant, hic intelliguntur, de quibus vide plura apud Buxtorf. in Synag. Jud. c. 9. p. 10. & seqq. conf. & infrâ v. 11. h. c. n. 22.

fuis imponunt, (videlicet) lectio (sive studium) atque traditio, * ne illa oblivioni tradatur. Eod. vers. 8. *Propter metum nocturnum*] Ne fortè illius (scil. legis vel traditionis) obliviscantur & (propterea) illis eveniant calamitates, sic illa (Scriptura) dicit: osculamini filium, ne fortè irascatur & pereatis in via. 17. Vers. 9. *Thronum* 18. *fecit sibi*] Is fuit tabernaculum conventus, quod fixum erat in tentorio Schilo. Eod. vers. 9. *Fecit sibi*] Thronum, (nempè:) thalamum nuptialem 19. secretum in honorem sui. Vers. 10. *Stratum ejus*] (Istud: רפירתו significat) משכבו i. e. cubile (sive stratum) ejus † illiusque habitaculum, quod erat super propitiatorium aureum. Eod. vers. 10. *Stragula ejus purpurea*] Hoc erat velum, quod suspendebatur & vectibus ** (sive perticis) incumbibat à columna (una) usque ad (alteram) columnam. Eod. vers. 10. *Interius ejus est stratum*] i. e. Ordinata fuit in strato amoris arca (foederis) ac propitiatorium 20. ut & Cherubim atque tabulæ (Mosis.) Eod. vers. 10. *A puellis Hierosolymitanis*] Hi sunt Israëlità, qui (Deum) timent atque integri 21. sunt coràm Sancto illo Benedicto. Vers. 11. *Filiae † Zionis*] (Per filias ציון hinc significantur) filii (Israëlis,) qui sunt מצויינין i. e. signati ei (Deo) per circumcisionem & Thephillin 22. atque Zizis. 23. Eod. vers. 11. *In coronâ, quâ coronavit eum mater ejus*] (Id est:) in tabernaculo conventus, quod coronatum fuit coloribus hyacinthi & purpuræ atque coccini dibaphi,

Bbb bbb 3

dixit

* Hebr. והמטות, abest istud hic ab utroque Msto.

17. Sicuti Psalm. 2. v. 12. habetur, locus iste ex Psalm. 2. v. 12. hic allegatus abest in Hebræo à Msto 2.

18. Sive: thorum nuptialem, Hebr. אפרון, de qua voce vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 180. 4. confer. & D. Wagenfeil. Sor. pag. 260. & n. seqv. 19. it. tract. Talm. Bava batra, fol. 14. b.

19. Hebr. חופה, confer. n. præc. 18. & Buxtorf. dict. Lex. Chald. fol. 808.

† Confer. hic tract. Talm. Megilla, fol. 10. b.

** Hebr. קונטרס, in utroque Msto hic additur: קונטרס five קונטרס (uti in Msto 1.) i. e. conti seu perticæ.

20. Quoad loci istius illustrationem confer. notæ ad librum Prec. Jud. part 1. p. 132. a. princ.

21. Sive: perfecti, posses etiam vertere: qui pacifici sunt, respicitur hac explicatione ad nomen ירושלם, in notis Raschianis editionis שפתי חכמי hic addita & uncinulis inclusa sunt ista ירושלם הוא ירא שלם i. e. nomen ירושלם istud (significat:) ירא i. e. videbit שלם i. e. pacem, vel: timebit (Deum) in integritate, prout hic Commentator noster exposuit, confer. Gorionidis lib. 6. c. 35. pag. 708. juxta editionem Gothan. vide & infra Cantic. c. 7. v. 3. n. 14. & not. ad Ezech. c. 48. v. 35. n. 35.

† Confer. hic tract. Talm. Taanit, fol. 27. b.

22. De his supra v. 8. h. c. n. 16, aliquid dictum est.

23. Hebr. ציצית, quid illa sint, vide Buxtorf. Synag. jud. c. 9. p. 160. & seq.

dixit R. Nechunja : † interrogavit R. Simeon, filius Jochai, R. Eliezerem , 24. filium R. Josæ: an unquam audivisti à patre tuo, quidnam sit istud: quia coronavit eum mater ejus? ille respondit ei: res similis est regi, cui unica erat filia, quam ipse valde amabat, non desisteat ille ab amore suo erga illam, donec eam vocaret: filia mea, dicitur enim: audi filia, * ac vide, 25. non deflectebat à suo erga illam amore, donec appellaret eam: soror mea, nam dicitur: aperi mihi, soror mea, dilecta mea, 26. non divellebatur amore suo erga illam, donec nominaret eam: mater mea, dicitur quippe: attendite ad me, popule mi! וְלֵאמֹר i. e. & natio mea 27. ad me autem adverte, scriptum enim est: וְלֵאמֹר i. e. & mater mea, surrexit R. Simeon, filius Jochai, eumque (R. Eliezerem) osculatus est in capite ejus &c. Eod. vers. 11. *In die sponsaliorum ejus*] i. e. Die illo, quo lex data fuit, quò sibi (Israëlitæ) coronârunt illum (Deum) in regem ejusque jugum susceperunt. Eod. vers. 11. *Et in die letitia cordis ejus*] Is fuit (dies) octavus impletionum, quo initiatum fuit tabernaculum in deserto, 28.

CAP. IV.

Vers. 1. *Ecce tu pulchra es, dilecta mea*] Laudat illos (Israëlitas Deus) eosque benevolentia complectitur, atque ei suaves fuerunt illorum oblationes, usque dum aspiravit *. dies (nempè: usque ad illud tempus,) quò peccaverunt coràm me in diebus Hophni ac Pinchasi. 2. Eod. vers. 1. *Oculi tui sunt columbini*] Colores tui & aspectus tuus 3. ac similitudo tua est instar columbæ, quæ

† Hebr. נחניא, in utroque Msto pro eo legitur: חנניא i. e. R. Chanina.

24. Hebr. אליעזר, sic in Msto 2. de quo vide supra Cantic. c. 1. v. 1. n. 4.

* Verba ista: filia, ac vide &c. usque ad: scriptum enim est וְלֵאמֹר absunt hic in Hebræo à Msto 2. malè & fortè per describentis incuriam.

25. Sicuti Psalm. 45. v. 11. habetur.

26. Vide infra Cantic. c. 5. v. 2. ampliorem istius loci explicationem vide in notis שפתי חכמים h. loc.

27. Vel: & mater mea, sic juxtà mentem istius R. Eliezeris hic vertere possis, quod Esai. c. 51. v. 4. habetur, conf. infra Cantic. c. 8. v. 5. n. 7, it. Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Ga-

lat. de Arcan. Cath. Verit. lib. 3. c. 26.

28. De quo vide Levit. c. 9. v. 1. & seq. alia istius loci interpretatio habetur in Targum, ubi vide sis, conf. & D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 636. edit. Amstelod.

1. Prout habetur infra v. 6. h. c. ubi vide notas n. 55. & n. 56. confer. & not. in שפתי חכמים h. loc.

2. De quibus 1. Sam. c. 2. v. 12. & seqq. conf. & infra dict. v. 6. h. c. ibique Raschi not. n. 57.

3. In notis שפתי חכמים h. loc. exponitur, quòd istud: עיניך, prout hic in textu sacro habetur, non significet: oculos ipsos; sed quòd sit מראית לשון i. e. notet aspectum; sicuti in illo: כעין i. e. tanquam aspectus (sive color) bdelii, vid. Numer. c. 11. v. 7.

quæ consorti suo adhæret & quæ, dum mactatur, non trepidat, sed protendit collum; sic tu (ô congregatio Israëlita!) humeros supposuisti, ut ferres jugum meum atque timorem mei. Eod. vers. 1. *Intrâ comam tuam crinis tuus est, sicuti gregis caprarum*] Laudatio † ista similis est laudationi mulieris, quæ à sponso suo amatur, (ac si diceret:) intra redimicula tua 4. capillus tuus decorus est ac splendidus instar fulgoris & candoris, non secus, ac pilus caprarum albarum, quæ descendunt de montibus, quarum pilus splendet è longinquo, similitudo autem, cui coetus Israëlita ita comparatur, est ista: (nempe:) intra castra tua atque tabernacula tua etiam homines vani, 5. qui inter te sunt, mihi sunt dilecti, perinde atque Jacobus ejusque filii, qui detonderunt, ut descenderent de monte Gilead, quando Laban illos ibidem deprehenderat; 6. alia * explicatio: (dilecti sunt illi mihi,) sicuti illi, qui militârunt contrâ Midianitas trans Jordanem, 7. quæ est terra Gilead, atque ista expositio (habetur) in Medrasch 8. super Canticum Canticorum; (dictio:) מבער significat מבער i. e. intrâ (sive intrinsecus,) quoniam (vox) בער, quæ in Scriptura sacra (reperitur,) plerumque significat illud, quod operit ac protegit rem aliam, sicuti (accipitur in illo loco:) ובער i. e. & suprâ (vel: antè) stellas obsignabit, 9. atque (in illo:) terra vectibus suis בערי i. e. pro me (vel mihi) obstitura est. 10. item (alio in loco:) הבער i. e. an per caliginem &c. 11. est autem istud: מבער illud, quod existit intrâ בער atque ideò illa (Scriptura hîc) dicit: מבער. Eod. vers. 1. *Comam tuam*] (Istud:) צמח significat rem, quæ מצמצם i. e. constringit comam, ne illa diffluat ac dispergatur, atque hæc est vitta 12. & fasciæ, 13. nec

- † Hæc verba: laudatio ista &c. usque ad intrâ redimicula tua, absunt hic in Hebræo à Msto 2.
4. Vel: intrâ ligamenta sive fascias ac fila serica, quibus capilli foeminarum ligantur; id enim dictio קישור, quæ hic habetur, significat, vid. Buxt. Lex. Chald. 216. conf. & infrâ n. 13. h. v. 1. & v. 3. h. c. n. 37. cœterum in Msto 2. post לקישור i. e. intrâ redimicula tua, ita legitur מבער i. e. ejus similitudo est ista, (nempe:) infrâ castra &c.
5. Improbi, sic dictionem דוק, quæ hic habetur, Commentator noster in notis ad 2. Paralip. c. 13. v. 7. exponit, nempe, quod significet ורשעים i. e. improbos, conf. v. 3. h. cap.

- n. 35.
6. Sicuti Genes. c. 31. v. 13. habetur, vide notas in שפתי חכמי h. loc. & infrâ n. 19. h. v.
- * Alia ista explicatio, ut & sequentia omnia, usque ad: quæ tondentur (eod. h. v. 1.) absunt in Hebræo à Msto 2.
7. Vide Judic. c. 7. v. ult.
8. Id est: in expositione allegorica sive Commentario super Canticum Canticorum. Hebr. מדרש, uti hic habetur.
9. Sicuti Hiob. c. 9. v. 7. habetur.
10. Vide Jonæ c. 2. v. 7. ibique notas, n. 5.
11. Vel: propter caliginem, vide Hiob. c. 22. v. 13. confer. infrâ v. 3. h. c. n. 36.
12. Sive: redimiculum, Hebr. שברא de cujus vocis

13. nec convenit explicare (dictionem :) צמתך , quòd significet צומת , ita , ut Tau sit de radice dictionis , nam si ita esset , fuisset illa (litera Tau) dageffanda , (quod fieri debet ,) quando conjungitur (literæ) Heh , dum verbum ad genus fœmininum refertur , vel (quando conjungitur literæ) Vau , dum ad masculinum genus refertur , veluti Tau (in voce :) שבר , quando illa conjungitur fœminino , dageffatur , quemadmodum (in illo loco :) festivitatem ejus , novilunium ejus , שבתה , ** sic , quoad masculinum genus , (uti habetur in illo loco :) holocaustum Sabbathi בשבתו i. e. in Sabbatho suo ; 15. ast (litera) Tau (in dictione :) צמתך , quæ est lenis , 16. necessario venit loco Heh , estque nomen redimiculi צמור & quando illa (dictio) conjungitur masculino aut fœminino generi , mutatur Heh in Tau , veluti : שפחתו mutatur , ut dicatur : שפחתה (quoad genus masculinum & quoad fœmininum :) שפחתה sic etiam אמרו (mutatur in) אמרה , אמרה , item ערותו (mutatur in) ערותה eodem modo etiam (dictio) ista : צמתה (mutatur in) צמתו , צמתך , צמתו . Eod. vers. 1. *Quæ detondentur* 17.] (Verbum : גלשו hîc significat :) נקרחו i. e. deglabrantur (vel tondentur) גבח i. e. recalvaster Chaldaicè translatus est גלוש , 18. quando pecudes descendunt de monte , 19. deprehenditur mons deglabratus & ab illis (ovibus) quasi depilatus. Vers. 2. *Dentes tui sunt instar gregis (ovium) præcisarum &c.*] Etiam ista laudatio fit sermone , (qui convenit) decori mulieris , (nimirum) dentes tui sunt minuti atque albi serieque sua ordinati instar ** lanæ atque ordinis gregis ovium , quæ selectæ sunt de cœtero grege præcisione 20. & numero , atque traditæ sunt pastori prudenti & industrio , ut splendidam reddat earundem lanam , 21. quam vesti Melotæ 22. conficiendæ adhibent ,

cis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1421.

13. Hebr. הקישור , confer. suprâ n. 4. h. vers. 1. & Rafehi not. ad Thren. c. 3. v. 53. n. 64.

14. Id est : constrictum , coarctatum vel : excisum , à verbo צמת , quod notat : contrahi , constringi , vel : excindere.

** Id est : & Sabbathum ejus , prout Hofe. c. 2. v. 11. al. v. 13. habetur.

15. Prout Numer. c. 18. v. 10. habetur.

16. Hebr. דפה dicitur , ubi dictio est sine Dagefch , conf. Buxt. Tiber. c. 9. n. 2. fol. 15.

17. Sic juxta Commentatoris nostri mentem verbum : גלוש hic vertere volui , conf. Michlol Jophi h. loc.

18. Uti in Targum Onkelosi Levit. c. 13. v. 41. habetur.

19. Conf. quæ suprâ n. 6. h. v. 1. notata sunt.

** Verba ista : instar lanæ &c. usque ad : quæ omnes sunt gemelliparæ , absunt hic in Hebræo à Misto 2.

20. Sive : certa determinatione & separatione , Hebr. בקצב , vide infrâ n. 26. h. v. 2. confer. & Genes. c. 48. v. 7. Sign. * ubi de verbo קצב etiam aliquid notatum est.

21. Hebr. צמין , sic legendum est pro : צמור , prout in exemplari Hebræo , quo usus sum , habetur , in Bibliis Buxt. legitur בצמין sensu eodem.

hibent, hasce oves custodiunt jam inde ab eo tempore, quo natæ sunt, ne illarum lana inquinetur, easque lavant quotidie. Eod. vers. 2. *Quæ omnes sunt gemelliparæ*] (Dictio מתימות hîc) significat מתוך, (veluti in illo loco:) non est מתוך i. e. integritas in carne mea, 23. ac si diceret (Scriptura:) תמימות, i. e. integræ, linguâ vernaculâ: entieres. 24. Eod. vers. 2. *Et orba*] i. e. Orbitas aliqua & macula non est in illis; dicitur autem similitudo ista de fortibus Israëlitis, qui concidunt ac comedunt hostes suos dentibus circumcinctis, & ecce isti (viri fortes) abstinent semet à præda Israëlitarum & à scortatione, ne sese contaminent *** peccatô, atque laus ista dicitur de duodecim millibus viris, qui militârunt contrâ Midianitas 25. in præcisione 26, atque numero, nam ne unus quidem ex istis (duodecim millibus) in suspensionem venit scortationis, dicitur enim: & non deest ex nobis quisquam, 27. atque etiam super cogitatione cordis obtulerunt expiationem suam, 28. prætereâ nec ob rapinam in suspensionem venerunt, nam S. Scriptura de illis testata est (hisce verbis:) & acceperunt omnem prædam eamque ad Mosén atque Eleazarum, sacerdotem, detulerunt &c. 29. nec quisquam ex illis juveneam unam aut asinum unum elabî permisit. Vers. 3. *Sicuti filum coccineum sunt labia tua*] i. e. Decora sunt (labia tua) ad promittendum & ad servandum promissâ sua, sicuti fecerunt exploratores Rahabæ, meretrici, qui ei dixerunt: funiculum fili coccinei &c. 30. atque servârunt promissâ sua. Eod. vers. 3. *Et sermo tuus*] (Istud: מרברך hîc significat:) רבירך i. e. sermo tuus, atque hoc est ex derivatione, (quæ habetur

22. Sic dictionem מילה hîc interpretor, confer. Buxt. Lex. Chald. fol. 12 16. & seq. ac Light foot. ad Luc. cap. 21. v. 46. p. 878. edit. Lips. ubi Glossa adducitur, quæ dictionem מילה exponit: צמר נקי i. e. lanam purissimam, conf. Raschi not. ad Josu. c. 7. v. 21.

23. Prout Psalm. 38. v. 4. habetur.

24. Sic reddo אינט'ר'יש vel: אינט'ר'יש ita enim legendum esse puto, pro אינט'ר'יא, sicuti in Amstel. exemplari, vel: אינט'ר'יש prout in Basil. editione, vel: אינט'ר'ישא, sicuti in Msto 1. Commentator itaque noster מתימות à מתוך deducit; interpretes verò communiter deducunt à תאם, quod significat: gemellos parere, unde conjugatio in Hiphil est מתאים, quæ hîc in textu sacro habetur, huic expositioni consentit etiam Michlol Jophi

h. loc. abest autem Gallica ista expositio à Msto 2.

*** Hebr. יתלכלכו, sic etiam in Msto 2. in Msto 1. legitur: יתקלקלו i. e. sese corrumpant.

25. De quibus vide Numer. cap. 31. vers. 5.

26. Vel: separatione & electione, confer. quæ paulò antè n. 20. h. vers. notata sunt.

27. Sicuti Numer. dict. cap. 31. vers. 49. habetur.

28. Vide Numer. alleg. cap. 31. vers. 50. ibique Raschi notas, confer. & ejusd. not. ad 2. Reg. cap. 5. v. 23.

29. Confer. Numer. dict. cap. 31. vers. 11. ibique R. Salom not.

30. Sicuti Josu. cap. 2. vers. 18. habetur.

betur in illo loco :) הנרבררים i. e. qui assiduè loquuntur 31. contrà te juxtà parietes , item (alio in loco :) tunc נרבררו i. e. frequenter loquentur timentes Dominum, 32. linguâ vernaculâ: parleries. ‡ Eod. vers. 3. *Genæ 33. tua*] (Istud רקה) est elatio faciei , quæ linguâ vernaculâ vocatur: pommels , 34. juxtà oculos, ac linguâ Gemaræ * vocant illud רמפי רמפי ** i. e. elationes faciei, ac comparantur segmento dimidiæ partis malogranati quoad extrâ, *** quia istud rubrum est atque rotundum , † ecce laudatio quoad decorem mulieris, similitudinem autem Rabbini (ita) exponunt: etiam illi, qui inter te vacui 35. sunt, pleni existunt præceptis instar malogranati. Eod. vers. 3. *Intrâ comam tuam*] i. e. Intrâ 36. redimicula tua. 37. Vers. 4. *Tanquam turris Davidis ‡ collum est tuum*] Statura erecta est decus in muliere; comparatur autem turri Davidis, quæ est arx Zion, qui locus est munitus atque clivosus 38. & prævalidus, sic est collum tuum; (innuitur autem nomine) isto conclave, è lapide cæso constructum, 39. quod munimentum ac robur fuit Israëliitarum, atque ista turris, quæ ædificata fu-

31. R. Salomo in notis ad Ezech. cap. 33. v. 32. istud הנרבררים exponit מחלוצצין i. e. derident, subsannant, vide & Michlol Jophi ibid.

32. Prout Malach. cap. 3. v. 16. habetur, confer. not. in שפתי חכמים h. loc.

‡ Sic reddo hic פרלר, prout etiam in Msto 1. habetur; in Msto 2. legitur: פרלר quod exprimere possis: parlez.

33. Sic juxtà Commentatoris nostri mentem רקח hic vertere volui, cui & autor Vulgatæ Latinæ consentit; alii transtulerunt: tempora, Gall. temple, Germ. die Schlaffe/ quibus etiam Michlol Jophi accedit, confer. num. seq. 34.

34. Sic exprimo: פומ'ליש, in Msto 1. פומ'ליש, in Msto 2. פומ'ליש, huic expositioni quodam modo consentiunt Lxx. interpretes, qui transtulerunt, μήλον σου i. e. pomum tuum, quamvis Commentatoris nostri expositio etiam fronti sive temporibus possit applicari, confer. Eccles. cap. 12. vers. 2. num. 8. & num. præced. 33.

* Hebr. גמרא, in utroque Msto legitur תלמוד Talmud, nam Rabbini interdum alterum pro altero sumunt & usurpant.

** In Msto 2. pro eo legitur רמפי i. e. elatio.

*** Hebr. מפתח, sic etiam in Msto 1. sed in Msto 2. pro eo hic legitur: מפני i. e. ab intrâ, à parte interiore.

† Hebr. מחגלגל, in Msto 2. pro eo legitur: מחגלגל, res eadem est.

35. Hebr. ריקני, respicitur hac Commentatoris nostri explicatione ad vocem רקח, quæ hic in textu sacro habetur, confer. v. 1. h. c. n. 5. it. tract. Talm. Berachot, fol. 59. a. & Eruvin, fol. 19. a. it. Chagiga, fol. 26. a. & Sanhedrin, fol. 37. a.

36. Conf. quæ suprâ ad v. 1. h. c. n. 11. notata sunt.

37. Vide, quæ suprâ ad dict. v. 1. h. c. n. 4. notata sunt.

‡ Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 31. a.

38. Hebr. עופל, sic etiam in Msto 1. conf. R. Salom. not. ad Numer. cap. 14. v. 44. ubi dictio ista exponitur, quod significet חזק i. e. fortis, validus, in Msto 2. pro עופל legitur עוגל i. e. rotundus.

39. Hebr. לשכח הגויה de quo vide præ aliis D. Wagenfeil. Sot. p. 232. n. 9. & Ejusd. Refutat. Carm. Lipman. p. 322. confer. & n. 46. h. v. 4.

it ad armaria, 40. exstructa fuit in decorem, ita, ut omnes illam contemplarentur, quò discerent 41. illius formas atque decorem operis structuræ ejus, atque ista † (vox תלפיות est) à derivatione, (quæ habetur in illo loco:) תלפנו 42. i. e. docens nos præ jumentis terræ; (litera) autem Tau in (voce) תלפיות (perinde se habet,) atque Tau, quæ est in (dictionibus istis:) תבנית & תרמית. 43. Eod. vers. 4. *Mille scuta dependent ab ea*] Is est mos principum, ut scuta sua atque umbones 44. suspendant à parietibus turrium, תלפנות sunt i. e. pharetræ, in quibus sagittæ reconduntur, sic quoque (dictio illa accipitur in illo loco:) purgate sagittas vestras, implete תלפנות i. e. pharetras, 45. huic rei simile est conclave, ex lapide cæso constructum, 46. nam exinde doctrina (legis Divinæ) egreditur, lex enim scutum est Israëlitis; ponitur autem * סגן האלה pro: סגן האלה, sicuti habetur (in illo loco:) verbum præcepit לאלה רור i. e. mille generationibus. 47. Eod. vers. 4. *Omnes umbones fortium*] Reperimus, quòd discipuli appellentur sagittæ atque scuta (sive pharetræ) quemadmodum dicitur (in illo loco:) veluti sagittæ in manu viri fortis, sic filii juventutis, beatus vir ille, qui ex eis pharetram suam impleverit. 48. Vers. 5. *Duo ubera tua*] Quæ te lactant, nempe Moses & Aaron. Eod. vers. 5. *Tanquam duo hinnuli, gemelli capræ*] Mos est capræ, ut gemellos pariat; ita duo isti (Moses & Aaron) æquales sunt, alter alteri par; alia** explicatio

Ccc ccc 2

catio

40. Nempe: ut esset armarium, Hebr. תלפיות, de cujus vocis significatione vide Buxt. Diction. Hebr. verb. תלה, item not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 132. a. med. ac part. 2. p. 99. b. fin. & p. 244. a. princ. conf. & Michlol Jophi h. loc.

41. Confer. quæ n. sequ. 42. h. vers. 4. notata sunt.

† Hæc verba: atque ista (vox תלפיות est) usque ad: (litera) autem Tau, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

42. A rad. תלה i. e. didicit, vid. Hiob. c. 35. v. 11. it. n. antec. 41. Commentator itaque noster vocem תלפיות deducit ab תלה i. e. didicit; ast in notis ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 3. a. princ. scribitur, ideò dici תלפיות quia תלפיות i. e. omnium ora super vel pro illa (turi) orabant.

43. Nimirum litera Tau non est radicalis in istis vocibus; sed servilis.

44. Vel: pharetras, prout Commentator noster dictionem תלפנות paulò post exponit.

45. Prout Jerem. c. 51. v. 11. habetur.

46. De תלפנות, uti hic habetur, suprà n. 39. h. v. 4. aliquid dictum est, conf. Lightfoot. Centur. Chorograph. c. 86. p. 150. ubi ipse תלפנות vertit: pastophorium, confer. & infrà Cantic. c. 7. v. 5. n. 34. & Eccles. c. 3. v. 16. n. 42. ac c. 11. v. 1. n. 4. item Esther. c. 2. v. 22. n. 14.

* Verba ista: ponitur autem &c. usque ad: omnes umbones, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

47. Vide 1. Paralipom. c. 16. v. 14. al. 15.

48. Sicuti Psalm. 127. v. 5. habetur.

** Alia ista explicatio & quæ sequuntur, usque ad: qui pascunt, absunt hic in textu Hebræo à Msto 2, posita autem sunt ibidem in margine.

catio (verborum istorum:) duo ubera tua , (nempè , ut illæ intelligantur & exponantur) de tabulis (legis Divinæ , quæ sunt tanquam) gemellæ capreæ , eadem mensura dispositæ , videlicet quinque præcepta in ista (tabula) ac quinque præcepta in illa (tabula ,) ubi præceptum (unum) positum (sive directum) est è regione (alterius) præcepti (nimirum præceptum primum :) ego (sum Deus tuus &c.) è regione 49. (illius præcepti :) non occides , 50. nam ille , qui interficit , imminuit similitudinem Sancti illius Benedicti , 51. (præceptum illud :) non erit tibi (Deus alienus , positum est) è regione (istius præcepti :) non mœcha-beris , nam , qui cultum idololatricum sectatur , non secus facit , ac uxor , quæ dum sub marito suo adulterium committit , 52. alienos admittit , (præceptum illud :) non assumes (nomen Domini , Dei tui , in vanum , positum est) è regione (præcepti istius :) non furaberis , nam is , qui furatur , tandem etiam pejerabit ; (præceptum illud :) memento (Sabbathi &c. positum est) è regione (istius præcepti :) non loqueris (contra proximum tuum falsum testimonium ,) nam , qui profanat Sabbathum , falsum testimonium loquitur contra creatorem suum , ac si diceret : quod (Deus) non quieverit in Sabbatho primæ creationis ; (præceptum istud :) honora (patrem tuum &c. positum est) è regione (illius præcepti :) non concupisces , nam , qui concupiscit , is tandem generabit filium , qui ipsum (patrem suum) vilipendit *** atque honorat eum , qui non est illius pater. Eod. vers. 5. *Qui pascunt*] Oves suas inter lilia easque deducunt in via facili atque recta. Vers. 6. *Donec aspiraverit dies*] i. e. Donec diffuderit se calor. 53. Eod. vers. 6. *Et fugerint umbræ*] Hoc est tempus æstus atque calor diei , ego liberabo te tuque mihi eris suavis. Eod. vers. 6. *Dies*] Is est Sol , * atque ita (vox : dies , accipitur in illo loco :) ad ventum diei , 54. sic quoque (in

49. Vel : intuitu , respectu , id enim dictio : דגג , quæ hic habetur , significat.

50. Nota hic ordinem sive seriem præceptorum , in utraque decalogi tabula sculptorum , confer. & Josephi Antiq. lib. 3. c. 4. it. Raschi not. ad Ezech. c. 16. v. 11. ut & Odhely Synag. Biffons , part. 2. §. 9. pag. 131. & seqq. ubi hac dere plura ex Rabbiorum aliorumque scriptis adducta sunt , in primis ibid. pag. 141. & seq. vid. & liber , qui inscribitur : עשר דברים Part. 2. c. 20. pag. 45. a. it. not. ad Exod. c. 32. v. 15. n. 72.

51. Homo enim ad similitudinem Dei conditus est , prout Genes. c. 1. v. 26. & seq. habetur.

52. Confer. quæ ad Exod. c. 32. v. 20. n. 8. notata sunt.

*** Hebr. מקלל , in Msto 1. pro eo legitur : מקלל i. e. maledicit.

† Hebr. עד שתפושט , in Msto 1. pro eo legitur : עד שופחני i. e. donec aspexit , i. e. fuscum seu nigrum me reddidit (calor.)

53. Sive : Sol , nam dictio דומה , quæ hic habetur , utramque significat.

* Verba ista : is est Sol &c. usque ad : & quando dies aspiraverit , absunt hic in Hebræo à Msto 2.

54. Id est : Solis , vide Genes. c. 3. vers. 8. ibique Raschi not.

(in illo loco :) nam ecce dies veniet ardens instar fornacis, 55. & quando dies aspiraverit, ibo mihi ad montem ** Morijah, 56. ad domum Sanctuarii, ac si diceret: postquam peccârunt (Israëlitæ) coram me, ut polluerent Sanctuarium meum & contemnerent *** oblationem meam in diebus Hophni & Pinchasi 57. ego separabo me à vobis & deferam tabernaculum istud mihi que eligam montem Morijah, domum Sanctuarii, atque ibi tota eris pulchra nec ulla in te erit macula 58. & acceptas ibidem habebo omnes oblationes tuas. Vers. 8. *Mecum inde à Libano sponsa*] Quando deportabimini de Libano isto, 59. mecum deportabimini, nam ego migrabo vobiscum. 60. Eod. vers. 8. *Mecum de Libano venies*] Et quando revertemini ab exilio, ego revertar vobiscum, quin etiam omni tempore exilii in angustiis tuis mihi fuerunt angustiae 61. ac propterea ** (hic) scriptum est: mecum de Libano venies, quando deportabimini de Libano isto, mecum venietis, 62. nec scriptum (hic) est: mecum ad Libanum venies,

Ccc ccc 3

es,

55. Prout Malach. cap. 4. v. 1. al. cap. 3. vers. 19. habetur, ubi vid. n. 1. confer. supra vers. 1. h. cap. n. 1. & n. 2. in notis שפתי חכמים scribitur, quod verba ista: dies, is est Sol &c. usque ad: instar fornacis, absint à quodam exemplari, atque hæc lectio melior ac rectior esse ibidem dicitur, confer. num. seq. 56. vid. & Raschi not. ad Esai. cap. 4. v. 6.

** Hæc verba: ad montem Morijah, ad domum Sanctuarii, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

56. Hebr. המוריה, respicitur hac expositione Raschiana ad vocem המור, quæ hic in textu sacro habetur, in notis שפתי חכמים scribitur, quod etiam hic verba ista: ad montem Morijah ad domum Sanctuarii, absint à quodam exemplari, confer. num. præced. 55.

*** Hebr. ולגא, sic etiam in Msto 2. sed in Msto 1. legitur: לולל i. e. vilipenderent, res eadem est.

57. Confer. quæ supra ad vers. 1. h. cap. num. 2. notata sunt.

58. Prout vers. seqv. 7. h. cap. habetur.

59. Id est: de monte Morijah, ubi Sanctuarium five templum fuit ædificatum, mons Libanus à Rabbiniis interdum pro templo Hierosolymitano accipitur, hinc cœtus Israeliticus dicitur: כלת לבנון i. e. sponsa Libani, in notis

ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 139. a. med. ita scriptum reperitur: sicuti Gideon expetivit signum à Deo; ita Israëlitæ in domo Sanctuarii fecerunt signum i. e. filio rubro, ac petierunt à Deo, ut ipsis notum faceret, an ille eis condonaverit peccata, quod factum filium illud i. e. album fiebat, ac propterea domus Sanctuarii vocatur לבנון, quia מלבן i. e. albas reddit iniquitates Israëliitarum, Hebræa vide ibidem.

60. Confer. hic præ aliis D. Wagenfeil. Sota p. 622. n. 3. & p. 788. ac not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 135. b. princ. & part. 2. p. 66. b. fin. ac p. 70. b. princ. it. p. 102. a. med. vide & infra Cantic. c. 8. v. 14. n. 48. confer. & num. sequ. 61. it. Raschi not. ad Esai. c. 43. v. 14. n. 10. & not. ad Jerem. c. 31. v. 21. n. 23.

61. Confer. Esa. c. 40. v. 1. Sign. *** & Esa. cap. 63. vers. 9. ibique not. it. D. Wagenfeil. loc. alleg. ac num. præced. 60.

** Verba ista: ac propterea &c. usque ad: alia explicatio (verborum,) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

62. Hebr. חבוא, sic in editione שפתי חכמים habetur, quam lectionem hic in vertendo secutus sum; cœterum verba ista: quando deportabimini

es, ac si diceret: ab illo tempore, quô inde egrediemini usque ad tempus, quô hic revertemini, ego sum vobiscum, omni (tempore,) quô exiveritis & redieritis. Eod. vers. 8. *Contemplaberis à vertice Amani*] Cum dispersos tuos congregavero, (tunc) contemplaberis & intelliges, quanam merces sit operis tui à principio *הַמִּטְוָה* i. e. fidelitatis, 63. quod *הַמִּטְוָה* i. e. credidisti mihi, dum me secuta es in deserto, 64. dumque profectiones tuæ & castrametationes factæ sunt juxta præceptum meum, & dum venisti ad verticem (montis) Schenie, 65. atque Hermon, quæ lustra fuerunt leonum, 66. Sichonis (scilicet) & Ogi; alia explicatio (verborum) de monte Amani, is est mons in termino Septentrionali terræ Israëlitiæ, cujus nomen est Aman quique linguâ Mischnæ (vocatur:) *טוֹרֵי אֲמָנוֹן* i. e. mons Amanon 67. & mons Hor, de quo dicitur: à mari magno definitore vobis montem Hor, 68. quando igitur exulum catervæ congregabuntur atque illuc pervenient, indeque contemplabuntur ac videbunt terminum terræ Israëlitiæ, & (sentientes) aërem regionis Israëlitiæ gaudebunt & laudes celebrabunt, idcirco (hic) dicitur: contemplaberis à vertice Amani. Vers. 9. *Rapuiſti † cor meum*] i. e. Traxisti cor meum ad te. Eod. vers. 9. *Unô ex oculis tuis*] Multæ sunt pulchritudines *** in te, & quamvis non nisi una ex illis in te esset, tamen te valde amarem, quanto magis propter omnes, 69. sic quoque (traxisti cor meum ad te) uno torqve ex collis tuis, 70. i. e. uno ex torquibus monilium ornamentorum tuorum, hæc sunt ornamenta præceptorum, quæ Israëlitis injuncta sunt; alia expositio (verborum:) uno *עֵנֶק* i. e. torqve, (nempè:) uno ex patribus tuis, is unus fuit singularis, nempe Abrahamus, qui vocatur *עֵנֶק* Anak, homo ille magnus inter Anakæos. 71. Vers. 10. *Quam pulchri sunt amores tui*] Ubicunque ostendisti mihi amorem, pulcher

bimini de Libano isto, mecum venietis, ab-
sunt hic in Hebræo à Msto 1.

63. Respicitur hac explicatione Raschianâ ad
nomen montis *טוֹרֵי אֲמָנוֹן*, de quo hic in textu sacro.

64. Sicuti Jerem. cap. 2. vers. 2. habetur.

65. Confer. Deuter. cap. 3. vers. 9. ibique
Raschi not.

66. Sicuti hoc versu 8. in textu sacro habetur.

67. Vel: Montanum Amanon, prout transtulit
Lightfoot. in Centur. Chorogr. c. 66. p. 120.
edit. Lips.

68. Prout Numer. c. 34. v. 7. habetur.

† Conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 53. b. &
fol. 88. b.

*** Juxta *דוגמת טוֹרֵי אֲמָנוֹן* i. e. formæ, seu simili-
tudines bonæ, abest in textu vox *דוגמת* à Msto

2. juxta quam lectionem hic esset sensus: mul-
tæ bonitates seu præstantiæ sunt in te; posita
autem est ibidem in margine dictio illa *דוגמת*.

69. Scilicet: pulchritudines, quæ in te sunt, hæc
enim ex præcedentibus sunt repetenda vel
subintelligenda, conf. hic tract. Talm. Je-
vammot, fol. 101. b. & Kidduschin, fol. 76. b.
it. Sanhedrin, fol. 36. b.

70. Sicuti paulò post eodem hoc v. 9. habetur.

71. Prout Josu. c. 14. v. 15. habetur, ubi alia,
quàm hic, habetur explicatio.

cher is fuit in oculis meis (nempe in) Gilgal, † Schilo, Nob ac Gibeon, ut & in domo Sanctuarii, atque hoc est, quod composuit Babeli 72. מְנוּחָה וְשֵׁנָה וְיַעֲוִרֵי־יָם (indicatur) locus, ubi נְתַוְעָרָה i. e. notam se fecit Majestas Divina Israëlitis. Eod. vers. 10. *Et odor unguentorum tuorum*] i. e. Nomen bonum. 74. Vers. 11. *Favum*] (Dictio נֶפֶת hîc significat) dulce. † Eod. vers. 11. *Stillant labia tua*] Sensus (sive explicationes) legis (Divinæ.) Eod. v. 11. *Et odor vestimentorum tuorum*] i. e. Præcepta honestatis (sive decoris,) quæ exercentur in vestimentis tuis, (uti sunt:) peniculamentum 75. hyacinthinum, vestes sacerdotales, prohibitio heterogeneorum. Vers. 12. *Hortus clausus*] Hoc dicitur de verecundia filiarum Israelitarum, quæ non sunt impudicæ 76. per scortationem. Eod. vers. 12. *Scaturigo clausa*] (Dictio גַּל) exponi poterit, quod significet fontem, veluti (accipitur in illo loco:) גִּלְלוֹת i. e. fontes (sive scaturigines) superiores, 77. poterit etiam exponi, quod significet januam estque lingua Syriaca, in Gemara (sic habetur:) claudite גַּלְי i. e. januam. 78. Vers. 13. *Propagines tue*] Terra arida vocatur בֵּית הַשְּׁלֵחִין, 79. quæ opus habet, ut jugiter irrigetur; ast ager in valle, qui non opus habet irrigatione, 80. præstantior est illâ (terrâ aridâ;) sed hîc laudatur arida, (ac si diceretur:) שְׁלֵחִיךָ i. e. agri tui aridi ecce illi pleni sunt omnis generis bonitate, tanquam pomarium malogranatorum;

† Verba ista: Gilgal, Schilo &c. usque ad: & odor unguentorum, absunt hic in Hebræo à Msto 2. posita autem sunt ibidem in margine ab alio quodam Rabbino.

72. Id est: Babylonicus, scil. poëta, de quo vide, quæ ad Exod. c. 26. v. 15. n. 55. notata sunt.

73. Id est: requies & cæteri (loci) notificationum i. e. conventuum seu congregationum, ubi Israëlita conveniebant, & ubi Deus notam faciebat Majestatem suam, sicuti mox à Commentatore nostro exponitur, conf. hic Gorion. l. 6. c. 82. p. m. 123. col. 1.

74. Conf. Eccles. cap. 7. v. 1. al. v. 3. ibique Raschi not.

† Vid. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 13. a.

75. Hebr. צִיצִית, de quo vide Buxt. Synag. Jud. c. 9. p. 160. & seqq.

76. Juxta Hebræum: quæ non disruptæ sunt;

(sed clausæ,) confer. hic præ aliis D. w agenfeil. Sot. pag. 241. it. tract. Talm. Joma, fol. 75. a.

77. Sicuti Josu. c. 15. v. 19. habetur.

78. Conf. Buxt. Lex. Chald. fol. 921. ac not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 64. a. princ.

79. Id est: locus sive ager siticulosus, vid. ejusd. Buxt. Lex. Chald. fol. 2412. respicitur hac explicatione ad vocem: שְׁלֵחִיךָ, quæ hic in textu sacro habetur, conf. tract. Talm. Nasir, fol. 3. a. & Bava batra, fol. 68. a. it. Nidda, fol. 19. b.

80. Sic cum Buxtorfio in Lex. Chald. fol. 333. שְׁלֵחִיךָ שְׁלֵחִיךָ שְׁלֵחִיךָ quæ verba hic apud Commentatorem nostrum habentur, vertere volui, conf. Deut. cap. 1. v. 27. ibique Raschi not. n. 154. ac not. in שְׁפָתַי חֲכָמִים h. loc. it. Judic. c. 1. v. 5. n. 9.

rum; dicitur autem * istud de parvis, qui sunt inter Israelitas, qui madent bonis operibus, veluti pomarium malogranatorum. Eod. vers. 13. *Cypri cum nardis*] Sunt istæ species aromatum. 81. Vers. 15. *Fons hortorum*] Hæc omnia referuntur ad (verba illa:) propagines tuæ &c. 82. ac laudantur illæ tanquam fons, qui irrigat eas; dicitur autem similitudo ista de immersionibus munditiei (gratiâ factis,) quibus filia Israëlita abluitur. Eod. vers. 15. *Quæ fluunt de Libano*] i. e. E loco puritatis (sive munditiei) absque ullo signo 83. turbationis (sive commixtionis) lutosæ. Vers. 16. *Surge Aquilo ac veni Austro*] Postquam mihi ** suavis est odor tuus ac decora sunt habitacula tua, ego ventis illis, Aquiloni *** & Austro, præcipio, ut perflect hortum tuum, quò bonus odor tuus latè spargatur; similitudo autem ista dicitur de exulibus (Israëlitis,) qui congregantur 84. & ex omnibus gentibus afferunt illi oblationem ad (urbem) Hierosolymam, & quando exstruetur (templum Hierosolymitanum,) erunt ibidem Israëlitæ congregati ad tempora statuta & ad festa solennia; Israëlitæ autem respondent: Eod. vers. 16. *Veniat dilectus meus* 85. *in hortum suum*] Si tui fueris, omnia ibidem erunt. 86.

CAP.

* Hæc verba: dicitur autem istud &c. usque ad: cypri cum nardis, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

81. Conf. quæ suprà ad Cantic. c. 1. v. 14. n. 53. & n. 54. notata sunt; cæterum post verba ista: *עץ נרדוס* i. e. cypri cum nardis (uti v. 13. h. c. habetur,) in Basileensi editione in margine reperitur additum *חצי הספר* i. e. dimidia pars libri quoad versus, cui & exemplar Amstelodamenense consentit; sed in Msto 2. verbis istis: *אני ישני* i. e. ego dormio (uti c. sequ. 5. v. 2. habetur,) præmittitur: *חצי הספר* i. e. dimidia pars libri, fortitan non quoad versus; sed quoad verba seu dictiones, numeret. qui velit, in Msto 1. antè verba ista: *אני ישני* spatium est relictum, nempe, ut puto, ad indicandum, quod hic dimidia pars sit libri confer. dict. c. seq. 5. v. 2.

Sign. ***

82. Vel: agri tui aridi, quæ verba v. præc. 17. h. cap. habentur.

83. Hebr. *סמך*, sic in editione *שפתי דכמי* ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, habetur; sed abest ista dictio à Bibliis Buxtorfianis, ut & ab utroque Msto.

** Verba ista: postquam mihi suavis &c. usque ad: similitudo autem ista, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

*** Vid. hic tract. Talm. Sevachim, fol 16. a. b.

84. Conf. quæ ad Esai. c. 43. v. 6. n. 6. notata sunt, it. not. ad Psalm. 50. v. 5. n. 5.

85. Confer. hic D. Wagenfeil. Contut. carmin. Lipmann. pag. 203.

86. Tu enim instar omnium es & qui te habet, omnia possidet.

CAP. V.

Vers. 1. *Veni in hortum meum*] Tempore dedicationis templi (Hierosolymitani.) Eod. vers. 1. *Decerpsi*] Collegi ; est autem† (verbum istud י כטלא אורה וסלו) linguæ Mischne (veluti in illa dicitur :) est etiam linguæ sacre (usitatum istud verbum , prout habetur in illo loco :) ווארוה i. e. & carpunt eam omnes viatores ; 2. dicitur autem istud de suffimento, nam singulare suffimentum obtulerunt principes 3. super altari exteriori, idque gratum fuit (Deo,) nec id amplius fuit frequentatum à posteris ac propterea (hic) dicitur : comedi favum meum cum melle meo, est aliquod mel, * quod in calamis crescit, veluti dicitur : ביערה i. e. in calamum (sive favum) mellis, 4. nam יערה ** (ibi) significat קנה i. e. calamum, veluti (Chaldaus interpretes verba illa :) & posuit eam בסוף i. e. in alga (transtulit :) & posuit eam ביערה i. e. in carecto ; 5. exprimunt autem istud mel ; lignum verò (sive cannum) abjiciunt ; ast ego (inquit Deus,) præ magno amore comedi יערי i. e. favum meum (nempè :) הקנה i. e. cannum simul cum melle, (nimirum gratum mihi fuit) illud, quod haud conveniebat, 6. simul cum eo, quod conveniebat, (nempè) suffimentum 7. voluntarium (habui gratum & acceptum,) sic quoque hircos pro peccato, quos obtulerunt principes ; 8. quamvis sacrificium pro peccato non offeratur, tanquam oblatio voluntaria, tamen ego eosdem (hircos) illo die gratos habui. Eod. vers. 1. *Bibi vinum meum*] Hæc sunt libamina.

† Verba ista : est autem &c. usque ad : ווארוה i. e. & carpunt, absunt in Hebræo à Msto 2.

1. Id est : veluti plenâ manu decerpe ac rejice ; locus hic adductus reperitur in tractatu Talmudico : Bava batra c. 5. quod incipit : המוכר את הספינה, prout in notis Raschianis editionis שפתי חכמי hic additum reperitur, eadem habentur in Raschi not. ad Psalm. 80, v. 13, ubi vid. n. 27.

2. Sicuti dict. Psalm. 80, v. 13. habetur, ubi vid. n. 26, confer. not. in שפתי חכמי h. loc. & Raschi not. ad Esai, c. 27, v. 11, n. 37.

3. De quo vide Numer. c. 7, v. 14. ibique not. n. 35. confer. & infra n. 7, h, v.

* Sive : dulce quid, nempè : saccarum, id enim hic nomine דבש i. e. mellis, intelligi puto, idque in calamis crescit.

4. Vide 1. Samuel. c. 14. v. 27. ibique notas n. 14. & n. 15.

** Hæc verba : nam יערה &c. usque ad : lignum vero (sive cannum) absunt in Hebræo à Msto 2.

5. Prout Exod, c. 2. v. 3. habetur.

6. Quomodo hoc sit intelligendum, vide paulo post à Commentatore nostro expositum.

7. Confer. quæ suprâ n. 3. h. v. 1. notata sunt.

8. Scil, habui gratos & acceptos, qua de re vide Numer. c. 7. v. 16.

Ddd ddd

mina. Eod. vers. 1. *Cum lacte meo*] Dulciora fuerunt ac nitidiora 9. lacte. Eod. v. 1. *Comedite amici*] In tabernaculo conventus (fuerunt amici isti) Aaron ejusque filii & in domo Sanctuarii (in templo scil. Hierosolymitano fuerunt amici isti) omnes sacerdotes. Eod. vers. 1. *Bibite & inebriabimini, dilecti*] Hi fuerunt Israëlitaë, qvi comederunt carnem sacrificiorum eucharisticorum, quæ ipsi offerebant ad dedicationem altaris. Vers. 2. *Ego *** dormio*] Quando tranquilla fui ac quieta in templo priori, animum amovi à cultu Divino, veluti dormiens & somnô sopita. Eod. vers. 2. *Et cor meum vigilat*] Istud (cor) est Sanctus ille Benedictus, sic explicatur in Pesikta. 10. Eod. vers. 2. *Et cor meum vigilat*] Sanctus ille Benedictus, qvi est rupes cordis mei ac portio mea, 11. vigilat, ut me custodiat mihiqve benefaciat. Eod. vers. 2. *Vox dilecti mei pulsavit*] i. e. (Deus) Divinam Majestatem quiescere facit super prophetas & per illos admonet manè surgendo ac mittendo. 12. Eod. vers. 2. *Aperi mihi*] Noli causam mihi præbere, ut memet à te separem. Eod. vers. 2. *Nam caput meum plenum est rore*] Res perinde est, ac si aliquis veniat noctu ac januam amici † sui pulset, dicens: propter amorem tui veni noctu, tempore roris aut pluviae; similitudo autem (verborum istorum :) nam caput meum oppletum est rore, (istud indicat,) quoniam ego plenus sum benevolentia ac beneplacito, Abrahami, 13. patris tui, opera mihi grata fuerunt, tanquam ros, & ecce ego venio ad te onustus benedictionibus & retributione mercedis pro operibus bonis, si ad me conversa fueris. Eod. vers. 2. *Capilli mei aspersioibus nocturnis*] Etiam in manu mea congregata sunt multa poenarum genera, ut puniam illum, qui me deserit atque contemnit, (dictio :) נחל significat i. e. quietem, (seu benevolentiam) רסיסי i. e. aspersiones nocturnæ (significant :) pluvias nocturnas, quoniam illæ sunt molestæ & defatigationem adferunt, רסיסי Chaldaicè, significat (Hebraicè :) רביבי i. e. imbres (sicuti in illo loco :) ויכרביבי i. e. & veluti imbres 14. super herbam, (Chaldaicè * translatus est :) ויכרסיסי i. e. & sicuti guttæ imbris

9. Nempè: libamina, verba ista aliter & quidem de Naziræis exponuntur in Thren. c. 4. v. 7. ubi vide Raschi notas.

*** Confer. quæ ad cap. præc. 4. vers. 13. num. 81. notata sunt.

10. De hoc libro confer. suprâ Cantic. cap. 2. v. 13. n. 32.

11. Sicuti Psalm 73. vers. 26. habetur.

12. Confer. Jerem. cap. 44. v. 4.

† Verba ista: & januam amici &c. usque ad:

tempore roris, absunt hic in Hebræo à Misto 2.

13. Qui fuit ראש המאמרים i. e. caput seu princeps credentium, prout ipse hic in notis שפתי שפתי vocatur, confer. epistol. ad Rom. cap. 4. vers. 11.

14. Prout Deuteron. cap. 32. v. 2. habetur.

* Hebr. מורג, sic in Misto 1. hic additum reperitur.

imbris ferotini, קווצין sunt conjunctiones 15. capillorum, qui simul conjuncti sunt & vocantur (Gallicè:) floccæils, 16. ac quoniam Scriptura (hic) utitur linguâ rosis & pluvie, ideò usurpat quoque sermonem capitis & cincinnorum, quia ros ac pluvia comprehendere solent capillos atque cincinnos, poterit etiam ** utrumque tam ros, quam aspersiones nocturnæ exponi in bonam partem, (nempe, ut denotetur) merces præceptorum levium. quæ facile perfici possunt veluti ros, ut & merces præceptorum gravium, quæ difficulter perfici possunt, veluti est molestia aspersorum nocturnarum. Vers. 3. *Exui tunicam meam*] (Ac si diceret:) *** jam dudum me aliis moribus assuefeci, non possum amplius ad te reverti, veluti dicitur (in illo loco:) & ex quo cessavimus adolere rebus cœlestibus &c. 17. nam mores isti eis (Judæis) placuerunt, ac sermo iste: exui tunicam meam, lavi pedes meos, convenit responsioni mulieris adulteræ, quæ marito suo non vult aperire januam, ac quoniam incepit S. Scriptura uti sermone isto: ego dormio, item: vox dilecti mei 18. pulsat, (ideò S. Scriptura) finit sermone responsionis, quæ convenit linguæ ejus, qui januam pulsat eo tempore, quo quis noctu dormiens cubat. Vers. 4. *Dilectus meus dimisit manum suam è foramine*] Quod est juxta ostium ac vidi manum ejus ac multitudo † viscerum meorum in me commota est, ut ad amorem ejus denuo reverterer atque ei (januam) aperirem. Vers. 5. *Surrexi ego ad aperiendum dilecto meo & manus mee stillarunt myrrham*] Ac si diceret: corde integro & animo cupidò (amavi illum,) tanquam (uxor,) quæ seipsam ornat, * ut à marito suo ametur propter bonum odorem. Eod. vers. 5. *Myrrha transeunte*] i. e. Odo- re 19. transeunte & sese undique extendente. Vers. 6. *Et dilectus meus discessit,*
Ddd ddd 2 tran-

15. Sive: connexiones, quo nomine hic intelliguntur: cincinni, German. Haarlocken/ Gallicè: floquets, uti mox num. sequ. 16.

16. Sic illud: פלוצין לש, prout hic habetur, ver- to, in Msto 1. legitur: פלוצין לש, in Msto 2. פלוצין לש, mendosè, ut puto, hodiè Galli dicunt: floquets, Ital. viluppidi capegli, confer. n. antec. 15. & Judic. c. 16. v. 13. n. 4. it. Raschi not. ad Jerem. c. 48. v. 9. n. 6. & ad Ezech. c. 8. v. 3.

** Verba ista: poterit etiam utrumque &c. usque ad: exui tunicam (v. 3. h. c.) absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

*** Hæc verba: ac si diceret &c. usque ad: exui tunicam meam, lavi pedes meos, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

17. Sicuti Jerem. c. 44. v. 18. habetur.

18. Uti versu antec. 2. h. cap. habetur.

† Hebr. ונהפכו עלי המון מעי, in utroque Msto ita legitur: ונהפכו עלי והמו מעי וג' i. e. & commota sunt in me atque perstreperunt viscera mea &c. quæ lectio textui sacro convenientior videtur.

* Hebr. כמקשטת עצמה, in Msto 1. postea adduntur ista: לשוב לארבתו ולפתוח לו i. e. ut revertatur ad amorem ejus eique aperiat.

19. Hebr. רוח, sic in utroque Msto, ut & in editione שפתי חכמי hic habetur, quam etiam lectionem in vertendo secutus sum; in Bibliis Buxtorf. ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quò usus sum, legitur: רוח i. e. spiritus sive ventus.

transiit] i. e. Absconditus fuit & semet à me occultavit ; (accipitur autem hîc verbum חמק) veluti (in illo loco :) חמוקי i. e. occultationes ²⁰. femorum tuorum, quia femur in occulto est, sic quoque (accipitur in illo loco :) quousque תתחמקי i. e. abscondes & occultabis te? ²¹. propter pudorem, quia contrà me prævaticata es. Eod. vers. 6. *Anima mea egressa est, & dum ipse loquebatur*] Ac dicebat: non veniam in domum tuam, quoniam ab initio nolui- sti (mihi **) aperire. Eod. vers. 6. & vers. 7. *Quæsiui eum &c. invenerunt me custodes, qui circumeunt in urbe*] Quique apprehendunt fures, noctu grassantes. Eod. vers. 7. *Percusserunt me, vulnerarunt me*] Percusserunt me plagâ, omnis (dictio :) פצע significat plagam (sive percussione,) quæ fit armis eaque (dici- tur) linguâ vernaculâ : navreure. ²². Eod. vers. 7. *Carbasum meum*] (Di- ctio רריר significat) ornamentum, המרורר *** i. e. quod sese extendit & ex- pandit super me, sic tota ista res dicitur de muliere juvencula, quæ luget ob ma- ritum juventutis suæ eumque quærit, atque hæc est similitudo : ²³. dilectus meus demisit manum suam è foramine, ²⁴. quando dixi: lavi pedes meos, ²⁵. nec ti- bi aperiam nec à cultu idololatræ, quem elegi, revertar. Vers. 4. *Demisit manum suam*] Et ostendit ultionem suam tempore (regis) Achasi & induxit contrà illum copias regis Syriæ, eumque percusserunt & ab illo ingentem captivo- rum numerum abduxerunt &c. & interfecit Pekach, filius Remaliæ, ex Judæis centum ac viginti millia (virorum) uno die. ²⁶. Eod. vers. 4. *Et viscera mea commota sunt in me*] Venit Hiskias, filius ejus, & conversus est toto corde suo, ut quæreret Deum, atque omnes istius (regis) generationes erant perfectæ, non sur- rexit

²⁰. Sic juxtà mentem Commentatoris nostri vertere volui, quod infrà Cantic. c. 7. v. 1. al. v. 4. habetur; alii vertunt: ambitus, cir- cumductus, nonnulli: vertebrae.

²¹. Prout Jerem. c. 31. v. 22. habetur, ubi vide Raschi notas.

† Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 88. b.

** Hebr. ל, sic in utroque Msto hic additum reperitur.

²². Sic reddo: נור'ריא, vel: נבר'ריא, nam ita legendum. puto pro נודור'ריא, uti in nostro exemplari Hebræo habetur; in Bibliis Bux- torf, ut & in editione שפתי חכמי legitur נברור'ריא per Beth loco Van, in Msto 1. bene legitur: נבר'ריא i. e. navreure, in Msto 2. נפר'ריא, res eadem est,

*** Istud המרורר & sequentia, usque ad: atque hæc est similitudo, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

²³. Vel potius: ἀπόδοσις similitudinis sive com- parationis, prout hic & in sequentibus à Commentatore nostro fusius exponitur us- que ad verba: custodes murorum, de quibus vide infrà n. 39 h. v. 7 confer. & v. 15. h. c. n. 66. ac c. seqv. 7. v. 5. n. 33.

²⁴. Sicuti versu 4. h. c. habetur, qui ut & se- quentes usque ad hunc versum 7. juxtà sen- sum allegoricum à Commentatore nostro exponuntur.

²⁵. Prout suprà versu 3. h. c. habetur.

²⁶. Uti 2. Paralipom. c. 8. v. 5. & 6. habetur.

rexit in Israël generatio, quæ eis similis fuit, veluti exponitur in Chelek: 27. pervestigârunt à Dan usque ad Beer Schabah nec invenerunt populum terræ 28. à Gebbath 29. usque ad Antiochiam, nec virum aut foeminam deprehenderunt, qui non operam darent constitutionibus (legis Divinæ & traditionibus) de immunditie & munditie, atque hoc est: & manus ejus stillaverunt myrrham &c. 30. etiam de Josia dicitur: † & similis ei non extitit ante illum rex, 31. nam viderat ipse pœnam, quæ venerat super Menassen & Ammonem, ut ita impletum fuerit (in eis, quod hîc scriptum est:) misit manum suam è foramine, & viscera mea commota sunt. Vers. 6. *Aperui dilecto meo; sed dilectus meus discesserat, abierat*] Non irritum fecit (Deus) decretum suum, dicitur enim de Hiskia: ecce dies venient & auferet (rex Babylonæ) omnia, quæ sunt in domo tua &c. 32. & è filiis tuis, quos generabis, hi fuerunt Daniel, Chananja, Mischaël & Asarjah, 33. de Josia quoque (dictum fuit) per Chuldam, prophetissam: ecce ego adducam malum contrà locum istum ac contrà habitatores &c. 34. ac dicit (S. Scriptura:) similis ei non fuit antè illum rex &c. sed non est reversus Dominus à furore iræ suæ magno, quò iratus est contra Judam propter omnia irritamenta, quibus irritaverat eum Menasses * ac dixit Dominus: etiam Jehudam amovebo à facie mea, sicuti amovi Israëlitas & spernam civitatem hanc. 35. Eod. vers. 6. *Anima mea egressa est, dum ipse loquebatur*] Egressa est è me (anima mea,) dum ille istud 36. loquebatur. Eod. vers. 6. *Quæsi eum; sed non inveni eum*] Quòd si dixeris: nonne Jeremias stabat ac vaticinabatur tempore Jehojakim atque Zedekia, (dicens:) revertimini ad me & ego revertar ad vos? 37. non (quidem ille istud dixit,) ut irritum faceret (Deus) decretum suum; sed,

Ddd ddd 3 ut

27. Hebr. חלק, est istud caput undecimum tractatus Talmudici: Sanhedrin, confer. de illo Raschi not. ad Levit. c. 26. v. 35. & ad Numer. c. 24. v. 6. & c. 31. v. 16.

28. Ut locus iste rectius intelligatur, sciendum est, quòd הארץ i. e. populus terræ Rabbi- nis dicantur homines indocti, rudes & magistrorum subtilis sapientiæ expertes, qua de re vide plura apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 518. n. 2.

29. De hac urbe conf. supra Cantic. c. 1. v. 16. ibique not. n. 70.

30. Prout v. 5. h. c. habetur.

† Verba ista: etiam de Josia &c. usque ad: invenerunt me custodes, (infra y. 7. h. c.) ab-

sunt in Hebræo à Msto 2.

31. Sicuti 2. Reg. c. 23. v. 25. habetur.

32. Prout 2. Reg. c. 20. v. 17. & 18. & Esai. c. 39. v. 6. habetur.

33. De quibus vide Daniel. c. 1. v. 6. confer. & not. ad Ps. 64. v. 2. n. 2.

34. Sicuti 2. Reg. c. 22. v. 16. habetur.

* Hebr. מנשה, in Msto 1. postea additur: יואסף i. e. & Ephraim.

35. Vide 2. Reg. c. 23. v. 25. 26. & 27.

36. Videlicet: tam durum decretum contrà Jehudam & urbem Hierosolymam, confer. hic D. Wagenfeil. Sot. p. 957. n. 4.

37. Prout Malach, c. 3. v. 6. al. 7. habetur.

ut leviolem redderet poenam & ut regnum eorum (Israëlitarum) stabiliret, quando illi ab exilio reversuri essent, quod eos plantaret sine evulsione illosque ædificaret absque destructione. Vers. 7. *Invenerunt me custodes*] (Nempè) Nebucadnezar ejusque copiae. Eod. vers. 7. *Qui circummeunt in urbe*] Ut vindictam Dei caperent. 38. Eod. vers. 7. *Abstulerunt carbasum meum*] (Videlicet) domum. Sanctuarii. Eod. vers. 7. *Custodes murorum*] Etiam angeli 39. ministratorii 40. qui muros ejus 4. custodiverant, veluti dicitur: super muros tuos, ô Jerusalem &c. 42. illi succenderunt in eo 43. ignem, sicuti dicitur: è sublimi immisit ignem &c. 41. Vers. 8. *Adjuro vos*] O populi, viri Nebucadnezaris, qui vidistis Chananjam, Mischaëlem & Asarjam, quod illi semetipsos obtulerint fornaci ignis, ac Daniele, (qui conjectus fuit) in foveam leonum propter studium precum, (vosque adjuro, qui vidistis) generationem Mardochai tempore Hamanis. Eod. vers. 8. *Si inveneritis dilectum meum*] Tempore futuro, in die judicii, quando à vobis requiretur, ut contra ** me testimonium feratis, veluti dicitur: producant testes suos, ut justificentur. 45. Eod. vers. 8. *Quid iudicabitis ei?*] Ut testemini de me, quod propter illius amorem ægra fuerim castigationibus duris, quas inter vos (ô gentes, pertuli,) veniat Nebucadnezar & testimonium dicat, *** veniat Eliphas † & Zophar omnesque prophetae gentium & testentur de me, quod servaverim legem (Divinam.) Vers. 9. *Quid (est) dilectus tuus præ (alio) dilecto?*] Sic interrogarunt * populi Israëlitas: quidnam est Deus vester præ omnibus aliis Diis, quod vos adeò comburimini ac suspendiò necamini propter illum? Eod. vers. 9. *Quod ita nos adjurasti*] Ut

ei

38. Nempe, ut ultionem Dei, quâ ille Israëlitas punire decreverat, exequerentur.

39. Hic fit continuatio expositionis textus Hebraici juxta seriem verborum & versuum, vide supra n. 23. h. v. 7.

40. Hebr. מלאכי השרה, in epistola ad Hebræos c. 1. v. 14. vocantur πνεύματα λειτουργικά, spiritus ministratorii, confer. Buxt. Lex. Chald. fol. 2534.

41. Videlicet: domus Sanctuarii sive templi Hierosolymitani, de quo paulò antè, posset etiam istud de ipsa urbe Hierosolyma intelligere, conf. n. seq. 43.

42. Sicuti Esai. c. 61. v. 6. al. 8. habetur.

43. Nempe: in templo Hierosolymitano vel in urbe Hierosolymitana, conf. paulò ante n.

41. h. v. 7.

44. Prout Thren. c. 1, v. 13. habetur.

** Vel: de me, Hebr. עלי, sermo autem hic est de cœtu Israëlitico, de quo, vel contra quem, testes vocantur gentes, prout ex sequentibus patet.

45. Sicuti Esai. c. 43. v. 9. al. c. 42. v. 34. habetur, ubi vide sis Raschi notas.

*** Hebr. ויעיד, in Msto utroque postea adduntur ista: ויעיד דורש ויעיד i. e. veniat Darius & testetur.

† Hebr. אליפז, in Msto 1. postea additur: והימני i. e. Themanites, & post: וזופר i. e. Zophar ibidem ponitur: והנעמתי i. e. Nahamathites.

* Hebr. הו שואליך, in Msto 2. legitur: וישאלך i. e. interrogabunt.

ei testimonium feramus de amore tuo. Vers. 10. *Dilectus meus est candidus*] (Dictio ista: צהר significat) לבן i. e. album, veluti (accipitur in illo loco:) צהר i. e. candidiores erant lacte. 46. Eod. v. 10. *Et rubicundus vexillarius è myriade*] Explicabo prius** rem omnem juxta sensum ejus literalem, (similitudo autem hinc instituitur) per laudationem pulchritudinis juvenis, quando ille candidus est ejusque vultus rubicundus. Eod. v. 10. *Vexillarius è myriade*] Vexillatus est inter copias multas, multæ sunt illius copiae, myriades multæ vocantur רבב, nam dicitur: רבבה i. e. copiosam, veluti germen agri, dedi te. 47. Vers. 11. *Caput ejus*] Splendet tanquam aurum insigne, כתם significat peculium regum, quod illi in gazophylacio suo reponunt, sic quoque (accipitur in illo loco:) mutatum est כתם i. e. aurum præstantissimum, 48. sic (alio in loco:) ולכתם i. e. & auro insigni dixi: spes mea es; 49. ita quoque (sumitur in illo loco:) & ornamentum כתם i. e. auri insignis. 50. Eod. vers. 11. *Capilli ejus crispi sunt*] (Vox תלתליים significat תלויים, linguâ vernaculâ: pende-
lois. 52. Eod. vers. 11. *Nigri, veluti est corvus*] Hæc omnia decora sunt in juvene. Vers. 12. *Oculi ejus sunt instar columbarum juxta alveos aquarum*] i. e. Oculi ejus pulchri sunt, sicuti oculi columbarum juxta alveos aquarum, alvei aquarum grati sunt aspectu & juvenes eò vadunt, ut natent, atque ita laudat poëta noster 53. oculos dilecti mei, quando ipse contemplatur alveos aquarum, similes sunt illi pulchritudini oculorum columbinorum. Eod. vers. 12. *Loti*] (Nempè:) oculi dilecti mei in lacte. Eod. vers. 12. *Qui sedent in plenitudine*] Id omne*** significat decorem, quando (oculi) non prominent ma-
gis,

46. Prout Thren. c. 4. v. 7. habetur, confer. 1. Sam. c. 10. v. 2. ibique Raschi not.

** Verba ista: explicabo prius rem omnem juxta sensum ejus literalem, absunt hic in Hebræo ab utroque Msto.

† Confer. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 16. a.

47. Sicuti Ezechiel. cap. 16. v. 7. habetur.

48. Vel: thesaurus præstantissimus, juxta mentem Commentatoris nostri, vide Thren. cap. 4. vers. 1. ibique Raschi not. n. 4. 1

49. Prout Hiob. cap. 31. vers. 4. habetur.

50. Vide Proverb. cap. 25. vers. 12. ibique not. num. 22. locus iste hinc ex Prov. c. 25. v. 2. adductus, abest in Hebræo à Msto 2.

51. Hebr. תלתליים à radice: תלל, unde est תל, vide Michlol Jophi h. loc. Commentator no-

ster deducit hic à תלה i. e. suspendit, vide infra Cantic. c. 7. vers. 8. num. 58. confer. hic tract. Talm. Eruvin, fol. 21. b. & Chagiga, fol. 14. a. it. Cholin, fol. 63. a.

52. Sic reddo פנדלוש, prout in Bibliis Buxtorf. habetur, in editione שפתי תבנית, ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, legitur פנדלוש per duplex Jod, i. e. Pendeleis, in Msto 1. benè legitur: פנדלוש, pendelos, Latine: pendula; in Msto 2. habetur: פנדלוש penlos, omiffa literâ Daleth.

53. Sive: is, qui canticum istud composuit, Hebr. המשורר, de quæ voce confer. 1. Paralipom. cap. 6. v. 33.

*** Verba ista: id omne &c. usque ad: juxta similitudinem, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

gis, quàm convenit, nec nimis depressi sunt; sed sedent in plenitudine fossulæ 54. suæ, prout eis convenit, 55. juxtâ similitudinem ista (dictio מלאה) significat rem omnem, quæ facta est, ut impleat fossam, quæ ei præparata est, ut ibidem sedeat, veluti (dicitur:) lapides מילואי id est, impletionum, 56. item (alio in loco:) & implebis in eo מלואת i. e. impletionem lapidis. 57. Vers. 13. *Genæ ejus sunt tanquam areola aromatis*] Ubi in illa ipsa areola sunt plantæ adultæ 58. unguentorum. Eod. vers. 13. *Plantæ adultæ unguentorum*] i. e. Crescentes plantulæ 59. aromatum, quæ miscentur (vel præparantur) opera pigmentarii. Vers. 14. *Orbes aurei*] Tanquàm rotæ aureæ. Eod. vers. 14. *Pleni Tharsis*] Omnis dictio, quâ indicatur sedes lapidis pretiosi in auro, dicitur: מלאה i. e. impletio. 60. Eod. vers. 14. *Nitor*] (Dictio עשׂו hîc) significationem habet (eandem, quæ reperitur in illo loco:) pingues sunt, עשׂו i. e. nitidi sunt, 61. congregatio † densitatis vocatur עשׂו, lingvâ vernaculâ: masse. 62. Eod. vers. 14. *Eboris*] Ex ossibus elephantis. Eod. vers. 14. *Testi sapphiris*] i. e. Ornati * & ordinati sapphiris, (verbum מעולפת) significat, (sicuti in illo loco:) ותתעלה 63. quod Chaldaus

54. Tanquam gemmæ insitivæ in annulorum palis, uti Junius ac Tremellius in notis ad hunc locum exposuerunt, de voce גומא quæ hic habetur, confer. R. Salom. not. ad Exod. c. 28. v. 17. & v. 20. it. infra vers. 14. h. cap. n. 60. it. Eccles. c. 12. v. 6. n. 28.

55. Sic Hebræa ista: שלחם הענין hic interpretor, post hæc verba in notis Raschianis editionis שפתי חכמי ista sunt addita & uncinulis inclusa: לפי הגומא, i. e. alius codex (habet:) oculus juxtâ fossulam, vel pro ratione fossulæ, conveniens fossulæ, sic etiam legitur in Msto 1.

56. Vide Exod. cap. 25. vers. 7. ibique Raschi not. confer. & vers. 14. h. cap. num. 60.

57. Sicuti Exod. cap. 28. v. 17. habetur.

58. Vel: crescentes plantulæ sive flores, sic nonnulli מגדלות exponunt, quibus etiam Michlol Jophi hic consentit, ubi scribitur, quod dictio illa significet שיגדלו בבשמים i. e. flores, qui in aromatibus crescunt, confer. num. seqv. 59. & not. in שפתי חכמי h. loc. it. tract. Talm. Schabbat fol. 30. b. & fol. 88. b. & Eruvin, fol. 54. a. it. Pesachim, fol.

117. a.

59. Sic גידולי hic interpretor, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 391. confer. & num. antec. 58.

60. Sive: plenitudo, confer. quæ suprà ad vers. 12. h. cap. num. 54. & n. 56. notata sunt.

61. Prout Jerem. cap. 5. vers. 28. habetur, ubi vid. not. n. 28.

† Hebr. עב קבוץ, in Msto 1. legitur רב i. e. congregatio multa; abest autem istud ut & sequens expositio Gallica à Msto 2.

62. Sic reddo hic משישׂאה, uti in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, habetur; in Bibliis Buxtorf. ut & in editione שפתי חכמי legitur: משישׂאה, voces peregrini idiomatis in Rabbiorum scriptis plerumque sunt corruptæ, prout alibi à me notatum est; in Msto 1. benè legitur משישׂאה i. e. masse.

* Verba ista: ornati & ordinati &c. usque ad: crura ejus (v. 15. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.

63. Id est: & ornavit se, sicuti Commentator noster hic explicat id, quod Genes. c. 38. v.

dæus transtulit: וְנִתְקַנָּה i. e. & ornavit se. Vers. 15. *Crura ejus sunt colum-
næ marmoreæ, fundata super bases auri purissimi*] Columnæ ** שֵׁשׁ (hic sunt) co-
lumnæ שֵׁשׁ i. e. marmoris, cujus simile habetur in volumine Esther, (ubi le-
gitur:) ad annulos argenteos atque columnas שֵׁשׁ i. e. marmoris. 64. Eod.
vers. 15. *Aspectus ejus*] Excelsus est, tanquam cedri Libanon. 65. Eod. vers.
15. *Electus, ut cedri*] i. e. Electus est inter filios, tanquam cedrus (electa est
***) inter cœteras arbores. Vers. 16. *Palatum ejus dulcissimum est*] i. e. Ver-
ba ejus sunt suavia. Eod. vers. 16. *Hic est dilectus meus*] Hæc est forma (si-
ve species) dilecti mei, atque ista est figura amici mei & propter hæc omnia ego
sum ægra præ amore ejus; comparatio 66. autem ejus respectu Dei hæc est:
Vers. 10. *Dilectus meus candidus est*] i. e. Albus, ut dealbet iniquitates meas,
67. candidus & albus, quando ipse apparuit in (monte) Sinai, visus fuit tanquam
senex, 68. docens responsiones cum doctrina conjunctas, 69. sic etiam, cum ipse
federet ad judicandum, vestis ejus erat alba tanquam nix & pili capitis ejus, ut
lana munda. 70. Eod. vers. 10. *Et rubicundus*] Ut puniat eos, qui ipsum
odio habent, veluti dicitur: cur rubidus es vestibus tuis? 71. Eod. vers. 10.
Vexillarius è myriade] i. e. Multi exercitus 72. circumdant illum. Vers. 11.
Caput ejus est aurum insigne] Initium 73. verborum (sive præceptorum) ejus il-
lustravit eum, tanquam aurum insigne, & sic illa (S. Scriptura) dicit: janua-
(sive initium) verborum tuorum illuminat, 74. incepit (enim Deus decem præ-
cepta

14. habetur; alii exponunt: texit se, sic ipse
R. Salomo ibidem etiam in notis suis expo-
suit.
- ** Hæc verba: columnæ שֵׁשׁ &c. usque ad: a-
spectus ejus, absunt hic ab utroque Msto.
64. Sicuti Esther. cap. 1. vers. 6. habetur.
65. Prout hoc versu 15. habetur, ubi explicatio-
nis gratiâ à Commentatore nostro nonnulla
sunt adjecta.
- *** Hebr. רַב־בָּחַר, sic in Msto 1. hic additum re-
peritur.
66. Similitudo vel ἀπὸμοσισ similitudinis ac com-
parationis; incipit autem ista ἀπὸμοσισ à versu
10. hujus capitis & continuatur usque ad il-
lius finem, confer. suprâ vers. 7. h. cap. n. 23.
67. Vel: peccata mea, confer. Esai. cap. 1.
vers. 18. ibique Raschi not. it. not. ad 1. Sa-
muel. c. 10. v. 2. Sign, *
68. Vide Raschi notas ad Exod. cap. 20, vers. 1.
num. 8.
69. Sic vocem הוֹרָאָה hic interpretor, de cujus
significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol.
984.
70. Sicuti Dan. c. 7. v. 9. habetur.
71. Prout Esai. c. 63. v. 2. habetur.
72. Conf. quæ ad Deut. c. 33. v. 2. n. 14. & n. 15.
notata sunt.
73. Respicitur hac explicatione ad dictionem
שָׂרָא, quod tam caput significat, quam ini-
tium.
74. Vide Ps. 119. v. 130. ibique Raschi notas, n.
87. locus iste hic ex Psalm. 119. v. 130. addu-
ctus abest in Hebræo à Msto 1.

cepta hisce verbis:) ego sum Dominus, Deus tuus &c. 75. ostendit eis (Israëlitis Deus) ab initio, quòd jus regni sibi competat in illos, ac postea decreta (seu praecepta) sua eis proposuit. 76. Eod. vers. 11. *Capilli ejus crispi sunt*] Super unumquemque apicem (literarum) multi sunt acervi 77. interpretationum. 78. Eod. vers. 11. *Nigri, veluti est corvus*] Quia coràm illo† (Deo) scriptus fuit ignis niger super igne albo; 79. alia * explicatio (verborum istorum:) capilli ejus sunt crispi, (nempè) cum appareret (Deus) apud mare (rubrum,) visus est ipse veluti juvenis, qui se fortiter in bello gerit. 80. Vers. 12. *Oculi ejus sunt tanquàm columbarum juxtà alveos aquarum*] Tanquàm columbæ, ** quarum oculi speculantur ad fenestras suas; 81. sic oculi ejus (Dei directi sunt) ad Synagogas & Scholas, quoniam ibi egressiones 82. sunt legis (Divinae,) quæ aquis comparantur. Eod. vers. 12. *Loti in lacte*] Quando illi (oculi eorum, qui in Synedriis sedent,) accuratè considerant judicium (sive causam in judicium deductam, tunc) illi declarant jus juxtà veritatem suam, ut justificent justum, eique jus suum tribuant & ut condemnent improbum eumque secundùm improbitatem suam puniant. Eod. vers. 12. *Qui sedent in plenitudine*] i. e. In plenitudine mundi, qui (oculi *** ejus) peragrant universam terram 83. ac vident bonos malosque; alia † expositio: (per oculos istos intelliguntur) discipuli sapientum, 84. quos Deus

75. Sicuti Exod. c. 20. v. 2. habetur, conf. not. ad dict. Ps. 119. v. 130. n. 88.

76. Idem notavit Commentator noster ad Ps. 119. v. 130. ubi vid. n. 91.

77. Sic חילי חילי cum Buxt. in Lex. Chald. fol. 2004. hic interpretor; respicitur autem hac explicatione ad vocem חלהלי, quæ hic in textu sacro habetur.

78. Sive: explicationum, constitutionum, Hebr. הלכות, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. dict. fol. 2004. ubi integer locus ex Menachot fol. 29. 2. adducitur, conf. & D. Wagens. Sot. p. 415. qui figuram literarum, apicibus notatarum, adjecit. Verba ista: quia coràm illo &c. usque ad: cum appareret (Deus,) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

79. Nimirum, juxtà Rabbiorum expositionem Lex Divina scripta fuit igne nigro super igne albo, conf. Deut. c. 33. v. 2. ubi Commentator noster eadem ferè, quæ hic, notavit; unde etiam lux quædam huic loco accedet.

* Alia ista explicatio usque ad: oculi ejus sunt, (v. 12. h. c.) abest hic in Hebræo à Msto 2.

80. Vide Raschi notas ad Exod. c. 15. v. 3. & ad Exod. c. 20. v. 2.

** Verba ista: tanquàm columbæ &c. usque ad: discipuli sapientum, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

81. Sive: ad foramina sua, ubi illæ nidulantur, Hebr. ארבותיהם, conf. Esai. c. 60. v. 8.

82. Exitus, effluxiones, Hebr. מוצאי, sensus est, quòd ex Synagogis ac Scholis emanent & egrediantur expositiones legis, conf. infra n. 85. h. v.

*** Scil. Dei, Hebr. יי, sic in Msto 2. hic additum reperitur.

83. Sicuti Zachar. c. 4. v. 10. habetur.

† Alia ista expositio usque ad: genæ ejus, (v. 13. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 2.

84. Hebr. תלמידי חכמה, sic dicebantur non tantum, qui discipuli erant sapientum ac sapientiæ studiosi; sed etiam, qui ipsi jam sapientum

Deus constituit tanquàm oculos, ut illustrent mundum, sicuti oculi illuminant hominem, quemadmodum columbæ, quæ vagantur de vepreto ad vepretum, ut alimentum suum quærant; ita isti (sapientum discipuli) eunt ex schola aliqujus sapientis ad scholam alterius sapientis, ut quærant sensus (sive rationes) legis. Eod. vers. 12. *Juxtà alveos aquarum*] i. e. Apud scholas, quæ sunt egressiones 85. aquarum legis. Eod. vers. 12. *Loti in lacte*] Quoniam vocavit eos (discipulos sapientum) oculos, & (dictio) עֵינַי est generis fœminini, ideò dicitur לַחֲמֵי עֵינַי genere fœminino, isti (sapientum discipuli) se faciunt nitidos in lacte legis ejusque occulta & abscondita declarant. Eod. vers. 12. *Qui sedent in plenitudine*] i. e. Qui verba collocant juxtà modos suos; 86. alia explicatio (istius loci, nempe:) עֵינַי (hîc idem significat, ac) עֵינַי i. e. res ejus (nimirum:) sectiones legis & constitutiones atque repetitiones legis sunt, tanquàm columbæ, quæ incessu suo pulchræ sunt, juxtà alveos aquarum (nempe) in Scholis, loti in lacte i. e. qui nitidi sunt facti in lacte, sicuti (jam suprâ) exposui. Vers. 13. *Genæ ejus*] (Videlicet) verba (sive præcepta prolata in) monte Sinai, nam (Deus) ostendit eis (Israëlitis) vultum benignum atque hilarem. * Eod. vers. 13. *Labia ejus sunt rosæ*] (Nimirum intelliguntur hîc) verba prolata in tabernaculo conventûs, quæ sunt ad beneplacitum & ad expiationem, ut & ad bonum odorem, (videlicet) lex sacrificii pro peccato & oblatio pro reatu ac mincha atque holocaustum & sacrificia eucharistica. Vers. 14. *Manus ejus*] i. e. Tabulæ (legis,) quas (Deus) dedit dextrâ suâ, quæ fuerunt opus manuum ejus. Eod. vers. 14. *Orbes (vel circuli) aurei*] Hæc sunt verba (sive decem præcepta,) de quibus dicitur, 87. quòd illa magis desiderata sint, quàm aurum 88. & quidem aurum multum purissimum, dixit R. Jehoschua, filius Nehemiæ, opus miraculosum fuerunt (tabulæ legis, nam) ex adamante 89. confectæ erant &

Eee eee 2

quidem

entum nomen consecuti erant, ac modestiæ causa & ad vitandam arrogantiam discipulos se sapientum vocabant, vide Buxtorf. Abbreviat. ח'ח & Ejusd. Lexic. Chald. fol. 114⁶. confer. infrâ c. 7. v. 1. n. 1.

85. Confer. quæ suprâ n. 82. h. v. 12. notata sunt.

86. In Bibliis Buxtorfianis hic additur ista abbreviatura ע'ק quam hic exponere possis עד i. e. huc usque; sed abest hæc abbreviatura ab editione שפתי חכמי, ut & ab exemplari Amstel. Hebræo, quò usus sum, ac videtur

superflua esse.

* Hebr. פניו מסביר, confer. not. ad Proverb. c. 16. v. 15. n. 13.

87. Hebr. שפתי חכמי, sic in editione שפתי חכמי ut & in exemplari Hebræo, quo usus sum, hic habetur, quam etiam lectionem in vertendo secutus sum; sed in Bibliis Buxtorfianis verbum נאמר hic deest.

88. Sicuti Psalm. 19. v. 11. habetur.

89. Hebr. סנפירינן, de cujus vocis significatione vide Buxtorf. Lex. Chald. fol. 1504. & seq.

quidem convolutæ; 90. alia ** explicatio (verborum istorum: גלילי זהב i. e. circuli aurei, qui sic vocantur,) quia (decem præcepta) מגלגלור i. e. devolvunt 91. bonitatem (sive felicitatem) ad mundum. *** Eod. v. 14. *Oppleri Tharsis*] Nam decem verbis (sive præceptis) continentur sexcenta ac tredecim præcepta. 92. Eod. vers. 14. *Viscera ejus sunt nitor eboris*] Hæc est lex Sacerdotum, 93. quæ constituta est in medio Pentateuchi (Mosis,) non secus, ac viscera, quæ in medio corporis sunt collocata. Eod. vers. 14. *Nitor eboris, tecti sapphiris*] Conspicitur (lex Mosaica) lævis, veluti nitor eboris, estque illa multis subtilitatibus 94. ordinata, (videlicet:) argumentis à pari deductis, 95. item structurâ principali, 96. & argumentis à levi ad grave. 97. Vers. 15. *Fundata super bases auri purissimi*] Dixit R. Eleazar † Hacapher: columna habet coronamentum suprâ & basin infrâ, dixit * R. Schemuel, filius Geræ: Sectiones, ** quæ sunt in lege, habent coronamentum suprâ & basin infrâ atque fulcra antè & post se, veluti sunt sectiones anni septimi ac Jubilæi, 98. (hasce sectiones sequitur postea:) & si vendideritis rem venalem, 99. ut tibi indicetur, quàm detrimentosus

90. Sic גלגלין hic interpretor, respicitur autem hac expositione ad vocem גלילי i. e. orbes, quæ hic in textu sacro habetur, confer. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 63. a. med. & n. seq. 91.

** Alia ista explicatio, usque ad: *oppleri Tharsis*, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

91. Confer. quæ n. præced. 90. hac de re notata sunt.

*** Hebr. ליהלל in Msto 1. pro eo legitur: לישראל i. e. ad Israëlitas.

92. Vel decem præcepta sunt summa 613. præceptorum, Judæi totam legem Mosis in sexcenta ac tredecim præcepta, tam affirmativa, quàm negativa, diviserunt; affirmativa sunt ducenta, quadraginta octo, juxtâ numerum membrorum corporis humani, tot enim Rabbinii membra corporis esse affirmant; præcepta negativa sunt trecenta sexaginta quinque juxtâ numerum dierum anni Solaris, vide Buxtorf. Synag. jud. c. 3. p. 39. confer. & Ruth c. 1. v. 16. n. 35.

93. Sic Rabbinis vocatur liber tertius legis Mosaicae sive Leviticus.

94. Accuratis disquisitionibus & subtilibus expositionibus, Hebr. דקדוקים, de quibus mox Commentator noster hic agit.

95. Hebr. גמרא שמה, de quibus confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 419.

96. Sive: locutione generali unius versus Biblici, quæ etiam de aliis speciebus accipienda est, Hebr. כגון, exempla ejus vide apud eundem Buxtorf. in Lex. Chald. fol. 318.

97. Sive: à minori ad majus ac vice versa, Hebr. קלים וחמורים, cæterum de tredecim modis explicandi legem ex sententia R. Ismaëlis vide librum Prec. Jud. part. 1. pag. 10. confer. & Buxtorf. Lex. Talm. fol. 1042.

† Verba ista: dixit R. Eleazar &c. usque ad: aspectus ejus est, sicuti Libanon, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

* Hæc verba: R. Schemuel &c. usque ad: atque fulcra antè & post se, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

** Confer. not. ad Psalm. 111. v. 8. n. 6.

98. Vide Levit. c. 25. v. 4. & v. 10.

99. Prout Levit. dict. c. 25. v. 14. habetur.

tosus sit pulvis 100. anni septimi, sicuti habetur in tractatu Talmudico: Erachin 101. & Succa, 102. & veluti (habetur in illo loco:) præficiat Dominus virum coetui, 103. (sequitur postea:) præcipe &c. oblationem meam cibi mei, 104. (ac si diceret Deus:) quoniam tu mihi mandatum injungis de filiis meis, (idcirco) præcipe eis meo nomine 105. atque istius generis sunt multa, & propterea (hic) dicitur: crura ejus sunt columnæ marmoreæ, *** fundatæ &c. Eod. vers. 15. *Aspectus ejus est, † sicuti Libanon*] Qui contemplatur & considerat verba ejus (scil. legis Divinæ) deprehendit in eis flores ac frondes, (nam,) sicuti sylva ista progerminat; ita (quoque comparatum est) cum verbis legis; is, qui meditatur in eis, semper novos in illis sensus reperit. Eod. vers. 15. *Electus*] Qui electus est, 106. tanquam cedri, quæ eliguntur ad ædificationem, ad firmitatem & ad altitudinem. Vers. 16. *Palatum ejus dulcissimum est*] i. e. Verba ejus suavia sunt, (sic dicitur in lege:) & cæsuram pro anima ne indetis carni vestræ, 107. ego sum Deus verax, 108. ut rependam mercedem, an est palatum dulcius isto? ne corrumpatis opera † vestra & accipietis mercedem, (sic quoque reperitur scriptum:) & cum avertet se improbus ab improbitate sua & faciet judicium atque justitiam, in his ipse vivet, 109. iniquitates reputabuntur ei in justitiam, 110. num palatum dulcius est isto?

Eee eee 3

CAP.

100. Sic dicitur lucrum illicitum, quod quis capite ex mercatura fructuum anni septimi, vide Buxt. Lex. Chald. fol. 16. & sequ.

101. Hebr. ערבי, est is liber quintus partis quintæ operis Talmudici, tractans de æstimatione earum rerum, quæ Deo devotæ & promissæ erant.

102. Hebr. סוכה, est is liber sextus partis secundæ operis Talmudici, agens de tabernaculis eorumque festo.

103. Sicuti Numer. c. 27. v. 16. habetur.

104. Vide Numer. cap. 28. vers. 2. ibique notas num. 2.

105. Vel: de me, Hebr. עלי, eadem ferè, quæ hic, habentur etiam in notis Commentatoris nostri ad Numer. dict. c. 28. v. 2. ubi vide n. 2. & n. 3.

*** Conf. hic not. ad Psalm. 111. v. 8. n. 7.

† Vid. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 100. a.

106. Dictio בחור hic non accipitur, sicuti in illo loco; etiam בחור i. e. adolescentem, (prout Deut. c. 32. v. 25. habetur;) sed significat נבחר i. e. electum, sicuti à Commentatore nostro hic expositum est, conf. not. in שפתי חכמים h. loc. it. tract. Talm. Sanhedrin, fol. 100. a.

107. Sicuti Levit. c. 19. v. 28. habetur.

108. Conf. Deut. c. 7. v. 9. ibique not.

† Hebr. במעשיכם, in Misto 1. pro eo legitur: בלעצמכם i. e. vosmet ipsos seu corpora vestra.

109. Prout Ezech. c. 18. v. 21. & c. 33. v. 19. habetur.

110. Conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 99. a. med. ubi verba ista Commentatoris nostri sunt adducta.

CAP. VI.

Vers. 1. *Quonam ivit dilectus tuus?*] Subfannant* & irrident populi Israëlitas (atque dicunt:) quonam ivit dilectus tuus? cur deserit te viduam relictam? Eod. vers. 1. *Quonam se vertit dilectus tuus?*] Quan lo** rediit (Deus) ac spiritum suum quiescere fecit super Cyrum, qui facultatem concessit (Judæis) ædificandi templum, atque ipsi ædificare coeperunt, venerunt (populi) eisque dixerunt: quonam se vertit dilectus tuus? si ipse redit ad te, quæramus illum tecum, veluti dicitur: & audiverunt inimici Jehudæ ac Benjamin, quod exules ædificarent templum &c. & accesserunt ad Zerubalem &c. (dicentes:) ædificemus vobiscum, nam perinde ac vos quæremus Deum vestrum &c. 1. eorum verò propositum erat malum, nempe, ut amoverent illos (Judæos) ab opere; ast ipsi (Judæi) respondebant: Vers. 2. *Dilectus meus descendit in hortum suum*] Præcepit nobis, ut ædificaremus templum ejus & ipse erit ibi nobiscum. Eod. vers. 2. *Et areolas aromatis*] i. e. (Ad) locum adolendi suffitum. Eod. vers. 2. *Ut pascat in hortis*] Prætereà etiam descendit, ut pascat oves suas 2. in hortis, ubi illæ sunt dispersæ, nempe super istos (Israëlitas,) qui non ascenderunt ab exilio, quiescere faciet (Deus) gratiosam præsentiam suam in Synagogis ac scholis. Eod. vers. 2. *Et ut colligat rosas*] i. e. Audit (Deus) & attendit ad eos, qui frequenter loquuntur de lege ejus, ut colligat justitias eorum (Israëliitarum) easque scribat in libro memoriæ 3. coràm se, veluti dicitur: tunc frequenter prædicabunt 4. timentes Deum &c. quod autem vos (ô populi,) dicitis, ut quæramus illum (Deum) nobiscum & ut ædificetis nobiscum 5. (respondeo:) ego sum dilecti mei; 6. non autem vos illius estis, nec vos ædificabitis nobiscum, quemadmodum dicitur: non est vestrum, nobiscum ædificare domum Dei nostri, 7. prætereà dicit

* Hebr. מַחֲנִיחַ, de istius verbi significatione conf. not. ad Esai. c. 5. v. 7. n. 15. & ad Zephani. c. 2. v. 8. n. 19.

** Verba ista: quando rediit &c. usque ad: si ipse redit ad te, absunt hic in Hebræo à Mito 1.

1. Prout Esræ c. 4. v. 1. & 2. habetur, confer. & v. sequ. 3. h. c. n. 5.

2. Loci istius explicationem vide in notis שפתי h. loc.

3. Sive: in libro monumenti vel rerum memora-

bilium, Hebr. כְּסֵפֶר זִכְרוֹן, de quo conf. Esther. c. 6. v. 16.

4. Vide Malach. dict. cap. 3. v. 16. ibique Raschi notas, conf. & D. Wagens. Sot. pag. 692. ac not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 107. b. med. & fin.

5. Sicuti Esræ c. 4. v. 2. habetur, vide supra v. 1. h. c. n. 1.

6. Prout v. sequ. 3. h. c. habetur.

7. Vide Esræ dict. c. 4. v. 2.

dicit (Scriptura:) vobis autem non est pars & justitia ac monimentum in (urbe) Jerusalem. 8. Vers. 3. *Qui pascit inter rosas*] Qui pascit gregem suum in pascuo grato ac bono. Vers. 4. *Pulchra es, amica mea, veluti Thirza*] Sanctus ille Benedictus laudat eam, 9. propterea pulchra es, amica mea, quando tu mihi grata es, 10. sic exponitur in Siphre. 11. Eod. vers. 4. *Decora*] Tu es nunc, sicuti (fuiſti) ab initio in (urbe) Hierosolyma. Eod. vers. 4. *Terribilis, ut vexillationes*] (Nempè:) exercituum angelicorum † (nimirum) terrorem tui imponam eis (populis,) ne illi pugnent (contra vos) nec dimoveant vos ab opere, veluti dicitur in Esra. 12. Vers. 5. *Averte* 13. *oculos tuos ex adverso mei*] Veluti juvenis, cui sponsa ejus chara est & suavis, quæ decoros habet oculos, dicit ei: averte oculos tuos ex adverso mei, nam, dum ego te aspicio, cor meum effertur *** & extollitur in me atque animus meus incitatur (cupiditate,) non possum me (amplius) continere. Eod. vers. 5. *Efferunt me*] Elatum reddunt cor meum, veluti (verbum **וַהֲבִיאוּ** accipitur in illo loco:) **וַהֲבִיאוּ** i. e. & robur eorum 14. labor ac molestia est, item (alio in loco:) **וַהֲבִיאוּ** id est, fortitudo eorum manere &c. 15. linguâ vernaculâ: esmayer; 16. similitudo autem ita (exponi potest:) dicit Sanctus ille Benedictus: hoc in Sanctuario ‡ non possum restituere vobis arcam (foederis) ac propitiatorium atque Cherubinos, quæ

8. Sicuti Nehem. c. 2. v. 20. habetur.

9. Hebr. **שִׁפְתֵי חֲכָמִים**, sicuti in editione **מַקְלָסָה**, ut & in exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, benè legitur; ast in Bibliis Buxtorfianis litera **ה**, quæ in fine verbi **מַקְלָסָה** habetur, mendosè ablata & sequenti particulæ: **עַל** adjecta eique præmissa est, hoc modo: **עַל מַקְלָסָה הָעַל**; sed vitium typographicum id esse puto.

10. Vel: accepta es, Hebr. **רָצוּתָהּ** respicitur autem hac explicatione ad nomen **תִּירְצָה** Thirza, quod hic in textu sacro habetur.

11. De hoc libro vide **שִׁפְתֵי חֲכָמִים** & Buxt. Biblioth. Rabbin. cæterum verba ista: sic exponitur in Siphre, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

† Hebr. **מִלֵּאכֹוֹת**, conf. infrà not. ad v. 10. h. c. Sign. **

12. Nempè: Esra c. 5.

13. In Juniiac Tremellii versione hic legitur: adverte, ubi vide sis eorundem notas

** Hebr. **מִשְׁחָה**, sese extollit, superbit, in

Msto 1. pro eo legitur: **מִשְׁחָה** i. e. ridet, lætatur.

14. Sive: elatio eorum, i. e. excellentissimum quodque, uti Buxtorfius in Dictionario Hebræo exponit istam vocem, quæ Ps. 90. v. 10. habetur, R. Salomo **וַהֲבִיאוּ** ibidem exponit i. e. magnitudinem & principatum seu dignitatem, confer. Ejusd. not. ad Ps. 40. v. 5. n. 6.

15. Prout Esai. c. 30. v. 7. habetur, ubi vide Raschi notas, locus iste ex Esai. c. 30. v. 7. hic allegatus abest in Hebræo à Msto 1.

16. Sic reddo hic **אִשְׁמִינִי**, si quidem dictio non est corrupta, in Msto 1. legitur: **אִשְׁמִינִי**, quod exprimere possis: effuyer vel essayer; sed utramque dictionem mendosam puto; abest autem Gallica ista dictio à Msto 2.

‡ Vel: in hoc templo (scil. secundo) Hebr. **בְּמִקְדָּשׁ**, sic in utroque Msto & quidem rectius legitur, quàm **בְּמִקְדָּשׁ** cum Resch, prout in editionibus excusis mendosè habetur,

quæ me extulerunt (sive excitârunt) in templo priori, ut vobis (tamdiu) exhiberem amorem abundantem, donec * contrâ me prævaricati estis. Eod. vers. 5. *Pilus tuus † est sicuti gregis caprarum*] In parvis (etiam) ac teneris atque tenuibus, 17. qui sunt inter vos, est multum laudis. Vers. 6. *Dentes tui*] i. e. Principes ** ac potentes, qui inter te sunt, omnes existunt boni. Eod. vers. 6. *Veluti grex ovium*] Ovis ista (cui Israëlitæ hîc comparantur,) tota est sancta, (nimirum) lana ejus (adhibetur) ad hyacinthina (fila,) caro ejus ad oblationem, cornua ejus ad buccinas, crura ejus ad fistulas, viscera ejus ad chordas, cutis ejus ad tympanum; ast impii *** comparantur canibus, ex quibus nihil omnino ad rem sacram (adhibetur.) Vers. 8. *Sexaginta 18. sunt reginæ*] Abrahamus & qui egressi sunt ex femore ejus, filii Kethuræ, fuerunt sedecim, Ismaël ejusque filii, tres, filii Jacob duodecim, filii Esau sedecim, (sic scriptum reperitur) in libris Chronicorum, ecce sexaginta, quod si forte dixeris: excipi ex illis Thimnam, 19. quæ fuit uxor ‡ Abrahami, ex numero. Eod. vers. 8. *Et octoginta concubinae*] Noachum ejusque filios (si numeraveris) usque ad Abrahamum, omnes generationes, quæ egressæ erant ex arca, reperiens octoginta, & sicuti reginæ, utpote uxores regis, magnificentia antecedunt concubinas; sic Abrahamus & qui egressi sunt ex illius femore, fuerunt reputati magni & excellentiores dignitate præ omnibus, prout videbis,

* Hebr. שמעלה ער (ubi שמעלה cum lineola in fine ponitur pro שמעלה) in utroque Msto pro ער i. e. donec, legitur: על i. e. quoniam (prævaricati estis.)

† Conf. hic tract. Talm. Berachot, fol. 25. a.

17. Hebr. ודק, sic legitur in editione שפתי חכמים atque in utroque Msto, ut & in Bibliis Buxtorfianis, quæ hic secutus sum potius, quàm exemplar Hebræum, quod usus sum, ubi habetur: ודק per Kesch i. e. & vanis, ubi mendam typographicam subesse puto.

** Hebr. קציני, sic juxta Basil. editionem & exemplar Amstel. legendum est, nam קציני, quod in utroque Msto hic habetur, mendosum est.

*** Hebr. רשעים, in utroque Msto pro eo legitur: רשעים i. e. populi sive gentes.

18. Quomodo locus iste conciliandus sit cum

eo, qui 1. Reg. c. 11. v. 3. habetur, vide apud D. Meyer. in notis ad Seder Olam pag. 6 & 7. edit. Amstelod.

19. De qua confer. Genes. cap. 36. vers. 12. ibique Raschi not. vide & Genes. dict. cap. 36. v. 22. & paulò post num. 21. h. vers.

‡ Scil. Eliphasi, Hebr. אליפז, sic in Msto 1. hic additum reperitur, & rectè, vid. Genes. dict. c. 36. vers. 12. ibique not. n. 20. confer. infra num. 22. h. vers. 8. in eodem Msto 1. Abrahami nomen hic omissum est, si quis conjecturis locus, nota ista sic exponenda & intelligenda est: si ex illis subduxeris sive exceperis Thimnam, Eliphasi uxorem, tunc Abrahamus erit de numero i. e. annumerandus illis erit.

videbis, * (nimirum) Hagar fuit filia regis, 20. Thimna 21. fuit principis filia & facta est concubina Esau, 22. ac dicit (Scriptura:) ad vallem שוה Schava &c. 23. omnes (quippe) ושוו i. e. æquales facti sunt consilio unô atque Abrahamum suprâ se constituerunt regem. Eod. vers. 8. *Et puellarum non est numerus*] i. e. In familias multas divisi fuerunt omnes isti. 24. Vers. 9. *Unica ista est columba mea*] Et ex omnibus unica est ista, quæ mihi electa est in columbam integram, 25. quæ est integra corde cum conjugē suo (nempe, cum Deo.) Eod. vers. 9. *Unica illa est matri suæ*] i. e. Congregationi (sive ecclesiæ) suæ, multæ quidem sunt divisiones 26. in Scholis; omnium tamen animus est, ut intelligant legem juxtâ intentionem ejus & secundum illius veritatem. Eod. vers. 9. *Electa illa est genitrici suæ*] Jacobus vidit istum lectum integrum sine pollutione & celebravit ac laudavit Deum, nam dicitur: & incurvavit se Israël ad summitatem 27. lecti. Eod. vers. 9. *Viderunt eam filia*] (Nempe congregationem) Israëliticam in magnitudine sua eamque beatam prædicârunt; quænam verò est earum 28. laudatio? (nimirum dicunt:) Vers. 10. *Quænam est ista, quæ suspicit* 29.] Suprà nos, (aspectus) de loco excelso in depressum vocatur

השקפה

* Hebr. חראה, in Msto 1. postea sic legitur: כהגד שהיה בת וג' i. e. (prout videbis) in Hagar, quæ fuit filia &c. postea ibidem additur: ונעשת פלגש לאברהם i. e. & facta est peller Abrahami, (& Thimna fuit principis filia &c.)

20. Vide Genes. cap. 16. vers. 1. ubi R. Salomo in notis scribit, quod Hagar fuerit filia Pharaonis, regis Aegypti.

21. De qua paulò antè num. 19. h. vers.

22. Confer. Genes. cap. 36. vers. 12. ubi dicitur, quod Thimna fuerit concubina Eliphasi, filii Esau, confer. suprâ Sign. † h. vers. 8.

23. Vide Genes. cap. 14. vers. 17. ibique Raschi notas, ubi eadem, quæ hic, adducta sunt.

24. Nempe, qui ex Noacho atque Abrahamo prognati sunt, de quibus suprâ dictum est, eorumque numerus iniri non potest.

25. Sive: perfectam, sicuti mox in textu sacro sequitur תמימה i. e. perfecta mea.

26. Dissensiones, disputationes, Hebr. מחלוקות, sensus est, quamvis congregationi sive ecclesiæ Israëlitiæ multæ sint divisiones sive di-

sputationes in diversis Synagogis ac Scholis; omnium tamen una mens est, ut intelligant legem &c. respicitur autem hac voce: מחלוקות ad varias disputationes ac dissensiones, quæ fuerunt inter Rabbiorum scholas, in primis Hillelis ac Schammæi, quorum diversæ opiniones atque dissensiones in opere Talmudico passim occurrunt.

27. Hebr. ראש i. e. caput; alii verterunt: cervical, uti Junius ac Tremellius in Genes. c. 47. v. 31. ubi vide sis Raschi notas.

28. Videlicet: filiarum, quæ beatam prædicant congregationem Israëliticam; per filias autem Commentator noster hoc loco intelligit gentes, vide suprâ Cantic. c. 1. v. 5. n. 24.

29. Sic verbum השקפה juxtâ Commentatoris nostri mentem activâ significatione vertere volui; alii passivè transferunt, ita: quæ aspicitur vel videtur sive spectatur, conf. not. ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 89. a. fin. & ad Ezech. cap. 40. v. 16. n. 52. & ad Psalm. 22. v. 1; n. 3.

Fff fff

השקפה Sanctuarii sublimior est omnibus terris. * Eod. vers. 10. *Tanquam aurora*] (Sicuti aurora) exoritur paulatim & illustrat; ita fuerunt Israëlita in templo secundo, ab initio Zerubabel extitit dux 30. Jehudæ, non verò rex, ac subiecti fuerunt (Israëlita) Persis atque Græcis; sed postea devicit illos familia Chasmonæorum 31. ac facti sunt reges. Eod. vers. 10. *Terribilis veluti vexillationes*] Terribilis fuit (congregatio Israëlita) in fortitudine sua, tanquam copiae vexillatae regum, ** per hæc omnia laudat Sanctus ille Benedictus congregationem Israëliticam (à verbis istis:) pulchra es, amica mea, veluti Thirza, 32. & quæ sequuntur, omnia, usque ad hunc (versum decimum.)

CAP. VII.

Vers. 1. *Ad hortum nucis † descendi*] Ista amplius sunt verba Majestatis Divinae: ecce ego veni ad templum istud secundum ad te. Eod. vers. 1. *Ut inspiciam virentes plantas vallis*] Quisnam sit viror † bonorum operum in te, videbo. Eod. vers. 1. *An floruerit viris*] An progerminaveris * coram me discipulos sapientum 1. ac scribas atque docentes. 2. Eod. vers. 1. *An germinaverint mali punice*] (Hoc nomine intelliguntur illi,) qui servant præcepta ac pleni sunt justitiâ, cur (autem) Israëlita comparantur nuci? quemadmodum

* Conf. not. ad Exod. c. 33. v. 1. Sign. ** & ad Deut. c. 1. v. 25. Sig. *

30. Hebr. פרח, princeps, præfectus, non rex.

31. Hi Assamonæi dicuntur Josepho, Antiqu. lib. 12. c. 8. & lib. 14. c. 28. conf. & Cantic. c. seq. 7. v. 2. n. 5.

** Hebr. מלאכים, ita hic legitur in Basil. editione ut & in exemplari Amstel. Hebræo atque in Msto 2. sed in Msto 1. habetur: מלאכים i. e. angelorum, prout supra v. 4. h. c. legitur, ubi vid. Sign. †

32. Sicuti supra v. 4. h. c. habetur.

† Conf. hic tract. Talm. Chagiga, fol. 11. b.

‡ Hebr. מה לחלומי, in Msto 1. istud: מה omis- sum est, juxta quam lectionem hic est sensus: (inspiciam) virorem bonorum operum &c. in Msto 2. habetur istud: מה & ante vocem מה præmissa est copula ו, ut juxta illam lectionem iste sit sensus: (inspiciam,) quis

fit viror atque opera bona.

* Hebr. תפוח, sic legitur in utroque Msto, & quidem rectius, ut puto, quam in vulgatis editionibus, ubi habetur: תפוח, nam si istud numero plurali referre velis ad discipulos sapientum, legendum esset juxta regulam Grammatices: תפוחים vel: תפוח i. e. (an) efflo- ruerint (discipuli sapientum,) conf. Esai. c. 17. v. 11. ubi etiam legitur תפוח, sicuti hoc loco in utroque Msto.

1. Vide, quæ de his supra ad c. 5. v. 12. n. 84. notata sunt.

2. Vel: discentes, nam verbum שנה, unde est שנים, quod hic habetur, utrumque signifi- cat, tàm docere quam discere, confer. Buxt. Lex. Chald. fol. 2474. ubi שנה exponitur is, qui à se & per se discit, legendo, meditando, studendo.

dùm tu illam vides totam ligneam 3. nec, quid in illa sit, agnoscis; sed frange eam, reperiēs illam plenam receptaculis ciborum; sic Israëlitarum opera sunt modesta & humilia, atque discipuli, qui inter illos sunt, non agnoscuntur nec sese extollunt ita, ut laudem suam deprædicent; sed examina 4. illum (discipulum sapientum) & deprehendes eum plenum sapientia, sunt adhuc hujus rei multæ expositiones allegoricæ, (inter quas est ista:) quemadmodum nux in lutum quidem cadit; sed id, quod in ea est, non abjicitur; sic Israëlita exules quidem sunt inter gentes & multis verberibus ac pœnis afficiuntur; opera tamen eorum non sunt spernenda. Vers. 2. *Non novi*] Congregatio Israëlita (sic) plangit: non novi (modum,) quò mihi cavere potuerim a peccato, ut in honore meo ac dignitate mea persisterem; sed cecidi propter odium, gratis susceptum, & ob dissensionem, quæ prævaluit in regibus familiæ Chasmonæorum 5. (nempe quæ fuit inter) Hyrcanum & Aristobulum, 6. donec unus ex illis adduceret Imperium ** Romanum & ab eo acciperet regnum ac semet ei subiceret, tunc anima mea posuit me, 7. ut essem currus, quibus contrà me veherentur principatus 8. cœterorum populorum. Eod. vers. 2. *Populi mei ingenui* 9.] (Dictio עמי hic idem significat,) quod עמי, & litera Jod (in illa voce עמי) est superflua, sicuti Jod (in dictione ista:) שכני i. e. inhabitans rubum, 10. item: גנבותי i. e. furtò sublatum interdium, 11. item רבתי i. e. multa (sive plena) populo. 12. Eod. vers. 2. *Anima mea posuit me*] Ego per me ipsam illos (principes

Fff fff 2 gentium

3. Id est: putamine illo extimo vestitam actestam.

4. Hebr. חקק i. e. inquire in eum, scrutare, interroga illum.

5. De his vide cap. præced. 6. vers. 10. num. 31.

6. De hac discordia vide plura apud Josephum Antiqv. lib. 14. cap. 4. & seqq. & Gorionid. lib. 4. cap. 15. & seqq. edit. Gothan.

** Hebr. מלכות, i. e. regnum, in utroque Msto pro eo legitur: מלך i. e. regem, quo nomine hic venit dux sive Imperator Romanus, nempe: Pompejus, de quo vid. Gorionid. dict. lib. 4. c. 22. edit. Gothan.

7. Uti statim hoc versu 2. in textu sacro sequitur.

8. Sic dictionem נדבות hic potius vertere volui, quàm: res ingenuas vel ingenuitates, prout alii vocem illam, quæ Esai. cap. 32. v. 8. habetur, transtulerunt, ubi confer. Lutheri Versio

Germanica & Michlol Jophi, ubi notatur, quòd נדבות significet מעלות i. e. dignitates, excellentias, confer. R. David Kimchi ibid. & Psalm. 47. v. 10. ubi Aben-Esra נדבתי exponit דונכתי i. e. honoratos, in dignitate constitutos, Lxx. ibidem transtulerunt: ἀρχοντες, principes, vid. n. seq. 9. & infr. vers. 4. h. cap. n. 22.

9. Hebr. נדבתי i. e. spontanei, munifici, confer. num. præced. 8.

10. Prout Deuterôn. cap. 33. v. 16. habetur, ubi vide Raschi notas.

11. Vide Genes. c. 31. v. 39. ibique Raschi notas.

12. Sicuti Thren. c. 1. v. 1. habetur, ubi vid. n. 7. confer. R. Salom. ad Esai. c. 12. v. 2. & ad Esai. c. 10. v. 4. & ad Esai. c. 21. v. 6. cœterum locus iste ex Thren. c. 1. v. 1. hic allegatus abest ab utroque Msto.

gentium) constitui super me, veluti dicitur (in illo loco:) tu verò istos docuisti super te duces in capite esse. 13. Vers. 3. *Revertere*, † *revertere*, ô Sulamith] Dicunt (gentes) mihi: revertere, abstrahere te à Deo. Eod. vers. 3. *O Sulamith*] (Tu, ô השולמית,) quæ es השלימה i. e. integra 14. in fidelitate tua ergà illum, (Deum,) revertere, revertere ad nos, (inquiunt gentes.) Eod. vers. 3. *Et videbimus in te*] Constituemus ex te præfectos *** & dominatores, (verbum נחזק i. e. videbimus, hîc accipitur) sicuti (in illo loco:) & tu videbis 15. ex omni populo, sic interpretatus est R. Tanchuma; 16. alia explicatio (verborum istorum:) & videbimus in te i. e. animadvertemus in te, quid magnifici tibi datum sit; illa autem (congregatio Israëlita) dicit: quidnam videbitis in Sulamith? 17. quamnam magnitudinem (seu dignitatem) vos mihi decernere † poteritis, quæ comparari queat cum magnitudine mea, etiam solummodò, cum magnitudine vexillorum, * quæ chori 18. castrorum in deserto habeant? 19. Vers. 4. *Quàm pulchri sunt pedes tui † in calceis?*] Isti (extranei populi) dicunt ei (congregationi Israëlita:) volumus, ut tu nobis adhæreas propter pulchritudinem ac dignitatem, quam in te conspeximus, dum adhuc eras in pulchritudine tua. 20. Eod. vers. 4. *Quàm pulchri sunt pedes tui*] In ascen-

13. Prout Jerem. c. 13. v. 21. habetur, ubi vid. not. n. 15.

† Confer. hic tract. Talm. Bava batra, fol. 15. a.

14. Seu: perfecta, alia nominis istius ratio adducitur in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 55. b. in fin. nempe, quòd populus Israëlita ideo dicatur שולמית, quia Deus ei quotidie imponat שלום i. e. pacem, nam dicitur: & imponat tibi pacem, uti Numer. c. 6. v. 26. habetur, confer easdem notas ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 100. b. princ. & suprâ Cantic. c. 3. v. 10. n. 21.

*** Hebr. נציבים, in Msto 1. pro eo legitur: נסכים i. e. principes seu duces, res eadem est.

15. Id est: constitues, sic juxta Commentatoris nostri mentem explicandum est verbum istud, quod Exod. c. 18. v. 21. habetur.

16. De hoc vide Raschi notas ad Exod. c. 9. v. 31. & ad Exod. c. 38. v. 8. it. ad Levit. c. 11. v. 2. & ad Numer. c. 16. v. 1. atque aliis in locis.

17. Prout statim in hoc versu 3. sequitur.

† Hebr. לספוק, in Msto 2. pro eo legitur: לספוק, i. e. suppeditare, res eadem est.

* Hebr. מחנות, in Msto 2. pro eo legitur: מחנות i. e. castrorum, in eodem postea sic legitur: ומחנות של דור הדבור i. e. & chororum generationis deserti.

18. Hebr. מחלות, respicitur hac explicatione ad vocem מחלת, quæ hic in textu sacro habetur.

19. De his vide Numer. c. 2. & seqq. in Msto 1. post verba: מחנות הדבור i. e. castrorum in deserto, ista sunt addita: ד' פעמים שובי i. e. quatuor vicibus (scriptum est hoc versu 3.) שובי i. e. revertere, intuitu quatuor regnorum seu Monarchiarum.

† Confer. hic tract. Talm. Succa, fol. 49. b. & Chagiga, fol. 3. a.

20. Loci istius explicationem vide in not. שפתי חכמים h. loc.

ascensu ad festa solennia , 21. δ filia principum ! 22. Eod. vers. 4. *Am-
bitus (seu vertebra) femorum tuorum** sunt sicuti monilia*] Congregatio orna-
mentorum aureorum vocatur חלי כתם i. e. ornamentum aureum , 23. ל"א
 לי"ח linguâ Arabicâ ; Rabbini autem nostri id exponunt de foraminibus funda-
mentorum , 24. quibus libamina recipiuntur , quæ facta erant jam inde à sex
diebus creationis mundi , quæque rotunda erant instar femoris, (in verbis istis :)
 כמו חללים (posterius istud חללים juxta Rabbiorum opinionem) signifi-
cat fossionem , ac si (scriptum esset :) חוליות*** i. e. effossiones cisternæ. 25.
Eod. vers. 4. *Opus manuum artificis*] i. e. Manuum Sancti illius Benedicti , in
tractatu Talmudico : Succa , † (existimant Rabbini , quòd dicatur) אומן i. e.
artifex quasi אמת i. e. veritas , (quæ est) laus Sancti illius Benedicti ; Israëlita
laudant eum (Deum) à parte superiore ad inferiorem, incipientes (à verbis illis :)
caput ejus est aurum purissimum 26. ac descendunt venientes usque ad : crura

Fff fff 3

ejus

21. Juxta Hebræum : in ascensu pedum , festa
solennia, quorum tria erant quotannis cele-
branda, (Exod. c. 23. v. 14.) vocantur à Ju-
dæis רגלי i. e. pedes , quia omnes Israëlita
masculi tenebantur ad ea ascendere pedibus
suis, vid. Mich. Dilherr. Atri. lingv. Sanct.
p. 207. alia expositio verborum istorum :
quàm pulchri sunt pedes tui &c. habetur in
notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 56. a.
princ. nempe ideò pulchros dici pedes Isra-
ëliitarum in calceis , quia solum maris rubri
eis factum sit tanquam terra sicca, quâ facile
gradipoterant nec pedes eorum aut calcei in-
quinabantur, id, quod dicunt fuisse unum
ex decem miraculis, quæ patribus ipsorum
facta sint circà mare rubrum, prout in Me-
chiltin dicitur, Hebræa brevitatis studio hûc
transcribere supersedeo, conf. n. 30. h. v.

22. Vel : ingenuorum , sicuti alii dictionem
 נרבי vertendam putant conf. quæ suprâ ad
v. 2. h. c. n. 8. notata sunt.

** Hebr. חמוקי ירכיק , in utroque Msto postea
explicationis gratia additur : סתר ירכיק , i. e.
occulta femorum tuorum , confer. hic not.
ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 156. b. princ.
is. tract. Talm. Succa, fol. 49, a. b. & Moëd
katon, fol. 16, a. b.

23. Sicuti Proverb. cap. 25. vers. 12. habetur, u-
bi vide not. num. 21.

24. Nempe : altaris Hierosolymitani , ubi erat
cavitas rotunda, in quam descendebant liba-
mina affusa, nam, quò tempore David fodit
fundamenta templi Sancti, natabat abyssus
aquarum suprâ terram , uti habetur in Tal-
mud, tract. Maccoth fol. 11. 1. & Succa fol.
53. col. 1. alleg. Buxtorf. in Lex. Chald. fol.
2384. & seq. confer. etiam not. ad librum
Prec. Jud. part. 2. p. 53. a. fin. & p. 56. b. fin.
ac p. 161. b. med. atque R. Salom. ad Esa, c.
5. v. 7.

*** In Msto 1. hic legitur : חוליות , in Msto 2.
 חליות , confer. hic Buxtorf. Lexic. Chald. fol.
721. ubi חוליות רבור explicatur , quòd signifi-
cet terram putei seu foveæ, quæ effossa est &
circà eam accumulata, atque Eruvin fol. 83. b.
ibidem allegatur.

25. Confer. Esa. cap. 2. v. 19, in verbo : מחלות ,
ubi vide Michlol Jophi.

† Vid. Succa fol. 49. a. & b.

26. Quæ verba suprâ Cantic. cap. 5. v. 11. ha-
bentur.

ejus sunt columnæ marmoreæ, 27. quoniam illi (Israëlitæ) veniunt ad sibi conciliandam ipsius benevolentiam, (nempe,) ut ipsi gratiosam suam præsentiam à superioribus ad inferiora 28. demittat; ast ille (Deus vice versa) enumerat laudem ejus (congregationis Israëliticæ) à parte inferiore ad superiorem, (incipiens à verbis istis:) quàm pulchri sunt pedes tui, 29. **פְּעָמַי** hîc sunt **הַרְגְּלַי** 30. atque enumerat progrediendo usque ad: caput tuum super te est veluti Carmel, 31. donec ipse veniat, ut illam (congregationem Israëliticam) ad se trahat. 32. Vers. 5. *Umbilicus tuus (est veluti) crater rotundus*] Umbilicus tuus * est, sicuti crater aquarum limpidarum, in quibus sese lavant (homines,) isque factus est ex lapidibus marmoreis; (vocatur** autem) linguâ Arabicâ (umbilicus) **סֶהַר** ac quoniam*** umbilicus est tanquàm foramen rotundum, (ideò) comparavit eum crateri rotundo; laus verò ista non est de illo pulchritudinis foemineæ genere, quo laus superior, nam superiorem laudem dicit dilectus ejus; ast hanc laudem ei (congregationi Israëliticæ) tribuunt illius amicæ† propter ipsius opera, ac si dicerent: digna tu es, quæ nobiscum conjungaris, comparatio 33. autem (ista) dicitur de conclavi, quod ex cæso lapide constructum erat, 34. quod in umbilico terræ situm erat. Eod. vers. 5. *Ne deficiat mixtio*] i. e. Non deficiet inde humor, vult dicere: non separabitur * nec cessabit

27. Prout suprâ dict. cap. 5. v. 15. habetur.
28. Confer. quæ infrâ num. 32. h. vers. 4. notata sunt.

29. Prout paulò antè hoc versu 4. habetur.
30. Id est: pedes, quo nomine hic intelliguntur festa solennia, de quibus paulò antè num. 21. h. vers. 4. dictum est.

31. Vel: coccinum, sicuti infrâ versu 8. h. cap. habetur.

32. Nempe: ab inferioribus ad superiora, confer. quæ suprâ num. 28. h. v. notata sunt.

† Confer. hic tract. Talm. Sota fol. 45. a. & Sanhedrin, fol. 14. b. it. fol. 37. a.

* Verba ista: umbilicus tuus &c. usque ad: non est de illo pulchritudinis foemineæ genere, absunt hic in Hebræo à Msto 2. sed in Msto 1. habentur quidem; verum ordo verborum ibidem immutatus est.

** Hebr. קָרוּ, sic in Msto 1. hic additum reperitur.

*** Hebr. וְעַל שֵׁן, sic additâ copulâ, quæ par-

ticulæ וְעַל שֵׁן præmittitur, in Msto 1. hic legitur.

† Amicæ vocantur, atque intelliguntur hic gentes seu populi alienigenæ, qui etiam dicuntur filii Jerusalem, vid. suprâ not. ad Cantic. c. 1. v. 5. lit. (a.)

33. Vel: ἀπόδοσις, comparationis sive similitudinis, conf. suprâ Cantic. c. 5. v. 7. n. 23.

34. Hebr. לַשֶּׁכֶת הַבִּינָה, de quo vide præ aliis D. Wagenf. Sot. pag. 232. & Ejusd. Confut. Carm. Lipman, p. 22. conf. & infrâ v. 7. h. c. n. 41. ac Gur Arjeh fol. 96. col. 2. fin. ubi scribitur, quod altare & conclave, ex cæso lapide constructum, fuerint **בְּאֶמְצֵם הָעוֹלָם** i. e. in medio orbis (terrarum,) vide & suprâ Cantic. c. 4. v. 4. n. 46. & Eccles. c. 3. v. 16. n. 42. it. not. ad Ezech. c. 5. v. 5. n. 9. & ad Ps. 6. v. 1. n. 4.

* Hebr. לֹא יִפְּלֵא, in Msto 1. pro eo legitur לֹא יִכְלֵא i. e. non deficiet, res eadem est.

fabit ab illo loco 3. ulla doctrina. Eod. vers. 5. *Venter tuus acervus est tritici*] Quô omnes opus habent. 36. Eod. vers. 5. *Septus liliis*] (Verbum סוגר significat :) גרורה i. e. septus ac מסויג i. e. cinctus sepimentô liliorum, (live rosarum,) sufficit ei (congregationi Israëlitaë) sepimentum tenue, nec ullus ex illis ** (Israëlitis) rumpet illud, ut ingrediatur, *** ecce (ut exemplo † utar) sponsus ingreditur thalamum, cor ejus oblectat se, ut sponsam suam amore complectatur, venit ipse, ut cum ea carnaliter sese copulet ; ast illa ei dicit : guttam sanguinis instar grani sinapis vidi, en ille avertit vultum suum in aliam partem (nec cum illa carnaliter sese copulat,) non * momordit eum serpens nec scorpio illum pupugit, 37. ecce ipse (ut alio utar exemplo) transit per viam ac conspiciens primitias in summitatibus ficuum extendit manum suam, ut illas auferat ; sed dicunt ei (homines :) istæ sunt Israëlitarum, 38. ille cohibet manum suam à furto, 39. ecce septus liliis. 40. Vers. 6. *Duo ubera tua*] i. e. Duæ tabulæ (Mosis ;) alia explicatio : rex & summus sacerdos (sunt duo ista ubera.) Vers. 7. *Collum tuum*] i. e. Templum & altare, quæ (duo) sunt erecta & excelsa, conclave quoque ex lapide cæso fabricatum, 41. quod ibidem fuit, facta erant in firmitatem ac protectionem, ** veluti turris eburnea. Eod. vers. 7. *Oculi tui*] Quemadmodum piscinæ in Chesbon, 42. quæ attrahunt aquas ; sic oculi tui (respiciunt) ad portam

35. Nempe : à conclavi isto, quod ex cæso lapide constructum erat, ubi & jus dicebatur & præcepta doctrinæ legis proferebantur, conf. D. Wagenf. loc. alleg.

36. Conf. not. in שפתי חכמי, ubi loci istius explicatio habetur.

** Hebr. מה, sic in Msto 1. quam lectionem hic in versione potius secutus sum, quam מכס i. e. ex vobis, prout loc. alleg. in vulgatis editionibus habetur ; abest autem à Msto 2.

*** Scil. ibi vel in illum locum, Hebr. שם, sic in Msto 2. hic additum reperitur.

† Exemplum istud de sponso hic adductum abest in Hebræo à Msto 2.

* Hebr. אר, in Msto 1. pro eo legitur : מי i. e. quisnam ille (serpens momordit eum ?) & paulò post, ibidem pro אר habetur מי i. e. & quisnam ille (scorpio &c.

37. Sed ipse animadversâ solummodò sanguinis guttâ, tanquam sepimentô, cohibitus fuit,

ne cum sponsa sua, quamvis amore ergà illam ardentissimè flagret, rem habeat.

38. Istæ non sunt tuæ ; sed ad Israëlitas pertinent, ipsi earum sunt possessores vel domini.

39. Hebr. הוא מושך ידי מפני רגול sic in editione שפתי חכמי ut & in exemplari Hebræo, quo usus sum, legitur ; ast in Bibliis Buxt. habetur : הוא מושך בשביל רגול i. e. ipse abstrahit propter furtum ; sed prior lectio præferenda videtur.

40. Prout in fine hujus versus habetur, i. e. levi ac tenui sepimento quasi cohibitus fuit, sicuti paulò antè dictum est.

41. De quo vide suprâ v. 5. h. c. n. 34.

** Verba ista : ac protectionem &c. usque ad : ad portam frequentissimam, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

42. Vel : piscinæ cum artificio factæ seu artificiosissimæ, prout Junii ac Tremellii versio Latina habet, confer. paulò post n. 44. h. v.

portam frequentissimam 43. i. e. quando sapientes tui sedent in portis Hierosolymæ, urbis populo multo plenæ, atque ipsi operam dant supputationi 44. revolutionum (anni) atque syderum cœlestium, 45. sapientia eorum atque intelligentia coram populis attrahunt tanquam piscinæ aquas, præterea *** poterunt etiam (verba ista:) בריכות בחשבון exponi veluti de columbis, est enim ista lingua Mischnæ, (nempè:) qui accipit columbas † columbarii, 46. is volare facit בריכה i. e. pullitiem 47. primam (columbarum,) lingvâ vernaculâ (בריכה significat:) couvirs. 48. Eod. vers. 7. *Nasus tuus est, sicuti turris Libanon*] Non possum * ego (dictionem: נאסף) exponere, quòd significet חוט i. e. nasum neque juxta sensum literalem neque secundum aliquam comparisonem aut similitudinem, nam quanam est laus decoris in naso magno & erecto instar turris? existimo autem (vocem:) נאסף denotare (hîc) פנים i. e. faciem (si-ve vultum) idque (propterea,) quia illa (Scriptura hic) utitur lingvâ numeri singularis nec dicit (plurali numero:) נאסף, nimirum de fronte hîc est sermo, quia illa est fundamentum, quò vultus agnoscitur, veluti dicitur: agnitio vultus eorum testatur contrà illos, 49. idque, (exinde) cognosces, nam ecce laudat eam (congregationem Israëliticam) paulatim progrediendo à parte inferiore ad supe-

43. Sic cum iisdem, Junio ac Tremellio, hic vertere volui ista: על שער בת רבים i. e. ad vel juxta portam, filiam multorum.

44. Hebr. בחשבון, respicitur hac explicatione ad vocem חשבון, quæ hic in textu sacro habetur, conf. n. præced. 42. h. v.

45. Ob peritiam astro nomicam præ aliis tribus Israëliticis celebres fuerunt filii Issaschar, uti habetur 1. Paralipom. c. 12. v. 32. confer. & Raschi not. ad Deuteron. c. 33. v. 18. n. 109.

*** Verba ista: præterea poterunt &c. usque ad: nasus tuus est, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

† Hebr. פרוור, in Msto 1. pro eo legitur: פרוור, fortè legendum פרגור i. e. pullos columbarum

46. Sic dictionem שובך hic interpreto, confer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 2311. Idem fol. 266. שובך exponit: columbas sylvestres, feras, palumbes, respiciam autem puto voce שובך ad dictionem: חשבון, quæ hic in textu sacro habetur.

47. Sic nonnulli dictionem istam בריכה exponunt; alii: nidum, cui explicationi Commentator noster hic accedere videtur, in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 105. b. med. ita scribitur: ווג יונים קרויה בריכה i. e. par columbarum vocatur בריכה, in genere dictio ista exponitur: propago, non solum vitis; sed etiam alterius arboris, conf. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 358.

48. Sic reddo hic קוב"ר, à Gallico: couvrir, quod significat incubare, ovis insidere, conf. Raschi not. ad Genes. c. 1. v. 2. n. 48. vid. not. ad Jerem. c. 23. v. 9. n. 6. in Msto 1. hic legitur: קוב"ר quod exprimere possis: couvrie seu couvée.

* Verba ista: non possum &c. usque ad: idque (exinde) cognosces, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

49. Sicuti Esai. c. 3. v. 9. habetur, ubi vide sis Raschi notas, confer. & not. in שפני חכמי h. loc.]

superiorem, (dum dicit:) oculi tui (sunt tanquam) piscinae in Chesbon; post istos autem (oculos) est frons, atque sic laudant populi (congregationem Israëliticam, nempe:) frons tua robusta est contra frontem omnium eorum, qui veniunt, ut te malò afficiant** atque decipiant. Eod. vers. 7. *Tanquam turris Libanon, quae spectat versùs Damascum*] Vidi in Medrasch 50. (istam expositionem, nempe, quòd) hæc sit domus sylvæ Libanon, quam fecit Salomo, 51. nam is, qui suprà illam stabat, poterat conspiciere ac numerare, quot domus essent in (urbe) Damasco; alia expositio: facies tuæ צופות spectant versùs Damascum, *** (videlicet:) מצפות i. e. expectant, ut portæ (urbis) Hierosolymæ pertingant usque ad Damascum, nam futurum est, ut sese dilaret (vel extendat) urbs Hierosolyma usque ad Damascum. Vers. 8. *Caput tuum super te est, veluti Carmel*] Ista sunt phylacteria 52. capitis, de quibus dicitur: & videbunt omnes populi terræ, quòd nomen Domini vocatum sit super te ac timebunt te, 53. ecce istud (nomen Domini) est ipforum (Israëlitarum) fortitudo & timor eorum, 54. veluti petra montium; Carmel autem est caput montium. Eod. vers. 8. *Et vitæ 55. capitis tui*] i. e. Plicatura capillorum 56. in Naziræis tuis decora est quoad præceptum † ejus, tanquam plicatura purpuræ. Eod. vers. 8. *Vitæ capitis tui*] (Dictio רלת hîc ideò usurpatur,) quia plicatura

** Hebr. להטעות, in utroq; Msto pro eo legitur: להטעות i. e. ut Pervertant te.

50. Hebr. מדרש, sic dicitur expositio allegorica, videlicet Commentarius allegoricus in hunc librum atq; locum, confer. c. seq. 8. v. 11. n. 35. cæterum verba ista: vidi in Medrasch &c. usq; ad: facies tuæ צופות, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

51. Qua dere vide 1. Reg. c. 10. v. 17.

*** Hebr. פני דמשק, in Msto 1. postea sic legitur שני דמשק מנחתו שעתיד ירושלים להאריך i. e. dicitur enim; & Damascus requies ejus erit (Zachar. c. 9. v. 1.) nam futurum est, ut Hierosolyma sese extendat ac dilatetur &c. vid. Zach. d. c. 9. v. 1. ibique not. n. 4.

52. Hebr. תפילין Thephillin, quorum alia sunt capitis; alia manuum, de quibus vide præ aliis Buxtorf. Synag. Jud. cap. 9. pag. 170. & seq.

53. Sicuti Deuteron. cap. 18. vers. 10. habetur ubi vide notas.

54. Hebr. ומראן, intelligitur autem hic metus, quem Israëlitæ aliis gentibus incutiunt, verba enim ista non passivè; sed activè sunt intelligenda, in Msto 2. pro: ומראן legitur: ומבטח i. e. & fiducia eorum.

55. Alii verterunt: coma, nonnulli: cincinni capitis tui, aliter Commentator noster vocem רלת, quæ hic in textu sacro habetur, exponit, confer. n. seqv. 56.

56. Vel: implexum capillorum i. e. capilli implexi, Hebr. קליעה שערות, sic Commentator noster dictionem רלת hic exponit, confer. n. præc. 55. & Buxtorf. Diction. Hebr. hac voce.

† Hebr. במצותה, in utroque Msto hic habetur pluralis: במצותיה in præceptis vel quoad præcepta ejus.

tura מורלת i. e. extollitur (vel elevatur) super caput. * Eod. vers. 8. *Rex ligatus est in canalibus* 57.] Nomen Dei innexum ** est cincinnis, 58. nam dicitur: Naziratum Dei sui gerit in capite suo, 59. רהטיים lingvâ vernaculâ (significat:) cornes, 60. sic vocant crispaturas cingulorum, quibus succinctoria subligantur; alia expositio (verborum istorum:) rex ligatus est in canalibus, (nimirum) Sanctus ille Benedictus ligatus est amore præceptorum & cursuum, 61. in quibus vos coram illo curritis. *** Vers. 9. *Quàm pulchra & quàm amœna es*] Postquàm in specie exposuit † laudem singulorum membrorum, (jam) in genere rem totam complectitur (dicens:) quàm pulchra es tota & quàm amœna es, ut tibi adhæreat amor, qui decet, ut illô sese oblectet (amicus tuus.) Vers. 10. *Ista statura tua similis est palmæ*] Vidimus decorem staturæ tuæ tempore Nebucadnezaris, nam omnes populi sese incurvabant ac procidebant coram imagine; tu autem stabas staturâ erectâ, sicuti est palma. Eod. vers. 10. *Et ubera tua (similia sunt) botris*] Daniel, Chananja, Mischaël & Asarja, qui fuerunt tibi, sicuti ubera, ad sugendum ex eis, similes fuerunt botris, qui abundantem præbent humorem, sic ipsi abundantem præbuerunt humorem ad lactandum & ad docendum omnes (populos,) quòd non sit (ullus alius) cultus Divinus, 62. sicuti cultus vester, huc usque laudârunt illum (populum Israëliticum) gentes; exinde

* Hebr. מן הראש על גובה הראש, in Msto 2. legitur i. e. de capite.

57. Alii: in ambulacris, Hebr. בדרטיים, conf. suprâ Cantic. c. 1. v. 17. n. 71. & n. seq. 58. & n. 61. h. v.

** Hebr. קשר, in Msto 2. postea sic legitur: שרי i. e. in corrigia (cui inscriptum est nomen) שרי, intelligitur hic Phylacterium capitis, de quo plura apud D. Wagenfeil. in Sota, pag. 397. & seqq. atque in Buxt. Synag. Jud. c. 9. p. 170. & seqq. in primis p. 175. ubi fusius agitur, quomodo nomen שרי in Tephillin repræsentent Judæi.

58. Vel: crispaturis capillorum, nempe: in Naziræis, quibus comam alere præcepto injunctum erat, conf. suprâ Cantic. cap. 5. v. 11. n. 51.

59. Sicuti Numer. c. 6. v. 7. habetur.

60. Vel: courns, sic reddere possis: קורנ"ץ, prout hic habetur, si quidem dictio non est corrupta, in Msto 1. hic legitur קורנ"ץ id, quod etiam poterit exprimi: couronnes, La-

tinè: coronæ, Gallica ista explicatio, ut & sequentia, usque ad: alia expositio, abest hic in Hebræo à Msto 2.

61. Sive: curriculorum, Hebr. ברצועות, respicitur hac expositione ad vocem רהטיים i. e. canales, per quos aqua רוצה i. e. currit, conf. n. 57. h. v.

*** Hebr. רוצים לפניו, in Msto 2. postea additur: לעשות רצונו i. e. ut faciatis voluntatem ejus.

† Hebr. פירש, in Msto 1. hic pro eo legitur פירש קילום, i. e. explicuit laudem, in Msto 2. post ומה נעמתי i. e. & quàm amœna es, ea solum leguntur: אהבתיך אהבה להגונה להחננה בך i. e. amavi te amore, qui convenit, ut memet oblectem in te; cætera, quæ hic habentur, ibidem omissa sunt.

62. Hebr. יראה i. est timor, quo nomine religio ac cultus Divinus intelligitur, tam verus, quàm idololatricus, conf. quæ ad Exod. c. 8. v. 22. n. 34. notata sunt.

de verò † atque deinceps verba Majestatis Divinæ (directa sunt) ad exules Israëlitas, qui inter populos existunt. Vers. 11. *Dixi : ascendam † in palmam*] i. e. Glorior ego inter catervas coelestes de vobis, quòd per vos extollar & sanctificer inter inferiores, quòd nomen meum sanctificaturi sitis inter populos. Eod. vers. 11. *Prebendam ramos ejus*] Ego apprehendam vos & adhærebo vobis, (dictio :) סנטיני (significat :) ענפי i. e. ramos. Eod. vers. 11. *Et erunt nunc ubera tua*] Et nunc vera feci * verba mea, quòd non seducta nec secuta sis populos & quòd boni ac sapientes, qui sunt inter te, steterint firmi in fide sua, ut responderent illis, qui te seducere voluerunt, quòd ab eis discerent parvuli, qui inter illos sunt. Vers. 12. *Et palatum † tuum fuit tanquàm vinum bonum*] Admonita sis 63. circa responsiones tuas, 64. ut illæ sint tanquàm vinum bonum. Eod. vers. 12. *Vadens ad dilectum meum, ad rectitudines*] Admonita 65. ego sum, ut respondeam 66. vobis, (ô populi!) quòd perstitura sim in fide mea, ut palatum meum eat coràm dilecto meo 67. ad amorem rectum, 68. qui est ex animo, non dolosus nec perversus. Eod. vers. 12. *Veluti vinum bonum &c. quod loqui facit labia dormientium*] Etiam patres mei in sepulchro propterea lætabuntur, 69. & pro parte sua gratias agent, 70. Eod. vers. 12. *Loqui faciens*] (Verbum) דובר (significat :)

Ggg ggg 2

cat:)

† Verba ista : exinde verò &c. usque ad : dixi, ascendam (v. u. h. c.) absunt hic in Hebræo à Msto 1.

‡ Conf. hic tract. Talm. Sanhedrin, fol. 93. a. * Vel : vera fecisti, nam & sic istud האמתי vertere possis, si litera ך finalis in verbo האמתי ad י כנסת ישראל i. e. ad congregationem Israëliticam, quæ in Hebræo est generis fœminini, referatur, sicuti paulò post istud החפתי i. e. seducta es, quod hic in notis habetur, ad congregationem Israëliticam refertur ; in Msto 2. hic legitur : ועוד האמתי את דברייך i. e. & adhuc vera fecisti verba tua.

Δ id. tract. Talm. Jevammot, fol. 97. a. & Sanhedrin, fol. 90. a. b. it. Bechorot, fol. 32. b.

63. Hebr. דודרי, commune facta sis, probè tibi caveas, confer. paulò post n. 65. cœterum verba ista : admonita sis &c. usque ad : vadens ad dilectum, absunt hic in Hebræo à Msto utroque.

64. Sic istud : כתשובותך hic interpretor, confer. n. seq. 66. & n. 72. h. v.

65. Confer. quæ n. 63. h. v. notata sunt.

66. Vide, quæ paulò antè n. 64. h. v. notata sunt, confer. & n. 72. h. v. 12.

67. Hebr. לפני דודרי, id enim לדודרי uti in textu sacro habetur, juxta mentem Commentatoris nostri significat, vide not. in שפתי חכמי h. loc.

68. Vel : sincerum, confer. suprà Cantic. c. 1. v. 4. n. 17.

69. Hinc illud Talmudicum : cujuscunque sapientis, jam defuncti, doctrinam allegant in hoc mundo superstites ipsius nomine, ejus labia sese motitant in sepulchro, Hebræa vide apud D. Wagenfeil. in Sota, p. 200. n. 12. confer. & Raschi not. ad Eccles. cap. 5. v. 11. n. 38. ac not. in שפתי חכמי h. loc. it. not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 115. b. princ. & part. 2. pag. 78. b. princ.

70. Vel : laudabunt ac celebrabunt, scil. Deum, nam & sic istud : וידרו, quod hic habetur, vertere possis.

cat:) פרוץ i. e. ebulliens (five: eructans,) linguâ vernaculâ : promer; 71. fundamentum autem istius (vocis) significat sermonem , atque hæc est responsio : 72. ego sum dilecti mei, atque etiam ipse me appetit. 73. Vers. 14. *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum*] Exponunt Rabbini nostri in Eruvin : 74. dicit congregatio Israëlita : Domine mundi, ne judices me, sicuti illos, qui urbes incolunt, qui rapinæ ac scortationi sunt dediti ; sed eô modô (me judica,) quo illos, qui in pagis degunt , quoniam isti opificia tractant 75. ac legi (Divinæ) operam dant propter paupertatem. Eod. vers. 14. *Pernocitemus in pagis*] Objurgemus illos, 76. qui (te) abnegant 77. veni & ostendam tibi alienigenas, 78. quos tu bonis cumulasti ; sed illi te abnegant. Vers. 15. *Surgamus & manè (ituri) ad vineas*] Hæ (vineæ) sunt synagogæ atque scholæ. Eod. vers. 15. *Videamus, an floruerit vitis*] Hi sunt, qui Scripturæ sacræ operam dant. Eod. vers. 15. (*An*) *aperuerit se prima uva*] Quando flos ** decedit & uva agnoscuntur, id (dicitur :) פתוח הסמך i. e. apertura primæ uva 79. & eisdem (uvis) comparavit (S. Scriptura) studiosos Mischnæ , 80. qui jam in eo sunt , ut utilitas ab illis percipi possit

71. Vel : promer, sic reddere possis : פרוץ, quod hic habetur, si quidem non est corruptum, confer. not. ad Psalm. 31. v. 14. n. 15. in Msto 1. legitur פרוץ quod exprimi poterit : former, in Msto 2. legitur : מבייר, quod reddere possis : mouvoir, Latine : movere.

72. Confer. quæ suprâ ad hunc v. 12. n. 64. de voce חשוכה, quæ etiam hic habetur, notata sunt.

73. Vel : appetitus sive desiderium ejus est erga me, prout versu seq. 13. b. c. habetur, confer. Genes. c. 3. v. 16.

74. Hebr. עירובין, est is liber secundus partis secundæ operis Talmudici, tractans de commixtionibus, ubi vid. Eruvin, fol. 21. b.

75. Id notis שפתי דכמים allegatur ex tractatu Talmudico : Eruvin caput 2. quod incipit : פתח ופתי ac scribitur, quod hoc loco in Commentario Raschiano error sit commissus & in dicto capite 2. Eruvin aliter, quàm hic, legatur, ubi vide sis.

76. Sic juxta Commentatoris nostri mentem פרוץ hic vertere volui, à radice : לך, quod verbum in Hiphil significat : murmurare, jur-

gari.

77. Sic etiam secundum Commentatoris nostri mentem verbum כופר hic vertere volui, nam כפר significat : negare, abnegare, alio itaque sensu, quàm qui hic in textu sacro habetur, verba ista interpretati sunt Rabbini, id, quod sequentia, à Commentatore nostro hic adducta, declarant, confer. & not. in ספר חכמים h. loc.

78. Hebr. בני נכר, sic tam in editione שפתי חכמים, quàm in Exemplari Hebræo, quod usus sum, legitur ; sed in Bibliis Buxtorf. ut & in utroque Msto hic habetur : בני עשו i. e. filii Esau, Esavitæ, sic Rabinis dicuntur alienigenæ, qui non sunt de gente Judaica, imprimis Christiani, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 2228. & seqv.

* Confer. hîc tract. Talm. Eruvin, fol. 21. b.

** Verba ista : quando flos decedit &c. usque ad : & eisdem (uvis) absunt hic in Hebræo à Msto 2.

79. Confer. suprâ Cantic. cap. 1. v. 13. ibique not. num. 29.

80. Confer. quæ num. seqv. 81. b. vers. notata sunt.

possit in doctrina legis. Eod. vers. 15. *Num germinaverint mala punica*] Quando ista (mala) sunt perfecta ac flos, qui illa circumdat, decidit, (hoc dicitur: פְּנִיָּה.) Eod. vers. 15. *An germinaverint*] i. e. An flos deciderit, hisce (malis punicis) comparavit (S. Scriptura) Talmudistas, 81. qui in sapientia perfecta 82. constituti atque apti sunt, ut (alios) docere possint. Eod. v. 15. *Ibi dabo amores meos*] i. e. Ibi ostendam tibi gloriam meam ac magnitudinem meam, (nempe) laudem filiorum meorum & filiarum mearum. Vers. 16. *Dudaim* 83. *dederunt odorem*] Calathi 84. ficuum bonarum ac malarum, veluti dicitur: ostendit mihi Dominus & ecce duo פְּנִיָּה i. e. calathi ficuum &c. & calathus alter ficuum valde malarum, quæ non poterant comedi, 85. isti sunt peccatores Israëlita; nunc (verò) ambo (tàm boni, quàm mali,) dederunt odorem, omnes quæerunt faciem tuam. Eod. vers. 16. *Et juxta ostia nostra omnes sunt pretiosi fructus*] Est in manibus nostris merces præceptorum multa. Eod. vers. 16. *Nova atque vetera*] Quæ renovârunt scribæ simul cum veteribus, quæ scripsisti super me. 86. Eod. vers. 16. *Abcondi tibi*] Nomini tuo atque cultui tuo abscondi illa (præcepta) in corde meo; alia explicatio: abscondi (illa præcepta,) ut ostenderem tibi, quòd ea servaverim.

CAP. VIII.

Vers. 1. *Quis dabit te mihi ut fratrem?*] Ut venias ad solatium mihi dandum, quemadmodum fecit Josephus fratribus suis, qui illum malo affecerant; & (tamen) de illo dicitur: & consolatus est eos. 1. Eod. vers.

Ggg ggg 3

1. In-

81. Hebr. בעלי הלמד, sic vocantur hic in specie illi, qui Gemaræ operam dant, ita, ut distinguantur à משנה בל i. e. studiosis Mishnæ, de quibus paulò antè dictum est, vide num. antec. 80. & num. seq. 82.

82. Hebr. במורה, hinc patet, quòd Commentatori nostro hic sit sermo de studiosis Gemaræ, nam non rarò etiam Gemara dicitur generali nomine: Talmud, vid. Buxtorf Lex. Chald. fol. 1147. princ. & num. præced. 81.

83. Hebr. דודאים, quod nonnulli vertunt: mandragoras; alii: amabiles flores; alii aliter, vide de istius vocis significatione præ aliis Dn. Hiob. Ludolfi Commentar. ad Historiam Æthiop. lib. 1. c. 9. n. 72. conf. & n. seq. 84. h,

v. it. tract. Talm. Bruvin, fol. 21. b. & Buxt. Lex. Chald. voce מיש fol. 1202.

84. Sive: Sportæ, Hebr. דודאי, sic cum epen- thesi dictio ista reperitur apud Jerem. c. 24. v. 1. respicitur autem ad vocem דודאים quæ hic in textu sacro habetur; aliter autem à Commentatore nostro exponitur.

85. Sicuti Jerem. dict. cap. 24. v. 1. & v. 3. habetur.

86. Id est: quæ mihi in S. Scriptura præcepisti mandata vetera, quæ scribæ sive magistri renovârunt; referuntur autem hæc verba à Synagoga sive Ecclesia Judaica ad Deum.

87. Prout Genes. cap. 50. v. 20. habetur, confar. &

I. *Inveniens te foris oscularer te*] Inveniens prophetas tuos, loquentes in nomine tuo, amplecterer illos & oscularer, certè scio, quòd ipsi me non sint spre-
turi, quoniam digna est illa (congregatio Israëlita) amore tuo, ut amor tuus
eam complectatur illamque iterum sectetur. Vers. 2. *Ad domum matris mee*]
i. e. Ad domum Sanctuarii. Eod. vers. 2. *Docebis me*] Sicuti facere consue-
veras in tabernaculo conventus. Eod. vers. 2. *Bibendum tibi † darem de vino
aromatico*] i. e. Libamina (tibi offerrem,) עֵסִים (significat) vinum dulce.
Vers. 3. & vers. 4. *Sinistra ejus sub capite meo &c. adjuro vos*] Jam congrega-
tio Israëlita convertit sermonem suum ad populos (dicens :) quamvis ego con-
querar ac mœsta sim ; (tamen) dilectus meus manum meamprehendit isque
mihi est fulcimentum in exilio meo, quapropter adjuro vos. Eod. vers. 4.
Cur excitabitis & cur experges facietis ?] Quoniam (id) vobis non proderit.
Vers. 5. *Quenam est ista ?*] Sanctus ille † Benedictus & domus judicii ejus
2. dicunt de congregatione Israëlita : quenam est ista ? i. e. quantum
æstimata * est ista, quæ cum honore deducta fuit è deserto cum omnis gene-
ris donis benignis, illa ibi fuit honorata donatione legis & adhæsione præ-
sentiae Majestatis Divinæ 3. & ostensus fuit amor ejus omnibus, atque illa
adhuc in exilio suo. ** Eod. vers. 5. *Associata 4. est dilecto suo*] (Verbum.
מְחַבְּרָה significat :) מִתְחַבְּרָה i. e. conjuncta dilecto suo, (nimirum illa
adhuc in exilio) confitetur, quòd ipsa sit socia ejus eique adhæreat, (verbum)
רַפְקָה linguâ Arabicâ (significat :) חֵבֶר † i. e. socium, & רַפְקָה (significat :)
חֵבֶר i. e. societatem. Eod. vers. 5. *Sub ipsa malo expergeseci te*] Sic dicit
* illa (Ecclesia Judaica,) dum quærit amorem dilecti sui : sub malo expergeseci
te,

& not. in שְׂפָתַי הַכְּמִים h. loc. in Msto 1. po-
stea adduntur ista : יִנָּק שְׂדֵי אִמִּי כְּלֹמִי בְּאֵחָ מִן
הָאֵם i. e. (eod. v. 1.) sugentem ubera matris
meæ] ac si diceret: fratrem uterinum.
† Confer. hic tract. Talm. Berachot, fol. 59. a.
‡ Verba ista : Sanctus ille &c. usque ad : quæ-
nam est ista, absunt hic in Hebræo à Msto 1.
2. Confer. quæ ad Genes. c. 1. v. 26. & infra ad
v. 7. h. cap. n. 16. notata sunt.
* Confer. supra not ad Cantic. cap. 3. vers. 6.
Sign. †
3. Hebr. שְׂכִינָה, de cujus vocis significatione a-
libi à me dictum est.
** Hisce verbis : atque illa adhuc in exilio suo,
conjungenda sunt sequentia : associata est di-

lecto suo.

4. Dn. Hiob. Ludolfus in Commentario ad Hi-
stor. Æthiop. lib. 1. cap. 15. n. 106. verbum
istud מְחַבְּרָה cum Ludov. de Dieu exponit,
quòd significet Æthiopice: recumbens, nem-
pe super dilectum suum, confer. vers. 7. h.
cap. num. 17.

† Sic in utroque Msto dictio ista חֵבֶר hic addi-
ta reperitur, quam etiam lectionem, ut magis
perspicuam, hic in versione secutus sum.

* Verba ista : sic dicit illa &c. usque ad : me-
mento, quòd in imo, absunt hic in Hebræo à
Msto 1.

te, 5. memento, quòd in imo montis Sinai, qui suprà verticem meum factus est tanquàm malum, 6. ibi te expergefecerim; indicat autem (hìc verbum: ערר i. e. expergefecit) amorem uxoris adolescentulæ, quæ expergefecit dilectum suum noctu, dum ipse levem captat somnum super lecto illumque amplectitur & osculatur. Eod. vers. 5. *Ibi enixa est te mater tua*] Ecce diximus, quòd Sanctus ille Benedictus vocaverit eam (congregationem Israëliticam) matrem suam, 7. ibi facta est illa tibi mater, ** (istud:) חבלתך significat (idem, quod in illo loco:) חבלי יולדת i. e. dolores parturientis, 8. באו לה חבלים ממך (hìc significationem habet, ac si diceretur:) חבלתך *** i. e. venerunt ei dolores parturientis à te, veluti (dicitur in illo loco:) filii mei יצאוני id est: יצאו ממני egressi sunt à me. 9. Vers. 6. *Pone me, ut sigillum*] Propter istum † amorem signa me super cor tuum, ‡ ne mei obliviscaris, ac videbis, quòd fortis sit, tanquam mors, amor, 10. i. e. amor, quò te diligo, morte mea contra est carior, 11. nam ego propter te interficior. Eod. vers. 6. *Durus, ut sepulchrum, est Zelus*] (Dictio קנאו hìc significat) תגר i. e. contentionem, 12. quâ æmulantur ac mecum contendunt populi propter te, (vox:) קנאו ubique (significat) linguâ vernaculâ: emportement, 13. quod notat

5. Confer. hic D. Wagenfeil. Sota, pag. 238. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. pag. 96. a. princ. it. R. Salom. ad Exod. cap. 38. v. 8. n. 3. confer. & tract. Talm. Sota, fol. 11. b.

6. Sive: pomum, confer. Exod. cap. 19. v. 17. ubi in notis Raschianis dicitur, quòd mons Sinai tunc, cùm lex daretur, super Israëlitas כגיגית i. e. tanquam cupa sese incurvaverit.

7. Vide, quæ suprà ad Cantic, cap. 3. vers. 11. n. 27. notata sunt.

** Hebr. לאם, in utroque Msto postea legitur: שם יולדת i. e. ibi peperit te.

8. Sicuti Hose. cap. 13. v. 13. habetur, confer. not. ad Psalm. 7. vers. 15. n. 19.

*** Sic in exemplari Amstel. Hebræo hic habetur, quam lectionem, uti convenientiorem, hic in versione potius secutus sum, quàm לי i. e. mihi uti in Msto 1. habetur, vel לך i. e. tibi, prout in Basil. editione & Msto 2. legitur.

9. Prout Jerem. c. 10. v. 20. habetur.

† Hæc verba: propter istum amorem &c. usque ad: nam ego propter te, absunt hic in Hebræo à Msto 1,

‡ Confer. hic tract. Talm. Taanit, fol. 4. a.

10. Sicuti verba ista statim in hoc nostro versu sequuntur.

11. Sic Plautina phrasi particulam כנגד hic exprimere volui, ac si diceretur: amor meus morte est fortior, ita, ut propter amorem tui mortem oppetere non dubitem, in Msto 1; pro כנגד כלי legitur 'עוד כנג' i. e. fortior est.

12. Sive: litem, jurgium, confer. quæ ad Ecclesiast. c. 1. v. 2. n. 20. notata sunt, vid. & Raschi not. ad 1. Reg. c. 8. v. 43. & ad Esai. c. 21. v. 6. n. 16.

13. Sic istud: אנפרדמ'נט vel אנפרטמ'נט (uti Deuter. c. 4. v. 24. in notis Raschianis rectè legitur,) etiam hic erit legendum, nam illud אנפרדמ'נט vel אנפרטמ'נט, quod hic ut & Deuter. c. 19. v. 19. in notis Raschi habetur, corruptum puto, vide, quæ ad Deuteron. dict. c. 4. v. 24. n. 20. ut & ad Esai. c. 59. v. 17. n. 27. notata sunt; cœterum Gallica ista explicatio abest hic ab utroque Msto.

notat propositum animi ad capiendum ultionem. Eod. vers. 6. *Prunæ ignis, flammæ Domini*] i. e. Prunæ ignis fortis, qui provenit ex vi flammæ Gehennæ, accentus Sakeph gadol, qui habetur supra (dictionem) שֶׁפֶי, docet nos de voce שֶׁפֶי, quòd illa cohæreat (verbis istis:) שֶׁלֵּהבֵת יָהּ i. e. ignis flammæ Domini. 14. Vers. 7. *Aquæ multæ * non possunt extinguere amorem*] Quoniam (S. Scriptura hîc) usurpavit vocem prunarum (ideò) convenit eis lingua: non extinguunt. Eod. vers. 7. *Aquæ multæ*] i. e. Populi. Eod. vers. 7. *Et flumina*] i. e. Principes eorum (populorum) illorumque reges. Eod. vers. 7. *Non inundabunt eum*] Per vim atque terrorem vel etiam per illecebras & seductionem. Eod. vers. 7. *Si dederit aliquis omnes divitias domus suæ*] Ut permutares amorem tuum. 15. Eod. vers. 7. *Spernendo spernent eas*] Omnia ista Sanctus ille Benedictus & domus judicii ejus 16, testantur, quòd congregatio Israëlita sic associata sit 17, dilecto suo. Vers. 8. *(Nunc) soror nobis* 18.] In inferioribus est, quæ sese conjungit 19, & confociat atque desiderat esse nobiscum, (inquiunt angeli;) ipsa autem est parva ac seipsam facit parvam (i. e. sese humiliat) præ omnibus populis, veluti dicitur: non propter multitudinem vestram &c. 20, quia illi seipsos parvos faciebant, אַחֲוֵי ** significat: אֵיחָוִי i. e. lacerationes (sive lacera 21, vestimenta,) quæ non confuta sunt. 22. Eod. vers. 8. *Et*

non

14. Verba ista: שֶׁלֵּהבֵת יָהּ significant גדולה שֶׁלֵּהבֵת i. e. flammam magnam, prout in notis ad librum Prec. Jud. part. 2. p. 67. b. med. exponitur, nam scriptura sacra, quando rem aliquam magnam facere vel augere vult, conjungere solet illam Deo, sicuti ibidem habetur ubi videsis Hebræa, conf. eadem notæ ad dict. librum Prec. Jud. part. 2. p. 76. b. circa fin. it. autor tractatûs Theologico-Politic. c. 1. p. mihi 9. & sequ.

* Confer. hic lib. Prec. Iud. Part. 2. pag. 264. a. fin. & D. Wagenfeil. Sota, pag. 469. vid. Sota, fol. 21 a.

15. Conf. hic D. Wagenfeil. Sota p. 492. ac not in שֶׁפֶי חֲכָמִי h. loc. vid. Sota, fol. 21 a.

16. Confer. quæ supra ad v. 5. h. c. n. 2. notata sunt, vide & notas in שֶׁפֶי חֲכָמִי h. loc. it. tract. Talm. Sota fol. 21. a.

17. De verbo מִתְחַבֵּק, quod hic in notis Raschi habetur, supra ad v. 5. h. c. n. 4. aliquid dictum est, confer. & not. ad librum Prec. Jud.

part. 2. p. 232. a. princ.

18. Hebr. לָנוּ, sic in editione שֶׁפֶי חֲכָמִי ut & in exemplari Hebræo, quo usus sum, atque in aliis codicibus impressis legitur, perinde atque in textu sacro; ast in Bibliis Buxtorf. habetur לָנוּ i. e. in pulchritudinem; sed errorem typographicum istum esse puto.

19. Vel: unit, Hebr. מִתְחַבֵּק i. e. quasi confuit; respicitur autem hac explicatione ad dictionem מִתְחַבֵּק i. e. soror, quæ paulò antè in textu sacro habetur, conf. paulò post n. 22. h. v.

20. Conf. Deut. c. 7. v. 7. ibique not. n. 139. it. Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. cap. 9. n. 13. fol. 381. edit. Lips.

** Istud אֵיחָוִי, ut & sequentia, usque ad: & non sunt ei ubera, absunt hic in Hebræo à מִסְתָּו 21.

21. Hebr. קִרְעִי, de qua voce vide Prov. c. 23. v. 21. & Buxt. Lex. Chald. fol. 246.

22. Conf. quæ paulò antè num. 19. h. v. notata sunt, vide & Buxt. Lexic. Chald. fol. 57. ubi

אֵיחָוִי

non sunt ei ubera] Sicuti dictum est *** in exilio Ægyptiaco: ubera erant aptata, 23. dum tempus redemptionis appropinquabat; sed haftenus ei ubera non † sunt, i. e. nondum pertigit tempus ejus ad tempus uberum (nempe ad tempus redemptionis.) Eod. vers. 8. *Ecquid faciemus sorori nostræ in die, quo sermo fiet de ea*] Quando scil. populi clandestina consilia ineunt contrà eam (congregationem si-ve ecclesiam Israeliticam,) ut illam exscindant, sicuti dicitur: agite, exscindamus eos, ne sint gens. 24. Vers. 9. *Si murus ‡ fuerit*] Si constans fuerit (congregatio Israelitica) in fide sua atque timore suo (erga Deum,) ut illa sit contrà eos (populus) tanquàm murus æneus, 25. ne ipsi eam intrent, id est: ne illa affinitatem cum eis contrahat nec ipsi ad illam veniant nec ea ab illis seducatur. Eod. vers. 9. *Ædificabimus super eam palatium argenteum*] Erimus ei (congregationi Israeliticae) urbs munita & corona atque decus eique ædificabimus urbem sanctam atque domum electam. 26. Eod. vers. 9. *Et si fuerit janua*] Quæ vertitur super cardine suo, & quæ, dum pulsatur, aperitur, etiam ista † (congregatio scil. Israelitica) si aperiat illis (populis,) ut ipsi eam ingrediantur & illa ad eos (veniat.) Eod. vers. 9. *Circum muniemus eam tabulato cedrino*] Ponemus ad januam ejus tabulas ligneas, quæ putrescunt ac vermibus corrodit eas atque consumit; congregatio autem Israelitica dicit: Vers. 10. *Ego sum murus*] Fortis in amore dilecti mei. 27. Eod. vers. 10. *Et ubera mea sunt sicuti turre*] Istæ sunt synagogæ ac scholæ, quæ lactant Israelitas verbis legis. Eod. vers. 10. *Tunc*] Dum hoc dicebam. Eod. vers. 10. *Fui in oculis ejus, ‡ tanquàm inveniens pacem*] Tanquàm sponsa, quæ reperitur perfecta 28. & quæ invenit pacem in domo mariti

riti

איהו exponitur: futura, refarcitio, confer. etiam not. in שפתי חכמים h. loc.

*** Verba ista: sicuti dictum est &c. usque ad: nondum pertigit tempus ejus, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

23. Prout Ezech. c. 16. v. 7. habetur, ubi vide Rashi notas.

† Confer. hic tract. Talm. Pesachim, fol. 87. a. & Kiduschin, fol. 49. b.

24. Sicuti Psalm. 83. v. 5. habetur.

‡ Vid. hic tract. Talm. Joma, fol. 9. b. & Sanhedrin, fol. 24. a.

25. Conf. Jerem. c. 15. v. 20. & not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 132. a. med.

26. Id est: templum Hierosolymitanum, ita

enim בית הבחירה i. e. ædes electa, à Rabbini vocatur.

† Hæc verba: etiam ista &c. usque ad: circum muniemus eam, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

27. Confer. hic tract. Talm. Pesachim, fol. 87. a. & Baba batra, fol. 7. b. & fol. 8. a. item not. ad librum Prec. Jud. part. 1. p. 132. a. med.

‡ Vide hic tract. Talm. Pesachim, fol. 87. a. & Cetubbot, fol. 71. a.

28. Hebr. שלימה, alluditur hoc expositione ad dictionem שלום i. e. pacem, quæ hic in textu sacro habetur, conf. not. in שפתי חכמים h. loc. ubi ex tractatu Talmudico: Pesachim, caput 8. quod incipit: האשה, allegatur.

H h h b h h

riti sui. 29. Vers. 11. *Vinea fuit Salomoni*] Hæc est congregatio Israelitica, dicitur enim: quia vinea Domini Zebaoth est domus Israel. 30. Eod. vers. 11. *In Babal 31. Hamon*] i. e. In (urbe) Hierosolyma, quæ est populô plena, & (in illa est) **המון רב** i. e. turba multa; (vox) **בעל** significat (interdum) planitiem, veluti (accipitur in illo loco:) **מבעל** i. e. à planitie Gad in valle Libanon. 31. Eod. vers. 11. *Dedit vineam custodibus*] Tradidit eam in manum dominorum duorum, 33. (nempe: regum) Babel, Medorum * ac Græcorum, 34. in Medrasch 35. Cantici Canticorum reperi: nonnulla pars ** innititur custodibus istis 36. quòd illa sint regna. Eod. vers. 11. *Unus quisque adferet pro fructu ejus*] Quæcunque 37. potuerunt (regna ista) exigere ab illis (Judæis, videlicet:) capitatio- nes 38. & annonas 39. atque utensilia, 40. omnia ab eis exegerunt, ut adfer-
rent

29. Huc faciunt versus, qui in libro Prec. Iud. part. 2. p. 87. b. princ. reperiuntur, nempe: רצויה הייתי או כמוצאפ שלום יחד לאורך ימים i. e. grata tunc fui, tanquam inveni- ens pacem, unicus (scil. Deus) diuturno tempore me hic deseruit.

30. Sicuti Esai. c. 5. v. 7. habetur, ubi vide sis Raschi notas.

31. Iunii ac Tremellii versio Latina hic habet: in loco ferace, vide eorundem notas ibidem.

32. Vide Iosu. c. 12. v. 7. ibique R. Salomonis notas, in Msto 1. prætereà alius adducitur locus ex 2. Reg. c. 42. ubi מבבל שליטה i. e. ex Bahal Schalischa, vid. ibid. not. n. 25.

33. Prout Esai. c. 19. v. 4. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Hebr. מדי, in Msto 2. postea legitur ופרס i. e. & Persarum ac Edomæorum, conf. n. seq. 34.

34. In Bibliis Buxt. ut & in Msto 1. hic additur: ואדום i. e. & Edom; sed absunt ista tam ab editione שפתי חכמי, quam ab exemplari Amstel. Hebræo, quo usus sum, confex. Sign. præced. * h. v.

35. De hoc libro vide cap. præced. 7. vers. 7. n. 50.

** Hebr. מקצת סמך וג', in Msto 2. ita legitur: קצת סמך ומזאים לנוטרים פרו הללו שהם i. e. nonnulla pars innititur (ei, quod versu sequenti 12. habetur:) & ducenti cu-

stodientibus fructum ejus hæc sunt regna; in Msto 2. hæc habetur lectio: מקצת סמך על ידי i. e. nonnulla pars innititur custodibus istis, quòd non sint regna, hæc lectionum varietas locum istum facit obscurum ejusque explicationem difficile.

36. Id est: nonnulli ex Rabbiniis existimant, quòd per istos custodes intelligantur regna.

37. Hebr. כלמה i. e. quicquid, sic tam in Bibliis Buxtorf. quam in exemplari Hebræo, quòd usus sum, legitur; ast in editione שפתי חכמי hic habetur: כלומר i. e. ac si diceret; sed vitium typographicum id esse puto.

38. Hebr. גלגליות, de cujus vocis significatione conf. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 440. ac titul. Cod. de Annon. & capitat. it. de Annon. & tribut. ut & Raschi not. ad Thren. cap. 5. v. 5. num. 1.

39. Hebr. ארמונות, decimationes de fructibus & jumentis, vide Ejusd. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 225.

40. Hebr. אנפרות, conf. quoad hanc significationem Buxt. Lex. Chald. fol. 146. vocem istam etiam vertere possis: mercaturas, conf. Buxt. Lexic. Chald. dict. fol. 146. reperitur autem dictio ista אנפרות tam in Bibliis Buxt. quam in editione שפתי חכמי ut & in Msto 2. atque in exemplari Hebræo Amstel. quo usus sum; si quis conjecturæ locus est, videtur pro אנפרות legendum esse אנגרות i. e. angariæ, sic

rent ad domos suas. Vers. 12. *Vinea mea † coram me est*] In die judicii *** adducet eos (reges gentium) Sanctus ille Benedictus in judicium ac dicet : vinea mea, quamvis illam in manus vestras tradiderim; tamen illa mea est ac coram me venerunt ea omnia, quæ vos rapuistis ex illius fructibus, nec coram me ‡ absconditum est id, quod vos ab illis (Judæis) exegistis; ast ipsi (reges gentium) dicent: Eod. vers. 12. *Mille tibi (erunt) o Salomo*] i. e. Mille argenteos, quos exegimus ab eis (Judæis,) omnes tibi reddemus. Eod. vers. 12. *Et ducenti (erunt) custodientibus **** fructum ejus*] i. e. Præterea adjiciemus multa ex bonis nostris ac dabimus eis (nempe) primoribus eorum (Judæorum) eorumque sapientibus, veluti dicitur: pro ære adducam aurum. 41. Eod. vers. 12. *Custodientibus * fructum ejus*] Hi sunt discipuli sapientum atque istæ retributiones 42. discipulis sapientum (dabuntur,) veluti dicitur: nam illis, qui sedent coram Domino, erit merx ejus & quæstus ejus (nempe:) Tyri, 43. poterunt etiam (verba ista:) & ducenti erunt custodientibus fructum ejus (ita) explicari: quemadmodum is, qui utilitatem percipit (vel lucrum facit) ex re sacra, restituit sortem & quintam ejus partem; 44. sic etiam nos (inquirent reges gentium) restituemus præter rem sacram populi Israelitici Domino primitias proventuum ejus, sortem ac quintam partem (videlicet) quintam sortis partem; sunt autem ducenti (sicli) quinta pars mille (siclorum.) Vers. 13. *Quæ habitas ** in hortis*] Sanctus ille Benedictus dicit congregationi Israeliticæ: tu, quæ delitescis in exilio, pascis in hortis alienigenarum & sedes in Synagogis atque scholis. Eod. vers. 13. *Socii*

Hhh hhh 2

atten-

Vajikra rabba Sect. 23. duæ istæ voces: אַנְגָרִיָּה & אַנְוִנָּה i. e. annonæ & angariæ, conjunguntur; vide ejusd. Buxt. Lex. Chald. fol. 139. in Msto 1, hic אַנְוִנָּה אַנְגָרִיָּה legitur, conf. & not. ad Ecclesiast. c. 8. v. 1. n. 2.

† Confer. hic tract. Talm. Schevuot, fol. 35. a. b.

*** Verba ista: in die judicii &c. usque ad: & coram me venerunt, absunt hic in Hebræo à Msto 1.

‡ Hæc verba: nec coram me &c. usque ad: præterea adjiciemus, absunt hic in Hebræo à Msto 2.

**** Confer. hic tract. Talm. Schevuot, fol. 35. a. b.

41. Sicuti Esai. cap. 60. v. 17. habetur, ubi vide Raschi notas.

* Verba ista: custodientibus fructum ejus &c

usque ad: poterunt etiam. absunt hic in Hebræo à Msto 1. sed in Msto 2. absunt ista, usque ad: istæ retributiones; cætera ibidem habentur.

42. Compensationes, Hebr. תְּשׁוּמִים quo nomine hic intelliguntur adjectiones sive addimenta ista, de quibus paulò antè Commentator noster dixit, sensus est, quòd reges gentium præter restitutionem eorum, quæ ipsi à Judæis exegerunt, etiam de bonis suis multa insuper adjicient & quasi resarcient ac compensabunt damna Judæis illata.

43. Prout Esai. c. 23. v. 18. habetur, ubi vide Raschi notas.

44. Sicuti Levit. c. 5. v. 16. habetur, ubi vide notas.

** Confer. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 63. a. & Bava batra, fol. 75. a.

attendunt ad vocem † tuam] Angeli ministratorii, socii tui, filii Dei, similitudo tua, attendunt ac veniunt, ut audiant vocem tuam in Synagogis. Eod. vers. 13. *Audire fac me*] Ac postea *** illi (angeli) sanctificant, 45. dicitur enim: cum canerent simul stellæ matutinæ, 46. hæ sunt Israelitæ, ac postea (dicitur:) & vociferabantur omnes filii Dei. 47. Vers. 14. *Fuge, dilecte mi*] Ex isto exilio 48. & libera nos è medio illorum (populorum alienigenarum.) Eod. vers. 14. *Et similis * esto caprea*] Ad accelerandum liberationem & quiescere fac gratiosam tuam præsentiam, 49. super montes aromatum, id est: (super) montem Morijah ac domum Sanctuarii, quæ utinam ædificetur citò in diebus nostris, Amen!

† Vid. hic dict. tract. Talm. Schabbat, fol. 63. a. & Bava batra, fol. 75. a.

*** Id est: postquam Israelitæ dixerunt precationem (de qua num. sequ. 45. h. vers.) tunc angeli sanctum hymnum canunt, de quo dict. n. seq. 45.

45. Id est: canunt illud: Sanctus, Sanctus, Sanctus, de quo Esai. c. 6. v. 3. idque Judæi vocant קידוש, hymnum istum angeli non prius canunt, (prout Rabbini tradunt, quàm Israelitæ dixerunt precationem וְגַם שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל i. e. audi Israël &c. quod Deut. c. 6. v. 4. habetur, idque probare conantur ex Hiob cap. 38. v. 7. qui locus hic à Commentatore nostro allegatur, conf. Buxt. Synag. Iud. c. 10. p. 208. interea autem, dum Judæi recitant precationem illam, angeli דְּמָמָה דְּקָה i. e. quiescunt leni susurrò (vel silentio) quam in rem ipsi adducunt illud Ezech. c. 1. v. 25. ubi dicitur, quòd alæ istorum quatuor animalium remissæ fuerint, id, quod illi sic exponunt כְּשֶׁעָרָה שִׁיטְרָאֵל אֹמְרוּם שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל הָרִב שׁוֹחֲקִים וְגַם i. e. eo tempore, quo Israelitæ dicunt (præ-

cationem illam:) audi Israël, illi (angeli) quiescunt, כִּי אֵין הַמְּלָאכִים אֹמְרוּם שִׁירָה i. e. nam angeli non dicunt canticum (illud: Sanctus, Sanctus &c.) nisi postquam Israelitæ finiverunt preces suas, uti habetur in notis ad librum Prec. Iud. part. 2. p. 62. a. princ. & p. 100. a. princ. hæc, quia ad illustrationem hujus loci faciunt, paulò fusius adducere volui.

46. Sicuti Hiob. c. 38. v. 7. habetur, ubi vide not. n. 10.

47. Vide Hiob. dict. c. 38. v. 7. ubi angeli ministratorii dicuntur filii Dei, prout Rabbini putant, conf. n. præc. 45.

48. Fingunt Rabbini, quòd Deus eandem, quam Judæi, captivitatem experiatur, ideò illud: fuge, dilecte mi, de Deo exponunt, quòd nempe ille fugere debeat ex isto exilio sive captivitate, conf. suprà Cantic. cap. 4. v. 8. n. 60.

* Conf. hic tract. Talm. Schabbat, fol. 63. a.

49. Vel: Majestatem tuam Divinam, Hebr. שְׁכִינָתְךָ, de qua voce alibi dixi,

INDEX

Rerum notabilium, præcipue traditionum
Judaicarum, tum in textu Raschiano, tum in notis
contentarum.

- A.**
Aronis post mortem recesserunt nubes gloriæ p. 871. n. 9. Ille in Ægypto vaticinatus fuit, p. 130. n. 28
Abigailem cum irrisores gravidam dixerunt à Nabale, tunc mutata est facies filii ejus, p. 203. n. 3
Ablactatio fit secundum Rabbinos finitis 24. mensibus, p. 125. sign.*
Abner meminit nominis sui primo in epistola ad Davidem, p. 204. n. 9. punitus fuit, ibid. quidnam causam præbuerit, ut ipse interficeretur? p. 205. ***
Abraham vocatur Ethan, p. 431. n. 16. stetit in decem tentationibus, p. 617. n. 29. magnus fuit inter Anakæos. pag. 30. n. 11. fuit Israelitis causa, ut terra quiesceret à bellis, ibid. n. 9
Abischai cur in toto libro Chronic. legatur pro Abischai? p. 490. n. 12
Absolom in statua expressit formam longitudinis manus suæ, p. 486, n. 3. stringens gladium vidit gehennam sub se apertam, p. 233. n. 1
Abyssus natabat super terram, cum David fundamenta templi foderet, p. 96 *
Aceræ inserviebant scutellis thuris, p. 313. sign. †
Acetum remedium est calori sedando, p. 110. n. 10
Achab fuit filius fratris patris Nabothi, p. 313. n. 3. fuit frigida constitutionis, quidque Isebel inde fecerit? p. 356. n. 17
Achan cur vocetur Achar, p. 431. n. 21
Achas combussit legem, p. 417. n. 1. in omnibus parietibus templi figuras fieri curavit, p. 606. n. 5
Achalia oblitteravit nomina divina & pro illis scripti dolorum, p. 377 n. 11
Acquirendi possessionem modi, p. 117
Adami primi filii fuerunt dæmones, p. 213. n. 12. spiritus cum eo coibant, & pariebant ex illo, ibid.
Hhh hhh 3 *Ægyptio-*

Egyptiorum machinatio non nisi in
nari, p. 428 n. 21

Aer & aqua, quibus aliquis assuetus, ei
grata, & quibus non assuetus, no-
cent, p. 462. n. 23

Akiba habuit 4000. discipulos, p.
902. n. 25. ejus discipuli 4000.
omnes mortui inter pascha & pen-
tecosten, ibid.

Agricultura duo amatores fuerunt, nec
utilitatem inde ceperunt, p. 602.
n. 10

Allegorica expositio Absconfionis Sau-
li, p. 148. n. 12. Altaris curati, p.
343. n. 6. Arborum apud Moabi-
tas corrumpendarum, p. 363. n. 11.
comestionis & bibitionis, p. 885.
n. 29. divitiarum & paupertatis, p.
751. n. 8. Elkanæ verborum p. 124
sign. ** Lanæ & lini, p. 829. n. 13.
Machol vocis, p. 277. n. 18. Moli-
turæ Simsonis, p. 92. n. 1. Musca-
rum mortuarum, p. 893. vers. 1. o-
culi dextri, quem Nachas voluit
effodere, p. 149. sign. * oculorum
in cantico, p. 958. n. 84. os foris ap.
Salom. p. 801. n. 20. Planctus filia
Jephtæ super montibus, p. 85 n. 13.
pueri pauperis apud Salom. p. 854.
n. 13. Rama loci, p. 184 sign. * San-
qui fugæ, p. 821. n. 20. septem lu-
cernarum, p. 538. n. 31. servi deli-
cate educati, p. 811. sign. † sex men-
surarum, quas portavit Ruth, p. 115.
sequ. n. 5. vestium albarum, p. 889.
n. 21. Urbis parvæ, p. 891. n. 36.

Tredecim millia camelorum one-
rari possent expositionibus allego-
ricis ad quendam Scripturæ locū,
p. 456. n. 30. Allegorica expositio
indicatur, ubicunque dicitur: & di-
xit & dixit, duabus vicibus, p. 710. v. 5

מלחין est nomen principatus s. di-
gnitatis, p. 48. n. 9

Altare Salomonis majus fuit a'tari
Mosis, p. 319 n. 33. sqq. Altaria ex-
celsa erant prohibita, ex quo taber-
naculū fixum in Schilo, p. 45 sign. *

Almoni & Ploni, p. 181 n. 1

Amalekitæ erant præstigiatores, qui se
in jumenta transmutabant, p. 162.
sign. *

Amasa moratus ultra tempus, quia ve-
nerant doctores, qui legebant præ-
cepta in Talmud, p. 237. sign. * &
p. 238. n. 4

Ammonitæ cur in synagogam non ve-
nire debeant? p. 776. n. 3

Anakeos inter homo magnus est Abra-
hamus per medrasch agatha, p. 30.
n. 7

Angelus venit, ut eriperet Davidem, p.
186. n. 7. Angeli in cacuminibus
mororum, p. 186. n. 11. Angelis
etiam Salomon imperavit, p. 270.
n. 11. Exercitus angelorum com-
motionis, p. 347. sign. †. Angeli
perdentes s. perditionis, p. 881. n.
3. it. 570. n. 23. Angelus mortis,
p. 869. n. 14

Anni hominum temporibus Arphach-
sahadi dimidiati fuerunt, p. 428. n. 25

Annis

- Annis* judicium utrum annumerentur anni servitutis uniuscujusque populi? p. 84. n. 8
- Apicem* supra unumquemque multi sunt acervi interpretationum, p. 958. n. 77
- Aque* quantum requiratur ad purgandum immundum, p. 305. n. 74
- Aquila* misericors erga pullos suos, p. 820. n. 26
- Aramai* incolebant plagam orientalem, p. 435. n. 51
- Arbores* cur deus ap. Moabitas corrumpere permiserit? p. 363. n. 9
- Arca* foederis proficiscebatur post duo vexilla, p. 7. n. 1. miraculo dei nullum occupavit spatium, p. 290. n. 43. cum introducenda in sanctum sanctorum, quamdiu portæ templi cohaerint? p. 252. n. 8. se ipsam portavit, p. 473. n. 8. vocatur robur Dei, p. 476. n. 16. it. sanctuarium, p. 509. n. 18
- Ariel* quid significet? p. 463. n. 30
- Argentum* capitis, p. 647. n. 25
- Argumenta* à minori ad majus 1700 tempore luctus Mosaici oblitterata, p. 1. n. 3. Argumentum stolidum à comparatis, p. 875. n. 39
- Arpa*, vid. *Harpa*.
- Arphachschadi* temporibus anni hominum dimidiati, p. 428. n. 25
- Artificium* patris sui quis sectari debet, p. 526. n. 22
- Arx* Zion, vid. *Zion*.
- Asa* sibi domum fecit in locis sepulcrorum, p. 397. n. 4
- Ascheris* filiae fuerunt pulcræ, & in matrimonium ductæ à sacerdotibus & regibus, p. 454. n. 15. unde pulcræ fuerint? ibid. n. 16
- Aschmoleus* rex dæmonum, p. 213. n. 10 expulit Salomonem ex regno suo, ibid.
- Atbalia* necavit profapiam regum veneno mortifero, p. 404. n. 10. it. p. 590. n. 32. templum rupit, p. 594. vers. 7
- Atrium* mulierum non descriptum est in textu sacro, sed Talmudico, p. 296. n. 2. In atrio sedendi solis Regibus domus Davidis facultas, p. 332. n. 3
- Auris* facienda instar infundibuli, p. 611. n. 11
- Aurum* Parvaim, p. 530. n. 16
- Auxilium* qui ferebant Israelitis perinde habebantur ac si ferrent majestati divinæ, p. 69. n. 45.
- B.
- Babal* idolum dicebatur pudor, p. 219. n. 3. it. p. 458. n. 4
- Barajetba* vocatur constans traditio, p. 540. n. 57
- Basillai* fuit libidinosus, & propterea eum cito invasit senectus, p. 236. n. 13
- Bava* batra liber Talmudicus, p. 37. n. 5.
- Bava kama* qualis liber Talmudicus? p. 617. n. 32
- Bella* non noverant qui stabant, ut colerent dominum, p. 56. sign.*
- Benedi-

- Benedictiones* prius debuerunt pronunciari quam maledictiones, p. 22. n. 17. 18. sex benedictionibus benedicendus erat filius Ruth, p. 115. n. 25. Benedictio Joabi supererat Moſis, p. 261. n. 1. Benedictio super sacrificio, p. 145. sign. **
- Berachot* tractatus Talmudicus, p. 125. n. 43
- Berodach* Rex Babylonie quomodo audiverit agrotare Hiskiam, p. 414. col. 2. sign. **
- Berai* qui? p. 239. n. 9
- Bethel* duo fuere loci dicti, p. 40. n. 10
- Beza* qualis liber? p. 596. n. 33
- Blasphemias* quando audiebant Judæi, vestes lacerabant, p. 408. n. 21
- Boas* juravit cogitationi suæ cum Ruth ap. eum pernoctaret & concupiscentia illum incitaret, p. 114. n. 21. simul ac cum Ruth concubuit, & illa gravida facta, mortuus, p. 452. n. 30. cur dicatur Ebzan? p. 433. n. 34
- Botro* cur significetur Isaacus, p. 925. n. 53
- C.**
- Cabal* terra unde dicatur? p. 322. n. 13
- Calcei* in negotio leviratus figura, p. 117. n. 9
- Calcol* est Joseph, p. 431. n. 16
- Caleb* cur filiam suam cognominavit Azubam? p. 433. n. 42. timuit coram exploratoribus proferre quod non idem esset dicturus de terra Canaan, p. 29. n. 2. dixit cæteris exploratoribus aliud ore, & aliud corde cogitabat, p. 29. n. 3
- Calir* f. Cellarius Poeta, p. 385. n. 4. it. p. 582. n. 3
- Canibus* comparantur impii, p. 964. sign. ***
- Canticum* Canticorum est sanctum sanctorum, p. 917. n. 3. it. p. 918. sign. ** Non fuit in mundo tam eximius dies quam is, quo datum Israelitis Canticum Canticorum, p. 917. n. 3. An Salomo illius auctor? p. 917. n. 1
- Carmel*, vid. *Mons*.
- Caro* & sanguis vocatur homo à Rabinis, p. 214. n. 14
- Celubai* cur Caleb dicatur, p. 432. n. 28
- Cerethi* ac Pelethi, p. 268. n. 20
- Chagiga* qualis liber Talmudicus? p. 837. n. 42
- Chananae* terræ latitudo, p. 2. n. 8
- Chazor* urbs sola ex præcepto Moſis combusta, p. 25. n. 6
- Chemran* cur in Pentatevcho vocetur Chemdan? p. 429. n. 31
- Cherub* quid significet? p. 531. n. 23. figura pulcra puerorum & puellarum facta Cherubinis, ibid. Cherubini Mosaici & Salomonis quomodo differant? p. 543. n. 18. Cherubinis infidet majestas divina, p. 510. n. 31
- Cholin*, tractatus Talmudicus, p. 160. sign. †
- Chori* laudantium, p. 693. n. 10. 11

Cbulda conclave habuit proximum
conclavi è cæso lapide constructo,
p. 622. n. 31

Cinctura lumborum significat excita-
tionem ad fortitudinem, p. 378.
col. 2. sign. *

Gibum communem, si quis se laverit,
non prohibetur comedere ante
occasum solis, p. 180. n. 12

Clypei ex corio facti erant Israelitis,
p. 201. sign. ** quando egredie-
bantur ad prælium, ungebant eos,
ibid. clypeus circumdat homi-
nem à tribus lateribus ejus, p. 558.
n. 28

Columnæ Jachin & Boas, p. 534. n. 49

Conciliatio textuum, quorum alter
alteri obstare videtur, p. 282. n.
17. it. 283. n. 31. it. 379. n. 8. it. 381.
sign. ** it. 422. n. 8, & 439. n. 7

Conclave electorum, p. 384. n. 1. Con-
clave ex lapide cæso, p. 942. n. 39.
it. p. 943. n. 36. in umbilico terræ
situm, p. 970. n. 34

Concubitu viatori uti prohibitum, p.
122. n. 28

Convivium omne vocatur vini nomine
in lingua. Hebr. p. 707. n. 4

Cor non nisi unum est angelis, etiam
tempore futuro sic erit, p. 508. n.
12. Corde uno dare quid signifi-
cet? p. 313. n. 12. quid duorum
cordium nomine appelletur? p.
513. n. 13. Corda duo, unum ad
bonum, alterum ad malum, p. 517.
n. 41. Cor unum Davidi fuit erga

patrem suum cælestem, p. 572.
n. 16

Cornu i. e. prophetia s. vaticinium, p.
500. n. 9.

Coronam magni ponderis quomodo
caput Davidis portare potuerit? p.
491. n. 2. tres secundum R. Schi-
meon, p. 87. n. 1. Corona nomi-
nis boni ceteris præstantior, pag.
870. n. 1

Consiliarii qui vident faciem Regis,
p. 658. col. 2. sign. *

Corvus crudelis erga pullos suos,
p. 822. n. 25

Culter Saulis 14 digitis longus, p. 161.
n. 25

Custodie in tabernaculo ab initio fue-
re sedecim, p. 499. vers. 4. quomo-
do eos David ordinaverit? ibid.
sign. * viginti quatuor fuerunt
alternantes, ibid. n. 2. conf. p. 908.
n. 43.

Cymbala quid? p. 470. n. 53

Cyrus unde dicatur? p. 645. n. 5
D.

Dan colligebat divitias suas in 8. na-
vibus, ut transfret & aufugeret, p.
67. n. 35

Daniel dictus Scheschbazar, quia ste-
terat in sex angustiis, p. 637. v. 8

Dardal idem est ac generatio scien-
tiæ, p. 450. n. 7. vel generatio de-
ferti, p. 431. n. 17

Davidem Rabbini tradunt sex mensi-
bus leprosum fuisse, p. 220. n. 3.
Cur septies clamaverit: fili mi?

p. 254. n. 1. arcus abstulit & confregit, p. 252. sign. * Cur aquam noluerit bibere ex cisterna Bethlehemitica? pag. 462. n. 22. Cur hanc aquam libaverit domino? p. 463. n. 25. Cur per tristem Chuzzæ casum punitus fuerit? p. 469. n. 8. & p. 472. n. 1. postquam unctus fuit, altior evasit omni populo, p. 172. n. 26. Cur punitus fuerit, ut in errorem incideret? p. 210. n. 7. sapientiæ divinæ studiosus fuit, p. 240. sign. † fuit textoris filius, p. 247. n. 30. Quid, peccatum perpetrans cum Bathseba, interrogaverit Chuschajam Architam, p. 507. n. 19. sqq. Ille & Samuel occupati fuerunt in structura mundi s. templi, p. 509. num. 22. Eum Samuel docuit figuram domus, p. 511. n. 34. & 41. vidit quod ipsius semen desitutum sit per Athaliam, p. 404. n. 10. quare Psalmum dixerit *victoris super octava*? ibid. n. 11

Debora fuit uxor Baraki, p. 60. n. 2. ei palmarum fuerunt in Jericho, ac vinearum in Rama, & oleæ in valle Bethel, p. 60. n. 3. quoniam se jactaverat, recessit ab ea Spir. S. p. 65. n. 23. Cum ea assidue erant assessores synedrii, ut docerent in populo Israelitico statuta & iudicium, p. 66. n. 32

Decretum iudicii priusquam obsignetur, dicitur in Scriptura: *nolo mor-*

tem morientis, p. 30. n. 26. decretum iudicii cur obsignatum fuerit, ut in exilium abducerentur Israelitæ? p. 402. n. 24

Defuncti sapientis labia se motitant in sepulcro, cuius doctrinam superstites allegant, p. 975

Deus à Rabbinis & Kabbalistis vocari solet רַחֲמָנָא s. misericors, p. 493. n. 25. Cur Jes. 22, v. 22. bis dicatur fortis Deus Dominus? p. 45. n. 1. Dei dies habet mille annos, p. 742. n. 18. cum appareret ad mare rubrum visus velut juvenis, qui se fortiter gerit, p. 958. n. 80. oculi Dei cur directi sint ad synagogas & scholas, p. 958. n. 82. cur à Rabbinis vocetur מְקוֹם? p. 317. n. 15. *Dii sancti* est locutio mystica in Scriptura, p. 47. n. 3. Cur Deo attribuitur nomen *Dominus exercituum*? p. 120. n. 15

Deportationibus tribus X. Israeliticæ tribus in exilium sunt actæ, p. 401, 6. deportatione tertia Rex Assyriæ gravius fecit exilium, p. 401 sign. †

Derisori præparat Deus lepræ iudicium, p. 723. n. 2

Diadema regum Israelitarum fuit illi aptum, qui erat idoneus, p. 387. n. 15. it. 192. n. 9

Dies nostri non velut umbra arboris, nec avis, sed alarum apis, p. 517. n. 40. dierum longitudo dependet a sapientia, p. 523. n. 8. Dies expiationis non fuit eo anno celebra-

- lebratus, quo initiatio templi facta, p. 320. n. 37. Dies Dei habent mille annos, p. 742. n. 18
- Dignitas* quando alicui decernitur, tam ei quam posteris ejus decernitur, p. 185. n. 10
- Diphat* cur in Pentateuvo dicatur Riphath? p. 427. n. 16
- Discipuli* vocantur sagittæ atque scuta, p. 943. n. 48. sapientum quinam sint? p. 958. n. 84
- Ditescere* festinans, propter frustum panis, quod valet obolum, prævaricabitur, p. 814. sign. **
- Doctoris* sui in loco habitare quis debet, p. 272. n. 2
- Domus* sanctuarii cur dicatur Libanon, p. 409. n. 6
- Dromedarii* quid? p. 711. n. 3
- Dudaim* quomodo vertatur? p. 977. n. 8
- E.**
- Ebzan* 30. filias elocavit & 30. puellas filiis uxores dedit, pag. 902. n. 30. ejus filia & filiorum uxores omnes, ipso vivo, obierunt, ibid. in senectute genuit Obedum, qui ei superstes mansit, ib.
- Echol* Rabbati qualis liber? p. 597. n. 38
- Edomais* non fuit Rex à tempore Davidis, p. 377. n. 8. David constituit præfectos in Edom, ibid. n. 9. octo reges regnarunt in Edom, antequam rex regnavit in Israele, p. 377. n. 10. Præfectus Edomæorum dictus fuit rex, p. 377. n. 12
- Edomæorum* octo reges, p. 430. n. 34
- Educans* pupillum in domo sua perinde habetur ac si illum peperisset, p. 244. sign. *
- Eglon*, quia surrexit ad verbum Dei, dignus evasit, ut ab illo nasceretur Ruth, p. 58. n. 12
- Ebud* fuit præclusus manu sua dextera. p. 57. n. 6. gladii ejus longitudo fuit cubitus minor s. Daumenlang/ ibid. n. 7
- Elias* quid juvenco dixerit, qui sub alas ejus fugerat? p. 343. n. 2. ejus digiti facti sunt tanquam fontes, p. 344. n. 12. it. 362. n. 7. honorem tribuit dignitati regiæ, p. 346. n. 24. Cur Deo non placuerit prophetia ejus? p. 347. n. 11. de eo scriptura narrat octo miracula, p. 362. col. 1. sign. *
- Elimelech* vid. *Naemi* maritus.
- Elisa* cur accipere jussit fidicinem, p. 363. n. 8. de eo scriptura narrat sedecim miracula, p. 362. Col. 1. sign. * Unde eum Sunamitis noverit sanctum? p. 366. n. 9. Cur accipere noluerit a Naaman pecuniam? p. 371. n. 8. Venit Damascus, ut Gehasium ad pœnitentiam reduceret, p. 376. sign. **
- Epicuræismus*, p. 875. n. 65. & 67
- Equus* per omnem orientem soli facer, p. 419. n. 10. Equorum Siferæ ungulæ sunt detractæ, quia calor stellæ fervefaciebat lutum, p. 68. n. 39

Esavita quinam Rabbini? p. 976. n.

78

Esm fuit Malachias, p. 607. sign. †

Esbera maritus quis fuerit? p. 69. n.

71. p. 701. n. 4. Libri Esther quis autor? ibid. dicta fuit etiam Hadassa, p. 701. n. 4. fuit ex familia Regis Saulis, p. 761. n. 7. Venit in vita ad concubitum Regis Ahasveri, p. 706. n. 9. fuit à Mardocheo in matrimonium ducta, p. 706. n. 11. Spiritus S. eam induit, p. 707. n. 1. Cur Hamanem cum Rege invitaverit ad convivium? p. 707. sign. *

Etban est Abraham, p. 451. n. 16. it. p. 278. n. 23

Excelsa erant prohibita, ex quo tentorium erat fixum in Schilo, p. 54. sign. * permessa fuerunt, ex quo vastata fuit Schilo, p. 144. n. 4. permessa fuerunt, donec templum ædificatum, p. 545. n. 3. in excelsa magno comedere licebat pectus & armum, non autem in parvo, p. 146. sign. ***

Exercitus duos creavit Deus, p. 120. n. 15. Exercitus Dei cur ita dicatur? p. 467. n. 13

Expiationis dies, vid. in dies.

Exploratores missi à Josua facti sunt tanquam juvenes expediti, p. 15. n. 4. In nocte prima fuerunt sicut angeli, quod se cohibuerunt à scortatione cum Rahab, ibid.

F.

Figuli ad opus regis, & qui etiam ol-

las sacerdotibus conficiebant, ubi habitaverint? p. 443. v. 23

Figura maris & fœminæ quæ se brachiis suis complectuntur, p. 311. sign. ***

Filia si pubes facta, Rabbini manumitti servum, & illi dari jubent, p. 436. n. 60. Filia vocis, p. 124. sign. ** it. p. 151. sign. ** it. p. 178. n. 3. it. p. 244. sign. † it. p. 275. n. 20

Filii Eli remorabantur fœminarum nidos, p. 129. sign. * hinc reputat eos Scriptura, ac si concubissent cum mulieribus, ibid. Filii Samuelis non circumibant in omnibus locis Israelitarum, ut pater eorum, ut multiplicarent mercedem ministris suis, p. 143. n. 2. Filius an soleat accumbere in convivio juxta patrem suum? p. 180. sign. * Filius & filia ex ancilla s. captiva, nulla ratione habetur pro filio & filia, p. 223. sign. * Filius etiam unus in Genealogiis appellatur numero plurali, p. 443. n. 19

Filum rubrum in templo Hierosol. factum fuit album, Deo condonante peccata, p. 941. n. 59

Firmamenti densitas eadem quæ altitudinis cœli super terram, p. 68. sign. **

Fortis est qui subigit concupiscentiam, p. 772. n. 20

Fullo cur dicatur rogel, p. 32. n. 15

Funiculus ligatus, p. 223. n. 8

Futurum pro præsentis vel imperfecto, p. 250. n. 18

G. Gebaß

G.

Gebasi infestus erat discipulis Elifæ, p. 373. n. 1. Multi discipuli ob ejus improbitatem venire timebant ad Elifam, ib. Cum tribus filiis fuit ad portam Samariæ, p. 375. sign. *

Gemara legendæ quam pauci idonei sint? p. 880. n. 70

Genealogiam scriptura non enumerat juxta ordinem, p. 436. n. 65. conf. p. 442. n. 12. Genealogica recensio cur in Paralipomenis fiat per saltum, p. 453. n. 8. Genealogicus decem tribuum liber deportatus cum ipsis, p. 453. n. 9

Generationes non gentes & quadraginta cur Deus aboleverit? p. 477. vers. 15

Gentes etiam plorarunt propter decretum Ahasveri Regis contra Judæos, p. 714. n. 12

Genus cæterorum populorum, præter Abrahami, quare recensetur in Paralipomenis? p. 426. n. 3

Gibeonite proselyti facti, p. 245. n. 18. Eos quomodo placare voluerit David? p. 243. sign. †

Gideonis pater curavit, ut legeret festo paschatos Hillel, p. 73. n. 8. Gideon quod dixerat: *in tota terra fit siccitas*, ideo non impletum, quia fœdus cum rore initum, ne cohibeatur, p. 75. n. 25. obtulit in festo paschatis manipulum hordei, qui ei justitia fuit, p. 76. sign. † sumit

cum militibus buccinas, ut in memoriam revocaretur justitiae dationis legis, p. 77. n. 10

Goliath tempora observavit, ut impediret Israelitas à recitatione precum *audi*, p. 169. n. 11. Ejus mater fuit Orpa, quæ cum multis rem habuit, p. 171. n. 19. Cur ejus casus prona facie in terram factus sit? p. 173. n. 35. Goliathus Githæus non est Philistæus, p. 492. n. 17

Gubernatores vocantur vineæ, p. 921. n. 28

H.

Habitandum in loco doctoris, p. 272. n. 2

Hagaris filius cultui idololatriæ & scortationi addictus fuit, p. 782. n. 22

Hagar filia fuit Regis Thimna, & facta concubina Esavi, p. 965. n. 20, 21

Hakalir poeta, p. 385. n. 4. fuit cognomen Elieseris, ibid. conf. p. 582. n. 3. it. 591. n. 12

Halemeth est oppidum Bachurim, p. 45. n. 3

Harpa vel *Horpa* postquam reversa est, cum multis rem habuit, & facta mater Goliathi, p. 117. sign. * p. 171. n. 18. quos pepererit? p. 492. n. 18

Hamans decem filii scripserunt accusationem contra habitatores Judæ, p. 712. n. 1

Hanna, dum pariebat unum filium, Peni-

- Penina duos sepeliebat filios; dum illa quartum pariebat, hæc octavum sepeliebat, p. 172. n. 11
- Hatirsata* cur vocetur Nehemias? p. 639. n. 9
- Heman* est Moses, p. 278. n. 24. it. p. 431. n. 16
- Her* filius Judæ, aravit in turpitudine, p. 430. n. 1
- Hierosolyma* fuit altior tota terra Israelitica, p. 31. sign. †
- Hiskiam* sanctus ille benedictus facere voluit Messiam, p. 115. n. 27. non peccavit, quādiu vixit, ib. Cur non vivere debuerit in seculo futuro? p. 413. n. 3. In ejus sanatione perficum quantum miraculum p. 414. n. 4. eum ægrotasse, quomodo audierit R. Babylonix? p. 414. col. 2. sign. ** fuit unus ex tribus, quos Deus explorans, deprehendit esse matulam, p. 418. n. 2. tria laude digna & tria vituperio digna perpetravit, p. 603. n. 16
- Holocaustum* sexus fœminei licite offerri potest in excelsis unius, p. 142. n. 14. unius hominis recte nocturnum mactari potest, p. 160. sign. †
- Horajoth* qualis liber Talmudicus? p. 884. n. 24
- Hoseas* propheta quomodo obtreverit Israelitis? p. 821. n. 19
- Hotbniel* tempore luctus Moysis oblivioni traditas constitutiones restituit, p. 33. n. 22
- Humiliare* se quis debet tanquam scamnum quod calcatur & pedibus premirur, p. 733. n. 5
- Humor* bonitatis, p. 361. n. 15
- Hyperbolice* interdum prophetæ loquuntur, p. 468. n. 24
- Jabbez* a Rabbinis dicitur fuisse Othniel, p. 438. n. 81
- Iddo* per quæ verba in Proverbiis intelligatur? p. 747. n. 16
- Idola* gentes vocant nominibus urbium suarum, p. 447. n. 11 figuræ idolorum, quæ incolæ Samariæ coluerunt, p. 404. sign. *
- Idololatricus* cultus comparatur fœminæ meretrici, p. 716. sign. † Est disruptio jugi omnium præceptorum, p. 712. sign. **
- Jebus* Hierosolyma vocata, p. 35. n. 35. Ejus incolas filii Judæ non expellere potuerunt propter juramentum, quod Abrahamus præstitit Abimelecho, ibid.
- Jebusi* dicitur de turri Davidis, p. 35. sign. †
- Jechonia* exilium præcessit Zedekix 11. annis, p. 910. sign. ***
- Jebojakimum* traxerunt in via, & inter manus ductorum mortuus est, p. 421. n. 2. it. p. 628. n. 9. Ille concubuit cum matre sua, p. 629. sign. *
- Jehosaphato* cur Deus suspenderit mortem septem annis? p. 377. n. 7
- Jebozadack* nunquam summo sacerdotio functus est, sed ejus filius Jehoschua, p. 449. sign. *

- Jebu* cur à peccatis Jeroboami non abstinuerit? p. 384. sign.**
- Jerachmeel* cur duxerit uxorem alienigenam? p. 435. n. 52
- Jephtha* filia periit inter Jephtham & Pinechasum, quia uterque steterunt in magnitudine sua, p. 85. n. 15. secundum quosdam Rabbinos inclusa fuit ædificio muris cincto, ut in perpetua virginitate viveret, pag. 86. n. 10. Jephtha percussus fuit ulceribus, ut membratim concideret, quia institit magnitudini suæ, p. 86. n. 19
- Jerichuntis* pinguedo data filiis Kenai, p. 252. n. 11
- Jeroboamus* mortuus immundus & leprosus, p. 540. n. 52. viduavit Israelitas deo suo? p. 540. n. 54. reprehendit Salomonem coram multis, p. 330. n. 8. Ejus manus exaruit propter irrisionem justi, p. 333. sign.**
- Jerusalem* futura metropolis omnibus gentibus, p. 920. n. 23
- Jether* Ismaelita, cur vocetur Israelita? p. 433. n. 39
- Jethronis* ex convivio Moses & Aaron omnesque seniores Israelitarum utilitatem ceperunt, p. 163. n. 7
- Jevamoth* liber Talmudicus, p. 474.
- Ignis*, tempore Salomonis descendens, non fuit remotus, donec venisset Manasses, p. 399. n. 5
- Impii* comparantur canibus, p. 964. sign.***
- Inclinatio* bona non intrat hominem donec 13. annum attigerit, p. 854. n. 13
- Infernus* Judæorum, p. 830. n. 19
- Initium* rei vocatur fundamentum, p. 613. n. 6
- Instrumenta* tria per quæ mundus fuit recreatus, sunt *sapientia*, *intelligentia* atque *scientia*, p. 300. n. 28
- Interpretationum* multi acervi super unumquemque apicem literarum Scripturæ, p. 958. n. 77
- Joab* cur inter tres fortissimos illos viros non numeretur? p. 463. v. 20. ostendit aliis epistolam, quam miserat David per Uriam, p. 269. sign.† quomodo dolo Abnerum interfecerit? p. 269. n. 4
- Joaso* quid dixerint principes, cum eum Deum facerent? p. 388. sign.* it. p. 59. n. 3. cur Deus ultionem ab eo sumferit per Ammonitas ac Moabitas? p. 391. n. 28
- Ionas* cur fugerit extra terram Israeli- ticam? p. 395. n. 15. sollicitus magis fuit de honore Israelitarum quam Dei, ibid.
- Jordanem* quando transierint Israeli- tæ? p. 4. n. 7
- Ioseph* vocatur Calcol, p. 431. n. 10. accepit duplicem portionem, non autem principatū, p. 446. n. 2. quam malam famam de fratribus protulerit? p. 780. sign.*** Eum Israeli- tæ sepeliverunt in Sichem, quia ex Sichem clam abstulerant, p. 50. n. 29
- Iosias*

Iofias cur ad Chuldam miserit? p. 417. n. 3. it. p. 621. n. 28
Iofua noctem quandam transegit in profundo studio divinæ constitutionis, p. 21. n. 9. dixit canticum pro sole, p. 23. n. 9. protraxit subjugationem terræ, quo dies suos prolongaret, p. 25. sign. † & p. 26. sign. * subjugavit modo illam regionem, quæ incipit a deserto Zin usque ad Nilum, p. 27. sign. ** complevit (in suo libro) quod defuit, p. 49. n. 16. sectionem de urbibus refugii scripsit in libro suo, ut erant scripta in libro legis, p. 49. n. 16. Quoniam eum Israelitæ non recte planxerunt, mons fuit commotus, ut eos interficeret, p. 50. n. 28
Isaac cur botro in Cantic. Cant. significetur, p. 925. n. 23
Isabel saltavit coram sponfis manibus & pedibus suis & caput suum agitavit, p. 382. n. 33. Cur calvariam ejus atque pedes intacta canes reliquerint? ibid.
Ismael quomodo dicatur ex semine regio? p. 436. n. 64
Ismaelite vocantur Hagareni, p. 447. n. 13. cibos salitos & utres vento inflatos adferebant Israelitis, qui vincti ad eos ducebantur, p. 809. n. 10
Israelitæ cur dicantur Sulamith? p. 968. n. 14. iusti vocantur terræ, p. 835. n. 30. cur comparentur nu-

ci? p. 967. n. 4. quando transiverint Jordanem? p. 4. n. 7. tardaverunt in subjugatione terræ septem annis, p. 29. n. 3. servati sunt quando se obtulerunt, ut in lege studerent, p. 63. sign. * Israelita, qui egreditur è terra Israelitica, perinde est ac si coleret alienos deos, p. 193. n. 2. Israelitis qui opem ferebat, perinde habebatur, ac si ferret majestati divinæ, p. 69. n. 46. Israelitica terra tam grata fuit, ut 31. reges Siseræ auxilio venerint gratis, ut biberent illius aquas, p. 67. sign. *
Juda dignus fuit, qui regnaret, quamvis Ruben non profanasset jus primogenituræ, p. 446. n. 3
Judaicus populus similis pulveri & stellis, p. 709. n. 7
Juramentum Simsoni visum res veneratione digna, p. 887. n. 11
Iustitia apud Hebræos interdum significat eleemosynam, p. 716. sign. *
Iustus periens persistit in iustitia, p. 874. n. 33. non moritur, nisi alius in ejus locum veniat, p. 109. n. 44

K.

Kedumim torrens factus fidejussor mari jam inde à tempore Ægyptiorum, p. 68. sign. *
Kelim qualis liber? p. 597. n. 37
Ketubbot qualis liber? p. 647. n. 25
Kopffsteuer / p. 647. n. 25

L. Lacag-

L.

Lac aggravat corpus, ut facilius sopore obruatur, p. 61. n. 11

Laifcb in libro Josuæ vocatur Lechem, quoniam ibi invenerunt gemmam, quæ sic appellatur, & fuit in pectorali, p. 96. n. 7

Lappidorb, fœmina, ideo dicta fuit, quia faciebat fila sanctuario, p. 60. n. 1

Laudes omnes si dixeris Deo, est tantum initium laudum, p. 515. n. 30

Leo toto anni tempore non est magis periculosus quam tempore nivis, p. 463. vers. 22

Lepra judicium præparat Deus derisorii, p. 783. n. 29

*Lex vocatur sapientia, p. 721. n. 1. Legis verba lapidibus calce illitis inscripta, quos deinde abraferunt atque erexerunt in Gilgal, p. 21. sq. n. 15. Libro legis aliquid defuit, quod Josua supplevit, p. 49. n. 16. Legi scribæ sepimenta fecerunt, p. 718. n. 13. quando Israelitæ sponte se obrulerunt, ut in lege starent, servati, cum separantes se ab ea, traditi sint in manum hostium, p. 63. sign. * Ejus traditio quomodo juxta seriem facta? pag. 118. sign. * Absque ea mundus non potest subsistere, p. 476. n. 28. Legis exponendi modi XXXII. pag. 136. n. 6. it. p. 262. n. 13. it. p. 611. n. 12. Lex quando illustraverit & protegerit Israelitas? p. 830. n. 16. In ea qui meditatur semper reperit in il-*

lano vos sensu, p. 836. n. 49. Legem transgredi ubicunque propheta dixerit ei obsequendum, p. 875. n. 41. Lex divina scripta fuit igne nigro super igne albo, p. 958. n. 79. Legis tabulæ ex adamante confectæ, p. 958. n. 89

Libanus mons ponitur pro templo, p. 945. n. 59

*Liber recti explicatur quod sit lex divina, p. 24. sign. * it. p. 200. n. 3*

Luctus Mosi tempore ter mille traditiones oblivioni traditæ, p. 1. n. 3

Ludeim quare cum duabus litteris Jod scriptum? p. 428. n. 21

*Lumborum cinctura denotat excitationem ad fortitudinem, pag. 378. sign. **

M.

Machol an Ezræ, an fœminæ eruditæ nomen? p. 277. n. 17. Macholis filii sunt Israelitæ in deserto, p. 431. n. 18

*Macellatio animalis non opus habet sacerdote, p. 125. sign. ***

*Magistratus levis in sua generatione perinde æstimandus atque gravis in sua, p. 151. sign. **

Majestas divina in tribus locis habitavit inter Israelitas, p. 41. n. 15. habitat super multitudine congregata, p. 83. n. 1, 2. Respectu hujus dixerunt Rubenitæ: ne servato nos, p. 46. n. 2. Infidet Cherubinis, p. 510. n. 31. se solet revelare in

Kkk kkk

caligi-

- caligine, p. 545. n. 1. qua conditione permanferit in templo Hierofolymitano? p. 552. n. 30. quomodo causam Judæi præbuerint, ut se ab illis removeret, p. 564. n. 7. *Conf. Præsentia divina.*
- Makkot* liber Talmudicus, p. 151. n. 3
- Maledictio* sapientis, quamvis conditionata, effectum fortitur, p. 135. & 136. n. 16
- Manichæorum* error, p. 796. n. 9
- Manna* an totos quadraginta annos Israelitæ comederint? p. 14. n. 23. Ejus saporem Israelitæ gustarunt in massa farinacea, quam extulerant ex Ægypto, p. 14. n. 24
- Manus* domini in scriptura significat plagam pestis, p. 107. n. 26. *Manus* alicubi significat locum effugienti, p. 593. n. 14
- Mar* fuit filius Afse, p. 105. n. 7. continuavit Talmud Babylonicum, ibid.
- Mardocheus* fuit unus ex duobus iustis, quibus indicium salutis datum, p. 701. n. 8. LXX. linguas callebat, p. 702. n. 13. ei quid somniator dixerit? p. 705. n. 1. quid Elias Propheta ei dixerit, & quid ille hunc interrogaverit? ibid. ostendit Estheræ chirographum, quo Haman se ei pro servo vendiderat, p. 708. n. 8
- Markolis* Judæis est Mercurius, p. 804. n. 11
- Matulas* aquarum pedum deus tres homines, explorans, deprehendit, p. 415. n. 10
- Meditatio* legis fit in corde, p. 3. n. 12
- Mellis* arundines producebantur in terra Israelitica, p. 159. n. 12
- Mem* clausum in medio dictionis Ef. 9. v. 6. quid indicet? p. 115. n. 27
- Menasses* scribitur alicubi cum suspensio in honorem Mosis, p. 97. n. 8
- Mendacio* non sunt pedes, p. 754. n. 14
- Mensis* Ab Julio nostro respondet, p. 657. n. 3. *Adar* Februario, p. 656. n. 18. *Bul* est noster October, p. 295. n. 74. *Elul* Augustus, p. 683. n. 12. *Ethanim* respondet maxima ex parte Septembri, p. 666. n. 5. it. p. 315. n. 2. *Iar* Aprili respondet, p. 14. n. 24. *Kislev* Novembri, p. 665. n. 21. *Nisan* Martio, p. 3. n. 17. it. p. 284. n. 2. it. p. 528. n. 56. *Tisri* idem cum Ethanim, p. 666. n. 15. *Ziv* maxima ex parte Aprili respondens unde dicatur, p. 284. n. 1
- Mensura* judicii & misericordiæ Dei, p. 472. n. 6
- Menobot* qualis liber Talmudicus? p. 241. n. 20. it. 541. n. 63
- Mercurius* Judæis vocatur Markolis, p. 804. n. 11
- Mered* unde appelletur? p. 443. n. 18
- Meroz* secundum nonnullos stella, secundum alios magnæ estimationis vir fuit, p. 69. n. 39. & 40. Hunc Barak cum quadringentarum tubarum clangore excommunicavit, p. 69. n. 44

Messia in Rege sex sunt mensuræ, & propter illum sex illæ res, quæ ablatae fuerunt ab Adamo, revertuntur, p. 116. n. 27

Michæ mater secundum aliquos Delila, p. 94. sign. ** Historia ejus accidit tempore Othonielis, p. 93. n. 18. & p. 94. sign. † vel tempore Chusan Rischataim, p. 94. sign. † Michæ sanguinis gutta fuit propitiatio pro toto populo Israelitico, p. 355. n. 7

Michal cur dicatur Hegla? p. 439. n. 5

Ministrans coram sapientum discipulis, perinde habetur ac si ministraret coram maiestate divina, p. 128. n. 17

Mingentem ad parietem quomodo Jonathan interpretetur? p. 335. n. 2

Mipblezeib unde vocetur? p. 337. sign. ** it. p. 569. n. 5

Mischne & Gemara legendæ quam pauci idonei sint? p. 880. n. 76

Moabitarum Rex interfecit patrem & fratrem Davidis, excepto uno, p. 184. n. 1. quare obtulerit filium primogenitum idolo? p. 364. col. 2. sign. * Moabita cur non in synagogam venire debeat? p. 776. n. 3

Moed katon Tractatus Talmudicus, p. 320. n. 38

Mons fuit commotus propter Israelitas, ut eos interficeret, quoniam Iosiam non recte planxerunt, p. 50. n. 28. Tabor & Carmel venerunt eo tempore, quo lex erat danda, ut

super illos promulgaretur, sed cum pudore reversi sunt, p. 62. n. 2. Monti Tabor & Carmel Deus propter hoc duplum rependit, ibid.

Mortis IV genera tradita sunt domui iudicii, p. 108. n. 38. Mors violenta secundum Iudæos expiatio peccatorum, p. 889. n. 20

Mortui effodiuntur propter peccata viventium, p. 152. n. 8

Mosis luctus tempore ter mille constitutiones oblivioni traditæ, p. 1. n. 3. Ille quando mortuus? p. 4. n. 2. & 3. vocatur Heman, p. 431. n. 16. quando a Deo exauditus fuerit? p. 851. n. 6

Mulier prægnans in generatione diluviana peperit triduo a conceptione, p. 860. n. 32

Multiplicatio Israelitarum tanta fuit, ut a Gebath usque ad Antipatrida LX myriades urbium fuerint, p. 927. n. 70

Mures Asdodæorum meatum intestini ingrediebantur, evellebant intestina & egrediebantur, p. 188. n. 2

Myrtus non convenit fasciculo, ut tabernaculum inde fiat, p. 686 n. 9

N.

Nabali cur Deus pœnam mortis VII. diebus sustulerit? p. 192. sign. *

Nachasch Ammonita unum fratrem Davidis vivum servavit, p. 184. n. 1. it. p. 218. sign. *

Næmi maritus valde dives fuit, & gubernavit generationem Israeliti-

- cam, p. 104. n. 2. egressus est ex terra Israelitica ad regionem exteram propter invidiam, dum pauperes ei molesti erant, p. 104. n. 4. punitus fuit à Deo, ibid. non mortuus fuit nisi uxori suæ, p. 105. n. 9
- Naebman* Syrus sagitta percussit regem Israelis, p. 578. n. 40
- NebucadneZarem* sepultum Evilmerodach extraxit sepulcro & concidit, p. 424. n. 10. Quomodo ascenderit ad magnitudinem? p. 772. sign. * Conf. p. 818, n. 14
- Nebusaradan* factus profelytus, p. 888. n. 15
- Nehemia* liber apud Judæos habetur pro libro secundo Esræ, p. 456. n. 35. Nehemia cur vocetur Hatir-schata, p. 639. n. 9. it. p. 688. n. 2. Ejus liber in versione vulgata venit sub nomine Esræ, p. 666. sign. * Ejus ætas ultra CC. fuit, si autor fuit libri, cui ejus nomen præmissum, p. 666. sign. *
- Nesik* qualis liber Talmudicus? pag. 775. n. 17
- Nisan*, vid. *Mensis*.
- Noachus* factus fuit claudus, p. 887. sign. ** Cur leo momorderit eum in arca? ibid.
- Nomina* urbium Israelitæ mutasunt, p. 447. n. 11. Nomini mulieris ubi adjicitur Vav, fit laudis gratia, p. 565. n. 16
- Nubes*, suffitus, vid. *Suffitus*.
- Numero* plurali vocatur quicquid magnificum & præstans est, pag. 47. n. 3
- Nummi* tres fuerunt, quos Judæi dabant, p. 593. n. 15
- Nuptialis* Judæorum hilaritas, pag. 897. n. 41
- O.
- Obededom* quomodo ei Dominus benedixerit? p. 211. n. 16
- Oceanus* altior universa terra, p. 836. n. 38
- Oculi* Dei cur directi in scholas & synagogas? p. 958. n. 82. Oculi in Canticum Canticorum denotant discipulos sapientum, p. 958. n. 84
- Onam* quid significet? p. 435. n. 54
- Opus* currus & creationis mundi, p. 797. n. 4
- Orare* musitando homines tempore Eli non consueverant, p. 121. n. 22
- Orpa*, vid. *Horpa*.
- P.
- Paltiel* gladium fixit inter se & Michal in lecto, ne per illius concubitum caderet, p. 404. n. 10. Unde ita vocetur? ibid.
- Panis* significat omnis generis cibum, p. 159. n. 11. Panis frustum, cur de mortuo homini apponatur? p. 888. n. 18. Panes laudis, p. 693. n. 9
- Paralipomena* scripsit Esdras, p. 425. n. 1. Quare scriptus liber primus Paralipomenon, p. 425. n. 2. In hac an Rex Salomon commentarium scripserit, dubitatur, p. 425. n. 2. Primus liber totus scriptus in honorem

- norem Davidis & feminis ejus, p. 404. n. 9. it. p. 458. vers. 1. it. 474. sign.*** it. 490. n. 12. it. 506. n. 15. scripta longe post quam Judæi ex captivitate reversi, p. 441. n. 18
- Paries* intergerinus, p. 532. n. 29
- Parvaim* nomen loci, p. 530. n. 16
- Paschatis* postridie fuit dies elevationis manipuli, p. 14. n. 19
- Patriarcharum* justitiæ mercedem posteris Deus retribuit, p. 251. sign.*
- Patrum* suum communiter nomine fratris quis vocare solet, pag. 113. n. 17
- Pax* Josuæ promissa quid significet? p. 418. n. 7
- Peccatum* invenimus in omnibus regibus qui ante & post Jothamum fuerunt, p. 603. n. 3. sqq. Peccatorum proxeneta cor & oculi, p. 877. n. 55. Peccata quæ perpetrant improbi numerantur coram Deo, donec illa combinentur, p. 879. n. 60
- Pectorali* nomina tribuum erant inscripta, p. 18. n. 14. Ad illud cum Josua Israelitas appropinquare jussit, caligavit illiustribus, quæ peceavit lapis pretiosus, ibid.
- Pecunia* tres species apud Judæos fuerunt, p. 595. n. 13. it. p. 503. n. 12
- Pelegi* ætate anni hominum dimidiabantur, p. 428. n. 25
- Pelves* ad sanguinem recipiendum, p. 313 sign. †
- Penina* filios sepeliebat dum Hanna pariebat, p. 127. n. 11. projecit se
- ad Hannæ pedes, & superstites vivi servati, ibid.
- Permissæ* sunt VII res nocte quadam, quæ alias sunt vetitæ, p. 74. sign.*
- Phylacteria* Judaica, p. 936. n. 16. it. p. 973. n. 52
- Pinechasus* punitus fuit quia de dignitatis suæ gradu aliquid remittere noluit, & recessit ab eo præsentia Dei, pag. 85. n. 15. it. p. 457. n. 1. unde ei portio in terra? pag. 50. n. 3. causam præbuit, ut Israelitæ errarent circa magnam præceptorum partem, pag. 131. n. 40. Cum cæteris sacerdotibus omisit redarguere Benjamins, p. 131. n. 43. Ab eo & filiis ejus Deus abstulit summum sacerdotium, p. 131. n. 44. Uxori ejus cardines forium ventris mutati fuerunt à modo consveto, p. 137. n. 9
- Ploni & Almoni*, p. 181. n. 1. it. p. 373. n. 5
- Pluralis*, vid. *Numerus*.
- Pluralitas* personarum in Deo ubi indicetur? p. 903. n. 1
- Poeta* Calix f. Cellarius, p. 582. n. 3
- Poeta* nomine intelligitur R. Elieser, p. 508. n. 10
- Populus* terræ, p. 764. n. 24. it. p. 789. n. 5. it. p. 953. n. 28
- Portarum* templi nomina, p. 592. n. 4. Portas quinquaginta prudentiæ quis inveniat? p. 741. n. 6. Portæ sancti sanctorum quamdiu hæserint cum arca introducenda? p. 852. n. 8

Præcepta Judæi numerant sexcenta ac tredecim, p. 108 n. 35. quæ faciunt Justī, numerantur coram Deo, donec combinentur, p. 879. n. 60. præceptorum series, p. 944. n. 50. Præceptis X. continentur sexcenta & tredecim præcepta. p. 960. n. 92
Præsentia divina, p. 786. n. 6. quiescit etiam super prophetis Bahal, pag. 334. n. 4. Manasses fecit, ut ea removeretur, p. 618. n. 4. Conf. Majestas Dei.
Principes omnes populorum dabant filios obfides, ne contra regem Israelitarum rebellarent, p. 349. n. 8
Principia duo Manichæi statuerunt, p. 796. n. 9
Probabilitas fulcrum leve, pag. 847. sign.*
Propheta ubi dixerit: *transgredere legem*, ei obsequendum, pag. 875. n. 45. Prophetæ duo non vaticinentur eadem lingua, p. 352. n. 2. it. 575. n. 12. Prophetarum filii ejusdem ponderis cujus Elias. p. 359. n. 3. Prophetarum filii in Chaldaica paraphrasi dicuntur discipuli, p. 365. sign.*
Prophetare est cantare Psalmos Spiritu prophetico compositos, p. 800. n. 8
Prophetia non est locus extra terram Israeliticam, p. 393. n. 15
Propheticum donum an per hæreditatem acquiratur? p. 148. sign.***
Proventus terræ sunt in regno divitiarum præcipuæ, p. 506. n. 17

Proverbia an autorem habeant Salomonem? p. 716. n. 1
Profelytus justitiæ & inquilinus, pag. 772. n. 3. Is qui fieri vult, ei nonnullæ indicantur pœnæ legis, ut si illum facti pœniteat, revertendi facultatem habeat, p. 107. n. 32. Non tamen multiplicant verba, si alicujus propositum constans animadvertunt, p. 108. n. 43. Proselytos non recipiunt ex Tharmudæis, p. 554. n. 4. Salomo proselytos adhibuit ad opus suum, p. 554. n. 6. & 12. Quot Salomon invenerit? pag. 781. n. 62. Proselyti tracti, p. 281. n. 12. Eis non credendum usque ad XV generationem, p. 436. n. 61
Psalmorum toto libro non habetur *super octava* nisi in duobus Psalmis, p. 404. sign.***
Purim festum quando celebratum? p. 712. v. 19. quomodo celebratum? p. 714. n. 13
Puer etiam vocatur qui quadraginta duos annos natus est, p. 497. n. 5
Q.
Questores pecuniis publicis præfecti, p. 503. n. 8
R.
Rabsaca fuit Israelita Apostata, pag. 406. n. 8.
Rachelis sepulcrum an in termino Benjamin, an Judæ? p. 146. sign.*
Rahab: Ad eam scortatores per funem ascenderunt, p. 6. sign.***

Rebellio

- Rebellio* non est si quis principis mandatum, quod peccatum continet, non exsequitur, p. 185. n. 6
- Regia* quæ vadit ad urbem Hierosolymam, illa ascendit, p. 32. n. 10
- Regine* Sabæ nomen Balkist fuit, pag. 551. n. 1. Cur spiritus non in ea fuerit cum sapientiam Salomonis videret? p. 556. vers. 4
- Regnum* Israeliticum cur divisum? p. 331. n. 15. Cur non redierit ad Afam? p. 331. n. 16
- Remissio* voti & jurisjurandi, p. 85. n. 14
- Repbaim* quinam sint? p. 722. v. 18
- Repudii* libellum David a fratribus accipere, & ad eorum uxores deportare iussus est, p. 170. n. 15. libellum repudii scribebat, quando quis in bellum proficiscebatur, p. 219. sign. **
- Rex* omnis qui sibi non comparaverat palatium in terra Israelitica, illius animus haud recreabitur in regno suo, p. 19. n. 19. Regi Babylonie erat palatium in urbe Jericho, ibid. Illi unaquæquæ pars Israelitarum in XII partes divisorum per mensem ministrabat, p. 504. n. 2. In omnibus regibus, qui ante & post Jothamum fuerant, reperimus peccatum, p. 603 n. 3. sqq.
- Reges Edomæorum quo tempore regnarunt, non fuerunt constituti reges Israelitarum, p. 430. n. 34
- Rodanim* alibi dicuntur dodanim, p. 427. n. 19
- Rogel* fons vertitur a Jonathane fons fullonis, p. 32. n. 15
- Rome* urbis sedem ante Romulum constituit Magdiel ex Esavi posteris. p. 430. n. 33
- Romani* a Judæis vocantur posteriores Esavi, p. 825. n. 55
- Ros:* cum eo fœdus initum, ne cohibeatur, p. 75. n. 25
- Rosch* haschana qualis liber Talmudicus? p. 555. n. 66
- Ruach* hakotesch apud Rabbinos interdum significat donum propheticum, p. 7. n. 19
- Rubenitica* tribus calliditas, qua sedit otiosus spectator inter homines belli, ut accedere posset vincenti, p. 66. n. 34
- Ruth* stando colligebat spicas stantes, jacētes autem sedens, ne se incurvaret, p. 110. sign. ** portavit sex sata hordei per modum miraculi, p. 114. n. 25. ex ea sex viri iusti nati, p. 115. n. 26. & 27.
- S.
- Sacerdotes* summi VI fuerunt a Zadoko usque ad Serajam, p. 449. n. 4
- Sacrificia* levita, p. 608. n. 28
- Sacrificium* offerre licitum erat extraneo in excelsis, p. 154. n. 28
- Sader* olam qualis liber? p. 712. n. 1
- Saline* aquarum, p. 25. n. 4
- Salomon* etiam angelis imperavit, p. 270. n. 11. coronam sapientiæ adeptus fuit, ibid. suscepit in se maledictiones, quas David Joabo imprecatur

precatus fuit, p. 270. n. 20. in quo eum Jerobeam reprehenderit? p. 324. sign.* it. p. 330. n. 10. non contraxit affinitatem cum Rege Ægypti quamdiu Simeï superstes, p. 272. n. 2. intelligebat vocem avis pipientis & canis latrantis, p. 275. sign.** peritus fuit in augurio, p. 556. n. 10. Salomoni unaquæque pars Israelitarum in XII partes divisorum ministrabat per mensem, p. 504. n. 2. Cur dictus Ithiel & Uchal? p. 819. n. 5. ejus mater cur, postquam uterum jam ferebat, in cubiculum regis David introiverit? p. 827. sign.† mater ejus quid voverit? p. 828. n. 5. an autor sit Ecclesiastæ? p. 832. n. 2. de solio eum Deus per Asmodæum dejecit, ut ei præter bacillum nihil fuerit reliqui, p. 837. n. 48. Conf. p. 842. n. 24. annulum habuit, cui nomen Dei tetragrammaton inscriptum, ibid. Cognovit per sapientiam fibras terræ, p. 841. n. 16. non fuit exauditus in XXIV petitionibus, p. 854. n. 7. quando exauditus fuerit? ibid. n. 8.

Salutem adscribendi phrasis, p. 119. n. 9.

Samuel & David occupati fuerunt in structura mundi, p. 509. n. 22. cur fuerit a Deo punitus, & quomodo? p. 563. n. 7. 8. vixit LII. annos, p. 123. n. 33. Filia vocis aliquem justum surrecturum dicebat, p. 124.

sign.** omnis mulier pariens filium inde nominabat Samuelem, ib. Samuelem Deus commodato accepit, p. 125. n. 30. שמואל per Gematriam efficitur ex שבעה p. 128. n. 13. ante tempus eum senectus invasit, p. 150. sign.* mediantibus precibus, potuit mutare tempora, & resistere hosti, pag. 152. sign.† e terra ascendens, in Endor, Moïsem secum adduxit, p. 196. n. 6.

Sancherib combustus fuit igne gehennæ, p. 410. n. 12. Cur filii eum percusserint? p. 413. n. 25. vid. Sancherib.

Sancti sanctorum fores sibi invicem adhæserunt, cum Salomon arcam vellet inferre, p. 320. n. 39.

Sapiens in lege si incipiebat loqui, omnes quiescebant, p. 422. sign.†

Sapientie discipuli modestiæ causa Rabbini vocari volunt, p. 128. n. 17. Qui coram illis ministrat, perinde est, ac si ministret coram maiestate divina, ibid. Sapientia non data fuit XXVI. generationibus, sed generationi deserti, p. 721. n. 3. nulla adversus dominum, pag. 458. n. 1. Sapientia filiorum orientalium, p. 556. n. 6.

Satan saltavit inter Ahasveri convivas, & Vasthi reginam interfecit, p. 713. n. 12.

Satrapas Philistæorum quomodo scriptura modo sex modo quinque Jos. XIII. numeret, p. 27. n. 8.

- Saul* se occultavit inter vestes, quibus inerant Urim & Thumim, p. 148. sign.* Israelitas recensuit per fragmina testarum vel lapillos, pag. 149. n. 1. it. per agnos, ibid. n. 3. fuit sicut filius unius anni in regno suo, p. 153. sign.† ostendit Israelitis cultrum, p. 161. n. 25. Quia verecundus fuit, noluit rapere unam ex filiabus Iabesch Gilead, p. 81. sign.† duos, imo quinque pravaricationes perpetravit, p. 489. sign.* repente & clam est sepultus, p. 241. sign.* ejus filii cur suspensi? p. 245. n. 18. Ei propter pudorem remissum est peccatum, eique sedes in beatorum loco concessa, p. 197. n. 13.
- Sceptrum* quando secundum autorem nostrum recesserit a Juda? p. 561. n. 11
- Schabat* liber Talmudicus, p. 775. n. 19
- Schechina* a quibus recedat? p. 786. n. 6
- Scheschbazar* Daniel vocatur, quia steterat in sex angustiis, p. 637. v. 8
- Schilo* tentorium fuit locus lapidibus stratus infra, & aulae supra, p. 212. sign.***
- Scholas* in cur oculi Dei directi? p. 958. n. 82
- Scortatio* est permutatio timoris sancti illius benedicti cum cultu idololatratico, p. 587. n. 9
- Secula* Levitarum sunt L. anni, p. 123. n. 32
- Sedendi* in atrio solis regibus domus Davidis facultas, p. 332. n. 3
- Senacheribum* sanctus benedictus facere voluit Gogum, p. 115. n. 27. Conf. Sancherib.
- Sepimenta* quae fecerunt legi scribae, p. 718. n. 13. vid. & 797. n. 5
- Septem* res quae prohibita sunt, permissae fuerunt nocte quadam, p. 74. n. 18
- Sepulchrum*, a cujus latere uno ascenderant cardui & urticae, ab altero myrti & aromata, p. 420. sign.†
- Sepultura* asini quomodo facta? pag. 626. n. 10
- Serach* Acheris filia, p. 239. n. 15. per eam detectus Mosi sarcophagus, ibid. n. 14
- Sichemi* Josephum sepeliverunt, quia Israelitae eum ibi abstulerant, p. 50. n. 29
- Silluk* Judaei vocant carmen quoddam, p. 511. n. 38
- Simei* fuit caput synedrii, p. 272. n. 2. Quamdiu ille superstes, Salomon non contraxit affinitatem cum Rege Aegypti, p. 272. n. 2
- Simeonis* filii cur possessionem acceperint intra possessionem filiorum Judae? pag. 444. n. 24. Contra eos postea murmurarunt filii Judae, & petiverunt, ut Saul eos ejiceret, ibid. vers. 31. eos David postea expulit, p. 445. sign.* Rabbi Simeonis jactantia de recipiendo in se peccata, p. 605. n. 2

Simfon: Unusquisque ex Philistæis ad eum adduxit uxorem suam, ut ex eo gravida fieret, p. 92. n. 10. petiit, ut daretur præmium unius oculi in hoc seculo, & alterius oculi merces maneret in seculo futuro. p. 93. n. 16

Sinai, cum lex daretur, tanquam culpa se incurvavit, p. 979. n. 6

Singularis usurpatur pro Plurali, p. 61. n. 15

Sinistra an Deo? p. 355. n. 8

Sipbra liber, p. 851. n. 5

Soli per omnem orientem equus est facer, p. 419. n. 10. Ejus simulacrum posuerunt super Josuæ sepulcrum, p. 50. n. 25. *Solem* aspicientes sunt omnes homines, p. 873

Solium Davidis cur vocetur Domini? p. 52. n. 63

זונה meretrix Jonathani est Cauponaria apud Josuam cap. 2. p. 5. n. 13

Sors nova jacta est non quoad custodias s. ephemerias, sed quoad januas, p. 502. n. 1

Spiritus S. se manifestavit in loco judicii inferioris, pag. 151. n. 3. post receptum Eliam separavit se a prophetis, p. 360. n. 8. Spiritus Nabothi, p. 577. n. 27

Splene privati ut tanto citius currere possent, p. 226. n. 1

Spuria an debeat venire in congregationem Israeliticam? p. 174. sign.* Spurius non debet, ibid.

Statua subdiales quid? p. 619. n. 3

Stella infixæ est firmamento tanquam vectis januæ, p. 68. sign.† quæ vocatur *מַלְאכָה* i. e. malum, est signum sanguinis, p. 13. n. 13

Stultorum quæ sit utilitas, Davidi interroganti, quid responderit Deus? p. 759. sign.†

Suffitus nubes instar palmæ ascendit, p. 936. n. 11. nullus ventus eam a rectitudine dimovit, ibid.

Sulamit quare populus Israeliticus dicatur? p. 968. n. 14

Synedrii assessor nemo fiebat nisi qui LXX linguas calleret, p. 702. n. 13. Synedrium magnum formam habuit semicircularem, p. 917. n. 41

T.

Taanit tractatus Talmudicus, pag. 150. n. 1. it. p. 196. n. 9

Tabula legis ex adamante confectæ, p. 559. n. 89

Tabor, vid. *Mons*.

Tallit s. *Talles* aliud parvum, p. 112. n. 8. aliud magnum, p. 113. n. 8

Tekoab locus primarius quoad oleum, p. 241. n. 22

Templum Salomonis quando ædificari cœperit? p. 284. n. 3. quomodo fenestræ ejus comparatæ, p. 285. sign.* illud Rabbini vocant domum seculorum, p. 41. n. 16. it. p. 325. n. 34. it. p. 509. n. 22. quando ædificabitur, prosperitas Israelitarum erit perfecta, p. 152. n. 50. in templo secundo defuere V. res, p. 640. n. 10

Tento-

- Tentorium*: in hoc non fuit contignatio, sed solummodo sedes lapidea infra, & aulae desuper, p. 39. n. 1
- Teraphim*, p. 175. col. 1. n. 2. it. p. 420. sign. †
- Terminos* populorum constituit Deus juxta numerum filiorum Israelis, p. 428. n. 14
- Term* vocantur justi Israelitæ, p. 835. n. 30
- Tbamor* quare pro Tadmor in Parali-pomenis legatur? p. 554. vers. 4
- Tbarmurdaos* quare non recipiant Judæi profelytos? p. 554. n. 4
- Tephillim*, p. 936. n. 16. it. 973. n. 52
- Thesauri* multi fuerunt in atrio, pag. 503. sign. *
- Thimna* fuit concubina Eliphasi, p. 426. n. 6
- Thimnatb* Cheres vocatur a simula-cro solis, ibi posito, pag. 49. n. 24. Conf. p. 55. n. 13
- Tbophet*, p. 419. n. 10
- Timor* vocantur dii gentium, p. 542. n. 3
- Titus*, musca excruciatu, periit, p. 863. n. 16
- Traditio* legis, vid. *Lex*.
- Transgredi* ubicunq; propheta legem dixerit, ei obsequendum, p. 875. n. 45
- Tribula* quam formam apud Judæos habuerit? p. 495. n. 22
- Tribus* Israeliticæ tribus deportationibus in exilium actæ fuerunt, p. 401. n. 6. eas reduxit Jeremias, p. 625. n. 9. Tribus Benjamin & Judæ cur non potuerint separari? p. 562. n. 2
- Trulla* ad quid factæ? p. 113. sign. †
- Turce* vocantur a Judæis Ismaelitæ, p. 491. n. 3
- V.**
- Vacca*, ducentes arcam fœderis, dixerunt cum pullis canticum s. duos Psalmos, p. 139. n. 4. it. p. 481. n. 62. it. p. 549. n. 36
- Vajikra rabba* qualis liber? p. 864. n. 26
- Vallis* fabrorum, p. 442. n. 11. *benedictionis* quomodo dicatur? pag. 585. n. 27. *Fletus* quomodo Psalm. 84. ab aliis explicetur? p. 851. n. 4
- Vanitates* septem a Salomone dicuntur respectu operis VII. dierum creationis, p. 834. vers. 2
- Vasbi* leprosa cur fuerit neptis Nebucadnezaris? p. 699. n. 17. Satan eam interfecit, p. 713. n. 12
- Verba ad fores caule*, intra septa vero ratio adagium unde desumptum? p. 849. n. 54. Verbum non ullum in libro Moſis scriptum, quo non sit opus, p. 820. n. 12
- Versu* primus cap. 1. Genes. librum per se constituit ob præstantiam suam, p. 743. n. 2
- Vestimenta* Saulis versa fuerunt juxta mensuram Davidis, p. 172. n. 26
- Vestes* lacerabant Judæi, quando blasphemias in Deum jactatas audiebant, p. 408. n. 21

- Vinea* vocantur gubernatores, p. 921. n. 28
- Vinum* quale bibendum dederit Ahasverus? p. 899. n. 14
- Vir* mensuræ quid? p. 464. n. 31. strenuus quid interdum significet? p. 502. n. 6. Viri levestres & tres graves hujus mundi, p. 151. sign. †
- Vituli* aurei deportati fuerunt in prima & secunda deportatione, pag. 402. n. 18
- Voces* VIII. locis divisim scriptæ, debent legi conjunctim, p. 620. n. 9. voces peregrini idiomatis plerumque sunt corruptæ in Rabbīnorum scriptis, p. 956. n. 62
- Voluntas* bona non intrat hominem, donec annum XIII. attigerit, p. 854. v. 13
- Urbium* nomina Israelitæ mutarunt, p. 447. n. 1. Urbium Israelitarum LX. myriades a Gebath usque ad Antipatrida fuerunt, p. 927. n. 70
- Urim & Tbumim* qui consulit, ei duas res quærenti, non respondetur nisi ad primam quæstionem, p. 186. sign. †
- Usia* tria extiterunt nomina, p. 601. n. 2. quare cum thuribulo venerit in templum? p. 602. n. 11. fecit sibi templum in loco sepulcrorum, p. 602. n. 12
- Vulpes* post tergum respicit, quando fugit, p. 934. n. 42
X.
- Xylophorion* felicitas, p. 696. n. 8
Z.
- Zabiorum* moribus quid opposuerit Deus? p. 624. sign. *
- Zacharias* cur & quando parrhesia usus sit? p. 597. n. 39. ejus sanguis requisitus fuit, p. 597. sign. †
- Zebulon* sprexit animam suam ac se ipsum exposuit morti simul cum Barac, p. 67. n. 35
- Zedekiam* quomodo fugientem per speluncam viderint? p. 423. sign. *
- Zeredatba* locus patriæ Jeroboami, p. 540. n. 11
- Zion* arx appellata fuit Jebusi, p. 207. n. 1. ejus incolæ fuerunt ex potestate Abimelechi, ibid. incolis ejus fuerunt duo simulacra, unum cæci, alterum claudi, ibid.

F I N I S.

Shelomoh ben Yitsḥaq,

Commentarius Hebraicus in libr. Iosuae, Iudicum, Ruth, Samuelis, Regum,
Chronicorum, Esdrae, Nehemiae, et Estherae item in Salomonis proverbia,
Ecclesiasten et Canticum Canticorum, Latine versus, cum duobus
vetustissimis codicibus mstis. membranaceis collatus

Gothae 1714

Bamberg, Staatsbibliothek -- Th.ex.q.8

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11777034-4

VD18 11381256-004